

J. DUNS SCOTUS

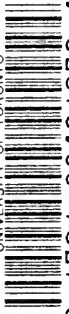
OPERA OMNIA

V. 1

GEORG OLMS HILDESHEIM

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00461872 4

JOHANNES DUNS SCOTUS

OPERA
OMNIA

v. 1

1968

GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

B

765

D7

16392

t. 5

pt. 1

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTLIS,
ORDINIS MINORVM,
QVÆSTIONES
IN LIB. I. SENTENTIARVM,

*Nunc denuò recognita, Annotationibus marginalibus, Doctorumque celebriorum
ante quamlibet Quæstionem citationibus exornata, & Scholijs
per textum insertis illustrata.*

Cum Commentariis R.^{mi} P. F. FRANCISCI LYCHETI Brixienſis, Ordinis
Minorum Regularis Obſervantiæ olim Miniſtri Generalis,

Et Supplemento R. P. F. IOANNIS PONCII Hiberni, eiſdem Ordinis, in Collegio Romano
Hibernorum Theologiæ primarij Profeſſoris.

TOMI QVINTI PARS PRIMA.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

CENSURA
R. P. F. LVCÆ
WADDINGI
HIBERNI

CIRCA COMMENTARIOS OXONIENSES.

POTISSIMUM hoc inter Scoti opera, authorem non tam in fronte præfert, quàm ipsa sua dignitate refert. Præstantissimi Doctoris in dicendo acumen, in disserendo copiam, in asserendo pondus, in principijs stabiliendis firmitatem, in connectendis constantiam, præ reliquis eiusdem scriptis hoc maximè commendat. Atque uti felicissimi ingenij nobilissimum partum, & amplissima doctrina fertile seminarium, omnes non tam amplectuntur, quàm admirantur, quippe quod sparsim varijs libris, siue ipse, siue alij docent, hic mira contexturâ vel habent diffusè scriptum, vel exuberanti compendio collectum, aut fœcundo principiorum alio compressum. Neglectis proinde alijs Scoti elucubrationibus, in hanc uniuersim incumbunt, siue qui Philosophiæ præcepta tradunt, siue qui Theologia mysteria perscrutantur. Inde factum, ut alijs delitescens, hæc duntaxat præstaret, & frequenti editione obique prodiret.

I.
Inter reliqua Scoti opera hoc potissimū.

Primus omnium, quod sciam, edidit Venetijs anno 1477. Thomas Penchet Eremita Augustinianus Anglus, in Academia Patauina Professor, adiutore Bartholomæo Bellato Feltrensi Minorita, qui primùm excudit librum Reportatorum*. Pro illius temporis ratione nitidè & accuratè factum, reiectis ad finem spurij additionibus, indicatis locis, quibus miscebantur. Secundus, Philippus à Bagnacavallo in gymnasio Veneto ordinarius Praeceptor, dein Minister generalis totius Ordinis Minorum, eadem in Vrbe anno 1505. imprimi curauit, insertis in textum additionibus, addito etiam in margine aliquoto citationum ornatu. Tertiam adhibuit impressionem prioribus digniorem Mauritius de Portu Hibernicus, publicus Patauij Professor, mox Archiepiscopus Tuamen. anno 1522. etiam in Vrbe Venetiarum. Dein multis Scoti oper. Tom.V.

II.
Variis prodiit editionibus.

* Vide censurem Reportatorum.

in locis excusum hoc opus varijs formis, variisque incrementis, & decrementis. Tandem ultimam limam plene adhibuit Illustrissimus Cauellus, nihilo pratermissio, quod ad operis dignitatem, siue integritatem possit desiderari. Sex sunt in Vaticano Codices MSS. quibus per omnia hac editio coheret, si pau-
cula demas exigui sane momenti, in quibus etiam hac ipsa exemplaria non concordant.

III.
Adhibiti
integri
Commen-
tarij.

Recognitionem hanc, omnibus numeris absolutam, in hac editione sequenti, Commentarios adiunximus Francisci Lycheti, olim Ordinis Minorum Ministri Generalis, in Scoti operibus versatissimi, atque ubi isti deerant, alios adhibuimus doctorum virorum, huius nostri Collegij Professorum. Multi sunt, qui opinentur, & nobis aliquando persuadere conati sunt Lychem integros in uniuersum hoc opus Commentarios dedisse, & quæ desiderabatur, partem delitescere in nobilibus Italia Bibliothecis, præsertim in Urbinate, Codicibus MSS. instructissima. Ego ante aliquot annos omnem posui operam ut in optimis quibusque Bibliothecis perquirerentur, & cum Sereniss. Principe Francisco Maria, postremo Urbini Duce, rei literaria, instruendis duobus, quæ excolebat, Museis, & Ordini Minorum addictissimo, solerter egi, ut si quid in hac re haberet, vel aliquando audierit, edoceret. Præter edita nihil scripsisse in hoc genere authorem hunc, unde quaque responsum, quod tandem certius accepi ex ipsius Lycheti Regeſto, quo sua generalis Præfectura gesta congestit. Etenim anno 1520. die 20. Iunii editis Parisiis quibusdam constitutionibus studiorum regimini opportunis, inter alias ita præcepit: Ut Theologiæ studiosi tantum se occupent in lectionibus Scoti, & commentis eiusdem, quæ præcisè sunt ad mentem Scoti; ita quod præcisè videant Scotum cum expositione nostra super primo, secundo, & tertio Sententiarum, & super quodlibetis, donec aliqua alia melior apparuerit. Obijt autem sub eiusdem anni finem in ciuitate Buda in Hungaria, post moleſta, & longissima per Germaniam & Poloniam itinera. Non ergo potuit librum quartum interpretari, neque supplere, quæ deficiebant in tertium Commentarijs.

IV.
Quæ deerant
Lychemo
supple-
runt viri
docti.

Ne porro hæ partes sua carerent interpretatione, curauimus ut ex isto nostro Collegio integra prodiret, eam, quæ deerat in tertium, iusto compleuit volumine, & ubique in prioribus libris, quas omisit Lychetus, quæſtiones explicauit R. P. F. Ioannes Poncius Lector primarius, vir eruditus, in Vrbe notissimus. Quartum librum tribus magnis tomis interpretatus est R. P. F. Antonius Hiquæus S. Theologia Professor emeritus, apprime doctus, cuius virtutis & ingenij alia extant argumenta.

V.
Et cum
laude.

In his Commentis non tam adharendum fuit nuda litera Doctoris, neque tempus terendum in exponendis terminis, uti quidam inutiliter fecerunt, quàm explicanda erant controuersia, refellenda aduersariorum obiectiones, stabilienda authoris doctrina, & ponderoso studio grauitè confirmanda sacrorum Conciliorum Decretis, atque sanctorum Patrum sententijs. Ita ad votum factum, qui prælegerunt viri docti, iudicarunt: sed & subscribent, qui sincere expenderint, & quanti constet hic labor, a quo velint iudicio compensare.

Opus

Opus hoc non plenè compleuit Scotus, neque ad omnes Distinctiones adhibuit Commentarios. At discipuli iustâ censurâ reliquis viri doctissimi elucubrationibus hanc præferentes, ut uniuerso sodalitiò commendatissimam, ita & integram voluerunt. Ex lectura itaque Parisiensi compleuerunt, & qua hîc deerant, illinc transtulerunt. Præter varia additionum fragmenta, integras enumero quæstiones & distinctiones, libro primo distinct. 3. quæst. 6. connexas habes quæstiones duas, distinctionis 4. quæstionem primam, distinctionis 16. quæstionem unicam, distinct. 17. quæst. 4. sub finem, integræ quæstionis additionem, & quæstionem sextam ibidem. Totam distinctionem 18. in libro 4. tres posteriores quæstiones distinctionis 49. & integram distinctionem quinquagesimam. Atque ex hac compositione, seu contextura, passim citatur hoc scriptum Oxoniensè sub nomine ordinationis, quia ex utraque lectura Oxoniensi, & Parisiensi ordinatum, siue compactum. Frequenter etiam appellatur ordinarium, quia neglectis alijs operibus, ordinariè, & ex consuetudine hoc solum legebatur in Scholis, & opus maius, comparatum ad aliud minus Parisiensè. Communiori tamen vocabulo ab Academia, vel regno, appellatur scriptum Oxoniensè, siue opus Anglicanum.

V I.
Huc multa
translata
sunt ex
opere Pa-
risiensi.

Vnde va-
ria indita
huic operi
nomina.

Porro ne quempiam lateat quid Illustrissimus Cauellus in recognitione huius operis præstiterit, hîc subnectimus ipsius Præfationem.

CAVELLI AD LECTOREM INSTRVCTIO QUID IN EDITIONE SVA PERFECERIT.

ACIPE, benigne Lector, rationem villicationis nostræ; in hoc magno difficilique opere diu multumque elaborauimus, vt scriptum Oxoniense Doctoris Subtilis ab infinitis, quibus hætenus scatebat, mendis, expurgatum, Scholiis, Doctorum citationibus, notis marginalibus, indicibus variis, & selectis, aliisque multis illustratum, in lucem prodiret. Ordinem, modum, catalogumque à nobis præstitorum, ob oculos describimus, tuumque beneuolum de omnibus expectamus iudicium.

- I. In primis ante quamlibet distinctionem ponitur eadem distinctio ex Magistro Sententiarum: nec absque causa. Primò, quia sic voluit ipse Scotus, vt testantur varæ editiones antiquæ. Secundò, idem fecerunt S. Thomas, Albertus Magnus, S. Bonaventura, Richardus à Media villa, aliique grauissimi commentatores Magistri, in quorum scriptis semper præponitur textus Magistri. Tertiò, quia Scotus passim se remittit ad literam Magistri, dicens: *habetur in litera*. Quartò, quia cum Magistri litera scateat selectissimis auctoritatibus, tam sacre Scripturæ, quam Sanctorum Patrum, Scotus multoties nouas auctoritates non addit, sed præallegatis Magistri auctoritatibus contentus, firmissimas ipse addens rationes, excellentem, & diuinam quendam conficit mixtionem, solidam & perfectam Theologiam, nulli hætenus scriptæ secundam, sed omnibus subtilitate, & rationum acumine sublimiorem. Propter hæc & alia, Scoti distinctionibus, Magistri litera necesse est præfigatur, quæ inconsideratè in recentioribus editionibus est omissa. licet enim Scotus ipse nouas sæpe citer auctoritates, id tantum facit vbi Magistro vidit deesse efficaces; alioquin vbi auctoritates à Magistro collectæ sunt validiores, nullas adducit, sed rationes tantummodo subtilissimas excogitat, auctoritatibus tamen Magistri innixas: ita vt si auctoritates subtrahantur, rationes illæ (alioquin subtilissimæ) non Theologicæ, sed Metaphysicæ potiùs appareant.
- II. Præterea, vbi olim diuisus fuit Magistri textus per quæstiones Scoti; id præstamus sine diuisione, ponendo ad marginem initialem quæstionis, maiusculis denotata illa, textus Magistri capita, ad quæ spectat subsequens quæstio: vbi autem textus Magistri diuidi hoc modo non solebat, nihil huiusmodi notamus. Aduertendum tamen est, Magistrum non semper citare ipsa Sanctorum Patrum verba: sed plerumque tantum sensum aliquando etiam ommissis aliquot lineis, aut verbis, dissita verba prioribus connectendo; ideòque, vt Patrum Sententiæ à Magistri verbis discernantur, eas semicirculis inclusimus.
- III. Quæstioni cuiuslibet ea loca præmittuntur, in quibus de eadem re Doctores alij celebriores antiqui tractant, maxime Alexander Alenis, D. Thomas, D. Bonaventura, Henricus, Richardus à Media Villa, e. c. quibus sæpiùs addimus alios, sed præcipuos tam antiquos, quam modernos Scholasticos, vt sine labore occurat lectori, quò recurrentum sit, si aliorum opiniones de eadem re scire desideret, quod plurimis gratissimum, & vtile fore non dubitabimus.
- IV. Restituuntur loca quamplurima in editionibus vltimis deprauata, quæ translatione, appositione, vel ademptione vnus, aut plurium verborum, nullum, vel contrarium auctori sensum reddebant. Nonnunquam integræ clausulæ antea ommissæ, sunt restitutæ: & aliæ superfluz, à quibusdam additæ, nunc omnino delentur, ita vt in primo lib. 400. ad minus loca sint restituta, ex antiquissimis & correctioribus exemplaribus impressis, necnon ex vetustissimo Codice manuscripto, quem ad hunc finem nobis suppeditauit Monasterium S. Martini huius Vniuersitatis Louaniensis. De castigatione verò punctuationum & orthographiæ, non est quod dicam, cum editione ipsæ testentur, tot propemodum fuisse huiusmodi mendas, quot lineas: eaque de causa existimo plurimos à Scoti lectione auersos, quia mendosa punctuatio impediēbat sensum, & longè reddebat obscuriorem.
- V. Deleuimus insuper additiones multas, quarum nonnullæ videbantur inintelligibiles; aliæ malam doctrinam continebant; vt illa lib. 2. d. 20. dicens personam sub forma mulieris mortuam, resurrecturam in forma viri: illas verò, quæ aliquid acuminis habent, aut doctrinæ, non reiecimus; sed suis locis diuerso charactere impressas reliquimus, ne aliquando librorum incuria irrepant in textum, provt de facto irrepserunt multæ, omissione manus, & asterisci, quibus discernantur à textu. Vnde Scotus frequenter impugnatur, & reprehenditur à nonnullis

PRÆFATIO.

nullis, additiones pro eius textu sumentibus; nec si etiam omiffa non fuiffent prædicta figna, ideo difcernerentur additiones à litera: quia quidiffa fignificent in recentioribus editionibus non indicatur. Adde etiam hæc figna fæpiùs poni (maximè libro primo) vbi nulla eft additio, & hinc plurima incommoda orta, quibus hac editione exactiffimè occurritur.

In initio quæftionum, & paffim in marginalibus, loca alia citantur, quibus Scotus de eadem re tractat in fua Logica, Phÿfica, Metaphÿfica, & Theologia, vt lectori ftatim innotefcat quid legendum fit ad pleniorẽ eius materiæ notitiã habendam ex ipfo Scoto: vtque omnibus appareat Scoticæ doctriinæ cõfequentia, immutabilitas, & cõftantia. Distribuimus etiã textum (claritatis caufa) & correximus paffim distributionẽ recentiorũ editionũ, in quibus frequenter verficulus, aut paragraphus inchoatur, existente fenfu textus præcedentis adhuc imperfecto.

Quia Scotus (maximè in prolixis quæftionibus) plures aliorum Doctõrum fententias adducit, nunc hanc, nunc illam, mutato fæpe ordine impugnans; multi quali fastidientes ab eius ceffante lectione, cum non fatis conftet iis, qui in eius lectione parum funt verfati, quam ex allatis fententiis impugnet, vel quando fuam, aut aliorum fententiam proferat, quando difputet, aut refoluat; quia vtitur verbo *dicitur, refpondetur*, fed communiter aliorum nomine. propter hæc, fummaria aliqua, feu fcholia eius literæ diuerfo charactere inferuimus, clara & dilucida, quibus mens Doctõris, & intentum, breuiter ac prima facie omnibus innotefcat. His etiam fcholiis ita Scoti textus in partes (feruato tamen fuo ordine) eft diftributus, vt in paragraphos, & articulos videatur effe diuifus; vt ficut Scotus omnibus antehac habitus fuit fubtilior: ita cum fua fubtilitate, deinceps cæteris omnibus fententiariis fcriporibus clarior euadat: & quodcunque breuiter, & paucis fieri potuit, rationes fingulas textus in fcholiis ita breuiter pofuimus, vt iis folis lectis, epilogum & fummam totius textus vfque ad fequens fcholium breuiffimè, & lucidè confpicias: in quo, vt plus defudauimus, ita & lectoris defiderio fatisfeciffe non dubitamus. Addimus de noftro in iifdem fcholiis multa ad Doctõris mentem faciliùs percipiendam, & ab impugnationibus defendendam, eãque fecum concordandum, plurimùm conducentia: idque maximè curauimus in difficilioribus opinionibus, & vbi à non intelligentibus, eius doctriina traducitur; citantes fæpiùs pro fententiæ eius confirmatione, alios celebriores Doctõres, & Sanctos, & breuiter aperientes modum foluendi obiectiones aduerfariõrum: nonnulla, fateor, difficiliora intracta pertranfui, fed hoc idèò, quia paucis vix aliquid ad rem dici potuit; nec enim commentatorem, fed fcholiam agere decreui: alij confratres, quibus plus eft ingenij, & ocij, commentarios parant, quos breui fpero in lucem mittendos, & fcholæ Theologorum gratiffimos.

Omnes auctõritates Scripturæ facræ, Conciliorum, Patrum, Philofophi, & Commentatoris in Scoti litera citatas, diuerfo charactere imprimi curauimus, & vbi ratio dubitãdi de præmiſſis occorrebat, ex propriis fontibus veritatem deprompſimus: quod cederet in operis fplendorem.

Mauritius nofter, doctiffimus ac fideliffimus Scoti difcipulus, duplici vinculo, profefſionis videlicet, & nationis (vterque quippe & Hibernus, & Religionis Seraphicæ) ad id adftrictus, in Scoti operibus caſtigandis multùm elaborauit, & citationes multas marginales appofuit. cuius tamẽ caſtigations iam dudum, plurimùm (maximè quoad additiones) funt vitiatæ; quas fecuræ funt recentes editiones Venetæ, nihil corrigentes, fed infinitas mendas cum nonnullis puerilibus marginalibus addentes: quibus deletis, alia fubſtituimus; in quibus quidquid fubſtantia hæbet textus, ftatim lector offendet, vt vel inuitus ad legendum inuiteretur.

Appofuimus numeros marginales, tum vt prima facie locus ex Scoto allegandus occurrat, qui antea ob prolixitatem quæftionum, magno labore conquiſitus, non niſi difficulter inueniebatur: cum, vt deinceps accomodemus indices omni formæ, magnæ, vel paræ, qua liberit opus imprimere. Literas verò, quibus olim diftribuebatur Scoti textus, omiffimus: quia tantùm in antiquis quibusdam editionibus habebantur, & cum tanta difcordia, vt vbi vna editio habebat B, alia habebat D, &c. ita vt nec duas editiones in literarum collocacone concordare reperire potuerimus; & in aliis nouis, multiffique antiquis erant omnino omiffæ: quarum loco nunc numeros fubſtituimus, qui ad allegandum funt commodiores.

Postremò locupletiffimos indices in Scoto femper defideratos dabimus, quorum primus erit locorum facræ Scripturæ: fecundus Difinctionum & quæftionum: tertius rerum omnium notabilium totius operis: quartus præcipuarum controuerſiarum fidei, quas Doctõr tractat.

Quia verò in tot vitiis & mendis corrigendis, humana induftria, moraliter impoffibile fuit, etiamfi caſtigatori & correctori lyncei fuiffent oculi, quin aliqua limam effugerent: horum fugitiuorum, feu mendarum non correctarum, quæ paucæ funt, & minoris momenti, catalogum, paginarum ordine feruato, quotquot ad totum opus ſpectant, poſt vltimum indicem collocauimus. Vale, benigne Lector, & ſi quid omiffum eſt, quod ad maiorem operis fplendorem & illuſtrationem faceret, charitate admone, & prima poſt hanc editione, per Dei gratiam fupplebitur.

V I.

V II.

V III.

I X.

X.

X I.

X II.

APPROBATIONES.

EX mandato Reuerendissimi Patris Fratris Ioannis Baptistæ à Campanea Ministri Generalis totius Ordinis Minorum legimus Commentarios Reuerendi Patris Fratris Ioannis Poncij, huius Collegij sacre Theologiæ Lectoris primarij in varias quæstiones primi, secundi, tertij Sententiarum Ioannis Duns Scoti, Doctoris subtilis, atque in septem vltimas Distinctiones tertij, quas non explicuit Reuerendissimus Pater Franciscus Lychetus olim Generalis Minister totius Ordinis, in quibus nihil contra rectos mores, aut fidei regulas reperimus: quinimo copiam eruditionis, & veritatis clarè & solidè adfertæ congrua documenta, & lectoribus maximè vtilia, atque digna, quæ in lucem edantur. In quorum fidem his subscripsimus. In Collegio sancti Isidori die 9. Decembris 1637.

*Fr. THADÆVS DALÆVS, Guardianus S. Isidori,
& S. Theologiæ Lector.*

*Fr. ANTONIVS HIQVÆVS, S. Theologiæ
Lector emeritus.*

Fr. PATRICIVS BRENANVS, S. Theologiæ Lector.

EX commissione Reuerendissimi P. Magistri sacri Palatij vidi attentè Supplementum Commentariorum Lycheti supra primum librum Scoti in Sententias, elaboratum ab admodùm R. P. Fr. Ioanne Poncio S. Theologiæ Lectore in Conuentu Romano S. Isidori ex Seraphico Ordine, in quo subtilitatem Magistri clara methodo exornat, & soliditate doctrinæ claritatem firmat. Omnia Scoto subtilissimo consonant, nihil fidei dissonum, & in nullo Lycheto inferiorem se demonstrat. Propterea dignum luce iudicò, hac die decimasexta mensis Decembris, anno 1636.

*Fr. IOANNES GONZALEZ DE LEON,
Magister & Minerua Regens.*

J M P R I M A T V R.

*Fr. NICOLAVS RICCARDIVS,
S. Palatij Apostolici Magister.*

I N D E X

Distinctionum, & Quæstionum libri primi Sententiarum.

PROLOGVS.

- Quæst.* 1. Trùm homini pro statu isto sit necessariũ aliquam doctrinam supernaturaliter inspi- rari, ad quam non possit attingere lumine naturali intellectus. *pag. 3*
2. Vtrùm cognitio supernaturalis necessaria viatori sit sufficienter tradita in sacra Scriptura. 40
3. Vtrùm Theologia sit de Deo tanquam de subiecto primo. 67
- Quæst.* 1. *Later.* Vtrùm Theologia sit de Deo sub aliqua ratione speciali. 68
2. & 3. *Las.* Vtrùm ista scientia sit de omnibus ex attributione ipsorum ad primum eius subiectum. 69
4. & 5. *Las.* Vtrùm Theologia in se sit scientia, & vtrùm sit scientia subalternans, vel subalternata. 104
4. Vtrùm Theologia sit practica. 111

DISTINCTIO I.

- Quæst.* 1. Vtrùm per se obiectum fruitionis sit vltimus finis. 175
2. Vtrùm vltimus finis habeat tantum vnã rationem fruibilitatis; an in ipso sit ali- quadistinctio, secundum quam volun- tas possit eo frui secundum vnã ratio- nem, & non secundum aliam. 184
3. Vtrùm fruitio sit actus elicitus à volunta- te, vel delectatio eius. 201
4. Vtrùm sine apprehenso per intellectum necessariò voluntas eo fruatur. 207
5. Vtrùm Deo conueniat frui: seu vtrùm Deus, viator, peccator, bruta, & omnia fruatur. 223

DISTINCTIO II.

- Quæst.* 1. Vtrùm in entibus sit aliquid actu exi- stens infinitum. 233
2. An aliquod infinitum, siue an Deum esse, sit per se notum. 234
3. An tantum sit vnus Deus. 287
4. Vtrùm cum vnitã essentia stet pluralitas personarum. 297
5. Vtrùm in Deo sint tres personæ, non plu- res, nec pauciores. 299

6. Vtrùm essentia diuina stare possit in ali- quo producto. *ibid.*
7. Vtrùm in Deo sint duæ productiones, nec plures. 300

DISTINCTIO III.

- Quæst.* 1. Vtrùm Deus sit naturaliter cogno- scibilis à viatore. 386
2. Vtrùm Deus sit primum cognitum natu- raliter pro statu isto. *ibid.*
3. Vtrùm Deus sit obiectum naturale adæ- quatum respectu intellectus viatoris. 432
4. Vtrùm aliqua veritas certa, & sincera co- gnosci possit naturaliter ab intellectu viatoris absque speciali illustratione lu- cis increatæ. 474
5. Vtrùm in omni creatura sit vestigium Tri- nitatis. 500
6. Vtrùm in parte intellectiua sit memoria propriè sumpta, id est, intellectus ha- bens speciem intelligibilem, priorem naturaliter actu intelligendi. 514
7. Vtrùm pars intellectiua, vel aliquid eius, sit causa gignens, vel ratio gignendi noti- tiam actualem. 572
8. Vtrùm principalior causa notitiæ sit obiectum in se, vel in specie, vel ipse intel- lectus. 609
9. Vtrùm in mente sit imago Trinitatis 612

DISTINCTIO IV.

- Quæst.* 1. Vtrùm ista sit vera: *Deus genuit alium Deum.* 622
2. An hæc sit vera: *Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.* 627

DISTINCTIO V.

- Quæst.* 1. Vtrùm essentia diuina generet, vel generetur. 636
2. Vtrùm Filius generetur de substantia Pa- tris. 649

DISTINCTIO VI.

- Quæst. vnic.* Vtrùm Deus Pater genuerit Deũ Filium voluntate. 674

DISTINCTIO VII.

- Quæst. vnic.* Vtrùm potentia generandi sit ali- quid absolutum, vel proprietas Patris. 684

Index Distinctionum,

DISTINCTIO VIII.

- Quaest.* 1. Vtrum Deus sit summè simplex. 709
 2. Vtrum aliqua creatura sit simplex. 715
 3. Vtrum Deus sit in Genere. 719
 4. Vtrum detur in Deo distinctio perfectionum essentialium, aliquo modo præcedens omnem actum intellectus. 750
 5. Vtrum solus Deus sit immutabilis. 804

DISTINCTIO IX.

- Quaest.unic.* Vtrum generatio Filij in Diuinis, sit æterna. 827

DISTINCTIO X.

- Quaest.unic.* Vtrum Spiritus sanctus producat per modum voluntatis. 836

DISTINCTIO XI.

- Quaest.* 1. Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre, & Filio. 857
 2. Vtrum si Spiritus sanctus non procederet à Filio, posset stare distinctio realis ipsius à Filio. 864

DISTINCTIO XII.

- Quaest.* 1. Vtrum Pater, & Filius spirent Spiritum sanctum, inquantum vnum principium, vel inquantum aliquo modo distincti. 874
 2. Vtrum Pater, & Filius spirent vniformiter Spiritum sanctum. 885

DISTINCTIO XIII.

- Quaest.unic.* Vtrum Spiritus sanctus sit genitus. 893

DISTINCTIO XIV.

DISTINCTIO XV.

- Quaest.unic.* Vtrum quælibet persona diuina mittat, & mittatur. 918

DISTINCTIO XVI.

- Quaest.unic.* Vtrum conueniat Spiritui sancto visibilis missio. 924

DISTINCTIO XVII.

- Quaest.* 1. Vtrum necesse sit ponere charitatem creatam formaliter inhærentem naturæ beatificabili. 938
 2. Vtrum habitus sit principium actuum respectu actus. 939
 3. Vtrum habitus moralis, inquantum virtus, sit alio modo principium actuum respectu bonitatis in actu. 947
 4. Vtrum tota charitas præexistens corrumpatur, cum noua inducitur, ita quòd nulla realitas eadem numero maneat in charitate maiore, vel minore. 975
 5. Vtrum illud positium charitatis præexistens, quod manet in augmento, sit tota essentia charitatis intensa. 983
 6. Vtrum charitas augeatur per extractionem partis nouæ de potentia ad actum. 988

DISTINCTIO XVIII.

- Quaest.unic.* Vtrum *Donum* dicat proprietatem personalem Spiritus sancti. 1000

DISTINCTIO XIX.

- Quaest.* 1. Vtrum personæ sint æquales secundum magnitudinem. 1017
 2. Vtrum quælibet persona diuina sit in alia. 1026

DISTINCTIO XX.

- Quaest.unic.* Vtrum tres personæ sint æquales in potentia. 1035

DISTINCTIO XXI.

- Quaest.unic.* Vtrum hæc sit vera: *Solus Pater est Deus.* 1042

DISTINCTIO XXII.

- Quaest.* 1. Vtrum Deus sit nominabilis aliquo nomine significante essentiam diuinam, *vs hæc.* 1051
 2. Vtrum Deus sit nominabilis ab aliqua creatura. 1054

DISTINCTIO XXIII.

- Quaest.unic.* Vtrum persona, secundum quòd dicit aliquid commune Patri, Filio, & Spiritui sancto, dicat præcisè aliquid secundæ intentionis. 1071

DISTINCTIO XXIV.

- Quaest.unic.* Vtrum in Diuinis sit propriè numerus. 1079

DISTINCTIO XXV.

- Quaest.unic.* Vtrum persona in Diuinis dicat substantiam, vel relationem. 1085

DISTINCTIO XXVI.

- Quaest.unic.* Vtrum personæ diuinæ constituentur in *esse* personali per relationes originis, vel per aliqua absoluta. 1094

DISTINCTIO XXVII.

- Quaest.* 1. Vtrum Verbum creatum sit intellectio actualis. 1135
 2. Vtrum Verbum in Diuinis dicat proprium personæ genitæ. *ibid.*
 3. Vtrum Verbum diuinum dicat respectum ad creaturam. 1136

DISTINCTIO XXVIII.

- Quaest.* 1. Vtrum *ingenitum* sit proprietas ipsius Patris. 1156
 2. Vtrum *innascibilitas* sit proprietas constitutiuæ primæ personæ in Diuinis. *ibid.*
 3. Vtrum prima persona constituarur in *esse* personali aliqua relatione positiuæ ad secundam personam. 1166

DISTINCTIO XXIX.

- Quaest.unic.* Vtrum principium vno modo dicatur de principio sumpto personaliter, & notionaliter, & sumpto essentialiter. 1185

DISTINCTIO XXX.

- Quaest.* 1. Vtrum de Deo dicatur aliqua relatio ex tempore. 1188
 2. Vtrum Dei ad creaturam possit esse aliqua relatio realis. *ibid.*

DISTINCTIO XXXI.

- Quaest.unic.* Vtrum identitas, & similitudo, & æquali

& Quæstionum.

æqualitas sint relationes reales in Deo. 1213 <i>DISTINCTIO XXXII.</i> <i>Quæst. 1.</i> Vtrùm Pater, & Filius diligant se Spiritu sancto. 1224 2. Vtrùm Pater sit sapiens sapientiâ genitâ. ibid. <i>DISTINCTIO XXXIII.</i> <i>DISTINCTIO XXXIV.</i> <i>Quæst. vnic.</i> An persona sit idem cum essentia. 1241 <i>DISTINCTIO XXXV.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm in Deo sint relationes æternæ ad omnia scibilia, vt quidditatiuè cognita. 1244 <i>DISTINCTIO XXXVI.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm creatura inquantùm est fundamentum relationis æternæ ad Deum vt cognoscentem, habeat verè esse essentiæ, ex hoc quòd est sub tali respectu. 1261 <i>DISTINCTIO XXXVII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm Deum esse præsentem vbi que secundùm potentiam, inferat ipsum esse vbi que secundùm essentiam, hoc est, vtrùm omnipotentia inferat immensitatem. 1281 <i>DISTINCTIO XXXVIII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm scientia Dei respectu factibilium sit practica. 1286 <i>DISTINCTIO XXXIX.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm Deus habeat noticiam de-	terminatam omnium, quantùm ad omnes conditiones existentia. 1292 <i>DISTINCTIO XL.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm prædestinatus possit damnari. 1329 <i>DISTINCTIO XLI.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm sit aliquod meritum prædestinationis, vel reprobationis. 1335 <i>DISTINCTIO XLII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm Deum esse omnipotentem possit probari naturali ratione. 1350 <i>DISTINCTIO XLIII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm prima ratio impossibilitatis rei fiendæ sit ex parte Dei, vel ex parte rei factibilis. 1359 <i>DISTINCTIO XLIV.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm Deus possit facere aliter res, quàm ab ipso ordinatum est fieri. 1368 <i>DISTINCTIO XLV.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm ab æterno Deus voluit alia à se. 1375 <i>DISTINCTIO XLVI.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm voluntas beneplaciti Dei semper impleatur. 1384 <i>DISTINCTIO XLVII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm permissio diuina sit aliquis actus voluntatis diuinæ. 1387 <i>DISTINCTIO XLVIII.</i> <i>Quæst. vnic.</i> Vtrùm voluntas humana sit bona moraliter, quandocunque conformatur diuinæ. 1391

TABVLA QVÆSTIONVM

examinatarum in Supplemento ad primum Sententiarum.

In Prologo, quest. 2.

- Quest. 1.* VÆNAM sint notæ, seu signa
credibilitatis mysteriorum
nostræ fidei. pag. 41. num. 1
2. An mysteria nostræ fidei sint euidenter
credibilia. 56.3
3. An sint euidenter vera. 59.10
4. An doctrina supernaturalis necessaria homi-
nini sit sufficienter tradita in sacra Scri-
ptura. 63.1

in Distinct. 3. quest. 6.

5. An conferuentur species intelligibiles cef-
sante intellectuone. 542.1
6. Vnde oriatur dependentia intellectus ad
phantasmata. 549.16
7. In quo consistit ratio formalis intellectu-
onis. 557.1
8. An intellectus concurrat actiue ad illam.
558.8
9. An intellectio consistat in actione sine ter-
mino per eam producto. 559.6
10. An sit qualitas non producta per actio-
nem. 560.0
11. An consistat partialiter aut totaliter in
actione habente terminum productum.
561.13
12. An per intellectuonem producat Ver-
bum mentis distinctum à qualitate, in
qua ipsamet consistit. 563.16
13. An possit produci à solo Deo. 565.2.1
14. An intellectus possit intelligere per intel-
lectionem à solo Deo productã. 566.2.4
15. An possit intellectus poni extra omne sub-
iectum, aut in alio, quàm in intellectu.
ibid 25
16. An ad eam detur mutatio. 569.33
17. An productio detur ad illam. 570.34

In Distinct. 12. quest. 2.

18. An Pater & Filius vniformiter spirent Spi-
ritum sanctum. 885.1

In Distinct. 16 quest. vnic.

19. Quid sit missio conueniens personis di-
uinis. 925.2
20. An missio visibilis conueniat Spiritui san-
cto. 929.12
21. An missio visibilis personæ habeat neces-
sariam connexionem cum missione in-
uisibili per gratiam. 930.15
22. Quoties Spiritus sanctus missus est visi-
biliter. ibid.16

In Distinct. 17. quest. 6.

23. Quomodo augetur charitas per extra-
ctionem partium. 988.1
24. An gratia & habitus supernaturales cre-
entur. 992.9

In Distinct. 18. quest. vnic.

25. Vtrum esse donum sit proprietas Spiritus
sancti. 1001.1
26. An Deus dicat respectum realem ad
creaturam. 1005.5

In Distinct. 22. quest. 2.

27. An Deus sit nominabilis à creatura.
1054.2
28. An videri possit vt immensus. 1058.5

In Distinct. 28. quest. 3.

29. Vtrum relatio constituat primam perso-
nam. 1166.1
30. Quomodo essentia diuina detorminatur
ad primam personalitatem. 1178.16
31. An prima personalitas habeat radicem à
qua emanet, & faciat vnum per se cum
essentia. 1180.20

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
 SVPER
Primum librum Magistri Sententiarum
QVÆSTIONES EXACTISSIMÆ.

Cum Commentarijs R. P. F. FRANCISCI LYCHETI Brixienſis,
Ordinis Minorum olim Generalis Miniſtri,

Et ſupplemento R. P. F. IOANNIS PONCII Hiberni, eiufdem Ordinis,
 Sacræ Theologiæ primarij Profeſſoris in Collegio Romano
 S. Iſidori Fratrum Minorum Hibernorum.

PROLOGVS MAGISTRI.

QUIPIENTES aliquid de penuria ac tenuitate noſtra cum paupercula in gazophylacium Domini mittere, ardua ſcandere, opus vltra vires noſtras agere præſumpſimus, conſummationis fiduciam, laboriſque mercedem in Samaritano ſtatuentes, qui prolatis in curationem ſemiuiui duobus denariis, ſupereroganti cuncta reddere profeſſus eſt. Delectat nos veritas pollicentis: ſed terret immenſitas laboris. Deſiderium hortatur proficiendi, ſed dehortatur infirmitas deſcendi: quam vincit zelus domus Dei. [Quo inardeſcentes, fidem noſtram aduerſus errores carnalium, atque animalium hominum;] Dauidicæ turris clypeis munire, vel potiùs munitam oſtendere, ac Theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & Sacramentorum Eccleſiaſticorum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere ſtudiuimus. [Non valentes ſtudioſorum fratrum votis iure reſiſtere, eorum in Chriſto laudabilibus ſtudiis, linguâ, ac ſtylo noſ ſeruire flagitantium: quas bigas in nobis agitât Chriſti charitas.] [Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij ſermonem calumniæ, atque contradictioni æmulorum ſemper fuiſſe obnoxium: quia diſſentientibus volun-

Luc. 21. a
Marc. 12. g
Luc. 10. f

Ex Auguſt.
3. lib. de
Trinit. in
proæmio.
Cant. 4. b

Ex eodem
Auguſt. loco
citato.
Ex Hilario
in principio
10. de Tri-
nitatē.

tatum motibus, dissentiens quoque fit animorum sensus, vt cum omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complaceat, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resultat: quam Deus sæculi huius operatur in illis diffidentæ filii, qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinæ studium impendunt; sed his quæ somniantur sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat: non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum professio est magis placita quàm docenda conquirere, nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, habent rationem sapientiæ in * superstitione, quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: vt fit in verbis pietas, quam amiserit conscientia, ipsamque simulatam pietatem, omni verborum mendacio impiam reddunt: falsæ doctrinæ institutis, fidei sanctitatem corrumpere molientes: auriùmque pruriginem, sub nouello sui desiderij dogmate aliis ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem, & placiti defensionem, pertinax pugna est: dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur.] Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo præstante compegimus, ex testimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinamque reperies: in quo per dominicæ fidei sinceram professionem, viperæ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi: nec periculo impiæ professionis inserti, temperato inter vtrumque moderamine vtentes. Sicubi verò parùm vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. [Non igitur debet hic labor cuiquam pigro, vel multùm docto videri superfluum: cum multis impigris multisque indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius:] breui volumine complicans Patrum sententias, appositis eorum testimoniis; vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas, quod quæritur, offert sine labore. [In hoc autem tractatu, non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero: maximè vbi profunda versatur veritatis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contraditores.] Vt autem quod quæritur faciliùs occurrat, titulos, quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

2. Cor. 4. a
Ephes. 2. a

2. Tim. 4. a

Coloss. 2. d

1. Tim. 4. a
* al. super-
ficie.

2. Tim. 4. b

Matth. 5. b

Ex August.
in proemio
3. de Trinit.

Ex eodem
loco supra
citato.

PRÆFATIO SCOTI.

Quinque
proponit
examman-
da.

IRCA Prologum huius primi libri Sententiarum quærentur quinque. Primum de necessitate huius doctrinæ: & spectat ad genus causæ efficientis: & est quæstio, Utrum necessarium sit homini pro statu isto aliquam doctrinam specialem supernaturaliter inspirari? Secundum spectat ad genus causæ formalis: & est quæstio, Utrum cognitio supernaturalis necessaria viatori, tradita sit sufficienter in sacra Scriptura? Tertium spectat ad genus causæ materialis: & est quæstio, Utrum Theologia sit de Deo tanquam de subiecto primo? Quartum, & quintum pertinent ad genus causæ finalis: & est quarta quæstio, Utrum Theologia sit practica? Quinta verò quæstio, Utrum ex ordine ad praxim, vt ad finem, dicatur per se scientia practica?

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

Vtrum homini pro statu isto sit necessarium aliquam doctrinam specialem supernaturaliter inspirari, ad quam non possit attingere lumine naturali intellectus?

D. Thom. 1. p. quæst. 1. art. 1. ubi Bannes dub. 1. & alij, & 2. 2. quæst. 2. art. 4. Richard. quæst. 1. prol. Bacon. quæst. 1. prologi. Mayron. quæst. 21. Bassolis quæst. 2. August. optimè 14. de Trinit. cap. 1. Scot. 1. Metaphys. quæst. 1. & 2. Metaphys. quæst. 2. & 9. Metaphys. quæst. 12.

IDE TVR quòd non, sic: Omnis potentia ^b habens aliquod commune pro primo obiecto naturali, potest in quodlibet contentum sub illo, sicut in per se obiectum naturale. Hoc patet per exemplum de primo obiecto visus, & aliis contentis sub illo; & ita inductiue in aliis obiectis primis, & potentiis. Patet etiam per rationem; quia primum obiectum dicitur, quod est adæquatum potentia: sed si in aliquo esset ratio eius, circa quod non posset potentia habere actum naturaliter, non esset potentia adæquatum, sed excederet potentiam. Pater ergo maior: sed primum obiectum intellectus nostri naturale, est ens in quantum ens; ergo intellectus noster potest naturaliter habere actum circa quodcumque ens, & sic circa quodcumque intelligibile, etiam circa non ens: quia negatio cognoscitur per affirmationem; ergo, &c. Probatio minoris. Auicenna 1. Metaphys. cap. 5. Ens, & res prima impressione imprimuntur in animam, nec possunt manifestari ex aliis: si autem esset aliquid aliud ab istis primum obiectum, ista possent manifestari per rationem illius; sed hoc est impossibile; ergo.

Præterea ^c, sensus non indiget aliqua cognitione supernaturali pro isto statu; ergo nec intellectus. Antecedens patet. Probatio consequentia; Natura non deficit in necessariis, 3. de Anima, & si in imperfectis non deficit, multò magis nec in perfectis: ergo si non deficit in potentiis inferioribus, quantum ad necessaria eis propter actus suos habendos, & finem earum consequendum, multò magis non deficit in necessariis potentia superiori, ad actum suum, & finem consequendum; ergo, &c.

Præterea ^d, si aliqua talis doctrina sit necessaria, hoc est, quia potentia in puris naturalibus est improportionata obiecto, vt sic cognoscibili; ergo oportet quòd per aliquid aliud à se fiat ei proportionata. Illud aliud aut est naturale, aut supernaturale: si est naturale; ergo totum est improportionatum obiecto primo: si supernaturale; ergo potentia est improportionata illi; & ita sequitur quòd per aliud oportet ei proportionari, & sic in infinitum. Cum ergo non sit procedere in infinitum, 2. Metaph. oportet stare in primo, dicendo quòd potentia intellectiua sit ex se proportionata omni cognoscibili, & secundum omnem modum cognoscibilis: quare, &c.

Ad oppositum 2. ad Timoth. 3. in fine, *Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, &c.* Præterea, Baruch 3. de sapientia dicitur: *Non est qui possit scire vias eius: sed qui scit vniuersa nouit eam;* ergo nullus alius potest habere eam, nisi à sciente vniuersa; hoc quantum ad necessitatem: de facto subdit, *Tradidit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo.* hoc quantum ad vetus Testamentum. Et sequitur, *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est,* scilicet quando tradidit eam, quoad nouum Testamentum.

COMMENTARIVS.

I. Titulus quæstionis explicatur.

TRVM homini, &c. Titulus huius quæstionis sic debet intelligi: Posito, quòd homo sit ordinatus ad æternam beatitudinem; de qua Sancti, & Catholici loquuntur, & velit eam efficaciter; an ad ipsam adipiscendam, sit ipsi homini, pro isto statu (qui est status viæ) necessaria aliqua specialis cognitio; ad quam via naturali attingere non possit. Intelligitur ergo de necessitate suppositionis, & non de necessitate absoluta: quia posito quòd velit be-

Necessarium quomodo sumitur hic.

Scoti oper. Tom. V.

tificari, an sit necessaria talis cognitio supernaturalis.

^b Omnis potentia, &c. Primò principaliter arguitur sic; Quia potentia habens aliquod commune pro obiecto adæquato, & naturali, (vt naturale distinguitur contra supernaturale,) potest in quodlibet contentum sub illo. Patet, quia sicut adæquatum potentia non exceditur à potentia, id est, potentia non potest in aliquid aliud, aliter excederetur à potentia: nec excedit potentiam, id est, nihil continetur sub tali communi, quin percipi possit à tali potentia. Vbi ergo saluatur

1. Prima ratio sumitur ab obiecto adæquato potentia.

4. Metaph. text. com. 1. & 16. & 2. Perihet. ad fin. Ratio 2. sumitur à simili. Text. c. 45.

2. Tertia sumitur ab improportionatione potentia ad obiectum. Text. c. 5. & inde.

rario talis communis, illud potest percipi à potentia, cuius est tale obiectum: sed ens, in quantum ens, est adæquatum obiectum & naturale intellectus nostri. Patet per Auicennam 1. *Metaph.* cap. 5. *Ens & res prima impressione imprimuntur in anima, nec possunt manifestari ex alijs; communissimum enim quod immediatè imprimitur in anima, est ens.*

2. c. *Præterea, sensus, &c.* Secundò principaliter arguit per argumentum à minori affirmatiuè: Si sensus ex puris naturalibus potest in omnem perfectionem, ad quam ordinatur; ergo, à fortiori & intellectus. Patet consequentia per Philosophum 3. *de Anima, text. comment. 45.* ubi ait, quòd *natura non agit frustra, nec deficit in necessarijs.* Et arguit ibi Philosophus à fortiori, quòd scilicet, si natura non deficit in necessarijs in imperfectis; (si tamen non sint orbata) multò minùs deficiet in perfectis: ergo videtur, quòd intellectus naturaliter possit in omnem perfectionem, ad quam ordinatur.

d. *Præterea, si aliqua, &c.* Tertid principaliter arguitur: Si talis doctrina sit necessaria, hoc erit quia potentia erit improportionata obiecto sic cognoscibili: & sic fiet per aliud proportionata, & tunc quæro, aut illud aliud est naturale, aut supernaturale: si primum; ergo totum, (scilicet potentia, & illud aliud) erit improportionatum obiecto, & sic per aliud fiet proportionatum. Si secundum; ergo erit ei improportio-

nata, quia ponitur improportionata tali doctrinæ supernaturali; & sic per aliquid aliud fiet proportionata, & sic quæro de illo alio; aut est naturale, aut supernaturale. Si primum, arguatur ut priùs: quia totum esset improportionatum obiecto. Si secundum, erit processus in infinitum, aut oportet stare in primo, dicendo quòd potentia intellectiua fit ex se proportionata omni cognoscibili, & secundum omnem modum cognoscibilis, scilicet, abstractiuè, intuitiuè, intensè, remissè & huiusmodi. Et quòd non sit procedere in infinitum, patet 2. *Metaph. text. comment. 5.*

In ista quæstione videtur esse controuersia inter Philosophos, & Theologos. Opinio Philosophorum est, quòd omnis notitia necessaria ad vltimam perfectionem hominis ex causis merè naturalibus potest acquiri. Et hic nota quòd si vltima perfectio hominis consisteret in sola speculatione abstractiua substantiarum separatarum (de qua Aristoteles 10. *Ethic. cap. 10.*) nulla esset difficultas: quia ad illam acquirendam, non requiritur aliqua cognitio merè supernaturalis: sed loquendo de felicitate, (de qua Sancti loquuntur:) quæ est in clara visione Deitatis, & fruitione eiusdem; tunc quæstio habet difficultatem. Et si Philosophi teneant absolute, quòd omnis cognitio necessaria homini, volenti acquirere felicitatem, quam Catholici expectant, potest acquiri ex causis merè naturalibus.

S C H O L I V M.

Sententia Philosophorum negantium omnem doctrinam reuelatam, probatur tribus medijs. Primum, intellectus agens est actiuum, & intellectus possibilis passiuum, & sunt proportionata & non impedita respectu omnis intelligibilis. Secundum, non sunt ponenda scientia speculatiua, præter Metaph. Physicam, & Mathematicam, acquisitas: nec scientia practica, præter alias practicas actiuas, & factiuas acquisitas. Tertium, naturaliter intelligimus prima principia: ergo & omnes conclusiones.

3. *Opinio Aristotelis & sequacium.*

IN ista quæstione videtur esse controuersia inter Philosophos, & Theologos. Tenent enim Philosophi perfectionem naturæ, & negant perfectionem supernaturalem. Theologi verò cognoscunt defectum naturæ, & necessitatem gratiæ, & perfectionum supernaturalium. Diceret ergo Philosophus, quòd nulla est cognitio supernaturalis homini necessaria pro isto statu: sed quòd omnem notitiam sibi necessariam posset acquirere ex actione causarum naturalium. Ad hoc adducitur simul auctoritas, & ratio Philosophi ex diuersis locis. Primò, per illud 3. *de Anima*, ubi dicit quòd *intellectus agens est, quo est omnia facere; & intellectus possibilis est, quo est omnia fieri.* Ex hoc arguitur sic: Actiuo naturali & passiuo debite approximatis, & non impeditis, necessariò sequitur actio, quia non dependet essentialiter, nisi ab eis tanquam à causis prioribus: actiuum autem respectu omnium intelligibilium est intellectus agens, & passiuum est intellectus possibilis; & hæc sunt naturaliter in anima, nec sunt impedita, ut patet: ergo virtute naturali istorum potest sequi actus intelligendi, respectu cuiuscumque intelligibilis.

Text. c. 28.
9. *Met. text. com. 10. & inde.*

4. *1. de Cælo, & 3. de Anima, text. com. 18.*

Confirmatur ratio. Omni potentia passiuæ naturali correspondet aliquod actiuum naturale, alioquin videretur potentia passiuæ esse frustra in natura, si per nihil in natura posset reduci ad actum; sed intellectus possibilis est potentia passiuæ & naturalis respectu quorumcunque intelligibilium: ergo correspondet sibi aliqua potentia actiua naturalis; sequitur ergo propositum. Minor patet, quia intellectus possibilis naturaliter appetit cognitionem cuiuscumque cognoscibilis, naturaliter etiam perficitur per quamcunque cognitionem: ergo est naturaliter receptiuus cuiuscumque intellectationis.

Text. c. 3.
Diuisio scientiarum realium.

Præterea 6. *Metaph.* diuiditur scientia speculatiua in Metaphysicam, & Physicam siue naturalem, & Mathematicam. Et ex probatione huius *ibidem* non videtur possibile

bile plures habitus esse speculatiuos; quia in istis consideratur de toto ente, & in se, & quo ad omnes partes eius; sicut autem non posset esse aliqua alia scientia speculatiua ab istis, sic nec practica aliqua alia à practicis acquisitis actiuus, & factiuus; ergo scientiæ practiciæ acquisitiæ sufficiunt ad perficiendum intellectum practicum: & speculatiuæ acquisitiæ sufficiunt ad perficiendum intellectum speculatiuum.

Præterea ^g, potens naturaliter cognoscere principium, potest naturaliter cognoscere, & intelligere conclusiones inclusas in principio. Hanc probo, quia scientia conclusionum non dependet nisi ex intellectu principij, & ex deductione conclusionum ex principio; sicut patet ex definitione *scire*, 1. *Posteriorum*: sed deductio est ex se manifesta, sicut patet ex definitione Syllogismi perfecti. 1. Priorum, *quia nullius est indigens, ut appareat euidenter necessarius*; ergo si principia intelliguntur, & deductio manifesta est ex se, habentur omnia, quæ sunt necessaria ad scientiam conclusionis. Patet ergo maior: sed naturaliter intelligimus principia prima, in quibus virtualiter includuntur omnes conclusiones scibiles: ergo naturaliter possumus scire omnes conclusiones istas scibiles.

Probatio ^h primæ partis minoris, quia termini primorum principiorum sunt communissimi: ergo istos possumus naturaliter intelligere, quia ex 1. *Physicorum*, communissima à nobis primò intelliguntur: principia autem cognoscimus, in quantum terminos cognoscimus, 1. *Posterior*. ergo principia prima possumus naturaliter cognoscere. Probatio ⁱ secundæ partis minoris, quia termini primorum principiorum sunt communissimi; ergo quando distribuuntur, distribuuntur pro omnibus conceptibus inferioribus: accipiuntur autem tales termini vniuersaliter in primis principiis, & ita extendunt se ad omnes conceptus particulares, & per consequens ad extrema omnium specialium conclusionum; quare, &c.

COMMENTARIUS.

1. **P**rimò arguitur ibi, *In ista quæstione, &c.* Actiuo naturali, & passiuo debite approximatis & non impeditis, &c. Sed in anima est actiuum naturale, & passiuum, respectu cuiuscunque cognitionis, quia intellectus agens, & possibilis; quia agens est omnia facere, & possibilis omnia fieri, siue recipere, quæ causantur ab agente: vt patet 3. *de Anima, text. com. 8.* Et patet litera. Dicit, *Actiuum naturale*, non vt distinguitur contra supernaturale, sed vt distinguitur contra actiuum à proposito, siue contra actiuum liberum: accipitur ergo hic actiuum naturale pro actiuo agente per modum naturæ, & de necessitate naturæ, tale enim, si est perfectè approximatum passo, remoro omni impedimento de necessitate naturæ producit effectum. Non sic est de agente libero, cum actio eius sit in potestate sua.

2. Et quod dicit quòd *actio non dependet essentialiter, &c.* sic debet intelligi, quòd talis actio, siue effectus dependet ab actiuo vt à causa effectiua, & à passiuo vt à causa receptiua. Si vero effectus sit per se subsistens, sicut ignis productus, & actiuum requirat passum in quod agat, tunc tale passum concurret vt causa receptiua, non effectus per se subsistentis, sed formæ substantialis, quæ est pars essentialis talis effectus, quæ recipitur in materia quam præsupponit actiuum. Minor rationis est clara; scilicet, sed intellectus agens est actiuus omnis intellectationis respectu cuiuscunque intelligibilis, & intellectus possibilis est receptiuus eorum. Cætera patent.

3. **F** Præterea, &c. Secundò principaliter arguitur pro opinione Philosophorum, ibi: *Philosophus. 6. Met. text. com. 3. Quare, inquit, tres erunt Philosophiæ Theorica, Mathematica, Physica, Theologia.* Et Com. ibi: *Modi philosophiæ speculatiuæ sunt tres, scilicet scientia rerum Mathematicarum, Naturalium & Diuinarum, scilicet substantialium, in quarum definitione accipitur Deus.* Hæc ille. Et ratio stat in hoc: Intellectus potest perfici naturaliter omni scientia spe-

culatiua, & omni practica: ergo non est ei necessaria aliqua alia notitia specialis, &c. Antecedens patet; quia scientia speculatiua sufficienter diuiditur in Metaphysicam, & Physicam, siue Naturalem, & Mathematicam, quas naturaliter habere possumus. Et similiter Practica sufficienter est diuisa in Practicam actiuam, & factiuam, quas naturaliter habere possumus: ergo. Practica actiua est cognitio, quæ tantum dicitur de praxi elicienda, quæ stat in sola actione immanente: vt cognitio quæ dicitur de omni actu virtutis, qui primò elicitur à voluntate conformiter tali cognitioni: licet etiam actus imperatus in potentia sensitua dicatur materialiter actus virtutis, vt patet à Doct. in 2. d. 42. & in 3. d. 14. Et breuiter illa cognitio quæ dicitur de operatione, non transeunte in materiam extrà, dicitur practica actiua; illa verò quæ dicitur ad opus recipiendum extrà, vt ars domificatoria, vel fabrilis, dicitur practica factiua, quia dicitur de opere extrà. De his patebit in quæstione vltima de praxi.

g Tertiò principaliter arguitur, ibi: *Præterea, potens naturaliter intelligere, &c.* Hæc ratio stat in hoc, quòd naturaliter cognoscens principia per se nota, naturaliter potest cognoscere omnes conclusiones virtualiter inclusas in tali principio: sed naturaliter intelligimus principia prima, in quibus virtualiter includuntur omnes conclusiones scibiles: ergo naturaliter possumus cognoscere istam conclusionem, *Deus est Trinus, & vnus*, & sic de aliis. Cum dicit quòd scientia conclusionum non dependet, nisi ex intellectu principij, & ex deductione conclusionum ex principio, vt patet 1. *Poster. text. com. 5. Tunc siue opinamur vnumquodque, & non secundum accidens, &c.* Notitia enim conclusionis immediatè causatur à notitia principiorum, & à deductione ipsorum. Et tunc intelligitur deductio, quando minor actu sumitur sub maiori, siue quando præmissæ sunt pertractatæ, quod est, ipsas ponere in modo, & figu-

5.
Text. c. 1.
Text. c. 5.
Text. c. 2.
& 4.
Text. c. 6.

4.

ra, vt patet 1. *Prior.* & tunc notitia præmissarum, sic dispositarum, est causa notitiæ conclusionis, partialis tamen; & alia partialis est intellectus. Et quòd sit causa pater, quia inducens statim cognoscit, id est, pertractans præmissas in debito modo, & figura, statim cognoscit conclusionem. Patet per definitionem Syllogismi perfecti, quæ ponitur 1. *Prior.* videlicet: *Syllogismus perfectus est qui nullius indiget ad hoc vt sit evidens, siue perfectus*, id est, non indiget reduci ad alium syllogismum; puta per Conuersionem præmissarum, vel conclusionis; vel per transpositionem, de quibus vide 1. *Prior.* & sic patet maior.

5.

h *Probatio prima partis minoris.* Prima pars minoris est ista: *Naturaliter intelligimus principia prima.* Et hanc probat: *quia termini primorum principiorum sunt communissimi: ergo istos possumus naturaliter intelligere, quia communissima à nobis primo intelliguntur:* vt patet 1. *Physic.* & c. *Innata est, inquit, via ex notioribus nobis, & certioribus in certiora*

natura & notiora. An hoc intelligatur de cognitione confusa, vel distincta; vide infrà *dist.* 3. q. 2. vbi diffusè exposui hanc materiam. Tunc sic: Si possumus cognoscere naturaliter terminos alicuius propositionis per se notæ: & naturaliter possumus cognoscere ipsam propositionem, vt patet 1. *Poster. sext. com.* 6. Et de propositione per se nota multa exposui infrà, *dist.* 2. *quæst.* 2. huius.

i *Probatio secunda partis minoris.* Secunda pars minoris est ista: In quibus supple, principiis virtualiter includuntur omnes conclusiones scibiles. Probat istam partem ex hoc, *quia termini primorum principiorum sunt communissimi, & c.* vt patet de isto principio: *De quolibet dicitur esse, vel non esse: & de nullo ambo eorum simul.*

Contra hanc opinionem Doctor specialiter arguit, tribus mediis satis euidentiibus, quibus probat, quòd homini, pro statu isto, agenti propter vltimam felicitatem, quam expectamus, sit necessaria aliqua cognitio merè supernaturalis.

S C H O L I V M.

Doctor impugnat sententiam Philosophorum. Primò, quia naturaliter non possumus cognoscere finem nostrum distinctè, nec varias conditiones eius. Secundò, non possumus naturaliter habere notitiam omnium necessariorum ad nostrum finem, neque quamquam sunt sufficientia ad eius assequutionem.

6.

Primum argumentum principale
2. *Physic. text.* c. 49. 61. & 75.
Text. c. 6.
50.

Contra^k istam positionem potest argui tripliciter. Primò sic: Omni agenti per cognitionem necessaria est distincta cognitio sui finis. Hanc probo, quia omne agens propter finem agit ex appetitu finis: & omne per se agens, agit propter finem: ergo omne per se agens, suo modo appetit finem: ergo sicut agenti naturali est necessarius appetitus finis, propter quem debet agere, ita agenti per cognitionem (quod etiam est per se agens, ex *secundo Physicorum*,) necessarius est appetitus sui finis, propter quem debet agere, qui sequitur cognitionem. Patet ergo maior. Sed homo non potest scire ex naturalibus finem suum distinctè: ergo necessaria est sibi de hoc tradi aliqua cognitio supernaturalis. Minor probatur primò, quia Philosophus sequens naturalem rationem, aut ponit felicitatem esse perfectam, in cognitione substantiarum separatarum acquisita, sicut videtur dicere 1. *Ethic.* & 10. aut si non determinatè asserit istam esse supremam nobis possibilem; aliam tamen ratione naturali non concludit; ita quòd soli rationi naturali innitendo, vel errabit circa finem in particulari, vel dubius remanebit. Vnde 1. *Ethic. com.* 9. dubitando ait, *Si quidem igitur & aliud aliquod deorum est donum hominibus rationabile, & felicitatem Dei datum esse, & maximè humanorum quanto optimum.*

Cap. 7.
Cap. 13.
Non scimus naturaliter finem nostrum, nec omnes conditiones eius.

7.

Secundò^l probatur eadem minor per rationem; quia nullius substantiæ finis prius cognoscitur à nobis, nisi ex actibus eius nobis manifestis, ex quibus ostenditur, quòd talis finis sit conueniens tali naturæ: nullos autem actus experimur, nec cognoscimus inesse naturæ nostræ in statu isto, ex quibus cognoscamus visionem substantiarum separatarum esse conuenientem nobis: ergo non possumus naturaliter cognoscere distinctè, quòd iste finis sit conueniens naturæ nostræ. Hoc saltem certum est, quòd quædam conditiones finis, propter quas est appetibilior, & feruentius inquirendus, non possunt determinatè concludi ratione naturali. Etsi enim daretur, quòd ratio naturalis sufficeret ad probandum, quòd visio nuda, & fruitio Dei est finis hominis: tamen non concluderetur, quòd illa perpetuò conuenit homini perfecto in corpore, & anima, sicut diceretur in 4. *dist.* 43. & tamen perpetuitas huius boni est conditio reddens finem appetibiliorem, quàm si esset transitorium. Consequi etiam hoc bonum in natura perfecta, appetibilius est, quàm in anima separata, sicut patet per Augustinum 1. *super Genesim.* Istas ergo, & similes conditiones finis, necessarium est noscere ad efficaciter inquirendum finem; & tamen ad eas non sufficit ratio naturalis: ergo requiritur doctrina supernaturaliter tradita.

Vide ibi dist. 49. q. 6. & 51.

8.

Secundum argumentum principale.
Triplex cognitio necessaria agenti propter finem.

Secundò^m sic: Omni cognoscenti agenti propter finem, necessaria est triplex cognitio. Primò, quomodo, & qualiter finis acquiratur. Secundò, cognitio omnium, quæ sunt necessaria ad finem. Tertio, est necessarium cognoscere, quòd omnia ista sufficiant ad talem finem. Primum patet; quia si nesciat quomodo finis acquiratur, nesciet qualiter

qualiter ad consecutionem illius se disponat. Secundum probatur; quia si nesciat omnia necessaria ad ipsum finem, propter ignorantiam alicuius necessarij, poterit à fine deficere. Et etiam quantum ad tertium, si nesciat ista necessaria sufficere, dubitando se ignorare aliquod necessarium, non efficaciter prosequetur illud, quod est necessarium.

Sed hæc tria non potest viator ratione naturali cognoscere. Probatio primi, quia beatitudo confertur tanquam præmium pro meritis eius, quem Deus acceptat tanquam dignum tali præmio; & per consequens nullâ naturali necessitate sequitur ad actus nostros qualescunque: sed contingenter datur à Deo, actus aliquos in ordine ad ipsam, tanquam meritorios, acceptante. Hoc autem non est naturaliter scibile, vè videtur: quia in hoc errabant Philosophi ponentes omnia, quæ sunt à Deo immediate, esse ab eo necessariò. Saltem alia duo membra sunt immanifesta: non enim potest sciri naturaliter acceptatio voluntatis diuinæ, vt puta tanquam contingenter acceptantis talia, vel talia, digna vitâ æternâ, & quòd etiam illa sufficiant, dependet merè ex voluntate diuina, circa ea, ad quæ contingenter se habet: ergo, &c.

*Præmium
quod sequitur
naturaliter
meritum.*

COMMENTARIUS.

I. **P**rima ratio est ibi: *Contra istam positionem, &c.* Et ratio breuiter stat in hoc: Omne agens propter finem aliquem, si agit per cognitionem, de necessitate cognoscit finem, propter quem agit; sed homo, pro statu isto, non potest ex puris naturalibus distinctè cognoscere vltimum finem, propter quem agit: ergo est ei necessaria aliqua cognitio supernaturalis, quâ cognoscat distinctè vltimum finem, propter quem agit. Maior syllogismi patet in litera Doctoris: & probatio stat in hoc; quia agens propter finem, agit ex appetitu finis: modò nihil potest appeti, nisi præcognoscatur, vel ab ipso appetente, si est cognoscens; vel ab alio dirigente ipsum ad talem finem, vt patet in frâ *dist. 2. quæst. 1.* In proposito, homo est agens per cognitionem, & per se agens, vt patet *2. Physicor. text. comm. 50.* hoc est, per formam propriam; si ergo agit propter finem vltimum, agit ex appetitu talis finis: & debet intelligi de appetitu rationali, qui sequitur cognitionem, vt patet ex Doctore in pluribus locis. Minor patet in litera Doctoris, quæ satis clara est, & stat in hoc: aut enim Philosophus sequens viam naturalem, posuit vltimum finem hominis, consistere in sola speculatione substantiarum separatarum; & tunc errauit, quia (vt dixi) finis vltimus hominis, est in visione clara Dei, & fruitione eiusdem. Vel posuit vltimum finem hominis, vt Christiani ponunt, & hoc non appetet ex dictis eius, nec aliqua naturali ratione hoc probauit. Aut fuit dubius de vltimo fine hominis, vt patet per illud *1. Ethic. cap. 13.* vbi dubitando ait: *Si quidem igitur, &c.* Ista auctoritas sic exponitur à Commentatore. Ibi enim Philosophus dubitando quatit: *An felicitas sit res discibilis, ac acquisibilis per assuetudinem; aut alio modo adipiscendi, vt per prouidentiam diuinam circa hominem: aut per fortunam, & casum. Sed manifestum est, quoniam si fuerint hæc res aliqua, quas largitur Deus hominibus; dignius est, vt sit felicitas ab eo donata ipsis: maxime cum sit præstantior rerum, qua pertinet hominibus.* Hæc ille. Sequitur ergo quòd tunc Philosophus non cognouit distinctè vltimum finem hominis; quia si distinctè cognouisset, nullo modo dubitaret. Si ergo Aristoteles princeps omnium Philosophorum, non cognouit distinctè vltimum finem hominis, propter quem homo agit, stat ratio Doctoris quòd sit ei necessaria aliqua cognitio distincta de fine vltimo, quæ via naturali haberi non possit.

1 *Secundò probatur eadem minor per rationem.* Hic Doctor probat eandem minorem per rationem sumptam à posteriori; & minor est ista: Sed homo pro statu isto non potest cognoscere distinctè vltimum finem propter quem agit. Probatio est satis clara in litera, præsupponendo vnum, scilicet quòd aptitudo alicuius naturæ ordinatæ, vel aptæ ad aliquem finem, potest dupliciter cognosci inesse tali naturæ; scilicet, vel per cognitionem perfectam, & distinctam talis naturæ, per quam arguimus talem aptitudinem inesse: sicut per cognitionem distinctam hominis, concludimus aptitudinem ad ridendum de ipso homine; vel per operationem talis naturæ: sicut per actum ridendi hominis, concludimus ipsam proprietatem inesse homini.

2.
*Aptitudinem
alicuius natu-
ræ inesse, po-
test dupliciter
intelligi.*

Ad propositum, Doctor præsupponit, quòd pro statu isto non possumus via naturali cognoscere distinctè, & sub ratione propria, aliquam substantiam, vt probat in frâ, *dist. 3. quæst. 3.* Idèò omittit istum modum cognoscendi aptitudinem ad finem proprium, inesse tali substantiæ; & accipit secundum modum cognoscendi, scilicet à posteriori, & per operationem. Cognoscimus enim talem herbam esse ordinatam ad talem finem; puta ad talem sanitatem inducendam, propter operationem ipsius, & sic clara est ratio Doctoris: quia nullam operationem experimur in nobis, propter quam possumus concludere, hominem ordinari ad claram visionem Dei, & fruitionem eiusdem, vt patet. Et posito, quòd hoc concludi possit; tamen loquendo de fine vltimo, & perfectissimo hominis, & completiuo, qui, ultra visionem, & fruitionem Dei, includit perpetuitatem ipsius visionis, vt clarè patebit in *4. dist. 49.* ad concludendam via naturali talem finem posse inesse homini, oportet concludere via naturali animam esse immortalem: quod tamen sola fide tenemus, vt probat Doct. in *4. dist. 43.*

*Finis non cog-
noscitur,
nisi per ope-
rationem.*

Dubitatur de ista propositione: *Omni agenti per cognitionem necessaria est cognitio distincta sui finis.* Primò, quia fidelis agit propter vltimum finem, & tamen non est ei necessaria cognitio distincta vltimi finis; quia talis de communi lege non habetur; vt patet ex Doctore *præfati quæst.*

3.
Dubium 1.

Dico, quòd propositio Doctoris debet sic intelligi; Est necesse, vt cognoscat distinctè, an *A* sit finis, vel ne: & non est necesse, vt cognoscat distinctè *A* in se. Vult ergo dicere, quòd agens efficaciter propter finem vltimum, puta propter

fruitionem Dei, est necesse scire distinctè, an fruitio Dei sit vltimus finis, vel ne: quod tamen non potest scire ex puris naturalibus, sed tantùm per reuelationem. Posito modò quòd per reuelationem sciat fruitionem esse finem vltimum, non est postea necesse, vt cognoscat distinctè illam in se, nec obiectum illius, ad hoc, vt possit efficaciter agere propter illam. Si enim esset neuter, puta nesciret determinatè an fruitio sit vltimus finis, vel ne, non posset agere propter ipsam, oportet enim, vt distinctè, & determinatè sciat ipsam esse vltimum finem, si efficaciter agit ad illam: licèt illam non cognoscat in se distinctè. Et sic intelligitur propositio, & ratio Doctòris.

Secundò dubitatur de illa propositione: Philosophus soli rationi naturali innitendo, vel errabit circa vltimum finem hominis, vel dubius remanebit. Quia Philosophus secundùm rationem naturalem habuit ponere, finem vltimum perfectè quietate potentiam beatificabilem; quia beatitudo est bonum perfectum: habuit etiam illam ponere in ente perfectissimo, vt patet 10. *Ethic. com. 10.* Via etiam naturali potuit scire, quòd cognitio distincta primi obiecti in se, sit perfectior omni alia; & magis obiectum esse per se quietatium, vt perfectè cognitum, & perfectè amatum: ergo ponendo felicitatem in tali obiecto sic cognito, non errasset; quia nec nos erramus secundùm fidem; nec dubius fuisset. Nec valet dicere, quòd via naturali non potuit cognoscere primum distinctè: quia nec nos possumus cognoscere, de lege communi.

Dico, quòd si Philosophus cognouisset esse possibile homini sic posse cognoscere, & amare primum, non errasset, nec dubius fuisset, sed non potuit via naturali cognoscere, hoc esse possibile homini.

Tertiò dubitatur de illa propositione. Vltimus finis non potest cognosci ex actibus, quos experimur, esse conueniens nobis. Primò quia Doctòr in princip. *dist. 1. quæst. 2.* dicit quòd *vltimus finis est obiectum beatificum sub ratione perfectissima.* Hoc idem in 4. *dist. 49.* & in 1. *d. 2. quæst. 1.* in 4. *ratione de infinitate primi*, quòd *Voluntas nostra actu elicito non potest vltimatè quietari, nisi in ente infinito*; & hoc cognoscit homo per actus suos; quia dicit Doctòr, *presenti quæst.* quòd *pro statu isto, tantùm per actus, quos experimur, cognoscimus potentiam ordinari ad tale obiectum*; si ergo voluntas, per quuncunque actum elicitem circa ens finitum, experitur se non quietari, & hoc erit notum intellectui; ergo intellectus naturaliter poterit scire voluntatem ordinari ad ens infinitum, & sic potest cognoscere naturaliter.

Secundò, sic supponendo, quòd dicit Doctòr in *quæst. 1.* Prologi, quòd *intellectus habet naturalem inclinationem ad omne ens, & naturaliter cognoscit hoc per actus suos*; quia data cognitione cuiuscunque entis finiti, adhuc appetit cognoscere ens perfectius, sicut dictum est de voluntate, *suprà*: ergo naturaliter scit se appetere perfectissimum ens. Patet per Philosophum in proœm. Metaph. qui facit hanc consequentiam, Omnes homines naturaliter scire desiderant; ergo maximam scientiam maximè desiderabunt: maxima scientia est circa maximè scibilia, cuiusmodi sunt substantiæ separatae; ergo homo per actus suos scit se non posse quietari, nisi in ente perfectissimo, perfectissimè cognito: ergo naturaliter scit finem suum sibi naturaliter conuenire ex actibus suis;

licèt illum finem in se non cognoscat distinctè, quem nec nos, etiam illuminati, distinctè cognoscimus.

Tertiò, appetitus noster naturalis appetit summam beatitudinem summè, & in particulari, vt patet ex Doctòre in 4. *dist. 49.* ergo intellectus noster potest scire per actus suos se naturaliter appetere illam; quia posito quocunque actu circa alia à summa beatitudine, non quiescit.

Respondet ad primum, concedendo propositiones Doctòris, & dico, quòd ratio concluderet, si intellectus via naturali posset scire obiectum infinitum, vt clarè visum, esse possibile homini: quàmuis sciat, quòd maior perfectio est in obiecto, vt clarè viso, nescit tamen an talis visio possit conuenire homini.

Cùm dicitur, Voluntas vult illud: ergo, &c. Dico, quòd ex hoc solo, quòd vult, non concluditur illud esse possibile illi: quia etiam voluntas est impossibile, vt probat Doctòr 2. *dist. 6. quæst. 1.*

Cùm dicitur, appetitus naturalis appetit illud vt sic, & appetitus naturalis non est ad impossibile, vt Doctòr concedit in 4. *d. 43. quæst. 2.* Dico, vt dicit ibi Doctòr, quòd oporteret priùs probare illud esse possibile, quòd non probatur via naturali.

Ad secundum, concedo propositionem Doctòris, scilicet quòd *intellectus naturaliter potest scire se habere appetitum, etiam respectu entis perfectissimi*: sed naturaliter non potest scire se habere appetitum naturalem, circa illud perfectum, qualitercumque cognitum, quia oporteret probare, quòd appetitus naturalis, esset ad cognitionem perfectissimam: cuiusmodi est clara visio. Et posito etiam, quòd inesset ei talis appetitus naturalis, adhuc non sequitur, quòd intellectus cognoscat illum, sub illa ratione, quâ appetit illud finem, sub ratione perfectissima; quia oporteret cognoscere relationem illius appetitus, quæ terminatur ad illum finem: quæ cognosci non potest, non præcognito termino. Prima tamen responsio videtur melior.

Et cùm dicit, quòd intellectus habet naturalem inclinationem ad omne ens, concedo; sed oportet probare, quòd habeat naturalem inclinationem, vt intuitiue cognoscibile à tali potentia. Sicut etiam non sequitur, intellectus habet naturalem inclinationem ad cognoscendum ens infinitum, & illud est cognoscibile, cognitione formaliter infinità: ergo naturaliter appetit sic cognoscere; non sequitur, quia hoc est simpliciter impossibile.

Ad tertium dico, quòd non intelligit de beatitudine in particulari, de qua Sancti loquuntur: sed loquitur de beatitudine in esse verè reali, quia non appetit illam sic in communi; quia non esset actu existens; sed appetit aliquid bonum summum vltimatè quietatium: & posito quòd appetat id in particulari, non tamen sequitur, quòd appetat illud naturaliter, vt clarè visum. Dico etiam, quòd tantùm appetit illud, vt bonum commodi: obiectum autem non beatificat, nisi vt clarè visum, & amore amicitia principaliter amatum. Et posito etiam, quòd sic appetat, adhuc non sequitur, quòd intellectus cognoscat illum appetitum sub illa ratione, quâ sic appetit: & sic patet.

Dubitatur de illo, quòd dicit, scilicet: *Ad efficaciter inquirendum finem vltimum, est necesse scire, quòd*

Cognitio distincta sumitur hic pro certa cognitione.

4. Dubium 2.

Beatitudo est bonum perfectum.

Responsio.

5. Dubium 3.

6.

Responsio.

Voluntas est impossibilis.

Appetitus triplex. vide Scotum 4. dist. 49. q. 10.

7.

8.

Quomodo beatitudo appetitur in particulari.

9.

Dubium.

quod perpetuò possit conuenire homini in anima & corpore. Contrà, quia vltimus finis, sub sua ratione formali, est simpliciter appetibilis: ergo sufficit ad efficaciter operandum, cognitio illius finis: ergo non est necesse scire sub ratione perpetuitatis. Secundo, quia conditio per se obiecti primi, est perfectior, quàm conditio eius per accidens. Pater, quia si finis vltimus est beatitudo nostra, erit magis beatitudo sub ratione formali, quàm accidentali.

Responsio.

Respondeo, quòd aliud est loqui de fine vltimo, in se clarè viso; & aliud, vt obscure cognito. Primo modo homo efficacissimè moueretur ad illum, etiam si sciret ipsum durare tantum per instans. Secundo modo non ita, quia communiter quis non mouetur efficaciter, puta ad sanitatem, si sciat parum duraturam: sic de fine vltimo, etiam nobis reuelato, nisi sciret ipsum perpetuò habere, non moueretur, saltem ita efficaciter ad illum acquirendum. Dico secundo, quòd Doctor non dicit expressè, quòd quis non moueretur efficaciter ad finem vltimum, nisi sciret illum dari perpetuò in anima, & in corpore; sed quòd non ita efficaciter: quia illæ conditiones reddunt illum finem appetibiliorem.

10.

Secunda ratio principalis, quæ est ibi: *Secundo sic: Omni cognoscenti agenti, &c.* Hic Doctor intendit probare, quòd homini volenti efficaciter vltimum finem, sit necessaria cognitio mediourum ad finem; quia nunquam aliquis agit efficaciter propter aliquem finem acquirendum; nisi cognoscat media necessaria ad illum finem. Sed homo via naturali non potest media huiusmodi cognoscere: quia meritum ordinatum ad talem

finem, consistit in sola acceptatione diuinæ voluntatis, vt diffusius probabit infrà *dist. 17.* Posito ergo, quòd homo via naturali cognosceret vltimum finem distinctè, (cuius tamen oppositum probatum est in prima ratione) adhuc est ei necessaria cognitio, qualiter talis finis possit acquiri. Non enim posset ex puris naturalibus cognoscere, quòd talis finis est sic, vel sic acquisibilis, puta per talem, vel talem operationem hominis: quia collatio talis præmij, est ex sola determinatione voluntatis diuinæ. Et posito, quòd etiam hoc cognosceret, adhuc ignoraret, quæ, & quor opera requiruntur: & an illa sufficiant, cum hæc omnia consistent in sola acceptatione voluntatis diuinæ, merè, liberè, & contingenter, sic, vel sic acceptantis: & sic patet ratio Doctoris.

11.

Dubium.

Sed hic occurrit dubium. Quia ex quo voluntas diuina declarauit, vitam æternam posse acquiri per obseruantiam præceptorum Dei; & homo ex puris naturalibus potest scire, si obseruat præcepta Dei, vel ne, vt patet: & sic sequitur, quòd possit certitudinaliter scire via naturali, se esse dignum vita æterna: cuius oppositum Sancti tenent.

Responsio.

Respondeo, quòd ad hoc, vt quis sciat se esse dignum vita æterna per obseruantiam præceptoris, oportet scire se obseruasse in charitate, & ex instinctu charitatis. Omnis enim actus meritorius elicitur liberè à voluntate, charitate ad huiusmodi actum inclinante voluntatem, vel partialiter concurrente cum voluntate, vt alia causa partiali; vt patet ex Doctore infrà *dist. 17.* & patet communiter per Doctores, sed hoc scire non potest.

SCHOLIUM.

Impugnat multipliciter in fauorem Philosophorum, duo argumenta contra eos allata: & soluit impugnationes per optimam, & subtilem doctrinam, multis applicabilem.

CONTRA^a istas duas rationes instatur; & primò contra primam sic: Omnis natura ex causato cognito, potest *demonstratione quia* quælibet eius per se causa cognosci: ergo cum natura hominis sit homini naturaliter cognoscibilis, quia non est potentiaæ cognitioæ impropotionalis, sequitur quòd ex ista natura cognita, possit naturaliter cognosci finis illius naturæ. Confirmatur^o ratio, quia si ex naturâ inferiori cognitâ cognoscitur eius finis, non minùs hoc est possibile in proposito; quia nec minor dependentia est finiti in proposito ad suum finem, quàm in aliis. Ex hac^p etiam ratione videtur, quòd falsa sit ista propositio; *finis substantia non cognoscitur, nisi ex actibus eius*, quæ assumebatur in probatione minoris: quia ex cognitione naturæ in se, potest finis eius cognosci *demonstratione quia*.

9.

Si autem^q dicatur quòd ratio concludit hominem naturaliter posse cognoscere suum finem naturalem, non autem supernaturalem; contrà^r, Augustinus primo de Prædestinatione Sanctorum cap. 4. *Proinde, inquit, posse habere fidem, sicut posse habere charitatem natura est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratia est fidelium.* Si igitur natura hominis est naturaliter cognoscibilis homini, naturaliter etiam erit cognoscibilis ista potentia, vt est talis naturæ: & per consequens ordinabilitas talis naturæ ad finem, ad quem fides, & charitas disponit.

Donum Dei habere fidem, posse habere, non.

Item^s, homo naturaliter appetit finem istum, quem dicit supernaturalem: igitur ad istum naturaliter ordinatur: ergo ex tali ordine potest concludi iste finis ex cognitione naturæ ordinatæ ad ipsum. Item, naturaliter^t cognoscibile est, primum obiectum intellectus esse ens, secundum Auicennam, & naturaliter est cognoscibile, in Deo perfectissimè saluari rationem entis: finis autem cuiuscunque potentiaæ est optimum eorum quæ continentur sub eius obiecto primo, quia in illo solo est perfecta quietatio, & delectatio, ex 10. *Ethic.* igitur naturaliter cognoscibile est

1. Met. c. 5
4. Met. 1. c.

4.

Cap. 4.

est

est hominem ordinari secundum intellectum, ad Deum tanquam ad finem.

10.

Confirmatur ratio, quia, cui naturaliter est cognoscibilis potentia aliqua, sibi naturaliter est cognoscibile quid sit eius obiectum primum. Et ulterius potest cognoscere, in quo saluatur ratio illius primi obiecti, & in quo perfectissime: tale autem est finis potentiae; mens autem nota est sibi, secundum Augustin. 14. de Trin. cap. 4. igitur notum est sibi quid sit eius primum obiectum, & nouit Deum non excedere rationem illius primi obiecti, quia tunc nullo modo esset ab ipsa mente intelligibilis: ergo nouit Deum esse optimum, in quo saluatur ratio sui primi obiecti, & ita nouit ipsum esse finem potentiae.

Contra^u secundam rationem arguitur sic; Si per vnum extremum cognoscitur aliud extremum; ergo & medium; sed necessaria ad consequendum finem, sunt media inter naturam & finem suum consequendum: igitur cum ex cognitione naturae possit cognosci finis naturae, secundum prius probata, videtur quod similiter possint cognosci media necessaria ad finem. Confirmatur ratio: ita enim in proposito, entium ad finem videtur esse necessaria connexio ad ipsum finem sicut in aliis: sed propter talem connexionem in aliis: ex fine cognoscuntur illa, quae sunt ad finem necessaria, sicut per rationem fauoratis concluditur talia, & talia requiri ad sanitatem: ergo, &c.

11.

Ad arg. n.
9. q. de sub
iecto, & 9.
de praxi. &
d. 1. q. 2. &
in 4. dist.
48. q. 2. &
49. q. 8.

Ad primum, ^{*} licet procedat de fine, qui est causa finalis, non de fine attingendo per operationem, quorum finium distinctio dicitur *infra*. Potest tamen ad istud & ad sequens de August. & ad tertium de potentia, & primo obiecto, dici vnicâ responsione, quod omnia accipiunt nostram naturam, vel potentiam intellectuam esse à nobis cognoscibilem naturaliter, quod falsum est sub illa ratione propria & speciali, sub qua ad talem finem ordinatur, & sub qua capax est gratiae consummatae, & sub qua habet Deum pro perfectissimo obiecto. Non enim cognoscitur anima à nobis, nec natura nostra pro statu isto, nisi sub ratione aliqua generali abstrahibili à sensibilibus, sicut patet *infra* dist. 3. *quest.* 3. Et secundum talem rationem generalem, non conuenit sibi ordinari ad talem finem, nec posse capere gratiam, nec habere sic Deum pro obiecto perfectissimo.

Quomodo
ex cognitio-
ne entis ad
finem, cog-
noscitur fi-
nis?

Tunc ad formam argumenti, cum dicitur: quod ex ente ad finem potest cognosci finis *demonstratione quia*, dicendum quod non est verum, nisi cognito illo ente ad finem sub illa propria ratione, sub qua habet finem istum: & tunc minor est falsa. Et cum probatur per proportionalitatem, dico, quod licet mens sit eadem sibi, non tamen pro statu isto est proportionalis sibi, tanquam obiectum, nisi secundum rationes generales, quae possunt abstrahi ab imaginabilibus.

Ad confirmationem ^v dico, quod nec aliarum substantiarum fines proprii cognoscuntur, qui scilicet sunt earum secundum rationes proprias, nisi aliqui sint actus manifesti, ex quibus concludatur ordo earum ad talem finem. Et ex hoc patet ad illud, quod adducitur contra probationem minoris, quod ista propositio non est falsa: Non cognoscitur à nobis finis proprius substantiae, nisi per actus eius nobis manifestos. Non enim accipitur propositio illa, quod non possit aliter cognosci finis. Bene enim est verum, quod si substantia sub propria ratione cognosceretur ex natura sic cognita, posset eius causa per se cognosci *demonstratione quia*; sed non sic cognoscitur à nobis aliqua substantia nunc: ideo nullum finem possumus nunc concludere proprium substantiae, nisi per actum euidentem de illa substantia, ut notain vniuersali, & confusè.

In proposito ^z autem deficit vtraque via. Sed probatio minoris tetigit vnam viam de ignorantia actus, supponendo aliam de ignorantia naturae in se.

12.

Ad secundum ^a de Augustino, dico quod illa potentia habendi charitatem, ut ipsa est dispositio respectu Dei in se sub propria ratione amandi, conuenit naturae hominis secundum rationem specialem, non communem sibi & sensibilibus: & ideo non est illa potentialitas naturaliter cognoscibilis de homine, sicut nec homo cognoscitur sub illa ratione, sub qua est eius haec potentia. Et ita ^b respondeo ad illud, in quantum potest adduci contra conclusionem principalem, scilicet oppositam minori primae rationis. Sed in quantum adducitur contra illam responsionem de fine naturali, & supernaturali; concedo Deum esse finem naturalem hominis, licet non naturaliter adipiscendum, sed supernaturaliter, & hoc ^c probat ratio sequens de desiderio naturali, quam concedo.

Ad aliud ^d negandum est illud quod assumitur, scilicet quod naturaliter cognoscimus ens esse primum obiectum intellectus nostri, & hoc secundum totam indifferen-
tiam entis ad sensibilia, & insensibilia. Et sic quod dicit Auicenna, non concludit, quod sit naturaliter notum. Miscuit enim sectam suam, quae fuit secta Mahometi, Philosophicis:

Scot. 3. dist.
28. 29.

Deus, finis
naturalis
hominis.

Commenta-
tor 4.
Met. c. 3.

phicis : & quædam dixit, vt Philosophica, & ratione probata : alia vt consona suæ scētæ. Vnde ipse expressè ponit 9. *Metaph. suæ*, animam separatam cognoscere substantiam immaterialem in se: & ideò sub obiecto primo intellectus habet ponere substantiam immaterialem contineri. Non sic Arist. sed secundùm ipsum, videtur esse primum obiectum intellectus nostri, quidditas rei sensibilis; & hoc vel in se sensibilis, vel in suo inferiori, hoc est quidditas abstrahibilis à sensibilibus.

c. 7. & supra.

Arguitur contra hoc sic, quia si quidditas rei materialis sit obiectum adequatum intellectus, tunc intellectus non poterit intelligere aliquid de substantiis separatis: quia obiectum adequatum, vel formaliter, vel virtualiter continet omne illud, in quod potentia potest ferri: sed quidditas materialis, nec formaliter, nec virtualiter continet substantias separatas ergo, &c. Respondeo, assumptum non esse verum, quia quinque communia sensibilia, scilicet Numerus, Figura, Motus, Magnitudo, & Quies, sentiuntur à visu per se, & tamen neutro modo continentur sub luce, vel colore. Sufficit enim aliqua conuenientia, vel concomitantia vnius ad alterum.

ADDITIO.

Quod autem additur de Augustino in confirmationem illius rationis; respondeo, & dico quòd dictum Augustini debet intelligi de actu primo sufficiente ex se ad actum suum secundum, sed tamen nunc impeditur; propter quod impedimentum actus secundus non elicitur à primo. De hoc autem amplius dicitur infra.

13. *Auctoritas D. Aug. 14. de Civ. c. 4. quomodo sit intelligenda Dist. 3. q. 3.*

Si verò obiiciatur contra ista, Homo in statu naturæ institutæ potuit cognoscere naturam suam: igitur finem naturæ, ex deductione primæ rationis: igitur ista cognitio non est supernaturalis.

Obiectio contra responsionem ultimam rationis.

Item contra responsionem ad ultimam rationem, si ideò non cognoscitur quid sit obiectum primum intellectus, quia non cognoscitur intellectus sub ratione propria, sub qua respicit tale obiectum; ergo non potest cognosci de quocunque, quòd ipsum sit intelligibile: quia non cognoscitur potentia sub illa ratione, sub qua respicit quodcunque, vt obiectum intelligibile.

Scot. in 4. dist. 1. q. 3. art. 3.

Respondeo ad primum, requireretur dici, qualis fuerit cognitio hominis instituti, (quod vsque aliàs differatur) saltem respectu viatoris, pro statu isto, est dicta cognitio supernaturalis; quia facultatem eius naturalem excedens, naturalem dico, secundùm statum naturæ lapsæ.

Vide in 2. dist. 3. q. 9. & dist. 21. q. 3. & in 3. dist. 14. q. 3. & in 4. d. 10. q. 5. & super lib. de Anima qu. 15.

Ad secundum, concedo quòd non habetur modò cognitio de anima, vel de aliqua eius potentia, ita distincta, quòd ex ipsa possit cognosci, quòd aliquod obiectum tale sibi corresponderet: sed ex ipso actu, quem experimur, concludimus potentiam, & naturam, cuius iste actus est illud respicere pro obiecto, quod percipimus attingi per actum; ita quòd obiectum potentia non concluditur ex cognitione potentia, sed ex cognitione actus, quem experimur: sed de obiecto supernaturali, neutram cognitionem possumus habere: ideò ibi deficit vtraque via cognoscendi finem proprium illius naturæ.

Ad argumentum contra secundam rationem, patet; quia supponit quoddam iam negatum. Ad confirmationem illius rationis, dico quòd quando finis sequitur naturaliter ea, quæ sunt ad finem, & naturaliter præxigit illa, tunc ex fine possunt concludi ea, quæ sunt ad finem: hic autem non est consecutio naturalis, sed tantùm acceptatio diuinæ voluntatis, compensantis ista merita, tanquam digna tali fine.

COMMENTARIUS.

I. n **C**ontra istas duas, &c. Arguit Doctore primò contra primam rationem probando quòd homo ex puris naturalibus, potest distinctè cognoscere suum vltimum finem: cuius oppositum prima ratio ostendit. Prima ergo ratio est ibi: *Omnia natura creata essentialiter dependet, &c.*

Dubia de demonstratione, quia.

Dubitatur de illa propositione Doctoris, *Ex causato cognito potest demonstrari quia, qualibet eius per se causa cognosci.* Quia pono A, causatum: si ex cognitione A potest cognosci eius per se causa; aut hoc est, quia immediatè effectus causat cognitionem causæ, & hoc est impossibile; quia tunc effectus virtualiter contineret entitatem causæ, vt patet ex Doctore 1. dist. 2. quæst. 1. & dist. 8. quæst. 1. in 2. dist. 3. quæst. 10. in Quodlib. quæst. 14. Aut quia cognitio effectus est causa

cognitionis causæ; & hoc habet minorem probabilitatem, cum cognitio causæ sit perfectior. Aut præmissæ vt cognitæ, & pertractatæ, ita vt minor rectè sumatur sub maiori; & hoc non, quia medium, quod est effectus in tali demonstratione quia, non continet virtualiter notitiam causæ, quæ causa scitur per demonstrationem: ergo per effectum nullo modo scitur, demonstratione quia, ipsa per se causa.

Secundò, si per effectum scitur eius per se causa: aut scitur per effectum, in quantum dependet ab illa causa; aut per effectum in se absolute cognitum. Non primo modo, cum talis dependentia sit relatio, quæ non cognoscitur, non præcognito termino: vt patet ex Doctore hic, & quæst. 3. & dist. 8. quæst. 1. & in Quodlib. quæst. 14. artic.

2. *Dubium 2.*

artic. ult. Tum etiam, quia talis dependentia cognita non est ratio cognoscendi terminum ad quem, nec fundamentum: vt ostendit Doctor contra Henric. *dist. 8. quæst. 1.* Non etiam secundò modo, quia in tali effectu in se absolute cognito (cùm nullo modo virtualiter contineat causam) non sequitur cognitio causæ, quia semper queritur à quo causatur talis cognitio; & tamen ex alia parte, si ex causato cognito non possit cognosci eius per se causa, non demonstratur per effectum *demonstratione quia*: & sic perit doctrina Philosophi 1. *Poster. 1. Physic. & 1. Metaph.* & alibi.

17.
Responso ad
1.

Quomodo
causa cognoscitur
per effectum.

Respondeo, quòd nec effectus, nec cognitio effectus, in se est causa cognitionis causæ distinctæ; sed si est causa, erit tantùm causa cognitionis causæ, in conceptibus communibus: sicut etiam expositum est de Deo, *dist. 3. quæst. 1.* quomodo per creaturæ cognoscitur in conceptibus communibus. Secundò dico, quòd per effectum deuenimus in cognitionem causæ, ita vt cognito aliquo effectu, intellectus querat causam illius effectus; puta diuidendo; vt cùm cognosco hominem esse risibilem, quero causam immediatam illius effectus diuidendo: puta, si est effectus, ergo ab aliquo ente; non ab ente in communi, quia tunc omne ens posset esse causa; non ab ente, quòd est substantia; & sic diuidendo vsque ad animal rationale: & hoc modo procedo ab effectu ad causam, qua cognita, tunc *demonstratione quia*, per effectum demonstratur causa de homine: sed illa causa priùs cognoscitur, licet postea demonstraretur inesse homini per effectum.

18.
Responso ad
2.

Quomodo demonstratio
quia presupponat
cognitionem causæ.

Ad secundum dico, quòd per effectum in se absolute cognitum inuestigatur causa, vt *suprà* dixi. Si verò cognoscitur distinctè sub illa dependentia, quâ dependet à causa: dico, quòd per illam non acquiritur cognitio causæ in se; immò illa cognitio dependentiæ, dependet à cognitione tam effectus, quàm causæ. Priùs enim cognoscitur terminus, & fundamentum, quàm cognoscatur relatio: & sic præhabita cognitione, distinctà tam causæ, quàm effectus, & cognitione ipsius dependentiæ; potest postea *demonstratione quia* cognosci causa de effectu, sic arguendo: *A* dependet in esse à Deo, ergo Deus est causa *A*. vel sic: Cognosco distinctè *A* dependere à Deo vt efficiente, ergo cognosco distinctè Deum esse causam *A*. Ex his patet sensus illius propositionis quâ declarata, adduco primam rationem Doctoris, quæ vt clariùs intelligatur, Doctor supponit aliqua.

19.

Primò, quòd dependentia causati est eadem realiter cum ipso causato: & hoc quando terminatur ad talem causam, sine qua impossibile est causatum habere esse, vt patet in 2. *dist. 1.* & sic dependentia, quâ homo dependet à prima causa, est eadem res realiter cum homine.

Secundò, supponit quòd cognoscens distinctè dependentiam aliquam, cognoscit etiam terminum talis dependentiæ. Patet, quia omnis dependentia causati ad causam, est relatio: & relatio non potest distinctè cognosci, nisi distinctè cognoscatur terminus, ad quem est talis relatio, vt patet.

Tertiò supponit, quòd dependentia causati à prima causa, terminatur ad absolutum in prima causa, puta ad Deum sub ratione Deitatis. Patet in aliis relationibus: nam paternitas in creaturis, non terminatur ad filiationem, sed ad rem abso-

lutam, quæ est filius, vt patebit infrà *dist. 30. & in 3. dist. 8.* Pater etiam, quòd Deitas sub ratione Deitatis, est terminus dependentiæ creaturæ ad ipsam, vel saltem illud, quòd est ratio formalis creandi, vt patet ex Doct. in *Quodlib. quæst. 9.*

Iis præsuppositis formatur ratio sic: Cognoscens aliquam naturam distinctè, cognoscit & relationem eandem sibi realiter, & per consequens cognoscit terminum talis relationis distinctè, vt patet ex tertio præsupposito: sed natura humana est naturaliter cognoscibilis ab ipso homine: ergo dependentia ipsius ad Deum, est naturaliter cognoscibilis: ergo & Deitas, quæ est terminus talis dependentiæ, erit naturaliter cognoscibilis. Et sic patet ratio Doctoris, quæ tenet comparando naturam, vt dependentem, in ratione causari effectiue ad ipsum Deum causantem. Potest hæc ratio Doctoris etiam formari, comparando naturam humanam ad ipsum Deum, vt ad vltimum finem. Nam dependentia naturæ humanæ, vt terminata ad Deum, in ratione vltimi finis, est eadem realiter cum ipsa natura humana: & sic naturaliter cognoscens talem dependentiam, naturaliter potest cognoscere Deum, in ratione vltimi finis: & eodem modo formetur ratio sicut prima. Posito etiam, quòd talis relatio, quæ dicitur dependentia, sit realiter distincta, adhuc stat ratio: quia cognoscens aliquam naturam, vt causatam, vel vt ordinatam ad aliquem finem, à quo dependet, vt causa finali, potest cognoscere talem dependentiam: & per consequens terminum dependentiæ.

o *Confirmatur ratio.* Ista confirmatio clara est, quia si per cognitionem alicuius naturæ inferioris, natura humana cognoscitur, eius finis similiter, per cognitionem naturæ humanæ, cognoscitur vltimus finis ipsius. Patet similitudo, quia natura inferior, puta lapis, in ratione finiti, non minùs dependet ad suum proprium finem, quàm natura humana finita ad suum finem.

p *Ex hac etiam ratione.* Ista litera clara est ex declaratis *suprà*, in probatione minoris primæ rationis, vbi dixi quòd potest cognosci aptitudo ad finem proprium, vel ex cognitione substantiæ aptæ ad talem finem: vel ex actibus illius substantiæ.

q *Si autem dicatur, &c.* Quia posset dici ad rationem quòd concludit de fine naturali hominis, puta de felicitate naturaliter acquisibili; de qua Philosophus 10. *Ethic.* sed non concludit de fine supernaturaliter acquisibili, qui est clara visio Dei.

r *Contrà, August.* Hic Doctor intendit probare quòd etiam talis finis sit naturaliter acquisibilis. Et ratio clara erit, quibusdam præsuppositis. Primò, quòd natura humana, & potentia, siue aptitudo ad aliquid, sunt vna res realiter; & per consequens cognoscens naturaliter naturam humanam, naturaliter cognoscit aptitudinem illius: & cùm omnis aptitudo sit formaliter relatio; sequitur quòd cognoscens naturaliter aptitudinem aliquam, naturaliter cognoscit terminum ad quem est.

Secundò præsuppono ex dicto August. 1. *de Prædestinatione Sanctorum*, quòd homo naturaliter habeat aptitudinem ad fidem, & charitatem, dicente August. *Posse habere fidem, & charitatem natura est hominum.*

Tertiò præsuppono, quòd fides habeat Deum sub ratione Deitatis pro obiecto, vt probat ipse

20.

21.

22.

in 3. dist. 23. & similiter charitas, vt patet *ibid.* dist. 27. Et sic sequitur quodd cognoscens distinctè fidem, & charitatem, cognoscit etiam distinctè obiectum fidei, & charitatis. Formatur ergo sic ratio: Cognoscens naturaliter naturam hominis, & hoc distinctè, naturaliter cognoscit aptitudinem ad fidem, & charitatem, cum sit eadem res natura humana; & per consequens cognoscit ipsam fidem, & charitatem naturaliter. Et vltra sequitur, quodd naturaliter possit cognoscere ipsum Deum sub ratione Deitatis, vt patet ex tertio præsupposito.

Vel sic potest formari: Cognoscens naturaliter dispositionem ad vltimum finem, naturaliter cognoscit illum: sed fides, & charitas disponunt ad vltimum finem hominis: ergo naturaliter cognoscens fidem, & charitatem, naturaliter cognoscit vltimum finem hominis. Posito etiam, quodd talis aptitudo esset realiter distincta, adhuc sequitur propositum, quia cognoscens naturam humanam, potest cognoscere eius aptitudinem.

23. Ex ista ratione fundata super dicto Augustini, apparet quomodo quidam nouus expositor 1. par. Summæ S. Thom. non rectè intellexit rationem Scoti: quia fundamentum rationis stat in hoc, quodd posse habere fidem naturaliter inest homini, id est, natura hominis habet naturalem aptitudinem ad fidem, & charitatem: nam si non haberet talem aptitudinem, nunquam posset eam recipere. Et quodd dicit ille expositor, quodd homo tantum est in potentia obedienciali ad fidem, & charitatem, & sic debet intelligi dictum Augustini. Hoc nihil est; quia omnis potentia obediencialis præsupponit aptitudinem, id est, non repugnantiam ad illud, ad quodd est in potentia obedienciali: & talis aptitudo, cui inest, naturaliter inest. Stat enim aliquid esse aptum ad A, & non naturaliter inclinari ad illud. Si enim esse sursum non repugnat B, ergo B est aptum natum esse sursum: & tamen talis aptitudo non potest dici naturalis inclinatio. Et sic stat ratio Doctoris, quodd cognoscens talem aptitudinem naturaliter ad fidem, & charitatem, naturaliter cognoscit fidem, & charitatem. Dico etiam, quodd homo habet naturalem inclinationem ad fidem, & charitatem: ita quodd non tantum est in potentia obedientia ad illas, vt dicit ille expositor; sed etiam in potentia naturali; quia natura humana habet naturalem inclinationem ad perfectionem sibi conuenientem, vt patet.

24. f. Secundo arguit Doctor ibi: *Item homo naturaliter appetit finem istum*, &c. Ratio stat in hoc, supponendo aliqua. Primum quodd appetitus naturalis est realiter idem quodd natura appetens, vt probat ipse in 4. dist. 49.

Secundo, quodd appetitus naturalis hominis est ad summam perfectionem, etiam in particulari, vt ipse probat *vbi supra*; & quodd voluntas non potest perfecte quietari, nisi in ente infinito, vt ipse probat in 1. dist. 1. quæst. 1. & dist. 2. par. 1. quæst. 1. & in 4. dist. 49.

Itis præsuppositis arguitur sic: Homo naturaliter potest cognoscere seipsum: ergo sub illa ratione; qua appetit vltimum finem, cum ille appetitus sit idem quodd homo: ergo naturaliter potest cognoscere vltimum finem, ad quem ordinatur. Patet, quia talis appetitus naturalis, siue inclinatio naturalis terminatur ad illum finem: & sic patet ratio Doctoris.

25. t. Tertio arguitur ibi: *Item naturaliter cognoscit oper. Tom. V.*

scibile est. Ista ratio satis clara est in litera, & potest multipliciter formari. Nam potentia quælibet non potest perfectissime quietari, nisi in optimo, contento sub adæquato obiecto illius potentie. Si ergo potentia visua naturaliter cognoscit adæquatum obiectum, naturaliter potest cognoscere quodcumque contentum sub illo, vt patebit *infra*, in ista quæst. Quia cognoscere obiectum, vt adæquatum, est cognoscere illud, vt inclusum in omni per se contento: & sic est cognoscere quodlibet contentum. Hoc idem dico de intellectu respectu entis, in quantum ens: & sic patet ratio Doctoris. Et confirmatio sequens tenet ex hoc fundamento, quodd omnis potentia cognitiua habet naturalem inclinationem ad suum obiectum, & per consequens si perfecte cognoscit se ipsam, perfecte cognoscit se, vt inclinam ad tale obiectum: & sic tandem cognoscit obiectum, ad quodd naturaliter inclinatur: & sic patet tota ratio.

Potentia non quietatur, nisi in perfectissimo.

u. *Contra secundam rationem.* Hic Doctor arguit contra secundam rationem principalem, quæ probat esse necessariam cognitionem mediorum ad finem vltimum acquirendum, & illa secunda ratio supponit (vt *suprà* visum est) quodd via naturali possit cognosci natura humana, sub illa ratione, quæ ordinatur ad vltimum finem, & quodd finis vltimus possit cognosci: & licet hoc sit falsum, vt *suprà* patuit: tamen hoc supposito, adhuc probat Doctor quodd saltem est aliqua doctrina supernaturalis necessaria homini, quæ erit respectu mediorum: & ratio patet *suprà*. Nunc Doctor probat, quodd si naturaliter cognoscitur homo, & vltimus finis hominis, quodd etiã naturaliter cognoscuntur omnia media necessaria, ad illum finem acquirendum. Atquit ergo sic: Cognoscens naturaliter extrema, inter quæ cadit medium, naturaliter cognoscit medium inter illa. Patet, si enim cognoscit extrema, sub ratione extremorum, quæ vt sic, includunt media inter illa; necessariò cognoscit media illa: ergo naturaliter cognoscens hominem, & vltimum finem ipsius, naturaliter potest cognoscere omnia media, ordinata ad talem finem: maxime, quia necessitas mediorum accipitur ad finem, vt *infra* patebit *quæst. de praxi*. Confirmatur ratio: ita enim in proposito, entium ad finem, scilicet vltimum, videtur necessaria connexio ad ipsum finem vltimum; quia talis finis non videtur posse acquiri sine illis mediis, à quibus necessariò dependet: vt patet de fanitate, & de mediis ad illam: modò propter talem connexionem in aliis finibus ad media, ex cognitione talium finium cognoscuntur talia media: ergo, & in proposito, ex cognitione vltimi finis hominis, cognoscuntur omnia media, ordinata ad illum finem.

26.

Deinde, respondet Doctor ad ista argumenta. Ad primum, &c. Dat duas responiones ad primam rationem. Prima est, quodd ratio illa concludit de fine, qui est causa finalis.

27.

Nota, quodd Deus potest dici finis hominis dupliciter. Vel vt causa finalis: & sic dicitur finis omnium rerum, in quantum mouet Metaphoricè voluntatem suam, ad causandum res ad extrã, & mouet in quantum amatus, & desideratus: & hoc modo dicitur finis, qui est causa finalis; quia voluntas diuina amando, & desiderando ipsum Deum, producit omnia in ordine ad ipsum. Et sic Doctor concedit, quodd ratio concludit de isto fine. Et finis huiusmodi non est finis beatificatiuus, quia vt sic, lapis beatificaretur in Deo,

Deum dupliciter potest dici finem hominis.

cum sit causa finalis ipsius. Sed non concludit ratio de fine attingibili per operationem: sicut dicimus, quod finis vltimus potentiae visuæ in quo quietatur perfectè, est perfectissimus color, vt attingibilis per visionem: & hoc modo finis beatificatiuus ex hoc dicitur beatificatiuus potentiae, in quantum natus est perfectè attingi, per operationem talis potentiae.

28.
Dubium.

Sed occurrit dubium. Videtur enim quod homo naturaliter possit cognoscere Deum, sub ratione Deitatis, si illa ratio concludit de vltimo fine, qui est causa finalis. Patet, quia dependentia ipsius finiti, terminatur ad ipsum Deum absolute, vt dixi *suprà*, in ratione prima: ergo cognoscens talem dependentiam naturaliter, poterit naturaliter cognoscere ipsum Deum, sub ratione propria: & tunc vltra, si cognoscit Deum sub ratione propria, poterit etiam cognoscere ipsum esse vltimum quietatiuum hominis, vel non: & sic tandem naturaliter poterit ipsum cognoscere sub ratione finis attingibilis per operationem hominis. Similiter in illa ratione prima potest concludi, quod naturaliter potest cognoscere Deus, vt primum effectiuum, & sic sub ratione propria. Patet per dictum Doctoris *quest. 8. Quodlib. Illud est ratio terminandi dependentiam causati, quod est ratio formalis producendi illud; sed voluntas diuina est ratio formalis causandi: vt patet ex ipso in pluribus locis; ergo erit ratio formalis terminandi talem dependentiam: & sic naturaliter cognoscens dependentiam causati ad primam causam, naturaliter poterit cognoscere terminum illius dependentiae. Idèd responsio Doctoris non videtur multum efficax.*

Dat ergo aliam responsionem, negando minorem, scilicet quod homo naturaliter possit cognoscere seipsum, sub ratione propria: & sub ratione illa, quæ ordinatur ad vltimum finem, vt attingibilem per operationem: & litera plana est.

29.
Dissolutio.

Sed ex ista responsione oritur difficultas contra Doctorem, & videtur stare argumentum primum. Nam ipse vult expressè in *quest. 14. Quodlib. quod anima separata non possit ex puris naturalibus cognoscere Deum, sub propria ratione; & tamen certum est, quod ipsa anima separata perfectè sicut cognoscit se ipsam, sub ratione propria: ergo & dependentiam ipsius ad Deum: & per consequens ipsum Deum, sub ratione propria. Et formeretur ratio, vt *suprà*. Deinde dicit ipse expressè, quod Angelus ex puris naturalibus non potest cognoscere Deum, sub ratione propria: vt patet in *2. dist. 3. quest. 10.* & tamen ipse concedit, quod Angelus possit cognoscere seipsum distinctissimè; & perfectissimè ex puris naturalibus; vt probat in *2. dist. quest. 9.* & alibi.*

Responsio.

Dico ergo, posito quod homo cognoscat seipsum distinctissimè, & similiter Angelus, & anima, adhuc non sequitur quod cognoscat distinctissimè dependentiam, quia dependet ad Deum, vt efficientem: vel vt causam finalem. Et tota ratio stat in hoc, quia nulla relatio potest distinctè cognosci, nisi præcognito termino: vt patet ex Doct. in *quest. pen. Prolog. & dist. 8. primi.* Modò Deus sub ratione Deitatis, via naturali non potest cognosci: ergo nec relatio terminata ad ipsum. Et cum dicitur quod talis relatio est idem realiter cum tali natura: & per consequens cognoscens naturam, cognoscit & relationem. Negatur consequentia; quia sufficit quod distingatur formaliter, & sic talis relatio formaliter

distinguitur à fundamento: vt patet ex Doctore in *1. dist. 1.*

Si iterum dicatur, quod ex quo Angelus cognoscit seipsum intuitiue; & cognitio intuitiua terminatur ad rem existentem, in quantum existens: vt patet ex Doctore in *1. dist. 1. & dist. 8.* & alibi. Sed quæ sunt idem realiter, dicunt eandem existentiam: ergo si Angelus cognoscit se intuitiue; etiam intuitiue cognoscet talem relationem; & per consequens terminum relationis. Dico, quod cognitio intuitiua talis relationis dependet non solum à fundamento; sed etiã à termino. Dico vltra, quod licet talis relatio dicat eandem existentiam realiter; non tamen dicit formaliter.

x Sequitur nunc litera Doctoris. *Ad primum* argumentum quod nec anima, nec natura nostra potest cognosci naturaliter pro statu isto, sub ratione propria, & quiditativa; sed tantum sub rationibus generalibus: puta, quod est ens, vel substantia finita, & huiusmodi. Et quomodo sic cognoscatur, exponetur infra *dist. 3. q. 3.* Modò anima, in quantum ens, vel substantia, non ordinatur ad talem finem, quia si hoc conueniret sibi ratione entitatis, vel ratione substantiae, tunc quælibet substantia sic posset ordinari: quod est falsum.

Ad secundum dicendum, quod mens, siue anima est eadem sibi, & proportionabilis sibi in ratione entitatis, cum sit penitus eadem anima, siue intellectus: sed non est proportionabilis sibi pro statu isto in ratione obiecti. Vult dicere, quod licet intellectus sit penitus idem sibi; non tamen pro statu isto potest intelligi sub ratione propria, quia non proportionatur sibi in ratione obiecti; quia pro statu isto non est in proxima dispositione, vt possit intelligi. Et ratio est, quia pro statu isto, vt patebit infra, *dist. 3. quest. 3.* nihil potest mouere intellectum, nisi tantum sensibile.

Ad tertium dicendum, quod anima, vel intellectus est proportionabilis sibi in ratione obiecti, non sub ratione propria, sed sub ratione generali, & abstracta à sensibilibus: puta sub ratione entitatis, quia sensibile mouet intellectum pro statu isto, non tantum ad cognitionem sui, sed etiam ad cognitionem omnium superiorum, vt patebit infra, *dist. 3. quest. 3.*

y *Ad confirmationem dico.* In ista litera Doctor concedit vnum, quod est valde ponderandum, scilicet quod ex cognitione alicuius substantiae, potest cognosci finis proprius illius substantiae. Si absolute hoc intelligeretur, non posset euadi, quin Angelus ex puris naturalibus possit cognoscere Deum, sub ratione Deitatis; supponendo quod finis proprius, & vltimatus ipsius sit Deus sub ratione Deitatis. Dico ergo, quod hoc dictum sic debet intelligi, quod ex cognitione substantiae, potest cognosci finis proprius illius substantiae, si cognoscatur sub illa ratione, quæ ordinatur ad tale finem: & sic Angelus, licet naturaliter cognoscat seipsum, sub ratione propria, & absolute; nõ tamè sub illa ratione, quæ ordinatur ad vltimum finem.

z *In proposito autem deficit vtraque via.* id est, quod finis vltimus hominis, non potest naturaliter cognosci, nec per cognitionem distinctam ipsius hominis, cum non possit haberi pro statu isto; nec per aliquam operationem ipsius hominis; quia, vt *suprà* patuit, per nullam talem, possumus concludere naturaliter, talem finem conuenire homini. Et hoc est, quod dicit infra, ibi: *Sed probatio minoris teigit, id est, probatio minoris primæ rationis, factæ pro opinione (quæ minor*

30.
Cognitio intuitiua.

Nulla natura pro statu isto cognoscitur potest sub propria ratione.

31.

Quomodo cognita substantia potest cognosci finis

32.

Nulla creatura distinctissimè cognoscit relationem dependentiam suam ad Deum.

fuit

fuit talis: sed homo pro statu isto non potest naturaliter cognoscere vltimum finem) *reigit unam viam de ignorantia ætæ*; quia scilicet nullum actum experimur in nobis, per quem concludere possumus talem finem sic posse conuenire; supponendo aliam viam de ignorantia naturæ in se, scilicet posito, quod natura humana non possit in se cognosci: & per consequens, nec finis vltimus illius. Aliquis posset dicere, quod talis finis posset cognosci per cognitionem alicuius operationis humanæ: & hoc excludit in probatione illius minoris.

33.

a *Ad secundum, de Augustino.* Litera patet ex supradictis. Dicit enim quod illa potentia habendi charitatem, vt ipsa, scilicet charitas, est dispositio respectu Dei in se, sub propria ratione, id est, vt ipsa disponit ad amorem Dei in se, & propter se; vt patet in 3. dist. 28. & 29. quia inclinatur primò ad amorem Dei in se, vt patet ibi; & habet Deum sub ratione Deitatis pro obiecto, vt patet vbi supra, & 27. dist. 1. & sic potentia habendi charitatem sub ista ratione, conuenit homini, secundum rationem specialem, non communem sibi, & sensibilibus; & ideo non est illa potentialitas naturaliter cognoscibilis de homine, scilicet sub illa ratione speciali, quæ sic respicit charitatem. Et posito, quod natura humana possit naturaliter cognosci in se, sub ratione propria, non tamen sequitur, quod possit naturaliter cognosci sub illa relatione, quæ ordinatur ad charitatem, vt ipsa charitas disponit.

34.

b *Et ita respondeo.* Dicit Doctor quod ista responsio est ad propositionem oppositam minoris primæ. Nam minor primæ rationis est: sed homo naturaliter non potest distinctè cognoscere vltimum finem: & opposita minoris est ista: Homo potest naturaliter cognoscere vltimum finem; quod probatum fuit per auctoritatem Augustini, scilicet potens cognoscere hominem, in quantum potest habere fidem & charitatem, &c. Sed postea negat istam, sed homo potest cognoscere naturam humanam naturaliter, in quantum ordinatur ad fidem, &c. Sed in quantum adducitur contra illam responsionem, &c. Dicit Doctor quod auctoritas August. potest immediate adduci contra minorem primæ rationis. Et patet responsio, vt supra. Vel potest adduci contra responsionem datam ad primam rationem, factam contra conclusionem Doctoris, quæ dicit quod illa ratio bene concludit, hominem naturaliter posse cognoscere suum finem naturalem, non autem supernaturalem. Modò auctoritas August. potest adduci ad concludendum etiam de fine supernaturali, & in quantum sic adducitur, Responder Doctor ibi: *Concedo Deum esse finem naturalem hominis.* Hoc sic debet intelligi: Deus sub ratione Deitatis est finis naturalis hominis, id est, ad quem naturaliter inclinatur; sed talis finis non potest naturaliter attingi, id est, intellectus ex puris naturaliter non potest ipsum Deum cognoscere distinctè, nec cognitione intuitiua, nec cognitione abstractiua.

Quomodo Deus sit finis naturalis hominis.

35. Dubium.

c *Et hoc probat ratio sequens de desiderio naturali, quam concedo.* Sed videtur quod ratio Doctoris de desiderio naturali, non sit soluta: quia licet homo, pro statu isto, non possit se cognoscere naturaliter, sub illa ratione, quæ naturaliter inclinatur ad vltimum finem, quia nec seipsum distinctè, vt patet supra: tamen ratio videtur concludere, quod saltem anima separata possit

Scoti oper. Tom. V.

cognoscere vltimum finem distinctè; quia distinctè cognoscit seipsum: ergo & inclinationem naturalem ad vltimum finem, cum illa nihil addat supra naturam animæ, vt patet ex Doctore in 4. d. 49.

Dico breuiter, quod non cognoscit distinctè, & sub ratione propria, illam inclinationem naturalem, vt terminatam ad vltimum finem; quia talis non potest perfectè cognosci, nisi vltimus finis, ad quem terminatur, distinctè præcognoscatur.

Homo pro statu isto non potest cognoscere finem vltimum sub ratione propria.

d *Ad aliud negandum est illud quod assumitur.* Hic Doctor ex hoc negat hominem, pro statu isto, posse cognoscere vltimum finem sub ratione propria, quia sub obiecto intellectus ipsius non continetur talis finis, vt patet in litera. Et videtur innuere, quod si pro statu isto haberet ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato, posset naturaliter cognoscere vltimum finem, sub ratione propria.

36. Dubia.

Circa aliqua dicta Doctoris sunt aliqua difficultates. Prima in hoc quod dicit: *licet mens sit eadem sibi, non tamen pro statu isto est eadem sibi, in ratione obiecti intelligibilis*, hoc enim videtur repugnare, ponere animam perfectè præsentem intellectui, & non posse cognosci ab illo, cum ad cognitionem nihil aliud requiratur, nisi præsentia obiecti, vel in se; vel in specie intelligibili: hoc enim facit perfectam memoriam, vt patet ex Doctore, infra dist. 2. par. 2. quæst. 3. & dist. 3. q. 7. Si ergo anima est in se præsens intellectui proprio, poterit in eo causare speciem intelligibilem sui, & sic abstractiue intelligi: sicut etiam essentia Angeli, vt præsens intellectui suo, potest saltem in eo partialiter causare speciem intelligibilem; vt patet ex Doctore in 2. dist. 3. quæst. 11. Si etiam in se præsens potest intuitiue cognosci, cum ibi tantum requiratur præsentia obiecti in se; vt patet ex Doctore infra dist. 1. quæst. 2. dist. 8. quæst. 3. Nec valet dicere, quod non est præsens in ratione obiecti intelligibilis; quia quæro quid sit esse præsens in ratione obiecti intelligibilis? Si in cognitione abstractiua, sufficit species intelligibilis; si in intuitiua, sufficit præsentia in se: & si aliquid aliud requiratur, assignetur illud, secundum enim Doctorem obiectum dicitur esse præsens in ratione obiecti intelligibilis, quando intellectus, & tale obiectum sic sunt sufficienter approximata, quod nullum appareat impedimentum, quin actio sequatur. Nec oportet fugere ad sensibilia; quia intellectus in cognoscendo non dependet à sensibus. Et quamuis secundum Doctorem infra dist. 3. quæst. 1. prima motio sit à sensibilibus, non tamen sequitur quod facta prima motione, quin possit se intelligere, propter perfectam præsentiam.

Responsio.

Ad istam instantiam dico breuiter, quod & si anima sit intellectui proprio perfectè præsens (cum sint idem realiter) non tamen est præsens in ratione obiecti intelligibilis actu (quod tunc est, quando potest mouere potentiam ad sui cognitionem; vel aliorum, virtualiter, vel essentialiter contentorum in eo, vt habet rationem obiecti intelligibilis) & nulla alia ratio assignari potest, nisi quia Deus ordinauit intellectum nostrum nihil pro statu isto posse naturaliter intelligere, nisi sensibilia in se, vel essentialiter, vel virtualiter inclusa in sensibilibus: vt patet ex Doctore infra, dist. 3. quæst. 3. non tamen sibi repugnat, nec vt est in se, quia separata à corpore perfectè intelligit; nec vt in corpore absolutè; quia vt in corpore glorioso, perfectè intelligit se. Est ergo ex sola

Quare anima non cognoscit se intuitiue.

ordinatione diuina, quæ disposuit tantum cooperari sensibilibus ad motionem intellectus; non autem insensibilibus.

37.
Dubium.

Secunda difficultas est circa hoc quod dicitur, *per actus, quos experimur, concludimus potentiam respicere, tale ens pro obiecto*. Ex hoc infero, quod tunc per talem actum concludimus naturaliter, vltimum finem esse conuenientem nobis. Patet, quia ex cognitione entis imperfecti, intellectus appetit naturaliter cognoscere perfectissimum; quia tantum in illo perficitur. Secundò ex actibus arguitur, quod intellectus habet naturale desiderium ad omne ens: ergo ad perfectissimum ens: ergo ex actibus potest scire perfectissimum ens esse obiectum conueniens sibi. Habet etiam naturalem inclinationem ad omnem cognitionem; vt patet infra, *præsentis quæst.* & hoc cognoscit se habere talem inclinationem per actus suos ad perfectissimam cognitionem, quæ est de perfectissimo obiecto. Patet, quia quacunque aliâ positâ, & istâ non positâ, non quietatur: ergo si per actus nostros concludimus, tale obiectum esse conueniens potentia; concludimus etiam de infinito.

Responsio.

Respondeo ad primum, concedendo quod cognitio ente imperfecto, habet desiderium ad cognoscendum perfectissimum: non tamen sequitur quod sub ratione perfectissima; nisi prius probetur, quod talis cognitio possit conuenire homini; quod naturaliter probari non potest. Concesso etiam, quod sit ei possibile, sic appetere cognoscere etiam intuitiue illud, negatur tamen quod propterea intellectus per actum suum possit naturaliter cognoscere, se habere tale desiderium, sub illa ratione, quâ inclinatur ad illud. Ad secundum dico, quod illa propositio non intelligitur de quacunque cognitione, scilicet quod inclinatur naturaliter ad cognitionem perfectissimam cuiuscunque entis: & posito quod sic inclinatur, non tamen ad intuitiuam primi entis; nisi probetur illam esse possibilem homini. Posito etiam quod sic inclinatur, non sequitur quod intellectus per actum suum possit naturaliter cognoscere sic se inclinari. Hoc idem dico ad illam propositionem Doctoris, scilicet quod intellectus naturaliter inclinatur ad omnem cognitionem, & quacunque naturaliter perficitur.

Intellectus habet inclinationem ad obiectum cognoscendum, sed non habet potentiam illud pertinendi.

38.
Apparens
contradictio.

Tertia difficultas est in hoc, quod videtur concedere respondendo ad Aueroem, quod si intellectus haberet ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato: quod naturaliter posset in quodcumque ens: & sic naturaliter posset cognoscere vltimum finem: & in hoc videretur sibi contradicere: quia dicit expressè quod *intellectus separatus non potest ex puris naturalibus distinctè cognoscere vltimum finem in se*: vt patet *quæst.* 14. *Quodlib.* & d. 3. q. 9. 2. Et tamen concedit ipse, quod *Ens in quantum ens, est obiectum adæquatum intellectus nostri*; & hoc ex natura intellectus: vt patet infra *dist.* 3. *quæst.* 3. & *dist.* 1. & alibi: ergo ex puris naturalibus potest cognoscere Deum sub ratione Deitatis.

Solutio.

Respondeo, quod ista stant simul, quod intellectus habeat ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato; & quod naturaliter non cognoscat quodlibet ens contentum; quia ad cognitionem obiecti non tantum requiritur potentia, sed etiam requiritur præsentia obiecti, vel in se, vel in aliquo repræsentatiuo, vt patet infra *dist.* 3. *quæst.* 6. Et etiam requiritur quod tale obiectum concurrat actiue ad cognitionem illam, vel aliquid supplet vicem obiecti: vt patet infra *dist.* 3. *quæst.* 7.

& in *Quodlib.* *quæst.* 14. & 15. Sed tamen ista conceditur: Potest cognoscere ens, in quantum ens, vt adæquatum obiectum intellectus: ergo potest cognoscere quodlibet contentum: sed in proposito negatur quod intellectus separatus possit cognoscere ens, in quantum ens naturaliter, licet habeat ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato.

Si dicatur per dictum Doctoris in ista quæstione, quod *Cui naturaliter nota est aliqua potentia, ei naturaliter notum est obiectum illius potentia*. Cum ergo intellectus separatus naturaliter cognoscat seipsum, sub ratione propria, & distinctissima; ergo naturaliter notum erit ei ens, in quantum ens, cum sit eius obiectum adæquatum.

Dico, quod ista propositio debet sic intelligi: si alicui nota est aliqua potentia sub ratione distincta; & sub illa ratione, quâ respicit obiectum adæquatum; & notum erit tale obiectum. Sed in proposito licet intellectus separatus cognoscat se ipsum, sub ratione distinctissima, non tamen sub illa ratione, quâ respicit ens, in quantum ens, sub ratione adæquata. Et sic patet quomodo Doctor sibi non contradicit.

e *Quod autem additur*, &c. Actus primus, pro nunc, est principium operationis: actus secundus est operatio. Et in proposito, intellectus est sufficiens principium producendi cognitionem sui, nisi impediatur: modo pro statu isto impeditur exire in cognitionem sui, sub ratione propria; quia, pro statu isto, natus est tantum moueri à sensibilibus, vt dixi *suprà*. Et est simile sicut de colore, qui est sufficiens principium mouendi potentia visuâ: & moueri, nisi impeditur. Sic intellectus est sufficiens principium causandi cognitionem sui: & statim causaret, nisi impeditur. Impeditur autem pro statu isto, vt dixi: & sic patet expositio ista.

f *Si obiciatur contra ista: Homo in statu, &c.* Respondet Doctor quod oporteret scire qualis fuerit cognitio ipsius: sed in præsentia loquitur de homine, pro statu nature lapsæ. Dico etiam, quod posito, quod Adam potuerit distinctè cognoscere naturam suam absolutè, non tamen sequitur quod naturaliter potuerit illam cognoscere, sub illa ratione, qua ordinatur ad vltimum finem: quia etiam hoc forte negaret Doctor, vt patet in *Quodlib.* *quæst.* 14. nisi forte dicatur, quod aliud est cognoscere naturaliter *A* esse vltimum finem; & aliud est ipsum *A* distinctè cognoscere in se: licet ergo Angelus non possit naturaliter cognoscere vltimum finem distinctè, & in se; puta Deum sub ratione Deitatis, vt probat in *Quodlib.* *ubi supra*: forte tamen potest naturaliter cognoscere ipsum Deum, vt clarè visum, esse vltimum finem, & perfectissimam beatitudinem, nam conuenire creaturæ rationali: & forte etiam hoc potuit cognoscere Adam naturaliter, licet nec Angelus, nec Adam potuerint illum naturaliter in se cognoscere, & distinctè, nec intuitiue, nec abstractiue.

g *Item contra responsonem ad rationem vltimam, &c.* Concedit Doctor quod pro statu isto non habetur cognitio, sia distincta de anima, vel potentia anima, &c. sed tantum à posteriori arguimus potentiam respicere tale pro obiecto: quia experimur in nobis tales actus terminari ad tale, & tale obiectum: sed de obiecto supernaturali nequam cognitionem possumus habere, scilicet, nec per cognitionem potentia, nec per actum; quia non experimur in nobis, aliquam cognitionem terminari

39.
Alia contra-
dictio.

Solutio.

40.

Intellectus tantum mouetur à sensibili.

41.

42.
Quid sit obiectum potentia quomodo cognoscitur.

minari ad obiectum supernaturale : *idè deficit ibi utraque via*, &c. scilicet per cognitionem naturæ in se, & per actus nostros.

Nota.

Sed nota in responsione, in qua dicit, quòd *cognitio ultimi finis excedit facultatem naturalem naturæ, scilicet lapsa*; quasi velit inferre, quòd non excedit facultatem naturæ institutæ, cuius tamen oppositum tenetur; quia nec Angelus ex puris naturalibus potest habere talem cognitionem, vt dixi. Dico, quòd Doctor non intendit inferre, quòd natura instituta hoc possit; sed quia in præfenti quæstione tantum loquitur de natura lapsa. idè non est præsentis speculationis de natura instituta: an possit ex puris naturalibus, &c. Et sic patet responsio.

h Ibi: *Ad argumentum contra secundam rationem patet, quia supponit quoddam negatum, scilicet, quòd*

finis vltimus cognoscatur naturaliter, & similiter quòd cognoscatur ordinatum ad talem finem, sub propria ratione. *Ad confirmationem, &c.* Nota, quòd media, ex natura rei sunt illa, quibus absolute positus, ponitur finis: quibus non positus, impossibile est finem poni, vt patet de agente naturali, quod non potest immediate inducere animam intellectiuam, nisi prius transeat per omnia media, quia prius acquiritur vegetatiua, & post sensitua. Sed media ad placitum sunt illa, quæ si etiam non ponantur, finis absolute posset acquiri. Patet, quòd non sic media ex natura rei requirantur, quia sicut Deus ordinauit dare beatitudinem per merita, ita potuisset dare sine aliquo merito, vt patet à Doctore in pluribus locis. Sunt ergo merita præcisè media ad placitum diuinæ voluntatis.

Medium ex natura rei quid sit. & medium ad placitum.

SCHOLIUM.

Adducit tertium argumentum contra sententiam Philosophorum positam num. 3. quia naturaliter non possumus habere notitiam proprietatum substantiarum separatarum, quarum cognitio est nobilissima: ergo alia scientia necessaria est. Antecedens probat auctoritate Aristot. & ratione, quia de Deo, vt trinus, non possumus habere scientiam à priori, & scientia ab effectu potius ducit nos in errorem, scilicet Deum non esse trinum. Obiicit contra hanc rationem, quæ solum procedit de prima substantia separata, & soluit obiectionem, explicans optime quomodo ex notitia terminorum, quos naturaliter cognoscimus, non sequatur, quòd eorum complexio sit nobis euidentis.

Tertio, arguitur principaliter contra opinionem Philosophorum 6. *Metaphysicor.* Cognitio substantiarum separatarum est nobilissima, quia est circa nobilissimum genus: ergo cognitio eorum, quæ sunt propria eis, est maximè nobilis, & necessaria: nam illa propria eis, sunt nobiliora, & perfectiora cognoscibilia, quàm illa, in quibus conueniunt cum sensibilibus; sed illa propria non possumus cognoscere ex puris naturalibus. Probo, quia si in aliqua scientia naturaliter possibili, traderentur hæc propria, hoc esset in *Metaphysica*: sed ipsa non est possibilis naturaliter à nobis haberi de propriis passionibus istarum substantiarum separatarum; vt patet dupliciter, & primò sic: quia illa non includuntur virtualiter in primo subiecto *Metaphysicæ*, scilicet in ente. Hoc etiam est quod dicit Philosophus 1. *Metaphysicor.* quòd *oportet sapientem omnia cognoscere aequaliter*, scilicet in vniuersali, & non in particulari. Et subdit; *qui enim nouit vniuersalia, nouit aequaliter omnia subiecta*. Sapientem autem vocat *Metaphysicum*, sicut *Metaphysicam* probat ibi esse sapientiam.

14. *Tertium argumentum principale. Text. c. 2.*

Scientia dicitur nobilissima interdum à nobilitate obiecti, interdum à nobilitate modi considerandi. In prooem.

Secundò ^k probo ratione; quia non cognoscuntur talia, cognitione *propter quid*, nisi cognoscantur propria subiecta, quæ subiecta includunt talia *propter quid*; sed propria subiecta eorum non sunt à nobis naturaliter cognoscibilia: ergo, &c. Nec ^l cognoscuntur illa propria eorum *demonstratione quia*; videlicet ex effectibus. Quod probatur nam effectus, vel relinquunt intellectum dubium, quo ad ista, vel adducunt in errorem; quod apparet ex proprietatibus primæ substantiæ immaterialis in se. Proprietas enim naturæ eius est, quòd sit communicabilis tribus: sed effectus non ostendunt istam proprietatem, quia non sunt ab ipso, in quantum trinus.

Nec à priori, nec à posteriori Trinitas est à nobis cognoscibilis naturaliter.

Et si ab effectibus arguatur ad causam, magis ducunt in oppositum, & in errorem: quia in nullo effectu inuenitur vna natura numero, nisi in vno supposito. Proprietas etià istius naturæ ad extrà, est causare contingenter: & ad oppositum huius, magis deducunt effectus in errorem, sicut patet per opiniones Philosophorum ponentiū primum necessariò causare.

Loquitur secundum Philosoph. quia ex effectu oppositum colligit 1. d. 2. q. 2. & d. 8. q. vlt. & d. 39. 12. Met. t. c. 4.

De proprietatibus etiam aliarum substantiarum patet hoc idem; quia effectus magis ducunt in sempiternitatem, & æternitatem, & necessitatem earum, quam in contingentiam, & nouitatem. Similiter videntur Philosophi ex motibus concludere, quòd numerus istarum substantiarum separatarum sit secundum numerum motuum cælestium. Similiter, quòd illæ substantiæ sunt naturaliter beatæ, & impeccabiles, sicut Philosophi posuerunt: quæ omnia absurdissima sunt.

Contra istam ^m rationem arguo, & probo quòd quæcunque necessaria de substantiis separatis, cognoscuntur à nobis nunc per fidem, siue per communem reuelationem, possunt cognosci cognitione naturali.

15. *Henricus in sum.*

Et hoc sic: Quorumcumque necessariorum reuelatorum terminos naturaliter cognoscimus, & illa possumus naturaliter comprehendere; sed omnium necessariorum reuelatorum terminos naturaliter cognoscimus: ergo, &c. Probatio maioris; illa necessaria, aut sunt mediata, aut immediata. Si immediata: ergo cognoscuntur cognitivis terminis 1. *Posteriorum*. Si mediata; ergo cum possumus cognoscere extrema, possumus concipere medium inter ea, & tunc coniungendo illud medium cum utroque extremo, aut habentur præmissæ mediatè, aut immediatè. Si immediatè, idem quod priùs. Si mediatè, procedemus concipiendo medium inter extrema, & coniungendo cum extremis, quousque veniamus ad immediata: igitur tandem veniemus ad necessaria immediata, quæ intelligemus ex terminis, ex quibus sequuntur omnia necessaria mediata: ergo ista mediata per immediata scire poterimus naturaliter. Probatio minoris principalis; quia habens fidem, & non habens fidem, contradicentes sibi inuicem, non contendunt de nominibus tantum, sed de conceptibus: sicut cum Philosophus, & Theologus contradicunt de ista, *Deus est trinus*; vbi non tantum idem nomen, sed eundem conceptum vnus negat, & alius affirmat: ergo omnem conceptum simplicem, quem iste habet, & ille habet.

T.com.6.

16. Ad istud ⁿ respondeo, de substantiis separatis sunt aliquæ veritates immediatè. Accipio tunc aliquam veritatem talem primam, & immediatam, & sit *A*. in ista includuntur multæ veritates mediatæ, puta omnes, quæ particulariter enunciant communia ad prædicatum, de communibus ad subiectum; dicantur *B C*. Ista vera mediata non habent euidenciam, nisi ex illa immediata: ergo non sunt nata sciri, nisi ex ista immediata intellecta. Si igitur aliquis intellectus possit intelligere terminos *B C*, & componere eos ad inuicem, non autem posset intelligere terminos *A*, nec per consequens ipsum *A B*. Sed tunc erit intellectui suo propositio neutra. Ita est de nobis, quia conceptus quosdam communes habemus de substantiis immaterialibus, & materialibus, & istos possumus ad inuicem componere. Sed istæ complexiones non habent euidenciam, nisi ex veris immediatis, quæ sunt de illis quiditatibus sub ratione propria, & speciali, sub qua ratione non concipimus istas quiditates; & ideò nec scimus illas veritates generales de conceptibus generalibus.

Scimus complexionem terminorum, ignoramus tamen euidenciam eorum.

Exemplum, si impossibile est alicui concipere triangulum sub propria ratione, potest tamen abstrahere rationem figuræ à quadrangulo, & eam concipere: impossibile est etiam sibi concipere primitatem, vt est propria passio trianguli, quia sic non concipitur, nisi vt abstrahitur à triangulo: tamen potest primitatem abstrahere ab aliis primitatibus, puta in numeris. Iste intellectus, licet posset formare hanc complexionem, *aliqua figura est prima*, quia terminos eius potest apprehendere: tamen illa compositio formata erit sibi neutra, quia ista est mediata, inclusa in ista immediata, *triangulus est sic primus*; & hanc immediatam non potest intelligere, quia nec terminos eius: ideò mediatam non potest scire, quæ ex hac immediata tantum habet euidenciam.

Aristot. 1. Post. c. 13. 35. & 36.

Medium duplex, essentialiter ordinatum, & particulare contentum.

Per hoc ^o, ad argumentum, nego maiorem. Ad probationem, dico, quòd illa necessaria sunt mediata. Et cum dicis: igitur cum possumus cognoscere extrema, possumus concipere medium inter extrema; nego consequentiam; quia medium inter extrema quandoque est essentialiter ordinatum, puta *quod quid est* alterius extremi, vel passio prior respectu posterioris passionis; & tale est medium ad concludendum vniuersaliter extremum de extremo.

Concedo ^p igitur, quòd quicumque potest intelligere extrema, potest intelligere tale medium inter talia extrema; quia intellectus eius includitur in altero extremo, si est passio: vel est idem alteri, si est *quod quid est* alterius extremi: si autem medium sit particulare contentum sub altero extremo, & non essentialiter ordinatum inter extrema; tunc non oportet, quòd potens concipere extrema generalia, possit concipere medium particulare ad illa extrema generalia. Ita est hîc, nam ista quiditas sub ratione propria, & particulari habens passionem, aliquam sibi immediatè inhaerentem, est medium inferius ad conceptum sibi communem, de quo dicitur illa passio in communi accepta: & ideò non est medium vniuersaliter inferens passionem de communi, sed tantum particulariter. Hoc patet in exemplo illo, quia non oportet, quòd potens concipere figuram in communi, & primitatem in communi, possit concipere triangulum in particulari; quia triangulus est medium contentum sub figura; medium, inquam, ad concludendum primitatem particulariter de figura.

Hæc ratio tertia ^q potissimè concludit de prima substantia immateriali; quia eius tanquam obiecti beatifici, potissimum est cognitio necessaria. Et tunc responsio ista ad obiectio

obicctionem contra ipsam, supponit quòd nunc naturaliter non concipimus Deum, nisi in conceptu generali, communi sibi & sensibilibus : quòd inferius *dist. 3. quaest. 1.* exponetur. Si etiam negetur illud suppositum, adhuc oportet dicere, conceptum, qui potest fieri de Deo, virtute creaturæ, esse imperfectum: qui autem fieret virtute ipsius essentia, esse perfectum. Sicut ergo dictum est de conceptu generali, & speciali: ita dicatur secundum aliam viam de imperfecto, & perfecto conceptu.

Quomodo Deus à nobis concipitur pro statu isto?

Contra autem conclusionem principalem posset sic argui: Pono quòd sit aliquis adultus non baptizatus, & quòd non habeat aliquem docentem, habeat tamen bonos motus, quales potest habere, conformes scilicet rationi recte naturali, & caueat ea, quae naturalis ratio ostendit sibi esse mala; licet Deus de communi lege talem visitare, docendo per hominem, sicut Cornelium visitauit; pono tamen, quòd non doceatur ab aliquo, ille saluabitur. Similiter licet postea doceatur, tamen prius est iustus, & ita tunc dignus vitâ aeternâ: quia per bona velle precedentia doctrinam, meretur gratiam, quâ est iustus. Non tamen habet Theologiam, etiam quantum ad prima credibilia: sed tantum cognitionem naturalem: ergo nihil Theologiae est simpliciter necessarium ad salutem.

ADDITIO. Vide inferius *dist. 3. q. 3. Act. 10.* Similem casum ponit D. Th. *q. 14. de veri. a. 11. de puero educato in siluis.*

Posset dici, quòd iste per bona velle ex genere de congruo mereatur iustificari ab originali, & Deus non subtrahit liberalitatis suae minus ab eo, sed dat sibi primam gratiam sine sacramento, quia non est alligatus sacramentis. Et tunc gratia non datur sine habitu fidei Theologiae, ita quòd habet habitum Theologiae, licet non possit exire in actum, sicut nec baptizatus, nisi instruitur. & licet non sit contradictio, gratiam dari sine fide, (cùm sint habitus distincti, & in diuersis potentiis:) tamen sicut in baptismo ponitur simul et in infusione, ita in proposito potest poni simul et in casu isto. Non enim minus gratiofus est Deus illi, quem propter meritum de congruo iustificat sine sacramento, quàm illi, quem sine omni merito proprio iustificat in susceptione sacramenti: sed possibile est Deo, de potentia absoluta, quemlibet saluare, & etiam facere, quòd mereatur gloriam sine fide infusa, si sine illa det gratiam, quâ habens bene utatur quantum ad velle, quòd potest habere secundum naturalem cognitionem & fidem acquisitam: vel sine omni fide acquisita si doctor desit: sed de potentia ordinata non tenetur sine fidei habitu precedente: quia sine illa non ponitur gratia infundi. Non tamen propter indigentiam quasi sine illa non sufficeret: sed propter liberalitatem diuinam, quae totum reformat intus hominem. Minus etiam perfecte esset homo dispositus, quantum ad assensum quorundam verorum sine fide infusa. Et sicut in hoc, ita proportionabiliter de habitu Theologiae, qui perfectus existens includit fidem infusam, & acquisitam articulo, & aliorum reuelatorum à Deo in scriptura, ita quòd non est tantum hic infusa, nec acquisita tantum, sed simul ambae. Est igitur Theologia necessaria, loquendo de potentia ordinata, & loquendo de principali habitu, sine priori pertinente ad Theologiam, quae est fides infusa: & hoc generaliter, quantum ad omnes, non sic autem quantum ad secundum habitum, quem includit, qui est fides acquisita: sed forte de potentia ordinata est necessaria in adulto potente habere doctorem, & eum intelligere, & hoc, quantum ad aliquorum generalium fidem acquisitam.

Elicita scilicet ex gratia actuali iuxta axiomam, faciendi quod in se est, &c.

Deus de potentia absoluta potest quemlibet saluare.

Quomodo Theologia dicatur necessaria?

COMMENTARIUS.

I. **T**ertio principaliter, &c. Arguit Doctor contra opinionem Philosophorum, probando, quòd via naturali non possumus acquirere cognitionem vltimi finis, maximè necessariam agentibus propter illum finem.

ita tertia ratione. Si enim Deus, vt in tribus tantum beatificat, oportet prius scire quòd prima substantia sit trina, & vna; licet hoc in se non cognoscatur: & secundò, quòd vt sic, sit obiectum conueniens creaturæ rationali, vt huiusmodi. Et sic primò adducitur prima ratio ibi: *Cognitio substantiarum separatarum est nobilissima, &c.*

Hic aduerte, quòd Doctor non intendit probare per hanc rationem tertiam, quòd naturaliter non possumus cognoscere primam substantiam in se, & sub ratione propria, & sub proprietatibus sibi tantum competentibus; quia etiam hoc negat de ipso Angelo, vt patet *q. 14. Quolib.* Hoc etiam patet per illud, quòd dicit ibi: *Contra tres rationes simul, &c.* sed intendit probare, quòd via naturali non possumus concludere, quòd prima substantia sit vltimus finis noster, sub illis proprietatibus, quae sibi tantum conueniunt, cùm omnino ignoremus illas, vt puta quòd beatificat vt in tribus personis, vel quòd beatificat tantum contingeret. Si enim naturaliter concludimus hoc, etiam naturaliter possumus concludere, primam substantiam esse vnâ in tribus; vel agere merè contingenter, licet non possumus naturaliter illam cognoscere in se: & hoc est quòd Doctor intendit in

Vt ista ratio clariùs intelligatur, Præsuppono primò, quòd vltimus finis hominis est beatificatiuus, sub ratione nobilissima. Cognitio enim nobilissima debet esse de nobilissimo obiecto, sub ratione nobilissima. Patet, quia ponimus cognitionem substantiarum separatarum esse nobilissimam; quia circa nobilissimum genus, vt patet 6. Met. t. c. 2. *Honorabilissimam, inquit, scientiam oportet circa honorabilissimum genus esse.* Hæc ille. Ergo erit de prima substantia principaliter, sub ratione nobilissima, quòd est ipsam cognoscere, non præcisè in conceptibus communibus nobis, & sensibilibus, sed proprietatibus, quae tantum ei conueniunt: & præcipuè ipsam cognoscere sub ratione propria, vt patebit infra, *quaest. 3.*

2.

Secundò præsuppono, quòd vultus voluntas hominis,

si rectè vult beatificari, debet velle illum finem, sub illa ratione, quâ verè est beatificatiuus. Sed non potest ipsum velle sub tali ratione, nisi vt sic præcognoscatur, & præostendatur sibi ab intellectu; sed intellectus, pro statu isto, non potest cognoscere vltimum finem, sub ratione nobilissima: ergo ad hoc, vt voluntas possit agere propter illum, est ei necessaria cognitio talis finis. Et quòd non possit haberi via naturali, patet probatio in litera Doctòris duplici via. Prima, quia si propria substantiæ separatae, via naturali possent cognosci, præcipuè talis cognitio tradita esset in Metaphysica; sed hoc non, vt claret ex litera Doctòris, quia huiusmodi propria non includuntur virtualiter in primo subiecto Metaphysicæ, vt patebit infra, *quæst. præsentis*, tractat enim de omnibus in communi, non in particulari.

3.
Dubitatio.

Sed hic occurrit dubium, quia Doctòr vult quòd subiectum Metaphysicæ sit ens, inquantum ens; vt patebit infra, d. 3. q. 2. & in sua Metaphysica. Tunc arguo sic: Perfectus Metaphysicus perfectè cognoscit subiectum Metaphysicæ; ergo perfectè cognoscit ens, inquantum ens. Probat consequentia; quia per Doctòrem vbi supra, *Quod est subiectum adequatum Metaphysicæ, est obiectum adequatum intellectus*. Tunc vltra, si naturaliter potest cognoscere ens, inquantum ens; ergo naturaliter potest cognoscere quodlibet contentum: vt supra deduxi.

Responsio.

Respondeo, quòd eo modo, quo quis est perfectus Metaphysicus, eo modo cognoscit subiectum Metaphysicæ; & cum perfectus Metaphysicus versetur præcipuè in cognitione valde vniuersali, idèd Metaphysicus cognoscit ens, inquantum ens, demonstrando de ipso passiones vniuersales, siue incomplexas, vt *vnium, bonum*, &c. siue disunctas, vt *actus, vel potentia; finitum, vel infinitum; vnium, vel multa*, &c. Nam Metaphysicus maximè considerat ista vniuersalia, abstracta tamen à sensibilibus. Et quando dicitur quòd Metaphysicus cognoscit ens inquantum ens, concedo quòd cognoscit illud inquantum est subiectum Metaphysicæ: quia vt sic, ens, inquantum ens, dicit vnium conceptum realem communem omni enti, & indifferentem, & ex hoc non sequitur, quòd cognoscatur quodlibet contentum. Et quando dicitur, quòd est adæquatum subiectum Metaphysicæ, est adæquatum obiectum intellectus, dico quòd hoc non est verum quo ad omnia, est enim verum quo ad hoc, quòd sicut subiectum Metaphysicæ est commune omni enti reali, & prædicatur in quid de illis, vel saltem est prædicatum vniuocum: sic & obiectum intellectus. Sed non est verum quantum ad hoc, quòd sicut quodlibet ens, inquantum ens, est obiectum intellectus, quòd similiter quodlibet ens sit subiectum Metaphysicæ. Et idèd ly *inquantum* stat specificatiuè, quando dicimus ens, inquantum ens, est subiectum Metaphysicæ, quia tantum specificatur rationem formalem entis, id est, ens sumptum in sua ratione formali, & quiditatiua, non descendendo ad aliquod inferius, est subiectum Metaphysicæ; sed stat reduplicatiuè, quando dicimus ens, inquantum ens, est obiectum adæquatum intellectus: & sic ly *ens* non solum accipitur in sua ratione formali; sed etiam accipitur pro quolibet ente contento, vt patet infra, d. 3.

Ens dicit vnium conceptum realem.

Ens inquantum ens, stare potest reduplicatiuè & specificatiuè.

4.

Secundò probò ratione, &c. Nam nulla proprietas demonstratur de aliquo subiecto *propter quid*, nisi præcognoscatur de subiecto quid sit; vt patet 1. Post. Et definitio subiecti est medium demon-

strandi *propter quid*; vt patet 2. Post. Et si subiectum non habet definitionem, tunc entitas subiecti est ratio demonstrandi proprietatem de illo; vt patet ex Doctòre in *quæst. de subiecto Theologiae*. Sed in proposito, homo pro statu isto non potest cognoscere primam substantiam in se, vt patet. Tum, quia nec aliquam substantiam creatam, sub ratione propria; ergo multò minùs increatam. Tum, quia prima substantia est obiectum tantum voluntarium: vt patet ex Doctòre in *Quolib. q. 14. & alibi*. Tum quia quæ maximè sunt remota à sensibus nostris, sunt difficillima ad cognoscendum; vt patet in *proemio Metaphysicæ*. & sic patet ratio Doctòris, quomodo pro statu isto, homo non potest cognoscere aliquam proprietatem de substantiis separatis, & hoc *propter quid*.

Substantia prima est obiectum voluntarium.

Deinde probat quòd nec etiam potest cognoscere *demonstratione quia*, scilicet ab effectu ad causam; quia effectus magis ducunt in errorem: & litera satis clara est. Ergo quod dicit ibi, quòd *effectus non sunt ab ipso Deo, inquantum trinus*. Hoc dicit propter vnitatem rationis formalis; quia ratio formalis producendo omnes effectus, in Deo est tantum vna: idèd dicit Doctòr d. 4. q. 2. quòd ista est vera: *Deus creat*, intelligendo subiectum pro hoc Deo existente in natura diuina; non intelligendo aliquod suppositum in illa natura, vel incommunicabile; quia incommunicabilitas non est ratio talium actuum. Cetera patent.

Effectus non sunt à Deo vt trinus est.

Circa aliqua dicta Doctòris dubitatur. Primò circa hoc, quòd dicit, *Proprietas prima natura ad extra est causare contingenter*: & ad oppositum videtur magis effectus ducunt in errorem. Contra, videtur enim sibi contradicere; quia q. 2. d. 2. huius, probat per effectum, primum agere contingenter. Hoc idem d. 8. q. vlt. & d. 39. vbi dicit d. 8. quòd aliqua illarum rationum non possunt solui à Philosophis: & præcipuè illa, quæ accipitur d. 2. & 39. primi, quæ procedit ab effectu.

5.
Dubium.

Dico primò, quòd illa ratio probat, primum agere contingenter, supponendo, quòd sit ordo essentialis inter causam primam, & secundam (quod fortè non est notum naturaliter, vt ipse dicit in *Theorem. Conclusionem 16 Non potest*, inquit, *probari ordinem essentialem esse in efficientibus*, & aliam propositionem etiam ibi adducit: *Non potest*, inquit, *probari Deum congere omni cause secundam aliquam actionem propria sibi*) & idèd si negaretur ordo essentialis; per effectum contingenter productum non posset probari, primum agere contingenter.

Responsio.

Ordo essentialis non, naturaliter est notus inter primam, & secundam causam.

Dico secundò, quòd si teneretur, quòd voluntas creata sit totalis causa sui actus, non concurrente prima causa, vt videtur tenere vna opinio recitata à Doctòre in 2. dist. 37. tunc ratio Doctòris dist. 2. non probaret Deum agere contingenter. Supponit ergo in illa ratione, voluntatem creatam dependere à primo ente, tam in esse, & conseruari, quàm etiam in agendo; & quòd voluntas creata non sit totalis causa sui actus, per remotionem primæ causæ. Dico tertid, quòd Doctòr in præsentis quæstione non dicit absolute, quòd effectus ducit in errorem, videlicet in necessitatem agendi in primo ente: sed hoc tantum dicit secundum opinionem Philosophorum.

Et si dicatur, Philosophi supponunt ordinem essentialem causarum: ergo per rationem Doctòris dist. 2. possumus cognoscere, primum agere contingenter per effectum, & sic videtur posse concludi, quòd via naturali possumus cognoscere hanc proprietatem de primo ente. Respondeo, quòd

6.

quòd si illa ratio Doctõris d. 2. concludit contra Philosophos, oportet concedere, quòd per effectum possumus cognoscere *demonstratione quia*, primum agere contingenter: & in hoc sibi non contradicit: quia in præsentì quæstione videtur tantum loqui secundum opinionem Philosophorum, & in d. 2. absolute loquitur contra Philosophos: sicut etiam d. 8. q. vlt.

Scire naturaliter Deum agere contingenter, potest dupliciter intelligi.

Et tunc inferitur quòd tunc talis proprietas posset sciri naturaliter: dico quòd hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo de aliquo ente primò confusè cognito. Alio modo de primo ente, vt distinctè cognito. Primo modo conceditur: sed secundo modo negatur. Si iterum dicatur: quomodo isti effectus ducunt in necessitatem primi agentis, cum isti effectus inferiores sint tantum possibili: est enim implicatio, causam agere de necessitate, & causatum esse possibile. Dico quòd necessitas primi agentis non probatur per qualemcumque effectum: sed probatur per effectum necessarium, tenendo opinionem Auerrois, & Aristotelis, vt patebit infra, dist. 8. quæst. vlt.

Vel potest dici, & melius, quòd secundum viam Philosophorum, nõ potest esse nouitas in effectum, sine nouitate causæ: & sic à prima causa non potest immediatè produci effectus nouus: & si contingenter ageret, sequeretur quòd à prima causa posset esse effectus nouus, sed de hoc alibi.

7. Si iterum dicatur: Si per rationem naturalem absolute loquendo, & non præcise secundum opinionem Philosophorum, potest cognosci ista proprietas de primo ente, quæ est contingenter agere ad extrã: ergo ista ratio destruitur, qua probatur quòd substantia separata non potest cognosci quantum ad eius propria.

Dico primò quòd proprietas incomplexa non potest distinctè cognosci de prima substantia, & hoc naturaliter. Dico secundò, quòd posito quòd illa cognoscatur, adhuc ratio Doctõris stat: quia in tali ratione, non intendit absolute de quacumque proprietate: sed de proprietate perfectissima, secundum quam primum ens natum est esse obiectum beatificum, vel etiam secundum quòd beatificatur: quia licet personæ non sint rationes formales obiecti beatifici, ramen nunquam obiectum illud beatificat, nisi vt in tribus: & talis proprietas via naturali sciri non potest.

8. m *Contra istam rationem, &c.* Arguitur ab Henrico, quia in ista tertia ratione, Doctõr probauit, quòd non possumus via naturali distinctè cognoscere aliquam proprietatem de prima substantia; puta quòd sit trina, & vna, & sic de aliis. Nunc specialiter arguit argumento Henric. contra istã, probando, quòd via naturali possumus cognoscere istam propositionem, *Deus est trinus, & vnus*: & sic de aliis veritatibus necessariis. Et ratio stat in hoc; quia si naturaliter possum cognoscere terminos alicuius propositionis necessariæ, possum naturaliter cognoscere illam propositionem; quia talis propositio si est immediata, cognoscitur cognitio terminis: vt patet 1. Posterior. text. comm. 6. Si verò mediata, tunc cognoscendo terminos, possum cognoscere medium inter illos: & sic coniungere illud medium cum vtroque extremo: & sic habeo duas propositiones immediatas: & per illas cognoscitur mediata. Exemplum, hæc est mediata: *Homo est risibilis*; tum cognoscendo *hominem* distinctè, & *risibile*, distinctè, possum cognoscere medium inter *hominem, & risibile*: puta *animal rationale*; & coniungendo illud medium cum *risibi-*

litate, habeo istam immediatam: *Animal rationale est risibile*; & cum *homine* à parte prædicati, habeo aliam immediatam, scilicet, *Homo est animal rationale*; & sic statim sequitur ista mediata, ergo *homo est risibilis*. Sic in proposito tu dicis, quòd ista: *Deus est trinus, & vnus*, est tantum reuelata, & nullo modo naturaliter nota; & ego probo quòd sit naturaliter nota. Et arguo sic: Termini istius propositionis sunt naturaliter noti: pater, quia fidelis, & infidelis non contradicunt de ista veritate (puta quòd fidelis dicit, quòd *Deus est trinus, & vnus*; & infidelis negat) nisi naturaliter cognoscant terminos; quia non disputant de nominibus tantum: sed de conceptibus significatis per illa nomina, *Deus trinus, & vnus*. Et sic patet quomodo isti termini sunt naturaliter noti. Probatur modò consequentia, scilicet quòd ista propositio, *Deus est trinus, & vnus*, sit naturaliter nota; quia aut est immediata, & tunc cognosco cognitio terminis: aut est mediata, & tunc concipiendo terminos, possum concipere medium inter illos, & coniungere cum extremis, vt dixi supra.

n *Ad istud, respondeo de substantiis separatis, &c.* Nota primò quòd Doctõr in ista propositione, *Deus est trinus, & vnus*, non concedit, quòd termini sub ratione distincta cognoscantur naturaliter: puta quòd Deitas in se, & Trinitas in se: quia si quis cognosceret Deitatem in se distinctè naturaliter, statim posset cognoscere omnem proprietatem de illa naturaliter, vt paruit in tertia ratione: sed bene naturaliter possum cognoscere hunc conceptum, scilicet *Deum, & similiter trinum* sic in confuso: puta quòd aliquod ens est trinum, & vnum: fidelis affirmat hoc, & infidelis negat.

Modò exponamus literam, quæ habet aliqualem difficultatem. Ibi, *Accipio tunc aliquam veritatem, talem primam, & immediatam*; puta si sit aliqua veritas immediata, & singularis, tunc omnes veritates, quæ particulariter enunciant communia ad prædicatum, de communibus ad subiectum, sunt mediatae, & habent euidentiã ab illa immediata. Exemplum ponamus, quòd hæc sit immediata, scilicet, *Franciscus est primò hoc sensibile*. A *Francisco* possum abstrahere *hominem, animal, & substantiam*, quæ sunt communia ad *Franciscum*. Ab *hoc sensibili* possum abstrahere *sensibile in communi: viuens & corporeum*: quæ sunt communia ad hoc prædicatum, quod est *hoc sensibile*. Dico tunc quòd possum formare multas propositiones mediatas, quæ habebunt euidentiã ab illa immediata: puta, *Aliqua substantia est sensibilis: Aliquod animal est sensibile: Aliquis homo est sensibilis*. Nam istæ propositiones mediatae sunt particulares, & enunciant, siue prædicant communia ad prædicatum propositionis immediatæ, de communibus ad subiectum propositionis immediatæ, vt patet intuitu. Nam cum dico, *Aliquod animal est sensibile: ly animal est commune ad Franciscum: & sensibile est commune ad hoc sensibile*.

Declaratio textus Scoti aliquanto difficilioris.

Et nota, quòd dicit Doctõr, quod huiusmodi propositiones mediatae, sumptæ ab aliqua singulari immediata, enunciant particulariter, id est, tantum sunt particulares: quia ab vna immediata singulari, non potest inferri vna mediata vniuersalis. Modò applicando ad propositum, supponamus quòd hæc sit immediata, *Deitas est trina, & vna*, & isti termini sunt nobis naturaliter ignoti, & per consequens & ipsa propositio. Ab ista immediata possum accipi multæ mediatae, modo præposito, puta abstrahendo à Deitate substantiam,

9.

10.

vel ens, quæ sunt communia illi : & similiter ab hac Trinitate singulari, abstrahendo Trinitatem in communi : tunc possunt formari multæ propositiones mediatae, vt hæc, *Aliquod ens est trinum, & vnum*; vel *Aliqua substantia est trina & vna*. Et quia immediata est nobis naturaliter ignota, sequitur quodd omnes mediatae sint nobis naturaliter ignotæ, cum notitia illarum dependeat à notitia propositionis mediatae. Et sic litera clara est.

II.

o *Per hoc ad argumentum, nego maiorem*. Scilicet, Quorumcumque necessariorum terminos naturaliter cognoscimus, & illa necessaria reuelata naturaliter cognoscimus. Et ad probationem dicit Doctor distinguendo de medio, quodd medium potest capi dupliciter. Nam est quoddam medium essentialiter ordinatum inter extrema, quodd videlicet adæquatur illis extremis, & cum illis extremis conuertitur: & tale medium, vel est passio prior respectu passionis posterioris; vel est definitio subiecti, vel passionis demonstrabilis. Quomodocumque accipiat tale medium, siue pro passione priori, siue pro definitione subiecti; siue pro definitione passionis demonstrabilis; sic est inter extrema essentialiter ordinatum, quodd cognitio illis extremis, scilicet subiecto, & passione demonstrabili de subiecto, statim cognoscitur illud. Et assignat rationem.

p *Concedo igitur, &c.* Et ratio est, quodd statim cognoscatur; quia intellectus eius, scilicet talis medij, includitur in altero extremo, si est passio; id est, si ponatur passio prior, pro medio demonstrandi passionem de subiecto; talis passio includitur in subiecto conuertibiliter. Vel si ponatur medium quodd sit definitio, siue quodd quid est alterius extremi; erit idem cum tali extremo. Nam si definitio subiecti, est medium in demonstratione potissima, est idem cum subiecto. Vel si ponatur definitio passionis demonstrabilis (vt ponunt quidam Albertistæ) similiter talis definitio erit idem cum passione, loquendo de definitione quiditatiua passionis.

Cognitis ergo extremis puta homine, & risibilitate, statim cognoscitur passio intermedia, si ponitur medium essentialiter ordinatum, per quodd demonstratur risibilitas vniuersaliter de omni homine. Si verò medium sit definitio subiecti, vel definitio passionis; patet quodd cognitio illis extremis, scilicet subiecto, & passione demonstrabili, cognoscitur tale medium.

II.

Aliud est medium non essentialiter ordinatum inter extrema vniuersalia, cuiusmodi est medium particulare sub illis extremis: tunc non sequitur quodd cognitio extremis; puta aliqua passione in communi, & aliquo subiecto in communi; cognoscatur tale medium, vt patet per exemplum Doctoris ibi positum. Sic in proposito, ista conclusio est nobis reuelata: *Deus est trinus est vnum*; non quodd distinctè cognoscatur Deitatem, sub ratione Deitatis: quia talis cognitio de lege communi nulli reuelatur, quicquid sit ex speciali privilegio. Hæc propositio est mediata, & dependet ab aliqua immediata, quam non cognoscimus, nec via naturali, nec per reuelationem (semper loquendo de lege communi) vt infra exponam in quæst. de subiecto Theologiæ in illa quæstione. *An Theologia sit scientia*. Et sensus huius propositionis mediatae, scilicet *Deus est trinus, & vnum*, est iste; Aliquod ens (quodd nominamus Deum) sit trinum & vnum. Non ergo sequitur, quodd cognitio ente, & cognita vnitatem, & Trinitatem, cognoscatur me-

dium inter illa, quodd est essentia diuina, vt hæc essentia. Et sic patet litera Doctoris.

q *Hæc ratio tertia potissimè concludit, &c.* Ista tertia ratio est illa, quam supra fecit, quodd substantiæ separatae non possunt naturaliter cognosci à nobis, quantum ad earum proprietates. *Et tunc responsio ista, &c.* Id est, responsio, quam fecit contra rationem Hærici factam contra illam tertiam rationem, *supponit, &c.* id est, quando Doctor dixit quodd hæc propositio necessaria, *Deus est trinus, & vnum*, est nobis mediata, supponendo quodd cognoscamus ens dici de ipso Deo: & tunc dicimus, quodd Deus est aliquod ens, quodd est trinum, & vnum. Si enim naturaliter possemus cognoscere Deum sub ratione Deitatis, tunc ista propositio, *Deus est trinus, & vnum*, esset naturaliter cognoscibilis: & cognitio illis extremis, statim cognoscere-tur medium inter illa: non sic quando concipimus Deum tantum in conceptu communi; vt puta aliquod ens; quodd nominamus Deum, vel quodd prædicatur de Deo in quid, est trinum & vnum. Sequitur: *Si etiam negetur suppositum*. Videlicet quodd non tantum Deus cognoscitur ex creatura, in conceptu communi; sed etiam quodd ex creatura possit cognosci in conceptu particulari. Sequitur: *Oporet dicere conceptum, &c.* Id est, etiam posito quodd cognoscatur in particulari ex creatura; tamen conceptus ille erit imperfectior conceptu habito de Deo, virtute voluntatis diuinæ: & sic patet litera Doctoris.

I 3.

In conceptu generali: & communi concipimus Deum.

Occurrit difficultas in hoc quodd dicit Doctor ibi: *Si autem negetur illud suppositum ad hoc, &c.* Sic ergo dictum est de conceptu generali, & speciali: ita dicatur secundum aliam viam de imperfecto, & perfecto conceptu. Vt clariùs intelligantur instantiæ; declaro hanc literam per duo dicta. Primum ponendo ens esse commune Deo, & creaturæ: & est tale, *Aliquod ens est trinum, & vnum*. Veritas huius propositionis, cuius termini abstrahuntur à sensibilibus, dependet ab aliqua immediata singulari: puta ab ista, *Deitas est communicabilis tribus suppositis*: & contra hoc dictum non intendo instare. Secundum est secundum opinionem Henrici, quodd veritas huius; *Aliquod ens est trinum & vnum*; includit conceptum entis, non vt communem Deo, & creaturis; sed vt tantum analogum: ita quodd talis conceptus entis tantum dicitur de Deo, & causatur à creatura. Et secundum Henricum cognitio huius propositionis dependet à creatura, & sic conceptus huius propositionis, in quantum causatur à creatura, est imperfectus: & si causaretur virtute essentia, esset perfectior: & sic euidencia talis conceptus imperfecti, debet accipi ab euidencia conceptus perfecti. Vult ergo dicere Doctor, quodd si iste conceptus, *Aliquod ens est trinum & vnum*, posset causari virtute creaturæ, tunc erit neuter, & non euidens, & fieret euidens per conceptum causatum virtute essentia diuinæ.

I 4.

Difficultas.

Declarat litteram per duo dicta.

Contra hoc dictum multipliciter instatur, vt clariùs intelligatur illa litera. Primum, quia videtur sibi contradicere in illa quæstione. *An Theologia sit scientia*, vbi sic dicit: *Principium immediatum de linea, potest esse euidens intellectui moto à linea, & clariùs euidens intellectui moto à verbo ad notissimam lineam: tamen principium vno modo cognitum, non demonstrat se alio modo cognitum: sed vtroque modo est per se notum, licet clariùs sic, vel sic*. Ex hoc infero, quodd quamuis conceptus huius, *Aliquod ens est trinum, & vnum*, sit imperfectior, vt causatur virtute creaturæ; & perfectior,

I 5.

perfectior, vt causatur virtute essentia: non tamen sequitur quòd habeat euidenciam à conceptu causato virtute essentia: sicut & de linea, &c.

Secundò videtur etiam sibi contradicere. Si enim iste conceptus potest haberi virtute creaturæ, quamuis imperfectior, sequitur quòd cognitio huius, *Aliquod ens est trinum, & vnum*, non sit supernaturalis: nec erit simpliciter necesse quòd habeatur talis cognitio supernaturalis virtute essentia. Nam hoc modo ipse Doctor arguit contra D. Thomam præsentis quæstionis, in hoc, quòd D. Thomas dicit, quòd hæc conclusio potest sciri, & medio naturali, & medio supernaturali. Et arguit Doctor quòd si potest haberi medio naturali, non erit simpliciter necessaria cognitio supernaturalis.

D. Thomas 1. p. q. 1. art. 1.

Responso.

Respondeo, Ad primam instantiam dico, quòd conceptus huius, *Aliquod ens est trinum, & vnum*, est tantum euidens, loquendo de euidencia ex natura rei, & conceptu, qui habetur virtute Deitatis. Et dico quòd non est simile hic, & de linea; quia in proposito sunt duæ propositiones, quarum vna est euidens, propter euidenciam alterius: ibi verò est tantum vna propositio, quæ in alio, & alio lumine perfectiùs, & imperfectiùs videtur: sed ista, *Aliquod ens est trinum*, est vna mediata, quæ habet euidenciam à perfectiore noticia: puta huius immediatæ, *Deitas, vt deitas, est trina, & vna*; vel saltem illa, quæ est virtute essentia est euidencior, etiam loquendo de reuelata: & quia in hoc saltem voluntas reuelans supplet vicem obiecti supernaturalis.

16.

Ad secundam dico quòd etsi ista propositio, *Aliquod ens est trinum*, possit haberi virtute creaturæ, quia termini illius concipiuntur virtute creaturæ; non tamen est euidens virtute creaturæ: sed ex natura rei est euidens à conceptu, qui habetur virtute essentia: nec per aliquod medium naturale potest euidenter demonstrari. Licet ergo argumentum Doctoris concludat contra D. Thomam, qui posuit eandem conclusionem posse habere euidenciam ex medio naturali, & medio supernaturali: hic autem ponitur tantum habere euidenciam ex medio supernaturali: & sic patet quid dicendum.

17. Alia difficultas.

Secundò occurrat difficultas in hoc, quòd dicit: *Omnium necessariorum reuelatorum terminos naturaliter cognoscimus*: quia accipio hanc, *Deus est trinus, & vnum*, quæro quomodo isti termini accipiuntur, aut pro vocibus tantum; aut pro conceptibus; aut pro rebus significatis: non primò, quia tunc esset tantum disputatio de vocibus: non secundo, quia aut illi conceptus accipiuntur pro rebus conceptis; aut pro actibus, quibus concipiuntur. Si primò, habetur propositum, quia tunc tales termini significant ipsas res: & sic naturaliter intelliguntur. Si secundò, contrà, quia nomina significant res; vt probat Doctor primo Peri-Hermeias. Quæro modò, quòd est significatum huius termini *Deus*, aut est, *Deitas ipsa*, & sic poterit naturaliter cognosci; aut significat aliquod ens in confuso, quod nominamus, *Deum*; & tunc hoc prædicatum *Trinum in personis, & vnum in essentia*, non verificatur de tali subiecto. Patet, quia talis proprietates non conuenit enti, sic in confuso concepto: ergo si significata horum terminorum naturaliter cognoscimus, sequitur quòd cognoscimus illa distinctè: quia cognoscens aliquod sub illa ratione, quæ aliquid significat, cognoscit & ipsum significatum.

Patet per Doctorem in simili. Cognoscens naturam sub illa ratione, quæ ordinatur ad vltimum finem, cognoscit & vltimum finem: sed isti termini naturaliter cognoscuntur sub illa ratione, quæ significant Deum distinctè: ergo, &c.

Responso.

Respondeo primò, quòd significant Deum in confuso, id est, hoc nomen *Deus* significat mihi aliquod ens in confuso, quod nominamus *Deum*: & sic res illa in confuso significatur. Et cum dicitur quòd hoc prædicatum *Trinum, & vnum*, &c. non verificatur de Deo confusè accepto; conceditur quòd non immediatè verificatur, vt sic propositio immediata: verificatur enim pro quanto verificatur priùs de Deo in se, & sub propria ratione.

Dico secundò, quòd significatum huius nominis *Deus*, est ipsa Deitas in se. Et cum dicitur, quòd posset naturaliter cognosci; dico quòd non sequitur, quia plus contingit significare, quam intelligitur; vt patet ex Doctore in 1. dist. 22. Et sic ab aliquo potest imponi, quòd hoc nomen *Deus* significet Deitatem sub propria ratione; & tamen non cognoscat illud significatum. Et tunc negaretur, quòd viator possit cognoscere hoc nomen *Deus* sub illa ratione, siue relatione, quæ distinctè significat Deitatem; quia tunc oporteret præconicipere Deitatem in se, & distinctè: quia non potest cognosci distinctè aliqua relatio, nisi præcognoscantur termini relationis, vt patet à Doctore præsentis q. 9. penultima, & alibi.

18.

Alia difficultas.

Tertiò dubitatur in hoc, quòd dicit, quòd *Cognoscens extrema propositionis necessaria, potest cognoscere medium essentialiter ordinatum inter illa*. Nam extrema propositionis mediata cognoscuntur pro statu isto; vt patet de homine, & risibilitate: & tamen non cognoscitur definitio essentialis, quæ ponitur medium essentialiter ordinatum inter illa extrema; quia pro statu isto ignoratur vltima differentia, & per consequens definitio essentialis.

Secundò si tale medium pro statu isto potest cognosci, quæro à quo causatur cognitio distincta talis medij? Non à subiecto, quia tantum cognoscitur confusè: nec apparet quòd statu isto, aliquid aliud causaret illam cognitionem medij, quia sola sensibilia mouent intellectum pro statu isto; & nulla differentia substantialis in se cognoscitur, cum nulla moueat intellectum, vt patet à Doctore 1. d. 3. q. 3.

Responso.

Respondeo, quòd conclusio Doctoris debet intelligi de medio, quale potest haberi pro statu isto; & concedo quòd non cognoscitur vltima differentia: tamen cognitio extremis illis, potest inuestigari definitio conuertibilis cum vtroque extremorum, & hoc per viam diuisionis, eo modo, quo docet Aristoteles 2. Post. Dico secundo quòd si extrema distinctè cognoscerentur, statim sciri posset medium essentialiter ordinatum inter illa, quòd ponitur causa præcisa, & adæquata inhærentiæ passionis ad subiectum. Sed hoc non sequitur de medio particulari, quòd ponitur medium inferius ad vtrumque extremum, vt supra patuit; cum non possit esse essentialiter ordinatum inter talia extrema communia: quia tunc conuerteretur cum vtroque extremorum, aliter non poneretur medium essentialiter ordinatum inter illa.

Adducit quartam rationem ex D. Thom. & quintam ex Henrico contra Philosophos, & utramque rejicit ut inefficacem.

18.
*D. Thom. 1.
p. 9. 1. art. 1.
Minor est
tantum cre-
dita.*

Quarto ¹ principaliter arguitur sic; Ordinarium ad aliquem finem, ad quem est ex se indispotum, necesse est paulatim promoueri ad dispositionem respectu illius finis: sed homo ordinatur ad finem supernaturalem, ad quem ex se est indispotus: ergo indiget paulatim disponi, ad habendum illum finem; hoc autem fit per cognitionem aliquam supernaturalem; ergo, &c. Si instetur, quod agens perfectum, potest statim remouere imperfectionem, & statim agere? Responderetur, quod si posset de potentia absoluta, tamen perfectum est communicare homini aliquam actiuitatem, respectu suæ perfectionis consequendæ, quàm non communicare. Potest autem homo habere actiuitatem aliquam respectu suæ perfectionis finalis: ergo perfectum est quod hoc sibi communicetur, quod non potest fieri sine aliqua cognitione imperfecta præcedente istam perfectam, ad quam ordinatur finaliter.

19.
*Henric. in
sum. sua. &
Guil. Var.
lib. 1. g. 2.*

Quinto ², arguitur sic; Omne agens vtens instrumento in agendo non potest per illud instrumentum in aliquam actionem, quæ excedit naturam illius instrumenti; lumen autem intellectus agentis est instrumentum, quo anima nunc vtitur in intelligendo naturaliter; ergo non potest per illud lumen in aliquam actionem, quæ excedat illud: sed illud de se est limitatum ad cognitionem habitam per viam sensuum: ergo animam non potest in aliquam actionem, quæ non potest haberi per viam sensus. Sed multorum aliorum cognitio est necessaria pro statu isto: igitur, &c.

*Inf. d. 3. g.
4. vbi de
sincera ve-
ritate.*

Hæc ratio ¹ videtur concludere contra eum, qui fecit eam. Secundum enim deductionem istam, lux increata non poterit vti intellectu agente vt instrumento ad cognitionem alicuius sinceræ veritatis: quia talis secundum eum, non potest haberi via sensuum sine speciali illustratione: & ita sequitur, quod in cognitione veritatis sinceræ lumen intellectus agentis nullo modo habeat aliquam actionem; quod videtur inconueniens, quia ista actio perfectior est * communi intellectione: & per consequens illud, quod perfectius est in anima, in quantum intellectiua, oportet concurrere aliquo modo ad istam actionem.

* *al. omni.*

*Rejicit D.
Thom. &
Henric.*

Istæ duæ ² rationes non videntur efficaces. Prima enim esset efficax, si esset probatum quod homo ordinatur finaliter ad cognitionem supernaturalem: cuius probatio pertinet ad quæstiones de beatitudine. Et si cum hoc ostenderetur cognitionem naturalem non sufficienter disponere pro statu isto, ad cognitionem supernaturalem consequendam. Secunda ratio petit duo, scilicet aliorum cognitionem esse necessariam, quæ non possunt cognosci per viam sensuum, & quod lumen intellectus agentis, est ad talia cognoscibilia limitatum. Tres ergo primæ rationes probabiliores apparent.

C O M M E N T A R I V S.

1.

Quarto principaliter arguitur sic, &c. Homini volenti efficaciter vltimam felicitatem, necessaria est aliqua cognitio supernaturalis. Quia ex quo creatura naturalis ordinatur ad vltimum finem, ad quem ex se id est, ex natura propria, est indispota; necesse est ipsam disponi ad habendum illum finem: sed talis dispositio fit per cognitionem supernaturalem.

Si instetur, quod agens perfectum, &c. puta Deus, litera sequens clara est.

Quinto arguitur sic, &c. Deinde Henricus arguit probando illud idem, quod D. Thomas, & ratio stat in isto dicto, quod anima intellectiua, pro statuto, non potest excedere actionem intellectus agentis, & intellectus agens de se est limitatus, ad cognitionem habitam per viam sensus; sed volenti vltimum finem; necesse est cognitio aliorum, quæ non cadunt sub sensum.

Hæc ratio videtur concludere, &c. Hic Doctor deducit Henricum ad hoc inconueniens, quod si intellectus agens habet tantum actionem circa ea, quæ cadunt sub sensu; ex hoc sequitur quod nullam actionem poterit habere cir-

ca sinceram veritatem; quia talis veritas, secundum eum, non potest haberi via sensuum ab intellectu agente, sine speciali illustratione Dei. Et sic lux increata non poterit vti intellectu agente; vt instrumento, ad cognitionem alicuius sinceræ veritatis: sed de hoc infra patebit, *dist. 3. quæst. 4. vbi est specialis quæstio: An sincera veritas possit haberi via naturali.*

Istæ duæ rationes non videntur plurimum efficaces. Prima enim, videlicet facta à D. Thoma, supponit vnum, quod adhuc non est probatum sufficienter: videlicet, quod homo ordinatur finaliter ad cognitionem supernaturalem. Et etiam posito, quod sic ordinaretur, oporteret ostendere, quod cognitio, naturalis non potest sufficienter disponere, pro statu isto, ad cognitionem supernaturalem consequendam.

Secunda ratio, scilicet Henrici, petit duo, quæ indigent probatione; scilicet, quod cognitio aliorum, quæ non possunt cognosci per viam sensuum, sit necessaria. Secundò petit quod lumen intellectus agentis, sit ad talia cognoscibilia sensibilia limitatum; sic quod non possit habere actionem aliquam circa insensibilia.

Explicat quomodo potentia in ordine ad formam quamcunque est naturalis, violenta, vel neutra, in ordine ad agens naturalis: de quo 2. d. 18. & 4. d. 43. q. 4. Ponit duos modos supernaturalitatis. Vnus est, formam fieri ab agente supernaturali, ut si Deus infunderet Geometriam. Alter, actum esse talem, ut solum ab obiecto supernaturali, vel à supplente eius vicem causari possit. Quod est supernaturale primo modo, potest naturaliter haberi, ut in exemplo: secus est de supernaturali secundo modo. Hic ponit Doctor formam intrinsecè, & suapte natura supernaturalem, & non tantum per respectum ad agens. Et simile habet 2. d. 3. q. 9. n. 16. sed quia à non intelligentibus reprehenditur, quod negauerit dari ullam formam suã naturã supernaturalem, sed tantum per accidens, quia à Deo datur immediatè, ut visus caco; adduco alia eius loca, ad hoc improbandum 1. d. 17. q. 2. §. Contra istam solutionem, à n. 34. & §. Ad solutionem, n. 38. ponit habitum infusum charitatis, & 3. d. 23. §. Aliter potest fidem infusam, & 3. d. 26. §. Ad q. spem infusam. Et simile habet 4. d. 49. q. 1. quibus locis docet habitus infusos concurrere effectiuè ad actus, ex quo colligitur actus esse eiusdem ordinis cum ipsis. Item 2. d. 3. q. 9. n. 7. docet gratiã, & gloriam merè esse supernaturales. Preterea, 3. d. 23. §. Aliter potest, dicit actum fidei infusa, & acquisita esse diuersa rationis: & quodl. 14. docet actum charitatis essentialiter differre ab amore naturali: ergo sensit hos actus esse supernaturales: & quando ait habitum esse propriè supernaturalem, non actum 1. d. 17. q. 2. ad tertium pro opin. Mag. n. 53. idè hoc dicit, quia (inquit) forma illa charitatis, licet sit supernaturalis posita in esse, naturaliter agit; & quia causa secunda concurrat ad actum, non ad habitum, quia creatur, & ibidem docet actum esse supernaturalem ratione forma concurrentis ad ipsum. Constat ergo manifestè secundum Scotum habitus, & actus intrinsecè dari supernaturales. Quod si sub hoc nomine ita non docuisset, sufficeret docuisse habitus infusos, & actus, quos nostris viribus elicere nequimus. Et verumque docuit Scotus locis citatis, & aliis sæpè. Nec Patres, vel Concilia amplius petunt. Qui ergo reprehendunt Scotum in hoc, reprehendendi sunt, quia rem non intelligunt. Adde, si negaremus actus secundum substantiam supernaturales, idem doceri à Caiet. 1. 2. q. 109. art. 4. & 2. 2. q. 170. art. 2. ad 3. ubi id videtur D. Thom. & tenent Palud. 3. d. 23. q. 3. fin. q. 1. art. 1. Soto 1. de nat. c. 22. coroll. 2. & lib. 2. c. 16. ad primum. Radæ 1. p. contr. 4. ad 1.

AD quætionem * igitur respondeo, distinguendo primò, qualiter aliquid dicitur supernaturalis. Potentia enim receptiua comparatur ad actum què recipit: vel ad agens à quo recipit. Primo modo ipsa est potentia naturalis, vel violenta, vel neutra. Naturalis, si naturaliter inclinatur: violenta, si sit contra inclinationem naturalem: neutra, si neque inclinatur ad istam formam, neque ad oppositam. In hac autem 7 comparatione nulla est supernaturalitas.

Sed comparando receptiuum ad agens, à quo recipit formam, est naturalitas, quando receptiuum comparatur ad tale agens, quod natum est naturaliter imprimere talem formam in tali passio. Supernaturalitas autem, quando comparatur ad tale agens, quod non est naturaliter impressiuum illius formæ, in illo passio.

Ad propositum dico, quod comparando intellectum possibilem ad notitiam actualem in se, nulla est sibi cognitio supernaturalis: quia intellectus possibilis quacunque cognitione naturaliter perficitur, & ad quacunque naturaliter inclinatur. Sed secundo modo loquendo, sic est supernaturalis, quæ generatur ab aliquo agente, quod nõ est natum mouere intellectum possibilem ad talem cognitionem naturaliter. Pro statu autem 2 isto secundum Philosophum, intellectus possibilis natus est moueri ad cognitionem ab intellectu agente, & phantasmate: igitur sola illa cognitio naturalis est, quæ ab istis agentibus potest imprimi. Virtute autem 2 istorum potest haberi omnis cognitio incomplexa, quæ secundum legem communem habetur à viatore, sicut patet in instantia contra tertiã rationem principalem: & idè licet Deus b possit per reuelationem specialem, cognitionem alicuius incomplexi causare, sicut in raptu: non tamen talis cognitio supernaturalis est necessaria de comuni lege.

De complexis autem veritatibus secus est: quia sicut ostensum est per tres rationes primas contra primam opinionem adductas, posita tota actione intellectus agentis, & phantasmatum, multæ complexiones remanebunt ignotæ, & nobis neutræ, quarum cognitio est nobis necessaria. Istarum igitur notitiam est necesse nobis supernaturaliter tradi, quia nullus earum notitiam potuit naturaliter inuenire, & eam aliis docendo tradere: quia sicut vni, ita cuilibet ex naturalibus erunt neutræ.

Vtrum autem c post primam traditionem doctrinæ de talibus possit aliquis assentire naturaliter doctrinæ traditæ, de hoc in 3. lib. dist. 23. Hæc autem prima traditio talis

20.

Quomodo aliquid dicatur supernaturale, vel naturale?

De hoc Scotus 2. d. 18. & 4. d. 43. q. 4. & 9. Met. q. 4.

21.

Intellectus possibilis ad duo comparari potest.

Quomodo Theologia sit nobis naturalis; & supernaturalis? Sup. n. 15.

22.

Quæstio collateralis.

Quomodo
reuelatio sa-
cræ Scriptu-
ræ dicatur
supernatu-
ralis.

Ponit dupli-
cem modum
explicandi
supernatu-
ralitatem
Theologiæ.

Hic admit-
tit actû in-
trinsicè su-
pernatura-
lem, id est,
talem, qui à
solo obiecto
supernatu-
rali, vel à
supplente il-
lud, causari
potest.

doctrinæ, dicitur reuelatio : quæ idem est supernaturalis, quia est ab agente, quod non est naturaliter motuum intellectus nostri pro statu isto.

Aliter etiam posset dici supernaturalis, ^d quia est ab agente supplente vicem obiecti supernaturalis. Nam obiectum natum causare notitiam huius, *Deus est trinus, & vnus*, vel similitum, est essentia sub propria ratione cognita : ipsa autem sub tali ratione cognoscibilis est obiectum nobis supernaturale. Quodcunque igitur agens causat notitiam aliquarum veritatum, quæ per tale obiectum sic cognitum natæ sunt esse euidentes, illud agens in hoc supplet vicem illius obiecti. Quod si ipsum agens causaret notitiam perfectam istarum veritatum, qualem ipsum obiectum in se cognitum causaret ; tunc perfectè suppleret vicem obiecti : sed si agens non ita perfectam notitiam causat, sicut obiectum in se causaret, tunc imperfectè supplet vicem obiecti, pro quanto scilicet imperfecta notitia quam facit, virtualiter continetur in illa perfecta, cuius obiectum in se cognitum esset causa.

Ita in proposito : nam reuelans hanc, *Deus est trinus*, causat in mente aliqualem notitiam huius veritatis, licet obscuram : quia causat de obiecto, non sub propria ratione cognito. Quod obiectum, si cognitum esset, natum esset causare notitiam perfectam, & claram veritatis illius.

Pro quanto ^e igitur hæc notitia obscura in illa clara includitur eminenter, sicut imperfectum in perfecto, pro tanto reuelans hanc obscuram, & causans supplet vicem obiecti illius claræ notitiæ causatiui, præcipuè cum non possit notitiam alicuius veritatis causare, nisi vt supplens vicem alicuius obiecti. Nec veritatum talium ^f de illo obiecto notitiam causare posset, vt supplens vicem obiecti alicuius inferioris, naturaliter motui intellectus nostri : quia nullum tale virtualiter includit aliquam notitiam istarum veritatum, etiam nec obscuram. Igitur oportet quod in causando, etiam istam obscuram, aliqualem suppleat vicem obiecti supernaturalis.

Differentia istorum duorum ^g modorum ponendi supernaturalitatem notitiæ reuelatæ patet, separando vnum ab alio. Puta, si agens supernaturale causaret notitiam obiecti naturalis, vt si infunderet Geometriam alicui, illa esset supernaturalis primo modo, & non secundo modo : si autem infunderet notitiam huius, *Deus est trinus*, vel similitum, hæc supernaturalis esset vtroque modo : quia secundus infert primum, licet non è conuerso. Vbi autem est primus tantum, ibi non est necesse, quod sit sic supernaturalis, quin naturaliter possit haberi : vbi verò est secundus modus, est necessitas, vt supernaturaliter habeatur : quia naturaliter haberi non potest.

COMMENTARIVS.

x **A**d questionem, &c. Respondendo ad questionem primò præmittit aliqua. Deinde ostendit propositum, videlicet quod sit homini, pro statu isto volenti beatificari ; necessaria aliqua doctrina supernaturalis. Primò ergo præmittit distinctionem potentie naturalis, violentæ, & neutre. Naturalis, si naturaliter inclinatur potentia. Violenta dicitur, si sit contra inclinationem naturalem ; vt patet de graui extra centrum. Et neutra, si neque inclinatur ad istam formam, neque ad oppositam : sicut superficies non magis inclinatur ad albedinem, quam ad nigredinem : imò nullam naturalem inclinationem habet ad huiusmodi accidentia. Materia verò prima, dicitur potentia neutra ; & tamen inclinatur naturaliter ad omnes formas substantiales : de qua naturali inclinatione materię primæ, patebit *infra d. 1. q. 1.* Et de naturali inclinatione absolutè, quæ opponitur violento, vide Doctorem *in 2. d. 18.*

63. y **I**n hac autem comparatione, &c. Dicit Doctor quod comparando receptiuum ad perfectionem, ad quam est in potentia receptiua naturalis ; vel ad perfectionem, ad quam est in potentia naturali ; vel ad illud, ad quod nullam habet inclinationem naturalem ; nulla est ibi supernaturalitas, cum ex natura sua sit in potentia receptiua ad huiusmodi : & sic intellectus, vt comparatur ad quamcunque cognitionem, ad quæ est in potentia rece-

ptiuâ, nulla est ibi supernaturalitas. Habet enim naturalem inclinationem ad omnem cognitionem, cum cognitio quantumcunque minima, sit perfectio intellectus, & qualitas absoluta ; vt probat Doctor *in Quodlib. q. 14.* Sed supernaturalitas attenditur ex comparatione ad agens, ita quod illa perfectio dicitur supernaturalis, quæ nullo modo potest causari ab agente naturali. Et agens naturale, pro nunc, est omne aliud à Deo : & per consequens omnis perfectio, quæ subest causalitati agentis naturalis, dicitur naturalis, vt *ly naturale* distinguitur contra *supernaturale*.

z **P**ro statu autem isto. Hic dicit Doctor quod intellectus possibilis est tatum natus moueri ab intellectu agente, & phantasmate : & sic sola illa cognitio est naturalis, quæ ab istis agentibus imprimi potest. Et quomodo pro statu isto dicuntur phantasmata mouere intellectum, patet *infra d. 3. q. 1. 2. & 3.* vbi hoc diffusè declarabitur. Phantasmata enim tantum mouent intellectum possibilem, causando in eo partialiter tantum speciem intelligibilem. Non enim mouent ad cognitionem alicuius obiecti, vt docet Doctor *1. d. 3. q. 7. & q. 15. Quodlib.* Et quod dicit de intellectu agente, verum est quod ad causationem speciei intelligibilis, vnà cum Phantasmate concurrat, vt patet à Doctore *infra d. 3. q. 6. & pen.* Et nullo modo concurrat intellectus possibilis : vt patet à Doctore *in q. 15. Quodlib.*

65.

2 *Virtute autem istorum*, scilicet intellectus agentis, & phantasmatis. Ex hoc apparet quòd pro statu isto, nec via naturali, nec supernaturali, (loquendo de communi lege) habemus noticiam incomplexam, distinctam, de aliqua substantia; nec de substantiis separatis; nec de materia prima; nec de aliquo singulari, sub ratione singularitatis: quia virtute phantasmatis, habetur tantum cognitio eorum, quæ essentialiter, vel virtualiter includuntur in sensibilibus, quorum tantum habemus phantasmata. Modò nulla substantia mouet intellectum nostrum ad sui cognitionem; vt probat Doctor *dist. 3. quæst. 3.* Et vltra, de substantia habemus tantum conceptum, qui essentialiter continetur in aliquo sensibili: vt probat Doctor ibidem, & hoc idem de materia prima, nec de aliquo singulari, habemus conceptus distinctos, sub ratione singularitatis: vt ipse probat *in 7. Metaphys. sua, quæst. 15.* Tantum ergo illa complexa, pro statu isto, cognoscuntur, quæ virtute phantasmatum, & intellectus agentis habentur: & sunt omnia sensibilia in se, & omnia essentialiter, & virtualiter contenta in eis.

b *Et ideo licet Deus.* Dicit Doctor quòd quamuis ex speciali priuilegio, possit reuelari alicui simplex notitia, & distincta Deitatis, vt in rapto aliquo; non tamen hoc est secundum communem legem: quia fides est propriè de complexis, nobis reuelatis, quorum termini possunt fieri nobis noti, virtute phantasmatum, & intellectus agentis, vt *infra* patebit, *in quæst. de Subiecto Theologia.* In illa scilicet quæst. *An Theologia sit de omnibus.* Et quando reuelatur nobis hoc complexum, *Deus est trinus, & vnus*, non habemus noticiam simplicem Deitatis, & incomplexam, & distinctam; sed tantum cognoscimus per reuelationem, quòd est aliquod ens, quod nominamus *Deum*, quod est *trinum, & vnum.*

66.

c *Vtrum autem post primam traditionem.* Doctor *in 3. dist. 23.* docet quomodo aliquis naturaliter potest assentire articulis fidei reuelatis, & *in quæst. 14. Quodlib.* Et sic isti articuli fidei dicuntur supernaturaliter traditi, quia tantum per reuelationem diuinæ voluntatis.

d *Aliter etiam potest dici supernaturalis.* Doctor declarat quomodo cognitio reuelatorum necessariorum potest aliter dici supernaturalis, ex hoc quòd supplet vicè obiecti supernaturalis. Nam essentia diuina, vt cognita, nata est causare noticiam huius complexi, *Deus est trinus, & vnus*; quia (vt declarat Doctor, *in q. de subiecto Theologia*) notitia Theologica habens euidentiã ab obiecto, habet euidentiã ab illo primo noto: & sic si essentia diuina esset in se cognita ab aliquo intellectu; tunc, vt sic, causaret noticiam huius complexi, *Deus est trinus, & vnus*; saltem quantum est ex parte sua, comparando illam ad intellectum, quem potest suo modo mouere, qui est solus intellectus diuinus, vt declarat Doctor *in Quodlib. q. 14.* Et fortè etiã diceretur quòd notitia essentia diuinæ, causata à voluntate diuina, non causaret immediatè noticiam alterius. Sed hoc refero declarandum *in q. 15. Quodlib.* Notitia ergo huius, *Deus est trinus, & vnus*, diceretur supernaturalis; quia esset solè à voluntate diuina, quæ sola supplere potest vicem essentia diuinæ, nõ in ratione obiecti intelligibilis; quasi hæc propositio cognoscat per voluntatem diuinam, vt primò cognitam; sed sic dicitur supplere, quia immediatè causat talem noticiam.

Scoti oper. Tom. V.

67.

Voluntas diuina quomodo potest dici supplere vicem essentia.

Deinde declarat Doctor quòd aliquando perfectè supplet, aliquando imperfectè. Perfectè contingit dupliciter. Vno modo abstractiue, alio modo intuitiue. Nam si causat distinctam cognitionè huius complexi: *Deus est trinus, & vnus*, loquendo de cognitione abstractiua, tunc perfectè supplet: quia entitas, vel cognitio distincta subiecti illius complexi, in quocunque intellectu causaret partialiter, saltem remotè noticiam huius complexi, *Deus est trinus, & vnus*; loquendo de intellectu, quem posset mouere. Vel si Deus esset præsens in aliqua specie intelligibili, ipsum distinctè representante, in ratione obiecti intelligibilis; vt videtur ponere Doctor *in 2. d. 3. q. 9.* talis species esset partialiter causa notitiæ abstractiua distinctæ Deitatis, & fortè esset causa cognitionis huius complexi, *Deus est trinus, & vnus*; vel saltem Deus vt sic, distinctè cognitus, esset causa cognitionis talis complexi in illo intellectu: & sic voluntas diuina causando talem noticiam distinctam, vel speciè intelligibilem distinctè representantè Deum, sub ratione Deitatis, in ratione obiecti intelligibilis, diceretur perfectè supplere vicè obiecti supernaturalis. Secundo modo dicitur perfectè supplere vicem obiecti supernaturalis, in cognitione intuitiua: quia essentia diuina, vt in se intuitiue cognita, quantum est ex parte sua, nata esset causare noticiam intuitiuam huius complexi: *Deus est trinus, & vnus*. Si ergo voluntas diuina immediatè causaret noticiam intuitiuam ipsius Deitatis; vel noticiam complexam intuitiuam huius, *Deus est trinus, & vnus*, diceretur perfectè supplere, imò perfectissimè, vicem obiecti supernaturalis. Tertio, potest dici supplere imperfectè vicem obiecti supernaturalis; vt quando causat, in aliquo cognitionem confusam huius complexi, *Deus est trinus, & vnus*; quia tunc talem noticiã causaret, qualem obiectum, si esset in se præsens, vel in specie intelligibili non causaret. Nam vt sic, tantum natum esset causare noticiam abstractiuam sui, distinctam. Si verò esset in se præsens, natum esset causare noticiam intuitiuam distinctam.

e *Pro quanto igitur, &c.* Supplet quidem imperfectè, semper intelligendo modo præexposito.

68.

f *Nec veritatum talium, &c.* Dicit quòd voluntas diuina non posset supplere vicem obiecti inferioris, puta entis creati, respectu harum veritarum. Patet, quia in hoc dicitur supplere vicem obiecti perfectè, quando causat talem noticiam, qualem ipsum obiectum natum esset causare, si esset in se præsens, vel in specie intelligibili: vel dicitur supplere imperfectè, quando non causat noticiam ita distinctam qualem tale obiectum si esset in se præsens, vel in specie intelligibili, natum esset causare. Si ergo respectu harum veritarum, potest supplere vicem alicuius obiecti inferioris, sequeretur quòd tale obiectum inferius, siue creatum, si esset præsens alicui intellectui, in propria existentia, natum esset causare noticiam intuitiuam huius, *Deus est trinus, & vnus*; vel si esset præsens in specie intelligibili, distinctè representante ipsum: tunc natum esset, vt cognitum, causare noticiam abstractiuam distinctam, omnium veritarum necessariaru de Deo, quod est impossibile: quia si sic, tunc creatura virtualiter contineret ipsam Deitatem: vt patebit *infra d. 3. q. 1. & d. 8. & q. 14. Quodlib. & in 2. dist. 3. q. 10.*

g *Differentia istorum duorum, &c.* id est, hæc notitia, *Deus est trinus, & vnus*, potest dici dupliciter supernaturalis. Primò, quia tantum est ab agente supernaturali. Secundo, quia est ab agente supplente

69.

Hæc notitia Deus est trinus, & vnus, potest dici duobus modis supernaturali.

vicem obiecti supernaturalis: & si ista duo possent separari, esset manifesta distinctio supernaturalitatis. Si enim notitia hæc tantum esset à voluntate diuina, non suppleret vicem obiecti supernaturalis, tunc diceretur supernaturalis tantum primo modo. Et ideo Doctor ponit exemplum in alio: vt puta, voluntas diuina immediatè causat in aliquo intellectu notitiam huius: *Homo est risibilis*; tunc talis notitia diceretur supernaturalis primo modo, non autem secundo modo; quia tantum suppleret vicem obiecti naturalis. Et nota quod primus modus supernaturalitatis, non infert secundum modum supernaturalitatis; sed bene è contra. Primum patet, quia non sequitur, causat talem notitiam immediatè supernaturaliter; ergo supplet vicem obiecti supernaturalis: non sequitur, vt patet in exemplo de cognitione huius: *Homo est risibilis*. Secundum patet, quia bene sequitur, supplet vicem obiecti supernaturalis; ergo causat notitiam supernaturaliter, & sic patet litera.

70.
Dubium.

Dubitatur in hoc quod dicit, quod *intellectus possibilis, quacunque cognitione naturaliter perficitur, & ad quamcumque naturaliter inclinatur.*

Contra: quia si naturaliter inclinatur ad omnem; ergo non magis ad vnum, quam ad aliam. Consequens est contra Philosophum in Proemio Met. vbi arguit: *Omnes homines naturâ scire desiderant*; ergo maximam scientiam maximè desiderabunt. Probatur consequentia per Doctorem in 4. d. 49. vbi vult quod inclinatio naturalis sit semper necessariò, & summè; quia non est in potestate inclinantis naturaliter intensè, vel remissè inclinari, & per consequens sequitur quod si intellectus ita intensè inclinatur ad vnum, & ad obiectum illius, sicut ad aliam; quod ita perfectè quietatur in imperfecta, sicut in perfecta; quia in vtraque totus eius appetitus satiatur habito desiderato.

Responsio.

Respondeo, & dico primò, proposito quod de facto non magis inclinatur ad vnum, quam ad aliud (quia secundum totum conatum inclinatur ad omnia) adhuc diceretur magis inclinari ad perfectius, non accipiendo *magis*, id est, *intensius*; sed sic presentibus duobus, quorum vnum sit perfectissimum, & aliud imperfectius, prius appeteret perfectissimum, & intensissimè; quamuis etiam appeteret aliud intensissimè. Dico etiam, quod si talis inclinatio posset intendi respectu perfectissimi, esset in intensissima, & respectu minus perfecti, esset minus intensa.

71.

Dico secundò, quod non sequitur æquè intensè appetit vnum, sicut aliud: ergo æquè quietatur in vno, sicut in alio; quia illud perfectè quietatur, quod est perfectè quietatiuum: quietatio enim vera se tenet ex parte obiecti quietatiui. Quamuis ergo minus perfectum bonum æquè intensè appetatur, sicut & perfectum bonum, cum non sit in potestate appetitis magis, & minus appetere; non tamen sequitur quod ita in vno quietetur, sicut in alio: exemplum de appetitu sensitiuo, puta visiuo; ita enim intensè appetit videre visibile vt 4. sicut visibile vt 8. cum non sit in potestate eius, respectu cuiuscumque visibilis magis, & minus appetere: tamen tantum perfectè quietatur in perfectissimo visibili, quia illud natum est perfectissimè quietare; sic in proposito. Ad consequentiam Philosophi, debet intelligi ex parte obiecti; quia si *A* vt quatuor est naturaliter appetibile: ergo *B* vt octo erit magis appetibile, licet ex parte appetentis æquè intensè inclinatur ad vnum, sicut ad

aliud; perfectius enim appetibile includit rationem maioris appetibilitatis, quam minus perfectum: ideo ex ratione sui est natum magis appeti.

Secundò principaliter dubitatur de isto, scilicet quod *supernaturalitas accipitur quando receptiuum comparatur præcisè ad agens supernaturale*. Dubitatur, supponendo quod Angelus potest docere hominem pro statu isto, etiam de articulis fidei, vt patet à Doctore in 2. dist. 11. Et suppono quod Angelus possit naturaliter cognoscere hanc, *Deus est trinus & vnus*, saltem habitâ specie intelligibili Deitatis (de qua Doctor in 2. dist. 3. quæst. 9.) sequitur quod Angelus possit docere hominem hanc veritatem, & hoc naturaliter: ergo ista veritas, *Deus est trinus, &c.* non erit supernaturalis: quia ab agente naturali, scilicet Angelo docente.

27.
Aliud dubiù.

Si dicatur quod etsi Angelus possit illam cognoscere naturaliter, præhabitâ specie intelligibili Deitatis; non tamen potest illam docere naturaliter: quia non potest causare in intellectu nostro pro statu isto, immediatè aliquam cognitionem alicuius merè intellectualis, vt patet à Doctore in 2. dist. 11.

Solutio.

Dico, quod hoc parum valet; quia etsi hoc non possit; tamen non potest negari quin possit docere per aliqua signa: vt docet Doctor *vbi supra*.

Obiectio.

Secundò arguitur; quia non videtur quod supernaturalitas præcisè sumatur in comparatione ad agens supernaturale; quia dicit Doctor in quæst. præfati, quod intellectus nostro sit proportionatus supernaturaliter, & per aliud in ratione mouentis, & per aliud in ratione formæ: & sic videtur dicere assensum, quo intellectus formaliter assentit illi veritati, sit supernaturalis, & non per comparisonem ad agens supernaturale.

73.

Respondeo ad primam instantiam primò, quod Angelus ex puris naturalibus non potest cognoscere illam, vt patet à Doctore q. 1. 4. *Quodlibet*.

Responsio.

Dico secundò quod etiam posito, quod possit naturaliter cognoscere; adhuc non sequitur quod possit illam docere: quia aliud est causare certitudinem in intellectu viatoris, respectu alicuius merè intelligibilis; & aliud est proponere aliqua signa ordinatè. Primo modo non posset causare, licet secundo modo. Si dicatur saltem potest causare certitudinem huius: *Aliquod ens est trinum, & vnum*, quod non est merè intelligibile.

Dico quod etsi posset causare, vel docere hominem hanc propositionem, *Aliquod ens, &c.* non tamen potest causare euentiam; quia euentia illius dependet ab aliqua immediata merè intelligibili.

Dico tertio quod etiam posito, & non concesso, quod Angelus posset causare certitudinem illius; non tamen sequitur quod possit causare assensum respectu illius: tamen responsio secunda est melior.

Ad secundam instantiam dico, quod nullam includit difficultatem: quia etsi talis assensus dicatur supernaturalis in ratione formæ; ista tamen supernaturalitas est tantum in comparatione ad agens supernaturale; sed dicitur supernaturalis in ratione formæ, ex hoc, quod est aliqua forma supernaturalis, quæ est quædâ inclinatio informans intellectum: sicut etiam si aliqua cognitio esset supernaturaliter causata, diceretur supernaturalis, per comparisonem ad agens supernaturale.

74.

Confirmat pulchrè ex doctrina Aug. tres rationes adductas à n.6. contra Philosophos, ostendens Philosophos in via virtutum contra rectam rationem errasse, ut constat ex ipsorum politiis.

TRes rationes primæ, quibus innititur ista solutio, confirmantur per auctoritates. Primò, per auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, lib. 18 c. 4. *Philosophi* (inquit) *nescientes ad quem finem referenda ista essent, inter falsa, qua locuti sunt, verum videre potuerunt.* Secunda ratio confirmatur per Augustinum 2. de Ciuitate, cap. 2. *Quid prodest nosse, quò eundum sit, si ignoratur via, quâ eundum sit?* In hoc enim errabant Philosophi, quia etsi aliqua de virtutibus vera tradiderunt: tamen falsa miscuerunt secundum auctoritatem præcedentem Augustini, & patet ex eorum libris. Improbat enim Aristoteles politias dispositas à multis aliis 2. *Politicorum*; sed nec illa Aristotelis est irreprehensibilis 7. *Politic.* ubi docet Deos esse honorandos. *Decet* (inquit) *cultum exhibere diis.* Et ibidem, *Lex nullum orbatum tradit nutriri.* Et in eodem lib. & c. 16. dicit, quòd oportet fieri aborsum in casu.

23.
Prima ratio, n. 6. contra Philosophos confirmatur. Secunda itè n. 8. de ignorantia mediocorum ex eodem. cap. 7. cap. 16.

Tertia ratio confirmatur per Augustinum 11. de Ciuit. c. 3. *Qua remota sunt à sensibus nostris, quoniam testimonio nostro scire non possumus, de his alios testes requirimus.* Et hoc confirmat rotam solutionem principalem, quia enim complexiones illæ, de quibus argutum est, nobis ex se sunt neutræ, nullus potest suo testimonio credere de ipsis: sed oportet testimoniù supernaturale requirere alicuius superioris totâ specie humanâ. Qualiter autem prima reuelatio, siue traditio talis doctrinæ fieri potuerit, & facta sit, est dubiù, an scilicet locutione interiore, an exteriori, an cum aliquibus signis adhibitis sufficientibus ad cauendum assensum. Ad propositum sufficit, quòd utroque modo potuit supernaturaliter reuelari talis doctrina: sed neutro modo potuit ab homine sine errore, primò tradi.

Tertia ratio n. 14. de ignorantia proprietatum primi entis confirmatur.

Contra ^h istas tres rationes instatur simul, quòd seipsas destruant: quia quòd ostenditur esse necessarium cognoscendum, hoc ostenditur esse verum: quia nihil scitur nisi verum: ergo quidquid istæ rationes ostendunt esse necessarium cognosci (puta quòd fruitio Dei in se est finis hominis. Quoad primam rationem, quòd via deueniendi ad ipsam, est per meritum, quæ Deus acceptat ut digna tali præmio. Quoad secundam; quòd Deus est trinus, & contingenter causans, & huiusmodi. Quoad tertiam) totum illud ostenditur esse verum. Vel ergo illæ rationes non sunt nisi ex fide, vel ex ipsis concluditur oppositum eius, quòd probant.

24.
1. Post. 1. c. 5. & alibi. Instat contra tres rationes allatas contra Philosophos.

Respondeo, ⁱ naturali ratione ostenditur, necessarium esse scire alteram partem determinatè huius contradictionis. *Fruitio est finis, fruitio non est finis.* Hoc est, quòd intellectus non sit merè dubius, vel neuter in hoc problemate, *an fruitio sit finis*; quia talis dubitatio, vel ignorantia impediret acquisitionem finis. Non autem ostenditur ratione naturali, quòd hæc pars sit necessariò cognoscenda. Et hoc modo rationes prædictæ, ut sunt naturales, concludunt de altera parte contradictionis, hac, vel illâ: non determinatè de hac, nisi ex creditis tantum.

Rationes Scoti sunt suasiones tantum.

COMMENTARIVS.

85. **h** *Contra istas tres rationes instatur simul, &c.* Hic Doctor per hanc rationem intendit probare quòd tres rationes priùs factæ, aut tantum procedunt ex fide; aut si non procedunt ex fide, tunc ex ipsis concluditur oppositum eius, quòd probant. Nam per primam probatur quòd cognitio vltimi finis sit necessaria. Per secundam probatur cognitio mediocorum, ad vltimum finem esse necessaria. Et per tertiam probatur, quòd cognitio proprietatis Dei, puta quòd sit trinus, & vnus, sit necessaria: & quòd horum cognitio, scilicet vltimi finis, mediocorum ad finem, & proprietatum Dei, via naturali haberi non possit.

86. Modò hic Doctor probat quòd per has rationes concluditur, quòd via naturali potest haberi cognitio prædictorum. Patet, quia quòd ostenditur esse necessarium cognoscendum, hoc ostenditur esse verum: sed per has rationes ostenditur, cognitionem prædictorum esse necessariam; & si hoc ostenditur via naturali, sequitur quòd potest haberi. Et sic istæ tres rationes con-

cludunt oppositum eius, quòd probant: videlicet concludunt quòd naturalis talis cognitio potest haberi: & tamen dicit quòd per has tres rationes intendit probare, quòd huiusmodi cognitio non possit naturaliter haberi. Si enim demonstratur via naturali, quòd cognitio vltimi finis sit necessaria; sequitur quòd via naturali scitur, & cognoscitur talis finis: sicut si demonstratur naturaliter, hominem esse risibilem; naturaliter scitur, hominem esse risibilem. Similiter si naturaliter demonstratur, quòd cognitio mediocorum ad finem, est necessaria, demonstras naturaliter huiusmodi, cognoscit illa naturaliter: impossibile est enim demonstrare, quòd A est necessarium Francisco, nisi cognoscat ipsum A. Similiter dico de tertia ratione; quia si naturaliter demonstratur, quòd homini est necessaria cognitio primæ substantiæ, quoad eius proprietates, necessariò cognosco illam primam substantiam quoad eius propria: aliter esset impossibile hoc demonstrare, quòd sit necessarium scire viatori. Cum ergo istæ tres rationes procedant via naturali,

statim destruunt seipsas. Patet, quia per illas demonstratio, quòd homo via naturali non potest cognoscere vltimum finem, quoad primam; nec media ad finem vltimum, quoad secundam; nec propieter primæ substantiæ, quoad tertiam; & tamen dum huiusmodi demonstratio posse sciri naturaliter, per illas demonstrationes scio, & cognosco illa necessaria, vt supra dixi. Si verò procedunt ex fide, nihil concludunt contra Philosophos, vt patet.

87. *87. Sen/sua litera.* i Respondeo, naturali ratione ostenditur. Sensus huius literæ est: Naturali ratione potest demonstrari, quòd agenti propter fruitionem, tanquam finem vltimum acquirendum, est necessarium scire alteram partem determinatè, scilicet an fruitio sit finis vltimus, vel non sit finis vltimus. Si enim nesciret ipsam esse finem vltimum, non ageret propter finem vltimum. Et sic necessarium est ad sciendum an sit finis, vel non, quòd in tali problemate non est merè dubius, nec neuter: scilicet, quòd non sit ei necessarium scire determinatè, an ipsa fruitio, propter quam agit, sit finis eius, vel non: & hoc modo tres rationes prædictæ sunt naturales, vt patet discurrendo per illas. Sed vt concludunt alteram partem determinatè (puta quòd ipsa fruitio est finis) sunt Theologicæ; & sic debet intelligi ista litera.

Dico ergo, quòd istæ tres rationes procedunt via naturali, & tamen non sequitur, quòd via naturali cognoscantur illa. De prima patet; quia per eam demonstratio, quòd agenti propter vltimum finem, est necessarium cognoscere vltimum

finem; non in se, sed quòd cognoscat, puta quòd fruitio Lei clare visi, sit vltimus finis; & tamen non cognoscat illum in se; sed quòd fruitio talis sit vltimus finis hominis, non scitur via naturali: si enim agit efficaciter propter vltimum finem, puta propter A, oportet eum scire quòd A sit vltimus finis, vel ne: quia si nesciret A esse vltimum finem, non ageret efficaciter propter illum; & sic prima ratio non demonstrat, quòd cognitio vltimi finis in se, sit necessaria; sed demonstrat, quòd si agit propter A, tanquam propter finem, oportet scire indistinctè, an A sit finis, vel ne: ita vt non sit neuter, nec dubius. Similiter secunda ratio demonstrat, quòd agentem propter finem, oportet scire media ad finem illum ordinata, non in se, sed an A sit medium, vel ne: puta an charitas sit medium necessarium, vel ne. Non enim probat quòd sit necessarium scire charitatem in se distinctè; sed demonstrat quòd oportet eum scire distinctè, an charitas sit medium ordinatum ad finem talem, vel ne; ita quòd respectu talis medij non debet esse neuter, aut dubius: aliter efficaciter non ageret propter talem finem; sed huiusmodi medium non potest naturaliter sciri. Hoc idem dico de tertia ratione: & sic patet quomodo demonstrant naturaliter contra Philosophos. Quilibet enim Philosophus concederet istam, Agenti propter finem est necessarium cognoscere distinctè, an A sit finis, vel ne, non quòd sciat illum finem in se, & sic dico de medijs.

S C H O L I V M.

Solut argumenta posita à num. 3. pro sententia Philosophorum, explicando passim maximas, & axiomata Philosophica. Ad primum, explicat quomodo intellectus agens est, quo est omnia facere. Item, non correspondere actuum naturale omni passivo naturali. Tertio, in eo significari naturam rationalem, quòd sit susceptiva perfectionis tam eminentis, vt nec ab ipsa, nec ab alia causa naturali effici possit.

25. *Ad argum. n. 3. allata.*

AD argumenta^k pro opinione Aristotelis. Ad primum dico, quòd cognitio dependet ab anima cognoscente, & obiecto cognito: quia secundum Augustinum 9. de Trinitate, cap. vii. à cognoscente, & cognito paritur notitia. Licet ergo anima habeat sufficiens actuum, & passuum intra se, pro quanto actio respectu cognitionis conuenit animæ: non tamen habet intra se sufficiens actuum, pro quanto actio conuenit obiecto; quia sic est vt tabula nuda, vt dicitur 3. de Anima. Est igitur intellectus agens, quo est omnia facere; verum est in quantum actio competit animæ respectu cognitionis: & non in quantum obiectum est actuum.

Text. c. 14. Scot. 1. d. 3. q. 7. & 8. & quodl. 15. agit de causa notitia.

Natura dupliciter sumitur.

Text. c. 6. 2. Phys. & alibi.

Vide Scot. 2. d. 18.

Potentia si frustratur in aliquo individuo, non eam in specie.

Ad confirmationem^l rationis, dico ad maiorem, quòd natura quandoque accipitur pro principio intrinseco motus, vel quietis, prout describitur 2. Physicorum; quandoque pro principio actiuo naturaliter, prout natura distinguitur contra artem, siue propositum propter oppositum modum principiandi. Primo modo non est vera maior, quia non correspondet omni passivo naturaliter principium actiuum, quòd sic sit natura; quia multa sunt naturaliter receptiva alicuius perfectionis, cuius non habent principium intrinsecum actiuum. Secundo modo etiam propositio maior est falsa in quibusdam, quando scilicet natura propter sui excellentiam ordinatur naturaliter ad recipiendum perfectionem ita eminentem, quòd non possit subesse causalitati agentis naturalis, secundo modo dicti: & ita est in proposito. Cùm^m probatur maior; dico quòd potentia passiva non est frustra in natura: quia licet per agens naturale non possit principaliter reduci ad actum: tamen potest per tale agens dispositio ad ipsum induci, & potest per aliquod aliud agens in natura, id est, in tota coordinatione entium, puta (per agens supernaturale) completè reduci ad actum.

26.

Si autem obiciaturⁿ, quòd illud vilificat naturam, quòd ipsa non possit consequi per

perfectiorem suam ex naturalibus, cum natura minus deficiat in nobilioribus, ex 2. *Cæli, & Mundi*. Respondeo, si felicitas nostra consisteret in speculatione illa suprema, ad qualem possumus nunc naturaliter attingere, non diceret Philosophus naturam deficere in necessariis: nunc autem concedo illam posse naturaliter haberi: & ultra hoc, dico aliam eminentiorem posse naturaliter recipi; ergo in hoc magis dignificatur natura, quam si suprema sibi possibilis, poneretur solum esse ista naturalis. Nec etiam est mirum, quod ad maiorem perfectiorem sit capacitas passiva in aliqua natura, quam eius causalitatis actiua se extendat.

Text. c. 50. & 59.

Illud autem quod additur de 2. *Cæli, & Mundi*, non est ad propositum; quia Philosophus loquitur *ibidem* de organis correspondentibus potentie motiue, si incuset stellis, quod natura dedisset eis organa: & concedo vniuersaliter, quod cui datur potentia, quæ nata est esse organica, ei datur à natura organum, (in non orbatis dico.) Sed in proposito dico, quod data est potentia, sed non organica: non tamen sunt naturaliter data omnia alia, præter potentiam, concurrentia ad actum. A Philosopho igitur ibi haberi potest, quod naturaliter ordinabile ad aliquem actum, vel obiectum naturaliter habet potentiam ad illud: & organum, si potentia est organica: sed non sic est de posterioribus requisitis ad actum.

Aliter tamen potest dici ad maiorem, quod ipsa est vera, loquendo de potentia passiva naturali, ut passiva comparatur ad actiuam: non autem, ut passiva comparatur ad actum receptum. Differentia membrorum patet in principio solutionis quæstionis: Minor verò est vera secundo modo, non primo.

Quia scilicet de facto tantum intelligit, quæ reuolunt in phantasmat.

Potest autem tertio modo facilius dici ad minorem, negando quod licet absolute intellectus possibilis sit naturaliter receptiuus talis intellectiois: non tamen pro statu isto. Causa cuius dicitur inferius *dist. 3. quæst. 1. 2. & 3.*

COMMENTARIUS.

77. **A**d argumenta pro opinione Aristotelis, &c. Nunc sunt argumenta pro opinione Philosophorum, soluenda.

Ad primum argumentum. respondet Doctor: ibi, *Ad argumenta pro opinione Aristotelis. Ad primum dico, &c.* Doctor concedit maiorem, scilicet quod omni actiuo, &c. loquendo semper de actiuo totali, sed negat minorem, scilicet, quod intellectus agens sit actiuus, ut comparatur ad omnia intelligibilia, intelligendo de actiuo totali. Nam ad cognitionem obiecti requiruntur duæ causæ partiales integrantes vnam totalem, ut subtiliter declarat Doctor infra, *distinç. 3. quæst. 7. & 9.* & in *Quodlib. quæst. 15.* & sic quamuis intellectus agens possit esse partialis causa respectu cuiuscumque cognitionis, cognitio tamen haberi non potest nisi obiectum intelligibile concurrat, ut alia causa partialis: modò essentia diuina est obiectum merè voluntarium, ut probat Doctor *quæst. 14. Quodlib.* Et quod hîc dicit de intellectu agente quod competit sibi actio respectu cognitionis? An sibi hoc competat, vel intellectui possibili, vide in *quæst. 15.*

Ad cognitionem obiecti requiritur duæ causæ partiales.

I *Ad confirmationem rationis dico, &c.* Hic Doctor dicit, quod natura potest capi dupliciter. Primo, ut est principium motus, & quietis, sicut describitur 2. *Physic. text. comm. 3. Est, inquit, natura principium alicuius, & causa mouendi, & quietis in eo, in quo est principium, & per se, & non secundum accidens, hæc ibi.* Secundo, ut distinguitur contra agens à proposito, quod est agens liberum, ut patet 2. *Physic.* Si primo modo accipitur naturale principium intrinsecum passiuo, ista propositio est falsa, scilicet, quod omni passiuo naturali, id est, quod inclinatur naturaliter ad aliquam perfectionem, correspondet principium naturale intrinsecum. Nam materia prima est passiuum naturale; quia inclinatur naturali-

Natura dupliciter capitur.

ter ad omnem formam substantialem, & tamen in tali materia, non est principium naturale intrinsecum productiuum formæ substantialis, ut patet ex Doctore in 2. *distinç. 18.* Si etiam accipiat principium naturale, ut distinguitur contra principium actiuum liberum, siue sit intrinsecum passiuo, siue sit extrinsecum, adhuc ista maior est falsa, scilicet quod omni passiuo naturali, id est, naturaliter inclinatur ad aliquam perfectionem, correspondeat aliquod principium naturale actiuum, accipiendo naturale actiuum pro actiuo creato. Nam anima intellectiua naturaliter inclinatur ad claram visionem Dei, & fruitionem eiusdem, & ad cognitionem abstractiuam distinctam Deitatis, & ad omnem habitum perficientem ipsam, cuiusmodi sunt habitus infusi, qui sunt valde perfectiores acquisitis; & tamen nullum istorum potest causari ab agente naturali creato. Si verò intelligatur sic de principio actiuo naturali: puta quod est ens in natura, concedit Doctor quod omni principio naturali passiuo, respectu cuiuscumque perfectionis, ad quam inclinatur; correspondet aliquod actiuum in natura, id est, in tota coordinatione entium, & tale erit Deus.

Sed in ista litera occurrunt duæ paræ difficultates. Prima, quia Doctor hîc videtur exponere Aristotelem 2. *Physicor.* vbi dicit quod *Natura est principium motus, & quietis*, quod ipsa natura dicatur de principio actiuo intrinsecum, & tamen in 2. *distinç. 18.* exponit dictum Aristotelis sic, quod natura, quæ est principium motus, & quietis, dicitur de principio passiuo, quod scilicet habet naturalem inclinationem ad motum, & quietem, ut patet de graui, quod naturaliter inclinatur ad motum, & ad quietem respectu centri.

78. Difficultas 2. *Physicor. 3.*

An natura dicatur de principio passiuo, vel actiuo. *Responso.*

Dico, quod quamuis natura sic definita ab

Quomodo
grauia habet
principiū in-
trinsecum sui
motus, &
quietis.

Aristotele dicatur in principio passiuo, non negat tamen, quin etiam possit dici de principio actiuo.

Dico vltà, quòd hìc Doctor non intendit exponere Aristotelem; sed intendit tantum loqui de principio actiuo naturali intrinsecò, quòd cumque sit illud, sicut dicimus, quòd grauia non tantum dicuntur entia naturalia, quia habent naturalem inclinationem ad motum, & quietem; sed etiam quia habent principium intrinsecum sui motus, & quietis, vt grauitas ipsa, vt patet à Doctore in 2. distinct. 2. in illa quæst. *An Angelus possit se mouere.* Accidit ergo in principio naturali passiuo habere in se principium sui motus, vt patet de medico sanante se.

79.

Secunda difficultas est in hoc, quòd dicit, quòd passiuo naturali respectu cuiuscumque perfectionis, ad quam naturaliter inclinatur, correspondet actiuum naturale, vt distinguitur contra agens à proposito, & sic ex responsione concedit, quòd tali passiuo, respectu perfectionis supernaturalis, correspondet principium supernaturale actiuum; & hoc est falsum, quia tale actiuum supernaturale non distinguitur contra agens à proposito. Imò est tantum agens à proposito respectu eorum, quæ sunt ad extrà, vt innuit Doctor in multis locis.

Dico primò, quòd Doctor non dicit sic absolute, quòd cuiuscumque passiuo naturali correspondeat actiuum naturale, vt distinguitur contra agens à proposito; sed quòd sibi correspondet, saltem aliquod agens, quòd dicitur ens naturale, id est, ens in natura, siue in tota coordinatione entium.

Quomodo passiuo naturali correspondet actiuum naturale.

Possit etiam dici agens naturale, vt distinguitur contra agens à proposito, accipiendo agens naturale pro eo, quòd supplet vicem agentis naturalis, & sic Deitas ipsa (si sibi non repugnaret agere ad extrà naturaliter) ageret in intellectu creato claram visionem sui, & fruitionem eiusdem. Et quia voluntas diuina supplet vicem huiusmodi agentis: hoc modo potest dici agens naturale, licet merè liberè agat. Et quòd hoc non sit incongruum dicere, patet idem in simili à Doctore in 14. quæst. Quòd. & aliquid in 15.

80.

Cum probatur maior, &c. Dicit Doctor quòd licet potentia passiuo animæ nostræ non possit completè reduci ad actum, nisi per agens supernaturale, pura ad beatitudinem, vel ad aliquod supernaturale, potest tamen disponi ad ipsum actum. Si Doctor intelligat, quòd ipsa anima, vel aliquod agens naturale, possit causare aliquam dispositionem ad claram visionem Dei, vel ad distinctam cognitionem abstractiuam Dei, vel ad quòdcumque aliud supernaturale, sic quòd talis dispositio sit ex natura rei, non credo esse verum, nam Doctor sibi contradiceret. Dico ergo, quòd loquendo de dispositione, quæ est ex determinatione agentis supernaturalis, talis dispositio potest causari ab agente naturali, vt patet: quia Deus ordinauit attractionem esse dispositionem ad gratiam: talis attritio potest causari ab anima ex puris naturalibus, vt patet à Doctore in 4. dist. 14. quæst. 2. Et quando Doctor loquitur, quòd dispositio ad actum supernaturalem, potest causari ab agente naturali: debet intelligi tantum de dispositione, quæ est ex sola determinatione agentis supernaturalis, de qua dispositione patet à Doctore in 1. dist. 17. & in 4. distinct. 1. quæst. 1. & quæst. 4. & dist. 14. & alibi sæpè.

Duplex dispositio.

Si autem obiciatur, quòd illud vilificat, &c. Dicit Doctor quòd si felicitas nostra consisteret in speculatione illa supremæ, quam posuit Aristoteles 10. *Ethicorum*, cap. 10. non diceret Theologus naturam deficere in necessariis; quia certum est, quòd illa potest haberi à nobis. Sed quia ponimus aliam eminentiorem posse naturaliter recipi: ergo in hoc magis dignificatur natura, quam in oppositum, & sic latet patet ista littera.

81.

Hic quidam volunt reprehendere Doctorem dicentes sibi ipsi contradicere, quia in 4. d. 49. subtiliter probat, quòd homo ex puris naturalibus non potest attingere felicitatem, ad quam ordinatur. Et hìc dicit, quòd illa felicitas eminentior potest naturaliter recipi.

Apparens contradictio.

Dico, quòd in materia de beatitudine, loquitur de principio actiuo naturali, hìc verò loquitur de principio passiuo naturali. Cùm dicit naturaliter potest recipi, id est, est perfectio, ad quam ipsa anima est in potentia naturali receptiua.

Solutio,

Illud autem quòd additur de 2. *Cæli*, text. com. 50. scilicet quòd natura minus deficit in nobilioribus, secundum aliam translationem. *Dicimus* (inquit) quòd extra rationem est, vt natura ponat stellas motas, & non dedit eis instrumentum motiuum, natura autem nihil ponit ociose sine causa, & impossibile est, vt natura esset ingenitata in animalibus, & dimisisset hac corpora habentia vitales dispositiones, & abstulisset eis ea, per qua possent moueri per se, id est, ab intrinsecò, & remouit eas à rebus habentibus instrumentum motus. hæc ibi. Et sext. comm. 59. secundum aliam translationem: *Et iam declarauimus* (inquit) quòd stella non mouetur omnino per se, & quòd natura nihil facit ociosum, & sine fine: rectè ergo fecit ea, qua non mouentur figura immobili omnino: stella autem non mouetur, quia nihil habet ex instrumentis motus. Hæc ibi. Si ergo natura inferior animæ, potest naturaliter attingere perfectionem, ad quam ordinatur: multò magis anima, cùm sit perfectior, poterit attingere naturaliter ad omnem perfectionem, ad quam ordinatur.

81.

Dicit Doctor quòd Philosophus loquitur ibi de organis correspondentibus potentie motiue. Nam si natura dedisset stellis potentiam motiuam respectu motus progressiui, etiam dedisset eis organa, per quæ stellæ possent moueri motu progressiuo. Si enim natura inferiori dedit potentiam motiuam, & organa necessaria ad motum progressiuum, multò magis dedisset stellis, si eis dedisset potentiam motiuam, cùm natura minus deficiat in nobilioribus, secundum Philosophum, *vbi supra*. Et quòd dicit in non orbis: dico quòd licet natura multis animalibus imperfectis dederit potentiam motiuam; tamen propter eorum imperfectionem non dedit organa. Sequitur; *Sed in proposito*: dico, quòd data est homini potentia, sed non organica: cùm intellectus non sit potentia organica; non tamen sunt naturaliter data omnia alia, præter potentiam concurrentem ad actum, id est, licet anima habeat potentiam ad actum; non tamen habet omnia requisita ad illum: quia ad actum requiritur etiam obiectum, vt supra dixi.

82.

Quomodo natura non deficit in necessariis.

Intellectus nō est potentia organica.

Aliiter tamen posset dici. Sensus huius litteræ est, quòd sumendo potentiam passiuam, vt refertur correlatiuè ad actiuam, sic actiua est naturalis: sed quando comparatur ad actum receptum

83.

receptum

ptum à potentia actiua, tunc non refertur correlatiue: & per consequens non est necessarium sibi correspondere potentiam actiuam naturalem. Quia ergo ista potentia passiuæ dicitur naturalis respectu actus, quia ipsum recipit naturaliter; & non dicitur naturalis respectu agentis; id eò non sequitur, quòd si potentia passiuæ sit naturalis: quòd etiam actiua sibi correspondens sit naturalis.

q *Potesse autem tertio modo facilius dici ad minorem.* Quando dicebatur, quòd intellectus possibilis est receptiuus omnis intellectiõnis. Dicit Doctor quòd licet intellectus absolute sumptus, sit naturaliter receptiuus intellectiõnis supernaturalis, non tamen pro statu isto; quia pro statu isto tantum recipit cognitionem sensibilem, & contentorum in eis essentialiter, vel virtualiter, vt infra parebit *dist. 3. q. 1. 2. & 3.*

Nota tamen, quòd quando dicit Doctor,

pro statu isto non potest recipere, &c. debet intelligi semper accipiendo statum istum, vt *status iste* accipitur pro stabili permanentia legibus diuinæ sapientiæ firmata: quibus legibus stabilitum est, quòd intellectus noster non intelligat pro statu isto, nisi illa quorum species relucet in phantasmate, & hoc siue propter penam originalis peccati, siue propter naturalem concordiam potentialium animæ in operando, vt dicit Doctor *infra distinctione 3. quæst. 3.*

Si dicatur: Nonne Deus potest infundere homini existenti in isto mundo noticiam distinctam Deitatis?

Dico quòd sic. Sed tunc intellectus non diceretur recipere, vt in statu isto: quia, vt in statu isto recipit mediantibus phantasmatibus: & de hoc vide Doctorem in 2. dist. 11. Et sic patet solutio ad primum argumentum.

Terminatio intellectus nostri pro statu isto.

SCHOLIVM.

Reiicit solutionem Diui Thoma, ad secundum argumentum refutat etiam, quod ait, habitum non quæ talis, sed quæ forma distinctionem sumere à principio; quia forma est superius ad habitum, & non possunt aliqua distingui in superiori, & esse indistincta in ratione inferioris. Reiicit etiam suppositum Diui Thoma, scilicet principia distinguere formas, vel habitus, aliter quàm in ratione effectiui. Respondet ergo ad argumentum, negando sufficienter tradi noticiam de omni scibili quoad omnia cognoscibilia, in scientiis acquisitis, vt ostensum est tertio argumento contra Phil. num. 14. & per consequens necessariam esse noticiam altiore.

AD secundum ^a dicitur, quòd diuersa ratio scibilis diuersitatem scientiarum inducit: eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus, & naturalis, puta quòd terra est rotunda. Sed Astrologus per medium Mathematicum, id est, à materia abstractum: naturalis autem per medium circa materiam consideratum. Vnde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus Philosophicæ scientiæ tractant, secundum quòd sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, etiam aliam scientiam tractare, secundum quòd cognoscuntur lumine diuinæ reuelationis.

Contra ^b hoc; si de cognoscibilibus in Theologia est possibilis tradi cognitio in aliis scientiis, licet in alio lumine; ergo non est de eis necessaria cognitio Theologica. Consequentiã patet in exemplo eius, quia per medium Physicum cognoscens terram esse rotundam, non indiget cognitione eius per medium Mathematicum, tanquam simpliciter necessarium. Dicta autem responsio ad secundum, exponitur sic; habitus, & est habitus, & est forma: in quantum est habitus, habet distinctionem ab obiecto: in quantum est forma, potest distingui à principio actiuo: respectu autem habitus scientifici principia sunt causæ effectiuæ. Licet igitur, vbi est idem scibile, puta, quòd terra est rotunda, non sit distinctio per obiecta, tamen est ibi distinctio per principia, quibus Mathematicus; & Physicus hoc ostendunt: & ita est distinctio habituum, in quantum sunt formæ.

Contra ^c istud forma est communis ad habitum; quia omnis habitus est forma, & non è conuerso: impossibile est autem aliqua esse distincta in ratione superioris, & non esse distincta in ratione inferioris: ergo impossibile est aliqua esse distincta in ratione formæ, & tamen esse indistincta in ratione habituum. Hoc enim esset, ac si aliqua essent distincta in ratione animalis, & indistincta in ratione hominis.

Præterea, ^d supponit quòd principia sunt distinctiua habitus conclusionis in alio genere causæ, quàm vt principia effectiuæ; quod falsum est: quia si aliquam rationem causæ distinctiuæ habent ad habitus istos, non habent nisi rationem causæ effectiuæ. Præterea, semper stat ratio; quia quantumcunque possent poni habitus cognoscitui distincti, non tamen saluatur necessitas vnus habitus, quasi aliàs cognitio sit impossibilis, ponendo possibilitatem alterius habitus vnde cunque distincti. Id eò ad argumentum respondeo, quòd in illis scientiis speculatiuis, etsi tractetur de omnibus speculabilibus: non tamen quantum ad omnia cognoscibilia de eis; quia non quantum ad propria eorum cognoscibilia, sicut patuit prius, in tertia ratione principali contra opinionem Philosophorum.

27.

D. Thom. 1. q. 1. art. 1. 1. Post. 1. 43 De eodẽ scibili plures esse possunt scientia.

28.

Reiicit D. Thom. diu. tem, 1. 2. q. 1. art. 1. habitus formaliter per obiecta distingui.

Potentia passiuum duplex.

1. a **A**D secundum respondet Doctor : ibi, *Ad secundum dicitur, quod diuersa ratio, &c.* Hæc est responsio Sancti Thomæ, quæ stat in hoc quod eadem conclusio potest sciri per aliud, & aliud medium, & diuersitas mediorum inducit diuersitatem notitiarum eiusdem conclusionis : vt patet in ista conclusione : *Terra est rotunda, quæ ab Astrologo probatur per medium Mathematicum ; puta sic arguendo : Omne illud à cuius centro ad circumferentiam eiusdem, omnes lineæ educæ sunt æquales, est rotundum : sed à centro terræ ad circumferentiam eiusdem ; omnes lineæ ducuntur æquales : ergo terra est rotunda.* Physicus verò, siue naturalis probaret per medium circa materiam consideratum : vt sic arguendo : illud est rotundum, cuius partes mouentur circa centrum ; sed partes terræ sunt huiusmodi ; ergo, &c.

b *Contra.* Hic Doctor arguit contra Thomam primò, quia si cognoscibilia in Theologia possunt sciri medio Theologico, & medio naturali ; sequitur quod istorum non sit simpliciter necessaria notitia supernaturalis, quia naturalis est sufficiens, & patet litera.

Ibi : *Dicitur autem responsio ad secundum exponitur sic.* Hæc responsio est ad aliud argumentum, scilicet quo probatur, quod aliud, & aliud habitus specie distinctus, non potest esse eiusdem conclusionis, siue eiusdem obiecti : quia scientia specificatur ab obiecto : ergo scientiæ specie distinctæ erunt obiectorum specie distinctorum, & similiter conclusionum specie distinctarum. Respondet Thomas 1. 2. *quæst. 54. art. 2.* & Goffredus *quodlib. 14.* quod habitus scientiæ potest dupliciter considerari. Vno modo, vt est habitus : & sic habet distinctionem ab obiecto : & sic distincti habitus specie sunt distinctorum obiectorum specie. Alio modo, in quantum est forma, & sic habet distinctionem à principiis, quæ sunt causæ effectiue habitus scientifici. Licet ergo vbi est eadem conclusio, non sit distinctio habituum per obiecta : potest tamen esse distinctio habituum circa eandem conclusionem per diuersa principia : siue per diuersa media, quæ sunt causæ effectiue notitiæ.

2. c *Contra istud.* Doctor improbat hanc responsionem : & primò in hoc quod dicit, quod licet eiusdem conclusionis non sit alius, & alius habitus in ratione habitus : tamen eiusdem conclusionis potest esse alius, & alius habitus in ratione formæ : sic quod habitus, vt habet rationem formæ potest esse alius, & alius : vt verò habet rationem habitus, erit tantum vnus respectu vnus conclusionis : & Doctor probat hoc esse impossibile ; quia est impossibile quod aliqua distinguantur in superiori, & non distinguantur in inferiori : vt quod homo, & asinus distinguantur in animali, siue in ratione animalis, & quod non distinguantur in rationibus propriis. Cum ergo omnis habitus sit forma, & non è contra, est impossibile quod habitus dicatur distinguere in forma, & non in ratione habitus. Et certè isti non possunt respondere ad istud argumentum, nisi aliter exponant responsionem Thomæ.

3. d *Præterea supponit,* quod principia distinguantur in alio genere, quam in genere causæ

efficientis. Hoc Thomas non supponit loco supra allegato, sed hoc supponit in 1. 2. *quæst. 1. art. 3.* vbi vult, quod obiecta distinguantur habitus in genere causæ formalis, vel finalis. Dicit enim, quod obiectum est forma extrinseca ipsius habitus, & dat ei speciem. Et hoc improbat Doctor, vt patet in litera.

Et nota, quod Doctor accipit principia pro obiectis non pro præmissis : aliter nihil concluderet contra Thomam, quia ponit alias, & alias præmissas respectu alterius, & alterius syllogismi, etiam secundum Doctorem. Principia ergo distincta, siue media distincta, quibus distinguuntur scientiæ, accipiuntur pro alio, & alio obiecto, & Thomas vult, quod huiusmodi obiecta distinguantur formaliter, vt supra dixi. Et Doctor hoc improbat subtiliter : quia si huiusmodi obiecta habent rationem aliquam distinguendi habitum, nullam aliam habere possunt, nisi effectiuam : quia scientia causatur ab obiecto, & ex hoc specificatur ab illo : & sic accipit distinctionem ab illo : & de hoc vide quæ dicit Doctor infra, distinct. 3. *quæst. 7.* & vide quæ ibi exposui.

e *Ideo respondeo.* Dicit Doctor quod licet in illis scientiis speculatiuis tractetur de omnibus speculabilibus, saltem in communi, non tamen tractatur de omnibus, quoad multa alia : puta quoad proprietates incomplexas primæ substantiæ.

Sed aliqui expositores Theologiæ dicunt quod Thomas non intendit, quod per medium reuelatum solum sciatur ea, quæ in aliis scientiis humanitas inuentis traduntur : imò multæ aliæ necessitates sunt, ad quas intellectus non potest aspicere, nisi supernaturaliter adiutus. Vult ergo dicere, quod de eisdem rebus possunt esse diuersæ scientiæ, secundum quod eadem res potest considerari secundum diuersa media. Et addunt, quod etiam posito, quod eadem res possit sciri per medium naturale, & Theologicum : tamen Theologia non superfluit, &c.

Sed hæc responsio non soluit, quia non concluditur necessitas simpliciter alicuius supernaturalis : vt patet intuenti.

Solutio declarationis exponit rationem S. Thomæ.

Ad aliud de habitu, & forma, dicunt, quod non intendit aliqua distinguere in ratione superioris, puta formæ, & non distinguere in ratione inferioris, puta habitus : sed intendit, quod habitus possunt distinguere secundum modum distinctionis formarum, & secundum modum distinctionis proprium habitibus.

Sed hæc responsio non euacuat rationem Doctoris. Primò, quia Thomas non intendit, vt isti exponunt, vt patet prima 2. *quæst. 54. art. 2.* vide ibi. Secundò : quia modus formæ in plus se habet, quam modus habitus, vt patet : & sic ratio Doctoris adhuc stat. Et vltà, non quærit Thomas de distinctione habituum, secundum modum, sed secundum rem,

scilicet quomodo isti habitus distinguuntur, &c.

* * *

Reiectâ solutione Henrici, & Goffredi ad tertium soluit illud explicando quomodo in primis principis non includuntur omnes conclusiones scibiles. Licet enim termini talium principiorum sint communes, & naturaliter cognoscibiles, & distributi pro inferioribus, tamen distribuuntur tantum respectu prædicati communis, & idè virtute talium principiorum non sciuntur particulares proprietates de inferioribus, sed tantum communes. Quod optimè explicat exemplo, atque adèd ad cognoscendas particulares proprietates Dei, & aliorum obiectorum non sufficiunt prima principia, & sic ponenda est specialis scientia respectu huiusmodi scibiliam. Exponit duo axiomata Logica.

AD tertium * respondetur sic, quòd prima principia non possunt applicari ad conclusiones aliquas, nisi sensibiles: tum, quia termini eorum sunt abstracti à sensibilibus, & ita sapiunt naturam eorum: tum, quia intellectus agens, per quem debet fieri applicatio, limitatur ad sensibilia.

29.
Henric. in
summ.

Contra;^b certum est intellectui, quòd illa principia prima sunt vera, non tantum in sensibilibus, sed in insensibilibus: non enim magis dubitatur, quòd contradictoria non sunt simul vera de eodem immateriali, quàm materiali: quare responsio nulla. Et quod ^c dicitur, quòd terminus primi principij est ens, quod diuiditur in decem genera, & illud non extendit se ad obiectum Theologicum; hoc nihil valet: quia non magis dubitamus, quòd contradictoria non sunt simul vera de Deo, quàm de altero, vt quòd *Deus est beatus*; & non beatus.

Propositi-
um part. 1.
summ. Varr.
lib. 1. q. 5.

Alia datur responsio; ^c quòd ex maioribus solùm non sequuntur conclusiones, sed cum minoribus adiunctis: nunc autem minores non sunt naturaliter manifestæ, quæ debent illis adiungi. Contra: minores ^f sumendæ sub primis principis, prædicant de sumptis sub terminis subiectos primorum principiorum: sed notum est, terminos primorum principiorum dici de quolibet, quia sunt communissimi: ergo.

Idèd respondeo, ^e quòd secunda pars minoris est falsa; hæc scilicet, quòd in primis principis includuntur virtualiter omnes conclusiones scibiles. Ad probationem ^h dico quòd sicut termini subiecti sunt communes, ita & termini prædicati: quando igitur termini subiecti sic distributi accipiuntur pro omnibus, non accipiuntur nisi respectu terminorum prædicatorum, qui sunt communissimi: & per consequens virtute talium principiorum, non sciuntur de inferioribus nisi prædicata communissima.

30.

Hoc patet ratione, quia medium non potest esse propter quid respectu passionis, nisi quæ includitur virtualiter in ratione illius medij: in ratione autem subiecti principij communissimi non includitur propter quid aliqua passio particularis, sed tantum communissima: ergo illud subiectum non potest esse ratio cognoscendi aliquas passiones, nisi communissimas. Sed præter passiones communissimas sunt multæ aliæ passiones scibiles, ad quas non possunt rationes primorum principiorum esse media, quia non includunt illas: ergo sunt multæ veritates scibiles, quæ non includuntur in primis principis.

Ex princi-
piis commu-
nissimis non
cognoscitur
omnes pro-
prietates
speciales de
inferioribus.

Exemplum
de toto.

Hoc patet ex hoc exemplo, quia istud: *Omne totum est maius sua parte*, etsi includat istam, *Quaternarius est maior binario*, & alias similes de eodem prædicato: non tamen includit istas, scilicet, *Quaternarius est duplus ad binarium*, & *Ternarius se habet in proportione sesquialtera ad dualitatem*. Nam ad ista prædicata, oportet habere media specialia concludentia ipsa.

Secunda ratio ⁱ Logica est; quia licet contingat descendere sub subiecto vniuersalis affirmatiuæ, non tamen sub prædicato. Multa autem prædicata contenta sub prædicatis primorum principiorum sunt scibilia de inferioribus ad subiecta illorum: igitur illa prædicata per prima principia non sciuntur de illis subiectis.

Contra istud ^k obiicitur; de quolibet affirmatio, vel negatio est de necessitate vera; sequitur ergo de necessitate, *Hoc esse album, vel non album*, ita quòd licet ibi descendere sub prædicato, & sub subiecto. Respondeo, illud principium: *De quolibet affirmatio, vel negatio*, &c. valet istam, *De quolibet cuiuslibet contradictionis altera pars est vera, altera falsa*. Vbi duplex est distributio ex parte subiecti, scilicet *De quolibet*, & *cuiuslibet*: & sub utroque distributo licet descendere; igitur de hoc, *Huius contradictionis altera pars est vera, altera falsa*. Sed sub prædicato stante confusè tantum non licet descendere; quia non sequitur, *De quolibet cuiuslibet altera pars*, &c. ergo hæc pars: & ita in aliis principis semper prædicatum vniuersalis affirmatiuæ stat confusè tantum, siue sint ibi duæ distributiones in subiecto, siue vna.

31.

De quodlibet affirmatio, vel negatio est vera, explicatur.

Sub prædicato stante confusè non descenditur.

Et in proposito exemplo adhuc patet propositum : quia de homine verum est, quòd sit risibile. Nunquam tamen per hoc principium, *De quolibet*, &c. potest plus inferri; nisi, *ergo de homine risibile, vel non risibile*. Altera igitur pars prædicati diiuncti nunquam sciatur de subiecto per hoc principium commune : sed requiritur aliquod principium speciale, tanquam medium determinatum, & ratio sciendi *risibile* de homine.

32.

Varz. lib. 1.

9.2.

Obiectū naturale aliud inclinatio nis, aliud attingentia.

Ad argumenta ¹ principalia. Ad primum, distinguo de obiecto naturali, quod potest accipi, vel pro eo, ad quod naturaliter, siue ex actione causarum naturaliter actiuarum, potest potentia attingere : vel pro illo, ad quod potentia naturaliter inclinatur, siue potest illud naturaliter attingere, siue non. Posset ergo maior negari, intelligendo *naturale* primo modo : quia obiectum primum est adæquatum potentia; & idè abstractum ab omnibus illis, circa quæ potest potentia operari : non autem oportet, si intellectus possit naturaliter intelligere tale commune, quòd possit intelligere quodcunque contentum sub illo : quia intellectio alicuius contenti multò excellentior est intellectuione confusâ talis communis. Et sic, concessâ minore in vtroque sensu, conclusio intenta non habetur, scilicet de naturaliter attingibili : quia sic maior fuit falsa.

Contra hanc ^m responsionem arguo, quia destruit se ipsam. Primum enim obiectum est adæquatum potentia, hoc est, quòd nihil respicit potentia pro obiecto, nisi in quo est ratio illius primi : & in quocunque est ratio illius primi, illud respicit potentia pro obiecto : ergo impossibile est aliquid esse obiectum primum naturaliter, quin quodlibet contentum sub illo sit per se obiectum naturaliter. Da enim oppositum, & tunc non est adæquatum naturaliter, sed excedens : & aliquid eo inferius est adæquatum, & ita primum.

Ratio autem, quæ adducitur pro responsione, fallit secundum fallaciam figuræ dictionis. Licet enim ens, ut est quoddam intelligibile vno actu (sicut homo est intelligibilis vnâ intellectuione) sit naturaliter attingibile (illa enim vnica intellectuio entis ut vnus obiecti est naturalis) non tamen ens ut primum obiectum, id est, adæquatum, potest poni naturaliter attingibile, nisi quodlibet sub eo contentum sit naturaliter attingibile : quia est primum obiectum, ut includitur in omnibus per se obiectis. Commutatur igitur *hoc aliquid in quale quid*, cum arguit; ens est naturaliter attingibile : ergo ens, ut primum obiectum, hoc est, adæquatum, est naturaliter attingibile ; falsum est : quia antecedens est verum, ut *ens* est vnum intelligibile singulare, sicut *album* : sed consequens concludit de ente, ut includitur in omni intelligibili, non ut seorsum ab illis intellectum.

Fallacia figura dictionis.

33.

Vide Scotū

1. d. 3. q. 4.

Quest. 3.

Non omne obiectū etiā naturale semper attingibile naturaliter.

Ad argumentum ⁿ igitur est alia responsio realis ; quòd minor est falsa de obiecto naturali, id est, naturaliter attingibili : vera alio modo de obiecto, ad quod naturaliter inclinatur potentia : & ita debet intelligi auctoritas Auicennæ. Quid autem sit ponendum obiectum primum naturaliter attingibile, de hoc infra *dist. 3.* Confirmatur ^o responsio per Anselmum *de lib. arb. c. 2.* *Nullam* (inquit) *ut puto, habemus potestatem, qua sola sufficiat ad actum.* Potestatem autem vocat, quod nos communiter dicimus potentiam, sicut patet per exemplum eius de sensu visus. Non est igitur inconueniens potentiam esse naturaliter ordinatam ad obiectum, ad quod non potest naturaliter attingere : sicut quælibet ex se sola ordinatur ad actum, & tamen non potest ex se sola attingere.

Ad secundum argumentum, nego consequentiam. Ad probationem, patet ex dictis in responsione ad confirmationem primi argumenti pro opinione Philosophi, quòd superiora ordinantur ad perfectionem maiorem passiuè recipiendam, quàm ipsa possint actiuè producere : & per consequens istorum perfectio non potest produci, nisi ab aliquo agente supernaturali : non sic est de perfectione inferiorum, quorum perfectio vltima potest subesse actioni agentium inferiorum.

Et idè natura non deficit in necessariis in potentiis superioribus : quia perfectiones, ad quas ordinantur, ex causis naturalibus non possunt habere : quia non possunt subesse alicui causalitati agentis naturalis. Quia verò perfectiones inferiorum entium tali causalitati subsunt, deficeret natura, si non daret vnde possent.

Quare intellectus eget eleuatione ad aliqua sua obiecta, sensus non?

34.

Ad tertium, dico ^p quòd veritati complexæ alicui firmiter tenendæ intellectus possibilis est improporcionatus, hoc est, non est proportionaliter mobile respectu talium agentium, quæ ex phantasmatibus, & ex lumine naturali intellectus agentis, non possunt cognosci. Cum autem arguis ; igitur sit proporcionatus per aliquid aliud, concedo : sed per aliud in ratione mouentis : quia per mouens supernaturale reuelans assentit illi

illi

illi veritati : & per aliud in ratione formæ : quia per istum assensum factum in ipso, qui est quasi quædam inclinatio in intellectu ad illud obiectum , proportionans illud isti.

Cùm vltà de illo alio quæris, an sit naturale, vel supernaturale : dico quòd supernaturale, siue intelligas de agente, siue de forma. Cùm inferis ; ergo intellectus est improporcionatus ad illud, & per aliud proportionatur. Dico quòd ex se est in proportione obedientiali ad agens, & ita sufficienter proportionatur illi, ad hoc vt ab ipso moueatur. Similiter si ex se est capax illius assensus causati à tali agente, etiam est naturaliter capax: non oportet ergo ipsum per aliud proportionari illi assensui in recipiendo. Statur igitur in secundo, non in primo : quia veritas ista reuelata non est sufficienter inclinatiua intellectus ad assentiendum sibi : & ita est improporcionale agens, & passum sibi improporcionale. Sed agens supernaturale est sufficienter inclinatum intellectus ad istam veritatem, causando in ipso assensum, quo proportionatur huic veritati, ita quòd non oportet intellectum per aliud proportionari tali agenti, nec formæ ab ipso impressæ, sicut oportet ipsum proportionari tali obiecto per aliud duplici modo prædicto.

Quomodo proportionatur intellectus obiecto supernaturali?

Agens supernaturale concussit assensum simul cum intellectu, & hoc vult hic.

Vide eum 3. d. 23. §. aliter potest.

COMMENTARIUS.

I. a **A**d tertium, &c. Et primò adducit responsiones quorundam : & secundò dat responsionem propriam. Prima responsio est Henrici in Summa, qui dicit, quòd prima principia tantum possunt applicari ad conclusiones sensibiles. Tum, quia termini eorum sunt abstracti à sensibilibus : nam pro statu isto intellectus noster tantum determinatur ad sensibilia, vel ad inclusa virtualiter, vel essentialiter in eis : vt etiam vult Scotus infrà d. 3. q. 3. Et sic Henricus diceret ad minorem, quòd naturaliter cognoscimus prima principia, scilicet illa, quorum termini abstracti sunt à sensibilibus.

b *Contra*, &c. Hic arguit Doctor contra Henricum probando, quòd prima principia etiam verificantur de insensibilibus : & patet in litera, sed pro quo instanti dicantur contradictoria in Deo, an pro instanti æternitatis ; vel temporis, vel naturæ, vel originis : vide quæ notauimus in 2. dist. 2. de mensura Angelorum, & videbis multa bona, & ponderanda.

Dico tamen vnum, quòd si Henricus intelligat, quòd per prima principia via naturali tantum possunt sciri conclusiones, sensibiles supple: quorum termini, vel sunt in se formaliter sensibiles : vel virtualiter, vel essentialiter continentur in sensibilibus, quòd Henricus benè dicit : nec in hoc Doctor reprehendit Henricum, quia & ipse Doctor expressè vult, quòd pro statu isto tantum cognoscamus sensibilia : vel in se formaliter, vel quæ continentur virtualiter, vel essentialiter in sensibilibus. Si verò Henricus intelligat, quòd prima principia nullo modo possunt applicari insensibilibus, loquendo de intellectu nostro ex natura intellectus, hoc patet esse falsum, cum intellectus noster ex natura intellectus, possit naturaliter cognoscere multa insensibilia, & immaterialia, vt subtiliter patet infrà à Doctore distinct. 3. quæst. 3. & ibi diffusè glossauimus. Si etiam loquatur de intellectu nostro pro statu isto, quòd non possit applicare prima principia conclusionibus immaterialibus, quarum termini non habentur virtute sensibilibus, id est, nisi termini illi præcisè habeantur virtute sensibilibus, ita quòd si illi termini, puta huius conclusionis *Deus est trinus, & vnus*, cognoscerentur distinctè : per reuelationem tamen adiuti, adhuc conclusioni tali non

possemus applicare primum principium : puta hoc, aut *Deus est trinus, & vnus*, aut non: quod dependet ab isto *De quolibet*, &c. tunc ratio Doctoris euidenter concludit contra Henricum, quia si Deus reuelaret mihi distinctè Deitatem, & proprietates ipsius, statim possem applicare aliquod primum principium. De lege tamen communi, vt supra dixi, etiam loquendo de Theologia reuelata, prima principia tantum possunt applicari conclusionibus, quarum termini habentur ex sensibilibus:

c *Et ideò aliter dicitur*, &c. Hæc est responsio Præpositiui *parte prima Summa*, qui dicit, quòd primum principium tantum potest applicari decem Generibus, vel contentis in eis : quia communitas principij, sumitur à communitate terminorum. Sed terminus primi principij, quòd est *ens* (cùm dicimus de quolibet ente dicitur esse, vel non esse) quod tantum diuiditur in decem Genera.

2. Præpositiuius parte prima Sum.

d *Hoc nihil valet*, &c. Hæc tamen responsio debet exponi sicut responsio Henrici. Certum est enim, quòd viâ naturali non possumus applicare huiusmodi contradictoria Deo, cum non cognoscamus ipsum in se : benè sic possunt applicari dubitando de aliquo ente, an sit beatum, an non beatum, & isti termini abstrahuntur à sensibilibus.

e *Alia datur responsio*. Hæc est responsio Guillelmi Vatronis *lib. 1. quæst. 5.* qui dicit, quòd ex maioribus solum non sequuntur conclusiones, sed cum minoribus adiunctis. Sed minores non sunt naturaliter manifestæ, quæ debent illis maioribus adiungi.

3.

f *Contra* arguit Doctor. *Minores sumenda sub primis principijs, predicant de sumptis sub terminos subiectos primorum principiorum*, id est, quod subiicitur in maiori, prædicatur in minori : vt hæc, *De quolibet ente verum est dicere, quòd est, vel non est*. Sed omne animal est ens, ergo de quolibet animali verum est dicere, quòd est, vel non est. Et sic patet, quòd si primum principium sit notum naturaliter: quòd etiam minores, quæ subsumuntur, erunt notæ naturaliter, cum notum sit, terminos primorum principiorum dici de quolibet, quia sunt communissimi.

g *Ideò respondeo*. Nunc Doctor dat responsionem propriam, concedendo maiorem absolutè,

4.

& primam partem minoris : negando secundam partem minoris.

h *Ad probationem dico.* Responso stat in hoc, quod ex quo terminus prædicatus in primo principio est communissimus : idem virtute primi principij, de quolibet subiecto, contento sub subiecto primi principij : verificatur prædicata communia dicta de subiecto primi principij, exempli gratia : *De quolibet ente dicitur esse, vel non esse.* Sed animal est ens : ergo de animali dicitur esse, vel non esse. Non enim virtute talis principij potest concludi aliqua proprietas inferior prædicato primi principij : vt puta, quod sit sensibile, vel viuens, & huiusmodi : & quod tantum prædicata communia, dicta de subiecto primi principij, possint verificari de quolibet contento sub subiecto primi principij, ostendit ratio : quia medium non potest esse propter quid respectu passionis, &c. Sicut patet de risibilitate, quæ demonstratur de homine per rationale, in quo virtualiter, & adæquatè includitur. Sed certum est, quod in ratione subiecti principij communissimi, non includitur propter quid, aliqua passio particularis, sed tantum communissima : sicut etiam in ratione animalis, non includitur risibilitas virtualiter : quia tunc per rationem animalis demonstraretur primò de animali : & deinde de omni inferiori ad animal, quod est impossibile. Sic in proposito, licet in subiecto primi principij communissimi includantur passionis communissimæ, & conuertibiles cum ipso, non tamen includuntur passionis inferiorum : & sic patet quomodo secunda pars minoris est manifestè falsa.

5. i *Secunda ratio Logica est, &c. Quare, videlicet per primum principium non possint demonstrari particularia prædicata de contentis sub subiecto primi principij : sed tantum demonstrantur communissima prædicata.* Hoc patet per rationem Logicam : quia sub prædicato vniuersalis affirmatiuæ, non contingit descendere ad aliqua inferiora : quia descensus esset manifestè falsus. Exemplum : *Omnis homo est animal :* non potest descendere sub animali, vt descendendo sic : & hæc sunt omnia animalia : ergo omnis homo est hoc animal : committitur enim fallacia consequentis, à positione consequentis ad positionem antecedentis. *Quicquid alij dicant : quod licet sub prædicato stante confusè tantum non liceat descendere copulatiuè, nec disiunctiuè, sed fortè disiunctim, vt sic descendendo : ergo omnis homo est hoc, vel hoc, vel hoc animal, & sic de singulis : quod certè non est intelligibile.* Teneo enim ad mentem Doctoris *hic, & infra dist. 21.* quod non liceat, descendere quouis modo. Si ergo sub prædicato primi principij non licet descendere, sequitur quod per primum principium tantum verificatur prædicatum communissimum de quolibet contento sub subiecto primi principij.

6. k *Contra istud obijciuntur, &c.* Hic arguit probando, quod sub prædicato primi principij contingat descendere : quia benè sequitur, de quolibet, &c. Responderet Doctor quod ista propositio, *De quolibet affirmatio, vel negatio, valet istam, &c.* scilicet de quolibet, videlicet ente : & cuiuslibet, scilicet contradictionis, & sic sub vtroque licet descendere, quia ista est vera : De quolibet ente cuiuslibet contradictionis altera pars est vera, & altera est falsa : igitur de hoc

ente cuiuslibet contradictionis altera pars est vera, altera est falsa. Licet ergo descendatur sub subiecto dupliciter : non tamen potest descendere sub prædicato : quia semper stat confusè tantum. Licet ergo sequatur : ergo de hoc ente huius contradictionis altera pars est vera, & altera est falsa : non tamen sequitur : ergo ista pars est vera. Et sic patet responso ad argumenta pro opinione Philosophorum.

l *Ad primum argumentum factum in principio quæstionis responderet Doctor.* Primò adducendo responsum Guilelmi Varronis *lib. 1. q. 2.* qui distinguit maiorem : quando dicitur, quod potentia habens aliquod commune pro obiecto naturali, naturaliter potest in quodlibet contentum sub illo. Dicit, quod si intelligatur obiectum naturale illud, ad quod potentia naturaliter inclinatur : licet ex causis naturalibus non possit attingere ad illud, talis potentia potest in quodlibet contentum, id est, habet naturalem inclinationem ad cognitionem cuiuscumque contenti : & in hoc non reprehenditur à Doctore, vel accipit obiectum naturale illud, quod potest attingere à potentia ex causis naturalibus : & sic negatur ista, quod habens aliquod commune pro obiecto adæquato, potest ex puris causis naturalibus attingere, causando naturaliter cognitionem illius, quod possit naturaliter attingere ad quodlibet contentum ; siue, quod ex puris naturalibus possit causare cognitionem cuiuscumque contenti sub ratione propria. Et assignat rationem ; quia stat, quod intellectus possit naturaliter causare cognitionem alicuius obiecti adæquati (vt pura entis, in quantum ens, quod est adæquatum obiectum intellectus) & quod tamen non possit causare cognitionem cuiuscumque contenti.

Et dicit, quod concessa minore in vtroque sensu, scilicet ista ; *Sed intellectus habet ens, in quantum ens pro obiecto naturali,* hanc concedit ; quia & intellectus habet naturalem inclinationem ad ens, in quantum ens ; & ex puris naturalibus potest attingere ad cognitionem entis, in quantum ens. Et in primo sensu concedit conclusionem, scilicet, quod si intellectus naturaliter inclinatur ad ens, in quantum ens ; ergo naturaliter inclinatur ad quodcumque contentum sub ente. Sed in secundo sensu negat conclusionem sequi, scilicet, quod si intellectus possit attingere ex puris naturalibus cognitionem entis, in quantum ens ; ergo ex puris naturalibus potest attingere ad cognitionem cuiuscumque contenti sub ente. Negatur ista consequentia ; & ratio negationis patuit supra.

m *Doctor contra decisionem huius Doctoris arguit, ibi ; Contra hanc conclusionem arguo : quia destruit seipsum.* Et primò declarat quid sit obiectum adæquatum potentie. Dicimus enim illud esse adæquatum obiectum potentie visiuæ, quod prædicatur de omni perceptibili à potentia visiuæ ; & nihil potest percipi à potentia visiuæ, in quo non sit ratio illius obiecti adæquati. Et quomodo hæc adæquatio debeat intelligi, & secundum quam primitatem, vel communitatis, vel virtualitatis, prolixè exposui infra d. 3. q. 3. vide ibi.

Deinde, dicit quod est impossibile aliquid esse obiectum primum naturaliter, alicuius potentie, quin quodlibet contentum sub illo sit per se obiectum naturaliter : quia si non, tunc non esset adæquatum

7.

8.

Quid sit obiectum adæquatum potentie.

Exemplum.

Nota.

adæquatum naturaliter, sed excedens. Et nota bene hanc literam: quia importat multas difficultates, quas declaravi infra, *dist. 3. quæst. 3.* vide ibi.

9.

Ratio autem, &c. Falis secundum fallaciam figura dictionis, commutando hoc aliquid in quale quid.

Cum arguit, ens est naturaliter, &c. Non sequitur. Licet enim ens in communi acceptum, dicatur vnum de numero intelligibilium, quia sic possum concipere ens in se, vnica intellectuone: sicut etiam substantiam in communi. Non tamen sequitur, naturaliter possum cognoscere conceptum entis in communi, ergo naturaliter possum cognoscere ens, vt adæquatum obiectum intellectus, non sequitur: quia, vt est adæquatum obiectum intellectus, consideratur vt ratio eius per se includitur in quolibet intelligibili. Et idèd si naturaliter possum intelligere ens, inquantum ens, sub illa ratione, quâ includitur in quolibet per se intelligibili: sequitur de facto, quòd naturaliter possum intelligere quodlibet intelligibile. Nec valet responso Francisci in Prologo 9.1. quòd possum intelligere quodlibet per se intelligibile sub ratione entis, & non sub ratione propria: quia si cognosco ens, inquantum ens esse obiectum adæquatum naturale: hoc est, inquantum ratio entis continetur in quolibet per se intelligibili: certum est, quòd naturaliter non possum cognoscere ipsum, vt sic adæquatum: quin naturaliter possum cognoscere quodlibet contentum sub ratione propria.

10.

n Ad argumentum igitur est alia responsio realis. Hic Doctor dat responsonem propriam, negando minorem quod ens, inquantum ens sit adæquatum obiectum intellectus naturaliter attingibile à causis naturalibus. Vult enim Doctor quòd obiectum adæquatum intellectus nostri pro statu isto naturaliter attingibile, sit quidditas rei sensibilis: accipiendo sensibile, vel in se formaliter, vel inclusum essentialiter, vel virtualiter in sensibilibus, vt patet à Doctore infra, *dist. 3. quæst. 4.* Si verò loquamur de intellectu ex natura intellectus, adhuc oportet dicere, quòd ens, inquantum ens, vt est commune entri limitato, & illimitato, non est adæquatum obiectum naturaliter attingibile, intellectus creati ex natura intellectus, vt patet à Doctore 9.14. *Qualib.* Quid ergo erit obiectum adæquatum intellectus creati, ex natura intellectus? Dico, vt dicit Doctor vbi supra, quòd est ens limitatum. Deinde dicit, quòd ens, inquantum ens: vt etiam est commune entri limitato, & illimitato est adæquatum obiectum intellectus, etiam pro statu isto. Obiectum dico naturale: intelligendo naturale, ad quod potentia naturaliter inclinatur.

11.

o Confirmatur responsio, &c. Arguit hîc à fortiori: si nulla potentia, maximè cognitiua, ex se sola non potest in actum respectu alicuius obiecti, non concurrente tali obiecto, vel aliquo supplente vicem, quid mirum, si in obiectum merè supernaturale non possit ex causis merè naturalibus: Est ergo argumentum à magis, ad minus negatiuè: quia magis videtur, quòd ex se sola possit causate actum eognitionis respectu albedinis (quia talis potentia est perfectior albedine: & idèd magis videtur continere illam virtualiter) quàm, quòd possit cognoscere obiectum merè supernaturale ex puris causis naturalibus: quia tunc sequeretur, quòd imperfectius possit virtualiter continere perfectius.

Scoti oper. Tom. V.

vt infra patebit *dist. 3. quæst. 1.* Sed non potest in actum respectu albedinis ex se sola, ergo nec in obiectum supernaturale ex causis merè naturalibus.

Sed occurrit hîc aliqua difficultas, &c. Quia si ad ens, inquantum ens, intellectus noster habet naturalem inclinationem, quæro, aut cognoscitur via naturali, aut supernaturali. Si via naturali, ergo naturaliter poterit concludi, quòd homo ordinatur ad perfectissimum ens, sub ratione perfectissima: & sic poterit cognoscere via naturali vltimum finem, sub ratione perfectissima. Probat consequentia vltima, quia si cognosco *A*, sub illa ratione, qua ordinatur ad *B*, & hoc via naturali: naturaliter etiam possum cognoscere ipsum *B*, sub illa ratione, qua est terminus talis relationis, qua potentia ordinatur ad illud.

Dico primò, quòd naturaliter non cognoscitur, quòd aliqua potentia creata habeat naturalem inclinationem ad ens, inquantum ens, vt obiectum adæquatum: quia tunc non posset perfectissimè quietari, nisi in perfectissimo ente, vt supra dixi: Oporteret enim probare, quòd intellectus creatus possit quietari in ente perfectissimo sub ratione perfectissima: quia appetitus naturalis non est ad impossibile, vt infra patebit, *dist. 3. q. 3. & in 4. dist. 43.*

Dico secundò, quòd etiam posito, quòd sit notum naturaliter, quòd intellectus creatus habeat naturalem inclinationem ad ens, inquantum ens, & per consequens ad perfectissimum contentum sub ente: non tamen sequitur, quòd possit attingere illud perfectissimum via naturali, vt patet. Et cum dicitur, quòd cognoscens naturaliter *A*, sub illa ratione, qua ordinatur ad *B*, cognoscit etiam naturaliter ipsum *B*. Concedo, sed postea negatur, quòd via naturali cognoscatur, quòd intellectus creatus sit ordinatus ad vltimum finem, ita quòd cognoscatur sub illa ratione, qua ordinatur ad vltimum finem: quia talis relatio ordinis non potest cognosci, termino non præcognito: vt supra dixi. Licet ergo sit cognitum via naturali, quòd intellectus creatus habeat naturalem inclinationem ad primum ens: non tamen est notum via naturali, quòd sit ordinatum ad tale ens sub ratione vltimi quietatiui, ita quòd relatio illius ordinis naturaliter cognoscatur.

Dico vltimarè, quòd, etsi via naturali notum sit intellectum creatum naturaliter inclinari ad quodcunque ens, & quòd non possit quietari, nisi in ente perfectissimo: non tamen est notum via naturali, quòd tale ens sit sic, vel sic quietariuum: puta, vel vt est terminus visionis intuitiue, vel fruitionis, & huiusmodi. Sed de ista materia in 4. dist. 49.

p Ad tertium dico, &c. Quamuis litera sit factis clara, tamen ipsam aliqualiter declaro. Cum dicit, quòd *veritati complexæ alicui firmiter tenenda, intellectus possibilis est improporionatus*: puta huic veritati, *Deus est trinus, & vnus*, iluc cognitioni huius veritatis. Sequitur, *Hoc est, &c.* id est, non est proportionaliter mobile ad ea, quæ ex phantasmatis, & ex lumine intellectus agentis non possunt cognosci: solùm enim illa potest naturaliter cognoscere, quæ virtute phantasmatum, & virtute intellectus agentis cognosci possunt, vt supra patuit, & magis patebit infra *dist. 3. q. 1. & 3.* Dicit ergo Doctor,

12. Difficultas.

Responso.

13.

14.

Quid sit obiectum intellectus pro statu isto.

Licet intellectus possibilis sit potentia passiva proportionata, quia habet naturalem inclinationem ad cognitionem huius veritatis, *Deus est trinus, & vnus*; Non tamen est proportionata in ratione mobilis, respectu talium agentium, &c.

q *Cum autem arguatur, igitur sit proportionatus per aliquid aliud, id est, si non est proportionatus huic cognitioni, Deus est trinus, & vnus, sit proportionatus per aliquid aliud: concedo quod sit proportionatus per aliud, in ratione mouentis: quia per mouens supernaturale reuelans, supple hanc cognitionem, siue hanc veritatem, assentit illi veritati. Et per aliud in ratione formæ, id est, intellectus possibilis sit proportionatus tali veritati, in ratione formæ: quia per istum assensum, &c.*

Nam primò intellectus possibilis recipit supernaturaliter hanc cognitionem, quâ cognoscit Deum esse trinum & vnum. Reuelare enim hanc veritatem alicui intellectui, est causare in illo notitiam illius veritatis, vt patebit à Doctore in 2. distinct. 9. Deinde supernaturaliter causatur assensus in intellectu, quo assentit huic veritati: & alius est actus, quo cognosco hanc veritatem: & alius, quo assentio illi veritati: licet enim aliquis possit naturaliter habere cognitionem de ista propositione, *Deus est trinus, & vnus*: non potest tamen firmiter assentire illi vt simpliciter veræ. Nam tam infidelis, quàm fidelis cum disputant de ista, vterque cognoscit illam, id est, cognoscit quid importatur per illam, sed fidelis assentit, infidelis verò non. Er loquitur hic Doctor de primo simpliciter assensu: quia ego possum assentire illi, adhibendo fidem dictis Sanctorum, sed non factâ reuelatione alicui primò, nemo firmiter posset assentire. Dicit ergo Doctor quod sit proportionatus illi veritati per aliud in ratione formæ: quia per istum assensum factum in ipso.

15. r *Cum vltra de illo alio queris, &c. Dico quod supernaturaliter, id est, agens proportionans effectiue intellectum tali veritati, in ratione mobilis, est supernaturale: quia sola voluntas diuina causans cognitionem, & assensum illius veritatis, & similiter assensus quo assentit illi veritati, est supernaturalis.*

s *Cum infers: ergo intellectus est improportionatus ad illud, & per aliud proportionatur, id est, si agens proportionans effectiue sit supernaturale: ergo intellectus erit improportionatus illi: & per consequens proportionatur per aliquid aliud, puta*

per aliud agens. Et tunc quæro de illo, vt priùs: & sic fiet processus in infinitum. Similiter si forma, siue assensus est supernaturalis, ergo intellectus possibilis erit sibi improportionatus: & tunc fiet proportionatus per aliquid aliud, & sic in infinitum. Dicit Doctor quod intellectus possibilis ex se est in potentia obedienti ad agens supernaturale: & ita sufficienter proportionatus illi ad hoc, vt ab ipso moueatur, id est, quæcunque potentia receptiua est in potentia obedienti, ad primum agens, respectu cuiuscunque receptibilis in eo. Et quia intellectus possibilis est in potentia receptiua cuiuscunque cognitionis, & cuiuscunque assensus: idèd cum sit in potentia obedienti ad primum agens, poterit immediatè moveri ab illo respectu cuiuscunque cognitionis, & cuiuscunque assensus.

r *Similiter ex se est capax illius, &c. Hoc dicit, quia intellectus possibilis, etsi sit in potentia obedienti ad primum agens: non tamen est in potentia obedienti respectu eorum, quorum non est capax: sed tantum respectu eorum, quorum est capax. Et quia est capax talis assensus, & naturaliter capax (id est, habet naturalem inclinationem ad recipiendum illud:) idèd respectu talis assensus est merè in potentia obedienti ad primum agens. Et sic non requiritur aliquid aliud medium proportionans intellectum possibilem tali agenti.*

v *Statuer igitur in secundo, non in primo. Quia veritas ista, &c. Id est, veritas illa supernaturaliter causata, non potest sufficienter mouere intellectum possibilem, causando in eo assensum, quo formaliter assentiat illi veritati. Sed agens supernaturale est sufficienter inclinatum intellectus ad istam veritatem: quia solum agens supernaturale potest immediatè causare assensum, quo intellectus formaliter proportionatur tali veritati: ita quod non oportet intellectum per aliud proportionari tali agenti: cum sit in perfecta potentia obedienti ad illud. Nec oportet proportionari per aliud formæ, (id est, assensui) ab ipso impressæ, (vel impresso:) quia agens supernaturale est sufficienter ad immediatè causandum talem assensum. Sequitur: sicut oportet ipsum, supple intellectum possibilem, proportionari tali obiecto: puta huic veritati, Deus est trinus, & vnus: per aliud, duplici modo predicto, id est, per aliud in ratione agentis: & per aliud in ratione formæ, vt supra expositum.*

16. Intellectus possibilis est in potentia obedienti ad primum agens, respectu eorum tantum, quorum est capax.

17.

QVÆSTIO II.

Vtrum cognitio^a supernaturalis necessaria viatori, sit sufficienter tradita in sacra Scriptura.

Hieron. epist. ad Pammachium. Tertull. de praescript. cap. 30. 35. 36. August. lib. 1. contra Maximinum initia. Litinen. lib. aduersus her. paulo post initium. Alenf. 1. part. quæst. 1. mem. 4. Castro contra her. vers. sacra Scriptura. Canus de locis cap. 1. & 2. Bannes 2. 2. quæst. 1. art. 3. dub. 4. Bellarm. lib. 4. de verbo Dei cap. 4. & lib. 3. cap. 1. 2. 3. Medina lib. 7. de reuera in Deum fide. Suar. lib. 1. defensionis fidei, cap. 10.

1.

VOD non; quia cognitio necessaria nunquam defuit generi humano: sed sacra Scriptura non erat in lege naturæ, quia Moyfes primò scripsit Pentateuchum: nec tota erat in lege Mosaïca, sed tantum vetus Testamentum: ergo, &c.

Item

Item, quicumque auctor scientiarum humanarum, quantò acutior intellectu, *Arg. 1.* tantò plus vitat superfluitatem in tradendo; sed in sacra Scriptura videntur contineri superflua, vt cæremoniz, & historiz multæ, quarum cognitio non videtur necessaria ad salutem: ergo, &c.

Item, multa sunt, de quibus non cognoscitur certitudinaliter ex sacra Scriptura, *Arg. 3.* utrùm sint peccata mortalia, vel non, quorum tamen cognitio est necessaria ad salutem, quia nesciens illud esse peccatum mortale, non sufficienter vitabit illud: ergo, &c.

Contrà, Augustinus 11. *de Civitate, cap. 3.* loquens de sc̄ptura Canonica ait: *Cui fidem habemus de his rebus, quas ignorare non expedit, nec per nosipos nosse idonei sumus.* *2. Ratio ad opp.*

In ista quæstione sunt hærefes innumeræ, damnantes sacram Scripturam, vel partem eius, sicut patet in libris Damasceni, & Augustini de hæresibus. Quidam verò hæretici nihil de Scriptura recipiunt, quidam non vetus Testamentum, vt Manichæi, sicut in libro Augustini *de utilitate credendi* patet, dicentes vetus Testamentum esse à malo principio. Quidam verò tantùm Testamentum vetus accipiunt, vt Iudæi. Quidam autem aliquid vtriusque, vt Saraceni, quibus Mahometus imnundus alias immundities innumeras immiscuit. Quidam aliquid dictum in nouo Testamento, puta hæretici diuersi, qui diuersas sententias Scripturarum malè intellectas habentes pro fundamento alias neglexerunt: verbi gratiâ, ad Rom. 14. *Qui infirmus est, olus manducet.* Item Iacob. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra.* Ex hoc errarunt circa Sacramentum Pœnitentiæ quidam, dicendo illud posse dispensari à quocunq̄ non Sacerdote: vel aliis huiusmodi auctoritatibus innitendo, malè intellectis. *Hærefes varia circa Scripturâ.*

SUPPLEMENTVM R. P. F. IOANNIS PONCII.

I. **Q**UAMVIS hanc quæstionem Lychetus explicare omiserit, quòd tota doctrina in ea tradita, & clarissimè proposita sit à Doctore, & nullam habeat controuersiam speculatiuam, omnibus Catholicis authoribus in ea conuenientibus, qui de his rebus egerunt; & si quid ex Patribus & Doctoribus maioris auctoritatis gratiâ addendum fuerat, id per Scholasten abundè factum sit, citatis locupletissimè eorum locis, ad quæ quis, cùm placeret, recurrere posset: tamen nè tam principalis, & prorsus vtilis quæstio, sola absque commento proponeretur, Superioribus visum erat expediens, vt ei, sicut & cæteris ab eodem Lycheto omissis, expositio aliqua adiungeretur.

2. *Connexio huius quæstionis cum præcedenti.*
 Haic ergo proinciæ mihi ab iisdem impositæ, vt quantum in me est satisfaciam, imprimis aduerto connexionem huius quæstionis cum præcedenti eam esse, quòd cùm in illa pluribus rationibus probasset Doctor, necessariam esse hominibus pro hoc statu doctrinam aliquam reuelatam, ad quam non possent viribus solius naturæ pertingere, nisi reuelaretur; quòd neque ex terminis nota esset, neque ex discursu colligi posset; nunc in hac quæstione ostendat doctrinam illam reuelatam, & propterea supernaturalem, sufficienter contineri in sacra Scriptura: intelligit autem per sacram Scripturam vetus & nouum Testamentum quoad omnes partes admittas ab Ecclesia catholica Romana. *Cur Scriptura dicatur sacra.*
Scoti oper. Tom. V.

Scriptura dicitur sacra, non solum quia de rebus sacris agit; sic enim omnia scripta, & omnes libri Theologici, cuiuscunq̄ authoris Catholici possent dici Scriptura sacra: sed multò magis, quia Deo authore, & particulariter assistente confecta est.

Quia verò hæc quæstio, quâ quæritur utrùm in sacra Scriptura doctrina reuelata & supernaturalis, homini necessaria, sit sufficienter tradita, supponit illam Scripturam, quam vocamus sacram, esse sacram, hoc est confectam mediante speciali assistentia Spiritus sancti; & quia huius cognitio magis necessaria est, quàm quod principaliter quæritur, quandoquidem tota Theologia speculatiua ab eo dependet, cuius præcipua fundamenta sunt, auctoritates ab eadem Scriptura depromptæ, quæ nullus ferè essent momenti, nisi illa Scriptura esset sic sacra; propterea fusè probat illud suppositum, nimirum Scripturam, quæ à Catholicis dicitur sacra, & comprehendit nouum & vetus Testamentum, esse sacram. Hoc autem per octo vias & rationes valde vrgentes à Patribus depromptas, quibus posteriores Scholastici omnes ferè vtuntur, probato, resoluit quæstionem principalem breuiter. Vnde in duas partes totum, quod traditur in hac quæstione, diuiditur; ex quibus prima est, *An vetus & nouum Testamentum sit Scriptura sacra innixa auctoritati diuina? Secunda, An in ea sufficienter tradatur doctrina reuelata & supernaturalis, pro hoc statu necessaria viatoribus de lege ordinaria?* *Diuisio quæstionis.*

Ponit octo vias convincendi deviantes à vera fide, quibus ostenditur, nostram fidem & Ecclesiam non posse esse, nisi à Deo. Prima via est predictio prophetica, quia solus Deus potest infallibiliter futura predicere, iuxta illud Isaie 42. Dicite quæ ventura sunt, & sciemus, quoniam dii estis vos. & constat multa predicta, in fide nostra evenisse. Id enim præcipue intendebant Evangelista & Apostoli, ex Prophetarum predictionibus de Messia, probare Christum esse Messiam. Unde Matthæus, qui Hebræicè scripsit, ad Iudæos facit hunc Syllogismum: In quem conveniunt omnes conditiones prophetata de Messia, ille est Messias; Christus est talis: ergo. Minorem probat demonstrans 22. conditiones predictas à Prophetis, Christo convenire. Ista sunt, Regia propagatio, Nasci ex virgine, Apparitio stella, Nazareni nomen, de quibus cap. 1. Præcursor Baptistæ, cap. 3. Angelica ministratio, cap. 4. In Galilæa prima conuersatio, ibidem. Legiflatio, c. 5. 6. 7. Miracula, c. 8. 9. 10. 11. Humilis conuersatio, c. 12. Parabolica eruditio, cap. 13. Provida Nutritio, cap. 14. Hypocrisis detestatio, cap. 15. 16. Duarum naturarum connexio, cap. 16. 17. Hierarchia ecclesiastica, cap. 18. 19. 20. Paupertas, cap. 21. Iudæorum excacatio, cap. 22. 23. Futurorum Predictio, 24. 25. Noui sacrificij institutio, c. 26. Amara & salutifera Passio, cap. 26. 27. Magnifica Resurrectio, & Gentium vocatio, cap. 28. ex quibus locis Prophetarum habentur hæc conditiones predictæ de Messia, ostendit noster Aureolus, libello suo verè aureo; in Scripturam, agens de Matthæo. Hæc via videntur Greg. & Augustinus citati à Doctore, & idem August. 17. ciuit. 15. & 13. contra Faust. 8. & de catechis. r. d. 26. Iustinus Apol. 2. ad Antonin. Pium. Tertul. in Apol. cap. 20. Lactant. lib. 4. diuini institut. cap. 9. Secunda via est concordia Scripturarum, quæ utitur August. 18. ciuit. 41. & Gregor. in id. Iob 25. qui fecit concordiam in sublimibus suis. Hæc viâ Patres discernunt hæreticos, quia nunquam inter se concordant, & (vt ait Hilari. 7. de Trin.) dum se inuicem vincunt, nihil sibi vincunt. Victoria enim eorum, Ecclesiæ est triumphus. ita Iren. lib. 1. cap. 5. & 18. Chrys. opere imper. in Matth. hom. 20. August. lib. 3. contra Parmen. cap. 4. & lib. 11. de Bapt. cap. 6. Ambr. de fide cap. 4. Athan. oratione contra Arrian. ibi, nec alibi nisi in falsitate, sibi inuicem consentiunt. Vide Bofium de signis Eccles. lib. 3. cap. 5. Qualiter autem sectarj in præcipuis articulis fidei sibi contradicant, vide apud Apol. protestantis, tract. 2. cap. 3. sect. 3. subd. 3. & Caluinoturcismum lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 6. & 7.

3.
Octo via
contra infi-
deles.

Prima via
sumitur à
prænnun-
tiatione pro-
phetica.
Hom. 1. su-
per Euang.

4.
Sectula via
à concordia
Scriptura-
rum.

Angelus do-
cet nos secū-
dum Scor. 2.
d. 11. sed nō
per se effe-
ctiue, vel nō
Theologica,
et hęc.

3. **C**ontra omnes ^a istos in communi, octo sunt viæ eos rationabiliter convincendi, quæ sunt, prænnuntiatio prophetica, Scripturarum concordia, auctoritas scribentium, diligentia recipientium, rationalitas contentorum, irrationabilitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, miraculorum claritas.

De primo ^b patet, quia solus Deus potest naturaliter, non ab alio, futura contingentia certitudinaliter præuidere; ergo solus ille, vel ab illo instructus, potest ea certitudinaliter prædicere. Talia autem multa prænnuntiata in Scriptura impleta sunt, vt patet consideranti libros Prophetales, ex quibus non est dubium, quin sequantur pauca, quæ restant secundum Gregorium in homilia de Aduentu. Iam viam rangit August. 12. de Ciuit. c. 10 vbi ait: *Vera se narasse præterita, ex his, quæ futura prænnuntauit, cum tanta veritate implentur, ostendit.*

De ^c secundo, scilicet Scripturarum concordia, sic. In non euidentiis ex terminis, nec ex principiis euidentiis habentibus, non consonant firmiter & infallibiliter multi diuersimodè dispositi, nisi à causa superiori ipsorum intellectus inclinatur ad assensum: sed scriptores sacri Canonis variè dispositi, & diuersis temporibus existentes, in talibus non euidentiis omnino consonabant. Hanc viam pertractat August. 18. de Ciui. c. 41. *Auctores nostri sanè pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret, quod charum religione esse oporteret: nec tamen ita pauci, vt eorum non miranda sit consensio. Neque enim in multitudine Philosophorum, qui labore etiam literario monumenta suorum dogmatum reliquerunt, facile quis inuenerit, quod inter cuncta, quæ sensere, conueniant.* Et hoc Augustinus probat in exemplis ibi. Maior etiam assumpta non tantum probatur per exemplum de Philosophis, vt videtur probare Augustinus, sed etiam per rationem. Quia cum intellectus, quantum ad assensum, sit natus moueri ab obiecto euidente in se, vel in alio, nihil aliud ab obiecto videtur talem assensum posse causare, nisi virtualiter includat euidentiis obiecti: nam si nihil tale moueat intellectum, remanebit sibi Theologia neutra. Nihil autem est tale de non euidentiis ex terminis, nisi intellectus superior noster; nihil autem intelligens superius homine potest hominem effectiue docere, nisi Deus.

Si autem dicatur hîc, quòd posteriores, licèt aliter dispositi quàm priores, & aliis temporibus existentes, tamen habuerunt doctrinas præcedentium in Scripturis, & acquieuerunt credendo, sicut discipuli doctrinæ magistrorum, & ita nihil scripserunt dissonum à prioribus, licèt Deus non doceret hos, & illos: contra hoc videtur August. obiiicere vbi priùs, dicens de Philosophis, *Qui labore literario monumenta suorum dogmatum reliquerunt, &c.* quæ discipuli legentes, licèt in aliquibus essent assentientes prioribus, vt discipuli; aliqua tamen improbauerunt, vt patet ibidem de Aristippo, & Antisthene; qui licèt fuerint ambo Socratici, tamen in quibusdam sibi contradixerunt: & quandoque discipuli magistro, vt Aristot. Platoni.

Aristip. sollicitatem in voluptate corporis, Antisthenes in virtute animi, possuit.

Quomodo igitur non contradixissent posteriores nostri prioribus, in aliquibus, si non habuissent doctorem communem, eorum intellectus inclinantem ad eadem non euidencia? Respondeo, quia non euidencia tradiderunt priores, idèd posteriores non potuerunt eos per rationes improbare; & noluerunt eis discredere, nisi possent rationem cogentem pro se habere, reuerentes eos, vt magistros veraces: sed Philosophi discipuli per rationem potuerunt magistros improbare: quia materia circa quam altercabantur, potuit habere rationes sumpras ex terminis. Exemplum, non ita contradicit discipulus Historiographus magistro Historiographo, sicut Philosophus Philosopho: quia Historiæ de præterito non possunt esse euidentes, vt auertant discipulum à magistro, sicut possunt esse Philosophicæ rationes.

Contra illud, saltem Ezechiel prophetans in Babylone, eo tempore, quo Ieremias in Iudæa prophetauit, cum non solùm illa dicerent, quæ à Moyse quasi communi eorum magistro habuerunt, sed & alia multa: in illis potuissent discordare, aut dissentire, cum non essent euidencia ex terminis, nisi habuissent aliquem communem doctorem supra intellectum humanum.

Reiicit rationem concordia, quæ sine reuelatione assignari possit.

C O M M E N T A R I V S.

I. **a** **C**ontrà omnes istos, &c. Quantum ad primam difficultatem, insinuat is leuiter variis hæreticorum erroribus circa Scripturam, quam Catholici tenemus sacram, dicit omnes illos hæreticos octo viis, seu rationibus communibus, & generalibus, æqualiter contra omnes deseruentibus, impugnari rationabiliter posse; ita vt ipsi, si rationi locum velint dare (vt debent, si humano more, & non ferino procedant) fateri debeant illam Scripturam esse sacram. Non vult autem Doctor, dum statuit has octo vias plures dari non posse, etiã generales; neque enim propositio ipsius erat necessarium omnes assignare: sicut quando ipse, vel alius Doctor probat aliquam conclusionem quatuor, vel quinque rationibus, non debent per hoc intelligi velle, quòd aliæ rationes adferri non possunt, etiam æquè efficaces; sed sufficit illas, quas adducunt, esse bonas: quin & ipsemet duas alias his annexit. Porò in his octo rationibus illud aduertendum est, nullam inniti authoritati Scripturæ; nam quamuis ex Scriptura posset contra eos, qui illam admittent, adduci authoritas, ad conuincendos hæreticos, & sic argumentari soleamus contra modernos hæreticos, & etiam ex parte Scripturæ concessa, posset probari admittendam esse partem non concessam; tamen quia hîc voluit vt mediis generalibus conducentibus ad impugnationem omnium hæreticorum, & ex iis quidam, vt præmittit, negarunt totam Scripturam, contra quos nihil valeret ipsamet Scripturæ authoritas; inde datà operâ abstinuit penitus ab authoritate Scripturæ. Quando autem adducit authoritates Patrum, non id facit, vt eorum authoritate tanquam hominum, quibus in scribendo specialiter assistebat Deus, persuaderet fidem, quo modo Theologi ad persuadendas veritates aliquas aliis Catholicis id credentibus, eorum authoritate vtuntur; quia hoc ipsum tam,

aut potius magis incertum est, quàm ipsam Scripturam esse sacram, quod probandum sumit: sed vel vt significet Theologis, & Catholicis rationes, quas adducit, esse bonas, vt pte vñitas ab illis Patribus, vel vt authoritate, quam debent hæretici talibus viris propter doctrinam, & sanctitatem, qua fide humana constar eos eminuisse suo tempore, inclinarentur ad assentiendum: sic enim communiter, & benè, etiam Philosophorum Ethnicorum, quibus lux fidei non affulsit, authoritatibus vtimur tam nos, quàm ipsimet hæretici ad persuadendam, quam intendimus veritatem.

b *De primo patet, &c.* Prima via est prædictio prophetica. Vt intelligatur vis huius probationis, proponenda est hoc modo: Illa scriptura in qua plurima merè contingentia, & quæ propterea, vt non habuerunt causas aliquas antecedentes determinatas ad ea ponenda, ita nec ex terminis, nec ex discursu, siue à priori, siue à posteriori naturaliter cognosci poterant, longè antequam contingerent, prædicta sunt, est diuinitus reuelata, & consequenter sacra. Sed tale est nouum, & verus Testamentum: ergo est Scriptura sacra. Maior huius discursus patet, quia solus Deus, aut cui reuelauerit, potest talia contingentia præcognoscere, & absolute prædicere (vt suppono iam ex iis, quæ tractari solent in materia de Angelis, vbi probatur nec ipsis Angelis hanc facultatem concedi, quibus tamen, quam hominibus sine dubio potius debet competere) ergo non poterant illa prædici, nisi illo reuelante, & consequenter Scriptura continens istas prædictiones, est ab ipso reuelata. Minor autem non minùs patet, quia in veteri Testamento prædicta sunt clarissimè, quæ narrantur in nouo, vt Incarnatio, passio, mors, resurrectio, ascensio Christi. In nouo etiam eadem passio, mors, resurrectio, & plurima alia simi-

2. *Prima via conuincendos Infidelos, & hæreticos. Scriptura continens prædictiones propheticas est sacra.*

I. *Octo viis omnes hæreticos negantes Scripturam impugnari possunt.*

Sed non solus.

Scriptura authoritas adduci non debet contra eam negantes.

Nec Patrum nisi vt hominum magna affirmatio humana.

liter prædicta sunt, antequam contigerunt.

3.
*Scriptura est
sacra quæ no-
mine Dei
proponitur
ipsomet par-
ticulariter
assistentie.*

Alio etiam modo, & fortè efficaciori, potest hæc via vgeri: Illa doctrina tota est sacra, & tradita mediante assistentia speciali Dei, quæ nomine ipsius propofita est ab iis authoribus, qui futura prædixerunt in eadem doctrina; sed talis doctrina Scripturæ: ergo, &c. Probatur Maior, quia non deceret Deum assistere specialiter illis ad prædictionem futurorum, qui proponerent aliqua falsa simul cum illa prædictione nomine ipsius: ergo non sic concurrit. Probatur antecedens, tum, quia si id fecisset, daret occasionem non credendi iis, qui proponerent aliqua nomine ipsius, & quibus ipse verè reuelaret illa; nam eo ipso, quo aliqua falsa nomine eius proponerent, meritò quis posset dubitare de quibuscunque rebus ab ipsis propofitis: & in hoc fundatur quod dicit Augustinus contra Hieronymum, quòd si vnum mendacium reperiretur in Scriptura, tota autoritas eius corrueret. *Admissio enim*, inquit in epistola 8. quæ est ad Hieronymum, *in tantum auctoritatis fastidium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, ut cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentis aurore consilium officiumque referatur, &c.* Tum etiam, quia illa falsa possent moraliter attribui Domino Deo; quia cum posset ipse impedire, ne vlla falsa simul cum veris prædictionibus proponerent isti auctores, & non solum id non faceret, sed præterea per miraculosam assistentiam in prædicendis futuris aliquibus conciliaret illis fidem, tanquam habentibus particularem illam assistentiam eius, meritò possent imputari ipsi moraliter illa falsa; & qui per ea deciperetur, posset conqueri de Deo. & arguere ipsum istius deceptionis, vt patet. Hoc confirmabitur inferius, in octaua via.

*Scriptura sacra non potest
admittere
vnum men-
dacium.*

4.

Modò autem contra totum hunc discursum instari posset, non constare nobis esse tales prædictiones, quæ completæ sunt, nisi ex ipsa Scriptura, cuius autoritatem probamus: ergo petimus principium. Respondeo in primis esse euidentius moraliter, quòd Scriptura illa, quæ vocatur verus Testamentum, fuerit longè ante Christum & Euangelium nouum; sicut euidentius est fuisse Romanam, & Hierosolimam ante ista tempora: nec minus certum est istas prædictiones, quas dicimus completas fuisse in nouo Testamento, contineri in illo Testamento veteri. Quòd verò sint completæ, vt dicitur in nouo Testamento, non probamus iam autoritate noui Testamenti, nec autoritate veteris præcisè; nisi quatenus constat nobis autoritas illa aliunde, ex aliis nimirum rationibus adducendis; & speciatim ex eo, quòd auctores noui Testamèti scripserunt Christum passum, & mortuum, cum omnibus illis circumstantiis, quas referunt, circa illud ipsum tempus, & nemo ipsis in hoc contradixerit cum aliquo probabilitatis fundamento, nec tum, nec deinceps; quod sanè est euidentius moraliter tantum, mortem illam sic accidisse: nam in re tam principali, & ex cuius veritate pendebar tota veritas doctrinæ nostræ, si falsa esset; aliquis sine dubio contradiceret adducta aliqua probabilitate; sicut contradixerunt in aliis, in quibus poterant habere aliquam vmbra, vel apparentiam. Hoc etiam postea magis confirmabitur. Itaque in forma respondeo, distinguendo antecedens; nisi ex Scriptura quomodocunque nego, nisi ex

Scriptura, quatenus aliunde colligitur autoritas eius, quantum ad aliqua concedo, & nego consequentiam, quia ex Scriptura, quatenus non potest rationabiliter negari aliquid quod dicit, colligimus per discursum, autoritatem eius diuinam quoad omnia quæ dicit: hoc autem non est petere principium, vt patet.

c *De secundo*, &c. Secunda ratio probans autoritatem diuinam, & supernaturalem Scripturæ, desumitur ex consensu omnium partium eius, non tantum quoad narrationem historicam, sed quoad præcepta morum, & viam perueniendi ad finem vltimum. Vis autem huius rationis consistit in hoc: Plures auctores diuersarum ætatum, ac temporum, & diuersæ complexionis moraliter non solent conuenire in principiis, ac conclusionibus moralibus, quæ saltem non habent euidentiam ex terminis, nisi Deus specialiter assistat ipsis; sed auctores Scripturæ sunt plures diuersarum ætatum, ac temporum longè distantium, vt omnes fateri debent, & non contradicunt sibi inuicem in præceptis, aut conclusionibus vllis moralibus spectantibus ad acquisitionem finis vltimi, vt legentibus, & intelligentibus patet: ergo moraliter certum esse debet, quod habuerunt assistentiam specialem Dei, & consequenter quòd doctrina ab ipsis tradita, & contenta in nouo, ac veteri Testamèto sit mixta speciali assistentiæ Dei, & propterea sacra. Maior primò probari potest inductione cum Augustino citato à Doctore, quia nunquam reperimus inter omnes Philosophos celebres, quorum opera, vel instituta ad nos vsque peruenierunt, sic conuenisse, quin non solum in medijs ad finem aptis, sed etiam in ipso fine, vel aliqua conditione eius, inter se maximas dissensiones habuerint, vt legentibus eorum scripta & aliorum, qui de iis mentionem faciunt, facillè apparere potest.

5.
*Secunda via
ex concordia
partium
Scripturæ.*

Secundò, eadem Maior probatur à Scoto à priori, ostendendo vnde proueniat talis dissensio in iis, qui non diriguntur particulariter à Deo; quia conclusiones, & principia non habentia euidentiam ex terminis mediatis, aut immediatis non possunt mouere intellectum ad assensum, nisi vel probabiliter propter apparentiam quandam veritatis, quam habere videntur; vel propter autoritatem alicuius, vel aliquorum, qui illa proponerent, vt est euidentius; quia si alio modo mouerent intellectum, haberent euidentiam ex terminis mediatis, vel immediatis contra suppositum: sed quæ mouent tantum hoc modo, non solent æqualiter mouere plures auctores diuersarum ætatum, & diuersæ dispositionis, immò nec eundem semper omni tempore, vt patet experientia. Hoc autem maximè confirmatur, quando isti plures non ita subordinantur sibi, vt Magistri, & discipuli, vt contingit in proposito: neque enim Ezechiel Propheta erat discipulus Ieremiæ, aut è contrà; nec Euangelistæ illorum, aut aliorum veteris Testamenti. Quòd si essent etiam sic subordinati, adhuc moraliter loquendo impossibile est quin dissentirent in præceptis morum, præsertim Auctores noui Testamenti ab authoribus veteris; nam cum dicant professionem veteris legis quoad legalia, & cæremonialia non valere, & ab eius obseruantia Iudæos, tenacissimos eius professores, abducere conati sint, omnino, si humano spiritu ducerentur, etiam moralia aliqua eius reprehenderent, & sic dissentirent

6.
*Vnde prouenit
discordia
in principiis
moralibus.*

Contradictio in doctrina arguit eam non esse à Deo.

tirent in moralibus ab authoribus veteris Testamenti. Sed quidquid sit an hic torius Scripturæ consensus sit sufficiens argumentum diuinæ authoritatis, id certum est dissensionem, & contradictionem in quacunque doctrina sufficientissimum indicium esse, quoddam doctrina, in qua reperitur, non possit esse ex toto vera, nec consequenter pro auctore, aut direttore habere Deum: unde saltem hoc habetur ex hac secunda via, nihil impedire, quo minùs quantum ad conformitatem in doctrina à Deo reuelata requisitam, tora Scriptura possit Deo tribui, vt auctori, quod sufficit; nam hoc supposito cætera indicia, quibus id colligi possit, habentur.

7. Quid non possit Angelus docere hominem?

Solum hic ad declarationem textus insinuandum restat, quid sibi vult Doctor dum in fine §. De secundo dicit: *Nihil autem intelligens superius homine, potest hominem effectiue docere, nisi Deus.* Hoc enim videtur contra ipsum in 2. d. 11. num. 5. docentem Angelum posse docere hominem. Nec valet dicere quoddam ibi velit quoddam Angelus possit docere hominem, sed non effectiue, se solo producendo in ipso phantasma, aut species vllas; hic autem dicat quoddam non possit docere effectiue; hoc, inquam, non valet; quia vt bonus esset discursus Scoti hic, debet nullo modo posse docere Angelus; quia si aliquo modo doceret, non esset recurrendum ad Deum necessariò. Itaque meliùs responderetur, hic Scotum intelligere quoddam non possit vllus Angelus docere ex se, quoad propositiones quarum veritas dependet à voluntate diuina, ex quibus multa sunt in Scriptura facta; nam de huiusmodi principaliter agit. In secundo verò dicit Angelum posse docere alias propositiones.

Quomodo Angelus malus possit inducere consensum in doctrina?

Et si dicatur quoddam sicut homo mendax: ita etiam Angelus malus, qui est pater mendaciorum, possit docere propositiones, quarum veritas à sola Dei voluntate dependet; non quidem per principia certa, sed vel per argumenta sophistica, vel conciliando sibi fidem, & decipiendo,

hocque sufficere, si ita se gereret respectu omnium Scritorum veteris, & noui Testamenti, vt omnes conuenirent, atque ad eò consensus eorum non esse satis efficax medium probandi assentiam specialem Dei.

Respondeo primò, hunc consensum solum, vt antea dixi, non debere esse per se sufficiens argumentum, sed quatenus coniungitur cum aliis: ex quibus facillè colligi potest, quoddam non oriatur ex malo Angelo (ex bono autem si oriretur, nobis perinde esset, ac si fieret immediatè ab ipso Deo; quia bonus Angelus nec mentitur, nec decipit, & consequenter non doceret veritates dependentes à voluntate libera Dei, nisi Deo ipso reuelante) quia certum debet esse moraliter, Angelum malum non adhibiturum tantam diligentiam docendi ea, quæ in honorem Dei, & odium ac abominationem sui tendunt, quibusque homines ab omni genere peccati ad omne genus virtutis pertrahuntur.

8. Consensus doctrinae sententia in cultum Dei nequit prouenire à Diabolo.

Respondeo secundò, eam esse diuinam prouidentiam, & curam circa homines, vt non permittat diabolus tentare eos, supra id, quod possunt; neque consequenter docere falsa tali modo, quin possit deprehendi ab attendentibus eius astutias; & hinc oritur, quoddam nunquam pertrahat plures diuersarum ætatum, & conditionum, in eisdem omnino errores sine aliqua dissensione, vt experientia constat in hæreticis & Philosophis, nimirum Deo ita prouidente; vt vel ex hoc ipso colligere quis possit non esse veram, quam inculcat doctrinam diabolus.

Ad huius confirmationem faceret in medium adducere varias Philosophorum omnis ætatis, ac hæreticorum de rebus moralibus (in quibus magis periculose erratur) inter se dissentientium opiniones, inter quos ferè quot capita, tot erant sententiæ diuersæ: sed quia res trita est, ad nostrum Medinam lib. 2. de rectora in Deum fide cap. 2. lectorem remittimus, & Bosium de signis Ecclesiæ lib. 3. cap. 5.

SCHOLIVM.

Tertia via conuincendi hæreticos, est auctoritas scriptorum Scriptura: quia nec dubia scriberens, nec ob lucrum, (quia non hoc, sed persequutionem expectabant) mentirentur, de hac August. & Richard. citati à Doctore. Hac via merito vitimur contra sectarios, comparanda auctores conversionis nationum Doctores Ecclesia, & sanctos nostros scriptores, Hæresiarichis, Peruersoribus, & Apostatis, qui sectas excogitarunt. Horror est audire immunditias, & scelerata, que de Luthero, & Caluino, primariis Doctoribus sectarum, ipsi sectarij scribunt. Vide Apolog. protestantium, tract. 2. c. 3. sect. 9. Bosium de sig. Eccles. lib. 12. cap. 1. & lib. 22. cap. 3. Bolfecum de vita Caluini.

DE tertio, scilicet auctoritate scribentium, sic. Aut libri Scripturæ sunt istorum auctorum, quorum esse dicuntur, aut non: si sic: cum damnet mendacium, præcipue in fide, & moribus, quomodo est verisimile eos fuisse mentitos, dicendo: *Hac dicit Dominus*, si Dominus non fuisset locutus? Aut si dicas eos fuisse deceptos, non mentitos, vel propter lucrum mentiri voluisse. Primum improbat ex dicto Pauli 2. Corinth. 12. *Scio hominem in Christo, & subdit ibi, Verba arcana audisse, que non licet homini loqui.* Quæ assertiones non videntur fuisse sine mendacio, si asserens non fuit certus; quia asserere dubium, vel est mendacium, vel non longè est à mendacio. Ex ista reuelatione Pauli, & multis aliis reuelationibus factis diuersis Sanctis concluditur, quoddam intellectus eorum non potuerunt induci ad assentiendum, ita firmiter illis, quorum notitiam non potuerunt habere ex naturalibus, sicut assenserunt, nisi ab agente supernaturali. Secundum improbat, scilicet quoddam fuerunt propter lucrù mentiri: quia pro illis, ad quæ voluerunt homines inducere ad credendù, tribulationes maximas sustinuerunt.

5. Tertia via ab auctoritate scribentium.

Scriptores sacros, nec deceptos, nec mentitos fuisse diu scriberent.

Si

Si autem libri non sunt illorum, sed aliorum: hoc videtur inconueniens dicere: quia ita negabitur quicumque liber esse illius auctoris, cuius dicitur esse. Quare ergo soli isti falsò ascripti sunt auctoribus, quorum non erant? Præterea, aut illi, qui ascripserunt libros istos eis, fuerunt Christiani: aut non. Si non, non videtur, quòd voluerunt tales libros conscribere, & aliis ascribere, & ex hoc magnificare sectam, cuius contrarium tenuerunt. Si fuerunt Christiani, quomodo illi Christiani mendaciter tales eis ascripserunt, cum lex eorum damnet mendacium, sicut priùs? Et propter idem, quomodo assererent Deum locutum esse multa, quæ ibi narrantur, & hoc personis, quibus libri intitulantur: si talia non acciderunt illis personis? Quomodo etiam libri isti fuissent ita authentici, & diuulgati esse talium auctorum, nisi fuissent eorum, & ipsi auctores eorum authentici fuissent.

De quo Richard. primo de Trinit. cap. 2. *Certè à summa sanctitatis viris, sunt nobis tradita.* De hoc etiam August. 11. de Ciuit. Dei, cap. 3. loquens de Christo, dicit sic. *Hic, inquit, priùs per Prophetas, deinde per seipsum, postea per Apostolos, quantum satis esse iudicauit, locutus, scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentissima auctoritatis, &c.*

Epist. 9. di.
9. cap. 6. ad.

Et August. in epistola ad Hieronymum, & habetur in canone dist. 9. *Si ad sacras Scripturas admissa fuerint, vel officiosa mendacia, quid eis remanebit auctoritatis?* Et idem ad eundem in eadem epistola: *Solis eis scripturarum libris, &c.*

C O M M E N T A R I V S.

I.
Tertia via
ab auctoritate
scribentium.

DE tertio, scilicet auctoritate scribentium, &c. Hoc signum, licet omissum videatur à Valentia, qui cæteris vitur, magnam omnino vim habet, si bene percipiatur, quod ut fiat sic proponi potest: Illi auctiores, qui primò tradiderunt ea, quæ in Scriptura continentur, sunt tales, quibus rationabiliter quis credere debet: ergo cum dicant doctrinam illam, quam proposuerunt, esse à Deo reuelatam, & inspiratam, credendum est illis, & iudicandum prudenter ita esse: consequentia est euidens. Probarur antecedens, quia aut illi authores sunt ij ipsi, quibus attribuitur prima Scripturæ propositio, ut Moyses, Propheta, Euangelistæ, aut sunt alij alij. Si primum dicatur, constat continua traditione, & ex omnibus, qui tractauerunt de illis, nemine profus repugnante, eos fuisse viros probos, nullà malà notà affixos, aut suspectos, immò præcipua sanctitatis opinione suo tempore fulgentes, & tales demùm, quorum magna pars diuitias, honores, ac voluptates omnes huius vitæ contempnent, tandem in defensionem veritatis à se propositæ mortem ipsam constantissimè subierunt: sed certè talibus non nisi imprudentissimè quis negaret fidem, præsertim cum aliunde non constet id, quod dicunt, esse falsum: quid enim eos ad mentiendum impulisset? Non diuitiæ, honores, voluptates, aut alia huius vitæ bona, cum ea omnia profus contempserint; & cum præterea prædicatio talis doctrinæ ad hæc acquirenda non fuerit via idonea, vnde, ut dixi, non tantum illa affectui non sunt, sed potius morte, ludibrijs, iniurijs omnis generis sunt affecti.

2.
Non fuerunt
decepti auctores
Scriptura.

Nec valet dicere eos fuisse potius deceptos, quàm mentitos; tum quia nulla est ratio vnde id colligatur, tum quia non est verisimile, aut Deum permissorum, ut tales homines in re pertinente ad vitam æternam deciperentur; aut eos omnes conuenturos in docenda doctrina tantò suo incommodo, & periculo, de qua non essent certi: tum quia vel deciperentur quantum ad historica, quæ narrant, vel quantum ad prædictiones, vel quantum ad moralia præcepta. Non quantum ad historica, quia narrauerunt ea, quæ

ipsimet viderant pro maiori parte, ut constat de Euangelistis; nec quantum ad prædictiones, quia maiorem partem prædictionum factarum à Prophetis iam completam esse viderunt Euangelistæ: nec quantum ad moralia denique; quia omnia præcepta morum vtriusque Testamenti sunt conformia rectæ rationi, & tendentia in honorem & cultum Dei, ac retrahentia à malo.

Si dicatur authores Scripturæ non fuisse illos, quibus attribuitur. Contra est primò quòd id sine vllò fundamento dicitur, & eadem ratione posset quis negare opera Aristotelis, Ciceronis, Virgilij non esse ipsorum; quod sanè irrationabiliter fieret, quando non adesset aliqua probabilis dubitandi ratio, qualis sine dubio non habetur in proposito. Secundò, ut bene Scotus, illi alij authores, aut essent Christiani, aut non essent. Secundum dici non potest; quia non est credibile professores aliarum sectarum tam operosè laborasse, ut persuaderent fidem, & doctrinam Christi, suæ oppositam. Si autem primum dicatur, non est etiam credibile Christianos vllos contra suam professionem mentitos fuisse in re tam graui, præsertim sine vllò emolumento. Deinde quid posset mouere primos authores doctrinæ in Scriptura contentæ ad eam proponendam? non bona aliqua huius vitæ, quia, ut supra dixi, prædicatio talis doctrinæ non erat ad talia bona acquirenda vllò modò idonea; nec sanè, nisi insani essent, excogitare ipsimet tales fabulas de morte, crucifixione, paupertate, ignobilitate Christi Domini; insani autem si fuissent, non persuaderent alijs, quæ docebant, ut manifestum est. Adde deceptiones, fraudes, ac mendacia nunquam solere longo tempore progredi, quin detegantur, præsertim in huiusmodi rebus, & vbi sunt plures aduersarij potentes & docti, quales erant in initio propagationis huius doctrinæ, & longo post tempore. Confirmatur hæc via per sequentem.

3.

Authores
Scriptura
probabantur
fidem eius.

Non sunt
mentiti.

* * *

Quarta via contra hæreticos, est diligentia summa tam in veteri, quam in noua Ecclesia, adhibita in examinandis libris Canoniciis: de qua August. de utilit. cred. 14. Lactant. lib. 5. diuin. instit. 13. Iustin. Apolog. 2. ad Anton. Hac via utimur contra sectarios, quia nullum dogma in Ecclesia receptum, sine examine, quo falsa, & dubia reiecta sunt, & vera retenta. Vnde hæreses omnes insurgentes ab Ecclesia sunt damnata. Constat etiam, quibus auctoribus, quo loco, tempore, & quibus contradicentibus, inceperunt: at sectarij nihil horum ostendere possunt, de fide nostra, vllòve dogmate eius, dumque ad hoc urgentur, tot sunt eorum placita, quot capita. Vide Apolog. protestant. tract. 1: sect. 9. de hac via August. hic citat. Hieron. dial. contra Lucifer. fin.

Quartum ^a, scilicet recipientium diligentia, sic patet. Aut nulli credis de contingenti, quod non vidisti, & ita non credes mundum fuisse antè, nec locum esse in mundo, vbi non fueris, nec istum esse patrem tuum, & illam esse matrem tuam: & talis incredulitas destrueret omnem vitam politicam. Si igitur vis alicui credere de contingenti, quod tibi non est, nec fuit euidens maximè credendum est communitati, siue illis, quæ tota communitas approbat: & maximè quæ communitas famosa, & honesta cum maxima diligentia approbata recipit. Talis est Canon diuinæ Scripturæ: tanta enim apud Iudæos sollicitudo fuit de libris habendis in canone, & tanta apud Christianos de libris recipiendis tanquam authenticis, quòd de nulla alia scriptura habenda pro authentica, tanta sollicitudo fuit inuenta: præcipuè cum tam solemnes communitates, de scripturis istis curauerunt, tanquam de continentibus necessaria ad salutem.

De hoc August. de Ciuit. Dei 18. cap. 38. *Quomodo scriptura Enoch, de qua Iudas in Epistola sua facit mentionem, non recipitur in Canone, & multa alia scriptura, de quibus fit mentio in lib. Regum? vbi innuit, quòd sola illa recepta sunt in Canone, quæ auctores non sicut homines, sed sicut Prophetæ diuina inspiratione scripserunt. & ibid. cap. 41. Illi Israëlita, quibus tradita sunt eloquia Dei, nullo modo Pseudopphetas cum veris Prophetis parilitate licentia confuderunt: sed concordēs inter se, atque in nullo dissentientes, sacrum litterarum veraces ab eis agnoscebantur, & tenebantur auctores.*

C O M M E N T A R I V S.

Quartum, scilicet recipientium diligentia, &c. Hæc via ad duo porissimùm conducit, primò est principaliter ad probandam auctoritatem Scripturæ proposiæ ab auctoribus, de quibus in præcedenti via. Secundò ad suadendum non fuisse adiuncta aliqua, aut mutata in eadem Scriptura, quod derogaret eius auctoritati. Quantum ad primum, euidens esse debet, multitudinem primam Christianorum non admittendam fuisse vllò modo doctrinam tam in se, quoad illa quæ refert de Christo, peregrinam, quàm omnium gentium institutis aduersam, carni, ac sanguini repugnantem, & ex qua nullum temporale emolumentum, detrimenta verò innumera expectari poterant, nisi adhibita magna prorsus diligentia eius probandæ ac examinandæ. Rursus cum constet in primis nostræ religionis exordiis varia produisse Evangelia Thomæ, Barnabæ, Thaddæi, Bartholomæi, Andree, aliorumque Apostolorum, ac Sanctorum virorum nominibus, & varias actuum Apostolorum historias; certè credi non potest sola quatuor Evangelia, quæ in nouo Testamento modò habentur, & Acta Apostolorum à Luca conscripta, aliis reiectis, tanquam diuinam auctoritatem habentia, esse recepta, nisi magno præmissò examine, & re maturè considerata. Itaque de diligentia sufficienti adhibita non potest dubitari; ea autem supposita in primis habemus, quicumque demùm istius doctrinæ fuere primi Doctores, magnæ fuisse prorsus auctoritatis, ac sanctitatis: nec enim aliàs, qui tam diligentes erant in doctrina, quàm profiterentur, examinanda, eam, quæ ab aliis

proueniret, admitterent. Deinde sequitur, si fidem vllis rebus, quæ nobis ipsis non constant, habere velimus (vt facere certè debemus; quia aliàs non credemus nos natos, aut educatos tali, vel tali loco, aut hæc ad hos bona, illa ad illos pertinere, & sic peruertendæ omnis reipublicæ viam aperiemus) credere debemus doctrinam eam diuinæ innixam esse auctoritati, quam vt talem maiores nostri tanto, & tali adhibito examine acceptè.

Confirmatur hoc efficaciter, quia ex iis, qui hanc Scripturam, & doctrinam in eo contentam acceperunt, vt diuinam, plures fuerunt, qui, cum antea aliam religionem, & doctrinam professi sunt, & maximo ingenio doctrina imbuti fuerant (vt de Augustino, Iustino, & infinitis aliis manifestum est) ad nostram religionem transierunt. Sed certè est omnino incredibile id eos facturos, nisi euidenter, aut saltem longè magis probabiliter, quod sufficit ad propositum, constaret ipsis illam, aut fuisse receptam primò rationabiliter atque aded præmissa debita circumspectione, aut postea fuisse sufficienter confirmatam.

Confirmatur secundò, quia saltem impossibile est quin tot annorum curriculo, quibus Christiana religio florēt, deprehenderetur aliquando adhibitam non fuisse debitam in ea admittenda diligentiam & curam, præsertim cum tot libri pro & contra scriberentur, tot haberentur disputationes, tot cogereur Concilia, tot vterentur viis ad eam impugnamdam Imperatores, Reges, Principes, Philosophi, diabolus ipse.

Quantum ad secundum de adhibita diligentia

6.
Quarta via a diligentia recipientium. In contingentibus maximè credendum est communitati. Summa examinatione libri Canonici, pro talibus recipit.

1.
Quarta via a recipientium diligentia.

Cur non recepta alia Evangelia quam quatuor.

2.

3.

Nulla mutatio erronea irrepfit in Scripturam.

ria non permittendæ alicuius mutationis, saltem per additionem alicuius, quod non esset diuinæ authoritatis, aut omissione alicuius necessarij ex iisdem principiis constat; quia non est verisimile talem communitatem, qualis est Christiana, in re tam necessaria ad salutem, & conseruationem suæ professionis, fuisse negligentem; nec est vllum indicium, ex quo talis negligentia colligi possit: sine fundamento autem aliquo hoc in dubium vertere esset omnino irrationabile, præsertim cum adhibuerint tantam diligentiam de tempore in tempus in reiciendis quibuscumque nouitatibus concernentibus fidem: & sanè cum semper ab initio nostræ religionis habuerit, & modò habeat plures aduersarios, qui diligentissimè laborant in ea impugnanda, si quæ foret talis mutatio in Scriptura, facilè eam obiectere possent, & ostendere quando contigit; vnde cum id facere non possint, signum satis euidentem moraliter est, tale quid non accidisse.

Nec refert varias esse translationes Scripturæ aequaliter diuersas, & aliqua esse in nostra translatione, quæ non reperiuntur in textu Hebraico, tum quia istæ variationes non sunt factæ in rebus necessariis; tum quia prout Scriptura habet varias explicationes, quarum quælibet est vera, ita potest habere varias translationes, quarum quælibet sit bona: tum quia potius dicendum est mutationem esse factam in libris Hebraicis modò extantibus, quàm textui vulgato aliquid esse additum, quod non fuerat in antiquis codicibus, ex quibus facta erat translatio; tum quia si quid adderetur, id esset specialis assistentiæ Spiritus sancti adscribendum, quem non est credibile permitturum fuisse, vt aliqua talis additio fieret in libris tantæ authoritatis, receptis magis communiter à sua Ecclesia, nisi ipsomet tam concurrente, quàm concurrebat cum primis Scripturæ authoribus.

Varia translationes non derogat authoritati Scripturæ.

S C H O L I V M.

Quinta via est ex rationabilitate eorum qua fides nostra docet: nihil enim docet contra rectam rationem, vel legem naturæ. Hac utitur Tertul. in Apolog. contra Gentes, cap. 39. Iustinus in Apolog. 2. ad Antoninum, paulo post initium. Sexta via est ex irrationabilitate singulorum errorum, quod ostendit Doctor, discurrendo per Paganos, Saracenos, Iudaos, Manicheos. Hac utendum est contra modernos sectarios, quia docent irrationabilia, contra lumen naturæ, vt Deum esse autorem peccati, cum Caluino Inst. cap. 18. §. 3. & 4. & Luther. in assertion. VVitteb. impressus ann. 1520. art. 36. Idque tenentur dicere omnes negantes liberum arbitrium, quod illi negant. Item, non dari opera bona, sed omnia opera esse sordes, immunditias, peccata, Luther. in assert. art. 29. 30. 32. Caluin. 3. Institut. cap. 12. § 4. Item, renouant hæreses antiquas damnatas, negando liberum arbitrium, cum Simone Mago, & Manicheis, bona opera cum eisdem, & Eunomianis, traditiones cum Arianis, penitentiam, & confirmationem, cum Nouatianis, ex Cyprian. lib. 4. epist. 2. orationem pro defunctis, & ieiunia, cum Aërianis, ex August. her. 33. venerationem Sanctorum, reliquiarum, & imaginum, cum Vigilantio, & Iconomachis, &c.

7.
Quinta via a rationabilitate contentorum.

DE quinto ^a, scilicet rationabilitate contentorum, patet sic: Quid rationabilius, quàm Deum tanquam finem vltimum super omnia diligere, & proximum sicut seipsum? id est ad idem, ad quod se, secundum Gregor. in quibus duobus præceptis vniuersa lex pendet, & Propheta, Matth. 22. Item, Matth. 7. *Omnia ergo quacunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Ex istis quasi ex principiis practicis, alia practica consequuntur in Scriptura tradita, honesta, & rationi consona, sicut de eorum rationabilitate patere potest singillatim cuiuslibet pertractanti de Præceptis, Consiliis, & Sacramentis: quia in omnibus videtur esse quasi quædam explicatio legis naturæ, quæ secundum Apostolum ad Roman. 2. *scripta est in cordibus nostris.* Hoc de moribus, & de hoc August. de Ciuit. Dei, lib. 2. cap. 28. *Nihil turpe ac flagitiosum spectandum, imitandumque proponitur, ubi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur.*

Omnia qua fides docet sunt rationabilia.

Sexta ratio ab irrationabilitate singulorum errorum.

De credibilibus patet, quia nihil credimus de Deo quod aliquam imperfectionem importet; immò quidquid credimus verum esse; magis attestatur perfectioni diuinæ, quàm eius oppositum. Patet de Trinitate personarum, & incarnatione Verbi, & huiusmodi: nihil enim credimus incredibile, quia tunc incredibile esset mundum ea credere, sicut deducit August. de Ciuit. Dei 22. cap. 5. mundum tamen ea credere, non est incredibile, quia hoc videmus. De hac autem lege, & honestate Christianorum patet, per Augustinum de Vtilitate credendi lib. 6. cap. 8. *Vulgus marium, & feminarum, &c.*

8.

De sexto ^b, scilicet de irrationabilitate singulorum errorum, patet sic: Quid Pagani pro idololatria sua adducunt, colentes opera manuum suarum? in quibus nihil est numinis, sicut satis ostendunt Philosophi. Quid Saraceni vilissimi porci, Mahometi discipuli, pro suis scripturis allegabunt? expectantes pro beatitudine, quod porcis conuenit, scilicet gulam, & coitum; quam promissionem despiciens Philosophus, qui fuit quasi illius sectæ, Auicenna 9. *Metaph. cap. 7.* alium finem quasi perfectiorem, & homini magis congruen-

congruentem asserit, dicens: *Lex nostra quam dedit Mahomesh, ostendit dispositionem felicitatis, & miseria, quæ sunt secundum corpus, & est alia promissio, quæ apprehenditur intellectu.* Et sequitur ibi: *Sapientibus verò Theologis multo maior cupiditas fuit, ad consequendum hanc felicitatem, quàm corporum, quæ quamvis daretur eis, non tamen attenderunt eam, nec appetiati sunt eam comparatione felicitatis, quæ est coniunctio prima veritatis.*

Quid Iudæi, qui nouum Testamentum damnant, quod in suo veteri promittitur (Ierem. 31.) vt ostendit Apostolus ad Hebræos, c. 3. & 8. Etiam quàm insipidæ sunt eorum cæremonix sine Christo? Christum etiam aduenisse, & ita nouum Testamentum ab eo principaliter promulgatum, sicut authenticum fore recipiendum, Prophetiæ eorum ostendunt. *Non auferetur,* (ait Iacob Gen. 49.) *septrum de Iudæa, nec Dux de femore eius, &c.* Et similiter illud Danielis 9. *Cùm venerit Sanctus Sanctorum.*

Quid asini Manichæi fabulantur primum malum, cùm ipsi, etsi non primi, tamen valdè mali essent? Nónne vident omne ens, in quantum ens, bonum esse? Nónne etiam in nouo Testamento potuerunt videre, esse vetus authenticum, & approbatum?

Quid singuli alij hæretici, qui vnum verbum Scripturæ malè intellexerunt? secundum Augustinum lib. 83. *quæstionum, quæst. 69. Non potest (inquit) error oriri palliatus nomine Christiano, nisi de Scripturis non intellectis.* (Et hoc idèd, quia præcedentia, & sequentia non contulerunt. Vnde ibidem infra: *Solet circumstantia Scripturarum illuminare sententiam) nec etiam alia loca Scripturarum contulerunt. Vnde Hæreses orta sunt per se legendo, quæ conferendo repulsa sunt: quia conferentes, diuersas sententias adduxerunt, quæ ex se inuicem mutuo videri poterant, quomodo & qualiter essent intelligendæ.*

Contra istos est illud verbum Augustini contra Epistolam Fundamenti. *Non crederem, inquit, Euangelio, nisi quia Ecclesia Catholica credo.* Igitur irrationabile est, aliquid Canonis recipere, & aliquid non, cùm Ecclesia Catholica, cui credendo, Canonem recipio, recipiat totum æqualiter. Item, doctrinæ Philosophorum aliquid continent irrationabile, prout de Politis diuersis, ordinatis à diuersis Philosophis probat Aristoteles 2. *Polit. sed & sua in quibusdam est irrationabilis, sicut patuit ex solutione quæstionis præcedentis.*

Hæresis quæque ex Scriptura malè intellecta secundum Aug. de quo bene Tertull. de præscr. c. 38. 39. Vincent. Lirri. c. 35.

Num. 23.

COMMENTARIVS.

I. a **D**E quinto, scilicet rationabilitate, &c. Hoc argumentum est etiam valdè vrgens, tum quatenus tollit penitus rationem dubitandi, quæ posset oriri circa authoritatem diuinam Scripturæ, si quæ contineret morum præcepta rationi, quæ regula est humanorum actuum, dissona; tum, etiam quia non est possibile, quòd diabolus sit author, aut consequenter mali aliqui homines doctrinæ nihil mali, sed omnia bona continentis: & consequenter non potest esse dubium, quin à Deo ipso proueniat. Confirmatur hoc, quia omnis doctrina totalis, quam quæuis alia hominum Congregatio præter Christianam profiteretur, aliqua continet absurda, & rationi naturali contraria, ac propterea Deo sine dubio ingrata: ergo si hæc doctrina nihil tale contineat, signum est Deum in ea proponenda, & inspiranda specialem curam habuisse; vnde enim hæc sola erroribus practicis immunis esset, nisi ex Dei assistentia specialiter? Quòd autem contenta in Scriptura, de qua agimus, sint conformia rationi, patet quantum ad moralia, quia omnia præcepta, consilia, & Sacramenta eius tendunt ad dilectionem Dei, ac proximi; nec aliqua ad hæc ordinantur, quæ vllam apparentiam inordinationis habent. Quantum etiam ad cætera, quæ proponuntur credenda idem etiam non minus constat: omnia enim illa tendunt ad honorem, & gloriam Dei, & declarant perfectiones, & virtutes ipsius. Quòd si aliqua mysteria continerentur in Scriptura, quæ irrationabilia fuissent, profectò melior, & doctior, ac sanctior mundi pars illa non amplecteretur, sicut non amplectitur errores

Scoti oper. Tom. V.

aliarum sectarum, quoniam irrationabiles sunt.

b **D**e sexto, scilicet de irrationabilitate, &c. Ex irrationabilitate omnium aliarum sectarum tam quoad multa absurda, quæ profitentur, quàm quoad defectum motiuorum sufficientium ad eas persuadendas, magnum argumentum desumi potest ad id quod intendimus: nam euidenter moraliter est aliquam esse doctrinã, seu professionem, in qua traditur cultus verus Dei, & modus ad ipsum perueniendi; cur enim conderet Deus homines propter se, eosque ordinaret ad cœlestem beatitudinem, nisi iis, quæ ratione ad ipsam perueniretur, ostenderet: sed non minus euidenter est, quòd ille cultus, & modus potius in doctrina, seu professione rationabiliori, quàm in iis, quæ minus sunt rationabiles, reperiat: ergo cùm omnes sectæ præter Christianam professionem sint irrationabiles, sequitur Christianam professionem, & doctrinam esse illam, in qua verus Dei cultus proponitur, & modus ad ipsum perueniendi. Quòd autem cæteræ sectæ sint minus rationabiles, quàm Christiana professio, vel ex hoc ipso patet primò, quòd aliàs maior, melior, & doctior pars mundi ipsam non profiteretur, postpositis præsertim carnis, & mundi delitiis, ac voluptatibus.

Dices, ante aduentum Christi maior, & doctior pars mundi profitebatur idolatriam, quæ minus sine dubio rationabilis erat, quàm cultus veri Dei, quem profitebantur Iudæi; ergo ex eo quòd maior, & doctior pars mundi sequatur aliquã doctrinam, non colligitur eam esse rationabiliorem. Respondeo, quidquid sit de antecedenti, de quo mihi certius videtur, nunquam doctiores Philosophos opinatos fuisse idola esse colenda, aut dari plures

2. *6. Via ex irrationabilitate Doctrina opposita.*

Probat 1. irrationabilitatem aliarum sectarum.

3. *Replia.*

Responsio.

I. 5. *via ex irrationabilitate Doctrina.*

*Quomodo ex
conuenientia
plurium vi-
rorum docto-
rum, & bono-
rum colligitur
rationabilitas
doctrinae.*

tes Deos, quamuis operibus accommodarent se nonnunquam tempori. Sed quidquid sit de hoc, distinguo consequens; ex eo præcisè, transeat, ex eo quòd sequatur eam, quando vtraque doctrina, seu professio proponitur sufficienter, & quando ad eam sectandam deserunt eam, quam antea coluerunt, nec ex hoc illis emolumenta aliqua particularia diuitiarum, honorum, voluptatum accederent, & quando non apparet euidenter lumine naturali falsitas eius, sicut apparet falsitas pluralitatis Deorum, quos admittebant idololatraz, nego consequentiam. Ex hoc ergo maximè confirmatur rationabilitas professionis Christianæ, & irrationabilitas aliarum omnium sectarum, quòd aliis relictis nulla spe honorum, diuitiarum, aut voluptatum, maior & doctior pars orbis eam sequeretur; quod certè non est verisimile, nec credibile illam esse facturam, nisi esset longè rationabilior doctrina Christiana, quam vlla alia doctrina, quam aliaz hominum Congregationes profitebantur.

4.

*Maior pars
Doctorum vi-
rorum posse
conuenire in
doctrina com-
moda.*

Confirmatur hoc, quia licèt doctissimi homines, & etiam honestissimæ inclinationis, perseuerarent in errore, etiam absurdo fati, quem à parentibus, & maioribus acciperent, & præsertim quando, nisi in eo persisterent, probabiliter timerent offendere suos amicos, aut superiores, aut priuari aliquibus bonis, quibus aliàs gaudere possent. Et licèt etiam ob similes rationes maior pars Doctorum orbis eundem errorem profiterentur; nec id pro fragilitate humana mirari quis deberet, ex qua oritur, vt bonum honestum postponatur bono vtili; ac delectabili à plerisque mortalium: tamen quòd religionem antiquam à maioribus acceptam contra inclinationem naturæ, & consuetudinis, sine violentia, aut spe alicuius boni vtilis, aut delectabilis quis mutaret in aliam, minorem concedens voluptatibus indulgendi licentiam, id prorsus videtur tam ex se absurdum, vt impossibile sit maiorem partem viro- rum doctorum, ac potentum in illud conuenire, nisi moraliter conuincerentur efficacibus rationibus, ac motiuis.

*Non in in-
commoda.*

*Probatum 2.
irrationabili-
tatem prædictam.*

Secundò irrationabilitas doctrinae, quam profitentur aliaz sectæ, patet; quia nõ solum deficiunt ipsis motiua sufficientia ad eam persuadendam sed etiam adsunt motiua omnia, quæ prudenter requiri possunt, vt iudicetur falsa, & erronea; vt patet applicando opposita signa his, quæ modò proponimus, omnibus sectis in particulari: omnis autem illa doctrina, vt irrationabilis reicienda est, quæ cum proponenda sit communitati nomine Dei tanquam ab ipso profecta, non habet vias vllas, quibus in hoc ipso fidem sibi conciliare possit. Et sanè quomuis à parte rei, doctrina, quam quis proponeret, esset reuera à Deo inspirata, & proponenti id constaret euidentissimè; tamen id irrationabiliter crederetur ab aliis, nisi aliunde constare posset, quòd ita esset: & hinc dicit Scriptura Ecclesiast. 19.

*Cetera secta
non habent
motiua suffi-
cientia, & cõ-
sequenter sunt
irrationabili-
tes.*

*Non est citò
opudendum.*

Qui citò credit, hoc est, qui statim paratus est; ad quæcunque audierit credenda, sine motiuis sufficientibus ad conciliandam fidem narranti, *lenis est corde*, & consequenter irrationabiliter procedit. Quòd si hoc ita non esset, quotidie oriri possent noua Religionum monstra, & quicquæ posset quacumque sibi occurrentes chimeras tanquam à Deo reuelatas, proponere; nec alij malè facerent credendo: & sic etiam nullius momenti esset illud, 1. Ioan. 4. *Nolite cre-*

dere omni spiritui; sed probate spiritus si ex Deo sint; quæ absurdissima prorsus sunt.

Confirmatur hoc specialiter contra modernos hæreticos, qui autoritatem suæ doctrinae fundant in spiritu suo priuato, seu in dictamine interno, quòd dicunt à Spiritu sancto sibi communicari ad discernendas veritates ad salutem necessarias: illa doctrina tanquam irrationabilis reicienda est, quæ non potest persuaderi, nisi iisdem viis, quas æquè commodè adhibere possunt professores falsæ doctrinae ad eam persuadendam, vt ex se manifestum est: sed doctrina innixa solummodo spiritui priuato est talis, ergo vt irrationabilis est reicienda à quouis communitate. Probatum minor, quia quicumque hæretici, & professores erroneæ doctrinae, possunt æquè dicere suam doctrinam esse inspiratam sibi à Spiritu sancto, & ita dictatam internè, vt ipsi de ea dubitare non possint: ergo æquè possunt probare suam doctrinam, ac hi quos impugnamus, si sufficiat recurrere ad spiritum priuatum.

5.
*Priuatus spi-
ritus Calui-
nisticus reii-
citur 1.*

Confirmatur secundò contra eosdem, quia quandoquidem certum sit spiritum priuatum eorum omnium, qui contradicunt sibi (quemadmodum ex aduersariis plurimi inter se dissentiant grauissimè, vt omnes fatentur, cum tamen vnusquisque innitatur spiritui priuato, & in eum refundat veritatem suæ doctrinae) & quorum aliqui consequenter necessariò errant, non posse esse à Spiritu sancto, sed alicuius ex illis spiritum debere procedere à diabolo, qui transformat se in Angelum lucis; vel ex aliquibus aliis naturalibus principiis; vt quis prudenter existimet suum, vel alterius spiritum esse bonum, oportet adesse aliqua motiua, quæ id persuadeant; vt manifestum est, & qui sine talibus moueretur, omnino irrationabiliter procederet; & doctrina, quæ vt id faceret suaderet, irrationabilis censenda est, vt potè lumine naturali omnino contraria: ergo non sufficit spiritus priuatus, & consequenter doctrina hæreticorum illi soli innixa est irrationabilis, & nullo modo à Deo inspirata. Deinde quis dubitet contra omnem rationem esse, quòd Deus hunc spiritum bonum priuatum Lutheri, Caluini, & aliis hæresum nostræ ætatis professoribus, quorum infamis vita, & mores, non rationi tantum, sed toti Scripturæ oppositi, omnibus constant, communicauerit; non verò sanctissimis viris nostræ religionis professoribus, Augustino, Hieronymo, Bernardo, Francisco, Dominico, quos ipsimet aduersarij, vt plurimum, fatentur, aut Sanctos, aut bonæ saltem, & immaculatæ vitæ, ac conuersationis fuisse.

*Reiicitur 2.
idem spiritus.*

*Irrationabile
est existimare
spiritum bonum
communicari
hominibus
mala vita, &
non boni.*

Paret tertid eadem doctrinae aliarum sectarum irrationabilitas, discurrendo de singulis in particulari; sed quia id longiorem, & non necessarium requireret discursum; nec modò cum aliis controuersia esse circa hoc posset, quam cum hæreticis huius ætatis, aut Mahumetanis, qui in aliarum sectarum, præter suas, irrationabilitate conueniunt: sufficit ostendere, quòd hæ duæ sectæ contineant irrationabilem doctrinam. Et in primis id certum est de Mahumetanis, tum ex eo quòd vltimam felicitatem post hanc vitam consequendam statuunt in voluptatibus corporeis: quod cum videretur absurdum Auicennæ Philosopho eiusdem sectæ, aliam ipsemet statuit, quam tamen à Mahumete non acceperat, vt patet

6.
*Probatum 3.
irrationabili-
tatem aliarum
sectarum.*

*Mahumetica
secta absurda.*

*Abfurditas
doctrinae mo-
dernorum ha-
sitorum.*

ex loco citato à Doctore; tum ex pluralitate vxo-
rum, quam concedunt; tum ex eo quòd prohi-
beant vllum exaimèn, aut difquisitionem fux do-
ctrinæ; & omnem etiam literaturam. De hære-
ticis etiam id non minùs manifèftè apparet, qui
ieiunia, elemofynas, vigilias, & alia bona opera
vbique in Scripturâ veteri, & noua, quam ipfi-
met profitentur, laudata, & inculcata, parui fa-
ciunt, ac contemnunt. Deinde quid abfurdius cogi-
tari poteft, quàm contemnere traditionem
Apoftolicam à maioribus de manu ad manum ac-
ceptam, fine qua nec ipfam Scripturam, aut
quoad partem, aut quoad totam cognofcere pof-
semus; & expositiones fanctorum Patrum, &
Conciliorum reicere in rebus merè dependenti-
bus à voluntate diuina nobis non aliter mani-
feftata.

Quòd fi irrationabile videretur, fi quis paren-
tibus, ac amicis dicentibus fe baptizatum fuiffe
non crederet, & propterea vellet de nouo bap-
tizari, cùm tamen non habeat tot motiua credendi
eorum authoritari, quot habet ad credendum Ec-
clefiæ; profectò multò magis id fentiendum eft
de eo, qui recederet ab authoritate tot Patrum, &
hominum doctiffimorum, qui noftam fuftinuere
doctrinam, & quos nemo dicit fuiffe malæ fidei,
aut conuerfationis. Adde illum ipfum recurfum
ad fpiritum priuatum de quo fuprà n. 2. 2. tanquam
ad controuerfatum fidei iudicem omnino irra-
tionabilem effe; cùm nemo poffit alteri oftendere
fuum fpiritum effe bonum potiùs, quàm malum.
Omitto varia alia capita, ex quibus hæc irratio-
nabilitas conuinci poffit, de quibus Controuer-
tistas confulere licet.

S C H O L I V M.

*Septima via, ex ftabilitate Ecclefiæ, quia eius doctrina femper eft eadem, & ipfa nunquam de-
ficit, non obftantibus quibuscunque perfecutionibus, & perpetuam habet Epifcoporum ab
ipfo Petro fucceffionem. Hoc tertium de fucceffione pro Ecclefiæ ftabilitate vrgent Aug. c. 4.
contra Ep. Fund. & Ep. 165. Iren. lib. 3. c. 3. Optat. contra Parmen. c. 2. Cypr. lib. 1. Ep. 6. & lib.
4. Ep. 9. Tertul. de præfcript. c. 32. 36. Vincen. Lirin. c. 33. Tria hæc defunt fectariis. Non folum
inter fe, fed finguli fibi contradicunt. De Luthero docet Cocleus, libro in fcripto, Lutherus Se-
pticeps. Caluini Antilogias 24. refert Coccius, ipfius verbis. Quòd deficiant fecta, conftat
ex omnibus, qua hætenus orta funt, & per Dei gratiam conftabit de iis, qua modò extant.
De defectu fucceffionis, & miffionis, res eft patens, quia nemini fuccedentes à fe ipsis
orti, funt fectarij.*

DE feptimo, ^a fcilicet de Ecclefiæ ftabilitate, patet quoad caput, per illud Auguft. de
vtilitate credendi quafi in fine (c. 17.) *Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profe-
ctum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclefiæ condere gremio, qua, ufque ad con-
feffionem generis humani ab Apoftolica Sede per fucceffiones Epifcoporum frufta hereticis cir-
cumlatrantibus; & partim plebis ipfius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam mi-
raculorum maieftate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? & parum pòft: Quid eft aliud,
quod tam ingratiuè poteft effe opimioni atque auxilio diuino, quàm tanto labore prædicta aucto-
ritati velle refiftere? Vnde Gamaliel Act. 5. Si eft ex hominibus confiliu hoc, aut opus, diffolue-
tur: fi verò ex Deo eft, nõ poteritis diffoluerè illud, ne fortè & Deo repugnare videamini. & Luc.
22. ait Dominus Petro: Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando con-
uerfus confirma fratres tuos. Firmitas enim Ecclefiæ in membris, patet per illud Auguft. de
vtilit. credendi, c. 17. Imperitum etiam vulgus marium fæminarumque in tam multis diuerfis
que gentibus & credit, & predicat. Similem fententiam dicit contra Ep. Fundamenti. *Quis
enim tantam multitudinem ad peccata pronam, ad legem contrariam carni, & fanguini fer-
uandam induceret, nifi Deus?* Et confirmatur, quia fecta ludæorum non manet in vigore, *Nulla here-
ficur ftabilis.*
Si obiicitur de permanentia fectæ Mahometi: Refpondeo, illa incepit plus quàm fexcen-
tis annis poft legem Chrifti, & in breui, Deo cooperante finietur, quæ multum debilita-
ta eft anno Chrifti 1300. & eius cultores multi mortui, & plurimi funt fugati, & Pro-
pheta dicitur effe apud eos, quòd citò finienda eft fecta illa.*

9.
*Septimaria
à ftabilitate
Ecclefiæ.
Succeffio E-
pifcoporum
in Sede A-
poftolica.
Confiliu, &
opus homi-
nis inftabi-
lia, Dei ve-
rò indifolu-
bilia.*

C O M M E N T A R I V S.

I.
*7. via ex ftabi-
litate Ec-
clefiæ.*

DE feptimo; fcilicet, Ecclefiæ ftabilitate, &c.
Ex hac via ad propofitum formari debet argumētum hoc modo: Illa doctrina, & Scriptura eft diuina, & à Deo fpecialiter reuelata, & confirmata, quæ vt talis recipitur ab Ecclefiâ, & congregatione illa hominum, quæ femper ab initio inftitutionis fux manfit ftabilis in eiuſdem fidei, ac doctrinæ profefſione per plurimos annos, non obftantibus variis perfecutionibus,
Scoti oper. Tom. V.

& hoc fine emolamento aliquo carnis, ac fanguinis; fed talis eft Scriptura de qua loquimur: ergo, &c. Probarur maior. Quia Deus nõ folet concurrere ad conſeruationem vllius fectæ, tam longo tempore, quàm durauit noſtra fides, feu religio, niſi illius quæ profitetur veritatem, & quæ ſibi placet, vt patet experientia; & præfertim vbi datur via diſputandi pro, & contra principia fidei, & magno ſtudio veritas eius indagatur, vt fit

Replica.
Responsio.

Quando incipit Mahometana religio.

in nostra Religione. Quod si dicas sectam Mahuricam multis annis durare. Respondeo eam non durare tot annis, quot nostra, incepit enim plusquam sexcentis annis post Christum; nam Mahoma ipse natus an. 569. incepit communicare suam doctrinam ann. 606. aut 609. vt ostendit Iacobus Bleda in sua historia de Mauris Hispaniæ. Deinde professores eius interduntur omni examine, nec habent inter seillos viros doctos, nec alios audire permittuntur: & præterea habent magnam libertatem indulgendi voluptatibus, cum liceat ipsis habere tot vxores quot sustentare possunt. Vnde non est mirum quod perseverarent semper in eodem errore, cum nulla sit ipsis relicta humanitas via ad discernendam veritatem.

2. Hoc modo si proponatur argumentum ex hac via, vniuersaliter conducit ad probandam Scripturæ, & Ecclesiæ autoritatem contra omnes hæreticos, & infideles, ac cuiuscunque sectæ professores. Sed posset formari particularius contra hæreticos argumentum, qui fatentur quidem Scripturam esse diuinam, non tamen secundum quod exponitur ab Ecclesia Catholica Romana, quam putant non esse veram, ac legitimam. Contra hos, inquam, ex hac via stabilitatis Ecclesiæ potest argumentari hoc modo: Scriptura est sacra, & diuinæ autoritatis in eo sensu quo intelligitur à verâ Ecclesiâ, illaque que in eadem Scriptura fundata dicitur, & cui promittitur stabilitas, & conseruatio perpetua; sed is est sensus, quo nos vitmur: ergo, &c. Probatur minor; quia nostra Ecclesia est illa, quæ est instituta in Scriptura, & cui promissa est stabilitas, & perpetua conseruatio: ergo sensus, quo vitmur, est sensus veræ Ecclesiæ, & consequenter Scriptura in eo sensu est diuinæ autoritatis. Probatur antecedens: quia illa sola Ecclesia est censenda instituta in Scriptura, & ea cui in eadem Scriptura promittitur perpetua conseruatio, quæ per continuam successiorem

Ecclesia Romana est illa qua in Scriptura dicitur fundari.

Episcoporum propagata est ab Apostolis, & Petro ad hæc vsque tempora; sed talis est Romana sola, & nulla alia: ergo, &c. Probatur minor; quia non Ecclesia vlla infidelium, aut Iudæorum, cum de earum institutione nulla prorsus fiat mentio in Scriptura, vt patet.

Non etiam Ecclesia vlla hæreticorum, siue eorum, qui præcesserunt, & quorum errores iam explorati sunt, cum iam desierint, siue eorum, quorum hæreses modò vigent in Germania, Gallia, Anglia; quia certum est primos auctores, seu suscitantes horum errorum, vt Lutherum, ac Caluinum, non fuisse institutos in successores Apostolorum in auctoritate Episcopali, aut aliqua alia, quæ sufficeret, vt essent capita, aut præsides, aut superiores Ecclesiæ; cum non possit assignari, quis iis auctoritatem dederit: vnde nec alij eorum successores, aut ab ipsis instituti, possunt vlla ratione dici Apostolorum successores: at in nostra Ecclesia, qui capita censentur, vt manifestum est ex omnibus historiis, successerunt vnus alteri ordinato modo, vt aliarum rerum publicarum capita sibi inuicem succedere solent; nec potest vnus aliquis assignari, qui primus inceperit, & non deriuauit auctoritatem suam ab iis, qui poterant eam communicare, eo modo quo in prædecessores deriuata est: ergo nostra sola Ecclesia est illa, quæ in Scriptura instituta dicitur, & conseruanda in finem sæculi. Ex hoc autem loco obiter insinuauerim, quam absurdè dicatur Scotum obisse ante annum millesimum tertiesimum, cum hîc meminerit ipse victoriæ contra Mahometanos, quâ multum debilitati sint eodem anno 1300. obtentæ. Sed quantum ad hoc, & alia historica, quæ ex hac huius anni mentione dubium facessere possint, lectorem remitto ad vitam Scoti his operibus præfixam, in qua illa accuratius, quam in aliis eiusdem vitis discutuntur.

Ecclesia Hæreticorum non est illa, qua fundatur in Scriptura.

Vbi sunt successores Apostolorum.

SCHOLIUM.

Octaua via ex miraculis. Hac vtuntur Augustinus hîc citatus, & lib. de vtilit. credendi, c. 16. Chrysostr. hom. 3. in 2. ad Cor. Richard. Viêt. 1. Trinit. 2. Nazianz in Cyprian. Greg. Turon. de gloria Mart. lib. 6. c. 22. & per totum, vide Iren. lib. 2. c. 36. & Aug. 13. contra Faust. 5. vide Apol. protest. tract. 2. c. 3. sect. 7. vbi adducit Patres allegantes miracula in confirmationem omnium ferè questionum, qua inter nos, & Hæreticos controuertuntur. Hac viâ vitmur contra sectarios, quia extra Ecclesiam nulla miracula sunt: quia Deus non confirmat falsam doctrinam: frustra tentauit Simõ Magus resuscitare mortuum, ex Egeippo 3. de excidio Hieros. c. 2. & Manichæus sanare filium Regis Persarum, ex Epiph. Her. 66. frustra tentauit Lutherus eicere de quadam sua discipula diabolum, à quo ferè necatus est; teste Staphilo Apol. 2. qui interfuit, & Cocleo in actis ad an. 1523. & Genebr. ad an. 1536. Caluinus tentauit resuscitare mortuum fictum, & fecit mortuum verum, Bolfecus c. 13. vita eius, Surius ad an. 1538. de quo verificatur illud Tertul. de præscript. c. 30. dicentis hæreticos imitari Apostolos in peruersum. Illi, inquit, de mortuis viuos faciebant: isti de viuis mortuos faciunt. Sed in Ecclesia Catholica per omnes atates facta sunt miracula, in cõfirmationem veritatum fidei, de quo Bellarm. lib. 4. de notis Eccl. c. 14. nec vlla gens conuersa est sine miraculis, vt constat ex annalibus Ecclesiasticis, & politicis omnium nationũ, & ipsi Centuriatores. c. 13. cuiuslibet ætatis, referunt talia, ex auctoribus cuiuslibet temporis. Nec obstat, si dicas cum Caluino præfatione in instit. miracula esse partim conficta, partim diabolica: quia sic Pharisei dixerunt de Christo, in Beelzebub principe demoniorum eicit demonia. Præterea diabolicum, & blasphemum est, id asserere de iis, qua Sancti scribunt de Sanctis, vt Nyssen de Thaumaturgo, Athanasius, & Hieron. de Antonio, Seuerus de Martino, Gregorius de Benedicto, Bernardus de Malachia, Bonauentura de Francisco, & alij multi Sancti, qui aliorum Sanctorum vitas scripserunt, quibus integra fides adhibenda est, vel omni historia omnis fides penitus abneganda, quod nullus sane mentis admittet.

DE octauo, * scilicet de miraculorum claritate, sic patet. Non potest esse testis falsus Deus: sed Deus inuocatus à prædicante Scripturam, vt ostenderet doctrinam eius esse veram, fecit aliquod opus sibi proprium, vt potè miracula, ac per hoc testificatus est illud esse verum, quod iste prædicauit. Confirmatur hoc per Richard. 1. de Trinitate, c. 2. vbi suprà: *Domine, si est error, à te decepti sumus: nam tantis signis confirmati sumus, quæ non nisi per te fieri possent.*

Quòd si dicatur miracula non fuisse facta, aut etiàm quòd ipsa non testantur veritatem, quia Antichristus faciet miracula: Contra primum dici potest illa sententia Augustini de Ciuit. lib. 22. cap. 5. *Si ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis vnum grande miraculum sufficit, quòd iam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit.*

Nota valdè illud capitulum, quia si quicquid quod credimus, dicatur incredibile esse, non minùs est incredibile: *homines, inquit, ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos, rem tam incredibilem, tam efficaciter, mundo, & in illo etiàm doctis persuadere potuisse, vt mundus illud credat, sicut iam credidisse videtur: nisi per illos aliqua miracula fierent, per quæ mundus ad credendum induceretur.* Vnde subdit: *Qui propterea exiguo numero ignobilium, infimorum, imperitorum hominum credidit: quia in tam contemptibilibus testibus, multo mirabilius diuinitas seipsa persuasit.* Quid enim incredibilius, quàm vt ad legem contrariam carni, & sanguini Doctores pauci, & rudes, & pauperes possent plurimos potentes, ac sapientes conuertere? Quod specialiter patet de multis sapientibus, primò fidei rebellibus, postea conuersis, vt de Paulo priùs persecutore, postea Gentium Doctore: & de Augustino priùs per Manichæos seducto, postea Doctore Catholico: de Dionysio priùs Philosopho, postea Pauli discipulo; & de Cypriano priùs Mago, postea christianissimo Episcopo, & de innumeris aliis conuersis.

Contra idem, secundò dici potest illud August. de Ciuitate Dei, lib. 10. cap. 18. *An dicet aliquis ista falsa esse miracula, nec fuisse facta, sed mendaciter scripta? Quisquis hoc dicit, si de his rebus negat omnino ullis literis esse credendum, potest etiàm dicere, nec Deos ullos curare mortalia, &c. & ibidem de eodem: Si libris magicis (sive quòd honestius putant) Theurgicis credunt, quid causa est cur illis literis nolunt credere ista facta esse? Contra idem tertio, quia quædam facta, non nisi à nimis proteruentibus negari possunt, vt sunt miracula facta à Syluestro coram Constantino, tam in curatione lepræ eius; quàm in disputatione eius contra Iudæos: quæ facta tanquàm celeberrima mundum non lauerunt.*

Contra secundum dici potest, quòd si quis inuocatus in testem, signum consuetum testificationis permittat adduci, & præsens non contradicat, talis taciturnitas non stat cum veritate perfecta; miraculum autem est tale signum Dei, vt testis: igitur si permittat miracula fieri à Dæmonibus, non contradicens, enuncians scilicet illa non esse testimonia sua, non videtur esse perfectè verax, quod est impossibile. Et per hoc dicitur ad illud de Antichristo, quòd prædixit illa miracula facienda, non esse testimonia veritatis, sicut patet *Matth. 24. & 2. ad Thessal. 2.*

Item, contra idem est differentia miraculorum, quæ fiunt à Deo, & quæ fiunt à diabolo. De qua differentia tractat Augustinus de vtilitate credendi, prope finem. *Miraculum, inquit, voco quicquid arduum, aut insolitum supra spem, vel facultatem mirantis appareret, quadam solùm faciunt admirationem, quadam magnam gratiam beneuolentiàmque conciliant: qualia fuerunt Christi miracula, vt pertractat ibi diffusè.*

Item, contra vtrumque potest dici, quòd sunt aliqua miracula facta in lege Christianna, in quibus non potest esse deceptio, quin sint facta: nec quin sint testimonia veritatis, quia à Deo facta; scilicet raptus Pauli, & reuelatio contingentium futurorum. Primum patet, quia impossibile est aliquem decipi credendò circa se videre essentiam Dei: ergo impossibile fuit Paulum se credere illam videre, nisi eam videret. Sed hoc asserit de se *2. ad Corinth. cap. 12.* secundum expositionem Sanctorum: illud igitur fuit verò factum, & non tantum apparenter. Probatio primi antecedentis, quia nullus potest decipi circa aliquod principium primum credendo se intelligere illud, cum non intelligat tale principium: quia tunc non constaret ex terminis apprehensis, quòd esset principium, & quòd non: ergo multò magis non potest decipi circa Deum visum. Consequentia ista patet, quia plus distat visio Dei ab intellectu cuiuslibet subiecti, (etiàm quantum ad perceptionem intellectus iudicantis) quàm distet intellectio principij complexi, ab intellectu cuiuscunque non principij. Item, qualiter intellectus crederet se quietari, si non quietaretur, nonne poterit cognoscere inclinationem suam ad verum, quod non videt? Si crederet se videre Deum, crederet se quietari in Deo, si non videt,

10.

Octaua à miraculorum claritate?

De miraculis, & eorum efficacia, vide August. hic citatum, & cap. 8. & 10. ciu. 18. Greg. Nyss. in vita Thaumatis. Basil. de Spiritu sancto 29. Athan. & Hier. in vita Antonij.

11.

Miracula esse signa infallibili vere fidei, & Syluestri esse notissima.

In quibusdam miraculis non potest esse deceptio.

12.

non quieratur. *Stultius* (ait Augustinus) *nihil dici potest, quàm quòd falsa opinione anima sit beata*, 11. de Ciu. c. 4. Secundum scilicet, quòd à solo Deo fieri potuit, est manifestum: quia nulla creatura potest animam beatificare, nec simpliciter, nec ad tempus.

Prædictio futurorum miraculorum infallib.

Secundum patet ex multis Prophetis, in vtroque Testamento. Vnde contra falsa miracula Antichristi posset sibi obiici, saltem de istis duobus, hoc modo: Si tu es Deus, fac me videre essentiam diuinam nudè, & post visionem memoriam certam habere visionis, & certitudinem, quòd illa fuit visio essentiæ diuinæ, & tunc credam tibi. Item, si tu es Deus, dic mihi, quid faciam, vel quid cogitabo, vel appetam pro tali hora. Et huiusmodi viæ efficaciam ex miraculis innuit Saluator Ioan. 5. *Opera, quæ ego facio, ipsa testimonium præhibent de me. si mihi non vultis credere, operibus saltem credite.*

C O M M E N T A R I V S.

1. 8. via ex miracul.

2. **D**E octauo, scilicet, de miraculorum claritate, &c. Hæc via est maximè efficax, & ordinaria ad persuadendam doctrinam aliquam nouam; vnde adhibita est in conuersione prima cuiuscunque nationis, ac regni, vt patet ex omnibus historiis. Fundatur autem potissimum in his duobus principiis. Primum, quòd Deus non concurrat ad faciendam miracula in confirmationem alicuius doctrinæ, quæ vera non est, quia aliàs ipse deciperet, & sequentes falsam doctrinam sic confirmatam essent excusabiles, cum ipsi regerentur per dictam rellæ rationis, quæ sine dubio dicitur sequendam esse illam doctrinam, quam Deus ipse approbat, & suadet; nullam autem potius approbare dicendus est, quàm eam in cuius confirmationem opera aliqua excedentia vim, & potestatem naturæ exercet. Secundum principium est, quòd talia miracula facta sint in confirmationem doctrinæ contentæ in Scriptura, & quam profitentur Romani Catholici.

Non confirmat Deus falsa miracula.

Primum ex his principiis est ita verum, vt communiter doceatur, nec de potentia absoluta posse Deum confirmare miraculis falsam doctrinam, sicut nec mentiri: & hinc deducitur maior certitudo fidei supra omnes scientias naturales; quia scilicet innititur authoritati Dei, quàm magis repugnat fallere, aut falli, quàm principia vlla naturalium doctrinarum esse falsa. De quo Scholastici videantur in materia de fide.

2.

Secundum principium constat ex omnibus Ecclesiasticis historiis, quibus qui non vellet assentiri impudentissimus esset censendus; & eadem ratione omnibus omnino libris, & omni humanæ authoritati fidem adhibere non posset; nec haberetur vlla certitudo de patre, matre, cognatis, amicis, quibus absurdus, qui locum sua incredulitate daret, ab omni humana societate esset ablegandus.

Miracula sunt facta in confirmatione professionis Christianæ.

Sed & illud etiam quod Doctor ex sancto Augustino adducit contra eos, qui negarent hæc miracula facta esse, maximam vim habet, nimirum, quòd hoc ipsum grande miraculum esset, totum orbem, aut maximam melioremque, & doctiorem partem eius fuisse conuersam absque miraculis ad doctrinam amplectendam, contrariam non solum maiorum institutis, sed carni profus, & sanguini, idque per viros simplices, ignobiles, paucos, & si sæculares litteraturam spectes, omnino indoctos. Itaque, dum negantur alia miracula, conceditur hoc, quod non minus, quàm illa, stupendum est: vnde aliquod miraculum in confirmationem nostræ doctrinæ, & consequenter Scripturæ factum fuisse non potest, nec à proteruo negari. Videatur ipse textus, qui satis clarus est: in quo illud aduertendum, quòd

Scotus dicat S. Cyprianum prius magum, postea factum Christianissimum Episcopum, quia de re est controuersia historica, aliquibus dicentibus illum Cyprianum, qui cum Iustina Virgine passus legitur, & de quo solo, quòd fuerit magus, constat; fuisse Carthaginensem Episcopum, coincideretque cum illo celebri, cuius eruditissima habemus opera; aliis asserentibus illum magum non fuisse Carthaginensem, sed benè Antiochenum Antistitem; aliis denique existimantibus illum nullo modo fuisse Episcopum. Scotus aliquam ex primis duabus sententiis supposuit, quam, incertum est; nam omnis Episcopus poterat dici Christianissimus, vt Scotus vocauit illum magum. Prima sententia minus habet probabilitatis; tum, quia in Breuiario Romano, sicut & in Martyrologiis antiquis omnibus, tanquam diuersi Sancti, præponuntur diuersis diebus, licet eodem Septembri mense Cyprianus Episcopus Carthaginensis, & Cyprianus magus; tum, quia in pluribus, quas diuersi auctores veteres, & inter eos aliqui Patres scripsere vitas Cypriani Carthaginensis, operibus eius præfixis, nulla profus fit mentio, quòd fuit magus; tum ob plures alias rationes, quas videre licet apud Pamelium in initio eorundem Cypriani operum. Vide etiam Notas Baronij ad Martyrol. Rom. 14. Septemb.

S. Cyprianus magus an Episcopus Carthaginensis.

Quòd si obiiciatur huic rationi ex miraculis deductæ, etiam dæmonem plura facere posse ex iis, quæ pro miraculis à nobis ipsis referuntur, & Antichristum facturum plurima signa ad confirmationem suæ doctrinæ, & consequenter ex miraculis non posse colligi veram doctrinam. Doctor triplicem dat responsum. §. *Contra secundum*, & seq. Primum, negando dæmonem in confirmationem doctrinæ falsæ facere miracula vlla, siue illa quæ excedunt capacitatem ipsius, vt sunt prædictiones futurorum contingentium; aut reuelationes secretorum cordium, ac resuscitationes mortuorum, siue etiam alia, quæ non videntur excedere capacitatem ipsius, vt sunt repentinæ sanationes infirmitatum, vulnerum, ac cicatricum, & similia. Negando, inquam, ipsum facere vlla ex his miraculis, quin Deus sufficienter significet illis miraculis fidem non esse adhibendam: vnde de facto prædixit Antichristum facturum plurima signa, quæ tamen non debere credi asseruit, quod sufficit, vt ipse non habeatur ipsis fides. Cum etiã magi, & sapientes Pharaonis in parandis signis cum Moyse contenderet, vt haberetur in Exodo, tandem victi dedere manus, ipso superante, & proinde clarè constare potuit potius Moyse, quàm ipsorum signis credendum fuisse. In sæcularibus quoque gentium historiis plurima leguntur portenta, quæ videri possunt apud nostrum Medinam, qui eruditè,

3.

Obiectio contra octauam viam.

Diabolus non facit miracula sufficienter ad confirmandum errorum.

ac grauitè hæc omnia signa pertrahat; sed non legitur tamen ea facta in doctrinæ vllius falsæ confirmatione. Quod si in hoc genere Deus non ligaret diabolo manus, cum auidissimus sit nostræ perditionis, & sciat nihil plus autoritatis conciliare dogmatibus vllis; quam extraordinaria aliqua signa, & prodigia, quis dubitet quin plurima esset patraturus in confirmationem hæresum? hoc autem cum non faciat, satis patet, quàm verum sit illud Apostoli 1. Corinth. 10. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tribulari supra id quod potestis.* Sic autem tribularemur, si in confirmationem hæresum signa, & portenta fierent ea ratione, vt non posset colligi ex circumstantiis antecedentibus, ac concomitantibus quod iis non esset credendum.

4.
Examinanda
sunt miracu-
la.

Itaque non sufficiunt quæcunque signa facta in confirmatione doctrinæ. ad eam confirmandam, sed examinandæ sunt circumstantiæ, & specialiter videndum est, vt rùm doctrina sic confirmata, aut ex se tendat in malum, aut contraria sit doctrinæ, aliis æquivalentibus, aut maioribus signis confirmatæ; quod si alterum horum contingat, vel hoc ipso Deus sufficienter declarat iis signis non esse credendum: sin neutrum ex his accedat, nec aliquid aliud indicium falsitatis, omnino sunt sufficientia signa veræ doctrinæ, & mouere possunt prudenter ad fidem; nec qui iis duceretur, leuis esset corde, vt dicitur esse qui cird credit, Eccl. 19. In proposito autem nostro illa, quam profitemur doctrina, confirmata est signis, & miraculis multis, nec in se continet aliquid mali, nec contraria est vlli doctrinæ æquivalentibus signis confirmatæ; nec aliunde ex vlllo capite constat, quod his signis non sit credendum, vt patet: ergo signa illa sufficiunt ad eius confirmationem. Quæcunque verò alia doctrina, quæ asseri potest vllis signis confirmata, in aliqua ex his conditionibus deficit, vt discurrendo per omnes est manifestum, & speciatim doctrina Antichristi, quæ maximè omnium confirmabitur signis, deficit in conditione conformitatis ad doctrinam Christi, quæ æquivalentibus ad minus signis comprobata est, & in difformitate ad rectam rationem, quia suadebit inhonestæ & turpia.

Responso 2. ad
obiectionem.

Differetia in-
ter miracula
facta à Deo,
& diabolo.

5.

Respondet tertio, aliqua esse miracula, quæ facta sunt in confirmationem nostræ doctrinæ, quæ

excedunt capacitatem diaboli, & totius naturæ, & propterea refundi debent in Deum tanquã in authorem: vnde sequitur saltè ex his miraculis nostram doctrinam esse veram, quamuis non posset sequi ex aliis miraculis. Huiusmodi verò miraculorum duo proponit genera, vnum consistens in præuisione futurorum contingentium, quæ sine dubio fieri non potest certò, & determinatè, nisi Deo reuelante: alterum consistit in raptu Pauli 2. Cor. 12. in quo, vt supponit hic Doctòr, vidit essentiam diuinam; cuius visionis postea etiam meminit. Euidens autem est, nec diabolo, nec vllam creaturam posse communicare talem visionem essentia diuinæ: vnde Deus ipse necessariò dicendus est causa quæ principaliter communicauit ipsam. Contra hoc secundum miraculum duo obici possunt: primò quòd Paulus mentiretur: secundo quòd posset decipi iudicando se vidisse diuinam essentiam, cum eam non viderit. Sed facillè respondetur, ad primum quidem quòd sic negaretur fides vlli homini, nulli enim potius, quam Paulo, credendum esset; cum non habuerit vllam occasionem fingendi talem visionem ad confirmationem istius doctrinæ nouæ, ex qua insinuanda nullum posset expectare commodum, sed potius plurimas persecutiones, & difficultates.

Qua miracu-
la inquit dia-
bolus patra-
ret?
Responso 3.

Paulus vidit
essentiam di-
uinam.

Ad secundum responderetur primò, quòd non est vnde colligatur ipsum deceptum fuisse: nam sine dubio Deus posset ipsi communicare talem visionem. Secundò, quia non est verisimile vllum creatum obiectum potuisse ipsi proponi, quòd ita fatiaret, & perficeret ipsius potentiam, & in se appareret tantæ excellentiæ, vt putaret ipsum esse Deum; neque enim assignari potest, quòdnam esset obiectum creatum, quod id præstare posset. Supponit hic Doctòr Paulum vidisse clarè diuinam essentiam, de quo tamen inter Theologos controuertitur; sed controuersia hæc ad suum locum referenda est.

Quomodo pos-
set occurri
miracula cõ-
fingenti?

Ex his proponit optimam viam redarguendi Antichristum, & quemcunquè aliud pseudo-prophetam, qui vteretur signis, de quibus dubitaretur, vt rùm à Deo fierent ad confirmationem istius doctrinæ, quæ proponeretur amplectenda. Nam optimè posset quis ab iis petere, vt facerent aliquid ex his duobus signis, quæ certum est, non posse fieri nisi à Deo: nimirum aut vt reuelarent aliquid futurum contingens, vt quid sit ipsemer, cui signum proponitur, facturus, vel cogitaturus post vnã, vel alteram horam, aut diem; aut vt ostenderent essentiam diuinam, sicut ostensa est Paulo: quod si neutrum ex his facere velint, aut possint, meritò quis negaret fidem doctrinæ illorum ob alia illa signa, de quibus incertum esset, an à Deo, vel à diabolo fierent; si tamen potius non esset certum, quòd essent ex diabolo.

SCHOLIUM.

Addit duas alias vias ad octo adductas. Prima est à testimonio extraneorum, qui fidem nostram, & professores eius laudarunt, vel pradixerunt: & adducit Iosephum, & Sibyllam. Quo argumento vtitur Aug. 18. Ciuit. 4. & Tert. lib. ad Scapularum, & Chrysost. oratione 3. contra Iudeos, quam inhumane Ethnicis Imperatores Catholicos tractabant, & amabant, vide apud Eusebium lib. 8. c. 1. & 9. c. 9. Secunda via, quòd Deus non deest querentibus eum, iuxta id Luc. 11. Omnis qui petit accipit, & iterum: Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester dabit spiritum bonum petentibus se? ergo non denegauit Deus veram fidem sine qua impossibile est ipsi placere, Aug. Amb. Hieron. Thaum. Basil. Bened. Franc. ceterisque Sanctis, qui toto corde quaesierunt eum, & ob amorem

eius omnia arbitrati sunt ut stercorea. Ista dua via deseruiunt contra sectarios, quia ab extraneis testimonia habent, sed non bona, nec sanctos homines Deum toto corde quarentes, mundi que contemptores, falsa religio generat, quia arbor mala non potest fructus bonos facere. Vide Apol. protestan. tract. 2. c. 3. sect. 9. ubi late agit de vita, & moribus Sectariorum, ex ipsorum testimoniis. Tangit Doctor. aliam viam ab affectione, & mutatione animi eorum, qui nostram fidem amplectuntur, de qua Laet. lib. 3. diu. inst. c. 26. Iustin. apol. 2. ad Anton. constat enim de ipsorum penitentia, & qualiter subito de malitia ad bonam vitam mutantur: è contra, experientia teste, qui eam deserunt, vitiiis, & voluptatibus student, ut constat in omnibus Apostatis. Tangit etiam vltimam viam à constantia Martyrum, quã vultur Iustin. apol. 1. ad Senatorem Romanum. Laet. lib. 5. c. 13. 14. Constat autem sanctissimi Martyres passos esse pro doctrina, quam Sectarij impugnant, idque deplorant Centurias. prefat. centur. 2. Ha. 12. via quas Doctor succincte tradis, conuincunt omnia, qua credimus esse euidenter credibilia: de quo 2. 2. q. 1. art. 4.

13.
Sufficiencia
Scriptura
ab his, qui
foris.

Nono quoque loco potest adduci testimonium eorum, qui foris sunt. Iosephus in lib. 18. cap. 9. *Antiquitatum* pulcherrimum testimonium ponit de Christo, ubi inter alia de Iesu ait: *Christus hic erat.* ubi eius veram doctrinam, & resurrectionem ex mortuis confiterur. Item, de Prophetia Sibyllæ nota illud de Ciuit. 18. cap. 23. *Iesus Christus Dei Filius Saluator.* Item, contra Epistolam Fundamenti, nota quomodo singuli Hæretici de Catholicis inquisiti, non ad suos mittunt, sed ad veros Catholicos, quasi etiam illi soli ab omnibus etiam Hæreticis Catholici nominentur.

A constantia
Martyrum
fulcitur fi-
des, ita Iust.
apol. ad Sen.
Rom. Laet.
lib. 5. diuin.
inst. 13. 14.

Decimo, & vltimo potest adduci, quodd Deus non deest quærentibus toto corde salutem: multi autem diligentissimè inquirentes salutem ad hanc sectam conuersi sunt: & quanto feruentiores facti sunt in inquirendo, tanto in hac secta amplius confirmati subitòque in ea penitentes de malitia ad bonam vitam mutati sunt, tormenta quoque pro ea plures in magna exultatione spiritus perpeffi sunt, quæ non videntur probabilia, nisi Deus hanc sectam sacræ Scripturæ innitentem irrefragabiliter approbaret, & ordinaret ad salutem.

COMMENTARIUS.

1.
Alia dua via.

Ab authori-
tate extra-
morum collig-
itur veritas
doctrina
Christiana.
Potius Roma-
ni Catholicis
quàm alij
veritas reue-
landa erat.

Nono quoque loco, &c. Licet ab initio non statuerit proponere nisi octo iam præmissas vias, & rationes conuincendi doctrinam, quam profitentur Romani Catholici; tamen hic adiungit alias duas: primã est ab extraneorum authoritate, vt Iosephi, & Sibyllarum, quibus tanto magis credendum est; quod nulla esset ratio, ob quam in prædicanda, aut laudanda Christianorum professione mentirentur, aut deciperent. Secunda est ex congruentia mortali, magni profus momenti. Nam sanè dubitandum non est quin Deus communicauerit aliquibus viam illam, per quam ad ipsum perueniri posset; sed potius credendum est sine comparatione quodd id fecerit Christianis, nostris maioribus, quàm aliarum sectarum quarumcunque Professoribus, non solum ob præmissas rationes; sed quia ex Christianis plurimi sanctissimè vixerunt, & summo conatu, & industria adhibitis orationibus, ieiuniis, vigiliis, procurauerunt scire veritatem; & qua ratione maxime possent placere ipsi; & ex iis plurimi cum id fecissent, antequam nostram Religionem professi sunt, ad eam profitendam sunt perducti, nulla adhibita vi, nullisque propositis motiuis præter diuina: qui verò in ea educati sunt, semper eò magis, & magis in ea confirmabantur, quò magis in vitæ perfectione progrediebantur: sed adhibentibus huiusmodi diligentiam verissimilius est Deum viorem doctrinam reuelasse, siue ad eam perducendo, siue in ea confirmando, quàm aliis, qui media, similia indagandæ veritatis non adhibuere, vt manifestum est ergo.

Confirmat Scotus hanc viã, tum ex subitanea, & inexpectatã à mala vita ad bonam mutatione,

quæ in iis, qui ad nostram religionem ab aliena transierant, communiter apparuit; cum è contra qui ex nostra Religione ad aliam quamcunque transeunt, vel in ipso initio statim illicitis se dant voluptatibus, violantes, si Sacerdotes sint, aut Monachi, quæ vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ Deo præstitaerunt, nec vllù ferè exemplū adduci possit vllius, qui à nostra apostatauit, nisi ob motiua aliqua humana, eaque parū honesta, vel augendarum diuitiarum, aut honorum, vel voluptatibus carnalibus indulgèdi, vel certè vindicadi se de suis superioribus, aut amicis, aut similia: tum etiam ex admirabili constantia, quam omnis generis viri, & feminae in nostra doctrina profitenda, nihil facientes vlla suppliciorū genera, monstauerunt; quæ sanè constantia non nisi à Deo prouenisse credibile est: Deus autem sine dubio non inspiraret eam ad erroris professionem tuendã. Et quamuis de aliquibus Hæreticis legatur, quòd pertinaci constantia, etiam ad mortem vsque, in suis erroribus perseverauerint; tamen & id rarissimè contingit, & quandoquidem aliunde constat doctrinam, quam defendebat, fuisse erroneam, potius diabolo quàm Deo adscribenda est illa eorum constantia, seu potius pertinacia. Ex nullo autem capite constat nostrã doctrinam esse malã; vnde virtus illa ad eam profitendã concessa à Deo potius, quã diabolo profecta dici debet.

His præmissis ad declarationem maiorem harum octo, vel decem potius viarū, quibus authoritas nostræ scripturæ, ac fidei astrui potest, examinanda restat illa quæstio, quæ in tractatu de fide communiter proponi solet, an mysteria nostræ fidei, seu doctrina, quam fide diuina profitemur,

Hæreticorum
in sua doctrina
per-
tinacia di-
abolo tribuenda.

3.
An mysteria
fidei sine eui-
denter credi-
bilia?

fit euidenter credibilis; seu quod in re idem est, an habeatur aliquæ notæ, seu signa euidencia, ex quibus colligi possit euidenter, quòd nostra doctrina sit illa supernaturalis diuinitus inspirata, quæ modum, & viam perueniendi, ad beatitudinem docet.

Vt autem resoluat hęc difficultas, aduertendum est, aliud esse, mysteria fidei, seu illa quæ fide diuina credimus, esse euidencia; aliud verò credibilitatem eorum esse euidentem; sicut aliud est, quòd sit euidens alicui materiam primam posse existere absque omni forma, & aliud esse euidens alicui, quòd id sit probabile. Vt mysteria fidei essent euidencia, deberet veritas eorum, vel ex terminis apparere, sicut apparet veritas primorum principiorum, vel deberent habere aliqua principia euidencia ex terminis, ex quibus sequeretur necessariò veritas eorum. Vt autem essent euidenter credibilia, sufficit quòd essent euidencia motiua, quibus prudenter quis duceretur ad credendum illis. Vnde aliqua propositio falsa posset esse euidenter credibilis: si enim duo, vel tres, honesti viri conuenient in asserenda aliqua falsa propositione; vt quòd aliquis esset mortuus, qui reuera non esset mortuus; modò nulla subfret ratio dubitandi, esset euidenter credibile ei, cui ipsi id attestarentur, quòd talis esset mortuus, cum tamen id esset falsum. Hinc autem sequitur, licèt sufficeret alicui euidencia credibilitatis alicuius propositionis, vt prudenter credat, & absque peccato, & leuitate; non tamen quamcumque talem euidenciam sufficere, vt certius assentiat isti veritati sic propositæ, quàm vllis aliis veritatibus naturalibus; nec etiam ita, vt prudenter posset, aut deberet se exponere morti ad defensionem talis veritatis: vnde cum certius supponamus assentiri mysteriis fidei, quàm propositionibus vllis naturaliter cognitis, & pro defensione cuiuslibet mysterij, ex illis debeamus mortem, si necesse esset, oppetere, constat non sufficere nobis probare, quod mysteria fidei sint euidenter credibilia quomodocumque; sed ostendendum esse, ea aliquam specialem, & eminentem euidenciam habere, aut in se, aut in sua credibilitate.

Conclusio prima: Mysteria nostræ fidei sunt euidenter credibilia. Hęc est communis omnium Theologorum 2. 2. quæst. 1. & in tractatibus particularibus de fide, contra Capreolum 3. dist. 3 1. & 3 2. Probatur breuiter, quia euidens est plures viros fide dignos asseruisse illa mysteria esse reuelata à Deo, & eo particulariter assistente maioribus nostris proposita, nec aliqua rationabilis dubitandi ratio occurrit: ergo sunt euidenter credibilia. Probatur consequentia ex dictis; quia sufficit ad euidenciam credibilitatis euidencia talis testificationis, cum nulla occurrat talis dubitandi ratio. Probatur antecedens; quia opera eorù modò extant, ex quibus hoc constat; quæ opera tam nobis euidens est, esse opera eorum, quàm nos ipsos natos tali, vel tali loco, talibus, vel talibus parentibus, aut Constantinopolim esse, vel Indias, aut alia, quæ non vidimus loca. Obiicies primò, hęc sequitur: *Incarinatio est euidenter falsa; ergo est euidenter incredibilis*; ergo & hęc: *Incarinatio est euidenter credibilis*: ergo est euidenter vera; sed Incarinatio non est euidenter vera, sicut nec vlla mysteria fidei: ergo nec euidenter credibilis: vt nos asserimus in conclusione. Probatur consequentia prima: quia ex opposito consequentis bene sequitur oppositum antecedentis: sic enim sequitur, si quod est homo fit animal; aut quod est risibile, sit rationale; illud

quod non est rationale, seu quod est irrationale, non esse risibile, sed irrisibile, & quod non est animal, sed infentitium, non esse hominem.

Respondeo (quidquid sit de subsumpto, de quo postea) negando consequentiã, & ad probationem dico illud oppositum consequentis, ex quo sequitur oppositum antecedentis, esse propositionem oppositam isti propositioni, quæ est consequens ad aliam propositionem: verbi gratiã, in hac argumentatione, *Petrus est homo*; ergo *Petrus est animal*: propositio consequens est hęc: *Petrus est animal*; & oppositum eius directũ est hęc: *Petrus non est animal*: oppositum autem eius indirectũ est quæcumque propositio, ad quã sequitur, quòd Petrus non sit animal; vt *Petrus est accidēs*, *Petrus est substantia spiritalis*; ad huiusmodi autē propositiones, siue directæ, siue indirectæ oppositas, sequitur oppositum antecedentis, tam directum, vt hęc quòd non sit homo, quàm indirectũ, vt hęc quòd non sit risibile, quòd non sit constans anima rationali, aut corpore. In argumentatione autem proposita: *Incarinatio est euidenter falsa*; ergo *est euidenter incredibilis*. Oppositum propositionis consequentis, nimirũ huius; *Incarinatio est euidenter incredibilis*: non est illa, quæ supponitur esse in obiectione, nimirũ; *Incarinatio est euidenter credibilis*: quia neque ex falsitate huius sequitur istius alterius veritas; neque ex alterius falsitate sequitur veritas huius; simul enim possunt esse falsæ: nam neque est euidenter credibile mihi, quòd Turca sit mortuus, neque euidenter incredibile.

Itaque propositio opposita illi propositioni, *Incarinatio est euidenter incredibilis*, est hęc, *Incarinatio non est euidenter incredibilis*. Ex hac autem propositione, & ex quacumque alia, ex qua hęc inferretur, bene sequitur oppositum antecedentis istius propositionis: *Incarinatio est euidenter falsa*: ex qua sequitur illa propositio consequens. Sed illa propositio opposita non est hęc, quæ supponitur in obiectione, nimirũ, *Incarinatio est euidenter vera*: sed hęc, *Incarinatio non est euidenter falsa*.

Vno verbo, ex nullo opposito consequentis sequitur vllum oppositum antecedentis, nisi oppositum cum ipso falsum esse non potest: vnde cum hæc propositiones simul falsæ esse possint, *Incarinatio est euidenter falsa*: Incarinatio est euidenter vera, licèt vtraque simul veræ esse non possint; ex opposito consequentis ad vnã propositionem ex illis, non sequitur altera, vt patet.

Conclusio secunda: Doctrina Hæreticorum potest esse euidenter credibilis iis, qui ignorant motiua credibilitatis nostræ doctrinæ, & motiua incredibilitatis illius; nullo verò modo potest esse euidenter credibilis cognoscentibus illa: nec propterea simpliciter dicenda est credibilis, sed incredibilis. Hęc in terminis est nullius, quod sciam: sed conformis est communibus principiis. Probatur verò prima pars, quia plures homines, alioquin fide digni, possunt eam proponere, siue ex malitia, siue ex ignoratiã: sed in tali casu esset euidenter credibilis iis, quibus non occurreret motiua credibilitatis nostræ doctrinæ, aut incredibilitatis illius: nam euidencia autoritatis fide dignorum, vbi non occurrit ratio dubitandi sufficiens, facit rem euidenter credibilem, siue in se sit falsa, siue non. Confirmatur, quia tunc res est euidenter credibilis, quando est euidens ratio, ob quam quis posset prudenter moueri ad credendũ; siue res sit vera, siue nõ: sed authoritas pluriũ fide dignorum est

5.
Responsio.
Quomodo ex
opposito con-
sequentiã sequi-
tur oppositum
antecedentiũ.

Aliud, ali-
quid esse eui-
denter credi-
bile.

Non sufficit
euidencia cre-
dibilitatis, vt
quis exponat
se morti pro
aliqua doctri-
na.

4.
Conclusio 1.
Mysteria fidei
sunt euidenter
credibilia.

Obiectio.

6.
Conclusio 7.
Doctrina hæ-
retica preest
aliquibus in
casu esse eui-
denter credi-
bilis.

Probatur.

Confirmatur 3.

est talis ratio, quando saltem non adest ratio in oppositum, aut æquivalens, aut maioris momenti: & talis autoritas potest esse evidens respectu doctrinæ hæreticæ, vt patet, ergo, &c.

Confirmatur. Falsitas doctrinæ ad improbandam credibilitatem eius.

Confirmatur secundò, quia si quid impediret, quo minùs esset euidenter credibilis, maximè falsitas doctrinæ, aut motiua, quæ possent facillè haberi ad cognoscendam incredibilitatem eius; sed hæc non sufficiunt: ergo, &c. Probatur minor: quia quando Parochus, siue ex errore; siue ex malitia proponit doctrinam falsam, parochianus simplex, cui non occurrit ratio dubitandi, non solum prudenter credit, sed etiam tenetur credere; quamuis doctrina sit falsa, & possit per recursum ad alios viros doctos facillè cognosci falsitas eius: ergo neutra ex illis rationibus impedit credibilitatem doctrinæ hæreticæ respectu eorum, quibus non occurrit ratio dubitandi. Probatur consequentia: quia de quocunque potest haberi prudenter fides, de eodem potest haberi ratio euidentis inducens ad credendum, & consequenter euidentia credibilitatis; nihil enim impedire potest quo minùs possit.

Aliquando qui censetur credere falsum.

applicat.

Dices, hinc sequeretur plurimos hæreticos posse excusari à peccato hæresis, tale enim peccatum non committitur credendo, quod est euidenter credibile, aut quod prudenter credi potest. Respondeo ex suppositione quòd habeant ignorantiam inuincibilem mysteriorum nostræ fidei, aut motiuorum credibilitatis eorum, cõcedendo sequelam, ex suppositione autem quòd non habeant, necne, non est huius loci; sed verisimile est saltem aliquos eam habere, rudiores nimirum, & magis remotos à conuersatione cum Catholicis. Si autem de horum salute quærat. Respondeo, si non peccauerint actualiter alio peccato, quàm infidelitatis, eos saluandos, quia in Baptismate receperunt gratiam, per quam liberati sunt à peccato originali: si autem peccauerint, nisi habuerint perfectam contritionem condemnabuntur.

Verisimile est aliquos hæreticos habere ignorantiam inuincibilem mysteriorum fidei vera.

7.
Probatur secunda pars conclusionis. Motiua credibilitatis fidei vera faciunt falsam oppositam incredibilem.

Replicat.

Secunda pars conclusionis patet: quia motiua credibilitatis nostræ fidei sicut euidenter concludunt illius incredibilitatem, ita non minùs conuincunt incredibilitatem, & falsitatem oppositæ; sed doctrina hæreticorum est directè opposita nostræ fidei, vt patet: ergo ij, quibus patent illa motiua, non possunt habere pro credibili doctrinam hæreticorum. Et eadem est ratio de iis, qui habent motiua euidentia incredibilitatis istius doctrinæ. Dices: possunt motiua probabilitatis duarum sententiarum oppositarum esse simul euidentia alicui, ita vt possit pro libito assentire, cui voluerit ex istis, vt patet in omnibus conclusionibus, quæ problematicè sustinentur pro quacunque parte: ergo similiter possunt esse euidentia motiua credibilitatis doctrinarum oppositarum; & consequenter non sequitur ex eo quòd nostra doctrina sit alicui euidenter credibilis per aliqua motiua, quòd per eadem altera reddatur incredibilis.

Responsio.

Respondeo admissa prima consequentia, distinguendo secundam consequentiam: nisi illa motiua inferant ex ratione sua particulari incredibilitatem, concedo; si sic, nego secundam consequentiam.

8.
Quando possunt propositiones oppositæ simul esse credibiles.

Itaque quemadmodum possunt esse aliqua motiua, quæ faciant aliquam sententiam non probabilem; licet oppositam non faciant, nec probabilem quidem; vt hoc principium, Deus potest

separare aliqua, quæ semper antè erant coniuncta, facit improbabilem sententiam, quæ diceret, quòd materia prima non potest esse absque forma, ex eo quòd nunquam fuerit sine forma; non tamen sufficit ad faciendam sententiam probabilem, quæ assereret eam posse produci absque forma. Et quemadmodum sunt alia motiua, quæ licet vnâ probabilem faciant, non tamen faciunt alteram improbabilem, aut non probabilem: vt hoc principium: quæcunque absoluta distincta realiter, quorum vnū non includitur in altero; & est prior illo, possunt separari; realiter facit probabilem sententiam asserentem materiam primam posse existere sine forma omni; licet non faciat alteram improbabilem. Ita similiter possunt esse aliqua motiua, quæ facerent vnum incredibile, seu non credibile, quamuis oppositum non facerent credibile; vt si cognosceretur quòd aliqua personæ, quæ aliàs essent habitæ veraces, non essent tales, sed mendaces; & præterea cognosceretur, quòd aliquod emolumentum particulare essent habere ad mentiendum hic, & nunc, hoc esset motiuum sufficiens ad non habendum pro credibili illud quod dicerent; nec tamen esset sufficiens ad faciendum oppositum credibile. Possunt etiam esse aliqua motiua sufficientia ad faciendum vnum quid credibile, & oppositum incredibile; vt si personæ fide dignæ dicerent aliquem esse mortuum, quem alij dicerent non esse mortuum, qui tamè non essent fide digni; id sufficeret, vt haberetur pro credibili illum esse mortuum, & pro incredibili eum non esse mortuum. Sic autem contingit in proposito, quia personæ, quæ attestantur nostram fidem esse bonam, sunt fide dignæ, vt potè quæ erant magnæ doctrinæ, illibatæque vitæ, nec vllam mentiendi habuerunt occasionem: illi verò qui primò docere ceperunt oppositam doctrinam, non erant tantæ doctrinæ, & erant pessimæ vitæ, habueruntque præterea occasionem mentiendi, vt patet: motiua nostræ religionis non solum faciunt illam credibilem, sed alteram oppositam, quam profitentur hæretici incredibilem. Confirmabitur hæc pars per dicenda in sequentibus.

Probatur tertia pars, quia vt simpliciter dicatur aliqua propositio credibilis, non sufficit quòd sit talis ex hypothesi ignorantie alicuius personæ, vel personarum particularium; sed requiritur, quòd sit talis respectu omnium; aut ita saltem, vt à multis non cognoscatur oppositum; sed doctrina hæreticorum non est credibilis, nisi ex hypothesi talis ignorantie, quandoquidem à pluribus agnoscat eam incredibilitas: ergo non est simpliciter dicenda credibilis. Confirmatur: quia non potest dici simpliciter credibilis, & incredibilis simul: sed est dicenda simpliciter credibilis: ergo non est dicenda simpliciter credibilis. Probatur minor: quia illud prædicatum potius dicendum est simpliciter de aliquo, quòd cognoscitur competere ipsi ab iis, quibus magis est credendum, quàm ab iis, quibus minùs. Sed potius est credendum authoribus testificantibus doctrinam hæreticorum esse incredibilem; quàm iis, qui docent oppositum, præsertim cum ij ipsi, qui oppositum docent, id non docerent, saltem ex animo, si illorum priorum motiua cognoscerent: ergo cum auctores nostræ doctrinæ dicant doctrinam hæreticorum esse incredibilem, incredibilitas potius prædicanda est simpliciter de illa, quàm credibilitas, quàm soli auctores minùs

9.
Probatur tertia pars conclusionis. Doctrina hæreticorum est simpliciter incredibilis.

nus digni fide existimant competere ipsi.

IO.
Conclusio 3.
Via præmissa
cognita eui-
denter faceret
nostram do-
ctrinam eui-
denter veram.

Conclusio tertia. Motiua præmissa ex Doctore si cognoscerent euidenter, facerent mysteria nostræ fidei non solum euidenter credibilia; sed, quod multò maius est, euidenter vera, & oppositam quamcunque doctrinam euidenter falsam. Hæc expressè apud nullum Doctorem, quod sciam, habetur, licet meo iudicio sequatur ex principiis communibus, atque aded in re communis censeferi debeat.

Hæc conclusio quamvis in terminis sit nullius quod sciam, est tamen conformis principiis eorum, qui tenent, quod cognitio discursiva veritatis alicuius propositionis orta, & deducta cognitione euidente reuelationis diuinæ de illa propositione, & ex alia cognitione euidente, quâ cognosceretur, quod Deus non posset reuelare falsum, sit euidens cognitio istius veritatis, quam sententiam expressè sustinet Bannes 2. 2. quæst. 5. art. 1. conc. 2. Valentia *ibid.* disp. 1. q. 5. puncto 1. Conzink *disp.* 9. de fide, dub. 8. & plures alij recentiores, qui consequenter hanc conclusionem tenere debent, nam prorsus est eadem ratio tenendi illam sententiam, & hanc conclusionem: nam ided tenent illam sententiam, quia illa cognitio deducitur ex duabus præmissis euidenteribus, nempe ex eo quod attestatio diuina esset euidens, & ex eo quod esset euidens Deum nõ posse attestari, quod falsum est: sed nostra hæc conclusio deduceretur ex duabus propositionibus euidenteribus, in casu quo prædicta motiua essent euidencia physicè, nam vnum ex illis motiuis est, quod Deus confirmavit mysteria nostræ fidei miraculo, & quod Deus non possit confirmare miraculo doctrinam falsam: ergo tam esset euidens Physicè veritas posteriorum nostræ fidei ex suppositione euidentiæ Physicæ prædictorum motiuorum, quam esset euidens physicè veritas propositionis deductæ ex euidencia attestations alicuius propositionis, & euidencia veracitatis diuinæ. Vnde probatur conclusio, quæ solum potest negari ab iis, qui negant prædictam doctrinam, vt sunt aliqui recentiores, quibus fauet Caiet. 2. 2. q. 5. art. 1. Probatur, inquam, conclusio: primò, quia sufficit ad hoc, vt aliqua doctrina sit euidenter vera, quod vel pateat ex terminis, vel deducatur per necessariam consequentiam ex præmissis euidenter cognititis, & dispositis benè in modo, & figura; vel quod cognoscatur euidenter quod aliqua euidenter cognita non possint esse vera, quin ipsa sit vera: sed qui cognosceret euidenter motiua præmissa, non solum omnia, sed vnum ex illis: verbi gratià operatum fuisse miraculum in confirmatione eius, posset inferre ex præmissis euidenter veritatem nostræ fidei, & posset cognoscere, quod aliqua sibi euidencia non possent esse vera, quin nostra doctrina esset vera, & consequenter opposita quæcunque falsa: ergo esset ipsi euidens, quod nostra doctrina esset vera. Probatur maior: quia aliàs posset quis negare esse euidenter vllam conclusionem cognitam per discursum. Probatur etiam minor: quia cui esset euidens, quod miraculum esset factum in confirmationem nostræ fidei, posset inde, & ex hoc alio principio, noto euidenter secundum omnes lumine naturæ, nimirum quod Deus non possit confirmare miraculo doctrinam falsam, sicut nec mentiri, nec reuelare quod falsum est, inferre quod nostra doctrina esset vera mediante hoc discursu: Deus non potest confirmare doctri-

Ex vero miraculo facto euidenter in confirmationem doctrina posset esse euidenter vera.

nam falsam miraculo; sed sic confirmat hanc doctrinam: ergo est vera. Vel sic: omnis doctrina à Deo confirmata miraculosè est vera; quia non potest confirmare sic doctrinam falsam; sed hanc sic confirmat: ergo hæc est vera.

Confirmatur primò: quia secundum Thomistas communiter habita euidencia attestations diuinæ res attestata est necessariò euidens; vnde qui ex illis putant fidem, & scientiam esse incompatibilia, negant cum tali euidencia posse compatì fidem; sed cui essent motiua euidencia nostræ fidei, haberent euidenciam diuinæ attestations: nam illa ipsa motiua sunt attestations eius, & præsertim operatio miraculi in confirmationem nostræ fidei: ergo secundum illam sententiam mysteria nostræ fidei sunt euidenter vera euidenter cognoscentibus illa motiua. Confirmatur secundò: propterea sunt euidenter credibilia; quia credibilitas ipsorum deducitur ex præmissis euidenteribus: ergo cum veritas eorum in casu nostro deducatur ex præmissis euidenteribus, erunt euidenter vera. Confirmatur tertid: quia assensus conclusionis deductæ ex illis principiis benè dispositis non esset assensus fidei, cum esset discursiuus, nec opinionis, aut erroneus, cum deduceretur ex principiis certis: ergo esset assensus euidens; quia non datur vllus assensus non euidens de facto, nisi assensus fidei, vel opinionis, vel erroneus.

II.
Cõfirmatur 1.

Cõfirmatur 2.

Cõfirmatur 3.

Obiicies: sequeretur quod cognoscentes euidenter ista motiua non possent credere mysteriis fidei vllis. Respondeo, negando sequelam: quia non quæcunque euidencia rei excludit fidem de illa, sed euidencia rei in se, orta ex principiis intrinsecis eius; vt etiam modò suppono ex principiis eorum, qui tenent quod cum euidencia rei in attestante possit stare fides; vt Caietanus 2. 2. quæst. 5. Lorca *disput.* 16. num. 4. Vasquez 2. part. *disputat.* 15. Confirmatur responsio hæc, quia quamuis non posset habere fidem, quando cognosceret actu ista motiua, & videret sequi necessariò ad illa mysterium creditum; tamen posset propter ista motiua credere non reflectendo ad necessariam sequelam istius mysterij ad illa: si enim propter testimonium hominum, cum quo non habet res ex natura rei connexionem, credimus illam rem, cur non possemus propter testimonium Dei credere rem aliquam, quamuis non videremus necessariam connexionem rei istius cum illo testimonio: vt enim ait Christus ipse 1. Ioann. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.*

II.
Obiicies.
Respondet.

Et per hoc pater quomodo cum euidencia attestations diuinæ facile possit stare fides, quia non esset necessarium, vt positâ istâ euidentiâ quis aduerteret ad necessariam sequelam veritatis re reuelatæ ad illam attestacionem, neque etiam vt actu former discursum, mediante quo euidet ter concluderetur euidencia veritatis rei attestatæ. Si autem non fieret iste discursus, non appareret euidenter illa veritas: ergo optimè, & facile posset haberi fides de illa. Confirmatur hoc: quia quando homo fide dignus reuelat aliquid, non necessariò consideramus, quod illa reuelatio habeat, aut non habeat necessariam connexionem cum obiecto reuelato, aut eius veritate: ergo similiter quando Deus clarè reuelaret, aut confirmaret aliquid miraculo, non necessariò aduerteremus quod illa reuelatio absolutè, & simpliciter haberet necessariam

Quomodo euidencia in attestante possit stare fides.

fariam connexionem cum re reuelata. Et confequenter nullo modo excludi deberet fides, quamuis daremus, quòd esset incompatibilis cum cognitione euidenti discursiua de veritate istius reuelatæ. Et hinc patet non inrendi per conclusionem quòd de facto illa motiua euidenter nota facerent actu mysteria fidei euidenter vera; sed quòd possent illa sic facere.

Aliud rē esse euidentem; aliud eam esse euidenter ueram.

Pro maiori autem intellectione, & claritate conclusionis, aduerte non esse idem mysteria fidei esse euidentia, & esse euidenter vera; ut essent euidentia, deberet intellectus, uel cognoscere euidenter connexionem extremorum cuiuslibet mysterij fidei, aut in se ipsa immediatè eam intuendo, aut in causa intrinseca eius, aut in effectu suo proprio, & hoc nullo modo asseritur in conclusione, nec potest esse verum cum motiua credibilitatis prædicta, nec reuelatio vlla Dei sit causa, uel effectus istius connexionis, nec etiam propositio euidens ipsius. Ut aliquid autem sit euidenter verum, sufficit quòd intellectus uideat principia aliqua esse vera, quæ uera esse non possint quin ista res, quæ dicitur euidenter uera, sit uera, & quòd clarè uideat per discursum deductum ex principiis certis, & euidentibus illam connexionem dari inter ueritatem istorum principiorum, & istius rei. Hoc est ergo quòd asserimus in conclusione, & nescio quomodo negari possit nisi reducendo rem ad quæstionem de nomine.

13.
Mysteria fidei nostra sunt euidenter uera, euidentia tamen nõ physica, sed moralia. Probatur prima pars.

Quarta conclusio: Mysteria fidei de facto non sunt euidenter uera respectu viatorum, siue doctiorum, siue indoctorum euidentia physica, benè tamen euidentia morali respectu doctiorum, & omnium eorum, qui attentè considerarent prædicta motiua. Hæc quoad primam partem est communis; & patet, quia nec illa motiua, nec vlla alia, ex quibus necessariò sequerentur mysteria fidei, sunt euidenter nobis cognita: non enim cognoscimus euidenter fuisse facta miracula in confirmationem fidei, nec eam durare longo tempore, & acceptam fuisse cum magna diligentia à uiris probis, & doctis sine spe emolumentum, &c. Hæc enim omnia constant tantum, aut per traditionem, aut per libros, ut patet; & consequenter non constant euidenter euidentia Physica.

Probatur secunda pars.

Secunda pars est valde conformis Lortæ 2. 2. disputatione 16. in 3. expressè asserenti motiuam credibilitatem nostræ fidei inducere euidentiam attestantis; hoc est, concludere euidenter, quòd Deus reuelauit mysteria nostræ fidei. Est etiam conformis communi sententiæ asserenti mysteria nostræ fidei esse euidenter credibilia: nam etenus sunt talia, quatenus prædicta motiua sunt euidenter nota: sed quam sunt nota euidenter illa motiua, tam sunt euidenter uera ista mysteria, quia sequuntur necessariò ad illa motiua. Atqui prædicta motiua sunt nota euidenter euidentia morali; ergo mysteria fidei sunt euidenter uera tali euidentia. Probatur assumptum: primò, contra quoscunque Catholicos, qui negare uellent hanc partem, quia alias mysteria fidei non essent euidenter credibilia credibilitate desumpta ex illis motiuis. Et dico credibilitate tali, quia fateor libenter cum omnibus benè aliquam doctrinam posse esse credibilem, quæ sit falsa; atque adèd credibilitatem omnem non sufficere ad inferendam ueritatem: sed credibilitas de-

sumpta ex motiuis, quæ constat non esse posse uera, quin sit uera doctrina sic credibilis, optimè infert ueritatem doctrinæ istius.

Probatur secundò contra omnes, quia esse aliquid moraliter euidens, nihil aliud est quàm esse tale, ut intellectus, cui proponitur sufficienter, secundum quòd dicitur sic euidens, non possit rationabiliter dubitare de ueritate eius, quamuis physicam euidentiam non habeat; sed determinari debeat ad assensum, saltem quoad specificationem (quidquid sit de exercitio) sed sic se habent ista motiua: nemo enim dubitare potest quin per paucos simplices homines conuersa fuerit maior, & doctior pars totius mundi ad fidem Christi, cum omnes prorsus in hoc consentiant tam hæretici, quàm Catholici; & consequenter quin talis conuersio fuit miraculosa; & à Deo proueniens, non à diabolo: patet enim hunc non procuraturum fuisse per miracula (quamuis posset facere miracula) uersionem ad fidem, & professionem sibi ipsi contrariam. Et in hoc fundatur discursus Christi ad Phariseos, Lucæ 11, qui asseruerunt ipsum in Beelzebub Principe dæmoniorum eiecisse dæmonia: quibus respondit, quòd *Omne regnum in se ipso diuisum desolabitur*. Per hoc enim innuit, quandoquidem regnum diaboli esset desolandum, si ad confirmationem doctrinæ sibi, & firmitati regni sui contrariæ, eiecerent miraculosè dæmonia; nec vllò modo esset uerisimile quòd diabolus destructionem sui regni procuraret; innuit, inquam, non posse dici, quòd ipsemet in nomine eius eiecisset dæmonium, cum id fecerit in confirmationem doctrinæ diabolo, & operibus eius contrariæ.

14.
Probatur 2. pars secunda.

Diabolus non persuaderet, fidem nostram ex se.

Rursus non potest negari quin maior, & sanctior pars orbis existimet mysteria nostræ fidei esse illa ipsa, ad quæ credenda induxerunt isti pauci homines tam miraculosè. Nec potest dubitari quin Episcopi, & prælati nostri successiue de tempore in tempus deriuauerunt suam auctoritatem ab Apostolis, & paucis istis hominibus, cum omnes historiz hoc testentur; nec hæretici, quantumuis diligenter laborent eneruare; fundamenta nostræ religionis, aliquid contrà obiicere possunt vllius momenti, ut patet ex eorum scriptis. Nec potest dubitari, an in doctrina, ac mysteriis huiusmodi credendis conueniat hæc melior, & maior pars orbis ob motiua temporalia: certum est enim quòd non, cum ad quæcumque talia multò aptior sit professio hæreticorum, quæ magis indulget carni, & sanguini, & minùs remouet quæcumque uitia, ut etiam patet: ergo non potest rationabiliter negari quin hæc mysteria sint eadem, quæ docuerunt Apostoli.

15.

Probatur secundò eadem pars conclusionis: Non potest vllus doctus, considerans mysteria nostræ fidei, dubitare, quin sint in se bona, & ordinata ad honorem, ac cultum diuinum, fugam uitiorum, ac acquisitionem uirtutum in maiori perfectione, quàm vlla alia religio modò in mundo existens prætendit, aut docet; nec potest etiam dubitare, quin ex professoribus nostræ fidei plures sint, qui postpositis omnibus aliis curis nihil magis quærunt, quàm seruire Deo, & ad hoc multas orationes, vigiliis, ieiunia, mortificationesque alias

16.

aliàs propter Deum adhibent, quàm ex profes-
soribus vllius alterius religionis, cum nostra re-
ligio integras congregationes habeat Religioso-
rum, ac Monacharum ad hoc specialiter institu-
tas, quales non habent aliæ vllæ sectæ. Sed non
potest quis moraliter dubitare, quin mysteria
illa, quæ sic se habent, & quæ à talibus credun-
tur tanta firmitate, vt malint mortem obire,
quàm ea negare, sint vera mysteria; quia non
potest dubitari, quin Deus potiùs talibus, quàm
aliis vllis reuelauerit vera mysteria: ergo non
potest dubitari rationabiliter à doctis, hæc con-
siderantibus, quin mysteria nostræ fidei sint ve-
ra, & consequenter sint euidenter vera euiden-
tia morali.

17. Confirmatur; quia non potest dubitari quin
Deus reuelauerit aliquibus hominibus mysteria
necessaria ad salutem; sed nec potest dubitari,
quin ex omnibus mysteriis hæc, quæ sunt in se
maximè tendentia ad honorem ipsius, & quæ
creduntur à potiore parte mundi, iisque qui ma-
ximè student ipsi placere, sint illa: contra enim
omnem rationem esset, quòd tales vellet defere-
re in re tam necessaria, & aliis adesse, quibus mi-
nus deberet ea communicare.

Probatnr 3. Probatnr tertio: omnes habent pro moraliter
euidenti quòd fuerit olim Iulius Cæsar, quòd sit
modo Constantinopolis, quòd simus nati tali-
bus, vel talibus parentibus, in tali, vel tali loco,
quòd hæc bona ad hos, illa ad illos spectent; &
infans iudicaretur, qui illa negaret, aut proter-
uus, ac temerarius: sed magis euidenter moraliter
est mysteria nostræ fidei esse certa; ergo sunt eui-
denter certa euidencia morali. Probatnr Minor:
quia magis est euidentis quòd Deus meliori com-
munitati, eisque, quæ magis ducitur motiuis su-
pernaturalibus, & magis studet ex instituto suo
& professione ipsi placere, & mandata, ac con-
silia eius exequi cum dispendio, & iactura vitæ,
ac consolationis suæ, communice sua mysteria,
& illam doctrinam, quæ requiritur ad salutem,
ac necessaria est, quàm sunt euidencia vlla prin-
cipia quibus nituntur prædictæ veritates, vt pa-
ret: ergo si illæ veritates sunt euidenter moraliter,
veritas mysteriorum nostræ fidei est magis eui-
dens moraliter.

18. Confirmatur: non potest magis euidentis esse
quòd Iulius Cæsar fuerit, Constantinopolis sit,
nos simus nati tali matre, tali loco, & similia,
quæ habentur communiter pro euidentibus mor-
ralibus, quàm opera illa quæ communiter ab
omnibus etiam hæreticis, tribuuntur Augusti-
no, Hieronymo, Ambrosio, Chrysofomo, Na-
zianzeno, & aliis Patribus esse opera ipsorum,
& habita fuisse multa Concilia vniuersalia, in
quibus conuenerunt ex pluribus partibus mun-
di doctissimi, ac sanctissimi viri: sed est euidentis,
quòd in his operibus, ac Conciliis habeatur
mentio, & approbatio multorum mysteriorum
nostræ fidei, quæ negantur ab aliis omnibus sec-
tis; & reprobatio aliquorum mysteriorum quæ
affirmantur ab aliis sectis, & approbantur à no-
bis: ergo est euidentis moraliter quòd doctrina
nostra sit verior doctrina, quàm vlla alia modò
tradita, & consequenter quòd sit vera simplici-
ter: quia est moraliter clarum quòd Deus non
reliquerit mundum absque vera doctrina, &
sufficiens, ac necessaria ad salutem. Probatnr
consequentia: quia euidentis est illam doctrinam
esse veriorum, quæ est conformior doctrinæ ve-

Scoti oper. Tom. V.

ra: sed euidentis est moraliter doctrinam in qua
conueniunt omnes isti Patres, & Concilia, esse
veram; quia euidentis est illos fuisse bonos, & in-
geniosos, & studuisse veritati cognoscendæ, &
Deum potiùs ipsi, quàm aliis reuelasse verita-
tem.

Obiicies: si mysteria nostræ fidei essent eui-
denter credibilia, ac vera etiam euidentiâ mora-
li, sequeretur hæreticos, quibus proponerentur
prædicta motiua, quibus redduntur vera, vel as-
sensuros, vel saltem non dissenfuros; sed hoc est
contra experientiam: ergo, &c.

19.
Obiectio 1.

Respondeo, distinguendo sequelam maioris:
hæreticos bonæ indolis, & bene dispositos quo-
ad voluntatem, hoc est desiderantes sincère cog-
nitionem veritatis, & non alligatos peccatis, &
imperfectiōibus, à quibus per professionem
nostræ fidei timerent se retrahendos, concedo;
nec id est contra experientiam, sed potiùs cum
experientia; videmus enim multos tales ad no-
stram fidem conuerti; & non constat vllos tales
bonæ indolis non conuerti, quando bene propo-
nuntur prædicta motiua: hæreticos malæ indo-
lis, aut prauæ quoad voluntatem affectos, nego
sequelam; quia si sint obtusi ingenij, non perci-
piunt vim prædictorum motiuorum: & si sint
pertinaces, aut prauarum cupiditatum immersi
cæno, aut alligati vinculis concupiscentiæ, sem-
per auertent intellectum à debita consideratione
prædictorum motiuorum.

Responso.

Hæretici bene dispositi conuertentur propositiua bene prædictiua motiuis.

Respondeo secundò, negando sequelam; quia
quæ sunt euidencia moraliter, & ineuidencia
Physicè, non habent talem vim determinatiuam
intellectus, quin simpliciter possit dissentire, li-
cet habeant talem vim, vt non possit, nisi im-
prudenter, & irrationabiliter dissentiri.

Euidencia moralis non determinat necessario intellectum.

Obiicies secundò. Non requireretur, nec qui-
dem in conuertendis de nouo ad fidem, pius cre-
dulitatis affectus, nec vllus alius voluntatis; sed
hoc est falsum, vt communiter Theologi docent
ex Conciliis, ac Patribus: ergo falsa est conclusio.
Probatnr sequela Maioris, quia conuertendo ad
fidem possunt proponi euidenter prædicta mo-
tiua: sed si sint euidenter inferentia, seu conclu-
dencia veritatem mysteriorum fidei, in casu quo
sic proponerentur, determinarent intellectum ad
assensum fidei, & consequenter non requirere-
tur ad assentiendum istis veritatibus vllus actus
voluntatis, aut pius eius affectus: ergo conuer-
tendo ad fidem secundum nostram doctrinam,
non erit necessarius pius affectus, aut vllus actus
voluntatis.

20.
Obiectio 2.

Vis huius obiectionis, præsertim quantum ad
fundamentum Minoris, & necessitatem affectus
credulitatis ex parte voluntatis, intelligitur me-
lius ex dicendis in diff. 25. Tertiæ quæst. 2. ex quibus
etiam patet solutio. Sed modò breuiter re-
spondeo primò, negando sequelam Maioris; quia
illa pia dispositio voluntatis, & affectus creduli-
tatis, posset requiri, vt quis aut ipse sibi propo-
nar, aut ab aliis proponi permitrat prædicta mo-
tiua sufficienter, vtque ea examinet, consideret, &
attendant, quamuis proposita propositione, & at-
tentione ac consideratione requisita determina-
retur intellectus ad assentiendum mysteriis fidei.
Vnde dixi in responsione prima ad obiectionem
præcedentem, prædicta motiua non flexura ad
fidem hæreticos malè affectos in voluntate, vt
pertinaces, & deditos voluptatibus. Iuxta hanc
ergo doctrinam distinguo Maiorem probationis

Responso 1.

prædictæ sequelæ : possunt proponi, & considerari sufficienter sine pio affectu voluntatis, nego Maiorem; cum illo, concedo Maiorem, & etiam Minorem; & nego consequentiam; quia licet non requireretur ille affectus ad assentiendum mysteriis fidei, quando proponerentur prædictæ motiua sufficienter, requiretur tamen, vt sic proponerentur.

Respondeo secundò, negando eandem sequelam Maioris, ob aliam rationem, quia quandoquidem illa motiua non sint euidencia nobis Physicè, sed moraliter tantùm, & vt dixi in responsione secunda ad obiectionem præcedentem, quæ sic sunt euidencia, non determinant ita intellectum, quin possit simpliciter dissentite, præsertim imperio voluntatis ad hoc impellente; & nisi sit assuefactus ad essentiendum, optimè potest requiri actus voluntatis in prima conuersione ad assentiendum mysteriis fidei, deductis ex illis motiuis. Iuxta hanc autem doctrinam distinguo Minorem probationis: si sint euidenter concludentia euidencia Physica, transeat; euidencia morali, nego Minorem.

21.

Dices: ergo saltem si essent prædicta motiua euidencia Physicè, quandoquidem, vt dictum est in tertia conclusione, tum concluderent euidenter euidencia physica conclusionem, non requireretur pius credulitatis affectus. Respondeo si id concederetur, id non futurum absurdum; quia iste affectus posset dici requiri, vbi deesset talis euidencia Physica. Respondeo secundò, negando sequelam; quia posset requiri pius credulitatis affectus ad assentiendum rebus euidentibus per motiua extrinseca solummodo.

Respondeo tertio affectum piæ credulitatis posse requiri, vt haberetur actus fidei bonus moraliter, & meritorius, quamuis non requireretur, vt haberetur actus fidei quoad substantiam.

Respondeo tertio ad obiectionem principalem distinguendo sequelam Maioris: ad assentiendum assensu discursiuo, ad quem determinarent illa motiua euidenter proposita, concedo sequelam; nec id esset contra Concilia, aut Patres, ad assentiendum assensu fidei, nego sequelam. Itaque sicut cum euidencia in attestante posset stare actus fidei, & assensus euidentis discursiuus de eodem obiecto: ita posset non obstante determinatione ad assensum euidentem requiri actus voluntatis ad actum fidei elicendum circa idem obiectum.

22.

Obiectio secunda.

Responsio.

Obiicitur tertio, si mysteria fidei essent euidenter vera cognoscentibus prædicta motiua, sequeretur quòd non possent ea credere; quia fides, & cognitio euidentis non potest haberi de eodem subiecto simul, secundum communionem Scoti, & D. Thomæ sententiam; ergo non sunt euidenter vera, etiam euidencia morali. Respondeo, quemadmodum in sententia Doctoris nostri, & suorum communiter, (quam etiam tenet Caietanus 2.2. quæst. 1. art. 5. Lorca *ibidem disput. 16. m. 3.* cum euidencia physica attestatio- nis diuinæ) licet, vt supra dixi, ad illam euidenciam sequeretur euidencia Physica rei attestatæ, potest stare fides: ita à fortiori eam posse stare cum euidencia morali istius attestatio- nis, non obstante quòd ad illam euidenciam sequatur euidencia moralis rei attestatæ. Vnde nego sequelam, & ad probationem dico cognitionem

Qua cognitio euidentis potest stare cum fide & qua non.

euidentem rei, quæ non habet euidentiam ex terminis ipsius rei, aut ex principiis intrinsecis eius, posse stare cum fide, nec hoc esse contra principia, aut Scoti, vt certum esse debet, cum teneat, vt dixi, stare fidem cum euidencia rei in attestante; aut D. Thomæ, si credendum sit Caietano, & Lorcæ *suprà*. Sed de hoc fusiùs agendum est in ipsomet tractatu de fide, aut de scientia.

Hic autem aduertendum est, licet teuera mysteria fidei sint euidenter vera, illam tamen euidentem eorum veritatem non prærequiri ad fidem necessariò, siue respectu eorum, qui educati inter Catholicos, nunquam habuerunt rationem dubitandi de illis mysteriis, cum certum sit multò maximam partem talium, nec concipere posse præ obtusitate ingenij vim istorum motiuorum, quibus reddunt euidenter vera, nec de facto ea audisse, siue respectu eorum etiam, qui inter hæreticos educati sunt, & de nouo conuertuntur ad nostram fidem: nam experientia constat multos etiam tales, & præsertim indoctiores sine illa euidencia, Deo particulariter inspirante, & mouente eorum corda, amplecti, & credere dicta mysteria. Vnde fit vt omnes non habeant obligationem addicendi ista motiua, siue studendi: catenus enim haberent illam obligationem, quatenus sine iis non possent credere mysteria fidei. Cum quo tamen stat quòd Maiores, hoc est, Episcopi, Parochi, Doctores, Concionatores teneantur scire prædicta, aut alia motiua, quibus possint ostendere euidenciam moralem mysteriorum fidei, non quidem ex obligatione communi orta ex Baptismo, aut ex professione Christianæ fidei; sed ex statu particulari, quem liberè assumunt, aut retinent, ad quem statum spectat posse defendere credibilitatem, & veritatem mysteriorum fidei ab hæreticis, & eos, qui ex Catholicis nutare, aut dubitare inciperent circa veram fidem, in ea confirmare. Sed de hac obligatione agendum erit cum Doctore in 3. dist. 25. quæst. 1.

Aduertendum præterea; illam euidenciam non requiri, vt quis deberet exponere se morti in defensionem eorundem mysteriorum, vt patet tum à posteriori, quia certum est, quòd omnes adulti Catholici teneantur exponere se morti pro defensione eorum, cum tamen, vt dixi, omnes non habeant illam; tum à priori, quia præceptum superioris probabiliter notificatum inferiori potest ipsum obligare ad obseruantiam; quamuis non sit euidenter ipsi propositum: ergo quamuis mysteria fidei non sint euidenter proposita, nec etiam consequenter præceptum Dei de morte opetenda pro confessione fidei; adhuc possunt obligari homines ad illam confessionem. Confirmatur, quia qui opinatur tantùm aliquid esse necessarium ad salutem, tenetur illud applicare, & morti etiam se exponere, si necesse sit, ad illud applicandum, quamuis non sit ipsi euidentis, quòd id ita se habeat: ergo similiter dicendum est de eo, qui aliquid credit esse necessarium ad salutem, quamuis non sit ipsi euidentis moraliter, quòd id sit de fide. Confirmatur secundò, quia etiam iudicium erroneum posset sic quem obligare: ergo multò magis iudicium fidei sine euidencia.

Aduertendum tertio, quamuis quis sciret euidenter aliqua mysteria fidei esse euidenter reue-

Euidencia mysteriorum fidei non necessariò prærequiritur ad credendum illis.

23. Illa euidencia non requiritur, vt quis se exponat morti pro fide.

lata à Deo, non propterea ipsum teneri ad exponendam vitam pro eorum veritate, quia ista evidèntia non habet vim sic obligandi; neque enim debemus exponere nostram vitam ad defendendum quòd omne totum sit maius sua parte, quod tamen est nobis evidèntissimum.

Itaque is solum tenetur exponere vitam pro veritate mysterij crediti, qui cognoscit illud mysterium esse tale, ut ab eo cognoscendo dependeret aliorum salus, & videret pro-

babiler futurum, ut nisi ipse mortem oppeteret ad eius defensionem, alij ab eo credendo deficerent, & paterentur. propterea iacturam salutis; aut qui cognoscerent, siue per fidem, siue per opinionem, aut scientiam, quod Deus obligauerit ad exponendam pro defensione mysteriorum fidei. Sed de hoc etiam subius fortè agam in prædicta distinctione 25. Tertij, quam sine commento relictam à Lycheto exponere debebo.

SCHOLIUM.

Concludit Scripturam sacram esse necessariam; quod probant auctoritates adductæ quæst. 1. num. 2. & tres rationes ibi adductæ num. 6. 7. & 14. Docet etiam esse sufficientem, quia docet nostrum finem in particulari, eiusque circumstantias, ac media ad consequendum eum. Non negat traditiones, quia has Scriptura docet 2. ad Theff. 2. Tenete traditiones, & Ioan. 16. & vlt. vide Doctorem 1. d. 11. ubi ait multa teneri de fide, quæ non habentur expressa in Scriptura.

Habito ^a igitur contra hæreticos, quòd doctrina Canonis est vera, videndum est secundò, an sit necessaria, & sufficiens viatori ad consequendum finem suum.

Dico igitur quòd ista tradit, quid sit finis hominis in particulari, quia visio, & fructio Dei: & hoc quantum ad circumstantias eius appetibiles; puta quòd ipsa habetur post resurrectionem ab homine immortalis, & in corpore, & in anima simul sine fine. Ipsa etiam determinat quæ sunt necessaria ad finem, & quòd illa sufficiant: quia decem mandata Matth. *Si vis ad vitam ingredi serua mandata*, de quibus habetur in Exod. Horum etiam explicatio, & quantum ad credenda, & quantum ad speranda, & quantum ad operanda explicatur ex diuersis locis Scripturæ. Proprietates quoque substantiarum immaterialium in ea traduntur, quantum possibile est, & vile viatori nosse. Ista ergo conferrèndo ad tres rationes quibus inuititur solutio quæstionis præcedentis, patet, quòd sacra Scriptura sufficienter continet doctrinam necessariam viatori.

Ad primum ^b argumentum principale; ad minorem respondeo, quòd lex naturæ paucioribus fuit contenta, quæ memorialiter ad filios per patres deuenerunt. Illi etiam homines magis erant præditi in naturalibus; & ideò modica doctrina inspirata potuit eis sufficere. Vel aliter ad illud, & ad aliud de lege Moyse, potest dici, quòd ordinatus processus Scripturæ ostendit eius doctorem secundum Augustin. 83. *quæstionum, quæst. 53.*

Ad secundum ^c dico, quòd dulciùs capitur, quod latet sub aliqua sententia literalis, quam si esset expressè dictum: & ideò ad deuotionem conferunt illa, quæ expressa sunt in nouo Testamento sub figura velata fuisse in veteri. Hoc quoad cæremonias. Sed quoad historias, in quibus exempla sunt legis declaratiua, similiter ex toto processu Scripturæ patet ordinata Dei gubernatio respectu hominis, & totius creaturæ.

Ad tertium, Origenes in homilia de Arca Noë, dicit: *Nulla scientia omnia scienda explicauit, sed illa, ex quibus possunt alia sufficienter elici.* Vnde multæ veritates necessariae non exprimuntur in Scriptura, etsi ibi virtualiter contineantur sicut conclusiones in principiis, circa quarum inuestigationem utilis fuit labor expositorum, & Doctorum.

Et si obiicias, multa in actibus humanis sunt dubia, utrùm sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & expositorum; Respondeo, non est dubia via salutis simpliciter, quia à talibus tanquam à periculosis debet homo sibi cauere, & custodire se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum. Quòd si noluerit quærere salutem, sed non curando exponat se periculo, ubi fortè de genere actus non est peccatum mortale: tamen peccabit mortaliter se tali periculo exponendo.

COMMENTARIUS.

Habito igitur contra hæreticos, &c. Hic breuiter resoluit secundam partem principalem huius quæstionis, docens sufficientiam doctrinæ sacræ in Scriptura, quam proficitur Ecclesia nostra Catholica, traditæ. Sic ergo discurrit: illa doctrina, quæ proponit ea, propter quæ sola cognoscenda necessaria est reuelatio super-

naturalis viatori, est sufficiens ipsi: sed doctrina tradita in Scriptura sacra est talis: ergo est sufficiens. Probat Minor, in qua sola potest esse dubium: Doctrina supernaturalis, seu reuelata supernaturaliter est necessaria, ex dictis in quæstione præcedenti, ad cognitionem finis vltimi in particulari distincti, seu determinatè, & me-

14.

Exod. 10. 23.

15.

In lege natura, quare modica doctrina inspirata fuit.

Padagogus, id est legem per familiæ suam, & magisteriū, id est, Euangelium per vniuersum suum.

Ad tertium.

Faciēs quod dubitas esse mortale peccat mortaliter.

Ad quid re- quiritur do-ctrina reuelata.

I.
Doctrina supernaturalis sufficienter traditur in Scriptura.

diorum, quibus ad ipsum acceditur, & receditur ab ipso, ac conditionum, seu circumstantiarum, quibus consecutio eius redditur appetibilior; sed doctrina tradita in Scriptura hæc omnia luculentissime proponit, saltem quatenus exponitur ab Ecclesiæ Conciliis, & Patribus, ac Doctoribus Ecclesiæ Catholicæ Romanæ: ergo est sufficiens homini viatori.

Replicæ.

Dices; multa habentur per traditionem Apostolicam, quæ sunt necessariò credenda, nec habentur in Scriptura: ergo doctrina necessaria ad salutem non sufficienter traditur in Scriptura. Hæretici horum temporum facillè expeditent se, negando antecedens; existimant enim Traditionem, seu, quod idem est, Verbum Dei non scriptum, non esse admittendum, omniàque sufficientia ad salutem consequenter haberi in ipsa Scriptura. Sed falluntur, vt solent, Hæretici, vt fusè ostendunt Controversiæ, & speciatim Bellarminus de Verbo Dei non scripto, & modò breuiter ex hoc ipso constat, quòd absque traditione non possit constare nobis, quænam esset ipsa Scriptura vera, aut quis esset sensus plurimum locorum Scripturæ, in quibus fit mentio de sacramentis, & aliis mediis necessariis, & vtilibus ad salutem, ergo necessariò admittenda est traditio. Confirmatur, quia ex pluribus Evangeliiis, quæ olim circumferebantur, non posset sciri, quænam essent vera, & admittenda, aut quæ falsa ex ipsamet Scriptura, cum nullibi dicat Euangelium, verbi gratia, Matthæi esse verum, & Euangelium Thomæ esse falsum, ergo ad hoc sciendum requiritur traditio.

Responsio Hæreticorū.

Probatur admittendam traditionem.

Confirmatur secundò, quia ipsimet hæretici negant plurimas partes Scripturæ, & fatentur alias, sed absque recurso ad traditionem non possunt dare vllam probabilem rationem: ergo ipsimet debent admittere traditionem. Sed de hoc fusius suo loco. Modò aliter

Traditionem approbat Scriptura.

Respondeo distinguendo Antecedens pro secunda parte, non habentur in Scriptura; expressè, seu explicitè concedo, implicite nego: nam ex Scriptura habemus Ecclesiam non posse errare in proponendis mysteriis fidei; vnde eo ipso, quo proponit Ecclesia credenda illa, quæ habentur per traditionem, ex Scriptura colligitur mediàtè quòd illa sint credenda. Adde Scripturam approbare expressè traditionem, vt patet ex locis citatis à Scholiastæ & aliis, de quibus videndi sunt Controversiæ; vnde quæ habentur per traditionem continentur in Scriptura.

Obscura propositio potest esse sufficiens.

Dices secundò, multa proponuntur in Scriptura satis obscurè, & inde ortæ sunt variæ hæreses, quæ non essent, si clarior modo proponerentur: ergo mysteria fidei non sunt sufficienter proposita in Scriptura. Respondeo negando consequentiam; quia obscura propositio non tollit sufficientem propositionem; præsertim cum habentur Doctores & Magistri, à quibus sine errandi periculo possit vera interpretatio, quoties est necessaria. Deinde ea, quæ non necessariò explicitè credenda, non sunt obscurè proposita ex suppositione traditionis, in ordine saltem ad viros doctos, & versatos in Scriptura, à quibus alij imperitiores facillè instrui possunt.

2.

b *Ad primum argumentum principale, &c.* Resoluta quæstione quoad duas partes eius, respondet iam ad argumenta principalia posita in initio quæstionis, quæ hic etiam pro maiori le-

gentium commoditate proponam. Itaque primum est: Doctrina necessaria viatori ad salutem nunquam defuit pro vllò statu; sed Scriptura sacra non fuit in lege naturæ ante Moysen, qui scripsit Pentateuchon, nec tota Scriptura fuit ante Christum, sed vetus tantum Testamentum: ergo Scriptura non est necessaria. Respondet Doctor insinuando distinctionem ad Minorem; quæ sic in forma dari potest: non fuit quantum ad omnia quæ continentur in lege Moysi, aut Evangelica, nec quantum ad vllam partem eius in scriptis concedo: non fuit quantum ad pauca aliqua in quibus comprehendebatur fides Dei, vnus saltem, & remedium legis naturæ, nego Minorem; & similiter distinguo consequentiam: ergo Scriptura quoad omnia quæ continet, non est necessaria simpliciter, ita vt sine aliquibus ex illis quæ continet, non possit quis cognoscere, & peruenire ad finem vltimum; concedo consequentiam; non est necessaria ad melius esse, & vtilis quoad omnia quæ continet, nego consequentiam.

Quomodo est necessaria.

Et si quærat cur plura sint reuelata in tempore legis Mosaicæ, quàm in lege naturæ: Doctor insinuat responsonem; quia scilicet in tempore legis naturæ habuerunt homines vim naturalem perfectiorem, & minus erant inclinati ad malum, quantum ad appetitum, paucioribusque erroribus practicis infecti quantum ad intellectum; vnde paucioribus subsidiis indigebant communiter loquendo, quàm in aliis statibus sequentibus: vnde Augustinus in loco citato à Doctore: *Quisquis*, inquit, *duorum Testamentorum* (veteris scilicet, & noui) *dispensationes pro temporum congruentia generis humani diligenter atantibus distribuit, satis quantum existimo intelliget quid propriè priori ætati generis humani, quid posteriori conueniat, &c.* Vnde vel ex hoc ipso, vt aduertit Scotus, cognosci potest authorem Scripturæ esse Deum, qui cuiilibet ætati conuenientem exhibet doctrinam.

3.
Cur plura iam reuelata quàm antiquius.

Alio modo posset etiam responderi, distinguendo Maiorem: Doctrina simpliciter necessaria nunquam defuit, concedo, doctrina necessaria ad melius esse, nego maiorem: & concessa minori, distinguo consequentiam, non est necessaria simpliciter, concedo consequentiam; non est necessaria ad melius esse, id est, valde vtilis, & proficua, nego consequentiam. Itaque Doctor non asserit, nec supponit in hac, vel præcedenti quæstione, quòd Scriptura sacra tota sit simpliciter necessaria ad salutem: sed in præcedenti quæstione asserit, & probat necessitatem simpliciter alicuius doctrinæ supernaturaliter reuelatæ, siue illa tradatur in scriptis, siue non; & in hac quæstione concludit doctrinam illam simpliciter necessariam, esse sufficienter traditam in Scriptura: cum quo optimè stare potest quòd nec ipsa Scriptura formalis quoad totum, aut partem, nec etiam tota doctrina in eo contenta, sit simpliciter necessaria, quamuis vtraque tam Scriptura formalis, quàm tota doctrina in ea contenta, necessaria sit ad melius esse, & vtilis ac conducens ad reducendum hominem ad suum finem.

4.

Scriptura formalis non est necessaria simpliciter.

Præterea etiam aliqua doctrina posset esse simpliciter necessaria pro aliquo statu, quæ non esset sic necessaria pro omni statu; vt pro hoc statu doctrina de Baptismo est necessaria, quæ non erat necessaria pro lege veteri naturæ, aut Moysi-

Doctrina aliqua potest esse necessaria pro uno statu, quæ non sit necessaria pro altero.

lis. Vnde tertio responderi potest, vel negando maiorem, vel eam distinguendo aliter: Doctrina simpliciter necessaria pro omni statu, transeat; pro aliquo determinato statu, nego maiorem: & similiter distinguendo consequens: ergo Scriptura quoad doctrinam non habitam in lege veteri nõ est necessaria simpliciter pro omni statu; concedo consequentiam; pro lege gratiæ, nego consequentiam. Querenti autem cur doctrina de Baptismo, sit pro hoc statu necessaria, non verò pro lege antiqua? Respondendum est, quia ipsemet Baptismus est iam necessarius ex ordinatione particulari Dei id volentis; & quidem congruè, quia pro diversitate statuum, & legum, diversa erant assumenda Sacramenta.

5. c. Secundum argumentum principale est: in qualibet scientia sufficienter tradita vitantur superflua; sed multa superflua traduntur in sacra Scriptura, vt cæremonialia, & plures historiæ, quæ non sunt necessaria ad salutem: ergo doctrina necessaria ad salutem non est sufficienter tradita in Scriptura sacra.

Nihil in Scriptura superfluum.

Respondetur negando Minorem: quamvis enim cognitio cæremonialium, & plurium historiæ, ac etiam documentorum, & instructionum contentarum in sacra Scriptura non sit simpliciter necessaria ad salutem, tamen non est dubium quin sit necessaria ad melius esse, hoc est, vtilis, ac conducens: nam quantum ad cæremonialia, quia significant mysticè multa fidei nostræ mytheria, vt contenta sub illis cæremonialibus, *Dulcius*, inquit Scotus, *capimus illa*, quàm secundam se nudè, & expressè proposita; vnde cognitio istarum cæremoniarum iuvat ad hanc deuotionem. Illa autem dulcedo oritur fortè ex consideratione aliqua bonitatis, & sapientiæ diuinæ occultantis illa mytheria tam admirabiliter sub istis signis & figuris. Similiter etiam historiæ omnes contentæ in Scriptura conducunt ad exemplum, vel declarationem legis, vel significationem ordinatissimi regiminis diuinæ prouidentæ respectu creaturarum. Denique instructiones omnes, quæ habentur in Scriptura, licet plurima ex illis haberi possent beneficio naturæ, tamen maiorem vim trahendi homines habent ex autoritate diuina, quam accipiunt ex eo, quòd sint in Scriptura diuinitus inspirata, quàm aliàs haberent; vnde vtile fuit, vt in ea proponerentur.

6. d. Tertium argumentum principale est: Non scimus certò ex Scriptura omnia quæ sunt peccata mortalia; sed cognitio omnium peccatorum mortalium est necessaria ad salutem; quia propter defectum eius potest contingere vt aliquis peccet mortaliter, & sic decidat à salute, à qua aliàs non decideret: ergo doctrina necessaria ad salutem non est sufficienter tradita in sacra Scriptura.

Scire necessaria non debent expressè tradi.

Respondet Doctor iuxta Origenem, omnia scitu necessaria ad salutem, non debere expressè contineri in Scriptura; quia nulla scientia tradit expressè omnia pertinentia ad illam scientiam; sed sufficit quòd vel expressè, & formaliter, vel implicitè, & virtualiter illa contineat: sic autem omnia necessariò cognoscenda ad acquisitionem salutis continentur in Scriptura: vnde ad eruenda, & inuestiganda illa quæ implicitè tantum continentur in Scriptura, necessaria, & vtilis valde est industria, & cura Doctorum, &

Scoti oper. Tom. V.

expositorum Scripturæ. Iuxta hoc autem in forma responderi potest, distinguendo Maiorem: Non scimus certò, & explicitè ex Scriptura omnia peccata mortalia, concedo maiorem; non scimus illa certò explicitè, vel implicitè, nego Maiorem; & concessa Minori, negatur consequentia.

Sed adhuc instat Doctor contra hoc: si sufficienter traderetur explicitè, aut implicitè in sacra Scriptura, cognitio peccatorum mortalium omnium, saltem nunc post tot expositiones Doctorum & Patrum, cognosceremus illa omnia certò: sed hoc est falsum, vt patet ex diuersitate sententiarum oppositarum, quarum aliquæ negant esse peccata mortalia, quæ ab aliis talia esse asseruntur: verbi gratià, quidam dicunt esse peccatum sequi opinionem probabilem, aut improbabiliorem minùs tutam; quidam negant: ergo cognitio peccatorum non traditur, neque explicitè, neque implicitè, sufficienter in Scriptura, saltem in ordine ad nostram ætatem, in qua adhuc manent illa dubia.

Respondet, concedendo totam replicam; sed negando tamen esse incertam viam salutis, & consequenter negando propterea sequi quòd non habeamus doctrinam salutis acquirendæ sufficienter traditam in Scriptura: quia in Scriptura habemus, esse vitandum salutis periculum, iuxta illud Ecclesiastici 3. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Ex hoc autem principio sufficienter instruitur in casu quocunque, quo dubitarem de aliquo an esset peccatum, necne, sequi tutiorem partem. Deinde in Scriptura monemur petere, & audire monita, & consilia seniorum, ac prudentum: ex hoc autem in similibus casibus dubiis faciemus quod tales consulunt, & certum est id faciendo nos non peccaturos; quia euidenter est nos non posse peccare sequendo consilium Scripturæ. Quòd si in huiusmodi dubiis, nec sequi velimus tutiorem partem, aut consilium prudentum, & rectorum nostrorum; sed non obstante dubio, faciamus quod magis nobis arridet, meritò nobis imputabitur tanquam peccatum mortale quod agimus, quamuis à parte rei fortè non esset peccatum: neque illud peccatum attribuendum est defectui doctrinæ sufficientis, quia licet non habeamus doctrinam sufficientem ad cognoscendum an determinatè illa actio sit peccatum, nec ne à parte rei; tamen habemus doctrinam sufficientem ad cognoscendum quomodo vitaremus peccatum in tali casu, & etiam quod agere contra talem cognitionem, & cum tali dubio sit peccatum mortale.

7. *Non constans ex Scriptura omnia quæ sunt, vel non sunt peccata mortalia.*

Nec tamen deest cognitio necessaria ad salutem.

Iuxta hoc respondendum est ad argumentum ipsum principale, distinguendo maiorem; non scimus certò ex Scriptura omnia peccata mortalia à parte rei secundum se considerata, concedo maiorem; non scimus certò omnia peccata mortalia quatenus à nobis procedunt, nego maiorem, loquendo de certitudine morali, & sufficienti ad directionem hominis; nam scimus omnem actionem, vt à nobis prouenientem esse catenus peccatum mortale, quatenus procedit contra rectam rationem: & si habeamus rationem concludentem quòd aliquid sit prohibitum nobis à parte rei, tum scimus certò quòd illud facere esset nobis peccatum: si autem non sciamus illud esse prohibitum à parte rei, sed opinemur, ita esse, hoc ipsum

8. *Cognoscere sufficienter possumus omnem actionem qua nobis est peccaminosa.*

sufficit, vt illud vitemus; recta enim ratio dicit non esse faciendum quod opinamur esse malum, præsertim, nisi etiam opinemur probabiliter quòd non esset peccatum.

Quòd si etiam æquè probabilis nobis sit vtraque pars, quòd sit scilicet peccatum, & quòd non sit peccatum; aut etiã magis probabile esset quòd esset peccatum, modò probabile tamen sit, quòd non esset peccatum, recta ratio suadet posse nos illud facere, si voluerimus absque peccato, nisi in determinatis aliquibus materiis; vt verbi gratiã, in materia Sacramentorum: vnde sententia communis Doctõrum est, licere quandoque sequi non solùm probabilem, sed minùs probabilem opinionem; vt traditur in materia de actibus humanis, aut de peccatis. Si verò dubius quis sit, an sit peccatum, nec habeat opinionem probabilem, quòd sit peccatum, nec ne; tunc recta ratio dicit esse examinandum, & si fecerit absque examine, committit peccatum: & hoc est quod vult Scotus, dum dicit à dubiis esse abstinendum, & peccatum mortaliter qui ad ea faciendam se exponit absque cura examinandi veritatem. At si factò diligenti examine, aut per se, si sit vir doctus, aut per alios, si non est, adhuc non potest cognosci an sit peccatum, nec ne, existimo posse quem absque peccato quod voluerit facere; quia videtur quòd recta ratio non prohibeat aliquid quod factò diligenti examine non cognoscitur, vel probabiliter esse prohibitum. Sed de his particulariùs, & fusiùs suo loco dicendum est, modò sufficit ea tanquam conformiora communibus principiis, ac praxi supponere.

10.

Aliquando magis expediat obscure proponere doctrinam.

Adde ad propositum principale, sufficientem propositionem alicuius doctrinæ principaliter ordinatæ ad mores non esse præcisè desumendam ex eo quod clariùs proponat, quod in omnibus casibus conueniat fieri; sed ex eo quod magis expediat communitati, cui proponitur, eam tali, vel tali modo proponi: vnde quandoquidem Deus sit author principalis Scripturæ, desideretque omnes homines saluos fieri, sciãtque quid ipsis magis conueniat, colligendum est quòd magis conueniens sit generi humano, Scripturam proponi, vt de factò proposita est, quàm si clariùs omnia proponerentur, atque ad eam sufficienter continere iuxta regulas diuinæ prouidentia, quæ ad nostram salutem conducunt.

Posset vterius obiici, quòd ipsa Scriptura sit valde difficilis, & obscura, non solùm quoad ea quæ implicite tantùm continet, sed etiam quoad ea quæ explicite continet, ergo non continet sufficienter mysteria necessaria ad salutem. Antecedens quamuis negetur ab hæreticis, Lutheo in præfatione assertionis articulorum à Leone Papa damnatorum, & Brentio in prolegomenis contra Petrum à Soto, aliisque assertentibus Scripturam facilem esse humilibus, ac fidelibus, præsertim il-

lis, qui sciunt phrasas linguæ Hebraicæ, & Græcæ; admitti tamen debet cum Catholicis omnibus, & patet tum ex ipsa Scriptura 2. Petr. vlt. vbi Petrus fatetur quædam difficilia esse in Epistolis Pauli. Tum ex Patribus Irenæo lib. 2. cap. 47. Orig. 7. contra Celsum, Ambros. epist. 44. Hieronymo in epistola ad Algasiam, August. 2. Doct. Christi. Gregorio homilia 6. in Ezechielem. Tum experientia tot controuersiarum de vero Scripturæ sensu, & tot interpretationum diuersarum eius, quæ omni tempore fuerunt, & adhuc sunt; tum denique eorundem hæreticorum consensione, Lutheri quidem lib. 1. contra Zuinglium, & Oecolampadii, Brentij verò in confessione VVirttembergica, cap. de sacra Scriptura.

Itaque concessio antecedenti, nego consequentiam; quia, vt antè dixi, sufficientia propositionis mysteriorum fidei non debet præcisè desumi ex claritate modi quo proponuntur, nec insufficientia ex obscuritate, sed potius ex vtilitate, & emolumento modi, quo proponuntur, siue clari, siue obscuri, non respectu vnius, aut alterius, sed respectu communitatis, debet desumi sufficientia & congruitas propositionis. Vtilitas autem congruentiæ, ob quam Scriptura quoad multa sit obscurè proposita, colligitur ob rationes istius obscuræ propositionis, quas assignant Sancti Patres, quarum aliquas hîc breuiter proponere visum est.

Primam rationem assignat S. Irenæus lib. 2. cap. 47. vt semper Deus doceat, & homo discat. *Quid mali est, inquit, si & eorum, qua in Scriptura requiruntur, quædam quidem absoluamus, secundam gratiam Dei, quædam autem commendemus Deo, & non solùm in hoc saculo, sed & in futuro, vt semper quidem Deus doceat, homo autem semper discat, quæ sunt à Deo.*

Secundam, & tertiam rationem adfert August. 2. de Doct. Christiana ad edomandam superbiam, & tollendam fastidium. *Ita, inquit, quædam dicta (in Scriptura scilicet facta) densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facillè inuestigata plerumque vilnerunt.*

Quartam, & quintam adfert Gregorius homil. 6. in Ezechielem, vt scilicet habeamus quo vitemus otium, & ne vilescat Scriptura. *Magna, inquit, vtilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum, vt fatigatione dilatetur, & excercitatus capiat, quod capere non potest otiosus. Habet quoque adhuc maius aliud, quia si Scriptura sacra intelligentia in cunctis esset aperta, vilesceret, qua in quibusdam locis obscurioribus, tanto maiori dulcedine inuenta reficit, quanto maiori labore fatigat animam quæsit.*

Obiectiones hæreticorum ad probandam Scripturæ sacre facilitatem nullius sunt momenti, & sufficienter soluuntur à Bellarmino lib. 3. de verbo Dei scripto cap. 2.

11.

Q U Æ S T I O III.

Utrum Theologia a sit de Deo tanquam de subiecto primo?

Alenf. 1. part. quæst. 1. mem. 3. D. Thom. 1. part. quæst. 1. art. 7. D. Bona. hic quæst. 1. Richard. quæst. 6. Durand. quæst. 5. Occam quæst. 3. Gabr. quæst. 9. Canus 12. de locis cap. 2. Valq. 1. part. diff. 10. Vide Scotum 2. Met. quæst. 1. & 2. & de primo princ. cap. 4. con. 8. in Theorem. §. Non simpliciter perfectius, & 1. Physic. quæst. 1. Baccon. quæst. 2. Proc.

S C H O L I V M.

Arguit duabus viis Deum non esse subiectum Theologia, & utraque continet tres rationes claras.

Vòd non, arguitur duabus viis. Prima ^b, est ostendere istam negatiuam in se; quæ probatur primò per auctoritatem Boëtij 1. de Trin *Forma*, inquit, *simplex subiectum esse non potest.*

Item, secundò, materia non coincidit cum aliis causis, neque in idem numero, neque in idem specie; *ex secundo Physicorum*: Deus autem est finis huius scientiæ & efficiens: non igitur materia.

Item, tertio, *ex primo Posteriorum*, subiectum scientiæ habet partes, principia, & passiones: Deus autem non habet partes integrales, cum sit simplex: neque partes subiectiuas, cum sit singulare ex se: neque habet principia, cum sit primum principium: neque passiones, quia passio inest subiecto, ita quòd est extra eius essentiam: nihil autem sic inest Deo.

Secunda via est ostendere, quòd aliud est hic subiectum: non ergo istud. Antecedens probatur multipliciter. Primò per Augustinum *de doctrina Christiana* 1. lib. cap. 1. *omnis doctrina vel rerum est, vel signorum*: igitur res, vel signa sunt subiectum.

Item, secundò, Scriptura habet quatuor sensus, scilicet Anagogicum, Tropologicum, Allegoricum & Literalem: sed cuilibet sensui correspondet aliquod subiectum primum, sicut alij scientiæ habenti vnum sensum correspondet subiectum secundum illum sensum; igitur hic sunt quatuor subiecta.

Item, tertio ^c quòd homo sit subiectum, probatur auctoritate Commentatoris 1. *Ethic. in Prologo*, quia secundum eum, scientia Moralis est de homine quo ad animam: Medicinalis est de homine, quoad corpus. Ex hoc ergo accipitur ista propositio, quòd omnis scientia Practica habet pro subiecto primo, illud cui acquiritur finis practiciæ, & non ipsum finem: finis autem istius scientiæ acquiritur homini, & non Deo: ergo, &c.

Item ^d aliter, (& quasi in idem redit;) finis scientiæ est per actum suum attingere obiectum primum, inducendo in ipsum formam principaliter intentam à scientia, puta in speculatiua inducere in illud esse cognitum, quia cognitio ibi intenditur; & in practica inducere formam, ad quam ordinatur eius praxis; finis autem hic intentus est bonitas moralis, quæ non intenditur induci in Deo, sed in homine: igitur homo est obiectum primum eius.

Contrà, August. 8. de Ciuitate Dei cap. 1. *Theologia est sermo, vel ratio de Deo.*

C O M M E N T A R I V S.

1.

IRCA tertiam quæstionem quæruntur tria. Primum, *an Theologia sit de Deo tanquam de subiecto*, supple adæquato, de quo demonstrantur veritates Theologicæ.

Secundum, *an sit de Deo sub aliqua ratione speciali*, puta an sit de Deo tanquam Glorificatore, vel Gubernatore, & huiusmodi. Tertium, *an scientia Theologica sit de omnibus ex attributione ipsorum ad primum subiectum.*

Quantum ad primam quæstionem arguitur in contrarium duabus viis.

b Primæ viæ prima ratio stat in hoc, quia *forma simplex subiectum esse non potest*; sed Deus est forma simplicissima, vt patebit infrà d. 8. ergo.

Secundò arguitur, quia subiectum scientiæ est efficiens scientiam; & ex alia parte, si ponitur subiectum, habet rationem materiæ, quia rationem receptiuam proprietatis demonstrabilis; sed idem numero non potest esse materia & efficiens, vt patet per Philosophum 2. *Phys. text. comm. 70.* vbi vult quòd multoties forma & efficiens & finis coincident in idem; sed materia cum nullo istorum coincidit: ergo.

Tertio principaliter arguitur, quia *subiectum scientia habet partes, principia & passiones*, vt patet 1. *Poster. text. comm. 43.* Vna, inquit, *scientia est, quæ est vnius generis, quacunque ex primis scilicet principiis componitur, & partes aut passiones horum sunt per se.* Hæc ille. Sed Deus non habet partes nec inte-

I.

Text. com.

43.

Scot. 2.

Phys. q. 7.

Quatuor sensus Scriptura.

2.

Enstatij, quem Doct. saepe allegat, in moralibus.

grales, nec subiectiuas, vt patet, nec principia, quia non definitur, immò est simpliciter primum principium, (vt infra patebit *dist. 2. part. 1. quest. 1.*) nec passiones, cum tales sint extra essentiam subiecti, in Deo autem nihil est extra suam essentiam.

Argumenta primum & secundum secundæ viæ clara sunt.

c Tertiò, ex autoritate Commentatoris, scilicet Eustachij, super 1. *Ethic.* talis ratio conficitur: *Scientia practica habet pro subiecto primo illud cui acquiritur finis scientiæ practicae.* Cum ergo finis scientiæ Moralis, qui est felicitas naturalis, acquiritur homini quo ad animam, ipsa anima erit subiectam scientiæ moralis; & similiter finis Medicinæ, qui est *sanitas*, acquiritur homini

quo ad corpus, ipse homo quo ad corpus erit subiectum Medicinæ. Sic dico in proposito cum Theologia sit scientia practica, (vt patebit infra quæstione vltima Prologi, & *dist. 38.*) & finis illius, qui est clara visio Dei & eiusdem fruitio, acquiritur homini quo ad animam, sequitur quòd homo quo ad animam, erit subiectum Theologiæ.

d *Item aliter, &c. Quia cognitio ibi intenditur.* Habitus enim scientificus inclinatur principaliter ad cognitionem obiecti, vt per ipsam attingatur obiectum, quod tunc attingitur, cum habet esse cognitum. Et finis scientiæ practicæ est inducere formam ad quam ordinatur eius praxis, quæ est bonitas moralis, quæ in Theologia principaliter intenditur, vt inducatur in homine quoad animam.

QVÆSTIO I. LATERALIS.

Vtrum Theologia sit de Deo sub aliqua ratione speciali?

Hic recenset Scotus aliorum opiniones. Prima ponit Deum esse subiectum sub ratione Restauratoris. Secunda Christum sub ratione incarnationis, & capitiu. Tertia sub ratione finis.

I.
Opin. Hugo.
Vide
Scotum 1.
Phys. q. 3.
Opinio Cassiod.
siod.

V D D sic^a arguitur; Hugo de Sacramentis in principio vult, quòd opera restaurationis, sint hic subiectum: ergo si Deus est hic subiectum, hoc erit sub speciali ratione, scilicet in quantum restaurator.

Item, Cassiodorus super Psalmistam vult, quòd Christus caput cum membris est hic subiectum; igitur specialiter vt incarnatus, & caput Ecclesiæ erit hic subiectum.

Item, Deus^b absolute est subiectum Metaphysicæ: igitur si hic est subiectum, hoc erit sub aliqua ratione speciali. Consequentia probatur; quia non sub eadem ratione omnino, hic & ibi est subiectum. Antecedens probatur per Philosophum 6. Metaphys. *Honorabilissimam scientiam oportet esse circa nobilissimum genus:* illa, secundum ipsum, est huiusmodi. Hoc etiam confirmatur, quia ibi vocat Metaphysicam Theologiam.

Item, Commentator^c primo *Physicorum* commento vltimo dicit, quòd Auicenna multum peccauit, ponendo Metaphysicam probare primam causam esse, cum genus substantiarum separatarum sit ibi subiectum, & nulla scientia probat suum subiectum esse. Ratio autem non valeret, nisi intelligeret, quòd ipsa esset ibi primum subiectum; ergo, &c.

Item, ista^d scientia est honorabilissima: ergo est de honorabilissimo subiecto sub ratione honorabilissima. Huiusmodi autem ratio est ratio finis & boni. De fine autem probatur per Auicennam 6. *Metaph.* dicentem: *Si scientia esset de omnibus causis, illa, qua esset de fine, esset nobilissima.* Ex hoc concluditur de bono, quia secundum Philosophum 2. *Metaph.* qui ponit infinitatem in finibus, destruit naturam boni, quia destruit naturam finis: ex hoc ergo accipitur quòd ratio boni est ratio finis.

Contra, cognitio contracta præsupponit cognitionem absolutam: & absoluta est certior, ex 1. *Metaphys.* si ergo ista est de Deo sub aliqua ratione speciali, alia est prior & certior de Deo absolute: talis non ponitur: ergo, &c.

COMMENTARIUS.

Cap. vlt.
Text. c. 8.

In Prolog.
Idem 1.
Post. text.
39.

I.

R I M ò arguitur quòd Theologia non sit de Deo sub ratione absoluta Deitatis, sed sub aliqua alia ratione speciali: & patet per Hugonem, qui vult quòd Deus sit subiectum vt Restaurator: & per Cassiodorum, qui vult, &c.

b Secundò arguitur probando quòd Deus non sit subiectum sub ratione absoluta Dei, siue Deitatis, sed sub aliqua alia ratione speciali, quia est subiectum Metaphysicæ sub ratione absoluta Dei: ergo si Deus ponitur subiectum Theologiæ,

erit subiectum sub aliqua alia ratione speciali.

c Tertiò arguitur autoritate Commentatoris, qui vult quòd genus substantiarum sit subiectum Metaphysicæ. Vnde ipse reprehendit Auicennam ponentem Metaphysicam probare primam esse, quia nulla scientia probat suum subiectum, sed supponit, vbi dicit sic, 1. *Physicorum.* *Sed notandum est quòd istud genus entium, scilicet esse separatum à materia, non declaratur nisi in hac scientia naturali. Et qui dicit quòd prima Philosophia, scilicet Metaphysica, nititur declarare entia separabilia esse, peccat. Hæc enim entia sunt subiecta*

subiecta primæ Philosophiæ, & declaratum est in Posterioribus Analyticis, quòd impossibile est aliquam scientiam declarare subiectum esse, aut quia manifestum per se, aut quia declaratum in alia scientia. Vnde Auicenna peccauit maximè, cum dixit quòd primus Philosophus demonstrat primum principium esse, & processit in hoc suo libro de scientia diuina per viam quam existimauit esse necessariam & essentialem in illa scientia, & peccauit peccato manifesto. Hæc ille.

d Vltimò arguitur, probando quòd Deus sub ratione finis sit subiectum, quia ratio finis est no-

bilissima, vt patet per Auicennam, &c. Ex hoc concluditur quòd sit subiectum sub ratione boni, quia ratio boni est ratio finis. Vnde Philosophus 2. Metaph. cap. 8. vult quòd qui ponit infinitatem in finibus, destruat naturam boni, &c. Vnde secundum aliam translationem, Illi, inquit, qui faciunt causas infinitas, auferunt naturam boni, & non percipiunt. Et ibi Commentator: Et facientes causas finales esse infinitas, destruant finem, & qui destrunt finem, destrunt omne bonum, & nihil percipiunt. Nihil enim dicitur esse bonum nisi per causas finales. Hæc ille.

QVÆSTIO II. LATERALIS.

Vtrum ista scientia sit de omnibus ex attributione ipsorum ad primum eius subiectum?

SCHOLIUM.

Tria continet hæc litera. Primò, explicat Theologiam in se, & in nobis. Secundò, describit in quo consistat ratio primi obiecti alicuius scientiæ, scilicet, quòd contineat virtualiter omnes veritates illius habitus, & probat dupliciter. Primò, quia obiectum continet propositiones immediatas, & in istis continentur conclusiones. Secundò, est causa adequata respectu habitus. Obijcit dupliciter contra has rationes, in fauorem D. Thom. qui primo Post. lect. 4. oppositum tenet de subiecto, de quo Caiet. 1. part. quæst. 1. art. 7. & soluit obiectiones. Tertio, diuidit Theologiam in necessariam, & contingentem. Illa concernit omnia Dei ad intrà. Hæc omnia ipsius ad extrà.

V D D sic; 4. Metaph. Eadem est scientia de aliquo, & de attributis ad ipsum (& exemplificat ibi de sano) sed omnia alia attribuuntur essentialiter ad subiectum primum huius: ergo, &c. Contrà, August. 1. 4. de Trinit. cap. 1. Neque huic scientia tribuendum est, &c.

Circa solutionem istarum quæstionum, sic procedo. Primò, distinguo de Theologia in se, & de Theologia in nobis. Secundò, assignabo rationem primi obiecti. Tertio, distinguam de Theologia quantum ad partes eius.

De primo dico ^a, quòd cognitio quælibet in se, est illa, quæ nata est haberi de obiecto eius, secundum quòd natum est manifestare se intellectui proportionato. Cognitio autem eadem in nobis, est illa, quæ nata est haberi in intellectu nostro de obiecto illo intellecto. Theologia ergo in se talis est cognitio, qualem natum est facere obiectum Theologicum in intellectu sibi proportionato. Theologia verò in nobis, talis est cognitio, qualem intellectus noster natus est habere de illo obiecto. Exemplum, si aliquis intellectus non possit intelligere Geometricalia, posset autem aliqui credere de Geometricalibus, Geometria esset sibi fides, non scientia: esset tamen in se scientia, quia obiectum Geometriæ natum est facere de se scientiam in intellectu proportionato.

De secundo dico ^b, quòd ratio primi subiecti est continere in se primò virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius est. Quod probò, primò sic; quia obiectum primum continet propositiones immediatas: quia subiectum istarum continet prædicatum & ita euentiam totius propositionis. Propositiones autem immediatæ continent conclusiones: ergo subiectum propositionum immediatarum, continet omnes veritates illius habitus.

Probo idem secundò; quia primitas hîc accipitur ex primo Posteriorum ex definitione Vniuersalis, secundum quòd dicit adæquationem; obiectum autem se habet ad habitum, sicut causa ad effectum: non est enim causa ad adæquata, nisi contineat primò virtualiter totum effectum: ergo, &c. Expono quod dixi (primò virtualiter) quia sicut illud est primum ens, quod non dependet ab alio, sed alia ab illo: ita ergo primò continere, est, ab aliis non dependere in continendo, sed alia ab ipso, hoc est, quòd per impossibile circumscripto omni alio, manente intellectu eius, adhuc contineret, & nihil aliud continet, nisi per rationem eius.

Contra istud arguit ^c dupliciter, primò sic. Sicut se habet obiectum primum potentia ad potentiam, ita obiectum primum habitus se habet ad habitum: sed obiectum pri-

4.
Text. 2.
Scot. 1.
Phys. 9. 1.

2. Met.
text. 4.

Quid sit
Theologia
in se, & in
nobis?

Hoc idem
sentit A-
rist. 1. Post.
text. 44.

Quid sit de
ratione sub-
iecti?

Text. c. 14.
& 15.

5.

num potentiz est aliquid commune ad omnia per se obiecta illius potentiz : ergo primum obiectum habitus est aliquid commune ad omnia per se obiecta eius , & non aliquid virtualiter continens alia.

Item , secundò ; quia in scientiis assignatur communiter pro subiecto primo , aliquid quod est commune ad omnia illa, quæ considerantur in illa scientia : sicut in Geometria *linea*, in Arithmetica *numerus*, in Metaphysica *ens*.

Hæc maxima Scoti habetur ab eodem in 1. d. 3. q. 3. & in 2. d. 9. & in 3. d. 13. & in 4. diff. 18. Vide hic Leuchet. contra Gregor. & Occam.

Ad primum respondeo^d quòd proportio obiecti ad potentiam est proportio motiui ad mobile, vel actiui ad passiuum. Proportio subiecti ad habitum est sicut proportio causæ ad effectum : quodcumque autem aliquid agens agit in aliquid passum , potest quodlibet agens eiusdem rationis in quodlibet passum eiusdem rationis agere : ergo prima extrema proportionis actiui ad passiuum sunt communia ad omnia per se extrema illius proportionis. Nam inter illa communissima , est adæquatio, quia in quocumque est ratio vnus, illud respicit quodlibet, in quo est ratio alterius : sed prima extrema proportionis causæ ad effectum non sunt communissima, quia inter illa non est adæquatio. Non enim sequitur, si commune potest causare habitum , quòd speciale possit, & è conuerso. Non enim quodlibet contentum sub illo communi respicit habitum illum , vt effectum eius : sed tantum aliquid primum obiectum contentium , quod virtualiter continet omnia, ad quæ habitus se extendit.

Ad secundum dico , quòd multorum habituum specie differentium potest esse aliquid obiectum commune, sicut ab obiectis eorum potest abstrahi obiectum commune. Et hoc modo in scientiis assignatur obiectum commune , à quo non est habitus vnus secundum speciem, sed tantum secundum genus.

De tertio dico , quòd Theologia essentialiter non tantum continet necessaria, sed etiam contingentia. Quod patet, quia omnes veritates de Deo, siue vt trino, siue de aliqua persona diuina, vt comparatur ad intrà, sunt necessariae : vt quòd *Deus est trinus*, & quòd *Filius dicitur generari à Patre*, & huiusmodi. Illa verò , in quibus comparatur ad extra, sunt contingentes, vt quòd *Deus erat*, & quòd *Filius est incarnatus*, & huiusmodi. Omnes autem veritates de Deo vt trinus, siue de persona determinata, sunt Theologicae. Similiter veritates contingentes , quia ad nullam cognitionem naturalem spectant : ita quòd primæ partes integrales Theologiæ sunt duæ , scilicet veritates necessariae , & veritates contingentes.

C O M M E N T A R I V S.

6. Veritates Theologicae quadam necessariae vt ad intrà, quadam contingentes, vt ad extrà. Duae sunt partes integrales Theologiae.

I.

E primo dico. Hic Doctor primò declarat quid sit aliqua cognitio in se : & est illa, &c. Et sententia literæ est, quòd cognitio in se est illa , quam facit obiectum de se, & hoc dupliciter. Nam quando obiectum est in se præsens, secundum propriam existentiam, cognitio, quæ est ab intellectu, & tali obiecto sic præsentem, dicitur cognitio intuitiua in se : quia talis est, qualem obiectum, sic præsens, natum est facere de se. Quando verò obiectum non est in se præsens, sed relucet in aliqua specie intelligibili, causata ab intellectu agente , & phantasmate illius obiecti , vt infrà patebit *diff. 3. quæst. 6.* cognitio causata à tali obiecto , vel à specie intelligibili supplete vicem talis obiecti , dicitur cognitio abstractiua in se. Quia talis est , qualem tale obiectum, sic præsens, natum est de se facere. Si verò obiectum non est præsens, nec primo, nec secundo modo, sed tantum habeo cognitionem de illo, ex aliqua reuelatione; talis cognitio dicitur cognitio in nobis : quia est talis , qualis nata est haberi de tali obiecto, nullo modo præsentem, nec primo, nec secundo modo, nec contento eminenter, vel virtualiter in alio repræsentatiuo. Quod dico propter essentiam diuinam , quæ non tantum est ratio causandi cognitionem cuiuscumque obiecti, vt patebit infrà, *quæst. pen. prologi*, sed etiam est ratio repræsentandi perfectissimè omnia entia in ratione obiecti : vt patebit infrà *diff. 2. & diff. 39.* & sic intellectus beati cognoscens huiusmodi

Cognitio intuitiua, & abstractiua quid sit.

Quomodo essentia diuina sit ratio causandi cognitionem, & repræsentandi.

obiecta in essentia diuina, talis cognitio dicitur in se : quia talis est, qualis nata est fieri ab obiecto, vel ab aliquo virtualiter continente ipsum: de quo infrà *d. 3. & diff. 8. & in 2. d. 3.*

Secundò Doctor declarat quid sit scientia Theologica in se, & quid in nobis. Nam *cognitio Theologica in se*, &c. Hic dico duo. Primò, quòd cognitio Theologica, quæ est de obiecto Theologico, aut est intuitiua, & sic dicitur cognitio intuitiua in se , quando est ab obiecto Theologico in se perfectè præsentem : vel ab aliquo perfectè supplete vicem talis obiecti. Quod dico propter voluntatem diuinam , quæ immediatè (saltem partialiter) & vt causa principalis causat cognitionem intuitiuam obiecti Theologici. Et tunc perfectè supplet vicem talis obiecti, quado causat cognitionem vt terminatam ad tale obiectum in se perfectè præsentem. Secundò dico, quòd quando tale obiectum est præsens intellectui creato per speciem intelligibilem, repræsentantem ipsum in ratione obiecti cognoscibilis (quæ à solo Deo, vt à causa totali potest immediatè causari , de qua patet à Doctore *in 2. d. 3. quæst. 10.*) cognitio causata ab intellectu creato, & à tali specie intelligibili, vt à duabus causis partialibus, integrantibus vnã totalem: de quibus à Doctore vbi suprà dicitur cognitio abstractiua in se talis obiecti Theologici: quia talis est, qualem natum est facere obiectum Theologicum, vt sic præsentem in specie intelligibili.

Et nota, quòd differentia est inter cognitionem intuitiua

2. Cognitio Theologica intuitiua.

3. Cognitio intuitiua Theologica in se.

intuitivam in se obiecti Theologici, vt comparatur ad intellectum creatum, & vt comparatur ad intellectum diuinum. Nam cognitio primo modo, non causatur immediatè ab illo obiecto: pura à Deitate, quia, vt sic, causaret de necessitate: cuius oppositum patet à Doctore in pluribus locis: sed à voluntate diuina suppletè perfectè vicem, &c. vt dixi suprà. Cognitio verò secundo modo est immediatè ab essentia diuina, vt essentia (salvè partialiter) vt patet à Doctore infrà *quæst. pen. dist. 2. dist. 39. & alibi*. Secundò differunt, quia cognitio primo modo, nullo modo est comprehensiva talis obiecti, cum sit finita, & obiectum infinitum: secundo verò modo est verè comprehensiva, cum sit æquè infinita sicut & obiectum. De qua comprehensione vide Doctorem in *quolib. q. 14*. Et multæ aliæ differentiæ possunt assignari. Cognitio verò Theologica in nobis est illa, quam intellectus noster natus est habere de obiecto Theologico, nullo prædictorum modorum præsentè, scilicet nec in se, nec in specie intelligibili: sed tantum est per reuelationem. Et sic patet ista distinctio de Theologia in se, & in nobis.

Cognitio
Theologica
in nobis.

4.

b De secundo dico, quòd ratio primi subiecti, &c. Hic Doctòr intendit declarare rationem primi subiecti scientiæ, dicens, quòd ratio eius est continere in se primò virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius est. Pro maiori intelligentia præmitto aliqua. Primò, quòd veritates in scientia sunt in duplici genere: quædam sunt notæ ex terminis, vt omnes propositiones per se notæ; & quædam sunt notæ præcisè propter propositiones per se notas. Primæ dicuntur contineri in subiecto, non præcisè virtualiter, sed quia subiectum continet essentialiter, & formaliter definitionem: idèd hæc est vna immediata: *Omnia homo est animal rationale*: & quia definitio est causa immediata, & adæquata respectu passionis demonstrandæ, hæc erit mediata, *Animal rationale est risibile*. Et sic, vt subiectum comparatur ad definitionem, continet hanc mediatam formaliter, & essentialiter: vt verò comparatur ad passionem, continet illam virtualiter: quia ratio formalis subiecti est causa immediata, & præcisè illius: & vt sic, potest etiam dici virtualiter continere istam: *Animal rationale est risibile*. Secundæ sunt conclusiones demonstratæ, quæ virtualiter, & immediatè continentur à præmissis per se notis: quia ex illis immediatè inferuntur: remotè verò virtualiter continentur in subiecto demonstrationis.

5.

Secundò præmitto, quòd *veritas* in scientia non accipitur pro noticia propositionis, nec pro ipsa propositione: sed præcisè pro habitudine prædicati ad subiectum, siue pro conformitate prædicati ad subiectum, vt infrà patebit *distin. 3. quæst. 4.* & si talis habitudo est euidens ex terminis erit veritas per se nota: si verò est tantum euidens per alias propositiones per se euidentes, erit veritas nota ex alio, cuiusmodi est veritas omnis conclusionis demonstratæ. Dicitur ergo subiectum virtualiter continere huiusmodi veritates: quia includit essentialiter causam præcisam, & adæquatam passionis demonstrabilis: & sic quasi remotè continet virtualiter habitudinem euidens huius: *Animal rationale est risibile*: imò subiectum propriè virtualiter continet, & non rationale: quia rationale propriè est ratio formalis continendi: & idèd se habet vt *quo*, subiectum verò vt *quod*: & quia euidens illius

immediatè continet immediatè euidens conclusionis, sequitur quòd subiectum remotè continet virtualiter euidens, siue euidens habitudinem prædicati ad subiectum ipsius conclusionis. Et sic patet quomodo subiectum virtualiter continet omnem veritatem illius habitus cuius est.

Tertiò præmitto, quòd cum dicimus, quòd veritates scientificæ demonstrantur de subiecto scientiæ; non intelligitur quòd demonstratur ipsa conclusio: quia illa non prædicatur de subiecto: nec præcisè intelligitur quòd demonstratur passio de subiecto, sed demonstratur propriè inhærentia, siue habitudo passionis ad subiectum: non quòd talis habitudo, siue inhærentia in se demonstratur de subiecto, sed demonstratur quòd passio dicit necessariam habitudinem, siue inhærentiam ad subiectum propter definitionem subiecti: quæ est præcisè causa talis habitudinis necessariæ: ita quòd posito omni alio, & sola definitione subiecti circumscripta, nulla esset habitudo necessaria passionis ad subiectum: sed posita illa, & omni alio circumscripto, quòd non est de formali ratione illius esset præcisè causa talis habitudinis necessariæ.

6.

Quartò præmitto, quòd habitus scientiæ potest dupliciter intelligi. Vno modo pro noticia conclusionis demonstratæ. Alio modo pro illa habitudine necessaria passionis ad subiectum. Secundo modo subiectum est præcisè, & adæquata causa illius habitus, siue habitudinis necessariæ, quæ remotà, esset impossibilis talis habitudo necessaria, nisi dicitur, quòd intellectus diuinus sit causa: quia omnes termini sunt præcisè, suo modo, producti ab actu intellectus diuini: vt infrà patebit *dist. 3. quæst. 4. & dist. 36. 43.* & sic quasi remotè continet illam conformitatem, & habitudinem. Si tamen subiectum esset circumscriptum, talis habitudo nullo modo posset haberi, & stante ratione subiecti, & omni alio remoto, istam posset haberi. De habitu verò primo modo, scilicet de noticia conclusionis, certum est, quòd illa posset causari à voluntate diuina: sic tamen intelligendo, quòd non posset illam immediatè causare in aliquo intellectu, vt sibi euidens propter aliud, nisi saltem priùs natura causaret in illo intellectu notitiam propositionis immediatæ, propter quam est euidens illi intellectui. Aliud est enim causare notitiam conclusionis absolutè; & aliud est ipsam causare, vt euidens. Euidens enim notitiæ est simpliciter propter euidens principiorum. Licet ergo posset illam absolutè causare sine principiis: non tamen posset illam causare, vt euidens sine eis. Et idèd posita voluntate diuinâ, & circumscriptâ omni ratione principiorum, & notitiâ eorum, non posset causari in intellectu nostro notitia euidens, vt euidens à sola voluntate diuina: sed per impossibile ipsâ circumscriptâ, & posita sola ratione principiorum, & notitiâ eorum, immediatè notitia conclusionis, vt euidens posset causari: loquendo semper de euidens propter aliud, & de euidens per discursum syllogisticum, quæ est præcisè à tali subiecto, & talibus principiis. Quòd dico propter intellectum diuinum, qui cognoscit hanc euidensissimè, scilicet *homo est risibilis*: sed nullo modo est causata, nec est sibi euidens per discursum syllogisticum, vt infrà patet quæst. pen. quæ est, *An Theologia sit scientia*: sit enim immediatè sibi euidens ab essentia diuina: non enim est sibi euidens

euidens propter euidentiam alicuius principij: quæ omnia benè nota. Ex his ergo patet quomodo subiectum dicitur continere prædicatum, scilicet passionem: & per consequens propositionem immediatam, quæ constat ex definitione, & passione: & per illam mediatam. Similiter patet quomodo dicitur primò, id est, adæquate continere, vt effectum adæquatam, vt causa adæquata, & huiusmodi, & quo ad notitiam conclusionis euidentem: & quo ad habitudinem necessariam.

7. *c* *Contra istud arguitur dupliciter.* Hic Doctor adducit duas instantias, quibus intendit probare, quòd subiectum scientiæ non contineat virtualiter omnes veritates. Prima stat in hoc: quia commune non continet virtualiter veritates inferiorum. Patet, quia continere virtualiter dicit perfectionem in continente: & si continet æquiuocè, dicit simpliciter maiorem perfectionem contento: sed subiectum scientiæ, puta Physicæ, est commune ad omnia contenta in illa scientia. Probatur per simile: sicut se habet obiectum potentiz ad potentiam, sic se habet obiectum scientiæ ad scientiam: sed obiectum potentiz est commune ad omnia per se perceptibilia à tali potentia, ergo & subiectum scientiæ erit commune ad omnia considerata in tali scientia.

Secundò arguitur: quia in scientiis assignatur communiter pro subiecto primo aliquid commune, & per consequens tale commune non poterit virtualiter continere passiones inferiorum, sicut nec ipsa inferiora.

d *Respondeo quòd proportio obiecti ad potentiam, &c.* Si enim obiectum comparatur ad actum, est ibi proportio causæ ad effectum: vt verò producit, saltem partialiter actum illum in potentia, est tunc proportio motiui ad mobile. Dicitur enim obiectum mouere potentiam, pro quanto producit aliquid in potentia: & potentia dicitur moueri ab obiecto, pro quanto aliquid recipit ab illo: & quando aliquid agens agit in aliquid passum, quodlibet eiusdem rationis potest agere in tale passum: & similiter quando aliquid passum potest pati ab aliquo, quodlibet eiusdem rationis potest pati ab illo, & etiam pari à quolibet eiusdem rationis cum illo. Exemplum si aliquid visibile potest agere in aliquam potentiam visiuam, quodlibet visibile eiusdem rationis potest similiter agere: & similiter si aliqua potentia nata est pati ab aliquo visibili, quælibet eiusdem rationis nata est pati ab illo visibili, & à quolibet eiusdem rationis cum illo visibili: & sic sequitur quòd prima extrema proportionis actiui ad passiuum, sunt communia ad omnia per se extrema illius proportionis, & hæc proportio prolixius est exposita in 2. dist. 9. vbi adduxit multas instantias pro maiori declaratione proportionis. vide ibi.

8. In proposito, obiectum ad habitum præcisè se habet vt causa ad effectum, idè non sequitur quòd si causa communis potest causare aliquem effectum; quòd etiam causa particularis possit illum causare. Et accipit habitum non tantum pro notitia conclusionis demonstratæ: sed etiam pro illa habitudine necessaria passionis ad subiectum. Non enim sequitur quòd si homo in communi, mediante sua differentia specifica, potest adæquatè causare passionem, & inhærentiam illius ad subiectum, quòd Ioannes possit illam causare: nec similiter sequitur quòd si homo potest causare euidentem notitiam illius con-

clusionis, quòd Ioannes possit. Patet vt suprà, quia circumscripto omni alio ab homine, stante ratione formali illius hominis, potest causare euidentiam huius, *homo est visibilis*: & posito omni alio, & ipso circumscripto non potest euidenter sciri, vt suprà exposui. Et idè non valet, inferiora possunt causare notitiam superiorum, ergo habitum scientificum: non sequitur, quia licèt possint causare notitiam incomplexam superiorum, non tamen possunt immediatè causare notitiam incomplexam, nec euidentem ex terminis, nec euidentem ex præmissis. Patet de euidentibus ex terminis, quia talis euidentia dependet præcisè à rationibus terminorum, vt infrà patet *dist. 2. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 4.* Licèt ergo notitia terminorum propositionis, immediatè possit causari ab aliquo inferiori, tamen non potest immediatè causari, vt euidens, cum talis euidentia sit ab illis terminis, qui habent necessariam habitudinem ad inuicem. Hoc idem dico de euidentia conclusionis, positis enim terminis propositionis per se notæ præsentibus alicui intellectui, & circumscripto omni alio, includerent euidentem habitudinem, & euidentem notitiam illius propositionis: sed posito omni alio, & ipsis circumscriptis, non esset intellectui creato propositio euidens. Et similiter dicendum est de euidentia conclusionis. Et ex his patet quomodo Doctor tantum loquitur de subiecto scientiæ respectu passionum: quas vt causa præcisa, & adæquata continet: & sic commune non continet passiones inferiorum, nec primò, nec per se: nec inferiora continent passiones superiorum primò, licèt contineant per se.

Ad secundum patet: quia subiectum, quod virtualiter continet, &c. comparatur tantum ad passiones conuertibiles cum illo, quas adæquatè continet. Et licèt ponatur aliquid subiectum commune, puta in Physica, abstractum à pluribus subiectis, illud tamen non ponitur continere passiones subiectorum inferiorum: sed præcisè passiones conuertibiles cum illo. Vnde quot species continentur sub illo, tot scientiæ specificæ possunt haberi: quia quælibet virtualiter continet proprias passiones verè demonstrabiles per definitionem illarum specierum. Sicut ergo ab istis subiectis particulatibus, habentibus vnitatem specificam, potest abstrahi vnus subiectum commune, communitate genericà: ita ab illis scientiis specificis potest abstrahi vna scientia communis, communitate generis: & sic patet ista litera, quam benè pondera.

Et quia multi arguunt contra positionem Doctoris vt clariùs intelligatur, pono aliquas conclusiones Doctoris. Quarum prima est,

Subiectum scientiæ, virtualiter continet prædicatum: Quod est, supple, passio demonstrabilis.

Secunda secundum aliquos ad mentem Stoti. *Notitia subiecti continet notitiam prædicati, siue passionis*: & per consequens continet etiam notitiam propositionis immediatè: & notitia propositionis immediatè continet notitiam conclusionis.

Tertia conclusio:

Deus sub ratione Deitatis est subiectum Theologiae necessarium, tam Theologia in se, quam in intellectu beato. Et hoc subiectum (vt primò notum) continet virtualiter veritates Theologicas necessarias. Ad præsens hæc conclusiones sufficiant. Et vide Scotum in *quæst. 3.* Prologi.

IO. Contra tamen primam conclusionem arguunt multi, & maxime Gregorius de Arimino in prologo, quæst. 4. ubi vult, quod si subiectum continet virtualiter passionem, quod, secundum dicta Scoti, sit causa effectiua illius passionis, & per consequens ipsa passio sit alia res à subiecto. Et quod sic intelligat Scotus, scilicet quod virtualiter continere, puta A, est effectiue causare illud, dicit Gregorius sic: Item, Scotus manu propria postquam exposuerat quid est primò continere virtualiter, magis hoc ipsum declarans addidit in margine. *Idem, inquit, est A, ut habitualiter cognitum, continere, B, quod est speciem A in memoria posse gignere speciem B, in intelligentia.* Patet ergo, quod loquitur in hac materia de contentia virtuali causæ effectiue, & sic passio erit simpliciter alia res à subiecto, quod est impossibile, scilicet, quod subiectum virtualiter contineat huiusmodi passionem realiter distinctam. Et probat.

II. Sed antequam respondeam argumentis istius, expono primò, quid intelligat Scotus. Dico primò, quod si loquamur de propria passione, quæ est talis aptitudo fundata in tali natura, puta risibilitas in homine, quod illa realiter non distinguitur ab ipsa natura. Et de tali Doctor proprie loquitur. Et cum dicit Gregorius quod Doctor dicit in illa quæstione quod subiectum virtualiter continet huiusmodi passionem. Hoc expressè non dicit, quia dicit Scotus quod subiectum virtualiter continet prædicatum: quod referri debet, secundum aliquos Parisienses, quod virtualiter continet notitiam prædicati simplicem, & etiam virtualiter continet notitiam definitionis simplicem, scilicet ex hoc, quod continet essentialiter definitionem, quæ est ratio formalis causandi notitiam distinctam subiecti, quæ notitia distincta est de subiecto secundum omnes partes essentialia illius: ac per consequens continet virtualiter notitiam propositionis immediatè constitutam ex definitione. & proprietate, ideo Doctor parum infra addit: *Obiectum autem siue subiectum, quod idem est, se habet ad habitum, sicut causa ad effectum.* Et etiam patet hoc ex litera Doctoris in margine, quam adducis: quia species intelligibilis obiecti in memoria causat speciem intelligibilem passionis in intelligentia, siue in ipso intellectu: ergo loquitur Doctor quod subiectum continet notitiam prædicati virtualiter.

Si modò vis inferre, quod virtualiter contineat ipsum prædicatum effectiue, hoc expressè non habetur ibi. Posito tamen quod Scotus hoc dicat, quod subiectum continet virtualiter, & effectiue propriam passionem: Dico primò, quod hoc verum est de illo subiecto, quod respicit passionem realiter distinctam ab ipso, sed huiusmodi aptitudines non distinguuntur realiter à naturis earum, quæ tamen sunt propriæ passionis. Et quod sic Doctor intelligat, patet in illa quæstione, ubi expressè dicit, quod *si proprietates diuina, vtputa bonitas, vel sapientia, realiter differrent ab essentia, ipsa essentia realiter esset causa earum: ergo sicut differunt ratione, ita essentia de sua ratione habet rationem incausati. Illa autem proprietates, licet per identitatem cum essentia sint incausate, non tamen secundum suam rationem formalem primò includunt incausationem sui.* Hæc ille. Et sic patet, quod quando Scotus loquitur de causa propriè effectiua passionis: loquitur Scoti oper. Tom. V.

quando illa passio realiter distinguitur ab illo subiecto: cuiusmodi sunt multæ qualitates absolutè, quas Doctor in multis locis nominat proprietates: vt caliditas in tanto gradu est proprietas ignis, causata immediatè à substantia ignis, & realiter distincta: vt patet à Scoto si bene recolo, in 4. distinct. 12. Et huiusmodi passionis non sunt propriè demonstrabiles de subiecto, sed bene illæ aptitudines, quæ sunt idem realiter cum illo.

Si tamen Gregorius vult quod omnino Doctor dicat, quod subiectum continet virtualiter effectiue ipsam passionem: potest concedi, quod eo modo, quo passio potest habere esse à subiecto: eo modo causatur ab illo. Sed quia realiter non potest distingui à subiecto: idè non potest causari ab illo realiter. Quia verò ipsa distinguitur formaliter à subiecto, subiectum habet simpliciter rationem incausati, secundum suam rationem formalem, & quid iratum, & passio habet rationem causati secundum suam rationem formalem, sed non secundum suam entitatem realem, cum sit eadem res realiter cum subiecto. Et hæc est intentio Doctoris, vt patet suprà, ubi dixi de proprietatibus diuinis.

Si dicatur, quod causa effectiua producit aliud, in quantum aliud. Dico primò, quod illud intelligitur de causa factiua, quæ producit aliud in materiam extrinsecam, non de causa actiua, cuiusmodi est subiectum: quia producit passionem in subiecto. & hæc expositio patet à Doctore in secundo, dist. 25. Secundo dico, quod producere aliud, in quantum aliud, aut reduplicat aliam, & aliam rationem, & sic concedo. Si verò reduplicat aliam & aliam rem, negatur vniuersaliter. Primo modo sensus est, quod causa producit effectum à se formaliter distinctum: ita quod ista alietas accipitur præcisè secundum rationem formalem: sic quod alia sit formalis in subiecto, & alia in passione. Secundo modo sensus est, quod causa producat aliam rem realiter distinctam. Isto modo negatur vniuersaliter secundum aliquos: vt patet in primo, d. 3. q. 7. & si semper producit aliud, hoc non erit vniuersaliter, nisi ubi agens, & patiens, sunt distincta subiecto. Hæc expositio patet à Scoto. Dico tertio, quod duplex est causa effectiua: quædam est physicalis, quæ agit per motum, vel mutationem, & talis producit effectum realiter distinctum: quædam est Metaphysicalis, quæ abstrahit à motu, & mutatione: & talis non est necesse quod habeat effectum realiter distinctum, cuius non esse aliquando præcesserit. Quarto dico, vt aliqui volunt intelligere, quod subiectum dicitur causa effectiua passionis: accipiendo effectiuam propullatiua. Et illud quod pullulat ab alio: non esse realiter distingui ab illo, vt dicunt ipsi. Hoc idem diceret Scotus quia ipse vult in secundo, dist. 16. quod potentia animæ pullulat ab ipsa anima, & tamen sunt idem realiter cum ipsa.

Ex his patet quomodo Gregorius in hac parte non habet mentem Doctoris, & sic argumenta eius non sunt ad propositum. Posito tamen (licet non ad mentem Scoti) quod ipsa passio sit alia res à subiecto, & effectiue causata ab illo: argumenta eius contra hanc positionem nihil concludunt. Arguit enim primò sic: accipiendo lineam rectam, quæ est diuisibilis in duo media, illa diuisibilitas est propria passio lineæ rectæ. Tunc sic: vel est aliqua passio actu existens in ipsa linea,

12.
Quomodo subiectum sic causa effectiua passionis, vide Scotum, in 4. d. 2. q. 3. & 9. Metaph. quæst. 14.

13.
Causa effectiua est duplex. Quomodo potentia anima pullulans ab anima.

14.
Primum argumentum, Gregorij.

quâ ipsa linea formaliter est diuisibilis, quæ dicitur diuisibilitas, ita quod habeat illam diuisibilitatem actu: vel quod tantum habeat potentiam. Non primò, quia tunc Deus posset facere lineam sine diuisibilitate. Non secundò, quia quando linea diuideretur, causeret diuisionem in seipsa, quod est absurdum.

Responsio. Certè hæc ratio nullius est vigoris. Primò, quia ipsa diuisibilitas non est aliqua res positiua, sed est tantum negatio vniionis partium. Patet enim quod quando linea actu diuiditur quod nihil nouum aduenit. Posito etiam, quod sit alia res, dico, quod est alia res respectiua tantum. Cùm dicis, ergo Deus potest facere lineam sine ipsa. Negatur consequentia: quia non posset facere aliquod subiectum actu existere, sine relatione, quæ necessitate naturæ confurgit. Sicut non potest facere duo alba sine similitudine: & tamen similitudo est realiter distincta ab illis. Sic dico, quod stante aliqua linea recta, de necessitate confurgit ista aptitudo ad diuidi. Secundum etiam non sequitur: Si linea est diuisibilis in potentia, ergo causat diuisionem actu in se. Non enim sequitur quod si aliqua natura causat de necessitate naturæ in se aliquam aptitudinem ad aliquem actum, quod etiam in se causat actum: hoc enim non est vniuersaliter verum. Nam materia prima causat in se istam aptitudinem, quod est esse informabile à forma, ergo actu informat seipsam. Et similiter natura intellectualis causat in se, in eodem instanti, quo est, aptitudinem ad beatificari, ergo causat in se actum beatificum. Sic in proposito, linea causat in se hanc possibilitatem, quâ posset diuidi, ergo in se causat actualem diuisionem.

I 5.
Secundū argumentum.

Secundò arguit ad idem, aut talis diuisio recipitur in linea antequam sit diuisa, aut post, aut simul. Dico, quod ipsa diuisibilitas, quæ est passio lineæ, est primò passio quantitatis continuæ, ita quod quantitas continua est primò, & per se diuisibilis. Et datâ quacunque quantitate, illa est per se diuisibilis, & non primò. Detur ergo quantitas, B. Dico quod esse diuisibile competit illi per se. Cùm queritur tunc: Diuisio actualis aut est in ipsa linea ante diuisionem, aut post, aut simul?

Responsio.

Respondeo quod hoc, est nihil dicere: quia talis separatio partis à parte nihil est in se, idè non oportet querere in quo recipitur. Dico secundò, quod esse diuisum ab alio dicit quandam respectum: ita quod sunt duo respectus fundati in duabus partibus: ita quod vnus fundatur in parte A, & terminatur ad partem, B. & e contra, & sic ratio nihil concludit.

Tertium argumentum.

Item arguit, quia esse annihilabile est passio communis omni creaturæ; ergo si passio est alia res à subiecto, potest Deus facere creaturam absque eo quod sit annihilabilis.

Responsio.

Dico, quod quando Doctore loquitur de passione, quæ est alia res à subiecto, loquitur de illa, quæ est res, cuiusmodi est visibilitas, annihilabilitas enim nihil est, quia talis relatio terminatur ad nihil. Et huiusmodi relatio, quæ terminatur ad nihil, est nihil, vt patet à Doctore in 2. d. vlt. & d. 7. Dico secundò, quod si accipiat pro aptitudine ad annihilari, non sequitur quod si talis aptitudo sit realiter distincta, quod possit facere ipsam rem sine aptitudine tali; quia etsi posset facere absolutum sine alio absoluto, à quo realiter distinguitur, non sequitur quod possit ipsum fa-

cere sine omni respectu, à quo realiter distinguitur, vt supra patuit.

Item arguit sic: Nulla creatura continet primò aliquam rem virtualiter, ergo nec subiectum passionem. Antecedens patet, quia causa secunda non potest producere aliquam rem, quin & illa causetur etiam à Deo, saltem partialiter.

Dico, quod hoc nihil est. Non enim Scotus diceret quod sic continet primò, quod prima causa non concurrat: sed eo modo quo aliqua causa secunda potest continere aliquid, non excludendo causas superiores. Sic similiter subiectum continet passionem.

Si hinc dicitur: si subiectum continet passionem effectiue, ergo Deus posset facere passionem sine subiecto, quia potest supplere causalitatem cuiuscunque causæ secundæ, hoc esset fortius argumentum, quàm argumentum Gregorij.

Dico, quod subiectum respectu passionis habet duplicem rationem. Vnam, quod est causa effectiua illius, nisi impediatur, & præueniatur à prima causa. Aliam, quia est de necessitate receptionum passionis: & passio habet necessariam habitudinem ad subiectum, tanquam ad receptionem: sicut & positio quod album possit causare similitudinem, licet Deus posset supplere hanc causalitatem: tamen similitudo non posset causari, nisi reciperetur in albo: cùm habeat necessariam habitudinem ad illud, & hoc patet simpliciter à Doctore in 4. d. 11. Et sic patet ex his, quod etiam positio quod ipsa passio sit alia res à subiecto (non tamen ad mentem Scoti, nec secundum veritatem) tamen argumenta istius minimè concludunt, essent enim alia argumenta multò efficacia.

Vltimò arguit Gregorius, quia sphericitas est passio, de celo & astris demonstrabilis 2. Celi. sext. c. 22. & 48. & tamè celum non est causa effectiua sue sphericitatis cùm illa sit æterna, & res æternæ secundum Aristot. non habent causam agentem.

Respondetur primò, quod subiectum non est proprie causa, vt dixi supra. Secundò, quod etiam si ponatur propria causa, non sequitur quod æternum non habeat propriam causam effectiuam, vt patet à Scoto in 2. d. 1. q. 3. & in 1. dist. 8. quæst. vlt. etiam ad mentem Aristotelis. Verum est, quod causa effectiua est in duplici genere. Quædam est, quæ producit aliud per motum, vel per mutationem: & talis non est alicuius æterni: quia esse talis producti, de necessitate præcessit non esse illius duratione, vt patet à Scoto in secundo. Alia est, quæ producit aliud, non per motum, vel per mutationem: & tale productum potest esse æternum, vt singulariter probat Scotus in 1. d. 8. q. vlt. & in 2. d. 1. q. 3. & alibi.

Secundò principaliter arguit Alphonsus Tolentanus in prolog. q. 6. probando, quod subiectum non continet virtualiter prædicatum, siue propriam passionem, sic: quia quandoque prædicatum est perfectius subiecto, sicut patet quando demonstratur, quod forma substantialis potest informare materiam: & imperfectius non continet virtualiter perfectius. Hæc ille. Sed iudicio meo in hac parte non habet mentem Doctore, mens enim Scoti est, quod propria passio demonstrabilis de subiecto contineatur virtualiter in illo: & sic patet quod propria passio non est forma ipsius materiæ. Et cùm dicit, quod demonstratur formam substantialem posse informare materiam. Dico, quod hæc est propria passio materiæ, quod sit informabilis mediata, vel immediata, forma

Quartū argumentum.

I 6.
Responsio.

Obiectio.

Responsio.
Subiectum respectu passionis habet duplicem rationem.

I 7.
Vltimum.

Responsio.

Causa effectiua est in duplici genere.

I 8.

In eodem potest esse formarum pluralitas.

forma substantiali. Et dico *mediatè* propter pluralitatem formarum, quæ possunt esse in eodem: vt patet à Scoto *in 4. d. 12.* Ista aptitudo, quod est esse informabile, est propria passio materiæ, & demonstrabilis de ipsa, & non forma substantialis, vt patet intuitu. Sicut etiam dicimus quod esse beatificabile obiecto beatifico, est passio creaturæ rationalis, ergo obiectum beatificum est passio illius: non valet. Similiter esse beatificabile beatitudine formali, est passio ipsius: ergo beatitudo illa, puta fruiro, est passio propriè sumpta, demonstrabilis de subiecto: patet hoc esse falsum, quia quando demonstratur passio de subiecto, demonstratur necessitas inhaerentiæ vnus ad aliud: cum demonstratio propriè sumpta, & à priori, sit de necessariis, saltem de complexis: patet à Scoto in prologo. Sic est in proposito de materia. Hoc idem dico de forma. Nam forma substantialis est apta nata informare materiam: & hæc est passio demonstrabilis de illa, ergo materia est passio ipsius formæ: patet esse falsum, & sic nihil contra Doctorem. Multi etiam alij contra primam conclusionem arguunt: vt Guilelmus Ocham in prologo, *q. 6.* & multi alij posteriores: quorum argumenta ex dictis suprâ facillimè solvuntur: quia parum, vel minimè disceptant ab argumentis Gregorij & Alphonsi.

19.

Primum argumentum.

Contra secundam conclusionem arguit Gregorius, vbi suprâ, probando, quod notitia subiecti non contineat virtualiter notitiam passionis: & sic deinceps, vt dixi in conclusione suprâ. Et primò arguit sic: Omnis notitia primò continens virtualiter aliam notitiam, continet primò virtualiter omnem aliam notitiam, sine qua causaliter illa haberi non potest: sed notitia subiecti non sic continet notitiam passionis: patet de multis, quia esse informabile est passio materiæ; esse beatificabile passio rationalis creaturæ; esse risibile passio hominis: & sic de aliis. Itæ sunt passionis connotatiuæ, quia connotant res distinctas à subiecto, vt esse informabile connotat formam distinctam à materia; esse beatificabile connotat beatitudinem, vt rem distinctam à rationali creatura; esse risibile connotat actum ridendi: & sic de aliis. Constat autem quod notitia materiæ non continet notitiam formæ primò virtualiter: cuius tamen notitia causaliter præexigitur ad notitiam illius passionis. Similiter, nec notitia creaturæ rationalis primò virtualiter continet notitiam beatitudinis: nec notitia hominis actum ridendi. Et hæc omnia probantur, quia nulla notitia vnus rei continet primò virtualiter notitiam alterius: quia aut intuitiua continet intuitiuam: & hoc non, quia per notitiam intuitiuam vnus rei non potest haberi intuitiua alterius rei. Tum, quia multò magis huiusmodi notitiâ potest causari ab ipsa re, cuius est intuitiua, & per consequens non primò virtualiter continetur à notitia intuitiua alterius. Aut notitia abstractiua vnus continet notitiam intuitiuam alterius: & hoc non, vt patet. Tum, quia abstractiua non potest esse prima, nec per consequens primò continere. Tum, quia multò minùs per abstractiuam vnus rei potest haberi intuitiua alterius, quàm per intuitiuam: & secundum non est possibile, vt probatum est, ergo. Aut intuitiua vnus continet abstractiuam alterius: & hoc non, quia vel abstractiuam communem confusam: & hoc non, quia talis etiam ab alio poterit

Scoti oper. Tom. V.

causari; vel propriam, & distinctam: & hoc non, quia nulla talis potest haberi, nisi præhabita intuitiua eiusdem rei. Aut quariò abstractiua vnus continet abstractiuam alterius: & hoc non, propter causas iam dictas, hoc est eorum Achilles contra Scotum.

Respondetur. Sed antequam respondeam, expono conclusionem Doctores. Conclusio enim nostra secunda potest triplicem habere sensum. Primum, quod notitia habitualis vnus, continet notitiam habitualem alterius. Et hic sensus est verus; & hoc patet à Scoto vbi suprâ. Et per illud quod scripsit in margine manu propria, sic expono conclusionem istam.

20.

Expositio conclusionis Scoti triplicem potest habere sensum.

Subiectum enim propriæ passionis, ex quo continet essentialiter definitionem, potest causare speciem intelligibilem sui, repræsentantem se, & omnia superiora: vel potest causare aliam, & aliam speciem respectu alterius, & alterius superioris: vt satis patet à Doctore *in 1. dist. 3. quæst. 1.* Similiter dico, quod respectu propriæ passionis, habet vnâ & eandem speciem intelligibilem, repræsentantem ipsam sub ratione obiecti intelligibilis: vel aliam & aliam, causatas tamen ab ipso.

Secundò suppono, quod notitia habitualis nihil aliud est quàm obiectum in se, vel in specie intelligibili perfectè præsens intellectui: ita quod obiectum in se perfectè præsens intellectui, & in sua existentia, dicitur notum habitualiter: quia statim intellectus cum illo obiecto, vt dux causæ pariales, possunt causare cognitionem intuitiuam: & quando illud obiectum in se præsens continet plura alia virtualiter, & perfectè, illa alia contenta per præsentiam obiecti dicuntur nota habitualiter: quia ipsum obiectum partialiter potest causare notitiam intuitiuam illorum, si nata sint cognosci intuitiue. Similiter, quando obiectum non est præsens in se intellectui, sed in specie intelligibili repræsentante ipsum, dicitur notum habitualiter notitiâ abstractiuâ. Et similiter contenta in illo essentialiter, vel virtualiter perfectè, sunt nota habitualiter notitiâ abstractiuâ, quia talis species vnâ cum intellectu, potest causare notitiam abstractiuam, tam obiecti, quàm contentorum essentialiter, vel virtualiter (si tamen illa contenta non habeant proprias species intelligibiles) quia propria species intelligibilis vnâ cum intellectu, nata est causare notitiam illius cuius est, vt satis patet à Scoto *in 1. d. 3. q. 6. & pen. ac. 17. d. 1.* Et tamen possumus dicere, quod notitia habitualis obiecti continet virtualiter notitiam habitualem contentorum: quod est, quando species intelligibilis contentorum dependet ab huiusmodi notitia.

Notitia habitualis quid sit.

Nota tamen, quod si sumus in statu isto, quod notitia habitualis contentorum potest dupliciter intelligi; vel propinquâ, vel remotâ. Propinquâ, si species intelligibilis obiecti causar partialiter cum intellectu agente species intelligibiles contentorum virtualiter, vel essentialiter in tali obiecto: & hoc non habeo pro inconuenienti, quod vna species intelligibilis partialiter possit causare aliam, vt satis patet à Scoto *in 2. dist. 9.* Remotâ, vt phantasma obiecti vnâ cum intellectu agente, potest causare speciem intelligibilem contentorum: tamen priùs causat speciem intelligibilem ipsius obiecti, vt patet à Scoto *in 1. dist. 3. quæst. 1. & 2.* quia causa naturalis producit effectum nobiliorem, quem potest producere.

21.

Notitia habitualis dupliciter intelligitur.

Vna species intelligibilis potest aliam causare.

Obiectum habet duplicem notitiam habitualem.

Sic etiam obiectum habet duplicem notitiam habitualem. Remotam, quando habet esse in phantasia per aliquod phantasma; & propinquam, quando habet esse in intellectu per speciem intelligibilem, ipsum repræsentantem. Hoc patet à Scoto *in 1. dist. 3. quæst. 6.* Et sic sequitur quòd notitia habitualis obiecti continet notitiam habitualement essentialiter contentorum, & etiam virtualiter. Sequitur etiam, quòd si virtualiter continet notitiam illorum habitualement, quòd etiam virtualiter contineat notitiam illorum actualem. Si ergo continet virtualiter notitiam definitionis, & virtualiter notitiam passionis, sequitur, quòd virtualiter continet notitiam propositionis immediatæ, cum illa dependeat à notitia terminorum, ut ista: *Animal rationale est risibile.* Hæc autem notitia principij continet notitiam conclusionis: & sic sequitur à primo ad vltimum, quòd notitia habitualis obiecti non contineat virtualiter notitiam sui actualem, sed etiam notitiam terminorum: & propositionum, & conclusionum, quæ pertinent ad demonstrationem, per quam demonstrantur passionnes de ipso subiecto.

Alius sensus est, quòd notitia actualis subiecti contineat primò virtualiter notitiam actualem passionis, & sic deinceps, vt exposui.

22.

Deinde suppono quòd obiectum virtualiter continere notitiam alterius habitualement, vel actualem, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt causa totalis: & hoc non, quia nec etiam continet notitiam sui habitualement abstractiuam, nec actualem, quia ad habitualement de necessitate concurrat intellectus agens, vt causa principalis, vt patet à Scoto *in 1. dist. 3. quæst. 6. & quæst. pen. in secundo dist. 3. quæst. vlt.* Nec etiam ad actualem abstractiuam concurrat, vt causa totalis: quia concurrat intellectus agens, vel possibilis, vel vterque simul. De intellectu in communi patet à Scoto *in prologo q. 1. d. 3. q. 7. pen. & vlt. primi. in 2. d. 3. q. 10. & 11. & dist. 9.* De vtroque intellectu patet *in Quodl. q. 15.* Si ergo obiectum non continet cognitionem sui habitualement, vt causa totalis (cum etiam ad huiusmodi cognitionem habitualement possit concurrere Angelus cum phantasmate, & intellectu agente: vt patet à Scoto *in 2. d. 11.*) nec etiam sui actualem, multò minùs continebit cognitionem habitualement, vel actualem aliorum contentorum virtualiter, vel essentialiter, vt causa totalis.

Alius sensus est, quòd obiectum sic continet cognitionem sui habitualement, vel actualem, vt causa partialis, & contentorum in ea virtualiter, quòd ipsa causa partiali non concurrente primò, notitia talis obiecti, nec contentorum virtualiter, & perfectè in illo posset causari, vel haberi ab aliquo intellectu creato: vt satis probaui *in 2. d. 3. q. 10.* glossando ibi Doctorem. Nò debemus ergo sic intelligere, quòd continens virtualiter notitiam alterius quòd sic contineat, vt causa totalis, vt nulla alia concurrat: sed sic continet partialiter, quòd eius causalitas partialis à nullo possit suppleri, nisi fortè à Deo. Addo etiam, quòd quando est aliqua passio connotatiua, quæ dicit relationem, cuiusmodi est risibilitas, beatificabilitas, informabilitas, tristabilitas, & huiusmodi, non potest haberi nisi præcognoscantur fundamentum, & terminus. Idèd dicit Doctorem *in q. 1. prolog.* quòd via naturali non possumus cognoscere relationem ad Deum, sub ratione Deitatis, nisi præcog-

noscamus ipsam Deitatem. Non vult ergo Doctorem quòd obiectum sic contineat virtualiter notitiam alterius, quòd nihil aliud concurrat ab illo: sed sic habet determinatam causalitatem respectu illius, & primò, quòd à nullo potest suppleri, nisi fortè à Deo.

Ex his declaratis, intelligendo scilicet quòd notitia habitualis obiecti continet virtualiter notitiam actualem, vel habitualement propriæ passionis, patet quòd totum argumentum Gregorij totaliter ruit, & sequentia: quando dicit, aut cognitio intuitiua continet intuitiuam, &c. Non sunt ad propositum. Patet etiam quando dicit quòd materia non potest causare cognitionem formæ, quòd nò intelligit mentem Doctorem, vt suprà exposui: quia non negamus quòd non possit haberi perfecta cognitio informabilitatis, nisi concurrat ipsa forma: sed benè dicimus quòd ipsa materia sic concurrat partialiter ad cognitionem illius proprietatis, quòd à nullo talis causalitas suppleri potest.

Si instaretur (licet ipse non dicat) ergo forma continet virtualiter partialiter cognitionem illius proprietatis. Conceditur. Ergo sic potest demonstrari illa informabilitas de forma, sicut de materia, & sic de aliis. Negatur consequentia: quia tunc sequeretur, quòd magis posset demonstrari de intellectu cum principalius concurrat. Dico ergo, quòd ad subiectum demonstrationis duo requiruntur. Primò quòd ratio formalis ipsius subiecti, sit ratio continendi virtualiter proprietatem. Secundò quòd sit ratio proxima, & formalis recipiendi illam in subiecto, de quo demonstratur. Licet ergo ratio formalis ipsius formæ, sit ratio continendi virtualiter, partialiter cognitionem illius proprietatis, non tamen illa proprietates potest demonstrari de forma, cum in forma non sit aliqua ratio proxima recipiendi ipsam in ipsa forma. Et sic patet quòd hoc argumentum quod est Achilles eorum, ac multorum aliorum præcedentium & sequentium: nihil contra Doctorem concludit.

Si verò teneatur secundus sensus, scilicet quòd notitia actualis obiecti possit continere virtualiter notitiam alterius actualem. Dico (licet fortè non ad mentem Scoti, quia verba illius hoc expressè non asserunt) quòd non habet pro inconuenienti, quòd notitia actualis obiecti sub ratione propria & perfectissima contineat virtualiter notitiam proprietatis, &c. ita quòd illa notitia actualis vna cum intellectu potest causare notitiam passionis: loquendo de causalitate competente sibi: licet alia aliqua causalitas concurrat: sicut ad cognitionem huius proprietatis, quæ est informabilitas, concurrat forma, vel notitia ipsius formæ. Et cum dicis, Aut intuitiua potest causare intuitiuam proprietatis. Dico quòd sic, quia notitia intuitiua subiecti potest causare intuitiuam passionis, sustinendo secundum mentem Doctorem, & veritatem quòd ipsa passio est eadem res cum subiecto. Et cum dicis quòd cognitio intuitiua non potest causare aliam intuitiuam, habes hoc probare.

Cum verò addis quòd illa intuitiua potest haberi ab obiecto intuitiue cognitio. Dico quòd si accipis obiectum intuitiue cognitum ipsam passionem seorsum sumptam, hoc non potest dari, cum sit eadem res, & existentia cum subiecto. Et obiectum inquantum existens, ac præsens propria existentia, vt sic, causat cognitionem intuitiuam: vt patet à Scoto *in 1. dist. 1. & d. 3. in 2. dist. 3. & 9. in 4. dist. 10. & 49. & in quodl. quæst. 13. & alibi.*

Si

23.

Solutio obiecti. Gregor. contra Scotum.

Ad subiecti demonstrationis requiruntur duo.

24.

Si dicatur hîc (licet non ipse dicat) sicut notitia intuitiua subiecti potest causare intuitiuam passionis, & passio dicit eandem rem cum subiecto, ergo intuitiua passionis potest causare intuitiuam subiecti. Negatur consequentia, quia licet sint eadem res, tamen subiectum propriè continet passionem per identitatem, & non e contra. Sicut essentia diuina, & paternitas per eos etiam, sunt eadem res simpliciter, tamen dicimus, quòd ipsa essentia diuina continet paternitatem, & non e contra. Sic in proposito. Hoc subtiliter patet à Doctore in primo, in secundo, & in quodlibeto in multis locis.

Dico etiam, quòd posito, quòd passio sit distincta realiter (loquendo de passionibus connotatiuis, quæ includunt relationem; vt beatificabilitas, informabilitas, & huiusmodi) quòd notitia subiecti intuitiua potest causare partialiter, vt suprâ exposui, notitiam intuitiuam huiusmodi passionis. Et cum dicis quòd intuitiua illius passionis, puta informabilitatis potest haberi ab ipsa. Negatur, quia relatio non potest causare cognitionem intuitiuam sui: vt patet à Scoto, in pluribus locis.

Si etiam dicatur (quòd tamen ipse non fortè cogitat) quòd subiectum sicut potest causare cognitionem intuitiuam sui, ita & proprietatis: & sic notitia intuitiua subiecti non causabit notitiam intuitiuam passionis. Dico, quòd hoc non est inconueniens. Possum etiam dicere, quòd immediate non potest causare, nisi priùs causet intuitiuam sui: vt etiam patet in simili, à Doctore in d. 9. secundi.

Tertiò possum dicere quòd subiectum non potest causare notitiam intuitiuam passionis nisi mediante intuitiuâ sui. Si loquamur de notitia abstractiua, eodem modo possum dicere, quòd notitia abstractiua subiecti potest partialiter causare abstractiuam passionis. Et hoc non improbat ipse Gregorius, nec improbare posset: & eadem difficultates possent fieri de notitia abstractiua, sicut de intuitiua factæ sunt, & applica ad propositum.

Cum etiam dicit, quòd intuitiua non potest causare abstractiuam. Hoc credo manifestè falsum: quia aliqua cognitio intuitiua potest partialiter causare intuitiuam sui, & etiam abstractiuam. Sicut etiam essentia Angeli potest partialiter causare in intellectu ipsius cognitionem sui intuitiuam, & abstractiuam: vt patet à Scoto in 2. dist. 3. Quod etiam dicit, quòd cognitio abstractiua non potest causare intuitiuam. Verum est, quòd abstractiua alicuius obiecti non potest causare intuitiuam eiusdem obiecti: sed bene potest causare intuitiuam sui ipsius, cum habeat propriam existentiam in intellectu. Idem dico, quòd intuitiua alicuius obiecti fortè non potest causare abstractiuam illius, sed bene respectu sui ipsius, potest causare abstractiuam & intuitiuam, vt dixi suprâ, in simili per Scotum de essentia Angeli. Et sic patet solutio istius argumenti, quod tamen videbatur insolubile.

25. Secundò principaliter arguit probando, quòd notitia subiecti non continet virtualiter passionis notitiam: & dat duo exempla, quia posse causare calorem in corpore illuminabili, & calefactibili est passio corporis radiosi. Secundum, esse purgatiuum cholerae est passio reubarbari. Et addit, quòd quælibet harum est immediata, scilicet, omne radiosum est calefactiuum,

Scoti oper. Tom. V.

& omne reubarbarum est purgatiuum cholerae, & tamen notitia corporis radiosi non continet primò notitiam passionis, quia non continet primò notitiam calorem. Similiter notitia reubarbari non continet primò notitiam cholerae, ergo nec passionem illius. Respondetur (licet sit responsum suprâ.) Eodem enim modo potest responderi, vel loquendo de notitia habituali obiecti; vel etiam de notitia actuali ipsius: & eodem modo dicatur sicut ad primum argumentum. Posset tamen addi, quòd si passio subiecti est quid absolute: vt puta purgatiuum cholerae, notitia ipsius passionis non dependet à notitia cholerae, vel à cholera: patet in simili. Est aliqua albedo verè causata à causa effectiua, ergo non potest cognosci in se: vel ipsa albedo non potest causare cognitionem sui absolutam in aliquo intellectu, nisi concurrat causa illius albedinis? Non sequitur. Potest enim absolute causare partialiter notitiam sui, aliter sequeretur, quòd nullum ens creatum posset causare cognitionem sui, nisi simul, vel priùs causaretur cognitio cuiuscunque causæ: & sic oportet simul, vel priùs cognoscere Deum in se, &c. Sic dico in proposito. Et hoc est, quia notitia albedinis, non dependet essentialiter à notitia suæ causæ.

Dico etiam quòd licet cognitio cholerae prærequiratur ad cognitionem passionis reubarbari, ergo tunc sequitur, quòd notitia reubarbari non continet virtualiter notitiam passionis: nisi etiam contineat virtualiter notitiam cholerae: patet hoc esse falsum, quia ista possunt esse duo ordinari effectus: pura notitia cholerae, & notitia passionis reubarbari, à diuersis tamen causis. Et sic patet quòd notitia subiecti si continet notitiam passionis reubarbari, ex hoc non sequitur, quòd virtualiter contineat notitiam cholerae, sed solum sequitur quòd non præhabita notitia cholerae, non potest immediate habere notitiam passionis reubarbari perfectam: & patet in exemplo pro statu isto: quia intellectus agens non potest immediate causare speciem intelligibilem alicuius obiecti, quam tamen habet in virtute sua cum phantasmate: vt patet à Doctore in 1. d. 3. q. pen. & in 3. d. 8. ergo continet etiam virtualiter speciem sensibilem exterioriorem illius obiecti? Non sequitur: quia species sensibilis tantum præexigit, vt effectus prior, qui est alterius causæ, ad effectum posteriorem, qui est alterius causæ. Similiter species intelligibilis, puta albedinis, continet virtualiter notitiam illius vnâ cum intellectu agente, vel possibili, quæ tamen non potest haberi, nisi præhabeatur actus phantasmæ, quia oportet intelligentem phantasmata speculari 3. de Anima. ergo sequitur, quòd species intelligibilis, vel quòd notitia obiecti, quæ non potest haberi sine actu phantasmæ, quòd contineat virtualiter notitiam illam phantasticam. Hæc etiam responsio potest applicari ad primum argumentum.

Et quod dicit iste Doctor quòd istæ propositiones sunt immediatæ, scilicet omne radiosum est calefactiuum: & omne reubarbarum est purgatiuum cholerae: & habere probare. Aut enim sunt notæ per se ex notitia distincta terminorum, aut confusa: sed nec sic, nec sic, ergo. Nam si distinctè cognoscatur reubarbarum sub ratione propria, definitio reubarbari erit immediata causa ipsius passionis reubarbari, & sic per definitionem reubarbari poterit demonstrari purgatiuum cholerae

26.

Context.

27.

cholerae esse passionem reubarbari. Hoc idem dico de corpore radiofo: nec etiam sunt per se notae, terminis confusè conceptis: quia apprehensis terminis immediatè intellectus non assentit huic: nisi velis dicere, quòd propositio immediata sit duplex, scilicet quaedam est immediata per experientiam, & quo ad sensum: & hoc modo istae possunt dici immediatae. Et similiter haec erit immediata: *ignis est calefactiuus*: quia notum est per experientiam, quòd semper ignis calefacit apposito calefactibili: sed non sequitur modò, sunt notae per sensum, vel per experientiam, & immediatè: ergo sunt simpliciter, & absolutè immediatè: negatur ista consequentia: quia quo ad sensum aliquod praedictum est immediatum de aliquo subiecto, quod simpliciter tamen inhæret illi subiecto per rationem formalem illius subiecti, vel per aliquod aliud.

Tertiò principaliter arguit sic: quia si notitia subiecti continet virtualiter notitiam passionis, sequitur, quòd notitia Solis continet virtualiter notitiam huius passionis Solis, quòd est esse calefactiuum, quòd videtur fallum: quia notitia calefactiuum dependet à notitia caloris. Addit etiam multa alia, quae idem concludunt, & omnia argumenta facta contra conclusionem potuissent fieri vnicò argumento: & per dicta superius patet responsio ad illa argumenta, & similia.

28.

Contra eandem conclusionem arguunt Ocham in prolo. & Alfonso Toletanus in prolo. quae argumenta eodem modo soluntur, sicut & argumenta Gregorij, licet aliqua pauca verba addant, quae tamen non requirunt specialem solutionem: sicut quòd Luna sit eclipsabilis. Nam notitia Lunae non continet virtualiter notitiam passionis: quae est esse eclipsabile: quia etiam contineret virtualiter notitiam terrae: quia Luna eclipsatur per interpositionem terrae inter Solem, & Lunam: & sic patet quomodo eodem modo soluitur hoc argumentum. Deinde ipse Gregorius arguit contra particulas secundae conclusionis. Et primò probat, quòd notitia passionis, & notitia subiecti non sunt, vel non contineant virtualiter notitiam propositionis immediatae. Et dat exemplum de multis propositionibus, quae sumuntur per viam sensus, vt ista, omne reubarbarum purgat cholera, & constat quòd quis potest habere notitiam incomplexam, distinctam de reubarbaro, & de cholera: etiam, & de eo, quòd est purgare, qui tamen non cognosceret, quòd omne reubarbarum est purgatiuum cholerae. Et licet nouerit quòd hoc singulare reubarbarum est purgatiuum cholerae, & illud, & illud: & sic de pluribus. Ad habendam tamen notitiam vniuersalem, quòd omne reubarbarum, &c. necessarium requiritur quaedam alia notitia vniuersalis non causata ab illis singularibus, qualis est secundum aliquos, si aliquid absolutum, vel proprietas consequens absolutum competit alicui indiuiduo: cuiuslibet indiuiduo eiusdem rationis potest aliquid simile competere.

29.

Responsio.

Respondeo, & dico primò, quòd cum ipse dicit quòd haec, *Omne reubarbarum est purgatiuum cholerae*, est immediata, hoc habet probare, quia purgatiuum cholerae est demonstrabile de reubarbaro, per rationes formales reubarbari. Et quòd dicit, quòd non omnis propositio immediata est per se nota; si intendit de immediatione

Propositio
immediata
duplicitè.

causae, negatur ista: quia haec, quia *Animal rationale est risibile*, est immediata immediatione causae. Cum autem rationale sit immediata causa risibilitatis: haec erit (scilicet *Animal rationale est risibile*) per se nota. Si verò intelligat immediatione subiecti, cuiusmodi est ista, *omnia homo est risibilis*: quia homo est immediatum subiectum risibilitatis: talis est verè demonstrabilis per rationem subiecti: non habet, nec est per se nota. Et si intelligat, quòd haec, *omne reubarbarum, &c.* est immediata immediatione causae, hoc habet probare. Et supposito quòd sit immediata immediatione causae: habet probare, quòd non sit per se nota. Nam apud Scotum *d. 2. q. 2. primi, effect per se nota*. Supposito etiam quòd sit immediata immediatione causae, tunc dico quòd notitia talis tantum dependet à notitia terminorum. Et cum dicit, quòd praesupponit aliam notitiam alterius propositionis. Dico, quòd notitia propositionis vniuersalis praesupponit notitiam terminorum in vniuersali: quae tamen sumitur ex multis particularibus, & notis per experientiam. Nam via sensus primò cognoscimus hoc singulare quod est, *hoc reubarbarum esse purgatiuum cholerae: & hoc, & hoc*: & sic de aliis: & tandem concludimus simile de omnibus: & habitam notitiam in vniuersali, quòd omne reubarbarum, &c. quae est sumpta per multa experimenta: tunc intellectus si habet illam propositionem immediatam cognitum terminis illius, statim cognoscit illam: quia notitia propositionis immediatae immediatione causae tantum, dependet à notitia terminorum. Non sequitur, ergo notitia subiecti, & praedicti non continet notitiam propositionis immediatae. Negatur consequentia, vt supra patuit. Si verò haec, *omne reubarbarum, &c.* est immediata immediatione subiecti: patet quòd non cognoscitur cognitum terminis, sed est demonstrabilis per alias propositiones immediatas: & hic est processus quem facit Aristoteles primo Metaph. in primo Physicor. in secundo Poster. Nam prius procedimus per viam sensus à multis particularibus ad vniuersale, & deinde procedimus à priori, à causa ad effectum, licet tamen hoc totum argumentum vnicò verbo solui possit, quia quando Doctor dicit quòd notitia subiecti continet notitiam praedicti, per consequens notitiam propositionis immediatae, loquitur de notitia habituali subiecti: vt dictum est supra. Si etiam loquatur de actuali, patet quòd nihil concludit ex superius habitis.

Deinde ipse Gregorius arguit contra vnum, quòd Doctor non dicit. Probat enim Gregorius quòd vnum principium non continet aliud eiusdem demonstrationis, sic: Notitia vnius principij non continet notitiam alterius principij in eadem demonstratione. Sed hoc Doctor non dicit: sed solum dicit, quòd subiectum continet praedictum: & sic continet propositionem immediatam, & immediata continet conclusionem, non autem dicit, quòd vna immediata contineat aliam. Vult enim Doctor quòd propositio immediata sit per se nota, cuiusmodi sunt duae praemissae in demonstratione potissima: & omnis propositio per se nota, est nota ex notitia terminorum.

Deinde Gregorius arguit quo ad illam particulam, quòd notitia subiecti non continet primò virtualiter propositiones immediatas: ergo nec conclusionem. Patet consequentia, quia propositiones immediatae continent virtualiter conclusionem, etiam secundum Scotum: igitur, vel ipsae praemissae

30.

præmissæ continent primò virtualiter conclusio-
nem; & si sic, igitur subiectum non continet pri-
mò: cùm secundùm Scotum, standum sit in tali
ordine cognoscendi ad vnum primum; vel non
continent primò, & tunc deducitur eorum con-
tinentia in aliud; aut igitur in aliud à subiecto,
& habetur propositum, scilicet, quòd subiectum
non primò continet, vel reducit in subiectum:
& tunc sequitur, quòd subiectum continet pri-
mò propositiones immediatas, quod non est ve-
rum. Tum quia subiectum principij non conti-
net primò passionem, vt patet ex prima conclu-
sione. Nec notitia subiecti notitiam passionis,
vt patet ex secunda: igitur nec notitiam principij,
cùm notitia principij non possit sine notitia sub-
iecti, & prædicati haberi, & multa alia verba dicit.

Respondetur breuiter, quòd notitia subiecti
habitualis, vel etiam actualis, teuendo secun-
dam viam, continet primò, & virtualiter noti-
tiam propositionum immediatarum, & vltimò
continet notitiam conclusionum. Et sic con-
cedo, quòd continentia propositionis immediatæ
reducitur ad subiectum, quod primò continet.
Et quod dicit, quòd subiectum principij non pri-
mò continet passionem, nec notitia subiecti no-
titiã passionis. Hæc omnia sunt manifestè fal-
sa: vt suprâ patuit.

Deinde sic arguit: Si quodlibet subiectum
continet primò virtualiter omnem veritatem
scientiæ, igitur, vel continet primò notitiam
cuiuslibet causæ, vel effectûs, per quam conclu-
sio demonstratur: vel nulla scientia haberetur
per causam, vel effectum. Dico, quòd virtuali-
ter continet notitiam passionis, tanquam effe-
ctum: & notitiam propositionum immediata-
rum, tanquam causam: & illæ notitiæ, notitiam
conclusionis. Et quod dicit ipse, quòd nec res
creata continet primò virtualiter primam noti-
tiam alterius rei, puta notitiam incomplexam,

unde nec notitia causæ continet primò notitiam
effectûs, nec è contra. Alioquin ad omnia co-
gnoscenda producibilia à Sole, sufficeret notitia
incomplexa Solis, quod est falsum. Hoc idem
argumentum facit Gul. Ocham in prologo, ac
alij multi.

Dico, quòd habet probare hoc, quòd notitia
causæ non contineat virtualiter notitiam alicui-
us effectûs: maximè, quando talis causa est sic
præcisa, & adæquata, quòd est impossibile ipsum
effectum fieri ab alio, non concurrente tali cau-
sa, saltem in ratione subiecti: & vltrà quando ta-
lis effectus est sic conuertibilis cum causa, quòd
est impossibile ipsum effectum alteri inhærere,
quàm suæ causæ, sicut est in proposito. Passio
enim subiecti demonstrabilis de illo, sic necessa-
riò dependet à subiecto, quòd est impossibile
ipsam esse sine subiecto, vt suprâ dixi: & adæ-
quatè conuertitur cum illo: & de necessitate inhæ-
ret illi, & fluit à principiis illius subiecti: &
maximè, quia nos tenemus, quòd ipsa sit idem
realiter cum subiecto. Et posito etiam quòd
distingueretur realiter, vt dixi suprâ, adhuc sic
conuertibiliter inhæret subiecto, quòd est im-
possibile ipsam esse sine subiecto, & non inhære-
re illi: & sic patet, quòd inconueniens adductum
de Sole nullius est vigoris: quia effectus produ-
ctus à Sole extra, nec inhæret sibi, nec conuer-
titur cum illo: nec sic præcisè, & adæquatè est à
Sole, quin possit fieri saltem à causa prima, non
concurrente Sole, nec in ratione causæ, neque
in ratione subiecti, nec est idem realiter cum ipso
Sole. Si verò diceretur, quòd posse sic, vel sic
producere est passio Solis. Admittatur, & tunc
dico, quòd notitia Solis distincta virtualiter con-
tineret notitiam illius passionis: & multa alia
Greg. dicit contra istam conclusionem, quæ bre-
uitatis causâ transeo: cùm ex superiùs habitis fa-
cillimè solui possint.

31.
Vltimum ar-
gumentum.

Responso.

S C H O L I V M.

Deum esse subiectum primum Theologia in se, quoad veritates necessarias, probatur primò; quia continet virtualiter omnes veritates illius, & nihil aliud continet eas. Secundò, hæc scientia tradit de iis, qua soli Deo sunt naturaliter nota, sed solus Deus est huiusmodi. Tertio, in nulla scientia traditur ita distincta notitia de Deo, sicut in ista; ergo est de Deo, vel datur alia superior scientia de ipso. Addit quatuor persuasiones ad idem.

EX dictis * patet responsio ad primam quæstionem. Et primò loquendo de Theolo-
gia in se quantum ad veritates necessarias ipsius, dico quòd primum subiectum
Theologiæ in se, non potest esse, nisi Deus, quod probo per tres rationes. Prima acci-
pitur ex ratione primi obiecti, & arguo sic: Primum obiectum continet virtualiter om-
nes veritates illius habitus, cuius est primum obiectum: sed nihil continet virtualiter
omnes veritates Theologicas, nisi Deus: ergo, &c. Probatio minoris; nihil aliud con-
tinet eas, vt causa, siue vt illud ad quod habeant attributionem, nisi Deus, quia Deus
nulli attribuitur: nec aliquid continet eas, vt effectus demonstratione quia. Nam nullus
effectus demonstrat Deum trinum, quæ est potissima veritas Theologica, & similia.

Secundò sic ^b Theologia est de his, quæ sunt soli intellectui diuino naturaliter co-
gnita: ergo est de aliquo soli Deo naturaliter noto: sed solus Deus est sibi soli naturali-
ter notus: ergo, &c. Probatio primi, scilicet antecedentis: Si ista scientia est de aliqui-
bus alicui alij intellectui naturaliter notis, ergo præter ista aliqua alia sunt cognoscibilia
naturaliter soli intellectui diuino: quia infinitus est, & idèd plurium cognoscitiuus
quàm intellectus finitus: igitur adhuc alia scientia est superior, quàm ista, quæ erit de
naturaliter notis intellectui creato. Probatio minoris; quia omnis essentia creata alicui
intellectui creato potest esse naturaliter nota.

Tertio sic ^c, in nulla scientia traditur ita distincta cognitio de aliquo alio, quod non

7.
Prima ra-
tio.
Vide infra
d. 3. q. 1. &
d. 7. q. 1.
Deus est ob-
iectum Theo-
logia in se.
Secunda
ratio, non
est contra 2.
d. 3. q. 9.
quia species
distincte
Deum re-
presentans
nō esset An-
gelo natu-
ralis.
Tertia ra-
tio.

est subiectum eius primum, sicut traditur in illa, quæ esset de illo, ut de subiecto eius primo: quia in nulla scientia traditur ita distincta cognitio de non per se subiecto, sicut de per se eius subiecto; tunc enim non esset ratio, quare illud subiectum esset magis subiectum eius, quàm aliud: igitur si Deus non sic hîc subiectum, tunc non traditur ita distincta cognitio de Deo, sicut traderetur de eo in aliqua alia, in qua posset esse subiectum. Sed potest esse subiectum in alia scientia; igitur illa potest esse prior istâ.

8.

Quatuor
persuasiones
ex creditis.

Sapientia
de increa-
tis, scientia
de creatis.
Theologia
in primo est
de increa-
tis, in secun-
do de crea-
tis, in tertio
de utrisque,
in quarto,
de signis.

De utra-
que portio-
ne agit 2. d.
24. & 3. d.
15.

De obiecto
fidei 3. d.

23.

Text. 1.

Text. 2.

1.

EX dictis patet responsio ad primam quæst. Hic Doctor ponit unam conclusionem, videlicet quod Theologiæ in se respectu necessarium, solus Deus est subiectum. Et primum probat per definitionem subiecti: Continens virtualiter omnes veritates Theologicas, & necessarias est subiectum Theologiæ in se, respectu necessarium: sed Deus est huiusmodi, ergo. Maior patet per definitionem subiecti positam in secundo articulo. Probatio minoris: quia nihil aliud à Deo continet illas veritates, nec ut causa, nec ut illud, ad quid habeant attributionem. Primum patet: quia nihil aliud à Deo potest causare notitiam veritatis Theologiæ necessariæ, ut puta istius, *Deus est trinus, & unus*: quia si virtualiter contineret talem veritatem, siue notitiam, etiam virtualiter contineret entitatem, de qua est talis notitia: ut patet à Doctore infra d. 3. quæst. 1. & d. 8. quæst. 1. & in 2. d. 3. quæst. 9. Quia continens virtualiter notitiam alicuius, virtualiter etiam continet entitatem illius. Et vide ibi bonam glossam. Patet ergo quod nihil aliud à Deo virtualiter continet notitiam veritatis necessariæ Theologiæ. Secundum probat Doctor in litera, scilicet quod nec continet per attributionem: & patet. Nam si veritas huius propositionis, *Deus est trinus, & unus*, haberet attributionem ad aliquid aliud à Deo, sequeretur, quod etiam ipse Deus verè attribueretur alteri, quod est falsum.

Nec aliud contineat eas, ut effectus demonstratione quia. Quia aliquis posset dicere, quod per notitiam alicuius effectus possumus devenire in cognitionem veritatis Theologiæ necessariæ. Sed hoc excludit, dicens quod nullus effectus demonstrat Deum trinum. Et hoc diffusè declaratum est suprâ, quæst. 1.

2.

Diffinitio 1.

Sed in ista litera oriuntur duæ difficultates. Prima circa hoc quod dicit, quod nihil aliud, ut causa continet veritatem necessariam Theologi-

cam. Contrà: quia ipse vult in secundo dist. 3. quæst. 9. quod Angelus habens speciem intelligibilem Deitatis, potest causare notitiam ipsius Deitatis. Et ultra, potens cognoscere Deitatem distinctè, potest cognoscere veritates necessarias de Deo, ut patet ab ipso, *hic & quasi. 1. & infra d. 2. ergo.*

Dico, quod Doctor negat quod aliquid aliud à Deo via naturali possit cognoscere Deitatem sub ratione Deitatis. Et quando dicit, quod habens speciem, &c. Dico quod talis species est supernaturaliter causata, ut patet à Doctore in 2. d. 3. quæst. 9. Sed hæc responsio non videtur eacuare difficultatem: quia licet talis species supernaturaliter causata sit: tamen ipsa naturaliter agit, ut patet à Doctore in simili, in pluribus locis: & sic intellectus Angeli cum specie, quæ est aliud à Deo, videtur virtualiter continere veritatem Theologicam necessariam: & sic ut causa. Dico, quod voluntas divina cauendo talem speciem, supplet vicem obiecti Theologici: quia nisi talis species causeretur, esset impossibile intellectum Angeli naturaliter cognoscere Deum distinctè.

Secunda difficultas est in hoc quod dicit, quod effectus non demonstrat. Nam per effectum deuenimus in cognitionem plurium veritatum necessarium de Deo: patet, quia per effectum demonstramus primam causam esse: & ipsam esse necesse esse: & esse summum ens: & esse simpliciter independentem: & omnes istæ veritates sunt necessariæ.

Ad hoc dico, quod veritates necessariæ, quæ sunt de Deo, non possunt sciri per aliquem effectum: ex quo enim per effectum non possumus cognoscere Deum distinctè, sequitur, quod nec etiam prædicatum, competens ei necessariò, potest cognosci. Et cum dicitur de prima causa, &c. Dico, quod benè demonstratione quia, & per effectum possumus cognoscere, quod aliquid

Responsio.

3.
Difficultas 2.

Responsio.

Per nullum
effectum possu-
mus distinctè
Deum cogno-
scere.

ens

C O M M E N T A R I V S.

ens est summum : vel , quòd aliquod ens est prima causa ; vel quòd aliquod ens est necesse esse , vel independens : sed quid sit illud ens in se , naturaliter non potest cognosci.

b Secunda ratio est ibi : *Secundò sic.* Hæc ratio est satis evidens : sed est ponderanda. Hæc ratio concludit Theologo , qui habet concedere , quòd multa in Theologia considerantur , quæ nullo modo possunt esse intellectui creato naturaliter nota : vt ly *naturaliter* distinguitur contra *supernaturaliter* : quia prima substantia in nullo intellectu creato potest cognosci distinctè , quo ad eius proprietates incomplexas : vt probat Doctor in quodlibet. *quæst.* 14. *art.* 2. & patebit etiam infra *d.* 3. *quæst.* 1. Et si ista Theologica fiant intellectui creato nota , hoc erit tantum per reuelationem. Concludit etiam ex hoc : quia obiectum Theologicum respectu intellectus diuini naturaliter est motuum illius : & est impossibile ipsum mouere naturaliter intellectum creatum : sed si mouet , tantum voluntariè mouet : vt patet à Doctore in *quodlibet. quæst.* 14. & idè Theologia in se , & in intellectu diuino , est de aliquibus , quæ soli intellectui diuino sunt naturaliter nota : & si aliqua soli illi intellectui sunt naturaliter nota , erit subiectum illius scientiæ , cum sit perfectissimum consideratum in tali scientia ; & sic erit de Deo , vt de subiecto. Dicit ergo sic : Primò , quòd Theologia , supple in se , est de his rebus , quæ soli Deo sunt naturaliter notæ : patet ista , quia ex quo cognitio Theologica est suprema cognitio , & supernaturalis , respectu omnis intellectus creati , sequitur , quòd erit de aliquo obiecto intellectui creato non naturaliter noto ; ergo erit de obiecto soli intellectui increato naturaliter noto : Et probatio in litera clara est. Addit Doctor : *Sed solus Deus est sibi naturaliter notus* : vt satis patet in *quæst.* 1. & in *dist.* 39. & in *quodlibet. quæst.* 14. Tertia ratio est ibi.

c *Tertiò sic* : & deducit ista ratio ad hoc inconueniens : scilicet quòd si Deus nõ esset subiectum Theologiæ in se , esset subiectum in alia scientia : patet , quia solus Deus est sibi naturaliter notus : & multæ proprietates de solo Deo verificantur. Et sic ista scientia esset semper Theologia in se , quòd est falsum. Quòd autem esset superior , patet , quia subiectum quòd est Deus , est simpliciter nobilissimum.

Si dicatur , quòd quamuis non sit subiectum Theologiæ in se , tamen notitia de Deo traditur in Theologia in se. Contra hoc arguit Doctor , quia cognitio subiecti in aliqua scientia est magis distincta , quàm cognitio alterius considerati in illa scientia , quòd non est primò subiectum illius. Hoc patet , quia ex quo subiectum , vel notitia subiecti , virtualiter continet notitiam cuiuscunque considerati in illa scientia : sequitur , quòd cognitio subiecti erit distinctior : & sic patet litera.

d *Præter autem istas tres rationes.* Deinde Doctor probat intentum principale per quasdam persuasiones. Et prima satis clara est. Et quòd dicit , quòd Theologia pro aliqua parte sui est sapientia ; verum est , vt cognitio Theologica est de æternis : & pro aliqua parte sui est scientia : & hoc verum est , vt est cognitio temporalium : etiam , vt habent attributionem ad æterna.

Secunda persuasio. Quòd dicit de portione superiori , &c. Nam perfectio portionis superioris in intellectu est cognitio æternorum : quia intellectus dicitur portio superior , strictè loquendo , in quantum respicit æterna. De hoc vide diffusè in Doctore in 2. *dist.* 24. & in 3. *dist.* 15. & litera patet.

e *Tertia persuasio est hæc.* Persuasio ex hoc tenet , quia fides habet Deum sub ratione Deitatis pro obiecto : vt probat Doctor in 3. *dist.* 22. cætera patent.

Obiectum Theologia est obiectum motuum intellectus diuini.

Qua sit Theologia in se.

Quomodo Theologia pro aliqua parte sui est sapientia , & scientia.

Portio superior.

Fides habet Deum sub ratione Deitatis pro obiecto.

SCHOLIUM.

Quoad secundam quæst. num. 3. impugnat sententiam asserentem Deum , quæ ens infinitum , vel necesse esse , vel quid simile , esse subiectum Theologia : quia sequeretur , quòd naturaliter sciremus omnia Theologica. Secundo , nihil esset soli Deo naturaliter notum. Refutat etiam aliam sententiam tenentem Deum sub ratione attributali , esse subiectum , tribus rationibus. Item , aliis tribus reuocat asserentes Deum esse obiectum Theologia , per respectum ad extrà , vt reparatoris , vel gubernatoris. Concludit Deum non sub ratione vniuersali , attributali , vel respectiuâ , sed , qua hæc essentia , esse obiectum Theologia.

EX his dictis respondeo ad secundam quæstionem. Ad intellectum cuius pono exemplum. Homo intelligitur , vt animal rationale , vt substantia , vt mansuetum natura , vt nobilissimum animalium. In primo intellectu intelligitur secundum rationem quiditatuam propriam ; in secundo in communi ; in tertio per accidens , id est , in propria passione : in quarto in respectu ad aliud. Sed perfectissima notitia de homine non potest esse in respectu ad aliud , quia ista præsupponit notitiam absoluti : nec de homine sub ratione passionis , quia notitia passionis præsupponit notitiam subiecti : nec de homine in vniuersali , quia illa est confusa : ergo nobilissima cognitio de homine est secundum rationem quiditatuam. Ita etiam posset poni aliqua scientia de Deo sub ratione respectus ad extrà , vt , aliqui ponunt sub ratione reparatoris , vel gubernatoris , vel capitis Ecclesia. Vel posset poni de Deo sub aliqua ratione attributali , quæ est , quasi passio , sicut aliqui ponunt de Deo hæc scientiam esse sub ratione boni. Vel posset poni de Deo sub ratione communi , & vniuersali , vt entis , vel entis infiniti , vel necesse esse , vel alicuius talis.

Contra istas omnes positiones arguitur : & primò arguitur contra istam de ratione communi. Nullus conceptus communis de Deo continet virtualiter omnes veritates proprie

9. Agid. Rom. quodlib. 3. q. 2. Var. lib. 1. in prolog. q. 6.

Henr. in summa.

10. Impugnatio rationis Henr.

propriè Theologicas, pertinentes ad pluralitatem personarum. Nam si sic; cùm illi conceptus communes naturaliter concipiuntur à nobis; ergo propositiones immediatæ de illis conceptibus possent à nobis naturaliter concipi, vel intelligi: & per illas propositiones immediatas, possemus scire conclusiones, & ita totam Theologiam naturaliter acquirere. Secundò ^b, quia ex quo conceptus communes, non sunt soli Deo naturaliter noti; ergo nec veritates inclusæ in illis communibus conceptibus, de quibus est Theologia: ergo si esset de Deo sub ratione tali communi, non esset soli Deo naturaliter nota; cuius oppositum ostensum est in prima quæstione.

Impugnatio rationis Varronis. Text. c. 4. & inde.

Contra ^c aliam positionem de ratione attributali, posset argui per easdem rationes. Sed adhuc arguo ^d per alias speciales. Primò, quia cognitio eius *quod quid est*, est perfectissima, vt dicit Philosophus 7. *Metaph.* ergo cognitio illius essentia est perfectior cognitio, quàm cognitio proprietatis attributalis, quæ se habet quasi passio huius naturæ, secundum Damascenum *lib. 1. cap. 5.*

Secundò ^e quia si illæ proprietates realiter differrent ab essentia, essentia esset realiter causa ipsarum: ergo sicut differunt ratione, ita essentia de sua ratione habet rationem incausati. Illæ autem, licet per identitatem cum essentia sint incausatæ, non tamen secundum suam rationem formalem primò includunt incausationem sui.

Respondet ratio obiecti Hér. de quo 1. d. 8. q. pen. & quoad lib. 1.

Tertiò ^f, quia illud secundum suam propriam rationem videtur esse actualius in se, cui magis repugnat communicabilitas ad plura *ad extrà*; sed essentia repugnat communicabilitas ad plura *ad extrà*, & nulli proprietati attributali, nisi quatenus est illius essentia, vel idem illi essentia, in quantum infinita. Si verò dicatur ^g, quòd quælibet proprietatis est infinita, & idè incommunicabilis propter infinitatem; Contrà, infinitas ista est in eis propter identitatem earum cum essentia, sicut ex radice, & fundamento omnis perfectionis intrinsecæ.

II. Deum sub respectu ad extrà, non esse obiectum Theologiæ.

Contra viam etiam ^h de respectibus ad extrà, potest argui, sicut contra alias duas vias. Sed facio ⁱ rationes speciales. Primò, quia respectus ad extrà est respectus rationis: sed scientia non considerans subiectum suum sub ratione reali, non est realis, sicut nec Logica est realis, licet consideret de rebus, vt eis attribuuntur intentiones secundæ: ergo Theologia non esset realis. Secundò, quia absolutum, & respectuum non faciunt aliquem vnum conceptum per se: ergo conceptus aggregans illa duo in se, est conceptus vnus per accidens. Nulla autem scientia prima est de conceptu vno per accidens: quia talis præsupponit scientiam de vtraque parte. Et idè si scientia subalternata sit de aliquo vno per accidens, præsupponit duas tractantes de partibus illius totius, separatas. Si igitur Theologia esset de tali vno per accidens, posset esse alia prior ea, quæ esset de conceptu vno per se.

Tertiò, nullus respectus ^k ad extrà videtur Deo necessariò conuenire: ergo nihil Theologicum necessariò conueniret Deo, vt est subiectum Theologiæ. Probatio consequentiæ, quod conuenit alicui sub ratione non sibi necessariò inhzærentis, non conuenit illi necessariò: sed respectus ad extrà est huiusmodi: ergo, &c. & ita nulla veritas Theologica necessaria esset. Et hæc conclusio probatur per primam, & secundam rationes positas ad primam quæstionem, scilicet de ratione primi obiecti, & de notis soli Deo naturaliter.

Concedo ^l igitur quartum membrum, scilicet quòd Theologia est de Deo sub ratione, quâ est hæc essentia: sicut perfectissima scientia esset de homine, si esset secundum quòd homo, non autem sub aliqua ratione vniuersali, vel accidentali.

C O M M E N T A R I V S.

I. Differentia inter subiectum, & rationem formalem subiecti.

EX his dictis respondeo ad secundam quæstionem. Litera clara est vsque ibi: *Contra istas omnes positiones.* Antequam declaremus improbationes Doctores declaro vnum, quòd scilicet aliud est loqui de subiecto alicuius scientiæ; & aliud de ratione formali illius subiecti. Dicitur enim subiectum scientiæ, de quo proprietates aliqua demonstratur, vel de quo est demonstrabilis: ratio verò formalis subiecti dicitur illa, quæ constituit aliquid in esse subiecti, sicut si quæretur, homo est subiectum in aliqua scientia: vt puta in illa, quâ scitur hominem esse risibilem: sed quid est illud, quod constituit ipsum in esse tali? Dico, quòd est quiditas homi-

nis, puta animal rationale: & breuiter, Definitio est ratio formalis constituendi aliquid in esse subiecti scientiæ: si illud habet diffinitionem quid rei: licet aliqui exponentes Doctores dicant quòd definitio rei non est ratio formalis subiectiua: sed hoc non videtur ad mentem Doctores, vt patebit infra in responsione ad argumenta. Si verò subiectum non habet definitionem, sicut Deus, qui est subiectum Theologiæ: & ens in quantum ens subiectum Metaphysicæ, tunc ratio formalis explicatur sub nomine abstracti: puta Deus sub ratione Deitatis; & ens sub ratione entitatis, vel sub aliqua alia ratione: quæ non est definitio, nec quiditas illius: sicut aliqui dicunt, quòd

Explicatur Deus sub ratione Deitatis, licet non habeat definitionem.

quod Deus sub ratione bonitatis est subiectum Theologiæ: sed quicquid sit, pro nunc sufficiat, quod oportet ponere Deum subiectum Theologiæ sub aliqua ratione formali subiectiua.

2. Vnde aliqui dicunt, quod Deus sub ratione entis in communi, vel sub ratione entis infiniti, vel sub ratione entis necessarii, est subiectum Theologiæ, ita quod vel entitas in communi est ratio formalis subiectiua; vel entitas infinita; vel entitas necessaria.

Contra quam positionem arguit Doctor, & prima ratio stat in hoc: Ratio formalis subiecti est ratio continendi virtualiter omnes veritates in illa scientia: patet ista, & diffusè exposita est in secundo articulo: sed entitas in communi, vel entitas necessaria, non est ratio formalis continendi omnes veritates Theologicas, ergo Deus sub tali ratione non est subiectum Theologiæ. Probatur minor per oppositum, quia si est ratio continendi veritates Theologicas, ergo naturaliter quis potest cognoscere veritates Theologicas, quod est falsum. Probatur consequentia, quia cognoscens naturaliter rationem formalem alicuius subiecti, quæ communiter est medium in demonstratione potissima, ut patet in secundo Poster. potest cognoscere passionem demonstrabilem de subiecto, cuius est talis ratio formalis. Exemplum, quia si quis cognosceret animal rationale, cognosceret etiam risibilitatem: & sic haberet hanc propositionem immediatam, *animal rationale est risibile*, quæ cognitâ posset statim cognoscere propositiones mediatas contentas virtualiter in illa. Sic in proposito cum entitas in communi, siue entitas necessaria possit viâ naturali demonstrari, saltem arguendo ab effectu: ut patet per Philosophos, qui demonstrant esse aliquod summum ens, vel aliquod ens necesse esse (non dico de ente infinito, quia multi dubitant an Philosophi hoc demonstrauerint: ut patebit infrâ d. 2.) ergo cognoscens illam naturaliter, poterit naturaliter cognoscere proprietates, quæ insunt subiecto Theologiæ, per illam rationem formalem: & sic coniungendo proprietatem cum ratione formali, habebit illam propositionem immediatam, & per se notam: & ex immediata sequuntur mediatæ, quæ virtualiter continentur in illa. Et sic tota Theologia potest sciri viâ naturali: quod est falsum.

3. b. *Secundò, quia ex quo conceptus communes non sunt soli Deo naturaliter noti.* Patet, quia etiam cognoscuntur naturaliter à creatura, etiam loquendo de conceptibus complexis (quorum termini incomplexi abstrahuntur à creaturis) qui appropriantur primo enti, ut ens necessarium, & huiusmodi, sed Theologia in se est de veritatibus soli Deo naturaliter notis, cum sit simpliciter suprema, & tales veritates non includuntur virtualiter in huiusmodi conceptibus creaturæ naturaliter notis: quia tunc & veritates illæ possent naturaliter cognosci, quod est falsum. ergo,

c. *Contra aliam positionem.* Fuit alia opinio quod Deus sub ratione bonitatis, vel sub ratione alterius attributi est subiectum Theologiæ. Contra quam opinionem potest argui per rationes superius factas. Tum, quia bonitas summa via naturali potest cognosci: & sic formetur argumentum ut priùs. Tum, quia non est soli Deo naturaliter nota.

d. *Sed adhuc arguo.* Nunc arguit per rationes speciales. Et prima stat in hoc: quia ex quo co-

gnitio de subiecto est distinctior, & perfectior in aliqua scientia, quàm cognitio alicuius, quod non est subiectum in illa scientia; ut patuit suprâ, ergo tale subiectum non potest poni, nisi sub ratione formali perfectissima quam potest habere: patet, quia cognitio perfectissima, & distinctissima subiecti est ex ratione formali, & quidrativa illius: sed cognitio illius sub aliqua ratione attributali non est perfectissima, ut patet suprâ.

e. *Secunda ratio, ibi: Secundò, quia si illa proprietates.* Primò declaro literam, & post formabo rationem. Primò dicit quod si illæ proprietates (puta bonitas, vel sapientia) realiter differrent ab essentia, essent verè causatæ ab essentia. Ex hoc dicto aliqui volunt quod propria passio sit realiter distincta à subiecto, cuius oppositum tenet Doctor. Et probant ex dicto Doctoris infrâ in ista quaestione, vbi dicit, quod subiectum non tantum se habet vt receptivum passionis: sed etiam est causa effectiva eiusdem. Sed quid sit de intentione Doctoris diffusè exposui in secundo articulo. Secundò dicit, quod ex quo differunt ratione ab essentia, saltem secundum rationem dicuntur causati: & hoc tener per illam propositionem Doctoris in *Quodlib.* qualis est ordo inter aliqua, vbi realiter distinguuntur, talis est, vbi tantum ratione distinguuntur. Et quod dicit, quod istæ proprietates solâ ratione distinguuntur ab essentia, non dicit secundum intentionem propriam, quia etiam distinguuntur plusquam ratione: ut patebit infrâ *dist. 8. quaest. pen.*

His declaratis, formo sic rationem: Nihil, quod habet rationem causati, vel quasi causati ab aliquo subiecto potest esse ratio formalis illius: patet, quia ratio formalis subiecti proprie, vel est prior subiecto, vel saltem est simul, & vtrâ est medium demonstrandi causatum, vel quasi causatum à subiecto, vel à ratione formali illius subiecti: sed istæ proprietates saltem secundum rationem sunt causatæ ab essentia, ergo non possunt esse ratio formalis subiecti Theologiæ (qui est Deus.)

f. *Tertia ratio est ibi: Tertiò, quia illud secundum propriam rationem.* Hic præsupponitur, quod ex quo subiectum est magis ens, & actualius, quàm proprietas, ut patet, ratio formalis illius subiecti, per quam est tale ens in actu, erit magis ens, & magis in actu, quàm aliqua proprietas: illud ergo erit magis ratio formalis subiecti quod est magis in actu: sed essentia diuina, vel Deitas est magis in actu, quàm proprietas attributalis: patet, quia essentia diuina est omnino incommunicabilis ad extra: immò repugnat sibi, non sic repugnat proprietati attributali: & si sibi repugnat, ex hoc est, quia est idem realiter essentiæ diuinæ.

g. *Si verò dicatur, &c.* ut clariùs patebit infrâ *dist. 8. quaest. pe. & in quodlib. quaest. 1.*

Sed hic oritur aliqualis difficultas, quia quæ ro an rationi formali bonitatis existentis in Deo pugnet communicabilitas ad extra. Si sic, est ita actualis sicut essentia diuina; si non, tunc arguo sic, & accipio bonitatem. Bonitas diuina formaliter distinguitur ab essentia diuina: ut patet à Doctore ex intentione infrâ, *d. 8. quaest. pe.* ergo infinitas est gradus intrinsecus illius bonitatis, cum sit formaliter infinita, ut patet à Doctore vbi suprâ, & infinitas est gradus intrinsecus: ut patet ab ipso in quodlib. *quaest. 5.* immò infinitas boni-

Subiectum est causa passio- nis effectiva, id est, pullu- lativa, siue emanativa, vel fluxiva.

4.

Deitas est magis in actu, quàm proprietas.

5. *Difficultas.*

Bonitas diuina formaliter distinguitur ab essentia diuina.

Exemplum.

Quod Deus sub ratione bonitatis, vel alterius attributi non sit subiectum Theologia in se.

tatis eodem modo distinguitur ab essentia sicut & bonitas, vt potest probari ex dictis Doctōris infrā *dist.* 8. ergo bonitati cū sit formaliter infinita, repugnat communicari ad extrā. Ad hoc dico quōd responso Doctōris stat in suo robore: & hoc est propter identitatem realem. Sicut enim bonitas secundū suam entitatem pullulat ab essentia diuina: ita & infinitas ipsius: vt patet à Doctōre in pluribus locis: & si non esset idem realiter cum illa, non posset pullulare, vt infinita: alioquin essent plura infinita realiter distincta in actu, quod est impossibile: vt patet à Doctōre infrā *d. 2. p. 1. quæst. ult. & d. 8.* & alibi.

h *Contra viam etiam de respectibus.* Opinio aliquorum fuit, quōd Deus sub ratione glorificatoris, vel gubernatoris, quæ dicunt respectum ad extrā, sit subiectum Theologiæ. Contra quam arguit Doctōr tribus mediis, ibi:

6. *i Sed facio rationes speciales.* Hic Doctōr intendit probare, quōd Deus sub aliquo respectu ad extrā non potest esse subiectum Theologiæ, primò, quia scientia realis est de obiecto reali: sed respectus ad extrā est tantū ens rationis: vt patet à Doctōre in *1. dist.* 30. & alibi sæpè. Hic nota quōd si subiectum scientiæ in se sit ens reale, à fortiori ratio formalis subiecti erit ens reale: patet, quia propter talem rationem habet quōd sit subiectum, vt suprā patuit. Nota etiam quōd quælibet scientia in se formaliter est entitas realis: patet in nobis, quia ponitur habitus in prædicamento Qualitatis, & omnis cognitio in se est formaliter ens absolutum, tam in nobis, quàm in Deo, vt patet à Doctōre in *Quodlib. quæst.* 14. Aliqua tamen dicitur realis denominatione extrinseca, quia scilicet est de obiecto reali, vt Physica, & Metaphysica: aliqua verò dicitur præcisè rationalis, quia est de ente rationis, vt Logica, quæ per se est de secundis intentionibus, in se tamen est realis. Nota etiam, quōd est impossibile nobilissimam scientiam esse de obiecto sub ratione ignobilissima, cuiusmodi est relatio rationis, ergo Theologia erit de Deo sub ratione verè reali, ergo nullo modo sub ratione, puta glorificatoris, vt quidam dicunt.

7. Secundò arguit, & ratio stat in hoc: quia scientia per se, tam denominatione extrinsecā, quàm intrinsecā, est de obiecto per se: patet, tum quia effectus per se, est à causa per se: scientia est effectus sui obiecti primi, vt suprā patuit, ergo. Tum quia aliæ scientiæ dicuntur per se, quia respiciunt obiectum per se: idèd subalterna denominatione extrinseca dicitur per accidens: quia respicit obiectum sub ratione accidentali: cū ergo Theologia sit scientia per se, & perfectissima, à fortiori habebit obiectum per se: sed absolutum, & respectiuum faciunt tantū vnum per accidens, quia aggregatum ex rebus diuerforum generum. Patet etiam, quia si ex eis esset vnū per se: sequeretur, quōd constitutum non esset, nec ens absolutum, nec ens respectiuum per se. Patet, quia constitutum dependet in esse à partibus constituentibus: si enim esset absolutum, ergo respectus esset de essentia absoluti: si etiam esset respectiuum, ergo absolutum esset de essentia respectiui, & sic non esset, nec absolutum, nec respectiuum, ergo Theologia in se non est de Deo sub ratione alicuius respectus. Et præterea Theologia in se est tantū vna scientia, vt ab omnibus conceditur, ergo est tantū de vno subiecto, & sub vna ratione considerato. Patet consequen-

tia, sed si esset de ente per accidens, non esset vnum subiectum, nec vna scientia, quia scientia, quæ est de ente per accidens, vt subalterna supponit duas scientias tractantibus de partibus illius totius separatim: vt si de homine albo esset scientia, tunc illa scientia præsupponeret vnā, quæ esset de homine: & aliam quæ esset de albedine: sic in proposito.

k *Tertio nullus respectus ad extrā, &c.* Ratio stat in hoc: Illud, quod est ratio demonstrandi aliquid de aliquo necessariò: ita quōd A dicatur necessariò conuenire B, propter rationem C, ipsum C necessariò conuenit ipsi A, quia quod conuenit A contingenter, non potest esse ratio, quōd aliquid conueniat ipsi A necessariò, quia tunc esset maior necessitas in effectu, quàm in causa. Sed multæ proprietates demonstrantur in esse Deo de necessitate, vt patet: ergo ratio formalis demonstrandi magis necessariò conuenit ipsi Deo. Cū ergo ratio formalis subiecti sit medium in demonstratione potissima, sequitur, quōd nullus respectus ad extrā poterit esse formalis ratio subiecti Theologiæ in se, de quo multæ veritates necessariæ demonstrantur: immò si per talem respectum ad extrā demonstrarentur huiusmodi veritates, tales veritates nullo modo essent necessariæ, sed contingentes.

l *Concedo igitur quartum membrum.* Et sit pro conclusione Doctōris, quōd subiectū Theologiæ in se respectu necessariorum est Deus sub ratione Deitatis: siue sub ratione, qua hæc essentia: vel sub ratione, qua hæc Deitas, quæ idem important, quia sicut subiectum scientiæ (loquendo semper de subiecto habente vnitatem specificam) est perfectissimum consideratum in illa scientia: ita & ratio formalis talis subiecti debet esse perfectissima, &c.

Gregorius de Arimino peritissimus, sustinendo opinionem Ægidij de Roma, quæ est quōd Deus sub ratione respectus ad extrā, puta sub ratione glorificatoris est subiectum in Theologia. Respondet in prologo *q. 4.* ad obiectiones quas Doctōr facit contra opinionem Ægi. Et omnes responsiones stant in vno dicto: videlicet, quōd cū dico sub ratione glorificatoris, nihil re, vel ratione intelligitur addi ipsi Deo, quod sit contractiuum ipsius Dei: quod sit subiectum Theologiæ, sed per rationem specialem intendit ipsammet rationem veritatis: quia secundū omnem veritatem de ipsa scibilem, nam non sic obiicitur alicui intellectui creato: sed intendit ipsam Deitatem restrictam in ratione obiecti ad determinatum gradum veritatum, quæ de ipsa sciri possunt. Et si Deus non absolutè sumptus, sed sub ista ratione contractus dicitur subiectum. Per illa enim aduerbia *absolutè, & contractè* non datur intelligi talis specialis ratio addita. hæc ille. Et sic patet solutio ad argumenta Doctōris.

Sed ista expositio non videtur sufficere. Tum, quia multæ veritates necessariæ demonstrantur de Deo, & non sub ratione glorificatoris: vt quōd pater generat: vel quōd Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio. Non enim istæ veritates demonstrantur de Deo, vt contracto in ratione glorificatoris.

Et cū dicit, quōd non consideratur vt subiectum Theologiæ sub illa ratione, qua omnes veritates sunt scibiles de Deo: quia intellectus creatus sub illa ratione non potest ipsum cognoscere.

Responso.

Quomodo bonitas diuina non esset infinita.

Nota de subiecto scientiæ, & scientiæ.

Quare ex absoluto, & respectiuo non fit vnum per se.

Scientia subalterna supponit duas scientias.

8.

Opin. Doctōr. de subiecto Theologiæ in se, &c.

9.

Gregor. de Arim. nititur rationes Doctōr solueri in se, &c.

10.

Responso ad rationes Greg.

scere. Sed semper saluâ reuerentiâ tanti viri, hoc habere probare, quod intellectus beati non possit sic eum cognoscere. Credo enim, quod possit ipsum cognoscere sub omni ratione, quâ omnis veritas est scibilis de eo, vt habet aliunde probari: nec sequitur, quod ex hoc comprehēderet Deum: quia ad actum comprehēsiuum requiritur aliud, quàm cognoscere ipsum, secundum omnem modum cognoscendi: vt diffusè declarabo infrâ d. 1. & Deo duce in quæst. 14. *Quodlib.* Verum est tamen, quod rationes Doctoris contra Ægidium concludunt, si ratio glorificatoris dicat respectum additum, aliter non: sed an necessariò dicat respectum, diffusè habet pertractari infrâ *dist.* 30.

Item, respondet ad rationes, quas facit Doctor, probando, quod Deus sub ratione Deitatis

fit subiectum. Et responsio sua stat in hoc, quod non est de ratione subiecti continere virtualiter: & per consequens ratio formalis subiecti non est ratio continendi virtualiter. Sed hæc materia de continentia virtuali diffusè est pertractata in exponendo articulum secundum. Et addit, quod etiam posito, quod de ratione subiecti sit continere virtualiter. Dicit, quod hoc verum, loquendo de subiecto scientiæ propriè dictæ: sed Theologia non est scientia, &c. Sed iudicio meo hæc responsio non euacuat: quia si Theologia sit sapientia, prout est de æternis: tamen habet omnes conditiones scientiæ, vt comparatur ad intellectum creatum: cum sit notitia certa, & euidens: & de obiecto necessariò, & causata per discursum syllogisticum, vt patebit infrâ *quæst.* penultima.

SCHOLIVM.

Theologiam nostram habere pro obiecto primo noto ens infinitum, quia iste est conceptus perfectissimus, quem possumus habere de eo quod est obiectum Theologia in se, tamen non continet virtualiter habitum Theologia, nec vt nobis notum, continet eum, quia tamen nostra Theologia de necessariis, est de iisdem de quibus est Theologia in se, dicitur habere id ipsum pro subiecto, sed seclusa euidentiâ, quantum ad nos.

AD primam quæstionem ^a de Theologia nostra dico, quod quando habitus est in aliquo intellectu habens euidentiâ ex obiecto, tunc primum obiectum illius habitus, vt est illius, non tantum continet virtualiter illum habitum, sed vt notum illi intellectui, continet ipsum habitum; ita quod notitia obiecti in illo intellectu continet euidentiâ habitus, vt in illo intellectu: quia intellectus cognoscens tale obiectum, potest elicere omnem conclusionem huius habitus. In habitu verò non habente euidentiâ ex obiecto, sed causatam aliunde quàm ab obiecto noto; non oportet dare primum obiectum eius habens duas dictas conditiones, immò neutram oportet dare; quia perinde est habitui, vt in hoc, ac si esset de contingentibus, quæ neutro modo habent obiectum primum. Tali ergo habitui non euidenti ex obiecto datur subiectum primum, de quo primo noto, id est, perfectissimo primò, id est, immediatè, cognoscuntur primæ veritates habitus illius. Theologia autem nostra est habitus non habens euidentiâ ex obiecto, etiam illa, quæ est in nobis de Theologicis necessariis, non magis vt in nobis habet euidentiâ ex obiecto cognito, quàm illa, quæ est de contingentibus: ergo Theologiæ nostræ, vt nostra est, non oportet dari obiectum primum, nisi primum notum, de quo noto immediatè cognoscantur primæ veritates. Illud primum notum est ens infinitum, quia iste est conceptus perfectissimus, quem possumus habere de illo, quod est in se primum subiectum. Quod tamen neutram prædictarum conditionum habet: quia non continet habitum nostrum virtualiter in se, nec multò magis, vt nobis notum, continet ipsum habitum; tamen quia Theologia nostra de necessariis est de eisdem, de quibus est Theologia in se, idè sibi assignatur subiectum primum, quoad hoc, quod est veritates continere in se: & hoc idem est subiectum Theologiæ nostræ, quod est primum subiectum Theologiæ in se, sed quia illud non est nobis euidens, idè non continet istas, vt nobis notum, immò non est nobis notum.

Si arguis: ergo non est primum obiectum nostri habitus: Respondeo, verum est, non est primum subiectum dans euidentiâ: sed subiectum primum continens omnes veritates, natum dare euidentiâ, si ipsum cognosceretur. Et hæc dicta sunt ad duas quæstiones de Theologia necessariorum.

COMMENTARIVS.

1. *Conditiones vera scientia.*

^a **A**D primam quæstionem de Theologia nostra. Pro intelligentia huius literæ, nota primò, quod obiectum habitus virtualiter continet illum habitum: vt diffusè exposui in secundo articulo.

Secundò nota, quod quando dicit Doctor, quod obiectum habitus existentis in nobis, & habentis euidentiâ ex tali obiecto, tale obiectum

Scoti oper. Tom. V.

non tantum absolutè continet illum habitum virtualiter, sed etiam vt primò notum intellectui virtualiter continet. Et hoc potest habere duplicem sensum in hoc, quod dicit, quod continet, vt primò notum. Nam dupliciter ex notitia obiecti, scilicet habitualis, & actualis: & intelligo, pro nunc, notitiam habitualem, principium productiuum talis notitiæ. Exemplum, ho-

12.

Due sunt conditiones primi obiecti, prima, est virtualis continentia; altera est euidentiâ obiecti. Theologia nostra obiectum.

De quo 1. d. 3. q. 1.

Notitia obiecti habitualis, & actualis.

mo est præfens intellectui per speciem intelligibilem, tunc dicitur habitualiter notus: quia sicut habens habitum acquisitum ex frequentatis actibus, facilius potest exire in actum; sic habens speciem intelligibilem obiecti, statim potest causare cognitionem illius: quia illa species intelligibilis, & intellectus, sunt duæ causæ partiales, integrantes vnam totalem, respectu cognitionis abstractiæ: vt patet ex dictis Doctoris in 1. dist. 3. *quæst.* 8. & dist. 17. & in 2. dist. 3. *quæst.* ult. & expressè in Quodlib. *quæst.* 13. art. 2. Et tale obiectum, vel præfens in se, vel in specie intelligibili, dicitur pertinere ad memoriam, quæ nihil aliud est, nisi intellectus habens obiectum præfens: vt patet ex Doctore in 1. dist. 2. 3. 6. 7. & alibi. Et talis memoria apud Doctorem multoties vocatur scientia, vel notitia habitualis: vt patet d. 2. 3. 6. 27. *primi*, & alibi. Notitia verò actualis obiecti est cognitio actualis illius.

Memoria secunda quid sit.

Quando ergo Doctor dicit, quòd habitus (puta notitia actualis conclusionis, quæ scitur hominem esse risibilem) est in aliquo intellectu, habens euidencia ab obiecto: ita quòd non habet illam notitiam ex aliqua reuelatione, vel credulitate: tunc notitia talis obiecti virtualiter continet notitiam conclusionis: sic intelligendo, quòd notitia habitualis obiecti, puta species intelligibilis hominis, existens in intellectu Francisci, quæ dicitur notitia habitualis, virtualiter continet notitiam huius conclusionis, quòd *homo est risibilis*, vt supra exposui in articulo secundo. Vel si loquatur de notitia actuali obiecti, tunc oportet dicere quòd notitia actualis illius obiecti virtualiter continet notitiam cuiuscunque conclusionis. Quando ergo obiectum non est præfens intellectui, habenti habitum, nec in se, nec in specie intelligibili, virtualiter continet habitum: quia quantum est ex se, si esset præfens intellectui, produceret, saltem vt causa partialis, illum habitum. Cùm verò est præfens intellectui, tunc respectu habitus potest habere hanc duplicem primitatem, scilicet vt primum virtualiter contentium, & vt etiam primò notum.

2.

Secundò principaliter Doctor hoc applicat ad propositum de habitu Theologiæ in nobis. Et dicit primò, quòd quamuis Deus sub ratione Deitatis virtualiter contineat omnes veritates Theologicas necessarias: quia quantum est ex se si esset perfectè præfens alicui intellectui, vel, vt causa totalis; vel, vt partialis, posset causare in intellectu illo veritates necessarias de ipso.

Secundò dicit, quòd Deus sub ratione Deitatis non est notus intellectui nostro pro statu isto, & per consequens cognoscens hanc veritatem necessariam: *Deus est trinus, & vnus*, non est sibi euidens ex obiecto, cùm non cognoscat illud distinctè: sed tantùm, vel est sibi reuelata, vel credata alicui docenti, &c.

Tertiò dicit, quòd Theologia nostra respectu necessariorum, cùm non sit euidens ex obiecto, non habet aliquod obiectum virtualiter continens talem habitum illa duplici primitate, quæ requiritur ad habitum habentem euidenciam ex obiecto.

Quartò dicit, quòd si loquamur de primo obiecto habitus Theologici in nobis, non vt habente hanc duplicem primitatem, sed de primo obiecto, id est, de primo noto, vel perfectissimo noto: dicit, quòd est ens infinitum, de quo tan-

quam de perfectissimo noto nobis, demonstramus veritates Theologicas necessarias, non quòd aliquo modo virtualiter contineat eas; nec sit in se absolute, nec vt primò noto: quia solus Deus sub ratione Deitatis sic continet, & sic patet litera Doctoris.

Sed circa dicta istius Doctoris occurrunt aliquæ difficultates. Et primò contra hoc, quòd dicit, quòd Deus sub ratione infiniti est subiectum Theologiæ nostræ: accipiendo ipsum subiectum, non vt continens virtualiter, &c. sed vt primò notum nobis.

Contra hoc arguit Ioan. Anglicus in *prolog.* q. 3. & arguit sic: Aut naturaliter cognoscimus conceptum infinitum de Deo; aut supernaturaliter: non primo modo, quia vt sic non est subiectum in Theologia nostra, sed Theologiæ Philosophorum. Si secundo modo, ergo ita bene potest cognosci Deus sub ratione Deitatis, sicut conceptus entis infiniti: & sic Deus sub ratione Deitatis erit magis subiectum Theologiæ nostræ, quàm sub ratione entis infiniti.

Secundò arguit contra illud quòd dicit Doct. quòd ens infinitum est primum notum nobis de Deo: aut enim intelligitur de primo noto secundum *quid nominis*: aut secundum *quid rei*. Si primum, cùm in Theologia nostra præsupponatur *quid nominis* Dei, sequitur quòd Deus sub ratione Deitatis erit subiectum in Theologia nostra. Si secundo modo, hoc est falsum: quia definitio infiniti in perfectione non est capibilis ab intellectu nostro: & hoc est contra naturam subiecti: quia cognitio *quid nominis* solum præsupponitur.

Tertiò arguit sic: Illud est prius notum nobis, de quo formatur quæstio, quàm illud, quòd quæritur: sed de Deo quærimus in Theologia, vt rùm sit infinitus in perfectione, & vigore: sed conceptus infiniti non est primus conceptus, sicut conceptus Dei. Patet maior, quia in omni propositione prius concipimus subiectum, quàm prædicatum, quòd de illo prædicamus: sed illud de quo quærimus est subiectum; quòd quæritur est prædicatum, vt cùm quæritur, vt rùm Deus sit infinitus, hæc ille.

Pro responsione ad ista argumenta præmitto duo. Primum, quòd quando Doctor dicit, quòd ens infinitum, siue aliquod ens sub ratione infinitatis, est subiectum Theologiæ: hoc dicit propter conceptum infinitatis: quia conceptus perfectior, qui possit haberi pro statu isto (loquendo semper de lege communi, quia certum est quòd Deus posset causare cognitionem Deitatis distinctam abstractiuam: vt patet in *secundo dist.* 3. *quæst.* 9.) est conceptus infinitatis: vt patet ab ipso in *primo dist.* 3. *quæst.* 1. Secundum, quòd eo modo aliquid ponitur ratio subiecti, illud est perfectius inter omnia, quæ considerantur in tali scientia, vt patet. Nam sicut subiectum, vt verè continet virtualiter considerata in tali scientia, in se est perfectius ipsis consideratis, vt patet à Doctore *presenti quæst.* sic illud, quòd ponitur subiectum, vel ratio subiecti in aliqua scientia, non habente euidenciam ex tali subiecto, ponitur perfectius inter omnia considerata ab intellectu, habente huiusmodi scientiam: & patet, quia eo modo, quo ponitur ratio subiecti, eo modo per illam demonstrantur proprietates de subiecto, cuius est talis ratio. Sicut ergo ratio formalis continendi virtualiter veritates, est medium demonstrandi proprietates de subiecto in scientia, habente

3. Difficultas.

Ioan. Anglie. Bacon. contra Doctorem arguit in *prolog.* q. 1.

4. Declaratio opin. Greg.

Deus posset causare cognitionem distinctam Deitatis.

habente eidentiam ex tali subiecto, vel ratione formali, sicut patet de ratione subiecti Theologiæ in se: sic in scientia non habente eidentiam ex subiecto, sicut est Theologia in nobis, ratio formalis subiecti talis scientiæ, etsi non sit vera ratio continendi virtualiter veritates in tali scientia Theologica consideratas; tamen erit nobis ratio demonstrandi huiusmodi veritates: quia nobis nihil est notius, & perfectius, per quod possint demonstrari, quam ratio talis subiecti: idè ipsa est ratio demonstrandi, &c. Ex hoc infero, cùm ratio entis infiniti sit perfectior conceptus consideratus in Theologia nostra non habente eidentiam ex subiecto, vt patuit suprâ à Doctore, sequitur, quòd erit ratio demonstrandi veritates necessarias Theologicas, quamuis non contineat eas primò virtualiter: & illud, quod sic est ratio demonstrandi, est ratio formalis subiecti: sequitur, quòd infinitas intensua erit ratio formalis subiecti Theologiæ in nobis. Nihil enim est nobis notius, per quod possimus concludere de aliquo ente, quòd sit trinum, & vnum, sicut est infinitas intensua talis entis: si tamen illud ens posset distinctè in se cognosci, entitas illa notior esset in demonstratione.

5.
Ad 1. argum.
Io. Anglici
Bocconiæ.

His præmissis, respondeo ad argumenta Magistri Io. Anglici. Ad primum potest dari vtrunque membrum, videlicet quòd naturaliter concludimus infinitatem de aliquo ente. Et cùm dicit: Illud est subiectum scientiæ Philosophorum. Cùm supportatione, hoc indiget probatione, quia subiectum in Metaphysica est ens in quantum ens: nisi accipiat subiectum pro nobiliori consideratio in tali scientia: & sic ens infinitum est nobilissimum consideratum in scientia Philosophorum. Et cùm infertur, ergo non est subiectum Theologiæ nostræ, negatur consequentia. Et cùm dicit, quòd Theologia nostra est scientia supernaturalis, concedo. Ergo, & cognitio subiecti Theologiæ nostræ est supernaturalis. Negatur consequentia, quia Theologia nostra non est de terminis incomplexis: sed de propositionibus: vt patuit suprâ *quæst. 1.*

Si arguatur sic per argumentum Doctores factum contra opinionem primam de ratione formali subiecti, qui sic arguit in sententia: Cognoscens naturaliter rationem formalem alicuius subiecti, per illam naturaliter potest scire omnes veritates in tali scientia: ergo si via naturali possumus cognoscere rationem formalem subiecti Theologiæ nostræ, sequitur, quòd possumus cognoscere naturaliter veritates consideratas in Theologia nostra, quod est falsum. Dico, quòd hoc verum esset, si tale subiectum contineret virtualiter huiusmodi veritates: & vt sic esset notum nobis: vt patet à Doctore, vbi suprâ, & potest elici ex dictis ipsius in *quæst. 1. prologi, & dist. 3. quæst. 1. primi.* Sed in proposito ratio formalis subiecti Theologiæ nostræ, vt nostræ, non est ratio continendi virtualiter veritates Theologicas, vt dixi.

6. Si dicatur: Si per rationem infinitatis demonstratur Deum esse trinum, & vnum; vel aliquod ens esse trinum, & vnum: quare Philosophi, qui perfectius hoc cognouerunt, non potuerunt demonstrare huiusmodi infinitatem? Dico, quòd nec etiam nos absolute possumus demonstrare talem veritatem per rationem infinitatis: sed habita reuelatione huius, quòd *Deus est trinus, & vnus*: si volumus alicui fideli hoc persuadere, *Scoti oper. Tom. V.*

nihil notius est nobis ad hoc persuadendum, quam infinitas intensua talis entis: ita quòd demonstratio Trinitatis per rationem infiniti tantum valeret credenti articulis fidei: sed puro Philosopho nihil valeret, sed diceret quòd omnino repugnaret tali naturæ esse formaliter in tribus suppositis.

Si etiam detur secundum membrum, videlicet, quòd cognitio entis infiniti sit supernaturalis, adhuc non sequitur, quòd dicit, quòd ita bene posset cognosci Deus sub ratione Deitatis: & sic esse subiectum Theologiæ nostræ. Dico, quòd si aliquis intellectus haberet cognitionem distinctam supernaturalem ipsius Deitatis, quòd Theologia in tali intellectu haberet Deum sub ratione Deitatis pro subiecto: vt patet à Doctore respondendo ad secundam quæst. Sed quia de communi lege non traditur cognitio supernaturalis distincta ipsius Deitatis: & per consequens non erit ratio formalis subiecti Theologiæ nostræ: & quia perfectissimus conceptus, quem possumus habere de aliquo ente via naturali; siue etiam via supernaturali, loquendo semper de communi lege, est conceptus entis infiniti: idè magis per huiusmodi infinitatem cognitam demonstramus veritates Theologicas, quam per rationem Deitatis in se, cùm illa sit nobis ignota. Concludimus enim multa de Deo, per rationem infinitatis. Quia si quæretur, quare est trinus, & vnus? Quia infinitus. Quare est necesse esse? Quia infinitus. Quare omnipotens? siue loquendo de omnipotentia mediatè, siue immediatè, de qua Doct. 7. *quæst. Quodlib.* Quia infinitus, & non quia Deus.

Conceptus
infiniti est
perfectior quàm
possumus habere
pro status
via de quonia
ente.

Si dicatur, An ens infinitum, siue entitas infinita, distinctè cognoscatur, an confusè? non distinctè: vt patet: si confusè, ergo non erit ratio demonstrandi: vel si sic, sequitur, quòd ita bene Deus confusè cognitus erit ratio demonstrandi veritates Theologicas in Theologia nostra. Dico, quòd loquendo de entitate formaliter infinita in particulari, quòd non potest distinctè cognosci via naturali: nec etiam via supernaturali de communi lege: quia sic cognosceretur Deitas distinctè, quia sola Deitas est entitas formaliter infinita. Si verò in communi, puta, quòd sit aliquod ens infinitum: sic potest cognosci confusè tantum. Et cùm dicitur, ergo Deus ita confusè cognitus potest esse subiectum. Dico, quòd non sequitur, quia cognitio entis infiniti videtur terminari ad perfectiorem conceptum: (& hoc quo ad nos) quàm cognitio confusa ipsius Dei, & idè ens infinitum erit magis subiectum in Theologia nostra, quàm Deus sub ratione Deitatis: & sic patet responsio ad primum argumentum.

7.

Ad secundum argumentum, cùm dicit de primò noto de Deo, aut illud ens infinitum est primò notum secundum *quid nominis*: aut secundum *quid rei*. Dico, quòd secundum *quid nominis*. Et cùm infertur, quòd ita Deus est ita notus nobis: vel saltem, ita potest esse. Dico primò, quòd cùm Deus non habeat definitionem, nisi secundum *quid nominis*; non sequitur, quòd de communi lege ita possit esse notus nobis, sicut ens infinitum. Sed positò, quòd ita possit esse notus nobis: non tamen sequitur quòd sit ratio formalis subiecti Theologiæ nostræ: quia per ens infinitum perfectior conceptus innotescit nobis, quàm per ipsum Deum, sic notum secundum *quid nominis*.

Ad secundum
argum.

Et quia conceptus perfectior in Theologia nostra est nobis ratio euidentiore demonstrandi veritates Theologicas in Theologia nostra (vt supra diffusè exposui,) idèdè conceptus entis infiniti erit magis ratio formalis subiecti Theologiæ nostræ, quàm conceptus ipsius Dei indistinctè cogniti. Et sic patet responsio ad argumenta istius Doctoris, quam responsionem bene nota.

*Ad tertium
argum.*

Ad tertium, cum dicit, quòd illud est prius notum, de quo quæritur, quàm illud quod quæritur: cum ergo ens infinitum in Theologia nostra quæritur de Deo, quia quæritur, an Deus sit ens infinitum; ergo Deus de quo quæritur, erit prius notum in Theologia nostra.

Respondeo, quòd aliud est loqui de subiecto scientiæ; & aliud de ratione formali illius. Et sic concedo quòd Deus est primò notum in Theologia nostra: & sic concedo quòd est sub-

iectum. Sed quærendo de ratione formali ipsius subiecti. Dico quòd est entitas infinita. Non quæritur ergo in Theologia nostra ens infinitum de Deo, vt aliquid demonstrabile de ipso, cum non sit demonstrabile in Theologia nostra: sed si quæritur, quæritur vt ratio formalis illius, vel vt ratio perfectissima ipsius Dei. Sicur etiam quærimus, an homo sit animal rationale, non quærimus, vt aliquid verè demonstrabile *propter quid* de ipso homine. Secundò dico, quòd etiam in Theologia nostra nõdèdè propriè quærimus, An Deus sit ens infinitum; sed magis, quærimus, An illud ens, quòd nominamus *Deum*, quòd tamen est nobis ignotum in particulari, sit infinitum: & non quæritur infinitas, vt demonstrabilis *propter quid* de ipso: sed magis quæritur, an alicui entitati, quam nominamus *Deum*, conuenit infinitas intensiua: & sic patet responsio.

S C H O L I V M.

Hac litera continet aliquot dicta. Primum, veritates contingentes sunt ordinata, sicut & necessaria, de quo Doct. 3. dist. 1. quæst. 4. art. 2. Volitio enim mediæ supponit volitionem finis. Secundum, subiectum Theologia contingentium, id est, de quo immediatè dicitur prædicatum prima veritatis contingentis, quæ est immediata, vt, voluntas vult. Tertium, huiusmodi est id, quòd est intuitibile coniungi cum tali prædicato, quia veritas contingens non cognoscitur per species, sed per intuitionem extremorum, de quo 1. dist. 3. quæst. 4. vbi de sinceris veritatibus. Quartum, idem est subiectum Theologia necessariorum, & contingentium in Deo, & beatis, quia Deus per intuitionem potest cognosci, vniri immediatè prædicato prima contingentis, cuiusmodi est, voluntas vult. Quintum, eadem ratione idem est obiectum Theologia nostra necessariorum, & contingentium.

13.
In veritatibus contingentibus nõdatur subiectum virtualiter cõsentium.

Nunc autem^a videndum est de veritatibus contingentibus Theologicis, quid sit primum subiectum Theologiæ. Et quoad istas dico, quòd nullum subiectum virtualiter continet veritates, nisi necessarias de ipso: quia ad contingentes de ipso æqualiter se habet ex se, & ad oppositas. Tamen contingentium est ordo, quia aliqua est prima vera contingens, & ita subiectum primum multarum veritatum contingentium, potest poni illud, de quo primò, id est immediatè, dicitur prædicatum primæ contingentis, quæ est quasi primum principium in ordine contingentium, vel prædicata plurimum primarum contingentium, si plures sunt primæ.

*Quid sit
primū sub-
iectū The-
logiæ con-
tingentis?*

Dicitur autem^b primum subiectum primæ veritatis contingentis, quòd visum vt tale, natum est primò videri coniungi cum prædicato illo, quia primum notum in contingentibus, non est nisi per intuitionem extremorum: ergo primum intuitibile, cui insit primum prædicatum primæ veritatis contingentis, est primum subiectum omnium veritatum contingentium ordinararum.

*Non est
contra 1. d.
5. q. 2. ibi,
non est in
Deo pars,
nec quasi
pars, loqui-
tur ibi de
parte com-
ponente, vel
natura di-
uisibilis, hęc
non.*

Ex his^c ad propositum dico, quòd essentia diuina est primum subiectum Theologiæ contingentis, & hoc modo sumpta, quo prædictum est ipsam esse subiectum primum Theologiæ necessariæ: & hoc tam huius Theologiæ contingentis in se, quàm vt est in intellectu diuino, & beatorum. Totius igitur^d Theologiæ in se, & Dei & beatorum, primum subiectum est essentia diuina vt *hac*; cuius visio à beatis, est sicut in Metaphysica cognitio entis. Et idèdè beata visio non est Theologia, sed est quasi perfecta incomplexa apprehensio subiecti, præcedens naturaliter scientiam Theologiæ. Subiectum verò^e Theologiæ nostræ contingentis videtur idem subiectum primum, quòd & necessariæ, & hoc modo supra exposito: quia non vt continens virtualiter in se habitum, etiam si intuitiue videretur: sed vt cognoscibile à nobis proximum illi, cui intuitiue noto, natum esset prædicatum primæ contingentis euidenter inesse.

Contrà^f videtur quòd Verbum sit subiectum adæquatam Theologiæ contingentium, tam illius contingentis in se, quàm vt est in intellectu diuino: quia est primum subiectum omnium articularum reparationis nostræ.

Respondeo^g, aliquod contingens potest primò dici de Verbo, & aliquod de Spiritu sancto, & aliquod de Deo trino, vt create: erunt igitur personæ quasi partes subiecti, sicut etiam aliqua necessaria sunt primò vera de diuersis personis.

I. Contingentes veritates non continentur in aliquo subiecto.

Nunc autem videndum est. Hic Doctor tractat de subiecto Theologiæ respectu veritatum contingentium, & litera satis clara est. Et primò dicit, quòd veritates contingentes non continentur virtualiter in aliquo subiecto: quia continentia virtualis subiecti, de qua in proposito loquimur, habet necessariam habitudinem ad virtualiter contentum. Nam subiectum virtualiter continens demonstrabile de ipso in duplici habitudine se habet ad illud, videlicet in habitudine receptiui, & in habitudine efficientis de necessitate: vt patebit à Doctore infra. Sed prædicatum, quòd potest contingenter inesse subiecto, non de necessitate producit ad aliud subiectum. Secundo dicit, quòd inter propositiones contingentes est ordo, ita quòd vna erit prima, loquendo semper de contingentibus, ad eandem materiam pertinentibus: vt hæc erit prima contingens: *Deus vult Franciscum saluum fore*, ex qua sequuntur multæ aliæ contingentes: videlicet, *ergo vult ipsum esse in gratia*; & similiter, *ergo vult ipsum mereri*. Similiter in alia materia, hæc erit prima contingens: *Verbum est incarnatum*, ergo natum, verberatum, passum, & huiusmodi.

Vide Franciscum de Mayronis d. 2. q. 6. huius primi.

b Tertiò dicit ibi: *Dicitur autem primum subiectum prima veritatis contingentis*. Exemplum: Si quis intuitiue videret Deum in ordine ad hæc prædicata: puta *velle prædestinare Franciscum, velle dare gratiam, velle mereri, velle ipsum actu glorificare*; statim est sibi notum, quòd *velle ipsum prædestinare*, esset immediatius ipsi Deo, quàm prædicata sequentia, quia alia prædicata præsupponunt hoc prædicatum: & idèd in ista materia, hæc esset prima contingens: *Deus vult Franciscum prædestinare*. Nam ordinatè volens, priùs vult finem alicui, quàm velit media ad finem, & sic priùs vult homini beatitudinem, quàm media ad consequutionem ipsius: vt patet ex Doctore in isto primo dist. 4. & in 2. d. 7. quæst. 3. & 2. dist. 20. quæst. 2. & alibi. Et nota quòd dicit Doctor intuitiue, quia propositio contingens semper est respectu prædicati contingentèr existentis. Nam quæcunque abstrahunt ab existentia, non sunt propriè contingentia: & idèd si intellectus meus nunc abstrahiue cognosceret parietem, & albedinem, nesciret tamen an paries sit albus, nisi actu videret vnionem albedinis ad subiectum: quod non potest esse sine intuitiua cognitione.

Quæcunque abstrahunt ab existentia non sunt propriè contingentia.

2.

c Quartò dicit ibi: *Ex hijs ad propositum*, scilicet, quòd diuina essentia est primum subiectum Theologiæ contingentium: quia omnes conclusiones contingentes demonstrabiles resoluuntur in aliquas propositiones contingentes primas, & prædicata earum primò insunt Deitati. Quomodo autem demonstrantur patet, quia sicut à fine sumuntur principia prædica, & conclusiones, & multa alia, quæ sequuntur, vt patebit in quæst. de praxi: sic per hoc, quòd videmus Deum velle finem vltimum, puta Ioanni, statim concludimus ipsum velle tale, & tale medium ad illum finem acquirendum; non quòd necessariò concludamus hoc, quia tunc si Dens veller mihi beatitudinem, sequeretur, quòd necessariò veller mihi dare gratiam, & necessariò veller me mereri, quod est falsum: patet, quia posset absolue me beatificare sine gratia, & sine merito: vt patet à Doctore in 1. dist. 17. & in 2. dist. 5. quæst. 2.

Deus potest me beatificare ab/que merito.

Scoti oper. Tom. V.

Posito ergo quòd voluntas diuina velit dare beatitudinem, mediante gratia, & merito, concludimus ex fine illo necessitatem gratiæ, & meriti: *necessitatem* dico consequentiæ, non consequentis. Et cum dicit parum infra, quòd eò modo est subiectum Theologiæ contingentium, quòd est subiectum necessariorum: hoc non debet intelligi quantum ad cõsistentiam virtualem: quia tantum respectu necessariorum est sic subiectum, & non contingentium: sed quantum ad hoc est simile, quòd sicut de Deo, per rationem Deitatis demonstrantur veritates necessariæ: ita de Deo per rationem Deitatis demonstrantur veritates contingentes. Et addit parum infra, quòd hoc est verum de Theologia contingentium in intellectu Dei, & Beatorum, qui vident ipsam Deitatem intuitiue; & per consequens per rationem Deitatis demonstrant omnes veritates, tam contingentes, quàm necessarias.

d Totius Theologia, &c. Hic dicit Doctor quòd visio essentiæ diuinæ est sicut cognitio Metaphysica entis, id est, sicut cognitio entis in Metaphysica terminatur ad ens tanquam ad terminum incomplexum, sic visio Deitatis terminatur ad Deitatem, vt ad terminum incomplexum. Et addit, quòd beata visio non est Theologia, quia scientia Theologica tantum respicit complexa, licet talis visio sit supernaturalis, & pertineat ad cognitionem Theologicam incomplexorum in Theologia: non tamen dicitur scientia Theologica, quæ vt sic est respectu incomplexorum.

3. Visio essentia diuina est sicut cognitio Metaphysica entis.

e Subiectum verò Theologia nostra. Dicit Doctor quòd sicut Deus sub ratione entis finiti est subiectum Theologiæ nostræ respectu necessariorum, quia vt tantum primò notum, & non vt virtualiter continens, sicut diffusè supra exposuimus; sic sub ratione entis infiniti est subiectum Theologiæ contingentium. Nam veritates contingentes in Theologia magis persuaderi possunt nobis per rationem entis infiniti, quàm per rationem Deitatis abstractiue, & confusè cognitæ: sicut supra exposuimus de veritatibus necessariis.

f Contrà. Hic arguit Doctor, probando quòd Deus sub ratione Deitatis non sit subiectum Theologiæ contingentium: immò magis Verbum, quia illud ponitur subiectum contingentium, de quo primò verificantur veritates contingentes: sed de Verbo omnes articuli reparationis nostræ immediatè verificantur: patet de omnibus articulis pertinentibus ad redemptionem: ergo. Et quòd dicit de veritatibus tam in se, quàm in intellectu diuino; exemplum, veritas huius, *Verbum est mortuum*, hoc cognitum ab intellectu diuino dicitur veritas in intellectu diuino: quia intellectus diuinus ab æterno cognouit hoc contingens, scilicet quòd Verbum est mortuum: veritas verò huius in se est, quando realiter verificatur de Verbo, puta quando mors insuit in Cruce.

g Respondeo. Aliquod contingens potest dici primò de Verbo, & aliquod de Spiritu sancto, & aliquod de Deo trino. Exemplum primi: *Verbum est incarnatum*. Exemplum secundi, *Spiritus sanctus apparuit in specie columbe, & missus fuit Apostolis in lingua ignis*. Exemplum tertij: *Deus creauit mundum, Deus prædestinat, Deus glorificat*. Patet etiam de

*Solutio appa-
rentis contra-
dictionu de
quasi parte.*

Patre, quia vox Patris audita, &c. Et sic tres personæ possunt dici quasi partes subiecti, & dicitur quasi, quia ibi non est propriè pars, cum tale dicat imperfectionem: sed Deus ponitur subiectum, quia communis tribus personis. Aduerte tamen cum dicitur hinc quasi pars, non contradicit sibi in hoc quod dicitur infra d. 5. quæst. 2. quod in Deo non est pars, nec quasi pars, cum dicantur imperfectionem: quia ibi loquitur de parte com-

ponente, siue quasi componente: & sic persona non est composita, nec quasi composita: hinc autem tantum loquitur de parte subiectiua. Si dicatur, quod etiam illa dicit imperfectionem. Dico, quod si esset pars, vel quasi pars naturæ diuisibilis, vel quasi diuisibilis, esset ibi imperfectio: sed ponitur ibi quasi pars naturæ tantum communicabilis: & nullo modo nec verè, nec quasi diuisibilis.

S C H O L I V M.

Relicit D. Bonau. dicentem Christum esse obiectum Theologiae. Primò, quia nulla veritas necessaria, vel contingens cognosceretur de Patre, Spiritu sancto, vel Deo trino. Secundo, sequeretur, quod Christus, quæ homo, esset prior Patre, & Spiritu sancto. Tertio, Christus non habet ullam prioritatem, ratione cuius Pater, & Spiritus sanctus possent ad eum attribui. Quarto, duæ rationes posita num. 11. & prima, & tertia ratio, posita num. 7. sunt contra eandem sententiam. Quintò, ad idem sunt quatuor persuasiones posita num. 8.

14.
D. Bonau.
in prologo
2. q. 1.

EX prædictis ^a apparet improbatio illius opinionis, quæ ponit Christum esse primum subiectum, quia tunc veritates necessariæ de Patre & Spiritu sancto, non essent Theologicæ, puta, *Pater generat, Spiritus sanctus procedit*, nec veritates contingentes de eis, puta, *Pater creat per filium, Spiritus sanctus temporaliter missus est visibiliter, & invisibiliter*, nec veritates necessariæ de Deo trino, vt quod est *omnipotens, immensus*: nec contingentes, vt *Deus creat, gubernat mundum, remittit peccata, punit, premiat*. Et huiusmodi consequentiæ omnes probantur, quia ad nullam scientiam per se pertinet aliqua veritas, nisi sit de subiecto primo, vel de eius parte subiectiua, vel integrali, vel essentiali, vel de aliquo essentialiter ad subiectum attributo. Sed patet quod Pater, vel Spiritus sanctus, vel Trinitas non est Christus, nec pars aliqua aliquo dictorum modorum, nec attributum ad Christum essentialiter. Tum quia ^b Christus cum dicat duas naturas, & hoc in quantum est subiectum, secundum ponentes illud, sequitur, quod vt habens naturam creatam, erit essentialiter prior Patre, vel Spiritu sancto, vel Trinitate: quia essentialis attributio non est nisi ad essentialiter prius: tum quia Christus secundum diuinitatem, etiam non habet aliquam talem prioritatem, secundum quam posset Pater, vel Trinitas ad Christum attribui.

*Quæ vari-
tates per se
spectant ad
scientiam
aliquam?
vide Scot.
q. 3. uniuersal.*

Num. 11.

Contra istam ^c etiam opinionem sunt duæ rationes vltimæ posita supra in solutione secundæ quæstionis contra opinionem de respectu *ad extrâ*. Contra idem est prima ratio posita ad solutionem primæ quæstionis, quia veritates necessariæ de Patre, & de Spiritu sancto, & de Trinitate, impossibile est contineri virtualiter primò in Christo: quia si Verbum incarnatum non fuisset, illæ veritates necessariæ, nihil minùs fuissent. Tertia etiam ibidem valet ad hoc, quia non esset tradenda hinc aliqua notitia de Deo, nisi vt includitur in Christo, hoc est, vt de Verbo tantum: & ita non esset distinctissima notitia de Deo, quæ tradi posset: igitur esset alia prior requirenda.

Num. 12.

Ad hoc etiam faciunt aliquæ persuasiones ibi posita, quia ista vnitas, quæ est Christi, vt est suppositum vnum in duabus naturis, non est vnitas æterna: istam autem oportet ponere formalem vnitatem primi subiecti: ergo primum subiectum, vt primum, non est aliquid æternum. Illa etiam persuasio de fide videtur concludere. Non enim est creditum, vel verum Theologicum, *hunc hominem esse crucifixum*, non implicando Verbum in subiecto, quia *hunc hominem* in cruce potuerunt Iudæi naturaliter videre. Sed creditum est, & verum Theologicum, *Verbum esse hominem de Virgine natum: Verbum esse hominem crucifixum: Verbum esse hominem resurgentem*, & sic de aliis articulis pertinentibus ad humanitatem. Pertinentes autem ad diuinitatem, patet quod non conueniunt primò Christo, vt Christus est, sed aliqui aliis personis, aliqui Trinitati: ergo obiectum adæquatum Theologiæ non est Christus, sed aliquid quasi commune Verbo, de quo primò traduntur articuli pertinentes ad reparationem; & Patri, & Spiritui sancto, scilicet de quibus sunt aliquæ Theologicæ veritates.

15.
Contra D.
Bonau. qui
voluit vni-
tatem sup-
positi in
Christo esse
rationem
formalem
subiecti.

*Exemplo
declaratur.*

Videtur ^d igitur dicendum, quod sicut si in Medicina corpus humanum sit primum subiectum, de quo consideratur ibi passio, vt sanitas, & infirmitas, si species corporis humani essent corpus sic mixtum, & sic, puta corpus sanguineum, & corpus phlegmaticum, &c. hoc totum, *corpus sanguineum sanum*, non esset primum subiectum: tum quia nimis particulare, tum, quia includit passionem considerandam de subiecto,

quæ

quæ non potest esse ratio subiecti : quia subiectum vt subiectum, est prius natura passio-
ne, & ita passio esset prior seipsa.

Et breuiter *, quidquid diceretur de aliqua medicina tradita, scilicet, quod esset de ta-
li particulari, vt de ente per accidens, saltem impossibile esset primam scientiam de cor-
pore hominis esse de corpore hominis sanguineo sano, imò, si qua esset de ipso, alia pos-
set esse prior, siue de corpore hominis in communi : quia ipsum in communi habet ali-
quas passiones cognoscibiles de ipso, per rationem communem, vt est prior inferioribus :
siue de corpore sanguineo : cuius ratio est naturaliter prior corpore sanguineo sano : &
ista ratio prior continet virtualiter aliquas passiones de corpore hominis sanguineo sa-
no, quia & eius ratio præcedit corpus sanguinem sanum.

Ita in proposito, Christus dicit *Verbum hominem*, secundum Damascenum *lib. 3.* ante
igitur notitiam quæ esset de Christo, vt de primo subiecto, nata esset alia esse prior de
Verbo, si qua sibi insit per rationem, quæ verbum : & ante istam, alia de Deo quantum ad
illa quæ insunt per rationem Dei, vt est communis tribus personis. Si igitur Theologiam
tenemus secundum se esse primam notitiam, ipsa non erit primò de Christo : & si æquè
est de veritatibus communibus & propriis tribus personis, ipsa non erit de aliqua perso-
na, vt de subiecto adæquato, sed de Deo, vt est communis tribus personis. Et tunc salua-
bitur, quod omnis veritas Theologica, vel est de primo subiecto, puta, quæ inest Deo per
rationem Dei; vel quasi de parte subiectiua primi subiecti, puta, quæ est propria alicui
personæ; aut de aliquo quod attribuitur ad subiectum primum; vel quasi parte subiecti,
vtputa de creatura quantum ad respectum, quem habet ad Deum vt Deus, & de natura
assumpta, quantum ad respectum, quem habet ad Verbum sustentificans.

Cap. 2. & 6.

Quomodo
omnis veri-
tas
Theologica
est de Deo?

C O M M E N T A R I V S.

I.
Opinio D.
Bona. in pro-
logo primi li-
bri. q. 1.

EX prædictis apparet improbatio illius opinionis,
scilicet in prologo, *quæst. 1.* quæ ponit exem-
plum esse primum subiectum. Et hoc probat, quia
ad nullam scientiam per se pertinet aliqua veri-
tas, nisi sit de subiecto primo; vel de parte eius
subiectiua; vel integrali; vel essentiali; vel de ali-
quo ad subiectum essentialiter attributo. Exem-
plum in Physica, vbi multæ veritates demon-
strantur de subiecto primo, puta mobilitas de
corpore mobili, & aliz passiones, quæ conuer-
runt cum corpore naturali. Et multæ demon-
strantur de materia, & forma, quæ sunt partes es-
sentialles corporis naturalis, puta, quod materia
est subiectum generationis, vel quod materia est
perfectibilis primò à forma substantiali: simili-
ter de forma, puta quod det esse materiæ, puta esse
formale; vel quod sit principium rerum natu-
ralium; vel quod sit terminus formalis genera-
tionis. Aliquæ etiam demonstrantur de partibus
integralibus: puta, quod pars integralis corporis
Physici est ita indiuisibilis, sicut & totum corpus:
& est ita composita ex materia & forma, sicut to-
tum compositum, & quod includat quantitatem
& huiusmodi. De partibus etiam subiectiouis pa-
tet, quia multæ veritates demonstrantur de ele-
mentis, & mistis, &c. De his etiam, quæ habent
essentiallem attributionem ad corpus naturale,
quæ tamen non sunt nec partes essentielles, nec
integrales, nec subiectiuz illius; multæ veritates
demonstrantur, vt patet de motu, transmutatio-
ne, & de multis aliis.

2.
Vide Gabriel.
Bibl. 9. q. pro-
logi.

Sed in proposito: si Christus esset subiectum
Theologiæ, illa de quibus demonstrantur multæ
veritates Theologiæ, vel essent partes subiecti-
uz; vel essentielles; vel integrales Christi; vel
haberent ordinem essentiallem attributionis ad
Christum. Sed de Patre demonstratur quod ge-
nerat Filium: & de Spiritu sancto quod procedit
à Patre, & Filio. De Patre etiam demon-
stratur ista contingens, scilicet quod creat per
Filium: & de Spiritu sancto quod temporali-

ter missus est, & tamen nec Pater, nec Spiritus
sanctus sunt partes Christi: nec subiectiuz, nec
integrales; nec essentielles, vt patet: nec ha-
bent essentialiter attributionem ad ipsum, quia
tunc dependerent ab ipso, quod est impossi-
bile. Et vtrà sequeretur, quod æternum habe-
ret essentiallem attributionem ad temporale: pa-
ter, quia Christus, vt Christus includit natu-
ram diuinam & humanam: & sic Christus, est
Christus tantum ex tempore, & sic temporale es-
set prius essentialiter æterno, quia quod habet
essentialiter attributionem ad aliud, est essen-
tialiter posterius illo. Et aduerte, quod Chri-
stus non solum non potest poni, vt subiectum
specificum, continens virtualiter omnes verita-
tes: quia patet hoc esse simpliciter impossibile:
sed nec etiam potest poni vt subiectum, quasi
habens vnitatem genericam, de quo dixi suprâ,
quia tale subiectum sic se habet, quod omnia
contenta in tali scientia, de quibus immediatè
demonstrantur aliquæ veritates, vel sunt partes
subiectiuz, vel essentielles, &c. vt suprâ, & sic Do-
ctor probat de vtroque subiecto.

b Tum quia Christus secundum diuinitatem non
habet aliquam talem prioritatem, secundum quam pos-
set Pater, vel Trinitas ad Christum attribui. Patet,
quia vbi est talis prioritas, & posterioritas, ibi est
ordo essentialis: qualis non est in diuinis ad
intrâ, quia dependens essentialiter est imperfec-
tius, &c.

c Contra etiam istam opinionem sunt dua ratio-
nes vltima, de respectibus ad extrâ, quia Verbum
esse incarnatum dicit tantum respectum ratio-
nis: vt patet in 3. *distinç. 1. quæst. 1.* & sic Theo-
logia, quæ esset de Verbo, sub tali respectu
non esset realis: nec etiam posset demonstrari ali-
qua veritas necessaria: quia talis respectus inest
tantum contingenter: hæc omnia sunt exposita
suprà. Aliæ rationes sequentes sunt per se claræ
in litera.

3. d *Videtur igitur dicendum*, quòd si totius medicinae ponatur corpus humanum vt subiectum, de quo demonstrantur passiones primò, puta sanitas, tunc corpus inferius; puta corpus sanabile, sanguineum, vel cholericum, non poterit poni pro subiecto primò, & adæquato: patet, quia sanitas in communi, nata est priùs sciri de corpore sanabili in communi. Si enim hoc totum, *Corpus sanguineum sanum*, ponatur subiectum adæquatum in medicina, tunc particulare esset subiectum magis adæquatum, quàm commune corpus. Tum etiam, quia tale includit aliquam passionem demonstrandam de corpore: quæ non potest esse ratio subiecti. Patet, quia sicut subiectum est prior naturâ passionis, ita ratio formalis subiecti erit prior natura: si ergo passio poneretur ratio formalis subiecti: tunc idem esset prius seipso: patet, quia ratio formalis subiecti est prior passione demonstrabili: & per consequens si passio poneretur ratio formalis, esset prior seipsa.

4. e *Et breuiter quicquid diceretur de aliqua medicina tradita, scilicet quòd esset de tali particulari, & de ente per accidens*, puta de corpore sanguineo sano, saltem esset impossibile primam scientiam de corpore hominis, esse primò de corpore hominis sanguineo. Patet, quia ratio corporis hominis in communi, est simpliciter prior ratione hominis sanguinei; & idem esset aliqua scientia prima de corpore hominis in communi, quàm de corpore hominis sanguineo, sicut patet. Hoc idem dico de prima scientia Theologica, quòd erit primò & adæquatè de aliquo alio, quàm de Christo. Priùs enim natum est sciri aliquid

de Verbo absolutè, quàm de Verbo, vt incarnato: quia ab æterno, & ante omnem comparisonem ad extrâ, scitur Verbum gigni à Patre: quia productio ad intrâ est necessariò prior omni productione ad extrâ, tam simpliciter, quàm secundum quid: vt probat Doctor in 2.d.1. *quæst. 2.* Similiter erit aliqua scientia simpliciter prior de Patre, & de Spiritu sancto, & de ipso Deo trino, & vno, quàm sit de ipsis sub aliquo respectu ad extrâ, & per consequens cum Christus dicat duas naturas, ita quòd Verbum dicit respectum passionis ex tempore ad naturam assumptam; de ipso non poterit esse simpliciter prima scientia, vt patet: erit ergo Theologia de Deo, vt de primò, & adæquato subiecto: vt ipse Deus est communis tribus personis, & tunc saluabitur quòd omnis veritas Theologica, vel est de primo subiecto, puta quæ inest Deo per rationem Dei, vt ista veritas, siue proprietates, quòd est *infinite bonitatis*; vel quòd est *communicabilis tribus*: & breuiter omnis proprietates dicens perfectionem simpliciter, vel quasi de parte subiectina primi subiecti, vt generare Patri; generari Filio; spirare Patri, & Filio; spirari Spiritui sancto, & multiæ aliæ, quæ insunt ratione personarum. Velerit de aliquo, quòd attribuitur ad subiectum primum, puta de creatura, quæ attribuitur Deo, quantum ad respectum, quem habet ad Deum, vt Deus est: quia dependentia creaturæ terminatur ad Deum, vt Deus est, & de multis aliis. Vel per attributionem ad quasi partem subiectiuam, vt patet de natura assumpta quantum ad respectum, quem habet ad Verbum, terminans illum respectum, vt patebit in 3.d.1.g.1. & q. 19. quodlib.

Conclusio de subiecto Theologia. Vide D. Thomam 1. p. q. 1. art. 7. tenentem opinionem Scoti.

SCHOLIUM.

Ponit opinionem Linconiensis, Christum esse subiectum, secundum triplicem unitatem, quarum prima est ad alias duas personas. Secunda ad naturam assumptam. Tertia, ad membra. Pro hac adducit, & soluit clarè tria argumenta.

1. *Quæ impliciter Christus dicatur esse vnus? de quo 3. d. 13.*
Aliter ^a tamen ponitur, Christum esse subiectum primum secundum Linconiensem in Hexaëmeron, & hoc vt Christus est vnum triplici unitate: quarum prima est ad Patrem & ad Spiritum sanctum; Secunda, Verbi ad naturam assumptam; Tertia, Christi capitis ad membra. Et pro ista ^b opinione de Christo videtur esse Prima ratio positâ ad primam quæstionem & penultima: quia septem articulos fidei pertinentes ad humanitatem, non continet Deus vt subiectum, quia per naturam diuinitatis non conueniunt Deo. Illud autem subiectum primò continet passionem, per cuius formam passio sibi inest; Christus autem & istos continet, quia secundum humanitatem sibi insunt: & præter hoc Christus continet realiter alios pertinentes ad Deitatem, quia secundum diuinitatem illa dicuntur inesse sibi.

Item, subiecta partium doctrinæ debent contineri sub subiecto totius, vel vt partes subiectiuæ, vel vt quasi integrales: non autem continentur sub Deo sic subiecta partium sacræ Scripturæ. Quod probatur per glossas multas in principiis librorum, assignantes causas materiales aliquas, quæ non sunt aliquid Dei. Vnde super Oseam dicit glossa, quòd materia libri Osee est, *Decem tribus*. Præterea, in aliquo libro Scripturæ nihil proprium de Deo narratur: quia nullum factum ibi narratur, vbi requiratur ex parte Dei aliquid, nisi influentia tantum generalis: ergo talis liber non est de Deo.

Ad primum dico, quòd veritates enunciatæ contingenter de Christo in nullo subiecto continentur virtualiter, sicut subiectum dicitur continere passionem: quia tunc inessent necessariò; tamen habent aliquod subiectum, de quo immediatè enunciantur & primò: illud est Verbum. Nam veritates Theologicæ de Incarnatione, Passione, Natiuitate, &c. sunt istæ: *Verbum est factum homo, Verbum est homo natus, Verbum est homo passus*, &c.

Cum dicis: passio inhæret secundum naturam humanitatis; Respondeo, humanitas non

non est ratio primi subiecti, ad quod stet resolutio: sed est quasi passio prior, mediana inter primum subiectum istarum veritatum, quod est *verbum*, & alias posteriores passiones, vt *natus*, &c. Patet enim quod humanitas non potest esse ratio subiecti respectu passionis primæ, quæ est *esse incarnatum*: quia illud dicitur de verbo, non præintellectu humanitate in ipso, vt in subiecto.

Ad secundum dico, quod sufficit scientiæ, subiectorum partialium attributio ad primum subiectum; qualis attributio ad Deum, potest saluari cuiuscunque materiæ assignatæ per glossas adductas. Aliter tamen potest dici, quod materia cuiuslibet libri est Deus, de quo ibi narratur, quomodo genus humanum gubernauerit; sed gens, vel persona gubernata, est materia remota: & ita intelligendæ sunt glossæ tales.

Per hoc patet ad tertium, quia licet esset aliquis liber nullum Dei miraculum continens, tamen quilibet continet providentiam, & gubernationem Dei circa hominem in communi; vel determinatam gentem, vel personam, in tantum, quod si eandem historiam de Pharaone scribat Moyses in Exodo, & aliquis Ægyptius in Chronicis Ægyptiorum; subiectum Historiæ Moyû est Deus, de quo traditur ibi gubernatio hominum, misericorditer liberando Iudæos oppressos, iuste puniendo Ægyptios oppressores: sapienter ordinando formam liberandi congruam, ad hoc vt populus liberatus legem gratanter acciperet, potenter tot sibi propria signa faciendo. Subiectum verò historiæ Historiographi esset Regnum, vel Rex, vel populus Ægyptiacus, cuius actiones & casus circa ipsos contingentes ipse intendit scribere; ita quod incidens est sibi, quid Deus fecerat: sed principale quid genus sua fecerit, vel passa sit. Principale autem est Moyû, quid Deus egerit, vel permiserit: sed quasi incidens est sibi circa quam materiam hoc contigerit.

Et dato quod alicubi nullum miraculum enarretur: tamen quid Deus permiserit assistendo secundum communem influentiam, & non impediendo, hoc principaliter intenditur in libro illo, in quantum est pars Scripturæ: & qualiter illud conuenienter ordinatum sit ad bonum aliorum, si fuit ordinabile, vel iuste punitum, si fuit malum. Hoc frequenter additur in libro eodem, vel alio, aut si permissum fuit, nec hoc punitum, non tacet Scriptura alibi de illo in generali, quod alibi puniatur.

C O M M E N T A R I V S.

a *Liter tamen ponitur Christum esse subiectum primum.* Hic Doctor recitat opinionem Linconiensis in Hexæmeron, quæ ponit Christum esse subiectum Theologiæ sub triplici respectu, siue vnitæ. Prima ad Patrem, &c. Et pro ista opinione, videtur esse prima ratio ad primam questionem, quæ est de continentia virtuali: & sic Christus, quantum ad humanitatem, continet septem articulos: & quantum ad naturam diuinam realiter continet alios pertinentes ad diuinitatem. Secundò arguitur, quia partes integrales, vel subiectiuæ Theologiæ non continentur sub Deo: patet per Glossam super Oseam, dicentem quod materia libri Oseæ sunt *decem tribus*, quæ non sunt aliquid Dei. Tertio, quia in aliquo libro Scripturæ nihil de Deo narratur, ergo.

Respondeo primò, quod veritates contingentes in nullo subiecto virtualiter continentur, vt supra patuit: habent tamen aliquod subiectum de quo immediatè enunciantur. Et primò illud est Verbum, loquendo de veritatibus pertinentibus ad humanitatem.

b *Nam veritates Theologicae de incarnatione, &c. illud dicitur de verbo non præintellecta humanitate in ipso, vt in subiecto:* patet quia, etsi in eodem instanti assumpserit totum, & partes simul: vt patet in *tertio d. 2.* tamen sicut partes intelliguntur esse in toto, sic etiam quasi prius quodammodò intelligitur assumere partes quod totum: vt patet in *tertio, vbi supra*, & quia caro est prior humanitate, ided quasi prius, Verbum dicitur esse incarnatum, quàm habere humanitatem, licet simul omnia assumpserit: vt patet in *tertio vbi*

supra. Sicut etiam dicimus, quod Ioannes primus intelligitur esse ens, deinde substantia: & sic descendendo, sic in proposito.

Vel aliter, secundum aliquos, posset dici, licet fortè non ita ad sensum literæ: potest ergo etiam sic intelligi quantum ad vnionem: quia prius intelligitur vnionem terminari ad Verbum, quàm humanitas intelligatur ibi. Vnio enim illa causatur immediatè à Deo, & fundatur in humanitate, & terminatur ad Verbum. Si ergo Verbum dicatur incarnatum, quia terminat talem vnionem, tunc erit prius incarnatum quàm intelligatur humanitatem prædicari de illo. Prius enim intelligitur vnio albedinis ad subiectum, quàm intelligatur albedinem prædicari de subiecto, nec diceremus subiectum terminare vnionem albedinis, ratione ipsius albedinis: cum prius intelligatur vnionem illam terminari, quàm intelligamus albedinem esse in subiecto vt in subiecto, id est, quàm prius denominet subiectum. Sic dico in proposito, quod Verbum prius intelligitur terminare vnionem naturæ humanæ, quàm vnione dicatur simpliciter incarnatum: & quàm intelligatur humanitas in illo, vt in subiecto, id est, vt denominans suo modo subiectum. Non enim est ibi vt accidens in subiecto, cum nõ informet Verbum; nec aliquo modo perficiat, vt patet ex Doctore in *3. d. 1. q. 1.* sed dicitur prædicari de Verbo denominatiuè, vt prædicatio denominatiua, distinguitur contra quid datiuam, non vt distinguitur contra substantialem, quæ dicimus vnam substantiam prædicari de alia, licet vna non sit de essentia alterius. Vide Scotum in *3. dist. 7. q. 1.*

Subiecta partialia debent habere attributionem ad primum subiectum.

2. Quomodo Deus est obiectum librorum Bibliæ?

1. *Opinio Linconiensis.*

Veritates contingentes in nullo subiecto virtualiter continentur.

2.

Homo prædicatur de Deo denominatiuè.

Soluit argumenta prima quaestiois posita num. i. & 2. pro utraque via, explicando varia Axiomata Philosophica.

1.
Scot. 4. d. 12.
q. 5. ad 2.

Quomodo
subiectum
scientia di-
catur mate-
ria?

AD primum^a argumentum primæ quaestiois. Ad Boëtium dico, quòd loquitur tibi de subiecto accidentis, & non de subiecto considerationis. Ad aliud de secundo Physicor. dico, quòd intelligit de materia *ex qua*, non *in qua*, vel *circa quam*. Vel meliùs, quòd subiectum scientiæ, secundùm veritatem non pertinet ad genus causæ materialis, sed ad genus causæ efficientis: dicitur tamen subiectum Scientiæ, *materialis*, per quandam similitudinem ad factionem, vbi simul concurrunt ratio obiecti *circa quod*, & ratio materiæ susceptiuæ, quia factio est actus transiens extrà, non sic est de actu proprio scientiæ. Tamen intelligitur transire, quia non terminatur in se, sed ad aliud, circa quod est, licet non recipiatur in illo, circa quod est, sed manet in sciente. Et propter hanc proprietatem materiæ, scilicet *esse circa quod*, subiectum dicitur *materia* respectu scientiæ, & actus eius.

Ad illud^b de primo *Posterior*. Dico quòd subiectum cuiuslibet scientiæ naturaliter inuentæ, est aliquod vniuersale; idèd subiectum talis scientiæ, oportet quòd habeat partes subiectiuas: istius autem scientiæ subiectum est *essentia hæc*, vt singularis, quia imperfectionis est in natura creata vniuersali, quòd in multis singularibus diuidatur: ista igitur imperfectione ablata, remanet quòd ista essentia est scibilis sine diuisibilitate eius in partes subiectiuas. Tamen posset dici, quòd personæ diuinæ sunt quasi partes subiectiuæ ipsius essentia diuinæ, sed essentia in eis non numeratur.

Persona
sunt quasi
partes sub-
iectiue.
Var. lib. 1.
d. 2. art. 1.
& 2.

Quomodo
dicatur pas-
sio esse ex-
tra essentia,
subiecti?

Quod autem^c additur de passionibus, dicunt aliqui, quòd attributa sunt quasi passiones huius essentia. Sed hoc non valet, quia consideratio attributorum naturaliter à nobis intelligibilem, est consideratio Metaphysica, nisi sint aliqua attributa per se tantum conuenientia huic essentia, vt *hæc*, & non vt à nobis nunc naturaliter intelligitur confusè. Quod autem accipitur, quòd passio est extra essentiam subiecti; hæc est vera, vbi passio est realiter causata à subiecto. Sed in diuinis illud quod habet rationem passionis, non est causatum, quia per idencitatem transit in essentiam. Tamen quantum ad scibilitatem, scitur per essentia rationem, ac si esset realiter distincta ab essentia.

Causa sci-
bilitatis non
est causa
entitatis.

Quod tertio^d dicitur de principio subiecti; dico quòd non oportet principia scibilis esse principia in se, ipsius subiecti: quia entis in quantum ens (quod ponitur subiectum Metaphysicæ) nulla sunt principia: quia tunc essent cuiuslibet entis, sed oportet cuiuslibet subiecti esse principia, per quæ demonstrantur eius passiones de eo, ex quibus principii, tanquam ex mediis demonstrationis, formantur principia complexa, sicut propositiones per se notæ. Hoc modo cuiuslibet subiecti possunt esse principia quantumcunque imprincipiati respectu suarum passionum.

2.
Responsio
ad arg. se-
cunda via.

Ad alia^e secundæ viæ. Ad primum dico, quòd illa auctoritas exprimit materiam huius scientiæ in communi: non subiectum primum formale. Ad aliud dico, quòd quicunque sensus in vna parte Scripturæ non est literalis, in alia parte est literalis: & ideo licet aliqua pars Scripturæ habeat diuersos sensus, tamen tota Scriptura habet omnes sensus istos pro sensu literalis.

Quare ho-
mo non pos-
sit esse sub-
iectum hu-
ius scientia.

Ad tertium^f dico, quòd argumentum est ad oppositum, dupliciter. Primò, quia homo ponitur subiectum Moralis scientiæ, vel Medicinæ, pro eo quòd continet virtualiter omnes veritates illius scientiæ: nam corpus humanum continet virtualiter rationem sanitatis: idèd enim sanitas hominis est talis, quia corpus humanum est sic complexionatum. Similiter anima hominis continet virtualiter rationem felicitatis naturalis, sicut patet ex primo *Ethico*. vbi ex ratione animæ concluditur ratio felicitatis naturalis hominis. Non sic homo continet rationem finis huius scientiæ: quia finis supernaturalis, vel obiectum eius, non includitur in ratione hominis: & idèd non potest esse subiectum huius scientiæ primum.

De hoc 2. d.
6. q. 2. vbi
de utroque
amore.

Secundò^g sic; Homo est finis vltimus istarum scientiarum, ad quem tam sanitas, quam felicitas naturalis ordinatur. Probatio, quia omnis amor concupiscentiæ præponit amorem amicitia: sanitas autem, vel felicitas amatur amore concupiscentiæ, ideo illud, quod amatur amore amicitia, est vltior finis, quam aliquod illorum: sed istud est corpus, ex vna parte, & anima ex alia: igitur, si homo secundum corpus, vel animam, est subiectum huius scientiæ, sequitur, quòd finis est subiectum huius scientiæ.

Ad Quartum dico, quòd prima propositio est falsa: quia nihil aliud est finis scientiæ, quàm attingere per actum proprium obiectum illius scientiæ, non quòd inducat aliquam formam per actum suum in obiectum: quia scientiâ non est aliqua scientia factiua.

COMMENTARIUS.

I. Responsio ad argumenta principalia.

Nunc respondendû est ad argumeta principalia primæ quæstionis de subiecto Theologiz. Ad primum. Respondet Doctor quòd auctoritas Boëtij est vera de subiecto accidentis, siue inhænsionis: rationale enim subiectum non est simplex. Si dicatur, quòd anima est subiectum etiam accidentium spiritualium, & tamen est forma simplex. Dico, quòd summè simplex nec est in se compositum, nec alteri componibile, sicut ex subiecto & accidente fit vnum compositum per accidens: licet fortè possit etiam aliter exponi, sed hoc sufficit pro nunc. Certum est autem, quòd subiectum considerationis potest esse etiam summè simplex, quia tale nihil includit pertinens ad compositionem.

Ad secundum respondet Doctor quòd Philosophus intelligit de materia ex qua fit res naturalis, vt patet ibi: cum dicit in principio illius text. *Quoniam autem causa quatuor sunt de omnibus Physico cognoscere, &c.* Et sic verum est, quòd materia talis nullo modo est efficiens, nec finis, nec forma: sed non loquitur de materia in qua, quæ scilicet est receptiua accidentis: quia talis est vltimatè substantia, cum accidens non recipitur immediatè in materia, vt aliàs patebit: & multoties subiectum accidentis erit causa efficiens accidentis, vt patet de substantia ignis, quæ est immediata causa caloris sui, vt patebit à Doctore in 4. d. 12. Materia etiam circa quam est aliqua scientia, potest esse causa efficiens alicuius, puta passionis demonstrabilis de illa.

Nota tamen quòd dicit de subiecto scientiæ. Hic Doctor vult expressè, quòd subiectum scientiæ dicatur subiectum in ratione causæ efficientis, id est, quòd subiectum scientiæ est causa effectiua, saltem partialis notitiæ conclusionis demonstrabilis, sustinendo quòd entiras subiecti sit causa effectiua scientiæ. Vel si dicatur (vt supra exposui) quòd notitia subiecti est causa effectiua notitiæ conclusionis demonstrabilis, remota tamen: quia notitia principiorum est immediatè causa. Et sic hac via de notitia subiecti magis saluatur subiectum Logicæ: quia certum est, quòd Syllogismus, qui ponitur subiectum Logicæ à Doctore, vt patet in Vniuersalibus, non continet virtualiter notitiam conclusionis demonstrabilis: patet, quia ens rationis. non potest esse causa effectiua, nec totalis, nec partialis alicuius scientiæ, quæ est qualitas absoluta: vt diffusè patet à Doctore q. 13. quodl. & d. 14.

Si tamen diceretur, quòd notitia Syllogismi continet remotè virtualiter notitiam conclusionis demonstrabilis in Logica, vt notitiam huius: quòd Syllogismus habet tres terminos. Sed tunc esset quæstio de notitia subiecti Logicæ, sed quia non est præsentis speculationis, aliàs diceretur. Dicit tamen Doctor quòd per quandam similitudinem potest dici materia: & litera satis clara est. *Dicitur enim subiectum scientiæ materia propter quandam similitudinem ad factiorem, quia factio est actus transiens extrâ, id est, quòd terminatur ad aliquod pròductum, quòd non recipitur in ipso faciente: sed recipitur in materia extrâ, vt patet de faciente*

domum: vbi forma domus est in materia extrâ: sed non est sic de actu proprio scientiæ: quia actus est actualis notitia conclusionis sciæ, dicitur tamen transire, &c. Si dicatur: Nonne factio est subiectiue in faciente, & terminatur ad materiam extrâ, Dico quòd factio respectus dicitur propriè terminari ad materiam extrâ, quia per ipsam acquiritur aliquid in materia extra, vt patet de forma domus. Productio verò respectus, quæ terminatur ad actum intelligendi productum, dicitur actio immanens: quia intellectio producta recipitur in ipso producente: quia tamen talis intellectio terminatur ad obiectum, tunc tale obiectum potest dici materia circa quam.

b Ad illud de primo Posterior. Ad tertiam respondet Doctor quòd Philosophus loquitur de subiecto scientiæ naturaliter inuentæ, quia tale propriè habet partes subiectiuas. Est enim scientia, secundum ipsum, de vniuersalibus primò, & per se, licet de singularibus sit per se, & non primò. Habet etiam principia, supple intrinseca, cum tale sit verè definibile: & passiones primò, & per se de ipso demonstrabiles. Et hoc modo, quantum ad duas primas conditiones, non ponitur Deus subiectum (vt patet) quia etsi Deus sit communicabilis pluribus personis, non tamen est diuisibilis in illis: quia tunc ibi essent tres nature diuinæ: nec propriè definibilis: vt patebit infra d. 8. q. 2. & in quodl. q. 1. Possit tamen dici, quòd personæ diuinæ sunt quasi partes subiectiue, & hoc intellige vt supra exposui.

c Quod autem additur de passionibus, quòd ibi nõ sit passio, dicunt aliqui, scilicet Guillelmus Varro lib. 1. d. 2. art. 1. & 2. quod attributa sunt quasi passiones, &c. est consideratio Metaphysica, & non Theologica. Nam quod dicimus, illud, quod nominamus Deum, est summè sapiens, summè bonum, & huiusmodi: potest à vero Metaphysico sciri: & sic talia attributa dicuntur proprietates demonstrabiles de Deitate à Metaphysico. Et addit, nisi sint aliqua attributa, &c. Fortè sunt multæ proprietates, quæ tantum sunt nature cognosci per rationem Deitatis distinctè cognita, vt hac Deitas: & tales proprietates possunt dici quasi passiones demonstrabiles, quæ tamen proprietates non cognoscuntur de Deitate, vt confusè cognita: vt puta, vt cognoscitur in quantum ens, vel in quantum est aliquid ens summum, & huiusmodi: sed in quantum est hæc essentia.

d Quod autem accipitur: quòd passio est extra essentiam subiecti, &c. Hic multi volût intelligere, quòd mens Doctoris fuerit, quòd in creaturis passio est realiter causata à subiecto: & ex hoc quòd sit realiter distincta à subiecto: cuius oppositum expressè tenet Doctor quòd non sit realiter distincta à subiecto. Aliqui tamen faciunt magnam differentiam inter distinctionem essentialem, & realem: concedentes quòd licet passio distinguatur realiter à subiecto, non tamen essentialiter: & sic intelligendo, subiectum non potest separari à passione. Sed quicquid sit, in secundo articulo exposui quomodo subiectum est causa passionis, vide ibi. Multi tamen Parisini accipiunt notitiam passionis

3.

Quomodo materia, & efficiens coincident.

Syllogismus est subiectum adæquationis logicæ.

2.

Subiectum scientiæ vnde dicitur.

4.

Passio est extra essentiam subiecti non realiter, sed formaliter.

tionis pro passione: supple, quòd notitia passionis est realiter causata à subiecto, & sic realiter distincta: ipsa tamen passio est realiter causata.

Sed postea effert difficultas, quia dicit Doctor quòd illud, quod habet rationem passionis in diuinis, non est realiter causatum, quod non potest intelligi de notitia illius, quia in intellectu beato talis notitia est realiter causata: nisi dicatur quòd in intellectu diuino non est realiter causata: sic exponendo, quòd notitia illius, vt habet rationem passionis in diuinis, respectu intellectus diuini non est realiter causata: quia est simpliciter idem, quod essentia diuina realiter & essentialiter: vt patet ex Doctore infra, d. 1.

d. *Quod tertio dicitur.* Nota hanc responsonem, quia dicit Doctor quòd non est necesse subiectum habere principia intrinseca, per quæ demonstrantur passionem de ipso: sicut de homine demonstratur risibilitas per definitionem ipsius, quæ est principium intrinsecum ipsius hominis: sed sufficit, quòd tale subiectum sit principium suo modo effectuum passionis demonstrabilis: & sic ex ratione talis subiecti (licet nullo modo ex parte rei distincta à subiecto) possum demonstrare passionem de ipso, vt patet de ente respectu suarum passionum.

5. e. *Ad alia secunda via.* Ad primum dico, &c. Respondet Doctor ad Augustinum quòd loquitur de materia remota scientiæ: sicut dicimus, quòd Physica ex quo est scientia realis, quòd erit de rebus: sed postea specificatur de quibus rebus, & tandem erit de rebus naturalibus: & sic erit de aliquo primo, cui omnes res naturales habent attributionem. Sic in proposito Theologia cum sit scientia realis, erit vel de rebus significatis; vel de ipsi signis significantibus res: sed potest queritur de quibus rebus erit de diuinis: & per consequens de aliquo primo, cui omnia in tali scientia considerata habent attributionem aliquo modo, & tale primum erit Deus.

Exemplum de multiplici sensu Scripturæ sacre reuocabili ad vnum.

Ad secundum dicit, quòd licet aliqua pars Scripturæ habeat quatuor sensus: tamen tota Scriptura habet omnes sensus istos pro literali: quia quicunque sensus in vna parte Scripturæ non est literalis, in alia parte erit literalis: quia sensus moralis in vna parte Scripturæ erit ille sensus ad literam in alia parte: sicut cum dicitur Luca 15. *Abijt in regionem longinquam*, moraliter, id est, recessit per peccatum à gratia Dei, siue à salute animæ: hic sensus moralis erit literalis in alio loco Scripturæ, puta in isto: *Longè à peccatoribus salui*, & sic de alijs.

6. f. *Ad tertium dico,* &c. Doctore responso fiat in hoc, quòd ideò hoc est subiectum scientiæ moralis, quia virtualiter continet quo ad animam omnes veritates in illa contentas: nam per rationem animæ concluditur talis finis moralis scientiæ conuenire homini, puta felicitas naturalis: & habita cognitione finis, per animam concluduntur omnia media ad illum finem: cuiusmodi sunt virtutes morales, quæ ordinantur ad felicitatem naturalem, vt ad finem, & sic per rationem formalem animæ, concludimus & finem sic natum conuenire homini, & omnia ad illum finem ordinata. Et hoc magis patebit in quaestione de praxi. Cum ergo per rationem formalem animæ non possit concludi, vltimum finem Theologiæ conuenire homini, quia tunc

via naturali cognosceretur vltimus finis hominis, cuius oppositum probatum est *quæst. 1. prologi*; sequitur, quòd homo non erit subiectum Theologiæ. Imò si poneretur subiectum, contineret virtualiter vltimum finem Theologiæ, non tantum quo ad cognitionem illius, sed etiam quo ad entitatem, vt infra patebit, *dist. 3. quæst. 1. & dist. 8. quæst. 2.*

Homo non potest esse subiectum Theologia.

g. *Secundò sic: Homo est finis*, &c. Hic intendit probare, quòd magis Deus sit subiectum Theologiæ, quia finis vltimus patet à simili: quia homo vt finis vltimus scientiæ moralis, ponitur subiectum eius, quo ad animam: patet, quia amor concupiscentiæ præsupponit amorem amicitiae, vt finem, ad quem ordinatur: vt magis patebit in 2. *dist. 6. quæst. 2.* cum ergo felicitas naturalis ametur amore concupiscentiæ, patet quia propter hominem amatum amore amicitiae, sequitur, quòd homo sic amatus erit vltimus finis moralis scientiæ, & sic subiectum eius: cum ergo Deus sit simpliciter vltimus finis Theologiæ, cum sit tantum amabile propter se: imò repugnat formaliter esse amabile propter aliud, vt probat Doctor in 4. *dist. 49.* & omnia in Theologia considerata sint tantum propter ipsum diligibilia, sequitur ex ista ratione, quòd erit magis subiectum Theologiæ.

Ad aliud, patet: quia illa propositio est falsa, scilicet, quòd finis scientiæ est inducere formam, &c. Finis enim propriæ scientiæ, est tantum attingere obiectum illius scientiæ per actum suum, quod nihil aliud est, nisi actum scientiæ terminari ad tale obiectum, &c.

Quid sit finis propriæ scientiæ.

Solum oritur vna difficultas, in hoc quod dicit in responso, quòd anima hominis virtualiter continet rationem felicitatis naturalis: quia sic, cum talis felicitas consistat in speculatione primæ substantiæ separata: vt vult Aristoteles 10. *Ethic.* Sequitur, quòd virtualiter continebit talem speculationem, & sic sequitur vltra, quòd virtualiter continebit entitatem primæ substantiæ separata: & consequentia vltima patet ex Doctore in primo *dist. 3. & in 2. d. 3.* in materia de cognitione Angelorum, & subtiliter hoc probat in *quodl. 9. q. 1.* Sed hoc est impossibile, quòd virtualiter contineat huiusmodi entitatem, vt ipse probat in locis præallegatis.

7. Difficultas.

Respondeo, quòd eo modo, quo virtualiter anima intellectiua continet cognitionem substantiæ separata: eo modo continet entitatem illius substantiæ: sed tantum virtualiter, vel essentialiter continet cognitionem substantiæ separata, quantum ad conceptus communes sibi, & nobis: & sic virtualiter, vel essentialiter continet huiusmodi conceptus. De prima enim substantia (vt in d. 3. declarabitur: & partim declaratum est suprâ q. 1.) non cognoscuntur aliquæ proprietates de ipsa, sed tantum cognoscitur, quòd est aliquid ens infinitum, aliqua causa prima, & huiusmodi.

Secundò dico, quòd animam virtualiter continere felicitatem naturalem, potest dupliciter intelligi. Primò, quòd per rationem animæ potest concludi, quòd talis felicitas: puta speculatio substantiæ separata, nata est ineffe animæ intellectuæ, vt vltima felicitas naturalis ipsius. Secundò, quòd virtute naturali possit peruenire ad huiusmodi felicitatem: & utique sensus est verus.

Animam virtualiter continere felicitatem naturalem potest dupliciter intelligi.

Ad argumenta posita num. 3. pro illis tribus sententiis tenentibus Deum sub aliqua ratione speciali, esse obiectum Theologia.

AD primum ^a argumentum secundæ quæstionis, quando arguitur per Hugonem, & Cassiodorum, dicitur; quòd loquuntur hic, non de formali subiecto, sed de materia proxima, de qua diffusius tractatur in Scriptura propter ordinem immediatiorem, quem habet ad finem.

20.

Ad secundum ^b dico, quòd Metaphysica non est de Deo tanquam de primo subiecto. Quod probatur; quia præter scientias speciales oportet esse aliquam communem, in qua probentur in communi omnia, quæ sunt communia illis specialibus: igitur præter scientias speciales oportet esse aliam communem de ente, in qua tradatur cognitio passionum de ente, quæ supponitur in aliis scientiis specialibus. Si igitur aliqua est naturaliter de Deo; præter istam, est alia de ente naturaliter scita in quantum ens.

Metaphysica non est de Deo tanquam de primo subiecto.

Cùm verò probatur, quòd est scientia de Deo per Philosophum 6. *Metaphysic. text. comment. 2.* Dico, quòd ratio eius sic concludit: *Nobilissima scientia est circa nobilissimum genus*; vel ut primum obiectum, vel ut consideratum in illa scientia perfectissimo modo, quo potest considerari in aliqua scientia naturaliter acquisita. Deus verò, etsi non est subiectum primum in Metaphysica, est tamen consideratum in illa scientia nobilissimo modo, quo potest in aliqua scientia considerari naturaliter acquisita.

Quomodo nobilissima scientia circa nobilissimum genus?

Quia passionem entis conuertibiles cognoscuntur in summo de aliquo ente, & passionum entis disunctarum, nobilius diuidens eidem competere in summo, est cognitio nobilissima naturaliter possibilis de Deo: hac autem est cognitio Metaphysica; quia cuius est considerare passionem in communi de subiecto in communi vniuersaliter, eiusdem est cognoscere eandem passionem in summo, de eodem subiecto particulariter.

ADDITION.

Ad Commentatorem ^c 1. *Phys.* dico quòd Auicenna, cui contradixit, benè dixit, & Commentator malè. Quod probatur primò, quia si aliquas substantias separaras esse, esset suppositum in scientia Metaphysicæ, & conclusum in naturali scientia; ergo scientia naturalis esset simpliciter prior tota Metaphysica: quia Philosophia naturalis ostenderet de subiecto Metaphysicæ *si est*, quod supponitur toti cognitioni scientiæ Metaphysicæ.

21.

Secundò, ^d quia per omnem conditionem effectus potest demonstrari de causa, *quia est*, quam impossibile est inesse effectui, nisi causa sit: sed multæ passionnes considerantur in Metaphysica, quas impossibile est inesse, nisi ab aliqua causa prima talium entium: ergo ex illis passionibus Metaphysicis potest demonstrari aliquam primam causam istorum entium esse. Minor probatur, quia multitudo entium, dependentia, & compositio, & huiusmodi, quæ sunt passionnes Metaphysicæ, ostendunt aliquod esse actu simplex independens, & necesse esse. Multò etiam perfectius ostenditur primam causam esse ex passionibus causatorum consideratis in Metaphysica, quàm ex passionibus naturalibus, ubi ostenditur primum mouens esse. Perfectior enim cognitio, & immediatior est de primo ente, cognoscere ipsum ut primum ens, vel ut necesse esse, quàm cognoscere ipsum, ut primum mouens.

Perfectius cognoscitur primum ens, per rationes Met. quàm per Physic.

Ad aliud, dico ^e quòd ratio finis non est ratio nobilissima cognitionis: sed illud, quod est finis; sicut ratio fundamentalis illius respectus: deitas autem est ratio fundamentalis respectu finis, ut finis ad creaturas: igitur Deus est primum obiectum. Quod concedo *ex 2. Metaphysic.* dico, quòd si per aliquam appropriationem bonitas sit fundamentum finis, tamen diuinitas est radicale, & primum fundamentum ipsius. Benè autem sequitur, si non est finis vltimus, quòd non est bonum: quia si nullum est perfectum bonum, nullum est bonum: nullum autem bonum est simpliciter perfectum, quod ordinatur ad aliud: quia quod est tale, habet bonitatem diminutam; si ergo quodlibet ordinatur ad aliud, nihil est bonum. Non oportet autem bonitatem esse propriam rationem finis, sed essentia magis erit propria, & fundamentalis ratio. Et per hæc patet ad dictum Auicennæ 6. *Metaphysic.* quod non debet intelligi de fine, sed de ratione fundamentalis ipsius finis.

Essentia diuina est ratio finis, non bonitas.

1. a **A**d primum argumentum secunda questionis, &c. Respondet ad argumenta alterius quæstionis, in qua quærebatur: *Utrum Theologia sit de Deo sub aliqua ratione speciali.*

Ad primum, quod isti loquuntur tantum non de ratione formali, sed de materia proxima: materia enim proxima subiecto Theologiæ (specialiter loquendo de Theologia contingentium, quæ respiciunt restaurationem) est Christus, ut restaurator: & ut caput Ecclesiæ.

An Deus sit
subiectum?

b Ad secundum respondet primò, negando antecedens. Ad probationem dicit, quod Philosophus non intendit ibi, quod Deus sit adæquatum subiectum Metaphysicæ, sed ens in quantum ens: tamen Deus est nobilissimum consideratum in Metaphysica, & nobiliori modo consideratur in Metaphysica, quam in alia scientia naturaliter inuenta: licet ibi consideretur præcisè in conceptibus communibus, ut supra patuit in questione 1. Prologi.

Dicit secundò, quod oportet esse aliquam communissimam, in qua demonstrentur passionnes communes omni enti: & talis est Metaphysic, quæ considerat principaliter de ente, & passionibus entis. Habet enim subiectum commune omnibus subiectis aliarum scientiarum, & passionnes communissimas conuertibiles cum subiecto, de quibus infra dist. 39.

c Ad tertium respondet sustinendo Auicennam, & ex hoc improbando positionem Commentatoris. Dicebat enim Auerroës, quod substantiæ separatae sunt subiectum Metaphysicæ. Ratio, quia nulla scientia probat suum subiectum esse, sed supponit esse probatum in alia scientia: modò substantiæ separatae probantur esse in scientia naturali: ut patet 8. *Physic.* ergo Metaphysicus non demonstrat illas esse, sed supponit illas. Et contra hoc arguit Doctor, quia tunc sequeretur, quod scientia naturalis esset simpliciter prior tota Metaphysica: patet, quia ipsa ostenderet de subiecto Metaphysicæ *si est*. Hoc autem est valde inconueniens: quia tunc Physica esset prior prioritate perfectionis: patet, quia cognitio subiecti in aliq. a scientia sub ratione propria est perfectissima, ut patuit supra: ergo Physicus, qui probat subiectum Metaphysicæ esse, esset nobilior Metaphysico. Et ultra sequeretur quod Physica esset etiam simpliciter prior tota Metaphysica: quod est inconueniens: (etiam loquendo de prioritate durationis) licet enim quo ad nos Physica sit prior, tamen simpliciter, & absolutè, Metaphysica est simpliciter prior, cum sit simpliciter de rebus æternis, &c.

2. **Q**uomodo Metaphysicus de monstrat primam substantiam.

d Secundò, quia per omnem conditionem, &c. Hic Doctor intendit probare quod etiam Metaphysicus demonstrat primam substantiam separatam esse, arguendo ab effectu. Et ratio clara est in litera, quia per omnem conditionem, &c. Sed in Metaphysica considerantur multæ proprietates effectuum, quæ non possunt inesse effectibus, nisi causa sit: ut patet, quia effectus dependet: & idè arguimus, quod est aliquod independens, &c., ut patet in litera, & sic consideratur prima causa à Metaphysico, ut circumscribitur à motu, & mutatione: quia consideratur in quantum est producens, & in quantum transmutans. Et quod aliquid possit intelligi tantum producere, ut productio abstrahit à motu, & mutatione, pa-

tebit infra ex Doctore distinct. 2. & 5. primi. Et sic per rationem effectibilis potest demonstratio quia demonstrari primum effectuum esse: ut subtiliter demonstrat Doctor in isto 1. dist. 2. quæst. 1. & tamen effectibile, in quantum effectibile, abstrahit à motu, & mutatione: patet, quia secunda Intelligentia secundum Auicennam est verè producta à prima, & tamen nec per motum: nec per mutationem. Hoc idem secundum Aristotelem ut diffusè Doctor exponit in isto 1. d. 8. q. ult. & quæst. 7. Quod.

Si dicatur, quod non possumus cognoscere aliquid effectibile, ut abstrahit à motu, & mutatione, quia omnis nostra cognitio, &c. Et breuiter, omne medium sumptum à Metaphysica videtur habere euidenciam ab aliquo naturali sensibili: & sic primam substantiam esse, non potest demonstrari, nisi per medium Physicum. Dico, quod licet cognitio abstractiua terminorum dependeat aliquo modo (saltem occasionaliter) à cognitione sensitua eorumdem: tamen habita cognitione abstractiua terminorum, possunt formari multæ propositiones necessariae: ut abstrahunt ab omnibus conditionibus materialibus. Licet enim intellectus pro statu isto non cognoscat rationem totius, & partis: nisi præsupposita cognitione sensitua totius, & partis: tamen habita cognitione abstractiua totius, & partis, potest formare hanc propositionem: *Omne totum maius est sua parte*: etiam nullo sensibili existente. Et de hoc vide diffusè Doctorem in primo distinctiōne 3. quæstione 4. de sinceris veritatibus: & aequaliter in Quodlibeto. Primam etiam substantiam esse, potest multipliciter probari à Metaphysico, ut habet diffusè videri à Doctore in primo distinctiōne 2. quæst. 1. ubi probat primum effectuum esse, & primum in eminentia, & vltimum finitium: etiam circumscribendo naturalia sensibilia: vide ibi. Ex his patet quomodo Metaphysicus per medium abstractum à materia sensibili probat primam substantiam esse. Non dico tamen quod tale medium sit abstractum secundum esse; quia omne effectibile generabile; & corruptibile apud Philosophum dependet à materia: sed per medium abstractum, secundum considerationem, eo modo, quo Doctor arguit in primo distinctiōne 2. quæst. 1.

Primam substantiam esse potest multipliciter probari à Metaphysico.

e Ad aliud, &c. Respondet Doctor quod finis potest accipi pro illo respectu, quo formaliter aliquid dicitur finis; vel pro fundamento. Secundo modo, Deus sub ratione Deitatis dicitur finis: & sic scientia de illo est nobilissima. Ad illud de bonitate, dicitur, quod bonitas potest dupliciter accipi, vel pro bonitate formaliter, quæ in Deo ponitur attributum; vel pro bonitate essentiali, & quiditatiua, quæ ponitur radix, & origo bonitatis attributalis. Secundo modo est perfectior, & per consequens habet magis rationem finis. De hoc patebit infra distinctiōne 1. quæst. 2. distinctiōne 8. quæst. penult. & specialiter in Quod. 1. quæst. 1.

4. Finis formaliter, vel fundamèntaliter.

Bonitas potest dupliciter accipi.

* * *

Quoad tertiam quæstionem positam num. 4. ponit sententiam Henrici, Theologiam non esse de omnibus scibilibus. Quam refutat primò, quia vilesceret intellectus Dei, si ab alio, quam à sua essentia moueretur. Secundò, si à duobus obiectis virtute propriâ utriusque moueretur, obiectum primum esset aliquid commune eî. Tertio, essentia sua est obiectum primum, non prædicatione; ergo virtuali continentia. Concludit ergo Theologiam Dei esse de omni scibili, quia nihil cognoscit, nisi virtute sua essentia, ut primi obiecti, & sic omnis cognitio eius est Theologica: habent tamen Beati cognitiones non Theologicas, quia ipsorum intellectus immutantur ab aliis obiectis, præter essentiam diuinam.

AD tertiam quæstionem, videtur probabiliter posse dici, quòd Theologia non est de omnibus scibilibus: quia quiditates distinctæ ab essentia diuina, ut est hæc essentia singularis, continent primò multas veritates de se. Quod probatur, quia per impossibile, circumscripto omni alio, si illæ quiditates essent increatæ, adhuc continerent tales veritates, sicut patet de linea, & de numero, quantum ad propositiones immediatas de eis. Et secundum hoc posset poni, quòd in intellectu diuino essent habitus distincti scientiales secundum rationem; utpotè Theologia esset, quam causaret essentia diuina ut hæc in intellectu eius: Geometria autem in intellectu eius esset, quæ virtute linearum esset in intellectu eius: & sic de Arithmetica virtute numeri, & sic de aliis.

22.
Henricus
quodl. 3. q.
9.

Contra illud arguitur tripliciter. Primò, quia vilesceret intellectus diuinus, pro eo quòd pateretur ab aliquo alio ab essentia sua. Nam in illo instanti naturæ, in quo intelligit lineam, adhuc esset quasi in potentia ad veritates cognoscendas existentes in linea, & virtute illius quiditatis cognosceret eas: ergo linea quasi effectiue imprimeret cognitionem istarum veritatum in intellectu diuino: & ita linea esset motiua intellectus diuini.

Contra Henricum.

Secundò sic: Omnis potentia actuabilis à diuersis obiectis per se, virtute propriâ eorum, primum obiectum est aliquod commune eis: sed si linea virtute sui causaret veritatem in intellectu diuino, pari ratione & aliæ res causabunt veritatem in intellectu eius: & ita primum obiectum intellectus diuini esset commune eis, & non essentia diuina singularis. Nec obstat, quòd obiecta alia attribuuntur ad essentiam suam. Ita enim alia entia attribuuntur ad substantiam, & tamen obiectum intellectus nostri est ens.

Tertio, quia si essentia sua est primum obiectum, patet quòd non communitate prædicationis: ergo est primum secundum virtutem. Non autem esset primum obiectum virtualiter, si quodlibet aliud virtute propriâ immutaret intellectum eius.

De hoc 2. d.
1. q. 2.

Ideo dico aliter, quòd diuina Theologia est de omnibus cognoscibilibus, quia obiectum primum Theologiæ suæ facit omnia alia actu cognita in intellectu suo, ita quòd in primo signo naturæ est essentia sua primò cognita in intellectu suo, & in secundo signo naturæ quiditates virtualiter continentes veritates proprias: in tertio autem signo, sunt istæ veritates virtualiter contentæ in illis quiditatibus sibi notæ: & non est ordo secundi ad tertium secundum causalitatem, quasi illæ quiditates causent aliquid in intellectu eius: sed est tantum ordo effectuum essentialiter ordinatorum respectu eiusdem causæ; puta quòd essentia sua quasi prius naturâ causar illas quiditates sibi notas, quàm veritates de eis fiant notæ. Exemplum, si Sol illuminaret aliquam partem propinquam sibi; & alia pars remotior non esset illuminabilis, nisi à Sole propter eius opacitatem, Sol illuminaret partem aliam remotam, non autem pars illuminata primò esset causa illuminationis secundæ, esset tamen ordo inter partem propinquam, & remotam, sicut ordo effectuum eiusdem causæ: & tamen non esset ordo causæ ad effectum, quia pars illuminata nihil agit in partem opacam remotam.

23.
Essentia
producit
creaturas in
esse cognito
remotè actus
intellectus
proximè, ut
habet Scot.
1. d. 3. q. 4.
& d. 5. &
quodl. 4.

Ita in proposito, hæc essentia Dei in intellectu suo facit alias quiditates actu notas, & quasi posterius naturaliter facit veritates illas in istis contentas, notas intellectui illi: tamen illæ quiditates finitæ nullam virtutem habent respectu intellectus diuini immutandi: quia intellectus diuinus non est natus perfici ab illis quiditatibus, quia ille est infinitus, & illæ quiditates finitæ, & infinitum à finito nullo modo perficitur; ita quòd si in tertio instanti naturæ diuina natura non moueret ad ulteriorem notitiam veritatum, nunquam intellectus intelligeret eas: quia à nullo alio motiuo illam notitiam posset habere.

Veritates
contingentes
dicuntur cõ-
tèra virtualiter
in quiditatibus
ratione extrinseci
in complexorũ.

Sic ergo Deus de omnibus cognoscibilibus solum habet cognitionem Theologicam: quia tantum virtute primi obiecti Theologici aduantis intellectum eius, ita quòd Theologia Dei non tantum de omnibus, sed est etiam omnis cognitio possibilis haberi

Cognitio
Dei perfecta:
cognitio
autem creatura
imperfectior
est habere
admixtam.

à Deo de eis, & absolutè ipsa est de quocunque omnis cognitio non includens aliquam imperfectionem ex se: quia ipsa sola de quocunque cognoscibili non includit limitationem: quælibet aurem alia, quia est à causa limitata, includit necessariò limitationem.

Sed de intellectibus creatis Beatorum aliter est, quia intellectus eorum nati sunt immutari à quiditatibus creatis ad cognitionem veritatum inclufarum in eis: & idèd præter istam veritatem Theologicam, quam habent de illis quiditatibus, vt ostensis in essentia Dei, possunt habere naturalem cognitionem de eis ex propria motione earum. Theologia igitur Beatorum de quibuscunque creatis non est omnis cognitio possibilis de ipsis tali intellectui.

C O M M E N T A R I V S.

1. ^a **A**D tertiam questionem, in qua quærebatur: *An Theologia sit de omnibus scibilibus.* Iste titulus quætionis sic intelligitur: Ex quo subiectum Theologiæ est Deus, sub ratione Deitatis, loquendo de Theologia in se, & illa dicuntur pertinere ad scientiam Theologicam, quæ virtute subiecti Theologici ostendi possunt, vel cognosci, vt infrà patet ex Doctore, an modò sit de omnibus scibilibus quæritur. Hoc declarato, dicitur ab Henrico *Quodlib. 3. quæst. 9.* quòd non est de omnibus scibilibus, quia quiditates relucentes in essentia diuina, mouent intellectum diuinum, virtute propria, ad notitiam veritatum, in ipsis virtualiter contentarum, ita quòd essentia diuina non mouet intellectum diuinum ad notitiam illarum quiditatum, nec ad notitiam veritatum inclufarum.

Improbatio
Henrici,

b *Contra illud.* Hic Doctor improbat hanc opinionem, quantum ad hoc, scilicet, quòd huiusmodi quiditates possint mouere intellectum diuinum: quia si sic, intellectus diuinus vilesceret, quia tunc pareretur ab aliquo alio ab essentia sua: quia illæ quiditates effectiue causarent notitiam veritatum inclufarum, & sic ab illis reciperet aliquam perfectionem, quòd est impossibile: quia talis notitia causata, esset verè realiter distincta ab intellectu diuino, & per consequens verè reciperetur ab illo, & multa alia inconuenientia sequerentur.

2. *Quod sit obiectum adæquatum intellectui diuini.*

c *Secundo sic.* In ista ratione Doctor supponit vnum, scilicet quòd obiectum adæquatum intellectus diuini est essentia diuina singularissima, & non aliquid commune, loquendo semper de obiecto motiuo: & hoc est communiter ab omnibus concessum. Sed si intellectus diuinus esset actuabilis à diuersis obiectis, siue perfectibilis ab illis, tunc aliquid commune esset obiectum illius. Hoc patet de omnibus aliis potentiis: quia enim potentia visua nata est moueri à pluribus coloribus, idèd ponitur aliquid commune pro obiecto adæquato. Et quod dicit: *nec obstat, quòd obiecta alia attribuantur ad essentiam suam:* & ita dicitur primum obiectum propter talem attributionem. Doctor instat contra: quia tunc sequeretur quòd substantia esset primum obiectum intellectus nostri, quia omnia alia accidentia attribuantur substantiæ, vt patet 5. *Metaphysic.* & tamen substantia non ponitur primum obiectum intellectus: vt infrà patebit *distinct. 3. quæst. 3.* Et ratio est, quia alia accidentia habent propriam rationem mouendi intellectum ad sui cognitionem. Sic erit in proposito, quòd si alia obiecta possunt mouere intellectum diuinum, causando partialiter in illo cognitionem sui, ab omnibus illis poterit abstrahi aliquid commune, quòd erit primum obiectum intellectus di-

uini: sed de hoc diffusè pertractabitur in isto primo distinct. 3.

d *Tertio, quia si essentia diuina,* &c. Patet, quia non prædicatur de omnibus per se intelligibilibus ab intellectu diuino: ergo erit primum primitate virtutis, videlicet, quia virtualiter continet notitiam omnium per se intelligibilium ab intellectu suo, aliter non diceretur primam virtutem. Si ergo alia obiecta possunt causare notitiam sui in intellectu diuino, & per consequens mouere ipsum, causando ibi talem notitiam, ipsa non erit adæquatum obiectum, in ratione motiui, respectu intellectus diuini: hoc autem est falsum communiter apud omnes.

Essentia quomodo erit prima obiectum.

e *Idèd dico aliter.* In ista litera sunt notandæ multæ propositiones. Prima est: *Diuina Theologia est de omnibus cognoscibilibus: quia obiectum primum Theologiae Dei facit omnia alia actu cognita in intellectu suo,* quòd essentia diuina producit omnia obiecta secundaria in esse cognitio respectu intellectus diuini: & intellectus diuinus habet cognitionem omnium à sola essentia diuina.

3. *Opinio Doct.*

Sed circa hanc propositionem occurrunt aliquæ difficultates ex dictis Doctoris. Primò, quia ipse vult expressè in 1. *dist. 3. quæst. 4. respondendo ad quætionem,* quòd omnia obiecta secundaria, siue omnes veritates sinceræ sunt ab actu intellectus diuini. Hoc idem in 36. *dist. 2. 43. & in 2. dist. 1. q. 1. & in Quodlib. 9. 14.* Si sic, tunc ista obiecta sunt nota intellectui diuino, non per essentiam, sed per actum intellectus sui: & sic videtur sequi, quòd veritates istæ non sunt notæ per rationem obiecti Theologici.

Difficultas.

Respondeo primò, quòd etsi huiusmodi entia sunt producta in esse cognito ab actu intellectus diuini, tanquam à causa, quodammodò immediata: tamen ab essentia diuina, vt à causa remota, suo modo dicuntur esse producta in tali esse cognito, vt expressè patet à Doctore in isto 1. *dist. 3. q. 4.* vbi vult, quòd sinceræ veritates reluceant in essentia diuina, vt in causa remota, & hoc idèd est, quia essentia diuina est ratio formalis producendi cognitionem sui in intellectu suo: & tunc ipse intellectus, & essentia mediante tali actu, sunt ratio formalis producendi omnia alia in esse cognito.

Responsio.

Secundò dico, quòd, etsi talia obiecta tantum habeant esse per actum intellectus diuini, qui producit illa in esse cognoscibili: essentia tamen diuina facit illa actu cognita in intellectu diuino. Dico etiam, quòd quado Doctor dicit, quòd producantur per actum intellectus diuini: non semper accipit actum pro actuali intelligentia, siue actu intelligendi, sed pro actu, quo producantur in tali esse: qui actus pertinet magis ad genus actionis: & idèd differunt actus intellectus, &

Essentia diuina, & obiecta secundaria, eandem cognitionem cognoscuntur.

4.

&c

& actus intelligendi, quia omnis actus intelligendi est actus intellectus, non è contra: patet, quia actus, quo elicitur actus intelligendi, dicitur actus intellectus, & tamen non dicitur intellectus, vt patet.

Nota.

Nota tamen, quòd cum dico, quòd essentia diuina facit obiecta secundaria actu cognita in intellectu diuino, non est intelligendum, quòd causet aliam cognitionem à cognitione prima, quâ intellectus diuinus cognoscit essentiam, cum in re tantum sit ibi vna cognitio, vt infrâ patebit in isto 1. dist. 2. q. 1. & dist. 39. Sed facit illam cognitionem primam terminari ad obiecta secundaria, ita quòd secundum aliam, & aliam terminationem ad alia, & alia obiecta dicitur diuersificari: in re tamen, tantum est vna cognitio simplicissima: & hoc diffusè patebit infrâ dist. 39.

§. *Alia difficultas.*

Responsio.

Secunda difficultas, est de cognitione contingentium. Nam si virtute essentia diuinæ contingentia cognoscuntur ab intellectu diuino, tunc videret expressè, quòd Doctor sibi contradicat in multis. Primum, quia expressè vult, quòd essentia diuina non contineat virtualiter veritates contingentium, vt patuit suprâ, & tamen si notitia talium veritatum, virtute essentia, fieret in intellectu diuino, tales veritates virtualiter continerentur in essentia diuina: quia continens virtualiter notitiam alicuius, etiam virtualiter continet entitatem illius: vt patet expressè à Doctore in isto 1. dist. 3. & dist. 8. in 2. dist. 3. quæst. 9. in Quodlib. quæst. 14.

Item alia.

Secundò, sibi contradiceret, quia expressè vult, quòd essentia diuina de necessitate naturæ moueat intellectum diuinum respectu cognitionis ab ipsa causatæ: & sic si essentia diuina moueret intellectum diuinum respectu veritatis contingentis, sequeretur quòd intellectus diuinus necessariò intelligeret hanc partem contradictionis fore veram, & ita posset errare, vel oppositum non posset euenire: & tunc non esset contingens, sed necessarium illud, quod ponitur esse contingens, hæc sunt verba formalia Doctoris quæst. 14. Quodlib.

Respondeo, quòd essentia diuina, vt essentia, non mouet intellectum diuinum respectu veritatis contingentis: quia tunc sequeretur in conuenientia supradicta: sed quia essentia diuina mouet intellectum diuinum ad notitiam terminorum huius veritatis contingentis, & postea voluntas diuina determinat de omnibus contingentibus: tunc præsupposita determinatione diuinæ voluntatis respectu contingentium, essentia diuina facit illa contingentia actu cognita in intellectu diuino: siue facit notitiam intellectus diuini actu terminari ad contingentia. Ex hoc patet expressè à Doctore in isto 1. d. 39. & sic intelligèdo Doctorem, patet quòd sibi non contradicit. Est tamen aliqualis difficultas in ista responsione: sed breuitatis causa ipsam differo vsq; ad 39. d. primi.

An essentia diuina moueat intellectum diuinum.

6.

Expono tamen aliquid hanc literam. Cum dicit, quòd essentia diuina in primo signo natura est essentia sua primò cognita in intellectu suo: & ratio est, quia obiectum naturale perfectè præsens potentia de necessitate producit prius sui notitiã, tantum quasi effectum perfectissimum: esset enim impossibile ipsam prius esse rationem producenti notitiam aliorum. Et in isto signo naturæ (licet possint etiam plura signa intelligi, vt exposui in 2. d. 1. q. 1.) essentia diuina est simpliciter ratio cognoscendi omnia alia intrinseca: puta personas, &

Scoti oper. Tom. V.

Essentia diuina est ratio cognoscendi personas, & relationes.

relationes, & omnia alia, quæ sunt ibi ex natura rei. Sequitur: & in secundo signo natura, quiditates virtualiter continentes veritates proprias, siue proprietates cognoscuntur per rationem essentia diuinæ. Aduerte tamen, quòd essentia diuina est causa immediata talis cognitionis, & non notitia: non enim intellectus cognoscit quiditates illas, per notitiam essentia diuinæ, vt per rationem formalem illius: sed sola essentia est ratio formalis, quasi causandi talem cognitionem: licet tamen prius sit ratio causandi cognitionem sui. Sequitur: In tertio autem signo, &c. Sic intelligendo, quòd ipsa essentia est præcisè ratio cognoscendi huiusmodi proprietates sub ratione sua absoluta, & non in quantum cognita: quia, vt dixi suprâ, illa cognitio non est ratio formalis cognoscendi: nec similiter cognitio illarum quiditatum est ratio formalis cognoscendi illas proprietates, sed præcisè essentia, vt hæc essentia: intellige tamen, quòd essentia tantum concurret partialiter, vt infrâ patebit dist. 2. part. 2. quæst. 3.

7.

Si quæretur an poterit ipsa essentia prius causare cognitionem proprietatum, quàm quiditarum. Dico, quòd non, quia est causa merè naturalis: & idèò prius natura est ratio formalis producendi notitiam quiditarum, cum sint perfectiores, &c. Ibi, Quia intellectus diuinus non est natus perfici ab illis quiditatibus: id est, non est natus recipere aliquam perfectionem ab aliquo, cuiusmodi est cognitio: quia ille intellectus est infinitus, & illa quiditates finita, & infinitum à finito nullo modo perficitur. Hoc debet sanè intelligi, quia si, per impossibile, daretur vna quiditas infinita, essentialiter distincta à tali intellectu, non sequeretur ipsum posse perfici à tali quiditate: quia tunc non esset formaliter infinitus: quia potentia receptiua repugnat infinito intensiue, cum illa essentialiter includat imperfectionem: debet ergo intelligi, quòd non potest suo modo perfici, nisi ab obiecto formaliter infinito: quod sit idem sibi realiter: cuiusmodi est essentia diuina: ita quòd si essentia diuina in tertio signo non moueret ad cognitionem talium proprietatum: nunquam intellectus intelligeret eas.

Infiniitum à finito nullo modo perficitur.

f Sic ergo, Deus, &c. Quia tantum virtute primi obiecti Theologici actuantis intellectum eius: non quòd sit receptiuus alicuius perfectionis: quia omnis perfectio in tali intellectu, est simpliciter eadem sibi: modò inter recipiens, & receptum est realis distinctio: dicitur tamen perfici, quia vltima perfectio intellectus diuini est in actu secundo, quo coniungitur optimo, siue essentia diuinæ, vt infrâ patebit dist. 2. part. 2. quæst. 3.

g Sed de intellectibus creatis Beatiorum aliter est. Et hæc propositio includit duas partes. Prima, quòd potest cognoscere quiditates creatas, & veritates in illis contentas, ex motione propria aliarum quiditarum: & talis cognitio est cognitio in genere proprio. Quomodo autem intellectus Beati possit moueri ab huiusmodi quiditatibus, habet diffusè videri in 2. distinct. 3. quæst. vlt. & in 4. dist. 45.

Quomodo intellectus Beati à quiditatibus possit moueri.

Secunda pars est, quòd intellectus Beati potest habere cognitionem Theologicam de veritatibus inclusis in ipsis quiditatibus, vt ostensis in essentia diuina.

Sed circa hanc partem occurrit difficultas. Quia quæro, aut huiusmodi veritates fiunt notæ intellectui Beato creato, virtute essentia diuinæ: aut virtute voluntatis diuinæ: non primò:

8. *Difficultas.*

quia essentia diuina (vt essentia) non potest mouere aliquem intellectum creatum : vt subtiliter patet à Scoto in *quæst. 14. & 15. Quodlib.* Non secundò, quia tunc non fierent notæ virtute obiecti Theologici, quod est sola essentia diuina. Dico, quòd fiunt notæ per voluntatem diuinam. Et cum dicitur, quòd non essent veritates Theologica: quia non notæ virtute obiecti Theologi-

ci. Dico, quòd sufficit, quod fiunt notæ virtute alicuius, quod est simpliciter idem obiecto theologico; vel virtute alicuius, perfecte supplementis vicem obiecti Theologici: cuiusmodi est voluntas diuina: & hoc patet à Doctore in *Quodlib. q. 14.* & præsertim in *q. 15.* & sic patet ad difficultatem, & quomodo Doctor sibi non contradicat.

Solutio.

SCHOLIUM.

Hac litera continet aliquot dicta. Primum, Theologia in se est de omni scibili, quia obiectum Theologicum aptum est representare omnia. Secundum, Theologia Beatorum est de tot, quot voluntas Dei vult de facto, potestque esse de omnibus scibilibus; de quo 3. distinctione 14. questione 2. Tertium, nostra Theologia est de his, quæ continentur in Scriptura, & eliciuntur ex ea. Quartum, Theologia nostra non potest esse de omnibus scibilibus, sicut Theologia Beatorum. Quintum, nostra potest esse de omni scibili secundum respectum ad diuinam essentiam, vt hæc. Sextum, Theologia est omnis cognitio in Deo, in intellectu creato, non.

24.
Tres concl.
Prima est
de Theologia
in se.
Secunda de
Theologia
Beatorum.
Vide in 3.
dist. 14. q. 2.
Tertia de
Theologia
nostra.

Sed ^a dubium est, an sit de omnibus, licet aliqua alia sit de quibusdam cognoscibilibus. Hic distinguendum est de Theologia in se, & vt est habitus perficiens intellectum creatum beatorum. Primo modo, est de omnibus scibilibus, quia omnia alia nata sunt sciri virtute primi obiecti Theologici. Secundo modo dico, quòd possibile est eam esse de quocunque, imò & de omnibus scibilibus, quia scibilia non sunt infinita. De facto autem non habet limitationem, nisi ex voluntate Dei ostendentis aliquid in essentia sua: & idèò actualiter Theologia eorum, est de tot, quot voluntariè Deus ostendit eis, in essentia sua.

De Theologia ^b autem nostra dico, quòd ipsa non est actualiter omnium scibilium pro statu isto: quia sicut Theologia Beatorum habet terminum, ita & nostra ex voluntate Dei reuelantis. Terminus autem præfixus à voluntate diuina, quantum ad reuelationem generalem, est eorum, quæ sunt in sacra Scriptura: quia sicut habetur in Apoc. vii. *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.* Igitur Theologia nostra de facto, non est nisi de his, quæ continentur in Scriptura, & de his, quæ possunt elici ex ipsis.

25.
An Theologia
nostra,
& Beatorum
possit esse de
omnibus.

De possibilitate ^c Theologiæ nostræ dico, quòd non potest esse de omnibus: tum, propter defectum intellectus nostri, non potentis in speciali concipere multas quidditates (reuelatio autem secundum communem legem, non est nisi de his, quorum termini naturaliter possunt concipi à nobis.) Tum propter ^d defectum Theologiæ nostræ: quia non potest esse cum cognitione euidenti de eisdem cognoscibilibus secundum aliquos: & per consequens de naturaliter nobis cognitis non potest stare Theologia nostra reuelata. Tamen ^e omnis Theologia, siue nostra, siue Beatorum, siue Dei, est de omnibus entibus, quantum ad aliqua de eis cognoscibilia, scilicet quantum ad respectus, quos habent ad essentiam diuinam, vt est hæc essentia. Quia respectus non potest cognosci sine cognitione amboꝝ extremorum: & ita respectus, qui est ad hanc essentiam, vt hæc, non potest cognosci sine cognitione huius essentia, vt hæc.

Sic ergo ^f (vt verè dicatur) Theologia est de omnibus, & est omnis cognitio non includens imperfectionem. Et idèò in intellectu Dei, qui non potest habere aliquam cognitionem imperfectam, est omnis cognitio: non tamen est omnis cognitio simpliciter respectu intellectus creati: quia præter eam, potest haberi alia cognitio de aliqua quidditate speciali, mouente intellectum creatum. Ipsa etiam sola est cognitio de omnibus, quantum ad aliqua cognoscibilia, scilicet quantum ad respectum eorum ad hanc essentiam, vt hæc: si tamen essentia vt hæc, terminet respectum creaturæ, & non sub ratione alicuius attributi naturaliter à nobis intelligibilis.

Non cognoscitur respectus non cognitio termini non ad quem est.

Et ista ^g est fortè ratio vna, quare non possumus scire de intellectu creato, quòd ordinatur ad hunc finem, vt hunc: quia non possumus cognoscere respectum fundatum in natura intellectu ad istam essentiam, tanquam ad finem proprium: quia nec extremum ad quod est respectus; idèò nec ratione imaginis respectu illius naturæ in se, sicut Sancti loquuntur de imagine.

Ad primum argumentum, dico quòd concludit de Theologia, non in se, sed prout traditur in sacra Scriptura, & de hac loquitur Augustinus.

1. a **S**ed dubium est. Hic Doctor querit, posito, quòd aliqua alia scientia puta Metaphysica, vel Physica sit de quibusdam cognoscibilibus, ita quòd talia cognoscibilia possint ostendi in tali per rationem subiecti illius; vel per rationem propriam talium cognoscibilium: An scilicet hoc, Theologia sit de omnibus? Distinguit Doctor de Theologia in se, & Theologia in intellectu Beati. Primo modo est de omnibus: quia omnia entia, virtute obiecti Theologici possunt cognosci, modo tamen præxposito, ita quòd essentia diuina est ratio cognoscendi omnia cognoscibilia, quantum est ex parte sua: & de facto est ratio cognoscendi omnia intellectui diuino, licet respectu intellectus creati non possit esse ratio cognoscendi omnia: cum nullum intellectum creatum possit mouere: & posito quòd possit mouere, adhuc oporteret ostendere, an sit capax omnium intelligibilium simpliciter, nec est inconueniens quòd idem sciatur in alio, & alio lumine, vt patebit in quæst. immediatè sequenti. Secundo modo dicit, quòd potest esse de omnibus scibilibus, quia scibilia non sunt infinita.

Theologia duobus modis sumi potest.

2. Sed hic occurrit difficultas. Quia Doctor in isto 1. dist. 2. q. 1. vult expressè, quòd iurelligibilia sunt actu infinita in intellectu diuino, & ab intellectu creato successiuè cognosci possunt.

Item, in 3. d. 14. q. 2. dicit quòd anima Christi potest videre infinita in essentia diuina; ergo, &c. Paucis respondeo secundum aliquos, exponentes hinc Doctorem, quòd non loquitur hic de obiectis infinitis in numero, quia illa sunt infinita, sed de obiectis infinitis in entitate, accipiendo infinitum extra genus, prout virtualiter, vel eminenter continet omnem entitatem, & plura talia infinita non possunt cognosci ab intellectu creato, licet ab intellectu diuino possint cognosci. Sed loquendo de infinito in genere, quod non continet omnem entitatem: puta si daretur linea infinita, vel numerus infinitus: certum est, quòd non contineret eminenter entitatem hominis, vel Angeli, &c. & plura talia infinita possunt intelligi ab intellectu creato: sed de hoc differatur vsque ad 39. dist. 1.

Plura infinita possunt intelligi ab intellectu finito.

Possit etiam dici, & fortè magis ad intentionem Doctoris, quòd etsi intellectui diuino sint actu infinita intelligibilia: quia essentia diuina omnia intelligibilia actu facit intelligibilia, ita quòd non vnum post aliud: & sic intellectus diuinus respicit illa, vt actu infinita intelligibilia: sed intellectui creato non sunt actu omnia intelligibilia, quia tunc infinita essent actu intelligibilia intellectui creato, quòd repugnat ei: sed actu sunt finita intelligibilia: licet potentia possint esse infinita intelligibilia numero.

b De Theologia autem nostra. Hic Doctor duo dicit de Theologia nostra: vnum quid sit de facto, aliud quid de possibili. De primo dicit, quòd Theologia nostra de facto non est actualiter omnium scibilium: sed sicut Theologia Beatorum de facto habet terminum ex voluntate Dei reuelantis, ita & nostra: & terminus præfixus à voluntate diuina, quantum ad reuelationem generalem est eorum, quæ sunt in sacra Scriptura: licet ex speciali priuilegio possit esse plurium intelligibilium.

c De possibilitate Theologia nostra, &c. Dicit Doctor quòd Theologia nostra non potest esse

3. An Theologia nostra de facto sit actualiter omnium scibilium, & quando Theologia Beatorum, & Viatorum sit de omnibus.

simpliciter de omnibus cognoscibilibus: & hoc loquendo de communi lege. Nam Deus si veller, posset causare cognitionem distinctam cuiuscunque cognoscibilis, sed hoc non facit. Quòd autem secundum communem legem non possit esse de omnibus, probat dupliciter. Primò, quia Theologia nostra tantum est de complexis reuelatis, (vt supra exposui) & est, tantum de illis complexis, quorum termini sunt nobis naturaliter noti: vt puta, quòd Deus est trinus, & vnus: non enim habetur cognitio Deitatis, sub ratione Deitatis via naturali: nec Trinitatis, sub ratione Trinitatis, vt Theologi loquuntur: sed habetur notia de istis terminis in confuso, & vt accipiuntur à sensibilibus: vt puta sic dicendo: aliquod ens, quod nominamus Deum, est trinum, & vnum, &c.

Fides & euidentis cognitio non sunt res eiuusdem.

d Secundò probat, ibi: Tum propter defectum Theologia nostra. Nam Theologia nostra est tantum de reuelatis, & dicitur fides: multa autem cognoscimus pro statu isto non per reuelationem, sed ex euidentia rei: modò fides, siue reuelatio, & cognitio euidentis non possunt simul esse respectu eiuusdem obiecti, secundum aliquos. Cum dicit ibi secundum aliquos, loquitur secundum opinionem propriam, vt patebit in 3. dist. 24. contra sanctum Thomam.

Sed hic occurrit difficultas. Quia notitia Theologica nostra inest nobis per rationem obiecti Theologici: aliter non diceretur notitia Theologica: sed, vt supra patuit, obiectum Theologiæ nostræ est Deus sub ratione infinitatis: & tale non continet virtualiter, &c. vt supra exposui. Tum etiam, quia pro statu isto non possumus habere notitiam distinctam obiecti Theologici: ergo nec per virtutem illius habetur notitia Theologica nostra.

4. Difficultas.

Respondetur, licet pateat solutio ex supradictis in quæst. de subiecto Theologiæ, pro nunc tamen dico, quòd sufficit, quòd Theologia nostra inest nobis per aliquid, imperfectè supplens vicem obiecti Theologici, vt exposui in q. 1. Prol.

Responsio.

e Tamen omnis Theologia, &c. Hic dicit Doctor quòd Theologia tam Beatorum, quam nostra, potest esse de omnibus cognoscibilibus quantum ad aliquos respectus: vt quia includunt respectum terminatum ad Deum, sub ratione Deitatis: & talis respectus non potest cognosci, nisi Deo præcognito: vt supra exposui in quæst. 1. & diffusè pertractat Doctor in quodam quæst. 14. & sic cognitio omnium scibilium, quantum ad illos respectus, dicitur cognitio Theologica.

f Sic ergo, vt verè dicatur, Theologia est de omnibus: & est omnis cognitio non includens imperfectionem: & ideo in intellectu Dei est omnis cognitio, vt supra patuit: qui non potest habere aliquam cognitionem imperfectam, puta consulam, vel arbitrariam, vel successiuam, vel quouis modo limitatam. Non est autem omnis cognitio in intellectu creato: quia potest cognoscere lapidem, etiam per motionem propriam: & ideo non præcisè virtute essentiae diuinæ. Est etiam cognitio omnium quantum ad respectus: puta creationis, qui terminatur ad essentiam diuinam, vt hæc: si tamen essentia, vt hæc terminet respectum creaturæ, & nõ sub ratione alicuius attributi, nobis naturaliter noti: licet hic dubiè loquatur. Alibi tamen tenet, quòd terminetur ad essentiam, vt hæc, vt patet in 2. d. 1.

5.

Et in *Quodl.* q. 8. & alibi : & hinc etiam tenet idem, vt patet per verba sequentia cum dicit.

g. *Et ista est forte vna ratio, &c. Quia nec extremum, ad quod est respectus, scilicet essentiam, vt hæc sequitur, ideo nec ratione imaginis, &c.* Patet, quia cognoscens imaginem sub illo respectu, quo refertur ad Trinitatem, necessario cognoscit illum respectum, quem distinctè non potest cognoscere, nisi præcognita distinctè Trinitate : vt patet à Doctore in *Quodl.* q. 14. art. 3. nec etiam cõfusè, nisi præcognita Trinitate, saltem cõfusè, quod tantum fit per reuelationem, vt supra patuit *presenti, quest. & quest. 1.*

6. *Primum dubium.* Hic tamen occurrunt aliqua dubia. Primum, quia si Theologia nostra est de omnibus scibilibus, quantum ad respectus supradictos, quæro, aut intelligit, quod est de omnibus de facto : & tunc sequitur quod est de omnibus respectibus creaturæ ad Deum de facto. Aut loquitur de possibili, & tunc quero, aut talis cognitio Theologica est de omnibus illis respectibus, vt distinctè conceptis; aut cõfusè conceptis. Si primo modo, tunc Deus, sub ratione Deitatis, poterit distinctè cognosci à nobis: patet, quia respectus non potest distinctè cognosci, nisi & terminus distinctè concipiatur, vt patet à Doctore q. 14. *Quodlib.* & si Deus potest à nobis distinctè cognosci sub ratione Deitatis, tunc distinctè possunt cognosci à nobis veritates Theologicæ, virtualiter inclusæ in Deo. Sed hoc non est de cõmuni lege, vt supra patuit: & sic contradiceret sibi parum supra, quia dixit quod de possibili, & cõmuni lege, est tantum de his complexis, quorum termini naturaliter à nobis concipiuntur. Et hoc idem in q. 1. *Prol.* & in 3. d. 23. & in *Quodl.* q. 14. Si secundo modo, tunc sicut talis respec-

tus cõfusè concipitur: ita & terminus respectus.

Dico primò, quod de facto est de omnibus, loquendo de respectibus cõfusè conceptis: quia in Theologia nostra cognoscimus, quod omnes creaturæ dependent a Deo: ita quod talis respectus est relatio creaturæ ad creatorem. Dico secundò, quod potest esse de omnibus, etiam distinctè conceptis: sed non de cõmuni lege, sed magis ex speciali priuilegio. Dico tertio, quod potest esse de omnibus, ita quod notitia talium respectuum cõfusa, dicitur Theologica, & sicut illi respectus cõfusè concipiuntur, ita & terminus respectus: quia concipitur aliquod ens, quod nominamus Deum, terminare respectum creaturæ ad ipsum, & posito quod ipsa creatura cognoscatur in se perfectè, adhuc non sequitur, quod relatio creaturæ ad ipsum Deum cognoscatur: quia cognitio talis non tantum dependet à fundamento, sed etiam à termino: ideo cognoscitur tantum per reuelationem: quia cognitio talis habetur virtute primi obiecti Theologici, vel virtute alicuius suppletis vicem talis obiecti, de quo supra diximus.

Secundum dubium est, est, quia videtur quod cognitio talis respectus non sit præcisè Theologica. Probat, quia non habetur præcisè virtute obiecti theologici, vel virtute alicuius suppletis; probatur, quia cognitio respectus non tantum dependet à termino, sed etiam à fundamento: vt patet à Doctore hinc.

Respondeo, quod dicitur cognitio Theologica, quantum ad hoc, quod dependet à Deo sub ratione Deitatis: licet etiam dependeat à fundamento: vt tamen ab illo dependet non dicitur Theologica, & sic patet litera huius quæstionis.

7. *Responsio.**Secundū dubium.**Responsio.*

QVÆSTIO IV. ET V. LATERALIS.

Utrum Theologia in se sit scientia, et utrum sit scientia subalternans, vel subalternata.

Alensis 1. part. quest. 1. m. 1. Dions Thomas prima Summa, quest. 1. art. 2. Richardus primo Sens. q. 2. Prologi. Durandus primo Sement. quest. 7. Prologi. Franciscus de May. q. 14. Prologi. Aurecol: in Prol. pag. 53. Scot. 1. Ph: si. quest. 1. ad 1.

26.

Quatuor sunt conditiones scientiæ strictè sumptæ.
1. Post. c. 2.

VXTA hoc quæro, ^a Utrum Theologia in se sit scientia: & utrum ad aliquam scientiam habeat habitudinem aliquam subalternantis, vel subalternatæ? Ad primum dico, quod quatuor includit scientia strictè sumpta, scilicet, quod sit cognitio certa, hoc est, absque deceptione, & dubitatione, de cognito necessario, causata à causa euidente intellectui, applicata ad cognitum per discursum syllogisticum. Hæc apparent ex definitione *Scire* primo Posteriorum. Vltimum, scilicet, causatio scientiæ per discursum à causa ad scitum, includit imperfectionem ex parte scientiæ, scilicet quod sit effectus æquiococus: & etiam potentialitatem ex parte intellectus recipientis: ergo Theologia in se non est scientia, quantum ad vltimam conditionem scientiæ, sed quantum ad alias tres conditiones est scientia in se, & in intellectu diuino.

COMMENTARIVS.

1.

VXTA hoc quæro, *Utrum Theologia in se sit scientia?* Dicit Doctor quod quantum ad istam conditionem, quod sit per discursum syllogisticum, Theologia in se non est scientia, propter duplicem im-

perfectionem. Tum, quia scientia causata per discursum syllogisticum est effectus æquiococus, & per consequens includit imperfectionem: patet, quia ex quo causa æquiococa est essentialiter perfectior effectu, vt patet à Doctore *diff. 12. 4.* sequitur, quod effectus erit essentialiter imperfectior; sed

Scientia per discursum habita dicit imperfectionem.

sed scientia Theologica nõ includit imperfectionem: patet de Theologia in intellectu diuino. Quod autem scientia caulata per discursum, sit effectus æquiuocus, patet, quia caulatur à notitia præmissarum, & à forma syllogistica: sed notitia præmissarum distinguitur specie à notitia cõclusionis: patet, tum, quia talis notitia præmissarum vocatur ab Arist. i. Post. *intellectum*, quia tantum præsupponit cognitionem terminorum. Tum etiam, quia notitia præmissarum dicitur *notitia propter se*: quia intellectus assentit præmissis propter se: notitia verò conclusionis scitæ per discursum syllogisticum dicitur *scientia*, & est propter aliud: quia intellectus assentit conclusiõni propter præmissas. Secundo, dicit imperfectionem ex parte intel-

ctus: quia scientia verè caulata, cum sit accideñs, recipitur in intellectu, cuius est, & sic intellectus est in potentia receptiua ad illam, & hoc est imperfectionis. Sed Theologia in se, siue in intellectu diuino, nullo modo est caulata: quia tunc distingueretur essentialiter ab essentia, & intellectu diuino: nec etiam intellectus diuinus est in potetia receptiua ad illam: cum talis scientia sit simpliciter idem quod intellectus diuinus: vt subtiliter probat Doctor *in hoc v. d. 2. q. 1.* Dicitur tamè scientia, quo ad tres alias condiciones, quia est cognitio certa, de obiecto necessãrio, caulata à causã euidente intellectu: quia notitiã proprietatum in diuinis dependet suo modo ab essentia diuina, vt à causã, sine quasi causã, vt suprà patuit.

Theologia in se nullo modo est caulata.

SCHOLIUM.

Beatum habere scientiam discursiuam de veritatibus inclusis in obiecto viso in essentia diuina, sicut haberet de eodem obiecto, lumine naturali viso.

VTrum autem ^a scientia sit quantum ad quartam conditionem in intellectu Beatorum, dubium est. Et viderur quod non, per Augustinum decimoquinto de Trinitate, cap. 16. *Fortasse* (inquit) *non erunt ibi volubiles nostra cogitationes ab aliis in alia euntes, atque redeuntes, sed scientiam nostram unico intuitu videbimus*: ergo intellectus Beatorum non discurret: & ita non habent scientiam, quantum ad istam quartam conditionem.

27.

Dubium 1.

Sed oppositum videtur; quia quiditas subiecti in quocunque lumine videtur, continet virtualiter veritates, quas potest facere notas intellectui passiuo à tali obiecto. Si igitur quiditas lineæ visa in lumine naturali, potest notas facere veritates in se inclusas intellectu nostro, pari ratione, & vt visa in essentia diuina: sed omnis veritas caulata in intellectu nostro per aliquid prius naturaliter notum, caulatur per discursum: quia discursus non requirit successionem temporis, nec ordinem ipsius, sed ordinem naturæ, scilicet quod principium discursus sit naturaliter prius notum, & vt sic sit caulatiuum alterius extremi discursus.

Discursus nõ petit successione temporis.

Hoc potest concedi, videlicet quod Beatus verè potest habere scientiam Theologicam, quantum ad omnes condiciones scientiæ, quia omnes condiciones scientiæ verè concurrunt in cognitione Beatorum. Auctoritas Augustini non cogit, quia loquitur dubitatiuè, & cum *forte*, nec illud intendit asserere, sed quod verbum nostrum non sit æquale verbo Dei, quantumcunque verbum nostrum sit perfectum. Similiter potest poni auctoritas Augustini de visione beata, quæ respicit tantum essentialia in Deo.

Ad August. auctoritatè.

COMMENTARIUS.

1. **V**Trum autem scientia sit quantum, &c. Videtur hic Doctor ad hoc declinare, quod in intellectu Beatorum Theologia possit dici scientia, etiam quantum ad illam quartam conditionem: quia potest acquiri per causam applicatam scito per discursum, sic quod intellectus Beati videns in essentia diuina, puta quiditatem hominis, ex quo talis quiditas, vt visa in essentia diuina, virtualiter continet veritates, &c. & per consequens talis veritas conclusionis, siue notitia conclusionis potest verè caulari à notitia præmissarum. Nam sicut intellectus distinctè cognoscens hominem, potest statim formare præmissas, & applicare illas conclusioni, ita videns ipsum hominem in essentia diuina, potest idem facere, vt patet in litera Doctoris.

tempore sciatur præmissæ, & posteriùs tempore conclusio: vel quod prius tempore sciatur vna præmissa, & posteriùs tempore alia præmissa: quia talis successio tantum est in intellectu imperfecto, cuiusmodi est intellectus noster coniunctus. Sed sufficit ad verum discursum successio naturæ, ita quod notitia præmissarum, siue euidentia prius natura habeatur, quam notitia, vel euidentia conclusionis. Et vltra in discursu syllogistico, per quem acquiritur vera scientia, requiritur, quod præmissæ sint magis notæ, vel euidentiores: & conclusio sit nota per notitiam præmissarum, siue per euidentiam præmissarum: & sic patet quomodo Beatus potest scire hominem esse risibilem, videndo quiditatem hominis in lumine essentia diuina: & sic discurrere applicando causam per discursum syllogisticum ad ipsum scitum.

In Deo nõ est habitualis cognitio, sed trãsum actualis, vide D. Thomam contra Gentiles lib. 1. c. 56.

2. Secundo dicit Doctor quod discursus (qui formaliter est illatio consequentis ex antecedente, & fundamentaliter, est diuæ præmissæ, formatæ in debito modo, & figura: & terminatiuè ipsa conclusio) non requirit successionem temporis, sed naturæ tantum, id est, non est necesse, vt prius

Et cum dicitur ab Aug. 15. de Trin. c. 16. vel 41. scilicet quod *scientiam nostram*, vel obiectum scientiæ, *unico intuitu videbimus*: dico, quod Aug. loquitur dubiè, cum dicit *fortassis*, &c. nec illud intendit asserere: sed quod verbum nostrum (id est, cognitio

3.

uo

De ratione
discursus tria
sunt, vnde
Maurit. q. 29.
vniuersaliū.

tio distincta essentia, & contentorum in ea virtualiter, vel identice) non sit æquale Verbo Dei, id est, notitiæ genis, quæ propriissime dicitur Verbum Dei, quæ notitia perfectissime exprimit mentem fecundam, vt infra patet *diff. 17.* & sic non negatur talis discursus à beato intellectu, cui vna proprietas potest esse euidens ex euidentiâ quiditatis, &c.

Quomodo discursus est in intellectu diuino.

Non ex his patet quomodo in intellectu diuino sit propriè discursus: videlicet qui sit à magis noto ad minus notum, quia hoc dicit imperfectionem: potest tamen ibi esse discursus syllogisticus, sic quòd prius naturâ aliquid cognoscatur, & posterius naturâ aliud: patet, quia intellectus Paris prius naturâ cognoscit essentiam diuinam, & omnem perfectionem intrinsecam, & posterius naturâ quiditates: vel quòd prius naturâ cognoscit quiditatem hominis, & posterius naturâ veritates inclusas in quiditate hominis: non tamen ibi est discursus, ita quòd procedatur à magis noto ad minus notum: & quòd notitia vnus sit à causa notitiæ alterius, cum hæc omnia includant imperfectionem.

4.
Tres difficultates.

Sed hic occurrunt aliquæ difficultates ex dictis Doctoris. Prima, quia Doctor vult *in quest. de subiecto Theologia*, quòd Deus sub ratione Deitatis, sit subiectum Theologiæ Dei, & ibi vult, quòd Theologia Dei sit euidens ex subiecto: ita quòd subiectum, vt primò notum, continet veritates necessarias Theologicas: ergo videtur, quòd intellectus diuinus verè discurrat à magis noto ad minus notum.

2. Difficultas.

Præterea, in illa q. *An Deus sit subiectum Theologia sub aliqua ratione speciali*, dicit quòd cognitio subiecti est perfectissima in scientia cuius est subiectum: & in q. *immediate precedente*, vult quòd cognitio subiecti in aliqua scientia sit simpliciter distinctior cognitione cuiuscunque alterius considerati in tali scientia; & per consequens talis scientia erit notior, & sic poterit discurrere à magis noto ad minus notum. Nec valet dicere, quòd non est ibi successio secundum prius & posterius naturâ, quia oppositum probatum est supra, ex dictis Doctoris.

Secunda responsio.

Dico, quòd ad verum discursum, in quo proceditur à magis noto ad minus notum, requiritur, secundum aliquos, quòd notitia conclusionis sit verè causata à notitia præmissarum: tota autem cognitio Theologica in intellectu diuino, est tantum vna intellectu eadem sibi, vt patet *in isto 1.*

diff. 2. licet possit diuersificari secundum alium, & alium respectum ad aliud, & aliud obiectum: vt patet à Doctore *in 1. diff. 39.* & sic eadem notitia non potest dici magis, & minus nota.

Dico secundò, quòd, etsi in Theologia in se possint formari præmissæ, & ex his educi conclusio, ita quòd notitia præmissarum sit euidentiore notitia conclusionis, hoc tantum erit verum, vt comparatur intellectui creato, qui potest habere aliam, & aliam notitiam respectu præmissarum, & conclusionis: tamen hoc non est verum in intellectu diuino, qui tantum potest habere vnâ notitiam omnium.

Dico tertio, quòd etiam posito, quòd intellectus beatus creatus vna simplici cognitione possit cognoscere præmissas, & conclusionem, & similiter intellectus diuinus: tamen intellectus creatus poterit discurrere à magis noto ad minus notum: ita quòd eadē notitia, vt terminatur ad præmissas erit euidentiore se ipsa, vt terminatur ad conclusionem: quia euidentiâ conclusionis est ab euidentiâ præmissarum, & prius naturâ talis notitia potest terminari ad præmissas, & posterius naturâ ad conclusionem. Licet ergo realiter non dicatur magis, vel minus euidens: secundum tamen diuersas terminationes potest dici magis, vel minus euidens. Ex hoc enim quòd terminatur ad propositionem per se notam, dicitur propter se euidens: vt verò terminatur ad conclusionem natam fieri euidentiorem ab alio, dicitur propter aliud euidens.

Et quòd intellectus beatus creatus possit vnico actu simplici cognoscere omnia in essentia diuina, patet à Doctore *in 3. d. 14. q. 2. & in Quodlib. q. 15.* Intellectus verò diuinus etsi vnico, & simplicissimo actu cognoscat omnia, & præmissas, & conclusiones, & quodammodo prius naturâ præmissas, & posterius conclusiones: non tamen poterit dici magis, vel minus euidens, nec in se realiter, nec propter aliam, & aliam terminationem: quia omne quod sonat imperfectionem excludendum est ab intellectu diuino. Nam essentia diuina immediate mouet intellectum diuinum ad cognitionem omnium, ita perfectè ad cognitionem vnus, sicut alterius: ita quòd cognitio vnus non dicitur euidens propter cognitionem alterius.

Dico vltro, quòd intellectus diuinus cognoscit omnia; vt in essentia diuina clarè vna: & non vnus per aliud, vt dicit Doctor *q. 15. Quodlib.* Essentia etiam aliarum difficultates, quas breuitatis causa pertransio, & fortè aliàs declarabuntur.

5.
Secunda.

Tertia.

Intellectus
creatus vnico
actu præcog-
noscit omnia.

6.

Intellectus
diuinus in in-
telligendo dis-
tinguit à creato.

Quomodo es-
sentia diuina
moueat intel-
lectum diu-
inum.

SCHOLIUM.

Explicat bene quomodo contingentia, vt pertinent ad Theologiam, nata sunt habere notitiam certam, & euidentiorem, quia possunt sic videri in obiecto Theologico, tamen cognitio de eis non est scientia, vt accipitur à Philosopho, quia sic accepta, petit necessitatem in obiecto: magis assimilatur habitui principiorum.

28.
Dubium se-
cundum.

Sed aliud dubium est in ista quæstione; quia sicut ad Theologiam pertinent necessaria, sic & contingentia. Quod patet de Theologia nostra, quia omnes articuli de incarnatione sunt de contingentibus. In Theologia etiam Beatorum patet, quia omnia cognoscibilia de Deo in respectu ad creaturas extrâ, sunt de contingentibus; de contingentibus autem non videtur posse esse scientia, ex definitione scientiæ: ergo non videtur quòd Theologia, vt extendit se ad omnia ista contenta, possit habere rationem scientiæ, siue cum discursu, siue non.

Et ex 7.
Met. text.
com. 53.

Hic dico, quòd in scientia perfectionis est quòd sit euidens, & certa. Quòd autem sit de necessario obiecto, hæc est conditio obiecti, non cognitionis; quia quantumcunque scientia sit de necessario, ipsa in se potest esse contingens, & per obliuionem deleri.

Si

Si igitur aliqua alia cognitio est certa, & euidens, & quantum est de se perpetua, ipsa videtur in se formaliter perfectior, quàm scientia, quæ requirit necessitatem obiecti. Sed contingentia, vt pertinent ad Theologiam, nata sunt habere cognitionem certam, & euidentem, & quantum est ex parte sui, euidentiã perpetuam. Hoc patet, quia omnia contingentia Theologica sunt nata videri in primo obiecto Theologico, & in eodem nata est videri coniunctio istarum veritatum contingentium.

Contingentia vt pertinent ad Theologiam nata sunt habere perfectiorẽ cognitionem quam scientia de necessariis acquisita.

Visio autem extremorum veritatis contingentis, & vnionis eorum, necessariò causat euidentem certitudinem de tali veritate euidente. Quantum est etiam ex parte obiecti Theologici ostendentis talia vera, nata sunt videri in tali obiecto perpetuo, quantum ex se est: igitur contingentia, vt pertinent ad Theologiam, nata sunt habere perfectiorem cognitionem, quàm scientia de necessariis acquisita.

Sed nunquid eorum cognitio est scientia? Dico quòd secundum illam rationem scientiæ positam in 1. Posteriorum, quæ requirit necessitatem obiecti, non potest de eis esse scientia: quia cognoscere contingens vt necessarium, non est cognoscere contingens, tamen secundum quòd accipit Philosophus scientiam 5. Ethic. vt diuiditur contra opinionem, & suspicionem, benè potest esse scientia: quia est habitus, quo determinatè verum dicimus.

Cap. 3. & inde. Theologia secundum se est sapientia, vel scientia, vt opponitur opinioni, & suspicioni, de contingentibus assimilatur intellectui principiorum.

Magis tamen propriè potest dici, quòd Theologia secundum se est sapientia: quia de necessariis contentis in ea ipsa habet euidentiã, & necessitatem, & certitudinem, & obiectum altissimum, & perfectissimum. Quantum autem ad contingentia habet euidentiã manifestam de contingentibus in obiecto Theologico vt in se visis, & non habet euidentiã mendicantem ab aliis prioribus. Vnde notitia contingentium (vt habetur in ea) magis assimilatur intellectui principiorum, quàm scientiæ conclusionum.

COMMENTARIUS.

1. **S**ed aliud dubium est. An cognitio contingentium dicatur scientia Theologica; cum Theologia tam nostra, quàm Beatorum, consideret etiam contingentia, vt supra patuit, videtur quòd non, cum non sit de obiecto necessario, vt patet. Dicit Doctor duo: primum, quòd perfectio nis est in scientia, quòd sit euidens, & certa: sed quòd sit de obiecto necessario, hæc non est conditio scientiæ: patet, quia aliquando corrumpitur in nobis: sed est conditio obiecti, quòd respicit, siue ad quod terminatur illa: ergo cognitio, quæ est certa, & euidens, & quæ quantum est de se, perpetua, in se est formaliter perfectior illa, quæ est de obiecto necessario, quæ tamen ex se non est perpetua, qualis est scientia nostra: obiectiue tamen illa, quæ est de obiecto verè necessario, erit perfectior: modò contingentia, vt pertinent ad Theologiam, nata sunt habere cognitionem certam, & euidentiã, & quantum est ex parte sui euidentiã perpetuam: hoc patet, quia omnia contingentia Theologica nata sunt videri in primo obiecto Theologico, non tamen ex natura rei: quia nec contingentia in se continentur in tali obiecto, cum sint tantum à determinatione diuinæ voluntatis, vt infra patebit d. 39. Sed positus contingentibus ex determinatione voluntatis diuinæ, tunc videntur ab intellectu diuino per essentiã, id est, quòd essentia diuina est ratio formalis causandi euidentem notitiã talium contingentium in intellectu suo, vt patet infra d. 39. Videntur etiam ab intellectu beato in essentia diuina, sed virtute voluntatis diuinæ, in hoc suppletis vicem essentia diuinæ, vt dixi supra, & hæc est certissima cognitio: quia non tantum videntur contingentia illa, sed etiam videtur causa talium contingentium, scilicet determinatio voluntatis diuinæ: propter quam determinationem dicuntur habere, suo modo, euidentiã, licet notitia illorum sit ab essentia diuina: vt talis cognitio comparatur ad intellectum diuinum: & à voluntate diuina sup-

Essentia diuina quomodo sit ratio formalis causandi.

plente vicem essentia diuinæ, vt comparatur intellectui creato perfectè supplete, vt comparatur ad intellectum beatum, & imperfectè supplete, vt comparatur ad intellectum viatoris: quia tantum per reuelationem obscuram, & hoc de communi lege.

2. **V**isio autem extremorum veritatis contingentis, &c. Id est, essentia diuina in intellectu suo primò causat notitiã terminorum; secundò voluntas determinat velle vnire illos terminos in re: puta, quòd Antichristus erit exiitens: tertio, essentia diuina causat visionem huius vnionis determinatè à voluntate diuina, ad quam visionem claram statim sequitur certitudo illius contingentis: & sic intellectus diuinus scit ab æterno certitudinaliter Antichristum fore: vt magis patebit infra distinct. 39. Hoc idem dico de intellectu beato: quia voluntas diuina supplendo perfectè vicem essentia diuinæ, causat notitiã terminorum huius contingentis, Verbum est incarnatum: secundò causat visionem vnionis nature humanæ ad Verbum, quâ habitã, sequitur certitudo huius contingentis. Hoc idem erit in intellectu viatoris, excepto, quòd de communi lege termini contingentis reuelatæ accipiuntur, siue cognoscuntur virtute intellectus agentis, & phantasmatis, vt supra patuit; & post voluntas diuina causat notitiã terminorum (obscurè tamen) & post causat assensum, vt patuit in prima quæst. & sic in nobis habetur certitudo de hoc reuelato, nisi priùs causetur in nobis assensus: quia notitia talis vnionis non est mihi euidens ex natura rei: & sic patet de perpetuitate, quia nata est esse perpetua: imò est in intellectu diuino ratione essentia: & in intellectu beato virtute voluntatis diuinæ suppletis perfectè vicem essentia, & in intellectu nostro supplete imperfectè, &c.

In viatore quomodo causatur notitiã contingentia.

3. **S**ed nunquid eorum cognitio est scientia, &c. Patet responsio in litera. Et quòd dicit circa vltimum

tinum de notitia contingentium diffusè declaravi supra. Et quando dicit in ultimo, quòd notitia contingentium in ea magis assimilatur intellectui principiorum, hoc dicit, quia evidentia de contingentibus non est causata à priori-

bus, siue præmissis in syllogismo: & idèd notitia talis magis assimilatur intellectui, qui est notitia præmissarum, quàm scientiæ; quæ est notitia conclusionum demonstratarum per notitiam præmissarum.

S C H O L I V M.

Theologiam nostram nulli scientia subalternari, nullamque scientiam sibi subalternare. Prima pars patet, quia si alicui, maxime Metaphysicæ; sed hoc non: quia nulla passio Theologica demonstrari potest per rationem entis. Secunda pars patet, quia nulla scientia accipit sua principia ab ea. In obiectione explicat optimè, quomodo cognitio lineæ in genere proprio, licet sit imperfectior, & minus clara, quàm cognitio eiusdem in verbo, non tamen resoluitur in hanc, nec subalternetur ei.

29.
Subiectum
Theologia
aliquo modo
continetur
sub subiecto
Metaph.

AD secundam^a quæstionem dico, quòd hæc scientia nulli subalternatur. Quia licet subiectum eius possit aliquo modo contineri sub subiecto Metaphysicæ, nulla tamen principia accipit à Metaphysicæ: quia nulla passio Theologica demonstrabilis est in ea per principia entis, vel per rationem sumptam ex ratione entis. Nec ipsa aliam sibi subalternat: quia nulla alia scientia accipit principia ab ipsa. Nam quælibet alia in genere cognitionis naturalis, habet resolutionem suam ultimè ad aliqua principia immediata naturaliter nota.

Contrà: ^b Resolutio non stat in cognoscibilibus, nisi ad perfectissimum cognoscibile: nec de eodem, nisi ad seipsum ut perfectissimè cognitum: linea autem perfectiùs cognoscitur in Verbo, quàm per motionem sui ipsius: ergo resolutio conclusionum de linea non stat ad quiditatem lineæ, vel ad principia de ipsa, nisi ut videntur in Verbo; illa autem habetur per Verbum visum: ergo resolutio ultima quarumcunque conclusionum, & principiorum stat ad visionem Verbi: igitur ista subalternat alias notitias, quibus omnibus dat evidentiam.

Eadem pro-
positio potest
esse per se
nota terminus
distinctè
& confusè
conceptus, 1.
dist. 2. q. 2.

Ad hoc^c respondeo: quòd etiam Metaphysicus cognoscens distinctè quiditatem lineæ, vel totius, perfectiùs cognosceret aliquod principium immediatum de linea, vel de toto, quàm Geometer, tantum confusè cognoscens lineam, vel totum: tamen Geometræ est illa propositio immediata per se nota: nec probatur per istam Metaphysici, sed ex conceptu confuso terminorum fit complexio evidenter vera. Sed tamen Metaphysicus eandem per se notam perfectiùs cognoscit: & hoc magis esset evidens, si tantum per diuersa motiua, vel media cognosceretur linea à diuersis, & æquè distinctè ex parte obiecti, licet non æquè clarè.

Ita in proposito, principium immediatum de linea potest esse evidens intellectui moto à linea, & clariùs evidens intellectui moto à Verbo ad notitiam lineæ, sicut linea clariùs videtur: tamen principium vno modo cognitum, non demonstrat se alio modo notum, sed utroque modo est per se notum, licet clariùs sic, vel sic: subalternatio autem requirit, quòd notitia principiorum scientiæ superioris, sit causa notitiæ principiorum inferioris scientiæ. Hoc de Theologia in se.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Ad scientiam
subalternatam
vria requi-
vuntur.

AD secundam quæstionem dico. Hic Doctor intendit probare duo. Primum, quòd Theologia in se non sit scientia subalternata, nec subalternans: & hoc patet per conditiones scientiæ subalternatæ. Nam scientia subalternata capit subiectum sub subiecto scientiæ subalternantis: ita quòd oportet, quòd sit minus commune, & quòd addat tali subiecto differentiam accidentalem; & quòd accipiat principia sua à scientia subalternante, vel saltem aliquam præmissarum: sicut dicimus, quòd Perspectiua scientia subalternatur Geometriæ: quia subiectum Geometriæ est linea: subiectum verò Perspectiue non erit linea in communi: sed linea determinata per differentiam accidentalem, scilicet linea visualis: & Perspectiua ad probandum conclusiones in Perspectiua scientia accipit principia à Geometria, id est, præ-

missas; vel saltem vnã accipit, ita quòd conclusio demonstrata in Geometria erit vnã præmissa ad demonstrandum conclusionem in Perspectiua: vel plures conclusiones demonstratæ in Geometria erunt præmissæ ad demonstrandum conclusionem in Perspectiua, ita quòd notitia talium præmissarum in Perspectiua erit causa notitiæ conclusionis in Perspectiua, & notitia huiusmodi præmissarum erit causata à notitia præmissarum in Geometria. Et ex his sequitur, quòd præmissæ in scientia subalternata non sunt per se notæ; quia non sola cognitione terminorum: sed sunt notæ à præmissis in scientia subalternante: idèd habens scientiam subalternatam non dicitur propriè demonstrare propter quid, ut patet primo Posteriorum; quia non procedit ex præmissis per se notis.

2. Theologia in se non est subalternata.

His præsuppositis, patet quod Theologia in se non est alicui scientiæ subalternata. Et hoc probat Doctor, quia si alicui esset subalternata, maximè subalternatetur Metaphysicæ, cuius subiectum est communissimum, & prædicatur de subiecto Theologiæ in se in quid. Licet ergo habeat primam conditionem, scilicet habere subiectum sub subiecto, tamen duæ alia conditiones deficiunt, patet de differentia accidentali, quia non ponimus Deum sub aliqua ratione accidentali subiectum Theologiæ in se, sed sub propria ratione, & quiditativa, scilicet Deum sub ratione Deitatis, vt patuit supra. Tertia etiam conditio sibi deficit, quia non potest demonstrari aliqua proprietas Theologiæ in se de subiecto Theologico per principia Metaphysicalia, quia si sic, illa proprietas posset sciri naturaliter, & sic de illa non esset cognitio Theologica, sed naturalis. Dicit etiam Doctor quod Theologia in se nullam aliam scientiam sibi subalternat, quia nulla alia scientia accipit principia ab ipsa, patet, quia omnis scientia naturaliter habita resoluitur ad aliqua principia immediata naturaliter nota.

Theologia in se non subalternans.

3.

b *Contra, resolutio*, &c. Doctor in ista ratione intendit probare, quod Theologia in se potest sibi subalternare alias scientias, supponendo vnum, quod cognitio quiditatis in Verbo, est cognitio Theologica, vt supra paruit, quia talis cognitio non potest haberi, nisi virtute primi obiecti Theologici, vel virtute alicuius suppletis vicem talis obiecti, hoc stante, probat intentum. Et ratio stat in hoc. Quia ex quo notitia conclusionis resoluitur in notitiam præmissarum, & notitia præmissarum in notitiam terminorum, ita quod sicut notitia terminorum est causa notitiæ præmissarum, ita notitia præmissarum est causa notitiæ conclusionis: & sic vna notitia dependet ab alia, sicut notitia conclusionis, quæ est imperfecta, & minùs euidens dependet à notitia præmissarum, perfectiori, & euidenciori. Sicut ergo notitia, puta hominis in Verbo, est notior notitia hominis, vt in lumine naturali: sic notitia huius propositionis, *animal rationale est risibile*, vt in Verbo, est euidencior se ipsa vt in lumine naturali cognita. Hoc idem dico de ista conclusione,

homo est risibile, & sic poterit demonstrari hominem esse risibilem per animal rationale, vt principium Theologicum, & sic scientia de ista conclusione, *homo est risibilis*, videtur subalternari notitiæ Theologicæ, qua cognoscitur animal rationale esse risibile, vel poterit subalternari notitiæ eiusdem conclusionis, vt visæ in Verbo.

c Doctor respondet ibi: *Ad hoc respondeo, quod est Metaphysicæ*, &c. Et nota hic singulari responsionem. Eadem enim propositio potest esse per se nota terminis distincte conceptis, & etiam confuse conceptis, vt patebit infra in isto 1. d. 2. q. 2. & d. 3. q. 4. Nam Geometer habet hæc propositionem per se notam, *linea est longitudo sine latitudine*, terminis confuse conceptis, quia non cognoscit distinctè ad quod prædicamentum, vel ad quam speciem prædicamenti pertineat; & au sit ens absolutum, vel respectiuum; hæc enim magis spectant ad Metaphysicum, idè Metaphysicus habebit istam per se notam, ex conceptu distincto terminorum, quia distinctè sciet ad quod genus, & ad quam speciem pertineat, & an absolutum, an respectiuum. Geometer ergo habebit hanc propositionem per se notam, *linea*, &c. ex solo conceptu confuso terminorum, nec probatur per istam Metaphysici, hoc est, per notitiam habitam ex conceptu distincto terminorum. Licet ergo vna sit perfectior alia, non tamen imperfectior probatur per perfectiorem; & dat Doctor clarum exemplum, quod si eadem conclusio, puta *homo est risibilis* possit probari per diuersa media à diuersis, ita quod vnus procedat per præmissas per se notas terminis confuse conceptis; & alius procedat per præmissas per se notas terminis distinctè conceptis; & quod talis conclusio ita distinctè sciatur ab vno sicut ab alio, licet tamen non clarius esset exemplum valde ad propositum. Sic in proposito, quamuis via naturali probet hominem esse risibilem, distinctè cognoscendo illam conclusionem, & similitè eandem conclusionem cognoscat in Verbo distinctè, clarius tamen in Verbo, quam in lumine naturali, non tamè notitia, quæ habetur in Verbo erit causa notitiæ, quæ habetur de ista conclusione in genere proprio, nec vna notitia sciatur per aliam.

4. Nota.

Clarum exemplum Doctorum.

SCHOLIUM.

Theologiam nostram non subalternari Theologia Beatorum, contra D. Thom. Primò, quia D. Thom. ait scientiam & fidem non stare simul de eodem. Secundò, scientia de Deo est tantum vna. Tertio, nostra nullo modo est effectus Theologie Beatorum. Quarto, nostra est de eodem obiecto cum Theologia Beatorum. Quintò, non possumus habere Theologiam Beatorum, nec illi nostram. De tribus conditionibus scientia subalternata, vide Aristot. 1. Post. text. 69. & ibi expositores.

Sed quid de Theologia nostra: Essetne subalternata si talis notitia daretur alicui, vel si est data? Ad hoc dicunt quidam, quod est subalternata: subalternatur enim scientiæ Dei, & Beatorum.

Contra hoc arguitur sic: Isti alibi ponunt, quod scientia non potest stare cum fide: sed nunc dicunt, quod quæ est subalternata stat cum fide, ergo stat secundum eos, & non stat, igitur contradicunt sibi. Præterea scientia de Deo non potest esse nisi vna, igitur nulla est subalternata. Præterea scientia secundum rationem causæ, non dependet nisi ab obiecto, vel subiecto, vel lumine, sed respectu intellectus viatoris, visio Beatorum nullam habet rationem causæ: ergo, &c.

Præterea, scientia subalternans & subalternata non sunt primò de eisdem veritatibus, vel prædicatis scitis. Hoc patet, quia vbi subalternata incipit, ibi subalternans definit: sed hæc potest esse de eisdem, de quibus est scientia Beatorum: ergo, &c.

30. D. Thom. 1. p. q. art. 2. & 2. 2. q. 1. art. 4. Quia obiectum est vni & idem formaliter. Hæc clarius in report. q. 2. prol. & in 3. dist. 24.

Præterea, habens scientiam subalternatiuam, potest habere scientiam subalternantem, & è conuerso, sed in proposito est impossibile vtrumque, ergo, &c. Maior patet quoad vtrumque: primò, quia habens principia de conclusione, potest scire conclusionem. Similiter, patet secundum, quia principia subalternantis sunt vniuersaliora, & sic ordine cognitionis intellectualis priùs nota, quia ibi secundum quòd huius, non proceditur à magis notis, sed à sensu. Minor etiam patet quoad vtrumque membrum, quia sicut viator non potest clarè videre, sic beatus non potest habere fidem.

COMMENTARIVS.

1. **S**ecundum principale est ibi: *Sed quid de Theologia nostra?* Hic Doctor recitat opinionem S. Thomæ, qui dicit, quòd Theologia nostra est scientia propriè dicta, & subalternatur Theologiæ Dei, & beatorum. Patet in primâ parte, q. 2. art. 2. Et modus ponendi S. Thomæ potest reduci ad tria puncta, sicut reducit Alfonso Tol. in prolog. quest. 2. art. 3. videlicet quòd scientiæ etiam propriè dictæ sunt in duplici ordine. Quædam procedunt ex principiis in eisdem euidenter notis, sine recurſu ad aliquam scientiam superiorem, sicut Geometria, & vniuersaliter omnis scientia subalternans. Quædam verò procedunt ex principiis notis euidenter, non tamen in eis, sed in scientia superiori, sicut scientiæ subalternatæ, & ex hoc elicitur Primus punctus, quòd de ratione scientiæ propriè dictæ non est habere principia in eadem euidenter nota. Secundus punctus est, quòd habitus Theologicus reuelatus possibilis viatori, de lege communi non procedit ex principiis primò modo notis, quia articuli fidei, qui ponuntur principia dicti habitus, non sunt nobis in via euidenter noti, sed tantum crediti. Tertius punctus est, quòd habitus Theologiæ reuelatæ, & procedit ex principiis notis, secundo modo euidenter, quia articuli fidei, qui nobis in via sunt crediti tantum, in scientia verò Dei, & beatorum sunt euidenter noti. Ex istis elicitur, quòd habitus Theologiæ reuelatæ in nobis fit scientia propriè dicta, subalternata scientiæ Dei, & beatorum.

Quid sit de ratione scientiæ propriè dictæ.

2. **D**icitur, arguitur contra D. Thomam.

Contra quam opinionem arguit Doctor multis mediis. Primò ibi: *Contra hoc arguitur sic.* Et reducit ipsum ad contradictionem, quia alibi dicit, quòd scientia, & fides non stant simul de eodem obiecto, id est, quòd aliquis verè sciat, puta hanc conclusionem, *Deus est trinus, & vnus*, & quòd simul habeat fidem de eadem conclusione. Cum ergo Theologia nostra sit reuelata, & tota stet cum fide, vel est fides: & ex alia parte dicat quòd Theologia nostra est scientia propriè dicta, ergo stat cum fide, & non cum fide, quia Theologia nostra stat cum fide, cum sit articulis reuelatis, & non stat cum fide cum sit scientia propriè dicta, quæ secundum eos non stat cum fide.

C Secunda ratio est ibi: *Præterea scientia de Deo.* Certum est apud omnes, quòd scientia subalternans, & scientia subalternata sunt duæ scientiæ, quia alterius, & alterius subiecti, saltem obiectiue distincti. Tum, quia ex aliis, & aliis principiis procedunt. Tum, quia subalternans demonstrat simpliciter *propter quid*, subalternata verò non. Sed Theologia in quocumque intellectu est tantum vna scientia. Tum, quia vnus subiecti sub eadem ratione formali, &c. ergo non potest esse subalternata Theologiæ beatorum, quia tunc essent duæ scientiæ distinctæ, & sic essent distinctorum subiectorum.

Notæ quòd Capreolus in 3. dist. 2. s. habet quòd fides non est de scientia. ita est sententia D. Thomæ 2. 2. q. 1. a. 2.

Tertio arguit ibi: *Præterea scientia secundum rationem causæ.* Hic Doctor supponit vnum, scilicet quòd scientia subalternata dependet à scientia subalternante, saltem quantum ad hoc, quòd cognitio principiorum subalternatæ, sit causata à notitia principiorum subalternantis, vel saltem ab obiecto illius scientiæ, vel à principiis. Sed certum est, quòd notitia Theologica nobis reuelata, puta notitia huius, *Deus est trinus, & vnus*, non est aliquo modo causata à notitia beatorum, quæ est clara visio huius, *Deus est trinus, & vnus*, vt patet, ergo non subalternatur ei. Et cum dicit Doctor: Nulla scientia dependet ab aliquo vt à proximo, nisi ab obiecto suo de quo est, & intellectu, scilicet à quo, & in quo est, & lumine, id est, à forma syllogistica, & præmissis, vt quidam Scotistæ exponunt de illo lumine. Et debet addi de proximo, quia talis scientia dependet à voluntate diuina, vt à causâ remota. Sed certum est, quòd notitia Theologica nostra non dependet à visione beatorum, vt causâ effectiua, nec vt ab obiecto, nec vt à lumine: quia talis visio non est forma syllogistica, vel præmissa.

Quarta ratio est ibi: *Præterea scientia subalternans.* Hæc ratio patet ex supradictis, quia vbi subalternans definit, ibi subalternata incipit, id est, quòd conclusio demonstrata in subalternante, est præmissa in subalternata (vt dixi suprâ) & per consequens subalternans, & subalternata non sunt primò de eisdem prædicatis. Non enim subalternata demonstrat proprietatem demonstratam in subalternante, vt patet, quia conclusio in subalternante est præmissa in subalternata, sed Theologia Dei, beatorum, & nostra, est præcisè de eisdem prædicatis (licet nostra sit de eisdem per reuelationem, illa verò beatorum per demonstrationem, & fortè etiam per discursum, sed illa quæ est Dei, licet sit de eisdem simpliciter prædicatis, non tamen per demonstrationem, vt suprâ patuit) modò si nostra esset subalternata, non posset esse primò de eisdem prædicatis, siue proprietatibus.

Quinta ratio est ibi: *Habens scientiam subalternantem, &c.* Et ratio stat in hoc, quòd habens scientiam subalternantem, potest habere subalternantem, resoluendo præmissas subalternatæ in præmissas subalternantis, quia principia subalternantis sunt vniuersaliora, & sic ordine cognitionis intellectualis priùs nota, quia ibi, vt huiusmodi non proceditur à magis notis à sensu, & è conuerso, habens subalternantem, potest habere subalternantem, accipiendo conclusionem subalternantis, & probando per eam conclusiones subalternatæ, sed Deus, & beatus non potest habere nostram Theologiam, quia nos solum obscure, & fide credimus, & Deus & beati clarè vident, modò fides repugnat visioni, neque è conuerso viator potest habere visionem de communi lege, ergo Theologia Dei, & beatorum non subalternat sibi Theologiam nostram.

Theologia nostra non dependet à Theologia beatorum vt à causâ effectiua.

Deus & beatus non potest habere Theologiam nostram.

6. *Thom. Caiet. de Vio.* **N**ovus expositor S. Thomæ responderet ad rationes Scoti contra Thomam de subalternatione Theologiæ. Ad illud de vnitæte Theologiæ dicit primò, quòd scientia Deo adæquata non potest esse nisi vna, in adæquata verò potest multiplicari, & talis est Theologia. Secundò dicitur, & meliùs, vt ipse dicit (quamuis in idem redeat) quòd antecedens est falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur vnitatis rationis formalis obiecti, vt res, & vnitatis rationis formalis obiecti, vt obiectum: quamuis ergo Deitas sit ratio formalis obiecti vt res, respectu vtriusque Theologiæ, alia tamen, & alia est ratio formalis eiusdem obiecti, vt obiectum est in vtraque Theologia, quoniam Deus, vt clarè visus obicitur beatis. Deus autem, vt reuelatus abstrahendo à claritate, & obumbratione, obicitur Theologiæ nostræ absolute sumptæ.

Ad secundum dicit quòd Theologia nostra, & beatorum, non sunt de iisdem veritatibus, prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est Theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti, quòd subiectum Theologiæ nostræ addit ad subiectum Theologiæ beatorum, quia addit esse reuelatum, quia Deus, vt reuelatus, est subiectum Theologiæ nostræ. Potest etiam dici, quòd non est necesse, subiectum scientiæ subalternatæ addere aliquid subiecto scientiæ subalternantis, sed quòd scientia subalternata capiat subiectum, sub subiecto scientiæ subalternantis. hæc ille.

7. *Cürre Thom. Caiet.* **S**ed hæc responsio non satisfacit. Cùm dicitur quòd subiectum Theologiæ beatorum est Deus, vt clarè visus, quia hæc est ratio formalis obiecti, vt obiecti, id est, vt obicitur, hoc enim nihil est. Tum, quia obiectum actu obicitur, dicit tantum relationem rationis, & tunc aliquid sub ratione entis rationis esset subiectum scientiæ realis, vt realis, cuius oppositum probatum est supra. Tum, quia nihil ponitur subiectum alicuius scientiæ, nisi sub illa ratione, quæ præcedit illam scientiam: sed Deus, vt clarè visus non præcedit visionem intellectus beati, patet, quia visione illa dicitur vsus. Tum, quia quæro, quomodo ponitur subiectum Theologiæ Dei. Si sub ratione Deitatis absolute, cui tamen accidit actu videri, eodem modo debet poni respectu Theologiæ beatorum. Si verò, vt clarè visus: ergo sub ratione alicuius posterioris Deitate, & sic sub ratione alicuius, quasi accidentaliter erit subiectum Theologiæ Dei, quod est falsum. Tum etiam, quia non esset assignare aliquod subiectum Theologiæ beatorum sub aliqua per se ratione, sed tantum accidentaliter, & sic scientia beatorum diceretur per accidens. Tum etiam, quia ex quo communiter ponitur subiectum scientiæ subalternatæ addere differentiam accidentalem subiecto scientiæ subalternantis, quæro, an subiectum scientiæ subalternantis ponatur subiectum sub aliqua ratione accidentali? Si sic, ergo non differret à subiecto scientiæ subalternatæ, quod est falsum, quia præsupponitur subiecto subalternatæ. Si verò addat differentiam per se, id est, quòd subiectum scientiæ subalternantis est subiectum, sub aliqua per se ratione formali, sequitur quòd cùm Deus, vt clarè visus dicatur tantum rationem formalem per accidens, non erit subiectum Theologiæ beatorum, & per consequens Theologia beatorum non erit subalternans respectu Theologiæ nostræ. Multæ aliæ rationes possent assignari, tamen breuitatis causâ illas omitto. Tum etiam, quia ista positio non tantum est improbata à Scoto, sed etiam à multis aliis, vt ab Alfonso Tolet. & ab aliis quam plurimis.

8. **A**d aliam responsionem, vbi dicit, quòd Theologia nostra non est de eisdem veritatibus, de quibus Theologia beatorum. Quæro de Theologia nostra est de ista veritate *Deus est trinus, & vnus*? & similiter Theologia beatorum (idem enim est obiectum respectu vtriusque) aut enim Theologia nostra est de illa, vt reuelata, & Theologia beatorum vt clarè visa? Sed hoc nihil est, quia si Theologia beatorum est de ista veritate, vt clarè visa, tunc sic, aut scientia Theologica beatorum terminatur ad istam, *Deus est trinus, & vnus* in se absolute, & sic habetur propositum quòd non sub ratione, quæ clarè visa. Aut terminatur ad ipsam, vt clarè visam, ergo beatus priùs videt illam, & post alia visione videt illam, & sic secunda visio erit tantum actus reflexus. Probatur, quia nulla cognitio terminatur ad obiectum, vt cognitum, nisi priùs sit cognitum, sic in proposito, ergo illa prima visio huius, *Deus est trinus, & vnus*, non erit Theologica, quod nullus diceret. Tum etiam, quia omnis Theologica, quæ dicit conformitatem prædicati ad subiectum, præcedit perfectionem illius, ergo ista, vt visa, siue vt clarè percepta, non diceretur simpliciter veritas in Theologia beatorum intellectus beati. Sed de hoc magis patebit in 3. d. 13. Et quod dicit, quòd subiectum scientiæ subalternatæ non addit, &c. hoc est manifestè falsum, & contra communem viam, tam Philosophorum, quam Theologorum, nec oportet in hoc insistere, quia est pertractandum in primo Poster.

Alias autem rationes Doctor magis euidenter non soluit. Et multæ solutiones huius noui expositoris accipiuntur à Capreolo, vt patet intuenti opera Capreoli.

Q U Æ S T I O I V .

Vtrum a Theologia sit practica?

Alenf. 1. p. q. 21. m. 1. art. 4. & 3. p. q. 14. m. 2. D. Thom. 1. p. q. 1. art. 4. D. Bonau. hic q. 3. Richard. q. 4. Duran. q. 6. Henr. sum. art. 8. q. 1. Goffr. quodl. 10. q. 11. Occam. hic q. 12. Maior. q. 6. Greg. q. 4. 5. Canus l. 12. c. 2. Vasq. 1. p. d. 9. & 9. Vide Scot. 2. Met. q. 2. & 2. Phis. in expos. text. 28. Mayron. 1. sent. dist. 48. q. 2. Baconq. 4. prol.

VOD non, arguitur, Ioan. 20. *Hæc autem scripta sunt, vt credatur:* sed credere est speculatiuum, quia ei succedit visio; ergo, &c.

Præterea practica ponitur esse circa contingens, 3. *de Anima, & 1. Ethic. in proæmio:* sed obiectum huius scientiæ non est contingens, sed necessarium; ergo, &c.

Scoti oper. Tom. V.

K 2

Item

1.
T. c. 46. &
s. 1. idem 6.
Ethic.

Item Boëtius *de Trinitate*, assignat tres partes speculatiuæ; quarum vna est Theologia secundum eum, & quod loquatur de ista, videtur, quia subdit ibi, de subiecto illius, quod subiectum eius est prima substantia, de qua dicit, *quod substantia Dei, materia caret.*

Item, omni practicâ aliqua speculatiua est nobilior, nulla autem est nobilior ista: ergo, &c. Probatio primæ, tum, quia speculatiua est sui gratiâ, practica verò gratiâ vsus: tum, quia speculatiua est certior, *primo Metaphysicæ.* Item, hæc inuenta est omnibus necessariis exilentibus, propter fugam ignorantix. Quod apparet, quia sollicitudo circa necessaria impedit ab inquisitione huius doctrinæ: ergo ipsa est speculatiua. Sic enim arguit Philosophus 1. *Metaphysicæ*, quod Metaphysica est speculatiua.

I, *proæm.*In *proæm.*

Contra, ad Roman. 13. *Finis legis est dilectio.* Item, Matth. 22. *In his duobus præceptis tota lex pendet & Propheta.* Item, August. de laude charitatis: *Ille tenet quidquid latet, & quidquid patet in diuinis sermonibus, qui charitatem seruat in moribus.* Hæc autem auctoritates probant, quod ista scientia non est præcisè propter *speculari*, speculatiua autem ultra *speculari* nihil requirit, secundum Avicennam 1. *Metaph.*

Cap. 1.

2.
T. com. 49.In *proæm.*

T. com. 3.

T. com. 2.

Cap. 2.

T. com. 51.

Secundò, quæro ^b utrum ex ordine ad praxim, vt ad finem, dicatur per se scientia practica? Arguitur quod sic *tertio de Anima*, dicit Philosophus: *Intellectus extensione fit practicus, & differt à speculatiuo, sive.* Item, primo *Metaphysicæ*. *Practica est minus nobilis, quam speculatiua, quia est gratiâ vsus.* Hoc argumentum non teneret, nisi vsus esset per se finis illius habitus: Item, secundo *Metaphysicæ*. *Finis speculatiua veritas, practica autem opus.*

Contra 6. *Metaph.* distinguit Philosophus practicas à speculatiuis penes obiecta, & non penes fines, sicut patet ibi. Distinguit enim scientiam tam actiuam, quam factiuam à speculatiua, penes obiectum. Item, 6. *Ethic.* distinguit ratiocinatum à scientifico penes obiectum necessarium, & contingens, & *tertio de Anima*, assignat obiectum practicæ bonum; non quodcumque, sed agibile, & contingens: ergo scientia est practica per se ex obiecto, non igitur ex praxi, vt à fine.

C O M M E N T A R I V S.

2. Circa quartam quæstionem Doctor quærit duo. Primò, *An Theologia sit scientia practica?* Secundò, *à quo scientia dicatur practica?* Argumenta primæ quæstionis satis clara sunt. Item secundæ, tamen pro maiore declaratione argumenta secundæ adduco.

^b Primò arguit, probando quod scientia practica non dicatur practica ab obiecto, quia 3. *de Anima*, intellectus practicus siue differt à speculatiuo. Cùm ergo quæ sunt principia distinguendi, sint principia essendi, sequitur quod finis erit principium essendi practicum, & non subiectum.

Secundò arguit, quia *practica est minus nobilis*

quam speculatiua, quia practica est gratiâ vsus. Hæc ratio non teneret; nisi vsus esset per se finis illius habitus, quia scientia ab eo habet suam nobilitatem, à quo habet suam denominationem vltimam; sed denominatur practica, quia gratiâ vsus; ergo gratiâ vsus erit per se finis illius habitus, & non obiectum. Patet, quia non dicitur per se practica gratiâ obiecti, vt patet per Philosophum.

Tertio arguit, autoritate Philosophi. *Finis speculatiua veritas, finis practica opus:* ergo dicitur practica ab opere siue à praxi vt à fine, ergo non ab obiecto praxis.

S C H O L I V M.

*Definit praxim esse actum alterius potentia ab intellectu, naturaliter posteriorem intellectu, natum elici conformiter rationi recta, loquendo de praxi recta. Explicat & probat tres conditiones praxeos contentas in hac definitione Prima est, esse alterius potentia ab intellectu; quia, cum praxis sit actus liber, ex 6. *Ethic.* 5. solus actus voluntatis est propriè, & per se praxis, actus tamen aliarum potentiarum per accidens praxes sunt, quatenus subsunt voluntati, quia per se sunt actus naturales, non liberi. Secunda, esse posteriorem intellectu. Tertia elicibilem conformiter rationi recta, loquendo de praxi recta.*

3.
Quid pra-
xius?

Cognitio

practica

qualiter, &

à quo exten-

sibilis?

Descriptio

praxis stri-

ctæ.

Prima con-

ditio pra-

xi.

AD istas ^a quæstiones soluendas accipio vnum generale, quod ab omnibus conceditur; quod habitus practicus aliquo modo extenditur ad praxim. In speciali igitur primò videndum est, quid sit praxis, ad quam dicitur cognitio practica extendi. Secundò, qualiter cognitio practica extendatur ad ipsam praxim. Tertio, à quo cognitio habet talem extensionem.

Dico ^b igitur primò, quod *praxis* ad quam cognitio practica extenditur, *est actus alterius potentia quam intellectus, naturaliter posterior intellectu, natum elici conformiter rationi recta, ad hoc vt sit actus rectus.* Prima conditio apparet, quia stando præcisè

præcisè in actibus intellectus, nulla est praxis, quia nulla est extensio intellectus, quia non extra se extendit, nisi ut actus eius respicit actum alterius potentie. Et si dicas, unum actum intellectus extendi ad alium directum per illum, non propter hoc secundus est praxis, ut modò loquimur, nec primus est cognitio practica; quia tunc Logica esset practica, quia dirigit in actibus discurrendi.

Logica est speculativa.

Secunda conditio ^c patet; quia actus non habentes ordinem ad intellectum, cuiusmodi sunt actus vegetativi, aut actus naturaliter præcedentes intellectionem, ut actus sensitivi, non dicuntur praxes, nec dicitur ad eos extendi notitia practica, ut sunt priores intellectione. Similiter actus appetitus potentie sensitivæ; quatenus præcedunt actum intellectus, non sunt praxes: hoc enim modo communes sunt nobis & brutis. Nec respectu istorum actuum est cognitio practica, nisi ut aliquo modo est moderatiua istorum actuum: & isti actus sequuntur intellectionem moderatiuam, ut sunt per ipsum moderati.

Secunda conditio.

Actus potentie appetitivæ non sunt praxes.

Ex his ^d duabus conditionibus sequitur corollarium, quòd praxis, qua extenditur habitus practicus, non est nisi actus voluntatis elicited, vel imperatus. Quod patet, nam nullus alius actus ab actu voluntatis elicited, vel imperato, est essentialiter posterior intellectione: quia ^e quicumque alius detur, aliquis eiusdem rationis cum illo, posset esse prior, sicut patet discurrendo per omnes actus aliarum potentiarum. Hoc patet secundò sic; quia praxis est actus, qui est in potestate cognoscentis. Quod probatur ex 6. Eth. *quia artifex eget virtute*, id est, arte, ad rectè agendum: non autem indiget virtute respectu illius, quod non est in potestate sua: ergo artifex in potestate sua habet factionem, & multò magis prudens habet in potestate sua actionem, quàm est formaliter virtuosus. Ex hoc ultrà, si omnis praxis est in potestate cognoscentis, & nihil est in potestate eius, nisi actus voluntatis elicited, vel imperatus, sequitur propositum, ut prius.

4.

Cuius potentie sit praxis?

Cap. 9.

Contra ^f istam conclusionem videtur sequi, quòd tunc aliqua intellectio erit praxis: quia aliqua intellectio potest esse actus imperatus voluntatis, sicut actus alterius potentie imperatur ab ipsa, & tunc ultrà; ergo prima conditio est falsa, scilicet quòd praxis est operatio alterius potentie ab intellectu.

Contra iam resoluta arguit.

Respondeo ^g, licet speculatio sit quædam operatio, & ita praxis, sic extendendo nomen: tamen ut *praxis* dicitur sola operatio, ad quam intellectus potest extendi, nulla intellectio est praxis. & hoc modo accipitur, quando ad praxim cognitio practica dicitur extendi.

Cum igitur dicitur ^h, *intellectio est imperata à voluntate, ergo est praxis*; non sequitur, sed sequitur, *ergo est praxis*, vel *practica*, ipsa enim nata est denominari quasi accidentaliter à praxi, ad quam extensibilis est, non autem est terminus talis extensionis. Tamen è converso ⁱ benè conceditur, quòd omnis praxis est actus elicited voluntatis, vel imperatus. Vnde ex ista secunda conditione, inferre oppositum primæ, est facere fallaciam consequentis, ponendo consequens.

Tertia conditio ^k probatur ex dicto Philosophi 6. Eth. quòd electio recta necessariò requirit rationem rectam. Quod non tantum verum est de electione strictè sumpta, sed pari ratione de qualibet volitione recta, quia ipsa requirit rationem rectam, cui conformiter eliciatur: omnis autem praxis, vel est volitio, vel sequens volitionem, ex corollario præcedente: ergo omnis praxis (ad hoc, ut sit recta) nata est conformiter elici rationi rectæ. Item ex dicto August. 1. 5. *de Trin. cap. 7.* Intellectus intelligit sibi & aliis: ergo sicut potest iudicare de actu suo, ita potest iudicare de actibus aliarum potentiarum: ergo de actu naturaliter posteriore actu suo, potest iudicare prius naturaliter, antequam actus ille eliciatur, & per consequens si rectè iudicet, oportet illum actum conformiter elici, si debeat esse rectus.

5.
Tertia conditio praxis.

Cap. 3.

Idem 14.
Trin. c. 8.

Ex duabus ^l conditionibus ultimis praxis, sequitur quòd actus imperatus à voluntate non est primò praxis, sed quasi per accidens: quia nec primò est posterior intellectione, nec primò natus elici conformiter rationi rectæ. Oporteret igitur aliquem alium actum esse primò praxim: iste non est nisi volitio, quia per istam habet actus imperatus dictas condiciones: ergo prima ratio praxis saluatur in actu elicited voluntatis.

Actus elicited voluntatis est primò praxis.

Tunc ultrà ^m, quodocumque aliquid est primò tale coniunctum cum alio posteriore, si potest separari ab illo, adhuc esset tale: si igitur actus voluntatis potest separari ab actu alterius potentie separatus ab illo posteriori, ille est praxis: separatur autem circa quodcunque obiectum, circa quod potest esse actus voluntatis, circa quod non potest esse actus inferioris potentie, cuiusmodi sunt omnia immaterialia; ergo circa omne tale est actus voluntatis, & iste solus est praxis.

Regula Scoti:

T. c. 50. &
inde.

Secundò ^a, hoc idem probatur ex intentione Philosophi 3. de Anima, vbi inquirens principium motiuum, postquam concludit duo esse motiua, videlicet appetitum, & rationem, subdit: *Intellectus non mouet sine appetitu, voluntas autem appetitus est.* Et ° consequenter ostendit, quòd appetitus duo quandoque sunt sibi contrarij. Ideò est ponere quasi vnum mouens specie: quia duobus appetitibus communis est ratio speciei intermedie, videlicet ratio appetitus. Vult ergo expressè, quòd sicut appetitus sensituius habet rationem principij motiui, cum sensu, & phantasia: ita voluntas habet rationem principij motiui cum intellectu & ratione: igitur sicut actus appetitus sensitui sine quocunque transitu ad extra est vera praxis, quando sequitur actum intellectus: ita & actus voluntatis, qui ponitur æquè principium motiuum, est verè praxis: quia semper sequitur actum intellectus: & hoc, etiam si sit solus sine actu imperato, immò cum actu in appetitu sensitui, opposito illi, quem imperaret: quia ipsa vt habens appetitum sensituium quandoque contrarium, est principium motiuum, & operatiuum, cuius operatio sit praxis.

Voluntas
quomodo ha-
bet rationem
principij?

COMMENTARIUS.

1. ^a **A**D istas quæstiones soluendas, &c. Hic præmittitur quòd *praxis* idem est, quòd *operatio*: & propriè loquendo, illa operatio, quæ ex se bene, vel malè fieri potest, dicitur praxis, quia talis operatio requirit scientiam directiuam. Et nota, quòd quædam est scientia practica factiua, & est illa, quæ dirigit ad opus, quod recipitur in materia extrâ, vt ars domesticatiua, & huiusmodi: & quia tale opus potest bene, vel malè fieri, idè indiget in intellectu scientia directiua. Alia dicitur practica actiua, quæ dirigit in opus non receptum in materia extrinseca, sed receptum in ipso operante: vt scientia, quæ dirigit ad actus, qui bene, vel malè moraliter possunt fieri: & idè tales actus dicuntur *praxes*: quia ad hoc quòd bene fiant requirunt scientiam directiuam in intellectu. Et sic scientia practica, tam factiua, quam actiua, est semper directiua alterius potentie ad agendum: speculatiua verò scientia stat in sola consideratione, non dirigendo aliquam aliam potentiam ad rectè, vel non rectè agendum: sicut est scientia Physicalis, & Metaphysicæ, & huiusmodi, quæ solùm stat in consideratione consideratorum in tali scientia. Et sic patet, quòd dicit Doctor hic, quòd *habitus practicus aliquo modo extenditur ad praxim*: quæ extensio nihil aliud est, nisi dirigere operationem, ad quam extenditur: vel est dirigere potentiam operatiuam ad rectè, vel non rectè agendum: & tunc dicitur rectè agere, cum elicit actum conformiter rationi rectæ: & dicitur non rectè agere, cum elicit difformiter. Hoc præmissis, sequitur declarare primò quid sit praxis.

2. ^b **D**ico igitur primò. Hic Doctor ponit definitionem praxis, ad quam extenditur cognitio practica: & dicit, quòd *praxis est actus*, &c. Et singulæ particulæ huius definitionis exponuntur à Doctore. Prima conditio est, quòd *praxis est actus alterius potentie, quam intellectus*. Ad quod intelligendum, accipio dictum Aristotelis tertio de Anima 1. com. 49. videlicet, quòd *intellectus extensione sit practicus*: intellectus enim acceptus secundum suam entitatem, non dicitur extendi, vt patet: sed si extenditur, hoc tantum est denominatiue: eo quòd in se recipit aliquam intellectiõnem, quæ est verè directiua in actum alterius potentie. Nam per cognitionem practicam, siue directiuam in praxim, receptam in intellectu, dicitur denominatiue practicus: & quando recipit cognitionem, quæ nullo modo est directiua in actus alterius potentie, dicitur specula-

Intellectus
practicus.

tiuus denominatiue à tali cognitione speculatiua. Sequitur ergo, quòd quando intellectus stat præcisè in actibus suis, siue syllogizando, siue diuidendo, siue discurrendo, & huiusmodi; nunquam dicitur practicus denominatiue, cum dicatur practicus extensione. *Extendere enim est extra se tendere*: oportet ergo, quòd dicatur practicus ex hoc, quòd recipit aliquem actum dirigentem potentiam extra intellectum in operationem: & ex hoc dicitur extensione practicus: & hoc patet, quia tantum stat in actibus cognoscendi, qui verè non sunt directiui alterius potentie in operationem, semper dicitur speculatiuus. Et ex hoc apparet, quòd quamuis intellectus per vnum actum intelligendi dicatur extendi ad alium actum, vt puta per notitiam præmissarum dicitur extendi ad notitiam conclusionis, tamen non dicitur practicus: aliter Logica diceretur scientia practica, quod communiter non tenetur: etsi aliqui oppositum teneant. Et quòd Logica non sit scientia practica, vide illam quæstionem quam facit Ant. And. in primo Metaphysicæ, & etiam Doctor.

Intellectus
speculatiuus.

Logica non est
scientia pra-
ctica.

3. ^c **S**ecunda conditio, &c. Secunda conditio praxis est, quòd *talis actus*, siue operatio, qui dicitur praxis, est naturaliter posterior intellectiõne. Pro declaratione huius literæ nota primò, quòd ex quo praxis dicitur operatio bona, vel mala: & idè semper indiget cognitione directiua, & directiuum naturaliter est prius directo; sequitur quòd omnes illi actus, qui naturaliter sunt priores cognitione directiua, siue qui nullo modo ex natura sua possunt dirigi, cum nec bene, vel malè fieri possunt, tales actus non dicuntur praxes: & huiusmodi sunt omnes actus, quia non possunt subesse imperio voluntatis: cuiusmodi sunt actus vegetatiuæ, & virtutis digestiua, & nutritiua, & huiusmodi.

Nota secundò, quòd sunt multi actus potentie sensituiæ, qui quantum est ex parte sua, sunt naturaliter priores intellectiõne: cum omnis cognitio (pro statu isto) intellectiua præsupponat cognitionem sensituiam: vt sunt actus potentie visuiæ, gustatiuæ, tactiua, audituiæ, & olfactiua: quia tamen isti actus, vel saltem multi, possunt bene, vel malè fieri, etiam moraliter, quia possunt subesse imperio voluntatis; vt sergo eliciuntur à potentia sensitui ex imperio voluntatis, conformiter se habentis cognitioni practicæ, & vt sic elicti possunt dici praxes: vt verò sunt priores cognitione practica,

Actus qui nõ
subseunt volun-
tati imperio
non dicuntur
praxes.
Actus poten-
tiarum sensiti-
uarum pos-
sunt dici pra-
xes licet sint
priores praxi.

practica; nullo modo dicuntur praxes. Exemplum: pono quod aliquis primò videat pauperem ante omnem actum elicitem voluntatis, vel intellectus, ista visio nullo modo est praxis: quia ut præcedit actum voluntatis, & intellectus, non potest, nec bene; nec malè moraliter fieri, ut patet à Doctore in 2. d. 42. & in 3. d. 33. postea intellectus cognoscit illum pauperem, ut valde indigentem, cui subueniendum est ex pietate: talis cognitio dirigit voluntatem, ut velit subuenire pauperi: illud *velle* conformiter elicitem tali cognitioni, dicitur primò praxis, ut infra patebit. Et si talis voluntas, sic directà imperat potentia visiva, ut velit ipsum videre oculo pio, talis visio sic imperata, dicitur praxis. Et sic patet, quod, ut dicitur praxis, est posterior intellectuione directiua.

4. d. *Ex his duabus conditionibus, &c.* Hic Doctor infert vnum corollarium, scilicet quod *omnis praxis*, de qua supra, est *actus voluntatis elicitus, vel imperatus*. Ratio, quia praxis est essentialiter posterior ipsa intellectuione practica: sed solus actus elicitus voluntatis, vel imperatus est essentialiter posterior. De actu elicito patet, quia voluntas non potest elicere actum, nisi circa obiectum præcognitum, nec similiter potest imperare potentia visiva, ut videat pauperem, nisi pauper præcognoscatur ab intellectu: & sic patet propositum.

Et nota, quod propriè *actus elicitus voluntatis*, est actus immediatè procedens à voluntate, & receptus in ea. *Actus* verò propriè *imperatus voluntatis*, est actus alterius potentia, elicitus à tali potentia ex imperio voluntatis: ut visio imperata dicitur actus imperatus.

e. *Quicumque alius datur, &c.* Hic remouet vnam instantiam contra hoc, quod dixit, scilicet quod solus actus voluntatis elicitus, vel imperatus est essentialiter posterior intellectuione: quia aliquis actus potentia visiva, potest esse posterior intellectuione: & tamen non erit, neque elicitus, neque imperatus à voluntate. Exemplum: si aliquis priùs cognouerit albedinem, & post per horam, potentia visiva videat illam, nullo imperio voluntatis præcedente, talis visio albedinis erit posterior intellectuione eiusdem. Dico, quod ex ratione visionis non est, quod sit posterior essentialiter: quia si visio, (ut visio) esset essentialiter posterior intellectuione: puta visio albedinis, quælibet visio eiusdem rationis esset essentialiter posterior, quod est falsum. Nam aliqua visio albedinis est necessariò prior intellectuione albedinis, quia pro statu isto intellectus non potest habere scientiam de albedine, nisi priùs videatur à potentia visiva: & sic patet ad instantiam. Solus ergo actus voluntatis elicitus, vel imperatus est essentialiter posterior intellectuione: quia nullus talis potest dari, nisi sit essentialiter posterior intellectuione.

5. *Hoc patet secundò sic.* Hæc est secunda ratio, quâ probat Doctor quod praxis est actus voluntatis elicitus, vel imperatus. Probat ex 6. *Ethi.* &c. *Non autem indiget virtute respectu illius, quod non est in potestate sua*, id est, nisi enim artifex habeat in potestate sua opus: nullo modo indiget arte, ut rectè agat illud opus. Si enim opus de necessitate sit, ad quid indiget arte, siue scientia practica, directiua in tale opus? ex hoc enim quod potest bene, vel malè fieri (quod non contingeret, nisi opus esset in potestate agentis)

ideò indiget aliqua arte, siue scientia practica directiua in opus. Et si artifex habet in potestate sua factionem, siue opus, quantò magis prudens habet in potestate sua operationem virtuosam, quâ est formalitèr virtuosus? Prudentia enim est virtus vniuersalis in intellectu, quæ dirigit voluntatem ad actum virtuosum: quia actus nunquam potest dici bonus, vel malus moralitèr, nisi esset in potestate voluntatis: nec similiter, aliqua operatio sensitiua potest dici bona, vel mala moralitèr, nisi esset in potestate voluntatis. Et ideò, ut voluntas rectè agat, elicendo actum in se, vel imperando actum alterius potentia, indiget prudentia, siue scientia practica actiua. Et sic patet, quod praxis est actus elicitus, vel imperatus à voluntate.

f. *Contra istam conclusionem.* Hic arguit Doctor reducendò vnum dictum contra aliud: quia ex quo praxis est actus elicitus, vel imperatus voluntatis, ergo actus intellectus potest esse imperatus à voluntate, & per consequens erit praxis: & hoc dictum contradicit dicto superiori, videlicet, quod praxis est alterius potentia, quàm intellectus: ergo.

g. *Respondeo.* Nota in ista responsione duo. Primum ibi: *Licet speculatio, &c.* Dicit Doctor quod licet aliqua speculatio sit imperata à voluntate (ut quando voluntas imperat intellectui, ut speculetur de ente, vel de passionibus entis) non tamen est praxis, provt Doctor loquitur de praxi, quæ est terminus alicuius cognitionis practica, siue directiua, cùm talis speculatio, ut sic, non possit dici, nec bona, nec mala moralitèr, quia nec circa obiectum propriè operabile.

h. *Secundùm Cùm dicitur intellectuio est imperata à voluntate, ergo est praxis.* Dicit Doctor quod intellectuio imperata à voluntate dicitur praxis, vel practica: quia *nata est denominari, &c. non tamen est terminus talis extensionis*: nullus enim actus intelligendi est praxis, cùm non sit actus alterius potentia, licet possit dici practicus, quia denominatur à praxi: puta pro quanto actus elicitus voluntatis, siue praxis extenditur ad ipsum actum imperatum, dicitur practicus; vel fortè non debet intelligi de omni cognitione imperata: quia non omnis est extensibilis ad praxim. Sed de cognitione imperata, quæ nata est extendi ad praxim: ut quando voluntas imperat intellectui, ut quærat media ad aliquem finem; tunc cognitio medij, ordinati ad finem intentum à voluntate, quæ ab ipsa est imperata, ex quo nata est dirigere voluntatem in praxim, puta in electionem talis medij; talis cognitio sic imperata potest dici denominatiuè practica, & non praxis, cùm non sit terminus extensionis practica.

i. *Tamen è conuerso bene conceditur, &c.* Sed ex ista propositione inferre, ergo omnis actus elicitus, vel imperatus à voluntate est praxis, committitur fallacia consequentis, à positione consequentis, siue magis communis: ad positionem antecedentis, siue minùs communis. Nam actus elici us, vel imperatus à voluntate in plus se habet, quàm praxis.

Hic tamen oritur vna difficultas. Quia omnis operatio bona, vel mala, moralitèr videtur praxis: sed multæ intellectuiones imperatæ à voluntate possunt esse bonæ, vel malæ moralitèr, ut clarè patet à Doctore in 2. *dist.* 42. & in multis aliis

Prudentia est virtus vniuersalis in intellectu. Operari non dicitur bona vel mala moralitèr nisi libere.

An intellectuio imperata à voluntate sit praxis.

Qua cognitio dicatur practica.

Difficultas.

Actus elicitus vel imperatus est praxis.

Actus elicitus.

Actus imperatus.

Non omnia actus potentia sensitiua prior est intellectuio.

Actus voluntatis imperatus essentialitèr posterior intellectuione.

6.

7.

Responsio.

locis potest elici, vt in 6. & 27. primi. vt in dist. 6. 7. secundi, & in 3. & 4. Dico, quòd, etsi multæ cognitiones imperatæ, sint bonæ moraliter, quia tamen illæ cognitiones imperatæ, si sunt de finē; vel de his, quæ sunt ad finem, sunt verè directiuæ in praxim, quæ propriè est actus alterius potentia, quàm intellectus, magis dicuntur practicæ, quàm praxēs.

8.

k *Tertia conditio*, &c. Tertia conditio praxīs est quòd actus, qui dicitur praxis, eliciatur, vel imperetur à voluntate, conformiter rationi rectæ, id est, cognitioni practicæ, quæ tunc dicitur recta, quando non tantum dirigit in actum: sed & dirigit de omni circumstantia faciente pro rectitudine actus: & probat per dictam Aristotelis 6. Ethic. cap. 3. *Quòd electio recta necessario requirit rationem rectam: quòd non tantum verum est de electione, strictè sumpta*, quæ propriè est respectu mediorum ad finem: sed pari ratione de qualibet volitione recta, siue sit respectu mediorum ad finem, siue respectu ipsius finis, vt infra patebit contra Henricum. *Omnis autem praxis, vel est volitio*, siue actus elicitus à voluntate, vel sequens volitionem, id est, actum imperatum: & sic patet, quòd omnis praxis debet elici conformiter rationi, siue cognitioni rectæ.

Item ex dicto Augustini, *Intellectus intelligit sibi, & alijs*, id est, quòd sicut intellectus potest iudicare de actibus suis: ita, & de actibus alterius potentia, scilicet quomodo sint eliciendi ad hoc, vt dicantur recti, vel morales: & sic de actu voluntatis, naturaliter posteriore ipsa intellectio, potest iudicare antequam eliciatur: puta cognoscendo actum voluntatis, sic, vel sic esse eliciendum: quia cognitio practica non tantum iudicat de actu, vt absolute à voluntate eliciendo, sed iudicat etiam de omni circumstantia, requisita ad actum moralem: & per consequens si rectè iudicet, id est, si talis notitia rectè dirigit, oportet illum actum voluntatis conformiter elici tali cognitioni rectæ, ad hoc vt dicatur formaliter rectus. Et ex hoc patet quòd à Doctore tantum definitur praxis recta: quia omnis operatio, quæ elicitur à voluntate, vel imperatur, vt conformiter rationi rectæ, dicitur recta, vt patet à Doctore in isto primo distinct. 17. in 2. dist. 7. 40. 42. in 3. dist. 33. 34. & 36. in d. 14. in quodlib. q. 18. & alibi sæpè.

Praxis recta tantum definitur à Doctore.

9.

l *Ex duabus conditionibus ultimis*. Dicit Doctore quòd ex quo praxis est essentialiter posterior intellectio. Et secundò, quòd ad hoc, vt dicatur recta, oportet quòd sit elicitæ conformiter rationi rectæ: sequitur quòd actus elicitus à voluntate erit primò praxis, quia ille solus est simpliciter posterior essentialiter intellectio: actus verò aliarum potentiarum, si dicantur posteriores intellectio, hoc est in quantum imperantur à voluntate, sequente cognitionem: & similiter solus actus voluntatis elicitus est simpliciter primò conformis rationi rectæ: actus verò aliarum potentiarum non possunt dici conformes rationi rectæ: nisi in quantum sunt imperati à voluntate, primò sequente rationem rectam, vt patet hinc à Doctore & in multis alijs locis.

Primo praxis est actus à voluntate elicitus.

m *Tunc ultra*. Hic Doctore ex præcedentibus intendit inferre, quòd si actus elicitus voluntatis, conformiter rationi rectæ separatur ab actu imperato voluntatis, adhuc erit verè praxis, & probat hoc duplici ratione. Et hoc probat con-

tra eos, qui dicunt quòd actus voluntatis elicitus non est praxis, nisi in ordine ad actum imperatum in alijs potentijs, vt diffusè patebit infra.

Et prima probatio est ibi: *Quandocunque aliquid est primo tale*, &c. Ista propositio est manifesta: & dicit quòd talis actus elicitus voluntatis, vt conformis rationi rectæ, potest esse sine actu imperato in alia potentia, puta sensitua: vt patet de objectis immaterialibus, circa quæ voluntas potest habere actum rectum, sine quacunque operatione exteriori: patet, quia huiusmodi objecta non sunt objecta, circa quæ potentia sensitua operari possint. Non negat tamen Doctore, quin etiam actus voluntatis possit rationi rectæ conformiter elici à voluntate, etiam circa sensibilia, sine actu alterius potentia sensitua, siue interioris, siue exterioris.

10.

Secunda ratio est, ibi: *Secundò hoc idem probatur*. Et ratio stat in hoc principaliter, quòd sicut potentia sensitua verè potest concupiscere aliquid, vt gustatiua cibum, & tamen actus non comedit: & tamen ille actus concupiscendi, vt sequitur cognitionem directiuam potest dici praxis: ergo à fortiori potentia volitiua potest velle puta comedere, absque hoc, quòd sequatur comestio in potentia gustatiua, & sic tale velle erit verè praxis.

11.

Probat modò Doctore quòd talis voluntas habet rationem principij motiui cum intellectu & ratione, & per consequens talis actus productus à voluntate cum ratione, erit verè praxis. Exponitur ergo litera sic in principio, ibi: *Tertiò de Anima, ubi Aristoteles inquirens principium motuum*, &c. Dicit ibi, quòd duo sunt motiua, videlicet appetitus & ratio: & hoc sic intelligendum est, quòd ratio, siue cognitio practica potest dici causa partialis volitionis, & appetitus rationalis alia causa sustinendo illam operationem quam ponit Doctore in 2. d. 2. quòd cognitio itio obiecti sit partialis causa actus voluntatis. Si verò voluntas est totalis causa sui actus, tunc potest dici, quòd ratio, siue cognitio practica est causa talis actus, non effectiua, sed causa sine qua non: quia est impossibile voluntatem habere actum, circa aliquod obiectum, non præcognitum. Et quòd sic possit poni, vt causa sine qua non, vide Doctorem in secundo ubi supra.

12.

Potest etiam dici, quòd ratio est principium motiuum, respectu actus voluntatis: non quòd effectiue, siue partialiter, siue totaliter causet illum: sed quia talis ratio, siue cognitio est directiuam voluntatis in talem actum: quia talis actus non esset rectus, nisi esset elicitus à voluntate, conformiter tali cognitioni, rectè dirigenti ipsam voluntatem in actum. Hoc illud idem posset dici de appetitu sensitivo, sequente cognitionem sensitivam: quia appetitus sensitivus est causa sui actus, puta concupiscendi, vt patet à Doctore in 1. d. 17. Non curo modò disputare, an sit causa partialis, vel totalis. Et sic cognitio sensitua potest dici principium motiuum, respectu talis actus concupiscendi aliquo istorum trium modorum, qui supra patent.

13.

n *Intellectus non mouet sine appetitu*, &c. Hic accipitur intellectus pro intellectio. Et tunc sensus est: quòd sustinendo intellectioem esse causam partialem actus voluntatis, & voluntatem esse aliam causam partialem, non potest causare

14.

Appetitus sensitivus est causa sui actus.

fare

fare actum voluntatis sine voluntate. Vel sensus est, quod intellectio non potest dici directiva potentie sensitivæ in aliquid actum, nisi voluntas sequens talem cognitionem moveat potentiam sensitivam ad actum imperando illi, &c. Alij sensus possent dari, sed quia non multum faciunt ad propositum nostrum, idè omitto illos.

15. *Duo appetitus sunt quæ duoque contrarij.*

o *Et consequenter ostendit, &c.* Quod dicit, quod duo appetitus sunt quandoque contrarij, patet de appetitu rationali, & sensitivo, nam sensitivus, puta gustativus actu concupiscit potum, & voluntas actu elicit actum contrarium, & sic isti duo appetitus dicuntur contrarij in appetendo: Et hic Doctor loquitur tantum de appetitu rationali, qui sequitur cognitionem intellectivam, & de appetitu sensitivo, qui sequitur cognitionem sensitivam, quia isti multoties sunt contrarij in suis operationibus circa vnum, & idem obiectum. De appetitu verò naturali voluntatis, & naturali in potentia sensitiva non est præsentis speculationis: Et quod addit, quod appetitus prædicatur de appetitu rationali, & sensitivo secundum rationem speciei intermediæ.

In homine sũt duo motiva, scilicet ratio & appetitus.

Hoc dicit, quia sufficiebat Aristoteli dicere tantum, quod in homine sunt duo motiva, videlicet ratio, & appetitus, qui appetitus postea distinguitur in appetitum rationalem, & sensitivum.

16.

p *Vult ergo expressè, &c.* Et hæc litera ex supradictis satis clara est. Literæ sequentis sensus talis est: Sicut ergo potentia sensitiva potest concupiscere aliquid sine actu exteriori: (sicut potentia gustativa concupiscit cibum; & tamen non prosequitur illum,) & illa concupiscentia est verè praxis: si ipsam præcedit cognitio directiva. Sic & volitio sine actu imperato exterioris potentie erit verè praxis, si sit elicita conformiter rationi rectæ, & sic patet primus articulus.

17. *Ioan. Angli. Bacchon in prolog. 4.*

Multi tamen contra definitionem praxis, datam à Doctore subtiliter arguunt: præcipue Ioan. Anglicus Bacchon. in prologo q. 4. qui videtur tenere, quod praxis est sola operatio intellectus, & nullo modo voluntatis. Idè ad argumenta Doctoris responderet. Ad primum dicit, quod hic textus non habetur ab Aristotele, videlicet quod intellectus extensio fit practicus. Secundò dicit, quod etiam hoc positò, talis extensio non debet intelligi circa aliam potentiam, sed circa obiectum. Nam si intellectus tendit in obiectum, in ratione simpliciter scibilibus, dicitur speculativus. Si verò in ratione operabilis, dicitur practicus; & talis cognitio, quæ sic tendit in tale obiectum, dicitur praxis.

Ad aliud, quando Doctor dicit, quod prima praxis est operatio, quæ est in potestate nostra, dicit quod dictare de operabili quid conveniens, & quid disconveniens, maxime est in potestate intellectus: & sic talis cognitio dictativa dicitur praxis. Et si dicatur, quod voluntas est primum principium artificialium, & operabilium, ut patet de Anima 6. Meta. & 6. Ethic. & sic prima praxis in voluntate. Dicit quod voluntas facit ad praxim antecedenter, ita quod disponit intellectum ad praxim, imperando cognitionem, quæ est vera praxis. Facit etiam consequenter, quia voluntas prosequitur quod est dictatum ab intellectu, siue à cognitione, & sic debet intelligi Aristoteles: tamen neuter actus voluntatis, scilicet

Quomodo voluntas faciat ad praxim.

antecedens, & consequens, est quiditativè praxis: sed actualis dictatio intellectus est quiditativè praxis, & hoc probat per Aristotelem, quid dicit 6. Ethic. cap. 3. *Quod est in mente affirmatio, & negatio, hoc in appetitu est profectionem, & negationem.* Aristoteles enim ibi distinguit affirmationem, & negationem in intellectu practico, contra profectionem imperatam à voluntate, sed talis actualis dictatio est quiditativè praxis.

Secundò probat, quia Philosophus 6. Ethic. determinat, quod intellectus practicus est qui affirmat aliquid, & negat: finaliter com. 21. concludit: *Sunt utique quibus verum animam affirmando, & negando: quinque sunt secundum numerum: ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus.* Sed ista epilogatio non valeret, nisi in intellectu præcisè concluderet praxim, quia isti quinque habitus sunt intellectuales.

Tertiò arguit idem per definitionem praxis primo Ethic. com. 1. quæ talis est: *Praxis, quod consueverunt transferre in actum, est secundum electionem hominis energie, id est, operatio.* Et vult Commentator quod praxis, & energie, communitè acceptæ, sunt idem, sed praxis specialiter addit supra energieam, quod est operatio secundum electionem; electio verò (ut ait Commentator) est de duobus propositis iudicium hominis hoc præ altero præponens, & subditur in comm. *Sequitur autem post electionem motus, & impetus ad actum.* Et sic patet, quod electio præcedit motionem voluntatis, & talis electio dicitur verè praxis. Et multa alia dicit, quæ quodammodo in idem incidunt, idè omitto.

Respondeo, & dico primò, quod solutiones datæ contra rationes Doctoris non concludunt. Quod dicit, quod hic textus non reperitur in Aristotele, &c. Dico quod communitè à Doctoribus sic allegatur. Dicit enim sic textus ut patet text. com. 49. *Et intellectus operativus, & est cogitans in re, differt à speculativo in perfectione, scilicet sine, secundum alium textum: Omne enim desiderium est desiderium ad aliquid. Desiderium enim non est principium intellectus speculativi: sed ille alius est principium intellectus, & cogitatio apud actionem. Desiderium enim movet, & idè cogitatio movet, quia est desiderativa eiusdem. Ibi Commentator, Intellectus operativus differt à speculativo perfectione, & sine. Finis enim speculativus est scire tantum, operativus autem operari. Et quia omne desiderium est ad aliquid, idè desiderium non est principium movens intellectum operativum, sed illud desideratum movet intellectum, & tunc desiderabit intellectus, & cum desideraverit, tunc movebitur homo, scilicet à virtute desiderativa, quæ est intellectus, aut imaginatio, &c.* Ex his apparet expressè, quod intellectus non dicitur propriè operativus, siue practicus, nisi extendatur ad praxim. Ex hoc enim eliciunt exponentes Philosophum; istam propositionem, scilicet, *intellectus extensio fit practicus.*

18. *Responso ad dicta Bach. contra Doctorem.*

Intellectus operativus differt à speculativo.

Et quod addit, quod talis extensio debet intelligi circa obiectum, &c. Hoc patet non esse verum in exponendo supra textum Aristotelis. Præferim, sicut intellectus dicitur speculativus denominativè à cognitione speculativa, tendente in obiectum solum speculabile, sic debet denominari practicus à notitia practica dirigente voluntatem circa obiectum operabile. Non enim dicitur intellectus practicus denominativè à praxi, sed à notitia practica, quæ notitia non dicitur

19. *A notitia practica nõ dicitur praxi dicitur intellectus practicus.*

notitia, nisi in quantum dirigit aliquam potentiam in veram praxim; & non videtur primò dirigere aliam potentiam, nisi voluntatem, &c. Si vult dicere, quòd talis notitia practica, dicitur practica ex hoc, quòd dirigit intellectum in veram praxim: ita quòd cognitio sequens notitiam practicam dicatur praxis. Et hoc non, quia ita bene prima cognitio tendit in obiectum operabile, sicut & secunda, & sic non est maior ratio, quòd una dicatur praxis, quàm alia circa obiectum operabile,

20.

Præterea apud Aristotelem, & etiam apud communiter omnes electio recta est vera praxis, & tamen ipsa est actus voluntatis, quia primò actus voluntatis dicitur rectus, quia confesè, id est, conformiter se habet rationi rectæ, vt patet 6. Ethic. Nec possumus dicere, quòd electio sit actus intellectus, quia tunc talis electio esset elicitæ ab intellectu, vt conformis rationi, siue cognitioni. Et sic quæreretur de illa ratione, siue cognitione, an sit praxis, vel ne? Si sic, ergo præsupponit aliam rationem, cui conformetur, & sic in infinitum. Si non, statim contradicit sibi, qui vult, quòd ratio, siue cognitio, tendens in obiectum operabile, dicatur praxis. Et quod dicit, quòd electio est tantum actus intellectus, negatur communiter ab omnibus. Et dictum Commentatoris, scilicet *electio est de duobus propositis, iudicium hominis hoc pro altero proponens.* debet sic exponi, scilicet quòd electio est actus voluntatis conformiter elicitus iudicio recto, ita quòd hinc non est prædicatio formalis, scilicet, *electio est iudicium hominis.*

Electio non est actus intellectus.

Ioan. Ang. Boetius. c. 1. tradidit sibi.

21.

Et quòd dicit, quòd post electionem sequitur motus, & impetus ad actum, verum dicit, sed non eo modo, quo ipse exponit, quia hinc appetitus accipitur pro appetitu prosecuteduo, id est, quòd facta electione secundum iudicium rectum, supple, cum voluntas actu elicitio efficaciter eligit, puta velle ambulare, statim sequitur prosecutio, imperando appetitui sensitivo, &c.

22.

Et similiter secunda solutio non concludit, quia tantum innititur primæ solutioni, quam dedit. Malè etiam exponit illam auctoritatem, scilicet quòd *voluntas est primum principium artificium, & operabilium.* Quia certum est, quòd nunquam contingit operari circa aliqua, nisi voluntas primò actu elicitio velit sic, vel sic operari, & quando efficaciter vult, tunc imperat potentiis sensitivis. Et propriè tales actus dicuntur in potestate voluntatis, & non actus dictatiui operandi in intellectu. Patet enim quòd nullus actus intellectus, vt præcedit actum voluntatis, est in potestate ipsius, cum intellectus sit potentia merè naturalis, & agens de necessitate nature. Si dicatur, quòd ideò tales actus sunt in potestate intellectus, vt sunt imperati à voluntate, & sic dicuntur praxes, sequitur quòd actus voluntatis elicitus, quo imperat, erit magis praxis, quia ille est magis in potestate operantis, vt patet.

Qui actus dicuntur in potestate voluntatis & qui non.

23.

Ad Aliam auctoritatem de 6. Ethic. scilicet de affirmatione, & negatione in intellectu, & prosecutione, & fuga in voluntate. Concedo, quòd ibi Aristoteles accipit affirmationem in intellectu practico, quæ negatio, vel affirmatio est cognitio dictatiua, puta cognitio, quæ intellectus cognoscit, quòd bonum est amandum,

talis cognitio dicitur affirmatiua, quia dicitur bonum esse amandum. Et ideò talis cognitio dicitur practica, quia dirigit voluntatem, vt prosequatur bonum ipsum diligendo. Similiter cognitio, quæ intellectus cognoscit malum non esse amandum, dicitur cognitio dictatiua negatiua: & est cognitio verè practica, quia dicitur voluntati fugam, siue nolitionem mali. Et talis nolitio conformis tali cognitioni, est verè praxis, ad quam nolitionem efficacem in voluntate, vel volitionem, sequitur imperium voluntatis in potentiis sensitivis, quantum ad fugam, vel prosecutionem.

Volitio, seu nolitio conformis cognitioni dictatiua intellectus dicitur praxis.

24.

Et ad aliam auctoritatem, quòd intellectus practicus est, qui affirmat, &c. & quòd omnes isti habitus sunt in intellectu, conceditur totum. Et quòd talis affirmatio, vel negatio est verè in intellectu, siue talis cognitio affirmatiua, vel negatiua, & concedo quòd ab illa denominatur practicus: sed postea nego quòd talis cognitio dicatur vera praxis, sed tantum dicitur practica, vt supra exposui. Et ex his, quæ dixi, possunt multa similia solui.

25.

Secundò principaliter. Contra descriptionem *praxis*, datam à Doctore, arguit Alfonso Tol. in prolog. q. 6. Et primò, quòd hæc descriptio non est conuertibilis cum descriptio, patet, quia est aliqua operatio voluntatis elicitæ conformiter rationi rectæ, &c. quæ tamen non est praxis, vt patet de dilectione ultimi finis, & quòd talis dilectio non sit praxis, probat: quia omnis praxis, vel est electio, vel secundum electionem, electio verò non est respectu finis. Secundò arguit ex dictis Doctoris, quia omnis operatio, ad quam inclinat virtus appetitiua, est verè praxis, hoc patet à Doctore in *quæst. de scientia practica*, sed aliqua virtus appetitiua inclinat ad virtuosè studendum, & speculandum, puta amor habitualis, qui est virtus appetitiua, & tamen operatio intellectus secundum Doctorem non potest dici praxis, vt patuit supra.

Alfonso Tol. in prolog. q. 9. argumento 1.

Secundum argumentum.

26.

Ad secundum argumentum, patet responsio ex supradictis. Concedo enim quòd omnis operatio, ad quam inclinat virtus appetitiua, sit praxis, loquendo de operatione, quæ non est actus intellectus. Dico secundò, quòd virtus appetitiua propriè inclinat ad actum elicitum voluntatis. Operaretur etiam probare, quòd virtus moralis inclinat ad actum studij, vt sic, quia ille actus absolute non diceretur formaliter formalis: quicquid sit, responsio prima magis videtur ad propositum.

27.

Ad primum dico, quòd dilectio finis potest esse praxis, vt patebit à Doctore in *presenti quæst.* Et cum dicit, quòd electio non est respectu finis, negatur hoc. Et sensus illius auctoritatis de electione patebit infra à Doctore. Multi etiam alij vt Gulielm. Ocham, & Gregor. de Arimino arguunt contra eandem definitionem *praxis*. Sed quia eorum argumenta parum differunt à rationibus aliorum supradictis, & ex declaratis supra, facillimè solui possunt. Ideò pro nunc sufficiant quæ dixi.

Gulielm. Ocham & Gregor. de Arim.

Explicat quomodo cognitio practica extenditur ad praxim per duplicem respectum aptitudinalem prioritatis, & conformitatis, & utrumque probat ex Philos. 6. Ethic. Docet etiam practicum, & speculativum non esse essentielles differentias habitus scientia, quia practicum dicitur duos predictos respectus, speculativum eorum privationem, & nec respectus, nec privatio eius possunt esse de essentia absoluti, cuiusmodi est scientia, fundamenta tamen illorum respectuum, & privationis eorum essentialiter differunt.

EX hoc articulo patet secundus. Nam illa extensio consistit in duplici relatione aptitudinali, scilicet conformitatis & prioritatis naturalis. De prioritate patet per illud, quod iam adductum est in primo articulo de 6. Ethic. De conformitate autem habetur ibidem, ubi dicit, quod veritas considerationis practicæ, est confessè se habens appetitui recto. 6. n. 4. 3.

Dixi *aptitudinali*, quia neutra relatio requiritur actualis. Quod autem praxis actualiter sequatur considerationem, quæ conformis sit ipsi considerationi, hoc omnino est accidentale ipsi considerationi, & contingens. Si igitur ab actuali extensione diceretur practica, nulla esset necessariò practica, sed eadem quandoque practica, & quandoque speculativa, quod nihil est: ergo sufficit duplex aptitudinalis extensio, siue aptitudo ad extensionem.

Hoc declaratur, quia communiter conceditur cognitionem practicam extendi ad praxim, ut directivam ad directum, siue ut regulativam ad regulatum. Cognitionem autem esse priorem naturaliter praxi, & conformem, non est esse conformatam praxi quasi prior; sed esse conformativam praxi, quasi posterioris: siue esse cui praxis sit conformanda, quod est cognitionem dirigere & regulare praxim. Vtrum autem sic dirigere, vel conformare sibi praxim sit aliqua efficientia in cognitione, respectu praxi, de hoc 2. 5. dist. secundi libri.

Ex isto secundo patet, quod practicum & speculativum non sunt differentia essentialis scientiæ, vel notitiæ in communi, quæ est quoddam absolutum, quia practicum dicitur duplicem respectum notitiæ aptitudinalem, ad praxim ut ad terminum, speculativum autem, privat illum respectum duplicem: nec respectus, nec privatio eius, est de essentia absoluti, sed est quasi divisio generis per proprias passiones specierum, sicut si dividatur numerus per par & impar, vel linea per rectum & curvum, alicui autem notitiæ convenit practicum per se secundo modo, ex causa intrinseca prædicati in subiecto, alicui speculativum. 7. Practicū & speculativū nō sunt differentia essentialis.

Confirmatur ista ratio. Quia aliqua practica magis convenit convenientiæ essentiali cum scientia aliqua speculativa, quam una speculativa cum alia, sicut magis convenit speculativa Medicina cum practica Medicina, quam Musica cum Geometria. Contrariò, divisio vel distinctio notitiarum ab obiectis est essentialis. Respondeo, verum est, prima distinctio, quæ est secundum essentialem differentiam, est essentialis, & ab obiectis, ut à causis extrinsecis, sed ab eisdem potest esse aliqua distinctio posterior non essentialis. ADDITIO.

COMMENTARIUS.

EX hoc articulo patet secundus. Secundus articulus est, quia dictum est supra quod scientia practica dicitur extensione practica. Queritur modò in isto articulo qualiter dicatur extendi ad praxim. Hic dicit Doctor duo. Primò, quod scientia practica dicitur practica ab extensione aptitudinali, quia videlicet est apta nata extendi ad praxim; siue quia est apta nata dirigere voluntatem in praxim. Et dicit, quod talis extensio, siue directio aptitudinalis includit duplicem habitudinem, siue relationem ad ipsam praxim, videlicet prioritatis, & conformitatis. Prima habitudo patet, quia notitia practica secundum esse est prior ipsa praxi, ut supra patuit. Secunda patet, quia notitia practica est verè relatiua praxi, siue voluntatis, in praxim, ad notitiam ergo practicam requiritur ista duplex habitudo.

De conformitate autem, &c. Quod dicit parum infra. Veritas considerationis practica est confessè se

habens appetitui recto: ly confessè, siue conformiter debet accipi sic: Appetitus rectus, siue praxis recta elicitur à voluntate ad hoc, ut sic recta confessè, id est, conformiter se debet habere considerationi practicæ.

Expono tamen hanc litteram. Cùm dicit, quod *neutra relatio requiritur actualis*, id est, quod actu sit prior, & quod actu sit dirigens, quia tunc notitia non esset practica, nisi actu dirigeret in praxim, & sic quando actu non dirigeret, non esset practica.

Nota, quod aliud est loqui de habitu practico, & actu: actus enim practicus dum est, semper actu dirigit, nisi ponatur impedimentum ex parte potentie dirigibilis, quia dirigere convenit ei necessariò. Non debemus ergo imaginari, quod eadem notitia practica actualis quandoque dirigat, quandoque non, cùm semper, dum continuatur semper dirigat. Habitus vero dicitur actu dirigere, non ex se, quia habitus

Expositio littera.

2. Differentia inter habitū practicum & actum.

Scientia practica duplicè habet habitudinem aptitudinalem.

in se non dirigit potentiam; sed dicitur dirigere in quantum vel inclinat intellectum ad actus similes, ex quibus generatur, vel in quantum causat quantum partialiter huiusmodi actus directiuos. Quando habet ergo actum; actu non dirigit. Si ergo habitus practicus præcisè diceretur practicus, quia actu extenditur, siue actu dirigit, sequeretur quòd idem habitus esset quandoque practicus, & quandoque non, sufficit ergo duplex relatio aptitudinalis.

b *Cognitionem autem esse priorem praxi naturaliter, & conformem*, id est, conformatiuam, seu regulatiuam praxis, non est ipsam esse conformatam praxi; quasi priori, id est, quòd practica cognitio non dicitur practica ex hoc, quòd actu conformetur praxi, quasi priori regulæ, quasi dicatur dirigi ab ipsa praxi, sed est ipsam cognitionem practicam esse conformatiuam praxi, quasi posterioris, id est, quòd cognitio verè practica est propriè regula, & forma directiua, & regulatiua praxis, & sic praxis dicitur simpliciter regulari à tali cognitione, pro quanto praxis conformiter elicitur tali cognitioni practicæ, id est, quia voluntas eo modo elicit praxim, sicut cognitio

practica dicitur esse eliciendum. *Virum autem sic dirigere voluntatem in praxim dicat aliquam efficientiam, respectu praxi*, id est, an cognitio practica sit causa effectiua partialis, vel totalis ipsius praxis, de hoc erit sermo in 2. d. 25. à quo cauetur actus voluntatis, vide ibi.

Ex isto secundo patet, &c. Hic dicit Doctor quòd practicum, & speculatiuum non sunt differentie essentialis scientiæ, vel notitiæ in communi, quæ est quoddam absolutum, vt probat Doctor *quasi. 13. quolib.* Et assignat rationem, quia practicum formaliter dicit illam duplicem relationem, de qua supra. Relatio autem non potest esse differentia essentialis, constitutiua alicuius absoluti, quia tale constitutum esset absolutum, & respectiuum essentialiter. Et speculatiuum dicit negationem illius duplicis habitudinis, siue relationis. Negatio verò non potest esse constitutiua alicuius entis absoluti. Scientia tamen practica constituitur in esse practico per differentiam essentialem, per quam conuenit sibi illa relatio, & specificè constituitur in esse tali, per differentiam essentialem, per quam conuenit sibi illa duplex negatio.

3.

Relatio non potest esse differentia essentialis constitutiua alicuius absoluti.

SCHOLIUM.

Sententia Goffredi tria dicit. Primum, habitus & actus dici practicos ex obiecto. Secundum, hos distinguere essentialiter ex obiecto. Tertium, intellectum dici practicum, non ex obiecto, sed ex fine voluto. Impugnat hanc. Primum, ex duobus locis Philos & responsiones ad hac refellit. Secundum, si intellectus dicitur practicus secundum Goffr. à conditione accidentali habitus, quando scilicet voluntas ordinat actum eius ad aliud, ergo erit talis, quando actus essentialiter est practicus.

8. Goffr. quodl. 10. q. 11.

Circa^a tertium articulum sunt opiniones. Vna est talis, quòd ab alio dicitur intellectus practicus, & ab alio habitus, vel actus. Hoc ostenditur, quia verum operabile & non operabile sunt obiecta specialia formaliter diuersa, idèd per se distinguunt illa, quæ per se respiciunt ipsa, puta habitus, & actus, qui dicuntur practici, quia circa operabile: sed intellectus non dicitur practicus, nisi sit operatiuus, qualis non est, nisi illud quod apprehendit, ordinet ad opus, quod non sit, nisi motus ex appetitu finis; ita quòd practicus intellectus includit in suo actu (non formaliter, vt aliquid de essentia actus, sed connotando) ordinem necessariò ad desiderium finis explicitè, & eorum, quæ sunt ad finem implicitè.

Differentia inter intellectum speculatiuum, & practicum. Text. 43. Cap. 3.

Quapropter^b cum speculabile ordinari ad opus accidat speculabili, licet non accidat ei ordinabile esse, differentia inter intellectum speculatiuum & practicum, inde proueniens, erit accidentalis, & per respectum ad aliquid extra intellectum, licet differentia habituum, & actuum sit formalis secundum differentiam formalem obiecti operabilis, & non operabilis. Vnde in tertio de Anima dicitur, quòd *intellectus speculatiuus & practicus differunt fine*, & ex 6. Ethic. *Bonum intellectus practici est verum confesse se habens appetitui recto*. Exemplum; intellectus speculatiuus apprehendit sanitatem, vt bonum conueniens; appetit verò appetit illam, & sequitur aliquo modo consilium intellectus practici, quòd sanitas est acquirenda. Stante itaque desiderio finis, intellectus practicus ex hoc principio: *Illud, per quod melius potest acquiri, est procurandum*, procedit discurrendo, & terminatur discursus in vltima conclusione consilij, & totus ille discursus, sicut sumit principium ex apprehensione finis desiderati, qui est primum obiectum intellectus practici: ita est, vt ista inuenta, ad finem operetur, & ideo voluntatem finis præsupponit, & ad electionem sequentem consilium ordinatur.

Intellectus practicus quomodo procedat?

9.

Contra hanc opinionem, quæ, vt breuiter dicam, in hoc consistit, quòd distinctionem intellectus practici & speculatiui ponit penes finem, qui accidit obiecto: sed habitus speculatiui & practici differunt penes obiectorum specialium differentiam formalem. Arguitur; quia de habitibus dicitur secundo Met. *Finis speculatiue est veritas, practica autem opus*. Similiter, tunc habitus practicus erit in intellectu speculatiuo, nec intellectus^c illo habitu diceretur practicus; quod videtur inconueniens, quia omni habitu denominatur habens secundum naturam habitus.

Respondet

Respondet ad primum ^d ; quòd scientiæ practiciæ finis est opus in potentia & aptitudine, inquantum eius obiectum est operabile per se : sed obiectum operabile consideratur secundum illum habitum in vniuersali ; quæ consideratio non sufficit ad hoc, vt subiiciatur operationi in actu & in particulari. Et quia actus est melior potentia in bonis, ideò requiritur talis consideratio particularis, & in actu : ista autem est per alium habitum à scientia practica, & iste habitus alius solùm est in intellectu practico.

Ad secundum ^e, dicitur quòd denominatiuè potest dici practicus, non simpliciter, sed secundum *quid*, scilicet intelligendo denominationem fieri ab habitu.

Contrà, igitur habitus & actus practicus possunt esse in intellectu speculatiuo : quia habitus vel actus ex natura sua practicus, potest esse in intellectu sine tali relatione ad actum voluntatis, qualem ponit. Consequens concederet : sed alium habitum poneret posse haberi in intellectu practico ex actibus, non tantum practicis, sed ex actibus intellectus practici generatum.

*Impugnatio
responsionū
Gosfredi
Duplex in
intellectu
habitu.*

Contrà ^f, Habitùs practicus generatus ex actibus practicis, sufficeret ad ea, ad quæ ille habitus generatus ex actibus intellectus practici, dirigeret : quia voluntas imperans considerationi propter talem finem, non dat aliam rationem considerationi in dirigendo, nec per consequens habitui generato ex considerationibus. Item tunc ^g, multa accidentia eiusdem speciei essent in eodem. Non enim propter ordinem voluntatis, & non ordinem potest poni distinctio specifica actus huius, & illius ; similiter nec habitus.

Item tertio ^h, contra opinionem in se, subiectum magis denominatur à per se conditione sui accidentis & essentiali, quàm à conditione eiusdem accidentali : ergo si intellectus potest dici practicus ex conditione accidentali sui habitus, puta ex ordine voluntatis ordinantis actum eius ad aliud, multò magis potest dici practicus ex ordine essentiali actus, quo actus dicitur esse essentialiter practicus. Ideò ab eodem videtur intellectus dici practicus, à quo habitus & actus, licet non ita accidentaliter dicatur illud de habitu & actu, sicut de intellectu, respectu cuius est accidens per accidens.

COMMENTARIUS.

1.
* num. 1.

Circa tertium articulum. In isto articulo Doctor responderet ad secundum quæsitum quod erat : *An scientia practica diceretur practica per se, ex ordine ad praxim, vt ad finem?* Et sensus tituli quæstionis est, videlicet, A quo scientia habet vt dicatur practica. An à fine, an ab obiecto? an ab aliquo alio? & non quæritur hic de principio formali, à quo formaliter dicatur practica : quia certum est quòd scientia practica formaliter, & intrinsecè dicitur practica ab extensione aptitudinali, de qua supra. Sed quæritur hic, à quo scientia habet ipsam extensionem aptitudinalem : siue quid est illud, quod dat scientiæ, vt sit extensua ad praxim? an praxis? an obiectum? an aliquid aliud? Et tandem Doctor concludit, quòd scientia practica, à quo habet entitatem effectiuè, ab eodem etiam habet talem extensionem. Sed quia ab obiecto operabili habet entitatem, ita ab illo habet, quod est esse practicum, & sic secundum Doctorem dicitur practica ab obiecto, circa quod est.

2.
Opinio Gosfredi de fontibus.

Sed antequam prober opinionem suam, prius recitat opiniones varias in ista positione, quarum prima est Gosfredi de fontibus. Et quia positio istius Doctoris est satis difficilis, ideò expono illam, vt faciliùs intelligatur. *Vna est talis, quòd ab alio dicitur intellectus practicus, & ab alio habitus, vel actus.*

Ad quod intelligendum suppono primò secundum istum, quòd intellectus, vt nudus omni cognitione, non dicitur neque practicus, neque speculatiuus, quia est sicut tabula rasa, &c. Secundò suppono, quòd intellectus consideret sanitatem, vt bonum conueniens, &

consideret ens inquantum ens, vel Physicalia, vt huiusmodi ; vel Mathematicalia, vt huiusmodi. Primà consideratio dicitur practica, quia circa operabile. Nam sanitas est verum operabile, quia nata acquiri in nobis. Secunda consideratio dicitur speculatiua : quia circa tantum speculabile, & nullo modo operabile. Nam physicalia, & Mathematicalia, vt huiusmodi, non ordinantur ad opus, id est, quòd consideratio eorum non dirigit voluntatem, vt talia acquirat sibi : nam talis consideratio est sola speculatio illorum. Operabile ergo, vt huiusmodi, & speculabile, vt huiusmodi, distinguunt per se actum practicum, & actum speculatiuum, & ex consequenti habitum practicum, & speculatiuum, qui causantur ex illis actibus. Habitus ergo practicus, & actus dicuntur per se practici ab obiecto operabili. Et habitus speculatiuus, & actus dicuntur speculatiui ab obiecto nullo modo operabili : sed ab obiecto omnino speculabili.

Tertio suppono, quòd intellectus practicus dicitur ab alio practicus, quàm ab illo habitu, vel actu practico. Nam primò intellectus considerat sanitatem, vt bonum conueniens. Secundò, voluntas appetit illam explicitè : & media ordinata ad illam implicitè. Tertio, imperat intellectui, vt discurrat per media, ordinata ad acquisitionem sanitatis, quousque estendat sibi medium conueniens ad sanitatem acquirendam, & sic intellectus tandem inuenit quòd dicta est medium conueniens : talis cognitio, quæ dicitur voluntati, vt eligat dictam, si vult acquirere sanitatem, dicitur practica accidentaliter,

3.

quia ordinat sanitatem ad opus, & accidit sibi sic ordinari: & à tali cognitione, & similiter à cognitione sanitatis, vt actu ordinatur ad opus, dicitur, vel denominatur intellectus practicus. Et hoc est quod dicit, quòd intellectus practicus includit in suo actu, non essentialiter, sed tantum connotando ordinem ad desiderium finis explicitè, & eorum, quæ sunt ad finem implicite, id est, quòd cognitio practica accidentaliter, quæ est cognitio diætæ, ordinat ad sanitatem, vel includit sanitatem, vt suprà, connotando scilicet quòd voluntas velit explicitè sanitatem, & media implicite, &c.

4. b *Quapropter cum speculabile ordinari ad opus, &c.* Dicit, quòd intellectus practicus non dicitur practicus à consideratione sanitatis in se: & non ordinat ad opus, imò, vt sic, dicitur intellectus speculatiuus. Accidit enim sanitati actu non ordinari ad opus: & talis consideratio, quæ est ad sanitatem, cum non ordinatur ad opus, dicitur accidentaliter speculatiua, & ab illa dicitur accidentaliter intellectus speculatiuus. Sed consideratio respectu sanitatis, vt actu ordinatæ ad opus (modo prius exposito) est practica accidentaliter: quia denominatur ab illo, quod accidit sanitati in se, scilicet ordinari ad opus, & tali consideratione dicitur intellectus practicus. Sed habitus, & actus practici, & speculatiui per se distinguuntur penes obiecta formalia per se, quia practicus dicitur ab operabili per se, vt à sanitate, speculatiuus dicitur à speculabili per se, vt ab ente.

c *Nec intellectus illo habitu diceretur practicus, &c.* Dicit enim Doctor quòd videtur inconueniens, quòd aliquis habitus, qui est per se practicus, subiectetur in intellectu, & tamen intellectus ab illo non denominetur practicus, sicut quòd albedo sit in homine, & quòd per illam non dicatur albus.

5. d *Respondet ad primum, &c.* Exemplum: obiectum, à quo denominatur scientia practica, & similiter actus illius scientiæ est operabile per se, vt sanitas in se. Finis illius scientiæ est opus in potentia, quia sanitas est apta poni in opus & ordinari: quòd autem actu ordinetur accidit ei: & consideratio illius obiecti operabilis, vt huiusmodi, & consideratio illius tantum in vniuersali: & talis consideratio non sufficit ad hoc, vt sanitas acquiratur, patet vt suprà, idèd requiritur consideratio particularis, & in actu, quæ est consideratio diætæ, vt suprà. Ista consideratio est per alium habitum à scientia practica, nam est per habitum acquisitum ex actibus practicis accidentaliter, vt dixi suprà. Et ista cognitio, & habitus denominant ipsum intellectum practicum, id est, quòd per huiusmodi denominatur practicus, & hoc tantum accidentaliter, modo præexposito.

c *Ad secundum dicitur, quòd denominatiuè, &c.* Doctor iste dicit, quòd ille habitus, qui est per se practicus, denominat habitualiter ipsum intellectum, in quo est, non simpliciter, sed tantum secundum quid, id est, quòd per illum habitum non dicitur intellectus simpliciter practicus, nec per actum practicum per se dicitur intellectus actualiter practicus, sed tantum secundum quid: sed dicitur simpliciter practicus habitualiter, ab habitu practico accidentaliter. Similiter dicitur simpliciter practicus, & actualiter ab actu practico accidentaliter, vt dixi suprà.

Expono tamen hanc literam de verbo ad verbum. Cum dicit primò, quòd ab alio dicitur intellectus practicus, & ab alio habitus, vel actus practicus, id est, intellectus non dicitur practicus propriè ab habitu, vel actu per se practico, qui habitus, vel actus, per se practicus, dicitur per se practicus ab obiecto per se practico: & à tali intellectus non dicitur practicus, sed ab alio, scilicet habitu, vel actu, puta ab actu accidentaliter practico, vt infrà patebit. Sequitur: quia verum operabile, & non operabile, id est, obiectum per se operabile, siue aptum natum attingi per opus, vt sanitas: & obiectum per se non operabile, id est, obiectum nullo modo ordinabile ad opus, siue nullo modo attingibile, siue acquisibile per opus, vt obiecta per se speculabilia, vt cælum, siue alstra, & huiusmodi; talia obiecta sunt obiecta specialia formaliter diuersa, id est, quòd obiectum ordinabile ad opus, & obiectum nullo modo ordinabile ad opus sunt formaliter, & essentialiter distincta per proprias rationes formales, & specificas, constituentes in tali esse obiectali, scilicet operabili, & speculabili.

Sequitur: Idèd per se distinguunt illa, qua per se respiciunt ipsa, id est, quòd habitus practicus habet ab obiecto per se operabili, quòd dicitur per se practicus: & per consequens habet ab ipso effectiuè, scilicet quòd distinguatur per se ab habitu speculatiuo: & similiter habitus speculatiuus, sicut habet effectiuè ab obiecto speculabili: quòd sit talis, ita effectiuè habet ab ipso, vt per se distinguatur ab habitu practico. Dicit ergo, quòd illa obiecta, scilicet ens verum operabile, & ens verum non operabile, per se distinguunt, scilicet effectiuè illa, id est, habitus, & actus practicos, & speculatiuos, quæ, scilicet habitus & actus per se respiciunt ipsa, scilicet obiecta, & respiciuntur, id est, vel ordinantur, vel causantur ab ipsis obiectis.

Sequitur: sed intellectus non dicitur practicus, &c. Id est, quòd intellectus non dicitur practicus ab illo habitu per se practico, qui per se respicit operabile per se, quia per talem habitum, vel actum non dicitur intellectus operatiuus: tunc enim dicitur operatiuus, quando obiectum, quòd actu apprehendit, puta sanitatem, ordinat ad opus, id est, quòd quando habet cognitionem actu directiuam ad opus, puta ad media ad sanitatem; tunc per illam dicitur operatiuus. Sequitur: quod non sic nisi motus ex appetitu finis, id est, quòd nunquam habetur cognitio medij, ordinati ad finem, puta ad sanitatem, nisi prius voluntas petierit ipsam sanitatem: quia stant tali appetitu imperat intellectui vt quærat media ad illam acquirendam, quibus inuentis, cognitio talium mediorum dicitur verè practica, & per illam intellectus dicitur verè practicus, & verè operatiuus, quia habet cognitionem, actu dirigentem ad opus.

Sequitur: ita quòd practicus intellectus includit in suo actu, scilicet verè practico (qui est cognitio mediorum ad finem) non formaliter, vt aliquid de essentia actus, sed connotando, ordinem necessariò ad desiderium finis explicitè, & eorum, qua sunt ad finem implicite, id est, quòd actus; quo intellectus dicitur practicus, necessariò connotat ordinem ad desiderium finis, id est, quòd voluntas prius vult finem explicitè: & postea; quæ sunt ad finem implicite, prius enim vult sanitatem explicitè, & post media implicite, & idèd imperat

6. *Expositio positionis Gorfedi.*

Obiectum ordinabile ad opus & obiectum nullo modo ordinabile ad opus, sunt formaliter, & essentialiter distincta.

7.

Quomodo intellectus dicitur practicus.

imperat intellectui, vt inueniat media explicite ordinata ad sanitatem: & sic talis ordo: voluntatis ad finem explicitè, & mediorum implicitè includitur in actu verè practico, siue necessariò præexigitur, & talis ordo non est de essentia actus, quia ordo talis ad desiderium finis, &c. est in voluntate appetente, & actus practicus in intellectu, sed tantùm præexigitur: Nisi enim priùs voluntas veller sanitatem explicitè, & media implicitè, non haberetur cognitio medij explicitè, quæ dicitur actus verè practicus.

8. Sequitur: *Quapropter cum speculabile ordinari ad opus accidat speculabili, &c.* Hic non accipit speculabile simpliciter, quod nullo modo ordinabile est ad opus, sed accipit speculabile secundum quid, scilicet pro omni eo, quod actu non ordinatur ad opus: licet tamen sit ordinabile: sic sanitas in se considerata dicitur speculabilis, & accidit sibi, quòd actu ordinetur ad opus: quod tunc contingit, quando voluntas priùs vult ipsam explicitè, & media implicitè, & habita cognitione medij necessarij: tunc talis cognitio est ordinatiua sanitatis ad opus, id est, dirigit voluntatem ad volendum efficaciter medium, per quod acquiritur sanitas: & sic ordinari actu accidit sanitati, ordinabile verò non accidit, sicut actu ridere accidit homini, licet risibile non accidat.

Speculabile accipitur dupliciter.

Videre accidit homini sed non risibile. Differentia inter intellectum practicum, & speculatiuum.

Sequitur: *differentia inter intellectum practicum, & speculatiuum, &c.* Id est, quòd cognitio sanitatìs, vt actu ordinatur ad opus, est accidentalìs, quia respicit sanitatem, non absolute, sed sub isto respectu accidentalì: quod est actu ordinari ad opus, & dicitur practica accidentalìs: & cognitio sanitatìs, vt actu non ordinatur ad opus, est accidentalìs: quia respicit sanitatem sub illo respectu, quod est actu non ordinari ad opus, sicut consideratio hominis sub isto respectu, quod est actu ridere, vel sub isto respectu quod est actu non ridere, est consideratio accidentalìs. Dicit ergo, quòd differentia inter cognitionem, qua cognoscitur, puta sanitas, vt actu ordinatur ad opus, & cognitionem, qua cognoscitur ipsa sanitas, vt actu non ordinatur ad opus, est tantùm accidentalìs, & prima dicitur practica accidentalìs, & secunda dicitur speculatiua accidentalìs, à prima dicitur intellectus propriè, & simpliciter practicus, à secunda verò dicitur speculatiuus tantùm secundum quid, quia per respectum ad aliquid extra intellectum, scilicet per respectum ad ordinem ad desiderium finis explicitè, & eorum quæ sunt ad finem implicitè: & sic dicitur cognitio practica accidentalìs, vel non, includendo talem ordinem, quia tunc est considerare sanitatem, vt actu non ordinatur ad opus.

9. Sequitur: *licet differentia actuum, &c.* Id est, differentia habitus per se practici, & habitus per se speculatiui, differentia scilicet essentialìs, siue formali, accipitur effectiue, scilicet ab objecto per se operabili, & ab objecto per se speculabili, vt supra patuit, & loquitur hic de speculatiuo simpliciter, qui respicit obiectum nullo modo ordinabile ad opus.

Triplex potest intelligi auctoritas Philosophi quòd speculatiuum & practicum differunt sine.

Sequitur: *unde in tertio de Anima, text. comment. 49. dicitur quòd intellectus speculatiuus, & practicus differunt sine: quæ auctoritas potest intelligi de fine remoto: & sic accipitur habitus practicus per se, & speculatiuus per se, & Scoti oper. Tom. V.*

simpliciter, qui differunt sine remoto, scilicet obiectis, quia finis remotus habitus per se practici est verum operabile, & finis speculatiui verum nullo modo operabile. Potest etiam intelligi de fine proximo, & sic habitus accidentaliter practicus respicit verum operabile, vt actu ordinatur ad opus, modo præposito, & habitus accidentaliter speculatiuus respicit verum operabile, vt actu non ordinatur ad opus, vt supra dixi.

Vel potest tertio exponi: quòd habitus verè practicus, à quo intellectus simpliciter denominatur practicus, respicit verum operabile: puta sanitatem, nõ tantùm vt bonum conueniens naturæ, sed vt tale bonum actu ordinatur ad opus: quòd tunc est quando stante desiderio sanitatìs explicitè, & mediorum ad sanitatem implicitè, dicitur voluntati de medio necessariò ad sanitatem: & sic connotat ordinem, de quo supra. Et habitus speculatiuus non per accidens, de quo supra: nec simpliciter speculatiuus, quia talis respicit obiectum nullo modo operabile: sed speculatiuus, secundum quid, licet non per accidens, qui respicit puta sanitatem, vt simpliciter bonum conueniens naturæ. Speculatiuus verò secundum quid, & per accidens respicit sanitatem, vt actu non ordinatur ad opus: actu enim non ordinari accidit sanitati, vt supra dixi. Habitùs ergo propriè, & simpliciter practicus, sed non per se practicus, sed tantùm accidentaliter practicus differt sine ab habitu, secundum quid speculatiuo, licet non per accidens: quia finis practici simpliciter est sanitas, vt actu ordinatur ad opus; & finis speculatiui secundum quid est sanitas, vt bonum conueniens naturæ.

Sequitur: & 6. *Ethic. cap. 3. Bonum intellectus practici est verum, confesè se habens appetitui recto: quæ sic debet intelligi: finis intellectus practici (accipit enim ibi bonum pro fine) est verum, siue ens verum operabile confesè, id est, conformiter se habens appetitui recto, id est, quòd talis finis, puta sanitas est regulatiua, siue conformatiua appetitui recti, id est, quòd voluntas non potest rectè velle, nec rectè imperare potentiis alijs: nisi in eliciendo actum conformetur primo fini, vt regulatiuo remoto, & considerationi finis, vt regulatiuo minis remoto; & considerationi mediorum ad finem, vt regulatiuo proximo: quæ consideratio mediorum dicitur simpliciter practica: & ex multis talibus considerationibus causatur habitus simpliciter practicus. Primum tamen conformatiuum, siue regulatiuum appetitui recti, est finis operabilis, vel consideratio illius finis (quæ dicitur practica per se, & ex multis talibus causatur habitus per se practicus, vt supra dixi, quasi in principio) quia à siue operabili sumuntur principia per se practica, & conclusiones per se practice: & etiam ab ipso sine concluduntur omnia media ad finem ordinata: & cognitio mediorum dicitur simpliciter practica, vt supra dixi. Bonum verò, siue finis intellectus speculatiui simpliciter, erit verum, nullo modo operabile: nec per consequens conformatiuum, siue regulatiuum alicuius appetitui, sed erit præcisè in speculatione talis finis, &c.*

10.

I I. Bonum intellectus practici est verum.

Bonum intellectus speculatiuus erit verum.

Sequitur Exemplum: *intellectus speculatiuus secundum quid tantum apprehendit sanitatem, vt bonum conueniens, id est, quòd apprehensio sanitatìs, vt boni conuenientis, est speculatiua.*

12.

secundum quid : & ab illa apprehensione intellectus dicitur speculatius secundum quid ; & appetitus, scilicet voluntas, appetit illam, vt bonum sibi conueniens, & sequitur aliquomodo consilium intellectus practici, quod sanitas est acquirenda, id est, quod consideratio sanitatis, vt boni conuenientis dicat voluntati, vt velit illam. Et nota, quod consilium intellectus practici (quod nihil aliud est, nisi consideratio practica simpliciter) non est dicere absolute de sanitate : quia de fine non est consilium, sed est dicere de mediis ad sanitatem : consilium ergo intellectus practici est cognitio mediorum ad finem, quæ dicat voluntati, vt si vult sanitatem efficaciter, quod eligat talia media. Et ab ista consideratione dicitur intellectus simpliciter practicus.

Quid sit consilium intellectus practici.

13.

Sequitur : *stante ergo desiderio finis : intellectus practicus, ex hoc principio, scilicet, Illud, per quod melius potest acquiri, est procurandum : procedit discurrendo ; & terminatur discursus in ultima conclusione consilij.* ista enim sunt per ordinem. Primò est apprehensio sanitatis, vt boni conuenientis : & talis apprehensio dicitur speculatiua, secundum quid. Secundò voluntas appetit sanitatem distinctè, & media confuse tantum : quia intellectus ostendit primò, quod sanitas est bonum acquisibile per media. Terriò intellectus habet propositionem quiescentem in ipso, quod illud medium est procurandum, siue efficaciter volendum, per quod melius potest acquiri sanitas. Et licet talis cognitio sit practica, quia tamen non est immediatè ordinatiua ad opus, non dicitur simpliciter practica : nec ab illa dicitur intellectus simpliciter practicus. Quartò voluntas imperat intellectui, vt discurrat per omnia media, & ostendat sibi medium conuenientius. Quintò intellectus sic discurret, & tandem inuenit medio in fine discursus, tunc consulit voluntati, vt eligat tale medium, & illud consilium nihil aliud est, nisi cognitio illius medij, quæ est regulatiua, siue dictatiua voluntati, vt eligat medium tale si vult sanitatem : & talis cognitio, cum sit immediatè ordinatiua ad opus, dicitur simpliciter practica, & ab ista dicitur intellectus simpliciter practicus, vt supra dixi : & nunquam iste nominat intellectum practicum, nisi per huiusmodi cognitionem. Et licet quandoque videatur nominare intellectum practicum ante hanc cognitionem, non tamen nominat ipsum actualiter practicum, nisi habità istà : licet sit practicus ante istam tantum in potentia, & quandoque remota, vt cum tantum considerat finem, & quandoque proxima, vt cum discurret per media.

14.

Sequitur : *Et totus ille discursus, qui scilicet est per media : sicut summus principium ex apprehensione finis desiderari, qui est primum obiectum intellectus practici : patet, quia cognita sanitate, vt bono conueniente, voluntas vult illam, & imperat intellectui, vt inueniat media : tunc intellectus à tali fine, sic desiderato, sumit principium discursus : & vnum principium erit, scilicet illud, per quod sanitas melius potest acquiri, est efficaciter eligendum : stante hoc principio, discurret per omnia media, & ipso inuenit, concludit : sed per hoc medium melius potest sanitas acquiri ; ergo hoc medium est eligendum.*

Et hoc est quod sequitur : *ita vt ista inuenta, scilicet media, ad finem operetur*, id est, quod

intellectus practicus inuentis mediis dicat voluntati, vt eligat illa media, quibus finis acquiritur, & tale dicere est ad finem operari : quia est ordinare media debita ad finem, & idè voluntatem finis præsupponit, scilicet ipse intellectus practicus : & ad electionem sequentem consilium ordinatur, id est, quod intellectus practicus, siue cognitio simpliciter practica, quæ pro tanto dicitur consilium, pro quanto dicat de electione mediorum ipsi voluntati, quæ electio proprie sequitur consilium.

Quid sit dicere.

Contra hanc opinionem. Hic Doctor contra duo arguit. Primò contra illud, quod habitus per se practicus, & per se speculatius, dicuntur tales per se ab obiectis. Contra hoc arguit Doctor, quia secundo Metaphys. text. comm. 2. finis speculatiue, est veritas, practica autem opus : ergo dicuntur tales à fine, non autem ab obiectis. & hæc instantia est tantum ad hominem : quia Doctor vult, quod habitus dicatur per se practicus ab obiecto, & non à fine in ratione finis, sed à fine in ratione obiecti, vt infra patebit : & habet ipsam soluere, scilicet quod finis est duplex, scilicet remotus, qui est obiectum ; & proximus, qui est opus, siue praxis, quæ elicitur circa obiectum : & de hoc infra.

Scitur arguit contra hanc opinionem.

Tamen pro quanto auctoritas est contra opinionem Gotfredi. Respondet ipse Gotfredus distinguendo, quod duplex est opus, scilicet in potentia, & in actu : & vult dicere, quod cognitio per se practica, siue habitus per se practicus respicit obiectum : puta sanitatem, vt est obiectum simpliciter operabile, id est, vt est aptum acquiri per opus, & à tali obiecto dicitur per se practicus : & hoc modo opus in potentia, siue obiectum illud, vt operabile, est finis habitus practici. Cognitio verò, quæ respicit opus in actu, id est, quæ respicit obiectum, puta sanitatem, vt actu ordinatur ad opus (quod tunc fit, quando talis cognitio est respectu medij, vt supra dixi) à tali cognitione dicitur intellectus simpliciter practicus : quia per talem cognitionem dicitur operatius, modo præposito. Prima enim consideratio, quæ respicit tantum sanitatem, vt præcisè ordinabilem ad opus non sufficit, ad hoc, vt obiectum subiiciatur operationi in actu, & in particulari : patet, quia talis cognitio nullo modo dicat de mediis, per quæ obiectum actu acquiritur, siue per quæ finis desideratus à voluntate actu acquiritur : quia ergo actus melior est potentia in bonis (melius est enim simpliciter esse actu iustum, quam potentia) idè requiritur talis consideratio particularis & in actu, id est, quæ dicat de medio particulari, per quod in actu acquiratur finis, qui erat acquisibilis in potentia. Dicitur enim consideratio actualis, & particularis, ex hoc solo, quia dicat de medio particulari, &c.

15.

Finis est duplex Duplex est opus.

Et licet consideratio finis in se sit particularis, non tamen dicat de medio particulari, per quod actu acquiritur finis, idè ponit considerationem medij esse simpliciter practicum, & habitum causatum ex huiusmodi considerationibus esse simpliciter practicum, & à tali dici intellectum simpliciter practicum. Et sic ponit duplicem habitum practicum, scilicet per se practicum, qui respicit operabile, vt aptum ordinari ad opus, & à tali dicitur intellectus secundum

16.

Duplex est habitus practicus.

secundum quid practicus: & practicum per accidens, qui respicit obiectum, ut actu ordinatur ad opus, ut supra exposui; & sic ipsam ponit penes finem, qui accidit obiecto, id est, quod ponit eum circa opus in actu, quod accidit obiecto: accidit enim obiecto sic actu ordinari ad opus, & talis habitus dicitur simpliciter practicus, & ab ipso intellectus simpliciter dicitur practicus. Et hoc est secundum principale, scilicet de habitu simpliciter practico, & de habitu per accidens speculatio, qui respicit finem, qui accidit obiecto, id est, qui respicit obiectum sub illo respectu, quod est actu non ordinari ad opus, ut supra dixi.

17. *Similiter tunc habitus practicum.* Hic Doctor arguit contra aliud, quia Gotfredus dixit, quod intellectus non dicitur practicus ab habitu per se practico, arguit contra, deducendo ad duplex inconueniens. Primum, quod tunc esset habitus practicus in intellectu speculatio, & ratio stat in hoc, quia omnis habitus existens in intellectu, denominat intellectum, ut patet: sed habitus per se practicus est in intellectu, aut ergo talis intellectus denominatur à tali habitu speculatio, aut practicus. Si secundo, haberet intentum. Si primo, ergo ab habitu per se practico denominaretur speculatio, quod est inconueniens. Secundum, quia sequeretur quod habens talem formam non denominaretur à tali forma: & sic habens in se formaliter habitum practicum non denominaretur formaliter practicus, quod est inconueniens.

Ad secundum dicitur. Respondet Gotfredus quod intellectus dicitur denominatiue practicus à tali habitu, non simpliciter, sed tantum secundum quid practicus.

Contra. Doctor arguit contra hanc rationem, deducendo ad inconueniens: quia tunc sequeretur, quod actus per se practicus esset in intellectu speculatio, id est, quod denominaret intellectum speculatio simpliciter, patet, quia intellectus à tali habitu, cum sit vera qualitas simpliciter denominatur: aut ergo simpliciter denominatur practicus, aut simpliciter speculatio, si primo, haberet intentum. Si secundo, sequitur inconueniens, quod ab habitu per se practico dicitur simpliciter speculatio: & quod sequatur, patet, quia si denominatur simpliciter, & per se, denominatur secundum quid practicus: ergo ab illo denominatur simpliciter speculatio: modò actus, vel habitus per se practicus potest esse in intellectu, sine tali relatione ad actum voluntatis, id est, quod potest esse consideratio per se sanitatis in intellectu absque hoc, quod voluntas velit illam explicitè, & media ad illam implicitè. Sed iste Gotfredus consequens concederet, scilicet quod talis habitus per se practicus posset esse in intellectu, absque tali relatione ad voluntatem, sed alium habitum poneret posse haberi in intellectu practico ex actibus, non tamen practicis, sed ex actibus intellectus practici generatum. Habitus generatus ex actibus practicis est habitus per se practicus, qui respicit obiectum per se operabile: & illi actus generantes ipsum dicuntur per se practici, quia respiciunt obiectum per se operabile, & tales actus non dicuntur actus intellectus practici: quia non sunt nati denominare simpliciter intellectum practicum, actus verò intellectus practici, id est, qui nati sunt simpliciter denominare intellectum practicum, sunt illi, qui respiciunt obiectum, ut

Scoti oper. Tom. V.

actu ordinatur ad opus (ut supra exposui,) & habitus generatus ex talibus actibus denominatur simpliciter intellectum practicum.

18. *f Contra, habitus practicum.* Hic Doctor intendit probare, quod habitus per se practicus est sufficiens ad denominandum simpliciter intellectum practicum, quia sufficit ad ea, ad quæ ille habitus generatus ex actibus intellectus practici: patet, quia cognita sanitate, ut bono conuenienti naturæ, potest intellectus à tali fine accipere omnia ordinata ad talem finem (si tamen virtualiter includantur in tali fine, ut infra patebit) absque hoc, quod voluntas eliciat aliquem actum, & posito quod etiam eliciat; tamen ex hoc non dat considerationi aliquam rationem, qua dicitur talis consideratio: patet, quia illam etiam haberet nullo actu voluntatis prius elicitio, & quantum ad hoc discordat Doctor à Gotfredo.

19. *g Tunc multa accidentia eiusdem speciei essent in eodem, &c.* Sed hoc argumentum est tantum ad hominem, qui simpliciter negat duo accidentia, solo numero differentia, posse esse in in eodem: sed hoc non esset inconueniens apud Scotum, ut patet in 5. Metaph. suæ. Aduertè tamen, quod si Gotfredus sic accipit, quod intellectus non dicitur simpliciter, & propriissime practicus, nisi per habitum, vel actum propriissime practicum, quod fit per singularia dictamina, & finis, & eorum quæ sunt ad finem simpliciter dictando, vel de prosecutione, vel fuga, non deuiat à Scoto, ut patet infra. Nam talis cognitio sic in particulari dictata, est propriissime, & completissime practica. Et ultra, si poneret intellectum per se denominari practicum ab habitu, per se practico: licet tamen non ita completè, diceretur practicus à tali habitu: qui est tantum respectu sanitatis, ut operabilis: sed completè diceretur practicus ab habitu, ut supra dicto. Et sic intelligendo denominationem illam, quam vocat secundum quid, dici secundum quid, quia non ita completè facit intellectum practicum, sicut alij habitus. Duo prima argumenta Scoti, scilicet de 2. Metaph. & de denominatione habitus practici non essent contra eum. Sed quia ipse Gotfredus vult, quod talis habitus propriissime practicus habeat hoc per respectum ad voluntatem, &c. Et quia voluntas nihil tribuit cognitioni, nec facit ipsam esse magis, vel minus practicam, idè secundum argumentum est contra eum, scilicet quod ille habitus generatus ex actibus per se practicis sufficeret ad ea, &c. Non vult Scotus quod huiusmodi habitus in se sufficeret: sed quod habita cognitione sanitatis per se ordinabilis ad opus, potest sine actu voluntatis tandem deuenire in verissimam cognitionem practicam, dictando prosequi, vel fugere, & de medijs ordinatis.

20. *h Subiectum denominatur à per se conditione, sui accidentia, essentiali: quam, &c.* Exemplum, magis homo dicitur albus ex ratione per se albedinis, quam ex ratione accidentaliter, competente albedini. Supposito, quod esse per se actum practicum competit actui, ex ratione formalis actus: quia, ut talis actus est per se ab obiecto per se operabili, tunc sicut tale obiectum causat talem entitatem actus, ex consequenti dicitur causare proprietatem illius actus, quod est esse practicum. Esse enim practicum formaliter est à

L 3 ratione

Differentia inter actum practicum & actum intellectus practici.

Quomodo Gotfredus potest concordari cum Scoto.

Opinio Gotfredi.

ratione formali actus, licet effectiue sit ab obiecto. Esse ergo practicum per se conuenit actui, siue habitui per se secundo modo, & consequitur essentia actus, vel habitus. Esse verò practicum, ex hoc, quod talis actus includit ordinem ad voluntatem, finem explicite appetentem, & media ad finem implicite, accidit actui: quia tantum conuenit ei per respectum ad voluntatem,

sic appetentem, & non ex ratione formali ipsius actus, idè intellectus magis debet denominari simpliciter practicus ab habitu per se practico, quod est contra eum, quantum ad hoc: quod non vult intellectum dici per se practicum à tali habitu; sed tantum secundum quid, non tamen concluderet accipiendum practicum magis, & minus completè. Et sic patet.

S C H O L I V M.

Sententia Henrici: habitum & actum esse practicos ex fine. Primò, quia intellectus extensione, scilicet ad opus, fit practicus. Secundò, Medicina diuiditur in practicam, & speculatiuam. Tertio, actus est practicus, quia bonus, vel malus, & hoc habet ex circumstantiis, quarum primaria, est finis. Hanc refutat, probans habitum dici practicum ex obiecto, quia haberet illam extensionem, etiam si finis nullo modo esset amatus. Secundò, si finis, ut habitus consideretur, est effectus habitus: ergo non distinguit eum: si ut cognitus distinguit: ergo ut obiectum. Tertio, moralis scientia non esset practica, & hanc rationem prosequitur, refutando varias solutiones Henrici.

10.
Henric.
quodlib. 8:
9.1.
3. de Anima,
text.
49.

ALiter dicitur^a, quòd illud, à quo habitus & actus dicuntur practici, est finis & extensio cognitionis practice ad praxim, quæ est extensio ad finem. Pro hac opinione sunt auctoritates positæ priùs. Arguitur etiam per rationes sic: Primò, quia aut habitus dicitur practicus ab obiecto, aut à fine. Quòd non ab obiecto, probò; quia intellectus extensione fit practicus: quod non est verum, nisi de eodem intellectu priùs speculatiuo, & postea practico, extenso ad opus: igitur circa idem obiectum potest esse consideratio practica, & speculatiua.

Secundò sic; quia Medicina diuiditur in speculatiuam & practicam: & tamen ipsa est de aliquo eodem subiecto, ut de sanitate, vel de corpore sanabili. Item, actus dicitur practicus, quia bonus, vel malus moraliter: bonitas & malitia moris competunt actui ex circumstantiis: inter circumstantias autem prima, & præcipua est circumstantia finis.

Habitum nõ
dicitur pra-
cticus per
extensionem
actualem
ad praxim.

Contra^b istam positionem, quæro an habitus, & actus dicantur practici propter extensionem actualem ad opus, vel tantum propter extensionem aptitudinalem; non propter actualem, ut habetur in 2. art. & ipsi concedunt: quia tunc faber non actu operans non haberet cognitionem practicam: ergo propter extensionem aptitudinalem; sed aptitudo non conuenit vni naturæ, quæ repugnat alteri, nisi propter aliquod absolutum in tali natura (quia enim hæc natura est talis, idè sibi conuenit talis aptitudo:) igitur præsupponit in ista consideratione aliquam conditionem intrinsecam, per quam sibi conueniat aptitudo talis. Ista conditio considerationis in se est ab aliqua causa eius priore: causæ autem eius priores sunt intellectus & obiectum: ergo sibi conuenit ab aliquo obiecto, vel intellectu: non ab intellectu, quia tunc omnis consideratio esset practica, cum omnes sint in intellectu, & omnium sit vnus intellectus.

Scientiam
dici practi-
cam ab ob-
iecto.

11.
Cap. ult.

Si dicatur^c, quòd etiam finis est causa prior, immò prima inter omnes, secundum Auicennam 6. *Metaph.* & ita ab ipso potest esse conditio talis naturæ, ut ei conueniat talis aptitudo; Contra, finis non est causa, nisi in quantum amatus & desideratus mouet efficiens ad efficiendum: sed aptitudo dicta conuenit considerationi, siue sit finis amatus, siue non: potest enim in intellectu esse talis cognitio, qualitercunque voluntas se habeat, imò etiam si voluntas non esset coniuncta intellectui: & ita à fine, tanquam à finali causa, non conuenit aptitudo ista cognitioni: nihil enim inest ab aliqua causa, quod inest, illà causâ non causante.

Si dicas^d, finis aptus natus est amari antequam aptitudo ista in sit cognitioni. Contra; hoc non saluat propositum: quia effectus nihil habet ab aliquo causante, quia illud natum esset causare, nisi actu causet: ergo cognitio non habet aptitudinem, siue naturam istam, quam consequitur talis aptitudo à fine aptitudinaliter causante, nisi actu causet. Non autem causat actu, ut causa finalis, nisi ut actu amatus, & desideratus moueat efficiens ad agendum.

Finis tri-
pliciter cõ-
sideratur.

Præterea^e, aut finis ut elicited, & habitus extrâ, facit habitum esse practicum; aut finis consideratus, aut intentus. Non ut elicited, & habitus extrâ, quia sic est posterior habitu, & effectus aliquo modo: effectus autem non distinguit causam. Si ut cognitus,

sic habet rationem obiecti, ergo obiectum distinguit. Si autem ut intentus, hoc iam est improbatum, quia naturaliter antequam intendatur est cognitio talis.

Præterea ^f si scientiam esse practicam, & ordinari ad praxim, ut ad finem, conuertantur; ergo moralis scientia non est practica. Consequens est contra Philosophum 1. *Ethic.* & 10. Consequentia arguitur; quia finis eius est felicitas, quæ secundum ipsum 10. *Ethic.* consistit in speculatione, non in praxi.

Cap. 3.
Cap. 11.
Cap. 8.

Si dicatur ^g, quod felicitas est finis remotus, sed finis propinquus est praxis, scilicet dirigere in actum virtutis propter felicitatem. Contrà, ad dirigere non ordinatur necessarium, nisi aptitudinaliter: necessarium autem est practica: ergo hoc erit (secundum dictam responsionem,) quia aptitudinaliter ordinatur ad dirigere, hoc est idem, quod *directivum esse*: igitur est practica, quia directiva; sed esse directivam, & esse practicam idem sunt, ex secundo articulo. Ex dicta igitur responsione sequitur, quod ipsa est practica, quia est practica, hoc nihil est. Item dirigere est actus ^h intellectus, quia eius est habitus, scilicet prudentia, à quo est iste actus elicitus: nullus autem actus intellectus est praxis, *ex primo articulo.*

Idè dicitur aliter ⁱ, quod finis scientiæ moralis, sicut & prudentiæ, est actus virtutis moralis, ad quem ordinatur: & ille actus est praxis.

12.
Henric. in
sum.

Contrà: non omnis cognitionis practiciæ finis est praxis; aliqua enim est intellectio practica respectu praxis potentiæ inferioris, puta appetitus sensitivi, vel motiuæ potentiæ, nullus autem actus potentiæ inferioris est finis actus intellectus: quia nihil ignobilius est per se finis ignobilioris: actus intelligendi est nobilior, & perfectior quocunque actu cuiuscunque potentiæ inferioris sensitivæ.

Dicitur, quod ^k licet intellectio sit nobilior in *esse* naturæ, quàm operatio potentiæ inferioris, non tamen in genere moris: quia melius moraliter est fortiter agere, quàm cogitare fortiter agere.

Contra hoc dupliciter. Primò, quia falsum supponitur. Nam actus potentiæ inferioris non est bonus moraliter, nisi quia conformatur rationi rectæ, ut regulæ suæ: ergo rectitudo rationis est causa bonitatis talis in actu isto, & non è conuerso: sed actum rationis esse sic regulam, est ipsum esse bonum moraliter, sicut intellectio potest esse bona moraliter. Confirmatur, quia prudentia est simpliciter nobilior virtute morali, ut est in appetitu sensitivo: igitur & actus eius, est melior actu illius ut illius: igitur iste, ut practicus (sicut potest intellectio esse practica) est melior illo, ut practico siue bono moraliter.

Ad hominem.
De hoc 1.
d. 40. &
42. & 3. d.
33.
Vide 1.
Ethic. c. 10.

Ex hoc patet ^l, quod probatio de *cogitare fortiter agere*, non valet; quando enim quæritur excellentia vnus ad alterum, non debet comparari optimum ad infimum, sed optimum ad optimum, vel simpliciter ad simpliciter. Sicut ergo est accipere optimum ibi, puta *fortiter agere*, ita est accipere in intellectu dictare secundum prudentiam fortiter agere. Hoc secundum est melius etiam moraliter: quia ut regula habet bonitatem formalem moralem, quæ est rectitudo propria, aliud est tantum bonum materialiter, quia ex se non est bonum moraliter circumscribendo ordinem ad regulam istam, & ad voluntatem imperantem.

Regula
Aristot. 3.
Top. c. 4.
Melius est
dictare se-
cundum pruden-
tiam
fortiter age-
re, quàm
fortiter age-
re.
Distinctio
Henrici nõ
est ad propo-
situm.

Secundò ^m, responsio illa non videtur ad propositum. Quæritur enim vnde intellectio sit practica, non iam supponendo eam esse practicam, potissimè, cum nec supponatur de ipsa prima circumstantia, quæ est finis, sed inquiratur: igitur cum quæritur de intellectu practica, & prima circumstantia, à qua foret practica, ipsa tantum accipitur, ut est illud, quod est in *esse* naturæ: igitur sic distinguere de ipsa secundum bonitatem moris, & naturæ nihil aliud est, quàm præsupponere, quod quæritur, & distinguere aliquid, prout consideratur præcisè sub altero membro distinctionis.

Idè ⁿ corrigitur ista opinio ab aliis, & dicitur, quod habitus dicitur practicus à fine qui est consideratio practica: proprius enim finis cuiuscunque habitus est actus eius. Sed contra illud ^o, si consideratio illa, quæ est finis habitus, est practica, ergo ipsa habet causam, ex qua dicatur practica: aut ergo finem illius considerationis, & hoc iam improbatum est, aut obiectum, & tunc sequitur, quod ipsum obiectum est prior causa, à qua tam habitus dicitur practicus, quàm consideratio ipsa: & tunc habetur propositum, quod ab obiecto tam habitus (licet mediatè) quàm actus dicitur practicus.

Ioan. Rodi-
ton in pro-
log. q. 6. art.
2. sequitur
hanc corre-
ctionem.

1. a **A**liter dicitur. Hæc est opinio Henrici quodlib. 8. quæst. prima, qui dicit, quòd habitus practicus, siue actus practicus: dicitur practicus; ex hoc quòd est extensibilis ad praxim, vt ad finem, quia praxis est vltimus finis, id est, est illud vltimum, ad quod dirigitur notitia practica: & probat hæc opinionem tribus medijs, qui postea soluentur loco suo.

Scot. improbat Henr.

b **Contra istam positionem.** Hic Doctor probat, quòd notitia practica non habeat à praxi quòd sit practica. Et primò, probat sic, quia supra probatum est, quòd notitia dicitur practica propter extensionem aptitudinalem. Aptitudo enim; quæ conuenit alicui naturæ, & repugnat alteri, conuenit sibi per aliquod absolutum, sibi intrinsecum, si talis natura est absoluta, cuiusmodi est notitia, vt patet à Doctore quæst. 13. *Quodlib.* Si verò non est absoluta, conuenit sibi per aliquod intrinsecum: patet dicendo per aptitudines, quæ conueniunt vni, & repugnant alteri. Illud autem intrinsecum communiter est ipsa entitas naturæ, vel aliquid pertinens ad essentiam ipsius. Sed certum est, quòd ex quo talis notitia habet aptitudinem extendendi ad praxim, est verè causata, cum sit qualitas absoluta: vt patet à Doctore supra; ergo & conditio per quam sibi conuenit talis aptitudo, erit causata ab eisdem causis, à quibus & notitia. Sed notitia est causata ab intellectu, & ab obiecto, vt probat Doctor infra, *dist. 3. quæst. 7. & 15. Quodlib.* ergo & aptitudo talis inerit sibi effectiue ab intellectu, vel ab obiecto: non ab intellectu, quia tunc omnis consideratio esset practica, cum omnes sint in intellectu, & omnium sit vnus intellectus; ergo erit effectiue ab obiecto: sic notitia practica denominatur practica (denominatione tamen extrinseca) ab obiecto, à quo dependet in esse, & conseruari; ergo non à praxi; cum praxis sit posterior tali notitia practica.

2. *Difficultas.*

Sed hic oritur vna parua difficultas, quia ex quo notitia practica est effectiue ab intellectu, immò intellectus est principalis causa, vt comparatur ad obiectum imperfectius, vt patet à Doctore infra, *dist. 3. quæst. pen. & alibi sæpe*: ergo talis notitia dicitur practica ab intellectu.

Responsio.

Ad quam respondeo, quòd etsi entitas notitiæ, & quantum ad substantiam ipsius, & quantum ad intentionem, sit principaliter ab intellectu: tamen quantum ad specificationem, puta, quòd dicitur talis, vel quòd distinguatur specie ab alia, habet principaliter ab obiecto. Vnde Doctor dicit infra, *d. 3. quæst. 7.* quòd omnis scientia specificatur ab obiecto: & sic patet ad difficultatem. Et de huiusmodi specificatione vide singularem glossam, quam feci super q. 10. d. 3. 2.

Sciētia quā-
uū sit princi-
paliter ab in-
tellectu, speci-
ficatur tamē
ab obiecto.

c **Si dicatur, quòd etiam finis est causa prior, immò prima inter omnes, &c. vt ei conueniat talis aptitudo:** & sic à praxi, vt à fine notitiæ practicæ, poterit esse talis aptitudo; vel ab aliquo alio fine, accipiendo finem pro causa finali, quæ inter omnes causas est simpliciter prima in causando: ergo talis conditio non erit præcisè ab obiecto.

Contra, Finis non est causa, &c. Hic Doctor arguit, quòd notitia practica non sit practica à fine, siue à causa finali: quod ideò dico, quia infra vult, quòd omnia principia practica sumantur à fine, & per consequens notitia practica dicitur practica à fine, vt patebit: & verum est,

quòd dicitur practica à fine, vt habet rationem obiecti; non autem à fine, qui est causa finalis, quorum differentia infra patebit. Et arguentium Doctoris est satis clarum: quia certum est, quòd causa finalis non mouet efficiens, nisi in quantum amata, & desiderata, siue modò talis finis ametur, siue non ametur: adhuc talis notitia erit practica: ergo ab aliquo alio, quod erit obiectum, circa quod erit talis notitia.

Sed insurgit aliqualis difficultas. Quia certum est, quòd obiectum est per se causa cognitionis, saltem partialis, vt patet à Doctore infra, *dist. 3. quæst. 7.* Et per se causa agit propter finem (vt patet 3. *Physic.*) ergo est impossibile, quòd talis notitia sit effectiue ab obiecto, nisi causa finalis moueat obiectum, vt amata, & desiderata ad producendum huiusmodi cognitionem: ergo talis notitia dependet à fine: hoc idem dico de intellectu. Nec obstat de voluntate, si esset separata ab intellectu, &c. quia intellectus non posset agere per se, nisi propter finem.

Respondeo primò, quòd etsi obiectum non possit agere, nisi propter finem, in quantum amatum, & desideratum: posito tamen quòd talis finis actu non ametur, adhuc obiectum ageret ex necessitate naturæ talem, vel talem notitiam: cum ipsa in essendo non dependeat à fine, vt à causa finali: quia vt sic habet esse tantum secundum quid: & non mouet, nisi tantum metaphoricè, & nullo modo realiter, vt patebit infra, *dist. 1. quæst. 4.*

3. *Difficultas.*

Finis vt causa finalis: non mouet, nisi metaphoricè.

Dico secundò, quòd etiam posito quòd non possit agere, nisi propter finem, tamen talis notitia secundum rem nihil accipit à fine, vt à causa finali: patet, quia finis, qui est causa finalis, tantum mouet efficiens, non causando aliquid in ipso efficiente: quia finem mouere efficiens nihil aliud est, nisi efficiens amare finem, propter quem finem amatum producit talem, vel talem effectum: vt patet à Doctore infra, *dist. 2. quæst. 1.* Nec finis, & efficiens dicuntur causæ essentialiter ordinatæ: quia finis non est causa efficientis, & sic non potest argui, quòd quicquid est causa causæ, est causa causati: quia hoc valet in eodem genere causarum essentialiter ordinarum.

Finem mouere efficiens, est efficiens finem amare.

Dico terriò, secundum aliquos, hic exponentes Doctorem, quòd hic loquitur de praxi, vt de fine, quia talis notitia non dependet à praxi vt à causa finali, nisi vt amato, & desiderato. Siue modò voluntas amet, siue non amet, adhuc talis notitia erit practica ab obiecto. Tum etiam, quia praxis est posterior notitia practica: & sic posset applicari litera sequens, scilicet, *Si dicas, &c.*

Vel potest dici quartò, quòd Doctor loquitur de supposito, producente notitiam practicam, & non de intellectu simpliciter, cum actiones sint suppositorum: quia si tale suppositum, siue actu voluntatis amet finem, siue non amet, adhuc vnà cum obiecto potest producere notitiam practicam. Et sic potest applicari litera sequens de fine aptitudinali, secundum quamlibet responsum. Credo tamen, quòd duæ primæ responsums sint efficaciores.

d **Si dicas, finis est aptus naturæ amari, antequam aptitudo ista insit cognitioni,** id est, posito, quòd finis, vt actu amatus sit posterior notitia practica, & per consequens, vt sic, non sit causa talis aptitudinis in notitia practica: tamen finis,

4.

finis, vt est aptus amari, erit prior, & vt sic erit causa talis aptitudinis. Contrà, quia nihil dicitur causare, in quantum præcisè est aptum natum causare: non enim dicitur calor actum calefacere ex hoc solo, quod est aptus natus calefacere: causa enim in actu simul est cum effectu in actu: & effectus nunquam est in actu, nisi causa sit in actu: vt patet per Philosophum 2. *Physic. text. com. 37. & 5. Metaph. cap. de Causa text. com. 3.* Cùm ergo finis non dicatur actu causa finalis, nisi in quantum est actu amatus ab efficiente, sequitur quod talis aptitudo, siue entitas: cuius est talis aptitudo, non poterit esse à fine, vt apto nato amari: quia vt sic non ponitur causa actualis alicuius effectus.

c Præterea, aut finis, vt elicitus extrà, &c. Nota hoc argumentum, quia est multum efficax. Quia si isti dicant, quod finis scientiæ faciat scientiam practicam. Iste finis potest considerari tripliciter. Vno modo, vt est elicitus, & productus extrà, & sic est posterior scientia practica; modò prius non potest dependere à posteriori in nullo genere causarum, vt patet. Aut iste finis accipitur, in quantum est intentus à producente scientiam practicam: puta in quantum amatus, & desideratus: & hoc improbatum est suprâ, quia siue ametur, siue non, adhuc erit talis scientia. Aut tertio modo consideratur finis, vt cognitus ab intellectu: & sic habet rationem obiecti cognoscibilis. Er sic concedo, quod obiectum circa quod est talis scientia, dicitur finis: & ab ipso fine, vt ab obiecto intelligibili, vnâ cum intellectu, simpliciter dependet scientia practica: specificatur tamen ab obiecto, vt dixi suprâ.

f Præterea si esse scientiam practicam, & ordinari ad praxim, vt ad finem conuertantur. (quia dixit Henricus quod scientia dicitur practica, quia ordinatur ad praxim, vt ad finem, & per consequens scientiam ordinari ad praxim, vt ad finem, dicitur ipsam esse practicam.) ergo illa scientia, quæ non ordinatur ad praxim, vt ad finem, non erit practica: nec per consequens scientia moralis, quæ non ordinatur ad praxim, vt ad finem, maximè secundum ipsum, qui vult, quod respectu finis dicatur practica, vt patebit infrâ. Cùm ergo scientia moralis habeat felicitatem pro fine, ad quem scientia practica non dirigit praxim, videlicet actum voluntatis, vt infrâ patebit, sequitur, quod scientia moralis non erit practica, quod est contra Philosophum *primo Ethic. cap. 3. & 10. cap. 11.* Posuit enim Philosophus felicitatem in sola speculatione substantiæ separata: vt patet 10. *Ethic. cap. 10.*

g Si dicatur, quod felicitas est, &c. Diceret forte Henricus quod scientia moralis non dicitur practica ex hoc, quod sit directiua voluntatis in felicitatem, cùm illa tantum consistat in speculatione: sed dicitur practica ex hoc, quod dirigit voluntatem, vt eligat actus virtutis, qui ordinantur ad felicitatem: sicut media ad finem, & sic dicitur practica ex hoc, quod dirigit voluntatem circa media ad finem.

Contrà. Ad dirigere non ordinatur necessariò, &c. Sensus huius literæ est: Si enim notitiam esse directiuam aptitudinaliter in praxim, & esse practicam sunt penitus idem, tunc quæstio ita erit de notitia directiua, sicut de practica. Sicut enim quæritur à quo dicatur practica, ita quæritur à quo dicitur directiua; & ita probare notitiam esse practicam, quia directiua, est pro-

bate idem per idem. Sicut è contra probare notitiam, à quo habet vt si directiua, quia practica, est probare idem per idem. Et hoc intendit ibi:

h Item. Dirigere est actus intellectus, &c. Omnis enim actus directiuis, vel est causatiuis habitus prudentiæ (vt omnes actus præcedentes habitum prudentiæ) vel est effectus, suo modo, ipsius habitus prudentiæ, vt omnes actus directiui sequentes habitum prudentiæ: de quo magis patebit infrâ *dist. 17.* & certum est, quod omnis actus directiuis in praxim pertinet ad prudentiam. Aduerte tamen, quod si ipse Henricus ponit ipsam *extensionem*, siue ipsum *dirigere*, quod idem est, esse praxim, quæ est actus voluntatis, quia extensio illa tantum pertinet ad actum intellectus; hæc ratio tenet. Si verò acciperet ipsum *dirigere* pro actu intellectus; & praxim pro termino illius extensionis, siue directionis, qui terminus est actus voluntatis; non teneret ratio contra Henricum. Sed ex dictis Henrici videretur Doctor tenere primo modo, non secundo modo. Idèò ratio contra ipsum tenet.

i Idèò dicitur aliter, quod finis scientia, &c. Contra hoc arguit Doctor non negando, quod actus virtutis sit praxis, idem secundum ipsum omnis actus virtutis appetitiuæ sit praxis: sed contra hoc arguit, quod dicit, quod scientia practica ordinatur ad actum virtutis, tanquam ad finem: & arguit ibi:

Contrà: Non omnis cognitionis practica, finis est praxis, puta appetitus sensitiui visiva potentia, &c. vt cùm imperatur aliqua visio à voluntate, regulata à cognitione recta: vel *motiua potentia*: vt cùm imperatur aliquis motus progressiuus à voluntate regulata, à cognitione recta, vt motus ad Ecclesiam. Nullus autem actus potentie sensitivæ est nobilior aliquo actu intellectus, vt patet: quia si potentia est essentialiter nobilior, & eius operatio erit essentialiter nobilior. Et dicit specialiter de actu potentie inferioris, quia de actu voluntatis patet ab ipso in *quarto dist. 49.* quod est nobilior actu intellectus. De actu ergo potentie sensitivæ loquitur. Potest enim esse actus virtutis in parte sensitiva, vt patet à Doctore in *3. dist. 33.* & talis actus erit verè praxis: & certum est quod erit ignobilior notitia intellectiua practica: modò nobilior non potest ordinari ad ignobilius, vt ad finem.

Sed quia Doctor dicit, quod nobilior non potest ordinari ad ignobilius, vt ad finem, propter hoc dictum, vt clariùs intelligatur, distingo de *fine*. Nam primò accipitur *finis*, vt est causa finalis: & hîc potest accipi pro respectu, siue pro reuelatione causantis, & sic non est semper nobilior; vel pro fundamento illius: & tale fundamentum secundum suam entitatem aliquando est nobilior efficiente, & effectui: vt quando volo aliquid propter Deum amatum, & desideratum. Aliquando æquè nobile, vt quando idem est simpliciter efficiens, & finis: vt quando Deus producit effectum propter semetipsum. Aliquando est nobilior efficiente, vt quando homo vult medicinam propter sanitatem amatam: homo enim in se est nobilior sanitate. Dico tamen, quod vbi causa finalis est alia res ab efficiente, quem mouet ad agendum: quantum ad hoc est nobilior efficiente, distincto ab ipsa: quia mouet ipsum ad agendum. Nam mouens, vt huiusmodi est nobilior moto, vt huiusmodi.

Secundò accipitur *finis*, vt est perfectio ordinati

6.
Dirigere est actus intellectus.

Argumentum multum efficax.

5.

Actus virtutis esse potest in parte sensitiva.

7.
Finis dicitur multipliciter.

Finis nõ semper est nobilior efficiente.

8.

nati ad finem, & hoc ut perfectio intrinseca: & hoc modo operationes potentiarum dicuntur finis illarum: *finis* dico perfectio ipsas, & sic intelligitur est finis intellectus, & velle finis voluntatis, & videre finis potentie visus. Et ubi talis finis: distinguitur realiter à potentia secundum suam entitatem, est ignobilior potentia (ut patet) tamen semper est nobilior, in quantum perficitur potentiam: quia perficiens est semper nobilior perfectibili, ut sic. Potest etiam dici nobilior denominatione extrinseca, scilicet in quantum vnit potentiam nobilissimo obiecto, ut cognitio Dei. Et quantum nobiliori modo vnit, tantò nobilior, ut visio Dei in se. Licet ergo homo in se sit nobilior fruitione, qua clarè fruitor Deo: tamen est ignobilior, in quantum perficitur ab ea accidentaliter: & in quantum vnitur per ipsam Deitati.

Tertio accipitur *finis* terminatiue: ut obiecta, quæ terminant operationes potentiarum: & talis in quantum simpliciter terminat, ut huiusmodi est nobilior re terminata, & fortè, quia vt ad operationem quandam perfectionem extrinsecam, quæ est, quòd vna intellectio potest dici nobilior alia: quia terminatur ad nobilior obiectum.

Quarto accipitur pro illo, quod vltimate quietat potentiam, & replet capacitatem illius: & sic dico, quòd talis finis in se aliquando est nobilior potentia: ut Deitas, quæ est ratio formalis quietandi. Aliquando est ignobilior, ut perfectissimus color, qui vltimate quietat potentiam visum: & tamen est in se ignobilior illa: potest tamen dici nobilior in quantum quietans, & satians.

9. Quinto accipitur *finis* pro effectu causa: sicut dicimus, finis efficiens est producere effectum sibi similem. Si efficiens est æquiuocum: finis est ignobilior. Si vniuocum, æquè nobilis.

Sexto accipitur finis, in respectu ad media ordinata ad acquisitionem illius: sicut virtus ordinatur ad beatitudinem, & porio ad sanitate: & hoc modo respectu eiusdem medi dicetur nobilior, & ignobilior. Nam in quantum est id, ad quod ordinatur medium, est nobilior: sed in quantum producitur à tali medio, est ignobilior. In se autem, si medium est causa æquiuoca, est nobilior: si vniuoca est æquè nobilis. Similiter dico de virtute, respectu beatitudinis naturalis: ipsa enim beatitudo, cum sit principaliter bonum commodi, est ignobilior virtute, quæ principaliter est bonum honesti. Hoc patet à Doctore in 2. dist. 36. & in 4. dist. 46. tamen est nobilior in quantum virtus ordinatur ad illam: & sic patet de fine. Licet multa alia essent dicenda, sed prout nunc sufficienter ista. Certum est autem; quòd actus moralis in parte sensitua nullo istorum modorum potest dici finis. Tota enim reuerentia in illo, dependet à reuerentia cognitionis practice.

10. *Dicitur, quòd licet intellectio sit, &c. Contra hoc dupliciter.* Hic Doctor improbat hanc responsionem. Primò, quia falsum supponitur. Supponitur enim, quòd intellectio practica non possit esse bona moraliter. Nam ipsa notitia est reuerentia à qua dependet omnis actus moralis; & hoc diffusè patebit à Doctore infra dist. 17. huius, & in dist. 7. & 40. & 42. & in tertio dist. 33. & in quarto dist. 14. & alibi sæpè.

Confirmatur: quia prudentia est simpliciter nobilior virtute morali, ut talis virtus est in appetitu

sensituo: patet, quia & potentia intellectiva est simpliciter nobilior, ergo sicut habitus est nobilior formaliter alio habitu: ita & actus, sive præcedens habitus, sive sequens erit nobilior actu alterius habitus; ergo actus practicus etiam in esse moris erit simpliciter nobilior actu virtutis in parte sensitua. An modò prudentia sit nobilior virtute morali, ut ponitur in voluntate non est præsentis speculationis: posset tamen absolute dici, quòd virtus moralis in voluntate est simpliciter nobilior prudentia: licet fortè secundum quid posset dici ignobilior, pro quanto dicitur moralis: quia conformis prudentia, de hoc in isto primo dist. 17. & in quarto, dist. 49.

1. *Ex hoc patet, quòd dicitur secundum prudentiam de fortiter agere, id est, cognitio, quæ dicitur de fortiter agere in potentia, supple, sensitua, ut in potentia motiua, est simpliciter nobilior quam fortiter agere: quia fortiter agere non est bonum moraliter, nisi pro quanto sit imperatum à voluntate, conformiter se habente illi cognitioni dictatiue de fortiter agere; & idèd actus perfectè moralis, & formaliter moralis est actus elicitus voluntatis: qui dicitur formaliter moralis: quia primò conformiter elicitor cognitioni reatæ: quæ conformitas est ratio actus moralis, ut infra patebit dist. 16. actus verò moralis in potentia sensitua dicitur tantum materialiter moralis: de quo patebit in secundo dist. 42. & in tertio dist. 34. & in 4. dist. 14. & in quolibet dist. 17. & 18. Et quia dicit Doctor quòd quando queritur excellentia vnus ad alterum, non debet comparari optimum ad infimum, sed optimum ad optimum: fortè esset dubium an infima cogitatio sit formaliter nobilior in esse moris optimo actu morali in potentia sensitua. De hoc aliàs erit sermo: non enim oportet hic multum immorari, cum non sit præsentis speculationis.*

2. *Secundò: responsio illa non videtur ad propositum.* Hic Doctor improbat illam responsionem; in qua dicitur, quòd intellectio est nobilior in esse nature: non tamen in genere moris: quia queritur vnde intellectio sit practica, id est, à quo habet, ut sit practica, non supponendo eam esse practicam: quia nec supponitur de ipsa potentia circumstantia, quæ est finis: sed illa circumstantia inquiritur: & per consequens cum queritur de cognitione practica, & prima circumstantia, à qua foret practica: ipsa tantum accipitur in esse nature, id est, cum queritur, an intellectio talis dicatur practica: & si dicitur practica: à quo fine dicitur practica: patet quòd quando sic queritur, tantum queritur de intellectu in esse nature, non autem de intellectu in esse moris. Si quereretur, An intellectio in esse moris sit practica, & à quo fine sit practica, est querere quod supponitur. Nam cum dico notitia in esse moris, suppono ipsam esse practicam, & suppono circumstantiam finis, à qua dicatur practica. Sicut cum dico: An volitio perfectè moralis sit propter finem? supponitur quod queritur. Nam cum dico, volitio perfectè moralis includit finem, ut primam circumstantiam, & sic est querere quod supponitur. Distingueret enim intellectio practicam in esse nature, & in esse moris, est presupponere quod queritur: quia cum dicitur intellectio moralis, statim supponitur ipsam esse practicam: & vltà est distinguere aliquid, prout consideratur præcisè sub alio membro distinctionis. Nam intellectio, ut practica

Finis potentiarum est actus secundus earum.

Homo potest dici nobilior, ignobilior fruitione Dei.

Finis est potentiam quietare.

Virtus nobilior est beatitudine: quia bonum honesti bono commodi præferitur.

Intellectio practica potest esse bona moraliter.

Inter que debet fieri comparatio.

II.

etica est moralis. Distinguere enim intellectio- nem practicam in esse necessariae, & in esse mor- ris: est distinguere illud, quod praecise conside- ratur sub vno extremo distinctionis. Huius enim distinctionis sunt duo extrema, scilicet in esse na- turae, & in esse moris: sed notitiam esse practi- cam, praecise pertinet ad hoc extremum, quod est in esse moris: & sic patet litera.

n *Ideo corrigitur ista opinio ab aliis.* Hae est opinio Ioan. Rhoditon. qui dicit, quod habitus dicitur practicus a fine: qui est consideratio pra- ctica, id est, quod habitus practicus, causatus ex frequentatis actibus, dicitur practicus a conside- ratione actuali practica.

o *Sed contra illud.* Hic Doctor arguit contra hanc positionem: quia eadem est quaestio de consideratione practica, quae & de habitu practi- co. Quae rit modò Doctor à quo talis considera- tio dicitur practica: aut à fine illius considera- tionis: & hoc improbatum est supra; aut ab ob- iecto, & habetur intentum.

Alfonso Tol. in prolog. quaest. 10. respondet ad rationes Doctoris, quibus probat, quod habi- tus practicus dicitur practicus, non à fine, sed ab obiecto. Et primò negat, quod habitus pra- cticus dicatur formaliter practicus illo duplici respectu, prioritatis videlicet, & conformita- tis aptitudinalis. Dicit enim quod habitus pra- cticus, in quantum practicus est actius, vel fa- ctivus: sed nulla relatio est principium actuum, vel factuum, &c.

Dico quod quando Aristoteles diuidit habi- tum practicum in actuum, & factuum: non in- telligit, quod actius sit verè principium alicui- us operationis: sed sic intelligit, quod habitus practicus actius, idè dicitur actius, quia di- rigit in operationem, quae manet in operante, puta in volitione aliqua, quae manet in volun- tate elicente illam, & dicitur factivus eo, quod dirigit in opus non receptum in agente, sed in passo extrinseco: sicut habitus practicus dirigit, puta ad nauem fabricandam. Dico secundò, quod posito, quod habitus practicus actius sit principium alicuius operationis, saltem partiale:

puta alicuius actus voluntatis, non tamen dicitur actius, in quantum practicus formaliter: quia tunc relatio esset principium operationis realis: sed bene in quantum est quaedam qualitas absoluta, cui inest illa aptitudo prioritatis, & conformitatis, esset actiua saltem partialiter, & hoc sufficit. Non enim habitus practicus, in- quantum practicus est principium alicuius opera- tionis realis: vel in quantum accipitur redupli- ciativè: quia tunc notaretur quod ratio forma- lis practici, quae est illa aptitudo, &c. esset causa inhærentiae huius praedicti: videlicet quod est principium actuum ad subiectum: quod est fal- sum. Sed bene concedimus (sustinendo opinio- nem quod cognitio actualis sit partialis causa actus voluntatis, vt dixi supra) quod habitus, vel actus practicus, vt est quaedam qualitas absoluta, sit principium, &c.

Deinde respondet ad primum argumentum, quod facit Doctor probando, quod talis aptitu- do inest habitui practico ab obiecto, vt à causa efficiente: vt ibi exposui. Et concedit, quod talis aptitudo, id est, habitui per aliquam condi- tionem intrinsecam ipsius habitus: & quod ef- fectivè est ab obiecto. Prima tamen causa est causa finalis, à qua denominatur practicus. Et in hoc parum discrepat (vt credo) ab opinione Do- ctoris, vt supra exposui. Si tamen intelligat quod praecise dicitur practicus à fine: tunc habet re- spondere ad argumenta Doctoris, quae relinquit insoluta, & iudicio meo solui non possunt.

Item Ioan. Tholosanus dicitur Capreolus, niri- tur in q. 2. prolog. soluere argumenta Doctoris, & tantum responder ad aliqua dicta Doctoris, sed minimè rationes principales euacuat: immò, nec tangit. Dicit enim quod prioritas aptitudinalis, & conformitas de qua supra: non sufficiunt ad hoc, vt habitus sit simpliciter practicus: sed requiritur, quod ordinetur habitualiter ad finem: qui sit ope- ratio extra intellectum per voluntatè proponen- tem operari per talem habitum. Sed (vt patet ex supradictis) haec solutio non euacuat rationes Doctoris. Et quia ex dictis supra facillimè respò- detur, ad dicta Capreoli, breuitatis causà tranlico.

Opinio Ioan. Rhoditon in prolog q. 6. art. 2. Varr. lib. 1. q. 4.

12. Alfonso Tol.

Responso.

13.

Capreolus.

Solutio ratio- num.

SCHOLIUM.

Resoluit Doctor tria. Primum, habitum non esse primò practicum à suo actu, quia quandoque principia practica sumuntur à fine praxis, qui est causa prior. Secundum, cognitionem non esse practicam, quia ordinatur ad praxim, vt ad finem, quia finis talem aptitudinem, vt est obiectum includens principia, & mediantibus illis, conclusiones. Præterea, finis nullam dat extensionem, vel aptitudinem, nisi vt amatus: sed priusquam ametur includit talia principia. Tertio, quidquid aliud includeret notitiam illam virtualiter, daret illam conformitatem, etiamsi finis non esset. Tertium, non etiam esse practicam, quandoque à fine, quod obiectum est, patet ex rationibus iam allatis.

Concedo ergo ^a, quod habitus non dicitur primò practicus ab actu proprio, quia ille est practicus à causa priore: nec cognitio aliqua habitualis, vel actualis est per se practica, quia ordinatur ad praxim, vt ad finem. Potest tamen quandoque habere pri- mam extensionem, scilicet conformitatem ad praxim, à fine ipsius praxis: non tamen in quantum est finis, sed in quantum est primum obiectum. Primum patet, quandoque enim prima principia practica sumuntur à fine praxis, & ita ille finis, & causa prima in genere isto, includit virtualiter totam notitiam: & ita ipsa notitia, habet quiditatem suam, & aptitudinem ab illo fine.

Secundum ^b patet. Idè enim finis praxis dat talem aptitudinem; siue naturam habentem talem aptitudinem, quia vt obiectum primum includit principia, & mediantibus illis conclusiones, & ita totam notitiam practicam: non autem in quantum finis.

Tum

13.

Tum quia à fine, vt finis est, nulla natura, vel aptitudo naturalis habetur, nisi vt amato, & desiderato, & sic mouente efficiens. Priùs autem natura quàm ametur, includit talia principia, & conclusiones: veritas enim principij practici necessarii non dependet à voluntate, magis quàm speculatiui, nec conclusiones necessario illatæ ex tali principio. Tum quia quodcunque aliud includeret virtualiter talem notitiam. Eodem modo daret notitiæ conformitatem talem, puta, si ipsa praxis includeret primò in genere isto talem notitiam, vel illud circa quod est talis operatio, sicut quandoque contingit, sicut fuit tactum in responsione ad tertium argumentum in quæstione prima de subiecto Theologiæ. Homo enim fortè est subiectum tam moralis scientiæ, quàm Medicinæ, non autem felicitas, vel sanitas: quia vtriusque finis ratio includitur in ratione illius, circa quod est praxis.

Homo est subiectum moralis Philosoph. quoad animam, & est subiectum medicine quoad corpus, est etiam finis, quia amatur amore amicitia, & concupiscentia. Actus triplex. In materia de virtutibus, & in 2. dist. 7. & 40. & in quodl. 9. 18. & infra d. 17. primi.

Si dicatur, quòd principia prima practica semper sumuntur à fine: ergo semper finis primò includit virtualiter notitiam eorum. Si concederetur consequens, tamen staret quòd non inquantum finis, sed inquantum est obiectum. Et tunc posset dici, quòd homo est finis, tam sanitatis, quàm felicitatis naturalis, vt tangitur in responsione prædicta, sed taliter non est finis proximus praxis. Quòd si negaretur consequens, negandum esset antecedens vniuersaliter sumptum, quod particulariter est verum, vbi scilicet ratio finis non concluditur ex aliquo pertinente ad cognitionem practicam.

Vel aliter posset exponi antecedens sic; prima principia, &c. verum est inter illa, quæ sumuntur ex circumstantiis moralibus præsupposito actu bono secundum genus: quia sic obiectum non est circumstantia. Alio modo accipiendo actum nudè, & sic etiam obiectum est circumstantia. Et ex isto videtur antecedens improbatum. A quo enim sumitur prima circumstantia actus nudè considerati, videtur esse prius quocunque alio: & ita obiectum, à quo specificatur primò actus, vt dicatur bonus ex genere circumstantionabilis vterius aliis circumstantiis, vt sit plene moralis, videtur omnino primum in cognitione practica De hoc non oportet modò profèqui, an concludat, vel non: quia in tertio libro habet locum.

Breuius ergo ad hunc articulum dico, quòd scientia practica non habet primam extensionem sibi competentem à fine, inquantum finis, propter rationes primò adductas.

C O M M E N T A R I V S.

I. Opinio Doctorum à quo scientia dicitur practica.

a **C**oncedo ergo, quòd habitus non dicitur primò practicus, &c. Hic Doctor intendit ostendere, quòd habitus practicus, dicitur practicus à fine ipsius praxis, non tamen inquantum est finis: sed inquantum est primum obiectum. Primum patet, videlicet quòd dicitur practicus à fine. Et similiter secundum patet, quòd dicitur practicus à fine, non inquantum finis, sed inquantum obiectum, vt supra declarauimus.

Et vt clariùs hoc intelligatur pono exemplum, quomodo à fine sumuntur principia practica & conclusiones; & multa ordinata ad finem acquirendum. Deus, qui est finis vltimus hominis, attingibilis per operationem, virtualiter continet hoc prædicatum, quod est *diligibile super omnia*: continet dico, puta per rationem formalem ipsius Dei, tunc sic, ens infinitum est super omnia diligibile. Deus est huiusmodi, ergo. Cognitio entis infiniti est verè practica, vt infra patebit, & cognitio huius principij. *Ens infinitum, est super omnia diligibile, est verè practica, & similiter cognitio conclusionis deductæ: qua cognosco Deum esse super omnia diligibilem, est verè practica, quia directiua in praxim; puta in amorem ipsius Dei.*

Cognitio principiorum conclusionumque practicablem à fine sumitur.

Ex ista conclusione multa alia possunt sequi: vt puta, ergo est ei obtemperandum, ergo est laudandus, & honorandus, & huiusmodi. Et cognitio horum sequentium dicitur verè practica, quia est directiua in praxim, & sic patet, quomodo cognitio principiorum & conclusio-

num practicabilium sumitur ab ipso fine: sic vt talis finis virtualiter includit notitiam tam principiorum, quàm conclusionum, & sequentium ab illis.

Vel ponatur aliud exemplum in scientia morali, quæ est verè practica. Nam finis scientiæ moralis est felicitas naturalis: & sic notitia principiorum practicabilium in scientia morali, sumitur à felicitate naturali, ita quòd felicitas naturalis, vel notitia eiusdem virtualiter includit notitiam principiorum practicabilium, & conclusionum, & omnium deducendorum ex principiis, & conclusionibus in tota scientia morali; & hoc si talis finis non contineatur virtualiter in subiecto scientiæ moralis, quia si ibi virtualiter contineretur, tunc per rationem subiecti continentis, concluderetur finis ille in tali scientia: & sic ab ipso sumerentur omnia principia practica, & conclusiones practiciæ in tali scientia: vt infra patebit præsentis quæstione.

b *Secundum patet*, scilicet, quòd scientia practica sumatur à fine vt habet rationem obiecti: non tamen accipitur à fine vt habet præcisè rationem finis: siue vt habet rationem causæ finalis. Nunc Doctor probat secundum principale, videlicet quòd principia practica, & conclusiones etiam sumuntur à fine, non tamen à fine inquantum finis, sed à fine, inquantum obiectum. Exemplum. Principia practica in scientia morali, sumuntur à felicitate naturali, qui est finis scientiæ moralis,

moralis, sed non sumuntur ab ipsa, in quantum est finis, siue in quantum est causa finalis, quia ut sic, non dicitur finis, nisi in quantum amata, & desiderata à voluntate: sed siue voluntas amet illam, siue non amet, adhuc notitia principiorum practicabilium, potest accipi à felicitate, quia felicitas ut præsens intellectui, virtualiter includit notitiam talium principiorum. Nam ut causa partialis, concurrente intellectu, ut alia causa partiali, talem causat notitiam principiorum, dando ei aptitudinem, de qua supra dixi.

3. Nunc expono literam cum dicit: *Ideo enim finis praxis dat talem aptitudinem, siue naturam habentem talem aptitudinem*: puta felicitas ideo causat talem naturam, id est, talem notitiam habentem talem aptitudinem, puta prioritaris, & conformitatis. Sequitur, *Quia ut obiectum primum includit principia*, id est, quia ipsa felicitas in ratione primi obiecti intelligibilis, virtualiter includit principia practica in scientia morali. Sequitur, *Non autem in quantum finis*, id est, quod felicitas naturalis in scientia morali, non includit principia practica, siue notitiam principiorum, in quantum finis: supple in quantum causa finalis, ut amata, & desiderata à voluntate: & patet, quia priusquam ametur à voluntate, includit notitiam talium principiorum.

Tum, quia quodcumque, &c. Probat enim Doctor quod finis in ratione obiecti, continens virtualiter notitiam talium principiorum: puta felicitas naturalis continens virtualiter notitiam principiorum in scientia morali, dat tali notitiam, quod sit directiva in praxim: & quod det ex hoc quod continet virtualiter probat, quia si aliud à felicitate virtualiter contineret notitiam principiorum in scientia morali, daret tali notitiam directiuitatem in praxim, ergo similiter & finis continens virtualiter huiusmodi notitiam.

4. *Putat si ipsa praxis includeret primò in genere isto talem notitiam, vel illud circa quod est talis operatio*, puta obiectum circa quod est operatio. Sequitur,

Homo enim fortè est subiectum tam moralis scientiæ quam medicinæ, non autem felicitas, vel sanitas, id est, quod respectu medicinæ, homo quantum ad corpus est subiectum medicinæ; quia virtualiter continet notitiam eorum quæ in medicina considerantur. Nam per corpus humanum, sic, vel sic mixtum concluditur talis, vel talis sanitas. Et sic ratio sanitatis, vel notitia eiusdem, virtualiter continetur in corpore humano. Similiter homo, quantum ad animam, fortè est subiectum scientiæ moralis, quia virtualiter continet notitiam eorum, quæ in scientia morali considerantur, & etiam finis scientiæ moralis concluditur per rationem hominis, quoad animam: quia enim homo vivit animâ intellectivâ, ideo ratione animæ congruit sibi talis, vel talis felicitas. Et sic ratio finis vtriusque, id est, scientiæ moralis, & medicinæ includitur in ratione illius circa quod est praxis, scilicet in ratione hominis, circa quem, siue propter quem elicitur vltimatè praxis: ita quod respectu scientiæ moralis duplex est finis, scilicet proximus, & remotus. Proximus est felicitas naturalis, propter quam homo elicit actum virtutis. Finis vero remotus, est ipse homo, ad quem vltimatè ordinatur ipsa felicitas, ut supra patuit in questione de subiecto Theologiæ. Similiter respectu

Scoti oper. Tom. V.

medicinæ duplex est finis, proximus ut sanitas: remotus, ut homo.

c *Si dicatur quod principia prima practica semper sumuntur à fine, &c.* Et quia Doctor videtur declinare ad hoc, quod notitia principiorum, & conclusionum practicabilium in aliqua scientia, non sumitur semper à fine talis scientiæ, sed aliquando à subiecto illius, ut patet de medicina, & scientia morali, & per consequens finis in tali scientia non includit virtualiter notitiam talium principiorum: ideo hic arguit quod finis scientiæ practicæ includat virtualiter notitiam principiorum, & conclusionum practicabilium, & arguit sic: Prima principia practica semper sumuntur à fine, ergo semper finis primò includit virtualiter notitiam principiorum.

Respondet ibi: *Si concederetur consequens*. Dicit quod potest concedi consequens, & antecedens: videlicet, quod prima principia virtualiter includuntur in ipso fine, non in ratione finis, sed in ratione obiecti, & tunc respondet tacitæ obiectioni, quia dictum est parum supra, quod homo quantum ad animam virtualiter continet notitiam principiorum, & conclusionum in scientia morali, ergo finis scientiæ moralis, cuiusmodi est felicitas, non continet talem notitiam. Dicit quod finis continet, & si non proximus, saltem remotus, & sic homo in scientia morali dicitur finis remotus, & continet non in ratione finis, ut dixi, siue in quantum finis, sed in ratione obiecti, siue in quantum obiectum.

Quia si negaretur consequens, scilicet hoc, ergo semper finis primò includit virtualiter notitiam eorum.

Negandum est antecedens vni vrsaliter sumptum, scilicet hoc: Prima principia practica semper sumuntur à fine.

Quod particulariter est verum: vbi scilicet ratio finis, non concluditur ex aliquo pertinente ad cognitionem practicam.

Sensus huius literæ est: Si teneatur, quod principia practica, sumantur à fine scientiæ practicæ, loquendo de fine praxis proximo, & non remoto. Dicit Doctor quod hoc antecedens, est particulariter verum, quando scilicet ratio illius finis non includitur virtualiter in aliquo pertinente ad cognitionem practicam, sicut patet in exemplo prius posito. Principia enim practica in scientia morali non sumuntur primò à fine proximo illius scientiæ, puta à felicitate naturali: sed sumuntur ab ipso homine, quo ad animam, quia notitia talis finis proximi virtualiter includitur in ipso homine, & per consequens scientia moralis practica, concluditur ex ratione hominis. Vbi verò finis scientiæ practicæ non continetur virtualiter in aliquo pertinente ad scientiam practicam, tunc principia practica in tali scientia sumuntur à tali fine. Et ideo hoc antecedens est tantum particulariter verum: quod principia practica sumuntur à fine, quando scilicet talis finis, non includitur virtualiter in aliquo alio pertinente ad scientiam practicam. Et sicut antecedens est particulariter verum, ita & consequens.

Vel aliter posset exponi antecedens sic: Prima principia practica semper sumuntur à fine, &c. Pro intelligentia huius literæ pono exemplum de actu nudo, & circumstantionato, & accipio istam propositionem: *Bonum est diligendum*. Dilectio boni potest considerari nude, ut scilicet

5.

6.

7.

Actus nudus quid. Actus circumstantionatus.

Homo quomodo dicatur subiectum medicinæ & scientiæ moralis.

Finis proximus, & remotus.

est tantum quædam dilectio, non considerando super quod obiectum transeat. Secundò, talis dilectio potest circumstantionari circumstantia obiecti: quod fit quando transit super debitum obiectum: puta super bonum: & sic dicitur bona circumstantia ex genere. Si verò transiret super malum, diceretur mala ex circumstantia ex genere: quia transit super obiectum indebitum. Et de hoc vide prolixè in secundo distict. 7. & in Quodlib. quest. 8. Tertio, talis dilectio, quæ est bona ex genere, debet circumstantionari circumstantia finis: quæ est prima inter omnes circumstantias, præsupposita circumstantia ex genere, ut patet à Doctore in 2. dist. 40. Et sic ulterius talis dilectio potest circumstantionari aliis circumstantiis, puta circumstantia causæ, loci, temporis, modi, &c. Dicit ergo Doctore quòd cognitio, siue notitia præcedens dilectionem ut praxim, si talis cognitio dicat absolute dilectionem esse elicendam: talis cognitio non est propriè practica: quia nec talis dilectio est propriè praxis. Si verò dicat dilectionem ex genere: tunc dicitur practica: quia directiua in praxim, puta in dilectionem transeuntem super debitum obiectum. Et quòd sic dicit, habet ab obiecto super quod transit talis dilectio. Si verò dicit bonum esse diligendum propter Deum: ita quòd dicit de circumstantia finis, tunc rectitudo illius notitiæ erit à fine. Et hoc est quod dicit Doctore hic.

8. Expono tamen aliquantulum literam. Cùm dicit, *Prima principia practica sumuntur à fine*: verum est inter illa quæ sumuntur ex circumstantiis

moralibus, præsupposita circumstantia ex genere, id est, quòd illa principia practica, siue cognitio talium principiorum, quæ dicat praxim esse elicendam cum aliis circumstantiis, præter circumstantiam ex genere: quòd talis cognitio semper sumitur à fine. Nam præsupposita circumstantia ex genere, quæ est circumstantia obiecti debiti: prima circumstantia, saltem primatate perfectionis, & intentionis, est circumstantia finis: loquendo ergo de actu bono secundum genus, sic obiectum est circumstantia, imò prima circumstantia. Sed præsupposita ista circumstantia, & loquendo de aliis circumstantiis, obiectum non est circumstantia: ut patet. Sequitur, *alio modo accipiendo actum nudè sic obiectum est circumstantia*, id est, quòd actus ut nudè consideratus, est primo circumstantionabilis circumstantia obiecti, ista enim est simpliciter prima, & necessariò præsupponitur omnibus aliis; si enim actus non transiret super debitum obiectum, nunquam posset esse perfectè moralis, quacunque alia circumstantia posita.

Ex hoc videtur amecedens improbatum, videlicet quòd principia practica: siue cognitio talium semper sumitur à fine: patet hoc esse falsum, quando cognitio simpliciter dicat de prima circumstantia, quæ est circumstantia obiecti, talis enim cognitio sumitur ab obiecto: quia obiectum dicitur prius quocunque alio: & per consequens prima dictatio est à circumstantia obiecti: obiectum enim causans partialiter talem notitiam, dat ei illam aptitudinem ad reuelandum de prima circumstantia: & patet litera.

S C H O L I V M.

Quoad secundam questionem positam num. 2. tenet cognitionem non dici practicam ex ordine ad praxim, ut ad finem, sed habet relationem conformitatis, seu rectitudinem ab obiecto; & relationem prioritatis ex ordine potentiarum, & quòd cognitio conformis sit prior, habet simul ex ordine potentiarum, ex obiecto, & ratione potentia practicanis (id est, voluntatis aliunde regulabilis:) nam si obiectum determinet ad cognitionem rectitudinis prius naturaliter, quàm voluntas velit, & hæc sit regulabilis, illa cognitio præcedit praxim, & iuxta eam dirigenda est. Quòd si rectitudo illius cognitionis dependeat ab actu voluntatis, erit contingenter practica, potens non esse recta, sed erit necessariò determinatiua rectitudinis illi voluntati, à qua non dependet, ut in exemplo de colendo Deum in Eucharistia.

14. Relatio duplex, prioritatis, & conformitatis.

EX hoc patet solutio secundæ quæstionis propositæ, cuius teneo partem negativam: sed primam relationem, scilicet conformitatem habet per se ab obiecto, quod vel est rectitudo praxis, vel aliquid virtualiter includens ipsam rectitudinem: & ideò cognitioni illi praxis est conformabilis, ut sit recta, quia cognitio est talis cognitio.

Sed de alia relatione, scilicet de prioritate, est dubium, unde conveniat cognitioni. Dico quòd praxim necessariò naturaliter præcedit aliqua cognitio, sicut patet ex 1. art. & secundum hoc, praxi convenit posterioritas, & cognitioni prioritas, ex ratione potentiarum ordinarum naturaliter in agendo, scilicet intellectus & voluntatis. Sed non semper ista intellectio prior est practica, sed tantum quando est determinatiua rectitudinis respectu ipsius praxis: & hoc vel formaliter, vel virtualiter. Quando autem in apprehensione prævia nulla est determinatio formalis, vel virtualis de rectitudine praxis; licet ibi sit prioritas, tamen tunc deficit conformitas: quia ipsa non est cui debeat praxis conformari, ut sit recta, quia nihil determinatè ostendit de rectitudine praxis. Quando etiam in apprehensione prævia est determinatio de rectitudine praxis, sed potentia, cuius est praxis, non est aliquo modo determinabilis aliunde; tunc illa cognitio, licet determinatiua, non est conformatiua praxis: & ideò non habet conformitatem priorem in ratione regulæ dirigentis, nec sic est plenè practica.

Vnde habet cognitio, quòd sit prior praxi?

Potest igitur dici, quòd licet absolute ex natura intellectus & voluntatis sit cognitio prior: tamen quòd cognitio conformis sit prior, hoc est simul ex obiecto, & ordine

dine potentiarum, & ratione potentiz sic practican- tis, scilicet voluntatis, quæ sit aliquo modo regulabilis aliunde. Nam si obiectum determinet intellectum ad cognitionem rectitudinis, prius naturaliter quàm voluntas velit, & voluntas sit aliquo modo regulabilis aliunde; non tantùm apprehensio præcedit praxim, sed apprehensio conformis. Hoc autem accidit quandocunque determinata rectitudo praxis est cognoscibile necessarium, siue ut principium per intellectum, siue ut conclusio per scientiam.

Hac autem, quæ iam dicta sunt, de hoc videlicet, unde duplex relatio, scilicet conformitatis, & prioritatis conueniat notitia practica, intelligantur generaliter, nisi oporteat pro intellectu diuino aliquid addere, videlicet, quòd potentia practicans, cuius praxi notitia conformis est, prior sit aliquo modo determinabilis aliunde, siue alij tanquam regule conformabilis in agendo. Quòd an requiratur ad talem notitiam, vel non, tangetur in responsione ad quartam obiectionem, quæ fit contra solutionem questionis principalis.

ADDITION.

Quando autem rectitudo determinata contingenter conuenit praxi, tunc non est obiectum aliquod determinans intellectum ad cognitionem rectitudinis determinatæ, antequam voluntas velit: & hoc loquendo de intellectu, & voluntate in communi. Nam illud contingens non determinatur ad alteram partem, ante omnem actum voluntatis. Comparando tamen in speciali ad intellectum hunc, & voluntatem hanc istam praxim potest præcedere cognitio conformis, quam præcedit cognitio determinatiua rectitudinis: & quam non, non. Non potest autem præcedere in omni intelligente, sed in illo solo, cuius voluntas non est primò determinans rectitudinem illi praxi. Exemplum prædictorum, rectitudo huius praxis, *amare Deum*, recta est, & necessaria, & includitur virtualiter in ratione Dei. Hanc praxim in quocunque, non tantùm nata est præcedere simpliciter apprehensio, sed etiam conformis apprehensio, cui scilicet praxis est conformanda, ut sit recta.

15.
Rectitudo contingens conuenit praxi, quando dependet cognitio praxi ab actu voluntatis, quo secluso, non esset determinatiua rectitudinis.

Ex obiecto igitur, quod est primò ex se determinatiuum intellectus ad notitiam rectitudinis determinatæ ipsius praxis, & ex ordine intellectus & voluntatis in operando, habetur hæc notitia prior praxi & conformis, & ita in qualibet alia, cui conuenit necessariò rectitudo determinata. Sed rectitudo huius praxis, scilicet *colere Deum in sacrificio altarum*, est contingens, quandoque enim est actus rectus, ut modò, quandoque non, ut in veteri Testamento. Ideò non est aliquod obiectum determinatiuum intellectus ad notitiam huius rectitudinis ante omnem actum voluntatis, & ideò nec ista præcedit ut conformis, omnem actum voluntatis, alicuius tamen præcedit, puta illius solius; quæ non primò determinat rectitudinem huic praxi, qualis est voluntas humana: hæc enim rectitudo determinatur à voluntate diuina acceptante nunc talem cultum, & aliàs non.

COMMENTARIUS.

1. a **E**X hoc patet solutio secunda questionis propositæ, *scilicet, cuius tenore parte negatiua*: videlicet, quòd scientia practica non sumitur à fine, in quantum finis: ut supra patuit. Sequitur, *Sed primam relationem, scilicet conformitatem, habet per se ab obiecto, quòd vel est rectitudo praxis (supple formaliter) vel aliquid virtualiter includens ipsam rectitudinem.* Nam propriè loquendo de cognitione practica, quæ est notitia conclusionis practicæ, habet duplex obiectum, scilicet complexum, & incomplexum. Complexum est ipsa conclusio. Incomplexum est subiectum conclusionis. Et sic conclusio, puta ista, *ergo proximus est diligendus*; potest dici rectitudo formaliter, quia notitia quæ immediatè terminatur ad illam conclusionem, dicitur directiua praxis, & obiectum dicitur rectitudo virtualiter, quia virtualiter continet huiusmodi notitiam: & dicitur formaliter rectitudo; quia terminatur ad conclusionem: ita quòd non dependet à conclusione, nec in esse, nec in fieri, sed tantùm formaliter terminatur ad ipsam: quia verò talis notitià virtualiter continetur in obiecto: sequitur quòd erit virtualiter rectitudo. Est enim talis notitià formaliter recta, cum talis rectitudo sit formaliter in tali notitia, & formaliter denominet ipsam, sed dicitur virtualiter rectitudo, quia talis rectitudo est ab ob-

Obiectum complexum, obiectum incomplexum.

Scaris oper. Tom. V.

iecto partialiter causante talem notitiam, & rectitudinem eius.

Et ideò cognitioni illi, (quæ supple est recta, vel virtualiter, vel formaliter,) *praxis est conformabilis, ut sit recta; quia cognitio est talis cognitio, supple cognitio dicitur formaliter rectitudo, quia est talis cognitio, puta conclusionis cognitæ, vel virtualiter rectitudo, quia talis obiecti cognitio, quòd virtualiter continet huiusmodi notitiam, & rectitudinem eius.*

b *Sed de alia relatione, &c.* Dicit Doctor quòd quamvis rectitudo notitiæ practicæ sit ab obiecto, aptitudo tamen prioritatis non videtur esse ab obiecto, sed magis ex ordine potentiarum, quia voluntas non potest elicere praxim, nisi præsupponat cognitionem directiuam.

Sed non semper ista intellectio, &c. Dicit Doctor, quòd non omnis intellectio, quæ est prior praxi elicienda, dicitur verè practica, sed tantùm illa intellectio, quæ est directiua in praxim, siue illa intellectio, quæ est rectitudo praxis, siue virtualiter, ut supra dixi.

c *Quando etiam in apprehensione praxi est determinatio, &c.* Dicit Doctor quòd loquendo de notitia propriè practica, requirit has conditiones, scilicet quòd sit prior praxi; secundò

2.

3.

Tres conditiones cognitionis practicae.

quod ex se sit conformatiua, & directiua in praxim: & tertio, quod respiciat voluntatem: quæ est apta nata determinari, & dirigi à tali notitia respectu praxis. Et hoc idè dicit Doctor, fortè respectu voluntatis diuinæ: quia etsi aliqua cognitio in intellectu diuino sit prior praxi, & quantum est ex parte sua sit directiua praxis: forè tamen voluntas diuina, non est determinabilis, nec dirigibilis: & sic talis notitia, non diceretur plenè practica.

d. *Potest igitur dici, quod licet absolute ex natura intellectus, & voluntatis sit cognitio prior, tamen quod cognitio conformis sit prior: hoc est simul ex obiecto, & ordine potentiæ.* Nam ex ordine potentiæ habet, quod dicatur prior conformatiua: & quod sit verè conformatiua: hoc habet ab obiecto, & tertio quod dicatur verè conformatiua ex ratione potentiæ sic practicanis, scilicet voluntatis: quæ sit aliquo modo regulabilis aliunde.

4. *Hoc autem accidit, quandoquæ determinata reſtitutio praxis, est cognoscibile necessarium, &c.* Cognoscibilia practica, & necessaria, sunt complexa necessaria: & istorum quædam sunt principia per se nota: quædam sunt conclusiones. Exemplum primi. *Summum bonum est super omnia diligendum.* Exemplum secundi. *Ergo Deus est summe diligendus:* & hæc cognitio dicitur practica respectu alicuius principij practici per se noti necessarij, vel conclusionis practicæ necessariæ. Sed cognitio principiorum dicitur intellectus, vt patet 1. Post. Cognitio verò conclusionis dicitur scientia: vt patet ibidem.

Nota de reſtitutione praxi.

e. *Quando autem reſtitutio determinata, contingenter conuenit praxi.* Hæc litera stat in duobus dictis, vel in tribus. Primum quod aliqua reſtitutio conuenit praxi necessariò: sic intelligendo, quod talis notitia, vnde quæ sit causata, de necessitate est reſta: vt notitia huius. *Bonum est diligendum:* siue *Deus est diligendus,* dicitur necessariò reſta: quia stante tali notitia pro quocunque tempore, sic necessariò est reſta, quod praxis conformiter elicit erit necessariò reſta: & hoc contingit quod sit necessariò reſta, quando talis reſtitutio causatur ab obiecto: siue à fine in quantum habet rationem obiecti, tale enim obiectum causans talem notitiam, necessariò causat talem reſtitutionem.

5. Secundum dictum, quod reſtitutio scientiæ

practicæ, aliquando dicitur contingens: quia talis reſtitutio potest inesse, & non inesse: & hoc contingit, quando reſtitutio illa non est ab obiecto: sed ab aliqua voluntate sic contingenter determinante. Exemplum cognosco quod adultera rectè debet lapidari, quia hoc est statutum à legislatore: talis notitia dicitur esse reſta ex hoc quod dicit conformiter legislatori: non tamen necessariò reſta: patet, quia si legislator statueret adulteram non esse lapidandam, cognitio dicitans ipsam esse lapidandam, non esset reſta. Breuiter ergo dico, quod omnis reſtitutio, quæ est à voluntate determinante contingenter dicitur contingens.

Ex his elicio duo corollaria. Primum quod notitia practica, quæ dicit obseruantiam præceptorum primæ tabulæ, est necessariò reſta: quia illa reſtitutio sumitur ab vltimo fine in quantum habet rationem obiecti. Et idè Doctor *in tertio dist. 37.* dicit quod Deus, non potest dispensare contra principia practica per se nota: nec contra conclusiones deductas ex talibus principiis: & sic præcepta primæ tabulæ sunt de lege naturæ propriissimè sumpta, vide ibi.

Primum corollarium.

Secundum est, quod notitia practica circa omnia præcepta secundæ tabulæ non est de necessitate reſta: quia talis notitia sic reſta non sumitur ab obiecto necessariò sic causante: sed à voluntate diuina, contingenter dante talem reſtitutionem. Idè enim obseruantia præceptorum secundæ tabulæ dicitur reſta, quia sic determinatum à voluntate diuina: & si contrarium determinasset, talis notitia non diceretur reſta.

Præcepta prima tabulæ sunt de lege naturæ.

Tertium est quod notitia, puta præceptorum secundæ tabulæ, dicitur reſta contingenter, & determinatiua praxis, & hoc loquendo de intellectu in communi, & voluntate in communi: quia hoc non est verum de quocunque intellectu, & de quacunque voluntate. Nam talis notitia, vt est in intellectu humano, dicitur reſta, & conformatiua praxis eliciendæ à voluntate in eodem supposito: vt verò talis notitia est in intellectu diuino, non dicitur directiua voluntatis diuinæ in praxim eliciendam ab ipsa: patet, quia tota reſtitutio præceptorum secundæ tabulæ est à determinatione diuinæ voluntatis, præcedente cognitionem talium præceptorum: & sic patet litera Doctoris.

6.

S C H O L I V M.

Quoad primam questionem ponit primam sententiam Henrici, qua tenet Theologiam absolute esse speculatiuam, quia actus voluntatis quo se vnit fini Theologia; & non indiget vlla directione, sed tantum ostensione obiecti, quia non potest errare circa finem, licet actus circa media directione indigeant, quia in eis errari potest. Hanc refutat Doctor ducendo rationem eius ad oppositum quadrupliciter, & clare soluit eius argumenta.

16. *Henric. in sum. art. 9. q. 2. in sol. ad 3. art. & Quodlib. 8. q. 9. Hic dimisit Doctor spiritum vacuum in originali suo.*

His visis ^a, respondendum est ad primam questionem, vbi sunt quinque viæ tenentes partem negatiuam questionis. Vna dicit, sic declarando. Duplex est actus voluntatis, vnus perficiens voluntatem, alius qui perficitur à voluntate. Primus actus est respectu finis, & est operatio perfecta, quam intra se voluntas elicit, & quâ fini vltimò se vnit. Secundus actus est respectu eorum, quæ sunt ad finem, vnde est actio bona, quâ voluntas extra se in aliud tendit: sicut est quælibet actio directiua in finem. In primo actu non indiget voluntas directiuo, sed sola obiecti ostensio sufficit. Talis autem actus ad sciētiam simpliciter speculatiuam pertinet: in ipso enim est speculatio solummodo, vt voluntati obiectum suæ operationis perfectè ostendat, vt in ipsum statim perfectâ opera

operatione tendat. In alijs autem actu voluntas indiget directiuo : & hic ad scientiam practicam pertinet, quia in ipso est speculatio, ut actionem dirigat, quod est proprium practicæ. Actus autem qui perficitur à voluntate, non est finis huius scientiæ, nisi finis sub fine : sed alius, qui perficit voluntatem. Et ex hoc habet ista scientia, quòd perfectissimè sit speculatiua, quia actus principaliter intentus in ista scientia, est actus voluntatis circa finem, in quo non indiget directiuo, sed tantum ostensione obiecti : ergo non est practica, sed speculatiua, cum in actu suo principali non indigeat directione.

Pro hac via est auctoritas Augustini in serm. de Iacob, & Esau : *Omnia* (inquit) *opera nostra sunt, ut mundetur oculus, quo videatur Deus.* Item, potest argui sic, non requiritur directiuum, ubi non potest esse error : scientia practica est directiua : igitur scientia beatorum non est practica, quia beati errare non possunt : ergo nec nostra est practica, quia est eadem cum illa beatorum. Item, potest argui sic, secundum intellectum istius alibi ; quia Deus non habet scientiam practicam : maxime autem habet istam, vel solus : ergo, &c.

Contra hoc sic arguitur ^b, primò rationem positionis eorum duco ad oppositum quadrupliciter. Primò sic ; etsi voluntas non potest errare circa finem in vniuersali ostensum, potest tamen secundum eos errare circa finem in particulari ostensum : ergo ad hoc, ut rectè agat circa finem particulariter ostensum requiritur directiua ostensio. Ostensio autem finis in Theologia est finis, non in vniuersali, sed in particulari, quia ad Metaphysicum pertinet illa ostensio in vniuersali. Vnde si beati errare non possunt circa obiectum Theologicum absolutè : in aliquo actu tamen possunt : ergo necessariò habent cognitionem directiuam respectu alicuius actus circa obiectum Theologicum.

Præterea ^c, Habitus directiuus non ponitur propter substantiam actus, sed propter circumstantiam : sicut temperantia non ponitur propter substantiam actus comedendi, vel aliter huiusmodi ; sed propter circumstantias : ergo licet voluntas esset determinata ad substantiam actus tendentis in finem in particulari, requireretur tamen directio quantum ad circumstantiam illius actus, ad quam non extenditur directio, quæ est circa substantiam actus. Ex istis duabus rationibus arguitur ; quia ubi-
cunque contingit in praxi errare & rectè agere, ibi est notitia practica necessaria ad dirigendum : in ista autem praxi, quæ est dilectio finis, ut pertinet ad Theologiam, contingit errare dupliciter, ut ostendunt rationes istæ ; tum ratione obiecti ostensum in particulari, tum ratione circumstantiarum actus : ergo, &c.

Præterea ^d, tertio sic ; Cuius dilectio principaliter intenditur extra genus cognitionis, eius cognitio principaliter intenditur intra genus cognitionis : dilectio verò finis, per eos, principaliter intenditur extra genus cognitionis : ergo cognitio finis principaliter intenditur in genere cognitionis. Sed in qualibet scientia intenditur principaliter cognitio sui subiecti primi : ergo finis est principale subiectum istius scientiæ. A fine autem sumuntur principia practica : principia practica concludunt conclusiones practicas : igitur ista scientia, quæ primò intendit dilectionem finis extra genus cognitionis, est practica.

Præterea ^e, Ad idem genus secundum praxim, vel speculationem pertinent principia & conclusiones : conclusiones enim practicæ resoluntur in principia practica, non speculatiua : ergo cum cognitio finis sit directiua in actibus, circa ea quæ sunt ad finem, & cognitio eorum quæ sunt ad finem, sit quasi inclusa in cognitione finis quasi principij, si cognitio eorum quæ sunt ad finem sit cognitio conclusionum practicarum : ergo cognitio finis erit cognitio practica, quia de principio practico. Siq̄ patet respositio ad rationem eius primam, quia falsum accipit, quasi voluntas esset determinata ex se ; quod improbant duæ rationes primæ. Similiter si voluntas esset determinata : adhuc tamen cognitio esset practica, sicut probant vltimæ duæ rationes.

Ad auctoritatem eorum, dico quòd videtur concludere, quòd visio Dei est finis huius scientiæ ; quòd ipsi non concedunt. Respondeo igitur, quòd auctoritas loquitur de illis operationibus exterioribus, quæ sunt ieiunia, vigiliæ, & orationes : quia actus quicumque exterior natus est conformari alicui actui interiori, à quo habet suam bonitatem, & etiam ad aliquem interiorem ordinari, & finaliter ad velle.

Ad Tertium respondeo, quòd sicut agens per se intendit inducere formam, nec intendit remotionem contrarij nisi per accidens : ita habitus per se dirigit, per accidens autem excludit errorem. Et si habitus est perfectus, non comparatur secum errorem, imò si comparitur, est imperfectus. Beati igitur, licet non possint errare, non

Vide Aug. de verbis Domini, hœp. 18. Hen. Quodlib. 5. q. 2. & Quodlib. 8. q. 1.

17. Cōtra Hēr. Ratio 1. Voluntas potest errare circa finem.

Secūda ratio. Quare ponendus habitus directiuus ? vide i. d. 17. q. 2. Dupliciter erratur circa finem.

18. Quarta ratio. Si conclusiones sūt practicae & earum principia.

Hēr. Quodlib. 1. q. 9. & 14.

Vnde beati errare nequeant ?

lequitur, quod non habeant habitum, etiam directiuum: quia eo per impossibile circumscripto, errare possent: sed eo posito, propter perfectionem eius, excluditur omnis error. Ad quartum dicitur infra post solutionem huius questionis primæ, soluendo quartam obiectionem contra eam.

C O M M E N T A R I V S.

1. **H**is visis respondendum est ad primam quest. ubi sunt quinque via tenentes partem negatiuam: vt quod Theologia, siue scientia Theologica, non sit scientia practica. Prima est Hen. in summa. Ista opinio stat in duobus dictis. Primum quod respectu vltimi finis, non oportet ponere in intellectu notitiam, practicam directiuam praxis circa vltimum finem: patet, quia ponitur notitia practica circa quod contingit voluntatem posse errare: & idem talis voluntas, ne erret in eliciendo actum, indiget directiuo, siue scientia directiua: sed non contingit voluntatem aliquam errare circa vltimum finem, ergo. Cognition ergo vltimi finis est speculatiua: & tantum requiritur vt ostensiuus finis: non autem directiua voluntatis circa finem: & idem scientia Theologica, quia principaliter respicit vltimum finem, dicitur speculatiua. Secundum dictum est, quod notitia quæ dirigit voluntatem circa ea quæ sunt ad finem, dicitur verè practica: quia contingit voluntatem errare in eliciendo actum circa ordinata ad finem, idem ne erret indiget scientia directiua. Et quamuis scientia Theologica, quæ est directiua in praxim, circa ordinata in vltimum finem, quantum ad hoc possit dici practica: absolute tamen loquendo, scientia Theologica dicitur verè speculatiua propter causam superius dictam. Et quod dicitur speculatiua probat auctoritate & rationibus, quæ patent in litera.

2. Doctor autem contra hanc positionem multis medijs arguit: & intendit probare quod scientia, quæ est ostensiuus vltimi finis, dicatur verè practica.

b Prima ratio est ibi: *Contra hoc sic arguitur*, &c. Et prima ratio est satis clara in litera. Et quod dicit, quod secundum eos, contingit errare circa finem in particulari, patet. Nam & multi Philosophi circa illum errauerunt: vt patet primo *Eschic.* ubi recitantur diuersæ opiniones de felicitate vltima, quam aliqui posuerunt in honoribus; alii in voluptatibus, &c. Patet etiam, quia secundum Auicennam, Metaphys. vltima Intelligentia vltimatè quietatur in alia quam in prima. Ne ergo erret voluntas circa finem in particulari, oportet ponere in intellectu notitiam veri finis, dirigentem voluntatem ad illum, & talis notitia est verè practica. Et similiter in modo diligendi, forte possit contingere error: quia si voluntas diligeret vltimum finem, vt tantum bonum commodi, erraret. Si etiam diligeret illum tantum amore mercenario, similiter erraret. Si etiam minus diligeret quam tenet, erraret.

c Secunda ratio est ibi: *Præterea habitum directiuum.* Hæc ratio est satis clara, & quod dicit de substantia actus, &c. Patet, quia dilectio secundum substantiam consideratur, vt est tantum dilectio, & dilectio secundum intentionem, consideratur vt sic, vel sic intensiuus, quæ dilectio secundum substantiam, vel secundum intentionem est circumstantionabilis ex circumstantia ob-

iecti, & omnibus aliis circumstantiis, vt supra exemplificauimus. Dicit ergo Doctor quod etsi voluntas esset determinata ad substantiam actus tendentis in finem in particulari, puta quod ipsa dilectio, vt est circa finem in particulari, non posset dici mala quantum ad substantiam dilectionis, cum transeat super obiectum debitum: propter tamen alias circumstantias ponitur scientia directiua, vt supra explicauimus, & patet litera.

d Tertia ratio est ibi: *Præterea tertio sic: cuius dilectio principaliter intenditur*, &c. Ista ratio formetur sic: Illud est subiectum in aliqua scientia, cuius cognitio principaliter intenditur intra genus cognitionis. Sed in Theologia cognitio finis principaliter intenditur intra genus cognitionis, ergo finis est subiectum in Theologia. Tunc ultra, sed à fine sumuntur principia practica, & principia practica concludunt practicas conclusiones; ergo Theologia erit scientia practica. Probat minor primi syllogismi: In qualunque scientia, dilectio finis principaliter intenditur extra genus cognitionis: in illa principaliter intenditur cognitio eiusdem finis. Patet, sed in Theologia (secundum eos) principaliter intenditur dilectio finis extra genus cognitionis, ita quod talis dilectio non pertinet ad potentiam cognitiuam, sed tantum volitiuam. Nam dilectio naturalis intellectus cum sit sola inclinatio naturalis, non sufficeret ad praxim, cum illa non sit in potestate nostra. Et nota, quod quando dicit Doctor quod finis est primum obiectum Theologiæ, debet intelligi de fine in quantum est obiectum: & sic Deus sub ratione Deitatis est finis totius Theologiæ, à quo sumuntur principia practica Theologiæ, non in quantum finis, sed in quantum obiectum.

e Quarta ratio est ibi: *Præterea ad idem genus secundum praxim, vel speculationem pertinent principia, & conclusiones*; quia à fine sumuntur omnia ordinata ad finem. Si ergo cognitio mediocrior sit practica, etiam cognitio finis erit practica, cum cognitio mediocrior resoluitur in cognitionem finis. Si ergo conclusiones sumptæ à fine sunt practicae, ergo & principia sumpta à tali fine, erunt practica; ergo & cognitio finis. Expono al qualiter literam. Cum dicit, *ad idem genus secundum praxim, vel speculationem pertinent principia, & conclusiones*, id est, quod omnia principia practica, & conclusiones practicae, simpliciter pertinent ad scientiam practicam: ita quod est impossibile conclusionem practicam resolui in principia speculatiua: quia si principia sunt practica, & conclusiones virtualiter contentæ in illis, erunt practicae, & è contra. Similiter si principia sunt speculatiua, & conclusiones in illis virtualiter contentæ erunt speculatiua: & è conuerso. Sequitur,

Ergo cum cognitio finis sit directiua in actibus, circa ea quæ sunt ad finem: non quod cognitio finis in se, sit immediatè directiua circa medium ad finem: sed quia per cognitionem finis, concludimus cognitionem eorum, quæ ad finem illum

Henr. in sum.
art. 9. q. 2. in
solutione ad
3. art.

3.

4.

Expositio li-
tera.

ordinantur, & cognitio mediorm est directiua actuum voluntatis, circa illa media ad finem: idè dicimus quòd cognitio finis, est directiua in actibus, circa ea quæ sunt ad finem: vel breuius; cognitio mediorm ad finem inmediate, & formaliter est directiua actus voluntatis circa talia media. Sed cognitio ipsius finis, est tantum directiua, remotè & virtualiter, quia cognitio mediorm virtualiter includitur in fine, vel in cognitione finis; & hoc est quod sequitur, & cognitio eorum, quæ sunt ad finem, sit quasi inclusa, scilicet virtualiter, in cognitione finis, quasi principij: non quòd finis in se dicat principium practicum, cum sit terminus incomplexus: sed est talis entitas à qua primò accipitur principium practicum. Sic etiam dicimus, quòd principium speculatiuum sumitur à primo subiecto scientiæ: sicut hoc principium, *Omne animal rationale est visibile*, sumitur à quidditate hominis.

A quo sumatur principij: & speculatiuum.

5.

Et addit, *Si cognitio eorum quæ sunt ad finem, sit cognitio conclusionum practicarum*: quia tunc talis cognitio virtualiter continetur in cognitione finis: & si cognitio talium esset tantum cognitio conclusionum speculatiuarum, talis cognitio non includeretur in cognitione finis. Sequitur, ergo *cognitio finis, erit cognitio practica*: quia de principio practico: sic intelligendo, quòd finis dicitur principium practicum: quia ab eo sumitur prima ratio principij practici; si ergo cognitio principij practici sumpti à fine, sit practica, sequitur quòd cognitio ipsius finis erit practica; aliter cognitio practica virtualiter includeretur in cognitione speculatiui: sicut etiam si cognitio principij speculatiui, sit speculatiua, sequitur quòd cognitio subiecti, à quo sumitur cognitio principij sit speculatiua, non enim datur medium, quia aut est practica, aut speculatiua: non practica, quia tunc cognitio principij speculatiui virtualiter contineretur in cognitione practica, quòd est falsum.

Finis dicitur principium practicum.

6.

Sic patet responsio ad rationem eius primam. Nunc Doctor soluit rationes factas pro opinione Henrici, quibus probat quòd scientia Theologiæ sit simpliciter speculatiua. Et prima ratio sua est ista: Nulla cognitio est practica, quæ ordinatur ad operationem in qua non contingit error, & rectè agere: patet, quia notitia practica idèd ponitur, ne voluntas in operando erret: & idèd si voluntas circa aliquid non possit errare, licèt respectu illius requiratur cognitio, vt ostensua talis obiecti: quia voluntas non fertur, nisi in præcognitum: non tamen requiritur vt directiua; sed nec voluntas nostra nec beatorum potest errare circa vltimum finem; ergo cognitio vltimi finis, etsi requiratur vt ostensua, non tamen vt directiua.

Omnia cognitio, aut est practica, vel speculatiua.

Voluntas creata potest errare circa vltimum suum.

7.

Responder Doctor & dat duas responsiones. Prima, quòd voluntas creata potest errare circa vltimum finem, saltem in particulari: vt supra patuit: potest etiam errare circa circumstantias actus, vt supra patuit; non enim voluntas creata, est determinata ad actum rectum, respectu cuiuscunque obiecti: non enim vt elicit actum, necessariò illum elicit vt rectum: hoc enim soli voluntati diuinæ competit, vt patet à Doctore in isto primo dist. 1. quæst. 1. & dist. 39. & 44. & in secundo dist. 23. & alibi.

Secundò responder, quòd posito quòd sit determinata respectu vltimi finis, id est, quòd in volendo illum necessariò rectè velit: & nullo

modo possit errare, adhuc cognitio vltimi finis erit. verè practica, & hoc probant duæ vltimæ rationes, quæ patent.

Responsio ad hominem.

Secundò arguit Henricus auctoritate Augustini in sermone de Iacob, & Esau. *Omnia, inquit, opera nostra sunt, vt mundetur oculus interior, quo videatur Deus*; ergo videtur ex ista auctoritate, quòd visio Dei sit vltimum, ad quod opera nostra ordinantur, & sic talis visio non erit practica, sed merè speculatiua.

Responder Doctor dando duas responsiones. Prima ad hominem: quia ex ista auctoritate, videtur concludi contra eos, quòd visio Dei sit vltimus finis Theologiæ: quòd tamen ipsi non concederent: quia volunt quòd vltimus finis Theologiæ sit dilectio Dei clarè visi. Secundò responder, exponendo auctoritatem: quòd Augustinus loquitur de operationibus exterioribus; quæ sunt ieiunia, vigiliæ, &c. quia actus quicunque exterior, natus est conformari alicui inferiori: à quo habet suam bonitatem. Iste enim actus exterior, scilicet vigilare, non est bonus moraliter, nisi sit imperatus ab actu elicitio voluntatis primò bono moraliter. Priùs enim voluntas elicit, siue determinat ieiunare, & hic actus est primò bonus moraliter, vt supra patuit, & post imperat actum exteriorem, qui tantum est bonus materialiter, & bonus pro quanto est conformis actui elicitio: vt patet à Doctore presenti q. & infra dist. 17. & in secundo dist. 7. 40. 42. & in Quodlib. quæst. 17. Et vtrà actus elicitus vigiliæ, vel ieiunij, ordinatur ad alium actum interiore, puta ad perfectiorem cognitionem Dei, sicut Sancti faciunt, & tandem illa cognitio ordinatur ad amorem Dei. Sancti enim idèd quærunt magis, ac magis cognoscere Deum, vt ipsum magis ament, & sic tandem actus interiores, quibus voluntas imperat, actus exteriores ordinantur, vt perueniatur ad diuisionem Dei, & illa visio vltimò ordinatur ad amorem ipsius Dei: & sic auctoritas, est magis ad propositum quàm ad opus.

8.

Tertiò arguit Henricus, quia vbi non potest esse error, ibi non requiritur scientia, vt directiua: sed Sancti, & beati non possunt errare circa vltimum finem; ergo Theologia beatorum non erit practica; ergo nec nostra, quia nec nos possumus errare circa vltimum finem.

Responder Doctor, quòd sicut agens per se intendit formam inducere, & per accidens intendit remotionem contrarij: patet de igne, quando corrumpit lignum, non enim intendit per se corrumpere lignum, sed per se intendit inducere formam ignis in materia ligni: & quia forma ignis inducenda, est impossibilis formæ ligni, idèd per accidens intendit corruptionem formæ ligni. Si enim illæ formæ essent possibilis in eadem materia, nunquam nec per se, nec per accidens intenderet corruptionem formæ ligni. Sic in proposito; habitus Theologiæ per se dirigit, id est, per se intendit dirigere voluntatem in operationibus suis, ne in operando erret: sed per accidens excludit errorem, tanquam aliquid impossibile sibi. Si ergo habitus sit perfectus, omnem errorem excludit: imò si non excluderet, esset imperfectus. Beati igitur licèt non possint errare, non sequitur quòd non habeant habitum per se directiuum: quia eo, per impossibile, circumscripto, errare possent; si enim non haberent distinctam notitiam vltimi finis, possent

An beati possint errare.

etiam circa illum in particulari errare, sed posito tali habitu, perfecto, vel perfecta visione illius finis, non possunt errare.

9. Quartò, & vltimò arguitur ab Henrico *Quodlib. 5. quest. 4. & Quodlib. 8. quest. 1.* quia Deus non habet scientiam practicam: maximè autem habet istam, scilicet Theologicam, vel solus, supple habet: quia solus habet eam perfectissimè cum habeat eam ex seipso. Si ergo in Deo non est practica, ergo nec in aliquo alio.

Respondet Doctor: remittendo se ad dicenda in præsentì quæstione, vbi fiet specialis mentio, an Theologia in intellectu diuino sit practica. Et posito quòd ibi non sit practica, quia fortè voluntas diuina nullo modo est regulabilis, propter sui maximam perfectionem: non tamen sequitur, quòd in intellectu creato, non sit practica: quia voluntas creata, etiam perfectissima, est ex se regulabilis & determinabilis: vt patet à Doctore in pluribus locis.

S C H O L I V M.

Secunda sententia Varronis; licet Theologica cognitio sit directiua dilectionis finis vltimi, eam tamen non esse practicam, quia actus, quem dirigit, est circa obiectum necessarium, & praxis est tantum circa contingens. Hanc reuocat, primò per rationem quartam contra primam sententiam, num. 18. Secundo, quia charitas infusa & acquisita inclinant ad dilectionem finis; ergo est praxis.

19.
Var. lib. 1.
9.4.
In princ. 1.
lib. cap. 5.
idem 6.
Ethic. c. 2.

Secunda via ponit ^a, quòd licet dilectio finis rectè possit elici, & non rectè, negat stamen dilectionem finis esse praxim, quia non est circa obiectum contingens. Dicit autem Comment. 1. Ethicor. quòd *praxis est operatio secundum electionem: electio autem est tantum circa contingens, ex 3. Ethicor.* quia est appetitus consiliatiuus: consilium verò non est nisi de contingente. Ex hoc etiam probatur descriptio praxis posita in primo articulo quæstionis, esse insufficiens, quia omittit obiectum præcisum. Consequenter dicit hæc via nullam notitiam esse practicam, quæ extenditur ad volitionem vltimi finis tantum, quia non est verum contingens.

Cap. 5.

Contra istam ^b viam est quarta ratio posita contra præcedentem. Item, vera praxis est illa operatio, ad quam inclinatur virtus appetitiua: quia quælibet talis virtus est habitus electiui, ex 2. Ethicor. Electio autem est praxis, vt ostenditur contra tertiam viam statim; sed ad dilectionem finis inclinatur non tantum charitas, sed amor acquisitus habitualis, qui est virtus appetitiua, quia habitus appetitiuus consonus rationi rectæ. Motiuum verò huius viæ soluetur in solutione secundæ rationis principalis ad primam quæstionem.

C O M M E N T A R I V S.

^a *Secunda via ponit, & c.* Hæc est opinio Guilielmi Varronis, quam probat multis rationibus, quæ postea soluentur.

lib. 1. q. 4.

^b *Contra istam viam.* Est quarta ratio posita contra Henricum, videlicet quòd si cognitio mediourum ad finem sit practica, quòd etiam cognitio finis erit practica: quamuis finis sit obiectum merè necessarium. Hæc ratio exposita est suprà.

Item, verè praxis est illa operatio ad quam inclinatur virtus appetitiua: vt virtus, quæ existit in appeti-

tu: vt amicitia in voluntate (dummodo talis operatio non sit actus intellectus: quia nullus talis potest dici praxis, vt suprà patuit) quia quælibet talis virtus appetitiua, est habitus electiui ex secundo Ethic. cap. 5. electio autem est praxis, vt patet sexto Ethic. & etiam infrà patebit; sed ad dilectionem vltimi finis non tantum inclinatur charitas, sed etiam amicitia acquisita, vt patebit infrà dist. 17. & in 3. dist. 27. est enim habitus amicitie appetitiuus, & per consequens habitus electiui, id est, inclinatur ad electionem.

Amicitia inclinatur ad dilectionem.

S C H O L I V M.

Tertia sententia ait Theologiam non esse practicam, quia praxis est tantum actus voluntatis imperatus, vel elicitus, quatenus ordinatur ad actum imperatum; & cognitio Theologica non versatur principaliter circa actum imperatos. Probatur triplici, & improbat quadruplici ratione. Ad secundam rationem dicit, quòd electio recta non est sine habitu virtutis, cuius oppositum habet 1. dist. 17. quest. 2. ad arg. pro 5. opin. num. 28. & 4. d. 14. quest. 2. num. 13. sed non negat hic dari rectam electionem sine habitu, sed quòd illa non esset virtuosa propriè in sensu Arist. quia ad agere virtuosè, requiritur habitus, quo quis facillè & expeditè agat, in sensu Aristotelis.

20.
Hærenu
Quodlib. 1.
9.3. art. 4.
Cap. 3.

Tertia via ponit ^a, quòd vel volitio non est propriè praxis, sed tantum actus eâ posterior: vel si ipsa est praxis, hoc non est nisi in ordine ad actum aliquem imperatum potentie inferioris, puta, appetitus sensitiui, vel potentie motiue, vel huiusmodi. Pro hac via tertia arguitur, quia omnis praxis sequitur electionem. Quod probatur per Philosophum 6. Ethicor. *Actus principium est electio, non cuius gratiâ, sed unde motus,*

motus, id est, non finale, sed effectuum: principium autem effectuum naturaliter præcedit effectum: ergo, &c. Præterea, habitus practicus generatur ex praxibus: sed habitus practicus generatur ex actibus sequentibus electionem: igitur illi sunt praxes. Item, Commentator super 1. Ethic. *Praxis est operatio secundum electionem*: ergo praxis sequitur electionem. In prin.

Contra istud, scilicet quod non tantum actus sequens electionem sit praxis, probatur. Quia, 6. Ethic. dicit Philosophus, quod non est electio recta sine ratione recta, & habitu virtutis: ergo virtus per se requiritur ad electionem rectam. Non requireretur autem, si esset habitus generatus ex actibus posterioribus electione: quia tunc non inclinat per se, nisi ad actus istos posteriores electione. 21.
Cap. 2.
An electio
recta sit sine
habitu vir-
tutis?

Præterea, sub alia forma arguitur idem, quia habitus ex eisdem actibus generatur, ad quos inclinat ex secundo Ethic. sed virtus moralis per se inclinat ad electionem rectam, quia, ut apparet per definitionem eius, secundo Ethic. *Virtus est habitus electivus*, &c. igitur ex electionibus per se generatur virtus moralis, & per consequens non tantum actus electionem sequentes sunt praxes. Cap. 2. & 3.
Cap. 5.

Præterea ^b, non solum falsum est negare electionem esse praxim, quod arguitur ratione iam facta: sed sicut probatum fuit in primo articulo, actus voluntatis elicited est primò praxis, & imperatus non nisi propter ipsum: ergo si electio sit sola sine ordine ad actum imperatum, puta propter defectum materiæ actus exterioris, ipsa sola verè erit praxis. Hoc declarat sic: non habens pecunias, cui tamen in phantasmate præsentantur pecuniaz, antequam alicuius actus electio sit principium effectivum, vel ordinetur ad aliquid imperandum, si eligat illas liberaliter distribuere, si haberet, quantum ad actum, & habitum virtutis, non requiritur ulterior persecutio: quia obiecto præsentato in phantasmate, circa quod potest esse actus liberalitatis, completè habetur electio, ex qua generatur liberalitas, vel quæ elicited ex liberalitate: & non requiritur ulterior persecutio exterius, nec ordo ad exterius, si materiæ actus exterioris deficiat. num. 5.

Ad virtutē
non requiri-
tur actus
externus ne-
cessario.

Præterea ^c, ordo iste electionis ad actum imperatum, non potest esse, nisi ut causæ ad causandum effectum: sed quod causa non sit in se talis ex se (ut prior effectus est) sed tantum quia actualiter ordinatur ad efficiendum, videtur inconueniens, cum nihil habeat causam ab effectum, nec ex ordine ad ipsum.

Tunc ^d ad auctoritatem, 6 Ethic. dico, quod ibidem Philosophus statim subdit: *Electio autem appetitus, & ratio, qua gratiâ alicuius*, id est, practica, sunt, supple, principium. Ad hoc enim, ut electio sit recta, requiritur virtus in appetitu. Vnde sequitur: *Neque sine habitu moralis est electio*, scilicet recta: igitur virtus habet actum elicited immediatiorem sibi, quam sit ille, cuius electio est principium, ut imperans; prius enim actus voluntatis elicited qui est electio, est actio bona, quam actus exterior imperatus ab electione bona, sit bonus. Quod probatur per Philosophum. Ibi enim statim post illud: *Neque sine habitu est electio*, subdit; *bona actio enim sine more non est*. Sed si ista sit maior ad probandum, quod prædixit de electione, sumetur ista minor sub: *Bona electio est bona actio*. Concedo igitur auctoritatem affirmatiuam, quod electio est principium actus unde motus: quia actus ab ipsa imperatus est actus moralis. Sed ex hoc non sequitur, quod solus iste sit actus, siue praxis, imò est electio prior praxis, propter quam etiam ista est bona praxis. 22.
Quid requiri-
tur, ut ele-
ctio sit re-
cta.

Ad secundum ^e, si maior est vera, dico quod habitus practicus generatur ex electionibus, sicut prædictum est de eligente frequenter liberaliter dare, etiam sine actu imperato, si facultas non adsit, possit in ipso generari liberalitas. Quia tamen quando illi actus imperati sunt impossibiles, voluntas non communiter eligit frequenter, rectè circa materiam istorum actuum: quia quod non creditur alicui possibile, aut ipsum non vult, aut tenuiter vult secundum Augustinum, idèd communiter non generatur habitus practicus, qui est virtus sine praxibus imperatis sequentibus electionem, non tamen generatur ex illis sequentibus, sed ex electionibus, in quibus est formaliter bonitas moralis: in praxibus autem imperatis est tantum materialiter. Ad secun-
dum.
Quare non
generatur
habitus pra-
cticus sine
actibus im-
peratis?
10. de Trin.
c. 1.
Bonitas ma-
terialiter
tantum in
actibus im-
peratis de
hoc 2. d. 42.
q. 4. vide ibi
expositionē.

Ad tertium ^f de Commentatore, oportet quod ly *secundum*; non sit ibi nota causæ efficientis, si descriptio debet esse conuertibilis cum descripto, ut probatum est per Aristotelem 6. Ethic. sed debet intelligi ly *secundum*, effectivè, vel formaliter. Vel electio accipitur ibi pro libertate, siue potestate denominatiua: vel accipitur electio pro electione actus volendi, quæ non est electio, vel volitio aliqua, sed actio de genere Actionis; Secundum istam electionem, quasi secundum principium actuum est omnis praxis, siue sit electio, siue sequens electionem: quia actio de genere Actionis reducitur ad principium effectivum.

1. a **T**ertia via, &c. Hæc est opinio Heruei Heruum. *Natal. Quodlib. 1. q. 3. art. 4.* quam probat multiplici medio.

Contra illud, &c. Hic Doctor arguit contra opinionem Heruei, & intendit probare quòd etiam actus voluntatis elicitus, etiam non habens ordinem ad aliquem actum imperatum potentia inferioris, sit verè praxis. Et ratio stat in hoc, quòd dicit Arist. 6. *Ethic. cap. 2.* quòd electio non est recta, sine ratione recta, & habitu virtutis. Si enim habitus virtutis requiritur ad electionem rectam: certum est quòd ille habitus erit causatus ex multis electionibus: vt patet de habitu fortitudinis, vel temperantia. Si enim esset causatus tantum ex actibus posterioribus electione, puta ex actibus imperatis in potentiis sensitivis, tunc talis habitus non requireretur ad electionem rectam: patet, quia ad illam inclinaret. Habitus enim inclinatur tantum ad similes actus ex quibus generatur. Si ergo electio recta, sit à ratione, & habitu virtutis: sequitur quòd talis electio secundum habitum virtutis, erit verè praxis. Et nota quòd hic accipitur *habitus* pro habitu virtutis moralis, quæ virtus moralis primò, & principaliter est in voluntate: vt patet à Doctore in 3. d. 33.

2. Sed hic occurrit dubium in hoc quòd dicit Doctor, quòd electio recta, siue actus virtutis (quod idem est) est ab habitu virtutis: quia expressè dicit infra d. 17. quòd potest esse habitus virtutis, & electio recta, licet non sit generata ab habitu virtutis: hoc idem in secundo, & in tertio, & præcipuè in 4. dist. 14. quæst. 2. dicit, quòd non est de ratione actus moralis, quòd sit generatus ab habitu virtutis: nec quòd sit generatius virtutis, & tamen oppositum hic dicit.

Solutio. Dico quòd Doctor non negat esse electionem rectam, nullo habitu virtutis præsupposito: sed aliquis non dicitur proprie virtuosè agere, & perfectè: nisi agat secundum habitum virtutis: cum habitus faciat promptè, faciliter, & expedite operari. Actus etiam qui simpliciter elicitor à voluntate, & ab habitu, est valde perfectior: vt patet à Doctore infra d. 17. & in 3. d. 27.

Præterea sub alia forma arguitur, quia habitus ex eisdem actibus generatur, ad quos inclinatur, ex 2. Ethic. c. 2. & 3. actus enim præcedentes habitum, & sequentes ipsum, sunt semper eiusdem rationis, & si differunt, differunt præcisè sicut perfectum, & imperfectum: quia communiter actus sequentes habitum, sunt perfectiores: & hoc si fiant à potentia æquali conatu: vt patet infra d. 17. Sed virtus moralis, quæ primò ponitur in voluntate, vt iustitia & temperantia, primò & per se inclinatur ad electiones rectas: vt puta iustitia inclinatur voluntatem ad volitiones iustas, & rectas: quòd autem sic inclinatur, patet 2. *Ethic. cap. 5.* ubi ponitur, quòd virtus moralis sit habitus electivus, id est, habitus inclinans ad electiones, & electio, proprie, est circa ea quæ sunt ad finem: & sic virtus proprie moralis, vt iustitia, temperantia, & fortitudo, est circa media ad finem, vt patet in 3. Sequitur ergo, quòd si per se inclinatur ad electiones, quòd etiam sit per se generata ex electionibus, & tales electiones sunt veræ praxes, vt patet 6. *Ethic. cap. 3.* & per consequens non tantum actus electionem sequentes (cuiusmodi sunt actus imperati in potentiis sensitivis) sunt praxes.

Quid sit virtus moralis.

3. b *Non solum falsum est negare electionem esse praxim: cum actus voluntatis elicitus conformiter rationi rectè sit simpliciter primò praxis, vt supra patuit in primo articulo, & potest separari ab actu exteriori: qui si separaretur, adhuc erit praxis, quia quod est primò tale coniunctum alicui posteriori, adhuc erit tale, si à tali posteriori separaretur, vt supra patuit: & ratio patet in litera, cum dicit de pecuniis, vt præsentantur in phantasmate, potest eligere velle dare eas liberaliter, &c. Non intelligas, quòd pecuniæ prout sunt in phantasmate, possint esse præsentis intellectui, in ratione obiecti, actu intelligibilis, quia vt ibi præsentis, non possunt mouere intellectum; sed tantum vt præsentis per speciem intelligibilem, vt patet à Doctore infra dist. 3. qu. 6. & 7. & alibi.* Vel ergo hic loquitur secundum opinionem Henrici, vel si secundum opinionem propriam debet exponi, quòd non possunt naturaliter esse præsentis intellectui pro statu isto, nisi prius fuerint præsentis in aliquo phantasmate, vel virtute phantastica: quicquid sit, non est præsentis speculationis.

An pecunia possint mouere intellectu.

4. c *Præterea ordo iste electionis, &c.* Vult dicere, quòd ordo electionis ad actum imperatum, est ordo ipsius electionis, vt causæ ad actum imperatum, vt ad causatum ab ipso actu elicito, mediatè tamen, pro quanto voluntas ipso actu elicito, imperat potentia sensitivæ, vt eliciat talem actum: & quia vult quòd electio dicatur praxis ex tali ordine, vt causæ ad causatum, sequitur quòd electio habeat ab actu imperato, in potentia sensitivæ, vt dicatur praxis: & sic electio, vt in se talis, aut prior actu causato non erit praxis: quod tamen est inconueniens: quia causa nihil habet ab effectu, neque ex ordine ad ipsum effectum: & maximè proprietatem aliquam, qualis est actum esse praxim: causa enim vt prior quocunque suo effectu habet proprietates suas: & præcipuè illas habere non potest ab effectu quem producit: neque ex ordine ad ipsum effectum: & hoc est quod intendit: & specialiter nihil recipit ab effectu in eo quòd causat ipsum.

Causa non habet proprietates suas ab effectu.

5. d *Tunc ad auctoritatem 6. Ethicorum.* Hic Doctor soluit rationes Heruei. Primò enim arguebat sic Herueus ibi, quasi in principio tertie viæ *. Quia omnis praxis sequitur electionem, si sic, cum solus actus imperatus in potentia inferiore, proprie sequatur electionem voluntatis, solus actus sic imperatus erit praxis. Et quòd praxis sequatur electionem, patet 6. *Ethic. cap. 3.* *Actus principium, est electio*, id est, electio est principium actus. Sequitur, *non cuius gratia*, sed vnde motus, id est, quòd electio non dicitur finis talis actus: sed verè est principium effectivum, & sic electio naturaliter præcedit ipsum actum.

Rationes Heruei solutiones. * num. 20.

Respondet Doctor ibi: *Tunc ad auctoritatem sexti Ethic. cap. 5. sunt supple principium*, videlicet quòd appetitus, scilicet voluntas, vt informata virtute morali: puta temperantia, est principium eligendi actum temperantia: vnà tamen cum ratione, quæ est gratia cuius, quæ scilicet ratio est gratia electionis, quia ordinatur ad recludendum eius, & talis ratio, siue cognitio est practica.

Nunc exponitur litera cum dicit ibi: *Neque sine habitu morali est electio, scilicet recta.* Doctor debet

Expositio litera.

debet intelligi, vt supra exposui, de electione perfectè recta, & cum aliis conditionibus, quas dixi supra. Sequitur, *Igitur virtus, supple moralis, habet actum elicitem immediatiorem sibi, quam sit actus ille cuius electio est principium vt imperans*: & talis actus immediatus, non potest esse, nisi actus elicitus à voluntate. Ibi,

Neque sine habitu est electio: subdit Philosophus: *Bona actio enim sine more non est*, id est, virtute, *sed si ista sit maior, ad probandum quod prædixit de electione*, scilicet quod electio non sit recta sine virtute in voluntate, & ratione in intellectu, *sumetur ista minor: Bona electio est bona actio*. Et vt clariùs intelligatur fiat sic argumentum, ad probandum, quod electio dicitur recta à virtute & ratione, & arguitur sic: Omnis bona actio, est à more, id est, virtute, quod non est sine ratione præuia: sed bona electio est bona actio, ergo bona electio erit à virtute & ratione: & patet litera.

Præterea, Habitus practicus. Secundò Herueus arguit sic: quia habitus practicus generatur ex praxibus: sed habitus practicus generatur ex actibus sequentibus electionem: igitur illi actus sunt praxes.

e Respondet Doctor quòd habitus practicus generatur ex electionibus, &c. & patet litera: & quod dicit de habitu practico, debet intelligi de habitu morali existente in voluntate, qui ex hoc dicitur practicus, quia generatur ex praxibus: improprie tamen dicitur habitus practicus, quia proprie habitus practicus est ille, qui generatur ex actibus practicis; & tales sunt proprie actus intellectus: vel habitus moralis potest dici habitus practicus, pro quanto est conformis habitui prudentiæ, qui proprie dicitur habitus practicus. Sed quicquid sit, parum curandum est de nomine, quando res constat.

7. *Ad tertium. Ad Comment.* Hic Doctor respondet ad argumentum Gul. Varronis, qui sic arguebat ibi: *Dicit autem Comment.* primo Ethic. quòd praxis est operatio secundum electionem,

electio etiam est tantum circa contingens, ex tertio Ethic. quia est appetitus consiliatiuus, id est, quòd electio est appetitus consiliatiuus: ex hoc supple, quòd ad hoc vt sit recta circa media ad finem, præexigit in intellectu consilium de electione medij. Modò, consilium non est, nisi de contingente.

Quid sit electio.

Respondet Doctor ibi: *Ad tertium ad Comment.* Oportet quòd ly *secundum* non sit ibi nota causæ efficientis, si descriptio debet esse conuertibilis cum descripto, scilicet descriptio electionis, quæ talis est: *Electio recta conformiter se habet rationi recta*. quod ergo primò elicitur à voluntate, conformiter rationi rectæ, est electio recta, & è contra, scilicet: *Electio recta conformiter elicitur rationi rectæ*. Sequitur, sed debet intelligi ly *secundum*: effectiue vel formaliter. Effectiue, quando electione imperatur actus in parte sensitua: ille actus dicitur praxis secundum electionem: quia hoc habet ab electione recta, in quantum ab ipsa imperatur. Formaliter verò praxis dicitur secundum electionem, id est, quòd est ipsa electio primò, secundum quòd conformatur consilio intellectus. Sequitur,

Vel accipitur electio pro elictione actus volendi: qui non est electio, vel volitio aliqua: sed actio de genere actionis. Nam elicitio idem est quòd productio actus: sicut dicimus, voluntas elicit actum volitionis, id est, producit. Sequitur, *Secundum istam elictionem, quasi secundum principium actuum est omnis praxis*, id est, quòd praxis est primò à voluntate tanquam à principio formali fundamentali productiuo: & est ab ipsa elicitioe, siue productione tanquam à principio formali, quo producens dicitur productione producens: siue quo eliciens dicitur elicitioe eliciens. Sequitur: *Quia actio de genere actionis reducitur ad principium productiuum*: non quòd verè sit principium productiuum: sed quia terminatur ad productum, vel est via ad productum: dicitur reduci ad principium productiuum.

8. *Electio est productio.*

S C H O L I V M.

Recapitulat tres sententias allatas, & conclusionem in qua conueniunt, scilicet Theologiam esse speculatiuam. Probat unicà ratione, & vna auctoritate. Refutat hanc conclusionem communem. Primò, quia daretur actus liber, qui non esset speculatio, nec praxis. Secundò, cognitionem directiuam cuiuscunque volitionis, non esse practicam, est contra definitionem notitia practicæ 6. Ethic. 3. Ad rationem pro opposito, docet cognitionem non fieri practicam per extensionem ad delectationem, cuius oppositum falsò Vafg. 1. part. d. 8. cap. 5. tribuit ei. Ad auctoritatem obiectam, explicat quomodo secundum Aristotelem actus diligendi vltimum finem in Intelligentiis, est speculatiuus, quia scilicet, posuit eum esse naturalem, & intellectum circa ipsum non posse errare in quo Aristoteles errauit, & si posuisset eum liberum, elicibilem conformiter, vel difformiter rationi rectæ, poneret cognitionem ad eum, practicam. Igitur cum discordamus ab eo in conclusione sua, discordandum etiam est ab eodem in principijs, & consequentibus ad eam, de quo Doct. 2. d. 3. q. 7.

Istæ tres viæ^a ponunt Theologiam esse purè speculatiuam, non obstante, quòd extendatur ad dilectionem finis: siue ad illam quasi voluntas naturaliter determinetur præcedente ostensione: siue liberè & contingenter ad illam se habeat, non tamen circa obiectum contingens, & agibile: siue tertio circa quodcunque obiectum, quomodo-cunque se habeat, non tamen operando, siue in ordine ad actum imperatum, sed sistendo in proprio actu elicito. Quòd autem talis extensio non concludat practicam, persuadetur: quia tunc quælibet notitia esset practica, quia quamlibet sequitur aliqua dilectio, vel delectatio. Similiter 10. Ethic. *Felix est Dei amantissimus*: & tamen illam felicitatem ponit Philosophus speculatiuam, non practicam.

23.

Contra hanc^b conclusionem communem istis tribus viis instatur. Videtur sequi, quòd

Cap. 5.

Actio non dicitur bona nisi à virtute, & ratione.

quòd aliqua operatio est in potestate hominis, ita quòd verè sit actus humanus, & tamen, nec sit propriè speculatio, nec praxis, puta, amor finis: consequens videtur inconueniens. Præterea, quòd cognitio directiua in volitione quacunque non sit practica, cum sit veritas confessè se habens appetitui recto, videtur inconueniens, quia talis veritas est proprium opus mentis practicæ, ex 6. *Ethic. cap. 3.*

An delectatio sit passio, vide Scor. 1. d. 1. q. 3. & 3. d. 15. & 4. d. 49. q. 7.
 Quod ^c additur de delectatione, nihil est ad propositum, quia delectatio est passio consequens naturaliter operationem perfectam, & siue sit delectatio de speculatione, siue de speculato, propter extensionem ad illam, nulla ex isto ponitur cognitio practica, quia nec ista est praxis propriè loquendo. Hoc tangitur *dist. 15. tertij lib.* Amare autem, vel desiderare obiectum cognitum, & hoc sic, vel sic circumstantionabile, est verè praxis: nec naturaliter consequens apprehensionem, sed liberè, rectè, vel non rectè elicibilis.

Quod ^d autem additur de felicitate, quòd sit speculatiua, quia *felix est Dei amantissimus*, dico quòd auctoritas non cogit: quia loquitur passiuè, quasi maximè amatus à Deo, non actiuè, sicut patet ibi. Subdit enim: *Siquidem curam humanorum haberi à diis sit rationabile, & gaudere ipsos, (supple Deos), optimum & cognatissimum: hoc autem est intellectus, &c. Diligentes igitur hoc, id est, intellectiuum, rationabile erit Deo rebeneficiare, vt amicos, &c.*

Text. 36.
Cap. 10.
 Sed ^e prætermisâ auctoritate illâ, nunquid sælix speculatiuus secundum Aristotelem amat finem, vt *amare* distinguitur contra *delectari*, siue de obiecto speculato, siue de speculatione? Respondeo ^{2. Met.} vult Philosophus, quòd primum mouens mouet vt amarum: igitur Intelligentia inferior amat primum. Et tamen ipsius felicitatem poneret in speculatione, sicut patet in 10. *Ethic.* igitur ipse sub speculatione comprehendit, non tantum delectationem, sed *amare*: igitur nec propter extensionem ad illud, erit notitia practica secundum ipsum, sed speculatiua.

Sed quare non tenetur in hoc; cum ratio scientiæ practicæ & speculatiuæ accipiatur ab ipso, & ita duæ primæ viæ istam negantes, ponentes Theologiam esse speculatiuam, benè ponunt, & præcipuè secundum Philosophum? Respondeo ^f, illud *amare*, quod poneret in Intelligentia, poneret necessitate naturali voluntati inesse, ita quòd non contingeret ibi eam errare, & rectè agere; ita quòd respectu illius notitia esset tantummodo ostensiuâ, non directiua, nec quantum ad obiectum in particulari, nec quantum ad aliquam eius conditionem, vel aliquam circumstantiam actus volendi.

25.
Qua ratione subinde discordandum Theologo à Philosopho? Vide in 2. d. 3. q. 7.
 Hoc modo non dicerent Theologi de *amare* creaturarum intellectualium respectu Dei in particulari, & quantum ad circumstantias actus, sicut argutum est contra primam viam in primis duabus rationibus. Si igitur conuenisset nobiscum, ponendo *amare* respectu finis liberè, rectè, & non rectè posse elici, nec rectè elici, nisi eliciatur conformiter rationi rectæ, non tantum ostendenti obiectum, sed etiam dictanti, sic esse eliciendum, fortè posuisset respectu talis notitiam practicam, quia confessè se habentem appetitui recto: igitur melius est Theologo ^g, qui habet ab eo discordare in minori, consequenter dicendo, discordare in conclusione, quàm conuenire cum eo in conclusione, quam ipse non poneret, si minorem cum Theologo teneret.

Cum igitur dicis ^h, quòd ab ipso accipimus rationem speculatiui, & practici: verum est, & in maiori conuenimus, quòd illa est speculatiua, quæ licet ad dilectionem extenderetur, vt ostendens obiectum, si nullo tamen modo esset directiua in actu, vt circumstantionabilis est, & vt huius obiecti in particulari. Sed minorem, quam ipse assumeret sub, habemus negare in proposito. Sed dato, quòd talis necessitas ponatur in Intelligentia ex natura voluntatis amandi Deum, nunquid ita poneret in voluntate hominis sapientis, quem ipse non ponit naturaliter felicem? Si non; igitur iste potest dirigi in tali actu. Respondeo, practicam à tali non negaret, nisi quia felicitatem eius dixit esse speculatiuam.

COMMENTARIUS:

I. a **I**ta tres via, &c. scilicet Henr. Heruei, & Gul. sed diuersimodè, vt supra patuit in illis viis. Quæ quidem viæ, videntur in hoc concordare, quòd sit aliqua operatio in potestate hominis, quæ non dicatur praxis: patet, quia prima via ponit quòd dilectio vltimi finis in particulari, non est praxis: cum tamen illa dilectio sit in potestate voluntatis, quod etiam ipse Hen-

ricus concedit. Secunda via dicit, quòd dilectio finis vltimi, non dicitur praxis, quia licet sit in potestate hominis, tamen non est circa obiectum contingens, quod requiritur in praxi. Tertia via dicit, quòd aliquis actus voluntatis, qui est verè in potestate hominis, non dicitur praxis, vt actus elicitus immediatè à voluntate, qui non includit ordinem ad actum imperatum in

in potentia inferiori. Et probatur quòd aliquis actus in potestate hominis non sit verè praxis, & per consequens cognitio quæ extenditur ad huiusmodi actum, non dicitur practica, vt patet de cognitione vltimi finis, secundùm duas primas opiniones: & similiter de cognitione præcedente actum voluntatis, non habente ordinem ad actum imperatum. Et sic omnis talis cognitio, quæ extenditur ad huiusmodi actum, esset practica: tunc quælibet cognitio esset practica: patet, quia quamlibet sequitur aliqua dilectio, vel delectatio. Similiter 10. Ethicor. cap. 10. *Felix est Dei amantissimus*: & tamen istam felicitatem ponit Philosophus speculatiuam, non practicam.

b *Contra hanc conclusionem communem, istis tribus viis instatur.* Hic Doctor dicit, quòd si dilectio finis non esset verè praxis, quòd duo sequerentur inconuenientia. Primò sequeretur, quòd esset aliquis actus humanus, qui non esset praxis: dicitur actus humanus propriè, qui procedit ab homine, vt homo: sic intelligendo, quòd ille actus, qui procedit à voluntate humana liberè, & à ratione hominis, dicitur actus humanus: & sic dilectio finis, cum procedat liberè à voluntate, mediante ratione, diceretur actus verè humanus: & tamen non esset praxis, quòd videtur inconueniens. Secundò sequeretur, quòd cognitio directiua in dilectione, siue volitione quacunque, non sit practica, quòd est inconueniens: patet, quia talis cognitio est veritas confesè, id est, conformiter se habens appetitui recto, in est, quòd talis cognitio, est conformatiua appetitui recti, id est, quòd appetitus non potest rectè elicere, nisi in eliciendo, conformiter se habeat tali cognitioni: & sic ista auctoritas debet exponi, talis enim veritas, siue reductio formalis, vel virtualis talis cognitionis, dicitur propriè opus, id est, propria operatio mentis practicæ, id est, intellectus practici: quia intellectus per huiusmodi cognitionem est verè practicus: & quòd sic propria operatio intellectus practici, patet 6. Ethic. cap. 3.

c *Quòd additur de delectatione non est ad propositum:* quia delectatio non est operatio, sed tantùm consequitur perfectam operationem: vt infra patebit dist. 1. q. 3. & in 4. dist. 49. Siue talis delectatio sit de speculatione: siue de obiecto speculato: vt cum quis cognoscendo Solem, delectatur, & de Sole cognito, & de cognitione Solis: talis enim delectatio consequens illam operationem, potest quodammodo dici amor complacentis, quo intellectus complacet, & obiecto, & cognitioni obiecti, sufficit quòd non est operatio: nec per consequens praxis: & sic notitia ad quam concomitatur talis delectatio non erit practica, cum notitia verè practica sit directiua in praxim, vt supra patuit. Amare autem obiectum cognitum, vel etiam cognitionem obiecti, & hoc sic, vel sic circumstantionabilem: puta circumstantia obiecti, & aliis circumstantiis, erit verè praxis, & per consequens cognitio, quæ dirigit in huiusmodi dilectionem: siue obiecti cognitioni: siue cognitionis obiecti, erit verè practica.

d *Quòd autem additur de felicitate, quòd est speculatiua: quia felix est Dei amantissimus, debet intelligi quòd felix est valdè amatus à Deo, non autem debet sic intelligi, quòd felix maximè amat. Et quòd passiuè intelligatur, patet ibi, cum subdit Philosophus: Si quidem cura humanorum. Sic Scoti oper. Tom. V.*

exponitur talis auctoritas. *Si à Diis*, id est, Deo vel Angelis: qui dicuntur Dij à Philosophis, *si aliqua cura humanorum*, id est, quòd diligant, vel odiant actus hominum, & bona hominum (quia multorum hominum opinio fuit, quòd nec Dij scirent, nec curarent opera hominum) *rationabile est ipsos Deos gaudere optimo, & cognatissimo*, id est, de eo quòd exercemus nos, in actibus intellectus, & voluntatis: quæ sunt optinæ potentie: & optimi actus: & cognatissimi Diis, id est, cognati Deorum sumus per illas potentias: eo quòd vniocè, tam potentie, quàm actus illarum sunt in Angelis Deo, & hominibus. *Rationabile est Deos, rebeneficiare homines, & sic se exercentes in illis actibus vs amicos.* Ex quo vltimo patet, quòd nos passiuè amamur à Deo secundùm Philosophum, eo quòd nos ipse rebeneficiat. Et quòd dicit Doctor parum supra de delectatione: siue de obiecto speculatiuo, siue de speculatione: certum est quòd istæ delectationes sunt ab inuicem separabiles: patet in damnatis. Si tamen permittuntur aliquantulum delectari: quia de cognitione detentionis ignis, possunt delectari, licet de detentione illa non delectentur, cum odiant illam: vt patet à Doctore in 4. dist. 44. Aliquando contingit delectari simul, & de speculatione, & obiecto speculabili: vt patet: & sunt duæ delectationes realiter distinctæ: vna quæ terminatur ad speculationem, alia quæ terminatur ad obiectum speculabile.

e *Sed prætermissa auctoritate illa, nunquid felix speculatiuus, &c.* Hic Doctor quærit, an felix speculatiuus, amet finem actu elicito, vt distinguitur contra delectari, id est, quem Aristoteles ponit felicem in speculatione substantiæ separatæ, vt patet 10. Ethic. cap. 10. amet ipsam substantiam separatam quam speculatur? videtur dicere quòd sic: vt patet 12. Metaph. text. com. 3. vbi vult, quòd principium mouens mouet vt amatum: & sic Intelligentia inferior amat principium: & tamen felicitas eius consisteret, non in amore, sed in speculatione illius: vt patet 10. Ethicor. & tamen talem speculationem diceret esse practicam, quamuis talis speculatio extendatur ad talem amorem. Cum ergo scientia, tam practica, quàm speculatiua accipitur ab ipso: quare ergo non tenetur in hoc? videlicet, quòd speculatio, siue notitia vltimi finis, quamuis extendatur in amorem illius, non esse practicam, sed merè speculatiuam, sicut ipse tenet?

f *Respondeo. Illud amare, &c.* Hæc litera est satis clara: & videtur Doctor declinare ad hoc quòd fuerit mens Aristotelis quòd felix speculatiuus, verè amet actu elicito obiectum felicitatis: & quòd speculatio talis obiecti dicatur practica, præsertim loquendo non de substantiis separatatis, sed de felicitate, quàm habemus in hac vita: loquendo verò de felicitate in substantiis separatatis, diceret quòd cognitio vltimi finis, non esset verè practica: quia Intelligentia necessitate naturali diligit vltimum finem: & per consequens circa talem dilectionem non contingeret errare, nec rectè agere: & litera patet.

g *Igitur melius est Theologo, &c.* Vt cognoscantur maior, & minor, formetur sic syllogismus: Nulla scientia, quæ ordinatur ad dilectionem finis, in qua dilectione non contingit errare, nec rectè agere, est verè practica: sed in dilectione Intelligentiæ inferioris, circa vltimum finem

Actus potentialiū dicuntur qd. me.

Damnati nolles puniri, & consequenter nolent iustitiam punitionam.

5.

Cognitio vltimi finis an sit verè practica.

6.

Quid sit Felix.

2. *Impugnatio positionis Henr. Haruai. & Gual. Actus humanus quid sit.*

3. *Delectatio quid sit.*

4. *Felix est valdè amatus à Deo.*

Theologus habet concordare, & discordare cū Philosopho.

non contingit errare, nec rectè agere (cū diligant de necessitate naturæ): ergo scientia illius finis non erit practica. Theologus enim habet concordare cum Philosopho in maiori: sed discordare in minori: & per consequens habet discordare in conclusione, tenendo quòd talis scientia finis sit verè practica: est igitur melius Theologo, qui habet a Philosopho discordare in minori, discordare etiam in conclusione, quàm conuenire in conclusione: quam conclusionem ipse Philosophus non poneret, si minorem cum

Theologo teneret, scilicet istam: sed Intelligentia inferior in dilectione vltimi finis potest rectè, & non rectè illum diligere: & non diligit ipsum necessitate naturali. Sequitur, *Cum igitur dicis, quòd ab ipso accipimus rationem speculatiui, & practici:* dicit, quòd benè conuenimus cum ipso in maiori, in qua ponitur ratio formalis scientiæ practicæ: sed postea discordamus in minori: accipimus enim ab ipso rationem scientiæ practicæ, & sic non discordamus ab ipso.

S C H O L I V M.

Quarta sententia ait Theologiam esse affectiuam. Hac videtur D. Bonau. hic quæst. 3. quam refert Durand. hic quæst. 6. & si intelligatur per affectiuam, practica, vera est, si verò alia scientia media inter speculatiuam, & practicam, falsa est, quia ostensum est art. 1. n. 5. dilectionem esse veram praxim. Quinta sententia docet Theologiam esse contemplatiuam; pro qua adducitur Augustinus, quem explicat Doctor, quòd contemplatiuum, de quo agit, continet memoriam, intelligentiam, & voluntatem, (de quo 1. dist. 3. q. vlt.) quæ, vt sunt portio superior, id est, vt respiciunt æterna, sunt contemplatiua. Ex quo constat, quòd contemplatio non stat in sola cognitione, sed quòd includat amorem.

26.

D. Bonau. lib. 1. in Prologo, q. 3. & Egid. lib. 1. vide Aug. 8. de Ciuit.

c. 4. & Auic.

1. Met. in princip. & Comment.

1. Ethic. c. 1. & Arist. 11.

Met. c. illo

Omnia autem

scientia,

portio super-

rior, & infer-

rior non dis-

tinguntur,

nisi penes of-

ficia, de quo

2. d. 24. &

3. d. 18.

Quarta via^a dicit Theologiam esse affectiuam. Quod benè intelligi potest, si affectiua ponatur esse quædam practica. Si autem affectiua ponatur tertium membrum distinctum contra practicum, & speculatiuum, sic est contra dicta in primo articulo, vbi ostensum est dilectionem esse veram praxim, & etiam contra auctoritates multas, quæ sentiunt præcisè scientias distingui in speculatiuam, & practicam, & nullum esse tertium membrum.

Quinta via^b dicit Theologiam esse contemplatiuam, pro qua via adducit August. 12. de Trinit. cap. 14. vbi vult, quòd *sapientia est respectu contemplationis, scientia verò respectu actionis.* Cū igitur Theologia sit propriè sapientia, & non scientia, ipsa non erit practica, sed contemplatiua. Respondeo, August. 12. de Trinit. cap. 4. dicit, quòd istæ duæ portiones animæ, superior, & inferior, non distinguuntur nisi penes officia, & in vtraque tam in superiori, quàm in inferiori, est Trinitas: in superiori autem imago Trinitatis increatæ. Et tamen sola superior portio est contemplatiua, quia respicit æterna: igitur ista contemplatio, de qua loquitur, non determinatur ad speculationem intra genus scientiæ. Continet enim illud contemplatiuum memoriam, intelligentiam, & voluntatem: & ita in contemplatiuo illo potest esse extensio extra genus scientiæ, sicut potest esse in actiuo, hoc est, in portione inferiori, respiciente temporalia, quæ etiam habet Trinitatem. Si igitur ista est contemplatiua, vt loquitur ibi August. non prohibetur propter hoc, esse practica, si extenditur ad praxim in portione superiori.

C O M M E N T A R I V S.

1.

Quarta via hæc est opinio D. Bonauenturæ lib. 1. in Prologo, quæst. 1. & Egidij lib. 1. qui dixit Theologiam esse affectiuam: quæ opinio si intelligatur sic, quòd sit affectiua ex hoc, quòd talis scientia dirigit in amorem: siue ex hoc, quòd dirigit potentiam affectiuam, scilicet voluntatem in amorem, siue in affectum, verum dicit, & concordat cum opinione Doctoris. Si verò ponat affectiuam tertium membrum inter practicam, & speculatiuam, hoc est contra primum articulum, vbi ostensum est dilectionem, etiam vltimi finis esse veram praxim: & per consequens scientiam Theologiæ ad ipsum amorem dirigentem esse verè practicam. Est etiam contra multas auctoritates, quæ ponunt scientiam præcisè distingui in practicam, & speculatiuam.

Quinta via, quæ est Guillelm. Varr. lib. 1. q. 4. dicit Theologiam esse contemplatiuam, &c. Ibi. Responder Augustinus, &c. id est, portio superior respicit æterna, & inferior temporalia, idem enim intellectus vt cognoscit æterna, per

talem cognitionem dicitur portio superior, & vt idem cognoscit temporalia, per talem cognitionem dicitur portio inferior, ita quòd in tali intellectu, ante huiusmodi cognitiones, non est distinguere ex natura rei portionem superiorem, & inferiorem. Hoc idem dico de voluntate, quæ vt diligit æterna, dicitur portio superior: vt verò diligit temporalia, dicitur portio inferior. Sed de huiusmodi portionibus vide Doctorem in 2. d. 24. & in 3. d. 18. & vide quæ ibi prolixè exposui, præcipuè in 2. d. 24.

In vtraque portione est trinitas, scilicet in superiori propriè est imago Trinitatis, de quo vide infra Doctorem dist. 3. quæst. 9. siue vltima, & in 2. d. 16. & d. 34. & quæ ibi exposui. Sola igitur portio superior est contemplatiua, cum respiciat æterna: igitur ista contemplatio de qua Augustinus loquitur, non determinatur ad speculationem intra genus scientiæ, id est, quòd contemplatio illa non includit præcisè notitiã de æternis; ita quòd tantum sistatur in speculatione illorum.

Sola portio superior est contemplatiua.

Sed

Portio superior, & inferior.

Sed illud contemplatiuum continet memoriam, intelligentiam, & voluntatem: accipit hinc *memoriam* pro perfecta fecunditate: quæ, vt sic, includit intellectum, & voluntatem: vt infra patebit *dist. 3. quæst. ult. & intelligentiam* pro actuali intellectu æternorum: & *voluntatem* pro actuali

li amore æternorum, vt infra patebit *dist. 3. quæst. ultima*. Et sic patet quòd contemplatio ista non stat præcisè in cognitione: sed etiam in amore rei cognitæ, & sic cognitio æternorum ordinatur ad amorem illorum: & per consequens erit verè practica.

SCHOLIUM.

Sexta sententia *Gosfredi*, quam sequuntur *Nominales*, *Ocham*, *Gabr. Maior*, *Greg.* tenet *Theologiam esse partim practicam, partim speculatiuam, sicut doctrina, in qua essent aliqua de Iure, & aliqua de Philosophia. Probatur, quia Theologia tractat de operabilibus distinctiùs, quàm requiritur ad speculationem, & de speculabilibus, distinctiùs, quàm requiritur ad praxim: ergo. Hanc refutat Doctor. Primò, quia cum Theologia nostra non habeat euidentiã ex obiecto, non debet distingui iuxta operabilia, & speculabilia, aliàs ponenda esset duplex fides infusa, de istis. Secundò, licet sit probabile in nostra Theologia esse habitum speculatiuum, & practicum: tamen in Theologia in se non habet apparentiam, quia eius obiectum est essentia Dei in se, vt hac, & maxime vnum. Tertiò, suprema scientia debet esse vna. Quartò, deducit rationem *Gosfr.* ad oppositum, quia non traditur aliqua cognitio in Theologia, nisi de fine, vel de conditionibus appetibilitatis eius, vel eorum quæ sunt ad ipsum, vel de aliquibus, in quibus operans errare poterit, nisi dirigatur, & omnis talis cognitio est practica.*

ALia^a est opinio discordans à præcedentibus, in conclusione, quæ dicit, quòd ista scientia est speculatiua, & practica. Quod probatur dupliciter. Vno modo sic: sicut doctrina illa, in qua scriberentur aliqua de Iure, & aliqua de Philosophia, esset speculatiua, & practica, siue scriberentur in distinctis libris, siue capitulis, siue intercalariter, & commistim: ita in ista doctrina simul speculatiua, & practica tractatur, non in diuersis libris, & capitulis, sed intercalariter, & commistim: ergo ipsa est speculatiua, & practica.

27.
Gosfredus
Quod. 13.
9°.

Secundò sic probatur, nulla speculatiua cognitio distinctiùs tractat de operabilibus, quàm eorum cognitio sit necessaria ad speculationem: nec practica distinctiùs tractat de speculabilibus, quàm eorum requiratur cognitio propter praxim, ad quam extenditur. Ista autem tractat de operabilibus distinctiùs, quàm cognitio eorum requiratur ad speculationem, & distinctiùs de speculabilibus, quàm cognitio eorum requiratur ad cognitionem practicam: igitur ipsa est speculatiua, & practica. Maior probatur; quia speculabilia non considerantur in scientia practica, nisi propter considerationem practicam: nec operabilia in speculatiua, nisi propter considerationem speculatiuam. Minor patet, quia hinc tractatur de operabilibus ita distinctè, ac si esset de eis præcisè, & etiam de speculabilibus, ac si esset de eis præcisè.

Contra istam^b opinionem arguitur sic: *Habitus non habens euidentiã ex obiecto, non distinguitur secundum distinctionem obiectorum* (tunc enim oporteret ponere duas fides infusas) iste autem habitus non habet euidentiã ex obiecto: igitur non distinguitur secundum distinctionem obiectorum: igitur non est duo habitus propter distinctionem operabilium, & speculabilium.

28.
1. Ratio cõtra *Gosfr.*

Præterea; Illa^c opinio de duobus habitibus quamuis possit probabilitatem aliquam habere de Theologia, vt tradita est in Scriptura: tamen de Theologia in se, cuius subiectum primum est essentia diuina, vt hæc essentia, sicut dictum est de subiecto Theologiæ, non videtur probabilis. Nam de isto subiecto, cum sit verissimè vnum cognoscibile, nata est haberi primò aliqua notitia verè vna. Si verò detur aliqua, quæ non sit de ipsa essentia, sed de aliquò alio primo, ista alia non erit Theologia in se. Est igitur vnus habitus simpliciter, licet forte cum ipsa possit in Scriptura esse aliqua alia notitia, quæ sit de alio subiecto.

2. Ratio.
Theologiann
nostram esse
speculatiua,
& practica
quod partes
probabile.

Item patet quòd ordo scientiarum secundum eminentiam, stat ad aliquod vnum tantum: quia non possunt duæ esse scientiæ simpliciter primæ. Istam vnã eminentissimam, & solam, dico esse Theologiam, quæ sola est primò de primo subiecto Theologiæ.

3. Ratio.

Præterea,^d deduco rationem eius ad oppositum. Illa cognitio est practica, in qua non determinatur de speculabilibus magis quàm cognitio eorum pertinere ad praxim, vel ad cognitionem practicam: sed cognitio ista non tractat de speculabilibus distinctiùs, quàm cognitio eorum requiratur ad cognitionem practicam, vel praxim dirigendam: ergo, &c. Probatio minoris; quælibet cognitio de conditionibus appetibilitatis finis, & de conditionibus eorum quæ sunt ad finem, quatenus sunt ad finem;

4. Ratio.
Deducit ra-
tionẽ Gosfr.
ad oppositum.
Omnis cog-
nitio desin-
tiens ne ap-
petitus er-
ret, est pra-
ctica.

& tertio de conditionibus quibuscunque huius, vel illorum, circa quas contingit potentiam operatiuam errare, nisi dirigatur, est necessaria ad practicam cognitionem: nulla autem est cognitio hinc tradita de fine, nec de his, quæ sunt ad finem, quin sit talis: ergo, &c. Vel saltem circa ista contingit voluntatem ignorantem errare, sicut dicitur in solutione tertiæ obiectionis contra solutionem quæstionis principalis.

29.
Ponitur ut
additio à
Mauritio,
sed iuxta
antiqua M.
S. est verè
textum.

Licet enim Trinitas personarum non ostendat finem appetibilem, quàm si esset non Trinus, quia est finis inquantum vnus Deus, non inquantum Trinus: tamen voluntatem ignorantem Trinitatem, contingit errare in amado, vel desiderando finem, desiderando frui vna persona sola. Similiter, ignorantem Deum fecisse mundum contingit errare, non rependendo amorem, i qualem gratitudo requireret propter tantam communicationem bonitatis suæ, ad vilitatem nostram factam. Ita, ignorando articulos pertinentes ad nostram reparationem, contingit ignorantem errare, etiam non rependendo amorem debitum pro tanto beneficio, & ita de aliis Theologicis. Assumptum patet, quia quæcunque conditiones traduntur de fine, magis natæ sunt ostendere appetibilitatem finis: & conditiones eorum, quæ sunt ad finem, magis natæ sunt ostendere ea, quæ sunt ordinata ad finem.

Ad argum.
n. 27. positi.

Ad argumentum eorum, patet quòd minor est falsa. Ad probationem dico, quòd non potest ita distinctè tractari de fine cognito, & de his quæ sunt ad finem, quin tota illa cognitio esset practica intellectui creato: quia tota illa cognitio nata est ostendere finem sub ratione appetibilis, & ea quæ sunt ad finem sub ratione ordinis eorum ad finem, vel circa quæcunque posset voluntas non directæ errare.

COMMENTARIUS.

1.
Gosfr. Quodl.
13. q. 1.

2. **A**lia est opinio, videlicet Gosfredi discordans à precedentibus in conclusione: qua dicit quòd Theologia, nec est tota speculatiua, nec tota practica: sed partim practica, & partim speculatiua: quia in Theologia aliqua considerantur, vt sunt operabilia; alia verò, vt sunt speculabilia: & probat ibi: *Secundò sic probatur.*

Expono istam literam: *Nulla speculatiua cognitio distinctiùs tractat de operabilibus, quam eorum cognitio sit necessaria ad speculationem*, id est, quòd si aliqua scientia speculatiua tractet de aliquibus operabilibus, tantum de eis tractat, quantum cognitio eorum est necessaria speculationi: quia non considerat illa operabilia, nisi tantum speculatiuè. Sequitur: *Nec practica distinctiùs tractat de speculabilibus, quam eorum requiratur cognitio propter praxim, ad quam extenditur*, id est, quòd etsi scientia practica tractet de aliquibus speculabilibus, ex eo tractat de illis, inquantum eorum cognitio est necessaria propter praxim, & non aliter tractat. Sequitur: *Ista autem, supple Theologia, tractat de operabilibus distinctiùs, quam cognitio eorum requiratur ad speculationem*, id est, quòd Theologia ita distinctè tractat de operabilibus, ac si cognitio eorum nullo modo requiratur ad speculationem, & per consequens, vt sic tractat de operabilibus in se dicitur practica. Et similiter, ita distinctè tractat de speculabilibus, ac si eorum cognitio nullo modo requireretur ad cognitionem practicam, & per consequens, vt sic tractat de illis, dicitur speculatiua; & patet ista litera.

Theologia nostra dicitur vnus habitus.

3. **b** *Contra istam opinionem.* Hinc Doctor arguit contra istam opinionem, & præcipuè contra hoc: quia videtur ponere Theologiam esse duplicem habitum, scilicet practicam, & speculatiuum. Certum est enim quòd Theologia nostra tantum dicitur vnus habitus, non numero, sed forte genericus. Et quia ista opinio videtur ponere distinctos habitus Theologiæ propter distincta obiecta, considerata in illa, ita quòd propter operabilia dicitur practica, & propter speculabilia speculatiua. Contra hoc arguit Doctor: quia

illi habitus distinguuntur ex obiectis, quæ habent euidenciam ex illis: patet, quia sicut entitas scientiæ est ab obiecto, ita & vnitas, & distinctio. Nam scientiæ propriè, quæ habent euidenciam ab obiecto, specificantur ab illo: sed Theologia nostra non habet euidenciam ex obiecto, cum sit tantum reuelata, vt diffusè exposui in quæstione de subiecto Theologiæ: ergo non habet distinctionem ex obiecto operabili, & ex obiecto speculabili. Et quod dicit Doctor: *tunc enim oporteret ponere duas fides infusas*, id est, si Theologia haberet distinctionem ex illis obiectis, ex quibus non habet euidenciam: oporteret ponere duas fides infusas, scilicet vnã de speculabilibus, & aliam de operabilibus.

Ab obiecto scientiæ est vnitas, & distinctio.

c *Præterea illa opinio de duobus habitibus.* Dicit Doctor quòd etsi possit habere probabilitatem de Theologia nostra: nullam tamen habere potest de Theologia in se, & patet litera, & præsertim ex suprâ dictis, in quæstione de subiecto Theologiæ.

d *Præterea deduco rationem eius ad oppositum.* Et ratio Doctoris stat in hoc: videlicet quòd Theologia non tractat distinctiùs de speculabilibus, quam cognitio eorum requiratur ad cognitionem practicam, vel praxim dirigendam, id est, quòd præcisè tractat de speculabilibus, pro quanto eorum cognitio est necessaria ad praxim dirigendam: & hoc probat ibi: *Qualibet cognitio, &c. Et tertio de conditionibus quibuscunque huius, scilicet appetibilitatis finis: vel illorum, scilicet circa quas, supple conditiones, contingit potentiam operatiuam errare, nisi dirigatur, &c.* Et quomodo circa finem contingit errare: & circa ea, quæ sunt ad finem, suprâ patuit. Conditiones finis nostri (qui est Deus in se) reddentes ipsum appetibilem, sunt istæ: quòd finis noster vltimus est creator, gubernator, redemptor, & huiusmodi. Conditiones verò finis (quæ est beatitudo nostra formaliter) puta clara visio essentia, vel fructio eiusdem sunt perpetuas, securitas, & huiusmodi, & patet ista litera vsque ad finem.

3.

Conditiones reddentes finem appetibilem.

Septima sententia D. Thom. 1. p. q. 1. art. 4. ubi Caiet. Vasq. dist. 9. c. 3. & alij Theologiam esse unum habitum, qui simul est speculativus, & practicus. Hanc refutat additio, quia scientia ut sic dividitur in speculativam, & practicam: ergo nulla scientia potest esse simul hæc, & illa, aliàs aliquod animal posset esse rationale.

ALia opinio tenet eandem conclusionem. Sed ponit cum hoc Theologiam esse simpliciter unum habitum.

Et hoc propter subiectum eius unum, quod est Deus, in quo conveniunt omnia, de quibus in scientia determinatur. Omnia enim cadunt sub consideratione huius scientiæ, inquantum participant aliquod diuinum. Et idè, siue consideret de his per extensionem ad opus, siue non, sed pure speculatiue propter unitatem formalem subiecti, tamen hæc scientia est una.

Contra istam opinionem arguo sic: Quandocunque aliquod commune dividitur primò per differentias oppositas, impossibile est utramque differentiam inueniri in aliquo uno contento sub communi: sed scientia in communi dividitur primò in practicam, & speculativam: ergo impossibile est istas differentias simul inueniri in aliqua scientia una. Maior est manifesta, quia si differentia condidissent aliquod commune, possent se compari in aliquo contento sub communi, tunc idem corpus posset esse corporeum, & incorporeum, & idem animal sensibile, & insensibile, & idem homo rationalis, & irrationalis, quæ sunt absurda. Minor patet per Auic. 1. Metaph. in principio, & per Commentatorem 1. Eth. comm. 1. & per Gondisaluum de diuisione scientiarum. Item, sequuntur de eodem duo contradictoria, videlicet extendi, & non extendi, & multa alia inconuenientia: quare, &c.

SCHOLIVM.

Resoluendo questionem, prima conclusio est, Theologiam necessarium in intellectu creato, esse practicam. Probatur primò, quia talis cognitio est conformis volitioni rectæ, & naturaliter prior ipsa, ex dictis num. 5. 6. 7. Secundò, subiectum primum Theologiæ est virtualiter conforme volitioni rectæ, & ab eo sumuntur principia practica eius, ipsum etiam determinat intellectum creatum ad notitiam rectitudinis præcos, prius quàm voluntas creata velit. Contra hanc rationem obiicit quadrupliciter, & soluit singillatim obiectiones.

AD quætionem ^a igitur respondeo, quòd cùm actus voluntatis elicitus sit verissimè praxis, etiam si non concomitetur aliquis actus imperatus (vt patet ex primo articulo) & extensio cognitionis practicæ consistat in conformitate ad praxim, & prioritate aptitudinali (vt habetur ex secundo articulo) sequitur, quòd illa est cognitio practica, quæ est aptitudinaliter conformis volitioni rectæ, & naturaliter prior ipsa: sed tota Theologia necessaria in intellectu creato est sic conformis actui voluntatis creatæ, & prior ea: ergo, &c. Probatio minoris, quia primum subiectum ^b Theologiæ est virtualiter conforme volitioni rectæ, quia à ratione eius sumuntur principia prima rectitudinis in volitione: ipsum etiam ^c determinat intellectum creatum ad notitiam rectitudinis determinatæ ipsius praxis, quoad omnia Theologicalia necessaria, prius naturaliter, quàm aliqua voluntas creata velit (aliàs non esset necessaria;) ergo ex primo subiecto sequitur tam conformitas, quàm prioritas Theologiæ ad volitionem: & ita extensio ad praxim, à qua extensione cognitio dicenda sit practica. Confirmatur ratio ista, quia cùm primum obiectum Theologiæ sit vltimus finis, & principia in intellectu creato sumpta à fine vltimo, sunt principia practica: igitur principia Theologiæ sunt practica: ergo & conclusiones sunt practicæ.

Sed obiicitur, ^d quia (ex quæstione præcedente) Deus non est hinc primum subiectum, inquantum finis, sed, vt hæc essentia: principia autem sumpta à fine, vt finis est, sunt practica. Item, cognitio finis vltimi non est immediatè conformis, nec nata est esse conformis immediatè praxi eliciendæ: ergo non est propinquè practica.

Item, primum obiectum includit virtualiter conformitatem ad praxim rectam, non tamen solam cognitionem sic conformem, alioquin non posset de ipso esse cognitio speculatiua: quod videtur inconueniens. Qualiter enim est ista veritas practica, *Deus est trinus? Vel, Pater generat filium?* ergo primum obiectum includit aliquam notitiam speculatiuam: igitur ex conformitate illa virtuali primi obiecti ad praxim, non sequitur Theologiam esse practicam, cùm multæ veritates, quæ sunt maximè Theologicæ, inquantum Theologia distinguitur à Metaphysicæ, sint speculatiuæ.

30.
D. Thom.
1. part. q. 1.
art. 4.
ADDITION.

31.
suprà n. 5. 6.
7.
Quid cognitio practica?

Finis duplex.

32.

Item, tunc scientia Dei esset practica, quæ est de eodem subiecto primo, & etiam videtur, quòd ratio solutionis quæstionis possit applicari ad intellectum diuinum, sicut ad creatum.

Ad primum ^c dico, quòd respectus finis non est illud, à quo principia sumuntur in aliqua scientia: sed illud absolutum, in quo fundatur respectus, & illud est essentia hæc.

Ad secundum ^f dico, quòd virtualiter continens cognitionem conformem, est virtualiter conforme, & ita cognitio eius est practica: quia conclusiones practice habent principia practica: proxima autem cognitio illi, quæ est de fine, est cognitio fruitionis finis: & ista nata est esse conformis formaliter praxi fruitionis.

Ad tertium ^g dico, quòd primum obiectum solummodò includit notitiam conformem volitioni rectæ: quia virtute eius nihil de ipso cognoscitur, quòd non sit vel reëctitudo volitionis alicuius, vel virtualiter includens notitiam talis reëctitudinis. Et concedo, quod inferitur in consequente, quòd de ipso nulla potest esse scientia speculatiua. Necessariò enim notitia eius, & cuiuscunque intrinseci per ipsum cogniti, conformis est praxi aptitudinaliter, & prior, si cognitum est necessarium. Cùm instatur ^h de illis veritatibus, quæ videntur maximè Theologicæ, & non Metaphysicæ, vt *Deus trinus, & pater generat filium*: dico, quòd istæ sunt practice. Prima enim includit virtualiter notitiam reëctitudinis dilectionis, tendentis in tres personas; ita quòd si actus eliceretur circa vnã solam, excludendo alias (sicut infidelis eliceret) esset actus non reëctus. Secunda includit notitiam reëctitudinis, secundum quòd actus est circa duas personas, quarum vna est sic ab alia.

An notitia regulæ circa vnã personam? 1. d. 1. q. 2. & 2. d. 43.

Si obiiciatur ⁱ contra hoc sic; quia nihil nisi essentiale est ratio terminandi actum illius dilectionis: Theologia autem est magis propriè de personalibus, quàm de essentialibus, quia essentialia plurima possunt à nobis in Metaphysica cognosci: igitur Theologia vt distinguitur à Metaphysica, quantum ad propriissima sibi, non est practica. Prima propositio probatur, quia aliàs esset aliqua ratio diligitibilitatis in vna persona, quæ non esset in alia; quod falsum est, quia tunc nulla beatificaretur in se ipsa.

Quomodo persona diuina terminant actum amandi?

Respondeo, essentiale est ratio formaliter terminandi actum amandi, vt *propter quam*: sed personæ terminant, vt *qua amantur*, non autem sufficit ad reëctitudinem actus, quòd habeat rationem formalem conuenientem in obiecto: sed etiam requiritur, quòd habeat obiectum conueniens, in quo sit talis ratio formalis. Præter istam igitur notitiam reëctitudinis, quam includit essentiale in actu amandi Deum, personalia includunt propriam notitiam vltiorem reëctitudinis requisitæ.

C O M M E N T A R I V S.

1. Opinio Doctoris propria.

Ad quæstionem ergo respondeo. Hic Doctor intendit probare, quòd Theologia sit simpliciter practica: & probatio sua principalis stat in hoc, loquendo de Theologia necessariorum: Omnis notitia, quæ naturaliter est prior praxi, & conformis, siue conformatiua ipsius, dicitur practica: sed notitia Theologica necessariorum est huiusmodi: ergo talis notitia erit practica. Maior patet supra, per descriptionem notitiæ practice. Minor probatur à Doctore ibi: *Probatio minoris*, &c. Hic duo faciam. Primò probabo in minore in forma: deinde exponam literam. Probatur ergo minor: Omnis notitia virtualiter contenta in aliquo primo obiecto virtualiter conformatiuo, id est, habente virtutem dandi reëctitudinem notitiæ, est verè practica, sed notitia Theologicæ necessariorum est huiusmodi. Nam (vt probatum est in quæstione de subiecto Theologicæ) notitia Theologica omnium necessariorum virtualiter continetur in Deo sub ratione Deitatis, & per consequens proprietatis talis notitiæ etiam ibi virtualiter continetur. Et talis proprietatis notitiæ Theologicæ est reëctitudo formalis, siue directiuitas in praxim, siue conformatiuitas. Quòd autem hæc sit à Deo sub ratione Deitatis: probatur, quia Deus sub ratione Deitatis est finis simpliciter vltimus, qui est amabilis super

omnia propter se, & omnia alia propter ipsum: & sic sequitur quòd est virtualiter directius, siue conformatiuus: quia causando notitiam Theologicam necessariorum, dat illi directiuitatem formaliter.

b Secundo expono literam. Cùm dicit: *quia primum subiectum Theologia est virtualiter conforme volitioni rectæ*, id est, volitio recta, ex hoc dicitur recta, quia conformis tali obiecto, supple sic cognito. Sequitur: *quia à ratione eius sumuntur principia prima reëctitudinis in volitione*, id est, à ratione formalis primi obiecti Theologicæ, vel à notitia eiusdem, *sumantur principia prima*, id est, notitiæ primorum principiorum in Theologia: quæ notitia dat reëctitudinem volitioni: quia volitio idèd dicitur recta, quia conformiter elicitur cognitioni principiorum formaliter rectæ. Et, vt clariùs hoc intelligatur pono exemplum: nam Deitas est ratio formalis, quia Deus dicitur finis totius Theologicæ, præsertim necessariorum: cognita tali Deitate in se, & per consequens cognito ipso Deo: & similiter cognito primo prædicato de ipsa Deitate: puta diligitibilitate, quæ virtualiter continetur in Deitate: statim possum formare hoc principium: Quicquid includit Deitatem, sub ratione Deitatis est super omnia diligitibile:

Theologia est simpliciter practica.

Deitas est formalis ratio quæ Deus dicitur finis totius Theologicæ.

gibile : Deus includit Deitatem, sub ratione Deitatis; ergo Deus est super omnia diligibilis. Notitia istarum præmissarum virtualiter continetur in Deitate, vel in notitia Deitatis: & talis notitia est verè directiva in praxim: dicitur enim *immediate* illud esse super omnia diligibile, quod formaliter includit Deitatem. Et similiter notitia conclusionis. Et sic ex ista maiore possunt subsumi multæ minores: puta scilicet, Pater includit formaliter Deitatem, idè est super omnia diligibilis. Et sic de aliis personis. Et brevitè, ratio diligibilitatis super omnia, de quocunque concluditur in Deo, ratione Deitatis concluditur. Ex quo ergo notitia principiorum dicitur formaliter recta ab obiecto: puta à Deo, sub ratione Deitatis, sequitur quòd Deus sub ratione Deitatis est virtualiter reãtudo praxis: vel notitia ipsius Deitatis: quia habet in virtute sua notitiam principiorum, & conclusionum, & per consequens habet in virtute sua notitiam talium necessariorum. Sequitur in litera.

4. *c Ipsam etiam, supple obiectum Theologicum, determinat intellectum creatum, &c.* Ut hoc clarè intelligatur, pono quòd intellectus creatus habeat Deum sub ratione Deitatis perfectè præsentem. Certum est, quòd in intellectu tali priùs causatur notitia: puta huius conclusionis, *Pater est super omnia diligibile*: quam voluntas eliciat actum circa talem conclusionem: talis notitia dicitur formaliter determinativa, siue directiva, siue reãtificativa praxis eliciendæ: & quia talis notitia virtualiter continetur in Deo, sub ratione Deitatis: dicitur quòd ipse Deus sub ratione Deitatis determinat talem intellectum ad notitiam reãtitudinis determinatæ ipsius praxis: quia causat in tali intellectu huiusmodi notitiam, quæ est formaliter reãtudo reãtificativa praxis eliciendæ. Si ergo Deus sub ratione Deitatis priùs causat talem notitiam, quam voluntas eliciat actum: sequitur quòd talis notitia erit prior praxi elicienda. Confirmatio sequens clara est ex suprà dictis.

5. *Dubia.* Hic tamen occurrunt aliqua dubia, quæ faciunt difficultatem propter dicta Doctoris. Primum circa hoc: quod dicit, quòd obiectum Theologicum virtualiter continet notitiam reãtitudinis, respectu intellectus creati, quia dicit, quòd determinat ipsum ad notitiam reãtitudinis, &c. Sed simpliciter loquitur de omni intellectu: hoc est difficile sustinere: quia Theologia nostra respectu necessariorum, ex quo non habet evidentiam ab obiecto Theologico, puta à Deo, sub ratione Deitatis: ut patet ab ipso in quæstione de subiecto Theologiæ, sequitur, quòd talis notitia non habeat reãtitudinem, respectu praxis à tali obiecto: patet, quia ab eadem causa simpliciter est notitia, & reãtudo eius: ut suprà patuit quæstione præsentis. Patet etiam: quia tota Theologia nostra respectu necessariorum, id est, omnis notitia Theologica de necessariis in intellectu viatoris est simpliciter reuelata, loquendo semper de communi lege, ut ab ipso patet in quæstione de subiecto Theologiæ. Sequitur ergo, quòd cognitio Theologica nostra non dicatur reãtudo formaliter ab obiecto Theologico, cum ab illo non habeat evidentiam.

6. *Solutio.* Dico primò, quòd hic Doctor loquitur absolute de intellectu creato, non determinando se ad intellectum viatoris, vel comprehensivis: intelligendo sic, quòd si in aliquo intellectu crea-

to esset notitia ipsius Deitatis, sibi perfectè præsentis: & per consequens si haberet notitiam huius principij: *Quod includit Deum sub ratione Deitatis est super omnia diligibile*: statim talis notitia diceretur formaliter reãtudo ab obiecto, à quo habet evidentiam. Et certum est, quòd notitia Theologica necessariorum in intellectu comprehensivis est formaliter reãtudo respectu praxis eliciendæ, ita quòd talis reãtudo est à tali obiecto.

Si dicatur quomodo hoc est possibile, cum dicitur talem notitiam non concurrat aliquo modo Deitas, sub ratione Deitatis, ut subtiliter probat Doctor in quæst. 14. Quodlib. & si sic, ergo nec notitia, nec reãtudo illius, virtualiter continetur in tali obiecto.

Dico (ut aliàs dixi) quòd sufficit quòd sit ab aliquo, perfectè supplete vicem talis obiecti, cuiusmodi est voluntas divina.

Si dicatur, quòd etiam hoc potest sequi in intellectu nostro: quia voluntas divina, saltem imperfectè supplet vicem obiecti Theologici, & sic habet à tali notitia, possum formare principia, & conclusiones, & multa alia.

Dico, quòd non est simile, quia omnes articuli fidei de necessariis, sunt simpliciter reuelati: nec credo unum articulum propter alium: ut subtiliter patet à Doctore in 2. dist. 24. Sed quicquid sit, dico paucis, quòd omnis notitia Theologica est simpliciter practica à quocunque causetur, siue ab obiecto, siue à supplete vicem obiecti: quia notitia Theologica est simpliciter talis obiecti primi, quòd si esset immediate ab illo, haberet evidentem reãtitudinem, respectu praxis eliciendæ.

Hic quidam Doctor arguit contra hoc dictum Doctoris. Videlicet, quòd habitus practicus dicatur practicus ab obiecto, virtualiter continente illum, & quòd Theologia necessariorum dicatur sic practica. Contra hoc arguit: Quia tunc sequeretur, quòd Metaphysica de Deo esset practica, & non speculativa: quod etiam videtur falsum, secundum Scotum, qui in soluendo quoddam argumentum in principio quæstionis factum, ad probandum Theologiam non esse practicam ex auctoritate Boëtij assignant tres partes scientiæ speculativæ, quarum una est Theologia, ait sic: Dico, quòd Boëtius intelligit per *Theologiam* Metaphysicam: hinc ut apparet, non vult negare Boëtius, sed exponere.

Præterea, quòd hoc consequens sit falsum, scilicet quòd Metaphysica sit scientia practica, arguit sic: Nam cuiuscunque scientiæ practicæ actus proprius elicitus est notitia practica. Patet, quia ex actibus practicis generatur habitus practicus, & actus sequentes habitum, similes sunt præcedentibus, ex quibus est genitus. Sed nullus actus proprius Metaphysicæ (& loquor de Metaphysicæ) est notitia practica: quod patet, quia nulla talis conclusio est formaliter directiva praxis.

Item, arguit sic: quia si habitus practicus diceretur practicus, quia virtualiter continetur in obiecto, &c. sequeretur, quòd de nulla re mundi posset haberi scientia speculativa. Consequens reputo sic absonum, ut nec eum probare, nec expedit, cum ipse aliquas scientias ponat speculativas. Consequentia patet, quoniam nulla res est in mundo, quæ non sit bona, & per consequens, quæ non contineat virtualiter aliquam

Obiecti.

Responsio.

Alia obiectio.

Solutio.

Notitia Theologica est practica.

7. Greg. de Ari. 9.5. art. 2. Prima ratio.

1. Ratio.

3. Ratio.

notitiam, directiuam operationis voluntatis circa p^lan.

8. *Confirmatio.* Confirmatur istud: Quia etiam notitia, quæ est simplex apprehensio rei, est notitia secundum istum Doctorem taliter directiua: quanto magis autem notitia complexa, quæ cognosceretur rem esse bonam: talem autem quælibet res de se potest causare, concurrentibus aliis partialibus causis. Hæc ille.

Contra aliud dictum arguit Greg. suprad. articulo 2. Deinde arguit contra aliud dictum, quod imponit Doctore, videlicet quod simplex apprehensio obiecti potest dici practica: & arguit sic: Omnis notitia practica: affirmat, aut negat aliquid circa qualitatem operationis. Sed notitia incompleta non est huiusmodi: ergo, &c. Probat maiorem per Auicennam, & per Philosophum.

Item sic arguit: Si aliqua talis notitia incompleta esset propriè practica, multò magis notitia complexa medicinæ theoreticæ esset practica: consequens patet falsum per Auicennam primo libro medicinæ, & per rationem patet illud consequens esse falsum: quia tunc non esset distinctio inter practicum, & speculatiuum.

Confirmatio. Confirmatur: Si enim simplex apprehensio alicuius herbæ, vel aromatis est practica: multò magis illa complexa, quæ scitur illam herbam esse calidam, vel frigidam. Nam ex ista potest immediatius, & melius quid dirigi ad operandum: & tamen ista non est propriè practica, cum nihil dicat de qualitate operationis.

Articulo 3. Vtremque secundum hoc: Omnis notitia cuiuscunque rei esset practica, & nulla speculatiua: patet, quia secundum ipsum Scotum notitiam esse practicum nihil aliud est, quam ipsam esse directiuam. Sed notitia incompleta non est directiua, nisi quatenus est manifestatio obiecti: & cum omnis notitia complexa sit etiam manifestatio obiecti, quælibet erit directiua praxis alicuius.

Articulo 4. Præterea: Qua ratione notitia simplex vnius rei est directiua praxis circa illam rem, vt dilectionis, vel alterius: eadem ratione cuiuslibet rei notitia simplex erit directiua dilectionis, aut odij, vel alterius praxis circa eam. Et maximè hoc patet, si (sicut ipse dicit) simpliciter notitia de Deo, qualis est visio beatifica, sit directiua praxis, scilicet dilectionis circa ipsum, ac per hoc practica: Sic enim, & cuiuslibet creaturæ notitia est directiua dilectionis circa eam, & per consequens secundum eam practicum. hæc Gregorius.

9. *Responsio ad rationes Greg. scilicet.* Ad istas rationes respondeo. Et primò, quando dicit quòd tunc sequeretur, quòd Metaphysicæ esset scientia practica, quæ considerat de Deo, vt est prima causa, primum independens, esse infiniti vigoris, summe sapientem, & huiusmodi. Dico primò, quòd hoc non sequitur. Vnde pro intelligentia huius, quòd de eodem, sub alia, & alia ratione considerato, potest esse notitia practica, & speculatiua. Exemplum: nam de homine secundum corpus, vt sic, vel sic mixtum, potest esse scientia practica, vt medicina. Similiter considerato sub ratione animæ intellectuæ, natæ beatificari, potest esse scientia moralis: & etiam vt consideratur ipsa anima, vt tantum est actus corporis Physici: vel, vt id, quo sumus, intelligimus, & mouemur motu progressiuo, & huiusmodi, potest esse scientia speculatiua. Nam in libro de Anima consi-

deratur anima, & potentia illius, & operationes, & proprietates: vt sunt tales, vel tales entitates: & huiusmodi consideratio dicitur speculatiua; vt verò consideratur, vt est quoddam bonum creatum, ordinatum ad talem, vel talem finem: vt propter aliud diligibile, & huiusmodi, potest dici notitia practica. Sic dico in proposito, quòd Deus multipliciter potest considerari: vt est simpliciter primum independens: prima causa, &c. ita quòd talis consideratio non respicit Deum, vt obiectum operabile, siue, vt amabile, & talis consideratio potest esse Metaphysicalis, & merè speculatiua. Si verò Theologicè consideratur: patet quòd talis consideratio erit practica: quia non tantum sistitur in huiusmodi consideratione, sed etiam talis consideratio dirigit in praxim.

Sed occurrit non parua difficultas. Quia pono, quòd quis cognoscat perfectè quiditatem animæ, an notitia talis sit practica, an speculatiua? Si dicatur, quòd sit speculatiua. *IO. Difficultas incidentalis, sed valde notanda.* *Contra: Quia quiditas animæ cum sit substantia perfecta, & causa partialis talis notitiæ: & per consequens videtur, quòd det rectitudinem tali notitiæ, & sic practica.* Si dicatur, quòd talis notitia sit practica: non est intelligibile, quòd de vno, & de eodem obiecto, sub eadem ratione considerato, possit esse notitia practica, & speculatiua: quæ notitiæ habeant euentiam ab obiecto, & virtualiter includantur in illo. Si dicatur, quòd ipsa anima intellectuua potest considerari sub duplici bonitate, scilicet essentiali, & quiditatiua; & sub bonitate, quæ non tantum sit passio entis, sed sit quædam bonitas, consequens naturam indiuidui. Vt primo modo consideratur, talis consideratio erit speculatiua. Secundo verò modo erit practica. Sed hoc nihil est, quia etiam Deus, sub ratione Deitatis, vt etiam suo modo præcendit à bonitate attributali; adhuc est subiectum perfectissimum, super omnia diligibile, & est ratio perfectissima obiecti fruibilis: vt patet à Doctore in dist. 1. primi, quæst. 2.

Præterea, arguo sic: Nam obiectum agit secundum vltimum potentia suæ, ad cognitionem sui: & similiter intellectus, qui est altera causa partialis, ergo producit notitiam suam perfectissimam, quantum potest. Aut ergo illa notitia est practica, aut speculatiua. Si primò, ergo non potest agere ad cognitionem sui speculatiuam. Si secundò, ergo non potest producere notitiam sui practicum: præsertim cum notitia specificetur ab obiecto.

Oportet ergo dicere, quòd si de eodem obiecto possit esse notitia practica, & notitia speculatiua, quòd in illo sit alia, & alia ratio: secundum quas alia, & alia cognitio accipi possit. Et sic ab anima intellectuua, vt est tantum quædam entitas quiditatiua, causatur immediate notitia speculatiua: & vt est quædam bonitas perfectionalis, causatur notitia practica. Exemplum: nam phantasma albedinis causat speciem intelligibilem in intellectu: non tantum ipsius albedinis, sed omnium contentorum essentialiter, vel virtualiter in ea, scilicet albedine. Et sic species intelligibilis albedinis tantum causat cognitionem ipsius speculatiuam: & similiter species intelligibilis coloris causat notitiam speculatiuam ipsius. Species verò boni contenti in albedine causat notitiam practicum ipsius boni:

ita

ita quòd dirigit voluntatem in dilectionem bonitatis albedinis. Et non habeo pro inconuenienti, quòd idem sub eadem ratione formaliter virtualiter contineat plures species intelligibiles, quarum vna sit partialis causa cognitionis speculatiuæ, & alia cognitionis practicæ.

12.
Idem continet virtualiter plures species intelligibiles.

Si verò teneatur, quòd vna, & eadem species intelligibilis possit partialiter causare cognitionem obiecti cuius est, & omnium contentorum, tam virtualiter, quàm essentialiter. Dico, quòd potest esse partialis causa respectu vnius cognitionis practicæ, & respectu alterius speculatiuæ. Exemplum: homo virtualiter continet proprias passiones: similiter talem, vel talem bonitatem: cognitio causata à specie intelligibili hominis, vt tantum terminatur ad quiditatem ipsius, absolute potest dici speculatiua. Cognitio verò bonitatis hominis, secundum quam est diligibilis, causata ab eadem specie intelligibili, dicitur practica. Similiter, si obiectum esset in se præsens in cognitione intuitiua, non solum posset causare cognitionem sui intuitiuam: sed etiam omnium contentorum virtualiter in eo: vt patet à Doctore *infra distinct. 8. quæst. penult. & in Quodl. & alibi*. Et sic cognitio intuitiua hominis absolute sumpti, posset dici speculatiua: cognitio verò bonitatis hominis, secundum quam est diligibilis posset dici practica, quia directiua in praxim. & quando Doctor dicit, quòd cognitio practica habet rectitudinem ab obiecto: & similiter speculatiua habet ab obiecto, vt dicatur speculatiua. Debet sic intelligi, quòd idem obiectum secundum aliud, & aliud virtualiter, vel essentialiter contentum causat aliam, & aliam notitiam: ita quòd si illud contentum esset per se, haberet virtutem causandi notitiam: tantum causaret notitiam, vel practicam, vel speculatiuam. Si enim bonitas obiecti esset per se, & esset causatiua notitiæ sui, talis notitia esset practica. Si modò à continente illam causaretur, eadem notitia esset similiter practica. Hoc patet à Doctore vbi supra in simili.

13.
Hic soluitur in hâria Greg. & Guill.

Et ex his patet ad omnes instantias, quas facit Gregorius vbi supra, & Guillelmus Oecham in *Prolog. quæst. 4. principali, qua est 10. in ordine*. Quando inferunt, quòd si notitia practica diceretur practica ex hoc, quòd virtualiter continetur in obiecto, &c. quòd tunc notitia de omni re esset practica: & sic de triangulo, lapide, herba, & huiusmodi. Responsum est, quòd non est inconueniens de eadem re secundum aliam, & aliam proprietatem, accipere scientiam practicam, & speculatiuam. Et similiter quando dicunt, quòd tunc Metaphysica, siue cognitio metaphysicalis quæ est de Deo sub ratione infiniti: primæ causæ, independentis, & huiusmodi, quòd esset practica: negatur.

De Deo potest esse notitia practica, & speculatiua.

Et dico primò, quòd si cognitio istorum tantum sumatur à sensibilibus, quòd propriè non diceretur practica. Si verò esset ab ipso Deo, virtualiter continente, non haberet pro inconuenienti, ipsam esse practicam: quia talis notitia haberet conformitatem directiuam ab ipso Deo in veram praxim. Cognitio autem Metaphysicalis non est, nisi de conceptibus sumptis à sensibilibus, vt supra patet.

14.

Dico etiam, quòd non haberem pro inconueniente, quòd aliqua notitia, immediatè causata à Deo, vel à voluntate Dei, supplet vicem obiecti, quòd dicatur speculatiua, & aliqua, quòd

dicatur practica. Exemplum: Si Deus causaret in me notitiam, pura primæ independentiæ, vel notitiam similitudinis, & æqualitatis personarum, vel notitiam paternitatis, vel filiationis diuinæ, vel notitiam conceptus entis, qui prædicatur de Deo, quòd huiusmodi notitiæ dicantur speculatiuæ. Nam si omnia ista per se essent, & causarent notitiam sui, certum est quòd talis notitia esset tantum speculatiua. Si verò causaret notitiam bonitatis Dei, vel notitiam Patris, includentis bonitatem infinitam formaliter, & huiusmodi; tales notitiæ essent practicæ: quia si huiusmodi obiecta per se essent, & possent causare cognitionem sui, non causarent nisi notitiam practicam. Et sic patet, quòd non sequuntur tot inconuenientia, vt isti dicunt.

Dico vtrà, quòd non est inconueniens aliquam cognitionem Metaphysicalem esse practicam. Sed hoc pro nunc transeat.

Ad alia, quæ dicit Gregorius contra Doctorem quòd non sit aliqua notitia simplex, & incomplexa practica.

15.
Aliqua cognitio Metaph. est practica.

Dico primò, quòd non inuenio, quòd Doctor dicat absolute, quòd sit aliqua notitia simplex, & incomplexa practica: sic intelligendo, quòd illa dicatur notitia incomplexa, quæ terminatur ad obiectum incomplexum. Nam notitia Dei, absolute sumpti non est directiua alicuius actus voluntatis, qui terminetur ad obiectum simpliciter incomplexum. Sed est directiua in hoc obiectum, quòd Deus est bonum diligibile, vel quòd Deus sit in se diligibilis; & sic talis notitia dicitur Deum esse diligendum. Si verò intelligat ipse, quòd notitia practica dicatur complexa, circa qualitatem operis: puta, quòd dicitur sic, vel sic operari, hoc haberet probare. Sed quicquid sit, si à Doctore ponitur notitia simplex, & incomplexa practica, debet intelligi de practica largè sumpta: quia propriè notitia practica dicitur de aliquo verè agibili, & sic notitia conclusionis circa agibile dicitur propriè practica, & præcipuè quando dicitur in particulari, vt infra patebit.

Notitia practica largè, vel propriè.

Dico vtrà, quòd si notitia simplex obiecti dicatur practica, potest dici practica virtualiter: quia à notitia obiecti sumitur notitia principiorum practicabilium: & à notitia principiorum sumitur notitia conclusionum: & sic talis notitia simplex obiecti magis recedit à vera cognitione practica, & accedit ad cognitionem speculatiuam: patet vt per rationem Doctoris infra: & sic patet, quòd instantiæ factæ à Gregorio contra Doctorem nihil concludunt.

d *Sed obicitur*, &c. Hic Doctor arguit contra superius dicta, & primò contra hoc, quòd dixit, quòd scientia Theologica respectu necessariorum, sumitur à subiecto Theologico, siue à Deo, sub ratione Deitatis. Contra hoc arguit, quia supra in præsentia quæstione dixit, quòd omnia principia practica sumuntur à fine; sed Deus sub ratione finis non est subiectum Theologiæ necessariorum, vt supra patuit, in quæstione de subiecto Theologiæ.

16.

e Responder ad hoc argumentum ibi: *Ad primum dico*. Responso itat in hoc, quòd principia practica in Theologia non sumuntur à fine, inquantum finis, supple, inquantum includit illum respectum, quòd est amari, & desiderari; siue secundum alium respectum: sed sumuntur à fine inquantum habet rationem obiecti. Et tunc finis, à quo sumuntur principia practica in

An principia practica sumuntur à fine.

Theologia, est tantum sub ratione Deitatis.

Secundò arguit, quòd cognitio finis vltimi, non sit verè practica, ibi: *Item cognitio finis vltimi non est immediatè conformis*, siue conformatiua: *nec nata est esse conformis*, siue conformatiua immediatè praxis elicendæ: patet, quia cognitio propinquè practica est de conclusione practica.

De conformatiua praxis propinquè, & remotè.

Respondet, ibi: *Ad secundum dico*. Et responsio stat in hoc: nam obiectum dicitur conforme, id est, conformatiuum praxis elicendæ virtualiter, & remotè: & notitia practica, ab eo producta dicitur conformis, id est, conformatiua formaliter ipsius praxis: quia ab obiecto recipit ipsam rectitudinem, à qua formaliter dicitur conformatiua praxis, vt supra dixi. Et talis notitia, quæ formaliter dicitur conformatiua praxis (& hoc propinquè) est propriè cognitio conclusionis practicæ: quia voluntas conformiter elicit velle, puta Deum diligere super omnia: cognitio verò subiecti dicitur conformatiua remotè, & virtualiter: & sic concedit, quòd cognitio talis finis in se est remotè practica.

17. Tertiò arguit, probando, quòd sit aliqua cognitio Theologica respectu necessarium, quæ non dicitur verè practica, sed speculatiua: vt cognitio huius, *Deus est trinus*, vel *pater generat filium*. Et litera clara est ex supra dictis.

Respondetur ibi: *Ad tertium dico*. Hic Doctor concedit absolute, quòd omnis cognitio Theologica, quæ habetur virtute obiecti Theologici est practica: quia notitia ipsius Dei, & cuiuscunque intrinseci, per ipsum cogniti, conformis est praxi aptitudinali, siue conformatiua praxis: & etiam est prior, si cognitum sit necessarium. Et hoc non contradicit his, quæ superius dixi, scilicet quòd aliqua cognitio, quæ habetur virtute Dei, sit speculatiua: vt de conceptu entis, de paternitate, similitudine, & æqualitate. Ista enim secundum suas rationes formales sunt verè speculabilia. Et quod dicit, quòd notitia cuiuscunque intrinseci, quæ habetur virtute Dei, est practica. Hoc debet intelligi de notitia complexa, siue de notitia obiecti complexi: vt puta de ista, *Pater est æqualis Filio*, & è contra. Debet etiam intelligi de notitia obiecti, includentis bonitatem diuinam, vel inclusi in tali bonitate. Non enim notitia paternitatis, vt paternitatis, dicitur propriè Theologica: sed magis Metaphysica. Et si intelligat hic Doctor quòd omnis notitia, quæ habetur virtute obiecti Theologici, siue complexa, siue incomplexa, siue inclusa in bonitate diuina, siue circumscribendo ipsam sit practica: tunc teneatur illud quod supra dixi, quòd notitia, quæ habetur virtute Dei, est practica: & omittatur quod dixi de paternitate, similitudine, & æqualitate. Prima tamen expositio magis videtur ad mentem Doctoris, vt patet hinc in litera: vbi expressè vult, quòd essentialis est ratio absolute terminandi actum amandi: & per consequens si paternitas intelligeretur circumscribi à perfectione diuina essentiali, magis diceretur obiectum speculabile: quia vt sic, non esset ratio terminandi actum amandi.

Aduerte ne contradictionem patet.

18. h *Cum instatur de illis veritatibus*, &c. Hic aduerte primò, quòd hæc veritas complexa, *Deus est trinus*, & *vnus*, non dicitur propriè

continere notitiam rectitudinis, &c. quia notitia conclusionis, demonstrabilis virtualiter, continetur à principiis, vel à notitia principiorum, vt supra patuit de subiecto Theologiæ: sed dicitur continere virtualiter, ratione subiecti, scilicet ipsius Dei, à quo principaliter accipitur rectitudo, tam principiorum, quam conclusionum practicabilem, vt supra patuit, & sic Deitas, vel notitia Deitatis virtualiter continet rectitudinem notitiæ huius, *Deus est vnus*, & *vnus*: id est, quòd ex se necessariò causat notitiam trium, vt rectam. Nota secundò, quòd potest esse notitia recta, quæ præcisè regulat in dilectionem vnus personæ: patet, quia viator potest rectè frui vna persona, non fruendo alia, vt patet à Doctore *distinct. 1. quæst. 2. huius*, & in *2. distinct. 43.* licet enim illa notitia excludat actum aliam personam, non excludit tamen habitualiter, vt infra patebit *distinct. 1. quæst. 2.* tunc enim esset actus non rectus, si simpliciter excluderet alias personas. Sequitur: *Secunda includit notitiam rectitudinis*, secundum quòd actus est circa duas personas, quarum vna est sic ab alia: non enim hæc veritas, *Pater generat Filium*, primò includit virtualiter talem notitiam sic rectam: sed Deus sub ratione Deitatis, eo modo, quo supra exposui aliam propositionem.

Potest etiam breuiter dici, quòd *includere rectitudinem notitiæ*, potest dupliciter intelligi: videlicet originatiuè, & terminatiuè: primo modo rectitudo notitiæ ab eo est originatiuè, à quo talis est notitia: & sic à solo Deo, sub ratione Deitatis est primò originatiuè. Secundo modo ipsa veritas complexa dicitur virtualiter continere rectitudinem notitiæ, pro quanto talis notitia terminatur ad tale complexum: idè enim est recta, quia est talis complexi: sicut dicimus etiam, quòd idè actus est bonus ex genere, quia transit, siue terminatur ad tale obiectum: vt patet à Doctore in *2. dist. 7.*

i *Si obiciatur contra hoc sic*. Hic Doctor arguit probando, quòd notitia de personalibus sit simpliciter speculatiua: quia non regulat voluntatem in dilectionem personalium: patet, quia ratio terminandi actum dilectionis est bonitas essentialis: solum enim essentialis, quod dicit perfectionem in diuinis, est diligibile: personale autem, cum nullam perfectionem formaliter dicat (vt patet à Doctore infra *distinct. 26. & alibi sæpè*) non erit ratio terminandi actum dilectionis: modò Theologia magis est de personalibus, quam de essentialibus, quia essentialia plurima possunt à nobis in Metaphysica cognosci: ergo Theologia erit magis speculatiua, quam practica.

Respondet Doctor, quòd aliud est loqui de termino dilectionis, vt *quo*: & aliud, vt *quod*: siue aliud loqui de ratione formali, terminandi actum dilectionis: & aliud est loqui de re, quæ terminat. Primo modo ponitur perfectio sua bonitas, siue essentialis, siue attributalis ratio formalis terminandi actum dilectionis, secundo modo ponuntur personæ terminare: sed tamen non sufficit ad rectitudinem actus, quòd habeat rationem formalem, conuenientem in obiecto; sed etiam requiritur, quòd habeat obiectum conueniens, in quo sit talis ratio formalis.

* * *

19.

Includere rectitudinem dupliciter potest intelligi.

Obiectio.

Essentialis dicit perfectionem in diuinis, non autem rationale.

Solutio.

Ad quartum argumentum positum num. 32. admittit probabiliter Theologiam Dei de necessariis esse practicam, quia est conformis rationi rectæ, & prior naturaliter volitione, quia prius intellectus intelligit obiectum primum, & in eo omnem notitiam necessariam inclusam, quàm voluntas velit illud. Obiicit contra hoc tripliciter, & soluit primam obiectiōnem tantum. Alia verò due solvuntur in additione: vide eum 1. dist. 38.

AD quartum * posset concedi, quòd Theologia Dei de necessariis sit practica, quia in intellectu suo natum est primum obiectum Theologicum quasi gignere notitiam conformem volitioni rectæ, priorem naturaliter ipsa volitione. Quòd conformem, patet. Quòd priorem, probatur; quia prius naturaliter intellectus intelligit obiectum primum, quàm voluntas velit illud: igitur prius naturaliter volitione, potest habere omnem notitiam sufficienter virtualiter inclusam in intellectiōne primi obiecti: talis est quæcunque notitia necessaria de primo obiecto. Consequentia supposita patet, tum quia per impossibile exclusa omni volitione, posset intellectus habere omnem notitiam sufficienter virtualiter inclusam in intellectiōne primi obiecti, cum illa intellectiō præcedat omnem volitionem: tum, quia intellectus diuinus non discurrit: igitur non prius naturaliter intelligit primum obiectum, quàm aliquid virtualiter in illo inclusum, quoad notitiam: ergo si prius intelligit primum obiectum, quàm voluntas velit aliquid, prius intelligit quodlibet inclusum, quoad notitiam in primo obiecto, quàm voluntas velit. Hæc secunda probatio consequentiæ minis valet.

33.
Theologia Dei de necessariis practica probabiliter.

Si obiiciatur, ^b quia tunc voluntas diuina non erit prima regula sui in actibus suis, si eius actum præcedat notitia, cui in agendo debet conformari, ad hoc vt rectè agat: consequens autem videtur inconueniens, quia tollit summam libertatem voluntatis diuinæ, si ab alio determinetur, & non ex se primò, quoad primum actum suum: si autem præcedit omnem actum suum cognitio practica, ab intellectu determinabitur ad primum actum, quia non potest ei dissentire: tunc enim posset peccare.

Instat cõtra responsiõem.

Item supra dictum est Philosophum benè dicere consequenter, si intelligentia naturaliter amat Deum visum, ergo notitia ostendens Deum non est practica. Fiat autem similis consequentia de Deo naturaliter amante se.

34.

Item, Dirigens aliqua causa est respectu directi: igitur est distinctio realis inter ipsa: non est autem talis distinctio intellectiōnis Dei ad velle. Et confirmatur, quia intelligendo iam velle esse elicitedum, intellectus non dirigit: tantum enim dirigit circa actum eliciendum, quasi prior ipso. Sed in Deo velle sui non sequitur voluntatem in esse: igitur nunquam est ibi quasi eliciendum, sed semper quasi elicitedum: ergo, &c.

Hic videtur consequenter dictis, dicendum, quòd accipiendo regulam pro rectificante in praxi, prima regula est finis vltimus, qui virtualiter includit primò notitiam omnis rectitudinis necessariæ cuiuscunque praxis: sicut primum subiectum scientiæ speculatiuæ primò virtualiter includit notitiam omnium veritatum speculabilium. Hæc autem prima regula, quæ est finis, ordinatè rectificat intellectum, & voluntatem, sicut ipsæ potentæ natæ sunt agere ordinatè, ita quòd prius quasi gignit notitiam conformem rectæ praxi, quàm rectificet praxim: & ita potentia practicante, alia erit potentia prior, & prius recta: ita quòd primum consequens illatum in prima ratione, videtur concedendum.

Prima potentia practicante alia est prior.

Cum verò improbat, posset dici, quòd sicut vniuersaliter libertas stat cum apprehensione præuia, ita summa libertas stat cum summa apprehensione præuia. Apprehensio autem praxis perfectissima, includit notitiam conformitatis, quando ipsa necessariò conuenit praxi.

Cum vltèriùs additur, quòd determinata sit aliunde: hoc negandum est loquendo de determinatione, quæ fit per agens sufficiens. Lieet enim non possit dissentire à notitia rectificatiua praxis, & priori praxi: hoc tamen non est, quasi intellectus per notitiam sit causa sufficienter actiua determinans ipsam ad actum: sed ex perfectione voluntatis est, quòd ipsa tantum nata est conformiter agere potentæ priori in agendo, quando illa prior prius perfectè agit circa obiectum, hoc est, tantum nouit prius, quantum posset nosse. Quod dico pro contingentibus, quorum intellectus diuinus non habet omnem notitiam sibi compossibilem ante omnem actum voluntatis: idèd circa illa non oportet, quòd conformiter agat potentæ priori in agendo: quia ipsa non prius conformiter nouit tale obiectum. Sed semper aliter accidit circa cognoscibilia

35.
Determinari Deum ad sui amorem an tollat eius libertatem?

noscibilia necessaria ex se: quia ista perfectissimam sui notitiam habent absque actu voluntatis.

ADDITIONE. *Ad secundum potest dici, quòd non est simile, quia ibi est simplex complacentia: hic verò efficax circumstantionata volitio. Similiter non solum intellectus diuinus est ostensiuus, sed æquiualeuter saltem regulatiuus: quod non posuit Philosophus. Vel aliter, quòd est regulatio, & determinatio obiectalis, etsi non potentialis, quod non posuit Philosophus.*

Ad tertium dico, quòd si concluderet; sequeretur, quòd nec intellectio, nec volitio aliqua esset in Deo, cum essentia diuina sit obiectum motiuum ad utrumque, & ita cum parte concurrente potentia vitali, vt concausa. Dico igitur, quòd est tantum ordo, quasi effectuum eiusdem quasi causa in proposito, qua tamen non distinguitur à quasi effectibus: quia nec propriè causantur, nec producuntur, nec principiantur, nec eliciuntur, sed simpliciter emanant: est igitur metaphorica causalitas, sicut communiter conuenit in diuinis. Vel aliter, sustinendo intellectum quoquo modo dirigere, negatur assumptum propriè loquendo de causa.

Ad confirmationem dico, quòd sufficit ordo nature, qui stat cum simultate durationis cognitionis ad praxim, & voluntatis ad velle, & sic patet ad argumenta sustinendo primam viam.

SCHOLIUM.

Sustinet etiam Theologiam Dei de necessariis non esse practicam, quia licet eius cognitio sit prior volitione, non est regulatiua eius, quia volitio non est regulabilis. Resoluit tandem, si teneatur non sufficere notitiam esse de se regulatiuam, nisi potentia practicans in cognoscente, sit regulabilis, vt sit practica, Theologiam Dei de necessariis, non esse practicam; si verò non requiratur voluntatem esse regulabilem, practica erit, & utrum dicatur, relinquit vt problema, de quo 1. dist. 38.

36. *Ad cognitionem practicam requiri, potestiam practicanem esse regulabilem.*

Licet hæc responsio videatur euadere argumentum, & per eam etiam sequentia Argumenta possent euadi: tamen aliter posset dici, quòd Theologia necessaria in intellectu diuino, non est practica, quia non est prioritas naturalis intellectiois ad volitionem, quasi conformatiui ad ipsum conformandum, siue directiui ad dirigendum aliquid. Quia posita notitia quacunque rectitudinis ipsius praxis, quamuis ista ex se possit conformare potentiam conformabilem, seu rectificabilem aliunde: non tamen voluntatem diuinam respectu sui primi obiecti, quæ ex se sola rectificatur respectu istius obiecti: ita quòd vel talis naturaliter tendit in illud, vel si liberè, nullo modo est de se quasi indifferens ad rectitudinem, & quasi aliunde aliquo modo habens eam; ita quòd notitia determinatiua rectitudinis, non est necessariò prior volitione, quasi volitio illam requirat, vt rectè eliciatur, sed tantum præexigit ostensionem obiecti. Et istam notitiam ex se directiuam non præexigit vt directiuam, sed tantum vt ostensiuam, ita quòd si posset præcedere volitionem sola ostensio obiecti, & sequi notitia rectitudinis necessariæ ipsius praxis, sicut dicitur de praxi circa contingentia; æquè rectè eliceretur volitio tunc, sicut nunc. Nullo ergo modo intellectio est prior, vt conformatiua, seu regulatiua volitionis.

Theologiam Dei de se practicam, vel speculatiuam esse problematice proponit.

Ad argumentum igitur probans prioritatem rectitudinis ad praxim rectam, responderi potest; quòd licet sit aliqua prioritas intellectiois ad volitionem: non tamen est sic prior, vt requirat rationem rectam esse priorem praxi. Quia talis prioritas est regulæ ad regularum, qualis esse non potest, quando voluntas est omnimoda regula sui in agendo. Huius controuersie de scientia Dei respectu sui, an sit practica, summa in hoc consistit, si notitia, quæ de se esset directiua in praxi, dato quòd potentia practicans in sciente non esset dirigibilis in agendo, sit practica, ex hoc solo, quòd esset sic ex se directiua: vel non practica, ex hoc, quòd potentia practicans in sciente, non est dirigibilis. Qui alteram partem tenet, dicat consequenter.

COMMENTARIUS.

1. **Q**uartò principaliter arguit Doctor ibi: *Item tunc scientia Dei esset practica.* Et deducit ad inconueniens, quòd notitia Theologica in intellectu diuino posset dici verè practica, a Respondet ibi: *Ad quartum posset concedi, quòd Theologia Dei de necessariis sit practica.*

Hæc litera clara est hinc, & ex supradictis. Vult enim quòd possit dici practica ex his conditionibus, videlicet quia prior praxi, siue volitione diuina; & quia talis cognitio, quantum est ex se, est conformatiua, & directiua praxis, quantum ad voluntatem determinabilem, siue rectificabilem:

lem: sed quantum ad voluntatem indeterminabilem, & inrectificabilem non potest dici practica: quia cognitio proprie practica, ex supra habitis tres condiciones requirit; quod sit prior praxi; quod si conformatiua praxi; & quod respiciat voluntatem determinabilem, & hoc vltimum deficit in diuinis. Et haec est expressè mens Doctoris, vt infra patebit, & loquor semper de cognitione Dei respectu necessariorum: quia illa necessariò præcedit actum diuinæ voluntatis. Secus est de notitia contingentium, quia sequitur actum diuinæ voluntatis, vt patet in præfatis quaest. & infra, dist. 39. & in quolib. q. 14. & litera clara est.

Notitia proprie practica habent tres condiciones.

2. Tum, quia intellectus diuinus non discurrit. Per istam rationem, sicut & per priores, probat, quod notitia necessariorum in diuinis præcedat actum voluntatis, quia intellectus diuinus non discurrit: idèd cognitio primo obiecto, in eodem instanti omnia necessaria sunt sibi nota. Et dicit Doctor quod hoc argumentum minus concludit, quàm alia præcedentia, quia etsi ibi non discursus, potest tamen intellectus diuinus prius intelligere vnum, & posterius aliud, vt diffusè exposui supra in illa quaestione: *An Theologia sit Scientia.*

2. Vide Franciscum Mayronis in prol. 90 primi sens. q. 14.

Dubium. Sed in hoc, quod dicit Doctor, quod intellectus diuinus prius cognoscit omnia necessaria in diuinis, quàm voluntas diuina velit illa. Occurrit aliqualis difficultas: tum, quia secundum ipsum, dist. 1. primi quaest. 2. alibi sapè: intellecto, & volitio diuina, cum sint perfectiones simpliciter, præcedunt omnem proprietatem hypostaticam, & per consequens volitio diuina intelligitur prior ista ve itate necessaria, *Pater generat filium.* Et Doctor concedit infra dist. 6. quod Pater volens generat filium. Quæro tunc: an Pater in illo priori, quo, vult generationem filij, intelligat generationem filij? & si sic: quæro, qua notitia, an abstractiua? an intuitiua? non abstractiua, quia est imperfecta; non intuitiua, quia illa sequitur existentiam obiecti præsentis. Sed quia hæc difficultas est discutienda in dist. 10. huius primi, respondendo ad vltimum argumentum principale. Idèd solutio huius differatur vsque ibi.

Solutio datur alibi.

3. Si obijciatur, quod tunc voluntas diuina non erit prima regula, &c. Hic Doctor facit tres rationes cum vna confirmatiõne; probans, quod notitia Theologica Dei respectu necessariorum, non dicatur verè practica, & dat duas responsiones, & in prima concedit, quod sit verè practica: quia habet tres condiciones, scilicet quia prior praxi, directiua praxi, & voluntas est practicable. Sic intelligendõ, quod ex perfectione voluntatis est, quod ipsa tantum nata est conformiter agere potentia priori in agendo: hoc est, quod tantum nouit prius, quantum posset nosse: non autem quod sit determinabilis ab intellectu, quia hoc dicit imperfectionem. Secunda responsio est, quod talis notitia non dicatur proprie practica, quia deficit sibi tertia conditio, quia voluntas diuina nullo modo est potentia practicable, & hanc secundam responsionem videtur magis approbare, & licet tota litera clara sit, vsque ad secundum articulum?

4. Expono tamen aliqua dicta in litera. Cum dicit primò: quod sicut libertas stat cum apprehensione obiecti prauia, id est, quod itantè apprehensione obiecti, voluntas circa illud potest liberè

Scoti oper. Tom. V.

elicere actum: licet talis apprehensio sit simpliciter necessaria: & ita summa libertas stat cum summa apprehensione prauia: apprehensio autem prauia perfectissima (siue apprehensio obiecti perfectissima, circa quod voluntas nata est elicere praxim) includit notitiam conformitatis, quando ipsa necessariò conuenit praxi, id est, quod talis apprehensio est, vel formaliter, vel virtualiter ipsa reductio praxi, vt supra exposui, & hoc quando ipsa, scilicet apprehensio, necessariò conuenit praxi, id est, quando ipsa necessariò est recta: non est autem necessariò recta, nisi ab obiecto necessariò, quod dat necessariò reductiõnem praxi, vt supra dixi, & dicitur conuenire necessariò praxi: quia habet ab obiecto necessariò hanc reductiõnem, cui praxi conformiter est elicienda.

d Cum additur, quod tunc voluntas sit determinata aliunde, id est, à tali apprehensione obiecti, negandum est, loquendo de determinatione, que fit per agens sufficiens, sicut dicimus, quod causa prima determinat secundum ad agendum, vel quod calor in ligno sufficienter determinat ipsum ad agendum, & hoc modo apprehensio non determinat voluntatem diuinam ad volendum rem apprehensam, quia hoc repugnaret perfectissimæ libertati. Et posito, quod talis apprehensio concurrat, vt partialis causa ad actum voluntatis (tenendo illam tertiam positionem d. 25. secundi) adhuc nullo modo determinaret, quia semper voluntas diuina esset principalior causa sui actus, & hoc est, quod dicit patet infra: licet enim non possit dissentire, &c.

e Sed ex perfectione voluntatis est, quod ipsa tantum nata est, &c. Vult dicere quod quando intellectus diuinus cognoscit obiectum vt diligibile, voluntas diuina ex sua summa libertate diligit illud conformiter tali notitiæ, sequitur: hoc est, tantum mouit prius; supple intellectus diuinus, quantum potest nosse: quod dico propter contingentia: quorum intellectus diuinus non habet omnem notitiam, ante actum voluntatis diuinæ, vt patet à Doctore infra dist. 39. idèd circa illa, non oportet voluntatem diuinam conformiter agere, vt potentia priori, cum cognitio talium sit simpliciter posterior: quia ipsa, scilicet potentia intellectiua non prius conformiter nouit tale obiectum, id est, quod cognitio talis contingentis in intellectu diuino non est prior, nec absolute, nec vt conformatiua actu voluntatis diuinæ.

Sequitur: sed semper aliter accidit circa cognoscibilia necessaria ex se, quia talis cognitio præcedit vt prior absolute, & vt prior in conformando, & dicit necessaria ex se, qualia sunt omnia intrinseca ipsi Deo: quiditates verò quæ sunt ab æterno, sunt tantum necessaria secundum quid, & in talibus etiam esse dependet ab intellectu diuino, vt patet à Doctore infra dist. 3. quaest. 4. dist. 35. 36. 42. & in secundo dist. 1. quaest. 1. & in quolib. quaest. 14. Et quod etiam dicit, quod voluntas diuina necessariò conformatur tali apprehensioni necessariorum, non necessariò conformatur, vt causæ necessariò producenti, & determinanti: sed hoc est ex sua infinita perfectione, quod quando ostenditur sibi ab intellectu obiectum, formaliter in finitum, & infinita dilectione diligibile, & necessariò diligit illud, vt magis infra patebit dist. 10. Sequens litera non indiget expositione cum hic sit clara, & etiam ex supradictis.

Quomodo voluntas diuina necessariò diligit.

Quoad Theologiam contingentium, docet eam esse practicam in intellectu creato, quia in eo potest esse conformis praxi, & naturaliter prior ipsa, at in intellectu diuino est speculatiua respectu propria volitionis, quâ contingens; quia omnis rectitudo contingens, prius habet esse à voluntate Dei, quàm cognoscatur ab eius intellectu, & sic volitio Dei contingens prior est notitia eius. Mouet dubium, vtrum de nulla contingenti operatione etiam creatura, habeat Deus notitiam practicam, & respondet negatiue, si teneantur duo. Primum, notitiam practicam & praxim necessario esse in eodem supposito. Secundum, non esse in Deo aliam praxim, nisi volitionem. Sed quoad primum horum, putat probabile illam notitiam, quâ in vno intellectu est practica, esse talem in omni alio intellectu, etiam suppositi non practicantis, & sic non requiri identitatem suppositi cognoscentis & practicantis, vt cognitio sit practica: soluit duas rationes contra hoc, sed nihil asseuerat.

57.

Secundus^a articulus quæstionis est de Theologia contingentium, an sit practica. Disco, quòd tantummodo in illo intellectu Theologia contingentium practica potest esse, qui habere potest determinatiuam notitiam rectitudinis ipsius praxis ante ipsam praxim elicitam: quia solummodo ibi Theologia contingentium potest esse conformis praxi, & prior ea. Talis est tantum intellectus creatus, quia nullius intelligentis creati voluntas primò determinat rectitudinem contingentem conuenientem praxi.

In intellectu igitur diuino non potest esse Theologia contingentium practica, tenendo ista duo. Primum, quòd cognitio practica, & praxis ad quam extenditur, debent esse necessariò respectu eiusdem suppositi. Secundum, quòd Dei vt operantis nulla sit praxis, nisi volitio, non ponendo in ipso potentiam tertiam aliam ab intellectu, & voluntate. Nam nulla cognitio conformis volitioni contingenti rectè præcedit ipsam volitionem Dei, quia primò volitione determinatur praxi illi talis rectitudo.

Cognitio practica, & praxis ad quam diriguntur an sint respectu eiusdem suppositi.

Illud primum^b est dubium. Improbatur tamen dupliciter. Nam si cognitio quæcunque de praxi alterius est practica: ergo cognitio mea de hoc, quod est *Deum creare mundum*, vel de hoc, quod est *Intelligentiam mouere cælum*, erit practica; quod videtur falsum. Saltem hoc videretur concludere, quòd cognitio practica non potest esse intelligentis inferioris, operante superiore secundum illam praxim, si nihil, secundum illam inferius operatur. Pari ratione nec superioris, vel æqualis, si nihil facit ad praxim operantis, si autem aliquid facit, iam superior habet praxim propriam, respectu cuius sua cognitio sit practica.

Item si cognitio practica habet aliquam causalitatem respectu praxis, ad quam extenditur, & non est nata habere talem causalitatem primò, nisi respectu praxis, quæ sit in intelligente; videtur sequi propositum. Contra igitur de eodem, vnus intellectus haberet notitiam practicam, alius speculatiuam, si praxis esset possibilis vni intelligenti, & non alij.

An de eodẽ obiecto vni intellectu possunt habere notitiã practicã & speculatiuã.

Ad hoc potest dici, quòd perfecta rectitudo praxis includit circumstantiam operantis, sicut & alias circumstantias, ita quòd sine ista non est rectitudo. Si enim accipiatur, *Deus est amandus*, nisi addatur à quo, puta, à voluntate, non est verè practica completè: quia Deus à bruto non est amandus. Itaque hoc verum perfectum, *Deus est amandus à voluntate*, etiam in quocunque intellectu est practicum. Ita & istud, *homini quandoque est ieiunandum*, non est tantum practicum homini cognoscenti, sed etiam Angelo, & Deo, & etiam homini, & Deo est hoc practicum: *Ab Angelo cælum est mouendum*. Et concedo illud, quod prima probatio infert tanquam inconueniens.

38.

Et si obiciatur, quòd non saluatur prioritas practicæ cognitionis ad praxim: prius enim dilectio Dei respectu sui est recta, quàm homo, vel Angelus possit intelligere, quòd Deus est amandus à voluntate: Respondeo, ista prioritas debet esse ex obiecto, & intellectu, hoc est, quòd obiectum natum sit determinare intellectum ad notitiam determinatæ rectitudinis praxis, quantum est ex se ante praxim illam. Ita obiectum hoc, natum est quemcunque intellectum determinare ad notitiam istam, *Deus est amandus à voluntate*, quantum est ex se, ante praxim, licet aliquis intellectus ex imperfectione sui non prius determinetur, quàm potentia operans ex perfectione sui operetur.

Cognitio practica potest esse de praxi alterius, sed non est strictè practica.

Ad aliam^c obiectionem dico, quòd sicut voluntas potest esse causa superior respectu praxis potentiæ motiuæ, nec quæcunque respectu cuiuscunque, puta non mea respectu potentiæ motiuæ Angeli, sed quando sunt in eodem, ita si cognitio practica

sit

sit causa respectu praxis, hoc est, in eodem intelligente, & operante, nec oportet quod in alio sit non practica, nisi accipiendo strictè *practicum* pro immediatè applicabili ad opus, quantum est ex identitate supposito cognoscentis & operantis, qualem denominationem denotat infinitivus significans praxim, constructus cum *scire*. Sic enim conceditur, quòd solus Deus scit se infinite diligere, licet Angelus sciat ipsum infinite à se diligendum.

Qui sic respondet, à principio habet concedere omnes veritates de praxibus agentium causatorum, cognosci à quocunque intellectu practice, quia omnes istæ siue ab obiecto, vt necessariz; siue aliunde, vt contingentes, natæ sunt priùs esse conformes praxibus, siue priùs determinare rectitudinem praxibus, quàm ipsæ praxes eliciantur. Omnes autem veritates de volitione diuina, necessariz, sunt practica: contingentes autem non, quia ante istam praxim elicitam, ad quam extenduntur, non habent conformitatem, quia nullam determinationem rectitudinis, verbi gratiâ, Deus practice cognoscit homini esse pœnitendum, & Angelo esse mouendum cœlum, sed non practice cognoscit, quòd est Deo volendum hominem sanctum pœnitere, vel Angelum cœlum mouere.

Veritates de volutate diuina necessariz sunt practica: contingentes non.

COMMENTARIUS.

I. a **S**ecundus articulus quæstionis. Dicit Doctor in præsentis articulo duas conclusiones.

Prima conclusio.

Prima, quòd Theologia contingentium in intellectu creato est simpliciter practica, tanta notitia huius. *Filius Dei est incarnatus*. Talis notitia, quia prior praxi, quia directiua in praxim, quia respicit voluntatem creatam, determinabilem, & rectificabilem; sequitur, quòd sit verè practica.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio est, quòd notitia Theologica contingentium, in intellectu diuino non est practica: tenendo ista duo. Primum, quòd cognitio practica, & praxis, ad quam extenditur, sint simpliciter in eodem supposito. Secundum, quòd in Deo non ponatur tertia potentia alia ab intellectu, & voluntate: quæ secundum aliquos dicitur potentia executiua, sequens determinationem voluntatis.

b *Illud primum est dubium* Dicit Doctor, quòd est dubium, quòd ad hoc, vt aliqua notitia dicatur practica, oportet quòd sit simpliciter in eodem supposito, in quo praxis elicitor, siue à quo praxis elicitor. Probat tamen hoc duplici ratione: videlicet, quòd talis notitia, quæ non respicit praxim in eodem supposito, non sit verè practica: quia si esset practica, sequeretur quòd cognitio mea, de hoc, quod est *Deum creare mundum*, esset practica. Nam cognitio est in me, & creatio mundi, quæ dicitur praxis, suo modo est in Deo. Similiter ista cognitio esset practica, quæ cognosco Intelligentiam mouere cœlum: mouere enim cœlum effectiue est in supposito Intelligentiæ, & notitia qua cognosco est in me.

Saltem videtur hoc concludere, quòd cognitio practica non potest esse alicuius intelligentiæ inferioris, operante superiore secundum illam praxim. Supple, secundum quam operatur superior: nisi fortè secundum illam praxim superioris, inferioris, cuius est cognitio, aliquid operetur: quia tunc fortè posset concedi practica.

2. c Secunda ratio est ibi: *Item si cognitio practica*, & ratio fiat in hoc: quia ex quo cognitio practica, videtur habere causalitatem respectu praxis elicendæ, sed cognitio mea, quæ cognosco Angelum mouere cœlum, nullam causalitatem habet respectu talis motus: si ergo habet aliquam causalitatem, tantum habebit respectu praxis elicendæ, à supposito, in quo est cognitio talis, &

Scol. oper. Tom. V.

scilicet non erit practica, respectu praxis elicendæ in alio supposito.

Contra. Hic arguit Doctor quòd si cognitio ista, quæ cognosco Intelligentiam mouere cœlum, non est practica: ergo erit speculatiua: & tamen cognitio, qua Intelligentiam cognoscit se mouere cœlum, erit practica, vt patet: & sic de eadem conclusione poterit esse notitia practica, & speculatiua, quod est inconueniens. Et declaro istam literam. Cum dicit: *Igitur de eodem*, puta obiecto, vel conclusione, *vnus intellectus haberes notitiam practica*, scilicet ille intellectus, cuius suppositum habet in potestate sua actionem, vel praxim. *Alius speculatiua*, scilicet intellectus, cuius suppositum non habet in potestate sua praxim, sicut est de ista: *Cognosco Angelum mouere cœlum*. Ista cognitio non erit practica: quia praxis, quæ est *mouere cœlum*, non est in potestate mea. Secus si talis praxis posset esse in potestate mea. Et hoc est, quod sequitur: *Si praxis esset possibilis vni intelligenti, & non alij*. Respondet Doctor ibi: *Ad hoc potest dici, quòd perfecta rectitudo.*

Quid includat perfectam rectitudinem praxi.

Hic Doctor expressè concedit: quòd quæuis notitia sit in vno supposito, & praxis in alio supposito: quòd talis notitia erit verè practica, si dicit de circumstantiis: & vna de circumstantiis, quæ requiritur, ex circumstantia causæ, siue operantis: vt patet à Doctore in 2. dist. 40. & sic cognitio, quæ cognosco Deum esse amandum, puta ab Angelo, est verè practica, quia est directiua quantum est de se in praxim. Et similiter cognitio, quæ Angelus cognoscit, homini esse ieiunandum, & similiter cognitio, quæ Deus cognoscit, homini esse ieiunandum. Et sic concedit Doctor quòd prima probatio infert, tanquam inconueniens, id est, quòd concedit hoc, quòd cognitio mea, de hoc, quod est *Deum creare mundum*, vel de hoc, quod est *Intelligentiam mouere cœlum*, sit verè practica: quod ibi inferebatur, tanquam inconueniens.

d *Et si obijciatur, quòd non saluatur prioritas practica cognitionis*, &c.

3.

Respondet Doctor ibi: *Respondeo, ista prioritas*. Dicit quòd quamuis cognitio, quæ cognosco Deum esse amandum à diuina voluntate, sit actu posterior volitione diuina, quia tamen quantum est ex parte obiecti, & intellectus nata est esse prior, quia Deus quantum est ex parte

sua natus est, respectu cuiuscumque intellectus, causare notitiam huius: *Deus est amandus à quacunque voluntate*, priorem omni volitione, etiam volitione diuina.

Obiectio.

Et si hic dicatur, quòd prior est volitio diuina, quàm cognitio huius in intellectu creato, etiam si intellectus creatus esset ab æterno, imò (vt dicit Doctor in d. 1. q. 1. 2.) prior est productio ad intrà quacunque productione ad extrà, siue simpliciter, siue secundum quid. Volitio autem diuina, cum sit perfectio simpliciter simplex; est prior omni productione ad intrà, vt vult Doctor in pluribus locis. Dico, quòd solutio est facilis, quia obiectum, quantum est ex parte sua, si esset præsens intellectui, in ratione obiecti intelligibilis, semper natum est producere notitiam sui prius, quàm voluntas habeat actum circa illud. Et si modò voluntas prius de necessitate elicit actum priorem omni notitia creata, hoc non est ex ratione formali voluntatis, sed ex hoc, quia necessariò est prior productio ad intrà, tam respectu operationis, quàm respectu personæ, quàm sit aliqua actio ad extrà, & de hoc vide diffusè in Doct. d. 1. q. 2. & quol. q. 14.

Solutio.

4.

c *Ad aliam obiectiorem.* Hic respondet Doctor ad secundam rationem, quia probauit, quòd cognitio de praxi alterius voluntatis non est practica, quia cognitio practica habet aliquam causalitatem respectu praxis eliciendæ; sed talis cognitio non potest causare actum voluntatis, existentis in alio supposito. Dicit Doctor quòd si loquamur de cognitione strictè sumpta, quæ est immediatè applicabilis ad opus, quantum est ex identitate suppositi, cognoscentis, & operantis, cognitio mea de praxi alterius voluntatis; non erit sic practica, non tamen negatur, quin sit verè practica.

Expositio littera.

Hanc tamen litteram expono, quòd loquendo de practica propriè sumpta (tenendo quòd practica propriè sit causa, vel totalis, vel partialis praxis eliciendæ) oportet quòd tam cognitio, quàm praxis elicienda sint in eodem supposito, quia cognitio in vno supposito non videtur causa praxis eliciendæ ab alio supposito; & posito quòd sic possit esse (quia non habeo pro inconuenienti, quòd cognitio puta Angeli existens in intellectu animæ separata possit partialiter causare volitionem illius in voluntate alterius, concurrente tamen illa voluntate, vt posset patere ex his, quæ exposui in secundo d. 9.) adhuc non diceretur fortè perfectè practica, quia perfectè practica requirit identitatem suppositi intelligentis, & operantis, qualem denominationem denotat infinitiuis signans praxim, constructus cum scire, sicut dicimus, Franciscus scit operari moraliter, ibi non tamen notatur, quòd Franciscus habeat notitiam de operatione morali, sed quòd scit elicere operationem moralem. Et sic conceditur, quòd solus Deus scit se diligere infinitè, licèt Angelus sciat ipsum infinitè à se diligendum. Nam cum dico, *scit se infinitè diligere*, de-

Solus Deus scit se diligere infinitè.

notatur quòd habeat in se formaliter scientiam, secundum quam scit elicere actum infiniti amoris, & sic denotatur identitas suppositi scientis, & amantis, sicut etiam dicimus: Pater in diuinis scit generare Filium, id est, quòd habet scientiam, quâ scit generare filium, & idèd licèt Filius in diuinis sciat generationem Patris, non tamen scit generare, quia in primo tantum denotatur, quòd Filius cognoscit generationem, quâ Pater generat, in secundo non tantum notatur scientia, sed etiam notatur, quòd ipse verè possit generare, & sciat verè generare. Et sic licèt Angelus sciat Deum à se, scilicet Deo, diligendum infinitè, quia tunc notaretur, quòd haberet scientiam, quâ sciret diligere Deum infinitè, quod est falsum, quia Deus tantum à se ipso est diligibilis infinitè.

Filius nō scit generare.

f *Qui sic responder.* In ista littera intendit duas conclusiones. Prima est, tenendo quòd scientia practica possit esse in vno supposito, & praxis elicienda in alio supposito, tunc omnes veritates de praxibus agentium causatorum possunt cognosci à quocunque intellectu practice, quia respectu illarum possunt prius cognosci, quàm eliciantur, patet, quia intellectus meus, vt intellectus etiam creatus, quantum est ex se, potest cognoscere omnes veritates de praxibus omnium causatorum, antequam eliciantur, & similiter ab intellectu diuino, imò ab intellectu diuino prius necessariò cognoscuntur, cognouit enim ab æterno me velle eiunare hodie, &c.

5. *Prima conclusio.*

Secunda conclusio est, quòd omnes veritates de volitione diuina necessariæ sunt practica, pura ista, *Deus est summè diligendus à se.* An modò in omni intellectu sint practica? dico, quòd in intellectu increato essent practica, si voluntas diuina esset regulabilis, tamen quantum est ex parte sua, sunt practica, quia habent ab obiecto rectitudinem, & directiuitatem. In intellectu etiam creato, quantum est ex se, possunt dici practica, tenendo, quòd scientia practica non requirit necessariò identitatem suppositi, cognoscentis, & operantis, quia talis cognitio nata est ex obiecto habere rectitudinem. Sed contingentes de volitione diuina, puta de ista, *voluntas diuina vult me diligere Ioannem*, non sunt practica, quia ante istam praxim, ad quam extenduntur, non habent conformitatem, id est, non sunt conformatiæ praxi, imò istæ veritates de volitione diuina, sunt simpliciter posteriores volitione diuina, quâ vult illas. Exemplum, Deus practice cognoscit homini esse penitendum, quia talis cognitio nata est dirigere in actum penitentia, & habet rectitudinem, non ab obiecto, sed simpliciter à determinatione voluntatis diuinæ, vt supra patuit (tenendo etiam, quòd notitia practica non requirit identitatem suppositi cognoscentis, & operantis) sed non cognoscit practice, quòd Deo est volendum hominem penitere, quia talis cognitio nullo modo præcedit talem volitionem.

6. *Secunda conclusio.*

SCHOLIUM.

Docet Theologiam contingentium in se, abstrahendo ab intellectu, cui inest esse speculatiuum.

Primò, quia ex obiecto ante omnem praxim, non est conformis praxi, reſtitudo enim eius est à praxi Dei. Secundò est speculatiua in intellectu Dei: ergo sic est in se, sed nihil in hoc asserit. Explicat bene illud cui conuenit vnum oppositorum per se, alterum, nec per accidens ei conuenit; ostendens esse practicum per accidens, per accidens non opponit speculatiuo per se, quod bene Logicè exponit Tartaretus hic.

SI quæris ^a qualis est Theologia contingentium in se, non comparata huic, vel illi intellectu? Dicitur potest quod ipsa talis est in se, qualis est ex obiecto. Non est autem ex obiecto conformis praxi ante omnem praxim, quia ex obiecto nulla nata est haberi notitia determinatæ rectitudinis contingentis, idè ex obiecto non est practica, igitur speculatiua si sufficienter diuidunt notitiam. Huic congruit, quod in intellectu diuino negatur esse practica, talis autem videtur esse in se, qualis est in perfecto genere illo, non in imperfecto.

39.
An Theologia contingentium sit practica.

Si obiiciatur ^b, quod tunc cognitio in se speculatiua, est alicui practica, puta intellectui creato; ergo practicum non repugnat speculatiuo? Respondeo, quod sicut esse ex obiecto speculatiuum, est esse per se speculatiuum, ita esse practicum ex obiecto sufficienter determinante intellectum ad notitiam rectitudinis, est esse per se practicum, ergo ante omnem volitionem est esse per se practicum, & sic opponuntur ista duo, *practicum*, & *speculatiuum*, vt ista, *non extensibilis ad praxim*, & *extensibilis ad praxim*. Sed esse practicum aliunde, quàm ex obiecto, puta à causa extrinseca, vt à voluntate determinante intellectum ad notitiam praxis, est esse accidentaliter practicum, & ita concedo Theologiam contingentium esse practicum nobis, licet in se sit speculatiua.

Contra hoc ^c, cui conuenit vnum oppositorum per se, ei aliud oppositum nec per se, nec per accidens conuenit, igitur notitia per se speculatiua, nec per se, nec per accidens est practica. Respondeo, licet antecedens, posset exponi de *per se* primo modo, vel secundo modo, non autem tertio modo, prout dicit idem quod *solitarie*, tamen concedo ^d, quod nullo modo inhærendi inhæret oppositum prædicati huius, quod est *per se esse speculatiuum*. Quia Theologia contingens per se secundo modo est per se speculatiua, ita quod inhærentia sit per se, & prædicatum determinetur per se. Sed per accidens esse practicum, per accidens, non opponitur illi, sicut esse nigrum *simpliciter*, & esse album *secundum quid*, non opponuntur, *secundum quid enim & simpliciter* determinant prædicata, vt denominantia. Si arguitur ^e, per se est speculatiua per se, ergo per se est speculatiua, conceditur. Nec huic prædicato repugnat hoc prædicatum, per accidens practica.

Cui conuenit vnum oppositorum per se, alterum nec per accidens conuenire potest.

C O M M E N T A R I V S.

I.
Qualis sit Theologia contingentium.

SI quis queris qualis est Theologia contingentium, scilicet simpliciter practica? an speculatiua? & hoc loquendo de Theologia in se, non comparando alicui intellectui. Dicitur, quod talis est in se, qualis est ex obiecto: non est autem ex obiecto conformis, id est, conformatiua praxis, quia ex obiecto nulla nata est haberi notitia determinatæ rectitudinis contingentis, vt supra patuit, & sic ex obiecto non est practica, & per consequens in se erit speculatiua. Huic congruit, quod in intellectu diuino non sit practica, sic intelligendo, quod in tali intellectu non sit practica ex obiecto, neque de volitione diuina, respectu contingentium, neque de volitione creata, respectu contingentium, tenendo vt supra, practicum requirere identitatem suppositi cognoscentis, & volentis: modò talis videtur esse res in se, qualis est in perfecto genere illo, non in imperfecto, & quia in intellectu diuino nullo modo est practica ex obiecto, neque de volitione diuina, idè simpliciter, & in se nullo modo est practica, præcipue loquendo de practica ex obiecto; ergo si in intellectu diuino est speculatiua, ergo simpliciter, & in se erit speculatiua.

obiecto, per se opponuntur, & sic eadem scientia non potest per se esse practica, & speculatiua, per se ex obiecto, sed bene aliqua cognitio, quæ ex se est speculatiua, potest dici practica, non ex illo obiecto, quod respicit, nec ex alio, sed aliunde, puta à voluntate, determinante intellectum ad notitiam praxis, id est, quod voluntas diuina determinat hanc praxim esse rectam, scilicet adorare Christum in Eucharistia, & tunc cognitio illius erit practica, quia verè regulatiua in actu rectum, est determinatione voluntatis diuinæ. Si enim non esset sic determinatum, talis adoratio non diceretur recta, & per consequens cognitio talis non esset practica, sed speculatiua ex tali obiecto: dicitur ergo practica tantum per accidens, quia à determinatione voluntatis diuinæ, & tale practicum non repugnat speculatiuo in se.

^c *Contra hoc.* Hic Doctor instat probando, quod notitia contingentium nullo modo, nec per se, nec per accidens, potest dici practica, quia cui conuenit vnum oppositorum per se, siue primo modo, siue secundo modo dicendi per se, aliud oppositum, nec per se, nec per accidens, conuenit. Exemplum de primo modo, rationale conuenit per se primo modo homini, irrationale non conuenit sibi, nec per, nec per accidens. Exemplum secundi, risibile conuenit per se secundo modo homini; rudibile, nec per se, nec per accidens conuenit; cum ergo practicum, & speculatiuum sint opposita, sequitur, quod si notitiæ contingentium conuenit per se esse speculatiuum; quod esse practicum, nec per se, nec per accidens possit conuenire. Respondeo, licet

3.
Quod Theologia contingentium nec per se, nec per accidens potest dici practica.

^{2.} **S**i obiiciatur. Hic Doctor instat contra hoc, quod dixit, scilicet quod Theologia contingentium est in se speculatiua, & ex alia parte concedit, quod in intellectu creato est practica, vt supra patuit, & per consequens sequitur, quod practicum non repugnat speculatiuo, & sic idem erit practicum, & speculatiuum. Dicitur, quod esse practicum ex obiecto, & esse per se speculatiuum ex

Scoti oper. Tom. V.

antecedens posset exponi de *per se* primo modo, vel secundo modo, non autem tertio modo, prout dicit idem, quod *solitariè*. Sensus huius literæ est, quod hoc antecedens, scilicet: *Cui convenit unum oppositorum per se, ei aliud oppositum, nec per se, nec per accidens convenit*, non debet sic exponi, ut *ly per se* accipiatur pro perfectate tertij modi, prout idem est quod *solitariè* convenire, quia si unum oppositum convenit *solitariè* alicui, non convenit sibi aliud: & sic accipiendo *ly per se*, antecedens non habet difficultatem. Potest etiam exponi, quia aliquid convenire alicui est prædicari de ipso: ided illud non convenit sibi *per se* tertio modo: quia, ut sic, tantum est propositio de secundo adiacente, non de tertio.

4. d *Tamen concedo, quod nulla modo inhaerendi inhaeret oppositum prædicari huius, quod est per se esse speculativum, &c.* Vult dicere, quod esse *per se* speculativum inest *per se* secundo modo Theologiæ contingentium, sicut dicendo, *homo per se secundo modo est risibile per se*, id est, quod hoc prædicatum risibile inest homini *per se* secundo modo, ita quod prædicatum sit *per se*, & *per se* inhaereat, est

enim aliquid prædicatum *per se*, quod tamen *per se* non inhaeret, sicut hîc, homo est albus, *album* est suo modo unum prædicatum *per se*, quia *per se* potest prædicari de isto albo, & isto, non tamen inhaeret *per se* homini.

Sequitur. *Sed per accidens esse practicum, per accidens non opponitur illi*, id est, quod practicum *per accidens*, quale est à voluntate divina, ut supra dixi, non opponitur speculativo, nec *per se*, nec *per accidens*, imò stant simul, sed practicum *per se*, quod est ex obiecto opponitur speculativo, ided tale nec *per se*, nec *per accidens* inest speculativo.

c *Si arguitur, per se est speculativa per se: ergo per se est speculativa, vult dicere, si Theologia contingentium per se, scilicet secundo modo, est speculativa per se, id est, speculativum per se, inest Theologiæ contingentium per se secundo modo, ergo per se, & simpliciter est speculativa, conceditur; sed tunc practicum per accidens (de quo supra dixi) non repugnat tali scientiæ speculativæ per se, sed bene practicum per se simpliciter repugnat.*

S C H O L I U M.

Resolvit probabiliter, si non teneatur requiri identitatem suppositi cognoscentis, & operantis, ut cognitio sit practica, Theologiam contingentium esse per accidens practicam, in omni intellectu, quia etiam in intellectu divino potest esse conformis praxi nostræ, & quicquid sit de hac identitate, si non teneatur, secundum illud, id est, non esse in Deo aliam praxim nisi volitionem, sed ponatur in eo potentia executiva, distincta à voluntate, eius Theologia contingens, respectu sua executionis, erit practica, quia prior executione. Assertivè tenet Theologiam contingentium non esse per se practicam, quia non ex obiecto, & posse esse practicam per accidens in intellectu creato. De divino autem (inquit) teneatur consequenter quod placuerit, tenenda illa duo, in principio huius articuli, vel eorum opposita. Sed magis inclinatur, ad negandum notitiam divinam esse practicam, nihil tamen absolutè asserit, sed disputat, & dubitat.

SI verò ^a alterum istorum duorum, quæ tenet ista responsio, non teneatur, tunc potest concedi, quod Theologia contingens, licet non in se, quia non ex obiecto, tamen in omni intellectu creato, & increato esset practica per accidens, quia ut ipsa est in intellectu divino, potest esse conformis praxi prius quàm praxis illa eliciatur à voluntate creata. Prius enim intellectus Dei novit peccatorem ad id in lege nova debere conteri, quàm peccator conteratur. Et sic non tenendo primum istorum, cognitio Dei de praxi alterius operantis est practica. Non tenendo etiam secundum, puta, ponendo agere Dei ad extrâ esse praxim eius aliam à volitione formaliter, licet intellectus Dei non prius novit *A*, esse creandum, quàm voluntas sua velit, tamen prius novit *A*, quàm creet. Ita praxim ad extrâ præcedit notitia conformis, licet non ex obiecto, sed aliunde conformis.

Hoc saltem reneo, quod Theologia contingentium non est *per se* practica, siue ex obiecto, potest tamen in intellectu creato esse practica per accidens, & hoc in illo intellectu, cuius est operari secundum praxim, cui determinatur reductio à voluntate divina. An vero intellectui divino sit practica, patet, tenendo illa duo, vel opposita, quid dicendum est consequenter.

Probabilia tamen videntur hæc tria. Primum, quod practica est reductiva in praxi contingentium. Secundum, quod est reductiva potentiae practicanis aliunde, quàm à se reductibilis. Et tertium, quod in Deo non est potentia practicanis alia, nisi voluntas. Ex primo & tertio sequitur, quod si divina notitia esset practica, ipsa esset reductiva in volitione divina, hoc autem falsum est ex secundo istorum, quia voluntas divina ex se primò rectè elicit velle, respectu primi obiecti, respectu autem illorum quorum est contingenter, ex se sola determinatur, non per aliquam notitiam determinativam reductivam præcedentem.

40.
Auctoris
mens,

Voluntas di-
vina ex se
prima elicit
velle.

SI verò alterum istorum, quæ tenet, ista respon-
sio non teneatur, id est, quòd si non teneatur,
quòd scientia practica requirat identitatem sup-
positi, cognoscentis, & operantis, quo ad pri-
mum, sed teneatur, quòd possit esse practica,
respectu praxis elicendi in alio supposito, patet,
quòd tam in intellectu diuino, quam creato po-
test dici practica, siue non teneatur, quo ad se-
cundum, quòd non sit in Deo potentia executiva
alia à volitivâ: sed teneatur, quòd ultra volitivam
sit etiam in Deo potentia executiva; patet quòd
in Deo potest esse scientia practica de contingen-

tibus, quia licet cognitio Dei non sit prior actu
voluntatis, respectu contingentium, est tamen
prior actu potentie executivæ, & sic patet. Do-
ctor tamen in litera sequenti videtur declinare
ad hoc, quòd Theologia in intellectu diuino,
nullo modo sit practica, nec respectu necessari-
orum, quia voluntas diuina est ex se determinata
ad rectitudinem actus, circa essentiam diuinam,
nec respectu contingentium, loquendo semper de
practica, quæ requirit identitatem suppositi, co-
gnoscentis, & operantis, quia non videtur poni
ibi alia potentia executiva, &c.

SCHOLIVM.

*Ad secundum explicat bene, quomodo contingens secundum veritates necessarias, quæ dicun-
tur de eis, possunt esse obiectum scientiæ, explicat etiam descriptionem prudentiæ. 6. Ethic.
& comparat eam ad scientiam moralem, ut habitum particularem ad communem, sicut ex-
perientia comparatur ad artem, quia prudentia & experientia proximè, scientia moralis,
& ars, remotè, dirigunt ad opus.*

AD argumenta ^a principalia primæ quæstionis. Ad primum respõdeo, quòd fides non
est habitus speculativus, nec credere, est actus speculativus, nec visio sequens credere
est visio speculativa, sed practica. Nata est enim ista visio conformis esse fruitioni, & prius
naturaliter haberi in intellectu creato, ut fruïtio recta illi conformiter eliciatur.

41.
Ad arg. 1.
Visio beata
est practica.

Ad secundum ^b dico quòd contingens, circa quod est scientia practica, est finis,
vel ens ad finem, in agilibilibus autem actio est finis ultimus secundum Phil. 6.
Ethic. ergo contingens actionis sufficit ad scientiam practicam, vel obiectum scientiæ
practicæ.

Ad 2.
Cap. 3.
Iam 7. Pa-
lit. c. 7. & 9.
Met. 1.
com. 16. &
2. Phys. text.
com. 25.
Cap. 2.

Contra hoc arguitur ^c primò, quia scientia est necessariorum: ergo circa contingen-
tia non est scientia. Antecedens patet ex diffinitione scire, 1. Poster. similiter 7. Ethic.
Scientificum distinguitur à ratiocinatio penes necessarium, & contingens, ergo omnes
habitus partis scientiæ sunt circa necessarium, scientia autem est habitus istius partis:
ergo, &c.

Præterea, si Theologia est circa contingens agibile, ergo est habitus actius, cum ra-
tione vera, hæc definitio est prudentiæ, ut dicitur 6. Ethic. ergo Theologia est prudentia,
& non scientia.

Cap. 6.

Ad primum respondeo, de contingentibus sunt multæ veritates necessariæ, quia actus
qui contingenter elicitur, concluditur necessariò debere esse talis, ad hoc ut sit rectus.
De ipso ergo, est scientia quantum ad conclusionem demonstratam necessariò, licet in
se sit contingens, in quantum elicitur à potentia propria.

Tunc patet ^d ad auctoritatem, 1. Posterior. Scientia est necessarij dicti de contingente,
& ita veritates necessariæ includuntur in veritate contingentis, vel concluduntur de
aliquo, quod est contingens per rationem alicuius prioris necessarij.

Scientia sa-
pè est ne-
cessarij dicti
de contingen-
te.

Per idem ^e ad auctoritatem 6. Ethic. quia habitus partis ratiocinativæ est circa actum,
in quantum contingenter elicitur; sed habitus scientificus, vel scientia est circa idem,
in quantum de eo aliquid necessariò concluditur. Si obiicitur ^f quòd non est idem obie-
ctum habitus scientifici, & ratiocinativus: de hoc dicetur inferius quomodo idem obie-
ctum potest esse plurium habituum, licet non idem habitus plurium obie-
ctorum.

Actus ratiocinativus, quomodo differt à scientifico?

Ad secundum dico, quòd eodem modo concluderet scientiam moralem esse pru-
dentiam. Nam scientia moralis est habitus actius cum vera ratione. Idèd dico, quòd
definitio prudentiæ debet intelligi de habitu activo proximo, qualis est habitus acquisi-
tus ex actibus. Vnde sicut circa factibilia ars se habet ad habitum experti, ita circa agi-
bilia se habet scientia moralis ad habitum prudentiæ, quia habitus artis, & scientiæ
moralis quasi sunt remoti ad dirigendum, quia vniuersales. Sed habitus prudentiæ
& experti, quia generati sunt ex actibus, sunt particulares, & propinqui ad dirigendum.
Ista expositio est necessaria, alioquin nulla esset scientia practica, quia quæ-
sumque est habitus actius, vel factivus cum ratione vera. Conclusio autem est incon-
ueniens, & contra Philosophum 6. Metaph. & contra Auicennam 1. Metaph. cap. 1. &
contra auctoritates alias.

9. presentis,
& d. 3. &
13. q. quodl.
& 3. d. 14.
q. 1.

Text. 1. &
2.

Ad tertiam rationem dico, quòd Boëtius intelligit per Theologiam Metaphysicam, & quod dicit de substantia Dei: dico, quòd Deus consideratur in illa scientia, quantum possibile est ipsum considerari in scientiis acquisitis.

C O M M E N T A R I V S.

1. a. **A**D argumenta principalia prima questionis. Ad primum respondet, quòd fides non est habitus speculatiuus, quia ad actum practicum inclinatur, quia ad credere, quod dirigit voluntatem in praxim, respectu creditorum, nec credere est speculatiuum, quia ordinatur ad veram praxim, puta ad dilectionem credendorum; nec similiter clara visio, patet, quia clara visio Deitatis est directiua in fruitionem obiecti clarè visi.

b. Ad secundum. Respondet Doctor ibi: *Ad secundum dico.* Hæc responsio stat in hoc, quòd licet obiectum agibile, quod præsupponitur cognitioni practice, aliquando sit necessarium in se, (vt in proposito de subiecto Theologie,) tamen quia finis agibilis obiecti est actio, & illa contingenter causatur, scientia practica est circa illam actionem contingentem, quam dirigit, & regulat, & talis actio dicitur obiectum contingens scientie practice.

2. c. *Contra hoc arguitur primo*, &c. Respondet Doctor ad primum, ibi: *Ad primum respondeo.* Et pro intelligentia huius responsionis nota, quòd scientia est tantum de necessario complexo, vt supra patuit in illa questione. *An Theologia sit scientia*, ita quòd ex parte sua requirit tantum necessitatem inhærentiæ prædicati ad subiectum, & non requirit necessariò subiectum illius complexi esse in se necessarium. Nota etiam, quòd obiectum immediatum notitiæ practice (quod est operatio) licet in se sit merè contingens, potest tamen de illa operatione aliquid concludi de necessitate, puta quia demonstratur ipsam necessariò esse rectam, si conformiter eliciatur cognitioni practice recte, & sic scientia practica, licet sit circa contingens in se, est tamen de complexo, vt de necessario: & dicitur complexum necessarium, quia omnino infalsificabile, & sic patet litera Doctoris.

3. d. *Tunc patet ad auctoritatem 1. Post. Scientia est necessarij dicti de contingente*, id est, quòd est de aliqua proprietate, respectu alicuius subiecti contingentis in se, & non oportet intelligere ipsam proprietatem esse necessariam in se, sed quòd necessariò inhæreat. Sequitur in litera. *Et ita veritates necessariae includuntur in veritate*, &c. Nam istæ veritates necessariae in scientia practica concluduntur de aliquo contingente per rationem alicuius prioris necessarij, non in se necessarij, quia si subiectum non est necessarium, nec inclusum erit necessarium: debet ergo sic intelligi per *rationem necessarij*, id est, necessariò sibi conuenientis.

e. *Per idem ad auctoritatem 6. Etbie.* Hæc responsio patet ex supradictis. Quia enim habitus partis ratiocinatiæ, id est, potentie practice, est circa actum, in quantum contingen-

ter elicitur, aliter ille actus non esset in potestate agentis, & sic artifex non indigeret virtute ad rectè agendum, vt expositum est in primo articulo. Sed habitus scientificus, id est, quòd talis habitus practicus, vt dicitur scientificus est circa eundem actum, non absolutè, sed in quantum de eo aliquid necessariò concluditur, concluditur enim quòd necessariò sit rectus, si elicitur conformiter tali habitui.

f. *Si obijciatur*, &c. id est, ad hoc respondet, ibi: *Ad secundum*, scilicet de prudentia. Et dicit Doctor quòd definitio prudentie debet intelligi de habitu actiuo proximo, qualis est habitus acquisitus ex actibus. Vnde sicut circa factibilia, ars se habet ad habitum experti, ita circa agibilia se habet scientia moralis ad habitum prudentie. Nam *habitus* vno modo accipitur pro habitu acquisito in vniuersali, id est, qui non acquiritur ex hoc actu particulari, vel hoc: vt quòd vnus homo est ordinabilis ad habitum prudentie, & hoc siue de actionibus immanentibus, siue transeuntibus. Alio modo pro habitu acquisito ex actibus practicis, id est, dictaminibus in particulari, vt quòd domus debeat sic, vel sic ædificari, & sic talis habitus propriè dicitur *prudentia*. De hoc vide Doctorem infra d. 17. Et ex hoc patet quòd ratio Gulielmi Ocham in *prolog. quest. 4. qua est 11. in ordine*, quam facit contra hoc quod dicit Doctor de habitu prudentie nihil concludit, vt patet intuenti eam.

Ad tertium respondet Doctor, quòd Boëtius intelligit de Metaphysica quam vocat diuinam, sicut etiam Philosophus 6. Metaph. t. com. 2. dicit Metaphysicam diuinam, quæ apud ipsum est speculatiua, quia diuidit ibi speculatiuam in Mathematicam, naturalem, & diuinam. Et quod addit Boëtius de subiecto huius, quòd est prima substantia, &c. verum est, quòd Deus consideratur in Metaphysica perfectissimè, quam in aliis scientiis humanitè acquisitis considerari potest: tamen vt ibi præcisè consideratur in conceptibus communibus sensibilibus: hoc est ab ipsiis sensibilibus abstractis: non enim consideratur ibi, vt obiectum attingibile per actum voluntatis: sicut in Theologia consideratur, & certum est, vt supra dixi, contra Gregorium quòd de eodem obiecto, vt diuersimodè considerato potest esse habitus practicus, & speculatiuus: & hoc est, quod dicit Doctor parum supra, in illa obiectione, scilicet quòd non est idem obiectum habitus scientifici, & ratiocinatiui: quomodo idem obiectum potest esse plurius habituum, tamen diuersimodè consideratum: idem tamen habitus non potest esse plurius obiectorum, quia tunc idem dependeret à duobus obiectis: quod est impossibile, vt aliàs ostensum est.

4.
Quomodo sit
intelligenda
definitio pruden-
tia.

5.
Quid Boëtius
intelligit per
Theologiam.

Esse nobilitatis in Theologia ordinari ad actum nobilioris potentia, id est, voluntatis. Quam latè probat Doctor 4.d. 49 q. 4 à num. 10. contra D. Thom. Esse nobiliorem intellectu, quæ ratione sensitiva humana est nobilior brutali. Explicat quare secundum Philos. practica scientia non est nobilissima, quia scilicet negavit voluntatem circa finem habere praxim, sed motionem naturalem, ut dictum est supra num. 24. 25. in quo erravit, & idè in hoc discordandum est ab eo. Explicat etiam quomodo scientia practica sit certior omni speculativa, & quòd ex eodem errore Arist. oppositum tenuit.

AD aliud dico ^a, quòd nobilitatis est in inferiori attingere suum superius secundum Philosophum 7. Polit. vnde sensitiva hominis est nobilior, quia ordinatur ad intellectivam, quàm sensitiva bruti: nobilitatis igitur est in scientia ordinari ad actum nobilioris potentia. Sed Philosophus ^b non ponit aliquam scientiam esse conformem praxi voluntatis circa finem, quia non ponit voluntatem circa finem habere praxim, sed quandam motionem simplicem naturalem. Idè nullam posuit posse esse nobiliorem per conformitatem ad finem. Si tamen ^c posuisset aliquam praxim circa finem, non negasset (ut videtur) scientiam practicam respectu istius praxis, esse nobiliorem speculativa scientia circa idem. Pura si aliqua esset speculativa circa illa, circa quæ est scientia moralis, non diceret istam speculativam esse nobiliorem morali scientia. Nos autem ponimus esse veram praxim circa finem, cui nata est esse cognitio conformis, & idè ponimus cognitionem practicam circa finem, nobiliorem esse omni speculativa: igitur prima propositio rationis, quæ videtur posse sumi ex primo Metaphysicæ, quamvis eam expressè non dicit Philosophus, neganda est.

42.
Cap. 9.

De quo supra
num. 14.

Speculativa
non est nobilior
omni
practica.

Ad primam ^d probationem eius dico, quòd scientia illa est nobilior, quæ est sui gratia, quàm quæ est gratia alicuius actus inferioris se, quælibet autem scientia, quam ipse posuit practicam, est gratia alicuius inferioris se, quàm sit consideratio speculativa, quia saltem circa obiectum aliquod inferius, quàm quod ponit esse obiectum speculativæ, & idè qualibet practica, quam ipse ponit, est nobilior aliqua speculativa. Quæ autem est gratia alterius actus nobilioris suo proprio actu, non est ignobilior propter talem ordinem, tunc enim sensitiva nostra esset ignobilior sensitiva bruti.

Scientia qua
est gratia
superioris
suo obiecto
perfectior
esse potest il-
la qua est
gratia sui.

Q: nescientia
aque certa
proportionaliter,
sed non quantitativè.

Ad tertiam ^e probationem propositionis negatæ, cum dicitur de certitudine, dico quòd quælibet cognitio scientifica respectu sui obiecti, est æquè certa secundum proportionem, quia utraque resolvitur in sua principia immediata, sed non æquè certa secundum quantitatem. Quia hæc sunt cognoscibilia certiora illis, sicut obiecta, de quibus ponit Philosophus scientias practicas, sunt minùs perfectè cognoscibilia in se, quàm de quibus ponit aliquam speculativam. Idè aliqua speculativa, secundum Philosophum, ponitur certior omni practica, secundum quantitatem. Nos autem ponimus cognoscibile operabile, hoc est, attingibile per operationem, quæ est verè praxis, in se esse maximè cognoscibile, & idè ponimus scientiam de ipso, nec secundum quantitatem certitudinis, sicut nec secundum proportionem, ab aliqua alia excedi.

Ad aliam rationem de necessariis existentibus, dico quòd hæc non est inuenta propter necessaria extrinseca, sed propter necessaria intrinseca, scilicet moderantiam passionum, & operationum, sicut moralis scientia, si esset inuenta omnibus necessariis extrinsecis habitis, non minùs esset practica. Non est autem hæc inuenta ad fugam ignorantia, quia multò plura scibilia possent poni, vel tradi in tanta quantitate doctrina, quàm hinc tradita sint. Sed hæc eadem replicantur frequenter, ut efficacius inducatur auditor ad operationem eorum, quæ ibi persuadentur.

Theologia
inventa
propter necessa-
ria intrin-
seca, non ad
fugam igno-
rantia.

C O M M E N T A R I V S.

I. ^a **A**D aliud dico, &c. Ad quartum respondet Doctor, & primò dicit vnum notabile, scilicet quòd nobilitatis est inferiori attingere suum superius, &c. & accipit ibi attingere pro ordinari, & sic sensitiva in homine, quia immediatè ordinatur ad intellectivam, est nobilior sensitiva in bruto; potentia enim sensitiva exterior ordinatur ad sensitivam interiorem, & interior ad intellectivam: idè intellectiva pro statu isto dependet à sensibus, saltem

occasionaliter, ut infra patebit d. 3. quæst. 4. & sic illa sensatio est simpliciter nobilior, quæ ordinatur ad nobiliorem operationem, respectu potentia nobilioris. Sequitur, quòd illa cognitio erit nobilior, qua ordinatur ad actum voluntatis, quàm illa, qua nullo modo ordinatur, quia actus voluntatis est nobilior, quia nobilioris potentia hoc supponit, ut verum. Et probat hoc subtiliter in 4.d. 40.

^b Secundò dicit, quòd Philosophus non ponit aliquam

2.

aliquam scientiam esse cōformem praxi, id est, conformatiuam praxi voluntatis circa finem, quia posuit voluntatem circa finem habere tantum quantam motionem naturalem, siue quandam naturalem inclinationem, & per consequens respectu illius non posuit scientiam directiuam.

c Si tamen posuisset aliquam praxim circa finem. Vult dicere breuiter, quod si Philosophus posuisset aliquam praxim circa finem vltimum, non negasset scientiam practicam, respectu istius praxi esse nobiliorem speculatiua scientia circa idem, puta si aliqua esset speculatiua circa illa, circa quæ est scientia moralis, non diceret istam speculatiuam esse nobiliorem morali scientia, &c.

Quomodo
Theologia sit
nobilior.

d Ad probationem primam. Dicit Doctor quod illa est nobilior scientia, quæ est gratia alicuius actus potentie superioris se, qualis est Theologia, quæ est gratia praxi elicendæ à voluntate, quæ est nobilior intellectu. Illa verò, quæ est tantum gratia actus inferioris potentie, est ignobilior illa, quæ est gratia sui, & hoc si illa, quæ est gratia sui, sit nobilioris potentie.

3.

e Ad aliam probationem de certitudine dicit Doctor duo. Primum, quod quælibet scientia est respectu sui obiecti, est æquæ certa secundum proportionem, quia quælibet resolutur

in sua principia immediata, & patet etiam supra quæst. de subiecto Theologia, quod scientia est certa, & infallibilis notitia de obiecto necessario per causam euentem applicatam per discursum syllogisticum, & idem quælibet scientia est æquæ certa: non est tamen æquæ certa secundum quantitatem, id est, quod vna potest esse perfectior alia, illa enim, quæ est obiecti perfectioris, & certioris, est certior. Et sic quia Philosophus posuit scientiam practicam tantum circa media ad finem, vt patet de practica actiua, & factiua, & aliquam speculatiuam ponit circa ipsum finem, & circa substantias separatas, idem posuit aliquam speculatiuam nobiliorem, & certioorem omni practica ab ipso posita. Sed nos ponimus cognoscibile operabile, id est, natum attingi per operationem, quæ est vera praxis, esse maxime cognoscibile, quia ponimus Deum, sub ratione Deitatis.

Ad vltimum respondet Doctor, quod hæc est inuenta propter necessaria intrinseca, non extrinseca. Nam hæc docet moderari passiones, & operationes, nec est inuenta ad fugam ignorantie: patet, quia quam plurima tradi potuissent in Scriptura sacra, sed hæc eadem frequentius replicantur, vt inducatur auditor ad operationem eorum, quæ ibi persudantur.

Ad quid sit
inuenta Theologia.

S C H O L I V M.

Soluit argumenta quæst. 2. posita n. 2. quibus suadetur notitiam dici practicam, per extensionem ad praxim, vt ad finem.

43.

Id est de obiecto operabili cognito. Vt si non est per se obiectum practica.

AD argumenta a secundæ quæstionis. Ad auctoritatem 2. de Anima, dico, quod loquitur de fine, vt cognito, nam intellectus propter aliquid ratiocinans ratiocinatur propter finem cognitum, vt est principium demonstrationis.

Ad secundum b de primo Metaph. dico, quod practica non est gratia vsus, vt per se finis: tamen aliquam habitudinem habet ad vsum, sic, quod vsus est per se obiectum eius, vel aliquid virtualiter includens vsum, quale Philosophus non posuit esse aliquod ens, nisi ens ad finem, & omne tale obiectum est ignobilius obiecto speculabili, & ideo talis ordo ad praxim concludit ignobilitatem practice respectu speculatiue.

Fines nō distinguunt primo practica, & speculatiua.

Ad tertium, de secundo Metaph. dicitur, quod speculatiua, & practica habent diuersos fines, loquendo de per se finibus infra genus cognitionis, sed illi fines non distinguunt primo, sed prior est distinctio ex obiectis, sicut dictum est.

C O M M E N T A R I V S.

I.

AD argumenta secunda quæstionis. Respondet Doctor ad primum, quod Philosophus tenet de Anima, loquitur de fine cognito, id est, de obiecto operabili cognito, & patet, quia intellectus ratiocinans, siue discurrens, ratiocinatur propter finem cognitum, & vt est principium demonstrationis, patet, nam prius cognoscit obiectum operabile, natum dare rectitudinem actus, quo cognito, accipit principia practica ab illo, vt cognito, & tandem à principiis discurret ad conclusiones, quæ virtualiter includuntur in illo, & per accipit concludendo ex talibus principiis media necessaria, quibus obiectum operabile possit attingi, & sic tandem ratiocinantur à principiis ad media, siue ad cognitionem mediorum, quæ formaliter erit rectitudo praxi, quæ attingitur obiectum operabile, vt prius cognitum, & sic patet quomodo practica differt sine, id est, obiecto operabili cognito, à speculatiua.

b Ad secundum, dicit quod practica non est

gratia vsus, vt per se finis, sed obiectum cognitum est per se finis practice. Obiectum dico, natum dare rectitudinem tali notitie. Addit, quod ipsa practica habe aliquam habitudinem ad vsum, siue ad operationem, quæ obiectum possit attingi: sic, quod vsus sit per se obiectum eius, vel aliquid includens virtualiter ipsum vsum. Si ponitur quod vsus, siue operatio, siue praxis, sit per se obiectum talis notitie practice debet intelligi, vt talis operatio habet rationem obiecti cogniti: non vt habet rationem cause finalis, id est, quod scientia practica denominatur à praxi, habente rationem obiecti, siue à praxi, vt cognita: non vt à praxi, habente rationem cause finalis, siue, vt actu amata. Si verò ponitur obiectum vsus, quod melius, & magis ad intentionem Doctoris videtur poni, patet quomodo denominatur ab illo, vt obiecto. Sequitur. Quale Philosophus non posuit esse aliquod ens, nisi ens ad finem. Obiectum enim scientie practice ponitur tantum ens finitum, & ordinatum ad

ad finem, & sic vsus practicæ tantum ponitur circa sens ad finem, & omne tale obiectum est ignobilis ente speculabili, non tamen vult, quod omne obiectum speculatiuæ sit simpliciter nobilior quolibet obiecto practicæ: sed quod aliquod obiectum scientiæ speculatiuæ est simpliciter nobilior; pater de ultimo fine, & de substantiis separatis, ideo aliqua speculatiua est simpliciter nobilior omni practica, cum practica habeat tantum secundum Philosophum pro obiecto ens ad finem.

Ad tertium dicit Doctor quod practica, & speculatiua habent diuersos fines, loquendo de per se finibus infra genus cognitionis, quia habitus speculatiuus habet pro fine immediato

actum cognoscendi speculatiuum; practicus verò habitus habet actum practicum, id est, quod habitus speculatiuus immediatè ordinatur ad ipsam speculationem in se: practicus verò immediatè ordinatur ad cognitionem practicam, quæ ultra ordinatur in praxim, & sic speculatiuæ finis dicitur veritas, id est, cognitio, puta conclusio dicitur finis speculatiuæ, vt est in simplici speculatione: finis verò immediatus practicæ est opus, id est, cognitio, quæ immediatè dirigit in opus. Sed isti fines non distinguuntur primò: pater, quia habitus illi causantur ex similibus actibus: illi ergo actus habent primò ab obiecto, quod dicantur practici, vel speculatiui, & sic habitus illi primò distinguuntur per obiecta, & sic pater solutio.

Finis speculatiua dicitur veritas.

3. *Quomodo practica, & speculatiua habent diuersos fines.*

SCHOLIVM.

Soluit argumenta Henrici posita num. 10. suadentia habitum & actum esse practicos per extensionem ad finem. Ad primum, negat habitum speculatiuum & practicum esse de eodem obiecto, & explicat optimè quomodo intellectus extensione sit practicus per tres gradus. Ad secundum docet perfectam cognitionem practicam esse particulare dictamen immediatè dirigens ad opus & habitum vniuersalem practicum, comparatione huius dici speculatiuum, & secundum hoc, habitus vniuersales Medicina, seu Theorica dicitur comparatiuè speculatiuus, est tamen simpliciter practicus. Ad tertium docet, primam bonitatem moralem esse ab obiecto, non à fine, quando hic ab obiecto distinguitur, de quo 2. d. 40. & quodl. 18. quod si tota bonitas à fine esset, non ideo cognitio esset practica in ordine ad finem, sed in ordine ad obiectum. Obijcit dupliciter habitum non distingui ab obiecto, & explicat, quando causa extrinseca, necessario causant effectus distinctos. Hac de hac questione, in qua Doctor habet pulchras & varias doctrinas Metaphysicales, ad multa applicabiles, sed quod spectat ad iusulum questionis, parum refert quid teneas, quia ferè est tantum de modo loquendi sumpto ex Aristotele. Mihi videtur valde probabile Theologiam nostram esse speculatiuam & practicam quoad partes, quod etiam sensit Doctor supra num. 28. & expressè ait 4. d. 14. quæst. 3. num. 4. Deum esse trinum & similes propositiones, esse speculatiuas. Alioquin sequi videtur secundum principia Doctoris notitiam Metaphysicalem, de Deo omni que alio obiecto amabili, vel odibili, esse practicam, quia est directiua praxis circa talia, & prior ipsa, quod sufficit secundum Doctorem supra num. 6. 7. Sustinendo tamen opinionem, qua tribuitur Doctori, etsi pauca assertiuè resoluat in hac questione, dicendum est Theologiam eo fine inuentam, vt operemur operationes necessarias, seu praxes, secus est de Metaphysica qua ex 1. Metaph in proam. omnibus necessarijs existentibus, inuenta est propter fugam ignorantia, & sic eius finis est purum scire, & idem est de alijs scientijs naturalibus, quia nulle inuenta sunt vt habeamus praxes circa ipsarum obiecta.

AD rationes * pro opinione opposita.

Cum arguitur contra distinctionem per obiecta. Ad primum dico, quod non potest esse circa idem obiectum habitus speculatiuus, & practicus. Cum probatur, quia intellectus extensione sit practicus; dico, quod Aristoteles nunquam dixit, quod intellectus speculatiuus extensione quacunque sit practicus. Sed Aristoteles ponens tres gradus intellectus, quorum primus est considerare speculabilia tantum. Secundus considerare agibilia, non dictando profectui, vel fugere. Tertius vt dicit, quando amplius extendendo se, iubet profectui; vel fugere, ita quod illa extensio est intellectus imperfectè practici, ad considerationem perfectè practicam, puta, ab apprehensione terribilium ad dictamen completum de eis præcipiendo fugam, vel profectiorem.

Concesso tamen, quod intellectus speculatiuus extensione fiat practicus, non est ad propositum: quia speculatiuum, & practicum sunt differentia accidentales intellectus, licet sint essentielles habituum, & actuum, & ideo actus, & habitus non extenduntur.

Ad illud de Medicina dicitur à quodam, quod habitus vniuersalis est speculatiuus, sed quando ex ea acquiritur habitus particularis, tunc sit practicus. Contrà, tunc ex principiis speculatiuis sequeretur conclusio practica.

44. *Soluitur argum. pro opin. Henr. n. 10. Intellectus extensione sit practicus, explicatur. De hoc Scot. 2. d. 6. q. 2. Essentiales arguuntur non formaliter. Henr quodl. 6. quæst. 2. & quodl. 12. q. 22.*

Ideo

5. *Phys. text.*
com 54.

Idèd aliter ^e dicendum est, quòd quando sunt aliqua duo extrema opposita quantò aliquid recedit ab vno oppositorum, tantò accedit ad aliud: modò actualissimam rationem practici habet consideratio, quæ nata est immediatè esse conformis formaliter praxi eliciendæ, & quantò aliquid magis recedit ab isto, tantò magis accedit ad speculatiuum: igitur habitus vniuersalis, qui non est immediatè natus esse conformis praxi eliciendæ, potest dici speculatiuus respectu alicuius habitus, qui immediatè natus est esse conformis praxi eliciendæ. Ita potest dici ars speculatiua respectu habitus experti, quia ars tanquam vniuersalior habitus non est ita immediatè directiua, sicut apparet 1. *Metaph.* Artifex frequenter errabit, expertus autem non ita errabit. Ita potest distinguì Medicina in speculatiuam, quæ scilicet est de vniuersalioribus causis, & curis, quæ cognitio est remotior à praxi elicienda; & in practicam, quæ est de particularibus, & propinquieribus praxi, & immediatiùs conformibus praxi. Tamen secundum veritatem illa vniuersalior (quæ in comparatione dicitur speculatiua) est simpliciter practica, quia virtualiter includit illam particularem formaliter conformem praxi.

In *proæm.*

Medicina simpliciter practica.

Primabonitas moralis est ab obiecto. Vide Scot. 2. d. 40.

Ad aliud ^f de bonitate & malitia, dico, quòd non omnis actus bonus est primò bonus à circumstantia finis: imò est aliquis bonus à circumstantia obiecti, puta vbi finis est obiectum, & ibi circumstantia finis vt obiecti primò tribuit rectitudinem actui. Ille enim actus ex obiecto solo est simpliciter bonus, vt *amare Deum*, sine aliis circumstantiis est simpliciter bonum. Falsum est igitur quòd à fine, vt finis est, provt scilicet distinguitur contra obiectum, accipiatur primò bonitas actus moralis: imò secundò illud est falsum: quia actus circa ens ad finem, licèt habeat pro vna circumstantia finem, tamen ab obiecto est aliqua bonitas prior, à qua actus dicitur bonus ex genere.

Tertia responsio est directè ad propositum, quia etsi circumstantia formaliter circumstet praxim, vt sit bona, non tamen formaliter circumstet intellectionem practicam. Non enim intellectus moderatè, siue medio modo dictat actum, ita quòd dictare, circumstantionetur hac circumstantia mediocriter; sed intellectus dictat secundum vltimum suæ potentix. Est autem illud dictare rectum à principio, & principium sumitur à primo obiecto.

45.
Argumenta contra solutiones.

Contra istud arguitur ^g, quòd non fit distinctio per obiecta, quia omne formaliter tale est tale per aliquid sibi intrinsicum: ergo si habitus est formaliter practicus, hoc est per aliquid sibi intrinsicum, & hoc non erit obiectum: ergo, &c. Exemplum, Sol non est formaliter calidus, licèt sit virtualiter calidus.

Præterea, obiectum ^h non est distinctiuum habitus, nisi vt causa efficiens; causæ autem efficientes non distinguunt effectus specie: quia à causis diuersis specie potest esse idem effectus specie, sicut calidum idem specie generatur vniuocè, & æquiuocè, ab igne & à Sole.

Habitus nō distinguuntur ab obiectis formaliter.

Ad primum dico ⁱ, quòd esse practicum dicit aliquid intrinsicum notitiæ, sicut respectus aptitudinalis est intrinsicus fundamento: & quòd notitiæ aliqua sic sit apta nata referri, hoc est per naturam intrinsicam notitiæ, quam naturam habet ab obiecto, vt à causa extrinseca. Dico ergo, quòd habitus est practicus per intrinsicum, vt per causam formalem, & per obiectum, vt per causam efficientem.

Quando à causa efficiente sumitur dist. effectus specifici?

Ad secundum dico ^k, quòd licèt à causis essentialiter ordinatis, quarum vna est vniuoca, altera æquiuoca, posset esse effectus vnus rationis, sicut exemplificatur de calore: tamen quando causæ efficientes proximè eiusdem ordinis ad effectum, causant aliqua, in quantum ipsæ causæ sunt distinctæ, maximè si vtraque sit vniuoca effectui, siue vniuocatione completa, siue diminuta; non potest à causis ralibus distinctis, esse effectus vnus rationis. *Vniuocationem completam* dico, quando est similitudo in forma, & in modo essendi formæ. *Diminutam*, quando est similitudo in forma, licèt habeat alium modum essendi; quomodo domus extrà, est à domo in mente, vnde & generationem istam vocat aliquo modo Philosophus vniuocam 7. *Metaph.* Quia igitur obiectum est causa proxima respectu notitiæ, & vniuoca, licèt diminutè; sequitur quòd distinctio formalis obiectorum, cum causent notitias, in quantum ipsa sunt distincta, necessariò concludat distinctionem formalem notitiarum.

Text. com.
30. *idem* 12.
Metaph.
8. *com.* 13.

1. **A**d rationes pro opinione opposita. Nunc Doctor soluit argumenta, facta ab Henrico quodlib. 8. quaest. 1. quibus probat quod scientia practica dicitur practica à fine, & non ab obiecto: & illa argumenta ponuntur iuxta tertium articulum, ibi*: *Aliter dicitur.*

* num. 10.

Et primò arguit Henricus ibi: *Arguitur etiam per rationes, &c.* & deducit ad hoc inconueniens: quia si habitus diceretur practicus ab obiecto, tunc de eodem obiecto posset esse notitia practica & speculatiua: patet, quia intellectus extensione fit practicus: quod non est verum, nisi de eodem intellectu prius speculatiuo, & postea practico extenso ad opus.

Tres gradus intellectus.

Respondet Doctor ibi: *Ad primam dico: quod non potest esse circa idem, &c.*

b Dicit quoddam Aristoteles posuit tres gradus intellectus. Primus est *considerare speculabilia tantum.* Secundus, *considerare agibilia*, puta sanitatem in se, *non discendo proficere*, & hoc efficaciter. Licet enim cognitio sanitatis in se dicitur voluntati, vt velit sanitatem, nunquam tamen dicitur efficaciter, nisi dicitur de mediis, non in vniuersali, sed in particulari: vt patet à Doctore in 2. dist. 6. quaest. 2. & in 4. dist. 49. & in praesenti quaest. Tertius, *vt dicit, quando amplius extendendo se iubet proficere, vel fugere*: & sic in isto tertio gradu dicitur de mediis in particulari, quibus efficaciter voluntas potest attingere sanitatem; & cognitio, isto tertio modo, potest dici perfectè practica: cognitio verò in secundo gradu, licet sit verè practica, non tamen perfectè practica: & quia, vt sic, recedit à perfectè practica, potest dici speculatiua: & hoc est quod dicit.

2. Quare intellectus dicitur practicus.

c *Concesso tamen, quod intellectus speculatiuus extensione fiat practicus: non est ad propositum: quia distinguendum est, vel aptitudinali extensione, vt in secundo gradu; vel actuali, vt in tertio gradu, quia vtroque modo est practicus: licet completius in tertio, quam in secundo: & sic negatur consequentia.* Et quod dicit Doctor quod *practicum, & speculatiuum sunt differentia accidentales intellectus*: quia, vt exposui supra, intellectus dicitur practicus, quia recipit notitiam practicae: & speculatiuus, quia recipit speculatiua: & hæc accidunt. Et quod dicit, quod *practicum, & speculatiuum sunt differentia essentialia habituum, & actuum*, hoc debet sanè intelligi: quia illæ differentie dicuntur essentialia, non quod sint de essentia habituum, vt supra paruit in secundo articulo, sed quia necessariò consequuntur essentiam habituum: & necessariò sibi insunt, primò per rationes essentialia, quibus practica, & speculatiua constituitur essentialiter in tali esse, aliter Doctor sibi contradiceret.

3.

d Secundò principaliter arguit Henricus probando, quod de eodem obiecto possit esse scientia practica, & speculatiua: vt patet de medicina, quæ diuiditur in practica, & speculatiua: & tamen est de eodem corpore sanabili.

Respondet Doctor ibi: *Ad illud de medicina.* Hic recitat opinionem Henrici quodlib. 6. qui dicit, quod habitus vniuersalis est speculatiuus, sed quando ex eo acquiritur habitus particularis, tunc fit practicus.

Contra hanc responsionem arguit Doctor, quia sequeretur quod ex principiis speculatiuis

Scoti oper. Tom. V.

posset sequi conclusio practica, quod supra improbatum est.

e *Ideo aliter dicendum est.* Nota hanc singularem responsionem, quomodo medicina possit dici speculatiua, & practica: & hæc litera satis clara est.

Quomodo medicina possit dici speculatiua, & practica.

f *Ad aliud de bonitate, & malitia.* Hic Doctor dat triplicem responsionem ad vltimam rationem Henrici. Prima responsio patet hic: & clarius supra, vbi declarauimus, quod bonitas actus accipitur à fine, in quantum habet rationem obiecti. Et similiter secunda responsio patet hic, & clarius supra, vbi declarauimus de bonitate ex genere. Tertia tandem responsio est magis ad propositum, vt patet in litera.

g *Contra istud arguit.* Hic Doctor facit duas rationes speciales, quibus probat habitus non distinguuntur per obiecta: quia *omne formaliter tale, est tale per aliquid intrinsecum sibi quod intrinsecum*: sicut homo est formaliter rationalis per differentiam quiditativam: ergo habitus practicus erit formaliter talis per aliquam differentiam essentialem, & intrinsecam: sed obiectum non est intrinsecum habitui: vt patet: modo quæ sunt principia constituendi formaliter sunt principia distinguendi formaliter; sed obiecta non sunt principia constituendi intrinsecè habitus: ergo nec principia distinguendi formaliter.

4. Quomodo habitus non distinguuntur per obiecta.

h Secunda ratio est, quod obiectum non distinguit habitum, nisi effectiue: patet, quia habitus tantum habet esse ab obiecto effectiue: ergo & tantum distinctionem ab ipso effectiue: quia eo modo, quo aliquid dat esse, eo modo distinguit; si essentialiter, essentialiter; si accidentaliter, accidentaliter; si effectiue, effectiue: vt patet à Doctore in pluribus locis. Sed causæ efficientes non distinguunt effectus specie: patet, quia causæ specie distinctæ possunt producere effectus eiusdem speciei, vt patebit infra dist. 2. parte 2. quaest. 2. vbi probat Doctor quod possunt esse duo effectus eiusdem speciei, quorum vnus sit à causa æquiuoca, puta vnus mus à Sole, & alius à causa vniuoca, puta ab alio mure.

Habitus habent esse ab obiecta effectiue.

5.

i Ad primum respondet Doctor quod habitus habet illam aptitudinalem relationem per causam formalem, & intrinsecam: & sic notitia practica distinguitur formaliter, & quiditatiue à speculatiua per suam entitatem quiditativam. Sed quia illam entitatem habet effectiue ab obiecto, & per consequens & illam proprietatem, ideo ab obiecto habet, vt effectiue, siue originatiue distinguatur à speculatiuo.

k Ad secundum dicit Doctor in sententia, quod quando sunt duæ causæ specie distinctæ, sed vniuocæ suis effectibus: & hoc vel vniuocatione completa, quando producit effectum similem in substantia: vt quando homo producit hominem, tunc homo productus est similis in forma: quia in humanitate, & in modo essendi formæ: quia sicut humanitas, in qua est similitudo realiter existit in homine producte: sic realiter existit in nomine producte, sed vniuocatione diminuta, quando effectus est similis in forma, sed non in modo essendi formæ: vt quando domus extrà similis domui in mente. Domus enim extrà est suo modo à domo intrà: & sic conueniunt in domo: quia domus in mente est domus, licet secundum quid, & domus extrà est domus

Quomodo domus extrà est à domo intrà.

simpliciter : differunt tamen in modo essendi, quia domus in mente habet tantum *esse* cognitum, domus verò extrà habet verum *esse* reale. Et sic patet quomodo ibi est similitudo in forma domus: sed in modo essendi formæ nulla est similitudo.

6.

Dicit Doctor quòd tales causæ sicut specie distinguuntur, ita producunt effectus specie distinctos. Et tales causæ semper sunt obiecta, specie distincta, quæ producunt notitias, specie distinctas: nam lapis vt præsens in ratione obiecti intelligibilis, de qua infra *dist. 3. quæst. 6.* producit seipsum in *esse* cognito: quia producendo notitiam sui, producit seipsum in *esse* cognito: & sic lapis, vt in ratione obiecti intelligibilis est similis lapidi in *esse* cognito: quia vterque est lapis: licet extrà sit lapis simpliciter, & vt cognitus tantum secundum quid: & sic differunt in modo essendi. Et licet notitia sit absolutè sumpta alterius speciei à lapide: tamen vt per ipsum dicitur lapis cognitus, & specificatur ab ipso, dicitur effectus saltem diminutè vniuocus.

Multorum opiniones recitassè in hac materia de Theologia practica, aut speculatiua, cum plurimæ sint, & variæ: ne tamen studentium ingeniis fastidium nimia prolixitate afferrem, ea, quæ magis ad propositum faciunt, per-

stringendo, prout potui, superflua sicco pede pertransiui.

Vnde etiam quidam nouus expositor primæ partis S. Thomæ dicit, quòd Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Tum, quia principalius agit de rebus diuinis, quàm de actibus humanis. Tum, quia agit de humanis actibus, propter Dei speculationem: quia in speculatione consistit æterna beatitudo, &c.

7.
*Thom. de viis
Caietanus.*

Sed hoc improbatum extrat à Scoto, vt patet in ista quæstione, nec egent alia nostra impugnatione. Et rationes Scoti satis euidenter sunt. Addit insuper ille expositor modernus, rationes Scoti non concludere Theologiam esse practicam: sed si valent, concludunt eam duntaxat esse, vel practicam, vel eminenter continere practicæ rationem. Addit etiam quòd non potest inferri, quòd Theologia sit speculatiua, aut practica, vt vna contra aliam distinguatur; sed vel est speculatiua, & eminenter continens rationem practicæ, vel est practica, & eminenter continens rationem speculatiuam; hæc ille. Sed ex rationibus Scoti luculentissimè apparet positionem hanc non esse veram, nec vilo modo tali firmitate stare posse. Tum, quia ipse non soluit rationes Scoti. Dicta hæc sufficiant pro dilucidatione huius vltimæ quæstionis. Et sic finis prologi.

LIBRI PRIMI
SENTENTIARVM
PETRI LOMBARDI

DISTINCTIO PRIMA.

ETERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine etiam atque etiam considerantibus nobis, præuiâ Dei gratiâ, innotuit sacræ paginæ tractatum circa res, vel signa præcipuè versari: vt enim egregius Doctor Augustinus ait, in libro de Doctrina Christiana [Omnis doctrina vel rerum est, vel signorum: sed res etiam per signa discuntur.

Propriè autem hîc Res appellantur, quæ non ad significandum aliquid adhibentur.] Signa verò, quorum vsus est in significando. [Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando] non in iustificando: quibus non vtimur, nisi aliquid significandi gratiâ, vt aliqua Sacramenta legalia. Alia, quæ non solùm significant, sed conferunt quod intus adiuuet: sicut Euangelica Sacramenta. [Ex quo apertè intelligitur, quæ hîc appellantur signa; res illæ videlicet, quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res, vt in eodem Augustinus ait, omnino nihil est. Non autem è diuerso omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid] Cumque his intenderit Theologorum speculatio studiosa, atque modesta, diuinam Scripturam, formam præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce aperire volentibus dissendendum est: & primùm de rebus, postea de signis disseremus.

De rebus communiter agit.

ID ergo in rebus considerandum est: vt in eodem Augustinus ait: quòd [res aliæ sunt quibus fruendum est; aliæ quibus vtendum est; aliæ, quæ fruuntur, & vtuntur. Illæ quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinem, adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisque inhærere possimus. Res verò quæ fruuntur, & vtuntur, nos sumus: quasi inter vtrasque constituti.] & Angeli sancti. [Frui autem est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Vti verò, id quod in vsum venerit referre: ad obtinendum illud, quo fruendum est, aliàs abuti est, non vti: nam vsus illicitus, abusus, vel abusio nominari debet.] Res igitur, quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem tamen Trinitas quædam summa res est, communis que omnibus fruentibus ea: si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa, si tamen & causa. Non enim facîle potest inueniri nomen, quod tantæ excellen

A
De materia huius libri, & librorum diuisione.
Lib. 1. c. 2.

Res.
Signa.

Lib. & loc. citati.

B
August. lib. 1. cap. 3.

Quid frui, & quid vti. Idem eodem lib. cap. 4. idem lib. 1. cap. 5. Quibus rebus fruendum est?

Quibus re-
bus utendū
est?
Lib. 1. c. 4.
Rom. 1. cap.
22. cap. 10.

cellentiæ conueniat, nisi quòd meliùs dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Res autem quibus utendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Augustinus in eodem, [Utendum est hoc mundo, non fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiantur.] Item in eodem, [In omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ, & incommutabiles sunt: cæteris autem utendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur.] Vnde Augustinus 10. lib. de Trinit. [Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: utimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.]

Item quid intersit inter frui & vti, aliter quàm supra?

C Notandum verò quòd idem Augustinus libr. 10. de Trinit. aliter quàm supra accipiens *vti* & *frui*, sic dicit. [*Vti* est assumere aliquid in facultatem voluntatis. *Fruui* autem, est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed iam rei: idèoque omnis qui fruitur, utitur: assumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui utitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit: non propter ipsum, sed propter aliud appetit.] Et attende, quòd videtur Augustinus dicere, illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantum vti, vbi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, *Fruui*, esse amore inhære alicui rei propter se: qualiter etiam hîc multi adhærent Deo.

In litera B.
huius dist.

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

D Hæc ergo quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus: dicentes, 1. Cor. 13. nos & hîc & in futuro frui: sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi per speciem videmus quo fruemur; hîc autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non ad eò plenè: vnde in libro decimo de Trinitate. [Fruimur cognitis, in quibus voluntas est.] Idem in libro de Doctrina Christiana, ait, Angeli illo fruente iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem, & tolerabiliùs sustinemus, & ardentius finire cupimus.]

Cap 10. lib.
1. cap. 30.

Alia determinatio.

E Potest etiam dici, quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium spei, sed etiam rei. quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur, quòd debemus Deo frui, & non vti. [Illo enim (vt ait Augustinus) frueris, quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias.] De hoc idem ait in libro de doctrina Christiana. [Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter se, & ea re fruendum nobis esse tantum, quâ efficiamur beati, cæteris verò utendum. [Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti.] Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam reuleris, vteris ea: & abusiue, non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè, & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.]

Aug. lib. 1.
de Doctr.
Chri. c. 33.
Aug. lib.
eod. cap. 31.
August. de
Doctr. Chr.
cap. 33.

Vtrum

Utrum hominibus sit utendum, vel fruendum?

Cum autem homines, qui fruuntur, & utuntur aliis rebus, res aliquæ sint, F
 quæritur, utrum se frui debeant, an uti, an utrunque. Ad quod sic re- Cap. 22.
 spondet Augustinus in lib. de Doctr. Christ. [Si propter se homo diligendus Ier. 17.
 est, fruimur eo: si propter aliud, utimur eo. Videtur autem mihi propter aliud
 diligendus, Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata
 vita, cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes po-
 nenda non est: quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, Cap. vnic.
 nec seipso quisquam frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed August. in
 propter illud quo fruendum est.] Huic autem contrarium videri non debet, libr. 1. de
 quod Apostolus ad Philemonem loquens ait: Ita frater, ego te fruar in Do- doctr. Chr.
 mino. Quod ita determinat Augustinus: [Si dixisset tantum, *te fruar*, & non cap. 33.
 addidisset *in Domino*, videretur finem dilectionis, ac spem constitui in eo: Ibidem.
 sed quia illud addidit, in Domino finem se posuisse, eodémque frui significa-
 uit.] [Cum enim (ut idem Augustinus ait) homine in Deo frueris, Deo poti-
 us quàm homine frueris.

Hic quaritur, an Deus fruatur, an utatur nobis?

Sed cum Deus diligit nos, ut frequenter Scriptura dicit, quæ eius dilectio- G
 nem erga nos multum commendat, quærit Augustinus quomodo dili- Ad Eph. 2.
 gat: an ut utens, an ut fruens: & procedit ita: [Si fruitur, eget bono nostro, Aug lib. 1.
 quod nemo sanus dixerit. Ait enim Propheta, Bonorum meorum non eges: de doctrina
 Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur no- Christiana
 bis, sed utitur. Si enim nec fruitur, nec utitur, non inuenio quomodo dili- cap. 31. &
 gat nos: neque tamen sic utitur nobis, ut nos aliis rebus. Nos enim res qui- 32. Psalm.
 bus utimur ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur. Deus verò ad suam 15.
 bonitatem usum nostrum refert.] [Ille enim miseretur nostri propter suam August. lib.
 bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri 1. de doctr.
 miseretur, ut se perfruamur: nos verò inuicem nostri miseremur, ut illo per- Chr. c. 30.
 fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus; ad eius Ex eodem
 quidem facimus utilitatem, eamque intuemur: sed & nostra fit consequens, lib. cap. 32.
 cum misericordiam, quam aliis impendimus, non relinquit Deus sine mer- Matib. 5.
 cede. Hæc autem merces summa est, ut ipso perfruamur.] [Item quia bonus Ex eodem
 est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus. Porro etiam quia iustus est, lib. cap. 32.
 non impunè mali sumus: & in quantum mali sumus, intantum etiam minùs
 sumus. Ille ergo usus, quo nobis utitur Deus, non ad eius, sed ad nostram
 utilitatem refertur, ad eius verò tantummodo bonitatem.]

Utrum utendum, an fruendum sit virtutibus?

Hic considerandum est, utrum virtutibus sit utendum, an fruendum. H
 Quibusdam videtur, quòd eis sit utendum, & non fruendum: & hoc In litera E.
 confirmant autoritate Augustini, ut qui ut prætaxatum est, dicit [non esse huius pri-
 fruendum, nisi Trinitate, id est, summo, & incommutabili bono.] Item di- ma distinct.
 cunt: ideò non esse fruendum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed id habetur
 propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se lib. 1. de
 amandum est. Sed quòd virtutes propter se amandæ non sint, immò propter doctr. Chr.
c. 33. cap. 8.

beatitudinem solam, probant autoritate Augustini, qui in lib. 13. de Trinit. contra quosdam ait, [Fortè virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus. Quod si faciunt, etiam ipsas vtrique amare desistimus, quando illam propter quam solam istas amauimus, non amamus.] Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere, quòd virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ. Quod si ita est, ergo eis fruendum non est. Aliis verò contra videtur, scilicet, quòd fruendum eis sit, quia propter se expetendæ, & amandæ sunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambrosij, qui ait super illum locum epistolæ ad Galatas, [*Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, &c.*] At hîc non nominat opera, sed fructus: quia propter se petenda sunt: si verò propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Mos autem harum, quæ videtur auctoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quòd virtutes propter se petendæ, & amandæ sunt; & tamen propter solam beatitudinem: propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera, & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hîc consistendum, sed vltra gradiendum: non hîc hæreat dilectionis gressus, neque hîc sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est; quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærendum est: illud enim supremus finis. Ideò Augustinus dicit, quòd [eas diligimus propter solam beatitudinem.] non quin eas propter se diligamus, sed quia id ipsum quòd eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendum est, & in eo permanendum, finisque lætitiæ ponendus: quare virtutibus non est fruendum. Sed dicit aliquis, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi dicitur *propter seipsam*: intelligendum est tantummodò, vt scilicet ametur propter seipsam tantum, vt non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt supra ostendit Augustinus, dicens. [Si inhæseris atque permaneris, finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.] Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ira & de voluntate bona dicimus. Vnde Augustinus in lib. 10. de Trinit. ait, [Voluntas est per quam fruimur.] ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi fortè aliqua virtus sit Deus, vt charitas de qua post tractabitur.

Non reperitur in Ambrosij commentariis, sed in glossa interpolari, sicut per hoc verbo ad Galat. cap. 5.

August. 13. de Trinit. cap. 8.

Fruï, in littera B.

In littera E. Or lib de doct. Chr. 1. cap. 33. c. 1. 1. lo 4. cap. distinct. 7. lib. 1.

Epilogus.

I [**O**mnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est: Quòd aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur & vtuntur.] & inter eas quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendum est: ac primùm de rebus, quibus fruendum est, scilicet de sancta atque indiuidua Trinitate.

Aug. lib. 1. de doct. Chr. c. 35.

QVÆSTIO I.

Vtrum per se obiectum a fruitionis sit vltimus finis ?

Alenf. 4. part. quæst. 20. memb. 2. art. 2. & 3. D. Thom. 1. 2. quæst. 2. art. 3. & 8. ubi eius Expositor. D. Bonauent. hic art. 3. quæst. 2. Durand. quæst. 2. Scot. in 4. dist. 49. quæst. 4. & 5. Richard. 1. sent. dist. 1. quæst. 3. Bacon. dist. 1. quæst. 1. Mayron. q. 1.

CIRCA distinctionem primam, in qua Magister tractat de *frui*, & *uti*, quæro primò de obiecto ipsius *frui* & primò: vtrum per se obiectum fruitionis sit finis vltimus?

Et arguitur ^b, quòd non; Quia secundum Augustinum 83. Quæst. q. 30. *Fruendum est bonis inuisibilibus*, sed plura sunt bona inuisibilia: ergo non est fruendum tantum vltimo fine.

Item, Capacitas fruētis est finita, quia natura subiecti est finita: ergo capacitas illa potest satiari aliquo obiecto finito, sed fruendum est quocunque satiante capacitatem fruētis: ergo, &c.

Item, aliquid est maius capacitate animæ, vt Deus, qui sufficit sibi ipsi; & aliquid est minus capacitate eius, vt corpus: ergo aliquid est medium, scilicet æquale capacitati eius: illud erit minus Deo: ergo, &c.

Item, firmitus assentit intellectus alij vero, quàm primo vero: ergo à simili, intensius potest voluntas assentire alij bono, quàm primo bono.

Item, Quæcunque forma naturalis satiat capacitatem materiæ: igitur quodcunque obiectum satiat capacitatem potentiæ. Consequentia probatur, quia potentia per formam in ipsa receptam, respicit obiectum, & ita si forma vna recepta satiat appetitum intrinsecè: sequitur, quòd obiectum, quod respicitur à potentia per istam formam, etiam satiat appetitum extrinsecè, seu terminatiuè. Antecedens probatur, quia si aliqua forma non satiaret; ergo stante ista forma, materia inclinaretur ad aliam naturaliter, & per consequens sub ista quiesceret violenter: nam quodcunque prohibens aliquid ab illo, ad quod est inclinatio ipsius, est violentum sibi, sicut apparet de quiete grauis extra locum suum.

Magister
A. B.

1.

Circa istam
1. dist. ubi
Mag. tra-
ctat de fini,
& vi, qua-
runtur 9.
quorum duo
sunt de ob-
iecto frui-
bili, alia duo
de ipso frui
in se, & 5.
de fruente.

Primò ergo
quæritur de
obiecto ip-
sius frui.

C O M M E N T A R I V S.

A T V L V S quæstionis sic debet intelligi: An entitas vltimi finis sit per se ratio formalis terminandi fruitionem ordinatam. Et notandum quòd aliud est loqui de obiecto per se terminatiuo fruitionis; & aliud de ratione formali talis obiecti. Exemplum: Deus est obiectum, terminans fruitionem: & Deitas est ratio formalis: quia dicimus quòd Deus terminat fruitionem, sub ratione Deitatis: & illud dicitur per se terminare, quod per se includit rationem formalem terminandi. Et illud dicitur per accidens terminare, quod non ex sua ratione formali terminat: sed ex ra-

tione formali alterius, & sic debet intelligi titulus quæstionis.

Arguit contra conclusionem principalem, quæ talis est: fruitio ordinata habet tantum vltimum finem pro obiecto, intelligendo de fine vero, & existente ex natura rei.

b Arguit primò principaliter supponendo vnum probatum *dist. 1. primi*. scilicet quòd tantum sit vnus vltimus finis: arguit ergo per auctoritatem Augustini, quòd *fruendum est bonis inuisibilibus quæ sunt plura*: ergo fruitio non est tantum respectu vltimi finis.

Secundum argumentum clarum est. Item tertium, quartum, & quintum.

S C H O L I V M.

Deum esse obiectum fruitionis, ponit 4. articulos examinandos: & ostendit differentiam fruitionis, vt sic, & fruitionis bonæ, & actum potentie de se non determinatæ ad bonum, esse vniuersaliorem actui recto.

AD oppositum est August. primo de Doctr. Christiana cap. 1. *Res, quibus fruendum est, sunt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & hi tres sunt vna res: ergo, &c.*

Ad istam quæstionem primò distinguam de fruitione ordinata, & in communi sumptâ. Secundò dicam de obiecto fruitionis ordinatæ. Tertio de obiecto fruitionis in communi. Quarto quomodo sit intelligendum fruitionem esse circa finem, siue verè vltimum, vt in secundo articulo, siue non verè vltimum, vt in tertio articulo.

De primo dico, quòd fruitio in communi excedit fruitionem ordinatam, quia quan-

Diuidis
fruitionem.

docunque potentia non determinatur ad actum ordinatum ex se, actus eius in communi, vniuersalior est actu eius ordinato: voluntas autem non determinatur ex se ad fruitionem ordinatam: quod patet, quia *summa peruersitas est in fruendo utendū*, secundum Augustinum 83. *questionum. q. 30.* ergo, &c. Est autem fruitio ordinata, qualis nata est esse recta, quando scilicet ordinatur secundum circumstantias debitas; fruitio autem in communi est, siue habeat illas circumstantias, siue non.

C O M M E N T A R I V S.

Circa primum articulum dicit Doctor duo. Primum, quod fruitio ordinata est illa, quæ habet debitas circumstantias, de quibus circumstantiis actus moralis diffusè patet à Doctore infra d. 17. & in 2. d. 7. & 40. & in quolib. *quest. 18.* Secundum est, quod fruitio in communi est, siue habeat illas circumstantias, siue non. Hic Doctor non intelligit, quod fruitio in communi dicitur fruitio inordinata, ut videtur exponere

Alfonf. Tol. qui arguit contra Doctorem d. 1. primi. Sed Doctor sic intelligit, quod ex quo determinauit de fruitione ordinata, & determinata, quæ habet debitas circumstantias, illa dicatur communiter sumpta, siue habeat, siue non habeat: & non accipit ibi in communi ut declarat Alfonf. pro indifferenti ad inordinatam, & ordinatam: & Doctores multoties vsuntur isto modo loquendi, quo Doctor hinc vtitur.

S C H O L I V M.

Ponit opinionem Auicenna, Intelligentiam (id est, spiritum non Deum) esse obiectum fruitionis bona: quam refutat efficaciter quatuor rationibus. Tres prima sumuntur ab insufficientia boni creati, vel finiti, ad satiandam potentiam fruitionis capacem: quarta ducit rationem Auicenna ad oppositum.

I.
Opinio A-
uicenna.

Quantum^a ad secundum videtur esse opinio Auicennæ quod ordinata fruitio potest esse circa aliud à fine vltimo, quod probatur ex dictis eius 9. *Metaph. cap. 4.* vbi vult, quod Intelligentia superior per actum suum intelligendi, producit inferiorem: tunc autem videtur productum esse perfectum, quando attingit suum principium productiuum, secundum illam propositionem 35. *Proculi, quod unumquodque natum est conuerti ad illud, à quo procedit.* In tali autem reditu videtur esse circulus completus, & ita perfectio: ergo Intelligentia producta perfectè quietatur in Intelligentia producte.

De quo
Scot. quod-
libet. 14.

Contra istud^b, Potentia non quietatur nisi vbi est obiectum suum perfectissimè & in summo: obiectum potentiz fruents est ens in communi secundum Auicennam 1. *Metaph. cap. 5.* ergo non quietatur potentia fruens, nisi vbi est perfectissimum ens, hoc est, summum tantum.

Impugnatio
Auicenna.

Item potentia, quæ inclinatur ad multa obiecta per se, non quietatur in aliquo vno perfectè, nisi illud includat omnia per se obiecta, quantum possunt includi in aliquo vno: sed potentia fruens inclinatur ad omne ens, sicut ad per se obiecta: ergo non quietatur in aliquo vno ente, nisi illud includat omnia entia, quantum possunt includi in aliquo vno: possunt autem tantum perfectissimè includi in vno ente infinito: ergo potentia potest tantum quietari ibi in summo.

Vide Scot.
4. d. 49. q.
8. vbi agit
de hoc & q.
6. ad 2. pro
opin.

Item, Intelligentia^c inferior videns superiorem, aut videt eam esse finitam, aut credit eam esse infinitam: aut nec videt eius finitatem, nec infinitatem. Si credit eam esse finitam, ergo non beatificatur in ea: quia stultius nihil potest dici, quam quod falsa opinione anima sit beata, secundum Augustinum 11. *de Ciuit. Dei, cap. 4.* Si autem nec videt eius finitatem, nec infinitatem, non videt eam perfectè, nec sic est beata. Si autem videt eam esse finitam, igitur potest intelligere aliquid posse eam excedere. Ita enim experimur in nobis, quod possumus apprehendere vltra quodcumque bonum, aliud quod ostenditur maius bonum, & per consequens potest appetere, vel amare illud maius bonum, & ita non quietatur in illa Intelligentia.

Item duco^d rationem eius ad oppositum, quia secunda Intelligentia, si concedatur sibi, quod causat tertiam, non causat eam in virtute propria, sed virtute primæ: ergo non finit eam virtute propria, sed in virtute aliena. Quod autem finit aliquid in virtute alterius finis, ut vltimus finis, non quietat illud, ergo, &c.

C O M M E N T A R I V S.

I.

Quantum ad secundum videtur esse opinio Auicennæ 9. *Metaphys. cap. 4.* quod secunda Intelligentia immediatè producit tertiam, quantum ad suum esse. Quam opinionem dif-

fusiùs pertractat Doctor in 4. d. 1. q. 1. Et idèd voluit, quod quando aliquis effectus secundum totum suum esse dependet ab alio in esse & conseruari, natus est perfectè quietari in illo, à quo sic depen-

dependet. Et probat per propositionem Proculi 35. quia naturaliter effectus redit ad suam causam, hoc est, quod sicut producitur in esse à tali causa, ita habet naturalem inclinationem redeundi ad illam, & quietari in illa.

b *Contra istud.* Hic Doctor intendit probare, quod tantum in ente perfectissimo intellectus creatus, natus est perfectissime quietari, & rationes sunt satis claræ in litera, & maxime prima & secunda ratio. Primò arguit sic: Quando potentia habet aliquod commune pro obiecto, non perfecte quietatur, nisi in perfectissimo contento: patet ista. Tum, quia in isto perfectissimo contento, perfectissime reperitur ratio illius obiecti communis: si ergo potentia naturaliter inclinatur ad proprium obiectum, tunc perfectissime inclinatur ad perfectissimum contentum.

Patet hoc per consequentiam Philosophi 1. Metaph. in proœmio, *si omnes homines natura scire desiderant, ergo maximam scientiam, maxime desiderabunt.* Maxima autem scientia est circa maxime scibilia, quæ sunt substantiæ separata: vt patet 6. Metaph. Sic arguo de voluntate, quæ naturaliter inclinatur ad bonum: ergo ad summum bonum summè inclinatur: ergo in illo tantum summè quietatur. Tum etiam, quia perfectio vltimata potentia est in actu secundo, quo vnitur optimo contento sub obiecto illius potentia, vt patet à Doctore infra *dist. 2. parte 1. quæst. 1.* ergo potentia non erit perfectior in actu secundo, nisi illo actu attingat, siue vnatur perfectissimo contento. Cùm ergo voluntas secundum Auicennam 1. Metaph. cap. 1. habeat ens, in quantum ens pro obiecto, saltem in ratione terminatiui, sequitur quod voluntas non poterit perfecte quietari, nisi actu suo terminetur perfectissimo enti, & per illum vnatur sibi.

2. Secunda ratio supponit vnum, scilicet quod potentia dicatur perfici in hoc, quod attingit obiectum per se illius potentia. Potentia enim visiva perficitur in hoc, quod actu suo attingit visibile, & quor sunt obiecta per se, id est, quæ per se includunt rationem primi obiecti, tot nata sunt perficere potentiam modo prædicto, scilicet pro quanto attinguntur à tali potentia, præsertim si talia per se obiecta includunt perfectionem: quod dico propter relationes diuinas, & fortè creatas, quæ nullam formaliter includunt perfectionem, quæ tamèn per se continentur sub ente. Tunc arguo sic: Potentia, quæ plura per se respicit obiecta, (id est, quæ respicit plura obiecta, quæ per se continentur sub primo obiecto illius potentia) non potest in vno illorum propriè quietari, nisi eminenter, vel virtualiter contineat perfectionem illorum obiectorum: patet, quia dum respicit vnum illorum, diminutè perficitur: quia non continet perfectionem alterius, quam etiam respicit, idèò singulum semper diminutè perficit. Si ergo vnum illorum debeat vltimatè, & completiue perficere, oportet ipsum continere perfectionem aliorum virtualiter, vel eminenter: sed voluntas creata respicit, siue inclinatur ad omne ens, sicut ad per se obiecta, quia habet ens commune pro obiecto, vt patet à Doctore infra *dist. 3. quæst. 3. & in 4. dist. 49.* & præcipuè inclinatur ad entia, quæ includunt aliquam bonitatem: quia obiectum fruibile, siue amabile semper includit, vel bonitatem essentialem, vel attributalem, vt exposui supra *q. vlt. pro-*

logi. & infra magis patebit *d. presenti. q. 3.* ergo talis voluntas non potest vltimatè perfici, & completiue, & perfectè quietari, seu fatiari, nisi à perfectissimo ente: & tale est primum ens, quod continet virtualiter, & eminenter perfectionem omnium aliorum.

Tertia ratio clara est: quia si Intelligentia inferior videt superiorem vt finitam, ergo potest appetere perfectionem & sic non quietari in illa finita. Si videt eam, vel credit infinitam, & non sit, ergo decipitur, & sic non beata; aut videt eam, nec finitam, nec infinitam: ergo non perfectè videt, & sic non beata.

Quarta ratio stat in hoc, quia secunda Intelligentia finit actum fruitionis tertie, non virtute propria, sed virtute alterius, scilicet primæ; id est, quod habet à prima entitatem talenti, quæ possit esse obiectum fruitionis: & tunc illa, quæ dat talentem entitatem, videtur magis habere rationem obiecti fruibilis, & sic tertia magis quietabitur in prima, quam in secunda. Et hæc quarta ratio tenet, supponendo quod prima Intelligentia contineatur sub primo obiecto tertie Intelligentia.

In hoc passu voluerunt quidam dicere *distin. 1. q. 4.* quod Doctor intendit hoc probare rationibus naturalibus: & dicunt quod istæ rationes hoc non concludunt via naturali.

Ad quod dico primò, quod Doctor supponit vnum in prima, & secunda ratione, quod intellectus creatus, & similiter voluntas creata, habent ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato, & si hoc esset notum via naturali, rationes Doctoris euidenter, & naturaliter concluderent, vt patet inuenti, supponendo vnum, quod duplex est perfectio potentia, videlicet intrinseca, & extrinseca. Intrinseca, vt operatio ipsius: extrinseca vt obiectum terminans illam operationem. Hoc patet à Doctore *in ista questione, & in 4. dist. 49.* Sicut ergo potentia non dicitur perfectissime quietari in aliqua perfectione intrinseca, nisi in perfectissima operatione, nata sibi conuenire, sic non dicitur perfectissime quietari in perfectione extrinseca, nisi in obiecto perfectissimo, nato attingi à tali potentia: cùm ergo sub ente, in quantum ens, contineatur ens infinitum, sequitur quod potentia habens ens, in quantum ens, pro obiecto, non potest perfectissime quietari, nisi in ente infinito. Et idèò admitto distinctionem, quam facit Guilelmus Ocham de obiecto adæquato intellectus, scilicet quod talis adæquatio sic intelligatur, quod quodlibet contentum in particulari, & sub propria ratione est apprehensibile ab intellectu, vel talis adæquatio sit alieuius communissimi inter omnia, quæ possunt apprehendi ab aliqua potentia, nec potest apprehendi aliquid à tali potentia, nisi de quo ipsum prædicatur. Et dicit quod intellectus creatus non habet ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato primo modo, sed bene secundo modo. Et sic non sequitur, quod si cognoscam ens in sua maxima communitate, quod possim cognoscere quodlibet contentum sub ratione propria. Modò rationes Doctoris præsupponunt de adæquatione entis primo modo, & in hoc non deuiat à Doctore, tamen fortè posset probari via naturali ens, in quantum ens, esse obiectum adæquatum intellectus creati, & hoc ex natura intellectus: vt patebit infra, à Doctore *dist. 3. & dist. 8. & in 2. d. 2. & in quolib. q. 14.*

3.
Tertia ratio.

4.
Quarta ratio.

4.
Guil. Ocham
in primo d. 1.
q. 1.

Responsio.
Voluntas
creata habet
ens in quantum
ens pro
obiecto adæ-
quato.
Duplex per-
fectio poten-
tia.

Prima ratio.

Voluntas in-
clinatur ad
bonum.

2.
Secunda ratio.

Voluntas
creata ineli-
natur ad om-
ne ens.

5. Ad secundam rationem respondet idem, quòd ista propositio deberet probari, videlicet quòd potentia non quietatur, nisi in perfectissimo, contento sub obiecto communi, quia si sensus potest habere delectationem, respectu plurium sensibilium, si esset aliquod sensibile minus perfectum, quod semper approximeretur illi sensui, necessarium semper quietaret illum sensum, quia excluderet omnem tristitiam, contrariam illi delectationi.

Responso. Respondeo, quòd licet ratio illius habeat aliquam appetentiam, non tamen concludit contra rationem Doctoris, quia bene conceditur, quòd stante tali approximatione, quietaretur, non tamen sequitur, quòd perfectissime, quia in perfectiori obiecto sibi approximato magis quietaretur. Et quòd dicit, quòd talis delectatio excludit tristitiam oppositam, conceditur. Sed ex hoc non sequitur, quòd excludat omnem tristitiam. Et vltra, posito etiam quòd excluderetur omnis tristitia, adhuc non sequitur, quòd perfectissime quietaretur quietatione, de qua loquimur in proposito. Nam aliquid quietari in alio contingit dupliciter. Vno modo positivè, scilicet per positionem obiecti perfectissime quietatiui. Alio modo per exclusionem actualem tristitiæ. De prima quietatione intendit loqui Doctor, & parebit infra.

Idem. c Tertiò arguit Doctor contra opinionem Auicennæ, ibi: *Item intelligentia inferior videns superiorem*, &c. Et ratio clara est. Ad hanc rationem respondet qui supra dupliciter, concedendo quòd tertia Intelligentia videat secundam etiam finitam: & quòd videat aliquod perfectius ea, & tamen non sequitur, quin sit perfectè quietata in secunda. Et cum dicitur à Doctore quòd tertia Intelligentia potest appetere illud perfectius. Dicit ille, quòd non ostenditur, quòd possit rectè appetere.

6. *Responso.* Sed iudicio meo hoc nihil est, supponendo mihi vnum, quòd aliud est loqui de beatitudine, quam potentia est apta nata habere; & aliud est loqui de beatitudine, quæ tantum est in potestate dantis, & certum est quòd isto secundo modo potentia tamen potest rectè appetere, quantum voluntas recta dantis vult eam appetere, & non plus, vt parebit in 4. dist. 49. Sed loquendo primo modo, hoc est evidens, quòd voluntas potest rectè velle illud, quod est obiectum quietatiuum, & sic responso illa data contra Doctorem, parum concludit.

Idem. *Responso.* Dat aliam responsonem, quòd Intelligentia tertia non cognoscit primam, & per consequens non potest appetere. Dico, quòd si via naturali probari posset aliquod ens esse infinitum, illud maxime intelligeretur à tertia Intelligentia. Dico secundò, quòd si tertia Intelligentia videndo secundam, aut videt ipsam esse primam, & sic decipitur, aut videt ipsam esse secundam, & productam ab alia, ergo potest intelligere producentem; & producens æquiuocum est simpliciter nobilius producto, & per consequens potest appetere illam.

7. *Idem.* d Vltimò arguit Doctor ducendo rationem Auicennæ ad oppositum: ibi, *Item duco rationem ad oppositum*. Ad hanc rationem respondet idem, vbi supra, dicens quòd non sequitur, Intelligentia secunda finit, ratione alterius finis: ergo non quietat: sicut diceretur, sensibile non delectat, nisi in virtute alterius: quod tamen non delectat,

& tamen quietat appetitum sensitivum.

Hoc nihil est contra rationem Doctoris. Supponendo primò, quòd tertia Intelligentia possit intelligere primam, vt etiam Philolophi concederent. Secundò, quòd ratio formalis obiecti quietatiui dicit entitatem perfectam, & absolutam, vt parebit infra à Doctore: sequitur ergo, quòd si secunda Intelligentia causat tertiam, in virtute primæ (cum entitas illius dependeat à prima in esse, & conseruari) quod non potest quietare, nisi in virtute primæ (cum ratio quietatiua dependeat in esse, & conseruari, à prima Intelligentia.) Et vltra sequitur, quòd ratio quietatiua secundæ est imperfectior ratione quietatiua primæ, & tertia Intelligentia est capax illius potentie: vt probatum est supra: ergo stat ratio Doctoris quòd non potest perfectè quietari, nisi in prima. Quædam alia adducuntur per supra arguentem contra Doctorem, quæ ex dictis supra facile soluantur. Et quia rationes Scoti probant etiam, quòd intellectus noster non potest perfectè quietari, & hoc ex natura potentie, nisi in perfectissimo ente, & hoc in se, & in particulari, cum non sit maior ratio de intellectu nostro, ex natura intellectus, quam de intellectu Intelligentiæ secundæ. Et istæ duæ rationes, quas facit Doctor in 4. d. 49. quæst. 8. etiam pro ista via. Idèd hic adduxi eas, vt clariùs videatur opinio ista, & euidentior sit.

Insuper vt appareat, quòd improbatio, quam facit quidam nouus interpres Philolophi, nihil contra Scotum valeat, qui nouus expositor sic dicit, quòd Scotus probat ratione naturali intellectum nostrum non posse quietari, nisi in cognitione intuitiua summi intelligibilis: & adducit duas rationes, quas dicit esse Scoti in 4. d. 49. q. 8. Prima, quia totum ens est obiectum intellectus nostri: igitur non quietatur, nisi in cognitione summi intelligibilis in se. Declaratur, quia non quietatur in cognitione illius in vniuersali, quia sic illum cognoscere, non est illum cognoscere, igitur in cognitione ipsius Dei in se.

Secundò arguitur, quia quod est simpliciter perfectionis in aliquo genere, si comperit inferiori in illo genere, etiam oportet, vt superiori comperat, sed cognitio intuitiua comperit sensui, igitur multò magis intellectui. Hæc Scotus. Sed istæ rationes, vt dicit ille expositor, friuolæ sunt. Prima quidem, quia siue ens sit obiectum intellectus, siue non, semper conceptus entis cuiusuis, causatus est à quiditate materiali per phantasmatam repræsentata, & ita ens est obiectum intellectus, vt causatum à quiditate materiali per phantasmatam repræsentata.

Ad secundam, concedo quòd cognitio intuitiua est possibilis intellectui, sed non respectu omnis cognoscibilis, quia non respectu substantiæ, nec respectu materiæ, solum autem respectu obiecti proportionabilis. Et sic non oportet esse ita in omnibus, si est de vno, quia potest intellectus aliquod cognoscibile cognoscere intuitiue, & abstractiue, non autem omne propter defectum proportionis. Amplius contra exterorum principem argui potest, quia ipse tener non posse naturali ratione demonstrari intellectum esse perpetuum: igitur nec ipsum esse capace talis beatitudinis, quia vt ipse dicit in alia quæstione eiusdem libri, mortalitas repugnat saltem effectualiter felicitati, quia si exteri tenent ratione naturali, non posse probari animæ immortalitatem,

Responso.

8. *August. Suesia.*

tem: coguntur dicere, non posse probari ratione naturali, in animam possetali modo beatificari. Hæc expositor ille, super secundo Metaphysicæ.

9.
Responsio &
improbatio
Aug. Suss.

Respondeo ad nouum expositorem. Primò, quòd non rectè intelligit Scotum, quia non dicit Scotus quòd pro statu isto, possit naturali ratione probari, intellectum humanum non posse beatificari, nisi in cognitione intuitiua summi intelligibilis: sed Scotus dicit quòd loquendo de intellectu, ex natura intellectus, potest naturali ratione demonstrari, ipsum non posse beatificari, nisi in tali cognitione intuitiua obiecti summi. Et idè dicit dist. 49. 4. quæst. 4. sic videtur tamen mihi, quòd per rationem naturalem potest probari, sublata imperfectione status istius, quo ad cognitionem, &c. Et sic apparet quomodo non recitatur fideliter opinio Scoti, & quòd sic intelligat de intellectu ex natura potentie; & non de intellectu, vt pro isto statu, patet expressè ab ipso Scoto in prolog. quæst. 1. & in 1. dist. 3. quæst. 3. vbi vult quòd ens, in quantum ens, non sit obiectum adæquatum intellectus nostri pro statu isto: sed benè est obiectum adæquatum intellectus nostri, ex natura intellectus: vt patet d. 3. quæst. 3. primi, & idè non potest quietari, nisi in perfectissimo contento. Et sic patet quòd loquendo de tali intellectu, ex natura intellectus, non habet quidditatem rei materialis pro obiecto adæquato. Sed hoc diffusius exposui infra, dist. 3. quæst. 3.

Ad secundum, quando dicit, quòd cognitio intuitiua non est possibilis intellectui, respectu omnis intelligibilis. Hoc patet esse manifestè falsum, loquendo de summo intelligibili: cum illud sit summæ existentie, & cognitio intuitiua terminetur ad rem existentem, in quantum existens est, vt patet à Scoto in pluribus locis. Et similiter falsum est, quòd intellectus humanus, ex natura intellectus, non possit intuitiue cognoscere substantiam, & materiam primam, vt posset faciliter deduci, cum includant propriam existentiam.

10.

Et quod addit de immortalitate animæ, hoc nihil est, quia licet sit tantum creditum, animam esse immortalem, nec hoc possit ratione naturali probari, vt patet à Scoto in quarto dist. 43. sublata tamen imperfectione huius status, quo ad cognitionem (quia tantum pro statu isto natus est moueri intellectus à sensibilibus, vt patet à Scoto dist. 3. quæst. 3. 1.) si anima intellectiua duraret tantum per diem: ex quo ex natura potentie intellectiue habet ens pro obiecto adæquato, non posset quietari vltimatè, nisi in ente perfectissimo, & hoc in se viso. Non enim est de essentia beatitudinis, quòd sit perpetua, vt probat Scotus in 4. dist. 49. Posset enim quis esse perfectè beatus, loquendo de beatitudine essentiali, tantum per instans: vt patet à Scoto vbi supra. Et quod addit secundum Scotum, quòd mortalitas repugnat beatitudini, saltem effectualiter. Dico quòd non intelligit mentem, nec verba Scoti vt patet intuenti ipsum in 4. d. 49. quæst. 12. vbi pertractat hanc materiam. Vult enim ibi, quòd non sit repugnantia formalis, sed tantum virtualis: quia si esset repugnantia formalis, scilicet mortalitatis ad beatitudinem, tunc in Christo non potuissent fuisse simul: quod non est verum, fuit enim perfectè beatus, & tamen mortalis. De hoc vide ibi.

Et vltà dico, quòd positio istius noui interpretis Philosophi multa falsa continet. Primò, quia dicit, quòd phantasmata causant conceptum entis. Hoc improbatum est infra, dist. 3. q. 7. à Scoto & in quolib. quæst. 15. & vide ibi expositionem. Secundò, quia hoc posito, statim sequitur (vt Scotus arguit in 4. dist. 49. quæst. 8.) quòd felicitas intellectus nostri esset in aliquo conceptu, qui est imperfectior conceptu rei sensibilis per actum sensitiuum: patet, quia conceptus causatus de Deo ex sensibilibus est imperfectior eis, quam actus cognitionis sensitiue: patet, quia impossibile est intellectum agentem cum obiecto suo causare conceptum perfectiorem suo perfecto verbo: quia realiter est effectus sibi adæquatus, sed vnus effectus est adæquatus vni causæ: ergo non potest perfectiorem illo causare de Deo. Et si sic, tunc ista positio destruit Philosophum, qui ponit in perfectissima cognitione beatitudinem, & hanc ponit illius primæ substantie.

Ad istam obiectionem respondet ille expositor, quòd hæc cognitio de Deo, quæ compositione plurium conceptuum habetur, est perfectior sensitiua, quia phantasma non principaliter concurrir, sed instrumentaliter, & ita potest effectus esse perfectior sua causa, quia esse potest virtute perfectioris agentis. Sed hæc responsio parum valet, tum, quia oportet ipsum assignare illud agens perfectius; aut ponitur intellectus, aut res sensibilis, aut phantasma, aut species intelligibilis, & quocunque istorum dato, stat ratio Scoti. Si enim ponitur intellectus, sequeretur quòd non esset differentia cognitionum inter se, cum sint æquæ omnes ab intellectu: vt patuit à Scoto in 1. dist. 3. quæst. 7. si phantasma vel res sensibilis, vel materialis, patet in tantum. Si species intelligibilis, patet etiam, quòd talis species non causat conceptum perfectiorem conceptu sui primi obiecti, vt ostensum est in 1. d. 3. quæst. 2. & 1. vide ibi expositiones, quas feci.

Dico etiam secundò principaliter, quòd si loquamur de obiecto, ad quod potentia habet naturalem inclinationem (quod est ens, in quantum ens, vt patet à Scoto in prolog. quæst. 1. & in quolib. quæst. 14.) quòd rationes Scoti concludunt via naturali, intellectum humanum non posse quietari perfectè, nisi in ente perfectissimo: sublata tamen imperfectione huius status, quoad cognitionem: quia pro statu isto non potest videre in se obiectum perfectissimum: sed tantum habet aliquam cognitionem abstractiuam alicuius communis illi perfectissimo, & sensibilibus. Et stat ratio prima, quòd habens aliquid commune pro obiecto adæquato, ad quod habet naturalem inclinationem, non potest perfectè quietari, nisi in perfectissimo contento, attingendo illud in se, vt patet: hoc idem dico de secunda ratione. Et sic patet quomodo rationes Scoti non sunt friuolæ, vt dicit iste expositor: sed non sunt benè intellectæ, &c. Sed quomodo rationes illæ factæ

in 4. concludant de Angelo, vel de anima separata, existentibus in puris naturalibus: vide quæ ibi exposui.

Phantasmata non causant conceptum entis.

II.
August. Suss.
responsio.

Ens in quantum ens non est obiectum adæquatum intellectus nostri.

Impugnatio D. Bonau. & D. Thom. contra Auicennam reijcit, ut parum efficaces, concludens primum bonum seu Deum, esse obiectum fruitionis ordinatae.

I.
*Impugnatio
Bonau. in 1.
dist. 1. art.
2. q. 2.*

Alij arguunt ^a contra istam opinionem, quia anima imago Dei est, ergo est capax eius, secundum Augustinum 14. de Trin. cap. 8. *eo (inquit) imago eius est, quo eius capax est, eiusque particeps esse potest.* Ex hoc sic, quidquid est capax Dei, per nihil minus Deo satiatur: ergo, &c.

Sed ista ratio non procedit contra Philosophum, quia praemissa assumpta de imagine, est tantum credita, non naturali ratione cognita. Ratio enim imaginis, quam nos concipimus, fundatur in anima in respectu ad Deum, ut est trinus, & ideo non cognoscitur naturaliter; quia nec extremum ad quod est, cognoscitur a nobis naturaliter.

Thom. 1.
*part. summ.
q. 12. art. 1.*

Alij arguunt ^b contra rationem eius; quia anima immediatè creatur à Deo: igitur in Deo immediatè quietatur.

Sed huius rationis antecedens est tantum creditum, & negaretur ab eo; quia ipse ponit eam immediatè creari ab vltima Intelligentia, & infima.

Similiter consequentia hæc non valet, sicut nec etiam similis consequentia facta pro opinione Auicennæ: Accidit enim quod coniungantur in eodem ratio primi effectiui, & ratio finis. Nec quierat in quantum principium effectiuum, sed in quantum obiectum perfectissimum; alioquin anima sensitua nostra, quæ creatur à Deo (secundum vnã opinionem) non posset perfectè quietari, nisi in Deo.

Vide in 2.
dist. 18.

In proposito igitur idem est efficiens, & finis: quia in efficiente est plenitudo perfectionis obiecti, non autem in ratione efficientis, ut efficiens est, includitur ratio finis, vel quietatiui.

2.

Teneo igitur quantum ad hunc articulum, hanc conclusionem, quod fruitio ordinata habet tantum vltimum finem pro obiecto: quia sicut tantum assentiendum est per intellectum primo vero propter se: ita tantum assentiendum est primo bono per voluntatem propter se.

COMMENTARIUS.

I.
*Ratio Bon.
contra Auic.*

Deinde adducit Doctor rationes aliorum contra Auicennam. Prima est S. Bonaventuræ, qui in 1. dist. 1. art. 2. q. 3. arguit sic: *Quod est capax Dei, id est, quod potest Deum attingere suis operationibus, quibus in obiectis anima quietatur, non satiatur, nisi in Deo: patet, quia in illo solo perfectè satietas reperitur. Sed anima est capax, quia ad imaginem ipsius, ut patet per Augustinum, 14. de Trin. cap. 8. vel 15. & hæc ratio concludit de Deo non in conceptibus communibus, sed de Deo, sub ratione Deitatis: quia ut sic, perfectissimè quietat.*

Respondet Doctor quod minor nõ est nota via naturalis, scilicet quod cognoscatur imago, sub illo respectu, quo refertur ad imaginatum: ut clarè patet à Doctore in quolib. q. 14. vbi vult, quod nec Angelus ex puris naturalibus possit se cognoscere, ut imaginè Trinitatis, id est, sub illo respectu, quo refertur ad Trinitatem. Si dicatur quod etiam rationes Doctoris nõ concludunt, quia supponunt ens, in quantum ens, esse obiectum intellectus: patet responsio ad obiectionis factas ab Ocham. Dico vltà, quod concludunt contra Auicennam qui concedit ens, in quantum ens, esse obiectum adæquatum intellectus.

Difficultas.

Hic occurrit difficultas: quia Doctor vult expressè, quod ratio imaginis consistat in actibus primis, & secundis, ut patet ab ipso infrà, dist. 3. q. 9. vlt. & in 2. d. 16. quæ omnia sunt absoluta, ut patuit suprà: & sic sequitur quod ratio imaginis non includit aliquem respectum.

Responsio.
*Im. go capi-
tur duplici-
ter.*

Facilis est responsio, quia imago potest capi dupliciter. Vno modo formaliter: & sic dicit similitudinem imaginis ad imaginatum: quæ

similitudo, siue conformitas, fundatur in illis absolutis. Alio modo fundamentaliter: & sic imago tantum includit absoluta: licet ergo aliquis ex puris naturalibus posset cognoscere imaginem, secundo modo, non cognito Deo trino, & vno, non tamen posset cognoscere primo modo, non præcognito Deo trino & vno: & sic intendit Doctor, ut patet in quolib. quest. 14. art. 3.

b Alij arguunt contra rationem eius. Hæc littera plana est cum improbatione. Arguit enim sic S. Thomas: Anima immediatè creatur à Deo: igitur in Deo immediatè quieratur. Dicit Doctor primò: quod Antecedens est tantum creditum, & negaretur ab Auicenna, qui posuit animam immediatè creari ab vltima Intelligentia. Sed an Aristoteles negaret, qui ponit 16. de Animalibus, animam immediatè esse à Deo, & de nihilo. Dico, quod negaret adhuc ipsam creari, quia voluit ipsam produci præcisè productione totius compositi. De hoc vide Doctorem in 2. distinct. 17. & in 4. distinct. 43. & quæ ibi exposui. Secundò dicit consequentiam non valere: quia ratio finis attingibilis per operationem, accidit efficienti, ut efficiens: accidit enim quod efficiens, ut efficiens, *A* sit finis quietatiuus ipsius *A*, quia aliter sequeretur, quod anima sensitua posset immediatè quietari in Deo, attingendo ipsum per operationem propriam, quod est impossibile, nam ipsa, secundum aliquos, est immediatè creata à Deo. Et quod dicit secundum aliquos, dicit etiam secundum propriam opinionem, ut patet in d. 16. & alibi.

Sed occurrit difficultas in littera Doctoris, in qua

qua dicit, quòd accidit quòd coniungantur in eodem ratio primi effectiui, & ultimi finis. Nam ipse infra d. 2. p. 1. q. 1. probat ipsum Deum esse infinitæ entitatis ex hoc, quòd simul potest efficere infinitos effectus: quorum quilibet requirit specialem perfectionem in causa.

Secundò probat ibi, quòd ex quo est primum effectiuum, quòd continet eminenter, vel virtualiter causalitatem cuiuscunque causæ secundæ. Hoc idem probat in d. 8. q. vlt.

Tertiò vbi suprâ d. 2. probat ipsum esse primum eminentia ex hoc, quòd est primum effectiuum

æquiucuum. Ex his ergo patet, quòd ratio primi effectiui necessariò includat rationem ultimi finis, & sic accidentaliter non coniungantur.

Respondeo, quòd benè concedit, quòd ratio primi effectiui includat rationem ultimi finis. Sed quia primum effectiuum non dicitur vltimate quietare, inquantum vt sic, quia vt sic tantum efficit, sed dicitur quietare inquantum est obiectum perfectissimum, & ratio perfectissima terminandi actum potentiz, natæ quietari in tali obiecto, & sic Doctor debet intelligi.

S C H O L I V M.

Obiectum fruitionis vt sic, esse vltimum finem verum, apparentem, vel præstitutum, & hæc tria explicantur.

DE tertio articulo dico, quòd obiectum fruitionis in communi est finis vltimus, vel verus finis, qui scilicet est finis vltimus ex natura rei, vel apparens, qui scilicet ostenditur à ratione errante, tanquam finis vltimus; vel finis præstitutus, quem scilicet voluntas ex libertate sua vult tanquam finem vltimum. Duo prima membra satis patent.

De obiecto fruitionis in communi.

Tertium probò, quia sicut in potestate voluntatis est velle, & non velle: ita in potestate eius est modus volendi, scilicet referre, & non referre, quia in potestate cuiuscunque agentis est agere, & modus agendi: ergo in potestate sua est aliquod bonum velle propter se, non referendo ad aliud bonum, & ita sibi præstituendo finem.

C O M M E N T A R I V S.

1. *Finis triplex primus verus.*
2. *Secundus apparet.*
3. *Tertius præfixus.*
4. *Exemplum.*

DE tertio articulo. Hic Doctor notat triplicem finem fruitionis in communi. Primus dicitur finis verus, & existens ex natura rei, in quo verè est ratio omnis boni, & nulla est ratio alicuius mali. Secundus dicitur finis apparens, in quo verè non est ratio omnis boni, sed tantum apparenter, vt patet de felicitate, quam multi Philosophi posuerunt, quos Aristoteles recitat 1. Ethic. quia quidam posuerunt vltimum finem hominis in voluptatibus, quidam in honoribus, &c. Tertius dicitur finis præfixus, siue præstitutus à voluntate, & est ille, in quo non est ratio omnis boni, neque verè, neque apparenter. Exemplum: avarus cognoscit pro certo, quòd pecuniæ non sunt finis eius vltimus, quia cognoscit quòd in pecuniis, nec verè, nec apparenter est ratio omnis boni, & tamen ex amore inordinato constituit ibi suum vltimum finem, & quòd talis finis præstitutus possit esse, probat Doctor vbi suprâ, & litera clara est.

2. *Contradictio apparet.*

Videtur autem quòd Doctor hic contradicat sibi. Nam hic dicit, quòd in cuiuscunque potestate est agere, in eius potestate est modus agendi. Et vult hic, quòd sicut voluntas potest absolute velle, & non velle, ita potest velle sic, & non velle sic. Et tamen in-

frâ d. præfenti quæst. 2. expressè hoc negat, vbi vult quòd licet sit in potestate voluntatis frui, vel non frui; non tamen est in potestate eius frui sic, vel non frui sic.

Respondeo, quòd si diligenter intueatur litera Doctoris, nulla est contradictio, quia quando dicit, quòd non est in potestate voluntatis frui sic, vel non frui sic, puta frui vna persona clarè ostensa, & non frui alia: loquitur ibi de fruitione ordinata, quia certum est, quòd voluntas non potest ordinatè frui vna persona, non fruendo alia, & hoc stante determinatione diuinæ voluntatis, quâ determinavit, quòd fruens vna persona, fruatur & alia. Tota enim reètitudo fruendi sic, vel non fruendi sic, est à voluntate diuina, quæ est regula omnium actuum humanorum, vt patet à Doctore q. vlt. prolog. & d. 44. primi, & alibi sapè. Loquendo tamen de fruitione in communi, dico, quòd sicut est in potestate voluntatis frui, vel non frui: ita est in potestate eius frui sic, vel non frui sic, quia certum est, quòd est in potestate eius absoluta frui Patre, non fruendo Filio, & sic patet quòd non est contradictio, & hoc loquendo de fruitione viatoris, quia de fruitione cõprehensoris fortè nõ est in potestate talis volutatis frui sic, vel non frui sic, vide ibi.

Solutio.

S C H O L I V M.

Rationem finis non esse rationem fruibilis, probat tripliciter: admittit tamen & explicat rationem finis præcedere, comitari, vel sequi rationem obiecti fruibilis.

DE quarto articulo, dico, quòd ratio finis non est propria ratio obiecti fruibilis, nec in fruitione ordinata, neque in fruitione communiter sumpta. Quia non in ordinata patet: tum, quia tunc respectus includeretur in obiecto beatifico inquantum beatificum. Tum, quia iste respectus est ens rationis tantum. Tum, quia si, per impossibile, esset aliud obiectum summum bonum, ad quod non ordinaretur ista voluntas, sicut ad finem, adhuc illud obiectum quietaret, in quo tamen per positum, non esset ratio finis.

Conclusio auctoritatis.

Respectu ergo fruitionis ordinatæ, ratio finis secundum veritatem concomitatur obiectum fruibile, vel fortè in apprehensione præcedit fruitionem. In fruitione inordinata finis apparentis, ratio finis concomitatur apparenter obiectum fruibile, & fortè in apprehensione præuia præcedit fruitionem eliciendam, quasi ratio obiecti alliciens.

Sed in fruitione finis præfixi, ratio finis sequitur actum, quia vel dicit modum actus, vel modum obiecti, ut talis finis præfixus actu terminat ipsum actum; quia voluntas apperendo illud propter se tribuit sibi rationem finis.

6. Ad primum principale^b argumentum dico; quòd *frui* accipitur extensiuè pro amore honesti, distincto contra amorem vtilis, & delectabilis: vel bona honesta dicuntur ibi pluraliter, non propter pluralitatem essentiarum, sed propter pluralitatem perfectio- num in Deo fruibilem.

Ad secundum dico, quòd relatio aliqua finita necessariò est ad terminum, vel obiectum infinitum; quia quòd est ad finem, in quantum tale, est finitum, etiam acceptum, ut est omnino proximum fini, cum omnibus scilicet quæ sufficiunt ad immediatè attingendum finem vltimum, & tamen relatio finis, ad quem est illud, immediatè non fundatur nisi in infinito: & hoc frequenter accidit in relationibus proportionalium, & non similibus: quia ibi prima extrema sunt maximè dissimilia. Ita dico in proposito, quòd inter potentiam, & obiectum non est relatio similitudinis, sed proportionis: & ideò benè potest capacitas in natura esse finita, sicut & natura est finita, & tamen esse ad obiectum infinitum, sicut ad suum correlatum.

ADDITIO. *Sicut quodcumque ens ad finem, quantumcumque sit finitum: nunquam tamen ad finem vltimum refertur, nisi illud sit infinitum. Contrà, obiectum adequatum satiat.*

Respondeo, non adequatum realiter satiat, sed in ratione obiecti, talis adequatio est secundum proportionem, & correspondentiam.

Appetitus creaturæ qualis. *Vel aliter dicendum ad secundum, & in idem redit, quòd licet appetitus creatura, sit finitus subiectiuè, non tamen obiectiuè, quæ est ad infinitum. Et cum arguitur de adequatione, dicendum, quòd duplex est adequatio. Vna in entitate, & hac requirit similitudinem in natura eorum, quæ adequantur, & de hoc verum est, quòd arguitur. Alia est adequatio in proportionem, quæ necessariò exigit diuersitatem extremorum, & hac nullo modo potest adequari. Exemplum de adequatione inter materiam, & formam.*

Ad 3. *Nihil est maius anima in ratione obiecti attingibilis.* Per idem ad aliud dico, quòd nihil est maius in ratione obiecti, obiecto proportionato animæ, aliquid tamen est maius, hoc est, maiori modo attingibile, quam posset ab anima attingi; sed ista maioritas non est in obiecto, sed in actu: quòd declaro in exemplo. Si ponatur aliquod album visibile secundum decem gradus, ponatur visus capiens istam albedinem, vel illud album secundum vnum gradum, & aliud visus ponatur perfectior isto secundum decem gradus, iste visus perfectè capiet istud album, quantum ad omnes gradus visibilitatis eius, ita quòd videbit ipsum quantum est visibile ex parte obiecti, & tamen si fuerit tertius visus auctior isto secundo, perfectius videbit idem album: vnde non erit ibi excessus ex parte graduum obiecti, sed tantum ex parte actus videndi.

Ad 4. *Loquitur de intellectu secundum se, non prout imperat ei voluntas. Vide Scot. 2.d.42.* Ad quartum dico, quòd intellectus assentit vnicuique vero secundum euidenciam ipsius rei, quam natum est de se facere in intellectu, & non est in potestate intellectus firmius, vel minus firmiter assentire vero, sed tantum secundum proportionem ipsius veri mouentis intellectum: in potestate autem voluntatis est intensius assentire bono, vel non assentire, licet imperfectius viso, ideò consequentia non valet.

Ad 5. *De hoc Scot. 2. dist. 14. q. 1. & 4. d. 42. q. 13.* Ad vltimum dico, quòd non quæcumque forma satiat appetitum materiæ totaliter extensiuè: tot enim sunt appetitus materiæ ad formas, quot sunt formæ receptibiles in materia: nulla igitur vna forma potest per se satiare omnes appetitus materiæ ad formas, sed vna satiat perfectissimè, scilicet forma perfectissima, illa tamen non satiat omnes appetitus materiæ, nisi in illa vna forma omnes formæ includerentur.

Ad Confir. *Ad propositum dico, quòd vnum obiectum potest includere omnia obiecta aliquo modo, & ideò illud solum obiectum perfectè quietat potentiam, quantum potest quietare, sicut fuit argutum in 2. art. contra Auicennam: non tamen est omnino simile de quiete, intus, & extrà: quia quodcumque receptiuum quietatur intrà, aliquo finito, recepto, sed extrà, siue terminatiuè, non oportet quòd finito quietetur, quia ad perfectius extrà potest ordinari, quàm possit in se recipere formaliter; quia finitum non recipit formam nisi finitum, tamen benè habet obiectum infinitum.*

Quies violenta quando. *Cum probatur, quia quælibet forma quietat materiam suam, quia aliter sub quacumque quiesceret violenter. Dico, quòd quies violenta nunquam est, nisi quiescens dæter*

determinatè inclinatur ad oppositum, sicut exemplificatur de graui respectu deorsum, vel descensus, & quiete eius super trabem: materia autem prima ad nullam formam determinatè inclinatur, & ideò sub quacunque quiescit, non violenter, sed naturaliter quiescit, propter indeterminatam inclinationem ad quamcunque.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **D**E quarto articulo. Hic Doctor distinguit de fine ultimo fruitionis ordinatæ. Nam talis finis potest capi formaliter, & sic tantum est relatio rationis, quia ut sic, nihil aliud est, nisi quædam relatio obiecti fruibilis ad potentiam fruentem; vel accipitur fundamentaliter, scilicet pro ipso obiecto fruibili. Exemplum secundi, Deitas sub ratione Deitatis est obiectum verè fruibile. Exemplum primi: Deitas in quantum terminat, vel in quantum finit actum fruitionis. Nam terminare, vel finire, siue esse terminarium, vel finitium actus fruitionis est relatio rationis, & sic patet litera Doctoris vsque ibi: *Respectu ergo fruitionis ordinata*. Dicit Doctor quòd accipiendo finem pro relatione rationis, talis finis sequitur, siue concomitur obiectum fruibile. Et hoc patet, quia talis relatio fit ex comparatione obiecti fruibilis ad potentiam fruentem, & talis finis, tam obiecti verè fruibilis, quam apparenter fruibilis, communiter præcedit actum fruitionis, præsertim ut accipitur in ratione finitiui, vel terminatiui: licet sequatur actum fruitionis, ut accipitur in ratione actus terminantis, siue finientis ipsum actum fruitionis. Sed accipiendo finem præfixum, dicit Doctor quòd talis finis semper sequitur actum; quia vel dicit modum actus, vel modum obiecti: & hoc patet exemplo. Nam pecunia, quæ non includit rationem omnium boni, nec verè, nec apparenter, non est diligibilis propter se, nec verè, nec apparenter: quòd tamen voluntas auari diligit ipsam propter se, non referendo illam ad aliud, tunc ex tali dilectione tribuit pecuniæ rationem finis ultimi: & sic talis finis dicit modum obiecti, qui modus est non referri ad aliud; vel dicit modum actus, quia talis actus dicitur actus amicitie ex hoc, quòd elicitur à voluntate propter se, in quantum, supple, terminatur ad pecuniam propter se.

Quare pecunia non sit diligibilis, propter se.

2. b Ad primum argumentum respondet ibi: *Ad primum principale*, & dat duas responsiones. Prima, quòd Augustinus accipit ibi *frui* pro amore honesti, & sic fruimur virtutibus, quæ dicuntur bona honesta. Dat aliam responsionem, quòd bona inuisibilia non accipiuntur, ut dicunt pluralitatem essentiarum, quia ut sic, tantum est vnum bonum inuisibile verè, & propter se fruibile, sed accipitur talis pluralitas pro pluralitate perfectionum diuinarum: puta pro bonitate, sapientia, & sic de aliis attributis, quæ adinuicem distinguuntur formaliter, ut patebit infra *dist. 8. quæst. pen.*

Aliqua relatio finita necessariò est ad terminum infinitum.

Ad secundum dispo. Dicit plura in ista litera. Primum, quòd aliqua relatio finita necessariò est ad terminum infinitum: hoc patet, quia relatio creaturæ, quæ est finita, necessariò terminatur ad Deum; ut patet à Doctore in d. 1. secundi. Similiter relatio entis finiti necessariò terminatur ad ens infinitum, etiam si talis relatio sit omnino proxima fini: ita quòd finitum, in quo fundatur talis relatio, immediatè attingat ipsum finem, semper talis relatio est finita, quia quod est ad

Scoti oper. Tom. V.

finem, necessariò est finitum. Secundum dictum est, quòd relatio finis, ad quem finitum immediatè est, fundatur in ente infinito. Hoc est verum si infinitas potest reperiri in entibus; de quo patebit *dist. 2. quæst. 1.* Si infinitas repugnaret entitati, tunc haberemus dicere, quòd relatio finis ultimi fundaretur in summo ente possibili. Tertium, quòd inter potentiam, & obiectum communiter non est relatio similitudinis: ut patet, quia inter intellectum, & lapidem, vel Deum, vel Angelum, quæ sunt obiecta ipsius, non est propriè similitudo, & hoc magis patebit infra *dist. 3.* sed est relatio proportionis, quæ magis requirit dissimilitudinem extremi ad extremum.

Et hic nota (ut potest colligi ex quinto Euclydis) quòd semper inter extrema proportionis est dissimilitudo: licet inter extrema proportionalitatis sit similitudo. Exemplum primi, *quatuor ad duo* est proportio dupla, & extrema huius proportionis sunt dissimilia, quæ sunt quatuor & duo, ut patet. Similiter *tria ad duo* est proportio sesquialtera, & tamen extrema huius proportionis, quæ sunt *tria*, & *duo* sunt dissimilia. Exemplum de proportionalitate, quæ fundatur super duabus proportionibus, ut puta: Sicut se habent *quatuor ad duo*, ita *sex ad tria*, sed *quatuor ad duo* est proportio dupla, ergo *sex ad tria* erit proportio dupla, & sic patet quòd extrema proportionalitatis sunt similia, quia utraque dicunt proportionem duplam.

3. Quomodo inter extrema proportionis sit dissimilitudo, &c.

Ad tertium. Respondet Deo, & ratio stat in hoc, quòd licet Deus sit maior in ratione entitatiua, cum sit infinitus: non tamen est maior in ratione obiecti attingibilis, quia verè potest ab intellectu animæ intelligi, sub ratione propria: oporteret enim probare ipsum esse maiorem in ratione obiecti intelligibilis: sicut dicimus, quòd est maior potentia sensitua, non tantum ratione entitatis suæ: sed etiam ratione attingibilitatis, cum nullo modo possit ab ipsa attingi. Dicit secundò, quòd *aliquid esse maius anima*, potest dupliciter intelligi. Vno modo in ratione obiecti attingibilis. Alio modo, quia maiori modo attingibile. Primo modo, nihil est maius ipsa anima: cum quodlibet ens, etiam infinitum sit attingibile ab ipsa. Secundo modo ipse Deus est, quia maius: patet, quia ipse est natus intelligi intellectione intensiue infinita, & sic tantum potest attingi ab intellectu formaliter infinito: quia intellectio formaliter infinita non potest esse, nisi à potentia formaliter infinita. Et exemplum in litera clarum est.

Ad quartum clara est responsio; quæ tamen responsio diffusè declaratur à Doctore in *quarto dist. 49.* Et nota, quòd dicit ibi de violento, quia propriè loquendo aliquid dicitur esse violentum sub aliquo, puta sub *A*, quando determinatiuè, & naturaliter inclinatur ad oppositum: puta ad *B*, & responsio Doctoris sic debet intelligi, quòd quando *A* sic naturaliter inclinatur ad *B*, quòd nullo modo inclinatur ad *C*, si *A* esset sub *C*, esset ibi violentum: modò

5.

in proposito, licet materia prima naturaliter inclinatur, puta ad formam ignis: non tamen erit violenter sub forma aquæ, quia etiam naturaliter inclinatur ad illam. Et quod dicit ibi: *Ad ultimum dico.*

Nota bene hanc responſionem, in qua vult quòd tot ſint appetitus naturales in materia, quot ſunt formæ receptibiles: quia Doct. in 49. d. quarti vult quòd appetitus naturalis nihil addat ad naturam appetentem: ſed eſt ipſa natura appetens: & ſic videretur ſequi, quòd tot eſſent materiæ primæ, quot formæ receptibiles, quòd eſt falſum. Dico, quòd Doct. intelligit, quòd appetitus naturalis nihil addit diſtinctum eſſentialiter, vel realiter ad naturam appetentem: ſed bene addit aliquam realitatem, vel formalitatem, ſicut cæteræ aptitudines: vt patet de riſibilitate, &c. & ſic conceditur, quòd in vna materia numero tot ſunt realitates, vel formalitates diſtinctæ, quot ſunt appetitus ad diſtinctas formas.

Quintò, & vltimò arguit ibi: *Item firmius aſſentis*, &c. Reſpondetur ibi: *Ad quintum dico*, & reſponſio clara eſt, quæ ſtat in hoc, quia tam intellectus, quàm obiectum reſpectu aſſenſus ſunt cauſæ merè naturales: ideò non eſt in poteſtate intellectus magis, vel minùs aſſentire. Hoc debet intelligi in quantum intellectus, & eius aſſenſus præcedunt omnem actum voluntatis, quia voluntas imperio ſuo poſſet intendere aſſenſum firmando intellectum in tali aſſenſu, & etiam re-

mittere, vt patet à Doctore in 2. diſt. 42.

Sed in hoc Doct. videtur ſibi contradicere, quia vult d. 3. primi queſt. 7. quòd maior conatus intellectus facit actum perfectiorem, & per conſequens maiorem aſſenſum, & minor conatus minorem: ſed maior conatus, & minor ſunt ab intellectu, vt patet per ipſum, ergo.

Dico quòd nulla eſt contradicctio, quia ſtante intellectu æqualiter diſpoſito, & ſimiliter obiecto, non eſt in poteſtate ſua maiori, vel minori conatu aſſentire. Et quod dicit Doct. diſt. 3. ſic debet intelligi, quòd quando eſt magis diſpoſitus ſtante eodem obiecto ex ſe magis conatur, & quando minùs, minùs: ex hoc intendit ibi probare Doct. quòd intellectus concurrat actiue ad intellectionem, vel intellectus dicitur aſſentire maiori, vel minori conatu, non ex parte intellectus, cum æqualiter ex parte ſua aſſentit: ſed quia voluntas poteſt eum magis, vel minùs firmare in cognitione talis obiecti, quantò magis firmatur ibi, tantò magis intelligit, quia tunc imperio voluntatis magis applicatur obiecto, vt cauſæ partiali, qua applicatione maiori facta, ſequitur maior conatus in intelligendo, ita quòd intellectione quantum ad ſubiectum, & quantum ad intentionem, eſt cauſata ab intellectu, & obiecto; ſed perfectiùs ab ipſo, quanto perfectiùs à voluntate firmatur in cognitione illius obiecti, & hoc patere poteſt à Doctore in ſecundo diſt. 42.

Nota de appetitu naturali.

Apparet con tradicctio.

Solutio.

Intellectum eſt currit actiue ad intellectionem.

Q V Æ S T I O I I.

Vtrum^a vltimus finis habeat tantum vnã rationem fruibilitatis, an in ipſo ſit aliqua diſtinctio, ſecundum quam voluntas poſſit eo frui, ſecundum vnã rationem, & non ſecundum aliam?

Alenſ. 1. part. q. 68. m. 5. art. 6. §. 3. & 2. part. queſt. 4. m. 1. D. Bonau. 3. d. 14. art. 1. q. 2. Richard. art. 1. q. 4. Hentic. Quodlib. 2. queſt. 2. & 7. & Quodlib. 13. q. 1. D. Thom. 1. p. queſt. 12. art. 8. & 2. 2. queſt. 2. art. 8. vbi Caiet. Capreol. 1. d. 27. q. 2. art. 1. ad 8. Ferr. 1. contra genes, cap. 53. §. Quinta eſt, & 3. contra genes, cap. 56. §. Pro ſolutione. Caiet. 1. p. queſt. 27. art. 1. ad dub. 3. Suar. 1. p. 1. lib. 2. cap. 22. & 23. Scot. 1. d. 2. p. 2. q. 1. §. Sed hic reſtat. num. 41. & d. 8. q. 4. & alibi paſſim, agens de diſtinctione in diuinis. vide diſt. 33. vbi cito multos de eadem agentes, & conſequenter agunt de hac queſt. Vide Scotum de primo princ. cap. 4. concl. 10. Bacon. 1. d. 1. q. 2. Mayron. 1. d. 1. q. 6.

1. Argum. 1.

T quòd^b ſit in eo talis diſtinctio, probo; quia 1. Ethic. cap. 7. *Amplius autem, quia bonum æqualiter dicitur eſſe, &c.* dicit Philoſophus & Commentator, quòd ſicut *eſſe*, & *vnũ* ſunt in omni genere, ita & *bonum*, & ſpecialiter ibi loquitur de relatione: ergo reſpectu habet propriam bonitatem, igitur & propriam fruibilitatem, & per conſequens, cum ſit ipſa in Deo, alia, & alia, erit in Deo alia, & alia ratio fruibilitatis.

Argum. 2.

Præterea^c. Sicut *vnũ* conuertitur cum *eſſe*, ita & *bonum*: ergo cum transferantur ad diuina, æqualiter transferentur: ergo ſicut *vnũ* eſt ibi eſſentiale, & personale, ita *bonum*, & *bonitas*: ſicut igitur in Deo ſunt tres vnitates, ſic & tres bonitates, & per conſequens habetur propoſitum.

Argum. 3.

Præterea^d, Actus non terminatur ad obiectum, in quantum numeratur, niſi obiectum, vt eſt formale obiectum, numeretur: ſed actus fruendi terminatur ad tres perſonas, in quantum tres: ergo obiectum fruitionis, in quantum obiectum formale, numeratur. Probatio minoris, credimus in Deum in quantum trinus: igitur videmus Deum, in quantum trinus, quia viſio ſuccedit fidei, ſecundum totam eius perfectionem: ergo fruemur Deo in quantum trinus.

S C H O L I V M.

Concludit unum tantum esse obiectum fruibile, seu ultimum finem, & probat 1. ab ordine essentiali. 2. ab unitate efficientis. 3. ab unitate maiestatis in ordine ad cultum 4. auctoritate Augustini.

AD oppositum, in omni ordine essentiali est tantum vnum primum: igitur in ordine essentiali finium, est tantum vnus finis: fruitio autem est respectu finis: ergo, &c.

2. Metaph. text. 8.

Item, primo efficienti correspondet ultimus finis: sed est tantum vnum efficiens primum, & sub vna ratione: igitur tantum vnus finis. Item, confirmatur ratio, quia tanta est vnitas efficientis, quod non potest efficere vna persona, non efficiente alia: igitur similiter tanta erit vnitas finis, quod non poterit vna persona finire, alia non finire, & sic sequitur propositum. Ita etiam secunda ratio confirmatur per August. 5. de Trinit. cap. 14. *Fatendum (inquit) est Patrem, & Filium unum esse principium Spiritus sancti, ad creaturam vero Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unum principium, sicut vnus Creator, & vnus dominus.*

Ratio 2.

Item, sicut in Deo est vna maiestas, ita est vna bonitas; sed propter vnâ eius maiestatem, debetur ei tantum vna adoratio, secundum Damascenum lib. 1. cap. 9. ita quod non conuenit adorare vnâ personam, non adorando alias: ergo etiam non contingit frui vna persona, non fruendo alia, vel aliis.

Ratio 3.

C O M M E N T A R I V S.

I. **A**T titulus huius quæstionis clariùs intelligatur, declaro aliqua. Primum, quod ratio fruibilitatis dicitur illa, quæ constituit aliquid in esse fruibile: sicut etiam ratio obiectalis est illa, quæ constituit aliquid in esse talis obiecti. Exemplum primi: Deus est vltimum obiectum fruibile, & Deitas est ratio formalis, quare dicitur Deus obiectum fruibile, & quia dicimus, Deus sub ratione Deitatis, vel sub ratione, quia hæc essentia, est vltimum obiectum fruibile. Exemplum secundi. Sonus est obiectum auditus, & quidditas soni est ratio formalis, constituens sonum in esse talis obiecti. Secundum declarandum est, quod tres personæ in diuinis sunt obiecta fruibilia, & similiter attributa: puta sapientia, bonitas, caritas, & huiusmodi. De Ideis videbitur infra d. 35. Et sic patet, quod sunt plura obiecta fruibilia, vt Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & similiter attributa.

Quæritur modò, an ista plura obiecta fruibilia habeant tantum vnâ rationem formalem fruibilitatis communem eis: an plures: ita quod Pater habeat vnâ sibi propriam, & Filius aliam sibi propriam, & sic de aliis, & sic patet titulus quæstionis.

b Probat primò, quod in Deo sint plures rationes fruibilitatis, & primum argumentum stat in vno fundamento, scilicet: Quod dicit rationem bonitatis propriæ, dicit rationem propriæ

fruibilitatis: sed paternitas in Diuinis, & filiatio dicunt propriam rationem bonitatis: ergo, &c. Probatio minoris manifesta est in litera, per Philosophum, & Conmentatorem.

c Secundum argumentum stat in hoc, quod ex quo *vnus*, & *bonum* conuertuntur, eo modo, quo *vnus* reperitur in diuinis, & *bonum*: sed vnus in diuinis est essentialis, quia commune tribus personis: dicimus enim quod tres personæ sunt vnus Deus, vel vna essentia, vel vna natura; est etiam personale, quia dicimus quod Pater est vna persona, & talis vnitas competit tantum Patri, & Filius est vna alia persona. Et vltra sequitur, quod sicut in Deo sunt tres vnitates, & per consequens tres bonitates: ergo sunt ibi tres rationes fruibilitatis.

d Tertium argumentum vt clariùs intelligatur formetur sic: Omnis actus qui terminatur ad obiectum, in quantum obiectum numeratur, ratio formalis illius obiecti numeratur: sed actus fruendi terminatur ad tres personas in quantum tres, siue in quantum tria obiecta: ergo. Probatio minoris patet: Quia visio succedit fidei secundum totam eius perfectionem, id est, si credimus nunc in Deum, vel trinum, tunc erit visio Dei vt trini: tunc vltra videbimus Deum vt trinum: ergo fruemur Deo vt trino, quia fruitio sequitur visionem.

S C H O L I V M.

Relatis quatuor distinctionibus, quæ admittuntur in diuinis, agit tantum de duabus primis, & resoluit primò viatorem frui posse essentia, etiam ordinatè, non fruendo personis, & vna persona, non alia, saltem quæ non sit correlatiua: non loquitur de fruitione fidelis actu aduertentis personas, quia talis inordinatè excluderet vnâ personam.

Ista quæstio posset habere quadruplicem difficultatem, secundum quadruplicem distinctionem in diuinis. Prima est distinctio essentia à personis. Secunda distinctio personæ à persona. Tertia essentia ab attributis. Quarta essentia ab Ideis.

De tertia, & quarta, modò non dicam, quia non est ostensum qualis sit ista distinctio, nec vtrum ista distinctio pertineat ad fruitionem; tantum igitur de duabus distinctionibus primis nunc dicendum est. Et quantum ad istas distinctiones,

videndum est primò, de fruitione viatoris, quantum ad possibilitatem eius. Secundò, de fruitione comprehensoris, & hoc loquendo de potentia Dei absoluta. Tertiò, de fruitione comprehensoris, loquendo de potentia creaturæ. Quartò, de fruitione comprehensoris, & viatoris, loquendo de facto.

Conclusio prima.

Talis tamè habitualiter fruereetur personis ex 4.

De primo dico ^a, quòd possibile est viatorem frui essentia, non fruendo persona, & hoc fruitione ordinata. Quod probatur, quia secundum August. 7. de Trin. cap. 1. Si essentia, relatiuè dicitur, non est essentia, quia *Omnis essentia, quæ relatiuè dicitur, est aliquid excepto relatiuo*: ex quo concludit, tertio capite. *Quapropter si Pater non sit aliquid ad se, non erit aliquid quod ad alterum dicatur*. Est igitur essentia aliquid obiectum conceptibile, in cuius conceptu non includitur relatio: ergo sic potest concipi à viatore; sed essentia sic concepta, habet rationem summi boni: igitur & perfectam rationem fruibilis, igitur contingit ea frui, etiam ordinatè.

Patet 12.

Metaph. & alibi de quo infra dist. 2. 9. 1.

Conclus. 2.

Et confirmatur ratio, quia possibile est concludi ex puris naturalibus, esse vnum summum bonum, & tamen ex istis naturalibus non cognosceret homo Deum, vt trinus est: ergo circa summum bonum, sic cognitum, potest habere aliquem actum voluntatis, & non necessariò inordinatum: igitur habebit actum fruitionis ordinatum circa essentiam, & non circa personas, vt nos concipimus personas. E' conuerso autem non est possibile, quòd fruatur ordinatè persona, non fruendo essentia, quia persona in ratione sui, includit essentiam.

Conclus. 3.

Secundò etiam dico ^b, quòd viator potest frui ordinatè vna persona, non fruendo alia. Quod probò, quia respectu trium personarum sunt articuli distincti fidei: potest ergo concipi vna persona, cui correspondet vnus articulus, non concipiendo aliam personam, cui correspondet alius articulus, & tunc in ista persona concipitur ratio summi boni: possibile est ergo frui ista persona sic concepta, non fruendo alia.

Tamè fruès actus scientiæ, vel vna personâ fruatur aliis habitualiter.

Si dicas, quòd persona est correlatiua: igitur si concipitur, & suum correlatiuum concipitur.

Respondeo, quòd et si cognitio relatiui requirat cognitionem correlatiui, non tamen oportet cognoscentem, & fruentem vno relatiuo cognoscere, & frui suo correlatiuo: quia possibile est frui Deo in quantum creator, non fruendo creatura, quæ terminat illam relationem.

Similiter licet dicatur Pater relatiuè ad Filium, & ideò non posset intelligi, in quantum Pater sine Filio, non tamen dicitur relatiuè ad Spiritum sanctum, in quantum Pater; ergo possibile erit concipere Patrem, vt Patrem, & frui eo, non concipiendo, neque fruendo Spiritu sancto.

COMMENTARIUS.

I. Quid sit viator.

A DE primo dico. Hic Doctor intendit probare duo. Primum, quòd viator (qui pro nunc dicitur ille, qui est in statu viæ: in qua potest mereri, vel demereri, & vltra, qui non est comprehensor) potest ordinatè frui essentia diuina, non fruendo aliqua persona. Et ratio Doctoris stat in hoc. Essentia diuina potest distinctè concipi à viatore, aliqua persona non cognita; ergo voluntas viatoris potest ordinatè frui essentia non fruendo aliqua persona. Consequentia patet, quia essentia diuina est summum bonum, & perfectissima ratio fruibilitatis. Antecedens probatur, quia essentia diuina est ens absolutum, prius quacunq; relatione, & sic relatio diuina non potest esse de conceptu, siue de quiditate essentia diuina. Et quòd ipsa sit ens absolutum, & prius relatione, probatur per Augustinum, & sententia Augustini stat in hoc, quòd omne, quòd relatiuè dicitur, est aliquid, excepto relatiuo, id est, quòd omne relatiuum est aliquid: supple aliquod absolutum, excepto relatiuo, id est, excepta relatione: & sensus est breuiter, quòd omne relatiuum dicit aliquod absolutum, quòd est fundamentum relationis, secundum quam relatiuè dicitur. Exemplum, simile non tantum dicit similitudinem, sed etiam fundamentum similitudinis, puta albedinem, ideò dicit Augustinus si

essentia relatiuè dicitur, non est essentia, id est, si essentia diuina verè dicatur relatiuè, tunc non erit essentia: patet, quia si relatiuè dicitur, dicit relationem, & fundamentum absolutum. Quæro ergo de fundamento si est essentia, ergo essentia diuina non dicitur relatiuè, quia fundamentum relationis non dicitur relatiuè ad aliud, sed solum illud, quòd constat ex fundamento, & relatione: & sic patet dictum Augustini. Et quòd dicit infra cap. 3. *Quapropter si Pater non sit aliquid ad se, non erit aliquid, quòd ad alterum dicatur*. Sensus est, quòd si Pater non dicit aliquid ad se, id est, aliquod fundamentum relationis absolutum, sed tantum dicat paternitatem: tunc Pater non relatiuè refertur: patet, quia paternitas non refertur: ergo oportet quòd illud, quòd relatiuè dicitur ad aliud, dicat deo, scilicet fundamentum absolutum relationis, & ipsam relationem: & sic intendit probare, quòd essentia diuina sit verè fundamentum paternitatis & filiationis, & per consequens prior origine: & sic patet ratio Doctoris.

Septimo de Trinitate, cap. 2. vel 5.

Essentia diuina est quid absolutum. ergo est prior persona, quæ est quoddam relatiuum, nam omne fundamentum est prius fundamento.

Sed occurrunt duæ difficultates. Prima, quia videtur, quòd Doctor sibi contradicat in hoc, quòd dicit, quòd omne relatiuum (loquendo semper de relatiuo reali) includit aliquod absolutum. Nam secundum ipsum, proportionalitas

2. Prima diff. cultus.

est reatio, verè fundata in alia relatione, scilicet in proportione, vt declarauit *in quæst. 1. huius dist.* ergo proportionale erit reatiuum, & tamen non includit aliquid absolutum.

Præterea, ipse vult in isto primo *dist. 19. quæst. 1. & dist. 3. & quæst. 6. Quodlib.* quòd æqualitas, similitudo, & identitas transferantur ad alia Prædicamenta, quàm ad Substantiam, in qua propriè reperitur identitas, & quantitatem, in qua propriè reperitur æqualitas, & qualitatem, in qua propriè reperitur similitudo, vt patet à Philosopho, *5. Metaph. cap. ad aliquid*, sed certum est, quòd vna paternitas est similis alteri paternitati, & æqualis secundùm magnitudinem, & verè idem alteri; & sic sequitur, quòd paternitas erit immediatè fundamentum similitudinis realis, & æqualitatis, & identitatis, & sic simile verè reatiuè dicitur, & tamen non dicit aliquid ad se.

3. Secunda difficultas est: posito, quòd viator verè concipiat essentiam diuinam, & etiam personam simul, an ordinatè possit frui essentia diuina non fruendo aliqua persona?

Ad primam difficultatem respondeo, quòd Doctor intelligit, quòd nullum ens reatiuum est, quòd non dicat de necessitate aliquid fundamentum absolutum, & hoc mediatè, vel immediatè. Nam impossibile est apud ipsum *in quarto in materia de Eucharistia, & in Quodlib.* aliquam relationem esse, sine fundamento absoluto. Et concedo, quòd proportionalitas, similitudo, æqualitas, & identitas possunt immediatè fundari in relatione: mediatè tamen fundantur in aliquo absoluto.

4. Ad secundam difficultatem dico, quòd non est inconueniens, quòd aliquis actu fruatur essentia diuina, & hoc ordinatè non fruendo aliqua persona: si tamen habitualiter fruatur ipsa persona, vt patet in frà à Doctore in simili. Nam in aliquo instanti potest frui essentia diuina, & in tempore immediato illius instantis postea frui persona.

Secundum dictum principale est ibi:
b *Secundò etiam dico, quòd viator potest frui vna persona.* In ista litera dicit duo. Primum quòd viator potest distinctè concipere vnam personam, non concipiendo aliam, & sic ordinatè frui vna (cùm in ipsa sit perfectissima ratio fruibilitatis, ratione Deitatis inclusæ in ipsa) non fruendo alia.

Secundum est, vt potest elici ex intentione Doctoris, quòd etiam posito quòd viator simul cognoscat personas diuinas, adhuc ordinatè potest frui vna non fruendo alia. Quod dictum potest habere duplicem sensum.

Primus est quòd viator actu fruatur Patre

amando illum propter semetipsum, & quòd non eliciat amorem erga Filium, sed sit in proxima dispositione, vt ipsum diligat, & semper habitualiter diligat ipsum. & hic sensus est verus, & multoties hoc contingit. Nam multi deuoti eliciunt actum amoris erga Filium, vt in Sacramento Eucharistiæ, & actu non eliciunt erga Patrem: sunt tamen parati & prompti diligere ipsum.

Secundus sensus est, quòd viator potest actu frui Patre non fruendo Filio, ita quòd negatio fruitionis erga Filium non tantum accipitur pro non diligere, sed pro odire: ita quòd aliquis actu diligat Patrem, & actu odiat Filium, & hic sensus est manifestè falsus, vel etiam quòd actu diligat Filium, & quòd non velit diligere Spiritum sanctum, quia non diligere non est odire, vt patet.

Et ex his apparet, quòd quidam non rectè improbat Doctorem vt nititur improbare, qui dicit primò, quòd est impossibile concipere essentiam, non concipiendo personam. Et quando Scotus dicit, quòd relatio non est de conceptu essentiæ diuinæ, ergo potest concipi essentia non concipiendo personam. Respondet ipse, quòd licet non sit de intellectu ipsius, est tamen idem realiter ipsi: & quæ sunt idem realiter, vnum non potest concipi, alio non concepto. Sed hoc habet probare, & non probat. Nam apud Doctorem subiectum, & propria passio sunt idem realiter, & tamen subiectum potest præcognosci quid sit, non simul cognita passio. Hoc idem de essentia, & relatione: & multa ibi dicit, quæ concludunt ex isto fundamento, quòd quando aliqua sunt idem realiter, impossibile est vnum concipi, alio non concepto.

Ad aliam rationem Doctoris, quæ probat, quòd vna persona potest concipi à viatore, alia non concepta, quia sunt articuli distincti respectu personarum.

Respondet, quòd non sequitur ex hoc, quòd vna persona potest concipi sine alia, sed potest credi concipi vna persona, sine alia, quia ad distinctionem articulorum sufficit distinctio signorum, siue conceptuum, siue vocum: & idèd possunt esse tres articuli respectu trium personarum: ex quo personæ distinguuntur realiter, non potest vna intelligi, alia non intellecta. Hæc ille.

Sed responsio ista non euacuat rationem Doctoris, quia posito, quòd vnum correlatiuum non possit distinctè intelligi, alio non intellecto, vt ipse Ockham infert respondendo: tamen ex quo Pater, in quantum Pater non dicitur reatiuè ad Spiritum sanctum, ergo Pater potest intelligi Spiritu sancto non intellecto, vt deducit Doctor. Multi alij instant contra positionem Doctoris, sed quia eorum instantiæ ex suprà declaratis facillè possunt resolui: idèd illas transco.

Alia habitualis. & est quando quis est in proxima dispositione ad diligendū Deum.

5. Gul. Ockham d. 1. primi 25.

Responsio Ockham.

Improbatio responsionis Ockham.

Ockham.

Responsio Ockham non satisfaciit.

S C H O L I V M.

Ponit opinionem Henrici asserentis comprehensorem de potentia absoluta, non posse videre essentiam, non visis personis, vel vnam personam sine alia; neque amare essentiam, non amando personam, vel vnam personam sine alii. Improbatur tripliciter. Primò, quia visio est notitia distincta. Secundò, quia intuitiua. Tertio, quia obiecti, in quo sunt plura distincta ex natura rei. Secundum de amore probatur 5. rationibus; duæ prima sumuntur à modo propositionis obiecti beati, tres alia, ex eo quòd non satiaretur voluntas, si aliquam personam non amaret.

DE secundo articulo dicitur, quòd non est possibile de potentia Dei absoluta, quòd aliquis cõprehensor fruatur essentia, non fruendo persona. Et hoc probatur primò

3. Hen. Quodlib. 2. 9. 7.

3. Secunda difficultas.

Responsio ad primam.

4. Ad secundam. Quomodo possumus frui essentia non fruendo personis.

Fruiti duplex, actualis, & est quando quis actu fruatur.

*Expēditur
concl. 2.*

de visione , quòd scilicet non sit possibile absolutè aliquem intellectum videre essentiam, non videndo personam: probatur primò sic ; Cognitio confusa est imperfecta, visio autem illius essentia, non potest esse cognitio imperfecta: igitur non potest esse cognitio confusa : sed si esset tantum visio essentia, & non personæ, esset visio confusa; quia esset visio alicuius communis ad personas, & non illarum personarum, quod videtur inconueniens.

*Visio in quo
distingua-
tur ab in-
tellectione?*

Secundò sic : Visio est existentis, vt existens est, & vt præsens est videnti secundum existentiam suam, & in hoc distinguitur visio ab intellectione abstractiua, quia potest esse non existentis, vel existentis, non in quantum in se præsens. Et est in intellectu ista distinctio, inter intellectiōnem intuitiuam, & abstractiuam, sicut in parte sensitua est distinctio inter actum visus, & actum phantasia. Illa autem cognitio essentia diuinæ erit intuitiua: ergo erit existentis, vt per se existens est, & in existentia præsentis virtuti cognoscenti. Non existit autem essentia, nisi in personis: ergo non potest esse visio eius, nisi in persona.

Item, non potest aliquid cognosci cognitione intuitiua, in quo sunt aliqua plura distincta ex natura rei: nisi etiam illa distinctè videantur. Exemplum, albedo non videtur distinctè, nisi videantur omnes partes eius, quæ sunt in basi pyramidis: quæ partes distinguuntur ex natura rei, igitur non distinctè videtur essentia, nisi etiam videantur personæ.

Ex his arguitur ad propositum, quantum ad secundam distinctionem, scilicet personarum inter se, quia si non potest videri essentia nisi in persona, & non magis videtur in vna persona, quàm in alia; quia æquè immediatè videtur se habere ad quamlibet personam: ergo non potest videri, nisi videatur in qualibet persona, & ita non videtur in vna persona, nisi videatur in alia.

4. Vtteriùs etiam arguitur ad propositum, quantum ad *frui*, quia voluntas non potest magis abstrahere obiectum suum, quàm intellectus ostendere: igitur si intellectus non potest distinctè ostendere essentiam sine persona, vel vnam personam sine alia: ergo nec voluntas poterit distinctè frui.

Hoc etiam confirmatur sic: Quia voluntas non potest habere actum distinctum circa obiectum ex parte obiecti, nisi ponatur distinctio in obiecto, vel re, vel ratione: sed si intellectus apprehendit indistinctè essentiam, & personam, non erit distinctio ex parte obiecti, nec rei, nec rationis: ergo voluntas non potest habere ibi actum distinctum ex parte distinctionis in obiecto primo. Quòd non rei, patet: quòd nec etiam rationis, probò; quia intellectus non distinctè apprehendit hoc, vel illud: igitur nec distinguit hoc & illud.

Ex parte fruitionis arguitur sic: Fruitio quietat fruentem, sed vna persona non perfectè quietat sine alia, nec essentia sine persona, quia tunc potentia quietata in illa, non posset vterius in alio quietari; quia vltimatè quietatum, non est vterius quietabile, & per consequens, ista potentia non posset vterius quietari in alia persona, nec frui ea, quod falsum est.

Item, si quietaretur in vna persona sola, & patet, quòd potest frui alia: vel igitur fruitio istius personæ, potest esse cum fruitione alterius, vel erunt impossibiles, ita quòd vna non erit cum alia. Si primo modo, ergo duo actus eiusdem speciei erunt in eadem potentia simul, quorum vterque æquatur capacitati illius potentia, quod est impossibile. Si secundo modo, igitur neuter actus est fruitio, quia neuter actus poterit esse perpetuus.

Item, mens est imago Trinitatis: ergo non potest quietari nisi in Trinitate, ergo nec frui aliquo ordinatè, nisi Deo trino.

S C H O L I V M.

Resoluit, non implicare, essentiam sine personis, vel vnam personam sine alia, terminare actum intellectus & voluntatis, beati; quia est obiectum primum, & reliqua sunt secundaria, & soluit argumenta pro Henrico.

*¶
Que sit mens
Auctoris?*

Quantum ad istum ^b articulum de potentia absoluta Dei, non video contradictionem, quin possibile sit ex parte intellectus, & voluntatis, quòd vtriusque actum terminet essentia & non persona: vel vna persona, & non alia: puta, quòd intellectus videat essentiam, non personam, vel vnam personam, & non aliam: & quòd voluntas fruatur essentia, non persona, vel vna persona, & non alia. Hoc persuadetur sic:

*Nota quòd
Dost. in ori-
ginali suo*

Pater priùs origine quàm generet Filium est perfectè beatus, quia nullam perfectionem sibi intrinsicam habet à persona producta. Beatitudo est enim perfectio intrinseca personæ

personæ beatæ Sed si in illo priori est Pater perfectè beatus : igitur in illo priori habet obiectum perfectè beatificans. Non videtur autem in illo priori habere essentiam communicatam tribus , vt obiectum, sed vt essentiam absolute, vel essentiam, vt est in vna persona præcisè : ergo non est de ratione essentia, vt est obiectum beatificum, quod beatificet, in quantum est communicata tribus, & ita non videtur contradictio, siue quantum ad fruitionem, siue quantum ad visionem.

Respondetur ^c quòd Pater habet essentiam, vt in tribus personis pro obiecto, & tamen primò secundum originem, quia ex se habet illam essentiam obiectam sibi, & hoc est esse prius origine. Non est enim ibi prioritas aliqua, secundum quam obiciatur sibi essentia, vt est in vna persona, non vt in alia, sicut nec ipsa in aliquo priori naturæ obicitur vni personæ, & non alij, sed tantum vni obicitur ex se, alij non ex se.

Contrà, quælibet persona intelligit formaliter intellectum, vt est in ipsa, non vt est in alia, nec vt est in tribus, vt patet ex 15. de Trinit. cap. 7. *Qualibet persona intelligit sibi ipsi* : igitur ita videtur, quòd quælibet intelligit perfectè per se intelligendo essentiam, vt est in se formaliter : igitur perfecta intellectio, quæ est beatifica, non necessariò ex se requirit essentiam, vt in tribus. Probatio primæ consequentiæ non minùs ad intellectio-nem requiritur intelligibile, quàm intellectus : igitur in perfectè intelligente ex se non minùs requiritur, quòd habeat in se obiectum, vt formaliter intelligibile, quàm quòd habeat intellectum ex se, vt quo intelligat.

Confirmatur ratio ^d, quia si Pater intelligat beatifica visione essentiam, vt in Filio: igitur aliquid quasi reciperet à Filio, vel ab aliquo, vt in Filio. Consequentia probatur, per argumentum Phil. 12. *Met.* quo probatur Deum non intelligere aliquid aliud à se, quia tunc vilesceret eius intellectus, quia perfectionem reciperet ab intelligibili : igitur ita hìc : imò ^e quod est maius inconueniens, perfectionem simpliciter, puta visionem beatificam, quasi reciperet Pater à tribus personis, vt obiectis, vel ab aliquo, vt in tribus. Et tunc videtur sequi duo absurda. Primum, quòd non omnem perfectionem habet Pater à se, & sic non esset prius origine. Aliud, quòd non omnis perfectio simpliciter, & essentialis, sit aliquò modo prior proprietatibus, sed aliqua quasi posterior ipsis personis, puta ista quæ est ab obiecto, vt in tribus, &c.

Præterea. Si intellectus, ut non in se, sed ut in aliquo producto, esset principium beatitudinis patris, pater non esset beatus à se: ergo si essentia, ut in producto, esset per se obiectum beatitudinis, pater non esset beatus à se. Consequentia probatur, quia obiectum non minùs requiritur ad beatitudinem, quàm intellectus.

Respondeo, *Obiectum requiritur ut presens, non ut inexistentis: intellectus requiritur ut inexistentis, quia eo formaliter intelligit pater, non sic obiecto. Hoc patet, quia nullus est beatus, nisi intellectu inexistentis: est autem aliquis beatus obiecto non inexistentis, & esset naturaliter beatus, si naturaliter haberet obiectum presens, licet non inexistentis, non sic autem de intellectu.*

Contrà : *Quandocunque aliquid est à se tale, erit tale, si per impossibile quodlibet aliud non esset.*

Item, pater non recipit aliquid à filio, vel ab aliquo, ut in filio, sicut ab obiecto beatitudinis sua, quia quod est à se, non requirit aliquid necessariò ad sui esse, quod non est à se, & hoc tanta necessitate, quanta dependens requirit illud à quo dependet.

Hac ratio bene concludit, quòd Pater non tantum ex parte intellectus, sed ex parte obiecti habet à se unde sit beatus, & per consequens essentiam, ut essentia beatificat, non tamen, ut in tribus, quia ita requiritur obiectum presens à se, sicut intellectus: ergo breuiter in summa à se beatus est Pater utroque modo, scilicet intellectu, & essentia. Quia fiat tale enthymema: A se beatus est Pater, ergo habet obiectum beatificum, ut beatificum à se: ergo non habet illud, ut in tribus, pro obiecto: quia tunc, ut in Filio per se quasi ageret ad beatitudinem Patris.

Respondeo, *comparando essentiam, ut essentia est, primum obiectum beatificum ad Patrem, licet simul necessariò beatificetur cum tribus: ita etiam necessariò simul cum tribus intelligit creaturas: non tamen est ab eis, Filio scilicet & Spiritu sancto, recipit intellectio-nem earum, sed ab essentia, tanquam ab obiecto, quam habet à se: ita comparando essentiam diuinam ad intellectum creatum, potest esse obiectum primum sine secundo obiecto.*

Modus ponendi est iste ^f:

Actus omnis habens primum obiectum, à quo essentialiter dependet, & obiectum secundum, à quo essentialiter non dependet, sed tendit in illud virtute primi, licet non possit manere idem actus, nisi habeat habitudinem ad primum obiectum, potest tamen manere, idem sine habitudine ad secundum obiectum, quia ab eo non dependet. Exem-

*cancelanis
totam istam
literam, &
continua-
sic, hoc per-
suadetur sit:
Alius om-
nis habens
primum ob-
iectum, &c.
Ponitur per
modum tex-
tus, quia ha-
betur in an-
tiquis edi-
tionibus, &
vetustis ma-
nuscr.*

6.

*Text. com.
51.
De perfe-
ctione sim-
pliciter infr.
d. 38. &
Quodlib. 1.*

ADDITIO.

*Hic Scot.
ponit modum
sustinendi
suam sen-
tentiam.*

plum:

Manente actu visionis eodem possumus videri, & non videri creaturae in verbo.

plum : idem est actus visionis essentiae diuinæ, & aliarum rerum in essentia : sed essentia in se est primum obiectum ; res visæ, secundarium obiectum. Non posset autem manere eadem visio, nisi esset eiusdem essentiae, posset autem manere, absque hoc, quod essent res visæ in ea. Sicut igitur Deus, absque contradictione, potest cooperari ad actum illum, in quantum tendit in primum obiectum, non cooperando in ipsum, in quantum tendit in secundum, & tamen est actus idem: ita sine contradictione potest cooperari ad visionem essentiae, vel fruitionem, quia essentia habet quasi rationem primi obiecti, non cooperando eidem actui visionis ; vel fruitionis, in quantum tendit in personam, & ita in vnam, quod non in aliam ; quia personæ habent rationem obiecti, quasi secundarij.

Resp. ad arg. Henr. Notitia vniuersalis multiplicabilis confusa & imperfecta est.

Per hoc ad argumenta ⁸. Cùm primò dicitur de visione confusa, dico, quod vniuersale in creaturis diuiditur in suis singularibus, hoc autem quod est diuidi, imperfectio- nis ; idè non competit ei, quod est commune in Deo, imò essentia diuina, quæ de se est communis personis, est de se *hæc* : idè igitur est cognitio alicuius vniuersalis abstracta à singularibus, confusa, & imperfecta ; quia obiectum est confusum, diuisum in illis, quæ in ipso confusè concipiuntur. Hæc autem cognitio essentiae diuinæ distincta est, quia est obiecti, quod est de se *hoc*, & tamen non oportet in illo distinctè concepto, personam distinctè concipi ; quia illud non est primus terminus visionis, vel fruitionis, vt dictum est.

Ad 2.

Ad secundum, cùm dicitur ^h de essentia existente, &c. Dico, quod necessarium est terminum visionis esse existens in quantum existens : non tamen oportet, quod substantia, id est, incommunicabilis existens, sit de ratione termini visionis. Essentia autem diuina est de se *hæc*, & actu existens, licet non includat de sua ratione incommunicabilem substantiam : & idè ipsa, vt *hæc*, potest terminare visionem, absque hoc, quod videantur personæ. Exemplum, album videtur intuitiue, in quantum existens, & præsens visui secundum existentiam suam : non oportet tamen album videri in quantum substantia, vel in quantum habet rationem suppositi ; quia non habet rationem suppositi, nec suppositum, in quo est, videtur.

Ad formam argumenti : patet, quod licet non sit visio, nisi existentis in quantum existens, & non est existens, nisi in persona, non sequitur : igitur est existentis, in quantum in persona est : sed tantum debet inferri, quod est substantia, vel existentis in substantia.

7.

Ad 1. De notitia intuitiua Scot. 2. d. 3. q. 9. & 11. & 4. d. 49. q. 12. ad 2. prop.

Ad tertium dico ⁱ, quod prima propositio est falsa, nisi quando in illis ex natura rei distinctis, ipsum primum visum distinguitur, sicut patet in exemplo tuo de basi pyramidis. Nam albedo, & album visum, distinguuntur in partes, in quibus videtur, & idè non distinctè videretur album, nisi illæ partes, in quibus distinguitur album visum distinctè videretur. In proposito autem etsi personæ ex natura rei distinguantur, tamen essentia visa non distinguitur in eis, quia est de se *hæc*, idè potest distinctè videri sine illis visis, quæ subsistunt in ea.

Ad aliam deductionem vltiorem de voluntate, etsi non oporteat respondere, quia antecedens est falsum, & iam negatum ; tamen quia consequentia non videtur necessaria, potest responderi. Cùm dicit, quod voluntas non plus abstrahit, quam intellectus ostendit ; dico, quod intellectus potest ostendere aliquod obiectum primum voluntati, & in isto primo obiecto ostendere potest aliquod per se obiectum ; sed non primum, & vocatur hic obiectum primum, totum illud ad quod terminatur actus, & obiectum per se, quod includitur per se vniue in obiecto terminante primo. Veraque autem ratio ibi ostensa, sufficit ad hoc, quod voluntas habeat actum suum circa illud. Non enim oportet, quod voluntas velit totum primum ostensum, sed potest velle illud, quod ostenditur in illo ostenso, & etiam non velle. Exemplum ponitur tale. In Episcopatu ostenditur Sacerdotium, talis ostensio sufficit ad hoc, quod voluntas habeat velle, vel nolle circa Sacerdotium, ita quod ex tali ostensione, possit habere velle circa Episcopatum, & non circa Sacerdotium ; tamen non est nisi vna ostensio, & ostensio vnius obiecti primi, in quo tamen includitur aliquid, vt per se obiectum. Dico tunc, quod voluntas non abstrahit vniuersale à particulari, vel singulari, sed voluntati ostenduntur plura obiecta per intellectum, qui est aliquorum plurium inclusorum in primo obiecto, quorum vtrumque, vt sic ostensum, potest voluntas velle, vel non velle.

8

Ratione si licet formæ li ex natura rei, vel hic loquitur secundum Hæricum, quia oppositum habet d. 3. q. 1. p. 2.

Ad confirmationem cùm dicitur, obiectum, aut differt re, aut ratione. Dico, quod differt ratione.

Et cùm probatur, quod non, quia intellectus non distinctè concipit hoc ab isto. Dico, non oportet ad distinctionem rationis, quod intellectus habeat illa sicut obiecta distincta, sed sufficit, quod in primo obiecto concipiat aliquid.

Ad aliud de quietatione dico, quod Patet æternus quietatur in essentia sua, vt est in se : non ergo sequitur, ergo non potest quietari in essentia, vt est in Filio, vel Spiritu sancto :

imò

imò quietatur in essentia sua, vt communicata est eis, & hoc eadem quietatione, qua quietatur in essentia, vt est in se. Quod enim quietatur primò in aliquo obiecto, quietatur in illo in quocunque est secundùm illum modum: ita hîc, si beatus priùs fruatur essentia, postea persona, non quietatur vltiori quietatione, quàm priùs quietabatur: sed eadem quietatione, in quantum obiectum quietans terminat, vt in aliquo, & priùs non terminabat, vt in illo.

Per hoc ad vltimum argumentum dico, quòd non erunt ibi duo actus, quia quicumque actus est ibi fruitionis, vel visionis, est obiecti primi sub vna ratione formali: sed iste actus vnus potest esse obiecti per se, virtute primi obiecti; vel potest esse tantùm ipsius obiecti primi, nec ergo erunt duo actus eiusdem speciei simul, nec successiui.

Ad illud de imagine, respõsionem quære.

Potest dici quòd conclusit de facto regulariter, & de potentia ordinata, licet oppositum esse possit de potentia Dei absoluta. ADDITIO.

Vel dicatur, quòd consequentia non valet, quia licet Deo trino voluntas fruatur, non tamen vt trino. Quare infra soluendo 3. principale huius quæstionis, & suprâ contra opinionem Anic. quæst. 1. huius dist. & alibi vt scis, ad illud motinum de imagine.

C O M M E N T A R I V S.

1. **2** **D**E secundo articulo. Hîc Doctor duo principaliter intendit. Primò recitat opinionem Henrici tenentis esse impossibile, comprehensorem de potentia Dei absoluta, posse videre essentiam, non videndo personam: nec per consequens frui essentia, non fruendo personis; reducit aliquas rationes. Secundò probat hoc esse possibile de potentia Dei absoluta. Sed primò adducit rationes Doctor, & post rationes Henrici, & solutiones earum. Doctor, ergo ibi.

b *Quantum ad istum articulum de potentia absoluta Dei, intendit probare, quòd non est contradictio, quòd aliquis videat essentiam diuinam, non videndo personam, vel quòd clarè videat vnam personam, non videndo aliam. Et hoc probat primò, quòd si non est implicatio respectu Patris, quòd pro aliquo instanti videat essentiam, & pro illo non videat Filium: hoc idem potest probari de quolibet comprehensore. Probat ergo hoc primò de Patre ibi: *Pater priùs origine, quam generet Filium, est perfectè beatus.**

In ista litera sunt plura dicta, ex quibus sequitur intentum. Primum, quòd in quocunque instanti Pater est perfectè beatus, in eodem instanti perfectè videt essentiam, & fruitur ea, vt pater. Secundum, quòd in aliquo priori originis, quàm generet Filium, est perfectè beatus: ergo sequitur, quòd in illo priori videat essentiam, & fruatur ea, & per consequens in illo priori non videt eam, vt communicatam Filio; ergo in aliquo priori potest videre essentiam, & frui ea non videndo Filium, & hoc est in quantum litera sonat.

2. Sed circa secundum dictum occurrunt aliquæ difficultates.

Prima est, quòd si Pater priùs origine sit beatus, quàm generet Filium, videtur sequi, quòd posteriori origine generet Filium, & sic erit contradictio in dictis suis, quia ipse in *2. dist. 1. q. 1. & in Quodlib. qu. 8.* vult quòd priùs origine dicatur respectu huius quod est à se, & posterius origine dicatur respectu Filium, ergo ab alio haberet, quòd generaret Filium, quod est falsum.

Aliqui periti viri in isto passu exponunt Doctorem, & dicunt, quòd hîc priùs origine debet accipi pro *priori natura*: ita quòd Pater in aliquo priori natura, quàm generet Filium. Sed saluo meliori iudicio non credo quòd hoc sit ad inten-

tionem Doctoris. Respondeo, quia sustinendo, quòd Pater constituitur in esse per paternitatem, vt sic est tantùm prior origine Filio, vt expressè pater à Scoto in *1. dist. 26. & 28. in 2. d. 1. quæst. 1. in Quodlib. q. 4. 8. & alibi sapè.* Cùm ergo beatitudo Patris præsupponat Patrem habere esse, & Pater tantùm est priùs origine Filio, sequitur, quòd non erit prior natura beatus, quàm generet Filium. Si verò dicatur, quòd Pater constituitur in esse per absolutum, & vt sic est prior natura Filio, ad quod videtur declinare Doctor in *1. dist. 26.* Dico, quòd hoc non est ad propositum eius, quia hîc non habet determinare: an Pater constituitur per absolutum, sed supponit communem opinionem, quòd constituitur in esse per paternitatem.

Si verò dicatur, quòd quando dicit quòd Pater priùs origine est beatus, &c. non accipit ibi *Patrem* in quantum Pater est: sed accipit principale esse Patris, quod est *Deus*, & sensus est, quòd Deus in aliquo priori natura est in se beatus, quàm generet Filium, & hîc sensus, licet sit verus (quia omne dicens perfectionem in diuinis est prius natura personis diuinis, vt patet à Doctore in pluribus locis) fortè tamen non esset ad mentem Doctoris, & idèd est difficilè hîc declarare eius intentionem. Nam videtur expressè implicatio dicere, Pater priùs origine est beatus, quàm generet Filium: cùm generare priùs insit Patri, quàm beatitudo: patet, quia per generationem actiuam constituitur in esse Patris: sustinendo communem opinionem de persona, vt expressè patet à Doctore in *1. d. 28. quæst. 3. sine vltima, & d. 26. & q. 4. Quodlib.*

Dico ergo (saluo semper meliori iudicio) quòd dictum Doctoris sic debet intelligi. *Pater priùs origine est beatus quàm generet Filium*, id est, quàm habeat Filium genitum: ita quòd in aliquo priori originis Pater est perfectè beatus, & in aliquo posteriori originis Filius habet esse genitum. Quod sic expono, quia in quo instanti Pater habet esse, in eodem instanti habet omnem perfectionem diuinam, & quia in aliquo priori originis habet esse per generationem actiuam, siue per paternitatem, quod idem est; sequitur, quòd in illo priori est perfectè beatus, & sic in illo priori perfectè videt essentiam, non videndo eam, vt in Filio; quia in illo priori Filius non est, & sic habetur

Videtur expressè contra dictio.

Explicatio huius quòd Pater priùs origine est beatus quàm generet Filium.

1.
Henricus
Quodlib. 2. q.
7. quare enim
alibi, & alios.

2.
Difficultas.

betur intentum. Et dico, quòd ipsum *generare* Patris est verè prius ipso Filio, quia producens non tantum est prius producto, accipiendo ipsum pro absoluto producens, sed etiam producens, in quantum actu producit, est prius producto, ut patet à Doctore *in 2. d. 2. & 25*. Sic in proposito Patet, ut producit Filium est prior ipso Filio, & quia constituitur in *esse* per productionem actiuam, sequitur quòd talis productio actiua est prior ipso Filio.

4. Sed tunc videtur contradictio in dictis Doctoris, quia ipse vult, quòd quamuis Pater prius origine producat creaturam, & Filius posterius origine, non tamen sequitur, quòd in aliquo priori sit posita in *esse* à Patre, in quo non sit posita in *esse* à Filio, sed quia tantum Pater hoc habet à semetipso, & Filius à Patre, & hoc expressè patet à Doctore *in 2. dist. 1. quest. 1. & in Quodlib. quest. 8*. Si ergo prius origine dicat aliquod prius, in quo posterius non est, sequitur quòd creatura, siue in *esse* cogniti, siue volitio, siue in *esse* realis existentie, erit producta à Patre in aliquo instanti, in quo non erit producta à Filio, & tunc si producit à Filio in posteriori originis, erit bis producta, quod est impossibile.

Similiter videtur sequi, quòd Spiritus sanctus sit verè productus à Patre in aliquo priori, in quo non producat à Filio, quia Pater prius origine producit Spiritum sanctum, & Filius posterius origine: quod patet à Doctore *dist. 1. 2. primi*.

Solutio.

Respondendo, quòd aliud est loqui de priori origine, quo Pater producit Filium in *esse* simpliciter, & quo producit creaturam, vel Spiritum sanctum, quia quando producit Filium, comparatur ad ipsum, sic, quòd est simpliciter prior secundum principium formale productiuum, & secundum productionem, qua constituitur in *esse*, & sic non tantum dicitur prior origine, quia producit à semetipso; sed etiam posito per impossibile, quòd hoc non haberet à semetipso, adhuc sic produceret Filium, & in quantum produceret, esset prior Filio productio: sed non est sic, quando comparatur ad creaturam, & Spiritum sanctum, quia simpliciter eadem ratio formalis producendi creaturam, & Spiritum sanctum est in Filio, sed tunc tantum dicitur Pater prius origine producere, quia à semetipso, & Filius posterius origine, quia à Patre, & tamen in quocunq; instanti ponitur creatura in *esse*, & Spiritus sanctus à Patre, in eodem ponitur à Filio, & sic patet quomodo nulla est contradictio in dictis Doctoris. Et ex ista solutione facillimè omnia dicta Ochari *in d. 1. primi q. 5.* & Gregor. de Arimino, & Alfon. Tol. & multorum aliorum solui possunt, quæ dicta, causa breuitatis non adduco.

5. *Respondio Henr.*
c. *Respondetur, quòd Pater habet essentiam, ut in tribus personis.* Hic Henricus respondet ad rationem Doctoris, qua probat, quòd Pater prius origine videat essentiam, quam generet Filium, & ista responsio stat in hoc, quòd Pater habet essentiam pro obiecto, non absolute, sed ut communicatam tribus personis: ita quòd Pater non intelligit ipsam in se, & absolute, sed intelligit ut communicatam tribus: prius tamen origine Filio, quia Pater à semetipso, & Filius à Patre: sed nullo modo prius, ut ex posuimus de priori.

Contra, *qualibet persona.* Hic intendit probare, quòd Pater intelligit essentiam, non ut communicatam Filio, & ratio stat in istis. Primò, quòd si aliquid intelligit aliud formaliter, habet in se

formaliter intellectiōnem, & intellectum, hoc patet, & diffusè patebit in frà *dist. 3. q. 7. & in 4. d. 43.*

Secundò, quòd intelligens aliquid formaliter, habet ipsum intelligibile præfens, ut patet, quia ad intellectiōnem requiritur præfentia obiecti, vel aliquid supplens præfentiam talis obiecti, ut patet *in prolog. q. 1. & alibi*: & si est perfectissimum intelligens, non tantum habet perfectissimum obiectum in se præfens, sed etiam habet illud in se formaliter: hoc patet, quia si non, tunc ipsum obiectum perfectissimum esset aliud ab intellectu, & intellectiōne, quod est contra Philosophum *12. Metaphysica.*

6. Ex his sequitur, quòd ex quo Pater perfectissimè intelligit essentiam, & ut intelligens habet in se formaliter intellectiōnem, & intellectum: ergo, ex secundo dicto, ut intelligens, habet in se formaliter essentiam, & ut sic intelligens, non intelligit ipsam ut communicatam Filio. Expono tamen istam literam. Cùm dicit, *qualibet persona intelligit formaliter intellectum*: hæc propositio potest habere duplicem sensum. Primò, quòd persona intelligat formaliter intellectu, velut principio formali productiuo intellectiōnis: sicut dicimus, ignis calefacit calore formaliter, id est, quòd calor sit ratio formalis calefaciendi ipsi igni; vel ut in principio receptiuo, siue formali ratione recipiendi ipsam intellectiōnem: sicut dicimus, quòd substantia est alba superficie formaliter, id est, quòd superficies est ipsi substantie formalis ratio recipiendi albedinem, & utroque modo semper inest formaliter. De primo patet à Doctore *in isto primo dist. 3. q. 7. & 8. & 3. d. 17. & in 2. d. 3. q. 8.* contra Thom. de secundo etiam patet in pluribus locis.

7. Proposito ergo Doctoris est simpliciter vera utroque modo: patet, quia intellectus est formalis ratio producendi intellectiōnem ipsi personæ, quia intellectus concurret, ut partialis causa, & persona ipso intellectu producit intellectiōnem. Est etiam intellectus ipsi personæ ratio formalis, quasi suo modo recipiendi intellectiōnem, qua formaliter persona dicitur intelligens. Si ergo Pater intelligit formaliter intellectu, utroque modo exposito, sequitur quòd intellectus erit formaliter in Patre, & similiter intellectiō: nec dicitur formaliter intelligere intellectu, ut est in Filio, sicut non dicimus, quòd ignis calefacit formaliter calore existente in ligno: sed calore formaliter existente in ipso: sic in proposito de Patre. Vnde August. *15. de Trin. cap. 7. vel 9. qualibet persona intelligit sibi*, id est, intelligit formaliter intellectu, & intellectiōne formaliter existentibus in illa.

Sequitur, *Igitur ita videtur, quòd qualibet intelligit perfectè per se intelligendo essentiam, ut est in se formaliter*, id est, si Pater intelligit formaliter intellectu essentiam, ut in Patre formaliter existente, sequitur quòd Pater per se intelligat essentiam, ut est in se formaliter, id est, quòd perfectè intelligit essentiam, ut in se absolute, & non ut communicatam Filio: siue sequitur, quòd intelligendo essentiam perfectè, habeat illam in se formaliter, & perfectè præfentem, & non ut communicatam Filio. Si enim Pater est perfectè intelligens essentiam, statim sequitur, quòd si habet in se formaliter intellectu, quòd etiam in se habeat formaliter ipsam essentiam, in ratione obiecti actu intelligibilis. Et quod dico de Patre, idem dico de aliis personis.

8. *d Confirmatur.* Hic Doctor adducit duo inconuenientia, si Pater intelligeret beatificam visionem essentiam, vt in Filio. Primum quod Pater aliquid reciperet à Filio, vel ab aliquo, vt in Filio, & tunc intellectus Patris, vt Patris vilesceret, recipiendo aliquid ab alio, vt pater per argumentum Philoſophi 12. *Metaph.* 1. c. 5 1. quo probat Deum non intelligere aliquid aliud à se: & sic Pater non haberet omnem perfectionem à se. Secundum, quia sequitur, quod non omnis perfectio simpliciter sic prior proprietatibus: quia visio si tantum esset in Patre ab essentia, vt communicata Filio, illa visio esset posterior proprietatibus.

Dubium.

Hic tamen occurrit aliqua difficultas: quia non videtur quod ratio Doctoris concludat de Patre, si intelligeret essentiam, vt in Filio, sicut concludit, si intelligit creaturam. Quia, vt declarat *quæst. pen. prologi.* Intellectus diuinus vilesceret, si moueretur ab aliquo extra ipsum. In proposito non est sic, quia essentia diuina non est aliud ab intellectu paterno, nec extra ipsum.

Solutio.

Dico, quod ratio concludit, si rectè intelligatur. Nam essentia diuina partialiter quasi causat intellectionem sui in intellectu Patris: vt pater à Doctore parum infra, & in *quæst. pen. prolog. & infra dist. 2. 6. & 7. & alibi sæpè:* cum ergo Filius distinguatur realiter à Patre: si essentia, vt in Filio, quasi moueret intellectum Patris, vt patris: tunc quasi reciperet intellectionem ab aliquo, quod est extra intellectum Patris, vt patris, quia ab essentia, vt in Filio.

Essentia diuina partialiter causat intellectionem.

9. *e Secundum inconueniens est ibi: Imò, quod est maius inconueniens.* Nam si Pater reciperet visionem beatificam ab essentia vt in Filio, ergo non haberet omnem perfectionem simpliciter à semetipso: pater, quia suppositum nullo modo dicit aliquam rationem agendi, sed tantum est conditio agentis, vt pater à Doctore *dist. 3. quæst. 6. & dist. 7.* sed tota ratio agendi est à principio formali. Et ex hoc dicimus, quod Pater generat Filium à semetipso: quia rationem formalem generandi habet à semetipso: & non dicimus, quod Filius spirat Spiritum sanctum à semetipso: quia rationem formalem spirandi non habet à semetipso. Si ergo Pater, quasi reciperet visionem beatificam ab essentia, vt in Filio, tunc non haberet illam à semetipso, sicut nec Filius dicitur habere esse à semetipso, quia illud esse habet à memoria fecunda, vt in Patre.

Imò sequitur aliud inconueniens, ibi: *Aliud, quod non omnia perfectio simpliciter.* In isto dicto supponit vnum manifestum apud omnes Theologos, quod omnis perfectio simpliciter, aliquo modo dicitur prior omni proprietate hypostatitica, & hoc est satis clarum apud Doctorem in *d. 28. huius primi & in quolib. quæst. prima.* Si ergo Pater quasi reciperet visionem essentia ab ipsa essentia, vt in Filio, sequitur, quod talis visio sit posterior ipso Filio: & sic perfectio simpliciter erit posterior proprietate hypostatitica, quod est absurdum.

10.

Guil. Ocham in primo dist. 1. 2. 3.

Ad istas rationes respondet Ocham, vbi supra. Ad primam, exponit dictum Augustini quod debet sic intelligi, scilicet quod persona Patris non intelligat intellectu, vt in alia persona: ita quod intelligat illa persona, quia tunc esset illa persona.

Ocham non rectè exponit.

Sed ista expositio non videtur ad mentem Augustini, quia quando Augustinus dicit, quod Pater intelligit sibi, & Filius similiter, vult dicere,

Scoti oper. Tom. V.

quod illam intellectionem habet Pater in se formaliter, & similiter, vt intellectu intelligit sibi, habet ipsum intellectum in se formaliter. Hoc idem dico de Filio, & Spiritu sancto. Et si intelligit formaliter intellectu, sequitur, quod habet essentiam intellectam in se formaliter, hoc idem de Filio, de Spiritu Sancto. Et quod dicit Doctor quod in perfectè intelligente se, non minus requiritur, quod habeat in se obiectum, vt formaliter intelligibile, quàm quod habeat intellectum in se, quo intelligat. Dicit Ocham, quod hoc non est simile: quia intellectus requiritur, vt realiter, & formaliter idem cum intellectione, & realiter cum intelligente, & non vt formaliter idem.

Et ultra dicit, quod aliquid intelligibile non requiritur vt formaliter idem cum intellectione, & potest realiter distinguere ab intelligente, vt pater de persona Filij, quæ est intelligibilis à Patre, quæ tamen non est formaliter idem cum intellectione Patris, nec realiter idem cum Patre. Et idè non oportet, quod omni eodem modo intelligens habeat intelligibile, quo habet intellectum. Hæc ille.

Infantia Ocham.

Respondeo ad Ocham. Primò, quod haberet probare, quod intellectione, & intellectus sint idem formaliter: cuius oppositum patet à Doctore *infra dist. 8. quæst. pen.* sed quicquid sit, non curio: quia intentio Doctoris non est, quod omni modo, quo haberetur intellectus, habeatur & intelligibile: sed quod in perfectissimo intelligente se habeat intelligibile, vt perfectè præfens sibi, & vt idem sibi, & vt existens formaliter in illo: quomodo sint idem formaliter, non est præfentis speculationis.

11. *Responsio ad Ocham.*

Et quod dicit de Filio, quod est intelligibilis à Patre, &c. hoc non est ad propositum, quia Doctor loquitur de obiecto motiuo, cuiusmodi non est Filius, vt pater à Doctore hic. Sed essentia diuina non tantum quasi mouet intellectum Patris ad cognitionem sui, sed etiam ad cognitionem cuiuscunque alterius, vt pater à Doctore in pluribus locis. Loquitur etiam de obiecto beatificatiuo, in quo vltimatè perficitur per actum secundum, vt *infra patebit, d. 2. part. 1. q. 1. in illis præambulis.*

Deinde Ocham respondet ad confirmationem, & ad inconuenientia. Sed, vt euident est intuenti, responsio illius non euacuat rationem Doctoris, vt patere potest ex declaratione rationis.

Idem Och.

Deinde declarat Doctor modum, quomodo comprehensor potest videre essentiam, & frui ea, non videndo personas, nec fruendo eis: qui modus ponitur, ibi:

12.

f Modus ponendi est iste. Licet ista litera sit factis clara: tamen pro imperitis in via Doctoris, declaro aliqua. Primò, quando dicit, *actus habens primum obiectum, à quo essentialiter dependet.* Hoc sic debet intelligi, quia ex quo ipse vult *q. 1. prol. & d. 3. q. 7. huius, & in 2. d. 3. q. 10. & 11. & in quolib. q. 15.* quod actus cognoscendi, siue abstractiue, siue intuitiue, causatur ab obiecto, & ab intellectu, vt à duabus causis partialibus. Actus ergo causari partialiter ab obiecto est essentialiter dependere ab illo.

Secundò dicit, quod *idem actus, qui est obiecti secundarij, essentialiter non dependet ab illo, & per consequens idem actus potest manere respectu obiecti primarij, à quo essentialiter dependet, absque hoc quod maneat, respectu obiecti secundarij, à quo essentialiter non dependet:*

Quid sit actus causari partialiter ab obiecto.

R sed

sed non conuersio: non enim idem actus potest manere, respectu obiecti secundarij, si non maneat, respectu primarij: quia à primario simpliciter dependet in esse, & in conseruari: vt patebit infra d. 2. q. ult. quomodo intellectio est in continuo fieri: hoc idem in 2. d. 2. q. 4. d. 3. q. 8. in quolib. q. 1. 3.

Obiecta primaria, & secundaria.

Hic Doctor vocat obiectum primarium, quod est causa illius actus, & secundarium, quod cognoscitur virtute obiecti primarij, & non virtute propria, & sic essentia diuina, apud ipsum, est obiectum omnino primarium, virtute cuius omnia obiecta secundaria cognoscuntur: vt patet ab ipso hic, & quæst. penult. prolog. & 39. huius & alibi. Obiecta autem secundaria sunt omnes creaturæ, & omnes relationes diuinæ, siue communes, siue hypostaticæ.

13.
Difficultas.

Sed hic oritur difficultas. Quia dicit, quod essentia diuina est obiectum primarium, respectu visionis ipsius comprehensoris. Quia si sic, sequitur, quod talis visio partialiter causatur ab essentia, & tunc essentia immediatè poterit aliquid causare ad extrà, quod expressè est contra ipsum, vt patet in quolib. q. 8. & q. 14.

Responsio.

Dico, quod talis visio immediatè causatur à voluntate diuina: & in hoc supplet vicem obiecti perfectè. Nam dicit Doctor in q. 1. prolog. quod voluntas diuina, quando causat cognitionem essentia diuinæ in aliquo intellectu, non ostendendo eam in se, tunc supplet vicem essentia diuinæ imperfectè: quando verò causat, ostendendo eam in se, tunc supplet perfectè. Requiritur ergo essentia diuina in tali visione, non vt causans ipsam, sed, vt terminans in propria præsentialitate, & existentia. Sed de hoc diffusius dicetur in 4. d. 49.

Tertiò dicit, quod eadem visio primò potest esse obiecti primarij (puta essentia diuinæ) deinde obiecti secundarij, puta personæ diuinæ.

14.
Guil. Ocham in 1. d. 1. q. 5. contra Doct.

Contra hoc arguit Ocham, vbi suprà. Quia non est transitus de contradictorio in contradictorium, sine inutatione. Si ergo idem actus prius non terminabatur ad personam, nunc autem terminatur ad ipsam: ergo erit aliqua mutatio, vel in persona, vel in actu, & talis mutatio erit acquisitiua. Vel ergo acquiritur aliquid absolutum nouum, & hoc est falsum; vel aliqua relatio rationis noua; & hoc non potest esse, nisi per nouum actum: & sic non manet idem actus.

Solutio rationis Ocham.

Respondet, quod nulla est mutatio, sed tantum noua terminatio, quia talis visio, prius non terminabatur ad personam, nunc autem terminatur. Et sic concedo, quod persona diuina prius non habuit esse visum, & post habet esse visum; & concedo quod in persona est aliqua relatio rationis noua, & tamen secundum illam non dicitur mutari. Sicut & nunc non dicitur Deus mutari, quando prius non amabatur à me, & nunc amatur, vt patet à Doctore infra in d. 30. Et quando dicit, quod talis relatio rationis, siue terminatio passiuæ est per nouum actum. Negatur consequentia: & patet per exemplum. Quia posito, quod tantum habeam vnã visionem, quã possum videre decem obiecta, & nouem non sint præsentia, & post sunt præsentia, illa prius non habebant esse visum, nunc autem habent esse visum, & tamen non per nouum actum videndi. Sic in proposito, voluntas diuina prius non præsentabat personas videndi essentiam: nunc autem illas facit esse præsentem: & in eodem instanti, quo sunt præsentem, talis visio terminatur ad eas, & sic nunc habent aliquod esse visum, quod prius

non habebant, & tamen non per nouum actum videndi: & sic patet quod ratio Ocham non concludit.

g Deinde in isto secundo articulo * adducuntur argumenta Henrici contra positionem Doctoris, soluuntur à Doctore. Et primò arguit Henricus quod est impossibile comprehensorem videre essentiam, non videndo personam: & prima ratio est talis: quod si videret essentiam, non videndo personas, illa visio esset confusa: quia præcisè alicuius communis tribus personis.

15.
* num. 3.

Respondet Doctor quod cognitio communis diuisibilis in plura, quod commune abstrahitur ab illis pluribus, dicitur confusa, quia vniversalis, sed essentia diuina, quamuis sit communis tribus personis, non tamen diuiditur, nec habet rationem vniversalis, cum, vt sic, sit singularissima. Dicit secundò quod aliud est commune cognoscere in se, & aliud contenta cognoscere præcisè in illo. Primo modo natura communis potest distinctè cognosci, & definiri, & non confusè, sicut cognoscens naturam humanam, vt priorem omni singularitate.

Responsio.

Secundo modo dicuntur singularia præcisè cognosci confusè, quando comparantur ad naturam diuinam in illis, & tunc cognoscens naturam, etiam in se distinctè, tunc cognoscit confusè omnia singularia contenta sub illa, cum sit nata diuidi, vel actu sit diuisa in illis: sed cognoscens distinctè naturam diuinam in se, non cognoscendo actu personas diuinæ, non dicitur cognoscere illas personas confusè, quia talis natura non est diuisa in illis. Si etiam concederetur, quod videns essentiam diuinam in se, non videndo personas, quod cognoscat illas personas confusè: sic intelligendo, quod videat aliquid, quod natum est prædicari de illis, & natum est esse constitutum quiditatiuè illorum, fortè non esset inconueniens, licet hoc non sit multum in vsu. Et cum dicit parum infra, quod non oportet in essentia, distinctè concepta, personam distinctè concipi: quia persona non est primus terminus visionis: ex hoc non debet inferri, quod si persona non distinctè concipitur essentia distinctè concepta: ergo persona confusè concipitur, concepta essentia, quia confusè sic concipi requirit naturam, vt diuisam, &c.

No. 16.

h Secundò, principaliter arguit ad idem: cognitio intuitiua est tantum existentis, vt existens est, & vt præsens in sua existentia: sed essentia diuina non existit, nisi in personis; ergo non potest videri sine personis: vel sic formetur ratio, quæ præcisè dicunt vnã existentiam, impossibile est videre vnũ, non videndo aliud: sed essentia, & persona dicunt præcisè vnã existentiam: ergo.

16.

Item Henric.

Respondet Doctor quod aliud est loqui de existentia, & aliud de incommunicabili subsistentia: quia cognitio intuitiua bene terminatur necessariò ad existens, vt existens: essentia autem diuina, vt prior personis, est vere existens: existentia propria: imò existentia, quæ est de ratione formali essentia diuinæ: vt infra patebit d. 2. part. 1. q. 2. & in quolib. q. 1. Sed non est necesse, quod cognitio intuitiua terminetur ad incommunicabile subsistens: & exemplum patet. Cum dicit Doctor ad formam argumenti, quod licet non sit visio, nisi existentis, in quantum existens, & non est existens, nisi in persona; non sequitur igitur est existentis, in quantum est in persona, id est, quod

Responsio.

Exemplum.

quoddam ratio terminandi visionem sit ipsa persona in qua essentia existit, vel quoddam sit ipsa essentia sub illa ratione præcisè, qua existit in persona: ita quoddam si, per impossibile, esset sine persona, non posset terminare visionem: & iste intellectus est manifestè falsus: sicut patet de albedine, actu non existente, nisi in pariete, quæ tamen non terminat sub illa ratione, quæ dicitur existere in pariete, id est, quoddam existentia, vel subsistentia parietis sit ratio terminandi, si enim albedo esset separata à pariete, posset perfectè videri intuitivè. Debet ergo inferri, quoddam visio, vel est alicuius subsistentis, vel alicuius existentis in subsistente, id est, quoddam est alicuius verè existentis, quod tamen non existit, nisi in aliquo supposito subsistente: sed tale suppositum, in quo existit, nullo modo est ratio terminandi huiusmodi visionem.

Tertio principaliter arguit ad idem: quia non potest aliquid perfectè intuitivè videri, in quo sunt plura distincta ex natura rei, nisi etiam illa distincta videantur: patet de albedine, existente in pariete, quæ non potest intuitivè videri, nisi omnes partes eius intuitivè videantur: sed personæ divinæ sunt in essentia divina ex natura rei, ergo.

Respondet Doctor quoddam aliud est loqui de partibus, ex natura rei integraliter constituentibus aliquod totum, & aliud de personis tantum subsistentibus in aliqua natura. Primo modo non potest videri album, nisi videantur partes, in quibus est divinum, sed non sequitur secundo modo: quia essentia non est divisa in personis.

Et nota, quod dicit in responsione, quoddam universale dividitur, quomodo hoc contingat, diffusè exposui, exponendo de *d. 3. 2.* Et quod dicit, quoddam essentia divina est de *hæc*: diffusius patebit infra, *d. 5. q. 2. & 26. & in quolibet.*

Sed in responsione Doctoris (in qua concedit, quoddam cognitio intuitiva est existentis, in quantum existens est, & hoc idem vult infra, *dist. 3. & dist. 8. q. pen. & in 2. dist. 5. & in 4. d. 10. & 49. q. 12. & in quolibet.*) videtur maxima difficultas. Quia ex quo essentia divina dicitur esse existentia personarum, ita quod essentia divina, & persona est tantum una existentia, ut patet expressè à Doctore in pluribus locis: & per Augustinum de Trinitate, ubi vult, quoddam Pater est ipsa Deitate: licet dicatur Pater, paternitate. Tunc arguo sic: Quæcumque dicunt tantum unam existentiam, impossibile est videre unum, non videndo aliud: sed persona divina, & essentia sunt huiusmodi, ergo est impossibile videre essentiam, non videndo personam.

Respondeo pro nunc, quod licet essentia, & persona, siue proprietates hypostaticæ dicantur unam existentiam tantum realiter, formaliter tamen non dicunt eandem existentiam, immò ex quo sunt distinctæ formalitates ex natura rei: etiam dicunt distinctas existentias ex natura rei, & non est inconueniens apud Doctorem quoddam in Deo sint plures existentia, ex natura rei formaliter distinctæ. Nam infra, *d. 8. q. pen.* expressè concedit quoddam in Deo possunt esse plura infinita, ex natura rei formaliter distincta: infinitas autem non potest competere alicui, ex natura rei, nisi formaliter existenti. Sed ista materia diffusius pertractabitur infra, *d. 2. part. 2. q. 1. quæ tamen est 4. in ordine in responsione ad primum argumentum.* Est tamen valde inconueniens ponere plures existentias in Deo ex natura rei, realiter distinctas. *Ex his arguitur ad Scoti oper. Tom. V.*

propositum. Deinde arguit Henricus, probando quoddam voluntas comprehensoris non possit frui essentia, non fruendo personis, nec una persona, non fruendo alia, quia voluntas non potest magis abstrahere obiectum suum, quam intellectus ostendere; id est, quoddam si intellectus non potest videre *A* sine *B*, quoddam etiam voluntas non poterit velle *A* sine *B*. Sed intellectus comprehensoris (accipitur hic comprehensor pro clarè vidente essentiam: non autem pro comprehensore propriè sumpto, quia ut sic à solo intellectu diuino comprehendi potest) non potest videre essentiam non videndo personas, ergo. Confirmatur, quia si in obiecto nulla est distinctio, nec re, nec ratione, voluntas non potest velle unum, sine alio: patet, sed persona nec re, nec ratione distinguitur ab essentia: non re, quia tunc essent quatuor res, quia tres personæ, & una essentia: non ratione, quia distinctio rationis est tantum respectu distinctorum prius. Si enim intellectus ratione distinguit *A* à *B*, prius apprehendit *A* & *B*, ut distincta.

Respondet Doctor ad prædictam rationem: posito quoddam intellectus non videt essentiam, sine persona, adhuc voluntas potest frui essentia, non fruendo persona. Ad probationem dicit, quoddam intellectus potest videre aliquod obiectum primum, puta aliquod totum, in quo vnitivè plura per se obiecta continentur, sicut homo est unum obiectum primum, & totale, in quo plura partialia per se continentur ut omnia superiora, quæ vnitivè continentur in illo primo, quia quodlibet natum est per se terminare actum intellectus, cum quodlibet sit per se intelligibile: licet ergo intellectus prius non videat illud totum obiectum, & omnia obiecta per se vnitivè contenta in illo, voluntas tamen potest habere actum circa unum, & non circa aliud: & patet exemplum de Episcopatu, in quo ostenditur Sacerdotium, potest enim voluntas habere actum elicatum circa Episcopatum & non circa Sacerdotium.

Si dicatur Episcopatus non potest haberi sine Sacerdotio, cum per se includatur in illo. Dico, quoddam voluntas potest habere actum etiam circa impossibile, ut patet à Doctore in *2. dist. 6. quæst. 2.* Dico etiam quod aliud est habere actum simpliciter circa Episcopatum, non habendo tamen actum circa Sacerdotium: & aliud est velle Episcopatum efficaciter (quod est velle omnia requisita ad Episcopatum): primo modo potest habere actum circa Episcopatum, scilicet actum complacentiæ simplicem, & non efficacem; secundo modo, non potest, ut patet à Doctore in *secundo ubi supra*, & Doctor intelligit primo modo. Sed in proposito posset velle efficaciter essentiam non volendo personas (loquendo de potentia Dei absoluta) quia in volitione essentia efficaci, non includeretur necessariò volitio personarum, cum tota ratio obiecti volibilis sit essentia, aliter Pater in primo signo originis non esset perfectè beatus, cum beatitudo sit fructio efficacissima ultimi finis. Dico tamen, quoddam quando vult Episcopatum, totum ostensum non est tantum Episcopatus, sed est quoddam totum includens Episcopatum, Sacerdotium, Diaconatum, &c. & ideo potest velle unum, non volendo aliud. Et sic, ut essentia cum personis ostenditur: ostenditur ut quoddam quasi totum continens essentiam, & personas: idè voluntas potest, vel essentia, non volendo personas: non tamen è contra, quia in persona includitur essentia, ut ratio obiecti volibilis:

Ex prædictis arguit Hen.

19.
Duplex velle voluntatis.

Beatitudo est fructio.

Ita est per se, essentia divina existit essentia identificate realiter cum personis dicitur habere subsistentiam.

17.
Item Henricus.

Responsio.

Obiecto contra Doct.

18.
Solutio.

& idèd est diſſimile de Episcopatu, quia nec Episcopatus est ratio, quare Sacerdotium sit obiectum volubile, nec e contra.

20. Ad confirmationem. Dicit Doctor quod personarum non distinguuntur re: quod si intelligat, quod nullo modo distinguantur præter opus intellectus, hoc non dicit secundum intentionem propriam, cum oppositum teneat infra, *distinct. 3. parte 2. quest. 1. & dist. 8. q. pen. & alibi sæpè.* sed loquitur secundum opinionem aliorum: tenendo tamen, quod sola ratione distinguantur, non sequitur, quod intellectus primus habeat illa, sicut obiecta distincta: sed sufficit, quod in primo obiecto concipiat aliquid, puta, quod in essentia concipiat proprietatem: sicut etiam dicimus, quod homo, ut in subiecto differt à se, ut in prædicato: & similiter homo, ut in concreto differt tantum ratione à se, ut in abstracto: & sic habere, & habitus distinguuntur tantum ratione, ut infra patet à Doctore in *dist. 8. quest. pen.* non enim est necesse, quod illa, quæ ratione distinguuntur, quod prius concipiantur ut obiecta distincta.

Habitus, & habitus solè ratione distinguuntur.

Persona filij est obiectum fruibile.

Ultimo loco arguit Henricus ratione fruitionis: & utraque ratio stat in hoc: quia si anima Christi fruatur persona Patris, & non fruatur persona Filij, non videtur perfecte quietata in Patre: quia persona Filij est obiectum fruibile, nec persona Patris continet eminenter personam Filij, cum sint eiusdem simpliciter perfectionis: & tunc ultra, si potest frui persona Filij, aut eadem fruatur, qua fruatur Patre, aut alia: non eadem, quia eadem fruatio non videtur esse respectu duorum obiectorum fruibilium, æquè perfectorum: non alia, quia istæ duæ fruitiones, aut sunt

impossibiles, & tunc fruatio non esset perpetua, quia quando una inest, alia non inest propter impossibilitatem; aut sunt compossibiles, & tunc duo actus eiusdem speciei sunt in eodem subiecto: quod est contra Philosophum 5. *Metaph.*

Dico breuiter, ut dixi in declarando titulum questionis, quod tota ratio obiecti, vltimate fruibilis est essentia diuina, & in quocunque est, est semper ratio talis obiecti: & quia tantum una est in tribus personis: idèd tantum in eis est vnum obiectum fruibile, quod est ratio formalis terminandi actum fruitionis: & sic ita perfecte quietat potentiam fruentem in vna persona, sicut in tribus, quia ipsa sola est tota ratio quietandi, nec personales proprietates aliquid addunt: non enim magis quietat, ut in se, quam ut in persona; & sic negatur, quod tres personarum sint tria obiecta per se fruibilia, sed bene sunt tria supposita habentia eandem rationem obiecti fruibilis, quia eandem essentiam: & idèd terminant actum fruitionis, ut quod: sed non, ut quo, siue ut ratio formalis terminandi.

21. Responsio.

Tres personarum non sunt tria obiecta, sed tria supposita.

Et cum queritur, aut eadem fruitione fruatur persona Filij, qua & persona Patris. Dico quod simpliciter eadem: quia fruatio tantum dependet ab essentia diuina: bene verum est, quod talis fruatio potest habere aliam, & aliam terminationem, respectu alterius, & alterius personarum: & sic diuersificari secundum alium, & alium respectum rationis, de quo aliis: essentia enim diuina est obiectum primum, à quo essentialiter dependet actus fruitionis: & personarum sunt obiecta secundaria, ut supra paruit.

Fruatio tantum dependet ab essentia diuina.

SCHOLIUM.

Docet intellectum sibi relictum, non posse videre essentiam non visis personis, nec voluntatem ordinatè posse frui ea, non fruendo personis, & videtur idem dicendum de potestate absoluta voluntatis.

9. De potentia creatura.

Quantum ad tertium articulum de potentia creaturæ, dico, quod intellectus non potest de potentia sua naturali videre essentiam, non videndo personas. Quia cum intellectus de se sit potentia naturalis, & non libera, agente obiecto, intellectus agit quantum potest: ergo si obiectum ex parte sui agit, manifestando tres personas intellectui, non est in potestate intellectus ut videat aliquid ostensum, & aliquid non videat.

Similiter non est in potestate voluntatis ordinatè frui sic, non fruendo sic: quia sicut non est in potestate voluntatis ordinatè manentis, ut non fruatur. (Si enim non fruere non impedita, in hoc peccaret & mereretur non frui) ita non est in potestate voluntatis, ut ordinatè fruatur aliquo, & non fruatur quocunque potest frui; & idèd non est in potestate voluntatis ordinatè manentis, sub aliqua ratione non frui, sub qua potest frui.

Sic in originali Doctoris.

Concordia cum ipso sup. q. 1. art. 3. sibi loquitur de modo ex parte voluntatis, hic ex parte obiecti. Hanc replicationem non habent manuscr., vel editiones antiquæ.

Sed de potestate absoluta voluntatis est magis dubium: tamen ibi potest dici, quod non est in potestate voluntatis frui sic, & non frui sic; quia licet in potestate voluntatis sit aliquis actus, ut ponatur in esse, vel non ponatur: tamen non est in potestate eius, ut actus positus in esse, habeat illam conditionem, vel non habeat, quæ naturaliter competit actui ex ratione obiecti.

Contrà. Quidquid non necessariò concomitatur actum, est in potentia voluntatis elicientis illum. Vel sic: Quæcumque non necessariò simul respiciuntur ab actu voluntatis, nec etiam ab ipsa, ut elicit actum. Vel sic: Quæcumque separari possunt, ut terminant actum voluntatis, possunt etiam separari respectu potentiarum ut elicit actum.

Exemplum, licet in potestate voluntatis sit elicere actum peccati, vel non elicere: tamen si actus positus in esse habeat deordinationem ex natura sui, non est in potestate voluntatis, ut actus sic positus in esse, sit, vel non sit deordinatus: actus autem fruitionis, quantum est ex natura sui primi obiecti, natus est, ut sit trium personarum essentia; quia non ponendo aliquod miraculum ex parte obiecti, erit de se trium; ergo non videtur esse

esse in potestate voluntatis, ut actus positus in esse, sit essentia, ut in tribus, vel non ut in tribus.

10. Si dicas^b quòd ista ratio concludit, quòd non est in potestate Dei, ut actus sit essentia, & non trium personarum.

Dico, quòd non sequitur: nam actus alicuius elicited est in potestate Dei, quantum ad aliquam conditionem, quæ naturaliter sibi competeret ex obiecto; & tamen non est in potestate creaturæ quantum ad illam conditionem. Exemplum, in potestate Dei est, ut actus elicited à voluntate peccante referatur ad Deum, quia Deus refert illum actum ad se: non tamen est in potestate voluntatis, quando positus est in esse, ut illo utatur ad Deum, quia illo actu fruitor. creatura: non potest autem simul eodem actu uti ad Deum, & frui alio à Deo. Exemplum istud non videtur bonum, quia actus iste peccantis referatur ab vna potentia, non ab alia. Dimittatur^c exemplum illud, & teneatur ratio; quia accidens necessariò consequens actum positum, potest non inesse, manente actu, & hoc subest voluntati diuinæ, non autem voluntati creaturæ elicited actum, ita dicatur de conditione, quam actus natus est habere respectu obiecti secundarij, necessariò, quantum est ex se, non tamen essentialiter, idèò subest voluntati diuinæ, ut illa conditio non insit.

C O M M E N T A R I V S.

1. **Q**uantum ad tertium articulum. In ista littera plura notantur à Doctore. Primum, quòd ostensà essentia diuinà, & personis, non est in potestate voluntatis creaturæ ordinatè frui sic, vel non frui sic: puta frui essentia, non fruendo personis: vel vna persona, & non alia: & hoc stante ordinatione diuinæ voluntatis, quæ ordinavit, ut comprehensor fruatur essentia, ut in tribus personis: & littera clara est. Secundum est ibi: *Sed de potestate absoluta voluntatis.* Et vult Doctor quòd voluntas de potestate sua absoluta non potest frui persona, non fruendo alia: siue ordinatè, siue inordinatè, & assignat rationem. Quia positò quòd voluntas comprehensoris absolutè possit velle frui, quòd tamen ille actus fruitionis præcisè terminetur ad essentiam in se, & non ut in tribus: vel quòd præcisè terminetur ad essentiam in vna persona, & non ad essentiam, ut in alia persona: hoc tantum est in potestate Dei, & exemplum positum est factis ad propositum; & assignat rationem Doctor. ibi: *Actus autem fruitionis, quantum est ex natura sui primi obiecti, natus est, ut sit trium personarum in essentia:* quia ex quo essentia est ratio formalis obiecti fruibilis, & ipsa essentia perfectissimè est in tribus personis: sequitur, quòd quantum est ex natura essentia, quòd actus fruitionis sit ipsius essentia, ut in tribus personis. Et addit, quòd nisi ponatur miraculum ex parte obiecti, actus fruitionis erit ex se trium personarum. Sed Deus de potestate sua absoluta potest facere, quòd talis actus præcisè terminetur ad essentiam, & non ad personas: vel ad essentiam, ut in vna persona, & non ut in alia: & hæc est intentio Doctoris.

2. **b** Si dicas quòd ista ratio. Propter hoc Doctor arguit contra hoc quòd dixit: quia si actus fruitionis sit de se essentia, ut in tribus: videretur quòd non sit in potestate Dei, quòd actus fruitionis sit tantum essentia, ut in se, & non ut in tribus:

vel quòd sit tantum essentia, ut in vna persona, & non in alia. Licet responsum sit parum supra, dicit tamen, quòd actus alicuius creaturæ est in potestate Dei, quantum ad aliquam conditionem: puta, quòd sic referatur, vel non sic referatur: & exemplum est factis ad propositum: licet aliquibus sit dubium: quia positò, quòd aliquis elicited actum homicidij, positò tali actu, non est in potestate sua, ut utatur illo actu ad Deum: puta referendo ipsum ad Deum; patet, quia elicited actum homicidij, fruitor ipso actu: quia omnis peccans, ut sic, semper fruitor actu peccati: & hoc declarabitur infra, *quæst. ultima huius dist. & clariùs in secundo.* Et tamen est in potestate Dei absoluta referre actum homicidij ad se: immò posset illum actum acceptare, ut dignum vita æterna, ut posset probari ex dictis Doct. in *dist. 17. primi*, & ex dictis Francisci May. in *eadem d. & Ocham* in eadem, & in quoli.

3. **c** Dimittatur exemplum illud, & teneatur ratio, &c. Non omittit hoc exemplum: ex hoc, quòd non sit ad propositum: sed ex hoc, quòd aliquibus videatur dubium, quòd actus peccati referatur ad Deum ab vna potentia, puta Dei: & non ab alia, puta à creatura. Assignat ergo rationem, quare sit in potestate Dei absoluta, ut actus fruitionis sic terminetur, vel non sic terminetur: quia accidens necessariò consequens actum positum, potest non inesse, manente actu. Nam accidit actui fruitionis, quòd sic terminetur ad essentiam, ut in tribus personis, & tale accidens dicitur inesse actui necessariò, non tamen necessitate absoluta: quia tunc non posset separari, sed de necessitate conditionata: quia impossibile est ex parte creaturæ, quin talis actus sit essentia, ut in tribus: & per consequens ex parte creaturæ necesse est, ut sit ipsius essentia, ut in tribus: tamen ex parte Dei nõ est necesse, ut talis accidens, siue talis conditio, puta, quòd actus terminetur ad essentiam, ut in tribus.

S C H O L I V M.

De facto beata fructio & visio erit de essentia ut in tribus, & victoris fructio ordinata, habitualiter necessariò est de tribus personis.

Quantum ad quartum articulum de facto, dico quòd de facto erit vna fructio, & vna visio essentia in tribus personis. Hoc dicit August. *primo de Trinit. cap. 10. in fine,* *Conclus. 1.*

quia neuter sine altero ostendi potest, & loquitur de Patre & Filio: quod intelligendum est de potentia ordinata, de qua loquutus est Philippus, volens Patrem sibi ostendi, quasi potuisset de facto vidisse Filium sine Patre, vt Augustinus tractat ibi de verbis Philippi, & responsione Christi. Hoc etiam vult Augustinus, 15. de Trinit. cap. 16. Omnem (inquit) scientiam vestram vno simul conspectu forte videbimus. Et quod dicit, forte, non refertur ad obiectum beatificum, sed ad alia videnda in eo.

Ioan. 14.
Conclus. 2. Similiter dico de viatore, quod de facto fruitio habitualis ordinata, necessarid simul est trium personarum, licet aliquando non actualis. Nullus enim viator, nec comprehensor, ordinatè potest frui vna persona, non fruendo alia, hoc est, nisi habitualitè fruatur alia, hoc est, quod sit in proxima dispositione fruendi alia, si distinctè illa concipiatur ab illo: & ideo non stat fruitio vnus personæ cum odio alterius personæ; quia sicut dicit Saluator Ioan. cap. 15. *Qui me odit, & Patrem meum odit.*

Ad argumenta principalia.

12. Ad primum de primo *Ethicorum*, dico, quod *Bonum* vno modo conuertitur cum ente, & isto modo *bonum* potest poni in quolibet genere: sed *bonum*, vt sic, non habet rationem obiecti fruibilis, & ideo non oportet quod in quocunque sit *bonum*, hoc modo sumptum, quod sit ibi propriè ratio obiecti fruibilis. Ratio enim boni fruibilis, non est ratio boni in communi, sed boni perfecti, quod est bonum non habens defectum, vel saltem secundum apparentiam est tale, vel secundum præfixionem voluntatis, qualis non est relatio.

Henric. quodlib. 1. q. 1.
 Ad secundum dicitur, quod illa, quæ vniformiter respiciunt essentiam, & personam, tantum sunt essentialia: sed quæ tantum conueniunt personæ, sunt præcisè personalia: quæ autem sub alia ratione respiciunt essentiam, & sub alia ratione personam, sunt & essentialia, & personalia. Primo modo se habet *bonum*, secundo modo se habet *paternitas*, tertio modo se habet *unum*: quia indiuisio sub vna propria ratione pertinet ad essentiam, & sub alia propria ratione pertinet ad personas.

Sed contrà, istius causam quærit argumentum. Arguit enim, cum hæc duo videantur esse æquè conuertibilia cum ente, & ad diuina transferri, quod æqualiter vtrumque erit essentialiale tantum, vel vtrumque essentialiale, & personale.

Hic dimisit Doctor in originali spatium vacuum vsque ibi infra: Ad tertium dico, & c. Hac distinctio habetur d. 4. q. 2. ad 2. dub.
 Ideo est alia responsio, quod obiectum fruitionis oportet quod aliqua bonitas quiditativa, & non perfectio suppositi; quia perfectio suppositi, vt distinguitur contra perfectionem quiditativam, nec est formalis ratio agendi, nec est formalis ratio termini alicuius actionis. Perfectio autem quiditativa, non est nisi perfectio abstracta à supposito, quæ de se respicit omne suppositum indifferenter: & ideo bonitas, vt terminat actum fruendi, oportet, quod sit tantum perfectio quiditativa: vnitas autem potest esse & perfectio quiditativa, & ratio suppositi, quia non dicit rationem de se principij actus, nec rationem formalem termini alicuius actus. Est igitur bonum non quomodocunque sumptum, sed *bonum* quiditatiuè sumptum, terminus fruitionis; quia est perfectio quiditativa, quæ scilicet est ratio essentialis, & non ratio suppositi: sed *vnitas* vno modo est ratio essentialis, alio modo ratio suppositi: secundo modo non est ratio formalis, nec terminus formalis actus fruitionis.

ADDITIO. Ideo dico, quod ens prima diuisione diuiditur in ens quiditatiuè, & in ens habens quiditatem, quod est ens subsistens. Nunc autem quidquid est perfectio formalis, est ens quiditatiuè, & entitas quiditativa: nam perfectio formalis est, qua in quolibet ente melius est esse, quàm non esse, sed nihil est tale nisi sit entitas quiditativa, prout abstrahit à subsistere: Ens autem subsistens, habens quiditatem, est contrahens illam perfectionem: & non est formaliter illa perfectio quiditativa. Nunc autem est ita, quod *unum*, quod conuertitur cum ente, est tam ens quiditatiuè, quàm ens subsistens, & ideo est tam essentialiale, quàm notionale: sed *bonum* (vt hic loquimur de eo) vt dicitur formalem rationem terminandi actum volitionis, est * essentia quiditativa, & ideo est tantum essentialiale, & c.

* al. entitas.
13. Ad tertium dico, quod ly *inquantum*, potest solummodo denotare illud, quod sequitur, accipi secundum suam rationem formalem: vel vltra hoc, etiam denotare potest illud esse formalem rationem inhærentiæ prædicati ad subiectum. Secundo modo sumitur reduplicatio propriissimè; quia *reduplicatum*, siue sumatur pro toto seipso primo, siue pro aliquo, quod includitur in intellectu eius, accipiendo *reduplicationem* formaliter, semper illud, pro quo accipitur, notatur esse formalis ratio inhærentiæ prædicati ad subiectum:

Ad propositum ergo, dico, quod si reduplicatio illa, quantum ad vtrumque istorum accipiatur in maiori, ipsa est vera, & minor falsa. Si verò pro primo tantum, & non pro secundo, minor est vera, & maior falsa.

Cùm probatur minor secundùm primum modum accipiendi eam, dico, quòd videbimus tres in quantum tres, hoc est, ratio formalis Trinitatis videbitur. Sed ipsa Trinitas non erit ratio formalis videndi, vel causa inhærentiæ prædicati ad subiectum, scilicet fruitionis, vel visionis: sed vnitas essentiæ.

Videre Deum quæ trinum explicatur.

Cùm probatur vltimus per credere Deum trinum, in quantum trinum, dico, quòd non est simile, quia essentiæ diuina non causat in nobis immediatè actum credendi, sicut causabit immediatè actum videndi, & hoc est propter imperfectionem intellectiōnis nostræ pro statu isto; quia intelligimus personas distinctas ex creatoris, & distinctis actibus, & ita quantum ad cognitionem nostram potest modò Trinitas esse ratio formalis cognoscendi, tunc autem erit præcisè cognita, & non ratio formalis cognoscendi; quia tunc videbitur per rationem essentiæ in se, vt per rationem obiecti.

C O M M E N T A R I V S.

I. In patria cõsumerit vna fruitio.

Quartum ad quartum articulum de facto. Hic articulus clarè patet in litera. Et vult Doctor hic, quòd in patria de facto erit tantum vna fruitio, & vna visio trium personarum: quia erit essentiæ, vt in tribus personis. Et probat per auctoritates Augustinianæ, quæ sunt claræ. Ad illam, in qua dicit, *omnem scientiam nostram, vno simul conspectu fortè videbimus*: & accipit scientiam habitualement, non pro habitu acquisito, vel infuso, sed pro obiecto, præsentè intellectui: sic enim multoties accipit scientiam, prout obiectum habet esse in intellectu, vt memoria, vel pars memoriæ: vt infra patebit *dist. 2. parte 2. quæst. vltima, & dist. 6. & 27.*

Et quòd dicit fortè: debet referri ad obiecta secundaria, reluctance in Verbo: quia fortè non vident illa vnico intuitu: immò fortè vident veritates contentas in illis virtualiter discernendo, vt supra patuit quæst. illa. *An Theologia sit scientia?* vt verò comparantur ad essentiæ diuinam: illam, & personas vnico intuitu videbimus: & sic etiam illa fruemur in tribus personis. Secundò principaliter dicit, quòd loquendo de viatore, quòd viator licet de facto possit frui ordinatè vna persona non fruendo alia: tamen cum illa de facto stat fruitio habitualis, respectu aliarum personarum: quia ex quo habent eandem essentiæ, quæ est tota ratio obiecti fruibilis: non potest quis ordinatè frui vna persona, non fruendo alia, saltem habitualiter, id est, vt sit in proxima dispositione ad fruendum: & non accipitur hic habitualiter sic, quòd habeat habitum: sed sicut habens habitum acquisitum, potest promptè, & facilius operari, sic fruens actu vna persona, debet esse dispositus de proximo, vt cum offensa sibi fuerit alia persona, quòd semper paratus sit ita frui illa, sicut alia: & licet de facto non fruatur illa offensa, sufficit, quòd sit paratus frui illa loco, & tempore, & non ponat obicem, puta odiendo illam, vel determinando velle non frui ea: & hoc intendit Doctor in isto articulo.

Quomodo accipitur habitualiter.

2. Vltimò sunt soluenda argumenta principalia: Ad primum: Respondet Doctor ibi: *Ad argumenta principalia.* Et responsio stat in hoc. Quia obiectum verè fruibile dicit bonitatem perfectam, in qua non potest esse verè ratio alicuius defectus: sed verè est ibi ratio omnis boni: quamuis ergo paternitas sit bonum, vt bonum conuertitur cum ente: non tamen est tale bonum, de quo loquimur in proposito: & patet litera.

Bonum potest capi dupliciter.

Respondetur primò ab Henrico ibi: *Ad secundum dicitur.* Et litera clara est. Et vult, quòd vnum partim dicatur essentiæ, & partim notionale: quia secundum vnã rationem dicitur de essen-

tia: & secundum aliam de persona. Nam vnum dicit indiuisiōnem: & eo modo, quo aliquid est vnum, eo modo est indiuisum. Sicut enim Franciscus est vnum numero: ita est indiuisus numeraliter, & sicut homo est vnum specie: ita est indiuisus secundum speciem. Sic in proposito essentiæ diuina est vna substantia: idè est indiuisa secundum substantiam, vel est vna natura: idè est indiuisa secundum naturam: & quia essentiæ est communis tribus, & per consequens essentielle: ergo & vnitas essentiæ est communis tribus, & sic talis vnitas est quid essentielle. Sed Pater est vna persona: idè est indiuisus secundum personalitatem: & quia Pater est vnum notiale: sequitur, quòd vnitas Patris erit notionalis: & sic patet intentio Henrici quomodo vnum dicatur essentielle, & notionale.

Sed contra istius causam querit argumentum. Supple argumentum factum querit causam, quare vnum non dicatur sic essentielle, sicut bonum, cum æquè sint conuertibilia. Et Henricus non assignat causam. Dicit enim ipse, quòd bonum est tantum essentielle: & Doctor querit cum bonum conuertatur cum vno: quare vnum non dicatur essentielle: & similiter quando dicit, quòd vnum est partim essentielle, & partim rationale: quare non sic bonum, cum sint æquè conuertibilia.

3.

Doctor ergo respondet ad argumentum, ibi: *Ideo est alia responsio.* Et nota istam literam Doctoris in qua plura dicit. Primò, quòd ratio suppositalis, siue personalis, nec est formalis ratio agendi, nec est formalis ratio termini alicuius actionis. Hoc declaro sic: quia ratio formalis agendi semper dicit perfectionem, vt notum est: sed ratio suppositi nullam perfectionem dicit: quia in creaturis dicit tantum negationem duplicis dependentiæ, scilicet actualis, & aptitudinalis: vt diffusè patet à Doctore in 3. dist. 1. quæst. 1. & in quodlibet. quæst. 9. & 10. vel dicit negationem duplicis communicabilitatis, scilicet vt quo, & vt quod, vt patebit infra dist. 2. parte 2. quæst. 1. in corpore quæst. & talis negatio non dicit aliquam perfectionem, nec rationem agendi. Ratio verò suppositi in diuinis, vel dicit illam duplicem negationem, de qua supra vt dubitatiuè loquitur Doctor infra dist. 23. & 28. vel accipitur pro aliquo positiuo, vt assertiuè loquitur Doctor in 3. dist. 1. quæst. 1. & quomodocumque accipitur, clarum est, quòd nullam perfectionem quiditatiuam dicit. Et declaro per exemplum: nam hic, *homo generat hominem*, humanitas est ratio formalis generandi eum, & quiditatiua: & suppositum ipsius hominis est conditio ipsius generantis.

Scotus dat aliam responsionem.

Ratio formalis agendi semper dicit perfectionem.

Similiter humanitas in homine generato est ratio formalis terminandi generationem, siue terminus formalis generationis: & ratio formalis, qua genitum dicitur suppositum, est conditio ipsius geniti.

4.

Secundò dicit, quòd ex quo ratio formalis obiecti fruibilis, siue ratio formalis terminandi fruitionem, quòd idem est, est perfectio quiditativa, vt patet quia perfectio fruitionis principaliter accipitur à ratione formali obiecti fruibilis: idè dicit Doctor quòd bonitas, quæ est ratio formalis terminandi actum fruitionis, de necessitate est perfectio quiditativa.

Vnitas accipitur dupliciter.

Tertiò dicit, quòd vnitas potest esse, & perfectio quiditativa, & ratio suppositi: quòd debet intelligi de vnitate fundamentali. Sicut dicimus, quòd natura diuina est vna: tunc talis vnitas est vnitas quiditativa: quia essentia diuina est entitas perfectionalis, & quiditativa: aliquando accipitur vnitas pro ratione suppositi, eo modo quo dicimus, quòd paternitas est vna. Et sic possumus dicere quòd essentia diuina est bonitas quiditativa, & similiter vnitas quiditativa: & vt sic, est ratio obiecti fruibilis: paternitas verò nec dicit vnitatem quiditativam, nec bonitatem: & sic patet litera Doctoris.

5.

Paternitas nò dicit vnitatem quiditativam, nec bonitatem.

Ad tertium dico. Dicit primò quòd ly *inquantum* potest capi tripliciter. Primò, vt denotat illud, quòd immediatè sequitur accipi secundum suam rationem formalem. Exemplum. *Homo inquantum rationalis est albus*: sensus est, quòd ho-

mini sumpto in ratione formali rationalitatis non repugnat albedo: & hoc modo ly *inquantum* accipitur specificatiuè: quia tantum specificat rationem formalem illius, quòd immediatè sequitur. Secundò accipitur ly *inquantum*: vt non tantum specificat rationem formalem illius, quòd immediatè sequitur: sed etiam denotat illud, quòd immediatè sequitur esse causam inhærentiæ prædicati ad subiectum: siue illud reduplicatum sumatur pro seipso toto primo. Exemplum: *Homo inquantum homo est risibilis*, siue sumatur pro aliquo, quòd includitur in intellectu subiecti. Exemplum. *Homo inquantum rationalis, est risibilis*: & hoc modo ly *inquantum* accipitur reduplicatiuè. Hoc declarato responderetur ad argumētum. Quia si ly *inquantum* accipitur reduplicatiuè, & specificatiuè simul (nam quando accipitur reduplicatiuè, semper accipitur specificatiuè.) Dicit Doctor quòd maior est vera: & sensus maioris est, quòd si obiectum numerati est causa, quare hoc prædicatum, scilicet quòd ratio formalis obiecti numeretur, in sit subiecto, propositio est vera, sed minor est falsa. Et sensus est, quòd Trinitas sit causa inhærentiæ prædicati ad subiectum, scilicet fruitionem, vel visionem: & formetur sic vt clariùs intelligatur. Sed tres personæ, inquantum tres terminant actum fruitionis, id est, quòd Trinitas personarum, inquantum Trinitas, est causa, quare hoc prædicatum in sit subiecto: hic sensus falsus est: & sic patet responsio ad argumētum.

Inquantum potest capi dupliciter.

Exemplum.

SCHOLIUM.

Solut rationes factas pro prima conclusione de vnitate obiecti fruibilis, quatenus possent repugnare conclusionibus sequentibus, tertij, & quarti articuli: quia pluralitas personarum non obiectat vnitati obiecti formalis fruitionis, quòd est sola essentia.

14.

Resp. ad rationes in opp. in ini. sio quaest.

AD rationes in oppositum.

Ad primam dico, quòd est tantum vnus vltimus finis in se, tamen ille habet in se distinctas rationes aliquas, quæ non sunt formaliter rationes vltimi finis, & ita possibile est frui eo sub ratione vltimi finis formaliter, non fruendo illo sub illis rationibus.

Articulo secundo ad finem.

Ad secundam dico (sicut dictum est in præcedenti quaestione) quòd per accidens est, quòd in eodem concurrant ratio efficientis, & ratio finis: tamen de facto vna est ratio formalis ipsius finis, sicut vna est ratio formalis ipsius efficientis: sed in illa vna ratione potest potentia quietari, licet non quietetur in rationibus personarum, quæ sunt in illo fine.

Ad confirmationem, cum dicitur, non potest vna persona creare, nisi alia creet, dico, quòd non sequitur: ergo vna non potest finire actum fruitionis, nisi alia finiat. Benè enim sequitur, quòd vna persona ex natura rei non est finis, nisi alia persona sit finis, sed non sequitur de fine actus, vt est elicitus à potentia, quia finis actus, vt eliciti, est ad quem potentia eliciens ordinat actum, & propter quem elicit ipsum: sed finis ex natura rei est bonum, ad quòd actus ex natura sui natus est ordinari. Non quidem in ratione obiecti, quòd attingitur per actum, sed sicut omnes naturæ creatæ in suo gradu ad finem vltimum ordinantur.

Ad auctoritatem 5. de Trinitate patet, quòd loquitur de facto, & formali ratione eius.

Ad vltimum de adoratione dico, quòd vna est adoratio habitualis trium personarum; quia quicumque adorat vnā, habitualiter se subiicit toti Trinitati: sed non oportet, quòd actualiter cogitet de alia persona, quando adorat vnā personam: sicut patet de orante vnā personam oratione, quæ non dirigitur actualiter ad aliam: sicut patet de illo hymno: *Veni creator spiritus*, &c. Et de multis orationibus in Ecclesia institutis. Vnde orationes Ecclesiæ frequenter diriguntur Patri, & in fine includitur Filius, sicut mediator: ergo dum aliquis refert actualiter intentionem suam ad orandum Patrem, non oportet quòd actualiter tunc cogitet de Filio, vel de Spiritu sancto, nisi habitualiter,

quousque

quousque potest inducat Filium in cogitatione sua, tanquam scilicet mediatorem. Et sicut est eadem adoratio habitualis, non tamen actualis; ita est eadem fruitio habitualis, licet non necessario eadem actualis.

C O M M E N T A R I V S.

1. **D**Einde arguit Doctor ad oppositum, ibi: *Ad oppositum in omni ordine essentiali, &c.* Hic intendit probare, quod tantum sit vna ratio formalis ultimi finis: & postea responder ad ista argumenta, quod sint plures rationes formales. Pro intelligentia istorum argumentorum, & solutione, Nota, quod quando Scotus loquitur, quod tantum est vna ratio formalis obiecti fruibilis, intendit simpliciter de ratione formali, constituyente obiectum in esse fruibili: & sic tantum est vna, scilicet ipsa Deitas: & quando hic concedit quod sunt plures, intelligit de rationibus tantum terminatiuis non constituentibus aliquid in esse fruibili: & sic Pater terminat fruitionem meam, ut quod: non tamen paternitas est ratio formalis, dans Patri, quod sit obiectum fruibile: sed est sola Deitas. Et hoc declarato, patent argumenta cum suis responsionibus. Et sic finis huius quaestionis.

Vna est ratio formalis obiecti fruibili & est ipsa Deitas.

2. Istas tamen rationes deduco, respondendo singillatim ad eas. Primò arguitur sic: in ordine essentiali finium est tantum vnus vnus ultimatè, & ille est ratio fruitionis; ergo est tantum vna ratio fruitionis, siue obiecti fruibilis.

* num. 14.

Dicit Doctor * *quod est tantum vnus finis in se, qui scilicet sit ratio obiecti fruibilis: tamen habet in se distinctas rationes*, id est, proprietates personales, quæ non sunt formaliter rationes ultimi finis, id est, quæ nullo modo pertinent ad formalem rationem obiecti fruibilis, cum nullam dicant perfectionem formaliter: & sic possibile est frui eo, sub ratione ultimi finis, formaliter, non fruendo illo sub illis rationibus, id est, quod possibile est frui essentia absolute, non fruendo ea, ut in tribus, siue, ut habente in se proprietates personales, cum nullo modo pertineant ad rationem obiecti fruibilis.

3. Secundò sic: sicut est tantum vnum primum efficiens: ita tantum vnus vnus ultimus finis: hoc probatur à Doctore infra *dist. 2. quæst. 1.* Cum ergo sit tantum vnum efficiens primum sub ratione formali tantum: ergo tantum vnus finis ultimus sub vna ratione tantum. Respondet Doctor primò quod primo efficienti accidit, quod sit etiam primum finis, ut supra patuit: & idè non sequitur, quod si in primo efficiente sit tantum vna

ratio, quod etiam in ultimo fine sit tantum vna.

Secundò dicit, quod de facto ultimi finis habet tantum vnam rationem (loquendo de ratione obiecti fruibilis) sed in ipsa vna ratione, personales quæ ponitur Deitas, possunt esse plures rationes quæ etsi non pertinent ad rationem obiecti fruibilis, potest tamen essentia terminare actum fruitionis, ut actu est sub illis: quod tunc contingit, quando fruitio terminatur ad personas: potest etiam essentia absolute terminare actum fruitionis, absque hoc, quod personæ terminent: & sic in illa potest potentia fruens quietari, ut in ratione obiecti verè fruibilis, absque hoc, quod quietetur in illa, ut in personis.

4.

Confirmatur, quia sicut vna persona non potest efficere sine alia: ut patet in *2. dist. 1. quæst. 1.* sicut vna non poterit finire, siue terminare actum fruitionis sine alia. Respondeo negando similitudinem, quia eadem ratio formalis est necessario in tribus: idè ex natura rei vna non potest efficere sine alia, sed terminare actum fruitionis, quo quis fruitur, non est ex parte ipsius: pater, quia fruens Deo elicit actum, referendo illum in Deum: & idè possum elicere vnum actum, referendo præcisè in vnâ personam, & non in aliam: bene tamen sequitur, quod vna persona, ex natura rei, non est finis, nisi alia persona sit finis, patet, quia finis ex natura rei, qui est essentia diuina, est realiter in tribus personis. Non tamen sequitur, ergo quælibet persona ex natura rei est finis ultimus, quia quælibet includit Deitatem: ergo potentia fruens non potest elicere actum circa Deum absolute, vel circa vnâ personam, & non circa aliam: non sequitur. Ultimo arguitur: in Deo est tantum vna maiestas, sed propter vnâ maiestatem debetur ei vnâ tantum adoratio, & per consequens vna tantum fruitio. Respondet, quod tantum est vna maiestas, quæ ex natura rei est ratio formalis obiecti adorabilis, & illa est Deitas propriè, in qua tamen Deitas possunt esse plures proprietates, ut dixi supra, & sic de possibili potest adorari essentia, absque personis, & vna persona absque alia: de facto tamen est vna adoratio habitualis omnium, licet de facto possit etiam esse tantum vna actu, respectu vnus personæ, ut dixi supra.

Q V Æ S T I O III.

Vtrum fruitio sit actus elicitus à voluntate, vel delectatio eius?

D. Thom. *2. 2. quæst. 2. art. 1.* Aleniz *2. p. q. 30. m. 1. art. 3. & 3. part. q. 30. m. 3. art. 1. §. 2.* Richard. *hic art. 2. q. 1.* Aureol. *hic quæst. 2.* D. Bonavent. *hic art. 2. quæst. 1.* Occ. *quæst. 1. dub. 1.* Maior. *quæst. 1.* Gabr. *quæst. 1. art. 1.* Gregor. *quæst. 1. art. 1.* Valquez *1. 2. disp. 32.* Dur. *d. 1. q. 1.* Mayron. *1. dist. 1. quæst. 2.* Bacon. *quæst. 1.*

ONSEQUENTER quæro de frui in se, & primò, supposito, quod sit aliquid voluntatis præcisè.

Quæro, an sit aliquis actus elicitus à voluntate, vel passio recepta in voluntate, pura aliqua delectatio: Quod sit delectatio probo, quia fructus est ultimum, quod expectatur de arbore: ergo similiter in spiritualibus; fructus est ultimum, quod expectatur de obiecto: sed tale est delectatio, quia delectatio sequitur actum *10. Ethic.* Ergo, &c.

1.
Mag. C.
D. E.

Item ad Galat. 5. *Fructus Spiritus est charitas, gaudium, pax, &c.* Quæ numerantur ibi, videntur passiones, vt patet de gaudio, aut saltem nõ sunt actus, sed consequentes actum: fructu autem fruimur per se: ergo *frui* est aliquid per se consequens actum, vt videtur.

Contrà: voluntas actu elicitò amat Deum: aut igitur propter aliud, & tunc vitur, & ita est peruerfa: aut propter se, tunc fruitur ex definitione de *frui*, & sic *frui* est actus.

In ista quæstione primò videndum est de ipsis conceptibus. Secundò de significato nominis.

S C H O L I V M.

Posita ratione probante fruitionem esse actum elicitum voluntatis, pro explicazione notat, sicut in intellectu est vnus actus assentiendi vero propter se, & alius assentiendi vero propter aliud, ita in voluntate est vnus actus amandi bonum propter se, & alius amandi bonum propter aliud. Est tamen duplex differentia, 1. quòd assensus propter se, & assensus propter aliud, quoad intellectum, distinguuntur ex natura obiectorum, quia scilicet obiecta inter se habent talem ordinem causalitatis: at quoad voluntatem, aded distinguuntur, quia ipsa liberè vult hoc propter illud, vel è contra. 2. quòd in intellectu non datur actus neuter, qui non sit propter se, vel propter aliud in voluntate sic.

2. **Q**uæntum ^a ad primum, dico quòd sicut in intellectu sunt duo actus essentiendi alicui vero complexo, vnus, quo assentitur alicui vero complexo propter se, sicut principio: alius verò, quo assentitur alicui vero non propter se, sed propter aliud verum, sicut conclusioni propter principium: ita in voluntate sunt duo actus assentiendi bono, vnus, quo assentitur alicui bono propter se, alius, quo assentitur bono propter aliud bonum refertur; sicut conclusioni assentitur propter principium: conclusio enim veritatem suam habet à principio. Ista similitudo ^b accipi potest à Philosopho 6. *Ethic.* Vbi dicitur, *Quod in mente est affirmatio, & negatio, hoc in appetitu est persecutio, & fuga, & ita vtrà,* sicut in mente est duplex affirmatio, propter se, & propter aliud: ita in appetitu est duplex persecutio, vel adhæsiò, propter se, & propter aliud. Est ^c tamen hinc duplex differentia.

Cap. 2.

Quæst. 1.
art. 2. huius
distinctionis.

Prima, quia illi duo assensus intellectus distinguuntur ex natura obiectorum. Sunt enim alteri propter euidentiã alteram huius, vel illius veri, & ided habent distincta obiecta sibi correspondentia, & ipsos causantia: hinc autem huiusmodi assensus non sunt distincti ex distinctione obiectorum, sed ex distincto actu potentia liberæ; sic vel sic acceptantis obiectum eius; quia (sicut dictum est prius) in potestate eius est sic, vel sic agere, referendo, vel non referendo: & ided non correspondent istis actibus propria obiecta distincta, sed quodcunque bonum volibile, potest voluntas habere obiectum secundum hunc actum, vel secundum illum.

Secunda differentia ^d est, quia illi duo assensus intellectus, sufficienter diuidunt assensum intellectus in communi, nec inter ipsos est aliquod medium; quia nulla est euidentiã media ex parte obiecti, à qua possit accipi aliqua alia veritas, quàm veritas principij, vel consequentis.

Non est liberum intellectui assentiri huic propter aliud, & è contra, bene tamen voluntati vel hoc propter illud, & è contra.

Cap. 4. & 5.

Præter autem istos duos assensus voluntatis, est aliquis alius assensus medius, quia voluntati potest ostendi aliquod obiectum bonum absolutè, apprehensum non sub ratione propter se boni, nec propter aliud bonum. Voluntas ^e autem circa tale sic ostensum, potest habere aliquem actum, & non necessariò inordinatum; ergo potest habere aliquem actum volendi illud absolutè, absque relatione ad aliud, aut absque fruitione propter se: & vterius potest imperare intellectui, vt inquirat, quale illud bonum sit; & qualiter volendum, & tunc illi potest assentire sic, vel sic. Et tota ratio differentia hinc, & inde, est libertas voluntatis, & necessitas naturalis ex parte intellectus.

Ex his vltra actus assensus bono propter se est actus perfectus, actum autem perfectum consequitur delectatio. *ex 10. Ethic.* ergo actum volendi bonum propter se consequitur aliqua delectatio.

Habemus igitur ad propositum quatuor distincta, actum imperfectum volendi bonum propter aliud, qui vocatur vsus; & actum perfectum volendi bonum propter se, qui vocatur fruitio; & actum neutrum, & delectationem sequentem actum.

C O M M E N T A R I V S.

- I. **A** V A N T Y M ad primum. Hic Doctor præmittit aliqua. Primum quòd sicut in intellectu sunt duo actus assentiendi alicui vero complexo, &c. Aduerte quòd aliud est cognoscere princi-

pium, & aliud assentire: fortè enim aliquando ista separantur; verum tamen est, quòd intellectus cognitio principij noto ex terminis, assentit necessariò, vt infra patebit: sed non omni propo

propositioni cognitæ, non euidenti ex terminis, neque ex principio necessario assentit, vt verè, vel vt falsè: sed de hoc aliàs erit quæstio. Assensus verò voluntatis non videtur differre ab actu, quo vult obiectum, si enim vult bonum propter se, illud *velle* dicitur assentire. Similiter dum vult propter aliud, illud *velle* est simpliciter assentire: non enim volitio distinguitur ab assensu.

b *Ista similitudo accipitur à Philosopho.* Quod in mente est affirmatio, vel negatio, id est, in intellectu est cognitio affirmatiua, vel negatiua; siue assensus, vel dissensus, quo assentit, vel dissentit complexo: & dicitur cognitio affirmatiua tantum denominatione extrinseca, eo quòd terminatur ad complexum: in se enim formaliter omnis cognitio est incomplexa, & simplex, & similiter omnis assensus.

Sequitur, *hoc in appetitu est profequi, & fuga*, id est, volitio, quâ vult, & nolitio, qua odit. *Et sicut in mente est affirmatio propter se, & propter aliud*, id est, assensus, quo assentit vero propter se, vt principio, & assensus quo assentit vero, puta conclusioni propter aliud, siue cognitio propter se, & propter aliud, quæ dicitur propter se, vel propter aliud, ex hoc, quòd terminatur ad complexum, quod est cognitum propter se, id est, cuius cognitio, siue cuius euidetia nõ est propter aliud complexum, sed tantum dependet à terminis: vel ex hoc, quòd terminatur ad complexum, propter aliud complexum cognitum, vel euidens.

Sequitur: *ita in appetitu est dupliciter profectio, vel adhæsiõ propter se, & propter aliud*, id est, volitio propter se, vel propter aliud, & talis volitio dicitur propter se, vel propter aliud tantum denominatione extrinseca, ex hoc, quod elicitur à voluntate circa obiectum, quod vult propter se, vel propter aliud.

2. c *Est tamen hic duplex differentia*, scilicet inter assensum intellectus, & assensum voluntatis, *prima, quia illi duo assensu intellectus*, scilicet propter se, & propter aliud, *distinguuntur ex natura obiectorum, sunt enim alteri propter aliam, & aliam euidetiam illius, & illius veri: & idè habent distincta obiecta*, ipsos causantia: ita quòd euidetia, siue veritas propter se causat assensum propter se; & euidetia, siue veritas propter aliud, vt veritas conclusionis, quæ est propter principium, causat alium assensum propter aliud: vel notitia principij causat assensum propter se, & notitia conclusionis, quæ dependet à notitia principij, causat assensum propter aliud: modò euidetia conclusionis est alterius rationis ab euidetia principij: similiter notitia conclusionis demonstratæ est alterius rationis à notitia principij, vt supra paruit. Sed assensus voluntatis propter se, & propter aliud non habent distinctionem ab obiectis: quia licet vnum obiectum sit ex natura rei volibile propter aliud: vt omne ens creatum, & aliud obiectum sit ex natura rei tantum volibile propter se, & repugnet sibi ex natura rei, quòd sit propter aliud volibile: sicut primum ens, vt probat Doctor in 4. dist. 49. tamen voluntas potest velle illud propter aliud, creatura propter se: & hoc ex libertate voluntatis: & sic isti actus habent (denominatione extrinseca) à voluntate distinctionem, sic, vel sic acceptante obiectum. Sicut enim potest liberè velle, ita potest sic, vel sic velle, scilicet referendo, vel non referendo ad aliud: & loquor de modo volendi, pertinente ad voluntatem, sicut est velle propter se, vel propter aliud,

intensè, vel remisè, & huiusmodi; non autem de modo volendi, qui simpliciter se tenet ex parte obiecti: quia non potest ex se frui vna performance clarè visa, non fruendo alia, vt supra paruit.

d Secunda differentia est, quia inter assensum propter se, & propter aliud, respectu intellectus, nullum cadit medium, id est, nullus assensus medius: quia non est euidetia media, quæ non sit, nec propter se, nec propter aliud: omnis enim propositio necessaria est simpliciter euidens, vel propter se, vel propter aliud. Patet discurrendo in omnibus: omnis etiã propositio contingens est præcisè euidens, ex visione terminorũ, & vnionis eorum, vt supra paruit in 9. 3. prologi, & licet inter contingentes detur ordo (vt supra paruit) tamen propriè loquendo nulla est euidens propter aliud, & sic intellectus necessariò assentit illi ex sola visione, & vnione terminorũ: sed in volutate præter illos assensus potest esse assensus, nec propter se, nec propter aliud: & hoc probat Doctor.

e *Voluntas autem circa tale ostensum se potest habere.* Hic intendit probare, quòd voluntas potest assentire alicui bono, puta diligendo illud absolute: ita vt non diligit, nec propter se, nec propter aliud, & tamen talis dilectio non erit inordinata: præsertim si tale bonum ostendatur à ratione, vt in se bonum absolute: ita quòd primò ratio dicat tale bonum esse diligendum, non dicendo, an propter se, an propter aliud; sed postea ratio ex imperio voluntatis potest vterius inquirere, an tale bonum sit propter se, vel propter aliud diligendum? & cum ista opinione concordat Aureolus lib. 1. dist. 1. quæst. 3. & similiter Ocham lib. 1. dist. 1. & multi alij.

Ad rationem Doctoris respondet Gregorius de Arimino in primo d. 1. g. 1. art. 1. concedendo, quòd aliquid potest absolute ostendi voluntati, vt bonum: & quòd voluntas potest illud diligere: sed dicit, quòd illud necessariò diligitur, vel propter se, vel propter aliud, licet non dicatur à ratione ipsum esse diligendum, aut propter se, aut propter aliud: sicut etiam aliquid potest absolute apprehendi absque hoc, quòd dicatur ipsum esse diligendum, vel odendum: & tamen voluntas non potest habere actum circa illud, nisi diligendo, vel odiendo. Sed salua semper reuerentia tanti viri, exemplum non videtur ad propositum: quia omnis operatio voluntatis, vel est velle, vel est nolle, vt patet: est ergo impossibile, voluntatem habere aliquem actum circa obiectum, nisi volendo illud, vel diligendo, quod idem est, vel nolendo illud, siue odiendo, quod idem est; sed non est sic de propter se, vel de propter aliud. Nam si ratio ostendit aliquid bonum esse diligendum, & tamen non dicat illud esse diligendum, aut propter se, aut propter aliud; non video quando voluntas absolute possit velle illud: quoniam velle propter se, vel propter aliud, necessariò præsupponit ipsũ velle: sed non è contra: idè exemplum eius non est ad propositum. Negaretur etiam, quòd ratio posset ostendere aliquid bonum voluntati, & non dicat illud esse diligendum, vel odendum. Quia quæro, aut ratio cognoscit illud bonum esse diligendum, vel non diligendum, aut non cognoscit. Si primo modo, talis cognitio ex quo est verè practica, necessariò dicat, tale bonum esse diligendum, vel odendum (vt paruit supra in 9. vlti. prolog.) Si secundo modo, nõ video tunc quòd voluntas possit illud diligere, vel odire, nisi sibi ostendatur sub ratione diligibilitatis, vel odibilitatis.

Supponit *ve clarum fruitionem non esse vsum, vel actum neutrum, & adductis auctoritatibus probantibus esse amorem boni propter se, ac aliis suadentibus esse delectationem, vel utrumque completi, resoluit, cum constat de re, non esse curandum de vocabulo: absolute tamen beatitudo formaliter consistit in illo amore, non in delectatione, de quo Doctor 4. dist. 49. quæst. 7. vide ibidem quæst. 4. & 5.*

3.
Cui conueniat nomen frui?

al. Et ratio est, quia aliqua.

Text. com. 13.

Scot. 2. dist. 36. quæst. 1. Peccatum est formaliter in actu voluntatis. Scot. 2. dist. 42.

DE secundo ^a principali, cui scilicet istorum conueniat istud nomen *frui*, sicut potest colligi ex auctoritatibus loquentium de isto vocabulo, *frui*; planum est, quod fruitio non est actus neuter, nec actus vsus; sed tantum est altercatio de actu perfecto, & de delectatione consequente actum perfectum.

Responsio. Aliquæ auctoritates videntur dicere, quod *frui* est actus perfectus tantum, aliquæ, quod delectatio tantum; aliquæ, quod includit utrumque: & tunc non significat aliquod ens per se vnum, sed vnum aggregatum ex duobus entibus, vt ens per accidens. Nec hoc inconueniens quod vnum nomen significet multa, quia Ilias (secundum Philosophum 7. *Metaphysic.*) potest significare totum bellum Troianum.

Quod tantum sit actus ^b, videtur illa auctoritas Augustini dicere 83. *quæstionum* quæst. 30. *Omnis itaque humana peruersio est, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui*: peruersio, vel peruersitas est formaliter in actu voluntatis elicitio, non in delectatione: quia delectatio non est praua, nisi quia actus est prauus, nec delectatio est in potestate delectantis, nisi quia actus est in potestate agentis: peccatum autem in quantum peccatum, est formaliter in potestate peccantis.

Hoc etiam ^c videtur manifestè dicere Augustinus 1. *de Doctrina Christiana*, cap. 1. *Frui est amore inhaerere alicui rei propter seipsum*. Ista etiam inhaesio videtur esse per potentiam motiuam inhaerentis, sicut in corporibus, à quibus translatum est hoc nomen *inhaerere*, inhaesio est virtute inhaerentis.

Similiter inhaesio alicui propter se, non videtur esse per delectationem, quia delectationis causa efficiens, & non finalis videtur esse obiectum delectabile; & ita non tendit delectans in obiectum propter se.

Sed ista ratio non ^d concludit, procedit enim, ac si obiectum non possit esse efficiens, & finis delectationis; & solui habet à tenente in quarto, delectationem esse de essentia beatitudinis.

4. Quod ^e autem *frui* sit tantum delectatio, videtur dicere illa auctoritas August. 1. *de Trinit. cap. 10.* in fine, *Hoc est enim plenum gaudium nostrum quo amplius non est, frui Trinitate*. Si non retorqueatur ista auctoritas ad causalitatem, vel ad alium intellectum, quem non sonant verba, gaudium est formaliter delectatio.

Similiter & in 30. quæst. præallegatâ, *frui dicimur ea re, de qua capimus voluptatem*, si sit locutio per identitatem, vel quasi definitio, tunc capere voluptatem est frui essentialiter.

Quod autem *frui* accipiatur ^f pro utroque, pro actu scilicet, & delectatione simul, probatur ex definitione illa de *frui* 10. de *Trinit. cap. 10.* *Fruimur enim cognitio, in quibus voluntas ipsis propter seipsa delectata conquiescit*, ad actum enim pertinet cum dicitur, *fruimur cognitio*, quia actui voluntatis præsupponitur actus intellectus in obiectum cognitum, sed post subdit: *In quibus voluntas, &c.* quod si delectatio acciderit fruitio, non deberet poni in eius definitione.

Similiter si ponatur ad beatitudinem pertinere essentialiter actus & delectatio; tunc omnes auctoritates, quæ dicunt *frui* esse summum præmium, vel beatitudinem nostram; dicunt eam includere utrumque, & actum & delectationem, illam minorem dicit illa auctoritas 1. *de Doctrina Christiana*, quasi in fine. *Hæc summa merces est ut ipso perfruamur.*

5. Ponitur, vt additio à Maur. tamē habetur in manus & edit. antiq. in quibus nulle sunt additiones. 3. Tri. c. 7.

Quod autem sit magis ^g proprium significatum vocabuli, difficile est probare; tamen aliquo modo potest conici ex vsu vocabuli. Istud enim vocabulum *frui* construitur cum Ablatiuo significante obiectum ex vi transitionis, qualis constructio appropriatur verbis significantibus actum: non autem construitur cum obiecto in ablatiuo ex vi causæ: qualis constructio debetur passionibus significatis per verba purè passiuæ Non enim ita dicitur, *frui in Deo*, sicut dicitur, *delector in Deo*: vel *Deus delectat me*, sed dicor *frui Deo* transitiuè, sicut dicor *amare Deum*, & istud videtur esse magis proprium significatum vocabuli.

Sed de vocabuli significato, non est contendendum, quia secundum Aug primo *Retractionum*, cap. 14. *Cum res constet, non est vis facienda in nominibus*. Res autem constat quod voluntas habet triplicem actum, & quartum, puta passionem consequentem: &

pater, quòd duobus actibus nullo modo conuenit hoc nomen *frui*. Sed pro altero aliorum duorum, & pro ambobus simul, videntur aliqui vt isto vocabulo, & tunc erit nomen æquiuocum; vel si est vniuocum, oportet auctoritates quasdam exponere, quòd loquuntur causaliter, vel concomitanter.

Ad primum argumentum. ^h Dico, quòd fructus est vltimum, quod expectatur de arbore, non vt possidendum corporaliter: sed vt habendum per actum potentie attingentis illud vt obiectum. Pomum enim non est fructus in quantum expectatur vt possidendum; sed in quantum expectatur vt gustandum, & actu gustus attingendum, quæ gustationem sequitur delectatio. Si igitur fructus dicatur, quo fruendum est, delectatio non est fructus, sed illud vltimum expectandum: sed nec delectatio est *frui*, sed primum, quo attingo expectatum vt expectatum, est *frui*: quod videtur probabile, cum fructus sit expectatum sub illa ratione, sub qua expectatur, vt à potentia attingendum.

Ad secundum dico quòd auctoritas est in oppositum. Cum enim dicat auctoritas non actus esse fructus, sed potius passiones: sequitur, quòd *frui* non est *delectari*, quia fructus est obiectum fruitionis. Passio autem non ita esse potest primum obiectum sui, sicut potest esse primum obiectum alterius: idèd *frui*, si est passionis, vt obiecti, vt sonat auctoritas, nõ erit passio, sed est actus aliquis potens habere istas passiones pro obiectis quasi proximis suo primo obiecto. Et cum dicitur, quòd per se fructu fruimur, nõ est hoc intelligendum in ratione formalis principij: sicut ignis calore caler: sed in ratione obiecti: sicut si diceretur, quòd amabili amamus: sed in ratione causæ formalis, fruitione fruimur. Auctoritas autè non dicit aliquid consequens actum esse fruitionem, sed fructum, id est, fruitionis obiectum.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **D**E secundo articulo principali. Quia habemus actum bonum propter se, secundò delectationem consequentem actum perfectum, & tertio actum propter aliud; quartò actum neutrum, primus est perfectus, secundus non est actus elicitus, sed quædam passio, vt infra patet; tertius est actus neuter. Primus secundum Doct. dicitur fruitio. Secundus vsus, &c. Idèd querit Doct. cui istorum conueniat fruitio. Et arguit pro vna parte, probando, quòd volitio propter se sit fruitio: & pro alia parte probando, quòd fruitio sit formaliter delectatio consequens actum perfectum: & tandem tenet quòd actus perfectus sit formaliter fruitio: & clarius hoc patet in 4. d. 49. Et dicit, quòd aliquæ auctoritates probant de actu perfecto, & aliquæ de delectatione, & aliquæ de vtroque simul: sed hoc tertium erit tantum vnum per accidens: quia non significat immediatè vnum per se conceptum, sed plures: sicut Ilias significat bellum Troianum, vt patet 7. Met. tex. com 11.

2. b De primo videtur auctoritas Augustini: *Omnis itaque humana peruersio est frui vtiendus, & vti fruendus*: nõd peruersio, siue peccatum est formaliter in actu voluntatis: patet, quia est carentia regularitatis, quæ deberet inesse actui, vt patet à Doctore 1. dist. 34. 37. Peccatum enim formaliter secundum communiter Theologos est deformitas, fundata in actu voluntatis primò, licet possit etiam esse deformitas in actibus alterius potentie à voluntate; sed tantum materialiter, & nõ primò, nec formaliter: vt patet à Doct. in 1. d. 42. non est ergo in delectatione primò. Tum, quia delectatio non est mala, nisi quia actus, ad quem concomitatur, est malus. Tum, quia delectatio non est in potestate voluntatis immediatè: sed præcisè dicitur in potestate voluntatis, quia concomitatur actum, qui est in potestate voluntatis: ergo peccatum; imò est in voluntate; ergo fruitio mala erit actus voluntatis malus, & per consequens fruitio bona, erit formaliter actus voluntatis. Tum, quia vbi vnū oppositum, ibi & aliud oppositum natum est inesse. Tum, quia delectatio non est bona, nisi quia actus, quem

Scoti oper. Tom. V.

sequitur est bonus. Tum, quia delectatio non est in potestate voluntatis, nisi quia actus, quem sequitur, est in potestate voluntatis: modò nullus est actus bonus formaliter, nisi elicited à voluntate, conformiter rationi rectæ: vt supra patuit in quæst. de praxi, & infra patebit, dist. 17.

c Secundò probatur per Aug. *Frui est amore inherere alicui rei, propter seipsum*, ergo amor, quo voluntas amat aliquid propter se, est formaliter fruitio. Præterea, *Inherere videtur esse per potentiam motiuam inherentiæ*, id est, quãdo voluntas proprie inheret obiecto, est per actum suum, quem producit, tendere in illud; & si liberè inheret obiecto propter se, est liberè producere actum, quo vult obiectum propter se; siue quo inheret obiecto, siue quo fertur in obiectum propter se. Sicut etiam dicimus, quòd lapis actu suo inheret centro; quia producit suo modo, vbi passiuum in se, quo inheret, & quietatur in centro; & sic sequitur, quòd fruitio sit actus, quo voluntas inheret obiecto, & non delectatio. Patet, quia delectatio non videtur effectiue esse à potentia inherente (quæ proprie dicitur inherere per aliquid productum ab ipsa, quæ formaliter inheret) sed effectiue ab obiecto delectabili, vt patuit in 3. d. 15. ergo potentia fruens, non dicitur per illam inherere formaliter obiecto propter se: cum talis inherens nominet potentiam motiuam, siue productiuam actus, quo inheret.

d Sed ista ratio non concludit. Aduerte, quòd nõ dicit Doct. ex intentione quòd nõ concludatur, sed non concludit tenenti delectatione esse de essentia beatitudinis: quia ipsi habent dicere, quòd licet delectatio sit effectiue ab obiecto delectabili: tamè mediante ipsa, voluntas inheret obiecto, & delectatur in tali obiecto, vt in fine vltimo, sed tunc videtur sequi, quòd fruitio nullo modo sit in potestate fruendis, sed quòd potentia fruens tantum passiuè se habeat: quòd nõ videtur, vt patebit in 4. d. 49. & sic ratio Doct. videtur magis concludere propositum, scilicet quòd fruitio sit formaliter actus,

e Quòd autè *frui sit tantum delectatio*. Hic Doct. adducit aliquas auctoritates, quæ videntur dicere,

S frui

6.
Ad argum.
superiora.

3.

4.

fruitione esse delectationem. Prima est Augustini. *Hoc est enim plenum gaudium nostrum, quo amplius non est, frui Trinitate*, id est, fruitio Trinitatis est summum gaudium nostrum: ergo. Sed forte debet exponi, quòd non sit hic prædicatio formalis, sed tantum causalis, id est, quòd fruitio Trinitatis est causa gaudij nostri, non quòd ipsa sit formaliter, & quiditantiù gaudium: potest etiam exponi per prædicationem concomitantiam, id est, quòd fruitio est id, ad quod concomitatur gaudium, siue delectatio. Secunda auctoritas est Augustini: *Frui dicimur ea re*. Dicit Doctor, quòd si sit locutio per identitatem, vel quasi definitio, id est, quod volutas sit simpliciter idem, quod fruitio, vel quòd sit definitio eius, vel pars definitionis, erit fruitio essentialiter delectatio: sed magis videtur prædicatio causalis, siue concomitantiam, quam formalis: & exponatur ut supra.

f. *Quòd autem frui accipiatur pro utroque: patet ex 10. de Trinitate, cap. 10. vel 23. Fruimur cognitio, in quibus voluntas ipsis prepter seipsa delectata conquiscit*, id est, quòd conquiscit ipsis cognitio, propter seipsa cognita: modò ad actum pertinet, cum dicitur *frui*, & similiter delectatio: cum dicitur *in quibus*, &c. Si ergo delectatio tantum accideret fruitioni, non poneretur in eius definitione. Sed potest faciliter exponi, quòd non ponitur in eius definitione ut essentia, sed tantum ut passio concomitans actum fruitionis, quia ad actum fruitionis concomitatur delectatio in ipsis cognitio, quibus fruimur. Et breuiter omnes tales auctoritates faciliter exponi possunt, & habent etiam exponi à Doctore, cum ipse velit in 4. distinctione 49. delectationem nullo modo pertinere ad essentiam beatitudinis.

g. *Quòd autem sit magis proprium significatum*. Hic Doctor videri tenere, quòd fruitio sit actus, & non delectatio, & probat: quia *frui* constructitur cum Ablatio, significante obiectum ex vi transitionis. Nam cum dicimus *frui Deo*, illud scilicet *Deo*, significat obiectum fruitionis, ex vi transitionis, id est, quòd fruitio transit, siue terminatur propriè ad obiectum quo fruimur: & sic frui dicit tendentiam, siue transitionem in obiectum fruibile: & talis constructio, appropriatur verbis significantibus actum (ut patet) non autem constructitur cum obiecto in ablativo, ex vi causæ. Cum enim dico *frui Deo*, non significatur ex vi talis constructionis, quòd Deus sit causa fruitionis; sed tantum significatur, quòd sit obiectum terminans actum. Sed cum dico, *delector Deo*, ex vi huius constructionis, habetur, quòd Deus sit causa delectationis; qualis constructio debetur passionibus, significatis per verba purè passiva. Nam cum dico *delector Deo*: hoc verbum *delector* est verbum purè passivum, significans hanc passionem, scilicet delectationem: & sensus est *delector Deo*, id est, Deus delectat me: quæ delectatio non est actus, sed passio, consequens actum. Et sic patet quomodo Doctor videri expressè tenere fruitionem esse actum.

h. Ad argumenta principalia respondet Doctor ibi: *Ad primum argumentum dico*. Et dicit, quòd bene fructus est vltimum, quod expectatur de arbore, non ut possideatur corporaliter, sed ut attingatur per actum potentiam gustatiuam, ad

quam gustationem sequitur delectatio. Sequitur: *Si igitur fructus dicatur, quo fruendum est, delectatio non est fructus*: quoniam ipsa delectatio non est obiectum fruibile: imò sequitur ipsum obiectum fruibile: quia sequitur actum, quo attingitur obiectum fruibile: imò fructus est illud vltimum expectandum, scilicet est ipsum obiectum fruibile quod vltimò expectatur, ut habeatur per actum gustationis. Sequitur, *quo nec delectatio est frui*. Dicit, quòd non solum delectatio non est obiectum fruibile, sed nec etiam est frui, siue fruitio formaliter. Sequitur, *Sed primum, quo attingo expectatum, ut expectatum est frui*, id est, quòd illa operatio, qua attingo expectatum, scilicet obiectum fruibile, dicitur frui. Delectatio enim non potest dici frui: quia non est id, quo attingitur fructus, scilicet obiectum fruibile: imò sequitur operationem, qua attingitur obiectum fruibile; nam potentia priùs amat obiectum fruibile, & postea sequitur delectatio. Illud ergo, quo potentia attingit obiectum fruibile, est formaliter frui: & illud est actus voluntatis perfectus.

i. Ad secundum respondet quòd auctoritas est in oppositum, & expono literam. *Cum enim dicat auctoritas, non actus esse fructus*, id est, quòd fructus non est actus, sed passio: quia gaudium, quòd dicitur fructus spiritus, non est actus, sed passio, consequens actum: sequitur, quòd frui non est delectari: quia fructus est obiectum fruitionis: patet, quia fructu per se fruimur, ut obiecto: passio autem non est obiectum fruitionis: tunc enim ita posset esse primum obiectum sui, sicut potest esse primum obiectum alterius: patet, quia si fructus est obiectum fruitionis, & gaudium est fructus & per consequens obiectum fruitionis, & ipsum gaudium ponitur fruitio: ergo idem erit obiectum fruitionis, & ipsa fruitio, quod non est intelligibile: quia fruitio terminatur ad obiectum fruibile, & si idem esse obiectum fruibile, & fruitio idem realiter terminaretur ad seipsum, & secundum idem. Sequitur *ideo frui si est passionis, ut obiecti*, id est, ut terminatur ad passionem, ut obiectum fruibile, ipsum frui non erit passio, sed frui erit actus aliquis, potens habere istas passiones pro obiectis proximis suo primo obiecto: patet, nam primum obiectum fruibile, immediatè terminans actum fruitionis, ordinatè est Deus, ut finis vltimus, ad quam fruitionem concomitatur delectatio de ipso Deo; & sic delectatio illa est obiectum fruibile proximum Deo, ut obiecto summo delectabili. De hoc in 4. d. 49. Sequitur ibi: *Et cum dicitur, quòd per se fructu fruimur: non debet intelligi in ratione formalis principis*, sicut dicimus calor calore calefacere, vel agens actione agit, non enim frui est effectus formalis fructus, sed est effectus formalis fruitionis, & sic dicimus fruimur fruitione, sed debet intelligi fructu in ratione obiecti, & sic per se fruimur fructu, id est, obiecto per se fruibili: sicut si diceretur amabili per se amamus, scilicet

ut obiecto, per se terminatio amoris;

sed in ratione causæ formalis

dicimus amore amamus.

Et sic patet ista quaestio.

Delectatio non est fruitio formaliter.

7. Expeditio auctoritatis Pauli.

Quomodo frui sit effectus formalis.

Q V Æ S T I O I V .

*Utrum sine apprehenso per intellectum necessario
voluntas eo fruatur?*

Alenfis 1.p.9.38.m.1. & 2.p.9.74.m.7. D.Thom. 1.2.9.10.art.1. & 2. & 1.p.9.82.art.1. Henric. Quodl. 3.9.17.
Aureolus hic quæst. 3. Capreol. 9.3.art.1. Soto 4.diff. 49. quæst. 2. art. 1. D. Bonauentura 2. dist. 39. dub. 2.
& Rich. 2. dist. 38. art. 2. q. 1. Valq. 1. 2. diff. 39. vide Scot. 9. Metaph. q. 14. Franc. Mayr. dist. 1. q. 7.

VERITUR adhuc circa frui de modo eliciendi actum illum, Vtrum scilicet sine apprehenso per intellectum, necesse sit voluntatem frui eo. Quod sic. Auic. Metaph. 8. *Delectatio est apprehensio conueniens cum conuenienti.* Finis necessario conuenit voluntati: ergo ex coniunctione eius cum voluntate sequitur delectatio: ergo fruitio.

Item, finis mouet metaphoricè sicut efficiens mouet propriè: sed efficiens approximatum passo non impeditum, de necessitate mouet propriè: ergo finis approximatus, hoc est præfens voluntati, non impeditus, necessario mouet metaphoricè.

Item, omne mobile præsupponit aliquid immobile, ergo actus voluntatis varij mobiles, præsupponunt aliquem actum immobilem: sed talis non est nisi circa finem: ergo ille est necessario immobilis.

1.
Cap. vlt. cir-
ca finem.
Aliàs Con-
iunctio, vel
perceptio.
9. Metaph.
tex. com. 10.

1. Physic. &
lib. de Mo-
tu animaliu.

S C H O L I V M .

Non necessitari voluntatem ad fruendum sine apprehenso probat. Primò, quia habet oppositum modum modo operandi natura. Secundò, quia liberè vult ea, quæ sunt ad finem, & vna ac eadem est potentia amborum.

AD oppositum; Necessitas naturalis non stat cum libertate; quod probo, quia natura, & voluntas sunt principia actiua habentia oppositum modum principiandi ergo cum modo principiandi voluntatis non stat modus principiandi naturæ: sed voluntas liberè vult finem; ergo non potest necessitate naturali velle finem: nec per consequens aliquo modo necessario.

Assumptum, scilicet, quòd voluntas liberè velit finem, probatur; quia eadem est potentia, quæ vult finem, & illud, quod est ad finem; ergo habet eundem modum agendi: quia diuersi modi operandi arguunt diuersas potentias. Liberè autem operatur circa ea, quæ sunt ad finem: ergo, & circa finem.

Quòd autem sit eadem potentia amborum, patet, quia aliàs nulla esset potentia entis ad finem volens illud propter finem. Oportet enim illam esse vnã habentem actum circa vtrumque extremum: quia actus vtendi est per se vnus: ergo per se vnus potentia respicientis per se vtrumque extremum, sicut Philosophus arguit de cognitione sensus communis in secundo de Anima.

Ratio in op-
positum.

tract. c. 146.

S C H O L I V M .

Pro explicatione notat quadrupliciter finem apprehendi posse. Primò, obscure, & in communi. Secundò, obscure, & in particulari. Tertiò, clarè, & cum habitu supernaturali in voluntate. Quartò, clarè & sine tali habitu: ponit opinionem Henrici, & D. Thoma asserentium voluntatem necessario frui sine primo modo apprehenso, id est, in communi obscure: & probatur triplici ratione, & auctoritate Augustini, sed fatetur hac opinio non necessitari voluntatem ad finem secundo modo apprehensum.

Ista quæstio potest intelligi, vel de fine obscure apprehenso in vniuersali, sicut concipimus beatitudinem in communi; vel de fine obscure apprehenso in particulari, sicut concipimus beatitudinem in Deo trino; vel de fine clarè viso, vt in habente voluntatem supernaturaliter eleuatam, sicut in habente voluntatem perfectam per habitum supernaturalem in voluntate; vel quartò de fine clarè viso in non habente habitum supernaturalem in voluntate: & hoc posito, quòd Deus de potentia absoluta ostenderet se intellectui, non dando habitum aliquem supernaturalem voluntati.

Quantum ad istos quatuor articulos dicitur primò, quantum ad primum: quia voluntas de necessitate fruatur vltimo fine sic apprehenso obscure in vniuersali, quod triplici-

2.

Opinio Hē-
rici Quodl.
3.9.17. &
Quodl. 4.9.
11.

Tex. comm. ter probatur. Primò per illud secundi Physic. *Sicut se habet principium in speculabilibus,*
89. *sic finis in operabilibus* : sed intellectus de necessitate assentit principiis primis speculabi-

D. Thom. 1. libus : ergo voluntas de necessitate assentit vltimo fini in operabilibus.

2. q. 10. art.

1. & 2.

Vide Egidiū

Quodlib.

5. q. 6.

D. Thom. 1.

p. sum. q. 82.

art. 1.

Secundò, hoc idem probatur, quia voluntas necessariò vult illud, cuius participatione vult, quidquid vult, sed participatione vltimi finis vult, quidquid vult : ergo, &c. Probatio minoris, quia nihil aliud vult, nisi in quantum est quoddam bonum : omne autem aliud bonum videtur esse quædam participatio vltimi finis, quod est summum bonum, vt videtur probari per August. 8. de Trinit. cap. 4. *Tolle bonum hoc, & illud, &c. &c., vide ipsum bonum si potes. itaque Deum videbis non alio bono bonum, sed bonum omnis boni.*

Tertiò probatur idem sic : Voluntas non potest non velle aliquid, nisi in quo est aliquis defectus boni, vel aliqua ratio mali : in vltimo fine in vniuersali apprehenso non est aliquis defectus boni, nec aliqua ratio mali apprehenditur, igitur, &c.

Item August. 13. de Trin. cap. 3. dicit, quòd quidam Mimus dixit se scire de multis existentibus in Theatro quodam, quid omnes vellent, (hoc volens intelligere de beatitudine :) sed non omnes illi vellent beatitudinem, si contingenter eam vellent, ergo necessariò eam voluerunt.

3.

Quantùm ad secundum articulum dicitur, quòd sine sic obscurè apprehenso in particulari, potest voluntas non frui. Hoc potest probari, quia potest frui aliquo, quod est impossibile tali fini : sicut patet de peccante mortaliter.

SCHOLIUM.

Afferunt prædicti Doctores implicare voluntatem eleuatam per habitum supernaturalem, non frui sine clarè ostenso, sed hoc impossibile esse sine tali habitu.

Quantùm ad tertium articulum dicitur, quòd necessariò fruitur sine sic viso, propter rationem tertiam ad primum articulum adductam, quia nulla ratio mali inuenitur in eo : nullus etiam defectus boni in eo reperitur, & hoc si videat istum finem visione practica, quidquid sit de visione speculatiua.

Additur etiam huic, quòd est tanta necessitas in connexionem istorum actuum intellectus, & voluntatis, respectu vltimi finis clarè ostensu, quòd Deus de potentia absoluta, non potest separare visionem à fruitione.

Quantùm ad quartum, dicitur, quòd impossibile est voluntatem charitate non eleuatam, frui sine etiam viso : quia *agere præsupponit esse*, ergo *agere* supernaturale, præsupponit esse supernaturale : voluntas autem illa non habet esse supernaturale, ergo non potest habere actum supernaturalem.

Item si sic ; tunc posset talis voluntas esse beata sine charitate. Consequens falsum, quia tunc charitas non erit necessaria ad beatitudinem voluntatis. Consequentia probatur, quia frui sine in particulari viso, videtur esse beatitudo, vel includere formaliter beatitudinem.

COMMENTARIUS.

Quantùm ad tertium articulum, qui est de sine clarè viso, dicunt quòd voluntas informata charitate, necessariò fruitur tali sine, quia ibi nulla est ratio alicuius mali, nec defectus boni, & homo, si videat illum finem visione practica, quæ scilicet sit directiua praxis in talem finem, quia isti volunt, præcipue Diuus Thomas, quòd cognitio practica necessariò causet actum voluntatis. Vide quæ dixi in 2. dist. 7. & 25. vbi improbat Diuus Thomas, præcipue in distinct. 7. Et ad-

dunt, quòd est tanta necessitas, & connexio, scilicet visionis, & practicæ, & fruitionis, vt Deus de potentia absoluta non possit separare visionem à fruitione, sic vt stet visio practica Deitatis, & voluntas non fruatur.

Quantùm ad quartum articulum, qui erat de voluntate non eleuata per charitatem respectu vltimi finis clarè visi. Dicunt quòd impossibile est huiusmodi voluntatem frui sine, etiam viso, quia *agere* præsupponit esse, &c.

SCHOLIUM.

Refutat D. Thomam, & Henricum asserentes voluntatem necessitati ad vltimum finem in communi obscurè ostensum, auctoritate Augustini, & quadruplici ratione. Primò, quia voluntas potest auertere à consideratione finis. Secundò, sequeretur quòd necessariò amoueret inconsiderationem finis. Tertiò, quòd intensissimè amaret contra experientiam. Quarto, quia potentia per participationem libera, vt visus, non magis tendit in obiectum perfectum, quàm in aliud. Hic est longa additio digna lectu, quia continet flores Philosophicos circa secundam, & quartam rationes.

Contra

Contra primum articulum arguo primò sic:

Augustinus i. Retractionum, cap. 9. & 22. dicit, quòd nihil tam in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas, quòd non intelligitur nisi quantum ad actum elicitum.

Si igitur actus voluntatis circa finem est in potestate voluntatis, mediante actu alius alterius potentie, multò fortius est in potestate voluntatis immediate: sed in potestate voluntatis est velle, vel non velle finem mediante actu intellectus: ergo hoc est in potestate eius immediate. Minor patet; quia in potestate voluntatis est auertere intellectum à consideratione finis, quo facto voluntas non volet finem, quia non potest habere actum circa ignotum.

Confirmatur ista ratio, & potest esse secunda ratio.

Quia quodcumque agens non impeditum, quòd necessitatur ad agendum, de necessitate remouet omne prohibens actionem, si potest: ergò si voluntas non impedita necessitetur ex natura sua ad volendum vltimum finem, necessariò remouet omne prohibens illam volitionem, si potest remouere. Prohibens autem hanc volitionem est non consideratio finis, & hanc potest voluntas remouere faciendo intellectum stare in consideratione finis: ergo volendo finem necessariò faciet intellectum stare in consideratione finis. Maior patet, quia quòd ex se necessitatum est ad agendum, nunquam prohibetur nisi per aliquid repugnans vincens virtutem eius actiuam: sicut patet de graui. Prohibetur enim à descensu propter aliquid repugnans vincens eius inclinationem, & pari necessitate remouet impedimentum prohibens si potest; quo amoto non impedirum descendit, quia ita necessariò remouet repugnans effectui, sicut ponit effectum, cui illud repugnat.

Si tenendo conclusionem oppositam quis instet huic rationi, dicendo voluntatem non necessariò simpliciter frui sine, sed necessitate conditionata, scilicet si ostendatur: & maior dicatur esse vera de simpliciter necessariò agente.

Respondeo. Ratio non soluitur, quia impedibilia non simpliciter necessariò agunt, sed tantum necessitate conditionata, scilicet si non impediuntur, & in illis est maior vera, & ideo in maiori non accipitur, quòd quidquid necessariò agit, necessariò remouet prohibens si potest, sed quidquid non impeditum necessariò agit, & c. Vbi specificatur in maiori de necessitate conditionata.

Si autem aliter instetur, quòd maior est vera de illis, qua similem necessitatem habent respectu principaliter intensi, & respectu illorum qua sunt necessaria ad illud, cuiusmodi sunt agentia merè naturalia, qua in toto processu vsque ad vltimum intentum agunt merè necessitate naturali. Voluntas autem alio modo respicit finem, in quo bonitas omnis est, quia necessariò: & alio modo entia citra finem, in quibus est defectus boni: quia illa respicit contingenter.

Contra istam responsionem arguitur sic: Impossibile est aliquod extremum respicere aliud extremum quacumque necessitate, quin tanta necessitate respiciat quodcumque medium necessariò requisitum inter illa extrema: alioquin necessarium dependeret necessariò à non necessariò: ergo qua necessitate voluntas tendit in finem, ea necessitate tendit in ostensionem finis, sine qua impossibile est ipsam tendere in finem.

Si tertio instetur ad minorem, quòd non consideratio finis non proprie prohibet voluntatem à fruendo.

Vnde potest aliter argui, & concludi; quòd voluntas tenebit intellectum in consideratione finis, sic: Quidquid necessariò quiescit in aliquo sibi presente, necessariò tenet illud sibi presens si potest: voluntas per se necessariò quiescit in fine sibi presente: ergo necessariò tenet illum semel presentatum, ut sit semper sibi presens. Probatio maioris inductiue: Si graue necessariò quiescit in centro, necessariò se facit presens centro si potest, & centrum sibi, & necessariò tenet illam presentiam quantum potest. Istud apparet in appetitu sensitiuo, si necessariò scilicet quiescit in appetibili sibi presente, necessariò quantum potest, tenet sensum in isto appetibili, ut sit sibi presens ad delectandum. Probatur etiam maior ratione: quia quòd aliquid necessariò quiescat in aliquo sibi presente, est propter conuenientiam perfectam huius ad illud, & propter eandem conuenientiam videtur necessariò appetere sibi coniungi quantum potest, hac autem coniunctio fit in presentia huius ad illud.

Probatur aliter, quia quòd necessariò quiescit in presente, necessariò quantum est ex se, mouetur ad absens: saltem aptum natum est, licet impediatur per aliquid, igitur sicut ex illa necessitate actualiter moueretur, si non impediretur: ita si est superius mouens, mouet quacumque inferiora, per qua potest soluere impedimenta: tale mobile inferius voluntate est hic intellectus mobilis ad considerationem finis.

Aliter respondetur ab aliis, & probabilius, dicendo, quòd maior prima rationis veritate habet de agere necessario proprie impedito, cuiusmodi est agens, quòd prohibetur agere propter aliud vincens eius virtutem actiuam: in proposito autè nō sic est, sed est quoddam aliud agens, cuius actia

Imbrogatio
Henr.

Ponitur à
Maurit. & c.
additio, sed
est text. ex
amiquis.

4.

5.

ADDITIONE
prolixa,
sed pul-
chra valde.

Voluntas
quomodo
respicit
finem?

6.

necessario est prauia actioni voluntatis, & ideo illius actionis prauia cessatio à considerando large, dicitur impedire voluntatem à volendo: & loquendo de tali impedimento, negatur maior. Licet enim agens praesupponens actioni sua actionem alterius, possit illud alterum mouere ad agendum, & illo primo agente, ipsum necessario agat necessitate conditionata, siue concomitantia: non tamen necessario mouet illud prauium ad agendum: quia non simpliciter necessario agit, sicut illud, quod dicitur proprie impeditum simpliciter necessario ageret quantum est de se, sed istud tantum de necessitate conditionata, scilicet posita actione agentis prauij, sicut patet in exemplo. Licet enim posito actu potentia contingenter agentis, necessario generetur habitus, necessitate concomitantia, tamen potentia contingenter agens non necessario ponit actum.

7.
Impugna-
tio respō-
sionis.
* aliàs pre-
-ia,

Contra istud arguitur sic: Necessitas agendi non inest nisi per aliquid intrinsecum principio actiuo principali: sed actio illa * prima non est aliquid intrinsecum actiuo principali, scilicet voluntati: ergo illa est necessitas agendi, & ita absoluta, & tunc reducitur ratio ut prius. Si est simpliciter necessitas ad agendum, ergo ad faciendum illud, sine quo non potest agere, si tamen illud sit in potestate eius, sicut est hic: ergo, &c.

Confirmatur istud sic: Si hoc non est necessitas actionis ad actionem: quia una non est ratio actiua respectu alterius, ergo hac necessitas est propter inclinationem potentia ad actionem, ergo & ad media requisita erit necessario inclinata, quia non est necessaria connexio inter extrema, nisi etiam sit necessaria connexio mediorum omnium necessario requisitorum ad connexionem extremorum.

Respondetur ad ista argumenta, & ad argumentum principale sic: Hac est necessitas conditionata, scilicet alio praesupposito, & conceditur quòd hac necessitas est per intrinsecum principali agenti, & quòd hac necessitas est ad media sicut extremorum inter se, sed totum est conditionatum, scilicet posita ostensione obiecti.

* aliàs im-
pedito.

Contra: agens impedibile non simpliciter necessario agit, sed conditionaliter, scilicet si non sit impeditum: & tamen necessario remouet impedimentum, si potest: ergo ita est in proposito, & sic non valet responsio prima de proprio * impedimento: voluntas enim non est proprie impedita per non intelligere.

Confirmatur ratio. Vbiunque est necessaria connexio extremorum, etiam est necessaria connexio omnium mediorum necessario requisitorum ad unionem extremorum, alioquin necessarium dependeret à contingente: sed si voluntas necessario fruitur sine ostenso, erit necessaria connexio extremorum inter se, & ex natura ipsorum extremorum: igitur & omnium mediorum, sed vnum medium necessario requisitum ad unionem illarum extremorum est ostensio finis, igitur. Probatio minoris; si sit necessaria connexio voluntatis ad finem, est sicut principaliter agentis ad ipsum obiectum circa quod agit, sed virtus ad agendum non potest esse principali agente nisi per illud, quo formaliter agit: voluntas autem scipsa agit: ergo in ipsamet est ipsa necessitas ad agendum circa obiectum. Patet ergo prima minor.

Probatur minor pro simili sic: Agens principale principaliter nullo necessario agit nisi quo principaliter agit, alioquin illo necessario ageret, quo impossibile est ipsum agere: non autem agit nisi illo, quod est sibi ratio formalis agendi.

Hac confirmatio videtur excludere quandam responsionem principalem de necessitate simpliciter, & conditionata. Nam illa probat, quòd si voluntas etiam sine ostenso fruitur necessario, quòd hoc est propter proprias rationes istorum extremorum, quae ex se habent connexionem necessariam: ergo illa non dependet ab aliquo alio ab extremis, & ita est absoluta, est & extremorum inter se, & omnium, in suo ordine erit connexio necessaria.

Respondetur, quòd minor prima est falsa, nisi intelligatur de necessitate conditionata: hoc est, quòd supposita intellectione necessitas fruendi sequatur, quae est necessitas secundum quid, quia dependens ab illa ostensione, illa inquam est ex natura extremorum, quod est breuiter dicere: extremorum est necessaria connexio, si ostensio praecedat. Sed illa minor probatur de necessitate absoluta ex natura extremorum.

8.

Idè ad probationem illius respondeo. Ad minorem dico, quòd in agente principali simpliciter necessario agente nihil est, quo necessario agit: nec etiam requisitum ad necessario agere nisi tantum illud, quo principaliter agit: quia in simpliciter necessario agente tota ratio necessitatis est in ipso per illud secundum, quod est agens: sed in agente principaliter, necessario secundum quid, siue conditionaliter, non est illud sufficiens ratio necessario agendi, quòd est ratio agendi, sed requiritur aliud, à quo dependet ista necessitas, quia non est à sola ratione agentis. Negatur igitur minor secunda: quia non per illud solum quo agens principaliter agit per hoc est necessitas conditionata in agendo, sed illud cum alio praesupposito. Ad probationem secunde minoris dico, quòd in hoc, quòd est necessario, duo includuntur: & respectu agere est dare vnum quo, scilicet rationem formalem agendi in principali agente, respectu

respectu autem necessitatis, non est illa sola ratio, sed cum hoc aliud præsuppositum.

Ad formam ergo dico, quòd non est concedendum, quòd aliquid sit quo necessariò agit: sed ad necessitatem illam requiritur, & illud quo agit, & illud aliud præsuppositum, quo non agit: sed quia in proposito, à quo dependet necessitas, ab eo dependet & actio, & quo agit eo agit aliquo modo agendi necessariò, vel contingenter.

Ideò ad probationem secunda minoris aliter dici potest, quòd illud, quo est actiuum, non est illud, quo ipsum necessariò agit, nisi alio præsupposito, & tunc est, quo necessariò agit alio præsupposito.

Contra istam responsionem arguitur sic: In primo instanti natura est actio praua, in secundo est actio principalis agentis; quaro tunc in illo secundo instanti qualiter principale agens agit? Si contingenter, habet propositum: si necessariò, cum tunc præcisè per propriam formam agat, & quia principaliter, & quia ipsum primum, nullo modo libero est ratio agendi: sequitur tunc, quòd forma sua sit tunc necessaria ratio agendi, sed hoc non est nisi ex determinatione forma ad obiectum, & actionem in obiectum. Ergo extrema ex natura sua habent necessariam connexionem: igitur & ad media necessaria.

Item, nihil facit ad agere, illud, quod ponitur sub conditione, quia nec ab illo dependet agere, ergo nec ad necessariò agere, ergo si ista necessitas est ex ista conditione, erit aequè simpliciter.

Respondetur ad primum istorum, quòd in secundo signo natura principali agens agit necessariò non simpliciter: sed secundum quid, scilicet alio præsupposito.

Contra; quòd quando agit necessariò simpliciter, necessariò agit, quia contingenter, & necessariò determinat agere pro tunc quando causa agit. Generans enim necessariò generat, licèt præsupponat alterationem quantum est ex sua forma actiua. Et tunc ultra sic: Simpliciter necessariò quantum est ex sua forma determinatur ad omne medium necessarium, & in illud necessariò tendit quantum potest, & quando potest: necessariò ergo vult intellectionem esse sibi præsentialiter ut obiectum cognitum.

Item, omne agens necessariò de necessitate agit secundum vltimum suæ potentiae, quia sicut non est in potestate eius actio, ita nec intensio eius: ergo nec modus agendi, scilicet intensè, vel non intensè agere: ergo voluntas de necessitate volet finem intensissimè, & quantum potest: cuius oppositum experimur.

Item potentia libera per participationem non magis tendit in obiectum perfectum, quàm in aliud obiectum; ergo nec potentia libera per essentiam, non autem est differentia inter finem volitum, & alia volita; nisi ex parte perfectionis obiecti. Antecedens patet, quia visus, qui est potentia libera per participationem, quatenus actus eius subest imperio voluntatis, non necessariò magis videt pulcherrimum, quàm minùs pulchrum: quod probo, quia ab vtroque æqualiter auertitur, & vtrumque æquè contingenter videt.

Ad istam rationem respondetur: quòd maior est vera de potentia cognitiua libera per participationem, quia talis non magis tendit in obiectum perfectum, quàm in aliud; sed non est vera de appetitiua tendente in obiectum apprehensum à sua cognitiua. Magis enim necessariò pulcherrimum visum delectat appetitum visuum, quàm minùs pulchrum, & si ille appetitus aliquo actu elicito posset se in illud visum ferre, magis necessariò ferretur, quàm in minùs pulchrum visum.

Item ad principale. Quacunque potentia circa obiectum perfectissimum presentatum, quod si circa illud necessariò operatur, necessariò circa idem continuat operationem quantum potest, cuius contrarium experimur: quia voluntas auertit intellectum à consideratione finis vltimi sicut aliorum. Maior probatur, & primò sic: Eadem est ratio operandi, & necessariò continuandi operationem, si simpliciter, simpliciter, si quando potest, quando potest.

Secundo sic: In appetitu sensitiuo hoc videmus, & in intellectu, in voluntate autem videtur verissima, quia ipsa non cessat ex se agere circa aliquod obiectum, nisi vertendo se ad aliud, vel perfectius, vel magis conueniens, vel ad quod magis determinatur, vel inclinatur, quod impedit illam operari simul circa aliud; sed finis est omnium perfectissimum, & conuenientissimum ad ipsum solum necessatur, ad ipsum solum inclinatur, & in ipso maximè delectatur; & volitio eius stat cum volitione cuiuscunque alterius: ergo, &c.

Item, quidquid necessariò agit, posita aliqua actione praua, necessariò determinat se ad illam si potest; sed voluntas posita actione intellectus praua circa vltimum finem necessariò tendit in illum: ergo necessariò determinat intellectum ad eius apprehensionem. Vt huius rationis est, quia eadem est necessitas ad medium, & ad extremum.

9.

ADDITIO.

10.

Quidquid non impeditum necessario agit, necessario tollit impedimentum.

Quidquid necessario agit posita aliqua praua actione, necessario determinat se ad illam prauam si potest.

Est tanquam
epilogus.

Agens principale quocunque posito in secundo necessario agens ex principio actiuo principali, necessitatur.

Quidquid circa obiectum praesens necessario agit, necessario determinat se ad eius praesentiam si potest.

Si potentia principaliter necessario operatur circa obiectum praesens, in ipsa potentia est ratio, quantum est ex se, si potest, vel quodcumque potest necessario agendi circa illud.

Quicumque appetitus necessario tendit in obiectum cognitum necessario se determinat ad cognitionem eius si potest.

Quicumque appetitus in solum obiectum summum, & perfectissimum apprehensum necessario tendit, necessario determinat se ad eius apprehensionem, si potest.

Quacunque potentia circa obiectum perfectissimum sibi praesentatum, & non circa aliud necessario operatur, necessario circa idem continuat operationem quantum potest.

Quacunque potentia circa obiectum praesens necessario quiescit, ad illud absens necessario mouetur quantum est de se. Causa enim communis est.

Si extremi est simpliciter necessitas, vel quantum est de se, ad extremum, similis erit eius necessitas ad quodcumque medium simpliciter necessarium.

Pro conclusione primi articuli, dicitur ad rationem, quae est de necessario continuando velle quantum potest voluntas. Conceditur conclusio, & dicitur, quod nunquam cessat nisi intellectus, saltem prius natura, cessat considerare finem.

Et si arguat, quod voluntas continuabit necessario, vel continuabit illud quantum potest imperando. Dicitur, quod non sequitur, quia non necessario vult illam intellectioem, sicut vult finem.

II.
Quomodo
voluntas
auertit in-
tellectum
à conside-
ratione fi-
nis?

Et ideo potest aliter argui, quod saltem voluntas nunquam auertit intellectum ab hac intellectioem, vel consideratione, quia voluntas necessario continuans, & ex se etiam in illud tendens non destruit illud imperando, à quo dependet. Dicitur, quod dum stat consideratio finis, stat eius velle, sed cum offertur aliud confusè, eius consideratio imperatur à voluntate: & sic indirectè auertit intellectum à consideratione finis, & pro tunc, pro quo auertitur, cessat prius natura, consideratio, & posterius natura volitio. Contra primam responsionem, quae est necessitas extremi ad extremum, eadem est ad medium.

Ad hoc dicitur, ut supra, quod non est similis habitudo voluntatis ad intellectum, qualis est ad finem.

Contra secundam responsionem arguitur; quia nihil aliud est perfectius, nec ad quod est aequè, vel magis necessario inclinatur, quam ad istud, & etiam tunc vltima volitio perfectior, & necessaria, & perfectioris, & conuenientioris obiecti magis impedit volitionem obiecti minus talis, quam è conuerso.

Item, si obiectum est necessario volitum, ergo eius velle est determinatius volendum, quam quodcumque aliud velle: igitur, & eius intelligere. Vtraque consequentia probatur: quia voluntas vult velle propter obiectum, & intelligere propter velle.

Item ad quod obiectum voluntas est pronior, ad eius intelligere magis impellit. Ideò dicitur, quod voluntas nunquam auertit intellectum: sed tantum phantasma occurrens, quod non est in potestate voluntatis, & ideo dicitur, quod bene voluntas continuat quantum potest, sed non potest quando occurrit aliud phantasma, quod non subest sibi, nec eius motio.

Confirmatur Intellectus separatus semper stabit in consideratione finis vltimi, & volitione, licet sit quandoque alterius, quia bene stant simul. Contra. Experimur, quod ita liberè voluntas auertit intellectum à consideratione finis ad aliud obiectum sicut de aliis obiectis.

II.
Cap. 2. vol.
3.

Item, cum vltimus finis sit obiectum maxime motiuum, & perfectiuum intellectus, semper staret in consideratione eius: si ergo non staret hoc, videtur propter imperium voluntatis auertentis. Dicitur, & bene in hoc, quod si finis esset obiectum in se mouens, vel etiam in propria specie, quod verum est: quia maxime moueret, nunc autem secundum aliquos, mouet tantum in alio, quod magis natum est mouere ad se in se, quam ad alterum. Vel secundum te multa phantasmata simul mouent ad conceptum descriptionis eius ex communibus, ideo minus mouet, quam alia obiecta, propter duo. Primum, quia difficile est stare in consideratione vniuersalis transcendenti: phantasma enim mouet magis ad speciem specialissimam, ideo dicit Aug 8. de Trin. cum cœperis cogitare quid veritas, statim obiciunt te phantasmata. Secundum est, quia difficilior est simul vti illis multis ad descriptionem, quam singulis separatim.

Contra istam responsionem arguitur, quia saltem intellectus separatus semper consideraret; similiter ista responsio non valet secundum Henric. qui ponit, quod possumus habere proprium conceptum de Deo.

Item

Item, pro conclusione negatiua primi articuli arguitur sic: *Damnatus apprehendit finem vltimum, si necessariò velit eum: aut igitur amore amicitia, aut concupiscentia: non secundo modo, quia apprehendit eum, ut impossibile sibi, nec primo modo, quia fruiusio est summe recta.*

Item, si diligere necessariò ponitur posita intellectione practica, & tamen est ibi in summa ratio recta, & meriti de congruo: quia omnis alius actus voluntatis est acceptabilis, sicut & laudabilis, non nisi virtute eius: igitur cum merito quocunque staret, quòd voluntas necessariò sequeretur intellectiõnem practicam, quòd est contra Anselmum de conceptu virg. cap. 4.

Item, in necessitate ad agendum ex se, & sine quocunque potest agere, non potest inesse aliquis habitus: sic enim posset inesse lapidi, qui non simpliciter necessitatur ad descendere, sed quantum est ex se: ergo in voluntate respectu finis nullus potest esse habitus, nec acquisitus, nec etiam supernaturalis.

Confirmatur de acquisito: quia ille non generaretur ex actu, sed tunc quando agit est necessitata ad agendum in sensu diuisionis.

Conceditur conclusio de habitu acquisito, sed hoc non concordat cum Philosopho: quia sapientia est habitus supremus. Probatum etiam de habitu supernaturali, quia ad quem actum necessitatur, respectu eius non est capax alicuius habitus. Dicitur, quòd non necessitatur nunc ad dilectionem finis in particulari, nec etiam clarè visi in patria, nisi prius cleuetur: primum improbatum in secundo articulo, secundum in tertio.

Contra rationem positam instatur, quia si ratio valeret, non poneretur habitus in intellectu.

Dico, quòd non debet poni habitus inclinans, sed benè requiritur habitus ostendens, qui habitus non potest poni in voluntate, nisi ut tantum inclinans, idèò ratio bona est de voluntate, non de intellectu. Teneo igitur, quòd potest voluntas non velle finem vltimum quocunque modo apprehensum obscurè, siue clarè: in vniuersali, siue in particulari.

C O M M E N T A R I V S.

I. Vide Fræc. de May. in 1. d. 5. quomodo voluntas sit libera, & non libera.

2. **C**ontra primum articulum arguo sic. Hic Doctor intendit probare, quòd voluntas potest frui, & non frui vltimo fine in vniuersali obscurè viso: & ratio stat in hoc, quòd si est in potestate voluntatis frui vltimo fine, & non frui illo, mediante aliquo, quòd est in potestate illius: sequitur quòd erit in potestate illius immediatè frui tali fine, vel non frui: & hoc patet, quia si immediatè non est in potestate eius, sequeretur, quòd posset necessitari ad fruendum mediante illo, quòd est in potestate illius. Sed voluntas mediante actu intellectus potest frui vltimo fine, puta imperando intellectiõnem vltimi finis, vel firmando intellectum in tali cognitione, ut patet. Et similiter est in potestate illius non frui, mediante illo, quòd est in potestate eius: quia potest auertere intellectu à cognitione vltimi finis, & per consequens non frui eo: ergo sequitur, quòd ostensò vltimo fine in vniuersali, & obscurè, est in potestate voluntatis frui, & non frui.

Secundò probat idem ibi: *Confirmatur ista ratio, & confirmatio stat in hoc, quòd volens de necessitate finem, necessariò remouet omne prohibens, si potest: sed prohibens volitionem finis, est non consideratio finis: quia voluntas non fertur, nisi in præcognitum: cum ergo voluntas possit remouere huiusmodi non considerationem, sequitur, quòd de necessitate remouebit. Et sic de necessitate faciet intellectum semper stare in consideratione finis: cuius oppositum sæpè experimur.*

2. Contra conclusionem, & rationes Doctoris arguit Oeccham *distinct. 1. quæst. 6.* & Alphonsus Toletanus *in 1. distinct. 1.* & Capreolus: & quidam noui expositores Sancti Thomæ, & multi alij: & quia rationes eorum, & responsiones quodammodo in idem incident: pro nunc adduco rationes Oeccham, qui sic dicit: *Quamuis conclusiones Doctoris (ut credo) sint tenendæ,*

tamen rationes eius non videntur probare sufficienter; idèò arguo contra eas. Et primò contra rationem factam in principio quæstionis ibi: *Ad oppositum, necessitas naturalis non stat cum libertate,* quæ ratio satis clara est: cum ergo voluntas velit finem contingenter, sequitur, quòd nullo modo necessariò. Quòd autem velit contingenter probat sic: Ea, quæ sunt ad finem, vult contingenter, ergo & finem: quia eadem potentia non potest velle liberè aliquid, & aliud necessariò: quia necessitas naturalis non stat cum libertate in eadem potentia; ergo volens finem de necessitate esset aliq̃ potentia, à volente contingenter ordinata ad finem. Et sic nulla est potentia, quæ posset velle aliquid propter finem: patet, quia velle propter finem præsupponit volitionem ipsius finis.

Contra hanc rationem arguit Oeccham, & principaliter contra hoc, quòd necessitas naturalis agendi non stat cum libertate: & dicit ipse, quòd eadem res omnino indistincta ex parte rei, potest agere de necessitate, & liberè, & contingenter. Et patet primò de voluntate diuina, quæ de necessitate vult essentiam diuinam, & creaturas vult merè contingenter.

Sed breuitatis causa sigillatim respondebo ad rationes ipsius. Et dico primò, quòd non est simile de voluntate diuina, & creata, & priùs declaro aliqua. Primò, quòd voluntas diuina est de necessitate absoluta rectissima, ut patet. Secundò, quòd essentia diuina, ex quo est formaliter infinita, est diligibilis, etiam amore infinito. Tertio, quòd si voluntas diuina posset deficere ab vno gradu rectitudinis, posset non esse Deus, quòd est impossibile. Ex his sequitur, quòd ex quo voluntas diuina est infinita, ergo tenetur diligere essentiam diuinam amore infinito: quia sic est diligibilis à tali voluntate. Si ergo voluntas diuina posset non diligere, posset deficere à rectitudine, quam tenetur habere: quòd ergo diligit essentiam

Voluntas diuina est de necessitate absoluta.

tiam de necessitate, hoc non est ex ratione voluntatis, vt voluntas: sed ex hoc, quod ipsa est formaliter infinita, & respicit obiectum formaliter infinitum. Et hæc est ratio, quam facit Doctor infra *dist. 10.* Et quod eadem voluntas velit creaturas contingenter ex hoc est: quia creaturæ sunt formaliter finitæ, & nullo modo tenentur illas diligere: vt dicit Doctor infra *dist. 10. & 41. & alibi sapè.* Non est ergo simile de voluntate creata: quia cum non sit infinita, non habet necessariò omnem perfectionem, quam potest habere: similiter omnem rectitudinem, & quamuis teneatur diligere Deum, si tamen non diligit, licet deficiat à rectitudine, quam tenetur habere: non tamen deficit à suo esse quiditatio, sicut voluntas diuina deficeret, vt exposui supra.

4. Secundò principaliter dico, quod non est simile: quia essentia diuina, vt cognita ab intellectu diuino de necessitate absoluta suo modo causat amorem sui in voluntate diuina, licet partialiter: sed tamen fortè principaliter, vt possit elici à Doctore infra *dist. 2. 6. 7. & in 2. dist. 1. quest. 1. & in Quodlib. & ex alia parte ipsa voluntas tenetur de necessitate habere omnem rectitudinem, quam potest habere, & de facto habet illam: quod ergo diligit de necessitate, non est simpliciter ex ratione voluntatis, vt voluntas: sed quia tenetur habere omnem rectitudinem, quam potest habere, vt dixi supra, & vltra, quod essentia diuina de necessitate absoluta, mouet eam ad sui amorem. Sed vt comparatur ad creaturas, merè contingenter diligit illas: quia nulla creatura, quantumcunque perfecta, potest de se mouere ad sui amorem: vt probat Doctor infra *dist. 41.* Sed in proposito vltimus finis, quamuis sit obiectum diligibile super omnia: non tamen immediate mouet aliquam voluntatem ad sui amorem, quia tunc de necessitate moueret: sed voluntas vltimi finis est illa, quæ mouet: & si mouet, contingenter mouet, Multæ alia rationes possent addi, quas nunc transco.*

Item Occam ubi supra.

Secundò arguit ad idem probando, quod idem, omnino indistinctum, potest de necessitate agere, & liberè: quia voluntas secundum Scotum vult liberè, & intellectus necessariò causat intellectionem: & tamen intellectus, & voluntas, secundum ipsum Occam, sunt penitus indistincta, ex parte rei, vt asserit se velle probare infra: ergo idem omnino, ex parte rei potest agere per modum naturæ, & per modum libertatis.

Responsio.

Dico, quod intellectus, & voluntas non tantum distinguuntur ex natura rei ad inuicem; sed etiam formaliter: licet non realiter: vt patet à Doctore in 2. *dist. 16.* & potest elici ex multis dictis eius, vt in 1. *dist. 2. 3. 6. 7. 17. 39. 42. & alibi.*

5. Item Occam.

Tertio arguit probando, quod non tantum idem potest esse causa diuersorum specie, vnus per modum naturæ, & alterius per modum voluntatis: sed etiam potest esse causa plurium, solum numero differentium: vnus scilicet per modum naturæ, & alterius per modum contingentia. Et probat ex dictis Doctoris, qui vult, quod voluntas creata causat contingenter volitionem, quam ipsa recipit, & in voluntate alterius causat volitionem suamet de necessitate, & per modum naturæ: patet, quia vult in 2. *dist. 25.* quod obiectum est causa partialis, non tantum actus intelligendi, sed etiam actus ipsius volendi. Pono er-

Ponitur casus.

go casum, quod voluntas sit præsens alicui intellectui, in ratione obiecti: certum est, quod ipsa erit causa partialis intellectionis suæ: vt potest elici à Doctore in 1. *dist. 3. quest. 7. & in 2. dist. 3. & 25.* Et sic cognita potest esse præsens voluntati alterius: & sic partialiter causabit dilectionem sui in illa voluntate. Et non est dicendum, quod liberè: quia obiectum, vt obiectum, non videtur concurrere liberè ad aliquem actum: ergo per modum naturæ. Nam si causaret illum volitionem contingenter: tunc illa volitio esset in potestate sua, & per consequens esset in potestate sua non diligi ab illa voluntate, secundum suum libitum, quod est falsum.

Responsio. Respondeo, & dico primò, quod non habetur expressè à Doct. quod obiectum sit causa partialis volitionis: nec etiam, quod intellectio actualis sit causa partialis eiusdem. Nam in 2. *dist. 25.* vbi diffusè pertractat istam materiam, tandem dicit, quod si obiectum concurrat ad volitionem, quod tantum partialiter concurrat.

6. Secundò dico, quod quando Doctor loquitur de obiecto respectu volitionis: fortè loquitur de intellectione illius obiecti: quod talis intellectio actualis est partialis causa. Sed quicquid sit saltem, vt dicit Occam, ipsa voluntas, vt in se præfens intellectui, erit causa partialis intellectionis suæ, & non nisi necessariò: & erit causa libera volitionis: ergo idem indistinctum ex parte rei potest agere, per modum naturæ, & per modum libertatis. Dico, quod si loquamur de cognitione abstractiua: ipsa voluntas non est causa talis cognitionis: sed aliqua species intelligibilis: vt patet à Doctore infra *dist. 3. quest. 6. & 7. & dist. 17. & in 2. dist. 3.*

Si dicatur, quod saltem ipsa voluntas erit causa partialis speciei intelligibilis, & non nisi naturalis, & hoc, vt comparatur intellectui separato: quia vult Doctor in 2. *dist. 3. quest. 11.* quod obiectum respectu intellectus separati, potest esse causa partialis immediata speciei intelligibilis. Dico, quod non semper species intelligibilis alicuius obiecti, causatur à tali obiecto; sed aliquando causatur ab alio continente illud, vel virtualiter, vel essentialiter, vel saltem per identitatem realem: vt patet à Doctore ex intentione *dist. 3. primi.* Et sic in proposito talis species intelligibilis esset immediate causata ab anima intellectualiua, continente potentias suo modo virtualiter, & per realem identitatem; vt patet à Doctore in 2. *dist. 16.* Vtrum modò sit tamen vna species animæ, & intellectus, & voluntatis? an plures? non est præsentis speculationis: quia hoc non facit ad principale intentum. Si verò loquamur de cognitione intuitiua. Dico breuiter, quod talis cognitio non potest immediate causari à voluntate, vt voluntas: sed immediate causatur ab anima intellectualiua: quia ex quo cognitio intuitiua immediate causatur, saltem partialiter ab obiecto, vt existente, & præsentem; sequitur, quod cum anima dicat totam existentiam ipsius voluntatis, quod ipsa immediate causabit talem cognitionem.

Si adhuc queratur: si voluntas esset realiter distincta ab anima: ergo posset immediate causare cognitionem intuitiuam: quia tunc haberet propriam existentiam; ergo saltem secundum rationem, licet sit idem realiter cum anima, poterit causare. Patet consequentia per vnam propositionem Doctoris *quest. 1. & 4. Quodlib. videlicet:*

Qualis

Qualis est ordo inter aliqua, si essent distincta realiter, talis est ubi solum ratione distinguuntur.

Respondeo, quod posito tali casu, licet hoc sit impossibile, ipsa voluntas potest dupliciter considerari. Vno modo, vt est potentia libera, & indiuiduum potentia libera. Alio vt est indiuiduum entis, vel indiuiduum substantia: isto secundo modo causeret cognitionem sui, non primo.

Dico vltimò pro omnibus istis, quòd adhuc non est probatum euidenter, quòd ipsa voluntas, vt est obiectum intellectus, vel alterius voluntatis agat de necessitate. Possumus enim dicere, & faciliter persuadere, quòd ipsa voluntas, respectu cuiuscuque actionis propriae, siue receptæ in se, siue in alio, quòd tantum habet vnum modum agendi, scilicet liberè.

Et quando dicitur Occham, quòd si est in potestate voluntatis meæ causare amorem in alia voluntate; tunc esset in potestate mea posse diligi ad libitum, & non diligi. Dico, quòd hoc concluderet si voluntas mea esset causa totalis: cuius oppositum tenet Doctor, & etiam ipse Occham. Posito enim quòd voluntas mea, vt cognita, sit perfectè præfens alij voluntati, & quòd velit causare dilectionem in alia voluntate, tamen si alia voluntas non causat partialiter, nunquam sequitur talis dilectio. Et non est mirum, quòd eadem voluntas, & vt voluntas, & vt obiectum liberè agat: quia & voluntas diuina, & vt voluntas, & vt obiectum, siue quomodocunque comparatur intellectui creato, vel voluntati creatæ, semper liberè, & contingenter agit. Potest etiam dici, quòd posito, quòd voluntas sit totalis causa sui actus; & quòd causeret, vt totalis causa actum amoris in alia voluntate, ita quòd illa alia voluntas se tantum habeat in potentia passiuâ, siue receptiuâ, adhuc nullum videtur sequi inconueniens. Et cum dicitur, quòd tunc esset in potestate voluntatis talis diligi, & non diligi ab illa alia voluntate. Dico, quòd diligi, & non diligi ab illa alia, potest dupliciter intelligi. Primò, quòd illa alia diligit formaliter actum, receptum à voluntate illa, & non diligit formaliter: quia non habet ab illa actum receptum: & hoc modo nullum est inconueniens. Secundò, quòd sit in potestate voluntatis, causantis actum diligi liberè ab illa alia voluntate: ita quòd illa dicatur liberè diligeri: & quòd faciat illam elicere actum, quo liberè diligit, & hoc esset inconueniens. De hac tamen materia vide quæ diffusè exposui in 2. d. 9. de locutione Angelorum; vbi multa singularia notaui.

Nunc Occham respondet ad argumenta Doctoris, & primò negat illam propositionem, quòd si voluntas potest velle aliquid contingenter, mediante actu suo, hoc idem potest immediatè. Et dicit, quòd si voluntas vult aliquid antecedens, de

necessitate vult consequens, scitum esse consequens, ita quòd stante volitione antecedentis, licet contingenter eliciatur, necessariò stabit volitio consequentis: licet ergo habeat in potestate sua velle consequens, mediante volitione antecedentis, nõ tamen sequitur quòd possit velle illud contingenter immediatè, & hoc stante volitione antecedentis. Sic ad propositum quamuis sit in potestate voluntatis velle finem vltimum, mediante actu suo; puta mediante cognitione finis: tamen stante tali cognitione de necessitate vult finem: sicut est in potestate voluntatis velle portionem amaram, & non velle, mediante volitione efficaci sanitatis, vel volitione: tamen stante volitione sanitatis, de necessitate vult ipsam portionem amaram. Dico breuiter, quòd hæc non sunt ad propositum, quia in volitione alicuius finis efficaci virtualiter includitur volitio eorum, quæ sunt ad finem: & similiter in volitione alicuius antecedentis virtualiter includitur volitio consequentis, si scitur esse consequens: & præcipuè, si vult efficaciter antecedens. Nec est simpliciter verum, quòd volens antecedens, necessariò velit consequens: etiam fortè posito, quòd consequens sit de intellectu antecedentis: & non loquor de volitione efficaci: & de hoc vide Doctorem in 2. distinct. 6. quæst. 2. in responsione ad vltimum argumentum principale. Sed in cognitione alicuius obiecti non includitur virtualiter volitio eiusdem, aliter voluntas de necessitate vellet omne obiectum sibi præfens, in ratione obiecti. Quando ergo Doctor dicit: si aliqua voluntas potest velle aliquid, mediante actu suo, potest etiam illud velle, immediatè. Hoc debet intelligi, nisi talis volitio virtualiter, & de necessitate includatur in tali actu. Dico secundò quòd Doctor loquitur absolutè de necessitate: quia isti dicunt quòd sine sic apprehenso, de necessitate voluntas fruitur illo: ita quòd sit sibi simpliciter impossibile non frui illo: si sic, tunc sequeretur, quòd voluntas de necessitate firmeret intellectum in cognitione talis finis: ita quòd non esset in facultate eius quouis modo auertere intellectum à tali consideratione; vt ipse declarat in confirmatione sequenti: & sic talis actus intellectus non esset plenè in potestate voluntatis. Stat ergo ratio Doctoris quòd si voluntas potest mediante actu suo, &c.

Et ex his patent sequentia Occham parum valere contra rationem Doctoris. Omitto nunc quasdam rationes factas ab Alfonso, Toletano in 1. distinct. 1. contra hoc quod dicit Doctor de fruitione beatorum: quæ licet faciliter solui possint: quia tamen magis pertinent ad materiam de beatitudine, idè Deo duce soluentur ibi:

S C H O L I V M.

Conuenit sum dictis Doctoribus in secundo articulo, id est, quòd finis in particulari ostensus obscure, non necessitat; sed ostendit rationes quibus probant finem in communi necessitare, idem efficacius probare de fine in particulari.

Contra secundum articulum, quem concedo esse verum: sed videtur quòd rationes primi articuli destruant secundum articulum. Nam illa ratio de fine, quòd in fine vltimo non est defectus aliquis boni, nec aliqua malitia; videtur æquè efficaciter concludere de fine in particulari apprehenso, sicut de fine in vniuersali apprehenso, vel efficacius: quia in fine vltimo in particulari apprehenditur tota ratio finis in vniuersali,

*De fructu
responsionum
Guill. Occham.*

Rationes Occham nihil valent contra Scotum.

13.
*Ostendit 2.
conclus. con-
tradictorio
prima.*

&c

*Voluntas potest
considerari
duobus modis.*

*Solutio de li-
bertate volun-
tatis contra
Occham.*

*Diligi, & non
diligi potest
dupliciter in-
telligi.*

8

*Guill. Occham
nunc ad Doct.
argumenta re-
spondet.*

& ita nullus defectus boni, nulla etiam malitia: imò videtur quòd in solo illo ostenditur posse esse perfectio finis in vniuersali.

Similiter illa ratio secunda pro primo membro de participatione plus concludit de fine in particulari apprehenso. Nam bona creata etsi sint bona per participationem, verius sunt bona per participationem vltimis finis in particulari, quàm per participationem eius in vniuersali, non enim participant illum in vniuersali, nisi quia participant ipsum in particulari, cum participans habeat participatum pro causa, vel mensura, à qua dependet essentialiter, & dependentia entitatis realis non est nisi ad ens reale, & ita ad aliquod singulare.

C O M M E N T A R I V S.

Contra secundum articulum arguit per rationem eorum, quia si voluntas necessariò fruatur fine in vniuersali apprehenso obscure, multò magis fruatur fine in particulari obscure viso, cum ibi tota ratio finis in vniuersali includatur, imò magis: ergo tertia ratio magis probat de fine particulari.

Similiter secunda ratio magis probat de fine particulari, quia creaturam esse participantem dicit dependentiam essentialem, quæ non est, nisi

ad ens particulare: participans non habet participatum pro causa, vel pro mensura, à qua essentialiter dependet; *dependentia enim entitatis realis non est, nisi ad ens reale, & ita ad singulare*; & loquitur hinc de dependentia, quæ fundatur in ente reali, actu existente, quia talis non est nisi ad ens reale, actu existens. Quod dico, quia in genere animalis, species realiter mensurantur à perfecta specie illius generis, & sic essentialiter dependent ad mensuram, non tamen verè realiter.

S C H O L I V M.

Impugnat eosdem Doctores, quatenus asserunt finem clarè visum necessitare voluntatem.

Primò, quia per visionem voluntas intrinsecè non mutatur. Secundò, non obstante visione, manet idem obiectum voluntatis, quod antea habuit. Improbatur etiam quod dicunt, implicare, visionem separari ab amore, quia sunt duo absoluta.

Contra tertium articulum, quando principium elicitiuum non necessariò elicit, habens principium illud non necessariò agit; sed principium elicitiuum eodem modo se habens, quod priùs eliciebat contingenter actum, modò non elicit necessariò: ergo nec agens habens illud principium necessariò aget. Voluntas autem habens eandem charitatem priùs quam modò habet, priùs contingenter eliciebat illum actum fruendi: modò ergo non necessariò elicit actum illum, cum nulla sit facta mutatio ex parte eius. Hoc patet in raptu Pauli, si priùs habuit eandem, vel æqualem charitatem cum ea, quam habuit in raptu illo, nulla esset mutatio ex parte voluntatis, nec principij elicitiui. Nulla ergo necessitas eliciendi tunc magis, quàm nunc; nec per consequens necessitas agendi cum saltem potuerit esse æqualis charitas ante raptum, & in raptu.

Item, saltem potuit esse æqualis charitas ante raptum, & in raptu: ergo æqualis libertas.

Exemplum de raptu D. Pauli.

ADDITIO.

Negatiua istius articuli tertij potest sic confirmari. Necessitas agendi non potest esse nisi per aliquod intrinsecum principio actiuo, per hoc autem quòd intellectus nunc videt obiectum, nihil nouum est intrinsecum principio actiuo in fruitione: ergo nec noua necessitas agendi. Maior probatur. Alioquin necessitas agendi non esset per rationem principij actiuo, & ita per nihil, vel per extrinsecum; & si per extrinsecum, per illud esset agere; quia per quod est necessitas agendi, per illud est agere. Minor patet: quia visio (secundum eum) nullam habet rationem principij actiuo respectu fruitionis, nec intellectus, nec aliquid in intellectu.

Secundarium non dat necessitatē principali.

Si etiam (secundum aliam viam) visio habet aliquam rationem principij actiuo: non tamen principalis, sed secundarij, & tunc accipiatur maior sic: Necessitas agendi non est nisi per aliquid intrinsecum principio actiuo principali. Nam secundarium non dat necessitatem principali, sicut nec determinat ipsum ad agendum: sed è conuerso principale agens ex se secundum modum sui vtitur secundario: ita quòd si nihil in principali excludat contingentiam, tota actio erit contingens. Minor est plana, quia per visionem nihil est intrinsecum principali actiuo: ergo, &c.

Item, à priori sic: Omnis potentia vna sicut habet vnum primum obiectum, sic vnum modum respectu primi obiecti: ergo eundem respectu cuiuslibet, in quo per se includitur eius primum obiectum.

Dicitur ad illud, quòd voluntas habet aliquè modum vnum, qui est per se, sed modi posteriores sunt

sunt varij, qui conueniunt potentia in agendo respectu specialium obiectorum, tales sunt necessarii, & contingenter, sed per se modus est liberè.

Contra Naturaliter, & contingenter non inferunt liberè, sicut inferiora suum superius: ergo non sunt modi speciales contenti sub primo modo, qui est liberè. Dicitur quòd sicut comparantur ad voluntatem: licèt simpliciter loquendo se habeant necessariò, & liberè sicut excedentia, & excessa.

Item, aut finis mouet ad actum istum, aut potentia mouet. Si finis, patet, quòd non est necessitas, quia ille finis ad nullum actum creatum necessariò mouet. Si voluntas, & illa non habet differentiam ex parte obiecti, nisi approximationem maiorem, vel minorem; tunc arguo sic: Diuersa approximatìo passì ad agens, non causet necessitatem, sed intensiorem actionem, sicut patet de calido respectu calefactibilium plus, & minùs approximatorum. Diuersa autem præsentia obiecti cogniti, puta visì, & non visì, non videtur esse nisi quædam approximatìo diuersa eius circa quod debet esse actus voluntatis ad voluntatem: ergo istud non diuersificat necessitatem, & non necessitatem, sed tantum facit intensiorem & minùs intensum actum.

Item, quod dicit in isto articulo, quòd impossibile est omnino actum visionis esse sine fruitione in tali agente. Hoc non videtur verum, quia quæcunque naturæ distinctæ absolutæ, sic se habent, quòd prior essentialiter non dependet à posteriori; tale potest esse sine posteriori absque contradictione. Actus autem isti, scilicet *visio*, & *fructio*, sunt duæ naturæ absolutæ: ergo sine contradictione visio, quia est prior naturaliter, potest esse sine fruitione, quæ est posterior.

Respondetur, quòd maior est vera de illis absolutis, quorum neutrum dependet ab altero, nec ambo à tertio. In proposito autem ambo dependent à tertio vt ab obiecto causante, & mouente.

Contra, si non dependet à tertio necessariò causante ambo, nec etiam necessariò causante vtrumque, vel vnum, licèt causet alterum, adhuc maior erit vera, quia sine contradictione poterit esse prior sine posteriore.

Ista autem non dependent à tertio necessariò simpliciter causante ambo: patet; nec necessariò causante posterius si causet prius.

Quia quidquid absolutum potest non necessariò causare immediatè, potest non necessariò causare per causam mediam etiam causatam, quia illa causa media causata, non necessitat ipsum ad causandum effectum illius causæ mediæ absolutum, vt patet de Sole: igitur si non causet immediatè necessariò absolutum posterius, non causet necessariò illud posita causa priore, si qua sit causa.

C O M M E N T A R I V S.

I.
Actus charitatis est principium elicitiuum.

Contra tertium articulum. Ratio Doctoris vt clariùs intelligatur, suppono mihi aliqua. Primum, quòd apud Doctorem infrà d. 17. & in 3. dist. 27. ita habitus charitatis dicitur principium elicitiuum actus, siue productiuum, quod idem est, quemadmodum, & voluntas, licèt vtrumque sit principium partiale ipsius actus: quia enim voluntas est causa principalis, & vtitur ipso habitu charitatis (licèt enim charitas ex se necessariò agat, & sit principium per modum naturæ: quia tamen non agit, nisi pro quanto voluntas vtitur tali habitu, & quia voluntas liberè potest ipso vti, & non vti ad agendum, siue ad comparandum) idèd dicitur, quòd charitas, vt sic, elicit actum communem sibi, & voluntati liberè, secundum quòd respectu ipsius actus, & quantum ad substantiam, & quantum ad intensiorem, voluntas est causa principalis, & vtitur ipso habitu charitatis: & per consequens talis actus dicitur merè contingenter productus: vt patet à Doctore infrà 17. d. Et probat quòd si talis habitus esset causa principalis, & determinans voluntatem ad agendum, nunquam voluntas diceretur contingenter agere, respectu eorum, quæ simul eliciuntur à voluntate, & ab habitu.

Istis suppositis declaro rationem Doctoris, quæ stat in vno principali. Quia habens idem prin-

Scoti oper. Tom. V.

cipium elicitiuum, eo modo, quo tale principium est elicitiuum, eo modo, secundum illud agit, si necessariò, necessariò; si contingenter, contingenter; & hoc patet, quia tota perfectio agendi, similiter necessitas, vel cõingentia agendi semper sumitur à ratione formali agendi, siue à principio elicitiuo, quod idem est. Facio enim differentiam inter principium productiuum, siue elicitiuum; & principium agens, siue eliciens: quia primum nominat rationem formalem agendi, siue eliciendi: & secundum nominat principium quod, siue suppositum agens, vt patet à Doctore in pluribus locis, præsertim in d. 2. 3. 5. & 7. huius primi. Et idèd de rigore sermonis hæc est falsa: *Principium elicitiuum elicit, vel agit*: quia ly *agere* verificatur tantum de supposito; & similiter hæc est falsa: *Suppositum est ratio formalis agendi*: vt patuit suprâ quæst. 2. huius dist. Ex hoc arguit Doctor quòd ex quo voluntas habens charitatem vt 8. est principium elicitiuum actus contingenter, ergo habens eandem in patria, erit similiter principium elicitiuum contingenter actus fruitionis, cum nulla sit facta mutatio ex parte eius.

Sed in ligera Doctotis occurrit quædam difficultas: quia ipse vult expressè in 3. d. 3. 1. q. unica & in 4. d. 49. quòd voluntas habens eandem charitatem hîc, & in patria, eliciat hîc actum fruitio-

14.
Ratio
Scoti 2. cõ-
tra art. 3.

Impugnatio
conclus. 4.
Henric.
Euisio.
Henric.
quodlib.
12. q. 5.
Reprobatio
eiusdem.

Tota perfectio agendi sumitur à ratione formali.

Difficultas.

nis, distinctum specie ab actu fruitionis, elicito in patria: & hoc propter aliam, & aliam præsentiam obiecti, de qua vide ibi. Si posset dici in proposito, quod voluntas, ut in patria, licet habeat eandem charitatem, quam habet in via, tamen non sequitur, quod eodem modo sit principium elicitiuum: quia si sic, tunc sequeretur quod fructio elicita in via, & elicita in patria essent eiusdem speciei.

Responsio.

Dico, quod ly eodem modo, non debet referri ad actum perfectum, & imperfectum, siue eiusdem speciei, siue alterius speciei: quia ut sic, non eodem modo se habet: quia alia præsentia obiecti concurret in patria, & alia in via: sed debet referri ad modum agendi: pura necessarium, vel contingentem: quia si remanet eadem voluntas in patria, habens simpliciter eandem charitatem, quam & in via: sequitur, quod si in via est principium elicitiuum contingenter, quod similiter, & in patria. Sed licet alia, & alia præsentia obiecti faciat ad maiorem, vel minorem perfectionem actus: non tamen dat voluntari, quomodounque habituræ, quod sit principium elicitiuum necessarium, vel contingentem.

Gul. Ocham in 1. dist. 1. q. ult.

Ad hanc rationem Doctoris multi respondent, & videntur incidere in idem: & maxime respondet Ocham, negando, quod voluntas in patria, habens eandem charitatem, eodem modo, sit principium elicitiuum fruitionis, sicut in via: quia ad actum fruitionis in patria concurrat visio essentialis diuinæ, ut causa partialis: in via verò non. Sed, iudicio meo, hæc responsio non soluit rationem Doctoris, quia posito quod talis visio concurrat, ut causa partialis ad actum fruitionis: quia tamen erit causa minus principalis, quam voluntas, habens charitatem, ut patet à Doctore ex intentione in 2. dist. 25. sequitur, quod actus fruitionis erit merè contingenter elicitus, ut exposui supra. Præterea, si responsio Ocham concluderet, sequeretur, quod voluntas, ut in via, frueretur de necessitate; patet, quia sicut visio clara essentialis diuinæ concurrat actiue ad fruitionem in patria: ita cognitio eiusdem essentialis, ut in via, concurrat actiue ad fruitionem in via: cum non sit maior ratio hic, & ibi; ergo si in patria erit fructio ne-

Impugnatio responsionis Gul.

cessarium elicita, hoc similiter erit in via, quod est falsum, & contra ipsum.

Item quod dicitur in isto articulo. Arguit Doctor contra unum dictum istorum, quod tale est, quod tanta est connexio inter visionem essentialis diuinæ, & fruitionem eiusdem, quod impossibile est visionem esse sine fruitione. Et arguit sic: Quia natura absoluta prior alia natura absoluta potest esse sine tali posteriori: & hoc est clarum, & diffusè declarat Doctor in 2. dist. 12. quest. 2. & vide expositionem quam feci ibi. Sed visio, & fructio sunt duæ naturæ absolutæ: ergo. Et licet Doctor hic non probet istam minorem, satis tamen patebit in simili infra d. 3. quest. ult. & diffusè probat Doctor in quolib. q. 13. & in 4. d. 10.

Respondetur: quod maior est vera de illis absolutis. Dicit Henricus quod licet unum possit esse sine altero, ubi non est dependentia essentialis unius ad aliud, tamen quando ambo causantur de necessitate à tertio, est impossibile unum esse sine altero: sic in proposito visio, & fructio necessarium causantur ab essentiali diuina, non quod causet necessarium visionem, sed causata visione, necessarium causatur à voluntate diuina fructio.

Henric. quod. 12. q. 5.

Contra: si non dependent à tertio. Dicit Doctor quod si Deus non causat necessarium ambo, scilicet visionem & fruitionem, nec vtrumque, licet causet alterum: & certum est quod Deus non causat ambo de necessitate: quia tunc sequeretur, quod necessarium causet visionem, quod ipsi negant: nec etiam causat vtrumque, si alterum causat, id est, quod non est necesse Deum causare fruitionem, licet causet visionem. Et hoc probat, quia si Deus potest causare fruitionem immediate, & contingenter, etiam potest causare illam contingenter mediante visione, contingenter causata, ut causa secunda. Hic Doctor supponit quod visio essentialis diuinæ sit causa fruitionis, saltem partialis: nam si causata visione Deus necessarium causet fruitionem, sequeretur unum absurdum, quod causa prima possit determinari ad agendum à causa secunda, quod est contra rationem causæ primæ determinari à causa secunda ad agendum.

Contra Henric.

SCHOLIUM.

Refutat eosdem quoad 4. articulum, in quo dicunt voluntatem sine charitate non posse amare finem clarè visum. 1. quia sequeretur charitatem esse potentiam, vel partem potentie. 2. quia voluntas non eleuata, potest amare finem obscurè sensum: & resolutiue ponit quatuor conclusiones claras in textu.

15.
Refellitur conclusio 4. Henric.

De hoc d. 7. quest. 2.

Contra quartum articulum, qui dicit quod voluntas non eleuata per habitum supernaturalem non potest frui sine ultimo clarè viso. Arguo sic: Illud quo aliquid potest simpliciter agere, illud est potentia: ergo si voluntas circa finem visum nullum potest habere actum ex naturalibus suis, habens autem charitatem potest, charitas vel erit simpliciter potentia volutiua circa obiectum illud, vel pars potentie volutiue, quorum vtrumque est falsum.

Item, si obiectum volubile minus sufficienter approximatum voluntati sufficienter potest terminare actum voluntatis: multò magis si illud est sufficienter approximatum, siue perfectius præsentatum voluntati; ergo si aliquod bonum sub ratione obscura apprehensum potest esse volitum à voluntate non eleuata per habitum supernaturalem, multò magis idem obiectum clariùs visum potest esse aliquo modo actu volitum à tali voluntate.

Mens propria auctoritatis in hac quest.

Concedo igitur conclusiones istarum rationum.

Quantum ad primum articulum, dico, quod voluntas, sicut non necessarium fruitur his, quæ sunt ad finem, sic nec sine obscurè apprehenso, & in vniuersali.

Quan

Quantum ad secundum articulum, concordo cum prima opinione quòd non necessariò fruitur sine apprehensio in particulari, & obscurè; nec quantum ad conclusionem argui contra illam, sed quia rationes positæ in primo articulo concludunt contra secundum si valent, quas tamen non reputo valere, nec simpliciter concludere, sed innitens eis in primo articulo non video, quomodo soluet easdem in secundo articulo.

Quantum ad tertium articulum de fine clarè viso, dico, quòd voluntas eleuata non necessariò fruitur quantum est ex parte sua. Quantum ad quartum dico, quòd voluntas non eleuata supernaturaliter potest frui illo fine.

Scot. 4.
Metaph. g.
15.

C O M M E N T A R I V S.

Contra quartum articulum. Dicunt isti quòd impossibile est voluntatem non habentem charitatem, frui sine vltimo clarè viso. Ratio Doctoris stat in hoc: Si voluntas non possit frui obiecto clarè viso, sed tantum mediante charitate, sequeretur quòd ipsa charitas esset simpliciter potentia volutiua, vel pars illius potentia, quod est inconueniens. Nam illud est potentia, quo simpliciter possumus agere: sicut dicimus quòd calor est potentia calefactiua, quia habens illum, potest illo simpliciter calefacere. Sic in proposito, illud erit simpliciter potentia fruitiua, quo aliquis simpliciter potest frui: ergo si voluntas simpliciter fruitur mediante charitate, charitas erit potentia fruitiua, quod est inconueniens,

quia sola voluntas est fruitiua potentia.

Sed hic oritur vna difficultas, quia ex litera Doctoris habetur quòd ipsa charitas non sit potentia fruitiua, nec pars potentia fruitiua. Contra hoc, quia ipse vult expressè infra, *dist. 17. & in 4. dist. 49.* quòd ipsa charitas est causa partialis actus voluntatis meritorij, & sic etiam actus fruitionis: ergo videtur pertinere ad potentiam fruitiuam. Dico breuiter, quòd ipsa voluntas dicitur simpliciter potentia fruitiua, quia habens illam potest frui, quia ipsa est causa substantia actus absolute, & habitus, si necessariò ponitur, non ponitur propter substantiam actus, sed propter perfectionem actus, vt patet ex Doctore, infra, *dist. 17.* Sequentia clara sunt.

T E X T V S.

Ad argumenta ^a pro opinione, Dico ad primum, quòd illud simile concludere multa falsa; quia concluderet, quòd sicut assentimus necessariò conclusioni propter principia, sic necessariò assentiremus illis, quæ sunt ad finem propter finem, quod est falsum: idè dico, quòd simile est, quoad duo; scilicet quoad ordinem istorum, & illorum inter se, & etiam quoad ordinem illorum comparando potentias ordinate tendentes in illa: & intelligo sic, quòd sicut est ordo inter ista vera, sic & inter illa bona; & sicut illa vera sunt sic ordinate cognita, ita & illa bona sunt sic ordinate volita: sed non est simile quantum ad ordinem necessitatis in vno, & in alio, comparando ad potentias absolute. Non enim oportet, quòd voluntas seruet illum ordinem in actibus suis, qualem nata sunt volubilia habere ex natura sua: nec est assensus similis hinc inde; quia necessitas est in intellectu ex euidencia obiecti necessariò causante istum assensum intellectu; non autem bonitas aliqua obiecti causat necessariò assensum voluntatis, sed voluntas liberè assentit cuilibet bono, & ita liberè assentit maiori bono sicut minori

Ad secundum ^b cum dicitur de participatione; dico, quòd maior est falsa, quia nihil voluntas necessariò vult, & idè non oportet, quòd necessariò velit illud, ratione cuius omnia alia vult, si quid esset tale. Minor etiam est falsa, quòd scilicet virtute, & participatione vltimi finis vult quidquid vult: quia virtute, & participatione alicuius voluntatem velle aliqua potest intelligi dupliciter: vel virtute, seu participatione eius, vt efficientis, siue continentis virtualiter; vel virtute, seu participatione eius, vt primi obiecti, propter quod volitum vult alia. Si primo modo intelligatur, non est ad propositum minor assumpta cum maiori: quia illud, cuius virtute, vt efficientis est aliquid volitum, non oportet esse volitum, sicut illud, quod est efficiens alicuius visum non oportet esse visum: non enim oportet, quòd primò videam Deum oculo corporali, si videam colorem, qui est quædam participatio Dei, vt causæ efficientis. Si intelligatur secundo modo de participatione, vt primi obiecti voliti, tunc minor est falsa. Non enim virtute Dei voliti, volo quodcumque volitum, quia tunc omnis actus voluntatis esset actualis vsus referendo illud ad primum obiectum volitum.

Ad tertium ^c dicitur vno modo, quòd licet non sit ibi aliquis defectus alicuius boni, vel aliqua malitia, & idè non posset fortè voluntas nolle illud, quia obiectum actus nolendi est malum, vel defectiuum: potest tamen illud bonum perfectum non velle, quia in potestate voluntatis est non tantum sic, vel sic velle, sed velle, vel non velle: quia libertas eius est ad agendum, vel non agendum. Si enim potest alias potentias imperando mouere ad agendum, non tantum sic & sic, sed ad determinatè agendum, vel non agendum: non videretur, quòd minor sit libertas sui respectu sui, quantum ad actus determina-

16.
Resp. ad argum. Henrici.
Explicatur illud sicut se habet principium in speculabilibus.

17.
Ad 2.

18.
Ad 3.

tionem, & hoc posset ostendi per illud August. 1. *Retractationum*, vt supra contra primum articulum, vbi vult, quòd *nihil est tam in potestate voluntatis, quàm ipsa voluntas*: quod non intelligitur, nisi quantum ad actum eliciendum. Idèd dico, quòd libertas est respectu sui sic, quantum ad actus determinationem.

Aliciter dicitur, quòd non est probatum, quin voluntas possit bonum nolle, in quo nulla inuenitur ratio mali, vel defectus boni; sicut non est probatum, quin possit velle illud, in quo non inuenitur aliqua ratio boni, & hoc, vel prius in re, vel in apprehensione, quàm illud terminet actum volendi; de hoc fortè aliàs erit sermo.

ADDITIO.

Posset tamen dici, quòd ipsa per aliquod velle elicitum imperat actiones potentia inferioris, vel prohibet, non autem potest sic suspendere omne velle: quia tunc simul nihil vellet, & aliquid vellet: sed quidquid sit de suspensione omnis velle, saltem potest suspendere omnem actum circa illud obiectum, per aliquod non velle eius elicitum. Hoc modo, non volo nunc aliquid elicere circa istud obiectum, quousque distinctius ostendatur mihi, & illud nolle, non velle, esset quidam actus elicitus quasi reflexus super velle obiecti, non quod inest, vel insuit: sed quod posset inesse, quod & si in se non ostendatur, ostenditur tamen in sua causa, scilicet in obiecto ostenso, quod natum est esse principium actus in aliquo genere principij.

19.

Contra istam responsonem probo, quòd si potest non velle, potest nolle: quia si non potest nolle, hoc est, quia necessario in se habet aliquid, cui repugnat illud nolle: sed illud non potest esse, nisi actuale velle. Primò, quia nulla inclinatio habitualis, vel aptitudinalis, ad volendum repugnat ipsi nolle. Si etiam detur, quòd illud sit non nolle. Hoc non euadit, quia negatio nulli positiuo necessario conuenit, nisi propter aliquam positionem necessario conuenientem illi positiuo: quam sequitur illa negatio, & tunc illa positio in proposito non potest esse habitualis, vel aptitudinalis inclinatio aliqua: quia illam non sequitur non nolle, sicut nec illi repugnat nolle, ergo illud positiuum necessario conueniens voluntati, propter quod repugnat sibi nolle, erit actuale velle, ergo si non potest nolle necessario vult, & ista ratio generaliter ostendit, quòd nulli susceptiuo contrariorum, & mediorum, si habeat media, repugnat aliqua forma illius generis, siue quòd impossibile sit eam inesse nisi alia forma illius generis necessario insit eidem, vel aliquid aliud, cui virtualiter repugnat illa, quam impossibile est inesse. Tale autem positiuum virtualiter repugnans ipsi nolle, non potest in proposito reperiri aliud, quàm ipsum velle.

Respondeo Illud repugnans illi nolle est voluntas, quia ipsa non est capax nisi velle, & nolle posibilibus: nolle finem est includens contradictionem, quia istud non est obiectum possibile huius actus. Exemplum: Videre sonum includit contradictionem ex respectu actus, & obiecti: idèd repugnat visui, vel visus sibi, & determinat sibi non videre hoc: quia visus est ita in se, vel respectu huius. Nec est inconueniens negare finem posse esse obiectum odij, & beatitudinem fugæ: sicut nec miseria potest esse obiectum concupiscentia secundum Aug. in Ench. Miseri non solum esse nolumus, sed nequaquam velle possumus, & ponitur d. 2. Secundi, & hic d. 10.

Cap. 73.

Vide 3. dif.

6. q. 2. & d.

43. q. 2. &

infra 4. di.

49. q. 9.

20.

Ad auctoritatem^d August. dico, quòd non intelligit de volitione actuali, vult enim, quòd Mimus ille, de quo loquitur ibi, verum dixisset quid omnes concurrentes voluere, si dixisset omnibus, *Beati omnes vultus esse*. Non omnes autem concurrentes ad illud spectaculum habuerunt tunc actualiter velle beatitudinis, quia non actualem cognitionem de hoc: loquitur ergo de volitione habituali, & aptitudinali, qua videlicet ipsa voluntas prona est, vt statim inclinetur ad actum volendi beatitudinem, si actualiter offeratur sibi ab intellectu.

Similiter auctoritas^e non est ad propositum: quia si certum est omnes velle beatitudinem, hoc non est actu amicitia: volendo, scilicet actu beatifico illud, scilicet beatificari, siue beatum esse: sed actu concupiscentia: volendo illud bonum sibi, vt sufficiens sibi bonum, quia non est certum voluntates inordinatas habere dilectionem ordinatam primi obiecti in se: sed omnes voluntates siue ordinatè, siue inordinatè habent voluntatem concupiscentia: volendo sibi bonum. Actus autem concupiscentia: non potest esse actus fruitionis: quia omnis concupiscens concupiscit alij, quem amat amore amicitia:, & ita actus concupiscentia: non est actus fruitionis: sed solus actus amicitia:. Si ergo loquatur Augustinus de actu volendi beatitudinem, non tamen de actu amicitia: sed concupiscentia:, & ita non de fruitione, & ita non est ad propositum.

Actus concupiscentia: non est actus fruitionis.

Ad argumentum pro quarto articulo eorum eum dicitur de *agere*, & de *esse*: dico, quòd ille actus non esset supernaturalis, sed naturalis: quia actum aliquem potest voluntas elicere naturaliter circa obiectum qualitercunque ab intellectu ostensum, & quia ille actus non excedit facultatem potentia:, idèd nec obiectum, vt terminat actum illius potentia:.

Cùm dicitur secundò, quòd voluntas esset beata sine charitate. Dico quòd non sequitur, quia secundum Augustinum de Trinit. lib. 13. cap. 5. *Beatus igitur non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil mali vult*. Ita intelligenda est hæc definitio, quòd beatus est, qui

qui habet quidquid ordinatè potest velle, non tantùm quidquid nunc actu vult, tunc enim aliquis viator posset esse beatus pro tunc, quando de vno tantùm ordinatè habito cogitat. Potest autem voluntas ordinatè velle habere charitatem, quia potest velle non tantùm habere substantiam actus fruendi, sed potest velle habere fruitionem Deo acceptam: ergo si non habet illud, non habet quidquid ordinatè potest velle.

Qualiter etiam charitas requiratur, non tantùm propter gratificationem actus, sed propter aliquem gradum perfectionis intrinsecum actui: de hoc inferius *dist.* 17.

C O M M E N T A R I V S.

1. **a** St opinio Henrici, & S. Thomæ, quòd voluntas de necessitate fruatur sine vltimo in vniuersali, obscure apprehenso, puta apprehensa beatitudine sic in vniuersali, non determinando, in quo distinctè consistat: dicunt isti quòd voluntas de necessitate vult eam. Et hanc conclusionem probant primò *. *Sicut se habet principium, &c.* Ad hanc rationem respondet Doctor ibi: *Ad argumenta pro opin.* Et dicit quòd comparando operabilia ad finem, & demonstrabilia puta conclusiones ad principia possunt habere talem ordinem: quia sicut in speculabilibus omnes conclusiones demonstrabiles sumuntur à principiis speculabilibus, ita in operabilibus omnes conclusiones practicae sumuntur à fine, vt clarè exposui *quæst. vlt. prolog.* Et similiter sicut in speculabilibus principia sunt nota propter se, & conclusiones propter principia, sic in operabilibus, finis est propter se notus, & similiter omnia principia practica, & conclusiones practicae sunt notæ propter finem: vt diffusè declarauit in *q. vlt. prolog.* Secundo dicit, quòd etiam, vt ista comparantur ad potentia, possunt habere similem ordinem, quantum ad hoc, quòd sicut intellectus assentit principiis propter se, & conclusionibus propter principia: ita & voluntas vult finem propter se, & ordinata ad finem propter finem: sed non est simile quantum ad necessitatem, & libertatem: quia cum intellectus sit potentia merè naturalis, & tantùm agens modo naturali, necessariò assentit cuiunque assentit: voluntas verò cum sit potentia merè libera, liberè assentit cuiunque assentit.

2. Secundo arguunt ibi: *Secundo hoc idem probatur.* Respondet Doctor ibi: *Ad secundum cum dicitur de participatione.* Et dat duas responsiones, quarum prima est nota, & secunda est ibi: *Minor etiam est falsa, & distinguit, vel virtute efficientis, vel virtute primi obiecti.* Primo modo maior est falsa, & sensus est, voluntas necessariò vult A, cuius participatione, vt efficientis vult B. Patet hoc esse falsum: quia si volo Franciscum virtute Ioannis, vt efficientis ipsum: non sequitur, quòd velim Ioannem: & exemplum etiam Doctoris clarum est in litera. Et dicit etiam, quòd minor sumpta cum maiori non est ad propositum: patet, quia in maiori accipitur *participatio*, vt efficientis, & in minori non potest accipi hoc modo: quando dicit, sed participatione vltimi finis vult quicquid vult. Nam si accipitur hic *participatio*, vt efficientis, falsa est. Si verò sumatur *participatio* eo modo, quo dicimus ens participatum ad intentionem Augustini, & secundum quòd Doctor declarat *dist.* 8. quod *participare* idem est, quòd *partem capere*: de quo vide ibi, argumentum est in quatuor terminis: quia in maiori accipitur *participatio*, vt efficientis, in minori verò alio modo.

b Si intelligatur secundo modo, vt primi obiecti. Maior est vera, & minor falsa, & sensus maioris talis est: Voluntas necessariò vult A, cuius

Socii oper. Tom. V.

participatione, vt primi obiecti vult B. Et intelligitur hic *primum obiectum*, quando potentia non potest habere actum circa secundariū obiectum, nisi necessariò habeat actum, circa primariū obiectum vt suprà exposui *q. 2. præsentis d.* & sensus minoris falsæ est talis: Sed participatione vltimi finis, vt primi obiecti, vult omnia alia: & hic sensus est falsus: quia tunc omnis actus volūtaris, quo vult omne aliud à Deo, esset actualis vsus: quia tunc vellet illud actu propter deū, cuius oppositū experimur.

c Tertiò arguunt ibi: *Tertiò probatur idem sic, &c.* Respondetur ibi: *Ad tertium.* Hic Doctor dat duas responsiones. Prima stat in hoc, quòd libertas voluntatis non tantùm attenditur penes hoc, quòd potest velle, & nolle: sed etiam penes hoc, quòd potest velle, & hic *non velle* accipitur pro actu suspensiuo: non tamen debes intelligere, quòd *non velle* sit. aliquis actus elicitus à voluntate: sed tantùm est negatio volitionis, sicut aliqua voluntas (vt notum est experientia) præsentata aliquo obiecto nunc diligit illud, non odit, sed tantùm habet negationem dilectionis, & hoc secundum aliquos: de quo Doctor in *3. d.* 30. Sic in proposito, licet voluntas non possit habere nolle, siue odium, respectu vltimi finis, tamen ex libertate sua potest suspendere actum dilectionis, non diligendo illud bonum.

d Secunda responsio est ibi: *Hæc responsio diffusius* habet pertractari in *2. dist.* 43. vide ibi bonam glossam, quam feci.

Vltimò arguunt ibi: *Item August.* Respondetur ibi: *Ad auctoritatem August.* & dat duas responsiones. In prima dicit, quòd Augustinus non loquitur de volitione actuali, sed de habituali, siue de inclinatione naturali: & sic omnes necessariò voluntur beatificari: quia talis inclinatio naturalis, necessariò inest omni homini: & talis inclinatio nullum actum elicito voluntatis dicit: vt subtiliter probat Doctor in *4. dist.* 49. In præsentis verò loquitur de actu elicito voluntatis.

e Secunda responsio est ibi: *Similiter auctoritas non est propositum.* Dicit Doctor quòd si auctoritas Augustini concludit de actu elicito voluntatis: quòd tantùm concludit de actu concupiscentiæ, siue de amore concupiscentiæ, & non de amore amicitæ. Nam est amor amicitæ alicuius obiecti, propter se amari. Amor verò concupiscentiæ est alicuius obiecti, propter aliud amari: quæ differentia clarè patet à Doctore in *2. dist.* 6. *quæst.* 2. Fruitio verò dicit amorem amicitæ: patet per Augustinum, quia frui est amore in hæreere alicui rei, propter semetipsam: cum ergo actu beatificus sit fruio, vt probat Doctor in *4. d.* 49. sequitur, quòd erit amor amicitæ, & tamen est notum, quòd omnes velint vltimū finem propter se diligendo illum, propter seipsum: sed si omnes volunt vltimum finem, volunt illum vt bonum sufficiens eis: & sic diligunt illū, ordinando ipsum ad bonum proprium, amatum amore amicitæ.

T 3 TEX

* num. 2.

3.

Quomodo accipitur velle.

4.

Duplex volitio.

Duplex est amor. Quid sit fruio.

Quid sit participare.

21. **A**D principalia argumenta responderetur.
Ad arg. 1. in initio qua. Ad primum^a dico, quòd aliquid est conueniens alicui aptitudinaliter, vel actualiter; conueniens aptitudinaliter est, & quantum ex natura rei, & tale conuenit actualiter omni ei in cuius potestate non est, quòd ei aliquid actualiter conueniat, vel disconueniat, & idèd quidquid conuenit aptitudinaliter appetitui sensitiuo; conuenit esse ei actualiter, si non sit defectus ex parte alterius * extra: sed in potestate voluntatis est, vt aliquid ei actualiter conueniat, vel non conueniat: nihil enim actualiter conuenit sibi, nisi, quod actu placet. Propter hoc nego minorem. Cùm dicitur: finis necessariò conuenit voluntati, hoc non est verum de conuenientia actuali, sed aptitudinali.

Aliter dico, quòd etsi aptitudinalis sola sufficiat ad delectationem; non tamen ad fruitionem: immò in fruitione oportet, quòd sit conueniens actualiter, siue aptitudinaliter conueniat, siue non. Si primum suppositum in hac responsione est verum, neganda est consequentia. Delectatio, ergo fruitio.

Ad 2. Ad secundum dico^b, quòd alius modus agendi in *agere* propriè, & metaphoricè destruit similitudinem quantum ad necessitatem.

22. Vel aliter, sicut aliquid agens propriè necessariò mouet, aliquid contingenter: sic aliquid agens metaphoricè necessariò aliquid contingenter. Ille enim finis, qui mouet necessariò efficiens, puta agens naturale, mouet necessariò metaphoricè, quia necessariò amatur, vel appetitur naturaliter; qui autem mouet efficiens contingenter, mouet contingenter metaphoricè. Hic autem efficiens contingenter efficit, & finis contingenter metaphoricè mouet.

Ad 3. quòd est D. Tho. 1. par. q. 82. art. 1. Ad tertium dico^c; quòd illud immobile non oportet esse aliquem actum elicatum, non enim plures calefactiones variæ, & mobiles præsupponunt aliquam vnã calefactionem immobilem, sed præsupponunt actum primum, puta caliditatem, quæ sit principium eliciendi omnes istos actus varios. Ita hîc, volitiones non præsupponunt aliquam volitionem vnã immobilem, quia tunc voluntas volens aliquid ad finem, effect semper sub duobus actibus: aut saltem sub vno actu referente hoc ad illud: sed præsupponunt actum primum, puta voluntatem, quæ est principium sufficiens, vel ratio eliciendi omnes illas varias volitiones.

C O M M E N T A R I V S.

1. **A**D argumenta principalia. Ad primum dicitur Doctor quòd finis, siue obiectum quietatiuum aptitudinaliter conuenit appetitui, siue naturali, siue libero referendo singula singularis, puta voluntati summum bonum, & lapidi puta centrum, & sic debet intelligi dictum Auicennæ, quòd talis finis necessariò conuenit. Tale etiam quietatiuum semper conuenit actualiter appetitui naturali: nisi ponatur impedimentum ab extrinseco, puta si lapis teneatur sursum: quia non est in potestate talis appetitus naturalis descendendi, vel non descendendi in centrum, non tamen semper conuenit actualiter voluntati: quia posito ipso, perfectè præsentè, voluntati: adhuc est in facultate voluntatis velle ipsum, vel non velle: vt patuit suprâ.

Differentia inter mouere metaphoricè, & mouere propriè. *b* Ad secundum dico, litera clara est. Nota tamen differentiam inter mouere metaphoricè, & mouere propriè, siue realiter. Dicimus enim quòd finis mouet efficiens metaphoricè, non causando aliquid in efficiente realiter: sed dicitur tantum mouere intentionaliter, in quantum amatus, & desideratus ab efficiente: & sic finem amari ab efficiente, est finem mouere ipsum efficiens: vt patet infrâ *dist. 2. quæst. 1.* Sed mouere realiter aliquid, est aliquid realiter causare in illo quòd mouetur.

2. Nota secundò in litera, quòd efficiens naturale, vt distinguitur contra agens à proposito, de necessitate mouetur à fine, propter quem agitur

quia talis finis de necessitate amatur à tali efficiente, loquendo semper de amore naturali, qui est tantum inclinatio naturalis: sed agens à proposito, siue voluntarium, habet in potestate sua diligere finem, propter quem agit, vel non diligere: & idèd finis mouet necessariò, & metaphoricè efficiens naturale: sed tantum contingenter efficiens à proposito.

Tertia ratio cum sua responsione est satis clara. Et quando dicit in responsione. *Ita hîc volitiones non præsupponunt aliquam volitionem vnã immobilem.* Quia Thomas dicit, quòd volitiones, respectu eorum, quæ sunt ad finem, quæ dicuntur mobiles, & variabiles, præsupponunt vnã immobilem, & inuariabilem, quæ est volitio ipsius finis.

Dicit Doctor quòd si hoc esset verum, tunc sequeretur alterum istorum inconuenientium: vel (videlicet) voluntas volens aliquid ordinatum, puta diligens Franciscum, necessariò simul diligeret vltimum finem; & sic nunquam posset velle aliquid creatum, quin simul velit vltimum finem, quod est manifestè falsum: & patet, quòd hoc sequatur, quia si volitio entis ad finem est variabilis, & non potest inesse voluntati, nisi eidem in sit volitio ipsius finis, quæ est omnino inuariabilis, ergo sequitur, quòd non potest velle aliquid ens ad finem, nisi simul velit, & ipsum finem, vel saltem sequitur hoc inconueniens

Agens dupliciter, scilicet naturale, & à proposito finis mouet necessariò.

(quia

(quia si negaretur ipsam esse simul sub duobus actibus: quia voluntas eodem actu, quo vult aliquid propter finem, & ipsum finem: quia adhuc non est decisum à Doctore an eodem actu, an pluribus actibus, & sunt variz opiniones) Dicit Doctor quòd hoc posito, quòd Franciscus velit *A* propter finem *B* vno actu, referendo ipsum *A* ad *B* actualiter: non tamen sequitur, quòd volens aliquid ens ad finem in se, &

absolutè aliqua volitione, quòd ipsum eadem volitione simul referat ad finem. Et tamen tenendo, quòd dicit Thomas quòd volitio entis ad finem præsupponit de necessitate volitionem invariabilem ipsius finis: posito quòd sit eadem volitio, sequitur, quòd nunquam posset velle aliquid ens ad finem in se, & absolutè, nisi semper eodem actu referat actu ipsum ens ad finem, ad ipsum finem: cuius oppositum experimus.

Hic expressè patet quòd falsa sit propositio D. Thom. scilicet de immobilitate volitionis finis.

Q V Æ S T I O V.

Utrum Deo conueniat frui? seu, Utrum Deus, Viator, peccator, Bruta, Omnia, fruuntur?

Alens 2. part. quæst. 4. membr. 3. D. Thom. 1. 2. quæst. 11. art. 2. D. Bon. hic, art. 3. quæst. 1. & 2. Rich. art. 2. part. 2. & 2. dist. 38. art. 1. quæst. 3. 4. Dur. ibi quæst. 4. Scot. 4. dist. 49. quæst. 8. & 10. & 2. Phys. quæst. 9. vbi agit de causalitate finis.

VL T I M ò circa distinctionem istam primam quæritur de fonte: cui, scilicet, vt subiecto conueniat fruitio. Et primò, Utrum Deo conueniat frui. Videtur quòd non, quia fruitio est respectu finis: sed Deus non habet finem, ergo non competit sibi frui.

Contra; Deus amat se, & non amat se propter aliud: quia tunc vteretur se, ergo fruitur se. Consequentia plana, quia si amat se, aut vtendo, aut fruendo.

Quæro secundò, Utrum viator fruatur? Quòd non videtur, quia viator tantum habet actum desiderij respectu boni absentis: sed actus desiderij non est actus fruitionis. Cuius probatio est, quia desiderium est actus concupiscentiz: fruitio autem est actus amicitiz: ergo, &c.

Contra, Augustinus, & habetur in litera, *frui est amore inherere alicui rei propter se*: sed sic viator inhæret Deo: ergo, &c. 1. de Doct. Christiana, cap. 1.

Quæritur tertio, Utrum peccator fruatur? Et videtur quòd non; quia non innititur alicui bono immobili, sed mobili: ergo non quiescit; & per consequens non fruitur. Antecedens ostenditur, quia innititur creaturæ, quæ est mobilis, quia omnis creatura variatati subiecta est.

Item, qui vult alium vt actu suo, non fruitur eo, sed peccator vult Deum vt actu suo, ergo non fruitur eo. Maior ostenditur, quia qui vult alium vt actu suo, iam non appreciatur illum vt summum bonum, ergo non fruitur illo. Minor ostenditur: quia peccator vult esse actum suum, igitur vult ipsum esse à Deo, cum nihil possit esse nisi à Deo. Et si hoc, igitur vult Deum vt illo, quia Deus vtitur omni eo quòd est ab eo.

Contra, Augustinus 83. quæstionum quæst. 30. *Omnis itaque humana peruersio est, quòd vitium vocatur, fruendis vti velle, atque vtendis frui*: ergo possibile est peccatorem frui vtendis.

Quæritur quartò, Utrum bruta fruuntur? Et videtur quòd sic, per Augustinum vbi priùs 83. quæstionum quæst. 30. *Frui qualibet corporali voluptate non absurdè estimantur & bestia.*

Contra; *frui est alicui rei amore inherere propter se*, sed bruta non habent amorem, quia non voluntatem: nec inhærent alicui rei propter se, sed propter bonum eorum: ergo, &c.

Quintò quæritur: Utrum omnia fruuntur? Quòd sic, quia omnia bonum appetunt amore naturali. 1. *Ethicorum*, & aliquid bonum: non propter aliud. In proem. 10. de Trin. cap. 10.

Contra, Fruimur cognitis, sed non omnia cognoscunt, ergo.

COM M E N T A R I V S.

1.

N hac quæstione quinta, quæruntur quinque, an Deo, viatori, peccatori, brutis, & omnibus frui conueniat?

Contra primum arguitur: Fruitio est respectu finis, quia frui est amore inherere alicui rei propter se, & sic amatus amore

amicitiæ habet rationem finis: sed Deus non habet finem, cum sit vltimus finis: ergo non potest frui.

Contra secundum arguitur quòd Viatori non conueniat frui, quia frui est actus amicitiz, & non actus desiderij, quia frui est amor amicitiz, & non desiderium: sed viator tantum habet actum desi-

derij respectu vltimi finis : quia desiderium est respectu absentis. Contra tertium arguitur primò & argumentum clarum est.

Secundò arguitur sic: Qui vult alium vti actu suo, non fruatur eo quia non appetitur illum vt summum bonum : sed peccator vult Deum vti

actu suo, quia vult illum actum esse: ergo vult illum actum esse à Deo cum nihil possit esse nisi à Deo, & per consequens vult Deum vti actu illo, quia Deus tantum vitatur omni creatura volendo illam in ordine ad seipsum, & hoc est propriè vti. Cetera patent.

S C H O L I V M.

Motis quinque questionibus de fruente, & posita ratione pro, & contra, ad singulas; ponit pro explanatione pulcherrimum exemplum de diuersa quietatione corporum in centro. Primò, terra adhæret centro per se, & primò, id est, immobiliter. Secundò eidem adhærent lapides & metalla in visceribus terræ, per se, & immobiliter, sed hoc participatiuè à terra. Tertio adhærent corpora in superficie centro per se, sed mobiliter. Quarto adhæret corpus aliquod vniuniformiter alteri corpori & respectu illius quiescit, si tamen illud alterum non vniuniformiter adhæret centro, simpliciter non quiescit, verbi gratia, homo iacens in nauì. Quod in corporibus est pondus (ait Scotus ex Augustino) in spiritualibus est voluntas, & quod ibi est centrum, hic est vltimus finis: huic spirituali centro adhæret per se, & immobiliter necessario Deus, & sic comparatur primo exemplo: beati, secundo: iusti, tertio: peccatores, quarto.

2.
8. *Physicor.*
& 2. & alibi saepe apud
Phil. vide
Scotum 8.
Phys. q. 6.

AD solutionem istarum questionum, præmitto quoddam exemplum, quomodo videlicet corpora diuersimodè quietantur. Vltimus terminus quietis grauium corporum est centrum. Huic autem centro tanquam termino vltimo, adhæret aliquod corpus graue per se, & primò; puta *terra*, quæ non per naturam alterius corporis adhæret, à quo participet grauitatem, & istam adhætionem. Aliquod autem corpus adhæret centro per se, sed non primò, quia adhæret per grauitatem, & adhætionem participatam à terra; per se tamen adhæret, quia per formam intrinsecam, & firmiter, quia est quasi intrinsecum terræ, quæ primò quiescit, vt pote *lapides & metalla* in visceribus terræ, & talia licet non primò, tamen perfectè quiescunt, quia perfectè coniuncta sunt centro, mediante primo quiescente, cui sunt perfectè coniuncta.

Aliquod corpus tertio modo adhæret centro mediante terra, cui vnitur, sed mobiliter, & non firmiter, vt graue aliquod existens in superficie terræ: & tale licet quiescat ad aliquod tempus, non tamen ita determinatur ad quietem, sicut corpus quiescens secundo modo.

Quarto modo potest aliquod corpus adhærere vniuniformiter corpori proximo, & respectu illius quiescere, & tamen non quiescere respectu vniuersi, si illud, cui proximo adhæret, non vniuniformiter adhæreat centro. Verbi gratia, de homine iacente in nauì, & si in potestate corporis esset seipsum quietare, illud corpus graue, quod seipsum finaliter quietaret in aliquo tali mobili, non autem in centro, nec mediatè, nec immediatè, inordinatè se quietaret, quia & si quantum est ex se quietaret se, propter suam firmam adhætionem tali corpori mobili: tamen non adhæret illi, cui secundum naturam suam adhærere deberet vt quietaretur.

Amor meus
pōdū meū,
eo feror
quocunque
feror. Deus
est sphaera,
cuius cen-
trum est
ubique, cir-
cumferentia
nusquam.
Hermes, &
Emped.

Ad propositum applicando, corporis ponderi correspondet voluntas in spiritualibus; quia sicut corpus pondere, sic animus & voluntas amore fertur; quocunque fertur, vt ait August. 11. *de Ciu Dei, cap. 28.* Centrum, quod ex natura sui est vltimatè quietatiuum, est finis vltimus secundum veritatem, huic centro voluntas diuina primo, & per se: quia non participatione alicuius alterius à se immobiliter, & necessariò adhæret, quia ipsa voluntas non per habitum, nec per actum differentem à se, nec in virtute alicuius causæ superioris perfectissimè amat illud summum bonum, & necessariò.

In secundo gradu voluntas creata beata, quæ non primò, sed participando à Deo, per se tamen, quia per formam suam intrinsecam, adhæret firmiter huic bono, & hoc quia facta est quasi intrinseca voluntati primò quiescenti: quia in eius beneplacito semper manens.

3.

In tertio gradu est voluntas iusti viatoris, qui licet innitatur diuinæ voluntati, & mediante illa, summo bono, in quo quiescit ipsa voluntas: tamen non firmiter adhæret illi bono, vel beneplacito istius voluntatis. Vnde nunc adhæret illi, nunc auertitur ab illo. sed hoc est quoddam dissimile in corporibus tertij membri: quia ibi manente forma, quæ corpus quiescit, potest ipsum non quiescere, hic oportet formam, qua quiescit, destitui, simul cum auersione voluntatis à centro suo.

In quarto gradu est peccans mortaliter, qui licet quantū est ex parte actus voluntatis

se quietantis, vehementer inhæreat alicui alij à Deo: ita quòd nec mediante illo, nec immediatè inhæret Deo: tamen ex parte obiecti non potest simpliciter quietari: immò sicut quiescens respectu nauis, & non respectu centri, non quiescit simpliciter: quia non quiescit respectu vltimi quietantis in vniuerso. Ita voluntas quietans se quantum potest in aliquo obiecto alio à Deo, non simpliciter quietatur: quia non respectu huius, quod vltimatè & perfectissimè est in vniuerso quietatiuum voluntatis. Quod etiam patet, quia ibi voluntas nunquam satiatur, quantumcunque firmiter se immergat in illud, propter se amando illud.

S C H O L I V M.

Posita descriptione fruitionis, concludit 1. voluntatem diuinam frui simpliciter necessariò, (tamen cum libertate essentiali: de quo infr. d. 10.) & per se primò 2. voluntatem beati frui simpliciter, per se, sed non primò, id est, à se, liberè tamen vt habet 4. d. 49. q. 6. Tertio, voluntatem iusti viatoris frui simpliciter, sed non immobiliter, neque primò, 4. voluntatem peccantis mortaliter, non quietari in suo obiecto, & si dicatur simpliciter frui, erit fruitio inordinata, ipsemet peccans est obiectum sua fruitionis.

EX his ad propositas^a quæstiones dico, quòd *frui* nihil dicit nisi actum inhærendi obiecto propter se, quem concomitatur delectationis quietatio; siue qui est ipsa quietatio: hoc est actus vltimatè terminans potentiam, in quantum potentia seipsam^{*} terminat actu suo: ita quòd de ratione fruitionis, si dicit actum, non videtur esse, quòd ipsa quietet potentiam quantum est ex parte obiecti: sed quantum est ex parte potentia, obiecto propter se inhærentis.

Dico ergo, quòd voluntas diuina fruitur simpliciter, & necessariò, & per se primo. Voluntas creata beata fruitur simpliciter, & perpetuo, & per se: sed non primo. Voluntas viatoris iusti fruitur simpliciter, & per se: sed non immobiliter, neque primo. Voluntas peccantis mortaliter fruitur simpliciter, quantum est ex parte voluntatis quietantis seipsam: quoniam quietatur in obiecto, quod propter se amat: sed non simpliciter quietatur quantum est ex parte obiecti: nec *frui* illud requirit, sed quia obiectum non est de quietatiuum, sicut potentia actu suo se quietat in ipso: idè est fruitio inordinata.

Sed tunc est dubitatio^b, quo obiecto peccans mortaliter fruitur, an scilicet actu suo, an obiecto sui actus.

Respondeo, quòd communiter fruitur seipso: quia obiectum actus sui amat amore concupiscentia, & per consequens aliquid aliud amat amore amicitia, quia omnem amorem concupiscentia præcedit amor amicitia. Illud autem aliud est ipsemet: cui vt amato amore amicitia appetit illud obiectum. Vnde non fruitur obiecto sui actus, nec per consequens ipso actu, super quem non oportet primò reflecti. Hæc est sententia Augustini de *Ciuit. Dei lib. 14. cap. 28. & super Gen lib. 11. & c. 22.* Quòd duas ciuitates fecerunt duo amores. *Ciuitatem Diaboli, amor sui vsque ad contemptum Dei: Ciuitatem Dei, amor Dei vsque ad contemptum sui.* ergo prima radix ibi est, quòd peccans fruitur se.

C O M M E N T A R I V S.

I. **a** *Ex his ad propositas quæstiones. Dico, quòd frui nihil dicit, nisi actum inhærendi obiecto propter se, quem concomitatur delectationis quietatio: siue, qui actus est supple ipsa quietatio, hoc est, actus vltimatè terminans potentiam, &c.* Hæc litera est satis difficilis. Et nota, quòd Doctor hic tantum loquitur de fruitione in se, vt se extendit ad ordinatam, & inordinatam. Et quando dicit quòd actus, scilicet fruitionis vltimatè terminat potentia scilicet fruente, in quantum potentia seipsam terminat actu suo, id est, quòd fruitio est actus, qui vltimatè terminat, id est, quietat potentiam: quia ipsa potentia elicit illum propter se: & in quantum potentia seipsam terminat actu suo, id est, in quantum potentia libertate sua vult se vltimatè, id est, propter se quietari actu suo. Ita quòd de ratione fruitionis non videtur esse quòd ipsa quietet potentiam, quantum est ex parte obiecti; sed quantum est ex parte potentia, obiecto propter se inhærentis. Et sensus huius literæ est, quòd non est

de ratione formali fruitionis, quòd quietet potentiam: illa scilicet quietatione vera, quæ nata est esse ab obiecto verè quietatiuo; sed quietatio illa est ex sola potentia, seipsam sic determinante, scilicet suo actu inhærendo alicui obiecto, etiam fruitio propter se: vt patet de voluntate fruente sine præfixo, vel præstituto: de quo supra dixi, q. 1. huius dist.

Cùm dicit: *Voluntas diuina fruitur essentia diuina simpliciter, id est, perfectissimè.* Dicitur necessariò, vt necessitas opponitur contingentia: non vt opponitur libertati: summa enim libertas stat cum necessitate, licet non stet cum coactione: vt infra patet d. 10. q. unica. Dicitur per se: non quòd fruitio in se voluntati diuina in aliquo modo dicendi per se, non in primo, quia non est de essentia sua, cùm sit operatio eius; nec in secundo modo, cùm non sit propria passio: & si etiam ponatur quasi passio voluntatis diuina, nec hoc modo hic accipitur per se: sed accipitur per se, vt nominat ly per

Fruitio est actus qui quietat potentiam.

* al. quietat.

4. *Sed beatus liberè fruitur Scor. 4. d. 49. q. 6. Sic in antiquo originali.*

Pro eodem sumit frui, & amare aliquid propter se. Amor amicitia præcedit amorem concupiscentia. Scor. 2. d. 6. q. 2.

2.

per se, vel principium per se elicitiuum, vel per se receptiuum. Exemplū primi: *Color est per se*, id est, ex sua ratione formalis principium calefaciendi.

Exemplum secundū; *Superficies est per se receptiua coloris*, id est, quoddam ex natura sua est principium receptiuum, siue ratio formalis recipiendi colorem, & sic voluntas dicitur per se principium elicitiuum fruitionis: quia ex sua ratione formalis habet vnde sit principium per se elicitiuum fruitionis: est etiam suo modo ratio formalis quasi recipiendi fruitionem. Immediatē enim fructio est in voluntate; licet in diuinis non sit principium receptiuum; nec quasi: quia hæc nominant imperfectiōnem, vt patet infra, *dist. 5. q. 2.* Et cum dicitur *primò* non accipitur ibi *primò*, vt accipitur *primò* potest: sed accipitur hic *primò*: quia à seipsa habet, & non ab alio realiter distincto; nec in fruendo ab alio dependet: sicut dicimus, quoddam terra est *primò* grauis, id est, quoddam hoc habet ex sua intrinseca, & ex sua formali ratione, quoddam sit grauis. In beatis verò, beati fruuntur per se: quia principium per se productiuum est voluntas, charitate informata, non *primò*, quia hoc habent à voluntate diuina immutabiliter, non ex natura rei: quia talis fructio non dicitur formaliter ex necessitate: vt patet in *4. d. 49.* sed immutabiliter ex determinatione diuinæ voluntatis, qui determinauit nunquam concurrere ad actum oppositum fruitionis: vt patet à Doctore in *4. d. 49.* & in *2. dist. 5. n. 24.* De voluntate vterioris habere charitatem patet, quoddam fruitur per se: quia habet charitatem, sed non immutabiliter: quia illam amittere potest. Peccator verò nullo modo quietur in vltimo fine, &c.

3.

b *Sed tunc est dubitatio.* In ista litera Doctore vult, quoddam peccator non fruatur actu suo, videlicet peccando; sed fruatur seipso, propter quem elicit actum peccandi. Expono tamen hanc literam. Cum dicit, quoddam *peccator fruatur seipso*, & non obiecto: quia obiectum sui actus amat amore concupiscentia. Exemplum, quis peccat inordinatē circa obiectum delectabile: quoddam dicitur obiectum actus

Expositio liber 1.

peccati, id est, circa quid elicitur actus peccati, peccas diligit illud obiectum amore concupiscentia: pater, quia vult illud inordinatē, siue diligit illud sibi inordinatē: ergo talis amor inordinatus concupiscentia præsupponit amorem inordinatum amicitia: quia nunquam est deordinatio in actu concupiscentia, nisi sit prius inordinatio in amore amicitia: vt patet in *2. dist. 6. q. 2.* & sic peccans circa obiectum, quod vult propter se amatum amore amicitia, non fruatur obiecto: quia illud vellet simpliciter propter se: nec fruatur actu illo, quo vult obiectum in ordine ad seipsū: patet, quia non *primò* reflectitur voluntas super illo actu, volendo illum propter se. *Primò* enim voluntas peccandi vult delectabile sibi, & post vult illam volitionem, & tandem vult seipsam velle, & sic *primò*, non vult illum actum propter se, nec propter aliud: quia in illo instanti, quo vult obiectum, voluntas nullum actum habet circa volitionem obiecti: fruatur ergo seipso, cui amat tale obiectum delectabile. Et dicit Doctore *communiter*, quia communiter peccantes diligunt se amore amicitia inordinata: quia est radix omnis actus inordinati, vt patet in *2. d. 6. q. 2.* posset tamen peccando frui aliquo alio: quia posset quis inordinatē amare filium propter seipsum, non diligendo in ordine ad seipsum, vt dilectum prius.

Sed in hoc videtur sibi contradicere: quia supra, *q. 2. presentis d.* dixit quoddam peccator non potest referre actum peccati in Deum, quia fruatur illo. Hoc idem videtur velle in *presentis quest.* vbi querit, an peccator fruatur. Dico *primò*, quoddam in illa *q. 2.* non videtur assertiuē loqui, vt ibi patet. Secundò dico quoddam quando Doctore dicit, quoddam peccator fruatur actu peccandi, improprie loquitur de fruitione, quæ est amore inhæret alicui rei propter seipsam: sed quia peccator elicit actum peccandi, nullo modo referibile à tali potentia ad obiectum verè fruibile; idèd peccator dicitur frui illo; sed loquendo de fruitione propria, licet inordinata, peccator fruatur seipso, & sic patet quomodo Doctore sibi non contradicit.

Quomodo peccantes diligunt se.

Apparens contradictio.

An peccator fruatur.

S C H O L I V M.

Bruta non frui, quia non tendunt in obiectum vt in irreferibile in aliud: quod explicat exemplo, de adamante. idem à fortiori dicendum esse de inanimatis.

5.

A D quætionem penultimam dici potest, quoddam appetitus sensituius, licet aliquo modo alicui inhæreat propter se, id est, non propter alterum negatiuē; quia non est eius referre ad aliud, non tamen contrariē, quia non appetiatur obiectum, vt non referibile ad aliud. idèd abusiue dicitur frui propter non relationem, non tamen proprie, quia non irreferibiliter inhæret. Similiter nec amore inhæret, quia eius proprie non est amare. Similiter nec proprie inhæret, quia non se applicat obiecto. Sed quasi infigitur vi obiecti, quia non ducit se, sed ducitur, secundum Damascen. *lib. 2. cap. 24.*

* al. similitudinem.

Et in secundo dictam * parabolam de quietatione corporum, posset dici, quoddam appetitus sensituius affimilatur ferro, quasi adamanti infixo vi adamantis attracto, & sic nec in centro mediatē, nec immediatē quietatur, nec in aliquo alio vi illa, quæ esset quietatiua in centro, vel intrinseca quietatiua quasi in centro, sed tantum quasi vi extrinseca quietantis: ita hæc, vis obiecti quietat, non autem illa intrinseca quietatiua in centro, vel quasi in centro, quæ est sola libertas, quæ appetitui sensituiuo non conuenit.

Ad quest. an omnia fruuntur, qua est proxima.

Ex his patet ad vltimam quætionem, quia si ab appetitu sensituiuo negetur frui proprie, qui tamen magis conuenit cum voluntate, cuius proprie est frui, quam appetitus naturalis: quia actus appetitus sensituiui sequitur actum cognoscendi, sicut actus voluntatis: non sic autem actus appetitus naturalis, si quis sit actus eius, sequitur, quoddam habenti solum appetitum naturalem, non conuenit frui proprie, imò nec sic abusiue, sicut competit appetitui sensituiuo.

1. Inherere negatiuè obiecto, quid.

AD quæstionem penultimam. Nota quid sit inherere negatiuè, & quid contrariè. Inherere enim negatiuè alicui obiecto, nihil aliud est, nisi non considerare illud obiectum, nec ut referibile alteri; nec ut irreferibile; sed tantum absolute adhærere illi, id est, nec amando illud propter se, supple apreciâdo illud esse amabile propter se, & actu non referre ad aliud; nec etiam amando propter aliud, scilicet referendo ad aliud: sed tantum est amare illud absolute istis conditionibus circumscriptis. Sed contrariè inherere est amare propter se aliquod obiectum, apreciando ipsum esse amabile propter se. Ista enim contrariantur, scilicet apreciari obiectum propter se, & apreciari propter aliud: amare ergo obiectum propter se contrariè, est apreciari illud propter se, & nullo modo esse referibile ad aliud. Isto secundo modo bruta non possunt frui, licet fortè primo modo. Et quòd non possint verè frui, patet etiam, quia amore non inheret: quia non propriè amant, loquendo de amore, qui verè est actus elicitus, liberè productus. Nec similiter propriè inheret, quia inherere propriè obiecto fruibili, est vi potentie inherentis, id est, illa potentia propriè inheret obiecto fruibili, quæ vi sua liberè elicit actum, quo attingit obiectum, vel quo inheret sibi, ut supra exposui, quæst. 3.

Inherere contrariè quid.

presanti distincti. 2. & quòd non sic inheret patet, quia potentia bruti, quasi insigitur in obiecto delectabili, vi ipsius obiecti: quia non ducit se in illud: sed ducitur secundum Damas. lib. 2. cap. 24.

Nec est intelligendum, quòd potentia bruti non sit causa, saltem partialis sui actus, quo inheret, siue quo insigitur in obiecto: quia in hoc sibi contradiceret: ut patet infra, d. 17. sed intelligitur sic, quòd licet sit causa partialis sui actus: quia tamen non elicit illum liberè, sed ex necessitate naturæ obiecto præsentem, ideo non ducit se in tale obiectum, sed magis ducitur vi illius obiecti; & sic exponit Doctor infra dist. 17.

Ex his patet ad ultimam q. Hic Doctor ostendit, quomodo appetitus naturalis non fruatur propriè, quia appetitus naturalis, ut huiusmodi, non inheret alicui amore, qui ponitur actus elicitus, cum appetitus naturalis nullo modo sit potentia elicitiua: sed præcisè inclinatio naturalis, quæ realiter non distinguitur à natura cuius est, ut probat Doctor in 4. dist. 49. q. 9. Nec etiam fruatur abusuè, eo modo, quo bruta fruuntur, illa enim eliciunt actum, sequentem cognitionem sensitiuam: appetitus verò naturalis tantum naturaliter inclinatur, quæ inclinatio nullam cognitionem sequitur.

2. Brutum ducitur, non ducit.

Appetitus naturalis non fruatur.

S C H O L I V M.

Respondet argumentis singularum quæstionum suo ordine satis clarè.

AD argumenta. * Ad illud primæ quæstionis dico, sicut dictum est quæstione prima huius distinctionis, art. 4. Quia ratio finis non est propriè ratio fruibilis, sed ratio illius boni absoluti: cui conuenit ratio finis: licet igitur Deus non sit finis sui, tamen respectu voluntatis suæ est illud obiectum, cui nata est competere ratio finis, quia est summum bonum: non tamen ^b potest sibi competere ratio finis respectu sui, sicut nec respectu sui est finis, sed respectu omnium finibilium, qualia sunt bona ordinabilia ad aliud.

Si obiiciatur ^c, quomodo ergo Deus dicitur agere propter finem, & etiam quòd superioris agentis est superior finis.

Responsio, respectu nullius est causa finalis aliqua, nisi respectu cuius est causa efficiens; quia causalitas causæ finalis est mouere efficiens ad agendum. Dei igitur inefficibilis, nihil est causa finalis. Sed illud primum dictum vulgatum debet intelligi, quòd agit propter finem effectus: non propter finem sui, quia non est agens sui.

Similiter secundum dictum debet intelligi de fine effectus, quia agens superius ordinat, non se, sed effectum ad finem vniuersaliorem, vel superiorem: & ita ille finis superior est agentis: non ut finis eius, sed ad quem ordinat illud, quòd agit.

Ad argumentum ^d secundæ quæstionis dico, quòd præter actum desiderij, qui est respectu non habiti, quo viator iustus appetit Deum actu concupiscentiæ, habet iustus alium actum amicitie, volendo Deo in se benè esse, & hic actus amicitie est fruitio, non autem ille, qui est desiderij: & iste secundus propriè est charitatis, non autem primus, qui est desiderandi, sicut dicitur libro tertio.

Ad primum argumentum ^e tertie quæstionis potest exponi maior, quia inherens mobili non quiescit simpliciter, licet quantum est ex parte sui sic quietet se in illo: & ita concedenda est hæc conclusio, quòd peccans mortaliter non simpliciter quietatur: licet quantum est ex parte ipsius, sic actu suo se quietare volentis, vltimatè se quietet in mobili. Si addatur, quòd nihil fruatur nisi simpliciter quietetur, negandum est: sed oportet addere, nisi simpliciter quietetur, quantum est ex parte ipsius actus, quo scilicet inheret obiecto, & etiam quantum est ex parte obiecti, in fruitione ordinata. Nec hinc debet intelligi quietatio summa, quia omnem quietationem vix sequitur maior patris: sed propter actum irreferibilem ita acceptantem obiectum.

6. Ratio finis non est ratio fruibilis.

Quomodo Deus agit propter finem?

Peccans non fruatur si hoc significet quietari simpliciter.

Nemo ordinatè fruatur eo, quo vult alium vti.

Ad secundum ^f potest maior negari, quia licet amore ordinato nullus fruatur aliquo, nisi quo non vult aliquem vti, sed frui: tamen amore inordinato, benè potest quis frui quo non vult alium frui, sed tantum vti; vel illud nullo modo amare, sicut patet de zolotypia inordinata.

Alia litera,

Ad omnem actum non referibilem:

quod aliquo modo potest conuenire appetitui sensitiuo, puta negatiuè tantum, non contrariè:

ut dictum est, quia non inheretur obiecto tanquam irreferibili,

quia hoc est impossibile in ipso nisi ratio bonitatis obiecti verè: vel in acceptatione sit nota potentie, licet irreferibili à se hoc est impotentia naturalis in ipso, non tamen

ratione bonitatis obiecti, &c.

1.

Essentia diuina non est nobilior voluntate.

Deus agit propter finem non suum, sed sui effectus.

Ad probationem maioris potest dici, quòd licet fruens appetitur fruibile tanquam summum bonum, non tamen vult illud ab omnibus sic appetiri, quando inordinatè sic fruatur: non igitur sequitur, vult illud esse summum bonum, vel amat illud quasi summum bonum: ergo vult alios sic amare illud.

Aliter potest ^g responderi negando minorem. Ad probationem: non sequitur, vult fruibile esse: ergo vult illud esse à Deo. Nec sequitur etiam, vult illud esse à Deo, ergo vult Deum vti illo. Et causa defectus vtriusque consequentiæ est, quia non oportet volentem antecedens velle consequens, quando consequens non includitur per se in antecedente: sed tantum sequitur per locum extrinsecum; ita est in proposito.

Ad auctoritatem Augustini.

Ad quartam quæstionem patet, quia exponenda est auctoritas eius de fruitione abusu, siue extendendo fruitionem, quia appetitus sensitiuus non refert nisi intelligendo negatiuè, non contrariè, quia non inheret obiecto tanquam irreferibili, quia licet irreferibili à se, hoc est ratione impotentia naturalis in ipso non ratione bonitatis obiecti verè, vel in acceptatione potentia. De differentiâ istorum non refertur negatiue, contrarie, & priuatiue, dicitur *secundo lib. dist. 4. 1.*

Ad argumentum ^h quæstionis vltimæ patet, quòd licet appetitus naturalis alicui inheret propter se negatiuè, non tamen contrariè, vt in pluribus, & si quandoque contrariè, non tamen amore inheret, sed nec etiam propriè inheret: sed ab ipso dante naturam quasi infigitur illi obiecto, non quidem per actum elicatum alium à natura, sicut est in appetitu etiam sensitiuo, sed per inclinationem habitualement naturæ. Vnde (sicut prædictum est) minus conuenit sibi frui, quàm appetitui sensitiuo, qui per actum elicatum quasi obiecto iam cognitio inheret, licet non liberè. Appetitus autem naturalis sine omni cognitione perpetuò inclinatur.

Ex dictis de *frui*, & specialiter in quæstione tertia huius distinctionis, patere potest de *viti*, qui est actus quidam voluntatis imperfectior, ad *frui*, sicut ad actum perfectiorem eiusdem potentia ordinatus.

COMMENTARIUS.

AD argumenta principalia. Ad primum, responsio stat in hoc: quòd accipiendò finem, pro obiecto verè fruibili, & non pro respectu, fundato in illo, vt supra exposui, *quasi. 1.* essentia diuina potest dici finis fruibilis respectu voluntatis diuinæ.

b Non tamen potest sibi compere ratio finis. Sensus huius literæ est, quia si essentia diuina includeret respectum finis, respectu voluntatis diuinæ, tunc videretur, quòd voluntas diuina esset ens ordinabile ad finem. Nam finis, vt sic, semper videtur esse nobilior his, quæ sunt ad finem: modò essentia diuina non est nobilior voluntate, cum sint penitus idem realiter, & formaliter; vt patet à Doctore ex intentione, *infra. dist. 8. quæst. penult. & quæst. 1. quolib.* Tum etiam, quia voluntas diuina est ita formaliter infinita, sicut & essentia diuina, vt patet *infra. dist. 8. quæst. penult.*

c Si obicitur. Hic Doctor arguit deducendo ad inconueniens: quia si Deus non habet finem quomodo poterit agere propter finem, & similiter quomodo erit vera illa propositio, scilicet *superioris agentis est superior finis*? Respondet ad primam instantiam quòd Deus agit propter finem effectus, ordinando scilicet effectum ad seipsum amatum, & non agit propter finem sui. Nam si haberet causam finalem non esset simpliciter primum effectuum, & ineffectibile: quia cuius est causa finalis, eius semper est causa efficiens: vt patet *infra. dist. 2. par. 1. quæst. 1.* & vide quæ ibi ex-

posui. Ad secundam instantiam dico, quòd debet intelligi de fine effectus: quia agens superius ordinat non se, sed effectum ad finem vniuersaliorum, vel superiorem: & ita ille finis superior est agentis, non vt finis eius, sed ad quem ordinat illud quod agit.

d Ad argumentum secundum. Respondet Doctor quòd viator præter actum desiderij (qui est respectu non haberi, quo viator iustus appetit Deum actu concupiscentiæ) habet iustus alium actum amicitia, volendo Deo in se benè esse, licet Deus sit absens: & hic actus amicitia est fruitio; non autem ille, qui est desiderium; & actus amicitia propriè est charitatis: quia charitas primò inclinatur ad amorem Dei propter se, vt patet à Doctore *in 3. dist. 28. & 29.* actus verò desiderandi non est propriè actus charitatis: sed magis actus spei: vt patebit *in 3. dist. 26.*

e Ad primum argumentum tertia quæst. Dicit Doctor quòd peccator, actu peccandi, non quietatur simpliciter: quia quietatio simpliciter, & vltimatè non tantum sumitur per comparationem ad actum fruitionis; sed etiam per comparationem ad obiectum verè fruibile: immò principaliter: licet ergo peccator actu peccandi quærat se quietari: quia tamen illo actu non inheret immobili, siue obiecto verè quietatiuo: idè simpliciter non quietatur. Ibi: *Nec hic debet intelligi quietatio summa.* Dicit doctor quòd quietatio summa propriè erit in patria: de qua erit sermo *in 4. d. 49.* Sed

Actus amicitia propriè est charitatis, actus verò desiderandi est actus spei.

2.
Peccator non quietatur.

Summa quietatio erit in patria.
Sed

Sed debet intelligi hîc *summa* suo modo propter actum irreferebilem, ita acceptantem obiectum.

f Ad secundum respondet Doctor, dicens: quòd ista potest negari, scilicet qui vult alium vti in actu suo non fruitur eo, & hoc loquendo de fruitione inordinata, possum enim inordinatè amare aliquod obiectum propter se, & sic frui illo; & tamen alium velle amare illud, non propter se, sed propter aliud: imò possum amare aliquod obiectum propter se, & sic frui eo, & tamen velle à nullo amari, nec propter se, nec propter aliud (& sic minùs appreciatur illud obiectum, quàm volendo alium amare illud in ordine ad aliud) vt patet in zelotypia. Et tunc dicam ad probationem maioris: quòd licet fruens apprecietur fruibile tanquam summum bonum: non tamen vult illud ab omnibus sic appreciari, quando inordinatè sic fruitur: non igitur sequitur, vult illud, vel amat illud vt summum bonum; ergo vult alios illud amare vt summum bonum.

3. *g* *Aliter potest responderi negando minorem.* Dicit Doctor, quòd non sequitur, aliquis vult fruibile esse, ergo vult illud esse à Deo: & ratio defectus est, quia non oportet volentem antecedens, velle consequens, quando velle consequens non includitur per se in antecedente; sicut si volo hominem esse, de

Non oportet volentem antecedens, velle consequens quando velle consequens non includitur per se in antecedente.

necessitate volo ipsum esse animal: quia hoc consequens est de per se intellectu antecedentis. Sed quando non est de intellectu antecedentis, vel saltem realiter non includitur in illo, non sequitur, quòd si volo antecedens, quòd velim consequens, sic in proposito non sequitur: Volo hoc fruibile esse, ergo volo illud esse à Deo; sed tantum sequitur per locum extrinsecum, qui est ab effectu causæ efficientis ad causam efficientem. Sed de isto an volens antecedens necessariò velit consequens, etiam posito, quòd consequens sit de per se intellectu antecedentis: vide quæ dicit Doctor in 2. d. 6. q. 2. in responsione ad quartum argumentum factum pro opin. S. Thomæ.

h *Ad argumentum questionis vltimæ.* Dicit Doctor quòd appetitus naturalis non inhæret alicui contrariè, & hoc vt in pluribus: quia fortè esset dubium de appetitu naturali voluntatis, vel intellectus: an alicui possit inhære contrariè: licet hoc non possit sustentari apud Doctore, quia appetitus naturalis superest respectu boni commodi: vt patet ab ipso in 2. d. 6. q. 2. & 49. 4. Posito tamen quòd possit sic inhære, non tamen actu elicitio amoris: quia appetitus naturalis nullum actum elicitum dicit: sed tantum naturalem inclinationem: vt patuit suprâ q. 4. & diffusè in 4. d. 49. modò frui est amore inhære: amore dico elicitio à voluntate.

4. *Quomodo appetitus naturalis non sit actus elicitus, vide Secutum in 3. lib. sent. dist. 17. q. unica.*

DISTINCTIO SECVNDA.

Hoc itaque vera ac pia fide tenendum est, quòd [Trinitas vnus sit & solus verus Deus,] vt ait Augustinus in primo libro de Trinitate, scilicet, [Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæc Trinitas vnus eiusdemque substantiæ, vel essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur; quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inuvalida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur.] Idem in lib. 1. *Retract.* cap. 4. [Non approbo quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti: responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera.] De hac re ergo summa & excellentissima, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum. [vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris scilicet, & Filij, & Spiritus sancti: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur.] Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessiblei luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare, quod venerabilis Doctor Augustinus in primo libro de Trinitate de se ipso ait, [Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere: nec pudebit sicubi erro discere. Quisquis ergo audit hæc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ira ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.]

A. *De Trinitate & vnitate secundum quòd creditur. Cap. 2. Aug. 10m. 1. in lib. 1. folioloq. 1. Sumpru ex Aug. lib. 1. de Trin. c. 3. 1. Tim. 6. e. Cap. 1. Lib. 1. de Trin. Cap. 3.*

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate.

B. [Omnes autem Catholici tractatores, ut in eodem primo libro de Trinitate. 4. Augustinus ait, qui de Trinitate, quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnus sint substantiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint Deus.] ut sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis, [ideoque non sunt tres Dij, sed vnus Deus, licet Pater Filium genuerit, & ideò Filius non sit qui Pater est: Filiusque à Patre sit genitus, & ideò Pater non sit qui Filius est, & Spiritus sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris & Filij Spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem.] [Teneamus ergo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, ut ait Augustinus in libro de fide ad Petrum; neque tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium ipsum esse, qui pater est: nec Spiritum sanctum ipsum esse qui pater est, aut filius. Vna est enim Patris, & Filij, & Spiritus sancti essentia, quam Græci *ἑὸς* vocant: in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis sit personaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.]

*Psalm. 104.
Aug. l. retr.
1. cap. 4. vbi
dixi de Pa-
tre & Filio,
qui gignit,
& quem gi-
gnit vnus est,
dicendum
fuit vnum
sunt, sicut
ipsa veritas
aperte lo-
quitur.
Joan. 1. f.
dicent, ego
& Pater
vnus sumus.
De conf.
dist. 3. cap.
omnes.*

Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur.

C. Cæterum ut in primo libro de Trinitate Augustinus docet [primò secundum auctoritates sanctarum Scripturarum, vtrum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores rationibus catholicis & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est, ut eorum inquisitionibus satisfaciendo, mansuetos plenius instruamus, & illi si nequiverint inuenire quod quæerunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertionem conquærantur.]

Cap. 1. a.

Testimonia Sanctorum de Trinitate.

D. Proponamus ergo in medium veteris ac noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonstratur; ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moses ait, Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Itē, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxit te de terra Ægypti: non erunt tibi alij Dij præter me. Ecce hîc significauit vnitatem diuinæ naturæ: *Deus* enim, ut ait Ambrosius in primo libro de Fide, nomen est naturæ: *Dominus* verò nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen, ait, Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade, & dic eis, *Qui* est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: non, Nos sumus, &. *Qui* est, non, *Qui* sumus, apertissimè declarauit, vnum solum Deum esse. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen eius, non ait, *Dominus*: vnitatem volens significare. Personarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem simul ostendit Dominus in Genesi, dicens, *Faciamus* hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim, *Faciamus*, & *nostram*, pluralitatem personarum ostendit: dicens verò *imaginem*, vnitatem essentiæ. Ut enim dicit Augustinus in libro de Fide ad Petrum. [Si in illa natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vna esset tantum persona: non diceretur, *Faciamus* hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum enim dicit, *Ad imaginem*, ostendit

*Deut. 6. a.
Exod. 10. a.
Ambr. de
fide ad Gra-
ianum, c. 1.
& 2.
Exod. 3.

cap. 15.

Gen. 1.

Aug. ad finē
cap. 1.*

ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cum verò dicit, *Nostram*, ostendit eundem Deum, non vnam, sed plures esse personas.]

Apertè ostendit, quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius quoque in lib. 3. de Trin. dicit his verbis significari, quòd in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio. ait enim sic, [Qui dixit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes, in eo quod dicit, *Imaginem & similitudinem nostram*, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est: neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idè in 4. lib. absolutiùs voluit intelligi, significationem hanc non ad se esse referendam tantùm, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis: quia consortium aliquod nec potest esse sibi ipsi solitario, neque rursus solitudo solitarij recipit *Faciamus*: neque quisquam alieno à se loquitur *aostram*. vterque ergo sermo, scilicet, *Faciamus*, & *Nostram*, vt solitarium eundemque non patitur: ita neque diuersum à se, alienumque significat, solitario conuenit, *Faciam*, & *Meam*, non solitario verò conuenit dicere, *Faciamus* & *Nostram*, vterque sermo vt non solitarium tantùm, ita neque differentem esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus. Ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem, eandemque similitudinem hominem reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, vel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis.] In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine *consortij*: atque significauit nomine *consortij*, vel *pluralitatis* non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim, vel consortium personarum, cum dicitur, solitudo, vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quòd non est vna sola. Ideò Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi, ait, [Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis:] nō dicit, *posuit aliquid*: ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus: & quòd Pater non est solus, nec Filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quòd nec Pater tantùm est & Filius, nec Pater tantùm & Spiritus sanctus, nec Filius tantùm & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum aliquo modo sit ibi diuersitas, vel differentia, ostendetur.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates supponat.

Nunc verò ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atque essentia diuinæ vnitatem, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moses dicit, In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum significans Patrem: per principium Filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet *Elohim*, quod est plurale huius singularis, quod est *El*. Quod ergo non est dictum *El*, quod est *Deus*: sed *Elohim*, quod interpretari potest *dij*, siue *indices*, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod Diabolus per serpentem dixit:

E.
Hilar. circa
finem.

Circa me-
dium.

Quid ex
verbis Hi-
larij intelli-
gidebeat?

Hilar. loco
eodem dist.
videlicet 19.
huius primi
& 24. 3. vac
33.

F.
Genes. 1.

duum animalium, id est, Testamentorum, cognoscatur veritas, & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiae, ac personarum Trinitatem, apertè insinuat, dicens Apostolus, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. [*In nomine* utique ait, vt Ambrosius ait in libro de fide, non *in nominibus*] vt vnitas essentiae ostendatur per nomina tria, quæ supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & Pater vnum sumus: [*vnum* dixit, vt ait Ambrosius in eodem, ne fiat discretio potestatis naturæ, & addidit *sumus*, vt Patrem Filiumque cognoscas: scilicet, vt perfectus Pater Filium perfectum genuisse credatur, & quòd Pater & Filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ.] Ioannes quoque in Epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: vbi apertè ostendit, Filium semper & æternaliter fuisse apud Patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque apertè Trinitatem distinguit, dicens, Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra: & alibi, si Spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentissimè commendat, dicens, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. [*Ex ipso* ait, vt Augustinus in lib. de Trinit. ait, propter Patrem: *per ipsum*, dicit, propter Filium: *in ipso*, propter Spiritum sanctum.] Per hoc verò quòd non ait, *ex ipsis*, *per ipsos*, & *in ipsis*: nec ait, *ipsis gloria*, sed *ipsi*: insinuauit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui Testamenti hanc ineffabilis vnitatis, atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus, & rationibus congruisque similitudinibus ita esse, pro vt infirmitas nostra valet, ostendamus.

Esaiæ 6.c.
Matth. ult.

Cap. 12.

Ioan. 10.
Cap. eodem.

1. Ioan. 5. b.

Ioan. 1. a.

Galat. 4. a.
Rom. 8. b

Rom. 11. lib.
1. cap. 6.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum in entibus sit aliquid actu existens infinitum?

Alensis 1. p. q. 2. m. 2. & q. 3. m. 1. Richardus *infra d.* 3. art. 1. q. 2. 3. D. Thom. 1. p. q. 2. art. 1. 2. & 3. vbi exposit. D. Bon. *infra d.* 3. art. 1. q. 2. 3. Mayronis *hic q.* 7. Henricus in *sum. art.* 22. q. 4. Ægyd. 1. d. 3. q. 1. art. 3. Marfil. 1. q. 5. art. 1. Suares 1. p. art. 1. l. 1. c. 1. Valques 1. p. d. 20. vide Scot. 2. Met. q. 4. 5. 6. & 9. Met. q. 5. de 1. princip. c. 4. in Theorem. §. non potest probari, & §. omnis causa, & 8. Phys. q. 6. & 3. Phys. q. 9. & 10.

S C H O L I V M.

Pro parte negatiua arguit quadrupliciter, & in oppositum adducit tres auctoritates, remittens resolutionem quæstionis, & argumentorum solutiones in quæstionem sequentem.

CIRCA distinctionem secundam quæro: Primò de his quæ pertinent ad vnitatem Dei, & primò: Vtrum in entibus sit aliquid actu existens infinitum. Quòd non, sic arguitur: Si vnum contrarium esset in natura actu infinitum, nihil sibi contrarium esset in natura; ergo si aliquod bonum sit actu infinitum, nihil mali esset in vniuerso.

Respondetur, quòd maior est vera de contrariis formaliter. Nullum malum contrariatur Deo formaliter.

Contrà, siue formaliter, siue virtualiter contrarietur (si est infinitum) nihil patitur contrarium sui effectus: quia propter infiniram virtutem destruet omne impossibile suo effectui: ergo maior est ita vera de contrario virtualiter, sicut formaliter, & est exemplum; si Sol esset infinitè calidus virtualiter, nihil relinqueret frigidum in vniuerso, sicut nec si esset infinitè calidus formaliter.

Scoti oper. Tom. V.

V 3 Item,

I.
Circa istam secundam dist. quæ Magister agit de essentia Dei, & eius vnitatis, & personarum pluralitate quaeruntur 7. Nam circa primam partem quaeruntur tria; duo de eius essentia, & vnum de eius vnitatis primò quaeritur vtrum, &c.

De hac re
Franc. de
Mayr. d. 2.
9. 8.
D. Thom. p.
1. 9. 7. art. 2.
D. Bonau.
lib. 1. d. 2.
art. 1. 9. 3.

Item, corpus infinitum nullum aliud corpus secum compatitur, ergo nec ens infinitum aliud ens cum eo. Probatio consequentiæ: tum, quia sicut repugnat dimensio dimensioni, ita videtur adualitas actualitati repugnare. Tum, quia sicut si esset aliud corpus ab infinito, faceret cum illo aliquid maius infinito: ita si esset ens aliud ab infinito, faceret aliquid maius infinito.

Præterea, quod ita est hic, quod non alibi, est finitum respectu *vbi*; & quod ita est nunc, quod non aliàs, est finitum respectu *quando*, & ita de aliis: & quod ita agit hoc, quod non aliud, est finitum secundum actionem: ergo quod est ita hoc aliquid, quod non aliud, est finitum secundum entitatem: Deus est summè hoc, quia ex se est quædam singularitas: ergo non est infinitus.

Text. 79.

Item 8. *Physic. Virtus infinita si esset, moueret in non tempore*, nulla virtus potest mouere in non tempore: ergo, &c.

2.
Text. 78.
Ratio ad
opp.

Contra, ibidem. Philosophus 8. *Physic.* probat primum mouens esse potentiæ infinitæ, quia mouet motu infinito: sed hæc conclusio non potest intelligi tantum de infinitate durationis, quia propter infinitatem potentiæ probat, quod non possit esse in magnitudine: non repugnat autem magnitudini secundum eum, quod in ea sit potentia infinita secundum durationem, sicut ponit in cælo.

47. & 144.
Al. 10. vel
12.

Item Psalm. *Magnus Dominus & laudabilis nimis*. Item Damasc. cap. 4. *Est pelagus infinita continens*.

COMMENTARIUS.

Per se quo
sensu accipi-
tur hic.

IN VLVS quæstionis debet intelligi de infinito intensiue, siue secundum perfectionem entitativam, non autem de infinito extensiue. Duo quærit Doctor, vtrum aliquid sit existens infinitum; & vtrum Deum esse sit per se notum, seu an Deum esse sit propositio per se nota?

Nota in primo argumento differentiam contrariorum formaliter, & virtualiter. Illa dicuntur repugnare formaliter, quorum vnum formaliter expellit aliud, ita vt vnum formaliter alteri succedat, sicut caliditas, & frigiditas, priuatio, & habitus, & huiusmodi. Illud verò dicitur repu-

gnare virtualiter alteri, quod habet in virtute sua aliquem effectum, qui formaliter repugnat alteri, & sic aqua dicitur repugnare virtualiter caliditati, quia habet in virtute sua frigiditatem, quæ formaliter repugnat caliditati. Similiter ignis virtualiter repugnat frigiditati, quia habet in virtute sua caliditatem, quo formaliter repugnat frigiditati. Ex his patet argumentum Doctoris: Si datur infinitum bonum in vniuerso, de necessitate destruet omnem, & hoc formaliter, si ipsum repugnat malo formaliter, vel saltem virtualiter, vt patet in exemplo de Sole.

Argumentum secundum de corpore infinito, clarum est. Item tertium.

QVÆSTIO II.

An aliquod infinitum, siue an Deum esse, sit per se notum?

Alensis 1. part. quæst. 3. m. 2. & quæst. 6. m. 2. D. Thom. 1. part. 2. art. 1. & 10. contra gent. cap. 10. Henr. quodlib. 4. quæst. 3. & sum. art. 2. 2. quæst. 2. D. Bonau. hic quæst. 1. art. 1. Mayron. hic quæst. 1. Richard. 1. d. 3. art. 1. quæst. 2. Occam quæst. 4. post med. Duran. quæst. 3. Gabr. quæst. 4. art. 2. Greg. hic quæst. 1. art. 2. Capreol. quæst. 2. art. 1. Bassol. quæst. 2. Scot. infr. d. 8. quæst. 5. & quodlib. 7. Suares Met. d. 39. sect. 1. vide Scot. 8. Met. q. 4. & 9. Met. quæst. 1. in Theorem. §. causa est prior naturaliter.

1.
D. Thom. p.
1. 9. 2. art. 1.
Occam 1.
d. 3. q. 4.
Text. com. 1.
& 4.
Arg. 1.

VO D sic probò. Damasc lib. 1. cap. 1. & 2. *Eius quod est Deus esse, cognitio omnibus est naturaliter inserta*: sed illud est per se notum cuius notitia omnibus inserta est: sicut patet ex 2. *Metaph.* quod prima principia, quæ sunt quasi ianua, sunt per se nota, ergo, &c.

Præterea, illud quo nihil maius cogitari potest esse, est per se notum: Deus autem est huiusmodi, secundum Anselm. Profol. secundo: illud autem non est aliquod finitum, ergo infinitum. Prima probatur, quia oppositum prædicati repugnat subiecto: si enim non est in re, non est quo maius cogitari non potest, quia si esset in re, maius esset quàm si non esset in re, sed tantum in intellectu.

Item, veritatem esse, est per se notum, *Deus autem est veritas*, ergo Deum esse est per se notum. Probatio maioris, quia sequitur ex suo opposito. Si enim nulla veritas est, ergo verum est nullam veritatem esse, ergo veritas, &c.

Arg. 3.
Hier. 10.
Jo. 3. 14. &
18.
Arg. 4.

Item, propositiones habentes necessitatem secundum *quid* ex terminis habentibus entitatem secundum *quid*, sunt per se notæ, sicut prima principia, quæ sunt per se nota ex terminis habentibus esse in intellectu: ergo multò magis erit illa per se nota, quæ habet

habet necessitatem ex terminis simpliciter necessariis, qualis est ista; *Deus est*. Assumptum patet, quia necessitas priorum principiorum, & noscibilitas eorum, non est propter existentiam terminorum in re, sed tantum propter connexionem extremorum, ut sunt in intellectu concipiente.

Contrà; per se notum non potest ab aliquo negari: sed, *Dixit insipiens in corde suo non est Deus*.

Item Auicenna 1. *Metaphys. Deum esse, non est per se notum, nec desperatum cognosci.*

2.
Ratio ad op.
Psaln. 13.
& 52.

C O M M E N T A R I V S.

RIMVM argumentum clarum est. Secundum argumentum: Illud quo maius cogitari non potest, est per se notum; Deus est id, quo maius cogitari non potest, illud autem est infinitum. Patet, quia si esset finitum, maius cogitari posset: quia infinitum est maius: ergo Deum esse infinitum, est per se notum. Si dicatur, quod Deum esse infinitum, est

tantum in intellectu, siue in cogitatione, & non in re. Contrà, quia tunc non esset maius, quo cogitari posset: maius est enim esse in re, quam solum in cogitatione, quia ut in cogitatione præcisè, est ens secundum quid denominatione intrinseca: esse verò in re est ens simpliciter denominatione intrinseca. Sequitur ergo quod infinitum esse in re sit simpliciter per se notum.

Tertium argumentum clarum est.

S C H O L I V M.

Definit propositionem per se notam, & docet definitionem ac definitum esse terminos distinctos.

1. quia definitio est medium in demonstratione potissimum non definitum. 2. alia tantum essent duo termini in tali demonstratione, ac petito principij. 3. definitum se habet ad definitionem sicut totum ad partes, quod est peius partibus, notum.

QVoniam^a secundum Philosophum 2. *Metaph. absurdum est simul querere scientiam & modum sciendi*, ideò primò respondeo ad secundam quæstionem, quæ quærit de modo cognoscendi istam: *Deus est*, & quantum ad istam, primò assigno rationem propositionis per se notæ, & dico sic, quod cum dicitur propositio per se nota, ly, *per se*, non excludit quamlibet causam, quia non excludit terminos propositionis. Nulla enim propositio per se nota est exclusiua notitiæ terminorum, quia principia prima cognoscimus, in quantum terminos cognoscimus: sed excluditur quæcunque causa, & ratio, quæ est extra per se conceptum terminorum propositionis per se notæ.

Dicitur igitur^b, *propositio per se nota, qua ex terminis proprijs, qui sunt aliquid eius, ut sunt eius, habet veritatem euidentem.*

Et non propter aliquid aliud, quod sit extra terminos proprios habet euidentiã, sed ex se tantum, ut omne totum est maius sua parte.

Ulterius^c, qui sunt illi termini proprii, ex quibus debet esse euidens? Dico, quod quo ad hoc, alius terminus est definitio, alius definitum, & hoc siue accipiantur termini propositionis pro vocibus significantibus; siue pro conceptibus significatis, quod probo ex primo *Posteriorum*, quia *quod quid est alterius extremi, est medium in demonstratione*: ergo altera præmissarum non differt à conclusione, nisi sicut definitum à definitione, & tamen præmissa est principium per se notum. Conclusio autem non est per se nota, sed demonstrata, ergo quantum ad rationem propositionis per se notæ, alius terminus est definitio à definito. Quia si esset idem conceptus definitionis, & definiti, in demonstratione potissima esset petitiõ principij. Idem, tunc essent ibi duo termini tantum, quod est falsum.

Hoc probatur secundò sic per Aristotelem 1. *Physic. Quod nomina sustinent ad definitionem hoc, quod totum ad partes*, id est, quod nomen est prius notum definitione. Ex hoc arguitur, impossibile est eundem conceptum esse priorem, & posteriorem haberi, & non haberi de eadem re: sed idem potest prius concipi secundum nomen, quam secundum definitionem: nomen autem confusè importat, quod definitio distinctè, quia definitio diuidit in singularia: ergo conceptus quiditatis, prout importatur per nomen confusè, est prius notus naturaliter, quam conceptus eius, ut importatur distinctè per definitionem, & ita alius conceptus, & aliud extremum.

Vide cum 8.
Met. text.
15.
Ratio pro-
positionis
per se nota.
1. Posteriorũ
text. 6.

Idem sensit
Arist. 1. Po-
ster. 1. 5.
Vt sunt eius,
siue distin-
ctè, siue con-
fusè.

Text. 10. &
20. & ex-
pressius in
2. habetur
1. 8.

Esse ex na-
tura rei di-
stinctionem
inter defini-
tionem, &
definitum
secundum
Philos. &
Auicem. 1.
Physic. c. 28.
Text. 5.

C O M M E N T A R I V S.

QVoniam secundum Philosophum. Quia ista li-
tera est satis difficilis. Primò notandum
est de propositione per se nota, quod *ly per se*
non accipitur, propriè loquendo, ut distingui-

tur contra *per accidens*: quia non dicimus, quod
per se notam prædicetur de aliqua propositione
in primo, vel in secundo modo dicendi per se,
ut patet, sed *ly per se* accipitur, ut distinguitur

contra *ly per aliud*: ita quòd per se excludit quamcunque aliam notitiam, præter notitiam terminorum; quia *primo Posset*. propositio per se nota immediatè cognoscitur, cognitio terminis. Et ideò dicit Doctor quòd in propositione per se nota excluditur quæcunque causa & ratio, quæ est extra per se conceptum terminorum propositionis per se notæ.

Et si dicatur, nonne notitia propositionis per se notæ causatur aliunde, quàm à terminis, saltem partialiter? quia ab intellectu posset probari ex dictis Doctoris infrà *d. 3. q. 5. & 7. & in quol. q. 15.* imò talis notitia causatur, saltem partialiter à voluntate diuina: vt patebit infrà *d. 3. q. 4.*

Dico, quòd *ly per se* non excludit causam efficientem notitiæ propositionis per se notæ: quia certum est quòd intellectus concurrat effectiue; sed excludit quamcunque aliam notitiam terminorum: ita quòd cognitio terminis, statim intellectus causat euidentiem notitiam illius propositionis, ita quòd non habet necesse. ad hoc, vt talis notitia sit euidens, quòd dependeat ab alia notitia, præter notitiam terminorum, sicut habet necesse in propositione non per se nota. Potest etiam dici quòd aliud est loqui de euidentiā propositionis, & aliud de notitia talis euidentiæ. Primo modo dico, quòd sicut euidentiā propositionis per se notæ, est formaliter à terminis, ita notitia eiusdem, vt euidens est, à notitia terminorum, licet ergo notitia propositionis per se notæ, absolutè sumpta, sit partialiter ab intellectu, tamen vt euidens, est à notitia terminorum. Si dicatur, Nonne voluntas diuina potest immediatè causare notitiam, propositionis, vt euidentiem? Dico, quòd potest causare immediatè notitiam terminorum, post, notitiam propositionis. Non enim esset possibile cognoscere aliquam propositionem, terminis non præcognitis, vel saltem simul cognitis: illa tamen notitia non esset euidens intellectui, nisi à notitia terminorum, quod bene nota.

Deinde Doctor definit propositionem per se notam, ibi: *Dicitur igitur propositio per se nota*, hoc est, quia non qualescunque termini possunt facere propositionem per se notam, sed proprii, & speciales termini faciunt illam, vt ipse declarat parum infrà. Sequitur: *vt sunt eius*, id est, eo modo, quo ponuntur illi termini proprii in ea: vt in concreto, vel in abstracto distinctè, vel confusè. Nam aliquando propositio est per se nota, quando ponitur terminus distinctè in ea, vt *animal rationale est risibile*: nam *animal rationale* distinctè improbat, quòd *homo* confusè. Aliquando ponitur terminus confusè, & non erit per se nota, vt *homo est risibilis*, nam *ly homo* ponitur

confusè. Aliquando etiam erit per se nota, terminis confusè conceptis, & patebit infrà: ideò dicit Doctor, *vt sunt eius*.

c Deinde declarat qui sunt termini proprii propositionis per se notæ, ibi: *Vterius*. Et dicit, quòd *alius terminus est definitio, & alius definitum*: non sic intelligendo, quòd termini propositionis per se notæ, puta prædicatum, & subiectum, sic se habeant, quòd subiectum sit definitum, & prædicatum definitio subiecti; vel quòd subiectum sit definitio & prædicatum definitum: quia tunc ista non esset per se nota: *animal rationale est risibile*: nec ista, *omne totum est maius sua parte*, & multæ aliæ. Nam aliquando subiectum distinctè importatum, quod est definitio, facit propositionem per se notam cum alio termino, vt in ista, *animal rationale est risibile*: quia cognitio istis terminis, est euidens animal rationale esse immediatam, & præcisam causam ipsius risibilitatis: non sic est de homine respectu risibilitatis. Aliquando etiam accipiuntur termini confusè ab aliquo artifice: qui ex illis immediatè habebit propositionem per se notam.

Deinde declarat Doctor quòd terminus definitionis, & terminus definiti, siue accipiuntur pro ipsis vocibus, siue pro conceptibus, quòd differunt, & hoc intendit probare per hoc, quia si essent penitus idem, nunquam posset esse propositio per se nota terminis distinctè acceptis; quæ non esset per se nota terminis confusè acceptis; & sic ista: *homo est risibilis*, esset ita per se nota, sicut ista: *animal rationale est risibile*: & probatio quòd isti termini differant, satis pater in litera, quia si definitio, & definitum essent penitus idem, in demonstratione potissima esset petitio principij: pater, quia vnus modus petitionis principij est, quando probamus aliquid per æquè notum. Si ergo *homo*, & *animal rationale* sunt penitus idem, ergo ista propositio *homo est risibilis*, est æquè nota sicut ista, *animal rationale est risibile*. Item, in demonstratione potissima essent tantum duo termini, si definitio, & definitum essent penitus idem.

Vltimò hoc idem probat per Aristotelem 1. *Physic. c. 5.* quia *nomina sustinent ad definitionem, hoc quod totum ad partes*, id est, quòd definitum se habet ad definitionem, sicut totum ad partes; sed totum prius cognoscitur confusè, & post per partes distinctè, sic & definitum prius cognoscitur confusè, & post per definitionem distinctè; definitio ergo distinctè importat hoc, quòd definitum importat confusè. Si ergo definitio & definitum essent penitus idem: tunc, vel vtrumque idem importaret distinctè, vel confusè; quòd est manifestè falsum.

Deum esse, est demonstrabile in nostro intellectu physico, via motus metaphysicè via eminentiæ.

Per se non excludit causam efficientem.

2. Definitio propositionis per se notæ.

3. Duo hæc sunt, definitio propositionis per se notæ, & definitionem ac definitum esse terminos distinctos.

3. Termini proprii propositionis per se notæ sunt subiectum & prædicatum.

4. Terminus definitionis, & terminus definiti semper differunt.

SCHOLIUM.

Inferri non esse propositionem per se notam terminis confusè acceptis, si requiratur eosdem distinctè. seu per definitionem cognosci; quod probat tripliciter, & improbat quasdam distinctiones D. Thom. & Varronis de propositione per se nota, & per se nascibili.

EX duobus^a declaratis infero propositionem sic: Cùm propositio sit per se nota, quæ ex propriis terminis habet euidentiem veritatem, & alij termini sunt conceptus quiditatis, distinctè, vt importatur per definitionem, & conceptus quiditatis confusè, vt importatur per nomen; sequitur, quòd propositio non est per se nota quiditate confusè accepta, quæ non est nota, nisi eadem distinctè concipiatur per definitionem.

Hæc etiam^b eadem conclusio probatur, quia aliàs quælibet propositio, quæ est vera in

in primo modo, ut homo est animal, & corpus, usque ad substantiam, esset per se nota, quod tamen non est verum. Nam si ratio utriusque extremi assignatur ex rationibus extremorum distinctè conceptis, apparet manifestum, quod vnum extremum includit aliud. Similiter aliàs qualibet propositio esset per se nota in scientiis specialibus, quam Metaphysicus posset habere per se notam ex definitionibus extremorum, quod non est verum, quia Geometer non utitur aliquibus principiis tanquam per se notis, nisi quæ habent evidentem veritatem ex terminis confusè cognitis, puta concipiendo lineam confusè: evidens est, quod linea est longitudo sine latitudine, non concipiendo adhuc distinctè, ad quod genus pertineat linea, sicut considerat Metaphysicus. Alias autem propositiones, quas Metaphysicus posset cognoscere, puta, quod linea est species quantitatis continuæ distinctæ contra superficiem, & corpus, & huiusmodi propositiones non habet Geometer pro per se notis.

Concorda
cum eo quod
dicit 9. ex
his.

Pater hoc tertio^a. Quia bene stat demonstratio alicuius prædicari de definito cum hoc, quod illud prædicatum sit per se notum de definitione, sicut *habere tres*, est demonstrabile de triangulo: cum tamen notum sit per se de eius definitione, quod omnis figura plana, &c. Est igitur omnis, & sola illa propositio per se nota, quæ ex terminis sic conceptis, ut sunt eius termini, nata est habere evidentem veritatem complexionis:

Ex hoc patet^c, quod non est distinguere inter propositionem esse per se notam, & per se noscibilem, quia idem sunt. Nam propositio non dicitur per se nota, quia ab aliquo intellectu cognoscatur per se; tunc enim si nullus intellectus actu cognosceret, nulla propositio esset per se nota: sed dicitur per se nota, quia quantum est de natura terminorum, nata est habere evidentem veritatem contentam in terminis, etiam in quocunque intellectu concipiente terminos: si tamen aliquis intellectus non concipiat terminos, & ita non concipiat propositionem: non minùs est per se nota, quantum est de se, & sic loquimur de propositione per se nota.

Thom. 1. p.
sum. quæst. 2.
art. 1. in so-
lutione prin-
cipali.
Vide Alex.
de Alex. 1. p.
9. 3.

Ex his patet, quod nulla^f est distinctio de per se nota in se, & in nobis, quia quæcunque est in se & per se nota, cuicumque intellectui est per se nota, licet non actu cognita, tamen quantum est ex terminis est evidenter nota, si termini concipiantur.

Thom. ubi
supr.

Sicut de Syllogismo perfecto, qui nullius indiget, ut appareat necessarius.

Item, propter idem^b non valet illa distinctio, quod aliquid est per se notum sapientibus, vel insipientibus, quia hoc totum pertinet ad conceptionem terminorum, quæ præsupponitur ad intellectum propositionis per se notæ.

Primo prio-
ric. 1. Thom.
ubi supr. &
1. 2. 9. 94.
art. 2. &
Alex. 1. par.
9. 3.

Licet sic distinguat Boëtius in hebdomadibus communem conceptionem. Sed vel non est idem propositio per se nota, & communis animi conceptio: vel ipse intelligit de concepta, non de conceptibili sub ratione terminorum distinctè.

Penitur à
Maurit. 28
additio, sed
habetur in
vetustis

Nec illa^h distinctio valet, quod aliquæ sunt per se notæ primi ordinis, aliquæ secundi: quæcunque per se notæ propositiones conceptis terminis propriis, sicut sunt termini eius, habent evidentem veritatem in ordine suo.

Ms. Guil.
var. lib. 1.
dist. 2. 9. 8.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **E**X duobus declaratis. Dicit Doctor hic, quod declarata propositione per se nota, & secundò, quomodo alius est terminus definitionis, & alius est terminus definiti, infert vnam conclusionem, quod nunquam est aliqua propositio per se nota de quiditate confusè accepta, nisi eadem sit per se nota, de quiditate distinctè accepta. Nam secundum Doctorem, omnis propositio, quæ est per se nota, terminis confusè acceptis, erit etiam per se nota, si termini distinctè concipiantur: non tamen è contra, scilicet quod non omnis propositio per se nota, terminis distinctè conceptis, erit per se nota terminis confusè conceptis, & hoc probat tripliciter.

b Primò ibi: *Hæc etiam eadem conclusio probatur.* Et sententiã literæ est; quod si omnis propositio, quæ est per se nota, terminis distinctè conceptis, esset per se nota terminis confusè conceptis, tunc propositio, in qua superius prædicatur de inferiori, ut hæc, *homo est animal*, vel *substantia*, in qua termini confusè concipiuntur, esset per se nota, quod est falsum. Si tamen termini distinctè concipiuntur, erit per se nota: quia

tunc manifestum, quod vnum extremum includit aliud.

Secundò ibi: *Similiter aliàs qualibet propositio esset per se nota in scientiis, &c.* Sequitur ergo, quod definitio distinguitur à definito, & si nullo modo distinguerentur, tunc Geometer habens propositionem per se notam, terminis confusè conceptis, statim haberet per se notam, terminis distinctè conceptis, cuius oppositum patet in litera: & aliqua propositio potest esse per se nota, terminis distinctè conceptis, quæ non erit per se nota, terminis confusè conceptis.

2.
Definitio dis-
tinguitur à
definito.

d Tertio ibi: *Pater hoc tertio.* Scilicet, quod non omnis propositio per se nota, de quiditate distinctè accepta, puta de definitione, est per se nota, de quiditate confusè accepta, puta de definito: patet, nam risibile est per se notum de animali rationali, ut est quiditas hominis distincta, & tamen non est per se notum de homine, qui est definitum: patet, quia est demonstrabile de ipso. Similiter *habere tres angulos aequales duobus rektis*, est per se notum de definitione trianguli, quæ est ista: *Omnis figura plana, tribus lineis contenta, ha-*

bet tres angulos, aequales duobus rectis, & tamen illa passio, quæ est habere tres, &c. non est per se nota de triangulo: imò demonstratur per definitionem trianguli. Concludit ergo Doctor quòd illa dicitur propositio per se nota, quæ habet evidentem veritatem, ex propriis terminis eius, vt sunt eius: ita quòd quicumque intellectus perfectè concipit tales terminos, statim habet evidentem veritatem de vnione terminorum: quia sunt tales termini, qui quantum est ex parte eorum, semper natj sunt facere evidentem veritatem de vnione eorum cuicumque intellectu, concipienti illos,

e Ex hoc patet. Hic Doctor improbat opinionem Thomæ in prima parte, quest. 2. art. 1. in solutione principali, vbi dicit quòd contingit aliquid esse per se notum dupliciter. Vno modo secundum se, & non quo ad nos. Alio modo secundum se, & quo ad nos. Ex hoc enim aliqua propositio est per se nota: quia predicatum includitur in ratione subiecti: vt, homo est animal: nam animal est de ratione hominis. Si igitur notum sit omnibus de predicato, & de subiecto quid sit: propositio illa erit omnibus per se nota. Si autem apud aliquos notum sit de predicato, & subiecto quid sit, propositio, quantum in se est, erit per se nota: non tamen apud illos, qui predicatum, & subiectum propositionis ignorant. Hæc ille. Contra hoc instat Doctor, quia propositio per se nota, & per se notibilis idem sunt. Non enim propositio dicitur per se nota: quia ab aliquo intellectu actu cognoscitur per se: si enim nullus intellectus eam cognosceret, tunc nulla propositio erit per se nota. Dicitur enim per se nota, quia quantum est de natura terminorum, nata est habere evidentem veritatem, siue evidentem conformitatem prædicati ad subiectum, vt magis infrà patebit d. 3. q. 4.

f Ex his patet. Hic etiam Doctor improbat Thom. vbi supra, qui facit distinctionem inter propositionem per se notam in se, & in nobis: quia quæcumque est per se nota cuicumque intellectui, erit per se nota, licet non actu cognita: tamen quantum est ex terminis est euidenter nota, si termini concipiuntur.

g Item propter idem. Hic Doctor im probat opinionem Thom. vbi supra, qui distinguit propositionem per se notam sapientibus, vel insipientibus. Quædam, inquit, sunt animi conceptiones, & per se nota apud sapientes tantum: vt incorporalia in loco non esse, & adducit Boëtium de Hebdom. Contra quam arguit Doctor, quia hoc totum pertinet ad conceptionem terminorum, quæ præsupponitur ad intellectum propositionis per se notæ. Habet enim propositio per se nota euidentem veritatem ratione terminorum, quòd modò concipiuntur, vel quòd non concipiuntur accidit ei, non dicitur per se nota, quia concipitur, quia si non conciperetur, adhuc esset per se nota.

h Nec illa distinctio valet. Hic improbat vnam distinctionem Guill. Var. lib. 1. distinct. 2. quest. 8. qui vult, quòd aliquæ sint per se notæ primi ordinis, aliquæ secundi ordinis: quia quæcumque in suo ordine habet evidentem veritatem. Ita enim ista: animal rationale est visibile, est per se nota concipienti terminos: sicut ista: omne totum est maius sua parte, erit evidens terminis conceptis: omnes enim sunt simpliciter euidentes ex suis terminis.

Inter quas Reuer. Magister Guill. Ocham arguit contra aliqua dicta Doctoris de propositione per se nota: præsertim contra hoc, quòd dicit

Doctor quòd aliquid est per se notum de definitione, quòd non est per se notum de definito. Nam hæc est per se nota: Animal rationale est visibile, & hæc non est per se nota: Homo est visibilis: & probat, quòd hæc non sit per se nota: Animal rationale est visibile, & accipit vnum dictum Doctoris dist. 2. quest. 1. primi, quòd prædicatum non est per se notum de aliquo subiecto composito, nisi sit per se notum, partes illius subiecti vniri. Sed Ocham addit minorem: sed non est per se notum partes definitionis per se vniri. Probat, quia in definitione propriè dicta exprimuntur partes, realiter distinctæ, ipsius definiti: & tales partes possunt cognosci, quamuis non sit per se notum illas vniri. Item, quælibet talis vnio partium est contingens: (vt patet de materia & forma.) ergo vna pars non est per se nota de alia. Si dicatur, (vt aliqui dicunt) quòd vnio actualis est contingens: sed non potentialis. Contra hoc arguit: quia per definitionem non exprimitur vnio potentialis, sed actualis: sicut dicimus, quòd potest esse animal rationale.

Vltimò arguit dicens: quòd si aliquod prædicatum est per se notum de definitione, & non de definito, maxime ipsum definitum esset per se notum de definitione, quòd est falsum.

Respondetur primò, quòd eo modo, quo aliquid definitur, eo modo partes definitionis vniuntur. Nam si homo definiatur physicaliter, partes definitionis considerantur, vt physicaliter vniuntur: sicut dicimus, quòd homo physicaliter est quid cõstans ex anima, & corpore. Si verò definiatur metaphysicaliter, nõ definitur propriè per rem, & rem: sed magis per realitatem, & realitatem, quæ realitates abstrahuntur ab alia, & alia re, & definitum sit verè compositum; vel ab alia, & alia realitate si definitum sit simplex, vt albedo; & hoc patet à Doctore in 1. d. 8. Dico ergo, quòd definitio propriè dicta datur tantum de definito in communi primò, & per se, vt præscindit ab omni existentia, & tunc dico, quòd notum est intellectui, concipienti partes definitionis illas vniri, non quòd vna prædicetur per se de alia, nec per se primo modo, nec secundum modo, vt patet à Doctore 7. sua Metaphysica, & d. 3. & 8. primi, nec hoc est necesse, quòd vna pars, quæ nota est vniri alteri, per se prædicetur de alia: (vt patet in multis) sed sufficit hoc, quòd cognoscens illas abstrahiue, sit sibi evidens vnio illarum partium.

Et quando dicit, quòd illæ partes realiter distinguuntur. Dico, quòd etsi physicaliter consideratæ, & secundum, quòd existunt realiter distinguuntur: tamen, vt considerantur secundum realitates, secundum quas propriè definiuntur: vt cum dicimus, homo est animal rationale, dico, quòd etsi formaliter distinguuntur: non tamen realiter, etiam quando sumuntur à diuersis rebus. Et posito etiam, quòd realiter distinguuntur, adhuc non sequitur, quin sit notum, vnam vniri alteri. Nam secundum multos propria passio realiter distinguitur à subiecto, & definitione subiecti, & tamen est per se nota de subiecti definitione,

Item, pars realiter distinguitur à toto, quia potest manere toto destructo, & tamen hæc est per se nota: Totum est maius sua parte. Item, quando dicit, quòd hæc vnio est contingens, negatur: imò dico, quòd sicut homo quiditatiue sumptus, est necesse esse, saltè necessitate secundum

Nota de partibus definitionis.

cundum *quid*, ita & unio partium est necessaria: definitur enim homo (vt dixi) vt præcindit ab omni existentia actuali, & sic concedo, quòd talis unio est actualis, & quòd actu homo est animal rationale, & hæc fuit vera ab æterno, & quomodo homo dicatur componi sic in communi, & dicatur definiri, &c. vide diffusè Doctorem in 3. dist. 22. Et quando vltimò dicit, quòd hæc esset magis per se nota, vbi definitum præ-

dicatur de definitione, vt hæc: *animal rationale est homo*. Dico breuiter, quòd propositio per se nota præsupponit prædicationem per se rectam: recta autem prædicatio non est definiti de definitione: sed è contra. Nam in propositione per se nota est euidentiã, prædicatum euidenter vniri subiecto: modò non dicimus definitum propriè vniri definitioni, sed è contra.

Prædicatio recta est quòd definitio prædicatur de definito, vel superius de suo inferiori.

S C H O L I V M.

Ista propositio, Deus est, intellecta de esse proprio Dei, est per se nota: quia est per se primo modo, & ex terminis euidens. Non contradicit sibi, antea dicenti, non omnem propositionem in primo modo, esse per se notam, quia hic termini distinctè concipiuntur, & sic faciunt euidentiã complexionis, ibi confusè concepti hanc non faciunt.

EX his ad ^a quæstionem dico, quòd propositio illa est per se nota, quæ coniungit ista extrema, *esse, & essentiam diuinam*, vt est hæc, siue *Deum & esse* sibi proprium. Quia illa ex terminis suis habet euidentem veritatem, in tantum, quòd illa propositio non est per se secundo modo, quasi prædicatum sit extra rationem subiecti, sed per se primo modo, & immediata & ex terminis euidens, quia est immediatissima, ad quam resoluntur omnes propositiones enunciãntes aliquid de Deo, qualitercunque concepto.

Est igitur ista, Deus est, vel hæc, essentia est, per se nota, quia ista extrema nata sunt facere euidentiã de ista complexionem cuiuslibet apprehendenti perfectè extrema istius complexionis, quia esse nulli perfectè conuenit, quàm huic essentia. Sic ergo intelligendo per nomen Dei aliquid, quod nos non perfectè cognoscimus, nec concipimus, vt hanc essentiam diuinam, sic hæc est per se nota: Deus est

Sed si quæritur ^b, an *esse* in sit alicui conceptui, quem nos concipimus de Deo, ita quòd sit propositio per se nota, in qua enunciatur *esse* de tali conceptu: puta in tali propositione, cuius extrema possunt à nobis concipi. Potest enim in intellectu nostro esse aliquis conceptus de Deo dictus non communis sibi & creaturæ, puta *necessariò ens*, vel *ens infinitum*, vel *summum bonum*, & de tali conceptu possumus prædicare *esse*, eo modo, quo à nobis concipitur.

4. Declaratio mensis propria. An existere sit de essentia Dei. Scot. quodl. 6. & quodl. 1. ADDITIO.

C O M M E N T A R I V S.

I. ^a **E**X his ad quæstionem. Hic Doctõr declarat intentum principale: videlicet quomodo ista propositio, *Deus est*, sit per se nota: supple intellectui, distinctè apprehendenti terminos. Et ratio Doctõris principaliter in hoc consistit, scilicet quòd existentia prædicetur per se primo modo de Deo. Nam si quis distinctè videret Deitatem, & ipsam existentiam, statim esset sibi euidens vnio, & conformitas huius prædicati, quod est *esse*, ad subiectum, quod est *Deus*. Hoc idem vult q. 1. *Quodlib.* quòd existentia sit de essentia Dei.

Existentiã esse de essentia Dei.

Impugnatio aliquorum.

Ex his dictis aliqui volunt, quòd intentio Doctõris sit, quòd omnis propositio primi modi, sit per se nota, ex hoc quòd dicit: quòd hæc propositio est per se nota *Deus est*: quia existentia prædicatur de Deo in primo modo. Sed certum est, quòd non est intentio eius, quòd omnis propositio per se primi modi sit per se nota, vt multi eum exponunt. Nam supra in articulo primo, dixi, quòd hæc non est per se nota, *homo est animal*: aliqua tamen potest esse per se nota. Dico secundò, quòd non haberem pro inconuenienti, quòd omnis talis propositio dicatur per se nota, terminis distinctè conceptis. Nam si quis distinctè conciperet hominem, & distinctè conciperet animal, statim esset sibi euidens, & manifesta inclusio essentialis ipsius ani-

malis in homine. Et sic dico de quocunque superiori, puta, quòd homo sit substantia.

Si dicatur, quòd hæc potest demonstrari, sic arguendo: *Omne animal est substantia; omnis homo est animal; ergo omnis homo est substantia*. Et si sic, non erit per se nota.

Obiectio.

Dico, quòd multæ sunt propositiones syllogizabiles, quæ tamen non sunt demonstrabiles, sicut est de ista. Nam propositio demonstrabilis non tantum infertur à præmissis, sed etiam oportet quòd euidentiã talis propositionis sit causata à præmissis, vel saltem à notitia præmissarum, & quòd omnis propositio per se primi modi sit per se nota. Hoc etiam tenet expressè sanctus Thomas 1. parte, quæst. 2. artic. 1. & Ægidius in 1. dist. 3. quæst. 2.

Responsio.

Contra quam opinionem arguit Gregorius de Arimino, quia hæc non est per se nota, *intellectus est substantia*, vel *intellectus est qualitas*, cum sit multa altercatio inter sapientes, an sit substantia, vel qualitas. Dico primò, quòd loquendo de intellectu, vt est potentia naturæ intellectualis, substantia non prædicatur per se primo modo de illo: quia non est in recta linea prædicamentali (vt patet) & tantum illa, quæ fuit in recta linea prædicamentali recipiunt prædicationem prædicati per se: alia verò non. Non enim genus prædicatur per se de differentiã: vt patet 7.

2. Greg. de Arimino arguit contra. Responsio.

Metaph.

Metaph. Secundo dico, quod posito, quod sit prædicatio per se primo modo, adhuc esset per se nota intellectui, distinctè concipienti terminos, & si sapientes possent distinctè concipere terminos illos, nulla esset inter eos altercatio.

Addit ipse Magister Gregorius multa alia inconuenientia: videlicet, quod hæc esset per se nota, *rosa est flos, albedo est color*, & si sic, tunc cæcus haberet illam per se notam. Sed ex dictis supra, patet quod ista non concluduntur: quia semper dicam, quod si distinctè conciperentur tales terminales propositiones essent per se notæ intellectui, distinctè concipienti terminos.

Secundo principaliter. Aliqui sequentes vestigia Doctoris subtilis dicunt, quod existentia non est de essentia Dei: sed tantum est gradus intrinsecus, & mouentur tali medio: Quia ex quo existentia est communis existentie increatae, & existentie creatæ, sequitur, quod existentia creata, & increata sunt eiusdem rationis: si sic, cum existentia creata non sit de essentia creaturæ, sed gradus intrinsecus, sequitur quod existentia increata erit tantum gradus intrinsecus. Confirmatur, quia ex quo sapientia creata, & increata sunt eiusdem rationis, cum conueniant in quid in sapientia communiter sumpta: sequitur, quod si sapientia creata non est de quiditate alicuius substantiæ: nec etiam gradus intrinsecus, sed sibi a duentia, & increata similiter.

Dico primo, quod ubi habetur mens Doctoris per verba ipsius expressa, & in pluribus locis: non debet retorqueri in aliud, quod expressè non dicit.

Secundo dico, quod nec ratio, nec confirmatio istorum concludunt contra Doctorem. Nam aliqua esse eiusdem rationis potest dupliciter intelligi, aut eiusdem rationis specificè, aut eiusdem rationis transcendentè. Primo modo conceditur, quod si vnum extremum non est de quiditate alicuius, sic similiter nec alterum: sed secundo modo negatur: & patet instantia in multis. Nam anima intellectiua, & Angelus sunt eiusdem rationis transcendentè: quia conueniunt in ente

quiditatiuè, vt patet à Doctore in 1. d. 3. & 8. & tamen non sequitur, quod si anima potest informare materiam, quod similiter Angelus, vt patet à Doctore in quol. quest. 9. Similiter substantia diuina, & substantia per se corporea conueniunt quiditatiuè in substantia non generica, sed transcendenti (vt patere potest à Doctore in 1. d. 8.) & tamen non sequitur, quod si substantia per se corporea sit per se, & primò composita, quod similiter, & substantia diuina. Et multa alia exempla possent adduci. Sic dico in proposito, quod posito, quod existentia Dei, & existentia creaturæ conueniant quiditatiuè in existentia in communi, & transcendentè: non tamen conueniunt in aliqua existentia, habente tantum vnitatem specificam.

Dico tertio, quod aliqua esse eiusdem rationis potest adhuc dupliciter intelligi, aut quia tantum conueniunt in alio conceptu communi; aut quia conueniunt in aliqua realitate. Primo modo Deus, & creatura possunt dici eiusdem rationis, sed non secundo modo: imò secundo modo sunt primò diuersa: vt patet à Doctore in 1. d. 8.

Et si fortè concedatur, quod illa, quæ sunt eiusdem rationis secundo modo, sic se habeant, quod quicquid per se conuenit, & alteri: non tamen si sunt eiusdem rationis primo modo. In proposito autem, etsi existentia creata, & increata fortè conueniant in existentia transcendenti quiditatiuè, tanquam in conceptu communi: negatur tamen quod conueniant in aliqua realitate, vt faciliter probari potest per dicta Doctoris in 1. d. 3. 8. & 20. Et sic patet, quomodo nihil concluditur contra Doctorem.

b Sed si queritur an esse, &c. Dicit Doctor an illa propositio sit per se nota, in qua esse prædicatur de aliquo conceptu dicto de Deo: quem nos pro statu isto concipimus, & fortè via naturali. Nam concipimus nos, aliquid ens necesse esse aliquid ens infinitum: & isti conceptus prædicantur de Deo, vt dicendo, *Deus est ens infinitum. Deus est ens necesse esse. Queritur ergo an hæc sit per se nota, necesse esse esse, vel ista, ens infinitum est, & huiusmodi.*

Aliqua esse eiusdem rationis potest dupliciter intelligi.

SCHOLIUM.

Non est propositio per se nota, in qua existere prædicatur de aliquo conceptu, quem pro hac statu habemus de Deo. 1. quia id est demonstrabile per essentiam diuinam, vt hac. 2. per fidem, vel demonstrationem cognoscimus esse ens infinitum, vel summum bonum. 3. quia non est per se notum, partes conceptus nostri de Deo, inter se vniri, v. g. entitatem & infinitudinem, bonitatem & summitatem, soluit quasdam instantias, & ponit pulchras regulas Logicas.

5. Quia propositio sit per se nota.

De hoc Scot. quadlib. 4.

Dico, quod a nulla talis est per se nota propter tria. Primò, quia quælibet talis est conclusio demonstrabilis etiam propter quid. Probatio. Quidquid primò, & immediatè, conuenit alicui, de quolibet, quod est in eo, siue sibi superiori, siue inferiori, vel de passione, potest demonstrari propter quid per illud, cui primò conuenit, tanquam per medium. Exemplum. Si triangulus primò habet tres angulos æquales duobus rectis, de quolibet contento in triangulo potest demonstrari, quod habeat tres angulos, demonstratione propter quid, per medium, quod est *triangulus*, puta quod aliqua figura habet tres, &c. De qualibet etiam specie trianguli, quod habeat tres: licet non primò: esse autem primò conuenit huic essentia, vt hac, quo modo videtur à Beatis: ergo de quolibet, quod est in hac essentia, quod potest à nobis concipi, siue sit quasi superius, siue quasi passio, potest demonstrari esse per hanc essentiam, sicut per medium demonstratione propter quid, sicut per hanc, *triangulus habet tres*, demonstratur, quod aliqua figura habet tres.

Ratio 2.

Secundo sic b. Propositio per se nota cuiuslibet intellectui ex terminis cognitis est euidens:

euidens: sed hæc propositio, *ens infinitum est*, non est nota siue euidens nostro intellectui ex terminis. Probatio: tales enim terminos prius concipimus, quam, eam credamus, vel per demonstrationem sciamus: & in isto priori non est nobis euidens. Non enim certitudinaliter eam tenemus ex terminis, nisi per fidem, vel demonstrationem.

Tertiò ^c, quia nihil est per se notum de conceptu non simpliciter simplici, nisi sit per se notum partes illius conceptus vniri: nullus autem conceptus, quem habemus de Deo, proprius sibi, & non conueniens creaturæ, est simpliciter simplex: vel saltem nullus, quem nos distinctè percipimus esse proprium Deo, est simpliciter simplex: ergo nihil est per se notum de tali conceptu, nisi per se notum sit partes illius conceptus vniri: sed hoc non est per se notum, quia vnio illarum partium demonstratur per duas rationes.

Ratio 3.

Hac minor pendet ex opinione de uniuocatione conceptus communis Deo & creatura, qua opinione mutata, minor talis sumetur hæc: multi conceptus in quibus concipimus Deum, non sunt simpliciter simplices, & concluditur conclusio particularis, non uniuersalis, sicut patet per duas primas rationes. Minor aliter potest sumi, nullus conceptus noster proprius Deo, vel quem concipimus esse proprium Deo, est simpliciter simplex, quia licet conceptus entis factus per creaturam, sit simpliciter simplex, & proprius Deo, secundum aliam opinionem: non tamen est conceptus proprius perceptus, quia secundum Henric. in summa articulo 2. quæst. 2. videtur, quod in isto conceptu propter similitudinem, & simplicitatem, & propinquitatem non distinguimus Deum ab aliis, intellige, non distinguimus perceptibiliter: quia licet sit conceptus distinctus, non tamen percipitur à nobis, ut distinctus: ergo nihil est per se notum de tali conceptu, nisi per se notum sit, partes illius conceptus vniri: sed hoc non est per se notum, quia vnio illarum partium demonstratur per duas rationes.

ADDITIO.

Clarius videtur de 8. dist. huius q. 3.

Maior manifesta est per Philosophum 5. *Metaph. cap. de Falso*: quia ratio in se falsa est de omni falsa: ergo nulla ratio est de aliqua vera, nisi sit in se vera: ergo ad hoc, quod cognoscatur aliquid esse verum de aliqua ratione, vel ipsam esse veram de aliquo, oportet cognoscere ipsam esse veram in se; non est autem ratio in se vera, nisi partes illius rationis sint vnitæ, & sicut oportet scire quantum ad prædicationes quiditatiuas, quod partes illius rationis possint vniri quiditatiuè: pura, quod altera contrahat alteram formaliter: ita quantum ad veritatem propositionis enuntiantis esse, oportet cognoscere partes rationis subiecti, vel prædicati vniri actualiter. Exemplum: Quemadmodum ista, *homo irrationalis est animal*, non est per se nota, loquendo de prædicatione quiditatiua, quia subiectum in se includit falsum, quia propositionem includentem in se contradictoria. Ita ista, *homo albus est*, non est per se nota, nisi per se notum sit *hominem*, & *album* actu coniungi: quia si non coniunguntur actu, hæc est vera: *nihil est homo albus*, & per consequens sua conuersa est vera, *nullus homo albus est aliquid*. ergo sua contradictoria falsa, *homo albus est aliquid*.

Text. 34. Quid sit ratio in se falsa.

Probatio minoris. Quemcumque conceptum concipimus siue boni, siue veri, si non contrahatur per aliquid, vt non sit conceptus simpliciter simplex, vt dicendo: *summum bonum*, vel *infinitum bonum*, vel *increatum*, vel *immensum*, & sic de aliis, nullus talis est proprius Deo. Voco autem *conceptum simpliciter simplicem, qui non est resolutibilis in aliquos conceptus simplices, quorum quilibet possit actu simplici distinctè cognosci*.

Quid sit conceptus simpliciter simplex. 6.

Ex ista ratione vltima patet ad quosdam instantias cum arguitur: hæc est per se nota, *neesse esse est*. Probatio, quia oppositum prædicati repugnat subiecto: si enim non est, non est neesse esse. Hæc etiam est per se nota, *Deus est*, quia secundum communem expositionem, quam ponit Damascenus lib. 1. cap. 12. *Deus dicitur ab operatione actuali, fouere vel ardere, vel considerare*. Ergo secundum communem acceptionem idem est, *Deus est*, sicut *operans actu est*, quæ videtur per se nota; quia vt prius oppositum prædicati repugnat subiecto, scilicet quod sit actu operans, & quod non sit.

12. Met. text. comm. 39. & inde.

Dicitur, ^d quod hæc propositio, *operans actu est*, potest prædicare esse tertium adiacens, vel secundum: & ita prædicari esse vt nunc, vel esse habituale primo modo non est per se nota, secundo modo est per se nota.

Var. lib. 1. dist. 2. in princ.

Sed hoc non est Logicè dictum: quia secundum Philosophum 2. *Periher. esse* non prædicat tertium, nisi quando tertium adiacet sibi tanquam prædicatum; quando autem nullum adiacet sibi tertium, prædicat esse proprium, quod est prædicari secundum adiacens: hinc nihil adiacet sibi: igitur prædicat præcisè quod in se est, & ita prædicatur esse secundum.

In princ.

Ideo aliter ^e respondeo ad instantias, quod nulla istarum propositionum, est per se nota, *neesse esse est*, vel *operans actu est*, quia non est per se notum, partes quæ sunt in subiecto, vniri actualiter. Cum dicit oppositum prædicati repugnat subiecto. Dico, quod non sequitur ex hoc propositionem esse per se notam, nisi illa repugnantia sit euidens,

Responsio Scoti. Quare hæc non est per se nota, neesse esse est?

& etiam cùm hoc sit euidens vtrumque extremum habere conceptum simpliciter simplicem: vel conceptus partium vniri, si non sit conceptus simpliciter simplex.

7.
Hic due regulae colliguntur.

Contra istud ^f si oppositum prædicati repugnat subiecto, vt si *non animal* repugnat homini, sequitur, quòd si homo est, animal est: ergo consequentia est bona, ponendo subiectum in aliquo antecedente, & prædicatum in aliquo consequente, inferendo consequens ex tali antecedente, puta, *A est necesse esse, ergo A est*, quia oppositum consequentis repugnat antecedenti, sed omnis consequentia necessaria tenet virtute alicuius categoricæ necessariæ: illa categorica est, quæ vnit extrema, ratione quorum tenet consequentia; ergo talis propositio est necessaria, puta illa, *necesse esse est*, vel *operans actu est*.

Respondeo, quando in antecedente includuntur duo opposita, & infertur consequens, non infertur ratione alicuius totius extremi, quia totum extremum nullum vnum conceptum facit; sed tantum ratione alterius partis extremi, puta sequitur, *homo irrationalis est: ergo animal est*. Ratio consequentiæ non est, *homo irrationalis*, quia nullum vnum conceptum facit, sed *homo* in antecedente infert *animal* in consequente; & ideò categorica per se vera, debet formari ex illis extremis, quæ erit ista: *homo est animal*. Ita in proposito ^d si propositio habeat extremum non simpliciter simplex, cuius partes non sunt per se notæ vniri, & aliquid infertur ratione talis extremi, non simpliciter simplicis, infertur ratione alterius partis, quæ includit illud, quod infertur in consequente: & ideò tenet in virtute categoricæ coniungentis illa duo, alteram scilicet partem extremi antecedentis, & alteram partem consequentis. ita est hîc, *esse est*, non autem, *necesse esse est*.

Per idem patet ad aliud, *si non est actu, non est operans*: ergo per oppositum, *si est operans, est ens actu*.

Respondeo, in subiecto includuntur plura, quorum alterum est præcisè ratio consequentiæ: non autem totum: & ideò ^h non est propositio necessaria, vniedo totum extremum antecedentis cum extremo consequentis.

Ad argumenta principalia.

8.
Ad arg. 2. questionis.

Ad primum ⁱ, scilicet ad Damascenum, potest exponi de potentia cognitiua naturaliter nobis data, per quam statim ex creaturis possumus cognoscere Deum esse, saltem in rationibus generalibus. & ibi subdit qualiter cognoscitur ex creaturis, vel de cognitione Dei sub rationibus communibus conuenientibus sibi & creaturis, quæ cognita perfectiùs, & eminentiùs sunt in Deo, quàm in aliis. Quòd autem non loquatur de cognitione actuali, & distincta Dei, patet per hoc, quod dicit ibi: *Nemo nouit eum, nisi quantum ipse reuelauit*.

Ad 2.

Ad secundum dico ^k, quòd Anselmus non dicit illam propositionem esse per se notam: quod apparet, quia non potest inferri ex deductione eius, quod ista propositio sit vera, nisi ad minus per duos Syllogismos, quorum alter iste est, *omni non ente ens est maius: summo nihil est maius, ergo nullum summum est non ens*, ex obliquis in secundo secundæ. Alius Syllogismus est iste; *quod non est non ens, est ens, summum non est non ens, ergo est ens*. Quomodo autem ratio eius valeat, dicitur in sequenti quæstione, articulo 6. quod fiet ad infinitatem probandam.

Ad probationem maioris dico, quòd maior non est per se nota. Cùm probatur, quia oppositum prædicati repugnat subiecto; dico, quòd non est per se euidens oppositum prædicati repugnare subiecto, nec per se euidens est subiectum habere conceptum simpliciter simplicem, vel quòd partes illius vniantur in effectu. Et ambo ista requiruntur ad hoc, quòd propositio ista esset per se nota.

Ad 3.
D. Thom. ubi supra prima parte soluendo 3. principia.

* Al. cõpationis, &c. Si nulla veritas est ergo verum est nullam esse, explicatur.

Ad tertium dico ^l, quòd veritatem in communi esse, est per se notum: ergo *Deum esse*, non sequitur, sed est fallacia consequentis.

Aliter potest negari maior. Cùm probatur, *si nulla veritas est: ergo nullam veritatem esse, est verum*. Consequentia non valet, quia veritas aut accipitur profundero veritatis in re, aut pro veritate in actu intellectus componente, aut diuidente. Si autem nulla veritas est, nec verum est aliquam veritatem esse; quia nec veritatem rei, quia nulla res est, nec veritatem intellectus componentis*, & diuidentis, quia nullus est: benè tamen sequitur; *si nulla veritas est, ergo non est verum, aliquam veritatem esse*, quia nulla est: sed non sequitur vltra: *ergo verum est aliquam veritatem non esse*: est enim fallacia consequentis à negatiua habente duas causas veritatis ad affirmatiuam, quæ est vna illarum.

9.
Ad 4.

Ad vltimum dico, quòd propositiones non dicuntur per se notæ: quia extrema habent maiorem necessitatem in se, vel maiorem in re extra intellectum: quia extrema,

vt sunt extrema talis propositionis, ostendunt euidenter compositionem esse conformem rationibus terminorum, & habitudini eorum, & hoc quaecumque esse termini habeant, siue in re, siue in intellectu. Euidencia enim huius conformitatis est euidencia veritatis in propositione, quod est propositionem esse per se notam. Nunc autem ista: *Ens infinitum est in intellectu nostro*, non nata est habere euidenciam ex terminis, sed bene ista: *Omne totum est maius sua parte*, vel aliqua consimilis, in quocumque intellectu concipiente terminos, nata est habere talem euidenciam ex terminis; quia ex terminis est euidens, quod ista complexio est conformis habitudini, & rationibus terminorum, quaecumque esse termini habeant, & idè licet minor sit necessitas terminorum, non sequitur, quod sit minor euidencia propositionum.

Quanam euidencia facit propositionem per se notam?

C O M M E N T A R I V S.

1. **R**espondet Doctor quod nulli istarum est per se nota: & probat tripliciter. Primò, ibi: *Primò, quia qualibet talis*. Hæc litera stat in duobus dictis principaliter. Primum ibi: *Quicquid primò, & immediatè conuenit alicui, &c.* Hæc litera non debet æqualiter intelligi de superiori, & inferiori & de passione: ita quod quando *A*, primò, & immediatè conuenit *B*, potest demonstrari de quolibet superiori tantum particulariter, & de quolibet inferiori vniuersaliter, & de passione illius subiecti, etiam vniuersali: & hoc per definitionem subiecti, si habet, vel per ipsum subiectum, si non habet definitionem. Exemplum risibile immediatè demonstratur de homine per animal rationale, ergo de quolibet homine: ergo de aliquo animali, aut aliqua substantia particulariter: ergo & de disciplinabilitate vniuersaliter. Exemplum primi: *Omne animal rationale est risibile. Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis*. Exemplum secundi. *Omne animal rationale est risibile, aliqua substantia est animal rationale, ergo aliqua substantia est risibilis*. Non enim per rationem hominis potest concludi risibile de substantia vniuersaliter, vt patet. Exemplum tertij. posito, quod disciplinabile sit secunda passio hominis: tunc bene sequitur: *Omne animal rationale est risibile, omne disciplinabile est animal rationale, ergo omne disciplinabile est risibile*.

2. Secundum dictum est ibi: *Esse autem primò conuenit huic essentia, vt hæc*, ergo de quolibet, quod est in hac essentia, quod potest à nobis concipi, siue sit quasi superius: vt dicendo ens infinitum, vel ens necesse esse; siue quasi passio. Vt summum bonum, summè sapiens: nam attributa dicuntur quasi passiones Dei. vt patet à Doctore in quæstione de subiecto Theologiæ: de tali superiori, vel passione potest demonstrari esse per hanc essentiam propter *quid*. Exemplum primi: *Quicquid est essentia diuina, vt hæc est existens: quia ly esse accipitur pro existentia æquali, sed ens infinitum, vel ens necesse esse, est hæc essentia diuina, ergo omne tale est existens*. Exemplum de quasi passione: *Quicquid est hæc essentia diuina, est simpliciter existens: sed summum bonum, siue summè sapiens, est hæc essentia diuina, ergo*.

b Secunda ratio est ibi: *Secundò sic*. Hæc ratio clara est in litera: quia certum est quod infinitum ens esse, vel sola fide tenemus, vel demonstramus: hoc idem de summo bono, & per consequens non sunt per se notæ.

Tertia ratio est ibi: *Tertiò, quia nihil est per se notum*. Ista litera continet plura. Primò non accipit hic *conceptus simpliciter simplex*, qui non resoluitur in priores conceptus: & qui vel totaliter

scitur, vel totaliter ignoratur, vt patet à Doctore in 1. dist. 3. quia hoc modo, Deus non est conceptus simpliciter simplex: patet, quia potest resolui in ens quiditatiuè: sed magis debet accipi *conceptus simpliciter simplex* pro conceptu per se, & incompleto, & non simpliciter simplex pro conceptu complexo: quamuis alij velint exponere de conceptu primo modo: quod non videtur secundum intentionem Doctore, vt patet in litera expressius. Secundò dicit, quod nullus conceptus, quem habemus de Deo, proprius sibi est simpliciter simplex: patet discurrendo per omnes conceptus, dictos de Deo à nobis, & proprios sibi. Nam ens, bonum, & huiusmodi non sunt conceptus proprii Deo: sed isti conceptus *ens infinitum, ens necesse esse, ens summum*, & huiusmodi, sunt conceptus non simpliciter simplices, & proprii Deo. Et breuiter omnis conceptus proprius Deo, quem Deo, pro statu isto concipimus, est conceptus complexus: vt diffusius declarabo, infra à d. 3. q. 1.

Conceptus proprius Deo.

Tertiò dicit, quod de tali conceptu complexo nullum prædicatum est per se notum, nisi sit per se notum, partes illius conceptus per se vniri. Et hoc probat in simili: quia sicut ratio in se falsa, de nullo potest esse vera, vt patet 5. Metaph. cap. de Falso. text. c. 34. sicut ista, *homo irrationalis*, cum sit in se penitus falsa, de nullo potest verè prædicari: & similiter nihil potest verè prædicari de aliqua ratione in se falsa. Nam dicendo, homo irrationalis est animal; *ly animal* non potest verè prædicari, cum homo irrationalis nihil penitus sit: similiter de conceptu per accidens, nihil per se potest prædicari. Nam ista, *homo albus est animal*, nullo modo est per se: vt patet in litera. Sic in proposito nullum prædicatum potest esse per se notum de aliquo conceptu, non simpliciter simplici, nisi sit per se notum, partes illius conceptus per se vniri: sed non esse per se notum, partes huius conceptus, *ens infinitum*, posse ad inuicem vniri: quia dubium est an entitas, & infinitas sint in aliquo: & similiter, an entitas, & necessitas: & sic patet ratio.

Si tamen volumus dicere, quod conceptus non dicitur simpliciter simplex ex eo, quod est incompleto, sed quia in ipso non includuntur plura obiecta, essentialiter per se conceptibilia: & sic ens, & passiones eius sunt conceptus simpliciter simplices: & similiter vltimæ differentia: & homo, & alius non sunt simpliciter simplices: adhuc stabit ratio Doctore: non enim hæc erit per se nota, animal rationale est risibile, nisi sit per se notum partes illius subiecti vniri: est autem per se notum rationale esse per se contractum animalis, & animal esse verè contrahibile per rationale: sed in proposito, cum dico

Dicitur conceptus simpliciter simplex, quia non includuntur in eo plura obiecta essentialiter per se conceptibilia.

Attributa dicuntur quasi passiones.

Conceptus simpliciter hic accipitur pro conceptu incompleto.

infinitum ens est, partes huius subiecti, *infinitum ens*, non est per se notum vñiri, patet. Tum, quia non est notum, per se infinitatem esse in entibus: imo, vel demonstratur, vel saltem persuadetur: & adhuc non per se notum, partes adiuicem esse composibiles. Tum quia non est per se notum, vnam contrahi per aliam, &c.

4.
Opin. G. Var.
lib. 1. d. 2.

d *Dicitur, quòd hac propositio, operans actu est.* Hæc litera huius opinionis sic debet intelligi, scilicet cum dicimus, *actu operans est*: si prædicat secundum adiacens, sensus est quòd operans actu nunc existit: vt verò prædicat tertium, & hoc habitualiter, sensus est, *actu operans*, id est, aptum natum operari, est. Primo modo non est per se nota, sed secundo modo. Sed Doctòr improbat hanc responsonem, ibi: *Sed hoc non est logicè dictum, &c.* Et sensus literæ est: quòd illa propositio propriè prædicat secundum adiacens, in qua nullum aliud prædicatum est, quàm ens subintellectum in ly est. Exemplum, *homo est*. Illa verò prædicat tertium adiacens, quæ habet aliud prædicatum, quàm ly ens subintellectum: vt *homo est Substantia*.

e *Idèò aliter respondeo ad inñtansias.* Dicit Doctòr quòd non sufficit ad propositionem per se notam, quòd oppositum prædicati repugnet subiecto, sed duo requiruntur. Primò, quòd sit per se notum oppositum prædicati repugnare subiecto: & hoc patet per Aristotelem 1. Posterior. context. 6. *Sicut primum principium est notissimum in veritate; ita oppositum primi principij erit notissimum in falsitate.* Secundò etiam requiritur, quòd sit per se notum, partes subiecti per se vñiri, si non dicit conceptum per se simpliciter simplicem.

f *Contra istud.* Pro intelligentia huius literæ, declaro illam per exemplum: *homo est animal*: tunc sic: *homo est: ergo animal est.* Oppositum consequentis est, non animal. Nam ista repugnant, quòd homo sit, & animal non sit. Si ergo non animal repugnat homini, ergo si homo est, animal est. Et quando dicit, quòd consequentia erit bona, scilicet ponendo subiectum in antecedente: puta subiectum huius propositionis, *homo est animal*: sic dicendo, *homo est: &* ponendo, id est, affirmando prædicatum illius propositionis in consequente, scilicet *ergo animal est.* Ista enim consequentia, *homo est, ergo animal est*; tenet virtute illius categoricæ: videlicet *homo est animal.* Sic in proposito cum dicit Doctòr *A est* necesse esse: ergo *A est*, intelligendo per *A* ipsum Deum: puta Deus est necesse esse: ergo Deus est: hæc consequentia tenet virtute huius categoricæ, *Deus est necesse esse*: quia talis categorica vñit ista extrema in antecedente, & consequente, videlicet ista categorica, *Deus est necesse esse: ergo Deus est*: vel dicendo, *necesse esse est Deus, ergo necesse esse est, ergo Deus est.* Idem dico, quando dicimus, *operans actu est.* Doctòr respondet ad hanc obiectionem ibi: *Respondeo: quando in antecedente, &c.*

5.
Quomodo ex
falso non po-
test sequi
verum.

g *Ita in proposito.* Includuntur duo opposita: sicut hinc *homo irrationalis*: & quando infertur consequens ex tali antecedente (consequens dico verum) non infertur ratione totius antecedentis: patet, quia antecedens est simpliciter impossibile, & impossibile, & per consequens ex tali non potest inferri essentialiter, & formaliter consequens verum: licet enim ex falso possit sequi verum: nunquam tamen ex falso essentialiter, & formaliter, siue per se potest se-

qui verum, et si aliquando sequatur per accidens: & sic debet intelligi propositio Philosophi 1. Priorum: quòd *ex falso potest sequi verum*, de qua aliàs: si ergo hoc consequens verum, scilicet, ergo animal est, infertur ex illo antecedente: patet, quòd præcisè infertur ratione partis extremi, non totius extremi: sequitur enim animal esse ex vtraque parte extremi, seorsum sumpta, sed non vt vñitis: nam sequitur *irrationale est, ergo animal est*, similiter *homo est: ergo animal est*: & sic tales consequentiæ verè tenent rationale alterius; & alterius categoricæ veræ, scilicet ratione istius: *homo est animal*: idèò bene sequitur *homo est, ergo animal est*: similiter, *irrationale est animal*, idèò sequitur, *irrationale est, ergo animal est*: sic in proposito, si propositio habeat extremum, puta subiectum non simpliciter simplex, cuius partes non sunt per se notæ vñiri (sicut in ista *infinitum ens est*, istæ partes, scilicet *infinitum, & ens*, non sunt notæ per se vñiri; vt supra paruit) si ex tali extremo, non simpliciter simpliciter infertur aliquid consequens, non infertur simpliciter, nisi ratione alterius partis extremi, quæ includit illud, quod infertur in consequente: & ideo tamen in virtute categoricæ coniungentis illa duo, alteram scilicet partem antecedentis, & alteram partem consequentis: ita est hinc *esse est*: non autem, *necesse esse est.* Et sensus est, quòd istud consequens, scilicet *ergo Deus est*: non infertur ratione totius subiecti, scilicet *necesse esse est*: sed tantum ratione vnus partis, scilicet ratione *esse*. Sunt enim ibi duæ partes, scilicet *necesse, & esse*: & quia non sunt notæ vñiri per se (vt dixi supra) ideo ly est, tantum infertur ratione ipsius *esse*, sic arguendo: Deus est esse, siue essentia: ergo, Deus est.

Soluitur ob-
iectio G. Va.

h *Non est propositio necessaria, vniendo totum extremum antecedentis, cum extremo consequentis*: vt si arguatur sic: *Deus est ens actu operans, ergo Deus est.* Dicit Doctòr quòd hoc consequens euidenter infertur, non ratione totius extremi, cum non sit notum, partes illius extremi ad iuicem vñiri: sed infertur præcisè ratione illius partis, quæ euidenter includit illud, quod infertur in consequente. Et sic infertur ratione huius extremi, scilicet *ens, siue esse*: & sic arguitur; *Deus est ens, siue esse: ergo Deus est*: quæ consequentia tenet virtute huius categoricæ. *Deus est existens; siue Deus est esse; siue Deus est quidam in se existens*: & sic patet litera.

i *Ad argumenta principalia.* Antequam respondeam ad primum argumentum, declaro aliqua. Primò Doctòr in corpore quæstionis declarauit, quòd hæc est per se nota, *Deus est: &* respondens ad primum argumentum videtur negare, quòd sit per se nota. Idèò est dicendum, quòd Deum esse est per se notum intellectui, distinctè concipienti terminos. Sed nullus intellectus via naturali potest distinctè concipere ipsum Deum: vt subtiliter patet à Doctore q. 14. quod. Et idèò respondendo ad primum argumentum dicit: quòd hæc non est per se nota, *Deus est*: supple via naturali.

Secundò pro responsonem argumenti declaro, quòd aliquod esse per se notum contingit dupliciter. Primò ex sola cognitione terminorum: ita, quod euidentia talis propositionis non sit demonstrabilis, nec à posteriori: & illa dicitur propriè propositio per se nota: vt patet à Doctore.

Per se notum
dupliciter.

Secundo

Secundò aliqua dicitur per se nota ex hoc, quòd arguendo à posteriori statim fit nota. Sicut aliquod est effectum: ergo aliqua prima causa est: vel, aliquod est dependens, ergo est aliquod primum independens. Et hoc modo istæ: *Aliqua potentia causa est: aliquod principium independens est*, possunt dici propositiones per se notæ in conceptibus tamen confusis: & sic debet intelligi responsio Doctoris ad primum argumentum.

7. Ad secundum respondet Doctor quòd Anselmus non dicit, illam propositionem, scilicet, *Deus est, quo maius*, &c. esse per se notam: patet, quia nihil est per se notum, cuius evidentia dependet ex evidentia alterius propositionis, siue cuius evidentia potest demonstrari syllogisticè. Sed ista, *summum ens est maius, quo cogitari potest*: ostenditur saltem per duos syllogismos, primus syllogismus est, *omni non ente ens est maius, summum nihil est maius: ergo nullum summum est non ens*. Secundus est, *quod non est non ens, est ens: summum non est non ens: ergo summum est ens*, & sic patet quomodo esse, siue existentia demonstratur de ente summo: & sic hæc non est per se nota, *summum ens est*: non enim notum est, has partes per se vniri, scilicet, *summum & ens*. Hoc idem potest argui de infinito per similes syllogismos: arguendo sic: *omni non ente, ens est maius, sed infinito nihil est maius: ergo nullum infinitum est non ens*. Tunc vltra, quòd non est non ens est ens: infinitum non est non ens: ergo infinitum est ens. ergo infinitum ens esse, non est per se notum, &c.

Existencia
quomodo de-
monstratur
de summo.

8. Ad tertiam rationem dantur duæ responsiones, ibi: *Ad tertium dico*. Prima responsio talis est: quia non sequitur, veritatem esse in communi est per se notum: ergo Deum esse per se notum. Committitur fallacia consequentis, à positione consequentis ad positionem antecedentis: ac si argueret: *Animal est: ergo homo est*. sic in proposito non sequitur, veritatè in communi esse est per se notum: ergo hæc veritatem esse est per se notum.

Regula.

Secunda responsio est ibi: *Aliis potest negari maior*. Et nota, quòd est vna regula insolubilium; *Quando est aliqua propositio includens contradictoria, ipsa est neganda in omni casu*: quia solùm casus possibiles debet admitti: & sic ista propositio, *nulla veritas est*, falsificat seipsum: quia si nulla veritas est, tunc nec ipsa est vera, & si verum est, quòd nulla veritas sit: tunc ipsa est vera: quia significat ita esse sicut est. ergo ipsa est vera, & non vera simul. Et sic quòd arguitur à propositione de *inesse*, quæ includit impossibilia ad modalem de vero, non sequitur: vt in proposito, quòd dicitur, nulla veritas est: ergò nullam veritatem esse, est verum,

non sequitur, vt paruit suprà, & infrà patebit.

Et ex hoc, & ex sequentibus apparet, quòd ille nouus expositor Sancti Thomæ non arguit ad propositum contra Doctorem, cum dicit, quòd hic non committitur fallacia consequentis, sed est vera consequentia: quia quando arguitur à propositione vera de *inesse*, ad suam modalem de vero, est optima consequentia: quia benè sequitur, *Socrates currit: ergo Socratem currere est verum*. Sic in proposito, nulla veritas est: ergo nullam veritatem esse, est verum: patet quòd non intelligit Doctorem, quia hic non arguitur à propositione vera de *inesse*, vt patet in litera Doctoris. Et sequentia, quæ dicit iste expositor, procedunt ex malo intellectu eorum, quæ hic dicuntur. Et propter literam Doctoris est notandum, quòd ista negatiua, *nulla veritas est*, habet duas causas veritatis, scilicet quòd nulla veritas est in re: secundò, quòd nulla veritas est in intellectu, componente, vel diuidente. Nam illa negatiua probatur per istas duas veritates: quia benè sequitur, si nulla veritas est in re, nec in intellectu: igitur nulla veritas est absolutè. Quando ergo arguit, ergo verum est, quòd nulla veritas est, hæc propositio est vera, accipiendo *veritatem* in re, & non pro actu intellectu, componente hanc, quòd verum est, quòd nulla veritas est: & sic arguitur à negatiua habente duas causas veritatis ad affirmatiuam, quæ est vna illarum. Est enim sensus, *nulla veritas est*, scilicet nec in re, nec in intellectu, ergo in intellectu verè componitur propositio ista, *nulla veritas est*: ibi *veritas* non potest stare, nisi pro veritate in re. Cum dicitur, ergo verum est, quòd nulla veritas est, quia hoc consequens, scilicet, *ergo verum est*, quòd nulla veritas est, supponit, quòd veritas sit in intellectu: & sic patet responsio Doctoris.

Melior re-
sponso.

Vel dicatur, & melius, quòd causæ veritatis istius, scilicet *nulla veritas est*, sunt istæ, scilicet *non est verum, aliquam veritatem esse*, vel, *est verum, aliquam veritatem non esse*; & hæc secunda est affirmatiua: licet ergo sequatur, nulla veritas est, nec in re, nec in intellectu: ergo non est verum, aliquam veritatem esse, sed potest non sequitur, *ergo est verum, aliquam veritatem non esse*, arguitur enim à propositione habente duas causas veritatis, ad affirmatiuam illarum. & licet prima propositio, quæ est aliquorum exponentium Doctorem, sit probabilis: tamen secunda magis videtur ad intentionem literæ, & magis secundum veritatem. Vltima ratio cum sua ratione clara est in litera ex superius dictis, & magis patebit infrà d. 3. q. 4.

SCHOLIUM.

Soluta secunda questione, qua est modus sciendi respectu primæ questionis, scilicet an existat aliquod ens infinitum; hanc modò aggreditur explicandam, & dicit esse demonstrabile à posteriori, non à priori, dari ens infinitum, de cuius proprietatibus relatiuis, primò declarat esse, & ex his; probat ipsum ens infinitum esse, & sic facit duos articulos.

AD primam quæstionem sic proceditur, quia de ente infinito non potest demonstrari esse *propter quid*, quantum ad nos, licet ex natura terminorum propositio esset demonstrabilis *propter quid*, sed quantum ad nos propositio est demonstrabilis demonstratione, *quia* ex creaturis. Proprietates autem infiniti entis relatiuè ad creaturas, immediatius se habent ad illa, quæ sunt media in demonstratione *quia*, quàm proprietates absolutæ, ita quòd de illis proprietatibus relatiuis, immediatius potest concludi esse; per illa, quæ sunt media in tali demonstratione, quàm de proprietatibus

Scoti oper. Tom. V.

X 3

absolutis.

10.
Declaratio
primi qua-
siti.

absolutis. Nam immediatè ex *esse* vnus relatiui sequitur *esse* sui correlatiui: idè primò declarabo *esse* de proprietatibus relatiuis entis infiniti. Et secundò ex his declarabo *esse* de ente infinito, quia istæ proprietates relatiuæ soli enti infinito conueniunt: & ita erunt duo articuli principales.

De proprietatibus relatiuis entis ad creaturas,

Quantùm ad primum articulum dico, quòd proprietates relatiuæ infiniti entis ad creaturas, aut sunt proprietates causalitatis, aut eminentiæ. Causalitatis duplicis, aut efficientis, aut finis.^b Quod additur de causa exemplari, non est aliud genus causæ ab efficiente, quia tunc essent quinque genera causarum. Vnde causa exemplaris est quoddam efficiens: quia agens per intellectum distinctum contra agens per naturam de quo aliàs.

COMMENTARIUS.

1.

AD primam questionem sic proceditur. In ista littera primò dicit, quòd *esse*, siue actualis existentia, non est demonstrabilis de ente infinito à nobis pro statu isto, & hoc demonstratione propter quid: & ratio est, quia medium in tali demonstratione non cognoscitur à nobis pro statu isto, quod est Deus sub ratione Deitatis, vt patuit suprà quæst. de subiecto Theologia: & medium potissimum ad demonstrandum existentiam de ente infinito, est ipsa Deitas, vt patuit suprà in illa quæst. An ista sit per se nota, Deus est.

Deus sub ratione Deitatis non cognoscitur pro statu isto.

Secundò dicit, quòd *esse*, siue existentia est demonstrabilis in se de ente infinito, & propter quid: quia Deitas est medium potissimum in tali demonstratione: nam si quis distinctè cognosceret Deitatem, statim posset demonstrare *esse* de ente infinito, sic arguendo: quicquid est Deus, est existens: sed ens infinitum est Deus: ergo infinitum est existens.

Ens infinitum potest persuaderi.

Tertiò dicit, quòd *esse* de ente infinito potest à nobis demonstrari, demonstratione quia: siue à posteriori. Et hoc debet sanè intelligi: quia Doctor non diceret, quòd absolute sic posset demonstrari, sed supposito, quòd ens infinitum sit possibile in entibus, potest illud demonstrari à nobis, demonstratione quia. Nam infrà non dicit quòd ens infinitum esse sit demonstrabile à nobis: sed bene potest persuaderi aliquibus persuasionibus, quòd infinitas non repugnat in entibus: vt infrà patebit in præsentis quæst.

Proprietates relatiuæ entis infiniti.

Quartò dicit, quòd proprietates entis infiniti relatiuæ ad creaturas, immediatè se habent ad illa, quæ sunt media in demonstratione quia, quàm proprietates absolutæ: patet, quia per creaturas, & proprietates earum demonstratur de primo ente: puta, quia creatura est effectibilis: ergo est aliquod primum effectiuum; quia dependens: ergo independens, & huiusmodi: & sic proprietates entis infiniti, &c. Sed nota exemplum

primò de proprietatibus relatiuis infiniti entis, quæ sunt istæ: ens infinitum est primum effectiuum, primum finitium, primum dependens, primum eminentis, & huiusmodi. Exemplum de absolutis, quòd ens infinitum sit infinitæ intellectiois & volitionis: & quòd habeat intellectum formaliter infinitum, & similiter voluntatem: & quòd vna intellectioe intelligat se, & omnia alia: & quòd sua intellectio, & volitio, tam respectu sui, quàm aliorum sit realiter, & essentialiter eadem sibi, & huiusmodi, quæ omnes proprietates entis infiniti, tam relatiuæ, quàm absolutæ infrà in ista quæst. diffusè ostenduntur.

Proprietates absoluta infiniti entis.

b Quod additur de causa exemplari, &c. Causa enim talis nihil aliud est, nisi *esse* cognitum rei fiendæ, siue cognitio practica rei exemplatæ. Exemplum, domus extrà sit à domo intrà, vt à causa exemplari. Domus enim intrà, vel accipitur pro *esse* cognito ipsius; vel pro notitia illius, quæ dicitur notitia practica directiua in praxim, respectu domus extrà fiendæ. Si modò ponatur cognitio obiecti esse effectiua, saltem partialiter ipsius praxis (quæ est principalis ratio mouendi potentias exteriores, nam voluntas actu suo elicit imperat potentis prosecutionem domus fiendæ) patet quomodo causa exemplaris pertinet ad genus causæ efficientis. Si etiam non ponatur causa effectiua, sed tantum directiua in praxim, adhuc potest suo modo dici causa efficiens, pro quanto dirigit voluntatem in opus, vt patet in quæst. de praxi. Si verò accipiatur causa exemplaris pro agente à proposito, siue per intellectum, tunc voluntas, & intellectus sunt causa exemplaris, accipiendo intellectum non nudè, sed informatum notitia practica, quæ notitia practica (vt dixi,) vel concurrit actiue partialiter cum voluntate, vt alia causa partiali, & principali ad praxim eliciendam, vel tantum dirigendo: patet quid dicendum.

Causa exemplaris est esse cognitum rei faciendæ.

SCHOLIUM.

In hoc primo articulo ostendit 1. dari ens aliquod, quod est primum secundum efficientiam, finalitatem, & eminentiam, 2. cui conuenit vna primitas harum, eidem & reliqua. 3. istam triplicem primitatem vni tantum competere, quoad primum horum, ponit 9. conclusiones. Tres prima sunt de primitate efficientis; tres media de primitate finis; & tres reliquæ de primitate eminentiæ, & probat dari primum efficiens, quia in ascendendo infinitas est impossibilis.

11.

IN primo ergo articulo principali tria principaliter ostendam.

Primò quòd aliquid est in effectum inter entia, quod est simpliciter primum secundum efficientiam: & aliquid est simpliciter primum secundum rationem finis: & aliquid est simpliciter primum secundum eminentiam.

Secundò principaliter ostendam quòd illud, quod est primum secundum vnam rationem primitatis, idem est primum secundum alias primitates.

Tertiò

Tertiò ostendam, quòd ista triplex primitas, vni soli naturæ conuenit, ita quòd non pluribus naturis differentiis specie, vel quiditatiuè. Et ita in primo articulo erunt tres articuli minùs principales.

Primus articulus istorum includit tres conclusiones principales, secundùm triplicem primitatem, quælibet autem istarum trium conclusionum habet tres, ex quibus dependet. Prima est, quòd est aliquod primum sic. Secunda, quòd illud est incausabile. Tertia quòd illud actu existit in entibus.

Iraque in primo articulo sunt nouém conclusiones, sed tres principales.

Prima conclusio istarum est ista: Quòd aliquod effectiuum sit primum simpliciter, ita scilicet, quòd non sit effectibile nec effectiuum virtute alterius à se: quod probo sic: Aliquod ens est effectibile, aut igitur à se, aut à nullo, aut ab aliquo alio. Non à nullo, quia nullius est causa illud, quod nihil est. Nec à se, quia nulla res est, quæ seipsam faciat, vel gignat. August. 1. de Trinit. cap. 1. ergo ab alio effectiuo: illud aliud sit *A*, si *A* est primum, modo exposito, habeo propositum. Si non est primum, ergo est posterius effectiuum, quia effectibile ab alio, vel virtute alterius effectiuum. Si enim negetur ^a negatio, ponitur affirmatio. Detur illud alterum, & sit *B*, de quo arguitur, sicut de *A*. argutum est: & ita aut procederetur in infinitum, quorum quodlibet respectu prioris erit secundum: aut stabitur in aliquo non habente prius. Infinitas autem est impossibilis in ascendendo: ergo primitas necessaria: quia non habens prius nullo priore se, est posterius. Nam circulus in causis esse est inconueniens.

Contra ^b istam rationem instatur dupliciter. Primò, quia secundùm Philosophantes infinitas est possibilis in ascendendo, sicut ponunt exemplum de generationibus in finis, vbi nullum est primum, sed quodlibet secundum, & tamen hoc ab eis sine circulo ponitur.

Secundò videtur, quòd procedat ex contingentibus, & ita non sit demonstratio. Antecedens probatur, quia præmissæ assumunt esse de aliquo causato, omne autem tale contingenter est.

Ad primam instantiam excludendam, dico, quòd Philosophi non posuerunt infinitatem possibilem in causis essentialiter ordinatis; sed tantummodò in accidentaliter ordinatis, sicut patet per Auicennam 6. Metaph. cap. 5. vbi loquitur de infinitate indiuiduorum in specie.

Et ad propositum ^c meliùs ostendendum, est sciendum, quæ sunt causæ essentialiter ordinatæ, & quæ accidentaliter ordinatæ.

Vbi notandum, quòd aliud est loqui de causis per se, & per accidens, & aliud est loqui de causis essentialiter siue accidentaliter ordinatis. Nam in primo tantum est comparatio vnus ad vnum, causæ videlicet ad causatum, & est causa per se, quæ secundùm naturam propriam, & non secundùm aliquid sibi accidens causat: & causa per accidens è conuerso. In secundo est ^d comparatio duarum causarum inter se, in quantum ab eis est aliquid causatum. Et differunt causæ per se, siue essentialiter ordinatæ, à causis per accidens, siue accidentaliter ordinatis in tribus. Prima differentia est, quòd in causis per se ordinatis, causa secunda, in quantum causa, dependet à prima; in per accidens non, licet in esse, vel in aliquo alio dependeat.

Secunda est ^e quòd in per se ordinatis, est causalitas alterius rationis, & alterius ordinis, quia superior est perfectior: in accidentaliter ordinatis non. Hæc sequitur ex prima. Nam nulla causa à causa eiusdem rationis dependet essentialiter in causando: quia in causatione alicuius sufficit vnum vnus rationis.

Tertia est, quòd ^f omnes causæ per se, & essentialiter ordinatæ, simul necessariò requiruntur ad causandum; alioquin aliqua per se causalitas deesset effectui, in accidentaliter autem ordinatis non sic est, quia non requiritur simultas earum in causando.

Ex tribus differentiis causarum tres rationes eliciuntur, ex prima, vniuersitas causatorum dependet in causando: ergo ab aliquo, quod non est aliquid vniuersitatis. Ex secunda, in infinitum superior erit in infinitum perfectior. Ex tertia, infinita simul actu. Additur quarta qua probat, possibile, quod non includit imperfectionem ostendere esse. Quòd si negatur ordo essentialis, quia accidentalis sufficit ad sensum. Contra probo, quòd causatur ab aliquo: natura producibilis in vno supposito est producibilis in quolibet: qua ratione igitur nunc in isto, & prius in illo, & in illo, nulla autem successio continuatur, nisi in virtute alicuius permanentis. Illud verò nihil est sic successiuum: ergo præter indiuiduum in specie generans, erit aliud superioris agens.

Ex isto infero, quòd illud est primum eminens, quia causa æquiuoca actualior & independentis, & à qua alia dependent. Primus finis, quia aliquis est finis primus, propter quem per se

Concl. 1. de efficiente.

Secundo de anima text. 47.

1. Posteriorum 8.

2. Physic. 1. & 12. Metaph. & alibi.

8. Physic. & 2. de Gen. t. 56. 58. & 68. Philosophi non posuerunt infinitatem in causis essentialiter ordinatis.

12. 2. Physic. & 5. Metaph. Quid causa per se, & per accidens? Quomodo differunt causa essentialiter ordinata ab accidentaliter ordinata?

Commentator 8. Physic. cap. 46.

13. ADDITIO. Sic in antiquis originalibus.

In hac additione ponitur subtilissimè sequens resolutio probationum.

Text. 49. & inde.

agens agit, secundo Physic. aliquid aliud effectuum à se quia minus bonum. Similiter nihil aliud dirigit, maxime naturaliter nec ratione.

Vide in opere alio hic ad hoc, id est, in Rep. q. 3.

14.

Infinitem in essentialiter ordinatis esse impossibile, probatur 5. rationibus.

Quarto, primum exemplar, quia per se agens. Vel igitur propter finem cognitum, vel in quantum dirigitur à cognoscente, cognoscit autem sensibilia, quia ordinat ea in finem, & vult propter finem.

Ex his ostenditur ⁵ propositum sic: Infinitas essentialiter ordinatorum est impossibilis. Similiter secundò: infinitas accidentaliter ordinatorum est impossibilis, nisi ponatur status in essentialiter ordinatis: ergo omni modo est impossibilis infinitas in essentialiter ordinatis. Tertio, si etiam negetur ordo essentialis, adhuc infinitas est impossibilis: ergo omni modo est aliquid simpliciter primum effectuum.

Istarum trium propositionum assumptarum propter breuitatem prima dicatur *A*, secunda *B*, tertia *C*.

Probatio istarum, primò *A*. scilicet quòd infinitas essentialiter ordinatorum est impossibilis. Probatio: tum ^h quia vniuersitas causarum essentialiter ordinatorum est causata: ergo ab aliqua causa, quæ non est aliquid illius vniuersitatis, quia tunc esset causa sui. Tota enim vniuersitas dependentium dependet, & à nullo illius vniuersitatis. Tum secundò ⁱ quia causæ infinitæ essent simul in actu, ex tertia differentia: sed consequens nullus Philosophus ponit. Tum ^k tertio, quia prius est, quod est, primo propinquius, ex 5. *Metaph.* ergo ubi nullum primum, nihil essentialiter prius. Tum quartò, quia ^l superior causa est perfectior in causando, ex secunda differentia: ergo in infinitum superior est in infinitum perfectior: & ita infinitæ perfectionis in causando, & per consequens non causans in virtute alterius, quia quælibet talis in virtute alterius causans est imperfectè causans, quia est, dependens ab alia in causando. Tum quintò ^m, quia effectuum nullam imperfectionem ponit necessariò: ergo potest esse in aliquo sine imperfectione: sed si in nullo est sine dependentia ad aliquid prius, in nullo est sine imperfectione: ergo effectiuitas independens potest inesse alicui naturæ, & illa est simpliciter prima: ergo effectiuitas simpliciter prima est possibilis, & hoc sufficit, quia inferius ex hoc concluditur quòd tale efficiens primum, si est possibile, est in re, & sic patet *A*, quinque rationibus.

15.

Probatur 2. propositio, id est, non esse possibilem infinitatem in accidentaliter ordinatis.

Non perpetuatur successio, nisi virtute permanentis.

8. Physic. t. 46. 53. & 78. & 12. Metaph. t. 29. & inde, & 1. Cæ. & 2. de Gener.

Non dari infinitatem etiam si negetur ordo essentialis.

Respondet ad instantiam.

Probatur ⁿ sic *B*, scilicet, quòd infinitas in accidentaliter ordinatis sit impossibilis, nisi ponatur status essentialiter ordinatorum, quia infinitas accidentalis, si ponitur hoc, non est simul: patet, sed successiuè tantum vt alterum post alterum, ita quòd si secundum fluat aliquo modo à priore, nō tamen dependet ab ipso in causando. Potest enim causare ipso non existente, sicut filius ita generat patre mortuo, sicut ipso viuo, talis infinitas successionis est impossibilis, nisi continuetur, vel perpetuetur ab aliqua natura infinite durante, à quo tota successio, & quodlibet eius dependeat. Nulla enim difformitas perpetuatur, nisi in virtute alicuius permanentis, quod nihil est illius successionis, quia omnia successiua sunt eiusdem rationis, sed est aliquid prius essentialiter, quia quodlibet successionis dependet ab ipso, & hoc in alio ordine, quàm à causa proxima, quæ est aliquid illius successionis. Patet ergo *B*.

Probatur etiam ^o *C*. quòd scilicet si negetur ordo essentialis, adhuc infinitas est impossibilis. Probatio, quia cum ex prima ratione hinc adductâ, scilicet, quòd à nihilo non potest esse aliquid, sequitur, quòd aliqua natura sit effectiua. Si negetur ordo essentialis actiuorum, igitur illa in nullius alterius virtute causat: & licet ipsa in aliquo singulari ponatur causata, tamen in aliquo erit non causata, quod est propositum de natura. Si enim in quolibet ponatur causata, statim implicatur contradictio, negando ordinem essentialem, quia nulla natura potest poni in quolibet causata, ita quòd sit ordo accidentalis sub ipsa, sine ordine essentiali ad aliam naturam: sic patet ex *B*.

Ad secundam ^p instantiam suprâ, quæ dicit, quòd ratio procedit ex contingentibus, & ita non est demonstratio. Respondeo, quòd posset sic argui: Aliqua natura est effecta, quia aliquid subiectum est mutatum, & ita terminus mutationis incipit esse in subiecto, & ita ille terminus, vel compositum producit, siue efficitur: ergo aliquid est efficiens per naturam correlatiuorum, & tunc præmissa esset secundum veritatem contingens. Tamen non sic arguitur probando primam conclusionem, sed hoc modo: Aliqua natura est effectibilis, ergo aliqua est effectiua. Antecedens probatur, quia aliquid subiectum est mutabile, & aliquid entium est possibile, accipiendum possibile, vt diuiditur contra necessarium, & sic procedendo est ex necessariis. Et tunc probatio primæ conclusionis procedit, vel concludit de esse quidatiuo, siue de esse possibili, non autem de existentia actuali: sed de quo nunc ostenditur possibilitas ultra in tertia conclusionem actualis existentia ostenditur.

Secunda conclusio ⁹ de primo effectiuo, est ista, quòd simpliciter primum effectiuum, est incausabile. Hoc probatur, quia est inefficibile, & independens effectiuum, & hæc patet prius, quia si sit virtute alterius causatiuum, vel ab alio effectibile: ergo vel procedetur in infinitum, vel erit circulus, vel status in aliquo inefficibili, & independente effectiuo, illud dico primum, & aliud patet, quòd non est primum ex datis tuis.

Et ulterius concluditur, si illud primum est inefficibile, ergo erit incausabile, quia non finibile, nec materiabile; nec formabile. Probatur prima consequentia, videlicet quòd si est inefficibile, ergo non est finibile, quia causa finalis non causat, nisi quia metaphoricè mouet ipsum efficiens ad efficiendum. Nam non alio modo dependet ab ipso essentialiter entitas finiti, vt à priore. Nihil autem est causa per se, nisi, vt ab ipso tanquam à priore essentialiter dependet causatum. Dux autem ¹ alix consequentiæ, videlicet, quòd si est inefficibile, ergo immateriabile, & non formabile: probantur simul, quia cuius non est causa extrinseca, eius non est causa intrinseca.

Quia causalitas causæ extrinsecae, dicit perfectionem sine imperfectione. Causalitas autem causæ intrinsecae, necessariò requirit imperfectionem annexam, quia causa intrinseca est pars causati: ergo ratio causæ extrinsecae, est naturaliter prior ratione causæ intrinsecae, negato ergo priore negatur posterius.

Aliter probantur eadem ⁴ consequentiæ.

Quia causæ intrinsecae sunt causatæ ab extrinseca, vel secundum esse earum, vel in quantum causat compositum, vel vtroque modo: quia causæ intrinsecae non seipsis sine agente causant compositum, vel constituunt. Ex dictis secunda conclusio proposita satis patet.

Tertia conclusio ⁵ de primo effectiuo est ista. Primum effectiuum est in actu existens, & aliqua natura existens actu, sic est effectiua. Probatio: cuius rationi repugnat simpliciter esse ab alio, illud si potest esse potest esse à se, sed rationi primi effectiui repugnat esse ab alio: sicut patet ex secunda conclusione: & ipsum potest esse, sicut patet ex quinta ratione posita ad A, quæ videtur minùs concludere: tamen hoc concludit.

Alix autem probationes ipsius A possunt tractari de existentia, quam ponit hæc tertia conclusio, & sunt istæ probationes ex contingentibus, tamen manifestis: vel si accipiantur de natura quiditate, & possibilitate, sunt ex necessariis.

Ergo effectiuum simpliciter primum potest esse à se, ergo est à se. Quia, quod non est à se, non potest esse à se, quia tunc non ens produceret aliquid ad esse, quod est impossibile: & adhuc idem causaret se, & ita non erit incausabile omnino. Istud vltimum, scilicet de existentia primi effectiui aliter declaratur: quia inconueniens est vniuerso de esse supremum gradum possibilem in essendo. Item iuxta illud, nota quoddam corollarium, quod quasi continet tres conclusiones probatas, quod est istud, scilicet quòd primū effectiuum hoc modo, non tātum est prius aliis, sed aliquid esse prius eo includit contradictionem, sic in quantum primum existit. Probatur, vt præcedens, nam ratione illius maximè includitur incausabile, vt probatur ex secunda. Ergo si potest esse quia non contradicit entitati, vt probatur ex prima, sequitur, quòd potest esse à se, & ita est à se.

C O M M E N T A R I V S.

I. ¹ Prima conclusio istarum est ista, &c. Et cum dicitur parum infra: Si enim negetur negatio, ponitur affirmatio, id est, quando quæritur si est effectibile ab A, aut A est primum, & habetur propositum; aut A non est primum. Si negetur negatio, scilicet hæc: aut A non est primum, ponitur affirmatio, scilicet quod est effectibile ab aliquo: & datur illud alterum, & sic B, de quo arguitur sicut de A arguitur est, scilicet an B sit primum effectiuum, aut non. Si primò, habetur propositum. Si secundò, ergo erit effectibile ab alio, & sit illud C. & ita aut procederet in infinitum, quorum quolibet respectu prioris erit secundum, id est, quòd si A est à B. si B non est primum, erit secundum respectu prioris, puta C, & quæritur, aut C est primum, & habetur propositum; aut non, ergo erit effectibile à D. & C respectu D erit secundum: & sic semper ascendendo in infinitum; quocumque dato, si non est primum, erit secundum respectu prioris, à quo est effectibile: infini-

An infinitas sit impossibilis in essentialiter ordinata.

tas autem est impossibilis in ascendendo, id est, in essentialiter ordinatis: ergo si talis infinitas sit impossibilis, primitas in tali ordine, scilicet causarum, & causarum erit necessaria: quia non habens prius, nullo priore est posterius, id est, quòd si A est simpliciter prius, & B, C, D sunt simpliciter posteriora A, ipsum A non erit essentialiter posterius B, vel C, vel D. quia tunc idem respectu eiusdem esset simpliciter, & essentialiter prius, & posterius. Si enim B sit essentialiter causatum ab A, A erit essentialiter prius B, & B essentialiter posterius: si ergo A sit causatum à B, A erit essentialiter prius, & posterius B, & è contra B erit essentialiter prius, & posterius A, & sic in causis essentialiter ordinatis esset circulus: quod est impossibile.

b Contra instatur dupliciter. Hic Doctor adducit duas instantias, probando primò, quòd infinitas in ascendendo, sit possibilis secundum Philosophos, qui ponunt exemplum de generationibus

16.

Conclusio secunda de causa effectiua prima quòd sit incausabile. Inefficibile esse infinitabile, immateriale, informabile.

Tertia conclusio, primū efficiens esse actu existens.

Quod non est à se, non potest esse à se, quare.

In aternis idem esse & posse. 3. Physic. t. 32.

2.

Ordo essentialis causarum.

tionibus

tionibus infinitis, & tamen hoc ab eis, sine circulo ponitur: patet, quia dicerent, quod *A* sit à *B*. & *B* à *C*, & *C* à *D*. & sic semper ascendendo in infinitum: non autem dicerent quod si *A* sit à *B*, quod *B* possit esse ab *A*, & sic de aliis.

Secundò arguit contra hoc, quod dixit, scilicet quòd demonstratione quia demonstrantur aliquæ proprietates relatiuæ de ente infinito, & hoc per creaturas: pura, quòd sit primum effectuum, primum independens, & huiusmodi: quia demonstratio, siue propter quid, siue quia, semper procedit ex necessariis, & non ex contingentibus: ut patet primo Poster. hic autem proceditur à præmissis contingentibus: quia præmissæ assumunt esse de aliquo causato: accipiunt enim esse existentia, quod est contingens, ut cum dicitur, aliquid ens est effectibile: esse enim effectibile est effectibile secundum esse existentia: patet, quia nihil propriè efficitur, nisi secundum quod producit in actuali esse existentia.

3. c Et ad propositum melius ostendendum, &c.

Hic Doctor intendit primò declarare ordinem essentialiter causarum, & ordinem accidentalem earum. Secundò ostendere, quomodo infinitas sit simpliciter impossibilis, tam in causis essentialiter ordinatis, quam accidentaliter. De primo plura dicit. Primò de causis per se, & per accidens. Causæ per se sunt illæ, quæ agunt per propriam formam: ita quòd talis forma sit ratio formalis agendi; & istæ sunt in duplici differentia: quædam enim dicuntur per se, non tantum quia agunt per formam, quæ est ratio formalis agendi: sed etiam includunt illam formam per se, & quiditatiuè. Exemplum, ignis per se causat ignem: quia forma substantialis ignis, est ratio formalis producendi ignem: ut patet à Doctore in 2. dist. 16. & vide quæ ibi exposui, & in 4. dist. 12. & talis forma est de essentia ignis. Quædam verò dicuntur per se causæ, eo quòd in se habent formam, quæ est per se ratio formalis agendi: licet non includant illam per se, & quiditatiuè, & sic ignis per se calefacit lignum: quia calefacit mediante calore, qui est per se ratio calefaciendi. Sed causæ per accidens dicuntur illæ, quæ nullo modo attingunt effectum, nec sunt rationes formales attingendi: sed quia accidunt alicui causæ per se, modo præexposito: & sic dicimus, quòd album calefacit, quia albedo accidit causæ per se calefacienti: & hoc modo loquitur Philosophus de causa per accidens 5. Metaph. text. com. 2. & 2. Physic. text. comm. 33. vbi dicit, quòd Polycleus est causa statuæ per accidens: accidit enim artificio per se facienti statuam, quòd dicatur Polycleus: non enim per se efficit statuam quia Polycleus: sed quia habet artem, quæ per se est ratio formalis faciendi statuam. Est tamen ordo in causis per accidens, quia vna est propinquior causæ per se, & alia remotior: patet per Philosophum 5. Metaph. text. comm. 2. vbi vult, quòd Polycleus respectu statuæ faciendæ sit propinquior quam album.

Dicit ergo Doctor quòd aliud est loqui de causis per se, aut per accidens & aliud est loqui de causis essentialiter ordinatis, & aliud de causis accidentaliter ordinatis: nam in primo est tantum comparatio vnus ad vnum, scilicet causæ ad causatum. Causa enim per se præcisè comparatur ad effectum, quem causat, ut cum ignis producit ignem. Et quod dicit, quòd causa per se est, quæ causat secundum naturam propriam:

hoc sic debet intelligi de ratione formali causandi: quia illud est per se ratio formalis causandi, quod secundum propriam naturam est ratio formalis causandi: sicut calor dicitur secundum rationem formalem caloris, ratio formalis causandi, & non dicitur ratio formalis causandi propter aliquod sibi accidens. Vel si exponatur de causa per se, ut quod: tunc illa dicitur per se, vel quæ includit quiditatiuè aliquid, quod est simpliciter ratio formalis causandi: vel quæ includit aliquid accidentaliter, quod tamen est per se ratio formalis causandi. Per accidens, quod includit aliquid, quod nullo modo est ratio formalis causandi: inest tamen alicui quod est per se causa.

d In secundo est comparatio duarum causarum inter se in quantum ab eis est aliquid causatum; ut cum comparatur Deus, Sol, & homo ad hominem genitum, quæ dicuntur causæ essentialiter ordinatæ: vel ut comparantur ad Ioannem genitum, pater, auus, abauus; & sic ascendendo: & istæ dicuntur causæ accidentaliter ordinatæ. Ibi, & differunt causa essentialiter ordinatæ à causis accidentaliter ordinatæ tripliciter. Hic ponit conditiones requisitas ad causas essentialiter ordinatas, quibus cognitis, patet quomodo differunt ab accidentaliter ordinatis. Prima conditio est, quòd in causis essentialiter ordinatis, causa secunda, in quantum causas, dependet à prima, id est, quòd causa secunda in causando dependet à prima: non quòd aliquid recipiat à prima, dum causat: ut patet à Doctore in 4. dist. prima, q. 1. sed prima non agente, secunda agere non potest: & sic secunda in agendo dicitur dependere à prima: & hoc magis patebit in respondendo ad obiectiones Ocham, infra. Et communiter causa, quæ dependet in agendo ab alia (& loquor de illa, quæ simpliciter dependet) dependet etiam in essendo, ut patet à Doctore in 2. dist. 3. quæst. 10. In causis verò per accidens; & si vna possit dependere ab alia in essendo, sicut Ioannes à Francisco, non tamen in agendo, quia Ioannes posset generare, mortuo Francisco. Aduerte tamen, quòd si dependeret in esse, & conseruari, fortè etiam dependeret in causando: sed effectus præcisè dependet in esse à causa secunda pro illo primo instanti, quo accipit esse à tali causa; sed pro toto tempore sequente, dependet præcisè à prima causa in esse, & conseruari: ut patet à Doctore in 2. d. 2. parte prima q. 4.

e Secunda conditio est, quòd in essentialiter ordinatis est causalitas alterius rationis, & alterius ordinis; quia superior est perfectior, scilicet essentialiter, & quiditatiuè; in accidentaliter ordinatis non: est enim impossibile quòd inter indiuidua eiusdem speciei sit talis ordo causarum, essentialiter ordinatarum, cum inter illa non sit ordo essentialis: ut patet expressè à Philosopho 3. Metaph. text. com. 11. In indiuiduis, inquit, eiusdem speciei, non est hoc prius, scilicet essentialiter: illud verò posterius, scilicet essentialiter. Oportet ergo, quòd causæ essentialiter ordinatæ differant specie; nec sufficit, quòd differant, ut species specialissimæ, quæ ad inuicem sunt disparatæ: quia duæ species specialissimæ eiusdem generis non vniuntur ad inuicem ad productionem alicuius effectus, ut causæ per se essentialiter ordinatæ, ut patet à Doctore in 2. dist. 3. quæst. 8. vide ibi. Et cum dicit, quòd inter illas est causalitas alterius ordinis, & alterius rationis: est causalitas alterius ordinis, quia superior

Esse causam per se contingit dupliciter.

Causa per se qua sint.

Causa per accidens.

4. Diferens ordo, & comparatio causarum.

5.

Quomodo differat causa essentialiter ordinata à causis accidentaliter ordinatis.

Prima conditio.

Filius non dependet à patre, nisi per instanti.

6. Secunda conditio.

Quomodo causa superior essentialiter est alterius ordinis, & rationis.

superior in alio ordine cauſandi , cauſat , puta , quia cauſat reſpectu ſecundæ independenter , & eſt mouens non mota : inferior verò dependenter , & mouet in quantum mouetur à prima : & ſic eſt mouens mota : & per conſequens cauſalitate cauſæ ſuperioris eſt alterius ordinis à cauſalitate inferioris : eſt etiam cauſalitas ſuperioris , alterius rationis à cauſalitate inferioris : quia ſuperior eſt eſſentialiter perfectior : cauſalitas enim dicitur alterius rationis ; quæ conſequitur entitatem alterius rationis , ſicut ergo cauſa ſuperior eſt eſſentialiter perfectior , & quiditatiuè cauſa inferiori : ita cauſalitas ſuperioris erit eſſentialiter perfectior cauſalitate inferioris . Niſi teneatur , quòd ad ordines eſſentialiter cauſarum ſufficit alius , & alius modus habendi formam eiſdem ſpeciei : vt videtur Doct̄or tenere in 2. *Metaph. quæſt. 5.* vide quæ ibi expoſui . Sed in accidentaliter ordinatis non eſt talis ordo eſſentialis , & hoc dependet ex prima conditione cauſarum , accidentaliter ordinarum : videlicet , quia ſecunda non dependet in agendo à prima : nulla enim cauſa eiſdem rationis , cum alia eiſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ dependet eſſentialiter ab illa in cauſando : quia (vt dixi) non eſt iſti ordo eſſentialis : nam in cauſatione alicuius ſufficit vnum vnus rationis : patet , quia calores , qui ponuntur eiſdem rationis ad cauſandum calorem in ligno , ſufficit vnus calor : non enim oportet ponere duos calores ad cauſandum calorem in ligno : ſed ſi eſſent eſſentialiter ordinati , vnus non ſufficeret ſine alio . Nec valet inſtantia de patre , & matre , quæ ſunt eiſdem ſpeciei , & tamen neceſſariò concurrunt ad eundem effectum , vt patet à Doct̄ore in 3. *diſt. 4.* quia non ponuntur cauſæ accidentaliter ordinatæ , ſed tantum ponuntur vt duæ cauſæ partiales , integrantes vnã totalem . De hoc patebit inſtrà *diſt. 3. q. 8. & in 2. diſt. 3.*

7. *Tertia conditio eſt , quòd omnes cauſæ per ſe eſſentialiter ordinatæ ſimul neceſſariò requiruntur ad cauſandum :* non ſic intelligendo , quòd ſicut inferior non poteſt producere effectum , non concurrente ſuperiore ; ita nec ſuperior poteſt producere , inferiore non concurrente . Sed quòd inferior nullo modo concurrat , ſuperiore non agente , ad eundem effectum communem : non tamen eſt contra . Si tamen teneatur , quòd ſimpliciter omnes concurrant , adhuc oportebit dicere , quòd ſemper ſuperior concurrat , vt mouens non mota , & vt alterius ordinis , & rationis in cauſando : quia ſemper ſecunda agit in virtute primæ , quamuis prima non poſſit ſecundum Philoſophum attingere immediatè effectum nouum , non concurrente ſimul ſecunda , & particulari : ſemper tamen ſecunda attingit effectum in virtute primæ , & in cauſando dependet à prima , ſed non eſt contra . Et quòd ſimul concurrant ad effectum , patet , quia aliter aliqua per ſe cauſalitas deſſet effectui . Si enim neceſſariò dependet ab *A, B, C, D :* vt à cauſis eſſentialiter ordinatis ad illum effectum : ſi poſſet produci ab vna tantum , aliæ per ſe cauſalitates deſſent : immò nullo modo poſſet produci : niſi teneatur quòd cauſa ſuperior eminenter continet cauſalitatem omnium inferiorum , vt inſtrà patebit : & ſic ſuperior per ſe ſufficeret . Primus modus ſecundum viam Theologorum , & ſecundum veritatem eſt eſt verus : ſecundus verò modus ſecundum viam Philoſophorum eſt probabilis , immò neceſſa-

Secunda cauſa ſemper attingit effectum virtute primæ.

rius , de quo inſtrà *diſt. 8. quæſt. ult. & in quodlib. quæſt. 7.* Sed in accidentaliter ordinatis , non ſic : quia non requiritur ſimultas earum ad cauſandum , vt patet : quia ſi ſic , ſequeretur , quòd hic homo non poſſet generare , niſi ſimul concurrerent pater eius , auus , abauus , proauus : & ſic aſcendendo , vel in infinitum , vel ad primum hominem , puta vſque ad Adam .

Et ex hoc apparet improbatio illius , quòd ait Ocham contra Doct̄orem de cauſa per ſe , & per accidens in 2. *diſt. 2. quæſt. 10.* Vbi vult , quòd ita hæc ſit per ſe , *album calefacit* , ſicut *calidum calefacit* : quia tam album , quàm calidum ſupponunt pro aliquo ſuppoſito , vel vtraque ſit per accidens , cum tam albedo , quàm caliditas accidat ſuppoſito . Et ita non eſt maior ratio , quòd calidum per ſe calefaciat , quàm quòd album per ſe calefaciat : cum vtrunque accidat ſuppoſito calefacienti . Sed hæc non eſt mens Doct̄oris vt patuit ſuprà . Diceret enim Doct̄or , idèò calidum per ſe calefacit , quia ſuppoſitum habens caliditatem , quæ eſt per ſe ratio formalis calefaciendi , ſecundum illam calefacit . Et album per ſe non calefacit : quia ſuppoſitum habens albedinem ſecundum illam ; nullo modo poteſt calefacere , cum non ſit ratio formalis calefaciendi .

8. *Improbatio Ocham.*

Contra primam differentiam arguit Ocham , vbi ſuprà , ſic dicens : *Quæro* , quid eſt cauſam ſecundam dependere à prima in cauſando ? aut hoc eſt , quia ſine ea cauſare non poteſt : aut quia in ſuo eſſe dependet à prima ; aut quia recipit virtutem à prima , vel aliquam influentiam à prima . Primum non , quia in multis , ſicut cauſa ſecunda non poteſt cauſare ſine prima , ita nec eſt conuerſo : patet , quia ſicut multa agentia particularia non poſſunt cauſare effectum ſuum , ſine Sole , ita Sol ſine iſtis . Nec ſecundum , quia aliquando cauſa dependet in eſſe , & conſeruari , ab aliqua alia , ſine qua , ſi cauſa conſeruaretur à Deo , nihilominus poſſet effectus eſſe . Nec poteſt dari tertium , quia talis influentia , vel motio , non poſſet eſſe , niſi ſit , vel motus localis , vel aliqua forma ſubſtantialis , vel accidentalis . Sed patet , quòd frequenter cauſa ſecunda in agendo , nec motum localem , nec formam abſolutam recipit à prima .

Guiliel. Orb. arguit contra Doct̄. de dependentia à prima cauſa.

Præterea ſecundum Scotum alibi , ſcilicet in *primo diſt. 3. quæſt. 7. & in 2. diſt. 3. quæſt. ult. & diſſuſe in quodlib. quæſt. 15.* Obiectus , & intellectus ſunt duæ cauſæ partiales , reſpectu intellectus : & tamen ſecundum cum neutra dependet ab alia in cauſando , ſed vtraque agit virtute propria , vt patet ab ipſo Scoto in *primo diſt. 3. quæſt. pen. & alibi ſæpe* . Et tunc quærit Ocham : aut ſunt eſſentialiter ordinatæ , aut accidentaliter . Si primo , ergo non ſemper ſecunda dependet à prima in cauſando . Si ſecundo , ergo ſecunda poteſt agere ſine prima , vt patet . Et confirmat hoc , quia ſecundum Scotum intellectus , reſpectu intellectus eſt cauſa principalis , & vniuerſalis , & illimitata : & tamen obiectum in cauſando non dependet ab ea .

Pro reſponſione ad rationem Ocham præmitto vnum dictum Scoti in 4. *diſt. 1. quæſt. 1. in reſponſione ad vltimum argumentum principale* . Vbi ſic dicit , quòd *nihil poteſt agere in quocunque ordine agendi , niſi propria virtute . Niſi enim habeat formam actiuanam , & intrinſecam , non poteſt omnino agere , ita etiam niſi habeat propriam virtutem intrinſecam , quia illa*

9. *Reſponſio ad rationem Ocham.*

illa forma est virtus. Quod si prius non habuit formam, & virtutem, & nunc agit in aliquo ordine: oportet quod nunc de nouo habeat formam, & virtutem in illo ordine. Eadem enim natura manens absque omni mutatione, nullo modo est nunc actiua, nunc non actiua: sed tamen agens dependens ab alio dicitur agere in virtute alterius, quia virtus agentis dependentis non sufficit sine illa virtute, à qua dependet. Et parum infra. *Causam etiam secundam* (id est quæ habet formam actiuam in esse quieto) agere in virtute alterius, non est recipere tunc aliquid ab illo altero: sed tantum habere ordinem inferiorem ad illud alterum agens in suo ordine simul. Et parum infra. Et ex hoc patet, quod *causæ prima in causam secundam proprie dicitur, quando simul agunt, non est influentia noua, quæ sit creatio alicuius inherens causæ secundæ: sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.* Hæc ille.

10.

Quomodo
causæ secundæ
dependet
à prima in
agendo.

Et ex hoc patet responsio ad rationem Ocham. Non enim dicitur causa secunda dependere à prima in agendo, ex hoc, quod non potest agere sine prima: tum, quia aliquando secundum ipsum, nec prima potest agere sine secunda, nec ex hoc, quod secunda habet suum esse, & conferuari à prima: nec ex hoc quod secunda in causando aliquid recipit à prima. Sed dicitur dependere à prima in agendo, propter determinatum ordinem inferioris causæ, ad ordinem causæ superioris. Posito ergo, quod causa superior non possit agere sine inferiori, non tamen sequitur, quod in agendo dependeat ab inferiori: sed superior simul causando cum inferiori semper in agendo habet ordinem superiorem, & inferior inferiorem.

Nota.

Dico secundò, quod, propriè loquendo, nulla dicitur causa secunda respectu alicuius primæ, nisi illa secunda etiam dependeat à prima in esse, & conferuari, vt posset deduci ex dictis Doctores in *presenti dist. & dist. 8. quæst. ult. & in 2. dist. 37. & in quodlib. quæst. 7.* In causis verò accidentaliter ordinatis, & si vna dependeat ab alia in esse, non tamen dependet totaliter ab illa in suo conferuari, sed à solo Deo. Et posito, quod sic dependet, vltra hoc requiritur determinatus ordo in agendo, videlicet superioris, & inferioris, qualis non est in causis accidentaliter ordinatis, cum illæ sint eiusdem speciei specialissimæ. Et sic patet instantia de Sole, quæ non concludit: tum, quia posito quod Sol non possit agere sine causa inferiori: non tamen in agendo dicitur dependere: quia in esse suo non dependet ab inferiori.

11.

In essentialiter
ordinatis
causæ 2. non
potest agere
sine prima.

Dico tercio, quod causæ essentialiter ordinatæ sic se habent, quod impossibile est secundam agere sine prima, etiam per impossibile, prima circumscripta: propter determinatum ordinem, quem habet secunda in agendo ad primam. Et ideò, per impossibile, circumscripto primo ente, & existente Sole, impossibile est, Solem aliquid producere: præcipuè cum effectus necessario in esse, & conferuari, dependeat à prima causa, & ideò ipsa circumscripta, esset simpliciter impossibilis talis effectus: sed non è conuerso circumscriptis causis secundis, quia prima continet virtualiter, & eminenter, causalitates omnium secundarum causarum.

Obiectio.

Si dicatur cum agere sequatur esse, & Sol habet formam propriam, & virtutem propriam, quæ agere potest, cum hoc sit verum de omni causa secunda, vt patuit supra, per Doctorem

videtur, quod possit agere circumscripta prima.

Dico, quod vltra virtutem propriam, quam habet, requirit ordinem determinatum, qui est agere in virtute superioris, & in agendo dependere à superiori. Effectus enim non tantum dependet à causa secunda, sed etiam à prima. Et ideò non credo absolurè, quod inter causas inferiores, & cælum, sit simpliciter ordo essentialis in causando: quia, per possibile, cælo circumscripto, adhuc ignis posset calefacere, & posset corrumpere aliud, & generare aliam substantiam, vt subtiliter deduci potest ex dictis Doctores in *dist. 48. 4. quæst. 2.* vbi vult expressè, quod cessante motu primi mobilis, adhuc aliquid inferius moueri potest: vide ibi.

Responsio.

Circumscripto
pro cælo ignis
potest generare.

12.

Obiectio.

Si dicatur, quod etiam per possibile, vel impossibile, circumscripta omni causa secunda, prima non posset agere omnem effectum causæ secundæ: patet, quia Philosophi volunt, quod imperfectio effectus tantum attribuat causæ secundæ, quamuis ille effectus dependeat etiam à prima, & dicunt, quod impossibile est primam causam agere immediatè effectum.

Solutio.

Respondeo, quod hoc bene concluderet, si probatum esset, quod causa prima agat tantum de necessitate naturæ, vt patet subtiliter à Doctore in *primo dist. 2. quæst. 1. & dist. 8. quæst. vltima, quæst. 7. quodlib.* Sed ex quo primum agens tantum agit contingenter ad extrà, dico, quod immediatè posset producere omnem effectum, nulla secunda causa concurrente, vt patet per communiter Doctores. Et præsertim à Doctore subtili, vbi supra.

Item alia.

Dico secundò, quod posito, quod prima causa non possit agere, circumscripta omni secunda, adhuc esset ordo essentialis inter illas, & omnis causa secunda in agendo dependet à prima, & de necessitate ageret in virtute primæ: cum prima eminenter, & virtualiter contineat causalitatem cuiuscunque secundæ, vt subtiliter patet à Doctore in *locis, vbi supra, allegatis, & in 2. dist. 37.* Et sic patet quomodo ratio Ocham non concludit contra Doctorem.

Ad aliud de intellectu, & obiecto: Dico, quod non sunt duæ causæ essentialiter ordinatæ, sed duæ causæ partiales, respectu effectus communis, licet vna sit perfectior, tamen neutra in agendo agit in virtute alterius: nec vna illarum eminenter continet totam causalitatem alterius. Sed vt Doctores in *primo dist. 2. quæst. 8. Causa imperfectior aliquid addit, in tantum, quod effectus non solum non potest esse perfectior à causa perfectiori plusquam ab imperfectiori, immò non potest esse plus à perfectiori tantum, quam ab imperfectiori tantum. Sunt ergo causæ essentialiter ordinatæ tantum vno modo: videlicet, quod vna est simpliciter perfectior altera, ita tamen, quod vtraque in sua partiali causalitate est perfecta non dependens ab alia.* Hæc Scotus, sed non sunt causæ essentialiter ordinatæ: vt supra exposuimus.

Ad aliam
rationem
Guliel.
Ocham.

Ad aliud, cum dicit, quod intellectus est causa vniuersalior, &c. Hoc verum est, vt dicit Doctores in *primo dist. 3. quæst. 8.* Quia intellectus partialiter concurret ad intellectionem cuiuscunque obiecti, & obiectum est tantum causa determinatæ intellectionis, loquendo de obiectis creatis. Sed inter illa non est essentialis ordo, sic quod partialis causa imperfectior in agendo dependeat à perfectiori, nec quod agat in virtute perfectioris; sed tantum dicitur ordo essentialis inter illa

13.

Ad aliam
rationem.
Intellectus
concurrit par-
tialiter ad
intellectionem
cuiuscunque
obiecti.

ex hoc, quod vna causa essentialis semper est perfectior, & aliquando respectu intellectus, intellectus est causa imperfectior, quam obiectum: & aliquando è contra obiectum est causa perfectior: vt patet à Doctore in 1. d. 3. q. 8.

Secundò principaliter arguit Ocham vbi supra, contra secundam differentiam, quam Doctor ponit inter causas essentialiter ordinatas, & accidentaliter ordinatas, quæ est, quod causæ essentialiter ordinatæ sunt alterius rationis, & alterius ordinis, quia superior est perfectior: & arguit sic: aut accipitur *superioritas* pro prioritate secundum perfectionem, aut pro prioritate secundum illimitationem. Non primo modo, quia esset petere principium, quod causæ essent alterius rationis, quia superior: quia idem est, ac si diceretur, quia perfectior est perfectior. Non secundo modo, quia causa illimitatior non est semper perfectior limitata: patet de corpore cælesti, quod est imperfectius animali: vt dicit Doctor in 2. dist. 18. Et tamen corpus cæleste est causa illimitatior. Similiter quando intellectus humanus intelligit essentiam Angeli, intellectus est causa illimitatior, essentia Angeli, & tamen essentia Angeli est causa perfectior, respectu intellectus: quod etiam tenet Doctor in 1. dist. 3. quæst. 7. & alibi.

Dico, quod superioritas ista amplectitur vtrumque simul: videlicet quod causa superior sit perfectior, & illimitatior: nec hoc est petitio principij, vt patet intuenti literam Doctoris; sed est ad maiorem declarationem illius, quod dicit.

g *Ex his.* Doctor probat intentum principale. Et primò probat, quod infinitas essentialiter ordinatorum est simpliciter impossibilis. Et prima ratio est ibi.

14. h *Tum, quia vniuersitas causatorum est causata,* & litera clara est. Si enim tota vniuersitas causatorum sit causata: & certum est, quod non ab aliquo illius vniuersitatis, quia tunc idem causaret seipsum. Patet, si enim illud est de numero illius vniuersitatis, & per consequens de numero causatorum, & tota illa vniuersitas est causata ab illo: ergo illud causabit seipsum. Et quod tota vniuersitas causatorum, essentialiter ordinatorum, sit causata, patet: quia illud, quod est simpliciter incausatum, ponitur extra illam vniuersitatem. Nec valet dicere, quod tota illa vniuersitas causatorum essentialiter ordinatorum non sit causata, sed in infinitum causabilis. Contra si *A* pertinet ad vniuersitatem causatorum, essentialiter ordinatorum sit essentialiter causatum à *B*, & *B* à *C*, & *C* à *D*, & sic ascendendo, si *A*, est in actu causatum: sequitur, quod omnes causæ superiores, quæ pertinent ad vniuersitatem illam, sint actu causatæ: patet, quia *A* est actu causatum: ergo omnes causæ, à quibus essentialiter dependet, erunt in actu, quando *A* actu causatur. Patet consequentia, quia effectus in actu non potest esse, nisi à causa in actu, vt patet per Philosophum 1. *Physic. text. com. 37. & 5. Metaph. cap. de Causa, text. com. 3.* Et tunc quæro, aut illæ causæ superiores sunt causatæ in actu, aut aliqua illarum non est causata. Si secundò, habetur intentum. Si primò, ergo erunt omnes causatæ ab aliquo illius, & vniuersitatis: & sic idem erit causa sui ipsius. Nec valet dicere, quod benè *A* est causatum à *B*, & *B* à *C*, & *C* à *D*, non tamen *A* erit causatum, nec à *C*, nec à *D*, sed præcisè à *B*, & *B*, præcisè à *C*, & *C* præcisè à *D*, &

Secuti oper. Tom. V.

sic ascendendo. Dico primò, quod non sequitur, quia in causis essentialiter ordinatis, quicquid est causa causæ, est causa causati. Dico secundò, quod hoc posito, adhuc habetur intentum, quia adhuc oportet ponere aliquid esse causa, quod sit extra illam vniuersitatem, vt patet: sufficit mihi, quod si tota vniuersitas causatorum sit causata, quod quicquid est illius vniuersitatis, erit causatum, & non ab aliquo illius vniuersitatis; quia quocumque assignato, quæro, aut est causatum ab aliquo illius vniuersitatis, aut à nullo, aut ab aliquo extra illam vniuersitatem: non primò, quia oportet concedere, quod idem esset tandem causatum à seipso: non secundò, quia non ens non potest esse causa entis, vt patet: si tertio, habetur propositum, quod erit status in essentialiter ordinatis.

i *Secunda ratio est ibi: Tum secundò.* Et ratio stat in hoc, quia cum causæ essentialiter ordinatæ simul concurrant, si est processus in infinitum in talibus causis in ascendendo, ergo erunt infinitæ causæ in actu, cum nihil agat, nisi sit in actu. Sed apud Doctorem fortè non est inconueniens, quod dentur infinita in actu. Dicit enim in 3. d. 14. quod posset poni animam Christi simul posse recipere infinitas visiones, & non tantum hoc, sed etiam simul elicere illas; hoc tamen esset inconueniens apud Philosophos; & etiam Doctor hoc assertiuè non dicit: vt patet ibi, esset tamen inconueniens, quod darentur infinita in actu, inter quæ esset ordo essentialis: ita quod inter illa sit essentialis dependentia causati ad causam.

k *Tertia ratio est ibi: Tum tertio.* Et ratio stat in hoc: vbi est ordo essentialis inter aliqua, ibi necessariò est prius, & posterius essentialiter: patet, quia non est ordo inter aliqua, inter quæ non sit ratio prioris, & ratio posterioris; loquedo de quocumque ordine essentiali. Si enim est ordo essentialis inter perfectiones, necessariò vna perfectio erit prior prioritate perfectionis. Si est ordo durationis inter aliqua, necessariò vnum erit prius, & aliud posterius duratione. Si ergo inter causas sit ordo essentialis, necessariò vna erit essentialiter prior, vt patet. Cum ergo inter causas essentialiter ordinatas, necessariò sit prioritas, & posterioritas essentialis, sequitur, quod si in essentialiter ordinatis non sit status, ita quod non sit aliqua prima, quod in essentialiter ordinatis nõ sit prius, & posterius: patet, quia vbi non est primum, ibi non est prius, quia prius est, quod est primo propinquius, vt patet per Philosophum 5. *Met. text. com. 16.* & si ibi non est prius: ergo nec ordo essentialis: & sic ponere ordinem essentialem in causis, & negare ibi prius, est negare ordinem essentialem, negatur autem prius, vbi negatur primum.

l *Tum quarto, &c.* Sed quomodo teneat ista ratio quod sit status, est aliquoties difficile, quia fortè concederetur, quod in infinitum superior, est in infinitum perfectior: sed non sequitur ex hoc, quod detur prima; sed data quacumque alia, daretur superior, & perfectior. Dico, quod ratio Doctoris euidenter concludit, si rectè intelligatur: pono enim, quod *A* causetur à causis essentialiter ordinatis: certum est quod omnes simul actu concurrunt, ex tertia differentia posita supra, & superior est perfectior, ex secunda differentia, & in infinitum superior, in infinitum perfectior: ergo illa, quæ in infinitum est superior actu, concurrat ad *A* effectum: ergo ibi erit status: patet, quia illa, quæ in infinitum est perfectior (quæcumque sit illa non curo)

Secundò arguit Guliel. Ocham supra Doct. in 1. d. 2. q. 10.

Corpus cælestis quomodo sit imperfectius animalis. Responsio.

Infinita in actu possunt poni.

15.

16.

si ponitur causata, non erit in infinitum perfectior, quia causa illius erit perfectior: ergo illa causata non fuit in infinitum perfectior, similiter in infinitum perfectior non concurrat ad A, dependendo ab alio, quia si in agendo dependeret, non esset in infinitum perfectior, vt patet: ergo ibi erit status ad illam, quæ in infinitum est superior, quia illa non erit causata, nec ager in virtute alterius; sed omnino independenter: ergo simpliciter prima. Nec valet dicere, quod illa prima non potest assignari, quia data, siue assignata quacunq;e, adhuc superior erit assignabilis, & assignata illa superiore, adhuc alia superior erit assignanda, & sic in infinitum: quia quæro te, an omnes causæ essentialiter ordinatæ simul actu concurrant ad effectum A, si non; ergo non erunt essentialiter ordinatæ, quod est contra suppositum: sic ergo danda est aliqua in actu, quæ sit in infinitum superior, & per consequens in infinitum perfectior, quæcunq;e sit illa, & ibi necessariò erit status, quia illa non erit causata, nec dependens ab alia, ergo prima.

17.

m Quinta euidenter aliis est ibi: *Tum quintò, quia effectuum nullam imperfectionem ponit necessariò.* Et ratio, quia effectuum, vt huiusmodi, necessariò non includit limitationem: patet, quia datur aliquod simpliciter perfectum, summum, quod ex natura sua diceret imperfectionem, in nullo esset perfectissimum. Sicut si ens, vt ens necessariò includeret imperfectionem, vbi esset in illo, semper diceret imperfectionem, & sic non posset esse perfectissimum ens. Sic in proposito, si effectuum, vt effectuum necessariò includeret imperfectionem, nullum esset perfectissimum effectuum, quod est falsum: & si datur perfectissimum effectuum, illud in agendo non potest dependere ab alio. Si sic, ergo illud erit primum: & sic habetur propositum.

Nisi ponatur status in causis essentialiter ordinatis, nihil esset prius alio.

n *Probatursic.* Hic Doctor intendit probare, quod nisi ponatur status in causis essentialiter ordinatis, quod est impossibilis infinitas in accidentaliter ordinatis. Et vis istius rationis stat in hoc, quod dicit, quod nulla difformitas perpetuatur, nisi in virtute alicuius permanentis, quod non est aliquid illius successione, sed est aliquid prius essentialiter, quia quodlibet successione dependet ab ipso. Exemplum de difformitate, &c. Nam impossibile est motum perpetuari, nisi ab aliquo permanente, quod sit alterius speciei, & hoc propter difformitatem in motu, quia est essentialiter successiuus, in quo est semper nouum prius, & nouum posterius. Similiter est de hominibus. Nam quod perpetuentur infiniti homines successiuè, hoc non potest esse ab vno illorum: ergo ab aliquo alterius speciei, à quo tota successio indiuiduorum speciei humanæ essentialiter dependeat. Si enim successio hominum perpetuetur: ergo est status in causis, essentialiter ordinatis. Patet, nam causæ essentialiter ordinatæ necessariò simul concurrunt. Pono ergo, quod hic homo, Sol, Dens, & sic in infinitum, sint causæ essentialiter ordinatæ, respectu Socratis, & simul concurrant. Nunquid omnes concurrerent in generatione alterius producti à Socrate. Si sic, ergo istæ causæ variantur, maximè proximæ. Oporteret ergo quod continuarentur ab aliqua natura permanente, quia causæ, saltem proximæ, cum deficiant non possunt perpetuare. Potest etiam dici, & forè melius, quod Doctor in ista secunda conclusione non intendit absolute, quod

nisi ponatur status in essentialiter ordinatis, non potest poni infinitas in accidentaliter ordinatis, sed quod nisi ponatur ordo essentialiter causarum, in quo est status (vt probatum est quinque rationibus) non poterit poni infinitas in accidentaliter ordinatis: & quod sic intelligat videtur ex tertia conclusione, vbi dicit, quod, *Et negando ordinem essentialiter causarum non erit infinitas talis:* ergo videtur velle in secunda conclusione, quod nisi ponatur ordo essentialis causarum, &c.

18.

o *Probatursic.* Dicit Doctor quod si negetur ordo essentialis in causis, adhuc infinitas est impossibilis in accidentaliter ordinatis. Et sensus literæ stat in hoc, scilicet quod si vis dicere, quod successio hominum potest perpetuari, tunc sic, aut ab aliquo eiusdem speciei, aut alterius speciei: si secundum, ergo ponis ordinem essentialiter, quia causam alterius speciei, à qua essentialiter dependebit tota successio. Si primum, ergo cum natura humana in aliquo indiuiduo sit causata, & in alio non causata, habebit proprium; quod erit ibi status, scilicet in illo; in quo non est causata. Si verò ponatur in quolibet indiuiduo: ergo ab aliquo alterius speciei, vt patet: & sic ponis ordinem essentialiter causarum, & sic patet hæc litera.

p *Ad secundam instantiam.* Hæc litera clara est. Et quod dicit accipiendo possibile, vt diuiditur contra necessarium, quod idem est, quod contingens ad vtrumlibet. Nam possibile, vt diuiditur contra impossibile, potest stare cum necessitate: patet de Filio Dei, qui dicitur possibilis, vt diuiditur contra impossibile, id est, quod non est ens impossibile, & tamen est necesse esse, vt diffusè patebit infra parte 2.

q *Secunda conclusio de primo effectiuo est ista.* *Quia primum effectiuum est omnino incausabile, omnigenere causarum: videlicet efficientis, finalis, materialis, & formalis.* Et probat primò, quod non sit causabile causa finalis, & probatio est ibi: *Et vterius concluditur.* Et ratio stat in hoc: Primum effectiuum est omnino imperfectibile, aliter non esset primum: ergo est omnino infiniabile. Probatursic consequentia sic: Cuius est causa finalis, eius est causa efficiens, patet. Non enim dicitur causa finalis ipsius efficientis, sed ipsius effectus, quia causa finalis præsupponit efficiens, & mouet ipsum tantum metaphoricè ad producendum effectum, quia inquantum amata, & desiderata ab efficiente, efficiens producit effectum propter finem sic amatum, & desideratum: & quid sit mouere metaphoricè exposui supra dist. 1. quæst. 4.

Causa finalis præsupponit efficiens: & mouet ipsum metaphoricè.

Tunc sic: Omne habens causam finalem est effectibile, sed primum effectiuum non est effectibile: ergo primum effectiuum non habet causam finalem. Item, quod non sit causabile intrinsecè, nec à causa materiali, nec formali, & probat ibi: *Dua autem alia consequentia.*

r Et prima probatio stat in hoc: Quia causa extrinsecæ, scilicet efficiens, & finalis nullam imperfectionem includit de necessitate, aliter non posset esse in primo ente: causa verò intrinsecæ, scilicet materia, & forma, cum sit pars alicuius compositi, necessariò includit imperfectionem: ergo ratio causæ extrinsecæ erit prior naturaliter ratione causæ intrinsecæ, & prior est causalitas causæ extrinsecæ, quàm intrinsecæ, vt patet, quia finis primò mouet efficiens, & efficiens producit forma in materia, & sic producit compositum. Cum ergo à primo efficiente negetur causalitas passiuæ,

19.

Ordo causarum cuiuslibet compositi.

passiua, scilicet efficientis, & finalis, vt patuit supra: ergo ab ipso negatur causalitas causæ materialis, & formalis, cum sit necessariò posterior.

Secundò probat idem ibi: *Alier probantur eadem consequentia.* Et litera clara est. Causæ enim intrinsecæ, vt materia, & forma, possunt dupliciter intelligi causari, aut quantum ad entitatem earum propriam, aut quantum ad aliquem respectum, puta, quòd materia dicatur actu materialiter causare compositum intrinsecè, & forma dicatur actu causare formaliter compositum intrinsecè. Primo modo causantur à solo Deo, loquendo de materia, quia ipsa immediatè creatur, vt patet à Doctore in 2. d. 12. q. 2. Forma verò causatur ab agente naturali: non tamen causatione distincta à causatione compositi: vt patet à Doctore in 2. dist. 17. Secundo modo materia, & forma semper causantur ab agente: non enim materia habet, quòd posset materialiter causare, nisi ab agente, inducente formam in materiam, qua inducta, tam forma, quàm materia dicuntur causare intrinsecè compositum, sed de hoc erit sermo in 4. dist. 1. quæst. 1. Si ergo tam materia, quàm forma non sunt causæ intrinsecæ, nisi ab efficiente moto à fine: ergo causalitas efficientis erit simpliciter prior causalitate materiæ, & formæ: & per consequens si *A* sit causatum à materia, & forma intrinsecè: ergo ab aliquo efficiente priori, à quo tam materia, quàm forma dependent in causando, & per consequens si primum effectiuum esset causatum intrinsecè à materia, & forma, haberet aliud efficiens prius; & sic primum effectiuum non esset primum.

Tertia conclusio. Hic probat Doctor quòd primum effectiuum est in actu existens. Hæc litera clara est vsque ibi: *Et ipsum potest esse sicut patet ex quinta ratione posita ad A.* Quòd primum effectiuum

possit esse, probatur ex quinque rationibus, quibus probat esse statum in causis essentialiter ordinatis, & ad probandum quòd primum effectiuum sit in actu, illæ quinque probationes sumuntur ex contingentibus. Prima sic: Vniuersitas causatorum est causata, & actu existens: ergo prima causa, à qua dependet, est existens: patet, quia non existens nihil realiter potest causare: & sic pertractentur aliæ rationes sequentes. *Vel si accipiantur de natura, & quidditate, & possibilitate sunt ex necessariis*, id est, si ille quinque rationes sic pertractentur, non arguendo de actuali existentia, sed de possibilitate: illæ rationes procedent ex necessariis; vt si sic arguatur: Vniuersitas causandorum est effectibilis: ergo ab aliquo, vel à nullo, vel à se, & sic de aliis.

Effectiuum simpliciter primum potest esse à se: ergo est à se. Hæc litera vsque ibi: *Istud vltimum, &c.* Et deducitur sic: Cui repugnat esse ab alio, si potest esse (hoc dicit propter ens impossibile, cuiusmodi est figmentum) potest esse à se: patet, quia non ab alio, cum sibi repugnet esse ab alio. Et si potest esse à se: ergo est à se. Probatur consequentia sic: Si *A* potest esse à se, aut ergo ab aliquo, quòd non est ipsum *A*, aut ab aliquo, quòd est ipsum *A*, aut à nullo. Non primo modo, quia supra probatum est, quòd sibi repugnat esse ab aliquo, alio à se. Non secundo modo, quia idem causaret seipsum, & nihil est, quod gignat seipsum: *Vi*, inquit, *Aug. primo de Trin.* Non tertio modo, quia illud, quòd in se nihil est, non potest aliquid realiter causare: sequitur ergo, quòd si primum effectiuum potest esse à se, ergo est à se, id est, quòd est essentialiter quædam entitas necessaria, quæ est sua existentia, quæ nec ab alio, nec à se ipsa, nec à nullo dependet; sed est in se talis; litera sequens est satis clara, vt patet intuenti,

Quinque rationes quibus probatur statum in causis essentialiter ordinatis.

Cap. 1.

S C H O L I V M.

Ponit tres conclusiones de primo fine. 1. dari aliquod finitium, quo nullum aliud est prius: & probatur, sicut alia de 1. effectiuo illius 5. rationibus 2. hoc esse omnino incausabile. 3. hanc primitatem alicui naturæ actu existenti competere.

Iuxta tres conclusiones primas de causa effectiua propono tres similes conclusiones de causa finali.

Prima conclusio est: Aliquod finitium est simpliciter primum, hoc est, non est ad aliud ordinabile, nec in virtute alterius natum finire alia. Et probatur quinque rationibus similibus illis, quæ ponebantur ad primam conclusionem de primo effectiuo.

Secunda conclusio est hæc: Primum finitium est causabile. Probatur, quia est infinitum, aliàs non esset primum, & ultra, ergo ineffabile. Hæc consequentia probatur, quia omne per se agens agit propter finem, ex secundo Physic. vbi etiam vult hoc Philosophus de natura, de qua minus videtur, quàm de agente à proposito; sed cuius non est aliud per se efficiens, illud non est effectibile, quia in nullo genere potest per accidens esse primum, sicut patet in proposito specialiter de causis agentibus per accidens, quæ sunt *casus*, & *fortuna*, quæ secundum intentionem Philosophi secundo Physic. reducuntur ad causas necessariò per se agentes vt priores, scilicet ad naturam, & intellectum, vel propositum: cuius ergo nullum est per se agens, eius nullum erit agens; sed cuius non est finis, eius non est aliud per se agens: ergo ipsum est ineffabile, & tunc ultra, vt supra ostensum est de causa prima effectiua.

Tertia conclusio est. Quòd primum finitium est actu existens, & alicui naturæ necessariò actu existenti conuenit ista primitas. Probatur sicut tertia conclusio de primo effectiuo in prima via.

Corollarium, sequitur quòd primum finitium est ita primum, quòd impossibile est, aliquid esse eo prius: & probatur, vt corollarium in via priore de efficiente.

Materia & forma possunt duobus modis intelligi causari.

20. Tertia conclusio de primo effectiuo.

17. Conclus. 1. De causa fin. Conclus. 2. Text. 49. 61. & 75. 2. Physic. text. 66. & 67.

Conc. 3.

I. **2** *Vt* tres conclusiones. Hic Doctor ponit tres alias conclusiones. Prima, aliquod finitium, &c. & hoc potest probari quinque rationibus positis ad *A*, quæ sic deducuntur.

Prima sic deducitur: Vniuersitas causatorum est finita: ergo dependet ab aliquo, tanquam à fine: non ab aliquo illius vniuersitatis, quia idem esset finis sui ipsius: ergo ab alio extra illam vniuersitatem, & sic arguatur vt priùs, mutando nomen *causati* in nomen *finis*: & sicut ibi dicebatur, aut illud est causatum à se, aut ab alio, &c. ita hic dicatur, illud aliud, aut est finitum à se, aut ab alio, &c.

Secunda sic deducitur: Si non est status in finibus, ergo actu erunt infiniti fines, quod est impossibile.

Tertia sic deducitur: Aliquid est propinquius fini: ergo est primum finitium.

Quarta deducitur sic: Superior finis est perfectior in finiendo; ergo in infinitum superior erit in infinitum perfectior, & ita infinita perfectionis in finiendo, & per consequens non finiens in virtute alterius: & sic primum finitium.

Quinta sic: Esse finem alicuius non includit de necessitate imperfectionem; sed si esset finis in virtute alterius, necessariò includeret imperfectionem, quia dependentiam finis: ergo in aliquo debet poni, sine imperfectione, ergo erit in aliquo finis: non in virtute alterius, sed in virtute propria, & sic primum finitium.

2.
Primum finitium est incausabile, &c. Et ratio stat in hoc: Cuius non est per se agens, eius non erit aliquod agens: patet, quia non oportet fugere ad agens per accidens (quasi dicendo, etsi non habet agens per se: tamen agens habet per accidens, vt patet de casu, & fortuna, qui tantum sunt effectus per accidens) quia omnis effectus in re positus necessariò habet causam per se agentem; & si casus, & fortuna, respectu alienius causæ intendentis per se alium effectum, dicantur effectus per accidens; tamen respectu alterius causæ per se erunt effectus, vt patet à Doctore infra *dist. 2. part. 2. secundi, in Quodlib. ult.* hinc est quòd Aristoteles reducit casum, & fortunam ad agens per se, vt patet *2. Phys. text. cap. 66. 67.* Reducit enim illos ad naturam, & ad intellectum, id est, agens per se, vel per modum naturæ, & per modum intelle-

ctus, siue ad agens naturale, & ad agens à proposito. Sed primi effectiui nullum est per se agens, vt supra probatum est, nec per se, nec per accidens. De per se patet. De per accidens patet, quia cuius est agens per accidens, eius erit aliquod per se agens, vt supra patuit, ergo nullum erit agens ipsius primi effectiui. Tunc vltra, cuius non est aliquod agens, eius non est aliquis finis. Probatur, quia omne per se agens agit propter finem, *ex 2. Phys. text. com. 47. 61. 70.* vbi vult Philosophus, etiam hoc de natura, de qua minus videtur, quia non cognoscit finem, nec amat actu elicitio, sed tantum habet naturalem inclinationem: ergo multò fortius agens à proposito, siue agens per intellectum agit propter finem. Tum, quia cognoscit illum. Tum, quia actu elicitio voluntatis amat illum. Tum, quia actu elicitio ordinat effectum ad finem, quem actu elicitio amat: cuius ergo est causa finalis, eius erit causa efficiens: patet, quia efficiens agit aliquod propter finem, scilicet ordinando illum effectum ad finem, quem diligit: non est ergo causa finalis, respectu primi efficientis, quia primum efficiens monetur metaphoricè ab vltimo fine ad producendum effectum; in quantum enim amat vltimum finem, producit effectum illum amatum, & desideratum; sed primum efficiens non potest agere propter alium finem à seipso, vt patet: ergo agit propter seipsum, tanquam propter finem: si ergo primum efficiens haberet finem alium; ad quem ordinaretur, haberet aliquod efficiens, quod causaret illud in ordine ad illum finem: patet ergo, quòd si primum effectiuum est simpliciter inefficibile, quòd erit etiam simpliciter infiniabile; & si est simpliciter incausabile causa finali; statim sequitur, quòd erit primum finitium, sicut etiam arguimus, si est simpliciter inefficibile; ergo erit primum effectiuum.

3.
Primum finitium est actu existens. Tertia conclusio est. Primum finitium est actu existens, & probatur sic: Cui repugnat esse ab alio, si potest esse, potest esse à se: ergo est à se, sed primo finitium repugnat esse ab alio. Probatur, quia cuius non est causa finalis, eius non est causa efficiens, vt patet supra, sed primi finitio nulla est causa finalis: ergo primum finitium est simpliciter inefficibile: ergo vt potest esse, potest esse à se, ergo actu est à se; ista consequentia deducatur vt priùs.

S C H O L I V M.

Ponit etiam tres conclusiones de primo eminenti. 1. Dari aliquam naturam simpliciter primam secundum perfectionem. 2. hanc esse incausabilem. 3. esse actu existentem: probantur, sicut similes posita de primo efficiente, & de 1. fine.

Conclus. 1.
De primitate eminenti.

Conclusionibus tribus ^a de vtroque ordine causalitatis extrinsecæ iam positis, propono tres similes de ordine eminentiæ.

Prima conclusio est ista: Aliqua natura eminentis, est simpliciter prima secundum perfectionem. Hoc patet in ordine essentiali, quia secundum Aristotelem *forma se habens sicut numeri, 8. Metaph.* in hoc ordine statur, quod probatur illis quinque rationibus, quæ de statu in effectiuis sunt superius adductæ.

Conclus. 2.
De incausabilitate.

Secunda conclusio ^b est ista: Suprema natura est incausabilis. Probatur, quia est infiniabilis: nam finibile excellitur à fine in bonitate, & per consequens in perfectione. Et vltra, igitur est inefficibilis; & vltra, ergo incausabilis. Consequentia vltimæ probatæ sunt in secunda conclusione de primo effectiuo.

Item, quòd suprema natura sit inefficibilis, probatur, nam omne effectibile, habet aliquam

aliquam causam essentialiter ordinatam, sicut patet ex probatione ipsius B, in conclusione prima de primo effectiuo: causâ autem essentialiter ordinata, excedit effectum; igitur si esset effectiuus, non esset suprema.

Tertio conclusio c: Suprema natura est aliquid actu existens. Probatur ex præcedentibus, vt tertia, de effectiuo. *Conclus. 3.*

Corollarium. Aliquam esse naturam eminentiorem, vel superiorem ipsa prima, includit contradictionem: quod probatur, vt corollarium de efficiente in fine.

C O M M E N T A R I V S.

Conclusionibus tribus. Hic Doctor ponit tres alias conclusiones. Prima: *Aliqua natura eminens est simpliciter prima secundum perfectionem.* Et probat per dictum Aristotelis, quod formæ se habent, sicut numeri in ordine essentiali. Dicit Doctor *in ordine essentiali*: quia supra probauit, quod superior essentialiter est alterius rationis, siue alterius speciei: modò formæ specificæ se habent sicut numeri: quia quanto aliqua est superior, tanto est perfectior: & hæc conclusio probatur illis quinque rationibus, positis ad A. Et formetur sic prima: Vniuersitas causatorum de necessitate includit perfectionem: ergo reducitur ad aliquid simpliciter perfectum, non ad aliquod eiusdem vniuersitatis: quia idem reduceretur ad seipsum: & sic idem respectu eiusdem esset perfectum, & imperfectum: ergo ad aliud non eiusdem vniuersitatis, & illud dicatur A, tunc sic: Aut A est simpliciter perfectum, aut non. Si primum, habetur propositum. Si secundum, arguatur vt prius. Secunda sic: Si in perfectionibus essentialiter ordinatis non est status ad aliquam primam, ergo in actu sunt infinitæ perfectiones essentialiter ordinatæ, & sic infinitæ species essentialiter ordinatæ: quod est impossibile, ergo standum est ad aliquam primam. Tertia sic: Imperfectionibus essentialiter ordinatis, vna est prior alia: ergo datur prima, quia prius est, quod est primo propinquius. Quarta sic: Quanto perfectio est superior, tanto perfectior: ergo in infinitum superior erit in infinitum perfectior: ergo erit infinitæ perfectionis, & illud non reducitur ad perfectius: quia non esset infinitæ perfectionis: ergo ibi erit status.

Quinta sic: Ens simpliciter perfectum necessarîo non includit imperfectionem, aliàs in nullo reperiretur perfectissimè: ergo in aliquo debet perfectissimè reperiri, sed si reduceretur ad perfectius, non esset in illo perfectissimè; in quo est perfectissimè: ergo ibi erit status in perfectionibus.

b *Secunda conclusio est ista, &c.* Et ratio stat in hoc: quia primum effectiuum est simpliciter incausabile. Probatur sic: quia est infinitum: ergo est simpliciter incausabile. Probatur consequentia, cuius non est causa finalis, eius non erit causa efficiens; & cuius non est causa efficiens, eius non est causa materialis, nec formalis: omnes istæ consequentiæ patent supra. Probatur antecedens: quia si primum in perfectione haberet finem, ad quem ordinaretur, non esset simpliciter primum in perfectione: patet, quia excederetur à tali fine. Aduerte hîc, quod non quilibet finis dicitur perfectior ordinato ad finem, vt supra declarauit in quæst. de praxi: loquitur ergo Doctor hîc de fine ex natura rei, ad quem alia ex natura rei ordinantur, siue de fine præexistente, & non de fine acquisibili per operationem. Et primum effectiuum est simpliciter ex natura rei infinitum quacunque ratione finibilitatis, &c.

Primum effectiuum est simpliciter incausabile.

c *Tertia conclusio.* Suprema natura est aliquid actu existens: & probatur sic: Cui repugnat esse ab alio, si potest esse, potest esse à se: ergo erit à se: sed primo eminentissimo repugnat esse ab alio, aliàs non esset primum eminentissimum: ergo, &c. & deducatur hæc consequentia, vt prius.

S C H O L I V M.

In hoc 2. articulo ponit duas conclusiones, 1. primum efficiens, esse primum, id est, vltimum finiens, quia cum sit perfectissimè agens propter finem, debet habere perfectissimum finem. 2. illud ipsum, esse primum eminentis, quia est causa æquiuoca omnium causatorum.

Qantum ad secundum articulum, dico, quod ista triplex primitas, quæ est sparsum probata de ista quidditate, competit eidem quidditati: quod ostenditur duabus conclusionibus sequentibus.

Prima est ista: Quod primum efficiens est vltimus finis.

Secunda est: Quod primum efficiens est primum eminentia; ita quod iste articulus habet duas conclusiones. Prima probatur sic: quia omne per se efficiens, agit propter finem, & prius efficiens agit propter finem priorem: ergo primum efficiens agit propter vltimum finem: sed propter nihil aliud à se principaliter, & vltimatè agit: qui nihil aliud à se potest esse finis eius, ergo agit propter se, sicut propter vltimum finem, ergo primum efficiens est vltimus finis.

Secunda conclusio huius articuli probatur sic: Primum efficiens non est vniuocum respectu illarum naturarum effectuarum, sed æquiuocum: ergo eminentius, & nobilioris, ergo primum efficiens est eminentissimum.

Primitates effie. eminent. & finis esse simul.

Secundo Physi. text. 49.

Secundo Topicorum cap. 29.

I.
Causa æqui-
uoca est nobi-
lior suo effe-
ctui.

Quantum ad secundum articulum. Hæc li-
tera huius articuli clara est; & circa fi-
nem articuli præsupponit vnum probandum
diffusè in 4. *distinct.* 12. Quia causa æquiuo-
ca est essentialiter nobilior suo effectu: cum
ergo primum effectiuum sit causa effectiua

æquiuoca omnium causatorum, & hoc media-
tè, vel immediatè; sequitur, quòd essentiali-
ter erit eminentius eis, & per consequens in-
ter omnia entia simpliciter erit eminentissi-
mum, & hoc est quòd Doctòr intendit in hoc
articulo.

S C H O L I V M.

*In hoc 3. artic. probat ens, cui triplex primitas prædicta competit, esse tantum vnum, quatuor
rationibus, sed 1. probat esse, necesse esse, tum quia est incausabile, tum etiam, quia nihil
potest esse ei impossibile.*

19. **Q**uantum ad ^a tertium articulum dico, quòd non tantum ista triplex primitas sic
inesit eidem naturæ, quòd cui vna inest, insunt aliz: sed etiam est ibi talis iden-
titas, quòd primum efficiens est tantum vnum secundum quiditatem, & naturam.

Ad quòd ostendendum ostendo, primò quandam conclusionem præambulam, se-
cundò principale.

Præambula est, quòd efficiens, quod est primum triplici primitate ostensa, est ex se
necesse esse. Probatio, quia est penitus incausabile, nam contradictionem includit, ali-
quid esse prius eo in genere causæ efficientis, vel finis: & per consequens in genere cu-
iuscunq; causæ: ergo est omnino incausabile.

*Nihil incõ-
possibile en-
ti quod est à
se inesse po-
test.*

Ex hoc arguo sic: Nihil potest non esse, nisi cui aliquid impossibile positiuè, vel
priuatiuè potest inesse, sed ei, quod est à se, & penitus incausabile, non potest aliquid
inesse, quod sit ei impossibile positiuè, vel priuatiuè: ergo, &c. Maior patet,
quia nullum ens potest destrui nisi per impossibile sibi positiuè, vel priuatiuè. Mi-
nor probatur, quia illud impossibile, aut potest esse à se, aut ab alio: si à se, er-
go est à se, ergo duo impossibilia sunt simul, vel neutrum erit, quia vtrunque
destruit esse alterius. Si ab alio, contrà; nulla causa potest destruere aliquod ens pro-
pter repugnantiam sui effectus ad illud, nisi suo effectui det perfectius & intensius esse,
quàm sit esse alterius destructibilis: nullius autem entis ab alio est nobilior esse à sua cau-
sa, quàm sit esse entis à se, quia omne causatum habet esse dependens, sed quòd est ex se,
habet esse independentem.

*Vnitatis na-
tura prima
probatur.*

Ex hoc vltra ^b ad propositum, probatur vnitatis naturæ primæ, quod est principale in-
tentum in isto tertio articulo, & ad hoc adduco tres rationes. Prima est talis; quia si duæ
naturæ sint necessariæ esse, aliquibus rationibus propriis realibus distinguuntur, & di-
cantur *A*, & *B*, istæ rationes aut sunt rationes formaliter necessariò essendi, aut non. Si
sic, & præter hæc illa duo per illud in quo conueniunt, sunt formaliter necessaria; ergo
vtrumque duabus rationibus formalibus erit *necesse esse*, quod est impossibile, quia cum
neutra illarum rationum per se includat aliam, vtrâque illarum circumscriptâ esset
necesse esse per alterum, & ita esset aliquid *necesse esse* per illud, quo circumscripto, non
minus esset *necesse esse*. Si verò per illas rationes, quibus formaliter distinguuntur, neu-
trum formaliter sit *necesse*, ergo illæ rationes non sunt formaliter rationes necessariò
essendi, & ita sequitur, quòd neutrum includitur in *necesse esse*, quia *necesse esse* nihil
includit, quòd non sit *necesse esse*.

Text. 10.

Secundò probatur idem ^c, quia duæ naturæ eminentissimæ, non possunt esse in vni-
uerso, ergo nec duo prima effectiua. Probatio antecedentis, *quia species se habent
sicut numeri*, ex 3. *Metaph.* Et per consequens si duæ non possunt esse in eodem ordine,
multò magis nec duæ possunt esse primæ, vel duæ eminentissimæ.

*12. Met,
text. vii.*

*Eiusdẽ effe-
ctus nõ pos-
sunt esse dua
causa tota-
les. Scot. 2.
dist. 3. q. 4.
m. 4.*

Hoc patet ^d tertio per rationem de ratione finis, quia duo fines vltimi, si essent, habe-
rent duas coordinationes entium ad se, ita quòd ista entia ad illa nullum ordinem ha-
berent, quia nec ad finem illorum. Nam quæ ordinarentur ad vnum finem vltimum,
non possunt ordinari ad alium, quia eiusdem causati duas esse causas totales, vel per-
fectas in eodem ordine, est impossibile. Tunc enim esset aliquid in aliquo ordine per
se causa, quò non posito nihil minus esset id perfectè causatum: ordinata ergo ad vnum
finem nullo modo ordinantur ad alium, nec per consequens, ad illa, quæ ordinantur ad
alium, & ita ex his, & illis non fieret vnum vniuersum.

Hoc etiam quartò confirmatur in communi, quia nulla duo possunt esse terminantia
totaliter dependentiam alicuius eiusdem, quia tunc illud terminaret dependentiam,
quo

quo subtracto non minùs terminaretur illa dependentia, & ita non esset dependentia ad illud. Sed ad efficiens eminens, & ad finem dependent alia essentialiter: ergo nullæ duæ naturæ possunt esse primò terminantes alia entia, secundùm istam triplicem dependentiam præcisè: est ergo aliqua vna natura terminans entia secundùm istam triplicem dependentiam, & ita habens istam triplicem primitatem, ergo, &c.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **Q**uantum ad tertium articulum. In isto articulo Doctor intendit duo probare. Primò ponit vnum præambulum, scilicet quòd primum effectiuum est omnino necesse esse, & probat, ibi: *Ex hoc arguo sic*. Et ratio stat in hoc, quòd nihil potest destrui nisi per aliquod sibi impossibile positiuè, vel priuatiuè. Exemplum primi: Albedo non potest destrui, nisi per nigredinem, quæ est sibi impossibilis positiuè. Et licèt albedo posset à Deo destrui sine positione nigredinis in subiecto, vt patet à Doctore in 4. dist. 43, tamen posito, quòd sit aliquid, quòd nullo modo possit destrui, nisi per aliquod impossibile sibi, sicut priuatiuè non potest destrui, nisi per habitum, tanquam per aliquod positiuum impossibile sibi: illud non posset destrui, nisi per positiuum illud. Exemplum secundi: Visio non destruitur, nisi per cæcitate, quæ est sibi impossibilis priuatiuè. Si ergo primum effectiuum potest non esse; hoc erit per aliquod sibi impossibile priuatiuè, vel positiuè, & certum est quòd priuatiuè nihil est sibi impossibile (vt patet) quia priuatiuè est in subiecto apro nato; sed in primo effectiuo non est aliquod subiectum, quòd sit receptiuum habitus, & priuationis, quia primum effectiuum nullo modo est compositum, vt patuit supra. Esset enim necesse, quòd si entitas primi effectiui, posset destrui priuatiuè, quòd talis priuatiuè in aliquo reciperetur, quòd est impossibile. Nec est destruibile per aliquod sibi impossibile positiuè, quòd posset sibi inesse; & probo per omnia impossibilia positiua: puta contrariè, relatiuè, disparatè, & huiusmodi, & impossibile dicatur *A*, illud *A* non potest destruere *B* positiuè, nisi positiuè in sit. Nam albedo non potest destruere nigredinem, nisi in sit habenti nigredinem. Sic *A* non potest destruere *B*, nisi in sit enti, in quo est ipsum *B*, & tunc quæro, aut *A* est à se, & cum *B* sit à se, & *A* non potest destruere *B*, nisi *A* in sit, & si sic, alterum inconuenientium sequitur, vel quòd duo omnino impossibilia sint simul, quòd est impossibile, vel quòd neutrum eorum sit, quia vtrumque destruit esse alterius cum sint æqualis virtutis, quia vtrumque à se, & hæc impossibilitas positiua debet intelligi impossibilitas formalis; sicut duæ formæ formaliter repugnant inter se: ita quòd non possint esse simul in eodem: eo quòd vna formaliter expellit aliam, vt patet de contrariis. Si verò dicatur quòd *A* est impossibile *B*, non formaliter, sed virtualiter: de qua impossibilitate virtuali patebit infra, in responsione ad primum argumentum principale huius q. & in 4. d. 49. q. 12. Et sic dicimus, quòd *A* est impossibile *B* virtualiter, quia habet in virtute sua aliquem effectum, qui formaliter est impossibilis ipsi *B*, sicut dicimus, quòd aqua virtualiter est impossibilis caliditati, quia virtualiter continet frigiditatem, quæ est impossibilis formaliter caliditati: & hoc est quòd dicit Do-

Quomodo destruitur aliquid positiuè, & aliquid priuatiuè.

Primum effectiuum est omnino necesse esse.

ctor hic: Aut *A*, per effectum ipsius potest destruere ipsum *B*, qui effectus sic formaliter impossibilis ipsi *B*, & hoc non, quia effectus *A* est simpliciter imperfectior ipso *B*, & imperfectius non potest destruere perfectius, & sic patet litera Doctoris.

b Secundo principaliter Doctor probat, quòd tantum sit vnum primum effectiuum, ibi: *Ex hoc ultra ad propositum*. Et in ista ratione supponit vnum, quòd quæcunque differunt, per aliud differunt adinuicem, & per aliud conueniunt: patet, quia Franciscus, & Ioannes differunt per differentias indiuiduales, & conueniunt in humanitate. Si ergo essent duo prima necesse esse, quæ dicantur *A*, & *B*, differrent, & conuenirent, & tunc quæro, aut *A*, & *B*, sunt simpliciter primò diuersa, aut sunt verè differentia non primo modo, quia duæ naturæ perfectæ non possunt esse primò diuersæ, vt patebit infra d. 3. Si secundo modo: tunc *A* differt à *B* per aliquam rationem formalem, quæ dicatur *C*, & conuenit cum *B* per aliquid aliud à *C*, & illud dicatur *D*, & certum est, quòd illud, in quo conuenit, non includit formaliter illud, per quòd differt, nec è contra, vt patet de animali, & rationali.

Quærit modò ultra Doctor, aut *C* & *D*, sunt necesse esse, quæ formaliter differunt ad inuicem, aut non. Si primo, ergo *A* erit necesse esse per duas rationes formales necessariò essendi, & sic circumscripto *D*, erit necesse esse per *C*, & ex alia parte non erit necesse esse circumscripto *D*, cum sit ratio formalis necessariò essendi, & sic *A*, erit necesse esse, & non necesse esse. Si secundò, scilicet si *A* & *B*, sunt possibilia tantum, vel vnum illorum, ergo *A* non erit necesse esse, quia nihil erit necesse esse per aliud possibile, quòd in sua ratione formalis includitur. Et hoc est quòd dicit Doctor in ista ratione.

Contra hanc rationem arguit vnus Doctor. Primò sic, quia Deus, & creatura conueniunt in ente, & differunt suis propriis rationibus: ergo si ratio Doctoris esset bona, includeret duas rationes formales, & tunc illæ, aut sunt necesse esse, aut possibiles, & arguatur vt Doctor arguit. Secundo arguit in hoc, quòd dicit Doctor, quòd ille duæ rationes formales formaliter differunt, sed in Deo sunt plura formaliter distincta secundum Scotum in primo dist. 8. quæst. pen. & etiam secundum ipsum Ocham, relatio, & essentia differunt formaliter in Deo, & tunc arguatur vt prius; aut illa formaliter distincta sunt rationes formales, necessariò essendi, aut non: & sic arguatur vt prius.

Pro responsione ad argumenta istius Doctoris præmitto aliqua. Primò, quòd essentia *A*, & *B*, à qua abstrahitur ens commune, est in actualissima existentia, quæ existentia est de essentia *A*, & *B*, vt patet à Doctore, præsentis dist. quæst. 2. & in Quodlib. quæst. 1. Primum enim effectiuum, scilicet *A*, & similiter aliud primum effectiuum, scilicet *B*, habent aliam, & aliam entitatem actua-

Aqua virtualiter est impossibilis caliditati.

2.

3.

Ocham in 1. d. 2. q. 10. in stat contra Doct.

Pro responsione nota.

lissimam, & perfectissimè existentem: & nullo modo realiter contractam: vt patebit infrà à Doctore *dist. 5. & 26.* & istæ duæ entitates, siue naturæ actualissimæ: aut sunt eiusdem speciei specialissimæ, aut alterius speciei. Non secundò, quia vna species necessariò est perfectior alia essentialiter: vt patet 8. *Metaph.* quia formæ se habent sicut numeri: & sic vna illarum esset eminentior essentialiter, & si sic, esset contra præsuppositum: quod est, quòd ista duo *neceffe esse* sint simpliciter eminentissima. Si primò: stat argumentum Doctòris, quia istæ duæ naturæ realiter conueniunt in aliqua natura specifica: sicut dicimus quòd natura Socratis, & natura Platonis conueniunt in humanitate, & vltra hoc differunt per suas differentias, & sic Socrates constat per suam humanitatem, & differentia indiuidualem. Sic in proposito natura *A*, conuenit quiditatiuè cum natura *B*, & vltra hoc differt ab ipso *B*, non per id, quo conuenit: sed per aliquam rationem formalem, distinguentem *A*, à *B*, & tunc stat argumentum Doctòris.

Secundò præmittit, quòd licet à natura *A* & à natura *B* possit abstrahi conceptus communis entis, qui tamen conceptus est posterior ipso *A*. & *B*, & per consequens nullo modo est ratio constituendi *A*, & *B*, vt patet. & quòd talis conceptus sit posterior, patebit infrà à Doctore *d. 8.* & sic nullo modo est ratio constituendi prius: non sic est de conceptu specifico, quia talis præsupponit naturam communem indiuiduis, & priorem ipsis: vel est ipsa natura, sic essentialiter prior. Et sic si darentur duo prima effectiua, scilicet *A* & *B*, illa de necessitate conuenirent in aliqua natura communi priore *A* & *B*. & distinguerentur per *C.* & *D.* & cum vna ratio non includat formaliter aliam, si illæ rationes sunt necesse esse: tunc argumentum Doctòris stat in suo robore.

Si dicatur hic, quòd non sequitur quòd *A* erit necesse esse duplici necessitate: quia necessitas præsupponit entitatem: sed ipsam *A* habet esse per istas duas rationes formales, quæ sunt rationes formales necessariò essendi: ita quòd sicut vna non dicit totam entitatem ipsius *A*, sequitur, quòd nec etiam necessitatem simpliciter ipsius *A*, sicut si homo diceretur habere necesse esse, saltem secundum quid, non diceretur necesse esse per rationem animalis: quia si sic, posset argui, vt Doctòr arguit, quòd duplici necessitate esset necesse esse: sic in proposito.

Dico, quòd etsi necessitas præsupponat entitatem, tamen sicut est impossibile aliquid esse ens duplici entitate, & vltimata, sic est impossibile aliquid esse simpliciter necesse esse duplici necessitate simpliciter: quia circumscripta vna, adhuc esset necesse esse per aliam: & ex alia parte non esset necesse esse, quia esset circumscripta ratio simpliciter necessariò essendi: in proposito, istæ entitates, quæ constituunt ipsam *A* sunt simpliciter necesse esse, sicut & ipsum *A*. quia quòd est necesse esse in primo ente, est ibi necesse esse in vltima necessitate. Non enim dantur gradus ibi necessitatis, secundum quos vna dicatur maior, & altera minor, & ideò stat argumentum Doctòris, quòd si *A* esset necesse esse illa duplici necessitate circumscripta vna, &c. Et sic concedo, quòd si animal est simpliciter ratio necessariò essendi homini, & similiter rationale, tunc homo existens necesse esse ista duplici necessitate simpliciter, & vltimatè: per impossibile

circumscripta vna, etiam necesse esse, & non necesse esse: sic dictum Doctòris de necessitate primi effectiui debet intelligi.

Secundò occurrit difficultas duplex. Prima in hoc quòd dixi secundum Doctòrem, quòd conceptus entis est posterior entitate primi effectiui: si sic, videtur sibi contradicere: quia ipse vult in *1. d. 3. & d. 8.* quòd prædicetur in *quid*; & si sic, tunc sequitur, quòd est prior illo quiditatiuè, & de quiditate eius.

Dico; quòd ille conceptus ex hoc potest dici de quiditate, & prior, quia sumitur ab entitate diuina quiditatiua: tamen in se ille conceptus entis est posterior, nec dicit aliquid pertinens ad quiditatem Dei. Et ex hoc quòd dixi possunt solui multæ obiectiões.

Secunda difficultas est, an cõceptus entis sit posterior creatura: cum etiã sumatur à tali creatura.

Dico secundum aliquos exponentes Doctòrem, quòd conceptus entis, qui est prædicabilis de Deo, & creatura in *quid*, est simpliciter prior omni creatura, cum talis conceptus primò sumatur ab essentia primi effectiui: potest tamen dici quodammodò posterior, prout à creatura abstrahitur: propriè tamen prædicatur in *quid* de creatura, vt prior. Posset tamen dici, quòd conceptus entis ex natura rei non est prior quiditatiuè, & essentialiter creatura, nec propriè de quiditate eius, & hoc ex natura rei, sed quia abstrahitur ab ipsa creatura quiditatiuè, ideò prædicatur in *quid* d illa

Ex his patet responsio ad primum argumentum Ocham: quia etsi Deus, & creatura conueniant in conceptu entis, non tamen ille conceptus, cum sit posterior Deo, potest dici ratio necessariò essendi ipsius, &c. Si etiam *A* & *B*, essent duæ naturæ, specie distinctæ (quod non credo esse verum, vt patebit per argumentum Doctòris *presenti d. q. illa, An tantum sit vnus Deus*: quòd etiam argumentum recitat magister Ocham, vbi suprà acceptando illud tanquam verum, & affirmando quòd *A* & *B*, non differunt specie, quia vnum esset perfectius alio essentialiter, sed differunt solum numero: vide ibi) adhuc argumentum Doctòris concluderet, quia *A* de necessitate haberet vnam realitatem, qua conueniret cum *B*, & aliam, qua differret à *B*, quæ realitates essent priores ipso *A*: & tunc formetur argumentum, vt prius de illis realitatibus.

Si dicatur, quòd hoc videtur sequi, vt comparatur ad creaturam: quia certum est, quòd habet aliquid, in quo conuenit cum creatura, quia ens prædicatur in *quid* de vtroque: vt patet à Doctore infrà *d. 3. q. 8.* & etiam habet aliquid, quòd differt à creatura, vt manifestum est: & sic formetur argumentum de illis realitatibus vt prius.

Dico breuiter quòd si *A*, conueniat cum creatura in aliquo conceptu, non tamen conuenit cum ipsa in aliqua realitate: vt patet à Doctore *d. 8.* & sic *A* seipso differret à creatura.

Si dicatur, saltem illud à quo accipitur conceptus entis, in quo conuenit cum creatura, differt ab illo, à quo accipitur ratio differentia, qua differt à creatura: & sic formetur argumentum vt prius de illis duobus.

Respondeo, quòd si singularitas essentia diuina esset extra illam formaliter, fortè argumentum haberet aliqualem apparentiam; sed essentia diuina est de se formaliter hæc: vt patet infrà *d. 5. quæst. 2. & 26.* Et sic dico quòd essentia diuina seipso

Vna species est perfectior alia essentialiter.

4. Obiectio.

Responsio.

5.

6.

Obiectio contra se.

Solutio.

Obiectio.

Responsio. Essentia diuina seipso tantum realiter differt à creatura.

seipso

seipsa tantum realiter differt à creatura, & conceptus entis accipitur ab ipsa, vt est formaliter hæc, qui conceptus, vt dixi supra, est posterior ipsa.

Responsio ad arg. Ocham.

Ad aliud argumentum illius dico breuiter de attributis, quod etsi formaliter sint necesse esse: ita quod sapientia sit necesse esse simpliciter, alia necessitate formaliter à bonitate, tamen non sequitur, quod circumscripta vna illarum, ipse Deus esset necesse esse, & non necesse esse, quia sicut entitas Dei nullo modo est ab entitate attributorum, cum sit prior illis, vt patet à Doctore in primo, & in Quodlib. ita nec necessitas Dei est ab illis: imò si, per impossibile, omnia attributa diuina essent circumscripta, ita esset necesse esse, sicut ipsis non circumscriptis. Ratio ergo concluderet contra Doctorem, si huiusmodi attributa essent rationes necessariò essendi ipsius Dei, quod non est verum: imò, etsi ipsa attributa sint formaliter necesse esse, originaliter tamen, & propter realem identitatem, quam habent cum essentia ab ipsa sunt necesse, vt patet infra dist. 8. quæst. pen. & in Quodlib. Quod dicit ipse de essentia, & relatione patebit, infra præfati d. quod relatio non est formaliter necesse esse, sed tota necessitas illius est propter identitatem realem cum essentia diuina.

Et quando dicit Ocham, *vbi sup.* quod si essentia est necesse esse, & relatio similiter: ergo datur ibi aliqua compositio essentia, & relationis, cum essentia sit prior relatione, & per consequens videtur quod sit in potentia ad illam.

Dico, dato quod relatio esset formaliter necesse esse, adhuc essentia diuina non est aliquo modo in potentia ad illam, cum sit simpliciter in vltima actualitate, & magis relatio dicitur esse in actu per essentiam; quam è contra, & de hoc vide diffusè Doct. in i. dist. i. quæst. 2. & dist. 26. & in Quodlib. Et sic patet qualiter argumentum Doctoris est euidentis.

7. Secundo principaliter arguit Doctor probando, quod non possunt esse plura prima effectiua, ibi: *Secundo probatur idem, quia duæ nature, &c.* Et ratio stat in hoc, quia sicut vnitas addita numero variat speciem, (patet quia si tertario additur vna vnitas, erit numerus quaternarius, & alia species à ternario, & perfectior) sic in gradibus perfectionalibus, & specificis. Nota tamen quod quidam sunt gradus perfectionales indiuiduorum, id est, consequentes esse indiuiduale, & talis gradus additus alteri non variat indiuiduum: patet, quia si albedini vt duo, addatur alius gradus, erit eadem albedo, sed perfectior. Adij sunt gradus perfectionales specifici, id est, qui in materia constituent aliquid in esse specifico, vt vltima differentia hominis: etsi illi vltimæ differentia adderetur vnus alius gradus specificus, vel ipsi homini, iam non esset homo, sed alia species perfectior homine. Isti enim gradus semper variant species, quibus adueniunt: ita quod de necessitate vna erit perfectior alia. Si ergo repugnat duas naturas non vltimatè perfectas esse æquales in perfectionibus specificis distinctis, à fortiori repugnat, quod dentur duæ naturæ eminentissimæ specie distinctæ, quæ omninò essent æquales.

8. Si dicatur quod illæ duæ naturæ essent eiusdem speciei, & solo numero differrent. Tunc primum argumentum de necesse esse euidenter concludit, vt patuit supra, & vltra hoc est argu-

Differentia inter gradus indiuiduales & específicos.

8. Obiectio. Responsio.

mentum Doctoris infra præfati dist. & 2. quæst. Quodlib. quod si aliqua natura communis compatitur secum plura indiuidua, quantum est ex parte sua potest esse in infinitis, & sic concludit Doctor ibi: *Quod actu essent infiniti dy:* vide ibi, & præsertim in Quodlib. quæst. 2. vbi diffusè pertractat illam propositionem.

d Hoc patet tertio per rationem de ratione finis. Et ratio stat in hoc, supponendo quod tantum sit vnum vniuersum, quod ab omnibus conceditur, & tota coordinatio entium vniuersi est tantum ad vnum finem, vt patet 12. *Metaphys.* Sed si essent plura prima, essent plures fines vltimi, & æquè perfecti: ergo essent duæ coordinationes entium in vniuerso. Probatur consequentia, quia vltimus finis terminat coordinationem entium vniuersi, & alius, qui etiam ponitur vltimus finis, aut terminat eandem coordinationem, aut aliam: si secundò, habetur propositum, quod erunt duæ coordinationes entium in vniuerso, quod est contra propositum. Si primo, ergo sequitur, quod idem ens simpliciter potest simul habere duos fines, siue duas causas finales totales, quod est impossibile, quia si A habet necessariò duas causas totales, sequitur ipsum esse, & non esse: sic quia posita vna causa totali alicuius, ponitur illud, & ipsa remota, remouetur; & posita alia idem ponitur: ergo idem simul esset ordinatum ad finem vltimum, & non esset ordinatum, & loquor de causa totali eiusdem ordinis.

Vnum tantum esse principia.

9. Pro cuius intelligentia dico, quod causa efficiens eiusdem ordinis, & totalis est illa, quæ est eiusdem speciei specialissimæ, & æquè perfectæ: & dicitur totalis, quia ad sui causalitatem nihil indiget: & sic duo ignes æquè perfecti, respectu ignis generandi, dicuntur duæ causæ in genere causæ efficientis eiusdem ordinis, & totales, quia vtraque est per se sufficiens ad generandum eundem ignem: non enim sunt causæ partiales illius, nec etiam vna in causando dependet essentialiter ab alia, cum sint eiusdem speciei. Causæ verò efficientes, vel finales alterius ordinis sunt causæ alterius speciei, & per consequens alterius perfectionis essentialis: & dicuntur totales, quia quælibet per se est sufficiens causare effectum in suo ordine, id est, quod ad causandum non requirit aliquid, quod sit eiusdem speciei. Quando tamen sunt alterius ordinis, & ad inuicem essentialiter ordinatæ, & totales, vna non potest immediatè causare effectum, non concurrente alia: non quod illa alia det, vel suppleat quouis modo causalitatem alterius (æquè enim perfectæ in sua specie causat homo effectum, sicut prima causa in suo ordine, siue specie: & æquè homo dicitur causa totalis illius effectus sicut prima causa) sed quia inter illas est simpliciter essentialis ordo: sic quod talis effectus præsupponat necessariò talem ordinem essentialem: idè vna non potest illum effectum causare, non concurrentibus omnibus essentialiter ordinatis ad illum effectum: ita quod quælibet per se, vt totalis causa in suo ordine attingat illum effectum, licet illa attingat illum in virtute alterius, & dependenter.

10. Nec credo esse verum, quod aliqui asserunt, quod causæ essentialiter ordinatæ concurrant ad effectum tantum partialiter. Si enim partialiter tantum, sequeretur, quod prima non produceret effectum, vt totalis causa: de hoc aliàs. Nec valet dicere, quod si A est à B, C, D, vt à tribus causis

10. Causa essentialiter ordinata non concurrunt ad effectum partialiter.

tota

totalibus, quòd *A* esset, & non esset, quia posita causa totali alicuius effectus, ponitur effectus, & ipsa remota, non ponitur. Posito ergo *B*, ponitur *A*, remoto *B*, remouetur *A*, & ex alia parte posito *C* ponitur *A*, ergo *A* simul esset, & non esset.

Dico quòd hoc non sequitur de causis essentialiter ordinatis, quia *B* etsi sit causa totalis, & æquè perfecta in suo ordine sicut *C*, & *C* in suo, ramen est impossibile *B* causare circumscripso *C*, & *D*, propter ordinem essentialem earum, ita quòd effectus, scilicet *A*, non tantum dependet in suo esse à *B*, *C*, *D*, vt à causis totalibus alterius ordinis, sed dependet in quantum vna agit in virtute alterius, esset tamen impossibile, quòd idem effectus dependeret à duobus ordinibus causarum essentialiter ordinarum, quia posito vno ordine causarum respectu effectus *A*, statim ponitur *A*, & ipso remoto, remouetur: & posito alio ordine, ponitur *A*, ergo *A* simul esset, & non

esset: & sic debet Doctor intelligi. Similiter est impossibile quòd idem effectus sit à duabus causis totalibus eiusdem ordinis, siue eiusdem speciei: puta quòd Ioannes sit à Francisco, & Antonio, vt à duabus causis totalibus, quia bene sequitur Ioannem fore simul, & non fore, quia posito Francisco, ponitur, non posito, non ponitur: & posito Antonio, ponitur. Si tamen inter Francisco & Antonio esset ordo essentialis, quod est impossibile, Ioannes simul esset ab illis. Ad propositum, si essent duo fines vltimi, illi essent eiusdem ordinis, & speciei, & perfectionis: & sic idem simul esset ordinatum ad finem vltimum, & non ordinatum, quia posito vno, esset actu ordinatum ad illum, & alio remoto, non esset ordinatum. Et ex hoc patet confirmatio sequens, quia nulla duo possunt esse per se terminantia alicuius eiusdem, si illa duo sunt terminantia eiusdem ordinis, & eiusdem rationis; & arguatur vt prius.

Idem effectus non potest esse à duabus causis totalibus. Quia idem simul esset, & non esset.

SCHOLIUM.

Post ostensas proprietates relatiuas efficientia, finalitatis, & eminentia primi entis, hic ostendit illud esse actu infinitum, procedendo secundum tres dictas proprietates, sed vt pambulum primò probat, primum efficiens esse intelligens & volens. 1. quia natura est agens propter finem, quatenus dirigitur à cognoscente. 2. ipsum agens primum agit propter finem. 3. aliqua causatur contingenter: ergo primum efficiens sic causat: ergo volens.

20.
Ens infinitum in actu existere.

Ostenso esse de proprietatibus relatiuis primi entis: vterius ad ostendendum infinitatem illius primi, ac per consequens esse de ente infinito, procedo sic:

Primò ostendo, quòd primum efficiens est intelligens, & volens, ita quòd sua intellectio est infinitorum distinctè, & ipsa est sua essentia, & quòd sua essentia est representatiua infinitorum distinctè, & ex hoc secundo, tanquam ex quodam medio, adiuncto tamen cum aliis medijs, concludetur sua infinitas. Quòd autem sit intelligens, & volens, arguo sic:

Ratiq. 1.
text. 66.
text. 49. 61.
& 75.

Primum agens est per se agens, quia *Omni causa per accidens prior est aliqua causa per se*, 2. *Physic.* Sed omne agens per se agit propter finem, ex 2. *Physic.* vbi hoc Philosophus vult de natura, de qua minus videtur: ergo primum agens agit propter finem.

Agētia naturalia an agant propter finem.

Et ex hoc arguitur dupliciter. Primò sic; omne agens naturale, præcisè consideratum, ex necessitate, & æquè ageret, si ad nullum finem ageret, sicut si esset independentè agens: si ergo non agit nisi propter finem, hoc est, quia dependet ab agente amante finem. Tale autem, à quo dependet tota natura in agendo, non videtur esse nisi primum efficiens: ergo, &c.

72. *Met. in fine.*

Secundò principaliter arguitur sic: Si primum agens agit propter finem, aut ergo finis ille mouet primum efficiens, vt amatus actu voluntatis, aut vt tantum naturaliter amatus. Si amatus actu voluntatis, habetur propositum; si tantum amatus naturaliter, hoc est falsum, quia non amat naturaliter alium finem à se, vt graue centrum, & materia formam: tunc enim esset aliquo modo ad finem, quia inclinatus ad illum. Si autem tantum amat naturaliter finem, qui est ipse, hoc nihil est, nisi ipsum esse ipsum: hoc enim non videtur saluare rationem causæ in ipso.

Item arguitur, quasi confirmando rationem iam factam. Primum efficiens dirigit effectum suum ad finem: ergo vel naturaliter dirigit, vel cognoscendo, & amando illum finem. Non naturaliter, quia non cognoscens nihil dirigit nisi in virtute cognoscentis: *Sapientis enim est prima ordinatio*, 1. *Metaph.* sed primum efficiens in nullius virtute dirigit sicut nec causat, tunc enim non esset primum: ergo, &c.

Item, tertio arguitur sic: Aliquid causatur contingenter: ergo prima causa contingenter causat: ergo volens causat. Probatio primæ consequentiæ, quælibet causa secunda causat in quantum mouetur à prima: ergo si prima necessariò mouet, quælibet necessariò causat: ergo si aliqua secunda causa contingenter mouet, & prima contingenter mouebit, quia non causat secunda causa nisi in virtute primæ causæ in quantum

tum mouetur ab ipsa. Probatio secundæ consequentiæ: Nullum est principium operandi contingenter: nisi voluntas, vel aliquid concomitans voluntatem, quia quodlibet aliud agit ex necessitate naturæ, & ita non contingenter: ergo.

C O M M E N T A R I V S.

1. *Rationes probantes infinitatem primi effectiui.*
Ostenso esse de proprietatibus, &c. Doctor in isto articulo intendit quædam præambula, quæ multum faciunt ad probandum infinitatem primi effectiui. Primum præambulum est, quod primum effectiuum est intelligens, & volens, & probat tribus rationibus. Prima ibi: *Primum agens est per se agens.* Et ratio principaliter stat in hoc: Omne agens per se independenter propter finem est cognoscens, & volens; sed primum effectiuum est huiusmodi. Maior probatur ibi: *Omne agens naturale præcisè, &c.* Probat ergo maiorem ex hoc, quod id si esset aliquod agens naturale præcisè consideratum ex necessitate agendi, si illud agens ageret independenter, æquè ageret, etiam si propter nullum finem ageret: Ignis enim vt simpliciter consideratus ex necessitate naturali agendi, ita calefaceret combustibile, etiam si propter nullum finem ageret. Si ergo ignis agit propter finem, ex hoc agit, quia in agendo dependet ab aliquo amante cognoscente illum finem. Probat, quia omne agens propter finem, agit ex appetitu finis. *2. Physic.* sed nunquam posset appetere finem, nisi ille finis esset præcognitus, & a-natus, vel ab ipso agente propter finem; vel ab aliquo à quo dependet in agendo, & sic patet illa maior. Minor probatur, quantum ad primam partem, scilicet quod primum, est per se agens, quia si est primum agens simpliciter, sequitur quod est per se agens, quia si esset per accidens agens, non esset primum agens: patet, quia causa per accidens, semper reducitur ad aliquod agens per se, vt patet *2. Physicorum.*

2. *Secundò principaliter arguitur.* Et ratio stat in hoc, ex quo primum efficiens, agit propter finem: ergo in quantum amat finem; quia causa finalis mouet efficiens ad producendum effectum, in quantum est amata ab ipso efficiente: aut ergo in quantum amata actu voluntatis, & si sic, ergo primum efficiens est intelligens, & volens, quia voluntas non fertur, nisi in præcognitum. Si verò, vt amata tantum amore naturali, tunc quæro, aut primum efficiens naturaliter amat alium finem à se, ita quod aliud à primo efficiente, vt amatum amore naturali, moueat primum efficiens ad efficiendum aliquem effectum: & tunc esset imperfectio in ipso, quia naturaliter inclinaretur ad aliquod aliud à semetipso, vt ad finem: & sic esset aliquo modo ens ad finem. Si verò tantum naturaliter amat finem, qui est ipse, id est, aut ipse met, vt amatus amore naturali à seipso mouet seipsum ad producendum effectum, & hoc nihil est, nisi ipsum esse ipsam: patet, quia amor naturalis nihil est, nisi natura, quæ sic amat: vt patet à Doctore in *4. distinct.* 49. & hoc non saluat rationem causæ finalis, quia causa finalis, vt causa finalis, vt amata mouet efficiens ad producendum aliquid.

Amor naturalis quid sit.

3. *Primum dubium.*
Amor concupiscentiæ quid sit.

Sed in hoc occurrunt aliquæ difficultates. Primo, quia sicut dicit Doctor in *2. dist. 6. quæst. 1. & prolog. quæst. de subiecto Theologiae, & in primo d. 1. & in 4. dist. 49. & alibi*, quod amor concupiscentiæ, qui est amare aliquid, non propter se, sed

propter aliud, de necessitate præsupponit amorem amicitiae, qui est amare aliquid propter se. Amans ergo aliquid propter seipsum, ordinando illud ad se: talis amor præsupponit amorem suum: eodem modo dico de amore naturali, quia aliquando agens naturale producit aliquem effectum, quem amat amore naturali propter semetipsum amatum amore naturali: patet, quia multa agentia naturalia, quæ esse suum amore naturali amant: ideo prædicunt quantum possunt illa, quæ possunt conseruare esse suum, & sic non videtur inconueniens; quod idem amatum amore naturali à seipso moueat seipsum ad producendum effectum. Secundò dicit Doctor supra *d. 1. quæst. 4.* quod efficiens naturale (hoc est agens de necessitate naturæ) si est per se efficiens, causa finalis mouet ipsum metaphoricè de necessitate naturæ, id est, vt amata necessariò ab efficiente amore naturali. Sustinendo ergo opinionem Philosophorum, quod primum agens agat de necessitate naturæ, sequitur, quod agit effectum propter aliquem finem necessariò amatum: & non est verisimile, quod agat propter alium finem à semetipso. Tertio, quia hoc idem videtur sequi de amore elicitò à voluntate: sustinendo, quod inter essentiam diuinam, & voluntatem diuinam, & dilectionem eiusdem, non sit aliqua distinctio extra intellectum, vt est quasi communis opinio: tunc si voluntas diuina producit aliquid ad extrinsecum: ergo propter finem amatum, & non nisi propter essentiam diuinam, vt amatum actu voluntatis, & essentia diuina est idem penitus, quod voluntas diuina, & amor diuinus: ergo nihil aliud est nisi ipsam esse ipsam.

Secundum dubium.

Item aliud.

Respondeo generaliter ad ista argumenta, præsupponendo, quod dixi supra, quod agens per modum naturæ, si non est intelligens, neque volens, æquè ageret, si propter finem non ageret, sicut si propter finem ageret: ergo si per se agens, vt huiusmodi, agit propter finem, ex hoc agit, quia in agendo dependet ab aliquo cognoscente, & amante talem finem, & si talis finis cognosceretur, nihil ageret propter finem. cum ergo primum agens agat propter finem, & in agendo à nullo dependeat, sequitur quod cognoscit, & amat primum finem actu elicitò voluntatis, qui sequitur cognitionem, & non amore naturali, qui nullo modo sequitur cognitionem: vt patet à Doctore in *1. Metaph. sua.*

4. *Responso.*

Respondeo ergo ad primum argumentum, & concedo, quod aliquod agens naturale producit aliquem effectum propter seipsum amatum amore naturali, quia ordinat illum tantum ad sui conseruationem. Et sic non sequitur quod si producit effectum propter seipsum amatum amore naturali, quod ipsum tantum sit ipsum, & non sit causa finalis; quia propter conseruationem sui esse naturaliter amatum, producit effectum: & hoc sufficit ad rationem causæ finalis: sed in primo effectiuo hoc non sequitur, quia à nullo est dependens, nec penitus indiget aliquo ad sui conseruationem, cum sit simpliciter necesse esse: & ideo ipsum amare se amore naturali nihil aliud est,

Ad primum.

Primum effectiuum est simpliciter necesse esse: ergo aliquid non indiget ad sui conseruationem.

est,

est, nisi ipsum esse ipsum: imò, vt sic amatum nihil penitus produceret.

5.

Dico secundò, quòd agens naturale posset esse causa finalis vt amatum amore naturali, quia omne tale habet naturalem inclinationem ad perfectionem suam, vel intrinsecam, vel extrinsecam, ordinando illam ad seipsum sic amatam: sicut lapis producit motum deorsum ad centrum, & suo modo quietem in centro ordinando centrum, vt bonum extrinsecum, & quietem in centro, vt bonum intrinsecum ad seipsum, vt amatum amore naturali: & sic non sequitur, quòd si producat aliquid propter seipsum amatum amore naturali, quòd ipsum sic amatum non sit causa finalis: sed non est sic in primo agente, quia primum agens non habet naturalem inclinationem ad aliquod obiectum extra vt bonum sibi extrinsecum, nec ad operationem aliquam circa aliud à se, vt bonum intrinsecum; sed tantum habet naturalem inclinationem ad seipsum, & idèd ipsum sic amatum à semetipso amore naturali nihil aliud esset, nisi ipsum esse ipsum, & sic non haberet rationem causæ finalis.

6.

Ad secundum argumentum. Dico primò, quòd non est simile de agente secundario, & de agente primo, propter causas supradictas. Dico secundò, quòd si primum agens producit aliquid de necessitate ad mentem Philosophorum, producit illud propter finem de necessitate amatum, & hoc amore elicitò. Et dicit Aristoteles quòd voluntas primi si produceret aliquem effectum immediatè, de necessitate ordinaret illum ad essentiam suam, amore elicitò necessariò amatam, & hoc patet in confirmatione sequenti in hoc, quòd dicit, *primum dirigere*, &c. Nam si per impossibile primum non esset intelligens, neque volens, cum tantum se amaret amore naturali, & ad nihil aliud inclinaretur: nihil penitus produceret. Et si dicitur, quòd ex quo primum de necessitate producit effectum immediatè secundum mentem Philosophorum, vt patet à Doctore infra *dist. 8. quæst. ult. & 7. quæst. Quodlib.* ergo videtur, quòd necessariò inclinetur ad illum, & per consequens illum amabit amore naturali, & si sic, eodem modo sequitur, quòd producit illum propter seipsum amatum amore naturali. Dico, quòd inclinatio naturalis, vel est ad esse suum, vel ad aliquam perfectionem sui esse, vt patere potest à Doctore in 4. 49. *dist.* modò nullum creatum pertinet ad esse, siue ad conseruationem primi effectiui: nec potest esse aliqua perfectio ipsius, neque intrinseca, neque extrinseca: & sic ad nihil aliud extra se, naturaliter inclinatur: & licet producat illum de necessitate naturæ, hoc non erit ex inclinatione ad illum; sed ex summa perfectione ipsius, quæ necessariò redundat, & communicatur alteri, vt patet per Doctorem infra *dist. 8. quæst. ult.* exponentem dictum Auicennæ. Et ex his patet responsio ad tertium argumentum.

7.

Tertio principaliter arguit Doctor ibi: *Item, tertio arguitur sic.* Et ratio stat in duobus dictis. Primum, quòd aliqua causa secunda producit aliquem effectum contingenter: intelligendo contingenter ad vtrumlibet, quia scilicet est in potestate sua illum producere, & non producere. Aliter si omnis causa secunda produceret effectum suum de necessitate, tunc omnia eueni-

rent de necessitate, & sic non oporteret consiliari, & huiusmodi: vt inquit Aristoteles 1. Periherm. Secundum dictum est, quòd secunda causa producit effectum in virtute primæ causæ: ita quòd prima causa attingit illum effectum: imò magis quàm secunda causa, quia in libro de Causis, *Prima causa plus influit in effectum quàm secunda*, & non sustinendo illam opinionem, quàm Doctor improbat in 2. *dist. 37.* quæ dicit, quòd voluntas creata est totalis, & immediata causa sui effectus, & Deus causat tantum mediatè: sed dicitur agere in virtute primæ: quia in esse, & in conseruari dependet à prima. His dictis declaratis, patet argumentum Doctoris, quia si impossibile est secundam causam agere effectum, nisi in quantum mouetur à prima, siue in virtute primæ, sequitur, quòd si secunda causa contingenter agit quòd prima causa magis contingenter agit, cum in agendo dependeat à prima.

In ista tamen ratione occurrunt duo dubia. Primum in hoc, quòd dicit, quòd secunda causa, non causat nisi in quantum mouetur à prima. Et in hoc videtur sibi contradicere, quia in *dist. 1. quæst. 1. quarti*, vult expressè, quòd secunda causa in agendo nihil penitus recipiat à prima, & tamen impossibile est aliquid moueri ab alio: nisi saltem motum recipiat. Si tantum localiter mouetur, vel si alio modo mouetur, tunc recipiet aliquod absolutum, quia motus ex 5. *Physic.* est tantum ad Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, & *Vbi*.

Secundum dubium est in hoc, quòd dicit: quòd secunda agit in virtute primæ, & per consequens cum secunda agat aliquid contingenter: sequitur quòd etiam prima contingenter agit, quia ex quo prima causa prius agit, quàm secunda, aut ergo in illo priori attingit effectum secundæ causæ, aut non. Si primo modo, ergo cum secunda causa in illo priori nihil agat: & si in aliquo signo posteriori agit ad illum effectum, sequitur quòd idem erit bis productum. Si secundo modo, ergo prima causa nihil agit, quia agere ad effectum est attingere illum.

Ad primum dubium dico, quòd causam secundam moueri à prima in agendo, non intelligitur propriè moueri, quia argumentum bene concluderet. Sed intelligitur moueri ex hoc, quòd dicit ordinem inferiorem ad primam causam: ita quòd impossibile est, ipsam agere, prima non agente.

Secundò dico, quòd secundam causam moueri à prima, potest dupliciter intelligi. Primò, quòd in se moueatur. Secundò, quòd nihil potest agere respectu effectus, siue mouere: nisi prima causa simul agat, vel moueat ad eundem effectum. Et isto secundo modo verum est dictum Doctoris. Sed vt sic nihil recipit in se.

Ad secundum dubium dico breuiter, quòd prima causa non agit in aliquo priori; sed simul cum secunda causa. Et si dicatur, quia in lib. de Causis dicitur, quòd prima causa prius agit quàm secunda: Dico quòd sic debet intelligi *prius*, id est, perfectius: vt patet à Scoto in 2. *dist. 37.* quia prima causa independentem agit, &

secunda dependenter, & ibi videtur singularem glossam de ista materia.

* * *

Primum dubium.

8. Secundum dubium.

Responsio ad primum.

Causam moueri à prima dupliciter potest capi.

Contra illud, ex contingentia rerum colligi Deum causare contingenter, ponit tres instantias, quas soluis & redarguit Philosophum in hoc errantem.

Contra istam responſionem instatur. Et primò contra primam consequentiam arguitur sic: quia nostrum velle posset adhuc aliquid contingenter causare, & ita non requiritur, quòd prima causa illud contingenter causet.

Item, Philosophus antecedens concessit, scilicet quòd aliquid contingenter causatur, & negavit consequens intelligendo de velle Dei, scilicet quòd prima causa contingenter causet: posuit enim non propter contingenter Deum velle contingentiam in inferioribus, sed ex motu, qui necessariò causatur inquantum vniformis, sed difformitas sequitur in partibus eius, & ita contingentia.

Contra secundam consequentiam, si causat contingenter, ergo volens: ista consequentia non videtur tenere, quia aliqua naturaliter mota possunt impediri, & ita oppositum contingenter, & violenter potest euenire.

Ad primum dicendum est, quòd si Deus est primum mouens, vel efficiens respectu voluntatis nostræ, idem sequitur de ipsa quod de aliis: quia siue immediatè necessariò moueat eam, siue aliud immediatè, & illud necessariò motum necessariò mouet voluntatem, quia mouet ex hoc, quòd mouetur, sequitur tandem, quòd proximum voluntati necessariò, moueat voluntatem, etiam si illud proximum sit ipsamet voluntas, & erit volens necessariò, & ita necessariò volet. Et sequitur vltteriùs impossibile, quòd necessariò causat quodlibet causatum, & non est aliquid contingens.

Ad secundum dico, quòd non voco hic *contingenter causatum*, quodcunque non necessarium, vel non sempiternum, sed cuius oppositum posset fieri, quando illud fit: idèd dixi, *aliquid contingenter causatur*, & non dixi, *aliquid est contingens*. Nunc dico, quòd Philosophus non potest negare consequens, saluando antecedens per motum, quia si iste totus motus necessariò est à causa sua, quælibet pars eius necessariò causatur, quando causatur, & ineuitabiliter, ita quòd oppositum non posset tunc, nec aliter causari: & vltteriùs, quòd causatur per quamcunque partem motus, necessariò causatur, & ineuitabiliter. Vel igitur nihil sit contingenter, id est, euitabiliter causatur, vel primum sic causat immediatè, quòd posset etiam non causare.

Ad tertium dico, quòd si aliqua potest impedire istam, hoc non potest nisi in virtute superioris causæ, & ita superior in virtute superioris, & sic vsque ad primam causam, quæ si immediatam causam sibi necessariò mouet, vsque ad istam, erit necessitas: ergo necessariò impedit, & per consequens non potest alia causa nunc causare.

Sic ergo videtur triplici via ostensum, quòd primum agens est intelligens, & volens: quarum prima est, quòd natura agit propter finem, & non nisi quia dependens, & directà à cognoscente finem.

Secunda est, quòd ipsum primum agens agit propter finem.

Tertia, quòd aliquis effectus contingenter fit quando causatur.

C O M M E N T A R I V S.

I. **C**ontra istam rationem instatur. Primò contra primam consequentiam, quia per nostrum velle posset aliquid contingenter causari: & ita non requiritur, quòd prima causa illud contingenter causet.

Item, Philosophus antecedens concessit, scilicet quòd aliquid contingenter causatur: & negavit consequens, intelligendo de velle Dei, scilicet quòd prima causa contingenter causet: posuit enim contingentiam in inferioribus: non propter hoc quòd Deus contingenter velit, sed ex motu, qui necessariò causatur inquantum vniformis: sed difformitas sequitur in partibus eius, & ita contingentia.

Contra secundam consequentiam, si causat contingenter: ergo volens. Ista consequentia non videtur tenere, quia aliqua naturaliter mota possunt impediri: & ita oppositum contingenter, & violenter potest euenire. Et nota, quòd dicit de vniformitate motus, &c. Nam motus primi mo-

Scoti oper. Tom. V.

bilis, qui est ab Oriente in Occidentem, qui alio nomine vocatur motus diurnus, semper est vniformis, & simpliciter inuariabilis. Et primum mobile mediatè mouetur à prima causa: & immediatè ab aliqua Intelligentia, vt patet 8. *Physic. text. com.* 78. Et quòd hæc sit intentio Aristotelis, videlicet quòd mouens infinitum moueat cælum mediatè: & mouens finitum immediatè: patet per Comment. 12. *Metaphysic comment.* 4. & respectu istius motus nulla sit contingentia in effectibus: sed contingentia in effectibus accidit in difformitate motus: & difformitas accidit in aliis partibus cæli, vt patet de motu Solis. Vnde Aristoteles primo de Generatione: *Sol in circulo obliquo*, id est, in Zodiaco, secundum, quòd est in alio, & alio signo, vel gradu: vel in minuto talis signi est causa diuerſorum effectuum. Secundum enim Philosophum, prima difformitas est in partibus aliquibus sempiterni: licet sit vniformis secundum totum: quia enim motus ille est vniformis,

21.
Impugnatio prima consequentia.

2. & 8 *Phys.*
2. de *Gener.*
12. *Met.* & in de *Bona fortuna.*

Ad rationem primam.

De hoc inf. Scot. d. 39.

Vide Scot. 4. d. 13. q. 1. ar. 3. quomodo causa mouet vt mota? & 4. dist. 43. q. 3. quòd nihil recipit à prima quomoueat.

Scot. 2. dist. 25. & d. 37. q. 1. Ad 3.

Motus cæli est vniformis secundum se totum, non secundum partes.

ex vniformi habitudine mobilis ad mouens. Ideo habet partes nouas difformes, & ex hac difformitate partium potest vterius sequi alia difformitas, vel varietas in substantiis genitis illo modo, & sic à causis vniformibus, puta ab Intelligentia, & cœlo se vniformiter habentibus, causatur primò aliquid vniforme constans ex partibus difformibus, vt motus: & mediante illo alia difformitas simpliciter. Hæc Scotus in 4. dist. 48. q. 2.

2.

Ad primum dicendum est. Dicit Doctor quòd tenendo, quòd Deus sit primum mouens, respectu voluntatis nostræ, idem sequitur de ipsa voluntate quod de aliis: quia siue immediatè necessariò moueat eam, siue mediatè: sic intelligendo quòd si *A* necessariò mouet *B*, & *B* necessariò motum mouet *C*; quia motum tamen ab *A* sequitur quòd *B* necessariò moueat *C*. Dicit ergo Doctor quòd si Deus mouet immediatè voluntatem necessariò ad actum suum, sequitur quòd ipsa necessariò moueat seipsam ad actum suum. Et cum dicit, quòd si *Deus est primum mouens respectu voluntatis*, id est, posito quòd si sic, quia adhuc non determinauit, an voluntas nostra sit immediata, & totalis causa sui actus, non concurrente voluntate diuina, hoc enim determinabitur in 2. d. 37. vbi probat duabus rationibus ipsam concurrere ad omnem effectum voluntatis nostræ. Hoc ergo posito, sequitur intentum. Supponit etiam in ista, ratione ordinem essentialem causarum, licet hinc non probet illum; imò in suis Theorematis dicit quòd non potest probare ordinem essentialem esse in efficientibus, vt patet in propositione, siue conclusione, siue Theoremate 16. & ibi dicit, *non potest probari, Deum coagere omni causa secunda aliqua actione propria sibi.*

Contingenter
causari quid.

Ad secundū dico. Hic Doctor facit differentiam, quòd aliud est contingenter causari: & aliud est aliquem effectum esse possibilem, id est, non esse sempiternum. Nam *contingenter causari* propriè est, quando effectus sit tunc, quando potest fieri: quia causa etiam, vt causat, est prior effecto: vt patet à Doct. in 2. d. 1. Causa verò naturalis, quando causat effectum, sic de necessitate causat illum, quòd talis effectus non potest non fieri: potest tamen dici contingens, quia in se non est necessarius, & sempiternus: sed non potest dici contingenter productus, quia non potuit non causari, stante perfecta dispositione causæ, & passii.

S C H O L I V M.

Ponit secundam conclusionem præambulam, ad ostendendam infinitatem primi entis, scilicet eius volitionem, & intellectiōnem respectu sui, non esse aliud ab ipso. Primò, quia causalitas primi finis, respectu primi efficientis, est incausabilis, & necesse esse. Secundò, ex duplici loco Arist. Tertio, ratione D. Thoma, & Agidij, quam reicit, & infert quatuor corollaria.

22.
Resolutio
rationum
conclus. 1.
Cap. vlt.

Nunc vterius, a quo ad conclusiones præambulas ad infinitatem, probò secundò, quòd eius intellectio, & volitio non est aliud ab essentia eius. & primò de volitione sui ipsius, vt obiecti sic: Causalitas, & causatio causæ finalis, est simpliciter prima secundum Auic. 6. Met. dicentem, quòd *si de qualibet causa esset scientia, illa, qua esset de causa finali, esset nobilissima.* Ipsa enim quantum ad causalitatem præcedit causam efficientem, quia mouet eam ad agendum, & ideò causalitas primi finis, & eius causatio est penitus incausabilis, secundum quamlibet causationem in quolibet genere causæ. Causalitas autem primi finis est mouere efficiens primū, sicut amatū ab ipso: quod est idem, quod primum efficiens amare primū finem, quia nihil aliud est obiectum amari à voluntate, quam voluntatem amare obiectum: ergo primū efficiens amare primum finem est penitus incausabile, & ita ex se necesse esse, & ita erit idem naturæ primæ, & quasi conuertitur ratio

cx

Nunc dico, quòd Philosophus, &c. Sensus huius litteræ est, quia secundum Arist. 12. Met. *Intelligentia applicata orbi suo necessariò mouet illum:* ergo ille motus erit simpliciter necessarius: & sicut totus est simpliciter necessarius: ita & quælibet pars eius, cum totum non possit esse necessarium, partibus non necessariò existentibus. Et sic illa pars motus in circulo obliquo: vel alibi, necessariò causabit effectum, cum sit agens merè naturale: siue motus causet, siue natura, cuius est talis motus, vt puta natura Solis, quod magis videtur. Non enim credendum est motum causare substantiam: sed quia per motum Sol fit in alia, & alia parte circuli obliqui: quia in vna parte signi potest esse causa generationis alicuius effectus: & in alia parte non poterit esse causa generationis eiusdem: & tamen ipse Sol de necessitate causat.

Motus nō potest substantiam causare.

Ad tertium dicit: quòd *si aliqua causa potest impedire, &c.* Pono enim, quòd cōiunctio Iouis, & Saturni in aliquo gradu Cancri (concurrente particulari causa) sit causa alicuius effectus, totus iste ordo causarum erit virtute causæ superioris, & tandem primæ. Si modò esset alia cōiunctio, pura Solis cū Marte in aliquo signo, & gradu posset vna cum causa particulari impedire actionem primæ cōiunctionis, producendo effectū oppositū effectui producendo à prima cōiunctione: hoc non esset, nisi in virtute causæ superioris, necessariò mouētis illas causas ad talem effectū oppositum: & illa superior in virtute superioris, & tandem in virtute primæ: & sic si ille effectus impeditus fuerit, erit primò à causa primæ: & hoc est quod dicit.

Sic ergo videtur triplici via ostensum esse: quòd *primum agens est intelligens, & volens.* Nota tamè, quòd fortè istæ non sunt rationes demonstratiuæ, quia Doctor in suis Theor. 14. sic dicit: *Non potest probari Deum esse sapientem, vel intelligentem.* Et committendo illam propositionē dicit: *& per consequens nec præscientem, nec prædestinantem, nec per artem, siue per ideas, siue quocunque modo intellectualiter aliquid producentem.* Deinde ponit aliam propositionem. *Non, inquit, probari Deum esse volentem.* Et in comm. suo, *nec per consequens amantem, nec iustum, nec misericordem, nec per consequens iudicem meritorum, vel demeritorum.* Hæc ille. Et idè istæ rationes Doctoris sunt multum ponderandæ, nec dicit illas esse demonstratiuas, tamen sunt multum efficaces.

4

ex opposito conclusionis. Quia si primum amare est aliud à natura prima, ergo est causabile, & per consequens effectibile; ergo ab aliquo per se efficiente amante finem: ergo primum amare se esset causatum ab aliquo amore finis, priore isto causato, quod est impossibile. Hoc ostendit Aristoteles 12. *Metaph. de intelligere* primi. Primum, quia aliter primum non erit optima substantia, quia per *intelligere* est honorabile. Secundò, quia aliàs esset laboriosa eius continuatio, quia si non est idem illi, erit in potentia contradictionis ad illud: ad illam autem potentiam sequitur labor secundum ipsum.

Istæ rationes b Philosophi possunt declarari. Prima sic: Cùm omnis entis in actu primo perfectio vltima sit in actu secundo, quo coniungitur optimo, maximè si sit actiuum, & non tantum factiuum: omne autem intellectuale est actiuum, & prima natura est intellectualis ex * præmissa: sequitur, quòd vltima eius perfectio sit in actu secundo; ergo si ille actus non sit eius substantia, substantia eius non erit optima, quia aliud est suum optimum.

Secunda ratio c potest declarari sic: Potentia solummodo receptiua, est potentia contradictionis; cùm ergo hæc non sit huiusmodi: ergo, &c. Sed secundum Aristotelem, nec ista est ratio demonstratiua, sed tantum probabilis.

Aliter ostenditur propositum d ex identitate potentia, & obiecti in se sic; Potentia, & obiectum sunt idem, ergo actus est eis idem.

Sed consequentia non valet. Instantia, Angelus intelligit se, & amat se, & tamen actus Angeli amandi, & intelligendi non sunt idem substantia eius.

Hæc conclusio secunda, videlicet, quòd essentia Dei eadem sit, quòd volitio sui ipsius, secunda est ex corollariis. Nam sequitur primò, quòd voluntas est idem primæ naturæ: quia velle non est nisi voluntatis: ergo illa voluntas cuius est velle incausabile est incausabilis: ergo, &c.

Similiter velle intelligitur quasi posterius voluntate: si igitur velle est idem illi naturæ, multo magis voluntas.

Secundò sequitur, quòd intelligere se est idem illi naturæ, quia nihil amatur nisi cognitum: ergo si amare se est ex se necesse esse, sequitur quòd intelligere se, est ex se necesse esse. Et similiter intellectio est quasi propinquior illi naturæ, quàm velle.

Terriò sequitur, quòd intellectus est idem illi naturæ, sicut prius de voluntate, & velle argutum est.

Quartò sequitur, quòd ipsa ratio intelligendi se, sit idem sibi, quia necesse est rationem intelligendi esse ex se necesse esse, si *intelligere* sit necesse esse. Ratio enim intelligendi se, quasi præintelligitur ipsi *intelligere*.

COMMENTARIUS.

1. Secundum præambulum ad infinitatem primi effectiui ostendendam, est quòd intellectio, & volitio primieffectiui nõ est aliud ab essetia ipsius.

Demò dicitur causa finalis, ut est actus amatus à voluntate sua.

a Et probat ibi: *Nunc vltimus*. Et ratio ista stat in hoc: patet quòd Deus dicitur causa finalis, vt est actus amatus à voluntate sua: & causatio causæ finalis est metaphoricè, siue intentionaliter mouere voluntatem suam ad producendum esse effectum: ergo ad hoc quòd voluntas diuina producat effectum, necessariò præsupponit causalitatem vltimi finis, & eius causalitatem, id est, quòd necessariò præsupponit amorem finis, aliter non produceret propter finem, tunc arguitur sic: Omne simpliciter incausabile, & improducibile necessariò est idem primo effectiui (patet supra, quia omne tale est simpliciter independens & est à se: & probatum est, quòd tantum est vnus primum incausabile) sed amor quo voluntas diuina amat Deum, est huiusmodi: patet, quia si ille amor est causatus, ergo est causatus à voluntate diuina: ergo ab ipsa amante Deum: ergo ille amor causatus præsupponit alium amorem, respectu finis amati: vel ergo erit processus in infinitum in amoribus, quod est inconueniens, vel standum est ad primum amorem, quo voluntas diuina amat Deum, & sic erit penitus incausabilis, & independens, & vt simpliciter idem, quòd primum

Scoti oper. Tom. V.

effectiuum: & sic patet sensus huius rationis.

Hoc ostendit Arist. 12. *Metaph.* & infra: *Istæ rationes Philosophi possunt declarari.*

2.

b Pro declaratione huius literæ supponenda est primò differentia potentia actiua, & factiua. Nam *potentia actiua* propriè dicitur illa, cuius opus recipitur in illa. Et *factiua*, cuius opus recipitur in materia extrinseca. Exemplum primi: intellectus est potentia actiua; quia operatio intellectus, puta intelligere, recipitur in ipso intellectu. Exemplum secundi: Ignis est potetia factiua, quia productum ab igne recipitur in materia extrã: sed de differentia ista patebit infra *presenti d. p. 2.* & diffusius patet à Doct. in *Quodl. q. 13.* & vide quæ ibi prolixè exposui. Intellectus ergo propriè dicitur potentia actiua.

Potentia duplex.

Secundò dicit, quòd vltima perfectio entis in actu primo est in actu secundo, vt vnitur optimo. Actus primus est principium operationis. Actus verò secundus est ipsa operatio, & potetia operatiua nõ potest vniri optimo obiecto, nisi mediante operatione sua: vt patet de potentia visiva, quæ nullo modo vnitur perfectissimo visibili, nisi mediante visione illius. Idem Doctor vult in *1. d. 1. q. 1.* quòd duplex est perfectio potetia operatiua: vna extrinseca, quæ est obiectum perfectissimum illius potetia: alia intrinseca, quæ est operatio optima, qua potentia attingit tale obiectum. Et sic

Actus primus quid. Actus secundus.

Z 2 poten

Text. 51. Nota ratione Phil. de potentia contradictionis in propinqua quam remota conrra proteruenies. * Aliàs præmissis. 9. Metaph. text. 17. Th. 1. parte sum. q. 14. art. 4. & 1. dist. 35. q. 1. soluendo 3. art. 6. & 2. quodl. 3. q. 10.

Duplex est perfectio potentia operantis.

potentiam vniri obiecto, mediante operatione, nihil aliud est, nisi ipsam attingere obiectum per operationem: vt patet à Doct. in *Quodlib. q. 13. & in 4. dist. 49.* Et sic perfectio optima perfectissimæ potentia est operatio perfectissima illius, & talis dicitur esse, quæ terminatur ad optimum: & sic vltima perfectio intellectus diuini erit cognitio essentia diuinæ. Si ergo talis cognitio esset realiter distincta ab intellectu diuino, siue ab ipso Deo, tunc optimum illius essentia esset aliud: quod est inconueniens, quia sequeretur quòd substantia primi posset existere sine sua vltima perfectione, vt posset probari per propositionem Doctoris in *1. d. 1. q. 1. & in 2. d. 12. q. 2.* videlicet absolutum prius alio, & realiter distinctum ab illo potest esse sine posteriori, &c.

2. Apparatus conraditio.

In ista tamen litera Doctoris videtur quòd sibi contradicit. Primò in hoc, quòd dicit intellectum esse potentiam actuum. Nam infra *parte secundæ huius dist.* productum in esse simpliciter ab intellectu diuino non est in ipso intellectu: ergo non est potentia actiua. Similiter expressè vult in *2. d. 9.* de locutione Angelorum, quòd intellectus vnus Angeli potest causare actum intelligendi, in intellectu alterius Angeli, & similiter speciem intelligibilem: patet etiam de intellectu diuino, qui actu suo producit obiecta secundaria in esse secundum quid: vt patet à Doctore in *primo dist. 3. quæst. 4. & 35. dist. 36. & 43. & in secunda distinct. 1. quæst. 1. & diffusè in Quodlib. quæst. 14.* & tamen illa obiecta secundaria non sunt formaliter in intellectu diuino.

Responsio.

Respondeo, quòd non habeo pro inconuenienti eandem potentiam respectu diuersorum terminorum diuersimodò appellari. Nam si terminus productus est extrà, ipsa potentia dicitur productiua: vt enim intellectus producit aliquid, quòd verè recipitur in materia extrinseca, respectu illius, potest dici potentia factiua, vt verò producit aliquid quòd non recipitur formaliter in ipso intellectu, nec in aliqua materia extrinseca; sed illud productum erit in se subsistens: tunc dicitur potentia productiua: vt patet à Doctore infra *parte 2. huius d.* vt verò producit aliquid, vel quasi producit: quòd tantum est in ipso formaliter dicitur potentia operatiua, siue actiua: vnde Doct. infra *parr. 2. & d. 1. quæst. 1. secundæ*, vult expressè, quòd intellectus dicatur ex parte intellectiōnis potentia operatiua, & respectu Filij producti in diuinis, potentia productiua.

3. Dubium.

Secunda difficultas est in hoc quòd dicit, quòd vltima perfectio primi entis est in actu secundo, quo coniungitur optimo. Non enim aliquid vnitur alteri, nisi includat relationem, qua formaliter dicitur vniri terminatam ad illud, cui vnitur, & coniungitur. Vnde Doct. expressè *quæst. 13. Quodlib.* vult quòd operatio beatifica includat de necessitate relationem realem terminatam ad obiectum, vt existens est. Et in hoc videtur sibi contradicere, quia quæst. præallegata vult, quòd actus beatificus intellectus diuini nullam relationem includat terminatam ad ipsam essentiam, quæ est obiectum beatificum, & non tantum relationem realem: sed nec etiam relationem rationis: & tamen hinc concedit, quòd verè vnitur, & coniungitur obiecto optimo, &c.

Solutio. Regula.

Respondeo, quòd quando est vnio inter aliqua realiter distincta, & habentia esse realis existentia includunt relationem realem, & quando est inter extrema habentia esse secundum quid: vel

saltem vnum illorum: tunc non est necesse, quòd includant relationem realem, vt patet de cognitione abstractiua, quæ vnitur obiecto habenti esse tantum secundum quid: vt patet à Doctore *q. 13. Quodlib.* Quando verò est inter extrema sic realiter eadem, quòd vnum illorum vnitiuè est in alio secundum omnimodam identitatem realem, tunc ibi nulla est relatio, nec realis, nec rationis. Et sic actus beatificus intellectus diuini nullam relationem includit ad essentiam, vt obiectum beatificum, vt Doct. exponit *13. quæst. Quodlib.* Hic ergo debet intelligi vnio potentia ad obiectum pro vnione fundamentali, scilicet quòd ipsa potentia per operationem absolutà verè attingit optimum obiectum: sicut etiam Doct. vult expressè in *4. dist. 10. & 49. & q. 13. Quodlib.* quòd vltima perfectio potentia intellectiua est illa, quæ vnitur optimo: & illam vocat operationem absolutam: & si ad ipsam consequatur aliqua relatio ad obiectum, ex hoc est, quia talis operatio realiter distinguitur ab obiecto: & sic patet quomodo non est contradictio.

4.

c. Secunda ratio. Quia dixit Aristoteles quòd si intelligere primi esset aliud ab ipso, esset laboriosa eius continuatio, & Doct. vbi supra, assignat rationem, quia potentia solummodo receptiua est potentia contradictionis, vt patet: quia si tantum se habet receptiue, sequitur quòd nullam necessitatem dicat respectu recepti: vt patet à Doct. in *prolog. quæst. de subiecto Theologiae*, & sic intellectus primi posset esse aliquando intelligens: & aliquando non; & hoc est quòd dicit.

Aliter ostenditur propositum. Hic ponit rationem D. Thom. in *1. dist. 3. & Ægid. dist. 2. primæ*, & ratio itat in hoc, quia obiectum, & potentia intellectiua sunt idem: ergo intellectio, quæ talis intellectus intelligit illud obiectum. Doct. dicit hanc rationem non concludere: & patet instantia de intellectu Angeli, & eius essentia, quæ quanuis sint realiter idem, non tamen intellectio realiter identificatur illis.

e. Hac conclusio secunda, &c. Primò sequitur quòd voluntas sit idem essentia diuinæ. Tum, quia si velle est simpliciter incausabile, vt supra patuit, ergo à fortiori, & voluntas, cuius est tale velle: si enim posterius est simpliciter incausabile, ergo & prius: cum ergo sit tantum vnum simpliciter incausabile, vt supra patuit, sequitur; quòd si voluntas sit incausabilis, quòd illa erit realiter ipsa prima natura omnino incausabilis. Secundò sequitur quòd intelligere primi respectu sui sit idem illi natura: quia simpliciter necesse esse patet, quia si velle sit necesse esse, à fortiori intelligere, cum omnino præsupponatur ipsi velle; sed tantum est vnum necesse esse, vt supra patuit: si intelligere sit necesse esse, erit realiter ipsa prima natura, qui est simpliciter necesse esse. Tum etiam, quia intelligere videtur propinquius naturæ diuinæ, quam velle. ergo si velle est idem illi, à fortiori, & intelligere. Tertio sequitur, quòd intellectus sit idem illi naturæ, & arguatur sicut supra argutum est de voluntate & velle. Quarto sequitur, quòd ipsa ratio intelligendi sit idem sibi: quia illa necessariò præsupponitur intellectiōni, & volitioni, & accipit rationem intelligendi pro formali ratione causandi, vel quasi causandi intellectiōnem in ratione formali obiecti intelligibilis, quicquid sit illa,

Tertia conclusionis præambula, velle, & intelligere alia à se, non esse accidens primo enti. Primò, quia omnia vult propter finem vt causa per se: ergo ea intelligit. Secundò, aliàs sui intellectio esset sibi accidens. Tertiò, perfectior intellectio esset potentia receptiua imperfectioris intellectiois. Quartò, intelligere primi entis; est perfectissimum: ergo vnum omnium intelligibilium. Quintam rationem aliorum reiecit.

Ostenso^a de intelligere se, & velle se, quòd sint idem essentia primi, ostendo propositum generalius, scilicet de omni intelligere, & velle ipsius respectu aliorum, quòd sint essentia primi idem, & sit conclusio ista tertia ad infinitatem præambula. Nul- lum intelligere potest esse accidens primæ naturæ. Probatio, quia de ista natura primò ostensum est, quòd ipsa est primum effectiuum: ergo ex se habet, vnde possit quodcum- que causabile causare circumscrip- to quocunque alio, saltem vt prima causa illius causa- bilis: sed circumscrip- ta cognitione illius non habet vnde possit illud causabile causare, ergo cognitio cuiuscunque alterius non est aliud à natura sua. Probatio vltimi assumpti, quia nihil potest causare nisi ex amore vltimi finis velit illud, quia non potest taliter esse per agens, quia nec ageret propter finem: ipsi autem velle alicuius propter finem præ- intelligitur, intelligere illud, ergo ante primum signum, in quo intelligitur causans, siue volens *A* necessariò præintelligitur intelligens *A*, & ita sine hoc non potest per se effice- re, & ita de aliis.

Secundò probatur idem, quia omnes intellectiones eiusdem intellectus habent simi- lem habitudinem ad intellectum identitatem essentialem, vel accidentalem, sicut patet de omni intellectu causato, & eius intellectiois, quia videntur perfectiones eiusdem generis; idè si aliqua habent receptiuum, & omnes: & si aliqua est accidens, & qua- liber; sed aliqua non potest esse accidens in primo, ex præcedente conclusione, quia non intellectio sui ipsius, ergo nulla est sibi accidens.

Tertiò sic: ^b *Intelligere*, si potest esse accidens, reciperetur in intellectu, vt in subie- cto: ergo & in illo intelligere, quod est idem intellectui, & ita perfectius intelligere erit in potentia receptiua respectu imperfectioris, quod est absurdum.

Quartò sic: Idem ^c *intelligere* potest esse plurium obiectorum ordinatorum: ergo quanto perfectius, tanto plurium; ergo perfectissimum, quo impossibile est perfectius in- telligi, erit idem omnium intelligibilium. *Intelligere* primi sic est perfectissimum, ergo idem est omnium intelligibilium, & illud, quod est sui, est idem sibi, ex propositione præ- cedente, ergo, & *intelligere* omnium est idem sibi.

Quintò posset ^d sic argui: Iste intellectus non est nisi quoddam *intelligere*, sed iste in- tellectus est idem omnium, ita quòd non potest esse aliud alicuius alterius obiecti: ergo nec *intelligere* aliud, ergo idem est *intelligere* omnium.

Sophisma est Accidentis ex identitate aliquorum inter se, absolutè, concludere iden- titatem respectu tertij, respectu cuius extraneantur, vt patet à simili *Intelligere* est idem quod *velle*, si ergo *intelligere* ipsum est alicuius, ergo ipsum *velle* erit eiusdem, non se- quitur: sed tantummodo sequitur, quòd *velle* est aliquid, quod est eiusdem, quia *intelligere* est aliquid eiusdem, ita quòd diuisim inferri potest, non coniunctim pro- pter accidens.

Item, intellectus ^e primi habet vnum actum adæquatum sibi, & coæternum, quia *in- telligere* se, qui actus est idem sibi; igitur non potest habere alium; sed consequentia non valet: exemplum de beato, qui simul videt Deum, & alia, etiamsi videat Deum secundum vltimum capacitatis suæ, sicut de anima Christi ponitur, adhuc potest vi- dere aliud.

Item arguitur; intellectus iste habet in se per identitatem perfectionem maximam intelligendi: ergo & omnem aliam. Responderetur, non sequitur, quia alia, quæ minor est prima, potest esse causabilis, & ideo differre ab incausabili, maxima autem non potest.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **O**stenso de intelligere se, & velle se. Hic Doctor intendit probare quòd intelle- ctio primi effectiui respectu aliorum intelligibi- lium à se, sit eadem cum ipso: & probat, quia nullum *intelligere* primi, est accidens sibi, quod si esset distinctum realiter, de necessitate esset acci-
Scoti opes. Tom V.

dès, vt patet de omni alio *intelligere*. Probo autem quòd nõ possit esse aliud à primo. Et præsuppono quòd primum effectiuum possit realiter causare ho- minem: cetũ est quòd non possit illũ causare, nec volũtas illũ velle, nisi præintelligeretur, vt patet. Quarto tũc, aut intellectu hominis est idem cum primo

23.

12. Metaph.
1. ex. con. 5. 1.
concl. 5.In originali
est vacat se-
cundum
Mauritiũ
quoad hanc
rationem.Alexand. de
Alex. lib. 1.
dist. 5. q. 2.
solutio art.
2. Sophisma
accidentis
quid?

primo effectiuo; aut est aliud. Si primum, habeo tunc propositum: si secundum, ergo illud *intelligere* erit causabile, quia omne aliud à primo effectiuo est causabile: sed voluntas non posset illud velle, nisi præintelligeretur: & tunc quæro de illa alia intelligence, aut est idem, aut aliud. Si primum, ergo & prima intellectio erit idem, cum non sit maior ratio de secunda, quam de prima. Si secundum, tunc erit processus in infinitum in intelligence, respectu eiusdem hominis causabilis: vel standum ad primam intelligence hominis: & sic formetur ista ratio sicut illa de *velle* primi effectiu: licet Doctor hanc rationem nõ sic expressè ponat in ista litera: formetur ergo sic, exponendo literam Doctoris. Primum effectiuum, ex quo est omnino incausabile, habet ex se, hoc est ex natura propria, vnde possit causare quodcumque causabile: saltem vt prima causa illius causabilis: quia secundum Philosophos, non posset causare effectum imperfectum secunda causa non concurrente. Habet ergo ex se posse causare vt prima causa omne causabile, circūscripto quocumque alio, quod non est idem sibi, vt patet: sed circūscripta cognitione causabilis, non posset illud, vt prima causa causare, vt patet in litera: ergo sequitur, quod talis cognitio sit idem primo effectiuo.

Expositio litera.

Apparet expressè contra dicta.

Sed in hoc videtur sibi contradicere, quia expressè vult in 1. dist. 39. & 40. & magis expressè in *Quodlib. q. 14.* quod voluntas diuina prius vult; & determinat de quocumque causabili illud fore, quam intellectus diuinus cognoscat illud: ergo circūscripta cognitione huius, *Franciscus est producibilis ad extra secundum esse existentia*, adhuc voluntas diuina potest illud producere.

Responso.

Respondeo breuiter, quod Doctor in locis supradictis benè concedit quod voluntas diuina prius determinat de propositione contingenti: & post intellectus cognoscit illam: & quantum ad hoc non prærequiritur cognitio illius contingenti: sed cognitio terminorum propositionis contingenti, de necessitate præcedit determinationem voluntatis diuinæ: nisi enim Franciscus vt cognitus, & existentia Francisci vt cognita, essent præsentia voluntati diuinæ, nõquam voluntas diuina posset determinare, quod Franciscus actu existat, & sic dictum Doctoris in isto loco debet intelligi de cognitione terminorum complexionis contingenti, quod illa circūscripta, &c.

Difficultas.

Secundò, occurrit dubium in ista consequentia. Primum effectiuum non habet ex se, vnde possit causare: puta causabile, *A* circūscripta cognitione ipsius *A*: ergo talis cognitio non est aliud à primo effectiuo: tum, quia non sequitur, Angelus non potest causare, puta *A*, circūscripta cognitione ipsius *A*: ergo talis cognitio est idem cū ipso *A*, imò secundum Theologos realiter distinguitur: tum etiam posito, quod impossibile sit primum effectiuum non habere cognitionem lapidis: non sequitur, quod talis cognitio sit idem cum primo effectiuo: quia diceretur, quod talis impossibilitas non esset ex ratione intrinseca talis entitatis: sed magis ex ratione extrinseca, quia de necessitate causat illam: & hoc patet à Doctor in 2. dist. 1. *quest. 5. respondendo ad questionem.*

3. Responso.

Ad primum argumentum respondeo, quod ratio Doctoris concludit in primo effectiuo: quia volitio alicuius causabilis de necessitate præsupponit cognitionem eiusdem: & cum talis volitio sit idem cum primo effectiuo, vt patuit suprà ma-

gis, sequitur quod talis intellectio præsupposita sit idem. Vel sic, & magis ad propositum literæ, si talis intellectio est aliud à primo effectiuo, & ipsa circūscripta, est impossibile primū effectiuum posse causare aliquid causabile: ergo si causando aliquid causabile necessariò prærequiritur talis cognitio, vt alia à primo effectiuo, sequitur quod primum effectiuum in causando dependet ab aliquo ente creato: vel in genere causæ efficiētis, sustinendo, quod cognitio obiecti partialiter cōcurrat ad actū voluntatis: vt patet in 2. d. 25. vel vt à causa, sine qua non: vt patet vbi suprà: & utrūque est simpliciter inconueniens: quia primū effectiuum posse ex se causare omne causabile, vt prima causa à nullo alio à se dependet. Si dicatur, quod nõ potest in effectum imperfectum sine secunda causa: ergo aliquo modo dependet ab illa in causando. Negatur consequētia: quia in ordine primæ causæ nullo modo dependet à secūda. Non enim habet à secūda, nec vt à causa effectiua; nec vt à causa sine qua non, vt sit prima causa, & agat omnino independentē. Et ex his patet solutio ad secundum.

Cognitio obiecti partialiter cōcurrit ad actū voluntatis.

4.

b. *Tertiò sic.* Hic Doctor deducit ad hoc inconueniens: quod si *intelligere* primi, respectu alterius obiecti à se non esset idem, tunc reciperetur in intellectu ipsius: & cum *intelligere* primi respectu sui ipsius sit idem realiter cum ipso intellectu; tunc illud aliud *intelligere* reciperetur in primo *intelligere*: quod est inconueniens.

Difficultas.

Sed dubitatur in ista consequentia: quia nõ videtur sequi, quod si prima intellectio sit realiter idem cū intellectu primi effectiu, & secunda intellectio recipitur in tali intellectu; ergo recipitur in prima intelligence: & patet instātia. Intellectio, qua intelligo lapidē, recipitur immediatē in intellectu meo: sed voluntas est idem realiter cum intellectu: vt patet à Doctor in 1. d. 16. ergo intellectio recipitur in voluntate. Non sequitur, quia si sic, voluntas formaliter intelligeret.

Præterea, accidens recipitur in creatura; & relatio creaturæ ad Deum est idem realiter cum illa: ergo recipitur in illa: hoc est manifestè falsum.

Responso.

Dico, quod non haberem pro inconuenienti, quod voluntas sit realiter receptiua intellectio- nis, cum sit eadem res, quæ intellectus. Et cum infertur, ergo intelligit. Conceditur, sic, quod realiter intelligat: quia ipsa realiter est res, quæ est intellectus: sed non conceditur, quod formaliter intelligat; vel quod formaliter sit receptiua intellectio- nis, quia sumpta secundum suā formalitatem distinguitur à formalitate intellectus: vt patet à Doctor in 2. d. 16. Et non est inconueniens, quod aliquid eiusdem generis cum alio sit receptiuū alterius generis: sed benè esset valdè inconueniens, quod aliquid eiusdem generis; imò eiusdē rationis sit receptiuū alterius eiusdem generis: & quod denominetur ab illo. Sic est in proposito de *intelligere* primi effectiu, respectu sui: & de *intelligere* eiusdē, respectu aliorum: sequeretur enim quod sicut intellectus primi verè intelligit: sic & primū *intelligere* si esset receptiuum secundū *intelligere*, quod intelligeret: quod est valdè absurdum.

Ad aliud de relatione dico, quod hæc esset vera realiter: *relatio est alba*: quia realiter est res, quæ est alba: formaliter tamen non esset vera: quia formaliter distinguitur à creatura: vt patet à Doctor in *princ. d. 1.* Et vltra nullo modo esset eiusdem generis: esset benè valdè inconueniens quod sit receptiua alicuius eiusdem generis.

Si dicatur, Nõne aliqua creatura quæ realiter

in

includit relationem ad creatorem, vt eandem sibi est realiter pater: ergo paternitas recipitur in tali relatione, quæ sunt eiusdem generis.

Responsio.

Dico, quod paternitas est de genere relationis: sed relatio creaturæ ad creatorem in nullo genere continetur: sed est simpliciter transcendens, vt dicit Doctor in secundo, & credo in quarto. Ad euicandum ergo hoc inconueniens, videlicet quod aliquid eiusdem generis sit receptiuum alterius eiusdem generis simpliciter conceditur quod intelligere respectu aliorum in primo effectiuo sit idem cum ipso.

5.

c *Quarto sic.* Hic probat, quod tantum sit vnum intelligere primi effectiuum, respectu omnium: & dicit, quod vnum intelligere potest esse plurimum obiectorum ordinatorum: patet, quia vna intellectio intelligo propositionem, & terminos propositionis: & quanto intelligere est perfectius, tanto erit plurimum obiectorum: cum ergo intelligere primi sit simpliciter perfectissimum, ergo erit omnium obiectorum, & sic tantum erit vnum intelligere primi: & cum intelligere se in primo ente sit idem: ergo intelligere respectu aliorum erit idem cum primo ente: cum sit penitus idem intelligere, quod intelligere sui.

d *Quinto possit sic argui.* Hic recitat vnã rationem Magistri Alex. de Alexand.

Sophisma est accidens. Et declaratur sic ista littera per exemplum: animal & homo sunt idem absolute, quia homo est animal: & tamen non sequitur, si animal est genus, ergo homo est genus: quia homo, & animal, vt animal prædicatur de homine, extraneantur ipsi generi, quia genus non conuenit animali: vt animal prædicatur de homine: sed tantum in suppositione simplici: & vt sic non prædicatur de homine. Sic in proposito intellectus est quoddam intelligere: sed intellectus est idem omnium intelligibilium: ergo & intelligere. Non sequitur, quia intellectus, & ipsum intelligere, vt prædicatur de intellectu extraneantur huic, quod est esse omnium intelligibilium. Accidit enim intellectui, quod sit intelligere, quod est omnium. Similiter est de in-

Genus non conuenit animali, vt animal prædicatur de homine, sed tantum in suppositione simplici.

telligere, & velle: valet enim diuisim sic, intelligere est idem, quod velle, puta intelligere Dei, & velle ipsius: ergo si intelligere terminatur ad A, & velle terminatur ad A, non sequitur coniunctim, id est, quod vtrunque terminetur ad A, sed bene sequitur diuisim, id est, quod velle est aliquid, quod terminatur ad A, quia velle est ipsum intelligere, quod terminatur ad A. Et sic patet ista littera.

e *Intellectus primi.* Alij probant aliter, scilicet quod sit tantum vnum intelligere primi, respectu omnium: quia intellectus primi habet vnum actum, &c. Dicit Doctor quod non sequitur: patet, quia licet intelligere primi adæquatur ipsi intellectui diuino: & essentia diuinæ, scilicet intensiue: quia illa intellectio tanta est, quantum obiectum est intelligibile: & ideo non potest habere aliam respectu talis obiecti: non tamen adæquatur extensiue, scilicet quod non possit habere aliquam aliam respectu alterius obiecti. Et patet per exemplum Doctoris, quia intellectus beati habet actum adæquatum, scilicet visionem Dei: adæquatum dico intensiue: quia perfectiorem: nec quæ perfectam habere potest: & tamen cum hoc fiat, quod etiam videt alia: & hoc est, quia visio Dei non adæquatur sibi extensiue, & si forte intensiue, ponendo quod videat Deum secundum totam capacitatem illius intellectus, id est, quod habeat tantam visionem intensiue, quanta potest creari: sicut patet de intellectu animæ Christi, de quo vide Doctor in 3. dist. 14. quæ etiam alia obiecta videt alia intellectio, realiter distincta à visione beatifica.

6.

Quomodo intellectus beati habeat visionem Dei.

f *Item arguitur.* Alij arguunt ad idem: quia intellectus primi habet in se per identitatem, scilicet realem, perfectionem maximam intelligendi, scilicet intellectio, qua se intelligit, quæ est perfectissima intellectio: ergo habet per identitatem omnem aliam, scilicet aliorum obiectorum. Dicit Doctor quod non sequitur, quia maxima intellectio est simpliciter incaufabilis: & per consequens idem, quia non possunt esse duo incaufabilia perfectissima, vt sup. patuit: minor verò intellectio, puta intellectio lapidis, est verè caufabilis: ergo potest esse alia ab illa maxima.

SCHOLIUM.

Quarta conclusio præambula. primum ens intelligere semper distinctè, necessariò, & prius naturaliter, quàm alia à se sint. Prima, & tertia pars patent, quia suum intelligere est idem sibi. Secunda patet, quia est perfectionis, distinctè cognoscere. Quarta patet, quia est causa per cognitionem omnium aliorum à se.

Quarta conclusio principalis præambula de intellectu, & voluntate Dei ad infinitatem probandam sit ista: Intellectus primi intelligit semper, & distincto actu, & necessariò, quodcunque intelligibile, prius naturaliter, quàm illud sit in se. Prima pars probatur, scilicet quod possit intelligere quodcunque intelligibile sic Hoc enim est perfectionis in intellectu, posse distinctè, & actu cognoscere quodcunque intelligibile. Imò hoc posse est necessarium ad intellectus rationem, quia omnis intellectus est totius entis communissimè sumpti, vt declarabitur in dist. 3. Nullam autem intellectioem potest habere intellectus primi non eandem sibi, ex proxima conclusione: ergo cuiuslibet intelligibilis habet intelligere actuale, & distinctum, & hoc idem sibi, & ita semper, & necessariò.

24.

Conc. 4.

Secunda pars, videlicet de prioritate probatur sic: Quia quidquid est idem primo, est necesse esse, sicut patuit prius, sed esse aliorum intelligibilium non est necesse esse: necesse autem esse ex se est prius natura omni non necessariò.

Quæst. 3.

Aliter probatur, quia esse cuiuslibet alterius à se, dependet ab ipso sicut à causa, & vt causa est alicuius caufabilis, necessariò includitur cognitio eius ex parte caufæ: ergo illa cognitio illius, prius est naturaliter ipso esse cogniti.

Quia dat primū esse diminutum Scot. 2. d. 1. q. 1.

Arg. à cognitione artificis.

Vtraque etiam pars conclusionis probatur aliter, quia artifex distinctè cognoscit

omnia agenda, antequam fiant, aliter non perfecte operaretur, quia cognitio est mensura, iuxta quam operatur: ergo Deus omnium producibilium à se, habet notitiam distinctam actualem, vel saltem habitualemente prioris eis.

Scot. 1. Met.
95.

Contra istam instatur ^b de arte, quia ars vniuersalis sufficit ad vniuersalia, vel singularia producenda: ergo, &c.

Responsio a-
liorum.

Potest dici, quòd hoc est propter imperfectionem cognitionis artificis creati. Vide in Theor. propositione 3. & super 7. Metaphysic. quæst. 15.

COMMENTARIUS.

1.
Figid. de Ro-
ma, Quodl. 3.
9. 10.

Quarta conclusio est: quòd intellectus primi intelligit semper, & etiam prius naturaliter, quam illud intelligibile sit in se, scilicet in actuali existentia. Prima particula; scilicet quòd intelligat semper: patet, supra, quia intellectio primi respectu omnium intelligibilium est eadem sibi: ergo semper: & sic etiam patet tertia particula, scilicet necessariò: quia si primum est necesse esse, & intellectio omnium intelligibilium est eadem sibi, ergo erit necesse esse. Secunda particula patet: quia nulla imperfectio ponenda est in primo vt ab omnibus conceditur: & quicquid ibi ponitur, ponitur sub ratione perfectissima: modò intelligere aliquid confusè est imperfectio: & intelligere distinctè imperfectio: ergo si intelligere respectu omnium intelligibilium sit in intellectu primi, omnium erit distinctissimè. Quarta particula, scilicet quòd tale intelligere sit prius obiecto intellecto productò ad extra in esse reali (quod dico: quia fortè non est necesse, quòd prius intelligatur antequam producatur ab intellectu diuino in esse diminuto, siue obiectiuo, vt exposui in 2. distinct. 1. quæst. 1.) probatur tripliciter. Primò, quia intelligere respectu omnium, est necesse esse, vt supra patet: ergo prius ipso causato, quòd tantum habet esse possibile.

Intelligere eò-
fused dicit im-
perfectiorem.

Obiectum in-
telligitur an-
tequam sit.

Secundò, quia omne aliud à primo, dependet à primo, vt à causa, vt supra patet: sed primum non est sufficiens causa alicuius, nisi præintelligat illud, vt supra patet: ergo cum causa formaliter sumpta sit naturaliter prior effectù: & etià quodlibet necessariò requisitum ad causam, sequitur quòd intellectio effectus sit prior natu-

raliter ipso effectù. Tertia ratio probat secundam, & quartam particulam, quia artifex perfectus distinctè cognoscit omnia agenda, antequam fiant: aliter non perfecte operaretur, quia cognitio artificis est mensura, siue exemplar, iuxta quòd operatur, id est, cui conformatur in operando: vt patet in quæst. de praxi: quia habitus perfecte practicus, perfecte dirigit, & cum ipso non stat error: & per consequens distinctè dicitur de operabili: quòd non est, nisi talis notitia esset distincta. Cum ergo Deus sit omnium artifex, & perfectissimus: sequitur quòd omnia priùs, & distinctè cognoscat, quàm producat.

Artifex perfectus cognoscit omnia distinctè, antequam fiant. Cognitio eius est mensura, iuxta quam omnia operantur.

^b Contra istam. Hæc litera ponit exemplum. Dico tamen, quòd non concludit contra istam tertiam rationem: quia ars vniuersalis non sufficit ad singularia producenda: vt patet à Doctore in primo Metaph. quæst. 5. & per Philosophum in Prolog. Metaphysic. vbi vult, quòd expertus certius operetur circa singulare, artifice inexperto, &c.

Ars vniuersalis non sufficit ad singularia producenda.

Sed in hoc, quòd dicit, quòd omnis intellectus est ipsius entis communissimè sumpti, videtur sibi contradicere: quia in Quodlib. quæst. 14. expressè tenet, quòd intellectus creatus habet tantum ens creatum pro obiecto adæquato.

Apparens eò-
tradictio.

Dico, quòd loquitur ibi de obiecto attingibili b intellectu cre ex causis nat: talib: hic autem loquitur de obiecto, ad quòd intellectus habet naturalem inclinationem, à quocunque causetur cognitio talis obiecti: vt latis exposui in quæst. 1. Prolog. & etiam patet expressè in Quodl. vbi supra. Sequentia clara sunt.

Solutio.

SCHOLIUM.

Positis quatuor conclusionibus præambulis, ostendit primi entis infinitatem quatuor viis. Prima est efficientia. Secunda, efficientia cognoscentis distinctè. Tertia, finalitatis. Quarta, eminentia. Et primò, probat infinitatem efficientia, per locum Aristotelis de infinitate effectuum, in quos potest primum agens, item quia habet omnium causarum virtutem, quòd variè explicat, & arguit. adducit rationem Henrici, eamque reuocet.

25.

Ostenis ^a igitur his præambulis arguo infinitatem quatuor viis.

Primò, per viam efficientia, vbi probatur propositum dupliciter: Primò, quia ipsum est primum efficiens omnium.

Secundò, quia est sic efficiens, puta distinctè cognoscens omnia factibilia.

Tertiò, ostenditur infinitas per viam finis.

Quartò, per viam eminentia.

Text. 78. &
vlt.

Text. 41. &

42.

Idem. quodl.

47. 3.

Primam viam ex parte efficientis tangit Philof. 8. Physic. & 12. Metaph. & arguit sic: Primum mouet motu infinito; ergo habet potentiam infinitam. Hæc ratio ^b coloratur quantum ad antecedens sic; quia æquè concluditur propositum si possit mouere per infinitum, sicut si moueret per infinitum, quia æquè oportet ipsum esse in actu: sed illud posse patet de primo quantum est ex se. Licet ergo primum non moueat motu infinito, sicut Aristoteles probat, tamen si accipiatur antecedens illud, quòd quantum est ex parte sua potest sic mouere, habetur antecedens verum, & æquè sufficiens ad inferendum pro

propositum. Consequentia probatur sic, quia si ex se, & non virtute alterius mouet motu infinito: ergo non ab alio accipit sic mouere, sed in virtute sua actiua habet totum effectum suum simul, quia independenter: sed quod simul habet in virtute infinitum effectum, est infinitum: ergo, &c.

Aliter probatur prima consequentia sic: Primum mouens simul habet in virtute sua omnes effectus possibiles produci per motum; sed illi sunt infiniti, si potest motus esse infinitus: ergo si mouet in infinitum, est infinitum.

Contra istas declarationes rationis Aristotelis instatur, quidquid sit de antecedente. 1. Eth. c. 7.
 Consequentia prima non videtur bene probari; non primo modo, quia duratio maior nihil perfectionis addit: nam albedo, quæ vno anno manet, non est perfectior, quàm si tantum vno die maneret: ergo motus quantæcunque durationis non est perfectior, quàm motus vnus diei: igitur ex hoc, quod agens habet in virtute sua actiua simul mouere motu infinito, non concluditur maior perfectio hic, quàm ibi, nisi quod agens diutius mouet, & ex se, & ita esset ostendendum, quod æternitas agentis concluderet eius infinitatem, aliàs ex infinitate motus non posset concludi eius infinitas.

An maior duratio auget perfectionem?

Tunc ad formam illius argumenti, vltima propositio illius colorationis negatur, * * Aliàs declarationis.
 nisi de infinitate durationis.

* Aliàs declarationis.

2 6

Secunda declaratio ^b consequentiæ etiam improbat: quia non maior perfectio intensiua concluditur ex hoc, quod agens eiusdem speciei, quotcunque plura potest producere successiue quamdiu manet, quàm si tantum vnum, vel duo produceret; quia quod potest in tempore vno, in vnum tale, potest eadem virtute in mille talia, si in mille temporibus maneat: non est autem possibilis apud Philosophos infinitas; nisi numeralis effectuum producibilium per motum, scilicet generabilium, & corruptibilium, quia in speciebus finitatem ponebant: ergo non magis sequitur infinitas intensiua in agente ex hoc, quod potest in infinita numero successiue, quàm ex hoc, quod in duo tantum posset, quia est possibilis infinitas numeralis secundum Philosophos.

Plura producere successiue an dicat maiorem perfectionem?

Si quis autem alius probet ^c infinitatem specierum possibilem, probando aliquos motus cœlestes esse incommensurabiles, & ita nunquam posse redire ad vniformitatem, etiam si in infinitum durarent, & quod infinitæ coniunctiones speciei: causarent infinita generabilia speciei: de hoc, quidquid sit in se, nihil tamen ad intentionem Philosophi, qui infinitatem specierum negaret.

Vltima ^d probabilitas, quæ occurrit pro consequentia Aristotelis declaranda, est ista. Quidquid potest in aliqua multa simul ita perfectè, sicut in quodlibet eorum seorsum, quorum quodlibet in causa requirit aliquam perfectionem sibi propriam, illud concluditur esse perfectius ex pluralitate talium, ex hoc, quod potest in plura, & per consequens infinitum si simul potest in infinita; & vltius, si natura effectus non permittat similitudinem eorum, tamen causa quantum est ex se posset simul in infinita: adhuc sequitur, quod sit infinitum ex infinita pluralitate talium, & ita videtur de primo agente esse concedendum, quod si posset causare infinita simul, quod esset virtus eius infinita; & per consequens si simul haberet virtutem causandi infinita; ita quod quantum est ex se posset simul producere, licet natura effectus non permittat, adhuc sequitur infinitas virtutis eiusdem. Hæc consequentia vltima probatur, quia potens causare simul album, & nigrum, non est minus perfectum, si non potest ea simul causare: quia ista non sunt simul causabilia: quia hæc non simultas est ex repugnantia eorum; & non ex defectu agentis, quia agens simul habet virtutem respectu amborum, si illa ex se essent compossibilia. Sit igitur illa maior, quodcunque agens habet virtutem, quæ quantum est de se posset in infinita simul, licet impossibilitas effectuum impediatur, ista simul poni, tale agens est infinitæ virtutis, primum est huiusmodi: ergo, &c. Maior est declarata iam, quia pluralitas talium concludit maiorem perfectionem in causa, quæ quantum est ex se potest simul in illa, ergo infinitas illorum, in quæ potest quantum ex se simul, concludit infinitatem eius virtutem.

Agens quo in plura simul potens an eo perfectius?

De hoc Scotus 2. d. 3 q. 10. in 2. & Quod. 12.

Ex istis ^e potest propositum sic ostendi. Si primum haberet omnem causalitatem omnis causæ possibilis formaliter, & simul, licet non possent causabilia simul poni in esse, esset infinitum: quia simul, quantum est ex se, posset infinita producere; & posse simul plura, concludit maiorem potentiam intensiue: ergo si habet perfectius, quàm si haberet omnem causalitatem formaliter, magis sequitur infinitas intensiua: sed habet omnem causalitatem cuiuscunque rei, secundum totum quod est in ipsa, & hoc eminentiùs, quàm si esset in ipso formaliter; ergo est infinitæ potentie intensiue.

2 7.

Aliàs minor probatur si primum.

Licet ergo omnipotentiam propriè dictam secundum intentionem Theologorum, tantummodò creditam esse, & non naturali ratione credam cuidam posse probari, sicut dicitur

dicetur *dist.* 42. probatur tamen infinita potentia, quæ simul quantum est ex se, habet eminenter omnem causalitatem, qua simul posset in infinita, si simul essent factibilia.

Si obiicitur, ^f primum, non posse ex se simul in infinita, quia licet habeat eminentius omnem causalitatem causæ secundæ, quam sit in causa secunda: tamen non potest ex se in effectus omnium causarum secundarum, quia non est probatum, quod sit totalis causa infinitorum.

28.

Hoc nihil obstat, quia si causa primò haberet simul vnde esset totalis causa, hoc est, vnde esset formaliter causa sicut est prima, nihil perfectius esset, quam nunc sit, quando habet vnde sit prima causa tantum. Tum ^b etiam, quia illæ secundæ non requiruntur propter perfectionem addendam in causando, quia tunc remotius à prima causa esset perfectius, quia perfectiorem requireret causam: sed si requiruntur causæ secundæ cum prima secundum Philosophos, hoc est propter imperfectionem effectus, ut prima cum alia causa imperfecta possit causare imperfectum, quod secundum ipsos non potest immediatè causare. Tum etiam; ^h quia totæ perfectiones causarum secundarum eminentius sunt in primo, quam si ipsæ formaliter sibi inessent, si possent inesse. Quod probatur, quia causa secunda proxima primæ, totam perfectionem causatiuam habet à sola prima: ergo totam perfectionem illam eminentius habet prima causa, quam causa secunda habens formaliter ipsam. Consequenter patet, quia primam respectu illius causæ secundæ est totaliter causa, & æquiuoca. Similiter arguitur de tertia causa respectu secundæ, vel respectu primæ: si respectu primæ, habetur propositum: si respectu secundæ, sequitur secundam eminenter continere totalem perfectionem, quæ est formaliter in tertia: sed secunda habet à prima, quod sic continet perfectionem tertiæ ex præostensis: ergo prima eminentius habet continere eminenter perfectionem tertiæ, quam secunda habeat: & sic de omnibus causis, vsque ad vltimam concluditur, primam habere eminenter totalem perfectionem causatiuam omnium, & perfectius, quam si haberet causalitatem omnium formaliter, si esset possibile: & sic videtur dicto modo posse concludere ratio Aristotelis de potentia infinita, quæ fuit suprâ in principio huius viæ posita, quæ accipitur ex 8. *Physic.* & 12. *Metaph.*

Causa 2. secundum Phil. requiritur propter imperfectionem effectus 12. Met. text. 41.

Tex. comm. 78. & 79. ADDITIO.

Iuxta dictam probationem, qua ex infinitate effectuum, in quos simul potest ipsum primum quantum est ex se, concluditur infinitas virtutis primi, vel virtutem eius infinitam, potest accipi similis de infinitate causarum secundarum sic. Quod si primum haberet in se formaliter causalitates omnes secundas cum causalitate prima esset infinita virtutis aliquo modo, quia quantum est ex se posset in infinita: ergo multo magis est infinita si habet illas causalitates secundas eminentius, quam formaliter.

Potens in plura perfectius, quam potes in pauciora examinatur.

Sed ad istas duas probationes consequentia Aristotelis potest responderi. Ad primam concedo, quod ubi quodlibet plurium requirit aliquam perfectionem propriam formaliter, vel virtualiter in causa, potens in plura est perfectius, quam potens in pauciora, quia ad minus plures perfectiones formales, qua forent propria illis pluribus habentur virtualiter in tali, & quod plures perfectiones virtualiter habet, est perfectius simpliciter, & quod infinitas est infinitum. Sed si siue simul, siue successiue posset causa in plura, quorum non quodlibet requireret propriam perfectionem formalem, vel virtualem in illa causa, non ibi ex pluralitate posset concludi maior perfectio. Sic diceret Philosophus in proposito, quia infinita, in qua potest primum, quantum est ex se, tantum poneret infinita numeraliter, finita autem secundum specificas differentias, & naturas, nunc autem sola distinctio natura specifica in effectum requirit aliquam perfectionem formalem, vel virtualem in causa, non autem distinctio numeralis.

Per idem ad secundam probationem, quia cause secunda non sunt infinita specie secundum Aristotelem, idè habens virtutem omnium illarum non concluditur esse infinitum intensiuè.

Impugnatio dicti primi, & secundi.

Contra primum: potentius est, quod potest in plura simul, quam quod in pauciora, etiam si sint eiusdem speciei: ergo quod simul potest ex se in infinita, est infinita potentia.

Contra secundum: si omnes causalitates secunda essent formaliter in prima, esset in ea aliqua infinitas virtualiter, saltem extensiuè: ergo si sunt eminentius in ea, erit ibi aliqua infinitas, sed non extensiuè, quia hoc tollitur per eminentiam, propter quam sunt vniuersi sine distinctione: ergo tunc esset alia infinitas, quam extensiuè, & ita infinitas intensiuè.

Scot. 1. d. 3. q. 10.

Ad primum, oportet negare antecedens, & quod simultas nihil facit ad maiorem potentiam, sicut si circa hunc ignem essent specificè infinita corpora in debita approximatione, in omnia simul ageret, sicut modo agit in infinitas partes vnius corporis specificè circumdantis.

Ad secundum, concluderet, quod Sol esset infinitus, imò quæcunque causa perpetua, que potest in infinita indiuidua successiue: idè argumentatio, licet videtur probabilis, necessariò est

est

est sophistica. Respondeo ergo sic, quod ista propositio, cui innititur ratio, est falsa, quæcumque ponerent in se infinitatem extensiuam, ipsa ubi habentur eminentius ponunt aliquam infinitatem intensiuam, falsa est. Ratio, quia eminentius possunt haberi in causa æquiuoca. Nec ista potest probari per istam, quia ubi sunt sine omni infinitate, non sunt eminenter respectu suorum infinitorum. Hac enim est falsa, quia eminentia facit unitatem, & ideo non tollit infinitatem materialem extensiuam, qua fuit, nec tamen in causa ponit infinitatem intensiuam formalem, quia finita formalitas, sufficienter continet eminenter infinita materialiter, & extensiuè.

Iuxta ¹ istam viam efficientiæ arguitur, quod primum habeat potentiam infinitam, quia creatiuam: nam inter creationis extrema infinita est distantia.

Sed hoc antecedens ^k ponitur tantum creditum, vt *non esse* quasi duratione præcedit *esse*, vt tamen quasi natura secundum viam Auicennæ *non esse* præcedit *esse*. Antecedens ostenditur, quia saltem prima natura post Deum est ab ipso, & non à se, nec accipit *esse* aliquo præsupposito: ergo illud creatur: sed sic accipiendo prius natura tam *non esse*, quàm *esse*, non sunt ibi extrema mutationis, quam causet illa virtus, nec illud efficii requirit mutari.

Sed quidquid sit de antecedente, consequentia non probatur: quia quando inter extrema nulla est distantia media, sed ipsa dicuntur præcisè distare ratione extremorum inter se, tanta est distantia, quantum est maius extremum. Exemplum, Deus distat in infinitum à creatura etiam suprema possibili, si qua daretur, non propter aliquam distantiam mediam inter extrema, sed propter infinitatem vnus extremi. Ita contradictoria non distant per aliqua media, quia contradictoria sunt immediata, ita, quod quantumcunque parum recedit aliquid ab vno extremo, statim est sub altero, sed distant propter ipsa extrema inter se. Tanta est igitur ista distantia, quantum est illud extremum, quod est perfectius: illud est finitum: ergo, &c.

Confirmatur: quia posse totaliter super terminum positiuum huius distantia, est posse supra distantiam, siue super transitum ab vno extremo in aliud extremum: ergo ex posse super istum transitum, non sequitur infinitas, nisi sequatur ex posse totaliter super terminum eius positiuum, talis terminus est finitus: ergo, &c.

Quod autem dicitur communiter contradictoria distare in infinitum, potest sic intelligi, id est, indeterminatè, quia sicut nulla est ita parua distantia, quæ non sufficiat ad contradictoria, ita nulla est ita magna, etiam si esset maior maxima possibili, quin ad illa contradictoria se extendant. Est igitur eorum distantia infinita, id est, indeterminata ad quamcunque magnam, vel paruam. Ex tali enim infinitate distantia non sequitur conuersus de infinita potentia intensiuam, sicut nec sequitur ad minimam distantiam in qua saluatur sic infinita distantia: quod enim non sequitur ad antecedens, non sequitur ad consequens.

C O M M E N T A R I V S.

I. **a** **O**stenis igitur his præambulis. Et præmitto vnum, videlicet posito quod infinitas intensiuam non repugnet esse in entibus: quia hoc demonstratiuè sciri non potest, sed tantum per quasdam persuasiones: vt patet à Doctore arguendo ad quartam viam: tunc rationes Doctoris concludunt infinitatem de primo effectiuo. Ex hoc præsupposito patet, qualiter multi reprehendentes Doctorem, & nitentes soluere rationes, quas facit de infinitate primi effectiuum, & credentes, ipsum velle demonstratiuè, & absolute hoc probare via naturali, non ita perfectè intelligunt sensum Doctoris. Stante ergo illo præsupposito, quod infinitas non repugnat in entibus, probatur ipsa infinitas: primò ex parte efficientis. Et arguit sic: *Primum mouet motu infinito: ergo habet potentiam infinitam.* Hoc dictum Aristotelis 8. Physic. text. comment. 78. & 12. Metaphysic. text. comment. 41. & 42. diuersimodè exponitur.

a *Hæc ratio coloratur, &c. quia æquè oportet ipsum esse in actu: patet, quia perfectio agentis non est ex hoc, quod à actu agit, sed ex hoc quod habet potentiam ad agendum: & in hoc ista opi-*

nio benè dicit: nec improbat à Scoto stante hoc. Probatur consequentia: si primum potest mouere motu infinito (actu enim non mouet motu infinito, vt probat Philosophus 8. Physic. text. comm. 78.) ergo si ex se, & non virtute alterius mouet motu infinito: ergo in virtute sua habet totum effectum simul, & independenter, & sic habet in virtute sua infinitos effectus: patet, quia habet in virtute sua omnem effectum, natum causari per infinitum motum, & per infinitum tempus: tales sunt infiniti, quia generatio perpetua est, & infinita, si motus primi mobilis est infinitus. Si ergo primum habet in virtute sua infinitum effectum, id est, infinitos effectus per motum producendos: & sic successiuè in infinitum, sequitur, quod primum erit infinitum. Et sic patet ratio huius opinionis. Si tamen sic intelligat per *infinitum effectum* infinitos effectus successiuè per motum producendos: vt tener opinio immediate sequens. Si verò intelligat per *infinitum effectum*, ipsum motum infinitum duratione, tunc Doctor improbat illam consequentiam, scilicet, quod non sequitur: potest mouere motu infinito, id est, motu durante in infinitum: ergo est infinitæ

29.

Hæc. quodl. 4. q. ult. & Ric. de Mediarilla in 2. dist. 1. art. 4. quæst. 4. 6. Met. c. 2.

De hac Scotus 2. d. 1. q. 2. & 4. d. 43. q. 2. latè.

Tanta est distantia inter extrema non habentia medium positiuum, quanta est perfectio nobilioris extremi, de quo 4. d. 1. q. 1. Contradictoria distant in infinitum, explicatur.

I. *Infinitas quæcumque via esse dicitur ex parte efficientis.*

Hæc. quodl. 4. q. 3.

infinite virtutis : non sequitur, quia duratio maior non facit rem perfectiorem : ergo primum ita erit perfectum producendo effectum, durans tantum per horam, sicut si produceret, ut durans perpetuo. Nihil ergo concluditur, nisi quod primum mouens diutius mouet, & ex se : sed ex hoc non concluditur infinitas ipsius : nisi dicatur, quod si ex se mouet motu infinito, quod erit æternus : & quia æternus, idem infinitus : sed hoc est probandum, scilicet quod per æternitatem possit concludi infinitas intensiua.

2. b *Secunda declaratio consequentia.* Contra secundam expositionem, scilicet de effectibus infinitis, patet quod non concluditur : quia virtus quæ potest producere effectum perfectum ut duo, in vno tempore, potest in alio producere similem effectum : & per consequens tanta est perfectio in producendo vnum in vno tempore ; sicut producendo mille æqualis perfectionis, cum primo in mille temporibus : perfectio enim agentis attenditur in hoc, quod potest producere perfectiorem effectum ; & quantum perfectiorem intensiue ; tantò agens perfectius : modò in indiuiduis eiusdem speciei non est ordo essentialis ; non enim vnum est essentialiter perfectius alio, ut patet per Philosophum 3. *Metaph. text. comm. 11.* Sed infinitas non est, nisi in indiuiduis eiusdem speciei, inter quæ est ordo accidentalis, sed non in speciebus : quia non possunt esse infinite species, nec actus, nec potentia : quia vna essentialiter est perfectior alia ; ergo in infinito perfectior erit infinita intensiue : & per consequens non causata : quia repugnat infinito posse causari. Hæc patet subtiliter à Doctore in 2. lib. *Metaphysicæ* suæ.

3. c *Si quis autem alius probat infinitatem specierum.* Pro intellectione huius literæ declaro vnum, videlicet si omnia corpora coelestia possent redire ad vniuersitatem, puta cælum stellarum in ceperit moueri in primo gradu Arietis : & sic consequenter omnia corpora inferiora in eodem gradu, tamen quia corpora inferiora perficiunt cursum suum, transeundo circum obliquum diuersimodè, ut patet : quia Sol in vno anno, Luna in vno mense, & sic de aliis : & si omnia ista corpora simul possent redire, ita quod in principio Arietis omnia coniungerentur : non possent esse infinite species : quia secundum Ptolemæum redirent omnes effectus priores : quia redeunte eadem causa redit idem effectus. Si verò isti motus essent incommensurabiles, id est, quod corpora ista nunquam simul coniungantur, puta in principio Arietis, ergo erunt infinite coniunctiones : puta, quia Sol tantum perficit cursum suum in vno anno, & Saturnus in triginta annis, potest coniungi cum Saturno in eodem signo, gradu, & minutis toties quod contingit pertransire Zodiacum : ita quod aliquando coniungitur in principio Arietis, aliquando in Cancro : & sic de aliis Planetis, & sic patet quomodo possunt esse infinite coniunctiones, specie distinctæ : & sic causarent infinitos effectus specie distinctos.

4. d *Ultima probabilitas.* Probatio stat in aliquibus præsuppositis. Primo, quod causa æquiuoca est essentialiter perfectior effectui : ut probat subtiliter Doctor in 4. d. 12. Secundo, quod effectus perfectior æquiuocè productus requirit necessariam causam perfectiorem. Tercio, quod species sunt sicut numeri, ut patet 8. *Met. text. com. 10.* ita quod vna species semper addit gradum perfectionis ad aliam : non enim possunt esse duæ spe-

cies æqualis perfectionis. Si ergo vna causa quantum in se est potest producere mille species, erit perfectior illa, quæ tantum potest centum : quia quælibet requirit specialem perfectionem in causa : ergo si aliqua potest simul producere infinitas, quantum in se est, erit actu infinita. Licet enim sit impossibile esse infinitas species, nec actu, nec potentia, ut probat Doctor in 2. *Metaph.* propter impossibilitatem talium effectuum, tamen si principium potest in quantum in se est, illas producere, erit æquè infinitum : quia ista impossibilitas non erit ex parte primi effectiui, sed ex parte effectuum. Sed primum effectiuum est huiusmodi : hoc tamen Doctor ista ratione non probat. Vult ergo quod consequentia ista : *Primum mouet motu infinito, ergo est infinitum*, aliquo modo teneat, specialiter tenet, quia primum potest producere infinita simul, quantum in se est, quorum quodlibet requirit specialem perfectionem in causa productiua.

e *Ex istis potest propositum sic ostendi.* Hæc ratio tenet supponendo vnum, scilicet Causabilia licet simul non possint poni : si tamen sint talia, quod virtualiter contineantur in aliqua causa : ita quod quodlibet causabilem requirat specialem perfectionem in causa, & infinita talia possint in causis contineri. Sed hic forte est dubium, scilicet quod infinita causabilia, quorum quodlibet requirit specialem perfectionem in causa, possint contineri in aliqua vna causa : vel in pluribus. Et si sint talia causabilia, licet actu non possint esse simul, tunc ratio Doctoris concluditur ; & stat in hoc : valet quod contentia virtualis, vel eminentialis est perfectior : vel saltem æquè perfecta contentia formali. Ex hoc enim Sol dicitur perfectior, quia virtualiter continet calorem, quam si formaliter esset calidus, & sic perfectus est primo effectiuo, quod virtualiter continet causalitatem omnis causæ secundæ, quam si formaliter haberet illam : cum ergo primum effectiuum, ex quo est eminentissimum, & simpliciter independens : & omnis causa secunda in agendo dependeat ab illo, ut supra patuit : sequitur quod omnis causalitas secunda virtualiter, vel eminenter continetur in primo effectiuo, & causalitates causæ secundæ sunt infinite, saltem successiue ; ergo continens illas virtualiter, erit infinite virtutis, quia perfectio agendi sumitur ex hoc, quod agēs potest, & nō ex hoc, quod actu agat, ut patet à Doct. 7. q. quodlibet. & sic stat ratio Doctoris.

f *Si obicitur.* Doctor facit vnam instantiam, probando, quod licet primum virtualiter, & eminenter continet causalitatem omnium secundarum causarum, non tamen sequitur, quod simul possit producere infinita causabilia, quia oportet probare, quod sit totalis causa omnium illorum, quod tamen non probatur : diceretur enim quod licet homo dependeat à primo effectiuo ut à causa prima : non tamen, ut à causa totali : quia ad productionem hominis, requiritur etiam alia causa maximè proxima, quia homo dependet ab homine, ut à causa proxima.

Respondet dicens primò, quod hoc nihil obstat, quia si causa prima haberet simul, vnde esset totalis causa, &c. Posset etiam formari ista ratio, sicut & ratio prima de infinitis effectibus, solo numero distinctis, quod si æquè perfectè potest simul producere infinitos, sicut quælibet seorsū, quod erit infinitum, ut infra patet respondendo ad obiectiones Achilini, & Francisci Mayronis

Duratio maior non facit rem perfectiorem.

In indiuiduis eiusdem speciei non est ordo essentialis.

Non possunt esse infinite species, nec actus, nec potentia.

Nota.

Optima speculatio.

Dubium.

Contentia virtualis est perfectior formali.

Homo dependet à primo effectiuo ut à causa prima, dependet autem ab homine, ut à causa proxima sent. dist. 2. q. 8.

1. *Sens. d. 2. quæst. 8.* vide ibi. Id est, quòd prima causa in quantum prima, si includeret in se formaliter omnem causalitatem causæ secundæ, esset formaliter causa totalis omnium: quia haberet in se causalitatem ignis, hominis, & huiusmodi, tamen non esset perfectior quàm nunc, ut est prima causa, id est, ut continet virtualiter omnem causalitatem secundam, id est, ut sit illud, in cuius virtute omnis causa secunda agit.

G Tum etiam, quia ille secunda causa, &c. Sensus est: si enim causæ secundæ requirentur ad maiorem perfectionem habendam in causando, tunc sequeretur, quòd effectus, qui distantiùs causatur à prima causa, id est, ad quem possibiles secundæ causæ concurrunt, esset perfectior, quòd est falsum, immò effectus, qui esset immediatè à prima causa, secundùm viam Philosophorum, esset perfectissimus, quia effectus imperfectus non potest immediatè esse à prima causa. Nam imperfectio est à causis secundis, ut patuit suprà. Philosophi enim volunt, quòd primum effectivum agat quicquid agit de necessitate naturæ, ergo producit effectum perfectum quantum potest, & sic ab ente perfectissimo agente secundùm totam virtutem suam, non potest immediatè esse imperfectio effectus; & si aliquis effectus est imperfectus, erit à secunda causa, & non à prima, videlicet quòd quamvis ille effectus sit à prima causa, sicut à secunda, imperfectio tamen tantùm secundæ causæ attribuitur.

H Tum etiam, quia tota perfectiones causarum secundarum. Pro intelligentia huius literæ pono tale exemplum, quòd ad causandum puta *G*, requirantur istæ causæ specie distinctæ, scilicet *A*, ut prima, *B* ut secunda, & sic deinceps, *C* tertia, &c. & quòd in *B* sit formaliter perfectio causandi ut quatuor, puta ad causandum *G* calidum ut quatuor, sit calor in *B* ut quatuor, & in *C* sit calor ut tria; si totus iste calor ponatur formaliter in *A*, videlicet calor ut septem, quid erit perfectius, an habere in virtute sua totum ipsam calorem, & esse id, in cuius virtute *B* & *C* agunt, quàm tantùm habere in se formaliter illum calorem? Certum est, quòd primum arguit maiorem perfectionem: quia ut sic non tantùm erit causa æquiuoca respectu *G* & respectu *B*, quæ semper est perfectior effectui: sed etiam erit illud in cuius virtute *B* & *C* agunt: sed si poneretur formaliter in *A*, tunc *A*, ratione illius caloris esset tantùm causa vniuoca: & hoc est quòd dicit Doctor.

Sed aliqui in hoc passu dicunt rationes Doctoris per viam efficientiæ non concludere infinitatem intensiuam de primo effectiuo. Tum, quia ad concludendam talem infinitatem oporteret concludere, quòd infinitæ species sint possibiles: & quòd virtualiter contineantur in primo, quia quælibet species requirit aliam, & aliam perfectionem in agente. Sed Philosophi negant infinitatem specierum esse possibilem, neque simul, neque successiuè.

Si diceretur, quòd si darentur infinita individua in actu, puta infiniti homines: tunc essent infinitæ perfectiones in actu, & æquiuocæ contineantur in primo effectiuo: & sic posset concludi infinitas primi effectiuo.

Vnus Doctor satis subtilis respondet, quòd perfectio indiuiduorum, aut mensuratur penes distantiam à non gradu speciei, & tunc conceditur antecedens, & negatur consequentia. Aut mensuratur penes distantiam à non gradu perfe-

ctionis, & tunc conceditur consequentia, scilicet quòd primum esset infinitæ virtutis: negatur antecedens, scilicet si infiniti homines existrent, infinitæ perfectiones essent.

Sed quicquid sit de ista responsione, dubium nullo modo euacuatur: quia effectus æquiuocus de necessitate arguit perfectionem in causa, loquendo de effectu absoluto: & posito quòd duo homines sint æquales in perfectione, & quòd tanta perfectio requiratur in productione vnus, quanta in productione alterius: & sic eadem virtus ut 8. quæ requiritur ad productionem vnus, est sufficiens ad productionem alterius: & sic eadem esset ratio producendi, etiam infinitos homines.

Sed difficultas stat in hoc, an maior perfectio requiratur in agente, quando producit duos effectus simul æquè benè, & æquè perfectè, sicut si tantùm vnum produceret: quia si duos potest producere simul æquè benè, sicut & quemlibet seorsum: sequitur quòd simul posset producere infinitos æquè benè, sicut vnum illorum; & quòd hoc sequatur aliàs probauit exponendo quæst. 10. dist. 3. secundi. Sed hoc videretur inconueniens: & sic patet quòd responsio huius Doctoris non euacuat difficultatem. Et ex hoc patet responsio illorum minùs quàm sufficiens: quòd licet posset producere infinitos effectus successiuè: ergo & simul: & tamen non esset infinitæ virtutis: quia si calori apponerentur successiuè in infinitum calefactibilia, causata essent infinitos calores successiuè: ergo quantum est ex parte sua, & simul causet: patet, quia causato primo calore, non aduenit sibi noua perfectio, ad causandum secundum calorem.

Respondeo, quòd quamvis in causatione secundi caloris non adueniat calori causanti, nec requiratur noua perfectio: tamen si posset causare duos calores simul æquè perfectè, sicut & vnum illorum: dico, quòd requireretur maior virtus: & sic si non esset impeditus, cum sit agens naturale, æquè benè causaret infinitos, sicut & vnum illorum; sed quia experimentaliter videmus, quòd non ita æquè benè simul causat duos, amoto quocunque impedimèto, sicut vnum illorum, signum est, quòd maior virtus requiritur: & si infinitos æquè benè, infinita virtus requiritur. Nec iudicio meo, ad euitandum infinitatem, non valent istæ instantiæ de Sole, si duraret in infinitum, causaret effectus infinitos: & cum habeat totam virtutem simul, virtualiter continet illos simul. Et similiter intellectus noster potest partialiter producere infinitas intellectiones successiuè, & semper remanet eadem virtus; ergo simul virtualiter continet illas, & tamen non est formaliter infinitus.

Patet responsio ex supradictis, quòd tantùm continet illos successiuè, & si contineret duos æquè benè, & æquè perfectè, sicut vnum illorum, esset maioris perfectionis: & hoc non oporteret recurrere ad vitandas istas instantias, quòd secunda causa in alio, & in alio instanti habet aliam, & aliam virtutem à Deo: ut patet per Augustinum 8. super Genesim. Et de hoc vide Scutum in 2. dist. 1. & 2. quæst. 12. quodlib. Et sic respectu alterius, & alterius effectus, erit alia, & alia virtus: sed sic non erit de primo effectiuo: sed patet ex supradictis, quòd si eam eadem virtute posset producere infinitos effectus successiuè: non tamen sequitur, quòd simul.

9.
Improbatio
eiusdem.
Effectus æ-
quiuocus ar-
guit perfe-
ctionem in
causa.

10.
Responsio.

Deus nõ pro-
ducit immo-
dum suos ef-
fectus, quia
determinant
producere
omnia mo-
dianibus
causis secun-
dum.

Opinio Phi-
losophorum
de primo ef-
fectiuo, si
aliquis effe-
ctus est im-
perfectus, illa
imperfectio
secunda cau-
sa debet as-
cribui, nun-
quam prima.

7.

8.

Achelium
Bononem.

Infinita spe-
cies secundum
Philosophum
est impossibi-
li, indiuidua
sunt infinita
successiuè.
Franc. May-
roniu in con-
statu.

i *Iuxta istam viam.* Hic Doctor adducit rationes quorundam ad demonstrandum infinitatem primi effectiui, & probant sic primò: Primum effectiuum habet virtutem creatiuam: ergo est infinita potentia: patet consequentia, quia inter extrema creationis, scilicet *esse* & *non esse* est distantia infinita.

6.

Deum de nihilo aliquid creare dupliciter intelligitur,

k *Sed hoc antecedens.* Pro ista litera nota quòd hoc antecedens, scilicet, quòd *Deus potest creare*, id est, de nihilo aliquid facere: si exponatur sic, quòd potest facere aliquid de nihilo, vt ly *nihil* præcedit duratione ipsum *esse*: tunc est tantum creditum: quia Philosophi simpliciter negarent aliquid de nouo posse fieri ex nihilo. Nam quicquid de nouo fit, quòd non sit sempiternum, nec necesse esse, de necessitate erit à secundà causa, concurrente tamen prima: & secundà causa semper præsupponit materiam in sua actione.

Si dicatur quòd anima intellectiua est immediatè à Deo, & de nihilo, & de nouo produciatur: vt patet per Philosophos, ergo verè creatur.

Dico, quòd non verè creatur, quia anima intellectiua nõ alia actione produciatur in *esse*, quàm produciatur totum compositum; vt aliàs exposui in 2. & diffusius exponetur in 4. *dist.* 43. vbi ista materia copiose pertractatur à Doctore. Aut ex-

ponitur sic, vt ly *nihil* præcedit *esse* in aliquo instanti naturæ tantum, non durationis: tunc secundum Auicennam hoc antecedens non erit creditum: quia secundà intelligentia est sic causata à prima: & sic *non esse* ipsius in aliquo instanti naturæ præcessit *esse*: intelligendo tamen de instanti naturæ priuatiuè, non positiuè, vt habet exponi infra *dist.* 8. *quæst.* vlt. & clarius declarat Doctor in 2. d. 1. *quæst.* 2. Nam si in instanti naturæ positiuè *non esse* præcederet *esse*: sequeretur quòd etiam præcederet duratione, vt aliàs exposui supra *dist.* 3. *tertij* *Sens.* Sed hoc non sequitur accipiendo tantum priuatiuè: & sensus est, quòd si in instanti *A.* Intelligentia secundà non haberet *esse*: *non esse* quantum est ex se præcederet ipsum *esse*: accipiendo ergo hoc antecedens sic: Aliquid produciatur de *non esse* ad *esse*: ergo creatur: negatur consequentia: quia creare propriè requirit extremam mutationis; id est, quòd mutetur de *non esse* prius duratione ad *esse* posterius duratione, & quando *non esse* non præcedit duratione ipsum *esse*: ibi nulla est mutatio, siue nouitas. Hoc etiam patet de filio Dei. Nam *non esse* eius prius origine præcessit *esse* eius, quia tamen non præcedit prius duratione: idèd non dicitur mutari, nec creari.

Non esse priuatiuè, non positiuè.

S C H O L I V M.

Ostensa infinitate primi entis per viam efficientia, probat eandem per secundam viam cognitionis distinctæ. 1. quia cognoscit simul infinita, omnia scilicet quæ nos successiuè cognoscere possumus. 2. ratio cognoscendi primi entis, id est, obiectum, seu natura sua, est infinitorum distinctè. 3. causa secundæ, nihil perfectionis cognoscibilitatis addit natura primæ.

30.

Supponit omnia à Deo intelligi, quod probat inf. d. 3. q. 4. & d. 39. q. 30. & 2. d. 1. q. 1.

Anima Christi forte videt infinita secundum Scot. 3. d. 14. q. 2. tamen id nõ habet ex se. De ratione intelligendi formali, & vti tuali, id est specie intellig.

Scot. quodl. 14.

Essentia diuina est ratio intelligendi sui, & omnium intellectui suo, sed nullius intellectui creato.

Scot. quodl. 14. & 14. & 2. d. 3. q. 9.

Ostenso proposito^a per viam primæ efficientiæ per rationem Philosophi, quia illa prima efficientia infert infinitatem.

Sequitur secunda via, ex hoc, quòd est intelligens distinctè omnia factibilia, vel intelligibilia, vbi arguo sic: Intelligibilia sunt infinita, & hoc actu, in intellectu omnia intelligente: ergo intellectus illa simul actu intelligens est infinitus: talis est intellectus diuinus, vt supra probatum est in conclusionibus de *intelligere* primi.

Huius Enthymematis probò antecedens, & consequentiam. Antecedens sic^b: quæcunque sunt infinita in potentia, ita quòd accipiendo alterum post alterum nullum possunt habere finem, illa omnia si simul actu sunt, sunt infinita actu: intelligibilia sunt infinita in potentia respectu intellectus creati; satis patet, & in intellectu increato sunt simul omnia intellecta actu. quæ à creato sunt successiuè intelligibilia; ergo sunt ibi actu infinita intellecta. Huius Syllogismi maiorem sic proboscicet satis euidens videatur, quia omnia talia acceptibilia, quando sunt simul existentia, aut sunt actu infinita. Si actu finita; ergo accipiendo alterum post alterum, tandem possunt omnia esse accepta actu, ergo si non possunt omnia actu esse accepta, si actu simul sunt, sunt actu infinita. Consequentiam^c primi Enthymematis sic probò; quia vbicumque pluralitas requirit, vel concludit maiorem perfectionem quàm paucitas, ibi infinitas numeralis concludit infinitam perfectionem.

Exemplum, posse ferre decem maiorem perfectionem requirit virtutis motiuæ, quàm posse ferre quinque, idèd posse ferre infinita concludit infinitam virtutem motiuam, ergo in proposito, cum *intelligere A.* sit aliqua perfectio, & *intelligere B.* sit alia perfectio, nunquam idem *intelligere* erit ipsius *A.* & *B.* æquè distinctè, vt duo *intelligere* essent, nisi imperfectionem duorum *intelligere* in illo vno eminenter includantur, & sic de tribus, & sic vltra de infinitis.

Consimiliter etiam^d de ipsa ratione intelligendi arguetur sicut de intellectu, & actu argutum est; quia maior perfectio concluditur in ratione intelligendi ex pluralitate illorum, quorum est ratio intelligendi distinctè, quia oportet quòd includat eminenter perfectiones omnium propriarum rationum intelligendi, quatum quælibet secundum propriam rationem aliquam perfectionem ponit: ergo infinitatem concludunt infinita.

Secundò, iuxta^e istam viam de *intelligere* primi, propositum sic ostendo: causa prima,

ma,

ma, cui secundum ultimum suæ causalitatis causa secunda aliquid perfectionis addit in causando, non videtur sola posse sine secunda ita perfectum effectum causare, sicut ipsa cum secunda; quia causalitas sola primæ causæ diminuta est respectu causalitatis ambarum; ergo illud, quod natum est esse à causa secunda & prima simul, sit multò perfectius à sola prima, causa secunda nihil perfectionis addit primæ: sed omne finitum omni finito additum, addit aliquam perfectionem: ergo talis prima causa est infinita.

Ad propositum, notitia cuiuscunque obiecti nata est gigni ab ipso sicut à causa proxima, & maximè illa, quæ est visio, siue intellectio intuitiva; ergo si illa alicui intellectui inest sine actione quacunque talis obiecti, sed tantummodo ex virtute alterius obiecti prioris, quod natum est esse causa superior respectu talis cognitionis: sequitur, quòd illud obiectum superius est infinitum in cognoscibilitate, quia inferius nihil sibi addit in cognoscibilitate; tale obiectum superius est natura prima, quia ex sola præsentia eius apud intellectum primi, nullo alio obiecto concausante, est notitia cuiuscunque obiecti in intellectu eius, sicut probabatur suprà in conclusionibus de *intelligere* primi. Igitur nullum aliud intelligibile aliquid sibi addit in cognoscibilitate; ergo est infinitum sic: ergo & in entitate, quia unumquodque sicut ad *esse* se habet, sic ad cognoscibilitatem ex 2. *Metaphysic.*

Text. 4.

C O M M E N T A R I V S .

1.
Scotus hic
probat ali-
quod ens esse
infinitum.

2. **O**stenso proposito. Hic Doctor intendit probare infinitatem primi effectiui, ex hoc, quòd distinctè intelligit omnia intelligibilia: & dicit plura in ista litera, ex quibus infert propositum. Primum est ibi: *Intelligibilia sunt infinita, & hoc actu in intellectu omnia intelligente.* Hanc propositionem probat parum infra ibi: *Amecedens sic.*

b *Quacunque sunt infinita in potentia, &c.* Hic vult probare, quòd infinita intelligibilia actu sunt in intellectu diuino: & probatio fit in hoc: quia intellectus creatus potest successiue infinita intelligere, accipiendo vnum post aliud, puta, si generatio indiuiduorum in infinitum continuaretur, & intellectus creatus in infinitum duraret, posset infinita indiuidua successiue intelligere: & sic in tali intellectu non essent simul actu omnia intelligibilia, nec actu simul omnia intellecta; sed benè in intellectu diuino sunt actu infinita intelligibilia simul, & etiam infinita intellecta, quæ tamen successiue sunt in intellectu creato.

c Secundum est ibi: *Consequentiã primi enthymematis sic probo.* Infert ergo Doctor quòd intelligere primi effectiui, ex quo est actu infinitorum intelligibilium sit infinitæ perfectionis, & hoc est, quod dicit in ista litera.

Nota tamen quòd quando dicit quòd *infinita intelligibilia sunt actu in intellectu diuino, puta infiniti homines, vel infiniti lapides*: hoc non debet intelligi quòd sint ibi intelligibilia ex natura rei: quia sola essentia diuina est sic intelligibilis ab intellectu diuino; quoniã intelligibile propriè ex natura rei semper præcedit actum intelligendi: quia tale pertinet ad memoriam, quæ est productiua actus. Sunt enim omnia intelligibilia creata actu intelligibilia per actum intellectus diuini, quòd enim lapis dicitur esse intelligibilis, hoc habet ab actu intellectus diuini: quia ante illum actum nullum esse habet, nec simpliciter, nec secundum quid, nec possibile, vt diffusè patet à Doctore in 1. d. 3. q. 4. d. 35. 36. dist. 43. & in 2. d. 1. q. 1. in quolib. 14. & diffusius quæst. 15. & sic quia omnia intelligibilia actu intellectus diuini simul producuntur in effectuali: & quia illa sunt infinita, vt dixi suprà, sequitur quòd infinita intelligibilia actu sunt in intellectu diuino, & actu sunt cognita. Vt verò ista intelligibilia comparantur ad intellectum creatum, sunt ibi intelligibilia ex natura rei, cum præcedant actum intellectus creati, & possunt

Scoti oper. Tom. V.

pertinere ad memoriam productiuam verbi, siue intellectiõnis perfectæ, vt patet à Doctore in 1. dist. 3. quæst. 2. & 27. dist. & in quolib. quæst. 15. & in 2. dist. 3. in materia de cognitione Angelorum. Item in hoc quòd dicit Doctor quòd *intellectus diuinus actu intelligit infinita*: licet multi credentes sequi viam Aristotelis dicant primum effectiuum nihil intelligere extra se, tamen Doctor pronunc supponit, quòd perfectissimè intelligat omnia intelligibilia: & aliquatiter probat in prologo in illa quæstione, *An Theologia sit de omnibus entibus.* Sed diffusè hoc patet in primo dist. 3. quæst. 4. dist. 15. & 30. & 39. in 2. dist. 1. quæst. 1. & in quolib.

Intellectus
diuinus actu
intelligit in-
finita.

Istis præsuppositis patet, quòd intellectio primi effectiui est formaliter infinita: & arguo sic: Continens virtualiter, vel eminenter infinitas perfectiones, est formaliter infinitum: sed intellectio primi effectiui, vt est infinitorum intelligibilium continet eminenter infinitas intellectiõnes: patet, quia quolibet intelligibile natum est intelligi propria intellectiõne ab intellectu creato, & illa dicit perfectionem cum sit entitas absoluta de Prædicamento Qualitatis, vt patet subtiliter à Doctore quæst. 13. quolib.

Circa hoc tamen occurrit difficultas: quia tunc videtur sequi quòd visio animæ Christi, quæ simul potest esse infinitorum obiectorum, vt patet à Doctore in 3. dist. 14. quæst. 2. possit esse formaliter infinita. Dico, quòd hoc non sequitur: quia non necessariò ex perfectione sua esset obiectorum secundariorum, posset enim esse visio vnus obiecti tantum, & non alterius: sed visio diuina ex perfectione sua est necessariò sui, & aliorum: & sic responderi Doctore in 3. vbi suprà.

Sed ista responsio videtur contradicere probationi, quia probat intelligere primi esse infinitum. In tertio enim dicit, quòd ex perfectione sua necessariò est aliorum, & per consequens infinitorum: & hic dicit quòd idè est infinitæ perfectionis, quia est infinitorum obiectorum.

Responsio.

Dico, quòd non est contradictio aliqua, si rectè intelligatur. Nam quando dicit in tertio, quòd ex perfectione talis actus, de necessitate est aliorum obiectorum, sic debet intelligi, quòd ille actus etiam per possibile, vel impossibile, circumscripto omni alio intelligibili à se, nullam imperfectionem includit: immò summam perfe-

Videtur con-
tradictio.
Solutio.

tionem, cum *intelligere* primi, quod est optimum ens, sit penitus idem cum ipso primo: & ex tali perfectione sequitur quod sit omnium intelligibilium; ita quod si darentur aliqua intelligibilia, & non esset illorum, ad ipsum concomitaretur aliqua imperfectio, ut patet in *primo dist. 39*. Hic verò probat perfectionem primi *intelligere* tantum à posteriori. Sicut etiam probatur perfectio primi effectiuo sic: Infinita producibilia possunt simul produci à primo effectiuo: ergo est infinitæ perfectionis. Sic similiter infinita intelligibilia simul actu sunt intellecta per *intelligere* primi: ergo illud est infinitum.

4.
Obiectio.

Si dicatur, quod hæc probatio videtur à priori, quia per causam: tum, quia actus intelligendi specificatur ab obiecto, ut patet à Doctore in *primo, d. 3. quæst. 7*. Tum etiam, quia obiectum concurret actuè ad intellectionem, ut patet à Scoto in *prolog. q. 1. & ult. & dist. 3. q. 7. & alibi sapè*.

Solutio.

Dico breuiter, quod hoc verum est de obiecto ex natura rei, pertinente ad memoriam, quod est motium intellectus; sed huiusmodi intelligibilia, respectu intellectus diuini, non sunt obiecta ex natura rei: nec per consequens possunt mouere intellectum diuinum. Sola enim essentia diuina mouet intellectum diuinum (loquendo de motione tantum extensiuâ, quia non proprie mouet) ad cognitionem sui, & aliorum, ut clarè patet ex Doctore in *prologo quæst. penult. & dist. 20. primi*.

Sola essentia diuina mouet intellectum diuinum, quomodo.

Dubium.

Secundò dubitatur, quia non videtur sequi, quod si *intelligere* primi est infinitorum obiectorum: ergo est infinitæ perfectionis. Sicut etiam secundum multos, non sequitur: primum effectiuum, ut causa æquiuoca simul virtualiter continet infinitos homines: ergo est infinitæ perfectionis? non sequitur, ut dixi suprâ. Oporteret ergo hic probare quod *intelligere* primi virtualiter continet, vel eminenter infinitas intellectiones, quarum quælibet specialem includit perfectionem in *intelligere* primi: & hoc non potest esse, nisi illæ intellectiones specie distinguantur. Nam si tantum numero, videtur sequi quod si *intelligere* primi sit perfectum ut 8. & perfectè sit vnus hominis, ita videtur quod etiam infinitorum hominum: patet, quia intellectio, pura Francisci, nata esse ut quatuor: & similiter Ioannis ut quatuor, & sic de aliis; non sic quando specie distinguuntur: quia vna necessariò est perfectior alia.

Responsio.

Respondeo pariformiter ad dicta superius, quod maior perfectio requiritur in aliqua intellectione, quæ ex natura sua æquè distinctè, & æquè perfectè simul est duorum obiectorum, solo numero differentium, sicut est vnus tantum; & si infinitorum æquè perfectè, erit infinitæ perfectionis: quamuis ergo vnum *intelligere*, quod potest esse plurium obiectorum, non æquè perfectè sicut vnus tantum, non requirat necessariò maiorem perfectionem; non tamen sic est, quando ita benè, & ita perfectè, & ita distinctè est plurium, sicut vnus tantum; in proposito autem *intelligere* primi æquè benè, & æquè perfectè, & æquè distinctè est infinitorum intelligibilium solo numero differentium, sicut vnus tantum, ergo.

5.
Alia responsio.

Dico secundò, quod non haberem pro inconuenienti, quod *intelligere* primi sit actu infinitorum obiectorum specie differentium, etiam sustinendo viam naturalium: quia in numeris est processus in infinitum: & quilibet numerus specie

distinguitur ab alio numero; & cum infiniti numeri sint successiuè intelligibiles ab intellectu creato, infinitæ erunt species numerorum actu intelligibiles: immò actu intellectæ ab intellectu diuino. Sed hoc differatur vsque ad *dist. 39*. huius primi. Vide tamen quæ exposui in secundo Metaph. Doctoris, scilicet quomodo intelligitur, quod non possunt esse infinitæ species: nec simul, nec successiuè: quia in infinitum, perfectior esset formaliter infinita: & an hoc intelligatur de speciebus numerorum.

6.

d. *Consimiliter etiam de ipsa ratione intelligendi*; &c. Hic Doctor intendit probare, quod etiam ratio intelligendi respectu intellectus diuini sit formaliter infinita. Sed primò declaro quid sit ratio intelligendi: eodem modo potest declarari ratio intelligendi, sicut declaratum est de ratione formali subiecti. Quando hic dicit. *Ratio formalis intelligendi debet sic accipi: videlicet pro ratione formali obiecti intelligibilis: sicut dicimus, homo est obiectum intelligibile*. Si quæretur, quæ est ratio formalis constituendi ipsum in tali esse? Oportebit dicere, quod erit quiditas propria. Ratio ergo formalis intelligendi est ratio formalis obiecti intelligibilis: & hoc potest dupliciter intelligi conformiter ad obiectum. Primò dicitur ratio formalis representatiua obiecti, id est, quæ facit obiectum esse præsens potentia in ratione obiecti. Sicut dicimus, quod species intelligibilis est ratio formalis representandi hominem, in ratione obiecti intelligibilis, & hoc in cognitione abstractiua: in cognitione verò intuitiua, dicimus, quod ratio formalis representatiua hominis, erit propria existentia hominis, vel fortè propria quiditas hominis: in esse tamen reali, non autem in esse obiectiuo, siue secundum quid: de hoc vide quæ prolixè tractaui in quod. vbi de hac materia sunt singularia dubia.

Ratio formalis intelligendi quid sit.

Nota tamen, quod ratio representandi est duplex, tam in cognitione abstractiua, quam in cognitione intuitiua: videlicet formalis, & virtualis: ut patet à Doctore *quæst. 14. quodlib.* Formalis in cognitione abstractiua est species intelligibilis causata ab obiecto, cuius est, vel à phantasmate illius. Virtualis est species intelligibilis, causata ab aliquo, virtualiter continente entitatem obiecti, cuius est talis species. Sed formalis in cognitione intuitiua est propria entitas (sub ratione, quâ actu existit) obiecti intuitiuè cognoscibilis. Sed virtualis est entitas virtualiter, siue eminenter continens entitatem alterius obiecti, intuitiuè cognoscibilis: quia tunc immediatè potest causare cognitionem intuitiuam talis obiecti, & sic essentia diuina est ratio formalis, non tantum representatiua sui in ratione obiecti, sed etiam cuiuscunque alterius, tam respectu cognitionis abstractiua, quam intuitiua: sic tamen intelligendo, quod respectu intellectus sui, ex natura sua, est tantum sui representatiua: & hoc solum respectu cognitionis intuitiua: respectu verò intellectus creati essentia diuina, nec sui, nec alterius est representatiua, ut patet à Doctore *quæst. 14. & 19. quodlib.* Sed sola voluntas diuina potest ipsam perfectè representare tam in cognitione abstractiua, causando speciem intelligibilem in intellectu creato: ut patet in Angelis, de qua specie Doctor in *2. dist. 3. quæst. 9.* quàm etiam in cognitione intuitiua: & tunc dicitur representare in cognitione intuitiua, quando actu causat visionem illius in intellectu creato, & sic

7.
Ratio representandi est duplex.
Notitia verò abstractiua est rei absentiæ.

Quomodo essentia diuina sit ratio formalis.

sic intellectus creatus habet ipsam essentiam præsentem, non in se, & absolute, sed vt visam, vt patet à Scoto *in quodlib. quæst. 14. c. 18.*

8.

Intellectus creatus habet essentiam diuinam præsentem, non in se, & absolute, sed vt visam.

Secundò principaliter ratio intelligendi, siue ratio obiecti intelligibilis, potest accipi per rationem formalem, productiua actus intelligendi: & hæc ratio posset pariformiter distingui, sicut prima: sed breuitatis causa hoc relinquo: vtraque tamen ratio includit perfectionem aliquam. Posset ergo argui infinitas essentia diuinæ, primò, ex hoc, quòd est ratio formalis representandi infinita obiecta in cognitione abstractiua: quia quantum est ex parte sua, posset causare infinitas species intelligibiles infinitorum hominum: & sic esset formaliter infinita. Probat enim Doctor *in 2. dist. 3. quæst. 9.* contra Henricum quòd si aliquis habitus esset representatiuus infinitorum obiectorum, esset formaliter infinitus. Secundò, probatur idem ex hoc, quòd est ratio formalis cuiuscunque obiecti intelligibilis, quantum ad hoc, quòd potest causare cognitionem tam abstractiuam, quàm intuitiuam cuiuscunque intelligibilis, & formeretur ratio, vt prius.

e *Secundò iuxta istam viam.* Tota ista ratio stat in hoc: Potens causare cognitionem infinitorum obiectorum, quorum quodlibet requirit aliquam perfectionem (dicit specialem perfectionem, vt est ratio formalis causandi intellectionem sui in aliquo intellectu) est perfectionis infinitæ, & hoc si potest causare æquè distinctè, & æquè perfectè, sicut obiecta illa possent causare: sed essentia diuina in intellectu diuino est huiusmodi, quia actu producit, siue quasi producit, non tantum cognitionem sui, sed simpliciter cognitionem omnium intelligibilium. Hæc est manifesta ex supradictis.

9.

Sed dubitatur, quia ex hoc videtur posse concludi, quòd intellectus creatus sit formaliter infinitus, sicut aliqui contra Doctorem instant: quia supponendo, quòd dicit Doctor *in dist. 3. quæst. 7. primi, & in 15. quæst. quodlib.* quòd intellectus concurrat actiue ad cognitionem omnium

obiectorum, etiam specie differentium, loquendo pro nunc de obiectis creatis: tunc sic si ponerentur in vniuerso infinitæ species intellectiones illarum essent specie distinctæ, vt patet; & essent infinitæ, si actu intelligerentur illæ species, ita quòd quælibet concurrerent ad sui cognitionem: ergo videtur quòd intellectus creatus virtualiter contineat infinitas intellectiones specie distinctas, & sic formaliter infinitus.

Dico, quòd si contineret, vt causa totalis posset concludi infinitas illius: sed tantum continet vt causa partialis.

Si dicatur quòd saltem continet illas, vt causa principalis. Concedo, comparando intellectum ad obiecta imperfectiora: quia si obiectum esset perfectius intellectu, esset principalis causa intellectionis: vt patet à Doctore *in primo dist. 3. quæst. 1.* tunc vtrà, si continet vt causa principalis: ergo videret quòd sit infinitus. Patet consequentia, quia entitas specifica intellectionis principaliter erit ab intellectu, cum sit causa principalis.

Dico primò, quòd non est verum, nisi de causa totali. Secundò dico, quòd quamuis intellectus sit principalis causa intellectionis, & quantum ad substantiam illius, & quantum ad intentionem: tamen vnitas specifica intellectionis est principaliter ab obiecto, vt patet à Doctore *in 1. dist. 3. quæst. 7.* vbi vult quòd intellectio specificetur ab obiecto: immò vult expresse Doctor *in 2. dist. 25. & in 3. dist. 21. & in 4. dist. 49.* quòd alia, & alia præsentia obiecti causat alium, & alium actum, specie distinctum. Nam si obiectum est in se præsens, causat cognitionem intuitiuam: si verò est tantum præsens in specie intelligibili, causat cognitionem abstractiuam, quæ cognitiones specie distinguuntur: vt patet à Doctore *dist. 25. secundi.* & tamen semper remanet idem intellectus respectu vtriusque intellectionis: specificatio ergo intellectionis est ab ipso obiecto principaliter. Hoc vide clariùs *in secundo dist. 2. quæst. 10.*

S C H O L I V M.

Probat infinitatem per tertiam viam finis, quia voluntas nostra aliquid maius, omni finito appetit, & si infinitum esset oppositum suo obiecto, id est, bono, illud odiret naturaliter, sicut odit non esse, secundum August. quod tamen est contra experientiam.

Tertia via ex parte finis arguitur sic: Voluntas nostra omni finito aliquid maius potest appetere, & amare, sicut intellectus intelligere, & quòd plus est, videtur inclinatio naturalis ad summè amandum bonum infinitum. Nam inde arguitur inclinatio naturalis ad aliquid in voluntate, quia ex se sine habitu promptè, & delectabiliter vult illud voluntas libera. Ita videtur, quòd experimur de actu amandi bonum infinitum: immò non videtur voluntas in alio perfectè quietari, & quomodo illud non naturaliter odiret si esset oppositum sui obiecti, sicut naturaliter odit non esse, secundum Augustinum *de lib. arbit. cap. 2.* Videtur enim quòd si in infinitum repugnaret bono, quòd nullo modo voluntas quietaretur in bono, sub ratione infiniti, nec in illud faciliter tenderet, sicut nec in repugnans suo obiecto.

Confirmatur ista ratio in sequenti via per simile de intellectu.

C O M M E N T A R I V S.

1.

Tertia via. Hic Doctor per rationem finis probat primum effectiuum esse infinitæ perfectionis: & ratio stat in hoc, quia appetitus naturalis nullo modo est ad impossibile, vt patet à Doctore *in 1. d. 45.* sed voluntas naturalis, naturaliter appetit infinitum bonum, vt patet:

Scoti oper. Tom. V.

quia dato quocunque bono infinito, non summè quietatur: nam si bonum infinitum non esset conueniens voluntati naturali, statim illud refugeret, cuius oppositum experimur. Dicit etiam loquendo de voluntate naturali: sic experimur in nobis, quòd sine quocunque habitu, acquisito,

A a 3 vel

vel infuso, valde delectabiliter appetit, & vult actu elicito in ente infinito quierari: quia dato quocunque ente finito, adhuc delectabiliter appetit infinitum.

Nec iudicio meo soluunt rationem Doctoris illi, qui dicunt respondendo ad hanc rationem, quòd oportet prius probare ens infinitum esse possibile, ad hoc vt appetitus naturalis possit illud appetere; & similiter cum dicunt de appetitu rationali; quòd ratio non concludit, quia voluntas potest esse impossibile, vt patet 3. *Erbic. cap. 5.* & hoc expressè vult Doctor in 2. *dist. 6. & in 4. dist. 49.* De appetitu naturali non est necesse probare illi, an appetibile ab ipso sit possibile, cum talis appetitus simpliciter præcedat omnem cognitionem, vt patet à Doctore in primo *Metaph. & in 2. & in 4. Sent.* Præterea, cum inclinatio naturalis sit maior quacunque inclinatione cuiuscunque habitus: vt patet in 4. *dist. 49.* & val-

de inclinamur ad bonum infinitum: sequitur quòd tale bonum est possibile in rerum natura. Et cum vltra dicunt, quòd etiam voluntas rationalis est impossibile: verum est, loquendo de volitione conditionata, siue de volitione non efficaci, vt Doctor declarat in 2. *dist. 6. & in 4. dist. 48.* sed loquendo de volitione sequente syllogismum practicum, siue de volitione efficaci non est respectu impossibile, vt probat vbi supra. Cum ergo intellectus, ex natura intellectus habeat ens, in quantum ens, pro obiecto adæquato, saltem ad quod naturaliter inclinatur, vt patuit in *quæst. 1. prolog.* & Doctor etiam declarat in 14. *quodlib.* Cum intellectus ergo non abhorreat bonum infinitum: immò delectabiliter illi assentiat: sequitur quòd voluntas sequendo talem cognitionem intellectus in volendo, huiusmodi bonum non erit respectu impossibile, sed respectu possibile.

S C H O L I V M.

Probat infinitatem per quartam viam eminentiæ. Primò, omni finito non repugnat dari maius; sed eminentissimo maius esse repugnat. Secundò non repugnat infinitas enti: ergo eminentissimum, habet eam. Tertio non repugnat infinitas quantitati molis. Quarto intellectus non refugit ab infinito, sicut audiens à disconuenienti sono: ergo conuenit suo obiecto. Quintò, quia summum cogitabile, seu cognoscibile existit.

Quarta via ab eminentia.

Quarta via ex parte ^a eminentiæ arguo sic: Eminentissimo impossibile est aliquid esse perfectius, sicut prius patuit: finito autem non est impossibile aliquid esse perfectius, quare, &c. Minor probatur, quia infinitas non repugnat enti: omni finito maius est infinitum, quare, &c.

Aliter arguitur, & est idem: Cui non repugnat infinitas intensiue, illud non est summe perfectum, nisi sit infinitum: quia si est finitum, potest excedi, vel excelli, si infinitas sibi non repugnat: enti autem non repugnat infinitas: ergo perfectissimum ens est infinitum. Minor huius consequentiæ, quæ etiam in præcedenti argumento accipitur, non videtur à priori posse probari, vel ostendi: quia sicut contradictoria ex rationibus propriis contradicunt, nec potest per aliquid manifestius hoc probari: ita non repugnantia ex rationibus propriis non repugnant: nec videtur posse ostendi, nisi explicando rationes ipsorum: ens autem per nihil notius explicatur: infinitum intelligimus per finitum, & hoc vulgariter sic expono: Infinitum est, quòd aliquod finitum datum secundum nullam habitudinem finitam præcisè excedit, sed vltra omnem habitudinem assignabilem excedit adhuc. Sic tamen propositum suadetur, sicut quodlibet ponendum est possibile, cuius non apparet impossibilitas, ita & compossibile, cuius non apparet impossibilitas: hinc nulla apparet impossibilitas, quia de ratione entis non est finitas, nec apparet ex ratione entis, quòd sit passio conuertibilis cum ente: alterum enim istorum requiritur ad repugnantiam prædictam: passiones verò primæ entis, & conuertibiles, satis videntur sibi notæ inesse.

Contradictoria quomodo contradicunt.
3. *Physic. t. 6.*

Quid sit infinitum?
Infinitas non est de ratione entis.

Secunda persuasio Scoti.

Item, sic suadetur ^b: Infinitum suo modo non repugnat quantitati, id est, in accipiendo partem post partem: ergo nec infinitum suo modo repugnat entitati, id est, in perfectione simul essendo.

32.
3. *Physic. t. 32.*

Item, si quantitas virtutis est simpliciter perfectior quàm quantitas molis: quare erit possibilis infinitas in mole, & non in virtute? sed si est possibilis, est & actu, sicut patet ex tertia conclusione supra, de primate effectiui.

Item, quare intellectus, cuius obiectum est ens, nullam inuenit repugnantiam intelligendo aliquod infinitum: immò videtur perfectissimum intelligibile. Mirum est autem, si nulli intellectui talis contradictio patens fiat circa eius primum obiectum, cum discordia in sono ita faciliter offendat auditum: si enim est disconueniens, statim percipitur, & offendit, cur nullus intellectus ab intelligibili infinito naturaliter refugit, sicut à non conueniente, immò suum obiectum primum destruyente?

Per illud potest colorari illa ^c ratio Anselmi de summo cogitabili, *Prosol. 1.* & intelligenda est eius descriptio sic, Deus est, quo cogitato sine contradictione maius cogitari non potest, sine contradictione. Et quòd addendum sit, *sine contradictione*, patet:

nam in cuius cogitatione includitur contradictio, illud dicitur non cogitabile: quia tunc sunt duo cogitabilia opposita, nullo modo faciendo vnum cogitabile, quia neutrum determinat alterum.

*Incogitabile
quid dican-
tur.*

Summum cogitabile ^d prædictum, sine contradictione esse in re, probatur, primò, de esse quiditativo, quia in tali cogitabili summo summè quiescit intelligens: ergo in ipso summè est ratio primi obiecti intellectus. Scilicet, entis, & hoc in summo. & arguitur vltra, quòd illud sit loquendo de esse existentis: quia summè cogitabile non est tantùm in intellectu cogitante, quia tunc posset esse, quia est cogitabile possibile, & non posset esse: quia repugnat rationi eius esse ab alia causa, sicut patuit prius in secunda conclusione de primo effectivo. Maius igitur cogitabile est, quod est in re, quàm quod est tantùm in intellectu. Non est autem hoc sic intelligendum, quòd idem, si cogiteretur, per hoc sit maius cogitabile si existat: sed omni, quod est in intellectu, tantùm maius est aliquod cogitabile, quod est in re, vel quod existit.

Vel aliter ^e coloratur sic, maius cogitabile est, quod existit, id est, perfectius cognoscibile, quia visibile, siue intelligibile intellectu intuitiva: quod autem non existit, nec in se, nec in nobiliori, cui nihil addit, non est intellectualiter visibile: visibile autem est perfectius cognoscibile non visibili, sed tantùm intelligibili abstractivè, ergo perfectissimum cognoscibile existit. De differentia intellectus intuitivæ, & abstractivæ, & quomodo intuitiva est perfectior, tangetur *dist. 3.* & aliàs quando locum habebit.

*Intuitiva
& abstra-
ctiva quo-
modo diffe-
rum?*

*Quæst. 3. &
4. vide in 2.
dist. 3. q. 9.
& in 4. d.
14. q. 3. &
in quodlib.
q. 6.*

C O M M E N T A R I V S.

1. ^a **Q**uarta via ex parte eminentiæ. Hæc ratio stat in vno principali, videlicet quòd infinitas intensiva non repugnat entitati; quo præsupposito, sequitur quòd primum eminentissimum non erit perfectissimum ens, nisi sit infinitum, quia finitum potest excedi ab infinito, & sic non erit perfectissimum, & patet litera. Et quòd infinitas non repugnet entitati, Doctor sic persuadet ibi: *Minor huius consequentiæ*, &c. Et dicit primò, quòd non potest ostendi à priori, quòd infinitas competat enti, vel quòd non repugnet entitati: patet in simili, quia sicut repugnantia ex suis rationibus propriis repugnant, nec possunt per aliquid manifestius probari (patet de contrariis, quare enim duo contraria repugnant simul in eodem, hoc non potest probari per aliquid notius, quàm per rationes terminorum, ut puta, quia albedo est talis naturæ, & nigredo talis, quòd ad invicem repugnant in eodem:) sic non repugnantia, siue compossibilia, non videntur per aliquid notius probari quàm per rationes terminorum, puta, quia hoc est tale, & illud tale: ens autem per nihil notius explicatur: & infinitum intelligimus per finitum, ut patet in litera: & sic deducit principale intentum: quia omne compossibile est ponendum, cuius non apparet impossibilitas: sed quòd entitati comperat infinitas, non apparet aliqua impossibilitas: quia si aliqua apparet, maximè hoc esset; vel quia finitas est de ratione entis; vel passio convertibilis cum ente: quòd sit de ratione entis, hoc non videtur, quia tunc non oporteret insistere, an aliquod ens sit infinitum, quia manifestum esset quodlibet ens esse simpliciter finitum: nec est passio entis, ut patet, quia passiones entis convertibiles cum illo sunt naturaliter notæ, ut patet de vnitæte, bonitate, &c.

2. ^b *Item suadetur sic: infinitum, &c.* Si intelligit, quòd infinitum contrariè actu non repugnet quantitati molis: hoc est impossibile, secundum ipsum, in 2. *Metaph. sua.* Si autem loquitur de infinito contrariè in magnitudine, & hoc de possibili: ita ut infinitum possit fieri additio in magnitudine: adhuc (loquendo secundum intentionem

Philosophi) tale infinitum non potest esse, quia secundum ipsum, quantam magnitudinem contingit esse in potentia, tantam contingit esse in actu: ut patet 3. *Physic. text. comm. 69.* Loquendo verò secundum Theologos, adhuc est dubium si quantitas per diuinam potentiam possit augeri in infinitum: quia sicut forma intensibilis non potest intendi in infinitum, ut dicit Doctor in 3. d. 13. ita fortè videtur quòd magnitudo non possit in infinitum augeri: si enim in infinitum posset augeri, actu simul posset à Deo produci, sicut etiam probat Doctor vbi supra de forma intensibili, quòd si posset in infinitum intendi, possent simul produci actu infinita intensivè. Si verò loquitur de infinito in quantitate, & hoc secundum multitudinem; patet, quòd tale potest esse in potentia tantùm, ut probat 2. *Metaph.* ita quòd accipiendum vnam partem alicuius quanti continui post aliam, semper restat extra aliquid accipiendum in infinitum, & hoc loquendo de partibus secundum proportionem; quia quodlibet continuum est diuisibile in infinitas partes proportionales. De hoc vide, quæ exposui super secundo d. 2. q. 9. & super 2. *Metaph. Doctor.* Sicut ergo quantitati non repugnat infinitas secundum partes proportionales; ita entitati non repugnat infinitas intensiva, & secundum gradus perfectionales.

Vel breuiter dicendum, quòd hic si loquitur de infinito contrariè in quantitate molis, & de infinito in actu, quòd non loquitur secundum opinionem propriam, & hoc sequendo viam Philosophi: imò simpliciter vult in 2. *Metaph.* quòd tale infinitum sit impossibile in actu, & fortè etiam in potentia: tamen secundum multos, qui volunt, quòd forma intensibilis potest intendi in infinitum, etiam quantitas augmentabilis posset augeri in infinitum. Et sic applica persuasionem sequentem. Vltima persuasio fortè est melior: quia si infinitum intensivè esset simpliciter impossibile, esset multùm disconueniens intellectui; imò statim apprehenso illo, dissentiret intellectus: tamen oppositum experimus, quòd scilicet suo modo delectabiliter assentit illi.

^c *Per illud potest colorari illa ratio.* Hic Doctor exponit

exponit illam auctoritatem Anselmi, quæ talis est: *Deus est, quo maius cogitari non potest*; & exponit sic: *Deus est vnum cogitabile, & quod debeat addi sine contradictione*, patet, quia si tale cogitabile includeret contradictionem, sicut dicimus de Chaimæta: tunc non esset vnum cogitabile, cum vna pars non possit contrahere aliam, cum sint omnino impossibiles, vt patebit infra in d. 3. in quest. de vestigio Trinitatis.

4. d. *Summum cogitabile prædictum*, &c. Hic probat Doctor quod illud cogitabile summum sit in re. Et primo quantum ad esse quiditativum, siue quantum ad esse obiectivum, quod idem est: quia in tali ente quiditativum summè quiescit intellectus: loquendo de cognitione abstractiua, quæ cognitio abstractiua terminatur tantum ad ens in esse obiectiuo, siue quiditativum: non ad ens, in quantum existit, vt patet à Doctore in multis lo-

cis. Secundo probat, quod illud summum habeat verum esse existentie: quia si illud summum tantum haberet esse in intellectu cogitante, esset contradictio. Patet, quia illud est magis perfectum, quod est in re, quam illud, quod tantum habet esse in intellectu cogitante, vt patet. Summum ergo cogitabile à nullo potest causari, & à nullo depender: & ex alia parte si tantum esset in intellectu cogitante, tunc dependeret à tali intellectu, quod est contradictio. Vltimò infert de summo cogitabili.

e. *Vel aliter coloratur*: & ratio stat in hoc, quod illud est perfectius cognoscibile, siue cogitabile, quod potest cognosci cognitione intuitiua, quam illud, quod tantum potest cognosci cognitione abstractiua: sed cognitio intuitiua terminatur ad rem existentem, in quantum existens: ergo summum cogitabile erit actu existens.

S C H O L I V M.

Adducit rationem, qua D. Thom. probat infinitatem ex immaterialitate, eamque efficaciter & clarè refutat.

33.

Vltimò ostenditur propositum ex negatione causæ intrinsecæ: quia forma finitur per materiam: ergo, quæ non est nata esse in materia, est infinita.

Thom. 1. p.
q. 7. art. 1.

Hæc ratio nihil valet, quia secundum ipsos Angelus est immaterialis, ergo in natura erit infinitus: nec possunt dicere, quod esse Angeli finiret eius essentiam: quia (secundum eos) esse est accidens essentiae, & posterius naturaliter: & sic in primo signo naturæ essentia secundum se, vt prior, videtur esse intensiue infinita, & per consequens in secundo signo naturæ non erit finibilis per esse.

Breuitè respondeo ad argumentum, quod quælibet entitas habet intrinsecum sibi gradum suæ perfectionis, in quo est finitum, si est finitum: vel infinitum, si est infinitum: si ergo sit finitum, non per aliud ens finitur.

Text. 31.
& 74.

Et cum arguitur. Si forma finitur ad materiam, ergo si non est ad illam non finitur: fallacia est Consequentis. Corpus finitur ad corpus, ergo si non est ad corpus, est infinitum, vltimum cælum ergo erit infinitum. Sophisma est tertij Physicor. Quia sicut prius, corpus in se finitur, quam finitur per aliud corpus, ita forma finita in se prius finitur, quia est talis natura in entibus, quæ finitur, quam finitur per materiam: nam secunda finitas præsupponit primam, & non causat eam, ergo in primo signo naturæ, est essentia Angeli finita: ergo non finibilis per esse, ergo in secundo signo non finitur per esse.

Breuitè dico, vnam propositionem, quod quæcunque essentia absolute finita, in se est finita, vt præintelligitur omni comparatione sui ad aliam essentiam.

C O M M E N T A R I V S.

Vltimo. Hic Doctor inducit rationem alterius Doctoris, qua nititur probare primum esse infinitum. Et ratio stat in hoc, scilicet quia Deus non est causa intrinseca formalis, nec est compositum ex materia, nec est in materia: ergo est infinitum. Patet consequentia, quia si esset in materia, terminaretur ad ipsam, & finiretur per ipsam, id est, quod includit materiam includit limitationem: ergo per locum ab oppositis, quod non includit materiam, nec est natum esse in materia, erit illimitatum & infinitum intensiue: Deus est huiusmodi. Dicit quod hæc ratio non concludit: & patet instantia de Angelo, qui secundum D. Thomam est simpliciter immaterialis, & tamen non est infinitus. Nec Thomas potest dicere, quod licet Angelus sit immaterialis: tamen est finitus in entitate: quia essentia Angeli finitur per eius esse existentie. Contra hoc arguit Doctor, quia esse existentie secundum eum, est realiter distinctum ab essentia, & est posterius ipsa essentia, & accidens essentiae: ergo essentia An-

geli in illo priori, cum sit simpliciter immaterialis, esset infinita formaliter: & per consequens non erit finibilis per aliquid posterius. Quod enim formaliter est tale, per nullum posterius potest fieri non tale. Dicit ergo quod quælibet entitas habet intrinsecum sibi gradum suæ perfectionis, in quo est finitum, si est finitum, vel infinitum si est infinitum: & tale per nullum sibi posterius variatur. Et quod dicit infra de fallacia Consequentis. Corpus finitur ad corpus: quod non est ad corpus, est infinitum: dicitur quod est fallacia Consequentis: vt patet tertio Phys. text. c. 31. & inde: non enim sequitur: Omne corpus terminatum ad corpus est finitum: ergo corpus quod non terminatur ad corpus erit infinitum: non sequitur: & patet instantia, quia primam cælum non terminatur ad corpus secundum superficiem conuexam: & tamen non est infinitum: & est simile ac si argueretur: Omne animal est substantia: ergo quod non est animal non est substantia. Lignum non est animal, ergo non erit substantia.

Epilogat pulcherrimè suo ordine, quæ dicta sunt in utroque articulo quæst. 1. & soluit argumenta.

EX prædictis patet solutio quæstionis: nam ex primo articulo habetur, quòd ali-
quod ens est simpliciter primum triplici primate, scilicet efficientiæ finis, & emi-
nentiæ, & ita simpliciter primum, quod est impossibile aliquid esse prius. & in hoc pro-
batum est esse de Deo, quantum ad proprietates respectivas Dei ad creaturam, vel in-
quantum terminat respectus, & dependentias creaturarum ad ipsum.

34.

Ex secundo articulo habetur quadruplici via, quòd illud primum est infini-
tum.

Primò, videlicet, quia primum efficiens.

Secundò, quia primum cognoscens omnia cognoscibilia: & propter secundam viam
præmittentur conclusiones quatuor de intelligere primi.

Tertiò, quia finis ultimus.

Quartò, quia eminentissimum.

Iuxta primam viam exclusa est quædam via inutilis de creatione.

Iuxta secundam tangitur alia via de perfectione primi obiecti in intelligibilitate.

Iuxta quartam exponitur ratio Anselmi, *Prologio 2.* quæ stat in hac propositione,
quo maius cogitari non potest, illud est.

Ultimò excluditur via inutilis ex immaterialitate inferens infinitatem. Itaque iunge
conclusiones duorum articulorum principalium sic: Aliquod ens tripliciter primum in
entibus existit in actu: istud tripliciter primum in entibus est infinitum: ergo aliquod in-
finitum ens actu existit. & in hoc probatum est esse de Deo quantum ad illud absolu-
tum, quod est primum perfectione omnium à nobis conceptibilem de Deo, sicut dicitur
3. dist. quæst. 1. & per consequens probatum est esse Deum, quantum ad conceptum
perfectissimum conceptibilem, vel possibilem à nobis haberi de Deo.

Ad primum argumentum primæ quæstionis principale, dico, quòd causa infinita
activa ex necessitate naturæ, non comparatur sibi aliquid contrarium, siue sit ei contra-
rarium formaliter, scilicet secundum aliquid, quod convenit sibi essentialiter: siue vir-
tualiter, scilicet secundum rationem effectus sui, quem virtualiter includit. Vtroque
enim modo impediret quodlibet impossibile suo effectui, sicut argutum est prius.
Deus autem est liberè, & voluntariè agens respectu omnium, quæ sunt extra ipsum, &
idèò comparatur malum.

35.
*Ad arg. 1.
in prin. q. 1.*

Contra: Nunquid Philosophi^a ponentes Deum agere ex necessitate naturæ non po-
nebant esse aliquid malum in vniuerso?

Respondeo, sicut patuit probando Deum esse agens per cognitionem, non potuerunt
saluare aliquid malum posse fieri contingenter in vniuerso, sed tantum quòd vnus or-
do causarum produceret aliquid, quod esset receptiuum alicuius perfectionis, alius au-
tem ordo de necessitate produceret oppositum illius perfectionis: ita quòd illa perfe-
ctio, quæ posset tunc induci concurrentibus omnibus causis, licet absolute productum
ab aliquibus, consideratum secundum rationem suæ speciei, esset receptiuum illius perfe-
ctionis, cuius oppositum necessariò euenit. Quid autem^b Philosophi possunt dicere
de libero arbitrio nostro, & malitia moris, dicendum est aliàs.

*Quare in
collationi-
bus, & in
quodl. q. 7.
& ult. &
infr. d. 8. q.
final. & d.
39. & in 2.
d. 14. & 25.
& 28. &
alibi, scilicet
in 2.
probatione
consequen-
tia princi-
palis forma-
ta.*

Ad secundum dico, quòd consequentia non valet. Ad probationem consequentiæ,
dico, quòd non est similis impossibilitas dimensionum in replendo locum, & essen-
tiarum in simul essendo: non enim vna entitas sic replet totam naturam entitatis,
quin cum ista alia entitas possit stare. Hoc autem non debet intelligi de repletionem lo-
cals, sed quasi commensuratione essentiali: sed vna dimensio replet eundem locum
secundum vltimum capacitatis suæ; & idèò aliud non potest esse cum eo replens lo-
cum, sed benè posset esse cum eo aliud corpus non replens locum: itaque vna entitas
simul potest esse cum alia, sicut posset respectu loci, cum corpore replente locum, aliud
corpus esse, non replens locum. Similiter, alia consequentia non valet, quia corpus in-
finitum, si esset cum alio, fieret totum maius vtroque ratione dimensionum; quia di-
mensiones alterius corporis essentialis à dimensionibus corporis infiniti, & eiusdem ra-
tionis cum eis, & idèò totum maius esset, propter diuersitatem dimensionum, & totum
non maius, quia dimensio infinita non potest excedi. Hic autem tota quantitas infinitæ
perfectionis, nullam recipit additionem in ratione talis quantitatis, ex coëxistentia ali-
cuius finiti secundum talem quantitatem.

*Quare ens
infinitum pa-
tetur aliud
ens & cor-
pus infinitum
non com-
paratur aliud?*

6.
Ad 2.

Ad tertium argumentum dico, quòd consequentia non valet, nisi illud quod demonstratur in antecedente, à quo alia separantur, sit finitum. Exemplum: si esset aliquid *vbi* infinitum per impossibile, & corpus infinitum repleret illud *vbi*; non sequeretur, hoc corpus est hìc, ita quòd non alibi: ergo est finitum secundum *vbi*, quia *ly, hìc*, non demonstrat nisi finitum. Ita secundum Philosophum, si motus esset infinitus, & tempus infinitum, non sequitur: iste motus est in hoc tempore, & non in alio: ergo est finitum secundum tempus. Ita ad propositum, oportet probare illud, quod demonstratur per hoc, esse finitum, quod si assumatur, petitur conclusio in præmissa.

Ad vltimum dico, quòd Philosophus infert moueri in non tempore ex hoc antecedente, quòd potentia infinita est in magnitudine, & intelligit in consequente moueri propriè, vt distinguitur contra mutationem: & hoc modo consequens includit contradictionem, & etiam antecedens secundum eum. Qualiter autem teneat hæc consequentia, sic declaro: Si est infinita potentia, & agit ex necessitate naturæ: ergo agit in non tempore, quia si agat in tempore, sit illud tempus *A*, & accipiat alia virtus finita, quæ agat in tempore finito, & sit illud tempus *B*: augmentetur autem virtus finita secundum proportionem illam, quæ est *B* ad *A*, puta si *A*, est centuplum, vel millecuplum, ad *B*, accipiat virtus, quæ sit centupla, vel millecupla ad illam virtutem finitam datam:

Vide 4.
Phys. text.
73 & 8.
Physic. text.
79 & ad finem
7. Pby-
sicos.

Explicat
id, virtus
infinita si
esset, moue-
ret in non
tempore,
procedere
de motu
proprio &
a corpore.
Causa suc-
cessionis in
motu.

igitur illa virtus sic augmentata mouebit in *A*, tempore, & ita illa, & infinita mouebunt in æquali tempore, quod est impossibile, si virtus infinita mouet secundum vltimum potentia suæ, & necessariò.

Ex hoc igitur, quòd virtus illa est infinita, sequitur, quòd si agat ex necessitate naturæ, agit in non tempore. Ex hoc autem, quod ponitur in antecedente, quod est in magnitudine, sequitur; quòd si agat circa corpus, quòd propriè moueat illud corpus, quia virtutem in magnitudine, vocat Philosophus virtutem extensam per accidens: talis autem si ageret circa corpus, habet partes illius corporis diuersimodè distantes respectu eius: puta vnã partem corporis propinquiorem, & aliam remotiorem; habet etiam resistentiam aliquam in corpore, circa quod agit. quæ duæ causæ, scilicet resistentia, & diuersa approximatio partium mobilis ad ipsum mouens, faciunt successionem esse in motu, & corpus propriè moueri: ergo ex hoc quòd in antecedente illo ponitur virtus in magnitudine, sequitur quòd propriè mouebit; & ita iungendo ista duo simul, quòd est infinitum, & in magnitudine, sequitur quòd propriè mouebit, & in non tempore: quod est contradictio: sed istud non sequitur de virtute infinita, quæ non est in magnitudine; ipsa enim licet in non tempore agat, si necessariò agat, quia hoc sequitur ad infinitatem: tamen non propriè mouebit, quia non habebit in passo illas duas rationes successionis: non igitur vult Philosophus, quòd infinita potentia propriè moueat in non tempore, sicut argumentum præten dit: sed quòd infinita potentia in magnitudine propriè moueat, & in non tempore, quæ sunt contradictoria. Et ex hoc sequitur, quòd antecedens includit contradictoria, scilicet quòd virtus infinita sit in magnitudine.

Sed tunc est dubitatio, cum potentiam motivam primi ponat infinitam, & naturaliter agentem, videtur sequi, quòd necessariò ageret in non tempore: licet non moueat in non tempore: imò, tunc nihil mouebit, propriè loquendo. Et quòd hoc sequatur, patet: quia istud priùs probatum fuit per rationem potentia infinitæ necessariò agentis. Responder Commentator 12. *Metaph.* quòd præter primum mouens, quod est infinitæ potentia, requiritur mouens coniunctum potentia finitæ, ita quòd ex primo mouente sit infinitas motus, & ex secundo, sit successio, quasi aliter non posset esse successio nisi concurreret illud mouens finitum, quia si solum infinitum ageret, ageret in non tempore.

Istud improbabitur *dist. 8. quæst. vlt.* Vbi in hoc arguetur contra Philosophos, qui ponunt primum agere ex necessitate quodlibet, quod immediatè agit: sed Christianis non est argumentum difficile, quia dicunt Deum contingenter agere. Ipsi enim possunt faciliter respondere, quia si virtus infinita necessariò agens agat secundum vltimum sui, & ita in non tempore, quidquid immediatè agit, non tamen virtus infinita contingenter, & liberè agens. Sicut enim in potestate eius est agere, & non agere: ita in potestate eius est agere in tempore, & agere in non tempore, & ita facile est saluare primum ens mouere corpus in tempore, licet sit infinitæ potentia: quia non necessariò agit secundum vltimum potentia suæ, quantum scilicet posset agere, nec in tam breui tempore, in quo breuiori non posset agere.

1. **A**D primum argumentum huius questionis principale. Responderet ibi: *Ad primum argumentum, & responſio facilis est.*

^a *Contra. Nunquid Philoſophi, &c.* Dicit Doctor quòd Philoſophi ſic ponentes, non poterunt ſaluare aliquòd malum fieri contingenter in vniuerſo, vt ſuprà paruit, arguendo quòd voluntas diuina quicquid vult ad extrà, contingenter vult, vt patebit *diſt. 8. quæſt. vltima primi, & in ſecundo diſt. 1. quæſt. 1. & 37. diſt. & in 2. quæſt. quolib.* Sed quomodo malum contingat in vniuerſo ſecundum Philoſophos (loquendo ſemper de malo, vt eſt priuatio alicuius perfectionis, quod eſt malum naturæ) dicerent Philoſophi, quòd quando eſſent duo ordines cauſarum agentium de neceſſitate naturæ, tunc ſi aliquid natum eſſet recipere aliquam perfectionem naturalem ab vno ordine cauſarum: & de neceſſitate reciperet, cum ageret de neceſſitate, niſi impedimentum eſſet: ſi alius ordo fortior de neceſſitate produceret oppoſitum illius perfectionis, tunc malum contingeret. Exemplum: ſi Luna, & Sol, & aliqua ſtella fixa, vt coniunguntur in aliquo puncto: puta Cancræ, ſi non impediuntur, de neceſſitate producerent aliquam perfectionem: ſed ſi alius ordo cauſarum fortior, puta, Mars, Saturnus, & Venus, vt coniunguntur in aliquo ſigno Zodiaci: & talis ordo eſſet fortior, & natus de neceſſitate produceret in eodem ſuſceptiuo oppoſitum perfectionis alterius ordinis: ſi tunc produceret, tunc malum naturæ contingeret in vniuerſo.

^b *Quid autem Philoſophi poſſunt dicere de libero arbitrio noſtro, &c.* Hoc diſſuſè habet pertractari in 2. diſt. 37.

2. **c** *Ad vltimum dico.* Nota hanc reſponſionem quæ ſtat in iſta conſequentia: Virtus infinita eſt in magnitudine: ergo mouet in non tempore: tam antecedens, quàm conſequens includunt contradictionem: de antecedente patet, quia ſi eſt virtus infinita, certum eſt, quòd mouebit corpus in inſtanti, in quo eſt talis virtus: & ex alia parte, quia eſt in corpore, ſiue in magnitudine corporis extenſa per accidens: mouebit illud in tempore propter duas cauſas: quia habebit vnã partem corporis propinquiorem, & aliam remotiorem. Secundò, quia tale corpus aliquo modo reſiſtit ſibi: ſed iſta duo, ſcilicet reſiſtentia, & diuerſa approximatione partium mobilis ad ipſum mouens, faciunt ſucceſſionem eſſe in motu, & corpus propriè moueri: ergo ex hoc, quòd in antecedente illo ponitur virtus in magnitudine, ſequitur quòd propriè mouebit: & ita iungendo iſta duo ſimul: *quod eſt infinitum, & in magnitudine:* ſequitur quòd propriè mouebit, & in non tempore: quod eſt contradictio: quia motus propriè dictus de neceſſitate eſt in tempore: quia ergo virtus in magnitudine mouebit in tempore: & quia infinita mouebit in non tempore: & ſic contradictio in tali antecedente: ſimiliter, patet contradictio in conſequenti, videlicet, ergo mouebit in non tempore. Nam, quòd motus ſit in non tempore, eſt implicatio contradictionis: quia omnis motus ſit in tempore: ſed non ſequitur hoc de virtute infinita, & non in magnitudine: quia illa poteſt agere in inſtanti: non tamen mouere in inſtanti: quia eſt implicatio contradictionis. Sequentia clara ſunt, & ſi quid difficultatis eſt, clarè exponetur inſrà d. 8. quæſt. vlt.

Q V Æ S T I O III.

An tantum ſit vnus Deus?

Alenſis 1. part. 9. memb. 2. & 9. 23. memb. 2. D. Thom. 1. contra Gent. cap. 13. & 2. diſt. 1. quæſt. 1. & 1. part. quæſt. 103. art. 3. Henric. quodl. 4. quæſt. vlt. D. Bonau. hic quæſt. 1. art. 1. Varro hic quæſt. 1. Suares in Met. diſt. 39. ſect. 2. Bellar. lib. 1. de Chriſto cap. 3. vide Scotum 2. Met. quæſt. 4. 5. & 6. & 8. Phyiſic. 9. 6. Durand. 1. diſt. 2. quæſt. 1.

VERITUR tertio an ſit tantum vnus Deus. Et quòd non arguitur, primè ad Corinth. 8. *Si quidem ſunt domini multi, & dij multi.*

Item ſic: Deus eſt, ergo dij ſunt. Probat reſequentia, quia ſingulare & plurale idem ſignificant, licet differant in modo ſignificandi: ergo includunt idem prædicatum proportionaliter acceptum: ergo ſicut ſingulare includit ſingulare, ita plurale includit plurale.

Præterea ſecundò, quia ſicut Deus eſt quò maius cogitari non poteſt: ita dij ſunt, quibus maiores excogitari non poſſunt: illa autem quibus maiora cogitari non poſſunt, ſunt in effectu, quia videtur, quòd ſi non eſſent in effectu, maiora poſſunt eis cogitari.

Præterea: Omne ens per participationem, reducit ad ens tale per eſſentiam: ſed indiuidua in quacunque ſpecie creata, ſunt entia per participationem; alioquin non eſſent multa: ergo reducuntur ad aliquid tale per eſſentiam: ergo eſt aliquis homo per eſſentiam, & aliquis bos per eſſentiam: ſed quicquid eſt per eſſentiam, & non per participationem, eſt Deus: ergo, &c.

Præterea. Plura bona ſunt meliora paucioribus bonis: ſed quæcunque meliora ſunt ponenda in vniuerſo: ergo, &c.

Contra Deuter. 6. *Audi Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt.* Et Iſaia 3. *Extra me non eſt Deus.*

1.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

* ul. aliquid.

Arg. 5.

Reijcit Varronem dicentem, unitatem Dei ratione naturali non esse demonstrabilem, septem viis, & primò ex parte intellectus infiniti, quia cognoscit omnia perfectissimè, sed unus Deus non cognosceret alterum Deum sic, quia non per naturam cognoscentis; quia non continet alterum Deum, nec per naturam alterius, quia actus cognitionis esset posterior & dependens ab extrinseco. Secundò actus, non potest habere duo obiecta adæquata, sed Deus est adæquatum sui actus.

2. **I**N ista quæstione ^a conclusio est certa. Sed dicunt aliqui, quòd hæc conclusio non est demonstrabilis, sed tantum accepta per fidem, & ad hoc auctoritas Rabbi Moyfi var. lib. 1. lib. 3. cap. 6. quòd vnitas Dei accepta est à lege.

Hoc etiam arguitur per rationem, quia si per rationem naturalem posset cognosci Deum esse vnicum: ergo posset naturaliter cognosci Deum ex se esse singularem: ergo posset cognosci naturaliter singularitas Dei, & essentia Dei vt singularis: quod falsum est, & contra prædicta in quæstione de subiecto Theologia.

Videtur tamen, quòd ista veritas possit ratione naturali ostendi: & hoc sumendo viam.

Primò ex infinito intellectu.

Secundò ex infinita voluntate.

Tertiò ex infinita bonitate.

Quartò ex ratione infinitæ potentæ.

Quintò ex ratione infiniti absolutè.

Sextò ex ratione *neceffe esse*.

Septimò ex ratione omnipotentæ.

Impugnatur Guil. Var. Prima via ^b ex parte intellectus infiniti arguitur primò sic: Intellectus infinitus cognoscit quodcumque intelligibile perfectissimè quantum est intelligibile in se, quia totum ens: nam intellectus finitus hoc potest, licet non perfectissimè, nec simul: ergo si

Si darentur duo Dij, alter non cognosceret alterum.

sint duo dij, sint *A*, & *B*. *A* ergo cognosceret *B* perfectissimè, quantum, scilicet *B* est cognoscibile, sed hoc est impossibile. Probatio, quia aut cognosceret *B* per essentiam *B*, aut non: si non, & *B* est cognoscibile per essentiam: ergo *A* non cognosceret *B* perfectissimè, quantum scilicet *B* est cognoscibile: nihil enim cognoscibile per essentiam perfectissimè cognoscitur, nisi cognoscatur per essentiam suam, vel per aliquid perfectius includens essentiam suam, quàm ipsa sit in se: essentia autem *B* in nullo perfectius includitur, quàm in *B*, quia tunc *B* non esset Deus. Si autem cognosceret *B* per essentiam ipsius *B*: ergo actus ipsius *A* est posterior naturaliter essentia ipsius *B*: & ita *A* non est Deus. Quod autem actus ipsius *A* sit posterior ipso *B*, probò, quia omnis actus cognoscendi, qui non est idem obiecto, est posterior obiecto. Neque enim prior, neque simul natura est actus cum obiecto alio ab actu, quia tunc actus posset intelligi sine obiecto, sicut è conuerso.

Si dicas quòd *A* intelligit *B* per essentiam ipsius *A*, quæ simillima est ipsi *B*, aut quòd *A* intelligit *B*, in ratione speciei communis ipsi *A*, & ipsi *B*.

Contra. Neutra responsio saluat, quòd *A*, intelligat *B*, perfectissimè & per consequens non est Deus, quia cognitio alicuius in simili tantum, siue in vniuersali, non est cognitio perfectissima & intuitiua ipsius rei in se, & ita non cognosceret *B* intuitiue & perfectissimè, quod est propositum.

Secundò ex ^c parte intellectus arguitur sic. Actus aliquis non potest habere simul duo obiecta adæquata: *A* est obiectum adæquatum suæ intellectioni, & *B* esset adæquatum eidem, si posset intelligere simul perfectè *A* & *B*: ergo impossibile est quòd *A* intelligat vnicà intellectione simul perfectè *A*, & *B*, si *A* habet duas intellectiones realiter distinctas: ergo non est Deus. Maior patet, quia alioquin actus adæquaretur alicui obiecto, quo subtracto non minùs quietaretur potentia, & adæquaretur, & ita frustrà esset tale obiectum.

C O M M E N T A R I V S.

1. **I**N ista quæstione. Hic recitat opinionem Guillelmi Varronis, qui dicit, quòd tantum esse vnum Deum est tantum per fidem acceptum: sed Doctores seprem viis probat tantum esse vnum Deum: ita, quòd via naturali hanc conclusionem demonstrat.

b Prima via ex parte intellectus infiniti. Hæc ratio satis clara est in litera. & quando dicit Doctores quòd cognoscere aliquid per essentiam: sic debet intelligi, quòd essentia sit ratio formalis cognoscendi: & sic erit ratio formalis mouendi intellectum ad sui cognitionem, & hoc patet à Doctore in 2. dist. 3. quæst. 8. Vbi quærit an Angelus

Prima.

Cognoscere per essentiam.

Angelus

Angelus possit se cognoscere per essentiam suam: & sic si *B* possit cognosci ab *A* per essentiam *B*, tunc *B* saltem partialiter causaret in *A* cognitionem sui: quod patet à Doctore ubi supra, quia aliquid cognosci per essentiam propriam, est saltem partialiter causare cognitionem sui intellectu cognoscente: & sic sequitur quod dicit Doctor quod cognitio, qua cognoscitur *B*, est naturaliter posterior ipso *B*, quia causata ab ipso *B*, & ita *A* non erit Deus: quia tunc esset in potentia receptiva ad cognitionem *B*, quia talis cognitio non esset idem quod Deus, neque esset idem cum *B*. Et quod tangit infra ibi: *Quod autem actus ipsius A sit posterior ipso B*. Hic dicit, quod si talis actus cognoscendi non esset naturaliter posterior obiecto, sed esset prior, vel simul natura, tunc talis actus posset intelligi sine obiecto: sicut etiam obiectum sine actu.

Sed in hoc videtur sibi contradicere, quia in *quæst. 14. quodlib.* vult quod aliquis potest cognoscere actum beatificum, & tamen non cognoscit obiectum beatificum.

2. Item in *quæst. 13.* vult quod actus cognoscendi sit qualitas absoluta, licet includat aliquam relationem ad obiectum: sed talis qualitas potest esse sine tali relatione: ergo & sine obiecto. Dico, quod hic nulla est contradictio, quia quando Doctor dicit quod si actus esset simul natura, vel prior natura obiecto, posset esse sine tali obiecto, non sic debet intelligi, quod actus causatus non possit in aliquo intellectu conservari, saltem à prima causa sine obiecto: quia Deus omnem intellectionem saltem obiecti creati posset conservare ipsis obiectis destructis: sed debet intelligi, quod talis actus posset habere verum esse, obiecto non concurrente ad tale esse: quia si simul natura, nullo modo posset causari ab ipso obiecto, nec ut à causa totali, nec partiali: quia causa etiam quando causat, semper est prior natura causato, ut patet à Doctore in *2. dist. 9. 3. & 15. dist.* ergo si actus cognoscendi *B* est simul natura cum *B*, non dependeret in esse ab ipso *B*,

Si dicatur, quod non est necesse dependere ab ipso *B* in esse, quia non omnis actus cognoscendi dependet in esse ab obiecto, cuius est actus: patet, quia intellectus divinus cognoscit creaturam, & tamen talis cognitio non dependet à creatura, nec quasi dependet: sed ille actus est ab essentia divina virtualiter, vel eminenter continente creaturam.

Concedo, quod aliquis actus potest causari aliunde ab obiecto, cuius est: sed tunc tale obiectum virtualiter, vel eminenter continetur in causante actum: sed in proposito *B* nec actualiter, nec eminenter continetur in *A*, quia tunc esset imperfectius *A*, & per consequens non esset Deus, & sic patet ratio Doctoris.

Ad istam tamen rationem respondet Ocham in *1. quæst. quodlib.* Et primò dicit, quod quando Doctor dicit, quod intellectus est infinitus, hoc est tantum creditum, & non naturali ratione ostensum.

Sed hoc nihil contra Doctorem, quia hoc posito, adhuc sequitur intentum Doctoris, quia si *A* & *B* essent duo Dij, utrumque esset perfectissimum ens: ita quod nec *A* esset perfectius *B*, nec *B* contra: & hoc posito statim stat ratio Doctoris, ut patet inveniunt.

Idem Ocham dat aliam responsionem, & dicit quod etiam posito, quod sit formaliter infinitus, *Scot. oper. Tom. V.*

adhuc est tantum creditum, quod *A* cognoscat *B* perfectissimè: quia diceret Philosophus, quod Deus nihil extra se cognosceret.

Sed iudicio meo videtur esse notum, & apud Aristotelem & Commentatorem, & multos alios, quod Deus cognoscat aliquid aliud extra se. Tum, quia ipse *12. Metaph. 1. c. 5. 1.* concludit, quod est intelligens. Tum, quia in causis essentialiter ordinatis, necesse est primam causam simul agere: sed non, nisi cognoscendo, & amando. Tum, quia causa superior agit propter finem superiorem, scilicet ordinando effectum ad finem superiorem: quod non potest esse, nisi cognosceret ista inferiora.

Item, ad hoc faciunt rationes, quas Doctor facit *quæst. 1. huius dist.* quando probat, quod primum effectivum est intelligens, & volens. Verum tamen est, quod non cognoscit aliquid extra se ipsum: ita quod recipiat cognitionem ab obiecto extra: quia tunc talis intellectus vilesceret: sed quia hoc requirit diffusum tractatum, pro nunc omittatur, & sic patet quod *A* perfectissimè cognoscit *B*.

Dat etiam Ocham aliam responsionem, dicens, quod ratio Doctoris non concludit, quando querit, aut *A* cognoscat *B* per essentiam *B*. Dicit Ocham, quod *ly per* potest dicere circumstantiana obiecti cogniti per talem cognitionem, sic intelligendo, quod *B* est obiectum cognitionis ipsius *A*, siue terminans huiusmodi cognitionem, & in hoc verum dicit: aut *ly per essentiam* dicit circumstantiam causæ efficiens: & hoc modo negat quod *B* possit causare huiusmodi cognitionem in intellectu *A*, & si talis cognitio causaretur, conceditur esse posterior ipso *B*.

Sed iudicio meo non solvit rationem Doctoris, quia, ut dicit Doctor, nihil perfectissimè cognoscitur, nisi cognoscat per essentiam propriam, vel per aliquid virtualiter, vel eminenter continens illud: sed *B* non continetur in *A*. Et ultra, nam causans cognitionem propriam alicuius obiecti non potest causare, nisi virtualiter contineat entitatem talis obiecti, ut patet à Doctore in *1. d. 3. quæst. 1. & dist. 8. & in 2. dist. 3. quæst. 10. & in quodl. quæst. 14.* Nec valet dicere, quod notitia *A* æquivalet notitiæ propriæ, & simplici ipsius *B*, ut dicit Ocham, ita quod *A* per suam vnicam cognitionem, & simplicem potest æquè sufficienter iudicare inter *A* & *B*, sicut si *A* haberet vnam propriam cognitionem, quâ cognosceret se, & aliam, quâ cognosceret *B*.

Certum est, quod hoc non valet. Tum, quia huiusmodi cognitionem non cognosceret perfectissimè ipsum *A*, quia talis cognitio, nec virtualiter, nec eminenter posset includere cognitionem propriam *B*: sicut dicimus, quod cognitio Dei æquivalet omni cognitioni simplici creaturarum: hoc idem est, quia virtualiter, & eminenter continet huiusmodi cognitionem, & non posset continere, nisi creaturæ eminenter contineretur in essentia divina: sed *B* non contineretur in *A*, & per consequens nec cognitio propria *B* contineretur in cognitione propria ipsius *A*.

Hanc etiam rationem Doctoris nititur solvere R. Magister Alphonsus Tolet. & dicit *A* cognoscit *B*, sed non per essentiam ipsius *B* cogniti, sed per essentiam ipsius *A*: & ad probationem Doctoris, quando dicit, quod nihil cognoscitur perfectissimè, nisi cognoscat per essentiam suam: vel per aliquid includens essentiam suam perfectius, quàm ipsa sit in se ipsa. Dicit, *B b* quod

Confutatio.
Deum cognoscere aliquid extra se.

4.

Ocham in 1. q. quodlib. instat contra Doctorem.

Responsio.

Idem Ocham.

Alph. Tol in 1. d. 2. q. 1. art. 2.

quod hoc est falsum : quia licet quod cognoscitur perfectius quam in se ipso, necessarium cognoscatur per aliquid repræsentans essentiam suam perfectius, quam ipsa sit in se ipsa : sicut patet de cognitione, quæ creatura cognoscitur in Verbo: ad cognoscendum tamen aliquid ita perfecte sicut cognoscitur in se ipso, sufficit, quod cognoscatur per aliquid repræsentans essentiam suam, ita perfecte sicut ipsa est in se ipsa, & sic esset in proposito; hæc ille. Et addit, dicens : posset etiam concedi, quod vnus Deus cognoscit alium per essentiam Dei cognitam. Et quando dicitur, quod omnis actus cognoscendi, qui non est idem obiecto, est posterior obiecto, non est verum si sit idem alteri obiecto, quod non est posterius illo, & sic esset in proposito.

Improbatio.

Sed salua semper reuerentia tam reuerendi Magistri. Dico primò, quod est impossibile vnum Deum perfecte repræsentare in ratione obiecti intelligibilis alium Deum, nisi virtualiter, & eminenter contineat illum; & hoc patet tam in repræsentatio secundum quid, quam simpliciter. Dicimus enim, quod species intelligibilis hominis repræsentat ipsum hominem in ratione obiecti intelligibilis: licet, vt ibi, habeat tantum esse secundum quid: nihil tamen posset causare speciem intelligibilem ipsius hominis, si non contineret virtualiter, vel eminenter entitatem ipsius, vt patet. Nam esse rationem repræsentandi aliquid in ratione obiecti intelligibilis dicit perfectionem, maximè si tale repræsentatum est virtualiter, vel eminenter repræsentatum: patet etiam in repræsentatio simpliciter, quod est in cognitione intuitiva: quia nihil potest esse ratio formalis repræsentandi aliquid in ratione obiecti intelligibilis intuitiue: (ita quod faciat tale obiectum esse actu intelligibile in potentia propinqua intuitiue) nisi contineat in se entitatem illius virtualiter, vel eminenter. Hoc subtiliter patet à Doctore in 2. d. 3. quæst. 10. & vide ibi singularem Glossam. Si ergo in proposito vnus Deus esset ratio formalis repræsentandi alium Deum in ratione obiecti intelligibilis intuitiue, contineret illum virtualiter, vel eminenter.

6.

Secundò dico, quod etiam posito, quod A esset ratio formalis repræsentandi B in ratione obiecti intelligibilis intellectui ipsius A. Quæro tunc, cum ipsum B sit præfens intellectui A ante cognitionem ipsius B à quo immediatè causatur talis cognitio? Si ab essentia B; stat ratio Doctoris, si ab ipso A, ergo A continet virtualiter, vel eminenter ipsum B, quia continens notitiam distinctam alicuius obiecti, necessarium virtualiter, vel eminenter continet ipsum obiectum, vt patuit supra. Nunquam enim Deus posset causare in intellectu diuino distinctam notitiam hominis, nisi virtualiter, vel eminenter contineret ipsum hominem. Licet enim aliqua substantia sit perfectior accidente, & per consequens licet homo sit perfectior cognitione asini, nunquam tamen posset causare immediatè distinctam cognitionem asini, nisi entitatem asini virtualiter, vel eminenter contineret: & singularem rationem huius vide in Scoto quæst. 14. quodlib.

Homo est perfectior cognitio asini.

Alia confusio ratio Alph.

Et ad aliud, quod vltimò dicit Magister Alphonsi, concedendo, quod A potest cognoscere B per essentiam ipsius B cogniti, &c. Et post dicit, quod talis cognitio (etiam posito quod non esset idem cum ipso B, dummodo sit idem cum A) non

erit naturaliter posterior B. Hoc totum conceditur: posito quod talis cognitio sit idem cum A: sed hoc indiget probatione, quia quæro quid intelligis per essentiam ipsius B? si intelligis quod B per essentiam suam causat totaliter, vel partialiter cognitionem sui in intellectu A, est impossibile quod talis cognitio sit idem, quod A, quia si sic, tunc ipsum A esset in se causatum à B, vel vt à causa totali, vel vt à partiali. Si verò intelligis per essentiam B terminatiue tantum, id est, quod talis cognitio terminetur ad essentiam B, hoc est valde improprie dictum: & etià hoc posito, adhuc stat principalis difficultas, cum cognitio (per Aug. de Trin. c. vlt.) sit à cognoscente, & cognitio: à quo ergo causatur talis cognitio: certum est, quod vel ab obiecto cognito: vel ab alio virtualiter, vel eminenter continente obiectum cognitum, & sic sequitur idem, quod prius.

c Deinde Doctòr probat principale intentionum alia ratione sumpta ex parte intellectus infiniti, ibi: *Secundo ex parte intellectus arguitur sic.* Et quando dicit, quod idem actus non potest habere duo obiecta adæquata: potest sic exponi, quod non possit habere duo obiecta adæquata in ratione moriui, & hoc verum est, quia tunc simul dependeret in esse à duobus obiectis, & sic vno circumscripto simul esset, & non esset; esset quidem posito vno à quo dependet in esse, vt ab obiecto totali, & non esset, alio circumscripto, à quo dependet in esse, vt ab obiecto totali, siue adæquato. Sequeretur etiam, quod idem actus esset simpliciter causatus, & non causatus: esset quidem causatus, vt est ab alio Deo cognito, & non esset causatus, vt est à primo Deo cognoscente, quia tunc distingueretur realiter ab ipso, cuius oppositum probatum est supra.

Vel potest sic exponi, quod idem actus potest terminari ad duo obiecta adæquata, & sic dependere à duobus obiectis adæquatis in ratione termini, & hoc similiter est impossibile, quia tunc idem actus simul terminaretur adæquata, & non terminaretur adæquata, circumscripto vno illorum obiectorum, & arguatur vt supra Sequeretur etiam, quod vt terminaretur ad essentiam Dei cognoscentis, non includeret aliquam relationem, nec realem, nec rationis, propter realem identitatem ipsius actus, & essentia, vt patet à Scoto in quodlib. quæst. 13. vt verò terminaretur ad alium Deum, vt ad obiectum adæquatum, necessarium includeret relationem realem ad ipsum, quia cognitio intuitiva, vt terminatur ad obiectum actu existens, & realiter distinctum, includit relationem realem ad illud, vt probat Doctòr 9. 13. quodlib. & ex hoc sequerentur multa inconuenientia: vt patet intuenti.

Vel tertio potest sic exponi, quod aliquis intellectus vno, & eodem actu potest adæquate quietari in duobus obiectis adæquatis in ratione quietatiui: & hoc est impossibile, quia circumscripto vno illorum, adæquate quietaretur, & non quietaretur, & formetur ratio, vt supra. Similiter sequeretur, quod vt quietaretur in essentia sua, nullam relationem, nec rationis necessarium includeret, vt patet à Scoto in quodlib. vbi supra, vt verò in alio quietaretur, necessarium includeret relationem realem ad illud, vt patet à Scoto vbi supra.

Ex his patet quod responsio Magistri Gull. Ocham ad argumentum Doctoris in quæst. 1. quodlib. non euacuat, nec soluit. Dicit enim ipse quod

7.
Quomodo idem actus non potest habere duo obiecta.

Idem actus potest terminari ad duo obiecta adæquata.

Aliquis intellectus eodem actu potest adæquate quietari in duobus obiectis adæquatis.

8.
Responsio Ocham non satisfacit.

quòd idem actus non potest habere duo obiecta adæquata secundum prædicationem, potest tamen habere duo obiecta adæquata secundum perfectionem, & sic esset in proposito; & dicit, quòd huiusmodi obiecta sufficienter quietarent, sed non responderet ad difficultates supra expositas, ut patet in litera sua. Magister tamen Alfonsus Tolletanus loco præallegato dat duas responsiones. Prima, quòd Deus cognosceret illum alium Deum non per essentiam alterius Dei: sed per propriam essentiam: & sic perfectissimè in essentia sua cognosceret alium Deum: & sic ille alius Deus non esset obiectum adæquatum. Sed ista responsio supra est improbat. Dat aliam responsionem, quòd si vnus Deus cognosceret alium Deum per essentiam alterius Dei: quòd ille actus cognoscendi non haberet duo obiecta adæquata: siue intellectus vnus Dei non haberet duo obiecta adæquata, sed aliquid commune vtrique Deo esset obiectum adæquatum.

1. Responsio Al.

2. eiusdem responsio.

Ratio Doctoris adhibetur.

non est adæquatum quietatiuum, quia nec perfectissimum, ut patet: cum ergo vterque Deus esset summè perfectus, ita adæquate vnus esset quietatiuus sicut & alius. Tum etiam, quia loquendo de obiecto motiuo, certum est quòd intellectus diuinus non habet aliquid commune: ut patet per communiter Doctores, & supra ostensum in 9. penult. Prolog. & sic non posset euadere, quin isti duo dij essent obiecta adæquata in ratione motiui. Et vltra posito, quòd obiectum adæquatum intellectus diuini esset aliquid commune, adhuc stat argumentum Doctoris, quia illud commune non moueret intellectum ad cognitionem aliquam, sed contenta sub tali communi. Quarto tunc an eadem cognitio diuina possit simul esse à duobus obiectis contentis: si sic, ergo eadem erit causata, & incausata; dependens, & independens: ut dixi supra; si non, sed alia, & alia respectu alterius, & alterius Dei, ergo vnus Deus habebit duas cognitiones, realiter distinctas: & sic non esset Deus, ut dicit Doctor. Et multa alia possent adduci, & elici ex supradictis contra responsionem istorum, quæ breuitatis causa omitto.

SCHOLIUM.

Secundò probat unitatem Dei ex parte voluntatis infinite rectæ. Primò, hæc diligit omne diligibile, quantum meretur; ergo voluntas vnus Dei diligeret alterum infinite, sed magis tenetur se diligere, quàm aliud, cuius non est pars, nec effectus. Secundò, si vnus vtitur alio, inordinate facit, si fruatur eo, ergo Beatus in duobus, quorum neuter dependet ab alio, & altero destructo, non minùs esset Beatus.

Quantum ad secundam viam arguitur sic. Voluntas infinita est recta, ergo diligit quodlibet diligibile, quantum est diligibile. Si igitur B est alius Deus, est diligibilis in infinitum, cum sit bonum infinitum, & infinite à voluntate potente sic diligere: ergo voluntas A diligit B infinite: sed hoc est impossibile, quia A naturaliter plus diligit se quàm B: probatio, quodlibet enim naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius, cuius nihil est, ut pars, vel effectus: A autem nihil est ipsius B, nec ut pars, nec ut effectus, ergo plus diligit A se naturaliter, quàm ipsum, B: sed voluntas libera quando est recta, conformatur voluntati naturali, alioquin voluntas naturalis non esset semper recta: ergo A si habet voluntatem liberam rectam, actu elicitò plus diligit se, quàm B: ergo non B infinite.

Secundò sic de voluntate.

Aut A fruatur B, aut vtitur; si vtitur eo, ergo A habet voluntatem inordinatam; si fruatur B, & fruatur A: ergo A est Beatus in duobus obiectis, quorum neutrum dependet ab alio, quia sicut A est Beatus in se, sic & in B: sed consequens est impossibile, quia nihil potest esse Beatum actu in duobus obiectis beatificantibus totalibus. Probatio, quia utroque eorum destructo, nihilominus esset Beatus: ergo in neutro est beatus: videtur etiam rationabile, quòd quietatum in vno obiecto adæquato, non possit in obiecto alio quietari.

3. Si essent duo Di, vnus nõ posset amare alterum.

COMMEMORATIUS.

Quantum ad secundam viam, quæ sumitur à voluntate infinita. Hæc ratio clara est: & quod dicit Doctor ibi, quòd quodlibet naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius, cuius nihil est, ut pars, vel effectus. Hoc dicit, quia aliter qui dicunt, quòd pars naturaliter plus diligit esse totius, quàm suum esse proprium quod est esse partis: licet Doctor hæc improbet in 3. dist. 17. & quòd effectus naturaliter plus diligit esse causæ, quàm esse proprium, quod tamen improbat vbi supra; tamen ad excludendum omnium instantiam dicit Doctor, quòd nisi sit pars, vel effectus, plus diligit

esse suum: sed si essent duo dij, vnus non esset pars, nec effectus alterius.

Item, quod dicit ibi: Sed voluntas libera quando est recta conformatur voluntati naturali, videtur contrarium dicere alibi: ut patet in 1. dist. 6. quæst. 2. & 49. quarti, & etiam 50. Imò voluntas recta, & libera ad hoc, quòd sit recta, oportet in multis agere contra suum appetitum naturalem, & velle contrarium naturali inclinationi: ut patet in multis.

Apparens contradictio.

Dico, quòd aliud est loqui de voluntate recta per essentiam, cuiusmodi est sola voluntas Dei,

Concordantia.

quæ est regula omnis rectitudinis creatæ : vt patet à Doctore *quæst. ult. prolog. & d. 4.4. primi, & alibi sapè*. Et aliud est loqui de voluntate creatâ, quæ ad hoc vt dicatur recta, oportet conformari regulæ voluntatis diuinæ, siue determinationis diuinæ : vt patet à Scoto in pluribus locis. Voluntas secundo modo accepta potest agere contra suam inclinationem naturalem: imò & tenetur agere, quando voluntas diuina sic, & sic determinauit: tenetur enim velle mortem, quando Deus vult ipsam mori: & ramen inclinatio sua naturalis est totaliter ad oppositum. Sed loquendo de prima voluntate tenetur conformari suæ inclinationi naturali: cum vtraque sit rectissima, vna in esse naturæ, scilicet inclinationis naturalis: alia in esse actus liberè elicit: & sic patet ratio Doctoris, quomodo voluntas vnus Dei tenetur plus diligere se, quàm alium Deum, & si non plus diligeret, non esset rectissima. Cum ergo teneatur diligere alium Deum amore infinito, & plus se teneatur diligere, sequitur quòd dabitur amor maior infinito, quod est impossibile.

Ad hanc rationem respondet Magister Alfonsi. vbi suprâ, quòd natura perfectissima non plus tenetur diligere se, &c. quia in statu beatifico propter eius perfectionem tantùm gaudet quilibet Beatus de bono alterius, quantum de proprio, & per consequens tantùm diligit ipsum.

Sed hæc euasio non concludit contra rationem Doctoris. Tum, quia si vnus tantum diligit bonum alterius, quantum bonum proprium; hoc erit, vt conformetur voluntati diuinæ sic determinanti. Tum etiam, quia vnus Beatus plus diligit bonum suum intensiue, quàm bonum alterius: imò ad hoc tenetur, licet extensiue posset plus diligere bonum alterius, si in re sit maius: sed hoc requirit prolixioris expositionem, & ideo differatur vsque ad dist. 50. quarti.

Guill. verò Ocham aliter respondet. Et primò dicit, quòd non est notum naturaliter Deum di-

ligere aliquid extra se. Sed hoc suprâ improbatum est.

Aliter respondet, quòd non est demonstratum, quòd vnus Deus diligit infinitè alium Deum: quia non potest demonstrari, quòd vterque sit infinitus intensiue.

Hæc responsio non soluit rationem Doctoris quia posito quòd vterque Deus non sit infinitus, vterque tamen est summè perfectiois possibilis simpliciter: & sic sequeretur, quòd vnus summè teneretur diligere alium, & quia magis tenetur diligere se ipsum: ergo posset dari dilectio maior summa, quod est impossibile.

Ideo aliter respondet, quòd ista propositio: *quilibet naturaliter tenetur plus diligere se, quàm alia*: est vera si naturaliter diligit se, alia verò liberè: Deus autem secundum Philosophos omnia naturaliter diligit.

Dico, quòd etiam Philosophi concederent, quòd liberè diligeret se, & alia: quia secundum eos, est intelligens, & volens, vt probatum est suprâ: licet cum dilectione libera stet necessitas dilectionis: & quòd possit stare diffusè, patebit à Doctore *quæst. 16. quolib.* sed dilectio naturalis in proposito non est actus voluntatis liberè elicitus: sed est sola inclinatio naturalis: de qua hîc Doctor loquitur. Et ideo Deus magis inclinatur ad esse suum, quàm ad esse alterius Dei: & per consequens magis tenetur diligere se actu elicitio: & sic stat ratio Doctoris.

Ideo dat etiam aliam responsionem, quòd dato quòd *A* liberè diligit *B*, adhuc voluntas libera conformatur voluntati naturali: aliter enim voluntas nostra, &c. Sed patet responsio in exponendo rationem Doctoris.

Secundò sic de voluntate. Aut *A* fruatur *B*, &c. Hæc ratio patet ex se, & ex supradictis: licet Ocham nitatur soluere eam: & quia solutio est eadem cum solutione ad secundam rationem primæ viæ: ideo hîc pariformiter dicatur contra responsionem Ocham, sicut ibi responsum est.

SCHOLIUM.

Tertiò probatur ex ratione infiniti boni, quia voluntas ordinata amaret duo infinita bona, plus quàm vnum, & sic non quietaretur in vno infinito. Quarto, probatur ex infinita potentia. Primò, quia non possunt esse dua causa totales eiusdem in eodem ordine. Secundò, idem non potest essentialiter à duobus primò excedi, vel ad duos primos fines ordinari.

4. DE tertia via, scilicet, de ratione infiniti boni, arguo sic: Voluntas ordinata potest appetere maius bonum, & magis amare maius bonum; sed plura bona infinita si sunt possibilis, plus bonitatis includunt quàm vnum infinitum: ergo voluntas ordinatè posset plus amare plura bona infinita, quàm vnum, & per consequens in nullo vno bono infinito quietaretur: sed hoc est contra rationem boni, quòd sit infinitum, & non quietatum cuiuslibet voluntatis.

Quantum ad quartam viam, scilicet, de infinita potentia arguo sic: Non possunt esse duæ causæ totales eiusdem effectus, in eodem ordine causæ; sed infinita potentia est causa totalis respectu cuiuslibet effectus in ratione primæ causæ: ergo nulla alia potentia potest esse causa in ratione causæ primæ respectu alicuius effectus: & ita nulla alia est causa infinita in potentia. Primam propositionem probo, quia tunc aliquid esset causa alicuius à quo illud non dependeret. Probatio *A* nullo aliquid dependet essentialiter, quo existente nihilominus esset: sed si *C* habet duas causas totales *A* & *B*, & in eodem ordine causæ: vtrolibet eorum non existente, nihilominus esset ipsum *C* ab altero eorum: quia non existente *A* nihilominus erit *C* ab ipso *B*, & non existente *B*, nihilominus erit ipsum *C*, quia ab ipso *A*.

Iuxta idem arguitur de vnitae cuiuscunque primi, in quacunque primitate prædicta,

Voluntas creatura tenetur agere aliquid quando contra inclinationem naturalem.

2. Alfonsi.

Consultatio. Vnus Beatus plus diligit bonum suum intensiue, quàm bonum alterius.

Ocham q. 1. quolib.

Plura infinita perfectiora sunt vno infiniti.

Ide effectus non potest esse à pluribus causis totalibus. Scot. hîc & 5. q. 1. & infra d. 3. q. 6. & 4. d. 10. q. 2. & latè 3. d. 1. q. 2. ad 2.

Improbatio.

Idè Ocham.

Improbatio.

dicta, nihil enim excessum exceditur à duobus primò ipsum excedentibus : & nihil finitum essentialiter ordinatur ad duos primos fines : esset enim aliquid ad finem , quo non existente , nihilominus esset finitum , vt priùs argutum est : & esset aliquid excessum essentialiter ab aliquo, quo non existente nihilominus haberet essentialiter excedens , quo mensuraretur essentialiter , & à quo acciperet suam perfectionem essentialiter , quod est impossibile : ergo impossibile est alicuius finiti duos fines primos esse , vel alicuius excessi duo prima eminentia esse.

C O M M E N T A R I V S.

Quantum ad quartam viam. Hæc via est ratio clara. Et Ocham respondet ad hanc rationem, vbi supra, videlicet, quòd causa totalis potest dupliciter intelligi. Primò, quòd illud dicatur causa totalis, quo posito, omni alio circumscripto, potest effectus sufficienter produci: & illo modo causa totalis dicitur causa efficiens. Secundò, dicitur causa totalis illud, quod potest aliquem effectum sufficienter producere, & sine quo non potest talis effectus produci, & isto modo causa totalis, & causa præcisa idem sunt. Primo modo, idem effectus simul potest esse à duobus causis totalibus: sicut idem calor numero potest simul produci à Sole, & ab vno igne, vel à duobus ignibus.

Sed, iudicio meo, hoc videtur simpliciter impossibile, vt patet in litera Doctoris, quòd idem calor sit totaliter à duobus ignibus simul, quia circumscripto vno, adhuc ille calor esset ab alio igne, & ex alia parte non esset circumscripto alio igne, à quo essentialiter dependet.

Hic respondet Ocham, quòd ille calor adhuc esset, circumscripto illo igne, & illo posito. Et cum dicitur, quòd non esset, circumscripto illo igne. Dicit, quòd hoc verum esset si essentialiter dependeret ab igne circumscripto: sed essentialiter non dependeret: quia sufficienter esset ab igne non circumscripto.

Sed hoc videtur simpliciter contra rationem, quòd vnus, & idem effectus sit totaliter à duobus causis: quia vel vna illarum nihil produceret, vel idem bis produceretur: quòd enim duæ actiones totales in eodem ordine causarum reincidentur ad eundem effectum, videtur omnino contra rationem, cum effectus per vnã actionem totalem simpliciter capiat totum suum esse: ergo vel alia superflueret, vel idem bis caperet esse. Multæ aliæ rationes possent adduci, quas relinquo aliis peritis lectoribus.

Iuxta idem. Hæc ratio similis est rationi præcedenti, & eodem modo formetur.

Impossibile est vnum effectum totaliter esse à duabus causis.

Ocham nititur aduerso rationem Doctoris.

Rationes Ocham contra Doctoris nihil perficiunt.

S C H O L I V M.

Quintò probatur unitas Dei ex ratione infiniti absolute, quia perfectio numerabilis in diuersis, maior est in pluribus, sed infinita nequit esse maior. Probatursextò ex ratione necesse esse. 1. quia necesse esse, esset plurificabile, in indiuidua, & essent infinita necessaria, quia in his idem est esse, & posse. 2. vel essent necesse esse, per id in quo conueniunt, & per ea in quibus differunt, vel in altero tantum, sed nihil horum dici potest.

DE quinta via dico, quòd infinitum absolute, non potest excedi, & arguo sic: Quæcunque perfectio potest numerari in diuersis, plures perfectiones habet in pluribus, quàm in vno: sicut dicitur 8. de Trin. cap. 1. ergo infinitum in pluribus omnino numerari non potest.

De sexta via^a, primò arguo sic: Species plurificabilis in indiuiduis, non determinatur ex se ad certum numerum indiuiduorum: sed quantum est ex se, compatitur infinitatem indiuiduorum, sicut patet in speciebus omnibus corruptibilibus: ergo si ratio necesse esse, sit plurificabilis in indiuiduis, non determinat se ad certum numerum, sed compatitur infinitatem, quantum est ex se est, sed si possent esse infinita necesse esse, sunt infinita necesse esse: consequens est falsum: ergo antecedens ex quo sequitur.

Secundò arguo^b sic, iuxta istam viam: Si sunt plura necesse esse, aliquibus perfectionibus realibus distinguuntur: sunt perfectiones istæ A & B, tunc sic, aut ista duo distincta per A, & B, sunt formaliter necesse esse per A & B, aut non; si non, ergo A non est formalis ratio necessariò essendi; nec B; ergo per consequens nec includens A est necesse esse. Probatio, quia includit aliquam entitatem, quæ non est necessitas formaliter essendi, nec necessaria ex se, si autem illa sint formaliter necesse esse, per A & B, & præter hæc vtrumque est necesse per illud in quo conuenit vnum cum alio: ergo vtrumque habet in se duas rationes, quarum vtraque formaliter est necesse esse: sed hoc est impossibile, quia neutra illarum includit alteram: vtralibet igitur illarum circumscripta, esset tale necesse esse per reliquam, & ita esset aliquid formaliter necesse esse per rationem aliquam, quæ circumscripta nihilominus esset necesse esse, quod est impossibile.

In necesse esse idem est esse & posse.

a **D**E sexta via. Hanc rationem cum instantiis contra eam vide in 2. quæst. quolib. ubi Doctor eam prolixè declarat, & omnes instantias contra eam soluit, & ex dictis ibi patebit, quòd responsio, quam facit Ocham contra istam rationem, non soluit ipsam.

b *Secundò arguo sic.* Hæc ratio exposita est supra præsentis dist. quæst. 1. arr. 3. Et ibi patent solutiones contra instantias factas ab Ocham in primo dist. secunda, & in quolib. quæst. 1. & similiter ad instantias Magistri Alfont. in 1. dist. 2. quæst. 1. arr. 3.

S C H O L I V M.

Septimò probat ex ratione omnipotentia, quia si quod vnus Deus vellet esse, posset alter destruere, ille non esset omnipotens, si non posset, alter esset nullipotens.

6.
42. d. huius
primi, & in
quodl. 9. 7.
& in Theo-
rematibus
tractatu
propositioni
creditarum.
Omnipoten-
tia Theolo-
gicè est
posse omne
non necessa-
rium se solo
producere,
quod Philo-
sophi Deo
denegarunt.

DE septima via, scilicet de omnipotentia videtur, quòd illa non per rationem naturalem demonstrabilis, quia omnipotentia (vt aliàs patebit) non potest concludi ratione naturali, vt Catholici credunt omnipotentiam, nec concluditur ex ratione infinitæ potentia. Tamen ex omnipotentia credita arguitur sic propositum: Si *A* est omnipotens, ergo potest facere circa quodcunque aliud, ipsum esse, vel non esse, & ita posset destruere *B*, & ita fieret *B*, nullipotens, ergo *B* non est Deus.

Ista ratio non valet, quia *B*, non est obiectum omnipotentia ipsius *A*, quia omnipotentia pro obiecto respicit possibile: *B* autem ponebatur necessarium sicut *A*.

Ideò ex omnipotentia credita arguitur aliter sic, declarando rationem Rich. 2. de Trinit. cap. vlt. Omnipotens sicut suo velle potest producere omne possibile, ita suo nolle potest impedire, vel destruere omne possibile, si iam habet esse *A*: ergo omnia possible potest suo velle, in esse producere: non autem est necesse quòd *B* velit omnia illa esse, sed potest nolle illa esse quæ *A* vult: quia voluntas *B*, se habet contingenter ad illa, quæ vult *A*, sicut voluntas *A*, ad illa quæ *B* vult; si est Deus. Si autem *B* nolit illa esse, ergo nullum eorum est: igitur si sint duo omnipotentes, vterque illorum faceret alterum nullipotentem, non destruendo illum, sed faciendo vel prohibendo per suum nolle esse volitorum ab alio.

* Al. sup-
ponendo.

Quòd si dicas * somniano, quòd concordant in voluntate sua, quamuis de hoc nulla sit necessitas, sed quasi fecerunt pacta.

Adhuc probò, quòd neuter eorum erit omnipotens. Nam si *A* est omnipotens, potest producere suo velle quodcunque aliud possibile volitum à se. Ex hoc sequitur, quòd *B*, nullum eorum potest producere suo velle, & ita non est omnipotens.

Quòd hoc sequatur patet ex quarta via: quia impossibile est duas causas esse totales vnius effectus: quia ex quo eausatus est ab vna, impossibile est, quòd sit ab alia.

Secundum
Damascen.
Mag. seno.
D. Thom.

Argumenta quædam aliorum ad conclusionem prædictam nolo hîc adducere, quibus non oportet inniti: quia sunt solubilia, & æquè forsan concludentia vnum esse Angelum in vna specie, si Angelus est simplex in essentia sua: aut si concludunt, non tamen ex naturaliter nobis notis: nec oportet illa adducere vt soluenda, quia non sunt contra conclusionem, quam teneo.

C O M M E N T A R I V S.

Omnipotentia
impropiè di-
cta potest via
naturaliter de-
monstrari.
Obiectum om-
nipotentia est
exponit Doctor
in isto 1. dist. 42.
& diffusius in
quolib. quæst. 7.
hoc modo accipiendo
omnipotentiam,
negant Philosophi
primum effectiuum
esse omnipotens:
quia non concederent
effectum im-

DE septima via. Dicit Doctor quòd loquendo de omnipotentia, vt Theologi loquuntur, scilicet, quòd primum possit in omnem effectum immediatè, ita quòd possit producere omne producibile, nulla causa secunda concurrente, sicut exponit Doctor in isto 1. dist. 42. & diffusius in quolib. quæst. 7. hoc modo accipiendo omnipotentiam, negant Philosophi primum effectiuum esse omnipotens: quia non concederent effectum im-

perfectum posse immediatè produci à primo effectiuo: vt supra exposui in q. 1. præsentis distinctionis. Sed hoc tantum est creditum, quo credito posito, aliqui sic arguunt: Si *A* est omnipotens, ergo potest destruere alium Deum, scilicet *B*. Dicit Doctor quòd hæc ratio non valet: quia omnipotentia respicit tantum possibile, vt clarè ostendit in isto 1. d. 20. & 42. & 7. quæst. quolib. vide ibi. Reliqua litera clara est vsque in finem articuli.

T E X T V S.

7.
Rationes
pro Guil.
var. dissol-
vuntur.
11. cap.

AD illa ^a, quæ sunt pro alia opinione respondeo ad auctoritatem Rabbi Moyfi: dico, quòd populus Iudaicus fuit rudis & pronus ad idololatriam: ideò indiguit instrui per leges de vnitare Dei: licèt per rationem naturalem poterat demonstrari, ita etiam acceptum est à lege, quòd Deus sit, Exodi tertio. *Ego sum qui sum*. Et Apostolus ad Hebræos dicit, quod oportet accedentem ad Deum credere: quia est; & tamen non negatur Deum

Deum esse, esse demonstrabile: ergo pati ratione negandum non est posse demonstrari *Deum esse unum*, licet acceptum sit à lege. Illa etiam, quæ possunt demonstrari, utile est communitati tradi per viam auctoritatis, & propter negligentiam communitatis in inquirendo veritatem & propter impotentiam intellectus, & propter errores inquirentium per demonstrationem, quia veritatibus suis multa falsa permiscet, vt dicit Aug. 18. *de ciuit. Dei*, & idè quia simplices sequentes tales demonstrationes, benè possent dubitare, cui esset assentiendum. idè tuta est via & facilis & communis, auctoritas certa, quæ non potest fallere, nec falli.

Quare ex-
pediit reue-
lari, quod
potest de-
monstrari?
Cap. 42.

Ad secundam rationem de singulari, dico, quòd aliud est singularitatem esse conceptam vt obiectum, vel vt partem obiecti: aliud est singularitatem esse præcisè modum concipiendi, siue sub quo concipitur obiectum.

Exemplum, cum dico, *plurale est singulare*, obiectum conceptum est *pluralitas*: sed modus concipiendi, id est, modus, sub quo concipitur, est *singularitas*. Ita in intentionibus Logicis, cum dico singulare est vniuersale, quod concipitur est *singularitas*: sed modus concipiendi, sub quo concipitur, est *vniuersalitas*, quia quod concipitur, vt concipitur, habet indifferentiam ad plura. Ita dico in proposito, quòd essentia diuina potest concipi vt singularis, ita quòd singularitas sit concepta, vel vt obiectum, vel vt pars obiecti: nec tamen sequitur, quòd essentia possit cognosci vt singularis, ita quòd singularitas sit modus concipiendi. Cognoscere enim sic aliquid vt singulare, est cognoscere illud *vt hoc*, sicut album videtur *vt hoc*: & hoc modo (vt prædictum est) non cognoscitur essentia diuina sub ratione singularis, & ideo in argumento est fallacia figuræ dictionis, commutando rem in modum.

Plurale est
singulare
quo sensu?

Ad rationes principales. Ad primam dico, quòd Apostolus loquitur de idolis, & ideo de Diis nunoupatiue, & subdit ibi. *Nobis autem vnus est Deus*, quia *omnes dij gentium demonia*.

Arg. 1.
Psalm. 95.

Ad^b secundam dico, quòd consequentia non valet, quia Numerus non est talis modus significandi grammaticaliter, quales alij modi grammaticales, qui præcisè dicunt modum concipiendi rem absque aliquo reali correspondenti tali modo concipiendi: nec dicunt aliquid in re, à quo moueri possit intellectus ad talem modum concipiendum: sed Numerus verè includit rem substratam, vnde sequitur: *homines currunt, ergo plures homines currunt*. sed non est sic de alijs consignificatiuis Nominis, vel Verbi, quia non sequitur, *Deus est generis masculini, ergo Deus est masculus*; quia ad masculinitatem sufficit aliquid in re, à quo iste modus concipiendi possit accipi, puta actiuitas.

Modus cõ-
cupiendi
grammati-
calis du-
plex.

Quare
Deus est
masculini
generis, cum
non sit ma-
sculus, tamẽ
nõ potest esse
pluralis nu-
meri quin sit
plures?

Dico igitur, quòd illud subiectum, *dij*, conceptum sub modo plurali includit contradictionem, quia modus concipiendi repugnat ei, quod concipitur sub modo. Cum igitur probatur consequentia, quia idem includit singulare & plurale, dico, quòd singulare includit illud sub modo concipiendi conuenienti ipsi concepto, sed plurale includit illud sub modo impossibili illi concepto, & idè illud singulare includit rationem quasi in se veram, prout includit conceptum & modum concipiendi: plurale autem prout includit illa, includit rationem quasi in se falsam, & idè non sequitur, quòd plurale sit verum de plurali, sicut singulare de singulari; quia de eo cuius ratio est in se falsa, nihil est verum.

Per idem patet ad aliam probationem, quo maius cogitari non potest, quia non sunt dij cogitabiles sine contradictione, quia modus repugnat rei conceptæ, & idè maior est glossanda sicut prius in quæstione præcedenti: ad veritatem autem propositionis requiritur, quòd ratio subiecti sit in se vera, & non includat contradictionem, sicut dictum est in quæstione secunda huius distinctionis.

Ad 2.

In quarta
via.

Ad tertium dico, quòd maior propositio non est prima, sed reducitur ad istam, *omne imperfectum reducitur ad perfectum*: & quia omne ens per participationem est imperfectum, & tantum illud ens est perfectum, quod est ens per essentiam: ideo sequitur propositio illa maior de participatione.

Omne im-
perfectum
reducitur ad
perfectum
explicatur.

Hæc autem maior, de imperfecto, sic habet intelligi, aliquid est imperfectum secundum perfectionem simpliciter, quæ non necessariè habet imperfectionem concomitantem, quia non includit in se limitationem, vt *hoc bonum, hoc verum, hoc ens*: & huiusmodi imperfectum reducitur ad perfectum eiusdem rationis, scilicet *bonum, ens, verum*, quæ important perfectiones simpliciter. Aliquid autem est imperfectum secundum perfectionem non simpliciter, sed secundum perfectionem, quæ de ratione sui includit limitationem; & ideo necessariè habet imperfectionem annexam, vt *hic homo*, & *hic asinus*, quod igitur imperfectum est primo modo, reducitur ad perfectum simpliciter secundum

Imperfectũ
secundum
imperfecti-
onem simpli-
citer vocat,

quod secundum suam rationem non est sub genere, ut hoc ens, hoc inustum, &c. imperfectum secundum quid, quod est sub aliquo genere, ut hoc brutum, quia irreducibile ad primum perfectum.
Ad 4.
Bonau. d. 1.
presenti. q. 1.
Ad 5.

perfectiorem illius rationis : quia aliquid secundum illam rationem potest esse simpliciter perfectum : quod autem est imperfectum secundo modo, non reducitur ad aliquid perfectum simpliciter secundum perfectiorem eiusdem rationis, scilicet ad rationem specificam : quia enim ista imperfectiorem includit, idem secundum illam non potest esse aliquid perfectum simpliciter propter limitationem, sed reducitur ad aliquid perfectum simpliciter, æquiuocum eminenter includens illam perfectiorem : & idem bonum imperfectum reducitur ad perfectum bonum : sed sic lapis, qui est imperfectus, non reducitur ad lapidem perfectum simpliciter, sed ad summum ens, & ad summum bonum, quæ includunt virtualiter illam perfectiorem.

Ad ultimum dicitur, quod plura bona finita sunt meliora paucioribus bonis finitis, non autem plura bona infinita.

Sed hoc non videtur respondere ad argumentum, quia quæcumque si essent meliora videntur ponenda in entibus esse, & maximè in ente supremo, quod est necesse esse : quia ibi quidquid posset esse bonum, est, & necesse est ibi esse : sed plura bona infinita si essent meliora : videtur igitur, quod plura bona infinita sunt ponenda in natura summi boni.

Ad istud respondeo. Quod cum dicitur in maiori, illa quæ si essent, essent meliora, sunt ponenda ibi : dico, quod aut per *ly, si*, implicatur positio possibilium, aut positio impossibilium : si primo modo, dico, quod maior est vera, & minor falsa ; quia implicatio illa in minori non est possibilium, sed impossibilium : si autem *ly, si*, implicet positionem impossibilium, minor est vera, & maior falsa, quæ enim non essent meliora nisi ex positione impossibilium, non essent meliora, nec etiam sunt bona, sicut illud, quod non est nisi ex positione impossibilium omnino non est : sicut nec illud est, à quo illud dependet.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **A**D illa quæ sunt pro alia opinione respondeo ad auctoritatem Rabbi Moysi.

Hic Doctor respondet ad argumenta facta pro opinione Gul. Varropis posita suprâ : & responsio ad auctoritatem clara est in litera.

Ad secundam rationem de singulari. Pro expositione huius literæ : nota, quod *singulare* potest tripliciter accipi. Primò ut est secunda intentio, scilicet ut est quædam prædicabilitas tantum de vno solo ; sicut ut est vna secunda intentio nata tantum applicari alicui de se ipso, tantum potente prædicari. Secundò pro fundamento talis secundæ intentionis : puta pro Francisco. Tertio, pro ratione individuali determinatiua naturæ ad singularitatem, quæ est quidam actus adueniens naturæ, faciens ipsam esse singularem, de qua singularitate patebit in isto primo dist. quinta, questio. secunda, & 26. dist. sed clarius & prolixius in secundo, dist. 3. Tunc dico, quod *singulare* primo modo sumptum, scilicet pro secunda intentione potest in se concipi, & tunc est obiectum conceptum : potest etiam concipi sub modo vniuersali, v. dicendo *singulare est vniuersale*. Nam hoc quod dico prædicari de vno solo tantum : est commune ad hoc prædicari de vno solo, & ad hoc prædicari de vno solo : & sic de aliis. Prædicari autem prædicatione signata, per se competit secundis intentionibus, & per accidens primis intentionibus : ut patet à Doctore in suis vniuersalibus : & isto modo ibi obiectum conceptum est singulare : sed modus concipiendi est vniuersale : quia sub modo vniuersali concipitur. Si verò *singulare* primo modo sumptum accipitur simul cum fundamento, puta cum Francisco : tunc totum obiectum conceptum est Franciscus cum singularitate primo modo sumpta : & singularitas illa est pars conceptus. Si verò accipitur tantum Franciscus pro obiecto concepto : tunc singularitas

primo modo sumpta est modus concipiendi : quia cum dico *Franciscus est singulare* : sensus est, quod concipio Franciscum sub modo singularitatis.

Si dico in proposito de essentia diuina, si concipitur essentia diuina : vel potest concipi, ut obiectum conceptum : & tunc via naturali tantum concipitur in vniuersali, & nullo modo, ut hæc. Si verò concipiatur singularitas primo modo sumpta, quæ prædicatur denominatiue de essentia diuina : & de qualibet re singulari, tunc ipsa singularitas est obiectum conceptum : & ut sic est communis omni enti singulari. Si verò concipitur, ut pars concepti, puta concipiendo aliquam essentiam primam singularem : hoc potest esse. Si verò conciperem essentiam singularem sub modo singularitatis, id est, sub propria singularitate, & sub propria incommunicabilitate ad plura : in quibus diuidatur, hoc non est possibile via naturali : sed fit fallacia, ut patet. Nam arguendo sic : Franciscus potest cognoscere *A* singulare, ita quod singularitas ipsius *A* sit concepta, ut obiectum, vel pars obiecti : ergo potest cognoscere *A* sub modo singularitatis, seu sub ratione formalis singularitatis. Non sequitur : sed fit fallacia figuræ dictionis commutando rem in modum.

b Ad secundam dico, hæc responsio stat in hoc, quod numerus non dicit præcisè modum significandi grammaticaliter, quales alij modi grammaticales : ut masculinum, & foemininum, &c. quæ præcisè dicunt modum concipiendi rem absque aliquo reali correspondenti tali modo concipiendi. patet in isto exemplo : *Deus est generis masculini*, licet enim Deus concipitur sub isto modo : non tamen Deus est masculus : sed numerus singularis, vel pluralis, non tantum dicit modum concipiendi rem, sed oportet quod ipsa res concepta

Singulare potest capi tripliciter.

Prædicari prædicatione signata per se competet secundis intentionibus, & per accidens primis.
G. B. Regula pulcherrima sit.

2. Propositio est vera, sed si dicitur modum concipiendi incompabilem, est falsa.

3.

cepta correspondeat modo tali. Nam cum dico, *homines currunt*, est numeri pluralis: hic numerus pluralis, qui est modus concipiendi rem sub modo pluralitatis habet conceptum sic in re: idèd hæc esset falsa: *Homo est numeri pluralis*; quia modus repugnat rei conceptæ: sic est in proposito: nam cum dico, *dij sunt numeri pluralis*: dico, quòd ille modus repugnat huic concepto, quia impossibile est, quòd sint duo dij in re: & sic plurale hoc modo includit rationem in se falsam: cum enim dico, *Deus est singularis numeri*: hæc ratio est in se vera: quia includit rem, scilicet Deum, & modum sibi convenientem, qui est numerus singularis: cum verò dico, *dij sunt pluralis numeri*: hæc ratio est in se falsa: quia includit rem simpliciter impossibilem, est enim impossibile esse plures Deos: idèd non sequitur, quòd si *singulare* primo modo possit verè prædicari de singulari: quòd etiam plurale possit verè prædicari de plurali, quando res pluralis est impossibile, vt in proposito.

4. Ad tertiam rationem responsio satis clara est. Et cum dicit de perfectione simpliciter, &c. Vnum tantum nota pro nunc: quia infrà in præsentia dist. parte 2. quæst. 1. illius partis in responsione ad illam quætionem diffusè pertractabitur de perfectione simpliciter. Hic tamen pro ista litera Doctoris nota, quòd passiones entis conuertibiles cum ipso: vt *unum, verum, bonum*, &c. & similiter omnia transcendentia, quæ dicunt perfectionem, & ex sua ratione formali nullam necessariò includunt imperfectionem: vt intellectus, voluntas, sapientia, spiritus, substantia, transcendens: & huiusmodi: omnes istæ perfectiones dicuntur perfectiones simpliciter: quia eis non repugnat infinitas, vel in se, vel in suis inferioribus. Patet quia datur infinitum bonum, infinitus spiritus: & sic de aliis. Omnia verò

entia de se limitata, vt sunt omnia Genera, & contenta in eis, non possunt esse perfectiones simpliciter: quia in se, & in suis inferioribus repugnat infinitas, vt patet: quia impossibile est ens limitatum esse infinitum intensiue: idèd reductio ad huiusmodi entia, non est reductio ad simpliciter perfectum: sed reductio ad entia primo modo, puta hoc ens ad ens: vel hoc bonum ad bonum: & huiusmodi, est reductio ad simpliciter perfectum: cum ens, & bonum dicantur perfectiones simpliciter modo præexposito, & patet litera Doctoris.

c. *Ad vltimum dicitur*. Aliqui respondent ad hoc argumentum: videlicet, quòd plura bona finita sunt meliora paucioribus: sed non plura bona infinita: quia illa sunt impossibilia.

Sed hoc non videtur respondere ad argumentum. Et vt ista litera clarè intelligatur, formetur sic argumentum: Quæcunque plura bona, si essent meliora, ponenda essent in vniuerso: sed si essent plura infinita, essent plura bona meliora: ergo plura infinita, essent ponenda in vniuerso.

Respondeo quòd si *ly s* replicat impossibile, maior est falsa: quia cum plura impossibilia non possint esse, ergo nec meliora: & minor est vera, id est, si plura bona infinita essent compossibilia, essent meliora. Si verò *ly s* replicaret compossibilitatem, maior est vera, id est, quæcunque plura bona si essent compossibilia essent meliora, & illa essent ponenda: ne vniuersum careat sua perfectione: & minor est falsa, scilicet: sed plura bona infinita essent compossibilia. Et sic finis huius primæ partis præsentis distinctionis. Sequentes quæstiones pertinent ad Trinitatem personarum.

Q V Æ S T I O IV.

Vtrum cum vnitae essentia stet pluralitas personarum?

Alensis 1. part. quæst. 14. m. 5. D. Thom. 1. part. quæst. 39. art. 2. D. Bonau. hic art. 1. quæst. 2. Richard. art. 1. q. 1. & art. 2. quæst. 2. Henr. quodlib. 6. quæst. 1. & quodlib. 2. quæst. 6. Suares 1. part. tract. 3. l. 4. cap. 1. Bellarm. l. 2. de Christo cap. 1. vide Scot. 5. Met. quæst. 1. in Theor. §. non potest probari.

IRCA secundam partem huius dist. quæritur primò. Vtrum possibile sit cum vnitae essentia diuinæ, stare pluralitatem personarum.

Quòd non, quia quæcunque vni, & eidem simpliciter, sunt simpliciter eadem, inter se sunt eadem simpliciter. Dicitur, *simpliciter*, ad excludendum identitatem secundum *quid*, quia si sunt eadem eidem non simpliciter, sed secundum *quid*, vel si eidem simpliciter, sunt eadem solum secundum *quid*: non oportet illa esse simpliciter eadem, sed personæ diuinæ sunt simpliciter, & omnino idem essentia diuinæ, quæ in se & omnino est simpliciter eadem: ergo, &c. Maior patet, tum quia per eam tenet omnis forma Syllogismi perfecti, quæ forma de se est euidens: quia in præmissis notantur extrema in medio coniungi, & ex hoc solum concluditur identitas extremorum inter se in conclusione: tum quia oppositum prædicati destruit subiectum: quia si non sunt eadem omnino inter se, non sunt simpliciter eadem alicui eidem simpliciter. Minor probatur, quia essentia diuina propter summam simplicitatem est quidquid habet, secundum Magistrum *dist.* 8. & secundum Augustinum 1. *de ciuit.* cap. 10. similiter alia pars minoris patet: quia ipsa est in se omnino simplex & indiuisibilis, ergo, &c.

Secundò sic: essentiale^b, & accidentale diuidunt totum ens. Quidquid ergo est in aliquo, aut est idem sibi essentialiter, aut accidentaliter, sed quod distinguit personas non est

I.
Circa secū-
dam partem
huius dist. in
qua Magi-
ster agit de
pluralitate
personarū,
& produ-
ctione earū
quæritur 4.
primum est,
vtrum cum
vniue di-
uina essentia
simpliciter
stet plurali-
tas persona-
rum?
7. Top. c. 3.
& 1. Elen-
chorum c. 4.
& 1. Phys.
text. 17. &
4. Met. l. c.
3. & primo
priorū im-
plicitè ha-
betur & cō-
munitè al-
legatur.
Arg. 2.

est accidentale essentia, (quia nihil sibi accidit) ergo est sibi idem essentialiter: sed quod essentialiter est idem essentia, multiplicato illo multiplicatur essentia; ergo si sunt plures personae, sunt plures essentiae.

2. *Arg. 3.* Tertiò sic: Nihil est ponendum in entibus, & maximè in summo bono, quo non posito, nihil perfectionis deficit in vniuerso: sed aliqua persona diuina non existente in diuina essentia, nihil perfectionis deesset in vniuerso: ergo pluralitas talium non est ponenda in Deo. Probatio minoris: si secunda persona non esset, quidquid perfectionis esset in ea, esset in persona alia, & ita nihil perfectionis deesset in vniuerso, si ipsa non esset: quia quidquid perfectionis simpliciter est in vna, est in alia: ergo subtractâ vnâ, & manente alia, nihil perfectionis tollitur ab vniuerso.

Instantia. Dices quòd sub omni modo, quidquid perfectionis est in vna, est in alia.

Contra, iste modus habendi vel essendi, aut est perfectio, aut non: si sic, erit in Deo, & per consequens persona prima non erit simpliciter perfecta, quæ non habebit illum modum. Si non, ergo stat argumentum, quòd non manente secunda persona, manet tota eius perfectio in persona prima: ergo nihil perfectionis deperditur ab vniuerso, amota persona secunda.

Arg. 4. Item quartò. Si sunt plura *necesse esse*, quæro quibus formaliter distinguuntur? sint *A* & *B*, sed quod plura sint *necesse esse*, includit contradictionem: quia aut illæ rationes, quibus distinguuntur, sunt *necesse esse*, & necessitates essendi; & tunc erunt duo *necesse esse*, quæ etiam conueniunt in *necesse esse*: & per consequens per *necesse esse*, non distinguuntur. Si autem illæ rationes sunt possibiles; ergo illa quæ istis distinguuntur, non sunt *necesse esse*.

C O M M E N T A R I V S.

a PRIMUM argumentum. *Quacunque vni & eadem*, &c. debet sic intelligi: vt aliqua sint eadem simpliciter inter se, si sunt eadem propter identitatem in tertio, duo requiruntur; Primò requiritur, quòd illud tertium sit vnum ens simpliciter, & non secundum *quid*: sicut est vnum in essentia simpliciter, vel vnum in natura simpliciter, vel vnum in supposito simpliciter. Exemplum primi, & secundi, vt natura, pura hominis singularis, & actu existens. Exemplum tertij, vt suppositum talis naturæ. Exemplum quando est vnum tantum secundum *quid*, vt homo in *esse* diminuto, vel in *esse* cognito, vel opinato. Secundò requiritur quòd illa duo, quæ sunt eadem in tertio, sint simpliciter eadem illi, & non secundum *quid*. Exemplum de *simpliciter*. Si Franciscus esse vnum, siue idem simpliciter cum hac natura humana, actu existente (*idem*, dico, essentialiter, vel realiter) & similiter Ioannes hoc modo esset idem; tunc inter se essent idem essentialiter, & secundum *esse* existentia. Similiter si essent idem homini in *esse* reali, & quidatiuo, essent simpliciter idem inter se. Exemplum de *secundum quid*, vt albedo & dulcedo sunt idem lacti tantum secundum *quid*: & sic inter se erunt idem tantum secundum *quid*: nam in lacte tantum sunt idem accidentaliter. Et idè Aristoteles 1. *Elench.* dicit quòd hæc regula patitur instantias duas, quas ibi facit: & hoc quia non possumus concludere identitatem simpliciter aliquorum inter se, quando sunt idem alicui, quod in se secundum *quid*, & quando sunt idem illi tantum secundum *quid*. Et per hanc regulam prius expositam, tenet omnis forma Syllogismi

perfecti. Quia enim homo & risibile sunt simpliciter idem animali rationali, quod est vnum simpliciter; per illud tertium concluditur risibile de homine.

b Secundò principaliter arguitur, quòd vnitatis essentia non sit in pluribus suppositis; quia si esset in illis, esset per proprietates vltimatè constitutæ talia supposita, quæ proprietates sunt in essentia diuina, vt infra patebit, *dist. 5. q. 2.* & tunc quæro, aut sunt ibi essentialiter idem, aut accidentaliter, non datur medium. Non primò, quia multiplicato illo, quod est idem essentialiter essentia, multiplicatur essentia. Non secundò, quia nihil est accidens essentia diuinæ.

c Tertiò, *Nihil est ponendum in entibus*, &c. Minor patet, quia secundâ personâ non posita, nihil perfectionis deficit in vniuerso: quia tota perfectio saluatoris in prima: ergo secunda persona non est ponenda: ergo sufficit quòd essentia sit tantum in vno supposito. Nec valet dicere quòd si secunda persona non esset, non haberetur perfectio, sub omni modo, quo posset haberi: quia hoc nihil est. Talis enim modus habendi non est perfectio aliqua, quia tunc primæ personæ deficeret aliqua perfectio.

Quartò & vltimò, arguitur per rationem ducentem ad impossibile: quia sequeretur quòd vna persona esset *necesse esse*, quia in ipsa essent plures necessitates essendi: quia esset *necesse esse* per id quo conuenit cum alia persona, scilicet per essentiam, & per id quo distinguitur ab alia persona, scilicet per proprietatem, & sic arguatur vt supra argutum est de vnitatis Dei.

S C H O L I V M.

Positis quatuor argumentis pro parte falsa, ponit rationem ad oppositum, & rem tractat. q. 7. vbi § ad primam quæstionem n. 3. soluit argumenta huius quæstionis.

Ratio ad oppositum.

AD oppositum, illud est possibile, quod non includit contradictionem: sed non includit contradictionem, quòd si vna essentia in tribus personis: quia contradictio est

est secundum idem : hic autem non est contradictio secundum idem, quia hic est vnitas essentia, & Trinitas personarum relatiuarum : ergo, &c.

Q V Æ S T I O V.

Vtrum in Deo sint tres persona, non plures, nec pauciores?

Alensis 1. p. q. 14. m. 5. D. Thom. 1. p. q. 27. art. 5. & q. 30. art. 2. Henr. quodl. 6. q. 1. Rich. hic art. 2. q. 1. D. Bonau. q. 4. Suar. 1. p. tract. 3. lib. 1. cap. 10. Bellarm. lib. 1. de Christo, cap. 1. & lib. 2. cap. 8. vide Scot. 9. Met. quæst. 10. Mayron. 1. dist. 2. quæst. 9. Durand. dist. 2. quæst. 4.

NXTA hoc quæro. *Vtrum sint tantum tres persona in essentia diuina?* Et arguo quod non. 1.

Primò sic: Relationes oppositæ sunt æqualis dignitatis: ergo si relatio primi producentis tantum constituit vnã personam, correspondebit sibi alia relatio tantum constituens personam vnã productam: & ita tantum erit vnã persona producta. Arg. 1.

Præterea, Duabus relationibus productorum correspondent duæ producentium, & æquè distinguuntur ista extrema inter se, sicut illa inter se; ergo si istæ duæ relationes constituunt duas personas, & aliæ duæ constituent alias duas, & ita erunt quatuor personæ diuinæ. Arg. 2.

Præterea, Potentia finita durans in infinitum, posset habere effectus infinitos, sicut patet de Sole secundum viam Philosophi 2. de Generatione: ergo potentia infinita potest habere infinita producta simul. Consequentia probatur, quia quod potentia finita simul potest, in tot, in quot successiuè, hoc est propter finitatem, propter quam pro nunc adæquatur sibi iste effectus: ergo potentia infinita in quot potest successiuè, in tot potest simul. Arg. 3.

S C H O L I V M.

Pro parte falsa ponit tres rationes; prima probare nititur esse pauciores; alia dua, esse plures. Sed tantum esse tres, probat ex Scriptura, de quo infr. q. 7. §. ad 2 q. n. 34. vbi etiam soluit hac tria argumenta.

Oppositum, videtur Matth. vlt. *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* & primæ Ratio ad Ioannis quinto: *Tres sunt qui testimonium,* &c. & Augustinus, de Fide ad Petrum, capitulo secundo, & ponitur in litera. oppos.

Q V Æ S T I O VI.

Vtrum essentia diuina stare possit in aliquo producto?

NT quia pluralitas diuinarum personarum declaratur ex productione, idèd quæro de productione in natura diuina. 1.

Primò in communi: *Vtrum essentia diuina possit stare in aliquo, & ipsum esse productum.* Arguo, quod non, primò sic? Nullum productum est ex se necessarium, sed quidquid subsistit in essentia diuina, est ex se necessarium: ergo, &c. Probatio maioris per quinque vias. Circa productionem personarum diuinarum per quã declaratur pluralitas ipsarũ, quaruntur duo: primũ. Vtrum in diuinis possit esse aliqua productio inuisibis? vel vtrum cum essentia diuina possit stare in aliquo & ipsũ esse productum?

Primò, quia nihil simul est ex se necessarium & ab alio: sed quod est productum, si est necessarium, est necessarium ab alio: ergo non à se. Maiorem huius Prosylllogismi probò. Quia si est necessarium ex se, ergo est necessarium, circumscripto omni alio; si autem est necessarium ab alio, non est necessarium illo circumscripto.

Secundò probatur prima maior, quia omne productum possibile fuit produci, alioquin impossibile produci esset productum: ergo omne productum aliquam possibilitatem includit, & omnis possibilitas repugnat necessariò ex se: ergo, &c.

Tertiò sic: Terminus productus est aliquo modo posterior producente, quia non potest intelligi productio sine aliquo ordine priori & posteriori, in illo priori, in quo producens intelligitur, non intelligitur productũ, quia tunc nõ esset prius: ergo intelligitur in illo priori productũ non esse, & in signo posteriori, intelligitur esse, ergo mutatio.

Quartò probatur, quia essentia diuina circumscripta productione, non habet illud productum. Habet enim illud productum per productionem; ergo per illam fit essentia diuina de non habente illud, habens illud, & ita mutatio. 2.

Quintò,

Quintò, quia generatio videtur esse essentialiter mutatio, sicut species essentialiter includit genus : productio autem adesse per modum naturæ est generatio; igitur illa non potest intelligi sine mutatione.

Arg. 2.

Secundò ad principale sic : Si est productum, ergo dependet : consequens est falsum, ergo antecedens. Probatio consequentiæ ; quia si nullo modo dependet productum à producente ; ergo vtrumque ex æquo haberet naturam, & ex hoc vltra, non magis præ-exigeret productum ad sui productionem, & esse, quòd producens præhaberet suam naturam, quàm è conuerso, quod est contra naturam productionis.

Arg. 3.

Vbi probat
motum celi
localem &
alibi.

Tertiò principaliter sic, quia aliæ mutationes, quæ non ponunt de ratione sui tantam imperfectionem, quantam ponit generatio, non possunt esse in diuinis : ergo nec generatio. Consequentia patet, quia remouetur à Deo quidquid est imperfectionis. Probatio antecedentis, quia latitudo & alteratio secundum Arist. 8. Physic. non ponunt tantam imperfectionem, quantam ponit generatio, quia multa entia perfecta possunt alterari, vel localiter ferri, quæ non possunt generari : sed non conceditur in Deo loci mutatio, vel alteratio, ergo nec generatio.

S C H O L I U M.

Post tres rationes adductas pro parte falsa, adducit auctoritatem ad oppositum, & q. seq. autem alias quæstiones, hanc resoluit, & eius argumentis satisfacit, incipit ibi §. quia sicut dixi num. 3.

Ratio ad
appos.

AD oppositum est August. 4. de Trinit. cap. 1. Pater est principium totius diuinitatis, non nisi per productionem ; ergo, &c.

Q V Æ S T I O VII.

Vtrum in Deo sint duæ productiones, nec plures?

Alensis 1. p. q. 42. m. 1. & q. 47. m. 7. rat. 3. D. Thom. 1. p. q. 27. art. 5. vbi eum exp. Henric. quodlib. 6. q. 1. & in sum. art. 37. q. 7. D. Bonau. hic q. 4. Richard. art. 2. q. 1. Marfil. q. 6. Gabr. 1. d. 7. q. 2. art. 1. & 2. Suares 1. p. tract. 3. lib. 1. cap. 9. Bellarm. lib. 2. de Christo pro totum. Scot. quodlib. 2.

Arg. 1.

V X T A hoc quæro in speciali, Vtrum sint ibi tantum duæ productiones intrinseca? Quòd non, arguo sic : quia vnus naturæ videtur esse vnus modus communicandi, secundum Auerroem 8. Physic. com. 46. quod probatur per rationes suas ibidem. Prima, quia scilicet alterius materiæ est altera forma, alioquin non esset forma propria huius materiæ, & tunc quodlibet generaretur ex quolibet, & tunc vltra, materiæ vniuersaliter essent otiosæ, & superflue. Sed materiæ correspondentes diuersis agentibus, & productentibus, sunt alterius & alterius rationis, quod patet in generatione per propagationem & putrefactionem; quia propagatum generatur ex semine, aliud non, sed ex alio corpore putrefacto.

Secundò arguitur ex opposito inferendo, quòd eadem species tunc esset à natura & à casu: ex quo infertur, quòd homo posset generari à semine asini, & ex infinitis materiis. Probatur autem primum consequens esse inconueniens, quia quod fit à casu, est oppositum ei, quod fit à natura.

Et præterea secundò, nulla species est à casu, quia quæ eueniunt à casu, sunt monstruosa: hoc totum est manifestum per se. Sed si natura haberet diuersos modos communicandi, tunc secundum vnum modum communicandi posset aliqua species esse à natura, & secundum alium modum communicandi, posset esse à casu.

Arg. 2.

Præterea, arguitur sic; ex commento illo ; generabile hoc generatur æquiuocè non ex semine: aut ergo de necessitate : aut vt in pluribus: aut vt rarò. Si de necessitate æquiuocè generatur: igitur nunquam ex semine, quod est falsum. Si autem vt in pluribus, æquiuocè de putrefactione generatur, ergo naturaliter : quia quæcunque vt in pluribus accidunt, naturaliter accidunt : ergo naturaliter generatur æquiuocè : & vltèrius sequitur, quòd vt rarò propagetur ex semine, quod falsum est. Si autem vt rarò, generatur æquiuocè, sed quæ rarò eueniunt, casu eueniunt, & casualiter, & quæ casualia sunt, monstruosa sunt, & quæ sunt huiusmodi, non sunt eiusdem speciei, & hoc & illud ; ergo natura non est communicabilis nisi vno modo.

Vide 4. de
Generations
animaliù.

2.
Arg. 3.

Item, arguitur pro conclusione Commentatoris : quia diuersorum motuum specie, sunt diuersi

diuersi termini specie. 5. Physic. ergo si communicationes, vel productiones sunt alterius rationis: ergo & termini.

Text. 31. & inde, & specialiter text. 48. & infr. Text. 49.

Quodd non tantum sint duæ probo, quia Philosophus 2. *Physic.* distinguit naturam & intellectum tanquam diuersa principia actiua; vtriusque autem ratio verè inuenitur in Deo, quia neutrum includit imperfectionem: & ad intra, quia neutrum est productiuum ad extra: ergo præter productionem voluntatis, erunt duæ alix productiones ad intra.

Hoc etiam confirmatur per Philosophum 9. *Metaph. cap. 2.* vbi videtur expressè dicere, quodd potentia rationalis valet ad opposita, quia scientia est oppositorum: sed si intellectus ex natura sui est indeterminatus ad opposita, & natura est determinata ad vnum: ergo intellectus habebit aliam rationem principij quàm natura.

Text. 3.

Præterea, potentia voluntatis est libera, ergo & productio eius est libera: ergo non determinatur ad vnum: sed ex libertate sua potest esse ad opposita; sed tantum creatura est possibilis esse & non esse, non autem persona diuina: ergo voluntas est tantum principium producendi creaturam, non personam diuinam.

Argum. 4.

Ad oppositum, si non sunt tantum duæ personæ productæ: ergo erunt plures personæ quàm tres, vel pauciores quàm tres, quod est falsum. Illæ ergo auctoritates, quæ ostendunt tantum tres esse personas in diuinis, ostendunt quodd sunt tantum duæ personæ productæ.

Ratio ad oppositum.

COMMENTARIUS.

VPER quæstionem quartam Doctor quærit quatuor. Primò, *An possibile sit cum unitate essentia diuina stare pluralitatem personarum.* Secundò, *An sint tantum tres persona in essentia diuina.* Tertio, *An essentia diuina possit stare in aliquo, & ipsum esse productum.* Quarto, *An sint tantum dua. productiones intrinseca.* Et primò responder ad tertiam quæst. & primò declaro titulum quæstionis: in qua quæritur, *An essentia diuina possit stare in aliquo, & ipsum esse productum.*

Pro cuius intellectione præsuppono aliqua. Primò, quodd essentia diuina ex semetipsa est in Patre, id est, quodd proprietates constituens primam personam, sine quacunque productione immediatè oritur ab essentia diuina, & est ratio formalis, constituens primam personam in esse personali, & hoc diffusè patebit in isto primo dist. 28.

Secundò suppono, quodd essentia diuina non potest esse terminus formalis alicuius productio-

nis; nisi per veram productionem sit communicata alicui supposito, accipienti esse per productionem, quod clarè patebit infra dist. 5. quæst. 2. & 26. dist. Et quia suppositum productum, cui essentia diuina communicatur, realiter distinguitur à supposito producente: quærit Doctor quomodo essentia diuina, cum sit singularissima, & perfectissimè existens in prima persona, eadem possit communicari alteri supposito, realiter distincto à prima persona, quin & ipsa, vt in secunda persona realiter non distinguitur à seipsa, vt in prima persona, quia vt in prima persona est ratio formalis communicandi seipsam per productionem, & in secunda persona est terminus formalis, siue terminus communicatus per productionem: cum in creaturis semper ratio formalis producendi aliquid, realiter distinguitur à termino formali productionis, siue à termino formali communicato producto per rationem formale producendi, vt patebit infra: & idè Doctor prius declarat productionem esse possibilem in diuinis, quam probat multiplici ratione.

SCHOLIUM.

Respondet primò ad quæstionem sextam, in diuinis esse productionem, probat quadrupliciter.

1. quia principium ex ratione sua formali productiuum, in quocunque est à se, & perfectissimè, productiuum erit: intellectus habens obiectum præsens est tale: ergo, & idem de voluntate, ponit tres instantias, contra hanc rationem. 1. quodd procedit de intellectu perfectibili. hanc reiicit, quia esse perfectibile est per accidens, & imperfectionis in principio productiuo, quod exemplo declarat, & sic non tollit quod est per se, & perfectionis, ab intellectu Dei. 2. instantia, quodd frustrà in Deo esset notitia genita, quia cognoscit omnia per ingenitum, reiicitur: quia agens perfectissimum non ex necessitate, sed ex plenitudine perfectionis agit; & idè dicitur agens ex liberalitate secundum Auic. 3. instantia, quia impossibile est, post productum adequatum, amplius producere: sed in intellectu paterno est quasi productum adequatum, quia ante Filium videt omnia. 2. Intellectus non est potentia factiua: ergo extra se non producit. Respondet Scot. ad primum, esse ad oppositum, quia principium manet productiuum, donec actu habeat adequatum productum, & non sufficit quasi productum, quod verè est improdum. Ad secundum, potentia omnis productiua, potest producere in quocunque receptiuo proportionatè approximato, & si producibile apertum non sit recipi in alio, producet per se subsistens, si potentia est perfectissima, & sic est hic.

3.
Ad qu. 6.
Maurit.
dicit quòd
istà rationē
cancellauit
Doct̃or in
lib. suo, loco
cuius manu
sua scripsit.

Quia, sicut dixi^a, pluralitas declaratur ex productione, idè primò respondeo ad quæstionem de productione, quæ est tertia in ordine: & dico, quòd in diuinis est, & potest esse productio. Quod probo sic: Quidquid de ratione sua formali est principium productiuum sufficiens, illud in quocunque est à se, & sine imperfectione, in eo est principium productiuum: istud^b totum, scilicet intellectus habens obiectum actu intelligibile sibi præsens, ex ratione sua formali, est principium productiuum notitiæ genitæ: ergo in quocunque est illud, scilicet intellectus habens obiectum actu intelligibile sibi præsens, ibi erit principium productiuum notitiæ genitæ, & hoc secundum proportionem suæ perfectionis: sed in Deo est illud secundum veram rationem sui, ergo verè est ibi productio notitiæ genitæ.

ADDITIO,

Aliter potest argui sic: Quidquid de ratione sua formali est principium producendi, illud in quocunque est à se, in eo est principium perfectè producendi: sed memoria perfectà, siue quod idem est explicando, intellectus habens obiectum intelligibile sibi præsens, ex ratione sua formali est principium productiuum notitiæ genitæ, & patet quòd memoria talis est in aliqua persona diuina & à se, quia aliqua est improducta, ergo illa persona poterit per tale principium perfectum perfectè producere.

Vel sic potest argui: Omne suppositum habens à se quocunque sufficiens principium producendi, potest producere productum adequatum illi principio: aliquod suppositum diuinum habet à se principium quocunque sufficiens producendi, quòd est memoria perfectà: igitur, &c. Maior & Minor declarantur consequenter.

Vlterius consequenter arguo; nulla productio, per memoriam perfectam potest esse perfecta, nisi sit notitia adequata illi memoria, siue illi intellectui respectu talis obiecti: memoria autem siue intellectui persona diuina, cum sit infinita, nulla notitia adequatur respectu diuinæ essentia infinitæ ut intelligibilis, nisi infinita, quia intellectus ille est comprehensiuus illius obiecti infiniti: igitur aliqua persona diuina per memoriam potest producere notitiam infinitam. Sed illa erit in natura diuina, quia nihil aliud est infinitum: ergo in diuinis per memoriam potest esse productio ad intra. Sed si potest esse, igitur est, tum quia ibi omne possibile est necessarium, tum quia illud principium est productiuum per modum naturæ: igitur necessario agit. Consequentia patet, quia non potest impediri, nec ab aliquo alio dependet in agendo. Omne enim agens ex necessitate naturæ, necessario agit; nisi impediatur, vel ab alio dependeat in agendo. Maior primi Syllogismi apparet, quia quòd principio productiuo ex se non conueniat, quòd in illo sit productiuum, non potest esse nisi propter alterum duorum, vel propter imperfectionem eius in illo, vel quia ut in illo acceptum est per productionem adequatam illi principio, sicut est de potentia generatiua, si sit in Filio, & vi spiratiua, si sit in Spiritu sancto. Vtrunque autem istorum excluditur, per hoc quòd dicitur in maiori à se, quia nihil habet à se principium productiuum, nisi habeat illud sine imperfectione, & etiam non communicatum per productionem competentem tali principio. Maior secundi Syllogismi, quæ fuit minor primi Syllogismi, probatur, quia omni memoria creata hoc competit, non autem unde creata siue imperfecta, quia imperfectio nunquam est ratio producendi, siue communicandi esse, quia hoc competit ex perfectione, non ex imperfectione. Conclusio absolutè illata, scilicet quòd memoria in prima persona diuina est principium communicandi sibi, concludit propositum, quia non est principium nisi per modum naturæ. Talis autem productio non est nisi ad intra.

Assignatio
causæ sin-
gularis
qualiter
habens
principiū
agēdi non
agit.

Alio modo concludit magis propositum, quia est principium productiuum notitiæ genitæ, igitur ad intra. Et tunc debet maior sic accipi: quidquid de ratione sua formali est principium alicuius, secundum rationem eius formalem, in quocunque illud est à se, illud est principium productiuum talis.

Tertio modo maximè concludit propositum maior secundi Syllogismi, quia declaratur sic: Sicut non est perfecta memoria respectu alicuius intelligibilis, nisi illud obiectum sit præsens in ratione actu intelligibilis quantum potest esse præsens ut intelligibile illi: ita non est perfecta proles talis memoria, nisi sit actualis notitia tanta illius obiecti, quanta potest competere tali intellectui respectu obiecti, & illam uoco adequatam intellectui respectu talis obiecti, igitur in quocunque est istud, quòd est intellectus habens obiectum actu intelligibile sibi præsens, ibi est productiuum notitiæ genitæ: sed in Deo est istud secundum veram rationem sui: igitur illi conuenit productiuum notitiæ genitæ.

Idem potest argui de voluntate, quia voluntas habens obiectum actu cognitum sibi præsentatum ex ratione sua est productiua amoris perfecti producti.

Contra istam^c rationem insto, ut declaretur, & maiorem quidem rationis concedo; sed ad minorem diceretur, quòd illud totum non est ex se principium productiuum, sed tantum quando intellectus potest habere ex se notitiam productam. Hoc autem est, quando

quando potest habere notitiam * aliam à se, quâ perficiatur : intellectus autem diuinus non potest habere notitiam distinctam à se, quâ perficiatur, & idè non videtur, quòd ibi debeat poni principium productiuum.

* Aliàs ex-
tra se.

Et confirmatur ista ratio : primò, quia notitia genita frustrâ poneretur. Secundò, quia impossibile est eam poni.

Primum probatur : In nobis est necessaria notitia genita, quia per eam intellectus perficitur, qui sine ea esset imperfectus : intellectus autem infinitus, licet habeat obiectum sibi præfens, tamen non formaliter perficitur per notitiam genitam, sed per notitiam ingenitam eandem sibi realiter, qua etiam formaliter intelligit.

Secundum, scilicet impossibilitatem, probo dupliciter. Primò, quia productiuum, vel producens habens productum adæquatum, non potest aliud producere : ergo cum totum illud, intellectus habens obiectum actualiter sibi præfens, habeat in intellectu paterno notitiam ingenitam sibi adæquatam quasi productam ex se, quia aliquo modo secundum rationem intelligendi, posterior est tali præsentia obiecti, videtur quòd nullam virtutem vltiorem habeat ad producendam notitiam distinctam aliam ab ista.

Secundò probatur, quia intellectus est potentia actiua, non factiua, vt dicitur 9. *Metaph.* igitur si potest producere productum, potest producere in se illud, & non extra se, alioquin non haberet rationem actiui, vt distinguitur contra rationem factiui: iste igitur intellectus, qui non potest producere notitiam in se, non potest producere aliquam notitiam, vt videtur.

Text. 16.

Istas rationes excludendo, confirmo ratione, & ad excludendum responsum ad minorem in se dico, quòd intellectus noster respectu genitæ notitiæ habet potentiam receptiuam, & ista potentialitas est imperfectionis, quia est potentialitas passiuua. Nihil autem facit hoc ad rationem principij productiui, quia nulla imperfectio formaliter est de ratione principij productiui, & maximè quando principium productiuum potest in se esse perfectum. Habet etiam intellectus noster rationem principij productiui respectu notitiæ genitæ, & hoc est ex perfectione eius, quatenus actus primus virtualiter continet illum actum secundum, primum istorum, scilicet recipere intellectiõnem : patet, quia conuenit intellectui possibili. De secundo non est ita certum an conueniat possibili vel agenti : de hoc aliàs inquiretur, nunc autem hoc indistinctè acceptum de intellectu, quod est principium productiuum notitiæ genitæ, satis puto verum. Et declarabitur d. 3. p. 3. q. 2. & intellectus sic est in Deo, quia habet intellectum secundum omnem rationem intellectus, quæ non ponit imperfectionem. Tunc arguo sic : Quodcumque⁴ in aliquo concurrunt duo per accidens, scilicet ratio agendi & patiendi, vbi illud, quod est ratio agendi, est per se : si separaretur à ratione patiendi, & ponatur per se, nihil minùs est ratio agendi, quod patet ex 2. *Phys.* de Medico sanante se, si separaretur medicina ab infirmitate, nihil minùs erit ratio sanandi : igitur si separaretur prædicta duo in intellectu ab inuicem, remanente eo, quod erat per se ratio principij productiui, adhuc erit ratio producendi quantumcumque non sit ibi potentialitas passiuua receptiua.

4.
Ratio receptiui est imperfectionis in nostro intellectu, idè in Deo non est.

In Quodlib. 9. 15. & 5. reportationum d. 35. & in 9. collationum q. 7. vel 9.

Text. 30 & 86.

Exemplum huius patet⁶, quia si in intellectu nostro esset concreata, vel substantialis notitia sui, secundum quòd quidam intelligunt Augustinum de notitia * condita, 14. *de Trin.* tunc licet intellectus non possit habere notitiam genitam qua cognoscat se formaliter, tamen in alio intellectu, puta Angelico, vel humano beato in patria, posset gignere notitiam sui in ratione obiecti, quia sic gignere competit sibi vnde est in actu, licet non sit receptiuus.

Hen. Quodlib. 9. q. 15. Varro lib. 1. dist. 3. q. 1. c. 7. & c. 12. * Aliàs abditia.

Tamen si potest habere aliquod obiectum actu intelligibile sibi præfens, potest aliquam notitiam gignere in passo approximato, si quod tale sit, aut per se stantem, si haberet virtutem gignendi aliquid per se stans ; ergo ab intellectu diuino circumscripita ratione receptiui notitiæ, si remaneat ratio productiui notitiæ, & hoc per se stantis, poterit talis notitia gigni, licet non recipiatur in intellectu, qui est principium gignendi.

Ex hoc patet, quòd glossa illius minoris nulla est. Ad confirmationem illius^f glossæ per frustrâ, dico quòd in omni ordine agentium, præcipuè vbi principium actiuum de se non est imperfectum, est status ad aliquod principium actiuum simpliciter perfectum, quod scilicet agens agit ex plenitudine perfectionis, & dicitur agens ex liberalitate secundum Auic. 6. *Metaph. cap. vlt.* nullum autem agens agit liberaliter propter hoc, quod ex actione sua expectat perfici : sicut enim in actibus humanis liberalis est ille, qui agit non expectans redditionem, ita simpliciter agens dicitur liberale, eo quòd nullo modo perficitur à productione, vel producto.

Quis dicendus liberalis.

Hoc maxime verum est secundum Theologos, non autem Philosophos, ut patet 12. Metaphys. secundum Arist.

5.

Ex hoc arguitur sic ; in omni genere principij productiui non includentis imperfectionem , possibile est stare ad aliquod primum simpliciter perfectum : sed intellectus est tale principium & voluntas similiter : ergo in isto genere potest dari ad aliquod simpliciter perfectum , sed nihil est simpliciter perfectum agens , quod non agit liberaliter , secundum prædictum modum.

Ergo hic est aliquod agens liberaliter modo prædicto. Igitur in genere principij productiui est aliquod principium tale , quod nullo modo perficitur per suam productionem , talis est intellectus habens obiectum sic sibi præsens , & nullus alius est nisi ille , qui non recipit nec perficitur per intellectionem , quam gignit , siue quæ virtute eius gignitur : ergo non oportet intellectum omnem producere notitiam , vt ea perficiatur , sed oportet esse aliquam priorem producentem non perfectibilem per productum. Et cum dicitur , tunc erit frustra , non sequitur. Nam erit summum bonum , sed non est productum à producente , vt producens per ipsum perficiatur , sed ex plenitudine perfectionis producentis.

Cum autem arguitur ⁸ pòst de impossibilitate , duco ad oppositum : quia etsi aliquod obiectum præsens memoriæ Patris habeat ibi aliquam notitiam actualem Patris quasi productam , non tamen habet notitiam adæquatam in Patre productam : nulli autem principio productiui ex se tollitur producere vt est in aliquo , nisi intelligatur illud principium producere , vel produxisse aliqua productione adæquata virtuti talis principij productiui : & idèò quantumcunque memoria vt in Patre habeat quasi productum , adhuc potest producere productum. Sed verum est quòd cum habuerit productum adæquatam , non poterit aliud producere.

Accidentale est potentia, esse actiuam vel factiuam. Scot. Quodlib. 13. Scot. 2. d. 9. q. 2. quòd Angelus potest producere intellectionem, ibid. §. ad quæst.

Cum arguitur vltèrius de actiuo & factiuo , dico , quòd istæ differentiæ sunt accidentales potentia productiua , scilicet actiua , vel factiua. Vniuersaliter enim omnis potentia ex se productiua alicuius receptibilis in aliquo , in quolibet receptiuo proportionato , & approximato producit , vel potest producere illud producibile. Quòd si producibile non sit natum in aliquo recipi , potentia productiua producit illud , & non in aliquo , sed per se subsistens , si tamen sit potentia productiua sufficiens ad producendum nullo alio præsupposito. Ita est in proposito , quòd Pater habet notitiam genitam non agendo , id est , non producendo aliquid in se : nec faciendo , id est , producendo aliquid distinctum essentialiter extra se : sed quia productum in nullo natum est recipi , & intellectus est principium productiuum sufficiens , quia infinitum , idèò producit notitiam genitam in se subsistentem , quæ est persona.

Et ita responsiones ad instantias sunt declarationes primæ rationis , & per consequens etiam propòsiti principalis.

COMMENTARIUS.

I. a **Q**uia sicut dixi , &c. Et antequam exponam rationes Doctoris , præmitto vnum , quòd hic non intendit probare Trinitatem personarum via naturali , vt aliqui volunt imponere , & vt Alfonso in primo distinct. 2. & similiter Ocham , & multi alij. Doctor enim præsupponit productionem personarum esse possibilem in diuinis , tanquam articulum fidei : huiusmodi ramen possibilitatem per has rationes intendit persuadere , tam fideli , quàm infideli : nec intendit hoc demonstrare via naturali , quia statim sibi contradiceret. Nam expressè quæst. 14. Quodlib. prolixè declarat quomodo est impossibile cuiusque intellectui creato , etiam Angelico , posse naturaliter cognoscere distinctè ipsam Trinitatem. Hoc idem in 2. dist. 3. quæst. 9. Si tamen sint aliqua rationes possibiles ad hoc persuadendum : præcipuè sunt istæ positæ à Doctore , quæ ita subtiles sunt , quòd videntur concludere euidenter propòsitum , & ex hoc multi mori sunt ad imponendum ei , quòd his rationibus intendat naturaliter demonstrare Trinitatem personarum , non intelligentes mentem ipsius : idèò incipiamus declarare has rationes , quarum prima ponitur ibi : *Quia sicut dixi* , &c.

Prima ratio est hæc : *Quicquid de ratione sua formali est principium productiuum* , &c. Sed quia minor quantum ad omnes terminos , infra in ista quæstione , respondendo ad quædam dubia , diffusè declaratur , pro nunc omitto illam ; sed declaro maiorem , quæ continet multas particulas. Prima ibi : *Quicquid de ratione sua formali est principium productiuum*. Quia tota perfectio , & ratio producendi est à principio formali : sequitur , quòd illud tale ex sua ratione formali , & quiditatiua habet , quòd dicitur principium formale producendi. Exemplum , dicimus , quòd calor , puta in ligno dat ipsi ligno , vt possit calere : & idèò dicitur , quòd calor est ratio formalis calefaciendi , & quòd sic fit ratio formalis calefaciendi est ex sua ratione formali , & quiditatiua : sicut etiam dicimus , quòd albedo det homini esse album : vel fit ratio formalis , quæ homo dicitur albus , hoc est de sua ratione formali , & quiditatiua : quòd ergo aliquid sit alteri ratio formalis agendi , puta supposito , in quo est , hoc habet ex sua ratione formali , & quiditatiua.

Sequitur in litera. *Illud in quocunque est à se* , &c. In ista maiori Doctor intendit loqui de productione ,

2.

atione, quæ est in aliquo, sine imperfectione, id est, quæ terminatur ad aliquod in se verè subsistens. Si enim producens esset in potentia receptiva respectu producti, sicut intellectus noster respectu intellectiois, quæ producit: ibi productio esset cum imperfectione, quia cum potentialitate recipiendi terminum productum. Si etiam productum reciperetur in materia extrinseca: sicut ignis producit calorem in ligno, adhuc productio esset cum imperfectione, quia non posset habere productum perfectum: sed esset cum potentialitate ad recipi in materia extrinseca. Intelligit ergo quòd respectu productionis, perfecta ratio formalis producendi sit in aliquo supposito, sine omni imperfectione, & sit producti perfectè in se subsistens: cuius producti terminus formalis non recipitur in aliquo, sicut est in generatione naturali, qua generatur compositum: vbi terminus formalis, scilicet forma, quæ est pars compositi, recipitur in materia. Et quod addit à se: intendit simpliciter, quòd tale principium productiuum non præhabeat productum, tanquam terminum sibi adæquatum. Nam in Filio in diuinis, est idem simpliciter principium productiuum, quod in Patre, quia simpliciter eadem memoria fecunda, quæ est principium productiuum Filij: vt patet in præsentia quæstione, & tamen Filius, mediante illo principio, non potest producere alium Filium, quia huiusmodi principium, vt in Filio, præintelligit habere productum sibi adæquatum, scilicet ipsum Filium. Et si in Filio non haberet terminum sibi adæquatum, etiam in illo esset verè productiuum alterius notitiæ genitæ. Et quia Pater habet illud principium à se, idè in illo priori per illud potest producere: cum illo priori, vt in Patre non habeat productum sibi adæquatum. Et si fieret instantia de Spiritu sancto, quia Filius habet principium producendi Spiritum sanctum non à se, sed à Patre: ergo Filius non potest producere Spiritum sanctum, quod est falsum. Idè dixi, quòd Doctor per illud à se principaliter intendit excludere, quòd illud principium non præintelligatur, in quo est habere productum, vt sibi adæquatum: & sufficit sibi exemplificare per illud à se, quod clarum est in Patre respectu Filij. Et ex his patet, quòd instantia, quam facit Alphonsus Toletanus in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. & similiter ad instantiam quam facit Ocham in 1. dist. 2. & sic patet ista maior.

3. b Sed minor est ibi: *Istud totum, scilicet intellectus habens obiectum*, &c. Ad hanc minorem respondet Alphonsus vbi supra, quòd Philosophi hoc negarent, nec hoc potest demonstrari vbi naturali. Dico, quòd nec Doctor intendit hoc demonstrare naturaliter, sed quantum possibile est hoc persuadere, quia si memoria nostra fecunda potest esse principium formale productiuum notitiæ genitæ, cui accidit, vt recipiatur in ipso producente: à fortiori in diuinis memoria fecunda poterit esse principium producendi notitiæ genitam per se subsistentem.

c *Contra istam rationem in so.* Hic Doctor adducit aliquas rationes contra minorem primæ rationis: & hoc, vt illa minor magis enucleetur, & prima ratio satis clara est. Ad istam primam rationem respondet Doctor ibi: *Istas rationes excludendo confirmo rationem.* Et dicit, quòd intellectus noster, respectu notitiæ genitæ dicit ra-

tionem receptiuæ, & rationem productiuæ. Primum est imperfectionis, quia dicit potentialitatem respectu notitiæ: à qua perficitur. Secundum est perfectionis, quia ratio productiuæ vt huiusmodi, non includit necessariò aliquam imperfectionem: quia si sic, non posset reperiri in primo ente, vt supra declaravi in prima quæstione huius distinctionis. Et quòd intellectus noster dicat rationem productiuam, respectu notitiæ patet infra dist. 3. quæst. 7. Et an hoc conueniat intellectui agenti, vel possibili, non est necesse hinc declarare: sed in *Quodlib. quæst. 15.* prolixè declarabit: vbi videtur declinare ad hoc, quòd tam possibilis, quam agens sit productiuus: agens tamen principaliter, & possibilis minùs principaliter: quia ergo intellectus noster de necessitate includit imperfectionem, cum sit ens limitatum: idè imperfectionis est, quòd sit receptiuus alicuius imperfectionis: licet perfectionis sic, quòd sit productiuus eiusdem. Cum ergo intellectus diuinus sit perfectissimus, & formaliter infinitus, & similiter essentialiter diuina, vt supra probatum est quæstione 1. præsentis distinctionis: sequitur, quòd nulla potest ibi esse imperfectio, & per consequens non potest esse in potentia receptiva alicuius notitiæ, qua perficiatur, sicut est intellectus noster, & ex alia parte ipsa memoria fecunda Dei est ratio formalis producendi notitiæ sui. Probo, quia hoc competit memoriæ nostræ, & hoc est perfectionis non incidentis necessariò imperfectionem: ergo talis ratio producendi perfectissimè reperitur in memoria diuina, & quia non potest producere illam notitiæ in seipso, quia tunc intellectus diuinus esset in potentia receptiva ad illam; sequitur ergo, quòd poterit ipsam producere, vt per se stantem, sive in se subsistentem, & talis notitiæ genita in diuinis nihil aliud est realiter, & formaliter, nisi idem, quod Filius, sive Verbum in se subsistens, & nulli inhærens, nec aliquid perficiens: sed res in se perfecta, & perfectè in se subsistens, realiter distincta à supposito diuino producente, non realiter tamen distincta à principio productiuo, quod est intellectus, & essentialiter diuina, vt aliquid patuit supra, & magis patebit infra.

d *Quandounque in aliquo concurrunt duo per accidens.* Hic Doctor intendit probare, quòd si illud, quod est ratio producendi, verè separetur ab illo, quod est ratio patiendi, cui accidentaliter coniungitur, ipsum separatim adhuc erit verè ratio producendi: & patet de Medico sanante se 2. *Physic. sext. comm. 2. & 86.* quia si infirmitas separetur à Medico, quæ est ratio patiendi, adhuc medicina, sive ars medicinæ in Medico erit ratio sanandi; vt patet, quia mediante illa poterit alium sanare, quia accidit Medico, vt Medicus est, quòd sit infirmus. Cum ergo in diuinis ratio producendi notitiæ genitam necessariò sit separata à ratione patiendi, sequitur quòd intellectus diuinus, qui est ratio producendi huiusmodi notitiæ, quamuis non sit receptiuus eiusdem, & per consequens nec ratio patiendi ab illa, quia hæc sibi repugnant: tamen adhuc est perfectissima ratio producendi notitiæ genitam, & hoc est, quod dicit.

Si dicatur hinc, vt multi dicunt, quòd intellectus diuinus est benè ratio non proprie producendi, sed quasi producendi notitiæ essentialis, quæ

Memoria fecunda Dei est ratio formalis producendi notitiæ sui.

4.

tamen non dicitur verè producta, quia non distinguitur realiter à supposito habente talem intellectum; sufficit enim intellectui diuino quòd habeat notitiam, qua perfectissimè intueatur essentiam suam.

Intellectus diuinus est ratio producendi.

Contrà, quia adhuc stat ratio Doctoris, quia si intellectus noster est simpliciter ratio producendi notitiam essentialem, & hoc perfectionis est, non includentis necessariò aliquam imperfectionem: multò magis intellectus diuinus (in quo omnis perfectio, quæ non necessariò includit imperfectionem, perfectissimè, & formaliter reperitur) poterit esse ratio producendi, non dico secundum quid, sed simpliciter notitiam essentia diuinæ, & sic cum talis notitia sit verè producta, erit necessariò in se subsistens, vt patuit supra.

8.

Exemplum huius patet, &c. Exemplum hoc est valde ad propositum, quia posito quòd anima habeat notitiam sui concreatam, & per consequens ingentiam, tamen si ipsa anima potest habere aliquod obiectum, puta actu intelligibile; & aliquod passum sibi approximatum: puta, quòd ipse intellectus, & ipsa anima in ratione obiecti intelligibilis, sint perfectè presentes alteri intellectui, licet non possit producere notitiam sui in se, cum habeat illam, vt concreatam: tamen erit ratio producendi notitiam sui in alio intellectu, in quo potest recipi, & hoc diffusè patebit in 2. *distict.* 9. de locutione Angelorum. Nam ibi habetur: posito quòd Angelus perfectè cognoscat se tantum approximatus intellectui alterius Angeli: ipse Angelus in ratione obiecti, potest causare notitiam sui in intellectu alterius Angeli: vt diffusè ibi glossaui. Sic dico in proposito, quòd quamuis intellectus diuinus habeat notitiam ingentiam essentia diuinæ, habens tamen essentiam diuinam, vt obiectum præsens, in ratione intelligibilis poterit verè producere notitiam, ita quòd essentia diuina concurret in ratione obiecti: talis notitia erit verè genita, & non poterit esse formaliter in supposito producente illam per intellectum, cum habeat aliam ingentiam, qua perfectissimè cognoscit essentiam: nec talis notitia poterit recipi in alio intellectu creato, vt patet, quia talis notitia erit adæquata essentia diuinæ formaliter infinita, de qua producitur: & sic infinita, vt patet *præsenti dist.* & infra *dist.* 10. & 38. & in 2. *dist.* 1. *quæst.* 1. & in *Quodlib.* & *alibi sapè.* Modò notitia infinita non potest recipi in intellectu limitato, & finito: ergo talis notitia genita erit per se subsistens, quod est propositum, & sic debet intelligi litera Doctoris.

9.

Ad confirmationem illius glossæ, &c. Confirmatio illius rationis erat ista, quia si in diuinis poneretur notitia genita, frustra poneretur, quia notitia ponitur ad hoc vt intellectus perficiatur tali notitia, vel vt suppositum habens intellectum perficiatur illa notitia: & in nobis intellectus noster verè perficitur notitia genita, quia realiter distinguitur ab illa, & est in potentia receptiua ad illam: sed si notitia genita poneretur in diuinis, intellectus diuinus, vel suppositum habens huiusmodi intellectum, non posset perfici ab illa, quia tunc esset in potentia receptiua ad illam, quia esset realiter distincta à tali supposito; sed suo modo intellectus diuinus, vel suppositum habens intellectum, dicitur perfectus per notitiam ingentiam eandem sibi realiter: & sic patet quòd talis notitia genita frustra poneretur in diuinis.

f Ad hanc ergo instantiam, siue ad confirmationem respondet Doctor ibi: *Ad confirmationem illius glossæ.* Et responsio est, quòd in omni genere principij non includentis imperfectionem principij est status ad aliquod simpliciter perfectum. Et dicit *non includentis imperfectionem*, quia aliqua includunt imperfectionem, scilicet illa quæ agunt dependenter: & similiter illa, quæ perficiuntur actionibus suis, & hoc, vel in se formaliter, vt intellectus noster, & aliæ potentia cognitiua, & appetitiua in rebus: vel in suo simili, vt homo producit hominem, vt conseruetur species humana, saltem in suo simili; vel si tale principium est pars vniuersi, tunc producendo aliquam speciem in vniuerso, per quam ipsum vniuersum fit perfectius perficitur, cum sit pars vniuersi, quia quanto totum est perfectius, tanto partes sunt perfectiores: omnia ista agentia includunt imperfectionem.

Homo producit hominem, vt conseruetur species humana.

10.

Aduerte etiam, quòd hæc propositio fortè potest intelligi ex parte producti, scilicet quòd in omni ordine principiandi non includentis imperfectionem, nec ex parte principij, nec ex parte principiatu, est status ad vnum simpliciter perfectum, scilicet tam principium quàm principiatum. In proposito tamen magis videtur regula applicari primo modo. Et dicit quòd tale principium simpliciter perfectum agit ex plenitudine perfectionis, id est, quòd est tantæ perfectionis, quòd suam perfectionem alij communicat quantum potest. Et dicitur agens ex liberalitate secundum Auicem. 6. *Metaph. cap. ultimo*, & sic Pater in diuinis producendo Filium erit summè liberalis, accipiendo *liberalitatem* pro hoc solo, quòd communicat suam perfectionem, quantum potest Filio, nihil ex tali communicatione expectando: non quòd communicet ex liberalitate, quæ est actus voluntatis, quia producit Filium per modum naturæ, & non per modum voluntatis, vt infra patebit: nisi dicatur, quòd Pater benè producit Filium volens: non quòd voluntas sit principium formale productiuum Filij, vt patet infra *dist.* 6.

In proposito tamen accipitur *liberalitas summa* pro communicatione, quæ aliquod communicatur alteri, non expectando ex tali communicatione, quo perficiatur, siue modò illa communicatio sit per modum naturæ, qualis est generatio Filij; siue per modum voluntatis, qualis est spiratio Spiritus sancti. Tunc vltra ad propositum; sed intellectus, & voluntas sunt principia non includentia imperfectionem, & hoc loquendo de intellectu, & voluntate transcendenter, quia vt sic, nullam includunt imperfectionem: quia si sic, tunc intellectus diuinus esset imperfectus: & non loquendo de intellectu limitato, qualis est omnis intellectus creatus. Si ergo intellectus, vnde intellectus, est agens non includens imperfectionem, ergo in rerum natura erit in existentia reali, aliquis intellectus perfectissimè actiuus, & talis erit, qui erit productiuus alicuius per se stantis, cui communicabit seipsum perfectissimè, & tale productum erit notitia genita non perficiens intellectum, sed per se stans. Hoc idem dico de voluntate.

Nota etiam cum dicit *esse standum ad aliquod simpliciter primum perfectum*: non debet intelligi, quòd stetur præcisè ad actum simpliciter perfectum, quia sunt duo principia simpliciter perfecta & prima, scilicet voluntas diuina, & intellectus

11.

lectus: sed debet intelligi in eodem ordine, puta in ordine agentium per modum naturæ, status est ad vnum simpliciter primum perfectum: & talis est intellectus diuinus, & similiter in ordine agentium per modum voluntatis, status est ad primam voluntatem simpliciter perfectam: vel sic, in ordine agentium per modum libertatis, status erit ad vnum simpliciter primum perfectum. Et sic patet ista ratio Doctoris.

Cum autem arguitur post de impossibilitate. Nunc Doctor respondet ad secundam partem illius confirmationis. Prima pars erat, quod talis notitia genita poneretur frustra, quæ soluta est. Secunda pars, quod erat impossibile ponere talem notitiam genitam; quæ impossibilitas duplici ratione probatur ibi. Prima stat in hoc, quod ex quo intellectus diuinus habet notitiam essentia diuinæ, quasi productam: & talis notitia in ratione quasi producti adæquatur intellectui diuino, vt principio quasi productiuo: si sic, ergo non potest habere vltiorem notitiam genitam essentia diuinæ, quia illa alia esset sibi adæquata in ratione producti, quod videtur impossibile. Secunda ratio impossibilitatis erat, ibi: *Secundo probatur, quia intellectus est potentia actiua, non factiua, &c.* & per consequens non potest producere huiusmodi notitiam, quia tunc esset receptiuus eiusdem: & sic esset in potentia receptiua, quod est impossibile, quia hoc esset imperfectionis.

Ad istas duas rationes respondet Doctor. Ad primam, ibi: *Cum autem arguitur post de impossibilitate.* Et ratio stat in hoc, supponendo vnum, quod sicut impossibile est idem principium quasi productiuum notitia genita, habere duo quasi producta sibi adæquata, siue duas notitias, quasi productas, respectu eiusdem obiecti sibi simpliciter adæquatas, sic est impossibile idem principium verè productiuum habere duo verè producta, puta duas notitias verè productas simpliciter

sibi adæquatas, respectu eiusdem obiecti. Sed non est impossibile, quod si habet vnā quasi productam sibi adæquatam, quod non possit habere aliam verè productam sibi adæquatam, & idè argumentum est ad oppositum, quia stante prima quasi producta, adhuc est principium verè productiuum alicuius notitia verè producta.

Ad secundam rationem responderet, ibi: *Cum arguitur vltius de actiua, & factiua.* Et nota hanc responsonem: dicit enim Doctor quod potentia verè productiua accedit quod dicitur actiua, vel quod dicitur factiua, quia hoc non est ex ratione formali potentia productiua: sed accedit sibi ex aliquo posteriori, quia si effectus productus natus sit tantum recipi in ipso producente, dicitur potentia productiua actiua. Si verò effectus productus tantum sit natus recipi in materia extrinseca, dicitur potentia productiua factiua. Nam potentia productiua habet tantum productum pro termino, & tantum respicit illum, quod modò productum recipiatur in ipso producente, vel in materia extrinseca, hoc non est ex ratione formali producti, vt producti, vel producentis, vt producentis; sed ex ratione accidentalit. Et vide Doctorem in quæst. 13. *Quodlibetorum*, vbi diffusè declarat differentiam potentia actiua & factiua. Si verò potentia productiua habeat productum in se subsistens, ita quod in nullo recipiatur: tunc talis potentia tantum dicitur productiua, & sic est in proposito, quia memoria fecunda in diuinis est tantum productiua notitia genita, quia talis notitia genita non est nata recipi in aliquo, tanquam in subiecto: sed erit in se verè subsistens, & sic patet ista responso, quam bene nota. Stat ergo ratio prima Doctoris in robore suo, & rationes positæ contra fuerunt pro maiori declaratione minoris primæ rationis.

Intellectus est
potentia acti-
ua, non facti-
ua.

12.

Notitia ge-
nita est verè
in se subsi-
stens.

SCHOLIUM.

Probat secundò in Deo esse productionem, quia obiectum habens esse secundum quid, & differens ab intellectu, producit: ergo & obiectum simpliciter, & secundum se presens, ac indistinctum ab intellectu, quia ista duo sunt perfectionis, & illa imperfectionis: tertio, sicut necessitas est perfectionis in ente, ita & in quodlibet diuidente ens, quod non includit imperfectionem: productiuum est tale: ergo. Quarto natura limitata fundat relationes oppositas secundi modi, verbi gratia, voluntas respectu motui & mobilis: ergo in natura infinita possunt esse relationes producentis & producti, qua sunt eiusdem modi.

Secundò principaliter^a ad conclusionem principalem arguo sic: obiectum vt est Sin memoria producit seipsum, vt est in intelligentia: vel est ratio producendi seipsum, vt est in intelligentia. quod autem obiectum habeat esse vtrobique secundum quid, vel ab eis differens, hoc est imperfectionis, quia si memoria esset perfecta & intelligentia perfecta, obiectum esset simpliciter vtrobique idem vtrique: ergo ablata omni imperfectione referuando illud quod est perfectionis simpliciter, obiectum idem simpliciter memoriz, gignet aliquid in intelligentia, cui est simpliciter idem, quod est propositum.

Præterea tertio^b sic: In qualibet conditione entis, quæ non est ex ratione sua imperfecta, necessitas est simpliciter perfectionis: igitur in productiuo; quia illud non dicit ex se imperfectionem.

Probatio antecedentis, quia sicut necessarium est conditio perfectionis in ente in quantum ens: ita etiam est perfectionis in quolibet diuidente ens, quod non est ex se necessario imperfectum, siue limitatum: sicut enim quando ens diuiditur per opposita, alterum diuidentium est perfectionis in ente, alterum imperfectionis: ita in quolibet, quod est imperfectionis cuiuslibet diuisionis, illud membrum, est possibile. Quod est

Loquitur de diuisione entis quanti de qua Quodlib. 3. Producibile tamen non dicitur imperfectionem, si est necessarium, non possibile, alias Filius imperfectus esset.

Dist. 8. q. vlt. & dist. 29. & 30. huius, & alibi sapè.

7.

De hoc infra d. 3. q. 7. ad rat. Gofred. Text. 20.

imperfectiois, alterum est necessarium, quod est perfectiois: producens autem, in quantum tale; non includit imperfectioem: ergo non est producens perfectum in ratione producentis, nisi sit necessariò producens: producens autem primum non potest esse necessariò producens aliud à se, & ad extra, sicut dicitur *dist. 8. quest. vltima*; ergo ad intra.

Similiter arguitur de productione naturali, quia productio naturalis est prima productio: ergo competit primo producenti: non autem competit primo producenti ad extra, vt patebit aliis: ergo ad intra.

Præterea quartò sic: Relationes oppositæ de secundo modo relatiuorum possunt competere eidem naturæ limitatæ, sicut eidem voluntati competit ratio motiui & mobilis, quando voluntas mouet se; sed relationes producentis & producti, licet magis repugnent quàm relationes mouentis & moti, tamen sunt relationes eiusdem modi, secundùm Philosophum 5. *Metaph. cap. de ad aliquid*, ibi enim pro exemplo ponit, calefactiuum & calefactibile, pro primis: Patrem & Filium, siue genitum, & eum, qui genuit pro secundis: ergo relationes producentis, & producti sunt composibiles in eadem natura.

Confirmatur ratio, quia sicut voluntas est quodammodo illimitata quatenus fundat relationes oppositas, ex hoc, scilicet quòd virtualiter continet illud, ad quod formaliter habendum est in potentia: ita multò magis essentia simpliciter illimitata, potest simpliciter fundare relationes oppositas eiusdem modi, licet magis repugnantes, quales sunt relationes producentis, & producti: plùs enim excedit infinitas diuinæ essentia illimitationem qualemcunque cuiuscunque creati, quàm repugnantia quarumcunque relationum secundi modi, excedat repugnantiam quarumcunque aliarum eiusdem modi.

Confirmatur etiam ratio, quia omnia relatiuè opposita æqualiter includunt contradictionem: sed aliqua secundi modi non includunt contradictionem: igitur nec alia.

COMMENTARIUS.

I. Quot modis accipitur intelligentia.

a Secunda ratio principalis, qua Doctor probat productionem esse in diuinis, est ibi: *Secundò principaliter ad conclusionem, &c.*

Et pro intelligentia huius rationis, quæ est satis difficilis, aliqua sunt notanda. Primò declarabo terminos: postea declarabitur ratio de verbo ad verbum. Dico ergo, quòd *Intelligentia* aliquando accipitur pro portione superiori intellectus, quæ tantùm respicit æterna, & sic Angeli dicuntur Intelligentia, vt vniti æternis per actum intelligendi. Aliquando accipitur pro intellectu informato cognitione obiecti. Aliquando pro cognitione sola producta. Et hoc dupliciter, scilicet vel pro notitia, siue cognitione producta, non in se subsistente; sed tantùm habente esse in intellectu producente, & realiter perficiente ipsum, cuiusmodi est in nobis, vel pro notitia in se subsistente, & per se stante: & talis intelligentia accipitur in proposito, quæ nihil aliud est, nisi Filius, siue Verbum diuinum.

Secundò est notandum, quòd *memoria* aliquando accipitur pro potentia memoratiua, quæ est intellectus: vt pater à Doctore in *quarto dist. 45.* & hoc modo non accipitur hic. Aliquando accipitur pro principio productiuo notitiæ actualis, & sic memoria includit tantùm intellectum, & obiectum perfectè præsens, vt duo principia partialia respectu notitiæ genitæ, & in simul sunt vnum totale, & tale proprie dicitur memoria.

Tertiò est notandum, quòd differentia est inter principium productiuum quòd, & principium productiuum quo, & hoc loquendo in diuinis ad intra. Nam principium productiuum quòd semper distinguitur realiter à producto: vt Pater in diuinis, qui est principium quòd, distinguitur realiter à Filio, Principium verò quo (quod est ipsa

memoria) tantùm distinguitur, vel ratione, vel ex natura rei à Filio, & idem principium quo, vt in Patre est ratio communicandi se Filio. Eadem ergo memoria, vt in Patre dicitur principium communicatiuum sui, & in Filio dicitur communicatum: & in diuinis inter communicans, & communicatum tantùm esse distinctio rationis.

Quartò est notandum, quòd in nobis obiectum aliquando tantùm habet esse in intellectu, & in notitia eiusdem obiecti secundùm quid, quia quando est præsens intellectui tantùm per speciem intelligibilem: tunc est præsens tantùm secundùm quid, & similiter quando intelligitur, vt sic præsens habet esse secundùm quid in tali cognitione abstractiua, & ultra hoc semper est differens, vel ab vtroque, quando obiectum non est ipsemet intellectus; vel saltem à notitia intuitiua, quæ semper distinguitur realiter ab obiecto. Si verò obiectum sit in se præsens, tam intellectui, quàm notitiæ productæ, habebit esse simpliciter ibi: cum non sit ibi secundùm similitudinem tantùm, sed secundùm propriam existentiam: tamen habet esse differens realiter, vel ab vtroque, quando scilicet ipse intellectus non est obiectum sui, vel saltem à notitia intuitiua, quæ semper distinguitur realiter: in Deo autem essentia diuina & est perfectissimè præsens intellectui paterno, & perfectissimè existens in intelligentia, id est, in Verbo diuino, & non realiter differens nec ab intellectu paterno, nec ab intelligentia, scilicet à Filio, siue Verbo: imò, vt in Verbo, dat esse simpliciter illi. Dicit ergo sic: *Obiectum, vt in memoria*, id est, vt pars memoria (quæ, vt dixi, consistit ex intellectu & obiecto præsentem) *Producit seipsum, vt est in intelligentia*, id est, quòd communicat seipsum, vt est in intelligentia, id est,

2.

vt est in Verbo, habet esse propriè communicatum, & in Patre est ratio communicandi se, & hoc est quod dicit, *Vel est ratio producendi seipsum, ut est in intelligentia*, referendo scilicet quòd vt est in Patre, est ratio communicandi, & vt in Filio, habet esse communicatum.

Sequitur: *Quòd autem obiectum, &c.* Clarum est ex dictis, quòd si memoria esset perfecta (quæ tunc est, quando scilicet obiectum, & intellectus sunt simpliciter idem, & obiectum perfectissimè præsens intellectui) & intelligentia perfecta, id est, notitia genita, siue Verbum, siue Filius; quæ notitia tunc est perfecta, quando obiectum est simpliciter idem, cum tali notitia genita. Ergo ablata omni imperfectione, &c. obiectum simpliciter idem memoria gignet, id est, quòd intellectus, & obiectum, vt sunt simpliciter idem constituenta perfectissimam memoriam, gignet, id est, communicabit, vt partiale communicatum aliquid, id est, seipsum, in intelligentia, id est, in Filio, siue Verbo: cui Filio, siue intelligentiæ, est simpliciter idem. Et sic habeo propositum, quòd est ibi productio, quia essentia diuina non posset communicari Filio, nisi per productionem Filij, sicut nec natura humana posset communicari, puta Francisco, nisi producendo suppositum, cui communicetur, & sic patet euidèntia argumenti.

3. b Tertia ratio principalis est ibi: *Præterea tertio sic: In qualibet conditione entis, &c.* Pro intelligentia huius literæ, præmitto aliqua. Primum, quòd conditiones entis, de quibus Doctor nunc intendit, sunt communiter passiones disiunctæ ipsius entis: quarum quædam includunt perfectionem sine imperfectione aliqua; quædam verò necessariò includunt imperfectionem. Exemplum primi: *Causatiuum, productiuum, independens, infinitum intensiue*, & huiusmodi: patet, quòd ista non includunt necessariò aliquam imperfectionem, aliàs non essent formaliter, & perfectissimè in primo ente. Exemplum secundi: *Causabile, dependens, finitum positiue*, necessariò includunt imperfectionem: idèò istæ non possunt formaliter esse in primo ente. Secundò præmitto quòd dicit Doctor quòd quando ens diuiditur per opposita: alterum diuidentium est perfectionis in ente; alterum imperfectionis. Hoc dictum non debet absolutè intelligi, quia non verificatur in multis diuidentibus ens per opposita: patet, quia *productiuum* dicit perfectionem simpliciter, & tamen *producibile* non necessariò includit imperfectionem: patet de Filio Dei, qui est verè producibilis. Aliqui ergo exponentes Doctorem in isto passu dicunt, quòd hoc non debet intelligi de euidèntibus ens per oppositum relatiuum, sed de diuidentibus ens per oppositum contrariè, contradictoriè, & priuatiue, quia tunc communiter vnum diuidentium est perfectionis simpliciter, aliud verò imperfectionis.

Deinde addit Doctor quòd in qualibet conditione entis, quæ non est ex ratione sua imperfecta, *necessitas* est simpliciter perfectionis: igitur inproductiuo, quia illud non dicit ex se imperfectionem: & patet, quia sicut *necessarium* est conditio perfectionis in ente, in quantum ens: ita etiam est perfectionis in quolibet diuidente ens: quod non est ex se necessariò imperfectum, siue limitatum. Sicut enim quando ens diuiditur per opposita, alterum diuidentium est perfectionis in ente; alterum imperfectionis: ita in quoli-

bet, quòd est imperfectionis cuiuslibet diuisionis illud membrum est possibile, quòd est perfectionis est necessarium. *Producens* autem, in quantum tale, non includit imperfectionem, ergo producens non est perfectum, in ratione producentis; nisi sit necessariò producens. Producens autem primum non potest esse necessariò producens aliud à se ad extrà: ergo ad intrà, quòd est propositum.

In ista litera sunt multa dubia. Primum in hoc, quòd dicit, quòd in diuidentibus ens immediatè *communiter vnum membrum est perfectionis, & reliquum imperfectionis*. 4. Primum dubium.

Contrà: primò, quia ens prima sui diuisione diuiditur per quantum, & non quantum: vt patet à Doctore in *Quodlib. q. 3.* & tamen ens non quantum nullam imperfectionem dicit, vt patet de relationibus diuinis secundum ipsum.

Secundò, si ens quantum ex se nullam includit imperfectionem, sed tantum perfectionem, ergo quodlibet ens quantum erit perfectionis simpliciter, & sic lapis erit perfectionis simpliciter. Item aliud.

Respondeo ad primum, quòd Doctor tantum loquitur de diuidentibus ens quantum, vt patet. Responso.

Dico ad secundum, quòd lapis potest considerari dupliciter. Primum, vt suppositum substantiæ limitatæ, & sic repugnat sibi perfectio simpliciter. Secundò, vt suppositum entis quanti, & sic non reputat sibi perfectio simpliciter, quia nec entis quanto: hoc patet à Doctore *præfati dist. p. 2. q. 1. & dist. 8. & in Quodlib. q. 5.* Responso ad aliud.

Secundò dubitatur circa eandem conclusionem, quia *productiuum, & producibile* diuidunt immediatè ens quantum, & tamen *producibile* non necessariò includit imperfectionem. patet de Filio Dei. Secundò *causatiuum* vniuoè, & *causabile* vniuoè diuidunt ens transcendentem, & tamen *causabile* vniuoè est tantæ perfectionis, quantæ *causatiuum*, cum sint eiusdem naturæ. Secundum dubium.

Respondeo ad primum, quòd producibile, vt producibile includit imperfectionem, cum semper includat possibilitatem. Et cum dicis de Filio Dei, dico, quòd vt est suppositum producibilis non repugnat ei aliqua imperfectio: vt verò est suppositum in natura diuina, nullam includit imperfectionem. Accidit enim producibili, vt producibile, quòd sit suppositum in natura diuina: sicut etiam homini, in quantum suppositum substantiæ genericæ non repugnat esse insensibilem, vt suppositum tamen naturæ intellectualis repugnat sibi. Dico secundò, quòd productiuum, aut comparatur ad producibile alterius naturæ, aut ad producibile eiusdem naturæ singularis. Secundò modo producibile est eiusdem perfectionis: nec hoc modo sunt propriè diuidentia ens quantum. Primo modo necessariò includit imperfectionem. Item aliud.

Ad aliud dico, quòd causabile, posito quòd sit eiusdem naturæ specificæ cum causatiuo, semper includit imperfectionem, quia possibilitatem, & potentialitatem, & dependentiam. Responso.

Secundò principaliter dubitatur circa aliud dictum Doctoris, videlicet quando dicit supra in prædicta litera, quòd in qualibet conditione entis, quæ non est ex ratione sua imperfecta, *necessitas* est simpliciter perfectionis. Ista litera potest habere duplicem sensum, primum quòd illud, quòd non includit imperfectionem aliquam, sit formaliter necessarium in se. Secundum, quòd illud, quòd

3. Duplex sunt passiones entis.

quod nullam imperfectionem includit in ratione superaddita entitati perfectæ: sicut esse productiuum, causatiuum, quæ nullam imperfectionem includunt: ita quod productiuum includit necessitatem producendi, &c.

Dubium. Contra primum sensum occurrit dubium, quia relatio in diuinis nullam includit imperfectionem, & tamen non est formaliter necesse esse: sed tantum identicè, ex hoc, quod identificatur cum essentia diuina, vt patebit infra *præfens distinct.*

Responsio. Dico, quod dictum Doctoris debet intelligi, quod illud includit perfectionem non includendo necessariò imperfectionem: modò relatio diuina, & si nullam includat imperfectionem formaliter, tamen non includit aliquam perfectionem formaliter.

Alf. Tol. Contra secundum sensum arguit Alphonfus Tol. in *primo distinct.* 2. & dicit, quod ista positio est nimis periculosa, quia tunc sequeretur, quod cum Deus sit perfectissimum productiuum, necessariò produceret creaturam, quod est inconueniens.

6. Dico breuiter, quod dictum Doctoris debet sanè intelligi: & verum est, quod ex quo esse productiuum dicit perfectionem, sine imperfectione aliqua includit necessitatem producendi; sed non sequitur modò: includit necessitatem producendi, ergo includit respectu cuiuscunque producibilis. Sufficit enim, quod perfectissimum productiuum includat necessitatem producendi, saltem respectu alicuius producibilis: sicut etiam dicimus, quod perfectissima voluntas de necessitate includit actum amoris, sed non circa quodcunque amabile, sed tantum circa summum amabile, vt probat Scotus infra *dist.* 10. & in *Quodlib. quest.* 16. Dico secundò, quod productiuum, quod ex se nullam includit imperfectionem, dicit necessitatem producendi. Hoc verum est, vt comparatur ad productionem, quæ nullam imperfectionem includit tam ex parte principij productiui, quàm ex parte producti, cum ergo in entibus reperitur summum productiuum, ergo & summa productio: sed non potest esse summa productio, nisi terminetur ad summum producibile: cum productio capiat denominationem à producto. Et sic tale productiuum includit necessitatem producendi: & sic debet Doctor intelligi. Vt verò productiuum comparatur ad productionem necessariò includentem imperfectionem ex parte producti, patet quod non includit necessitatem producendi, & sic vt productio diuina comparatur ad creaturam, necessariò includit imperfectionem ex parte creaturæ: & idè Doctor optinè se limitat in litera, quando dicit, quod non est producens perfectum in ratione producentis, nisi sit necessariò producens: producens autem primum non potest esse necessariò producens aliud à se: ex hoc dicit, quia talis productio necessariò includeret imperfectionem: vt verò comparatur ad intrà, nullam imperfectionem includit.

Obiisio. Si dicatur, quod prima causa secundum Philosophos necessariò producit aliud à se, & tamen talis productio non erit perfectissima, imò includit imperfectionem cum terminetur ad productum limitatum, & dependens. Dico secundum Doctorem infra *dist.* 8. *quest. vltima*, & 2. *dist.* 1. *q.* 1. quod est implicatio contradictionis, primam causam producere, aliud de necessitate naturæ.

c Quarta ratio principalis Doctoris est ibi: *Præterea quarto sic: Relationes oppositæ.* 7.

Pro intelligentia literæ nota, quod eadem natura creata potest fundare in se aliquas relationes secundi modi, quæ ponuntur 5. *Metaphysicæ*, cap. de *Ad aliquid*, vt sunt omnes relationes, quæ non requirunt naturam esse communicatam in se, & communicatam; siuè quæ non requirunt naturam esse rationem formalem communicandi se alicui supposito, & eandem esse terminum formalem productionis suppositi, quod idem est, quod eandem naturam esse actu communicatam: sed tantum istæ relationes respiciunt aliquid aliud à natura, vt productum ab illa, & receptum in illa: sicut sunt multæ relationes mouentis, & mobilis, quæ possunt fundari in eodem simpliciter, sed respectu tertij: sic intelligendo, quod idem non potest mouere se absolutè: sed sic intelligendo, quod idem, vt comparatur ad effectum, quem producit, & ad quem est in potentia receptiua: & sic idem potest esse fundamentum relationis mouentis, & mobilis. Nam vt producit effectum in seipso, tunc habet relationem mouentis: vt verò recipit illum, habet relationem mobilis: & sic duæ relationes verè reales secundi modi possunt fundari in eadem natura.

Si dicatur, quod relationes reales oppositæ sunt inter extrema realia realiter distincta: sed idem realiter non potest distingui à seipso: ergo, &c. Dico, quod hæc materia requirit proximiorè tractatum: idè differat vsque ad distinctionem 27. huius primi: vbi Doctor aliquantulum pertractat hanc difficultatem, & aliquantulum exposui super 25. distinctionem secundi. Sed pro nunc sufficiat, quod duæ relationes oppositæ secundi modi, possunt fundari in eadem natura, vt relationes mouentis, & mobilis: non tamen relationes producentis, & producti, possunt fundari in eadem natura creata, quia eandem naturam posse fundare huiusmodi relationes, est ipsam per productionem esse sui communicatam, siue rationem formalem communicandi se alicui supposito, & similiter per productionem esse actu communicatam. Nam in quantum fundat relationem producentis, est esse communicatam, siue rationem formalem communicandi se; & in quantum fundat relationem producti, est ipsam esse communicatam producto, & tunc de necessitate erit in duobus suppositis: quia, vt communicatiua sui, erit in supposito producente, & vt communicata, erit in supposito producto: modò vna natura numero in creaturis non potest esse in duobus suppositis, & hoc propter imperfectionem, & limitationem talis naturæ.

His declaratis infert Doctor intentum principale, videlicet quod eadem natura diuina potest immediatè fundare relationes producentis, & producti: & est quodammodò argumentum à fortiori. Nam si natura creata eadem potest fundare duas relationes oppositas secundi modi, licet cum imperfectione naturæ, quia imperfectionis est fundare relationem mouentis, & mobilis: quia vt fundat relationem mobilis includit potentialitatem receptiuam alicuius secundum quod formaliter dicitur mobilis. Cum ergo relationes producentis, & producti, quæ pertinent ad eundem modum relationum non includant ex se aliquam imperfectionem in fundamento: 8.

mento: sequitur à fortiori, quòd natura diuina, quæ est perfectissima, poterit immediatè fundare relationes producentis, & producti: & si sic, sequitur, quòd productio erit in diuinis.

d *Confirmatur ratio.* Hæc est bona confirmatio, & stat in hoc: infinitas diuinæ essentia, siue illimitatio eiusdem, incomparabiliter plus excedit quamcunque aliam illimitationem, quàm repugnantia quarumcunque relationum secundi modi excedat repugnantiam quarumcunque aliarum eiusdem modi.

Vt hoc intelligatur, pono dictum Doctoris in 25. dist. 1. & alibi, quòd aliqua relationes non sunt repugnantes, neque in eadem natura, neque in eodem supposito, vt relationes mouentis, & moti: quia idem suppositum numero potest mouere se, vt probat Doctor in isto primo dist. 3. quæst. 7. & in 2. dist. 2. quæst. 10.

Alia sunt relationes, quæ non repugnant in eadem natura, sed benè in eodem supposito, vt relationes producentis, & producti, quæ possunt immediatè fundari in natura diuina: sed non in eodem supposito, quia relatio producentis fundatur in producente, & relatio producti in producto.

Alia sunt relationes eiusdem modi, repugnantes in eodem supposito, & in eadem natura numero, vt relationes causantis, & causati: & hoc, quia causa semper producit aliud in natura: suppositum enim causatum, dicit simpliciter aliam naturam, saltem numero distinctam à natura suppositi causantis. Omnes istæ relationes pertinent ad secundum modum. Repugnantia ergo relationum causantis, & causati est maior repugnantia, quàm repugnantia relationum producentis & producti; & mouentis, & mobilis: patet, quia relationes causantis, & causati, repugnant in eodem supposito, & in eadem natura: relationes verò producentis, & producti repugnant tantum in eodem supposito, & non in eadem natura, & relationes mouentis, & mobilis adhuc minùs repugnant, quia non repugnant, nec in eadem natura, nec in eodem supposito.

Dicit ergo Doctor quòd illimitatio essentia diuinæ plus excedit omnem aliam illimitationem, (cùm in infinitum excedat, nam inter finitum, & infinitum est distantia simpliciter infinita, vt patuit suprâ à Doctore q. 1. præsentis d.)

quàm repugnantia relationum secundi modi excedat repugnantiam aliarum relationum eiusdem modi: hoc patet. Si ergo natura creata, quia aqualiter illimitata, potest fundare relationes oppositas secundi modi, vt relationes mouentis, & mobilis; quantò magis natura diuina, quæ est in infinitum illimitatio omni illimitatione creata, poterit fundare relationes producentis, & producti, quæ (vt dixi) ex sua ratione formali non repugnat simul esse in eadem natura, licèt repugnet simul esse in eodem supposito, & hoc est, quod Doctor intendit.

e *Confirmatur etiam ratio,* &c. Hic quidam sic exponunt, quòd relationes secundi modi æqualiter contradicunt: sed non æquè distant, dicentes quòd inter contradictoria est maior, & minor distantia. Sed quicquid sit de ista distantia parum curo. Dico tamen, quòd dictum Doctoris sic debet intelligi, quòd omnes relationes secundi modi æqualiter contradicunt: patet de omnibus, quia sicut impossibile est quòd idem, sub eadem ratione, & respectu eiusdem, sit causa, & causatum, & efficiens & effectum; sic est impossibile quòd idem, sub eadem ratione, respectu eiusdem, sit mouens & mobile: licèt enim idem realiter possit esse mouens, & mobile; non tamen idem sub eadem ratione, & respectu eiusdem: patet, quia voluntas, vt est mouens, accipitur, vt est in actu virtuali: vt verò est mota, accipitur vt est in potentia formali, siue receptiua effectus producti; sed est impossibile quòd eadem, vt in actu virtuali, sit mouens, & mota.

Et quod dicit, *Sed aliqua relationes secundi modi non includunt contradictionem.* Hoc non debet referri ad eundem modum contradictionis, quem posuit, quia æqualiter omnes repugnant: sed magis debet referri ad fundamentum absolutum, videlicet quòd aliqua relationes, quæ includunt contradictionem: respectu vnus, & eiusdem, & sub eadem ratione considerata: non tamen includunt contradictionem, quin possint fundari in eadem natura numero, vt relationes mouentis, & mobilis non contradicunt in eadem natura: ergo nec relationes producentis, & producti contradicunt in eadem natura, licèt in eodem supposito: aliqua tamen magis repugnant, & minùs repugnant, vt dixi suprâ, & sic patent rationes Doctoris, quæ sunt valde singulares.

S C H O L I V M.

Adducit rationis Henrici Richard. Victor. Bonau. quas patenter ostendit, non declarare propositum, per manifestius fideli, vel infideli, quia assumunt minùs nota.

ARguit aliter * quidam Doctor sic: Prima persona constituitur per relationem ad secundam, & non nisi per relationem originis: ergo oportet ponere in diuinis diuersa supposita, quorum vnum sit ab alio. Prima propositio probatur, quia prima persona est relatiua ad secundam, et si non constitueretur per illam relationem, ergo accideret sibi relatio illa, quia adueniret illi personæ constitutæ, quod est inconueniens.

Secundò arguit sic: Virtus summè actiua summè se diffundit: sed non diffunderet se summè, nisi produceret aliquod summum, quod non sit, nisi communicando alicui summam naturam: ergo, &c.

Arguunt alij per rationem boni, quia bonum est de se communicatiuum: ergo summè bonum summè communicatiuum: non nisi ad intrà, quia nihil aliud potest esse summum bonum. Similiter arguitur de ratione perfecti, quia perfectum est quod potest producere sibi simile, ex 1. *Metaph.* & 4. *Meteor.* ergo primum agens, quod est perfectissimum, potest producere sibi simile: sed perfectius est, quod potest producere sibi

Henric. Quodlib. 6. 9. 1.

Ric. 5. Tri. & Bonau. dist. præsentis quæst. 2. In proamio. Text. com.

simile vniocè, quàm æquiuocè : quia productio æquiuoca est imperfecta : ergo, &c.

Istæ rationes non declarant propositum per manifestius, neque fideli, neque infideli. Prima, quando accipit, quòd prima persona constituitur per relationem, si vult persuadere infideli, accipit minùs notum principali proposito. Minùs enim notum esset tali, scilicet infideli, per se subsistens, constitui per relationem quàm productionem in diuinis esse. Si etiam ^f vult persuadere fideli, adhuc procedit ex minùs noto, quia quòd productio sit in diuinis, est euident, quòd sit articulus fidei : non autem est ita euident, hoc esse articulum fidei, quòd prima persona constituitur per relationem. Et cum probatur, quia aliter illa relatio adueniret personæ constitutæ, & ita illa relatio esset accidens. Probatio non videtur valere, quia simili modo posset argui de spiratione actiua, de qua omnes tenent quòd non constituit personam, nec tamen est accidens, quia perfectè est eadem fundamento, quod est essentia in persona.

8. Et cum arguitur vltra, quòd distinctio non est ibi, nisi per relationes originis ; hæc non est ita manifesta statim ex fide sicut conclusio, quam intendit ostendere : nec etiam est necessaria ad propositum in communi. Quia & si aliter esset ibi distinctio, posset tamen saluari origo.

Et cum secundo arguitur, quòd summè actiuum est summè diffusiuum sui.

Responsio, quòd verum est quantum possibile est aliquid diffundi, sed oporteret probare quòd possibile esset aliquid diffundi siue communicari in vnitatem naturæ.

Per idem ad tertium de ratione boni, quia oporteret probare, quòd communicatio eiusdem rei, vel naturæ, esset possibilis, quia ad impossibile includens contradictionem, non est potentia, nec communicatio bonitatis.

Similiter ad quartum, perfectum est natum producere summum sibi simile. Verum est ita summum sibi simile sicut potest produci. Oportet igitur probare, quòd summè simile vniocè, id est, in vnitatem naturæ, esset producibile.

COMMENTARIUS.

Arguis aliter quidam Doctor sic, &c. Hic introducit aliquas rationes aliorum, quibus probat productionem esse in diuinis. Prima ratio est ista : Prima persona constituitur per relationem ad secundam : & ratio clara est : similiter rationes sequentes. Sed, quia istæ rationes non videntur multum efficaces nec fideli, nec infideli, ideò Doctor soluit illas, ibi : *Istæ rationes non declarant propositum per manifestius.* Et patet, quia infideli esset minùs notum aliquod per se subsistens constitui in esse tali per relationem, quàm productionem esse in diuinis : patet, quia Philosophi dicerent esse simpliciter impossibile, & magis impossibile aliquod suppositum esse per se ens, siue per se subsistens per aliquam relationem, quàm quòd natura diuina per productionem sit comunicata alicui supposito. Nam sola substantia singularis est per se subsistens, vt etiam præcinit ab omni accidente. Et hic quidam volunt dicere, quòd Doctor intendebat per rationes prius factas ostend-

siuè demonstrare Philosophis Trinitatem personarum : sed, vt dixi, supra in princ. *questionis* tantum intendebat adducere fortiores persuasiones, si quæ essent, & ita rationes Doctoris magis persuaderent infideli productionem diuinam, quàm rationes hic posita.

f Si etiam vult persuadere fideli. Certum est quòd illa ratio procedit ex minùs noto : est enim magis notum productionem esse in diuinis, cum sit simpliciter articulus fidei, quàm personam constitui per relationem. Non enim est articulus fidei, quòd persona sit simpliciter constituta per relationem, & facilius sustineri potest, quòd est constituta per absolutum, qui per relationem, vt diffusè patebit in isto primo *dist.* 26. Et an constituitur persona per relationem originis ad aliam personam, hæc materia plenè tractatur ad Doctorem in primo *dist.* 28. & in *Quodlib.* *quæst.* 4. tota litera sequens est in se clara, vt patet intuenti.

Ocham in 1.
& 14. *Quodlib.*
& *als.*
101.

Scorus soluit
rationes He-
vici, & *dist.*
Bonaventura
non tanquam
falsum, sed
quia non vi-
dentur multum
efficaces.

SCHOLIUM.

Positis his quatuor rationibus, quibus non intendit demonstrare Trinitatem (vt aliqui putant) sed persuadere, non esse impossibilia qua fides docet, supponendo articulum de Trinitate (quam naturaliter docet esse incognoscibilem Quodlib. 14. & 2. d. 3. q. 9.) soluit argumenta q. 6. seu 3. 2. part. & certè rationes adèd efficaces sunt, vt multos conuincant, sed solubiles sunt à peritiis.

Tenendo ^a quatuor igitur rationes primas, & præcipuè duas primas, pro conclusione affirmatiua quæstionis respondeo ad argumenta in oppositum.

Ad primum, negando maiorem. Cum probatur primò per necessarium ex se ; & ex alio : dico, quòd si idem genus causæ importetur per hæc duo ex se, & ex alio, verum est, quòd nihil sic est necessarium ex se, & ex alio : si autem aliud genus causæ importetur, puta per illud, ex se, causa formalis, & per illud ab alio, causa effectiua, vel productiua : non est incoueniens idem esse necessarium ex se vno modo, & ab alio, alio modo. Cum probatur maior Prosyllogismi, dico, quòd necessarium ex se formaliter, non potest non esse circumscripto quocunq; alio, cuius circumscriptio non includit incoppossibilitatem ponendo

9.
Argum. 1.
q. 6. seu 2.
part.
Quomodo
Filium est
necessarium
ex se, & ex
patre?

ponendo illud esse, sed ex se necessarium formaliter, sequitur posse non esse, circumscripto quocunque alio per impossibile; sicut ex vno impossibili posito, sequitur aliud impossibile: ita de filio hoc declaratur per exemplum.

Philosophi ponentes creaturas necessariò producitur, habent dicere, quòd ipsæ haberent entitatem, qua formaliter essent necessariæ, licet in illa entitate dependerent à causa necessariò producente: Filius autem habet entitatem formaliter necessariam, & eandem cum producente; creatura igitur si esset ex se necessaria, non posset non esse, circumscripto omni alio, cuius circumscriptio non implicat contradictionem: tamen circumscripta causa alia à se per impossibile, posset non esse; Filius autem non posset non esse, circumscripto quocunque alio secundùm entitatem à producto, quia non potest non esse, nisi circumscripta persona producente, & producens non est aliud secundùm entitatem à producto. Vnde si Pater creaturam naturaliter produceret, & necessariò, produceret eam formaliter necessariam, tamen non esset tunc necessaria tanta necessitate, quanta est nunc Filius necessarius.

Stat ergo de Filio quòd sit à se formaliter necessarius, & tamen ab alio producente, cum quo habet eandem entitatem necessariam.

Ad secundam probationem maioris dico ^b, quòd possibile Logicum differt à possibili reali, sicut patet per Philosophum 5. *Metaph. capitulo de potentia*. Possibile Logicum est modus compositionis formatæ ab intellectu, illius quidem, cuius termini non includunt contradictionem: & ita hoc modo possibilis est hæc propositio, *Deum posse produci, & Deum esse Deum*. Sed possibile reale est, quod accipitur ab aliqua potentia in re sicut à potentia inhærente alicui, vel terminata ad illud sicut ad terminum: Filius autem non est possibilis possibilitate reali, nec possibilitate inhærente, nec terminata ad ipsum: quia possibilitas, siue actiua, siue passiva, est ad aliud in natura: sicut patet per definitionem potentie actiue & passivæ 5. & 9. *Metaph.* quod est *principium transmudandi aliud, vel ab alio in quantum aliud*: tamen Filius est terminus potentie productivæ, quæ abstracta à ratione potentie effectivæ. Et si illa potentia dicatur simpliciter potentia, terminus illius potentie potest dici simpliciter possibile: sed possibilitas illa non repugnat formaliter necessario, licet possibilitas, de qua Philosophi, loquitur de potentia actiua & passiva propriè, repugnat necessitati ex se.

Ad tertiam probationem cum dicitur, ^c ibi est ordo: ergo intelligitur prima persona non intellecta secunda.

Respondeo, quòd non necessariò prima intellecta, intelligitur secunda persona cum prima persona, si illa prima persona est absoluta. Sed non sequitur, quòd cum prima persona intelligitur esse, secunda persona intelligatur non esse. Sicut non sequitur, illud animal quod est in homine intelligitur non intellecto rationali, igitur intelligitur non esse rationale.

Cum autem infers mutationem ex terminis oppositis, accipis, ac si intelligeretur productum non esse, quando producens est. Abstractionem igitur sine mendacio, quæ est non considerando illud à quo fit abstractio, commutas in abstractionem mendacem, quæ est considerando illud non esse, à quo fit abstractio.

Ad quartam probationem ^d dico, quòd illa persona non esset in essentia * sine productione: habet enim illam per productionem: non sequitur ergo, essentia de se non habet personam; ergo essentia de non habente fit habens: sed sequitur, ergo essentia de ratione sua non habet illam, vel non includit illam personam: quod patet, si persona est relatiua. Probatio, quia tunc est aliquid, excepto relatiuo, secundùm Augustinum 7. *de Trin. cap. 1.* quia relatio non est de ratione absoluti. Ipsa, inquam, essentia habet illam productionem, siue per productionem habet personam, in qua subsistit, quæ tamen persona, vel productio non est de ratione essentie. Non autem sequitur mutatio ex hoc, quòd aliquid inest alicui, quod non est de ratione eius: sed mutatio requirit, quòd aliquid inest alicui, cui priùs inest oppositum, quod non habetur in proposito.

Ad quintam probationem ^e dico, quòd in generatione in creaturis concurrunt duæ rationes: scilicet quòd ipsa est mutatio & est productio, ut est mutatio, est forma subiecti mutati, ut est productio, est termini producti ut via. Istæ rationes non includunt se essentialiter etiam in creaturis. Diuersa enim respiciunt primò, ergo sine contradictione potest intelligi ratio productionis, sine ratione mutationis: ita generatio transfertur ad diuina sub ratione productionis: licet non sub ratione mutationis.

Ad secundum principale ^f dico, quòd non sequitur, est ab alio, ergo dependens. cum probatur, concedo, quòd quæ independenter est natura in producente & producto. Cum arguitur ex independentia, quòd non est præexigentia. Nego consequentiam;

Doctrina singularis & Aristotelica resolutio de intelligentiarum dependentia & productione, de qua vide Auerroem 7. Met. com. 31.

10. *Ad prob. 1. arg. text. com. 17. Possibile Logicum & possibile reale quomodo differant?*

Quo sensu Filius dici potest possibilis?

Ad prob. 3.

De hoc infr. d. 26.

2. *Phys. text. com. 18.*

11. *Ad prob. 4. * al. essentiam.*

De hoc vido clariùs primi d. 2. 9. 2.

Ad prob. 2. De hoc infr. d. 5. 9. 2. & d. 27. 9. 1. Generatio annuatiatio?

12. *Ad arg. 2. 9. 6. Præexigentia non est dependentia.*

quia dependentia sequitur entitatem formalem dependentis ab illo, à quo dependet. Quando igitur habet eandem entitatem, non est ibi dependentia, potest tamen ibi esse præexigentia, si vnum suppositum habeat illud ab altero.

Ad vlt.

Ad vltimum dico ⁶, quòd mutationes aliarum à generatione, ex ratione sua formali sunt imperfectiores generatione, quia termini inducti sunt imperfectiores, ex ratione terminorum inductorum imperfectorum habent maiores imperfectiones, quàm termini generationis: tamen aliarum mutationes quantum ad illud, quod præsupponunt, non requirunt tantam imperfectionem in subiecto, quantum requirit generatio, & hoc ut est mutatio, quia generatio requirit in subiecto entitatem in potentia, & hoc ad esse simpliciter, aliarum mutationes non.

Quare Deo conuenit generatio, non latio, vel alteratio,

Ad propositum applicando dico, quòd generatio non transfertur ad diuina secundum illud, quòd præsupponit generatio, puta subiectum mutabile, quòd est imperfectio: quia ut est mutatio, non est in diuinis; sed transfertur ad diuina in quantum generatio est productio sub ratione qua est productio termini, quia terminus eius est perfectior terminis aliarum mutationum. & sic bene potest per generationem accipi essentia tanquam terminus perfectissimus in diuinis, licet non possit per aliquam aliam mutationem accipi aliquis alius terminus aliarum mutationum, quia hoc concluderet compositionem & imperfectionem: quia terminus cuiuslibet alterius mutationis esset accidens componibile cum subiecto.

COMMENTARIUS.

I.
Necessarium in se potest dupliciter accipi.

Tenendo igitur quatuor rationes primas, &c. Nunc respondet ad argumenta principalia. Pro responsione primi nota quòd *necessarium in se potest capi dupliciter*. Primum quiditatiuè, & originatiuè, id est, quòd tale necessarium, est in se formaliter, & quiditatiuè necessarium, & etiam talis entitas sic necessaria à nullo originatur, nec producit: & isto modo solus Deus dicitur necessarius: quia talis entitas necessaria est simpliciter incausabilis, ut supra paruit *quæst. 1. huius, dist.* & hoc modo omnis persona diuina est sic necessaria originatiuè, accipiendo *originari pro causari*, non autem *pro produci*: quia omnes personæ sunt simpliciter incausabiles: patet, quia sunt eiusdem naturæ, quæ est omnino incausabilis: Filius tamen, & Spiritus sanctus sunt personæ productæ, non tamen causatæ: & sic sustinendo opinionem Philosophorum, quòd cælum, & aliarum Intelligentiarum sunt necesse esse, & tamen causatæ: haberent dicere, quòd talia formaliter, & quiditatiuè dicerent entitatem necessariam: & hoc modo essent ex se necesse esse: non tamen dicerentur ex se necesse esse, cum talia sint verè causata: & sic sicut à primo effectiuo habent effectiuè entitatem, ita & necessitatem. In proposito de Filio Dei dicit Doctor quòd est formaliter ex se necesse esse, id est, quòd Filius Dei formaliter includit entitatem verè necessariam: non tamen est ex se necesse esse originatiuè, quia talem entitatem non habet à semetipso, sed habet à Patre ipsam producente. Hoc idem dico de Spiritu sancto.

Et addit vnum, quòd Filius Dei est magis necesse esse, quàm aliqua alia Intelligentia causata: quia ultra hoc, quòd sit necessariè productus, etiam formaliter includit eandem naturam, quam & Pater, à quo producit: Intelligentia verò, etsi sit necessariè causata à primo effectiuo, tamen dicit aliam naturam specie distinctam à natura primi effectiui. Sed an sit possibile aliquid esse necessarium, & ab alio causatum, habet videri in *infra in isto 1. dist. 8. q. vltim. & in 2. d. 1. quæst. 3. & in quodl. 7. vbi Doctor probat quòd est implicatio contradictionis aliquid esse necesse esse, & esse causatum. Sed difficultas est, ex quo Fi-*

lius est ex se formaliter necesse esse, ergo constituentia Filium sunt rationes necessariè essendi Filium: & sic videtur quòd Filiatio, quæ est vltima ratio constituendi Filium, sit ex se necessarium, quòd non videtur. Solutio huius difficultatis differatur vsque ad solutionem vltimi argumenti principalis ad primam quæstionem huius secundæ partis.

b *Ad secundam probationem maioris.* Nota in ista responsione, duplex esse possibile, scilicet possibile Logicum, & possibile reale. Primum nihil aliud est, nisi non repugnantia terminorum: & sic dicimus Deum esse Deum, est possibile: quamuis sit summè necesse esse. Secundum, scilicet reale, dicit Doctor quòd *possibile reale* est, quòd accipitur ab aliqua potentia in se, sicut à potentia in hærente alicui, vel terminata ad illud, sicut ad terminum. Et dicitur *possibile reale* accipi à potentia in hærente, id est, à potentia actiua transmutatiua, qua mediante dicitur aliquis posse transmutare aliud essentialiter à se distinctum. Et aliquando *possibile reale* dicitur posse transmutari ab alio essentialiter distincto. Loquendo de possibilitate reali primo modo, Filius non dicitur possibilis, cum non sit potentia actiua transmutatiua. Nec secundo modo dicitur possibilis, quia non recipit suum esse ab aliquo essentialiter distincto: sed tantum personaliter, videlicet à Patre, qui simpliciter habet eandem essentiam cum Filio, licet realiter, siue personaliter distinguatur à Patre. Et cõcedit Doctor quòd Filius est terminus productionis, siue generationis: & hoc modo potest dici possibilis.

Sed in hoc videtur quòd Doctor sibi contradicat: quia tunc videtur, quòd non sit ex se formaliter necesse esse. Quia in cuius conceptu quiditatiuo nõ cadit esse, illud formaliter, & quiditatiuè, nõ est necesse esse; sed si Filius hoc modo sit possibilis: quia producibilis ab alio in suo conceptu quiditatiuo non includit esse. Hoc patet in simili, quia sustinendo secundum opinionem Philosophorum, quòd secunda Intelligentia sit necesse esse: & cum hoc causata, & per consequens possibilis. Dicit Doctor in *d. 8. q. vlt.* arguendo sic pro Auicenna, si Intelligentia secunda est ab alio, ergo in conceptu eius quiditatiuo non cadit esse: ergo est

2.
Duplex possibile, logicum & reale.

Duplex possibile reale.

Potentia duplex est.

Quomodo Filius Dei sit possibilis. Apparens contradictio.

de se possibile esse, & non existens. Hoc idem in 2. d. 1. q. 2. & etiam patere potest in d. 3. Dico, quod quando Doctor dicit pro. Auicenna quod Intelligentia, quæ est ab alio, non includit in suo conceptu quiditatio esse, siue existens, non sic debet intelligi, quod esse Intelligentiæ non sit formaliter in illa: sed sic debet intelligi, quod tale esse, siue existens, non habetur ab illa semetipsa, sed quia est capax talis esse, ut habeat illud ab alio, sequitur quod non sit quiditatio illud: & sic Doctor intelligit. Pariformiter potest dici de Filio, quia tamen Intelligentia ex hoc, quod habet tale esse, licet ab alio communicatum, dicitur ex se necesse esse formaliter: sic dico de Filio.

3.
Responsio.

c Ad tertiam probationem: Respondet ad argumentum, dando duplicem responsum, quarum vna non nominatur expressè, quando dicit quod produçens est prius productio: transeat, quia concedo quod saltem est prius origine. Et cum infertur, ergo produçens in illo priori potest intelligi esse, productio non intellecto. Dico, quod si produçens constituitur in esse per relationem ad productum (quod Doctor tenet, sustinendo quod personæ constituantur per relationes: ut patet in 1. dist. 28. & in quodlib. quæst. 4.) tunc produçens non potest intelligi, productio non intellecto. Alia responsio est ista, quæ patet in litera: videlicet, quod si persona constituitur in esse per absolutum, quod persona produçens potest intelligi esse, producta non intellecta. Et cum infertur: si persona produçens potest intelligi esse, persona producta non intellecta, ergo persona producta potest intelligi non esse. Negatur consequentia: quia tunc in tali abstractione committitur mendacium: sicut hæc: potest intelligi homo non intellecta risibilitate: ergo homo potest esse sine risibilitate: sic est in proposito.

4.

d Ad quartam probationem. Dico, quod illa persona, &c. In ista litera debet accipi persona pro proprietate personæ: quia non dicimus propriè, quod persona sit in essentia: sed quod proprietates personalis est in essentia. Et cum dicitur, quod circumscripta productione: essentia diuina non habet productum, siue proprietatem hypostaticam ipsius producti: dicit, quod essentia diuina non includit formaliter, & quiditatio proprietatem hypostaticam. Et sustinendo, quod proprietates hypostatica sit relatio, per textum Augustini probat, quod essentia diuina non includit illam quiditatio, qui textus supra expositus est, dist. 1. quæst. 2. huius primi. Si verò proprietates hypostatica sit quid absolutum, adhuc essentia diuina non includit illam quiditatio: quia talis proprietates ex sua ratione formali non dicit aliquam perfectionem quiditatio: & patebit à Doctore 26. dist. huius primi. Et infra dicit Doctor quod non sequitur mutatio sic arguendo: Essentia diuina de se formaliter, & quiditatio uon includit proprietatem: & illam per productionem habet, ergo mutatur. Non sequitur, quia ad hoc, ut aliquid mutetur, requiritur, quod prius fuerit sub opposito eius, ad quod dicitur mutari: sicut dicimus quod materia mutatur à priuatione vnius formæ ad ipsam formam, id est, quod prius in aliquo instanti durationis fuerit sub priuatione: & post fiet sub forma. Nam si in eodem instanti, in quo priuatio nata esset in esse materiæ ab agente, forma produceretur in materia: tunc materia non diceretur mutari: quia

in te priuatio non inuisisset prius duratione: licet inuisisset, nisi agens extrinsecum præuenisset produçendo formam in ipsa materia. Sed de huiusmodi mutatione, vide bonam glossam quam feci super distin. 3. tertij. & super dist. 39. primi Doctoris. In proposito nunquam fuit aliquid instans durationis in quo essentia diuina non haberet proprietatem hypostaticam.

e Ad quintam probationem dico. Nota pro sensu huius literæ. Nam in generatione in creaturis dicimus, quod aliquid verè transmutatur à priuatione alicuius formæ ad ipsam formam: patet quando ex ligno generatur ignis: tunc materia ligni, quæ erat priuata forma ignis, verè transmutatur, sive mutatur à priuatione illius formæ ad ipsam formam: & sic generatio ignis includit mutationem aliquam, id est, materiam mutari à priuatione ad formam: & quia materia verè mutatur, sequitur, quod ipsa est subiectum mutationis: & sic generatio sumpta pro mutatione est forma denominans ipsam materiam, siue subiectum generationis, & hoc est imperfectionis: quia si agens esset perfectissimum, posset ignem generare, sine mutatione subiecti. Quando verò accipitur generatio, ut est productio: tunc talis productio tantum respicit productum pro termino: & non includit aliquid subiectum mutari. Et hoc modo generatio, ut est productio transfertur ad diuina, & sic Pater in diuinis verè producit Filium, non præsupponendo in tali productione aliquod subiectum, vel materiam prius mutari: puta à priuatione ad formam: nihil enim ibi præsupponitur, nisi natura diuina: quæ in generatione Filij non est materia, nec quasi materia, nec potentia receptiua, nec quasi potentia receptiua: ut infra Doctor declarat d. 5. q. 2. & d. 27. q. 1.

f Ad secundum principale. Doctor hæc dicit, quod quamuis Filius produçatur à Patre, non tamen dependet à Patre: quia dependentia sequitur entitatem, videlicet quiditatio, id est, quod omne dependens, propriè loquendo de dependentia, semper dicit aliam entitatem essentialem ab entitate illius, à quo dependet: & sic cum Filius habeat eandem entitatem essentialem, quam Pater habet, scilicet naturam diuinam: idè non dependet à Patre.

6.
Filius non
dependet à
Patre.

g Ad vltimum dico. Licet hæc litera sit clara. Nota tamen, quando dicit, quod generatio est perfectior aliis mutationibus: vt enim generatio, & aliæ mutationes, scilicet alteratio, loci mutatio, augmentatio, & huiusmodi, comparantur ad terminum, à quo denominantur, generatio est perfectior: quia terminus est perfectior. Nam generatio ex quinto Physicorum, terminatur ad substantiam: & similiter ex septimo Metaph. terminatur ad compositum. Aliæ verò mutationes tantum terminantur ad aliquod accidens: vt augmentatio ad quantitatem, alteratio ad qualitatem, loci mutatio ad ubi: vt verò generatio, & aliæ mutationes comparantur ad subiectum, in quo sunt: generatio, vt est mutatio, non vt est productio est imperfectior: quia supponit subiectum magis in potentia: pater, quia ipsa fundatur in materia, quæ est in potentia ad formam substantialem: & vltèrius ad alias formas. Aliæ verò mutationes sunt in subiecto in actu: puta in composito, quod tantum est in potentia ad formas accidentales: & loquor semper de generatione, vt est mutatio.

Ad quaestionem septimam, seu quartam secundae partis, qua est ultima, supposita veritate fidei, duas tantum esse productiones, adducit modum dicendi Henrici asserentis, idem duos esse actus notionales, quia fundantur super essentiales, qui tantum sunt duo. Dicit Henricus quando intellectus est sub suo actu simplici, id est, recto (qui secundum ipsum totaliter causatur ab obiecto, quod improbat Scotus infr. d. 3. q. 7.) quod reflectit super se, & media illa notitia simplici, producit genitam, quod etiam tenet de verbo nostro quod improbat Scotus infr. d. 27. q. 1. eodem modo dicit de voluntate, quoad eius amorem productum, quem ipse vocat incentiuum, quamuis ponat quandam differentiam, vix intelligibilem inter has duas potentias quoad productionem notitiae, & amoris, de quo Scot. infr. d. 5. q. 2.

13.
Ad q. 7.
Henricus
quodlib. 6.
quaest. 1. &
quodl. 2. q.
& in sum.
art. 5. 4.

AD quaestionem quartam de numero productionum patet veritas, quia sunt tantum duae productiones. Sed hoc declaratur ab aliquibus sic: actus notionales fundantur super actus essentiales immanentes, sed tantum sunt duo actus essentiales manentes intrà, qui sunt *intelligere* & *velle*: ergo tantum sunt duo actus notionales, qui sunt productiui intrà.

Confirmatur ratio, quia actus ^a notionales fundati super actus essentiales æquantur eis, & idem non possunt plurificari actus notionales fundati super eundem actum essentialem. & modus ponitur iste, & colligitur ex multis dictis opinantis sparsim in pluribus locis, quod tam intellectus ^b, quam voluntas in quocunque habent esse propter separationem illorum à materia: postquam habuerint esse in actu suo primo simplicis intelligentiæ, aut volitionis, sunt supra se conuersiui, & super actus eorum simplices & super obiecta eorum per actus conuersiuos intelligendi & volendi.

Intellectus enim ^c non solum intelligit verum simplici intelligentia, sed etiam intelligentia conuersiua intelligendo se intelligere, & conuertendo se super obiectum intellectum, & super actum simplicem intelligendi & super se intelligentem per actum suum conuersiuum, quia intellectus notitia secunda, quæ est in Verbo, non solum scit & intelligit rem, sed sic scit & intelligit eam, vt sciat se scire, & intelligere eam.

Similiter ^d voluntas non solum vult bonum simplici volitione, sed etiam volitione conuersiua volendo se velle, conuertendo se super obiectum volitum & super actum volendi simplicem & super se volentem per actum suum conuersiuum. sed ista conuersio partim vno & eodem modo conuenit intellectui, & voluntati; & partim alio & alio modo. Quod enim ambæ se conuertunt, vt sunt nudæ, puræ, & solæ potentia, hoc vno & eodem modo conuenit eis quantum est ex parte ipsarum se conuertentium. Ambæ enim se solas conuertunt sua vi actiua, quæ æqualiter eis conuenit, sed alio, & alio modo, quantum est ex parte obiectorum, ad quæ se conuertunt.

Intellectus enim postquam est conuersus ad illa, ad quæ conuersus est, se habet, vt potentiale quoddam & purum potentiale, & hoc quia intellectus nudus & purus natus est recipere ab illis, sicut proprium passiuum à suo proprio actiuo naturali; quod quidem actiuum est idem intellectus informatus notitia simplici, & hoc respectu formationis notitiæ genitæ declaratiuæ.

Voluntas ^e autem postquam est conuersa ad illa ad quæ conuersa est, se habet vt actiuum quoddam, & hoc vt voluntas nuda & pura nata exprimere de illis (sicut proprium actiuum de proprio passiuo, cuiusmodi est eadem voluntas informata amore simplici) amorem quendam incentiuum, qui est Spiritus sanctus in diuinis qui habet ^f esse à producentibus ipsum, non per informationem eius, de quo est quasi subiectiuè: nec per aliquam impressionem factam eidem secundum modum, quo verbum, siue Filius procedit à Patre, per quandam quasi informationem, siue impressionem, factam intellectui paterno conuerso, vt sit sicut notitia declaratiua de notitia simplici: sed per quandam quasi excussionem, vel expulsionem, aut progressum: aut, magis propriè loquendo, per quandam expressionem producti de eo, de quo subiectiuè producitur.

Ex parte ergo intellectus causatur dicendi à notitia simplici in intellectu nudo conuerso supra se, & supra notitiam suam simplicem: ita quod intellectus informatus notitia simplici, est principium actiuum & elicitiuum actus notionalis intellectus. Ipse autem nudus intellectus conuersus, non est nisi quasi principium passiuum, de quo, quasi de materiali, producitur verbum, quasi per impressionem.

Ex parte autem voluntatis causatur actus notionalis ab ipsa voluntate nuda conuersa supra se, & super amorem suum simplicem, & super ipsam voluntatem informatam amore simplici: ita quod voluntas nuda conuersa est principium actiuum & elicitiuum actus notionalis

notionalis voluntatis : ipsa verò voluntas informata amore simplici, est principium quasi passiuum, de quo, quasi de materiali, producitur Spiritus sanctus secundum quandam expressionem.

Et hinc ^e, apparet differentia intellectus ut intellectus, & intellectus ut natura, quia intellectus ut in Patre existens in actu intelligendi suam essentiam, quem actum ipsa essentia operatur in ipso intellectu suo, ut est quasi in potentia ad notitiam essentialem, secundum rationem intelligendi, fecundus est fecunditate naturali ad producendum de seipso sibi simile, ad quod est quasi in potentia, per hoc quod est actu sub illa notitia essentiali. Intellectus enim, ut est quædam notitia essentialis secundum actum est natura & principium actiuum; quo Pater de eodem intellectu ut est intellectus purus, & tantum intellectus ut de puro passiuo format notitiam, quæ est Verbum, quæ secundum rem est eadem notitia cum illa, de qua formatur, differens solum ab ea in quantum procedit ab ea ut manifestatiua & declaratiua ipsius.

Et per omnem ^h eundem modum debemus intelligere verbum formari in nobis. Cognitum enim primo sui simplicem notitiam imprimi intellectui nostro repræsentando se illi ut pure passiuo, & sub illa ratione, qua est intellectus; intellectus autem sic perfectus simplici notitia per obiectum cognitum, quod in se continet expressiue, factus est fecundus & principium actiuum ut natura imprimens in seipsum, ut intellectus tantum & principium passiuum, ad formandum in se notitiam declaratiuam de notitia simplici; & secundum hoc quando dicitur verbum formari per intellectum, & quod intellectus sit in formatione eius actiuus, hoc intelligitur de intellectu actu informato simplici notitia. Per hanc enim ut per rationem formalem agendi, intellectus est principium actiuum, & necessariò prior est ratio eius ut intellectus est passiuus respectu notitiæ simplicis, quam recipit ab obiecto, quam ratio eius secundum quam est natura & actiuus per notitiam simplicem inhærentem: & idè ordine rationis prius habet esse ut est intellectus, quam ut est natura, & fundatur actus notionalis, quem agit ut natura, super actum essentialem, quem patitur ut intellectus, scilicet super notitiam simplicem obiecti, quam recipit, ut est nudus.

COMMENTARIUS.

I. Declaratio Henrici.

AD quartam questionem, &c. ibi, *Confirmatur ratio.* Actus notionales sunt propriè proprietates personarum, sicut generatio actiua Patris; & generatio passiuua Filij; & spiratio passiuua Spiritus sancti. Et tenendo quòd persona constituitur per relationes, tunc generatio actiua Patris est proprietas ipsius, constituens ipsum Patrem: & in re nullo modo differt à paternitate. Hoc idem dico de generatione passiuua Filij, & filiatione, ut clarè patebit infra 28. dist. & in quol. quæst. 4. Potest etiam dici, quòd spiratio actiua sit actus notionalis, ut distinguitur contra actum essentialem. Essentiale enim in diuinis dicitur, quod est commune tribus. Et per oppositum, quod non est commune tribus, potest dici notionale: & de hoc vide Scotum 1. quæst. quodlib. & in hoc Doctor non contradicit Henrico. Sed quando dicit, quòd actus notionales fundantur super essentialia. hoc non est ad mentem Doctoris ut patebit: nisi sic intelligat, quòd actus notionales, puta generatio, & spiratio præexigunt actus essentialia, scilicet *intelligere*, & *velle*. Si enim sic intelligeret, non discordaret à Scoto, ut patebit infra, sed hæc non est mens Henrici. Et cum dicit, quòd actus notionales adæquantur actibus essentialibus. Si sic intelligat, quòd sicut intellectus diuinus habet tantum vnum *intelligere*, respectu essentia, ergo tantum vnam generationem; & similiter voluntas tantum habet vnum *velle*, ergo tantum vnum *spirare*. Hoc verum est, sed ipse Henricus non sic intelligit huiusmodi adæquationem: sed sic intelligit, quòd generatio adæquatur *intelligere* in ratione principij. Vult enim quòd *intelligere* Dei sit ratio formalis, & adæquata, respectu generationis Filij, ut infra patebit: & sic cum tantum sit vna intellectio, tantum erit vna generatio: licet dicat, quòd *velle* non sit ratio producendi Spiritum sanctum, sed ipsa voluntas. Et Doctor hoc improbat inferius, scilicet quòd *intelligere* sit ratio formalis generandi Filium, ut patebit in *presenti questione*. Hoc idem improbat d. 5. q. 2. & d. 6. & specialiter in 27. d. q. 1. & in 2. d. 1. q. 1. & similiter in quolib.

Spiratio actiua quomodo notionalis. Essentiale in diuinis quid.

spectu generationis Filij, ut infra patebit: & sic cum tantum sit vna intellectio, tantum erit vna generatio: licet dicat, quòd *velle* non sit ratio producendi Spiritum sanctum, sed ipsa voluntas. Et Doctor hoc improbat inferius, scilicet quòd *intelligere* sit ratio formalis generandi Filium, ut patebit in *presenti questione*. Hoc idem improbat d. 5. q. 2. & d. 6. & specialiter in 27. d. q. 1. & in 2. d. 1. q. 1. & similiter in quolib.

b Tam intellectus, quam voluntas in quocunque habet esse propter separationem illorum à materia, id est, quòd sunt potentia immateriales, & in operando non indigent aliquo organo, sicut alie potentia: & quia immateriales, idè sunt reflexiua super se, & super actus suos.

Sequitur, *Postquam habuerit esse in actu suo primo simplicis intelligentia, aut volitionis*, id est, quòd intellectus dicitur esse in actu suo primo per simplicem intellectionem: & dicitur *simplex intellectio*, ut distinguitur contra intellectionem conuersiuam, & quia terminatur ad obiectum simplex, à quo totaliter causatur, ut vult ipse Henricus, ut infra patebit dist. 3. quæst. 7. Hoc idem dico de volitione simplicis voluntatis. Et quod dicit, quòd per intellectionem simplicem habet esse in actu primo. Hoc idè est, quia secundum ipsum, ut infra patebit, ipsa notitia simplex est actus primus, siue ratio formalis producendi Verbum: quicquid dicat de volitione, saltem hoc tenet de notitia simplici. Et quantum ad hoc, quod dicit, quòd notitia simplex totaliter est ab obiecto, vel à phantasmate, improbat à Doctore infra dist. 3. quæst. 7. Et quod dicit quòd intellectio simplex est ratio formalis producendi

2. *Intelligere non est ratio formalis generandi filium. Intellectus & voluntas sunt potentia immateriales in operando.*

verbum, etiam in nobis, improbat Doctor infrà, *dist.* 27.

Sequitur. *Sunt supra se conuersua*, &c. Id est, quòd intellectus habita cognitione simplici obiecti, postea conuertitur supra se, seipsum cognoscendo, & super cognitionem simplicem, illam cognoscendo, & super obiectum cognitum reuolvens in cognitione simplici. Et in hoc Doctor sibi non contradicit.

c *Intellectus enim non solum intelligit verum simplici intelligentia*, &c. In ista litera, Henricus vult, quòd Verbum dicatur esse à notitia simplici, & hoc postquam conuersus est ad ea, ad quæ conuertitur: tunc verbum cauatur ab intellectu informato notitia simplici: ita quòd verbum est declaratiuum obiecti, & intellectus, vt informati notitia simplici, & verbum nihil aliud est, nisi quia scio me hoc scire, & hoc est quòd dicit, quòd non solum intelligit rem notitia simplici, sed etiam mediante notitia conuersua: quia notitia secunda, siue conuersua accipiendò in Ablatiuo, quæ notitia est in verbo, id est, ad quam immediate sequitur verbum de re cognita: mediante ergo tali notitia secunda, scilicet conuersua, non tantum scit & intelligit rem, sed etiam scit se scire, & intelligere eam, totum hoc est bene dictum, excepto hoc, quòd verbum necessario requirit notitiam conuersuam, vt patet infrà à Doctore 27.d.

In quibus bene dicit Henricus.

3.

d *Similiter voluntas non solum vult bonum*, &c. Hæc litera clara est vsque ibi, *Sed ista conuersio partim vno, & eodem modo conuenit intellectui*, &c. Sententia huius literæ est quòd intellectus habita notitia simplici obiecti, vi sua conuertit se supra se, & super intellectionem simplicem, & super rem cognitam. Similiter voluntas habita volitione simplici obiecti virtute sua conuertit se supra se, &c.

Voluntas & intellectus, vt comparantur ad obiecta differunt.

b *Sed alio, & alio modo quantum est ex parte obiectorum, ad quæ se conuertit*. Dicit, quòd voluntas, & intellectus, vt comparantur ad obiecta, ad quæ se conuertunt, differunt: quia intellectus vt nudus recipit notitiam genitam ab obiecto, ad quòd se conuertit, & à seipso, vt informato notitia simplici: ita quòd intellectus, vt formatus notitia simplici, & obiectum, ad quòd intellectus virtute sua se conuertit, sunt actiua notitiæ genitæ: ita quòd ipsam imprimunt in intellectu nudo, id est, quòd ipse intellectus, vt recipit notitiam genitam à seipso, vt informato notitia simplici, & ab obiecto modo præposito, consideratur vt nudus, & vt quoddam purum potentiale.

Quomodo ipsa volitio simplex res volitæ, & ipsa, vt volens se habent vt materia. Quid sit amor incentiuus.

e *Voluntas autem postquam conuersa est*, &c. Sententia huius literæ est, quòd voluntas postquam virtute sua conuersa est super seipsum volentem, & super volitionem simplicem, & super rem volitam: ipsa voluntas, vt nuda se habet pure actiue in productione Spiritus sancti: sed ipsa volitio simplex, & res volita, & ipsa vt volens, se habet quasi materia, id est, quòd voluntas, vt nuda de seipso volente, & de volitione simplici, & re volita, producit amorem incentiuum, id est, Spiritum sanctum. In productione verò Filij fit modo contrario: quia intellectus intelligens notitia simplici: & ipsa notitia simplex, & essentia cognita non se habet vt quasi materia, sed sunt verè productiua notitiæ genitæ: & intellectus vt nudus se habet merè passiuè. Sequitur,

f *Qui habet esse à producentibus ipsum non per informationem eius, de quo est quasi subiectiuè, nec per*

aliquam impressionem factam eidem, id est, quòd Spiritus sanctus, qui habet esse à producentibus ipsum, scilicet à voluntate nuda, quæ est ratio producendi ipsum, habet dico esse non per informationem eius, de qua est, quasi subiectiuè: quia Spiritus sanctus est de voluntate, vt informata volitione simplici, vt de quasi materia prima, vt dicit supra. Non tamen ille Spiritus sanctus subiectatur ibi, nec imprimitur in ipsa voluntate, vt informatam amore simplici: sed per quandam quasi excussionem, &c. id est, quòd quamuis voluntas, vt nuda producat Spiritum sanctum de se ipsa, vt informatam amore simplici vt de quasi subiecto: non tamen producit illum ita, quòd subiectetur in tali voluntate: sed magis exprimit illum, vt per se stantem, & nullo modo receptum in tali voluntate.

Opin. Henr. Spiritus sanctus est de voluntate, vt informatam volitione simplici.

Econtrariò est de notitia genita, quæ producit ab intellectu informato notitia simplici de ipso intellectu, vt nudo, vt de quasi materia, & imprimit ibi per quandam informationem: ita quòd talis notitia genita non dicitur proprie per se stare: sed esse in intellectu nudo tamquam in subiecto. Et tota litera sequens patet vsque ibi. *Et hinc apparet differentia intellectus, vt intellectus, & intellectus vt natura*.

4.

Ista litera stat in duobus dictis: quando accipitur intellectus, vt intellectus, accipitur vt merè passiuè se habet tam respectu notitiæ simplicis, quam respectu notitiæ genitæ: respectu enim vtriusque tantum passiuè se habet: sed intellectus vt natura accipitur vt est principium actiuum, vel productiuum Verbi. Et quia, vt dixi supra, notitia simplex est ratio formalis producendi, &c. tunc intellectus, vt informatus tali notitia simplici, quia vt sic est verè productiuus ratione notitiæ simplicis: idè sic dicitur intellectus, vt natura, cum *Natura sit quaedam vis insinuatibus ex se ipsis similia procreans*. Dicit etiam in ista litera, quòd notitia simplex, & notitia genita, siue verbum, sunt vna res secundum rem: quod tantum differt verbum à notitia simplici, quia verbum procedit ab ea vt declaratiua eius, verbum enim tantum valet, sicut, scio me hoc scire.

Natura quid.

g Expono tamen aliquid hanc literam de verbo ad verbum. Cum dicit: *Et hinc apparet differentia intellectus, vt intellectus, & intellectus vt natura*. Vocat intellectum vt intellectum, ipsum intellectum, vt nudum, & merè passiuum: & intellectum vt natura, vocat intellectum informatum notitia simplici obiecti. Sequitur declaratio quid sit intellectus, vt nudus, & vt natura: Dicit enim *quia intellectus vt in Patre existens in actu intelligendi suam essentiam*, id est, simplici notitia essentia: quem actum, siue quam notitiam operatur ipsa essentia in ipso intellectu suo: vt talis intellectus est quasi in potentia, scilicet receptiua ad notitiam essentialem: siue notitiam simplicem ipsas essentia: & vocat notitiam essentialem, quia est communis omnibus personis: & vt distinguitur à notitia notionali, quæ est Verbum diuinum.

5. Intellectus, vt intellectus quid.

Secundum rationem intelligendi, id est, secundum illam notitiam essentialem ipse intellectus Patriis est *fecundus, fecunditate naturali* (nam est fecunditas per modum naturæ, & fecunditas per modum voluntatis: & dicitur aliquid fecundum, quando est principium productiuum dispositum, & non impeditum) ad producendum de seipso, scilicet intellectu nudo: & per impressionem,

6.

Notitia notionalis dicitur verbum diuinum. Duplex fecunditas.

vt dixi supra aliquid sibi simile : *ad quod*, scilicet principium formale productiuum: (quod est ipse intellectus formatus notitia simplici) *est quasi in potentia receptiua*, id est, quod intellectus nudus est quasi receptiuus notitiæ genitæ, ab ipso intellectu formato: qui intellectus formatus dicitur principium productiuum: *per hoc quod est actu sub illa notitia essentiali*: quia illa notitia, (vt dixi supra) est ratio formalis producendi notitiam genitam secundum ipsum Henricum.

Intellectus enim, vt est quadam notitia essentialis, id est, vt est habens talem notitiam: secundum actum, id est, per illam est in actu principiandi: quia secundum illam dicitur *natura, & principium actiuum*: quo principio, scilicet actiuo *Pater de eodem intellectu*, scilicet nudo, & puro: *& vt est tantum intellectus* (quod idem est quod esse nudum) *vt de puro passiuo*, siue receptiuo: vt dixi supra, *format notitiam*, id est, gignit notitiam, quam recipit in ipso intellectu nudo: & talis notitia *est verbum: qua secundum rem est eadem notitia cum illa de qua formatur*: siue, quæ est principium formale producendi: quæ est notitia essentialis, siue simplex: & differt tantum secundum rationem, vt dixi supra.

Et per omnem eundem modum. Hic declarat, quomodo verbum nostrum producit in nobis: & vult quod eodem modo producat, sicut & diuinum. *Cognitum enim*, id est, obiectum cognoscibile, *primo simplicem sui notitiam imprimi*, scilicet intellectui *representando se illi, vt pure passiuo*, id est, quod obiectum imprimi intellectui nostro, vt pure passiuo notitiam sui simplicem, per quam ipsum obiectum est actu præsens intellectui: quia intellectio est similitudo obiecti cuius est.

Sequitur. *Intellectus autem sic perfectus notitia simplici obiecti* (& talis notitia secundum ipsum, vt infra patet *presenti quæst. & dist. 27. quæst. 1.* est notitia confusa obiecti) siue formatus tali notitia *per ipsum obiectum cognitum*, siue cognoscibile (quia obiectum, vt cognitum non causat notitiam: sed vt cognoscibile) *quod obiectum cognitum con-*

tinet ipse intellectus formatus notitia simplici: *continet dico*, non per impressionem: quia obiectum cognitum non recipitur formaliter in intellectu cognoscente: sed *continet expressiue*, id est, quod intellectus formatus tali notitia est suo modo declaratiuus, & expressiuus sui obiecti, & talis intellectus sic formatus factus est fecundus, &c. Applica sequentia sicut prius de formatione verbi Dei.

Doctores tamen improbat primò, quod verbum nostrum sic producat, vt ipse ponit, vt patebit infra *dist. 27.*

Secundò, improbat quod voluntas de seipsa, vt informata amore simplici de quasi subiecto, vel materia producat Spiritum sanctum, vt patebit infra *dist. 5. quæst. 2.* admittit tamen quod ipsa est principium formale productiuum Spiritus sancti, saltem partiale: vt patebit infra à Doctore *dist. 10. quæst. 1.*

Tertiò, improbat, quod intellectus, vt informatus notitia simplici dicatur natura: accipiendo naturam, vt est ratio formalis producendi per modum naturæ: vt patet in *ista quæst. & dist. 6. & 7. & 13. & 17. & alibi.*

Quartò, improbat, quod intellectus Patris, vt nudus informetur notitia genita: vt patet in *presenti quæst. & d. 5. quæst. 2.* ex intentione, & *dist. 27. huius, quæst. 1.*

Quintò, improbat quod intellectus nudus sit, de quo producat verbum, siue per impressionem, siue non per impressionem: vt patet infra *d. 5. quæst. 2.*

Sextò, quando dicit quod intellectus virtute sua se conuertit supra se, &c. Si hoc intelligat, quod cognitio conuersua sit totaliter causata ab intellectu obiecto non concurrente: vel aliquo alio vice obiecti: non tenetur apud Doctorem, vt patet ex intentione in *quodlib. quæst. 14.* & aliquid *quæst. 15.* Hoc idem dicerem de voluntate, tenendo illam opinionem quod obiectum, vel cognitio obiecti sit causa partialis volitionis: de quo in *2. dist. 25.* & sic patet positio huius Doctoris, quam bene nota.

S C H O L I V M.

Tres articulos Henrici refutat. 1. est, quod dum intellectus, vt nudus consideratur, & conuersus supra intellectum formatum notitia simplici, formatur ab eo notitia genita. Hanc reicit, quia cum conuersio sit suppositorum, si esset Filij, essent dua persona ante generationem. Si Patris tunc eius intellectus formaretur notitia genita, quia est passum proportionatum respectu intellectus formati, vt obiecti presentis.

Ista opinio ^a ponit tres articulos, quos non credo esse veros.

Primus est, quod quando intellectus, vt nudus, conuersus supra intellectum formatum notitia simplici, formatur ab eo notitia genita, hoc improbo sic.

Intellectus non conuertitur, nisi vt est in aliquo supposito, quia conuersio ponitur actio, & actiones sunt suppositorum. Tunc quæro cuius suppositi, vel cuius personæ est, vt conuertitur super intellectum formatum? quia si vt conuertitur est personæ Filij, & præcedit per te ista conuersio generationem Verbi: ergo ante generationem Verbi sunt duæ personæ, quod est hæreticum.

Si autem ^b vt conuertitur super intellectum formatum, est ipsius Patris, tunc arguo sic: Cuius est, vt conuertitur, eius est, vt notitia genita formatur, vt probabo: igitur intellectus, vt est Patris, formatur notitia genita: ergo notitia genita est ipsius personæ Patris, quia cuius personæ est intellectus, vt formatus, eiusdem est notitia qua formatur.

Assumptum ^c probandum probatio sic: cuius est, vt conuertitur super intellectum formatum, eius est vt habet intellectum formatum pro obiecto actu præsentem: ergo eius est, vt ab illo obiecto formatur. Probatio huius consequentiæ: Passuum proportionatum,

Notitia essentialis est ratio formalis producendi notitiam genitam.

7.

Obiectum cognitum non recipitur formaliter in intellectu cognoscente, sed expressiue.

In quibus Scot. improbat Henric.

Quomodo verbum nostrum producit in nobis.

Intellectio est similitudo obiecti, cuius est.

14. Impugnat Henricum.

In præmio Metaphys.

Text. 10.

¶ 12.

*Quādo ali-
quid est in
potentia
proxima?*

dispositum, & approximatum actiuo sufficienti, proportionato, natum est immediatè perfici ab illo actiuo, per Phil. 9. *Metaph. cap. 4. quoniam autem possibile, &c.* Tunc enim est aliquid in potentia proxima, quando nihil oportet addi, subtrahi, vel minui, ad hoc, quòd actus in sit. Intellectus autem ^d nudus vt conuersus, & habens intellectum formatum, vt obiectum præsens, est passiuum dispositum proportionatum, & approximatum intellectui formato, vt obiecto sufficienter actiuo: ergo intellectus nudus, vt conuersus, nulla facta variatione circa ipsum esse subsistentiæ, vel cuiuscunque entitatis, vt sic formatur notitia genita, & sic probatur prima consequentia.

Hic posset poni vna responsio quòd intellectus nudus, videlicet de quo formatur notitia genita, communicatur Filio per actum producendi notitiam genitam, per hoc, quod de seipso actualiter formatur illa notitia, siue ex hoc, quòd est quasi materia informata notitia genita, habet esse in persona genita.

Sed contra istam responsionem sunt duo argumenta prima, quæ ponuntur *distinctione 5. quæst. vltima* contra opinionem de quasi materia, quæ ibi specialiter improbabitur.

ADDITIO.
Conuersio-
nem illam
non esse ne-
cessariam,
nec omnino
dari.

Si per conuersionem nihil intelligitur esse in intellectu, quod non intelligeretur ibi esse non intellecta conuersione: igitur conuersio nihil est ibi Si autem aliquid intelligitur esse in intellectu, quod sine ipsa non intelligeretur, quæro quid? non presentia obiecti, non perfectio potentia, non tandem determinatio potentia ad actum, vel exercitium actus, sicut aliqui ponunt voluntatem in nobis conuertere intelligentiam ad memoriam: patet quòd voluntas non conuertit ad gignitionem Verbi diuini.

Item conuersio ista non est actio, quæ est operatio: quia non intellectio, nec volitio, nec est actio productiua alicuius.

C O M M E N T A R I V S.

I.

Ista opinio ponit tres articulos. Hic Doctor primò improbat istam conclusionem, quòd intellectus, vt nudus, conuersus super intellectum formatum notitia simplici formetur ab eo notitia genita. Vt clariùs dicam hanc conclusionem, contra quam arguit Doctor notitia genita, siue Verbum in diuini formatur, siue producit ab intellectu Patris, vt informato notitia simplici: & hoc vt intellectus nudus priùs conuertitur super seipsum formatum: & talis notitia genita recipitur in intellectu nudo.

*Improbatur
passio Henri.
Intellectum
conuertit super
seipsum quid.*

Contra hanc arguit Doctor ibi: *Hoc improbo sic.* Nam intellectum conuertit super seipsum formatum notitia simplici est ipsum se intelligere, vt habentem notitiam simplicem: & hoc cum dicat actionem, erit alicuius suppositi. Quærit modò Doctor quod est illud suppositum, quod actione sua conuertit se super intellectum formatum notitia simplici. Certum est quòd non est suppositum Filij: pater, quia esset Filius ante Filium. Nam ista conuersio super intellectum formatum notitia simplici præcedit generationem Filij, vt supra patet: ergo si intellectus vt in filio sic conuertitur: tunc erit filius ante filium.

b *Si autem vt conuertitur super intellectum formatum est ipsum Patris: tunc arguo sic: Cuius est, &c.* Tota ista ratio in hoc consistit: Si Pater mediante intellectu nudo conuertitur super intellectum formatum notitia simplici, scilicet vt productiuum notitiæ genitæ: productiuum dico ipsius notitiæ genitæ de intellectu nudo per impressionem ipsius notitiæ genitæ in intellectu nudo. (Nam propriè producere de aliquo per impressionem producti in illo, est ipsum productum formaliter inesse illi, de quo producit: sicut de materia ligni producit forma ignis, & recipitur formaliter in illa materia) est ipsum intellectum nudum, vt in Parte formaliter existentem suo modo recipere illam notitiam genitam, productam ab intellectu formato notitia simplici: quod in simili patet: si enim intellectus meus purè passi-

uè se haberet ad *A* obiectum, vt actiuum, tunc intellectus meus reciperet notitiam illius obiecti *A* tanquam à causa productiua illius notitiæ: & sic intellectus meus informatetur tali notitia, & per consequens esset formaliter intelligens per illam notitiam, in intellectu meo receptam. Sic est in proposito: si intellectus Patris, vt Patris habeat intellectum formatum notitia simplici, vt productiuum illius notitiæ, imprimendo illam in intellectu Patris vt Patris, ergo Pater formaliter haberet in se illam notitiam: & persona Filij esset formaliter in Patre, & per consequens Pater esset formaliter Filius: sicut paries habens formaliter albedinem, est formaliter albus. Et hic est sensus totius literæ. Hanc tamen vt clariùs intelligatur expono de verbo ad verbum.

Tunc arguo sic: Cuius est vt conuertitur, id est, cuius suppositi est intellectus nudus, vt conuertitur super seipsum formatum notitia simplici. Sequitur eius est vt notitia genita formatur, id est, intellectus nudus est eiusdem suppositi, in quantum ille intellectus tali notitia genita formatur. Ista propositio sic declarata, probatur à Doctore ibi.

c *Assumptum probandum, probatio sic: Cuius est vt conuertitur, &c. id est, cuius suppositi est, vt intellectus nudus conuertitur super intellectum formatum, eiusdem suppositi est intellectus nudus, vt habet intellectum formatum pro obiecto actu præsentem: ergo eius est, vt ab illo obiecto formatur, id est, ergo eiusdem suppositi est intellectus nudus, vt ab illo obiecto, id est, ab illo intellectu formato notitia simplici, informatur, scilicet notitia genita.*

Sequitur. *Probatio huius consequentiæ: videlicet quòd eiusdem suppositi est intellectus nudus, vt ab illo obiecto formatur: quia Passiuum proportionatum dispositum, &c.*

d Sequitur parum infra: *Intellectus autem nudus, &c.* Hoc patet per Henricum vbi supra, qui vult quòd intellectus nudus, præmissa conuersione, sit passiuum naturale, respectu notitiæ genitæ

2.
*Hic exponitur
litera.*

*Scot. contra
Henric.*

genitz. Et idem intellectus formatus noticia simplici est actuum naturale, imprimens notitiam genitam in intellectu nudo conuerso.

Sequitur: ergo intellectus nudus, ut conuersus, nulla facta variatione circa ipsum esse subsistentia, id est, circa ipsum suppositum subsistens, vel cuiuscunque entitatis, ut sic formatur noticia genita. Cum ergo intellectus nudus, ut est Patris, conuertatur super intellectum formatum, ut passiuum ad actiuum, à quo recipit notitiam genitam: ergo in Patre erit formaliter noticia genita: & sic Pater formaliter erit filius. Patet consequentia, quia si in homine est formaliter quantitas, & albedo sit formaliter in quantitate, ergo homo erit formaliter albus: sic in proposito.

3. e. *Hic posset poni una responsio, quod intellectus nudus per hoc quod de seipso actualiter formatur illa notitia, siue ex hoc, quod est quasi materia informata notitia genita, habet esse in persona genita. Sed nota, quod hæc responsio non euacuat argumentum Scoti, quia si intellectus, ut nudus conuertitur ad intellectum formatum no-*

titia simplici, quæro cui personæ conuenit iste actus conuersiuus, aut personæ Filij, aut Patris? & arguo, ut prius argutum est in argumento præcedente. Sed si absolute diceret, quod intellectus nudus, ut de quo formatur noticia genita, siue, ut suo modo recipiens notitiam genitam: siue se habens quasi materiam est Filij, id est, quod ut est Filij habet illam notitiam, non loquendo de illa conuersione intellectus nudi super intellectum formatum. Si ergo Henricus sic intelligat dicit Doctor ibi: *Sed contra istam responsionem sunt duo argumenta prima, quæ ponuntur, dist. 5. quæst. ult. &c. vide ibi, ubi diffusè probat, quod essentia, siue intellectus diuinus tantum habetur in Filio, ut terminus formalis generationis: ergo non potest ibi esse, ut materia, nec quasi materia: & per consequens, ut in Filio non formatur noticia genita: quia ut sic, haberet rationem materiz, vel ut quasi materiz, quod est impossibile, ut probat Doctor hic, & hoc idem in 27. distinctione huius quæst. 1.*

Essentia siue intellectus diuinus tantum habetur in Filio, ut terminus formalis generationis.

S C H O L I V M.

Secundum articulum Henrici, quo asserit intellectum, ut informatum noticia actuali, elicere notitiam genitam, refutat. Primò, quia secundum Augustinum Verbum gignitur à memoria, non ab intelligentia. Secundò, productio magis conuenit actui primo, quàm secundo. Tertiò obiectum, non actus in nobis gignit cum intellectu verbum. Quartò, verbum esset immediatius verbum intellectum Patris, quàm essentia, & dandum esset prius verbum declaratum essentia. Quintò, si actualis intellectio Patris esset producta, produceretur virtute essentia, vel daretur processus, actus intellectus ante actum intelligendi.

Secundus articulus est, quod intellectus informatus noticia actuali essentiali, est principium actiuum, & elicitiuum notitiæ genitz.

15.
Reprobat
art. 2. Hen.

Hoc improbo sic^a: Verbum non gignitur ab intelligentia, sed à memoria, secundum Augustinum 15. de Trinit. cap. 7. ergo licet in Patre concurrant memoria, intelligentia, & voluntas, pater non gignet verbum formaliter intelligentia, ut quo, sed memoria. Ut autem habet notitiam actualem quasi eliciram, & ut actum secundum, est in actu intelligentiæ, cuius est omne intelligere actuale: ergo ut sic non gignet verbum, sed ut est in actu memoriæ, id est, ut habet obiectum intelligibile præsens intellectui suo: in hoc enim intelligitur actus primus quasi præcedens actum secundum, qui est actu intelligere.

Secundò sic^b: productio magis conuenit actui primo, ut principio productiuo, quàm actui secundo, quia operationes perfectæ de ratione sui sunt fines, & non sunt gratia aliorum finium: ergo intellectio, ut est operatio Patris non est ratio formalis productiua alicuius termini, sed tantum actus primus, cuius virtute elicitor illa operatio, erit principium productiuum.

9. Metaph.
text. com.
16.

Tertiò sic^c, si intellectio Patris actualis, est ratio formalis producendi verbum, adhuc obiectum, ut præsens intellectui Patris, ut habenti rationem memoriæ, erit principium prius productiuum notitiæ genitz, quia in nobis apparet, quod illud est natum immediatius gignere, quàm actus intelligendi: ergo aliquod verbum prius erit genitum à Patre, ut à memoria, quàm ut ab ipsa intelligentia noscente.

Confirmatur, quia per se, essentia quasi operatur actum intelligendi essentialem in intellectu paterno: ipsa igitur ut præsens intellectui, est sufficiens principium quo, respectu intellectiois actualis, sed quod non sit quasi principium respectu eius, ut in Patre, hoc est quia illa intellectio Patris est improducibilis: igitur respectu notitiæ actualis producibilis est ipsa simpliciter principium quo, & ita primum verbum non produceretur per notitiam actualem, vel intellectioem actualem Patris, ut per rationem formalem productiuam, sed per ipsam memoriam. Præterea, omnis intellectio, cum eius esse sit in fieri, habet principium, vel quasi principium, cuius esse non sit in fieri, quia aliàs esset processus in infinitum: alicuius igitur intellectiois A. obiecti, puta prima, necesse est principium, vel quasi principium, esse tantum memoriam, ita quod non hoc totum, intellectus intelligens, aliàs ista non esset prima intellectio: sed omnes intellectiones A. & in intellectu eiusdem rationis, sunt eiusdem ratio-

ADDITIO.

nis:

Hæc responsio non euacuat argumentum Scoti.

nis: quidquid autem est perfectum principium primi in specie, potest esse principium cuiuscunque & immediatè: igitur memoria perfecta potest esse immediatum principium, vel quasi principium omnis intellectiōnis A: igitur memoria Patris potest esse principium immediatum verbi, igitur necessario est.

Contra, igitur non sic memoria Filij ad intelligentiam Filij, sicut memoria Patris ad intelligentiam Patris.

16. Præterea, verbum ^d est illius immediatius verbum, à quo immediatius exprimitur: ergo si ratio elicitiva verbi sit actualis notitia, vt in intellectu Patris formato, sequitur quòd verbum sit immediatius verbum intellectiōnis Patris, quàm essentia Patris, quòd videtur inconueniens: quia tunc esset aliud prius verbum, quòd esset declaratiuum essentia Patris immediatè.

Cap. 10. Vel oportet dicere, quòd illa essentia non posset declarari immediatè per aliquod verbum, quòd videtur inconueniens: cùm secundum Augustinum 15: *Trinit.* notitia formata ab ea re, quam memoria continemus, est verbum, primum obiectum memoria diuina est essentia, vt essentia.

Præterea ^e. Si actualis intellectiō Patris esset genita, vel producta, produceretur virtute essentia, non vt iam cognita, sed vt prior omni cognitione: hoc pater, tum secundum veritatem, quia aliàs esset processus in infinitum in actibus intelligendi: quia semper erit dare actum intellectus ante actum intelligendi: tum secundum istum, quia supra dixit, quòd in Patre actum intelligendi essentiam, operatur ipsa essentia in intellectu ipsius.

Ex hoc arguo sic: actualis notitia essentia non potest esse formaliter alterius rationis per hoc, quòd est ab alio communicata, & non ab alio sic communicata: quia tunc Deitas esset formaliter alterius rationis in personis, quia illam vna habet à se, & non alia: ergo & actualis notitia essentia est eiusdem rationis in Patre & Filio, quòd igitur natum est esse principium, quo respectu vnus, si esset principiabile, idem erit principium respectu alterius si principiatur.

COMMENTARIUS.

1. **S**ecundus articulus est, &c. Quia dixit Henricus vbi supra, quòd notitia simplex, siue essentialis in intellectu Patris est ratio formalis producendi notitiam genitam. Contra quem articulum arguit Doctor multis mediis.

a Primò ibi: *Hoc improbo sic.* Hæc ratio stat in hoc: Habens formaliter principium productiuum notitia genita, potest illo formaliter producere: sed Pater habet formaliter memoriam fecundam, quæ est principium productiuum Verbi: pater per Augustinum, quia verbum gignitur à memoria: ergo Pater formaliter producit notitiam genitam memoria, vt principio productiuo, & non intelligentia, siue notitia simplici, quòd idem est: & hic est sensus huius literæ.

Declaro tamen hanc literam cùm dicit ibi: *ergo licet in Patre concurrant memoria, intelligentia & voluntas: Pater non gignet Verbum formaliter intelligentia, vt quo.* Formaliter enim generare vt quo, est in se habere formaliter principium, siue rationem formalem generandi: sicut dicimus ignis formaliter calefacit calore vt quo: quia habet in se formaliter calorem, qui est ratio formalis calefaciendi: sic Pater dicitur formaliter generare memoria vt quo, quia habet in se memoriam formaliter, quæ est principium generatiuum, siue ratio formalis generandi.

Sequitur: *Vt autem habet notitiam actualem, est in actu intelligentia, id est, quòd Pater per notitiam actualem est in actu intelligentia, id est, quòd tantum per ipsam est formaliter intelligens omne intelligibile: & per consequens per ipsam non est formaliter producens Verbum: cùm talis notitia sit simpliciter finis potentia, propter hoc tantum ponitur, vt per ipsam obiectum intelliga-*

tur, non vt per ipsam aliquid generetur. Sequitur: *sed vt est in actu memoria, &c.* Memoria enim apud Doctorem, vt infra patebit, est intellectus habens obiectum perfectè præsens: & hoc in ratione intelligibilis, non vt actu intellecti: quia vt intellectus habet obiectum præsens in ratione intellecti, magis dicitur intelligentia, propter actualem intellectiōnem, quam habet: & vt sic non est verè productiuus: vt verò habet obiectum præsens, in ratione intelligibilis, hoc totum dicitur memoria: quia hoc totum est principium formale operandi, siue intelligendi: & est principium formale producendi Verbum: & hoc totum dicitur actus primus, respectu actus secundi. Actus enim primus, vt sæpe dictum est, est principium actionis, vel operationis: actus verò secundus est ipsa operatio, siue actio, siue generatio, & huiusmodi.

b *Secundo sic.* Secundò probat Doctor intentum, scilicet quòd notitia simplex non est principium productiuum filij: pater, quia principio productiuo correspondet productum, vt finis, siue terminus productionis: sed notitia simplici non correspondet aliquod productum per ipsam, vt finis, vel terminus productionis: pater ista, quia intellectiō est vltimus terminus productus ab intellectu, & finis vltimus intentus ab intellectu, & ab obiecto. Intenditur enim ab intellectu talis notitia, vt per ipsam obiectum tantum intelligatur: sed productiō intenditur non vt ibi sistatur, sed vt per ipsam productum habeatur: & sic actus primus (cuiusmodi est memoria) est principium productiuum, & non actus secundus, cuiusmodi est intellectiō.

c *Tertiò sic.* Ista ratio stat in vno dicto, videlicet

Pater formaliter producit notitiam genitam memoria, non intelligentia.

Quid sit generare vt quo.

delicet quòd habens principium productiuum, cui non correspondet productum adæquatum, potest illo producere: sed Pater habens intellectum, & obiectum perfectè præsens intellectui, habet principium formale productiuum Filij: ergo si Filius per tale principium non est productus: adhuc Pater illo principio potest producere. Si ergo per Henricum Pater producit Filium notitia simplici, vt principio productiuo: ergo Pater habet Filium ante Filium: quia memoria, vt memoria, est principium formale productiuum Verbi: vt patet per Augustinum, & experimentaliter patet in nobis: quia verbum nostrum (quod est intellectio perfecta obiecti) immediatè producitur à memoria, videlicet ab intellectu, & obiecto præsentè, vt patet infrà *dist. 27.* & multæ sunt auctoritates Augustini, quòd Verbum est à memoria, vt memoria. Si ergo secundùm Henricum ipsum Verbum potest esse à notitia simplici: & cum etiam possit esse à memoria, vt dixi: ergo Pater habebit duo Verba, siue duos Filios: quorum vnum correspondet memoriæ, & aliud notitiæ simplici, quod est inconueniens: & hoc intendit Doctor in ista litera.

3. d *Præerea. Verbum est illius immediatius verbum.* Hic Doctor arguit contra Henricum deducendo ad vnum inconueniens: videlicet quòd Verbum esset immediatius expressiuum notitiæ simplicis, quàm essentiæ diuinæ: & quòd sit inconueniens, patet etiam in nobis: quia verbum nostrum, siue intellectio perfecta obiecti immediatè exprimit, & manifestat, declaratque ipsum obiectum, à quo specificatur: vt patet, & non dicitur exprimere, siue manifestare aliam notitiam obiecti. Sic in proposito notitia genita, secundùm communiter loquentes, dicitur immediatè expressiua obiecti, siue essentiæ diuinæ, siue memoriæ fecundæ. Si ergo talis notitia genita immediatè exprimeretur à notitia simplici, vt à principio formali productiuo: tunc ab ipsa specificaretur, non à memoria fecundæ: & sic magis, & immediatius esset expressiua, & manifestatiua notitiæ simplicis, quàm obiecti, siue essentiæ diuinæ. Nam quælibet notitia (proprie loquendo) est semper expressiua illius, à quo specificatur. Vnde notitia simplex dicitur immediatè declaratiua essentiæ diuinæ, cum ab ipsa specificetur: vt patet à Doctore infrà *dist. 27.* Cum ergo notitia genita apud omnes sit immediatè expressiua essentiæ diuinæ, siue memoriæ: sequitur quòd immediatè exprimitur ab illa, & non à notitia simplici.

e *Præerea, si actualis intellectio Patris.* Quintò, siue vltimò arguit Doctor contra Henricum. Et supponit duo in isto argumento. Primum, quòd actualis notitia est ab essentia diuina, vt à principio productiuo: quod etiam ipse Henricus concedit, vt suprà patuit: & patet etiam ratione, quia si actualis notitia simplex non esset immediatè ab essentia, sed ab alia notitia, tunc quæro de illa alia, aut est immediatè ab essentia, aut non: si primum, non est maior ratio de vna, quàm de alia: si secundum, ergo erit processus in infinitum in notitiis. Stat ergo, quòd notitia simplex sit ab essentia, siue à memoria. Secundò supponit, quòd notitia genita, & notitia essentialis sunt eiusdem rationis: patet, quia non variatur ratio formalis ex hoc quòd est esse communicatum, & non communicatum: quia tunc essentia diuina esset alterius rationis, vt in Patre,

& vt in Filio: quia in Patre non est communicata per productionem: in Filio est communicata per generationem. Dicit ergo Doctor quòd si notitia simplex esset realiter distincta à Patre, talis notitia esset verè producta, & verè genita: ergo cum essentia diuina sit principium formale productiuum notitiæ simplicis, quæ verè non principiat: quia realiter non distinguitur à supposito principiante: adhuc esset principium productiuum eiusdem, si verè principiaueretur: ergo notitia genita, quæ verè principiat à Patre, est ab essentia diuina, siue à memoria fecunda, vt à principio formali productiuo, & notitia simplici, vt dicebat Henricus.

4. Sed circa hoc quod dicit notitiam genitam, & notitiam simplicem esse eiusdem rationis, occurrunt aliqua dubia. Primò, quia notitia simplex est formaliter perfectio simpliciter: notitia verò genita non est formaliter perfectio simplex. Primum patet à Doctore infrà *presenti dist. & dist. 8. & in quodlib. Item, in primo dist. 1. quæst. 2.* quia intellectus paternus est formaliter Beatus in visione Deitatis. Hoc idem in *quæst. 14. quodlib.* quæ visio est notitia ingenta, siue simplex: non potest autem esse beatus formaliter in aliquo, quod non est perfectio simpliciter. Patet etiam in *isto primo dist. 2. quæst. 1. & in quodlib. quæst. 14.* quòd intelligere Filij est optimum illius substantiæ: ergo. Secundum patet, scilicet quòd notitia genita non sit perfectio simpliciter formaliter: quia si sic, cum ipsa necessariò includat relationem constituentem ipsam, ergo relatio includeretur formaliter in aliquo, quod est perfectionis simpliciter, quod est falsum. Tum, quia talis relatio nullam perfectionem dicit, illud modò, quod non dicit aliquam perfectionem, non est de formali ratione perfectionis simpliciter. Tum etiam, quia quicquid formaliter includitur in perfectione simpliciter, est perfectio simpliciter: vt patet à Doctore in *quodlib.* sed relatio non est perfectio simpliciter: vt probat Doctor *quæst. 1. quodlib.* ergo. Tunc vltè: Quæ sic se habent, quòd vnum ex sua ratione formali est perfectio simpliciter, & aliud non: non sunt eiusdem rationis, vt patet: sed notitia genita, & notitia simplex sunt huiusmodi: ergo. Si verò dicatur, quod benè concludit, si notitia genita esset constituta per relationem: sed diceretur, quòd esset constituta per proprietatem absolutam. Sed hoc nihil est: quia adhuc talis proprietates nullam perfectionem diceret: vt patet à Doctore infrà *dist. 26.*

Secundò dubitatur, quia notitia ingenta est entitas absoluta: vt patet à Doctore *quæst. 14. quodlib. & dist. 10. quarti.* Sed notitia genita est entitas relatiua: modò absolutum formaliter, & relatiuum formaliter non sunt eiusdem rationis: ergo nec notitia genita, & ingenta.

5. Respondeo quòd dictum Doctoris habet sanè intelligi. Non enim vult ipse, quòd de facto notitia genita, & ingenta sint simpliciter eiusdem rationis, vt patet per argumenta superius facta: sed ex hoc dicuntur eiusdem rationis: quia si notitia simplex esset realiter distincta à supposito producente: tunc esset verè notitia genita, & eadem quæ nunc. Et similiter, si notitia genita nunc esset idem realiter cum producente, esset simpliciter eadem quòd notitia simplex: & ex hoc dicerentur eiusdem rationis.

Sed quomodo est possibile, quòd idem, vt realiter distinctum dicatur verè genitum: & formaliter

liter relatiuum : & quòd non sit perfectio simpliciter : & quòd si illud idem esset realiter idem , quòd dicatur absolutum , & perfectio simpliciter.

Dico breuiter , quòd notitia est realiter idem cum supposito producente , necessariò pullulat ab essentia diuina , vt perfectio simplex , & vt entitas absoluta : vt verò realiter distinguitur à supposito producente , necessariò producit , vt entitas relatiua . Accidit ergo notitiæ diuinæ , quòd dicatur entitas absoluta formaliter : quia hoc habet propter identitatem realem cum supposito producente : accidit etiam , quòd dicatur entitas relatiua : quia hoc est propter realem distinctionem à supposito producente . Si dicatur , nonne paternitas est idem realiter cum supposito producente ? Dico quòd sic : ergo erit entitas abso-

luta , &c. Dico quòd sunt aliqua entitates quæ diuersimodè pullulant ab essentia diuina : quædam enim simpliciter pullulant vt entitas absoluta : & quædam vt entitas relatiua . Et si quærat ratio diuersitatis , nulla alia est assignanda , nisi quia hæc est talis entitas , & illa talis : & sic notitia simplex est talis entitas , quòd vt est idem realiter cum supposito , necessariò pullulat ab essentia , vt entitas absoluta : ipsa eadem entitas , est talis entitas quòd distingueretur à supposito producente , esset verè si realiter genita , & verè entitas relatiua : & paternitas est talis entitas , quòd vt est idem realiter cum supposito Patris , oritur de necessitate , vt entitas relatiua : & est talis entitas , quòd si etiam esset distincta realiter , non esset verè genita , nec esset entitas absoluta : & sic patet ad difficultatem .

S C H O L I V M .

Ostendit falsum esse tertium articulum Henrici , probans conuersionem intellectus nudi , super se formatum , non esse necessariam , ad hoc , vt nudus formetur ab intellectu formato : quia intellectus Patris est principium naturale , respectu notitiæ genitæ , sicut respectu ingeniæ : ergo non requirit reflexionem ad producendum . Secundo , verbum Beatorum non petit talem reflexionem , aliàs haberet creatum pro obiecto . Ostendit etiam secundum articulum Henrici falsum esse in nobis , quia notitia confusa non potest esse principium notitiæ distinctæ , seu verbi , & illa esset simul cum verbo , vel produceret , quando non esset .

17.
Refellit tertium distum Henrici .

Tertius^a articulus est , quòd conuersio intellectus nudi super se formati , est necessaria ad hoc , vt intellectus nudus formetur ab intellectu formato .

Hoc non video , quia intellectus Patris habens obiectum sibi præfens , est naturale principium , non solum operatiuum respectu intellectionis Patris , sed etiam productiuum respectu notitiæ genitæ . adhuc ergo circumscripta illa reflexione , esset principium productiuum .

Secundus^b etiam articulus est falsus in nobis ; tum , quia notitia confusa non potest esse principium elicitiuum notitiæ distinctæ , sicut nec imperfectum potest esse principium elicitiuum productionis alicuius perfecti : tum , quia illa notitia actualis confusa , esset simul cum notitia actuali distincta , & ita duo actus eliciti simul , vel actus confusus quando non esset , generaret actum distinctum : tum , quia omnis actus intelligendi secundus , est genitus à memoria , vt memoria est in actu primo proportionali sibi , puta perfectus à perfecto , imperfectus ab imperfecto , sicut *distinctione tertia* patebit .

Cap. 10.

Tertius^c articulus etiam est falsus in nobis , quia verbum perfectissimum erit in patria secundum Augustinum 15. *de Trinit. &* tamen non erit illud verbum genitum per actum reflexum , siue conuersiuum super actum primum , vt iste dicit , vt per illud sciar , quis scire vel intelligere . Quòd autem non erit notitia reflexa probatur , quia verbum perfectissimum creatum , non habet pro obiecto suo primo aliquid creatum , sed increatum .

C O M M E N T A R I V S .

I. **a** *Tertium articulus est .* Hic instat contra tertium articulum , vbi Henricus vult quòd conuersio intellectus nudi super se formatum , est necessaria ad hoc , vt intellectus nudus formetur ab intellectu formato , id est , quòd intellectus formatus notitia simplici , non potest esse principium immediatè productiuum verbi , siue notitiæ genitæ , quæ dicitur propriè verbum , nisi priùs conuertatur super notitiam simplicem , & super obiectum cognitum , & super se cognoscentem . Doctor instat probando , quòd talis conuersio non est necessaria , quia sola memoria sufficit , quæ tantum includit intellectum , & obiectum perfectè præfens : & sic intellectus Patris habens essentiam , vt obiectum intelligibile sibi præfens , est naturale principium , id est , principium per modum naturæ , non solum operatiuum respectu

intellectionis Patris , sed etiam productiuum respectu notitiæ genitæ , circumscripta illa reflexione : sola enim memoria perfecta sufficit .

b *Secundum etiam articulus est falsus in nobis .* Quia in secundo articulo dixit , quòd notitia simplex obiecti est principium productiuum verbi : & quia hoc etiam concedit de verbo nostro : & vult quòd notitia simplex obiecti , confusa tamen , est principium productiuum notitiæ distinctæ eiusdem obiecti : & deducit ad alterum inconuenientium : videlicet , vel quòd simul in eodem intellectu respectu eiusdem obiecti esset cognitio confusa , & distincta ; vel aliquid , quando non est , causabit : patet primum inconueniens , quia si notitia confusa causat notitiam distinctam , ergo in eodem instanti , quo causatur notitia distincta in eodem instanti est notitia confusa
patec;

2.

Notitia confusa non potest esse principium notitiæ distinctæ .

patet, quia causa etiam quando causat, adhuc est prior natura effectu, ut patet à Scoto in 2. d. 1. Sicut etiam hoc idem exposui ibi 15. d. Si verò in eodem instanti, quo est notitia distincta, non est notitia confusa: ergo notitia confusa causat distinctam, quando non est, sed de ista materia diffusius pertractat Doctor infra dist. 27.

3. c. *Tertius articulus etiam est falsus in nobis. Quia* Henr. dixit in 3. art. quòd verbum nostrum generatur per actum reflexum, siue conuersiuum super actum primum, ut per illud sciat quis se scire: & sic videtur quòd tale verbum habeat immediatè pro obiecto actum rectum, quo obiectum est sibi præsens. Exempli gratia, primò cognosco lapi-

dem: secundò reflecto me super illam cognitionem, & super lapidem cognitum, & ex tali reflexione causatur verbum, per quod scio me scire lapidem: & sic illud verbum immediatè respicit primam cognitionem lapidis: sed hoc non est verum, quia in patria Beati habentur perfectissimum verbum: ergo si illud verbum esset causatum per actum reflexum, tunc haberet visionem, quia videret Deitatem pro obiecto immediatè: & talis visio est quid creatum: ergo verbum terminaretur ad aliquod creatum: ergo non esset perfectissimum, quia verbum perfectissimum, immediatè terminatur ad obiectum increatum: & sic patet improbatio opinionis Henrici.

Beati in patria habentur perfectissimum verbum, & tamen non actum reflexum.

S C H O L I V M.

Sententia Scoti, productiones idè non esse pauciores duabus, quia principia sunt duo, & immediatè opposita: nam alterum, scilicet intellectus, per modum nature determinatè inclinatur ad agendum; alterum liberè se determinat, scilicet, voluntas, & sic non possunt reduci ad aliquod vnum tertium, nec alterum ad alterum: quia imperfectius tantum reducitur ad perfectius. Idè etiam plures esse nequeunt, quia vtrumque principium habet productionem sibi adæquatam.

Dico tunc ad quæstionem, * quòd tantum sunt ibi duæ productiones distinctæ secundum rationes formales productionum, & hoc, quia sunt tantum duo principia productiua, habentia formales rationes producendi distinctas. Quod probò sic: Omnis pluralitas reducitur ad vnitatem, vel ad paucitatem tantam, ad quantam reduci potest; ergo pluralitas principiorum actiuorum, vel productiuorum reducitur ad vnitatem, vel ad tantam paucitatem, ad quantam potest reduci: sed non potest reduci ad aliquod principium vnum productiuum aliud ab istis. Probatio, quia principia productiua, quæ sunt *natura, & voluntas*, habent oppositos modos principiandi, quia alterum inclinatur ex se ad agendum naturaliter, alterum liberè, & in potestate sua habet producere, ita quòd ad hoc ex se naturaliter non inclinatur. Si autem reduceretur ad aliquod vnum principium productiuum, illud haberet determinatè alterum modum principiandi alterius istorum principiorum. Vel enim esset productiuum ex se determinatè, & tunc per modum naturæ; vel non ex se determinatè, sed liberè, & ita per modum voluntatis. Ergo non possunt reduci ad aliquod principium, quasi tertium ab istis, quòd scilicet in producendo neutrius istorum habeat rationem. Nec vnum istorum reducitur ad alterum, quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum, quòd falsum est: quia cum ex eadem perfectione conueniat vtrique esse principium operatiuum, & productiuum, & neutrum sit ex se imperfectum inquantum est operatiuum; quia tunc non esset formaliter in Deo: ergo nec inquantum est productiuum est imperfectum: ergo non possunt reduci ad paucitatem minorem, quàm ad dualitatem principij, scilicet productiui per modum naturæ, & principij productiui per modum voluntatis. Hæc autem duo principia secundum rationes suas principiandi debent poni in primo, quia in ipso est omnis ratio principij, quòd non reducitur ad aliud principium prius: igitur sunt tantum duo principia productiua alterius rationis in primo productiuo. Hæc autem sunt productiua ad intrà. Probatio, memoria perfecta est productiua ad intrà per modum naturæ, ex solutione præcedente, quia intellectus perfectus, sicut inquantum est potentia operatiua, natus est intelligere obiectum, quantum est ipsum noscibile, ita inquantum est potentia productiua notitiæ genitæ, natus est esse principium tantæ notitiæ, quanta potest esse obiecti: intellectus autem in primo, etiam ut est principium productiuum, est simpliciter perfectus.

Hoc etiam obiectum primum intellectus est infinitum intelligibile: ergo intellectus, ut est principium productiuum, natus est esse principium producendi notitiam infinitam. Similiter arguitur de voluntate respectu amoris obiecti infiniti.

Vtèrius sequitur, si non sunt ibi nisi duo principia productiua alterius rationis: ergo tantum sunt duæ productiones numero. Probatio, quia vtrumque principium productiuum habet productionem sibi adæquatam, & coeternam: ergo stante illa non potest habere aliam.

Nota pro solutione huius quæstionis, sit hæc propositio: Quidquid rationis eiusdem existens Scoti oper. Tom. V.

18.
Scoti opinio propria. Omnis pluralitas reducenda ad vnitatem, vel paucitatem possibilem. De hoc latè Scot. infra dist. 13.

Quæstionis scilicet præcedentis.

19.

De hoc quodl. 2.

ADDITION.

E c ad

ad plura eiusdem rationis se extendit, non determinatur ex se ad quos talia se extendit. Probatur in habitudine natura communis ad supposita, & causa ad effectus. Ex hoc sequitur, quod nec natura diuina in quantum communis determinat sibi numerum suppositorum, nec in quantum principium producendi, si est tale principium, determinabit sibi numerum principiorum; igitur si est certus numerus personarum, erit, quia principium productiuum distinguitur.

C O M M E N T A R I V S.

1. In diuinis duas tantum esse productio- nes.

Dico tunc ad questionem. Hic Doctor aliter probat, quod tantum sint duæ productiones in diuinis, & per consequens tantum duæ personæ productæ: quia vni productioni adæquatæ correspondet vnum productum adæquatum. Nota tamen primò in ista litera, quod illa propositio, scilicet, *Omni pluralitas est reducenda ad unitatem*, &c. potest multipliciter intelligi: vel scilicet quod omni pluralitas aliquorum eiusdem rationis, sit reducenda ad vnum eiusdem rationis: & sic non est vnuerfaliter vera: patet, quia pluralitas indiuiduorum eiusdem speciei non reducitur ad vnum illius speciei: quia inter illa non est aliquis ordo prioris, & posterioris, nisi forte per accidens. Nec similiter est vera in causatis, quod pluralitas causatorum reducitur ad vnum causatum, &c. quia tunc idem reduceretur ad se ipsum, vt patet: & posito quod non reduceretur ad seipsum, adhuc talis pluralitas non reducitur ad vnum illius pluralitatis. Est tamen vera, quod pluralitas omnium causatorum reducitur ad aliquod extra illam pluralitatem: quia ad unitatem causæ, scilicet primæ, à qua dependet, illa pluralitas. Est etiam propositio semper vera in essentialiter ordinatis, scilicet quod omni pluralitas essentialiter ordinatorum reducitur ad vnum primum illius pluralitatis: quia in essentialiter ordinatis non est procedere in infinitum; sed statur ad vnum primum, vt patet per Philosophum 2. *Metaph. sext. com. 9.* & probat hoc ibi *text. com. 6.* & de hoc vide Doctorem in 2. *Metaph.* & quæ ibi exposui: & sic in causis effectiuis deueniendum est ad vnum primum effectiuum, & similiter in finibus, in mensuris, & huiusmodi. Est etiam vera in speciebus dicentibus formaliter perfectionem: nam pluralitas talium specierum reducitur ad vnam primam, cum non sit procedere in infinitum in illis, vt probat Doctor in 2. *Metaph.* & vide quæ ibi notauimus. Et dixi de speciebus dicentibus formaliter perfectionem, propter species numerorum, quia vna species dicitur perfectior alia, non simpliciter, & formaliter; sed quia continet materialiter plures unitates, vt notauimus super secundo *Metaph. Doctoris.*

Nota differentiã inter species numerorum, & alias species.

2. Duo tantum sunt modi producendi, vnu est natura, alter voluntatis.

Dua sunt reductiones.

Secundò nota, cum dicit, quod pluralitas principiorum actiuorum, vel productiuorum reducitur, &c. possunt esse duæ reductiones, vna respiciens modum indeterminatum producendi, scilicet, vel per modum naturæ, vel per modum voluntatis; alia respiciens modum determinatum producendi. Primo modo pluralitas omnium principiorum actiuorum, vel productiuorum reducitur saltem ad duo, non numeraliter, sed secundum genus, scilicet ad principium actiuum, vel productiuum tantum per modum naturæ, sub quo continentur omnia alia principia productiua per modum naturæ: reducitur etiam ad principium productiuum per modum voluntatis: sub quo continentur omnia principia productiua per modum voluntatis. Secundo modo erit reductio ad vnum numero, si intelligendo: plu-

ralitas omnium principiorum productiuorum per modum naturæ reducitur ad vnum principium primum per modum naturæ: & tale est essentia respectu intellectus diuini, vt probat Doctor in *Quodlib. quest. 14. art. 2.* Et hoc loquendo de principio quasi productiuo, & partiali respectu primæ intellectiois diuinæ. Loquendo verò de principio, verè productiuo, quo produci- tur aliquid realiter distinctum, non ab illo principio, sed à supposito, habente illud principium: tale principium est ipsa essentia cum intellectu diuino. Similiter pluralitas omnium principiorum productiuorum per modum voluntatis: reducitur vltimò ad vnum primum, scilicet ad voluntatem diuinam, quæ sola primò, & perfectissimè agit liberè, & nullo modo per modum naturæ: & sic patet. ista propositio.

Teritiò nota probationem: quæ probat, quod necessariò sunt duo in genere, quia principia- re per modum naturæ, & per modum voluntatis sunt modi simpliciter repugnantes in eodem omnino ex natura rei indistincto, ita quod est simpliciter repugnans, quod idem formaliter acceptum agat per modum naturæ, & per modum voluntatis: probat, quia principium per modum naturæ inclinatur ex se ad agendum naturaliter, id est, quod præcisè agit secundum imperium naturæ, ita quod eius actio: nullo modo est in potestate sua, nec intentio, nec remissio actionis: sed principium per modum voluntatis, tantum liberè agit, & habet in potestate sua actionem, vt patet de voluntate nostra, & similiter de voluntate diuina ad extrã. Et licet ad intrã sit principium necessariò productiuum: tamen cum tali necessitate stat libertas voluntatis: ita quod nullo modo est productiuum per modum naturæ. Et hoc magis patebit infra *dist. 10.* & singulariter in *Quodlib. quest. 16.*

Quartò nota, cum dicit, quod intellectus in quantum operatiuus, & in quantum productiuus: hoc patet infra, scilicet quomodo dicitur operatiuus, & quomodo productiuus. Nota etiam, quomodo est productiuus notitiæ infinitæ, vide glossam, quam feci super *dist. 10. huius primi art. 1.*

Vltimò, infero Doctor propositum, scilicet quod tantum sint duæ personæ productæ; siue tantum duæ productiones numero; quia ibi sunt tantum duo principia productiua alterius rationis; quia vnum per modum naturæ, scilicet intellectus cum obiecto; & aliud per modum voluntatis, scilicet ipsa voluntas, & vtrumque habet productionem sibi adæquatam, ita quod intellectus tantum vnam, & voluntas tantum vnam; ergo tantum sunt ibi duæ productiones; & per consequens tantum duo producta. Sed quomodo non possunt esse plures productiones eiusdem rationis; puta plures generationes, vel plures spirationes, patebit quæst. 2. *Quodlib.*

3.

4.

Quid sit intellectus productiuus, & operatiuus.

Tantum esse duas personas productas, & vnam tantum improductam.

Ponit quinque instantias contra suam deductionem de productionibus, & remittit solutionem duarum ultimarum, cum ulteriori probatione conclusionis ad dist. 7. de quo etiam in Report. alias tres soluit.

Obiicitur ^a contra istam deductionem sic: Natura ex se est principium determinatum ad agendum: in diuinis autem intellectus vnde intellectus, non tantum videtur esse principium determinatum ad agendum, sed etiam natura, vt est quodammodo prior intellectu, quasi radix, & fundamentum: sicut essentia, quælibet videtur esse fundamentum potentia: ergo non tantum intellectus, sed etiam ipsa essentia debet poni habere rationem principij illius, quod est natura, vt distinguitur contra voluntatem.

20.
Obiectio
1.

Secundò, dubium est de istis actibus productiuis, quomodo sint istorum principiorum productiuorum, quorum sunt actus essentiales. Cùm enim actus distinguant potentias *2. de Anima*, videtur quòd istis potentiis, quibus conueniunt actus essentiales, non competant actus notionales, siue productiui.

Obiectio
2.
Text. comm.
13.

Tertiò, probatio illa non videtur valere, quæ adducitur ad ostendendum dualitatem in principiis productiuis, non posse reduci ad vnitatem. Nam *principiare necessariò*, & *principiare contingenter* sunt oppositi modi principianti, & diuersi, & tamen hæc dualitas reducitur ad vnitatem, & concedo, quòd illud vnum habet determinatè alterum istorum duorum modorum, illum scilicet, qui est perfectior, & prior: ita diceretur in proposito, quòd ad principium, quòd est natura, (quia illud est prius in ratione principianti, reducitur voluntas, licet habeat oppositum modum principianti.

Obiectio
3.

Quartò, contra vltimam propositionem prædictæ deductionis arguo. Quæro enim vnde probatur illa propositio, quæ dicit, quòd stante vno actu adæquato potentia, ipsa non potest simul habere alium: si intelligat adæquatum secundum extensionem, petitur principium: si secundum intensionem, videtur falsum. Nam licet visio Verbi adæquetur potentia intellectiua animæ Christi, tamen potest noscere etiam actu elicto aliud intelligibile à se. Patet etiam quòd Deus notitia adæquata intellectui suo secundum intensionem, & tamen nouit alia à se. Si igitur ita est de actu adæquato potentia operatiua quòd comparitur alium, multò magis videtur de potentia productiua, quia eius productum, vcl productio non est in potentia productiua, sicut operatio est in potentia operatiua.

Obiectio
4.
De hoc Scot.
quodl. 2. a. 3.

Quintò sic, Principium non est principium, in quantum principiatum iam intelligitur positum in esse, sed in quantum est prius principiato; vt autem est prius principiato, non aliter se habet per hoc, quòd principiatum ponitur in esse; ergo si isto non posito, posset esse principium alterius, pari ratione videtur, quòd isto posito simul potest esse principium alterius: quia isto posito principium in quantum principium, hoc est, in quantum prius principiato, nullo modo aliter se habet.

21.
Obiectio
5.

Solutio istarum duarum rationum vltimarum, & declaratio rationis illius, contra quam fiunt, & probatio conclusionis, ad quam illa ratio adducitur, videlicet, quòd sunt tantum duæ productiones, dimittantur vsque ad dist. 7. q. illa, *An possent esse plures filij in diuinis?*

Quære! primo reportationum dist. 2. & 7. q. illam, & in quodlib. q. 2. & in collectionibus, & alibi.

Ad primum respondeo, quòd hoc totum, (*intellectus habens obiectum actu intelligibile sibi præsens*.) habet rationem memoriæ perfectæ in actu primo, quæ scilicet est immediatum principium actus secundi, & notitiæ genitæ: in hoc autem principio, quod est memoria, concurrunt duo, quæ constituunt vnum principium totale, videlicet essentia in ratione obiecti, & intellectus, vt potentia, quorum vtrumque per se est quasi partiale respectu productionis adæquatæ huic totali principio.

Cùm igitur arguitur, quòd ratio naturæ non tantum competit intellectui, sed essentia.

Respondeo quòd totale principium includens naturam vt obiectum, & intellectum vt potentiam habentem obiectum sibi præsens, est principium productiuum, quod est natura, & principium completum producendi per modum naturæ. Si enim essentia, vt obiectum non haberet rationem principij in productione Verbi, quare magis diceretur Verbum essentia, quàm lapidis, si ex sola infinitate intellectus, vt principij productiui posset produci Verbum infinitum, quocunque alio obiecto præsentem.

Ad secundum dubium ^b dico, quòd memoria in Patre est principium operatiuum Patris, quod scilicet, vt actu primo, Pater formaliter intelligit, vt in actu secundo, est etiam eadem memoria Patri principium productiuum, quo Pater existens in actu primo,

22.
Ad obiecti-
tionem 2.

*Potentia
operatiua
& produ-
ctiua simul,
an prius sit
operatiua.*

*Quis ordo
inter intel-
ligere & di-
cere Patris.*

23.
*Vtrum in-
telligere &
dicere sint
eiusdem ra-
tionis.*

*Dist. 3. q. 2.
vel 9. &
quodlibeto
15. & in q.
collationis,
& libro de
Anima, &
alibi.
Ad obiect.*

producit vt in actu secundo notitiam genitam, & actus primus prior est prioritate originis actu secundo: non fundatur igitur actus productiuus super actum essentialem, qui consistit in actu secundo, videlicet, qui est operatio, quasi super rationem formalem eliciendi illum actum secundum; sed quodammodo præexigit illum actum, quia actus primus, qui est operatiuus, & productiuus, est ratio perficiendi suppositum in actu secundo, qui est operatio suppositi, in quo est quodam ordine prius antequam intelligatur produci illud quod producitur: operans enim; & producens per idem principium prius est operans, quam producens. Exemplum, si *lucere* poneretur aliqua operatio in luminoso, & *illuminare* poneretur productio luminis à luminoso, lux in luminoso esset principium quo, & respectu operationis, quæ est *lucere*, & respectu productionis, quæ est *illuminare*. Nec tamen *lucere*, quod est operatio, esset ratio formalis illuminationis, quæ est productio: sed esset ibi ordo quasi effectuum ordinatorum ad eandem causam communem amborum; à qua immediatius procedit vnus effectus, quam alius. Ita in proposito, ad eundem actum primum, qui est memoria Patris, ordinem quendam intelliguntur habere *intelligere*, quod est operatio Patris, & *dicere*, quod est producere Patris respectu notitiæ genitæ, non talem tamen ordinem, quod *intelligere* Patris sit causa, vel principium elicitium *dicere* Verbi: sed quod immediatius *intelligere* sit quasi productum à memoria Patris, quam *dicere*, vel quam Verbum sit productum ab eodem. Non igitur est ibi talis ordo, qualem ponit opinio prior, in ratione obiecti præsuppositi, vel in ratione principij formalis agendi, sed tantum ordo prior quasi producti ad productum, respectu eiusdem principij communis, ad quasi productum, & verè productum.

Et tunc ad illud *secundi de Anima* de distinctione potentiarum per actus, potest dici, quod quasi *producere*, & *producere*, sunt actus eiusdem rationis. Si enim illud quod non producitur, sed quasi producitur, esset realiter distinctum à producente, esset verè productum: igitur quod modò sine productione insit, tamen virtute principij, quod esset productiuum eius, si posset distingui, & pro tanto dicatur quasi productum, non variat formaliter actum ab illo, quo produceretur si esset producibile.

Alia responsio esset de intellectu agente, & possibili, sed modò transeo, quia non dixi adhuc cui intellectui conuenit producere notitiam, vt principio partiali, hoc dicitur infra, sed nunc de intellectu indistinctè locutus sum.

Ad tertium dico, quod quando duo principia habent modos oppositos principian- di, quorum neuter importat aliquam imperfectionem: neuter reducitur ad alterum, vt ad prius natura, licet possit ibi esse aliqua prioritas quasi originis: nunc autem neutrum istorum principiorum includit aliquam imperfectionem, non magis inquantum productiuum, quam inquantum operatiuum: nec ergo vnum ad alterum reducitur, vt ad prius natura, nec ambo ad tertium propter idem, quia neutrum est imperfectum; & etiam quia illud tertium esset principium secundum rationem alterius istorum, quia inter ista non est medium in principiendo, & ita si ambo reducerentur ad tertium, vnum reduceretur ad aliud, & idem ad seipsum.

COMMENTARIUS.

I. a **O**biicitur contra istam deductionem. Intendit Doctor probare primò, quòd sint tria principia productiua in diuinis: duo per modum naturæ, scilicet essentia diuina, & intellectus: & aliud per modum libertatis, scilicet voluntas. Si ergo sunt tria principia productiua, ergo & tres productiones: & cum cuiuslibet productionum correspondeat productum, erunt tria producta: & hoc est, quod intendit probare per istam rationem primam. Ad istam primam rationem responderet, ibi; *Ad primum respondeo, quòd hoc totum, &c.* Et dicit, quòd intellectus, & essentia sunt duo principia partialia per modum naturæ, & integrant vnum totale: & sic tantum est vnum principium per modum naturæ, & litera clara est.

Secundò, arguit contra hoc, quòd dixit, quòd sunt duo actus productiui, scilicet productio filij per modum naturæ: & productio Spiritus sancti per modum libertatis: & argumentum stat in hoc; quomodo est possibile, quòd intellectus

habeat duos actus diuersarum rationum, quorum vnus dicatur productiuus, siue productio, & aliud dicatur operatiuus, siue operatio: quæ est ipsa intellectio? quia tunc videretur, quòd intellectus esset duæ potentia; quia potentia; distinguuntur per actus 2. *de Anima, text. comment. 33.* Hoc idem dico de actu productiuo voluntatis, & de actu operatiuo, qui dicitur *velle*: ergo videtur, quòd istæ duæ potentia; habeant tantum actus operatiuos, siue essentiales, scilicet *velle*, & *intelligere*. Et nota istum terminum *de actu productiuo*: dicitur enim generatio actus productiuus, non quòd sit ratio formalis producendi, quæ suppositum verè producit: sed est id, quo suppositum producens formaliter producit. Ex pro maiori intelligentia, nota quòd vrimur istis vocabulis diuersimodè, scilicet esse *producens*, & esse *productiuum*. Primum tantum competit supposito, quia tantum illud producit, vel generat.

Secundum tantum competit rationi formali pro

*Alius produ-
ctiuus quid
sit.*

*Esse producens,
& esse produ-
ctiuum disse-
runt.*

*Vnum est prin-
cipium per
modum natu-
ræ.*

producendi, quæ dicitur potentia productiua. Exemplum: Pater producit Filium: memoria fecunda est potentia productiua, qua mediante Pater producit. Aliquando accipitur potentia productiua tantum formaliter: & tunc nihil aliud est, nisi productio relatio: & dicitur potentia productiua, non quod sit ratio formalis producendi, sed quia terminatur ad productum. Istæ ergo propositiones sunt veræ, Pater producit Filium mediante memoria fecunda, vt principio formali fundamentali, & absoluto. Alia, Pater producit Filium productione relatione, vt principio tantum formali, quo denominatur actu producens: sicut dicimus, quod Franciscus est similis Petro albedine, vt principio fundamentali similitudinis: & dicitur similis similitudine, vt principio tantum formali.

Argumentum secundum, scilicet quod non debeant poni isti actus productiui, est ibi: * *Secundò, dubium est de istis actibus productiuis.*

b Respondet Doctor, ibi: *Ad secundum dubium dico, quod memoria in Patre est principium operatiuum Patris, &c.* Pro intelligentia huius literæ, præsuppono primo, quod actus primus, quo suppositum agit, est forma, quæ est principium productiui alicuius: & actus secundus est actus productus, vel ipsa productio: ita quod suppositum non dicitur actus primus proprie, quamuis dicatur producere; sed tantum ratio formalis procedendi existens in supposito dicitur actus primus: quia suppositum mediante illa producit. Secundò dico, quod memoria fecunda in Patre, quæ est intellectus, & essentia diuina, perfecte præsens in ratione obiecti intelligibilis, est principium operatiuum, respectu intellectiōis: quia intellectio proprie dicitur operatio, quæ est finis potentie operantis: dicitur etiam principium productiui, respectu productionis Filij: non quod talis productio sit vltimus finis principij productiui: sed est productum per talem productionem: & sic vt est principium operatiuum Patris, est id, quo Pater, vt actu primo formaliter intelligit, vt in actu secundo, id est, id, quo mediante, vt actu primo Pater formaliter intelligit, vt in actu secundo, id est, quo Pater habet intellectiōem, vt actum secundum: & sensus breuis est, quod memoria fecunda, vt principium operatiuum est actus primus Patris, quo mediante habet intellectiōem, siue operationem, vt actum secundum: hoc idem dico, vt est principium productiuum, est id, quo Pater, vt actu primo producit, vt in actu secundo, id est, ipsa memoria, vt est principium productiuum est Patri actus primus, quo mediante producit in actu secundo, id est, quo mediante habet productionem, vt in actu secundo: & illa productio terminatur ad notitiam genitam: & sic patet sensus istius literæ.

c *Est actus primus prior est prioritate originis actu secundo, id est, quod memoria vt principium operatiuum est prius origine ipsa operatione: & vt principium productiuum est prius origine ipsa operatione: & vt principium productiuum est prius origine productione, & producto.* Sequitur: *Non fundatur igitur actus productiuius super actum essentialem, qui consistit in actu secundo: videlicet quæ est operatio.* Dicit Doctor, quod quamuis generatio Filij præxigat necessariò cognitionem essentia in intellectu Patris, non tamen illa cognitio est ratio formalis producendi Filium, vt dicebat Henricus, sed est ipsa memoria fecunda; *Scoti opor. Tom. V.*

imò si, per impossibile, non esset talis cognitio, adhuc intellectus Patris, vt habens essentiam perfecte præsentem in ratione obiecti intelligibilis, esset principium verè productiuum: sunt ergo isti actus, scilicet actus operatiuus, & actus productiuius quasi effectus ordinati eiusdem causæ: ita quod actus operatiuus prius est, quàm actus productiuius: & tamen vterque ab eadem memoria: & exemplum patet in litera, quæ clara est.

Sed oritur vna difficultas in hoc, quod dicit, quod actus primus est prior origine actu secundo: puta, quod memoria productiua in Patre est prior origine ipsa productione. Videtur enim quod sibi contradicat, tenendo quod personæ constituentur in esse per relationes: vult enim ipse expressè in 28. d. 1. q. vlt. quæ est tertia in ordine, & 4. q. Quod, quod Pater constituitur in esse personali per paternitatem: & per ipsum Doctorem idem est Pater constitui in esse personali per paternitatem, sicut & per generationem actiuam, cum sint penitus idem. Si ergo principium productiuum, siue generatiuum est prius origine generatione: ergo suppositum habens illud principium, quo verè generat, erit prius origine ipsa generatione: ergo Pater, qui est suppositum generans per tale principium, erit prior origine ipsa generatione actiua; & sic constitutum essentialiter erit prius origine constitutio essentialiter, quod non est intelligibile.

Respondeo primò, quod quando dicit, quod productiuum in diuinis est prius natura productione, & sic ex argumento facto Pater erit prius origine productione. Dico, quod potest exponi de productione passiuæ: & sic nulla est difficultas: quia etiam Pater, in quantum Pater, in diuinis est prior origine Filio, & similiter Pater, in quantum generans, est prius origine genito, vt potest deduci ex dictis Doctoris in 1. dist. 26. & 28. & in Quodl. q. 4. Secundò dico, quod benè principium productiuum est prius origine productione actiua, quâ constituitur Pater in esse personali. Et cum dicitur quod Pater generat filium, vt habens tale principium productiuum, concedo: sed postea negatur, quod Pater sit prior origine productione actiua.

Si dicatur, generatio actiua necessariò præsupponit principium productiuum, & suppositum producens secundum illud principium.

Dico, quod benè generatio actiua præsupponit principium productiuum, scilicet memoriam fecundam: non tamen præsupponit suppositum producens: & hoc patet à Scoto expressè in quodl. q. 4. in responsione ad primum argumentum, vbi dicit, quod actio necessariò præsupponit esse simpliciter: non autem esse incommunicabile, præcipue quando suppositum incommunicabile constituitur in tali esse per huiusmodi actionem. Sic est in proposito de generatione in diuinis: quia ipsa generatio verè præsupponit esse simpliciter, scilicet memoriam fecundam: sed non præsupponit suppositum incommunicabile: quia per illam generationem tale suppositum constituitur in esse.

Sed contra hoc. Videtur enim quod Doctor sibi contradicat in hoc, quod dicit, quod generatio actiua non præsupponit suppositum generans: quia in isto 1. dist. 7. dicit expressè, quod gerundium constructum cum potentia, notat actum, vt egredientem ab eodem supposito, cui attribuitur potentia: hæc sunt verba formalia Doctoris. Cum ergo memoria fecunda sit potentia generandi

3.
Difficultas.

Principium productiui est prius origine generatione, id est, producente actiua.

Solutio.

Instantia.

Responsio.

4.
Apparet contradictio.

Potentia productiua formaliter quanam dicatur.

Quomodo Pater producat filium memoriam fecundam.

2.
* num. 20.

Memoria in Patre est principium operatiuum Patris.

Actus primus operatiuus, productiuius est prior actu secundo.

ipſi Patri: vt patet à Doctore in pluribus locis: ergo generare eſt actus egrediens à ſuppoſito, habente, talem potentiam generandi: ergo præſupponit ſuppoſitum; & idè dicit quòd memoria ſecunda non eſt potentia generandi filio: quia tunc actus generationis actiue intelligeretur à ſuppoſito filij egredi.

Concordatiq.

Reſpondeo, quòd Doctòr in eadem diſtinctione in reſponſione ad primũ argumentum factum contra primam opinionem, dicit, quòd generatio actiua, quando reſpicit principium productiuum, per ſe exiſtens, poteſt immediatè elici à tali principio, cuiuſmodi eſt Deus: & concordat cum hoc, quod dicit in quol. vbi ſuprà. Nec vult Doctòr in illa diſt. 7. primi, quòd generatio præſupponat ſuppoſitum generans, cum in eadem quæſtione. contrarium dicat. Dico ergo, quòd actum generationis egredi à ſuppoſito, poteſt dupliciter intelligi. Primo modo, quòd verè ſit à ſuppoſito. Alio modo, quòd egrediatur à principio productiuo, vt actu exiſtente in ſuppoſito. Primo modo non egreditur à Patre, ſed benè ſecundo modo: quia memoria ſecunda immediate pullulat generatio actiua conſtituens Patrem in eſſe personali, primò in eſt Patri, & per Patrem in eſt Filio.

Alia generatio egredi à ſuppoſito dupliciter poteſt intelligi.

Sed ſi quæraſur, ſi à memoria ſecunda immediate pullulat generatio actiua; ergo in eodem inſtanti erit Filius; & per conſequens Pater, vt prior origine non producit Filium: imò nec diceretur generare formaliter.

Dico, quòd illa generatio pullulat à memoria ſecunda; vt poſterior origine: & in eodem inſtanti originis conſtituit Patrem in eſſe personali: ſed in eodem inſtanti originis, quo conſtituit Patrem, non habet productum: ſed in alio inſtanti poſteriori originis: & ſic Pater formaliter generat, vt prior origine: & dicitur generare formaliter per generationem actiuam, conſtituentem ipſum in eſſe personali: & hoc modo dictum Doctòris in diſt. 7. primi, debet intelligi de actu egrediente à ſuppoſito, &c.

3. *Alia reſponſio eſt de intellectu agente, & poſſibili, quia ſi agens eſt productiuus, & poſſibilis operariuſ, patet quòd actus producendi conueniret intellectui agenti, & actus operandi intellectui poſſibili: & ſic iſti duo actus diſtinguerent intellectum agentem, & intellectum poſſibilem, à poſteriori tamen.*

Tertiò arguit contra illud, quod dixit, ſcilicet quòd pluralitas principioſum non poteſt reduci ad vnitatem principiandi: & argumentum eſt ibi: Tertiò, Probatio illa non videtur valere, quæ adducitur ad oſtendendum dualitatem, &c. Et ratio ſtat in hoc: quia licet principiare contingenter, & principiare neceſſariò ſunt oppoſiti modi principiandi, tamen hæc dualitas poteſt reduci ad vnitatem. Poſito enim quòd aliqua creatura principiaret neceſſariò; & alia contingenter, tamen hæc dualitas reduceretur ad vnitatem, & illud vnum neceſſariò principiabit.

Nota, & bene.

e Reſponder Doctòr ibi: Ad tertium dico. Et reſponſio facta clara eſt: quæ ſtat in hoc, quòd quando vnus modus principiandi eſt imperfectior, poteſt reduci ad modum principiandi perfectiorem: & patet, quia modus principiandi per modum naturæ in creaturis, propter ſui imperfectionem reducitur ad modum principiandi contingenter in diuinitatibus: qui nullam includit imperfectionem: & patet, quia modus principiandi in

creaturis eſſentialiter dependet à modo principiandi contingenter in Deo: vt patet à Doctore ex intentione præſentis diſt. quæſt. 1. & infra diſt. 8. quæſt. 21. & in 2. diſt. 1. & in Quodl. quæſt. 7. ſed quando vnus modus principiandi nullam includit imperfectionem, & alius modus principiandi oppoſitus ſimiliter nullam includit, vnus modus non poteſt reduci ad alium: & ſic eſt in propoſito, de modo principiandi liberè in diuinis, & de modo principiandi per modum naturæ. Et quod addit, quòd nec ambo poſſunt reduci ad vnum tertium modum propter duas rationes. Prima, quia iſti modi includerent imperfectionem, ſi poſſent reduci, quod eſt contra ſuppoſitum. Secunda, quia ille tertius modus haberet tantum vnum modum principiandi, ſcilicet vel per modum naturæ, vel per modum voluntatis, cum iſta ſint immediata. Non enim poteſt dari aliquis modus principiandi, quæ non ſit, aut per modum naturæ, aut per modum voluntatis; & tunc ſi ambo reducerentur ad tertium, vnum reduceretur ad aliud, & idem ad ſeipſum.

Quartò, principaliter arguit Doctòr contra illud, quod dictum eſt priùs, quòd vtrumque principium productiuum habet productionem ſibi adæquatam, & coæternam; ergo ſtante illa non poteſt habere aliam: quia ſi intelligat adæquatam extenſiue, tunc petitur principium, ſcilicet quia non probat hoc, ſed ſupponit eſſe verum, quod tamen eſt dubium. Si intenſiue, adhuc non ſequitur: quia licet principium productiuum habeat productum adæquatam intenſiue: tamen ſtante illo producto poteſt habere aliud, vel æquè perfectum, vel minus perfectum, ſicut patet in caſu vniuoca: quæ poſito quòd producat vnum effectum ſibi adæquatam intenſiue, adhuc poteſt habere alium ſimilem: i patet etiam, quia licet viſio Verbi adæquetur potentie animæ Chriſti (quia perfectior non poteſt haberi, tenendo quòd talis viſio ſit ita perfecta, quòd perfectior non poteſt creari, videret tenere Doctòr in 3. diſtinct. 14.) tamen poteſt noſcere actu elicitò aliud intelligibile: vt patet in 3. diſt. 14. Similiter Deus nouit ſe notiſſima adæquata intenſiue, quia talis notiſſima eſt ita formaliter infinita, ſicut Deus, vt ſuprà patuit præſentis diſt. 9. 3. & tamen nouit etiam alia à ſe, vt ſuprà patuit præſentis diſt. quæſt. 1. & magis patebit infra diſt. 39. ergo ſic erit in propoſito.

Quintò arguit, & ratio ſtat in hoc: quia principium productiuum: vt tale; eſt priùs principiatio: imò quando actu principiatur, adhuc intelligitur priùs, vt patet ſubtiliter à Doctore in 2. diſt. 1. & diſt. 15. & alibi. Et vide quæ ibi expoſui. Si ergo priùs, ſequitur quòd non mutatur ratio principij, per hoc, quòd nunc habet productum: patet, quia ratio formalis prioris non mutatur per aliquod poſterius: ergo ſi tale principium non haberet hoc principiatum; poſſet habere aliud, cum haberet eandem rationem principij, quam priùs: ergo tale principium (ſi ſit perfectum) ſi potuit habere aliud principiatum, puta B, ſi non fuiſſet principiatum A, videretur quòd ſimul poſſit habere A & B, vt duo principia: ſa, cum per A principiatum non tollatur à principio ratio principij.

Doctòr remittit ſe ad diſt. 7. huius primi. Quia tamen ibi non ſoluit hæc duas rationes expreſſe, imò clariùs poſſunt ſolui ex dictis in quæſt. 1. quod aliquoſ ſoluo cas. Ad primam, quæ

6.

7.

quæ est quarta in ordine, dico quod genitum adæquatur principio productiuo intentione: quia est ita perfectum, cum includat eandem perfectionem: imò sibi communicatur tota perfectio principij productiuo, adæquatur etiam extensiuè. Cum dicitur, quod hoc non probat. Dico, quod hoc ostendit infrà *distinct. 7. in Quodlib. quæst. 2.* ubi hoc probat, & argumento ostensiuo, & argumento ducente ad impossibile, vide ibi, & quæ ibi exposui.

Ad secundum, dico breuiter, quod principium productiuum eiusdem rationis in diuinis: est ita præcisè principium respectu illius productionis, quod si non esset illius præcisè, nullo modo posset esse alterius: & illa productio Filij est ita necesse esse in diuinis, quod si illa præcisè

non esset, esset simpliciter impossibile posse esse aliam, vt subtiliter ostenditur à Doctore, in *q. 2. Quodlib.* Et sic dico, quod tale principium productiuum (quamuis sit prius productio) sic præcisè determinatur ad illud productum, quod simpliciter repugnat ei posse habere aliud productum: etiam posito, quod non haberet prius productum. Cum ergo dicitur, quod cum sit prius, non variatur ratio principij productiuo. Dico, quod licet in se non varietur, tamen in illo priori non habebit rationem principij productiuo, respectu alterius producti: cum sit determinatum ad tale productum. De hoc vide singularia Doctoris in *Quodlib. quæst. 2.* & aliquantulum infrà *distinct. 7.* & præcipue aliqua à me ibi exposita.

S C H O L I V M.

Instat quadrupliciter contra id quod asseruit, scilicet intelligentiam non esse productiuam Verbi, & solius instantias.

Contra ista instatur, ^a & primò sic: Intelligentia est in Patre sub propria ratione intelligentiæ, & propria perfectio intelligentiæ, vt intelligentia, est Verbum: ergo Verbum est in intelligentia Patris, vt Patris est, quod est negatum.

Præterea, Augustinus 1. *5. de Trinit. cap. 13. Verbum est visio de visione*, ergo actualis notitia est ratio gignendi Verbum.

Præterea, non videtur differentia inter memoriam, & intelligentiam in Patre: ergo non videtur aliud esse, improbare Patrem, vt intelligentiam esse principium Verbi, & Patrem, vt memoriam: idem igitur approbas, & improbas.

Quarta instantia est, quare Pater isto actu producit notitiam genitam, & non illo, non videtur ratio, cum vterque sit actus secundus, & principietur virtute eiusdem actus primi.

Ad primum dico, ^b quod Pater formaliter est memoria, intelligentia, & voluntas. Augustinus 1. *5. de Trinitate, cap. 7. siue 14. de paruis. In illa Trinitate quis audeat dicere Patrem, nec seipsum, nec Filium, nec Spiritum sanctum intelligere, nisi per Filium, vel diligere nisi per Spiritum sanctum? Per se autem meminisse tantummodo, vel sui, vel Filij, vel Spiritus sancti, sequitur: Quis hæc in illa Trinitate vel opinari, vel affirmare presumat? si enim solus ibi Filius intelligat, vt intelligentia sit & sibi, & Patri, & Spiritui sancto, ad illam absurditatem reditur, quod Pater non sit sapiens de se, sed de Filio. Hæc ille.*

Intelligit igitur, quod Pater formaliter est memoria sibi, intelligentia sibi, & voluntas sibi, & in hoc est dissimilitudo inter personas, & partes imaginis in nobis secundum ipsum. Cum igitur dicitur, proprius actus intelligentiæ est Verbum. Nego, imò de ratione Verbi est, quod sit notitia genita. Dices, ^c sufficit, quod sit notitia declaratiua: nego, intelligendo per *declaratiuum*, relationem rationis, vt est intelligibile ad intellectum: talis enim ratio est notitiæ declaratiuæ actualis Patris, quæ Pater formaliter intelligit, ad notitiam habituaalem Patris, vt est memoria, ita quod obiectum præsens intellectui Patris declaratiua quæ perfectè per notitiam actualè Patris, sicut per notitiam actualè, quæ est Filius; & tamen notitia actualis Patris non est Verbum, quia nihil potest esse formaliter in Patre, nisi non genitum.

Cum verò dicitur ^d secundò, quod est notitia de notitia.

Respondeo, quod ipsemet Augustinus exponit se 1. *5. de Trinit. cap. 11. Simillima est visio cogitationis, visioni scientiæ: & eodem cap. 12. siue 32. de paruis. Tunc enim est verbum simillimum rei nota, de qua gignitur, & imago eius, quando de visione scientiæ visio cogitationis exoritur.* Istæ constructiones sunt intransitiuæ. Nam sicut visio cogitationis nihil aliud est, quàm cogitatio, ita visio scientiæ nihil aliud est, quàm scientia: idem est igitur dicere, de visione scientiæ nasci visionem cogitationis, quod de scientia nasci cogitationem: scientia autem est forma habitualis perficiens memoriam, secundum eundem 1. *5. de Trin. cap. 15. ubi dicit, Si potest esse in anima scientia sempiterna, sempiterna non potest esse eiusdem scientiæ cogitatio.* Illud sempiternum secundum eum pertinet ad memoriam, non sempiternum ad intelligentiam: nihil igitur aliud vult dicere visio nem de visione, notitiam de notitia, nisi actum secundum, qui est visio, vel cogitatio

24.
In aliquibus originalibus ista quatuor instantia ponuntur supra ibi. Tertium articulus, &c. contra Henr. arguendo.

Ad inst. 1. Si intelligatur quod Pater est formaliter quidditatiuè intelligentia, hæc non erit attributiu, sed idem ac vita intellectualis: si formaliter denominatiuè, attributiu erit & vtroque modo defendi potest hac doctrina, vide Scot. quodlib. 1.

Ad inst. 2. 25.

Verbum est visio de visione, explicatur.

in intelligentia nasci de actu primo, qui est in memoria, quæ est visio habitualis, vel scientia, secundum eum.

Ad inst. 3. Differentia rationis in causis sufficit quandoque ad differentiam realem in effectibus.

Ad tertiam instantiam, ^c cum dicitur de differentia memoriæ, & intelligentiæ; dico, quod illi aduersarij non ponunt differentiam realem inter intellectum, & voluntatem Patris, & tamen habent concedere tantam differentiam, quod alterum potest esse principium elicitiuum alicuius productionis, cuius alterum non potest esse principium elicitiuum formale. Filius enim producitur formaliter per modum naturæ, sed non producitur formaliter per modum voluntatis: igitur licet non differant realiter memoria, & intelligentia Patris, est tamen tanta differentia inter illa, quod alterum posset poni principium elicitiuum alicuius productionis, cuius reliquum non ponatur principium elicitiuum formale. Talis differentia patet secundum Augustinum 15. *de Trinitate*, cap. 8. & vbi prius. Talis est enim, quod si Pater esset memorialiter natus, non autem intelligens, non esset perfectus, secundum Philosophum 12. *Metaph.* non obstante illa identitate memoriæ ad intelligentiam, siue recordationis ad intellectionem.

Tex. comm. 51.

26. *Ad inst. 4. Operatio qua talis non est productio. 9. Met. tex. com. 16.*

Ad quartam instantiam dico, ^f quod hæc est immediata contingens, calor calefacit, & ista est immediata necessaria, calor est calefactiuus, quia inter extrema neutrius istorum inuenitur aliquod medium. Ita dico, quod ista est per se, operatio in quantum operatio, est non productiua, quia operationes vt operationes sunt fines, & perfectiones operantis: productio autem, vt productio est, non est perfectio producentis, sed habens terminum productum extra essentiam producentis, vel saltem non includitur formaliter in persona producentis.

Quare igitur actus secundus, ^g quo Pater intelligit, vel operatur formaliter non producit?

Respondeo, quia illud *intelligere* ex ratione sua est *operari* Patris, & non est *producere*, productione autem, siue dictione producit, sicut aliquid calefactione calefacit formaliter, cuius non est alia causa prior. Quod autem dicis, idem esse principium istorum duorum actuum, non altercando modò de intellectu agente, & possibili, potest concedi, quod ex plenitudine perfectionis potest competere alicui, quod operetur, & producat aliquid aliud à se, magis tamen hoc patebit quando dicetur, quod *dicere* non est aliquis actus intelligendi formaliter, est tamen aliquis actus intellectus: nullus autem actus intelligendi formaliter est productiuus, sed aliquis alius actus formaliter naturaliter præcedens, vel subsequens potest esse productiuus, qualis est actus dicendi.

Vide claritè infra dist. 3. 12. & 27. & quodl. 14. & 15.

COMMENTARIUS.

1.

^a Vltimò Doctor adducit aliquas instantias contra multa dicta in ista questione, quæ instantiæ sunt ibi: *Contra ista instatur, & primò sic: Intelligentia est in Patre.* Hic arguit contra vnum dictum superius contra Henricum: dicebat enim Doctor si intellectus nudus, vt Patris, conuertitur super intellectum formatum, &c. ibi deducebat, ergo notitia genita, siue Verbum esset formaliter in Patre, quod est falsum; sed hic probat isto argumento, quod Verbum sit formaliter in Patre, & probat sic: Intelligentia est formaliter in Patre: & intelligentia est Verbum: ergo Verbum est formaliter in Patre.

b Ad hanc rationem respondet ibi: *Ad primum dico.* Sententia huius literæ est, quod Pater habet in se formaliter memoriam, intelligentiam, siue notitiam simplicem, & voluntatem; quæ omnia dicunt perfectionem, & eadem sunt formaliter in Filio, & Spiritu sancto. Non enim Pater intelligit per Filium, nec diligit per Spiritum sanctum, quasi Filius sit formaliter intellectio Patris, & Spiritus sanctus sit formaliter amor Patris: sed intelligit per intelligentiam formaliter sibi inexistentem, quæ non est notitia genita, & amat per amorè sibi formaliter inexistentem, qui amor non est formaliter Spiritus sanctus: & probat per auctoritatem Augustini, quæ clara est,

Quomodo Pater non intelligat per Filium.

ibi: *Intelligit igitur, quod Pater formaliter est memoria sibi*, id est, quod memoria est formaliter in Patre. & sic intelligentia, & voluntas, siue volitio: & hæc omnia sunt formaliter in Filio, & in Spiritu sancto, cum dicant perfectionem simpliciter.

Sequitur in litera: *Et in hoc est dissimilitudo inter personas, & partes imaginis in nobis secundum ipsum: pater, quia imago in nobis (vt patebit infra dist. 3. quæst. vlt.)* habet tres partes, scilicet memoriam perfectam, comprehendendo etiam voluntatem, quæ attribuitur Patri, & habet intelligentiam perfectam, quæ attribuitur Filio; & amorem perfectum, qui attribuitur Spiritui sancto: sed non sequitur, quod omnis perfectio, quæ est in vna parte imaginis, sit in alia formaliter, sicut est in personis diuinis; nec similiter dicimus, quod secunda pars imaginis sit formaliter memoria: nec formaliter voluntas, siue amor: nec similiter dicimus, quod voluntas, siue amor, sit formaliter memoria, & intelligentia: sicut dicimus in diuinis, quod Filius est memoria sibi, intelligentia sibi, & voluntas sibi: hoc idem dicimus de Patre, & Spiritu sancto.

Dissimilitudo imaginis in personis diuinis, & in nobis.

c Dices, *Sufficit quod sit notitia declaratiua.* Dicerent isti, quod ex quo Verbum est declaratiuum obiecti, vel memoriæ, cuius est: videtur quod notitia actualis, cum sit verè declaratiua memoriæ,

2. *Henric. sup. d.*

memoriæ, siue obiecti intelligibilis, cuius est, sit verbum.

Respondet Doctor negando ibi: *Nego intelligendum*, &c. Sententia huius literæ est, quod notitiam esse declaratiuam memoriæ Patris, siue essentia diuinæ, vt præsentis intellectui Patris, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod declarare dicat tantum relationem rationis, qua relatione, Pater mediante tali notitia declarat essentiam, & sic intellectio simplex est perfectè declaratiua. Alio modo, vt dicit relationem realem ad personam dicentem: ita quod talis notitia non tantum includit relationem declarantis ad obiectum declaratum: sed etiam includit relationem realem ad personam dicentem, siue exprimentem: & talis notitia propriè dicitur Verbum diuinum. Alia verò notitia simplex, & si dicat relationem rationis ad obiectum declaratum: & quantum ad hoc posset dici Verbum, quia tamen non dicit relationem realem ad aliquam personam dicentem, siue exprimentem: idè non dicitur propriè verbum, de quo in præsentibus loquimur: & de hac materia prolixius declarat Doctor *infra d. 2. 7. q. 2.*

* num. 24.

Secundò principaliter arguit * contra aliud dictum superius: videlicet quod notitia simplex, & actualis non potest esse ratio formalis producendi notitiam genitam: & hinc probat contrarium per dictum Augustini 15. de Trinit. quod *Verbum est visio de visione*: ergo visio, siue actualis notitia, est ratio formalis producendi visionem, siue notitiam genitam.

3. Respondet Doctor, ibi: *Cum verò dicitur secundò: quod est notitia de notitia*. Sensus literæ est, quod visio potest capi dupliciter. Vno modo actualiter, scilicet pro notitia actuali simplici. Alio modo habitualiter, & hoc dupliciter, scilicet, vel pro habitu infuso, siue acquisito ex pluribus actibus; vel pro ipsa memoria fecunda. Debet ergo sic intelligi, in nobis visio obiecti, siue actualis notitia illius est verè producta de visione habituali: accipiendo visionem habituaalem pro memoria fecunda. Et quod Augustinus sic intelligat probat per aliud dictum Augustini, ibi: *Tunc enim est verbum simillimum rei nota, de qua agitur*, supple in ratione obiecti intelligibilis, & *imago eius*, supple ipsius obiecti intelligibilis, quando de visione scientia, visio cogitationis exoritur: & dicit Doctor, quod istæ constructiones sunt intransitiuæ. Nam visio scientiæ est ipsa scientia: & visio cogitationis est ipsa cogitatio: & accipitur ibi *scientia habitualis*, non pro habitu infuso, vel acquisito ex pluribus actibus sciendi, sed pro memoria fecunda, quæ dicitur scientia habitualis ex hoc, quod sicut habens habitum scientiæ, causatum ex frequentatis actibus, facilliter potest exire in actum sciendi: ita habens memoriam fecundam (quod est habere obiectum perfectè præsens intellectui) promptè, & expedite potest producere Verbum, quod erit imago, & similitudo, obiecti præsentis in memoria: & sic patet quod quando Augustinus dicit *visio cogitationis exoritur de visione scientia*: sensus est, quod cogitatio in nobis, siue actualis notitia in nobis propriè dicitur verbum, quando exoritur de visione scientiæ, id est, de scientia habituali, scilicet de ipsa memoria fecunda, cuius memoriæ ipsa cogitatio, siue verbum, est similitudo, & imago: pariformiter est dicendum de Verbo diuino, quod exprimitur de scientia Patris, id est, de memoria ipsius Patris. Sequentia clara sunt.

3. Visio capitur multipliciter.

Et quod ibi dicit: *Si potest esse in anima scientia sempiterna*, &c. Hoc debet intelligi de scientia habituali, quæ est in memoria, & accipit ibi *scientiam habituaalem* pro obiecto perfectè præsentem intellectui, quod obiectum sibi præsens dicitur esse in memoria: quia vt sic, pertinet ad memoriam fecundam: & obiecto sic perfectè præsentem magis attribuitur ratio memoriæ, quam intellectui, quamuis vtramque sit pars memoriæ, quia notitia est propriè declaratiua, & manifestatiua ipsius obiecti, cum principaliter specificetur ab ipso, vt supra exposui. Et quod Augustinus accipiat scientiam sempiternam pro memoria, patet parum infra per expositionem Doctoris. Nota etiam, cum dicit *scientia sempiterna*, non debet intelligi scientia habitualis sempiterna propriè, nisi accipiendo *sempiternum* pro *coeterno*: & hoc quando anima est sibi præsens, siue intellectui suo in ratione obiecti intelligibilis actu: quia vt sic est pertinens ad memoriam: & licet sit semper præsens entitatiuè, quia idem realiter quod intellectus: non tamen est præsens, saltem pro statu isto in ratione obiecti actu intelligibilis; vt patet supra quæst. 1. Prolog. Et idè Augustinus loquitur conditionaliter cum dicit, *si potest esse in anima scientia sempiterna*, &c. Et posito quod sit, tamen intelligentia, id est, actualis intellectus eiusdem animæ non erit sempiterna: patet, quia actu non semper se intelligeret. Sed quicquid sit, sufficit quod haberetur ab Augustino quomodo accipit aliquando *scientiam* pro obiecto præsentem intellectui: & hoc in ratione obiecti actu intelligibilis.

Tertiò principaliter arguit Doctor contra idem, ibi: *Præterea. Non videtur differentia inter memoriam, & intelligentiam in Patre*. Argumentum stat in hoc, ex quo memoria, & intelligentia Patris sunt penitus eadem res: quomodo est possibile, quod memoria sit ratio producendi: & non intelligentia?

e Respondet, ibi: *Ad tertiam instantiam: illi aduersarij*, scilicet tenentes, quod propter opus intellectus nulla est distinctio inter intellectum, & voluntatem, vt magis patebit infra *distinct. præsentis, quæst. 1. huius partis secunda, & distinct. 8. quæst. penult.* adhuc isti habent concedere tantam distinctionem inter intellectum, & voluntatem, vt intellectus dicatur principium productiuum Filij, & non Spiritus sancti, & similiter voluntas principium productiuum Spiritus sancti, & non Filij: si enim essent penitus idem esset impossibile, quod si intellectus est principium Filij, quin etiam, & voluntas. Sic dicit in proposito de memoria, & intelligentia: quod posito quod non distinguantur realiter, id est, præter opus intellectus, vt accipit hoc realiter: adhuc etiam secundum istos erit saltem per intellectum tanta distinctio, quod vnum erit ratio formalis producendi, & non aliud. Et ista responsio Doct. est, tenendo opinionem, scilicet quod nulla sit distinctio præter opus intellectus. Tamen respondendo secundum opinionem propriam, & secundum veritatem, habet dicere quod intellectus & voluntas distinguuntur saltem ex natura rei; aliter intellectus non esset realiter principium productiuum filij, & Spiritus sancti. Si enim essent penitus idem præter opus intellectus, si vnum ex natura rei est principium alicuius, & reliquum erit similiter ex natura rei: sed hoc magis patebit infra *distinct. 8. quæst. penult. & dist.*

4. Scientia habitualis.

5. An sit differentia inter memoriam, & intelligentiam in Patre.

Quomodo distinguantur intellectus, & voluntas.

Et dist. 13. Et alibi sapè: sic est dicendum de memoria, & intelligentia: quòd ita distinguuntur, quòd aliquid conuenit vni, quòd non alteri. Et probat per Augustinum 15. de Trinit. cap. 8. Talis est enim scilicet distinctio, quòd si Pater esset memorialiter noscens, non autem intelligens, non esset perfectus, id est, quòd si Pater haberet tantum scientiam habitualem, accipiendo scientiam habituaalem pro memoria (vt dixi suprà) & non haberet intelligentiam, id est, notitiam actuaalem obiecti relucens in memoria, tunc Pater esset imperfectus, vt patet per Philosophum 12. Met. text. comm. 51. quia per actum secundum, siue per notitiam actuaalem coniungitur optimo, vt suprà patuit *quest. 1. huius dist.* exponendo dictum Philosophi: patet ergo quomodo memoria, & intelligentia non sunt penitus idem; quia per memoriam solam non dicitur ita perfectus, sicut per intelligentiam.

6.

Quare pater actu productiuo, & nõ operatio productiuo notitiam generam.

Quarta instantia est, quare Pater isto actu, scilicet productiuo, producit notitiam genitam, & non illo, scilicet operatio, non videtur ratio: cum vterque sit actus secundus, & principietur virtute eiusdem actus primi; quia tam intellectio actualis, quam generatio Filij est à memoria fecunda Patris, vt à principio formali productiuo, vt suprà patuit.

Propositio contingens immediata.

Respondet Doctor, quòd sunt aliquæ propositiones contingentes immediatè, sicut ista, calor calefacit: & licet calor necessarid calefaciat, quando est præsens passio: dicitur tamen contingens, quia est de actuali operatione, quæ non semper necessarid inest: & dicitur immediata: quia non potest probari per aliam, vt patet: sed hæc est immediata necessaria, scilicet, calor calefactiuus, cum non possit probari per aliam: & hoc fortè accipiendo calorem pro ratione formali caloris, si habet aliquam; & tunc hæc esset mediata, & illa immediata, scilicet *A est calefactiuus*. & accipit *A* pro rationi formali, & quiditativa ipsius caloris: & hoc patet, quia passio est demonstrabilis de subiecto: & rationi formali subiecti inest immediatè: vt patet à Doctore suprà *presenti dist. quest. 2.* Sic dico in proposito: hæc est per se, & immediata, scilicet operatio, vt operatio est, non

est productiuus: patet, quia ipsa est finis potentie operatiue, & perfectio operantis; nam operans per suam operationem perficitur formaliter: & hoc si operatio realiter distinguatur, sicut patet in nobis de intellectu, qui perficitur sua operatione, scilicet cognitione, & similiter de aliis potentiis, siue cognitiuis, siue appetitiuis: modò productio non est formaliter perfectio productentis, patet, quia tunc Deus perficeretur formaliter producendo creaturam, & similiter Pater in diuinis formaliter perficeretur generatione Filij: sed ipsa productio tantum habet productum extra essentiam, seu entitatem productentis, id est, quòd tantum terminatur ad productum extra essentiam productentis, id est, realiter distinctum à productente; & hoc modo accipitur hic extra essentiam; vel saltem non includitur formaliter in persona productentis. Hic tamen nota, quòd productio in nobis, si capitur pro respectu productentis ad productum, talis respectus est formaliter in productente; sed est posterior producto: accipiendo productum pro re verè producta, vt exposui in 2. *distinct.* 1. Si verò accipitur productio, vt prior producto, & non pro respectu productentis, talis productio in se nihil est, producere enim nihil aliud est, nisi quòd habens principium productiuum immediatè ponit productum in esse, ita quòd nullo mediante, ponitur productum; & tunc talis productio, sicut in se nihil est formaliter, ita nec in alio, quòd bene nota. Et sic productio isto secundo modo nihil est formaliter in persona productente. Et si accipitur primo modo, nihil est in persona productente, supple perficiens ipsam, sicut operatio perficit.

Productio, vt posterior producto, est relatio: sed vt prior nihil est.

Productio quid sit.

g. Quare igitur actus secundus, quo pater intelligit, vel operatur formaliter (operari formaliter est habere in se formaliter operationem) non producit? Dicit, quòd non est assignanda alia ratio, nisi quia intelligere ex ratione sua formalis est operari Patris, & non producere, & patet litera. Et responsio clara est in litera, & similiter quarta instantia cum sua responsione. Nunc sunt soluenda argumenta principalia.

Operari formaliter quid.

S C H O L I V M.

Solutis argumenta principalia 7. questionis posita, num. 1. Et primò tria argumenta quibus Commentator probat vnius natura, vnum tantum esse communicandi modum, & habet pulchram doctrinam physicalem, de generatione, & motu.

27.

Ad arg. 9. 7. seu 4.

Ad vnum quodque igitur, &c.

Quare Animalibus, & in tract. de diuinitate ad hoc.

Generantur animalcula vniocè, & æquiuocè.

Ad primum argumentum * principale dico, quòd Auerr. in comm 46. 8. *Physic.* cuius text. incipit, *Vtrum autem vnumquodque*: non loquitur expressè nisi de homine, & quoad hoc contradicit Auic. sicut ipse dicit ibidem. imposuit autem Auic. quòd posuerit, quòd homo potuerit generari æquiuocè, & tunc conclusio Auerrois vera est. Nihil enim generabile vniocè potest generari æquiuocè, nisi sit ita imperfectum, quòd causa æquiuoca, siue vniuoca sufficiat ad generationem eius, & ideo imperfecta entia, possunt generari æquiuocè, & vniocè, perfecta autem non. Tamen rationes Auerrois videntur concludere non tantum de homine, sed de quacumque specie naturaliter generabilium, & si hoc intendat, conclusio eius est falsa, & rationes non concludunt.

Quòd conclusio sua sit falsa, patet per Augustinum 3. de Trinit. 4. & ratio Augustini ibidem est, quia generatum per putrefactionem propagat alia iterum propagantia, propagantia autem sunt vniuoca generatis à se, ergo propagata, & generata per putrefactionem, sunt vniuoca. Quòd si negat Auerr. assumptum de apibus, & de animalibus consimilibus, non potest negare de plantis; quia æquiuocè genitæ, hoc est non ex semine, postea producunt vniocè semen, ex quo generantur plantæ aliæ eiusdem speciei.

Con

Contradicit etiam ei Aug. in Epistola ad Deo gratias, ubi dicit: *Multa genera animalium sine parentibus ex terra procreantur, quæ tamen pariunt cœundo ipsa etiam sui similia: ne propter diversitatem natiuitatis intersit aliud ad naturam eorum, quæ procreata sunt ex terra, & eorum, quæ ex illis cœuntibus orta sunt: similiter enim viuunt, & moriuntur, quamuis dissimiliter nata sunt.*

Et Ambrosius de Incarnatione Verbi in fine. Sed & ipsemet contradicit sibi ipsi, in aliis locis, de hac conclusione: nam de generatione accidentium æquiuoce patet per ipsum *secundo de Cælo & mundo com. 42.* vbi concedit, quod in accidentibus; non semper est generatio ab vniuoco, & ponit exemplum de calore: patet enim quod calor generatur æquiuoce ex motu, & concursu radiorum, & etiam à calore vniuocè.

In substantiis etiam patet, quia ignis generatur æquiuoce & vniuocè: quod æquiuoce, patet tertio de Cæli & mun. Et Auer. com. 56. *Exitus ignis à lapide non est de capitulo translationis: sed de capitulo alterationis, hoc est, non generatur per lationem, sed per alterationem.* generatur etiam per motum localem, ex 12. *Metaph. com. 18.* & primo *Meteororum* de generatione impressionum ignitarum.

Item patet de animalibus, quod multa generantur æquiuoce. 12. *Metaph. com. 18.* Vespæ videntur fieri de corporibus equorum mortuorum; & apes de corporibus vacuarum.

Quod autem omnia prædicta generata æquiuoce sint eiusdem speciei cum generatis vniuocè, probatur, quia habent operationes easdem: & circa eadem obiecta, & ab eisdem conseruantur, & ab eisdem corrumpuntur. Eosdem enim habent motus siue quantum ad sursum, siue quantum ad deorsum, siue quantum ad motum progressiuum, & eadem organa motus progressiui. Ex vnitatem autem motus concludit Aristoteles 1. *de Cæli & mun. vnitatem naturæ.* & Commentator ibidem *com. 8.* motus vnus non prouenit nisi ex vnitatem naturæ habent etiam hæc, & illa membra eiusdem speciei, & membra leonis non differunt à membris cerui, nisi quia anima ab anima, primo de Anima. Et generaliter quæcunque media possunt concludere vnitatem specificam, siue sumpta ex accidentibus, siue sumpta ex operibus, concludunt propositum de vniuocatione generatorum sic, & sic in vnitatem specifica.

Contradicit etiam sibi ^d Magister suus 7 *Metaph.* vbi vult, quod sicut aliqua eadem sunt ab arte, & à casu, quando principium est simile in materia, illi, quod esset principium motus factionis, si idem fieret ab arte; ita vult, quod quædam naturalia sunt à natura, & à casu, & quædam non. & ibidem Auerroës, & incipit text. *Ergo sicut dictum est,* vult quod illa possunt generari sine semine æquiuoce, in quorum materia potest induci virtute cœlesti aliqua virtus similis virtuti feminis in propagatis. Patet igitur multipliciter oppositum conclusionis Auerroës, si generaliter, & virtualiter intelligatur. rationes etiam suæ non concludunt.

Ad primam respondeo ^e, quod materia secundum Philosophum primo *Physic. & 5. Metaph. est, ex qua fit res cum insit:* additur, *cum insit,* ad differentiam oppositi, ex quo transmutato, & corrupto fit res, non autem inest rei factæ. Si ergo accipit, quod forma eiusdem rationis, est materia eiusdem rationis, propriè loquendo de materia, quæ est pars rei inexistentis, concedo: sed si accipiat *materiam* pro opposito, ex quo corrupto generatur oppositum, nego. Ignis enim eiusdem speciei generatur, siue ex terra corrupta, siue ex aère corrupto: in propagatis autem, & putrefactis est materia eiusdem rationis primo modo, sed non secundo modo.

Ad secundam dico, ^f quod non dicitur aliquid fieri rarò, vel vt in pluribus, quia ipsum in se contingat frequenter, vel rarò: frequentiùs enim lapis cadens frangit caput, quàm Luna eclipsetur: sed ista differentia debet intelligi per comparisonem alicuius effectus ad suam causam, & dicitur ille effectus eueniens in maiori parte, qui habet causam determinatam ad suum euentum, quæ vt in pluribus producit effectum. Rarò dicitur euenire, quando non habet causam suam determinatam ad suum euentum, sed tantum prouenit ex aliqua causa ordinata ad alium effectum, impedita tamen ab illo effectum, ad quem ordinatur, & tamen extali impeditone prouenit istud rarò. Accipitur etiam rarò, vel vt in pluribus, prout disiungit inter opposita contradictoria, non prout inter disparata disiungit.

Cum igitur arguitur ^g generabile hoc si generatur æquiuoce, vel non ex semine, aut igitur ex necessitate, aut vt in pluribus, vel rarò ex necessitate: Concedo, quod non, aut in maiori parte, vel rarò concedo, quod in maiori parte comparando ad causam determinatam: & etiam vt est disunctio inter contradictoria, comparando, scilicet effectum æquiuocum ad causam æquiuocam sub disunctione ad contradictoria, licet rariùs eueniat

Accidentia vniuocè, & æquiuoce generantur. Item vespæ, & apes.

28.

Generata vniuocè sunt eiusdem speciei cum æquiuoce.

Comm. 53.

Tex. comm. 22. 23. & 31.

Comm. 31.

29.

Tex. comm. 82. text. 2. & 4.

Vnius materie vna forma quomodo.

Ad arg. 2. quid rarò dicitur euenire.

Hac intelligence pro notitia.

Philos. 2. Phys. de casualibus, & fortuit. effectibus text. com. 48. & inde.

Scot. agit de casu latè 2. Physic. text. 49. & inde, & ibi q. 10. 11. & 12.

eueniat hoc, quòd generetur non ex femine, quàm quod generetur ex femine, vt videlicet, comparantur ad inuicem duo disparata.

Quòd autem primo modo eueniat vt in pluribus probatur : ita enim per se est Sol causa ordinata ad generandum non ex femine, sicut propagans est causa ordinata ad generandum illud ex femine. Si instatur hìc, quòd si secundo modo raro euenit, ergo casu : non sequitur. & tamen ita arguit vterius de casualitate, prout casualia dicuntur illa, quæ eueniunt tantùm ex causa alterius effectus impedita, & idèd, vt dicit, casualia sunt monstruosa, & non perfecta in aliqua specie : quia, propriè loquendo, casualia non eueniunt ab aliqua causa ordinata, sed causa ordinata ad productionem alterius, impedita producit casuale.

30. Cùm arguitur, ^h tertio de motu, & termino.

Ad 3. Respondeo, quòd ista propositio, *Motuum differentium specie, sunt termini specie differentes*, non est immediata, sed dependet ex aliis duabus.

Motus distincti specie an habeant terminos sic distinctos: de quo Scot. 5. Phisic. text. 30. & inde. Prima est; motuum differentium specie sunt fluxus differentes specie, vel formæ, secundùm quas sunt fluxus, differunt specie.

Secunda est : Forma fluens, vel forma secundùm quam est fluxus, est eiusdem rationis cum forma terminante. Vbi autem altera istarum duarum est falsa, propositio assumpta est falsa. Ita est in proposito, quòd forma inducta per productionem, cuiusmodi est essentia, non est eiusdem rationis cum forma, quæ est fluens, vel secundùm quam est fluxus, cuiusmodi est productio.

Quòd autem sit falsa, quando alterum illorum est falsum, patet, quia idem *vbi* potest acquiri per motum circularem, & rectum, qui etiam motus sunt alterius speciei, & incomparabiles, secundùm Philosophum 7. *Phisic.* hoc autem est, quia forma, quæ est terminus fluxus, non habet distinctionem specificam sicut illa forma, quæ est fluens, vel secundùm quam est fluxus. Qualitercunque sit de ⁱ exemplo, forsan oportet ibi exponere Philosophum, & tenere quòd *vbi* fluens secundùm circulum, & lineam rectam, sint eiusdem rationis, inquantùm *vbi* fluens, licèt rectum, & circulare, quæ accidunt lineæ, seu magnitudini, super quam mouentur, non sint eiusdem rationis; & idèd quo ad illa sit incomparabilitas, non autem quo ad *vbi*, & *vbi* fluens per se : & idèd nec quo ad motus per se, saltem illud, ad quod hoc exemplum adducitur, verum est, quòd forma fluente existente alterius rationis à forma terminante, non oportet ex distinctione motuum distinctionem concludere terminorum: in proposito autem productio est alterius rationis ab essentia terminante, vt à termino formali accepto per eam, quia productio est relatio, essentia autem ad se; & idèd pluralitas productionum non concludit distinctionem formalem terminorum ipsarum.

Text. 21.

Motus circularis, & rectus an distincti specie?

31. Sed adhuc ^k videtur remanere difficultas istorum argumentorum Auerrois, licèt enim eadem natura possit communicari vniuocè, & æquiocè, non tamen ab aliquo eiusdem speciei, sed ab indiuiduo vnus speciei tantùm vniuocè communicatur, æquiocè autem à causa superiore : natura autem diuina non communicatur ab aliqua causa superiore, sed tantùm ab aliquo in eadem natura : ergo videtur quòd natura illa non habeat communicationem nisi vnus rationis.

Causa notabilis communicationis nature. Suppositum creati vno tantum modo comunicat naturam: cur non sit diuinum? Respondeo, ^l Natura creata non potest communicari, nisi communicatione vnus rationis à supposito illius naturæ : & ratio est, quia effectus non excedit causam : effectus autem communicatus tali supposito est natura; ergo oportet quòd principium comunicandi sit natura, quia nihil perfectius ipsa natura est in tali supposito comunicante, nec aliquid æquè perfectum naturæ; natura autem est principium comunicatiuum vnus rationis : ergo supposito agenti virtute naturæ competit communicatio tantùm vnus rationis.

Oppositum est in proposito, quia suppositum istius naturæ potest habere principia alterius rationis in producendo, quorum vtrumque sit æquè perfectum eum natura, & idèd vtrumque potest esse principium comunicandi naturam : & ita hìc potest esse duplex communicatio ab illis suppositis, quæ sunt huius naturæ.

2. dist. 16. Si instetur hìc, quòd duplex est principium operandi in nobis, scilicet intellectus, & voluntas, æquè perfectum ipsi naturæ, quia idem formæ secundùm vnã opinionem de potentiis animæ.

32. Respondeo, Vterior ^m ratio eius, quòd supponitur hìc de duplici principio comunicandi naturam in diuinis, non autem in creaturis, & potest esse talis: Licèt in nobis sit duplex principium operatiuum, voluntas, & intellectus, & ambo sint perfecta, & possint habere perfectas operationes sibi adæquatas in ratione operationis, non tamen habent operationes adæquatas sibi in esse: hoc est, licèt per intellectum nostrum possu-

mus habere intellectiōnem ita perfectam, sicut aliqua potest naturæ nostræ competere, non tamen intellectio ista erit perfectum ens vt natura, quia intellectio adæquata intellectui, vt potentix, vel obiecto in ratione operationis non est adæquata intellectui, vel obiecto in esse. Intellectus igitur, & voluntas in creatura, etsi sint principia producendi operationes adæquatas sibi in ratione operationis, non tamen in esse, & per consequens multò magis nec realiter adæquatas naturæ, cuius sunt intellectus, & voluntas. Ita potest argui de quibuscunque principiis productiuis in creaturis, quorum distinctio stat in eodem supposito alicuius naturæ. In diuinis autem quia principium operatiuum non tantùm æquatur naturæ in ratione principij operatiui, sed etiam in essendo, operatio etiam æquatur principio operatiuo, & hoc in essendo, & per consequens æquatur naturæ. Similiter ergo, quia principium productiuum æquatur naturæ in essendo, & idèd per ipsum potest communicari terminus formalis productionis adæquatus sibi & naturæ in essendo.

C O M M E N T A R I V S.

I. **a** *AD primum argumentum principale.* Antequam Doctor soluat argumenta Auerois, quibus videtur probare, quòd est impossibile, quòd eadem natura possit communicari vniuocè, & æquiuocè. Primò declarat, quòd Auerois in 8. *Physic. commento* 46. cuius textus incipit, *Vtrum autem unumquodque mouentium, qua non mouentur, &c.* videtur loqui de natura perfecta contra Auicennam, quia Auicenna videtur dicere quòd animal perfectum (cuiusmodi est homo, equus, & similia) potest vniuocè, & æquiuocè causari: ita quòd vnus homo potest causari vniuocè, scilicet per propagationem, vt quando causatur ab alio homine mediante femine: & alius homo potest causari æquiuocè non ab alio homine: sed ab alia causa æquiuoca, puta à Sole: & si Auerois sic intelligat verum dicit, & Doctor in hoc ei non contradicit. Si verò intelligat, quòd etiam entia imperfecta non possunt generari vniuocè, & æquiuocè, quantum ad hoc Doctor ei contradicit: & probat quòd eadem natura potest communicari æquiuocè, & vniuocè: sic intelligendo, quòd natura specifica in vno individuo potest esse per propagationem: & hoc quando generatur ab alio individuo eiusdem speciei: sicut vnus mus generatur ab alio mure: & in alio individuo potest esse æquiuocè, & non per propagationem: vt quando communicatur alteri individuo eiusdem speciei ab alio alterius speciei: vt quando vnus mus generatur, puta à Sole mediante putrefactione alicuius, puta equi, vel alicuius alterius: & sic duo individua eiusdem naturæ specificæ, & imperfecta sic se habent, quòd vnum potest generari æquiuocè: hoc est, non ab aliquo eiusdem speciei: & aliud potest generari vniuocè, videlicet ab aliquo eiusdem speciei. Non autem sic debet intelligi, quòd vnum & idem numero possit æquiuocè, & vniuocè generari: quia hoc non pertinet ad intentionem quæstionis. Licet non haberem pro inconuenienti, quòd si mus, qui nunc est generatus ab alio mure vniuocè; si fuisset generatus à Sole; adhuc etiam esset idem mus numero, qui nunc est, quando generatur ab alio mure: & hoc expressè patet à Doctore in 2. dist. 20. quæst. 2.

2. **b** *Quia conclusio sua sit falsa.* Hic Doctor per auctoritates, & rationes intendit probare, quòd eadem natura specifica, imperfecta tamen, possit communicari æquiuocè, & vniuocè: ita quòd vni individuo ab alio alterius speciei, & sic æquiuocè: & alij individuo ab alio eiusdem speciei, & sic vniuocè, vt supra exposui. Probat

Scoti oper. Tom. V.

primò per Augustinum, qui vult quòd generatum per putrefactionem, quòd est æquiuocè generatum, propagat alia, quòd est vniuocè generare: quia mus, qui generatur per putrefactionem, puta à Sole, propagat alium murem, id est, generat alium murem mediante femine: & tamen isti duo mures sunt eiusdem speciei: ergo.

Quia si negat Auerois assumptum de apibus, &c. Quia fortè diceret, quòd omnes apes generantur per putrefactionem, & nulla per propagationem. Et similiter fortè diceret, quòd omnes mures generantur per propagationem. Dicit Doctor quòd saltem hoc non potest negare de plantis: quia experientià norum est, quòd vna planta generatur æquiuocè, & non ex semine: & tamen eadem producit femina, ex quibus generantur alix plantæ eiusdem speciei, cum planta generante per femina.

c *Contradicit etiam ei Augustinus.* Litera sequens est satis clara vsque ibi, *Quòd autem omnia prædicta generata æquiuocè sint eiusdem speciei cum generatis vniuocè*, hoc probat à posteriori. Dicimus enim quòd duo mures sunt eiusdem speciei: quia vnus habet similem operationem: & circa idem obiectum, & ab eodem nutritur, & conseruatur: & sic de aliis: ita tamen, quòd omnes istæ particulæ debent accipi collectiue, & non diuisiuè, quia non sequitur, homo videt albedinem per potentiam visiuam: & similiter vnus videt candem per potentiam visiuam, & sic visio hominis videtur similis visioni muris: & tamen mus, & homo non sunt eiusdem speciei: & idèd oportet quòd omnes istæ conditiones, & plures alix collectiue accipiantur.

Item probat idem, quòd sint eiusdem speciei, ibi: *Habent etiam hæc & illa membra eiusdem speciei, &c.*

Sed hinc oritur vna parua difficultas: quia Doctor videtur expressè tenere, quòd multæ partes organicæ specie distinguantur ab inuicem: ergo si anima est ratio distinguendi vnã partem organicam ab alia: oportet ponere plures animas in pluribus partibus organicis.

Respondeo, quòd hoc dictum non debet sic intelligi: sed sic, quòd vna anima requirit alias, & alias partes organicas: vt puta anima hominis: & alia, puta anima equi requirit alias partes organicas specie distinctas à partibus organicis hominis: & sic debet intelligi, quòd membra leonis differunt à membris cetui, quia anima differt ab anima.

Ff d Contra

Quare Auicennam 15. de animalibus, & in tractatu de diuini ad hoc.

Scoti con tradicte Auerois.

Rationes probantes genita ex putrefactione, & ex semine esse eiusdem speciei.

3. Difficultas.

Responso.

7. *Metaph.*
consect. 22,
& 23 & 31.

d : *Contradicit etiam sibi magister suus* 7. *Metaph.* vbi vult, quod aliqua possunt generari ab arte, quæ erunt eiusdem speciei cum generatis à natura: & tamen ars, & natura distinguuntur specie: puta quando materia est similis, & similiter disposita per ingenium artis, & ita similiter est disposita per naturam: tunc possunt eadem fieri; supple si applicat ars materiam suis actiuis, & passiuis: ita bene producuntur naturalia, sicut si à natura producerentur. Similiter vult Aristoteles vbi supra quod aliqua possunt fieri à casu eiusdem speciei cum his, quæ sunt à natura; patet: vt cum aliquid sit ab arte, & à casu, scilicet aliquis effectus potest produci secundum propositum, & intentionem artificis: & alius effectus eiusdem speciei poterit produci à casu: supple præter intentionem, & propositum artificis: & ex his patet, quomodo sit possibile naturam eiusdem speciei imperfectæ posse diuersimodè, id est, æquiuocè, & vniuocè communicari indiuiduis eiusdem speciei.

4.

e *Ad primum respondeo.* Primum argumentum quod facit Auerroës, quo probat, quod natura eiusdem speciei non potest æquiuocè, & vniuocè communicari: quæ ratio est in principio quæstionis. Et ratio stat in hoc. Ex quo materiæ diuersæ necessarid correspondent diuersis agentibus; sequitur quod illæ materiæ sint alterius speciei: ergo & formæ, quæ sunt in illis materiis, erunt alterius speciei: patet, quia alterius materiæ est altera forma; & sic alia materia habet aliam formam sibi propriam; aliter tunc quodlibet generaretur ex quolibet, vt patet.

Respondet Doctor, & responsio stat in hoc, quod accipiendq materiam, quæ realiter inexistit composito, verum est quod materia eiusdem speciei habet formas eiusdem speciei; & materiæ alterius speciei habent formas alterius speciei. Si autem accipiatur *materia* pro opposito, ex quo transmutato corrupto fit res, & non inest rei: sicut cum dicimus, quod ignis fit ex aère, tanquæ ex opposito, id est, quod ignis agendo in aërem, tanquam in oppositum, corrumpit formam aëris, & in materia aëris producit formam ignis: & sic intelligendo non est verum quod formæ eiusdem speciei sint à materiis eiusdem speciei: patet, quia ignis generatur ex aère corrupto: & similiter ex terra corrupta, &c.

5.

Apparens contradictione.

In ista litera occurrit vna parua difficultas. Videtur enim sibi Doctor contradicere, quia in 2. *dist.* 14. vult quod omnes materiæ sint eiusdem rationis, loquendo de materiis, quæ insunt rei. Nam dicit ibi contra communem opinionem quod si in cælo esset materia, esset simpliciter eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum. Si ergo omnes materiæ sunt eiusdem rationis: ergo & formæ receptæ per dictum Doctoris.

Vnio dicitur Scoti.

Responsio est facilis, quia ibi loquitur de materia prima denudata ab omni forma, & sic sunt eiusdem rationis: hinc verò loquitur de materia secunda, quæ est in vltima dispositione ad recipiendam formam specificam: sicut dicimus, quod materia receptiua animæ intellectiua est corpus organicum humanum: & materia receptiua formæ asini erit tale corpus organicum: & quia huiusmodi materiæ sunt alterius rationis: sequitur quod forma hominis, & forma asini sunt alterius rationis: & quia omnia corpora humana sunt eiusdem rationis: sequitur quod omnes animæ intellectiua sunt eiusdem rationis. Sed tunc

Difficultas.

postea esset alia difficultas, sustinendo quod cælum sit animatum anima intellectiua, cuius oppositum non probat Doctor, immò dubitatiuè de hoc loquitur, vt patet in 2. *dist.* 14. *quest.* 1. Si ista est vera, quod materia alterius rationis tantum sint receptiua formatum alterius rationis: cum corpus cæleste, & corpus humanum sint alterius rationis, vt patet: ergo anima intellectiua informans corpus cæleste, & anima informans corpus humanum, erunt alterius rationis: sed de hoc aliàs, quia non est præsentis speculationis.

His declaratis negatur ista propositio: *Materia eiusdem rationis sunt tantum ab agente eiusdem rationis*: quia corpus vnius muris potest esse ab agente æquiuoco per putrefactionem: & corpus alterius muris potest esse ab agente vniuoco per propagationem: & sic per illam propositionem Auerroës, scilicet, materiæ alterius rationis sunt ab agentibus alterius rationis: ergo, & materiæ eiusdem rationis sunt ab agentibus eiusdem rationis: non sequitur, vt patet per exemplum de mure.

f Secundum argumentum Auerroës est ibi: *Secundo arguitur ex opposito inferendo, quod eadem species tunc esset à natura, & à casu.* Ad quod respondet Doctor ibi: *Ad secundum dico.* Et responsio stat in hoc: quod non dicitur aliquid fieri à casu ex hoc, quod fit raro: & non fieri à casu ex hoc, quod fit vt in pluribus. Ex hoc enim dicitur aliquid fieri à casu, quia non habet causam determinatam, sed fit præter intentum causæ: sic intelligendo quod illud dicitur fieri à casu, vt comparatur ad aliquam causam intendentem aliquem effectum, à quo impeditur. Exemplum: Aliquis fodit terram, vt inueniat thesaurum: inuentio thesauri est effectus intentus: & fodiendo inuenit aquam, & inuentio aquæ non est effectus intentus à fodiente, idè dicimus quod inuentio aquæ fit à casu: quia non habet ipsum fodientem, vt causam determinatam, id est, intendentem talem effectum: vt verò inuentio aquæ comparatur ad aliam causam, potest esse effectus intentus ab illa alia causâ; & sic respectu illius causæ non erit à casu: sed de ista materia diffusè vide in Doctore

quest. 2. 1. *quæ est vltima quodlib.* Hoc est, quod Doctor dicit in ista litera. Et quod dicit ibi parum infra. Accipitur etiam raro, vel vt in pluribus, prout disungit inter opposita contradictoriè: non prout inter disparata disungit. Nam in diuisione Philosophi 2. *Physic.* quæ talis est: *omnis effectus vel fit raro, vel vt in pluribus.* Membra diuidentia, scilicet *raro*, & *vt in pluribus* sunt contradictoria, non disparata, nec contraria: quia hoc, quod dico, *vt in pluribus*: tantum valet sicut ex determinata intentione: & hoc quod dico, *vt raro*, tantum valet sicut non ex determinata intentione: modò fieri ex determinata intentione, & fieri non ex determinata intentione, sunt contradictoria: & cum dico *effectus fit vt in pluribus*, id est, ex determinata intentione, vel *effectus fit raro*, id est, non ex determinata intentione: & hoc modo *raro*, & *vt in pluribus* dicuntur contradictoria: & sic per ly *raro* nihil positium intelligitur: patet; quia omne positium in effectu casuali est ex determinata intentione naturæ, quod idem est, sicut esse vt in pluribus. Si ergo *raro*, & *vt in pluribus* essent disparata, tunc *raro* diceret aliquod positium, & illud esset ex determinata causa: & per consequens, *vt in pluribus*. accipiuntur ergo tantum contradictoriè. Sequitur,

6.
Aliquid fieri à casu quid sit.

Contingens multiplex est. Plurimum, raro, & æquale.

Raro fieri, vel vt in pluribus sunt contradictoria.

g *Cum igitur arguitur, generabile hoc si generatur æquiuocè, &c. concedo quòd in maiori parte, id est, si quærat, an genitum per putrefactionem, & per propagationem fiat ex necessitate, vel ut in pluribus, vel rarè. Dicit Doctor, quòd tale non fit ex necessitate: & vltra dicit, quòd si illud fiat ex intentione, fiet ut in pluribus: si verò non fit ex intentione, fit rarè.*

Et etiam ut est disjunctio, &c. Dicit Doctor quòd etiam comparando effectum æquiuocum ad causam æquiuocam sub disjunctione, & contradictione: adhuc effectus æquiuocus fit ut in pluribus à causa æquiuoca. Ista contradictoria sunt, ex semine, & non ex semine: ut effectus potest fieri naturaliter non ex semine: ita quòd ista est vera, Effectus æquiuocus, ut in pluribus, fit non ex semine, id est, quòd causa æquiuoca, non agens per semen, est causa determinata agens ex intentione, & proposito. Sequitur,

Licet variis eueniat hoc quòd generatur non ex semine, quam quòd generatur ex semine: ut videlicet comparantur ad inuicem duo disparata, id est, ut mus comparatur ad causam æquiuocam, & mus, ut comparatur ad causam vniuocam: causam æquiuoca, & vniuoca sunt duo disparata. Similiter effectus æquiuocus, & effectus vniuocus: non tamen ut comparantur ad inuicem, vnus dicitur æquiuocus, & alius vniuocus cùm sit in proposito eiusdem speciei: sed sic dicuntur, pro quanto comparantur ad causam æquiuocam, & vniuocam: isti duo effectus, ut comparantur ad suas causas, effectus æquiuocus rariùs eueniet: quia communiter sunt plures mures, qui generantur per propagationem, & vniuocè, quàm qui generantur sine propagatione, & æquiuocè: tamen effectus æquiuocus, ut comparatur ad effectum vniuocum: licet dicitur fieri rarè in numero: non tamen dicitur fieri à casu: quia semper fit à causa determinata, intendente huiusmodi effectum: & sic, ut est disjunctio inter contradictoria fit ut in pluribus, ut supra exposui.

h *Cum arguitur 3. de motu & termino. Deinde Doctor arguit, confirmando dictum Auerrois, videlicet quòd duo effectus eiusdem speciei sic se habeant, quòd vnus illorum non potest produci æquiuocè, & alius vniuocè, sed vterque vniuocè: quia diuersorum motuum, siue diuersarum productionum specie sunt diuersi termini specie, siue diuersa producta specie 5. *Physic. text. com. 3. 1. Jam, inquit, igitur alius specie denigratio, & dealbatio: omnis autem dealbatio omni dealbationi idem secundum speciem erit, & omnis denigratio omni denigratio. Hoc idem text. com. 4. 8. sed productio æquiuoca, & productio vniuoca differunt specie: ergo & producta differunt specie: & sic erit in proposito applicando ad diuina: quia productio Filij, & productio Spiritus sancti sunt simpliciter alterius rationis: ut patet à Doctore infra d. 13. & prolixè 2. quæst. quod 1. ergo Filius, & Spiritus sanctus sunt alterius speciei: & sic sunt diuersæ naturæ in illis: quod est falsum.**

Respondet Doctor. *Cum arguitur 3. de motu, & termino. Dicit quòd ista propositio Motuum differentium specie sunt termini specie differentes: non est immediata, sed dependet primò ab ista: videlicet, quòd motuum differentium specie sunt fluxus differentium specie, vel forma secundum quas sunt fluxus differentium specie. Exemplum: nam duæ calefactiones, quæ sunt fluxus formæ, dicuntur eiusdem speciei: quia formæ, secundum quas sunt istæ cale-*

factiones, siue fluxus sunt eiusdem speciei: patet. Secunda propositio est ista, quòd forma fluens, vel forma, secundum quam est fluxus, est eiusdem rationis cum forma terminante: calefactio terminatur ad calorem in esse quieto, siue ad calorem permanentem: dicimus ergo, quòd duæ calefactiones sunt motus eiusdem speciei: quia & fluxus istarum sunt eiusdem speciei. Fluxus enim calefactione est acquisitio partis post partem: ita quòd semper includit respectum partis prioris ad partem posteriorem: & forma secundum quam est fluxus est ipse calor, qui successiuè acquiritur: & terminus talis motus, siue calefactionis est calor in esse quieto, siue permanente: sed frigefactio, & calefactio differunt specie: quia termini ad quos sunt differunt specie: qui sunt calor, & frigus in esse quieto: & etiam fluxus differunt specie: quia formæ, secundum quas sunt, differunt specie, scilicet frigus, & calor in esse successiuo: & sic stat, quòd diuersorum motuum specie distinctorum sunt diuersi termini: videlicet quando formæ, secundum quas sunt isti fluxus, differunt specie, & termini, ad quos terminantur, similiter differunt specie.

Et hoc expressè intendit Philosophus, vbi supra text. c. 48. *Dicitur, inquit, vnusquisque supple motus in quod mutat magis quàm ex quo, ut sanatio in sanitatem: agrotatio autem in agrotandem. Et ibi Commentator. Et quia, inquit, substantia motus est de natura cuius, ad quod est, non eius ex quo est: ideo motus denominatur ab illo, cùm dicitur quòd motus de albedine ad nigredinem est nigrefactio, non albificatio. hæc ille. Licet ergo generatio æquiuoca, & generatio vniuoca differant specie: non tamen sequitur, quòd termini differunt specie: quia non sunt eiusdem rationis cum generatione, sicut dicimus, quòd terminus calefactionis, & terminus frigefactionis differunt specie: quia sunt eiusdem rationis cum motibus, siue cum formis fluentibus: sed mus genitus æquiuocè non est eiusdem rationis cum generatione: quia natura muris est quid absolutum, & generatio propriè dicta quid respectiuum: & similiter mus genitus vniuocè non est eiusdem rationis cum generatione vniuoca propter causam supradictam. Hoc idem dico in diuinis, quòd quamuis productio Filij, & productio Spiritus sancti sint alterius rationis: non tamen Filius, & Spiritus sanctus sunt alterius rationis: quia terminus formalis productionis Filij (qui est essentia diuina: ut patebit infra dist. 5. q. 1.) non est eiusdem rationis cum productione, quæ est sola relatio. Hoc idem dico de Spiritu sancto.*

*Quòd autem sit falsa quando alterum illorum est falsum, &c. Hic probat Doctor quòd ista propositio est falsa. Motuum differentium specie sunt termini specie differentes: & hoc quando altera illarum conditionum deficit: patet, quia idem vbi potest acquiri per motum circularem, & rectum, qui motus differunt specie: ut patet 7. *Physic. text. com. 2. 1. & littera clara est.**

i *Qualitercunque sit de exemplo. Hic dicit Doctor quòd quamuis hoc exemplum non sit fortè ad propositum: tamen ista propositio non est vera, nisi pro quanto dependet ex aliis duabus supradictis: & quòd exemplum non sit ad propositum, patet, quia exponendo Aristotelem diceretur; quòd motus circularis ad vbi est vbi fluens: & motus rectus ad vbi est similiter vbi fluens: modò vbi fluens, & vbi terminans,*

8.

Generatio æquiuoca, & vniuoca differunt specie.

9.

7. Declaratio huius motuum specie differentium, &c.

sive ubi permanens, sunt eiusdem rationis: & per consequens motus circularis, & motus rectus, ut sunt quidam fluxus secundum ubi, sunt eiusdem speciei: licet rectum, & circulare, qui accidunt lineæ, seu magnitudini, super quam mouentur, non sint eiusdem rationis: & patet litera.

k *Sed adhuc videtur remanere difficultas istorum argumentorum.* Dicit Doctor, supponendo quod Franciscus possit esse à causa æquiuoca, & Ioannes à causa vniuoca, non tamen ista duo indiuidua possunt fieri æquiuocè, & vniuocè ab aliquo eiusdem speciei: patet, quia causa æquiuoca producens Franciscum æquiuocè, esset superior, & perfectior tota natura humana, & sic de necessitate esset alterius speciei: sed in proposito Filius in diuinis, & Spiritus sanctus producuntur productionibus alterius rationis, ut dixi supra: ergo natura diuina non potest communicari Filio, & Spiritui sancto à supposito eiusdem rationis: sed Pater est eiusdem rationis cum Filio, & Spiritu sancto (quia eiusdem speciei.) ergo non potest communicare naturam diuinam Filio, & Spiritui sancto productionibus omnino alterius rationis.

Responso.

l *Respondeo, natura creata non potest, &c.* Hæc est singularis responsio, quæ stat in hoc, quod suppositum vnius naturæ creatæ non potest communicare eandem naturam alteri indiuiduo

æquiuocè: patet, quia si æquiuocè posset illam communicare: pura Francisco, tunc natura communicata, in Francisco esset essentialiter imperfectior, & alterius rationis à natura suppositi communicantis, ut patet: in diuinis verò est oppositum: quia etsi pater sit eiusdem rationis cum Filio, & Spiritu sancto: tamen includit principia alterius rationis æquè perfecta, scilicet intellectum, & voluntatem: & per consequens productiones secundum intellectum, & voluntatem sunt alterius rationis: & sic idem suppositum potest communicare eandem naturam productionibus alterius rationis Filio, & Spiritui sancto. Non dico tamen, quod Filius dicatur produci vniuocè, & Spiritus sanctus æquiuocè, cum vterque sit eiusdem rationis cum Patre producente: sed bene verum est, quod alia productione alterius rationis producitur Filius, & alia Spiritus sanctus: & hoc est propter diuersitatem principiorum.

m *Uterior ratio eius quod supponitur hic de duplici principio.* Hæc est ratio satis singularis, quare homo per intellectum, & voluntatem non potest diuersimodè communicare naturam suam, & tamè Pater in diuinis, naturam, quam habet per intellectum, & voluntatem diuersimodè comunicat: ratio clara est in litera, nec indiget alia expositione.

S C H O L I V M.

Soluit alia argumenta principalia eiusdem questionis 7. probantia plures esse productiones duabus, seu non esse tantum duo principia productiua in Deo.

33.
Ad arg. 3.
in initiis 9.
Text. 49.
Philosophus
de distinctione
voluntatis ab
intellectu
parum lo-
quitur.
Causa que
est ad opposi-
ta per modum
naturæ
non potest
exire in
actum, nisi
determine-
tur à causa
libera, &
talis est in-
tellectus se-
cundum Phil.
Text. 10.
Vide Scot.
quod 16.
Probare
electio.
Optimum
exemplum.
Quomodo
voluntas de-
terminat
intellectum
ad cogniti-
onem vide
Scot. 2. d.
4. 2. q. 4. ad
9. 1.

AD argumenta quæ probant^a, quod non sunt tantum in Deo duo principia productiua.

Cum primò arguitur de natura, & intellectu, quod sunt duo principia productiua distincta per Philosophum 2. *Physicor.*

Respondeo, quod Philosophus parum locutus est de voluntate, ut distinguitur contra intellectum, sed communiter in ratione principij actiui coniunxit intellectum ad voluntatem, & idè in *secundo Physic.* vbi distinguit ista principia actiua in naturam & intellectum, non debet intelligi, ut intellectus distinguitur contra voluntatem, ut patebit statim. Sic enim concurret cum voluntate, constituendo idem principium respectu artificialium. Hoc patebit respondendo ad instantiam Philosophi de 9. *Metaph.* Ad quam^b dico, quod intellectus comparatur ad suam naturam, & ad suam propriam operationem, cuius est principium elicitiuum, & productiuum aliquo modo, & comparatur ad operationes aliarum potentiarum, respectu quarum est potentia directiua, vel regulatiua: si primo modo accipiarum, dico, quod est merè natura & in eliciendo, & in producendo Quemcunque enim actum intelligendi producit cum obiecto præsentem in memoria, merè naturaliter producit, & quamcunque operationem operatur, merè naturaliter operatur. Voluntas autem respectu operationis propriæ ut productiua, habet oppositum modum producendi: & hoc satis apparet per Philosophum 9. *Metaph. cap. 4.* vbi tractat quomodo potentia rationalis, & irrationalis reducuntur ad actum, & arguit quod potentia rationalis, quæ ex se est ad opposita, non potest ex se exire in actum: tunc enim simul exiret in opposita, quia simul est oppositorum: & ex hoc concludit, quod præter illam potentiam rationalem, oportet ponere aliam potentiam rationalem determinatiuam, per quam determinetur, & illa determinata, potest exire in actum: & ex hoc sequitur quod intellectus si est oppositorum, sic est oppositorum per modum naturæ, quod quantum est de se necessario est oppositorum: nec potest se determinare ad alterum illorum, sed requirit alterum determinans, quod liberè potest exire in alterum oppositorum, hoc est appetitus secundum eundem, vel prohæresis. Exemplum, Sol habet virtutem producendi opposita, scilicet liquefactionem, & coagulationem; vnde si essent duo passiva approximata, quorum alterum esset liquefactibile, & alterum coagulabile, Sol de necessitate naturæ haberet elicere illos duos actus in illis, & si idem esset approximatum, quod simul natum esset recipere opposita ista, Sol

Sol de necessitate simul produceret opposita, vel neutrum: est ergo potentia Solis merè naturalis, licèt oppositorum, quia est illorum merè ex se, ita quòd non potest determinare se ad alterum tantum. Talis potentia est intellectus, vt intellectus est præcisè respectu oppositorum intellectuum, & non est ibi aliqua determinatio ad alterum tantum illorum, & non ad reliquum, nisi quatenus voluntas concurrat. Philosophus autem communiter loquitur de intellectu, secundum quòd cum voluntate constituit vnum principium respectu artificialium, & non vt est naturaliter elicitiuus suæ operationis, & ideò est quòd aliquando contra naturam distinguit intellectum, aliquando artem, aliquando propositum, idem intelligens per omnia.

Cùm vltimò dicitur de voluntate, quòd est principium respectu creaturarum; dico, quòd per prius naturaliter voluntas Dei est principium productiuium alicuius producti sibi adæquati, quàm sit productiuium non adæquati, adæquatum infinitum est infinitum, & ita creatura est secundarium volitum, & productum à voluntate Dei.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **A**D argumenta qua probant, quòd non sunt tantum in Deo duo principia productiua. Illa argumenta sunt suprà in principio quæstionis, ibi: *Quòd non tantum sint dua probò*: quia Philosophus 2. Physic. text. com. 49. Sunt, inquit, *proprie hoc quæcumque ab intellectu utique aguntur, & quæcumque à natura*. hæc ille. Distinguit ergo naturam, & intellectum, tanquam diuersa principia æctiua: vtriusque autem ratio, scilicet intellectus, & naturæ inuenitur in Deo: quia neutrum includit imperfectionem: ergo sunt tria principia productiua, scilicet intellectus, voluntas, & natura diuina.

Confirmatur per Philosophum 9. Metaph. text. com. 3. *Palam quia & potentiarum alia esse irracionales, alia cum ratione*: ipsum infrà, & *qua quidem cum ratione omnes contrariorum sunt eadem*: & hoc probat, quia *scientia est oppositorum: causa autem, quia ratio est scientia: ratio autem eadem ostendit rem, & priuationem*. hæc ille. Hic arguit, quòd ex quo intellectus est indeterminatus ad opposita, & natura est determinata ad vnum: ergo intellectus habet aliam rationem principij, quàm natura: & sic natura, & intellectus sunt duo principia, & voluntas aliud: ergo & principales productiones quàm duæ.

2. Pro intellectu huius literæ, in qua respondet ad argumentum, & confirmationem. Primò nota, quòd quando Aristoteles distinguit agens in naturam, & intellectum: per agens per intellectum non excludit voluntatem. Artifex enim agit à proposito, siue per intellectum: ita quòd intellectus concurrat ad agendum cum voluntate: quòd patet dupliciter intelligi, vel quòd actus intellectus sit partialis causa actus voluntatis, quò vult aliquid; vel quòd talis actus intellectus sit directiuius voluntatis in operationem. Primus sensus potest stare tenendo opinionem quam suprà dixi, quæ ponitur in 2. dist. 25. quòd cognitio obiecti sit partialis causa actus voluntatis. Si secundus sensus teneatur, verus est, & magis ad proprium, vt satis patuit suprà in quæst. de praxi. Et sic quando dicimus, quòd intellectus concurrat cum voluntate, altero istorum modorum debet intelligi, vel vtroque modo: videlicet quòd talis cognitio non tantum sit directiua in praxim: sed etiam, quòd sit causa partialis praxis. Idem est ergo simpliciter apud Aristotelem agere per intellectum, & agere à proposito: agere per voluntatem, & agere per potentiam rationalem: de quo vide diffusè in quæst. 16. quodlib.

b Secundò nota ibi: *Ad quam dico, quòd intel-*
Scoi oper. Tom. V.

lectus comparatur ad suam naturam, &c. Hic dicit Doctor in sententia, quòd intellectus, vt comparatur ad suam primam operationem, puta ad operationem, quæ præcedit actum voluntatis, est merè agens à natura: & de necessitate naturæ agit, quando obiectum est præsens: quia tunc sunt duæ causæ partiales integrantes vnam totalem, & agentem simpliciter de necessitate naturæ, de quibus infrà d. 3. q. 7. & 8. Vt verò comparatur ad actum voluntatis, non dicitur sic agens à natura: vel per modum naturæ, quia aliquando actus intellectus est imperatus à voluntate, non quòd ille actus eliciatur à voluntate, sed ex hoc dicitur imperari; aut quia firmat intellectum in cognitione obiecti: & tunc talis cognitio sic firmata à voluntate intenditur: aut quia remouet intellectum ab vno obiecto cognito, & conuertit ad aliud obiectum: & sic dicitur imperare illum actum; quo intellectus conuertitur ad aliud obiectum cognoscendo illud: sed de hoc diffusè in 2. d. 42. vbi singulariter hanc materiam pertractat.

Nono Metaph. cap. 6. text. 10. Potentia rationalis propriè dicitur intellectus, & potentia rationalis participatiuè dicitur voluntas, vt patet à Doctore in quodlib. quæst. 16. Dicit ergo, quòd potentia rationalis non potest ex se exire in actum: quia tunc simul exiret in opposita: hoc manifestè patet, quia si in intellectu ponantur plures species intelligibiles, puta albi, nigri, calidi, frigidi, & huiusmodi, quantum est ex parte sua, exiret in cognitionem omnium obiectorum relictum in illo per species intelligibiles: quia omnibus per modum naturæ cooperatur, vt particularis causa: & quantum est ex se simul omnia intelligeret, quòd non est possibile pro statu isto (quicquid sit de statu alio, aliàs pertractabitur) & simul etiam exiret in oppositum illorum, vt suprà dixi: quia scientia ostendit rem, & priuationem eius. Si ergo intellectus determinatur ad aliud obiectum, aut hoc ideò est, quia species vnus obiecti intelligibilis fortius mouet, vt patet infrà dist. 3. aut quia voluntas potest ipsum determinare ad aliud, & ad aliud obiectum: hoc tamen non debet sic absolutè intelligi: quia voluntas non potest determinare intellectum ad cognoscendum vnum obiectum, non prius cognitum, cum non habeat actum, neque elicutum, neque imperatum, nisi circa præcognitum: sed sic debet intelligi, quòd voluntas potest firmare intellectum in cognitione vnus obiecti: qui tamen intellectus, quantum est ex parte sua, exiret simul in omnia obiecta:

Philosoph. communiter sumit intellectum, vt facit vnum voluntate, aliquando vt distinguitur contra naturam, artem, propositum. De hoc vide 1. dist. 2. quæst. 1.

Quomodo intellectus determinatur ad vnum obiectum.

Intellectum concurrere ad agendum cum voluntate duplicem habet sensum.

vel quia potest ipsum remouere à cognitione vnus obiecti, & conuertere ad cognitionem alterius: qui tamen intellectus, quantum est ex parte sua, nunquam remoueretur à cognitione illius obiecti, cum sit agens merè naturale: & multa alia potest voluntas circa intellectum, quæ breuitatis causâ omitto: & sic voluntas determinatiua, & intellectus dicitur potentia rationalis participatiuè tamen: & dico determinatiua modo præexposito: & intellectus dicitur potentia determinata rationalis per essentiam: & dicitur determinata modo præexposito.

Similiter si intellectus determinatur ad oppositum alterum, puta, quod determinetur ad obiectum, vel ad priuationem ipsius, hoc erit à voluntate: quia ipse intellectus, quantum in se est, esset rei, & priuationis ipsius: & sic Philosophus concludit vbi suprâ, quod præter potentiam in-

tellectiuam: quæ de se est oppositorum, oportet ponere aliam, scilicet appetitum. *Ille*, inquit, *contrariorum*, scilicet potentiz rationales. *Quare*, simul facient *contraria*, scilicet si agerent approximata passiuo sine aliquo determinante, hoc autem impossibile. *Necesse ergo alterum aliquid esse, quod proprium est. Dico autem hoc appetitum, aut probere istum.* Hæc ille. Et ibi Commentator: *Hoc* inquit *principium, quod facit magis agere alterum contrariorum, est appetitus, & voluntas: appetitus enim cum fuerit alterius contrariorum: tunc actio agentis pendet ex illo contrario: & similiter à voluntate.* Hæc ille. Ex quo patet, quod voluntas determinat intellectum ad alterum oppositorum.

Et quod dicit in vltimo de voluntate productiua alicuius adæquati, &c. Diffusè tractatur à Doctore in 2. *distinct.* 1. *quæst.* 1. & in quodlib.

S C H O L I V M.

Ad 2. quæst. 2. par. quæ est 5. huius dist. ostendit tres esse personas, duas productas, & vnâ improductam, quia intellectus, vt est perfecta memoria, producit terminum adæquatum, ex quæst. 7. productus distinguitur à producente, non in natura, aliàs essent plures dî, quod improbatum est quæst. 3. ergo in persona. Eodem modo de voluntate argui potest. Quod verò vna persona, per vtramque potentiam produci nequeat, patet: quia modi sunt oppositi, & eadem persona bis produceretur. Non esse plures productiones partim ostensum est quæst. præced. & latius infrâ dist. 7. ostendetur.

34.

AD secundam quæstionem, cum quæritur de Trinitate personarum in diuinis. Respondeo, quod sunt tantum tres personæ in essentia diuina: quod probatur sic: sunt tantum duæ productæ, & tantum vna improducta: ergo tantum tres sunt personæ.

Circa primam propositionem probô primò, quod sint duæ productæ: secundò quod non plures. Ad probandum quod sunt duæ personæ productæ, primò probô, quod est aliqua persona producta actu intellectus, & hoc sic: intellectus vt est perfecta memoria, id est, habens obiectum actu intelligibile sibi præsens, per aliquem actum sui est productiuus termini adæquati, scilicet infiniti ex præcedenti quæstione: nihil autem seipsum producit, primo de Trinit. Ergo quod producit actu intellectus, aliquo modo distinguitur à producente, essentialiter non distinguitur; quia essentia diuina, & quæcunque essentialis perfectio intrinseca sibi, est indistinguibilis, ex quæstione de vnitæte Dei: igitur distinguitur personaliter productum à producente: ergo est aliqua persona producta actu intellectus. Consimiliter arguitur de producto actu voluntatis.

Quod autem persona producta actu isto, & illo sit alia & alia, probô: quia non potest eadem persona produci duabus productionibus totalibus sufficientibus: hæc autem productio alia est ab illa, ex quæstione præcedenti: ergo hæc & illa non producit eadem persona, sed duæ. Probatio maioris: si idem produceretur duabus productionibus totalibus; vtraque acciperet esse sufficienter; sed si sufficienter acciperet esse à producente hac productione, haberet suum esse perfectè, nulla alia productione posita: igitur non potest accipere esse per aliam productionem, quia tunc non esset sine illa.

Vtteriùs, quod non possunt esse plures personæ productæ quàm istæ duæ, probô sic: non possunt esse plures productiones intrâ, quod aequaliter suadebatur in quæstione præcedenti: sed differebatur vsque ad dist. 7. finaliter declarandum, hoc igitur sit certum nunc, quod tantum sunt duæ productiones intrâ: nulla autem istarum potest terminari, nisi ad vnâ personam: quia persona producta est terminus adæquatus illi productioni: ergo, &c.

• C O M M E N T A R I V S.

1.

AD secundam quæstionem cum quæritur de Trinitate personarum in diuinis. Hic Doctor primò probat, quod tantum sint duæ personæ productæ: Secundò, quod tantum est vna improducta: & sic tantum tres. Primum patet: & primò probat quod vna sit producta per intellectum, & alia per voluntatem. Secundò, quod persona

producta per intellectum sit necessariò alia à persona producta per voluntatem. De primo patet, quia *intellectus, vt est perfecta memoria*, id est, *vt habens obiectum actu intelligibile sibi præsens* (dicitur *actu intelligibile*, & non vt *actu intellectus*, quia vt sic, non habet rationem principij productiui, & cum sic habeat tantum esse diminutum, quia esse

cogni

Voluntas est rationalis participatiua.

Intellectus verò per essentiam.

S.

Cap. 1.

Vna persona non potest duplici productione produci.

cognitum: sed præcisè, vt actu intelligibile, id est, vt sit in potentia proxima, & dispositum ad productum per aliquem actum sui, id per actum productiuum, est productiuum termini adæquati (hic accipitur terminus adæquatus nõ pro termino formali, scilicet pro essentia tantum, sed pro tota persona producta, quæ includit essentiam, & proprietatem: qui terminus adæquatus, siue totalis dicitur infinitus, eo quod includit, vt terminum formalem, essentiam diuinam, formaliter infinitam) nihil autem seipsum producit, ex primo de Trinitate, ergo quod producitur actu intellectui, aliquo modo distinguitur à producente: non essentialiter, cum producentis, & productum habeant eandem essentiam: ergo realiter accipiendo realiter personaliter, vt patet respondendo ad argumenta principalia primæ quæstionis huius secundæ parris.

2. Et dicit, quod distinguitur realiter à persona producente, & non à principio productiuo: quia hoc est speciale in diuinis, scilicet quod principium productiuum non distinguitur realiter à producto: quia illud idem principium, quod est in Patre communicatur Filio: in creaturis autem semper principium productiuum realiter distinguitur à producto: & hoc magis patet infra dist. 5. quæst. 2. in solutione dubiorum. Patet ergo quomodo est aliqua persona producta actu intellectus. Consimiliter arguitur de producto actu voluntatis: aequaliter tamen differenter, quia hic voluntas habet essentiam præsentem, non per proprium actum, sed per actum intellectus diuini, actum dico intelligendi: quia voluntas non potest habere aliquem actum, neque operatiuum, neque productiuum circa aliquid obiectum non præcognitum. An modò essentia

præter tamen cognita (non quod esse cognitum sit ratio formalis principij productiuum, sed quod tantum præexigatur, vt scilicet sit præsens per esse cognitum) concurrat cum voluntate ad productionem Spiritus sancti; an cognitio essentialis ipsius essentia concurrat; an sola voluntas sit totale principium productiuum Spiritus sancti, de hoc aliàs erit sermo, scilicet dist. 10. huius primi. & quæst. 26. quolib. sufficit pro nunc, quod actu voluntatis, siue totaliter, siue partialiter, habetur aliquod productum.

Secundum huius primi membri, scilicet quod persona producta actu intellectus sit alia à persona producta actu voluntatis. Probat Doctor quia prius ostensum est, quod tantum sunt duæ productiones in diuinis. Si ergo persona Filij non esset alia à persona Spiritus sancti, sequeretur quod eadem persona esset producta duabus productionibus totalibus, & sufficientibus, quod est impossibile: quia tunc posita vna productione, poneretur persona: & alia, per impossibile, circumscripita, non esset illa eadem persona: & sic simul esset, & non esset. Deinde probat, quod non possunt esse plures, quàm duæ productæ: quia vt ostensum est supra, tantum sunt duæ productiones, scilicet vna per modum naturæ, & alia per modum voluntatis: & hoc magis patet in 7. d. huius, & subtiliter probatur in quolib. quæst. 2. & vide quæ ibi exposui. Si ergo sunt duæ productiones, ergo tantum duo producta: patet, quia vni productioni correspondet tantum vnum productum: licet enim idem principium formale productiuum possit habere plura producta, vt patet de Sole: non tamen eadem productione potest producere plura: quia vna productio est tantum vnus productus.

3.
Dua sunt
productiones.

Vni produ-
ctioni corre-
spondet vnũ
productum.

S C H O L I V M.

Reiectis & refutatis rationibus Henrici, probat vnã esse personam improductam. Primò, quia aliàs essent infinita. Nam quod potest esse in pluribus, quantum est de se, potest esse in infinitis, & si est necesse esse, de facto ita est. Secundò, pluralitas vitanda est, nisi cogat necessitas. Tertiò essentia vna non habet ex se immediatè plures essendi modos. Soluit argumenta principalia huius q. 2. quæ est quinta dist.

Nunc restat probare quod vna tantum sit non producta: vbi dicit vnus Doctor quod illud ostenditur sicut ostenditur vnitas Dei. Hoc etiam probat per Hilarium cap. 5. de Synodus, vbi vult, quod qui dicit duos innascibiles, confitetur duos Deos.

Item quodlib. 55. quæst. 2. vbi arguit ad oppositum, innascibilitates essent eiusdem rationis, & plures proprietates eiusdem rationis in eadem natura singulari, scilicet Deitate, quod est impossibile, siue fuerint absoluta, siue relatiua. Patet in creaturis. Item persona improducta est primum principium: ergo non plura prima principia. Item in solutione facit argumentum Richardi 5. Trinit. cap. 4. prima non ab alia est potens per essentiam: quia habet in se omne posse.

Ad primum, negationes eiusdem rationis sunt tot in isto, quot sunt * possibilia eiusdem. Innascibilitas est negatio, aliter relationes plures in eodem. 3. lib. d. 8.

Ad secundum, nunc tres persona sunt vnum principium omnium aliorum.

Ad tertium, omne possibile respectu cuiuscunque possibilis, nec potest ista ratio colorari sic vt coloratur illa de omnipotentia quæst. de vnitate Dei, patet quare non, &c.

Præterea arguit sic; plura supposita absoluta non possunt esse in hac natura, quia natura non est in pluribus suppositis absolutis sine diuisione naturæ: erunt igitur plura supposita relatiua: aut igitur relatione mutua inter se, aut ad alia: sed si plura essent supposita non producta, non distinguerentur relatiuè ad alia supposita, quia non relatione ad alia supposita producentia, quia nulla sunt ex hypothesi: nec ad producta, quia ad illa haberent relationem eandem, sicut modò Pater & Filius habent eandem relationem

35.
Henricus
quodlib. 6.
q. 1.
ADDITIO.

* al. positi-
ua.

nem spirationis actiue ad Spiritum sanctum : ergo relatione inter se distinguerentur, & hoc relatione originis, quod est propositum.

Contrà, istæ probationes non videntur sufficientes. Prima non, quia vnitas Dei probatur ex hoc, quòd diuina infinitas non diuiditur in plures essentias. Non autem ita manifestum est, quòd ratio ingeniti, vel innascibilis non sit in pluribus suppositis : tum, quia ratio innascibilis non dicit aliquam perfectionem simpliciter, ex qua perfectione simpliciter possit concludi vnitas innascibilis, sicut ex perfectione infinita concluditur vnitas diuinæ essentiæ. Similiter auctoritas Hilarij ^b, quam adducit, dicit, quòd ita est, non tamen probat esse ita.

Innascibilitas an dicat dignitatem. Scotus infra d. 28. q. 2. art. 2.

36.

Eòcum accipit in ratione sua, quòd plures personæ absolutæ non possunt esse in eadem natura, qualiter est hoc notius conclusione? Qui enim poneret plures personas ingenitas, non diceret eas formaliter constitui aliquibus relationibus: ergo accipere contra eum quòd non possunt esse plures personæ absolutæ, videtur non accipere manifestus conclusio. Cùm vltra dicitur, quòd non distinguuntur relationibus inter se, quia hoc non esset nisi per relationes originis; hanc consequentiam oportet probare. Concesso enim illo, quòd non sit distinctio nisi per relationes originis, citò haberetur propositum.

De hoc late Scotus infra dist. 26. an persona sint absolutæ?

Quia in æternis actus, & potentia simul sunt 3. Phys. 32.

Aliter persuadeo ^c conclusionem intentam sic; quidquid potest esse in pluribus suppositis, & non determinatur ad certum numerum suppositorum per aliud à se, quantum est de se, potest esse in infinitis: & si est *neceffe esse*, est in infinitis, quia quidquid potest ibi esse, est: sed ingenitum si potest esse in pluribus suppositis, non determinatur ab aliquo in quot suppositis sit, quia determinari ab alio ad esse in supposito, vel in suppositis, est contra rationem ingeniti: igitur de ratione sua potest esse in infinitis, & si potest esse, est: quia esse ingenitum est ex se *neceffe esse*: consequens est impossibile, ergo illud, ex quo sequitur.

Secundò sic, nunquam pluralitas ponenda est sine necessitate: nulla autem necessitas, nec ad se, nec ad extrà, cogit plures esse innascibiles: ergò est tantum vnus.

Tertiò, quia essentia vna actu existens non videtur ex se immediatè habere plures modos essendi: oppositum sequitur si plura essent supposita ingenita, non autem sequitur modò; quia essentia diuina non habet plures modos essendi immediatè sine productione, sed tantum vnum modum essendi sine productione, & alios duos, mediante productionibus.

37.
Ad arg. 1. quest. 1.

Cum vnitate principij stat pluralitas principij.
Ad 2.

Ad argumenta ^d principalia. Ad primum cùm arguitur, æquè nobiles sunt, ergo tot: fallacia est figura dictionis, commutando *quale in quot*. & ratio defectus consequentiæ est ista: non enim est propter nobilitatem, vel ignobilitatem relationis, vel rationis principij, vel principij, quòd multiplicetur, vel non multiplicetur: sed de ratione principij est vnitas, licet in principij possit esse pluralitas, quia semper est reductio pluralitatis ad vnitatem. & ideò stante æquali nobilitate potest esse multiplicatio, vel distinctio in relationibus productorum, licet non in relationibus producentium à se.

Alia est responsio, quia licet ibi quælibet relatio vnus rationis sit de se *hæc*, tamen à pluribus relationibus productiui potest forsan abstrahi vnus commune, puta productiuium; & ita à pluribus relationibus producti potest abstrahi vnus commune, puta productum: ctsi igitur est vna relatio in communi, si est commune abstrahibile, quæ dicitur in communi relatio personæ producentis, sunt tamen duæ relationes, producentis sic, & sic, sicut duæ correspondentes eis, producti sic, & sic.

Ad secundam rationem ^e concedo quòd relationibus ex parte producentium, vel productiui, correspondent relationes ex parte productorum, & tot; sed non sequitur, si relationes producti distinguuntur sic, vt sint in distinctis suppositis: ergo & relationes producentis. Cuius ratio assignatur, quia relationes producti possunt distingui propter distinctas rationes producendi, quæ sunt in producente, licet sit idem suppositum producens: sicut productio artificialis, & naturalis distinguuntur per principia productiua; scilicet per artem, & naturam, licet ista concurrant in eodem supposito. Relationes autem producti non possunt ita concurrere in eodem supposito, & vna persona, sed sunt distinctæ personaliter, quia productum est per se subsistens, & suppositum.

Alia ratio patet ex superiori ratione, quia non potest idem produci duabus productionibus totalibus, licet idem possit producere duabus productionibus totalibus, & ideò relationes producti non plurificantur in eodem, licet relationes producentis possint plurificari.

Ad tertium ^f, potentia finita non potest habere simul duos terminos adæquatos in *produci*, licet possit habere vnum in *produci*, & alium in *producto esse*: potentia autem infinita habet terminum suum intra se semper in *produci*, & iste est adæquatus, & ideo non potest habere plures terminos.

Ad 3.
Si semper homo generaret, non haberet nisi unicum Filium, quare?

COMMENTARIUS.

1. ^a **N**unc restat probare, quòd tantum sit vna non producta. Hic ostendit secundum principale. & primò recitat opinionem Henrici *quol. 6. quæst. 1.* quòd illud ostenditur, sicut ostenditur vnitatis Dei. Hoc etiam ostendit per Hilariam cap. 5. de Synodis. vbi vult, quòd qui dicit duos innascibiles consistetur duos Deos. Item, probat quia non sunt plura supposita absoluta: quia tunc natura diuina esset diuisa in illis: quia illa supposita absolute non possent esse nisi tres substantiæ: erunt ergo plura relatiua, id est, plura supposita constituta in esse suppositali per relationem: aut ergo erunt constituta relatione mutua inter se, id est, quòd sicut Pater constituitur per paternitatem, ita & Filius per filiationem, quæ sunt relationes mutua: aut ad alia, scilicet supposita. Sed si essent plura supposita non producta, non distinguerentur relatiuè, id est, per relationes ad alia supposita: quia non per relationem ad alia supposita producta: quia nulla sunt ex hypothesi, scilicet posito quòd sint plura non producta: illa non producta non sunt producibilia; quòd tamen sequeretur, si distinguerentur per relationes ad alia producta: tunc enim essent verè producta: sicut si Filius distinguitur filiatione à Patre producente, sequitur quòd Filius sit productus. Nec similiter illa plura non producta non distinguuntur per relationem ad alia producta: quia tunc haberent eandem relationem ad illa producta: quia si *A & B* sint producta à *C & D*, tunc *C & D*, referuntur eadem relatione ad *A & B*, & si *C & D*, constituerentur in esse per relationes ad producta: tunc *C & D* essent constituta eadem relatione: & per consequens, *C & D* essent simpliciter idem suppositum: quia haberent idem principium formale constitutum; & quòd *C & D* haberent eandem relationem, probat, quia Pater & Filius habent eandem relationem spirationis actiua: ad Spiritum sanctum: ergo relatione inter se distinguerentur, id est, quòd prima persona præcisè distinguitur per relationem ad secundam, & secunda præcisè per relationem ad primam, & tertia per relationem ad primam, & secundam: quæ sunt relationes originis, id est, quæ notant, vel personam originare aliam, vel originari ab alia: & sic haberetur propositum, quòd sit vna persona non producta, & sic patet ratio Henrici.

2. **Nota**, ^b Similiter auctoritas Hilarij dicit, quòd ita est, non tamen probat ita esse. quasi dicat: non sufficit dicere ita esse, nisi prober: ideo locus ab auctoritate debilis est: & maxime quando doctrina alicuius Doctoris non est in totum approbata ab Ecclesia, ita quòd contradicens illi de facto contradicat determinationi Ecclesiæ.

Ad rationem dicit Doctor quòd non plures esse personas absolutas non est magis notam conclusionem, scilicet quòd non sint plura ingenita: imò qui tenent personas constitui per absoluta, negant expresse posse esse plura ingenita: vt magis patet infra *dist. 20. & dist. 28.* Nec sequitur diuisio naturæ in illis absolutis, vt patet *dist. 26.*

huius. Cùm vtrà accipit quòd illa plura ingenita non distinguuntur relationibus inter se: quia hoc non esset, nisi per relationes originis. Hanc consequentiam oportet probare, scilicet quòd non distinguantur, nisi per relationes originis. Hoc enim concesso statim haberetur propositum, vt supra patuit. Sed qui diceret esse plura ingenita, haberet dicere, quòd constituerentur, non per relationes originis, sed per aliquid aliud: puta per negationem nascibilitatis. De hoc erit sermo infra *d. 28. q. vltima.*

^c *Aliiter persuadeo conclusionem intentam sic.* Et ratio stat in hoc, quòd quando aliquid potest diuidi in plura supposita eiusdem rationis: si non determinatur ad certum numerum suppositorum, per aliud à se quantum est ex se potest esse in infinitis. Si ergo ingenitum potest esse in pluribus suppositis eiusdem rationis, cùm non possit determinari ad certum numerum suppositorum, cùm hoc sit contra rationem ingeniti, quòd sit determinabile ab alio: ergo in diuinis possunt esse infinita ingenita: & si possunt esse, necessariò actu sunt infinita: quia nihil est possibile in diuinis ad intrà, quin actu sit ibi necesse esse.

Sed Ocham responderet hic, sicut respondet *quæst. 1. prologi 1.* quòd non est demonstrabile, quòd species plurificabilis non determinat se ad certum numerum indiuiduorum: quia non potest demonstrari, quin aliqua alia sint eiusdem speciei: & tamen illa, secundum Philosophos determinant sibi certum numerum indiuiduorum sub qualibet specie, ita quòd per nullam potentiam possunt plura fieri sub illa specie.

Respondet
Ocham ad
rationem
Doctoris.

Sed hæc ratio non concludit, quia etsi plura indiuidua secundum certum numerum continentur sub aliqua specie, hoc non erit secundum naturam illius speciei, sed per aliquod extrinsecum. Doctor autem loquitur quòd est ex se plurificabile in plura eiusdem rationis, ex se non determinatur ad certum numerum indiuiduorum: & si determinetur, hoc erit aliunde.

Deinde quando dicit Ocham, quòd non potest demonstrari, quòd aliqua species astrorum si potest esse in pluribus indiuiduis, quòd etiam possit esse in infinitis; haberet hoc probare, quòd non possit demonstrari: sed ista materia dimitatur vsque ad *quæst. 2. quolib.* Scoti, quia ibi diffusè tractatur: & clariùs patebit quòd responsio Ocham ad argumentum Doctoris non euacuat illud. Sequentia clara sunt.

^d *Ad argumenta principalia.* Primum argumentum cum sua responsione clarum est. Et quòd dicit de relationibus in communi, difficultas est, an à pluribus relationibus productiui possit abstrahi vnum commune, puta productiuum: & si sic, possumus dicere, quòd producens vna relatione refertur ad productum: sub qua tamen relatione in communi continentur duæ relationes producentis ad duo producta: & similiter à duabus relationibus productiuum potest abstrahi relatio producti in communi, qua tamen continentur duæ relationes duorum

4.

duorum productorum. Et sic potest responderi ad argumentum: quòd sicut relatio producentis constituit ipsum producens in esse personali: ita relatio producti in diuinis constituit ipsum productum in communi: sed non sequitur modo de relationibus in particulari: quia duo producta constituuntur in esse per aliam, & aliam relationem: ergo & duz relationes producentis constituunt aliud, & aliud producens, non sequitur: quia vna persona tantum constituitur in esse per primam relationem originis, scilicet per productionem Filij.

5. *e Ad secundam rationem.* Dicit Doctor quòd relationes producti possunt distingui propter distinctas rationes producendi, quæ sunt in producente: licet sit idem suppositum producens. Nam generatio passiva, & spiratio passiva distinguuntur per distinctas rationes producendi: istæ distinctæ rationes producendi sunt intellectus, & voluntas: & sic vna productio est per modum naturæ, quæ est ab intellectu: & alia quæ est per modum libertatis, est à voluntate: & istæ duz relationes, sic distinctæ distinguunt etiam formaliter, & intrinsecè duo producta: & quæ sunt principia distinguendi formaliter, sunt etiam principia constituendi formaliter, vt patuit suprâ in *quæst. de praxi.*

Si dicatur, nonne etiam generatio actiua, &

spiratio actiua distinguuntur? Dico, quòd sic. Et per quid distinguuntur.

Dico, quòd per intellectum, & voluntatem in Patre, & loquor semper de distinctione originatiua. Sicut enim generatio passiva, & spiratio passiva dicuntur distingui originatiuè, siue principiatiuè per intellectum, & voluntatem: formaliter verò seipsis distinguuntur: sic generatio actiua, & spiratio actiua. Sed vtrâ non sequitur. Generatio actiua, & spiratio actiua distinguuntur propter diuersas rationes producendi: ergo constituunt aliud, & aliud suppositum. Non sequitur, quia illæ duz relationes sunt formaliter in vno supposito: & similiter principia productiua sunt in eodem, & tantum per primam suppositum constituitur in esse.

6. *f Ad tertium.* Quod dicit Doctor quòd idèd potentia infinita non potest habere plures terminos adæquatos, puta intellectus: quia semper habet vnum adæquatum in produci: & hæc est bona responsio. Sed posito per impossibile, quòd non habeat semper vnum adæquatum in produci: an possit habere plures terminos, vel plures productiones eiusdem rationis. Dico, quòd non, quia memoria fecunda sic est determinata ad hanc generationem, vt hanc: quòd si, per impossibile, illa non esset, nullam aliam posset habere: vt patet subtiliter à Doctor in *q. 2. quolib.*

S C H O L I V M.

Ad quartam questionem qua est 1. 2. partis, constat ex questione preced. simul stare unitatem essentia, cum trinitate personarum: hoc tamen ulterius declarat, & prætens naturam & suppositum non se habere sicut vniuersale & singulare, nec sicut quo & quod, probat essentiam diuinam esse communicabilem, quatuor rationibus. Prima, quia id conuenit natura create. Secunda, est perfectio simpliciter: ergo compossibilis omni supposito. Tertia, non obstat, suppositum quod est ei idem realiter, esse incommunicabile. Quarta, anima rationalis sine sui extensione, vel distinctione, quia aliquo modo illimitata, potest perficere plures partes materia: ergo seclusa imperfectione, potest essentia diuina illimitata, dare esse diuinum pluribus sine sui diuisione.

38.

Ad quæst. 4. superiorum. seu 1. 2. part.

AD primam quæstionem dico, quòd simul stant vnitas essentia, & pluralitas personarum, quod apparet ex solutione quæstionis precedentis, quia simul est ibi pluralitas cum ista vnitate.

Ad hoc autem aliquo modo declarandum, notandum est, quòd sicut repugnantia repugnant ex suis propriis rationibus, ita non repugnantia sunt compossibilia ex propriis rationibus.

De hoc supra 9. 1. via 4.

Lib. 3. c. 2. Natura & suppositum non se habent vt quo & quod, de hoc Scotus infra d. 4. q. 2.

Natura dupliciter est communicabilis: persona dupliciter incommunicabilis.

Ad videndum autem istam compossibilitatem, videnda est ratio extremorum, scilicet naturæ, & suppositi. Vbi notandum, quòd natura non se habet ad suppositum sicut vniuersale ad singulare, quia in accidentibus inuenitur singularitas sine ratione suppositi, in substantia etiam: nostra enim natura atoma assumpta est à Verbo, secundum Damascenum, non tamen suppositum nostræ naturæ: neque se habet natura ad suppositum sicut quo ad quod. Nam cuiusque quo correspondet proprium quod, vel quis. & ita sicut natura est quo, ita habet proprium quod, vel quis, quod non contrahitur ad suppositum. & sicut suppositum est quod, vel quis, ita habet suum quo proprium, quo subsistit, & tamen suppositum comitanter de necessitate est singulare, & etiam non potest esse quo respectu alterius, quia est subsistens, non potens esse actus alicuius subsistentis. Consistit ergo ratio suppositi in duplici incommunicabilitate.

Vbi sciendum, quòd communicabile dicitur aliquid, vel per identitatem, ita quòd illud cui communicatur sit ipsum, vel per informationem, ita quòd illud cui communicatur sit ipso, non ipsum. Primo modo vniuersale communicatur singulari: & secundo modo forma materiæ. Natura igitur quæcunque, & quantum est ex se, & de ratione naturæ est communicabilis vtroque modo, videlicet pluribus suppositis, quorum

quorum quodlibet sit ipsum, & etiam, ut quo tanquam forma quâ singulare, vel suppositum sit ens quiditativè, vel habens naturam. Suppositum autem est incommunicabile duplici incommunicabilitate sibi opposita.

Ex his declaratur ^d propositum, & primò sic: natura quæcunque est communicabilis pluribus per identitatem: igitur natura divina est communicabilis. Hoc etiam patet ex quæstione præposita. Non est autem divisibilis, ex quæstione de unitate Dei, igitur communicabiliter sine divisione.

Hoc etiam arguitur ^e sic; Naturâ divinâ & quidquid inest naturæ, ut natura est, est perfectio simpliciter: omnis perfectio simpliciter est communicabilis pluribus: ergo, &c. Minorem probo, *perfectio simpliciter est quæ melius est ipsum esse, quam non ipsum.* Anselmus *Monol. cap. 15.* quod sic intelligitur, quod perfectio simpliciter est melius, quocunque sibi impossibili in quolibet supposito absolute considerato, hoc est, non determinando in qua natura sit illud subsistens; sed si natura divina determinaret se ad subsistentiam incommunicabilem, ipsa in nullo esset melior quocunque sibi impossibili, nisi in illa subsistentia ad quam se determinaret: quia cuilibet alij subsistentiæ esset impossibilis: igitur non esset perfectio simpliciter.

39.

Perfectio simpliciter quid?

Item perfectio simpliciter est, quantum est ex se, quolibet sibi impossibili, melior cuilibet supposito, absolute sumpto, secundum rationem suppositi, natura divina non est sic melior, ex hypothesi; igitur, &c. Minorem probo, ipsa ex se determinat sibi unicam subsistentiam: igitur ipsa in se est incommunicabilis cuilibet alteri subsistentiæ etiam præcisè acceptæ, ut est subsistentia altera, non considerando scilicet quod sit in altera natura, & ultra: igitur ipsa ex se non est melior alteri, ut est altera subsistentia. Probatur prima consequentia, quia sicut ex se determinat sibi unicum, ita repugnat sibi quodlibet alterum impossibile illi: ex hypothesi, natura divina determinat sic, non tantum subsistentiam, qua sit in vna natura, quia cum hoc staret trinitas; sed subsistentiam hanc unicam, & ut hanc in ratione subsistentiæ, non concernendo tantum, quia in hac natura.

Natura divina non esset perfectio simpliciter si non posset esse in pluribus.

Secunda consequentia probatur, quia sicut est impossibile huic, ita non est melius huic, quam quodcunque sibi impossibile.

Hoc etiam ^f arguitur ex parte rationis suppositi. Quia enim suppositum de ratione sui est incommunicabile simpliciter, & ideo ratio suppositi non est perfectio simpliciter, modo prædicto; non oportet illam rationem includere quamlibet rationem entis per identitatem, & ita potest stare alia ratio distincta suppositi. Si autem possunt stare duæ rationes distinctæ suppositi: igitur & duo supposita distincta, etiam sine divisione naturæ: ergo, &c.

Hoc propositum quartò ^g declaratur ex infinitate, quæ est conditio naturæ, & hoc sic: Forma, quæ est aliquo modo illimitata in perficiendo materiam sine sui distinctione & extensione qualicumque, potest perficere plures partes materiæ. Exemplum: anima intellectiva, quæ non est limitata ad perficiendum hanc partem corporis organici sine sui divisione & extensione qualicumque, vel per se, vel per accidens, potest perficere aliam partem corporis organici. Ista enim proprietas, videlicet quod forma non distinguatur, & tamen perficiat plures partes corporis, vel materiæ, non competit animæ ratione imperfectionis: quia ipsa ponitur forma perfectissima inter omnes formas naturales: omnes autem aliæ imperfectiores carent isto gradu in perficiendo. Omnes enim limitantur ad perficiendum, nec perficiunt plures partes materiæ sine extensione per accidens: ex hoc arguo sic: si talis unitas sit cum pluralitate, & non ex imperfectione illius, quod est unum: igitur subtracto omni eo, quod est imperfectionis ex utraque parte, potest stare perfecta unitas cum pluralitate: sed quod anima perficiat materiam, hoc est imperfectionis in ea: quod etiam illa plura perfecta sint partes eiusdem totius, hoc etiam est imperfectionis.

40.

Anima sine sui extensione informat plures partes materiæ.

Si igitur tollatur ab anima, hoc, quod est perficere materiam, & à pluribus illis distinctis, hoc quod est esse partes unius totius: remanebit forma habens perfectam unitatem: sed non informans materiam, sed dans totale esse: & hoc pluribus distinctis, quæ non erunt partes unius totius, sed erunt per se subsistentes: & tunc erit vna natura dans totale esse pluribus suppositis distinctis: ergo essentia divina, quæ est penitus illimitata, à qua aufertur quicquid est imperfectionis, potest dare totale esse pluribus suppositis distinctis.

I. a **A**D primam questionem, in qua quaerebatur, An possibile sit cum unitate essentia divina stare pluralitatem personarum? In ista quaestione Doctor declarat primò rationem suppositi: & deinde probat intentum principale.

Primum ibi: *Ad videndum autem istam incompossibilitatem videnda est ratio extremorum, scilicet natura, & suppositi.* Et vt ista litera clariùs intelligatur, præmitto aliqua. Primum: ista differunt inter se *indivium*, siue *singulare*, quod idem est; *suppositum*, & *persona*. Individuum propriè, siue *singulare* in creaturis est quid constitutum ex natura, & hæcæitate. ita quòd hæcæitas est quædam entitas positiva actualis, contrahens naturam ad esse *singulare*; siue ad esse incommunicabile vt *quod*: vt subtiliter patet à Doctore infra *dist. 5. quæst. 2.* & magis diffusè in *2. dist. in 3. in quaestionibus de individuatione.*

Differentia inter individuum, suppositum, vel singulare, & personam.

Hæcæitas quid sit.

Incommunicabile vt quod.

Natura diuina de se, & de sua ratione formali est hæc.

2. Dubium.

Responsio.

Obiectio.

Solutio.

Quid addit suppositum ultra singularem.

Nam esse incommunicabile propriè vt *quod* est non habere aliquid inferius de quo possit prædicari in recto, siue prædicatione dicente, *hoc est hoc*: & hoc modo quodlibet *singulare* in quocunque Prædicamento est simpliciter incommunicabile vt *quod*, vt patet. Et dixi de *singulari* in creaturis: quia nulla natura creata est de se hæc: hoc est, ex sua ratione formali: sed est contrahibilis per aliam, & aliam hæcæitatem: vt clarè exposui *super dist. 3. secundi.* In diuinis verò non ponimus singularitatem posse determinare, vel contrahere naturam diuinam, vt dicatur *singularis*: quia ipsa de se, & de sua ratione formali est hæc: vt subtiliter patet infra *d. 5. q. 2. & d. 26. & quæst. 1. quol.*

Sed si dicatur, ex quo *singulare* est incommunicabile vt *quod*, ergo essentia diuina erit incommunicabilis vt *quod*: quod est falsum: nam hæc est vera, *Pater est Deus: Filius est Deus, &c.*

Respondetur, quòd idèd locutus sum de *singularibus* in creaturis, quia est impossibile dari aliquod *singulare*, quod sit incommunicabile pluribus *singularibus*: non sic est de essentia diuina, quæ est pluribus suppositis communicabilis, de quibus essentialiter prædicatur.

Si dicatur, nonne albedo est *singularis*? & tamen hæc albedo potest alteri communicari, vt *quod*? cùm hæc sit vera: *hic paries est albus hac albedine.* Dico, vt dixi supra, quòd cùm dico *singulare est incommunicabile vt quod*, debet intelligi quiditativè, & essentialiter, id est, quòd non possit communicari alteri, vt sit de essentia, & quiditate illius: non autem debet intelligi denominativè, & accidentaliter: & sic patet de ratione *singularis*.

Suppositum ultra singularitatem, qua est incommunicabile, vt *quod*: addit etiam negationem communicabilitatis vt *quo*, ita quòd suppositum propriè est incommunicabile, vt *quo*, & vt *quod*: dicit enim entitatem per se existentem, & subsistentem omnino incommunicabilem, & vt *quo*, & vt *quod*: sicut Franciscus, & Ioannes, hic lapis, & huiusmodi: & sic suppositum tantum reperitur in prædicamento Substantiæ. Sed an ultra singularitatem, quæ est ens positivum, ratio suppositi ultimata dicat aliquam entitatem positivam constituentem in esse suppositi, an tantum dicat negationem communicabilitatis, &c. Hoc diffusè exposui sustinendo vitanque partem *super quæst. 1. dist. 1. tertij*, & Deo

duce subtiliter exponam in isto primo *dist. 23. vel 28.* quia ibi erit magis ad propositum: sed pro nunc sufficiat, quòd suppositum sit simpliciter incommunicabile, & vt *quo*, & vt *quod*, & quid sit communicari vt *quo*. Dico communicari propriè vt *quo*, contingit dupliciter. Vno modo perficiendo. Alio modo vt aliquod propriè vnitur alteri: non tamen perficiendo illud. Primo modo dicimus, quòd omnis forma partis, siue substantialis, siue accidentalis, potest communicari alteri, perficiendo illud: ita quòd sit actus informans, & perficiens: sicut dicimus quòd corpus est animarum hac anima: & hic paries est albus hac albedine. Secundo modo, vt aliqua natura singularis apta nata suppositari, vnitur alteri supposito: non tamen informando, aut perficiendo illud: sicut natura humana vnitur supposito diuino, ita quòd tantum ibi sustentatur: sed nullo modo perficit illud: & sic dicimus, quòd Verbum est homo humanitate.

Communicari vt quo contingit dupliciter.

Natura humana unitur supposito diuino, sed nullo modo perficit suppositum diuinum.

3.

Si etiam natura humana singularis vniretur alteri supposito, puta alicui alij, non perficeret, neque informeretur illud: repugnat enim naturæ singulari naturæ suppositari in se: vel in se subsistere, quòd sit forma informans, siue perficiens aliud suppositum: vt patet à Doctore *quæst. 9. quolib.* Est tamen differentia inter illud, quòd propriè communicatur vt *quod*: & ex consequenti communicatur vt *quo*: & inter illud, quòd communicatur impropiè, vt *quod*, & impropiè vt *quo*. Quia primo modo illud quòd communicatur vt *quod*, dicit totam essentiam illius, cui communicatur in concreto: & illud tale, vt dicitur communicari vt *quo*, dicit totam essentiam in abstracto: totam dico si est species specialissima; partem verò essentiæ, si est genus, vel differentia. Exemplum: Franciscus est homo quiditativè, & dicitur humanitate homo. Secundo verò modo illud, quòd communicatur vt *quod* impropiè, non est de essentia; nec de quiditate illius, cui communicatur: & dicitur communicari vt *quod*; quando prædicatur de illo in concreto: & dicitur communicari vt *quo* impropiè, quando illud sumptum in abstracto non est de essentia, nec de quiditate illius. Exemplum, Franciscus est albus albedine: vel Verbum est homo humanitate: & de istis multa vidi in expositione, quam feci *super 1. quæst. dist. 1. tertij.*

Differentia inter communicari propriè vt quod, & quo, & impropiè.

4.

Ex his patet differentia inter *singulare*, & *suppositum*: quia *singulare* potest communicari vt *quo*, differenter tamen: quia *singulare* quòd est aptum natum per se subsistere, si communicatur alicui supposito vt *quo*: non tamen informat, nec perficit illud: *singulare* verò, quòd non est aptum natum in se subsistere, si communicatur alteri vt *quo*, perficit, & informat illud: & sic omne *singulare* est incommunicabile vt *quo*: suppositum verò, nec vt *quo*, nec vt *quod* est aliquo modo communicabile. Sed *persona* ultra rationem suppositi addit, quòd sit alicuius intellectus: ita quòd *persona* est suppositum in substantia intellectuali, & est incommunicabilis & vt *quo*, & vt *quod*: sicut Franciscus, vel Ioannes ita quòd Franciscus vt est suppositum substantiæ prædicamentalis, dicitur tantum suppositum: vt verò consideratur, vt suppositum naturæ intellectualis, dicitur *persona*.

Singulare, indivium, suppositum, & persona differunt.

Suppositum natura humana consideratur dupliciter.

5. b His præmissis patet litera Doctoris. Quia tamen sunt ibi aliqua difficilia in verbis tantum, declaro illa incipiendo ibi : *Vbi notandum quod natura non se habet ad suppositum : sicut vniuersale ad singulare*, id est, quod natura, vt singularis, siue contracta per singularitatem, & natura vt contracta ad suppositum, non sunt idein : patet, quia vnum potest reperiri sine alio, quia natura singularis potest reperiri sine ratione suppositi, vt patet in omnibus accidentibus, quæ sunt communicabilia vt quo : & patet etiam de natura nostra atoma, id est, singulari assumpta à Verbo, etsi communicetur vt quo : sed vbi est ratio suppositi, nullo modo esse communicabile vt quo, nec vt quod. Vel sic, natura ad suppositum non se habet sicut vniuersale ad singulare, id est, quod non eo modo distinguitur natura à supposito, sicut vniuersale à singulari : ita quod suppositum dicat præcisè singulare : quia stat aliquid esse singulare, & non suppositum : vt hæc albedo est singularis, & non suppositum. Sequitur :

6. *Neque se habet natura ad suppositum, sicut quo ad quod*, id est, quod suppositum naturæ non dicitur proprium quod ipsius naturæ, & sic suppositum, & natura non dicuntur præcisè distingui vt quo, & vt quod, ita quod suppositum sit proprium quod, vel quis ipsius. Nam cuiusque quo correspondet proprium quod, vel quis : sicut dicimus, quod humanitati correspondet proprium quod : quod est homo, quia homo est humanitate homo. Sequitur,

Et ita sicut natura est quo, vt humanitas, vel Deitas : ita habet proprium quod, vel quis, vt homo, vel Deus. Sequitur,

Quod non contrahitur ad suppositum, id est, quod illud quod, quod est proprium naturæ, non includit rationem suppositi. Nam Deus est proprium quod, vel quis, respectu naturæ diuinæ, vel Deitatis : vt patet à Doctore infra dist. 4. quæst. 2. & tamen non est suppositum, nec includens rationem suppositi, & sic debet intelligi. Sequitur,

7. *Et sicut suppositum est quod vel quis : ita habet suum quo proprium, quo subsistit.* Exemplum. Hoc subsistens hac subsistentia subsistit ; vel ratione hac formali subsistens subsistit ; vel hoc suppositum hac suppositualitate est suppositum ; siue hac ratione suppositi est suppositum.

Nota tamen, quod suppositum includit duplex quo : cui correspondet proprium quod : vnum est ratio essendi quiditatiuè, & aliud est tantum ratio subsistendi. Exemplum primi, hoc suppositum est homo humanitate. Exemplum secundi : hoc suppositum est suppositum suppositualitate. Sequitur,

8. *Et tam suppositum concomitanter de necessitate est singulare* : quia ratio formalis suppositi, tantum inest naturæ singulari, vt exposui in 3. dist. 1. quæst. 1. Sequitur,

c *Et etiam non potest esse quo respectu alterius.* Et parum infra ibi : *Vbi sciendum, quod communicabile dicitur aliquid, vel per identitatem, ita quod illud cui communicatur sit ipsum*, id est : quod communicabile propriè vt quod sic per identitatem communicatur, vt illud, cui communicatur, dicatur ipsum in recto quiditatiuè, & essentialiter : sicut dicimus, quod homo communicatur Francisco vt quod : & tunc sensus est, quod Franciscus est homo essentialiter, & quiditatiuè. Sequitur,

Vel per informationem, ita quod illud, cui communicatur Scoti oper. Tom. V.

communicatur, sit ipso, non ipsum, id est, quod illud propriè communicatur, vt forma perficiens, dicatur quo respectu illius, cui communicatur, & non quod, sic intelligendo, quod non sit ipse per identitatem essentialem, & quiditatiuam. Exemplum : Anima communicatur corpori, & sic est quo respectu corporis : non tamen est quod illius essentialiter, & quiditatiuè : quia hæc est falsa, quod corpus sit anima : vel quod corpus essentialiter, & quiditatiuè sit animatum. Sequitur, *Natura igitur quæcunque, & quantum est ex se, & de ratione naturæ, est communicabilis utroque modo : videlicet pluribus suppositis : quorum quodlibet sit ipsum : & etiam vt quo, tanquam forma, non tamen informans : sed tanquam forma, qua singulare, vel suppositum sit ens quiditatiuè, & sic patet litera Doctoris.*

Quomodo anima communicetur corpori.

d *Ex his declaratur propositum, &c.* Secundum principale in isto articulo est quod natura diuina est communicabilis pluribus suppositis : ita quod quodlibet sit ipsum, supple essentialiter, & quiditatiuè. videlicet quod hæc sic vera : *Pater est quiditatiuè Deus, & Filius similiter, & Spiritus sanctus.* Et hoc probat tribus mediis, & vno exemplo.

9. Natura diuina est communicabilis pluribus suppositis.

Prima ratio stat in hoc, quod quælibet natura est pluribus communicabilis per identitatem : ergo & natura diuina cum sit perfectissima ; & remouet vnum dubium : quia aliquis posset dicere, quod est pluribus communicabile, est diuisum in illis : hoc patet, quia homo communicatur pluribus suppositis, & per consequens quot sunt supposita hominis, tot sunt realiter humanitates : opo (et ergo quod communicabile pluribus sit vniuersale. Hoc dubium remouet cum dicit, quod natura diuina est simpliciter indiuisibilis, cum sit impossibile esse plures naturas diuinas, vt probatum est supra in quæst. 1. præsentis d. cum ergo sit communicabilis, sequitur quod erit communicabilis tantum per identitatem : ita quod sit simpliciter eadem in pluribus suppositis.

Essentia diuina est communicabilis tantum per identitatem.

e Secunda ratio est ibi : *Hoc etiam arguitur, &c.* Sed quia hoc argumentum concludit ex ratione perfectionis simpliciter. Vt clarius intelligatur aequaliter declaro quid sit perfectio simpliciter cum dicit : quod quicquid inest naturæ diuinæ vt natura est, est perfectio simpliciter, id est, quia natura diuina, vt sic est prior naturæ omnibus proprietatibus, quicquid inest in illo priori naturæ est perfectio simpliciter : & sic insunt sibi omnia dicentia perfectionem : nam omnis perfectio diuina est prior omni proprietate personali : vt patet à Doctore quæst. 1. quod d. & per consequens quicquid inest naturæ diuinæ, in illo priori naturæ est perfectio simpliciter. Post sequitur declaratio perfectionis simpliciter.

10. Perfectio simpliciter quod sibi vult.

vnde nota, quod duplex est perfectio, scilicet simpliciter, & est illa quæ ex sua ratione formali excludit omnem imperfectionem. Alia est perfectio limitata, & dicitur illa, quæ ex sua ratione formali semper includit imperfectionem : vt omne ens creatum, & dependens ab alio, quodcumque sit illud.

Duplex est perfectio.

Et nota, quod illa res dicitur non includere ex sua ratione formali aliquam imperfectionem : quæ vt in summo accepta excludit omnem imperfectionem, & realiter includit omnem perfectionem : vel saltem formaliter dicit perfectionem infinitam : & illa res dicitur ex sua ratione formali includere imperfectionem quæ in summo accepta adhuc includit imperfectionem

Declaratio perf. sicut sit licet.

Exemplum primi : *Ens, unum, verum, bonum, res, intellectus, voluntas, intellectio, volitio, sapientia, & huiusmodi.* Ista enim accepta in summo, vt puta, *Summa entitas, summa veritas, &c.* omnem excludunt imperfectionem, & omnem perfectionem simpliciter includunt, saltem per eminentiam. Exemplum secundi ; natura Angelica, & natura humana etiam in summo accepta, non excedendo limites naturæ Angelicæ, semper includunt imperfectionem, quia limitationem & dependentiam.

11. Tertiò nota, quòd omnes perfectiones simpliciter sunt compossibiles in eodem realiter, hoc est de se notum, quia si detur infinitum ens, illud realiter erit infinitum bonum, infinitum sapiens, & huiusmodi. Similiter si detur infinitum bonum illud erit realiter infinitum ens.

Aliquid esse perfectionem alterius contingit dupliciter.

Quartò nota quòd aliquid esse perfectionem alicuius contingit dupliciter, aut vt est suppositum naturæ limitatæ, aut vt est suppositum naturæ omnino illimitatæ: puta entis, boni, veri, & huiusmodi. Primo modo aliqua perfectio limitata est melius tali supposito, quàm perfectio simpliciter in summo accepta: patet, quia melius est lapidem, vt est suppositum lapidis esse album, quàm sapientem; quia primum est perfectio sibi conueniens, & secundum est perfectio omnino repugnans: non enim dicitur aliquid esse melius per aliquod, quod omnino sibi repugnat. Secundo verò modo, vt est suppositum naturæ illimitatæ: tunc omnis perfectio simpliciter nata est competere illi: patet, quia melius est Franciscum, inquantum suppositum entis, esse substantiam infinitam, quàm finitam: patet, quia infinitas non repugnat entitati: nec per consequens alicui supposito entis, inquantum entis.

12. *Melius est ipsum quàm non ipsum, quomodo intelligatur.*

Quintò nota quòd quando dicitur *perfectio simpliciter, est melius ipsum, quàm non ipsum, &c.* debet accipi ly *non ipsum* pro suo incompossibili: non autem pro contradictorio, vt notat Doctor in *quæst. 5. Quodlib.* Patet, quia melius est lapidem esse, quàm non esse, & tamen lapidem esse, non est perfectio simpliciter, sed limitata: incompossibile ergo est perfectioni simpliciter omne illud, quod ex sua ratione formali includit imperfectionem. Et sic dico, quòd omnis perfectio simpliciter est communicabilis cuiusque supposito naturæ omnino illimitatæ, transcendentis: patet, quia accipiendo quodcumque ens, vt suppositum entis, sibi non repugnat aliqua perfectio simpliciter, cum etiam illa nullo modo repugnet entitati: *Perfectio ergo simpliciter, scilicet excludens ex sua ratione formali omnem imperfectionem, & includens omnem perfectionem in summo, est melius ipsum, quàm non ipsum, siue quàm suum incompossibile, id est, est melius simpliciter ipsam esse in quolibet supposito absolute considerato, quàm non esse, id est, melius est simpliciter suppositum habere illam, quàm suum incompossibile, quia habendo illam est melius simpliciter: habendo verò suum incompossibile, puta quodcumque ens limitatum non est melius simpliciter, sed tantum secundum quid, & limitatè.*

His declaratis patet ratio Doctoris, quia ex quo natura diuina est perfectio simpliciter: si ipsa esset incommunicabilis, tunc non esset melius ipsam esse in quolibet supposito, quàm non esse, & sic

non esset perfectio simpliciter, & patet ratio.

13. Tertia ratio est ibi: *Hoc etiam arguitur ex parte rationis suppositi.* Et quod dicit ibi: *non oportet illuminationem includere quamlibet rationem entis per identitatem,* id est, quòd non oportet rationem suppositi includere quamlibet rationem entis per identitatem. Hoc dicit Doctor propter perfectionem simpliciter: quia perfectio simpliciter in quocumque est per identitatem realem, includit omnem entitatem, quæ est in illo: vel ipsa est inclusa realiter in omni alio quod est in illo. Exemplum, essentia diuina est perfectio simpliciter, & includit realiter quicquid est in Deo: & similiter sapientia diuina est idem realiter cum omni illo, quod est in Deo: ratio autem suppositi, puta Filij in diuinis, non includit realiter omnem entitatem, quæ est in Deo: patet, quia non includit realiter paternitatem, nec spirationem passiuam, cum realiter distinguatur ab illis: ergo istæ tres rationes suppositales (cum vna non includat aliam realiter) possunt esse ibi, scilicet in essentia diuina, vt realiter distinctæ: ergo & constituta per istas relationes suppositales, & sic patet, quòd non repugnat naturæ diuinæ simplicissimæ, perfectissimæ, & singularissimæ esse in pluribus suppositis, & hoc intendit Doctor in ista ratione.

Essentia diuina est perfectio simpliciter.

14. *Hoc quartò declaratur ex infinitate, &c.* Ista persuasio est per quoddam exemplum latis clarum; & ad propositum, & procedit à fortiori: quia scilicet essentia diuina est simpliciter illimitata, & hoc ratione suæ infinitatis. Dicit ergo: *anima intellectiua, quæ est aequaliter illimitata in perficiendo partes corporis indiuisibiliter, id est, quòd nullo modo extenditur, nec per se: sicut quantitas quæ est per se,* id est, ratione sui præcisè extensa: nec per accidens, sicut albedo extenditur: quia ad extensionem quantitatis; & dicitur aliquid extendi per accidens dupliciter: vel quia recipit quantitatem; & sic forma substantialis corporalis, vt forma ignis, extenditur per accidens: vel quia recipitur in quanto, partibiliter tamen, ita quòd vna pars recepta potest signari in vna parte quanti: & alia in alia. Nullo istorum modorum anima intellectiua extenditur: imò tota, & indiuisibiliter est in qualibet parte corporis, & hoc modo dicitur aequaliter illimitata, quia sine sui diuisione perficit plura perfectibilia, & notanter dicit de anima intellectiua, quia aliæ animæ fortè extenduntur per accidens secundum multos, & præcipuè secundum ipsum. Licet etiam albedo cubitalis perficiat plures partes, tamen quia perficit illas partes tantum secundum aliam, & aliam sui partem, non dicitur aliquo modo illimitata, quia vna pars signata præcisè perficit illam signatam.

Essentia diuina est simpliciter illimitata.

Duplex extensio per accidens.

Nota hic de anima sensitiua.

Dicit etiam Doctor quòd perficere plures partes sine sui diuisione, est simpliciter perfectionis: quia anima intellectiua ponitur forma perfectissima inter omnes formas naturales: non quòd sit producta ab agente naturali, dicitur naturalis, cum à solo Deo immediatè producatur, vt patet per Philosophum 16. de Animalibus: sed dicitur naturalis, quia perficit corpus naturale, & quomodo, vide Doctorem in 4. dist. 43.

15. *Anima intellectiua immediatè producitur à Deo.*

Dicit etiam quòd perficere materiam est imperfectionis: non est imperfectionis ex hoc solo, quòd perficit, sed magis concomitanter: quia forma perficiens materiam dependet à materia, & vltra est pars alicuius compositi, & ista sunt

Quare dicitur naturalis.

sunt imperfectionis. Similiter partes corporis, vt partes, dicunt imperfectionem, vt patet infra d. 9. *quæst. 1. & etiam præsentis dist. quæst. 1.* Si ergo tollatur à partibus corporis ratio partis: sed quòd sine per se supposita subsistentia in eadem natura: & similiter tollatur ab anima, quòd formaliter perficiat illas partes: & hoc per informationem, & inhærentiam, erit exemplum multum ad propositum: quia tunc eadem natura numero erit communicata pluribus suppositis: ita quòd illa supposita erunt subsistentia in tali natura. Intelligendo etiam quòd illæ partes nullum esse suppletarium, & dicens perfectionem habeant in se, ultra ipsam animam: sed quòd tantum includant proprietatem hypostaticam, qua subsistunt in tali natura: sicut etiam personæ diuinæ ultra essentiam, in qua subsistunt, nullum esse quiditarium dicens perfectionem includunt, sed tantum proprietatem personalem: ita quòd ipsæ personæ dicuntur simpliciter habere esse, & totam perfectionem essentialiam, quia habent essentiam diuinam. Sed dico etiam, quòd illæ partes corporis, quæ ponuntur per existere, & non partes alicuius: & quæ ponuntur subsistere in anima, debent intelligi, quòd nullum aliud esse includant præter proprietates: ita quòd præcisè illæ proprietates hypostaticæ sunt rationes subsistendi in natura ipsius animæ: aliter exemplum non esset non ad propositum: & hoc magis patebit infra distinct. 5. *quæst. 1. & dist. 26.*

16.
Prima diffi-
cultas circa
rationes Do-
ctorum.

Sed circa aliqua dicta Doctoris in istis rationibus superius positis, occurrunt aliquæ difficultates. Prima est in prima ratione Doctoris: vbi dicit, quòd *quæcumque natura est in pluribus communicabilis*. nam ex hoc videtur sequi, quòd natura solis sit pluribus communicabilis, quod est contra mentem Philosophorum, & sic de aliis stellis. Sed de hac difficultate parum est curandum, quia apud Doctorem & apud communiter Theologos, non negaretur quicquid sit de mente Philosophorum: non enim est præsentis speculationis hoc pettractare. Sed maior difficultas videtur sequi, quia si natura diuina est pluribus communicabilis, quantum est ex natura sua, sequitur quòd sit in infinitis suppositis communicabilis per argumentum Doctoris in primo dist. 2. *quæst. 1. & in quodl. quæst. 2. & alibi:*

quod est indeterminatum ad plura eiusdem rationis, nisi aliunde determinetur, quantum est ex parte sua, potest esse in infinitis: si ergo essentia diuina est indeterminata ad plura supposita, quantum est ex parte sua: ergo potest esse in infinitis, nisi aliunde determinetur: & si potest esse: ergo actu est. Hanc consequentiam ultimam, facit Doctor vbi supra.

Respondeo, quòd essentia diuina est simpliciter determinata ad certum numerum suppositorum: ita quòd est impossibile ipsam esse in pluribus, vel in paucioribus. Et cum queritur à quo determinatur? Dico, quòd propter duplicem rationem formalem producendi est tantum in vno Filio, & tantum in vno Spiritu sancto: ita quòd intellectus est ita determinatus ad hanc productionem Filij, quòd est impossibile habere aliam, etiam ipsa circumscripta. Hoc idem dico de vultate, respectu productionis Spiritus sancti, & hoc patet subtiliter à Doctore in 2. *quæst. quodl.* & quia non potest esse in persona producta, nisi de necessitate sit in persona non producta: idem tantum est in tribus. Si queratur, vnde est determinata tantum ad vnam personam improductam, ita quòd non ad plures? Dico, quòd à semetipsa, quia est talis natura, quòd est impossibile impossibile ipsam posse esse in pluribus suppositis non productis. Et de hoc patebit infra dist. 28. Est etiam alia ratio, quæ est Doctoris in 2. *quæst. huius partis*, quare non potest esse in pluribus productis, quam in duobus tantum: quia illa producta sunt adæquata potentis productiui, & semper sunt in produci, & in producto esse: quod clariùs patebit infra dist. 9.

17.
Responso.

A quo deter-
minatur es-
sencia diuina.

Quare essentia
diuina nõ po-
test esse in
pluribus pro-
ductis.

Secunda difficultas est in hoc, quòd dicit, quòd ex quo diuina natura est perfectio simpliciter, idem potest esse in pluribus suppositis. Ex hoc videtur sequi, quòd possit esse in supposito lapidis per dictum Doctorem hinc: quia perfectio simpliciter est melius ipsum quam non ipsum in quolibet supposito entis: quia entitatem non repugnat infinitas, vt dixi supra: ergo lapidi vt suppositum entis, non repugnat perfectio naturæ diuinæ, quod videtur inconueniens.

Secunda diffi-
cultas.

Diceretur quòd non est inconueniens, & tunc sensus est, quòd huic supposito entis in quantum entis, non repugnat talis perfectio: sed bene repugnat lapidi, vt est suppositum lapidis.

Responso.

SCHOLIUM.

Quia difficillimum est, cum unitate natura, plurificari supposita, nisi inter hac extrema admittatur aliqua distinctio, probat ante opus intellectus admittendam aliquam distinctionem inter essentiam & personas. Primo, quia essentia est communicabilis, persona incommunicabilis. Secundo, pater in primo signo originis, intelligit essentiam & personalitatem, vt diuersa, aut vt idem obiectum, si secundum, ergo sicut Deitas, ita personalitas erit communicabilis. Si primum, intentum, quia intuitiua Patris intellectio tendit in obiecta ex existentia in se, vel vt in aliquo eminenti contenta. Tertio, sequeretur proprietatem Patris esse relationem rationis.

Sed hic restat * vltior difficultas: non enim videtur intelligibile, quòd essentia non splurificetur, & supposita sint plura, nisi aliqua distinctio ponatur inter rationem essentia, & rationem suppositi: & idem ad saluandum istam compossibilitatem prædictam, oportet videre de illa distinctione.

Et dico sine assertionem, & præiudicio sententiæ melioris, quòd ratio, qua formaliter suppositum est incommunicabile, & ratio essentia, vt essentia, habent aliquam distinctionem præcedentem omnem actum intellectus creati & increati.

Esse cōmunicabile, & incommunicabile repugnat eidem formali.

Et probō sic ^b, primum suppositum habet realiter entitatem communicabilem: alioquin non posset eam communicare: habet etiam realiter entitatem incommunicabilem: alioquin non esset positiuè, & in entitate reali suppositum: & intelligo sic realiter, quòd nullo modo per actum intellectus considerantis: imò quòd talis entitas esset ibi si nullus intellectus consideraret: & sic esse ibi si nullus intellectus consideraret, dico esse ante omnem actum intellectus: non est autem aliqua entitas ante omnem actum intellectus, ita quòd non per actum intellectus communicabilis: & aliqua entitas sic de se incommunicabilis, ita quòd sibi contradicat communicari, nisi ante actum intellectus.

Hoc est quòd non præcisè per *intelligere* fit aliqua distinctio inter hanc entitatem, & illam: ergo, &c.

Responsio ad uersariorū. Confutatio.

Si dicas ^c, quòd ante omnem actum intellectus Patris, non est aliqua distinctio, sed est entitas omnino vnus, & eiusdem rationis.

Contrà, igitur entitatem istam vnus rationis totam communicat Pater, & ita nullam entitatem positiuam in se habet Pater, quam non communicat Filio: ergo communicat ei paternitatem sicut essentiam.

42.

Secundò arguitur sic ^d, distinctio vna in intellectu est penes diuersum modum concipiendi idem obiectum formale, & hoc siue concipiendo grammaticè, vt *homo*, & *hominis*, siue logicè, vt *homo*, & *humanitas*. Alia maior distinctio est in intellectu, concipiendo duobus actibus duo obiecta formalia, & hoc siue illis correspondeant diuersæ res, vt intelligendo hominem, & asinum, siue vna res extrà, vt intelligendo colorem, & disgregatiuum.

Et hoc arguo sic, Pater intelligens se in illo primo signo originis, aut intelligit essentiam, & *A* proprietatem, vt diuersa obiecta formalia, aut præcisè, vt idem obiectum sub alio, & alio modo concipiendi. Secundo modo non, quia tunc non esset maior differentia inter Deum, & relationem, quàm concipiendo Deum, & Deitatem, & ita non conciperet *A* proprietatem magis incommunicabilem, quàm Deitatem incommunicabilem. Nam homo non est incommunicabilis, si humanitas est communicabilis, nec è conuerso, ita in proposito. Similiter tunc non magis esset intellectus Patris in essentia diuina beatus, quàm in *A*, quæ dicitur proprietates Patris: nec magis in *A*, quàm in proprietate Filij, & ita in duobus obiectis, vt in proprietatibus Patris, & Filij primò esset beatus.

Hanc literã ponderabis propter notitiã intuitiuam Dei respectu omnium creatibilium ab æterno ante ipsarū existentiã.

Et si detur primus modus, quòd paternus intellectus habeat essentiam, & *A*, tanquam duo obiecta formalia: tunc arguo sic: Intellectus ille nihil intelligit, nisi intuitiue, quia, vt patebit *distinctiõne 3. quæstione 3.* omnis intellectio abstractiua, & non intuitiua, est aliquo modo imperfecta: cognitio autem intuitiua est obiecti, vt obiectum est præsens in existentia actuali, & hoc in se, vel in alio eminenter continente totam entitatem ipsius: ergo quæ cognoscuntur intuitiue, vt obiecta formalia distincta, vel vnum eminenter continetur in alio, vel vtrumque secundum propriam existentiam terminat actum, vt est eius. Nihil autem intrinsecum personæ diuinæ, propriè continetur in aliquo eminenter, quia tunc esset ens per participationem illius continentis: igitur quæcunque intrinseca sunt diuersa obiecta formalia intuitibilia, secundum propriam existentiam actualem terminant intuitionem, vt obiecta, & ita habent aliquam distinctionem ante actum intelligendi.

43.

Si dicas ^e, quòd essentia de se facit vnum conceptum in intellectu Patris, sed circa illam potest intellectus paternus facere diuersas rationes, & præcisè secundo modo distinguuntur essentia, & *A* in intellectu paterno, & non primo modo.

De intellectu intuitiuo Patris, Scot. infra dist. 30.

Contrà, quidquid intellectus causat sine actione obiecti circa obiectum præcisè, hoc est virtute propria intellectus, & hoc loquendo de obiecto, vt habet esse cognitum in intellectu præcisè, & de intellectu vt considerans est, illud est præcisè relatio rationis: nunc autem illa ratio, quam facit essentia de se, patet quòd est absoluta: aliter non beatificaret intellectum Patris: ergo præter istam rationem absolutam, nulla est alia in re antè actum intellectus, aliàs haberetur propositum. Nulla etiam est alia per te in intellectu Patris, nisi per actum intellectus negotiantis, & non per impressionem factam ab obiecto, quia non imprimit per te, nisi vnum conceptum: ergo quælibet ratio alia à ratione absolutæ essentiæ, erit præcisè relatio rationis, ergo proprietates Patris, quæ est incommunicabilis, erit relatio rationis, quod est inconueniens.

1. **S** Ed hic restat ulterior difficultas. Hic Doctor intendit probare, quòd inter essentiam diuinam, & proprietatem personalem sit aliqua distinctio, præter omnem actum intellectus, scilicet quòd nullo modo sit causata per actum collatiuum intellectus, nec alterius potentia. Expono tamen aliquatè literam. Cùm dicit, quòd *sive assertione*, &c. Non debet intelligi, quòd hic non sit determinata intentio Doctoris. Tum, quia istæ rationes concludunt euidenter propositum, supposito hoc articulo, quòd essentia est realiter in tribus suppositis, realiter distinctis. Tum etiam, quia d. 8. q. pen. hoc asserit esse simpliciter necessarium: hoc idem in pluribus aliis locis.

Quomodo Pater habet essentiam diuinam.

b Sequitur. Et probò sic: primum suppositum, scilicet Pater, habet realiter. id est, (præter omne opus intellectus) entitatem communicabilem, scilicet naturam diuinam, alioquin non posset eam communicare, nisi haberet in se eam formaliter: non enim habet eam virtualiter eo modo, quo causa habet effectum, si enim non haberet eam realiter, non esset realiter Deus: habet etiam realiter entitatem positiuam, entitatem incommunicabilem, scilicet proprietatem personalem, qua constituitur in esse personali; & incommunicabili: alioquin non esset positiuus, & in entitate reali suppositum. Et quomodo proprietatis personalis; siue suppositalis in diuinis sit necessarius positiuus, licet in nobis tantum dicat negationem, vide quæ exposui super 3. d. 1. q. 1. & aliquatè infra dist. 28. & sic pater ratio ista, quæ stat in hoc: quia si sunt penitus idem præter omnem actum intellectus, quòd competit vni præter actum intellectus, siue ex natura rei, de necessitate competit & alteri: sed essentia diuinæ competit ex natura rei, vt sit communicabilis pluribus suppositis: & hoc repugnat proprietati personali; & similiter proprietati personali competit esse incommunicabile ex natura rei, & hoc repugnat essentia diuinæ: sequitur ergo quòd inter se distinguuntur aliqua distinctione, quæ non est per actum intellectus diuini, neque creati.

2. Quomodo pater generat filium.

c Si dicas, quòd ante omne opus intellectus in patre nulla est distinctio essentia & proprietatis. Contra; quia tunc Pater totum communicaret Filio: pater, quia Pater realiter, & præter omne opus collatiuum intellectus generat Filium: & in tali generatione realiter communicat ei naturam diuinam, quæ ponitur terminus formalis generationis, vt patebit infra dist. 5. quæst. 2. si enim realiter non communicaretur per talem generationem, tunc in diuinis non esset generatio realis, & per consequens nec genitum reale: quæ omnia sunt absurda. Si communicatur natura diuina realiter Filio, & proprietatis Patris præter omne opus intellectus, est idem naturæ diuinæ: ergo realiter Pater communicat proprietatem Filio: & sic Filius erit realiter persona Patris.

d Secundo arguitur sic. Pro intelligentia huius literæ nota, quòd distinctio in intellectu, quæ tantum est penes diuersum modum concipiendi, idem tantum dependet ab intellectu sic considerante: & in re nullam penitus præsupponit distinctionem: sed illa distinctio, quæ est in intellectu penes diuersa obiecta formalia, de necessitate præsupponit in re ante omnem considerationem, aliquam distinctionem illorum obiectorum formalium. Nota secundò, quòd obiecta

Scot. oper. Tom. V.

formalia nata sunt concipi distinctis actibus intellectus, vt infra patebit dist. 8. Nam quæ sic se habent, quòd sunt obiecta formalia, vnum distinctè potest concipi, alio non concepto: sed hoc diffusè pertractari habet infra d. 8. q. 2. in responsione ad primum argumentum principale.

His declaratis infert Doctor principale intentum: videlicet quòd proprietatis personalis, & essentia distinguantur ex natura rei; siue præter omnem considerationem intellectus. Et ratio stat in hoc: Pater in primo signo originis, in quo habet à se quicquid habet, & in quo est prior Filio, intelligit essentiam, quæ dicatur *A*, & proprietatem, quæ dicatur *B*, vt diuersa obiecta formalia modo præexposito: aut intelligit *A* & *B* vt idem obiectum formale, sed sub alio modo concipiendi, sicut naturam humanam sub modo concreti, vel abstracti. Si secundo modo, ergo *B* non erit ibi distinctum præter opus intellectus ab *A*, & sic ex natura rei: ita *B* erit communicabile sicut *A*, & per consequens persona Patris ex natura rei erit præcisè natura diuina, & sic Pater præter opus intellectus non erit distinctus à Filio: pater, quia si *B* est idem ex natura rei quòd *A*, & *A* ex natura rei ita in Filio, sicut in Patre, ergo Pater, & Filius ex natura rei nihil aliud includunt, nisi naturam diuinam, & sic Pater, & Filius sunt simpliciter idem inter se ex natura rei: & sic non erunt duæ personæ realiter distinctæ, cuius oppositum tenet Ecclesia. Si primo modo Pater intelligit *A* & *B* vt duo obiecta formalia, scilicet ex natura rei, sequitur quòd *A* & *B* erunt ibi actu existentia, & præter omne opus intellectus distincta.

Probat supponendo vnum, scilicet quòd cognitio intuitiua est existentis, vt existens in propria existentia, & præsens in propria præsentia: vel præsens in alio, in quo virtualiter continetur: sicut creatura cognoscit intuitiue ab intellectu diuino: sed non vt in propria existentia, quia etiam cognouit ab æterno: sed sufficit quòd creatura virtualiter continetur in essentia diuina: & tale virtualiter contentum non habet esse metè per opus collatiuum intellectus. Et quòd dicit quòd continetur eminenter, siue virtualiter secundum totam entitatem; hæc benè nota, quia nulla creatura continet aliam virtualiter, & eminenter secundum totam eius entitatem: vt exposui supra in 2. dist. 3. quæst. 10. In proposito tamen nihil est in Deo, quòd virtualiter, siue eminenter continetur in alio, etiam intrinseco ipsi Deo: quia tale sic contentum est ens per participationem, & per consequens includens limitationem. Stat ergo quòd *B* non continetur in *A*. Si ergo Pater intuitiue intelligit *B* vt obiectum formale distinctum ab *A*, quòd *B* terminabit illam cognitionem intuitiuam secundum eius propriam existentiam, & similiter *A* terminabit secundum propriam existentiam, & per consequens *A* & *B* erunt ibi distincta præter opus intellectus.

Et nota ex ista litera quomodo est necesse concedere proprietates diuinas dicere ex natura rei aliam existentiam ab existentia naturæ diuinæ, & non est hoc inconueniens: esset tantum inconueniens, si essent ibi tales existentia realiter distinctæ.

3. Quomodo proprietatis personalis, & essentia distinguantur.

4.

Solus Deus continetur virtualiter secundum totam entitatem.

5. Dubitatur tamen in hoc, quod dicit, quod intellectus Patris quicquid cognoscit, cognoscit intuitivè, & cognitio intuitiva terminatur ad rem existentem, & præsentem in actuali existentia, & hoc in se, vel in alio eminenter continente totam entitatem ipsius. Nam relatio rationis perfectè cognoscitur ab intellectu diuino, & tamen non est præsens in actuali existentia, nec in se, vt patet; nec in alio continente eminenter, quia relatio rationis non potest eminenter contineri in alio, quia omne tale sic contentum est ens reale. Sed hanc difficultatem diffusè pertractabit infra *dist. 30.*

Nota etiam in litera quomodo Doctor concedit expressè esse in Deo plura obiecta formalia ex natura rei: quæ secundum propriam existentiam terminant cognitionem intuitivam intellectus diuini, quæ tamen existentia licet sint aliquo modo distinctæ præter omnem actum intellectus considerantis, tamen sunt vna res realiter, & essentialiter.

6. *Dubium.* Si dicatur, cum paternitas, & filiatio sint realiter distinctæ, & terminant cognitionem intuitivam secundum propriam existentiam; ergo inter se verè realiter distinguuntur vt duæ res existentes, quod videtur inconueniens.

Responsio. Dico, quod si sic concederetur, adhuc non esset inconueniens: quia cum essentia diuina dicunt vnam, & eandem existentiam realiter, licet fortè formaliter distinctam. Dico secundo, quod res aliqua natura dicente perfectionem: aliquando accipitur pro entitate conceptibili, & existente, nullam imperfectionem includente. Primo modo, paternitas, & filiatio sunt tantum vna res, & vna existentia. Secundo modo, possunt dici plures res, id est, plures quiditates conceptibiles extra intellectum existentes, & sic res accepta pro quiditate simpliciter incommunicabili, non est inconueniens in diuinis esse plures res existentes secundum propriam existentiam.

7. *e* Si dicas, quod essentia de se facit vnum conceptum in intellectu Patris, &c. Essentiam de se facere vnum conceptum in intellectu Patris, nihil aliud est, quam ipsam in ratione obiecti intelligibilis, quasi producere vnam cognitionem intuitivam, immediatè representantem essentiam diuinam. Et ista opinio dicit quod intellectus Patris fabricat circa ipsam essentiam sic cognitam diuersas rationes, &c. Sed hæc positio clariùs habet perscrutari infra *dist. 8. quest. 3.* Nota tamen, quod conceptus potest accipi, vel pro obiecto intelligibili: vel pro obiecto actu cognito; vel pro intentione: vt patet à Doctore in Theorematis. Essentiam ergo de se facere vnum conceptum potest intelligi, quod faciat vnam notitiam præcisè terminatam ad vnum conceptum ex natura rei, & ad vnum obiectum ex natura rei: vel si facit de se plures conceptus, id est, vnam notitiam, cum tantum sit vna in diuinis: terminatam tamen ad plures conceptus, id est, ad plura obiecta formalia ex natura rei. Et isto secundo modo intendit Doctor quod Pater habet notitiam intuitivam, & vnam tantum terminatam: tamen ad plura obiecta formalia ex natura rei. Sed Henricus intelligit tantum primo modo. Ideò Doctor instat contra ipsum ibi: *Contra quicquid intellectus causat sine actione obiecti circa obiectum.*

8. Pro intelligentia literæ est notandum. Primo, quod intellectus diuinus, & essentia diuina, pos-

sunt dupliciter considerari. Vno modo consideratur intellectus, vt intellectus, & vt pars memoriæ; & essentia consideratur, vt in ratione obiecti intelligibilis, & vt est pars memoriæ. Alio modo consideratur intellectus, vt actu intelligens, siue considerans essentiam; & essentia consideratur vt actu cognita ab intellectu diuino. Primo modo intellectus diuinus, & essentia diuina dicuntur principium operatum alicuius verè realis, pura cognitionis intuitivæ, & similiter dicuntur principium productiuum alicuius suppositi verè realis, vt patuit supra. Sed secundo modo non sunt principium, nec ratio formalis producendi aliquid reale: cum vt sic, tantum considerentur habere esse secundum quid, siue diminutum; patet, quia cognitum in quantum cognitum, dicit tantum relationem rationis: & similiter considerans in quantum considerans. Ex his infert Doctor. Si intellectus, vt considerans aliquid operatur circa essentiam, vt cognitam, in quantum huiusmodi, illud operatum erit tantum ens rationis, & sic proprietas Patris erit relatio rationis: & per consequens vltimum constitutum Patris in esse personali erit tantum ens rationis, quod est inconueniens, & hoc intendit Doctor in præsentia ratione.

9. *Declaratio literæ.* Declaro tamen literam: cum dicit ibi, *Quicquid intellectus causat sine actione obiecti circa obiectum præcisè*, &c. Hæc litera clara est ex supra dictis. Sequitur, *Nunc autem illa ratio*, id est, conceptus, siue obiectum intelligibile, *quam facit essentia de se*, pro quanto ex natura rei est perfectè præsens intellectui suo in ratione obiecti actu intelligibilis. Potest etiam hic accipi ratio pro notitia terminata ad conceptum, siue obiectum, & hoc dupliciter; vel vt terminatur præcisè ad vnum obiectum ex natura rei, & sic dicitur vna ratio, & formaliter, & terminatiuè: vt tenet Henricus; vel terminatur ad plura obiecta formalia ex natura rei, & sic tantum erit vna formaliter, sed plures terminatiuè. Ratio primo modo, siue pro notitia, siue pro obiecto, patet quod est absoluta, id est, quod talis conceptus, quem facit essentia de se est verè absolutus: aliter non beatificaret intellectum Patris, supple vt in obiecto; intellectus enim Patris beatificatur in essentia, vt in obiecto: sed in cognitione essentia formaliter beatificatur cum habeat illam in se formaliter. Sequitur, *ergo præter istam rationem absolutam*, siue conceptum essentia absolutum, *nulla est alia in re ante actum intellectus: alia haberetur propositum*, scilicet quod essent plura obiecta formalia, siue plures conceptus præter omne opus collatiuum intellectus. Sequitur, *nulla etiam, scilicet ratio*, siue conceptus, *est in intellectu Patris, per se: nisi per actum intellectus negotiantia, & non per impressionem factam ab obiecto: quia non imprimis, per se, scilicet ex natura rei, nisi vnum conceptum realem: quod potest intelligi; vel quod obiectum non imprimat eandem notitiam, vt terminatam ad aliud obiectum formale ex natura rei: & sic erit alia notitia à notitia essentia; non alia formaliter, sed terminatiuè, vt supra dixi.*

10. Vel potest intelligi, quod non imprimat in intellectu alium conceptum, siue obiectum: & hoc obiectiue tantum, non formaliter; siue per informationem: sic quod virtute essentia ipsum imprimatur obiectiue intellectui Patris, id est, quod fiat præsens intellectui Patris in ratione obiecti actu intelligibilis: vel quod virtute eiusdem essentia

essentiæ imprimatur obiectiue aliud obiectū formale, puta proprietas personalis, quæ dicatur *A*, id est, quod virtute essentiæ *A* fiat præsens intellectui Patris in ratione obiecti actu intelligibilis, & hoc ex natura rei: modo per Henricum nullus conceptus habetur præter conceptum realem essentiæ diuinæ: ergo qualibet ratio alia, siue conce-

ptus, à ratione absoluta essentiæ, erit præcisè relatio rationis: quod est inconueniens: quia tunc ratio proprietatis Patris erit tantum relatio rationis, fabricata per actum collatiuum intellectus: & sic Pater ex natura rei erit præcisè natura diuina: & sic similiter Filius esset, & per consequens non erunt ibi tria supposita ex natura rei realiter distincta.

S C H O L I V M.

Postea quadruplici distinctione, ex reali, colligit hanc distinctionem. Primò, quia supposita non conueniunt & distinguuntur eodem: ergo essentia & personalitates non sunt idem, quia in illa conueniunt, in his distinguuntur. Non tamen admittit absolute hanc distinctionem esse realem, sed rationis formalis, seu realitatum, vel virtualium: vel potius vult vocari non identitatem formalem, & explicat eam exemplis. Secundò, probat tribus aut 4. auctoritatibus Aug. eandem distinctionem formalem, de qua distinctione agit infra d. 8. q. 3. & adduci possunt quæ habet d. 13. declarans per quid persona distinguatur, & d. 26. declarans per quid constituentur in esse incommunicabili, & d. 23. & 28.

Secundò oportet ^a videre qualis sit ista differentia, quæ ponitur præcedere omnem actum intellectus.

Dico, quòd tam in rebus, quàm in intellectu differentia maior manifesta est, & ex illa frequenter concluditur differentia minor, quæ est immanifesta: sicut ex differentia creaturarum concluditur differentia idearum in intellectu diuino, sicut patet per August. 83. *questionum quæst. 46.*

In re autem manifesta est distinctio rerum, & hæc duplex, suppositorum scilicet, & naturarum, in intellectu, manifesta est differentia duplex, modorum scilicet concipiendi, & obiectorum formalium.

Ex his concluditur differentia hinc intenta, quæ est immanifesta, & nimirum, quia minima in suo ordine, id est, inter omnes, quæ præcedunt intellectionem: concluditur autem ex differentia reali sic: distinctio diuinorum suppositorum est realis: cum igitur non possit idem eodem formaliter conuenire realiter, & differre realiter, concluditur aliqua differentia essentiæ, in qua supposita conueniunt, ab illis rationibus, quibus supposita distinguuntur. Similiter ex differentia obiectorum formalium, quorum neutrum continetur in aliquo eminenter, & hoc in intellectu intuitiue considerante, concluditur aliqua differentia ante actum intellectus, eorum quæ cognoscuntur intuitiue.

Sed nunquid hæc ^b distinctio dicetur realis?

Respondeo, non est proprie realis actualis, intelligendo, sicut communiter dicitur realis actualis illa, quæ est differentia rerum & in actu; quia in vna persona nõ est aliqua differentia rerum propter simplicitatem diuinam; & sicut non est realis actualis, ita non est realis potentialis: quia nihil est ibi in potentia, quod non est in actu. Potest autem vocari differentia rationis, sicut dicit Doctor quidam, non quòd *ratio* accipiatur pro differentia formata ab intellectu, sed vt *ratio* accipitur pro quiditate rei secundum quòd quiditas est obiectum intellectus: vel alio modo potest vocari differentia virtualis: quia illud quod habet talem distinctionem in se, non habet rem & rem, sed est vna res habens virtualiter, siue eminenter quasi duas realitates: quia vtrique realitati, vt est in illa re, competit illud proprium, quòd inest tali realitati, ac si ipsa esset res distincta. Ita enim hæc realitas distinguit, & illa non distinguit, sicut si ista esset vna res, & illa alia.

Vel vt propriissimè ^c dicatur, sicut possumus inuenire multos gradus in vnitatem.

In primo minima vnitatem est vnitatem aggregationis.

In secundo gradu est vnitatem ordinis, quæ aliquid addit supra vnitatem aggregationis.

In tertio est vnitatem per accidens, vbi vltra ordinem est informatio, licet accidentalis vnus ab altero, eorum quæ sunt sic vnum.

In quarto est vnitatem per se compositi ex principiis essentialibus per se actu & per se potentia.

In quinto est vnitatem simplicitatis, quæ est verè identitas: quidquid enim est ibi, est realiter idem cuilibet, & non tantum est vnum illi vnitatem vnionis, sicut in aliis modis, ita adhuc ^d vltra omnes est identitas formalis.

Voco autem identitatem formalem vbi illud, quod dicitur sic idem, includit illud, cui sic est idem, in ratione sua formali, & per consequens per se primo modo. In proposito

Nilil eodẽ conueniẽt & distinguitur ab alio.

Var. lib. 1. d. 3. q. 2. Bonnav. l. 1. d. 5. 9. 1.

44.

Quinque gradus vnitatis assignantur.

Quid sit identitatis formalis declaratur?

autem, essentia non includit in ratione sua formali proprietatem suppositi, nec è cõuerso, & idèd potest concedi, quòd ante omnem actum intellectus est realitas essentia, quæ est communicabilis, & realitas suppositi, qua suppositum est incommunicabile, & ante actum intellectus hæc realitas formaliter non est illa, vel non est eadem formaliter illi, sicut priùs expositum est, quid est formaliter esse idem.

Nõ admittitur (ut videtur) essentiã & relationes formaliter distinguere, sed non esse idẽ formaliter. infra d. 8. q. 2. docet aliqua nõ esse idem formaliter, tamen non esse distincta formaliter, scilicet rem & modum intrinsecum.

45.

Nunquid igitur ^e debet concedi aliqua distinctio.

Respondeo, melius est uti ista negatiua, hoc non est formaliter idem, quàm hoc est sic & sic distinctum.

Sed nõnne sequitur *A & B*, non sunt idem formaliter, ergo sunt formaliter distincta?

Respondeo, quòd non oportet sequi: quia formalitas in antecedente negatur, & in consequente affirmatur.

Breuius igitur dico, omittendo illa verba de distione rationis & de distinctione virtuali: non quia sint malè dicta, sed quia non oportet eis uti, dico, quòd in essentia diuina ante actum intellectus est entitas *A*, & est entitas *B*, & hæc non est formaliter illa, ita quòd intellectus paternus considerans *A*, & considerans *B* habet ex natura rei, unde ista compositio sit vera, *A* non est formaliter *B*, non autem præcisè ex aliquo actu intellectus circa *A & B*.

Ista differentia ^f manifestatur per exempla, primò, si ponatur albedo species simplex, non habens in se duas naturas, est tamen in albedine aliquid realiter, unde habet rationem coloris, & aliquid unde habet rationem differentia, & hæc realitas formaliter non est illa realitas, nec è conuerso formaliter; imò vna est extra realitatem alterius, formaliter loquendo, sicut si essent duæ res, licèt modo per identitatem istæ duæ realitates sint vna res. Hoc exemplum, licèt aqualiter sit simile ad propositum, quantum ad hoc, scilicet, quòd identitas realis non necessariò concludit identitatem formalem cuiuslibet, quod est in subiecto eodem, ad quodlibet quod est in ipso: non tamen est omnino simile, quia aliqua compositio est in albedine, licèt non rei & rei, tamen talis, qualis non conceditur in Deo, propter non identitatem formalem: vbi autem non identitas formalis aliquorum in eodem requirat aliquam compositionem & potentialitatem, & vbi non, dicitur *dist. 8. q. de attributis*, & in quaestione illa, *an Deus sit in Genere*.

Possit etiam poni exemplum de toto quantitatio, subtrahendo illa, quæ sunt imperfectionis, & ponendo illa, quæ sunt perfectionis: sed in pluribus esset dissimile quàm simile, idèd omittatur.

Ista autem distinctio ^g, siue non formalis identitas, quæ probata est priùs per duas, vel tres rationes, potest etiam probari per duas, vel tres auctoritates August. 7. de Trinit. cap. 1. *Omnis essentia, quæ relatiuè dicitur, est aliquid excepto relatiuo*, & ibid. *Si Pater non est aliquid ad se, non est omnino qui relatiuè dicatur ad aliquid* Est igitur essentia in re ad se, & non ad aliquid, & in re Pater in quantum Pater relatiuè dicitur: non est autem formaliter eadem entitas ad se, & non ad se: igitur, &c.

Item in eodem lib. cap. 2. *Non eo verbum quo sapientia, quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiuè ad eum cuius verbum dicitur, sicut filius ad Patrem, sapientia verò eo quo essentia.*

46.

Intelligit ergo Augustinus quòd sicut Pater non eo quo est Pater, est sapientia & essentia, ita non eodem est Pater & Deus.

August. expressè probat distinctionem formalem, vatrius locis.

Et ex hoc concluditur capitulo decimoquarto, de minoribus, *Quapropter non quia Pater non est Filius, & Filius non est Pater, aut ille ingenuus, ille autem genitus, idèd non est vna essentia, quia his nominibus relatiua eorum ostenduntur. Vterque autem simul vna sapientia & vna essentia.* Est igitur secundum ipsum talis non identitas relationis ad absolutum in diuinis, quòd si vnum erit quo respectu alicuius, alterum non erit quo respectu eiusdem: esse autem quo conuenit alicui secundum eius rationem formalem: ergo vnum eorum non est de ratione formalis alterius, sed extra eam; & per consequens non est idem formaliter alteri, quia sic supra exposita est ratio eius; quod est non esse formaliter idem.

Et tamen ex hoc non sequitur simpliciter diuersitas, vel non identitas realis, essentia & relationis. Non enim illud quo Pater est Pater, est aliud ab essentia, sed idem secundum Aug. 11 lib. de Ciuitate Dei capitulo decimo. *Idèd simplex dicitur Deus, quoniam quod habet, hoc est, excepto quòd relatiuè quacunque personæ ad alteram dicitur, nec est ipsa, sicut Pater habet Filium & non est filius, sed quidquid habet Pater in se, ad quod per consequens non dicitur relatiuè, illud est ipse vera identitate, licèt non formali.*

I. *Omnia supposita realiter distinguuntur.*

2. **S**ecundo oportet videre qualis sit ista differentia. **S**ed dicit duo. Primò quòd in rebus est differentia manifesta, scilicet suppositorum, & naturarum, id est, quòd omnia supposita realiter distinguuntur, ita quòd manifestum est, vnum suppositum esse aliud per realem identitatem: & similiter manifestum est, plures naturas verè reales posse esse eadem per realem identitatem, & ista non oportet probare, cum experientia sint nota. Est etiam alia manifesta in intellectu considerante: & hoc est, vel modorum concipiendi eandem rem: sicut logicè consideratur *idem*, vel sub modo concreti, vel sub modo abstracti, vt homo, & humanitas: vel est obiectorum formalium ex natura rei, id est, quòd intellectus experitur se cognoscere aliud, & aliud obiectum; ita quòd cognitio eius non terminatur præcisè ad vnum obiectum: imò experitur quòd terminatur ad plura obiecta: quæ ex natura rei præcedunt eius cognitionem.

Secundò dicit, quòd ex differentia manifesta tam in rebus, quam in intellectu, concluditur differentia immanifesta. De differentia manifesta in rebus patet, quia ex differentia creaturarum concluditur differentia idearum in intellectu diuino: quia creaturæ, vt in intellectu diuino tantum distinguuntur, vt habent esse cognitum: esse enim cognitum creaturarum dicitur idea: vt patet à Doctore infra dist. 35. 36. & 39. Similiter ex distinctione reali suppositorum in Deo, quæ est manifesta fidelibus, concluditur minima præter opus intellectus: hic intenta, scilicet quòd essentia, & proprietas aliquo modo præter opus intellectus distinguuntur: patet, si Pater, & Filius realiter distinguuntur ratione proprietatum, quæ sunt rationes realiter distinguendi: etiam sunt realiter idem in essentia: patet, quia tantum est vna essentia in illis: si ergo essentia est ratio, quæ Pater, & Filius conueniunt realiter, & proprietates est ratio, quæ differunt ab inuicem realiter: ergo proprietates, & essentia aliquo modo distinguuntur præter opus intellectus: & si nullo modo distinguuntur, tunc sicut essentia ex natura rei est ratio conuenientia: ergo & proprietates, cum sit penitus idem ex natura rei. Ex distinctione ergo suppositorum manifesta concluditur ista immanifesta. Similiter ex differentia manifesta obiectorum formalium in intellectu, quorum vnus non continetur in alio eminenter (quia tunc continens sufficeret sine contento, de quo q. 4. quodl.) concluditur, quòd talia obiecta præter omne opus intellectus aliquo modo distinguuntur: qualia sunt essentia diuina, & proprietates.

b. *Sed nunquid hæc distinctio dicitur realis?* &c. Hæc litera sic declaratur: *Non est proprie realis actualis, sicut communiter dicitur realis actualis illa, quæ est differentia rerum, & in actu*, id est, quòd distinctio inter proprietatem, & essentiam, non est realis actualis, qualiter est inter veram rem & rem: quia si sic, tunc in eadem persona esset differentia rerum: & sic illa persona non esset simplicissima: patet, quia si paternitas esset verè alia res ab essentia, cum paternitas fundetur in essentia, sequeretur compositio personæ ex pluribus rebus. Sequitur: *& sicut non est realis actualis: ita non est realis potentialis: quia nihil est ibi in potentia quod non est in actu*. Distinctio realis actualis est sicut inter Franciscum & Ioannem actu exi-

stentes: sed distinctio realis potentialis est sicut inter Franciscum & Ioannem in potentia existentes. Sequitur: *Potest autem vocari differentia rationis secundum Varronem & D. Bonaventuram accipiendo rationem pro quiditate rei, secundum quod quiditas est obiectum intellectus*, id est, quòd essentia, & proprietates dicuntur distinguere ratione, quia sunt duæ quiditates conceptibiles: siue quia sunt duæ obiecta formalia, distinctè conceptibilia: & sic ratio accipitur hic pro quiditate conceptibili. Sequitur, *vel alio modo potest vocari differentia virtualis, &c.* Vult dicere, quòd in vna persona potest esse differentia virtualis, siue distinctio, quando continet in se plures realitates: dicimus enim quòd in eodem homine est distinctio virtualis, quia continet in se realitatem animalis, & rationalis, quæ distinguuntur præter opus intellectus: sic in proposito in persona Patris, quæ est tantum vna res, est distinctio virtualis essentia, & proprietatis, quæ non sunt duæ res, cum paternitas non dicatur vera res, sed magis realitas, &c.

c. *Vel ut propprissime dicatur*. Hic Doctor facit duo. Primò distinguit modos *vnitatis*. Secundò intendit declarare principale intentum, videlicet qualis sit distinctio inter essentiam, & proprietatem: & hæc litera clara est vsque ibi: *In quinto est unitas simplicitatis, quæ est verè identitas: quicquid enim est ibi, est realiter idem cuiuslibet*.

Si hoc intelligatur prout verba sonant, tunc paternitas erit eadem realiter filiationi, cum omnia in diuinis sint vnum vnitate ista simplicitatis.

Dico, quòd sunt idem realiter, quia sunt simpliciter eiusdem essentia, & natura: non autem sunt idem realiter, id est, suppositaliter, siue personaliter.

Si dicatur, quòd tunc erit maior identitas simplicitatis inter attributa, quam inter personas, & sic non erunt vnum perfectissima simplicitate.

Dico, quòd ad perfectissimam identitatem simplicitatis non requiritur omnimoda identitas, quia tunc non diceretur proprie identitas aliquorum: nisi inter illa esset aliqualis distinctio: identitas enim aliquorum præsupponit ipsa ab inuicem aliquo modo differre. Ad perfectissimam ergo identitatem simplicitatis sufficit identitas realis illorum, ita quòd quodlibet cuiuslibet sit perfectè idem realiter: accipiendo realiter modo præposito.

Vel potest dici ad dictum Scoti quòd essentia est simpliciter idem cuiuslibet existenti in ipsa, & quòd vna persona diuina est vna vnitate simplicissima, alia ab vnitate alterius personæ: & sic vna persona est realiter idem cuiuslibet existenti in ipsa. Non enim est inconueniens ponere in diuinis plures vnitates simplicissimas, puta vnitatem Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & vnum realiter distinctum ab alio: respectu tamen essentia diuinæ omnia sunt vnum vnitate simplicissima.

d. *Ita adhuc ultra omnes est identitas formalis, &c.* Ex hac litera manifestè patet quòd inferius est idem formaliter superiori: superius autem non est idem formaliter inferiori: quia superius non includit in sua ratione formali inferius, sed bene contrà. Et sic, secundum aliquos totum essentiale,

Quomodo creatura in intellectu diuino distinguuntur.

3.

Dubium.

Responsio.

Obiectio.

Solutio.

Item alia solutio.

4.

Distinctio realis actualis. & realis potentialis.

essentiale, vt humanitas, est idem formaliter partibus essentialibus, vt animæ intellectiue, & corpori organico, & non è contra. Multa tamen sunt dicenda de identitate formali, & de distinctione formali, quæ omnia referuo vsque ad *dist. 8. q. pen.* vbi agit de distinctione formali attributorum: sed pro nunc sufficiat scire quid sit identitas formalis, vt inrentum Doctoris manifestum fiat: videtur enim declinare ad hoc, quodd essentia, & proprietates distinguantur formaliter: quia nec essentia includitur quiditatiue in proprietate: nec proprietates in essentia, vt patet: & licet hinc non ita expressè dicat ipsas distingui formaliter, alibi tamen expressè dicit, vt pòst videbitur.

5. *Nunquid igitur debet concedi aliqua distinctio.* Dicit Doctor hinc, quodd magis debemus dicere, paternitas & essentia sunt non idem formaliter, quàm quodd distinguantur formaliter. Et si inferatur, si non sunt idem formaliter, ergo distinguuntur formaliter. Negat hoc, dicens quodd formalitas in antecedente negatur, & in consequente affirmatur: quia vt infra patebit *dist. 8. q. 2. in responsione ad primum argumentum principale*, aliqua non sunt idem formaliter, & tamen non distinguuntur formaliter: vt gradus intrinsecus non est idem formaliter cum eo, cuius est, & tamen non sequitur, ergo distinguitur formaliter: quia cum dico *A & B* distinguuntur formaliter, dico quodd *A* dicit distinctam formalitatem à formalitate *B*, ita quodd *A & B* sint duæ formalitates. Modò gradus intrinsecus non dicit aliquam formalitatem distinctam; ideò non sequitur, non sunt idem formaliter; ergo distinguuntur formaliter. Nam in antecedente negatur formalitas: supple negatur quodd *A & B* sint duæ formalitates: in consequente verò affirmatur formalitas, supple quodd *A & B* sint duæ formalitates distinctæ ab inuicem; & sic patet litera.

6. *Ista differentia manifestatur per exempla.* Hinc Doctor intendit declarare quomodo est possibile, quodd in vna re non composita possint esse plura, quæ ab inuicem distinguantur præter opus intellectus, sic tamen quodd inter se, & cum illa re simplici sint realiter idem: & patet de albedine, quæ est forma simplex: nam in ipsa est aliquid, à quo accipitur ratio coloris, & aliquid à quo accipitur ratio disgregatiui, & non dico (vt aliqui) quodd ab vno gradu albedinis accipitur ratio coloris, & ab alio ratio differentie, quia non credo hoc esse ad mentem Doctoris, quia si accipitur albedo in vno tantum gradu perfectionali, adhuc in ipsa reperitur aliquid, à quo accipitur ratio coloris, siue generis; & aliquid, à quo accipitur ratio differentie: ita quodd illa duo, à quibus accipiuntur genus, & differentia, præter omne opus intellectus distinguuntur: ita quodd vnum non includunt formaliter in alio, nec è contra. Sed hæc diffusius patebunt infra *dist. 8. quest. 2.* sed pro nunc sufficiat habere quomodo in vna re simplici possunt esse plures formalitates, siue realitates.

7. *Ista autem distinctio, suo non formalis identitatis.* Hinc Doctor probat intentum, quodd scilicet proprietates personalis, & essentia distinguuntur formaliter, vel saltem non sunt idem formaliter: & probat per auctoritates Sanctorum, quæ omnes auctoritates sunt in isto præsupposito, quodd quando aliqua sunt simpliciter idem præter opus intellectus, quod competit vni ex natura rei

competit & reliquo, & è contra, vt dixi suprà. Prima ergo auctoritas Augustini, quæ stat in hoc, quodd essentia est quid absolutum: & paternitas est essentialiter relatio: ergo si sunt penitus idem, essentia erit essentialiter, siue formaliter relatiuum: & paternitas erit similiter formaliter ens absolutum.

Et hæc auctoritas Augustini exposita est suprà *d. 1. q. 2.* Secunda est August. 7. de Trin. c. 2: vel 12. *Non eo verbum*, inquit, *quo sapientia: quia verbum non ad se dicitur*, id est, non est entitas absoluta, sed relatiua: quia verbum relatiue ad eius cuius est verbum dicitur, id est, relatiue dicitur ad personam dicentem, scilicet ad Patrem. Idem enim in sunt *Verbum, Filius, genium*, differunt tantum vel nomine, vel ratione: *Verbum* relatiue dicitur ad personam verbanter: vt infra patet *dist. 27. Filius* relatiue ad Patrem dicitur, *genium* relatiue ad personam gignentem; habetur ergo quodd Filius, siue Verbum, formaliter dicitur relatiuum, & relatiuum includit relationem, qua formaliter dicitur relatiuum, & absolutum, in quo fundatur talis relatio, quæ ab inuicem distinguuntur.

Si ergo *verbum non eo verbum, quo sapientia*, id est, non eodem dicitur verbum, quo dicitur sapientia: sequitur, quodd illo, quo dicitur verbum formaliter, scilicet relatio (supponendo quodd personæ constituantur in *esse* personali relationibus, quodd differatur vsque ad *d. 16.* huius) non sit idem ex natura rei cum illo, quo dicitur sapientia. Dicitur autem verbum sapientia ipsa essentia diuina, & hinc accipitur *essentia* pro omni eo, quod est perfectio simpliciter: quæ pro nunc importat idem, quodd essentia, non faciendo pro nunc distinctionem aliquam ex natura rei inter essentiam, & attributa: quia tunc erit sermo infra *dist. 8. quest. pen.* ergo persona Verbi est ibi ex natura rei: & per consequens, quæ constituunt ipsam, sunt in illa ex natura rei; constituit autem essentia diuina, & proprietate personali relatiua: ergo præter omne opus intellectus essentia, & proprietates distinguuntur. Ex his etiam patent auctoritates sequentes, quæ simili modo exponantur.

Occurrit tamen vna difficultas. Quomodo est possibile, quodd paternitas, & filiatio distinguantur realiter ab inuicem: & tamen sint idem realiter essentia diuina singularissimæ: quia per dictum Doctoris in *responsione ad primum argumentum principale quest. 2.* expressè habetur, quodd eo modo, quo personæ diuinæ, siue proprietates personales, sunt idem in essentia, eo modo sunt idem ab inuicem, & in essentia sunt idem realiter, vt patet: ergo adinuicem.

Dico breuiter, quodd maior est distinctio inter paternitatem, & filiationem, quàm inter paternitatem, & essentiam: quia paternitas, vt comparatur ad essentiam, propter infinitatem essentia transit in identitatem realem ipsius: vt verò comparatur ad filiationem, dico quodd non potest transire in realem identitatem: quia nec filiatio est formaliter infinita: nec similiter paternitas: vt probat Doctor in *quodlibet quest. 5.* Si enim per impossibile istæ proprietates non includerentur in essentia, essent omnino distinctæ: quia nec paternitas esset ratio alicuius convenientiæ cum filiatione, nec è contra: sunt enim primò diuersa, vt patet infra *dist. 13. & 26.* Et bene nota hanc responsonem, quia facit ad multa in ista materia.

8. Difficultas

Responso

9. Nota tamen quòd Gregorius de Arimino ponit, quòd diuinæ personæ non distinguuntur personaliter aliquibus proprietatibus hoc modo acceptis, scilicet aliquibus proprietatibus, quæ sint ipsarum personarum transitiuè: & hoc pro entibus aliquibus sibi propriis incomplexè significabilibus, pro quibus termini complexi possunt personaliter, seu significatiuè supponere: & sic supponentes esse subiecta propositionum, quomodo nonnulli opinantur proprietates personarum, dicentes quòd in Patre est aliqua entitas communis sibi, & Filio & Spiritui sancto, (scilicet essentia diuina; & aliqua entitas non illis communis, sed sibi propria, quam vocant paternitatem, & hanc dicunt esse proprietatem eius. Et similiter in Filio opinantur esse aliquam entitatem sibi propriam, utpote filiationem: & in Spiritu sancto spirationem. Et hæc est positio Scor. vt patet præsentis dist.

Secundò concedit Gregorius quòd diuinæ personæ distinguuntur proprietatibus intransitiuè: intelligendo illas proprietates, vt sit constructio intransitiua, cum dicitur *proprietates personarum*, id est, proprietates, quæ sunt personæ, videlicet pro aliquibus tantum complexè formaliter, vel æquiualeuter significantibus, quomodo dicit Augustinus *de fide ad Pet.* & ponitur à Magistro *dist. 26.* quòd proprium est Patris, quòd vnum Filium genuit: & proprium est Filij, quòd de essentia Patris natus est: & proprium Spiritus sancti, quòd solus de Patre, filioque procedit. Constat autem quòd talia propria non sunt aliquæ entitates secundum se extra animam propriæ personis: non enim est entitas aliqua, *Pater vnum filium genuit*: nec etiam *filium nascitur ex patre*. Nam quamuis Filius sit vna res, & natiuitas vna res, & similiter Pater, quæ significantur per terminos huius complexi: *Filium nascitur ex Patre*: non potest tamen dici, quòd hoc totum *Filium nascitur ex Patre*, sit aliqua res, nisi fortè materialiter, & non significatiuè sumeretur istud dictum. Cum ergo dicitur, quòd proprietates Patris est quòd vnum genuit filium; aut quòd filius nascitur ex eo: non denotatur quòd aliqua entitas extra animam existens sit propria Patri: sed tantummodò quòd ille solus genuit filium, & quòd idem est, quòd ex eo nascitur tantum filius: & hoc modo pater, & filius distinguuntur ab inuicem. Et multa alia dicit pro ista positione, sed pro nunc ista sufficiant ad propositum nostrum.

10. Et probat quòd dicit primò, scilicet quòd non sint dabiles aliquæ tales proprietates personales incomplexæ extra animam existentes: vt paternitatem in persona Patris, extra animam distinctam ab essentia. Et probat sic primò, quia vel tales entitates essent extrinsecæ personis, vel intrinsicè inclusæ in eis: non primò modo, quoniam ipsæ essent per se subsistentes, & per consequens essent personæ: tunc vltà sequitur quòd in diuinis essent ad minus sex personæ: vel essent personis inhærentes, vel insistentes, sicut formæ in materiis, quòd est impossibile in Deo, qui nulli subsistere potest: vt dicit August. 7. *de Trinitate*. Sed nec potest dici, quòd sint aliquæ entitates intrinsicè inclusæ in personis: secundum quem modum imaginari videntur, quicunque tales proprietates ponunt in personis. Hoc autem esse impossibile probatur multipliciter.

Primò quidem per expressam determinationem Ecclesiæ, *extra de sum. Trin. & fid. Cath. cap. Damnamus*, vbi dicitur: Pater ab æterno filium generando suam substantiam ei dedit, iuxta quòd ipse testatur: *Pater quòd dedit mihi maius est omnibus*: at dici non potest, quòd partem substantiæ illi dederit, & partem ipse sibi retinuerit, cum substantia patris indiuisibilis sit, &c. Patet ergo, quòd siue vlla diminutione Filium nascendo substantiam Patris accepit: & ita Pater, & Filius habent eandem substantiam: & sic eadem res est Pater, & Filius; & Spiritus sanctus ab vtroque procedens. Cum ergo (vt proficitur Ecclesia) Filius totam substantiam Patris sine diminutione accepit: manifestè patet quòd nullam entitatem in se habet sibi propriam Pater, quam Filio generando non dederit. Nec potest dici, quòd quomuis totam sine diminutione Patris substantiam Filius generando accepit, non tamen accepit omnem entitatem Patris: quoniam non illam propriam, quam vltà communem essentiam Pater includit. Tum, quia non minus est, indiuisibilis, & omnino simplex persona Patris, quam sit essentia communis: & per consequens iuxta determinationem Ecclesiæ, impossibile est quòd partem sui, scilicet communem essentiam Filio dederit, & partem aliam sibi retinuerit: ergo sine diminutione Filius totam entitatem Patris accepit: nulla ergo entitas est in Patre, quæ non sit in Filio. Tum, quia stultissimum est imaginari, quòd in Patre sit aliqua entitas, quæ non sit substantia, vel de substantia eius: sic enim esset ei accidentaliter, vel extranea: ergo si totam substantiam Patris accepit filius; omnem entitatem Patris habet Filius.

Secundò, si essent in personis tales proprietates, tunc non eadem res esset Pater, & Filius, & Spiritus sanctus (vt dicit Ecclesia) quoniam illo positò non solum essentia communis est Patri, sed ipsa simul cum illa propria entitate Patris, quæ non est in Filio: & per consequens non eadem res, quæ est Pater, est Filius.

Tertiò, sequitur quòd essentia diuina non est Pater, nec è contra, cuius oppositum etiam tradit Ecclesia: vbi supra, dicens quòd vna quædam summa res est incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quod veraciter est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, scilicet tres simul personæ, ac singillarim qualibet earundem: & idèd solummodò est Trinitas, non quaternitas: sed quælibet trium personarum est illa res: videlicet substantia; essentia, seu natura diuina. Consequentia probatur ex hoc quòd nullum includens plura, est aliquid illorum: & similiter nullum illorum est ipsum, sed ipsius est, transitiuè loquendo, & illud includens est ex eo: sicut anima non est homo, sed hominis: nec homo est anima, sed ex anima: simili modo probari potest quòd essentia non esset Filius, nec Spiritus sanctus, nec è contra.

Quartò, si quælibet habet aliquam propriam entitatem præter communem entitatem, quæ est Deus, sequitur, quòd quælibet persona, præter diuinitatem communem, habet etiam propriam diuinitatem: & sic in Trinitate erunt quatuor diuinitates, vna communis, & tres propriæ, & vna persona erit alius Deus ab alia propter illam propriam entitatem, scilicet diuinitatem, quam sola includit. Hæc autem omnia sunt erronea. Consequentia probatur ex eo, quòd impossibile est esse in Deo aliquam entitatem, quæ non sit Deus:

Prima ratio Gregorij.

II. Secunda ratio.

Tertia ratio.

II. Quarta ratio cum sequentibus.

Deus: alioquin sequeretur, quòd persona non esset Deus, sed eius pars esset Deus.

Item, omnis entitas: quæ non est Deus, utique est creatura, iuxta illud Augustini 1. de Trinitate. *Omnis substantia, qua Deus non est, creatura est: & qua creatura non est, Deus est:* & constat quòd substantiam pro essentia, vel entitate ponit, sicut dicimus, quòd substantia albedinis est alia à substantia nigredinis: alioquin non sufficeret probare intentum, scilicet quòd Filius est Deus. Hoc etiam modo Augustinus super illud Psalm. 68. *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia:* pro entitate accipit substantiam: vnde ait: *Omnia enim substantia sunt eo ipso, quòd sunt natura: qua nulla sunt in substantia, omnino nihil sunt.* Si ergo aliqua entitas esset in persona, quæ non esset Deus, iam persona composita esset ex Deo, & creatura, quod blasphemum est dicere.

Item, Hugo de Sacramentis lib. 1. *Omne, quod in Deo est, aliud quam Deus esse non potest:* sed si illa entitas propria est Deitas, & per positionem non est illa diuinitas communis: ergo est alia diuinitas propria, & patet consequentia. Si verò diceretur, quòd illa entitas propria non est entitas distincta modo aliquo à Deitate communi, sed est ipsa, tunc sequitur quòd nulla pluralitas entitatum est in personis, & per consequens non est in ea aliquid, quo conuenit cum alia persona, & aliquid aliud, quo distinguitur ab ea.

13. Item, quòd nulla proprietas est in persona, vel est personæ, transiuit loquendo, quæ distinguatur ab alia persona, sed ipsamet persona nulla plura, quoquomodo includens, seipsa primò iuxta sensum supra positum distinguitur ab alia: & sic habetur propositum.

Quintò, secundùm hanc viam, sequitur, quòd nulla persona sit summè simplex: quod est error. Consequentia probatur, quia secundùm hoc quælibet persona habet in se aliquid, quod ipsa non est: nec è contra: sed est aliquid eius. Simplex autem nihil, quod ipsum non sit, habet in se: vnde propter istam causam Magister determinat, quòd proprietas personæ est ipsa persona, *dist. 23. 1. lib.*

Et aduertendum est, quòd omnes præmissæ rationes procedunt contra quamlibet opinionem, ponentem aliquam proprietatem, modo supra posito: siue illa proprietas vocetur *res:* siue *formalitas*, vel *quiditas*, vel *modalitas*, vel alio quolibet nomine: dummodo aliqua pluralitas, & distinctio ponatur intra personam diuinam, quæ omnia nomine *entitatis* intelligi significari.

Pro hac conclusione sunt Sanctorum auctoritates. Ait enim Hilarius tertio de Trinit. *propè finem Audis, Ego, & Pater unum sumus: unum sunt, scilicet is, qui est, nihil habens: quod non sit etiam in eo, à quo est.*

Item, idem 7. de Trinit. *Indico quid sunt, scilicet Pater, & Filius, cum unum ex uno est: quia neque vnus vni aliud per generationem, quam quod suum est dedit: neque vnus ab uno per natiuitatem obinet, quam quod vnus.*

Item, Isidorus de summo bono lib. 1. ait. *Ideo unum sunt Pater, & Filius: quia nihil habet Pater, quod non habeat Filius.* Insuper August. de sum. Trinitat. loquens de verbo consubstantiali. *Et idem verbum (inquit) hac veritas est: quoniam quic-*

quid est in ea scientia, de qua genitum est, etiam in ipso est. Scientia autem de qua est genitum, est Pater, ut vbi patet. Quicquid ergo est in patre est in eius verbo. Ex quibus omnibus patet, quòd nihil omnino, aut entitas aliqua est in Patre, quæ non sit in Filio: nec è contra. Quod etiam huiusmodi verba Filij confirmant Ioan. 16. dicentis: *Omnia, quæcumque habet Pater mea sunt, & proinde cantat Ecclesia: In Patre totum Filius, & totus in verbo Pater.* Non ergo in personis diuinis, præter communem essentiam, sunt aliquæ speciales, & propriæ entitates cogitandæ: ut est ex dictis ostensum. Cui quoque consonat dictum Hugonis lib. 1. de Sacramentis dicentis: *Nihil aliud esse, quam essentiam vnã, quam confitemur.*

Deinde arguit contra se, primò per illud verbum Præfationis: *In personis proprietas, & in essentia vnitas, & in maiestate adoretur æqualitas:* ex quo patet, quòd proprietas est aliqua entitas: alioquin non esset in personis: & non est entitas, quæ est persona: quia nihil est in se ipso: ergo est entitas personæ.

Secundò, si proprietas personæ non sit aliqua entitas propria, & partialis personæ: tunc non esset vna proprietas, seu notio communis Patri, & Filio, cuius oppositum dicit Magister *d. 29. primi, & patet consequentia, quia nulla persona communis est Patri, & Filio.*

Respondet ad primum, quia illa auctoritas in sententia nullo modo est contra propositum. Et dicit, quòd illa verba accipiuntur improprie. Sicut etiam dicitur: *& in maiestate adoretur æqualitas:* non enim est ibi æqualitas aliqua entitas distincta: & similiter, nec vnitas est aliqua entitas distincta, cum dicitur, *& in essentia vnitas.* Et dat alias expositiones, quæ non sunt multum necessariæ pro nunc, quia idem concludunt in rem.

Ad secundum, negat consequentiam: quia pari modo probaretur, quòd essentia, cum sit communis tribus personis, esset partialis entitas ipsarum: sicut ergo essentia est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: sic illa communis notio (si ponatur) est Pater, & Filius: & non aliqua partialis entitas ipsarum. Et hoc intelligo, si loquamur de notione, proxt est aliquid incomplexè significabile, modo supradictò. Si verò de communi notione loquamur, ut est aliquid significabile complexè tantum, tunc non valet consequentia: quia notio sic sumpta non est aliqua entitas, existens in persona: imò nec aliqua entitas omnino. Hæc Gregorius.

Huius conclusioni Gregorij posset multis mediis initari, sed pro nunc sufficiant omnia illa media, quibus Scotus probat proprietatem hypostaticam distingui ex natura rei ab essentia: quæ media partim ponuntur in præsentibus quæst. & infrà *d. 8. q. 3. & alibi.* Possunt etiam adduci omnia illa media, quibus Doctor probat per quid personæ distinguuntur ab inuicem: ut patet infrà *dist. 13.* Possunt iterum adduci omnia media, quibus probat per quid personæ constituuntur in esse reali, & incommunicabili, siue personali, quæ ponuntur infrà *dist. 26.* Item possunt adduci omnia media, quibus probat personas constitui in esse personali, quæ ponuntur infrà *dist. 23. & 28. & in quodl. quæst. 4.* Hæc omnia omitto, quia principalis intentio est

Nulla entitas est in Patre, quæ non sit in Filio.

14.

15.

est respondere argumento Gregorij contra Doctorem subtilem.

Respondeo ad rationes Gregorij. Ad primam dico, quod proprietates illæ sunt intrinsecæ personis, & intrinsecè constituunt personas, & cum probat impossibilitatem per illud cap. *Dannamus*, patet quod non est contra nos: quia vult quod Pater generando Filium, non det ei partem substantiæ Patris, sed totam substantiam, & certum est quod illud cap. loquitur de natura diuina, quæ est tota in tribus, & sic per generationem Pater communicat illam Filio, & hoc probat per illud Ioan. 5. *Pater quod dedit mihi maius est omnibus*: quod tantum potest intelligi de natura diuina, quæ est terminus formalis generationis Filij, vt infra probat Doctor d. 5. q. 1. & ibi multa exposui de ista materia. Tum gratiam, quia Magister vult d. 5. *primi*, quod Filius sit genitus de substantia Patris: & patet quod ly *substantia* tantum accipitur pro natura diuina: quia Magister vult ibi quod sit genitus de substantia Patris, id est, vt consubstantialis Patri, vt exponitur ibi à Doctore. Non ergo accipit ibi cap. illud *substantiam* pro omni entitate incommunicabili. Non enim talis entitas incommunicabilis dicitur substantia, accipiendo, provt hic accipitur à Magistro, & ab Ecclesia, quia accipitur *substantia* pro entitate Deitatis, quæ est vltima perfectio quiditatiua personarum: modò entitas personalis, siue proprietatis, non est aliqua perfectio, nec quiditatiua, nec attributalis, cum per ipsam, persona distinguitur à persona: aliqua perfectio esset in vna persona, quæ non in alia: ergo talis entitas nec dicit perfectionem, nec imperfectionem, vt patet à Doctore in pluribus locis. Imò illud cap. est magis contra Gregorium, quia si vult, quod Pater generet Filium realiter, ergo Filius per generationem accipit aliquid esse reale: aliter non esset persona ex natura rei: quæro tunc, quod esse reale accipit à Patre? aut esse quod est Pater, loquendo de totali esse reali tantum: si sic, ergo Pater generat seipsum realiter, quod est impossibile: ergo per illud cap. habetur, quod Pater generando Filium, tantum communicat Filio essentiam diuinam, & omnem entitatem, quæ est perfectio simpliciter, & non proprietatem, quæ patet est pater realiter.

16.

Ad secundam. Personas esse eandem rem potest intelligi dupliciter.

Ad secundam, cum dicit, quod si essent in personis tales proprietates, tunc non eadem res est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, vt dicit Ecclesia. Dico, quod istas tres personas esse eandem rem, potest dupliciter intelligi. Primò, quod sint eadem natura diuina, siue eadem essentia; vel perfectio essentialis diuina essentialiter, & realiter. Secundò, quod sint eadem natura diuina omnibus modis ex natura rei, ita quod paternitas sit formaliter essentia diuina, & c. contra. Primo modo, conceditur quod sunt eadem res: & sic Sancti intelligunt & Ecclesia, nec alium sensum habere potest, saluando realem productionem in diuinis, & realem distinctionem personarum, & vnitatem essentia diuinæ, vt posset euidenter per multas rationes probari. Secundo modo, dico, quod non sunt eadem res formaliter, quia nec Pater dicitur formaliter essentia diuina, vt patet infra *dist. 4. quæst. 2. & dist. 5. quæst. 1. & 2. & dist. 26.* Et sic concedo, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vltra essentiam diuinam (quæ dicuntur vna res realiter, & essentialiter, & quæ dicuntur Deus) includunt aliquas proprietates ex

Scoti oper. Tom. V.

natura rei formaliter distinctas ab essentia diuina, vt patet infra *dist. 8. quæst. 3.* Vel saltem distinctas ex natura rei; vel non idem formaliter, vt patet hic præsentis quæst. à Doctore, quibus etiam proprietatibus personæ realiter distinguuntur ab inuicem, accipiendo *realem distinctionem* secundum quod exposui in responsione ad primum argumentum principale præsentis quæstionis.

Ad tertium, quando dicit, quod tunc essentia diuina non esset Pater, nec è contra. Respondeo, quod essentiam diuinam esse Patrem, potest dupliciter intelligi: vel per identitatem realem, vel formalem. Primo modo, dico quod essentia diuina est Pater prædicatione identica, vt patet infra à Doctore *dist. 4. quæst. 2.* Accipiendo tamen *Patrem* substantiue, non adiectiue: essentia enim diuina, nec prædicatione identica, nec formaliter est Pater, accipiendo *Patrem* adiectiue, vt subtiliter probat Doctor infra *dist. 5. quæst. 1.* Et similiter concedo quod Pater est essentia diuina prædicatione tantum identica, & accipiendo *Patrem* substantiue, non autem adiectiue, vt patet à Doctore infra *dist. 5. quæst. 1.* Sed accipiendo secundo modo, dico, quod Pater, nec adiectiue, nec substantiue est formaliter essentia, nec è contra, vt patuit supra. Et cum dicitur per illud cap. quod *vna quadam summa res est*, &c. Concedo, quod tres personæ sunt ipsa natura diuina, siue ipse Deus realiter, & essentialiter: non tamen omnibus modis est eadem ex natura rei, & sic debet intelligi.

Ad tertium, essentia diuinam esse Patrem potest intelligi duobus modis.

17.

Ad quartam.

Ad quartam, quando dicit quod si persona habet aliquam propriam entitatem, præter communem quod tunc sequitur, quod quilibet persona, præter diuinitatem communem, habet etiam propriam diuinitatem, & sic in Trinitate essent quatuor diuinitates. Dico primò, quod miror quod tam excellens Doctor inferat hanc consequentiam, quia secundum Magistrum (vt patet d. 5.) *In diuinis est res, quæ non est genita, sed generans, & res tantum genita, & res tantum spirata; & res nec generans, nec genita, nec spirans, nec spirata, quæ est essentia diuina; & tamen non sequitur, quod illæ res, quæ est generans, &c. dicant propriam diuinitatem, distinctam à diuinitate communi, quia illæ tres res sunt realiter, & essentialiter natura diuina: non tamen sequitur quod formaliter, vt patet per illud cap. *Dannamus*, vbi Papa contra dicit Ioachim dicenti Magistrum Petrum esse hereticum: *Nos autem sacro approbante Concilio credimus, & confitemur cum Petro, scilicet quod vna summa res est essentia, vel natura diuina, quæ nec generat, nec generatur, & tamen non sequitur, quod sit quaternitas: quia illæ tres res Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sunt illa vna res: quaternitas autem non esset, nisi esset quartum realiter distinctum à tribus.* Apparet ergo, quod consequentia, quam infert Gregorius, non est multum, nec satis euidens.*

Vide hic Bargium, inter quaternitatem.

Respondeo ad argumentum, negando consequentiam: supponit enim manifestè falsum, videlicet quod proprietates personæ sit entitas, pertinens ad perfectionem quiditatiuam, quod non est dicendum. Si enim esset aliqua perfectio quiditatiua diuina, illa esset diuinitas, quia ibi nulla est perfectio quiditatiua, nisi Deitas, vel diuinitas: aliarum perfectiones sunt perfectiones attributales. Sed nos ponimus huiusmodi

H h entii

entitates dicere, nec perfectionem, nec imperfecti-
onem, ut supra dixi: sunt enim proprietates
incommunicabiliter existendi. Et ideò non se-
quitur quòd sint entitates diuinæ propriæ per-
sonis. Sicut etiam non sequitur Petro, & Ioan-
ni ultra humanitatem, quæ est entitas quiditati-
ua, sunt proprietates, quibus personaliter, vel sup-
positiuer, vel individualiter distinguuntur: er-
go huiusmodi proprietates sunt humanitates for-
maliter: non sequitur, sed tantum fortè sequi-
tur, quòd sunt humanitas realiter, non forma-
liter. Sic istæ proprietates in diuinis sunt diui-
nitas realiter, & essentialiter: non tamen sequi-
tur, quòd formaliter.

18.

*Aliquid esse
Deum potest
intelligi duo-
bus modis.*

Ad aliud quando dicit, quòd omnis entitas,
quæ non est Deus, est creatura. Respondeo, quòd
aliquid esse Deum potest dupliciter intelligi. Primò,
quòd omnis entitas, quæ non est realiter
Deus, est creatura. Secundo, quòd omnis enti-
tas, quæ non est formaliter Deus, vel quæ ex na-
tura rei non est omnibus modis idem quòd Deus,
est creatura. Primo modo, potest concedi, quia
omnis entitas, quæ est verè realiter distincta à
Deo, non est Deus, & per consequens est creatu-
ra: sed isto modo non dicimus, quòd huiusmodi
proprietates sint entitates, sic distinctæ à Deo,
& per consequens sint creaturæ: sunt enim ipse
Deus realiter, & essentialiter, licet non forma-
liter. Secundo modo, negatur quòd omnis enti-
tas, quæ non est formaliter Deus, sit creatura,
est enim realiter Deus. Primo modo intelligit
Augustinus, non secundo modo, qui ponit hu-
iusmodi proprietatem distinguere à Deo ut patet,
quia non eo Pater est Deus, quo Pater est Pater,
ut expositum est in præsentia quæst. Et per idem
patet ad illud Hugonis, cum dicit, quòd *Omne,
quòd in Deo est, aliud esse non potest quam Deus*; ve-
rum enim dicit, quòd omne tale est realiter, &
essentialiter tale; non tamen vult quòd sit for-
maliter tale, vel omnibus modis ex natura rei
sit Deus. Et sic patet quid Augustinus, & Hugo
intelligant.

19.

*Cum summa
simplicitate
stat distinctio
præter opus
intellectus.*

Ad aliud de simplicitate, dico præmittendo
aliqua. Primò, quòd summa simplicitas non di-
cit ex sua ratione summam identitatem, exclu-
dendo omnem distinctionem: imò cum summa
simplicitate stat aliquorum distinctio, ut magis
infra patebit *dist. 5. quæst. 2. & dist. 8. quæst. pen. &
dist. 26. & in Quodlib.* Si enim cum summa sim-
plicitate non staret aliqua distinctio, præter opus
intellectus, nullo modo posset saluari distinctio
personarum cum vnitatem naturæ diuinæ. Secun-
dò præmitto, quòd simplicitas opponitur com-
positioni, & compositio potest accipi, vel *ex his*,
vel *cum his*, & omne compositum *ex his* de ne-
cessitate includit plura: quorum vnum est po-
tentia, vel quasi potentia, & aliud est actus, vel
quasi actus. Similiter omne compositibile alteri,
vel habet rationem actus informantis, vel rati-
onem materiæ informabilis. Tertio præmitto,
quòd vbi aliqua duo ad inuicem comparantur;
ita quòd vnum transit in perfectam identitatem
alterius (loquendo de identitate reali) nunquam
illa componunt aliquid, quia ut sic, vnum non
dicitur actus informans respectu alterius, ut pa-
tebit infra à Doctore *dist. 5. quæst. 2. & dist. 26.*
Quarto præmitto, quòd quando sunt aliquæ duæ
entitates, comparatæ ad inuicem, quarum vna sit
in vltima actualitate, ita quòd sibi repugnat for-
maliter posse vterius contrahi, vel determinari,

& alia, non habet rationem actus informantis,
siue perfectientis, sed tantum esse ratio, qua aliquid
dicatur subsistere incommunicabiliter in aliqua
natura: nunquam ex his potest fieri compositio,
nec quasi compositio, ut subtiliter patet à Docto-
re infra *dist. 5. q. 2. & d. 26. & in Quodlib.*

20.

Istis præmissis patet responsio, quòd non se-
quitur personam diuinam non esse summè sim-
plicem, quia nullo modo est composita, nec quasi
composita ex essentia, & proprietate. Tum, quia
ibi proprietates transit in perfectam identitatem
realem essentiae diuinæ. Tum, quia essentia diui-
na ex se est simpliciter in vltima actualitate, &
proprietas nullo modo nata est esse actus, nisi hy-
pothetice, ut infra patebit, *locis præallegatis.* Et
cum dicit, quòd persona habens in se aliquid,
quòd ipsa non est, non est summè simplex. Dico,
quòd hoc non sequitur, nisi vbi non est ipsum
realiter, & essentialiter. Si enim non est ipsum
formaliter, & tamen est ipsum verè realiter: tunc
non sequitur compositio, imò stat summa sim-
plicitas.

Ad auctoritates. Primò ad illam Hilarij, patet
quòd illa auctoritas tantum loquitur de entitate
pertinente ad perfectionem, cuiusmodi non est
proprietas personalis, & sic Filius nihil habet per-
tinens ad entitatem perfectionem, quin illa ead-
em entitas sit etiam in Patre, à quo est Filius, &
sic hoc modo Pater, & Filius vnum sunt, non ta-
men dicit quòd sint vnum in proprietatibus, qui-
bus constituuntur in esse reali personali, & quibus
ab inuicem Pater, & Filius realiter distinguuntur.

Ad Isidorum de summo bono, concedo simi-
liter quòd Pater, & Filius idem sunt, vel sunt
vnum, scilicet secundum omnem perfectionem,
siue quiditativam, siue attributivam, & sic nihil
pertinens ad huiusmodi perfectionem habet Pa-
ter, quòd non habeat Filius, & sic debet intelligi:
non enim vult, quòd sint vnum in persona, imò
sunt distinctæ personæ: ergo præter illud, in quo
sunt vnum, includunt aliquas entitates suppo-
sitaes, siue personales, quibus realiter distin-
guuntur.

*Quomodo Pa-
ter & Filius
sunt vni, &
non vnum.*

21.

Ad auctoritatem Augustini, dico, quòd scien-
tia, de qua Filius est genitus, est ipsa memoria Pa-
tris, ut patet à Doctore *præsentis d. & infra d. 6. &
27.* & hæc memoria est in Filio, ut patet infra
d. 7. & falsum est quòd Pater sit illa scientia for-
maliter. Ad omnia alia patet responsio.

Deinde arguit Gregorius de Arimino contra
Scotum, probando quòd proprietas personalis
non distinguitur ex natura rei ab essentia, in
primo dist. 33. & 34. sic dicens: Hæc opinio, quæ
est in suis verbis propriis recitata, sic apparet, tam
ex rationibus eius recitatis, quàm ex dictis eius-
dem alibi supra in d. 28. cum de attributis diuinis
ageretur in simul recolletis: ponit ex natura rei
distingui essentiam à proprietate, sic quòd in per-
sona diuina sunt aliqua plura inter se distincta ex
natura rei, ante omnem operationem intellectus
creati, vel increati, quæ plura aliquando vocat realitates,
vbi supra; aliquando entitates, ut *d. 2. q. vlt.*
aliquando verè formalitates, sed vbi constat de
intellectu, non est cura de nomine. Hac tamè plu-
ralitate non obstante, dicunt tam essentiam, quàm
personam esse summè simplicem, propter perfe-
ctionem: imò, ut alibi dicunt, perfectissimam iden-
tatem proprietatis ad essentiam, & è conuerso.
Conclusio ista videtur mihi falsa, & incompof-
sibilis istis aliis simul dictis. Vnde probò primò,
quòd

*Arguit Greg.
Arim.*

quòd huiusmodi distinctio, vel pluralitas non est composibilis cum simplicitate essentiae, quod ex dictis illiusmet opinantis ostendo.

Primo sic: Entitas communicabilis Patris, scilicet essentia diuina, est summè simplex, ut dicunt, & verum est: ergo ipsa est omne quod ipsa habet, ad quod non dicitur relatiuè. Pater consequentia per eos supra. Sed (ut dicunt) ipsa habet istas entitates incommunicabiles, quas vocant proprietates personales, cum omnes funder, nec ad eas dicitur relatiuè: ergo ipsa est qualibet illarum ex natura rei, aut si non sint essentia, ipsa non erit summè simplex.

Confirmatur, quia sicut ipsemet dicit in hac dist. 33. quæst. 2. in Repor. Paris: contra opiniones duas, quarum vna posuit inter essentiam, & proprietatem distinctionem realem, non simpliciter, sed rei absolutæ & rei relatiuæ: alia verò distinctionem modalem, quam pro tanto (ut isti referunt) dicebat posse vocari realem, quia non erat per operationem intellectus: sic oportet saluare simplicitatem diuinam: ut ratio, quæ est causa simplicitatis in persona, ponat habens esse id, quod habetur. Ex quo sequitur necessariò, quòd si formalitas communicabilis habet formalitatem, vel entitatem incommunicabilem (ut dicunt) quòd ipsa sit illa, vel ipsa non est simplex.

22.

Secundò probo, quòd talis distinctio repugnet simplicitati personæ per rationem eorum ibidem contra dictas opiniones, quæ talis est: Ex quibuscunque qualitercunque distinctis ex natura rei est aliquid vnum: alterum eorum est actus, & alterum potentia: si ergo essentia, & relatio distinguantur qualitercunque ex natura rei, & ex eis est persona, alterum erit actus, & alterum potentia, & per consequens persona ex natura rei erit composita compositione, quæ destruit simplicitatem eius simplicitatem: hæc omnia verba sua sunt.

Deinde exquisitè probat illam maiorem, quam probationem non oportet nunc recitare hîc. Nulla argumentatio, vel declaratio alia est opportuna ad ostendendum impossibilitatem secundùm dicta eorum, aut etiam falsitatem conclusionis in se, cum expressè dicant, quòd si qualitercunque distinctio est, aut sit ex natura rei inter proprietatem, & essentiam, persona non erit simplex simpliciter, sed composita compositione, quæ destruit eius simplicitatem. Cum ergo (secundùm ipsos, & secundùm veritatem persona sit summè, & simpliciter simplex) sequitur quòd nulla omnino est ex natura rei distinctio.

Præterea. Ad idem arguo sic: Pater habet in se aliquam entitatem communicatam Filio, & aliquam entitatem non communicatam Filio: ergo Pater non est omnino simplex. Antecedens (licet sit falsum) est datum ab opinante in prima responsione facta supra, & consequentia tenet per Concilium extra de sum. Trinis. & fid. cath. Damnamus, sicut supra patet dist. 26. conclus. 3. illius quæst.

Tertiò, arguo contra conclusionem in se ex dictis opinantis, & probo per aliam rationem, quam supra facit contra prædictam opinionem, quæ est talis de verbo ad verbum: *Omnis res (accipiendo rem generalissimè) habens distinctionem ab alia re qualitercunque, aut est ens informans, aut informatum, aut per se existens, nec informans, nec informatum. Si ergo relatio sit res distincta ab essentia, aut ergo sic, vel sic: non primo, vel secundo modo, quia sic vel esset actus, vel potentia respectu es-*

Scoti oper. Tom. V.

sentia, & per consequens faceret compositionem in persona. Si verò sit res tertio modo, scilicet per se subsistens, sequitur quòd proprietates per se subsistat sicut persona: & sic persona non includeret essentiam, ut aliquid sui, sed tantum relationem: quod est impossibile. hæc ipse. Ex quibus patet quòd (cum accipiat rem generalissimè, & qualitercunque distinctam ab alia) sequitur quòd proprietates non est realitas, vel entitas, aut formalitas, vel modalitas, aut quouis alio modo nominaretur ex natura rei distincta ab essentia: saltem si argumentatio eorum bona sit, cum res generalissimè accepta dicatur de qualibet re.

Vnde eadem argumentatio potest fieri. Posito hoc termino *entitas*, vel hoc termino *formalitas* loco huius termini *communis rei*.

Confirmatur, quia si non sic intelligant, ut dicatur quòd non valet argumentatio contra ponentes relationem non esse propriè rem, sed modalitatem rei: contra quos ista argumenta valent.

Præterea, ista formalitas relationis præcisè secundùm se est distincta ab essentia ex natura rei; & cum hoc (ut dicunt in quæst. proximè allegata) est sibi eadem perfectissima identitate, ac si non distingueretur ab ea: ergo secundùm argumentationem eius contra Præpositiuum dist. 26. ipsa non est ab, essentia se tota primò diuersa, sed aliquo sui conuenit cum illa, & aliquo sui distinguitur: ergo per secundam suam rationem nunc supra allegatam, habet in se aliqua distincta ex natura rei, & sit *A* id, quo ista formalitas est eadem essentiae, & sit *B* id, quo distinguitur ab ea, & tunc de *B* præcisè sumpto quæro, vtrum sit aliquo modo idem essentiae ex natura rei, vel non. Si non, ergo persona includens *B* & essentiam, non est simplex, quia secundùm illos non saluatur simplicitas personæ, nisi propter perfectissimam identitatem eorum quæ includit. Et postea de ipso *B* quæretur, an sit informans, vel informatum, aut per se subsistens, sicut statim ipsi arguebant. Si verò sit aliquo modo idem ex natura rei ipsi essentiae, ergo aliquo sui est idem, & aliquo sui distinguitur, sicut priùs, & sic in infinitum, vel oportet dare aliquid in persona, quod nullo modo erit idem ex natura rei ipsi essentiae, & per consequens persona non erit summè simplex, quod est erroneum; & contra eos. Plura alia ex dictis eorumdem possent adduci repugnantia istis, sed dicta sufficiant.

Respondeo ad primum. Cum dicit, quòd essentia diuina propter sui simplicitatem est omne, quod ipsa habet, ad quod non dicitur relatiuè. Dico, quòd hoc potest dupliciter intelligi. Primo, quòd sit pura paternitas (ad quam essentia non dicitur relatiuè) ex natura rei, accipiendo ex natura rei pro vera identitate reali. Secundò, quòd sit paternitas ex natura rei, id est, quòd sit eadem omnibus modis præter omne opus intellectus collatiui. Primo modo, essentia diuina est paternitas, quia ipsa paternitas transit hoc modo in perfectam identitatem realem, propter infinitatem, & simplicitatem essentiae diuinæ, ut patet à Scoto in primo dist. 5. quæst. 2. & dist. 26. & in Quodlib. & sic prædicatione identica conceditur ista: *Essentia est paternitas*, ut patet à Doctore in primo dist. 5. quæst. 1. & alibi. Et hoc modo non conceditur ista: *Essentia est Pater*, accipiendo *Pater* adiectiuè, ut patet à Doctore in

23.

24.
Responso ad
argumenta
Gre. de Ari.

Ista est vera,
essentia est
paternitas, &
tamen ista est
falsa, essentia
est Pater.

isto primo dist. 5. quest. 1. Non enim Pater potest prædicari de ipsa identicè, cum ut sic, adiectiuè lumpus, sit tantum natus prædicari formaliter: nec etiam esse vera formaliter, quia tunc esset vera in primo modo dicendi per se, ut patet à Scoto *vbi supra*, & vide ibi, quæ exposui. Secundo modo dico, quòd paternitas non est ex natura rei essentia, nec è contra: quia paternitas, ut paternitas, non transit in essentiam diuinam in istam identitatem realem, quia tunc omnibus modis paternitas, & essentia essent idem præter opus intellectus collatiui, quod non concedimus. Sunt enim distinctæ realitates, licet non distinctæ res: imò sunt simpliciter vna res realiter. Et cum infert, ergo si istæ proprietates sunt distinctæ ex natura rei ab essentia diuina, essentia non erit perfectè simplex. Hoc habet probare. Stat enim cum perfectissima simplicitate distinctio aliqua, præter omne opus intellectus, ut infra patebit à Doctore *dist. 5. quest. 2. & dist. 26.* & vide quæ ibi exposui, & difficultates, quas ibi adduxi. Ad hoc enim vt esset aliquis compositio, oporteret quòd proprietates aliquo modo diceretur actus perficiens, vel informans essentiam diuinam: non enim determinat essentiam, sed tantum hypostasim, de hoc vide Scotum *vbi supra*.

Ad confirmationem illam dico (vt dixi supra) quòd formalitas communicabilis habet formalitatem incommunicabilem, & eo modo, quo habet, eo modo est illa. Et concedo, quòd habet ipsam ex natura rei, accipiendo *ex natura rei* realiter: non autem accipiendo *ex natura rei*, sicut exposui supra secundo modo, & est eadem responsio cum priori, vt patet.

Ad secundum, quo probat quòd talis distinctio repugnat simplicitati personæ per rationem eorum *in Repor. dist. 33. quest. 2.* Dico primò quòd (vt patet ibi) non vult Doctor quòd huiusmodi distinctio repugnet simplicitati, cum ipse respondendo ad quæstionem illam, concedat expressè huiusmodi distinctionem. Facit enim ibi aliqua argumenta contra huiusmodi distinctionem, quæ alibi præsupponit soluta, vt in primo *d. 2. part. 2. q. 1. dist. 5. q. 2. d. 26. & alibi*.

25. Ad tertium respondeo, vt supra responsum est ad secundum argumentum, quòd illa argumenta ibi facta in Reportatis, quamuis ibi non soluat, præsupponit tamen alibi in simili esse soluta: aliter sibi contradiceret in præsentem dist. & infra *dist. 8. q. 3.* vbi in responsione cuiusdam argumenti, dicit quòd necesse est proprietatem hypostaticam distingui formaliter ab essentia diuina: vide ibi. Et sic ad mentem huius Doctoris potest faciliter responderi. Primò, quòd licet proprietates non sit informans, nec informata, nec per se subsistens: est tamen ratio formalis per se subsistendi, & talis non dicitur propriè actus aliquis, vt patet subtiliter à Scoto *in primo dist. 26. & dist. 5. quest. 3.*

26. Potest secundò dici simul ad secundum & tertium argumentum, quòd Scotus accipit *rem*, vt distinguitur contra *modum rei*, & sic relatio in diuinis non potest dici *res*, sed magis *modus rei*: de quo modo vide Doctorem *in Quodlib. quest. 3.* & sic conceditur quoad secundum, quòd ex quibuscunque, scilicet rebus, qualitercunque distinctè ex natura rei est aliquid vnum, alterum est actus, & alterum est potentia: sed postea negatur, quòd relatio, & essentia sint res huiusmo-

di: sed essentia est vera res, & relatio modus rei. Et similiter quoad secundum, conceditur quòd omnis res, accipiendo *rem* generalissimè, vt *res* generalissimè accepta distinguitur contra *modum rei*, aut est ens informans, aut informatum, aut per se existens: sed negatur quòd hoc modo relatio sit res, sed tantum est modus rei: & maxime quando est talis modus rei, quòd nullo modo potest esse perfectio alterius. Et cum dicit Gregorius quòd *res* generalissimè accepta dicitur de qualibet entitate: negatur quòd hoc modo dicatur de entitate accepta pro modo rei.

Ad vltimum dico, quòd paternitas se tota distinguitur ab essentia, quia formalitas paternitatis in nulla realitate quiditatiuè conuenit cum essentia diuina, licet realiter sit idem cum essentia diuina: sicut etiam in nobis vltima differentia se tota distinguitur quiditatiuè ab eo, cuius est vltima differentia, licet sit realiter eadem cum eo. Et sic in proposito, licet paternitas secundum totam suam entitatem realem transeat in identitatem realem cum essentia diuina, & sit idem quòd essentia diuina: non tamen transit formaliter, siue secundum identitatem formalem: eadem enim entitas secundum se tota est realiter essentia diuina, & eadem simpliciter est distincta formaliter: nec enim imaginari in paternitate duas realitates, & quòd secundum vnā dicatur idem realiter cum essentia diuina, & secundum aliam distinguitur formaliter ab essentia diuina: sed est vna entitas simplicissima, quæ, vt comparatur ad essentiam diuinam, dicitur realiter, & identicè essentia diuina: non tamen dicitur formaliter essentia diuina. Et patet quomodo falsum est, quod assumit, scilicet quòd proprietates aliqui sui distinguitur ab essentia diuina, & aliquo sui conueniat cum essentia, & sic non oportet procedere in infinitum. Et sic patet responsio ad rationes Gregorij.

Nunc restat respondere ad rationes opinionis recitatae. Ad primam cum dicitur, quòd essentia est vna realiter: proprietates sunt plures realiter realitate relatiua: ergo differunt. Respondeo primò, quòd si argumentum esset efficax, probaret quòd essentia non esset realiter proprietates, quod est hæreticum & contra ipsummet Doctorem in verbis sine medio præcedentibus, vbi ait: *Est ergo essentia diuina paternitas, & quæcunque alia proprietates, & è conuerso: licet non formaliter.*

Ad argumentum tamen dico, quòd sicut essentia est vna substantiandi essentia realiter, ita proprietates sunt vna essentia realiter, & sicut proprietates sunt plures, non quidem essentialiter, sed plures proprietates realiter, ita essentia est plures proprietates realiter, licet non sit plures essentia, & ita si suppleantur propositiones, addendo suis adiectiuis sua substantiua, sicut oportet in isto argumento, & multis aliis circa istam materiam, patebit quòd non concludunt.

Ad aliam cum dicitur, quòd Pater habet *rem* communicabilem, & *rem* incommunicabilem, &c. Istud argumentum etiam probaret quòd non esset eadem res, nec eadem essentia, quia sicut dicunt quòd non est eadem realitas, quæ est communicabilis, & quæ est incommunicabilis realiter: sic nec eadem res est, quæ est communis, & quæ incommunicabilis: similiter nec eadem essentia: & tamen constat quòd proprietates

Quomodo fiat distinctio cum summa simplicitate.

Greg. de Ari. respondet rationibus Scoti.

Quomodo relatio in diuinis non sit res.

prietas est res, & essentia quædam. Dico ergo ad argumentum, quod antecedens est falsum, & ut apparet, non bene consonum fidei, propter illam partem, quæ dicit, quod Pater habet aliquam rem, vel realitatem, vel aliquam entitatem (non curo de nomine) non communicatam Filio: nam manifeste repugnat expressè determinationi Ecclesiæ in illo cap. *Dammamus*, ut in 3. conclusione quæst. circa dist. 26. in prima responsione illius quæst. patet euidenter. Et si arguatur contra hoc, quia si sic: sequitur, quod Pater communicat Filio paternitatem. Dico, quod hoc consequens potest habere duplicem sensum. Vnus est, quod communicauit Filio entitatem illam, quæ est paternitas, & sic concedo illud. Alius est, communicauit Filio paternitatem, id est, communicauit, quod Filius esset Pater, & iste sensus est falsus, nec sequitur ex primo, qui verus est, & quem omnes habent concedere: sicut omnes concedunt, quod communicauit essentiam, quæ est paternitas.

Patrem communicasse Filio paternitatem, duobus modis intelligi potest.

27. Ad aliud, dicendum quod Pater nullo sui transitu conuenit, aut distinguitur à Filio, sed seipso primò conuenit essentialiter cum Filio, & distinguitur personaliter ab eodem, sicut ibidem ad eandem rationem clariùs est responsum.

Ad aliud dico, quod assumptum fundamentum illius rationis, scilicet beatus intuendo Deum videt Deitatem distinctam à proprietate, est falsum: imò videt eam penitus indistinctam, sicut est in rei veritate, & idèd rationi, quæ super hoc fundatur, non oportet ulterius respondere.

Ad primam auctoritatem: *Omnis essentia, quæ relatiue dicitur*, &c. Dico primò, quod falsè dicitur ibi *ly aliud*: nihilominus, siue sit, siue non, auctoritas non est contrà, quia non aliud vult Augustinus, nisi quod omnis essentia, quæ dicitur aliquid relatiue: dicitur etiam aliquid ad se, ut dictum est suprà de relationibus quæst. 2. Et cum dicitur, quod in re est essentia, quæ est ad se, & non ad aliquid, & Pater dicitur relatiue; sed non est formaliter eadem entitas ad se, & non ad se. Dico primò, quod ita potest argui, quia non eadem entitas est realiter ad se, & non ad se, & sic si argumentum valeat, valebit illud ad probandum quod non sunt vna res. Secundò dico, quod istud contradicit auctoritati allegatæ, quæ dicit, quod omnis essentia, quæ relatiue dicitur, est aliquid, &c. Et si Pater non esset aliquid ad se, &c. ergo essentia esset aliquid ad aliud, & aliquid ad se, alioquin non omnis res, quæ dicitur relatiue, esset aliquid ad se, ut dicit auctoritas. Dico ergo, quod auctoritas est expressè ad oppositum eius, ad quod adducitur, & est pro conclusione, quam teneo. Nam ex ea patet (ut suprà dist. 30. est diffusius declaratum) quod omnis entitas mundi, quæ est relatiua, vel aliquid ad aliud, quod ipsa est ad se. Sic in proposito dico, quod Pater est Pater ad aliquid, siue relatiue, sed cum hoc est diuinitas non ad aliquid, sed ad se. Similiter essentia est essentia ad se, & non ad aliquid, & est Pater ad aliquid, & non ad se, nec propter ista oportet ponere aliquam distinctionem in Patre; quoniam etsi aliqua entitas relatiua poneretur in illo præter essentiam communem, adhuc illa esset entitas quædam, & essentia. Et constat quod non diceretur entitas, vel essentia relatiue, ut ibi suprà ostensum est ex intentione Augustini ibidem.

Scoti oper. Tom. V.

Et notandum, quod vbi Sancti dicunt aliquid esse, vel dici ad se, aliquid verò ad aliquid: illud potest intelligi de terminis illis *absoluto*, & *relatiue*, & est sensus quod ille prædicatur de aliquo ad aliquid: ille autem non ad aliquid, sed ad se absolute: cum hoc autem stat, quod prædicentur de eodem. Potest etiam intelligi de rebus, pro quibus termini tales supponunt, vel verificantur. Et tunc cum dicitur de aliquo, quod est ad aliquid, debet intelligi, quod est Pater ad aliquid, verbi gratia: cum dicitur, quod Pater est ad aliquid, debet intelligi, quod est Pater ad aliquid. Et cum dicitur quod aliquid est ad se, debet intelligi, quod est ipsum ad se, verbi gratia: si dicatur quod homo est ad se, intelligendum est quod homo est homo ad se. Sed patet quod simul cum hoc, quod homo est homo ad se, etiam est Pater ad aliquid, & cum hoc quod Deus est creator ad aliquid, est etiam Deus, & spiritus ad se, nec sequitur (sicut patet ad bonum intellectum) non est Deus ad aliquid: ergo non est ad aliquid.

28.
Nota.

Ad aliam auctoritatem eiusdem dico, quod *ly eo, & quo*, possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum quod sunt pronomina, quæ possunt pro aliquibus entitatibus extra animam supponere, quomodo accipit argumentum, & tunc dico quod non sic accipit Augustinus cum ait, quod *Filius non est eo verbum, quo sapientia*, quia hoc esset prorsus falsum, quoniam Filius vnica simplicissima entitas est, & ea est Sapientia, & Verbum, & Filius, & omne quod est, & idèd sic acceptis illis vocabulis verè dicitur, quod *Filius est eo verbum, quo sapientia*, id est, ea entitate est verbum, quæ est sapientia. Et similiter è conuerso ea entitate, quæ est Verbum, est sapientia: propter quod secundum hanc acceptionem etiam verè dicitur, quod eo est sapientia, quo verbum. Alio modo *ly eo, & quo* possunt accipi, ut sunt coniunctiones, & hoc dupliciter. Nam aliquando sic acceptæ sumuntur, ut æquivalent dictioni, in qua est nota reduplicationis, ut *inquantum*, & *secundum quod*, & huiusmodi. Et sic reddunt propositionem reduplicatiuam, & secundum hunc modum istæ duæ æquivalent: *homo inquantum animal est sensibilis, & homo eo, quo est animal est sensibilis*, ita quod *ly quo* sonatur ad terminum reduplicatum. Alio modo possunt accipi, ut sunt coniunctiones causales æquivalentes istis, *ideo*, & *quia*, & eodem modo reddentes propositionem causalem. Et hoc modo istæ duæ æquivalent: *homo eo, quo est animal est sensibilis, & homo, quia est animal est sensibilis*.

Eo, & quo possunt intelligi dupliciter.

Nunc ad propositum dico, quod Augustinus accipit in verbis allegatis *ly eo, & quo*, primo modo, scilicet vt habent vim reduplicandi, & idem valet ista: *Filius non eo est verbum, quo est sapientia*, quod & ista, *Filius non inquantum sapientia est verbum*, & hæc est vera, quia sua opposita est falsa, scilicet hæc, *Filius inquantum sapientia est verbum*, quoniam tunc sequitur, quod Pater esset verbum, cum Pater sit sapientia. Et eodem modo accipit *ly eo, & quo*, cum ibidem ait, quod *eo sapientia, quo essentia*. Nam istis vocabulis acceptis contractè ad essentiam, & sapientiam Dei: hæc est vera; *Filius inquantum est essentia est sapientia*. Et quia Pater est essentia, & ambo vna essentia: idèd concludit in fine præcedentis capituli per istud medium quod Pater, & Filius sunt vna sapientia, & ne quis putaret quod sicut sunt vna sapientia, sic essent vnum verbum, cum ipsum

29.

Verbum sit sapientia: idèd ait, quòd Filius, non inquantum sapientia, est verbum: hoc expressè est intentio sua in illo cap. sicut patet diligenter aduertenti. Et quamuis (vt puro) iste fuerit intellectus Augustini, possit tamen intelligi, & benè, secundo modo: etiam vt ly eo, & quo teneantur causaliter, vt essent nota causalitatis præcisè. Et tunc esset sensus, quòd Filius non præcisè quia est sapientia, est Verbum, & hoc est verum, quia tunc Pater (cùm sit sapientia) esset Verbum. Sed ad hunc sensum non videtur posse intelligi quòd sequitur, scilicet *sapientia verò eo, quo essentia*. Non enim quia essentia, idèd sapientia, non plusquam è contra, idèd essentia, quia sapientia, vt videtur: & idèd præcedens modus conuenientior est. Ex neutro autem istorum modorum exponendi dictum Augustini, sequitur quòd Filius aliquo alio extra animam sit sapientia, & alio sit verbum, sicut concludere nititur argumentum: sicut non sequitur quòd albedo aliquo alio extra animam sit ens, & alio sit albedo, quamuis vtroque modo ista sit vera: *Albedo non inquantum ens est albedo, & similiter ista, Albedo non inquantum color est albedo*, & tamen non per aliud à parte rei est color, & per aliud est albedo.

30.

Rationes
Greg. de Ari-
nò cõcludunt
contra Scot.

Nunc ostendendum est responsiones Gregorij non euacuare rationes, quas facit Scotus, præcipuè in Reportatis *dist. 33. quæst. 1.* Et prima ratio Scoti est, quia Pater ex natura rei in primo signo originis habet rem communicabilem, vt essentiam, & rem incommunicabilem, vt proprietatem, & hoc ex natura rei; aliter non esset persona ex natura rei, sed realitas communicabilis ex natura rei, & realitas incommunicabilis ex natura rei non sunt eadem realitas ex natura rei, vt patet: ergo. Et hoc argumentum est idem in sententia cum illo primo factò præsentis distinct. à Doctore. Cùm ergo Gregorius dicit quòd si argumentum Doctoris esset efficax, probaret quòd essentia non esset realiter proprietas. Dico quòd non sequitur, quia paternitas, cùm sit eadem res cum essentia realiter tantum, non formaliter, benè sequitur quòd sicut essentia est realiter communicabilis, quòd etiam paternitas sit realiter communicabilis, cùm sit vna res realiter: non tamen sequitur quòd paternitas sit formaliter communicabilis, & essentia formaliter incommunicabilis, cùm non sint vna formalitas: quòd tamen sequeretur, si essent vna formalitas: sicut etiam sequitur in nobis: homo est realiter capax beatitudinis, & similiter risibile, siue relatio creaturæ ad Deum, cùm sint vna res realiter, non tamen sequitur: homo formaliter est capax beatitudinis: ergo & relatio ipsius ad Deum: sunt enim distinctæ formalitates. Cùm ergo essentia diuina sit ex sua ratione formaliter communicabilis, & proprietas ex sua ratione formaliter sit incommunicabilis, & hoc præter omnem operationem intellectus, sequitur quòd non sunt idem ex natura rei, siue formaliter.

Nota hoc
exemplum.

31.

Et quando respondet ad argumentum Doctoris, quòd essentia est plures proprietates realiter, licet non sit plures essentia: non soluit argumentum, quia cùm dicitur, essentia est paternitas realiter, quæro, aut inter essentiam, & paternitatem nulla est distinctio, præter omnem actum negociatum intellectus, & statim

sequitur quòd ita præter opus intellectus est paternitas communicabilis, sicut essentia, aut inter ipsas est aliqualis distinctio, præter omnem opus intellectus, & tunc habetur intentum. Et certè argumentum Scoti non potest solui.

Similiter cùm dicit, quòd hoc argumentum: *Pater habet rem communicabilem, & rem incommunicabilem*, &c. Probaret quòd non esset eadem res, nec eadem essentia, quia sicut non est eadem realitas, quæ est communicabilis, & quæ est incommunicabilis realiter, sic nec eadem res, quæ est communicabilis, & quæ est incommunicabilis, similiter nec eadem essentia.

Respondeo, quòd si accipiendo realiter propriè, essentia esset realiter communicabilis, & paternitas realiter incommunicabilis, tunc essentia non esset realiter paternitas. Esset enim implicatio contradictionis, si realiter non distinguerentur, & idèd dixi priùs, quòd accipiendo realiter propriè, vt distinguitur contra modum rei, vel vt distinguitur contra formalitèr, quòd essentia est realiter incommunicabilis, quia vt sic, est ipsa res realiter, quæ paternitas, & similiter paternitas est realiter communicabilis, quia vt sic, est realiter res, quæ est essentia. Sed apud Doctorem non sequitur tale inconueniens, qui concedit quòd essentia ex sua formali ratione est communicabilis, & paternitas ex sua formali ratione est incommunicabilis, & sic essentia non est formaliter paternitas, vel non est adæquatè ipsa paternitas ex natura rei.

Et quando respondet ad argumentum, &c. quòd hoc concedere, scilicet quòd Pater habet aliquam realitatem non communicatam Filio, videtur repugnare determinationi Ecclesiæ in illo cap. *Damnatus. extrà de sum. Trin. & fid. Cathol.* vbi dicitur: *Pater ab aeterno Filium generando suam substantiam ei dedit, iuxta quod ipse testatur, Pater quod dedit mihi maius est omnibus.* & dici non potest, quòd partem substantiæ illi dederit, & partem ipse sibi retinuerit, cùm substantia Patris indiuisibilis sit, vt pote simplex omnino; sed nec dici potest, quòd Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quòd non retinuerit ipsam sibi, alioquin defuisset esse substantia. Ex his patet, quòd Pater non habeat sibi aliquam entitatem propriam, quam non dederit Filio.

Respondeo cum supportatione tanti viri, quòd non rectè intelligit illud capitulum. Loquitur enim, quòd Pater dedit omnem substantiam Filio, quod conceditur; sed ista proprietas Patris non est substantia, vt patebit infra *dist. 26. & 25.* Dico etiam, quòd tantum loquitur de entitate pertinente ad perfectionem, vt patet cùm dicit, *Quod dedit mihi Pater maius est omnibus*, quod principaliter intelligitur de essentia diuina, & secundariè de attributis, vt infra patebit à Doct. *dist. 5. q. 2.*

Et si arguatur contra Gregorium, si paternitas est penitus idem cum essentia, ergo Pater communicauit Filio paternitatem. Dicit quòd Patrem communicare Filio paternitatem verum est, sic intelligendo, quòd communicauit illam entitatem, quæ est paternitas, quia essentiam diuinam, quæ est paternitas. Sed certè hic sensus videtur omnino includere repugnantiam, quia quæro, aut paternitas ex natura rei tantum dicit

32.

dicit essentiam, aut vltra essentiam, aliquam formalitatem, vel realitatem, vel modum rei, quod vltimatè dicatur Pater. Si secundo modo, habetur propositum, quòd illam non communicauit Filio, quia tunc Filius esset Pater formaliter. Non primo modo, quia tunc Pater non distingueretur realiter à Filio: pater, quia est simpliciter eadem essentia: si ergo Pater tantum ex natura includit essentiam, & Filius ex natura rei tantum includit essentiam: ergo Pater, & Filius sunt penitus idem ex natura rei, quòd est contra Sanctos, & contra determinationem Ecclesiæ in illo cap. *Dammamus*, vbi pater quòd in diuinis sint tres personæ ex natura rei, & non per actum negociatiuum intellectus. Et multa alia possent adduci inconuenientia.

33. Ad secundam responsionem ad secundum argumentum Scoti, quod fuit tale, quòd secundum aliquid sui conuenit realiter cum aliquo, & per aliquid sui realiter differt ab illo, habet in se aliqua distincta ex natura rei: sed Pater conuenit realiter cum Filio per essentiam, & realiter distinguitur ab eodem per proprietatem relationem; ergo in Patre relatio, & essentia distinguitur ex natura rei. Dicit Gregorius quòd seipso distinguitur, & seipso est idem Filio.

Sed hæc responsio non potest stare. Quia quæro. quid dicit Pater, quo est idem Filio? aut tantum essentiam, & sic esset ratio distinguendi, quod est impossibile: aut vltra essentiam dicit aliquam proprietatem, & tunc stat argumentum Scoti, vt patet. Ad responsiones, quas dat ad auctoritates, quæ ponuntur præsentis distinctione. Cum dicit, quòd ita potest argui, quòd non eadem entitas est realiter ad se, & non ad se, & sic si argumentum valeat valebit, illud ad probandum quòd non sunt vna res.

Dico primò, quòd non est simile, quia diceretur, quòd realiter esset ad se, & non esset realiter ad aliud, quia relatio transit in identitatem realem essentia, non è contra. Essentia enim propter sui infinitatem realiter continet omnem relationem diuinam, non è contra, vt patet à Doctore in simili in 2. dist. 16. hoc idem patet in isto primo dist. 5. quæst. 2. & in *Quodlib.* & sic, realiter loquendo, erit tantum ens ad se: non sic sequitur in proposito, quia non transit in identitatem formalem, & hoc modo posset etiam dici de communicabili, & incommunicabili, de quo supra.

Dico secundò, quòd si loquimur de re propriè, sic intelligendo, eadem res secundum totam entitatem realem est absoluta, & secundum totam est relatiua: statim sequeretur quòd essent distinctæ res propriè dictæ, & hoc modo non potest intelligi de essentia, & proprietate. Sed accipiendo rem pro formalitate, hæc est vera, quòd paternitas secundum totam suam entitatem est ad aliud, & essentia secundum totam suam entitatem est ad se. Hoc idem dico de communicabili, & incommunicabili: non enim paternitas secundum totam entitatem, quâ dicitur vera res, est incommunicabilis, quia tunc essentia diuina esset incommunicabilis: sed bene conceditur, quòd paternitas secundum totam suam entitatem, quâ dicitur formaliter paternitas est incommunicabilis, & sic essentia, & paternitas non dicunt eandem formalitatem, licet dicant eandem rem. Et similiter paternitas secundum totam rem, quâ dicitur res realiter, &

propriè non est ad aliud, quia vt sic, non distinguitur ab essentia, sed tantum secundum suam formalitatem.

Ad aliud, quod addit in sententia, quòd idem simpliciter potest dici ad se, & ad aliud, vt cum dicitur quòd *Pater est ad aliquid*, debet intelligi, quòd Pater est ad aliquid. & cum dicitur, quòd *aliquid est ad se*, debet intelligi, quòd est ipsum ad se: verbi gratiâ, si dicatur quòd homo est ad se, intelligendum est, quòd homo est homo ad se, sed simul cum hoc, quòd homo est homo ad se, est etiam homo ad aliquid: sic in proposito de Patre in diuinis, potest dici ad se, & ad aliud, &c.

Sed ista responsio est manifestè falsa, quia vt sic, nulla relatio posset distingui à suo subiecto, quod isti concedunt. Ideò pro nunc dimittatur ista materia, vsque ad distinctionem primam secundi, vbi probabitur quòd multæ relationes realiter distinguuntur à suis fundamentis. In proposito tamen de Patre in diuinis hoc sustineri non potest, scilicet quòd Pater ex natura rei tantum dicat essentiam diuinam. Tum, quia nulla esset realis distinctio inter personas, cum omnes personæ tantum ex natura rei dicant essentiam. Tum, quia omnes personæ essent æquè communicabiles ex natura rei: patet, quia nihil ex natura rei includunt, nisi essentiam diuinam, per te: modò essentia diuina est formaliter communicabilis. Tum, quia non posset saluari productio in diuinis: patet, quia si Pater ex natura rei tantum dicit essentiam diuinam, quæro quid generet Pater? Si personam Filij, quæro quid dicat persona Filij ex natura rei, cum ipse sit persona ex natura rei? Si dicit tantum essentiam diuinam, & eandem quam Pater dicit, ergo ipse essentia diuina erit generans, & genita: & sic à seipsa erit ex natura rei distincta, cum nihil gignat seipsum, ex primo de Trinitate. Et multa alia in inconuenientia possunt adduci, quæ relinquo alijs.

Et ex his patet, quid dicendum ad omnia sequentia istius Doctoris, procedunt enim omnia ex hoc, quòd vult, quòd Filius sit vnicā simplicissima entitas, & illa est sapientia, & Filius, & Verbum, & omne quod est, & sic cum dicitur, *Non eo est Filius, quo sapientia*, distinguit de Iyco, & quo, sed quia hæc omnia procedunt ex falso fundamento, non oportet hinc multum immorari, vt patet. Ex his potest faciliter responderi ad omnes obiectiones, quas faciunt alij contra Scotum, & quomodo responsiones eorum non euacuant rationes Scoti, vide positionem Ocham *Quodlib.* 1. q. 2. & aliquid in primo d. 2. & similiter vide positionem Alfoni. & Ioannis Anglici, & multorum aliorum.

Quidam nouus expositor sancti Thom. parte prima quæst. 39. artic. primo, nititur soluere rationes Scoti, probantes proprietatem personalem distingui ex natura rei ab essentia diuina, & tantum responderi ad duas, scilicet ad istam: *Pater secluso opere intellectus habet entitatem communicabilem, & entitatem incommunicabilem*, &c. Secunda est: *Pater intelligens in primo signo originis à se, aut intelligit essentiam, & proprietatem: pura paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non: si sic habetur intentum: quia cognitio intuitiua est rei secundum esse præsens in se: si non, ergo distinguuntur tantum in modo concipiendi:*

H h 4 ergo

34.

An relatio distinguatur à suo fundamento.

Essentia quomodo contrineat omnem relationem.

Quomodo essentia est communicabilis, & paternitas incommunicabilis.

35.

Ceteri nituntur soluere rationes Scoti.

ergo ex distinctione inter ea non est hoc communicabile, & hoc incommunicabile. & tenet sequela, quia distinctio secundum modum concipiendi nihil facit in re.

Respondet præmittendo aliqua, scilicet quòd sicut in Deo secundum rem, siue in ordine reali, est vna res non purè absoluta, nec purè respectiua, nec mixta, aut composita, aut resultans ex vtraque; sed eminentissimè, & formaliter habens, quòd est respectiue, imò multarum rerum respectiuarum, & quòd est absolutè: ita in ordine formali, seu rationum formalium (secundum se, non quoad nos loquendo) est in Deo vnica ratio formalis, non purè absoluta, nec purè respectiua, nec purè communicabilis, nec purè incommunicabilis; sed eminentissimè, & formaliter continens quicquid absolutè perfectionis est, & quicquid Trinitas respectiua exigat: oportet autem sic esse, quia cuiuslibet simplicissimæ rei secundum se maximè vni oportet respondere vnam adæquatam rationem formalem: alioquin non esset per se primò vnum intelligibile, à quouis intellectu.

36.

Verbum Dei vnicum tantum est.

Confirmatur, quia Verbum Dei vnicum tantum est. Constat enim Verbum, si perfectum est, adæquare id, cuius est: fallimur autem, ad absolutis, & respectiuis ad Deum procedendo, eo quòd distinctionem inter absolutum, & respectiuum, quasi priorem re diuina imaginamur, & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus, & tamen est totum oppositum: quoniam res diuina prior est ente, & aliis differentis entis, est enim super ens, & super vnum. Et propterea quemadmodum virtutes inferiores, non vt dearticulatæ, ac distinctæ inter se ad vnam Solis virtutem etiam formaliter eleuantur: multò magis absolutum, & respectiuum ad vnam rem, & rationem formalem diuinam eleuantur. Hoc præmissò responderet ad primum argumentum Scori, negando consequentiam. Ad probationem eius negatur assumpta conditionalis. Ex hoc enim quòd est vnus rationis in se, non sequitur: ergo tantum communicabilis, vel tantum incommunicabilis: sed stat, quòd sit & communicabilis, & incommunicabilis, & hoc propter infinitatem illius rationis formalis: nec est mirabilius vnicam rationem formalem habere vtrunque, quàm vnicam rem: imò illud rectam Philosophiam sequitur ex hoc posito per fidem.

Ad secundum argumentum dicit, quòd Pater in primo signo originis non intelligit essentiam, & paternitatem, vt duo obiecta formalia secundum se, sed vt vnum formaliter, & multa virtualiter, vt patet ex dictis: non tamen ita, quòd in illa summa re, atque ratione formaliter, paternitas, & essentia sint virtualiter; sed ita, quòd sint formaliter, & realiter: sed distinctio earum est virtualiter, quia ita ibi sunt, ac si essent distinctæ. Et rursus, quia ita exercet propria vtriusque, ac si essent distinctæ. Vnde Scorus errauit, dimittendo hunc modum loquendi, & introducendo, vt propriissimum alium de distinctione formali ex natura rei. Nouus si quidem hic modus alienus valde est à diuinitatis eminentia formalis. hæc ille.

37.

Citra Thom. Caiet.

Respondeo primò ad modum ponendi istius expositoris præmittendo aliqua. Primò, quòd omnis perfectio, etiam in creaturis, quæ non necessariò includit imperfectionem, ponitur for-

maliter in Deo vt sapientia, intellectus, & huiusmodi; perfectio verò, quæ necessariò includit imperfectionem, puta limitationem, & dependentiam, vt homo, lapis, & quantitas, & huiusmodi: non ponitur in Deo formaliter, sed tantum eminenter, vel virtualiter: & sic omnes mundi perfectiones ad vnam rem perfectissimam reducuntur, & sic quæ sunt (paria hoc modo in creaturis, sunt vnita in ipso Deo. Secundò præmitto, quòd quamuis omnis pluralitas reducatur ad vnitatem, (scilicet si talis pluralitas non includat repugnantem modum, & oppositum modum) tamen aliqua pluralitas, propter modum repugnantem, non potest reduci ad vnitatem. Exemplum primi: Omnis pluralitas imperfectorum reducitur ad vnum perfectissimum, & similiter omnis pluralitas dependentium reducitur ad vnum simpliciter independens, & sic de aliis. Exemplum secundi, pluralitas productiuorum, siue rationum formalium producendi, non potest reduci ad vnitatem vnus rationis formalis producendi, & hoc propter repugnantem modum producendi, vt patet de ratione formali producendi per modum voluntatis, quia isti duo modi sunt formaliter repugnantes, idè non possunt reduci ad vnitatem, & hoc satis patet à Doctore præsentis dist. part. 2. quæst. vltim. & dist. 10. & in Quodlib. Et sic oportet ponere in diuinis duas rationes formales producendi, scilicet vnam per modum naturæ, qua producitur Filius, & aliam per modum voluntatis, qua producitur Spiritus sanctus, vt subtiliter patet à Doctore in isto prim. ubi supra, & dist. 13. & alibi sapè.

Dua sunt rationes formales producendi in diuinis.

38.

Ex his infero, quòd omnis pluralitas distinctorum debet reduci ad vnitatem, nisi sit formalis repugnantia in illo vno. Et sic in primo non potest poni, nisi perfectissima vnitas essentialis omnium, quæ sunt in illo, & similiter perfectissima vnitas realis omnium existentium in illo. Non potest tamen poni perfectissima vnitas formalis omnium existentium in illo: præcipue ponendo illud vnum esse perfectissimè in pluribus suppositis, realiter distinctis ab inuicem, & quòd sit in vno à se, & in alio per realem generationem. Et idè omnis distinctio, quæ includit aliquam imperfectionem, remouenda est ab illo, & distinctio, quæ nullam ponit imperfectionem, quia nec compositionem, nec potentialitatem, nec propriè diuersitatem, imò magis ad declarandam infinitam perfectionem, videlicet quòd vna res simplicissima sit indiuisibiliter in tribus suppositis, talis distinctio ponenda est ibi. Et idè videtur pura fictio, quòd Deus sit eminentissimè formaliter absolutum, & respectiuum, quia si sic, quæro quomodo saluatur, quòd vna persona realiter generet aliam realiter distinctam? quando enim Pater generat Filium, quæro pro quo supponit Pater? Si pro persona includente paternitatem, & essentiam, ita quòd paternitas non sit formaliter essentia, habetur propositum. Si pro essentia tantum, quæro pro quo supponit Filius? certum est quòd pariformiter tantum supponet pro essentia: ergo Pater non generat aliquod realiter distinctum: imò tantum seipsum generabit.

Et præterea, cum suppositum propriè generet, non potest generare verè realiter, nisi sit suppositum ex natura rei, cum ergo Pater realiter generet illud suppositum, non potest poni natura diuina,

diuina, eum sit tribus communicabilis: ergo Pater ultra essentiam aliquid ex natura rei includit, per quod dicitur suppositum ex natura rei: ergo tale includum ex natura rei erit ab essentia distinctum, quia si nullo modo distinctum, ergo Pater tantum erit essentia.

Et ex his patet quod responsio ad primum argumentum Scoti nihil valet: quia est impossibile (vt supra exposui respondendo ad Gregorium) quod idem ex natura rei, & præter omne opus intellectus sit formaliter communicabile, & incommunicabile: licet non sit inconueniens concedere idem realiter esse incommunicabile, & communicabile: eo tamen modo, quo supra exposui contra Gregorium. Et quod dicit, quod non est mirabilis vnica rationem formalem habere vtrunque, quam vnica rem: pater hoc non esse simile, quia esse incommunicabile ex natura rei secundum suam rationem formalem importat aliquid, quod non importat esse communicabile, vt patet: licet ergo incommunicabile transeat in perfectam identitatem realem in naturam communicabilem (vt supra exposui) adhuc tamen potest saluari ex natura rei perfecta ratio huius, quod dico *incommunicabile*. Si verò transiret in perfectam identitatem formalem naturæ diuinæ, vel in omnimodam identitatem illius, præter omne opus intellectus: esset impossibile saluare ex natura rei in diuinis rationem incommunicabilis, & rationem communicabilis, vt patet: & sic patet, quod ista mirabilitas, quam adducit iste nouus expositor, nihil est ad propositum, & minimè valet.

Ad illud quod dicit ad secundum argumentum, patet ex his, quæ supra dixi, nullo modo soluere argumentum Scoti. Et quod dicit, quod ibi dicitur distinctio virtualis ex hoc, quod sunt ibi, ac si essent distincta. Miror quod tam ingeniosus vir, & magister formiauerit hoc, quia si præter opus intellectus non esset ibi aliquis distinctio: nescio quomodo poterit rectè saluare realem distinctionem personarum: nisi fugat, quod idè est ibi realis, ac si sibi esset, non quod tamen ibi sit: sicut ponit de illa distinctione, quod dicuntur virtualiter distincta, quia sunt ibi, ac si essent distincta, & sic esset facile declinare omnem difficultatem. Et quod dicit: Scotus errauit dimittendo hunc modum loquendi, & introducendo alium modum. Ad hoc, silentium sit pro responsione. Sufficeret enim sibi respondere ad rationes Doctoris, licet non posset illas euacuare, & non corripere tantum Doctorem, cuius ego infelix non sum dignus sequi vestigia. Multa omitto contra istum expositorum, &c.

Insuper Ocham *Quodlib. 1. quæst. 2.* dicit, quod in re nullo modo paternitas distinguitur ab essentia diuina. Distinguit tamen, dicens, quod distingui ex natura rei potest dupliciter accipi. Vno modo propriè, & tunc illa distinguuntur, quæ sunt plura, quorum vnum non est realiter alterum. Alio modo impropriè, quando scilicet est aliqua ratio absoluta, quæ est plures res relatiuè, & est aliqua res, quæ est illa res absoluta, quæ est plures res relatiuè, & tamen ipsa non est plures res relatiuè. Vult dicere, quod idè essentia, & paternitas dicuntur distingui ex natura rei impropriè, quia essentia est aliqua res absoluta, quæ est plures res relatiuè, quia ipse est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, siue est paternitas, filiatio, & spiratio passiuæ: & paternitas

est res relatiua, quæ est essentia diuina, & tamen ipsa paternitas non est filiatio, & spiratio passiuæ.

Hac distinctione præmissa, respondet ad omnes rationes in contrarium, quia si arguatur: Ex natura rei aliquid prædicatur de essentia, quod non prædicatur de paternitate: ergo paternitas, & essentia distinguuntur ex natura rei. Antecedens patet, quia de essentia prædicatur ex natura rei filiatio, & tamen non prædicatur de paternitate. Consequentia probatur, quia quæ possunt fundare duo contradictoria, præter opus intellectus, aliquo modo distinguuntur, præter opus intellectus: sed paternitas, & essentia sunt huiusmodi: patet, quia essentia est filiatio, paternitas non est filiatio: ergo.

Respondet ipse Ocham, negando consequentiam, quia non sequitur, aliquid verè prædicatur de paternitate: ergo Pater, & essentia distinguuntur, quia antecedens est verum, terminis supponentibus personaliter, & significatiuè: & consequens est falsum, terminis significatiuè acceptis, quia manifestum est, quod aliquid verè prædicatur de isto termino *essentia*, vt stat personaliter, quod non prædicatur de paternitate, vt stat etiam personaliter, & tamen essentia, & paternitas, vt stant personaliter, non distinguuntur, quia denotaretur, quod in re esset aliqua distinctio alia, quam dicta sit: sed benè sequitur, quod essentia supponit pro aliqua re, quæ est plures personæ; & paternitas supponit pro aliqua re, quæ non est plures personæ: tamen si essentia, & paternitas supponent simpliciter, vel materialiter in consequente: tunc consequens est verum, sicut antecedens, quia isti conceptus *essentia*, & *paternitas* distinguuntur realiter. Hæc ille.

Sed iudicio meo, ista non possunt benè sustentari. Et primò quæro ab eo, quando concedit quod paternitas, & filiatio hoc modo distinguuntur præter opus intellectus, quia essentia est tres personæ, & paternitas non est tres personæ. Si ipse intelligit, quod detur aliqua distinctio, præter opus intellectus, miror vera distinctio reali, non est contra Scotum. Si verò intelligit, quod nulla penitus detur, tunc videtur manifesta contradictio in dictis suis, scilicet quod paternitas sit omnibus modis idem cum essentia, & similiter filiatio sit omnibus modis idem ipsi essentia, & quod paternitas non sit filiatio, vt arguatur sic in forma: Quæ sunt omnibus modis idem, præter omne opus intellectus, ita quod est impossibile imaginari aliquam non identitatem, quicquid conuenit vni præter opus intellectus, conuenit & alteri: sed, per te, paternitas, & essentia sunt huiusmodi: ergo si filiatio ex natura rei prædicatur de essentia, etiam ex natura rei prædicatur de paternitate: maior est manifesta, quia dat oppositum: statim sequitur quod non sunt omnibus modis idem, & sic patet contradictio, ponere paternitatem esse penitus idem, quod essentia, & non esse ex natura rei quicquid est essentia.

Ad responsionem argumenti, dico quod est implicatio, concedendo antecedens, & negando consequentiam: vt patet ex supradictis. Deinde quæro, eum dico, essentia est filiatio: pro quo supponit, siue subiectum huius propositionis quid significat? certum est quod naturam diuinam, & non conceptum. Deinde dico, eum dico paternitas est essentia diuina: pro quo supponit

pater

38.
Caietanus
soluit primū
argumentum
Scoti.

Necessarium.

40.
Opinio Ocham.

Quomodo sit
vera ista pro-
positio, vide
Franciscum
de May. diff.
praesens q. 14.

39.
Ocham qua-
rit rationes
Doct. soluens.

41.

paternitas, vel quid importat significatiue? Si aliquid distinctum ab essentia, & hoc præter opus intellectus, habetur propositum: & consequentia facta erit vera, aut tantum essentiam diuinam: si sic, ergo paternitas est filiatio. Probatur sic: quæcunque supponunt simpliciter pro *A*, quicquid prædicatur de vno, prædicatur & de alio: sed paternitas, & essentia supponunt tantum pro essentia, siue pro eodem supposito: si ergo filiatio prædicatur de essentia, necessarîo prædicabitur & de paternitate. Videtur enim manifesta implicatio, quod supponant simpliciter pro eodem, & quod non recipiant prædicationem eiusdem. Nec valet dicere, quod essentia supponat pro aliquo absoluto, quod est tres personæ, & paternitas supponat pro aliquo, quod non est tres personæ, & sic non supponunt pro eodem. Hæc euasio nulla est, quia semper quæro, vt prius. Cùm dicis, quod paternitas supponit pro aliquo, quod non est tres personæ, quæ-

ro quid est illud, pro quo supponit? aut est aliquid ex natura rei distinctum ab essentia, & habetur propositum; aut est tantum ipsa essentia, & sic idem quod prius. Et certè videtur omnino falsum, quod ipse concedit, respondendo ad vnum aliud argumentum: videlicet quod subiecta istarum propositionum: *Essentia est tres persona: Paternitas non est tres persona*: similiter *essentia est filiatio: paternitas non est filiatio*: significent omnino idem, & quod prædicata similiter non verificentur de paternitate, & filiatione: videtur enim simpliciter impossibile, quod subiecta duarum propositionum sint omnino idem in essendo, & in significando, & quod prædicta non ita verificentur de vno, sicut de alio.

Ex his omnibus quæ dixi in ista materia omnes obiectiones aliz ipsius Ocham, vt supra solui possunt. Et similiter omnes obiectiones aliorum, vt Alfonso Toletani, Ioannis Anglici Bacchonis, & aliorum.

S C H O L I V M.

Soluit argumenta principalia quest. 4. qua est 1. 2. part. in quorum solutionibus explicat multa scitu digna, circa hanc materiam, de vnitatis & Trinitate diuina, tractans subtilissimè maximam illam. Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, quatenus videtur esse contra mysterium Trinitatis.

47.
Ad arg. 1.
quest. 4.
Quæ sunt
eadem vni
tertio, sunt
eadem inter
se, explica-
tur, optime.

AD primum^a argumentum principale dico, quod maior sic est intelligenda, quæcunque aliqua identitate sunt eadem alicui, illa tali identitate inter se sic sunt eadem, quia non potest concludi aliqua identitas extremorum inter se, nisi secundum illam identitatem, qua sunt eadem medio, & medium in se sic sit idem, & per hanc^b propositionem, sic intellectam, tenet omnis forma syllogistica. Omissa^c enim altera conditione, vel vnitatis medij in se, vel ex se, vel extremorum ad medium, non est Syllogismus, sed Paralogismus accidentis, cùm^d accipitur in minori, quod quidquid est in essentia diuina, est idem illi essentiz, non est verum intelligendo de identitate formali, & ideò non potest concludi formalis identitas extremorum inter se; quando autem stat formalis distinctio relationum suppositi, stat formalis distinctio suppositorum.

Et si dicas^e, quod saltem ex identitate reali eorum ad essentiam, concludam identitatem realem eorum inter se.

Quare ex
identitate
reali perso-
narum ad
essentiam, ea-
rum identi-
tas inter se,
non conclu-
ditur?

1. Priorum.

Dico, quod essentia non habet identitatem talem vnicam, scilicet subsistentiz, prout personæ, vel personalia, vt extrema, vniuntur in essentia, & ideò non potest concludi identitas subsistentis, vel subsistentiz, per rationem identitatis eorum in essentia vt in medio.

Per hoc patet^f ad talia Sophismata: *Hic Deus est Pater, Filius est hic Deus, ergo Filius est Pater*, quod confirmatur, quia medio existente hoc aliquid, necesse est extrema coniungi.

Respondeo, quod sicut in creaturis commune se habet vt *quale quid*, singulare vt *hoc aliquid*, ita hæc essentia communis personis, habet rationem *qualis cuius*, & persona habet rationem *huius alicuius*. Medium ergo hic est *quale quid*; & non *hoc aliquid*. Concluditur autem identitas extremorum in conclusione, ac si medium fuisset *hoc aliquid*; similiter ibi videtur^g esse fallacia accidentis & consequentis, quia ly *Deus* accipitur in præmissis pro alio, & alio supposito.

Et similiter fallacia est figuræ dictionis commutando *quale quid* in *hoc aliquid*.

ADDITIO.

Alia responsio, vbi vnitatis medij est illimitata respectu vnitatis extremorum. exemplum de vnicatis, & quantitatis limitatis, quæ sunt simul secundum vbi, & quando, cum illimitato sic vel sic: non tamen sunt sic simul inter se. Aliud exemplum familiarius de anima intellectiua, & de hac parte carnis, & illa. Hac responsio euadit, quando idem illimitatum est cum quo, vel in quo, non quando hoc est hoc, nisi deficiat medio vnitatis requisita in se. sic dicit responsio Logica, quæ hic intra habetur.

48.

Quod si arguas^h: *Deitas est Pater, Filius est Deitas: ergo, &c.*

Respondeo, licet Deitas non supponat pro alio supposito in maiori, & in minori, tamen

tamen est ibi fallacia figuræ dictionis, commutando *quale quid in hoc aliquid*: nihil autem aliud est sic commutare, quàm ex vi illationis interpretari, illud habere rationem *huius alicuius*, quod habet rationem *qualis cuius*. Ita sic inferens suppositum de supposito interpretatur medium commune esse idem secundum rationem existentiz, vel subsistentiz, quod falsum est.

Quid sit commutare quale quid in hoc aliquid?

Quòd si ⁱ saltem arguas, extrema realiter esse idem inter se, quia etiam in medio sunt idem.

Concedo, quòd potest inferri identitas essentialis, non formalis, vel suppositiua, & idèd non debet inferri, quòd Filius est Pater, quia ibi denotatur, ex vi illationis & sermonis, identitas formalis, vel hypostatica: sed sic debet inferri, Filius est idem cum eo, quod est Pater, vel Filius est id, quod est Pater.

In huiusmodi Paralogismis committi solet triplex fallacia, scilicet accidentis mutando

Quòd si adhuc confirmetur ^h illa maior argumenti principalis per hoc, quòd negare eam videtur destruere primum principium, ponendo scilicet affirmationem & negationem esse veras de eodem.

suppositiorem medij, consequens à destructione antecedentis ad destructionem consequentis, & figura dictionis, mutando quale quid in hoc aliquid.

Respondeo, de aliquo habente veram identitatem, sed non tantum vnicam realitatem formalem, necesse est idem ratione vnius realitatis verè prædicari formaliter de illa realitate, & de alia realitate formali, formaliter non prædicari, sicut albedo ratione alicuius realitatis, quam habet in se, conuenit cum nigredine, & ratione alterius non realiter conuenit, sed differt; nec affirmatio, & negatio de eodem ratione eiusdem realitatis formaliter dicuntur: ita hinc, Pater ratione essentiz est idem quiditatiuè Filio, & ratione proprietatis non est idem formaliter, nec hypostaticè Filio: nec dicuntur affirmatio & negatio de eodem respectu eiusdem.

destructionem consequentis, & figura dictionis, mutando quale quid in hoc aliquid. Vide Scot. super lib. Elench. q. 1. & q. 44. & seq.

Si contra hoc arguas ^l, quòd affirmatio differt ab affirmatione, cuius vnius negatio dicitur de alia, vel stat cum alia, quia neutrum est verum de affirmatione contradicente illi negationi: ergo si Deitas stat cum non Paternitate, puta in alia persona, scilicet Filij, ipsa Deitas differt à paternitate, quæ nunquam stat in eodem eum non paternitate.

49.

Respondeo ^m maior posset concedi de non identitate formali, vel de non adæquata, quia vnum illorum non determinatur ad alterum, ex quo stat cum eius opposito, vel sub aliis verbis, de non identitate conuertibili & præcisa. Sed si maior accipiat distinctionem realem, simpliciter neganda est, sicut patet in albedine, accipiendo propriam realitatem vnde sumitur genus, illi ex se non repugnat differentia opposita, scilicet nigredinis, tamen realitati vnde sumitur differentia specifica albedinis, differentia nigredinis repugnat. & ista responsio debet intelligi quantum ad secundam partem maioris, quæ dicit, quòd altera affirmatio stat cum negatione: sed prima pars maioris, quæ accipit, negationem de affirmatione dici, posset illa maior concedi, quoad illam partem, si intelligatur dici necessariò, & vniuersaliter, & per rationem propriam huius, de quo dicitur: & hoc quando contradictio illa, de qua est sermo, est realis, siue rei ad non rem, non autem rationis ad non rationem. Nam tunc non sequitur nisi distinctio rationis affirmationis ab affirmatione: applicando primam partem maioris, vt vera est, ad propositum, sequitur quòd Filius realiter distinguitur à Patre, non autem secundum quòd Deus, vel Deitas; quia de Deo non dicitur, non Pater necessariò & vniuersaliter, nec per rationem subiecti, licèt secundum aliquos dicatur particulariter ratione suppositi illius subiecti.

Quòd si arguas, illud ⁿ quo Pater distinguitur à Filio, sit *A, A*, in quantum *A*, aut est idem essentiz, aut aliud: si aliud, hoc est inconueniens: si in quantum *A* est idem: igitur in quantum distinguit, est idem, & per consequens essentia distinguit.

50.
Discussio doctrinalis excludens Sophisticas instantias. Proprietas vt distincta ab essentia an sit aliud ab ea? Dist. 1. q. 2. soluendo 3. principale. ubi de reduplic. 10. Met. text. 12.

Respondeo & dico ^o, quòd nec verum est *A*, in quantum *A*, est idem essentiz; nec *A*, in quantum *A* est aliud ab essentia, & hoc intelligendo illud, quod sequitur reduplicationem *inquantum*, accipi secundum rationem suam formalem, & cum hoc etiam esse rationem formalem inhærentiz prædicati, sicut distinximus superius in talibus sermonibus in questione de vnitare obiecti fruibilis. Hoc etiam patet in exemplo; homo enim, & non homo sunt opposita immediata, & tamen formaliter de aliquo cum reduplicatione neutrum dicitur, sicut album, nec in quantum album est homo, nec in quantum album, est non homo.

Et si dicas, idem & aliud circa ens sunt immediatè opposita.

Dico, quòd non sequitur, sunt immediatè opposita, ergo alterum prædicatur de quolibet cum *inquantum*, ita quòd ratio subiecti sit formalis ratio inhærentiz alterius partis contradictionis; sed sufficit quòd alterum contradictoriorum verè insit cuilibet subiecto, licèt non per se ratione subiecti.

Si autem accipiatur *ly*, *inquantum*, primo modo: ut tantum notet *A*, accipi secundum suam rationem formalem.

Formaliter est idem, id est, secundum rationem formalem, non formaliter, id est, non dicitur in primo modo de essentia. Dico, quod *A*, quocunque modo formaliter acceptum, est idem essentiae, licet non sit formaliter idem essentiae: sed tunc non sequitur, *A* formaliter acceptum est idem essentiae *A*, formaliter distinguit: ergo essentia distinguit; sed est fallacia figuræ dictionis, commutando *hoc aliquid*, in *quale quid*.

Si adhuc instes ^p quia *A*, inquantum *A*, est ens, vel res: quæro quæ res, vel quod ens: si essentia, habetur propositum: si res, & non essentia, ergo alia res.

Respondeo, concedo, quod est ens & res, & hoc utroque modo accipiendo *inquantum*, quia si aliquod prædicatum per se primo modo inest alicui, inest sibi eodem modo per se, siue illud subiectum sit res distincta à quocunque, quod est extra rationem eius, siue contineatur per identitatem in aliquo, quod est extra rationem eius: continentia enim talis non tollit rationem formalem, nec ea, quæ insunt primo modo per se.

Sed cum quæris ^q, quod ens? Dico, quod ens quod est *A*, sicut si substantia est per se ens. Si quæras, quod ens, descendendo sub ente, est per se substantia, non aliud.

Ultrà si quæras, estne per se essentia? Dicitur est quod non.

§ 1. Si infers, ergo ^r est alia res, fallacia est consequentis. Non est per se hæc res, & est per se res, ergo est alia res: quia in antecedente negatur per se identitas, & in consequente identitas simpliciter sumpta, & ita destruitur antecedens.

Si obiicitur ^s, est per se res, & non per se essentia, ergo per se alia res. Et ultrà, ergo alia res. Probatur prima consequentia. Nam circa ens, idem & aliud, sunt immediatè opposita, ergo si est per se res, est per se res eadem essentiae, & ita per se essentia, vel per se alia res. Secunda consequentia probatur, quia *per se*, non est determinatio distrahens.

Præterea, probatur prima consequentia, & est ad principale. Si enim est per se res, aut per se res, quæ est essentia, aut per se res, quæ non est essentia. Si est per se res, quæ est essentia, ergo est per se essentia: si est per se res, quæ non est essentia, ergo est per se res alia ab essentia.

Præterea tertio, essentia est per se res, & proprietates est per se res, & non sunt per se eadem res: ergo sunt per se duæ res, & ita utrumque est per se res alia ab altera.

Varro. Ad primum ^t licet posset conclusio primi argumenti distingui, quod ibi esset alietas perfectatis, vel perfectas alietatis, & primo modo negaretur *ly*, *per se*, per negationem inclusam in alietate: secundo modo affirmaretur, quia præcederet vim negationis, & per consequens primo modo conclusio primæ consequentiae concederetur: sed tunc secunda consequentia peccaret secundum consequens à destructione antecedentis. Secundo modo prima consequentia peccaret secundum consequens.

Vide hic Tartar. & Leuchet. Tamen ^u quia non videtur bene logicè dictum, quod negatio, si qua includatur in alietate posset aliquid attingere præter terminum respectus & formam, in qua, vel secundum quam notatur esse alietas. nec videtur bene logicè dictum, quod *ly per se*, quod dicit modum inhærentiæ, & per consequens determinat compositionem, possit negari per negationem aliquam in prædicato.

§ 2. Ideò potest dici aliter, quod in consequente primæ consequentiae, tantum potest haberi de vi sermonis vnus sensus, scilicet quod hoc prædicatum, esse rem aliam ab essentia, per se inest proprietati: & iste sensus est falsus, quia sic bene sequitur falsum illud, quod infertur in secunda consequentia. Ideò simpliciter nego primam consequentiam, cum duæ propositiones in antecedente sint veræ, & consequens falsum.

Ad probationem ^x consequentiae dico, quod *idem & aliud* non sunt immediata circa quodcunque prædicatum, ut per se dictum de subiecto: imò nec contradictoria sic sunt immediata; nec enim homo per se est albus, nec per se est non albus. Tamen inter contradictoria absolutè sumpta, vel absolutè dicta de quocunque, non est medium, ita si proprietates est res, est res eadem, vel alia. Verum est quod eadem; sed tunc non valet consequentia, quod sit per se eadem, vel alia.

In oppositis immediatis cum determinatione sumptis non est necesse alterū verificari de quolibet, & idem est si sint contradictoria. Ad secundum ^y antecedens, potest distingui secundum compositionem, & diuisionem, & in sensu compositionis neutrum dandum est; sicut enim non est dandum, quod sit per se essentia, vel per se non essentia: ita nec alterum membrum illius distantiæ, cum accipitur in sensu compositionis. Nec ex hoc negantur ambo contradictoria, quia si accipias de incomplexis, habetur quod neutrum illorum dicitur per se de subiecto, hoc concedo. Si vis habere contradictoria complexa, dico, quod erunt ista, aut proprietates est per se res, quæ est essentia, aut non est per se res, quæ est essentia, & hæc negatiua est vera. Sed non infertur: ergo est per se res quæ

quæ non est essentia : sicut non sequitur , homo non est per se albus, igitur per se est non albus. In sensu diuisionis danda est affirmatiua pars diuisionis, scilicet proprietates est per se res, quæ est essentia : sed non sequitur ultra, ergo est per se essentia, quia ex identitate reali inferitur identitas formalis. Nam antecedens in sensu diuisionis tantum notat identitatem realem per ly, *quæ est*.

Aliter potest distingui antecedens prædictum ut per implicationem illam, *quæ est*, intelligitur inhærentia formalis, vel tantum identica. Primo modo neutra pars est danda, quia neutrum oppositorum per se inest illi rei, quæ per se dicitur de proprietate. Secundo modo est danda pars affirmatiua: sed non sequitur ulterius propositum propter positionem consequentis.

Hæc secunda distinctio non habetur ex vi sermonis, quia illa compositio implicata, non determinatur per aliquid, quod notet eam dicere formalem inhærentiam, sed tantum identicam.

Prima distinctio habetur ex vi sermonis, & licet ly *quæ est*, non notet in sensu compositionis formalem inhærentiam, tamen ex unitate extremi, ubi est quasi specificatiua & determinatiua constructio, habet essentiam* denominari per se inesse subiecto.

Ad tertium patet. dicitur enim quod nec per se sunt eadem res, nec per se duæ res: sed bene amoto illo syncategoremate, scilicet ly *per se*, affirmatiua est vera, scilicet sunt eadem res.

Aliter potest dici distinguendo de re & sensu ut prius.

Ad secundum principale dico, quod *accidentale*, aut accipitur pro extraneo, aut accipitur pro eo, quod quasi perficit aliquid accidentaliter, quod præexistit in se perfectum. Si secundo modo, dico, quod non omne ens omni enti; in quo est, est essentiale, vel accidentale. Est enim medium inter essentiale & accidentale, ut contrahens, sicut differentia contrahit genus, quæ nec est essentiale, nec accidentale, accipiendo hoc modo. Et sic in diuinis nihil est accidentale, sed præter essentiam est aliquid non essentiale. Si autem accipitur *accidentale* primo modo, quidquid non est de ratione eius formali, sed extraneum, licet non proprie sic dicatur accidentale; sic differentia esset accidentalis respectu generis: & hoc modo accipit Philosophus *accidentale* pro extraneo in fallacia accidentis: sic potest dici accidentale alicui quidquid est ei extraneum, ut illud comparatur ad aliquod tertium, & isto modo non est inconueniens distinctiua personarum accidere essentia, quia sunt extra rationem eius.

Ad tertium dico, quod si in maiori per illud, *si*, intelligatur conditio possibilis, maior est vera & minor falsa. Nulla enim positio possibili posita, potest deesse secunda persona in diuinis, quin summum bonum, & summa perfectio deesset si ipsa deesset. & si probes, quod si illa deesset, summa perfectio esset in Patre; dico, quod si illa deesset, summa perfectio deesset, & si illa deesset & Pater non deesset, summa perfectio adesset, & ita ipsam deesse & Patrem esse includit contradictionem. Si autem in maiori per ly, *si*, ponatur positio impossibilis: dico; quod maior est falsa, illud enim ponendum est in summo bono, quod non potest poni non esse sine positione impossibilis.

Ad ultimum dico, quod illa ratio de *necesse esse*, debet sic intelligi, quidquid est ex se *necesse esse*, habet ex se esse actualissimum, ita quod per nihil qualecunque aliud à se expectat aliquam actualitatem essendi: & ideo ex se est indiuisibile, quia si posset diuidi tunc ab illis, per quæ diuideretur, expectaret aliquam actualitatem essendi, quam haberet in illis diuisis, & oporteret illa distinguentia *necesse esse*, quod essent formaliter necessitates essendi, quia essent ultimæ actualitates, & necessitates in illis diuersis *necesse esse*, sine quibus illa non haberent actualissimam entitatem: quia diuisibile non habet actualissimam entitatem, siue existentiam actualissimam, antequam intelligatur in aliquibus illorum, in quæ diuiditur.

Et per hoc tenet illa ratio superius posita in quæstione de unitate Dei, ex ratione *necesse esse*, quæ tacta fuit quæstione prima huius secundæ distinctionis quod *necesse esse* non diuiditur in plura: quia *A* & *B*. si non essent formaliter necessitates essendi, antequam intelligerentur in aliquo illorum, in quibus *necesse esse* diuiditur; cum sint ultimæ actualitates, sine quibus illa actualitas communis non esset *necesse esse*, quia requireret aliquo modo aliquid aliud à se, per quod esset. Sed hoc non concludit de diuersis personis in eadem entitate necessaria. Nam illa entitas ex se necessaria, non expectat aliquam actualitatem ab ipsis distinguentibus personas: quia non diuiditur per illa distinguentia personas; & ita distinguentia personas non sunt quasi ultimæ actualitates, quibus talia entia existunt.

dicitur 1.
nec 2. de A.
nec il non
essentia præ
dicatur de

A, per se,
alias nullo
modo iden
titas cum
essentia cen
suraret ei,
ex Scot. 5.
part. q. 1. de
praxi.

Sensu di
uisu est
quasi cog
natiuus, id
est, A est
per se res &
illa est es
sentia. &
hic verus
est, quod in
tendis Scot.
* al. deno
tari.

53.

Ad arg. 2.
q. 4. sup. cr.
Proprietates in Deo,
accidentales & non
accidentales dici pos
sunt.

1. Elench.

2.

Ad 3.

Ad arg.
ult.

Quare ne
cesse esse in
diuisibile
est in plura
indiuina,
non tamen
in plura
supposita.

54.

Cum ergo arguitur *A* & *B*, intelligendo hic, per ipsa, duas proprietates personales, aut sunt formaliter necessitates essendi, aut non.

Concedi potest, quod non sunt formaliter necessitates essendi: nec sequitur, igitur sunt possibiles: quia per identitatem sunt illa vna necessitas essendi, sed si *A* & *B* essent in diuersis, oporteret dicere quod *A* & *B*, essent formaliter necessitates, vel entitates possibiles: quia non possent esse eadem alicui entitati ex se necessariae. Illa enim entitas communis, cui essent eadem, esset quasi potentialis ad existendum, vt praeintelligitur ante illam rationem contrahentem, vel diuidentem.

Contra hoc, ipsi *A*, in quantum *A*, aut repugnat posse deficere, aut non. Si sic, *A* ergo in quantum *A*, est necessarium, & ita cui inest formaliter, est ei ratio necessarii essendi. Si non, igitur per nihil aliud potest ipsi *A* praecise in quantum *A*, repugnare: igitur per nihil tollitur, quin ipsi *A*, praecise in quantum *A*, sit compossibile deficere: ergo semper praecise sumptum est possibile deficere: ergo repugnat necessarii ex se.

Quaere solutionem ad hanc obiectionem.

Soluitur in
additione.

ADDITIO.

Respondetur, quod nec repugnat, nec non repugnat, cum *ly* in quantum: sed sine *ly* in quantum, dico, quod non sunt possibiles ipsa relationes, sed sunt necesse esse, & hoc per identitatem: sed non formaliter, nec non formaliter sunt possibiles. Relationes enim diuina abstrahunt à necesse esse, & possibili. Vel aliter posset dici, quod unicum est necesse esse radicale, & à se, de quo supra, quaestione praedicta fuit sermo: plura autem sunt necesse esse formaliter ex se, licet ab alio: quia quodlibet reale ad intra & sic pluribus conuenit formalis necessitas essendi, quam formalis infinitas. Vide quaest. 7. & 8. quodlibet. & 8. dist. huius primi, & c. 4. de primo princ. & dist. 18. infra in ultimo loco videtur negare plura necesse esse. Sed est difficultas, non de re.

C O M M E N T A R I V S.

I.
Ad primum.

a **A**D primum argumentum principale. Nota, quod Doctor loquitur praecise de identitate extremorum, quam habent tantum ratione medij. Et idem quamuis paternitas, & filiatio in diuinis sint idem realiter essentiae diuinae: non tamen sequitur, quod praecise illa identitate sint idem inter se, cum distinguantur realiter ab inuicem: sed quia sunt praecise idem ratione essentiae, idem inter se habent identitatem essentialem, id est, quod essentia est ita in Patre sicut in Filio. Et idem concedimus, quod Pater est ille idem Deus, qui est & filius, Concedimus etiam, quod ratione Deitatis sunt vna res realiter: ratione tamen proprietatis distinguuntur realiter, siue personaliter: sunt etiam aliqua, quae inter se sunt eadem realiter: quae tamen non sunt eadem ratione alicuius medij, cui sint idem. Nam paternitas, & essentia diuina sunt eadem, quia vnum extremum, scilicet essentia, quia infinita includit aliud per realem identitatem. Patet ergo quod loquitur hic de identitate extremorum, quam habent ratione medij, cui sunt idem, non quod sic sint idem inter se, sicut sunt idem illi medio, sed si inter extrema concluditur aliqua identitas ratione medij, habent illam tantum, vt in illo medio, id est, eo modo, quo medium vnit extrema ad inuicem, eo modo sicut illa idem inter se: & non sequitur vltior identitas. Sequitur,

2.

b *Et per hanc propositionem sic intellectam, tenet omnis forma syllogistica*: quia vnum extremum concluditur de alio in conclusione ratione medij: quia enim homo, & risibile sunt idem rationali, risibile concluditur esse idem homini per rationale: nec concluditur quod sic sint praecise idem inter se, sicut sunt idem rationali, nam homo est idem rationali formaliter, & risibile realiter: sed concluditur identitas realis tantum: quia per tale medium habent praecise talem identitatem. Requiritur etiam, quod medium sit vnum in se, quia si non esset vnum in se, id est, si non diceret vnum conceptum in se (sicut est terminus

aequiuocus: qui non immediate significat vnum conceptum: sed plures aequaliter) non posset concludi identitas extremorum ratione medij: sed syllogismus esset in quatuor terminis.

c Idem Doctor dicit, quod *omissa altera conditione*, scilicet vel vnitatis medij in se, vel extremorum ad medium, non est syllogismus, vult enim quod vtraque conditio referretur: aliter committeretur Paralogismus accidentis, scilicet si extrema non sic essent idem medio. Posset etiam committi fallacia aequiuocationis, scilicet si medium non significaret vnum conceptum. Exemplum de paralogismo accidentis: *Animal est genus: homo est animal; ergo homo est genus*. Hic est paralogismus accidentis. Primum, quia *genus*, & *homo* non sunt simpliciter idem animalis: imò, vt genus conuenit animali repugnat sibi quod sit idem homini: & similiter, vt animal est idem homini, repugnat sibi genus. Secundum, quia etiam medium non est simpliciter idem in vtraque praemissa. Nam in prima accipitur tantum animal in esse cognito: & nullo modo in esse essentiali: vt patet à Doctore in vniversalibus. In secunda verò accipitur, vt habet verum esse essentiae, & vt est in homine.

3.

d *Cum accipitur in minori*, &c. Dico, quod Pater non est simpliciter idem formaliter essentiae diuinae: quae in se est vnum formaliter: & similiter nec filius est sic idem. Nam Pater, & Filius inter se distinguuntur formaliter: & si essent idem formaliter illi, etiam inter se essent idem. Idem nota quod si inclusum in aliquo essentialiter esset idem formaliter includenti, tunc animal, & rationale cum includantur essentialiter in homine, inter se essent idem formaliter, quod tamen Doctor negat & Aristoteles 3. *Metaph. text. c. 10.* Vbi vult, quod genus, non praedicetur per se de differentia: nec e contra: idem bene nota identitatem formalem quando dicit Doctor: *Voco autem identitatem formalem*, &c.

Ratio quare animal non est idem formaliter hominis.

e *Est fidicus, quod falsum ex identitate reali.* Nota de identitate reali, aut accipitur *identitas realis* quando sunt vna res, puta vna essentia, vel vna natura, vel vna entitas perfecta, vel vna essentia perfecta, & realis. Hoc modo personæ sunt idem realiter essentia diuinæ, & inter se: sed accipiendo *idem realiter*, id est, suppositaliter, siue personaliter, etiam secundum existentiam personalem, siue suppositalem, dico, quod Pater, & Filius non sunt sic idem essentia diuinæ: quia tunc essentia esset in se vna persona, siue vnum suppositum.

4. *Declaratio littera.* *f Per hoc patet ad talia sophismata. Hic Deus est pater, &c. & iste est syllogismus resolutorius.*

Potest primò responderi: quia secundum Philosophum 2. Prior. Omnis talis syllogismus, cuius medium est hoc aliquid, non est bonus, nisi sit reducibilis ad tertiam figuram per vniuersalem propositionem: modò maior erit falsa, scilicet ista: *omne quod est hic Deus, est Pater*: nam Filius est hic Deus, & non est pater. Dat Doctòr aliam responsionem. Et primò dicit, quòd est fallacia figuræ dictionis, commutando *quale quid in hoc aliquid*: & licet Deus non sit propriè quale quid, scilicet vniuersale cum sit simpliciter singularis: quia tamen est communicabilis pluribus, & vt quo, & vt quod: cuiusmodi non est singulare in creaturis, idèd habet rationem *qualis quid*, & suppositum diuinum habet rationem *huius alicuius*: quia simpliciter incommunicabile: idèd concludendo in conclusione Filium esse Patrem ratione essentia, quæ habet rationem *qualis cuius*, id est, communis committitur fallacia figuræ dictionis: nunquam enim tenet talis syllogismus resolutorius, nisi medio existente incommunicabili, saltem vt quod: quale non est in proposito: tenet enim per hoc, quæ vni, & eidem incommunicabili vt quod sunt vnum incommunicabile vt quod: inter se sic erunt idem.

5. *Exemplum.* *g Similiter ibi videtur esse fallacia accidentis, &c. Exemplum. Hic Deus est pater: hic Deus est Filius. ergo Filius est pater*, est enim fallacia accidentis, concludere identitatem inter se, propter identitatem in tertio, cui extraneatur; nam quia pater, & Deus, sunt idem: concludere identitatem Patris, & Filij inter se, fit fallacia accidentis, nam quando dico, *hic Deus est pater. hic Deus & Filius*: ly Deus extraneatur filio: vt hic Deus est pater: quia in prima tantum stat pro patre. Fit etiam fallacia consequentis, scilicet à positione consequentis ad positionem antecedentis: sicut non sequitur, animal est, ergo homo est. Sic in proposito, minor identitas est superius ad maiorem: idèd maior se identitas habet vt antecedens: & minor vt consequens, non valet ergo, pater, & filius sunt vnum essentialiter, quia sunt vnus Deus: ergo sunt vnum personaliter: non sequitur, quia hæc est simpliciter maior vnitas.

6. *h Quòd si arguas. Deitas est pater, filius est Deitas, ergo filius est pater.* Hoc argumentum est aliud à primo, quia in primo Deus potest supponere pro pluribus suppositis, idèd habere rationem communis. Hic autem Deitas non potest supponere pro aliquo supposito diuino, ergo saltem videtur valere hoc argumentum.

Respondet Doctòr, quòd quamuis non supponat pro alio supposito in maiori, & in minori: quia tantum stat pro ipsa Deitate, & tamen adhuc habet rationem *qualis quid*: quia ipsa est verè com-

municabilis pluribus: fit ergo fallacia figuræ dictionis, commutando *quale quid in hoc aliquid*: & nihil aliud est commutari *quale quid in hoc aliquid*, quàm interpretari ex vi illationis illud habere rationem *huius alicuius*, quod habet rationem *qualis cuius*, id est, quòd concludendo extremum incommunicabile de extremo incommunicabili per medium communicabile, est interpretari tale medium esse incommunicabile: quia talia extrema non possunt vniri in conclusione, nisi per medium incommunicabile.

Aduerte etiam quando Doctòr concedit istam. *Deitas est pater*: quòd ly pater non potest accipi adiectiue, quia tunc adiectiuum posset prædicari de vltimate abstracto: quod est contra Doctòrem in frà, dist. 5. quæst. 1. accipitur ergo per substantiue: & sic est prædicatio non formalis, sed identica. Et quomodo esset contra Doctòrem patebit in frà, d. 5. q. 1.

i *Quòd si falsum arguas, extrema esse idem realiter inter se: quia etiam in medio sunt idem*: hoc tenet per illam propositionem, scilicet, *Quæ vni, & eidem sunt realiter eadem*, inter se sic sunt eadem, cum ergo pater, & Filius sint idem realiter Deitari, inter se erunt idem realiter: quod tamen est falsum, quia sequeretur quòd Pater esset realiter Filius. Respondet quòd sunt idem essentialiter, non suppositaliter, id est, quòd sunt præcisè idem identitate tertij, id est, quòd sicut Pater includit Deitatem realiter: ita filius includit eandem: & ita Filius est illud idem essentialiter, quod est Pater, quia sicut pater est realiter, & essentialiter Deus, ita & filius: & hoc est quod dicit: quòd Filius est idem cum eo, scilicet cum Deo, qui Deus est Pater, siue filius est ille idem Deus, qui est Pater. Licet ergo Pater, & filius sint idem essentialiter, pro quanto includunt eandem essentiam, & similiter idem realiter, pro quanto includunt eandem rem essentialiter, & dicentem perfectionem simpliciter, scilicet ipsam naturam diuinam: non tamen absolute sunt idem realiter, accipiendo *realiter* suppositaliter, siue personaliter: pater, quia Pater, & filius vltra essentiam, quam includunt, & per quam sunt idem, includunt etiam proprietates personales, quæ ab inuicem distinguuntur, & formaliter, & reater: pater, quia vna non includit aliam per identitatem, imò sunt primò diuersa in realitate, vt in frà patebit, dist. 13. & dist. 26. & idèd Pater, & filius ratione proprietatum distinguuntur realiter, siue suppositaliter. Licet ergo sint idem essentialiter ratione essentia æque perfectè inclusæ in vtroque extremo, modo præposito: non tamen ex hac identitate potest inferri identitas formalis, siue suppositalis, id est, quòd non potest inferri: quòd si Pater est idem Deus, qui & filius. ergo Pater est formaliter, vel realiter filius: quia Pater vltra essentiam includit proprietatem, per quam repugnat sibi, quòd sit realiter filius.

k *Quòd si adhuc confirmetur illa maior argumenti principalis, scilicet, quacunq; vni, & eidem sunt eadem, &c. Quia negare eam, videtur destruere primum principium, ponendo negationem, & affirmationem esse veras de eodem: nam ponere A & B esse eadem realiter C, & negare esse eadem realiter inter se, est negare idem, & affirmare.* Respondet Doctòr quòd quando A & B includunt plura: ita quòd secundum vnum conueniunt, & secundum aliud differunt, possunt

Commutari quale quid in hoc aliquid quid sit.

7.

Filius est idem cum Deo, & est idem Deus.

Quomodo distinguuntur pater, & filius.

8.

possunt esse idem, & non esse idem: quia ratione vnus erunt idem, & ratione alterius non idem, vt patet de Francisco & Ioanne, quæ ratione humanitatis includæ in vtroque erunt idem in humanitate, saltem in communi: & ratione hæc- ceitatis erunt non idem. Similiter albedo ratione coloris, in quo conuenit cum nigredine, erit idem cum nigredine, & ratione disgregationis, in qua non conuenit cum nigredine, non erit idem. Sic in proposito, Pater ratione Deitatis, in qua conuenit cum Filio, erit idem Filio, & ratione proprietatis, in qua non conuenit cum Filio, non erit idem Filio, modò contradictoria sunt de eodem, & respectu eiusdem.

9. *Quomodo differat Deitas, & paternitas.*
 I Si contra hoc arguas. Adhuc instat, probando quòd saltem videtur sequi, quòd Deitas differat à paternitate, & intendit quòd formaliter, quòd tamen non videtur verum, & intendit probare ex hoc, quòd si Pater, & Filius sunt idem in Deitate, & tamen inter se non sint idem, quòd ipsa Deitas non erit idem cum Patre, siue cum paternitate. Et probat sic: Affirmatio differat ab affirmatione, cuius vnus, scilicet affirmationis, negatio dicitur de alia, scilicet affirmatione: vel saltem talis negatio stat cum alia affirmatione: quia neutrum est verum de affirmatione contradicente illi negationi, id est, quòd neutrum istorum, scilicet dicitur, & stat, est verum de affirmatione contradicente. Exemplum est de Francisco & Ioanne, negatio Ioannis dicitur de Francisco: patet, quia Franciscus non est Ioannes, idèd affirmatio Ioannis de Francisco, quæ contradicit negationi Ioannis de Francisco, non dicitur de Francisco: quia hæc est falsa: *Franciscus est Ioannes*, nec etiam stat cum Francisco. Aliquando enim affirmatio stat cum affirmatione: & tamen non dicitur de ea, vt cum aliqua ratione vnus sunt idem, & ratione alterius non sunt idem. nam affirmatio Filij, vt Deus in diuinis stat cum affirmatione Patris: patet, quia Filius est idem essentialiter quòd Pater: vt suprà exposui, & tamen affirmatio Filij non dicitur de affirmatione Patris, quia hæc de rigore sermonis est falsa, *Pater est Filius*: quia hæc denotat identitatem formalem suppositorum. In proposito. Si affirmatio Deitatis stat cum non paternitate, puta in alia persona, scilicet Filij, id est, si affirmatio Deitatis, vt in Filio, stat cum negatione paternitatis, sequitur quòd ipsa Deitas differat à paternitate, quæ scilicet paternitas nunquam stat in eodem cum non paternitate: si enim non paternitas stat cum essentia, vt essentia est in Filio, sequitur quòd ipsa paternitas, siue affirmatio paternitatis, non statit cum essentia, vt in Filio: quia si staret, sequeretur quòd affirmatio paternitatis, & negatio paternitatis simul starent cum essentia in eodem id est, vt in Filio, ergo essentia differat à paternitate. Et meritò arguit, scilicet de stare, & non de dici: quia etsi negatio paternitatis staret cum affirmatione Deitatis, vt in Filio, nunquam tamen conceditur de rigore, quòd negatio paternitatis dicatur de Deitate: quia Deus est pater: quia est simpliciter vera: si enim negatio paternitatis dicitur de Deo absolutè, de rigore sermonis ista esset vera absolutè. Deus non est pater.

10. *Respondeo, maior possit concedi.* Exemplum sit homo, & asinus, nam negatio contradictoria asini stat cum homine: quia hæc est vera: *Homo*

non est asinus: ergo affirmatio asini de homine erit falsa, dicendo, *homo est asinus*. Et vt clariùs intelligatur, distinguo maiorem, aut ly differat accipitur propriè, vt importat distinctionem realem, vel essentialem; aut vt importat aliqualem distinctionem, puta formalem, vel ex natura rei; vel non identitatem omninò adæquatam. Primo modo, patet in exemplo de homine. Secundo modo, patet sic: Affirmatio, puta *hominis*, vt constituitur differat ab affirmatione *rationalis*, vt constituitur: quia negatio *rationalis* vt huiusmodi, stat cum *homine*: quia hæc est vera, *Homo non est rationalis*, vt constitutum est, & tamen non sequitur vltra quòd *homo* differat realiter à *rationali*, sed tantum ex natura rei. Sic in proposito, affirmatio Deitatis, vt in Patre est, differat ab affirmatione filiationis, vt ipsa Deitas est in Patre. Nam, vt in Patre aliquid conuenit sibi, quòd repugnat Filio, quia vt in Patre conuenit paternitas, quæ quidem paternitas repugnat Filio.

Similiter affirmatio Deitatis, vt in Filio differat ab affirmatione paternitatis, quia vt in Filio negatio paternitatis stat cum Deitate: & sic patet quomodo Deitas differat à paternitate, & filiatione, & hoc ex natura rei. Posset etiam Deitas differre à seipsa, non tamen ex natura rei, sed tantum ratione, vt consideratur in Patre, & in Filio: quia affirmatio Deitatis vt in Patre differat ab affirmatione eiusdem vt in Filio, quia negatio Deitatis vt in Filio stat cum affirmatione eiusdem vt in Patre, quia hæc est vera: *Essentia vt in Patre, est principium communicandi seipsam*, & vt in Filio non est principium communicandi seipsam Filio, cum ibi sit communicata, idèd ipsa differat aliquo modo in Filio, & in Patre.

Si verò accipiatur sic: Affirmatio differat ab affirmatione, cuius vna negatio dicitur de alia affirmatione: hoc est verum, quando dicitur vniuersaliter, & necessariò, & per rationem propriam subiecti: sicut negatio asini dicitur de homine, & vniuersaliter: quia hæc negatio competit omni homini, & per rationem formalem ipsius hominis, quia est talis entitas, quòd affirmatio asini simpliciter sibi repugnat: ergo negatio illius sibi necessariò, & vniuersaliter conuenit. Et quando est contradictio realis, siue rei ad non rem: vt in exemplo præfato de asino, & non asino. Et similiter affirmatio de qua affirmatur talis negatio est res, vt hinc; *homo est non asinus*, & sic homo realiter differat ab asino. Si verò contradictio esset tantum rationis, puta entitas realis ad non ens rationis, vel affirmatio, de qua affirmatur negatio est rationis: & negatio realis: vel vtrunque ens rationis: semper affirmatio differat ab affirmatione tantum ratione. Exemplum primi, vt negatio Generis dicitur de homine, ergo homo differat ab affirmatione Generis tantum ratione. Exemplum secundum, negatio hominis dicitur de Genere secundum intentionem sumpto, ergo Genus differat ab homine tantum ratione. Exemplum tertium, negatio Generis dicitur de Specie, accipiendo vtrunque vt *quid*: ergo affirmatio Speciei vt *quid*, differat tantum ratione ab affirmatione Generis vt *quid*. Applicando igitur primam partem, scilicet *dici de alio*, sic negatio Patris dicitur de Deitate, vt in Filio, quia hæc sunt veræ, Deus vt supponit pro Filio non est Pater: ergo affirmatio Deitatis, vt in Filio differat à Patre. Dico, quòd benè sequitur, quòd vt supponit pro Filio differat realiter à Patre: quia

9.
 Quomodo
 differat Deitas,
 & paternitas.

Paternitas
 conuenit patri,
 & repugnat filio.

11.

10.
 Nota hanc
 declarationem.

quia Filius differt realiter à Patre: sed non sequitur, quòd Deus in se differat à Patre: quia negatio Patris non conuenit Deo necessariò, nec vniuersaliter: quia tunc Deus non posset stare pro Patre: neque per rationem Deitatis conuenit sibi negatio Patris: sed negatio Patris tantum conuenit Deo, vt stat pro Filio.

Negatio Patris non conuenit Deo necessariò.

12.

n *Quòd si arguas illud, quo Pater distinguitur à Filio, &c.* Deinde Doctor instat probando, quòd cum vnitate essentia non possit stare pluralitas personarum: quæ, scilicet personæ, sint realiter Deus, & quòd tamen abinuenit realiter distinguantur. Et quærit deducere ad hoc impossibile, scilicet quòd in diuinis erit aliqua entitas, verè alia ab essentia diuina; vel oportet dicere, quòd illa supposita non differat ab inuicem. Arguit ergo sic accipiendo *A*, pro proprietate Patris: aut *A* in quantum *A*, est idem essentia, aut aliud: si aliud, est impossibile: quia tunc essentia, & *A*. essent duæ res realiter distinctæ: si idem, sequitur quòd *A*. in quantum distinguit, est idem, pater, quia *A*. distinguit Patrem à Filio: & *A* in quantum *A* est idem essentia: ergo *A* in quantum est idem essentia, distinguit Patrem à Filio: & per consequens essentia distinguit Patrem à Filio, quod est impossibile: quia essentia est ratio conuenientia: quæ pater conuenit cum Filio: ergo non est ratio distinguendi.

o Responder præmittendo vnum declaratum *supr. dist. 1. quæst. 2.* quod ly *in quantum* potest dupliciter accipi, scilicet reduplicatiuè pro quanto illud quod immediatè sequitur ly *in quantum* notatur esse causa immediata: quare prædicatum infit subiecto: vel specificatiuè tantum, scilicet pro quanto illud, quod immediatè sequitur ly *in quantum*, notatur accipi secundum suam rationem formalem: quæ tamen ratio non est causa inherentiæ prædicati ad subiectum. Hoc præmissò, dicit duo. Primò quòd *A*. in quantum *A* accipiendo ly *in quantum* primo modo, non est idem essentia, nec aliud: quia si *A* in quantum *A*. hoc modo esset idem, sequeretur quòd *A*. esset causa immediata, & præcisa identitatis essentia: & sic sequeretur, quòd *A* contineret essentiam per realem identitatem, quod est impossibile: imò è contrario, essentia, quia formaliter infinita continet per realem identitatem ipsum *A*, vt infra patebit *dist. 5. quæst. 2. & dist. 8. quæst. per.* Si etiam *A*. in quantum *A* esset aliud ab essentia, sequeretur quòd aut esset causa præcisa, & immediata, quare realis aletas inesset ipsi *A*, & sic esset simpliciter impossibile *A* esse realiter idem essentia. & hoc patet per exemplum: nam homo, & non homo sunt opposita contradictoriè: & de quolibet alterum verificatur absolutè: quia dato quocunque ente, aut est homo, aut non homo: & tamen non verificatur alterum oppositorum de quocunque ente cum ly *in quantum*, & hoc reduplicatiuè: patet, quia album in quantum album, aut est homo, aut non est homo: si est homo, ergo homo necessariò inest albo: si non est homo, ergo homo nunquam poterit prædicari de albo, & sic nunquam aliquod album poterit esse homo. Exemplum etiam magis euidens est de albo, & non albo, quæ opponuntur contradictoriè: & alterum inest, puta homini: quia homo, aut est albus, aut non albus: non tamen inest, cum ly *in quantum*: si enim homo in quantum homo esset albus, albedo necessariò inesset homini. Si etiam homo in-

In quantum potest duobus modis accipi.

Vide Antonii Andréæ. 1. met. q. 1.

quantum homo non est albus, sequitur quòd albedo nunquam poterit inesse.

Et per hoc patet ad illud quod sequitur, scilicet quòd licet *idem*, & *aliud* sint immediatè opposita circa *ens*: scilicet quòd omne ens comparatum alteri, aut est *idem*, aut *aliud*, non tamen sunt immediatè opposita cum ly *in quantum*: vt supra patuit: licet enim *A* sit absolutè idem essentia, aut aliud, quia benè conceditur quòd est idem realiter: non tamen conceditur cum ly *in quantum* propter rationem suprascriptam: quia scilicet tunc *A* contineret necessariò essentiam per realem identitatem. Secundò principaliter dicit, quòd si accipiatur ly *in quantum* tantum specificatiuè, quòd *A*. quocunque modo acceptum formaliter: puta sub ratione sua formali, est idem essentia, id est, quòd identitas realis cum essentia non repugnat ipsi *A* formaliter accepto: & si non repugnat actu, est idem: quia quicquid ibi potest esse, necessariò est: sic etiam homo in quantum homo: specificatiuè accipiendo *in quantum*, est albus, quia albedo potest inesse homini accepto secundum rationem formalem hominis, &c. Addit tamen quòd *A* non est formaliter idem essentia, vt supra patuit in corpore quæstionis. Sed tunc non sequitur, *A* formaliter, id est, in se formaliter acceptum est idem essentia: *A* formaliter distinguit: ergo essentia distinguit, sed est fallacia figuræ dictionis commutando *hoc aliquid in quale quid*: sicut supra dixi. quando commutatur *quale quid* in hoc aliquid, interpretatur tale medium, scilicet *quale quid* habere rationem huius alicuius: sic similiter quando commutatur *hoc aliquid in quale quid*, interpretatur *hoc aliquid*, habere rationem *qualis cuius*. Sic est in proposito, quia essentia habet rationem *qualis cuius*: & illud quod personaliter distinguit, habet tantum rationem huius alicuius: quia sola proprietates incommunicabiles distinguit personaliter: inferre ergo quòd essentia personaliter distinguit virtute alicuius proprietatis incommunicabiles, est interpretari illud quod habet rationem *qualis cuius*, id est, communicabilis, habere rationem huius alicuius, scilicet incommunicabilis: sicut est in illo syllogismo.

p *Si adhuc instes.* Adhuc Doctor instat: probando, quòd essentia diuina non fit in tribus personis, realiter distinctis, ita quòd sint ibi plures proprietates personales aliquo modo, præter opus intellectus distinctæ: quod oportet concedere, si illæ personæ realiter distinguuntur, vt supra patuit. Et tunc sic arguit de illis proprietatibus: & ponit exemplum de vna illarum, quæ dicatur *A*. quia *A* in quantum *A*. est res, vel ens: & hoc pater, & tunc quærit quod ens, aut est ens, quod est essentia: & sic habetur propositum, scilicet quòd essentia non erit in distinctis suppositis. Si verò est res, & non essentia: ergo *A* erit alia res ab essentia, quod est inconueniens.

Responder, quòd est ens, & res in quantum *A*, accipiendo ly *in quantum* tam specificatiuè, quàm reduplicatiuè. nam *A* includit quiditatiuè ipsum ens: vel est ens quiditatiuè. Et addit quòd quando aliquid est tale quiditatiuè, semper conuenit sibi: siue vt idem alteri, siue vt distinctum, sicut homo est quiditatiuè animal rationale, & semper est tale: siue homo consideretur, vt idem alteri, vel vt non idem: siue vt distinctus, ista enim præsupponunt semper quiditatem rei. Sic in proposito *A* est ens quidi-

13.

14. Arguit Scotus quòd essentia diuina non fit in tribus personis.

ratiuè inquantum realiter continetur in essentia: quia talis continentia realis non tollit ab *A*, suam propriam rationem formalem, & quiditativam; imò præsupponit eam. Prius enim est res in se quiditativè, quàm dicatur esse idem alteri, vel non idem.

q *Sed cum queris quod ens est.* Dicit quòd est ens, quod est *A*. & hoc descendendo sub conceptu entis: sicut substantia est per se ens: & descendendo ad ens speciale, substantia est ens, quod est substantia, & sic de aliis: & hoc loquendo semper quiditativè. Deinde querit ex quo *A* est per se ens quiditativè, an sit per se essentia? Dicitur quòd non: quia non est formaliter essentia, & quiditativè.

r *Si inferis, ergo est alia res, est fallacia consequentis.* Non enim sequitur, si paternitas non est per se essentia, ergo est alia res. est enim fallacia Consequentis à negatione inferioris, siue antecedentis ad negationem superioris, siue consequentis. Nam esse idem alicui per se inferit esse idem simpliciter, non è contra: ergo non sequitur: non sunt per se eadem res. ergo non sunt simpliciter: sicut non sequitur, homo & risibile non sunt idem formaliter, ergo non sunt idem simpliciter? Sunt enim idem realiter.

15.

f *Si obijciatur.* Doctor probat tribus rationibus quòd si paternitas non sit per se essentia, scilicet formaliter, quòd erit simpliciter alia res ab essentia. Primò sic: *A* est per se res, id est, formaliter, & quiditativè: & non est per se essentia, scilicet formaliter, & quiditativè: ergo erit per se alia res ab essentia: ergo est simpliciter alia res. Prima consequentia patet, scilicet quòd sit per se alia res: quia *idem*, & *diversum*: siue *aliud* sunt immediate opposita circa ens, id est, quòd de quocunque ente alterum immediate verificatur, scilicet vel quòd erit idem, vel aliud alteri. Si ergo *A* est per se res: aut ergo est per se eadem res essentia: aut per se alia res. Secunda consequentia patet, scilicet quòd si per se est alia res ab essentia, quòd erit simpliciter alia res: quia *per se* non est determinatio distrahens, vt patet, quia homo est per se aliud, & etiam simpliciter aliud ab asino.

Secundò probat primam consequentiam, scilicet primæ rationis, quæ erat ista: *ergo est per se alia res ab essentia*: & tamen hæc ratio est etiam ad principale, scilicet quòd vnitas essentia non sit in pluribus suppositis realiter distinctis: quia sequeretur quòd *A* esset simpliciter alia res ab essentia: & sic essentia non esset realiter quicquid est ibi. Arguit ergo sic: si *A* est per se res, scilicet formaliter, aut est per se res, quæ est essentia; aut per se res, quæ non est essentia: si primò, ergo *A* est per se essentia: si secundò, ergo est per se alia res ab essentia, & hæc secunda ratio differt à prima propter illam implicationem mediam, vt patebit respondendo ad istam secundam.

Tertiò arguit sic: Essentia est per se res formaliter, & quiditativè, & proprietatis est per se res: & non sunt per se eadem res formaliter, vel realiter: ergo sunt duæ res, & sic vtraque est per se res alia ab altera.

16.

r *Ad primam licet possit conclusio, &c.* Ista differunt *alietas perfectatis*, & *perfectas alietatis*: quia cum in alietate includatur negatio, primo modo est negatio perfectatis: & est sensus. Quando dicitur paternitas est per se alia res ab essentia, id est, quòd paternitas non est per se eadem res cum essentia. Et cum inferitur in secunda consequentia,

ergo est alia res, est fallacia consequentis à negatione antecedentis: & est sensus, non est per se eadem res cum essentia: ergo non est eadem res absolutè cum essentia: sed simpliciter alia, non sequitur. Secundo modo accipiendo, vt est perfectas alietatis, tunc est sensus. Quando dicitur, ergo paternitas est per se alia res ab essentia, id est, quòd paternitas convenit per se esse alia rem ab essentia, quod est falsum, quia tunc distingueretur verè realiter ab essentia, & hoc modo in prima consequentia est fallacia consequentis arguendo sic, Paternitas est per se res, quia est per se quedam relatio: & non est per se essentia, id est, quòd essentia non convenit illi per se nec primo modo, nec secundo modo, ergo est per se alia res ab essentia, est enim sensus, Paternitas, & essentia in antecedente non sunt vna res per se, siue formaliter: ergo non sunt vna res realiter, & absolutè. Non sequitur à negatione antecedentis ad negationem consequentis.

u *Tamen quia non videtur bene logicè dictum, scilicet quòd negatio, si qua includatur in alietate (in alietate enim includitur non identitas) possit aliquid attingere præter terminum respectus.* Terminus respectus alietatis est tantum terminus sequens ipsam alietatem: & per consequens negatio inclusa in ipsa alietate tantum habet vim super terminum sequentem, & non præcedentem. Ex quo ergo alietas sequitur *ly per se*, quod est modus compositionis, quia dicit prædicatum per se inhætere subiecto: malè distinguitur dicendo, quòd potest accipi, vt alietas perfectatis, vel perfectas alietatis. *Ideo potest dici aliter.* Dat Doctor responsum secundum propriam intentionem. Et dicit primò, quòd in hoc consequente: *ergo A est per se alia res ab essentia*, quod de vi sermonis tantum potest haberi, scilicet esse rem aliam ab essentia per se inest *A*. quia ibi præcisè notatur perfectas alietatis: quia *per se* præcedit alietatem: quod tamen consequens est falsum: quia tunc essentia, nec per se, nec per accidens possit esse idem *A*, vel inesse ipsi *A*. Patet per propositionem Doctoris supra q. de praxi, quando aliquid inest alicui per se, scilicet primo, vel secundo modo, oppositum eius nec per se, nec per accidens potest inesse. Ideò negat primam consequentiam: quia duæ propositiones in antecedente sunt veræ, & consequens falsum. Illæ duæ propositiones sunt istæ, prima, *A est per se res*. Secunda *A non est per se essentia*, & sunt veræ, vt supra patuit.

x *Ad probationem*, illius primæ consequentia dicit, quòd *idem*, & *aliud*, cum *ly per se* non sunt opposita immediata, patet, quia datur aliquid, quòd non est, nec hoc, nec illud. Homo enim nec est per se albus, nec per se non albus: quia si esset per se albus primo, vel secundo modo, oppositum nec per se, nec per accidens possit inesse. Similiter si esset per se non albus, non possit esse nec per se, nec per accidens albus: sic in proposito: *idem enim & aliud*, absolutè accipiendo, sunt bene opposita circa omne ens: sed non cum *ly per se*, nec cum *ly formaliter*. Et sic cum inferitur, *A* aut est per se res eadem cum essentia, aut est per se res non eadem, siue per se res alia ab essentia: dico quòd nec hoc, nec illud, propter rationem supra dictam. Absolutè tamen dico, si queritur *A* aut est res eadem cum essentia, aut alia. Dico, quòd eadem, scilicet realiter, non autem formaliter: & tunc non sequitur vltra, si est eadem res cum essentia, quòd sit per se eadem res cum essentia, sed est fallacia consequentis à positione consequentis ad positionem

Essentia & paternitas an sint vna res.

17.

positionem antecedentis. Nam *esse idem absolutè* est superius ad *esse idem per se*: idèd non sequitur, *A* est eadem res absolutè cum essentia: ergo est res per se.

18.

y *Ad secundum, antecedens potest distinguì, &c.* Cum enim dicit in antecedente: Paternitas, aut est per se res, quæ est essentia; aut est per se res, quæ non est essentia. Si accipitur in sensu composito, utraque est falsa; & est sensus: paternitas est per se essentia: paternitas est per se non essentia: & sicut non sequitur: homo aut est per se albus, aut est per se non albus, vtrunque enim est falsum: quia si esset per se albus, vel primo, vel secundo modo dicendi per se, nunquam posset esse non albus, nec per se, nec per accidens: similiter si esset per se non albus, nunquam posset esse albus: quia quando aliquod conuenit alicui primo, vel secundo modo, eius oppositum non potest sibi competere, nec per se, nec per accidens. Nec ex hoc negatur ambo contradictoria: quia ista non contradicunt: *homo est per se albus, homo est per se non albus*; sed bene ista contradicunt: *homo est per se albus; homo non est per se albus*: quia totum quod affirmatur in prima, negatur in secunda. Sed primo modo in prima affirmatur per se albus: in secunda tantum negatur albus: & ly *per se* affirmatur. Exemplum in diuinis est in incomplexis, & in complexis. *Paternitas aut est per se essentia, aut est per se non essentia*, ista non contradicunt: sicut contradicunt, *paternitas est per se essentia: aut non est per se essentia*: & secundum est per se concedendum: quia essentia non conuenit paternitati, nec in primo, nec in secundo modo dicendi per se. Exemplum in complexis: *paternitas est per se res, quæ est essentia diuina: aut paternitas est per se res, quæ non est essentia diuina*. Ista non contradicunt: sed bene ista: *paternitas est per se res, quæ est essentia diuina: & paternitas non est per se res, quæ est essentia diuina*: & secunda est vera: quia essentia diuina non prædicatur per se de paternitate. Similiter in ista disiunctiua complexa: *paternitas est per se essentia diuina, aut paternitas non est per se essentia diuina*: secundum est verum, modo præposito.

19.

Quomodo paternitas est per se essentia diuina.

Sed non sequitur vterius propositum propter positionem consequentiæ. Non enim sequitur: paternitas est idem realiter, vel essentialiter cum essentia diuina: ergo est idem formaliter: vel essentia prædicatur de paternitate per inhærentiam realem: ergo & per inhærentiam formalem: quia est fallacia consequentis à superiori ad inferius affirmatiuè.

z *Hac secunda distinctio non habetur ex vi sermonis.* Quia ly *quæ est essentia*, possit dicere inhærentiam formalem prædicati ad subiectum, vel identicam, non est ex vi illius implicationis: quia tantum ex vi sua potest notare inhærentiam identicam prædicati ad subiectum, id est, quòd tantum notat prædicatum esse idem subiecto aliquo modo, vel realiter, vel essentialiter, vel alio modo: sicut dicimus, quòd homo est per se res, quæ est risibilis. Et hoc si accipitur in sensu diuiso: quia sensus est, quòd homo est vna natura per se: quæ natura est risibilis; sic quando accipitur hæc in sensu diuiso: *paternitas est per se res, quæ est essentia*: sensus est, quòd paternitas est quædam res per se respectiua, quæ est essentia realiter. Quando verò ly *quæ* accipitur in sensu composito: licet ex vi sua non notet inhærentiam formalem prædicati ad subiectum: tamen quia vni-

tur ly *per se* ex eadem parte extremi ratione coniuncti potest notare huiusmodi inhærentiam.

a *Ad secundum principale*, respondet Doctor quòd si accipiat *accidentaliter* pro eo, quòd est extra essentiam alicuius, sicut etiam differentia est extra conceptum generis: tunc insunt sibi accidentaliter: non tamen accidentaliter; sicut accidens dicitur inesse alicui habenti *esse* completum: & hoc magis patebit infra *dist. 5. quæst. 2.* Sed dubitatur in hoc, quòd dicit in argumento, scilicet quòd multiplicato eo, quòd est de essentia alicuius, multiplicatur ipsa essentia: quia sic arguam: proprietates est idem realiter essentia: ergo ipsa multiplicata realiter, multiplicatur essentia realiter: ergo tres sunt tres proprietates realiter distinctæ, ita tres erunt essentia. Dico breuiter, quòd hoc sic debet intelligi, quòd multiplicato illo secundum quòd sunt idem, vel realiter, vel essentialiter multiplicatur essentia: & sic quia personæ sunt præcisè idem ratione essentia: idèd non sequitur quòd multiplicatis personis multiplicetur essentia: quia tantum sequitur, quando talis multiplicatio fit præcisè, secundum illud, secundum quòd sunt idem: & quia secundum essentiam sunt præcisè idem: igitur, &c.

Dubium.

Responsio.

b *Ad tertium.* Respondet Doctor quòd si in maiori, &c. formetur sic ratio: Quodcumque bonum si non esset, nihil perfectionis deficeret in vniuerso: necessariò non est ponendum: sed si secunda persona non esset, nihil deficeret in vniuerso: ergo secunda persona non est necessariò ponenda. Dicit ergo, quòd si in maiori intelligatur conditio possibilis, maior est vera, & minor falsa. Sensus maioris est: si possibile esset non esse tale bonum, &c. Conceditur: sed minor est falsa: quia non est possibile secundam personam non esse, etiam per quæcumque positionem possibilem, vt magis patebit *quæst. 2. quodlib.* Et addit quòd si secunda persona deesset, summum bonum deesset: quia secunda persona est simpliciter summum bonum, sicut & prima: & idèd si Pater esset, summum bonum esset, quia est summum bonum. Si autem ponatur conditio impossibilis: maior est falsa, & minor vera: patet de maiori, scilicet quodcumque bonum, si impossibile esset deesse, nihil perfectionis deesset vniuerso: quia tunc illud bonum pertineret ad perfectionem vniuersi: & minor vera: quia sensus est, si esset impossibile secundam personam non esse, aliqua perfectio non deesset vniuerso.

2 I.

Non est possibile secundam personam non esse.

2 2.

c *Ad vltimum.* Respondet primò, quòd illud argumentum supra de vnitæte Dei bene concludit: quia si sint duo Dij, puta *A* & *B*, erunt eiusdem speciei, vt ibi exposui: & vt etiam arguit Doctor: si ergo realiter conuenient in natura diuina specifica, quæ diuiditur in eis: patet quia sunt duo Dij habentes aliam, & aliam naturam diuinam: sicut etiam Franciscus & Ioannes, qui realiter conuenient in humanitate, habent aliam, & aliam humanitatem: & sic natura diuiditur non quòd detur natura specifica realiter communis pluribus, quæ post diuiditur in illis, sed intelligitur sic: quia natura Francisci vt prior singularitate est indifferens ad hanc singularitatem, & illam: & idem dico de natura Ioannis: & hoc modo dicitur communis & diuidi: vt prolixè exposui super secundo Doctoris *dist. 3. quæst. 1.* & sicut talis natura est in potentia ad hæceitatem, & contrahibilis, ita quòd per illam fit in vltima actualitate: ita quòd non est amplius

Quomodo natura humana dicitur communis, & dicitur diuidi.

diuisibilis, id est, quod contracta per hæcceitatem, sic facta est propria illi indiuiduo, quod non est amplius contrahibilis: sic in proposito: natura diuina diuisa in alio, & alio Deo, vt intelligitur prior singularitate est indifferens ad omnem singularitatem, & in potentia ad quamcunque: & per consequens per hæcceitatem contrahentem fit in vltima actualitate: & sic vnus Deus realiter constituitur per naturam diuinam contractam, & per hæcceitatem: cum ergo natura diuina in vno Deo dicat totam quidditatem, & essentiam, & totam perfectionem quidditativam ipsius: sequitur quod erit formaliter necesse esse propria necessitate, alia à necessitate contrahentis: & similiter hæcceitas contrahens, cum sit vltima actualitas: per quam natura diuina fit in vltima actualitate in isto Deo, erit formaliter necesse esse, & propria necessitate: aliter non esset vltima actualitas: & sic patet quomodo si essent duo Dij quilibet esset necesse esse duplici

necessitate essendi. Sed non est sic de persona, quia tota necessitas essendi ipsius est ab essentia diuina, quæ ex se, & ex sua formali ratione est in vltima actualitate, & necessitas est conditio perfectionis simpliciter: vt supra patuit *dist. præfenti*, & per consequens formaliter infinitum est formaliter necesse esse: proprietates autem personalis, cum non sit perfectio simpliciter, vt probat Doctor *in quodlib. quest. prima, & 5.* non erit formaliter necesse esse: sed est necesse esse tantum identice, quia realiter identificatur essentia diuinæ: & sic persona constituta per essentiam, & proprietatem non esset necesse esse duplici necessitate, sed tantum necessitate diuinæ essentia. Si dicatur ipsi *A* in quantum *A* aut repugnat posse deficere, aut non. Si primò, ergo *A* in quantum *A* est necesse esse, &c. Dico breuiter, quod si *A* per impossibile distingueretur realiter ab essentia, quod posset deficere: sed hoc est simpliciter impossibile, scilicet quod realiter possit distingui.

Tota necessitas essendi persona ab essentia diuina.

Proprietas personalis nõ est necessitas simpliciter.

DISTINCTIO TERTIA.

A.
Rom. 1. cap.
De Trinitate, & unitate secundum quod credita per rationem intelligitur.

POSTOLVS namque ait, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excelsit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspiciere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur: scilicet, à natura, quæ rationalis erat: & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit, Quia Deus reuelauit illis, scilicet dum fecit opera, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Rom. 1. cap.

Prima ratio, vel modus quomodo potuit cognosci Deus.

B.
Tomo 4.
In commentario primi capituli epistolæ ad Romanos, circa illud quod notum est Dei.
Primæ responsio, vel modus quo potuit cognosci Deus.

NAM sicut ait Ambrosius. [Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificem visibilitate sui manifestaui: vt per certum, incertum posset sciri, & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit quod ab homine impossibile est fieri.] potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt: vltra omnem creaturam esse illum qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creatura, & faciat tale cælum, & talem terram, & dicam quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat supra omnem creaturam esse illum qui ea fecit, ac per hoc, illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Secunda ratio quâ potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

C.
Lib. 8. cap. 6.

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt, vt enim Augustinus ait in lib. de Ciuit. Dei, [Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideò cuncta corpora transcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideò omnem animam

mam mutabilēque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo qui incommutabiliter, & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Tertia ratio, vel modus.

CONsiderauerunt etiam quicquid est in substantiis, vel corpuse esse, vel spiritum: meliùsque aliquid spiritum esse, quàm corpus, sed longè meliorem qui spiritum fecit, & corpus. D.
Ibidem.

Quartus modus, vel ratio.

INtellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem: & intelligibiles speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus quæ visu tactùque corporis sentiri queunt. Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cùm ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minùsque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideòque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cùm ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium, vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate namque creaturarum, intelligitur conditor æternus, ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem Deitatis pertinent monstrandam. E.
Ibidem.
Ad Rom. 1.

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis?

NUnc restat ostendere, vtrùm per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis indicium, vel exiguum haberi potuerit. De hoc Augustinus in lib. 6. de Trinit. ait, Oportet vt creatorem per ea quæ facta sunt, intellectu conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. [Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum:] & ita in creaturis præluceat vestigium Trinitatis. [In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio.] [Summa autem origo, vt Augustinus ostendit in libro de vera religione, intelligitur Deus Pater, à quo sunt omnia, à quo Filius, & Spiritus sanctus: perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet veritas Patris, nulla ex parte ei dissimilis: quam cum ipso, & in ipso Patre veneramus: quæ forma est omnium quæ ab vno facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à Patre per Filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonus esset, qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset, inuidit, & vt in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset dedit: quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum Patris & Filij, quare ipsum donum Dei cum Patre & Filio quæ incommutabile, colere & tenere F.
Augustin.
cap. 10.

August. in
tom. 1. c. 7.
sed plenius
cap. 43 &
55. circa
finem.
Iren. lib. 5.
de Trinit.
cap. 9.

nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnus substantiæ, Trinitatem intelligimus : scilicet vnum Deum Patrem, à quo sumus : & Filium, per quem sumus : & Spiritum sanctum, in quo sumus: scilicet principium ad quod recurrimus, & quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: vnum scilicet quo auctore conditi sumus : & similitudinem eius, per quam ad vnitatem reformamur, & pacem, qua vnitati adhæremus, scilicet Deum qui dixit, Fiat lux: & verbum, per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum est auctori, vt non interiret.] Ecce ostensum est qualiter creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur : non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ, vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi quasi per vmbra, & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilem per ea quæ facta sunt.

Genesios
1. a.

Exod. 8. c.

Quomodo in anima sit imago Trinitatis?

G.
Cap. 8.
Tria ostendit esse in anima que relativiè dicuntur, & aequalia sūt, scilicet memoriam, intelligentiam & dilectionem.
August. lib. 14. de Trin. cap. 7. & 8.
Cap. 11.
Subtilissima & congrua similitudo.

Nunc verò ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mente humana, quæ nouit Deum, vel potest nosse, & diuinæ naturæ & Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustinus 14. lib. de Trinit. Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. Etsi enim amissa Dei participatione deformis sit: imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest.] Iam ergo in ea Trinitate, quæ Deus est, inquiremus. [Ecce ergo mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei.] Hic enim quædam apparet Trinitas, memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. [Hæc ergo tria, & August. ait in lib. 10. de Trinit. non sunt tres vitæ, sed vna vita; nec tres mentes, sed vna mens, vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas, siue dilectio, similiter ad aliquid dicitur: vita verò dicitur vnaquæque ad seipsam & mens essentia. Hæc ergo tria, eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia, & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur, etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo verò tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

Quomodo aequalia sint, quia capiuntur à singulis omnia & tota?

H.
Hic ostendit quomodo omnia à singulis capiuntur.
Ex eodem Aug. libro de Trin. c. 12.

Æqualia etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere & velle, atque meminisse: & volo me velle & meminisse, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat.

I. **T**otamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria

moriam meam: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo meminisse. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo, quicquid autem scio meminisse. Totam ergo diligentiam totamque voluntatem meam meminisse.

Quomodo illa tria tota capiatur intelligentia?

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquam intelligibile est, quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec meminisse, nec volo. Quicquid ergo intelligibile non intelligo, & consequenter etiam nec meminisse, nec volo. Quicquid ergo intelligibile meminisse & volo, consequenter intelligo.

*K.
Ex eodem
Aug. lib. 6.
c. citatis.*

Quomodo illa tota capiatur voluntas?

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totamque meam memoriam capit, dum utroque toto eo quod intelligo & meminisse. Cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiuntur, æqualia sunt tota singula, totis singulis, & tota singula, simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia.] Ecce illius summæ unitatis atque Trinitatis, ubi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hinc pro animo ipso accipitur, ubi est illa imago Trinitatis. [Propriè verò mens dicitur, ut ait Augustinus, non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius.] Qualiter sæpè accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, ut ait Augustinus in 14. lib. de Trinit. alioquin non se caperet.

*L.
Lib. de Tri-
nit. 15. c. 8.
Cap. 11.*

Ex quo sensu illa tria dicantur esse, vnum & vna essentia, queritur?

Hic attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod utique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis, & incorporea. Illa verò tria, naturales proprietates, seu vires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas, siue amor.

M.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè.

ET hæc tria etiam ad se inuicem referuntur, ut ait Augustinus in 9. lib. de Trinit. mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat, vel meminit quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est, cum & relatiuè dicantur ad inuicem.

*N.
August. 6.
2. & 3.
Idè lib. de
Trinit. 9.
cap. 5.*

Hic aperitur quod supra querebatur, scilicet quomodo hæc tria dicuntur vnum?

Sed iam videndum est, quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo scilicet, quia in ipsa anima, vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse, & abesse, vnde Augustinus in 9. lib. de

*O.
Cap. 4.
lib. de*

lib. de Trinit. ait. [Admonemur si vtcunque videre possumus, hæc in animo existere substantialiter non tanquam in subiecto, vt color in corpore, quia relatiuè dicuntur adinuicem, singula tamen substantialiter sunt in substantia sua.] Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, vel vna substantia.

Cap. 20.

Quæ tria, vt August. ait in 15. lib. de Trinit. [in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna incommutabilisque natura recoli, conspici, concupisci, reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profectò reperit illius summæ Trinitatis imaginem.]

Quòd in illa similitudine est dissimilitudo.

P.
Ex Aug.
lib. de Trin.
15. c. 20.

Verumtamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem de Trinitate factam, ita ei comparet, vt omnino existimet similem, sed potiùs in qualicumque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo.

Q.
Ex eodem
lib. cap. 22.

Quod breuiter ostendi potest. [Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius verò summæ simplicitate naturæ, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis, in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura, quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam, quæ est in ea.]

Quòd propter illa tria homo dicitur imago.

Altera dissimilitudo.

R.
Ex eodem
lib. cap. 23.
Ibidem c. 7.
Ibidem cap.
23.

[Rursus ista imago, quæ est homo habens illa tria, vna persona est: illa verò Trinitas non vna persona est, sed tres personæ, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris, & Filij. Itaque in ista imagine Trinitatis, non hæc tria vnus homo, sed vnus hominis sunt. In illa verò summa Trinitate, cuius hæc imago est, non vnus Dei sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona.] [Illa enim tria non homo sunt, sed hominis sunt, vel in homine sunt. Sed nunquid possumus dicere, Trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exiguam, & qualemcunque esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex maxima parte sit dissimilis.] Sciendum verò est quòd hæc Trinitas mentis, vt ait Augustinus in 14. lib. de Trinit. [non propterea tantùm imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse: & intelligere, & amare illum à quo facta est.]

Cap. 12.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet mens, notitia, amor.

S.
Cap. 4.
Ibidem.
Vs habetur
lib. de Trin.
15. cap. 6.
& 7.

Potest etiam alio modo aliisque nominibus distingui Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ, & ineffabilis Trinitatis, vt enim ait August. in 9. de Trinit. [Mens, notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mens & amor eius. Cùm

ergo

ergo se nouit mens, & amat se, manet Trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hîc accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem tria cùm sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum: quia in animo substantialiter existunt.

*Quomodo
ea dicantur
esse vnum.
Idem lib. 9.
c. 4. de Trin.*

*Quia mens, vice Patris: notitia, Filij: amor,
Spiritus sancti accipitur.*

ET est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cùm se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia procedit, dum mens cognoscens se diligit se. Non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

T.
*Ex August.
lib. 9. c. 12.*

Quòd non est minor mente notitia, nec amor utroque.

Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est: nec minor est amor parente, & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est.

V.
*Ex eodem
Aug. lib. 8.
c. citatis.*

Quòd hæc tria in se ipsis sunt.

Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.

X.
*Eodem lib.
cap. 5.*

Quomodo mens per ista proficit, ad intelligendum Deum?

Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnã essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem Creatoris: & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitatem. Intelligit enim, vnum Deum esse, vnã essentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter, cùm in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum, vnum omnium authorem: & vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua: & ideò intellexit cum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

T.

Hic de summa Trinitatis vnitatem.

QVapropter iuxta istam considerationem, vt ait Augustinus in 9. lib. de Trinit. credamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ creaturæ conditorem, & rectorem, nec Patrem esse Filium, nec Spiritum sanctum, vel Patrem esse, vel Filium, sed Trinitatem relatarum adinuicem personarum. Vt enim ait ipse, in libro de Fide ad Petrum, Vna est natura, siue essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna Persona, sicut est vna substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, personarum sunt abinuicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturarum diuersitate discreti. Fides autem Patriarcharum,

Z.
August. c. 1.

*Cap. 1. sed
sententiã po-
nit, quam
verbis ipsis.*

Prophetarum, atque Apostolorum vnum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus Pater, qui solus essentialiter de se ipso Filium vnum genuit: & vnus Filius est, qui de vno Patre solus essentialiter natus: & vnus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter à Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, id est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt enim ait Augustinus in 1. lib. de Trinit. Nulla res est, quæ seipsam gignat, vt sit.

Cap. 1.

Q V Æ S T I O I.

Utrum Deus sit naturaliter cognoscibilis à viatore?

Alensis, D. Thomas, D. Bonauentura, Richardus, Henric. & alij citati, *dist. præced. ad q. 1. Item D. Thom. 1. p. q. 12. art. 4. & 12. Alensis 1. p. q. 2. m. 1. D. Bonauent. hic art. 1. q. 1. & 2. Richardus art. 1. q. 1. Vide Scot. 1. Physic. q. 4. 5. & 20. Valquez 1. p. disp. 20. Mayron. Bacon. Durand. hic.*

I.

Mag. A. B.
C, D, E.

Circa primam partem
3. d. in qua
agitur de
cognoscibili-
tate Dei
quæritur 5.
Text. 20. &
39.

Ira tertiam distinctionem, Quæro primò de cognoscibilitate Dei. & quæro primò, Vtrum Deus sit naturaliter cognoscibilis ab intellectu viatoris?

Arguo quòd non: Philosophus 3. de Anima: *Phantasmata se habent ad intellectum sicut sensibilia ad sensum*: igitur intellectus nihil intelligit, nisi cuius phantasma potest per sensus apprehendere: Deus autem non habet phantasma: ergo, &c.

Item, 2. Metaph. text. 1. *Sicut se habet oculus noctuæ ad lucem Solis: sic intellectus non fertur ad ea, quæ sunt manifestissima natura*: sed ibi est impossibilitas: ergo, & hic.

Item, primo Physic. text. 3 5. *infinitum in quantum infinitum est ignotum.*

Et secundo Metaph. text. 1 1. & 12. *infinita non contingit cognoscere*; ergo nec infinitum: quia eadem videtur esse propositio intellectus ad infinitum, & ad infinita: quia æqualis excessus, vel non minor: quia vtrobique est infinitas. Item Gregorius super Ezechielem. *Quantumcumque mens nostra in contemplatione Dei profecerit, non ad illud, quòd ipse est, sed ad illud, quòd sub ipso est, attingit.*

lib. 1. Hom.
8.

S C H O L I V M.

Positis quatuor locis Philosophi, & vno D. Gregor. pro parte negatiua, ponit duo loca eiusdem Philosophi, pro parte affirmatiua, & in initio quæst. seq. resoluit quæsitum latè.

2.

Text. 2.
Ratio ad
opp.
Cap. 10.

Contra 5. Metaph. *Metaphysica est Theologia de Deo*: ergo, &c.

Similiter in actu eius, scilicet in consideratione actuali substantiarum separatarum ponit felicitatem humanam 10. Ethicorum.

Q V Æ S T I O II.

Utrum Deus sit primum cognitum naturaliter pro statu isto?

D. Thom. 1. p. q. 12. art. 1. & 4. & q. 85. art. 3. Henric. in summ. art. 22. q. 1 2. & 3. & quodl. 7. q. 4. Caiet. de ente, & essentia, q. 1. Zabarella lib. de ordine intellig. Grégor. hic q. 3. ar. 2. Occam hic q. 5. & quatenus agitur hic de conceptu entis, videri possunt D. Thom. 1. p. q. 13. art. 5. & q. 7. de potentia, art. 7. Heruzus quodl. 2. c. 7. Fonseca 4. Metaph. c. 2. q. 2. sct. 4. Scot. infr. d. 8. q. 3. & 2. d. 3. q. 3. & 3. d. 8. q. 1. Suar. in Metaph. disp. 2. sct. 1. vide Scot. 1. Metaph. q. 10. & 1. Physic. q. 3. 5. & 7.

I.

V X T A hoc quæro. Vtrum Deus sit primum cognitum à nobis naturaliter pro statu isto?

Et arguitur quòd sic. *Vnumquodque sicut se habet ad esse, sic ad cognitionem*, 2. Metaph. sed Deus est primum ens: ergo primum cognitum.

Item, nihil perfectè cognoscitur nisi Deo perfectè cognito: ergo nihil simpliciter cognoscitur, nisi eo simpliciter cognito. Consequentia apparet, quia in his, quæ sunt per se, *sicut maximum ad maximum, sic simpliciter ad simpliciter*, & è contra, ex 1. Topic.

Text. 4.
Argum. 2.

Cap. 19.

Item,

Item, perfectissimus actus potentia, est circa obiectum simpliciter primum; perfectissimus autem actus, scilicet speculatio, in qua consistit felicitas, est circa Deum, 10. *Ethic.* ergo Deus est simpliciter primum obiectum cognoscibile.

Arg. 3.
Cap. 10.

Contra, omnis nostra cognitio oritur à sensu. 1. *Metaph.* & 2. *Poster.* in fine: ergo Deus, qui est à sensibus remotissimus, non est primò cognitus ab intellectu nostro.

Thom. 1. p.
q. 3. ar. 3. &
Dionys. de
Ang. Hier.

C O M M E N T A R I V S.

I. **I**N secunda quæstione. Primò arguit sic: Deus est primum ens simpliciter: ergo primum cognitum. Antecedens patet *dist. 2.* Consequentia patet 2. *Met.* text. comm. 4. *unaquodque*, inquit, *sicut se habet, ut sit*, id est, ad esse, ita & ad veritatem. Vbi Commentator in fine commenti, *Quanto*, inquit, *magis perfectum in esse, tanto magis erit perfectum in essendo verum.*

Secundò arguit, quia 2. *Topic.* c. 29. *Rursus siquidem magis, & minus dicitur, & simpliciter inest. Quod enim non est bonum, vel album, neque magis, & minus album, vel bonum dicere.* Hoc ibi: Ex intentione elicitur hæc: In his quæ sunt per se, id est, quæ absolute, & simpliciter in sunt, hæc regula tenet: *Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum.* Patet, si album est simpliciter visibile, ergo magis album, &c. & è conuerso, magis album est magis visibile: ergo simpliciter al-

bum est simpliciter visibile, & sic patet regula. In proposito, nihil potest perfectissimè cognosci, nisi Deo perfectissimè cognito: ergo nihil potest simpliciter cognosci, nisi Deo simpliciter cognito: ergo cum aliqua cognoscuntur à nobis, Deus erit simpliciter cognitum prius.

Tertiò, perfectissimus actus potentia est circa obiectum perfectissimū, siue simpliciter primum. Hoc patet ex Doctore, infra *presenti dist. quæst. 7.* Tum etiam, quia actus specificatur ab obiecto; tum etiam, quia nobilitas scientia accipitur à nobilitate obiecti, ut patet 1. *de Anima, text. comm. 1.* Cum, inquit, *omnem scientiam*, siue cognitionem, *rem esse bonam opinemur, ac honorabilem; magis autem alteram altera, aut secundum certitudinem, aut ex eo, quod melior quidem, & mirabilior est.* Hoc ibi. Sed perfectissimus actus est circa Deum, ex 10. *Ethic.* c. 10. quia ibi ponit felicitatem: ergo, &c.

S C H O L I V M.

Ostendit contra quosdam quoad primam quæstionem, Deum non posse cognosci negatiuè, non affirmatiuè: quia negatio non cognoscitur nisi per affirmationem: & explicat sensum q. videlicet, utrum viator pro hoc statu possit habere conceptum simplicem, quo concipiatur Deus.

IN prima quæstione non est distinguendum, quòd Deus possit cognosci negatiuè, non affirmatiuè: quia negatio non cognoscitur nisi per affirmationem 2. *Periherm in fin* & 4. *Metaph.* Patet etiam, quòd nullas negationes cognoscimus de Deo, nisi per affirmationes per quas remouemus impossibilia aliqua ab illis affirmationibus, sicut non remouemus compositionem, nisi quia attribuimus simplicitatem, vel aliquid aliud.

Text. 2. &
16.

Negationes etiam tantum, non summè amamus. Similiter etiam^b, aut negatio concipitur præcisè, aut ut dicta de aliquo. Si præcisè concipitur negatio, ut non lapis, hoc æquè conuenit nihilo sicut Deo; quia pura negatio dicitur de ente, & non ente; igitur in hoc non intelligitur Deus magis, quàm nihil, vel chimæra. Si intelligitur non lapis de aliquo, tunc quæro, ille conceptus substratus, de quo intelligitur ista negatio esse vera, aut est conceptus affirmatiuus, aut negatiuus. Si est affirmatiuus, habetur propositum. Si negatiuus, quæro ut prius, aut negatio concipitur præcisè, aut ut dicta de aliquo: si primo modo hoc æquè conuenit nihil sicut Deo. Si ut dicta de aliquo, tunc sicut prius.

2.

Et quantumcunque procederetur in negationibus, vel non intelligeretur Deus magis, quàm nihil, vel stabitur in aliquo conceptu affirmatiuo, qui est primus.

Nec est^c distinguendum de cognitione *si est, & quia est*: quia in proposito quæro conceptum simplicem, de quo cognoscatur esse per actum intellectus componentis, & diuidentis. Nunquam enim cognosco de aliquo, *si est*, nisi habeam aliquem conceptum illius extremi, de quo cognosco esse, & de isto quæritur hîc.

Quæstio si est, quæris de incompleto, cui nò repugnare esse.

Nec oportet distinguere de *si est*, ut est quæstio de veritate propositionis, vel ut est quæstio de *esse* Dei; quia si potest esse quæstio de veritate propositionis, in qua *esse* tanquam prædicatum quæritur de subiecto, ad concipiendum veritatem illius quæstionis, oportet præconcipere terminos illius quæstionis, & de conceptu simplici illius subiecti, si est possibilis naturaliter, nunc est quæstio.

Vide Scot. 4. d. 1. q. 2. & 2. d. 1. q. 3. quia est, quæris de complexa.

Nec valet distinguere de conceptu naturali, & supernaturali: quia quæritur de naturali.

Thom. 1. p.
q. 3. ar. 4.

Nec valet distinguere de naturali, loquendo de natura absolutè, vel de natura pro statu isto; quia quæritur præcisè de cognitione pro statu isto.

Nec valet^c distinguere de cognitione Dei in creatura, vel in se; quia si cognitio habeatur per creaturam, ita quòd cognitio discursiua incipiat à creatura, quæro in quo

termino sistitur ista cognitio. Si in Deo in se, habeo propositum, quia illum conceptum Dei in se, quero. Si non sistitur in Deo in se, sed in creatura, tunc idem erit terminus, & principium discursus, & ita nulla notitia habetur de Deo.

Est igitur mens quæstionis ista: Vtrum aliquem conceptum simplicem, possit intellectus viatoris naturaliter habere, in quo conceptu simplici concipiatur Deus.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **I**N prima quæstione non est distinguendum (sicut Thomas dicitur in prima parte, quæst. 3. art. 11.) quòd Deus possit cognosci negativè, non affirmativè, id est, quòd Deus tantum cognoscatur per negationem: puta removendo impossibilia. Sicut si diceremus: Deus non est corporeus, & huiusmodi, & non affirmativè, pura cognoscendo aliquid de Deo, affirmando illud, siue attribuendo, ut quòd Deus sit infinitum ens, vel summum bonum: & dicit Doctor, quòd est quodammodò implicatio, quòd cognoscatur negativè, & non affirmativè, quòd prebat auctoritate, & ratione. Auctoritate, patet primò, 2. Periherm. in fine, negatio non cognoscitur nisi per affirmationem. Hoc etiam expressè patet 4. Metaph. text. comm. 2. & clariùs text. comm. 1. 6. ubi expressè habetur, quòd nunquam negatio cognoscitur, nisi per affirmationem, & maximè hoc est verum de negatione, quæ necessariò inest: aliqua enim negatio necessariò inest; quia eius oppositum sibi repugnat, ut negatio asini necessariò inest homini, quia affirmatio asini formaliter repugnat homini: negatio verò albi contingenter inest homini, quia album esse non repugnat homini, negatio verò albi contingenter inest homini, quia album esse non repugnat homini. Negatio ergo, quæ necessariò inest, cognoscitur propter aliquam affirmationem, cui formaliter repugnat affirmatio opposita negationi; nam affirmatio asini repugnat homini propter aliquam affirmationem, siue entitatem positivam in homine, scilicet propter rationalitatem. Et sic in proposito, si cognosco Deum non esse lapidem, quæ negatio inest necessariò Deo: cognosco aliquid positivum, cui formaliter repugnat affirmatio opposita negationi lapidis: puta quia cognosco Deum esse spiritum, cui repugnat omne corpus: idè statim cognosco ipsum non esse lapidem. An modo non possit cognosci negatio, quæ contingenter inest, nisi propter aliquam affirmationem in illo, de hoc alias. In proposito enim loquitur de negatione, quæ necessariò inest Deo, cuius opposita affirmatio simpliciter repugnat: ut patet in litera Doctoris.

2. b **S**imiliter etiam, aut negatio concipitur positivè: aut ut dicitur de aliquo. Ut cum dicimus, Deus est non lapis: si tantum concipitur ista negatio in se, & absolute: puta non lapis, sequitur, quòd per hoc non magis cognoscitur Deus, quam Chimæra: patet, quia ita non lapis dicitur de Chimæra sicut de Deo. Si verò concipitur non lapis, ut dicitur de aliquo: tunc quero an illud substratum, siue subiectum, de quo dicitur non lapis: aut est conceptus affirmativus, aut negativus. Si primò, habetur propositum: quia tunc non tantum concipio non lapidem, sed concipio aliquid affirmando illud esse: ut puta, quòd non tantum concipio non lapidem: sed concipio Deum esse, à quo removeretur lapis, cui attribuo non lapidem: & patet litera.

c **N**ec est distinguendum de cognitione, &c. Quæstio si est, est quæstio de aliquo conceptu incompleto, scilicet an Deus sit talis conceptus in se simplex cognoscibilis, cui non repugnat esse, scilicet actualis existentia: non enim quæstio si est propriè quærit an aliquid actu existat, sed an possit existere, ut patet à Doctore in 4. dist. primi, quæst. 2. Aduerte tamen quòd si est propriè, ut dicitur actuali, vel aptitudinali existentiam, est quid demonstrabile de illo, de quo quæritur per definitionem illius, ut patet à Doctore in 2. d. 1. q. 3. Nam per animal rationale demonstratur, quòd existentia non repugnat homini, & idè quæstio si est, de qua Aristoteles 1. Poster. non propriè quærit actuali, vel aptitudinali existentiam, cum illa sit demonstrabilis, ut patet à Doctore in 2. dist. 1. q. 3. & etiam patere potest ex dictis eius in 1. dist. 3. q. 5. contra Henricum, & dicit 3. Nam per definitionem demonstratur existentia de re, cuius est: & quæstio si est præsupponitur in omni demonstratione: de subiecto enim præsupponitur si est; ut patet primo Posteriorum. Nota tamen, quòd si est contingit à nobis sciri dupliciter. Vno modo simpliciter, quando scilicet cognoscitur si est demonstrativè, & per propriam causam eius: quæ dicitur quòd quid est subiecti, per quod demonstratur ipsum si est de suo subiecto. Et sic nullo modo præcognoscitur si est ante demonstrationem, vel definitionem; imò quòd quid est præcognoscitur si est, sicut causa præcognoscitur suo effectui. Alio modo potest sciri si est secundum quid, & imperfectè, non quidem per demonstrationem, sed per aliqua accidentia, vel per definitionem descriptivam, aut etiam per definitionem quid nominis ipsius subiecti, & sic necesse est præcognoscere si est ante quamlibet demonstrationem, vel definitionem dicentem quid rei. Quæstio verò quia est quærit veritatem propositionis, ut patet primo Posteriorum. Et est sensus, an ista propositio sit vera, Deum esse cognoscibile à nobis, scilicet, an Deum esse sit verum cognoscibile à nobis. Sed certum est, quòd veritas propositionis præsupponit cognitionem extremorum: oportet ergo priùs habere conceptum simplicem illius subiecti, de quo quero esse.

d **N**ec oportet distinguere de si est, ut est quæstio de veritate propositionis. Et quod dicit hic Doctor, quòd non oportet distinguere de si est, &c. quia in re est idem cum illa quæstione quia est: quia quæstio quia est propriè quærit veritatem propositionis, ut patet primo Posteriorum. Posito ergo quòd sit quæstio de veritate propositionis, ubi quæritur esse de conceptu Dei, adhuc oportet præconcepere terminos illius quæstionis, quia cognitio propositionis præsupponit cognitionem terminorum, & sic quæritur de conceptu simplici illius subiecti, scilicet Dei, si est possibile naturaliter, id est, si est possibile naturaliter, siue via naturali habere conceptum simplicem Dei. Sequitur, nec

ualet distinguere de conceptu naturali, & supernaturali, quia queritur de naturali. Non enim queritur an via naturali, vel supernaturali possit haberi aliquis conceptus simplex de Deo, sed queritur de naturali, id est, queritur an via naturali possit haberi aliquis talis conceptus. Sequitur, *nec ualet distinguere de naturali absolute;* quia queritur de naturali tantum pro statu isto, scilicet an pro statu isto via naturali, id est, ex solis causis naturalibus possit haberi aliquis conceptus simplex de ipso Deo.

5. *c Nec ualet distinguere de cognitione Dei in creatura, vel in se.* Et arguit sic Doctor, quia si cognosco Deum per creaturam, puta per aliquem effectum, certum est, quod illa cognitio terminatur ad obiectum cognitum, aut ergo ad Deum in se, & tunc habetur propositum; quia illum conceptum Dei in se querimus. Si verò non terminatur ad Deum in se, sed ad creaturam, tunc idem erit terminus, & principium discursus: & ita nulla notitia habetur de Deo.

6. Et nota, quod quando dicimus, quod aliquid cognoscitur per aliud, multum differt ab illo, quo dicimus, quod aliquid cognoscitur in

alio, ut patet à Doctore quaestione 15. Quodlibeti. Nam cum cognoscimus *B* per *A*, tunc cognitio ipsius *B* terminatur ad ipsum *B* in se. Sicut per principia cognita cognosco conclusionem in se: & sic quando per creaturam cognosco Deum, sensus est: quod per creaturam cognitam, tanquam per medium cognitum, cognosco ipsum Deum: ita quod talis cognitio terminatur ad Deum in se: non sic est, quando cognoscimus *A* in *B*, & de hoc vide Scotum loco præallegato.

f Est igitur mens quaestionis, ista: Vtrum aliquem conceptum simplicem possit intellectus viatoris naturaliter habere: in quo conceptu simplici concipiatur Deus, id est, an possimus via naturali cognoscere aliquod obiectum simplex de Deo, sub quo cognoscatur Deus à nobis, id est, an possimus habere cognitionem alicuius conceptus simplicis: quem nominamus *Deum*: vel quem attribuamus alicui enti, quod nominamus *Deum*, per quem aliquo modo dicatur Deus à nobis cognoscibilis. Et hic titulus quaestionis, & mens istius quaest. respondendo ad illam diffusè declarabitur.

S C H O L I V M.

Adducit opinionem Henrici quo ad primam, & secundam quaestionem, quam propter eius confusionem non summaui: sed per rationes, quibus Scotus suam sententiam probat, refutatur.

AD hoc dicit ^a quidam Doctor sic, quod loquendo de cognitione alicuius, distinguimus qui potest ex parte obiecti per se, vel per accidens; in particulari, vel in vniuersali. Realiter per accidens, non cognoscitur Deus, quia quidquid de ipso cognoscitur, est ipse Deus; tamen cognoscendo aliquod attributum eius, cognoscimus quasi per accidens quid est: vnde de attributis dicit Dam. lib. 1. c. 4. quod *non naturam dicunt Dei, sed qua circa naturam.*

In vniuersali etiam, puta in generali attributo, cognoscitur, non quidem in vniuersali secundum prædicationem, quod dicatur de ipso, in quo nullum est vniuersale; quia quiditas illa est de se singularis; sed in vniuersali, quod sibi analogicè commune est, & creaturæ, tamen quasi vnum à nobis concipitur, propter proximitatem conceptuum, licet sint diuersi conceptus.

In particulari ^b non cognoscitur ex creaturis, quia creatura est peregrina similitudo eius, quia tantum ei conformis est, quo ad aliqua attributa, quæ non sunt illa natura in particulari; igitur cum nihil ducat in cognitionem alterius, nisi sub ratione similitudinis, sequitur, quod Deus non cognoscitur in particulari ex creaturis.

Item, in vniuersali tripliciter cognoscitur, generalissimè, generalius, generaliter.

Generalissimè habet tres gradus. Cognoscendo enim quodcunque ens, ut hoc ens est, indistinctissimè concipitur Deus, quia concipitur ens quasi pars conceptus, & est primus gradus. Amouendo hoc, & concipiendo ens, est secundus gradus. Iam enim ens, ut conceptum, non ut pars conceptus, concipitur commune analogum Deo, & creaturæ. Quod si distinguatur conceptus entis, qui Deo conuenit, puta concipiendo ens indeterminatum negatiuè, id est, non determinabile, à conceptu entis, qui conuenit creaturæ analogicè, quod est ens indeterminatum priuatiuè, iam est tertius gradus. Primo modo indeterminatum abstrahitur, ut forma ab omni materia, ut in se subsistens, & imparticipabilis. Secundo modo indeterminatum est vniuersale abstractum à particularibus, quod non est actu participatum in illis. Post istos tres ^c gradus concipiendi generalissimè, concipitur Deus generalius, concipiendo quodcunque attributum, non simpliciter sicut prius, sed cum præminencia summa. Generaliter autem concipitur, concipiendo quodcunque attributum esse idem suo primo proprio attributo, scilicet eius *esse*, propter simplicitatem: nec per speciem propriam cognoscitur Deus: quia nihil est eo simplicius, sed ad modum æstimatorum. Sicut enim æstimatoria in brutis, sub intentionibus sensatis subfodiendo, cognoscit inten-

tionem non sentatas, vt nociui, & proficui: sic intellectus sub specie creaturæ, quæ non repræsentat nisi creaturam, ex suo acumine subfodit ad cognoscendum eam, quæ sunt, & dicuntur de Deo, per speciem alienam ex creaturis, & hoc omnibus tribus modis prædictis.

Quo ad secundam quæstionem, secundum istam opinionem distinguendum est de modo concipiendi naturaliter, & rationaliter. Primo modo Deus est primum obiectum intelligibile à nobis ex creaturis: quia naturalis cognitio procedit ab indeterminato ad determinatum. Indeterminatum negatiuè est magis indeterminatum, quàm priuatiuè indeterminatum: ergo præconcepitur illi, & illud indeterminatum priuatiuè, secundum cognitionem nostram, præconcepitur determinato: quia ens, & res prima impressione imprimuntur in anima nostra, secundum Auicennam primo *Metaph. cap. 5.* ergo indeterminatum negatiuè, omnino primum est obiectum nostro intellectui.

Rationaliter autem est Deus posterius creatura obiectum cognitum secundum tres gradus. Primò generalissimè; deinde generaliùs, & vltimò generaliter; quia primò concipitur hoc bonum, deinde bonum vniuersale abstractum secunda abstractione, puta quod est indeterminatum priuatiuè: deinde bonum prima abstractione abstractum, quod scilicet est indeterminatum negatiuè, quia via ratiocinatiuæ deductionis; priùs oportet cognosci illud, à quo fit abstractio, quàm abstractum: Exponitur primum membrum, scilicet naturaliter, quomodo est sic cognitum primò: quia Deus, vt est sic primum cognitum, non distinguitur ab aliis propter simplicitatem: & quia non est primum cognitum nisi tantum quo ad duos primos modos gradus generalissimè concipiendi, quorum neuter pertingit ad aliquam rationem determinantem illud attributum Deo. Qualiter autem posset esse primum cognitum, & non distingui ab aliis per intellectum cognoscentem, exemplificatur, sicut oculus primò videt lucem, licet non distinctè discernat de ipsa, propter subtilitatem, sicut discernit de colore per lucem.

COMMENTARIUS.

1. a **A**D hoc dicit quidam Doctor. Hæc est opinio Henrici, & quod dicit ibi: *Sed in vniuersali* quoddam sibi analogice commune est, & creaturæ; tamen quasi vnum à nobis concipitur propter proximitatem conceptuum, licet sint diuersi conceptus. Et nota secundum istum Doctorem, quod conceptus analogicus dicitur de Deo, & creatura, nõ dicit in se vnum conceptum communem Deo, & creaturæ; licet per prius de Deo, quàm de creatura: sed dicit tantum duos conceptus immediatè, vnum de Deo, & alium de creatura: sed conceptus Dei est perfectior, & propter approximationem horum conceptuum, quasi vnum conceptum communem Deo, & creaturæ concipimus: tamen in re nullus est communis, id est, quoddam quia vterque conceptus conuenit in hoc nomine *entis*, scilicet conceptus Dei, & conceptus creaturæ: & hoc modo dicuntur proximi, videntur esse vnum, id est, videntur conuenire in vno conceptu communi Deo, & creaturæ: cum tamen conueniant in solo nomine, scilicet *entis*; quod nomen est æquiuocum analogicum: quia priùs conuenit conceptui Dei: & posterius conceptui creaturæ.

2. b *In particulari non cognoscitur ex creaturæ.* Dicit Henricus, quod Deus non cognoscitur in particulari: puta in se, vel sub propria ratione formali, & quiditatiua; quia creatura est peregrina similitudo eius.

Item in vniuersali tripliciter cognoscitur: generalissimè, generalius, & generaliter. Sententia huius literæ est: videlicet quod primus gradus generalissimæ cognitionis est cognoscere indiuiduum vagum, vt hoc ens, non determinando quod ens: puta an homo, an animal, & huiusmodi: sed tantum sic vagè cognoscendo: & tunc est pars conceptus ipsius entis; quia concipiendo minùs com-

mune, quasi concipio partem illius conceptus communis: sicut si concipio indiuiduum vagum hominis, concipio partem conceptus hominis. In secundo gradu est concipere ens in se: & ens in se conceptum, non est pars conceptus, modo præposito: & vt sic est conceptus analogicus eo modo, quo priùs declarauimus secundum intentionem Henrici, quia non in se communis: sed videtur vnum propter approximationem; &c. Et talis conceptus entis, qui videtur vnum, & dicitur de Deo, vel conuenit Deo, modo prædicto: aut concipitur vt est ens, indeterminatum negatiuè, id est, nullo modo aptum natum determinari, siue contrahi, siue plurificari: & tunc concipitur, vt ens in se existens; & singularissimum, & formaliter infinitum: Nam, vt sic, repugnat sibi à quocumque posse determinari. Conceptus verò entis, qui dicitur de creatura, cum sit communis ipsis, & prædicabilis de illis; vt vniuersale de inferioribus: & indeterminatus priuatiuè tantum: quia contrahibilis, & determinabilis ad creaturas, sicut animal determinatur ad species per differentias suas.

3. c *Post istos tres gradus concipiendi generalissimè concipitur Deus generalius.* Dicit Henricus, quod Deus dicitur generalius cognosci, vt cum cognoscimus aliquod attributum: & hoc cum summa præminetia: vt cognoscendo summum verum, & huiusmodi. Generaliter verò dicitur cognosci quando non tantum cognoscimus attributa in summo; sed cum cognoscimus illud, vt penitus idem illi cuius est. Nota, quod attributa possunt dupliciter concipi: vel vt talia simpliciter: puta bonitas, sapientia; & huiusmodi; & sic in tali attributo adhuc cognoscitur generalissimè; & sic posset distingui, vt priùs; quia

quia bonitas dicit vnum conceptum analogicum dictum de bonitate Dei, & creaturæ: & hoc modo prius posito, scilicet quoddam talis conceptus videtur vnus propter approximationem; &c. Et tunc habebit tres gradus secundum quoddam prius exposui. Primus gradus, vt hoc bonum vagè: secundus bonum in se: tertius vt bonum indeterminatum negatiuè: idem dico de aliis attributis. Secundo modo accipitur attributum non simpliciter, sed cum summitate, vt summum bonum, summus sapiens, & huiusmodi: & hoc modo cognoscitur Deus generalius. Si verò cognoscantur ista attributa non tantum in se, & in summo: sed inquantum sunt simpliciter idem primo attributo, scilicet ipsi esse simplicissimo Dei: tunc Deus cognoscitur generaliter.

d *Quo ad secundam questionem.* Nunc respondet Henricus ad secundam questionem principalem præsentis distinctionis, quæ talis est: *An Deus sit primum cognitum à nobis naturaliter pro statu isto?* Respondet, distinguendo de modo concipiendi naturaliter, & rationaliter. *Concipere naturaliter*, vt ad præsens spectat, est concipere secundum cursum naturæ; sicut dicimus aliquid esse nobis notum, & naturæ. *Rationaliter* verò concipere, vt ad præsens loquimur, est per discursum: & talis præsupponit cognitionem propositionum. Et dicit Henricus quoddam loquendo de modo concipiendi naturaliter, Deus

est primum obiectum intelligibile à nobis ex creaturis: quia naturalis cognitio procedit ab indeterminato ad determinatum: & loquitur hinc de primitate originis. Si ergo naturaliter cognitio procedit ab indeterminato ad determinatum: sequitur, quoddam Deus erit simpliciter primum cognitum cum sit simpliciter indeterminatum; quia indeterminatum negatiuè, vt supra patuit. Ens verò, & passiones entis sunt indeterminatæ priuatiuè tantum.

Rationaliter autem est Deus posterius creatura obiectum cognitum secundum tres gradus. Primo generalissime, & hoc secundum tres gradus; quia primum concipitur hoc bonum, supple vt est indiuiduum vagum: Deinde bonum vniuersale, vt est bonum in se, siue quod est indeterminatum priuatiuè: Deinde bonum prima abstractione abstractum, quod est indeterminatum negatiuè, &c.

Exponitur primum membrum, scilicet naturaliter, quo modo est sic cognitum primum; quia Deus, vt sic primum cognitum, non distinguitur ab aliis propter simplicitatem: quia nihil est extra ipsum, sed omnia in ipso simplicissimo. Sequitur, Et quia non est primum cognitum, nisi tantum quo ad primos duos gradus generalissime concipiendi, quorum neuter peruenit ad aliquam rationem determinantem illud attributum Deo, scilicet summam simplicitatem: & sic patet positio Henrici quo ad secundam quæst. de primo cognito, quæ etiam improbat diffusè ab Occham dist. 3. quæst. 1. & 2. primi.

S C H O L I V M.

Respondet Scotus ad 1. quæst. & dicit primum contra Henricum non tantum nos habere conceptum attributalem de Deo: verbi gratia, quoddam sit sapiens, iustus, &c. sed quiditatum communi, vel in indiuiduo vago. Ratio est, quia concipiendo sapientem, oportet concipere subiectum, cui illud attributum, seu quasi passio competat.

Respondeo aliter ad primam quæstionem, & in quibusdam contradicam positioni prædictæ: rationes enim meæ positionis ostendunt oppositum illius positionis. Dico primum, quoddam non tantum haberi potest conceptus naturaliter, in quo quasi per accidens concipitur Deus: puta in aliquo attributo, sed etiam aliquis conceptus, in quo per se, & quiditatiuè concipitur Deus. Probo, quia concipiendo sapientem, concipitur proprietas secundum eum, vel quasi proprietas in actu secundo perficiens naturam: ergo intelligendo sapientem, oportet præintelligere aliquid quasi subiectum, cui intelligo illud quasi proprietatem inesse; & ita ante conceptus omnium passionum, vel quasi passionum, oportet inquirere conceptum aliquem quiditatiuum, cui intelligantur ista attribui, & ille conceptus alius erit quiditatiuus de Deo, quia in nullo alio potest esse status.

C O M M E N T A R I V S.

1. **R**espondeo aliter ad primam questionem. Hic Doctor intendit probare, quoddam via naturali potest haberi aliquis conceptus, in quo per se, & quiditatiuè concipitur Deus. Hæc conclusio potest habere triplicem sensum. Primus est, quoddam Deus potest naturaliter cognosci: sub conceptu proprio, & quiditatiuo: & hic sensus non est verus apud Doctorem, vt infra patebit, & supra patet quæst. infra, & penult. Prolog. & prolixius in quæst. 14. Quod.

Secundus sensus est, quoddam potest concipi Deus sub aliquo conceptu quiditatiuo: puta cognoscendo Deum, quoddam est ens quiditatiuè: & hic sensus potest distingui, vel quoddam cognoscatur conceptus entis de ipso Deo, affirmando conce-

ptum entis de Deo in se: ita quoddam via naturali cognoscens hanc propositionem: *Deus est ens quiditatiuè*: distinctè cognoscat terminos, vel cum dico, *Deus est ens quiditatiuè*: via naturali tantum cognoscatur confusè, quoddam est aliquid, quoddam nominamus *Deum*, quoddam est ens quiditatiuè. Hic secundus sensus est verus, sed primus est manifestè falsus; quia via naturali non possumus distinctè cognoscere hanc propositionem: *Deus est ens quiditatiuè*: nisi distinctè cognoscamus terminos: modò Deus in se non potest distinctè cognosci.

Tertius sensus est, quoddam via naturali potest cognosci Deus sub aliquo conceptu quiditatiuo, non tantum sic in communi: sed etiam in indiuiduo

vago, vt puta concludendo via naturali, quòd est aliquod perfectissimum ens quiditatiuè: & hic sensus est verus: & cognitio talis entis isto modo, & modo præcedenti, præsupponit cognitioni attributorum de ipso. Non enim possum cognoscere bonum in esse alicui, nisi aliquo modo præcog-

noscam ipsum in suo esse quiditatiuo, & essentiali, nec possum cognoscere albedinem in esse substantiæ, nisi præcognoscam substantiam, saltem confusè in esse quiditatiuo, vt puta, quòd est aliquod ens quiditatiuè per se existens, cui attribuo albedinem: & sic debet hîc intelligi Doctor.

S C H O L I V M.

Dicit secundò contra Henricum, Deum concipi, non tantum conceptu analogo ipsi, & creaturis, sed vtrisque vniuoco: quod præmittendo, vniuoci diffinitionem probat tripliciter. Primò, potest quis esse certus de aliquo quòd sit ens, dubitans an sit Deus, vel creatura. Secundò, non possumus habere pro nunc conceptum, nisi causatum à specie intelligibili, & phantasmate eorum, quæ naturaliter nos mouent, sed ista tantum faciunt conceptum propriorum suorum obiectorum, & eorum, quæ virtualiter, vel essentialiter continentur in his: ergo quicquid concipimus sic, in eis continetur vniuocè, quia Analoga sunt ab eis disparata, eisque (si sunt increata) priora: ergo per attributionem ad ea, non cognoscuntur, quia cognoscibilia per attributionem, sunt imperfectiora iis ex quorum cognitione noscuntur. Tertiò, si non esset conceptus vniuocus Deo, & creatis, non magis concluderetur Deum esse sapientem ex sapientia, quam concipimus in creatis, quam esse lapidem.

Secundò non asserendo, quia non consonat opinioni communi, potest dici, quòd non tantum in conceptu analogo conceptui creaturæ concipitur Deus, qui scilicet sit omnino alius ab illo, qui de creatura dicitur: sed in conceptu aliquo vniuoco sibi, & creaturæ.

Dari conceptu vniuocè Deo, & creatis.

Et ne fiat contentio de nomine vniuocationis, conceptum vniuocum dico, qui ita est vnus, quòd eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando, & negando ipsum de eodem. Sufficit etiam pro medio Syllogistico, vt extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia æquiocationis, concludantur inter se vnum:

6.

Vide hoc originaliter in Algazel in Metaph. sua.

Et vniuocationem sic intellectam probo tripliciter. Primò sic: omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de diuersis, habet conceptum de quo est certus, alium à conceptibus, de quibus est dubius: sed subiectum includit prædicatum, & intellectus viatoris potest esse certus de aliquo, quòd sit ens, dubitando de ente finito, vel infinito, creato, vel increato: ergo conceptus entis de aliquo est alius à conceptu isto, vel illo, & ita neuter ex se; sed in vtroque illorum includitur: ergo vniuocus. Probatio maioris, quia nullus idem conceptus est certus, & dubius; igitur vel alius, quod est propositum, vel nullus: & tunc non erit certitudo de aliquo conceptu. Probo minorem. Quilibet Philosophus fuit certus illud, quod posuit esse primum principium, esse ens, puta vnus de igne, alius de aqua, certus erat, quòd erat ens: non autem fuit certus, quòd esset ens creatum, vel increatum: primum, vel non primum. Non enim erat certus, quòd erat ens primum; quia tunc fuisset certus de falso, & falsum non est scibile, nec quòd erat ens non primum, quia tunc non posuisset oppositum.

Confirmatur etiam ratio. Nam aliquis videns Philosophos discordare, potest esse certus de quocunque eorum, quòd quilibet posuit primum principium esse ens: & tamen propter contrarietatem opinionum eorum, potuit simul dubitare, vtrum sit hoc ens, vel illud: & tali dubitanti si fieret demonstratio concludens, vel destruens aliquem conceptum inferiorem, puta, quòd ignis non erat ens primum, sed aliquod ens posterius primo ente: non destrueretur ille conceptus primus sibi certus, quem habuit de ente, sed saluaretur in illo conceptu particulari probato de igne, & per hoc probatur illa propositio sumpta in vltima consequentiâ rationis, quæ fuit, quòd ille conceptus certus, quia est ex se neuter dubiorum, in vtroque illorum saluatur.

Quòd si non cures de auctoritate ista accepta ex diuersitate opinionum philosophantium, sed dicas, quòd quilibet habet duos conceptus in intellectu suo propinquos, qui propter propinquitatem Analogiæ videntur esse vnus conceptus.

Contra hoc videtur esse, quia ex ista euasione videretur destructa omnis via probandi vnitate alicuius conceptus vniuocam. Si enim dicis, hominem habere vnum conceptum ad Socratem, & Platonem, negabitur, & dicetur, quòd sunt duo: sed videntur vnus propter magnam similitudinem.

ADDITIO.

Præterea, illi duo conceptus sunt simpliciter simplices: igitur non intelligibiles, nisi distinctè, & totaliter: igitur si nunc non videntur duo, nec possunt.

Item, aut concipiuntur, vt omnino disparati, & tunc mirum quomodo videntur vnus,

aut

aut ut comparati secundum Analogiam, vel similitudinem, vel dissimilitudinem, & tunc aliqua iter simul, vel prius concipiuntur, ut distincti: igitur non videntur unus.

Item, ponendo illos duos conceptus, ponuntur duo obiecta formalia cognita, quomodo duo obiecta formalia cognita, & ut non distincta?

Primò, si intellectus intelligeret singularia sub propriis rationibus, quamvis conceptus duorum eiusdem speciei essent simillimi, non dubium quin multò similiores, quàm isti duo, in proposito: quia isti duo differunt specie adhuc intellectus benè distingueret inter tales conceptus singularium. Hæc etiam responsio improbat distinct. 8. quæst. 3. & alia responsio, quæ negat maiorem.

Secundò principaliter arguo sic; nullus conceptus realis causatur in intellectu viatoris naturaliter, nisi ab his, quæ sunt naturaliter motiua intellectus nostri: sed illa sunt phantasma, vel obiectum relucens in phantasmate, & intellectus agens: ergo nullus conceptus simplex fit modò naturaliter in intellectu nostro, nisi qui potest fieri virtute istorum: sed conceptus, qui non esset vniuersus alicui obiecto relucenti in phantasmate, sed omnino alius, & prior, ad quem iste haberet Analogiam, non posset fieri virtute intellectus agentis, & phantasmatis, ut probabo; ergo talis conceptus alius analogus, qui ponitur naturaliter in intellectu viatoris, nunquam erit: & ita non poterit naturaliter haberi aliquis conceptus de Deo, quod est falsum. Probatio assumpti, obiectum quodcunque, siue relucens in phantasmate, siue in specie intelligibili cum intellectu agente, vel possibili cooperante, secundum vltimum suæ virtutis facit in intellectu, sicut effectum sibi adæquatum, conceptum suum proprium, & conceptum omnium essentialiter, vel virtualiter inclusorum in eo: sed ille alius conceptus, qui ponitur analogus, non est essentialiter, vel virtualiter inclusus in isto, nec est iste: ergo ille non fiet ab aliquo tale mouente.

Vel formetur sic ratio; obiectum quodcunque siue relucens in phantasmate, siue in specie intelligibili cum intellectu agente, vel possibili cooperante secundum vltimum virtutis suæ, facit, sicut effectum sibi adæquatum suum conceptum proprium, & quid statuum: ille enim est proles adæquata sibi in esse cognoscibili, sicut proles similitudo in natura esset sibi adæquata in esse naturali: igitur in cuiusunque alterius cognitionem potest, illa est imperfectior scientia, & per consequens non per se attribuitur ad illam.

Et confirmatur ratio, quia præter conceptum suum proprium adæquatum, & inclusum in ipso, altero prædictorum duorum modorum, nihil potest cognosci ex isto obiecto nisi per discursum, sed discursus præsupponit cognitionem istius simplicis ad quod discurritur.

Formetur ergo breuiter ratio sic; videlicet nullum obiectum facit conceptum simplicem, & proprium sui in aliquo intellectu, & conceptum simplicem & proprium alterius obiecti, nisi contineat illud aliud obiectum essentialiter, vel virtualiter: obiectum autem creatum non continet increatum essentialiter, vel virtualiter: ergo, &c. Secunda pars minoris, scilicet quòd obiectum creatum non continet virtualiter increatum, & hoc sub ea ratione, sub qua sibi attribuitur, ut posterius essentialiter attribuitur priori essentialiter. Probatur, quia est contra rationem posterioris essentialiter, includere virtualiter suum prius: & etiam patet, quòd non continet essentialiter increatum, secundum aliquid omnino sibi proprium, & non commune: ergo non facit conceptum simplicem, & proprium enti increato.

Tertiò arguo sic, conceptus proprius alicuius subiecti, est sufficiens ratio cognoscendi de illo subiecto omnia conceptibilia, quæ sibi necessariò insunt: nullum autem conceptum habemus de Deo, per quem sufficienter possumus cognoscere omnia conceptibilia, quæ sibi necessariò insunt: patet de Trinitate, & aliis creditis necessariis: igitur, &c. Maior probatur: quia immediatam quamlibet cognoscimus, in quantum terminos cognoscimus: igitur patet maior de omni illo conceptibili, quòd immediatè inest conceptui subiecti, quòd si inest mediatè fiet idem argumentum de medio comparato ad idem subiectum, & ubicunque stabitur, habetur propositum de immediatis, & ultra per illas scientur mediata.

Quarid potest sic argui: aut aliqua perfectio simpliciter habet rationem communem Deo, & creatura, & habetur propositum; aut non, sed tantum propriam creatura: & tunc ratio eius non conuenit formaliter Deo, quòd est inconueniens, aut habet rationem omnino propriam Deo, & tunc sequitur, quòd nihil attribuendum est Deo, quia ista perfectio simpliciter. Nam hoc nihil aliud est dicere, nisi quòd quia ratio eius ut conuenit Deo, dicit perfectionem simpliciter; idè ipsum ponitur in Deo, & ita perhibet doctrina Anselmi Moro 15. ubi vult, quòd prætermisus relationibus, in omnibus aliis, quidquid melius est simpliciter ipsum, quàm non ipsum attribuendum est Deo, sicut quodcunque non tale est amouendum ab ipso. Primò ergo,

8.

Ponitur à Maurio, ut additio.

Quæ aliter obiectum relucens in phantasmate, vel specie intelligibili Scot. infr. 9.6. & 7.

ADDITIO.

9.

De hoc Scotus 2. dist. 5. 9. 0.

ADDITIO.

secundum

secundum ipsum, aliquid cognoscitur esse tale, & secundo attribuitur Deo: ergo non est tale precise, ut est in Deo.

Hoc etiam confirmatur, quia tunc illa perfectio simpliciter non esset in creatura Consequentia patet, quia nullius talis perfectionis, & c. conceptus aliquis conuenit creatura, nisi conceptus analogicus ex hypothese: talis secundum se, quia analogicus, est imperfectus, & in nullo est ratio eius melior non ipso: quia alias secundum illam rationem analogicam poneretur in Deo.

10.
*Quomodo
Metaphysici
inquirunt
de Deo?*

Tertio sic; omnis inquisitio Metaphysica de Deo procedit sic, scilicet considerando formalem rationem alicuius, & auferendo ab illa ratione formali imperfectionem, quam habet in creaturis, & referuando illam rationem formalem, & attribuendo sibi omnino summam perfectionem, & sic attribuendo illud Deo. Exemplum de formali ratione sapientiae vel intellectus, vel voluntatis: consideratur enim primum in se, & secundum se, & ex hoc, quod ratio istorum non includit formaliter imperfectionem aliquam, nec limitationem, remoueantur ab ipsa imperfectiones, quae concomitantur eam in creaturis, & referuata eadem ratione sapientiae, & voluntatis, attribuuntur ista Deo perfectissime; ergo omnis inquisitio de Deo supponit intellectum habere conceptum eundem uniuocum, quem accipit ex creaturis.

Quod si dicas, non, sed alia est formalis ratio eorum, quae conueniunt Deo. Ex hoc sequitur inconueniens scilicet, quod ex nulla ratione propria eorum, prout sunt in creaturis, potest concludi aliquid de Deo, quia omnino alia, & alia ratio est istorum, & illorum: imò non magis concluderetur, quod Deus est sapiens formaliter ex ratione sapientiae, quam apprehendimus ex creaturis, quam quod Deus est formaliter lapis. Potest enim conceptus aliquis alius à conceptu lapidis creati, formari, ad quem conceptum lapidis, ut est idea in Deo, habet lapis iste attributionem; & ita formaliter dicitur, *Deus est lapis*, secundum istum conceptum analogicum, sicut sapiens, secundum illum conceptum analogicum. Qualis autem sit uniuocatio entis, & ad quanta, & ad quae, dicitur magis inferius in quaestione de primo obiecto intellectus.

*De uniuocacione
entis
infra q. 3.*

11.

*ADDITIO.
Sunt alia
media ad
hoc d. 8. q. 3.*

Arguitur etiam quarto ad hoc sic; perfectior creatura potest mouere ad perfectiorem conceptum de Deo, igitur cum aliqua visio Dei, puta infima, non tantum differat ab aliqua intellectione abstractiua data ipsius, quantum suprema creatura distat ab infima, videtur sequi, quod si infima potest mouere ad aliquam abstractiuam, quod suprema, vel alia citra eam, poterit mouere ad intuitiuam, quod est impossibile.

Quod si dicas tot gradus esse in intellectione abstractiua de Deo, quot sunt species creaturae: licet extrema intellectiones non tantum distent, quantum extrema species, quod bene est possibile, quia quilibet gradus in intellectionibus minus distat à proximo, quam species creata, mouens ad istum, distat à specie mouente ad alium.

Contra, differentia intellectionum abstractiuarum non est tantum numeralis, quia illae causantur à causis alterius speciei, & per proprias rationes earum, non in quantum includunt aliquid commune, sicut dicitur *via de uniuocatione*; ergo sequitur, quod inter infimam intellectionem abstractiuam, & infimam intuitiuam sint plures species media, quam inter infimam speciem entium, & supremam, vel tot: Quod si est inconueniens, & per consequens. antecedens: ergo pauciores sunt species intellectionis abstractiuae, quam entium: ergo incipiendo ab infima hinc inde, restat entitas superior illa, qua causat supremam abstractiuam, igitur ista superior causabit intuitiuam de Deo.

Item, quare ponerentur tot species intellectionum de eodem obiecto, si nulla mouet ad proprium.

Item, ad conclusionem principalem videtur esse, quod omnis multitudo reducitur ad unum, ergo ita in conceptibus.

12.

Contra istas rationes obiicitur, contra primam instatur de toto disiuncto. Cuius responsio ponitur dist. 8 & debilius improbat, quam alia.

Ad secundam ut formatur breuiter, negatur maior; quia propter connexionem, effectus potest aliquem conceptum facere de causa, licet non ita perfectum sicut causa de se. Conceditur enim quod conclusio facit notitiam de principio, demonstratione, quia: sed illa non est perfectissima notitia principij, sed illa, qua cognoscitur ex terminis perfecte cognitij. Quare enim non similiter in conceptibus simplicibus, effectus simpliciter apprehensus causabit aliquam notitiam habitualem simplicem de causa.

Ad probationem maioris dico, quod licet non possit effectus in causam aequiuocam existentem: sicut in aliquid eiusdem rationis cum causa, potest tamen in notitiam aliquam eius, quae est imperfectior, non solum ipsa in se causa: sed etiam effectus aequiuoco causa, sicut perfectio conceptus eius.

Sed accipitur maior sic: nullum obiectum potest in conceptum perfectum alicuius, nisi contineat

contineat illud obiectum virtualiter, & essentialiter, hac videtur manifesta per rationem causa, & effectus aequiuoci, & licet attribatur secundum aliquos, actio intellectui, non tota, quomodocunque obiectum requiritur. Sic non potest in conceptum perfectiorem, conceptu sibi adæquato: talis est proprius quiditatum: ergo, &c. Probatur minor, quia effectuum aequiuocorum eiusdem causa, ille est perfectior, qui est simillimus causa: talis est proles intellectnalis, siue verbum perfectum huius obiecti. Maior probatur: quia tunc perfectio intelligentia excederet totam virtutem memoria.

Ut dictum est, absolute videtur concedendum, quod nullus de Deo potest fieri in nobis conceptus per actum obiecti creati, qui sit perfectior conceptu perfecto proprio illius obiecti: nec per consequens ad quem attribatur iste proprius illius obiecti mouentis: imò ille conceptus de Deo est imperfectior verbo huius; quia effectus aequiuocus dissimilior causa: oportet ergo ab opinione hac recedere.

Si ponatur conceptum lapidis attribui ad conceptum, quem causas de Deo lapis, precise saluari potest, quod obiectum conceptum attribuitur ad obiectum, non conceptus ad conceptum, & hoc est bene possibile; quia de obiecto perfectiore habetur conceptus imperfectior, quam de obiecto imperfectiore, & quomodo est rationale in eodem intellectu conceptum proprium de Deo esse simpliciter imperfectiorem conceptu lapidis, vel albi, quod necessario sequitur ad hanc opinionem, & quomodo erit beatitudo nostra naturalis in cognitione Dei? ex 10. Ethic.

Sed videtur contra uniuocationem esse difficultas: quia omnis conceptus de Deo erit minus perfectus conceptu proprio perfecto albi: quia omnis talis continetur in albedine ut conceptus communis in speciali, & communis est simpliciter minus perfectus, quam specialis: quia potentialis, & pars respectu conceptus specialis, quomodo ergo secundum istam responsonem erit beatitudo in cognitione naturali Dei.

Respondeo, quilibet conceptus simpliciter simplex, secundum viam uniuocationis, est imperfectior positiue, quam verbum albi, hoc est, non tantam perfectionem ponit: tamen est perfectior permissiue: quia abstrahit à limitatione, & ita est conceptibilis sub infinitate, & tunc ille conceptus simplex quidem, non tamen simpliciter simplex, scilicet ens infinitum, erit perfectior verbo albi, & ille est proprius Deo, non autem ille prior communis abstractus ab albedine. Unde via uniuocationis tenet, quod omnis conceptus proprius Deo est perfectior verbo cuiuscunque creati: sed alia non sic.

Sed instatur contra hanc responsonem dupliciter. Primò arguo, quod difficultas remanet contra viam uniuocationis: quia ex duobus conceptibus, quorum uterque est imperfectior verbo albi, non videtur fieri conceptus perfectior illo verbo, sed conceptus entis, ut conceditur, est imperfectior, quam albi, vel lapidis, & conceptus infiniti similiter. Probatio, quia infinitum concipitur à nobis per infinitum, ut per lineam, vel aliquod tale obiectum mouens ad conceptum passionis suæ: igitur conceptus infiniti est imperfectior conceptu linea.

Confirmatur ratio, quia conceptus includens affirmationem, & negationem, non est perfectior propter negationem, aut saltem non est perfectior, quam concipiendo affirmationem illius negationis: hoc, ens infinitum, non est aliquis conceptus alicuius positiui, nisi entis: ergo infinitas non facit conceptum perfectum, aut saltem non erit perfectior conceptus entis infiniti, quam finiti.

Secundò instatur respondendo similiter pro Henrico, quia licet conceptus simpliciter simplex sit imperfectior verbo creatura, ut arguitur: tamen multi tales possunt coniungi, & unus determinabit alium, & ille conceptus totus erit perfectior, nec est hic maior difficultas, quam ibi, nisi in duobus.

Primò, quia hic quilibet conceptus, siue determinans, siue determinabilis, ponitur proprius Deo, ibi unus communis, & alius proprius.

Secundò quod hic, aliquis proprius Deo conceditur imperfectior verbo creatura, ibi nullus. Istorum autem primum non est inconueniens, quia passio bene determinat subiectum, ut homo risibilis, & tamen utrunque est aequè commune.

Secundum oportet omnino concedere propter istam secundam rationem loquendo de conceptu, id est, de actu concipiendi: non autem de obiecto conceptu.

Quo ad istas instantias videtur satis congruè responderi, quia utraque opinio, conceptum non simpliciter simplicem ponit perfectiorem verbo illius, quod mouet ad perfectum.

Sed instantia arguendo facta videntur contra utramque opinionem; quia quandocunque coniunguntur, quilibet istorum conceptuum imprimatur à creatura mouente, igitur est imperfectior verbo illius creatura. Aggregatio imperfectorum quomodo faceret conceptum perfectiorem intensiue?

13.
Conceptus
albi perfe-
ctior conce-
ptu entis in-
finiti, qua-
modo?
Cap. 10.

Quis con-
ceptus pro-
prius Deo,
pro nunc.

14.

15.

Confirmatio etiam bene instat contra illud de infinito, non ergo propter illam rationem dimittatur opinio; quia est communis difficultas utriusque, & aequè, si analogia conceptuum exponitur de conceptis: forte enim instantia bene probant, quòd actus circa Deum non est perfectissimus intensiùe, nec hoc requiritur, ut sit ibi beatitudo naturalis: sed quòd coniungat obiecto perfectissimo, quantumcunque sit perfectus, siue imperfectus, 2. de Animalibus, parum nosse de immaterialibus excedit notitiam aliorum.

1. de partibus animalium.

Fortè enim intensiùe amari potest creatum aliquod, quàm Deus: nec tamen illud amatum nunc beatificat sicut Deus. De hoc 4. lib. dist. 49. quomodo beatificamur in obiecto. Illud de infinito verum esset, si infinitum esset præcisè modus, sub quo obiectum conciperetur: & non pars conceptus, vel modus, sic quòd conceptus in se, sicut distinguitur in quaestione de unitate Dei de singularitate, ut concipitur, & ut modus præcisè, sub quo concipi potest, quemadmodum etiam certus gradus intensiùis est præcisè modus, sub quo videtur hac albedo: sic autem non intelligimus ens infinitum, sed ut includens duos conceptus, licet alter determinet alterum. Et fortè ille priuatius finiti, nihil ponit, quamuis det intelligere possituum. Ita quòd si habemus conceptum positium de necessario, magis perfectè positium intelligitur Deus hïc, ens simpliciter necessarium, sed nec fortè necessarium, nec aeternum concipimus, nisi negationem imperfectionis, puta potentia aliter se habendi, vel fluibilis, seu principij, seu finis: aeternum dicit quoddam infinitum, quia in duratione minimè perfectior est finitas, quàm in quantitate perfectionis, sicut infinita magnitudo, si esset perfectior esset infinito tempore.

C O M M E N T A R I V S.

I.

2 **S**ecundò. Hic Doctor intendit probare, quòd ipse Deus possit naturaliter intelligi in aliquo conceptu quiditatiuo verè vniuoco sibi, & creaturæ, & non tantùm analogico: accipiendò analogicum vt suprà exposui secundùm intentionem Henrici. Non enim Doctor negat quin cum vniuocatione stet analogia, accipiendò analogum prout dicit conceptum communem, qui per prius conuenit vni, & per posterius alteri: sicut etiam conceptus entis est conceptus vniuocus, & analogus, communis Deo, & creaturæ, licet per prius, id est, perfectiùs conueniat Deo, & per posterius creaturæ. Et quòd hoc intendat Doctor, patebit infrà distinctione 8. quaestione 2. Sed conceptus analogicus secundùm Henricum (vt suprà dixi) non est vnus conceptus communis Deo, & creaturæ: sed, sunt duo conceptus, qui tamen videntur vnus propter approximationem.

Analogi statum vniuoco.

b *Et ne fiat contentio, &c.* Hoc dicit propter æquiuocum, quod æquè primò importat plura significata, & tantùm nomen est commune illis; idè de eodem nomine verificantur ista: *canis currit, & canis non currit*: & talis affirmatio, & negatio non sufficit ad contradictionem; quia æquè primò affirmatio verificatur de cane latrabili: & æquè primò negatio verificatur de sydere cœlesti, vel de pisce marino. Sed quando vtrà nomen est conceptus communis, aliis à conceptibus inferiorum esse, & non esse respectu illius conceptus æquè primò importati, siue significati contradicunt: & sic intenditur probare de conceptu entis, quòd non tantùm nomen sit commune Deo, & creaturæ: sed etiam conceptus significatus. Cùm ergo ens dicit vnum conceptum in se, potest esse medium demonstratiuum in syllogismo sine fallacia æquiuocationis, quæ fit quando medium in vna præmissa accipitur pro vno significato, & in alia pro alio, sicut hïc: *Omne ens est bonum: Animal est ens; ergo animal est bonum*, id est, in vtraque præmissa accipitur idem significatum entis.

Fallacia æquiuocationis committitur, quando,

2.

c *Et vniuocationem sic intellectam proba triplici-*

ter, &c. In ista ratione tam singulari Doctor supponit vnum, videlicet quòd ens dicitur in quid de Deo, & decem Prædicamentis, vt communiter omnes concedunt; quia si quæretur, quid est substantia? rectè responderetur, quòd est ens: & si quæretur, quid est Deus (rectè responderetur, quòd est ens. Sed tenentes contrariam opinionem de vniuocatione entis, dicerent, quòd substantia non est ens quiditatiuè: vt ly ens dicit conceptum alium à conceptu substantiæ, & à conceptu Dei: sed quòd substantia est ens quiditatiuè, quòd est substantia, ita quòd quando quæritur quid est substantia? & responderetur, quòd est ens: ly ens non dicit alium conceptum à conceptu substantiæ: sed penitus eundem: & sensus est, substantia est ens, & cùm quæritur quòd ens? dicerent quòd est ens, quòd est substantia, & sic de omnibus aliis. Hoc supposito, quòd ens dicatur in quid modo præexposito, nunc probat Doctor quòd ens dictum in quid verè dicat conceptum alium à conceptu substantiæ, & à conceptu Dei: & ex hoc soluuntur multæ instantiæ factæ contra hanc rationem, quæ diffusius patebunt infrà distinct. 8.

An ens dicatur vniuocè de Deo, est de decem prædicamentis.

Secundò nota, propter rationem Doctoris, quòd quando antiqui disputabant de primo principio. Aliqui dicebant, quòd ignis est primum principium. Alij verò dicebant quòd aqua, qui dicebant, quòd primum principium erat ignis: dubitando an illud principium esset creatum, vel increatum: certi erant, quòd creatum erat ens quiditatiuè, & similiter increatum, & sic intellectus eorum erat certus de conceptu entis, & dubius de duobus, puta an illud principium esset creatum, vel increatum: ista certitudo non erat penes nomen tantùm, sed penes conceptum, sicut & dubietas non erat penes nomina, sed penes conceptus: non enim disputabant de nominibus tantùm, sed de conceptibus, quia non est verisimile, quòd tantùm de nominibus disputassent. Si ergo intellectus eorum fuit certus de conceptu entis, videlicet quòd primum principium erat ens, & dubius de

3. *Opinio veterum Philosophorū de primo principio.*

Hoc habetur 1. Physicorū. 41.

Veteres Philosophi non tantùm de nominibus entis, sed etiam de conceptu entis disputabant.

de duobus conceptibus, scilicet an esset ens creatum, vel increatum: sequitur quòd ens commune creato, & increato verè dicat alium conceptum à conceptu creato, & increato. Probo, quia si creatum non dicat alium conceptum à conceptu entis, ergo idem intellectus de eodem conceptu erit dubius, & certus: quod est impossibile: patet, quia certus est quòd primum principium est ens: & dubius est, an sit ens creatum: & per consequens si ens creatum dicat eundem conceptum, intellectus erit dubius, & certus de conceptu.

4. Si dicatur quòd (quando dicitur quòd est certus, quòd primum principium est ens, & quòd est dubius an sit ens creatum) est certus de conceptu entis non alio à conceptu primi principij: sed certus, quòd primum principium est ens, quod est primum principium: & est dubius an sit ens creatum, vel increatum, sic quòd non est dubius de eodem conceptu, sed de alio: & sic erit certus de vno, & dubius de alio, & ille certus non erit communis. Sed certè hoc nihil est: quia si intellectus est certus, quòd primum principium est ens: & similiter est certus, quòd creatum est ens, & increatum est ens. Quæro modo à te, an conceptus primi principij sit idem conceptus simpliciter, quòd conceptus entis creati, vel increati? si sic: ergo certus, & dubius de eodem conceptu. Si non, hoc non videtur, quia primum principium aut est ens creatum, aut increatum: ergo oportet dicere, quòd si intellectus est certus quòd primum principium est ens, & creatum est ens, & similiter increatum; & dubius an primum principium sit creatum, vel increatum: talis intellectus habebit conceptum entis simpliciter alium à conceptibus entis creati, & increati: & sic patet ratio Doctoris, contra quam nulla valet instantia.

d Confirmatur etiam ratio. Ista confirmatio multum valet pro vniuocatione entis: quæ duo supponit. Primò, quòd quando aliquis videt disputare duos Philosophos: puta *A* & *B*. an ignis sit substantia, vel accidens: certus est quòd substantia sit ens, & similiter accidens, & quòd sint ens quiditatiuè. Secundò, quòd quando habet certitudinem, quòd substantia sit ens, & similiter accidens non habeat tantum certitudinem de nomine entis: sed habeat certitudinem de conceptu entis: ita quando est certus, quòd substantia est ens, sit certus de aliquo conceptu, & non de nomine tantum: & similiter quando est certus, quòd accidens est ens.

Itis præsuppositis patet confirmatio, quòd si *C* videat disputare *A* & *B* an ignis sit substantia, vel accidens, habet conceptum certum, quòd substantia, & accidens sunt ens quiditatiuè: & similiter certus est, quòd ignis est ens quiditatiuè: sed dubitat an ipse ignis sit substantia, vel accidens: sequitur ergo quòd *C* habebit conceptum certum alium à conceptibus dubiis: vt patet.

6. Obiectis. Si dicatur, quòd est certus, quòd substantia est ens, quod est substantia: & quòd similiter est certus, quòd accidens est ens, quod est accidens: & sic habet duos conceptus certos: vnum de ente, quod est substantia, & aliud de ente, quod est accidens: & tamen dubitat an ignis sit ens, quod est substantia: vel ens, quod est accidens: & sic non sequitur, quòd habeat conceptum entis communem substantiæ, & acci-

Scoti oper. Tom. V.

denti alium à conceptu substantiæ, & accidentis.

Dico, quòd solutio huius instantiæ patet supra, & dico breuiter, quòd instantia nulla est: quia cum sim certus quòd ignis sit ens quiditatiuè, & dubius an sit ens, quod est substantia, vel ens, quod est accidens: & certus sum, quòd substantia est ens, & quòd accidens est ens, sequitur quòd si conceptus, de quo sum certus, non sit aliud à conceptu substantiæ, vel à conceptu accidentis: tunc idem intellectus simul erit certus, & dubius de eodem conceptu: patet, quia certus sum, quòd substantia est ens: & quòd tantum est ens, quod est substantia. Et similiter dico de accidente: & certus sum quòd ignis est ens, & dubius sum an sit ens, quod est substantia: vel ens, quod est accidens, & sic applica, vt priùs. Et addit Doctor ad ostendendum, quòd conceptus entis, de quo est certus, sit alius à conceptu substantiæ, & accidentis: quia si in intellectu *C* destrueretur conceptus accidentis, vt putata, conclusum esset per syllogismum demonstratiuum, quòd ignis esset substantia, & non accidens: adhuc conceptus entis de accidente remaneret in eodem intellectu: ergo sequitur quòd conceptus entis, de quo est certus, sit alius à conceptu accidentis, de quo erat dubius. Ibi. Quia si non cures. Ista litera clara est, & magis patebit infra dist. 8.

e Secundò principaliter arguo sic. Hic Doctor probat quòd ens dicat conceptum vniuocum Deo, & creaturæ alium à conceptu Dei, & creaturæ: & hoc probat per argumentum deducens ad impossibile: quia si ens non diceretur de Deo, & creatura quiditatiuè, & vniuocè: via naturali nullus conceptus realis posset haberi de Deo: & sic Deus naturaliter non posset à nobis cognosci, saltem quantum ad aliquem conceptum realem, dictum de Deo: quod est inconueniens & impossibile.

Vt clariùs intelligatur ista ratio, suppono aliqua. Primò quòd causans cognitionem alicuius in ratione obiecti intelligibilis, continet, vel essentialiter, vel virtualiter entitatem illius, cuius cognitionem causat: dicimus enim quòd homo causat notitiam animalis in me: quia continet ipsum animal essentialiter, & quiditatiuè: & causat cognitionem risibilitatis in me, quia continet ipsam virtualiter: non potest autem causare cognitionem, puta asini, quia asinus secundum suam entitatem, nec essentialiter, nec virtualiter continetur in homine, vt patet.

Secundò suppono, quòd nulla creatura, nec virtualiter, nec essentialiter continet entitatem Deitatis, vt patet: Deitas enim non est de essentialiter, nec virtualiter, nec eminenter continetur in ea: quia hoc esset imperfectionis: & sic sequitur, quòd nulla creatura, nec partialiter, nec totaliter potest causare cognitionem Dei in se: & hoc in ratione obiecti intelligibilis: quod dico propter intellectum: quia etsi intellectus possit partialiter concurrere ad cognitionem cuiuscunque obiecti in ratione potentia intellectiua: nullum tamen obiectum in ratione obiecti potest causare, nec partialiter, nec totaliter cognitionem alterius obiecti, nisi tale obiectum virtualiter, vel essentialiter, vel eminenter contineatur in illo: & de hoc vide singularem glossam, quam feci, supra quæst. 10. dist. 3. secundi Doctoris.

Tertiò præsuppono, quòd pro statu isto nihil

L l potest

Solutio.

7. Quomodo ens dicat conceptum vniuocum Deo, & creatura.

Deitas non est de essentialiter creatura.

8. Primum obiectum motuum intellectuum.

potest mouere intellectum nostrum, causando in illo aliquam cognitionem, nisi tantum quiditas rei sensibilis, vt infra patebit; ita quod nulla substantia potest immediatè causare in intellectu nostro speciem intelligibilem sui, vel actum intelligendi, vt infra patebit *praesenti dist.* Solum ergo obiectum sensibile (& loquor de sensibili per se, non de sensibili per accidens, cuiusmodi est substantia) pro statu isto potest mouere intellectum nostrum ad sui cognitionem, & contentorum in eo virtualiter, vel essentialiter: & sic sensibilia in ratione obiecti possunt in intellectu nostro causare cognitionem superiorum. Exemplum: Visa albedine à potentia visiva exteriori, causatur phantasma albedinis in virtute phantastica: quod phantasma est quaedam similitudo repraesentans albedinem cum conditionibus materialibus, vt materialibus, vt hanc albedinem, vt hinc & nunc: & vt in tali, vel tali subiecto, & vt huiusmodi; phantasma verò albedinis relucens in phantasia, est causa partialis causandi speciem intelligibilem albedinis in intellectu possibili, & alia causa partialis, & principalis est intellectus agens: & hoc patebit infra *praesenti distinct. quaest. penult.* quæ species intelligibilis primò repraesentat indiuiduum yagum albedinis: secundò ipsam naturam albedinis in se, & tertio hanc albedinem signatam, vt patet à Doctore. Illa ergo species intelligibilis albedinis est causa partialis cognitionis albedinis, vt expressè patet à Doctore in *quodlib.* & alia causa est intellectus, non distinguendo modò de intellectu agente, & possibili, de quo patebit *quaest. 15. quodlib.* & sic illa species intelligibilis, vt partialis causa, potest causare cognitionem omnium superiorum: puta coloris, qualitatis, & entis, quæ essentialiter continentur in albedine: potest etiam causare cognitionem omnium passionum virtualiter contentarum in albedine: puta disgregationis, & omnium passionum entis, &c. Er hoc dico, sustinendo quòd superiora non habeant proprias species intelligibiles: quia tunc species intelligibilis qualitatis esset partialis causa cognitionis illius: vtraque ramen via est sustentabilis, vt patebit infra. Et si ponantur singulae species intelligibiles superiorum. Tunc dico, quòd phantasma relucens in phantasia partialiter primò causat speciem intelligibilem albedinis: & deinde speciem intelligibilem coloris: & sic ascendendo.

Quid sit phantasma.

Nota.

Veraque via est sustentabilis.

9.

Dico ergo, quòd naturaliter solum illa intelliguntur ab intellectu nostro pro statu isto, vel quæ sunt in se sensibilia: vel quæ virtualiter, vel essentialiter continentur in illis: & sic per albedinem possum cognoscere ens in communi, & cognito ente in communi, possum illud applicare alteri: vt puta substantiæ, intelligendo quòd aliqua substantia sit ens quiditatiuè: licet illam non cognoscam in se, vt clariùs patebit infra. Si ergo ens non prædiceretur vniocè de ipso Deo, & creatura, non posset haberi naturaliter aliquis conceptus realis de Deo, patet. Nam albedo potest immediatè causare cognitionem Dei in se: quia Deitas nec virtualiter, nec essentialiter continetur in albedine. Si ergo virtute albedinis possum cognoscere aliquid de Deo quiditatiuè, illud tale virtualiter, vel essentialiter continetur in albedine: pono modò, quòd cognoscam pro statu isto, quòd Deus est ens: certum est, quòd cognitio entis dicti de Deo, est causata

ab aliquo sensibili, puta ab albedine: quæro tunc cum cognosco ens dici quiditatiuè de Deo: aut conceptus entis, quod est albedo, dicitur de Deo? & sic albedo prædiceretur formaliter de Deo, quod est impossibile: aut conceptus entis, qui est alius simpliciter ab albedine, dicitur quiditatiuè de Deo, & tunc haberetur intantum, quòd ens prædicatur vniocè de Deo, & creatura.

Si dicatur, quòd conceptus entis, qui dicitur de Deo, non est alius à conceptu Dei, licet sit alius à conceptu albedinis. Hoc nihil est, quia quæro à quo causatur cognitio illius conceptus: certum est quòd non potest causari ab aliquo sensibili: quia conceptus entis, qui est Deus, nec virtualiter, nec essentialiter continetur in aliquo sensibili, vt supra dixi: & tamen intellectus noster pro statu isto tantum patens est moueri à sensibilibus, id est, quòd tantum recipit cognitionem causatam à sensibilibus, loquendo semper via naturali: quia supernaturaliter posset immediatè recipere cognitionem insensibilis à Deo: & sic patet ratio Doctore. Sed quia in illa ratione sunt aliqua dicta, quæ aliqualem important difficultatem, idèd illa declaro, sequendo literam. Cum dicit, *ergo nullum conceptum realis.* Sic debet intelligi: nulla cognitio alicuius conceptus realis, &c. Sequitur

10.

Sed illa sunt phantasma, vel obiectum relucens in phantasmate. Hoc debet sanè intelligi: quia nec phantasma, nec obiectum relucens in phantasmate mouent immediatè intellectum nostrum ad cognitionem alicuius, vt patebit infra *praesenti dist. quaest. 7.* Sed debet sic intelligi, quòd phantasma, vel obiectum relucens in phantasmate immediatè mouet intellectum possibilem, causando in eo partialiter speciem intelligibilem talis obiecti, vt vult expressè Doctor infra *praesenti dist. quaest. penult.* Qua specie intelligibili causata, potest postea causari cognitio obiecti, & contentorum in eo virtualiter, vel essentialiter. Sequitur: *Ergo nullus conceptus simplex,* id est, ergo nulla cognitio, quæ terminatur ad conceptum simplicem, &c. vel nullus conceptus, id est, obiectum conceptibile fit modo naturaliter in intellectu nostro, id est, *praesens* intellectui nostro in ratione obiecti, actu intelligibilis, nisi virtute intellectus agentis, & phantasmatis. Sequitur,

Sed conceptus, qui non esset vniocè alicui obiecto, relucens in phantasmate, id est, conceptus, siue obiectum conceptibile, qui non includeretur essentialiter in aliquo obiecto relucens in phantasmate, id est, in obiecto, cuius species intelligibilis esset immediatè causata in intellectu possibili virtute intellectus agentis, & phantasmatis: sed ille conceptus esset omnino alius, & prior, ad quem istæ haberet analogiam, id est, si conceptus, quem habet de Deo, non esset inclusus quiditatiuè, & vniocè in conceptu, puta in albedine conceptibili virtute phantasmatis: sed esset omnino alius: & per consequens non essentialiter inclusus, & prior, scilicet & natura, & perfectione, ad quem conceptus albedinis tantum haberet analogiam: ita quòd conceptus Dei, & albedinis non conuenirent in aliquo vno communi, sed præcisè essent duo conceptus: quorum vnus est essentialiter prior, & perfectior, scilicet conceptus Dei, & alius posterior, & imperfectior, scilicet conceptus

11.

conceptus obiecti relucens in phantasmate: puta conceptus albedinis: & per consequens dicitur iste habere analogiam: quia cum dico *ens* non dico conceptum commune Deo, & creaturæ, sed tantum nomen est commune: prædicatur tamen analogicè: quia per prius de conceptu Dei, & per posterius de conceptu creaturæ: modò talis conceptus Dei non posset fieri virtute intellectus agentis, & phantasmatis: probat hoc Doctor: ubi: *obiectum quodcumque*, siue relucens in phantasmate, secundum opinionem aliquorum, ut infra patebit, quæst. 7. siue in specie intelligibili, & hoc secundum intentionem propriam, ut infra patet, quæst. 6. & 7. tale obiectum cum intellectu agente, vel possibili cooperante, secundum vltimum suæ virtutis facit in intellectu, scilicet possibili: sicut effectum sibi adæquatam conceptum proprium, id est, notitiam, immediatè terminatam ad ipsum, & notitiam omnium inclusorum in eo, scilicet essentialiter, vel virtualiter, id est, quòd obiectum quodcumque, ut præfens intellectui in ratione obiecti, actu intelligibilis præcisè causat notitiam sui, & omnium essentialiter, vel virtualiter contentorum, & est impossibile causare notitiam alicuius alterius: idè talis notitia, scilicet obiecti, & inclusorum, dicitur effectus adæquatus tali obiecto: ut causæ tamen partiali: & quod dicit *virtualiter contentorum*, debet intelligi quòd contineat illud, secundum totam eius entitatem eo modo, quo exposui in 2. *dist. tertiam quæst.* 10.

Sensus tamen literæ est cum dicit *obiectum relucens in phantasmate, vel specie intelligibili facit*, &c. id est, quòd phantasma talis obiecti causat notitiam illius, & omnium contentorum, & hoc secundum opinionem Henrici, vel scilicet obiectum relucens in specie, &c. id est, species intelligibilis causat (partialiter tamen) notitiam obiecti proprii, cuius est immediatè representatiua, & notitiam omnium contentorum, & hoc secundum propriam intentionem. Et nota (ut dixi supra, quòd Doctor accipit *conceptum* aliquando pro obiecto conceptibili, aliquando pro actu intelligendi, quo concipitur obiectum: aliquando pro obiecto, actu intellecto: in proposito accipit & pro actu intelligendi, & pro obiecto actu intellecto. In proposito si conceptus Dei, id est, obiectum conceptibile, non ponitur vniuocus Deo, & obiecto relucens in phantasmate, vel specie intelligibili, sed tantum analogus, modo prædicto non includitur in tali obiecto, nec essentialiter: quia non vniuocus; nec virtualiter, quia perfectius essentialiter non potest contineri in aliquo virtualiter, secundum totam suam entitatem: & per consequens nullus conceptus, siue nihil poterit cognosci de Deo via naturali: & sic patet ratio.

Et confirmatur ratio. Dicit Doctor quòd huiusmodi obiectum, puta sensibile, ultra cognitionem sui adæquatam, & ultra cognitionem inclusorum in eo essentialiter, vel virtualiter ex tali obiecto, nihil aliud potest cognosci, nisi per discursum. Hic respondet tacitè obiecti: quia fortè diceretur, licet enim ex obiecto sensibili non possit causari cognitio Dei: quia Deus nec essentialiter, nec virtualiter continetur in tali sensibili, tamen potest cognosci ex obiecto sensibili per discursum. Sed hoc remouet, quia discursus præsupponit cognitionem istius sim-

Scoti oper. Tom. V.

plicis, ad quod discurretur: ut patet de omni discursu. Sequentia clara sunt.

Tertio sic. Omnis inquisitio Metaphysica, &c.

Hæc est tertia ratio Doctoris, quæ subtiliter probat, quòd ens dicat conceptum vniuocum commune Deo, & creaturæ: & ratio consistit in hoc, quia multa attribuiimus Deo, & cognoscimus inesse formaliter Deo: ut puta quòd est summum bonum, summum ens, & huiusmodi: quæ tamen non possent de Deo cognosci, nisi illa, ut in se considerata, dicerent conceptum vniuocum commune Deo, & creaturæ. Exemplum: Dicimus enim, quòd Deus est formaliter ens, & cognoscimus ens dici perfectissimè de Deo. Certum est, quòd intellectus noster primò mouetur ab aliquo ente sensibili: & sic cognoscit aliquid ens sensibile in se: deinde abstractendo cognoscit ens in se, ut est superius ad omne sensibile: & sic potest cognoscere ipsum ens, applicando illud Deo: quæro tunc, si cognosco conceptum entis formaliter dici de Deo: aut ille conceptus est alius à conceptu Dei, & creaturæ: & habetur propositum: aut est idem; quòd conceptus creaturæ? & sic cognosceretur creatura dici de Deo; quod est falsum: aut ille conceptus est idem quod Deus, & tunc talis conceptus non posset cognosci ex creaturis, ut patuit supra. Dicit ergo Doctor, quòd omnis inquisitio Metaphysica de Deo supponit intellectum habere conceptum eundem vniuocum, quem accipit ex creaturis. Si enim inquirere volo ex creaturis an Deus sit perfectissimus ens: præsuppono, quòd tam Deus, quàm creatura sit ens quiditatiuè: & quòd conceptus entis sit communis Deo & creaturæ: aliter nulla esset comparatio in entitate: sic dico de bonitate, & sapientia: & huiusmodi.

Quòd si dicas non: sed alia est formalis ratio eorum quæ conueniunt Deo, id est, quòd bonitas, quæ formaliter prædicatur de Deo non est eiusdem rationis cum bonitate creata: nec iste bonitates conueniunt in bonitate in communi, tanquam in conceptu alio. Contra hanc responsionem arguit Doctor, deducendo ad hoc inconueniens: quòd ita posset dici Deus formaliter lapis, sicut dicitur formaliter bonus. Et pro intelligentia literæ præmitto vnum, scilicet, quòd Doctor supponit, quòd aliqua, quæ formaliter prædicatur de creatura, prædicatur etiam formaliter de Deo, sicut bonitas formaliter prædicatur de Deo, & etiam de creatura. Et nisi bonitas, quæ formaliter prædicatur de Deo, esset eiusdem rationis cum bonitate creata, id est, quòd si bonitas Dei, & bonitas creaturæ non conuenient in bonitate transcendenti: tanquam in conceptu vniuoco alio à bonitate creata, & increata, nunquam per creaturam posset haberi cognitio de bonitate, conueniente Deo: patet ut supra in secunda ratione: quia si non diceret alium conceptum, sed tantum conceptum bonitatis creatæ: tunc tantum cognoscerem Deum sub ratione bonitatis creatæ: quod est falsum: si etiam tantum esset conceptus Dei: tunc cognoscerem Deum, sub ratione bonitatis, cognosceretur sub ratione Deitatis, vel saltem illa bonitas increata non cognosceretur ex creaturis: cum in nulla contineatur, nec virtualiter, nec essentialiter.

Et quia isti dicerent fortè, quòd conceptus

L I 2 boni

Quomodo ens
prædicatur
analogicè.

Quomodo ens
dicat conce-
ptum vniuocum.

Conceptus entis
est communis Deo,
& creaturis.

Quomodo bonitas Dei,
& creaturæ conueniant.

12.
Sensus literæ.

Conceptus
accipitur
multipliciter.

13.

bonitatis dictus de Deo est simpliciter alius à conceptu bonitatis dictæ de creatura: & nullo modo conueniunt in conceptu bonitatis in communi, alio ab illis: sed conceptus bonitatis creaturæ habet attributionem ad conceptum bonitatis in Deo, tanquam imperfectum ad perfectum. Doctõr contra hoc arguit: quia tunc per creaturam nihil cognosceretur formaliter dictum de Deo: pater, quia cognitio bonitatis Dei non potest causari à creatura, cum non includat illam nec virtualiter, nec essentialiter, vt dixi. Et sic ita cognosceretur formaliter lapis dictus de Deo, sicut bonitas, & sapientia: pater, quia conceptus lapidis in se habet attributionem ad ideam lapidis in mente diuina. Si ergo cognosco bonitatem dictam formaliter de Deo per boni-

ratem creatam: quia bonitas creatã habet attributionem ad illam: ergo similiter lapis potest cognosci, vt dictus formaliter de Deo, quia habet attributionem ad seipsum, vt est idea in mente diuina: & sic Deus ita formaliter diceretur lapis, sicut formaliter dicitur bonus, vel sapiens. Si ergo cognosco de Deo formaliter, vel conceptum entis, vel boni, & huiusmodi, & hoc per creaturam: ille conceptus communis, quem postea attribuo Deo, continetur in creatura sensibili essentialiter, & erit alius à conceptu Dei in se, & à conceptu creaturæ in se: vt suprã ostendi: alioquin ex creatura nihil simpliciter cognosceretur de Deo naturaliter: quod est falsum: & sic patent istæ tres rationes multum euidentes.

S C H O L I V M.

Dicit tertio Deum in particulari, id est, vt hanc essentiam, non esse pro hoc statu à nobis cognoscibilem, quod (reiecta ratione Henrici.) probat. Quia essentia diuina non mouet naturaliter nisi suum intellectum tantum, & per viam vniucationis, solum potest mouere nos quoad rationes generales, de quo agit Scot. quest. 1. prolog. & quodlib. 14. latè.

16.
De hoc
Scot. q. 1.
prolog. &
quodlib. 14.

Tertio dico, quòd non cognoscitur Deus naturaliter à viatore in particulari & propriè, hoc est, sub ratione huius essentia, vt hæc, & in se; sed ratio illic posita ad hoc in præcedenti opinione non concludit.

Cum enim arguitur, quòd non cognoscitur aliquid, nisi per simile, aut intelligitur de similitudine vniucationis, aut imitationis; si primo modo, igitur nihil cognoscitur de Deo, quia secundum opinionem illam, in nullo habet Deus similitudinem vniucationis cum creatura, per quam deberet à nobis cognosci. Si secundo modo, etiam creaturæ non tantum imitantur illam essentiam sub ratione generalis attributi, sed etiam, hanc essentiam vt est hæc essentia, siue vt nuda, & vt in se est existens: ergo secundum eum, propter talem similitudinem posset creatura esse principium cognoscendi essentiam diuinam in se, & in particulari.

Scot. quodlib. 14.

Est igitur alia ratio huius conclusionis: quòd Deus (vt hæc essentia in se) non cognoscitur naturaliter à nobis, quia sub ratione talis cognoscibilis est obiectum voluntarium, & non naturale, nisi respectu sui intellectus tantum, & idèd à nullo intellectu creato potest, sub ratione huius essentia (vt hæc) naturaliter cognosci, nec aliqua essentia naturaliter cognoscibilis à nobis, ostendit sufficienter hanc essentiam, vt hæc, nec per similitudinem vniucationis, nec imitationis: vniucatio enim non est nisi in generalibus rationibus; imitatio etiam deficit, quia imperfecta est, quia creaturæ imperfectè eum imitantur.

D. Thom. in
1. part. q.
12. ar. 4.

Vtrum autem sit alia ratio huius impossibilitatis, scilicet propter rationem primi obiecti, vt alij ponunt illud esse quiditatem rei materialis. De hoc in quæst. de primo obiecto intellectus.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Deus non potest cognosci sub propria ratione.

Tertio dico. Hic Doctõr dicit, quòd Deus non potest in particulari, (hoc est, sub ratione propria cognosci naturaliter à creatura: quia cognoscere ipsum in particulari est cognoscere Deum sub ratione Deitatis: & hæc conclusio probata est superius q. 1. prolog. & quæst. 14. quodlib. Licet etiam hinc parum infra assignet vnã rationem. Sed primò ostendit, quomodo ratio ab Henrico facta non concludit propositum: dicit enim Henricus quòd non potest cognosci Deus in particulari per creaturam: quia quòd cognoscitur in particulari, cognoscitur per similitudinem, & nulla creatura est similis Deo. Dicit Doctõr hinc quòd aut Henricus loquitur de similitudine vniucationis: sicut dicimus quòd homo, & asinus sunt similes in animali, quòd prædicatur vniuo-

Similitudo duplex, scilicet vniucationis, & imitationis.

cè de illis. Si sic, sequitur quòd nihil cognoscitur de Deo: quia nihil dictum de Deo habet similitudinem vniucationis cum creatura: & sic bonitas non posset cognosci de Deo: puta per bonitatem creatam, cum nõ conueniat in aliquo communi vniuoco, vt pater per Henricum. Et tamen ipse Henricus vult expressè, quòd per creaturam cognoscantur multa attributa de Deo: vt suprã patuit. Aut loquitur de similitudine imitationis, supple, quòd cognoscitur per aliquod simile per imitationem: & si sic, sequitur contra Henricum quòd Deus in particulari potest cognosci per creaturam, quia creaturæ imitantur essentiam diuinam: vt hæc essentia, vt in se existens. Et certum est, quòd creatura imitatur Deum primò in ratione dependentis ad independens

Creatura imitatur Deum quinquuplici dependentia.

dens. Secundò in ratione finiti ad vltimum finem. Tertio in ratione causati ad primam causam. Quarto in ratione exemplati ad suum exemplar. Quintò in ratione mensurati perfectionaliter ad suam mensuram perfectionalem: & non tantum ista imitatio terminatur ad Deum in ratione attributi: sed etiam ad Deum sub ratione propria, in qua principaliter est tota perfectio independentis primi causalitatis primæ, finis vltimi, exemplaris perfectissimi, & mensuræ optimæ.

Si dicatur, quòd Doctor, sibi contradicit, quia contra Henricum dicit, quòd creaturæ imitantur hanc essentiam, vt hanc essentiam, siue vt nudam, & in se existentem: & sic per creaturam posset cognosci essentia diuina in se, & in particulari. Et post dicit, quòd creaturæ non imitantur essentiam, nisi imperfectè. Respondeo, quòd nulla est contradictio: quia Henricus habet concedere, quòd creaturæ imitentur essentiam perfectè, siue secundum conceptum Dei in se, & in particulari: patet, quia non tantum imitantur Deum

secundum aliquod attributum: sed etiam secundum esse Dei, quòd præsupponitur omni attributo: & quia vult, quòd de Deo non possit haberi aliquis conceptus quiditatiuus alius à conceptu Deitatis: idèò habet concedere, quòd per creaturas possit cognosci conceptus Deitatis in se, cum ipsæ creaturæ non possint imitari Deum secundum alium conceptum quiditatiuum inferiorem, siue imperfectiorem. Sed Doctor ponit Deum posse cognosci secundum alium conceptum quiditatiuum: puta secundum conceptum entis realis, & secundum talem conceptum ipsæ creaturæ imitantur: & sic per illa potest naturaliter cognosci in conceptu imperfecto, quiditatiuo tamen.

Est igitur alia ratio huius conclusionis, quòd Deus vt hæc essentia, in se non cognoscitur naturaliter à nobis, quia sub ratione talis cognoscibilis est obiectum voluntarium, & non naturale, nisi respectu sui intellectus tantum. Sed hoc vide diffusè in quæst. 1. 4. quodlib.

Deus vt hæc essentia non cognoscitur à nobis.

S C H O L I V M.

Dicit quartò, licet non possumus habere aliquem conceptum proprium de Deo in particulari, tamen possumus habere multos conceptus proprios de eo, qui non conueniunt creatis, cuiusmodi sunt conceptus omnium perfectionum simpliciter, inter quos perfectissimus est conceptus entis infiniti. Primò, quia sicut ens continet virtualiter bonum verum, &c. ita ens infinitum, bonum infinitum, &c. Secundò, quia demonstratione quia vltimo demonstratur esse de ente infinito, supra d. 2. quæst. 1. ex quibus improbat Henric. dicentem, perfectissimum conceptum, quem possumus habere de Deo, esse attributorum.

Quartò dico *, quòd ad multos conceptus proprios de Deo possumus peruenire, qui non conueniunt creaturis: cuiusmodi sunt conceptus omnium perfectionum simpliciter in summo, & perfectissimus conceptus (in quo quasi in quadam descriptione perfectissimè cognoscimus Deum) est concipiendo omnes perfectiones simpliciter, & in summo: tamen conceptus perfectior, & simplicior nobis possibilis est conceptus entis simpliciter infiniti. Ille enim simplicior, quàm conceptus entis boni, vel entis veri, vel aliquorum similium: quia infinitum non est quasi attributum, vel passio entis, siue eius, de quo dicitur: sed dicit modum intrinsecum illius entitatis: ita quòd cum dico, ens infinitum, non habeo conceptum quasi per accidens ex subiecto & passione, sed conceptum per se subiecti in certo gradu perfectionis, scilicet infinitatis, sicut albedo intensa non dicit conceptum per accidens, sicut albedo visibilis, immò intensa dicit gradum intrinsecum albedinis in se, & ita patet simplicitas huius conceptus, scilicet ens infinitum.

Perfectio autem istius conceptus ^b multipliciter probatur, tum quia iste conceptus inter omnes à nobis conceptibiles, virtualiter plura includit: sicut enim ens includit virtualiter bonum, & verum in se, ita ens infinitum includit verum infinitum, & bonum infinitum, & omnem perfectionem simpliciter sub ratione infiniti. Tum quia demonstratione quia, vltimò concluditur esse de ente infinito, vel esse infinitum de aliquo ente, sicut apparet ex quæst. 1. 2. dist. illa autem sunt perfectiora, quæ vltimò cognoscuntur demonstratione quia, ex creaturis, quia propter eorum remotionem à creaturis, difficillimum est ea creaturis cognoscere.

Si autem dicis de ^c summo bono, vel de summo ente, quòd illud dicit modum intrinsecum entis, & includit virtualiter alios conceptus.

Respondeo, quòd si *summum* intelligatur comparatiuè, sic dicit respectum ad extra: sed infinitum dicit conceptum ad se: si autem intelligatur absolutè *summum*, hoc est, quod ex natura rei non possit excedi: perfectio illa expressius concipitur in ratione infiniti entis. Non enim summum bonum indicat in se vtrum sit finitum, vel infinitum.

Ex hoc apparet improbatio illius, quod dicitur in præcedenti opinione quòd perfectissimum, quod possumus cognoscere de Deo, est cognoscere attributa, reducendo illa in esse diuinum, propter simplicitatem diuinam. Cognitio enim esse diuini, sub ratione infiniti est perfectior cognitione eius sub ratione simplicitatis, quia simplicitas communicatur creaturis, infinitas autem non secundum modum quo conuenit Deo.

17.
Intra q. 3.

Quare infinitas non est attributum, est ne de quiditate Dei?
Scol. quodlib. 5.

Vide 8. dist. 9. 4. de hoc. Conceptus entis infiniti est perfectissimus quem pronunc possumus habere de Deo.

Summum & infinitum differunt.

I.
Apparens cō-
tradictio.

2. **Q**uarto dico, quod ad multos conceptus, &c. Sed hoc videret contrarium dictis supra in *quest. 1. prolog.* vbi dicit Doctor quod via naturali non possumus peruenire ad conceptus proprios ipsius Dei. Tum, quia si sic: sequeretur, quod possemus naturaliter cognoscere Deum sub ratione propria: patet, quia si aliquis cognoscit *A* sic competere *B*, ita quod ipsum *A* cuiuscunque alteri repugnat: sequitur quod possit cognoscere ipsum *B* distinctè.

Solutio.

Dico, quod Doctor hic loquitur de conceptu complexo proprio, sumpto à sensibilibus: vt pura cognoscimus, quod aliquid est summum ens, & summum bonum, & huiusmodi. In prologo vero loquitur de proprietatibus incomplexis, quæ non sunt communes sensibili, & insensibili, & illas via naturali ignoramus. Et cum dicit, quod tunc posset cognosci Deus sub ratione propria, negatur: quia cum cognosco summum bonum de Deo, non attribuo illud Deitati in se in particulari, sed alicui enti, quod nominamus *Deum*: via enim naturali cognoscimus aliquod ens esse summum bonum, summum verum, & huiusmodi: ignoramus tamen naturaliter quid sit illud ens in se.

Deinde Doctor dicit, quod conceptus perfectior, & simplicior nobis possibilis est conceptus entis simpliciter infiniti. Et dicit

Primo, quod conceptus entis infiniti est simplicior conceptu entis summe veri, summe boni, & huiusmodi. Et hoc probat, quia cum dico, ens bonum est magis per accidens, quam ens infinitum. Nam passio, siue attributum magis facit vnum per accidens eumque, cuius est, quam infinitas: patet, quia ipsa simpliciter est intimior: homo enim albus est magis vnum per accidens, quam homo risibilis: quia risibilitas est simpliciter intimior naturæ hominis, quam albedo: quod autem infinitas sit huiusmodi, scilicet, quod sit intimior naturæ diuinæ, quam quodcunque aliud attributum, vel quam quæcunque alia passio, vel quasi passio, patet, quia per possibile, vel impossibile, circumscribitur omni attributo à Deitate: adhuc ipsa Deitas intelligitur formaliter infinita: & per consequens ipsa infinitas (cum sit gradus intrinsecus Deitatis) erit simplicior quocunque attributo, id est, quod conceptus entis infiniti erit simplicior conceptu entis Dei.

2.

Quid dicant
aliqui Scoti-
sta de infini-
tate.

Hic tamen aliqui exponentes Doctorem volunt expressè intelligere, quod infinitas sit de ratione formali Deitatis, quia intimior Deitati, quam quæcunque passio, vel quasi passio: licet hoc Doctor expressè non dicat. In *Quodlibet. r. amen, questione quinta*, dicit aliqua, quæ videntur sonare, quod infinitas sit de ratione formali Deitatis. Dicunt enim isti, quod si non est de ratione formali ipsius, tunc propositio, in qua prædicatur proprietas de definitione, siue de ratione formali subiecti, de quo demonstratur proprietas, non esset per se nota: patet, quia talis proprietas posset demonstrari de ratione formali subiecti per gradum intrinsecum, cum ille sit intimior, & sic per infinitatem.

Propositio
immediata
potest duobus
modis intelli-
gi.

Diceretur ad hoc, quod propositio immediata potest dupliciter intelligi, vel immediatione causæ, vel immediatione subiecti: nam ista propositio, *animal rationale est risibile*: est immediata immediatione causæ, quia rationalitas illa

est præcisa, & immediata causa risibilitatis: sed ista, *homo est risibilis*, est immediata immediatione subiecti: quia risibilitas primò inest homini: non enim inest parti compositi, sed toti composito primò, vt patet à Doctore in *tertio dist. secunda*, licet ergo finitas sit gradus intrinsecus, & intimior rationalitati, non tamen ipsa finitas est præcisa causa risibilitatis, sed rationalitas: sic dico de propositione per se nota: quia teneo quod omnis propositio propriè immediata sit per se nota. Et cum dicitis, quod propria passio esset demonstrabilis de ratione formali subiecti, siue de definitione, si subiectum habet definitionem. Negatur hoc. Si dicatur, infinitas est intimior. Concedo. Sed ex hoc non sequitur, quod sit ratio demonstrandi proprietatem de definitione, siue de ratione formali subiecti. Sed de hoc diffusè dicturus sum exponendo 5. quæstionem quodlibeti.

b. *Perfectio autem istius conceptus multipliciter probatur.* Hic Doctor intendit probare multiplici ratione, quod conceptus entis infiniti sit perfectior conceptu entis boni, entis veri, & breuiter conceptu cuiuscunque attributi. Et primò probatur sic: Ille conceptus est perfectior inter omnia conceptibilia à nobis, qui virtualiter plura includit. Hæc est nota, quia inclusio virtualis dicit perfectionem in includente: sed conceptus entis infiniti est huiusmodi. Probatur, quia sicut ens virtualiter includit vnum, verum, bonum, &c. ita ens infinitum includit bonum infinitum, verum infinitum, & omnem perfectionem simpliciter sub ratione infiniti.

3.
Conceptus
entis infiniti
est perfectior
conceptu en-
tis boni.

Aduerte tamen, quod conceptus entis infiniti non continet propriè virtualiter conceptum infiniti boni: quia tale contentum est ens per participationem, vt supra patet *dist. 2.* sed dicitur virtualiter continere non verè: sed quasi continere, vel saltem ex hoc: quia per infinitatem entis quasi demonstratur de eo infinitum bonum, &c.

Secunda ratio est ibi: *Tum quia demonstratione quia: sed quæ cognoscuntur ex creaturis demonstratione quia, illa sunt perfectiora, quæ vltimò cognoscuntur demonstratione quia: patet, quia difficultillimum est ea cognoscere ex creaturis propter eorum amotionem à creaturis.*

c. *Si autem dicitur de summo bono.* Hæc litera clara est vsque ibi: *Simpliciter communicatur creaturis, &c.* Hoc sic debet intelligi, quod sunt aliqui conceptus, qui conceperunt Deo, & formaliter communicantur creaturis, scilicet per participationem formalem: quia conceptus, qui conuenit Deo, & conceptus, qui conuenit creaturæ, conueniunt in conceptu communi vniuerso, vt patet de bonitate creata, & increata: nam bonitas creata participat bonitatem increatam formaliter, id est, quod est eiusdem rationis cum bonitate increata, cum vtraque vniuersetur in bonitate in communi. Hoc idem dico de simplicitate, quæ communicatur creaturis participatiuè: accipiendo semper *participare* eo modo, quo exponit Doctor in *8. dist. 8.* Infinitas autem, scilicet intensiua non potest communicari creaturis: quia repugnat aliquid esse creatum, & esse intensiuè infinitum: & dicit, quod *infinitas non potest communicari creaturis secundum modum, quo conuenit Deo*, id est, secundum intensiorem: quia hoc modo infinitas tantum conuenit Deo, & non alio modo.

4.
Aliqui con-
ceptus com-
petunt Deo,
& formaliter
communicantur
creaturis.

Infinitas re-
pugnat com-
municari
creaturis.

Dicit quintò, quæ cognoscimus de Deo, hæc per species creaturarum haberi: quia quod potest representare minus vniuersale, potest & vniuersalius & transcendentia quæ conueniunt Deo, siue per speciem propriam, siue per alienam. Hinc reiecit dictum Henrici, scilicet per suffossionem creature, haberi cognitionem Dei, quia suffodiendo reperiri nequit, quod suffossioni superest, & ostendit exemplum de agno esse falsum, ad confirmationem falsi.

Epilogando, hæc est sententia Scoti in hac 1. quæst. Primò, nos posse naturaliter pro hoc statu habere conceptum quiditatum de Deo, communem vniuocè sibi & creatis. Secundò, non posse habere conceptum proprium de eo in particulari, vt est hæc essentia, seu vt est trinus, vel, quòd pater generat, &c. Tertiò, posse habere conceptus de Deo, ita proprios, quòd non conueniant creatis, & desumuntur ex conceptibus communibus. Quartò, conceptus quoscunque, quos de Deo formamus, haberi per species creaturarum. & soluit argumenta, quæ sunt veluti axiomata ex Philosopho.

Quintò dico ^d, quòd ista, quæ cognoscuntur de Deo, cognoscuntur per species creaturarum, quia, siue vniuersalius, & minus vniuersale cognoscantur per eandem speciem minus vniuersalis, siue vtrumque habeat speciem intelligibilem sibi propriam: fãtlem illud, quod potest imprimere, vel causare speciem minus vniuersalis in intellectu, potest etiam causare speciem cuiuscunque vniuersalioris: & ita creaturæ, quæ imprimunt proprias species in intellectu, possunt etiam imprimere species transcendentium, quæ communiter conueniunt eis, & Deo. Et tunc intellectus propria virtute potest vti multis speciebus simul ad concipiendum illa simul, quorum sunt istæ species, puta specie boni, specie summi, specie actus, ad concipiendum summum bonum, & actualissimum, quod apparet sic per locum à minori. Imaginatiua enim potest vti speciebus diuerforum sensibilium, ad imaginandum compositum ex illis diuersis, sicut apparet imaginando montem aureum.

Ex hoc apparet improbatio ^e illius, quod dicitur in præcedenti opinione de illa suffossione: quia suffodiendo nunquam illud, quod non subest suffossioni, inuenitur per suffossionem: non autem subest conceptui creaturæ aliquis conceptus vel species representans aliquid proprium Deo, quod sit omnino alterius rationis ab eo, quod conuenit creaturæ, vt probatum est, per secundam rationem in secundo articulo: ergo per suffossionem nullus talis conceptus inuenitur. Et quod adducitur simile de æstigmatiua,

Dico, quòd videtur adduci falsum ad confirmationem alterius falsi, quia si maneret ouis in propria natura, & in eodem affectu naturali ad agnum, mutaretur tamen ouis, vt esset similis lupo, per miraculum, in omnibus accidentibus sensibilibus, puta colore, figura, sono, motu, & huiusmodi, agnus fugeret ouem sic mutatam, sicut fugeret lupum, & tamen in oue sic mutata non esset intentio nociui, sed proficui & conuenientis, & ita æstigmatiua agni non suffoderet ad inueniendum intentionem conuenientis sub speciebus sensibilibus, sed præcisè ita moueretur secundum appetitum sensitium, sicut accidentia sensibilia mouerent.

Si dicas, quòd intentio ibi conuenientis non multiplicat se, quia non sunt: talia accidentia conuenientia tali intentioni, & intentio conuenientis non multiplicatur sine accidentibus sibi conuenientibus: hoc nihil est, quia si agnus hic fugeret lupum propter perceptionem nociui conceptam ab æstigmatiua, & illa non multiplicaret cum accidentibus istis sensibilibus; quia non est cum eis talis intentio, stante isto casu, ergo aut hoc non est suffossio agni ad intentionem nociui, quæ nulla est, aut si hoc non fugeret per suffossionem, ergo nec aliàs.

Ad argumenta ^f principalia illius quæstionis. Ad primum dico, quòd illa comparatio Philosophi debet intelligi in quantum ad primam motionem intellectus ab obiecto. Ibi enim phantasmata cum intellectu agente habent vicem primi obiecti mouentis, sed non debet intelligi ^g quantum ad omnem actum sequentem motionem primam. Potest enim intellectus abstrahere obiectum inclusum in aliquo primo mouente, & considerare illud abstractum non considerando illud, à quo abstrahit, & considerando illud sic abstractum, considerat commune sensibili & insensibili, & in illo considerat insensibile in vniuersali, sicut & sensibile. Et potest considerare istud abstractum & aliud abstractum, cum quo sit proprium alteri, scilicet insensibili: sed sensus non est abstractiuis, & idè in omni actu tam primo quàm secundo requirit aliquod obiectum primum mouens, quomodo non se habet phantasma ad intellectum.

18.

Deus speciebus creaturarum cognoscitur.

Minus vniuersale representat vniuersalius.

Scot. de hoc infr. q. 2.

Henric. dicit æstigmatiua ex speciebus sensatiæ suffodere speciem insensati, sic ex accidentibus lupi agnus concipit inimicitiam, quæ est insensibilis, & fugit. Hoc improbat bene Scot.

19.

Respond. ad argum. q. 1. Phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum explicatur.

Ad 2. c. 1.

Ad secundum dico ^h, quòd Commentator exponit illud simile Philosophi de difficili, & non de impossibili. & ratio sua est, quia tunc natura fecisset otiosè illas substantias abstractas intelligibiles, & non possibiles intelligi ab aliquo intellectu.

Confutatio
Commenta-
toris.

Sed ista ratio eius non valet, tum quia non est finis illarum substantiarum in quantum intelligibiles sunt, vt intelligantur ab intellectu nostro, & idèd si hoc non conueniret eis, non propter hoc essent frustra intelligibiles: tum quia non sequitur, non sunt intelligibiles ab intellectu nostro: ergo à nullo. Possunt enim intelligi à seipsis, & idèd est fallacia consequentis. Vnde licèt multipliciter posset exponi auctoritas Philosophi, dico tamen, quòd oculus nocturæ non habet cognitionem nisi intuitiuam, & naturalem, & quantum ad istas duas condiciones potest exponi auctoritas Philosophi de impossibili: quia sicut impossibile est illi oculo naturaliter & intuitiuè considerare obiectum illud, sic intellectui nostro est impossibile naturaliter & intuitiuè cognoscere Deum.

Sicut oculi
Nocturæ,
&c. expli-
cantur.

20.

Ad tertium.
Infinitum
an cognosci-
tur à finito.

Ad tertium ^l dico, quòd infinitum potentiale est ignotum, quia vnumquodque est cognoscibile in quantum est in actu: non tamen ita est ignotum, quòd repugnat sibi intelligi ab intellectu infinito, sed non potest infinitum cognosci ab aliquo intellectu cognoscente ipsum secundum modum suæ infinitatis, Modus enim suæ infinitatis est accipiendi alterum post alterum, & intellectus qui cognosceret hoc modo alterum post alterum, cognosceret semper aliquod finitum, & nunquam infinitum. Intellectus tamen infinitus potest cognoscere totum illud simul, non partem post partem.

3. Physicor.
text. comm.
63.Quare in-
tellectus
creatus po-
test cogno-
scere infini-
tum intensi-
uè, non ex-
tensiuè.

Et cum arguitur ^k secundo Metaph. de infinitis & infinito: dico, quòd non est simile, quia cognitio obiectorum infinitorum numeraliter, concluderet infinitatem potentie cognoscentis, sicut patuit in *quæst. 1. 2. distinct. art. 2.* ad infinitatem, videlicet, quia ibi pluralitas ex parte obiecti concludit maiorem virtutem in intellectu. Sed intellectio alicuius infiniti intensiuè, non concludit infinitatem actus, quia non oportet actum habere talem modum, qualem habet obiectum; quia actus sub ratione finiti potest esse ad obiectum sub ratione infiniti, nisi esset actus comprehensiuus. & concedo, quòd talem actum circa obiectum infinitum non habemus, nec est possibile.

Ad Gregorium dico, quòd non debet intelligi, quòd contemplatio sistat sub Deo in aliqua creatura, quia hoc esset frui vtendis, quod esset summa peruersio secundum Augustinum 83. *quæst. q. 30.* sed conceptus illius essentia sub ratione entis est imperfectior conceptu illiusmet essentia, vt hæc essentia est, & quia imperfectior est, idèd est inferior in intelligibilitate: contemplatio autem de lege communi, stat in tali conceptu communi, & idèd stat in aliquo conceptu, qui est minoris intelligibilitatis quàm Deus in se, vt hæc essentia: & idèd debet intelligi ad aliquid, quod est sub Deo, hoc est, ad aliquid in ratione intelligibilis, cuius intelligibilitas est inferior intelligibilitate Dei in se, vt hæc essentia singularis.

Ad Henri-
cum.

Ad argumenta pro prima ^l opinione, cum arguit, quòd Deus non potest intelligi in aliquo conceptu vniuersali communi, vniuoco sibi & creaturis, quia est singularitas quædam: Respondeo. Consequentia non valet. Socrates enim in quantum Socrates est singularis, & tamen à Socrate plura possunt abstrahi prædicata: & idèd singularitas alicuius non impedit quin ab eo, quod singulare est possit abstrahi aliquis conceptus communis. & licèt quidquid est ibi in re sit singulare ex se in existendo, ita quòd nihil contrahat aliud ibi ad singularitatem: tamen illud idem potest concipi, vt hoc in re, vel quodammodo indistinctè, & ita vt singulare, vel vt commune. Quod dicit de cognitione per accidens, non oportet improbare, quia quasi per accidens cognoscitur in attributo, sed non præcisè sic, sicut supra probatum est.

C O M M E N T A R I V S.

I.

Quintò dicit Doctor quòd ista, quæ cognoscuntur de Deo, cognoscuntur per species intelligibiles creaturarum: & declarat modum, dicens: Si minùs, & magis vniuersale (primè intentionaliter tamen) cognoscuntur per eandem speciem minùs vniuersalis: tunc species minùs vniuersalis, vt causa partialis primò causat cognitionem minùs vniuersalis: vt patet à Doctore *presenti dist. quæst. 2.* & immediatè post cognitionem magis vniuersalis: & sic ascendendo vsque ad conceptum entis, & non tantum hoc: sed etiam causabit partialiter notitiam omnium passionum tam minùs vniuersalis, quàm magis: patet, quia illæ passiones virtualiter continentur

in suis subiectis, modò talis species poterit etiam causare notitiam omnium virtualiter contentorum, vt supra patuit: si ergo causat notitiam superioris, à fortiori causabit notitiam virtualiter contentam in illo superiori. Si verò ponitur alia, & alia species, tunc illæ species, vt infra patebit, causantur virtute phantasmatis, & intellectus agentis: & hoc magis patebit *presenti distinct. quæst. 2.* Habitibus go pluribus speciebus, pura entis: boni, actus primi, summi, &c. poterunt vii illis multis speciebus ad concipiendum ens bonum, summum, &c. & facere ex illis cognitibus vnum conceptum complexum proprium Deo: & sic concipere aliquid esse

esse summum ens, esse primam causam, & huiusmodi.

Et nota, quod non est in potestate intellectus uti tali, vel tali specie: quia ex se præcisè vitur illa, quæ fortius mouet, & communiter est illa, cuius sensibile extra fortius mouet sensum, ut infra præbit *quæst.* 2. potest tamen imperio voluntatis uti vna, & non alia, vel ut pluribus talibus, &c. & quomodo hoc, vide quæ exposui in 2. *distinct.* 9. & *distinct.* 42. Et dicitur actu uti simul pluribus speciebus, cum actu concurrat, ut causa partialis, principalis tamen: cum illis speciebus, ut causis partialibus, & minds principalibus ad causandum noticiam obiectorum, quorum sunt species: & dicitur, quod intellectus vitur specie: & non e contra species vitur intellectu: hoc dicitur, quia de rigore sermonis causa magis principalis dicitur uti minus principali: & non e contra: ut patebit infra *dist.* 17. Et an intellectus possit simul plura intelligere: dico quod sic: non tamen æquè perfectè illa plura simul sicut quodlibet seorsum, vel supra patuit, *dist.* 2. q. 1.

2. *e* Ex hoc apparet improbatio illius opinionis de illa suffossione. Hic improbat specialiter dictum Henrici, qui dicit, ut supra patuit, quod intellectus sub specie creaturæ, quæ non repræsentat, nisi creaturam ex suo acumine suffodit ad cognoscendum ea, quæ sunt, & dicuntur de Deo per speciem alienam ex creaturis. Hoc improbat, quia ex quo conceptus proprius Dei, & analogus, nec virtualiter, nec essentialiter inclusus in conceptu creaturæ (ut supra patuit) nullo modo continetur in creatura: quomodo potest illum suffodere, si ibi non est: non enim virtute creaturæ potest haberi aliqua intentio, siue species intelligibilis, quæ sit repræsentatiua alicuius proprii in Deo: quia si aliqua creatura virtualiter posset continere huiusmodi speciem, posset etiam virtualiter continere ipsum Deum in se, ut probauit super secundo *dist.* 3. *quæst.* 9. & hoc potest probari ex his quæ Doctor dicit in *quolib.* *quæst.* 15. *art.* 2.

Et quod adducit simile de æstimatediua, quæ ex speciebus sensatis suffodit intentionem insensatam, id est, speciem obiecti insensibilis, ut species amicitie, vel inimicitie, quæ non sunt obiecta sensibilia: patet quod non potest huiusmodi intentionem, siue speciem suffodere: & patet exemplum. Et si fugit ouis videndo lupum, hoc non est quia eliciat speciem inimicitie ex illis sensibilibus extrâ, ut patet per exemplum Doctoris: sed quia sensatis illis sensibilibus extrâ, ex naturali instinctu fugit ut obiecta disconuenientia, non quod eliciat speciem inimicitie, per quam cognoscat ipsum esse inimicum. Et de hoc magis patebit in quarto, *dist.* 45.

Si dicas, quod intentio ibi conuenientis in one non multiplicat se, id est, quod species conuenientis non multiplicat se, id est, non causat aliam, & aliam speciem: sicut dicimus, quod species albi multiplicat se in medio, id est, quod causata specie albi in parte propinqua ab ipso: albo statim causat aliam in parte proxima, & illa aliam, vsque ad organum, &c. Dicit ergo quod species conuenientis non multiplicat se vsque ad æstimatediua, nisi sub accidentibus sensibilibus extrâ conuenientibus.

Dicit, quod hoc nihil est: patet, si enim agnus videret ouem sub speciebus lupi, si sub illis non suffodit speciem disconuenientis, puta inimici-

tie, cum non sit ibi inimicitia, nec per consequens species eius: quare ergo fugit, & si non fugit per illam suffossionem cum non sit ibi talis suffossio: ergo nec aliàs fugeret, scilicet videndo lupum. Si ergo fugit, hoc erit quia instinctu naturali percipit illa accidentia sensibilia, ut obiecta nociua lux propriæ naturæ, non quod ibi suffodiat speciem inimicitie, &c.

Sed in ista litera Doctoris occurrunt aliqua dubia. Primò in hoc, quod dicit, quod conceptus entis infiniti est perfectior conceptu entis veri, boni: & huiusmodi, contra hoc arguit Ocham. Et prima ratio stat in hoc: quia nullus conceptus negatiuus est formaliter perfectior conceptu positiuo: sed conceptus entis infiniti, ultra conceptum entis includit negationem. Maior pater, & minor probatur: quia iste conceptus, *ens infinitum*, est compositus: patet, quia si esset simplex cum sit quiditatiuus: ex quo conceptus entis est quiditatiuus, aliquis conceptus simplex quiditatiuus esset conuertibilis cum Deo, quod isti negant: ergo conceptus entis infiniti erit compositus. Tunc quæro de secundo conceptu partiali, scilicet de conceptu infinitatis, aut est negatiuus, aut positiuus: si primò, haberetur propositum: si secundò, cum conceptus infinitatis sit simplex: quia non possunt dari conceptus partiales, ex quibus componatur: & est conuertibilis cum Deo, quia nihil aliud à Deo est infinitum: ergo aliquis conceptus simplex proprius Deo, & positiuus esset nobis possibilis, quod ipsi negant.

Respondetur ad hoc argumentum, concedendo maiorem, negando minorem. Ad probationem dico primò, quod conceptus entis infiniti est simplex: quia ens infinitum est simplex: non enim gradus intrinsecus potest distinctè concipi sine eo, cuius est gradus: sed de hoc patebit infra distinctione octaua. Et cum dicit, quod talis conceptus est quiditatiuus. Negatur hoc, quia licet conceptus entis ut entis sit quiditatiuus: non tamen conceptus entis cum suo gradu intrinseco, est quiditatiuus: ut infra patebit, *d.* 8.

Dico secundò, quod conceptus entis infiniti suo modo est compositus. Et cum quæritur de conceptu infinitatis, aut est simplex, aut compositus? Dico, quod est simplex. Et cum ultra quæritur aut est negatiuus, aut positiuus? Dico, quod formaliter est positiuus. Et cum ultra deducitur, ille est conuertibilis cum Deo. Concedo. Et cum dicitur ultra: ergo aliquis conceptus simplex proprius Deo, & positiuus, esset nobis possibilis naturaliter. Negatur hoc vltimum: quia primò non cognosco infinitatem Dei sub ratione propria: & posito, esse hoc cognoscerem: non tamen sequitur quod cognoscam conceptum proprium Dei, quia nec Deum sub ratione propria: sed bene sequitur, quod possum cognoscere conceptum infinitatis esse proprium conceptum alicuius entis, ignorando quid sit illud ens in se: licet ergo cognoscam infinitatem intensiuam in se, vel quid sit infinitas intensiua: non tamen sequitur, quod cognoscam illam ut proprietatem ipsius Dei, sed sequitur, quod cognoscendo infinitatem intensiuam, si illa est possibilis in entibus, quod possit inesse alicui enti. Et cum dicit, tantum inest Deo. Dico, quod naturaliter notum est quod si est possibilis in entibus quod tantum inest alicui enti, quod nominamus *Deum*: ignoratur tamen via naturali illud

3.
Arguit Ocham
contra Scot.

Soluitur ratio
Ocham.

Conceptus
entis cum suo
gradu intrin-
seco non est
quiditatiuus.

4.

2.
An intelle-
ctus possit
plura intelli-
gere simul.

Exemplum.

ens in se. Doctor autem dicit, quod nulla proprietas Dei simplex potest via naturali cognosci inesse ipsi Deitati, vnde dicit in 1. q. prolog. quod Deus non potest cognosci via naturali in aliquo conceptu sibi proprio.

Arguit etiam
Ocham.

Deinde arguit Ocham contra hoc, quod dicit Doctor, scilicet quod infinitum non est quasi passio, nec attributum Deo. Et arguit sic: Omne quod demonstratur de aliquo, quod non predicatur de eo in primo modo dicendi per se, est passio illius, sed infinitum est huiusmodi respectu Dei, quia nihil negatum, vel includens negationem predicatur de positivo per se primo modo, ergo infinitum est passio Dei, sicut esse immortale, incorruptibile, & huiusmodi.

Responsio.

Respondetur, negando maiorem, quia de aliquo ente demonstratur finitas, & tamen non est passio illius, nec de quiditate eius: positi ergo quod infinitas possit demonstrari de primo ente, non sequitur quod sit passio illius. Ad minorem, cum dicit, quod infinitum dicit negationem: negatum est supra, nec tamen conceditur, quod predicatur de Deo in primo modo dicendi per se, sed de ista materia an infinitum sit passio, vel quasi passio, diffusè habet videri in 5. q. quolib. Et multa dicit Ocham, quæ tantum habent veritatem ex solo hoc, quod conceptus infinitatis sit tantum conceptus negatiuus, & non positius.

5.
Opin. Ioan.
Angl. contra
Scotum.

Item Ioannes Anglicus Bachon in 1. d. 3. q. 3. dicit, quod aut loquimur de infinito secundum formale significatum eius, quantum ad modum significandi famosum: dicunt aliqui, quod cum ille modus significandi sit negatiuus, quod multa alia dicta de Deo faciunt conceptum perfectiorem. Aut loquimur de infinito, quantum ad modum concipiendi, scilicet euidenter, & euidenter. Si dicunt quod multa alia dicta de Deo faciunt conceptum perfectiorem, id est, euidentiorem: quia multa alia, scilicet quod est causa omnium, & finis omnium, & huiusmodi: sunt euidentiore, quam quod est infinitum in perfectione. Aut loquimur de infinito, quantum ad præcisum eius conceptum: & hoc dupliciter, aut de conceptu infiniti, comparando ipsum ad omnes alios conceptus simul aggregatos de Deo; aut comparando ipsum ad vnum conceptum singularem. Primo modo, dicunt quod talis conceptus aggregatus est perfectior conceptu infiniti: quia talis conceptus aggregatus habet vim cognitionis definitiue, quia explicat, & addit differentias vsque ad vltimas, sed conceptus infiniti nihil explicat, sed virtualiter continet, &c.

Item, quia talis conceptus sic aggregatus magis quietat appetitum: patet, quia intellectus concipiendi infinitum, multa alia appetit scire, sed non sic, quando concipit Deum, sub tali conceptu sic aggregato. Si secundo modo loquimur, scilicet comparando conceptum infiniti ad vnum conceptum singularem, dicit, quod multi alij conceptus sunt perfectiores de Deo, quam conceptus entis infiniti: & probat quadruplici via. Sed quia hoc vltimum directè videtur contradicere conclusioni Doctoris, recitabo argumenta, quæ sunt contra conclusionem Doctoris, & post solvam illa sustinendo positionem eius.

Prima ratio stat in hoc, quia conceptus, quo concipitur Deus sub ratione substantiæ est perfectior illo, quo concipitur sub ratione infiniti: patet, quia substantia est perfectior omni accidente, & concipere Deum sub ratione infiniti, est

concipere Deum sub ratione accidentali: quia infinitum, vt distinguitur contra substantiam, dicit quantitatem.

Item, ille conceptus est perfectior, sub quo concipitur Deus in predicato essentiali, quam ille, sub quo concipitur, vt in aliqua proprietate: sed conceptus substantiæ est huiusmodi: quia dicitur predicatum essentiali, & conceptus infinitatis dicit quodammodo proprietatem. Vnde Anselmus Mono. 15. loquens de infinitate, & accidentibus, & spiritu dicit: Istud vltimum, scilicet spiritus, solum videtur substantiam significare: cætera verò substantiæ proprietates. Hæc secunda via, scilicet de conceptu speciei probat intentum: quia prima via fuit de conceptu generis generalissimi, scilicet de substantia. Et hoc sic: quia conceptus, quo Deus concipitur, vt prima Intelligentia est perfectior, quam conceptus infiniti: patet, quia vt concipitur in ratione primæ Intelligentiæ, collocatur in perfectissimo genere viuentium: patet, quia intelligere est perfectissimum viuere, 2. de Anima, text. comm. 26. & præsertim quando hoc sibi conuenit per excessum super omnes Intelligentias: sed vt concipitur sub ratione infiniti non sic concipitur, vt collocatur in perfectissimo genere viuentium: patet, quia vt concipitur sub ratione infiniti, adhuc restat dubium apud modum intelligendi naturalem, vt rûm sit substantia, vel accidens.

Item, quia vt concipitur sub ratione Intelligentiæ concipitur sub illa ratione, qua est summe beatificabilis: vt patet secundam intentionem Philosophi 10. Ethic. cap. 8. ergo ratio Intelligentiæ est nobilissima, quam naturaliter cognoscimus.

Tertiò, principaliter arguit propositum ex via de conceptu indiuidui, vel quasi indiuidui: & dicit sic: conceptus de Deo, vt Deus, est perfectior, & nobilior conceptu infiniti: quia Deus sub illa ratione est nobilior conceptibile naturaliter, secundum quam est obiectum Theologiæ nostræ naturalis: sed hoc est sub absolutissima ratione Deitatis, & non sub ratione infiniti: quia plus quæritur in Metaphysica sub ratione Deitatis, quam infiniti: vt patet 12. Metaph. vbi Philosophus definit eum sub hoc nomine Deum. Ista sufficiant pro nunc.

Respondetur ad rationes istius Doctoris, & primò præmitto aliqua. Primò, quod aliquod ens potest dupliciter considerari. Vno modo, vt concipitur sine gradu intrinseco. Alio modo, vt concipitur cum gradu intrinseco: sicut albedo potest concipi, vt hæc albedo tantum, vt præcisè includit entitatem specificam albedinis cum hæccitate: alio modo potest concipi sub modo intrinseco: puta, vt includit tot, & tot gradus perfectionales consequentes naturam indiuidui. Primo modo, concipitur imperfectè. Et secundo modo perfectè: vt patet à Doctore infra d. 8. q. 4. sic dico, quod ens primum siue substantia prima potest dupliciter considerari. Vno modo secundum suum esse specificum præcisè. Alio modo, vt includit infinitam perfectionem intensiue: & sic conceptus, qui est de essentia, vt includit infinitatem erit perfectior illo conceptu, vt includit tantum entitatem specificam.

Sed hic esset bona difficultas, quia dicit Doctor in quæst. de subiecto Theologiæ, quod Deus sub ratione Deitatis est subiectum Theologiæ: non autem sub ratione infinitatis: & quod cognitio

6.

Intelligere est
perfectissimū
viuere.

Deus est ob-
iectum Theo-
logiæ nostræ
sub absolutis-
sima ratione
Deitatis.

7.

Responsio ad
rationes. Ite.
Angl.
Aliquod ens
potest duobus
modis consi-
derari.

Substantia
prima potest
duobus modis
considerari.

8.

de

de subiecto est perfectissima : vt patet ibi. An ergo conceptus Deitatis in se sit perfectior conceptu infinitatis in se?

Responsio. Posset dici primò sine assertione, & saluo semper meliori iudicio, quòd ipsa Deitas in suo esse specifico, quæ formaliter, & essentialiter est hæc perfectissima entitas specifica : loquendo tantum de gradu specifico : ita quòd gradus specificus Deitatis, vt suo modo prior infinitate, quæ est gradus intrinsecus, est perfectissima entitas. Et si quæretur, an talis gradus sit formaliter, & quiditatiuè infinitus : Dico, quòd est talis entitas, cui nata est conuenire infinitas, vt gradus intrinsecus : & est talis entitas, quòd ab ipsa suo modo, pullulant tam gradus intrinseci, quàm omnia attributa : & vt sic, fortè non est inconueniens dicere conceptum Deitatis esse perfectiorem conceptu infinitatis : licet fortè ly *conceptus* si posset dari, esset alterius rationis. Quicquid sit, hoc magis disputatiuè dico, quàm aliquid asserendo.

9. Dico secundò quòd Deitas in suo esse specifico non posset distinctè concipi, sine gradu intrinsecò : & posito quòd possit concipi, tali gradu non conceptu, non tamen potest concipi distinctè infinitas, non concipiendo Deitatem, cuius est : cum eodem conceptu concipiatur vtrumque, non enim infinitas, vt est gradus intrinsecus Deitatis, potest distinctè concipi alio conceptu à conceptu Deitatis : & sic difficultas supponit vnum, quod non admittitur : videlicet quòd alius sit conceptus Deitatis, & alius sit conceptus infinitatis. Secundò principaliter præmitto, quòd quando Doctor dicit, quòd conceptus entis infiniti est perfectior, &c. loquitur tantum de conceptu complexo : & sensus est, quòd inter omnes conceptus complexos, qui de Deo dicuntur : vt conceptus entis boni : entis veri, & huiusmodi, conceptus entis infiniti est perfectissimus : & non intendit de conceptibus quiditatiuis, & incomplexis, cuiusmodi est conceptus substantiæ : conceptus Intelligentiæ : conceptus Deitatis, & huiusmodi : & sic ex ista responsione possunt solui omnia argumenta Ioannis Anglici.

Dico etiam, quòd loquendo de conceptu infinitatis intensiue, adhuc ille est perfectior, qui possit haberi in nobis via naturali. Et cum dicit, quòd conceptus substantiæ est perfectior. Negatur. Et cum dicit quòd infinitas intensiua est accidentalis. Hoc indiget probatione, cum sit gradus intrinsecus ipsius Dei, & gradus intrinsecus est essentialiter, & realiter idem : nec aliquo modo distinguitur formaliter ab eo, cuius est gradus, loquendo de distinctione positione : nec dicit alium conceptum à conceptu, cuius est, vt dixi suprà. Et vltà dico, quòd concipere Deum sub ratione substantiæ in communi, est ipsum concipere imperfectè, & confusè : sed concipere Deum sub ratione entis infiniti, est ipsum concipere perfectè : quia sub gradu perfectionis infinitæ : & similiter dico, quòd perfectius est concipere Deum sub ratione entis infiniti intensiue, quàm ipsum concipere sub ratione Intelligentiæ in communi, propter rationem superius factam.

Ad vltimum, quando dicit, quòd perfectius est Intelligere Deum, sub ratione Deitatis, quàm sub ratione infinitatis. Dico primò quòd Doctor loquitur tantum de conceptu, qui potest haberi via naturali : modò via naturali non potest concipi Deus sub ratione Deitatis, vt patet : potest tamen

concupi sub ratione entis infiniti : puta quòd est aliquod ens infinitum. Diceretur etiam, quòd res perfectius concipitur, quando concipitur sub gradu intrinsecò, qui est perfectio intrinseca illius, quàm quando præcisè concipitur sine tali gradu. Dico etiam, quòd concipere Deum sub ratione entis infiniti distinctè, includit conceptum Deitatis in se, vel saltem præsupponit. Sed quicquid sit, prima responsio est magis ad propositum, quia Doctor loquitur de conceptu, qui potest haberi à nobis via naturali, & sic patet solutio ad rationes contra Doctorem.

Potest etiam responderi ad illa argumenta, quæ probant de conceptu aggregato, &c. patet enim quòd conceptus entis infiniti (cum dicat infinitatem intensiuam) est simpliciter perfectior conceptu aggregato, etiam ex mille conceptibus, cum nullus eorum, vt sic, dicat infinitatem intensiuam, non enim conceptus entis boni, etiam summi boni, dicit perfectionem infinitam, vt patet. Et quando dicit quòd ille conceptus aggregatus est magis appetibilis. Hoc habet probare. Et quando dicit, quòd cognoscens conceptum entis infiniti adhuc appetit alia. Et si concedatur hoc, non sequitur quòd sit conceptus imperfectior illo conceptu aggregato : vt patet, sed de huiusmodi appetibilitate aliàs dicitur, in *dist. 49. quart.*

Ex supradictis apparet, quòd nouus expositor S. Thomæ non benè intellexit Scotum cum dicit sic in *prima parte, quæst. 13. art. 12. Vnde non videtur rectè sensisse Scotus dicens quòd simplicior, & perfectior conceptus proprius Deo nobis possibilis sit conceptus huius nominis, ens infinitum. Iam enim patet, quòd conceptus Deitatis est simplicior, perfectior, ac prior. Hæc ille. Et non oportet hic multum insistere, cum responsio sit nota ex superius dictis, nec libenter circa talia friuola vagor.*

f *Ad argumenta principalia.* Ad primum respondet Scotus quòd quando dicit, quòd sicut se habent sensibilia ad sensum, ita phantasmata ad intellectum, &c. Dicit quòd ista comparatio debet intelligi quantum ad primam motionem intellectus ab obiecto. Intellectum moueri ab obiecto, est aliquid recipere causatum ab obiecto. Et tripliciter potest moueri. Primò recipiendo speciem intelligibilem : & hæc est simpliciter prima motio in cognitione abstractiua. Nec debet intelligi quòd immediatè moueatur pro statu isto ab obiecto, recipiendo ab illo speciem intelligibilem obiecti, vel contenti virtualiter, vel essentialiter in eo : sed recipit illam à phantasmate obiecti, quod phantasma supplet vicem obiecti. Et quomodo dicatur obiectum esse causam præcisam talis phantasmatis ipsum representantis : & similiter quomodo dicatur causa præcisam speciei intelligibilis, & sui, & contentorum virtualiter, vel essentialiter, vide glossam, quam feci super secundum *dist. 3. quæst. 10.* Dico tamen, quòd si obiectum esset in se præsens, posset causare speciem intelligibilem, saltem vt causa partialis in intellectu sibi proportionato, ita quòd non requiretur aliquod phantasma medium : vt patet de lapide præsentem intellectui separato : de hoc vide Doctorem in *2. dist. 3. quæst. vltima*, & ibi vide singulares difficultates.

Sed ad propositum sufficiat, quòd prima motio intellectus pro statu isto est recipere speciem intelligibilem ab aliquo phantasmate supplente vicem obiecti : & quantum ad hoc est vera comparatio

10.

11.

Intellectus mouetur ab obiecto tripliciter.

12.

Deus non potest concipi sub ratione Deitatis, sed sub ratione entis.

paratio Philosophi, quòd sicut sensibilia immediatè causant speciem sensibilem in sensu: ita phantasmata immediatè causant speciem intelligibilem in intellectu, differenter tamen, quia phantasmata tantùm causant partialiter, & intellectus agens est alia causa partialis: vt patebit infrà *præsenti dist. quæst. 6. & pen.* Species verò sensibilia tantùm causatur à sensibili: nulla potentia sensitua concurrente: vt patet à Doctore in *quolib.* Secundò intellectus, habita specie intelligibili, immediatè mouetur, recipiendo notitiam abstractiuam à specie intelligibili, vt à partiali causa: & in hoc talis species supplet vicem obiecti intelligibilis, & quòd immediatè sit à specie intelligibili, patebit à Doctore infrà *præsenti quæst. 6. & dist. 1.7. & in 2. d. 3. & in quolib.* Et quando dicitur, quòd intellectus mouetur ab obiecto in cognitione abstractiua, sic debet intelligi: quòd idèd dicitur moueri ab obiecto: quia mouetur à specie intelligibili, repræsente obiectum in ratione intelligibilis, & supplete vicem talis obiecti: & quantùm ad hoc non intelligitur comparatio Philosophi, quando dicit quòd *sicut se habent sensibilia ad sensum: ita phantasmata ad intellectum*: quia phantasma nullo modo mouet intellectum ad cognitionem alicuius obiecti, vt infrà patebit *præsenti dist. quæst. 7.* Terriò intellectus dicitur moueri percipiendo notitiam intuitiuam ab obiecto existente, & in se præsentè. Sed an possit recipere aliquam cognitionem intuitiuam pro statu isto, hoc aliàs habet videri, præcipuè in 4. dist. 45.

13.
Hic exponitur
sua litera.

g Nunc expono literam huius responsionis. Cùm dicit ibi: *Sed non debet intelligi quantùm ad omnem actum sequentem motionem primam,* &c. Hæc litera potest habere multiplicem sensum. Primò, quia in phantasmate non tantùm virtualiter continetur, vt in causa partiali species intelligibilis, puta albedinis: sed etiam species intelligibilis omnium superiorum: & intellectus agens, vt causa magis principalis causata prima specie intelligibili, immediatè repræsenteatiua albedinis, in ratione obiecti intelligibilis, potest abstrahere obiecta superiora: supple caufando species intelligibiles repræsenteantes huiusmodi obiecta: & sic habita specie intelligibili, puta coloris, vel qualitatis inclusæ in albedine, talis species, puta qualitatis, potest immediatè causare (partialiter tamen) notitiam qualitatis in se: ita quòd intellectus tantùm considerabit qualitatem, non considerando albedinem. Alius sensus potest esse, quòd intellectus, habita cognitione albedinis, potest abstrahere omnia superiora, considerando illa in se: sic intelligendo, quòd species intelligibilis albedinis, causata cognitione abstractiua albedinis, potest causare cognitionem cuiuscunque superioris, & sic intellectus poterit stare in cognitione superioris in se, non stando in cognitione inferioris: & vterque sensus est verus, & ad propositum literæ. Sequitur, *Et considerando illud sic abstractum, considerat commune sensibili, & insensibili*: puta si stet in consideratione transcendentis, quod est commune sensibili, & insensibili. Sequitur, *Et potest considerare istud abstractum, & aliud abstractum cum quo fit proprium alteri, scilicet insensibili*: potest enim considerare ens in se abstractum ab ente sensibili: similiter potest considerare actualitatem in se abstractam ab actualitate sensibili: & similiter potest considerare primitatem in se ab-

stractam à primitate sensibili: puta à primitate in numeris, vel in figuris: & tunc coniungendo vnum abstractum cum alio, facit vnum proprium insensibili, attribuendo sibi, puta ens primum, vel ens actualissimum.

h *Ad secundum.* Doctore primò adducit expositionem Auerroës, & non improbat illam in se, sed tantùm improbat illam rationem expositionis. Dicit enim Auerroës super illud, *sicut se habet oculus noctuæ, &c.* quòd hoc non dicit impossibilitatem, sed difficultatem, id est, quòd sicut oculo noctuæ est difficile videre lumen Solis: ita intellectui nostro est difficile videre, et cognoscere manifestissima naturæ: & vult ipse Auerroës quòd intellectus noster possit cognoscere manifestissima naturæ, licet cum difficultate; vt substantias separatas, quæ dicuntur manifestissima naturæ, cùm sint maximè intelligibilia propter earum perfectam entitatem. Et assignat Auerroës causam, quare substantiæ separatae possunt à nobis cognosci: quia si nullo modo possint cognosci à nobis, tunc natura fecisset ociosè illas substantias abstractas intelligibiles, & non possibiles intelligi ab intellectu nostro. Et dicit Doctore quòd hæc ratio non concludit: quia illud dicitur ociosè fieri, quod non attingit finem, propter quem fit: modò finis substantiæ separatae non est quod intelligatur ab intellectu nostro: & idèd si non possunt intelligi ab intellectu nostro, non dicuntur ociosæ in natura.

Secunda ratio est ibi: *Tum quia non sequitur: non sunt intelligibiles ab intellectu nostro: ergo a nullo?* Possunt enim intelligi à seipsis: & idèd est fallacia consequentis. Arguendo ab inferiori negatiuè ad superius: sicut non sequitur, homo non currit, ergo animal non currit, stat enim quòd alinus currat, qui est animal, sic non sequitur, intellectus noster non intelligit substantias separatas, ergo nec alius intellectus.

i *Ad tertium principale.* Nota hanc responsionem. Dicit enim quòd infinitum potentiale est ignotum, quia vnumquodque est cognoscibile, inquantum est in actu: sine actu quiditatio, vel essentiali, siue in actu existentis: non infinitum in potentia, inquantum huiusmodi non est actu infinitum. Et addit Doctore quòd infinitum secundum modum suæ infinitatis non potest ab aliquo intellectu cognosci: quia vt sic, nullo modo cognosceret infinitum: patet, quia modus infinitatis est semper accipere alterum post alterum, & cognoscere alterum post alterum est semper cognoscere finitum: puta, si imaginetur quantitatem infinitam, illa non potest intelligi, vt infinita secundum modum suæ infinitatis: quia cùm infinitum sit, cuius quantitatem accipientibus semper restat aliquid accipere: accepta quacunque parte quantitatis, illa est finita: cognoscere ergo primò vnam partem, & post illam aliam & sic in infinitum, semper est cognoscere quantitatem finitam. Et addit, quòd benè intellectus infinitus potest totum infinitum simul intelligere: ita quòd simul, & vno actu intelligit infinitas partes, vt suprà exposui d. 2. g. 1. sed non potest intelligere tale infinitum secundum modum suæ infinitatis: vt paruit suprà, nec etiam potest intelligere infinitum successiuè: ita vt vnam partem post aliam partem, cùm hoc fit imperfectionis, & limitationis ipsius intellectus.

k *Et cum arguitur, de 2. Metaph. Vltà enim sic arguitur*

14.
Ly sicut dupli-
citer ex-
ponitur, scilicet
vt dicit
impossibilitatem,
vel vt
dicit difficul-
tatem, & hoc
sumetur.

Fallacia con-
sequentis com-
mittitur,
quando ar-
guitur ab in-
feriori negati-
uè ad su-
perius.

15.
Infinitum
duplex, po-
tentiale, &
actuale.

arguitur, infinita non contingit cognoscere: ergo nec infinitum. Antecedens patet 2. Metaph. text. com. 11. *Nam, inquit, quæ sic sunt infinita, supple in multitudine, quomodo contingit intelligere: hoc idem text. c. 8. Sed sic, inquit, infinita essent pluralitate species causarum, non esset ita cognoscere. Tunc enim scire putamus cum causas ipsas nouerimus. Infinitum verò secundum adiectionem non est ex parte scire infinito tempore.* hæc ibi. Probatur consequentia, quia eadem videtur esse proportio intellectus ad infinitum, & infinita, quia æqualis excessus, quia utrobique infinitas.

Respondet Doctor negando consequentiam, quia si cognosceret infinita, esset virtutis infinite: & hoc si simul actu cognosceret infinita, & vltra quoddam quæque perfectè simul cognosceret infinita, sicut quodlibet seorsum, aliter non sequitur, vt supra patuit *dist. 2. quæst. 1.* vide ibi: sed non sequitur nec intellectum esse infinitum intensiue, nec noticiam esse infinitam: si est alicuius obiecti infiniti sub ratione infinititatis: patet de *frui*: si verò comprehenderet obiectum, & hoc actuè causando cognitionem apprehensiuam, tunc esse infinitus: patet, quia cognitio comprehensiuæ adæquatur obiecto sic cognito, id est, quod tan-

ta sit cognitio intensiue, quantum obiectum natum est cognosci, & quia obiectum infinitum natum est cognosci cognitione infinita, idèd causans talem esse partialiter erit infinitum, & similiter talis cognitio comprehensiuæ erit infinita intensiue, & talis non potest haberi nec via naturali, nec supernaturali.

1. *Ad argumenta pro prima opinione* Ista responsio stat in hoc: nam quando abstraho hominem à Francisco, & à Ioanne, abstraho ipsum hominem, vt prius omni singularitate, & vt indifferens ad omnem singularitatem hominis, & vt contrahibilem ad singularitatem per aliquid posterius ipso: puta per hæcitatatem, ad quam est in potentia. Sed quando abstraho à Deo, non potest abstrahi aliquid prius, quod sit in potentia ad illud, vt supra expolui *dist. 2. quæst. 1.* quia natura diuina est ex se hæc, & quicquid est in Deo est ex se hoc: non abstrahitur ergo aliquid in re, quod sit in potentia ad determinari, sicut in creaturis: sed sic abstrahitur, quod possum considerare singulare in communi, & vt hoc tantum. In primo casu est abstractio alicuius prioris natura à posteriori, ad quod est in potentia. In secundo casu est tantum abstractio posterioris à priori.

S C H O L I U M.

Ad secundam questionem, quæ est de primo cognito, præmittens triplicem ordinem cognoscibilium, & triplicem distinctionem cognitionis; item quid sit conceptus simplex, & simpliciter simplex; item quid sit confusè cognoscere, & confusum cognoscere; dicit, primum cognitum cognitione actuali confusa, esse speciem specialissimam. Primum, quia causa naturalis impedita primò producit perfectissimum quod potest, & conceptus speciei est talis, quia non potest cognosci singulare. Secundò, aliàs Metaphysica non esset vltima ordine doctrina. Tertio, quia oporteret ponere magnum tempus, antequam intelligi posset species vltima, donec scilicet omnia communiora prius intelligerentur.

AD secundam quæstionem dico, quod triplex est ordo intelligibilium in proposito. Vnus est ordo originis, vel secundum generationem; alius est ordo perfectionis; tertius est ordo adæquationis, vel causalitatis præcisè. De duobus primis primitatibus habetur 9. Metaph. com 7. *Quæ sunt priora secundum generationem, sunt posteriora secundum substantialiam;* de tertia autem primitate habetur *primo Posteriorum*, in definitione vniuersalis, quia primò dicit ibi præcisionem & adæquationem.

Loquendo igitur de primo ordine, scilicet originis, videndum est primò de cognitione actuali: secundò de cognitione habituali, tertio de virtuali.

Quantum ad primum præmitto duo, quorum primum est, quod alius est conceptus simpliciter simplex, & alius est conceptus simplex, qui non est simpliciter simplex. Conceptum simpliciter simplicem voco, qui non est resolvable in plures conceptus, vt conceptus entis, vel vltimæ differentiæ. Conceptus simplex, sed non tamen simpliciter simplex, est quicumque potest concipi ab intellectu actu simplicis intelligentiæ, licet possit resolui in plures conceptus seorsum conceptibiles, sicut est conceptus definiti, vel speciei.

Secundò præmitto, quod aliud est confusè intelligere, & aliud confusum intelligere. Confusum enim idem est, quod indistinctum. & sicut est duplex indistinctitas ad propositum, scilicet totius essentialis in partes essentielles, & totius vniuersalis in partes subiectiuas: ita est duplex distinctio duplicis totius prædicti ad suas partes. Confusum igitur intelligitur, quando intelligitur aliquid indistinctum altero prædictorum modorum. Sed confusè dicitur aliquid concipi, quando concipitur sicut exprimitur per nomen. Distinctè verò quando concipitur, sicut exprimitur per definitionem.

His præintellectis primò pono ordinem originis in cognitione eorum actuali, quæ concipiuntur confusè, & quo ad hoc dico, quod primum actualiter cognitum confusè est species specialissima, cuius singulare efficacius, & fortius primò mouet sensum, siue sit audibile, siue visibile, siue tangibile, & hoc 2. supposito quod singulare non possit intelligi sub propria ratione, de quo aliàs. Loquor enim modò de illis, quæ certum est posse intelligi secundum omnem opinionem.

21.
Decisio præfinitis quæst.

Text. com.

15.

Text. com.

11.

Cognitio triplex.

Quid conceptus simpliciter simplex, & quid simplex.

Quid intelligere confusè & confusum.

22.

An singulare possit cognosci?

Vide Sco. 7.

Met. 9. 15.

& Quodlib.

15. art. 2.

ADDITIO.
Doct̃or in
originali
suo hanc ita
litera corre-
xit, sic secu-
dum ali-
quos, sed
additio est.
Nō habetur
in vetustis
M.S.S. nec
in editioni-
bus anti-
quis.

Quodcumque enim individuum fortius mouet sensum, eius species primò cognita est cognitione confusa, & hoc supposito, quòd singulare sit in debita proportione præsens sensui. Vnde si ponas aliquem casum, in quo sensus non primò sentit naturam specificam, ibi non statim patet si est rubens, vel viridis color, & per consequens intellectus per illam sensationem non statim apprehendet naturam specificam propter indebitam proportionem singularis ad sensum, vel propter imperfectionem virtutis, quam excedit hac visibilitas natura talis, vt natura, vel propter defectum in medio luminis, vel propter nimiam distantiam.

Per hoc patet ad hanc instantiam: duo oculi in eadem distantia ad rubeam, vnus statim percipit ruborem, alius confusè: igitur in proportione debita non statim sentitur natura specifica.

Respondeo, debita vni non est debita alteri propter improportionem in illo passo.

Contra, si vsque ad A, gignit speciem ruboris, & ultra A, speciem coloris, vel confusè representantem, sint isti oculi ultra A, neuter videbit ruborem distinctè.

Respondeo, quidquid sit de medio, siue vbiq; species propria, siue ultra aliquam distantiam species confusa, saltem in oculo minùs disposito, ceteris paribus, confusior, saltem ultra determinatam distantiam, non possit sub propria ratione intelligi, de quo aliàs; loquor enim modò de illis, quæ certum est posse intelligi secundum communem opinionem, & probo conclusionem propositam sic.

23.

Loquitur
de causa
dispositiua
impedita,
aliàs gene-
ratio inci-
pit ab im-
perfecto.

Causa naturalis 9 agit ad effectum suum secundum vltimum potentia suæ, quando non est impedita; igitur ad effectum perfectissimum, quem primò potest producere, primò agit. Omnia autem concurrentia ad istum actum primum intellectus, sunt causæ merè naturales, quia præcedunt omnem actum voluntatis, & non sunt impeditæ, vt patet: ergo primò produciunt perfectissimum conceptum, in quem possunt: ille autem non est nisi conceptus speciei specialissimæ. Si enim aliquis alius esset, puta conceptus alicuius communioris, ille esset perfectissimus, in quem ista possent; & cum conceptus illius communioris sit imperfectior conceptu speciei specialissimæ, sicut pars est imperfectior toto, sequeretur, quòd illa non possent in conceptum illius speciei, & ita nunquam caufarent conceptum illum.

Secundò sic, quia secundum Auicennam 1. Met. cap. 3. Metaphysica est vltima in ordine doctrinæ: ergo principia omnium aliarum scientiarum possunt concipi, & termini illarum ante principia Metaphysicæ: sed hoc non esset si oporteret, primò concipi actualiter conceptus communiores, quàm conceptus specierum specialissimarum: tunc enim oporteret ens & huiusmodi primò concipi, & ita magis sequitur Metaphysicam esse primam in ordine doctrinæ: ergo, &c.

24.

Tertiò, quia si oporteret præconcipere conceptus vniuersaliores ante conceptum talis speciei, tunc supposito casu de singulari actualiter mouente sensum, & intellectu existente soluto, oporteret ponere magnum tempus antequam conciperetur species illius singularis primò sensati, quia priùs oporteret intelligere omnia prædicata communia dicta in quid de illa specie secundum ordinem.

Ex hoc apparet causa, quare intellectus intelligit priùs vnum intelligibile, quàm aliud, licet species plurium sint ibi præsentis. Hoc enim non est à voluntate, cum tunc non habeat intellectus actum intelligendi, sed huius causa est, quia singulare vnus fortius mouet, quàm singulare alterius. Hoc dictum est de cognitione confusa.

Quare in-
tellectus
priùs vnum
intelligit
quàm aliud
Scot. 2. dist.
42.

S C H O L I V M.

Secunda conclusio Scoti, cognitione actuali distincta, quòd aliqua sunt superiora, eo priùs cognita, & quòd inferiora, seu minùs commune, eo posterius. Primò, quia cognitio distincta habetur per definitionem, quæ inquiritur per diuisionem, incipiendo ab ente vsque ad conceptum definiti, & in diuisione priùs occurrunt conceptus communiores. Secundò, quia Metaphysica est prima secundum ordinem distinctè sciendi, licet sit vltima in ordine sciendi confusè, vt dictum est, sed agit de abstractis & communibus, quàm alia scientia: ergo, comparando tamen vnum ordinem cum alio, primum in ordine confusè cognoscendi, est simpliciter primum.

9. Metaph.
in fine.

Secundò dico de cognitione actuali distinctè conceptorum, & dico, quòd est è conuerso, quia primum sic conceptum est communissimum, & quæ sunt propinquiora sibi, sunt priora, & quæ sunt remotiora, posteriora sunt Hoc 2 sic probo, quia ex secundo præmissis, nihil concipitur distinctè, nisi quando concipiuntur omnia quæ includuntur in ratione eius essentiali; ens includitur quiditatiuè in omnibus conceptibus quiditatiuis iuste

inferioribus : ergo nullus conceptus inferior , distinctè concipitur nisi concepto ente. Ens autem non potest concipi nisi distinctè , quia habet conceptum simpliciter simplicem : ergo potest concipi distinctè sine aliis , & alij non sine eo distinctè concepto: ergo ens est primus conceptus distinctè concipibilis. Ex hoc sequitur , quòd ea, quæ sunt ibi propinquiora , sunt priora , quia cognoscere distinctè habetur per definitionem , quæ inquiritur per viam diuisionis , incipiendo ab ente vsque ad conceptum definiti. In diuisione autem prius occurrit conceptus communiores , deinde genera & differentia , in quibus concipitur distinctè conceptus inferior.

*Vt inquit
Arist. 2.
Post. text.
17.*

Secundò ^{25.} probo idem , quia Metaphysica secundum Auicennam , vbi prius est prima secundum ordinem sciendi distinctè , quia ipsa habet certificare principia aliarum scientiarum : ergo eius cognoscibilia sunt prima distinctè cognoscibilia. Nec in hoc ^{25.} contradicit sibi Auicenna , qui ponit eam in ordine doctrinæ vltimam , & primam in sciendo distinctè , quia sicut patuit ex quæstione illa de propositione per se nota , principia aliarum scientiarum sunt per se nota ex conceptu confuso terminorum : sed ex Metaphysica scita , postea est possibilitas inquirendi quiditatem terminorum distinctè. & hoc modo termini scientiarum specialium non concipiuntur , nec principia earum intelliguntur ante Metaphysicam: sic enim multa possunt patere Metaphysico Geometræ , quæ non erant nota prius Geometræ ex conceptu confuso. Exemplum , Geometer in quantum Geometer , non vtitur pro principiis per se notis , nisi illis , quæ statim sunt euidencia ex confuso conceptu terminorum , qualis occurrit primò ex sensibilibus , puta *linea est longitudo* , &c. non curans ad quod genus pertineat linea : puta vtrum sit substantia , vel quantitas. Sed modò cognita Geometria , & aliis scientiis specialibus , sequitur Metaphysica de conceptibus communibus , ex quibus potest fieri reditio per viam diuisionis ad inquirendum quiditates terminorum in scientiis specialibus , & tunc ex illis quiditatibus sic cognitis distinctiùs cognoscuntur principia specialium scientiarum quàm prius cognoscebantur. Cognoscuntur etiam multa principia , quæ non erant prius nota ex terminis confuse cognitis. Et hoc modo patet quomodo Metaphysica est prima , & quomodo non prima.

Dist. 2. q. 2.

*Pro his vide
Auer. 6.
Met. 1.*

*Vide supr.
d. 2. q. 2.*

Sed comparando ^{26.} totum ordinem confuse concipiendi , ad totum ordinem distinctè concipiendi , quis prior est ? Dico , quòd totus ordo confuse concipiendi prior est , & idèd primum in illo ordine est simpliciter primum , & hoc probatur ex auctoritate prædicta Auicennæ ex ordine Metaphysicæ ad alias scientias speciales.

*Et per consequens totum
essentiale
notum erit
quàm totum
vniuersale,
vt inquit
Auer. 1.
Physic. 3.
quia est magis
confusum.*

Text. 3.

26.

Text. 5.

Contra istud obiicitur ^{27.} , quia *primo Physicorum* dicitur , quòd confusa , id est , magis vniuersalia sunt prius nota nobis. Quod probat , quia pueri primò appellant omnes homines patres , & omnes feminas matres , postea discernunt vnumquodque : ergo prius cognoscunt patrem sub ratione hominis , quàm sub ratione huius hominis , hoc est actualiter concipi conceptus priores , seu communiores.

Hoc idem probat Auicenna de eo , quod videtur à remotis , quia prius cognoscitur aliquid sub ratione corporis , quàm animalis , & prius sub ratione animalis , quàm hominis , & prius hominis , quàm huius hominis.

Hoc etiam videtur , quia in arguendo , via compositiua est ante resolutiuam ; ergo ita est in intelligibilibus simplicibus.

Ad primum dico , quòd sicut est duplex confusum , scilicet totum vniuersale , & totum essenziale , ita vtrumque in suo ordine est primum : sed simpliciter primum est illud , quod est primum in ordine , confuse cognoscendi , quia processus naturalis ab imperfecto ad perfectum est per medium. Confuse autem cognoscere est quasi medium inter ignorare & distinctè cognoscere , & idèd confuse cognoscere est ante quocumque distinctè intelligere. Et quod dicit de puero , concedo , quòd species præintelligitur inter singulare , quia dixi , quòd species est primum intelligibile : sed ratio non concludit de genere , sed de specie. Prius enim naturaliter actualiter concipitur albedo , quàm color in ordine cognitionis confuse , quia color sub ratione coloris non cognoscitur , nisi sub maiori abstractione qui sit abstractio albedinis ab hac albedine , & illa. Abstractio autem maior est difficilior , quia est à minùs * similibus.

*27.
Totum
essentiale
quo
magis
confusum , eo
prius notum
(quia minus
vniuersale)
cognitione
confusa.
Totum
vniuersale
quo magis
confusum , eo
prius cognitum
cognitione
distincta , quia
magis
vniuersale.
* al. sensibilibus.*

Ad Auicennam dico ^{27.} , quòd quando obiectum non est debite approximatum , non mouet ad cognoscendum se sub perfectissima ratione , sed sub alia imperfecta , & tunc intellectus sequens sensum talis obiecti , oportet quòd sit talis obiecti vniuersalis , cuius sensus erat sub ratione singularis : sed quando obiectum est in debita proportione , vt possit mouere sensum sub ratione sua propria & perfecta , tunc intellectus sequens sensum talem , habet notitiam talis naturæ , prius sub ratione specifica confuse , quàm sub ratione generis confuse , non quòd ratio realis imperfectior , à qua sumitur genus , sit ratio mouendi

quando plus distat, & perfectior à qua sumitur differentia sit ratio mouendi quando minus distat : imò ratio actiua efficacior est ratio agendi à distantiore : sed forma specifica est imperfectior ratio assimilandi à magna distantia, & est ratio perfectior assimilandi à magna distantia, & est ratio perfectior assimilandi à distantia proportionata : igitur color nullam sui gignit speciem : non sequitur, sed tantum non hic, sed tunc hæc albedo, vel hæc nigredo.

Ad tertium dico ², quòd utrobique proceditur ab includente ad inclusum, ita in simplicibus sicut in complexis : sed in simplicibus includens est inferius, in complexis verò includens est principium respectu conclusionis.

COMMENTARIUS.

I. *Ordo intelligibilium est triplex.*
M *Ad secundam quaest.* Hic dicit quòd triplex est ordo intelligibilium. In proposito, hic ordo est ordo posterioris ad prius : ita quòd intelligibile potest intelligi esse primum, vel primitate originis, siue generationis; vel primitate perfectionis, vel primitate adæquationis, de quibus membris infra patebit.

n *Loquendo igitur de primo ordine, scilicet originis.* Hic Doctor intendit ostendere quid sit primum intelligibile primitate originis, respectu intellectus nostri, & præmittit aliqua.

Quid sit conceptus simpliciter simplex.

Primum est de conceptu simpliciter simplici, & dicitur *conceptus simpliciter simplex*, qui non est resolubilus in priores conceptus, sicut ens, & passiones entis, & vltimæ differentiæ, de quibus infra patebit. Hoc sic debet intelligi, quòd conceptus simpliciter simplex non est resolubilus in plures quiditatiuos, vt inferius resoluitur in superius; vel in conceptus quiditatiuos, & qualitatiuos, sicut definitum resoluitur in conceptum quiditatiuum, scilicet generis; & qualitatiuum, scilicet differentiæ: licet enim vltimæ differentiæ resoluantur in conceptum entis, tamen sunt conceptus simpliciter simplices, quia ens non prædicatur in quid de eis, vt infra patebit *quaest. immediate sequenti.*

2.

An Deitas sit conceptus simpliciter simplex.

Sed difficultas est, an Deitas sit conceptus simpliciter simplex? Possit sustineri quòd sic, & quòd non. Si teneatur quòd conceptus simpliciter simplex dicitur ille, qui nullo modo resoluitur in priores conceptus quiditatiuos, qui verè sint de quiditate illius, & sic *Deitas* dicitur conceptus simpliciter simplicem, quia conceptus entis est simpliciter posterior Deitate: nec est propriè de quiditate ipsius, vt supra exposui *dist. 2. quaest. 1.* Si verò teneatur, quòd ille dicitur conceptus simpliciter simplex, qui non resoluitur in plures conceptus qualescunque : hoc modo *Deitas* non dicitur conceptus simpliciter simplicem, quia resoluitur in conceptum entis, qui licet in se sic non sit prior, est tamen communior, & sic prior: accipiendo *primus*, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, & si non sit de quiditate Dei: tamen dicitur prædicari in *quid*. Et quomodo hoc intelligatur supra dixi in *dist. 2. quaest. 1.* exponendo illud argumentum, quòd probat, quòd non possunt esse plura *neesse esse*. vide ibi.

Aliud est confusum intelligere, & aliud est confusè. Et aliud est intelligere distinctè, aliud est intelligere distinctum.

Secundò Doctor præmittit aliud, scilicet quòd aliud est *confusum intelligere*, & aliud est *confusè*: nam *confusum intelligere* est intelligere ipsum totum quòd est resolubile in plures conceptus : sed *confusè intelligere* est intelligere sicut per nomen exprimitur, vt quòd cognosco aliquod definitum, puta hominem: sed distinctè intelligere est quando concipitur, sicut exprimit definitionem : vt puta per animal rationale : stat enim quòd cognoscam confusum: non tamen confusè : imò di-

stinctè, vt cum cognosco hominem sub ratione, qua est animal rationale, cognosco tunc confusum, sed non confusè : confusè enim cognoscere, est non tantum cognoscere ipsum hominem, sed quòd cognoscam, vt præcisè est quoddam totum, non cognoscendo secundum partes suas definitives ipsum, quia vt sic cognosceret distinctè.

o *Hic præintellectis.* Hic Doctor primò intendit loqui de actuali cognitione confusè intelligendi, & ponit hanc cõclusionem. *Primum actualiter cognitum confusè* (loquendo de primitate originis) *est species specialissima, cuius singulare efficacius, & fortius primò mouet sensum, siue sit audibile, siue visibile, siue tangibile.* Antequam deducam rationes Doctoris declaro aliqua.

3.

Primò, quòd aliquid potest dici singulare respectu speciei specialissimæ, & respectu generis proximi: & sic ascendendo. Exemplum, hæc albedo dicitur singulare albedinis: hic color dicitur singulare coloris: hæc qualitas dicitur singulare qualitatis, & hoc ens singulare entis.

Secundò præmitto; quòd quando Doctor dicit, quòd *primum cognitum primitate originis est species specialissima cuius singulare*, &c. debet intelligi de singulari illius speciei debite approximato potentia sensitua, & omni impedimento remoto, tam ex parte singularis, quam ex parte potentia.

Tertiò præmitto, quòd quando singulare mouet potentiam exteriorem, causando in ea speciem sensibilem : statim in virtute phantastica causatur species phantastabilis, quæ dicitur phantasma repræsentans ipsum singulare cum conditionibus materialibus, & ipsum phantasma, cum sit agens merè naturale, vt partialis causa, concurrente intellectu agente, vt alia partiali causa immediate causant speciem intelligibilem repræsentantem naturam illius singularis: præscindendo ab ea omnes conditiones materiales.

Quartò præmitto, quòd talis est ordo inter potentiam superiorem, & inferiorem, quòd quando inferior efficacius mouetur ab aliquo obiecto, superior etiam efficacius mouetur propter ordinem potentiarum. Exemplum : Si enim aliqua albedo efficaciter mouet potentiam visiuam, causando speciem sensibilem, efficaciter mouetur virtus phantastica, recipiendo phantasma albedinis, & illud phantasma efficaciter mouet intellectum possibilem, causando speciem intelligibilem albedinis: stante ergo efficaci motione alicuius singularis, respectu potentia sensitua communiter stant alia motiones superiores.

Quintò præmitto, quòd quando Doctor dicit, quòd *species specialissima primò primitate originis confusè cognoscitur* : potest esse duplex sensus. Primus, quòd si ponatur, quòd species intelligibilis speciei specialissimæ, sit partialis causa cognitionis speciei

4.

speciei specialissimæ, & cuiuscunque superioris. Argumentum Doctoris debet applicari ad speciem intelligibilem, sic, quod illa prius origine causat cognitionem speciei specialissimæ, & posterius origine causat cognitionem superioris. Alius sentus est, quod si ponatur alia, & alia species intelligibilis, respectu superioris & inferioris: puta, quod vna sit respectu albedinis, & alia respectu coloris, & alia respectu qualitatis, & alia respectu entis. Tunc dico, quod argumentum Doctoris potest sic applicari. Phâtasma prius origine causat speciem intelligibilem illius speciei specialissimæ, cuius singulare fortius mouet sensum, & posterius origine causat speciem intelligibilem, puta generis, & sic deinceps, & vtrâ sequitur, quod species intelligibilis primò causata, prius origine nata est causare cognitionem obiecti cuius est, & species intelligibilis secundò causata nata est posterius origine causare cognitionem obiecti cuius est.

Istis præmissis, patere potest euidencia argumenti Doctoris.

p Et hoc supposito, quod singulare non possit cognosci sub ratione propria, &c.

Hic Doctor non intendit disputare nunc an singulare possit cognosci sub ratione propria, vel non: de quo ipse in *Metaphysica sua lib. 7. quæst. 15.* sed intendit tantum loqui de vniuersali, quia notum est apud omnes, quod vniuersale potest intelliigi ab intellectu nostro, quia intellectus est vniuersalium: sed non est sic notum apud omnes, quod singulare possit cognosci ab intellectu nostro: i deò intendit loqui de re magis, vel minùs vniuersali, & sic probat intentum, quod primum cognitum cognitione confusa, & primitate originis est species specialissima, cuius singulare, &c. Ratio ergo prima Doctoris est ibi.

q *Causa naturalis agit ad effectum suum, &c.* Si ponatur, quod species intelligibilis sit partialis causa cognitionis minùs vniuersalis, & magis vniuersalis: tunc ista minor debet sumi sub illa maiori: videlicet, sed species intelligibilis, puta albedinis, est causa naturalis respectu intellectus, & similiter intellectus est causa naturalis: ergo talis species producit cognitionem perfectiorem, quam potest: sed cognitio speciei specialissimæ est perfectior cognitione generis: patet, quia cognitio specificatur ab obiecto.

Sed hic occurrit aliqualis difficultas, quia videmus per experientiam, quod causa naturalis prius producit effectum imperfectum, & deinde perfectum: vt patet in generatione hominis, sic erit in proposito. Dico, quod hoc nihil est, quia Doctor loquitur de causa naturali perfecte disposita, & nullo modo impedita: talis enim immediatè attingit effectum perfectissimum: vt patet à Doctore in 2. in 3. dist. 4. & alibi. In proposito species intelligibilis obiecti, & intellectus agens, siue possibilis, sunt debitè approximati, & non apparet aliquid impedimentum: nec apparet, quod requiratur aliqua dispositio prior respectu speciei.

Si iterum dicatur: cum cognitio distincta speciei sit perfectior cognitione confusa eiusdem, videtur sequi quod prius origine producat cognitionem distinctam speciei specialissimæ. Dico primò, quod notanter Doctor dicit effectum, quem primò potest producere: modò species intelligibilis speciei specialissimæ non potest par-

tialiter primò producere, nisi notitiam confusam: inter notitias autem confusas perfectissima est notitia speciei specialissimæ, & sic gradatim ascendendo. Non dicit autem absolute quod causa naturalis producat primò effectum perfectissimum, sed dicit quod prius producit effectum perfectissimum, quem primò potest producere, modò primò non potest producere, nisi notitiam confusam: ergo primò producit notitiam speciei specialissimæ, quæ est perfectior. Secundò dico, quod cognitio distincta alicuius habentis partes, præsupponit distinctam cognitionem partium: nam si distinctè cognosco hominem, secundum omnes suas partes, sequitur quod cognosco hoc animal, & etiam rationale, & alia cognitione cognoscitur animal, & alia cognoscitur rationale: ita quod cognitio distincta definiti præsupponit duas cognitiones partium: modò est impossibile vnâ & eandem causam simul producere duas cognitiones æquè perfectè, vt supra probaui *dist. 2. quæst. 1.* & certum est quod cognitio animalis seorsum sumpta, est imperfectior cognitione hominis, & similiter cognitio rationalitatis, est imperfectior cognitione hominis: & idè cognitio hominis est perfectior qualibet cognitione partium. Si teneatur alius sensus, videlicet quod magis vniuersale cognoscitur per propriam speciem, & minùs vniuersale per propriam: patet tunc quod species minùs vniuersalis tantum causat cognitionem illius, & illa est cognitio confusa, vt patet, quia cognitio distincta est cognoscere partes ipsius, in quas natum est resolui.

Dico secundò, quod Doctor limitatè loquitur cum dicit, *Causa naturalis primò producit effectum perfectissimum, quem primò potest producere*: modò species intelligibilis cum intellectu non potest primò producere, nisi notitiam confusam obiecti: sed inter notitias confusas, vna est perfectior alia: idè si potest producere imperfectiorem, & perfectiorem: si est perfectè disposita prius producit perfectiorem, quæ est speciei specialissimæ: si tamen species intelligibilis primò repræsentet speciem illam, & post producitur notitia omnium essentialiter inclusorum: & sic habita notitia entis per viam diuisionis poterit cognoscere speciem distinctè, & sic primum simpliciter conceptum distinctè est conceptus entis, qui est conceptus communissimus, & per consequens, quæ sunt propinquiora, sunt prius distinctè cognita, quæ remotiora, posterius distinctè cognita.

Et hoc probat dupliciter: primò ibi: *Hoc sic probo, &c.* Quia concipere distinctè A est cognoscere omnia, quæ quiditatiuè includuntur in A. Sed conceptus entis includitur quiditatiuè in omnibus inferioribus: ergo est simpliciter primum cognitum distinctè, & post propinquiora, &c. Et addit, quod conceptus entis est simpliciter simplex, & sic potest distinctè concipi sine aliis, non in eo.

Sed occurrunt aliqua dubia. Videtur enim si ad cognitionem distinctam, puta hominis sufficeret cognitio omnium partium, quod cognitio illis partibus, cognoscatur & homo perfectè, quod non videtur, quia cognitio anima, & corpore distinctè, non propter hoc cognoscitur humanitas: cum sit alia entitas aboluta realiter distincta ab omnibus partibus, & sic

5.
Singulari non
possit cognosci
sub ratione
propria.

7.
Inter notitias
confusas vna
est perfectior
alia.

6.
Dubium.

Responsio

Item aliud.

Responsio.

8.
Primum dubiū.

cognitis illis separatis cognosceretur homo : etiam hoc non sequitur, si cognoscantur, vt vnità, cum adhuc distinguitur realiter ab ipsis, vt vnitas, vt patet à Doctore in 3. d.2.

Secundum. Tum, quia cognitis omnibus partibus distinctè, à quo causatur cognitio totius : non à partibus, quia sunt imperfectiores toto, etiam simul sumptæ : modò imperfectiùs non potest causare cognitionem perfectioris, vt supra patet *quest. 1. præsentis distinctionis.*

Tertium. Tum etiam, si cognitis omnibus partibus cognosco totum distinctè, quæro an sit alia cognitio distincta totius, & alia omnium partium, aut eadem : non secundò modo : patet, quia prior est cognitio partium, & imperfectior. Si alia, quæro ad quid terminatur cognitio totius, aut terminatur ad totam, aut ad partes : non ad partes, quia tunc non esset alia cognitio totius, & partium : si ad totam absolute : ergo illa erit confusa : patet, ergo cognitio confusa totius stat semper cum cognitione distincta eiusdem, quod est impossibile.

9. *Quartum.* Tum etiam, quia aut eadem cognitione cognoscuntur simul omnes partes totius, aut alia, & alia cognoscitur alia, & alia pars : non primò, quia non potest esse eadem cognitio plurium, & hoc distincta omnium. Si alia, & alia, ergo cognitio distincta totius erit tantum quoddam aggregatum ex pluribus cognitionibus distinctis, quod videtur inconueniens.

Quintum. Tum etiam, quia nunquam totum, puta homo : potest perfecte distinctè concipi : patet, quia cognoscere perfecte hominem quantum est cognoscibilis distinctè, est cognoscere omnes eius partes, quantum sunt cognoscibiles. Sed hoc est impossibile : patet, quia si in instanti A perfecte, & distinctè cognosco hominem, ergo in eodem instanti simul cognosco omnes partes eius, quantum sunt cognoscibiles, & per consequens cognosco simul plura æquè perfecte simul, sicut quodlibet seorsum : patet, quia ex præsupposito cognoscitur quælibet pars quantum est cognoscibilis : aliter totum non perfecte cognosceretur distinctè.

Sextum. Tum, quia accipio aliquod quantum diuisibile in partes infinitas, & quæro si potest cognosci ab intellectu creato distinctè, & perfecte : patet quòd sic, quia tale quantum est cognoscibile limitatum. Tunc sequitur quòd oportebit prius cognoscere partes infinitas, quæ tamen non possunt pertransiri, & tamen si actu distincto cognosco illud quantum, & distincta cognitio requirit cognitionem omnium partium : sequitur quòd actu cognoscat infinita, & sic esset talis intellectus infinitus, vt supra patet d.2. q.1.

Septimum. Tum, si cognitio distincta conceptus quiditatiui est præcisè cognoscere ipsum secundum omnes conceptus quiditatiuos, inclusos in eo, ergo relatio, puta paternitas, potest distinctè cognosci sine cognitione fundamenti, & termini : patet, quia fundamentum, & terminus non sunt de conceptu quiditatiuo relationis, quia ponuntur in definitione tantum, vt addita, vt patet à Doctore in *frà dist. 1. o.* Sed modò est impossibile, nec distinctè, nec confusè posse cognoscere aliquam relationem sine fundamento, & termino, vt supra patuit *quest. 1. prolog. & in frà patet dist. 8. q. 1. & in Quodlib. 9. 14.*

10. *Octauum.* Tum, quia requireretur magnum tempus ad hoc vt posset, puta, homo cognosci : si non potest

cognosci distinctè, nisi præcognoscantur omnes conceptus quiditatiui, inclusi in eo, quod est multum difficile : sicut etiam ipse Doctor habet pro inconuenienti de cognitione speciei : vbi vult, quòd si prius oporteret præconcepere conceptus vniuersaliores ante conceptum speciei : tunc oporteret ponere magnum tempus, antequam conciperetur species alicuius singularis debite approximati sensui, & non impediti, &c.

Tum, quia quæro an potentia sensitua, puta visua possit videre distinctè aliquod album : patet quòd sic, quia aliter talis potentia esset imperfecta : si perfecte non posset videre obiectum sibi perfecte approximatum. si ergo potest ipsum distinctè videre, puta aliquod album : ergo oportet ipsum prius videre omnes conceptus, quiditatiue inclusos, sed includitur conceptus entis : ergo oportet ipsum prius videre conceptum entis, quod tamen videtur manifestè falsum.

Tum etiam, quia si potest videre distinctè album, poterit prius videre omnem partem distinctè illius albi, quia omnes sunt de integritate illius, & per consequens posset videre minorem, & minorem partem in infinitum, & sic oportebit crescere potentiam visiuam in infinitum, vt patet per Philosophum de Sensu, & Sensato. Si dicatur, quòd non poterit sic videre distinctè, ergo sequitur, quòd nunquam poterit videre perfecte distinctè aliquod visibile, & sic potentia respectu sui obiecti debite approximati, non poterit habere perfectam visionem, & per consequens esset aliquod visibile, quòd nullo modo esset natum videri, vel non posset videri, quantum est visibile ab aliqua potentia visua, quod est multum inconueniens : patet, quia & si sit aliquod intelligibile, quòd non possit intelligi ab aliquo intellectu creato, quantum est intelligibile, vt obiectum formaliter infinitum : tamen illud obiectum potest intelligi, quantum est intelligibile ab intellectu infinito.

Tum, quia ponendo, quòd magis, & minùs vniuersale cognoscantur per eandem speciem minùs vniuersalis, quòd Doctor non improbat, vt supra patet : sequitur quòd si cognitio distincta minùs vniuersalis sit secundum omnes conceptus, quiditatiue inclusos in minùs vniuersali, quòd necessarium erit simul distincta, & confusa cognitio eiusdem obiecti : quòd Doctor habet pro magno inconuenienti, vt supra patet *dist. 2. contra Henricum.* Quòd autem sequatur, patet, quia per Doctorem species minùs vniuersalis vnà cum intellectu, necessarium prius causat notitiam confusam ipsius minùs vniuersalis : si modò causat notitiam superiorum, certum est quòd tunc minùs vniuersale est æquè præsens intellectui : imò magis, quia species intelligibilis illius magis repræsentat ipsum : ergo tunc, vel causat nouam cognitionem confusam illius, quando causat cognitionem superiorum, vel prius habitam continuat : patet, quia intellectus, & talis species sunt causa per modum naturæ, & non sunt impedita : ergo simul erit cognitio confusa, & distincta eiusdem obiecti, ergo.

Tum, & pono quòd Franciscus distinctè cognoscatur, puta ab Angelo, quòd est possibile, vt patet à Doctore in 2. *dist. 3. quest. vlt. qua est 11.* Tunc quæro, aut in conceptu quiditatiuo Francisci includitur conceptus hominis, animalis, corporis, substantiæ, & entis ex natura rei, & præter

præter omne opus intellectus comparatur, aut tantum per actum intellectus. Non secundo modo, quia tunc conceptus rationis esset de quiditate conceptus verè realis. Si primo modo, tunc pono, quod Angelus videat distinctè intuitivè ipsum Franciscum: hoc est possibile, ut patet à Doctore in 2. ubi supra, ergo sequitur, quod Angelus prius videbit intuitivè conceptum entis, deinde conceptum substantiæ, & sic deinceps descendendo vsque ad conceptum individui. Sed hoc non videtur possibile specialiter apud Doctorem, qui vult quod intuitiva cognitio tantum sit rei existentis, ut existentis, & præsentis, ut præsentis; sed tales conceptus superiores non videntur habere prius existentiam, quam conceptus individui, siue, quod conceptus superiores in illo priori, quo intuitivè videntur, non videntur habere aliquam existentiam: patet, quia non existunt, nisi ut in singularibus actu existentibus, ut patet à Doctore in 2. dist. 3. q. 1. Ex his ergo apparet, quam difficile sit sustentare, quod nihil dicitur cognosci distinctè, nisi cognoscatur secundum omnes eius partes.

12. Secundò principaliter posset multum dubitari, quomodo conceptus entis possit distinctè concipi sine aliis, quia tunc talis conceptus esset simpliciter prior, quod tamen non videtur verum, ut patet à Doctore infra d. 8. q. 2. & patet per Philosophum 2. Met. text. c. 4. *Principia*, inquit, *semper eternorum esse verissima*, &c. sed de hoc vide infra dist. 8. q. 2.

5. *Secundò probo*, &c. Secundò principaliter probat Doctor, scilicet quod in cognitione distincta prius cognoscuntur conceptus communiores, quia secundum Avicennam 1. Met. c. 3. Metaphysica est prima secundum ordinem distinctè cognoscendi, quia ipsa habet certificare principia aliarum scientiarum: ergo cognoscibilia in Metaphysica sunt prima distinctè cognoscibilia: modò Metaphysica maxime considerat communissima, ut patet per Philosophum primo Metaph. in præmio. Si ergo principia in Metaphysica habent certificare principia aliarum scientiarum, id est, quod considerata in aliis scientiis distinctè cognoscuntur per principia communissima, quæ pertinent ad Metaphysicam; ergo, non tamen sic intelligendo quod præcisè cognoscantur inferiora per considerata tantum in Metaphysica, quia tunc ad Metaphysicam pertineret considerare omnes quiditates in particulari, id est, sub ratione propria, & distincta earum, cuius oppositum expressè tenet Doctor in Met. lib. 1. quæst. pen. Sed sic intelligo, quod ex quo non potest distinctè cognosci aliqua quiditas, puta humanitas, nisi secundum omnia inclusa in illa quiditate cognoscatur, & cum conceptus communissimus includatur ibi quiditatiuè, ut conceptus entis, in quantum ens, qui tantum pertinet ad considerationem Metaphysicam, sequitur quod primum cognitum distinctè pertinet ad considerationem Metaphysicæ, & ut sic, intelligitur esse primam in ordine distinctè concipiendi.

13. *Nec in hoc contradicit sibi Avicenna, qui ponit eam ultimam in ordine doctrine, & primam in ordine distinctè cognoscendi*, quia ponitur vltima in ordine confusè concipiendi, id est, quod prius concipiuntur termini aliarum scientiarum confusè, ut supra patuit, & post termini communiores, & vltimò communissimi, quia ad Metaphysicam pertinent, & hæc est vltima. Sed in concipiendo di-

stinctè, puta lineam, erit prima, quia incipit à communissimis inclusis in linea. Et cum dicit, quod *Geometer, in quantum Geometer, non vultur principis per se notis*, &c. *Terminorum in scientiis specialibus, & tunc ex illis quiditatibus, sic cognitis, distinctius cognoscuntur principia scientiarum specialium*.

Hæc litera debet sanè intelligi. Si enim intelligitur quod termini scientiarum specialium non possunt distinctè concipi, ut in illis scientiis præcisè, puta, quod Geometer non possit, ut Geometer, cognoscere lineam definitivè, nisi per Metaphysicam: ita quod tota cognitio definitiva, & completiva sit præcisè à Metaphysica, fortè hoc non videtur verum, quia vltimæ differentiæ lineæ cognitio magis videtur pertinere ad Geometram: cum Doctor velit, quod scientia specialis cognoscat considerata in illa particulari, & sub ratione propria: ut patet in sua Metaphysica ubi supra. Si verò intelligitur, quod Geometer non cognoscat definitivè completivè lineam, nisi per Metaphysicam: non quod Metaphysica tradat notitiam omnium pertinentium ad distinctam cognitionem, puta lineæ: hoc modo erit verum, quia Geometer non potest distinctè, & completè cognoscere lineam, nisi præcognoscat conceptum entis, & post præcognoscat, an linea sit in genere Substantiæ, vel Quantitatis, quia quod cognoscitur definitivè, & completissimè quiditatiuè, definitur non tantum per genus propinquum, sed etiam per generalissimum: ergo oportet scire ad quod genus pertineat linea. & hoc non potest, nisi per Metaphysicam, quæ primò dividit ens finitum in decem Genera, ut patet in 5. Met. text. com. 13. *Secundum se*, inquit (id est, ens per se, ut distinguitur cõtra ens per accidens, de quo ibi text. com. 13.) *sunt quacunq; signant figuras predicationis*. Et parum infra: *Quoniam ergo predicatorum alia quid significant, alia quale, alia quantum*, &c.

Habita ergo cognitione ad quod genus pertineat, potest per viam diuisionis deuenire ad distinctam cognitionem lineæ. An modò habità per Metaphysicam cognitionem ad quod genus pertineat linea, possit Geometer, ut Geometer, per viam diuisionis cognoscere definitivè lineam. Dico, quod si ad Metaphysicum non pertinet considerare omnes quiditates in particulari, ut videtur tenere Doctor, ut dixi: quod Metaphysica non erit necessaria, nisi ut habeatur notitia conceptuum transcendentium, & generalissimorum, & hoc magis videtur. Est ergo Metaphysica necessaria ad cognitionem distinctam terminorum conceptuum in scientiis specialibus, modo præexpõsito. Scientia ergo specialis, ut Geometria, & Physica, & huiusmodi, non præhabita Metaphysicà, præcisè cognoscit terminos confusè, & per consequens principia per se nota in illis sunt tantum nota, terminis confusè conceptis, quia in illo priori, quo nullo modo intelligitur habere Metaphysicam, non potest concipere ad quod genus pertineant illi termini: nec similiter potest scire omnes conceptus transcendentis, qui nec includuntur quiditatiuè in illis terminis: sed eorum consideratio spectat ad Metaphysicam; sed habità per Metaphysicam notitiã prædictorum, fortè non ut Metaphysicus, sed ut Geometer, vel ut Physicus, poterit acquirere notitiam distinctam terminorum per viam diuisionis, & sic cognoscere sua principia ex cognitione distincta terminorum,

Cognitio intuitiva, qua.

Ad quod genus pertineat linea.

14.

Ad Met. non pertinet considerare omnes quiditates in particulari.

13. Quomodo Metaphysica est prima & vltima.

notum, & sic habere sua principia per se nota, terminis distinctè conceptis, quod bene nota. *Nota.* Sustinendo tamen, quòd ad Metaphysicam tantum non pertineat considerare omnes quidditates in particulari, pertinentes ad speciales scientias: sed quòd quælibet scientia specialis consideret quidditates in particulari, & sub ratione propria quidditatiua pertinentes ad illam scientiam. Ex his patet quomodo Metaphysica dicitur prima, & non dicitur prima.

15. u. *Sed comparando totum ordinem confusè concipiendi ad totum ordinem distinctè concipiendi quis sit prior, id est, an cognitio confusa sit simpliciter prior distincta: puta an pro statu isto prius origine cognoscatur aliquid confusè, quàm distinctè. Dicit Doctor quòd sic: prius enim origine cognoscitur totum, quàm partes. Et quia in ordine confusè concipiendi est species specialissima, cuius singulare fortius mouet sensum, idèd prius simpliciter cognitum primitate originis est species specialissima. Et hoc debet intelligi tantum quando singulare illius speciei est perfectè præsens, & optimè dispositum respectu potentia sensitua, quæ etiam sit bene disposita. Communiter tamen prius origine concipitur magis vniuersale, quàm minus vniuersale: & hoc est, quia communiter singulare magis vniuersalis, prius, & fortius sentitur, quàm singulare minus vniuersalis, quod est verum communiter. Si tamen singulare minus vniuersalis, fortius moueat sensum, tunc species intelligibilis illius speciei prius origine causat notitiam illius, quàm notitiam magis vniuersalis. Ex his apparet quòd Doctor hîc, & in sua Metaph. lib. 2. quæst. vii. sibi non contradicit. Hic enim vult quòd primum cognitum primitate originis, non est magis vniuersale, sed simpliciter minus vniuersale, & ibi vult quòd magis vniuersale. Vide etiam quæ ibi prolixè exposui, ostendendo quomodo illa quæstio non contradicit quæstioni huic. Et ibi glossaui auctoritates Philosophi, & Auicennæ, prout faciunt ibi ad propositum, quæ secundum alium, & alium sensum possunt verificari, vt ibi patet.*

16. *Responsio ad alias instantias.*

Nunc respondeo ad illas instantias factas contra illud, scilicet quòd *distinctè cognoscere, est cognoscere secundum omnes partes, &c.* Ad primam dico, quòd distinctè cognoscere aliquid non est tantum cognoscere omnes partes illius, etiam vnitas, & hoc si totum sit aliud à partibus vt vnitas: sed est cognoscere ipsum totum secundum omnes suas partes: ita quòd si est vna cognitio totius, & partium, illa terminetur ad totum, & ad partes. Si verò alia, & alia, vna terminetur præcisè ad totum, & alia ad partem, vel si sint plures, per re, alia ad vnam, & alia ad aliam, & hoc dicitur distinctè cognosci.

Ad secundum dico, quòd cognitio totius realiter, vel conceptibiliter distincta à partibus, causatur à specie intelligibili totius, si intelligitur abstractiue: si verò intuitiue, causatur ab ipso toto: imò, fortè totum essentialiter causat cognitionem, non tantum sui, sed etiam partium. Et tenendo quòd magis vniuersale cognoscatur abstractiue per speciem minus vniuersalis, tunc species illa poterit partialiter causare notitiam totius, & omnium ad quidditatem ipsius pertinentium, vt supra patuit quæst. 1. quia obiectum causat cognitionem sui, & omnium virtualiter, vel essentialiter contentorum.

17. Ad tertium dico, quòd loquendo de toto ef-

sentiali, & in nobis, quòd alia cognitione cognosco totum; & alia, alia partes: & sic alia cognitione cognosco hominem, & alia corpus, & alia animam. Similiter alia cognitione cognosco hominem, alia animal, alia corpus, & sic ascendendo. Et concedo quòd cognitio hominis terminatur præcisè ad hominem, & cognitio animalis ad animal. Et cum dicitur quòd cognitio hominis est confusa, & cognitio partium distincta: ergo idem cognoscitur simul distinctè, & confusè. Dico quòd cognitio hominis absolute est confusa, & cognitio partium hominis præcisè non est cognitio hominis distincta, cum illa sit tantum cognitio partium, & non hominis. Sed habita cognitione hominis, & omnium partium, vt sunt hominis, hoc totum vocatur cognitio distincta hominis, & sic cognoscere hominem secundum omnes suas partes (licet talis cognitio plures includat cognitiones) est cognoscere distinctè hominem. Ita verò non simul stant, scilicet quòd simul cognoscam hominem distinctè, & confusè: quia cognoscere confusè est ipsum cognoscere, non secundum omnes partes: & cognoscere distinctè est ipsum cognoscere secundum omnes suas partes. Sicut etiam cum cognosco propositionem aliquam distinctè, non tantum cognosco propositionem in se, sed simul cognosco terminos illius: licet alia cognitione cognoscam propositionem, & alia, & alia terminos, & stantibus simul illis cognitionibus, tunc distinctè cognosco propositionem. Nisi fortè dicatur (vt aliqui dicunt) quòd prius habetur cognitio terminorum, & vnionis eorum, & post cognoscitur veritas propositionis distinctè, & habità illà, non remanet prior cognitio terminorum, quia illa continet notitiam terminorum: sed hoc non credo absolute verum, de quo aliàs. Et ex his patet responsio ad quartum.

Ad quintum, concedo absolute quòd intellectus creatus non potest simul cognoscere æquè bene plura, sicut quodlibet seorsum, & hoc æquè intense. In proposito, concedo quòd non æquè intense simul cognoscit totum & partes, sicut vnum illorum seorsum acceptum: tamen cognoscit totum, & partes distinctè: sicut ego cognosco lapidem distinctè secundum omnes suas partes, non tamen ita intense, sicut intellectus Angeli, quia perfectior: & tamen Angelus non cognoscit distinctè, posito quòd lapis possit à me cognosci distinctè: sic in proposito.

Ad sextum, dico breuiter, quòd illud quantum potest distinctè cognosci secundum omnem eius quidditatem, quia secundum omnem conceptum inclusum quidditatiue: sed non potest distinctè cognosci secundum omnem partem integram, & hoc loquendo de partibus proportionalibus, quia tunc actu cognoscerentur infinita, imò infinities infinita, quia illud est diuisibile in infinitas partes, & quælibet pars adhuc est diuisibilis in alias infinitas: hoc enim modo, tantum potest cognosci ab intellectu infinito intense: potest tamen cognosci distinctè ab intellectu creato, secundum omnes partes integrales quantitatiuas.

Ad septimum dico, quòd cognitio paternitatis confusa, non potest haberi aliquo modo, nisi præcognitis fundamento, & termino: & magis termino, quia propè est ad aliud, siue est entitas formaliter ad aliud, vt ad terminum: habita

Alia, & alia cognitione cognoscitur homo, & partes.

Cognoscere confusè, & distinctè quid sit.

18.

Relatio potest quidditatiue & distinctè cognosci, non præcognitis fundamento, habita & termino.

tamen

tamen tali cognitione, potest eam distinctè cognoscere, & quiditatiuè, id est, secundum omnes conceptus, quiditatiuè, & essentialiter inclusos, & quo ad istam cognitionem quiditatiuam distinctam, potest haberi sine termino, & fundamento præcognitis, id est, quòd cognitio fundamenti, & termini non requiritur ad cognitionem eius tantum quiditatiuam distinctam: licet requiratur ad cognitionem eius absolutam, quia est impossibile cognoscere relationem, fundamento & termino non præcognitis, &c.

19.

Ad octauum dico, quòd hoc est necessarium, quia talis cognitio distincta, vt supra patet, fit per diuisionem magis communis, & hoc non est inconueniens, est tamen inconueniens ibi de indiuiduo sensibili, perfectè præsentè sensui, sub ratione propria.

Ad nonum dico, quòd visio illa potest terminari ad quiditatem albedinis absolute, non vt quod, sed vt quo, id est, quòd quiditas albedinis, est ratio formalis terminandi visionem: non autem terminat vt quod, sed tantum vt singularis, id est, quòd singularitas est conditio obiecti, vt patet à Doctore lib. 1. *Metaph. sua, quæst. 6.* Cùm dicitur de conceptu entis. Dico, quòd talis conceptus non cognoscitur nisi abstractiue: modò potentia visua non abstrahit: cognoscit ergo albedinem distinctè; eo modo quo potest sibi competere cognitio, siue visio distincta: visio enim tantum terminatur ad rem existentem, & sic suo modo videt albedinem, & quicquid realiter, & essentialiter existit in albedine: si visio est perfecta & distincta: non tamen ibi distinguendo vnum conceptum ab alio. Vel breuiter dicendum, quòd non potest videre, nisi quòd cadit sub obiecto eius adæquato, quod est præcisè color, vel lux: non est sic de intellectu, quia habet totum ens pro obiecto, & potest abstrahere conceptus etiam communissimos. Potest breuiter dici, quòd cognoscere aliquid distinctè secundum omnes conceptus essentialiter inclusos, tantum pertinet ad intellectum, cùm sit virtus illimitata, & virtus abstractiua, & hoc magis placet.

20.

Ad decimum dico, quòd non potest videre omnem partem albi, quia datur minimum visibile, virtute, quo minus videri non potest, vt patet de sensu & sensato. & cùm dicitur quòd tunc esset aliqua pars non visibilis, dico quòd esse visibile potest dupliciter intelligi. Primò, quòd sit visibile per se: & hoc modo est ibi aliqua pars ita parua, quæ nullo modo potest mouere sensum. Secundò, quòd sit visibile non per se, sed vt in toto potest coagere ad sui visionem, sed separatim non: & hoc modo quæcunque pars potest videri, vt præcisè in toto: non tamen distinctè potest videre omnes partes, cùm sint ibi infinitæ. Si enim intellectus non potest simul videre partes infinitas, multò minus potentia visua.

Ad vndecimum patet responsio ex dictis ad primum, secundum, tertium articulum.

Ad duodecimum & vltimum patet responsio ex his quæ exposui prolixè in Quodlib. de notitia intuitiua.

Ibi: *Si enim aliquis alius esset* *. Dicit Doctor, quòd si species intelligibilis specialissimæ (quæ agit secundum vltimum potentiam suam) immediatè produceret conceptum superioris, ille esset perfectissimus, quem posset producere, quia

causa naturalis non impedita, &c. producit effectum perfectissimum quem potest. Si ergo conceptus superioris, esset perfectissimus, in quem potest, sequitur quòd nunquam talis species, poterit producere conceptum speciei specialissimæ, cùm ille sit perfectior conceptu superioris.

Secundò principaliter probat idem ibi: *Secundò sic, quia secundum Auicennam, &c.* Hic Doctor præsupponit vnum, quod dicit supra *dist. 2. quæst. 1.* quòd aliqua est propositio per se nota, terminis confusè conceptis, vt Mathematicus habet istam per se notam, *Totum est maius sua parte, vel, linea est longitudo sine latitudine*: terminis confusè conceptis. Et Metaphysicus habet illas propositiones per se notas, terminis distinctè conceptis: si ergo Metaphysica est vltima in ordine doctrinæ, sequitur quòd prius concipiuntur principia aliarum scientiarum, & termini illarum ante principia Metaphysicæ: modò ordo doctrinæ, est à confusè concipiendi ad distinctè: prius enim occurrit totum, & deinde resoluitur in partes: si enim communiora, puta ens, & huiusmodi, primò conciperentur: tunc Metaphysica, quæ primò tractat de illis, esset simpliciter prima ordinè doctrinæ, quod est contra Auicennam.

Tertia ratio est ibi. * *Tertiò, quia si oporteret præconcipere conceptus vniuersaliores existente soluto*, id est, non impedito: oporteret ponere magnum tempus, antequam conciperetur species illius singularis primò sensati, quia prius oporteret intelligere omnia prædicata communia dicta in *quid* de illa specie secundum ordinem, cuius oppositum manifestè experimur: nam visa aliqua albedine singulari, prius, & facillimè intellectus ferrur in cognitionem albedinis in se, quam in cognitionem superiorum. Et quod dicit de singulari mouente sensum, & intellectum; non debet intelligi, quòd singulare immediatè moueat intellectum, sed tantum mediatè, quia prius mouet sensum exteriorem, causando speciem sensibilem, & species sensibilis, in sensu exteriori causat phantasma, in virtute phantastica, & phantasma causat speciem intelligibilem in intellectu possibili: quæ causatà, statim potest sequi intellectio, & hoc loquendo de singulari existente soluto, id est, nullo modo impedito, sed debite approximato, &c.

Ex hoc apparet causa, quare intellectu intelligit prius vnum intelligibile, quam aliud, &c. Dicit Doctor ponendo quòd in intellectu sit species nigredinis & albedinis: species soni, species tangibilis obiecti, & huiusmodi, quæ omnes agunt de necessitate naturæ ad cognitionem obiectorum, quorum sunt species: & certum est quòd omnia illa obiecta, quorum sunt tales species, non simul intelliguntur: quare ergo vna prius mouet ad cognitionem sui obiecti? Hoc præcipue erit, quia singulare speciei repræsentatæ fortius mouet sensum exteriorem, quo moto, fortius excitatur virtus phantastica, quæ excitatà, phantasma talis singularis, fortius & prius excitat speciem intelligibilem, & hoc non est à voluntate, quia intellectus tunc non habet actum intelligendi.

Sed in hoc videtur, quòd Doctor sibi contradicat, quia in *2. dist. 9. quæst. 2.* expressè dicit, quòd est in potestate Angeli, quantum ad primam intellectiōnem, vt hac specie in memoria, vel illa, ad illam intellectiōnem actualem

21.

Quomodo
Metaphysica
fit vis, ma in
ordine doctrina.

* num. 24.

Singulare
mouet intel-
lectu medi-
atè, non necesse
immediatè.

22.

Quare intel-
lectus intelli-
git prius vnum
intelligibile
quam aliud.

visibile du-
plex.

* num. 23.

Apparet cō-
tradictio.

istius, vel illius: hæc sunt verba formalia Doctoris. vide responsonem huius in glossa, quam ibi feci.

*Solutio datur
alibi.*

Secundo dico de cognitione actuali distinctè conceptorum. Hic Doctor intendit probare, quòd loquendo de cognitione distincta actuali primum cognitum primitate originis, est magis vniuersale, & hæc ratio est satis clara in litera.

Secunda ratio est ibi: *Secundo probo idem.* Et similiter hæc liteta est nota.

23.
*Dupliciter
confusum.*

x *Contra istud obiicitur.* Hic Doctor intendit probare, quòd magis vniuersalia sint prius nota nobis, priuitate originis, & litera clara est.

Ad primum dico. Hæc responsio stat in hoc, quòd sicut duplex est confusum, scilicet partium subiectuarum, & partium essentialium: ita duplex est ordo, scilicet confusè concipiendi, & distinctè: & quantò aliquid est magis confusum partium essentialium, tantò prius cognitum cognitione confusa, & quantò aliquid est magis confusum, cognitione partium subiectuarum, tantò prius cognitum cognitione distincta: sed comparando ista duo confusa inter se, primum simpliciter cognitum, est confusum partium essentialium. Et hoc est quod dicit ibi: *De isto duplici confusa.*

y *Ad Auicennam dico.* Hæc litera clara est, excepta ista litera, quæ ponitur ibi: *Quando obiectum non est debite approximatum, non mouet ad cognoscendum se, sub perfectissima ratione, sed sub aliqua imperfecta:* hoc sic intelligitur, quando sensibile est præsens sensui, vt singulare magis vniuersale, cum video coloratum hoc, scilicet vt est singulare coloris, tunc tale singulare causat præcisè in sensu speciem coloris, & ita intellectus sequens primò cognoscit colorem: licet tale singulare sit in se album, tamen vt à remo-

tis non videtur, nisi vt indiuiduum coloris, non vt indiuiduum albedinis; sed vt tale coloratum sit perfectè præsens, tunc causat visionem albi: & sic tandem causatur in intellectu species intelligibilis speciei albedinis, & tunc tale dicitur perfectè mouere sensum, & intellectus primò cognoscit speciem illius singularis, scilicet albedinem, & hoc magis patet in Metaphys. Doctoris lib. 1. *quæst. vlt. vide quæ ibi exposui.*

z *Ad tertium dico.* Tertium argumentum stat in hoc, quia in argumentando, prius componimus syllogismum ex propositionibus, & propositiones ex terminis, & vltimò resoluimus syllogismum in propositiones, & propositiones in terminos: ergo in syllogismo prius cognoscimus terminos, & post propositiones, & vltimò syllogismum: sicut ergo dixi in compositione complexorum, hoc idem dico in compositione incomplexorum: nam homo prius componitur ex ente, substantia, corpore animato, sensituo, & rationali, & vltimò resoluitur in ea, ex quibus componitur. Cum ergo via compositiua sit prior resolutiua, sequitur quòd primò cognitum in hoc homine, erit magis vniuersale, cum magis vniuersale primò componat, vt patet à Doctore in 4. *dist. 1. q. 1.*

Respondet Doctor ibi: *Ad tertium dico.* Et responsio stat in hoc, videlicet, quòd vtrouique, scilicet tam in complexis, quam in incomplexis, proceditur ab includente ad inclusum, & sicut in complexis, cum principium includat virtualiter conclusionem, sequitur quòd prius cognosco principium, & similiter cum termini principiorum includant ipsa principia, sequitur quòd prius cognosco terminos: sic in incomplexis, cum inferior includat essentialiter suum superius, sequitur quòd cognitione confusa, prius cognosco inferius, quam superius.

S C H O L I V M.

Tertia conclusio quoad cognitionem habitualem & virtualem, communiora origine, esse prius cognita. Ratio est, quia inter ordinata ad aliquod perfectibile, imperfectius prius perficit: ergo quando aliqua forma virtualiter, vel habitualiter continet gradus ordinatos, cuiusmodi est species intelligibilis respectu inclusorum in suo obiecto, prius origine habitualiter representat communiores gradus, quia sunt imperfectiores, sed prius actu representat minus commune, quia dependet à sensatione, qua primò concurrat ad speciem specialissimam, qua proximè, inter abstracta, ad eam accedit.

28.
*Quid notitia
habitua-
lis, & vir-
tualis?*

Quantum ad notitiam habitualem siue virtualem, primò expono quid intelligo per terminos. Habitualem notitiam voco, quando obiectum sic est præsens intellectui in ratione intelligibilis actu, vt intellectus statim possit habere actum elicatum circa illud obiectum. Voco virtualem, quando aliquid intelligitur in aliquo, vt pars intellecti primi, non autem vt primum intellectum, siue vt totale terminans intellectionem; sicut cum intelligitur homo, intelligitur animal in homine vt pars intellecti, vt non intellectum primum, siue totale terminans intellectionem. Hoc satis propriè vocatur intellectum virtualiter, quia est satis proximum intellecto in actu, non enim posset esse actualius intellectum, nisi esset propria intellectione intellectum, quæ esset ipsius primi vt termini totalis.

*Quomodo
primò per-
ficiunt forma
imperfectio-
res?
Auer. 7.
Metaphys.*

Quantum ad istam notitiam habitualem, vel virtualem, dico, quòd communiora sunt prius nota via originis, vel generationis. Quod probatur, quia sicut diuersæ formæ perficientes idem perfectibile, ordine quodam natæ sunt mediatiùs & immediatiùs informare illud, vel perficere: ita si eadem forma contineat in se virtualiter perfectionem illarum formarum ordinarum, quasi consimili ordine naturæ, perficiet illud perfectibile. Sicut si forma corporis substantiæ, &c. essent aliæ formæ in aliquo,

aliquo, per prius informaret forma substantiæ, & deinde forma corporis, &c. ita si vna forma includat virtualiter omnes illas, ipsa quasi prius perficiet materiam sub ratione substantiæ, quàm sub ratione corporis, & semper in illa via generationis imperfectius erit prius, quia proceditur à potentia ad actum: ergo sicut conceptus plures communiores, & minùs communes habituales, vel virtuales, nati sunt perficere intellectum via generationis, vel originis, ita quòd imperfectior semper prius: ita si vnus conceptus virtualiter includit omnes istos, prius perficiet sub ratione conceptus prioris, & vniuersalioris, quàm sub ratione conceptus particularis, hoc de ordine originis, siue generationis.

com. 17. ma-
teria primò
recipit for-
mas vni-
uersales, &
sic deinceps.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Quid sic pri-
mo notū ha-
bitualiter.

Quantum ad notitiam habituales. Hæc lite-
ra patet. vsque ibi: *Quantum ad istam no-
titiam habituales*, & satis patet litera. Dicuntur
autem habitualiter, siue virtualiter nota, ex hoc,
quòd includuntur in primo intellectu, & dicitur
primum intellectum (in proposito) illud,
quod per se intelligitur: ita quòd intellectio
præcisè terminatur ad illud, & nullo modo ad
inclusum. Sed quia habita notitia confusa, pu-
ta hominis, tunc inclusa, siue partes essentia-
les illius dicuntur intelligi: non actu, quia tunc
intellectio actu terminaretur ad illud, & tunc
esset per se intellectum; sed intelligitur habi-
tualiter, eo quòd est actu intelligibile, quia sci-
licet in potentia propinqua ad intelligi, non
quòd actu intelligatur. Et sic magis vniuersa-
le, est primò cognitum habitualiter minùs
vniuersali, semper stando in cognitione habi-
tualia.

2.
Difficultas.

Nota tamen de cognitione habituali, & virtu-
ali, quia posset fieri difficultas. Si ens, in-
quantum ens, est primò cognitum habitualiter,
& virtualiter, ergo erit aptum prius cog-
noscere actualiter, & sic ordo distinctè concipi-
endi, erit prior ordine confusè concipiendi:
sicut etiam forma, quæ est apta prius
perficere materiam, etiam actu prius perficit.

Solutio.

Dico, quòd non sequitur, quòd ens prius cog-
noscat: nam ex quo Doctor tantum loquitur
de cognito habitualiter, & virtualiter distin-
cto contra cognitum actualiter, qualem ordi-
nem habet aliqui in se, talem habet respectu
cuiuscunque: sicut dicimus quòd homo prius
constituitur per ens, deinde per substantiam, &
sic descendendo; ita homo in intellectu talem
habebit ordinem, quòd quando presentatur intel-
lectui in cognitione actuali, sic perficit intel-
lectum secundum istud esse quod habet in se: ergo
prius est in intellectu perficiendo, vt ens, se-
cundò vt substantia, & sic descendendo. Et in-
telligo non perficiendo formaliter: sed tantum
obiectiuè: vnde qualis est ordo inter aliqua, vbi
realiter distinguuntur, talis est vbi non distin-
guuntur realiter: vt patet à Doctore in 2. dist. 1.

Plures forma
realiter di-
stinguuntur.

& in Quodlib. vbi ergo plures formæ realiter di-
stinguuntur, vt vegetatiua, sensitua, & intel-
lectiua, quæ realiter distinguuntur, talis est or-
do inter illas: sic quòd vegetatiua prius perficit,
deinde sensitua, & vltimò intellectiua: ergo
vbi in vna forma sunt idem realiter, & virtualiter,
ibi continentur, vt in intellectiua. Adhuc
secundum rationem talis est ordo, quòd intel-
lectiua intelligitur prius perficere, vt vegetatiua,
quàm vt sensitua, & post intelligitur
perficere vt sensitua, & postremò vt intellecti-

ua. Et sic quantò communiora, tantò sunt prius
nota intellectui nostro: licet pro statu lapsus sit
oppositum. & non debet intelligi quòd actualiter
sic sit, sed aptum natum esset sic esse ex parte
obiectorum, sed pro statu isto repugnat intelle-
ctui ordo ille, &c.

Sed ad rationes, quas facit Doctor, probando
quòd species specialissima est primum cog-
nitum loquendo de cognitione confusa actuali,
respondet quidam nouus expositor S. Thom. in
libro, qui intitularur de *Ente, & essentia*.

Ad primum dicit, quòd perfectissimus conceptus
est conceptus entis, in quem possunt huiusmodi
agentia naturalia. Et cum dicitur à Doctore
quòd tunc non posset producere conceptum
specificum, cum ille sit perfectior. Respondet,
quòd nulla virtus potest in perfectiorem effectum
suo effectu perfectissimo simpliciter: quælibet
tamen virtus potest in effectum perfectiorem
suo perfectissimo effectu, in quem potest pro
aliquo priori, quia ille non est perfectissimus,
nisi secundum quid. Exemplum, virtus generatiua
leonis non potest in perfectiorem effectum, quàm
sit leo: potest tamen in effectum perfectiorem
illo, quem producit in principio actionis, qui
tamen effectus fuit perfectissimus, quem pro tunc
posset producere.

3.
Thom. Caiet.
nititur siue
re rationes
Doctoris.
Responsio ad
primum.

Ad secundum argumentum respondet, quòd
termini Metaphysicales, vt sic, non ponuntur
à nobis primò cognosci: sunt enim termini
Metaphysicales abstracti abstractione formali,
& secundum istum, *abstractio formalis* est,
quæ formæ abstrahitur à subiecto, vel à materia,
& *abstractio totalis* est, quæ totum vniuersale
abstrahitur à partibus subiectiuis. Secundum
primam abstractionem quantitas abstrahitur à
materia sensibili, & secundum secundam abstrac-
tionem animal abstrahitur ab homine & leone:
& sic dicit quòd ens quandoque habet abstrac-
tionem formalem, quando scilicet cum præcisione
cæterarum rationum genericarum, & specificarum
accipitur, & quandoque habet abstrac-
tionem totalem: quando scilicet vt totum
vniuersale potestate includit cætera genera, &
species.

Responsio ad
secundum.

Ad tertium respondet, quòd non oportet in
quacunque formatione conceptus specifici semper
singillatim præformare conceptum confusum
entis, sed sufficit ens primò omnium fuisse
cognitum: in illis enim omnia virtualiter concipi-
untur.

Responsio ad
tertium.

Vltimò dicit, quòd non oportet tantum
ipsis interesse, quia non est ordo essentialis
inter conceptus confusos. & quòd non sit ralis
ordo

4.

ordo essentialis (vt Scotistæ videntur tenere) probat, quia quando sunt aliqui conceptus essentialiter ordinati, ordine originis, impossibile est extremos generari, non genitis intermediis: sed experimur nos concipere hominem, & substantiam, & tamen intermedia ignoramus, non solum distinctè, sed etiam confusè: ergo. Et dicit, quod Scotistæ non possunt solvere hanc rationem. Et si contra illam rationem arguatur, scilicet si non est ordo essentialis inter conceptus confusos actuales superioris, & inferioris: ergo ita potest primò generari conceptus speciei specialissimæ, sicut entis, quod est contra eos. Dicit, quod licet non sit ordo essentialis inter omnes alios conceptus inter se præter conceptum entis, est tamen ordo essentialis inter conceptum entis, & inter omnem alium conceptum: & sic oportet priùs ens concipi, quo conceptu possunt alia concipi.

CAISTANUS
CONTRA SCOTISTAS.

Deinde dicit contra Doctorem quòd ens, & quodlibet simpliciter simplex, potest cognosci cognitione confusa actuali: & antequam probeat, præmittit quòd non est de ratione cognitionis distinctæ actualis, quòd obiectum cognoscatur per resolutionem in partes rationis, sed sufficit quòd obiectum penetretur ab intellectu secundum omne, quòd actualiter in illo inuenitur, siue hoc fiat per resolutionem obiecti in partes rationis; siue fiat ex claro intuitu obiecti simplicis. Similiter non est de ratione cognitionis confusæ actualis, quòd intellectus intelligat obiectum secundum aliquid, & secundum aliquid ignoret: sed sufficit quòd intellectus feratur in obiectum, & non penetret eius actualitatem: quo præmissio probat intentum, & ratio sua stat in hoc, quòd quando intellectus fertur in ens actualiter, & nescit ipsum separare à substantia, & accidente, cognoscit ipsum confusè: sed hoc patet per experientiam, quia videmus multos per plures annos exercitatos in studiis, adhuc nescire distinguere rationem propriam entis à substantia, & accidente. Et addit quòd ex quo conceptus actualis confusus entis est conceptus imperfectissimus omnium: ergo est prius via originis: patet, quia imperfectiora sunt priora viâ generationis ex 9. Met. text. com. 15.

Perfectio conceptus est duplex, scilicet obiectalis, & euidentiæ.

Et si dicatur ad hoc, quòd perfectio conceptus est duplex scilicet obiectalis, & euidentiæ, & ille conceptus est perfectio obiectalis, qui habet obiectum perfectius positivè: ille autem est perfectio euidentiæ, qui habet obiectum pauciora includens: vt patet in præmio Met. lectione secunda.

Contra hoc arguit, probando quòd conceptus actualis confusus entis sit conceptus imperfectissimus, (loquendo de perfectione euidentiæ) & ratio stat in hoc, quia ille conceptus est inevidentissimus, sub quo intellectus magis remotus est à cognitione aliorum, quam sub quocunque alio conceptu: sed intellectus habens conceptum entis, magis distat ab aliorum cognitione, quam habens quemcunque alium conceptum: patet, quia quando sunt aliqui duo conceptus, quorum vnus actualiter includit alterum, ipse est in proximiori dispositione ad cognoscendum reliquum, quam è conuerso: modò alij conceptus includunt conceptum entis, & non è contra. Et confirmat hoc

per dictum Scoti, qui dicit, quòd pars rationis actualiter intellectæ est satis proxima intellectui: adèd vt proximius esse non possit. Et dicit, quòd illud de præmio Metaphyl. scilicet quòd euidentiæ actualiter penes obiectum, pauciora actu includens non est ad propositum, quia certitudo illa est certitudo obiectalis: sermo autem noster est de euidentiæ se tenente ex parte intellectus. Ex talibus enim euidentiis, & certis procedit intellectus ad sibi ineuidentiæ & incerta.

CAISTANUS
CONTRA SCOTISTAS.

Vltimò arguit contra Doctorem probando, quòd species specialissima non sit obiectum simpliciter confusissimum: & dicit, quòd magis vniuersale, puta genus, est magis confusum, quia plura continet sine ordine: species autem continet partes suas ordinatè: modò prouerbum est, *Vbi pluralitas sine ordine, ibi confusio*. Et si dicatur, quòd genus continet species ordinatè, quia continet eas mediis differentiis, quæ sunt valde ordinata. Arguit contra, quia genus non continet species, & differentias in actu, sed in potentia: vt dicit Porphyrius, *cap. de Differentia*; ergo continet eas indistinctè. Tenet consequentia, quia actus est, qui distinguit 7. *Metaph. text. c. 49*. Et sic patet quid dicat iste nouus expositor.

Item Ocham in 1. *dist. 3. quest. 5*, arguit contra multa dicta Doctoris. Et primò contra hoc, quòd dicit, quòd *Conceptus Speciei, vel Generis non est simpliciter simplex*: & primò sic arguit: Quando aliquid componitur ex pluribus, partes sunt ibi modo sibi conuenienti: si totum sit realiter, partes sunt realiter: si totum sit ens rationis, & habens actualiter esse compositum, & esse obiectiuum, partes proportionaliter erunt: ergo conceptus speciei specialissimæ non potest esse sine partibus suis, & ita cum Scotus ponat, quòd conceptus entis est pars: non potest esse conceptus speciei specialissimæ, sine conceptu entis, quòd ipse negat.

5.
Ocham etiam
contra Doct.
arguit.

Secundò arguit: Quando aliqua habent omnes partes simpliciter eadem, sunt simpliciter idem: ergo si conceptus speciei est compositus, habebit eadem partes, quas habet definitio: ergo definitio, & definitum non essent distincti termini, quòd Scotus negat *dist. 2. quest. 2*.

Si dicatur, quòd aliter componunt conceptum speciei, & conceptum definitionis, quia in conceptu definitionis sunt in actu; sed in conceptu speciei sunt tantum potentialiter, & virtualiter.

Contra, quia non dicimus formam facere materiam compositam, eo quòd sit in materia tantum in potentia, & non in actu: sic in proposito.

Secundò principaliter arguit contra alium dictum Doctoris, scilicet quòd *illud dicitur confusè concipi, quando concipitur, sicut exprimitur per nomen: & distinctè, quando concipitur, sicut exprimitur per definitionem*: innuens, quòd definibile non potest distinctè cognosci sine definitione. Contra: Omne quòd concipitur secundum totum, & secundum quamlibet partem, distinctè concipitur: sed conceptus definiti est huiusmodi: patet, tum, quia aliqua species non habet definitionem propriè dictam: tum, quia conceptus aliquid speciei est simpliciter simplex: tum, quia communissimum non est semper primum distinctè cognitum: nec etiam communius semper priùs distinctè cognoscitur.

Ocham contra
Scotum.

Tertidò principaliter arguit contra hoc, quòd dicit Doctor quòd *species specialissima, est in singulari*,

singulari, &c. *Primo cognoscitur*, &c. Sed quia istæ rationes procedunt de singulari, de quo Doctor ad præsens non intendit pertractare: idèd pro nunc omittantur.

Quartò principaliter arguit contra rationes, quas Doctor facit, probando quòd species specialissima sit primum cognitam: & primò arguit contra primam, quia quando accipit, quòd *causa naturalis*, &c. aut intelligit quòd causa naturalis producit effectum perfectissimum secundum numeram; aut secundum speciem? Si primo modo, falsum est, quia ignis in calefaciendo non producit perfectissimum calorem, quem potest: quia successiue producit illum. Si secundo modo, aut intelligit de causa totali, aut partiali? Si primo, si est nata producere plures effectus, nullus eorum prius produceretur, nisi fortè prioritate temporis: quia vnus potest produci in instanti, & alius tantum successiue; & productus in instanti erit prior; sed non sequitur, quòd sit perfectior: patet per Philosophum 9. *Metaph. qua sunt priora generatione sunt imperfectiora*: quòd debet intelligi de totali causa ordinata habente plures effectus. Si intelligit de causa partiali, non sequitur quòd producat effectum perfectissimum, in quem potest prius origine: patet, quia substantia animæ primò causat cognitionem, & postea ista cognitio, & substantia animæ poterunt producere vnâ volitionem, quæ est perfectior cognitione prima producta in naturalibus.

Præterea, secundum Scotum visibile distans prius intelligitur sub ratione communiore, quàm minus communi: ergo non semper producitur primò effectus perfectissimus. Si dicatur, quòd causæ istæ sunt impeditæ propter improporcionem medijs,

7. *Contra*, quando est aliqua causa productiua multorum effectuum, ita quòd quæcunque sufficiunt ad productionem vnus effectus: puta *A*, & non alterius, puta *B*, & tunc *A*. & *B* si simul producantur, prius natura producit *B*, quàm *A*, quia prius naturâ secundum Philosophum 5. *Metaph.* & secundum eos, est illud quòd potest esse sine alio, & non e conuerso: ergo non potest produci conceptus speciei specialissimæ, nisi producatur conceptus communior: sed e conuerso potest secundum eos, quando obiectum improporcionally existit: ergo prius naturâ producitur conceptus communior. Si dicatur, quòd conceptus speciei specialissimæ potest produci sine conceptu communiore. *Contra*, si conceptus ille sic excedens non simul causaretur, hoc erit propter defectum intellectus agentis; aut possibilis, aut speciei intelligibilis: non propter defectum intellectus agentis, vel possibilis, quia semper vniformiter se habent; nec speciei intelligibilis, scilicet vniversalis, quia quæro, à quo causaretur illa species illius vniversalis: & non potest dari, nisi intellectus agens, & singularis: vel species singularis; vel natura communis: quæ omnia sunt præsentia, & sufficienter approximata quocumque generatur species rei singularis. Hoc confirmatur, quia si primò non haberet conceptus entis, & postea haberet, tunc erit tempus medium inter productionem conceptus speciei specialissimæ, & productionem conceptus entis. Et quæro de illo tempore, aut sit aliqua mutatio, aut nulla: si nulla, non est maior ratio quòd ageret post illud tempus medium, quàm

Scoti oper. Tom. V.

in illo tempore medio; si aliqua mutatio, non potest dari terminus talis mutationis: quia nec species, nec actus intelligendi, vt patet.

Item arguit contra hoc, quòd dicit Doctor 8. *quòd conceptus perfectissimus, in quem possunt esse conceptus speciei specialissima*, ipse probat, quòd conceptus singularis sit perfectior. Sed quia Doctor prius præmisit velle tantum loqui de magis, & minus vniversalis, & non de singulari: idèd hæc argumenta Ocham, quæ probant de singulari ad præsens omitto, cum non sint conclusionem Doctoris.

Contra secundam rationem Doctoris arguit Ocham, & probat: posito quòd termini *Metaphysicales* sint prius noti terminis aliarum scientiarum: ex hoc non sequitur, quòd *Metaphysica* ordine doctrinæ sit prior aliis scientiis: quia scientia *Metaphysicæ* est de complexis: quæ complexa sunt posterius nota de ordine doctrinæ: quia non semper sequitur, quòd si termini sint prius noti, quòd complexa ex illis terminis sint prius nota: patet, quia isti termini, *corpus celeste, astra, & parias, & imparias, & huiusmodi*, sunt manifestè noti: & tamen istud complexum, *astra sunt paria*, non potest euidenter cognosci.

Præterea, *Metaphysica* non tantum est de compositis: sed etiam est de substantiis separatis, quæ sunt posterius notæ secundum istos: ergo et si *Metaphysica* non esset vltima ordine doctrinæ, quantum ad illam partem, quæ est de complexis compositis ex terminis communibus: tamen posset esse vltima, quantum ad illam partem, quæ est de substantiis separatis.

Contra tertiam rationem arguit: tum, quia 9. *quæ concluderet magnum tempus, si conceptus speciei specialissimæ primò producitur, antequam deueniat ad conceptum entis*. Tum, quia dicerent alij, quòd simul (saltem tempore, quamuis non naturâ) producerentur conceptus entis communissimi, & conceptus speciei specialissimæ.

Deinde arguit contra secundum articulum, in quo ponitur quòd ens necessariè est primum distinctè cognitum, primitate originis: & dicit quòd est simpliciter falsum, quia ex quo conceptus entis non est de essentia speciei specialissimæ, cum talis conceptus non sit aliquo reale, sed tantum in intellectu: sed species specialissima est res extra intellectum: ergo talis species potest distinctè concipi, sine conceptu entis.

Præterea. Ita ens prædicatur in quid de Deo, sicut & de creatura: ergo sicut Deus potest distinctè cognosci, sine cognitione entis, ergo similiter & creatura, cum non sit maior ratio de vno, quàm de alio: quòd autem Deus sic possit cognosci (& hoc loquendo de cognitione intuitiua) patet, quia in re est simpliciter simplex, & sic in re aut totaliter ignoratur, aut totaliter cognoscitur. Cognitio autem intuitiua non est respectu alicuius conceptus. Item, aliquod sensibile distinctè cognoscitur à sensu, sine cognitione entis: ergo sic similiter, & ab intellectu, cum sit potentia superior, & perfectior. Vltimò arguit contra tertium articulum. Sed quia rationes illæ procedunt ex malo intellectu cognitionis virtualis, & habitualis: & vltà, quia ex illa parua glossa, quam ibi feci, facillimè solui possunt (prolixitatem vitando) illa argumenta præterea. Multi etiam alij arguunt contra positionem Scoti in hac materia: sed quia eorum

N n argu

Scotum probat quòd species specialissima sit primum cognitum.

Ocham contra secundam rationem.

Contra tertiam rationem.

argumenta, vel coincidunt cum argumentis, & responſionibus iſtorum; vel ſi quid addant, facillimè ſolui poteſt per eaſdem reſponſiones, vel expoſitiones ad argumenta iſtorum, illa ideò reſlinquo.

*Solummodo
rationes Th.
Cajet.*

Nunc ſoluenda ſunt dicta iſtarum opinionum. Et primò ad illum nouum expoſitorem S. Thomæ. Quando ergo, reſpondet ad primum argumentum Scoti de cauſa naturali, &c. Dico quòd argumentum Doctòris eſt euidens. Et quando dicit, quòd cauſa naturalis producit effectum perfectiſſimum pro illo tempore, quo producit illum, non tamen perfectiſſimum ſimpliciter: quia pro aliò tempore poteſt producere perfectiorem, vt patet de virtute actiua reſpectu leonis. Dico (vt ſuprà dixi) quòd Doctòr loquitur de cauſa naturali, nullo modo impedita, & perfecta, quantum ad hoc: quòd non prærequirit aliquam diſpoſitionem præuiam: ſed quòd immediatè poſſit attingere terminum principaliter intentum, cuiuſmodi eſt in propoſito de cauſis naturalibus, reſpectu intellectionis: ſic enim intellectus, & obiectum, ſiue ſpecies intelligibilis obiecti, ſunt cauſæ perfectæ, quòd nulla præuia diſpoſitione poſita, & amore quocunq; impedimento, ſtatim attingunt perfectiſſimam intellectionem obiecti, quam poſſunt habere: non enim cognitio magis vniuerſalis eſt diſpoſitio præuia requiſita ad cognitionem minus vniuerſalis (loquendo de cognitione confuſa) & ſic patet quòd illæ cauſæ ſi in primo inſtanti, quo ſunt ſic vnitæ, non producunt conceptum perfectiſſimum: pro nullo alio tempore poſſunt producere ipſum. Et quòd dicit de virtute actiua leonis, non eſt ad propoſitum: quia ſi virtus actiua leonis eſſet cauſa ita perfecta reſpectu ſui effectus principaliter intenti, ſicut eſt obiectum perfectè præſens intellectui, vel in ſe, vel in ſpecie intelligibili, ſubito attingeret leonem, ſicut etiam obiectum intellectionem: ſed quia virtus actiua leonis eſt valde imperfecta, ideò priùs attingit inultas diſpoſitiones præuias, quæ ſunt effectus imperfectiores.

*Ad ſecundam
rationem.*

10.

Ad ſecundam reſponſionem, quam dat ad ſecundum argumentum Doctòris, dico, quòd illa reſponſio non euacuat rationem, quia ſiue loquatur de abstractione Metaphyſicali formali, ſiue totali, non videtur reſpondere ad rationem Doctòris. Si enim Metaphyſica eſt poſterior ordine doctrinæ, quantum ad cognitionem complexorum, erit etiam poſterior quantum ad cognitionem incomplexorum, qualitercunq; illa incomplexa abſtrahantur, vt patet intuenti: & reſponſio facta ad iſtam ſecundam rationem, patet quomodo parum concludit, ex ſuperiùs declaratis. vide ibi.

Et quando dicit, quòd termini Metaphyſicales, vt ſic, non ponuntur primò cognofci, (ſupple vt ſunt abſtracti abstractione formali) ſed quòd ſignificatum huius termini *ens* concretum quiditate ſenſibili eſt primò cognitum. Ex hoc videtur magis ſtare ratio Doctòris, qui tantum loquitur de terminis Metaphyſicaliter conceptis, qui ſunt termini abſtracti à ſenſibilibus: quia illi termini poſteriùs cognofcuntur,

Cùm verò iſte expoſitor dicit, quòd ens non in ſe, ſed vt concretum quiditate ſenſibili eſt primò cognitum. Tunc quæro ab eo, aut tale ens dicit conceptum diſtinctum à quiditate ſenſibili, aut eundem conceptum, quem dicit quiditas ſen-

ſibilis? Si primò, videtur quòd conceptus entis, vt ſic, ſit abſtractus à quiditate ſenſibili: & ſic ſtat argumentum Doctòris. Si ſecundò, tunc quærendum eſt de illa quiditate ſenſibili: & maniſeſtum erit quòd ſpecies ſpecialiſſima quiditatis ſenſibilis, cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſum, erit primò cognita cognitione confuſa, & primate originis. Si verò intelligat, quòd ens concretum quiditate ſenſibili, ſit tantum ens ſenſibile, ita quòd ens ſenſibile eſt primò cognitum: ſequitur, quòd illud ens ſenſibile erit primò cognitum, cuius ſingulare fortiùs mouet ſenſum: & ſi ſingulare alicuius ſpeciei ſpecialiſſimæ fortiùs mouet ſenſum, ſequitur quòd ſpecies ſpecialiſſima erit primò cognita confuſè.

Ad tertiam reſponſionem, ex dictis ſuprà patet, quòd nihil facit ad argumentum Doctòris.

Ad illud, quòd dicit de ordine eſſentiali originis, antequam reſpondeam præmitto aliqua. Primò, quòd ordo eſſentialis originis inter conceptus confuſos poteſt dupliciter intelligi: aut inter res conceptas confuſè; aut inter conceptus confuſos, quibus illæ res concipiuntur. Exemplum primi: *homo, animal, ſenſibile, viuens, corpus, & ſubſtantia*. Exemplum ſecundi. *cognitio hominis, cognitio animalis, & ſic deinceps*. Secundò præmitto, quòd dicit Doctòr in 4. diſt. 1. quæſt. 1. quòd idem dicitur priùs, & poſteriùs generari ſecundum aliam, & aliam realitatem: quia Franciſcus priùs origine dicitur ens, deinde ſubſtantia, deinde corpus, & ſic deinceps. Tunc dico ad rationem iſtius, quòd accipiendo ordinem eſſentialem originis primo modo, extrema non poſſunt generari, intermediis non generatis, quòd enim Franciſcus dicitur generari ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum humanitatem, & quòd ſimul non ſit genitus ſecundum animalitatem, corporeitatem, & huiuſmodi, eſt impoſſibile, quia vbi eſt talis ordo, eſt impoſſibile haberi poſteriùs ſine priori.

Si verò intelligat, quòd vbi eſt talis ordo, extrema non poſſunt concipi, intermediis non conceptis. Dico, quòd hoc poteſt habere duplicem ſenſum. Primò ſic, quòd Franciſcus intelligatur, vel concipiatur generari ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum ſuum eſſe vltimatum: & quòd non intelligatur generari ſecundum alia intermedia, hoc forte importat difficultatem.

Secundò ſic: quòd extrema, puta ſubſtantia, & homo; non poſſunt abſolutè concipi intermediis non conceptis: hic ſenſus eſt falſus, quia contingit concipere hominem, & ſubſtantiam, non concipiendo ipſum eſſe animal, vel viuens. Et patet quòd hic non eſt ordo eſſentialis originis, ſic, quòd conceptio hominis confuſa eſſentialiter dependeat à conceptione animalis.

Si verò intelligatur ordo eſſentialis inter conceptus confuſos, ſecundò modo ſumptos, ſcilicet inter cognitiones confuſas ſuperioris, & inferioris. Dico, quòd non inueni à Doctòre quòd inter tales conceptus confuſos ſit ordo eſſentialis originis: & ſic ſtat, quòd extrema conceptus poſſunt haberi, intermediis non habitis. Benè verum eſt, quòd loquendo de conceptibus diſtinctis, inter illos eſt ordo eſſentialis originis: quia homo non poteſt diſtinctè concipi, non conceptis omnibus ſuperioribus: & ita non poteſt homo diſtinctè concipi, ita quòd diſtinctè concipiatur quod

11.

*Extrema
poſſunt concipi,
non conceptis
intermediis.*

12.

*Inter conceptus
diſtinctos eſt ordo
eſſentialis.*

ens

ens est, nisi omnia intermedia concipiantur, vt patet.

Dico etiam, quòd posito quòd sit ordo essentialis originis inter conceptus confusos, secundum modo dictos, hoc debet intelligi quantum ad produci: quia (vt dicit Doctor) si ponatur vna species intelligibilis eadem respectu speciei specialissimæ, & omnium superiorum: illa species vnà cum intellectu priùs origine causat cognitionem confusam, puta albedinis: & posterius origine causat cognitionem confusam coloris, & sic deinceps: & sic est ordo essentialis originis inter huiusmodi cognitiones, qualis potest esse inter plures effectus, ab eadem causa ordinatè productos: & sic istæ cognitiones confusæ ab eadem causa ordinatè producuntur: & tunc negatur, quòd extrema possint haberi, siue produci, in intermediis non productis: licèt intellectus, habita cognitione confusa superioris, possit præcisè considerare illud non considerando inferius, vt patuit à Doctore suprà quæst. 1. *presentiè distinctè*. tamen quantum ad produci, comparando ad eandem causam, non potest conceptus superioris produci à specie intelligibili alicuius speciei specialissimæ, non producto priùs conceptu confuso speciei specialissimæ, & sic patet ad rationem istam, quæ priùs videbatur sibi omnino insolubilis.

Ad aliud argumentum, quo probat, quòd ens potest confusè concipi. & primò respondeo ad illud, quòd præmittit; nam quando dicit, quòd cognoscere aliquid distinctè est illud cognoscendo penetrare secundum omnia, quæ sunt in illo. Hoc conceditur, nec in hoc differt à positione Doctoris, quia habeo pro eodem cognoscere hominem penetrando secundum omnia ipsius hominis, & cognoscere eum secundum omnes partes eius: non enim possum perfectè penetrare hominem, nisi cognoscam omnes partes essentielles hominis: cognoscere aliquid secundum omnes partes suas, est ipsum distinctè cognoscere. Tunc ad argumentum respondeo, quando dicit quòd ens confusè cognoscitur ab aliquo intellectu, quando nescit separare ens à substantia, & accidente, &c. Dico primò, quòd Doctor supponit, quòd ens dicat distinctum conceptum, alium à substantia, & accidente: vt suprà exposuimus quæst. 1. *presentiè distinctè*. Et sic intellectus cognoscens ens, cognoscit ipsum distinctè. Et cum dicit, quòd nescit ipsum separare à substantia, & accidente. Hoc falsum est: quia notum est apud intellectum, quòd omnis substantia est ens, non econtrà; & quòd omne accidens est ens, & non econtrà. Credo tamen, quòd ens apud istos possit confusè concipi, quia isti ponunt, quòd ens non dicat alium conceptum à substantia, & accidente: & sic patet argumentum parum concludere.

Ad aliud, quo probat quòd conceptus entis sit primò cognitus, quia imperfectissimus. Hoc negatur, & cum probatur ex 9. Metaph. quòd imperfectiora sunt priora viâ generationis. Dico quòd hæc propositio habet veritatem in formis eiusdem ordinis, vt patet à Doctore in quolibet. in 4. in materia de Eucharistia: & vera est quantum ad esse, quia communiter quæ priùs generatur in respectu ad aliquem effectum

principaliter intentum, sunt imperfectiora, vt patet in generatione hominis: non enim est absolute vera, quòd primò genita sint imperfectiora: patet, quia priùs generatur substantia, quàm accidentia, & tamen substantia perfectior. Sic dico, quòd licèt conceptus entis sit imperfectissimus, non tamen sequitur, quòd priùs cognoscatur: non enim valgo, substantia est prior generatione accidente: ergo à nobis priùs cognoscitur: imò econtrà priùs accidentia cognoscuntur.

Si dicatur, quòd quando perfectum, & imperfectum comparantur ad eandem causam, imperfectum priùs generatur. Cum ergo cognitio entis sit imperfectior cognitione hominis, sequitur quòd species intelligibilis hominis priùs origine causet cognitionem entis.

Dico, quòd quando imperfectum, & perfectum sic comparantur ad eandem causam, quòd imperfectum sit dispositio præuia ad perfectum, imperfectum priùs generatur, vt patet in generatione hominis, cuius priùs generatur sanguis, deinde caro, &c. sed cognitio entis non prærequiritur, vt dispositio præuia ad cognitionem hominis, vt suprà dixi: ergo: Nec est multum necesse hîc distinguere de perfectione obiectali, & de perfectione euidentiæ: quæ etiam distinctione posita, certum est quòd conceptus entis est perfectior perfectione euidentiæ: & ratio contra hoc parum concludit, quia hîc loquimur de euidencia conceptus in se: & certum est quòd ex quo ens dicit conceptum simpliciter simplicem, statim fit evidens cuicumque intellectui concipienti illum: non sic est de aliis conceptibus includentibus ipsum ens: imò (vt suprà dixi) conceptus entis est simpliciter euidentiissimus, cum tantum sit cognoscibilis distinctè: & sit simpliciter primum in cognitione aliorum distincta.

Ad vltimum de cognitione confusa, siue de conceptu confuso. Dico primò, quòd conceptus confusus magis, vel minus non attenditur principaliter penes hoc, quòd est importare partes ordinatè, vel inordinatè: vel magis, vel minus ordinatè: sed attenditur penes hoc, quòd talis conceptus includit plures per se partes: & sic illud erit magis confusum, quòd includit partes in actu, quàm illud quòd tantum in potentia. Si enim inclusio partium est causa quòd aliquid dicatur confusum, sequitur quòd vbi est maior, & perfectior inclusio, erit magis confusum: & huiusmodi est inclusio actualis partium. Dicimus enim hominem esse perfectiorem animali: quia plura includit actu, quàm animal: licèt animal plura includat potentia.

Si etiam dicatur, quòd inclusio partium sine ordine includit maiorem confusionem, transeat. Et cum dicit, quòd genus est huiusmodi: negatur, quia includit omnes species ordinatè, secundum differentias ordinatas, ita quòd non æquè primò includit omnes, vt patet. Et cum dicit, quòd nulla est ibi distinctio: quia actus est, qui distinguit, &c. Dico, quòd actus est multiplex, scilicet actus formalis, actus entitarius, de quibus Doctor in 2. *distinctè*. 12. quæst. 2. & actus obiectiuè, siue obiectalis; & actus, qui importat actualem existentiam: omnes isti actus possunt suo modo distinguere, & sic inter species potentialiter contentas in genere est saltem distinctio

Obiectio.

Solutio.

15.
Conceptus entis est simpliciter euidentiissimus, cum tantum sit cognoscibilis distinctè.

Multiplex actus.

7. Met. text. 49.

13.
Caietanus in hoc non differt à Scoto.

Cognoscere aliquid secundum omnes partes quid sit.

14.
9. Met. text. 15.
Illa regula Aristot. valet quando illa priora se habent per modum potentia & posteriora per modum actus.

distinctio obiectiua, siue entitatiua per actum obiectalem, siue entitatiuum. Et est distinctio formalis, quia per differentias: licet non sit distinctio per actum includentem actualem existentiam: & sic patet ad rationes huius noui expositoris.

16.
Soluuntur
rationes O-
cham.

Nunc respondendum est ad rationes Ocham. Ad primam, quam facit de causa naturali, dico primò, quòd etiam causa, loquendo de perfectione naturali effectus, si est perfecta & non impedita, statim producit effectum perfectissimum quem potest: & si calor successiue producat calorem, talis successio accidit propter imperfectiorem in causa.

Dico etiam, quòd non est ad propositum: quia fit comparatio causæ ad duos effectus numero distinctos: modò quando calor producit in ligno calorem successiue, est tantum vna productio numero: & per consequens tantum vnum productum numero. Si fieret ergo comparatio inter effectum perfectum, & effectum imperfectum, qui tantum numero distinguuntur: diceretur quòd causa naturalis prius origine produceret effectum perfectum, & posterius origine effectum imperfectum: licet forte casus non admitteretur, posita æquali dispositione ex parte vtriusque effectus: quia vel nihil produceret, vel si aliquid produceret, effectum perfectiorem produceret. In proposito, non fit comparatio causæ ad duos conceptus, solo numero differentes.

Cognitio ho-
minis & ani-
malis nõ pro-
priè specie
distinguuntur.

Et cum dicit, aut attenditur ista perfectio specificè, & non numeraliter, ita quòd causa eadem comparetur ad plures effectus speciè distinctos, vel saltem plusquam numero: quia propriè cognitio hominis, & cognitio animalis non distinguuntur specie, quia nec obiecta: nisi accipiendo cognitionem specificam improprie sumptam. Sed quicquid sit an huiusmodi cognitiones specie distinguantur, aliàs pertractabitur. Cum quærit, aut est causa partialis respectu illorum, aut totalis? Si partialis, illa posterius origine potest producere effectum perfectiorem: patet de substantia animæ, quæ prius producit cognitionem sui: & ipsamet cum cognitione partialiter producit volitionem sui, & quæ est perfectior cognitio. Dico, quòd hoc non est multum ad propositum: tum, quia si essentia animæ sit partialis causa cognitionis sui: non tamen ipsa sub eadem ratione formali est partialis causa volitionis sui: quia non ponitur obiectum aliquod in se esse causam alicuius volitionis: licet forte cognitio talis obiecti posset esse causa, sustinendo quòd voluntas non sit totalis causa volitionis suæ, de quo patet in 2. d. 15. Dico etiam, quòd etsi substantia animæ in quantum intellectus, sit causa cognitionis, tamen ipsa in quantum intellectus, non est causa, nec totalis, nec partialis volitionis: vt patet à Doctore in pluribus locis: præsertim in 1. distinct. 2. 7. 10. in 2. dist. 26. & alibi.

17.

Dico tertio, quòd (vt dixi) causa naturalis perfectè disposita producit effectum perfectissimum, quem potest: vbi autem requirit aliquam dispositionem, prius producit illam: & tunc dico, quòd licet substantia animæ possit comparari secundum istum ad cognitionem, & volitionem, vt ad duos effectus, speciè distinctos: tamen non est æqualiter disposita respectu vtriusque: quia ad volitionem alicuius obiecti semper prærequiritur cognitio eiusdem, vt dispositio, si-

ue, vt causa sine qua non: vt patet à Doctore in 2. d. 25. In proposito autem causæ naturales agentes cognitione, quando non sunt impeditæ, non prærequirunt aliquam dispositionem positiuam, vt supra exposui; & sic patet, quid dicendum sit de speciè intelligibili speciè specialissimæ. Si ponatur quòd sit partialis causa cognitionis speciè, & cognitionis superiorum: quòd ipsa prius origine producit cognitionem speciè specialissimæ, vt partialis causa. Et quòd dicit de causa totali, hoc idem dico.

Causa natu-
rales agentes
cognitione,
quando non
sunt impedi-
ta, non prære-
quirunt ali-
quam dispo-
sitionem.

Et cum dicit, quòd non est maior ratio de vno quàm de alio. Hoc indiget probatione. Cum verò dicit, quòd quando comparatur ad duos effectus, speciè distinctos: ita quòd vnum prius origine producit, & aliud posterius origine. Verum est, si vnum est producibile in instanti, & aliud successiue. Hæc omnia indigent probatione. Oportet enim probare, quòd si vna causa, puta Sol, potest producere plures effectus speciè distinctos successiue, quòd prius non posset producere perfectiorem, quàm imperfectiorem.

Et quòd dicit de Philosopho, quòd priora generatione sunt imperfectiora. Hoc verum est, vt comparantur ad agens, quod non potest immediatè attingere effectum principaliter intentum; idè oportet ipsum prius producere dispositiones præuias: & idèd priora in tali generatione sunt imperfectiora effectui principaliter intento. Vt verò comparantur ad agens, quod non requirit dispositionem præuiam respectu effectus principaliter intenti, non est verum quòd effectus imperfectior sit prior generatione.

Priora gene-
ratione sunt
posteriora
perfectiora,
quando.

Ad aliud de visibili distanti dico (vt ibi dicitur) quòd idèd visibile distans prius causat cognitionem communioris: quia non est perfectè proportionatum. Exempli gratià: posito quòd à longè videatur, puta aliquod indiuiduum coloris, tale indiuiduum causat similitudinem coloris in potentia sensitua: & talis species sensitua causat phantasma in phantasia, quod representat indiuiduum coloris cum conditionibus materialibus: & illud phantasma causat partialiter in intellectu possibili, speciem intelligibilem coloris, representantem colorem, in ratione obiecti intelligibilis: & talis species partialiter causat conceptum perfectissimum, quem potest: & sic prius origine causat conceptum coloris, quàm conceptum qualitatis. Si verò tale visibile esset debitè proportionatum potentie visus, ita quòd causaret speciem sensibilem representantem, puta hanc albedinem, tunc primum cognitum esset species albedinis.

18.

Et quando arguit contra de illa improportione, & quòd dicit, quòd non potest haberi conceptus speciè specialissimæ sine conceptu superiori: negatur hoc, quando sensibile est perfectè proportionatum: Et cum arguit contra, querendo quæ requiruntur ad causandum conceptum superioris, vt entis? Dico breuiter, quòd per quamcunque speciem intelligibilem alicuius speciè specialissimæ, potest haberi conceptus entis: Et si ponantur distinctæ species intelligibiles respectu superioris, & inferioris. Dico quòd phantasma cuiuscunque singularis speciè specialissimæ, potest causare speciem intelligibilem speciè specialissimæ, & omnium superiorum, vt supra exposui.

Ad rationem factam contra secundam rationem Doctoris

19.

Doctoris

Doctōris, patet quòd ratio Doctōris est evidens. Et quando dicit Ocham quòd Metaphysica est de conceptibus complexis, admittitur. Cùm addit quòd aliquando complexa erunt posterius nota, licet termini sint prius noti: vt patet de astris, & paritate, & imparitate. Dico quòd aut loquimur de propositionibus per se notis: aut de propositionibus non per se notis, sed de conclusionibus deductis. Si de propositionibus per se notis, dico quòd ordine doctrinæ sunt posterius notæ in Metaphysica: & similiter termini earum sunt posterius noti, quàm in aliis scientiis: & patet de ista propositione: *omne totum est maius sua parte*: quæ est nota Metaphysico, terminis distinctè conceptis, sed prius nota in alia scientia, terminis confusè conceptis: & tunc dico, quòd si termini distinctè concipiuntur à Metaphysico, statim ille habebit propositionem per se notam: si sunt tales termini, ex quibus posset componi propositio per se nota: & sic, si ista propositio esset per se nota: *astra sunt paria*: statim notis terminis, distinctè esset Metaphysico per se nota: & habitis principiis per se notis ex terminis, distinctè conceptis, statim potest habere evidentiam propositionum virtualiter contentarum in illis. Cùm ergo ordine doctrinæ sit prior cognitio confusa terminorum, cognitio distincta eorum: patet quòd ratio Ocham nihil concludit contra rationem Doctōris.

Ad illud de substantiis separatis, hoc minùs concludit: quia de substantiis separatis, tantùm habentur conceptus communes illis, & nobis: & non habetur aliquis conceptus proprius incomplexus: vt suprà patuit. Nec est in iectio Auicennæ quòd Metaphysica dicatur vltima in ordine doctrinæ respectu substantiæ separata: sed simpliciter, & absolute dicitur vltima.

20. Ad aliud quod facit contra tertiam rationem, in qua Doctōr dicebat quòd si priùs causaretur conceptus entis, quòd requireretur magnum tempus ad habendum conceptum speciei specialissimæ. Et dicit Ocham, quòd idem sequeretur, quòd si priùs causaretur conceptus speciei, requireretur magnum tempus antequam haberetur conceptus entis: quia oporteret transire per omnia media. Dico quòd non est simile, quia facilius est habita cognitione inferioris, quòd habeatur cognitio superioris, quàm è contra: nam cognitã substantiã, oportet multas facere diuisiones, antequam deueniatur ad cognitionem, pura hominis, non autem è contra. Similiter cognitio aliquo toto, in quo plures partes includuntur, facilius est cognoscere omnes illas partes: quàm cognita aliqua parte, cognoscere aliquid totum: tum etiam, quia notitia inferioris potest esse causa notitiæ superioris: quia tale inferius est perfectius, & essentialiter continet superius, vt suprà dixi in quæst. 1. *presens distinctum*. cognitio autem superioris, non potest esse causa cognitionis inferioris: cùm superius nec essentialiter, nec virtualiter contineat entitatem inferioris. Cognitio ergo, quòd sit necesse transire per eadem media, à cognitione speciei specialissimæ ad cognitionem entis, & è contra: tamen maius tempus incomparabiliter requiritur transeundo à conceptu entis, ad conceptum speciei specialissimæ, quàm è contra.

21. Dico etiam, sustinendo quòd sit eadem species Scoti oper. Tom. V.

intelligibilis speciei specialissimæ, & omnium superiorum: quòd per eandem speciem, facilius est transire à cognitione speciei specialissimæ, ad cognitionem entis, quàm è contra, vt patet intuenti.

Posito etiam quòd sit alia species intelligibilis speciei specialissimæ, & quòd quodlibet superius habeat speciem intelligibilem propriam: adhuc patet quòd facilius est, habita cognitione speciei specialissimæ (includentis essentialiter omnia superiora) transire ad conceptum entis, quàm habita cognitione entis per speciem intelligibilem ipsius, transire ad cognitionem speciei specialissimæ, cùm ens nullum inferius includat, nec virtualiter nec essentialiter: & sic patet quomodo ratio Ocham non concludit.

Ad vltimum quod facit contra secundum articulum principalem, in quo Doctōr dicit quòd *necessariò primum cognitum cognitione distincta est ipsum ens*. Et Ocham intendit probare quòd species specialissima possit distinctè concipi, sine conceptu entis: sed hoc negaretur à Doctōre. Et cùm probat, illud potest distinctè quid iratiùe cognosci, non cognito illo, quod non est de quiditate illius: hoc concedit. Et cùm addit quòd ens non est de quiditate speciei specialissimæ, negatur.

Cùm probatur quòd species specialissima non habet esse extra animam, sed ens tantùm in anima: hoc habet probare, quia, vt infrà patebit, ipsum ens est de intrinseca ratione cuiuscunque creati, & dicit conceptum realem, vt infrà patebit, *presens d. & d. 8.*

Et quando dicit, quòd Deus potest distinctè cognosci (loquendo de cognitione intuitiva) quæ terminatur ad rem existentem inquantum existens, vt dicit Scotus, ergo similiter & creatura. Dico primò, quòd non est simile de Deo, & creatura: quia ens non est de intrinseca ratione Dei, cùm conceptus entis sit simpliciter posterior: est autem de intrinseca ratione creaturæ: & de hoc vide suprà ea quæ dixi in d. 2. q. 1. exponendo illud argumentum, quo probatur quòd non possunt esse simpliciter duo necesse esse.

Dico secundò, quòd posito quòd conceptus entis sit superior Deo, & de intrinseca ratione eius: dico quòd in cognitione abstractiva, Deus non posset distinctè cognosci, non cognito conceptu entis: & hoc idem dico de creatura. Et cùm dicit de cognitione intuitiva, non est multùm ad propositum: quia in tali cognitione, illud dicitur distinctè cognosci, quando cognoscitur secundum perfectam existentiam. Supponitur autem quòd conceptus entis abstrahat ab omni existentia, & si ad huiusmodi cognitionem intuitivam requiritur, tunc cognoscitur inquantum actu existens.

Ad illud quod dicit Ocham contra Doctōrem de conceptu simpliciter simplici, probando quòd species specialissima dicat conceptum simpliciter simplicem, patet responsio: quia *conceptus speciei*, accipitur pro re conceptibili, quæ est composita ex pluribus realitatibus conceptibilibus. Et concedo, quòd sicut entitas speciei specialissimæ habet esse præter operationem intellectus, ita & omnes partes illius: & eo modo quo habet esse eodem modo, & partes. Et hæc omnia clariùs habent videri *infrà distinctum 8.* Ad aliud quod dicit contra Doctōrem, de confusè & distinctè

De substantiis separatis habentur conceptus communes nobis & illis.

22.

Ens non est de intrinseca ratione Dei, sed creatura.

conciipi: vbi probat quòd species specialissima potest concipi distinctè sine definitione: hoc patet esse falsum: & probationes, quas facit, sunt manifestè falsæ, vt patet intuenti, & sequenti doctrinam subtilissimi Doctõris.

23.
*August. Suf.
in sua me-
taphys.*

Quidam nouus expositor Philosophi arguit contra Scotum de primitate cognitionis. Et primò sic recitat positionem Scoti dicens: Scotus in prima dist. 3. ponit quòd via originis in cognitione confusa semper minùs vniuersale priùs occurrit intellectui: & hoc, quia illius singulare fortius mouet sensum. Modò ex hac eorum diuisione habetur, quòd semper singulare magis vniuersalis fortius mouet sensum: tam in proxima, quàm in remota distantia, vt patet. Etiam habetur, quòd via originis magis vniuersale priùs nobis occurrit, quia asserunt illud esse confusius. Noui verò quidam eorum dicunt: & est opinio Scoti in primo, dist. 3. quòd aliquid potest cognosci tripliciter. Aut actu, vt quando actu attingitur terminando, vel mouendo actu intellectum: qua via diceremus eum, qui ipsum hominem contemplatur actuali cognitione, cognoscere hominem; aut habitu, vt si nondum cognitum sit, sed de proximo cognosceretur, nisi accideret impedimentum, vt qui actu contemplatur animal, habitu ipsum ens contemplari dicitur: quia dum contemplatur animal, est in proxima dispositione ad cognoscendum ens, nisi aliquid impediat. Aut potestate, vel virtute: quo modo, qui actu aliquid totum intelligeret, vt definibile, potestate, & virtute omnes illius partes intelligit. Ex quorum positione eliciuntur conclusiones tales, videlicet

Aliquid potest cognosci tribus modis.

24.
*Prima conclusio.
Quid sit primum cognitum à nobis.*

Prima conclusio: loquendo de cognitione actuali, & in via generationis, & in cognitione confusa: prius cognitum, siue id, quod priùs nobis occurrit, est species specialissima, cuius singulare fortius mouet sensum, & hoc supponendo singulata non per se cognosci à nobis. Hanc probant primò per Achillem eorum, quia agens naturale approximarum passo, &c.

Secunda conclusio.

Secunda conclusio: loquendo de cognitione habituali, siue virtuali, primum cognitum est ens, & semper magis vniuersale prius, quàm minùs vniuersale. Probant, quia perfectiora sunt nata priùs perficere intellectum, quàm perfectiora: igitur post aequalem cognitionem alicuius intellectus est magis aptus cadere in cognitionem illius, quod est imperfectissimum: tale est ens, & semper magis vniuersale: igitur cognitione habituali ipsum ens est primum cognitum, & ipsum magis vniuersale minùs vniuersali.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio: loquendo de via originis, & in cognitione actuali, & distincta, primum cognitum est ens: deinde semper magis vniuersale descendendo: & deducunt, quia distinctè cognoscere est resolutè cognoscere: sed ipsum ens in nihil prius est resolubile: igitur est primum cognitum.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio: Si loquamur de ordine perfectionis, distinguunt: quia vna cognitio est perfectior alia, aut simpliciter, vt pote illa, quæ est de obiecto perfectiori; aut secundum proportionem potentie ad obiectum, vt pote quando obiectum secundum plures gradus cognoscibilitatis attingitur. Tunc dicunt, quòd primum cognitum, primitate perfectionis simpliciter est Deus: quia inter omnia entia opti-

mum est Deus: igitur eius cognitio est simpliciter perfectior. Si verò de primitate secundum proportionem: sic primum cognitum erit magis sensibile, & magis materiale. Loquendo de primitate adæquationis, est ens, vt ens: quia ad ipsum naturaliter ordinatur intellectus, & ad omne contentum sub ipso.

25.

Nunc dicit iste nouus interpres (& verè nouus interpres Philosophi) quòd hæc positio non est Peripatetica: & videtur sibi contraria. Primò, quia si in cognitione habituali, siue virtuali magis vniuersale est prius cognitum: igitur in cognitione actuali. Deduco: quia omne potentialiter tale, quandoque erit actualiter tale: sed per eos in habituali cognitione magis vniuersale est prius cognitum: igitur in cognitione actuali: quia quando habitualiter cognita actualiter cognoscuntur, priùs cognoscitur illud, quod potentia erat aptum natum priùs cognosci: aliter ordo esset violentus, & non naturalis.

Secundò, si per eos intellectus est aptus naturaliter perfici prius à minùs perfectio: igitur cum deducitur ad actum, priùs perficitur à minùs perfectio: & ita semper prius perficitur à magis vniuersali. Consequentia patet, quia omne agens, inducens formam in aliquo subiecto, ita illam inducit, sicut subiectum est naturaliter illius susceptivum: aliter inductio esset contra naturam subiecti: quia in cognitione actuali illorum semper magis vniuersale erit prius notum. Et sic prima, & tertia conclusio videntur contradicere.

Quòd si dicas, quòd esset ita in actuali vt est in potenciali, si non adefset impedimentum: modò est sibi impedimentum, quia intellectus in intelligendo dependet à sensu: & sensus mouetur ab obiecto ex natura, sub ratione nature specificæ, quando est indebita distantia: & ita oportet intellectum moueri à ratione specifica ad conceptum speciei: & ita concedunt, illa intellectui præsentia eo ordine intellectum mouere, quo ordine sunt præsentia, nisi eorum motio ab aliquo sensibili impediantur.

26.

Sed hæc solutio est friuola. Primò, quia non dicitur proximè venturum, quod nunquam tali ordine venit: igitur nunquam dicitur proximè cognoscibile, quod nunquam tali ordine cognoscitur. Sed per eos nunquam illa dispositione impediriua stante, potest intellectus post cognitionem speciei cognoscere magis vniuersale: igitur illud non videtur proximè cognoscibile: frustra enim dicitur proximè venturum in aliqua dispositione, si nunquam veniat in tali dispositione: quia stante ipso impedimento, non potest dici proximè præsens.

Friuola solutio.

Tertio, per definitionem eorum probò, quòd minùs vniuersale sit primò cognitum, cognitione habituali, quia stante tali impedimento, post cognitionem confusam speciei cognoscitur semper proximum vniuersale speciei: igitur illud dicitur habituali cognitione prius cognitum. Tene consequentia, quia habitualiter tale est illud, quod est in proxima dispositione ad esse tale (vt ipsi dicunt) quia stante impedimento semper primum cognitum in cognitione habituali erit minùs vniuersale.

Quarto agentia illa naturalia, stante tali impedimento, aut agunt in intellectum, vt ipse est aptus naturaliter pati: vel non. Si non, igitur generatio hæc intellectiua erit violenta: quia sit ab agente

agente passo non conferente vim. Si verò sit in illo, vt ille aptus est naturaliter pati, tunc intellectus esset naturaliter aptus recipere perfectius contra eos, etiam nunc minus vniuersale est proximum in cognitione habituali: quia iste est ordo receptionis intellectus, vt procedit à minus vniuersali ad magis vniuersale, quare post conceptum speciei proximum est vniuersale illi immediatum: & sic non possunt evitare contradictionem.

Primo Physic.
content. 2.

Secundò principaliter: Illud via originis primò cognitione actuali intellectu nostro nobis occurrit, quod est nobis notius, & certius. Hoc patet primo Physic. Via nobis innata est procedere à certioribus nobis: sed magis vniuersale semper est notius minus vniuersali. Probatur minor ista: quia illud est certius, circa quod sensus, & intellectus minus contingit errare: sed circa magis vniuersale minus contingit errare sensus, vel intellectum: quia quoties sensus, vel intellectus errat in magis vniuersali, errat in minus vniuersali: & non è contra: quia stat errare in particulari, & scire in vniuersali: vt dicitur in lib. Priorum: & patet sensui: quia contingit me errare, quòd Socrates sit homo, non tamen contingit errare quòd sit animal.

27.
Ratio Simplicij.

Item arguo: & est ratio. Simplicij primo Physic. Et suppono primò ex consensu omnium Peripateticorum, nihil posse intelligi ab intellectu nostro: quin aut per species accidentis: vel non sine speciebus accidentis intelligatur. Secundò quantò accidens est communius, tantò est certius, quod ipsi concedunt in quæst. de obiecto sensus in solutione ad primum: ramen est Auerois 2. de Anima comment. 63. & etiam sensu constat: quia visus potest errare circa album, vel nigrum: potest enim diiudicare aliquid esse album & errare: nunquam autem errabit iudicando illud esse coloratum, seu visibile. Tertio suppono, quòd cognitio magis vniuersalis non potest effici in intellectu, nisi per cognitionem accidentium omnium, vel non sine accidentibus communibus: vt sine sensu, voce, loquela, &c. Tunc arguo sic: Illud via originis primò intellectu nostro in cognitione actuali occurrit, cuius accidentia primò via originis cognitione actuali nobis occurrunt: patet hoc ex primo præsupposito: sed cognitio accidentium generis, & magis vniuersalis prius via originis nobis occurrit. Hæc ratio Simplicij nullis additis demonstratur.

Ratio Simplicij non demonstrat.

Tertio principaliter, hæc positio videtur insufficientis. Primò, quia per hanc non habemus, quid sit prius posteriusve cognitum in vniuersalibus post rem: sed solum vniuersalibus in re. Adhuc cum intellectu possit procedere naturaliter voluntariè, & fortuitè atque scientificè: ex hac determinatione non habemus, quid sit præcognitum in vnoquoque processuum: sed per hanc positionem tantum habetur, quid sit præcognitum in processu definitio. hæc ille.

28.
Solutions rationum Aug. Suesf.

Ad istum nouum expositorem Philosophi respondet. Et primò, quando infertur, per Scotum habetur, quòd semper singulare magis vniuersalis fortius mouet sensum, tam in proxima, quam in remota distantia. Hoc Scotus non dicit, nec ex dictis eius hoc potest inferri, vt patet intuenti dicta ipsius. Vult enim, quòd quando singulare in debita distantia, & proximatione fortius mouet sensum, vniuersale illius singularis prius cognoscitur cognitione confusa, id est, quòd ha-

bita cognitione sensitua huius albedinis à phantasmate illius, tunc primum causatum erit species intelligibilis albedinis: & secundo erit species intelligibilis proximioris albedini: & sic deinceps, tenendo (vt suprà dixi) quòd ponantur tot species intelligibiles, quot vniuersalia magis, & minus communia. Si verò tantum vna ponatur, patet quòd species intelligibilis albedinis prius partialiter causat cognitionem confusam ipsius albedinis: & post cognitionem superiorum, vt exposui. Et sic semper posita debita dispositione sensibilis, puta, quòd videatur, vt indiuiduum speciei specialissimæ, tunc quando tale singulare fortius mouet sensum, tunc primò species specialissima, illius via originis cognoscitur. Et etiam falsum assumit, quòd singulare magis vniuersalis fortius moueat sensum, quam singulare minus vniuersalis, stante æquali dispositione vtriusque singularis. Assumit etiam falsum, cum dicit, quòd singulare magis mouet sensum, siue in proxima, siue in remota distantia: vt patet ad sensum. Et multa alia dicit, quæ ipse non inuenit in Scoto, sed transeo breuiter.

29.

Deinde respondeo ad rationes, quas facit. Cum primò dicit, quòd hæc positio non est Peripatetica. Micor certè, quòd semper vtar isto vocabulo, quasi alij peritiores in via Philosophi, & Commentatoris nihil viderint. Oporteret enim ipsum ostendere, quæ dicit: ostendat mihi, quòd dicta à Doctore subtili non sint ad mentem Philosophi, & credam: sed quia hoc non ostendit, sicut etiam in aliis locis dixit non esse peripateticè dictum, adduci literam Philosophi, & Auerois, ostendendo quòd erat peripateticè dictum. Ideò parum curo ex quo oppositum non ostendit per dicta Philosophi, & sequacium ipsius. Credo enim Doctorem subtilem fuisse perfectissimum Aristotelicum, vt opera, & commentaria eius ostendunt.

Scotus fuit perfectissimus Aristotelicus.

Sed his omissis, quia patum curo insistere contra istum nouum interpretem, respondeo ad illud, quando dicit, quòd Scotus sibi contradicit: quia si magis vniuersale est prius cognitum cognitione habituali: igitur & in cognitione actuali. Negatur consequentia. Et cum dicit, quòd potentialiter tale quandoque erit actualiter in se. Parcat mihi, quòd non intelligit Doctorem, non enim Doctor vult quòd illud dicatur prius cognoscitur habitualiter, quia est aptum natum sic cognosci, quòd talis potentia reeducatur ad actum: quia tantum loquitur de cognito habitualiter, vel virtualiter dictum, contra cognitum actualiter: & sic qualem ordinem habet aliquid in se, talem habet respectu cuiuscunque. Sicut dicimus, quòd homo prius constituitur ens, &c. vide suprà, vbi hoc exposui respondendo ad similem difficultatem.

Suesfannus non intellexit Scotum.

Ad aliud, cum dicit, si intellectus naturaliter est aptus natus perfici à minus perfecto: igitur cum deducitur ad actum, prius perficietur à minus perfecto. Dico (vt suprà dixi) quòd non intelligit Doctorem, quia loquitur tantum de perfectione habituali, vel virtuali, vt distinguitur contra actuale, id est, positò quòd intellectus actu perficiatur cognitione, puta albedinis: quòd est proximus illi non in actuali cognitione, sed tantum in habituali, vel virtuali: patet quòd magis vniuersale: ergo illud est prius cognoscibile cognitione actuali non sequitur, vt suprà diffusè exposui. Iste enim imaginatur, & non

reâ, quòd Scotus velit, quòd illud, quod est priùs cognitum viâ originis cognitione habituali, vel virtuali, possit etiam esse priùs cognitum cognitione actuali. Et nota verba Doctòris, dicit enim sic: *Si vna forma includat virtualiter plures, priùs perficiet materiam sub ratione communioris forme, puta sub ratione substantia, quàm sub ratione corporis: & semper in illa viâ generationis imperfectius erit prius: quia proceditur à potentia ad actum: ergo sicut conceptus plures communiores, & minus communes habituales nati sunt perficere intellectum viâ generationis, vel originis: ita quòd imperfectior semper est prius: ita si vnus conceptus virtualiter includat omnes illos, priùs perficiet sub ratione conceptus prioris, & vniuersalioris, quàm sub ratione conceptus particularis.* Hæc Scotus. Patet ergo quòd non vult quòd tale sic priùs cognitum cognitione habituali sit natum priùs cognosci cognitione actuali: nisi fortè loquendo de cognitione distincta.

30.

Anto. Trombeta in sua Meta.

Potest etiam responderi, vt respondet quidam: quæ responsio est priùs recitata ab isto nouo interprete: videlicet, quòd obiecta, eo modo mouent intellectum, quo sunt præsentia, nisi sit aliud impediens. Et sic licet obiectum sit præsens intellectui sub ratione magis vniuersalis, tamen (intellectus in intelligendo, & mouendo dependet à sensu, & sensus mouetur ab obiecto extrâ, sub ratione naturæ specificæ) quando obiectum est in debita distantia ad sensum, oportet intellectum moueri ab obiecto sub ratione naturæ specificæ: & ita obiectum præsens, sub ratione vniuersalis non potest mouere sub tali ratione, ex impedimento singularis sensibilis ad extrâ, mouentis ipsum sensum. Concedo ergo quòd quæcunque sunt præsentia intellectui, eo ordine mouent intellectum, quo ordine sunt præsentia: nisi eorum motio impediatur ab aliquo sensibili extrâ. hæc ille. Et hanc rationem dicit ille interpret esse sibi uolam. Hoc dicit, fortè quia eam non reâdè intelligit. Quando ergo dicit, quòd non reâdè dicitur aliquid proximè cognoscibile, quod nunquam tali ordine cognoscitur: conceditur amoto semper impedimento.

Suessanus nõ intellexit rationem Scoti.

Et cùm inferatur, quòd per nos, stante tali dispositione impeditiua, nunquam intellectus potest post cognitionem speciei cognoscere vniuersalis. Dico primò, quòd hoc nihil est contra nos: quia tunc ponitur impedimentum, quo stante, non potest sequi cognitio, &c. Intellectus enim dictum istum, quòd quantum est ex parte sua, est obiectum priùs cognoscibili: sed quando singulare sensibile fortius mouet sensum, priùs causatur cognitio perfectior, siue conceptus perfectior, qualis est conceptus speciei: & sic magis vniuersale esset priùs cognoscibile ex parte sua, quàm minus vniuersale: & semper loquor pro statu naturæ lapæ: & sic posito tali impedimento, non potest sequi. Dico secundò, cùm dicis, quòd stante tali impedimento vniuersalis non potest cognosci: negatur quòd non possit cognosci: hoc enim impedimentum non ponitur propter negationem cognitionis absolute: quia tunc sequeretur, quòd stante cognitione speciei specialissimæ, intellectus non posset aliquo modo cognoscere superiora: & sic non posset formare hanc propositionem, *homo est animal*: vel substantia, vel ens: oportet enim cognoscere extrema cognoscens vnionem extremorum, & ponens differentiam eorum ad inui-

cem: vt patet 2. de Anima, vbi probatur sensum communem esse, ex hoc, quòd ponit differentiam inter obiecta sensuum particularium, siue sensuum exteriorum: & per consequens cognoscit illa obiecta: & sic patet quomodo intellectus simul potest habere cognitionem speciei specialissimæ, & multorum superiorum. Dico tamen, quòd stante tali ordine non potest cognosci priùs prioritate originis: quia priùs de necessitate cognoscitur speciei specialissima, cuius singulare fortius, & efficacius mouet sensum. Et idèd stante tali impedimento nunquam potest cognosci primò: non tamen sequitur quòd non possit cognosci secundò, siue in aliquo posteriori instanti: & sic patet

Ad illud, quod secundò principaliter dicit, quòd magis vniuersale actu priùs cognoscitur cognitione confusa, quia nobis certius. Dico, quòd stante debita dispositione tam sensus, quàm obiecti, tunc sensus non erat circa sensibile: vt patet 2. de Anima, & hoc clariùs intelligitur à Scoto in isto primo, dist. 3. quæst. 4. de sinceris veritatibus: & sic si habet album perfectè præsens, & non sit indifferens in sensu: ita sensus certus est quòd est album, sicut, quòd est coloratum: immò per priùs apprehendit sub ratione albi, quàm sub ratione coloris: & sic semper Doctòr loquitur. Particularia enim sunt priùs nota nobis, & magis vniuersalia naturæ: quare à particularibus tanquam à notioribus inchoandum est: magis ergo vniuersalia sunt notiora naturæ. Et idèd in ordine distinctè concipiendi incipimus à magis vniuersalibus.

31.
Magis vniuersale actu prius cognoscitur cognitione confusa.

Ad illam rationem, quam dicit esse Simplicij. Dico, quòd concessis illis præsuppositis (tamen sanè intellectis, quòd dico propter secundum præsuppositum, quia licet absolute accedens magis commune communiter sit certius, stante tamen dispositione potentie, & obiecti sensibilis particularis in se, non video istam maiorem certitudinem magis vniuersalis: vt dixi supra) postea negatur ista, videlicet, quòd cognitio accidentis magis vniuersalis priùs nobis occurrit: ponendo debitam propinquitatem sensibilis. Benè verum est, quòd si sensibile videatur à remotis priùs occurrit, vt singulare magis vniuersalis: vt verò est in debita distantia, & propinquitate, qualis requiritur ad videndum singulare speciei specialissimæ, priùs occurrit, vt singulare speciei specialissimæ, quàm vt singulare magis vniuersalis, vt patet per experientiam: & sic ratio ista nihil concludit.

Ratio Simplicij.

Ad illa alia inconuenientia, quæ adducit: primò, quòd per hanc positionem non habemus, quid sit prius, aut posterior cognitum in vniuersalibus post rem: sed solum vniuersalibus in re. Dico, quòd hoc non est necesse: quia quærimus tantum, quid sit simpliciter primò cognitum viâ originis: posito quòd singulare non cognoscatur in se: & sic concluditur quòd species specialissima, cuius singulare fortius mouet sensum: & habita cognitione talis speciei: intellectus postea potest omnia essentialiter, vel virtualiter inclusa in tali specie cognoscere, & hoc sufficit.

32.
Nota.

Ad aliud, quod dicit, quòd contingit intellectum procedere naturaliter voluntariè &c. Dico, quòd, vt patet ex litera Doctòris, non oportet querere omnem modum: sed queritur absolute quid sit primum cognitum primitate originis. Cognoscere enim voluntariè præsupponit

ponit cognitionem naturalem : quia cognitio dicitur voluntaria, in quantum voluntas impetatur intellectui, vel firmando illum in priori cognitione, vel remouendo à priori cognito, & conuertendo ad aliud obiectum, vt patet

à Scoto in 2. *distinct.* 42. Nunquam enim voluntas posset habere actum, nisi circa prius cognitum. Et idèd superfluum est querere omnium processum, siue omnem modum procedendi.

Quare dicitur cognitio voluntaria.

S C H O L I V M.

Quarta conclusio quoad ordinem perfectionis, prius cognitum simpliciter primitate perfectionis est Deus, & alia obiecta, quo perfectiora sunt in se, sunt priora hac prioritate : sed priora sunt prioritate notitia quoad nos, ea ad qua sensibilia, & sensus magis mouent. Illa prioritas sumitur à perfectione obiecti, hac à proportionem graduum cognitionis, ad gradus cognoscibilitatis obiecti, & fundatur hac distinctio in Philosopho.

Nunc de ordine perfectionis, distinguo, quòd perfectius intelligibile à nobis potest intelligi dupliciter : aut simpliciter, aut secundum proportionem. Exemplum, visio aquilæ de Sole est simpliciter perfectior respectu Solis, quàm visio nostra, videlicet, respectu candelæ : & tamen visio nostra perfectior est proportionaliter, hoc est, plus habet ipsa de ratione visionis secundum proportionem ad visibilitatem candelæ, quàm visio aquilæ habeat de ratione visionis respectu visibilitatis Solis. Ista distinctio habetur à Philos. 2. *de Animalibus*, vbi vult, quòd licet de immaterialibus habeamus minimam cognitionem, quod est intelligendum proportionaliter : tamen illa est desiderabilior cognitione magna, quæ potest haberi de materialibus, quæ est magna in comparatione ad illa cognoscibilia. Loquendo ergo de ordine perfectionis simpliciter, dico quòd perfectissimum cognoscibile à nobis etiam naturaliter est Deus. Vnde in hoc etiam ponit Philosophus felicitatem naturalem 10. *Ethicor.* & post ipsum species specialissima perfectior in vniuerso, & deinde species proxima illi, & sic vsque ad vltimam speciem, & post omnes species specialissimas, genus proximum abstrahibile à specie perfectissima, & sic semper resoluendo : & ratio omnium istorum est, quia attingere actualius obiectum, est intellectio perfectior simpliciter, quia habet æqualem perfectionem ex parte intellectus cum quacunque alia intellectione, vel non minorem, & habet perfectionem multò maiorem ex parte obiecti, quæ duo, scilicet perfectio potentia, & perfectio obiecti, sunt causa perfectissimæ cognitionis, siue intellectiois.

29.

Primo de Par. animalium, c. 5.

Cap. 10.

Si loquamur de notitia perfectiore secundum proportionem ad cognoscibile : dico quòd perfectiora sensibilia, & sensus efficacius mouentia, sunt perfectius cognoscibilia secundum proportionem : quia intellectus noster plus attingit ad illa secundum gradus cognoscibilitatis eorum : & quæ sunt remotiora ab illis, sunt minùs cognoscibilia secundum proportionem suæ cognoscibilitatis.

De tertia primitate, scilicet adæquationis, dicitur in sequenti quæstione.

Ad argumenta huius quæstionis. Ad primum dico, quòd consequentia non valet, scilicet est primum ens : ergo est primum cognitum à nobis : licet sequatur, igitur est primum cognoscibile quantum est de se, & ita debet intelligi veritas de qua loquitur Philosophus 2. *Metaphysic.* *sicut res se habent ad entitatem, ita ad veritatem*, pro euidencia rei in se, siue pro intelligibilitate rei ex parte sui. Non oportet autem, quòd res, sicut se habet ad entitatem, sic se habeat ad cognosci : nisi intelligatur cognosci ab illo intellectu, qui respicit intelligibilia omnia secundum gradum proprium cognoscibilitatis eorum, qualis non est noster intellectus : sed maximè cognoscit sensibilia.

30.

Ad arg. 1. in initiobus eius quæst. 2. Si ui res se habet ad esse, ita ad cognosci, explicatur.

Ad secundum dico, quòd consequentia non valet, nisi in causis præcis. Quod patet in exemplo, si eclipsis est cognoscibilis ex duplici causa per duas potentias, scilicet, per sensum & intellectum habentem demonstrationem, nunquam cognoscitur perfectissimè, nisi cognito principio demonstrationis perfectissimè. Non tamen sequitur : ergo nunquam cognoscitur, nisi cognito principio demonstrationis. Habet enim aliam causam, qua cognosci potest : quia ista non est præcis causa, tamen per aliam non potest ita perfectè cognosci, sicut per istam : quia ista causa, scilicet demonstratio, qua potest cognosci ab intellectu, est perfectior causa cognitionis suæ, quàm alia, qua potest cognosci per sensum : ita est in proposito, quælibet creatura præter causam cognitionis suæ, quæ est essentia diuina, habet aliam causam illius cognitionis, scilicet essentiam propriam, quæ nata est gignere notitiam sui. Nunquam tamen per motionem suam ita perfectè cognoscitur res, sicut per essentiam diuinam. Non igitur sequitur, ab effectu ad causam arguendo, si perfectissimè, perfectissimè : ergo si simpliciter, simpli

Ad secundum. Sicut maximum ad maximum, ita simpliciter, ad simpliciter explicatur.

simpliciter : quia illud, quod perfectissimè sumptum, potest esse causa præcisa perfectissimè in genere, sumptum tamen simpliciter, non est causa præcisa effectus in genere.

Ad tertium. Ad tertium dico, quòd maior est vera loquendo de primate perfectionis : sed non de primate adæquationis. Exemplum, nunquam est visio circa aliquid sub ratione coloris præcisè, ita quòd non sub ratione huius, vel illius coloris, puta albi, vel nigri, nisi illud videatur remotis, vel imperfectè. Visio autem alicuius sub ratione coloris præcisè, non perfectissima, sed imperfectissima.

De quo infra q. 7. Cùm dicitur, perfectissima operatio potentia est circa primum obiectum eius : verum est, non primum adæquatione, sed primum perfectione, quod videlicet est perfectissimum contentorum sub primo obiecto adæquato. Et idè dicit Philosophus 10. *Ethicor.* quòd delectatio perfectissima est in operatione circa optimum omnium eorum, quæ sunt sub potentia, hoc est circa optimum contentum sub obiecto adæquato illius potentia. Probat. igitur est ratio, quòd Deus est primum cognitum, hoc est, perfectissimum ; quod concedo, sed non primum adæquatum, de quo sequent. quæst.

31. Ad rationes Henrici. pro 2. q. Quod autem dicit ista opinio recitata, & hoc quantum ad secundam, quæst. de indeterminato negatiuè, & priuatiuè : si intelligat de primate originis, contradixi in primo membro secundæ quæstionis. & cùm arguitur, quòd indeterminatum negatiuè, est magis indeterminatum, quàm indeterminatum priuatiuè, nego de indeterminatione ad propositum loquendo, qualis scilicet est in primo intellecto : quia indeterminatum negatiuè est singulare, & tale non est magis indeterminatum quàm indeterminatum priuatiuè. Indeterminatio autem negatiua, scilicet repugnancia ad determinari, etsi sit aliquo modo maior, quàm indeterminatione priuatiua : non tamen tale indeterminatum prius occurrit intellectui, quia tale non est confusum obiectum, sed distinctum cognoscibile, sicut prius dictum est.

Quod arguit etiam in secundo membro, quòd noticia rationali Deus sit vltimum cognitum, quia prius cognoscitur illud, à quo fit abstractio quàm abstractum, hoc non est verum, nisi ponendo abstractionem, quendam discursum à notiori ad aliud, ita quòd illud, à quo fit abstractio, est primò cognitum, & aliud cognitum per ipsum, & si ita intelligat abstractionem, talis cognitio per abstractionem, non est prima cognitio abstracti. Si enim ita cognoscatur Deus per creaturam, oportet aliquem conceptum præhabere de Deo, ad quem discurretur : quia discursus præsupponit aliquem conceptum de termino, ad quem est. Vel igitur propositio, quam accipit, est falsa, vel si sit vera, concludit Deum esse prius cognitum, antequam cognoscatur rationabiliter, quod fortè concederet. Quod etiam addit, quòd Deus est vt primum cognitum à nobis naturaliter, non distinguitur ab aliis : quia non concipitur in aliquo, in quo distinguitur à creatura. In hoc videtur contradicere sibi ipsi : prædixit enim quòd est primum cognitum ab intellectu naturaliter, vt est indeterminatum negatiuè, & dicit, quòd in hoc conceptu distinguitur à creatura, quia iste non conuenit creaturæ.

COMMENTARIUS.

I. **N**unc de ordine perfectionis. Hæc litera est factis clara. Et quod dicit de visione aquilæ respectu Solis ; & de visione nostra respectu candelæ. Vt clariùs intelligatur, pono quòd Sol sit visibilis vt 8. & lumen candelæ tantum vt duo. Aquila videt Solem tantum vt vnum ; & Ioannes videt lumen candelæ vt duo : dico, quòd quamuis visio aquilæ sit perfectior simpliciter, quæ terminatur ad perfectius visibile : visio tamen candelæ est perfectior, secundum proportionem attingibilitatis obiecti : patet, quia Sol est attingibilis vt 8. & tantum attingitur vt vnum ; & lumen candelæ est attingibile vt duo : & eodem modo attingitur. De hoc tamen vide, quæ prolixè exposui super quæst. 2. lib. 2. *Metaph. Doctoris*, vbi multa notauit. Et sic posito isto exemplo applica literam respectu cognitionis, quæ terminatur ad primum ens, & cognitionis, quæ terminatur ad ens sensibile.

Ad argumenta huius quæstionis. Respondet Do-

ctor ad primum dupliciter, primò, quòd propositio Philosophi intelligitur de obiecto ex parte sui, id est, quòd sicut est simpliciter primum, ita quantum in se est, est prius natum cognosci : sed quòd prius non cognoscatur, non est ex parte obiecti, id est, quòd sicut est ens primum : ita & prima cognoscibilitas inest : sed modò non sequitur, quantum in se est : est primum cognoscibile : ergo illud primò actu cognoscitur ab intellectu nostro, non sequitur, requiritur enim vltra quòd sit primum cognoscibile : quòd etiam sit præsens intellectui in ratione obiecti actu intelligibilis : modò hoc non potest esse, vt supra paruit præsentis dist. quæst. prima, vbi habitum est, quòd primum mouens intellectum est aliquod sensibile. Secundò dicit quòd si intelligatur de cognosci actu, id est, sicut se habet ad entitatem ita ad cognosci actu, id est, quòd si est primum ens, quod primò cognoscatur actu, vera est, comparando ad intellectum, qui respicit omnia

Deus non est primum cognitum secundum actum cognitionem, sed secundum cognoscibilitatem.

visio Aquilæ quomodo perfectior simpliciter quàm visio mea.

omnia intelligibilia, secundum gradum proprium cognoscibilitatis eorum, id est, qui cognoscatur illa ita perfecte quantum sunt cognoscibilia: quia talis intellectus habet pro obiecto primo motiuo simpliciter primum ens, & necessarium primum cognoscit illud: ut patebit magis in *quodlib. quæst. 15. artic. 2.* modò nullus intellectus creatus intelligit omnia, secundum suam intelligibilitatem: & maximè intellectus pro statu isto, in quo maximè cognoscit sensibilia, ut infrà patebit quæst. sequenti, &c.

2. *Ad secundum.* Responder, quòd illa est vera in causis præcis: si enim, bonum est præcisa causa diligibilitatis, magis bonum erit magis diligibile. Et sic similiter, si ens est præcisa causa intelligibilitatis, maximè ens erit maximè intelligibile: ergo & ens simpliciter erit simpliciter intelligibile: sed non valet in causis non præcis. Si enim Deus esset causa præcisa cognoscendi rem, puta hominem, simpliciter: sicut est causa præcisa cognoscendi ipsum perfectissimè: valeret consequentia, *A* non cognoscitur perfectissimè, nisi Deo perfecte cognito, ergo *A* non cognoscitur simpliciter, Deo non cognito: sed quia *A* potest simpliciter per motionem propriam, licet non ita perfecte sicut per motionem essentiz diuinæ, idè potest simpliciter cognosci *A*, Deo non præcognito. Si dicatur, entitas est causa cognoscendi rem simpliciter: ergo magis ens erit causa cognoscendi rem perfectius: ergo maximum ens erit causa cognoscendi rem perfectissimè: ergo è conuerso: maximum ens est causa cognoscendi perfectissimè: ergo est causa cognoscendi rem simpliciter. Dico, quòd si *magis*, & *maximè*, & *simpliciter* comparantur ad eandem rem: non sequitur absolute, nisi magis ens sit causa cognitionis: unde non sequitur, ens, quod est lapis, est causa cognoscendi se simpliciter: ergo homo, quod est magis ens, erit causa cognoscendi lapidem perfectius. Non sequitur, quia homo nullo modo est causa cognoscendi lapidem: valet tamen de Deo, quia est causa cognoscendi lapidem simpliciter perfectius, & perfectissimè: sed modò non causa cognoscendi rem simpliciter: & hoc præcisè patet, quia cognitio lapidis potest haberi ab intellectu creato, & ipso lapide: nec fortè est causa præcisa cognoscendi ipsum perfectius, quia lapis cognoscitur perfectius ab intellectu Angeli, quàm ab intellectu nostro: est tamen causa præcisa cognoscendi lapidem perfectissimè: modò non sequitur, lapis non potest perfectissimè cognosci, nisi Deo perfecte cognito: ergo nec simpliciter, nisi ipso cognito: non sequitur, quia in primo arguitur à causa præcisa; in secundo à causa non præcisa.

3. *Ad tertium*, dicit quòd maior est vera de primitate perfectionis, quia perfectissimus actus tantum dicitur respectu perfectissimi obiecti: ut patet 3. *de Anima, text. com. primi*, non autem intelligitur de primitate adæquationis, quia illud ponitur ens in quantum ens: loquendo de intellectu ex natura intellectus, & de obiecto motiuo, ut infrà patebit *quæst. seq.* Loquendo verò

de intellectu nostro pro statu isto, est quiditas rei sensibilis, loquendo de obiecto motiuo. Si enim Deus esset primum obiectum adæquatum, & motiuum, tunc esset primum cognitum: quia nunquam obiectum motiuum ad cognitionem plurium obiectorum potest causare cognitionem alicuius contenti virtualiter in ipso, nisi prius in illo intellectu causet notitiam sui: & hoc loquendo de obiecto naturali, & per modum naturæ motiuo: quia nunquam tale potest causare notitiam alicuius in aliquo intellectu, nisi prius in illo causet notitiam sui: ut exposui prolixè in *Quodlib.* & sic essentia diuina; quæ ponitur obiectum adæquatum motiuum intellectus diuini obiectum, scilicet naturale, primò causet in illo intellectu notitiam sui, & post aliorum: scilicet quando est obiectum voluntarium: quia tunc bene potest causare notitiam aliorum prius, quàm notitiam sui: & sic patet quomodo, si esset adæquatum obiectum: & naturale, quòd esset necessarium primum cognitum.

4. *Quod autem dicit ista opinione recitata*, &c. Pro intelligentia huius literæ est notandum, quòd Doctor accipit magis indeterminatum, & minùs, ut sit comparatio inter magis vniuersale, & minùs vniuersale: & cum indeterminatum negatiuè sit tantum singulare (non enim est magis, nec minùs indeterminatum, quia nec magis vniuersale, nec minùs) idè loquendo de indeterminatione, qualis est in primo intellectu, scilicet qualis est in illo, quod est primò cognitum primitate originis: illud est species specialissima, &c. Et quando dicit, quòd licet indeterminatio negatiua sit aliquo modo maior: intelligit tantum entitatiuè, id est, licet singulare sit perfectius vniuersali, & maximè Deus, non tamen ex hoc sequitur quòd sit primò cognitum primitate originis.

Pro intelligentia literæ, nota etiam quòd aliquando est abstractio accidentis à subiecto: & sic non est verum, quòd prius cognoscam subiectum, quàm accidens, quod abstrahat. Aliquando fit abstractio à singularibus: & tunc in cognitione confusa prius cognoscitur minùs vniuersale, & in cognitione distincta prius cognoscitur magis vniuersale. Aliquando fit abstractio minùs noti à magis noto, quod fit per discursum syllogisticum: & sic abstrahitur conclusio minùs nota à principio magis noto: & hoc modo verum est quòd conclusio posterius cognoscitur: quia notitia illius dependet à notitia principij: sed tamen non possent formari principia, & conclusiones, nisi prius terminis cognitis, ut patet. Et sic ponendo quòd Deus sit posterius cognitum, & sit conclusio (puta quia demonstrat ipsum esse ens, vel summum bonum, & huiusmodi) oportet ponere quòd ante illum discursum sit prius cognitum in se: & sic patet litera istius secundi membri, quod ibi incipit:

Quod arguit etiam in secundo mem-

bro: quod notitia rationalis

Deum sit vltimum

cognitum.

* * *

Essentia diuina est obiectum voluntarium, non naturale.

5. Abstractio multiplex.

QVÆSTIO III.

Vtrum Deus sit obiectum naturale adæquatum respectu intellectus viatoris?

D. Thom. 1. par. quæst. 12. art. 4. & quæst. 85. art. 1. Henri. quodlib. 15. quæst. 9. & quodlib. 13. quæst. 9. Ægid. quodlib. 4. quæst. 10. Richard. 3. dist. 14. quæst. 1. & d. 23. quæst. 2. Scot. quodlib. 14. & quo ad id an ens includatur in differentiis ultimis & passionibus eius, infra dist. 8. quæst. 2. & d. 3. quæst. 6. latè Suarez in Metaph. disp. 2. sect. 5. Soto in antep. cap. 4. Caiet. de ente & essentia cap. 2. Vide Scot. 2. Metaph. quæst. 2. 6. Metaph. quæst. 3. 8. Metaph. quæst. 1. 9. Metaph. quæst. 5. in Theor. §. causa non simpliciter necessaria, & 1. Phisic. quæst. 4. 5. & 7. Mayron. hic quæst. 2. Baccon. quæst. 1.

1.

IXTA illud quod tactum est in tertio articulo secundæ quæstionis, de obiecto adæquato intellectus & præciso, quæritur, Vtrum Deus sit obiectum naturale primum, hoc est, adæquatum respectu intellectus viatoris?

Argum. 1.
Text. 4.

Arguitur quòd sic, quia ex præcedenti quæstione, Deus est primum, hoc est, perfectissimum inter omnia cognoscibilia: *primum autem in quocunque genere, est causa essendi aliis in illo genere*, ex 2. Metaph. sicut primum calidum est causa caloris in omnibus aliis: ergo Deus est causa cognoscendi omnium aliorum, igitur est primum obiectum intellectus.

Secundò sic, vnumquodque sicut se habet ad esse, sic se habet ad cognitionem, sed nihil est ens per participationem, nisi ab ente imparticipato; igitur non cognoscitur nisi priùs cognito ente imparticipato.

Hoc confirmatur per Augustinum 8. de Trinit. cap. 2. de magnis, vel 8 de paruis. *Non diceremus aliquid esse melius alio, cum verè iudicamus, nisi esset impressa nobis notio ipsius boni*: videtur autem ibidem loqui de bono indeterminato negatiuè, de quo in eodem cap. dicit. *Vide ipsum bonum si potes, & Deum utique videbis*: quod non videtur verum, nisi de bono indeterminato negatiuè, quod scilicet non est determinabile, quale est primum bonum.

Non est in
originali
Doctõris.

Contrà: primum obiectum primitate adæquationis recipit prædicationem omnium contentorum sub eo: Deus autem non: ergo, &c.

2.

Opinio D.
Thom. 1. p.
9. 5. art. 2.
& quæst. 12.
art. 4. & 9.
85. art. 1.
vide 3. de
Anima,
text. 9. 10.
& 11.
Vide D.
Thom. 1.
parte 9. 77.
& 78.

In ista quæstione^a est vna opinio, quæ dicit, quòd primum obiectum intellectus nostri, est quiditas rei materialis: ratio ponitur ad hoc, quia potentia proportionatur obiecto: triplex autem est potentia cognitiua, quædam omnino separata à materia, & in essendo, & in operando, vt intellectus separatus; alia coniuncta materiæ, & in essendo, & in operando, vt potentia organica, quæ perficit materiam: & non operatur, nisi mediante organo, à quo in operando non separatur, sicut nec in essendo; alia est coniuncta materiæ in essendo, sed non vtitur organo materiali in operando: vt intellectus noster. Istis correspondent obiecta proportionata, nam potentia omnino separatæ, vt primæ, correspondere debet quiditas omnino separata à materia. Secundæ singulare omnino materiale. Tertie ergo correspondet quiditas rei materialis, quæ etiam sit in materia, tamen cognoscitur non vt in materia singulari.

C O M M E N T A R I V S.

1.

In ista quæstione est vna opinio. Hæc est opinio Sancti Thomæ, qui dicit quòd primum obiectum intellectus nostri primitate adæquationis, est quiditas rei materialis.

Pro intelligentia opinionis huius hoc præmitto: videlicet, quòd S. Thomas, aut intelligit de obiecto tantum motiuo, id est, quòd quiditas rei materialis est in illa sola, quæ mouet intellectum. Si dicatur, nõnne cognoscimus ens commune materiali, & immateriali? Haberet dicere S. Thomas quòd cognitio entis in vniuersali est causata ab aliquo materiali, in quo ens includitur: & hoc modo loquendo, oportet multum ponderare rationes Scoti contra S. Thomam. Aut intelligit de obiecto terminatiuo, scilicet quòd intellectus noster non potest habere cognitionem, vt terminatam ad aliquid simpliciter immateria-

le, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ. Et si dicatur, nõnne terminatur ad ens, & ad passiones entis, quæ sunt immaterialia? Consequenter haberet dicere, quòd licet in se sint communes materiali, & immateriali, tamen includuntur in quiditate materiali: & hoc, supponendo quòd ens sit commune dictum in quid de materiali, & immateriali, & hoc sufficeret sibi. Sed loquendo de puro immateriali in se, & quod non includitur in materiali: intellectus noster ex se non posset habere huiusmodi cognitionem. Si verò tener ens, & passiones entis, & transcendentia non esse vniuoca creatis, & increatis, sed tantum nomen: nulla esset difficultas de ente, & passionibus eius. Sed quid de substantia, vt est genus commune substantiæ corporali, & incorporali? Haberet dicere consequenter, quòd continetur in aliquo materiali. Et sic oportet multum ponderare rationes Scoti, quas facit contra S. Thomam.

Rejicit sententiam, qua tribuitur D Thoma, qua ponit quidditatem rei materialis pro obiecto adequato intellectus viatoris. & ratio est, quia intellectus beatus cognoscit quidditatem immaterialem, & repugnat potentiam in aliquid tendere extra suum obiectum adequatum. Instantias contra hoc bene refutat, & etiam, quod in eadem sententia dicitur, potentiam & obiectum habere eundem essendi modum, declarans in quo assimilantur.

Contrà^b istud non potest sustineri à Theologo, quia intellectus existens eadem potentia, cognoscet quidditatem substantiæ immaterialis, sicut patet secundum fidem de anima beata. Potentia autem manens eadem, non potest habere actum circa aliquid, quod non continetur sub suo primo obiecto.

Quòd si dicas, eleuabitur per lumen gloriæ, ad hoc, quòd cognoscat illas substantias immateriales.

Contrà^c obiectum primum habitus continetur sub primo obiecto potentia, vel saltem non excedit: quia si habitus respicit aliquod obiectum, quod non continetur sub primo obiecto potentia, sed excedit, tunc ille habitus non esset habitus illius potentia, sed faceret eam non esse illam potentiam, sed aliam.

Confirmatur ratio, quia cum potentia in primo signo naturæ, in quo est potentia, habeat tale obiectum primum, per nihil posterius natura, præsupponens rationem potentia, potest fieri aliud primum obiectum eius: omnis autem habitus naturaliter præsupponit potentiam.

Si dicas, quòd hæc etiam opinio poneretur à Philosopho, puta si poneret, quòd intellectus noster propter sui infirmitatem, inter intellectus, & propter coniunctionem eius cum virtute phantastica, in supposito cognoscente, habet ordinem immediatum ad phantasiam, sicut phantasia habet ordinem immediatum ad sensum communem: & ideò sicut virtus phantastica non mouetur ab aliquo, nisi quod est obiectum sensus communis: licet alio modo idem obiectum cognoscat; ita diceret quòd intellectus noster non tantum propter statum aliquem, sed ex natura potentia, non posset aliquid intelligere, nisi abstrahibile à phantasmate.

Contra hoc^d arguitur tripliciter, primò sic: quia desiderium naturale est in intellectu cognoscente effectum ad cognoscendum causam, & in cognoscente causam in vniuersali, est desiderium naturale ad cognoscendum illam in particulari & distinctè, desiderium autem naturale, non est ad impossibile, ex natura desiderantis: quia tunc esset frustrà: ergo non est impossibile intellectui ex parte intellectus, cognoscere substantiam immaterialem in particulari, ex quo cognoscit materiale, quod est effectus eius: & ita primum obiectum intellectus non excludit illud immateriale.

Secundò sic,^e nulla potentia potest cognoscere obiectum aliquod sub ratione communiore, quàm sit ratio sui primi obiecti: quod patet primò per rationem, quia tunc illa ratio primi obiecti non esset adæquata: etiam patet per exemplum. Visus non cognoscit aliquid sub ratione communiore, quàm sit ratio coloris, vel lucis; nec imaginatio aliquid sub ratione communiore, quàm sit ratio imaginabilis, quod est primum obiectum eius; sed intellectus cognoscit aliquid sub ratione communiore, quàm sit ratio entis materialis, quia cognoscit aliquid sub ratione entis in communi; alioquin Metaphysica nulla esset scientia intellectui nostro.

Præterea tertio, & redit in idem quasi cum secundo: quidquid per se cognoscitur à potentia cognitiua, vel est eius obiectum primum, vel continetur sub illo obiecto: ens autem, vt est communiore sensibili, per se intelligitur ab intellectu nostro: aliàs Metaphysica non esset magis scientia transcendens quàm Physica: ergo non potest aliquid esse primum obiectum intellectus nostri, quod sit particularius ente, quia tunc ens in se nullo modo intelligeretur à nobis. Videtur igitur, quòd falsum supponitur in dicta opinione de obiecto primo, & hoc loquendo de potentia ex natura potentia.

Ex hoc apparet, quòd si per viam istius opinionis soluarur prima quæstio, dicendo, quòd quidditas sensibilis est primum obiectum intellectus, & ideò non intelligitur Deus, vel ens immateriale, solutio innititur falso fundamento.

Congruentia etiam illa, quæ adducitur pro illa opinione, nulla est. Potentia enim & obiectum non oportet assimilari in modo essendi: se habent enim vt morium, & moribile, & ita se habent; vt dissimilia, quia vt actus, & potentia: sunt tamen proportionata, quia ista proportio requirit dissimilitudinem proportionatorum: sicut communiter dicitur in omni proportionem: sicut patet de materia & forma, parte & toto, causa & causato, &

Impugnatio opin. D. Th. Quidditatem rei materialis non esse obiectum intellectum pronunc.

Vide 2. de Anima, l. 1. 150. & 161.

3. 1. Cæl. text. 32. & 2. Cæl. text. 53. & 59. & 3. de Anima, text. 60. & 2. Met. c. 1. Nil cognoscit potentia quod non continetur sub obiecto adequato.

4. Potentia & obiectum potius dissimilia, quàm similia in modo essendi.

& cæteris proportionalibus: igitur ex modo effendi talis potentix, non potest concludi similis modus effendi in obiecto.

Contra hoc obiicitur: quia licet agens factiuum possit esse dissimile obiecto, quod est ibi passum, tamen operans in cognitiuâ operatione, oportet assimilari obiecto, circa quod operatur: quia non est passum, sed magis agens, & assimilans. Omnes enim antiqui concordant in hoc, quod cognitio fit per assimilationem. Nec Aristot. in hoc eis contradixit: igitur hoc requiritur, non tantum proportio, sed similitudo.

2. de Anima text. 62.

1. de Anima, 2. & 3. & 1. de Generatione in simili habetur.

Quomodo cognitio fit per assimilationem.

Respondeo, aliud est loqui de modo effendi ipsius potentix in se, & aliud est loqui de ipsa in quantum est sub actu secundo, vel dispositione proxima ad actum secundum, quæ sit aliud à natura potentix. Nunc autem, quod potentia cognoscens assimilatur cognito, verum est per actum suum cognoscendi, qui est quædam obiecti similitudo: vel per speciem disponentem de proximo ad cognoscendum: sed ex hoc concludere ipsum intellectum in se habere naturaliter modum effendi similem modo effendi obiecti, vel è conuerso, est facere fallaciam accidentis, & figuræ dictionis. Sicut non sequitur, æs assimilatur Cæsari, quia per figuram inductam: igitur æs in se habet similem modum effendi, modo effendi Cæsaris, vel magis ad propositum, oculus videns per speciem obiecti, assimilatur obiecto: ergo visus habet similem modum effendi modo effendi obiecti: & ita ulterius, sicut quædam visibilia habent materiam, quæ est causa corruptionis & contradictionis, vt mixta; quædam carent tali materia, vt corpora cœlestia: ita erit quidam visus in materia tali, quidam sine materia tali, vel quoddam organum tale, & quoddam non tale. vel adhuc magis ad propositum. Idæa in mente diuina, quæ est similitudo obiecti, est immaterialis; igitur & lapis, cuius est idæa, est immaterialis: igitur propter illam congruentiam non videtur congruum arctare intellectum ex natura potentix, ad obiectum sensibile, vt non excedat sensum, nisi tantum in modo cognoscendi.

C O M M E N T A R I V S.

2. **C**ONTRA, istud non potest sustineri à Theologo, &c. Pro declaratione istius rationis suppono mihi. Primò, quod cuilibet potentix ex natura talis potentix, est assignandum obiectum sibi adæquatam, sub quo continetur omne perceptibile à tali potentia: ita quod tale obiectum non competat sibi per aliquid posterius ea, vt patet de omni potentia cognitiuâ.

Secundò, suppono quod quando obiectum est in se præsens, vt in cognitione intuitiuâ: si habet rationem causandi cognitionem sui in tali potentia non impeditum, necessariò causabit, & hoc si sit motuum naturale respectu talis potentix: quod dico propter Deum, qui tantum est obiectum voluntarium intellectus creati: & si non potest causare, non erit obiectum talis potentix: sicut spirituale aliquid potest causare cognitionem sui intuitiuam, & si non potest causare in potentia visua, non erit obiectum illius, sed respectu alterius potentix recipientis illam cognitionem. Sed si nullo modo est causatiuum cognitionis sui, propter suam modicam entitatem, & imperfectionem, saltem continetur in aliquo potente causare cognitionem illam; & sic illud obiectum erit ibi tantum terminatiuum suæ cognitionis.

3. Tertiò, suppono quod aliquid repugnare alicui contingit dupliciter.

Primò, secundum quid tantum: vt albedo repugnat homini existenti sub nigredine: tamen non repugnat sibi ex natura hominis.

Secundò, repugnat absolute, & simpliciter: vt esse lapidem simpliciter repugnat homini. Sic in proposito, ens omnino immateriale dicitur repugnare intellectui, aut in ratione obiecti, vel causatiui suæ cognitionis, vel terminatiui eiusdem; aut repugnat sibi non ex natura propria, sed propter aliquid aliud: sicut intellectui ha-

benti actum credendi circa aliquid obiectum, repugnat sibi visio illius obiecti, stante actu credendi: non tamen repugnat sibi simpliciter ex natura intellectus. Si S. Thomas intelligit, quod repugnat intellectui cognitio immaterialis, & hoc ex natura intellectus, nunquam per aliquid posterius potest fieri non repugnans: & tunc formentur argumenta Scoti contra S. Thomam, quod non repugnat intellectui ex natura propria. Si verò dicat, quod sibi repugnat propter aliquam indispositionem in intellectu, ergo ablata tali indispositione non repugnabit sibi: sicut ablato actu credendi, non repugnat visio. Scotus ergo probat, quod sibi non repugnat simpliciter: idè primum argumentum directe concludit contra S. Thomam, scilicet *intellectum existens eadem potentia, &c.*

Si dicatur, quod per istud argumentum possum concludere, quod non repugnat homini pro statu isto posse cognoscere Deum sub ratione Deitatis, quia intellectus est eadem potentia hîc, & in patria.

Dico primò, quod non repugnat simpliciter etiam hîc, dummodò obiectum sit sibi præsens sub ratione propria. Sed Scotus probauit supra *quest. 1. prolog.* quod sibi repugnat naturaliter, id est, quod vi sua non potest habere cognitionem distinctam Deitatis, quia illa cognitio requirit præsentiam obiecti: modò essentia est obiectum tantum voluntarium respectu intellectus nostri.

Secundò dico, quod etiam posito, sed non concesso, quod repugnet sibi, vt vnito corpori corruptibili: non tamen sibi repugnet ex natura intellectus, posita semper præsentia obiecti. Argumentum tamen concludit contra Thomam, qui negat hoc ab intellectu ex natura intellectus.

f. *Contra, obiectum primum habitum.* Vt intelligatur ista litera, dico, quod hoc argumentum euidenter

evidenter concludit, positis istis, scilicet præsentia obiecti immaterialis, & hoc in se, si est cognitio intuitiva; vel in specie intelligibili repræsentante quiditatem illam sub propria ratione, si est cognitio abstractiva. Secundò, supposito quòd habitus intellectus, (qui vel inclinatur ad cognitionem obiecti, cuius est habitus; vel concurrit, ut causa partialis ad hanc cognitionem) tantum causar cognitionem obiecti perceptibilis à tali potentia: & tale obiectum, vel continetur sub obiecto primo talis potentia; vel saltem erit ipsum primum obiectum, ut patet de obiecto potentia visiva. Si enim excederet primum obiectum, non esset obiectum illius potentia: ergo nec habitus respiciens tale obiectum, erit habitus talis potentia, quia tunc posset esse causa alicuius cognitionis alicuius obiecti, quod non esset obiectum talis potentia, quod est impossibile. Si ergo lumen gloriæ, vel aliquis alius habitus ponitur, ut concurrens necessariò ad causationem cognitionis obiecti immaterialis, illud obiectum de necessitate, vel continetur sub obiecto potentia; vel saltem non excedit: ergo priùs erit obiectum potentia, quam habitus: non enim habitus aliquis, vel aliquid posterius potentia, potest facere aliquid esse obiectum potentia, si illud repugnat sibi ex natura potentia: & hoc est, quod dicit Doctor in confirmatione. Si ergo ponitur lumen gloriæ creatum in intellectu: non ponitur ut faciat illud, quod ex natura sua non est obiectum potentia, sit obiectum, quia hoc est impossibile: sed forte ponitur ad causandum actum perfectiorem. Si enim obiectum esset perfectè præsens intellectui, & esset naturaliter motuum, certum est quòd intellectus, vna cum obiecto causar cognitionem illius: licet illa cognitio non esset ita perfecta intensiva, sicut si esset causata ab obiecto, & intellectu informato tali habitu: quod etiam patet à Doctore *in primo distinct. 17.*

5. Si dicatur, quòd licet non ponatur illud lumen, ut faciat substantiam immaterialem esse simpliciter obiectum, tamen ponitur ut faciat illud esse obiectum proximum: & sic intellectus habet quiditatem rei materialis pro obiecto proximo: quia ad habendam cognitionem illius, sufficit sola præsentia obiecti materialis, vel in se, vel in specie intelligibili: nam ponitur in intellectu respectu cognitionis abstractivæ species intelligibilis, non ut faciat absolute aliquid esse obiectum: sed ut faciat obiectum proximum.

Contra: Quia si substantia est perfectè præsens in se, poterit esse obiectum proximum: similiter si sit præsens in specie intelligibili: idem enim ponitur species intelligibilis obiecti, quando non habetur præsentia obiecti in se.

Si dicatur, nonne anima est perfectè præsens intellectui, & tamen non est obiectum proximum? & similiter Deus est perfectè præsens intellectui (cum omni rei sit inimicus), & tamen non est obiectum proximum? Oportet ergo addere, quòd sit præsens non tantum realiter, sed sit præsens in ratione obiecti, vel moventis, vel terminantis: & lumen gloriæ facit substantiam immaterialem esse præsentem in ratione obiecti.

Dico, quòd hoc non concludit: quia si substantia immaterialis est obiectum ex ratione sua formali: tamen sit proximum obiectum per lumen.

Scoti oper. Tom. V.

men, &c. Ista approximatío tantum requiritur propter præsentiam obiecti: si ergo sit perfectè præsens in se, non requiritur alia approximatío: & si anima nostra pro statu isto posset movere intellectum, non requireretur alia approximatío, quam præsentia ipsius: sed pro statu isto non potest, quia tantum intellectus movetur à quiditate rei sensibilis: tamen non repugnat ex natura potentia. Et ex his patet quomodo ratio Scoti evidenter concludit. Multa alia posset dici ad propositum, sed causa brevitatis transeo.

6. d. Contra hoc arguitur tripliciter, &c. Ut clarius intelligatur ista ratio, notandum est, quòd illud de desiderio naturali patet sic: quia potentia tantum desiderat illa, quæ continentur sub obiecto illius potentia: patet, quia potentia visiva naturaliter non desiderat videre sonum, quia non continetur sub suo obiecto: sed intellectus cognoscens effectum perfectissimè, habet desiderium naturale ad cognoscendam causam perfectissimè, & sub ratione propria: patet experientia: ergo illa causa continetur sub obiecto potentia: ergo tale obiectum non repugnat sibi ex natura potentia.

Si dicatur, concedendo quòd sit desiderium naturale, huiusmodi tamen illud desideratum non potest cognosci, nisi mediante lumine supernaturali. *Instantia.*

Contra, Quia stante præsentia perfecta obiecti, non requiritur lumen ad simplicem cognitionem, puta intensam ut duo tantum: patet à fortiori. Si enim obiectum minus perfectum in entitate, & in cognoscibilitate, & per consequens in actualitate præsens intellectui, causat cognitionem sui sine alio medio; ut patet in cognitione intuitiva: & similiter quando est præsens in specie intelligibili, sine alio medio causat, quanto magis obiectum perfectius, & perfectè præsens poterit sine medio? & si medium ponitur, aut ponitur in ratione actui: & hoc non, quia accipio cognitionem substantia immaterialis ut unum intensam: si obiectum materiale potest in cognitionem sui vna cum intellectu, non alio medio concurrente in cognitionem etiam intensam ut quatuor: quanto magis substantia immaterialis, cum incomparabiliter sit maioris actualitatis, & actiuitatis? Illud ergo lumen ponitur tantum ad intensiorem actum, &c.

Si dicatur, quòd ponitur ad disponendum potentiam.

Contra, Quia ipsa ex se est dispositissima, & in ratione receptivi, cum ibi nullum sit contrarium; & in ratione motui respectu actus absolute sumpti: quia forte requiritur dispositio aliqua ad actum perfectiorem: si ergo ex se potest vna cum obiecto materiali in cognitionem perfectam illius, quanto magis poterit com obiecto immateriali perfectiori? Nam calor ut duo, cum calore ut decem, potest calefacere: quanto magis vnus cum calore ut viginti? Sic in proposito, si intellectus vnus cum intelligibili ut sex, potest causare intellectionem: quanto magis vnus cum obiecto intelligibili ut triginta? patet ergo quomodo argumentum Scoti perfectè concludit.

e. Secundò sic: nulla potentia potest cognoscere, &c. Hoc argumentum si intelligatur ut verba sonant, non erit contra Thomam, quia ipse bene forte concederet, quòd ens commune sensibili,

O o 2 &

& insensibili, potest cognosci: sed talis cognitio erit causata ab aliquo materiali: sicut etiam Scotus concedit quoddam possum intelligere Deum sub ratione entis, & hoc cognitione causata à sensibili. Si verò Thomas poneret obiectum terminatum esse ens materiale, argumentum Scoti concluderetur. Si etiam poneretur ens commune sensibili, & insensibili, posse mouere intellectum sub ratione sua formali, ita esset contra Scotum, sicut contra Thomam, quia Scotus ponit primum obiectum motiuum esse rem sensibilem. Si diceretur, quoddam non posset mouere in se, nisi prius esset motus à sensibili. Dico, quoddam idem concluderetur apud Scotum, sicut apud Thomam. Sed quia Thomas expressè ponit quoddam omne per se intelligibile, siue loquendo de obiecto motiuo, siue terminatio, est quidditas rei materialis abstracta à singularibus materialibus; vel contentum sub tali quidditate: idè absolute argumentum Scoti concludit contra ipsum: quia Metaphysica, id est, cognitio Metaphysicalis est de ente communi sensibili, & insensibili: & de passionibus entis communibus sensibili, & insensibili: & tale non continetur sub quidditate rei materialis. Si verò diceretur, quoddam accipitur quidditas rei materialis non tantum pro quidditate materiali in se: sed etiam pro abstracto; & contento in huiusmodi quidditate. Contrà: quia tunc illud abstractum cum sit communis, debet poni pro obiecto adæquato: & sic etiam patet vis ultimi argumenti, &c.

8.

Doct. videtur contra se concludere.

Et quia ista argumenta videntur etiam concludere contra Scotum, qui ponit tantum quidditatem rei sensibilibis pro obiecto adæquato intellectus nostri: & tamen multa cognoscimus, quæ non sunt in se sensibilia: quia ens, & passiones entis, & multa transcendenteia, quæ non continentur sub quidditate sensibili.

Dico, quoddam non est contrà, quia tantum loquitur de obiecto motiuo, non autem terminatio. Si dicatur, obiectum habitus Metaphysici mouet intellectum: & illud est ens commune sensibili, & insensibili. Sustinendo hoc, possumus dicere, quoddam quidditas rei sensibilibis est primum obiectum motiuum, loquendo de prima motione, quæ est causare speciem intelligibilem sui, & omnium superiorum: & habita specie intelligibili superiorum, illa superiora, ut reuertitur in tali specie, possunt causare cognitionem sui vna cum intellectu: & sic pro statu isto non potest habere cognitionem, nisi sensibilem, & contentorum essentialiter, vel virtualiter in illis: licet contenta essentialiter possint fortè habere propriam motionem, scilicet causare propriam cognitionem, non tamen propriam speciem intelligibilem: quia illa causatur tantum à phantasmate, & intellectu agente. Sed loquendo de intellectu ex natura intellectus, quodlibet ens natum causare cognitionem sui, posset illam causare in intellectu nostro ex natura intellectus: & sic substantiæ separatæ præsentis in se, vel in specie intelligibili, possent partialiter causare cognitionem sui: etiam possent causare speciem repræsentantem superiora, & fortè cognitionem eorum: & sic cognitio superiorum non dependeret quoquo modo à sensibili.

9.

Primum diuinum.

Dubitatur in hoc, quod dicit, scilicet desiderium naturale est in intellectu cognoscente effectum ad cognoscendum causam. Tum, quia desiderium naturale ad scientiam, est tantum ad illam, ut ad per-

fectionem, quæ scilicet potentia perficiatur: ergo est tantum ad cognitionem absolute, & non ad cognitionem, ut includit relationem ad obiectum: quia ipsa scientia absolute perficit potentiam, sicut patet in proemio Metaphysicæ omnes homines naturæ scire desiderari: ibi Doctor vult, quoddam tale desiderium sit ad scientiam, ut ad formam perfectam: & si non, sequitur quoddam non sit desiderium naturale ad obiectum, ad quod est talis scientia.

Secundò, quia desiderium naturale præcedit omnem notitiam, & per consequens non præsupponit aliquam cognitionem: ergo etiam si non esset cognitio effectus, esset naturale desiderium ad quodcumque est.

Respondet ad primum, quoddam desiderium naturale est non tantum ad perfectionem intrinsecam, sed etiam ad extrinsecam: potentia enim visiva appetitiua naturaliter non tantum appetit visionem coloris in se, sed etiam appetit coniungi perfecto colori, ut obiecto extrinseco: sic in proposito, intellectus appetit coniungi suo obiecto perfectissimo: quod non contingit, nisi per intellectionem, qua coniungitur: appetit ergo scientiam, non solum ut formam perfectam formaliter, & intrinsecè: sed etiam eam appetit, ut per ipsam attingat obiectum, ad quod habet naturale desiderium.

Ad secundum, concedo, quoddam non præsupponit aliquam cognitionem: sed debet sic intelligi, quoddam desiderium naturale non tantum est ad cognoscendum effectum, sed etiam ad cognoscendum causam: & præcipue causam perfectissimam, à qua magis dependet effectus.

Secundò principaliter dubitatur in hoc, quod dicit: nulla potentia potest cognoscere aliquid sub ratione communiore, quam sit eius obiectum primum. Tum, quia essentia diuina est obiectum primum, & adæquatum intellectus diuini: & tamen potest cognoscere omne cognoscibile: sed conceptus entis est cognoscibilis: similiter conceptus substantiæ transcendenteis, qui conceptus sunt communiore ipsa essentia diuina. Tum etiam, quia Doctor *quest. 14. Quodlib.* vult, quoddam obiectum adæquatum intellectus creati sit tantum ens limitatum, siue finitum: & tamen potest cognoscere conceptum entis, ut communem enti limitato, & illimitato: ut supra patuit *quest. 1. præsentis dist.* & sic cognosceret aliquid sub ratione communiore, quam sit obiectum eius adæquatum, si dicatur, quoddam loquitur ibi de obiecto tantum motiuo: contrà, quia conceptus entis, ut communis Deo, & creaturæ, est obiectum motiuum: supponendo quoddam habeat speciem propriam intelligibilem: quod Doctor non negat: etiam si non habeat, sufficit quoddam species inferioris possit illam causare. Tum etiam, quia Metaphysica est de ente, in quantum ens, ut est commune enti limitato, & illimitato: & tamen ens limitatum ponitur obiectum adæquatum intellectus creati.

Respondeo ad primum, quoddam essentia diuina est obiectum adæquatum intellectus diuini, & in ratione motiui: quia ipsa mouet ad cognitionem omnium obiecti: & etiam in ratione terminatiui: quia cognitio intellectus diuini terminatur ad essentiam, ita quoddam non cognosceret aliquid aliud ab essentia, nisi præcisè, ut in essentia: ut patet à Doctore in *quodlib. quest. 15.* Dico etiam, quoddam cognosceret omnia intuitiue, & perfectissime: cognoscere

Desiderium naturale est ad perfectionem intrinsecam, & extrinsecam.

10.

Secundum diuinum.

Responsio.

cognoscere enim conceptum entis in tali communitate est ipsum cognoscere tantum abstractiue, quæ cognitio est imperfecta.

Ad secundum dico, quod ens limitatum est obiectum motiuum, &c. Cum dicitur quod illud conceptus mouet. Dico quod in se non mouet, cum tantum habeat esse diminutum, sed species intelligibilis illius mouet: tamen talis species est causata ab aliquo ente limitato, in quo continetur conceptus entis quiditatiue, vt supra patuit. Loquendo tamen de obiecto adæquato terminatiuo, dico, quod est ens, in quantum ens: vt est commune enti limitato, & illimitato. Et sic Doctor indistincte loquitur de obiecto adæquato, &c. Et per hoc patet responso ad tertium argumentum.

Tertio principaliter dubitatur, in hoc, quod dicitur in vltima ratione, scilicet, *quicquid per se cognoscitur à potentia cognitiua, vel est eius obiectum primum, vel continetur sub eius obiecto primo*. Contra, tum, quia conceptus entis intelligitur, & tamen non est obiectum primum, siue adæquatum: patet, quia obiectum adæquatum non intelligitur vna intellectione, vt patet: quia obiectum adæquatum per se includitur in omni per se intelligibili, vt patet à Doctore q. 1. prol. & sic percipiens obiectum adæquatum percipit omnia per se intelligibilia, vt patet ibidem, quod non percipiuntur vnicuique actu ab intellectu nostro. Nec similiter conceptus entis continetur sub aliquo: patet, quia est conceptus communissimus.

Dico, quod Doctor cum accipit ens esse obiectum adæquatum intellectus nostri in ratione motiui, siue terminatiui, non accipit ipsum ens tantum pro conceptu entis communi omni enti, sed accipit prout includitur in omni ente, siue vt comprehendit omne ens. Et hoc modo conceptus entis, etiam non continetur sub aliquo communiori, cum sit communissimus: tamen dicitur aliquando contineri, cum ponatur esse de numero entium intelligibilium: eo modo, quo exposui supra q. 1. prol. & nota bene omnia ista.

Congruentia etiam illa. Solutio Doctor ratione Thomæ, qua probabat primum obiectum esse quiditatem rei materialis: quia potentia proportionatur obiecto: & sic cum intellectu nostri sit in materia, habebit obiectum materiale, &c. Dicit Doctor quod inter obiectum & potentiam non est proprie similitudo, & hoc in modo essendi: quia obiectum poterit habere alium modum essendi à modo essendi potentie, vt infra patet: se habent enim vt motiuum, & mobile: nam obiectum est proprie motiuum potentie, & potentia mobilis ab ipso. Dicitur enim obiectum esse motiuum potentie, pro quanto est causatiuum alicuius effectus, siue vt totalis; siue vt partialis causa: qui natus sit recipi in tali potentia, & potentia dicitur mobilis ab obiecto, pro quanto nata est recipere effectum ab obiecto causatum: & sic obiectum motiuum se habet vt actus: quia actiuum, vt huiusmodi, dicitur esse actiuum, vt est in actu virtuali: vt infra patebit: & mobile, vt huiusmodi, dicitur esse in potentia, scilicet receptiuum, & hoc modo actus, & potentia sunt simpliciter alterius rationis, & per consequens magis sunt dissimilia, scilicet obiectum, & potentia, quam similia. Et sic concedit, quod inter illa est proportio, quæ semper requirit dissimilitudinem proportionatorum, vt patet in omnibus proportionibus positis in 5. lib. Euclidis. Proportio enim dupla re-

Scoti oper. Tom. V.

quirit dissimilitudinem proportionatorum, quatuor enim & duo inter quæ est proportio dupla, sunt alterius rationis, sunt enim numeri specie distincti, & sic de aliis.

Thomas arguit, probando quod inter potentiam, & obiectum sit similitudo: quia licet agens factiuum, vt ignis, possit esse dissimile obiecto, circa quod, id est, passum receptiuum sue actionis, vt calefactibile: tamen operans in cognitiua operatione, id est, vt cognoscens, oportet assimilari obiecto, circa quod operatur: quia tale obiectum non est passiuum, siue receptiuum respectu potentie, sed magis actiuum, & per consequens assimilans. Nam omnes antiqui concordant in hoc, quod cognitio fit per assimilationem.

Respondet Doctor, concedendo quod bene potentia potest per actum suum cognoscendi assimilari obiecto, & hoc dupliciter, scilicet formaliter, quando scilicet actu intelligit obiectum: quia actus intelligendi est similitudo obiecti, vt infra patebit q. 6. presentis d. Potest etiam assimilari, vt in potentia proxima, & hoc, quando habet actu speciem intelligibilem, quæ non est vera similitudo obiecti, sicut actus intelligendi, vt patebit infra q. 6. quia tamé est intellectus per speciem illam causa propinqua actus intelligendi, idèd potentia dicitur esse in potentia proxima, vt sit similis obiecto. Nō tamé potentia in se est similis in modo essendi, vt patet per multa exempla hinc in litera posita.

In ista litera occurrunt aliqua dubia. Primum in hoc, quod obiectum, & potentia se habent vt dissimilia: quia se habent obiectum, vt motiuum, & potentia, vt mobilis: quia vt actus, & potentia. Ex hoc sequitur quod idem erit dissimile sibi: patet, quia idem potest mouere se, & per consequens idem erit motiuum, & mobile. Hoc patet à Doctore in 2. dist. 2. quæst. 10. vbi probat de grauibus, & leuibus: imò idem omnino indiuisibile potest mouere se, vt patet à Doctore de Angelo vbi supra. Hoc idem patet de intellectu, qui potest mouere se: in presentis d. q. 7. & in 2. d. 3. q. 8. Et similiter eadem voluntas omnino indiuisibilis potest mouere se: vt patet à Doctore in 1. d. 2. p. 1. q. 3. hoc idem in 2. d. 25. & in quodlibet alibi, vt in 1. d. 26. et ego idem indiuisibile erit dissimile sibi.

Secundo dubitatur in hoc, quod dicitur: quod inter causam, & causatum est proportio, quæ requirit dissimilitudinem: quia si sic, sequitur quod causa vniuoca, & effectus vniuocus sint dissimilia: quod non videtur, quia sunt eiusdem speciei specialissimæ.

Respondeo ad primum: quod licet in re in eodè absolute considerato, non sit dissimilitudo respectu eiusdem: tamen vt idem consideratum in ratione motiui, & in ratione mobilis, poterit esse dissimile sibi: quia inter istas rationes, scilicet motiui, & mobilis, est necessariò dissimilitudo. Vult ergo Doctor tantum habere, quod inter potentiam, & obiectum non requiratur necessariò similitudo in modo essendi: quia obiectum semper habet rationem motiui, & potentia rationem mobilis: quæ rationes sunt in se formaliter dissimiles, & quodammodo oppositæ, & quod idem sit motiuum, & mobile, est ratione sue illimitationis, vt patet à Doctore in isto 1. d. 1. & 26.

Ad secundum, patet per idem: quia esse causabile, & esse causatiuum: quia causatiuum est in actu, & causabile in potentia: & vt sic, necessariò sunt dissimilia: licet in se absolute considerata aliquando sint eiusdem speciei.

11.
Tertium dubium.

Responso.

12.
Solutio Scoti rationem D. Thomæ.

13.
Primum dubium.

Secundum.

Responso ad primum.
Quomodo ista est dissimile sibi.

Ad secundum.

Refutat Henricum asserentem, Deum esse primum obiectum nostri intellectus, & voluntatis.

Primò, quia non cognoscitur Deus, nisi sub ratione generalis attributi secundum Henricum, vel sub quidditate in communi secundum Scotum; ergo illud commune erit potius obiectum, quam Deus ut particulare. Secundò, Deus non est obiectum primum adæquatione communitatis, quia non dicitur de omni cognoscibili, neque adæquatione virtualitatis, quia alia præter Deum habens propriam virtutem, mouendi intellectum, & ideo essentia diuina est adæquatum obiectum intellectus Dei, quia nihil aliud potest mouere Dei intellectum, de quo supra quæst. 3. prol.

5.
Hér. quodl.
13. q. 9. &
quod. 15.
9.9.

ALia^a est opinio, quæ ponit Deum esse primum obiectum intellectus; cuius rationes fundamentales sunt illæ, quæ adductæ sunt ad primam partem quæstionis arguendo ad principale. Et propter easdem ponit Deum esse primum obiectum voluntatis: quia habet rationem volendi omnia alia, sicut adduxit auctoritatem August. 8. de Trinit. cap. 16. de magnis, vel 17. de paruis. *Cur ergo alium diligimus, &c.* Et sequitur: *Nisi formam, ubi videmus quid sit iustus animus, diligeremus, nullo modo eum diligeremus, quem ex ista diligimus.*

Impugnat
Henricum.

Contra^b istam opinionem arguitur sic: Primum obiectum naturale alicuius potentie habet naturalem ordinem ad illam potentiam: Deus non habet naturalem ordinem ad intellectum nostrum, sub ratione motiui, nisi fortè sub ratione alicuius generalis attributi, sicut ponit illa opinio: ergo non est obiectum primum nisi sub ratione illius attributi: vel secundum illam opinionem, quam priùs tenui, (quòd Deus non intelligitur, nisi sub ratione entis.) non habebit naturalem ordinem, nisi sub tali conceptu vniuersali: sed particulare, quod non intelligitur nisi in aliquo communi, non est primum obiectum intellectus, sed magis illud commune: ergo, &c.

Obiectum
adæquatum
secundum
communitatem
predicationis,
&
virtualitatem
motiui.
Quæst. 3.

Præterea^c, certum est quòd Deus non habet primitatem adæquationis propter communitatem, ita quòd dicatur de omni obiecto per se intelligibili à nobis: ergo si aliquam habet primitatem adæquationis, hoc erit propter virtualitatem: quia scilicet virtualiter continet omnia in se, per se intelligibilia. Sed propter hoc non erit obiectum primum adæquatum intellectui nostro, quia alia entia mouent intellectum nostrum propria virtute, ita quòd essentia diuina non mouet intellectum nostrum primò ad se, secundò ad omnia alia cognoscibilia cognoscenda: sicut autem prædictum est in quæstione de subiecto Theologiæ, essentia diuina idè est primum obiectum intellectus diuini, quia ipsa sola mouet intellectum diuinum, & ad cognoscendum se, & omnia alia cognoscibilia ab ipso intellectu. Per easdem rationes^d probatur quòd non potest poni primum obiectum intellectus nostri, substantia in communi propter attributionem omnium accidentium ad substantiam, quia accidentia habent propriam virtutem motiuam intellectus: ergo substantia non mouet ad se, & ad omnia alia cognoscibilia.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Opinio Henr.

ALia est opinio, quæ ponit Deum esse primum obiectum, supple adæquatum intellectus nostri, & hæc est opinio Henrici quodlib. 15. quæst. 9.

^b Contra istam opinionem. Hic Doctor arguit contra Henricum, & intendit probare quòd Deus non sit adæquatum obiectum intellectus nostri, & hoc in ratione motiui. Et ratio stat in aliquibus dictis.

Primum, quòd obiectum adæquatum alicuius potentie habet naturalem ordinem ad talem potentiam, & hoc in ratione motiui: hoc patet, quia obiectum adæquatum, & potentia sic proportionantur, quòd extremum, vt est obiectum adæquatum naturaliter, potest mouere potentiam, causando in ea cognitionem sui, & potentia nata est moueri naturaliter à tali obiecto: & sic habent naturalem ordinem ad inuicem, quòd sicut quodlibet cõtentum sub obiecto adæquato, natum est mouere quantumlibet potentiam contentam sub potentia, cui adæquatum obiectum adæquatur: sic quantumlibet potentia contenta sub illa,

nata est moueri naturaliter à quolibet contento sub obiecto adæquato, & ista proportio naturalis ordinis, scilicet obiecti, & cuiuslibet contenti ad potentiam, & è contrà: expressè patet à Doctore in prolog. q. 1. & clariùs in quodl. q. 14.

Secundum dictum est, quòd Deus sub ratione Deitatis non habet naturalem ordinem ad aliquem intellectum creatum, vt patet, quia tunc naturaliter posset cognosci à tali intellectu: posset etiam naturaliter mouere intellectum creatum: est enim de ratione obiecti habentis naturalem ordinem ad potentiam in ratione motiui, vt posset illam naturaliter mouere: & sic Deus sub ratione Deitatis posset agere ad extrà: quæ omnia sunt inconuenientia.

Tertium dictum, quòd Deus fortè sub ratione alicuius generalis attributi: puta bonitatis, veritatis, & huiusmodi, dicit naturalem ordinem ad intellectum creatum: non sic tamen intelligendo, quòd ipse Deus naturaliter possit mouere intellectum creatum, ad cognitionem alicuius generalis attributi: quia non ponimus ipsum posse
natura

Deus sub ratione Deitatis non potest agere ad extrà.

2.
Quomodo
Deus dicit
ordinem naturalem ad
intellectum
creatum.

naturaliter causare in intellectu creato; nec sui cognitionem, nec cuiuscunque alterius: quod patet à Doctore *quæst. 14. quodlib.* Sed sic debet intelligi, quòd generale attributum, quod prædicatur de Deo, habet naturalem ordinem ad intellectum creatum, & hoc vel in se, vel in suo inferiori: puta, quòd bonitas in se sumpta naturaliter moueat intellectum creatum ad sui cognitionem: vel saltem aliquid inferius essentialiter creatum: vel aliquod inferius creatum continens ipsum virtualiter. Et si poneretur Deus adæquatum obiectum intellectus creati sub ratione generalis attributi: Deus in se non esset adæquatum obiectum: sed magis illud generale attributum.

Quantum dictum est, quòd Deus sit obiectum adæquatum intellectus creati sub ratione entis sustinendo opinionem Doctoris quòd ens sit commune vniuocum Deo, & creaturæ: & tunc sensus est, quòd ens, sub ratione entis, habet naturalem ordinem ad intellectum creatum, mouendo illum, & hoc vel in se, vel in rebus creatis continentibus essentialiter, vel virtualiter ipsum, & sic patet ratio Doctoris, quâ probatur Deum sub ratione Deitatis non esse adæquatum obiectum intellectus creati.

c Præterea, Certum est quòd Deus non habet primritatem adæquationis propter communitatem. Dicit Doctor quòd duplex est adæquatio obiecti: vel communitatis; vel virtualitatis. Primò modo, illud dicitur obiectum adæquatum intellectus creati: quod est commune ad omnia per se intelligibilia ab intellectu creato, & prædicatur de illis. Secundo modo, quòd virtualiter continet omnia per se intelligibilia, & per consequens, quod potest causare cognitionem omnium per se intelligibilium ab intellectu creato, & iste secundus modus potest dupliciter intelligi.

Primò, quòd illud dicatur obiectum adæquatum virtualiter respectu alicuius potentie, quod sic virtualiter contineat omnia per se intelligibilia ab aliqua potentia, quòd ipsum solum possit mouere potentiam ad cognitionem cuiuscunque obiecti intelligibilis: ita quòd sit impossibile talem potentiam posse moueri ad cognitionem alicuius intelligibilis, nisi tantum ab illo: & hoc modo essentia diuina ponitur adæquatum obiectum intellectus diuini in ratione obiecti: quia ipsa mouet intellectum diuinum ad sui cognitionem, & omnium per se intelligibilium: & est impossibile intellectum diuinum moueri ab aliquo alio obiecto ad sui cognitionem: vt clarè patet à Doctore *quæst. pen. prol. & clarìus in quæst. 4. quodlib.* Et hoc modo essentia diuina quamuis virtualiter, & eminenter contineat omnia per se intelligibilia: quia tamen alia per se intelligibilia possunt per se mouere intellectum creatum, non ponitur adæquatum obiectum intellectus creati: loquendo de adæquatione virtuali.

Secundò, potest intelligi obiectum adæquatum virtualiter sic, quòd possit mouere intellectum creatum ad cognitionem cuiuscunque per se intelligibilis: sic tamen, quòd etiam quodcunque per se intelligibile posset mouere intellectum creatum motione propria ad sui cognitionem. Hoc etiam modo Deus sub ratione Deitatis quamuis virtualiter, vel eminenter contineat omne per se intelligibile, non potest tamen mouere aliquem intellectum creatum ad cognitionem alicuius per se intelligibilis, vt supra patuit.

Si dicatur, quòd voluntas diuina potest mouere intellectum creatum ad cognitionem cuiuscunque per se intelligibilis. Conceditur: sed hoc non arguit ipsam esse adæquatum obiectum adæquatione virtuali: quia quod sic est adæquatum, potest mouere in ratione obiecti intelligibilis: voluntas autem diuina et si effectiue possit mouere quemlibet intellectum causando in eo cognitionem cuiuscunque obiecti: non tamen potest in ratione obiecti intelligibilis: vt patet.

d Per easdem rationes probatur. Hæc litera clara est. Substantia enim in communi non potest poni primum obiectum intellectus creati: nec primitate communitatis, quia non prædicatur per se de omni per se intelligibili, quia non de qualitate, nec quantitate; nec primum primitate virtualitatis; tum, quia alia obiecta à substantia possunt per se mouere intellectum ad sui cognitionem: tum etiam, quia non teneo, quòd substantia possit mouere aliquem intellectum ad cognitionem omnium accidentium: cum nec contineat omnia illa virtualiter, secundum totam eorum entitatem: & de hoc vide singulari glossam, quam feci super distinct. 3. quæst. 10. secundi Doctoris.

In ista litera sunt aliqua dubia. Primò in hoc, quòd dicit, quòd *primum obiectum alicuius potentie habet naturalem ordinem ad illam potentiam*, scilicet in ratione motiui, hoc non videtur. Tum, quia sonus est primum obiectum, primitate adæquationis, potentie auditivæ, & tamen non potest naturaliter mouere illam ad sui notitiam; quia tunc sonus in communi audiretur, nec similiter potest mouere ad notitiam omnium contentorum in eo, quia tunc particulares soni non haberent propriam virtutem mouendi ad sui notitiam, siue auditionem.

Tum, quia sensibile in communi ponitur obiectum adæquatum virtutis phantasticæ: & tamen virtus phantastica non percipit, nisi singularia sensibilia: modò obiectum primum motiui alicuius intellectus necessariò prius mouet ad sui notitiam, quàm ad notitiam contentorum, vt patet in *Quodlib. & supra in Prolog. quæst. penult. & dist. 1. quæst. 2.* vbi habetur, quòd essentia diuina, quæ ponitur primum obiectum intellectus diuini, necessariò prius mouet ad sui notitiam: ergo sensibile in communi prius mouet virtutem phantasticam ad sui notitiam, & sic virtus phantastica primò cognoscit naturam commune omnì sensibili.

Tum, quia ens sub ratione entitatis ponitur primum obiectum naturale potentie volitivæ: vt patet à Doctore *presenti dist. quæst. presentis, & in 4. dist. 49.* ergo habet naturalem ordinem ad voluntatem, & sic necessariò mouebit voluntatem ad sui volitionem, & tunc voluntas non erit libera respectu sui actus. Si dicatur, quòd tantum mouebit partialiter, & per consequens habebit actum in sua potestate. Contrà, & accipio obiectum perfectius voluntate, puta naturam Angelicam, tunc voluntas erit causa minus principalis, & natura Angelica erit causa magis principalis, tunc sic: effectus magis dependet à causa magis principali, quàm à minus principali: ergo volitio erit necessariò causata. Patet cõsequentia per Doctorem in *frà d. 17. vbi vult*, quòd si habitus esset causa magis principalis actus, quàm voluntas: quòd tunc actus non esset in potestate voluntatis, quod est falsum.

Voluntas diuina potest mouere intellectum creatum.

§. Primum dubium. Vide Eargiū contradicentē hic Licheto.

Secundū dubium.

Tertium dubium.

3. Nota de adæquatione obiecti.

Obiectū virtualiter adæquatum est dupliciter.

4.

6.
Responſo ad
primum.

Reſpondeo ad primum, quòd ſonus, vt eſt præciſe quid commune omnibus inferioribus, non dicitur obiectum adæquatum: ſed vt includitur in omnibus per ſe audibilibus, & ſic obiectum adæquatum potentiaè audituæ eſt vnum aggregatum ex omnibus per ſe audibilibus: quibus ſonus ponitur communis, & dicibilis in quid. Et ſic concedo quòd quodlibet per ſe audibile, poteſt cauſare notitiam ſui in potentia auditua, & talia per ſe audibilia non ſunt, niſi ſingularia, quæ mouent. Dico ſecundò, quòd aliud eſt loqui de conditione obiecti motiui, & aliud de ratione formali mouendi. Primo modo, ſingularitas eſt conditio mouentis: ſecundo modo, natura communis eſt ratio mouendi. De hoc prolixè dictum eſt in 1. *Metaph. quaſt.* 6. Similiter ſonus in communi eſt ratio formalis terminandi auditionem: & ſingularitas eſt tantum conditio terminantis, vt ibi patet.

Natura nõ eſt
ratio mouendi
ſuo inferiori.

Nota tamen, quòd ſonus in communi non eſt ratio formalis mouendi cuiſcunque inferiori: quia tunc virtualiter contineret inferiora: ſed eſt fortè ratio formalis mouendi ad ſui notitiam præciſè, & non ad notitiam inferiorum: ſed quodlibet inferius habet propriam rationem mouendi ad ſui notitiam: vt infra patebit de obiecto intellectus, & ſicut dixi de ratione formali mouendi, hoc idem dico de ratione formali terminandi. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundam inſtantia, quæ eſt de obiecto virtutis phantaſtica: eodem enim modo reſpondeo ſicut ad primum.

Ad ſecundũ.

Ad aliud de voluntate. Dico primò, quòd non eſt manifeſtum apud Doctorem obiectum aliquod poſſe mouere voluntatem, nec vt cauſa totalis: nec vt cauſa partialis: vt patet in 2. d. 25. vbi prolixè loquitur de hac materia.

Ad tertium.

Dico ſecundò, quòd poſito, quòd obiectum co-

gnitum ſit partialis cauſa actus voluntatis: tamen voluntas communiter ponitur cauſa magis principalis. Cùm dicitur de Angelo, &c. Dico, quòd etſi Angelus ſit perfectior eſſentialiter voluntate noſtra: tamè reſpectu volitionis non dicitur cauſa magis principalis, & voluntas minus principalis. Nam quantum ad hanc conditionem, quòd eſt vt alia cauſa: quæ conditio conuenit ſemper cauſæ ſuperiori: magis conuenit voluntati reſpectu ſui actus, quam Angelo: quia voluntas in eliciendo actum amoris erga Angelum, magis virtutur Angelo, quam è contra, & ſic ſemper eſt cauſa magis principalis. & quòd magis vtatur Angelo, quam è contra, patet; quia eſſentia Angeli cognita nullo modo cauſat partialiter volitionem ſui, voluntate ſimul, vel priùs non eliciente actum: ſed benè quando voluntas actu elicit, eſſentia Angeli actu concurrit. Et ſic oportet intelligi dictum Doctorem in 1. d. 17. vbi de hoc erit ſermo prolixior.

Nota.

Quartò arguitur contra illam conſolutionem, de ordine naturali obiecti: quia tunc ſequeretur, quòd idem formaliter haberet naturalem ordinem ad ſeipſum: & tunc idem reſpectu eiſdem eſſet naturaliter prius, & poſterius: quia ordo naturalis eſt tantum vbi eſt prius, & poſterius. Probatur antecedens, quia idem intellectus eſt obiectum naturale ſui, quia mouet ad ſui notitiam, quando ſeipſum cognoscit: & hoc patet de intellectu Angelico per Doctorem in 2. diſt. 3. quaſt. 8. Dico breuiter, quòd non eſt inconueniens, quòd idem vt in actu virtuali habeat naturalem ordinem ad ſeipſum, vt in potentia formali, & ſic idem, vt in actu virtuali, eſt naturaliter motiuum ſui, vt in potentia formali, vt patebit infra præſenti diſt. quaſt. 7. & in 2. diſt. 2. quaſt. 10. & diſt. 25. & alibi.

Quartũ du-
binũ.

Reſponſo ad
quartum.

SCHOLIUM.

Scotus, vt melius declaret ſuam ſententiam de obiecto primo intellectu, oſtendit ens non eſſe vniuocum dictum in quid de differentijs vltimis & paſſionibus ſuis. De differentijs probat primò, quia ſi eſſent differentes alijs differentijs, & illa alia includerent ens, different alijs, & ſic in inſinitum. Secundò, compoſitum Phyſicum reſoluitur in partes ita diuerſas, vt nihil vnius includat aliquid alterius, v. g. in materiam & formam, ergo compoſitum *Metaphyſ.* reſoluitur in conceptus ita diuerſos, ſcilicet determinabilem & determinantem, vt neuter horum aliquid includat alterius, atque ad eò conceptus differentia, erit tantum determinans, nihil habens determinabilitatis, forſè vult tantum, non includi ens in hijs differentijs, vt quid vltèrius determinabile, & rationes eius id tantum ſuadent. De paſſionibus entis probat primò, quia ens vt additum ponitur in definitione paſſionis, ergo non dicitur de ea in quid. Confirmatur, vnum dicitur de ente per ſe ſecundò, ergo ens non dicitur de vno per ſe primò, quia prædicationes per ſe non conuertuntur. Secundò, ens adæquate diuiditur in increatum, & decem genera, ſed paſſiones eius ſub neutro membro continentur. Tertio, ſi vnum includit ens præciſè, ens erit paſſio ſui, ſi ens & aliquid aliud: ergo erit proceſſus, vel ſtabitur in aliquo non includente ens.

6.
Mens au-
toris.

AD quaſtionem igitur, Reſpondeo, quòd nullum poteſt poni primum obiectum intellectus noſtri naturale, propter adæquationem talem virtualem, propter rationem tactam contra primitatem obiecti virtualis in Deo, vel in ſubſtantia. Vel igitur nullum ponitur primum obiectum, vel oportet ponere primum adæquatum propter communitatem in ipſo. Quòd ſi ens ponatur æquiuocum creato, & increato, ſubſtantia, & accidenti, cùm omnia iſta ſint per ſe intelligibilia à nobis, nullum videtur poſſe poni primum obiectum intellectus noſtri, nec propter virtualitatem, nec propter communitatem: ſed ponendo illam poſitionem, quam poſui in prima quaſtione huius diſtinctionis, de vniuocatione entis, poteſt aliquo modo ſaluari aliquod eſſe primum obiectum

obiectum intellectus nostri. Ad quod intelligendum primò declaro, qualis sit vniocatio entis, & ad quæ est, & secundò ex hoc ad propositum.

Quantum ad primum dico, quòd ens non est vniocum dictum in *quid* de omnibus per se intelligibilibus: quia non de differentiis vltimis, nec propriis passionibus entis.

Nam differentia vltima dicitur, quia non habet differentiam, quia non resoluitur in conceptum quiditativum, & qualificatiuum, determinabilem, & determinantem: sed est tantum conceptus eius qualificatiuus, sicut vltimum genus habet tantum conceptum quiditativum.

Primum, videlicet de differentiis vltimis dupliciter probo. Primò sic: Si differentie includant ens vniocè dictum de eis, & non sunt omnino idem: ergo sunt diuersa, aliquid idem, entia: talia sunt propriè differentia ex 5. & 10. Metaph. ergo differentie illæ vltimæ propriè erunt differentes: ergo aliis differentiis differunt. Quòd illæ alie includant ens quiditatiuè, arguitur de eis, sicut de prioribus, & ita erit processus in infinitum in differentiis, vel stabitur ad aliquas omnino non includentes ens quiditatiuè, quod est propositum: quia illæ solæ erunt vltimæ.

Secundò sic^b, sicut ens compositum in re, componitur ex actu, & potentia in re: ita conceptus compositus per se vnus, componitur ex conceptu potenciali, & actuali, siue ex conceptu determinabili, & determinante. Sicut igitur resolutio entium compositorum stat vltimò ad simpliciter simplicia, scilicet ad actum vltimum, & potentiam vltimam, quæ sunt primò diuersa, ita quòd nihil vnus includit aliquid alterius: alioquin hoc non esset primò actus, nec illud primò esset potentia: quod enim includit aliquid potentialitatis, non primò est actus. Ita oportet in conceptibus, omnem conceptum non simpliciter simplicem, & tamen per se vnum, resolui in conceptum determinabilem, & determinantem: ita quòd ista resolutio stet ad conceptus simpliciter simplices, scilicet ad conceptum determinabilem tantum, ita quòd nihil determinans includat, & ad conceptum determinantem, qui scilicet non includit aliquem conceptum determinabilem, ille conceptus tantum determinabilis, est conceptus entis, & determinans tantum est conceptus vltimæ differentie: ergo isti erunt primò diuersi, ita, quòd vnum nihil includat alterius.

Secundum^c, scilicet propositum de passionibus entis, probo dupliciter, primò sic: passio per se secundo modo prædicatur de subiecto, primo Posteriorum: ergo subiectum ponitur in definitione passionis, sicut additum, ex eodem 1. Post. & ex 7. Metaph. Ens igitur in ratione suæ passionis cadit, vt additum. Habet enim passiones proprias, vt patet per Phil. 4. Metaph. cap. 3. vbi vult, quòd sicut linea in quantum linea, habet proprias passiones, & numerus in quantum numerus, ita sunt aliquæ passiones entis in quantum ens: sed si ens cadit in ratione earum vt additum, ergo non est per se primo modo in ratione quiditatiua earum.

Hoc etiam confirmatur per Philosophum, primo Posteriorum, cap. de statu principiorum, vbi vult, quòd prædicaciones per se non conuertuntur, ita quòd si prædicatum dicatur de subiecto per se, non è conuerso diceretur subiectum de prædicato per se, sed per accidens, ergo si ista est per se secundo modo, ens est vnum, hæc, vnum est ens, non est per se primo modo, sed quasi per accidens, sicut ista propositio est per accidens, *risibile est homo*.

Secundò sic^d, ens sufficienter diuiditur tanquam in illa quæ includunt quiditatiuè ipsum, in ens increatum, & in decem genera, & in partes essentielles decem generum: quidquid sit de istis, non videtur habere plura diuidentia quiditatiuè, quin sint in istis: igitur si vnum, vt vnum includat quiditatiuè ens, continebitur sub aliquo istorum: sed non est aliquid decem generum, nec ex se est ens increatum, quia conuenit entibus creatis, igitur esset species in aliquo genere, vel principium essentialiale alicuius generis: sed hoc est falsum, quia omnis pars essentialis in quocunque genere, & omnis species cuiuscunque generis includit limitationem, & ita quodeunque transcendens esset de se finitum, & per consequens repugnaret enti infinito, nec posset dici de ipso formaliter, quod est falsum, quia omnia transcendentia dicuntur perfectiones simpliciter, & conueniunt Deo in summo.

Tertio^e argui potest, & in hoc etiam confirmatur prima ratio ad conclusionem istam, quia si vnum includit ens quiditatiuè, non includit præcisè ens: quia idem tunc esset passio sui ipsius: ergo includit ens, & aliquid aliud. Sit illud *A*, aut igitur illud *A*, includit ens: aut non. si sic, vnum bis includeret ens, & esset processus in infinitum, vel vbiunque stabitur, illud vltimum, quod est de ratione vnus, & non includit ens, vocetur *A*, vnum ratione entis inclusi non est passio, & per consequens illud aliud inclusum, quod est *A*, est primò passio, & est tale, quod non includit ens quiditatiuè, & ita quidquid est primò passio entis, ex hoc non includit ens quiditatiuè.

Qualis sit vniocatio entis?
ADDITIO.

Text. com.
12.

Materia & forma primò diuersa subiectiue, non obiectiue.
Non negat à materia actualitatē entitatiuā, sed formalem.

Scot. 2. d. 12. q. 1. & 2.

Sicut in composito Physico fit resolutio ad partes quarum altera nihil alterius includit, sic etiam resoluitur comp. Metaph. in conceptus.

7.
Text. 9.

Text. 4. 17. & 19.

Text. 5. Efficacissima ratio ex textu Philosoph.

Text. 35.

Hæc ratio nõ numeratur à Scot. quia est confirmatio prima rationis de differentiis.

1.

Ad quaestionem igitur respondeo. Hic Doctor ponit duos articulos. In primo ostendit de quibus rebus prædicatur ens in *quid*: & de quibus non. In secundo ostendit quomodo ens sit adæquatam obiectum intellectus nostri.

Primus articulus est ibi: *Quantum ad primum, dico, quod ens non est uniuocum*, &c. Intendit ergo Doctor primò probare, quod ens non prædicetur in *quid* de ultimis differentiis, quibus supple aliqua ultimæ differunt: & quid sint ultimæ differentia, infra patebit in *presenti quaest.* Prima probatio est ibi: *Si differentia includant ens uniuocè*, &c. In ista ratione Doctor supponit differentiam inter *prædicari uniuocè*, & esse *prædicatum tantum uniuocum*: quam ponit in 3.

Differentia inter prædicari uniuocè, & prædicatum uniuocum.

Quid sit prædicatum uniuocum.

Prædicari uniuocè pro nunc de pluribus, est quod non tantum nomen sit commune illis: licet conceptus significatus per nomen verè prædicetur in *quid* de illis: sicut animal de homine & asino. Prædicatum verò tantum uniuocum est, quod non tantum nomen sit commune pluribus: sed conceptus significatus per nomen verè prædicetur de illis, non tamen in *quid*: ut *album*, prædicatur de ligno, & lapide: quia non tantum nomen prædicatur de illis: sed etiam conceptus nominis verè prædicatur: licet tantum denominatiue. Prædicatum verò æquiuocum est quando tantum nomen est commune pluribus: & significata nominis sunt immediata illa plura, de quibus nomen prædicatur. Quando ergo Doctor accipit *prædicari uniuocè*, intelligit, quod conceptus significatus per nomen prædicetur in *quid* de illis. Secundo supponit, quod quando aliqua includunt aliquid quiditatiuè, & non sunt omnino idem ad inuicem, quod illa sunt propria differentia, quia inter se differunt, & in aliquo quiditatiuè conueniunt: & loquitur Doctor de illis, quæ propriè differunt: nam aliqua sunt differentia secundum *quid* tantum: aliqua sunt differentia simpliciter: ut illa quæ conueniunt in aliquo quiditatiuè, & inter se differunt essentialiter, & quiditatiuè. Tunc Doctor arguit sic: Sint *A* & *B* ultimæ differentia: aut *A* & *B* sunt primò diuersa, id est, in nullo quiditatiuè conuenientia: sed seipsis quiditatiuè diuersa: & tunc habetur intentum: aut *A* & *B* sunt differentia, id est, in aliquo quiditatiuè conuenientia: & per aliud, & aliud differentia: & illa quibus differunt *A* & *B*, dicantur *C* & *D*, tunc querendum est, ut prius, aut ergo stabitur, quod ultimæ differentia sint primò diuersa: & in nullo quiditatiuè conuenientia: aut erit processus in infinitum.

2.

b Secunda ratio est ibi, *Secundo sic*. Ista ratio est satis euidens, & stat in hoc: quod est similis modus in componendo compositum reale, & conceptum non simpliciter simplicem: & est similis modus resolutionis utriusque compositi. Cærum est, quod compositum semper componitur ex aliquo quod est in potentia: & ex aliquo quod est in actu, & resoluitur in illa: & similiter conceptus non simpliciter simplex: puta conceptus hominis componitur ex aliquo potenciali: puta determinabili, siue contrahibili; & ex aliquo actuali, puta determinatiuo, siue contractiuo: sicut conceptus hominis componitur ex conceptu animalis, ut determinabili, & contrahibili: & conceptu rationalis, ut determinatiuo, & contractiuo: & non tantum conceptus hominis com-

ponitur ex conceptu animalis determinabili: sed ex omni conceptu per se determinabili quiditatiuè: ut ex conceptu corporis, substantia, entis: & similiter componitur ex omni conceptu per se determinatiuo: & sic resoluitur in illa. Hoc idem dico de composito reali: modo compositum reale, ut homo, non tantum resoluitur in corpus organicum, & animam intellectiuam: sed resoluitur in materiam primam, & ultimam formam: ita quod materia prima, & ultima forma sint simpliciter diuersa: quia materia prima est tantum determinabilis, & in potentia subiectiua. Forma verò ultima substantialis sic est ultimæ actus compositi, quod nullo modo potest esse in potentia subiectiua alicuius pertinentis ad esse compositi. Sunt etiam aliquæ formæ intermediæ quæ includunt aliquid materialitatis, siue aliquid potentialitatis subiectiua, & aliquid actualitatis: ut omnes formæ quæ sunt inter materiam primam hominis, & ultimam formam: siue quæ præexistunt: nam materia prima hominis antequam dicatur pars substantialis hominis prius sit sub forma seminis; deinde sub forma lactis; deinde sub forma sanguinis; deinde sub forma carnis; deinde sub forma organizationis; & ultimò sub anima intellectiua: omnes istæ formæ intermediæ, ut patet, includunt aliquid actualitatis, & aliquid potentialitatis subiectiua. Stat ergo resolutio hominis ultimata ad ultimam formam: quæ nihil potentialitatis subiectiua includit: & ad primam materiam, quæ nihil actualitatis includit: & sic sunt simpliciter simplicia, & primò diuersa. Hoc idem dico de conceptu simpliciter simplici: puta de conceptu hominis, quod resoluitur in aliqua primò diuersa, puta in aliquem conceptum tantum determinabilem, & contrahibilem: & in alium conceptum tantum determinabilem, & contractiuum: & conceptus tantum determinabilis est conceptus entis, & conceptus tantum determinatiuus: & nullo modo determinabilis est conceptus ultimæ differentia: & per consequens ultima differentia non includit ens quiditatiuè: quia si sic, tunc in sua ratione formali, & quidatiua includeret aliquid determinabilitatis, & contrahibilitatis: & tunc non esset tantum conceptus determinatiuus.

Sed in ista litera Doctoris occurrunt aliquæ difficultates. Prima in hoc, quod dicit; quod materia prima est simpliciter simplex: & similiter ultima forma. Hoc videtur repugnare dictis suis: quia illud est simpliciter simplex, quod non est resolubile in priores conceptus quiditatiuos: ut ipse dicit *presenti d. quaest. 2. & alibi*. sed materia prima resoluitur in ens quiditatiuè: quia ens prædicatur in *quid* de ea, ut expresse patet ab ipso in *quaest. presenti*. ergo non erit simpliciter simplex. Hoc idem dico de forma ultima compositi realis.

Dico, quod aliquid esse simpliciter simplex potest dupliciter intelligi. Vno modo quod non sit compositum realiter ex re, & re: siue quod non includat realiter aliquid potentialitatis, & aliquid actualitatis: & sic materia prima dicitur simpliciter simplex. Alio modo aliquid dicitur simpliciter simplex: quod non est compositum ex conceptu determinabili, & conceptu determinatiuo: & sic materia prima non est simpliciter simplex: quia resoluitur in conceptum entis quiditatiuè.

Homo in qua resoluitur. An materia prima & ultima forma sint primo diuersa.

3.

Primum dubium.

Responsio simpliciter simplex dupliciter potest intelligi.

tatiuè. Si etiam tertio dicatur, quòd illud dicitur propriè simpliciter simplex, quòd non est resolvable in plures conceptus essentialis: quorum vnus sit essentialiter determinatiuus: & aliud essentialiter determinabilis: & hoc modo materia prima est simpliciter simplex: quia etsi includat ens quiditatiuè, vt conceptum determinabilem: tamen ille conceptus non contrahitur ad materiam primam per aliquem conceptum essentialem, vt patet: sed tantum per aliquem modum intrinsecum: & isto modo sola species, vel specialissima, vel subalterna dicitur conceptus non simpliciter simplex: quia verè resolvable in plures conceptus essentialis, scilicet determinabilis, & determinatiui.

Secundò dubitatur in hoc, quòd dicit, quòd materia prima, & forma vltima sunt primò diuersa: quia in hoc sibi videtur contradicere: quia vult ipse expressè, quòd illa dicatur primò diuersa, quæ in nullo conceptu quiditatiuo conueniunt: & ex alia parte concedit hic in præfenti quæst. quòd materia prima, & forma vltima conueniunt in conceptu entis quiditatiuè.

Dico quòd non vult Doctòr quòd materia prima & forma sint simpliciter, & absolutè primò diuersa, scilicet in nullo prædicato dicto in quid conuenientia: quia in hoc sibi contradiceret: sed dicitur primò diuersa quantum ad esse actuale formale, & potentiale subiectiuum: sic intelligendo, quòd nec materia prima includit quiditatiuè aliquid actualitatis formalis: nec forma vltima includit quiditatiuè aliquid potentialitatis subiectiuè respectu formæ substantialis: & in hoc dicuntur primò diuersa.

Potest etiam dici quòd dicuntur primò diuersa in hoc quòd distinguuntur se totis subiectiuè: quia non conueniunt in aliquo genere quiditatiuè: non tamen dicuntur primò diuersa obiectiuè: quia non distinguuntur se totis obiectiuè, cum conueniant in ente quiditatiuè.

Nota etiam quòd quando dicit: quòd materia prima nihil actualitatis includit: non loquitur simpliciter de actualitate: quia statim contradiceret sibi: nam in dist. 12. quæst. 1. & 2. secundi, dicit & probat, quòd est verè actus entitatiuus: & per consequens concludit entitatuam actualitatem. In proposito ergo debet intelligi, quòd nihil actualitatis formalis includit.

c Secundum; scilicet propositum de passionibus. Hic Doctòr intendit probare, quòd ens non prædicetur in quid de suis passionibus: & non loquitur hic de passionibus diuisiuis: sicut sunt actus, & potentia: finitum, & infinitum: absolutum, & respectiuum: quantum, & non quantum: vnum, & multa, & huiusmodi: sed loquitur de passionibus conuertibilibus cum ente: vt vnum, bonum, verum, &c. Et probat intentum tribus rationibus. Et prima ratio formatur sic: Nihil includitur quiditatiuè in aliquo, quòd tantum ponitur in eius definitione, vt additum: patet, quia tale additum præsupponit quiditatem cui additur. Dicitur enim propriè addi habenti esse completum quiditatiuè: sed ens tantum additur in definitione passionis: patet, quia passio tantum prædicatur de subiecto per se secundo modo: vt patet primo Post. text. com. 9. quasi in principio, vbi ponit, quæ per se primo modo, & quæ per se secundo modo: & in per se secundo modo subiectum ponitur in definitione: vt patet ibi. Et clarè exponit Commentator ibi: Hoc idem

patet 7. Metaph. s. com. 4. vbi vult, quòd substantia sit prior accidente definitione, &c. & sic substantia ponitur, vt additum in definitione accidentis.

Modò ens habet proprias passiones, vt patet 4. Metaph. t. com. 5. *Quoniam, inquit, sic sunt, & numeri in quantum numerus, propriae passiones: vt imparitas, paritas, commensuratio, aequalitas, excedentia, & defectio, & hæc secundum se, & ad inuicem insunt numeris. Similiter autem, & de solido, & immobili: & leui, & graui sunt alia propria: sic, & ens in quantum ens sunt quadam propria: & ea sunt, de quibus est Philosophi perscrutari veritatem.* Hæc ibi. Si ergo ens habet illas passiones, cadit in definitione earum, vt additum: & per consequens non poterit de eis prædicari quiditatiuè, &c. Confirmatur, quia si hæc esset per se secundo modo ens est vnum: vt supra patet, primo Posteriorum, quia passio prædicatur per se secundo modo de subiecto: ergo ista non erit per se, vnum est ens. Consequentia patet, quia per se non conuertitur in per se: vt patet primo Post. s. com. 35. ens enim includit causam inhærentiæ passionis ad subiectum, non è contrariè: si enim esset per se vnum est ens: tunc vnum includeret causam talis inhærentiæ per se: vt patet à Doctore libro tertio Metaphysicæ.

Secunda ratio est ibi: *secundò sic*: Ista ratio est satis clara, hoc tamen supposito; videlicet, recipiens prædicationem alicuius in quid est inferius eo, quòd prædicatur in quid, vt patet: & quicquid est inferius ente, aut est creatum, aut increatum: & passiones entis non sunt inferiores ente, cum conuertantur cum illo: & si ens prædicaretur in quid de illis, de necessitate essent inferiores: & sic aut creatæ, aut increatæ.

Et quòd dicit in ista litera, quòd ens sufficienter diuiditur (tanquam in ista, quæ includunt quiditatiuè ipsum) in ens increatum, & in decem genera, videtur dubium: quia substantia transcendens est ens quiditatiuè, & tamen non sequitur, quòd sit creata, aut increata: & similiter sapientia transcendens est ens quiditatiuè. Sed quia hæc difficultas, videlicet an substantia transcendens possit prædicari de substantia creata, requirit prolixiorum tractatum: idè hæc difficultas dimittatur vsque ad distinctionem octauam huius quæstionis secunde, in repositione ad vltimum argumentum principale.

Item, quòd dicit in litera, quòd omnia transcendentia dicuntur perfectiones simpliciter. Hoc debet sanè intelligi, quia loquitur de transcendentibus quantis non necessariò includentibus aliquam imperfectionem.

e Tertia ratio est ibi, *Tertiò argui potest, & declaro literam. Quia si vnum includit ens quiditatiuè, non includit præcisè ens*: quia idem tunc esset passio sui ipsius, id est, quòd si vnum sit præcisè ipsum ens: & cum vnum dicatur passio entis: tunc idem esset passio sui ipsius, quòd est falsum. Sequitur: *ergo includit ens, & aliquid aliud*, id est, quòd ipsa vnitas vltra entitatem includam quiditatiuè (si dicatur ens quiditatiuè) dicitur etiam aliquid aliud ab illa entitate: & illud aliud dicatur A. Sequitur, *aut igitur illud A* includit ens supple quiditatiuè: aut non: si sic, vnum bis includeret ens: patet, quia si vnum primò includit ens quiditatiuè, & includit aliquid aliud: & illud aliud includit ens quiditatiuè. Sequitur, quòd vnum includit bis ens quidita

4. Secundum dubium.

Solutio. Vide Scotum in 2. dist. 13. q. 1. quomodo materia, & forma sunt primò diuersa. Vide Trombetam in formalitatibus.

Alia solutio.

6.

Difficultas alibi soluitur.

5.

7.

quiditatiuè; quod est inconueniens. Sequitur: & esse processus infinitum supple semper querendo de illo alio. Exemplum, vnum dicatur *A*, *A* includit ens quiditatiuè: illud ens dicatur *B*, & ultra ens includit aliquid aliud, & dicatur *C*, queritur, aut *C* includit *B* quiditatiuè: si sic, aut præcisè *B*, aut aliquid aliud: si præcisè *B*, ergo *A* includit bis ipsum *B* siue ens. si *C* includit aliquid aliud, illud aliud dicatur *D*, aut *D* est *B* quiditatiuè: & sic processus in infinitum.

Sequitur. *Vel ubicumque stabitur illud vltimum*: puta *C* quod est de ratione vnus: & non includit ens, supple ipsum *C* vnum: siue *A* ratione entis inclusi non est passio entis: vt patet. Sequitur. *Et per consequens illud aliud inclusum, quod est A est primo passio*: quia inclusum in *A* non includit ipsum ens quiditatiuè: & sic itat, quod quicquid est prima passio entis, non includit ipsum ens quiditatiuè.

S C H O L I V M.

Sententia Scoti, non dari obiectum primum intellectus dicibile in quid de omni intelligibili: ens tamen esse obiectum primum (supposita eius vniucatione de qua quest. 1.) primitate communitatis, & virtualitatis, quia omne intelligibile includit ens essentialiter, vel includitur essentialiter, aut virtualiter, in aliquo includente ens quiditatiuè: decem genera, & Deus includunt ens quiditatiuè: differentia vltima includuntur quiditatiuè in aliquibus contentis in genere, passionibus entis, virtualiter in ipso, & in inferioribus eius. Declarat vniucationem entis, ad Deum & contenta in genere, ostendens non esse vniucum in quid ad differentias vltimas & passiones suas.

8.
Determinatio quid sit obiectum intellectus nostri?

Quantum ad secundum^a articulum principale, dico, quod ex istis quatuor rationibus sequitur, cum nihil possit esse communius ente, & ens non possit esse commune vniucum dictum in quid de omnibus per se intelligibilibus, quia non de differentiis vltimis, nec de passionibus suis: sequitur, quod nihil est primū obiectum intellectus nostri propter communitatem in quid ipsius, ad omne per se intelligibile, & tamen hoc non obstante, dico, quod ens est primum obiectum intellectus nostri: quia in ipso concurrunt duplex primitas, scilicet communitatis, & virtualitatis: nam omne per se intelligibile, aut includit essentialiter rationem entis, vel continetur virtualiter, vel essentialiter in includente essentialiter rationem entis. Omnia enim genera, & species, & individua, & omnes partes essentielles generum, & ens increatum, includunt ens quiditatiuè. Omnes differentie vltimæ includuntur in aliquibus istorum essentialiter, vel quiditatiuè. Omnes passionibus entis includuntur in ente, & in suis inferioribus virtualiter: igitur illa, quibus ens non est vniucum in quid, includuntur in illis, quibus ens est sic vniucum. Et ita patet, quod ens habet primitatem communitatis ad prima intelligibilia, hoc est, ad conceptus quiditatiuos generum specierum, indiuiduorum, & partium essentialium omnium istorum, & entis increati, & habet primitatem virtualitatis ad intelligibilia inclusa in primis intelligibilibus, hoc est, ad conceptus qualificatiuos differentiarum vltimarum, & passionum propriarum.

Ensratiois forte virtualiter continetur in fundamento & termino.

Num. 5.

Quod autem supposui^b, communitatem entis in quid ad omnes conceptus quiditatiuos prædictos, hoc probatur de omnibus illis, duabus rationibus positis in secunda questione huius distinctionis ad probandum communitatem entis ad ens creatum, & ens increatum, quod vt pateat pertracto eas aequaliter.

9.
Ens esse vniucum Deo & creatis.

Primam sic: De quocunque enim prædictorum conceptuum quiditatiuorum, contingit intellectum certum esse, ipsum esse ens, dubitando de differentiis contrahentibus ens ad talem conceptum, vtrum sit tale ens, vel non, & ita conceptus entis, vt conuenit illi conceptui, est alius ab illis conceptibus inferioribus, de quibus intellectus est dubius, & inclusus in vtroque inferiori conceptu. Nam differentie illæ contrahentes præsupponunt eundem conceptum entis communem, quem contrahunt.

Text. com. 104.
Si habemus conceptum proprium substantia ab ea causatum, naturaliter sciretur absentia panis in hostia consecrata.

Secundam rationem pertracto sic: sicut est argutum, quod Deus non est à nobis cognoscibilis naturaliter, nisi ens sit vniucum creato, & increato: ita potest argui de substantia & accidente: cum enim substantia non immutat immediatè intellectum nostrum ad aliquam intellectionem sui, sed tantum accidens sensibile. sequitur, quod nullum conceptum quiditatiuum habere poterimus de ea, nisi sit aliquis talis, qui possit abstrahi à conceptu accidentis; sed nullus talis quiditatiuus, abstrahibilis est à conceptu accidentis nisi conceptus entis: ergo, &c. Hoc autem^c, quod suppositum est in ratione ista de substantia, quod non immutat intellectum nostrum immediatè ad actum circa se, probatur sic: quia quicquid præsentia sua immutat intellectum, absentia illius potest naturaliter cognosci ab intellectu, quando non immutatur: sicut apparet secundo de anima, quod visus est tenebræ perceptiuus, quando scilicet lux non est præsens, & ideo tunc visus non immutatur: igitur si intellectus naturaliter immutatur à substantia immediatè

immediatè ad actum circa ipsam, sequeretur, quòd quando substantia non esset præsens, posset naturaliter cognosci non esse præsens, & ita naturaliter posset cognosci in hostia altaris consecrata, non esse substantiam panis, quod est manifestè falsum. Nullus igitur conceptus quiditativus habetur naturaliter de substantia immediatè causatus, à substantia: sed tantum causatus, vel abstractus primò de accidente, & illud non est nisi conceptus entis.

Respondeo, probatio improbat cognitionem substantia intuitivam, quia de illa est maior vera: non de abstractiva, qua non deficit propter absentiam realem obiecti: nec igitur absentia percipitur.

10.

ADDITIONE

Item, quod accipitur de sensu, dubium est quomodo sensus, cum non retineat speciem in absentia obiecti, nec recipiat speciem tenebra, poterit tenebram cognoscere.

Contra primum, cognitio abstractiva necessario presupponit aliquando habere realem presentiam illius, à quo ipsa derelinquitur, vel speciem, qua est eius principium: qui tantum vidit Eucharistiam, nunquam realem presentiam obiecti causativi immediatè intellectiōis abstractiva habuit, alius qui vidit alium panem, habuit: igitur primus non habebit cognitionem abstractivam panis, secundus habebit: quod statim contra experientiam est, quia uterque potest similem actum intelligendi panem experiri in se. Si protervè negetur, esto ille primus postea vidit alium panem, igitur poterit postea in cognitionem abstractivam panis, in quam prius non potuit; oppositum experitur iste in se: similiter enim se habet nunc ut prius.

Item, qui potest obiectum absens cognoscere abstractivè, potest illud præsens in existentia cognoscere intuitivè: igitur si substantia cognoscitur abstractivè: igitur præsens intuitivè, & tunc absentia.

Ad instantiam de sensu dic, tenebra cognoscitur arguitivè, non à visu, sed sic à potentia arguente: oculus respicit, & non est cæcus, nec tamen videt: igitur tenebra est. Patet, aliqua trium præmissarum prætermissa, non sequitur conclusio, nulla trium propositionum est notia visui, ut cognoscenti ipsam, vel coniunctionem, vel divisionem extremorum. quia nec tertia, de qua plus videtur, quia non cognoscit actum suum, quando inest, nec privationem, quando actus non inest. exponitur Aristoteles. Visus est tenebra perceptivus, quia privatio sui obiecti est causa non immutationis visus, & sic percipitur tenebra, non ab visu, sed à aliqua potentia utente privatione actus in visu pro presentia, scilicet tenebra.

Quomodo visus percipit tenebra?

11.

Non potest haberi cōceptus per accidens, vel relatiuum de materia, aut forma, nisi habito de ipsa cōceptu quiditativo, qui est cōceptus entis abstractivi ab accidente.

Text. ult. Circa cōceptu simpliciter simplicem non contingit deceptio, & quomodo?

12.

Conceptus entis est uniuocus in quid ad conceptum non simpliciter simplices: ad conceptus simpliciter simplices, est uniuocus et determinabilis.

Per idem ^d concluditur etiam propositum de partibus essentialibus ipsius substantiæ. Si enim materia non immutat intellectum ad actum circa ipsam, nec forma substantialis: quæro quis conceptus simplex in intellectu habetur de materia, vel forma? si dicas, quòd aliquis conceptus relatiuus, puta partis, vel conceptus per accidens, puta alicuius proprietatis materiæ, vel formæ: quæro quis est conceptus quiditativus, cui iste per accidens, vel relatiuus, attribuitur? & si nullus quiditativus habetur, nihil erit: cui attribuetur iste conceptus per accidens, nullus autem quiditativus potest haberi, nisi imprefusus, vel abstractus ab illo quod mouet intellectum, puta ab accidente: & ille erit conceptus entis; & ita nihil cognosceretur de partibus essentialibus substantiæ, nisi ens sit commune uniuocum eis, & accidentibus.

Istæ rationes ^e non concludunt uniuocationem entis in quid ad differentias ultimas, & passiones. De prima ostenditur: quilibet talis conceptus est simpliciter simplex, & idè non potest secundum aliquid concipi, & secundum aliquid ignorari, sicut patet per Philosophum 9. *Metaph. in fine*, de conceptibus simpliciter simplicibus, quòd non est circa eos deceptio, sicut est circa quiditatem complexorum: quòd non est intelligendum quasi intellectus simplex formaliter decipiatur circa intellectiōnem quiditatis, quia in intellectiōne simplici non est verum, vel falsum: sed circa quiditatem compositam potest intellectus simplex virtualiter decipi. Si enim ista ratio est in se falsa, tunc includeret virtualiter propositionem falsam: quòd autem est simpliciter simplex, non includit virtualiter, nec formaliter propositionem falsam, & idè circa ipsum non est deceptio. Vel enim totaliter attingitur, vel non attingitur, & tunc totaliter ignoratur. De nullo igitur simpliciter simplici conceptu potest esse certitudo secundum aliquid eius, & dubitatio secundum aliud.

Per hoc etiam patet ad secundam rationem supra positam, quia tale simpliciter simplex, ignotum est omnino, nisi secundum se totum concipiatur.

Tertio etiam modo ^f potest responderi ad primam rationem, quòd ille conceptus, de quo est certitudo, est alius ab illis, de quibus est dubium, & si ille conceptus certus saluatur in alterutro illorum dubiorum, verè est uniuocus, ut cum alterutro illorum concipitur: sed non oportet, quòd in sit utriusque illorum in quid, sed vel sic, vel est uniuocus eis,

vt determinabilis ad determinantes, vel vt denominabilis ad denominantes. Vnde breuiter, ens est vniuocum omnibus, sed conceptibus non simpliciter simplicibus est vniuocum *in quid* dictum de eis: sed simpliciter simplicibus est vniuocus, vt determinabilis, vel vt denominabilis: non autem vt dictum est de eis *in quid*, quia hoc includit contradictionem.

Ex his apparet quomodo in ente concurrat duplex primitas, scilicet primitas communitatis in *quid*, ad omnes conceptus non simpliciter simplices, & primitas virtualitatis in se, vel in suis inferioribus, ad omnes conceptus in se simpliciter simplices. Et quod illa duplex primitas concurrens sufficiat ad hoc, quod ipsum sit primum obiectum intellectus, licet neutram habeat præcisè ad omnia per se intelligibilia.

Hoc declaro per exemplum: quia si visus esset per se cognoscitiuus omnis coloris, & omnium passionum: & differentiarum coloris, in communi, & omnium specierum, & indiuiduorum: & tamen color non includeretur quiditatiuè in differentiis, & passionibus coloris: adhuc visus haberet idem obiectum primum, quod modò habet: quia discurrendo per omnia, nihil aliud esset sibi adæquatum, igitur tunc non includeret primum obiectum in omnibus per se obiectis quiditatiuè: sed quodlibet per se obiectum, vel includeret ipsum essentialiter, vel includeretur in aliquo essentialiter, vel virtualiter includente ipsum, & ita in ipso concurreret duplex primitas, scilicet communitatis ex parte sui, & primitas virtutis in se, vel in suis inferioribus, & ista duplex primitas sufficeret ad rationem primi obiecti talis potentiz.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **Q**uantum ad secundum articulum principalem. Hic Doctor ponit hanc conclusionem: quod ens est primum obiectum intellectus nostri primitate adæquationis, propter duplicem primitatem concurrentem in ea, videlicet causalitatis, & virtualitatis. Nam omne per se intelligibile, aut includit essentialiter rationem entis: vel continetur virtualiter, vel essentialiter in includente essentialiter rationem entis. Et propter istam propositionem aliqua sunt præmittenda.

Primum, quod hic Doctor loquitur de obiecto adæquato motiuo. Et sensus est, quod omne per se intelligibile, aut includit ens quiditatiuè, vt sunt genera, & species substantiz: & multa in prædicamento Qualitatis: & fortè in prædicamento Quantitatis. Darò enim quocunque intelligibili per se: si per se mouet intellectum ad sui cognitionem, aut est ens quiditatiuè, aut virtualiter, vel essentialiter includitur in aliquo, quod est ens quiditatiuè: sicut fortè, si ponantur vltimæ differentiz specierum prædicamenti Substantiz posse mouere intellectum ad sui cognitionem, vel si ponantur passionis entis sic posse mouere. Si verò detur aliquod intelligibile, quod non possit mouere intellectum ad sui cognitionem: saltè illud tale continetur in aliquo, vel virtualiter, vel essentialiter, quod potest causare cognitionem talis contenti. Et multa sunt entia, quæ non sunt tantæ virtutis, vt possint causare cognitionem sui: nam nulla relatio potest causare cognitionem sui in aliquo intellectu, licet sit ens quiditatiuè. Et ratio, quia est impossibile quod effectus absolutus essentialiter dependeat in esse, & conseruari ab aliquo, quod est essentialiter relatio.

2. Et si quærat, à quo causatur cognitio relationis. Dico, quod à fundamento, & termino, vt patet à Doctore *questione 1. Prologi, & questione 14. Quodlibeti*. Et tamen dubium est de quantitate, an possit causare cognitionem sui, cum non ponatur de numero actiuorum: & hoc secundum aliquos. Sed non video aliquam re-

pugnantiam (cum sit ens absolutum, & ens quantum, includens gradus perfectionales) quin possit causare cognitionem sui: & licet quantitas non ponatur de numero actiuorum, hoc debet intelligi quantum ad transmutationem generatiuam, & alternatiuam: quia non potest esse principium alicuius accidentis corporalis. Et hæc est mens Doctoris in *quarto, distinctiōne duodecima, questione tertia, in responsione ad argumenta principalia*: vbi expressè dicit, quod si quantitas esset præsens intellectui, moueret illum ad sui cognitionem: licet pro statu isto non moueat: quia tantum sensibilia mouent. Imò ibi videtur declinare ad hoc, quod etiam quantitas possit causare speciem sensibilem in sensu: licet non sine sensibilibus propriis: vt patet vbi suprà.

Si tamen teneatur, vt Franciscus videtur tenere, & multi alij, quod non agat ad sui cognitionem. Dico tunc, quod cum sit per se intelligibilis, & quiditatiuè ens: saltè virtualiter continetur in substantia corporea: & sic talis substantia causat cognitionem quantitatis. Sed quid de materia prima, quæ nullo modo ponitur principium actiuum? Ipsa enim est per se intelligibilis, & quiditatiuè continetur sub ente. Dico primò, quod ipsa potest per se mouere intellectum ad sui cognitionem.

Et si dicatur, quod tantum cognoscitur per analogiam ad formam, per Philosophum.

Dico hoc non esse verum: & quomodo intelligitur Philosophus in ista parte, vide Doctorem in *2. distinctiō. 12.* & vide glossam, quam ibi feci. Et si ipsa materia prima, sustinendo quod sit entitas realis absoluta, realiter distincta à forma, posset mouere intellectum creatum ad sui cognitionem: teneo tamen absolutè, quod à nullo intellectu creato possit cognosci sub ratione propria: quia materia prima, cum sit tantum entitas creabilis, in nullo ente creato, quantumcunque perfectio virtualiter continetur, secundum suam entitatem: quia si sic, tale ens posset esse causa illius: quod est manifestè falsum.

Materia prima potest mouere intellectum.

Quare relatio non potest causare cognitionem sui.

An quantitas possit causare cognitionem sui.

3.

Si dicatur, quòd licèt entitas materiæ virtualiter non contineatur in aliquo ente creato: cognitio tamen illius potest virtualiter contineri. Pater hoc esse falsum, & de hoc vide subtiliter Doctorem in 2. dist. 3. quæst. 10. Et vide ibi glossam, quam feci: & præcipuè vide ipsum in *Quodlibeto*, quæst. 14. vbi facit hoc argumentum, & soluit illud. Si dicatur, quòd materia prima saltem essentialiter continetur in aliquo, quod includit ens quiditatiuè; quia in composito. Dico, quòd loquor semper de materia separata à composito, de qua Doctorem in 2. dist. 11. Si etiam loquamur de materia in composito, dubium est entitas compositi possit causare notitiam distinctam materiæ: sed quicquid sit, ad præsens sufficiant hæc, quæ dixi de materia prima.

Dubium de ente rationis.

Sed quid dicendum est de entibus rationis, quæ non sunt ens quiditatiuè: nec continentur essentialiter in aliquo includente ens quiditatiuè? vt pater: quia sic essent ex natura rei: nec etiam virtualiter: & tamen intentiones sunt veræ intelligibiles. Si dicatur (vt quidam dicunt) quòd sunt tantum intelligibiles per accidens. Hoc non videtur, quia quod non est per se intelligibile: non est per se scibile: secundæ autem intentiones sunt per se scibiles cum per se considerentur à Logico. Dico primò, quòd potest sustineri secundas intentiones esse per se intelligibiles: cum per se considerentur à Logico. Et cum dicis, quòd omne per se intelligibile, vel est ens quiditatiuè; vel virtualiter, vel essentialiter continetur in aliquo includente ens quiditatiuè. Concedo, & dico, quòd secundæ intentiones cum sint relationis rationes, possunt virtualiter contineri saltem in fundamento, & termino: & sic cognitio earum potest partialiter causari à fundamento, & termino. Et si iterum dicatur. Aliqua secunda intentio fundatur in prædicamento Relationis, & terminatur ad aliquid in eodem prædicamento: vt secunda intentio, quæ est species, fundatur in paternitate, & terminatur ad indiuidua paternitatis: & tamen relatio realis, si non potest causare cognitionem sui, multò minùs nec cognitionem alterius. Dico, quòd ab eodem fundamento à quo partialiter causatur cognitio paternitatis, potest partialiter causari cognitio secundæ intentionis fundatæ in eo.

Solutio.

4.

Item aliud.

Si dicatur, quòd per se intelligibilitas est passio entis. Quæro, aut est tantum passio entis realis? si sic: ergo intelligibilitas non potest per se competere enti rationis. Si tantum per se competat enti rationis; ergo entia realia non sunt per se intelligibilia. Si dicatur, quòd competit enti, quod est commune enti reali, & enti rationis. Et hoc non, quia illud ens commune non dicitur aliquem conceptum communem enti reali, & enti rationis: sed tantum nomen: & sic est æquiuocum: vt patet à Doctore in *Quodlib.* licèt aliqui videntur dicere, quòd dicat conceptum communem: qui non est nec ens reale, nec ens rationis: sed omnino indifferens: & hoc credo non esse intelligibile: modò nullum æquiuocum, vt æquiuocum habet passionem aliquam. Si dicatur, quòd intelligibilitas per se potest distingui in intelligibilitatem, quæ per se competit enti reali: & intelligibilitatem, quæ per se competit enti rationis. Sed hoc nihil est: quia tunc non posset assignari vnum per se obiectum primum primatè adæquationis: & sic videtur,

Scoti oper. Tom. V.

quòd secundæ intentiones non sint per se intelligibiles.

Respondeo primò: quòd ex quo primum obiectum intellectus motiuum euidem non potest esse, nisi ens reale: idèò ponitur ens reale adæquatum obiectum intellectus nostri: & per se intelligibile in ratione obiecti motiui tantum competit enti reali: & sic omne per se intelligibile, vel est quiditatiuè ens reale, vel essentialiter, vel virtualiter continetur in aliquo includente quiditatiuè ens reale. Et cum quæritur an ens rationis sit per se intelligibile? Dico, quòd sic. Et cum vltrà dicitur: 'Omne per se intelligibile ab intellectu continetur sub obiecto adæquato intellectus; ens verò rationis non continetur: quia ens reale non prædicatur de illo. Dico, quòd contineri sub adæquato obiecto alicuius potentiz contingit tripliciter.

*Singulari re-
spectu.*

Primò quiditatiuè, recipiendo prædicationem eius in quid. Secundò, tantum sub prædicato vniuersali, recipiendo prædicationem illius quasi denominatiuè. Tertiò, quia virtualiter continetur in aliquo: quod continetur quiditatiuè sub adæquato obiecto: & hoc tertio modo ens rationis continetur sub ente reali: non quòd recipiat prædicationem entis realis: sed quia ponitur in aliquo ente reali: quod potest causare cognitionem illius.

5.
Aliquid contineri sub obiecto adæquato contingit tripliciter.

Et cum quæritur de per se intelligibilitate. Dico, quòd accipiendo *per se intelligibilitatem* in potiori significato est passio entis realis, sicut etiam quando absolute loquimur de ente, intelligimus de ente reali. Et concedo quòd huiusmodi intelligibilitas non est passio entis rationis.

Et cum vltrà dicitur: si non prædicatur de ente rationis, ergo ens rationis non est per se intelligibile. Dico, quòd ex quo ens rationis habet tantum esse, secundum quid, & absolute sibi repugnat habere esse simpliciter: idèò per se intelligibilitas tantum competit sibi secundum quid: cum intelligibilitas consequatur entia. cuius est.

*Quomodo ens
rationis est
intelligibile
secundum quid.*

Et cum dicis: Si dantur duæ per se intelligibilitates: vna entis realis, & alia entis rationis: ergo non erit vnum obiectum adæquatum sub vna ratione formali.

Dico primò, quòd si loquamur de obiecto adæquato simpliciter est tantum vnum, scilicet ens reale: & tunc illud, quod est secundum quid, reducitur ad illud, quòd est simpliciter, & primò tale.

6.

Secundò dico, quòd tantum est vnum obiectum adæquatum secundum vnam rationem formalem: & illud est conceptus entis realis. Ens autem rationis, licèt actu habeat per se intelligibilitatem, secundum quid, & rationem formalem obiecti secundum quid: quia tamen virtualiter continetur in aliquo ente reali includente simpliciter conceptum entis in quid: & rationem formalem eiusdem; idèò ponimus ens rationis contineri sub adæquato obiecto intellectus nostri.

*Quomodo ens
rationis continetur
sub adæquato obiecto
intellectus
nostri.*

Potest secundò principaliter dici, ad vitandam tantam prolixitatem, quòd omne ens rationis continetur sub adæquato obiecto intellectus nostri tantum reductiue: eo modo quo Doctorem dicit in Prædicamento, quòd omnis ratio rationis est tantum in Prædicamento reductiue. Et tunc si arguatur: vt sic, habeat tantum esse per accidens: & nihil per accidens pertinet

*Conceptus entis
nō est communis
Deo, & creatura
cōmuni taliorum,
sed solum
communis
rationis, vide
Parisiens. in
primo notabili
libri primi
Metaph.*

*Per accidens
potest cari-
triosus modus.*

ad artem. Dico, quòd *per accidens* potest capi aliquo trium modorum, quos ponit Aristoteles 5. Metaph. quos vide ibi. Vel etiam, vt dicit aggregatum ex rebus diuersorum Generum: & tale non pertinet ad scientiam: nec etiam aliquod trium modorum: vt patet 6. Metaph. quamuis ergo secunda intentio sit tantum reductiue in prædicamento Relationis: non sequitur quin habeat conceptum in se. Sicut anima intellectiua est tantum in prædicamento Substantiæ per reductiorem: vt inquit Doctor in 2. dist. 1. quæst. ult. & tamen dicit vnum conceptum in se: sic dico de omni secunda intentione. Et sic eo modo quo potest habere conceptum, eo modo est intelligibilis. Et si habet conceptum per se, secundum quid: est intelligibilis per se secundum quid. Et sic sufficit, quòd eo modo considerentur à Logico quo possunt habere esse. & sic concederetur, quòd omnes secundæ intentiones sunt per se cognoscibiles à Logico, quia habent reductiorem ad obiectum adæquatum intellectus: & hoc sufficit. Et multa alia essent dicenda de ista materia: quæ causa prolixitatis vitandæ omitto.

7.
*Secunda intē-
tiones sunt per
se cognoscibi-
les à Logico.*

Si etiam volumus exponere Doctorem de obiecto adæquato, non in ratione motiui, sed in ratione terminatiui, erit facilius expositio. Et tunc diceretur, quòd ens reale est adæquatum obiectum intellectus: quia omne per se intelligibile, vel includit ens quiditatiue, vel essentialiter: vel virtualiter includitur in aliquo includente ens quiditatiue: vel saltem habet reductiorem: quod dico propter secundas intentiones: & omnia entia rationis, & omnes negationes, & priuationes habent reductiorem ad aliquod, quod per se includit ens quiditatiue. Posset tertio modo exponi de obiecto adæquato, in quantum huiusmodi: an modò tantum dicat vnum conceptum communem dictum de omni per se intelligibili: an vltra hoc includat omnia per se intelligibilia: ita vt cum dico, Franciscus cognoscit ens in quantum ens: siue in quantum ens est adæquatum obiectum intellectus: quòd tunc cognoscat tantum conceptum entis in se: an vltra hoc cognoscat ipsum, vt inclusum in omni per se intelligibili: & per consequens cognoscat omne per se intelligibile. Hanc difficultatem supra exposui in quæst. 1. Prologi, respondendo ad primum argumentum principale.

Aug. Sussse.

Hic tamen quidam nouus interpres Philosophi nititur soluere aliquas rationes Scoti de obiecto adæquato intellectus. Et primò declarat propositum suum dicens, quòd tripliciter dicitur obiectum: aut obiectum operationis agentis, eo modo quo Aristoteles appellat cibum obiectum virtutis nutritiue; aut est ratio agendi, vel mouendi, quomodo Aristoteles vocat sonum obiectum auditus, 2. de Anima. Et sic dicuntur quinque obiecta quinque sensuum. Tertio modo obiectum dicunt Peripatetici omnem terminum principaliter intentum: qui per aliquam actionem habet esse post non esse: aut habere potest esse post non esse: & sic forma dicitur obiectum agentis. Nam ipsa actionem finit: & ipsa erat in mente agentis. & hoc pacto dici solet in potentia obiectiua esse omnem rem antequam sit. Sic igitur tertio modo obiectum dicitur esse omne contentum in virtute agentis, quod per eius actionem potest produci: quo producto cessat omnis actio eius.

8. Ex his apparet, quàm ineptè dicunt exteri

ipsum ens in quantum ens esse obiectum intellectus. Ipsum enim non potest esse mouens: quia si ratio mouendi esset ens, omne ens esset aptum mouere intellectum: consequens est contra Aristotelem 9. Metaph. & Auerroem ibi, comm. 30. vbi dicitur id mouere intellectum duntaxat, quod est actu: quale non est materia, quæ tamen est ens. Amplius ipsum non est subiectum actionis intellectus. Adhuc ipsum non est finis intentus ab intellectu, nec eius cognitio est præintenta: quoniam illa habita non cessat intellectus vltèrius intelligere. Ipsum igitur ens nullo pacto potest dici obiectum intellectus: nisi inueniatur aliqua alia ratio obiecti, quam nullus Peripateticus diceret.

Responder ad primam rationem Scoti negando maiorem: quia siue contineat omnia intelligibilia, siue prædicetur de omnibus intelligibilibus: non adhuc sumitur ratio obiecti.

Ad secundam, negatur maior: quia non dicitur obiectum, eo quòd contineat omnia. Item, minor est falsa, quia ens non est obiectum Metaphysicè.

Ad tertium negatur maior: quia non dicitur obiectum ab eo; quia est ratio intelligendi. Item, minor est falsa; quia si ens esset ratio intelligendi, omne ens per se esset intelligibile: & ita singulare, & materia, quæ non concedunt peripatetici. Hæc interpretis ille.

Addit etiam dicens: Vltèrius apparet, quàm ineptè dicunt ens esse primum obiectum voluntatis. Nam voluntas, nec ab illius cognitione mouetur: sed à conclusione syllogismi practici per intellectum facta, nec eius actio recipitur in ente, nec est finis intentus à voluntate.

Præterea. Voluntas, & intellectus apud Peripateticos non differunt nisi ratione, siue definitione tantum. Intellectus enim dicitur, vt syllogizans finem esse exequendum. Voluntas autem est idem intellectus, vt assentiens, vel dissentiens executioni, nec aliter vnquam differunt. Hæc interpretis nouus.

Dico ad nouum interpretem præmittendo aliqua. Primò, præmitto quòd vnius potentiæ oportet vnum per se assignare obiectum: vt patet de potentiis sensituius, quibus assignantur obiecta adæquata, vt patet 2. de Anima. Non enim potentia visua habet pro obiecto adæquato tantum vnum visibile: nec sic omnia singularia visibilia: sed aliquod commune, sub quo contineatur omne per se visibile. Sic dico, quòd respectu intellectus oportet assignare aliquod commune obiectum, & adæquatum. Secundò præmitto, quòd ens in quantum ens est saltem commune vniuersum omni enti reali per se intelligibili: vt supra probatum est. Tertio præmitto, quòd ratio obiecti, aut potest assignari, vt obiecti motiui: vel vt obiecti terminatiui.

Istis præmissis, dico conformiter Doctore, quòd loquendo de obiecto terminatiuo, non potest couenientius assignari adæquatum obiectum, quàm in quantum ens. Tum, quia intellectus ex natura intellectus habet naturalem inclinationem ad ens, in quantum ens: & ad omne ens, vt patet à Doctore, quæst. 1. Prolog. & quæst. 14. Quodlibeti. Tum, quia nullum est ens, in quod intellectus non possit terminari per actum intelligendi. Et hoc modo potest dici finis intellectus, quia intellectus intendit intellectionem, vt ipsa mediante attingat obiectum, siue

*Ad rationes
Doct. respon-
det.*

9.
*Ad August.
Sussseam re-
sponderetur.*

siue vt ipsa terminari possit ad obiectum : vt posset deduci ex dictis Scoti in *Quodlib. quæst.* 13. 1. 4. & 15. & idèd falsum est, quòd ens non sit finis potentie. Dicit enim Scotus in 4. *dist.* 49. & in *primò, quæst.* 1. *distinct.* 1. quòd duplex potest esse finis intellectus, scilicet intrinsecus, & extrinsecus. Intrinsecus, vt cognitio. Extrinsecus, vt obiectum, ad quòd terminatur cognitio. Et sic ens in quantum ens, est finis intellectus, & perfectissimum contentum est vltimus finis, vt patuit supra *quæst.* 1. *Prolog.* Nec enim dico, quòd ens accipiendo ipsum tantum pro illo conceptu communi, sit finis intellectus, & adæquatum obiectum intellectus: quia, vt sic, est tantum vnum de numero intelligibilem. Sed dico, vt supra exposui, quòd ens in quantum ens, vt includitur in omni per se intelligibili, est adæquatum obiectum intellectus in ratione terminatiui.

10.

Potest etiam dici, vt sic, terminus adæquatus actionis intellectus, pro quanto actio intellectus, siue intellectio terminatur ad ipsum. Est enim terminus actionis duplex. Vnus productus mediante actione, sicut genitum dicitur terminus adæquatus generationis, quia per ipsam accipit esse. Alius est præsuppositus, vt obiectum potentie. Hæc distinctio patet à Doctore in *istò 1. distinct.* 3. *quæst. vltima, respondendo ad vltimum argumentum*, hoc idem in *Quodlib. quæst.* 13. Et sic falsè imaginatur, quòd terminus actionis tantum sit productum, quòd prius fuit in potentia obiectiua. Imò actioni, vt actio, non correspondet productum, vt terminus: patet, quia intellectio dicitur actio: vt patet per Philosophum. 9. *Metaph. tex. com.* 16. *Quorum*, inquit, non est aliquod aliud opus præter actionem, in istis existit actio: vt visio in vidente, & speculatio in speculante. Hæc ille. Nisi fortè iste nouus interpres loquatur de actione transeunte.

Si verò loquamur de obiecto adæquato in ratione motiui. Dico, quòd non potest poni, nisi ens, saltem loquendo de ente limitato: quia fortè Deus non potest poni à nobis, nec etiam ab aliquo intellectu creato, esse ens per se intelligibile: & hoc in ratione obiecti motiui: quia ipse Deus, (vt supra dixi) tantum ponitur obiectum intellectus diuini: nec etiam aliquid potest causare cognitionem illius, & hoc in ratione obiecti, vt supra exposui. Et eundem arguit iste: quia tunc quodlibet ens posset per se mouere intellectum. Dico, quòd non, nisi superficialiter intelligit dicta Scoti. Non enim pono conceptum entis in communi, vt indifferentem ad omnia entia, esse per se rationem formalem mouendi intellectum, vt iste fortè imaginatur. Nec pono, quòd quodlibet ens sit per se ratio mouendi intellectum: quia multa non mouent, vt supra dixi. Sed quia multa tam sensibilia, quam per se intelligibilia possunt per se mouere intellectum, non solum ad sui cognitionem, sed etiam ad cognitionem omnium virtualiter, & essentialiter inluforum in eis. Idèd pro obiecto adæquato non possumus conuenientius ponere, quam ens, in quantum ens, vt prolixè supra exposui: & sic non sequitur inconueniens, quòd dicit. Sufficit enim, quòd omne ens, vel per se moueat, vel saltem contineatur virtualiter in aliquo ente, vel essentialiter, quòd sit ratio mouendi intellectum ad cognitionem talium contentorum.

Et quòd dicit de materia prima, & de singularibus, quòd non possunt mouere intellectum, Scoti oper. Tom. V.

falsum dicit, loquendo semper de intellectu ex natura intellectus. De materia prima, quid senserit Aristoteles, vide Scotum in 2. De singularibus quid Philosophus senserit, vide Scotum in 7. *Metaphysic.* Et quòd dicit, non esse peripateticè dictum, hæc est optima fuga, dicere semper non esse peripateticè dictum: & non adducere auctoritates Philosophi in contrarium: nisi fortè dicere suum habeatur pro auctoritate. Ex his omnibus patet, quòd responiones datæ ad rationes Doctoris, non soluunt illas. Imò nec responderet ad illas, prout Doctor adducit illas, vt supra patuit, in exponendo huiusmodi rationes Scoti.

Fuga Sussan-
ni.

I r.

Scotus à toto
studio Parisiensi
si in nullo potuit
viquam reprobari.

Ad illud de voluntate. Miror, quòd tantus interpres velit dicere hoc esse ineptè dictum: præsertim quando dicitur à tanto Doctore, qui à toto studio Parisiensi in nullo potuit viquam reprobari, qui habetur vt subtilissimus Doctor, quicquid sit, cuiuslibet datur licentia loquendi. Ad rem, nihil est ad propositum, dicere quòd intellectio entis non mouet voluntatem, quæ enim consequentia est ista, Cognitio entis non mouet voluntatem: ergo ens non est obiectum voluntatis? Illi enim, qui tenent obiectum esse causam actus voluntatis, negarent istam consequentiam, vt patebit in 2. *dist.* 25. Item, si ponatur voluntas vt totalis causa sui actus, vt nulli volunt, vt patebit in 2. *distinct.* 25. & 37. negarent istam consequentiam, & dicerent non esse de ratione obiecti voluntatis mouere voluntatem: sufficit enim terminare actum voluntatis. Item, falsum est, quòd cognitio entis non possit mouere voluntatem, tenendo quòd cognitio possit esse partialis causa actus voluntatis, vt patebit in 2. *dist.* 25. Et quòd etiam cognitio, non tantum conclusionis practicæ, possit mouere, patuit supra, quæstione vltima Prologi. Et quòd dicit, quòd tantum conclusio syllogismi practicæ potest mouere voluntatem. Dico, quòd etiam supposito, quòd cognitio aliqua possit mouere voluntatem, quòd falsum est, quòd tantum talis cognitio, vel conclusio possit mouere. Et quòd dicit, quòd intellectus, & voluntas tantum ratione differunt secundum Philosophos; hoc non est verum, nec probat, sed in *dist.* 16. *secundi*, probabitur contrarium. Et pro nunc sufficiant hæc contra illum nouum Philosophi interpretem.

b *Quod autem suppositi communiter entis in quid ad omnes conceptus quidamatius pradiellos.* Hic Doctor per duas rationes, per quas prius probauit, quòd conceptus entis sit alius à conceptu Dei, & creaturæ vniuocè dictus, probat idem de omni alio ente: videlicet, quòd ens dicat conceptum alium, & vniuocum de omni substantia.

12.

Exponitur li-
tera Doctoris,
quæ probat v-
niuocitatem
entis respectu
substantia, &
accidentis.

Prima ratio est ibi: *Primum sc: De quocunque enim pradietorum.* Et ratio stat in hoc, supponendo vnum, quòd ens prædicetur in quid de substantia, & accidente. Probat modò, quòd ille conceptus entis dictus in quid de substantia, & accidente, erit alius à conceptu substantiæ, & accidentis. Et accipio pro exemplo substantiam, & accidens: & differentias contrahentes ens ad substantiam, & accidens, puta *esse per se*, & *esse in alio*. Et iste differentia dicantur *A*, & *B*: si intellectus est certus, quòd substantia est ens quiditatiuè: & similiter, quòd accidens est ens quiditatiuè, dubitando de *A*, & *B*, scilicet an substantia sit ens per se, an in alio: & similiter dubitando

Terminus a-
ctionis dup-
lex.Quomodo ens
est obiectum in-
tellectus crea-
ti.

an accidens sit ens per se, an in alio? tunc intellectus habebit conceptum entis dictum in *quid* de conceptibus substantiæ, & accidentis, de quibus est certus, quod sunt ens quiditatiuè: alium à conceptu substantiæ, & accidentis: patet, quia si conceptus entis dictus de substantia esset tantum conceptus substantiæ. Et similiter si conceptus entis dictus in *quod* de conceptu accidentis esset idem conceptus: tunc intellectus de eodem conceptu simpliciter esset certus, & dubius: patet, quia certus est, quod conceptus substantiæ est ens, & dubitat an sit ens per se, an in alio. Et cum sit simpliciter idem conceptus, scilicet conceptus entis dictus de substantia, & conceptus substantiæ: & de necessitate conceptus substantiæ, aut est conceptus per se, aut conceptus in alio: tunc idem intellectus erit simpliciter certus, & dubius de eodem conceptu, quod est impossibile: & iste est sensus literæ.

13.
Declaratio literæ.

Sed quia litera videtur importare aliqualem difficultatem, declaro eam per exemplum prius positum, cum dicit. *De quocunque enim prædictorum conceptuum quiditatiuorum, scilicet conceptus substantiæ, & accidentis, qui dicuntur conceptus quiditatiui, eo quod includunt ens quiditatiuè. Sequitur, Contingit intellectum certum esse ipsum, scilicet conceptum quidatiuum, siue conceptus quiditatiuos esse ens, dubitando de differentiis contrahentibus ens ad talem, vel tales conceptus, scilicet substantiæ, & accidentis: verum si tale ens, vel non, id est, an conceptus substantiæ sit ens per se, vel ens in alio, qui sunt modi contrahentes ens ad conceptum substantiæ, & accidentis. Sequitur, Et ita conceptus entis, ut conuenit illi conceptui: puta substantia, est alius ab illis conceptibus inferioribus, supple est alius à conceptu substantiæ, & accidentis, de quibus intellectus est dubius, scilicet an conceptus substantiæ sit ens per se, vel ens in alio. Est enim certus, quod conceptus substantiæ est ens, & similiter de conceptu accidentis: sed est dubius an conceptus substantiæ sit ens per se, an ens in alio. Si verò exponatur sic: quod conceptus entis erit alius à conceptibus differentiarum, sic intelligendo, quod intellectus sit certus, quod substantia est ens, dubitando de differentiis, an sint ens per se; an ens in alio: ita tamen quod sit certus, quod conceptus entis per se est ens, & conceptus entis in alio sit ens. Si ergo intellectus est certus de istis duobus conceptibus differentiarum, quod sunt ens, dubitando an sint ens per se, an in alio, tunc habebit conceptum entis, alium à conceptibus differentiarum.*

14.

*Secundam rationem pertracto sic. Pro intelligentia huius rationis nota, quod hæc ratio concludit propositum de communitate entis: supposito quod non possit haberi cognitio propria substantiæ sub propria quiditate: & ultra, quod pro statu isto nihil cognosco de substantia sibi attribui denominatiuè, nisi præcognoscatur in esse quiditatiuo: puta, quod in se sit ens quiditatiuè, ut supra exposui in 1. quæst. præsentis dist. in responsione ad quætionem. Tunc arguo sic: Cognosco ens dictum in *quid* de substantia: ergo ens est alius conceptus dictus in *quid* à conceptu substantiæ: & alius ab illo, à quo abstrahitur: patet, quia aliter nihil de substantia pro statu isto cognosci posset: ex quo enim substantia non potest causare immediatè cognitionem sui, nec per consequens contenti virtualiter, vel essentialiter in ea, ut patet de albedine, quæ prius causat cognitionem*

sui, si potest, & deinde omnium in clusorum, ut supra exposui in quæst. 2. præsentis dist. Si ergo cognosco de substantia ens dici in *quid*: siue quod substantia est ens quiditatiuè, cognitio entis erit causata ab aliquo sensibili: puta ab albedine, quæ causat cognitionem sui, & omnium in clusorum essentialiter. Habita ergo cognitione entis in se, possum illud considerare, & coniungere cum aliis abstractis à sensibilibus, ut cum abstracto absoluto ab absoluto; actum ab actu, & huiusmodi: & sic coniungendo facio unum conceptum complexum, puta sic dicendo: aliquid ens est ens per se; & aliquid ens est ens in alio; & aliquid est per se actus; & aliquid est actus in alio, & huiusmodi. Per primum intelligo substantiam, & per secundum accidens. Si ergo conceptus entis non esset alius ab albedine, tunc cognoscere ens dici in *quid* de substantia nihil aliud esset, nisi cognoscere albedinem dici in *quid* de substantia: quod nihil est.

Similiter si non esset alius à conceptu substantiæ in se, tunc cognoscere ens dici in *quid* de substantia, nihil aliud esset, nisi cognoscere substantiam in se: quod est contra præsuppositum, scilicet quod substantia non potest immediatè causare cognitionem sui in intellectu nostro pro statu isto. Dico ergo, quod ex quo substantia non potest immediatè causare cognitionem sui, id est, sub propria ratione formali, nec etiam potest causare mediatè referendo ad cognitionem substantiæ sub propria ratione. Si ergo substantia non potest causare cognitionem sui sub propria ratione: ergo non poterit causare cognitionem essentialiter, vel virtualiter inclusi prædicabilis illius substantiæ. Nam quando obiectum est optime dispositum, & perfectè præsens potentiæ; & agens merè naturale, si non potest causare immediatè cognitionem: ergo nec mediatè, id est, non poterit causare cognitionem alterius obiecti inclusi in illo, cum secunda causatio præsupponat primam: & sic patet litera Doctoris.

c. *Hoc autem, quod suppositum est. Hic Doctor probat per singulare argumentum, quod nulla substantia pro statu isto potest immediatè immutare intellectum ad sui cognitionem; & quia hæc ratio potest intelligi tam de cognitione intuitiua, quàm abstractiua, & è contra, idè expono quid sit immutare immediatè ad sui cognitionem, tam intuitiuam, quàm abstractiuam. Dicimus enim, quod albedo in cognitione abstractiua immediatè immutat intellectum, sic intelligendo, quod aliquid album singulare immediatè immutat potentiam sensitiuam causando in ea speciem sensibilem, & partialiter causando visionem sui.*

Secundò à tali specie sensibili, vel à visione illa, causatur phantasma in phantasia: & illud phantasma perfectè representat album singulare: phantasma verò immediatè immutat intellectum, causando speciem intelligibilem: & à specie intelligibili immediatè immutatur recipiendo cognitionem albedinis. Sic ergo immutare intellectum immediatè in cognitione abstractiua est causare speciem intelligibilem sui in tali intellectu, per quam immutatur ad cognitionem illius obiecti. Sed immutare intellectum in cognitione intuitiua est ipsum obiectum in se existens, & perfectè præsens causare notitiam sui in tali intellectu. Modò ad propositum, cum nulla substantia possit immediatè

15.

16.

Substantia non potest immutare intellectum ad sui cognitionem.

Quid sit immutare intellectum.

*Substantia nõ
potest immu-
tare aliquem
sensum.*

mediatè immutare aliquem sensum : quia fo-
lùm sensibilia per se immutant : si immutat in-
tellectum, tantùm immediatè immutat, vel cau-
sando speciem intelligibilem sui, ad quam se-
quitur cognitio abstractiua ; vel immediatè cau-
sando cognitionem sui intuitiuam : & in vtra-
que cognitione semper requiritur præsentia
obiecti, vel in se, vt in cognitione intuiti-
ua ; vel in specie intelligibili, vt in cogni-
tione abstractiua. Et ex his patet ratio Docto-
ris, quòd quicquid præsentia sua immutat in-
tellectum : eius absentia potest cognosci. Et li-
tera clara est.

17.

d *Per idem concluditur etiam propositum.* Hic
probat per eandem rationem, videlicet secun-
dam, quòd conceptus entis dictus in *quid* de ma-
teria, & forma, sit alius à conceptu materiæ, &
formæ : quia aliter, nec materia, nec forma sub-
stantialis possent cognosci pro statu isto, nec ali-
quid de eis : supponendo, quòd non possint im-
mutare intellectum nostrum : & eodem modo
formetur ratio sicut suprà formata est.

e *Ista rationes, &c.* Hic respondet ad ter-
tiam obiectionem : quia aliquis posset dicere
quòd per has rationes posset concludi, quòd con-
ceptus entis sit alius à differentiis vltimis, & pas-
sionibus entis, & dictus in *quid* de eis. Patet quan-
tùm ad primum, quia aliquis intellectus potest
esse certus, quòd vltima differentia albedinis sit
ens, dubitando an sit tale, vel tale ens : ergo &
similiter quo ad secundam rationem, ex quo vlti-
ma differentia, puta hominis, non potest im-
mediatè immutare intellectum ad sui cognitio-
nem : ergo non potest cognosci conceptus entis
de ea, nisi sit alius à conceptu sensibilis, per
quod cognoscitur conceptus entis : & simili-
ter alius à conceptu vltimæ differentiæ homi-
nis : ergo, &c. Dicit Doctor, quòd licet per has
rationes possit concludi alietas conceptus entis
à conceptibus differentiarum vltimarum, &
passionum ; non tamen concluditur, quòd tali-
s conceptus dicatur in *quid* de illis : quia non
est certus, quòd vltimæ differentiæ, vel passio-
nes entis sint ens quiditatiuè. Per has tamen ra-
tiones concluditur alietas conceptus entis dicti
in *quid* de conceptibus substantiæ, & acciden-
tis, & partium substantiæ : quia certus est, quòd
omnia ista sint ens quiditatiuè : & idèd per il-
las rationes non intendit probare, quòd ens di-
cat conceptum in *quid* de illis, cum illud supponat
tanquam notum : sed intendit probare, quòd
ille conceptus dictus in *quid* de substantia, & ac-
cidente, de materia, & forma sit alius à conceptu
istorum.

Aug. Suss.

Et ex hoc apparet improbatio responsionis,
quam facit quidam in primo suæ Metaphysicæ,
approbans responsum Ioan. dicens, quòd non
concludit prima ratio Doctoris alietatem concep-
tus : sed tantùm alietatem entis, quod nihil est.

18.

Vel aliter, & melius. Probat per hanc ratio-
nem, quòd vltimæ differentiæ, & passionem en-
tis non sunt ens quiditatiuè, quia sunt conceptus
simpliciter simplices : si ergo vltima differentia
includeret ens quiditatiuè, tunc non esset conce-
ptus simpliciter simplex. Nam conceptus simplici-
ter simplex, aut simpliciter scitur, aut simplici-
ter ignoratur : vt dicit hic Doctor.

Sed pro intelligentia huius, nota, quòd conce-
ptus simpliciter simplex aliquando accipitur qui-
datiue, & est ille, qui non habet alios con-

*Conceptus sim-
pliciter sim-
plex.*

ceptus quiditatiuus : ex quibus quiditatiuè com-
ponatur : sed est tantùm vnus in se quiditatiue ;
& talis, vel totaliter scitur quiditatiue, vel tota-
liter ignoratur quiditatiue. Et conceptus non
simpliciter simplex quiditatiuè est ille, qui com-
ponitur ex pluribus conceptibus quiditatiuis ; vt
homo ex animali, corpore, substantia, ente, &
talis, secundùm vnum conceptum, potest igno-
rari : & secundùm alium sciri : & hoc modo acci-
pitur hic.

Et quando dicit Doctor in isto primo dist. 2. *Obiectio.*
quæst. 1. quòd ens infinitum, vel ens necesse esse,
vel ens vnum, non dicunt conceptum simpliciter
simplicem : quia ens infinitum includit entitatem,
& infinitatem : & tamen vnum non est de essentia
alterius.

Respondeo secundùm glossam, quam ibi feci.

Ista litera exponitur. Cum dicit, quòd non est
circa eos deceptio sicut est circa quiditatem complexorum :
puta non contingit intellectum decipi circa
conceptum simpliciter simplicem : quia, vel to-
taliter scitur, vel totaliter ignoratur : sed circa
quiditatem complexam contingit errare. Posset
enim quis scire, quòd homo est substantia : dubi-
tando, an sit animal propter distinctionem con-
ceptuum in clusorum in homine. Sequitur : *Quod*
non est intelligendum quasi intellectus simplex formaliter
deceptiatur, &c.

*Responso ali-
bi.*

*Quid sit ver-
itas virtualiter, & for-
maliter.*

19.

Nota pro intelligentia huius literæ, quòd veri-
tas, vel falsitas formaliter consistit in actuali di-
uisione, vel compositione intellectus : vt quando
actualiter format propositiones : sed veritas, vel
falsitas virtualiter est, quando obiectum includit
verum virtualiter : vt homo, qui includit ani-
mal, & superiora, id est, habet in se terminos,
ex quibus intellectus potest formare propositionem
veram, vel falsam. Et nota, quòd quiditas
simpliciter simplex non dicitur nec virtualiter
vera : nec virtualiter falsa : sic intelligendo, quòd
non dicitur virtualiter vera quiditatiuè, quia non
includit aliquid, quod possit dici in *quid* de ea
nec similiter virtualiter falsa quiditatiuè : quia
non includit aliquid dictum in *quid*, quod possit
ab ea negari. Secus est de quiditate non simplici-
ter simplici : quia potest esse virtualiter vera qui-
datiue : cum includat aliquid dictum in *quid* : ex
quo intellectus potest formare propositionem
quiditatiuè veram. Hoc idem dico de proposi-
tione virtualiter falsa.

Nota.

f *Tertio etiam modo potest responderi ad primam
rationem.* Sensus huius literæ est : quòd si ille con-
ceptus, de quo est certitudo, scilicet conceptus
entis, sit alius ab illis, de quibus dubitatur, & si
ille certus saluetur in alterutro illorum dubio-
rum verè erit vniuocus : sed non oportet quòd
insit vtrique illorum in *quid* : sed vt sit vniuocus
cum eis : vel vt denominabilis ad determinans,
& si patet.

*Ex his apparet quomodo in ente concurrat duplex
primitas.* Doctor per exemplum declarat, quod
clarum est in litera.

*Primitas du-
plex.*

Contra hanc conclusionem de ista duplici pri-
mitate in obiecto, arguit quidam, & primò sic :
Ens in sua maxima communitate est adæquatum
obiectum intellectus : & vt sic præscindit ab ista
duplici primitate, scilicet essentiali, & virtuali.
Probat antecedens ; quia primo *Physic. text. comm. 5.*
probat Philosophus, quòd consulum est prius no-
tum, id est, primum obiectum, per hoc, quòd :

20.
*Ioann. Angl.
Bacc. in 1. d.
3. q. 1.*

puer primò vocat omnem hominem patrem : & pòst distinguit patrem inter alios : ergo ens sub communissima ratione erit primum obiectum.

Præterea : Ens , vt concernens vnitatem , seu communitatem essentialem , & vt concernens virtualem , natum est causare conceptum per accidens vnium : quia conceptus passionis cum conceptu quiditativo , est vnus per accidens : sed omne per accidens præsupponit aliquid primum per se : ergo ens , vt præscindit ab illa duplici primitate erit primum obiectum intellectus.

Item , arguit Occham contra Doctorem. Item , alius arguit contra eandem conclusionem in primo dist. 3. quæstione 8. Et arguit sic primò : Ens non habet aliquam primitatem respectu omnium intelligibilium : patet , quia ens rationis , & secundæ intentiones sunt per se intelligibiles : & tamen ens neutram primitatem habet respectu talium. De primitate communitatis patet , quia nihil est commune vniuoco enti reali , & enti rationis.

De primitate virtualitatis patet , quia illa primitas non est , nisi respectu entium realium.

Secundò arguit sic : Ens rationis potest cognosci nullo ente reali cognito : ergo per se continetur sub primo obiecto intellectus : & non sufficit , quòd contineatur in illo virtualiter : sed non continetur per se sub ente vniuoco : ergo ens vniuocum non est obiectum adæquatum intellectus.

Tertiò arguit , quòd ista duplex primitas non sufficit : quia sic , Deus esset primum obiectum intellectus nostri : patet , quia prædicatur per se de omni intelligibili per se ab intellectu : vel includit illud virtualiter , vel essentialiter. Nec valet dicere , quòd non includit sic virtualiter , quia creatura potest virtute propria mouere intellectum. Contra hoc arguit sic : Qua ratione genus potest virtute propria mouere intellectum , eadem ratione differentia vltima potest mouere intellectum virtute propria : ergo illa contentia virtualis , qua aliquid includens essentialiter rationem entis , includit essentialiter , vel virtualiter differentiam , vel passionem : non facit ad hoc , quòd ens sit primum obiectum adæquatum intellectus : ergo ad hoc , quòd aliquid sit primum obiectum oportet , quòd per se prædicetur de quolibet per se intelligibili.

Quartò arguit sic : Si partes essentielles essent per se intelligibiles virtute propria , quantumcumque continerentur essentialiter in toto , illud totum non diceretur obiectum adæquatum , quamuis esset per se prædicabile de aliis per se intelligibilibus : ergo quamuis ens prædicetur per se de aliquibus intelligibilibus , & includat aliqua alia essentialiter , vel virtualiter ; non dicitur propter hoc primum obiectum adæquatum. Et sic exemplum Doctoris de colore non est ad propositum. Dicit ergo ille , quòd nihil est obiectum adæquatum intellectus : quia tale est per se commune ad omnia per se apprehensibilia ab intellectu : sed nihil est tale respectu omnium intelligibilium : vt patet de secundis intentionibus , & huiusmodi.

21. Reponitur primò ad obiectiones Ioannis Anglici , & deinde ad obiectiones Occham : licet solutio earum patere possit ex superius declaratis.

Ad primam Ioannis cum dicit , quòd ens , vt omnino indifferens est obiectum , &c. Dico , quòd quando Doctor assignat ens sub ista duplici pri-

mitate , &c. non intelligit , quòd ens sic sit primum obiectum adæquatum intellectus : ita quòd illud solum attingat ; sed queritur aliquod vnium , quod se aliquiter habeat ad omnia attingibilia ab illa potentia : ita quòd omnia simul collecta proprie , & formaliter sunt adæquatum obiectum potentia : sed denominatio eorum est ab aliquo vno , quod se habet aliquiter ad omnia ista : & sic ens est adæquatum obiectum intellectus , non quòd ipsum solum intelligatur ab intellectu : sed quia aliquiter se habet ad omnia intelligibilia , vt diffusè exposui. Et quòd Doctor sic intelligat , patet expressè in quæst. 1. Prolog. vbi dicit sic : *Licet enim ens , vt est quoddam intelligibile vno actu : sicut homo intelligibilis vna intentione , sit naturaliter intelligibile : illa enim unica intellectio entis , vt vnus obiecti est naturalis : non tamen ens , vt primum obiectum , id est , adæquatum potest poni naturaliter attingibile : nisi quodlibet sub eo contentum sit naturaliter attingibile : quia est primum obiectum , vt includitur in omnibus per se obiectis.* Hæc Scotus. Cum dicit ergo Ioannes Anglicus , quòd ens sic abstractum est adæquatum obiectum , &c. Si intelligat , quòd illud sit communius respectu omnis intelligibilis transeat. Si verò intelligat , quòd in quantum huiusmodi sit adæquatum , vt indifferens , & vt præscindens ab omni inferiori , hoc est manifestè falsum. Et illud , quod adducit de Philosopho , quòd confusum est prius notum , non est ad propositum : quia Philosophus ibi loquitur de prius noto primitate originis , non autem de primitate adæquationis , vt patet secundum communiter expositores.

Ad aliud de conceptu per accidens. Dico , quòd si intelligit , quòd obiectum adæquatum alicuius potentia sit aliquis conceptus per se cognoscibilis : & non vt includitur in omnibus per se intelligibilibus : tunc est oppositio inadiecto , ponere aliquid esse adæquatum obiectum potentia , & vt sic , non includi in omni per se perceptibili à tali potentia : vt patet à Doctore in quæst. 1. Prolog. imò obiectum adæquatum , vt sic , percipi , est percipere omnia per se contenta sub tali obiecto. Dico vltra , quòd non intelligit mentem Doctoris , quia Doctor non ponit ens esse adæquatum obiectum intellectus sic , vt percipiatur cum illa duplici primitate : sed sic dicit , quòd quia in ente concurrens ista duplex primitas , scilicet communitatis , cum sit communissimum vniuocum ; & virtualitatis vel in se , vel in suis inferioribus : si aliquid commune debet poni obiectum adæquatum intellectus , respectu omnium perceptibilium ab intellectu , maximè erit ens : & sic Doctor debet exponi.

Nunc ad rationes Occham. Ad primam de ente rationis , secundis intentionibus , & huiusmodi : patet responsio ex his , quæ supra dixi , quomodo secundæ intentiones sint per se intelligibiles.

Ad aliud , cum dicit quòd tunc Deus esset adæquatum obiectum : quia virtualiter continet , &c. patet responsio ex his , quæ supra dixi. Et posito etiam quòd Deus contineat virtualiter , &c. tamen ex quo querimus aliquod obiectum commune ad omnia per se intelligibilia : propter istam communitatem in ente , & virtualitatem , vel in se , vel in suis inferioribus , ponimus esse obiectum adæquatum. Ad illud de partibus essentialibus , patet ex supra dictis , non esse contra Doct. si intelligatur ens esse adæquatum obiectum modo præexposito.

Quomodo confusum sit prius notum nobis.

In ente duplex est primitas.

Responsio ad rationes Occham.

posito. Multi alij adducunt rationes contra Doctorem, sed quia coincidunt cum prioribus, & facillimè solui possunt ex supra dictis, illas omitto: & præsertim quorundam minùs Doctorem intelligentium.

Ad aliquas rationes Scoti de vniuocatione entis, respòdet insuper nouus interpret Philosophi.

Ad illam de conceptu certo, & duobus dubiis, adducit responsum Ioannis, quam ipse approbat, quòd ex natura rei non posset idem conceptus esse certus, & dubius. Et dicit, quòd quicumque concipit aliquam rationem entis, necessariò illum concipit aut sub conceptu Dei, vel rei productæ; substantiæ, vel accidentis. Et dicit, quòd dubitatio non accidit Philosophis de lumine ex parte rei, vel conceptus: sed ex ignorantia *quid nominis*: propterea qui ignorabant quid importetur nomine substantiæ, aut accidentis. Et ad formam, negatur minor, & conceditur maior. Et ad probationem minoris, patet solutio: quòd disputantes de lumine non ex parte rei dubitant de ipso, si est substantia, vel accidentis: sed propter ignorantiam *quid nominis*: & sic patet, rationem hanc non esse Achillem, sed Therstem.

Ad aliud dicit, concedendo quòd substantia, & accidens in ente conueniunt: non quidem in conceptu entis ex parte rei communi: sed in illo disiuncto quòd repræsentatur per conceptionem entis. Differunt autem propriis, & distinctis conceptibus.

Ad aliud dicit, quòd conceptus entis, qui distinctè significatur per ens, nihil aliud est, quàm conceptus substantiæ, vel accidentis: qui vt disiunctiù accipitur, est alius ab illis distinctè sumptis: & sic non tenet ratio. Et quia omnes responsoes istius noui interpretis incidunt quodammodo in idem: & etiam quia magis funealiorum responsoes, omittantur aliæ.

Repondeo quamuis satis responsum sit supra, tamen aliqua alia hic dico. Præmittendo primò, quòd disputantes, & ad inuicem contradicentes non disputant, nec contradicunt de nominibus solùm. Exemplum: Fidelis, & infidelis disputant

de ista propositione, *an Deus sit trinus, & vnus*, non contendunt de istis nominibus: sed de conceptibus, vt supra patuit, *g. 1. Prologi*.

Secundò præmitto, quòd omnis quæstio præsupponit aliquod certum, & quærit dubium: & illud certum præsuppositum non est tantùm nomen, vt patet; vt cùm quæritur: an homo sit risibilis: præsupponit hominem esse ens. Item, cùm quæritur, an lignum sit substantia, vel accidentis: præsupponitur, quòd sit ens tanquam certum: & similiter præsupponitur, quòd tam substantia, quàm accidens sit ens. Si ergo habeo certitudinem, quòd lignum sit ens: dubitando, quòd sit substantia, vel accidentis: si conceptus entis non sit alius à conceptu substantiæ, & accidentis, tunc intellectus meus erit verè certus, & dubius de eodem conceptu. Non enim disputabant Philosophi de nominibus, sed de conceptibus: quia vnus dicebat lumen esse substantiam: & alius esse accidens: ergo præsupponebant tanquam certum, conceptum entis dici de substantia, & accidente: & per consequens si conceptus entis tantùm esset conceptus substantiæ, vel accidentis: & non esset alius ab illis conceptibus, intellectus fuisset certus de vno conceptu, & dubius de duobus. Et sic patet quomodo ista responso nullo modo soluit verè Achillem, contra quem tor, & tanti insudarunt, nec vnquam soluere potuerunt.

Ad aliud, quando dicit de conceptu disiuncto. Hæc non est responso sua, sed Ioannis Rhoditon *lib. 1. dist. 2. quæst. 6*. Contra hanc responsoem arguit Scotus in *isto primo, distinct. 8. quæst. 2.* & arguit sic: Ista certitudo præcedit omnem apprehensionem quorumcunque diuidentium ipsum ens: ergo præcedit certitudinem de toto disiuncto. Antecedens probatur, quia non oportet in prima apprehensione, qua scitur hoc esse aliquid, vel ens, apprehendere à se, vel ab alio, vel per se, vel in alio: & sic de aliis disiunctis: & sic patet quomodo responsoes huius miniimè valent.

Ad aliud patet ex his, quæ dixi supra, & c.

S C H O L I V M.

Sex instantias adducit contra suam sententiam de vniuocatione entis, quas optimè soluis, & valdè peripateticè.

Contra istam vniuocationem entis arguitur multipliciter.

Primò per Philosophum 3. *Metaph.* quia secundùm ipsum *ibi*, ens non est genus: quia tunc secundùm ipsum *ibidem*, differentia non esset ens: si autem esset commune dictum *in quid* de pluribus specie differentibus, videretur esse genus.

Idem etiam in 4. *Metaph.* in principio, vbi vult, quòd ens dicitur de entibus, sicut sanum de sanis, & quòd Metaphysica est vna scientia, non quia omnia illa, de quibus Metaphysica est, dicantur secundùm vnum, sed ad vnum, scilicet non vniuocè, sed analogicè: ergò subiectum Metaphysicæ non est vniuocum, sed analogum.

Item 7. *Metaph.* dicit quòd accidentia sunt entia, sicut Logici dicunt non ens esse ens, & non scibile esse scibile: & sicut vas dicitur salubre; in omnibus istis exemplis non est vniuocatio eius, quod dicitur de pluribus.

Item Porphyrius, *si quis omnia ensia vocet, aquinuocè* (inquit) *nuncupabit*.

Item, 1. *Physicor.* principium est contra Parmenidem, & Melissum, quòd ens multipliciter dicitur, & arguit quòd si omnia sint vnum ens, ergo omnia sunt, vel hoc vnum ens, vel illud: quod non sequeretur, si ens esset vniuocum, sicut non sequitur: *omnis homo est vnus homo: ergo ille vnus homo, vel ille vnus homo*.

Item, per rationem, si ens esset vniuocum ad decem genera: ergo descenderet in ista per aliquas differentias. Sint igitur duæ tales differentiæ *A, & B*, aut igitur istæ includunt

24.

Philosophi nō disputatēs de nominibus, sed de conceptibus.

13.

Contra vniuocationem entis.

Tex. comm. 10.

Arg. 1.

Tex. com. 2.

Arg. 2.

Tex. comm.

14. & 15.

Arg. 3.

Cap. de Specie.

Text. c. 13.

Arg. 4.

Arg. 5.

Arg. 6.

ens

23.

Aug. Suesſa.

Responſo ad Auguſt. Suesſam.

ens quiditatiuè, & tunc in conceptu cuiuslibet generis generalissimi includitur negatio; aut ista non sunt entia, & tunc non ens erit de conceptu entis.

14.
Ad arg. 1.

Scilicet 3.
Met. com.
3.

Quare ens
nō est genus?

Ad primum^b argumentum 3. *Metaph.* quamuis non oportet dicere, quòd argumenta illa concludant, quia Philosophus intendit ibi arguere ad oppositas partes quæstionum, quas disputat, sicut ipsemet præmittit in præmio: duo autem opposita non possunt concludi, nisi alterum argumentum sit Sophisticum. Vnde Commentator eius dicit in primo argumento ad primam quæstionem ibi disputatam, esse fallaciam Consequentis, si contraria pertinent ad eandem scientiam: ergo non contraria non pertinent ad eandem scientiam, quamuis etiam istud argumentum specialiter non oportet tenere, quòd concludat. Inferens enim ibidem, *Quare si vnum est genus, aut ens, nulla differentia, neque vnum, neque ens erit.* Quæro, aut intendit inferre, quòd non per se primo modo erit differentia ens, vel vnum, & sic conclusio non est inconueniens de vno; aut intendit inferre negatiuam absolutè, & tunc non valet consequentia: non enim si rationale est differentia respectu animalis, sequitur, quòd rationale non est animal, sed quòd non est per se primo modo animal: tamen tenendo^c quòd argumentum valeat, concludit oppositum magis, quàm propositum. Remouet enim ab ente rationem generis, non propter æquiuocationem: imò si esset æquiuocum ad decem genera, esset decem genera: quia idem conceptus (quocunque nomine significetur) habet eandem rationem generis: sed remouet rationem generis ab ente, propter nimiam communitatem: quia videlicet prædicatur per se primo modo de differentia aliqua, & per hoc potest concludi, quòd ens non sit genus.

15.

Ad videndum^d autem, quomodo hoc sit verum, cum tamen prædictum sit, quòd ens non prædicatur per se primo modo de differentiis vltimis, distingo de differentiis: quòd aliqua potest sumi à parte essentiali vltima, quæ est res, & natura alia ab illo, à quo sumitur conceptus generis, sicut si ponatur formarum pluralitas, & genus dicatur sumi à parte essentiali priori, & differentia specifica à forma vltima: tunc sicut ens dicitur in *quid* de illa parte essentiali, à qua sumitur differentia talis specifica, ita dicitur in *quid* de tali differentia in abstracto: ita quòd sicut hæc est in *quid*, *anima intellectiua est ens*, accipiendo eundem conceptum entis, secundum quem dicitur de homine, vel de albedine: ita hæc est in *quid* *rationalitas est ens*, si rationalitas sit talis differentia; sed nulla talis differentia est vltima, quia in tali continentur plures realitates aliquo modo distinctæ tali distinctione, vel non identitate, qualem dixi in *quest. de Trinitate, 2. dist.* esse inter essentialiam, & proprietatem personalem, vel maiori: sicut aliàs explanabitur, & tunc talis natura potest concipi secundum aliquid, hoc est secundum aliquam realitatem, & perfectionem, & secundum aliquam ignorari, & idè talis naturæ conceptus non est simpliciter simplex. Sed vltima realitas, seu perfectio realitatis naturæ, à qua sumitur vltima differentia, est omnino simpliciter simplex. Ista realitas non includit ens quiditatiuè, sed habet conceptum simpliciter simplicem. Vnde si talis realitas sit *A*, hæc non est in *quid*, *A est ens*, sed est quasi per accidens: & hoc siue *A* dicat illam realitatem, siue differentiam in abstracto sumptam à tali realitate. Dixi igitur prius, quòd nulla differentia simpliciter vltima, includit ens quiditatiuè, quia est simpliciter simplex: sed aliqua differentia sumpta à parte essentiali, quæ pars est vna in re, alia à natura, à qua sumitur genus; illa differentia non est simpliciter simplex, & includit ens in *quid*: & ex hoc, quòd talis differentia est ens in *quid*, sequitur, quòd ens non est genus propter nimiam communitatem entis. Nullum enim genus dicitur de aliqua differentia inferiori in *quid*, nec de illa, quæ sumitur à forma, nec de illa, quæ sumitur ab vltima realitate formæ, sicut patebit *dist. 8.* quòd semper illud, à quo sumitur conceptus generis, secundum se est potentiale ad illam realitatem, à qua sumitur conceptus differentie, siue ad illam formam, si differentia sumatur à forma.

De his vide
8. dist. 9. 3.
clar.

Vltima realitas forma est, quæ vltimè differt ab aliis, seu quæ non est amplius distinctibilis in alias.

Quia ens dicitur in *quid* de aliquibus differentiis, & de aliis de nominatiuè: genus de nullis differentiis dicitur in *quid*.

Quæst. 3.
16.

Si differentia includitur, quomodo in distinctione nō sit negatio?

Et si arguas contra^e istud, quòd si rationale includit ens quiditatiuè, & quælibet differentia consimilis, quæ scilicet sumitur à parte essentiali, non ab vltima realitate eius: ergo addendo talem differentiam generi, erit negatio, eo quòd ens bis dicitur.

Dico, quòd^f quando duo inferiora ad tertium sic se habent, quòd vnum denominat alterum, illud commune particulariter, denominat seipsum sine negatione, sicut albedo, quæ est inferior ad ens, denominat animal, quòd est inferius etiam ad ens sine negatione: & idè sicut est denominatiua ista, *animal est album*, ita ens, quòd est superius ad album, potest denominare animal, siue ens particulariter sumptum pro animali, puta si illud ens denominatiuum esset entale, hæc esset vera, *aliquid ens est entale*; sicut enim ibi concedo denominationem accidentalem, sine negatione, nec tamen idem omnino denominat seipsum, eodem modo conceptum: ita hinc, animal rationale est sine negatione,

nam in animali includitur ens quiditatiuè , & in rationali denominatiuè : & sicut rationalitas est ens quiditatiuè , ita rationale denominatur ab ente : igitur hîc esset nugatio, *animal rationalitas*, non autem hîc, *animal rationale* ; sicut esset hîc, *animal albedo*, non autem est nugatio hîc, *animal album*.

Ad aliud , quod dicitur de 4. *Metaph* dico, quòd Philosophus 1c. *Metaph*. concedit ordinem essentialem inter species eiusdem generis, quia ibi vult , quòd in quolibet genere est vnum primum, quod est mensura aliorum : mensurata autem habent essentialem ordinem ad mensuram, & tamen non obstante attributione , quilibet concederet, vnum esse conceptum generis : aliàs genus non prædicaretur in *quid* de pluribus differentibus specie. Si enim genus non haberet conceptum aliud à conceptibus specierum, nullus conceptus diceretur de pluribus in *quid*, sed tantum quilibet de seipso, & tunc nihil prædicaretur, vt genus de specie, sed vt idem de eodem.

Consimiliter ^h Philosophus dicit in 7. *Physic*. quòd in genere latent æquiuationes, propter quas non potest fieri comparatio secundum genus , non enim est æquiuocatio quantum ad Logicum, qui ponit diuersos conceptus : sed quantum ad realem Philosophum est æquiuocatio, quia non est ibi vnitas naturæ : ita igitur ⁱ omnes auctoritates, quæ sunt in Metaphysica, & Physica, quæ essent de hac materia, possent exponi propter diuersitatem realem illorum , in quibus est attributio, cum qua tamen stat vnitas conceptus abstrahibilis ab eis, sicut patuit in exemplo. Concedo tamen quòd totum illud, quod accidens est, attributionem essentialem habet ad substantiam, & tamen ab hoc, & ab illo, potest conceptus vnus communis abstrahi. Ad illa, ⁱ quæ dicuntur de 7. *Metaph*. Dico, quòd litera vltimi paragraphi de ille materia, soluit omnes auctoritates Philosophi præhabitas, quæ incipit, *Palam autem*, &c. ibi enim dicit Philosophus quòd *primò*, & *simpliciter definitio*, & quod quid erat esse, *substantiarum est. & non solum, sed aliorum simpliciter est : non tamen primò*. Et probatur hoc ibi, quia ratio significans idem nomini est definitio, si illud, cuius est ratio, est per se vnum. *Vnum verò dicitur sicut & ens*, & intellige per se ens: *ens autem, hoc quidem, hoc aliquid, aliud quantitatem, aliud qualitatem significat*, quod verum est de ente per se, quia ens per se in 1. *lib.* diuisit in 10. Genera: igitur quodlibet illorum est vnum per se, & ita ratio istorum est definitio, & hoc concludit ibi: *Quapropter erit hominis albi ratio, & definitio* Alio verò modo albi, & substantiæ, quia substantiæ per se, & primò ; albi simpliciter, & per se. Sed non primò, albi hominis, secundum *quid*, & per accidens. Vnde & in illo capitulo tractat principaliter de tali ente per accidens, cuiusmodi est, *homo albus*, quòd eius non sit definitio. Ens igitur, vel *quid*, vel definitionem habere, quodcunque istorum simpliciter dicitur de accidente sicut de substantia, sed non æquè primò, & non obstante ordine potest benè esse vniuocatio.

Ad Porphyrium , ipse allegat Aristotelem dicendo, *æquiuocè* (inquit, scilicet Aristoteles, de quo ibi loquitur) non inuenitur autem vbi hoc dixerit in Logica: in Metaphysica autem dicit hoc, sicut iam allegatum est, & expositum. Si quis autem vellet pertractare auctoritatem Porphyri, quomodo ratio eius, ex auctoritate Aristotelis valet, ad oppositum suum posset exponi, sed nolo immorari.

Ad illud ^h quod arguitur de 1. *Physic*. dico quòd ad opinionem illam Parmenidis, & Melissi destruendam principium est accipere, quod ens dicitur multipliciter, non æquiuocè : sed multipliciter, hoc est, de multis ad inquirendum de quo illorum intelligant. Sicut si diceretur omnia esse vnum animal, contra eos esset distinguere animal, & quærere: de quo animali intelligunt, aut omnia esse vnum hominem, aut vnum equum.

Cùm dicitur ⁱ, quòd argumentum Philosophi non valet contra eos si ens esset vniuocum. Respondeo, quòd consequentia ista (descendendo sub prædicatp stante confusè tantum) non tenet formaliter, sed est fallacia figuræ dictionis, & fallacia consequentis, tamen si ipsi intellexerunt, sicut Philosophus imponit eis, quòd omnia sunt vnum, non loquendo de vno confusè, sed de aliquo vno determinato: benè sequitur ad antecedens sic intellectum, quòd omnia sunt hoc vnum, vel illud vnum.

His visis de ente ^m, restat vltior dubitatio, Vtrum posset poni aliquid aliud transcendens primum obiectum intellectus nostri, quod videretur habere æqualem communitatem cum ente: & videretur. quòd sic, & hoc vno modo quòd *verum* sit obiectum adæquatum, & primum intellectus nostri hîc, & non ens: quod tripliciter probatur.

Primò sic : distinctæ potentix habent distincta obiecta formalia, ex 2. *de Anima*: sed intellectus, & voluntas sunt distinctæ potentix : ergo habent distincta obiecta formalia, quod non videretur posse sustineri, si *ens* ponatur primum obiectum intellectus, sed si *verum* ponatur, benè possunt assignari distincta obiecta formalia.

Secundò sic : *Ens* est commune de se ad sensibile, & intelligibile : obiectum autem proprium

Text. 2. & vide.

Ad arg. 2. proxime factum.

In quolibet genere est vnum primum, explicatur.

17.

Text. 31.

Vniuocatio Physica est quado natura plurificatur secundum eandem rationem specificam.

Analogia non obstat vniuocationi.

Ad arg. 3. Text. 16.

4. *Metaph*.

Text. 28.

Text. 14.

Ad id non ens, &c. sensus est, non ens simpliciter, id est, secundum intentiones esse ens, non scibilia proprie id est, principia esse scibilia secundum quid.

18.

Ad 4.

Nam in 4.

Met. tex 2.

oppositum dicitur

Philos.

quòd ens non dicitur æqui-

uocè, sed ana-

logicè.

19.

Hic assignatur

4. 9. in

aliquibus

antiquis ori-

ginalibus,

sed hac sup-

putatio ma-

gnus placet.

Text 33. &

38.

Arg. 2.

1. *Phys.* 9. 4.
& 5.

proprium alicuius potentiae est obiectum eius sub aliqua propria ratione : ergo ad hoc, quod ens sit proprium obiectum intellectus, oportet, quod determinetur, & contrahatur ad ens intelligibile per aliquid, per quod excludatur ens sensibile : sed tale contrahens videtur esse *verum*, quod dicit de se rationem manifestatiui, vel intelligibilis.

Arg. 3.

Item terribi sic, obiectum non est proprium alicuius potentiae, nisi secundum quod est proprium motuum illius potentiae : non mouet autem aliquid potentiam, nisi secundum quod habet aliquam habitudinem ad eam : ens autem secundum quod absolutum, & non habens aliquam habitudinem ad intellectum, non est primum, & immediatum obiectum. Illud autem secundum quod ens formaliter habet habitudinem ad intellectum, est veritas, quia secundum Anselmum de Veritate, *veritas est res sita in mente perceptibilis*.

Cap. 11.

veritas est res sita in mente perceptibilis.

COMMENTARIUS.

1.
*Expositio li-
bera.*

a **C**ONTRA istam vniuocationem entis. Hic Doctor arguit contra conclusionem, quam posuit de vniuocatione entis, vt clarius innotescat. Et primò per Philosophum 3. *Metaphysic. sext. comm. 10.* vbi vult, quod ens non sit genus, vt patet circa finem illius textus. Hæc litera clara est. Et quod dicit Philosophus, *si ens esset genus, differentia non esset ens* : propter hoc dicit, quia genus non prædicatur in quid de differentia, vt patet in 3. *Metaph. text. comm. 10.* circa finem. *Impossibile, inquit, prædicari, aut species generis de propriis differentiis, aut genus sine suis speciebus* : & multas rationes adducit Doctor in *Metaphysica* sua : sed si differentia specifica est ens quiditatiuè, ens non est genus : & si prædicatur de pluribus vniuocè, videtur esse genus.

b Responderetur ibi : *Ad primum.* Hic Doctor dat primò vnam responsum generalem, videlicet quod rationes factæ in 3. *Metaphysic.* non sunt determinatæ secundum intentionem Philosophi. Ibi enim mouet (si bene memini) 23. vel 24. quæstiones, arguendo ad oppositas partes, vt ibi patet : quas quæstiones postea soluit in aliis libris sequentibus. Et quod dicit, quod *duo opposita non possunt concludi, nisi alterum argumentum sit sophisticum*, hoc patet. Nam si argumento ostensiuo ostendo vnum oppositum de aliquo subiecto : aliud oppositum ostendi non potest, nisi tantum sophisticè : quia si argumento ostensiuo, vel demonstratiuo : tunc duo opposita possent concludi de eodem : quod est impossibile. Cùm ergo Philosophus in 3. *Metaphysic.* semper arguat, & pro, & contra : sequitur quod vnum est sophisticum, & non determinat quid sit illud, nihil ergo ibi dictum debet sumi pro auctoritate. Vnde Commentator eius 3. *Metaphysic. com. 3.* dicit in primo argumento ad primam quæstionem ibi disputatam, esse fallaciam Consequentis : si contraria pertinent ad eandem scientiam : ergo non contraria non pertinent ad eandem scientiam : non enim sequitur, sicut etiam hîc : Si homo currit : ergo non homo non currit : nam asinus potest currere. Sequitur,

2.

Quamuis etiam istud argumentum, &c. Hoc dictum debet referri ad argumentum primum Philosophi 3. *Metaphysic.* videlicet quod argumentum, quo probat quod ens non est genus, non oportet specialiter tenere quod concludat : infert enim ibidem, scilicet 4. *Metaphysic. text. comm. 10.* in fine textus. *Quare si vnum est genus, aut ens* : supple est genus : nulla differentia, neque vnum, neque ens erit, id est, si ponatur, quod ens sit genus, nulla differentia erit ens. Et

*Ens non est
genus.*

similiter si ponatur, quod vnum sit genus : nulla differentia erit vnum. Sequitur : *Quare, aut intendit inferre, quod non per se primo modo erit differentia ens & vnum, & sic conclusio non est inconueniens de vno*, scilicet quod differentia non sit vnum per se primo modo : est tamen inconueniens de ente, scilicet quod differentia non sit ens per se primo modo. Nam differentia est ens per se primo modo, secundum ipsum Aristotelem, aut intendit inferre negatiuè absolute, scilicet si ens, vel vnum essent genus, differentia nullo modo esset ens, vel vnum, vel per se primo modo, vel denominatiuè, vel quocunque alio modo. Hoc autem est falsum, vt patet de animali respectu rationalis : licet enim rationale non sit animal per se primo modo, non tamen negatur quin sit aliquo modo animal.

c *Tamen tenendo, quod argumentum valeat.* Doctor hic dat aliam responsum. Et in ista litera multa bona dicit, quæ declarant de sententia in sententiam. Dicit enim primò, quod ens non ponitur genus, tenendo quod sit vniuocum decem generibus propter nimiam communitatem. Nam aliquæ differentie specificæ sunt ens quiditatiuè : & si ens esset genus, tunc huiusmodi differentie non essent ens, vt dixi supra. Secundò dicit, quod si ens esset tantum æquiuocum ad decem genera, esset tantum decem genera : quia idem conceptus quocunque nomine significetur, habet eandem rationem generis. Exemplum : Conceptus substantiæ, quæ est genus generalissimum, remanens idem conceptus quocunque nomine significetur, siue nomine substantiæ, siue nomine entis, semper importatur idem conceptus, & per consequens eadem ratio generis.

*Quomodo ens
sit vniuocum.*

d *Ad videndum autem quomodo sit verum.*

Supple, quod aliquæ differentie specificæ sint ens quiditatiuè : cum tamen predictum sit, quod ens non prædicatur per se primo modo de differentiis vltimis. Et sententia literæ stat in hoc : quod eodem modo differentia est ens, quo & natura ; à qua sumitur ; est ens. Exemplum : Si ponantur in homine plures formæ substantiales, vt Doctor expressè ponit in quarto, in materia de Eucharistia, tunc ab vna forma priori accipitur ratio generis, siue conceptus animalis, & ab anima intellectiua accipitur conceptus differentie : & si anima intellectiua est ens quiditatiuè, etiam conceptus differentie sumptus ab ea, erit ens quiditatiuè : sed talis conceptus non est vltima differentia : patet, quia nec anima intellectiua, patet, in anima enim intellectiua, quamuis ipsa sit vnaica, & simplex forma :

3.
4. *sent. dist. 2.
2. 3.*

3.
4. *sent. dist. 2.
2. 3.*

In anima intellectiva plures sunt realitates.

sunt tamen plures realitates, in quas resoluitur: & sic non erit conceptus simpliciter simplex. Nam si est ens quiditatiuè, & similiter alia anima, puta sensitua sit ens quiditatiuè, certum est quòd in ipsa anima intellectiua est aliqua realitas prior, à qua accipitur conceptus entis: & quia vna anima essentialitèr differt ab alia: & certum est quòd non per conceptum entis: quia eodem non possunt conuenire quiditatiuè, & differre: ergo differt per aliam realitatem: & illa realitas, quæ anima differt ab alia anima, est simpliciter vltima realitas animæ, faciens ipsam differre à quocunque alio, quòd non est ipsa: & sic illa realitas, qua anima intellectiua vltimatè differt ab anima sensitua, erit primò diuersa ab vltima realitate animæ sensitivæ: & per consequens illæ realitates non sunt ens quiditatiuè: quia tunc esset processus in infinitum in realitatibus, vt suprà exposui. Sequitur ergo, quòd differentia sumptæ ab illis vltimis realitatibus, quæ dicuntur vltimæ differentia, erunt primò diuersa: & per consequens non implicent ens quiditatiuè, & sunt simpliciter simplices: & tota litera clara est per exemplum positum.

e *Et si arguas contra istud: quod si rationale includit ens quiditatiuè: ergo addendo talem differentiam generi erit nugatio, eo quòd ens bis diceretur: quia dicendo, animal rationale, dico bis ens quiditatiuè: patet, quia animal est ens quiditatiuè, & similiter rationale: sicut etiam si animal prædicaretur in quid de rationali, dicendo, animal rationale, bis diceretur animal.*

f *Dico.* Hic nota singularem responsum, quam declaro exponendo literam: dicit enim sic: *Quando duo inferiora ad veritatem sic se habent, quòd vnum denominat alterum.* Exemplum: homo albus, quæ comparantur ad ens. Sequitur: *Illud commune, vt ens particulare denominat seipsum sine nugatione: patet, tunc enim dicitur nugatio, quando idem bis nominatur sub eadem ratione: vt dicendo animal animal. Si verò non nominatur sub eadem ratione, non erit nugatio: sic in proposito. Nam cum dico homo, dico ens quiditatiuè; cum verò dico album, dico ens denominatiuè: & sic ens denominatiuè particulariter sumptum, denominat seipsum quiditatiuè, & particulariter sumptum: sic cum dico aliquis homo est albus, sensus est, quòd aliquid ens est entale, accipiendo entale, pro ente denominatiuè sumpto. Sic in proposito: Cum dicitur animal rationale: ly rationale accipitur denominatiuè: & tunc ens denominatiuè sumptum particulariter denominat seipsum. Nam hæc est falsa, rationale est ens quiditatiuè: licet hæc sit vera, rationalitas est ens quiditatiuè. Nota tamen, quòd rationale, non dicitur propriè denominatiuum animalis, cum non sit accidens: sed loquitur de denominatiuo largè sumpto: de quo infrà dist. 3. quæst. penult. & in quodlib.*

Secundò principaliter arguit Doctor contra vniuocationem entis, & argumentum est ibi*: *Idem etiam in 4. Metaph. vbi vult, quòd ens dicatur de entibus, sicut sanum de sanis: vt patet text. com. secundi. Ens (inquit) dicitur multipliciter, & non dicitur æquiuocè, sed attribuitur vni rei, & vni nature, sicut omne sanans attribuitur sanitati: quoddam enim dicitur sanum, quia conseruat quoddam, quia facit sanitatem, & quoddam, quia significat: & quoddam, quia recipit. Hæc ille. Sicut ergo sanitas dicitur æquiuocè, siue sanum de sanis, sic &*

Scoti oper. Tom. V.

ens de omnibus entibus. Vult etiam ibi in illo textu, quòd Metaphysica dicitur vna scientia, non propter vnitatem vnius subiecti communis omnibus entibus: sed quia omnia entia attribuantur vni, scilicet substantiæ: & sic ens erit analogum, & non vniuocum: vide in medio text. *Et similiter, inquit, ens dicitur multis modis: sed illi modi attribuantur vni rei, &c.* vide literam sequentem.

g Respondetur, ibi: *Ad aliud quòd dicitur de 4. Metaph.* Hic ostendit quomodo analogia stat cum vniuocatione. Nam ab omnibus conceditur, quòd animal prædicatur vniuocè de omnibus animalibus: & tamen per prius de vno, accipiendo prius, id est, perfectius, & per posterius de alio. Certum est enim quòd vna species animalis est perfectior essentialiter alia, cum inter illas sit ordo essentialis, cum vna sit mensura perfectionis alterius: & sic animal prædicatur analogicè de homine, & de asino: quia perfectius de homine, quàm de asino: non tamen sic intelligendo, quòd animal in se sit perfectius in homine, quàm in asino: sed quia dicimus, quòd vna materia est perfectior alia, non in se: sed quia perficitur nobiliori forma: sic animal in homine est perfectius animali in asino, non in se: sed quia in homine determinatur, & contrahitur, & suo modo perficitur nobiliori differentia: sed quicquid sit, de hoc aliàs dicitur: sufficit enim pro nunc habere, quòd cum analogia stat vniuocatio: & sic licet ens dicatur analogicè de omnibus entibus: tamen cum tali analogia stat vniuocatio.

h *Consimiliter Philosophus dicit, &c.* id est, quòd loquendo de genere Physico, siue de genere, quantum ad realem Philosophum, in ipso latent æquiuocationes.

Pro intelligentia huius literæ nota, quòd vniuocatio Physica, siue vniuocatio apud realem Philosophum (qui tantum considerat de rebus, & non de conceptibus) sumitur penes naturam, habentem vnitatem speciei specialissimæ: quia in tali propriè fit comparatio, vt patet de albedine. Dicimus enim, quòd aliquid est magis, vel minus album, quàm aliud album: idè apud realem Philosophum vniuocatio sumitur ab aliqua natura, secundum quam propriè potest fieri comparatio: & talis natura erit tantum species specialissima: sed à natura habente vnitatem genericam: puta à colore, non accipit realis Philosophus vniuocationem: patet, quia secundum naturam genericam non fit propriè comparatio. Non enim dicimus, quòd album est magis album, quàm nigrum: idè color non erit vniuocum apud realem Philosophum: idè dicit, quòd in genere latent æquiuocationes, quia in genere sunt plures naturæ specificæ, quæ non sunt comparabiles adinuicem: vt patet de albo, & nigro. Deinde dicit Doctor quòd quantum ad Logicum, in genere non est æquiuocatio: quia ponit diuersos conceptus sub illo. Logicus enim tantum considerat per se secundas intentiones, vel conceptus per accidens: quibus applicat secundas intentiones: & non dicit aliquid prædicari vniuocè, ex hoc, quòd secundum illud possit fieri comparatio: sed ex hoc, quia dicit vnum conceptum communem pluribus, non attendens aliquam comparationem conceptuum: sed tantum attendens vnitatem conceptus communem pluribus.

Quomodo analogia stat cum vniuocatione.

Quomodo animal prædicatur analogicè de homine, & de asino. Vna materia est perfectior alia.

6. *Vniuocatio Physica differt à Logica.*

In genere latent æquiuocationes.

In genere Logice potest fieri comparatio.

Singularis responsio de nugatione.

5. ** Nam. 13.*

i Ita igitur omnes auctoritates, &c. Concedit tamen, quod omne accidens habet essentialem attributionem ad substantiam: & tamen à substantia, & accidente potest abstrahi conceptus vnus: Philosophus enim 2. *Metaphys. sext. com. 2.* attribuit omne accidens substantiæ. Cum analogia ergo stat vniuocatio: quia vera vnitas conceptus de omnibus analogaris.

Tertiò principaliter arguit, ibi: *Item 7. Metaph. Sicur, inquit, & ens existit in omnibus, sed non simpliciter: sed huic quidem primum, scilicet, substantiæ: illud verò consequenter, scilicet accidentibus. Ita, & quod quid est simpliciter quidem substantiæ: alio verò modo aliis: quia scilicet quiditas secundum Commentatorem ibidem, inuenitur simpliciter in substantia, accidentia verò non habent quiditatem simpliciter: vnde sequitur in textu, ostendendo quòd accidens non habeat quid simpliciter, cum dicit: *Quare, & qualitas est eorum, que quid est, id est, quæ habent quiditatem, sed non simpliciter, supple habet quiditatem: sed sicut de non ente Logici dicunt quidam esse non ens simpliciter: sed non ens, si: & qualitate.* Dicit, quòd accidentia non sunt entia, &c. Exponitur ista litera sic: Sicut Logici dicunt non ens, puta simpliciter esse ens, vt secundæ intentiones sunt non ens simpliciter: tamen dicuntur ens secundum quid: sic scibile propriissimè est conclusio demonstrabilis. Et principia prima non sunt scibilia propriè, cum non sint demonstrabilia: ergo non scibile, supple propriè, erit scibile: videlicet impropiè. Si ergo accidentia hoc modo dicuntur entia: viderit, quòd ens dicatur æquiuocè de substantia, & accidente.*

8. Respondet Doctor ibi: *Ad illa, que dicuntur de septimo Metaphysicæ.* Et sententia literæ stat in hoc: quòd licet substantia dicatur simpliciter ens, & propriissimè: & accidentia habeant attributionem ad ipsam: & per consequens, non sunt ita simpliciter ens, sicut substantia; non tamen sequitur quòd prædicatur æquiuocè de substantia, & accidente: quia (vt dixi supra) cum prædicatione analogica stat prædicatio vniuoca. Vult etiam in ista litera, quòd licet substantia primò, & simpliciter definiatur, tamen vult quòd etiam accidentia verè definiantur, licet non primò. Cum enim dicit secundum Philosophum, quòd primò, & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarum est, id est, quòd definitio, & quod quid erat esse, quod accipitur pro essentia rei, primò competit substantiæ. Sequitur, *Et non solum, sed aliorum simpliciter est: non tamen primò, id est, quòd definitio, & quod quid erat esse non solum competit substantiæ: sed etiam aliis simpliciter competit: differenter tamen, quia substantiæ competit primò: accidenti verò non primò. Nec mirum, quòd competat primæ substantiæ: quia ipsa est prior omni accidente tempore, definitione, & cognitione: vt patet 7. *Metaph. sext. com. 4.* Sequitur, *Et probatur hoc ibi: supple quòd definitio, & quod quid erat esse simpliciter competit accidenti: quia ratio significans idem nomini, id est, definitio, est definitio: sicut illud, supple nomen, vel definitio: cuius est ratio est per se vnum, id est, quòd si nomen dicit vnum conceptum per se, erit simpliciter definibile: sicut albedo, & nigredo: album verò, quia dicit vnum conceptum per accidens, non est per se definibile, sed tantum per accidens. Sequitur, *Vnum verò dicitur, sicut & ens: & intellige per se ens: ens autem, &c.* Dicit,**

quòd ens diuiditur in quantitatem, qualitatem, &c. loquendo semper de ente per se. Sequitur ergo, quòd si aliquid est per se ens, erit per se vnum: sicut homo est per se ens: idè est per se vnum. Sicut etiam, si aliquid est per accidens ens: vt homo albus: ita erit per accidens vnum, & sic ratio istorum, supple per se entium, erit definitio. Sequentia clara sunt.

Quintò atquit. Ibi: *Item primo Physicor. Principium, inquit, maximè omnium proprium est: quoniam multipliciter dicitur illud quod est, id est, ipsum ens: & arguit, quòd si omnia sint vnum ens: ergo omnia sunt, vel hoc vnum ens, vel illud: quod non sequeretur, si ens esset vniuocum. Sicut non sequitur: *Omnis homo est vnus homo: ergo ille vnus homo, vel ille vnus homo.**

k Respondet Doctor ibi: *Ad illud quod arguitur de primo Physicor.* Dicit quòd Aristoteles non accipit ens multipliciter æquiuocè: sed multipliciter, id est, de multis. Nam Parmenides & Melissus, vt patet primo *Physic. sext. com. 13.* assererebant tantum esse vnum ens: contra quos arguit Aristoteles, assumendo hoc principium: *Ens dicitur multipliciter, id est, prædicatur de multis: ergo si omnia sunt vnum ens, quæro aut sunt vnus homo; aut vnus equus, & huiusmodi: & sic patet, quòd non accipit ibi ens dici multipliciter, id est, æquiuocè, sed multipliciter, id est, de multis. Et quòd sic intelligat, statim postquam dixit ens dici multipliciter, infert: *quomodo dicunt dicentes vnum esse omnia, vtrum substantiam omnia: aut quantitatatem, aut qualitatatem, & iterum vtrum substantiam vnam omnia, vt hominem vnum, aut equum vnum, aut qualitatatem vnam, &c.* vult ergo, quòd ens non dicatur multipliciter de illis, id est, æquiuocè, sed multipliciter, id est, de multis vniuocè: de quibus exemplificat, &c.*

l Cum dicitur, quòd argumentum Philosophi non valet, &c.

Respondet Doctor primò, quòd consequentia ista, descendendo sub prædicato stante confusè tantum, non tenet formaliter: sed est fallacia figuræ dictionis, & fallacia consequentis. Exemplum: *Omnis homo est animal, ly animal, stat confusè tantum: quia non licet descendere sub animali: & si descendatur, descensus erit falsus, vt patet sic descendendo: *Et hæc sunt omnia animalia: ergo omnis homo est hoc animal.* Nam est fallacia consequentis à positione consequentis ad positionem antecedentis: non enim sequitur: *homo currit: ergo hic homo currit:* sic in proposito, quando Parmenides, & Melissus dicunt; Omnia sunt vnum ens, accipiendo ly ens pro ente in communi. Certum est quòd ens stat confusè tantum: & sic non licet descendere. Fit etiam fallacia figuræ dictionis commutando quale quid in hoc aliquid: quia ly ens, stans confusè, tantum significat quale quid: vt verò descenditur sub illo, statim mutat quale quid in hoc aliquid. Sequitur, *Tamen si ipsi intellexerunt, sicut Philosophus imponit eis, quòd omnia entia sunt vnum ens: non loquendo de vno confusè, sed aliquo vno determinato. Bene sequitur ad antecedens intellectum, videlicet: Si omnia entia sunt vnum ens numero: ergo erit hoc ens, vel illud, &c.**

Contra hanc conclusionem de vniuocatione entis, arguunt quidam noui expositores S. Thomæ.

Accidens non habet quid simpliciter.

Secunda intentioes sunt ens secundum quid, non autem simpliciter.

Accidentia definiuntur, sed non primò.

9.

Ens multipliciter dicitur, id est, de multis prædicatur vniuocè dicitur etiam ens multiplex multiplicitate suppositorum, non autem significat: a totum.

10.

Committitur fallacia consequentiæ, quòd argumentatur à positione consequentis ad positionem antecedentis. Fallacia figuræ dictionis fit, quando commutatur quale quid in hoc aliquid.

Thom. Caiet. arguit contra Thomæ.

Primò

Primò sic. Quia tunc ens esset genus, quia non includeretur quiditatiuè in differentiis specificis: quia si sic, tunc esset nugatio, dicendo *animal rationale*. Nec valet dicere, quòd *rationalem* dicat ens denominatiuè particulariter: quia aliud est loqui de ente in sua ratione communi, in qua indistinctè vniuoantur supraddicta: & aliud est loqui de ente, particulariter accepto. Licet enim possit asseri, quòd *ens* particulatum ad album, & *rationalem* denominat *ens* particulatum ad animal: non tamen potest intelligi: quia prima pars rationis albi, formaliter sumpti, denominat primam partem rationis animalis: ea enim est *ens*, eodem modo sumptum, cum vniuoantur sit: remanet ergo, quòd nugatio est dicere apud Scotum *animal rationale*: immò *animal album*: eodem modo arguendo, vt priùs, vtendo loco nominum eorum rationibus quiditatiuis. Nec valet dicere, quòd in *rationali* non includitur quiditatiuè, sed in *rationalitate*: quia tunc sequitur principale intentum nostrum, quòd scilicet *ens* in nulla differentia includatur quiditatiuè: quia *rationalitas* non est differentia, sed differentie principium, secundum veram Auicennæ doctrinam: differentia enim prædicatur de specie, *rationalitas* autem non.

Secundò. Quia si *ens* est vniuoantur substantiæ, accidenti: ergo in ratione substantiæ expressè cadit *ens*, quòd est inconueniens. Probatur consequentia, quia omne superius cadit in ratione essentiali sui inferioris. Tunc vltra, si *ens* cadit in ratione substantiæ: ergo & in definitione eius. Probatur ista consequentia per Aristotelem 2. Topicor. com. 5. qui dicit, quòd quando aliquid ponitur in definitione alicuius, loco illius, si ponatur eius ratio, clarior erit intellectus. Cum ergo substantia ponatur in definitione hominis, & loco *substantia* liceat ponere eius rationem, in qua explicitè cadit *ens*, vt clarior sit definitio: sequitur quòd *ens* debeat poni in definitione hominis explicitè, vt clarior reddatur, quòd est falsum. Et multa alia dicit, quæ breuitatis causa omitto: & quia facillimè solui possunt.

12. Gul. Ockham in prim. dist. 2. quæst. 9. arguit contra Doctorem in ista materia: non contra principalem conclusionem: quia non negat *ens* esse prædicatum vniuoantur Deo, & creaturæ, & 10. Prædicamentis, sed arguit contra multa dicta à Doctore.

Et primò dicit, quòd illa ratio Doctoris, qua probat *ens* dici vniuoantur de Deo, & creatura, scilicet, *intellectus certus de vno conceptu*, &c. non concludit: nisi probetur, quòd sicut aliquis potest habere tres propositiones in voce, habentes distincta prædicata, ita quòd nullum prædicatum includatur in alio, scilicet quòd Deus est *ens*, & quòd est *ens* creatum, & *ens* increatum, & vnum scire, & duos dubitare: quòd ita potest habere tres propositiones in mente, conformes, habentes distincta prædicata: aliter ratio non concludit. Et idèò respondet ad argumentum Doctoris dicens, quòd intellectus non est certus de vno conceptu, sed de duobus sub disiunctione: quia didicerunt alij, quòd formando propositiones in mente, non est quibuscumque signis institutis ad placitum, saltem categorematicis, talis intellectus non format, nisi duas propositiones, in quarum vna prædicatur substantia, & in alia accidens: dicendo *A* est substantia, & *A* est

accidens. Et tertiam format de disiuncto prædicato: dicendo, quòd *A* est substantia, vel accidens: & idèò talis non potest formare propositionem correspondentem isti in voce, *A* est *ens*: nisi distinctè apprehendendo, & conceptum substantiæ, & conceptum accidentis.

Secundò arguit contra secundam rationem Doctoris, qua probat, quòd *si ens non esset vniuoantur Deo, & creatura: Deus non possit naturaliter intelligi*, &c. Dicit, quòd ista propositio est falsa: videlicet quòd obiectum possit causare in aliquo intellectu aliquam notitiam simplicem sui: & aliam simplicem obiecti contenti virtutaliter, vel essentialiter: & hoc probat in prolog. quæst. 3. quæ est nona in ordine, in conclusione prima: licet ibi non loquatur de obiecto, sed tantum de notitia obiecti. Et declarat hoc per experientiam, dicens, quòd quilibet experitur in se, quòd quantuncunq; cognoscat intuitiuè, & perfectè aliquam rem: nunquam per hoc cognoscat aliam rem, nisi præhabeat notitiam illius alterius rei. & ratio est, quia omnis notitia abstractiua alicuius rei in se, vel notitia propria alicuius rei, præsupponit notitiam intuitiuam illius rei: sed notitia intuitiua alicuius rei non potest haberi naturaliter, nisi effectiuè mediatè, vel immediatè ab illa re: & multa alia dicit ibi, quæ facillimè solui possunt.

Tertiò arguit contra aliud dictum Doctoris, videlicet quòd *ens* non prædicatur vniuoantur de vltimis differentiis, nec de passionibus: & intendit ostendere, quòd etiam prædicatur in *quid* de illis. Primò, quia omnis res, vel est per se in genere, (vel pars essentialis alicuius existentis per se in genere: sed per Scotum differentia vltima est aliquid reale extra animam: & per consequens erit per se in genere, vel erit pars essentialis, componens cum alia parte, ab ea realiter distincta: sed siue sic, siue sic, *ens* secundum eos prædicatur in *quid*: & per consequens vniuoantur. Maior probata est priùs: vbi probatum est, quòd nulla est distinctio à parte rei in creaturis, nisi distinctio rerum.

Item, maior est conuenientia vnius differentie cum alia, quàm cum Deo: & istæ differentie vltimæ realiter distinguuntur: ergo secundum principia istorum, per aliquid distinguuntur, & in aliquo conueniunt: sed illud, in quo conueniunt, prædicatur de eis in *quid*. Maior probatur, quia omnis res creata plus distinguitur à Deo, quàm à quacunque re creata: ergo cum conueniat cum Deo aliquo modo: sequitur, quòd plus conuenit cum quacunque re creata. Si ergo Deo, & creaturæ est aliquod commune vniuoantur: à fortiori illis differentiis vltimis.

Item, arguo sicut ipse arguit: Omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de duobus, habet alium conceptum neutrum ab illis duobus: sed aliquis potest esse certus de *A*, quòd *ens*, dubitando an sit differentia vltima, an non vltima: ergo est aliquis conceptus communis differentiis vltimis, & non vltimis.

Ad istam rationem respondet Scotus tripliciter. Primò, quòd non est certus de tali, quòd sit *ens* quiditatiuè. Secundò, quòd talis conceptus est simpliciter simplex. Tertiò, quòd ille conceptus, de quo est certitudo, est alius ab illis, de quibus est dubitatio. Et si ille certus saluatur cum alterutro illorum dubiorum, verè est vniuoantur: sed non oportet, quòd in sit utriusque illorum

13.

14.

Responsio Scoti.

in *quid* : sed , vt sit vniucus cum eis , vel vt determinabilis ad determinans , vel vt denominabilis ad denominans .

Sed istæ responsiones Scoti non videntur sufficere . Prima non , quia idem sequeretur de Deo : quia posset dici , quòd non est certum , quòd conceptus entis prædiceretur de Deo quiditatiuè . Secunda responsio non videtur sufficere : quia tanta simplicitas , vel maior est in Deo , quanta est in quacunque differentia vltima . Tertia similiter non sufficit : quia idem posset dici de Deo .

15.
Soluuntur
rationes
Ocham.
Respondetur primò ad obiectiones Ocham . Ad primam , quam facit contra primam rationem Doctoris de conceptu disiuncto , patebit responsio à Doctore infrà d. 8. quæst. 2.

Ad aliud contra secundam rationem . Dico , quòd non sufficienter probat , quòd idem obiectum non possit causare notitiam simplicem sui , & alterius contenti . Et quod dicit de cognitione intuitiua , quòd non experitur , quòd si intuitiue cognosco vnam rem , quòd per hoc cognoscam aliam rem : modò cognitio simplex abstractiua alicuius obiecti necessariò præsupponit simplicem intuitiuam eiusdem rei . Dico primò , quòd Doctor non dicit , quòd notitia simplex vnius obiecti sit causa notitiæ simplicis alterius obiecti : sed dicit , quòd vnum obiectum potest esse causa cognitionis sui , & contentorum essentialiter , & virtualiter : vt supra diffusè exposui : & sicut in cognitione abstractiua eadem species intelligibilis , supplens vicem obiecti , causat cognitionem obiecti simplicem : & omnium contentorum virtualiter , & essentialiter . Sic dico , quòd quando obiectum est in se præfens secundum propriam existentiam , causat partialiter cognitionem sui intuitiuam , & omnium contentorum realiter , & virtualiter . Nam , vt dicit Doctor *distinct. 8. penult. quæst. primi* , & in *quodlib. cognitio intuitiua est verè existens* , inquantum existens est : & omnis virtualiter contenti in tali re , sic existente . Et quod dicit , quòd hoc non experitur . Dico , quòd si pro statu isto possemus habere cognitionem intuitiuam alicuius obiecti , & virtualiter contenti in eo , esset hoc facile experiri .

Cognitio intuitiua est verè existens , inquantum existens .

16:
Dubium.
Sed dubium est , an possimus pro statu isto cognoscere aliquid intuitiue ? & quid Doctor de hoc sentiat , differatur vsque ad 45. *dist. 4.* vbi diffusè pertractat hanc materiam . Et cum dicit quòd cognitio abstractiua alicuius obiecti , simplex necessariò præsupponit intuitiuam eiusdem obiecti .

Responsio.
Dico primò , quòd si loquatur de intuitiua , & abstractiua , respectu eiusdem potentie : negatur , quia intellectus cognoscens aliquid abstractiue , non priùs cognoscit idem intuitiue . Si verò intelligat , quòd cognitio abstractiua alicuius obiecti simplicis præsupponat intuitiuam eiusdem in alia potentia inferiori : puta in sensitua exteriori : absolute hoc non credo esse verum , nisi de primo obiecto . Nam intellectus potest abstractiue cognoscere quiditatem , abstractam ab omni singulari , quæ tamen aliquo sensu non potest cognosci . Et multa alia essent hinc dicenda , quæ differantur vsque ad 45. 4.

Ad aliud de differentiis vltimis . Concedo , quòd omnis res per se existens in genere , & pars

verè essentialis illius rei , est ens quiditatiue : sicut patet de materia , & forma , quæ verè , & realiter componunt aliquod tertium . Sed negatur de realitate , quia illa propriè realiter non componitur . Nam etsi anima intellectiua sit vera res , & realiter componibilis cum alia re , vltima tamen realitas in anima non dicitur propriè verè res , nec pars realis compositi : sed est quædam realitas ex natura rei distincta ab anima . Et quando dicit , quòd differentia vltima realiter distinguitur ab eo cuius est , hoc habet probare . Et cum dicit , quòd in nulla re creata potest esse aliqua distinctio nisi rei , & rei . Dico , quòd hoc non est sufficienter probatum ab ipso : & rationes , quas facit pro ista materia , aliàs soluentur : licet quilibet parum instructus in via Scoti faciliter possit solvere .

Ad secundam rationem de differentiis vltimis , quòd sint ens quiditatiue : cum dicit , quòd maior conuenientia est vnius differentie vltimæ ad aliam , quàm cum Deo . Dico , quòd si intelligit , quòd pura differentia vltima magis conuenit cum alia differentia , quàm cum Deo , si intelligat de conuenientia quiditatiua in aliquo communi ; negatur hoc absolute : quia illa vltima differentia est ita primò diuersa à Deo , sicut ab alia vltima differentia : cum nullo modo recipiat prædicationem alicuius quiditatinam . Haberet ergo probare , quòd esset maior conuenientia vnius differentie ad aliam in aliquo quiditatiue dicto : quod non probat .

Ad tertiam rationem , qua probat , quòd vltimæ differentie sint ens quiditatiue : *quia intellectus certus* , &c. Ad hanc rationem responder Doctor tripliciter , vt patuit supra . Et cum dicit , quòd istæ responsiones non sunt sufficientes ; hoc non sufficienter probat . Et quando dicit , quòd prima responsio Scoti non concludit : quia hoc idem posset sequi de Deo : quia etsi aliquis sit certus quòd Deus sit ens : tamen nõ est certus quòd sit ens quiditatiue . Dico quòd est maior certitudo incomparabiliter , quòd Deus sit ens quiditatiue , quàm vltima differentia . Hoc patet , quia cum Deus sit simpliciter prima entitas , & perfectissima , si conceditur quòd si ens perfectissimum , statim notum est , quòd sit ens quiditatiue : licet postea contingat dubitare : an conceptus entis , dicti quiditatiue de Deo sit alius : nec etiam aliquis dubitat , quin substantia perfecta sit ens quiditatiue : licet possit dubitare , an talis conceptus entis sit alius à conceptu substantie . Sed de differentiis vltimis est maxima dubitatio , an sit ens quiditatiue : cum non sint per se in genere : nec sint propriè partes reales , realiter constituentes aliquid per se in genere . Tum etiam , quia vltimæ differentie sunt tantùm quædam realitates , & non sunt verè res .

Ex ista solutione , patet solutio ad rationem Ocham , quam facit contra tertiam responsionem Doctoris .

Ad rationem factam contra secundam responsionem Doctoris . Quando dicit Ocham , quòd maior est simplicitas Dei , quàm cuiuscunque creaturæ : & tamen ens prædicatur in *quid* de Deo . Dico , quòd si verè Deus sit summè simplex : & nullo modo compositus ex re , & re , nec alteri componibilis : nec conceptibiliter compositus ex genere , & differentia ; nec compositus ex actu positiuo , & priuatione alicuius perfectionis , vt infrà patebit , *distinct. 8.* & his mo-

17.

vltima differentia non sunt vera res , sed tantùm quædam realitates .

dis sine dubio est magis simplex, quàm quælibet creatura: sed cum tali simplicitate stat, quòd non sit simpliciter simplex, accipiendo *simpliciter simplex*, modo præexpósito: negatur ergo ista consequentia: Deus absolutè est magis simplex, quàm quælibet creatura: ergo est magis simpliciter simplex. Et ratio negationis consequentiæ suprâ patuit.

18.

Rationes
Tho. Caiet.
soluuntur.

Nunc respondendum est ad rationes alterius Doctoris, siue novi expostoris S. Thomæ. Et dico primò, quòd non est hæc nugatio *animal rationale est ens*: quia non repetitur idem conceptus sub eadem ratione: nam cum dico *animal est ens*, accipitur *ens* quiditatiuè: cum verò dico, *rationale est ens*, accipitur denominatiuè: sicut etiam cum dico, *album est ens*: idè idem conceptus sub eadem ratione non repetitur.

Nota.

Et cum dicit, quòd aliud est loqui de ente in sua ratione communi, &c. Dico primò, quòd conceptus entis in communi abstrahit à prædicari in *quid*, & in *quale*. Si enim conceptus entis quiditatiuè includeret prædicari in *quid*, tunc de omni in *quid* prædicaretur, quod est falsum. Si etiam ex se includeret *denominatiuè prædicari*, de omnibus tantum denominatiuè prædicaretur. Dico ergo, quòd simpliciter abstrahit à prædicari in *quid*, & in *quale*. Sicut etiam albedo est indifferens ad prædicari in *quid*, & in *quale*: nam, vt comparatur ad inferiora, prædicatur in *quid*: & vt comparatur ad substantiam, prædicatur in *quale*.

Sic dico de conceptu entis, qui vt comparatur ad Deum, & ad 10. Genera, dicit conceptum quiditatiuum; vt verò comparatur ad vltimas differentias, dicit conceptum denominatiuum: & similiter vt comparatur ad album; differenter tamen, quia vt comparatur ad album, prædicatio entis, respectu albi, est prædicatio magis per accidens, quia album dicit conceptum tantum per accidens: & de conceptu per accidens nihil per se prædicari potest, vt suprâ patuit à Doctore dist. 2. quæst. 2. & alibi. Vltima verò differentia dicit conceptum per se, quia simpliciter simplicem. Et similiter cum dico *rationale*, dico formam, connotando subiectum: & sic cum dico, *rationale est ens*, quia accipitur *rationale* denominatiuè, quia significat formam, connotando suo modo subiectum: idè ens, vt prædicatur de rationali, dicit tantum conceptum denominatiuum: quia de conceptu denominatiuo nihil potest prædicari propriè. Si ergo vtrobique accipiatur conceptus entis in communi, vt prædicatur de animali, & rationali, patet quòd etsi importeretur idem conceptus entis, non tamen sub eadem ratione: quia, vt prædicatur de animali, accipitur conceptus entis sub eadem ratione quiditatiua; & vt prædicatur de rationali, accipitur sub rationale denominatiua.

19.

Eni non prædicatur quiditatiuè de rationali, sed de rationalitate.

Et quando Doctor dicit quòd ens particulatum, &c. patet quòd loquitur de ente, vt simpliciter incluso in rationali: & in albo, cum dicitur, homo est albus. Dico secundò, quòd ens verè non prædicatur quiditatiuè de rationali, sed de rationalitate: sicut nec de albo, licèt de albedine. Et cum dicit, quòd *rationalis* non est differentia: hoc nihil est, quia quando Doctor dicit, quòd ens prædicatur in *quid* de differentia specifica, non accipit ibi *differentiam*, quæ significat formam, connotando subiectum: sed ac-

Scoti opor. Tom. V.

cipit illam rem in se, quæ verè est principium distinguendi essentialiter. Nec enim diceret, quòd animatum sit ens quiditatiuè, quia significat animam, connotando subiectum, quod informat: diceret tamen, quòd anima, quæ est principium distinguendi essentialiter animatum à non animato, esset ens quiditatiuè.

Ad secundam rationem istius expostoris, concedo eorum, quòd si homo definiretur explicitiè per omnia superiora, esset clarior definitio. Et concedo, quòd si loco illius, quod ponitur in definitione, poneretur ratio eius: talis definitio esset clarior. Et concedo quòd quis non possit perfectè cognoscere hominem distinctè, nisi cognoscat omnia essentialiter inclusa in illo: & patet quòd hæc ratio nihil concludit: quia similiter dicerem, quòd quando definiretur homo per animal rationale, quòd si loco *animalis* poneretur ratio eius esset clarior definitio: & sic semper deberemus definire hominem, explicando omnia essentialia illius, tam proxima, quàm remota: quod tamen breuitatis causa non facimus: sufficit enim nominare illas partes, quæ simul vnitè conuertuntur cum definito, & non sunt proprietates definiti.

Deinde multi conantur soluere rationes Doctoris, quas facit pro vniuocatione entis, inter quos ille nouus, & benè nouus expostor S. Thomæ, nititur pro posse illas soluere, licèt sub breuitate.

20.

Thom. Caiet.
respondet ad
rationes Do-
ctoris.

Ad primam de intellectu certo, &c. dicit sub breuitate, quòd illa ratio concludit alietatem conceptus entis, quod concedit: sed postea negat quòd talis conceptus prædicetur vniuocè, quia non prædicatur quiditatiuè. Sed hæc responsio videtur sibi contradicere, concedendo alietatem conceptus entis, & negando ipsum prædicari in *quid*: quia (vt suprâ exposui) cum quæritur an substantia sit ens absolutè, loquendo an sit ens quiditatiuè, an denominatiuè? certum est quòd tam Philosophi, quàm in Theologia expertissimi, statim concederent quòd substantia est ens quiditatiuè: licèt dubitarent an ens dictum in *quid* de substantia, dicat alium conceptum à conceptu substantiæ: multi dicerent quòd substantia est ens quiditatiuè. Si vltèr quæreretur quod ens? Responderent, quòd substantia esset ens, quod substantia: ita quòd conceptus entis, quiditatiuè sumpti, dicti de substantia, esset tantum conceptus substantiæ.

Improbatur
responsio Tho.
Caiet.

Doctor ergo supponendo (à peritis, & sapientibus concessum) quòd substantia, & accidens sit ens quiditatiuè, probat alietatem conceptus entis à conceptu substantiæ, & accidentis: & sic responsio istius noui expostoris magis confirmat rationem Doctoris.

Ad secundam rationem Doctoris, qua probat quòd si ens non diceret alium conceptum à conceptu Dei, & creaturæ, nihil de Deo naturaliter possemus cognoscere, &c.

Respondet ad minorem, in qua dicit: *Sed creatura non continet virtualiter cognitionem Dei, quia nec ipsum Deum*. Dicit, quòd continere virtualiter contingit dupliciter. Primò, sicut causa continet effectum. Secundò, sicut effectus continet causam: & isto secundo modo, quilibet effectus virtualiter continet Deum.

Sed certè hæc responsio non acceptaretur à peritis, quòd effectus virtualiter continet causam. Nam continentia virtualis apud omnes

21.

peritos est continentia perfectionalis: & si effectus contineret causam, esset prior, & perfectior in continendo.

Præterea. Si hoc modo creatura virtualiter contineret ipsum Deum in se, & per consequens causaret cognitionem ipsius Dei; quæro tunc, an possit causare cognitionem Dei in se: si sic, ergo Deus naturaliter posset cognosci sub ratione propria à creatura, quod communiter negatur; aut potest causare cognitionem alicuius dicti de Deo, puta cognitionem entis dicti de Deo: & tunc stat ratio Doctoris quod nisi conceptus entis cogniti de Deo, esset alius à Deo, & creatura, & essentialiter inclusio in creatura, nunquam per creaturam posset cognosci de Deo. Et multa alia inconuenientia sequerentur ex responsione istius.

Ad rationem tertiam Doctoris sic dicit: Concesso toto antecedente, negatur consequentia: sufficit enim analogia illius rationis formalis. Et quia tantum hæc verba dicit ad rationem illam tam subtilem, non respondendo ad multa ibi dicta: nec iudicio meo soluere posset: idem non oportet improbare ita breuem responsionem.

22.

Ad quartam rationem qua Doctor probabat, quod ens prædicaretur vniuocum de substantia, & accidente. Respondet ad illud, quod Doctor supponit, videlicet quod substantia non immutat intellectum per propriam speciem, hoc negat. Et ad probationem dicit, quod quantitas, & accidentia in Eucharistia agunt, & pariuntur totum, quod ageret, & pateretur substantia si esset: sicut enim acceperunt modum essendi substantiæ, scilicet non habere subiectum, ita etiam agere, & pati eius; & idem ex multis hostiis sensatis generatur in intellectu species intelligibilis substantiæ panis, & eius quiditatiua cognitio. Sicut & ad nutritionem agunt, ac si esset ibi panis: non enim minus ex illis accidentibus nutritur, quam ex aliis hostiis non consecratis: sicut non minus ex consecratis generantur vermes, & cineres, quam ex non consecratis. Vnde ad argumentum dicit, quod panis absens immutat, quoniam non est omnino absens: remanet enim ibi accidens, quod est vice panis: quare non est simile in visu respectu tenebræ. Nec est contra nos auctoritas Aristotelis, quoniam hæc omnia habent locum, ubi est simpliciter absentia obiecti, quam hic non concedimus, quo ad operationes. hæc ille.

Dico, quod in ista responsione multa tangit, quæ profixiore tractatum requirunt. Quod dicit, quod accidentia panis possunt causare speciem intelligibilem substantiæ, & per consequens cognitionem ipsius substantiæ: hoc est manifeste falsum: quia si huiusmodi accidentia possent causare distinctam notitiam substantiæ panis, supplendo vicem substantiæ panis, tunc virtualiter continerent substantiam panis secundum totam eius entitatem, vt aliàs exposui in *dist. 3. secundi*. Et multæ rationes possent adduci, quod accidens non possit causare notitiam distinctam, nec speciem intelligibilem alicuius substantiæ, sed non est præsentis speculationis. Et quod dicit, quod accidentia Eucharistiæ habent modum substantiæ, concedatur quantum ad hoc, quod actu per se stant, licet non aptitudine: non tamen habent talem modum substantiæ panis, vt sic possint causare notitiam distin-

ctam substantiæ. Si enim non possunt causare quando insunt substantiæ: nec quando separata sunt, cum sit simpliciter eadem entitas accidentis, vt patet. Item, quod dicit, quod accidentia illa nutriunt, ita quod ex illis causetur caro, vel sanguis, & huiusmodi. hoc est manifeste falsum, vt patebit in 4. in materia de Eucharistia. Et similiter quod dicit, quod ex illis generantur vermes, patet esse falsum in materia de Eucharistia. Et glossa quam dat dictis Aristotelis minus vera est, vt pater intuenti, & ex dictis supra.

Contra solutiones datas à Scoto ad rationes probantes, nihil esse commune vniuocum Deo, & creaturæ, instat nouus interpres Philosophi *lib. 4. Metaphysic.* Ad primam ubi Scotus vult ens esse analogum, cum quo analogo stat vniuocatio, quia inter entia est ordo essentialis, & attributionis ad vnum. Sicut etiam inter species eiusdem generis est ordo essentialis, & attributionis, & sic genus est analogum, & vniuocum: instat sic dicens: Sed hæc solutio est peruersio textus, non expositio. Isti enim non videntur intelligere quid sit ordo attributionis: credunt enim ordinem essentialem esse ordinem attributionis, & errant. Peripatetici enim (vt Boëtius exponit in *lib. Prædicamentorum*) volunt tunc inter aliqua esse ordinem attributionis, quoties vnum illorum esse tale formaliter, cætera sunt talia attributiue, vel denominatiue, vel formaliter; vt *sana*: solum enim animal est formaliter sanum: quia solum animal est tale sanitate, quæ est sibi forma: cætera sunt sana attributiue. Ex his sequitur, quod ea quæ sunt per attributionem ad aliquid, non possunt in illo æquè formaliter conuenire: sed vnum in illo formaliter conuenit: cætera in illo conueniunt attributione: & hoc modo non possunt in illo vniuocari. Sed in proposito substantia est ens formaliter, & nouem Prædicamenta sunt ens attributiue; ergo.

Sed salua reuerentia huius interpretis, dico, quod non rectè intelligit ordinem attributionis, nec inuenitur ab Aristotele quoddam nomen *attributionis* tantum in illo modo dicitur. Tum, quia imperfectiora in eodem genere habent attributionem ad vnum perfectum illius generis, vt ad mensuram: vt patet expressè à Philosopho *10. Metaph. text. c. 7.* ubi expressè Aristoteles, & Auerroës volunt, quod in unoquoque genere si vnum, quod sit mensura, supple perfectionalis, omnium illius generis: & sic habent attributionem ad illud vnum: nec oportet hic multum insistere. Dico tamen, quod analogia ita reperitur in æquiuocis, sicut in vniuocis: magis tamen proprie in vniuocis. Exemplum primi: *santum* prædicatur æquiuocè analogicè de animali sano, vt de subiecto sanitatis: & de vrina, vt de signo, &c. & tamen omnia sana habent attributionem ad animal sanum: non propter hoc tantum, quia sanitas inest formaliter animali: sed propter hoc, quia perfectius conuenit animali. Exemplum secundi: in genere animalis homo est perfectius animal aliis animalibus: & sic alia animalia reducuntur ad hominem, vt ad perfectissimum in illo genere: & sic dicuntur habere attributionem ad illum: & sic animal est commune omni animali, vt analogum vniuocum. Et quomodo animal dicitur perfectius participari ab homine, aliàs exposui in *isto primo, & in 2. dist. 3.* Et quod dicit quod nouem

24.
Ang. Suesse
contra ratio-
nes Doctoris.

25.
Responsio ad
argumenta
Ang. Suesse.

23.
Deservitur
alia responsio
Tho. Caiet.

nouem

noeu prædicamenta non sunt entia formaliter, sed tantum per attributionem ad substantiam. Hoc non est exponere Philosophum, sed totaliter declinare à vera expositione. Tum, quia Aristoteles ponit ens diuidi in 10. Prædicamenta, ut patet 5. *Metaph. cap. 5.* ubi diuidit ens in ens per accidens, & in ens per se. *Eius*, inquit, quod est aliud per accidens dicitur aliud per se. Et ens per se diuidit in 10. Prædicamenta, ut patet in eodem *comm. text. com. 14.* *Per se*, inquit, ea dicuntur esse, quæ Prædicamenti figuræ significant, id est, quæ significant diuersa Prædicamenta. Quoties enim dicitur toties esse significant. Cum igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid est: alia quantum: alia ad aliquid: alia agere, aut pati: alia ubi: alia quando: significant ipsum esse idem, quod unumquodque istorum significat. hæc ibi. Ex isto textu patet expressè quomodo alia Prædicamenta sunt per se, & formaliter ens. Dicuntur tamen 9. Prædicamenta habere attributionem ad Substantiam: quia est perfectissimum Prædicamentum: & quia ingreditur definitionem additionalem ipsorum: vnde 7. *Metaph. text. com. 41.* *Substantia est prior accidente, definitione, tempore, & cognitione.*

26.
Quomodo accidentia sunt entia, quia entia.

Si dicatur, quod accidentia sunt entia, quia talis entis. Dico, quod non debet intelligi formaliter, sed causaliter, vel subiectiue, & huiusmodi, ut exponit Scotus in 7. *Metaph. sua*, & quod non intelligat quod accidentia tantum dicantur entia, quia talis entis formaliter, id est, quod in se non sint formaliter ens: sed tantum quia sunt talis entis, patet per textum Aristoteles 7. *Metaph. cap. 1.* ubi præmittit ens dici multipliciter, principaliter tamen de substantia: ait enim sic *text. comm. 2.* *Cum autem id, quod est, tot modis dicatur: patet horum primum ens esse ipsum quid est, quod quidem substantiam esse significat. & infra: Cætera autem ex eo dicuntur entia: quia eius, quod hoc pacto est ens: quedam quantitates: quedam qualitates: quedam passiones sunt: quedam aliud quidpiam tale, &c.* Dicit ergo, quod alia entia à substantia dicuntur entia, in quantum taliter entis, ut dicit alia translatio, id est, in quantum habent habitudinem ad tale ens, quod est substantia, ut ad causam: hæc quidem quantitates esse ista verò qualitates: alia passiones, aut aliquid aliud tale: omnia enim huiusmodi sunt talia entis, id est, substantiæ, vel qualitates, vel quantitates, ut sui subiecti, & causæ propriæ. Ex his patet expressè intentioni Aristotelis, qui vult quod etiam alia entia à substantia dicantur formaliter, & quiditatiue ens: & sic patet quomodo iste nouus interpret non habeat intentionem Aristotelis, nec sui Commentatoris, si rectè inspiciantur textus.

Causæ non habet, intentionem Aristotelis & Auerr.

27.

Secunda ratio est, quia Aristoteles 7. *Metaph. & Auerrœs comm. 16.* ubi dicitur, quod sola substantia est ens formaliter: cætera non sunt entia, nisi sicut solet dici, non scibile esse scibile, & vas salubre: ubi patet ens non posse illis vniuocè conuenire. Respondet Scotus *dist. 8. 1. quæst. 2.* quod verba Aristotelis debent intelligi non simpliciter, sed pro tanto, pro quanto inter substantiam, & cætera Prædicamenta est ordo perfectionis: modò cum tali ordine analogiz scire potest vniuocatio conceptus.

Dicit interpret ille, quod hæc solutio Scoti puerilis est. Primum, quia Aristoteles vtitur eodem exemplo, quo vultus est in 4. de sanis: vult

enim ens ita dici de 10. Prædicamentis, ut sanum de sanis: igitur non de ordine perfectionis, sed attributionis loquitur. Secundò, si ita esset, Aristoteles non concluderet, cætera accidentia non posse habere quiditatem sine substantia: vult enim solam substantiam habere quiditatem per propria sui generis: accidentia autem non, nisi per substantiam: igitur accidentia non sunt entia, nisi attributione.

Dico, quod ista casus parum valet, ut patet intuenti literam Scoti *in 1. distinct. 3. quæst. 3.* exponendo quomodo in utroque genere est vnum, &c. ut suprâ patuit. Et cum dicit de 4. *Metaph. text. comm. 2.* Dico, quod ista similitudo debet attendi quantum ad attributionem, quia quicquid omnia sana habent attributionem ad animal sanum, sic omnia entia alia à substantia, habent attributionem ad ipsam, ut suprâ exposui: non est autem simile quo ad hoc, quod sicut sanitas inest tantum formaliter animali: ita quod ista est vera: tantum animal est sanum formaliter: ita similiter tantum substantia est ens formaliter, & quiditatiue: & sic accidentia non essent formaliter ens, quod est falsum: & contra Aristotelem, ut suprâ patuit: vnde 4. *Metaph. text. comm. 2.* *Ens*, inquit, multis modis dicitur: sed ad vnum, & ad vnam aliquam naturam, & non æquiuocè: sed & ut vnus sanum ad sanitatem dicitur, partim, quia conseruat, partim, quia efficit: partim, quia inducit ipsam: partim, quia est susceptivum ipsius. Sic & id, quod est multis quidem modis, sed ad vnum principium dicitur, &c. Vult ergo, quod quantum ad istam attributionem sit similitudo. Si enim sanitas inest formaliter vrinæ, sicut animali, sanum diceretur non æquiuocè de utroque: & tamen sanum in vrina haberet attributionem ad animal sanum. Sic in proposito, cum ens prædicetur formaliter de substantia, & accidente, poterit prædicari de ipsis vniuocè: licet accidens habeat attributionem ad substantiam.

28.
Alia responsio ad Augustinum.

Et quod dicit, quod secundum Aristotelem sola substantia habet quiditatem per propria sui generis: accidentia autem non nisi per substantiam.

29.

Dico, quod hoc est expressè contra Aristotelem, qui 7. *Metaph. text. c. 16.* ait: *Illud autem palam, quia quæ primò, & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarum est: & non solum, sed etiam aliorum similiter est: verum tamen non primò.* hæc ibi. Et statim subiungit probationem, scilicet quod alia entia habeant definitionem: sicut unumquodque est ens & vnum, ita habet quod quid est, & definitionem: & vide ibi literam, ubi vult quod si aliquid est ens per se: ita per se habet definitionem: si per accidens, per accidens habet definitionem: vnde ait: *Hoc autem si vnus fueris non eo quod continuum, sicut Ilius, aut quacunque colligatione, sed si quoties dicitur vnum, id est, si fuerit vnus entis per se, non quod sit vnum, eo quod continuum, id est, vnitate continuitatis: quia hoc non sufficit ad vnitatem definiti, ut sic eius ratio possit dici definitio, sicut Ilius, id est, poëma, siue tractatus de bello Troiano, quod fuit factum in quadam continuitate temporis, non est, supple, definitio: nec etiam sufficit quod sit unumquodque colligatione, sicut domus: sed, supple, tunc ratio erit definitio, si significet quoties dicitur vnum per se. Et subdit: *Vnum verò dicitur sicut ens: ens autem hoc quidem, hoc aliquid, aliud verò quantitasem, aliud qualitatesem significat,**

id est, quòd ens per se significat, aut substantiam, aut quantitatem, aut qualitatem, &c. Quia igitur de ratione definitionis est, quòd significet vnum, sequitur quòd eo modo, quo aliquid est vnum, eo modo habebit definitionem: & per consequens ens per se habebit definitionem per se, & ens per accidens tantum secundum quid, & per accidens: vnde subdit: *Quapropter erit hominis albi ratio, & definitio; alio vero modo albi, & substantia, scilicet albi quidem per se, & simpliciter: substantiæ verò per se primò.* Et vide expositionem Commentatoris, qui vult expressè, quòd alia entia à substantia possunt definiti. Et vide expositionem Scoti in isto 1. d. 3. q. 3.

30.
Adhuc instat
August. Suesf.
contra Scot.

Item, instat iste nouus interpretis contra responsionem Scoti, quòd ens non dicatur genus: licet prædicetur in quid, & vniuocè de pluribus differentibus specie: quia genus non prædicatur in quid de differentiis; ens verò prædicatur in quid de illis: & sic non est genus. Contra hanc rationem arguit: quia hæc consequentia est Boëtii in libro Porphyrii in secunda editione super illo verbo. *Si quis, inquit, omnia vocet entia, æquiuocè nuncupabit: vbi facit enthymema hoc, videlicet: Ens vniuocè prædicatur, igitur est genus: deducit per hoc, quia vniuocè communiter prædicari, est prædicari vt genus.* Quòd li ipsi negabunt Boëtium, non est mirum, si nos negamus ipsos: malo enim errare cum Boëtio, quàm cum eis reatè sentire.

Respondeo primò, quòd aliud est dicere aliquid secundum opinionem Aristotelis, & aliud secundum alterius opinionem. Scotus enim dicit, quòd sustinendo positionem Aristotelis ens non potest poni genus, quamuis prædicetur vniuocè de pluribus specie differentibus in quid; vt patet in litera Scoti *presenti distinct. quæst. 3.* respondendo ad illud argumentum de genere.

31.

Potest dici secundò, quòd non est inconueniens exponere Boëtium, scilicet quòd si ens prædicaretur in quid de pluribus specie differentibus, ita quòd sit contrahibile per differentias specificas, tunc verè esset genus, multæ enim sunt con-

ditiones requiritæ ad hoc, vt aliquid dicatur propriè genus, &c.

Item, instat contra illam responsionem, quòd licet Deus conueniat cum creatura in aliquo conceptu reali, non tamen conueniunt in aliqua realitate: & sic sunt primò diuersa in realitate, licet non in conceptu reali. Contra, quia tunc nulla essent simpliciter primò diuersa, quòd est contra Aristotelem 5. *Met. textu non habente commentum.* & 12. *Metaph. text. comm. 12.* Probatur consequentia, quia omnia saltem conuenirent in conceptu communi reali. Item, si Deus, & creatura conuenirent in conceptu reali entis formaliter, tunc tam Deus, quàm creatura essent formaliter seipso ens: & sic creatura esset seipsa per essentialiter ens, quemadmodum Deus: hoc autem est falsum.

Responsio ad
primum Aug.
gustini.

Respondeo ad primam instantiam, quòd assumit falsum, scilicet quòd omnia conueniant in conceptu communi reali in quid, vt patet de vltimis differentiis, & passionibus entis, & de hoc vide infra, d. 8. q. 2. in responsione ad primum argumentum principale.

Ad secundam.

Ad secundum, illa consequentia est manifestè falsa. Et dico, quòd aliquid esse seipso tale, potest dupliciter intelligi: vel originatiuè, vel formaliter. Secundò modo homo seipso est homo humanitate: sed primo modo non est seipso homo, quia aliunde causatur. Sicut etiam dicimus, quòd filius Dei est ex se necesse esse formaliter, sed non originatiuè, vt patuit supra *dist. 2. parte 2. q. 3.*

Deinde nititur soluere argumenta Scoti, de vniuocatione entis. Sed quia (vt patet ex his, quæ supra declaravi in præfati quæst.) non euacuant rationes Scoti; nec, vt video, ipsas rationes benè percipiunt, vt patet in litera huius noui interpretis, breuitatis causa transeo. Vide tamen quæ dicit Scotus infra *dist. 8. q. 2.* vbi soluit quasdam instantias de entis vniuocatione, &c.

In *His visis de ente restat vltior dubitatio.* Hic recitat vnam opinionem, quæ est Ægidij de Roma *quol. 4. q. 10.* qui dicit, quòd verum est obiectum adæquatum, & primum intellectus nostri, & non ens: & probat tripliciter.

SCHOLIUM.

*Refutat opinionem tenentem verum esse obiectum adæquatum intellectus. Primò, quia non dicitur in quid de omni intelligibili, nec continet virtualiter omne intelligibile: nam verum dicitur secundo modo, de ente: & sic hoc verum de hoc ente. Secundò, est passio entis & cuiuslibet sub eo contenti: ergo intelligendo ens quocumque sub ratione veri, concipitur vt per accidens: ergo conceptus quidam entis præcedit. Tertio, comparando obiectum adæquatum ad habitum, inferius eius extraneatur ab illo obiecto, de quo est habitus: verbè gratia, hoc ens ab ente respectu *Metaph.* ergo multò magis subiectum extraneatur à passione: atque adeò, sicut ens non potest sub ratione huius entis, esse obiectum *Metaph.* nec ens sub ratione veri, erit obiectum potentia. Quarto, obiectum habitus non præcedit obiectum potentia, ergo cum ens sit obiectum *Metaph.* verum non erit obiectum intellectus. Soluit rationes ducendo eas ad oppositum. Videtur hic & 4. *dist. 49. q. 11.* negare esse necessarium lumen gloria, ait tamen nullum videre Deum naturaliter. *q. 1. prolog. quodlib. 14. 2. d. 3. q. 9.* quòd sufficit, nec aliud habetur *Clem. ad nostram de heret sed nec negat. de facto dari lumen creatum. sed dubius videtur. vide eum 3. d. 14. q. 1. art. 3. & d. 13. q. 3. & 4. & 1. d. 17. q. 2. & 3. sine fundamento ponitur tanquam de fide.**

20.

Sed contra istam conclusionem de veritate arguo sic; Primum obiectum, hoc est adæquatum, vel adæquatur secundum communitatem, vel secundum virtutem: vel secundum istam duplicem primitatem concurrentem. Verum autem nullo istorum modorum adæquatur intellectui: ens autem adæquatur vt patuit: ergo, &c. Probatio primæ partis

partis minoris *Verum* non dicitur *in quid* de omnibus per se intelligibilibus, quia non dicitur *in quid* de ente, nec de aliquo per se inferiori ad ens. Secunda pars minoris probatur cum tertia, quia inferiora ad *verum*, licet includant ipsum essentialiter, non tamen includunt omnia alia intelligibilia virtualiter, vel essentialiter; quia hoc *verum*, quod est in lapide, non includit essentialiter, vel virtualiter lapidem; sed è conuerso * ens, quod est in lapide, includit veritatem, & ita de quibuscunque aliis entibus, & eorum veritatibus.

* *al. ens quod est lapsus.*

Item, ^b *verum* est passio entis, & cuiuslibet inferioris ad ens: ergo intelligendo ens, & quodcunque inferius ad ens, præcisè sub ratione *veri*, non intelligitur nisi per accidens, & non secundum rationem quiditativam: sed cognitio cuiuscunque secundum rationem quiditativam est prima, & perfectior cognitio de eo, ex 7. *Metaph. cap. 1.* ergo nulla cognitio de aliquo præcisè sub ratione *veri*, est prima cognitio obiecti, & ita nec veritas est prima ratio præcisè cognoscendi obiectum. Confirmatur ratio ex 2. Priorum. *Cum scientia mula, ut mula, stat ignorantia huius mula, ut hac.* sicut ergo comparando obiectum ad habitum, inferius extraneatur à suo superiori, de quo superiori est primò ille habitus, ita multò magis extraneabitur subiectum suæ passioni, comparando, siue ad habitum, siue ad potentiam. Item obiectum habitus naturaliter non præcedit obiectum potentia: sed primum obiectum *Metaphysicæ*, quæ est habitus intellectus, est ens, quod est prius naturaliter *vero*: & non *verum*, quod est passio entis, est subiectum *Metaphysicæ*: ergo, &c.

Text. 4. & inde. Cap. 2.

Ad rationes in oppositum ^c, respondeo, ducendo illas ad oppositum. Primam sic, quia sicut voluntas non potest habere actum circa ignotum, ita non potest habere actum circa obiectum sub ratione formali aliqua obiecti, quæ ratio est penitus ignota: ergo omnis ratio secundum quàm aliquid obiicitur voluntati, est cognoscibilis ab intellectu: & ita non potest esse prima ratio obiecti intellectus illa, quæ distinguitur contra rationem volibilis, si qua sit talis.

21.

Item intellectus ^d ponit differentiam inter *bonum*, & *verum*, & etiam conuenientiam: ergo, &c. Hoc etiam probatur, quia de quibuscunque passionibus entis habetur æquè distincta notitia, ita de *bono* sub ratione *boni*, sicut de *vero* sub ratione *veri*: quia secundum Auicennam 6. *Metaph. cap. ultimo. si aliqua scientia esset de omnibus causis, illa esset nobilissima, quæ esset de causa finali.* cuius ratio, secundum multos, est bonitas: non ergo omnia obiiciuntur intellectui sub ratione *veri*.

2. de Anima, l. 146.

Ad illud, quod accipitur in argumento de distinctione obiectorum,

Respondeo, quod potentia disparatæ tripliciter se habent ad inuicem: aut sunt omnino disparatæ, vel subordinatæ; & tunc vel in eodem genere, sicut cognititia superior, & inferior, vel in alio genere potentialium, sicut cognititia ad suam appetitiuam.

Potentia tripliciter esse possunt disparatæ.

22.

Primo modo, potentia disparatæ habent omnino obiecta disparata: quia nulla earum, ex quo sunt disparatæ, est per se operatiua circa obiectum, circa quod alia: tales sunt sensus exteriores inter se: vt visus, auditus, &c.

Secundo modo, potentia disparatæ habent obiecta prima subordinata: ita quod sicut potentia superior potest habere per se actum circa quodcunque, circa quod potest potentia inferior, ita obiectum primum potentia superioris, continet sub se primum obiectum potentia inferioris, alioquin non esset illud obiectum adæquatum potentia superiori. Vnde primum obiectum visus secundum suam communitatem continetur, vt inferius sub primo obiecto sensus communis.

Tertio modo, potentia sic se habent, quod si appetitiua adæquaretur cognititia in operando, circa quæcunque obiecta, idem esset obiectum primum vtriusque, & sub eadem ratione formali ex parte obiecti: si autem appetitiua habeat actum circa aliqua cognoscibilia, & circa aliqua non, tunc obiectum appetitiua erit inferius ad obiectum cognititiua.

Ad propositum, intellectus, & voluntas cadunt sub tertio membro, & si voluntas ponatur habere actum circa omne intelligibile, ponetur idem esse obiectum tam voluntatis, quàm intellectus, & sub ratione eadem formali. Si verò non, sed quod voluntas tantum habeat actum circa intelligibilia, quæ sunt finis, vel entia ad finem, & non circa merè speculabilia: tunc ponetur obiectum voluntatis aliquo modo particulare respectu obiecti intellectus. Sed semper stabit, quod ens est obiectum intellectus.

Ad argum. Obiectum voluntatis subordinatur obiecto intellectus.

Secundam rationem etiam duco ad oppositum: quia obiectum proportionatum potentia superiori, est commune ad obiectum proportionatum potentia inferiori ex prædicta distinctione: & ita ens, secundum quod abstrahens à sensibili, & insensibili, est verè proprium obiectum intellectus: quia intellectus, tanquam potentia superior, potest

Obiectum sensus subordinatur obiecto intellectus.

potest habere actum, tam circa sensibile, quàm circa insensibile. Vnde ista abstractio, quæ videtur esse non appropriatio, est sufficienter appropriatio respectu potentia superioris. Per hoc respondeo ad rationem, quòd communitas entis ad sensibile, & insensibile, est ratio appropriandi ipsum potentia operatiua circa vtrumque obiectum per se.

23.

Tertiam deduco ad oppositum ^e quia rationem obiecti dico esse illam formam, secundum quam obiectum est motiuum potentia, sicut ratio actiui, vel agendi, dicitur esse illa forma secundum quam agens agit. Talis autem ratio obiecti non potest esse respectus ad potentiam, & isto modo loquitur Philosophus 2. de Anima, vbi assignans primum obiectum visus, dicit, quòd illud cuius est visus, vt obiecti, est visibile: non per se primo modo, sed secundo modo, ita quòd ipsum ponitur in ratione visibilis. Si autem formalis ratio obiecti potentia esset respectus ad talem potentiam, tunc obiectum primum visus esset visibile per se primo modo: quia tunc ipsa visibilitas esset ratio formalis obiecti, & tunc facile esset assignare prima obiecta, quia obiectum primum cuiuscunque potentia esset correlatiuum ad talem potentiam, puta visus *visibile*, auditus *audibile*: quomodo Philosophus non assignauit prima obiecta potentiarum, sed sicut aliqua absoluta, puta, visus *colorem*, auditus *sonum*, &c. Vnde si *verum* dicat formalem respectum obiecti ad intellectum (de quo aliàs sequitur oppositum propositi. Ex hoc enim sequitur, quòd ratio illa non sit ratio formalis obiecti, sed aliqua alia ab ea. Pater igitur ex dictis, quòd nihil potest poni ita conuenienter primum obiectum intellectus, sicut ens, neque aliquid virtuale primum, neque aliquod aliud transcendens: quia de quolibet alio transcendente probatur per eadem media, per quæ probatum est de vero.

Text. c. 66.
Respectus
non est ratio
obiecti mo-
uens poten-
tiam secun-
dum Phil.

f. 4. Met.

24.

Dubium.

q. preceden-
ti, & quæst.
1. prolog.

Exemplo
explicatur
cur intelle-
ctus noster
non intelli-
gat Deum
pro nunc.

De hoc
Scot. quodl.
14.

Intelligit de
communissi-
mo limita-
to, quia
Deus pro
nullo statu
mouet natu-
raliter

alium intel-
lectum præ-
ter suum.

Scot. quodl.
14. & supr.

hæc q. contra
Henr. & 2.
d. 3. q. 9.

Quid nunc
dependet
intellectus
noster à
phantasia est
Dei voluntas,
vel peccati.
in gloria nõ
dependebit
ab ea.

De hoc Scot.
2. d. 3. q. 8.
ad primum
princ.

25.

Sed restat vnum dubium ^f, si ens secundum rationem suam communissimam, sit primum obiectum intellectus, quare non potest quodcunque contentum sub ente naturaliter mouere intellectum, sicut fuit argutum in prima ratione ad primam quæstionem in prologo? & tunc videtur, quòd Deus naturaliter posset cognosci à nobis, & substantia omnes immateriales, quod negatum est: immò negatum est de omnibus substantiis, & de omnibus substantiarum partibus essentialibus, quia dictum est quòd non concipiuntur in aliquo conceptu quiditatio, nisi in conceptu entis.

Respondeo, obiectum primum potentia assignatur illud, quod adæquatur potentia in ratione potentia, non autem, quod adæquatur potentia, vt in aliquo statu. Quemadmodum primum obiectum visus non ponitur illud, quod adæquatur visui existenti in medio illuminato lumine candelæ præcisè, sed quod natum est adæquari visui ex se quantum est ex natura sui. Nunc autem, vt probatum est prius contra primam opinionem, ad quæstionem de primo obiecto intellectus, hoc est, adæquato, quæ ponit quiditatem rei materialis est primum obiectum, nihil potest adæquari intellectui nostro ex natura potentia in ratione primi obiecti, nisi communissimum: tamen pro statu isto ei adæquatur in ratione motiui; quiditas rei sensibilis. Et ideò pro statu isto non naturaliter intelligit alia, quæ non continentur sub illo primo motiuo.

Si quæritur ^g quæ est ratio istius status. Respondeo, status non videtur esse nisi stabilis permanentia legibus diuinæ sapientia firmata. Stabilium est autem illis legibus sapientia, quòd intellectus noster non intelligat pro statu isto, nisi illa, quorum species reluctant in phantasmate, & hoc siue propter pœnam originalis peccati, siue propter naturalem concordiam potentiarum animæ in operando, secundum quòd videmus quòd potentia superior operatur circa idem, circa quòd inferior, si vtraque habeat operationem perfectam. & de facto ita est in nobis, quòd quodcunque vniuersale intelligimus; eius singulare actu phantasiatur. Ista tamen concordia, quæ est de facto pro statu isto, non est ex natura nostri intellectus, vnde intellectus est, nec etiam vnde in corpore est: tunc enim in corpore glorioso necessariò haberet similem concordiam, quod falsum est. Vt cunque igitur sit iste status, siue ex mera voluntate Dei, siue ex mera iustitia punitiua, siue ex infirmitate, quam causam Augustinus innuit 15. de Trin. cap. vlt. *Quæ causa* (inquit) *cur ipsam lucem acie fixa videre non possis, nisi utique infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi utique iniquitas?* siue, inquam, hæc sit tota causa, siue aliqua alia, saltem non est primum obiectum intellectus, vt potentia est, quiditas rei materialis: sed est aliquid commune ad omnia intelligibilia: licet primum obiectum adæquatum sibi in mouendo pro statu isto, sit quiditas rei sensibilis.

Et si dicas ^h, dato quòd ens commune sit ei obiectum adæquatum pro statu isto, non tamen mouerent substantia separata pro statu isto, nisi in maiori lumine, quàm sit lumen naturale intellectus agentis.

Ista

Ista ratio nulla videtur: tùm quia si tale lumen requiritur, non est ratio ex parte intellectus nostri, vt talis potentia, quare modo, non possit habere tale lumen. Est enim de se receptius talis luminis, alioquin manens idem nunquam posset illud idem recipere: tùm, quia quando aliqua duo agentia concurrunt ad aliquem effectum, quantum vnum illorum plus potest supplere vicem alterius: tantò minor perfectio requiritur in alio: quandoque autem nulla, sit illud supplet totam vicem eius: sed ad immutatio- intellectus possibilis concurrens obiectum, & lux; ergo quantum obiectum est perfectius, & magis potest supplere vicem luminis, tantò sufficit minus lumen, saltè non requiritur maius; sed primum intelligibile est maximè lux: ergo maximè potest supplere vicem luminis obiecti intelligibilis: ergo quantum est ex parte illa, si contineatur sub primo obiecto adæquato intellectui nostro pro statu isto, non est defectus ex parte luminis, quin possit mouere intellectum nostrum.

COMMENTARIUS.

1. a **S** Arguit Doctor & primò arguit sic: Obiectum adæquatum intellectus dicitur primum primate communitatis, & primate virtualitatis, intelligendo vt suprà exposui. *Verum* non est huiusmodi. Patet, quia de his, quæ sunt maximè intelligibilia, non prædicatur in *quid*: quia nec de Deo, nec de substantia, nec de accidentibus absolutis, cùm sit passio entis: nec virtualiter, vt patet. Non enim veritas continet virtualiter notitiam illorum, quæ sunt, per se intelligibilia: quia non notitiam substantiæ, nec notitiam subiecti cuius est, sed magis è contra.

b Secundo arguit Doctor ibi: *Item verum est passio entis, & cuiuslibet inferioris ad ens*. Si ergo homo tantum intelligitur sub ratione veri, tanquam obiecti adæquati: ergo homo non intelligitur sub ratione propria, & quiditativa, sed tantum sub ratione accidentali: sed cognitio quiditativa alicuius, prior est cognitione accidentali.

Confirmatur ratio ex secundo priorum. Hic Doctor arguit à magis ad minus. Et supponit, quòd quando obiectum adæquatum alicuius habitus, vt pura adæquatum obiectum habitus Metaphysicæ, comparatum ad ipsum habitum, inferius tali obiecto extraneatur suo superiori. Exemplum: ens in quantum ens, est adæquatum obiectum habitus Metaphysici: ergo hoc ens erit adæquatum, non sequitur, quia hoc ens inferius extraneatur enti, vel habitui, in quantum ens est sic adæquatum obiectum. Et si inferius extraneatur suo superiori, vel habitui, quantum magis aliquid subiectum extraneatur suæ passioni: quia inferius includit essentialiter suum superioris: subiectum aut non includit passionem essentialiter. Si ergo ens non potest poni primum obiectum habitus Metaphysici, sub ratione alicuius inferioris, cui minus extraneatur: multò minus poterit poni primum obiectum habitus Metaphysicæ, siue obiectum intellectus, sub ratione veritatis, cui magis extraneatur: quòd autem non possit poni sub ratione inferioris, patet, quia ens vt ens, potest cognosci, non cognito inferiori. Et hoc probò, quia cum scientia multæ in vniuersali stat ignorantia huius multæ singularis.

2. c **A**d rationes in oppositum: Nunc Doctor intendit soluere rationes, quas facit Ægidius pro se, quarum prima est ibi: *Distincta potentia habent distincta obiecta formalia*, id est, oportet assignare distincta obiecta, respectu intellectus, & voluntatis: sed si ens ponatur adæquatum obiectum intellectus: quæritur quid erit obiectum adæquatum voluntatis? si ponitur ens, ergo idem obiectum.

Videtur ergo dicendum, quòd ens sub ratione veritatis, sit adæquatum obiectum intellectus; & ens sub ratione bonitatis, sit adæquatum obiectum voluntatis.

Ad hanc rationem respondet Doctor primò, ducendo illam contra Ægidium: quia voluntas non potest habere actum aliquem circa aliquid, sub quacunque ratione, nisi illud sub illa ratione sit præcognitum: hoc ab omnibus conceditur: si ergo voluntas non habet aliquem actum, nisi circa ens, sub ratione boni, siue sub ratione volubilis: talis ratio erit præcognita ab intellectu; & per consequens ratio formalis obiecti voluntatis cadit sub obiecto intellectus: & sic istæ potentie non distinguuntur per distincta obiecta formalia.

d **I**tem intellectus. Hic probat quòd ita bonum est cognoscibile ab intellectu, sicut & verum: & per consequens voluntas non distinguitur ab intellectu propter distinctum obiectum: quia quòd est obiectum voluntatis, est simpliciter obiectum intellectus: cùm omne tale sit per se intelligibile ab intellectu: & litera patet.

e **T**ertiam deduco ad oppositum. Et ista importat aliqualem difficultatem. Tertia ratio Ægidij est ista: Nihil dicitur esse propriè obiectum alicuius potentie, nisi secundum quòd est proprium motuum illius: sed ens secundum quòd absolutum, non est propriè motuum: ergo. Minorem probat: quia nihil mouet potentiam, nisi secundum quòd habet habitudinem ad eam: sed illud secundum quòd ens formaliter habet habitudinem ad intellectum est veritas: quia secundum Anselmum de veritate, cap. 3. *Veritas est veritas sola mente acceptabilis*.

Respondet Doctor reducendo rationem istam contra Ægidium, ibi: *Tertiam deduco ad oppositum*. Quia Ægidius dicit, quòd ratio obiecti est respectus ad potentiam, loquendo de ratione obiecti motui. Doctor dicit, quòd illud propriè est ratio obiecti motui, quòd est ratio formalis mouendi. Et illud est forma, siue essentia obiecti, qua obiectum mouet: sicut ratio agendi dicitur esse illa forma, secundum quam agens agit: talis autem ratio formalis mouendi non potest esse respectus ad potentiam: & probat per Aristoteles 2. de Anima. Et litera sequens clara est.

f **S**ed restat vnum dubium, &c. quare non potest quocunque contentum sub ente naturaliter mouere intellectum? & si sic: tunc naturaliter posset Deus cognosci à nobis, & substantia omnis immateria- lis, quòd negatum est hic, & suprà in quæst. 1. prolog.

Videtur Sc. hic & 3. d. 14. q. 1. & 4. d. 49. q. 1. non admittere necessitatem luminis glorie, negat tamen illud videre posse Deum naturaliter q. 1. pro. quod. 14. & 2. d. 3 q. 9. quod sufficit, nec aliud habetur Clem. ad nostram, de her. sed non negat de factio lumen, etiam creatum gloria. Vide eum 3. dist. 14. q. 1. art. 3. & 1. d. 17. q. 2. & 3. d. 13. q. 3. & 4.

Sed videtur problematicus: quoad lumen creatum. Thomista putat secundum eundem dandum esse. 1. p. q. 12. art. 5.

Ens sub ratione veritatis est obiectum adæquatum intellectus.

Sub ratione bonitatis est obiectum adæquatum voluntatis.

3.

Veritas est veritas sola mente acceptabilis.

Dubium.

Responſio.

Reſpondeo. Iſta reſponſio ſtat in duobus dictis. Primum, quòd ſi loquamur de intellectu pro ſtatu iſto, adæquatam obiectum intellectus, in ratione motiui, eſt quiditas rei ſenſibilis: vt ſuprà diſſuſe expoſui. Si verò loquamur de intellectu, ex natura intellectus, non reſtringendo ipſum ad aliquem ſtatum, tunc ens ſub ratione comuniſſima eſt adæquatam obiectum intellectus in ratione motiui.

4.
Primum dubium notandum.

Sed circa hoc ſecundum dictum occurrunt aliqua dubia. Primum, quòd ſi ens ſub ratione comuniſſima eſt primum obiectum intellectus creati, ex natura potentia, in ratione motiui: ſequitur quòd Deus, cùm ſit perfectiſſimè intelligibile, naturaliter poſſit mouere intellectum creatum: cuius oppoſitum expreſſè tenet Doct̃or q. 14. quol. Reſpondendo ad illud argumentum, quod ibi facit, ſcilicet. Eiuſdem obiecti primi, accepti ſecundum totam ſuam indifferentiam ad potentiam, quam primò reſpicit acceptam, ſecundum totam ſuam indifferentiam, eſt idem modus ſe habendi in mouendo, ſcilicet naturaliter, vel non naturaliter: nunc autem ens illimitatum mouet naturaliter aliquem intellectum, vt diuinum; igitur ſimili modo mouet quemlibet intellectum.

Essentia diuina eſt motiua immediatè ſui intellectus, ſed non intellectus creati.

Et reſpondendo ad hoc argumentum dicit ſic: *Essentia diuina eſt motiua immediatè ſui intellectus, ſed non intellectus creati: quia intellectus diuinus eſt primum mobile omnino: & ideo primum mouetur à prima forma motiua: & nihil aliud eſt immediatè mobile à prima forma motiua: quia non poteſt immediatè moueri, niſi primo modo motionis, ſcilicet immediatè.* Hæc ille. Et tamen ſtatim ſequitur, quòd ſi ens ſua ratione comuniſſima ſit adæquatam obiectum intellectus creati ex natura potentia: quòd maxime intelligibile, cuiusmodi eſt eſſentia diuina, poterit mouere intellectum creatum naturaliter.

5.
Ens quomodo ſit adæquatam obiectum intellectus creati.

Reſpondeo, quòd quando Doct̃or dicit quòd ens ſub ratione comuniſſima eſt adæquatam obiectum intellectus creati in ratione motiui, accipit ibi ens, vt eſt comuniſſimum ad omne ens limitatum, ſiue creatum: non autem vt comprehendit ſub ſe ens illimitatum: vt expreſſè patet in quolib. q. 14. & ſic non ſequitur, quòd Deus ſit naturaliter cognoscibilis ab intellectu creato.

Secundum dubium notandum.

Alia difficultas eſt, quòd ſi ens limitatum, ſub ſua ratione comuniſſima, ſit adæquatam obiectum intellectus creati ex natura potentia, & hoc ſub ratione motiui; ſequitur quòd quodlibet ens limitatum, per ſe intelligibile, poſſit mouere huiusmodi intellectum, & quòd quilibet intellectus ſit mobilis à quocunq; tali ente: & quòd quodlibet intelligibile limitatum ſic poſſit mouere: patet. Tum, quia dicit Doct̃or in q. 1. prologi, reſpondendo ad primum argumentum principale: vbi ſic dicit: *Impoſſibile eſt aliquid eſſe obiectum primum naturaliter, quin quodlibet contentum ſub illo ſit per ſe obiectum naturaliter. Da enim oppoſitum, & tunc non eſt adæquatam naturaliter, ſed excedens, & aliquid eo inferius eſt adæquatam: & ita primum.* Hæc ille. Tum, quia dicit in quaest. de ſubiecto Theologiae. *Proportio obiecti ad potentiam, eſt proportio motiui ad mobile, vel actiui ad paſſiuium: quandoquinque autem aliquid agens agit in aliquod paſſum, poteſt quodlibet agens eiſdem rationis in quodlibet paſſum eiſdem rationis agere: ergo prima extrema proportionis actiui ad paſſiuium ſunt communia ad omnia extrema illius proportionis. Nam inter illa comuniſſima eſt adæquatam: quia in quocunq; eſt ratio vnius, illud reſpicit quodlibet, in quo eſt ratio alterius.* hæc ille.

Ex hoc ergo ſequitur, quòd ſi ens limitatum ſub ratione comuniſſima, eſt adæquatam obiectum in ratione motiui intellectus creati, quòd quodlibet, vbi eſt ratio entis, poterit mouere intellectum creatum. Tum etiam: quia ipſe dicit in 2. diſtinct. 9. quaest. 2. reſpondendo ad quaest. quòd *prima extrema proportionis actiui, & paſſiui ſunt vniuerſaliſſima abſtracta à quocunq; actiui, & à quocunq; paſſiui: & iſta proportio ineſt particularibus ſub vtroque extremo per rationem communem.* Hæc ille. Hoc idem in quaest. 14. quolib. vbi ſic dicit: *Obiectum proprium ſecundum totam ſuam indifferentiam eſt adæquatam obiectum, & reſpicit potentiam ſuam ſecundum totum genus ſuum, vt proprium extremum: aliquis igitur eſt modus proprius, ſecundum quem hoc extremum reſpicit illud: ille idem modus ſalvabitur inter quocunq; extrema, particulariter contenta ſub iſtis primis extremis: quia particularia extrema: & ſi reſpiciunt ſecundum hoc, quòd includunt prima extrema: & ita reſpiciunt eodem modo, quo illa prima.* Hæc ille. Si ergo ens limitatum, ſub ratione comuniſſima, eſt primum obiectum in ratione motiui, & reſpicit intellectum creatum in ratione paſſiui: ſtatim ſequitur quòd quodlibet contentum ſub ente limitato, quòd eſt primum extremum proportionis, poſſit mouere quemlibet intellectum creatum, qui continetur ſub intellectu creato in comuni: qui eſt aliud extremum proportionis: ſed multa ſunt entia, per ſe intelligibilia, quæ non poſſunt mouere aliquem intellectum creatum, vt relationes: vt patet à Doct̃ore: & ſimiliter 4. ſpecies qualitatatis: & ſimiliter artificialia, in quantum huiusmodi: vt patet in 4. d. 1. q. 1. & multa alia.

Reſpondeo, quòd ſi Doct̃or intelligeret, quòd ens limitatum in ſua ratione comuniſſima eſſet adæquatam obiectum intellectus creati in ratione motiui; accipiendo adæquatam, prout includitur in omni per ſe intelligibili, vt ipſe exponitur in quaest. 1. prologi: oporteret concedere, quòd omne per ſe intelligibile poſſet mouere intellectum creatum. Debet ergo ſic intelligi (vt ſuprà expoſui) videlicet quia ſunt multa entia, quæ ſunt obiecta intellectus creati in ratione motiui: vt omnis ſubſtantia, & partes earum: & multæ ſpecies qualitatatis, & fortè multæ quantitates, vt dixi ſuprà; & quia oportet nos ponere aliquod commune pro obiecto, nihil communis inuenimus ſubſtantia & accidenti limitatis ipſo ente limitato. Quia etiam multa ſunt per ſe intelligibilia, vt paſſiones, & relationes reales, quæ virtualiter continentur, vel in ſubſtantia, vel in quantitate, vel in qualitate: ideo huiusmodi continentia poſſunt mouere intellectum ad notitiam talium contentorum, quæ continentia conueniunt in ente quiditatiuè, & vltra: quia multa eſſentialiter contenta in aliis ſunt per ſe intelligibilia: cuiusmodi ſunt differentia vltimæ: & tamen non poſſunt mouere intellectum creatum. Continentia ergo eſſentialiter huiusmodi differentias vltimas mouent intellectum creatum ad earum notitiam: quæ tamen continentia, tam in prædicamento ſubſtantia, quam Quantitatis, & Qualitatis conueniunt in ente limitato quiditatiuè.

Item: quia fortè ſuperiora non mouent intellectum creatum ad ſui cognitionem: ſuſtinendo quòd tantum ſit vna ſpecies intelligibilis ſpeciei ſpecialiſſimæ, & omnium ſuperiorum, vt ſuprà expoſui in q. 1. & 2. præſentis diſt. tunc cognitio ſuperio

6.

7.
Reſponſio ad ſecundum dubium.

superiorum causatur à specie specialissima, siue à specie intelligibili speciei specialissimæ, suppletis vicem speciei specialissimæ.

8. Dico ergo, quòd non debemus ponere ens limitatum, vt primum obiectum adæquatum intellectus creati, & hoc simpliciter in ratione motiui: quia (vt dixi) oporteret ponere quòd quodlibet, in quo saluatur ratio talis entis, esset per se motiuum intellectus creati: sed sic ponere debemus, quòd ex quo inter omnia habemus assignare aliquod obiectum primum potentia, vel primitate communiter essentialis, vel primitate virtualitatis in se, vel in suis inferioribus: quia nõ inuenimus aliquod sic primum respectu omnium per se intelligibile sicut ens: idèd dicimus, quòd est primum obiectum motiuum intellectus creati: & hoc vel in se, vel in suis inferioribus: & inferiora, vel per se mouent ad sui notitiam; vel saltem virtualiter, vel essentialiter continentur in alijs per se intelligibilibus, quæ mouent ad cognitionem contentorum. Et hunc intellectum benè nota, si vis euadere multas difficultates de primo adæquato obiecto intellectus. Propositio autem Doctoris adducta prima, scilicet posita in *q. 1. prologi* conceditur: quia si ponatur ens, in quantum ens, esse naturaliter adæquatum obiectum in ratione motiui, quòd quodlibet per se intelligibile poterit mouere: sed postea negatur, quòd ens sit huiusmodi: sed tantum ponitur primum adæquatum, modo præexposito. Alia, quæ ponitur, in quæst. de subiecto Theologiae, quòd obiectum respiciat potentiam in ratione motiui, conceditur. Et cum dicit, quòd *prima extrema proportionis*, &c. Hoc verum est, quòd si aliquod adæquatum obiectum potentia sit primum extremum in ratione obiecti motiui, quòd quodlibet contentum erit huiusmodi: vt patet de colore, qui si ponitur primum extremum proportionis in ratione motiui, respiciens potentiam visiuam in ratione passiu: sequitur quòd quilibet color potest mouere quamlibet potentiam: sed ens sic non ponitur, vt supra exposui. Et ex his patet quid dicendum ad alia dicta Doctoris.

9. *g* Si queritur, quæ est ratio istius status. Ista littera clara est: tamen aliqua dicta ibi exponuntur. Quod dicit ibi. *Intellectus noster pro statu isto non intelligit, nisi illa, quorum species relucet in phantasmate*. Hoc debet intelligi de obiectis primò motiuis, id est, quòd pro statu isto nihil primò, & immediatè mouet intellectum nostrum ad sui cognitionem, vel contentorum in eo: nisi illud, cuius species intelligibilis relucet in phantasmate, id est, nisi illud, cuius species intelligibilis partialiter causatur à phantasmate talis obiecti; vt supra exposui *quæst. 2. præsen. dist.*

Quocumque vniuersale intelligimus, eius singulare phantasmamur, id est, quòd quando intelligimus vniuersale: puta albedinem in se per potentiam intellectiuam: tunc singulare albedinis actu phantasmamur per virtutem phantasticam. Et sensus est: quòd nunquam intellectus posset intelligere aliquid vniuersale, puta albedinem in se, nisi prius virtus phantastica habuerit aliquem actum circa singulare illius vniuersalis: nec intellectus posset diu sistere in cognitione alicuius vniuersalis, nisi virtus phantastica haberet actum circa singulare, vel singularia talis vniuersalis: & hoc propter ordinem talium potentiarum.

Licet primum obiectum adæquatum intellectus in mouendo pro statu isto sit quiddam rei sensibilis. Hoc

Scoti oper. Tom. V.

patuit supra: & tale obiectum in minùs se habet, quàm quidditas rei materialis, quia omne sensibile est materiale: vt patet: non autem omne materiale est sensibile: vt patet de substantia, & partibus eius, quæ sunt materialia: & tamen non sunt sensibilia: & omnia sensibilia possunt mouere intellectum pro statu isto: sed non omnia materialia, vt supra probatum est de substantia, quòd non possit immediatè immutare intellectum nostrum.

h *Et si dicas*. Hic Doctor improbat opinionem dicentium, quòd substantia separata non possit mouere intellectum nostrum, etiam separatam, nisi in maiori lumine, quàm sit lumen naturale intellectus agentis, id est, quòd intellectus agens non possit habere actionem aliquam circa substantias separatas, nisi sibi daretur desuper maius lumen, quo possit agere in substantias separatas. Et hoc improbat, & improbatio clara est in littera: & magis patebit in 4. in materia de beatitudine.

Quidam nouus expositor primæ partis S. Thomæ *quæst. 12. art. 5.* nititur soluere rationes, quas facit Doctor *præsen. dist. quæst. 3.* & præcipue in 3. *dist. 14. quæst. 1. & in 4. dist. 49. quæst. 11.* quibus probatur lumen gloriæ creatum, non esse necessarium ad Dei visionem. Primò, quia obiectum ex se, lux intelligibilis sufficienter ex se potens mouere intellectum ad sui visionem, non eget lumine cogente sibi ad causandam visionem: Deus est huiusmodi: ergo.

Secundò, si lumen gloriæ ponitur vt forma, qua intellectus facit, & sit sufficiens ad videndum Deum: ergo per aliquam formam creatam possibile esset naturaliter videre Deum. Probatur sequela, quia sicut cæcus, miraculosè illuminatus, naturaliter videt: ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum: lumen enim gloriæ, sicut & quilibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectum naturaliter, quamuis supernaturaliter ponatur.

Tertid, quia quicquid potest Deus mediante causa secunda effectiua, potest immediatè, & sine illa: sed lumen gloriæ ponitur, vt efficiat visionem: ergo.

Quartò, quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei, quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur: ergo. Probatur antecedens, quia illa esset propter perfectionem intellectus, vt memoria est: istud autem perficit in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsen in se ipso. hæc est Scoti sententia in diuersis locis.

Respondet ille expositor nouus, dicens: quòd potest concedi totum, & dicit quòd indigentia non est ex parte Dei, seu obiecti, sed ex parte intellectus creati: vnde consideratis vtrique, negatur maior.

Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandum illud: *sententiam tene, & linguam cohibe*: simpliciter quidem nullum inconueniens est concedere, quòd per aliquam formam creatam, non tamen speciem intellectus naturaliter videt Deum: quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principij proprii actus: habens enim charitatem, vt sic naturaliter diligit Deum merito. Non enim minùs charitas inclinatur ad actum proprium, quàm cæteri habitus: signum autem naturalitatis est delectatio: experimur enim nos omnia delectabiliter operari, quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Verum tamen ne errandi cau-

R r fa

8. Nota quomodo intelligitur ens limitatum esse obiectum adæquatum.

9. Expositio littera.

Obiectum adæquatum intellectus rei sensibilis.

10. Thom. Caiet. nititur soluere rationes Scoti.

11.

Videre Deum naturaliter per aliquam formam potest intelligi dupliciter.

sa fumatur, distinguendum est, quòd videre Deum naturaliter per aliquam formam creatam, potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam, & naturalem. Alio modo per formam creatam, & supernaturalem, & non solum supernaturaliter. Primo modo, est impossibile, & refutatum. Secundo modo, est necessarium. Et tale est lumen gloriæ. Illuminatus quidem illo naturalissimè videt Deum: adèd vt impossibile sit non videre illum, stante lumine: vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis, licet supernaturaliter datashic videt vis data est supernaturaliter, & supernaturalis.

12.

Ad tertium, negatur argumentum, est enim simplicissima figuræ dictionis: mutatur si quidem *quid* in *quale*, seu in *ad aliquid*: visio enim Dei creata non significat rem absolutè, sed significat actum in ordine ad agens creatum: & sic est simile si argueretur: Deus producit actum meritorem, mediante voluntate, & charitate Petri: ergo potest producere illum sine eis.

Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu, & non in habitu. Et bene aduertere, quòd Scorus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in Clement. *Ad nostrum, de hæreticis*, expressè errores damnantur, dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum: vbi cernis Ecclesiam amplexam S. Thomæ doctrinam determinasse non solum indigentiam luminis: sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionem. Hæc expositor ille nouus.

13.

Impugnatio solutionum Tbom. Caiet.

Respondeo, & dico, quòd istæ responsiones minime soluunt rationes Scoti.

Ad primam, cum dicte, quòd ista indigentia ponitur ex parte intellectus. Dico hoc esse falsum. Ad quod intelligendum præmitto aliqua. Primò, quòd cognitio causatur ex obiecto, & potètia, vel ex aliquo supplente vicem obiecti, vt patuit suprà in *prolog. quest. 1.* & infrà magis patebit *præsenti dist. quest. 7. & 8.* & in *quodlib. quest. 15.* requiritur ergo præsentia obiecti. Sicut ergo in cognitione abstractiua requiritur præsentia obiecti, non in se, sed in aliquo representatiuo, puta in specie intelligibili, & tunc, stante tali præsentia, potest immediate causari cognitio abstractiua, scilicet ab intellectu, & specie intelligibili, (vt suprà patuit *dist. præsenti, quest. 1. & 2. & etiam præsenti quest. & magis patebit infrà dist. præsenti quest. 6. & 7.* vide, quæ ibi exposui. ista enim sufficiunt absque quocunque alio.) Sic quando obiectum est in se præsens in propria existentia, & præsentialitate: & est talis entitatis, vt sit effectiuum, saltem partialiter, suæ cognitionis intuitiua: tunc intellectus, & tale obiectum sunt sufficiens causa respectu cognitionis intuitiua, etiam circumscripto quocunque alio. Similiter est dicendum, quòd si intellectus creatus haberet Deum præsentem in specie intelligibili Deitatis: ille intellectus cum tali specie esset sufficiens elicitiuum cognitionis abstractiua Deitatis, nullo alio concurrente: vt satis patet à Doctore in *2. dist. 3. quest. 9.* Ita videtur dicendum de cognitione intuitiua Deitatis, quòd quando Deitas est in se præsens in propria existentia intellectui creato, quòd intellectus ille vnà cum essentia præsentem, vel vnà cum voluntate diuina, perfectè supplente vicem essentia, potest

(nullo alio concurrente) causare perfectam visionem Deitatis.

Secundò præmitto, quòd intellectus creatus, sicut ex natura sua habet tale commune pro obiecto, quòd possit in quodlibet contentum sub tali communi: posita tamen præsentia illius contenti. Hoc patet discurrendo per obiecta cuiuscunque potètia: Et si potètia non potest in tale obiectum ex natura talis potètia, tunc tale obiectum non per se continetur sub adæquato obiecto illius potètia. Et vtrà, si ex se non habet aliqualem actionem circa cognitionem illius obiecti, nec fuit per prius potens intelligere, nunquam per quocunque posterius sit potens intelligere: quia quod simpliciter & absolutè repugnat alicui priori, nunquam per posterius poterit fieri non repugnans. Si ergo visio Deitatis simpliciter repugnat intellectui creato, non fiet, non repugnans per habitum posteriozem.

Item, habitus præsupponit potètiã simpliciter posse: patet, quia habitus, vel tantum inclinatur ad actum, vel si ponitur causa actus, tantum ponitur partialis, & minus principalis, vt patet infrà *dist. 17.* Imò si habitus esset totalis causa actus, tunc talis habitus esset simpliciter potètia: quia illud est potètia, quo quis simpliciter potest agere: vt suprà patuit *dist. 1. q. 4.* & infrà patet *dist. 17. & in 4. dist. 44. quest. 2. & dist. 49.* & sic lumen gloriæ diceretur simpliciter potètia, quòd non conceditur. Nunquam ponitur habitus, vt per ipsum habeatur substantia actus: sed si ponitur, idèd ponitur, vt per ipsum habeatur perfectior actus: vt patet infrà à Doctore *dist. 17.* Potètia ergo potest absolutè in actum, licet non in actum ita perfectum, sicut posset habituata: vt infrà patet *dist. 17. & in 3. dist. 27.* Si ergo tale lumen requiritur, non requiritur absolutè propter Dei visionem: quasi aliter nullo modo posset Deus videri quantumcunque præsens in ratione obiecti sensibilis: sed magis requiritur ad hoc, vt habeatur perfectior, & intensior visio: sicut etiam charitas ponitur in voluntate, non vt sit simpliciter ratio actus: quasi voluntas non possit frui Deo sine charitate: quia probatum est suprà, quòd de potètia Dei absoluta posset frui sine charitate: vt patet *dist. 1. quest. 4.* Si ergo ponitur, idèd ponitur in patria, vt per ipsam habeat perfectior fructio: vt patet à Doctore in pluribus locis: hoc ergo modo non negaretur in intellectu lumen gloriæ, vt per illud habeatur perfectior visio Deitatis.

Ex his patet, quòd responsio istius non soluit rationem Doctoris, & quòd tale lumen non requiritur absolutè in intellectu creato, vt per ipsum habeatur visio Deitatis in quocunque gradu: sed si ponitur, idèd ponitur, vt habeatur visio Deitatis in gradu perfectiori.

Responsio ad secundum argumentum non soluit rationem Doctoris, nec intelligitur ratio Doctoris. Arguit enim Doctore à fortiori: quia posito, quòd tale lumen requiratur, vt habitus supernaturalis: si tamen intellectus per illud intelligit, siue videt, naturaliter videt: quia talis visio erit naturalis, & naturaliter causata. Tunc sic: si habitus gloriæ, qui in se est imperfectior intellectu, potest naturaliter habere actum visionis, sine quocunque alio supernaturali sibi inhaerente, multò fortius intellectus creatus, stante præsentia obiecti, poterit habere actum visionis diuinæ (ad quam naturaliter ordinatur) sine quocunque habitu in-

fuso:

14.

Habitus præsupponit potètiã.

15.

fuso: & sic argumentum Doctoris debet intelligi. Sequentia, quæ dicit in illa responsione, non tantum ad propositum, & procedunt ex malo intellectu illius argumenti.

16.
Visio est qualitas absoluta.

Ad responsionem ad tertium argumentum, dico: quod nulla est ibi fallacia, ut patet intuitu rationem Scoti. Et certum est, quod Deus immediate potest producere omnem effectum causæ secundæ, ut omnes concedunt Theologi. Et quod dicit de visione, quod non est res absoluta. Dico, quod est qualitas verè absoluta: ut infra patebit *dist. præsentis, q. ult. in responsione ad ultimum argumentum principale*: & clariùs extat probatum in *q. 13. quodlib.* & aliquoties in *4. dist.* 10. nec oportet hic adducere rationes: & sic non mutatur *quid est in ad aliquid.*

Et quod addit de illo simili, quod non sequitur, Deus producit actum meritorium, mediante charitate, & voluntate Petri: ergo immediate potest producere. Dico primo, quod actus meritorius, ultra substantiam, & intensionem actus, includit respectum rationis (quod est acceptari, ut dignum tali præmio) ut docet Doctor infra *dist. 17.* & sic actus meritorius, ut meritorius, dicit formaliter respectum rationis: visio autem, ut visio, est qualitas absoluta. Posset ergo Deus immediate producere substantiam, & intensionem actus meritorij.

17.
Actus meritorius potest esse sine charitate.

Dico secundò, quod etiam Deus sine charitate, & sine voluntate Petri posset producere actum meritorium, & quo ad substantiam, & intensionem, & accceptionem passivam: nec aliqua apparet contradictio, ut patet ex multis dictis Doctoris infra *dist. 17.* & alibi. Verumtamen Petrus tali actu tantum diceretur mereri passivè, & non activè: quia si immediate produceretur à Deo, & reciperetur in voluntate Petri, voluntas Petri tantum se haberet in potentia receptiva.

Responsio quarta patet, quod nihil concludit ex dictis supra contra primam responsionem.

Ad illud de Clementina, &c. Dico primo, quod non loquitur de lumine creato: ut patet in text. ubi sic dicitur: *Quintò, quod qualibet intellectualis natura in se ipsa naturaliter est beata: quòdque anima non indiget lumine gloria. ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beate fruendum.* hæc ibi. Vult enim ibi Clementina illa, quod intellectus creatus non possit ex suis puris naturalibus beatificari in Deitate: quia nullus, ut sibi reliquus in suis naturalibus, posset Deum videre, imò nec abstractiue cognoscere, sub ratione propria Deitatis: ut supra patuit prologo, & in *2. dist.* 3. de intellectu Angelico: & subtiliter in *quodlib. quæst. 14.* requiritur enim præsentia obiecti, & idèd si Deus voluntariè non faceret se præsentem intellectui creato, esset simpliciter impossibile ipsum videre; est ergo supernaturalis talis visio: quia hoc tantum est in potestate Dei facere se videri. Lumen ergo glo-

riæ poterit esse ipsa Deitas, quæ dicitur lux increata, & lumen gloriæ: dans cuicumque intellectui beato, ut glorificetur in illa.

Dico secundò, quod aliud est loqui de facto, & aliud de possibili: positò enim quòd de facto, & de potentia Dei ordinata, nullus intellectus creatus videat, vel possit videre sine tali lumine creato: loquendo tamen de possibili, & de potentia Dei absoluta, non dicit illa Clementina, quòd sit simpliciter impossibile intellectui creato videre essentiam diuinam sine tali lumine. Posset absolutè si vellet ostendere se intellectui creato sine tali lumine infuso, & hoc modo loquitur Scotus, quòd non requiritur tale lumen de necessitate naturæ: quasi sit impossibile simpliciter, ut Deus videatur sine tali lumine.

Dico tertio, quod non accipitur ibi lumen tale creatum, quo mediante possit Deus videri: sed vult, quod talis visio sit ex gratia Dei: non ex puris naturalibus: ut exponit glossa ibi: quæ sic dicit ad literam: *Non intelligeret, inquit, quasi hoc possit sua naturali virtute. Hoc expresse est hæreticum, & reprobatum, de consecrat. dist. 4. cap. ult. Et ibi soluitur, quod opponitur de libertate arbitrij: & est contra doctrinam Apostoli ad Rom. 6. Gratia Dei vita æterna, id est, beatitudo perfecta. Huius ratio est, quia illud quod est proprium superioris naturæ, non potest natura inferior assequi, nisi per rationem superioris naturæ, cuius illud est proprium. Sicut nec aqua potest fieri calida, nisi per actionem ignis. Videre autem Deum per essentiam, in quo perfecta beatitudo consistit, soli Deo est proprium. Nulla igitur natura intellectualis potest Deum per essentiam videre, nisi Deo hoc faciente, propter quod Dominus, Ioan. 14. Qui diligit me, diligitur à Patre meo: & ego diligem eum, & manifestabo ei me ipsum.* Hæc glossa. Ex his ergo apparet quomodo Scotus nectum sit sustentabilis, sed verè est imitabilis: cuius doctrina est ita singularis, quòd in nullis adhuc extat reprobata: nec quidem verè reprobari potest. Et non tantum ipse fuit huius opinionis, sed etiam multi alij, præsertim Durandus, qui fuit ordinis Prædicatorum, hoc asserit: & probat multis rationibus, quarum prima talis est: Lumen gloriæ ponitur propter excellentiam obiecti super intellectum creatum; ergo frustrà. Probatu consequentia: quia obiectum in infinitum excedit non solum intellectum creatum, secundum se, sed etiam cum tali lumine: & consequenter lumen tale non reddit intellectum de inproportionato proportionatum. Secundò, quia quicquid sit, Frater Thom. in *4. dist.* 49. tenet, quòd visio Dei potest communicari homini in solis dispositionibus viæ: ergo non exigitur lumen gloriæ, quod est propria dispositio patriæ: hæc in summa Durandus. Iste tamen expositor nititur soluere has rationes: quam solutionem non recito: quia eam non reputo veram, &c.

18.
Nota de lumine gloria.

Videre Deum per essentiam soli Deo est proprium.

Doctrina Scoti in nullo est reprobata adhuc.

Opinio Durandi de lumine gloria.

SCHOLIUM.

Soluuntur argumenta principalia huius tertie quaestionis, in quorum solutionibus datur optima doctrina, secundum quosdam codices, etiam antiquos, computatur vltima pars quaestionis, ut quarta quaestio.

AD argumenta principalia istius quaestionis, dico ad primum, quòd non semper perfectissimum, est causa respectu imperfectorù, comparando imperfecta ad quodcunque tertium: sicut perfectum albu non est causa visibilitatis omnibus visibilibus: aut si

est causa, non tamen præcisa, & adæquata: etsi maximè motiuum, non tamen præcisum, & adæquatum: primum autem obiectum intellectus, de quo loquimur in ista quæstione, debet esse primum, & adæquatum potentia.

Ad secundam^b rationem dico, quòd si rectè arguitur, debet inferri, quòd nullum ens participatum potest cognosci, nisi sic ens ab ente inparticipato, & non debet inferri, quòd non potest cognosci, nisi per rationem entis inparticipati cogniti. Tunc enim sunt quatuor termini, quia ponitur in conclusione, esse cognitum per ens inparticipatum, qui terminus non fuit in propositione secunda. Et ratio^c realis istius defectus assignati in forma arguendi, dicta est priùs, in respondendo ad primum argumentum secundæ quæstionis huius distinctionis, quia etsi cognoscibilitas sequatur proportionaliter entitatem: non tamen ita est de *cognosci*, nisi comparando ad illum intellectum, qui cognoscit quodlibet secundum gradum suæ cognoscibilitatis. Ita dico hîc, quòd si entitas participata concludat de necessitate cognoscibilitatem participatam, & ita participatum habeat cognoscibilitatem per cognoscibile inparticipatum: non tamen habet *cognosci* per cognoscibile inparticipatum, vt cognitum: sed vt causam dantem sibi esse. Et hoc tractum est in argumento quodam de *frui* quæst. 4. primæ distinctionis.

S. in 1. prin.
in op. Henr.
& sol. eiusdem.
Ad arg. 3.
26.

Ad illud^d 8. de Trin. dico, quòd loquitur ibi de notitia *boni* in communi: quæ naturaliter impressa est, hoc est, de facili imprimitur in intellectu à singularibus: quia in quolibet, intentiones vniuersales faciliùs occurrunt primò. Hoc probo per ipsum, qui eodem lib. cap. 4. de magnis, vel 18. de paruis, dicit: *habemus enim regulariter infixam humana natura notitiam; secundam quam, statim quidquid tale aspicimus, hominem esse cognoscimus, vel hominis formam.* & sic secundum istam notitiam hominis, quam dicit infixam nobis, regulariter, hoc est, facilius à sensibilibus abstractam, iudicamus de quocunque, vtrum sit homo, vel non; ita etiam per idem possemus iudicare eminentiam in humanitate, si illa esset in occurrentibus, sicut iudicamus de occurrentibus hoc esse melius alio, quod apparet de notitia impressa albedinis, per quam non tantum iudicamus occurrens esse album: sed hoc esse albius altero. Ita dico hîc, quòd illud *bonum*, de quo loquitur cap. 3. cuius notitia impressa est naturaliter intellectui, est *bonum* in communi, & per illud iudicamus de occurrentibus, hoc illo esse melius. Et quòd loquatur de *bono* indeterminato priuatiuè, & non de *bono* indeterminato negatiuè, in quo *bono* indeterminato intelligitur Deus: videtur per hoc quòd ibi, enumeratis multis particularibus bonis, dicit: *Bonum hoc, bonum illud, tolle hoc, & tolle illud, & vide ipsum bonum si potes:* hoc est, tolle illa contrahentia rationem *boni* ad creaturas, & vide rationem *boni* in communi, & in hoc videbis Deum, sicut in conceptu communi, in quo potest naturaliter à nobis videri, & non in particulari, vt hæc essentia.

Consimiliter intelligendum est illud, quod præmittit, cap. 2. vbi dicit: *Cum audis, Deus est veritas, noli quærere quid est veritas, statim obijciunt se phantasmata.* Hoc intelligo sic, quando conceptus vniuersalis abstrahitur à singulari, quanto est vniuersalior, tanto difficiliùs potest intellectus diu sistere in tali conceptu; quia, vt prædictum est, quocunque intelligimus vniuersale, phantasiatur eius singulare, & illud vniuersale diutiùs, & faciliùs possumus intelligere, quod est similius singulari relucenti in phantasmate, & quia vniuersalissima sunt remotiora ab ipso singulari, ideò difficiliùs est stare in conceptu illorum vniuersalissimorum.

Difficilius
diu sistitur
in conceptu
magis vniuersalium,
& quare?

27.

Concipiendo ergo Deum in conceptu vniuersalissimo, noli quærere, quid hoc est, noli descendere in aliquem conceptum particularem, in quo ille vniuersalior saluatur, qui particularior propinquior est phantasmati: descendendo enim ad talem, qui magis reluet in phantasmate occurrenti statim amittitur illa serenitas veritatis, vel sinceritas veritatis, in qua intelligebatur Deus; quia statim intelligitur veritas contracta, quæ non conuenit Deo, cui conueniebat veritas in communi concepta non contracta.

Per idem etiam dico ad illud 8. de Trin. cap. 3. de bono, & voluntate: *Pudeat cum alia non amentur, nisi quia bona sunt, eum inherendo, non amare bonum ipsum, unde bona sunt.* Vnde ratio benè probat, quòd ipsum summum bonum, magis amandum, quàm bona participata: non tamen probat, quòd sit primum amatum primitate adæquationis, quia etsi ipsum sit ratio bonitatis in aliis, & ideò ratio amabilitatis eorum: non tamen ipsum vt amatum, est ratio aliorum amatorum. Potest enim aliquid aliud amari non ipso amato: sicut in fruendo vtendus patet, & vtendo fruendis, & ista intentio August. colligitur ex c. 6. 9. Trin. vbi tractans de dilectione alicuius, qui creditur esse iustus, si postea inueniatur nõ esse iustus, *statim* (inquit) *amor ille, quo in eum ferebar, offensus, & quasi re percussus, atque ab indigno homine ablati in ea forma permanet, ex qua eum ialem credens amaueram.* Hoc est, si dilexi iustitiam, & ipsum; quia credidi in ipso esse iustitiam, si inueniã eum iniustum resilit

reflit voluntas ab eo: sed adhuc stat dilectio ipsius iustitiæ, vt obiecti. Istud intelligendum non est de iustitia aliqua particulari: sed de communi ratione iustitiæ, quæ amatur propter se, & quodcunque in quo est ista propter illam.

Contra. Voluntas non est vniuersalium: tum, quia tendis in rem, vt in se; tum, quia tam amor amicitie, quàm amor concupiscens, est alicuius secundum existentiam realem presentem, vel possibilem.

28.
ADDITIO.

Respondeo, primis principijs practicis in intellectu correspondet in voluntate aliqua volitio, quæ est principium bonitatis moralis, sicut illa principia sunt principia veritatis practica in intellectu.

Paret etiam, quòd quacunque ratio boni, vel appetibilis potest ostendi in vniuersali. & si sic ostendatur voluntati, non video quare voluntas non possit habere actum circa proprium obiectum sibi ostensum.

Tertio, appetituum singularis vt singularis, non habet cognitiuam propriam sibi. Ad illam Metaphoram, quòd dilectio est motus anima ad res, dico, quòd verum est causaliter, quia voluntas imperat coniungi rei desiderata in se, non autem formaliter, nisi quia voluntas est actiua respectu sui actus, sed non circa rem sub maiori ratione existentem, quàm apprehendatur ab intellectu: imò desiderium, & intellectio abstractiua, sunt rei aequè existentis, sicut & non existentis ex parte obiecti: ita visio, & fructio presentis: sed desiderium mouet effectiue ad rem, quæ est in fieri, non sic intellectio abstractiua.

Ad secundum dico, quòd homo in vniuersali ostensus amatur amore amicitie, & propter illud amatur hic homo, sicut etiam iustitia in vniuersali concupiscitur, & ita hac iustitia huius.

Ita etiam patet expositio illius auctoritatis, 8. de Trinit. cap. 6. *Cur ergo alium diligimus, &c.* in illa auctoritate, forma, vbi videbimus quid sit iustus animus, debet intelligi iustitia ipsa in communi, sicut forma hominis in communi est illa, vbi siue per quam, videmus, quid requiritur ad esse hominis, vel ad esse hominem: & propter quam formam iudicamus illud, quòd occurrit esse, vel non esse hominem secundum ipsum in eodem, cap. 4. nisi ergo hanc formam iustitiæ in communi diligeremus, non diligeremus illum, quem credimus esse iustum, quem ex ista forma diligimus: sicut si non diligas formam hominis in communi, nunquam occurrens propter formam hominis dilectam diliges. Est igitur hæc iustitia indeterminata priuatiue, secundum quam de mente iusta iudicamus, & propter quam dilectam diligimus mentem, quam credimus iustam esse.

Et dum non sumus iusti minùs diligimus iustitiam in communi, quàm oportet: quia diligimus quadam volitione, siue complacentia simplici, quæ non sufficit ad esse iustum: sed oportet eam diligere volitione, & amore efficaci, qua videlicet volens eam, eligit in se eam, obseruans tanquam vitæ suæ regulam.

COMMENTARIUS.

I. a **A**D argumenta principalia. Nunc Doctor respondet ad rationes principales factas in principio quæstionis, quibus probatur, quòd Deus sit adæquatum obiectum intellectus nostri: & per consequens non est ens, in quantum ens.

Respondet Doctor ibi: *Dico ad primum, quòd non semper perfectissimum.* Hic primò respondet ad propositionem Aristotelis quòd non semper primum in aliquo genere est causa imperfectorum: patet, quia in genere animalis primum animal est homo, & tamen non est causa aliorum animalium. Non potest ergo intelligi de causa effectiua: sed fortè accipit causam pro ratione mensurandi perfectionaliter: & sic primum in genere animalium est mensura omnium imperfectorum. Nec similiter sequitur, *A* est primum visibile in genere visibilium, ergo est causa visibilitatis omnibus visibilibus: patet hoc esse falsum. Sic in proposito, non sequitur: Deus est perfectissimum intelligibile in genere intelligibilium: ergo est causa cognoscendi omnia alia intelligibilia: non enim sequitur formali consequentia, vt patuit suprà de perfectissimo visibili: & in hoc sequatur de materiali consequentia. Deus est perfectissimum intelligibile: ergo est causa cognos-

scendi omnia alia. Hoc tenet in Deo, qui est causa omnium, & virtualiter continet omnia intelligibilia. Sic etiam intelligendo, non sequitur quòd Deus sit adæquatum obiectum intellectus nostri: quia etsi sit causa cognoscendi omnia alia: non tamen adæquate & præcisè: quia alia obiecta possunt mouere intellectum nostrum, vt suprà exposui.

b *Ad secundam rationem dico.* Vt hæc responsio intelligatur, facio argumentum in forma: Nullum ens participatum cognoscitur, nisi vt est ab ente imparticipato: sed omne ens creatum est ens participatum: ergo nullum ens creatum potest cognosci, nisi vt est ab ente imparticipato. Maior potest habere duplicem sensum. Primum est, nullum ens participatum potest cognosci, nisi sit ens ab ente imparticipato. Secundus verò est, nullum ens participatum potest cognosci, nisi per rationem entis imparticipati, vt priùs cogniti. Si ergo maior accipiatur in primo sensu, & minor in secundo sensu, patet quòd argumentum est in quatuor terminis.

c *Et ratio realis istius defectum.* Sensus huius literæ est: quòd etsi aliquid præcisè dependeat ab aliquo, & quantum ad euitatem, & quantum

ad cognoscibilitatem (quia cognoscibilitas sequitur entitatem) non tamen sequitur, quòd dependeat in *cognosci*, id est, quòd cognitio entis, sic dependentis, sit præcisè ab illo, à quo dependet: potest enim esse ab intellectu, & à re dependente. Exemplum: Filius dependet à Patre in essendo: quia habet suum esse à patre, & dependet quantum ad cognoscibilitatem: quia cognoscibilitas

sequitur de necessitate entitatem: & tamen non sequitur, quòd Filius tantum cognoscatur per rationem patris: quia patre mortuo perfectè cognosci potest: sic est in proposito.

d Ad illud 8. de Trinit. dico, quòd loquitur ibi de noticia *boni* in communi. Et quia hic Doctor ita clarè exponit hanc responsionem: ideo prætermitto illam.

Q V Æ S T I O I V.

Vtrum aliqua veritas certa & sincera cognosci possit naturaliter ab intellectu viatoris absque speciali illustratione lucis increata?

D. Thom. q. 14. de veritate art. 9. Henric. in summa art. 1. q. 2. & quodl. 5. q. 14. Albert. tract. 3. cap. 5. Mirandola lib. 2. de examine vanitatis. Capreol. 1. d. 8. q. 1. Soncinas 9. Met. q. 5. Durandus q. 1. prol. Conimbric. in 1. Poster. c. 26. q. 1. art. 3. Scotus q. 3. prol. q. 4. later. de hoc etiam 1. 2. q. 109. art. 1. in illa quest. an aliquod verum fieri potest sine gratia, & communi ait. D. Thom. ibi. Scot. 2. d. 28. contra Greg. 1. d. 27. 28. & Capr. d. 28. Vide Scot. 1. Met. q. 4. 2. Met. q. 1. & 2. 5. Met. q. 3. in Theor. §. actio naturalis potest, & 1. Phys. q. 1. & 6.

1.

T arguo, quòd non: Augustinus 9. de Trin. cap. 6. *Sed intueamur, (inquit) inuolabilem veritatem, ex qua perfectè, quantum possumus, definiamus non qualis sit vniuscuiusque mens hominis, sed qualis esse sempiternis rationibus debeat, & ibidem. Alijs omnino regulis supra mentem nostram incommutabiliter manentibus, vel approbare apud nosmetipsos, vel improbare conuincimur, cum aliquid rectè approbamus, vel improbamus, & ibidem. Artèmq; ineffabiliter pulchram talium figurarum super aciem mentis simplici intelligentia capientes, & ibidem cap. 7. In illa igitur aeterna veritate, ex qua temporalia facta sunt omnia, formam secundum quam sumus, &c. aspiciamus, atque inde conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus.* Item lib. 12. cap. 1. & 3. *Sed sublimioris rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales, & sempiternas.* Item eodem lib. cap. 14. *Non autem solum rerum sensibilium in locis postarum, sine spatijs localibus, manet intelligibiles incorporalesque rationes, &c.*

Et quòd intelligat ibi de rationibus æternis verè in Deo, & non de primis principiis, videtur per hoc, quòd ibidem dixit, quòd paucorum est ad illas peruenire, si autem intelligeret de primis principiis, non est paucorum ad illa peruenire, sed multorum: quia omnibus sunt nota. Item lib. 14. cap. 15. loquens de iniusto, qui rectè multa laudat, & vituperat in moribus hominum, ait, *quibus ea tandem regulis iudicans, &c.* & in fine subdit, *vbi ergo scripta sunt, nisi in libro illo lucis illius, qua veritas dicitur.* Liber ille lucis, est intellectus diuinus: igitur vult, quòd in illa luce iniustus videat, quæ sunt iustè agenda. Et quòd per aliquid impressum ab illa videtur: quia ibidem dicit, vnde omnis lex iusta describitur, & in cor hominis, qui operatur iustitiam non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur. Sicut imago ex annulo, & in ceram transit, & annulum non relinquit: igitur in illa luce videmus à qua imprimitur in cor hominis iustitia, illa autem est lux increata. Item 12. Confessionum, *Si ambo videmus verum, nec tu in me, nec ego in te: sed ambo in ea, qua supra mentem est incommutabili veritate.* Multæ autem hæc sunt auctoritates Augustini in multis locis ad probandum hanc conclusionem.

Cap. 25.

2.

In oppositum ad Rom. 1. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Sed istæ rationes æternæ sunt inuisibilia Dei: ergo cognoscuntur ex creaturis, ergo ante visionem istarum habetur certa cognitio creaturarum.

S C H O L I V M.

Adducitur opinio Henr. nullam veritatem nos cognoscere certitudinaliter, sine speciali illustratione, in ordine ad ideas, seu exemplaria increata. Primò, quia res à quibus sumuntur veritates, sunt mutabiles. Secundò, subiectum, scilicet anima, mutabilis. Tertiò, ipsa species cum mutabilis sit, non potest esse causa immutabilis veritatis. Nunc enim se representat, nunc obiectum, vt in somnijs.

Opinio Hæric. in sum. art. 1. q. 2.

In ista * quæstione est opinio vna talis, quòd inter intentiones generales, est per se ordo naturalis.

De

De duabus, quæ sunt ad propositum loquamur, scilicet de intentione entis & veri. Intentio prima est entis, quod probatur per illud de Causis propositione quarta, *prima rerum creaturarum est esse*, & in commento primæ propositionis, *esse est vehementioris adherentia*.

Eriam probatur ratione, quia entitas est absoluta: veritas dicit respectum ad exemplar. ex hoc sequitur, quod ens possit cognosci sub ratione entitatis, licet non sub ratione veritatis.

Hæc etiam^b conclusio probatur ex parte intellectus, quia ens potest concipi simplici intelligentia, & tunc concipitur illud, quod verum est: sed ratio veritatis non concipitur nisi intelligentia componente, vel diuidente: compositionem autem & diuisionem præcedit simplex intelligentia. Si igitur in quæstione proposita quærarur de notitia entis, siue eius quod est verum, dicitur quod intellectus ex puris naturalibus, potest sic cognoscere *verum*, quod probatur, *quia inconueniens est naturam esse expertem propria operationis*, secundum Damasc. & hoc magis est inconueniens in natura perfectiori, & superiori, secundum Philosophum in 2. de Cælo, & Mundo, de stellis, quia magnum inconueniens esset stellas habere virtutem progressiuam, & non habere instrumenta naturalia ad progrediendum: igitur cum propria operatio intellectus sit intelligere *verum*, videtur inconueniens quod natura non concessit intellectui illa, quæ sufficiunt ad hanc operationem.

Text. 50.
& 59.

Sed si loquamur^c de cognitione veritatis, responderetur, quod sicut est duplex exemplar, creatum & increatum, secundum Platonem in Timæo; exemplar creatum est species vniuersalis causata à re; exemplar increatum est idea in mente diuina; ita est duplex conformitas ad exemplar, & duplex veritas. Vna est conformitas ad exemplar creatum, & isto modo posuit Aristoteles veritates rerum cognosci per conformitatem earum ad speciem intelligibilem. & ita videtur Augustinus ponere 9. de Trinit. cap. 6. vbi vult, quod rerum notitiam specialem & generalem ex sensibilibus collectam habemus, secundum quam de quocunque occurrente, veritatem iudicamus, quod ipsum sit tale, vel tale. Sed quod per tale exemplar acquisitum in nobis habeatur omnino certa & infallibilis notitia veritatis de re. hoc dicitur esse omnino impossibile: & probatur triplici ratione secundum istos. Prima ratio sumitur ex parte rei de qua exemplar est extractum; secunda ex parte subiecti in quo est; tertia ex parte exemplaris in se.

Prima ratio est talis^d obiectum illud, à quo abstrahitur exemplar est mutabile: ergo non potest esse causa alicuius immutabilis: sed certa notitia alicuius veritatis de aliquo, habetur de eo sub ratione immutabilis: ergo non habetur per tale exemplar. Hæc dicitur esse ratio Augustini 83. q. 9. vbi vult quod à sensibilibus non est expectanda sincera veritas, quia sensibilia sine intermissione mutantur.

3.

Secunda ratio talis est: Anima de se est mutabilis, & passiva erroris: ergo per nihil mutabilius ea potest rectificari, ne erret. Sed tale exemplar in ea est mutabilius, quam sit ipsa anima: ergo illud exemplar non perfecte regulat animam, ne erret. hæc dicitur esse ratio Augustini de vera religione, *Lex omnium artificum* *, &c.

Cap. 30. &

Tertia ratio, notitiam veritatis certam & infallibilem nullus habet, nisi habeat vnde possit discernere *verum* à verisimili: quia si non potest discernere *verum* à falso, vel verisimili, potest dubitare se falli: sed per exemplar prædictum creatum non potest discernere *verum* à verisimili: ergo, &c. Probatio minoris, talis species potest representare se tanquam se, vel alio modo se tanquam obiectum, sicut est in somniis. Si representat se tanquam obiectum, falsitas est: si se tanquam se, veritas est; igitur per talem speciem non habetur sufficiens distinctiuum, quando representat se vt se, & quando se vt obiectum: & ita nec sufficiens distinctiuum *veri* à falso.

31.
* al. artificium.

Ex istis concluditur, quod certam scientiam, & infallibilem veritatem, si contingat hominem cognoscere, hoc non contingit ei aspiciendo ad exemplar à re per sensum acceptum, quantumcunque sit deputatum, & vniuersale factum: sed requiritur quod aspiciat ad exemplar increatum, & tunc modus ponitur iste, Deus^e, non vt cognitum habet rationem exemplaris, ad quod aspiciendo sincera veritas est; est enim cognitum in generali attributo, sed est ratio cognoscendi, vt nudum exemplar, & propria ratio essentia creatæ. Qualiter autem possit esse ratio cognoscendi, & non cognitum, ponitur exemplum, quia sicut radius Solis deriuatur quandoque obliquato aspectu à suo fonte, quandoque directo, & eius quod videtur in radio primo modo deriuato, licet Sol sit ratio videndi, non tamen vt in se est visus: eius autem quod videtur secundo modo in radio, Sol est ita ratio cognoscendi, quod etiam est cognitus. Ita igitur lux increata, angelicum intellectum quasi directo aspectu illustrat, & tunc vt visa est ratio videndi alia in ipsa:

4.

intellectum autem nostrum, pro statu viæ, quasi obliquato aspectu illustrat, idè est intellectui nostro ratio videndi, & non visa.

Ponitur autem ⁴ qualiter habet triplicem rationem respectu actus videndi, scilicet lucis acuentis, & speciei immutantis, & characteris, siue exemplaris configurantis.

Et ex hoc concluditur vltimò, quòd requiritur specialis influenza: quia sicut illa essentia non videtur à nobis naturaliter in se: ita etiam, vt illa essentia est exemplar respectu alicuius creaturæ, non videtur naturaliter, secundum Augustinum de videndo Deum. *in eius enim potestate est videri: si vult videtur, si non vult, non videtur.*

Vltimò additur, quòd perfectæ notitia veritatis est, quando duæ species exemplares concurrunt in mente, vna inhærens, scilicet causata ⁵, alia illapsa, scilicet non causata in mente lucendo. De istis autem duabus speciebus rei, confecta vna ratione ad intelligendum rem, cuius est, mens concipit verbum perfectè veritatis.

COMMENTARIUS.

1. a **I**n ista questione est opinio vna talis, &c. Et declaro intentionem ipsius exponendo literam.

Quia inter intentiones generales est per se ordo naturalis, &c. Et accipit hic intentionem pro conceptu passiuo, siue pro conceptibili: & sic duplex est conceptus generalis, scilicet conceptus entis, & conceptus veri: & conceptus entis est prior conceptu veri; quia prima rerum creaturarum est esse: quod esse accipit pro conceptu entis: & ordo naturalis inter hos conceptus est ordo prioris, & posterioris: ita quòd vnus conceptus naturalis est prior alio: vt patet de conceptu entis respectu aliorum. Et quòd conceptus entis sit prior conceptu veritatis, probat etiam ratione. Ille conceptus est prior: qui potest haberi sine alio, & non è contra: sed conceptus entis, cum sit entitas absoluta, potest haberi sine conceptu veritatis: cum illa dicat respectum ad ipsam: ergo conceptus entis est prior conceptu veritatis.

b *Hac etiam conclusio probatur, scilicet quòd conceptus entis, sit prior conceptu veritatis: patet, quia conceptus veritatis, siue veritas, non concipitur, nisi intelligentia componente, vel intelligente: & talis compositio præsupponit intelligentiam simplicem extremorum. Nam veritas dicit respectum conformitatis exemplari ad exemplar: sic quòd conformitas eorum, scilicet exemplaris: & exemplari dicitur veritas: modò talia extrema possunt concipi diuisim, conformitate non concepta: quis enim absolute potest concipere hominem, non concipiendo conformitatem ad suum exemplar? & sic prius intelligentia simplicis potest concipi entitas aliqua, sine conformitate ad exemplar: & per consequens sine veritate: & sic conceptus talis entitatis est prior. Et cum dicit, quòd tunc concipitur illud, quòd verum est. Sic debet intelligi: quòd concipiendo entitatem in se, concipitur illud, quòd est conforme suo exemplari: sed quando concipitur sub ratione veritatis: tunc concipitur sub ratione conformitatis ad exemplar.*

2. *Si igitur in quest. præposita. Hic dicit duo. Primum, quòd si accipiatur sincera veritas pro conceptu vero, sic homo naturaliter potest concipere aliquod verum, puta entitatem in se: & hoc probat, quia inconueniens est naturam esse in expertem propriæ operationis, secundum Damascenum, id est, quòd natura nata habere propriam operationem: sicut visus visionem, & intellectus intelligere: & quòd priuatur illa, est inconueniens: & loquitur de propria operatione actiue, & non passiue: ita quòd intellectio dicitur propria operatio, quia tantum actiue est ab illo, sal-*

tem principaliter: licet ipse Henricus ponat, quòd totaliter: vt patebit infra quest. 7. præsentis dist. Et si hoc est inconueniens in natura inferiori, est magis inconueniens in natura superiori: qualis est natura intellectiua. Vnde Philosophus 2. Cæli, text. c. 50. vbi reputat, quòd magnum inconueniens esset stellas habere virtutem progressiuam, & non habere organa ad progrediendum. *Adhuc, inquit, irrationabile nullum organum ipsis dedisse naturam ad motum. Nihil enim vt contingit facit natura, id est, natura nihil ponit ociose sine causa: vt dicit alia translatio, neque de animalibus curasse: sic autem preciosa despesisse. Sed videtur tanquam studiosè factum auferre ab eis omnia, per qua contingebat procedere ipsa per se ipsa.* Hæc ibi. Ex quo concludit in textu sequenti: quòd stellæ sunt corpora spherica: & non mouentur motu progressiuo: quia tunc haberent organa, &c. Sic in proposito ex quo natura intellectualis habet potentiam intelligendi verum, ociosè esset, si non haberet necessaria ad operandum, & intelligendum verum. Potest ergo intelligere verum, puta conceptum entis: non tamen sequitur, quòd sub ratione veritatis.

c Secundum dictum est ibi: *Sed si loquamur de cognitione veritatis*, id est, an ex puris naturalibus possit cognosci aliqua sincera veritas, id est, aliqua conformitas alicuius entitatis ad suum exemplar: & tunc distinguit de exemplari: quia duplex est exemplar rei, scilicet creatum, quòd est species intelligibilis ipsius rei: & tunc cognoscere veritatem alicuius rei per exemplar creatum, est cognoscere conformitatem rei ad speciem intelligibilem ipsius. Exemplar verò increatum est idea in mente diuina: & tunc cognoscere veritatem rei per huiusmodi exemplar, est cognoscere conformitatem illius rei ad propriam ideam, quæ relucet in mente diuina.

Et tunc ponit duas conclusiones. Prima: *Impossibile est habere aliquam sinceram veritatem de aliqua re, vt comparatur ad exemplar creatum: & hoc probat tribus rationibus.*

d Quarum prima est: obiectum, à quo abstrahitur exemplar creatum, scilicet species intelligibilis est mutabile: ergo non potest esse causa alicuius immutabilis. Antecedens patet: quia omne sensibile est mutabile: & à solo tali accipitur species intelligibilis in intellectu nostro. Consequentia patet, quia causa magis habet rationem immutabilis, cum ipsa causet inquantum est in actu: & effectus habet magis rationem possibilem, & mutabilis: modò sincera veritas est immutabilis cõformitas obiecti ad suum exemplar.

Si

Libro de casis
proposito.
4.

Stella sunt
corpora spha-
rica, & non
mouentur mo-
tu progressi-
uo, quia ca-
rent organa.

3.

Duplex est
exemplar rei.

Prima con-
clusio.

Si ergo extrema, scilicet obiectum, & exemplar sunt mutabilia: quomodo erunt causa talis conformitatis, ut omnino immutabilis: quia tunc in effectu esset maior perfectio, quam in causa. Et hæc est ratio Augustini 83. q. 9. ubi vult, quod à sensibilibus non est expectanda sincera veritas, quia sensibilia sine intermissione mutantur.

Secunda est: quia anima est de se mutabilis, & passiva erroris. Patet, quia de se est sicut tabula nuda, & ita sicut est passiva, id est, receptiva veritatis: ita erroris: & sic mutabilis ab vno ad aliud. Sed species intelligibilis recepta in ipsa est magis mutabilis. Tum, quia accidens; tum, quia causata, siue abstracta à sensibili: quod est magis mutabile, quam anima: ergo per talem speciem non potest anima sic rectificari: ut per talem speciem habeat certam, & infallibilem notitiam de obiecto, cuius est talis species: quia tunc immutabile esset causatum in anima per omnino mutabile.

Tertia ratio stat in hoc: quia si intellectus potest habere certam, & infallibilem veritatem de aliquo obiecto: puta, quod albedo sit color: illa veritas habetur per speciem intelligibilem albedinis, & coloris: quia intellectus per talem speciem potest cognoscere obiectum: sed non est possibile: patet, quia intellectus per huiusmodi speciem nescit discernere verum à non vero, siue à verisimili: patet, quia talis species aliquando repræsentat se tanquam se: & hoc in ratione obiecti, actu intelligibilis, id est, quod ipsa est tunc obiectum actu intelligibile: & tunc veritas est: quia tunc intellectus intelligit secundum quod obiectum est sibi præsens: aliquando repræsentat se, ut obiectum: quod tunc contingit, quando intellectus intelligit ipsam, ut obiectum: credendo intelligere actu obiectum, intelligendo ipsam: & tunc falsitas est: quia accipit vnum pro alio: accipit enim speciem illam pro obiecto, cuius est species.

5. *Secunda conclusio.*
 Secunda conclusio est, quod potest haberi sincera veritas de aliqua re, ut comparatur ad exemplar increatum: sed hoc non potest esse via naturali. Et tunc modus ponitur, videlicet, quomodo potest haberi sincera veritas de aliqua re, ut

comparatur ad exemplar increatum. Et quia ista litera est satis obscura, id est declaro eam de particula, in particulam. Cum dicit: *Deum non ut cognitum*, &c. Sensus est, quod Deus, ut habet ideas creaturarum, est ratio cognoscendi illas creaturas: quia quando ostendit nobis ideas creaturarum, est ratio cognoscendi creaturas: & hoc, ut exemplar nudum, id est, non ut cognitum. Sequitur: *Qualiter autem possit esse ratio cognoscendi, & non cognitum*. Et litera stat in hoc: quia species intelligibilis est ratio cognoscendi obiectum, cuius est: non tamen, ut cognita. Nam prius cognoscitur obiectum per illam, quam talis species cognoscat, ut patet. Similiter quando radius Solis deriuatur ab ipso Sole ad potentiam visiuam directo aspectu, tunc videtur Sol, quando radius videtur: quando verò deriuatur obliquo aspectu, puta, quando reflectitur ad opacum, si radius Solis prius terminetur ad aliquod opacum ubi reflectitur: & in tali reflexione deriuatur ad oculum: non est necesse, quod si videam illum radium: quod simul, vel prius videam Solem. Sic quando Beati vident ideas, ut in mente diuina, vident eas directo aspectu: quia deriuantur à Deo aspectu directo: & sic etiam Deus videtur. Sed quando Deus ostendit nobis tantum ideas, non ut in ipso relucens, deriuantur ad intellectum, quasi obliquo aspectu: & hoc est quod dicit Henricus.

6. *f. Ponitur autem qualiter habet triplicem rationem, &c.* Sicut dicimus, quod Sol mediante luce acuit, quia visibilia in potentia remota, facit visibilia in potentia propinqua. Species verò immutat, quia facit colores causare suas similitudines in medio, & in organo: & etiam in diaphano producit lumen, quod est species lucis: ut patet à Doctore in 2. d. 13. Terriò, sibi assimilat alia, id est simul lucentia, & luminosa facit, per quod sunt aequaliter similes Soli. Sic Deus, qui est lux increata, acuit intellectum per ostensionem idearum, & immutat per infusionem actuum, & configurat per relucentiam idearum de ipsis obiectis.

g. *Causata est species intelligibilis impressa intellectui possibili à rebus sensibilibus.* Et sic patet positio Henrici.

SCHOLIVM.

Modus ordinatè procedendi in quaestione, per sex articulos.

Ostendo primò, quod istæ rationes non sunt rationes fundamentales alicuius opinionis veræ, nec secundum intentionem August. sed pro opinione Academicorum.

Secundò ostendo quo modo illa opinio Academicorum (quæ videtur concludi per istas rationes) falsa sit.

Tertiò respondeo ad illas rationes, quatenus minùs concludunt.

Quartò arguo contra conclusionem istius opinionis.

Quintò soluo quaestionem.

Sextò ostendo, quomodo istæ rationes (quatenus sunt Augustini) concludunt illam intentionem Augustini, non autem illam ad quam hic inducuntur.

SCHOLIVM.

Refutat efficaciter rationes Henr. qua probant (si aliquid valent) nullam esse scientiam certam, ut voluerunt Academici, ostenditque Henricum longè deuiare ab Augustini mente.

PRIMò istæ rationes videntur concludere impossibilitatem certæ cognitionis naturalis, quia si obiectum continuè mutatur, non potest haberi aliqua certitudo de ipso, sub ratione immutabilis, imò nec in quocunque lumine posset certitudo haberi, quia certitudo non est, quando obiectum alio modo cognoscitur, quam se habet: ergo non est certitudo

Declaratio litera.

Optimum exemplum.

5. *Ad rationem Henrici.*

certitudo cognoscendo mutabile, vt immutabile. Patet etiam quòd antecedens huius rationis, scilicet, quòd sensibilia continuè mutantur, falsum est. hæc enim est opinio, quæ imponitur Heraclito 4. *Metaphysicæ*.

Text. c. 12.

Similiter, ^b si propter mutabilitatem exēplaris, quod est in anima nostra, non posset esse certitudo: cum quidquid ponatur in anima subiectiuè, sic mutabile, etiā ipse actus intelligendi erit mutabilis, & ita sequitur, quòd per nihil in anima reificatur anima, ne erret.

1. Posterior. c. 21.

Similiter secundum ^c opinionem istam, species causata inhærens, concurret cum specie illa illabente: sed quando aliquid concurret, quod repugnat certitudini, non potest certitudo haberi; sicut enim ex altera de necessario, & altera de contingenti, non sequitur conclusio nisi de contingenti: ita ex certo & incerto concurrentibus ad aliquam cognitionem, non sequitur conclusio certa.

Idem etiam ^d patet de tertia ratione, quia si species illa abstracta à re, concurrat ad omnem cognitionem, & non potest iudicari, quando illa repræsentat se tanquam se, & quando se tanquam obiectum: ergo quantumcunque aliud concurrat, non potest haberi certitudo, per quam decernatur verum à verisimili.

Istæ igitur rationes videntur concludere omnem incertitudinem, & ita opinionem Academicorum. Quòd ^e autem ista conclusio non sit secundum mentem Augustini, probat Augustinus 2. Soliloquiorum, *specimina disciplinarum quisque verissima esse nulla dubitatione concedit.* & Boëtius de Hebdomadibus, *communis animi conceptio est, quam quisque probat auditam.* & Philosophus 2. *Metaphysicæ*, *Prima principia sunt omnibus nota, sicut ianua in domo:* quia ianua neminem latet, licet interiora domus lateant. Ex his ^f tribus auctoritatibus arguitur sic: Quod conuenit omnibus alicuius speciei, sequitur naturam specificam: igitur cum quisque habeat certitudinem infallibilem de principis primis, & vterius, cuilibet est naturaliter euidens forma Syllogismi perfecti, sicut patet ex definitione Syllogismi perfecti; scientia autem conclusionis non dependet nisi ex euidencia principiorum, & ex euidencia Syllogisticæ illationis: igitur cuilibet naturaliter scita potest esse quæcunque conclusio demonstrabilis ex præmissis per se notis.

Text. c. 1.

1. Prior. c. 1.

6.

Certa sunt qua per viam sensuum cognoscimus.

Secundò apparet ^g, quòd Augustinus etiam concedit certitudinem eorum, quæ cognoscuntur per experientiam sensuum. Vnde dicit 15. de Trinitate c. 12. *Absit à nobis ut ea, qua didicimus per sensus corporis, vera esse dubitemus, per eos quippe didicimus cælum, terram, & ea, qua in eis nota sunt nobis, quantum ille, qui nos & ipsa condidit, innotescere nobis voluit.* Si igitur non dubitamus de veritate eorum, & non fallimur, vt patet: ergo certissimus de cognitis per viam sensuum: nam certitudo habetur, quando excluditur dubitatio, & deceptio.

Tertio etiam patet, quòd Augustinus concedit ibidem certitudinem de actibus nostris. 15. lib. c. eodem, *Siue dormiat, siue vigiles, viuus: quia etiam dormire, & in somnijs videre, viuens est.*

Quòd si dicas, *viuere non esse actum secundum, sed primum, sequitur ibidem, si aliquis dicat, scio me viuere, falli non potest, etiam quotiescunque reflectendo supra primum scitum.* & ibidem, *si quispiam dicat, volo esse beatus. Quomodo non impudenter respondetur, forsè falleris? Et si dicat, scio me hoc velle, & hoc me scire scio, iam his duobus, & tertium potest addere, quòd hac duo sciat, & quartum, quòd hac duo se scire sciat; & similiter in infinitum numerum pergere.* Et ibid. *si quispiam dicat, errare nolo, nonne siue erret, siue non erret, cum errare nolle verum erit? Et alia, inquit, reperuntur, qua contra Academicos valent, qui nihil sciri ab homine posse contendunt.* Et sequitur ibidem, *sunt inde libri tres nostri, primo nostra conuersionis tempore scripti, quos qui poterit, & voluerit legere, lectosque intellexerit, nihil eum profectò, qua ab eis contra perceptionem veritatis argumenta multa inuenta sunt, permouebunt.* Item eodem 15. c. 15. *illa, qua sciuntur, ut nunquam etiam excidere possint, quoniam presentia sunt, & ad naturam ipsius anima pertinent, cuiusmodi est illud, quod nos viuere scimus.* Et sic patet primum.

ADDITIO.
* at. cognitiones.

Sic in antiquo originali.

Nota igitur, quòd quatuor sunt conditiones *, de quibus est nobis necessaria certitudo, scilicet de scibilibus simpliciter, de scibilibus per experientiam, de actibus nostris, & de cognitis, vt nunc à nobis per sensus. Exemplum de primo triangulos habet tres, & c. Exemplum de secundo, Luna eclipsatur. Exemplum de tertio, vigilo. Exemplum de quarto, Illud est album, primum & tertium tantum egent sensu, vt occasione, quia simpliciter est certitudo, si omnes sensus errarent. Secundum & quartum tenent per idem, scilicet, quod frequenter euenit à non libero, habet illud pro causa naturali. Ex hoc sequitur propositum, tam in secundo, quam in quarto, articulo additur propositio necessaria. Itaque auctoritates Augustini dimittas vsque ad articulum secundum, qui est ad rem, vel qui est solutio. Primum est manifestum. Tertium est per se notum, aliàs non iudicaretur quid esset per se notum. Secundum & quartum habent infinitas per se notas, quibus ingerunt alias ex pluribus sensibus.

1. **Doct. contra Henr.**
a *Primo ista rationes videntur concludere impossibilitatem certa cognitionis naturalis.* Si enim requiritur (vt dicit Henricus) ad certam uocitiam alicuius obiecti immutabilitas eiusdem: sequitur statim, quod de nullo obiecto possit esse aliqua certitudo: quia omne tale, secundum ipsum, continuè mutatur. Nec valet dicere, quod vt comparatur ad lumen supernaturale, quod potest de ipso haberi certitudo: quia si obiectum continuè mutatur, vt comparatur ad quodcunque lumen, patet, quod semper mutatur. Si enim homo continuè mutatur, in quocunque lumine videatur, semper videbitur inquantum continuè mutatur. Et vltra hoc, quod dicit Henr. quod res sensibilis continuè mutatur, hoc est manifestè falsum. Nam hæc fuit opinio Heracliti. 4. Meraph. text. comm. 22. qui volebat, quod omnis res sensibilis, primo quocunque instanti, semper habet aliud, & aliud esse, vt infra declarabo.

b *Similiter si propter mutabilitatem exemplaris.* Hic Doct. arguit contra secundam rationem Henrici, quæ fuit talis: Quia anima de se est mutabilis, & passiva erroris: ergo ne erret in cognitione alicuius, oportet quod rectificetur per aliquid immutabilis ipsa anima: patet consequentia. Si enim mutabilitas est ratio, quâ non habetur certitudo de sensibili, ad hoc ergo vt certificetur de aliquo sensibili, oportet vt certificetur per aliquid immutabilis eo: sed exemplar creatum, videlicet species intelligibilis, causata à sensibilibus, est mutabilis ipsa anima: ergo per tale exemplar, vt res sensibilis comparatur ad illud, non potest certificari de tali re sensibili.

2. **Solutio arguit contra Henricum.**
Contra hanc rationem arguit Doct., & deducit ad duo inconuenientia: quorum primum est, quia si anima non potest habere certitudinem de aliquo obiecto per aliquod mutabile: ergo nec per actum intelligendi quodcunque obiectum quocunque lumine non potest habere certitudinem de aliquo obiecto: patet, quia actus intelligendi est mutabilis: imò tantum esse habet in continuo fieri, vt infra patebit *dist. præsentis quæst. ult. in responsione ad ultimum argumentum: & in quod. prælixæ quæst. 13.* Siue ergo res sensibilis comparatur ad exemplar creatum; siue ad exemplar increatum: in quocunque lumine per nullum actum intelligendi, tale sensibile poterit anima certificari de tali sensibili, quod est contra ipsum. Secundam inconueniens est, quod etiam ipse actus intelligendi nunquam in se erit verus, nec aliquam certitudinem continebit: & sic anima non poterit esse certa de aliquo actu suo intelligendi; quod est falsum. Probat. vt dicit Henricus: Si de illo, quod continuè mouetur non potest haberi certitudo: cum ergo actus ille sit mutabilis ipsa anima: sequitur, quod nunquam poterit esse certa de aliquo actu suo intelligendi: & sic intellectus reflectendo se super actum suum intelligendi, nullam certitudinem haberet de actu intelligendi: supra quem reflectitur: nec similiter aliquam de actu reflexiuo, cum ille sit simpliciter mutabilior anima: quæ omnia sunt absurda.

3. **c** *Similiter secundum opinionem istam.* Hic Doct. deducit Henricum contra seipsum, quia dicebat quod quando species intelligibilis causata à sensibilibus, occurrit cum specie illapsa, tunc habetur certitudo de obiecto sensibili. Contra

hoc arguit: ostendendo contrà quod nulla tunc haberetur certitudo de re sensibili: aut oportebit eum dicere, quod de re sensibile potest haberi certitudo per exemplar creatum. Primum probatur, quod tunc nulla esset certitudo: quia quando aliquid concurret, quod repugnat certitudini, per illud nunquam potest haberi certitudo: quia quando propositio contingens concurret cum altera de necessario, nunquam potest sequi conclusio de necessario, sed tantum de contingenti: sic quando exemplar creatum, quod repugnat certitudini concurret cum specie illapsa, per quam habetur certitudo, nunquam ex his duobus, simul concurrentibus habebitur certitudo. Et si vult dicere, quod habetur certitudo, tunc oportet eum concedere, quod exemplar creatum non repugnat certitudini.

Si dicatur, quod hæc ratio, quam facit Doct. contra Henricum, etiam contra ipsum Doctorem concluderet, qui sic arguit de fide infusa, & fide acquisita in quod. quæst. 14. art. 1. Quando ad eundem actum concurret regula fallibilis, licet cum regula infallibili, ille actus non est infallibilis. Probat. per simile: quia ex duabus præmissis, quarum vna est necessaria, & alia contingens, non sequitur conclusio necessaria: & ratio, quia quod dependet ex pluribus non potest esse perfectioris conditionis quocunque illorum: nunc autem quicunque actus credendi, ad hoc quod eliciatur, dependet à fide acquisita mouente: igitur si illa sit fallibilis, nunquam actus elicitus erit ex principio tali: supple ex fide infusa, quæ dicitur regula infallibilis: quin sibi posset subesse falsum: hæc ibi. Sic erit in proposito: quia diceretur, quod quamuis certitudo sit à specie illa illabente, vt à regula infallibili, & à specie intelligibili causata à sensibilibus, vt à regula fallibili: non tamen sequitur incertitudo obiecti sensibilis.

Dico, quod non est simile de fide infusa, & fide acquisita: quia certitudo actus, vt est à fide infusa, semper est determinatè vera: ita quod talis actus simpliciter dicitur determinatè verus: licet cum fide infusa concurrat fides acquisita, & simul inclinet ad eundem actum: nunquam tamen certitudo actus habetur à fide acquisita, vt talis est: sed tantum à fide infusa: quia fidei infusæ nunquam potest subesse actus falsi: inclinationi verò fidei acquisitæ, quantum est ex parte sua potest subesse actus falsi. Si ergo certitudo actus credendi dependeret ab utroque habitu: tunc argumentum Doctoris concluderet contra seipsum: sed quia tota certitudo actus credendi accipitur ab habitu infuso: licet cum illo concurrat fides acquisita: patet quod argumentum Doctoris, de fide infusa, & acquisita non concludit. Argumentum verò factum contra Henricum, concludit contra ipsum Henricum, quia ipse vult, quod certitudo de aliquo sensibili simul dependeat à specie intelligibili, causata à sensibilibus, quæ est regula fallibilis: & à specie infusa, quæ est regula infallibilis.

d *Idem etiam patet de tertia ratione* Doct. hinc improbat tertiam rationem Henrici, quæ talis erat. Quia ex quo anima per exemplar creatum non potest discernere verum à verisimili: sequitur quod per tale exemplar non poterit habere certitudinem de aliquo sensibili. Probat anteceden-

Quando propositio contingens concurret cum altera de necessario, nunquam potest sequi conclusio de necessario, sed tantum de contingente.

Instantia.

Ap ex duabus præmissis quarum vna est necessaria, & alia contingens, sequitur conclusio necessaria.

4. Solutio.

Nota de fide infusa, & acquisita.

dens, quia talis species intelligibilis potest repræsentare se, tanquam se intellectui, & se tanquam obiectum: sicut est in somnis: si repræsentat se tanquam se, veritas est: si verò se tanquam obiectum, falsitas est. Contra hoc arguit Doctor, non contra rationem istam in se, sed reducendo Henricum ad alterum inconuenientium: videlicet quòd vel nulla erit certitudo de sensibili, quantumcunque alia species infusa concurrat cum ista specie intelligibili, quod est contra ipsum; vel oportebit Henricum dicere, quòd per talem speciem intelligibilem poterit haberi certitudo de sensibili.

5. e *Quòd autem ista conclusio non sit secundum mentem Augustini, &c.* Nunc Doctor probat ex dictis Augustini quòd potest haberi certitudo de sensibilibus, vel de abstractis ab eis, absque speciali lucis increata illustratione: cuius oppositum assererat Henricus, dicens fuisse intentionem Augustini, videlicet quòd de sensibilibus nulla esset certitudo. Probatur ergo per Augustinum quòd possit haberi sincera veritas, & certitudo, &c. patet per August. secundo Solil. *Spetzamina disciplinarum*, id est, principia scientiarum quisque verissima esse nulla dubitatione concedit: ergo de principis scientiarum potest esse certitudo, & infallibilitas: quæ tamen principia sumuntur à visibilibus.

Idem etiam probat per Boëtium de Hebdom. *Communis*, inquit, *animi conceptio est, quam quisque probat auditam*, id est, conceptio alicuius propositionis per se nota ab omnibus intelligentibus terminos illius propositionis, & unionem terminorum: est supple fundamentalitèr propositio, quam vnusquisque probat, id est, scit euidenter esse veram, quando audit eam præconciendo terminos, & unionem terminorum. Deinde probat auctoritate Aristotelis 2. Met. text. comm. 1. *Prima*, inquit, *principia sunt omnibus nota sicut ianua in domo: quia ianua neminem latet: licet interiora domus lateant.*

6. f *Ex his tribus auctoritatibus.* Hic intendit probare, quòd non tantum possit via naturali haberi certitudo de principiis, per se notis: sed etiam de omnibus conclusionibus virtualiter contentis in eis: & argumentum stat in hoc: Illud est simpliciter naturale, quod sequitur naturam ali-

cuius speciei; siue quod consequitur ad naturam alicuius speciei: hoc patet: sed posse habere certitudinem infallibilem de primis principiis, & de conclusionibus virtualiter contentis in eis, consequitur naturam speciei humanæ: ergo talis certitudo infallibilis potest haberi naturaliter. Probatur minor, quod conuenit omnibus alicuius speciei, sequitur naturam specificam: sed posse habere certitudinem infallibilem de principiis primis, &c. conuenit omnibus indiuiduis speciei humanæ. Hoc patet per tres auctoritates suprà positas, scilicet Augustini, Boëtij, & Aristotelis. Si ergo potest haberi certitudo infallibilis de principiis primis: etiam potest haberi certitudo de conclusionibus virtualiter contentis in eis. Hoc probat, quia cuilibet naturaliter euidentis forma syllogismi perfecti: sicut patet ex definitione syllogismi perfecti primo Priorum cap. 1. quæ talis est: *Syllogismus perfectus est, qui nullius indiget præter illa, quæ sumpta sunt, vt appareat necessarius. Syllogismus verò imperfectus est, qui indiget vnus, aut plurius: quæ sunt necessaria per sumptos terminos: non autem per sumptas propositiones. Qui imperfectus potest exponi, quòd est ille, qui vnus indiget, id est, vno, videlicet conuersione, vel transpositione: aut plurius, id est pluribus, scilicet conuersione simul, & transpositione: quæ quidem sunt necessaria.* Nam syllogismi habent euidentem necessitatem illationis; per sumptos terminos, id est, quòd manent idem termini: non autem per sumptas propositiones: quia non manent eadem propositiones: patet, quia imperfectus, vt reducatur ad perfectum, indiget conuersione alicuius, vel aliquarum propositionum. Syllogismus ergo perfectus dicitur ille, qui nullius indiget: quia nec conuersione, nec transpositione: vt sunt duo primi modi primæ figuræ: omnes autem alij ad hoc, vt dicantur simpliciter perfecti reducuntur vel ad *Barbara*, vel ad *Celarent*, vt patet primo Priorum. Hæc volui explicare propter iuuenes.

g *Secundo apparet.* Hic Doctor probat per Augustinum, quòd non tantum habemus certitudinem de principiis per se notis: & de conclusionibus per se contentis, sed etiam de multis contingentibus, & de multis, quæ fiunt nota per experientiam. & auctoritates Augustini sunt claræ in litera.

SCHOLIUM.

Probat efficaciter contra Henr. dari certitudinem quoad principia, & conclusiones ex eis illatas, etiamsi sensus omnes deciperentur, & ostendit clarè quomodo.

Quantum * ad secundum articulum, vt in nullis cognoscibilibus locum habeat error Academicorum, videndum est qualiter de tribus cognoscibilibus prædictis, scilicet de principiis per se notis, & de conclusionibus.

Secundò de cognitibus per experientiam.

Tertiò de actibus nostris, an possit naturaliter haberi certitudo infallibilis.

Quantum ad certitudinem de principiis, dico sic, quòd termini principiorum per se notorum talem habent identitatem, vt alter euidenter necessariò alterum includat & idè intellectus componens illos terminos, ex quo apprehendit eos, habet apud se necessariam causam conformitatis illius actus ad ipsos terminos, quorum est compositio: & etiam causam euidentem illius conformitatis. & idè necessariò patet sibi conformitas illa, cuius causam necessariam, & euidentem apprehendit in terminis: igitur non potest esse in intellectu apprehensio terminorum & compositio eorum, quin stet conformitas illius compositionis ad terminos, sicut non potest stare albedo, & albedo, quin stet similitudo. Hæc autem conformitas compositionis ad terminos est veritas compositionis:

Scotus arguit contra Henricum.

Non potest stare apprehensio terminorum alicuius principij, & compositio eorum quin stet conformitas, & perceptio conformitatis ad terminos.

Syllogismus imperfectus indiget vnus aut plurius.

Syllogismus perfectus nullius indiget.

tionis:ergo non potest stare compositio talium terminorum, quin sit vera;& ita non potest stare perceptio illius compositionis, & perceptio terminorum, quin stet perceptio conformitatis compositionis ad terminos,& ita perceptio veritatis,quia prima percepta euidenter includunt perceptionem illius veritatis.

Confirmatur ^b ratio ista per simile per Philosophum 4 *Met.* vbi vult,quod oppositum primi principij, scilicet huiusmodi, *impossibile est idem esse & non esse*, non potest venire in intellectu alicuius: quia tunc essent opiniones contrariæ simul in mente: quod utique verum est de opinionibus contrariis, id est, repugnantibus formaliter, quia opinio opinans esse de aliquo, & opinio opinans non esse de eodem, sunt formaliter repugnantes. Ita arguam in proposito repugnantiam aliquam intellectuum in mente, licet non formalem, si enim stat in intellectu notitia totius & partis, & compositio eorum, cum ista includant (sicut causa necessaria) conformitatem compositionis ad terminos, si stat in intellectu hæc opinio, quod ista compositio sit falsa: stabunt notitiæ repugnantes non formaliter, sed notitia vna stabit cum alia, & tamen vna erit causa necessaria oppositæ notitiæ ad illam, quod est impossibile. Sicut enim impossibile est album & nigrum stare simul, quia sunt contraria formaliter, ita impossibile est simul stare album, & illud, quod est præcisa causa nigredinis, ita necessaria, quod non potest esse sine ea absque contradictione.

Habita euidencia, vel certitudine de principiis primis, patet quomodo habetur de conclusionibus illatis ex eis, propter euidenciam formæ Syllogismi perfecti, cum certitudo conclusionis tantummodo dependeat ex certitudine principiorum, & ex euidencia illationis.

Sed nunquid ^c in ista notitia principiorum & conclusionum non errabit intellectus, si sensus decipiantur omnes circa terminos?

Respondeo, quod quantum ad istam notitiam, intellectus non habet sensus pro causa, sed tantum pro occasione: quia intellectus non potest habere notitiam simplicium, nisi acceptam à sensibus, illa tamen accepta potest simplicia virtute sua componere, & si ex ratione talium simplicium sit complexio euidenter vera, intellectus virtute propria & terminorum, assentiet illi complexioni, non virtute sensus, à quo accipit terminos exterius. Exemplum, si ratio totius & ratio maioritatis accipiantur à sensu, & intellectus componat istam: *omne totum est maius sua parte*, intellectus virtute sui & istorum terminorum assentiet indubitanter isti complexioni, & non tantum quia vidit terminos coniunctos in re, sicut assentit isti, Socrates est albus, quia vidit terminos in re vniri. Immo dico, quod si omnes sensus essent falsi, à quibus accipiuntur tales termini, vel quod plūs est ad deceptionem, aliqui sensus essent falsi, & aliqui sensus veri: intellectus circa talia principia non deciperetur, quia semper haberet apud se terminos, qui essent causa veritatis, utpote si alicui cæco nato essent impressæ miraculosè in fomis specis albedinis & nigredinis: & illa remanerent post in vigilia, intellectus abstrahens ab eis componeret istam, *album non est nigrum*, & circa istam non deciperetur intellectus, licet termini accipiantur à sensu errante, quia ratio formalis terminorum, ad quam deuentum est, est necessaria causa veritatis huius negatiuæ.

COMMENTARIUS.

I. ^a *Quantum ad secundum articulum.* Hic Doctor intendit probare, quod de tribus naturaliter possumus habere certitudinem infallibilem: videlicet de principiis perse notis, & de conclusionibus. Secundò de cognitis per experientiam. Et terciò de actibus nostris.

Primum ibi: *Quantum ad certitudinem de principio.* Hæc littera satis patet: & prolixius suprà d. 2. quæst. 2. & clarè exponam respondendo ad præsentem quæst. Tota ergo ista ratio stat in hoc, videlicet quod est impossibile alicui intellectui, stante apprehensione terminorum propositionis per se notæ, & compositionis eorum, quin habeat certam, & infallibilem veritatem de conformitate illius compositionis ad terminos. Est enim impossibile, quod aliquis cognoscat totum, & partem, & compositionem horum terminorum, quin habeat certitudinem infallibilem de conformitate compositionis terminorum.

Scoti oper. Tom. V.

^b *Confirmatur ratio ista per simile per Philosophum* Et littera stat in hoc, scilicet quod duæ notitiæ, siue duæ opiniones dicuntur formaliter repugnare, quando simul de eodem repugnant: ut de homine assentio, quod est homo: & simul assentio, quod non est homo. Nam isti duo assensus formaliter inter se repugnant: quia vnus formaliter expellit alium. Et duæ notitiæ, siue duæ opiniones, vel duo assensus dicuntur virtualiter repugnare, quando vna est causa alicuius effectus, qui formaliter repugnat effectui alterius causæ: ut suprà exposui, dist. 2. quæst. 1. exponendo primum argumentum principale. Modò notitia, qua cognosco totum, & partem, & qua cognosco vnionem illorum inter se, est causa necessaria huius conformitatis, & veritatis: videlicet quod totum est maius sua parte. Si ergo stat in intellectu, quod ista compositio, siue vnio totius, & partis sit falsa: tunc notitia talis compositionis

S s erit

8.
Text. 8. &
9.
Si daretur
oppositum
primi prin-
cipij, opinio-
nes contra-
ria simul
essent in
mente, &
declaratur.

1. Post. text.
5.

An possit
errare intel-
lectus circa
principia &
conclusiones
necessarias,
si sensus de-
cipiantur?
Quomodo
sensus cau-
sæ notitiæ
principij?

erit causa necessaria huius falsitatis, scilicet quòd omne totum est maius sua parte: quia ergo p̄ ima notitia, qua cognosco esse veram vñionem inter totum, & partem, est causa necessaria veritatis: & notitia, qua cognosco compositionem esse falsam, est causa necessaria falsitatis: idè istæ duæ notitiæ repugnant virtualiter: quia sunt duæ causæ necessariæ duorum effectuum, inter se formaliter repugnantium: & sic patet litera ista.

2. c *Sed nunquid in ista notitia principiorum, & conclusionum non errabit intellectus: si sensus omnes decipiuntur circa terminos?*

Quomodo intellectus non habeat sensum pro causa, sed tantum pro occasione.

Respondet Doctor quòd habita cognitione sensibilium per sensus, nunquam intellectus errabit: & dicit duo in ista litera. Primum, quòd intellectus non habet sensum pro causa: sed tantum pro occasione: quia cognitio alicuius complexionis necessariæ, nec in esse, nec in fieri dependet ab aliquo sensu: & vt clariùs hoc intelligatur pono talem ordinem. Potentia visua accipit speciem sensibilem ab aliquo sensibili extrà, puta ab albedine, & videt illam: deinde in virtute phantastica causatur phantasma singularis albedinis, priùs visæ: deinde virtute phantasmatis, & intellectus agentis causatur species intelligibilis albedinis, qua repræsentat albedinem in se: & sicut dico de isto sensibili, ita de omnibus aliis. Habita ergo specie intelligibili albedinis, & specie intelligibili coloris, illæ species intelligibiles vnà cum intellectu causant cognitionem terminorum: quibus terminis cognitio statim in-

tellectus, nullo sensu cooperante, nec interiori, nec exteriori, potest formare compositionem illorum, & perfectè cognoscere compositionem eorum: ita quòd notitia talis compositionis, puta omnis albedo est color: statim erit sibi euidens.

Patet ergo quomodo intellectus, habita cognitione habituali plurium terminorum, virtute propria potest causare, nedum cognitionem actualem illorum terminorum (concurrente tamen specie intelligibili, vt partiali causa) sed etiam potest causare compositionem, & vñionem illorum: & eandem perfectè cognoscere: & sic non dependet à sensu: imò si omnis sensus erraret circa aliquod complexum, nunquam intellectus erraret, stante cognitione habituali terminorum, vel actuali. (Et voco pro nunc cognitionem habitualement terminorum, quando termini sunt præsentés intellectu in ratione obiecti intelligibilis per speciem intelligibilem. Dico actualem, quando actu ab intellectu cognoscuntur) pater, quia si potentia visua iudicaret rubeum esse viride: stante cognitione in intellectu istorum terminorum *rubei*, & *viridis*: intellectus haberet infallibilem certitudinem, quòd rubeum non esset viride. Secundum dictum est ex intentione Doctoris quòd si sensus erraret circa complexum: & hoc, vel aliqui sensus tantum, vel etiam omnes simul, adhuc intellectus non erraret: quia semper haberet apud se terminos, qui essent causa veritatis: sed hoc infra clariùs patebit.

SCHOLIUM.

Ostendit qualis certitudo habetur per experientiam; & quòd quandoque ex veritate experta, deuenitur ad principium notum, ex quo eadem veritas propter quid rursus demonstratur, quandoque verò de ipso principio, immediatè experientia capitur.

9.

Quomodo experientia est infallibilis?

DE secundis^a cognoscibilibus, scilicet de cognitis per experientiam, dico, quòd licet experientia non habeatur de omnibus singularibus, sed de pluribus, nec quòd semper, sed quòd pluries: tamen expertus infallibiliter nouit, quòd ita est, & quòd semper & in omnibus: & hoc per istam propositionem quiescentem in anima, quidquid euenit, vt in pluribus ab aliqua causa non libera, est effectus naturalis illius causæ. Quæ propositio nota est intellectui, licet accepisset terminos eius à sensu errante: quia causa non libera non potest producere vt in pluribus effectum, ad cuius oppositum ordinatur, vel ad quem ex forma sua non ordinatur: sed causa casualis ordinatur ad producendum oppositum effectus casualis, vel non ad istum producendum: ergo nihil est causa casualis respectu effectus frequenter producti ab eo, & ita si non est libera, est naturalis. Quòd autem iste effectus euenit à tali causa producente, vt in pluribus, hoc acceptum est per experientiam, quia inueniendo nunc talem naturam cum tali accidente, nunc cum tali, inuentum est, quòd quantumcunque esset diuersitas accidentium talium, semper istam naturam sequebatur talis effectus: ergo non per aliquod accidens per accidens illius naturæ, sed per naturam ipsam in se consequitur talis effectus.

1. *Physicor. text. 48. Causa naturalis & casualis quomodo differunt?*

Vt inquit Aristot. 2.

Poster. 1. 1.

Aliquando ex cõclusionone experta venitur ad principium perse notum ex quo eadẽ corcl. demonstratur.

Sed vlteriùs notandum^b, quòd quandoque accipitur experientia de conclusione, puta, quòd Luna frequenter eclipsatur, & tunc supposita conclusione, quia ita est, inquiritur causa talis conclusionis per viam diuisionis, & quandoque deuenitur ex conclusione experta ad principia nota ex terminis. & tunc, ex tali principio noto ex terminis, potest conclusio, priùs tantum per experientiam nota, certius cognosci, scilicet primò genere cognitionis; quia vt deducta ex principio per se noto, sicut illud est per se notum, quòd opacum interpositum inter luminosum videlicet & perspicuum, impedit luminis multiplicationem ad tale perspicuum: & si inuentum fuerit per diuisionem, quòd terra est tale corpus interpositum inter Solem & Lunam, scietur certissimè demonstratione propter quid, & non tantum per experientiam, sicut sciebatur illa conclusio ante inuentionem principij.

Quandoque

Quandoque autem est experientia de principio, ita quòd non contingit ampliùs per viam diuisionis vltteriùs inuenire principium notum ex terminis, sed statur in aliquo vero vt in pluribus, cuius extrema experimentatum est frequenter vniri. Puta quòd herba talis speciei est calida; nec inuenitur aliquod medium aliud prius per quod demonstretur passio de subiecto *propter quid*, sed statur in isto, sicut in primo noto, propter experientiam. Tunc licet incertitudo & fallibilitas remoueantur per illam propositionem, effectus vt in pluribus alicuius causæ non liberæ, est naturalis effectus eius, tamen iste est vltimus gradus cognitionis scientificæ, & fortè ibi non habetur necessaria cognitio actualis vnionis extremorum, sed aptitudinalis. Si enim passio est res alia absoluta à subiecto, posset sine contradictione separari à subiecto, & expertus non haberet cognitionem, quia ita est, sed quia aptum natum est ita esse.

Quandoque experientia est de ipso principio quo nō est aliud notum.

COM M E N T A R I V S.

I. a **D**E secundis cognoscibilibus. Hic Doctor intendit probare, & quomodo possumus habere certam, & infallibilem notitiam de notis per experientiam, & licet litera Doctoris sit satis clara: tamen aequaliter exponitur.

Notitia experimentalis pertinet ad intellectum.

Vnde nota, quòd notitia experimentalis propriè est notitia pertinens ad intellectum, non ad sensum: quæ tamen pro statu isto semper habet ortum à sensu, licet aliquando dicatur notitia experimentalis, etiam notitia sensitua. De hoc vide quæ exposui super primo Metaphys. Doctoris *quæst. quarta & quinta*. Experientia est notitia alicuius singularis, priùs tamen cogniti à sensu: vt puta, quòd hic ignis sit calidus: priùs habetur notitia aliqua à sensu tactus: quia tangendo ignem per accidens, statim tangens calefit: & tandem intellectus percipit, quòd talis ignis est calidus formaliter: quia efficit talem effectum. Et dicit Doctor quòd licet experientia: puta de ista, quòd ignis sit calidus, non habeatur de omnibus singularibus, sed tantum de pluribus, puta de isto igne, & de isto, & de isto: nec quòd semper, sed quòd pluries: tamen expertus infallibiliter nouit, quòd ita est, & semper, & in omnibus: supple, quòd ignis calefacit: & quòd semper calefaciat si habeat passum approximatum, & quòd hoc contingit in omnibus ignibus: quia nouit per experientiam, quòd iste ignis, & iste, & iste circa passum approximatum semper calefacit: & per istum idem iudicat de alio eiusdem speciei. Sequitur: *Et hoc per istam propositionem quiescentem in anima, &c.*

Propositio quiescens in anima.

2.

Ad hoc enim, vt aliquis sit certus quòd ignis semper calefaceret passum approximatum dispositum, & quòd omnia indiuidua ignis sint huiusmodi, hoc cognoscit infallibiliter: quia certitudinaliter scit quòd omne illud, quod euenit à causa naturali, siue non libera, est effectus eius naturalis: & quia scit ignem non esse causam liberam calefaciendi: & nouit per experientiam, quòd hic ignis calefacit, & ille; sequitur quòd habebit certam, & infallibilem notitiam de isto vniuersali: quòd omnis ignis natus est producere calefactionem; & quod semper actu calefacit calefactibile approximatum, & dispositum: quia ignis est causa naturalis, & per consequens de necessitate agit. Sequitur: *Quia causa non libera non potest producere*, id est, quòd ex quo causa naturalis, siue non libera, ordinatur ad producendum talem effectum, puta calefacere; vel quòd herba talis speciei sit naturaliter ordinata ad talem effectum, vt in pluribus producit illum effectum: & si aliquando oppositum il

lius effectus casualiter eueniat, hoc non erit ex forma talis causæ: sed magis propter aliquod extrinsecum: pater, quia ipsa semper, & necessariò, cum non sit causa libera, intendit producere effectum, ad quem ordinatur: & hoc est quod intendit Doctor.

b *Sed vltteriùs notandum*. Deinde dicit duas conclusiones. Prima est, quòd aliquando habetur notitia experimentalis de conclusione: quia notum est sæpè intellectui, quòd Luna eclipsatur: & tunc habita tali cognitione, intellectus per diuisionem quærit media, & causas *propter quid*: & inuentà causà, eandem conclusionem priùs notam per experientiam demonstratiuè ostendit: & tunc cognitio conclusionis, sic à priori demonstrata est in primo genere cognitionis: tunc enim perfectiori modo cognoscit, quo possit. Sicut etiam notum est per experientiam, quòd omnis homo est risibilis: & tunc intellectus diuidendo petit causam immediatam risibilitatis: vt patet 2. *Posterior*, quà inuentà statim eandem conclusionem à priori demonstrat.

3.

Secunda conclusio est ibi: *Quandoque autem est experientia de principio, &c.* Tunc licet incertitudo, & fallibilitas remoueantur per illam propositionem, supple quiescentem in anima: videlicet, *effectus vt in pluribus alicuius causæ non libera, est naturalis effectus eius*. Tamen iste est vltimus gradus cognitionis scientificæ, ex hoc videlicet, quòd non contingit demonstrari per aliquid prius. Sequitur: *Et fortè ibi non habetur necessaria cognitio actualis vnionis extremorum: sed aptitudinalis*, id est, quòd non cognoscitur caliditas talis herbæ actu necessariò inesse herbæ talis speciei: sed si talis passio, puta caliditas cognoscitur inesse necessariò. Hoc verum est, loquendo de aptitudine. & sensus est: *Herba talis speciei est apta nata esse sic, vel sic calida.*

Si enim passio est res illa absoluta, &c. Hic à Doctore habetur quòd si accipiatur passio pro re absoluta, puta pro actuali caliditate herbæ talis speciei, vt in pluribus talis passio realiter distinguitur à subiecto. Si verò accipiatur passio pro aptitudine ad rem absolutam, talis aptitudo non distinguitur realiter. Primo modo accipiendo passionem expertus non haberet cognitionem, quia ita est: supple necessariam: sed diceretur habere cognitionem necessariam, quando cognosceret herbam talis speciei ita esse aptam natam, &c.

4.

Hominem velle, videre, audire, &c. sunt propositiones per se nota, seu certa & sincera veritatis, non obstante illusione quacunque, explicatur certitudo eorum, quæ subsunt sensuum actibus, verbi gratia, esse album, vel rubrum, quod sic apparet, & docetur quomodo intellectus corrigat sensum errantem, per aliquam propositionem in se manentem, & per adminiculum aliorum sensuum.

10.
Text. 26.

DE tertiis cognoscibilibus, scilicet de actibus nostris, dico, quod est certitudo de multis eorum, sicut de principiis per se notis: vt patet 4. *Metaph.* vbi dicit Philosophus de rationibus dicentium omnia apparentia esse vera, quod istæ rationes quæruntrùm nunc dormiamus, an vigilemus. *Possunt autem idem omnes dubitationes tales. omnium enim rationem hi dignificant esse.* Et subdit: *Rationem quarunt, quorum non est ratio. demonstrationis enim principij non est demonstratio:* igitur per ipsum ibidem, nos vigilare, est per se notum sicut principium demonstrationis.

9. 3. prolog.
n. 13. & 4.
Metaph. 9.
2. & in
Quodl. 7.
& inf. d. 8.
ad finem.

Nec obstat, quod est contingens, quia (sicut dictum fuit aliàs) ordo est in contingentibus, quod aliqua est prima & immediata, alioquin vel esset processus in infinitum in contingentibus, vel aliquod contingens sequeretur ex causa necessaria, quorum vtrumque est impossibile. Et sicut est certitudo de *vigilare*, sicut de per se noto: ita etiam de multis aliis actibus, qui sunt in potestate nostra, vt de *me intelligere*, de *me audire*, & sic de aliis, qui sunt actus perfecti Licet enim non sit certitudo, quod videam album extrà positum, vel in tali subiecto, vel in tali distantia: quia potest fieri illusio in medio, vel in organo, & multis aliis viis: tamen certitudo est, quod video, etiam si illusio fiat in organo, quæ illusio in organo maxima illusio videtur esse, puta quando actus sit in organo ipso, non ab obiecto præsentem, qualis natus est fieri ab obiecto præsentem, & ita potentia haberet actum suum posita tali illusione, vel passione & verè esse illud ibi, quod visio dicitur, siue sit actio, siue passio, siue vtrumque. Si autem illusio fieret non in organo proprio, sed in aliquo proximo, quod videretur organum, sicut si non fieret illusio in concursu neruorum, sed in ipso oculo fieret impressio speciei, qualis nata est fieri ab obiecto, adhuc visus videret: quia talis species, vel quod natum est videri in ea, videretur, quia haberet sufficientem distantiam respectu organi visus, quod est in concursu istorum neruorum, sicut patet per Augustinum 11. de Trinit. quod *reliquia visorum remanentes in oculo, oculis clausis videntur*, & per Philosophum, de Sensu, & Sensato, quod ignis, qui generatur ex eleuatione oculi violenta, & multiplicatur vsque ad palpebram clausam, videtur, istæ sunt veræ visiones, licet non perfectissimæ: quia hîc sunt sufficientes distantia specierum ad organum principale visus.

Per se notum quod videmus, audimus, &c. non obstante quacunque illusione.

Cap. 1.
Cap. 2.
Aliqua videntur clausis oculis.

Sed quomodo habetur certitudo eorum, quæ subsunt actibus sensus? puta, quod aliquod extrà est album, vel calidum, quale apparet.

Respondeo, aut circa tale cognitum opposita apparent diuersis sensibus, aut non; sed omnes sensus cognoscentes illud, habent idem iudicium de eo. Si secundo modo, tunc certitudo habetur de veritate talis cogniti per sensus, & per illam propositionem præcedentem, quod *euenit, vt in pluribus ab aliquo, est effectus naturalis eius, si non sit causa libera:* ergo cum ab isto præsentem euenit, vt in pluribus sit talis immutatio sensus, sequitur, quod immutatio, vel species genita sit effectus naturalis talis causæ, & ita tale extrà erit album, vel calidum, vel tale, quale natum est repræsentari per speciem genitam ab ipso, vt in pluribus. Si autem diuersi sensus habent diuersa iudicia de aliquo viso extrà, puta visus dicit baculum esse fractum, cuius pars est in aqua, & pars in aère, & tactus potest experiri contrarium. Visus etiam semper dicit Solem esse quantitatis minoris, quam est, & omne visum à remotis esse minus, quam sit, in talibus est certitudo, quid verum sit, & quis sensus erret, per propositionem quiescentem in anima certiore omni iudicio sensus, & per actus plurium sensuum concurrentes, ita quod semper aliqua propositio reificat intellectum de actibus sensus, quis sit verus & quis fallat: in qua propositione intellectus non dependet à sensu sicut à causa. Sed sicut ab occasione. Exemplum, intellectus habet hanc propositionem quiescentem: nullum durius frangitur ad tactum alicuius mollis sibi cedentis. Hæc est ita per se nota ex terminis, quod etiam si essent accepti à sensibus errantibus, non potest intellectus dubitare de illa propositione: immò oppositum includit contradictionem, scilicet quod baculus sit durior aqua, & quod aqua sibi cedat; hoc dicit vterque sensus tam visus, quam tactus, sequitur igitur quod baculus non est fractus, sicut sensus visus iudicat ipsum fractum: & ita quis sensus errat, & quis non, circa fracturam baculi, intellectus iudicat per certius omni actu sensus.

Quando sensus diuersi aliter & aliter iudicant de obiecto, intellectus iudicat quis sensus sit verus, quis fallax, & quomodo? exemplum de baculo in aqua, quem visus putat fractum, tactus inuegitur.

Similiter ex alia parte, quòd idem quantum applicatum quanto, omnino est æquale sibi, hoc est notum intellectui quantumcunque notitia terminorum accipiatur à sensu errante: sed quòd idem quantum possit applicari viso propinquo, & remoto, hoc dicit tam visus, quàm tactus: ergo quantum visum, siue propè, siue à remotis, est æquale: igitur visus dicens hoc esse minus, errat. Hæc conclusio concluditur ex principiis per se notis, & ex actibus duorum sensuum cognoscentium, vt in pluribus ita esse. Et ita vbicunque ratio iudicat sensum errare, hoc iudicat non per aliquam notitiam præcisè acquisitam à sensibus vt à causa, sed per aliquam notitiam occasionatam à sensu, in qua non fallitur, etiam si omnes sensus fallantur; & per aliquam aliam notitiam acquisitam à sensu, vel à sensibus, vt in pluribus, quæ sciuntur esse vera per propositionem sæpè allegatam, scilicet quod euenit vt in pluribus, &c.

Nota ergo quòd notitia principij est immutabilis à veritate in falsitatem, non aliter: quia simpliciter est corruptibilis. Sic species intelligibilis est debilis vt phantasma, sed immutabilis à vera representatione in falsam. Sed oppositum, licet corruptibile, tamen est immutabile à vera entitate in falsam, & ideo est conformasium notitiæ sibi, seu causatiuum notitiæ veritatis suæ in essendo, quia entitas vera immutabilis in falsam, virtualiter continet notitiam veram immutabiliter conformem entitati suæ.

Notitia etiam secundum Augustinum, verum necessarium, vel immutabile est supra mentem. Intellige in ratione veritatis euidentiæ, quia hanc de se causat immediatè, non autem secundum eius euidentiæ subest menti, vt posset sibi apparere vera vel falsa, sicut verum probabile menti subest, vt ipsa possit facere illud apparere verum vel falsum, quærendo rationes hinc inde, per quas probetur & improbetur.

Sic intelligendum est, quòd mens non iudicat de vero immutabili, sed de aliis, quia dicam, quòd sit verum: hic est actus iudicandi, & est in potestate mentis respectu probabilis, non autem respectu necessarij, nec tamen minus perfectè asserit de necessario, quòd ipsum sit verum. & hac assertio apud Aristotelem, potest dici iudicium. sic patet, quomodo de conclusione necessaria mens iudicat, quia non est statim euidens ex se. Ideo non determinat euidentiæ sui ipsius menti: potest etiam mens rationes Sophisticas adducere contra eam, per quas dissentiat, non sic contra primum notum, quarto Metaphysica, in mente venire. Sed Augustinus vult tantum esse in potestate iudicantis, quòd non necessario determinetur ab alio.

12.

Ex principio per se noto & ex duobus sensibus constat decipi visum dum putat æquale, si est remotum esse minus.

ADDITIO.

Vt inquit Aristot. 1. Post. t. 27.

Text. 8.

S C H O L I V M.

Satisfit argumentis Henrici positus num. 3. quibus putat nullam veritatem sinceram naturaliter esse acquisibilem; in quorum solutione variam & solidam doctrinam ministrat Scotus.

Quantiùm ^a ad tertium articulum, ex istis respondendum ad illas tres rationes. Ad primam, ad illud de mutatione obiecti antecedens est falsum, nec est opinio Augustini, sed Heracliti & discipuli sui Cratyli, qui nolebant loqui, sed mouere digitum, vt dicitur 4. Metaph. Et etiam consequentia non valet, dato quòd antecedens esset verum, quia adhuc secundum Aristotelem, posset haberi certa cognitio de hoc, quòd omnia continuè mouentur. Non sequitur etiam ^b, si obiectum est mutabile, ergo quod gignitur ab eo non est repræsentatiuum alicuius sub ratione immutabilis, quia mutabilitas in obiecto non est ratio gignendi, sed natura ipsius obiecti, quod est mutabile: genitum ^c igitur ab ipso repræsentat naturam per se, igitur si natura, vnde natura, habeat aliquam immutabilem habitudinem ad aliud, illud aliud per suum exemplar, & illa natura per suum exemplar, repræsentantur, vt immutabiliter vnita. & ita per duo exemplaria genita à duobus mutabilibus, non in quantum mutabilia, sed in quantum naturæ, potest haberi notitia immutabilis vnionis eorum.

Contra, quamuis obiectum non in quantum mutabile gignat, si tamen est mutabile, quomodo eius ad aliquid est habitudo immutabilis?

Respondeo, habitudo est immutabilis sic, quia inter extrema non potest esse habitudo opposita, nec potest non esse ista, positis extremis, sed per destructionem extremi, vel extremorum destruitur.

Contra, quomodo est propositio affirmatiua necessaria, si identitas extremorum potest destrui?

Respondeo, quando res non est, non est identitas eius realis, sed tunc si est in intellectu, est identitas vt est obiectum intellectum, & necessaria secundum quid, quia in tali esse, extrema non possunt esse sine identitate: tamen illa potest non esse, sicut extrema possunt non esse intellecta: igitur propositio est necessaria in intellectu nostro secundum quid, quia immutabilis

Scoti oper. Tom. V.

S s 3 113

13.

Text. 22.

De re mutabili gignitur notitia immutabilis, & de re contingenti veritas necessaria. Scot. q. 3. prolog. q. 4. latè.

ADDITIO.

in falsam, sed simpliciter necessaria non, nisi in intellectu diuino: sicut nec extrema habent identitatem simpliciter necessario in aliquo esse, nisi in illo esse intellecto.

*Immutabile
representatur
per mutabile,
& infinitum
per finitum.*

14.

*Anima à
falso in ve-
rum & è
contra mu-
tari potest,
sed tantum
quoad obie-
cta non eui-
dentia ex
terminis.*

Patet ^d, etiam quòd per repræsentatiuum in se mutabile, potest repræsentari aliquid sub ratione immutabilis, quia essentia Dei sub ratione immutabilis, repræsentatur intellectui per aliquid omnino mutabile, siue illud sit species, siue actus. Hoc ^e patet per simile, quia finitum potest repræsentare aliquid sub ratione infiniti.

Ad secundam dico ^f, quòd in anima potest intelligi duplex mutabilitas, vna ab affirmatione in negationem, & è conuerso: puta ab ignorantia ad scientiam, vel à non intellectione ad intellectionem. Alia, quasi à contrario in contrarium: puta à rectitudine ad deceptionem, & è conuerso; anima autem (quo ad quæcunque obiecta) est mutabilis prima mutabilitate, & per nihil formaliter in ea existens, tollitur ab ea talis mutabilitas: sed non est mutabilis secunda mutabilitate, nisi circa illa complexa, quæ non habent euidentiã ex terminis. Circa illa verò, quæ sunt ex terminis euidentiã, mutari non potest secunda mutabilitate: quia ipsi termini apprehensi sunt causa necessaria conformitatis compositionis ad ipsos terminos: igitur si anima est mutabilis à rectitudine in errorem absolutè: non sequitur quòd nihil aliud à se potest rectificari: quia saltem rectificari potest circa illa obiecta, circa quæ non potest intellectus errare apprehensus terminis.

*Henric.
quodlib. 5.
9. 14.
Phantasma
representat
se vt obie-
ctum in
somnia, non
species in-
telligibilis,
qua verum
tantum re-
presentat.*

Ad tertiam ^g, si aliquam apparentiam haberet, magis concluderet contra opinionem illam, quæ negat speciem intelligibilem: quia illa species, quæ potest repræsentare se tanquam obiectum in somnis, est phantasma, non species intelligibilis: igitur si intellectus solo phantasmate vtatur, per quod obiectum est sibi præfens, & non alia specie intelligibili: non videtur quòd per aliquid, in quo obiectum sibi relucet, possit discernere verum à verisimili. Sed ponendo speciem intelligibilem in intellectu, non valet ratio: quia intellectus non potest vt illa, vt per se obiecto, quia non contingit vt illa in dormiendo.

Si obiicias, quòd phantasma potest repræsentare se vt obiectum, igitur intellectus propter illum errorem virtutis phantasticæ, potest errare, vel saltem ligari, ne possit operari, vt patet in somnis, & phreneticis.

Potest dici, quòd si ligetur, quando est talis error in virtute phantastica, non tamen errat intellectus, quia tunc non habet aliquem actum. Sed quomodo sciet intellectus, vel erit intellectus certus, quando non errat virtus phantastica, quam tamen non errare requiritur ad hoc, vt intellectus non erret?

*Quomodo
sciet intelle-
ctus phan-
tasticam er-
rare? decla-
ratur.*

15.

Respondeo, ista veritas quiescit in intellectu, quòd potentia non errat circa obiectum proportionatum nisi indisposita sit, & notum est intellectui virtutem phantasticam non esse indispositam in vigilia, tali indispositione, quæ facit phantasma repræsentare se tanquam obiectum, quia per se notum est intellectui, quòd intelligens vigilat, & ita quòd virtus phantastica non est ligata in vigilia sicut in somnis.

Sed adhuc instatur contra istam certitudinem dictam de actibus hoc modo: videtur mihi, quòd videam, vel audiam, vbi tamen non video, vel audio: ergo de hoc non est certitudo.

Respondeo, quòd aliud est contra negantem aliquam propositionem ostendere eam esse veram; aliud est alicui admittenti eam ostendere, quomodo sit vera. Exemplum, 4.

Text. c. 9.

Metaphysica, vbi contra negantes primum principium non inducit Philosophus illud inconueniens, quòd *opiniones contrariæ simul essent in animo*: quia hoc ipsi concederent sicut præmissam: sed inducit eis alia inconuenientia manifesta eis; licet non in se: sed recipientibus primum principium, ostendit quomodo sit notum primum principium: quia ita notum est, quòd oppositum eius non possit euenire in mente: quod probat, quia tunc possent opiniones contrariæ simul inesse. Talis conclusio est magis ibi inconueniens, quàm hypothesi, ita hinc, si contendis mecum nullam propositionem esse per se notam, nolo disputare tecum. Constat enim, quòd tu es proteruus: quia non es persuasus, sicut patet in actibus tuis, quomodo obiicit Philosophus 4. *Metaphysica*: somnians enim de aliquo quasi de proximo obtinendo, & postea euigilans, non profecquitur illud, sicut profecqueretur, si ita esset proximus vigilando ad illud consequendum: si autem admittas aliquam propositionem esse per se notam, oportet quòd possit cognosci, & circa quodcunque potest potentia indisposita errare, sicut patet in somnis. Igitur ad hoc, quòd aliqua cognoscantur esse per se nota, oportet quòd possit cognosci quando potentia est disposita, & quando non, & per consequens potest haberi notitia de actibus nostris, quod potentia est ita disposita, quod illa sunt per se nota, quæ apparent sibi per se nota.

Text. c. 10.
18. & 24.

Dico tunc ad formã illius cauillationis, quòd sicut apparet somnianti se videre, ita posset sibi apparere oppositum vnius principij per se noti speculabilis. & tamen non sequitur,

quin

quin illud principium sit per se notum : ita non sequitur quin illud sit per se notum audienti quòd audiat ; quia circa vtrumque potest potentia indisposita errare , non autem potentia disposita , & quando sit disposita , & quando non , hoc est per se notum , aliàs non posset cognosci aliquam aliam esse per se notam , quia non posset cognosci , quæ esset per se nota , vtrum illa cui intellectus sic dispositus , vel sic , assentiret .

C O M M E N T A R I V S .

I. a **Q**uantum ad tertium articulum . In isto articulo respondet Doctor ad rationes Henrici prius factas * . Ad primam ad illud de mutatione obiecti ; antecedens est falsum , scilicet quòd obiectum continuè moueatur : nec est opinio Augustini , sed Heracliti 4 . *Metaph. text. com. 22 . vbi Philosophus : Amplius autem omnes videntes hanc motam naturam : de permutatione autem nihil verum dicemus . Circa verò omnino permuans non contingere verum dicere , ex hac existimatione pullulauit opinio dictorum summa , qua est dicentium Heraclitizare : & qualem Cratylus habuit , qui tandem nihil opinatus est oportere dicere : sed digitum mouebat solum : & Heraclitus increpauit dicentem bis in eodem flumine non esse intrare . Ipse enim existimauit , nec semel .* Hæc Aristoteles .

Quiescentia tantum sunt in appaeritia secundum Heraclitum & Cratylum .

Opinio Aristippi .

Dicti Philosophi dicunt nihil esse verum , quia nihil fixum : sed omnia sensibilia erunt in continua permutatione . Et Heraclitus posuit omnia continuè moueri , & nihil esse determinatè verum : qui etiam opinatus est nihil oportere dicere , supple , verbo explicare : sed digitum mouere solum , scilicet quòd volebat . Vnde , & Aristippum reprehendit dicentem : quia bis in eodem flumine non est intrandum , id est , quòd homo nõ potest bis intrare : putabat enim iste Aristippus quòd antequam homo intraret secundò fluuium : prima aqua fluminis iam defluerat : nec esse eandem , quæ prius . Hic enim , scilicet Heraclitus existimauit , scilicet quòd nec semel potest homo in eundem fluuium intrare : quia antequam semel etiam intraret : dicebat totam aquam defluisse .

2. *Non sequitur etiam , Obiectum est mutabile , ergo quòd gignitur ab eo , non est representatiuum alicuius , sub ratione immutabilis , &c .*

Hoc dictum Doctoris tenet ex vna propositione , quam facit infra , quæst. 6 . præsentis dist. *Quæcunque species intelligibilis gignitur ab aliquo , representat ipsum secundum illam rationem , secundum quam gignitur ab eo ; cum ergo natura in aliquo ente mutabili sit ratio formalis gignendi speciem intelligibilem : vt infra patebit q. 6 . & natura , vt natura præcedit mutabilitatem : ergo species intelligibilis representat illam absolute : non autem sub ratione mutabilitatis . Et quòd mutabilitas non sit ratio formalis gignendi speciem intelligibilem , patet , quia illa species intelligibilis est entitas absoluta , vt infra patebit quæst. 6 . mutabilitas autem est entitas respectiua .*

c *Genitum igitur ab ipso representat naturam per se , igitur si natura , vnde natura , puta natura albedinis , habeat aliquam immutabilem habitudinem : siue necessitatem habitudinem ad aliud : puta ad colorem ; illud aliud per suum exemplar , id est , color per propriam speciem intelligibilem , & illa natura , scilicet albedo , per suum exemplar , videlicet per propriam speciem intelligibilem , representantur , vt immutabiliter vnita : siue vt necessarii vnita : & sic per illa exemplaria habetur infallibilis certitudo , quòd albedo est color .*

3. *d Patet etiam , quòd per representatiuum , &c . De specie patet , quia species intelligibilis infusa*

Mutabile representat immutabile .

Angelis , per quam poterant cognoscere Deum sub ratione Deitatis , vt patet à Doctore in 2 . d. 3 . q. 9 . repræsentabat Deum sub ratione Deitatis in ratione obiecti intelligibilis : & Deus sub ratione Deitatis est omnino immutabilis ; sed talis species , cum sit creata , est mutabilis . De actu etiam patet . Nam actus intelligendi Deum sub ratione Deitatis , est magis similitudo obiecti , quàm species intelligibilis : vt patet à Doctore in 2 . & tamen ille actus cognoscendi , cum sit creatura , est mutabilis , & est similitudo obiecti omnino immutabilis : sed de hoc in q. 15 . quodl. diffusè exponã .

e *Hoc patet per simile : quia finitum potest representare aliquid sub ratione infiniti : patet de specie intelligibili infusa Angelis , quæ est finita : & tamen repræsentat Deum sub ratione infiniti : & similiter visio beatifica in intellectu creato est finita : & tamen repræsentat obiectum beatificum , sub ratione infinita . Dicit ergo Doctor , non est maior ratio , quòd infinitum repræsentetur per finitum , quàm quòd immutabile repræsentetur per aliquod mutabile .*

Finitum potest representare infinitum .

f *Ad secundam dico .* Hic responder ad secundam rationem Henrici . Sententia huius responsionis stat in duobus dictis . Primum , quòd anima est mutabilis ab ignorantia negatiue , ad notitiam cuiuscunque obiecti , & è contra : & hoc patet . Secundum est , quòd circa principia per se nota nunquam mutatur à deceptione ad reuertitudinem : nec è contra . Et hoc stante apprehensione terminorum , & vnione eorum : quia , vt supra exposui , est impossibile intellectui apprehendenti terminos , & compositionem terminorum alicuius complexi per se noti , quin habeat infallibilem certitudinem de tali complexo : & sic , stante tali apprehensione , impossibile est ipsum decipi circa tale complexum .

g *Ad tertiam .* Hic responder ad tertiam rationem Henrici , & dicit , quòd si illa ratio de vero , & verisimili haberet aliquam apparentiam , magis concluderet contra opinionem Henrici , qui negat speciem intelligibilem : vt patet per ipsum quodl. 5 . q. 4 . cuius opinio de negatione speciei intelligibilis recitatur à Doctore infra q. 6 . & 7 . præsentis d. Illud ergo quòd potest se repræsentare tanquam obiectum in somniis , est phantasma : & sic si intellectus solo phantasma immutatur , per quòd obiectum est sibi præsens , & non per aliam speciem intelligibilem : non videtur quòd per aliquid , in quo obiectum sibi relucet , possit discernere verum à verisimili : quia illud phantasma aliquando repræsentat se tanquam obiectum , & tunc falsitas est . Aliquando repræsentat se tanquam se , & tunc veritas est : & sic per tale phantasma non potest discerni verum à verisimili . Sed ponendo speciem intelligibilem in intellectu , non valet ratio , scilicet quòd talis species posset repræsentare se , tanquam obiectum , quia si posset repræsentare se , tanquam obiectum : hoc contingeret in dormiendo , sed certum est , quòd intellectus in dormiendo nunquam vitur specie intelligibili : sequens litera in isto articulo clara est .

4.

5.

Impugnat conclus. Henrici in se efficaciter tribus rationibus, addita quarta ad hominem, & sunt satis clarè in textu.

16. **C**irca quartum articulum contra conclusionem opinionis arguo sic: Quæro quid intelligit per veritatem certam, & sinceram, aut veritatem infallibilem, absque scilicet dubitatione, & deceptione, & est probatum prius, & declaratum in secundo & tertio articulis, quod illa potest haberi ex puris naturalibus; aut intelligit de veritate, quæ est passio entis, & tunc cum ens possit naturaliter cognosci; ergo & verum, cum sit passio eius, & si verum, ergo & veritas per abstractionem: quia quæcunque forma potest intelligi, ut in subiecto, potest etiam intelligi, ut in abstracto in se, & in abstracto à subiecto: aut tertio intelligit per veritatem, conformitatem ad exemplar, & si ad creatum, patet propositum; si autem ad exemplar increatum, conformitas ad illud non potest intelligi, nisi illo exemplari cognito, quia relatio non est cognoscibilis, nisi cognito extremo: ergo falsum est quod ponitur in opinione, scilicet exemplar æternum esse rationem cognoscendi, non cognitum.

Præterea secundò sic; intellectus simplex, quod intelligit confusè, potest cognoscere definitivè, inquirendo definitionem illius cogniti per viam divisionis: hæc cognitio definitiva videtur perfectissima, pertinens ad intellectum simplicem: ex tali cognitione perfectissima terminorum potest intellectus perfectissimè cognoscere principium, & ex principio conclusionem, & in hoc compleri videtur notitia intellectualis: ita quod non videtur cognitio veritatis necessaria haberi ultra veritates prædictas.

7. *Metaph.*
text. 4.

17. Item tertio, aut lux æterna causat aliquid prius naturaliter actu, aut non. Si sic, aut ergo in obiecto, aut in intellectu; non in obiecto, quia obiectum, in quantum habet esse in intellectu, non habet esse reale, sed intentionale: igitur non est capax alicuius accidentis realis. Si in intellectu, igitur lux increata non immutat ad cognoscendum sinceram veritatem, nisi mediante effectu suo, & ita æquè perfectè videtur opinio communis ponere notitiam in lumine increato, sicut ista opinio: quia ponit eam videri in intellectu agente, qui est effectus lucis increate, & perfectior, quàm esset illud lumen accidentale causatum. Si autem nihil causat ante actum, aut ergo sola lux causat actum, aut lux cum intellectu & obiecto: si sola lux, ergo intellectus agens nullam habet operationem in cognitione sinceræ veritatis: quod videtur inconueniens, quia ista operatio est nobilissima intellectus nostri: ergo intellectus agens, qui est nobilissimus in animo, concurreret aliquo modo ad istam actionem.

Vide D.
Thom. 1.
parte quæst.
44. art. 5.

Item, actus intelligendi non magis determinatur esse vnus hominis quàm alterius, & sic superflueret intellectus agens, quod non est dicendum, cum eius sit omnia facere, sicut possibilis omnia fieri, *tertio de Anima.*

Text. 19. &
18.

Similiter etiam secundum Philosophum 3. *de Anima* intellectus agens correspondet in ratione actiui, possibilis in ratione passiui: ergo quidquid recipit possibilis, ad illud aliquo modo se habet actiue intellectus agens.

Hoc etiam inconueniens, quod illatum est, concluditur ex opinione prædicta, per aliam viam, quia (secundum sic opinantem) agens vtens instrumento, non potest habere actionem excedentem actionem instrumenti: igitur cum virtus intellectus agentis non possit in cognitionem sinceræ veritatis, lux æterna vtens intellectu agente, non poterit in cognitionem, vel in actionem istius cognitionis sinceræ veritatis, ita quod intellectus agens habeat ibi rationem instrumenti. Si dicas, quod lux increata cum intellectu, & obiecto causet istam veritatem sinceram; hæc est communis opinio, quæ ponit lucem æternam, sicut causam remotam, causare omnem certam cognitionem, vel veritatem: vel igitur erit ista opinio inconueniens, vel non discordat à communi opinione.

C O M M E N T A R I V S.

1. **C**irca quartum. Hæc litera est nota vsque ibi: *Item tertio.* Hic arguit Doctor ex quo Henricus dicit, quod homo ex puris naturalibus non potest habere certam, & infallibilem veritatem de aliquo sensibili, nisi mediante luce increata: puta, quod non potest habere certam, & infallibilem notitiam huius: *animal rationale est visibile:* nisi mediante luce increata. Et sic Doctor inquirenti arguit contra ipsum de luce increata cum

dicit: *Aut lux æterna causat aliquid prius naturaliter actu, supple intelligendi: aut non: si sic, aut ergo in obiecto: aut in intellectu? non in obiecto: quia obiectum in quantum habet esse in intellectu non habet esse reale: siue esse existentis: sed tantum intentionale: quia tantum vt cognitum in cognoscenti vel vt representatum in suo representatiuo: & vt sic tantum habet esse diminutum, & secundum quid: & hoc modo non est capax alicuius accidentis*

dentis realis: quia accidens reale non potest recipi, nisi in subiecto habente verum esse existentia. Sequitur,

Si in intellectu, id est, si lux increata prius causat in intellectu aliquid; igitur lux increata non immutat intellectum ad cognoscendum sinceram veritatem, nisi mediante effectu suo, id est, quod non causat immediate in intellectu notitiam certam, & infallibilem: sed tantum illam causat mediante effectu suo, prius in tali intellectu producto. Sequitur,

Si autem nihil causat ante actum, id est, si lux

increata nihil causat ante notitiam certam, & infallibilem: ergo sola lux causat actum: aut lux cum intellectu, & obiecto. Si primò, hoc est valde inconueniens: quia tunc ab intellectu agente negaretur nobilissima actio, nata sibi competere: & patet litera. Si secundò, & hæc est communis opinio quæ ponit lucem æternam, sicut causam remotam, causare omnem certam cognitionem, vel veritatem: vel igitur erit ista opinio inconueniens, vel non discordat à communi opinione, & sic patet ille quartus articulus.

S C H O L I V M.

Resoluit ad mentem Augustini veritates necessariae videri in regulis æternis: quod explicat quatuor modis. Primò, ut in obiecto proximo, quia intellectus diuinus dat esse intelligibile creaturis ab æterno, in quo veritates necessariae relucent immutabiliter. Secundò, ut in continente obiectum proximum, quia intellectus diuinus instar libri continet illa intelligibilia, quæ dici possunt lux æterna secundum quid. Tertio sicut in aliquo virtute cuius, mouet obiectum, quia sicut intellectus diuinus producit alia à se in esse intelligibili, ita dat rationem obiecti quæ mouet, & circa hoc affert quadam subtilia. Quarto, ut in obiecto remoto cognito, quia essentia diuina est primum principium speculabilem, & vltimus finis practicabilium, & sic cognitio per principia desumpta ab ea, est purior & eminentior. Secundum aliquem horum modorum, videnda res in regulis æternis, explicat loca Augustini quæ videntur Henrico fauere.

AD quætionem ^a igitur, dico, quòd propter verba Augustini oportet concedere quòd veritates infallibiles videntur in regulis æternis.

Vbi primò nota, quòd potest *ly in*, accipi obiectiue, & hoc quadrupliciter, vel sicut in obiecto proximo, vel sicut in continente obiectum proximum, vel sicut in eo, virtute cuius obiectum proximum mouet, vel sicut in obiecto remoto.

Ad intellectum ^b primi, dico, quòd omnia intelligibilia actu intellectus diuini, habent esse intelligibile, & in eis omnes veritates de se relucent, ita quòd intellectus intelligens ea, & virtute eorum intelligens necessariae veritates de eis videt in eis, sicut in obiectis, istas veritates necessariae. Illa autem, in quantum sunt obiecta secundaria intellectus diuini, sunt veritates, quia conformes suo exemplari, intellectui, scilicet diuino; & sunt lux, quia manifestatiuæ; & sunt immutabiles ibi & necessariae, sed æternæ sunt secundum *quid*, quia æternitas est conditio existentis, & illa non habent existentiam, nisi secundum *quid*. Sic ergo primò possumus dici videre ea in luce æterna, hoc est, in obiecto secundo intellectus diuini, quod est veritas, vel lux æterna, modo exposito.

Secundus ^c modus patet similiter, quia intellectus diuinus continet istas veritates quasi habet, sicut dicit illa auctoritas Augustini de Trinit. 14. cap. 15. *quòd ista regula scripta sunt in libro lucis æterna*, id est, in intellectu diuino, in quantum continet veritates istas, & licet ille liber non videatur, videntur tamen illæ quiditates, vel veritates, quæ sunt scriptæ in illo libro, & eatenus posset dici intellectus noster videre veritates in luce æterna, hoc est, in illo libro, sicut in continente obiectum, & hoc secundum vnum modum, vel etiam in illis veritatibus, quæ sunt lux æterna secundum *quid*, sicut in obiectis videmus, & hoc secundum primum modum: & alter istorum modorum videtur esse de intellectu Augustini 12. de Trinit. cap. 14. quòd *ratio quadrati corporis manet incorruptibilis, & immutabilis*, &c. non autem manet talis, nisi vt est obiectum secundarium intellectus diuini.

Contra ^d tamen primum modum est dubium. Si enim non videmus istas veritates, vt in intellectu diuino, quia non videmus intellectum diuinum: quomodo dicemur videre in luce increata, ex hoc, quòd videmus in tali luce æterna secundum *quid*, quæ habet esse in luce increata sicut in intellectu cognoscente?

Huic responderet tertium membrum, quòd illa vt sunt obiectum secundarium intellectus diuini, non habent esse nisi secundum *quid*, operatio autem verè realis non competit præcisè alicui enti secundum *quid* virtute sui, sed si aliquo modo competit sibi, hoc oportet esse virtute alicuius, cui competit esse simpliciter: igitur istis obiectis secundariis non competit mouere intellectum præcisè, nisi in virtute esse intellectus diuini, quod est esse simpliciter, & per quod ista habent esse secundum *quid*. Sic igitur in luce æterna

18.

Deciso auctoris, vbi gratia albedo in terminis, in specie, in substantia, in albedine sensata. Quòd intellectus diuina producat esse intelligibile quiditatis aliarum à se ab æterno. Vide Scot. 2. d. 1. q. 1. & d. 3. q. 1. & infra d. 39. quòd etiam necessarium, & immutabiliter 2. d. 3. quæst. 1.

19.

Quomodo veritas non contingens sit æterna? Vide Suarez in Metaph. d. 31. sect. 11. à vnum. 38.

secundùm *quid*, sicut in obiecto proximo videmus: sed in luce increata videmus secundùm tertium modum, sicut scilicet in causa proxima, cuius virtute obiectum proximum mouet.

*De his vide
infr. dist. 15.
contra Henr.*

Iuxta ^c hoc etiam posset dici, quòd quantum ad tertium modum, videmus in luce æterna, sicut in causa proxima obiecti in se: nam intellectus diuinus producit ista actu suo in *esse* intelligibili, & actu suo dat huic obiecto *esse* tale, & illi tale; & per consequens dat eis talem rationem obiecti, per quam rationem primò mouent intellectum ad cognitionem talem certam. Et quòd propriè posset dici intellectum nostrum videre in luce æterna, quia lux est causa obiecti, apparet per simile, quia propriè dicimur intelligere in lumine intellectus agentis, cum tamen illud lumen non sit nisi causa actiua, scilicet vel faciens obiectum in actu; vel virtute, cuius obiectum mouet, vel vtrumque. Ista igitur duplex causalitas intellectus diuini, qui est vera lux increata, videlicet, quòd producit obiecta secundaria in *esse* intelligibili, & quòd est illud, virtute cuius obiecta secundaria, etiam producta, mouent actualiter intellectum, potest quasi integrare vnum tertium membrum de causa, propter quam dicamur verè videre in luce æterna.

20.

Dubitatio.

Et si ^f obiicias contra istos duos modos integrantes tertium membrum de causa, quia tunc magis videretur, quòd diceremur videre in Deo volente, vel in Deo vt voluntas est, quàm in Deo, vt lux est: quia voluntas diuina est principium immediatum cuiuslibet actus ad extrà.

*Deus non
producit li-
berè esse in-
telligibile
creaturarū.*

Respondeo, intellectus diuinus, in quantum aliquo modo prior est actu voluntatis diuinæ, producit ista obiecta in *esse* intelligibili, & ita respectu istorum videtur esse causa merè naturalis: quia Deus non est causa libera respectu alicuius, nisi quòd præsupponit ante se aliquo modo voluntatem, seu actum voluntatis, & sicut intellectus, vt prior actu voluntatis, producit obiecta in *esse* intelligibili: ita vt prior causa videtur cooperari illis intelligibilibus ad earum effectum naturalem, vt scilicet apprehensa, & composita causent apprehensionis conformitatem ad se: videtur igitur quòd contradictionem includat, aliquem intellectum talem compositionem formare, & compositionem non esse conformem terminis, licet possibile sit illos terminos non concipere: quia licet Deus voluntariè coagat ad hoc, quòd intellectus terminos componat, vel non: tamen cum composuerit, vt illa compositio sit conformis terminis, hoc videtur necessariò sequi rationem terminorum, quam habent ex intellectu Dei, causante illos terminos in *esse* intelligibili.

*Non esse
necessariam
illustratio-
nem specia-
lem, vt ali-
quid cognos-
catur in
regulis
æternis.*

Et ex isto ^e apparet, qualiter non est necessaria specialis illustratio ad videndum in regulis æternis, quia Augustinus non ponit in eis videri nisi vera, quæ sunt necessaria ex vi terminorum, & in talibus est maxima necessitas, tam causæ remotæ, quàm proximæ, respectu effectus: puta tam intellectus diuini ad obiecta mouentia, quàm illorum obiectorum ad veritatem complexionis de eis, & licet etiam non sit tanta necessitas ad perceptionem illius veritatis, quòd oppositum includat contradictionem, tamen necessitas est ex parte causæ proximæ coassistente sibi causa remota: quia termini apprehensi, & compositi, nati sunt naturaliter causare euidentiam conformitatis compositionis ad terminos, etiam si ponatur ^h quòd Deus coagat terminos ad istum effectum influentia generali, non tamen necessitate naturali.

21.

*August. ex-
pressè esse
contra
Henric.
Contingen-
tia in regu-
lis æternis
non videri,
& quare.*

Assumptum ⁱ de intentione Augustini patet per ipsum 4. de Trinit. cap. 15. vbi loquitur de Philosophis infidelibus, *Nonnulli eorum potuerunt aciem mentis, ultra omnem creaturam transmittere, & lucem incommutabilis veritatis quantulacunque ex parte attingere, quòd Christianos multos ex fide interim sola viuentes nondum potuisse derident.* Igitur vult, Christiani credita non vident in regulis æternis, sed Philosophi vident in illis necessaria multa. Idem 9. de Trinit. 6. cap. *Non qualis sit vniuscuiusque hominis mens, &c.* quasi dicat contingentia non videntur ibi, sed necessaria. Et in eodem 4. lib. cap. 16. arguit contra istos Philosophos, *Nunquid quia verisimè disputant, & documentis certissimis persuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri, propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere, vel ex ex ipsis colligere, quot sunt animalium genera, que semina singulorum in exordiis, &c. Nonne ista omnia non per illam incommutabilem sapientiam, sed per locorum, ac temporum historiam quaesierunt, & ab aliis experta, atque conscripta crediderunt?* Ergo intelligit, quòd per regulas æternas non cognoscuntur illa contingentia, quæ tantum per sensus cognoscuntur, vel per historias creduntur; & tamen specialis illustratio magis requiritur in credendis contingentibus, quàm in cognoscendis necessariis: immò ibi maximè remouetur illustratio specialis, & sufficit sola generalis.

22.

Contra ^k, quid igitur dicit Augustinus 12. de Trinit. c. 14. quòd *paucorum est peruenire aciem ad rationes intelligibiles?* & 83. q. 46. *non nisi pura anima ad illas pertingunt.*

Respon

Respondeo, ista puritas non debet intelligi à vitis: quia 15. *de Trinit. cap. 15.* vult, quòd iniustus videt in regulis æternis, quid in his sentiendum sit, & 4. *lib. cap. praallegato*, vult, quòd Philosophi viderunt veritatem in regulis æternis sine fide, & *quæstione eadem* vult, quòd nullus potest esse sapiens sine cognitione idearum, eo modo quo Platonem, forsitan, concederet esse sapientem, sed ista puritas debet intelligi eleuando intellectum, ad considerandum veritates, vt relucet in se, non tantum vt relucet in phantasmate.

Explicatur Aug. optime dum ait paucos esse que puras peruenire ad rationes intelligibiles.

Vbi considerandum, quòd res sensibiles extrà, causat phantasma confusum, & vnum per accidens in virtute phantastica repræsentans, scilicet rem secundum quantitatem, figuram, colorem, & alia accidentia sensibilia, & sicut phantasma repræsentat tantum confusè, & per accidens: ita multi percipiunt tantum ens per accidens, veritates autem purè præcisè sunt tales ex propria ratione terminorum, in quantum illi termini abstrahuntur ab omnibus per accidens coniunctis cum eis. Non enim hæc propositio, *omne totum est maius sua parte*, primò vera est, vt *totum* est in lapide, vel ligno: sed vt *totum* abstrahitur ab omnibus, quibus coniungitur per accidens, & idè intellectus, qui nunquam intelligit totalitatem, nisi in conceptu per accidens, puta in totalitate lapidis, vel ligni, nunquam intelligit sinceram veritatem huius principij: quia nunquam intelligit præcisam rationem termini, per quam est veritas. Paucorum igitur est pertingere ad rationes æternas, quia paucorum est habere intellectiones per se, & multorum est habere conceptus tales per accidens: sed isti non dicuntur distingui ab aliis per specialem illustrationem, sed per meliora naturalia, quia habent intellectum magis abstrahentem, & perspicaciorem, vel propter maiorem inquisitionem; per quam æquè ingeniosus peruenit ad cognoscendum illas quiditates, quas alius non inquitens, non cognouit. Et isto modo intelligitur illud Augustini de vidente in monte, & vidente inferius aërem nebulosum, & superius aërem sincerum 9. *de Trinit. cap. 6.* qui enim tantum intelligit se per conceptus per accidens, ipse est quasi in valle positus, circumdatus aëre nebuloso: sed qui separat quiditates, intelligendo præcisè eas conceptu per se, quæ tamen relucet in phantasmate cum multis aliis accidentibus adiunctis, ipse habet phantasma inferius, scilicet aërem nebulosum: & ipse est in monte, in quantum cognoscit illam veritatem, & videt verum suprà, vel istam veritatem superiorem in virtute intellectus increati, quæ est lux æterna.

Exemp. de veritate purè & cõfusè cognoscenda.

Et isto vltimo modo potest concedi, quòd cognoscuntur veritates sinceræ, in luce æterna, sicut in obiecto remoto cognito: quia lux increata est primum principium entium speculabilium, & vltimus finis rerum practicarum: & idè ab ipsa sumuntur principia, tam speculabilia quàm practica. Et idè cognitio omnium, tam speculabilium, quàm practicablem, per principia sumpta à luce æterna, vt cognita, est perfectior & prior cognitione sumpta per principia in genere proprio, sicut dictum est in quæstione de Theologiæ subiecto: & est eminentior alia quacunque. Et hoc modo cognitio omnium pertinet ad Theologum. Cognoscere enim triangulum habere tres, vt est quædam participatio Dei, & habens talem ordinem in vniuerso, quòd quasi exprimit perfectionem Dei, hoc est nobiliori modo cognoscere triangulum habere tres, quàm per rationem trianguli, & ita cognoscere, quòd temperatè viuendum sit propter beatitudinem consequendam, quæ est attingendo Dei essentiam in se, est perfectius cognoscere istud cognoscibile practicum, quàm est principium aliquod in genere moris: puta per hoc, quòd honestè viuendum sit, & isto modo loquitur Augustinus de luce increata vt cognita 15. *de Trinit. cap. 27.* vbi seipsum alloquens ait: *Nempe ergo multa vera vidisti, eaque discreuisti ab illa luce, qua tibi lucente vidisti, at tolle oculos ad ipsam lucem, & eos in eam fige si potes Sic enim videbis, quid distet natiuitas verbi Dei à processione doni Dei.* Et paulo post. *Hac & alia similiter certa oculis tuis interioribus lux ista monstrauit. Qua igitur est causa cur acie fixa ipsam videre non possis, nisi vti que infirmitas, &c.*

23.

Ex dictis patet ad omnes auctoritates Augustini in oppositum, & secundum aliquem dictorum modorum videndi, exponi possunt auctoritates Augustini, quæ occurrunt de ista materia.

C O M M E N T A R I V S.

I.
Opinio Scot.
de sinceris
veritatibus.

Ad quætionem igitur dico. Hic Doctor ostendere intendit quomodo veritates infallibiles videntur in regulis æternis: & hic tantum loquitur de veritatibus necessariis: vt infra patebit.

Et pro intelligentia huius literæ præmitto tale exemplum: Ita veritas: *albedo est color*, dicitur

videri in terminis cognitis, vt in obiectis proximis: quia cognitio terminorum est causa notitiæ infallibilis conformitatis terminorum: & sic ista veritas infallibilis, siue cognitio infallibilis huius: *albedo est color*, dicitur videri in albedine, & colore cognitis, modo præpositio.

Secundò, ista veritas videtur in speciebus intelligibi

telligibilibus terminorum: quia species intelligibilis coloris est partialis causa, & immediata notitiæ coloris: & similiter species intelligibilis albedinis est partialis causa notitiæ albedinis: pro tanto ergo dicitur, quòd notitia infallibilis huius propositionis, *albedo est color*, videtur in speciebus intelligibilibus, sicut in continente obiectum proximum: quia tales species intelligibiles virtualiter continent notitiam terminorum: licet aliqui exponant, quòd tales termini dicuntur contineri in speciebus repræsentatiuè. Sed hoc non placet.

Tertiò, notitia infallibilis huius propositionis: *albedo est color*, dicitur videri in aliquo: vt in cuius virtute obiectum proximum, sive termini cogniti mouent intellectum: & si posset poni, quòd termini cogniti, sive cognitio eorum moueat intellectum pro statu isto in virtute phantasmatis (quod non credo verum) tunc talis notitia infallibilis diceretur videri in phantasmate coloris, & albedinis: vt in illo, cuius virtute obiectum proximum mouet.

Quartò eadem cognitio infallibilis potest dici videri in aliquo, vt in obiecto remoto: puta in albedine sensibili extrà, & in colore sensibili extrà: quia, nisi mouerent sensum pro statu isto, de conformitate eorum nunquam haberetur infallibilis cognitio.

Modò applicando ad diuina, dico primò, quòd veritas ista, vt suprà, videtur in ipsis terminis cognitis, tanquam in obiecto proximo immediatè, & necessariò causantibus conformitatem illorum, & notitiam illius conformitatis.

Nota de veritate infallibili. Nam aliquando termini dicuntur veritates infallibiles, quia conformes suo exemplari, scilicet intellectui diuino eo modo, quo dicimus aliquid esse verum ens: quia conforme suo principio productiuo: & sic omne productum potest dici verum, vt patet 6. *Metaph. Doctoris*. Sic fortè in proposito termini dicuntur veritates, quia conformes suo principio productiuo, scilicet intellectui diuino.

Aliquando accipitur *veritas* pro habituine necessaria prædicati ad subiectum: & hæc est duplex. Quædam est habitudo necessaria euidens ex terminis: ita quòd solis terminis apprehensis, intellectus apprehendit necessariam habitudinem terminorum ad inuicem: & hoc modo propositiones per se notæ dicuntur veritates infallibiles, sive habitudo euidens inter huiusmodi terminos. Quædam est necessaria habitudo, sed non ex sola ratione terminorum: vt habitudo inter terminos conclusionis demonstrabilis: quia talis habitudo, vt sit euidens, dependet à propositionibus per se notis. Habitudo ergo, seu conformitas necessaria terminorum ad inuicem dicitur veritas infallibilis: & sic termini propositionis per se notæ, vt apprehensi saltem distinctè necessariò causant necessariam habitudinem: & sic intellectus apprehendens huiusmodi terminos, necessariò apprehendit habitudinem inter eos, & hoc modo videt veritatem infallibilem in terminis illis, id est, quòd videt necessariam, & euidentem habitudinem, & conformitatem.

Aliquando videt non in solis terminis apprehensis: sed in principiis, non tamen absolutè acceptis: sed in principiis pertractatis, id est, positis in forma, & figura: quia tunc statim inducens cognouit, Et propriè obiecta secundaria causant

huiusmodi habitudinem: non autem notitiam habitudinis: nec similiter notitiam terminorum: vt infrà patet, & si aliquo modo dicuntur causare, hoc erit præcisè illo modo, quo infrà exponam. Et dicitur, quòd huiusmodi obiecta secundaria sunt lux: quia manifestatiua: patet, quia illis apprehensis, vel principiis pertractatis apprehensis, statim manifestatur habitudo necessaria, &c. Dicuntur etiam immutabiles: quia obiecta illa secundaria, vt præcisè habent esse obiectiuum, sunt necesse esse, & immutabiles: vt prolixè exposui in 2. *dist. 3. quæst. 1.* Et similiter sunt æternæ, quia in tali esse ab æterno sunt productæ ab intellectu diuino: & hoc necessariò, & ab æterno: vt infrà patet, d. 39. & in 2. d. 1. q. 1. & d. 3. q. 1.

Secundò videtur in intellectu diuino, sicut in continente obiectum proximum: & hoc dupliciter. Primò, vt in causa proxima: quia omnes termini, virtute intellectus diuini produuntur in esse cognito: vt docet Doctor infrà *presenti quæst. & clariùs in 36. d. & 43. huius*. Imò nulla creatura potest esse in intellectu diuino, vt obiectum intelligibile ex natura rei: vt clarè docet Doctor in 2. *dist. 1. q. 1. & in quodl. q. 15.* Sed tantum dicuntur obiecta intellectus diuini per actum ipsius intellectus, immò ante actum intellectus diuini, nullum penitus esse habent, nec possibile, nec aptitudinale: quia possibilitas cuiuscunque rei est à solo actu intellectus diuini, vt clarè innuit Doctor infrà *dist. 43.* Quia ergo intellectus diuinus virtualiter continet omnes terminos, tam in esse possibili, quam in esse cognito, idèd veritas ista, quæ est conformitas albedinis ad colorem, sive notitia infallibilis huius conformitatis, habetur actu intellectus diuini: vt sicut à continente virtualiter terminos huius conformitatis in esse cognito. Secundò, quia talis cognitio diuina est similitudo obiecti cogniti: idèd obiectum cognitum, vt sic, dicitur contineri in tali cognitione (vt aliqui exponunt) sed prima expositio est magis ad mentem Doctoris.

Tertiò huiusmodi veritas videtur in intellectu diuino, vt in cuius virtute obiectum proximum mouet intellectum nostrum: sive termini sic cogniti, qui dicuntur obiecta proxima, id est, quòd tales termini sic cogniti virtute intellectus diuini, causant euidentem conformitatem. Et licet Scotus secundo, & tertio modis hoc attribuat intellectui diuino, scilicet quòd sit causa continens virtualiter, & in cuius virtute: debet exponi de ipso actu intelligendi, vel de ipso intellectu, vt est sub actu intelligendi, id est, quòd intellectus diuinus, vt habens actum illum intelligendi, tanquam principium formale est causa modo præposita, vt aliqui exponunt Doctorem, sed, iudicio meo, non ad mentem ipsius. Et quòd non debeat sic intelligi patet infrà d. 36. & 43. & in 2. *dist. 1. quæst. 1. & in quolib. q. 15. & alibi.*

Quartò videtur in memoria secunda (quæ includit essentiam, & intellectum diuinum) tanquam in obiecto remoto: quia ipsa est primò quasi causa actus intelligendi, vt suprà patuit. *dist. 2.* & post est principium verè productiuum personarum ad intrà: & vltimò est principium productiuum obiectorum secundorum, vt clarè patet in 2. *dist. 1. q. 1.* vide quæ ibi prolixè exposui: idèd videtur ibi tanquam in obiecto remoto: Et licet Doctor in ista litera tantum nominet intellectum esse causam remotam: semper tamen

Secunda conclusio.

Conclusio prima.

2. Veritas infallibilis accipitur multipliciter.

4. Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

3.

ramen includit essentiam, vt ab ipso patet in pluribus locis : & sic per hæc declarata poterit quodammodo patere litera, quam ramen declaro de dicto in dictum, propter aliqua difficilia ibi inclusa.

5.
Declaratio
litera.

b *Ad intellectum primi*, videlicet quomodo veritas sincera dicatur videri in obiecto proximo : *Dico, quod omnia intelligibilia actu intellectus diuini habent esse intelligibile*, id est, quod ante illum actum nullo modo habent rationem obiecti intelligibilis : sed tantum per actum intellectus diuini, vt dixi supra. Sequitur, *Et in eis*, supple obiectis intelligibilibus, siue in terminis cognitis, *Omnes veritates de se relucet*, id est, quod conformitates terminorum relucet in ipsis terminis, quia termini illi nati sunt immediate facere euidentem veritatem conformitatis eorum, si sint termini propositionis per se notæ. Sequitur : *Ita quod intellectus intelligens ea*, id est, quod intellectus creatus intelligens albedinem, & nigredinem, quæ dicuntur obiecta intelligibilia per actum intellectus diuini, & *virtute eorum*, scilicet terminorum, *intelligens necessarias veritates de eis*, id est, necessarias habitudines, vel conformitates, *videt in eis sicut in obiectis*, scilicet proximis, *istas veritates necessarias*, id est, istas habitudines terminorum, vel conformitates, id est, quod tales termini, vt cognoscuntur ab intellectu creato, nati sunt, quantum est ex seipsis facere euidentem veritatem de conformitate eorum. Et non potest hoc applicari ad intellectum diuinum, quia in obiectis secundariis, virtute eorum, non est natus videre huiusmodi conformitatem, vt supra patuit in illa quæst. *An Theologia sit scientia*, & clarè ostendit Doctor in *Quodlib. quæst. 14. & 15.* Sequitur,

6. *Ita autem in quantum sunt obiecta secundaria intellectus diuini sunt veritates, quia conformes suo exemplari intellectui, scilicet diuino*, id est, intellecti diuinæ, vel intellectui, vt sub tali intellectiōne. Nam ista obiecta dicuntur obiecta secundaria intellectus diuini, non quod aliquo modo possint mouere intellectum diuinum, quia tunc vilesceret : nec quod sint ibi ex natura rei, vt supra dixi : sed quia sola essentia diuina dicitur simpliciter obiectum primarium, cum sit ratio formalis primò, & immediate cognoscendi se, & quodcunque aliud obiectum, vt supra patuit in *prolog. in illa quæst. An Theologia sit scientia*. Et licet personæ diuinæ dicantur etiam obiecta secundaria, vt supra patuit *dist. 1. q. 2.* Quia tamen non sunt ibi tantum per actum intellectus diuini : sed in vero esse realis existentia, & ex natura rei : non quod possint mouere intellectum diuinum ad sui cognitionem, quia sola essentia diuina mouet. Omnes verò creaturæ, quia sunt ibi tantum per actum intellectus diuini, idèd propriè dicuntur obiecta secundaria intellectus diuini, id est, causata in tali esse actu intellectus diuini, &c. Et dicit, quod ista obiecta secundaria sunt veritates, id est, quod eo modo, quo sunt conformia intellectui diuino : eo modo nata sunt facere veritatem, siue conformitatem eorum in intellectu nostro. Nam intellectus diuinus sic facit esse albedini, & color, vt color necessariò includatur in albedine, & sic dicat necessariam habitudinem ad albedinem, & sic albedo, & color, vt cognita ab intellectu nostro causant hanc conformitatem : siue euidentem notitiam de huiusmodi conformitate : ita quod intellectus habens notitiam talium ter-

Sola essentia
diuina mouet.

Intellectus
diuinus dat
rebus omnem
necessariam
habitudinè.

Scoti oper. Tom. V.

minorum, & vnionis eorum, euidenter cognoscit, quod albedo includit ipsum colorem. Sequitur,

Et sunt lux, quia manifestatiua, id est, quod huiusmodi obiecta secundaria dicuntur lux, quia non tantum sunt manifestatiua sui in intellectu creato : sed etiam sunt manifestatiua conformitatis eorum, & nata sunt facere claram, & manifestam euidentiam in quocunque intellectu creato de eorum conformitate. Sequitur, *Et sunt immutabiles, ibi*, id est, quod tale obiectum habet esse immutabile in intellectu diuino, & sunt necessariæ, quia omne quod produciunt de necessitate naturæ secundum illud esse secundum quod produciunt, dicitur necessarium : puta si secundum quid produciunt, dicitur necessarium secundum quid. Si verò secundum esse simpliciter produciunt, dicitur necessarium simpliciter, & hoc infra patebit *d. 8. q. 21.* Sed obiecta secundaria necessitate produciuntur in esse secundum quid, quod est esse cognitum, siue esse possibile ab actu intellectus diuini, vt supra patuit. Quod necessitati patet, quia talia obiecta produciuntur actu intellectus diuini ante omnem actum voluntatis diuinæ ad extrà, & sic de necessitate, vt infra patebit *presenti q. & d. 35. & 36.* Sequitur, *Sed æterna secundum quid*, quia æternitas est conditio existentis. Ratio, quia propriè æternitas est mensura alicuius existentis, vt patebit *in 2. d. 2.* Talia tamen obiecta possunt dici habere existentiam secundum quid, & hoc dupliciter. Primò, quia tantum habent esse in intellectu diuino, qui verè ex natura rei existit. *Esse* dico tantum obiectiue, quia sunt obiecta intellectus diuini, modo præexposito, & non subiectiue. Secundo, quia denominantur cognita à cognitione diuina, denominatione tantum extrinseca, & vt sic, dicuntur participare cognitionem diuinam : vt patet à Doctore *in 4. d. 1. q. 1.* Et sic dicuntur existere existentia intellectiōnis diuinæ. Possunt etiam dici existere secundum quid, quia eis non repugnat actualis existentia : & in hoc differunt à secundis intentionibus, & ab omnibus relationibus rationis, quibus repugnat omnino existere. Et sic patet quomodo sincera veritas videtur in regulis æternis, scilicet in ipsis obiectis proximis, quæ dicuntur regulæ æternæ propter conditiones supradictas.

Obiecta secundaria necessario produciuntur in esse secundum quid.

c *Secundus modus patet similiter*: videlicet quomodo veritas infallibilis videtur in continente obiectum passum : *Quia intellectus diuinus continet istas veritates, quasi liber*, id est, ista obiecta secundaria scripta sunt in intellectu diuino, in quantum continet veritates istas, id est, ipsa obiecta secundaria, quæ dicuntur veritates, modo supradicto. Et licet ille liber, id est, intellectus diuinus, non videatur in se : videntur tamen illæ quiditates, vel veritates, siue obiecta secundaria. Et sic intellectus noster dicitur videre in illo libro, sicut in continente obiectum secundarium : vt supra dixi. Videntur etiam in illis veritatibus, id est, in illis obiectis secundariis, quæ sunt lux æterna, &c. Et dicuntur obiecta proxima, & sic patet ista litera Doctoris.

8.

d *Contra tamen primum modum est dubium. Si enim non videmus istas veritates*, &c. Hic loquitur de veritatibus complexorum, siue de conformitatibus terminorum : non autem de ipsis terminis, qui etiam dicuntur veritates, vt supra dixi.

Ad hanc difficultatem dicit Doctor, quod huic

T r difficul

difficultati respondet tertium membrum, & sententia literæ est, quòd ex quo illa obiecta secundaria habent tantum esse secundum quid: non possunt mouere aliquem intellectum causando ibi aliquid reale: puta euidenter notitiam de conformitate eorum: sed bene possunt virtute intellectus diuini, quia ille habet esse simpliciter: sed ex se nullo modo possunt, & litera clara est.

9. *Difficultas.* Sed hic occurrit difficultas. Quia Doctor vult in pluribus locis, quòd agens in virtute alterius, dicat rationem propriam agendi, & de hoc patet fati in 4. d. 1. q. 1. & q. 4. vel 5. & d. 12. & alibi. Si ergo obiecta secundaria mouent intellectum creatum ad euidenter notitiam conformitatis eorum, sequitur quòd in se formaliter aliquid includunt, quo possint mouere, licet in virtute alterius moueant: sed hoc non videtur possibile, quia entitas absoluta (cuiusmodi est notitia euidens) non potest esse ab aliquo habente esse tantum secundum quid.

Solutio. Posset dici, sustinendo dictum Doctoris quòd ex hoc dicitur mouere in virtute intellectus diuini: non quòd in se aliquo modo mouant: sed quia totum suum esse habent actu intellectus diuini, & quia ex se (vt dixi) non possunt causare euidenter notitiam conformitatis eorum: sed solum intellectus diuinus mediante actu suo: quia ergo talia obiecta virtualiter continentur in intellectu diuino, ex hoc dicimus, quòd in virtute illius mouent, quia tota virtus mouendi est ab intellectu diuino, mediante actu suo.

Obiectio. Si dicatur, non videtur possibile, quòd intellectus diuinus moueat intellectum creatum, causando in eo euidenter notitiam conformitatis obiectorum virtualiter in eo contentorum, quia tunc talis notitia esset de necessitate causata: & sic ageret ad extrà de necessitate naturæ: quod est impossibile, & quòd producat aliquid in esse simpliciter, siue in esse actualis existentie, per modum naturæ: vt patet à Doctore in pluribus locis: licet possit producere aliquid secundum quid per modum naturæ, vt dixi supra.

10. *Respon. su.* Dico, quòd idem intellectus diuinus dicitur sic mouere, quia quantum est ex parte sua, posset facere euidenter veritatem de quocunque obiecto in quocunque intellectu, nato ab ipso immediate moueri. Sicut etiam essentia diuina, quantum est ex parte sua, nata est facere euidenter veritatem de quocunque necessario, & de quocunque virtualiter contento, respectu cuiuscunque intellectus, quem immediate mouere possit, vt supra patuit in *quæst. 1. prolog.* & in *quæst. 14. Quodlib.* repugnat tamen sibi immediate posse mouere intellectum creatum, quia tunc moueret de necessitate naturæ. Sic in proposito,

Quomodo intellectus diuinus dicitur mouere intellectum creatum.

e *Iuxta hoc etiam posset dici.* Hic Doctor dat aliam responsionem, & videtur hic concedere, quòd obiecta secundaria verè moueant intellectum creatum ad certam cognitionem conformitatis eorum: sed hoc non in virtute propria; sed in virtute intellectus diuini: dantis eis tale esse: quo mediante possint mouere intellectum creatum. Et tunc veritates sincerè dicerentur videri in intellectu diuino, vt in causa proxima obiecti in se, quia intellectus diuinus, siue actus intellectus diuini est causa proxima, & immediata secundorum obiectorum: & obiecta secundaria sunt causa proxima notitiæ euidens conformitatis eorum: ita cum dicitur, quòd veritates videntur in intellectu diuino, vt in causa proxima,

debet referri causa proxima respectu obiecti secundarij, & non respectu intellectus diuini.

Sed tunc occurrit non parua difficultas, videlicet quomodo illa obiecta secundaria possint partialiter causare talem notitiam, cum tantum habeant esse secundum quid? 11. *Difficultas.*

Dico breuiter, quòd iste passus sic debet intelligi, quòd talia obiecta, vt relucet in specie intelligibili, dicuntur mouere intellectum creatum: non quòd in se moueant, sed quia species intelligibilis causat immediate talem notitiam, & sic talia obiecta dicuntur mouere ex hoc quòd species intelligibilis eorum, quæ tantum potest esse ab illis obiectis immediate mouet, & hoc patebit infra q. 7. *presentis d. & d. 17. & in 2. dist. 3.* & expressè in *Quodlib.* 12. *Responso.*

Si dicatur, nonne species intelligibilis est entitas absoluta? Dico, quòd sic. Modò, quomodo ergo potest esse ab illis obiectis habentibus esse tantum secundum quid? Dico, quòd sufficit hoc quòd species intelligibilis sit causata à phantasmate talis obiecti, & tale phantasma sit causatum à specie sensibili talis obiecti, & species sensibilis sit immediate à tali obiecto: ita quòd natura existens in tali sensibili sit ratio formalis causandi talem speciem. Si verò obiecta secundaria comparentur intellectui separato: natura eorum existens in singulari erit ratio formalis causandi speciem intelligibilem in intellectu, puta Angelico: vt patet à Doctore in 2. d. 3. Et ex his patet quomodo talia obiecta secundaria dicuntur mouere intellectum in cognitione abstractiua. 13. *Distum notabile.*

f *Et si obiciatur contra istos duos modos integrantes tertium membrum de causa,* scilicet quòd idem dicitur valere in regulis æternis, propter duplicem causalitatem intellectus diuini: videlicet quia producit obiecta secundaria in esse intelligibili, & quia est istud, virtute cuius obiecta secundaria producta mouent naturaliter intellectum creatum. Dicit Doctor quòd ex quo voluntas diuina, est immediatum principium cuiuslibet actus ad extrà, & intellectus diuinus nihil mouet ad extrà, nisi in virtute voluntatis diuinæ, magis dicere debemus, quòd istæ veritates videntur in voluntate diuina, quam quòd videantur in intellectu diuino, qui dicitur lux increata.

Respondet Doctor ibi: *Respondeo, intellectus diuinus in quantum aliquo modo prior est actu voluntatis diuinæ.* Tota ista responsio stat in hoc, quòd loquendo de productione, secundum quid, quæ præscindit ab existentia reali: ista obiecta secundaria immediate producuntur actu intellectus diuini, & eadem obiecta virtute intellectus diuini, non concurrente actu voluntatis diuinæ, mouent intellectum creatum, quantum ad conformitatem eorum: supple, quòd vt sunt in intellectu creato cognita, & composita, de necessitate naturæ causant conformitatem eorum, & tota ista causatio non est respectu alicuius habentis esse existentie. 14. *Intellectus diuinus aliquo modo est prior voluntati.*

Si verò loquamur de notitia actuali terminorum, dicitur supra, quia ipsa obiecta secundaria mouent intellectum creatum, ad sui actualem notitiam, & ad actualem notitiam conformitatis eorum, in virtute voluntatis diuinæ: licet quantum esset ex parte intellectus diuini (cum sit ens perfectissimum, & infinitum) possent mouere ad huiusmodi notitiam: posito quòd intellectus diuinus possit agere ad extrà.

13.

Dicit ergo Doctor quod noticia actualis terminorum, & compositio eorum, & perceptio, siue actualis noticia conformitatis eorum, dependent à voluntate diuina, & ab ipsis obiectis secundariis, non vt habentibus esse secundum quid: sed talia obiecta secundaria mouent intellectum nostrum pro statu isto, vt existunt in singularibus: sic intelligendo, quod ratio eorum formalis mouendi, est natura eorum existens in singularibus, quia vt sic primò mouent sensum, & vltimò species intelligibiles repræsentantes naturam eorum, absolute mouent intellectum ad perceptionem eorum simplicem: quibus cognitis, & perceptis, & compositis mouetur intellectus noster ad actualem perceptionem conformitatis eorum: tota ergo ista motio fit à talibus obiectis; modo præexposito, & in virtute voluntatis diuinæ. Sed quia, vt supra exposui, conformitas terminorum dicitur veritas, & quia talis conformitas est ab ipsis terminis virtute intellectus diuini: idè dicimus videre conformitatem, siue sinceram veritatem in ipsis terminis, vt in obiectis proximis, & intellectu diuino, vt virtualiter continente huiusmodi terminos: & vt id, in cuius virtute tales termini mouent intellectum creatum, ad eorum conformitatem ad inuicem.

14.

Quomodo intellectus diuinus dicitur operari, & productiuus.

Et vt clariùs ista intelligantur, pono aliquas signa. In primo signo intellectus diuinus dicitur operari respectu intellectus essentia diuinæ, & omnium ibi existentium: quæ intellectio dicitur proprie operatio, & similiter voluntas diuina dicitur operatiua ad intrà, amando essentiam diuinam, qui amor dicitur operatio eius. Et vltirà intellectus diuinus est productiuus respectu generationis Filij. Et voluntas dicitur productiuus respectu productionis Spiritus sancti, quæ omnia supra declarauimus *diff. 2. par. 2.* Et in isto signo nihil est creaturæ nec in esse cognito, nec in esse possibili: vt patet à Doctore in *2. diff. 1. quæst. 1.* In secundo signo intellectus diuinus mediante actu suo producit omnes quiditates in esse cognito: in quo esse cognitio fundatur esse earum possibile: vt patet à Doctore, in *diff. 36. & 43.* Et in hoc signo omnia obiecta intelligibilia simplicia, quæcumque sint illa, sunt ab intellectu diuino. In tertio signo obiecta secundaria virtute intellectus diuini, si sunt præsentia intellectui creato, dicuntur mouere intellectum creatum ad eorum conformitatem.

Et hoc signum subdividitur. Primò, quia illa obiecta secundaria quantum est ex parte intellectus diuini (si sibi non repugnaret agere ad extrà) virtute ipsius intellectus diuini, possunt mouere intellectum creatum ad eorum simplicem apprehensionem, semper intelligendo, vt supra exposui. Secundò, quod talia obiecta; vt mouent intellectum creatum ad notitiam eorum simplicem mouent in virtute voluntatis diuinæ, cum talis notitia sit vera qualitas absoluta in esse reali. Et intellectus creatus virtute voluntatis diuinæ componit illos terminos, & termini sic compositi, virtute intellectus diuini causant conformitatem eorum ad inuicem, quæ conformitas dicitur veritas sincera. Et deinde intellectus creatus virtute voluntatis diuinæ, percipit huiusmodi conformitatem: ita quod noticia conformitatis dependet ab intellectu creato, & ab ipsis terminis, intelligendo vt supra; & à voluntate diuina, vt à prima causa, in cuius virtute tam intellectus creatus, quàm obiecta secun-

Scoti oper. Tom. V.

daria, mouent ad perceptionem talis conformitatis, & sic ex istis declaratis patere potest intentio Doctoris.

g. Et ex isto apparet qualiter non est necessaria specialis illustratio ad videndum in regulis æternis. Dicit Doctor quod ex quo Augustinus tantum loquitur de sincera veritate necessaria ex vi terminorum, non oportet ponere specialem illustrationem ad videndum in regulis æternis: sufficit enim generalis influentia lucis increatæ. Intentio Augustini & Doctoris, est quod omnia principia per se nota, siue veritates alium principiorum, dicuntur videri in regulis æternis, quia conformitas terminorum principij per se noti videtur visis terminis, vt in obiecto proximo.

Secundò, videtur in intellectu diuino, vt virtualiter causante, siue continente illos terminos.

Tertiò, videtur in eodem intellectu, vt in cuius virtute tales termini mouent ad conformitatem eorum ad inuicem.

Quartò, videtur in memoria diuina fecunda, vt in causa remota, vt supra exposui, & sic patet quomodo ad visionem talis veritatis non requiritur specialis illustratio lucis increatæ, & hoc est quod dicitur.

Declaro tamen hanc literam. Augustinus non ponit in eis, scilicet regulis æternis, videri, nisi vera, scilicet complexa, quæ sunt necessaria ex vi terminorum, cuiusmodi sunt sola principia per se nota, & in talibus, supple principijs per se notis, est maxima necessitas, tam causa remota, quàm proxima respectu effectus: puta tam intellectus diuini ad obiecta mouentia, quàm illorum obiectorum ad veritatem complexionis de eis: memoria fecunda est causa remota tam respectu veritatis principij, quàm respectu terminorum principij; & intellectus diuinus mediante actu suo, est causa remota veritatis principij: licet sit causa propinqua respectu terminorum principij, & sic litera debet applicari. Sequitur,

Et licet etiam non sit tanta necessitas ad perceptionem illius veritatis. Vult dicere Doctor quod quamuis sit maxima necessitas, quod ad tales terminos, & compositionem eorum sequatur talis conformitas, ita quod includit contradictionem, ipsam conformitatem non sequi (cum omnes causæ huius conformitatis agant simpliciter de necessitate naturæ ad huiusmodi conformitatem) non est tamen simpliciter necessarium, quod talis conformitas percipiatur, quia si voluntas diuina non coageret intellectui, & terminis ad perceptionem, siue ad notitiam qua intellectus percipit, nunquam sequeretur talis perceptio. Dicit tamen, quod est maxima necessitas ex parte causæ proximæ coassistente sibi causa remota, id est, quod quantum est ex parte terminorum, qui dicuntur causa proxima, & quantum est ex parte intellectus diuini, qui dicitur causa remota, & quantum est etiam ex parte intellectus creati, esset maxima necessitas causandi huiusmodi perceptionem. Si enim non repugnaret intellectui diuino, causare aliquid ad extrà in esse reali maxima necessitate, sequeretur in intellectu creato perceptio veritatis principij.

h. Et si ponatur, quod Deus coaget terminis ad istum effectum influentia generali, non tamen necessitate naturali. Hic respondet tacite obiecti, quia dixit, quod non est simpliciter necessitas, vt talis conformitas percipiatur: posset aliquis dicere, imò de necessitate percipitur, quia ipsi termini,

15.

Declaratio litera.

16.

17.

vt apprehensū, & intellectus diuinus, quantum est ex parte eorum, de necessitate naturæ agunt ad huiusmodi perceptionem, & Deus semper coagit istis terminis influentia generali: ergo stante apprehensione terminorum, & influentia generali Dei, de necessitate naturæ sequitur perceptio conformitatis. Respondet Doctor quod etiam Deus coagat omni creaturæ influentia generali: nunquam tamen necessitate naturali: nunquam enim ad aliquam actionem realem concurrat Deus cum creatura necessitate naturali, sed tantum voluntate libera, & contingenti.

Sed siue sit influentia generalis, siue (quod plus est) necessitas naturalis influendi terminis ad hunc effectum, patet quod non requiritur illustratio specialis. Hæc licet extra textum, & sensus est, quod etiam posito, quod Deus coagat terminis ad conformitatis perceptionem, & hoc siue generali influentia, siue naturali necessitate: patet quod ad huiusmodi perceptionem non requiritur specialis illustratio increata.

18. *Assumptum de intentione, &c.* Hic Doctor ostendit per dicta Augustini quod ipse tantum loquitur de veritatibus principiorum per se notorum, vt supra exposui, & quod huiusmodi veritates possunt percipi sine speciali illustratione lucis increatæ: nam, secundum ipsum, etiam Philosophi huiusmodi veritates perceperunt. Istæ auctoritates Augustini hoc ostendunt. Prima ostendit quomodo multi Philosophi potuerunt videre veritates infallibiles multorum principiorum, qui Philosophi derident Christianos, ex hoc, quod sola fide multas veritates vident. & vult ibi Augustinus quod Christiani non vident credita in regulis æternis, & per aliam auctoritatem vult quod magis requiritur specialis illustratio ad videndas veritates contingentes, quam necessarias, & tamen Philosophi multas veritates contingentes viderunt, vel per historias, vel per sensus, & huiusmodi: & tamen in huiusmodi perceptione non fuit eis necessaria aliqua specialis illustratio lucis increatæ.

21. de Trinit. c. 14. vel 31. 283:9:46. **k** *Contra, quid igitur?* Hic arguit per dictum Augustini, probando quod Philosophi non potuerunt videre huiusmodi veritates sinceræ, quia non nisi puræ animæ ad illas pertingunt.

Respondet Doctor ibi: *Respondeo.* Et licet clara est.

1 *Vltimo modo potest concedi, quod cognoscuntur veritates sincere in luce æterna, sicut in obiecto remoto cognito.*

19. Suprà dixit Doctor quod quamuis huiusmodi veritates videantur in intellectu diuino, tanquam in libro, non tamen sequitur, quod intellectus diuinus in se videatur, siue actus intellectus diuini, vt supra exposui: hinc autem dicit, quod in ipso Deo, vt in obiecto cognito, possunt cognosci. Si quis enim Deum distinctè cognosceret, ab ipso posset sumere omnia principia tam speculabilia, quam practicabilia, quia lux increata, siue essentia diuina est primum principium entium speculabilium, & vltimus finis rerum practicabilium. Quado dicit Doctor quod essentia diuina est principium omnium speculabilium. Debet sic intelligi, quod omnia entia speculabilia suo modo causantur ab intellectu diuino, & ab essentia diuina: nam ante actum intellectus diuini, nullus terminus, siue nulla quidditas est in aliquo esse, vt dixi suprâ, & ideo omnes quidditates, & omnes propositiones ne-

cessariæ speculatiuæ sumuntur ab ipsa. Et ipsa essentia est vltimus finis practicabilium, quia ab ipsa, vt à causa remota, sumuntur omnes termini, ex quibus fiunt propositiones tam practicæ, quam speculatiuæ. Sumuntur etiam practicabilia ab ipsa essentia, non tantum vt à causa remota: sed ab ipsa, vt à fine vltimo, à quo sumuntur omnia principia practica, & ab illis principiis conclusiones practicæ, vt clarè exposui in *quæst. de praxi*: sic semper intelligendo, quod ab ipsa, vt cognita, sumuntur omnia ista. Et infert Doctor vnum corollarium, quod cognitio omnium tam speculabilium, quam practicabilium per principia sumpta à luce æterna, vt cognita est perfectior, & purior cognitione sumpta per principia in genere proprio, & hoc modo cognitio omnium pertinet ad Theologum, & patet licet usque ad finem quæstionis.

In licet ista sunt aliqua dubia. Primum in hoc, quod *Omnia intelligibilia actus intellectus diuini habent esse intelligibile.*

Primo instatur, & quæro an lapis habeat practicè esse intelligibile actu intellectus diuini, ita quod nullum aliud esse habeant: & si sic, tunc tale esse esset tantum ens rationis, & non reale, vt etiam ipse vult suprâ *dist. 36.* sed hoc est impossibile, scilicet quod tantum habeat esse rationis, quia quicquid est à causa reali, vt realis est, est ens reale, vt patet à Doctore infrâ, *præfati dist. 9. 7.* modò intellectus diuinus est tantum causa realis, & agens necessariò: ergo omne quod est ab ipso, erit verum ens reale: ergo non tantum intelligibile.

Secundò instatur, quia passio subiecti non est immediatè ab alio, quam à subiecto, quia ponitur subiectum causa adæquata illius: sed esse intelligibile est passio entis, & consequitur omne ens: ergo esse intelligibile, puta lapidis, erit adæquate, & immediatè ab ipso lapide: ergo non primò ab intellectu diuino.

Tertiò instatur: si producit omnia in esse intelligibili, ergo producit omnia in esse essentia: consequens est contra ipsum, infrâ *dist. 36.* Consequentia patet, quia esse intelligibile præsupponit esse essentia: & sic prius omnia haberent esse essentia, quam esse intelligibile, sicut passio præsupponit esse essentia subiecti.

Quartò instatur, quia causa naturalis & agens per modum naturæ, & non impedita, producit effectum perfectissimum, quem potest producere: hæc patet à Doctore suprâ *præfati dist. 9. 2.* sed intellectus diuinus est huiusmodi: patet, quia vt producit esse intelligibile producit vt consideratur prior voluntate: ergo tantum per modum naturæ: non est etiam impeditus, cum sit formaliter infinitus: continet etiam virtualiter effectum perfectissimum: patet, quia infiniti vigoris intensiue: ergo primò producit omne intelligibile secundum esse perfectissimum, quod sibi non repugnat: ergo primò producit in esse realis existentia, quod tamen est falsum, quia tunc creaturæ haberent esse necessarium.

Quintò instatur, quia hoc magis videtur competere essentia diuina, quam intellectui diuino. Tum, quia sicut intellectio actualis obiecti, est principaliter ab essentia diuina, quia est principalis ratio intelligendi ipsi intellectui diuino: ergo ipsa erit principalior ratio producendi omnia in esse intelligibili. Tum, quia essentia, sicut magis virtualiter & eminenter continet omnia scècun

20. Prima instat.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

secundum eorum entitatem : vt patet , quia non tantum formaliter infinita , sed etiam fundamentaliter , & originaliter , & origo omnis perfectio- nis diuinæ : vt patet infra *dist. 8. quæst. penult. & in Quodlib. 9. 1.* ergo magis continet omnis secundum eorum intelligibilitatem , & per consequens magis debet dici , quod producuntur actu essentia diuinæ , quam actu intellectus diuini.

Sexta.

Sextò instatur , quia quæro , aut producuntur omnia vt actu intelligibilia ; aut vt tantum potentia intelligibilia . si primò , ergo omnia actu sunt . Probatur consequentia , quia actu intelligibile actu est : probatur , quia obiectum actu intelligibile est pars memoriæ actualis , quæ non potest dici actualis , nisi actu sit : patet , quia vt sic , est principium productium notitiæ , vt patet à Doctore in isto primo d. 2. part. 2. q. 3. d. 3. q. 6. & 7. *dist. 6. 7. 17. & in 2. dist. 1. q. 1. dist. 3. q. 8. 9. 10. & alibi sapè.* Si producit omnia in esse intelligibili tantum in potentia : ergo ab æterno non intelligit omnia actu : patet , quia nihil potest intelligi actu , nisi sit intelligibile actu : ergo sequitur , quod intelligibilia non producuntur actu intellectus diuini in esse intelligibili.

22.

Responsio ad primam.

Respondeo ad omnes istas instantias , tenendo secundum veritatem , omnia esse producta actu intellectus diuini : & primò ad primam dico , quod per esse intelligibile non intelligit Doctor ipsam intelligibilitatem præcisè , quæ ponitur passio entis : sed intelligit esse obiectiuum , ad quod sequitur esse intelligibile , id est , quod intellectus diuinus produxit lapidem ab æterno in esse obiectiuo , id est , in tali esse , in quo potest esse obiectum potentia , id est , in sua entitate propria , quia vnumquodque est obiectum potentia secundum suam propriam entitatem , & per consequens tale est ens intelligibile : non tamen quod in tali esse possit actu mouere aliquem intellectum , quia vt sic , habet tantum esse secundum quid , & possibile : vt patet infra *dist. 16.*

Cum probatur de causa reali , quæ non producit nisi effectum realem , &c. Dico primò , quod Doctor non dicit sic : sed tantum dicit , quod omnis intellectio est realis , quæ est causata à re , vel à specie intelligibili : patet , quia prima est intuitiua , quæ est à re existente , secunda est abstractiua . Dico secundò , quod propositio erit vera de causa reali realiter causante : sed intellectus diuinus est causa realis : non tamen quando causat talia in esse intelligibili , dicitur realiter causare , quia tunc habent verum esse reale .

23.

Ad secundam.

Dico tertio (concedendo propositionem , scilicet quod causatur à causa reali , vt reali , reale est) quod intellectus diuinus non potest dici causa realis : licet enim sit realiter infinitus , & perfectissimè existens , non tamen potest esse causa alicuius , loquendo de causa proprie accepta , quia intellectus diuinus vt prior voluntate diuina , tantum agit per modum naturæ , & necessariò : modò repugnat quod aliquid sit causa necessaria : vt patet à Doctore in 2. *dist. 1. q. 3.* quia cum dico *causat* , intelligitur causare aliud , & possibile , & cum dico , *causat necessariò* : dico causatum possibile esse necessarium . Dico ergo , quod intellectus diuinus tantum causat illa in esse cognoscibili secundum quiditatem , quod dicitur causa secundum quid , & non proprie causa .

Ad secundum dico , quod non causat immediate intelligibilitatem , pura lapidis : sed suo modo producit lapidem in esse obiectiuo , ad quem

Scoti oper. Tom. V.

concomitur talis passio . Cum dicitur , quod passio præsupponit essentiam rei . Dico , quod essentia rei potest dupliciter considerari . Vno modo in esse reali . Alio modo tantum in esse obiectiuo , & in esse possibili . Tunc dico , quod passio in esse reali præsupponit essentiam in esse reali , & passio tantum in esse obiectiuo , siue possibili præsupponit essentiam in esse obiectiuo , & possibili tantum : sic est in proposito : de esse intelligibili rei ab æterno : & per hoc patet responsio ad tertiam instantiam .

Ad tertiam.

Ad quartam.

Ad quartam , concedo propositionem illam loquendo de effectu , quem potest producere , sed nego quod intellectus diuinus possit producere effectum in esse realis existentia , quia repugnat sibi posse aliquid causare ad extrà : vt patet à Doctore in isto primo *dist. 2. & dist. 8. q. vlt. in Quodlib. 9. 7. quæst. 14. & alibi.* Potest enim producere aliquid extrà tantum in esse obiectiuo , siue possibili . Et loquendo de tali esse , dico quod producit hominem in esse perfectissimo , quod sibi potest competere , & sic non posset producere hominem in esse perfectiori .

Ad quintam.

Ad quintum dico primò , quod non est simile de intellectu obiecti , & de esse obiectiuo talis obiecti , quia fortè intellectus diuinus se solo potest producere secundum , & non primum : sicut etiam intellectus noster causat suo modo intentiones secundas , & hoc tantum in esse obiectiuo , & tamen non causat se solo notitiam earum . Cum dicitur , quod essentia magis continet virtualiter , & eminenter . Dico , quod verum est quantum ad esse reale , & non quantum ad omne obiectiuum , & possibile . Nec tamen sequitur , essentia diuina continet virtualiter *A* , secundum esse reale : ergo immediate potest ipsum producere in tali esse : sufficit enim quod possit producere diuina , quæ est eadem realiter illi , vt patet à Doctore . Dico secundò , quod posito quod producantur in tali esse etiam ab essentia diuina , & magis quam ab intellectu diuino : tamen talis productio magis attribuitur intellectui : sicut etiam Verbum diuinum , licet sit ab intellectu diuino , & essentia : dicitur tamen exprimi per intellectum . Sed de hoc aliàs erit sermo prolixior .

24.

Ad sextam.

Actu intelligibile accipitur multipliciter.

Ad sextum , dico primò , quod esse actu intelligibile potest dupliciter intelligi . Vel in actu quiditatio obiectali tantum ; vel in actu reali . Primo modo omnia sunt actu entia intelligibilia : non autem secundo modo : dico secundò , quod actu intelligibile potest adhuc dupliciter accipi . Vno modo , quod ex natura rei sit præsens intellectui diuino in ratione obiecti actu intelligibilis . Alio modo , quod dicatur actu intelligibile eo , quod virtualiter continetur in essentia : per quam est actu intelligibile , ita quod sola virtute essentia habeatur notitia illius , & sit præsens intellectui diuino . Primo modo non sunt actu intelligibilia : sed tantum secundo modo .

Secundò principaliter dubitatur in hoc , quod dicit quod in talibus terminis relucet de se omnes veritates tanquam in obiectis proximis . Contrà primò , quia veritas relucens in illis terminis , est quædam conformitas euidens vnus termini ad alium terminum : vt patet à Doctore in præfati quæst. & alibi , sed talis conformitas est relatio , vt patet , aut ergo realis , aut rationis : non secundò , quia tunc esset illa veritas tantum causata ab aliquo extra rationem terminorum , & sic non contineretur virtualiter in terminis , cuius oppositum dicit Doctor . Non primo modo ,

Alia diffie.

quia relatio realis est inter terminos reales, & realiter distinctos, vt patet à Doctore infra *diff.* 26. sed illi termini, vt sunt præcisè termini propositionis necessariæ, & per se notæ, non habent esse reale, quia tunc haberent esse tantum contingenter. Tum etiam, quia hæc est necessaria, & per se nota: homo est animal rationale, & tamen termini non distinguuntur realiter: ergo non contingunt talem conformitatem.

Secundò instatur, ista veritas necessaria, aut præcisè est à terminis, vt obiectis proximis, aut à terminis, & à complexione terminorum: non primò, quia Doctor dicit, sic apprehensa, & composita causant apprehensionis conformitatem: ergo talis conformitas præsupponit compositionem terminorum. Et ibi etiam dicit, videtur quòd contradictionem includat aliquem intellectum talem compositionem formare, & compositionem non esse conformem terminis: ergo talis conformitas non est immediata à terminis illis. Non secundò, quia tunc talis veritas, seu conformitas non esset necessaria, quia dependeret ab intellectu componente terminos, & vtrà euidencia propositionis per se notæ non esset tantum ratione terminorum, cuius oppositum dicit Doctor supra *diff.* 2. *part.* 1. *quest.* 2.

Responsio.

Respondet ad primum, quòd illa conformitas non est relatio actualis, nec rationis, nec realis: sed est tantum relatio fundamentalis: ita quòd termini nullo intellectu considerante, habent necessariam, & euidentem conformitatem ad inuicem, ita quòd animal rationale euidenter includit risibile: percipiens ergo terminos, percipit euidentem conformitatem inter illos, id est, quòd percipit euidenter vnum terminum habere necessariam, & euidentem habitudinem fundamentalem ad alium terminum: puta, quòd vnus euidenter includit alium.

26.

Ad secundum dico, quòd tantum termini includant illam veritatem, & conformitatem: sed non potest percipi illa conformitas, nisi prius percipiantur termini illi, & compositio eorum, quibus perceptis statim percipitur, quòd illa compositio est conformis illis terminis. Dico etiam, quòd percipiens terminos illos, nulla facta compositione, euidenter percipit necessariam habitudinem vnus ad alium, & euidentem conformitatem: sed non percipit compositionem esse conformem terminis, nisi prius componantur, & percipiantur talis compositio.

Termini ante compositionem eorum includunt veritatem.

Alia diffinitio.

Tertiò principaliter dubitatur in hoc, quòd dicit, quòd illa obiecta secundaria sunt lux, quia manifestatiua. Contra, quia obiectum manifestatæ potestatis est facere cognitionem sui in tali potentia per quam manifestatur, siue cognoscitur: sed hoc non est possibile. Tum, quia habens esse tantum possibile, & secundum quid, non potest esse causa, nec totalis, nec partialis alicuius entis in actu, & absoluti: patet, quia causa non causat realiter, nisi in quantum est in actu: sed notitia illorum obiectorum est entitas realis, & actualis, & absoluta: vt patet *quest.* 13. *Quodlibet.* ergo non sunt manifestatiua sui. Si dicatur, quòd sunt manifestatiua, in quantum sunt in actuali existentia. Contra, quia tunc non causant necessariam veritatem, cum tantum habeant esse contingens, & possibile.

27.

Secundò, posito quòd illa obiecta secundaria causent partialiter notitiam sui, qua fiunt manifesta intellectui: quomodo sunt manifestatiua

veritatis necessariæ inclusæ in illis obiectis? Si enim causant talem notitiam euidentem, quæro ad quid terminatur? aut terminatur ad obiecta illa præcisè, aut ad conformitatem terminorum: quæ dicitur veritas, aut ad compositionem terminorum: aliud non videtur posse assignari. Si primò, ergo tantum haberet notitia de terminis incomplexis. Si tertiò, ergo talis notitia erit præcisè ab intellectu: patet, quia solus intellectus componit illos terminos. Si ergo compositio terminorum præcisè fit virtute intellectus, etiam notitia talis compositionis erit præcisè ab intellectu: ergo illa obiecta non sunt manifestatiua veritatis compositionis. Si secundò, contra, quia illa conformitas, vt dictum est supra, est tantum relatio fundamentalis, & talis nihil est distinctum à fundamento, & termino: sed est præcisè fundamentum, & terminus: ergo dicere, quòd talis notitia terminatur ad conformitatem, est dicere, quòd præcisè terminatur ad terminos, & sic tantum erunt termini manifesti.

Respondetur ad primum: & dico primò, quòd et si non possint causare talem notitiam virtute propria, sufficit quòd virtualiter contineantur in aliquo, quòd possit causare huiusmodi notitiam, & sic contineantur in voluntate diuina. Dicimus enim quòd omne obiectum est manifestatiuum sui, potentia cuius est obiectum, & tamen non quodlibet potest causare notitiam sui: sed sufficit quòd virtualiter, vel essentialiter contineatur in aliquo, quòd sit causatiuum talis notitiæ.

Responsio.

Nō quodlibet obiectum causat notitiam sui.

Dico secundò, quòd species intelligibilis eorum est causatiua talis notitiæ, quæ species causatur saltem remore ab aliquo singulari extrà existente, & propinque ab intellectu agente, & phantasmate, vt alias exposui: & hoc modo possunt dici causare notitiam sui.

Dico tertiò, quòd aliquid manifestari potest dupliciter intelligi, scilicet effectiue, vel formaliter. Primo modo causans notitiam alicuius obiecti manifestat effectiue illud. Secundo modo, obiectum reluçens in tali notitia, fit formaliter notum tali notitia, & hoc tantum denominatione extrinseca, vt patet per Doctorem in 4. *diff.* 1. *quest.* 1. & sic obiectum actu cognitum manifestat se formaliter, quia tunc est notum intellectui. Dico breuiter tamen, quòd ista obiecta secundaria sunt propriè manifestatiua veritatis inclusæ in illis: sic tamè intelligendo, quòd ipsis terminis cognitis, vndeunque causatur talis notitia, statim vt sic cogniti causant euidentem conformitatem fundamentalem in intellectu apprehendente terminos illos: stante enim notitia horum terminorum, scilicet animalis rationalis, & risibilis, statim est notum intellectui, quòd animal rationale immediatè, & adæquatè includit risibile, sicut etiam stante notitia perfecta duorum alborum, est immediatè notum, quòd illa duo alba sunt fundamentaliter similia: sic in proposito.

Ad secundum, dico primò, quòd loquendo de veritate, siue de conformitate fundamentali, quòd notitia talis veritatis præcisè terminatur ad terminos: sicut cognitio similitudinis fundamentalis præcisè terminatur ad dō alba; sic in proposito, nec est necesse quòd terminetur ad aliquod tertium distinctum à terminis.

Dico secundò, quòd loquendo de veritate compositionis terminorum, quòd notitia veritatis necessariæ non terminatur præcisè ad illam compo

28.

Notitia veritatis fundamentalis propositionis terminatur ad terminos.

compositionem, sed terminatur ad compositionem, & ad terminos simul, quia tunc apprehendit compositionem talem esse verè conformem terminis, id est, quòd sicut termini habent conformitatem ad inuicem: sicut totum & pars habent talem conformitatem, quòd totum natum est esse maius parte: ita si eodem modo ab intellectu componatur formando istam: *Totum est maius parte*, tunc percipiens talem compositionem, & etiam terminos, percipit manifestè talem compositionem esse conformem terminis, & hoc vndeconque causetur talis notitia.

Concedo etiam, quòd secundo modo terminatur ad conformitatem fundamentalem, non ad relationem realem actualem, quia nec termini habent esse actuale, sed tantum esse obiectiuum, & possibile.

29. Ex his aduerte benè, quomodo termini propositionis continent necessariò, & adæquatè euidentem veritatem propositionis per se notæ, & quòd talis euidencia præcisè depèdet ab illis terminis: licèt enim illi termini sint immediatè causati ab intellectu diuino, qui causat illos in tali esse: concomitanter dat etiam talem conformitatem: ita quòd talis conformitas est tantum ab illis terminis, vt à causa immediata totali præcisa, & adæquata: ita quòd ipsis circumscriptis est simpliciter impossibile, quòd habeatur talis conformitas: ista tamen conformitas est etiam ab intellectu diuino, vt à causa tantum remota, pro quanto scilicet causat terminos in tali esse, sed ipsis causatis, tunc conformitas actualis, si qua sit, erit præcisè à terminis.

Ex his infero, quòd licèt notitia propositionis per se notæ possit aliunde causari, quam à terminis: tamen conformitas euidens non potest aliunde causari præterquam à terminis. Et vltra licèt absolute possit aliunde causari notitia propositionis per se notæ: tamen quòd causetur talis notitia, vt euidens fortè non potest sic causari, nisi fortè ab illo, qui virtualiter, & eminenter continet terminos secundum totam eorum entitatem, quod fortè soli Deo competit, vt exposui in secundo, *dist. 3.* Et omnia ista benè nota, & pondera, quia ad multa valent.

30. *Quarta definitio.* Quartè principaliter dubitatur in hoc, quod dicit, scilicet quòd *ab essentia diuina sumuntur omnia principia tam practica, quam speculabilia.* Contrà. Primò, quia de eodem obiecto sub eadem ratione formali considerato, esset scientia practica, & speculatiua, quod non videtur, quia tunc practica, & speculatiua non distinguerentur ab obiectis: cuius oppositum expressè tenet *quæst. vlt. prolog.* Patet, quòd non distinguerentur per obiecta, quia à quo sumuntur principia, siue practica, siue speculatiua, ab eodem sumuntur omnes

conclusiones virtualiter contentæ in illis principiis, vt patet per Doctorem, *vbi supra*, & per consequens ab eodem sumitur tota scientia. Cùm ergo omnia principia tam practica, quam speculatiua accipiantur à Deitate, sequitur propositum, scilicet quòd istæ scientiæ non distinguuntur per obiecta. Nec valet dicere, quòd essentia diuina, prout consideratur sub alio & alio respectu, potest accipi alia & alia scientia, & sic vt consideratur sub ratione vltimi finis, accipitur scientia practica, & vt consideratur sub illo respectu, quo est principium omnium, accipiuntur principia speculatiua, quia isti respectus sunt tantum respectus rationis, vt patet, & sic scientiæ illæ essent tantum entis rationis, & non realis obiectiue, quod est inconueniens.

Secundò instatur, quia tunc sequeretur, quòd omnis scientia speculatiua esset verè practica, quod est impossibile. Probatur, quia omnis talis habet essentiam pro vltimo fine: patet, quia omnis scientia est ordinabilis ad vltimum finem omnium: & sic ad essentiam, vt ad vltimum finem.

Respondeo ad primum. Dico primò, quòd sustinendo quòd scientia practica, & speculatiua distinguantur propter distincta obiecta, vel propter distinctas rationes formales, in eodem obiecto: dico, vt dixi *in illa quæst. prolog. de praxi*, respondendo ad rationes Gregorij, vide ibi.

Dico secundò, quòd non apparet inconueniens, quòd de eodem obiecto simpliciter illimitato, & sub eadem ratione formali, reali tamen & absoluta, sumantur tam principia practica, quam speculatiua.

Cùm dicitur, quòd hoc est contra Doctorem. Dico quòd non dicit ibi expressè, quòd speculatiua denominetur ab alio obiecto, & practica ab alio: sed dicit, quòd practica sumitur ab obiecto, & non à fine, vt finis est: nec à praxi, sed tantum à fine, siue ab obiecto praxi: non negando quin etiam ab eodem obiecto non possit accipi scientia speculatiua.

Dicit enim Doctor *in primo Metaphysicæ suæ, quæstione septima.* vbi sic dicit: *patet quomodo Deus in quantum Deus, vel in quantum bonus, vel secundum aliam rationem absolutam, potest esse obiectum scientiæ practicæ: ergo scientia practica, & speculatiua non distinguuntur penes obiectum, quia nullum est intelligibile, circa quod non possit esse secundum rationem absolutam eius, ita operatio voluntatis sicut operatio intellectus.* hæc illè. Et sic posset concedi, quòd ab eodem obiecto simpliciter illimitato, & fortè etiam non illimitato, potest esse scientia practica, & speculatiua: practica tamen dirigit ad dilectionem illius, vt vltimi finis: speculatiua tantum stat in consideratione absoluta illius essentia. Et per hoc patet responsio ad secundum.

31.

Responso

Scientia practica, & speculatiua non distinguuntur penes obiecta.

S C H O L I V M.

Ponderat, & uberius explicat tria illa argumenta adducta, num. 3. non quatenus faciunt pro conclusione falsa Henrici, sed vt conformia intento Augustini.

DE sexto articulo videndum est quomodo illæ tres rationes factæ pro prima opinionione, aliquid veri concludunt, in quantum accipiuntur ab Augustino, licèt non concludant illam conclusionem falsam, ad quam inducuntur.

Vbi sciendum est, quòd à sensibilibus, sicut à causa per se & principali, non est expectanda sincera veritas, quia notitia sensus, est circa aliquid per accidens, vt dictum fuit, licèt actus sensuum aliqui sint certi & veri: sed virtute intellectus agentis, qui est

Sic in antiquis originalibus. A sensibilibus non est expectanda sincera veritas.

participatio lucis increatæ, illustrantis super phantasmata, cognoscitur quiditas rei, & ex hoc habetur sinceritas vera, & per hoc soluitur primum argumentum Henrici, & secundum intentionem Augustini non plus concludit.

Ad secundam rationem Henrici dico, quod anima mutabilis est ab vno actu disparato ad alium, secundum diuersitatem obiectorum, & suam illimitationem, & immaterialitatem, quia est respectu cuiuslibet entis. Similiter ab actu in non actum, quia non semper est in actu; sed respectu primorum principiorum, quorum veritas nota est ex terminis, & conclusionum euidenter deductarum ex terminis, non est mutabilis à contrario in contrarium, scilicet à vero in falsum. Regulæ enim in lumine intellectus agentis intellectum rectificant, & ipsa species intelligibilis terminorum, licet in essendo sit mutabilis, in repræsentando tamen in lumine intellectus agentis, immutabiliter repræsentat, & per duas species intelligibiles cognoscuntur termini primi principij, & ita illa vnio est vera & certa euidenter.

Henr. negat speciem intelligibilem
Quodlib. 5. q. 4. de quo Scot. hic q. 6. & 7. Vide 4. de Animalibus.

Ad tertium dicendum, quod concludit contra eum, quia non ponit nisi speciem sensibilem, vel phantasma: non autem concludit de specie intelligibili repræsentante quiditatem.

Dicendum autem, quod si potentie sensitivæ non sunt impeditæ, species sensibilis veraciter repræsentant rem: sed in somno potentie sensuum exteriorum sunt ligatæ, idè virtus imaginatiua, conseruans species sensibiles, secundum diuersitatem fluxus humorum capitis, apprehendit eas tanquam res, quarum sunt similitudines, quia vim rerum habent, secundum Philosophum de motibus animalium. non plus concludit tertia ratio.

Q V Æ S T I O V.

De Vestigio.

Utrum in omni creatura sit vestigium Trinitatis.

D. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 7. & quæst. 93. art. 6. Richardus hic art. 3. quæst. 1. 2. 3. Henric. Quodlib. 9. q. 1. & 2. & Quodlib. 3. quæst. 9. D. Bonau. hic art. 1. quæst. 4. Bassol. quæst. 4. Philip. Faber hic disp. 28. Mayron hic quæst. 3. Durand. hic q. 4.

1. Mag. F. Secunda parte huius 3. dist. agit Magister de cognoscibilitate Dei per vestigium. Argum. 3.

QUOD non, quia per vestigium potest inuestigari naturaliter, illud cuius est vestigium: ergo per creaturam posset naturaliter inuestigari Trinitas; quod est falsum, quia hoc excedit naturalem rationem.

Item, si in natura intellectuali est imago Trinitatis: igitur non vestigium. Consequentia patet, quia ista habent oppositas, & distinctas rationes repræsentandi: igitur non conueniunt eidem.

Item, natura intellectualis, quia nobilior est, habet aliam rationem repræsentandi, quàm aliæ naturæ inferiores, vt rationem imaginis: sed citra naturam intellectualem, sunt naturæ multæ habentes ordinem in perfectione, sicut sunt animata supra inanimata, & mista supra simplicia: ergo in eis erit alia ratio repræsentandi, ita quod ratio vestigij non erit communis omnibus.

Ratio ad oppos.

Contra 6. de Trin. cap. vltimo, *Oportet igitur, vt & creatorem, per ea, qua facta sunt, intellecta conspicientes, intelligamus Trinitatem, cuius in creatura, quo modo dignum est, apparet vestigium.*

In ista quæstione tria sunt videnda. Primò, quia secundum Philosophum, omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt. Videndum primò est de ratione vestigij in corporalibus, vnde translatum est nomen eius ad propositum.

Secundò videndum est, quæ sit ratio vestigij, secundum quam transfertur ad propositum, & in quo consistat, & respectu cuius in Deo, sit ratio vestigij in creatura.

Tertiò videndum est, in quibus fundatur respectus vestigij, siue creaturæ ad Deum, siue è conuerso, cuius dicitur vestigium.

S C H O L I V M.

Ponit opinionem D. Thom. de ratione vestigij in corporalibus, & opinionem Henrici, de ratione secundum quam transfertur ad propositum, & in quo consistit, & quid in Deo respondeat.

2. D. Th. in 1. d. 3. art. 2. & in 1. p. q. 45. art. 7.

QUANTUM ad primum dicitur, quod *vestigium est impressio derelicta ex transitu alius cuius super vacuum, vel plenum, ipsum imperfectè repræsentans: & idè imperfectè, quia*

quia vestigium repræsentat aliquid confusè, & sub ratione speciei: imago perfectè, quia sub ratione indiuidui. Sicut per vestigium distinguitur equus à boue, & cognoscitur, quòd transiens est equus, non bos: non autem distinguitur hic equus ab illo, sed imago distinguit sub ratione indiuidui: quia imago Iouis non repræsentat Cæsarem.

Quantùm ad secundum^b articulum dicitur, quòd creatura habet ad Deum triplicem relationem, sicut ad triplicem causam, & hoc secundùm tres modos relatiuorum, quos ponit Philosophus 5. *Metaphysica*.

*Henric.
Quodlib. 9.
q. 1. & 2.
Text. 20.*

Quantùm ad primum modum refertur ad Deum relatione fundata super vnum, scilicet relatione similitudinis, & hoc inquantùm creatura est exemplata, & refertur ad Deum inquantùm est causa exemplaris.

Quantùm ad secundum modum, scilicet potentiz, refertur creatura ad Deum, vt productum ad producentem.

Quantùm ad tertium modum, scilicet modum mensuræ refertur ad Deum, vt ordinata ad ipsum sicut ad causam finalem.

Isti igitur tres respectus integrant rationem vestigij, quia vnus non sufficit sine aliis, vt colligitur ab August. 83. q. q. 74. *De duobus onis*, &c. habetur hic igitur in quo consistit ratio vestigij in creatura. Sed respectu^c cuius est ex parte Dei?

Respondeo, respectu appropriatorum tribus personis diuinis: nam creatura per primum respectum, scilicet similitudinis, repræsentat artem exemplantis, quæ appropriatur Filio: per secundum repræsentat potentiam producentis, quæ appropriatur Patri; per tertium repræsentat bonitatem finientis, quæ appropriatur Spiritui sancto.

Contra illud^d quod dicitur in primo membro, si tantùm esset vnum animal, ita quòd non esset aliud possibile in vniuerso, adhuc eius vestigium non esset eius imago, quia adhuc non esset eius vestigium similitudo totius, sed partis: imago autem est totius similitudo, & tamen tunc non repræsentaret ipsum confusè, id est, secundùm aliquam rationem communem sibi & aliis.

Dicetur quòd sic, sicut modò Sol est vniuersale, licèt impossibile sit esse plures Soles. & scientia, quæ est de ipso sub ratione vniuersalis, non de hoc Sole, & ita species intelligibilis repræsentat vniuersale, non autem, hoc, licèt vniuersale non possit esse nisi in hoc. ADDITIO.

Contra, si respectu alicuius inquantum est hoc, vestigium non est imago, habetur propositum, & hoc posito quòd per quamcunque potentiam, ab hoc nihil abstrahi possit, sed hoc posito, adhuc posset repræsentare totum hoc vt hoc, aut partem huius, vt huius.

Item, si partes animalium diuersorum specie, quæ imprimunt in molle cedens, essent similes in quantitate & figura, vestigium non duceret in cognitionem sub ratione speciei: sed tantùm sub ratione generis. Similiter, si in eadem specie essent partes dissimiles in quantitate & figura, vestigium duceret in cognitionem indiuidui vt hoc, licèt non totius, vt repræsentati totaliter: ergo accidentalis differentia est species, vel non species.

C O M M E N T A R I V S.

^a **Q**uantum ad primum articulum. Hic recitatur prima opinio sancti Thomæ, quæ opinio stat in duobus dictis.

Primum est de descriptione vestigij. & dicit, quòd *Vestigium in corporibus est impressio derelicta ex transiù alicuius super vacuum* (supple in potentia plenum) *vel supra plenum, ipsum imperfectè repræsentans*: illud supple cuius est vestigium. Et nota, quòd vestigium in corporibus non est aliquid impressum super omnino vacuum, nec super omnino durum, nec super omnino fluidum, sed super materia molli, quæ cedit, & impressionem recipit & seruat.

Secundum dictum est, quòd vestigium repræsentat aliquid tantùm sub ratione speciei; imago verò sub ratione indiuidui. Et exempla patent in litera.

^b *Quantum ad secundum articulum*, in quo quaeritur de ratione vestigij, siue in quo consistit ratio vestigij Trinitatis.

Hic recitatur opinio Henrici *Quodlib. 9. quæst. 1. & 2.* qui dicit, quòd creatura habet triplicem relationem ad Deum, secundùm tres modos relati-

uorum, quos ponit Philosophus 5. *Metaph. text. com. 20.*

Quorum primus fundatur super vnum, & multa, vt similitudo super vnum, & dissimilitudo super multa, & æqualitas super vnum, & inæqualitas super multa, & quomodo hoc sit, infra exponam, *dist. 31.*

Secundus modus fundatur super actionem, & passionem, siue super potentiam actiuam, & passiuam, vt paternitas, & filiatio: & quomodo hoc intelligatur, vide Doctorem in 3. *dist. 9. & in Quodlib. 9. 13.*

Tertius modus fundatur super mensuram & mensurabile: de quo modo subtiliter vide Doctorem in *Quodlib. 9. 13.* Dicit ergo Henricus quòd secundùm primum modum creatura dicit relationem exemplati ad suum exemplar, & quo ad secundum modum dicit relationem ad Deum vt causati ad causam: & quo ad tertium modum dicit relationem mensurati ad Deum mensurantem, siue ad Deum, vt finita ad causam finalem. Et sic ratio vestigij Trinitatis in creatura, consistit in his tribus respectibus simul, ita quòd vnus sine alio nõ sufficit.

^c Sed

3. *c* Sed respectu cuius est ex parte Dei? id est, quid repræsentat vestigium in Deo? Dicit Henricus quòd tantum repræsentat appropriata tribus personis diuinis, quia per primum respectum, scilicet similitudinis, repræsentat artem exemplantis, quæ appropriatur Filio; per secundum, potentiam producentis, quæ appropriatur Patri; per tertium, bonitatem finientis, quæ appropriatur Spiritui sancto, & sic patet opinio Henrici.
4. *d* Contra illud, quod dicitur in primo membro. Hic Doctor arguit contra id, quod dicit Thomas ubi supra, scilicet quòd vestigium repræsentat tantum sub ratione speciei, & imago sub ratione indiuidui. Et supponit vnum, etiam secundum Thomam, quòd imago repræsentat totum immediatè, & vestigium repræsentat partem. Si

ergo per possibile tantum esset vnus homo in mundo, & à me esset cognitus, si viderem vestigium pedis illius hominis, certum est quòd tale vestigium non repræsentaret ipsum hominem confusè, id est, secundum aliquam rationem communem sibi, & aliis, sed repræsentaret ipsum distinctè, & tamen illud vestigium, vel similitudo pedis, non diceretur imago: ergo falsum est dicere, quòd illud, quod repræsentat aliquid sub ratione indiuidui, est imago eius. Nam ad hoc quòd dicatur imago, requiritur quòd repræsentet, vel quòd sit similitudo totius indiuidui, & secundum omnes partes: patet etiam quòd non est verum, quòd vestigium tantum repræsentat sub ratione speciei per casum positum, scilicet si tantum esset vnus homo, &c.

S C H O L I V M.

Describit vestigium, & refutat modos dicendi D. Thom. & Henrici relatos: litera est satis clara.

3. Quid vestigium sit?

Quantum ^a ad hoc igitur dico, quòd vestigium, & similitudo illius partis animalis, à qua imprimitur in aliquid sibi cedens: sed similitudo expressa partis, non est similitudo totius, quia neque secundum rationem totius in se, nec etiam qua totum immediatè cognoscitur: sed arguitur tantum ex hoc quòd cognoscitur illud repræsentatum esse aliquid illius. & idèd si illud suppositum sit falsum, puta quòd illud imprimens est separatum à toto, vt si pes amputatus à corpore, imprimeret vestigium, erraret quis circa totum, cuius nata est esse talis pars impressiva vestigij. Patet etiam, quòd si totum corpus esset ita impressum pulueri, sicut modò pes est impressus, illa impressio derelicta verè esset imago, & similitudo totius, sicut modò vestigium est similitudo partis. Hoc etiam ad ^b propositum applicando, non videtur quòd prima differentia posita inter vestigium & imaginem, sit vera: quia nulla creatura repræsentat Deum, nisi secundum conceptus communes, & non secundum conceptus speciales, scilicet speciei specialissimæ: ergo non est differentia creaturæ ad creaturam in repræsentando Deum in ratione communi, & non communi.

Differentia inter vestigium & imaginem. Nulla creatura vt cognita repræsentat Deum in particulari.

Impugnat Henricum.

Definitio vestigij.

Quod etiam ^c dicitur in secundo membro, quòd vestigium consistit in istis tribus relationibus, non videtur verum: quia licet ratio vestigij dicat respectum, quemadmodum similitudo: realiter tamen non est respectus tantum, sicut non dicitur similitudo esse in respectu præcisè: sed in aliquo absoluto, in quo fundetur relatio similitudinis. Ita videtur etiam ratio vestigij non esse in respectu præcisè: sed in aliquo, in quo fundatur ille respectus. & hoc probatur sic, quia vestigium est similitudo vestigij, ex quo cognito cognoscitur illud: ergo vestigium potest præcognosci naturaliter illi, cuius est vestigium: sed relatio non potest præcognosci termino naturaliter.

4. Text. 20.

Item, quod dicitur ^d, quòd illi tres respectus pertinent ad illos tres modos relatiuorum, hoc videtur falsum, quia Philosophus *5. Metaph.* ponens differentiam duorum modorum ad tertium, vult, quòd in duobus primis modis sit mutua relatio, in tertio autem non, sed tantum vnum dicitur ad aliud, quia aliquid est eius. Omnis autem relatio creaturæ ad Deum est non mutua, sed tantum dicitur Deus ad creaturam: quia creatura ad ipsum: ergo omnis respectus creaturæ ad Deum, est secundum tertium modum.

Vbi supra.

Quod autem ^e adducit de primo modo, de similitudine, non valet: quia illa similitudo, quæ est exemplati ad exemplar, non est de primo modo, quia non est similitudo vniuocationis, sed imitationis, imò pertinet ad tertium modum, sicut manifestè patet per Philosophum, qui in tertio modo ponit relationem scientiæ ad scibile, & vniuersaliter mensurati ad mensuram, exemplar autem habet relationem mensuræ respectu mensurati, vel exemplati: ergo, &c.

C O M M E N T A R I V S.

^a Quantum ad hoc. Doctor describit vestigium in corporibus, dicens: *Vestigium est similitudo illius partis animalis, à qua imprimitur in aliquid sibi cedens: per cuius cognitionem arguitur deuenitur in cognitionem totius.* Id est, quòd vesti-

gium est aliquid impressum ab aliqua parte animalis, puta à pede hominis, quod impressum, est immediatè similitudo illius partis, qua parte cognita, facilius deuenimus in cognitionem totius: nam per illud vestigium cognoscitur immediatè,

diatè, quòd pars imprimens sit pars illius totius, per quam cognitam arguitur cognoscatur totum. Si autem impressum esset immediatè similitudo totius, tunc non diceretur vestigium, sed imago illius. Et patet litera Doctoris.

Sed aliquantisper dubitatur, quomodo per vestigium cognoscitur vestigiatum: non enim cognitio partis est causa cognitionis totius, cum cognitio totius sit perfectior cognitione partis. Tum etiam, quia vestigium est similitudo partis: sed non potest cognosci similitudo partis, puta hominis, nisi præcognita parte illa: & illa pars non cognoscitur esse pars hominis, nisi præcognoscatur homo: si ergo præcognoscitur homo, ergo per vestigium cognitum non devenitur in cognitionem vestigiati, quia præcognoscitur.

2. Dico, quòd cognitio partis non est causa cognitionis totius: sed parte cognita, inclinatur intellectus ad cognoscendum totum, cuius est pars: ita quòd cognitio totius aliunde causatur: sicut cognitio effectus non est causa cognitionis causæ: sed cognitio effectus, movetur intellectus ad cognoscendam causam, & cognitio causæ aliunde causatur, quàm ab effectu, ut suprà expositum est quæst. 1. prologi. Ad aliud concedo, quòd actu non cognoscitur similitudo partis, nisi etiam toto simul cognito, nec etiam actu cognoscitur illud impressum esse similitudinem partis, parte non præcognita.

Quomodo ergo per vestigium cognoscitur vestigiatum, si illud præcognoscitur? Dico, quòd absolutum vestigij prius cognoscitur in se, & potest cognoscitur quòd est similitudo partis, præhabita cognitione partis in se: & quia illa est pars totius, habita cognitione partis potest inquisitivè deveniri in cognitionem totius, & hoc modo per vestigium cognoscitur vestigiatum, prius tamen ignotum; & habita cognitione vestigiati, tunc actu potest cognosci tale impressum esse formaliter vestigium talis vestigiati.

3. *Hoc etiam ad propositum applicando.* Hic Doctor improbat opinionem Thomæ, de illa differentia posita inter vestigium, & imaginem, loquendo de vestigio, & imagine Trinitatis, quia nulla creatura repræsentat Deum, nisi secundum conceptus communes, & non secundum conceptum specialem, scilicet speciei specialissimæ, ut diffusè ostensum est suprà quæst. 1. præsentis dist. Et sic non est differentia creaturæ ad creaturam, puta lapidis ad animam rationalem, in repræsentando Deum in ratione communi, & non communi,

quia omnis creatura, quæcunque sit illa, tantum repræsentat Deum in conceptu communi.

c *Quod etiam dicitur in secundo membro.* Hic improbat opinionem Henrici, & primò in hoc, quòd dicit, quòd vestigium tantum consistit in relationibus. Et dicit Doctor quòd consistit etiam in aliquo absoluto, in quo fundatur relatio similitudinis, scilicet vestigij ad vestigiatum. Hoc probat. Quia vestigium est similitudo vestigiati, ex quo, supple vestigio cognito, cognoscitur illud vestigiatum, & sic vestigium potest præcognosci naturaliter illi, cuius est vestigium: sed relatio non potest præcognosci termino naturaliter: si enim vestigium tantum esset relatio, ut dicit Henricus, nunquam per vestigium cognoscetur vestigiatum, quia vestigiatum est terminus talis relationis: sed terminus semper prius cognoscitur relatione, ut dixi suprà; imò nulla relatio potest cognosci, nisi termino præcognito.

d *Item, quod dicitur, quòd illi tres respectus pertinent ad illos tres modos relatiuorum.* Secundò Doctor improbat Henricum, ex hoc quòd dicit, quòd relatio primi, & secundi modi fundatur in creatura ad ipsum creatorem. Cum ergo talis relatio sit mutua, ut patet per Aristotelem 5. *Metaph. text. com. 20.* sequeretur quòd Deus posset referri ad creaturam relatione reali, quòd est impossibile, ut tenent communiter Doctores, & subtiliter probat Doctor infrà dist. 30.

e *Quod autem adducit de primo modo de similitudine, non valet,* quia similitudo primi modi est similitudo vniuocationis: patet per Aristotelem 5. *Metaph. cap. Ad aliquid:* talis enim similitudo propriè fundatur super vnum speciem: sicut dicimus, quòd album est simile alteri albo, quia utrunque album participat albedinem in communi: & patet quòd huiusmodi similitudo non est creaturæ ad Deum: imò secundum ipsum, non est aliqua conuenientia creaturæ ad Deum in aliquo conceptu vniuoco, ut suprà patuit quæst. 1. *præsentis distincti.* Similitudo ergo exemplati ad exemplar non est similitudo vniuocationis (cum exemplar, & exemplatum non vniuocentur, nedum in aliqua specie specialissima, sed nec in aliquo conceptu etiam communissimo) sed magis exemplati ad exemplar est similitudo imitationis, & per consequens talis relatio magis pertinet ad tertium modum relatiuorum, quæ relatio est mensurati ad mensuram: exemplar autem habet rationem mensuræ respectu exemplati.

S C H O L I V M.

Scotus ex Augustino putat vestigium consistere in tribus, unitate, specie, ordine, quibus in Deo respondens unitas summa principij, pulchritudo, perfecta operatio. Ponit alios modos, notat variè posse assignari rationem vestigij in illis qua per rationem similitudinis, vel proportionalitatis, representant aliqua personis diuinis appropriata.

Quantum ergo ad secundum articulum concedo quòd omnis respectus creaturæ ad Deum, pertinet ad illum tertium modum relatiuorum. Nec in solis respectibus consistit vestigium, sed in aliquibus absolutis, & fortè in aliquo respectu, sicut in tertia sui parte, secundum quòd assignat Augustinus partes vestigij 6. *de Trinit. cap. 10.* ubi dicit de creaturis, *Hæc igitur omnia, qua arte diuina facta sunt, & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem,* unitas autem est perfectio absoluta, sicut patet per exempla sua ibi, *Vnum aliquid est, sicut sunt natura corporum, ingeniaque animarum, &c.* species etiam, seu forma, absolutum aliquid est, sicut patet per exempla sua ibidem, sicut sunt qualitates corporum, & doctrinæ animarum. Ordo autem aliquem respectum dicit, sed non ad finem vltimum, sed ad operationem. vnde dicit, *aliquem ordinem tenet*

Hic improbat opinionem Henrici.

4-

Quomodo per vestigium cognoscitur vestigiatum.

3. Doctor improbat opinionem ad D. Thomam.

5-

Vestigium secundum Aug. consistit in tribus, unitate, specie, ordine.

tenet sicut sunt pondera, & collocationes corporum, & amores, aut delectationes animarum, quare, &c.

*Tria in Deo
correspondentia tri-
bus in vesti-
gio.
al. perfe-
ctissima.*

Hæc tria sic sumpta^b repræsentant sub ratione similitudinis tria correspondentia eis in Deo, quia vnitas repræsentat summam vnitatem primi principij, à quo est origo, & quo ad hoc ait, *In illa Trinitate summa origo est rerum omnium. Species in creatura repræsentat summam pulchritudinem in Deo.* Vnde & subdit, & *summa pulchritudo.* Ordo siue operatio in creatura repræsentat operationem perfectissimam in Deo, & quoad hoc subdit, & *beatissima delectatio.*

Possunt & alia multa in creaturis assignari, quæ vel similia repræsentant in diuinis aliqua appropriata personis: puta *vnium, verum, bonum.* *Vnum* in creatura repræsentat vnitatem appropriatam Patri. *Verum* veritatem appropriatam Filio. *Bonum*, bonitatem appropriatam Spiritui sancto: & istæ omnes perfectiones substantiæ sunt absolutæ, & repræsentant absolutas Dei perfectiones personis appropriatas.

Aliter multipliciter assignatur vestigium, siue in illis, quæ per rationem similitudinis repræsentant aliqua appropriata personis, siue per rationem proportionalitatis. Dico autem proportionaliter repræsentare, quando ratio illius repræsentantis, non est formaliter in Deo, sed aliquid proportionale illi rationi, sicut de illa assignatione, *modus, species, & ordo*, cum qua videtur esse eadem illa assignatio, Sapientiæ 11. *In numero, pondere & mensura.*

Cap. 5.
Cap. 3.

Augustinus super Gen. lib. 4. *Mensura omni rei modum præfigit. Numerus omni rei speciem præbet, & pondus ad quietem ac stabilitatem trahit, & post: fateamur ergo dictum esse, omnia in mensura, & numero, & pondere disposita, tanquam dictum esset, ita disposita ut haberent proprias mensuras suas, & proprios numeros, & proprium pondus, qua in eis pro sui cuiusque generis mutabilitate mutarentur augmentis & diminutionibus, multitudine & paucitate, leuitate & gravitate.*

6. Modus accipitur pro limitatione, & pro eodem accipitur Mensura in illa assignatione, Sapientiæ 11. Pondus autem accipitur ibi pro ordine, & Numerus pro specie. Numerus siue species, & pondus siue ordo, exponantur sicut in prima assignatione. Sed mensura, quæ est idem, quod modus, non repræsentat aliquid sub ratione similitudinis, sed sub ratione proportionabilitatis, quia limitatio producti repræsentat potentiam illimitatam producentis. & sic patet quibus in creatura consistit vestigium, & respectu quorum in diuinis, quia respectu appropriatorum personis diuinis.

*Persona &
ei appro-
priatum est
quasi pars
Trinitatis.*

Sed quomodo^c accipitur ratio vestigij in diuinis, cum sit similitudo partis, cum in diuinis non sit pars?

Respondeo, vt Trinitas est^d quasi quoddam totum numerale, saltem in conceptu intellectus nostri, persona est ibi, quasi pars huius totius: ita etiam appropriatum personæ, in quantum appropriatum, est ibi quasi pars eiusdem: quia accipitur pro illo, cui appropriatur. Nec tantum hoc, sed etiam appropriabile, licet non acceptum vt appropriatum, adhuc est ibi, quasi pars eiusdem, quia eius ratio, vt est, & vt concipitur complete saluatur in vna persona; & per consequens ratio eius non ponit Trinitatem, sed ponit concomitanter vnitatem alicuius personæ in qua sit. Licet igitur creatura communiter non repræsentet, nec personam vt persona, quæ est in intellectu nostro quasi pars Trinitatis, nec appropriatum vt appropriatum: non enim sic cognoscitur appropriatum, nisi cognoscatur illud cui appropriatur: repræsentat tamen appropriabile, in quo saluatur quasi ratio partis, modo prædicto, respectu Trinitatis.

COMMENTARIUS.

^a **Q**uam ergo ad secundum articulum. Hic Doctor determinat, in quibus consistit vestigium Trinitatis. Et primò dicit quòd *Omnis respectus creaturæ ad Deum, pertinet ad tertium modum relativorum.* & conclusio debet sanè intelligi: non enim omnis respectus creaturæ ad Deum est mensurati ad mensuram, vt patet de respectu effectus ad causam: sed quantum ad hoc, quia nulla relatio creaturæ ad Deum est mutua. Deinde dicit, quòd vestigium consistit in aliquibus absolutis: & fortè in aliquo respectu sicut in tertia sui parte. Et primò probat de absolutis per Augustinum. *Vnum*, inquit, *aliquid est sicut natura corporum*: vnitas enim accipitur pro ipsa entitate.

In quibus consistit vestigium.

Ordo autem aliquem respectum dicit, &c. Et fortè hic *ordo* accipitur pro respectu actus primi ad actum secundum: & si *ordo* accipitur pro ipsa operatione vt amor, & huiusmodi, satis patebit in *quæst.* 13. *Quodlib.* quòd licet operatio talis, putata intellectu, & volitio, includat aliquem respectum: non tamen est essentialiter relatio.

^b *Hæc tria sic sumpta repræsentant sub ratione similitudinis, &c.* Nota quòd hic non accipitur proprie *similitudo*, quæ est inter indiuidua eiusdem speciei specialissimæ: sed accipitur *similitudo* tantum vniocationis, pro quanto scilicet quòd vnitas, quæ est formaliter in creatura, & vnitas, quæ est formaliter in Deo, conueniunt vniuocè

vniuoè in vnitae communi : & hæc similitudo ultra hoc, quòd est vniuocationis, habet etiam, quòd illa similia conueniunt vniuoè in conceptu, qui eodem nomine dicitur : & quo ad hoc differt vestigium hoc modo acceptum à vestigio secundùm proportionalitatem. Licet enim productum & producens primum sint vniuoè, saltem in conceptu entis, & sic aliquid dicitur similia summæ vniuocationis in conceptu entis: non tamen sunt vniuoè modo supradictò, vt patet: & sic patet litera.

Quomodo accipitur ratio vestigij in diuino.

2. In diuino nõ est prope numerum.

c Sed quomodo accipitur ratio vestigij in diuino, &c. Nota pro intelligentia huius literæ, quòd in diuino propriè non est numerus, vt declarat Doctor infrà *distinct.* 24. nec propriè pars, nec quasi pars constitutiua, vt infrà patebit *distinct.* 5. quæst. 2. licet possit esse ibi quasi pars, non integralis, nec essentialis, sed subiectiua, vt suprà dixi in *prolog. in quæst. de subiecto Theologia*, quòd tres personæ sunt quasi partes subiectiue: tamen vt nos concipimus Trinitatem esse quoddam totum, non in re, sed in nostro intellectu, sic concipiente: persona erit ibi pars, vt concipitur in nostro intellectu. Et nota, quòd per rationem vestigij non deuenimus in cognitionem personarum, quo ad earum propria: sed tantùm quo ad appropriata: & quia vnum, verum, bonum, sunt in qualibet creatura, & hæc sunt appropriabilia tribus personis: & si actu ista tria, quæ complent rationem vestigij, approprientur illi personæ, adhuc in intellectu nostro erit ibi persona vt pars: si etiam ex natura sua sint appropriabilia, licet non actu approprientur, adhuc erit ibi pars: & sic vestigium dicitur repræsentare partem, in quantum est appropriabile illi personæ: & ipsa persona cognita, cognoscimus totum, id est, ipsam Trinitatē em.

Quid cognoscimus de Deo per rationem vestigij.

3. Expõsio litera.

d Nunc expono istam literam, vt *Trinitas est quasi quoddam totum numerale saltem in conceptu intellectu nostro*: quia in intellectu nostro possunt esse tres conceptus distincti realiter respectu trium personarum: persona est ibi quasi pars huius totius: non accepta in se, sed prout

concipitur in intellectu nostro: ita etiam appropriatum personæ, in quantum appropriatum est ibi quasi pars eiusdem: quia accipitur pro illo cui appropriatur, id est, quòd species, vnitae, & ordo: vel vnum, verum, & bonum: vt actu appropriantur, puta Filio, in quo est summa vnitae: quia principium omnis creaturæ, & summa pulchritudo, & perfectissima operatio, vt patet: & similiter summa bonitas, summa vnitae, summa veritas, ista vt actu appropriantur Filio, per intellectum nostrum dicuntur pars: quia Filius cui appropriantur, dicitur pars hoc modo prædictò. Sequitur, *Nec tantum hoc, sed etiam appropriabile*, &c. id est, licet vnitae, veritae, & bonitae non actu approprientur vni personæ: quia tamen sunt appropriabilia vni personæ, puta Patri, vel Filio, adhuc ista appropriabilia vni personæ, sunt ibi quasi pars: quia & illa persona, cui sunt appropriabilia, habet rationem quasi partis: & hoc est quòd dicit: *quia eius ratio*, scilicet appropriabilis vt est, & vt concipitur: *completè saluatur in vna persona*, id est, quòd vnitae, veritae, & bonitae, vel species, vnitae, & ordo: vt concipiuntur vt appropriabilia, possunt completè saluari in vna persona: & per consequens ratio eius, scilicet attributi appropriabilis, non ponit Trinitatem, cum ex se sit appropriabile vni personæ: sed ponit concomitanter vnitatem alicuius personæ, in qua sit, vel cuius sit appropriabile. Sequitur,

Licet igitur creatura communiter non representet, nec personam vt persona: quæ est in intellectu nostro quasi pars Trinitatis: vt patet, nec appropriatum vt appropriatum: quia appropriatum vt appropriatum alicui personæ non potest cognosci, nisi præcognoscatur illa persona, cui approprietur. Sufficit ergo, quòd creatura, quæ dicitur vestigium Trinitatis, repræsentet ipsa attributa, vt sunt appropriabilia vni personæ: & sic illa appropriabilia, vt huiusmodi, dicuntur quasi pars: quia & persona, cui sunt appropriabilia, habet rationem quasi partis, respectu totius Trinitatis, modo præexposito: & sic patet expositio literæ.

4.

SCHOLIUM.

Ponis sententiam Henrici de fundamento vestigij: asserit enim fundari in aliquitate, id est, in existentia, & esse ipsam ratiudinem, id est, quiditatem creaturæ consistentem in triplici respectu posito num. 2. producti, exemplati, & finiti. Hanc latè refutat Scot. & resoluit nullum respectum esse ratiudinem ensis absoluti, quia hoc præcedit respectum. Soluit rationes pro Henrico.

Quantum * ad tertium articulum dicitur secundùm Boëtium de Hebdomadibus, quòd diuersum est esse, & id quod est, quia illud, quo aliquid est, dicitur ratiudo eius. Quo autem ipsum est, quod est, vel aliquid, dicitur aliquitas eius.

Hoc intellectu, dicitur, quòd respectus vestigialis in creatura, non fundatur in ratiudine rei, sed in aliquitate tantum, & est formaliter ratiudo eius.

Modus ponitur iste secundùm Auicennam 5. Metaph *Humanitas est tantum humanitas*, ergo ratio humanitatis non est res rata: ergo oportet, quòd aliquo alio extra rationem formalem humanitatis, sit ens ratum.

Arguitur etiam, quòd illud, quo formaliter est ratiudo eius, sit respectus vestigialis, & hoc primò sic: quicquid includitur in per se intellectu alicuius in quantum tale, est illud, quo ipsum formaliter est tale: sed respectus vestigialis includitur in ratione cuiuslibet entis rati: ergo, &c. Probatio minoris, quia quoddam ens est quod est ipsum esse, sicut Deus: quoddam, quod non est ipsum esse, sed cui contingit esse, sicut omne aliud extrà à Deo, quod non est de se esse, sed tantum est ens cui contingit esse. ex hoc

Scoti oper. Tom. V.

V v

arguitur

7. Opinio Henrici quodl. 3. q. 9. & quodl. 5. q. 2. & quodl. 4. q. 7. & 8. & quodl. 2. q. 3. Ratio 1. Cap. 1. Ratio 2.

arguitur sic: quodcunque ens, quod non est de se *esse*, sed tantum cui contingit *esse*, non est ens ratum, nisi participando ipsum *esse*, vel in quantum participat ipsum *esse*: sed omne aliud à Deo, est cui contingit *esse*, & non est ipsum *esse*: ergo non est ratum, nisi in quantum participat *esse*, ergo illa participatione formaliter est ratum.

Ratio 3.
Text. 1.

Secundò sic, nihil aliud à Deo, potest perfectè cognosci sine cognitione omnium causarum intrinsecarum, & extrinsecarum, primo Phyllicorum, *tunc unumquodque*: sed si essentia alicuius talis esset absoluta, & non includeret essentialiter respectum ad causam extrinsecam, posset perfectè cognosci, sine cognitione causæ extrinsecæ: ergo oportet, quòd includat talem respectum.

Confirmatio.

Adducitur ad hoc August. 8. de Trinit. cap. 3. *Videbis bonum omnis boni, &c.*

Item Boërius de Hebdomadibus: *Si paulisper per intellectum amoveas ipsum primum bonum, tunc licet sint bona, non tamen in eo, quòd sunt, erunt bona*: ergo aufertur ratio boni ab eis, ablato per intellectum primo bono: & per consequens bonitas formaliter in eis dicit respectum, quia participationem summi boni.

Comm. 19.
super 12.
Aristot.

Si arguitur contra istam opinionem per Auerroëm 2. *Metaph.* quòd relatio habet debilissimum *esse*, ergo non est, nec potest esse formaliter ratio entis formaliter rati.

Dicitur, quòd duplex est relatio, quædam accidentalis, & quædam substantialis. & accipitur ista distinctio relationis à Simplicio super Prædicamenta, ubi vult, quòd *esse in*, non constituit prædicamenta, sicut *esse ad*, pro eo, quòd aliqui respectus sunt essentielles siue substantiales, aliqui non. Dicunt igitur quòd dictum Commentatoris verum est, de relatione accidentali, non de substantiali.

Si autem obiicitur, quòd omnis relatio præsupponit fundamentum *in esse* ratio: igitur non est ipsa ratio fundamenti.

Dicitur, quòd verum est de relatione adueniente fundamento, non autem de constituyente fundamentum, & huiusmodi est ista, &c.

8.

Contra^b ista (vt intelligantur verba illa) distinguo tria secundum opinionem illius Doctoris, in cuius dictis videtur fundari ista opinio quia secundum ipsum, *res* dicitur vno modo à *reor, reris*, quod est opinari, & sic est communis secundum ipsum figmentis, & non figmentis. Secundo modo *res* dicitur à *ratiudine*. Loco istorum verborum accipio verba planiora, pro *re* dicta à *reor, reris*, accipio realitatem opinabilem, quæ communis est, secundum ipsum, figmento, & non figmento, pro *re* autem dicta à *ratiudine*, accipio, secundum intentionem suam, realitatem quiditatiuam, quia ponit rem quiditatiuam esse ratam per hoc, quòd est exemplata, quod non conuenit figmentis. Ultra ista non restat nisi realitas existentia actualis.

Habemus ergo tria per ordinem, realitatem opinabilem, quiditatiuam, & existentia. Quæro^c tunc, quid intelligit per *aliquitatem*? si realitatem opinabilem, cum illa sit communis alicui, & nihilo, illa de se nihil est: igitur si ratio fundetur in aliquitate sic sumpta, sicut quiditas, vel essentia in supposito, fundatur in nihilo, & quod fundatur in nihilo, nihil est, quia quod nihil est ad se, nihil est ad aliud. 7. de Trinit. cap. 1. ergo ratio nihil est: igitur tota res composita ex ratiudine, & aliquitate erunt duo nihila. Si aliquitas dicatur realitas quidatiua: quæro ergo quid intelligit per *ratiudinem*, aut realitatem quiditatiuam, aut realitatem existentia. Si quiditatiuam, igitur dicere ratiudinem fundari in aliquitate, est dicere realitatem quiditatiuam fundari in realitate quidatiua, quod nihil est; si realitatem existentia. Contra: igitur illi realitati existentia præsupponitur ratio, quia res secundum istam opinionem habet verè esse ratum ante esse existentia, & ita non potest esse prima ratio eius esse existentia.

9.

Si dicas, quòd aliquitas, quæ est realitas opinabilis, est quid commune *alicui*, & *nihilo*, sed alia est aliquitas, quæ est propria figmentis & alia, quæ est propria rei possibili esse, quæ non competit figmentis, ex qua componitur res habens aliquitatem, & ipso esse sicut ex ratiudine sua.

Contra hoc est dicere, quòd duplex est aliquitas, alia *alicuius* & *nihili*, alia verò *alicuius* tantum: sicut si diceretur duplex, est albedo, alia *albi* & *nigri*, & alia *albi* tantum.

Et præterea de illa aliquitate propria entitate possibili, quæro, aut illa est respectus tantum, & fundatur in aliquitate communi, quia illa sola præcedit eam: & tunc fundatur in nihilo, vt dictum est, & tunc erit nihil; aut illa aliquitas propria est absolutum, & per eam distinguitur res habens eam, à figmentis per te: igitur ista est prima ratio rei & absoluta, & ita respectus non erit prima ratio rei.

Præterea^d secundò sic, humanitas aut habet de se conceptum, cui non repugnat aliquid subesse in effectu, aut cui repugnat de se aliquid subesse in effectu, aut cui de se aliquid subest

subest in effectu: non tertio modo, secundum omnem opinionem, quia hoc est proprium soli Deo.

Si detur, quod de se repugnet sibi aliquid subesse illi conceptui; igitur per illum respectum aduenientem non potest ei competere, quod aliquid possit sibi subesse, quia quod repugnat alicui ex parte sui, non potest ei non repugnare stante natura eius, & ita non fit sibi non repugnans; per aliquem respectum aduenientem: ergo conceptus humanitatis est talis, cui de se non repugnat aliquid subesse in effectu. Sed talis est conceptus entis rati, secundum opinionem istius Magistri: quia conceptui figmenti repugnat aliquid subesse in effectu.

Humanitas ad se, secundum se, non per respectum est ens rati.

Præterea^c, Philosophus 4. Metaphysicæ ex opinione dicentium, omnia apparentia esse vera, infert istud impossibile, quod omnia erunt *ad aliquid*: quod non intelligit tantum denominatiue: quia sic omnia esse *ad aliquid* verum est, saltem omnia alia à Deo; ergo intendit inferre pro maximo inconuenienti, omnia esse essentialiter *ad aliquid*. Hæc autem opinio ponit omnia esse essentialiter *ad aliquid*: ergo ista opinio videtur ponere quod apud Philosophum est magis inconueniens, quam omnia apparentia esse vera: quia hæc conclusio, *omnia esse ad aliquid*; apud Philosophum est magis inconueniens, quam ista, *omnia apparentia sunt vera*.

Text. 16. & 27.

Respondetur, quod Philosophus dicit quod omnia erunt *ad aliquid*, scilicet ad opinionem & sensum,

10.

Contrà, in argumento ducente ad impossibile, conclusio debet æquè, vel magis esse impossibilis, quam præmissa: ista conclusio illata, quatenus sic illata, non differt à præmissa, quæ ponit omnia esse vera propter apparentiam eorum sensui, vel opinioni, nisi in hoc quod infert omnia esse *ad aliquid*: ergo si in aliquo habet maiorem impossibilitatem, quam præmissa, est ista impossibilitas, omnia sunt *ad aliquid* simpliciter.

Quærit^f sic; humanitas in quantum humanitas, aut habet tantum *quid nominis*, aut habet *quid rei*, quod repugnat figmenti: si primo modo, igitur de humanitate in quantum humanitas, non plus est scientia quam de Chimæra, & per consequens Metaphysica, quæ est de quiditatibus, non magis est scientia, quam si esset de figmenti non intelligibilibus propter contradictionem inclusam in eis: si verò humanitas in quantum humanitas, habet *quid rei*, quod repugnat figmenti: ergo humanitas vnde humanitas, est quid ratum.

1. *Poster. text. 41.*

Quia entium & non entium est quid nominis,

2. *Poster. text. 10.*

Respondetur, quod humanitas vnde humanitas, habet aliquam definitionem, sed illa non indicat ens ratum, quia figmenta possunt habere genus & differentias, & ita definitionem: sed ad habendum rationem completam entis rati, oportet addere respectum ad ens imparticipatum.

Istud non responderet ad argumentum, quin Metaphysica nulla sit scientia. Similiter quod dicit de figmenti, quod figmentum habent genus & differentiam falsum est: quia omne tale habet rationem in se falsam & includentem contradictionem, quia vna pars repugnat alteri: sed tales partes nunquam sunt genus & differentia: quia differentia est per se determinatiua generis, & per consequens non repugnat ei.

Figmenta non habent genus, & differentiam.

11.

Porph. cap. de differentia & 1. Post. 1. 18. Impugnat Hemicum.

Secundò^g contra opinionem arguitur ex dictis eius, primò sic: quodlibet est ens formaliter actiuum sua ratione: quod probatur, quia ratione est formaliter in actu, sed nihil secundum ipsum, est formaliter actiuum relatione: quia relatio non est principium agendi: ergo ratio non est relatio.

Item secundum ipsum, nulla creatura, in quantum rata, differt specie ab illo esse, quod est Deus: sed ipsum esse quod est Deus, secundum communem opinionem, est absolutum: quomodo igitur illud, quod est formaliter relatio, non differt specie ab eo, quod est absolutum?

12.

Auctoris sententia.

Item secundum ipsum, ens rationis participat ens ratum, non tamen formaliter est res rata: ergo participatio talis non est formaliter ipsa ratio, quare, &c.

Videtur velle relationem non distingui realiter ab absoluto, de quo 2. d. 1. q. 4. licet tantum vult absolutum non fieri rationem per respectum.

Quantum^h ad istum articulum, dico, quod nullus respectus est ratio, siue quod aliquid est firmum ens, vel verum ens, vel certum ens in quacunque entitate: quia omnis respectus aliquid habet, in quo fundatur, quod secundum se non est ad aliud: & in illo priori, in quo est essentialiter ens ad se, si non est essentialiter ens certum, aut ens firmum, non erit capax alicuius respectus, per quem fiat ens ratum: quia ens non ratum, si fiat ratum, aut fiet ratum ex se, quod includit contradictionem, quia quidquid est ex se aliquale, est necessariò tale: aut ab aliquo causante fiet ratum, & si hoc, prius naturaliter absolutum aliquod potest terminare illam causationem quam respectus: quia formalis ratio cuiuslibet termini primi producti, non est necessariò respectus.

13.

*Rationes
Hæc. sol-
vuntur.*

*Declaratur
2. d. 1. q. 4.
ad 1. & d.*

*3. q. 4. ad 3.
& q. 1.*

*Ad ratio-
nem 2.*

*Respectus
ad Deum
non est de
quiditate
creatura.*

*Esse parti-
cipatum nõ
dicitur per
se primo
modo de
creatio.*

Ad rationes ⁱ pro opinione opposita quantum ad istum tertium articulum : ad illud Avicennæ de humanitate, dico, quòd per hoc, quòd dicit, quòd *equinitas est tantum equinitas*, ly *tantum* non excludit illa, quæ sunt de per se ratione equinitatis, cuiusmodi est entitas rata : sed excludit illa, quæ sunt per se passiones entis, vt *unum, alius*, &c. sicut patet ibi per literam suam.

Ad secundum ^k, tam maior est falsa, quàm minor : maior, quia animal inest per se homini, & essentialiter inquantum homo, non tamen animalitas est, quæ formaliter homo est homo. Sed si addatur in maiori, quidquid per se includitur in intellectu alicuius, ranquam vltimum in eo, vera est, & sic minor est falsa. Cùm probatur per alium Prosyllogismum, creatura est cui contingit esse, &c. Dico, quòd maior illius Prosyllogismi falsa est, si per ly *inquantum*, intelligatur reduplicari aliquid per se primo modo, vel si accipiatur in maiore *participando* gerundium, & prout exponitur per *quia* : nam si per ly *quia* intelligatur causalitas pertinens ad primum modum per se, maior est falsa eodem modo : quia per se primo modo participatio ipsa non est, quo ens est formaliter ratum. si autem intelligatur per ly *inquantum*, causalitas pertinens ad secundum modum per se, qualis est in subiecto respectu propriæ passionis, sic concedo, quòd tale ens inquantum tale ens, puta lapis inquantum lapis, participat *esse* : non tamen est propriè vera è conuerso, scilicet, quòd inquantum participat, est ens. Exemplum ^l, hæc est falsa, propriè loquendo, *homo inquantum risibilis, est homo*, etiam intelligendo per se secundo modo : & multò magis per se primo modo : tamen hæc est vera, *homo inquantum homo, est risibilis* secundo modo. Sic in proposito, ista non est concedenda, *lapis inquantum participat esse, est ens*, sumendo *inquantum*, vt suprà dictum est. Secundo tamen modo, potest concedi aliquo modo illa prima, quòd lapis inquantum lapis participat ipsum *esse*, ita quòd lapis positus in entitate rata, de necessitate, & per se secundo modo, habet respectum participationis, sine qua ipsum *esse* includit contradictionem : sicut subiectum esse sine propria passione, vel fundamentum necessarium relationis, esse sine relatione posito termino illius relationis. Tunc intelligo sic, quòd in primo instanti naturæ est ens, quod est ipsum *esse*, scilicet Deus. In secundo, lapis est ens ratum absolutum, quod nec intelligitur tunc vt participans, nec vt non participans. In tertio est ipsa participatio, & respectus quidam consequens ad ipsum lapidem.

14.

Ad argumentum ^m de primo *Physicorum* de causis dico, quòd aliud est relationem esse priore cognitione causati cogniti per causam, & aliud ipsam includi in cognitione causati. Licet enim prius lapis habeat respectum ad Deum, quàm lapis cognoscatur, & idè non cognoscitur perfectè, nisi cognito Deo : tamen lapis cognoscitur, non cognito respectu ad Deum. & ex hoc sequitur, quòd ille respectus non est de essentia lapidis : quia nihil perfectè cognoscitur, nisi cognito eo, quod est de essentia sua.

*Ad confir-
mationem.*

Ad Augustinum dico, & concedo, quòd quodcunque aliud bonum, est per participationem bonum : sed non vult auctoritas, quòd participatio sit de essentia illius boni.

Ad Boëtium ⁿ dicendum est, quòd auctoritas concludit oppositum, quia ibi ponit subtractionem primi boni per intellectum : & hoc posito, loquendo de creaturis, dicit, quòd loquendo de *esse* earum, licet sint, & bona sint : non tamen inquantum sunt, bona sunt : sic igitur ipse subtrahens, secundum intellectum primum bonum, loquitur de creaturis secundum *esse* creaturarum : sed si *esse* creaturarum esset respectus ad summum bonum, non solum esset contradictio subtrahere primum bonum, & loqui de *esse* creaturarum : sed etiam non esset intelligibile, quia non est intelligibile ponere respectum subtrahendo terminum respectus. Igitur intelligit, quòd *esse* creaturarum sit absolutum : sed bonitas apud eum dicit quendam fluxum à primo bono. & verum est, quòd iste terminus, *fluxus*, dicit respectum : & idè non potest competere rei absolutæ. Si ergo res secundum *esse* suum non essent à primo bono, non essent bonæ inquantum sunt : quia inquantum sunt, non fluereut à primo bono : essent tamen bonæ per accidens, si secundum *esse* aliud, fluereut à primo bono. Sicut lapis si non esset secundum se à voluntate primi boni, sed tantum secundum duritiem : inquantum durus, esset bonus, quia à voluntate primi boni esset inquantum durus, licet non inquantum lapis, vel inquantum ens. Patet igitur, quòd accipit *bonum*, pro respectu fluxus à primo bono, & hoc etiam modo bonitas in aliis entibus à Deo, non est, nisi quia sunt à voluntate primi boni : sed ista non est perfectio absoluta, & intrinseca creaturæ ; & idè bonitas secundum aliam rationem absolutam, non dicit respectum ad creatorem, licet bonitas, vt accipit ibi, dicat.

15.

*Ad arg. in
initio quest.*

Ad primum argumentum principale dico, quòd per vestigium distinctè inuestigatur illud, cuius est imago, scilicet pars totius : sed totum non inuestigatur nisi indistinctè,

&

& arguitur, sicut totum cognoscitur ex parte: ita in proposito, per creaturam inuestigatur appropriatum, non tamen in quantum appropriatum: sed ipsum, quod est appropriabile cuicumque personæ, sed non propria personarum, & idèò Trinitas, cuius conceptus est in intellectu quasi totalis, inuestigatur, quasi per similitudinem patris.

Ad secundum dico, quòd quælibet essentia creata in quantum talis essentia, creata est secundum determinatum exemplar, & idèò quælibet repræsentat Deum sub ratione vestigij. Natura autem intellectualis, in quantum habet in se essentiam vnã, & operationes multas, inter quas est ordo originis: repræsentat Trinitatem ratione omnium istorum concurrentium in tali natura: ita quòd natura intellectualis, non eodem modo est vestigium, & imago: sicut patebit magis in quæstione de imagine.

Ad vltimum dico, quòd non est in essentiis creaturarum propter ordinem ipsarum, alia ratio repræsentandi, quàm ratio vestigij: sed quia in aliqua natura concurrunt multa repræsentantia vnitatem, & Trinitatem: idèò illa natura talis habet rationem imaginis, sicut natura intellectualis: talis autem concursus non est in aliqua natura inferiori natura intellectuali, & idèò omnes naturæ aliæ inferiores habent præcisè rationem vestigij.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **Q**uæntum ad tertium articulum, in quo videndum est, in quibus fundatur respectus vestigij, siue creaturæ ad Deum, siue è conuerso, cui dicitur vestigium. Hic Doctor primò ponit opinionem Henrici. Secundò ipsam improbat. Et tertio respondet ad articulum. Quæntum ad primum, ibi: *Dicitur secundum Boetium.*

Henr. quodl. 3. quæst. 9. & quodl. 5. q. 2. & quodl. 4. q. 7. & 8. & quodl. 2. q. 3.

Pro intelligentia huius literæ ponit Henricus quatuor. Primum ibi, *Diuersum est esse: & accipitur ibi esse pro omni imaginabili.* Secundum ibi: *Et id quod est, id est, illud quod actu, vel aptitudine existit: illud verò quod includit contradictionem ad esse, dicitur figmentum.* Tertium ibi: *Illud quo aliquid est, id est, illud quo aliquid est ens possibile, dicitur ratio eius.* Quartum ibi: *Quo autem ipsum est quod est, id est, illud quo mediante aliquid actu existit, dicitur aliquiditas eius, quæ aliquiditas est ipsa aptitudinalis, vel actualis existentia, quo ens actu existit, vel aptum est existere.* Et nota secundum istum, quòd respectus vestigialis est illa triplex relatio creaturæ ad Deum, scilicet relatio producti ad producentem: relatio exemplati ad exemplar: & relatio finiti ad vltimum finem. Et hæc triplex relatio in creatura est quiditas rei, & non fundatur in ipsa ratiudine: quia ille triplex respectus, & est quiditas rei, & ratiudo eius, id est, est illud quo formaliter entitas creata est quiditas possibilis. Et cum dicitur, *humanitas est tantum humanitas: ergo ratio humanitatis, id est, humanitas in quantum humanitas, non est res rata, id est, quòd de se non est rata, vel ens possibile: sed aliquo alio extra rationem formalem humanitatis: quia erit rata ab illo respectu vestigiali: quia ille respectus vestigialis, dicitur quiditas, in quantum exemplatus ab idea diuina.*

Triplex est relatio creatura ad Deum. Quid sit ens ratum.

2. Et pro clariori intelligentia, nota quòd ens ratum dicitur illud, vel quod actu existit præter opus intellectus; vel quod est aptum natum existere.

Secundò nota, quòd aliquiditas, scilicet existentia aptitudinalis, qua ens ratum, siue ens possibile existens, dicitur tali existentia existens: vel accipitur *aliquiditas* pro existentia actuali, qua ens ratum, id est, actu existens dicitur existere actu: vel *aliquiditas* accipitur pro existentia aptitudinali, vel actuali.

Scoti oper. Tom. V.

Tertio nota, quòd ratiudo nihil aliud est, nisi quiditas constituens aliquid in vero esse: vel actuali, vel aptitudinali. Exemplum: homo ut est aptus existere, dicitur verum ens ratum: quia sibi non repugnat existere: & respectus vestigialis, de quo supra, est quiditas, est ratiudo hominis, constituens ipsum in tali esse vero, vel ratio: existentia verò hominis aptitudinalis dicitur aliquiditas eius.

Dicit ergo Henricus quòd diuersum est esse: & id quod est: accipit ibi esse pro ente imaginabili: quod est commune enti, & non enti: & *id quod est*, accipit pro ente possibili existere, vel pro actu existente: & *ratiudinem* accipit pro quiditate dante tale esse possibile: & *aliquiditatem* accipit pro existentia aptitudinali, vel actuali.

Henrici opin.

Dicit ergo, quòd ratiudo ipsa, siue quiditas, siue respectus vestigialis, quæ idem important secundum ipsum, non fundatur in quiditate: quia idem fundaretur in seipso: sed fundatur in aliquiditate, scilicet in existentia aptitudinali, vel actuali ipsius creaturæ.

Et nota, quòd talis respectus vestigialis in quilibet creatura dicit participationem passiuam entis imparticipati, secundum triplicem relationem, scilicet creaturæ ut productæ, ad ipsum Deum ut producentem; & exemplaræ ad ipsum exemplar; & finitæ ad vltimum finem. Ista triplex relatio dicitur ratiudo, siue quiditas cuiuslibet entis creati, dans cuiuslibet esse ratum, scilicet esse verum ens. Et hanc positionem probat Henricus sic: videlicet, quòd quælibet creatura dicitur ens ratum, siue ens verum, ab ipsa ratiudine, siue ab ipsa participatione passiuam entis imparticipati. Quia humanitas est tantum humanitas: ergo ratio humanitatis non est res rata, id est, humanitas in se sumpta formaliter, non dicitur verum ens ratum, nisi in quantum est ens participatum, modo prædicto: ergo participatio passiuam, quæ est esse rationem formalem humanitatis, erit ratiudo, siue quiditas humanitatis, ut entis rati. Item adiicit alia argumenta, quæ post exponuntur respondendo ad illum.

3.

b *Contra ista.* Doctor hinc arguit contra positionem Henrici: & principalis intentio est probare, quomodo respectus vestigialis non dicitur quiditas rei creatæ: & antequam hoc probet,

Contra Henr.

præmittit vnam distinctionem de realitate: nam aliquando accipitur *res à reor, reris*, & dicitur realitas opinabilis, &c. Hac distinctione præmissa arguit Doctor contra positionem Henrici.

5. *c. Quæro tunc quid intelligit per aliquitatem? Et ut hæc ratio Doctoris clarius intelligatur, formetur sic diuisiue: quia dicit Henricus quòd raritudo fundatur in aliquitate dans simpliciter esse ratum. Contrà, aut aliquitas accipitur pro ente communi enti, & non enti; aut pro entitate quiditatiua; aut pro entitate existentia actualis, vel aptitudinalis. Similiter raritudo, aut accipitur conformiter istis tribus modis. Si primo modo accipitur aliquitas, & raritudo, cum tale ens de se sit nihil, ista duo de se erunt nihil. Si verò aliquitas accipitur primo modo: & raritudo secundo modo: tunc raritudo fundabitur in ente, quod de se est nihil: & quod fundabitur in illo, quod de se est nihil, nihil est: quia quod non est à se aliquid, siue in se aliquid, nec ad aliud erit: & sic raritudo, & aliquitas erunt duo nihila. Si verò ista duo accipiantur secundo modo, scilicet pro entitate quiditatiua, tunc raritudinem fundari in aliquitate, nihil aliud erit, nisi quiditatem fundari in quiditate: & sic idem fundari in seipso, quod non est intelligibile. Si verò aliquitas accipitur tertio modo, scilicet pro existentia actuali: & raritudo secundo modo, hoc est contra Henricum, qui ante actualement existentiam ponit ens ratum, quod est ens possibile: & sic raritudo fundatur in illo. Si verò accipitur aliquitas pro existentia aptitudinali, & raritudo secundo modo, tunc per hoc argumentum non concluditur contra Henricum, quia ipse diceret, quòd ipsa raritudo fundatur in ipsa aliquitate possibili, dans sibi tale esse possibile: sed bene alia argumenta, quæ sequuntur, concludunt contra ipsum. Si verò accipitur aliquitas tertio modo: & raritudo tertio modo, nihil aliud est, nisi existentiam fundari in existentia, quod est absurdum. & sic patet ista ratio Doctoris.*

6. *d. Præterea secundo sic: Humanitas aut habet in se conceptum, cui non repugnat aliquid subesse in effectu: aut cui repugnat de se aliquid subesse in effectu: aut cui de se aliquid subest in effectu, id est, aut humanitati non repugnat existentia actualis: aut sibi repugnat: aut tertio est id cui de se aliquid subest in effectu, id est, quod de se, & ex semetipso est actu existens.*

Si detur primus modus, habetur intentum: quia illud est verum ens ratum, cui de se non repugnat actualis existentia: & sic cum humanitas inquantum humanitas, sit verum ens absolutum, & vt sic, sibi non repugnat actualis existentia: ergo raritudo accepta pro respectu vestigiali non constituit humanitatem in esse rato: quia tunc respectiuum esset de quiditate absoluti: quod est falsum.

Si detur secundus modus: ergo actualis existentia, nunquam poterit inesse humanitati: patet, quia si *A* repugnat *B*, absolutè per nihil adueniens ipsi *B*. *A* non poterit conuenire *B*, sicut rudibile repugnat absolutè homini: ergo per nihil adueniens homini poterit sibi conuenire: sequitur ergo quòd cum humanitati absolutè sumptæ, non repugnat actualis existentia: ergo humanitas inquantum est possibilis existere, erit verum ens ratum: & vt sic tantum absoluta includit: ergo respectus vestigialis non erit raritudo humanitatis.

Si detur tertius modus, hoc est impossibile: quia tunc esset entitas omnino independens.

e. Præterea Philosophus. Pro intelligentia huius literæ, nota, quòd aliquid esse ad aliud, contingit dupliciter.

Primo quiditatiuè, & essentialiter: & sic omnis relatio in se sumpta est ad aliquid essentialiter, id est, quòd in suo conceptu quiditatiuè includit esse ad aliud.

Secundò denominatiuè: & sic omne ens, in quo fundatur aliqua relatio, dicitur ad aliud denominatiuè: quia per relationem fundamur. Sed omnia entia esse ad aliud primo modo, siue quiditatiuè, id est, omnia entia esse tantum relationes, est inconueniens, per Philosophum *quarto Metaphysicorum ubi supra*, quia si omnia apparentia essent vera, id est, si omnia entia essent sola apparentia: quæ apparentia est quiditatiuè relatio: tunc omnia entia essent quiditatiuè ad aliquid. Nec valet dicere, quòd erunt ad aliud ad opinionem, & sensum: quia in argumento ducente ad impossibile, conclusio debet æquè, vel magis, esse impossibilis, sicut præmissa, ex qua deducitur talis conclusio: vt patet in *primo Priorum*. Si ergo omnia apparentia essent vera quo ad sensum, & opinionem, id est, quòd sensus & opinio iudicaret omnia apparentia esse vera: & sic omnia apparentia esse ad aliud, id est, quòd si sensus iudicaret aliquid apparetis hominem esse verum hominem: & sic si iudicaret apparetis aliquid esse ad aliud: ita quòd illud, quod apparet esse ad aliud, iudicaret verè esse ad aliud: tunc talis conclusio, scilicet esse ad aliud modo præposito, non differt à præmissa, scilicet quòd apparet esse hominem, &c. ergo si conclusio debet esse magis impossibilis: oportet quòd intelligatur simpliciter, & absolutè: & quo ad intellectum, id est, si antiqui quo ad intellectum dicebant omnia apparentia esse vera, id est, quòd omnia entia simpliciter, & absolutè erant tantum apparentia: ergo sequitur simpliciter, & absolutè, quòd omnia entia essent ad aliquid quiditatiuè, quod est inconueniens: & sic hæc conclusio est magis impossibilis, vel saltem erit impossibilis, sicut præmissa, ex qua sequitur: & sic patet ista litera.

8. *f. Quarto sic.* Pro intelligentia huius literæ est sciendum, quòd habere *quid rei* potest tripliciter contingere.

Primò habere veram definitionem: sicut homo definitur per animal rationale.

Secundò habere tantum aliquod prædicatum dictum in *quid*: vt rationale est ens quiditatiuè: & tamen non potest propriè definiri, scilicet per genus, & differentiam.

Tertio pro entitate dicente in se *quid*: & sic ens, inquantum ens, est entitas in se quiditatiuè: quia potest prædicari in *quid* de inferioribus. Potest addi quartus modus, scilicet pro ente, quod nec definitur, nec habet prædicatum dictum in *quid*, nec est *quid*: tamen est idem realiter alicui existenti habenti entitatem: vt patet de passionibus entis: & fortè de vltimis differentiis. Omnia supradicta, quæ possunt habere *quid rei* aliquo modo præposito, possunt etiam habere *quid nominis*, non tamen è contra: illa verò, quæ tantum habent *quid nominis*, & nullo modo *quid rei*, sunt tantum fictitia.

Dicit ergo Doctor, humanitas, inquantum humanitas, aut habet tantum *quid nominis*, id est quòd

7. *Tertia ratio.*
s.c. 26. & 27.
Esse ad aliud
quiditatiuè,
& denominatiuè.

8. *Quarta ratio.*

Habere quid rei contingit tripliciter.

quod tantum sit ens fictitium, vel chimæricum: & patet litera.

Et nota in ista litera quomodo signenta non possunt definiri definitione proprie dicta: puta definitione per genus, & differentiam, quia in definitione vna pars non repugnat alteri: modò signentum est compositum ex partibus impossibilibus, siue ad inuicem repugnantibus.

Signentum non potest definiri.

9.

g. Secundò contra opinionem arguitur ex dictis eius. Et primò inducit ad hoc, quòd respectus vestigialis non sit ratio entis rati: quia per ipsum, ens ratum est actiuum sua ratiudine. Probatur ista: quia omne actum, in quantum est huiusmodi, est in actu: sed ens ratum dicitur esse in actu per ratiudinem, vt ipse dicit: sed certum est apud ipsum, quòd nulla relatio est alicui principium formale agendi: cum ergo respectus vestigialis sit tantum relatio, sequitur quòd non erit ratiudo alicuius.

Item secundum ipsum, nulla creatura in quantum rata, siue in quantum participata, differt specie ab illo, quòd est Deus, & tamen secundum omnes, esse quòd est Deus, est absolutum: si ergo ratiudo ipsa est tantum relatio, & relatio differt specie ab absoluto, vt patet: & sic creatura in quantum rata, differret specie à Deo, & non differret specie.

Item secundum ipsum, ens rationis participat ens ratum. Hæc ratio sic debet intelligi: quia ens rationis fundatur in ente rato, id est, in ente possibili existere, vel actu existente: & ideò in quantum fundatur, ibi dicitur participare ens ratum, non tamen ens rationis dicitur formaliter, & quiditatiuè ens ratum à tali participatione, cum sit posterior ipso ente rationis. Prius enim intelligitur ens rationis in se suo modo habere esse, quàm intelligatur fundari in alio: igitur in proposito, licet creatura dicatur ens participatum ab ipso ente participato: non tamen formaliter, & quiditatiuè dicitur esse verum ens ratum, tali participatione passiuua: imò prius intelligitur in se esse verum ens, siue ratum, quàm intelligatur sub tali respectu, scilicet participatione passiuua.

10. *Nullus respectus est ratiudo.*

h. *Quantum ad istum articulum.* Hic Doctor ponit opinionem propriam. Et sententia est, quòd nulla relatio potest esse ratiudo alicuius entis absoluti: & probatio clara est in litera, aliquantè tamen expono literam. *Nullus respectus est ratiudo, siue id, quo aliquid est firmum ens, vel verum ens, vel certum ens:* quæ omnia important idem. Sequitur, *quia omnis respectus aliquid habet in quo fundatur, quòd secundum se non est ad aliud.* Hoc debet intelligi de fundamento remoto: quia etiam relatio potest immediate fundari in alia relatione: vt proportionalitas fundatur in duabus proportionalibus, & hoc patet expressè à Doctore in multis locis. Debet ergo intelligi de fundamento remoto: quia *omne, quòd relatiuè dicitur, est aliquid excepta relatione:* per Augustinum 7. de Trinit. & exposui dictum Augustini supra *distinct. prima, quæst. 2.*

Intelligit etiam Doctor de ente absoluto, quòd non sit ratum aliqua relatione: multæ enim relationes sunt vera entia realia, & realiter distincta à suis fundamentis, vt probat Doctor in 2. *dist. 1.* & per consequens rata ratiudine pertinet ad genus relationis. Si verò accipiatur ipsa ratiudo pro participatione passiuua: patet quòd relatio realis non erit rata participatione passiuua aliqua re-

latione, qua dicatur ens participatum: cum talis relatio entis participati præsupponat ens, tanquam fundamentum illius participationis passiuæ. Sequitur: *Et in illo priori in quo, scilicet fundamentum relationis, est essentialiter ens ad se, loquendo de fundamento absoluto, si non est essentialiter ens certum: aut ens firmum, id est, si in illo priori, quo est ens absolutum, non est essentialiter ens certum, aut ens firmum, non erit capax alicuius respectus, per quem fiat ens ratum: & probat, quia ens non ratum si fiat ratum: aut fiet ratum ex se, quòd est impossibile, quia tunc esset ex se necesse esse: vt supra patuit distinctione secunda, quæstione prima; aut ab aliquo causante fieri ratum: & si hoc prius: naturaliter absolutum aliquid potest terminare illam causationem, quàm respectus: quia formalis ratio cuiuslibet termini primi producti non est necessariò respectus: prius enim causa attingit aliquid absolutum, tanquam effectum: quo absoluto producto, statim ex natura rei oritur relatio producti ad producens, & è contra: loquendo de omni producente creato: & de hoc prolixius patebit in 2. *dist. 1.**

Sed occurrit dubium in hoc, quòd dicit, quòd causatio causæ prius terminatur ad absolutum in effectu, quàm ad respectum. Instatur primò, quia tunc relatio esset in aliquo priori, in quo non esset terminus: patet, quia causatio est relatio: & causa quando causat adhuc est prior natura effectu: vt patet *presenti quæst. & in 2. dist. 1. quæst. 2.*

11. *Primum dubium.*

Tum etiam, quia relatio causæ ad effectum est simul natura cum relatione effectus ad causam: imò videtur, quòd relatio effectus ad causam sit quasi prior natura: licet verè non sit prior, & hoc patet à Doctore in 2. *vbi supra:* ergo causatio causæ non videtur prius terminati ad absolutum effectus: quia in eodem instanti, quo ponitur, ponitur terminus eius.

Secundum.

Tertiò, si enim ponitur prius absolutum effectus, quàm respectus ad causam primam, quæro in illo priori, an tale absolutum sit verè causatum: aut non causatum. Si primò, ergo includit respectum causati, siue respectum dependentis. Si secundò, ergo erit incausatum, & independens, quòd est falsum.

Tertium.

Quartò patet, quia in Deo est vera generatio, & tamen illa non prius terminatur ab absoluto, quàm ad relatiuum: ergo videtur idem concedendum esse in creaturis.

Quartum.

Respondeo ad primum, cum dicitur, quòd causatio est relatio, falsum est: nam quando causa causat, nihil aliud facit, nisi quòd effectum, quem habet in virtute sua, ponit in esse: non est intelligendum, quòd quando causa causat, quòd sit aliqua relatio media inter ipsam, & causatum, prior ipso causato: sed tantum absolutum in causa ponit effectum absolute: quo posito oritur relatio causati ad causam, & causæ ad causatum; si talis causa non est Deus, qui non refertur realiter ad creaturam. Et quando communitur dicitur, quòd generatio terminatur ad genitum; & quòd est via in naturam, & huiusmodi; debet sanè intelligi. Si accipitur generatio formaliter pro relatione, illa verè terminatur ad absolutum genitum: ita quòd est posterior tali absoluto. Si verò generatio accipitur, vt prior genito, tunc generatio formaliter nihil est in se aliud à causa generante: sed est præcisè ipsum absolutum causæ, pro quanto ponit genitum in esse.

12. *Responsio ad primum.*

13.
Ad secundū.

Ad secundum, concedo totum: loquendo de causatione, quæ est formaliter relatio: sed loquendo de causatione, quæ nihil aliud dicit, nisi causam ponere effectum in esse: est falsum quod talis causatio sit posterior: imò est prior natura. Et cum dicitur, quod talis causatio terminatur ad absolutum. Dico, quod illud terminari non est relationis ad terminum: sed præcisè est ponere absolutum effectum in aliquo priori: in quo non intelligitur respectus effectus ad causam.

Ad tertium.

Ad tertium dico breuiter, quod tale absolutum in illo priori est fundamentaliter causatum, siue fundamentaliter dependens, pro quanto, scilicet in illo priori est fundamentum receptium respectus.

Ad quartum.

Ad quartum dico, quod Doctor intelligit de genito, quod est ens ad se: modò persona in diuinis est formaliter relatiua: tenendo quod constituitur in esse personali per relationes, vt infra patet dist. 26. quid sit tenendum, an per absoluta, an per relationes.

14.

i Ad rationes pro opinione opposita. Hic Doctor intendit soluere rationes Henrici.

Ad illud Auicenna de humanitate. Pro intelligentia huius responsionis est notandum, quod si ratio accipitur pro realitate quiditatiuè, tunc humanitas erit rata aliqua ratiudine: quia realitatibus pertinentibus ad esse quiditatiuum humanitatis, & sic humanitas nunquam excludit prædicata essentialia, sed includit: cum humanitas in quantum humanitas, sit talis per sua prædicata essentialia: omnia verò posteriora excludit: sic intelligendo, quod quando humanitas præcisè consideratur, vt humanitas tantum includit illa, quæ pertinent ad esse ipsius: & vt sic, non includit illa, quæ non sunt de essentia eius, vt sunt omnes passionis entis: & etiam passionis propriæ humanitatis: sed de hoc vide Doctorem in 2. dist. in 1. 3. & sic patet solutio primi argumenti Henrici.

* num. 7.

Secundò principaliter arguit Henricus ibi *. Quicquid includitur in per se intellectu alicuius in quantum tale: est illud, quo ipsum formaliter est tale. Sed respectus vestigialis includitur in ratione entis rati: patet, quia dicitur ens ratum in quantum participat ipsum esse, si enim non participaret, sed esset de se esse: tunc esset absolute necesse esse.

k Respondet Doctor ibi: Ad secundum tam maior est falsa, quam minor. Quod maior sit falsa, patet, quia animal includitur in per se conceptu hominis: & tamen non est id, quo formaliter est homo: oportet ergo addere, quod includitur in intellectu alicuius, tanquam vltimum eius: nam homo est formaliter homo per rationale, quia est vltimum quod includitur in intellectu hominis, tanquam vltimum eius. Et tunc minor est falsa, & maior probationis minoris, quæ est ista: Cui conuenit esse, & non ex se est ens ratum participando ipsum esse, vel in quantum participat ipsum esse.

15.

Primò dicit, quod si per ly in quantum, intelligatur reduplicari aliquid per se primo modo, est falsa. Et sensus est: Creatura in quantum participat ipsum esse, est ens ratum, id est, quod participat esse, siue participatio passiuæ, est ratio formalis, & quiditatiua. Quare creatura dicatur ens ratum, sicut dicimus, quod homo in quantum rationalis est homo, id est, quod

rationalitas est ratio formalis, & quiditatiua, quod homo dicatur homo. Sequitur: *Vel si accipiat in maiori participando gerundium: & prout exponitur per quia: vt puta, cum dicitur, creatura non est ens ratum, nisi participando ipsum esse: illud gerundium, quod est participando: exponitur per ly quia. & sensus est: creatura est ens ratum, quia participat ipsum esse: & tunc distinguitur de ly quia: quia aut dicit causalitatem pertinentem ad primum modum per se, tunc est falsa: quia cum dicitur creatura est ens ratum: quia participat ipsum esse, sensus est, quod participat ipsum esse est ratio formalis, & quiditatiua, quare creatura dicatur ens ratum. Sequitur,*

Si autem intelligatur per ly in quantum; causalitas, quæ perinet ad secundum modum per se; qualis est in subiecto respectu propria passionis. sicut cum dicimus homo, in quantum rationalis, est risibilis: & sic concedit, quod creatura, in quantum creatura participat esse: quia creatura est causa, quare hoc prædicatum, scilicet participare esse in sit ipsi creaturæ. Sequitur, Non tamen est proprie vera: è conuerso, scilicet quod in quantum participat est tale ens: sicut hic licet sit propria, homo in quantum homo est risibilis: ista tamen est impropria, homo in quantum risibilis est homo. Sic in proposito hæc propria: lapis in quantum tale ens, puta in quantum ens creatum, participat esse: quia ly in quantum non tantum stat specificatiuè: sed etiam stat reduplicatiuè, ista autem est impropria: lapis in quantum participat esse est tale ens: quia ly in quantum non potest stare reduplicatiuè: licet forte specificatiuè.

l Exemplum: Hæc est falsa proprie loquendo: homo in quantum risibilis est homo, si tamen ly in quantum accipitur reduplicatiuè: quia sensus esset, risibilitas est præcisè causa; quare homo sit homo. Si verò ly in quantum accipitur specificatiuè, vt scilicet tantum reduplicat rationem formalem risibilitatis: & ipsa risibilitas reduplicata non sit causa in herentia prædicati ad subiectum: vt supra exposui dist. 1. quæst. 2. Et sensus est, quando accipitur specificatiuè tantum: quod hoc prædicatum homo conuenit homini sumpto sub risibilitate. Et patet litera vsque ibi. Tunc intelligo sic. Nam in primo instanti naturæ est ens, quod est ipsum esse, siue ex se esse, quod est Deus. In secundo instanti lapis est ens ratum absolute: quia, vt dixi supra, prius causa attingit effectum in se absolutum: & post consequitur relatio: & sic in illo priori, quo lapis est lapis, non intelligitur nec vt participans, nec non participans: quia in illo priori, tantum competunt sibi prædicata essentialia: sicut cum dicimus, quod in illo priori, in quo homo est homo, non est risibilis, nec non risibilis: quia risibile, & non risibile sunt tantum prædicata posteriora. In tertio verò instanti est ipsa participatio, & respectus quidam consequens ad ipsum lapidem: sicut dicimus de causa, & effectum: quod causa etiam, quando causat est prior natura effectum: & in secundo instanti naturæ intelligitur effectus in se absolute: & in tertio instanti consequitur relatio effectus ad causam.

Deinde arguit Henricus ibi, *Secundò sic: Ista ratio potest sic formari: Illud, sine quo creatura non potest quiditatiuè, & vltimatè cognosci, est quiditas eius, siue ratiudo. Sed sine participatione passiuæ (modo præposito) creatura non potest*

CREATURA IN
SI ENS RATUM.

16.

In quantum
potest accipi
duobus modis.

Nota hic de
tribus instan-
sibus.

17.

potest perfectè, & vltimatè quiditatiuè cognosci: ergo talis participatio passiuæ, quæ consistit in respectu vestigiali, erit quiditas illius. Minor patet per Boëtium. *Quia si paulisper amoueam primum bonum, id est, si non consideres illud: tunc creatura in eo, quod sunt, non erunt bona, id est, quod si non cognosco eas, in quantum sunt participatæ à primo bono imparticipato: implicat, posse cognoscere eas quiditatiuè.*

m Respondetur à Doctore ibi: *Ad argumentum de primo Physicorum text. comm. primi.* Dicit Doctor primò, quod non sequitur, relatio est prior cognitione causati cogniti per causam: ergo talis relatio est de essentia causati. non sequitur sic in proposito: posito enim quod participatio passiuæ sit prior cognitione entis participati: non tamen sequitur quod sit de essentia illius. Aliud est enim cognoscere aliquid perfectè quiditatiuè, secundum quod includit omnia prædicata essentialia: & aliud est ipsum perfectè cognoscere, secundum omnem causam extrinsecam. Primo modo, lapis potest perfectè cognosci, sine quocunq; respectu ad causam extrinsecam: sed secundo modo non potest perfectè cognosci, nisi cognoscatur in quantum includit relationem ad quamlibet per se causam: & cognitio secundo modo non dicitur pertinere ad cognitionem quiditatum lapidis.

n *Ad Boëtium dicendum est.* Dicit Doctor quod esse creaturæ, puta lapidis, potest in se absolute considerari: & sine omni respectu ad Deum: & si potest considerari sine tali respectu, sequitur, quod ille respectus non erit, de quiditate lapidis: & sic subtracto Deo per intellectum, poterit lapis absolute considerari, quantum ad suum esse quiditatum, Deo non considerato: & si respectus lapidis ad Deum esset de quiditate lapidis, tunc esset implicatio contradictionis, cognoscere lapidem, non cognito Deo: quia respectus non potest cognosci, termino non præcognito: vt supra exposui. Et quod dicit de bonitate, apud Boëtium accipitur illa *bonitas* non pro absoluta bonitate lapidis: sed pro quodam influxu Dei, siue pro quadam efficietia bonitatis creatæ à Deo: & sic si intelligitur lapis in se sine isto respectu: quod est creari, siue effici à Deo: tunc lapis non est bonus: illo modo capiendi *bonitatem*: quia vt sic non intelligitur sub isto respectu, quod est creari, vel effici, quod creari est bonitas isto modo: esset tamen bona bonitate absoluta: & pater litera.

18. *Ad primum argumentum principale, & pater ista litera ex his, quæ dixi supra quomodo vestigium representat attributum in quantum appropriabile, &c.* Nota tamen, quod per vestigium absolute sumptum non naturaliter inuestigatur ipsa Trinitas, etiam eo modo quo exposui, supra de imagine Trinitatis. Si verò cognosceretur vestigium sub illa relatione, qua refertur ad vestigiatum: tunc posset cognosci Trinitas: sed talis relatio vestigij ad vestigiatum non posset cognosci, non præcognito vestigiatò: vt patet à Doctore in simili de imagine, supra *presenti dist. quæst. 1. & diffusè in quod. q. 14.* Et multa bona vide ibi.

Ad secundum dico. Pater ista litera: & clariùs patebit infra *presenti dist. q. vlt. & in 2. dist. 16.* Et quod dicit, quod quælibet essentia creata, in quantum talis essentia creata, representat Deum, sub ratione vestigij, difficultas esset de relationibus.

Posset breuiter dici, quod nulla relatio est creata à Deo, cum in *Ad aliquid* non sit motus. Posset secundo dici, quod etsi relatio non sit vestigium Trinitatis, quantum ad omnem assignationem, quia secundum istam assignationem, quæ est vnitatis, species, & ordo: tamen posset dici vestigium, quantum ad istam assignationem: quod est vnum, verum, & bonum: & fortè quantum ad aliquam aliam assignationem positam à Doctore. Ratio vltima cum sua responsione clara est in litera.

Dubitatur in hoc, quod dicit: quod *per vestigium distinctè inuestigatur id cuius est imago.* Tum, quia vnum, verum, bonum, ponitur imago respectu istorum appropriabilium, scilicet summi boni, veri, &c. sed illa non sunt appropriabilia, nisi vt formaliter infinita: sed talia à nobis non possunt distinctè concipi. Non enim via naturali possum distinctè concipere bonitatem infinitam: licet enim possum concipere, quod aliqua bonitas est formaliter infinita, non tamen illam possum distinctè concipere in se: ergo.

Tum, quia si per vestigium distinctè possum inuestigare id, cuius est imago: quia est similitudo illius: ergo per imaginem Trinitatis, qualis est in nobis, possum distinctè concipere Trinitatem, cuius est imago. Consequens est falsum, & contra Doctorem in *1. dist. 1. & in quodlib. quæst. 14.* Consequentia patet: quia ex hoc distinctè potest concipi pars, cuius vestigium est imago, ex hoc, quod est imago eius: ita quod esse imaginem eius est ratio distinctè inuestigandi: sicut in proposito de imagine in nobis.

Tum, quia quæro à quo potest causari distincta cognitio: puta boni infiniti? non à bono creato, quia tunc contineret illud virtualiter, vt patet à Doctore in simili in *1. dist. presenti, quæst. 1. & d. 8. quæst. 1. & in 2. dist. 3. & in quodlib. quæst. 14. art. 2.* Nec etiam potest ab aliqua alia creatura causari propter causam dictam, scilicet quia contineret illud virtualiter: modò nulla creatura potest virtualiter continere bonum infinitum, vt patet.

Tum, quia videtur sibi contradicere, ponendo, quod per vestigium distinctè inuestigatur illud, cuius est imago, scilicet ipsa pars: & quod totum tantum confusè inuestigatur. Si enim distinctè cognosco aliquam partem, puta pedem alicuius hominis, & distinctè cognosco esse partem hominis, statim sequitur quod cognoscam distinctè ipsum hominem: ponens enim distinctè differentiam inter *A* & *B* cognoscat vtrumque distinctè, aliter non poneret distinctam differentiam inter illa: sed cognoscens distinctè *A* esse partem *B* ponit distinctam differentiam inter illa, concipiendo distinctè, partem non esse totum, cuius est pars, nec è contra.

Tum etiam, quia benè sequitur, distinctè cognosco summum bonum esse appropriabile alicui personæ diuinæ: puta Patri, vel Filio: ergo distinctè possum concipere illam personam: ergo & totam Trinitatem, quia personæ sunt relatiuæ.

Tum sextò, quia statim sequitur, quod possum naturaliter distinctè concipere aliquam personam: quia per vestigium distinctè inuestigatur id, cuius est imago, scilicet pars: sed vna persona dicitur pars, vt supra patuit: & appropriabile non dicitur pars, nisi pro quanto est appropriabile alicui parti, scilicet alicui personæ.

Respondeo

Aduerte hæc obiectiõem ad relationibus.

19. *Primum dubium.*

Secundum.

Tertium.

20. *Quartum.*

Quintum.

Sextum.

Bonitas duplex.

21.
Responsio.

Respondeo præmittendo quandam declarationem, scilicet quando Doctor dicit, quod *per vestigium distinctè inuestigatur illud, cuius est imago*, non intelligit quod per cognitionem talis vestigij habeamus distinctam notitiam illius partis in se: cognoscendo eam distinctè: sicut nec per imaginem Trinitatis habemus distinctam notitiam illius, sed sic intelligitur, quod vestigium est naturalis similitudo partis: & naturaliter suo modo repræsentatiuum illius: & idè habita notitia vestigij, inuestigatur illud, cuius est similitudo: & hoc distinctè, accipiendò *distinctè*, pro quanto ponitur similitudo illius partis: licet pars cognoscatur tantùm confusè: sicut per vestigium impressum à pede hominis, cognosco quod est similitudo pedis hominis: & sic cognito illo, possum cognoscere illud, cuius est similitudo naturalis: puta, quod est similitudo pedis, & totum dicitur cognosci, siue confusè inuestigari, pro quanto tale vestigium non est naturalis similitudo totius: imò nullo modo est similitudo totius. Et per hoc patet responsio ad instantias.

Ad primam.

Ad primam dico, quod per bonum creatum non possum naturaliter concipere bonum infinitum distinctè, & sub ratione propria illius: sed dicitur naturaliter inuestigari distinctè: quia est naturalis similitudo boni infiniti: & sic per bonum finitum cognitum possum naturaliter inuestigare, quod est aliquod bonum infinitum: licet illud non possim distinctè in se cognoscere.

Ad secundam.

Ad secundam, patet responsio: quia sicut per vestigium inuestigatur illud, cuius est imago: ita per imaginem, cum vtrumque sit similitudo: non tamen concipitur distinctè in se. Et vltra, sicut per vestigium impressum à pede, non scirem illud esse vestigium pedis, nisi præhabita cognitione pedis: ita nec per imaginem Trinitatis cognitam non scirem ipsam esse imaginem naturalem Tri-

nitatis, nisi præhabita cognitione Trinitatis. Est tamen differentia: quia per bonum finitum possum naturaliter inuestigare aliquod esse summum bonum, non prius cognitum: quia bonum participatum debet reduci ad bonum imparticipatum: sed per imaginem Trinitatis naturaliter notam, non possum naturaliter inuestigare aliquod ens esse trinum & vnum: & hoc est, quia anima secundum duas potentias, & operationes non est ens participatum ab aliquo ente vt trino. Et idè vestigium est magis naturalis similitudo partis, &c. quam anima secundum potentias, & operationes respectu Trinitatis: imò quo ad multa deficit: vt infra patet *quest. ult. præsentis dist. & de hoc aliàs.*

Ad tertiam, patet responsio: quia non ponitur bonum infinitum posse naturaliter cognosci in se, & distinctè per bonum finitum: sed quod per bonum finitum possum inuestigare aliquod esse bonum infinitum; & quomodo, & à quo causatur ista cognitio, dico pariformiter, vt dixi supra *præsentis dist. quest. 1.* quomodo, scilicet Deus potest naturaliter cognosci in conceptu communi, & confuso.

23.
Ad tertiam.

Ad quartam, patet ex supradictis: quod nulla est contradictio: quia non pono partem distinctè concipi in se: sed pono, quod per vestigium distinctè inuestigatur illa per se, d est, quod vestigium est naturalis similitudo illius partis, confusè etiam acceptæ, & nullo modo est similitudo illius totius, cuius est talis pars, posito etiam, quod pars cognoscatur distinctè: non sequitur, quod totum distinctè cognoscatur, vt patet intuitu. Si enim distinctè cognosco pedem, & distinctè scio pedem non esse totum: propter hoc non sequitur, quod distinctè cognoscatur totum in se. Cognoscere enim totum distinctè, est cognoscere illud secundum omnes partes. Ex his quæ supra dixi patet solutio ad alias instantias.

Ad quartam.

Q V Æ S T I O VI.

De memoria.

Vtrum^a in parte intellectiua sit memoria propriè sumpta, id est, intellectus habens speciem intelligibilem priorem naturaliter actu intelligendi?

Aristot. 3. de Anima cap. 4. text. 15. Alensis 2. part. q. 24. m. 2. & 3. D. Thom. 1. p. q. 55. art. 1. 2. D. Bonau. 2. d. 3. p. 2. art. 1. q. 1. Richard. art. 6. q. 1. & 2. Hetur. q. 4. art. 2. Ægid. ibi 2. p. art. 1. *bi cum communi admittunt species. Sequentes negant.* Duran. 2. d. 3. q. 6. Bactionus q. 2. prol. Goffr. quodl. 9. q. 19. Henr. quodl. 4. q. 7. 8. & 21. & quodl. 5. q. 14. de quo Scot. 2. d. 3. q. 0 §. ad quæst. Valques 1. p. d. 200. Vide Scot. 1. Met. q. 6. 7. Met. q. 18. & 9. Met. q. 10. & 1. Phys. q. 22. conc. 2. & fin.

1.

Mag. à C.
vsque ad fin.

I R C A tertiam partem distinctionis, in qua Magister agit de imagine, quæro primò de memoria: Vtrum in parte intellectiua propriè sumpta, sit memoria propriè, id est, intellectus habens speciem intelligibilem priorem naturaliter actu intelligendi?

Arg. 1.

Et videtur quod non, quia omnis species impressa ab obiecto, repræsentat illud sub illa ratione, qua imprimitur ab eo: & si imprimitur ab alio, adhuc repræsentat sub eadem ratione, sub qua repræsentaret, si imprimeretur ab obiecto; alioquin non esset vera species eius: sed species, quando imprimitur ab obiecto, imprimitur ab eo, vt singulare est: quia actio est singularis: ergo species impressa à quocunque non potest repræsentare vniuersale, quale repræsentatur intellectui: ergo nulla species impressa repræsentat intelligibile sub ratione intelligibilis, vel vniuersalis.

1. Met. in
proæmio.

Arg. 2.

Secundò sic præsentia obiecti, est causa præsentis speciei, & non è contra: non enim quia

quia species est in oculo, idè obiectum est præsens, sed è conuerso: ergo prima repræsentatio obiecti, non est per speciem: ergo superflue ponitur species propter præsentiam obiecti.

Tertiò sic: quælibet species, si esset in intellectu, esset forma naturaliter agens ad intellectiõnem: sed multæ possunt esse in intellectu simul, si vna ponitur: ergo omnes illæ naturaliter agerent ad intellectiõnes sibi correspondentes; ergo simul essent plures intellectiõnes in intellectu, correspondentes illis pluribus speciebus. Si enim aliqua illarum ageret naturaliter, & tamen non esset intellectio secundum eam, sequeretur, quòd nunquam posset esse intellectio secundum eam: quia causa naturaliter agens, quando agit, agit secundum vltimum potentiz suæ: sed si tunc non potest habere effectum, nunquam habebit. Pluralitas autem ista specierum, quæ sequitur ex hypothesi, improbat per illam rationem Algazelis 4. *Metaph.* quia sicut vnum corpus non potest simul figurari diuersis figuris: ita non videtur idem intellectus posse figurari simul diuersis obiectis: quòd tamen sequeretur, ponendo simul plures species intelligibiles.

Quartò sic: quia tunc videtur sequi, quòd intellectus non patietur ab intelligibili, in quantum intelligibile, sed tantum patietur passione reali, recipiendo quandam formam, quæ erit sicut perfectio eius realis: recipit enim speciem illam, vt subiectum recipit accidens reale, & ita non patietur intellectus, in quantum intellectus ab intelligibili in quantum intelligibile, & ex hoc sequitur, quòd *intelligere* non erit motus rei ad animam, imò omnis intellectio erit actio eius absoluta: sicut forma stans non habens aliquem terminum *extra*.

Item, posset conseruari species illa sine actu: & ita non necessaria conuerso ad phantasmata. ADDITIO.

Item, voluntas habet obiectum sufficienter sibi præsens vt circa illud possit agere, licet nihil recipiat in se ab obiecto: igitur ita potest esse in proposito in quantum obiectum est terminatum actus.

Confirmatur: sicut, est præsens voluntati, quia in intellectu quare non ita de intellectu, & phantasmate.

Ad oppositum Intellectus quandoque est in potentia propinqua, & accidentali ad intelligendum, qui prius fuit in potentia essentiali, & remota: istud autem non est in intellectu, nisi per aliquam mutationem: non obiecti, patet, quia in obiecto tantum est relatio rationis: ergo ipsius intellectus: igitur ista mutatio, quæ fit ad talem potentiam propinquam, videtur esse ad aliquam formam, per quam obiectum intelligibile, est præsens intellectui, quæ forma erit prior naturaliter actu intelligendi: quia prior est natura potentia propinqua, qua quis est potens intelligere, quàm sit actus intelligendi: illa autem forma, per quam obiectum est sic præsens, vocatur species: ergo in intellectu est ponere speciem intelligibilem.

Aliter deducitur argumentum præcedens sic, quia aliter se habet intellectus quando est in potentia essentiali, ante addiscere, & aliter quando se habet in potentia accidentali, ante intelligere. Obiectum autem se non habet aliter, sed eodem modo: intellectus igitur se habet aliter per hoc, quòd est mutatus, sed omnis mutatio terminatur ad aliquam formam: ergo aliqua præcedit actum intellectiõnis, istam non uoco nisi speciem. ADDITIO.

C O M M E N T A R I V S.

1. a. **P**RO declaratione tituli quæstionis præmitto aliqua. Primum, quòd *memoria* in proposito accipitur pro principio productiuo actus intelligendi, vt supra patuit *dist. 2. par. 2.* & infra patebit *dist. 6. & 7.* & talis memoria (vt dixi) includit intellectum, & præsentiam obiecti intelligibilis, sub ratione intelligibilis: quæ duo integrant vnum principium formale productiuum actus intelligendi: vt infra patebit *q. 7. & 8. præsentis dist. & etiam vltima quæst.*

Secundum, obiectum esse præsens intellectui potest dupliciter intelligi. Primò in se, & in propria existentia: & sic pertinet ad memoriam, vt est principium productiuum notitiæ intuitiue eiusdem obiecti. Secundò, vt non est in se præsens: sed tantum in aliquo repræsentatiuo: & sic pertinet ad memoriam, vt est principium productiuum notitiæ abstractiue eiusdem obiecti, sic repræsentati.

Tertiò præmitto, quòd Doctor in præsentia quæstione tantum loquitur de memoria, vt est principium productiuum notitiæ abstractiue: & quia principium productiuum alicuius est prius ipso producto, vt patet: & obiectum in cognitione abstractiua, vel repræsentatiuum obiecti pertinet ad memoriam supradictam, sequitur, quòd tale repræsentatiuum erit prius ipso actu intelligendi. Sed quia repræsentatiuum obiecti potest multis modis accipi, restringit ergo se Doctor ad vnum tantum modum: an scilicet respectu cognitionis abstractiue alicuius obiecti, sit necesse prius ponere in intellectu possibilem speciem intelligibilem, repræsentantem obiectum in ratione intelligibilis: quæ species pertinet ad memoriam; vel sit pars memoriæ productiue cognitionis abstractiue. Et sic titulus quæstionis debet intelligi.

Obiectum esse præsens intellectui potest dupliciter intelligi.

Posita argumentis pro falsa sententia, negante species intelligibiles, & adducta ratione in contrarium, recitat in particulari opinionem Henrici eas negantis, requirentis tantum phantasmata, eamque rationibus, & auctoritatibus Philosophi & Augustini suadet.

3.
Hic. quodl.
4. 9. 7. 8. &
23. &
quodl. 5.
9. 14.

IN ista quaestione negatur omnis species intelligibilis præcedens naturaliter actum intelligendi propter rationes positas ad primam partem quaestionis.

Modus autem ponendi est iste, habita impressione speciei sensibilis in organum sensus, & toto illo processu, usque ad virtutem phantasticam, intellectus agens abstrahit ab ipso obiecto in phantasmate, & immutat intellectum possibilem, ad simplicem apprehensionem essentiae, ita tamen, quod intellectus possibilis nullam speciem impressam recipit à phantasmate: nec est obiectum præsens intellectui, nisi quia species præsens est in imaginatione, & hoc probatur ex ista deductione. Sensus enim recipit speciem aliam ab actu, quia organum est eiusdem rationis cum medio: vel quia species illa recepta est dispositio propinqua ad actum sentiendi recipiendum, neutrum istorum concurret in intellectu: est enim intellectus virtus non organica, & de se summè disposita ad actum intelligendi: igitur intellectus nullam speciem recipit priorem actu.

Text. com.
6.

Hæc dicitur esse intentio Aristotelis 3. de Anima, ubi commendat antiquos dicentes animam esse locum specierum, non totam, sed intellectivam, hæc autem distinctio Aristotelis non videtur esse bona, intelligendo, quod aliae partes non habent species: sunt enim species in parte sensitiva; sed quia aliae partes non habent species, ut loca: sed ut subiectum habent accidentia; intellectus autem habet eas, ut locus, quia ut formam expressam non impressam.

Text. 2. &
39.

Hoc etiam accipitur ex eo quod dicitur tertio de Anima, quod *speculamur quod quid est in phantasmatibus*, & quod *phantasmata se habent ad intellectum*, sicut *sensibilia ad sensum*, & quod *nihil intelligimus sine phantasmate*, & plura similia dicit Philosophus.

4.

Ex his concludit, quod nullam ponit speciem intelligibilem, quia si ipsa poneretur, intellectus non specularetur, *quod quid est in phantasmatibus*, sed in specie intelligibili. Similiter non oporteret intellectum conuerti ad phantasmata, sed sufficeret species intelligibilis, in qua haberet obiectum præsens, ad quam conuerteretur.

Text. 38.

Si arguitur contra hoc, quia per Philosophum ibidem necesse est, quod aut res sint in anima, aut species earum, & res non sunt, ergo species.

Dicit, quod ex parte intellectus est species impressa, quæ est habitus, vel actus: vel species expressa, quæ est species in phantasmate: vel quiditas, quæ quiditas relucens in phantasmate, est species respectu singularis. Non enim hic lapis est in anima, sed quiditas, quæ est species respectu huius lapidis.

Hæc etiam ponitur intentio Augustini, qui vult, quod verbum gignitur non ex specie intelligibili, sed ex habitu, dicit enim 15. de Trinitate cap. 10. & 24. *Quod ex ipsa scientia, quam memoria tenemus, nascitur verbum*, & eodem lib. cap. 2. & 18. *Gignitur verbum de scientia, qua manet in animo*. Idem ponit Doctor quidam negando speciem intelligibilem, & pertractat illam rationem de organo, quæ tacta est in positione ista.

Ponit etiam aliam rationem talem, quia quæcumque potentia est in potentia primò ordinata ad aliquem actum, primò perficitur secundum talem actum ab agente proportionato præsentem: sed potentia apprehensiuæ est potentia primò ordinata ad hunc actum, scilicet apprehensionem: ergo ab agente proportionato primò potentia perficitur secundum actum istum, qui est apprehendere, & per consequens intellectus ab obiecto proportionato recipit cognitionem, & non speciem.

C O M M E N T A R I V S.

IN ista quaestione. Hic recitatur opinio Henrici qui negat omnem partem speciem intelligibilem, naturaliter præcedentem actum intelligendi: & modus ponendi Henrici patet in litera, vult enim quod in cognitione abstractiua obiectum sit tantum præsens in phantasmate, formaliter exi-

stente in virtute phantastica: & quod non est necesse ponere aliquam speciem intelligibilem in intellectu possibili, respectu cognitionis abstractiuae: sed sufficit phantasma, & hanc positionem probat auctoritatibus, & rationibus: quæ exponuntur respondendo ad illas.

Impugnat Scotus sententiam dictam, negantem species intelligibiles, quia intellectus cum intelligat vniuersale, debet habere obiectum actu vniuersale sibi præsens, prius naturaliter actu intelligendi: quia sub modo vniuersalitati intelligit: ergo pro illo priori præsens est per speciem intelligibilem. Hanc consequentiam probat dupliciter. Primò, ex parte vniuersalitati obiecti. Secundò, ex parte præsentia; & quoad primum id probat sex viii: quarum dua prima sunt ex parte phantasmatis representantis. Prima est, quia phantasma representat singulare: ergo non vniuersale, quia sunt opposita. Secunda, phantasma representat secundum vltimum potentia singulare: ergo nullo modo vniuersale.

Contra istam ^a opinionem arguo sic: siue intelligatur singulare, siue non, non est cura ad propositum: certum est enim, quòd vniuersale potest ab intellectu intelligi, & magis ponitur à Philosophis, quòd intellectus est potentia distincta à potentia sensitua, propter intellectionem vniuersalis, & propter compositionem, & diuisionem, & propter syllogizationem, quam propter cognitionem singularis, si posset intelligere singulare.

Ex hoc igitur manifesto, quòd intellectus potest intelligere vniuersale, accipio hanc propositionem. Intellectus potest habere obiectum actu vniuersale, perfectè sibi præsens in ratione obiecti, prius naturaliter, quàm actu intelligat: ex hoc sequitur propositum, quod in illo priori habet obiectum sibi præsens, in specie intelligibili, & ita habet speciem intelligibilem priorem actu. Antecedens assumptum ^b videtur satis manifestum, quia obiectum in ratione obiecti, est prius naturaliter actu: igitur vniuersalitati, quæ est propria conditio obiecti, in quantum obiectum, præcedit actum intelligendi, & sub illa ratione oportet obiectum esse præsens, quia præsentia obiecti, præcedit naturaliter actum intelligendi. Consequentiam probo, primò ex parte vniuersalitati obiecti. Secundò ex parte præsentia: ex parte vniuersalitati obiecti arguo sex viii, quarum dua primæ sumuntur ex parte phantasmatis representantis, & dua ex parte intellectus agentis, & dua ex parte communioris, & minus communis.

Primò arguo sic ^c, species ex hoc quòd talis species habet talem rationem representandi, & hoc respectu obiecti sub tali ratione representabilis: ergo eadem species manens, non habet duas rationes representatiuas, nec est respectu duarum rationum representabilium; sed representare obiectum sub ratione vniuersalis, & singularis, requirit duplicem rationem representatiuam, & est respectu duplicis rationis representabilis formaliter: igitur idem manens idem non representat sic & sic; ergo phantasma, quod de se representat obiectum sub ratione singularis, non potest ipsum representare sub ratione vniuersalis.

Vel potest sic formari ratio: Eadem species, & eiusdem rationis, non est per se representatiua obiecti sub oppositis rationibus representabilis: ratio singularis, & ratio vniuersalis sunt opposita rationes in cognoscibili, & representabili: ergo nulla eadem species, & vnius rationis, potest esse representatiua alicuius obiecti sub ratione vniuersalis, & singularis. Species in phantasmate representat singulare sub ratione singularis: ergo non potest representare sub ratione vniuersalis idem obiectum. Maior probatur, quia species sub illa ratione representat obiectum, qua mensuratur ab obiecto: sed idem non potest mensurari duabus mensuris oppositis, nec è conuerso: tunc enim idem bis diceretur secundum Philosophum 5. Metaphysica; ergo eadem species non potest representare duo obiecta opposita: nec idem sub diuersis rationibus obiectiuis oppositis.

Respondetur ^d, quòd species eadem sub alio, & alio lumine representat obiectum sub alia, & alia ratione, sicut nocte lucentia in lumine diei representant se sub ratione coloratorum: in lumine autem noctis sub ratione lucentium. Sic in proposito pro lumen intellectus, & phantasia eadem species potest representare opposita in obiecto.

Contrà ^e, representatiuum prius naturaliter est aliquid in se, quàm in tali lumine, vel tali representet: quia enim est talis species: idè congruit sibi lumen in quo representet vnum, & non aliud: alioquin posset poni, quòd eadem species representaret colorem, & sonum, quia species illa, vt in aëre tremulo representaret sonum: quæ secundum quòd concurrat medium extrinsecum medio connaturali, coniungitur organo auditus: vt in aëre illuminato, & perspicuo, & secundum quòd est conueniens organo visus, representaret colorem, & ita non posset ostendi aliqua distinctio representatiuorum. In illo igitur priori oportet intelligere vnitatem speciei in se, quam consequitur vnitatem representatiouis, & obiecti representabilis per ipsam, in quantum per ipsam representatur:

5.
3. de Anim.
text. com. 8.

Idem non
representat
singulare, &
vniuersale
de quo 2. d.
3. q. 10. &
11.

ADDITIO.

Text. c. 20.

& ita aliquid, quod est idem in isto priori, non potest habere diuersam rationem repræsentandi, nec potest repræsentare idem sub alia, & alia ratione repræsentabilis.

A DDITIO.

Vel forma sic rationem, lumen non repræsentat, quia lumen in medio est eiusdem rationis, siue videam nigrum, siue album: quid ergo distinguit essentialiter representatiuum à representatiuo? Altera est species, & representatiuum albi, & nigri: & per consequens distinctio luminis non causat distinctam rationem repræsentandi, vel repræsentati: sed manente eadem natura representatiui semper repræsentat idem repræsentabile, & eiusdem rationis: non est ergo eadem sub diuersis rationibus.

Confirmatur ratio, quia representatiuum in lumine perfectiori, non repræsentat aliud, sed repræsentat idem, clariùs tamen, ut patet, in lumine Solis, quàm Luna: ergo licet species in organo phantastico in lumine intellectus agentis, clariùs repræsentet singulare, ut intellectus possit melius illud intelligere, quàm in lumine proprio, scilicet phantasmate; nunquam tamen repræsentabit obiectum vniuersale sub ratione vniuersali per quodcunque lumen. Exemplum eorum de nocte lucentibus, non valet, sed concludit oppositum. Nam quæro, an eodem representatiuo repræsentat illa diuersimodè de die, & de nocte: an alio, & alio representatiuo? non eodem, quia illa tunc repræsentarentur de die, sicut de nocte: quia representatiuum prius est aliquid in se, quàm in tali, vel tali lumine repræsentet: si in alio & alio representatiuo repræsentantur diuersa in nocte lucentia, habetur propositum, siue idem sit lumen, siue diuersum.

Confirmatur, quia lumen non repræsentatur formaliter, nec est ratio formalis representatiui: sed tantum est illud, in quo aliquid repræsentatur. Videtur ergo, quòd quòd lumen est perfectius, tantò in ipso praciùs & distinctius relucet illud, quòd representatiuum repræsentat.

Nec exemplum valet ad propositum; imò est ad oppositum: quia, vel duæ qualitates sunt in tali corpore, ut lux & color, quarum altera multiplicat se in lumine maiori præsentate, alia in minori, quando nihil aliud efficacius mouens mouet, vel vtraque multiplicat se simul in luce maiori: sed efficacius mouens tantum percipitur, & minus efficaciter mouens, non percipitur: sicut stellæ de die multiplicant radios suos, sed non videntur: quia aliud luminosius efficacius mouet visum. Vel si vna est qualitas sensibilis in tali corpore, ipsa virtualiter continet duo representatiua: color enim quodam modo continet lucem, cum sit lux in corpore terminato: & idem in alio, & alio lumine causat diuersa representatiua, aliud, scilicet in maiore, & aliud in minore: & ita semper stat, quòd non sit idem representatiuum obiecti sub diuersa ratione repræsentabilis, quantumcunque aliud lumen, & aliud concurrat.

Si respondeatur^f, quòd idem secundum eandem qualitatem potest esse simile diuersis, sicut vnum album, secundum eandem albedinem, est simile diuersis albis; hoc nihil est ad propositum, quia in relationibus ordinis essentialis, non potest esse alia, & alia dependentia in aliquo, ad duo in eodem ordine, ut pura eiusdem mensurati ad duas mensuras in eodem ordine, nec eiusdem participantis ad duo participata, nec eiusdem effectus ad duas causas totales in eodem ordine, sicut probatum est in quaestione de vnitatem Dei: ergo in ista relatione, vbi non est tantummodò similitudo, sed imitatio, & exemplatio passiuæ, impossibile est idem absolutum referri ad diuersa: & ita non potest esse eadem species in ratione representatiui diuersorum sub ratione diuersorum.

Secundò^b ad istud primum membrum arguo sic: quia representatiuum secundum totam virtutem suam repræsentans obiectum aliquod sub vna ratione, non potest simul repræsentare idem, vel aliud sub alia ratione obiecti: sed phantasma in eodem instanti, in quo intelligitur vniuersale, secundum totam virtutem suam repræsentat obiectum: ut singulare, virtuti phantasticæ, quia tunc est actualis imaginatio illius obiecti in singulari: & patet, quòd secundum totam virtutem phantasmatis, quia aliàs virtus phantastica, non posset habere per phantasma ita perfectum actum circa obiectum, sicut obiectum natum est repræsentari per illud phantasma: igitur tunc non potest repræsentare obiectum sub alia ratione repræsentabilis.

C O M M E N T A R I V S.

I. Intellectus potest cognoscere vniuersale.

Contra istam opinionem. Hic Doctor supponit vnum verum, quòd intellectus potest cognoscere vniuersale: & per consequens intellectus potest habere obiectum perfectè præsens in ratione vniuersali. Nota, quòd râtum loquitur de vniuersali, hoc est, de natura, vt indifferenti ad singularia: & vt priori quolibet singulari: non au-

tem loquitur de vniuersali secundæ-intentionaliter capto: siue de natura, vt accepta sub tali intentione: patet, quia loquitur hic de vniuersali, vt præcedit cognitionem sui: sed vniuersale secundæ-intentionaliter captum non potest fundari in natura absoluta: sed tantum in natura, vt cognita: vt Doctor innuit in suis Vniuersalibus.

Intendit

Intendit ergo loqui de vniuersali, vt est natura indifferens ad omnia singularia, & vt prior illis. Cùm ergo dicit in litera *Intellectus potest habere obiectum, actu vniuersale perfectè sibi præfens in ratione obiecti prius naturaliter quam actu intelligat*, id est, quod potest habere naturam, vt priorem quacunque singularitate, præsentem sibi in ratione obiecti, supple intelligibilis: priorem naturaliter, quam actu intelligat illam: & cùm non possit illam habere præsentem, nisi per aliquod repræsentatiuum naturæ, vt naturæ: & tale repræsentatiuum existens in intellectu vocat speciem intelligibilem: quæ idè dicitur species intelligibilis: quia est repræsentatiua obiecti intelligibilis sub ratione, qua est intelligibile, & non sub ratione, qua actu intelligitur.

2. *b Antecedens assumptum videtur satis manifestum: quia obiectum, in ratione obiecti, est prius naturaliter actu: & per consequens vniuersalitas, &c. Ista vniuersalitas non accipitur pro aliqua secunda intentione: sed pro aliqua conditione naturæ indifferentis ad singularia, & præcedentis illa.*

Consequentiam probò, scilicet, quòd in illo priori intellectu habet obiectum sibi præfens in specie intelligibili: & probat primò ex parte vniuersalitatatis obiecti: secundò ex parte præsentis: ex parte vniuersalitatatis obiecti arguit sex viis: probando quòd tale vniuersale, vt prius actu intelligendi non possit esse præfens intellectui in ratione obiecti intelligibilis, nisi per speciem intelligibilem causatam, impressam intellectui possibili repræsentantem tale vniuersale in ratione obiecti intelligibilis.

c Primò arguo sic. Hic probat primò ratione sumpta ex parte phantasmatis repræsentantis. Et ratio itar in hoc: Vniuersale, vt est prius actu intelligendi, antequam intelligatur, oportet esse præfens intellectui, non in se (vt patet) ergo in aliquo repræsentatiuo, aut ergo in phantasmate, aut in specie intelligibili: aliud dari non potest, non in phantasmate (vt probat) ergo in specie intelligibili. Patet consequentia à tota disiunctiua ad vnã partem, cum negatione alterius. Quòd autem non possit esse præfens in phantasmate; siue quòd phantasma non possit repræsentare aliquod vniuersale, siue aliquod ens sub ratione vniuersalis, probat Doctor.

3. *Sed pro intelligentia probationis suppono aliqua. Primò, quòd repræsentatiuum alicuius in ratione obiecti intelligibilis, est duplex, scilicet, omnino illimitatum, vt essentia diuina. Aliud omnino limitatum, vt repræsentatiuum causatum. Primo modo, essentia diuina propter sui illimitationem perfectissimè est repræsentatiua omnium intelligibilium quantumcunque diuersorum, vt patet à Scoto *dist. 1. & 37.* & de tali non intelligitur. Secundò, suppono, quòd repræsentare aliquid perfectè, vel esse repræsentatiuum alterius entis à seipso: est ipsum ens continere eminenter aliud secundum totam entitatem illius: vt patet à Doctore *dist. 3. secundì*: & ex intentione ipsius *dist. 1. primì*. Et sic nulla creatura quantumcunque perfecta, potest esse repræsentatiua alterius non contenti virtualiter in ipsa. Tertiò suppono, quòd ratio vniuersalis, & ratio singularis sunt rationes omnino repræsentabiles diuersarum rationum, sic quòd non potest reperiri aliquod vnũ repræsentatiuum simpliciter limitatum perfectè repræsentans vtrumque, & quòd*

Scoti oper. Tom. V.

singulare possit etiam habere repræsentatiuum in intellectu, sub ratione singularitatis, quod dicatur species intelligibilis, de hoc patebit in 2. d. 3. q. 10. & 11. comparando singulare ad intellectum ex natura potentis.

4. *Si fieret instantia quòd eadem species intelligibilis potest esse repræsentatiua minùs vniuersalis; & magis vniuersalis, puta albedinis, & coloris: & Doctor dubitatiuè loquitur quæst. 1. præfens disjunctiõis.*

Responsio. Dico, quòd hoc sustinendo, non est simile de repræsentatiuo alicuius sub ratione singularis, & sub ratione vniuersalis: & de repræsentatiuo alicuius sub ratione minùs vniuersalis, & sub ratione magis vniuersalis: quia in primo modo intelliguntur repræsentabilia simpliciter diuersarum rationum: non sic intelligendo, quòd hæc albedo, & albedo in communi sint diuersarum rationum: cùm vna sit de quiditate alterius: sed sic, quòd ratio vniuersalitatatis, & ratio singularitatis sunt diuersæ rationes. Sed secundo modo minùs vniuersale, & magis vniuersale non sunt repræsentabilia, vt omnino diuersarum rationum, cùm vtrumque sit repræsentabilis sub ratione vniuersalis.

Istis suppositis patet ratio Scoti, quòd phantasma sit repræsentatiuum simpliciter limitatum: & est primò repræsentatiuum naturæ singularis sub conditionibus, & circumstantiis singularibus, & materialibus: sequitur, quòd idem phantasma, manens simpliciter idem, non potest repræsentare naturam in ratione obiecti intelligibilis sub ratione simpliciter absoluta, & vniuersali. Nota tamen propter illa, quæ dixi in secundo supposito: quòd repræsentatiuum est duplex, scilicet, formale, & virtuale. Primum est species intelligibilis respectu obiecti intelligibilis. Secundum est continens virtualiter, vel eminenter entitatem alicuius obiecti intelligibilis: vt docet Doctor in *Quodlibetis quæst. 14.* Secundum ergo suppositum debet intelligi de repræsentatiuo virtuali, & non formali

Possit etiam addi tertium repræsentatiuum, quod dicitur repræsentatiuum essentiale: & sic obiectum inferius est repræsentatiuum essentia- liter obiecti superioris: ex hoc, quòd continet tale superius essentialiter: & per consequens non tantum potest esse ratio formalis: licet remota producenti speciem intelligibilem sui: sed etiam potest esse ratio formalis, remota tamen, producenti speciem intelligibilem omnium superiorum: vt supra exposui Doctor autem in *præsenti q.* loquitur tantum de repræsentatiuo formali: quod est, vel species intelligibilis, vel phantasma: & probat quòd non phantasma.

5. *d Respondetur quòd species eadem* Hic ponitur responsio Henrici ad argumentum Doctoris, & dicit, quòd licet eadem species, siue idem phantasma, non possit repræsentare idem sub diuersis rationibus: tamen sub alio, & alio lumine potest repræsentare: quia in lumine virtutis phantasticæ tantum repræsentat sub ratione singularis: sed in lumine intellectus agentis repræsentat sub ratione vniuersalis.

e Contrà. Hic Doctor arguit contra responsionem Henr. Et pro intelligentia huius responsionis nota. Dicimus enim quòd aliquid potest competere alicui, puta *A* ratione posterioris, & aliquid ratione ipsius *A*. Exemplum primi: Francisco competit esse similem, puta Ioanni albo, ratione

albedinis sibi inhærentis: & competit sibi esse similem Ioanni essentialiter, ratione naturæ existentis in vitroque. Primo modo competit sibi tantum per accidens. Secundo modo per se: quia ratione naturæ, quæ est de essentia Francisci. Hoc idem dico de repræsentatiuo, quod competit alicui esse repræsentatiuum ex sua ratione formali, & priori: vel ex aliquo posteriori: & per accidens. Exemplum primi: species sensibilis albedinis, ex sua ratione formali, est repræsentatiua albedinis. Exemplum secundi: potentia sensitiva, vel organum habens in se talem speciem sensibilem, potest dici repræsentatiuum albedinis: & hoc per accidens: quia non ratione talis potentia; sed ratione illius speciei, sibi accidentaliter inhærentis.

Dicit ergo Doctor, quod hic quæritur de repræsentatiuo ex sua ratione formali: siue de repræsentatiuo in se: & illud est in se simpliciter tale, nec fit tale per aliquid posterius, nec variatur per quodcumque posterius, quo ad suam rationem formalem repræsentandi, nec similiter per quodcumque extrinsecum: licet forte per aliquid extrinsecum possit magis, vel minus disponi ad perfectius, vel imperfectius repræsentandum: erit tamen semper ex sua ratione formali tantum repræsentatiuum alicuius sub eadem ratione: & non sub diuersis omnino rationibus: cum ergo phantasma ex sua ratione formali sit tantum repræsentatiuum alicuius sub ratione singulari: per nullum posterius sibi adueniens, nec per aliquid extrinsecum poterit esse repræsentatiuum alicuius sub ratione vniuersalis: ergo falsum est dicere, quod idem phantasma in lumine intellectus agentis est repræsentatiuum vniuersalis, & in lumine virtutis phantasticæ sit repræsentatiuum singulari: & hoc est, quod dicit Doctor: & patet litera vsque ibi:

6.

Henricus.

f. Si respondeatur. Hic ponitur vna responsio Henrici, qui dicit, quod non est inconueniens idem sub eadem ratione formali esse repræsentatiuum diuersorum: & probat per simile: quia idem secundum eandem qualitatem potest esse simile diuersis. Sicut vnum album, secundum eandem eandem albedinem est simile diuersis albis. Dicit Doctor, quod hoc nihil est ad propositum: & responsio stat in hoc: Licet eadem qualitas, puta eadem albedo, possit esse similis decem albis, ita quod in eadem albedine sint decem similitudines terminatæ ad decem alba: est tamen impossibile, quod eadem albedo vna similitudine sit similis duabus albis: quia tunc eadem similitudo per se dependeret à duobus terminis totalibus. Sic dico in proposito, vbi est ordo essentialis, siue dependentia essentialis vnius ad aliud, est impossibile vnum dependere à duobus in eodem genere: nam species repræsentatiua essentialiter dependet ab ipso repræsentato: quia repræsentatiuum imitatur suum repræsentatum, sicut imperfectum suum perfectum: & semper loquitur de repræsentatiuo, quod ex sua natura est posterius repræsentato, & in essendo, & in perfectione: quia essentia diuina est perfectissima ratio repræsentandi quodcumque intelligibile: tamen ipsa est simpliciter prior in essendo, & in perfectione. Si ergo phantasma, per se, repræsentaret aliquid sub ratione singulari, & aliquid sub ratione vniuersali: tunc idem dependeret à duobus totaliter: quia vt repræsentat singulare, ipsum imitatur, vt posterius suum prius: & sic idem simpliciter dependeret à duobus

Responsio ad Henricum.

in eodem genere, quod est impossibile. Patet ergo quod non est simile de albedine habente plures similitudines.

Secundò principaliter ex eadem via arguit Doctor, probando quod phantasma non possit esse repræsentatiuum alicuius obiecti intelligibilis sub ratione vniuersali: & probat sic: *Quia repræsentatiuum quod secundum totam virtutem suam repræsentat obiectum*, &c. Maior patet. Tum, quia repræsentatiuum formale in repræsentando dependet à repræsentato: quia sub eadem ratione formali repræsentatur, quo causatur: sed idem non potest in eodem instanti dependere à duabus rationibus formalibus oppositis, vt patet: nec etiam pro alio instanti. Tum, quia repræsentatiuum repræsentans aliquid secundum totam virtutem suam alicui potentia, vt ibi existens: in eodem instanti non potest repræsentare illud perfectè alteri potentia, cui non inexistit: vt patet de specie sensibili existente in organo potentia visiva: quæ non repræsentat idem in eodem instanti secundum totam virtutem virtuti phantasticæ: imò nec in alio instanti, cum in virtute phantastica sit proprium repræsentatiuum: ergo à fortiori non poterit repræsentare diuersa sub diuersis rationibus, siue idem sub oppositis rationibus. Tum quia sicut virtus limitata in agendo in eodem instanti non potest habere duos effectus perfectos, præcipue diuersarum rationum: ergo nec virtus limitata in repræsentando in eodem instanti poterit repræsentare idem sub diuersis rationibus: & maxime diuersis potentiis, vt supra dixi: & sic patet ista maior.

Si obiciatur, quod idem repræsentatiuum potest repræsentare idem sub ratione magis, & minus vniuersali, vt supra dixi: & illud repræsentatiuum, quod ponitur à Scoto, repræsentat secundum totam virtutem, cum sit agens merè naturale: ergo idem sub diuersis rationibus potest ab eadem specie intelligibili repræsentari: vt albedo sub ratione albedinis: & sub ratione coloris, & qualitatibus, & entis.

Dico primò, quod non sunt rationes oppositæ sicut ratio singulari, & vniuersali. Secundò dico, quod ad mentem Scoti, sunt ponendæ aliæ, & aliæ species respectu magis, & minus vniuersali, vt supra patet *quest. 1. & 2. præsentis distinctionis*. Tertio dico, quod forte non est inconueniens posse repræsentare idem sub diuersis rationibus potentia, cui inexistit. Quarto dico, quod non est probatum, quod eadem species intelligibilis in eodem instanti sit simul ratio repræsentandi minus vniuersale, & magis vniuersale, quia fortè simul non potest esse ratio formalis producendi notitiam minus vniuersali, & magis vniuersali: cum prius producat notitiam confusam magis vniuersali, vt diffusè patet *quest. 2. præsentis distinctionis*.

Si iterum dicatur, quod sicut eadem species intelligibilis primò repræsentat singulare vagum; secundò, ipsam naturam in se; tertio, singulare signatum, vt patet à Doctore in sua *Metaphysica in 7. libro*: ergo similiter, & phantasma poterit.

Dico vltra ea, quæ dixi supra, quod primum repræsentatiuum occurrens intellectui est singulare vagum. Nam primò, intellectus iudicat de aliquo singulari vago, vt de aliqua albedine; secundò, de albedine in se; & tertio, de omni albedine singulari iudicat ipsam esse albedinem, sicut dixi supra,

7

Virtus limitata in agendo in eodem instanti non potest habere duos effectus.

8.

*Obiectio.**Responsio.*

9.

*Obiectio.**Solutio.*

suprà, exponendo dictum Augustini, 9. 3. *presens* *distinctio*, quòd secundum formam communem iudico de occurrentibus esse talia secundum illam formam: sed non intelligit, quòd eadem species intelligibilis repræsentet aliquid sub ratione vniuersalis, & sub ratione propria singularis: cum ipse velit, quòd singulare na-

tum sit repræsentari intellectui sub ratione propria singularitatis, per speciem propriam causatam ab illo: ut patet in 2. *distinct.* 3. *quæst.* 11. & sic per speciem intelligibilem vniuersalis posset repræsentare omnia singularia illius vniuersalis: sed tamen sub ratione vniuersali, & non sub ratione propria singularitatis.

S C H O L I V M.

Eandem consequentiam de danda specie intelligibili probat duabus viis, ex parte intellectus agentis. Prima, quia est potentia actiua secundum Philosophum: ergo habet terminum realem, non in phantasia, quia est inextensus, sed eius primus actus est secundum Philosophum facere vniuersale in actu, quod fuit tale in potentia; nec hoc aliter fit, quam producendo speciem intelligibilem. Secunda, agens in ratione actiui coaquatur possibili in ratione passiu; ergo quod causat, recipitur in possibili, sed causat vniuersale; ergo, &c.

EX alio membro ^a arguitur sic, intellectus agens est potentia merè actiua secundum Philosophos, quia est illud, quo est omnia facere, sicut possibile est, quo est omnia fieri, & secundum Philosophum, est sicut ars ad materiam, id est, ita comparatur ad intellectum possibilem, sicut ars ad materiam: omnis autem actio realis habet aliquem terminum realem, & vnum: ille autem terminus realis, non est in phantasmate, quia intellectus agens nihil causat in phantasmatibus; quia illud receptum esset extensum: & ita intellectus ^b agens non transferret obiectum ab ordine in ordinem, nec illud esset magis proportionatum intellectui possibili, quam phantasma; ergo est in intellectu possibili, quia nihil recipitur in intellectu agente. Illud autem primum causatum non potest poni actus intelligendi, quia primus terminus actionis intellectus agentis, est vniuersale in actu: vniuersale autem in actu præcedit actum intelligendi, sicut prædictum est in antecedente, quia obiectum sub ratione obiecti præcedit actum.

Et confirmatur ratio ^c, quia intellectus agentis est facere de non vniuersali vniuersale, vel de intellectu in potentia, intellectum in actu, sicut dicunt auctoritates Philosophi. & Commentator 3. *de Anima*, dicit, quòd si essentia rerum essent vniuersales, sicut posuit Plato, non indigeremus, secundum ipsum, intellectu agente. Cum autem vniuersale in quantum vniuersale, nihil sit in existentia, sed tantum sit in aliquo, ut repræsentante ipsum obiectum sub tali ratione, ista verba nullum intellectum habent; nisi quia intellectus agens, facit aliquid repræsentatiuum vniuersalis, de eo, quod fuit repræsentatiuum singularis, quomodocunque illud, *de*, intelligatur, materialiter, vel virtualiter, hoc realiter est facere repræsentatiuum sub ratione vniuersalis; quia actio talis non terminatur nisi ad repræsentatiuum obiecti sub ratione vniuersalis: ergo talis actio intellectus agentis terminatur ad formam aliquam realem in existentia, quæ formaliter repræsentat vniuersale in quantum vniuersale, quia aliter non posset terminari actio eius ad vniuersale sub ratione vniuersalis.

Dicitur quòd terminus actionis intellectus agentis, est obiectum vniuersale sub ratione vniuersalis lucens in phantasmate.

Contra, vniuersale obiectum sub ratione vniuersalis lucens in phantasmate, non habet nisi esse diminutum, quia esse representatum in imagine: sed si aliquid esse habet, hoc est in quantum in aliquo, ut in representante ipsum sub illa ratione vniuersalis, ita scilicet quòd intellectus agens, sicut dictum est, facit aliquid representatiuum vniuersalis de eo, quod fuit representatiuum singularis, cum terminus actionis realis non sit obiectum habens esse diminutum, ut esse cognitum, vel representatum: sed quid reale, sequitur quòd talis actio intellectus agentis terminatur ad formam realem in existentia, qua formaliter representatur vniuersale ut vniuersale, & quam formam realem concomitatur terminus intentionalis, ut obiectum vniuersale secundum esse representatum, quod habet in specie.

Item secundò, secundum istam ^d viam sic, intellectus agens in ratione actiui non excedit possibilem in ratione passiu: ergo quidquid causatur ab intellectu agente, recipitur in possibili: ergo primus terminus actionis intellectus agentis recipitur in possibili. & ita cum prima actio intellectus agentis sit ad vniuersale in actu, illud vniuersale, vel illud, quo ipsum habet esse tale, recipietur in intellectu possibili.

8.

3. de Anima, l. c. 18.
3. de Anima, l. c. 17.

Ue inquit
Ausc. 3. de Anima, text.
19.

Comm. 18.
Scotus negat vniuersale à parte rei.

alias talis.

ADDITIO.

1.
Intellectus a-
gens dicitur
agere actione
reali.

a *EX* alio membro arguitur sic. Doctōr ex via intellectus agentis probat necessitatem speciei intelligibilis duplici medio. Primum stat in hoc: Cuiusque agentis, actione reali, correspondet aliquod productum reale actu existens: sed intellectus agens dicitur agere actione reali: ergo correspondet sibi aliquod productum actu reale existens: sed illud productum non potest recipi in aliquo phantasmate: nec in virtute phantastica: quia tale esset de necessitate extensum: & si non in se, saltem in representando: & sic tantum representaret singulare sub conditionibus materialibus: & sic per illud non esset vniuersale præsens in ratione obiecti. Maior est nota. Et minor patet 3. de Anima, text. comm. 13. vbi habetur, quod intellectus agens est id, quo est omnia facere: & sic verè actiuus. Habetur etiam 3. de Anima, text. comm. 17. quod intellectus agens est sicut ars ad materiam, id est, ita comparatur ad intellectum possibilem, sicut ars ad materiam: ars verò est actiua alicuius receptibilis in materia. Si ergo intellectui agenti correspondet aliquod productum, illud productum erit verè reale: & non potest poni intellectio obiecti: quia si illa non est prima actio intellectus agentis, seu primus terminus actionis realis intellectus agentis est vniuersale in actu, id est, est aliqua species intelligibilis habens verum esse reale: & dicitur vniuersale in actu non in prædicando, sed in representando: & sic patet ista ratio.

2.
Dubitatio.

Sed in ista litera de prima actione intellectus agentis, forè ab aliquibus diceretur, quod prima actio ipsius est abstrahere vniuersale à singularibus, & à conditionibus materialibus: quia intellectus agens de non vniuersali facit vniuersale. Contra, quia tunc nihil ageret realiter: quia vniuersale sic abstractum, non est aliquod reale existens, & solum tale est terminus realis actionis, vel productionis.

Si iterum dicatur: Ex quo intellectus agens est virtus actiua, & non factiua: ergo terminus realis actionis erit in ipso intellectu agente. Patet. Ex hoc enim virtus actiua distinguitur à factiua, quia actio, siue terminus actionis, est in agente: factio autem, siue terminus actionis, recipitur in materia sensibili extrà, vt subtiliter patet à Doctore 9. 13. Quodlib. Ergo species intelligibilis, quæ dicitur terminus realis actionis ipsius intellectus agentis, erit subiectiue in intellectu agente, & tamen ponitur in intellectu possibili.

3.
Solutio.
Intellectus a-
gens & possi-
bilis distin-
guuntur ex na-
tura rei.

Dico primò, sufficit quòd talis terminus recipiatur in eadem potentia: non enim intellectus agens & possibilis distinguuntur vt duæ potentia, cum sint vna potentia realiter, licet distinguantur ex natura rei.

Dico secundò, quòd forè non esset inconueniens ponere intellectum agentem virtutem factiuam, cum terminus cuiusque actionis intellectus agentis recipiatur in intellectu possibili, & idè Aristoteles dicit, quòd intellectus agens est, quo est omnia facere; & est sicut ars ad materiam, quæ omnia nominant factiōnem. Posset tamen breuiter responderi, quòd virtus actiua non est ratio agendi aliquid extra suppositum, in quo est: non enim propriè dicimus intellectum agentem agere: sed suppositum dicitur agere intellectu agente vt potentia actiua: & sufficit quòd actio intellectus agentis sit in supposito, cui in-

tellectus agens est ratio agendi. Potentia verò factiua propriè, secundum quam suppositum aliquid facit, dicitur factiua: quia terminus factiōnis non recipitur in supposito, cuius est talis potentia factiua: sed recipitur in materia sensibili extrà.

b Item quando dicit Doctōr: *Et ita intellectus agens non transferret ab ordine in ordinem.* Sic debet intelligi, quòd intellectus agens transfert aliquod ens de ordine sensibilibium in ordinem intelligibilium. Nam omne per se sensibile est extensum, vt patet: & vt sic, non est in potentia propinqua, vt intelligatur. Si ergo representatiuum sensibilibis in potentia sensitiua tam interiori, quàm exteriori (quod semper representat ipsum sensibile extensum, puta in tali, vel tali quanto, & vt hic, & nunc, & sub tali ratione) non est primò intelligibile: ergo intellectus agens transfert illud sensibile in ordinem intelligibilis in potentia propinqua, partialiter causando aliquod representatiuum, representans ipsum sensibile, vt abstractum ab ipsis conditionibus materialibus: & tale representatiuum non potest poni, nisi species intelligibilis, quæ immediatè recipitur in intellectu possibili.

Intellectus a-
gens transfert
de ordine in
ordinem.

Nota tamen, quòd ea, quæ dixi de intellectu agente, quòd transfert de ordine in ordinem, &c. vera sunt, loquendo de intellectu pro istu isto, vbi sensibilia tantum sunt præsentia in potentia remota. Nam album extrà est intelligibile tantum in potentia remotissima: & album præsens virtuti phantasticæ per phantasma representans illud extensè, est in potentia intelligibile, minus tamen remotè: quia vt sic, intellectus non potest ipsum primò intelligere: vt verò est præsens intellectui per speciem intelligibilem ipsum representantem sine conditionibus materialibus; tunc est intelligibile in potentia propinqua: quia, vt sic præsens, pertinet ad memoriam perfectam, vt exposui declarando titulum quæstionis, & tunc est memoria perfecta, quando statim potest producere. Si verò album comparatur intellectui non pro istu isto, dico, quòd non sic transfertur de ordine sensibilibis in ordinem imaginabilis; & de ordine imaginabilis in ordinem intelligibilis. (Intellectus enim agens tantum transfert de ordine imaginabilis in ordinem intelligibilis: & virtus phantastica transfert de ordine sensibilibis in ordinem imaginabilis) quia vt sic, est tantum intelligibile ab illo intellectu separato: & sic album immediatè, saltem vt partialis causa, potest mouere intellectum ex natura intellectus, causando immediatè cognitionem sui intuitiuam, nulla eiusdem albi sensitiua præcedentè. Potest etiam, vt partialis causa, immediatè causare speciem sui intelligibilem in intellectu possibili separato: concurrente intellectu agente, vt alia partiali causa, per quam speciem intelligibilem potest abstractiue cognosci: & de hoc vide Doctorem in 2. dist. 3. q. 10. & 11. & vide ibi expositiones quas feci.

c *Et confirmatur ratio.* Hic Doctōr confirmat rationem prius positam, proponendo per auctoritates, quòd primus terminus actionis realis intellectus agentis, sit species intelligibilis. Vnde Commentator 3. de Anima, comm. 18. dicit, quòd vniuersalia nullum esse habent extra animam: quod intendit Plato, quia si ita esset, non indigeremus

Differentia in-
ter virtutem
actiuam & factiuam.

4.

5.

6.

geremus ponere intellectum agentem: hæc in fine illius commentarij. Ex quo patet, quod id eod ponitur necessitas intellectus agentis, vt faciat de non vniuersali vniuersale. Et patet etiam per hanc auctoritatem; quia intellectus agens est facere de non vniuersali vniuersale: quæ auctoritas non habet alium sensum, nisi quod intellectus agens de illo, quod erat repræsentatiuum singularis, facit repræsentatiuum vniuersalis: vt notat Doctor parum infrà. Cùm dicit, siue *ly de* accipiatur materialiter, siue virtualiter. Si *ly de* accipiatur materialiter: tunc intellectus agens facit de repræsentatiuo singulari, id est, de ipso phantasmate, quod est repræsentatiuum singularis, repræsentatiuum vniuersalis, causando speciem intelligibilem, non imprimendo ipsam in phantasmate, sed tantum intellectu possibili: sed exprimendo ipsam, id est, quod non possit causari pro statu isto speciem intelligibilem: nisi præsupposito phantasmate de quo exprimat. Si verò *ly de* intelligatur virtualiter: sensus est, quod intellectus agens producit speciem intelligibilem de ipso phantasmate virtualiter continente ipsam, vt partiali causa: vt infrà patebit *quæst. penult. præsentis distinctionis*: & sic intellectus agens vnà cum phantasmate producit speciem intelligibilem.

7. d. *Item, secundum istam viam.* Hæc est secunda ratio, qua probatur necessitas speciei intelligibilis sumpta ex ratione intellectus agentis. In ista ratione Doctor supponit vnum, quod communiter ab omnibus conceditur, scilicet, quod actio prima intellectus agentis sit ad vniuersale in actu: quod dictum non potest habere veritatem, nisi de aliquo repræsentatiuo ipsius vniuersalis: semper supponendo: quod prima actio intellectus agentis sit verè realis: ergo terminatur ad aliquod verè reale, & realiter existens. Vniuersale verò, quod est vniuersale in prædicando, vt puta homo in communi vt sic, non habet aliquod esse reale, vt præcindit à singularibus: abstrahit enim ab omni existen-

tia: siue accipiatur *homo* sub secunda intentione: adhuc minùs esse reale habebit: quia vt sic, tantum consideratur in esse cognitio. Si ergo prima actio intellectus agentis terminatur ad vniuersale in actu: & talis actio est verè realis: sequitur, quod tale vniuersale in actu erit tantum in repræsentando, & illud erit species intelligibilis actu existens.

Si dicatur concedendo, quod prima actio intellectus agentis sit realis: sed terminus illius actionis non recipitur in intellectu agente: sed in virtute phantastica: & sic non oportet ponere speciem intelligibilem pertinere ad memoriam intellectuam, vt memoria intellectuua est. Contra hoc arguit, probando quod omne productum ab intellectu agente tantum recipiatur in intellectu possibili: quia intellectus agens in ratione actiui non excedit possibilem in ratione passiu: ergo quicquid causatur ab intellectu agente, immediatè recipitur in possibili: & sic stat ratio Doctoris.

Nota tamen hanc propositionem, quando dicit, quod *intellectus agens in ratione actiui non excedit possibilem in ratione passiu*: quia non habet veritatem è conuerso. Ista est enim vera, quod omnis actio intellectus agentis recipitur in intellectu possibili: ista tamen non est sic vera, quod quicquid recipitur ab intellectu possibili, sit causatum ab intellectu agente, nec partialiter, nec totaliter: quia potentia receptiua naturalis in plus se habet, quàm potentia actiua naturalis, vt supra patuit in *q. 1. Prologi*, intellectus enim possibilis, ex natura intellectus, est in potentia passiu naturali ad multa, quæ non subsunt causalitati agentis naturalis: vt supra patuit. Si tamen vera sit propositio è conuerso, scilicet quod quicquid recipitur in intellectu possibili, causatur ab intellectu agente: erit vera pro statu isto, & naturaliter loquendo, sustinendo tamen quod intellectus agens sit partialis causa intellectus: & fortè principalior intellectu possibili: vt videtur innuere Doctor in *Quodl. quæst. 5.*

8.

S C H O L I V M.

Eadem consequentia pro specie intelligibili, probatur aliis duabus viis ex parte magis, & minùs vniuersalis. Prima, datur habitus circa magis vniuersale, vt Metaphysica: ergo haberi potest actus circa illud vniuersalior, non concipiendo minùs vniuersale, ergo datur aliquid præter phantasma, repræsentans illud vniuersalior: quia non potest repræsentari in phantasmate, nisi prius repræsentato minùs vniuersali, quod propinquius est singulari phantasiabili. Secunda, vniuersalior non concipitur secundum totam suam indifferentiam in inferiori: ergo in aliquo quod abstrahit ab inferioribus, ergo non in phantasmate.

Secundum tertiam viam arguitur primò sic; habitus minùs vniuersalis, & magis vniuersalis, sunt distincti habitus proprii, alioquin Metaphysica, vt Metaphysica, non esset habitus distinctus intellectus, quia esset de vniuersalissimo obiecto ad omnia alia obiecta; habitu autem vniuersaliori contingit vt, non vrendo aliquo alio habitu minùs vniuersali: ergo contingit habere actum, circa vniuersalior eo modo, quo respicitur ab habitu illo vniuersaliori, non habendo actum circa minùs vniuersale: sed non habetur actus intelligendi circa vniuersalior, nisi ipsum sub tali ratione sit præsens intellectui sub ratione præsentis, & non habetur actus intelligendi circa ipsum in ratione præsentis, nisi sub ratione vniuersalis: ergo vniuersalior potest esse præsens intellectui absque præsentia alicuius minùs vniuersalis. Sed si præcisè intelligeretur obiectum in phantasmate, nunquam esset maius vniuersale præsens, nisi in minùs vniuersali, quia nunquam nisi in singulari phantasiabili: ergo est præsens in specie intelligibili existente in intellectu.

9.

Item, vltimò^b quo ad hanc viam arguo sic: Vniuersalius nunquam apprehenditur quantum ad suam indifferentiam totam, quando apprehenditur in suo inferiori; tota enim indifferentia vniuersalioris est, secundum quòd ipsum vt conceptum, est idem cuilibet inferiori: nunquam autem communius, vt conceptum tantum in inferiori aliquo, est idem cuilibet inferiori suo, sed præcisè illi, in quo concipitur: ergo quodcumque vniuersale conceptum in singulari, vel communius in minùs communi, non concipitur secundum totam suam indifferentiam. Potest autem intellectus concipere illud secundum totam suam indifferentiam: ergo non concipitur præcisè communius in minùs communi, vel vniuersale in singulari: & ita non præcisè concipitur vniuersale in phantasmate, phantasma enim non est propriè nisi ipsius singularis, & hoc in quantum est singulare speciei specialissimæ, & hoc si phantasma sit sibi impressum ab aliquo debite propinquato.

*Non potest
representari
minùs com-
mune nõ re-
presentato
communiõri,
benè è cõtra.*

C O M M E N T A R I V S.

1. a **S**ecundum tertiam viam. Probat principale sententiam per duas rationes sumptas ex magis, & minùs vniuersali, & tota vis primæ rationis stat in hoc: A habitus, vt habitus talis obiecti, inclinatur naturaliter ad cognitionem talis obiecti; & potentia inclinatur nunquam posset tale obiectum cognoscere, nisi esset præsens per speciem intelligibilem, vt patet de obiecto habitus Metaphysici, qui inclinatur ad ens in quantum ens: ergo ens, vt ens erit intellectui præsens, & non per phantasma, vt probatum est per duas rationes primas: nec per habitum, quia habitus, vt habitus, non est similitudo obiecti intelligibilis, in quantum intelligibile. Et si forte ponatur similitudo obiecti, hoc tantum erit similitudo obiecti intelligibilis, non in quantum intelligibile, sed vt cognitum. Tum etiam, quia habitus inclinatur ad similes actus, ex quibus causatur. Cùm ergo inclinet ad cognitionem entis in vniuersali, ergo intellectus ante habitum causatum, priùs intelligit ipsum ens in se: & non potest ipsum intelligere, nisi sit sibi præsens: ergo erit præsens per speciem intelligibilem.

2. Et nota benè, quod ex his duabus rationibus vltimis habetur, quòd vniuersalius est præsens per propriam speciem intelligibilem ipsum representantem. Sed quia in litera istarum rationum sunt aliquæ obscuritates: idèd expono illam. Cùm dicit ibi: *Habitus minùs vniuersalis, & magis vniuersalis sunt distincti habitus proprii: alioquin Metaphysica vt Metaphysica, id est, Scientia metaphysicalis vt metaphysicalis, non esset habitus intellectus distinctus*, supple ab aliis habitibus. Hic Doctor loquitur de habitu scientifico. Et cùm dicit, quòd isti habitus scientifici magis vniuersalis, & minùs vniuersalis sunt distincti formaliter, quia distinguuntur suis rationibus formalibus, distinguuntur etiam ab obiectis, quorum sunt tales habitus.

Obiectio. Si dicatur, Ex quo enim habitus Metaphysicus est entis, in quantum ens: & habitus Physicus est corporis mobilis sub ratione, vel naturalitatis: vel naturalitatis, vel mobilitatis: ista duo obiecta non distinguuntur realiter, vt patet: nec formaliter, cùm inferius sit idem, formaliter suo superiori, licet non è contra: vt patet à Doctore supra distinct. 2. quaest. 1. part. 2. secunde.

Solutio. Pro nunc dico, quòd sufficit ista obiecta distinguuntur obiectiue, & conceptibiliter: & talis distinctio est sufficiens distinctionis habituum magis, & minùs vniuersalis. Sequitur: *Habitus autem vniuersaliori contingit vti, non vtendo aliquo alio*

habitu minùs vniuersali: patet, quia habens habitum Metaphysicum potest vti illo, cognoscendo ipsum ens in quantum ens, non cognoscendo pro tunc aliquod inferius.

3. Et nota, quòd si habitus ponatur vt tantum inclinans, & facilitans potentiam ad similes actus, ex quibus causatur, tunc potentia dicitur vt illo, quando secundum inclinationem talis habitus operatur, siue quando elicit actus, ad quos talis habitus inclinatur. Si verò ponatur habitus vt partialis causa actus, vt videtur inuenire Doctor infra *distinctione 17. & in tertio distinctione 17.* tunc potentia dicitur vt tali habitu, quando elicit actus circa aliquod obiectum, quorum habitus est causa partialis. Potentiam ergo vt habitu, est elicere actum circa aliquod obiectum, ad quem actum talis habitus inclinatur potentiam, vel cuius actus est causa partialis: & sic patet, quòd habens habitum Metaphysicum, qui tantum vel inclinatur ad actus, vel est partialis causa actuum similibus, ex quibus generatur: & per consequens talis habitus tantum inclinatur potentiam ad actus circa obiectum vniuersalissimum, sine complexum, vt principia, & conclusiones; siue incomplexum, vt subiectum Metaphysicæ. Si ergo intellectus per talem habitum potest cognoscere ens in quantum ens, oportet quòd sit sibi præsens in ratione obiecti intelligibilis: non est autem præsens per habitum scientificum, vt supra dixi: ergo erit sibi præsens per speciem intelligibilem, quod est propositum: & patet ista ratio.

4. **b** Item vltimò, quo ad hanc viam arguo sic: Ista ratio stat in duobus dictis.

Primum est de indifferentia vniuersalis, quando dicimus, quòd vniuersale est indifferens ad omnia inferiora secundum totam suam indifferentiam: sic intelligitur in quantum ipsum, vt sic conceptum, est idem cuilibet inferiori: sicut cùm concipio animal secundum totam suam indifferentiam ad omnia animalia: ipsum concipio vt est idem omni animali, & vt commune omni animali. Si verò conciperem animal tantum, vt in aliquo inferiori, puta in homine; tunc non conciperem animal secundum totam suam indifferentiam, qua est idem cuilibet animali.

Secundum dictum est, quòd possum concipere vniuersale secundum totam suam indifferentiam: vt puta, possum concipere ens, secundum quòd est indifferens ad omnia entia: sed certum est quòd non possum ipsum concipere, nisi esset præsens

præfens intellectui in ratione obiecti intelligibilis, hoc autem non potest esse, nisi per aliquod repræsentarium, ipsum repræsentans secundum totam suam indifferentiam: & illud non potest esse phantasma: quia non repræsentaret ipsum

secundum totam suam indifferentiam: sed ut inquantum est idem alicui singulari phantasiabili: ergo erit præfens per speciem intelligibilem, repræsentantem ipsum secundum totam indifferentiam, & sic habetur propositum.

S C H O L I U M.

Secundò principaliter probatur dicta consequentia pro specie intelligibili. Primò, intellectus potest habere operationem sibi propriam sine potentiis inferioribus, aliàs non posset esse sine eis: ergo habet præsentiam obiecti sine eis, quia causa huius præsentia, id est, species, sunt naturales, scilicet phantasma, & intellectus agens, & debet applicata passo, id est, intellectui possibili. Secundò, alia potentia cognitiua inferiores, ut sensus communis, habent speciem sibi propriam distinctam à specie sensus externi: ergo & intellectus speciem propriam distinctam à phantastica, quia quod perfectionis est in inferiori, concedendum est superiori potentia.

DE secundo membro ^a, scilicet, præsentia obiecti, probatur illa consequentia prima, primò sic: Aut intellectus potest habere obiectum sibi præfens in ratione obiecti intelligibilis absque hoc, quòd sit præfens alicui potètiæ inferiori, aut non. Si non, igitur non potest habere aliquam operationem sibi propriam, sine potentiis inferioribus, quia si non potest habere obiectum suum sibi præfens sine eis, non potest habere operationem sine eis: igitur necesse sine eis secundum argumentum Phil. in 1. lib. de Anima, vnde non contingeret intellectum separari à corpore, sicut perpetuum à corruptibili, nisi posset habere operationem propriam non dependentem à parte sensitiva. Si autem potest habere obiectum præfens absque eius præsentia potètiæ inferiori: ergo habet ^b. Hæc consequentia probatur, quia agentia talis præsentia obiecti, scilicet phantasma, & intellectus agens sunt sufficienter appropinquata intellectui possibili, & agunt per modum naturæ, & ita causant necessariò in illo præsentiam, cuius est receptivus: modò obiectum non est præfens intellectui possibili in cognitione abstractiva ante actum elicatum, nisi per aliquod repræsentarium, quod voco speciem, & sic habeo propositum.

Secundò sic: Aliæ potètiæ cognitiuæ habent obiectum præfens eis non solùm præfentialitate secundaria, scilicet, quia illa sunt præsentia aliis potentiis inferioribus; sed propria præfentialitate, sicut sensus communis habet colorem sibi præfentem, non tantum inquantum est præfens visui; sed quia habet speciem eius præfentem in organo sensus communis: ergo cum hoc sit perfectionis in potentia cognitiua, scilicet, posse habere obiectum sibi præfens sub ratione, qua est obiectum talis potètiæ, sequitur quòd intellectus non tantum potest habere obiectum sibi præfens, quia præfens est virtuti phantasticæ; sed propria præfentialitate, inquantum scilicet relucet intellectui per aliquod, quod est in intellectu. Item ^c potentia non potens habere actum nisi circa obiectum sibi præfens, si non potest habere illud præfens, nisi per aliquam aliam potentiam, cui coniungitur contingenter, dependet in operatione sua à tali potentia sibi contingenter coniuncta, & ita est imperfecta Intellectus, certum est, quòd non potest habere operationem nisi circa obiectum sibi præfens, & per te, non potest habere obiectum præfens sibi nisi in virtute phantastica; virtus autem phantastica contingenter coniungitur intellectui, inquantum potentia est; igitur intellectus in operatione sua dependet ab illa potentia, cui contingenter coniungitur, & ita hæc positio ponit in ea imperfectionem potètiæ cognitiuæ. Nulla autem imperfectio est ponenda in aliqua natura, nisi necessitas appareat in tali natura; ergo imperfectio talis non est ponenda in intellectu.

Si obiicias, pluralitas non est ponenda, nisi vbi est necessitas: hinc autem non est necessitas, cum ita bene possit poni intellectum habere actum sine specie, sicut cum specie; ergo non est ponenda talis species. Respondeo, necessitas est, quando perfectio naturæ hoc requirit. Licet autem hoc suppositum, quòd est homo, posset habere obiectum sibi præfens in phantasmate, quia homo est, tamen natura intellectualis hominis, ut intellectualis est, non habet obiectum sufficienter sibi præfens, si non habet ipsum, nisi præsentia mendicaria à virtute phantastica. Hoc igitur multum vilificat naturam intellectiuam, ut intellectiva est: quia remouetur ab ea illud, quòd est perfectionis in potentia cognitiua, & inuenitur in potentia sensitiva, ut in virtute phantastica: ponitur igitur hæc pluralitas propter necessitatem, quia propter perfectionem naturæ perfectioris saluandam, maiorem, quam sit naturæ imperfectioris, vel saltem æqualem.

10.

Tex. c. 12. & 13. 2. de Anima, t. 2. 1.

Si intellectus dependet in operari proprio ab aliis, dependet ab iisdem in esse.

11.

1. Phys. text. 35. & 50. 8. Phys. text. 56. & 2. de Gener. 1. 59.

12.

Pluralitas sine necessitate reicienda secundum Philosophum.

De hoc Scotus l. 2. d. 3. q. 1. 1.

1.
De necessitate
speciei intelli-
gibilis contra
multos.

2. **D**E secundo membro, scilicet presentia obiecti. Hic Doct. probat necessitatē speciei intelligibilis tribus rationibus sumptis ex presentia obiecti. In prima ratione supponit vnum, quod intellectus potest habere aliquam operationem sibi propriam sine potentiis inferioribus: hoc est, non dependendo à potentiis inferioribus, quod suppositum potest habere multiplicem sensum. Primus est, quod pro statu isto intellectus possit aliquid immediatē intelligere, sic quod non requiritur, quod aliqua potentia inferior prius habeat operationem circa illud: vt potentia sensitua, vel imaginaria: & iste sensus est falsus, quia intellectus pro statu isto non potest immediatē moueri ab aliquo sensibili: prius enim sensibile mouet potentiam sensitiuam exteriorem: & deinde causatur phantasma in virtute phantastica, vt supra exposui.

2.
Intellectus
absque poten-
tia sensibilis
potest operari.

Secundus sensus est, quod intellectus prius habita operatione sensitua, possit habere in se omnia necessaria ad causandum propriam operationem, ita quod haberet presentiam obiecti in se ipso, scilicet per speciem intelligibilem representantem obiectum in ratione intelligibilis: & hic sensus est verus. Si enim isto modo non posset habere operationem propriam, nisi dependeret à potentiis sensitiuis, tunc sequeretur, quod non posset operari, nisi circa illud, quod relucet in virtute phantastica: & sic semper in operando dependeret à virtute phantastica: quia non haberet in se necessaria ad operandum, puta presentiam obiecti: sed tantum in alio, puta in virtute phantastica: & si sic dependeret in operando, dependeret etiam in essendo secundum argumentum Philosophi. Separatur enim hoc ab hoc sicut perpetuum à corruptibili, vt patet in proœmio libri de Anima, text. comm. 12. & 13. & quomodo illa auctoritas Philosophi intelligatur, vide Scot. in 4. d. 43. q. 3. imò posset dici intellectus sic dependens in operando virtus organica: quia potentia sensitua dicitur vt organo, cum species sensibilis representans sensibile tantum recipitur in organo: & sic obiectum relucet ibi. Cum ergo phantasma sit in organo virtutis phantasticæ, tantum representabit obiectum, vt in tali organo: & per consequens si intellectus haberet obiectum præsens tantum in virtute phantastica, tunc non pos-

Quomodo sit
intelligenda
auctoritas
Arist. separatur
hoc ab hoc
sicut perpetuum
à corruptibili.

set operari circa illud, nisi quodammodo organice, modo præexposito: & per consequens si potest habere operationem propriam, modo præexposito, poterit habere presentiam obiecti in se: non autem vt in aliqua virtute inferiori: sed talis presentia haberi non potest, nisi per speciem intelligibilem: ergo, &c.

Expono tamen aliqua dicta in litera. Cum dicit ibi: *Aut intellectus potest habere obiectum*: puta vniuersale, sibi præsens in ratione obiecti intelligibilis absque hoc, quod sit præsens alicui potentia inferiori. Hoc sic intelligitur, quod licet idem obiectum possit esse diuersimodè præsens alij, & alij potentie: non tamen erit præsens sub vna, & eadem ratione: quia albedo, vt est præsens virtuti phantasticæ, est tantum præsens sub ratione singularis: vt verò est præsens intellectui est primò præsens sub ratione vniuersalis, vt supra declarauimus: & sic intellectus potest habere obiectum sibi præsens sub ratione vniuersalis absque hoc, quod sit præsens potentie inferiori sub illa ratione vniuersalis.

3.
Exponit ali-
qua dicta.

b. Ergo habet, scilicet obiectum sub ratione vniuersalis potest esse præsens intellectui absque hoc, quod sit præsens potentie inferiori sub tali ratione: ergo actu est præsens. Probatur hac consequentia: quia agentia talis presentia obiecti, &c. Probatio huius consequentie supponit vnum, scilicet quod in virtute phantastica sit actu phantasma singularis alicuius vniuersalis fortius mouentis sensum exteriorem: quo posito, patet probatio consequentie: quia phantasma, & intellectus agens sunt sufficienter approximata intellectui possibili: & agunt per modum naturæ: & ita causant necessariò in illo presentiam obiecti, cuius est receptiuus: & patet litera.

4

Secunda ratio est ibi: *Secundò sic: Alia potentia.*

c. Tertia ratio est ibi: *Item potentia non potens habere actum*: & litera clara est. Sed quod intellectus contingenter coniungatur potentie sensitue in operando, patet, quia potest intellectus separari, & separatim existere sine potentia sensitua, vt patet de anima separata. Patet etiam, quia vt coniungitur corpori glorioso non habet obiectum præsens per phantasma, cum non habeat tunc necessitatem vt potentiis sensitiuis in cognitione abstracta: vt supra patuit q. 3. præsentis dist. C. tera patuit.

S C H O L I V M.

Resoluit ob allatas rationes, dari species intelligibiles, quod amplius probat ex Philosopho, Augustino, & à ratione, & soluit argumenta principalia.

13.
Auctoris
determinatio.

Text. 37.

Henric. &
Goffred.

1. de Anim.
text. 25. &
inde.

AD quæstionem ergo dico, quod est necesse ponere in intellectu speciem intelligibilem, priorem naturaliter actu intelligendi, propter rationes iam positas ex parte obiecti, inquantum vniuersale, & inquantum præsens intellectui: quæ duæ conditiones, vniuersalitas scilicet, & presentia, præcedunt naturaliter intellectiōnem. Hæc etiam videtur intentio Aristotelis, qui tertio de Anima volens, quod anima sit quodammodò omnia, quasi probando, exponit se, quod est per sensus sensibilia, & per intellectum, vel scientiam scibilia, quod aliqui exponunt, quod non loquitur vniformiter hîc, & ibi, quia de sensu loquitur quantum ad speciem impressam: de intellectu autem quantum ad habitum scientie.

Sed hæc expositio b non videtur esse ad intentionem Philosophi, quia sicut antiqui posuerunt animam esse omnia realiter, vt omnia cognosceret: sic Philosophus ponit eam esse omnia, non realiter, sed per quandam similitudinem. Si autem per sensus

ubi dicit, quòd anima est quodammodo omnia intelligibilia per intellectum, sicut sensibilia per sensum, quod non potest intelligi per habitum, quia non est similitudo representatiua obiecti, quia sequitur actum aliquem habitus omnis.

ADDITIO.

Et confirmatur hoc, quia habitus scientia, per quam reducitur intellectus de potentia essentiali ad potentiam accidentalem respectu actuum, de quo loquitur Philosophus 2. de Anima, & 8. Physic. necessario precedit actum intelligendi: scientia autem qua habitus est, sequitur actum, eo quòd generatur ex actibus. Vnde ista scientia qua reducitur intellectum de potentia essentiali, ad potentiam accidentalem, est species, qua vere est habitus, quia nata radicari, & firmari in intellectu. Sed tamen non omnis habitus, est species, quia habitus actualiter radicatus, & firmatus, non est species, qua precedit actum, nata radicari, & firmari: quia ista postea firmatur per actum. Item, secundum istos, non videtur aliquis habitus ponendus in intellectu nostro, sed tantum in virtute phantastica, quia secundum quemcunque modum essendi est obiectum in aliqua potentia: secundum eundem modum essendi, sunt omnia, qua continentur in ipso obiecto virtualiter: igitur si obiectum non sit per suum representatiuum in intellectu, sed in virtute phantastica, omnia explicanda, & explicabilia de illo obiecto, erunt ibidem: & ita non erit nisi habitus phantasticus (præcipue si phantasmata ordinatè concurrant) explicans omnes veritates scibiles de illo obiecto: & omnis scientia erit in phantasia, & perfectio eius, & non erit perfectio intellectus contra Philosophum. & sic cum ista species in phantasia, virtute sua contineat actum intellectus: ergo actus ille erit in phantasia.

Omnis species est habitus, non è contra.

Item, Aug. 13. de Trinit. c. 4 & 15. c. 3. inuestigat Trinitatem, ubi dicit, quòd impossibile est accipere imaginem Trinitatis ex anima nostra, vel in mente, nisi per hoc, quòd aliquid est in memoria, ex quo exprimitur aliud. Tunc arguo sic: si in mente, est aliquid exprimens verbum, oportet quòd hoc sit per aliquid intrinsecum, siue existens in memoria: sed non est * exprimens verbum, nisi memoria habens obiectum menti præsens intra se, aliàs non erit exprimens: ergo cum obiectum non sit præsens in memoria quiditatiuè, & realiter, nec ut est in phantasmate, necessario erit præsens per speciem intelligibilem.

* aliàs patens verbi.

Ad arg. 1.

Ad argumenta ^h in oppositum principalia, primò apparet, quòd illud argumentum primum non cogit: quia si valeret, concluderet contra omnem opinionem, quòd nullo modo possit intelligi vniuersale, quidquid enim sit illud, per quod vniuersale representatur, similiter representabit, sicut si esset impressum ab obiecto: sed si imprimeretur ab obiecto, imprimeretur à singulari, quia actus est singularis, sicut argumentum dicit. Idèò respondeo, quòd alia potest esse ratio agendi, & alia ratio agentis. Singularitas est conditio agentis, non ratio agendi: sed ratio agendi est ipsa forma existens in singulari, secundum quam singulare agit. cum ergo accipitur, quòd quæcunque species gignitur ab aliquo, representat ipsum secundum illam rationem, secundum quam gignitur ab eo: si intelligatur de ratione gignentis, falsa est: si de ratione gignendi, concedi potest. & tunc non sequitur, quòd representat eum sub ratione singularis, sed sub ratione naturæ, quia ratio naturæ est ratio gignendi.

Ratio agendi forma, conditio, singularitas.

Sed ista responsio non videtur sufficere, quia ita videretur, quòd species in sensu representaret vniuersale, & non singulare; quia ratio gignendi speciem in sensu, non est singularitas, sed ratio naturæ.

Species representat per se naturam, concomitater singularitatem, vel vniuersalitatem.

Idèò generaliter respondeo, quòd quando species gignitur ab aliquo, sicut à totali causa, representat ipsum sub illa ratione, sub qua gignitur, loquendo de ratione gignendi; & etiam representat ipsum concomitanter sub ratione gignentis, aut saltem non sub ratione opposita rationi gignentis. & idèò species in sensu non representat obiectum sub ratione vniuersalis, quæ est conditio opposita rationi gignentis singularis. Sed in proposito obiectum non est causa totalis gignens respectu speciei intelligibilis; quia cum ipso agit intellectus agens, sicut partialis causa. & ideo genitum ab istis duabus causis, potest representare obiectum sub opposita ratione singularitatis, quæ est ratio gignentis.

16.

Ad 2.

* aliàs ratio formalis intellectiouis.

Duplex presentia obiecti, realis, & intentionalis, seu cognoscibilis.

Ad secundum ^k de presentia ista, dico, quòd obiectum respectu potentia, habet primò presentiam realem, scilicet approximationem realem, ut possit gignere speciem talem in intellectu, quæ est forma intellectus *. Secundò, per istam speciem genitam, quæ est imago gignentis, est obiectum præsens sub ratione cognoscibilis, siue representati. Prima presentia præcedit naturaliter secundam, quia præcedit naturaliter impressionem speciei, per quam est formaliter secunda presentia. Quando igitur accipitur, quòd species in intellectu, non est causa presentia obiecti; dico, quòd falsum est de presentia sub ratione cognoscibilis, saltem in cognitione abstractiua, de qua modò loquimur, & cum probatur, quia prius est obiectum præsens, quàm species ibi, hoc est verum de presentia reali, qua agens est præsens passio: & intelligo sic, quòd in primo signo naturæ, est

est obiectum in se, vel in phantasmate præsens intellectui agenti: in secundo signo naturæ, in quo illa sunt præsentia intellectui possibili, vt agentia passio, gignitur species in intellectu possibili; & tunc in tertio per speciem est obiectum præsens sub ratione cognoscibilis.

Ad tertium ¹ Augustinus 6. de Trinit. Ponit memoriam esse multorum simul cognitorum habitualiter, sicut patet ibi de perito multarum disciplinarum; ergo oportet secundum omnem opinionem, ponere multa cognita in memoria habitualiter, & illa vt sunt ibi, sunt aliquo modo causa notitiæ genitæ secundum Augustinum, & non nisi causa naturaliter, quatenus præcedunt actum voluntatis: igitur si argumentum valet, secundum omnem opinionem concluderet actualem cognitionem plurium simul.

Idem 10. Trin. cap. 5. 6. & 7. & 14. Trin. cap. 6.

Ideo respondeo, sicut dictum est de primo cognito secunda quæstione huius tertie distinctionis, quia cuiuscunque speciei singulare fortius primò mouet sensum, eius phantasma efficacius imprimitur, & primò mouet intellectum, & quo ad istum primum actum non est in potestate nostra, quin intelligamus secundum Augustinum 3. de libero arbitrio, *Non est in potestate nostra, quin visis tangamur.* Sed isto posito actu, in potestate nostra est cognitio actualis cuiuslibet habitualiter noti, de hoc *dist. 6.* dicetur. Cum igitur dicit, aut potest mouere ista species ad intellectionem, aut non: dico, quòd potest. Sed si alia species fortius mouet, ista impeditur ne modò moueat: potest autem postea per imperium voluntatis imperantis, mouere ad cognitionem istius, & cuiuslibet alterius obiecti habitualiter cogniti.

17. Qualiter cogitatio subest voluntati? Scot. 2. dist. 42. q. 4.

Ad Algazelem dico, quòd similitudo nihil valet: quia hinc tollitur illud, quod est ibi ratio impossibilitatis: quod probatur per Aristotelem, & Commentatorem 7. *Metaphys.* ubi voluit, quòd rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu.

Text. 23.

Ad ^m quartum dico, quòd non tantum intellectus paritur ab obiecto reali imprimente talem speciem realem; sed ab illo obiecto, vt in specie intelligibili, paritur passione intentionali, & illa passio est receptio intellectionis, quæ est ab intelligibili, in quantum intelligibile est, relucens in specie intelligibili, & istud pati est intelligere, sicut patebit in quæstione proxima.

Intellectus paritur ab obiecto reali. & intentionali. ter, quomodo?

Cum vltra deducis, quòd tunc intellectio non est motus rei ad animam: non sequitur. Quia impressio speciei est quidam motus rei ad animam, quatenus res habet esse in illa specie. Intellectio etiam sequens speciem impressam, est motus rei ad animam, quatenus per intellectionem, obiectum habet esse in anima actualiter cognitum, quod prius tantum habuit esse habitualiter cognitum, &c.

Quomodo intellectio est motus rei ad animam?

C O M M E N T A R I V S.

1. a **A**D quæstionem ergo dico, quòd est necesse ponere in intellectu speciem intelligibilem, priorem naturaliter actu intelligendi abstractiue: quod etiam probat auctoritatibus Philosophi, & Augustini, & primò per Aristotelem 3. de Anima, *text. com. 37.* qui sic ait: *Omnia ea, quæ sunt, quodammodo est anima, aut enim sensibilia quæ sunt, aut intelligibilia: est autem scientia quidem scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia,* & ibi Commentator: *Contingit, inquit, necessariò, vt anima sit entia omnia vno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.* Iste textus Aristotelis exponitur ab Henrico & Gotfredo, sic, quòd Aristoteles non sequitur vniformiter hinc, & ibi, scilicet de intellectu, & sensu: quia de sensu loquitur quantum ad speciem impressam, id est, quòd sensus habet in se quodammodo omnia sensibilia per quandam similitudinem, scilicet per speciem sensibilem impressam sensui, quæ est similitudo sensibilibus: sed de intellectu loquitur quantum ad habitum scientiæ: supple, quòd anima est omnia entia sensibilia per habitum scientiæ impressum: non autem per speciem intelligibilem.

quia per speciem sensibilem: quæ similitudo sensibilibus: sic etiam quòd omnia scibilia, siue omnia intelligibilia sunt in intellectu tantum per quandam similitudinem: quia per aliquid, quod est formaliter similitudo illorum: & illud non potest esse, nisi species intelligibilis: non autem habitus scientiæ, cum non sit similitudo intelligibilis, circumscripta omni alia specie obiectum representante. Nec valet dicere, quòd omnia intelligibilia sunt in intellectu per phantasma: quia tunc anima non esset omnia intelligibilia per intellectum, siue per scientiam: sed tantum per phantasma, quia tunc nihil ibi esset representans intelligibile, nisi phantasma.

Si dicatur, quòd secundum Scotum *presenti d. quæst. vi.* actus intelligendi est similitudo obiecti: immò perfectius est similitudo obiecti, quàm species intelligibilis, vt patet expressè ab ipso, in *quodl. quæst. 14.* & habitus causatur ex actibus: & semper inclinatur ad similes actus circa idem obiectum: ergo habitus causatus ex illis actibus erit similitudo obiecti, quod hic negat.

2. Appar. contradiçio.

Dico primò, quòd non sequitur, quòd si actus est similitudo obiecti, quòd similiter habitus causatus: tum quia actus immediatè causatur ab obiecto, habitus verò non: & sic per dictum supra, eo modo, quo actus imprimitur ab obiecto, eo modo representat illud: tum etiam, quia potentia per

Solutio.

b Contra hanc expositionem arguit Doctor ibi: *Sed hac expositio non videtur esse ad intentionem Philosophi,* quia vult, quòd sicut omnia entia sensibilia sunt in sensu per quandam similitudinem, Scoti oper. Tom. V.

Contra expositionem Henrici & Gotfredi.

per actum cognoscendi actu cognoscit obiectum, non autem per habitum.

Dico etiam, quod differentia est inter actum cognoscendi, & speciem intelligibilem in repræsentando. Nam actus repræsentat obiectum in quantum cognitum. Et si etiam ponatur quod actus cognoscendi repræsentet entitatem obiecti in se: non tamen sub illa ratione, qua est intelligibile: ita quod per actum dicatur obiectum esse præses intellectui, in ratione intelligibilis: species verò dicitur similitudo obiecti, quia per ipsam est præsens intellectui in ratione intelligibilis.

Memoria non est prior actus intelligendi.

c *Si respondeas.* Hic ponitur responsio Henrici, quia Augustinus vbi supra vult, quod memoria, vt memoria, sit prior actu intelligendi: & non potest esse memoria perfecta prior actu intelligendi, nisi obiectum sit præsens intellectui, vel in se, vt in cognitione intuitiua: vel in aliquo repræsentatiuo, vt in cognitione abstractiua: & tale repræsentatiuum, quod pertinet ad memoriam intellectiuam (vt memoria intellectiua est prior actu intelligendi, & principium formale productiuum actus intelligendi) est tantum species intelligibilis. Dicit Henricus quod memoria est in parte intellectiua proprie sumpta, vt est principium productiuum actus intelligendi: & talis memoria est ipse intellectus, vt habens actum intelligendi confusum: ita quod talis notitia confusa obiecti est intellectui ratio formalis producendi notitiam distinctam: sicut exposuimus mentem ipsius, supra *dist. 2. parte 2.*

3.

d *Contra opinionem.* Henricus ponit, quod vniuersale, vt relucens in phantasmate est ibi quasi memoria: & vt inuens ad actum intelligendi, est ibi præsens, quasi intelligentia: ergo per istam opinionem, nullus actus intelligendi est memoria. Et quod contradicat sibi Henricus patet, quia ponit, quod obiectum, vt relucens in phantasmate, vnà cum intellectu dicitur memoria: & tamen prius dicit, quod ipse intellectus, vt habens notitiam confusam obiecti, dicitur memoria: & proprie de ratione memoriæ est mouere intellectum ad actum intelligendi: & tamen dicit, quod obiectum, vt relucet in phantasmate, & per consequens, vt est in memoria, non mouet intellectum ad actum intelligendi: & ex alia parte dicit, quod obiectum, vt est intelligentia, id est, in intellectu habente cognitionem obiecti, mouet ad actum intelligendi, id est, vt actu cognoscitur notitia confusa: illa notitia confusa est ratio gignendi notitiam distinctam: & sic secundum ipsum nullus actus intelligendi esset à memoria, vt memoria est: quia vt relucet in phantasmate non mouet: sed esset ab intelligentia, quia vt intelligentia mouet ad actum intelligendi, id est, vt actu intellectum mouet ad actum intelligendi. Et sic patet quomodo sibi contradicit.

Expressa contradictio Henrici.

Nullus actus intelligendi est actus memoria.

e *Est etiam hoc contra Augustinum.* Nam Augustinus vult, quod nullus actus intelligendi, vt sic, siue confusus, siue distinctus, sit actus memoriæ, id est, pertinens ad memoriam: sed quod sit actus intelligentiæ, id est, pertinens ad intelligentiam, scilicet ad actualem intellectionem; ideo dicit, quod nihil intelligimus, nisi per intelligentiam, id est, quod nihil formaliter intelligimus, nisi per formalem intelligentiam, siue intellectionem in hærentem nobis.

4.

f *Similiter arguitur ratione.* Improbatur etiam opinio Henrici ratione, & formetur sic ratio: Aut ille actus, id est, cognitio confusa obiecti, qua me-

moria est in actu primo, vt scilicet sit productiua actus secundi, est idem cum illo actu intelligentiæ, cuius est productiua: quia Henricus posuit notitiam confusam obiecti pertinere ad memoriam, & quod illa notitia est ratio formalis producendi intelligentiam, siue notitiam distinctam. Ideò querit Doctor si illa notitia confusa sit idem cum illa distincta, aut alia. Si idem, tunc idem erit ratio gignendi se, quod est impossibile. Si alia, quæro, aut erit simul cum notitia distincta: & tunc respectu eiusdem obiecti erunt simul notitia confusa, & distincta, quod non est intelligibile: quia tunc idem simul distinctè, & confusè cognosceretur: aut non est simul, & tunc memoria formaliter gigneret quando non esset: patet. Si enim in eodem instanti, quo producitur notitia distincta non est notitia confusa: ergo notitia confusa, quæ pertinet ad memoriam non est productiua notitiæ distinctæ: quia tunc non est: & tamen productiuum, quando actu producit est prius natura ipso producto: & de hoc vide expositionem, quam feci super *dist. 1. quæst. 3. & dist. 15. q. vnica secundum.*

g *Si etiam dicas, quod memoria est memoria per habitum scientialem.* Hoc non stat cum opinione: patet, quia hic queritur de memoria, vt in parte intellectiua tantum: vt scilicet obiectum est præsens intellectui, vt intellectus est: ita quod intellectus potest se conuertere ad illum absque mendicatione virtutis phantasticæ, vt supra patuit. Cum ergo secundum Henricum per habitum scientialem obiectum non sit præsens, nisi in phantasmate, oporteret intellectum conuerti ad phantasma, ad hoc vt actu intelligeret: & sic in operando dependeret à potentia inferiori: quod est supra improbatum: & sic patet litera.

Contra conclusionem Doctoris arguit Ocham, quod respectu notitiæ abstractiue non est ponenda aliqua species intelligibilis: sed ponitur aliquis habitus præuius. Dicit enim Ocham in 2. quæst. 14. & 15. quod intellectus ante cognitionem intuitiuam obiecti est in potentia essentiali ad cognitionem abstractiuam: sed habita cognitione intuitiua, est in potentia accidentali: ita quod potest in cognitionem abstractiuam, & prius non potuit: & habitus derelictus à cognitionibus intuitiuis ponitur in intellectu, vt prior cognitione abstractiua: & quod talis habitus sic derelictus ponatur in intellectu respectu cognitionis abstractiue, non autem species intelligibilis, sic probat: Quando aliquid est in potentia accidentali respectu cognitionis: non oportet ponere aliud, quam illud, per quod est in potentia accidentali ad eliciendum actum: sed posito tali habitu in intellectu inclinante ad aliquam cognitionem, est intellectus in potentia accidentali: ergo præter talem habitum non oportet alium ponere in intellectu. Minor patet per Philosophum *tertio de Anima*: vbi dicit, quod aliter est intellectus in potentia ante addiscere, & inuenire, quam potest: quia antè est in potentia essentiali: & potest quando per actum aliquem derelinquitur aliquis habitus, tunc est in potentia accidentali ad alium sibi confimilem: ergo intellectus per habitum generatum ex actu est in potentia accidentali. Vnde nunquam experitur aliquis se esse in potentia accidentali respectu intellectionis, nisi post intellectionem. Si enim ponantur mille species præuiæ actui intellectus (si nullum actum habeat intellectus)

5.

Ocham arguit contra necessitatem speciei intelligibilis ponenda. Primum argumentum.

non plus est, nec experitur, quàm si nulla sit ibi species. Si enim non ponatur alia species: & tamen si actus intelligendi ponatur, statim intellectus intelligit, & experitur se esse in potentia accidentaliter respectu alterius cognitionis: ergo.

6. Item, Omnia illa, quæ possunt saluari per speciem, possunt saluari per habitum: ergo superfluit species.

Secundum.

Item, quod habitus necessariò requiratur ad intelligendum aliquod obiectum: patet, quia si non requireretur, sed sufficeret tantùm species: ergo si species corrumpatur post centum mille intellectiones, non aliter posset intelligere illud obiectum, cuius est species, quàm ante omnem intellectionem: quia habitus non ponitur, & species corrumpitur.

Si dicas, quod per multas cognitiones augetur species.

Contrà, Tunc per augmentationem speciei semper inclinatur intellectus plus ad intelligendum: & per consequens superflueret totaliter habitus, qui ab omnibus ponitur. Et sic vel species superflue ponitur, vel habitus: sed habitus ab omnibus ponitur, & non species: ergo videtur, quod species superflua.

Tertium.

Item, si species ponitur, non ponitur nisi propter assimilationem; vel propter causationem intellectionis; vel propter representationem obiecti; vel propter determinationem potentia; vel propter unionem mouentis, & moti, & propter ista maximè ponitur species: sed propter nullum istorum oportet ponere: non propter assimilationem, quia illa assimilatio, aut est in essentia, & natura intellectuali, per quam assimilatur obiecto cognito; aut est assimilatio effectus ad causam. Non primò, quia intellectus intelligendo substantiam magis assimilatur in natura sua propria obiecto, quod est substantia, quàm per speciem, quæ est accidens: quia minus assimilatur accidens substantia, quàm substantia substantia. Nec secundò, quia illa assimilatio passiva ad agens est per hoc, quod recipit aliquem effectum causatum ab agente: sed isto modo assimilatur intellectus sufficienter per intellectionem causatam ab obiecto, & receptam in intellectu.

Item, tanta assimilatio requiritur in notitia intuitiva, quanta in abstractiva: sed in intuitiva non requiritur aliquid præuium cognitioni assimilans: ergo nec in abstractiva.

7.

Quartum.

Item, representatum debet esse priùs cognitum: aliter representans nunquam duceret in cognitionem representati tanquam in simile: statua enim Herculis nunquam duceret me in cognitionem Herculis, nisi priùs vidissem Herculem, nec etiam scire possum, utrùm statua sit sibi similis, aut non: sed secundum ponentes speciem: species est aliquid præuium omni actui intelligendi obiectum.

Quintum.

Item, si ponitur propter representationem obiecti: hoc non est nisi, quia distans non potest agere in distans: hoc autem falsum est, sicut potest patebit. Nam si obiectum distans non possit agere in intellectum, causando intellectionem, nisi priùs causaret speciem: quia oportet obiectum esse præsens passio in se, vel in alio: ergo eodem modo obiectum distans non potest causare speciem in intellectu, nisi causando aliquid præuium speciei: per quod obiectum est præsens intellectui ad causandum illam speciem: & similiter

Scoti oper. Tom. V.

ante illam speciem oportet ponere aliam, & sic in infinitum: ergo obiectum distans, si potest causare speciem in intellectu sine aliquo præuiò, per quod sit præsens: ergo eodem modo potest causare immediatè intellectionem sine aliqua specie præuia representante.

Nec debet poni species propter causationem intellectionis: quia secundum eos corporale, & materiale non possunt agere in spirituale: & ideo oportet ponere ralem speciem in intellectu.

Sextum.

Sed contrà: Sicut corporale, & materiale non potest esse causa partialis immediata respectu intellectionis, quæ recipitur in spirituali, quia in intellectu possibili, qui est spiritualis qualitas; ita nec materiale potest esse causa partialis in intellectu agente, concurrens ad producendum speciem, quæ est spiritualis: & sicut tu ponis, quod corporale potest esse causa partialis ad causandum speciem in spirituali: ita ego pono quod corporale est causa partialis ad causandum intellectionem in spirituali. Nec debet poni species propter determinationem potentia: quia omnis potentia passiva sufficienter determinatur per agens sufficiens, maximè quando ipsamet potentia est actiua: sed agens sufficiens est obiectum, & intellectus, ut probatum est. Nec debet poni propter unionem obiecti cum potentia, tanquam mouentis, & moti: quia tunc eodem modo arguerem, quod ante illam speciem oportet ponere aliam: quia ad hoc quod obiectum possit causare primam speciem in intellectu: requiritur quod uniatur sibi, sicut requiritur unio ad hoc, quod causet intellectionem: & hoc erit per aliam speciem, & sic in infinitum. Sic ergo patet, quod habitus sit ponendus propter experientiam, & non species: hoc Ocham ubi supra, & multa alia dicit, quæ non sunt contra Doctorem.

8.

Quidam alij arguunt contra positionem Doctoris, licet eorum argumenta minus valeant, quàm argumenta Ocham, arguuntque sic: Si species præcedit actum intelligendi, tunc in intellectu erunt duo recepta ordine quodam, scilicet species, & actus intelligendi, & sic, vel erunt ambo qualitates, vel species erit qualitas, & actus intelligendi erit passio, quoniam verius perficit intellectum, quàm species, cum species præsupponatur actui intelligendi, tanquam dispositio: erunt ergo ambo qualitates (ut omnes concedunt) tunc, vel eiusdem speciei, vel diuersarum: & non possunt poni in diuersis speciebus qualitatis: ergo in eadem specie. Et tunc arguo, quod intellectus non esset denudatus à specie recepti, tanquam à medio recipiendi, quod est contra Auerroem in multis locis.

9.

August. S. eff. Arguis primò.

Item, difficile esset dare illius speciei necessitatem, cum non sit necessaria tanquam dispositio, nec tanquam medium inter puram ignorantiam, & scientiam: nec ut causa actus intelligendi. Omnia enim argumenta, quæ alteram harum partium probant, sunt debilia: & non excedunt naturam sermonis dialectici. Facilius ergo dicendum puto, intellectionem esse speciem secundum eum, sed differre solùm in modo, & ratione: potest enim effectus comparari ad intellectum potentia: & ad formam intellectus abstractam à materia, quæ vocatur obiectum intelligibile: si enim intellectui comparetur, sic passionis, & intellectionis nomen sibi vindicat: si autem obiectum respiciat intelligibile, cuius est similitudo, sic rationem speciei retinet: erit ergo

Secundò.

vna res absolute, licet modi intelligendi illam sint diuersi.

Terriò.

Item arguit. Si talis species poneretur prior actui intelligendi, tunc intellectus esset in actu, antequam intelligeret, quod omnes Peripatetici extraneum reputant. Et quod sequatur ipsum esse in actu probat, quia ex intellectu, & specie fit verus vnum, quam ex materia, & forma: & quod verius est vnum, verius est ens: sed quod verè est, actus est: ergo intellectus per speciem informatus est actus, vel in actu: & sic intellectus erit in actu, antequam intelligat, quod est falsum. hæc ille.

IO.

Ad rationes Ocham. ad primam. Esse in potentia accidentali potest intelligi dupliciter.

Respondeo primò ad rationes Ocham. Et dico ad maiorem primi argumenti, quod aliquid esse in potentia accidentali, siue propinqua, potest dupliciter intelligi.

Primò, quia illud, per quod aliquid est in potentia accidentali est ratio, quare actus promptè, faciliter, & expedite elicitor: & per quod potentia magis inclinatur ad similes actus. Hoc modo intellectus per habitum causatum ex pluribus actibus dicitur in potentia accidentali: quia habens talem habitum promptius, facilius, & expedite elicit similes actus illis, ex quibus causatur: sustinendo quòd habitus non concurrat actiue ad actus exteriores, & ante illum habitum intellectus dicitur esse in potentia essentiali, siue remota. Sustinendo verò quòd habitus sit partialis causa actus sequentis, dico, quòd intellectus per talem habitum non tantum est in potentia accidentali ad promptè, faciliter, & expedite producendum talem actum: sed etiam ad producendum perfectiorem actum intensiue: vt patet à Doctore infra *dist.* 17.

Secundò aliquid potest intelligi esse in potentia accidentali: quia illud, per quod est in tali potentia, est simpliciter ratio, quare potentia intellectiua sit in potentia propinqua ad agendum absolute, sic quòd ante illud nullo modo posset agere: & hoc modo per speciem intelligibilem intellectus est in potentia accidentali respectu cognitionis abstractiue: ita quòd ante illam nullo modo potest intelligere, cum tunc non habeatur presentia obiecti: & sic intellectus, vt non habens speciem intelligibilem obiecti, dicitur in potentia essentiali, siue remota: vt verò est habens illam dicitur in potentia accidentali, siue propinqua: quia tunc habet omnia requisita ad causandam intellectiorem. Et cum dicit, quòd habitus sufficit: negatur, cum per habitum, vt habitus est, non habeatur presentia obiecti, quæ necessaria est ad actum intelligendi.

II.

Et cum dicit, quòd nos experimur, quòd per actum intelligendi, siue per habitum sumus in potentia propinqua, &c. non autem per speciem intelligibilem.

Dico primò, quòd benè per habitum experimur nos esse in potentia propinqua ad eliciendos similes actus illis, ex quibus causatur habitus, ad quos actus habitus inclinatur: & tale huiusmodi non experimur per speciem intelligibilem alicuius, cum species intelligibilis obiecti præcedat omnem actum intelligendi illius obiecti.

Secundò dico, quòd non est necesse habere talem experientiam, seu cognitionem experimentalem (vt etiam patet secundum ipsum de cognitione intuitiua obiecti) quia si potentia habet obiectum in se præsens, statim operatur circa illud,

causando intuitiuam cognitionem illius: & tamen patet quòd ante illam cognitionem non habet aliquem actum cognitivum experimentalem circa illud obiectum, sic in proposito. Sufficit enim quòd causæ actus sint debite approximatae, & non impeditæ, quibus positus statim sequitur actio.

Deinde quando dicit, quòd si post centum mille intellectiões species intelligibilis corrumpetur, non posset intellectus cognoscere abstractiue.

Dico primò, quòd casus non est admittendus, quia per aliam, & aliam intellectiorem intenditur species intelligibilis, vt infra patebit. Et cum dicit, quòd tunc per illam magis inclinaretur ad actum intelligendi.

Dico, quòd si loquatur de inclinatione naturali potentia per quocumque sibi adueniens, illa non intenditur: vt patet à Doctore in *quarto, dist.* 49. quia inclinatio naturalis est ipsa natura inclinata. Si verò inclinatio naturalis sumatur ex parte speciei. Dico, quòd quòd illa intenditur in suo esse, tantò inclinatio naturalis intenditur, cum sit eadem res, & sic intellectus habens talem speciem magis inclinatur ratione talis speciei. Sed hæc nihil ad q. quia si species intenderetur, tunc per illam posset perfectior actus causari.

Dico secundò, quòd si talis species corrumpetur, ita quòd in potentia nihil esset nisi habitus derelictus ex actibus: intellectus non posset cognoscere obiectum abstractiue: quia tunc non posset haberi presentia obiecti, quæ est necessaria ad actum intelligendi: & sic non esset inconueniens, quòd post centum mille intellectiões, destructa specie intelligibili, per quam solam habeatur presentia obiecti in cognitione abstractiua: intellectus nullam cognitionem abstractiuam haberet de tali obiecto: sicut non est inconueniens quòd post centum mille visiones potentia visiva non possit videre album, destructa specie sensibili albi, per quam sola habeatur presentia albi in ratione obiecti visibilis.

Oporteret ergo ponere, quòd destructa specie intelligibili per habitum possit haberi presentia obiecti intelligibilis, in ratione obiecti intelligibilis, quod non probat, nec probare posset: cum obiectum, sub ratione qua intelligitur, sit prius habitu: quia & prius actibus, ex quibus generatur habitus.

Ad aliud, quando dicit quòd si species ponitur, aut ponitur propter assimilationem, &c.

Dico, quòd quamuis species intelligibilis sit similitudo obiecti, sub ratione qua intelligibile: vt supra exposui: principaliter tamen ponitur, vt per illam habeatur presentia obiecti intelligibilis, quæ aliter haberi non posset: & sic patet, quòd illa, quæ dicit de assimilatione, non sunt ad profectum.

Si tamen teneatur quòd propter assimilationem ponitur: tunc ad obiectiões, quas facit, respondeo præmittendo vnum, quòd aliquid assimilari alteri contingit multipliciter.

Vno modo in ratione naturæ: ita quòd vna natura est similis alteri: & sic species intelligibilis non ponitur ad hoc, vt intellectus fiat similis in sua natura obiecto, nec è contra.

Secundò, dicitur aliquid assimilari alteri tantum accidentaliter: sicut dicimus, quòd Franciscus est similis Ioanni albo ratione albedinis, quam habet: & sic intellectus habens actum in-

Ad secundum.

Intensio speciei intelligibili.

12.

Ad tertium.

Simile vnum alteri esse totum multipliciter cap.

13.

telligendi dicitur similis obiecto cognito : quia actus intelligendi est similitudo obiecti cogniti : & similiter per speciem intelligibilem est accidentaliter similis obiecto intelligibili, in quantum intelligibile : & sic aliter est similis obiecto per speciem intelligibilem, & aliter per actum intelligendi : similitudo enim per actum intelligendi abstractiuum necessariò præsupponit similitudinem per speciem intelligibilem.

Tertiò potest aliquid dici simile alteri, loquendo de similitudine proportionis : & sic intellectus per speciem intelligibilem magis proportionatur obiecto intelligibili, in quantum intelligibile, quàm per aliquid aliud : & hoc modo loquendo de tali similitudine proportionis, patet quòd species intelligibilis est necessaria : quia sine illa est simpliciter improporcionatus obiecto intelligibili ad ipsum attingendum per intellectiōnem. Et quòd dicit, quòd tanta assimilatio requiritur tam in notitia intuitiua, quàm in abstractiua. Concedo, loquendo de assimilatiōe tertio modo : & sicut in cognitione intuitiua ad hoc, ut potentia possit intuitiue cognoscere obiectum, requiritur præsentia obiecti in se : ita in cognitione abstractiua, ad hoc ut potentia possit cognoscere obiectum, requiritur præsentia obiecti : & quia in tali cognitione abstractiua non habetur in se præsens, sed per speciem intelligibilem habetur præsens : idèò hoc modo requiritur tanta similitudo.

Ad quartū.

Ad aliud quando dicit, quòd repræsentatum debet esse prius cognitum, &c. Dico, quòd aliquid repræsentati potest multipliciter intelligi. Vno modo, in ratione imaginati : sicut dicimus, quòd imaginatum cognoscitur per imaginem : & tale prius cognoscitur, ut patet de statua Herculis, &c. Secundo, in ratione obiecti intelligibilis, & tale prius non cognoscitur : modò per speciem intelligibilem habetur tantum præsentia obiecti, in ratione obiecti intelligibilis : & de huiusmodi repræsentatione vide Doctorem in q. 14. quodlib. Concedo etiam quòd repræsentatum prius cognoscitur specie intelligibili, cum species intelligibilis cognoscatur tantum actu reflexo, de quo aliàs.

Repræsentari multis modis dicitur.

I 4.

Ad quintum.

Et quòd dicit de distante. Hoc nihil est. Tum, quia semper requiritur approximatō obiecti secundum præsentiam. Nam in cognitione intuitiua obiectum debet esse approximatatum secundum suam existentiam, & præsentiam. Vnde non credo, quòd intellectus Angeli existens in cælo possit intuitiue videre lapidem, propter maximam distantiam : de quo in 2. dist. 5. quæst. 10. & 11. & in 4. dist. 45. sic in cognitione abstractiua requiritur approximatō obiecti, qualis possit haberi, quæ approximatō nihil aliud est, nisi obiectum esse proportionaliter præsens intellectui, in ratione obiecti intelligibilis : non potest autem esse præsens in ratione obiecti intelligibilis, sub ratione vniuersali, nisi per speciem intelligibilem. Et cum dicit, quòd sicut obiectum distans potest causare speciem intelligibilem : ita & cognitionem. Dico, quòd si intelligit, quòd obiectum distans, puta lapis, extrâ possit, ut causa propinqua causare speciem intelligibilem in intellectu nostro. Negatur, sed dicitur causare, ut causa remota : quia prius causat speciem sensibilem in sensu exteriori : deinde causatur species sensibilis in virtute phantastica, quæ species dicitur phantasma : & ipsum phantasma vnâ cum

Scoti oper. Tom. V.

intellectu agente est causa immediata speciei intelligibilis : ut infra patebit à Doctore. Ratio autem quare obiectum distans non potest immediate causare speciem intelligibilem sui, est propter ordinem potentiarum, de quo supra patuit quæst. 3. præsentia distincte. Si verò tale obiectum compareretur intellectui non habenti essentialem ordinem ad virtutem phantasticam, & sensum exterioriorem, posset immediate causare speciem intelligibilem in tali intellectu : ut aliàs exposui super quæst. 11. dist. 3. secundi.

Ad sextum.

Ad aliud, cum dicit quòd non debet poni species propter causationem intellectiōnis. Respondedo, quòd specialiter propter hoc ponitur, ut inferius probabo per dicta Doctōris.

Et quòd adducit de corporali, & materiali, &c. quòd non possunt producere aliquem effectum spiritualem. Hoc non dicitur à Doctore. Immodò vult ipse Doctor in 2. dist. 3. quòd non tantum corporale possit mouere intellectum nostrum ad sui cognitionem, sed etiam potest mouere intellectum Angelicum, partialiter causando in eum cognitionem intuitiuam. Et de hoc quomodo corporale possit agere in spirituale, patebit infra in quæstione immediatè sequenti. Benè verum est, quòd non possunt agere in spiritum, causando, nec totaliter, nec partialiter effectum corporalem, cum talis effectus non possit recipi in spiritu, ut patebit in 4. dist. 44. Et hæc sufficiant.

Ad rationes alterius opinionis. Ad primam dico, quòd sunt duæ qualitates. Et cum quærit in qua specie qualitas. Dico, quòd sub prima, cum species intelligibilis sit qualitas de difficili mobilis ; & intellectio sit qualitas de facili mobilis (si tamen qualitas de difficili, & de facili mobilis sint eiusdem speciei, saltem subalternæ, vel dicantur modi eiusdem rei) quod fortè magis videtur, ut patet in prædicamento Qualitatis Doctōris. Vel si ponantur diuersæ species, ita quòd vna sub habitu, & alia sub dispositione, patet quòd species intelligibilis ponitur sub specie habitus, cum sit qualitas de difficili mobilis : ut patebit in ista quæstione respondendo ad argumenta Henrici. Intellectio verò ponitur sub dispositione. Fortè etiam possent poni in tertia specie Qualitatis, cum sint passiones spirituales secundum vnâ opinionem, & de hoc vide Doctorem in quodlib. quæst. 13. Et cum dicit, quòd si ponantur in eadem specie, quòd tunc intellectus non esset denudatus à specie recepti, tanquam à mediò recipiendi. Dico, quòd licet hoc requirat prolixiorē tractatum, tamen pro nunc dico, quòd si essent sub eadem specie generica, non tamen sub eadem specie specialissima : & posito quòd sint eiusdem speciei specialissimæ : adhuc vna non esset ratio recipiendi aliam : & hoc infra declarabitur.

I 5.

Ad rationes August. Superfl. ad primam.

Ad aliud, quòd tunc intellectus esset in actu, antequam intelligeret. Dico primò, quòd hoc est necesse ipsum esse in actu suo entitatio, & existentia ante omnem intellectiōnem.

Ad tertium.

Et si dicatur, quòd intellectus ante intelligere nihil est eorum, quæ sunt : ut patet 3. de Anima, s. c. 5.

Ista auctoritas sic debet intelligi, quòd ante intelligere aliorum non est de numero intelligibilium in potentia propinqua : ut diffusè Doctōr exponit in 1. dist. 3. quæst. 7. & in 2. dist. 3. & in quodlib. Et quando probat quòd esset in actu, admittit. Cum verò deducit, quòd sit verius ens, quàm compositum ex materia & forma. Non credo,

Y y 3 quòd

quòd Io. de Ianduno, qui fuit peritissimus Aristotelicus, hoc non intellexit, contra quem ista opinio arguit. Sed quomodo hæc auctoritas intelligatur, vide Scotum in suis Vniuersalibus.

Ad secundum.

Et quod dicit, quòd species intelligibilis, & intellectio sunt vna res. Hoc dicit secundum opinionem Ægidij quodlib. 3. quæst. 12. & 13. quam opinionem Doctor improbat in quæst. immediatè seq. Et miror, quòd hæc opinio non soluat argumenta Scoti; quibus probat necessitatem speciei intelligibilis.

16.

h Ad argumenta principalia, facta in principio quæstionis, quibus probat nullam esse necessitatem ponendi talem speciem intelligibilem. Respondet Doctor primò ad primum, quòd si argumentum concluderet contra ipsum Doctorem, concluderet etiam contra omnem opinionem, quòd nullo modo possit intelligi vniuersale: quia si tu dicis, quòd illud, quod imprimitur à singulari est singulare, à quocunque imprimatur (cùm actio sit circa singulare) illud autem, quod est singulare non potest repræsentare vniuersale: & si vniuersale non est præsens in ratione intelligibilis, nullo modo potest intelligi: & sic per nihil impressum in anima (cùm omne tale sit singulare) potest haberi præsentia obiecti vniuersalis, ac per consequens non erit intelligibile. Sequitur,

Ideo respondeo. Hic Doctor primò dat vnam distinctionem, deinde respondet ad argumenta. Distinctio est hæc, quòd alia est ratio agendi, & alia est ratio agentis, siue conditio agentis: ratio agendi est natura vt natura: ratio agentis est singularitas. Exemplum. Hæc albedo causat speciem sensibilem in organo visus: ratio formalis causandi est quidditas albedinis, siue essentia albedinis, propter quam hæc albedo agit: conditio verò agentis est singularitas agentis. Et nota, quòd tota perfectio agentis, in quantum agens, sumitur à formali ratione agendi, & nõ à conditione agentis: & quòd ratio formalis est nobilior, tantò effectus producibilis per eam erit nobilior. Hoc præmissis respondet ad argumentum, cùm dicitur: *Quæcumque species gignitur ab aliquo, repræsentat ipsum secundum illam rationem, secundum quam gignitur ab eo.* Dicit quòd ista est vera, loquendo de ratione formali gignendi: modò ratio formalis gignendi est natura, vt natura: loquendo verò de conditione agentis gignentis, negatur illa propositio. Sed contra hanc responsionem arguit Doctor, quia videretur sequi, quòd species sensibilis possit repræsentare vniuersale: patet, quia talis species, quæ gignitur ab hac albedine, est à ratione formali gignendi, siue imprimitur à ratione formali gignendi.

17.

Respondet Doctor vltimatè, quòd quando aliquid imprimitur ab aliquo (rationem formalem includente) sicut à causa totali (quæ ratio formalis sit in singulari) repræsentat ipsum sub illa ratione, sub qua gignitur, loquendo de ratione gignendi: & etiam repræsentat ipsum concomitantè sub ratione gignentis: aut saltem non sub ratione opposita rationi gignentis: & idèd species in sensu non repræsentat obiectum sub ratione vniuersalis, quæ est conditio opposita rationi gignentis singularis. Sed in proposito obiectum non est causa totalis gignens respectu speciei intelligibilis: quia cum ipso agit intellectus agens sicut partialis causa.

Primum dubium.

In ista tamen litera occurrunt aliqua dubia. Primum est de ratione formali gignendi: quia

ex quo natura est prior singularitate, vt patet per ipsum in 2. dist. 3. hoc idem in isto primo dist. 5. q. 2. & 26. dist. & vt sic, habet tantum esse secundum quid: cùm vt sic, sit prior existentia, & supra ostensum est, quòd nihil habens tantum esse secundum quid potest esse ratio formalis agendi, respectu alicuius habentis esse simpliciter, siue existens: modò species intelligibilis habet verum esse reale. Similiter quando Ioannes producitur à Francisco, ratio formalis agendi in Francisco est natura, vt natura: & vt sic tantum habet esse secundum quid: ergo non potest esse ratio formalis agendi, vel producendi Ioannem secundum verum esse reale absolutum, & actu existens.

Species intelligibilis habet esse reale.

Secunda difficultas est de conditione agentis, quæ secundum Doctorem, est ratio singularitatis, quare perfectio agendi non etiam sumitur à singularitate, cùm singularitas dicat ens positium, & reale, vt patet à Doctore infra dist. 5. quæst. 2. & 26. Est enim singularitas actus positius, realiter actus, & perfectius naturam, cui aduenit, vt patet à Doctore, vbi supra, sed de hoc vide prolixius in 2. dist. 3.

Secundum dubium.

Item circa idem occurrit alia difficultas, quia agens agit in quantum erit in actu: & si agit verè actione reali, verè erit in actu reali: sed singularitas, vt singularitas, est prior existentia naturæ, immò præcindit ab omni existentia, vt subtiliter patet à Doctore in 2. dist. 3. & per consequens singulare agens non erit in actu: & sic nullo modo poterit agere.

Tertium dubium.

Quarta difficultas est in hoc, quod dicit, quòd ratio formalis gignendi speciem intelligibilem est natura obiecti: & conditio agentis est singularitas obiecti: hoc videtur contra ipsum, quia infra quæst. penult. expressè vult, quòd ipsum phantasma sit causa partialis speciei intelligibilis: & per consequens natura phantasmatis erit ratio formalis gignendi speciem intelligibilem: & sic species illa repræsentaret naturam phantasmatis: cùm eo modo repræsentet, quo gignitur à ratione formali gignendi, vt patet per rationem Doctoris: ergo per speciem intelligibilem tantum habetur potentia naturæ phantasmatis, quod est contra Doctorem.

Quartum dubium.

Quintò dubitatur in hoc, quod dicit, quòd species sensibilis concomitantè repræsentat singulare: ergo species sensibilis primò, & immediatè repræsentat naturam in se. si sic: tunc arguitur sic: Eo modo, quo habetur præsentia obiecti in ratione obiecti, eo modo potest cognosci: sed per speciem sensibilem primò, & immediatè habetur præsentia naturæ, vt naturæ: patet, quia talis species eo modo repræsentat, quo imprimitur à ratione formali gignendi: ergo actus sentiendi poterit terminari ad naturam in se, quod est contra Doctorem. Item, in eo, quod dicit, quòd repræsentat singulare concomitantè: quæritur an repræsentet singulare sub ratione singularitatis? aut sub alia ratione? Si primò, ergo per ipsam poterit cognosci singulare sub ratione singularitatis, quod est contra ipsum in primò *Metaphysic. & in septimo.* Si secundò, detur illa alia ratio, sub qua repræsentat, non sub ratione vniuersalis, vt patet. Si dicatur, quòd repræsentat ipsum sub ratione singulari non distincta, sed quodammodo confusa: tunc arguo sic, & accipio hanc albedinem singularem, quæ imprimat speciem sensibilem in organo visus:

18. Quintum dubium.

tunc

tunc sic: Eo modo species sensibilis repræsentat albedinem, quo imprimatur à ratione formali agendi albedinis, vt à totali causa: vt patet à Doctore, & conditio agentis est singularitas propria ipsius albedinis: si ergo primò repræsentat rationem formalem gignendi, & concomitanter conditionem agentis: sed illa conditio est singularitas propria albedinis: ergo per ipsam speciem sensibilem poterit cognosci hæc albedo, sub ratione propria singularitatis.

Sextum dubium.

Item, occurrit alia difficultas: quia si teneatur quòd sicut obiectum intelligibile est tantum partialis causa speciei intelligibilis: sic similiter obiectum sensibile erit tantum partialis causa speciei sensibilis (vt aliqui tenent) quomodo poterit saluari, quòd species sensibilis impressa à ratione formali agendi, vt à partiali causa, non repræsentet ipsam albedinem, sub ratione vniuersali?

19. Responso ad primum.

Respondetur ad primam difficultatem, præsupponendo vnum, quòd quando Doctor dicit, quòd ratio formalis agendi est natura, siue entitas quiditatiua, vt etiam suprà expositum est in *distinct. 1. quæst. 2.* non vult, quòd sit ratio agendi alicui supposito, nisi actu existat, quæ existentiæ est idem realiter cum ipsa natura: vt patet ab ipso in *2. distinct. 1.* & ibi diffusè pertractaui illam materiam. Existentiæ enim est gradus intrinsecus naturæ; licet ergo ratio formalis agendi (cùm sit ratio quiditatiua) sit ipsa natura, nunquam tamen aliquod suppositum agit mediante ratione formali agendi, nisi talis ratio formalis actu existat: requiritur ergo existentiæ in natura, non vt ratio formalis agendi, nec vt pars rationis formalis agendi: sed vt dispositio, sine qua impossibile est rationem formalem agendi habere actum, siue actionem realem.

Ad secundam.

Ad secundam difficultatem. Concedo quòd ratio singularitatis est actus perficiens naturam: negatur tamen quòd sit ratio formalis agendi: quia propriè loquendo de ratione formali agendi est ratio quiditatiua, vt suprà paruit *dist. 1. q. 2.* Sicut enim propriè terminus formalis generationis est entitas quiditatiua, per quam genitum est simile generanti: ita ratio formalis generandi erit entitas quiditatiua, per quam genitum est sibi simile in natura: ratio autem singularitatis, & si dicat perfectionem additam naturæ: non tamen est ratio quiditatiua.

Dico secundò, fortè non haberem pro inconuenienti, quòd entitas singularitatis sit ratio formalis agendi: & quomodo hoc posset intelligi: vide in expositione, quam fecit super *d. 3. q. vltima secundi.*

20. Ad tertiam.

Ad aliud, quod est de singulari agente concedo quòd agens singulare agit in quantum esse in actu: ita quòd nisi sit actu existens non potest agere actione reali. Et cùm dicis, quòd per singularitatem non est actu existens: quia singularitas est prior existentiæ. Dico, quòd si singularitas sit prior existentiæ, non tamen dicitur conditio agentis, nisi actu existat: non quòd existentiæ singularitatis propriè dicatur conditio agentis, sed quia agens actu agere non potest, nisi actu sit singularitate existente in eo, & eo modo requiritur existentiæ singularitatis, quo dixi de existentiæ naturæ.

Ad quartam.

Ad quartam difficultatem: dico, quòd ratio formalis agendi respectu speciei intelligibilis potest dupliciter intelligi. Vno modo pro ratione

formali agendi remota, à qua dependet ratio formalis agendi propinqua quantum, ad suum esse. Alio modo pro ratione formali agendi propinqua. Primo modo, natura obiecti pro statu isto est ratio formalis agendi speciem intelligibilem: quia ipsa est prima ratio formalis immutandi sensum exteriorem, quo immutata immutatur virtus phantastica, recipiendo phantasma talis obiecti. Secundo modo phantasma est ratio formalis agendi speciem intelligibilem, loquendo de ratione formali partiali. Si tamen obiectum comparatur ad intellectum separatam à corpore, natura talis obiecti erit ratio formalis agendi proxima, & immediata respectu speciei intelligibilis imprimendæ in tali intellectu, vt patebit in *2. d. 3. q. 10. & 11.*

Ratio formalis agendi remota propinqua.

21.

Et quando dicitur, quòd tunc species intelligibilis repræsentabit naturam phantasmatis, & si sic, tunc phantasma erit prius præsens intellectui in ratione obiecti intelligibilis, quàm ipsum obiectum.

Dico, quòd species intelligibilis primò, & immediatè repræsentabit naturam ipsius obiecti: quia & si natura phantasmatis sit ratio formalis imprimendi talem speciem: non tamen est ratio formalis imprimendi immediatè speciem propriam, sed tantum imprimendi speciem obiecti: quia species intelligibilis, si immediatè imprimeretur ab obiecto, esset tantum repræsentatiua obiecti in ratione intelligibilis: à quocunque ergo imprimatur talis species, semper repræsentatiua eiusdem: sicut patet de specie intelligibili impressa intellectu Angelico, quæ repræsentat Deum, sub ratione Deitatis in ratione obiecti intelligibilis: & tamen immediatè causatur à voluntate diuina, & non ab obiecto: & in hoc dicimus, quòd voluntas diuina supplet vicem talis obiecti. Sic in proposito, phantasma supplet vicem obiecti. An modò phantasma (cùm sit vera res absoluta) possit causare aliquam speciem intelligibilem in intellectu possibili repræsentantem ipsum phantasma, in ratione obiecti intelligibilis, de hoc aliàs, quia hoc pertractare non est præsentis speculationis.

22.

Ad quintam.

Ad quintam difficultatem dico, quòd species sensibilis repræsentat ipsam naturam, sed non absolute, sed vt in aliquo singulari: & sic dicitur re, repræsentare concomitanter singulare: non enim in aliquo priori natura dicitur repræsentare naturam in se, quin in illo repræsentet in aliquo singulari: & idè potentia sensitiva, puta visiva, nunquam per speciem sensibilem habet naturam obiecti sensibilis præsentem in ratione obiecti sensibilis in se, & absolute: sed tantum habet illam præsentem, vt in aliquo singulari. Et quando additur, quòd tunc singulare, sub ratione singularitatis potest cognosci. Negatur consequentia, quia posito quòd singulare sub ratione propria singularitatis producat speciem sensibilem, non tamen talis species sensibilis repræsentat illud singulare sub propria ratione singularitatis.

Ad sextam.

Ad vltimum dico, quòd posito, quòd natura obiecti sensibilis sit ratio formalis agendi, & partialis: non tamen sequitur, quòd species sensibilis sic impressa, repræsentet naturam vt natura est: sicut species intelligibilis. Et ratio est, quia si sensus concurrit partialiter ad speciem sensibilem, & intellectus agens ad speciem intelligibilem: non tamen sequitur, quòd sicut species

intelligibilis repræsentat naturam in se, quod etiam species sensibilis: quia intellectus agens est virtus immaterialis, & propter suam immaterialitatem est valde abstractiva: non sic est de potentia sensitiva, quæ cum sit virtus organica, & immersa materiæ quantum ad esse, & quantum ad operari: non potest dici virtus abstractiva, siue partialis causa causandi aliquam speciem repræsentativam alicuius abstracti, siue à singularibus, siue à conditionibus materialibus. Et sic patet responsio ad dubia.

23.

k Ad secundum de præsentia. Ista responsio sic debet intelligi, quod in cognitione abstractiva, obiectum prius est præsens præsentia reali, ut possit causare speciem intelligibilem, id est, quod ipsum phantasma repræsentans ipsum obiectum cum conditionibus materialibus, & supplens vicem illius in causando speciem intelligibilem, dicitur obiectum esse sic præsens: quia phantasma repræsentans ipsum, sic est præsens causando speciem intelligibilem.

Nota de duplici præsentia obiecti.

Idem videtur dicendum in secunda præsentia in specie intelligibili, quod obiectum dicitur præsens, ut causativum cognitionis suæ: quia species intelligibilis, in qua relucet, sic est præsens intellectui, ut possit esse causa partialis intellectus obiecti. Vel sic intelligo, quando Doctor dicit, quod duplex est præsentia obiecti, scilicet realis, & intentionalis: & per primam præsentiam, siue approximationem talem, potest generare speciem talem in intellectu, quod sufficit ut sit præsens præsentia reali alicui sensui exteriori: quia si talis præsentia non haberetur, nunquam posset intelligi via naturali propter ordinem potentiarum: posita ergo prima præsentia alicuius sensibilis, respectu potentie sensitivæ exterioris, per talem præsentiam habetur species sensibilis in organo sensus: quæ habitâ tunc causatur phantasma eiusdem sensibilis in virtute phantastica, & ultimâ ab illo phantasmate, ut à partiali causa causatur species intelligibilis, repræsentans ipsum sensibile sub ratione uniuersali.

Est etiam præsens præsentia intentionali, hoc est, per aliquam speciem, sicut visibile extrâ dicitur primò præsens potentie visivæ præsentia reali, qua causatur species sensibilis in organo visus: secundò per illam speciem dicitur præsens præsentia intentionali, siue præsentia obiectali: & nisi esset præsens ipsa præsentia, nunquam posset videri: sed respectu virtutis phantasticæ dicitur primò præsens præsentia reali, non imprimendo aliquid in virtute phantastica: sed ex hoc solo dicitur præsens præsentia reali: quia est præsens tali præsentia sensui exteriori, imprimendò speciem sensibilem: ad quam sequitur causatio phantasmatis, per quod phantasma dicitur sensibile esse præsens virtuti phantasticæ præsentia obiectali: quia ut sic præsens immediatè potest cognosci à virtute phantastica: & sic ista præsentia secunda præsupponit primam præsentiam. Similiter dico respectu intellectus, quod non potest haberi præsentia secunda, quæ obiectum dicitur præsens in ratione intelligibili: nisi habeatur prima præsentia obiecti imprimens realiter aliquid præuium, saltem in potentia inferiori, ut supra exposui. Et sic patet quomodo prima præsentia non est sufficiens ad hoc, ut obiectum possit intelligi.

24.

Nota.

Et nota in ista litera ista verba Doctoris cum dicit: *Dico, quod obiectum respectu potentie habet*

primò præsentiam realem, scilicet approximationem talem, ut possit generare speciem talem in intellectu: quæ est ratio formalis intellectus.

Hic apparet quomodo vult, quod ratio formalis gignendi intellectum abstractivam sit species intelligibilis, & non obiectum relucens: licet tamen aliquis velit dicere ex intentione Doctoris quod species non moueat intellectum, sed tantum obiectum relucens: quod non credo esse verum. Tum, quia obiectum, ut ibi tantum habet esse secundum quid, & nullum esse reale. Cognitio verò abstractiva est verum ens reale absolutum de prædicamento Qualitatis, positum in prima specie Qualitatis: ut patet à Doctore in quolibet. quæst. 13. modò verum ens reale non potest causari, nec totaliter, nec partialiter ab aliquo habente tantum esse secundum quid, quod est esse repræsentativum. Nec valet dicere, quod non causat sub illa ratione formali, qua est repræsentata: sed sub ratione absoluta talis naturæ, posita tamen præsentia illius per speciem intelligibilem. Sed hoc nihil est, quia etiam talis natura, ut sic, nullam existentiam dicit. ut patet.

Multæ aliæ essent rationes ex dictis Doctoris, quibus patere posset, quod respectu cognitionis abstractivæ tantum species intelligibilis est ratio formalis partialiter causandi, sed quia patet expressè intentio eius quod species intelligibilis sit huiusmodi ratio formalis: idèò illas rationes pro nunc prætermitto. Et quod hæc sit expressè intentio eius, patet hinc in præsentia litera: patet etiam ex titulo quæstionis quando querit, *Verum in parte intellectiva propriè sumpta sit memoria propriè, id est, habens speciem intelligibilem, priorem naturaliter actu intelligendi*: vbi vult expressè, quod species intelligibilis pertinet ad memoriam, ut memoria est productiva actus intelligendi. Hoc etiam patet in exponendo auctoritates Augustini, vbi loquitur de memoria, ut in *dist. 2. part. 2. & dist. 27. in ius.* Sed expressè hoc patet infra d. 18. & in 2. *dist. 3. q. 10. vel 11.* Et clarissimè hoc dicit in *quol. & in 4. d. 12. q. 3.* in responsione ad vltimum argum. principale.

Ad tertium, Augustinus ponit memoriam esse multorum, &c. Idèò respondeo sicut dictum est de primo cognito. Hic dicit Doctor quod ex quo sunt plura cognita habitualiter. & non accipitur hinc habitualiter cognitio pro habitu scientiæ, sed propter quandam similitudinem ad aliquam scientiam: quia sicut habens habitum scientiæ promptè, & expedite potest operari: ita habens præsentiam obiecti in ratione intelligibilis promptè, & expedite potest intelligere illud. Dicitur ergo cognitum in proposito, quando est præsens potentie in ratione obiecti, & in cognitione abstractiva est præsens per speciem intelligibilem: & sic species intelligibilis potest dici habitualis cognitio: quia est ratio formalis causandi notitiam actualem illius obiecti. Quia ergo sunt plures scientiæ, secundum quas dicuntur plura obiecta habitualiter cognita: querit Doctor quare habetur cognitio vnus, & non simul habetur cognitio alterius?

Dat singularem responsionem, quod tunc illud obiectum actu cognoscitur, cuius species intelligibilis fortius, & efficacius mouet intellectum: & illa species intelligibilis fortius mouet, cuius singulare obiecti intelligibilis fortius mouet sensum, & causam huius supra exposui q. 1. præsentis dist.

Qua sit ratio formalis gignendi intellectum.

Species intelligibilis quomodo sit ratio formalis partialis: et causandi.

25.

Singularis responsio.

Et

Et nota, quòd Doctor in ista litera aliqua tangit, quæ alibi soluenda sunt. Primum, quòd posito primo actu intellectiōnis alicuius obiecti, est in potestate nostra cognitio actualis cuiuslibet habitualiter nori. Quomodo hoc intelligatur, vide literam Doctoris in 2. dist. 42. & expositionem, quam ibi feci: & etiam in eodem secundo, dist. 9. & fortè infrà etiam exponetur dist. 6. Secundum, an plura simul intelligi possint? Et oportet dicere, quòd sic, secundum Doctorem, quia ponens differentiam inter aliqua duo, simul cognoscit illa duo: est tamen dubium quòd non æquè perfectè cognoscit aliqua plura simul, sicut quodlibet seorsum sumptum: vt exposui suprà dist. 2. q. 7. & in 2. dist. 3. quæst. 10. vide ibi multas difficultates.

Ad Algazellem dico. Hæc litera patet, quia licet aliqua in suo esse reali repugnant ad inuicem esse in eodem subiecto, vt duo contraria: intentiones tamen eorum, siue species intelligibiles, siue intellectiōnes non repugnant in eodem: cum vna formaliter non contrarietur alteri.

m Ad quartam dico, quòd non tantum intellectus patitur ab obiecto reali, &c. Nota pro intelligentia literæ rem, id est, obiectum mouere animam non motu Physico, sed potius metaphorico contingit dupliciter. Primò mouet ad ipsam per speciem intelligibilem impressam in anima, quæ species impressa dicitur motus: & in quantum

obiectum relucet in ea, dicitur mouere per illam tantum intentionaliter, & motu metaphorico. Intellectus enim agens, & phantasma realiter mouent, quia verè causant speciem intelligibilem, quæ est qualitas realis: & intellectus recipiens illam realiter patitur ab intellectu agente, & phantasmate: vt verò obiectum in quantum relucet in specie intelligibili, dicitur mouere tantum motu metaphorico: & intellectus, vt comparatur ad obiectum, in quantum relucens in specie intelligibili, dicitur moueri metaphoricè. Similiter quando intellectus agens, & species intelligibilis causant intellectiōnem obiecti, imprimendo illam in intellectu possibili realiter mouente intellectum possibilem: quia causant ibidem veram qualitatem, quæ est intellectiō: vt patet à Doctore q. 13. quolib. Et sic intellectus possibilis recipiens intellectiōnem ab intellectu agente, & specie intelligibili, dicitur realiter pati ab illis. Quia verò obiectum per huiusmodi intellectiōnem habet esse cogitum: tunc dicimus, quòd obiectum, vt sic cogitum, metaphoricè mouet intellectum possibilem: & intellectus possibilis, vt comparatur ad tale obiectum, dicitur moueri metaphoricè: & hoc modo potest dici, quòd intellectiō est motus rei ad animam; siue quòd est motus obiecti ad ipsam animam, loquendo de motu metaphorico: & quòd hic sic sensus Doctoris vide in quolib. q. 15.

S C H O L I V M.

Soluit argumenta specialia adducta num. 3. & 4. pro opinione Henrici & Goffred. explicando subtiliter & peripateticè auctoritates obiectas.

AD rationes alterius opinionis, cum primò arguitur in prima opinione, quòd recipere speciem conuenit sensui præcisè, quia potentia est organica: dico, quòd hoc est falsum, quia illud non est præcisè causa: sed præcisè causa cuiuscunque potentie habendi speciem præsentem, repræsentantem obiectum suum, est, quia ipsa est cognitiua, & natura dedit sibi, vt possit habere obiectum prius naturaliter sibi præsens quàm cognoscat. Sed potentie organice dedit, vt obiectum sit præsens, non in potentia ipsa, sed in organo, hoc est, in parte corporis, quam perficit potentia organica, & illa præsentia sufficit: quia totum compositum ex parte corporis sic mixta, & ex potentia, habet speciem, & huic toti sufficienter obiectum est præsens, quando species est in illa parte corporis. cum igitur intellectui nihil perfectiōnis auferatur, in quantum potentia cognitiua est, ex hoc, quòd non est organica: immò magis additur sibi perfectiō; sequitur, quòd sibi possit esse obiectum præsens, ante actum, sicut aliis potentiis: sed illa præsentia non erit per aliquid impressum organo, quia non habet organum; ergo erit per aliquid impressum illi potentie: tale autem impressum repræsentans præcedens in potentia intellectiua actum intelligendi, voco speciem intelligibilem. Breuiter igitur dico; quòd sensus habet obiectum præsens in illa parte corporis, quæ dicitur organum illius sensus: sed intellectus tam illam præsentiam priorem actui, quàm ipsum actum, habet ratione eiusdem receptiui, & ideo falsum accipitur, quòd species talis non est nisi præcisè propter organum. Natura enim causat talem partem talis corporis, sic mixtam, vt sit perfectibilis à tali potentia animæ, & congruat operationi eius, quia materia est propter formam, & non è conuerso, ex 2. Physicor. Et Commentator primo de Anim. *membra leonis non differunt à membris cerui, nisi quia anima differt ab anima.* Non igitur forma est propter materiam, sed è conuerso. & ideo talis pars facta est talis speciei receptiua, vt per talem speciem sit obiectum præsens toti composito, quòd est totum organum. vnde prima causa præsentie obiecti in specie, non est talis dispositio corporis; sed prior causa est, vt potentia apprehensiua, habeat obiectum actui cognoscibile sibi præsens, vel in se ipsa, vel in aliquo, quòd est pars ipsius organi in tali operatione.

Ad aliud^b de Philosopho 3. de Anima, quòd intellectus est locus specierum; potest exponi, quòd intellectus dicitur locus specierum, quia saluans, sicut dicitur, quòd ipsius loci est feruare locatum. & organa sensitiuæ potentie, non sunt loca, quia non ita saluant species

An plura intelligi possint.

26. Obiectum potest mouere animam metaphoricè dupliciter.

18. Reprobatur rationes Henrici.

Species sensibilis est in organo, non in potentia.

Falsum, speciem rationis requirit propter organum.

Text. 23. comm. 53.

19. Intellectus est locus specierum, explicatur 4. Physicor. & in Porphyry Isagogici.

species receptas in eis. Species quippe intelligibiles non videntur deleri, sicut species sensibiles; quia species sensibilis ita est in organo, quòd potest corrumpi per contrarium formaliter, vel per dispositionem in susceptio disconuenientem tali potentia; sicut patet per Philosophum de Memoria, & reminiscencia: Senes & iuuenes, id est pueri, sunt malè reminiscitui propter abundantiam humorum nimiam, & etiam propter indispositionem, & læsionem organi: isto vtroque modo, non est species intelligibilis in intellectu, vt per se deleatur per aliquod contrarium ad ipsam, seu per indispositionem receptiui. Aliæ multæ congruentiæ possent assignari circa illud vocabulum, *locus*, circa quod non oportet multùm immorari.

Cap. 1.
Vide dist.
45. de hoc.

Dum intelligitur vniuersale eius singulare phantasia: & hoc est conuertitur ad phantasmata.

Quod additur ^c de Philofo, quòd *speculamur, quod quid est in phantasmatis*, &c. pro omnibus talibus auctoritatibus, dico, quòd talis est connexio istarum potentiarum, scilicet phantasia, & intellectus pro statu isto, quòd nihil intelligimus in vniuersali, nisi cuius singulare phantasia: nec est alia conuersio ad phantasma, nisi quòd intelligens vniuersale imaginatur singulare eius, nec intellectus videt, quod quid est in phantasmatis, sicut in ratione videndi: sed intelligens, quod quid est relucens in specie intelligibili, videt illud in suo singulari viso per virtutem phantasticam in phantasmate.

20. Quod adducitur ^d de Augustino, quòd non ponit speciem intelligibilem in memoria, sed scientiam.

Respondeo & dico, quòd vbi ponit scientiam, statim ponit aliquid, quod includit speciem intelligibilem, licet non vtatur isto vocabulo, *quia 15. de Trin. cap. 10. cum præmisisset, ex ipsa scientia, quam memoria tenemus, gignitur verbum*; subdit, quòd *formata cogitatio ab ea re, quam scimus, verbum est.* & ibi comm. 15. cum præmisisset, *simillima est visio cogitationis, visioni scientia*, subdit, *quando ergo quod est in notitia, hoc est in verbo, tunc est verum verbum.* & cap. 12. *tunc enim est verbum simillimum rei nota, de qua gignitur, & imago eius: quando de visione scientia, visio cogitationis exoritur, subdit, nec interest, quando id didicerit, qui quod scit, loquitur.* similiter, cap. 22. *quando ad memoriam meam, actem cogitationis mea aduerto, ac si in corde meo dico, quòd scio, &c.*

ADDITIO. Item 15. de Trin. 27. *Quando loquitur de luce, in qua videntur vera, Ipsa, inquit, ostendit verbum verum esse in te, quando de scientia tua gignitur, id est, quando quod scimus cicimus.* Hæc ille.

Ex istis omnibus apparet, quòd illud, quod Augustinus tribuit memoria, ratione scientia, vt gignenti, exponit se semper de obiecto præsentem in memoria: non est autem obiectum præsens in memoria, vt memoria intellectuata est per scientiam, vt est habitus distinctus à specie: ergo oportet, quòd illam præsentiam esse intelligat per speciem intelligibilem; & sub illa ratione, sub qua distinguitur ab habitu scientia propriè sumptæ. & hoc modo etiam debet accipi illud verbum Philosophi *tertio de Anima*, qui cum præmisisset, quòd *anima est quodammodo omnia*: subdit, quòd *per sensum est sensibilia, & per scientiam scibilia*. Scientia quippe ibi tam apud Philosophum, quam apud Augustinum in locis prædictis; accipitur pro ipsa præsentia habituali obiecti in memoria intellectuata, quæ præsentia habitualis ^e, est virtualiter scientia, quia in obiecto sic præsentem concipitur virtualiter tota scientia de tali obiecto.

Text. 37.

Scientia sumitur pro specie seu à Philo.

Text. 32.

Text. 25. & 55.

Hæc species ^f est illa scientia, quæ reducit intellectum de potentia essentiali ad accidentalem secundùm Aristot. 8. *Physicorum, & 2. de Anima*: non autem illa, quæ propriè dicitur scientia, quæ est habitus quædam derelicta ab actibus. Nam ante istam ad primum actum considerandi requiritur, quòd sit iam reductus intellectus de potentia essentiali ad accidentalem: alioquin non operaretur tunc magis, quàm priùs. Vnde in cognitione, species, in qua relucet quiditas, dicitur scientia, non tantùm virtualiter, quia rotam continet, sed formaliter potest dici habitus cognitius, quia est qualitas mansua in intellectu disponens ipsum ad actum.

21. Et ex hoc habetur argumentum pro specie intelligibili, quia non videtur, quomodo aliqua scientia tota dici possit vna ratione primi obiecti, nisi quatenus illa scientia continetur virtualiter in illo primo obiecto intelligibili. Non enim tota illa scientia dicitur vna ab obiecto, quatenus relucet in phantasmate, quia illa non esset vnitas alicuius habitus intellectualis, sed alicuius imaginabilis.

Ad rationes Goffredi.

Quod arguitur pòst in secunda opinione quòd potentia, quæ est ad aliquem actum ordinata, actuat primò per illum actum: dico, quòd quælibet potentia apprehensua, vt apprehensua est, est in potentia ad apprehendere primò primitate perfectionis, licet non primò primitate generationis: & quandoque primò primitate generationis, quando scilicet obiectum in se, est præsens tali potentia, vt actu cognoscibile ab ea. Tunc enim

non oportet autem actum in potentia aliquid aliud fieri, in quo ipsum obiectum sit præsens, sed primum, quod sit ab eo est actus. Quando autem obiectum non est natum in se esse præsens, sub ratione actu cognoscibilis à tali potentia, tunc quælibet potentia apprehensiva, est in potentia ad apprehensionem, & ad illud, in quo cognoscibile erit præsens, & prius ordine originis est in potentia ad habendum istam præsentiam, quàm ad habendum actum. & ita est in proposito. Sensibilia enim non sunt nata in se esse præsentia intellectui, sub ratione actu intelligibilem, sed tantum in specie intelligibili possunt sic esse præsentia; & hoc quantum ad intellectionem abstractiuam, de qua est sermo in proposito. & ideo potentia apprehensiva respectu talium, est in potentia ad duplicem actum, & ab agente approximato. Prius ordine originis recipiet priorem actum, quàm posteriorem: nec tamen intelligo ita istos actus esse ordinatos, quòd prior sit ratio recipiendi respectu posterioris: sicut scilicet superficies est ratio recipiendi albedinem: tunc enim intellectus respectu nullius intelligibilis recipere posset actum secundum, qui est intellectio, nisi prius haberet actum primum, ut speciem eiusdem obiecti. Sed intelligo, quòd intellectus de se, est ratio immediata recipiendi utrumque actum: ipsi actus tamen inter se sunt ordinati, quando obiectum non est natum esse præsens in se, quia tunc oportet prius naturaliter esse illum actum, quo obiectum est præsens, ut intelligibile, quàm illum, qui elicitur circa obiectum intelligibile, ut præsens.

Si instetur contra istam solutionem, quia nunquam pluralitas est ponenda nisi propter necessitatem *primo Physicorum*: hinc autem non videtur necessitas, quia obiectum videtur sufficienter præsens in phantasmate; ergo non est ponenda ista species in intellectu Respondendo, quòd necessitas est semper dignificare naturam nobilem, quando non apparet aliquid manifestè repugnans: sed magna vilificatio naturæ intellectiæ, ut intellectiua est, videtur esse, quòd non possit habere obiectum suum sibi præsens in se, absque mendicata præsentia à potentiis inferioribus, cum quibus contingenter coniungitur in ratione potentiæ: & tamen, quòd potentiæ aliæ inferiores possint habere obiectum sibi præsens ut in se. & si intellectus possit habere obiectum sibi præsens in potentia inferiori, non tamen summa præsentialem possibili, præcedere actum intelligendi. & sicut aliis potentiis cognitivis, ita multò magis isti potentiæ debet concedi, obiectum esse summè præsens, quantum potest esse præsens, ante actum cognoscendi, & hoc non saluatur nisi in specie intelligibili. Non etiam ponitur perfectio summa possibilis potentiæ cognitivæ, nisi ponatur eam posse conseruare speciem intelligibilem præter actum. & ita habere obiectum suum præsens conseruatum sine actu: quia hoc conceditur sensitiuè, & perfectionis est in cognitiva, quòd non dependeat ab aliquo in cognitione sua, sed quòd possit habere obiectum præsens sine dependentia ad aliam potentiam.

*Potentia
actuatur
primo actu
perfectissimo,
expli-
catur.*

21.
*Text. 50.
Doctor ex-
cellauit to-
tam hanc
literam.*

*Imperfectio
esset si in-
tellectu non
posset elice-
re speciem.*

C O M M E N T A R I V S.

I. a **A**D rationes alterius opinionis. Hinc Doctor intendit soluere argumenta facta pro opinione Henrici. Responso Doctoris clara est in litera. Et quomodo intelligatur illa auctoritas Commentatoris 1. de Anima, com. 53, quòd membra leonis non differunt à membris cerui, supra exposui q. 4. partis secundæ, d. secundæ, quæ est septima in ordine, ibi vide.

b *Ad aliud de Philosopho.* Respondet quòd intellectus potest dici locus specierum propter multas conditiones loci. Tum, quia sicut locus conseruatur locatum, sic intellectus conseruat species intelligibiles: & organa sensitiuæ potentiæ non sunt loca, quia non ita saluant species receptas in eis: species quippe intelligibiles non videntur deleri, sicut species sensibiles: quia species sensibilis ita est in organo, quòd potest corrumpi per contrarium formaliter: vel per dispositionem disconuenientem in susceptivo: sicut patet per Philosophum de Mem. & Remi. Senes, & pueri sunt malè reminiscitui propter abundantiam humorum nimiam: & etiam propter indispositionem, & læsionem organi. Isto utroque modo non est species intelligibilis in intellectu: ut per se deleatur per aliquod contra-

rium, seu per indispositionem receptui.

Et nota, quòd quando dicit Doctor, *species sensibilis potest deleri ab organo per contrarium formaliter*: non debet intelligi, quòd species sit aliquid contrarium formaliter: sed quia ipsi organo, vel qualitati existenti in organo, quæ facit ad conseruationem speciei, potest deleri per aliam qualitatem, formaliter sibi contrariam. Exemplum: Si organum tactus fuerit calidum formaliter, per frigus potest expelli calor iste. Potest enim deleri per indispositionem organi, ut patet si dispositio organi consistat in debita dispositione caloris, & siccitatis: calor ille, vel siccitas, possunt in tantum intendi, quòd non essent amplius dispositio organi: vel si consistat in debita proportione frigidi, & humiditatis: frigiditas, & humiditas possunt in tantum intendi, quòd illa debita proportio, quæ est dispositio, in organo corrumpatur. Species verò intelligibilis in intellectu non habet aliquod contrarium formaliter, nec indispositionem: & per consequens videtur omnino indelebilis. Et ex hoc loco multi exponentes Doctorem, dicunt, quòd species intelligibilis semel recepta in intellectu possibili, est simpliciter indelebilis, & bene dicunt.

2.

*Quomodo in-
tellectus est
locus specie-
rum.*

Dubitatio.

Sed quare multi habentes huiusmodi species intelligibiles non intelligunt obiecta, quorum sunt species: vt patet in phreneticis?

Solutio.

Dico paucis, quod etsi sint ibi species indelebiter, non tamen mouent intellectum, quando est indispositio in parte sensitua, præsertim interiori, vt supra patuit *quest. 4. presentis dist.* sicut in dormientibus species intelligibiles non mouent intellectum: est enim pro statu isto talis ordo, quod oportet intelligentem phantasmata speculari: sicut supra exposui, in *presenti dist.* remoto tamen impedimento in parte sensitua illæ species possent mouere intellectum partialiter causando cognitionem abstractiuam obiectorum, quorum sunt.

Notandum est, quod intellectus semel receptas species intelligibiles nunquam amittit, etiam in morte: & per consequens anima separata à corpore per illas species poterit abstractiue cognoscere omnia obiecta, quorum in vita habuit species. Sed de hoc multa sunt dicenda in quarto, *dist. 45.*

3.

Dubium notabile.

Occurrit tamen aliqualis difficultas in hoc, quod dicit Doctor, quod huiusmodi species sunt indelebiles: quia intellectio est ita qualitas absoluta, sicut species intelligibilis: vt patet *q. 13. quol.* & non habet aliquod contrarium formaliter, nec aliquam indispositionem in organo: & nihilominus delentur ab intellectu, vt per experientiam patet.

Solutio.

Dico, quod non est simile: quia intellectio non tantum dependet ab intellectu in esse, & conseruari, vt à receptiuo: sed etiam dependet ab obiecto, & ab intellectu, vt à causis productiuis: dependet dico in esse, & conseruari: & sic cessante actione obiecti, & intellectus, illa intellectio definit esse: vt infra patebit *quest. ult. presentis dist. & in quol. quest. 13.* Non ergo definit esse intellectio propter aliquod contrarium formaliter, vel propter aliquam indispositionem factam in intellectu: sed propter defectum causæ, non continuantis actionem. Species verò intelligibilis, etsi dependeat ab intellectu agente, & à phantasmate in esse, vt à causis partialibus integrantibus vnam totalem: vt infra patebit *q. pen. presentis d.* non tamen dependet in conseruari: quia destructo per possibile omni phantasmate, adhuc species intelligibilis esset in intellectu. Et ideo species intelligibilis non debet poni actio, nec propriè, nec impropriè: sicut ponitur intellectio actio impropriè, propter hoc solum, quod sicut actio est in continuo fieri, ita intellectio, licet ipsa intellectio sit ens absolutum. Et quare sic dicatur actio, licet non propriè de genere actionis, patebit infra *q. ult. presentis d. in responsione ad vltimum arg.* Species tamen intelligibilis (cum sit accidens) dependet ab intellectu possibili quantum ad conseruari: patet ergo quomodo non est simile de intellectu, & specie intelligibili.

4.

c *Quod additur de Philosopho, quod speculamur quod quid est in phantasmatis.*

Hæc responsio debet sic intelligi, quod talis est ordo inter intellectum, & virtutem phantasticam, quod nunquam intellectus primò cognoscit vniuersale, nisi virtus phantastica prius phantasmata singulare illius vniuersalis repræsentatum per phantasma illius singularis: semper enim quando intellectus intelligit vniuersale, vel in eodem instanti virtus phantastica speculatur singulare, vel ante speculata fuit. Et sic intel-

lectus speculatur *quod quid est*, scilicet quiditatem rei vniuersalem in ipso phantasmate, id est, quod non potest speculari sic: nisi prius, vel simul virtus phantastica speculetur in ipso phantasmate singulare illius quiditatis vniuersalis repræsentatum per illud phantasma. Et similiter se habent phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum, id est, quod sicut sensibilia non possunt esse in sensu interiori, nisi prius, vel simul fuerint in sensu exteriori: ita quod sensus interior non potest habere operationem circa obiectum suum, nisi prius, vel simul aliquis sensus exterior habeat operationem circa sensibile: sic nec intellectus potest cogitare obiectum suum abstractiue, nisi prius phantasmata mouerint virtutem phantasticam ad cognitionem singularis repræsentati ab illo phantasmate. Non tamen intelligas, quod virtus phantastica cognoscat aliquod singulare sub propria hæccitate: sed tantum intelligit, vt quoddam aggregatum ex pluribus accidentibus: & idem dico de omnibus aliis sensibus.

Nota.

d *Quod adducitur de Augustino, &c.* Dicit Doctor quod si Augustinus non nominat speciem intelligibilem, tamen ponit aliquid quod includit speciem intelligibilem, per quam in cognitione abstractiua habetur præsentia obiecti: & quod sic intelligat probat per auctoritates Augustini. Ponit enim scientiam pertinere ad memoriam: & patet quod non loquitur de scientia propriè: quia illa non pertinet ad memoriam, vt dixi supra, vt memoria est: sed accipit scientiam in cognitione abstractiua speciem intelligibilem, per quam habetur præsentia obiecti: & talis propriè pertinet ad memoriam, cum memoria, (vt exposui supra in titulo quæstionis) nihil aliud dicat, nisi intellectum, & præsentiam obiecti in se respectu cognitionis inuicem: vel in alio respectu abstractiue, & illud aliud non est, nisi species intelligibilis: & sic illud pertinet ad memoriam.

5.

Et quod sic accipiat scientiam pro specie intelligibili: patet 15. de Trinit. cap. 10. cum præmississet. *Ex ipsa scientia, quam memoria tenemus, gignitur verbum*: accipit scientiam pro præsentia obiecti, vt est in intellectu: patet, quia subdit, quod *formata cogitatio ab ea re, quam scimus, verbum est*, id est, quod cogitatio actualis alicuius rei dicitur verbum, quæ cogitatio formatur ab ea re, quæ supple scimus, sive intelligimus, vel cogitamus: patet ergo quod accipit ibi scientiam pro re præsentate intellectui, à qua re præsentate, si est in se præsens, causatur notitia intuitiua: si verò est tantum præsens in specie intelligibili, tunc à tali specie causatur cogitatio, quæ dicitur verbum. Et idem de Trinit. 15. c. 2. cum præmississet: *Simillima est visio cogitationis scientia*, accipitur visio cogitationis, vt est constructio intransitiua: & idem est, quod ipsa cogitatio.

Idem dico de visione scientiæ, vt exposui supra *dist. 2. part. 2.* & sensus est: Cogitatio est simillima scientiæ, quod non potest intelligi de scientia habituali: sed tantum de ipso obiecto, quod sciitur. Et patent aliæ auctoritates.

e *Quia in obiecto, sic presente concipitur virtualiter tota scientia de tali obiecto.* Quæ licet debet intelligi, quod in præsentia habituali obiecti, in cognitione videlicet abstractiua, concipitur tota scientia illius obiecti, id est, quod species intelligibilis, per quam obiectum est præsens, continet virtualiter notitiam illius obiecti: quia ipsa est

Quomodo sit intelligenda ista.

est

est causa partialis cognitionis obiecti in se : & etiam virtualiter , & essentialiter contentorum in illo , si tantum ponatur vna species intelligibilis respectu obiecti , & contentorum in ea : si verò ponantur plures , patet quòd obiectum est causa remota illarum plurium , vt supra exposui. Et phantasma obiecti vnà cum intellectu erit causa propinqua illarum : vt exposui in *quæst. 2. præsentis distinctionis*. Quia ergo species intelligibilis est partialis causa cognitionis obiecti , & cognitionis omnium contentorum essentialiter , vel virtualiter , si tantum ponatur vna , vel si ponantur plures , secundum pluralitatem obiectorum , in primo obiecto contentorum , erunt partiales causæ cognitionis illorum : & habita cognitione terminorum , formantur propositiones per se notæ , quibus formati ab illis terminis sic cognitis , siue à speciebus (quod melius est) causatur notitia conformitatis eorum , vt supra exposui in *quæst. 4. præsentis distinctionis*. Et habita cognitione principiorum , sequitur notitia conclusionum virtualiter contentorum in eis : & sic patet quomodo in præsentia habituali obiecti in memoria intellectiua virtualiter continetur tota scientia de tali obiecto.

6. *Hæc species est illa scientia, &c.* Species enim intelligibilis *reducit intellectum de potentia essentiali*, id est, remota ad potentiam *accidentalem*, id est, propinquam , vt supra exposui , exponendo argumentum ad oppositum circa principium quæst. Dicitur enim aliquid esse in potentia essentiali , siue remota , quando est in potentia ad formam , quæ est principium operationis : & dicitur in potentia accidentali , quando tantum est in potentia ad operationem , præhabita formâ , quæ est principium talis operationis : & sic intellectus possibilis , respectu speciei intelligibilis , quæ est partialis causa operationis , dicitur esse in potentia essentiali , vt comparatur ad ipsam : ipsa verò recepta est in potentia accidentali , quia ad operationem sequentem formam. Sequitur : *Non autem illa , quæ proprie dicitur scientia , quæ est habitus quadam derelicta*

ab actibus, id est, quòd scientia proprie dicta non reducit intellectum de potentia essentiali ad accidentalem : & hoc absolute loquendo. Certum est enim quòd intellectus est in potentia essentiali ad habitum scientificum , & ipso habito est in potentia accidentali , respectu actus , ad quem inclinatur talis habitus : vel cuius est causa partialis. Sed talis habitus , vt comparatur ad primum actum intellectus præcedentem habitum , non reducit intellectum de potentia essentiali ad accidentalem : & hoc est , quod dicit. *Nam ante istam*, supple habitatem derelictam ab actibus , *ad primum actum considerandi , requiritur quòd sit iam reductus intellectus de potentia essentiali ad accidentalem : alioquin non operaretur tunc magis , quam prius*. hoc patuit supra exponendo argumentum ad oppositum. Sequitur :

Unde in cognitione, supple abstractiua , *species , in qua relucet quidditas , dicitur scientia non tantum virtualiter , quia totam continet , sed formaliter ipsa species intelligibilis potest dici habitus cognoscitiuus : quia est qualitas mansua in intellectu , disponens ipsum ad actum*, id est , quòd species intelligibilis non tantum dicitur scientia virtualiter , vt supra exposui , sed etiam dicitur formaliter habitus intellectualis , siue cognoscitiuus : non tamen scientificus , sed intellectualis , quia informat intellectum , & est substantiue in illo , & de difficili mobilis. Dicitur ergo habitus de prima specie qualitatis , quia difficilis vt remoueat ab illo ; & dicitur intellectualis , quia est qualitas informans intellectum : loquitur ergo de habitu scientifico. Sequitur : *Et ex hoc habetur argumentum pro specie intelligibili , &c.* quia si obiectum vniuersale non sit per suum repræsentarium in intellectu , sed in virtute phantastica , omnia explicanda , & explicabilia de obiecto illo erunt ibi idem : & ita non erit nisi habitus phantasticus , & non intellectualis. Et de hoc vide in additionibus factis ad primum , dist. 3. quæst. 6. ibi : *Præterea in eadem quæst. post completam decisionem Doct. statim post illa verba , &c.*

S C H O L I V M.

Offenso dari species intelligibiles in intellectu ; secundum principale quæsitum huius questionis , est , vtrum intellectus sit conseruatiuus earundem : & pro parte falsa ponit duas rationes , ac rationem ad oppositam , & recitat opinionem tributam Auicenna negatiuam , cum suis fundamentis , & modum quo excusari posset Auicenna ab hac impositione : de quo D. Thom. 1. part. q. 89. art. 5. Abul. in 25. Mat. q. 580. Occam 4. q. 12. art. 1. Conimbric. tract. de Anima sep. disp. 3. art. 3. & 3. de Anima , c. 5. q. 3.

Secundò quæro , Vtrum ^a memoria intellectiua sit conseruatiua speciei intelligibilis , Scessante actu intelligendi. Videtur quòd non , quia si conseruaret vnâ speciem , pari ratione & aliam speciem alterius obiecti , & sic multas simul : consequens est falsum , ergo & antecedens. Probatio falsitatis consequentis , quia species non est nisi quædam configuratio intelligibilis in intellectu ; sed in corporalibus , est impossibile idem corpus figurari diuersis figuris ; ergo similiter impossibile est intellectum simul sic configurari diuersis obiectis per diuersas species . & hæc est ratio Algazelis.

Secundò sic : Omnis qualitas disponens intellectum ad operandum , vel ad operationem , & mansua in eo , est habitus intellectualis ; sed species est qualitas quædam disponens intellectum ad operationem : igitur si est mansua post actum intelligendi , sequitur , quòd esset habitus intellectualis : sed hoc est falsum , quia species intelligibilis præcedit actum naturaliter , & habitus sequitur : nam generatur ex actibus : ergo , &c.

Contra. Intellectus est in potentia accidentali, non nisi quando habet speciem intelligibilem. patet ex Philosopho 2. de Anima, & 8. Physicorum.

Text. 25. &
55.
Text. 32.

Hic est vna^b opinio, quæ ponitur ab Auicenna 6. Naturalium parte 5. cap. 6. vel 7. quòd ipse senserit speciem intelligibilem non habere esse mansuum in anima post actualem considerationem. & dicunt ipsum hoc probare per hoc, quòd in organo sensus (quia non est virtus cognitiua) potest esse species representatiua obiecti. hoc est, quia organum non est natum cognoscere obiectum sensibiliter: sed in intellectu, ex quo est virtus naturaliter cognitiua, non erit aliqua species representans obiectum, nisi ipsum obiectum sit ibi intellectualiter, & secundum actualem considerationem, vel intellectiōnem. Hanc rationem dicunt ipsum innuere, cap. 5. post medium, cum dicit, *impossibile est formam esse in anima in effectu perfectè, & non intelligi ab ea in effectu perfectè.*

24.
Respon. D.
Thom. 1. p.
9. 79. art. 6.
quare Ma.
& alios, &
præcipue
Henr.
In hac q. &
sequere plu-
ra addit
Doctōr in
primo Pa-
ris.

Dicunt quidam quòd hæc opinio fuit Auicennæ, quòd nulla species manet in parte intellectuua post actum intelligendi, quod videtur, quia 6. Naturalium parte 5. cap. 6. dicit, quòd in organo sensus conseruatur species post recessum sensibilis; & hoc solum, quia organum non est natum cognoscere obiectum. Sed intellectus non est potentia organica, & ideò de se est dispositus ad recipiendum, non autem ad conseruandum; quia in ipso non potest fieri talis impressio aliqua, sed tantum intellectualis immutatio.

Modus^c suus est, quòd posuit ordinem in Intelligentiis, & dixit vltimam Intelligentiam influere speciem in intellectum nostrum: ita quòd sicut Plato posuit, quòd per conuersionem intellectus nostri ad ideam alicuius rei, habeamus scientiam alicuius rei. Ita Auicenna posuit, quòd per conuersionem intellectus nostri ad illam Intelligentiam naturaliter influentem, habemus notitiam, & scientiam rei, quam ad sensum eramus dispositi cogitare.

Quòd si contra eum tunc diceretur, quòd secundum hoc nunquam haberemus habitum scientiæ, ex quo species non manebant in intellectu nostro, nisi in actuali consideratione, quòd tantum erat in actuali conuersione ad illam Intelligentiam. Respondebat (secundum quòd sibi imponitur) quòd ex frequenti conuersione ad illam Intelligentiam, generatur quædam habitus in homine, quæ habitus potest dici per quam erat facilis, & habilis ad se conuertendum: & per consequens ad actum considerandi secundum scientiam.

25.
Saluat A-
nicen. quòd
non neget
conseruari
species.

An hoc^d senserit Auicenna an non, non curo, tamen posset benè excusari. Nam ipse dicit ibidem cap. 6. *quòd aliquis de quæstione sibi propōita, potest habere certitudinem, quòd scit eam soluere, & tamen non habet in promptu solutionem.* quod non esset, nisi apud se haberet speciem intelligibilem.

Item, cap. 5. vult, quòd singularia non faciunt aliquam diuersitatem ad intelligendum. vnde vult, quòd facta abstractione quiditatis ab vno singulari, non oportet, quòd fiat ab aliis eiusdem speciei concurrentibus: ipse expressè ibi ponit abstractionem speciei à singulari.

Item parte 4. cap. 1. dicit, quòd *thesaurus intellectus est memoria.* quod nihil est dictu, nisi species ibi conseruarentur. & 5. Metaph. dicit, quòd *species in intellectu respectu intellectus, est singularis, sed respectu obiecti, est vniuersalis.*

Qui ergo vellet saluare Auicennam, diceret (vt videtur esse eius intentio,) quòd duplex est species in intellectu; vna, quæ abstrahitur à sensibilibus, & hæc manet actu intellectus transeunte; alia, quæ habetur ex influxu Intelligentiæ, ad quam conuertitur, & hæc non manet, actu intellectus non manente. nec est necesse, quòd maneat illa, quia semper Intelligentia illa naturaliter influit species in intellectum ad se conuersum, per modum quo aliqui dicunt intellectum separatim intelligere; sed per influxum specierum à Deo non ab Intelligentia.

SUPPLEMENTVM R. P. F. JOANNIS PONCII.

I.
Ha duæ qua-
stiones cur
omisse à Ly-
cheto.

2. **S**ecundò quæro, Vtrum memoria intellectiua sit conseruatiua speciei intelligibilis? Totam hanc reliquam partem huius quæstionis sextæ, absque commentario reliquit nobis Lychetus, & cæteri etiam, quos vidi, expositores scripti Oxoniensis; ea sine dubio de causa, quòd in antiquioribus codicibus vel non habeatur omnino, vel certè non nisi per modum appendicis: ex Reportatis tamen ipsiusmet Scoti de promptæ, in quibus Reportatis, quæ duæ quæstiones hic tractantur per

modum duarum quæstionum principalium habentur; compendiosius quidem in iis Reportatis, quæ hæctenus nomine Scoti communiter circumsferuntur, & nuper cum scholiis & castigationibus nostri Cauelli impressa sunt Colonia; sed diffusius, ac distinctius in aliis Reportatis in hac noua editione imprimendis, quorum illa priora non sunt sine dubio aliud, quam compendium aliquod ab aliquo Scoti discipulo, eoque non satis perito, confectum. Porro non esse reuera has quæstiones

Rationes probantes quòd non sint ex scripto Oxoniens.

ex scripto Oxoniensi id argumento non leui est, eas omnino non reperiri, vt dixi, in pluribus Scoti editionibus; & in quibus reperuntur, per modum additionum esse adiunctas, nullòque ex Commentatoribus Doctoris eas exposuisse, & præterea incipere quæstionem sequentem principalem, quæ est septima in ordine huius distinctionis, his verbis, *Secundo quæro*: ex eo scilicet quòd sit secunda quæstio, quam mouet circa tertiam partem huius distinctionis, quod tamen non ita se haberet, si has quæstiones in iisdem scriptis tradidisset, ferè enim quarta quæstio, vt patet; nam prima ex his quæstionibus est secunda, vnde & incipit etiam iisdem verbis: *Secundo quæro*.

2.

Nec tollit vim huius coniecturæ qui diceret has duas quæstiones non esse principales, sed incidentales; nam præterquam quòd reuera tam principales sint, quàm illa quæstio septima, non deberet quæstio incidentalis, & non principalis tradi per modum secundæ quæstionis, nisi præcederet similiter aliqua quæstio incidentalis in ordine, ad quam diceretur secunda quæstio incidentalis, præsertim cum sequeretur alia secunda principalis; sed non præcedit hanc secundam incidentalem alia prima incidentalis, & eam sequitur alia quæstio principalis, quæ dicitur secunda; ergo nullo modo est verisimile has duas quæstiones pertinere ad scriptum Oxoniense.

Præterea nunquam solet Scotus post solutionem argumentorum principalium alicuius quæstionis proponere alias quæstiones incidentales; sed hoc facit semper vel in corpore ipsius quæstionis principalis, vel inter solutionem argumentorum: sed hæc duæ quæstiones ponuntur hinc post solutionem argumentorum principalium, & aliorum, de quibus in ipso corpore quæstionis principalis fit mentio: ergo Scotus non posuit has quæstiones per modum appendicis ad hanc quæstionem sextam. Rursus, quæ tractat in quæstione prima ex duabus his de conseruatione specierum, & de conseruatione ad phantasmata, tractauit etiam in ipsamet quæstione principali; de conseruatione quidem ad phantasmata num. 19. de conseruatione verò specierum num. 22. nec est verisimile quòd de eadem re bis ageret in eadem quæstione, præsertim sine vlla relatione, aut significatione repetitionis.

3. Rationes suadentes quòd sint ex scripto Oxoniens.

Hæc faciunt pro parte negatiua. Pro affirmatiua autem tenente has quæstiones esse ex scripto Oxoniensi, facit, quod dicitur in nota marginali ad initium primæ quæstionis ex his duabus quæstionibus, num. 23. nempe, Scotum citare in aliis locis scripti Oxoniensis quæ tractat in his quæstionibus, ad easque se remittere. Verùm non citat author istius notæ marginalis quo alio loco scripti Oxoniensis Scotus id facit. Nec ego reperio vllam citationem huiusmodi apud Scotum, nisi vnicam, in 4. dist. 45. quæst. 1. num. 7. vbi dicit: *Est tamen aliqua perfectio, quam phantasmata tribuit intellectioni, per hoc quod intendit speciem intelligibilem regulariter in qualibet intellectione, sicut declaratum est lib. 1. dist. 3.* nam in illa distinctione non reperio quòd faciat mentionem de intentione speciei per phantasmata, nisi in prima ex his duabus quæstionibus num. 28. vnde videri posset, quòd illam primam quæstionem citat in scripto Oxoniensi. Sed certè non declarat in illa quæstione prima quomodo id fiat, sed solum obiter dicit id fieri, in illo autem loco quarti dicit id fuisse declaratum in 1. dist. 3. Quare potius

Scoti oper. Tom. V.

existimarem illam citationem, quæ habetur in quarto, irrepisse in textum, quàm has duas quæstiones esse de textu Oxoniensi; & sic responderi posset ad omnes alias citationes. Verùm quidquid sit de hac re, quæ parui prorsus est momenti; non est dubium, quia hæc duæ quæstiones sint Scoti, siue ex scripto Oxoniensi sint, siue non: & propterea quandoquidem iam communiter hic ponantur, non erit abs te illas explicare; præsertim cum doctrina in illis tradita sit pro libris de Anima valde vtilis.

Iraque quantum ad primam quæstionem, præmissis duabus rationibus pro parte negatiua, & vna pro affirmatiua, proponit eandem partem negatiuam, vt tribuitur Auicennæ eum suis fundamentis: & ostenso qua ratione posset benè exponi Auicenna, ita vt non esset dicendus illam tenere, impugnat eam quinque rationibus, & absolute tenet oppositam sententiam, explicatque quæ ratione intellectus dum intelligit conuertitur ad phantasmata, reiecta prius ratione, quam pro illa conseruatione assignat D. Thomas, & demùm soluit argumenta duo principalia.

b *Hic est una opinio*, &c. Circa hanc quæstionem, sententia Auicennæ videtur fuisse, aut saltem ita imponitur ipsi à S. Thoma 1. part. quæst. 79. art. 6. nullo modo manere species intelligibiles impressas rerum, quæ intelliguntur, in anima, nisi dum actu intelliguntur. Et quamuis fateatur manere species impressas sensitivas in animali, etiam cum non sint actu obiecta istarum specierum; tamen negat eandem esse rationem de speciebus intelligibilibus, quia potentia internæ sensitivæ habent organa determinata sibi correspondentia, in quibus & producuntur species, & conseruantur, quæ organa vocat propterea thesauros specierum, nec vllò modo sentiunt ipsa aliquid, sed solum recipiunt & conseruant species, ad quas potentia sensitivæ conuertuntur quoties aliquid percipiunt. At non est assignabile aliquem thesaurum, vel organum conseruatuum specierum impressarum intelligibilium, secundum ipsum, quia non potest esse quid corporeum, aut materiale, cum istæ species sint spirituales, sicut & potentia intellectiua respiciens ipsas: nec etiam potest esse ipsamet anima rationalis, aut aliqua potentia spiritualis eius, quia aliàs sequeretur quòd necessariò semper intelligeret: nam secundum ipsum *impossibile est dici hanc formam*, scilicet speciem intelligibilem impressam, *esse in anima in effectu perfectè, & non intelligi ab ea in effectu perfectè*: ergo non est eadem ratio de conseruatione specierum sensitivarum, & intelligibilium quando actu non consideratur obiectum istarum specierum. Vnde argumentari potest Auicenna pro sua sententia, primò sic: idèd sensus habet species conseruatas, quando actu non intelligit, quia habet organum, quod non est quid cognoscituum, & si fuisset cognoscituum organum, non posset conseruare species sine cognitione actuali: ergo cum intellectus non habeat organum aliquod sibi correspondens non cognoscituum, non debet dici quòd habeat species conseruatas, quando actu non habet cognitionem. Secundò sic: si intellectus haberet species conseruatas, deberet semper intelligere, propter propositionem præmissam ex Auicenna; sed hoc est contra experientiam manifestè: ergo non habet species conseruatas.

c *Modus suus est*, &c. Hic ostendit quomodo

Z z 2 secun

Summa prima quæstionum.

4. Sententia Auicennæ de conseruatione specierum intelligibilium.

Primum fundamentum Auicennæ.

Secundū eius fundamentum.

5.

*Experientia
sententia A-
uicenna de
speciebus.*

secundum Auicennam posset intellectus intelli- gere obiecta aliqua semel cognita, & absentia, absque speciebus conseruatis. Itaque secundum Auicennam datur ordo inter Intelligentias, seu Angelos in operationibus eorum ad extrà, & minus ultimi Angeli est, quoties intellectus intelligen- det de nouo rem. prius intellectam, iuxta exigentiam cognitionis sensitiuam, producere spe- ciem intelligibilem in ipso, quæ desineret desi- nente intellectu, & iterum produceretur quando illa esset producenda. Quod si quæ- reretur ab Auicenna, quomodo ergo haberemus habitum, seu facilitatem sciendi, aut cognoscen- di aliquid? Responderet per hoc, quod habere- mus facilitatem conuertendi nos ad Intelligen- tiam, quæ nata esset species illas producere, quam facultatem acquirere possemus per frequentem conuersionem ad illam.

*Exponitur
menti Au-
icenna circa
illas species.*

d *An hoc senserit Auicenna, &c.* Quia hæc sententia sic intellecta nonnulla continet absur- da, & tanto Philosopho indigna; propterea vi- detur Scotus dubitasse an reuera ita senserit: & adducit aliqua loca ipsius, quibus videtur asser- re conseruari species; ex quibus locis ille potis- simus est, quem adducit *ex parte 4. Naturalium cap. 1.* ubi dicit quod thesaurus intellectus sit me- moria; non thesauri est conseruata species, & quæ potentia habet thesaurum, habeat species conseruatas secundum Auicennam: ergo, secun- dum Auicennam, intellectus habet species conseruatas. Vnde ne sibi in eodem opere contradi- cere videatur, quando *in illa parte 5. cap. 6.* negare videtur species conseruatas, & asserere ad intel- ligendum de nouo, intellectum esse conuertendum ad Intelligentiam, sic exponendus est, vt velit tantum non solum haberi species in intel- lectu acceptas à sensibilibus, sed etiam alias ac- ceptas ab Intelligentia, hasque non necessariò conseruari, quia Intelligentia est secundum se sufficienter applicata ad eas producendas, quo- ties opus est; illas verò acceptas à sensibilibus necessariò conseruari, quia obiecta non sunt suf- ficienter semper applicata ad eas imprimendas, quoties vitimur illis. Posset etiam dici, quod velit tantum Auicenna, non sufficere species intelli- gibiles conseruari absque conuersione ad Intelli- gentiam; nam cum æquè omnes species intelli- gibiles, quas plurimas habet intellectus, sint appli- catæ intellectui, vt sic conseruantur præcisè, non esset potior ratio cur determinaretur intellectus per has potius, quàm per illas: vnde videretur necessariò recurrendum ad Intelligentiam ali- quam, quæ determinaret intellectum.

6.
*Cur absurdū
sit intellectu
non conserua-
re species.*

*Eadem est
ratio conser-
uandarū spe-
cierum sensiti-
uarum &
intelligibi-
lium.*

Si verò quærat quænam sint absurda, pro- pter quæ hæc sententia hoc modo explicata, non sit ascribenda tali Philosopho. Respondeo, præ- ter rationes Scoti, de quibus postea. In primis absurdum esse quod sensus materialis haberet thesauros suos ad conseruationem suarum spe- cierum, intellectus verò non haberet similiter suos. Secundò eadem prorsus ratio, quæ, secun- dum ipsum, impedit conseruationem specierum intelligibilium, impedit etiam conseruationem specierum sensituarum internarum: ergo absur- de assereret has conseruari, illas non. Probatur antecedens, quia ideò, secundum ipsum, non conseruantur species intelligibiles, quia aliàs intel- lectus per eas semper intelligeret, quandoquidem essent semper applicatæ: sed non potius deberent esse semper applicatæ quàm species sensitua in-

ternæ potentia cognoscitiua internæ; nam orga- num illud conseruatiuum specierum sensitua- rum, siue sit ipsamet potentia sensitua, siue ali- quid distinctum ab ipsa, est semper eodem modo applicatum potentia sensitua: secundum se: ergo & species in ipso conseruatæ sunt semper eo- dem modo applicatæ realiter. Et si dicatur non esse tamen eas eodem modo sensibilibus applicatæ; similiter posset dici quod species intelligibi- les, licet essent semper eodem modo realiter applicatæ, non tamen essent eodem modo intelli- gibilibus applicatæ. Tertio, quando intellectus pri- mò intelligit aliquod cognitum à sensu, vel illud intelligit per speciem intelligibilem abstractam à sensu, vel sine tali specie; non sine specie, pro- pter dicta *in parte principali huius questionis sexta;* & quia aliàs nec esset pro specie recurrendum ad Intelligentiam, contra ipsum Auicennam; ergo per speciem intelligit. Tunc sic: vel illa species est generata sine cooperatione particulari aliqua Intelligentia, vel non est; si primum, ergo nun- quam ad eam habendam, aut similem, est recur- rendum ad Intelligentiam: quia enim ratione se- mel est producta absque cooperatione Intelli- gentia, ita semper produci posset; præsertim cum semper quoties haberetur, potentia sensitua operentur. Si secundum dicatur, hoc est, quod illa species nunquam sit generata absque coope- ratione Intelligentia; præterquam quod hoc gra- tissimè, & absque fundamento diceretur; cum sufficeret intellectus agens, & obiectum percep- tum à potentia sensitua interna ad eius pro- ductionem: præter hoc, inquam, adhuc contra est, quod eadem ratione productio specierum sen- situarum deberet aliquantulum ascribi Intelli- gentia alicui; eadem enim est ratio, siue à priori, siue à posteriori, de vtriusque.

*Prima species
intelligibilis
produciuntur
absque coope-
ratione In-
telligentia.*

7.
*Conuersio ad
Intelligentiam
pro speciebus
est absurda.*

Præterea, illa conuersio ad Intelligentiam, est contra experientiam & sine ratione; & propterea absurdè asseritur. Rursus, ad intellectus necessa- riò seipso conuertitur, & sic semper necessariò conuerteretur; aut conuertitur cum vult volun- tas, & sic posset dici quod conuerteretur ad ipsas species conseruatas, & quod non intelligeret, nisi ad quas vellet voluntas ipsum conuertere; aut determinaretur à phantasmatis ad illam conuersionem, ita vt non conuerteretur ad In- telligentiam pro aliquibus speciebus, nisi iuxta determinationem phantasmatum: & ratio quare has potius species quàm illas reciperet ab Intelli- gentia esset, quia sic exigerent phantasmata: sed similiter etiam posset determinari ad vnas species præ aliis, quamuis species conseruaren- tur; ergo absurdè negantur species, & recurritur ad conuersionem intellectus ad Intelligentias. Confirmatur, quia vel Intelligentia libere produ- cit species, vel necessariò; si liberè, ergo non est ponendus habitus, vt intellectus ad illam conuer- tatur; quia quamuis conuerteretur, illa posset non producere; & quamuis non conuerteretur, posset producere: si naturaliter, ergo semper deberet producere species omnes, quas posset, & sic intel- lectus tam deberet semper necessariò intelli- gere, quàm si haberet species conseruatas. Vlti- rius non potest intelligi, in quo consistat ista con- uersio intellectus ad Intelligentiam: ergo absur- de asseritur. Denique falsum est fundamentum eius principale, nimirum quod sequeretur ex conseruatione specierum conseruatio intellectio- num, vt postea videbimus.

Contra opinionem negantem conservari species, non manente actu intellectus, arguit quadrupliciter. Primò, quia intellectus ante actum, est in potentia accidentali, & essentiali. Secundò, principium agendi non necessariò habet actionem. Tertio, prius naturaliter, potest esse sine posteriore, si non habet necessitatem ad illud, ut subiectum ad passionem. Quarto, est perfectio in sensu communi servare species. Quintam rationem, quæ est D. Thom. rejicit Scotus.

Contra illam ^a opinionem, quæ diceret, quòd non inant species, sicut imponitur Auicennæ, arguo sic; intellectus habens habitum scientiæ, & non considerans actu, est in potentia accidentali *ex secundo de Anima*: sed supposita hypothèsi, non considerans actu, est in potentia essentiali respectu illius, & vocatur potentia essentialis quando ad hoc, quòd exeat in actum, necessariò præexigitur, quòd acquirat aliquam formam, per quam exeat in actum.

26.

Text. 25. & 55. Quid potentia essentialis?

Secundò sic; nihil præcedens actionem magis requirit actionem coexistentem, quàm principium illius actionis, ex quo est prius actione, sicut & principium agendi: sed principium agendi, non necessariò requirit coexistentiam actionis: quia omnia principia naturalium possunt impediri ab actionibus suis, ut propter indispositionem subiecti, instrumenti, vel organi: & tamen stabunt principia: ergo cum species sit naturaliter prior actione intelligendi, ut patet ex prædictis, non coëxigit existentiam actionis: & sic transeunte, vel non existente actu intellectiois, manebit species intelligibilis.

Tertio sic; prius nata potest esse sine posteriori, nisi in priori sit necessitas respectu posterioris, ut est in subiecto respectu proprii accidentis: sed species est prior actu intelligendi, & non facit necessitatem respectu actus intelligendi: tum, quia intellectio est voluntaria per participationem, quia intelligimus, cum volumus, *tertio de Anima*: tum, quia non obstante, quòd intellectus habeat speciem intelligibilem, potest impediri ab actione, sicut dictum est: ergo, &c.

Text 60. Prius potest esse sine posteriori.

Quarto sic; quòd est perfectionis in inferiori, est eminentius in superiori eiusdem rationis, & generis: sed transeunte actu imaginationis, siue sensitiuæ partis, retinere species est perfectiois: ergo eminentius hoc erit in parte intellectiva. est enim intellectiva eiusdem generis cum sensitiua pro tanto, quia cognitiva, sicut sensitiua eminentior tamen. Minor probatur, nam in quolibet perfectionis est quantò minùs indiget aliquo extrinseco in sua operatione; sed cæteris paribus, retinendo species sensus minùs indiget extrinsecis in operatione sua: ergo hoc est perfectionis in eo.

Perfectiori dandum est, quod minùs perfectio datur.

Probatur etiam ex alio, quia omne illud, quòd arguit independentiam, est perfectiois: sed habere speciem, & non intueri, vel actu intelligere, arguit, quòd intellectus non dependet ab actu intelligendi: ergo, &c.

Aliqui adducunt unam ^b rationem ad propositum, quæ magis congruentia est, quàm ratio, & est talis: vniuscuiusque permanentia attenditur penes nobilitatem, vel ex parte nobilitatis illius, quòd recipit, siue recipientis. Nam *omne, quòd recipitur, recipitur per modum rei recipientis*, non per modum rei receptæ. Cum igitur species sit res nobilis, & recipiatur in intellectu, qui est incorruptibilis: ergo ipsa manebit actu non inante.

D. Thom. ubi infra. Boetius Themistius ad 3. de Anima, comm. 5.

Respondeo, non valet. Nam actus est res nobilior, quàm species, & recipitur in intellectu: ergo in intellectu seipso non manente, non sequitur.

COMMENTARIUS.

7. SUPPLEM. PONCII. Probatur primò, conservari species intelligibiles. Quid sit esse in potentia accidentali ad intellectionem. Quid sit esse in potentia essentiali.

Contra illam opinionem, &c. Impugnat hic Doctor sententiam negantem conservari species, cuiuscunque authoris sit. Primò, quia habens habitum scientiæ, seu facilitatem ad cognoscendum aliquid, est in potentia accidentali, quando actu non cognoscit secundum Philosophum 8. *Physic. text. 32.* hoc est in tali potentia, ut non indigeat aliquo principio intrinseco essentialiter ad cognitionem requisito; & non habens habitum scientiæ, nec considerans actum est in potentia essentiali, id est, indigens aliquo principio intrinseco essentialiter requisito, secundum eundem Philosophum: sed si non conservarentur species intelligibiles habens habitum scientiæ, & non sciens actu, adhuc esset in potentia

Scoti oper. Tom. V.

essentiali, quia indigeret specie intelligibili, quæ est principium intrinseco essentialiter requisitum ad cognitionem, seu scientiam: ergo conservantur istæ species.

Hic est verus sensus huius primæ rationis; & est satis vrgens contra omnes, qui admitterent authoritatem Aristotelis, cuius etiam verba 3. *de Anima text. 8.* idem significant, ut bene *ibidem* explicat D. Thomas, qui etiam eadem verba 1. *part. quæst. 79. art. 6.* pro conservatione specierum adducit contra eundem Auicennam. Sed si quis negaret authoritatem Aristotelis; in hac ratione peteretur principium; nam intellectum habentem habitum scientiæ esse in potentia accidentali tantum, & non in essentiali, intelligendo

Z z 3 per

per esse in potentia essentiali esse sine indigentia principij essentialiter ad actum requisiti, est illud ipsum quod quæritur, aut saltem non minùs ignotum est, intellectum habere, vel non habere speciem intelligibilem, cum non intelligit, quàm cum esse tum in potentia essentiali, aut accidentalit tantum. Vnde hæc prima ratio est totaliter dependens ab auctoritate.

9.

Species intelligibili non habet necessariam connexionem cum intellectu.

Secundò impugnat, quia non habet species intelligibilis tam necessariam connexionem cum intellectu actuali, quin possit absque illa existere: ergo non est dicendum, quòd desinente intellectu definit, & consequenter admittendum est eam manere conservatam, saltem aliquamdiu. Probatur antecedens, quia species est prior intellectu, cum sit causa eius, aut conditio sine qua non produceretur, prærequisita necessariò ad eius productionem secundum omnes: ergo non habet tam necessariam connexionem cum illa. Probatur consequentia, quia nihil prius aliqua actione, aut effectu, habet maiorem connexionem cum ipso, quàm quod habet rationem principij productivi eius; sed quod habet rationem principij productivi non habet necessariam connexionem cum actione, aut effectu, quia omnis causa, & omne principium naturaliter agens potest impediri ab actione sua: ergo nec species cum intellectu, qua est prior.

Proponuntur difficultates contra secundam impugnationem Scoti. Secunda difficultas.

Hic discursus, ut iacet, patitur aliquas difficultates: nam primò æquè videtur probare quòd posset conservari species impressa sensibilis sensus externi absque sensatione in organo non impedito, quod omnes negant. Secundò tantum probat quòd non oritur ex natura intellectiois, aut species ut ad se comparatur, quin species, quæ prior est, possit conservari absque intellectu; sed cum hoc posset optimè stare quòd aliunde haberent necessariam connexionem per ordinem, scilicet ad aliquod extrinsecum, nempe ad causam productivam speciei, quæ causa non esset nata ipsam causare, nisi pro instanti, aut tempore quo intellectus per eam determinaretur ad producendam intellectioem; ita ut quodcumque impedimentum esset, quo minùs intellectus posita specie posset intelligere, illud ipsum esset impedimentum quo minùs species posset conservari in intellectu, non ob necessariam connexionem speciei cum intellectu, sed ob naturam ipsiusmet causæ, quæ ex se non haberet virtutem producendi, aut conservandi speciem quando poneretur, tale impedimentum, quæ natura colligeretur à posteriori experientia. Tertiò sunt aliqua principia agendi, quæ impediri non possunt naturaliter ab aliqua sua actione, ut virtus quam habet ignis ad producendum in se calorem, eumque quoad aliquem gradum conservandum: ergo similiter posset dici, non obstante hoc discursu, quòd species haberet talem vim productivam intellectiois simul cum intellectu, ut non posset naturaliter impediri. Quartò licet principia naturalia actionis possint impediri naturaliter, non tamen quando debite applicantur: sed Avicenna intendit speciem, & intellectum, esse sufficienter applicata ad causandum intellectioem, quando species producitur in intellectu, aut conservatur: ergo nisi ostendatur ita non esse, posset dici speciem non conservari, nisi quando conservatur intellectu.

Tertia difficultas.

Ignis, dum existit, non naturaliter conservatur necessariò aliquod calorem.

Quarta difficultas.

10.

Non obstantibus tamen his, discursus Scoti est

bonus, si benè intelligatur, quod ut fiat, advertendum est supponi à Scotò, si species non posset naturaliter conservari absque intellectu, hoc prouenturum aut ex intrinseca ratione ipsius speciei & intellectu, quatenus ad se comparantur; aut ex aliqua causa extrinseca, sicut siccitas & calor connectuntur necessariò in igne, sic eo scilicet quòd causa productiva utriusque sit ex natura sua determinata ad producendum utrumque. Supponit præterea non esse necessariam connexionem inter illa ex natura vllius extrinseci; quia ex natura extrinseci non potest esse necessaria connectio inter aliqua duo, nisi quatenus illud extrinsecum est natum causare utrumque, & æquè semper ad utriusque productionem determinatum; sed nullum extrinsecum est determinatum ad causandum intellectioem, nisi mediante ipsamet specie, ut supponitur etiam ab iis, qui negant conservari species: ergo si non est necessaria connectio inter speciem & intellectuem ex natura intrinseca utriusque, non erit necessaria connectio inter illa ex natura vllius extrinseci.

Defenditur discursus Scoti.

Inter intellectum & speciem intelligibilem non est necessaria connectio.

His autem suppositis, probat non esse ex natura intrinseca connexionem, & consequenter nullo modo; quia inter aliqua duo realiter distincta, quorum vnum est prius, & alterum posterius, ut se habent species & intellectio, non potest esse connectio necessaria ex natura intrinseca, nisi quatenus illud prius esset determinatum ad productionem posterius, aut ipsa productio ipsius, aut conditio applicans principium productivum eius ad eius productionem, ut patet; sed species non est productio intellectiois secundum omnes, nec conditio applicans principium productivum; sed potius est còmprius principium productivum intellectiois; ergo eatenus ex natura sua haberet eandem connexionem cum intellectu, quatenus esset ex se determinatum ad eius productionem; sed non est sic determinatum: ergo non habet necessariam connexionem ex natura sua intrinseca cum intellectu. Probatur subsumptum à Scotò, quia nullum est principium naturale tam determinatum ad agendum in aliquod extrinsecum distinctum realiter à se, quin possit impediri naturaliter à sua actione ex aliquo capite, ut patet inductione in omnibus aliis causis: ergo cum intellectio producat in aliquo distincto realiter à specie, non poterit species esse sic determinata ad eius productionem, quin possit ab eius productione impediri. Dixi in antecedenti, in aliquod distinctum realiter, ut excludam instantiam illam, quæ posset fieri de subiecto respectu propriæ passionis physicae, ut, verbi gratià, de igne respectu caloris, sine quo fortassis naturaliter conservari non posset.

Omne principium actuum in passum realiter distinctum potest impediri naturaliter ab actione.

His animaduersis facile patet ad difficultates præmissas. Ad primam enim dico discursum Scoti æquè benè probare speciem impressam externam posse conservari naturaliter absque sensatione, non quidem in omni casu, & hypothesi, sed in aliquo casu: imò per illud exemplum confirmari potest doctrina præmissa; quia certum est experientià, conservari speciem impressam externam absque sensatione, ut quando quis apertis oculis dormit, tum enim producit & conservatur species impressa in oculo sine visione: ergo similiter posset in aliquo casu naturaliter còtingere quòd produceretur species impressa intelligibilis in intellectu, absque intellectu, quia nò est vnde habeat maiorem connexionem speciei impressa intelligibilis cum intellectu, quàm visibilis cum visione.

II.

Respondetur prima difficultati.

Species externa potest conservari absque actione vitali externa.

Ad

*Respondetur
secunda diffi-
cultati.*

Ad secundam difficultatem respondeo, concedendo totum; sed supposuit Scotus, & supra iam probatum est, non posse esse necessariam connexionem inter speciem & intellectiorem ex alio capite, quam ex natura intrinseca sua; dicere autem quod causa productiva speciei esset ex natura sua determinata ad producendum & conservandum speciem, solummodo pro tempore, quo species esset nata determinate intellectum ad intellectiorem, esset chimericum, & non solum non esset innixum experientiae, sed potius contra omnem experientiam, quandoquidem constet alias species impressas tam internas quam externas, produci à suis causis quandoque cum non possint produci actus, ad quos dantur; ergo potius consentaneum experientiae erit ita dicere de specie impressa intelligibili, quam oppositum.

*Respondetur
tertia diffi-
cultati.*

Ad tertiam respondeo, iuxta paulò antè dicta, licet aliqua sint principia, quæ impediri non possunt ab actione, qua in se aliquid producant, non tamen esse aliqua, quæ non possunt impediri naturaliter ab actione in aliquod extrinsecum distinctum realiter.

*Respondetur
quarta diffi-
cultati.*

Ad quartam denique dico, nulla principia naturalia actionis debite applicata subiecto apto, posse impediri naturaliter ab actione, nec id intendere Scotus. Et licet Avicenna contenderet speciem productam in intellectu, esse causam sufficienter applicatam, ut simul cum intellectu produceret intellectiorem; & intellectum esse sufficienter dispositum ad intellectiorem recipiendam; tamen id falsum esse patet ex iam dictis; quia non potius est sic sufficienter applicata, quam species visibilis producta in oculo ad producendam visionem: sed species visibilis non eo ipso sufficienter applicatur ut simul cum oculo producat visionem, quod producat in oculo, ut patet experientia: ergo idè dicendū de specie intelligibili.

I 2.

*Tertia impu-
gnatio Docto-
ris.*

Impugnat tertiò prædictam sententiam: quia omne prius potest esse sine posteriori, nisi possit assignari ratio necessaria connexionis, qualis est inter subiectum & accidens suum connaturaliter conservatiuum, quod est proprietas Physica eius: sed species est prior intellectiione, & non potest ostendi ratio necessaria connexionis eius cum intellectiione: ergo conservari potest naturaliter sine illa. Probatur minor, quoad secundam partem, tum, propter dicta ratione præcedenti, tum, quia intellectiō liberè producitur: ergo quamvis haberemus speciem, non necessariò produceretur intellectiō, & consequenter non potest assignari ratio necessaria connexionis speciei cum intellectiōne: quia si essent necessariò connexæ, maximè quia intellectiō deberet necessariò produci quando adesset species. Tota difficultas huius rationis consistit in probanda licet errate intellectiōnis quoad suum produci: quòd autem ita sit libera, seu quòd liberè producatur, probat Scotus tantum autoritate Philosophi. Sed potest tamen ulterius probari experientia, quia constat voluntatem posse auertere illum ab vna consideratione ad aliam; & hinc aliquæ considerationes quandoque sunt peccaminosæ, quando scilicet voluntariè conferuntur. Posset responderi quidem iuxta doctrinam Avicennæ, quòd ut intellectiōnes essent liberæ, ita etiam & species; sed id gratis diceretur, nisi aliunde ostenderetur ratio necessaria connexionis speciei cum intellectiōne.

I 3.

*Quarta impu-
gnatio.*

Impugnat quartò eandem sententiam; & meo iudicio maximè efficaciter; quia sensus internus

materialis habet species conservatas, quando actu non sentit per illas: ergo idem dicendum est de intellectu. Probatur consequentia, primò, quia non potest assignari disparitas: secundò, quia quodcumque principium sufficit ad colligendum quòd conserventur species sensitiuæ internæ: sufficit etiam ad colligendam conservatiorem specierum intelligibilium: tertiò denique, quia, ut benè Doctor, quod est perfectiōnis in inferiori eiusdem rationis & generis, debet convenire superiori: intellectus autem & sensus internus sunt eiusdem generis potentia cognitiuæ, ut sic, ut patet, & ex illis intellectus sine dubio est perfectior: ergo quæ perfectiō convenit sensui interno, debet etiam convenire intellectui: sed perfectiōnis est in potentia sensitiua interna habere species conservatas etiam cum actu non vititur iis: ergo debet talis perfectiō concedi intellectui, præterim cum nullam aliam imperfectiōnem argueret in ipsa. Probatur subsumptum, quia per hoc fit ut minus dependeat ab obiecto & extrinsecis quibuscumque, quandoquidem non dependeat ab illis nisi in sola productione prima speciei: sed quo minus aliquid dependet, cæteris paribus, eo magis est perfectum.

Confirmat hoc Doctor, quia statuendo quòd intellectus possit habere speciem absque cognitione, saluaretur minor dependentia eius ab intellectiōne, quam si id non statueretur: ergo id argueret maiorem perfectiōnem in intellectu. His addi posset alia ratio, quòd anima separata recedat rerum in corpore gestarum, tam quæ separatur in statu damnationis, quam quæ separatur in statu salutis: ergo retinet species in corpore acceptas, & consequenter intellectus habet vim conservatiuam earum. Dices, species ipsi tum infundi à Deo. Contrà, quia non debemus recurrere absque necessitate ad talem infusionem quoties possumus in natura assignare causam sufficientem istarum specierum.

b Aliqui adducunt unam rationem, &c. Ad hæc addit Doctor rationem, quam pro conservatiōne specierum contra Avicennam addit S. Thomas 1. part. quæst. 79. art. 6. & ex eo cursus Complutensis de Anima, disp. 19. quæst. 1. §. 1. num. 3. Ratio autem est hæc, quod recipitur in aliquo, recipitur in eo secundum modum recipientis; intellectus autem est magis stabilis naturæ, quam memoria corporalis; si ergo materia corporalis formas, quas recipit, non solum tenet, dum per eas agit, sed etiam postquam agere cessauerit; multò fortius intellectus immobiliter & infallibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Hæc sunt propria verba D. Thomæ.

Verum, ut benè Doctor, non admodum vrget hæc ratio, seu congruentia; quia ipsa intellectiō recipitur in intellectu, & tamen non recipitur in ipso tam stabiliter & immobiliter, quam multæ formæ corporales recipiuntur in materia corporali: ergo ex eo quòd species intelligibiles recipiantur in intellectu, non sequitur quòd stabiliter & inamissibiliter in eo conserventur, nec quòd stabilius etiam quam formæ corporales recipiuntur, & conservantur in materia corporali.

Deinde non video in quo fundetur, quod dicit S. Doctor, intellectum scilicet esse stabilioris naturæ, quam materiam corporalem, nam materia corporalis prima secundum se habet naturam omnino tam stabilis, quam intellectus, ut pote tam

Eandè ratio de conservatiōne specierum intelligibilium & sensitiuarum.

Quod est perfectiōnis in inferiori debet attribui superiori si nihil impeditur.

I 4.
Ratio S. Thomæ.

Rejicitur.

Materia corporalis est tam stabilis natura quam intellectus.

ingenerabilis & incorruptibilis formaliter, & nullo modo indestructibilis, aut producibilis, nisi à solo Deo, nec ad eam datur vlla dispositio præua, necessitans ad ipsam connaturaliter, sicut datur ad animam rationalem. Quod si loqui dicatur D. Thomas de stabilitate materiæ corporalis, non quoad esse suum proprium, sed quoad conseruationem formæ, certum est materiam corporalem cœlestem tam stabiliter tenere formam substantialem cœlestem, quàm intellectus conseruat vllas formas accidentales sibi. Et præterea non potest sic explicari; quia aliàs in maiori peteret principium; nam intellectum esse sic stabiliorum est illud ipsum, quod erat probandum.

Itaque existimo illud principium, omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur, non rectè applicatum à S. Thoma ad propositum, idque conuincit instantia Doctoris de intellectu & instantiis aliis de formis corporalibus substantialibus, quæ non recipiuntur in materia per modum

recipientis, quantum ad stabilitatem, seu firmitatem in conseruatione sua. Nec sanè debet receptum habere omnem modum recipientis: vnde ex eo præcisè quòd recipiens haberet aliquem modum, non colligitur receptum habere talem modum, substantia enim recipiens accidens habet modum perfectitatis, & accidens in eo receptum non habet talem modum: sensus ergo istius axiomatis est, quòd receptum debet recipi ad modum recipientis, id est, iuxta quod possit recipi à recipiente, ita scilicet vt non habeat aliquem modum, quo posito non possit à recipiente recipi: verbi gratià, res corporalis habens partes, extra partes, non potest recipi in substantia spiritali, quæ non habet tales partes; quia id ex terminis repugnat; vnde debet quod recipitur in substantia spiritali habere modum indiuisibilitatis, quantum ad non habend: m partes extra partes, quia aliàs non esset proportionatum receptibile; ad substantiam spiritualem.

Quomodo receptum debet habere modum recipientis.

SCHOLIUM.

Resoluit conseruari speciem intelligibilem, adducens pro eodem auctoritatem Philosophi. Quærit occasionaliter quid opus est conuerteri ad phantasmata si manent species, & impugnata responsione D. Thom. respondet, propter duo talem conuersionem fieri. Primum, quia quod intelligimus in vniuersali, phantasmam in singulari secundum, quia intellectus possibilis vt ad proprium actiuum, ad phantasma, à quo simul & ab intellectu agente, recipit speciem intelligibilem, & soluit rationes pro Auicenna positas num. 2. 4.

27.
Vide text.
18. & 37. &
38. & alibi
sapè.

Quare conuerteremur ad phantasmata?
Text. 12.
30. & 39.

D. Th. vbi
supr. 9. 3.

AD quætionem ^a igitur dicendum, quòd manent species in memoria, actu intelligendi non manente. Cuius ratio est, quia vt habetur tertio de Anima, *intellectus in quantum intellectus, potest esse sapiens de se*; sed de se nullo modo esset sapiens de aliquo subiecto, nisi in quantum esset sibi præsens in ratione cognoscibilis: sed hoc non contingit nisi per speciem intelligibilem: ergo.

Sed tunc ^b restat vna difficultas, cum ex quo habet speciem, in qua relucet obiectum, quare in actu intelligendi oportet intellectum conuerteri ad phantasmata, & quòd oportet conuerteri dicit Philosophus 3. de Anima, dicit enim quòd quidquid intelligimus, necesse est simul phantasmata speculari. Hoc etiam ostenditur experientia, aliàs læso organo phantasiæ posset esse intellectus in actu recto intelligendi, ex quo species habuisset, cuius contrarium videmus.

Ad hoc respondent quidam, quòd pro tanto oportet fieri conuersionem ad phantasmata, quia proprium obiectum intellectus coniuncti est quiditas rei materialis, quæ non est nisi in hoc singulari, vel in illo: idè non cognoscitur perfectè, nisi existens in hoc vel in particulari, vel singulari. Singularium autem est phantasma: & idè oportet, quòd ad hoc, quòd intellectus intelligat obiectum suum, quòd conuertat se ad phantasma, vt speculetur naturam vniuersalem existentem in particulari.

28. Sed hæc responsio nulla est, quia aut cognouit primò singulare, vel vniuersale. Non singulare, quia tantum cognouit singulare per reflexionem, secundum eos. Si vniuersale, tunc arguo sic: nunquam secundum totam suam indifferenciam, potest vniuersale cognosci in inferiori, nec tanquam in obiecto, nec tanquam in repræsentatiuo.

Dist. præcisi
9. 3. & 4.

Præterea, dato quòd verum esset, quòd quiditas rei materialis esset proprium obiectum intellectus coniuncti, quod tamen falsum est, vt supra est ostensum: tamen ratio sua non est vera: nam secundum suam rationem Angelus, cum cognoscat perfectè quiditatem rei materialis, oportet quòd ipsam aspiciat in phantasmate, quod est falsum.

Præterea, species Angeli. siue quiditas Angelica, non minùs existit in supposito suæ speciei, quàm quiditas rei materialis in indiuiduo eius, si ergo Angelus non abstrahit, nullo modo intelligit quiditatem suæ speciei, sub ratione vniuersalis.

Licet ergo quiditas non existat nisi in supposito, vel singulari: potest tamen intelligi ab intellectu, non intelligendo, quòd existat in eo: & sic falsum est quod assumit, scilicet, quòd non possit intelligi quiditas, nisi vt existens in singulari intelligatur. Non enim est de ratione quiditatis, vt quiditas est, quòd in singulari existat, licet non nisi in eo existat realiter.

Ideo

Ideò dicendum, quòd duplex est necessitas conuersionis intellectus ad phantasia, *Duplex necessitas conuersionis ad phantasia. Vide D Th. 1. p. q. 89. art. 1. & alibi.* Vna est conformitas actionum potentie intellectiue, & phantasie; quia quicquid intelligimus in vniuersali, illud idem phantasiatur in suo singulari, & simul necessariò. Ex quo accidit, quòd impedita operatione phantasie impeditur intellectus: sicut simul operatio sensus communis, & particularis, & impedita operatione sensus particularis, impeditur operatio sensus communis.

Quoad causam secundam, vel necessitatem, est intelligendum, quòd species intelligibilis abstrahitur à phantasmate, vt actu per ipsum phantasiatur obiectum particulare phantasia. Antequam igitur intellectus habeat speciem, necessariò oportet ipsum conuerti ad phantasmata, sicut proprium passiuum conuertitur ad suum proprium actiuum, à quo simul, & ab intellectu agente recipit speciem intelligibilem, & si eam habet, recipit intensiorem actus, quia clariùs videt obiectum. Stante enim voluntate ad hoc, & phantasia non fatigat, quantò ipsa est magis in actu ordinato, intellectus intensiùs videt obiectum suum proprium.

Sed dices, si actus est intensior, quantò plus phantasia est in actu: ergo videtur quòd non habeat terminum: cuius falsitas patet in patria.

Dicendum, quòd generaliter in his, quæ suscipiunt magis, & minùs, sicut in habitibus, non quilibet actus auget habitum, vel saltem ille actus, qui non virtualiter continet ipsum generatum, vnde aquam calidam, non facit calidiorem modicus ignis, vel modicus calor, puta tepidus, sed calor intensior, puta, calor, qui virtute est talis. Si autem formæ tales habent terminum, non amplius illi actus intendunt habitum: ita est in proposito.

Ad argumentum primum dicendum, quòd sunt ibi plures simul. Ad probationem dicendum, quòd secundum Philosophum 4 *Metaph.* & Commentatorem, ea, quæ oppositionem habent in re, non habent oppositionem in mente. Nam species contrariorum simul sunt in anima: cum tamen contraria simul esse non possint in eodem subiecto: possunt tamen aliquo modo esse idem in esse cognito: nam vnum est ratio cognoscendi alterum, sicut rectum est iudex sui, & obliqui 1. *de Anima.*

Ad secundum dicitur, quòd illa species dicitur, & est habitus, non tamen eiusdem rationis cum illo, qui per actus acquiritur. Nam ex actibus, non acquiritur nisi habitus ad actus consimiles: nunquam tamen per illam habilitatem fit obiectum in intellectu præsens: per habitum autem, qui est species, fit præsens.

C O M M E N T A R I V S.

15. **SUPPLEM. PONCIL. Cælesio Doctoris.**
a *AD* questionem igitur dicendum, &c. Concludit Doctor conseruari species intelligibiles in intellectu, etiam quando actu non intelligit. Ad quod probandum præter præmissas rationes adiungit aliam innixam auctoritati Philosophi; nimirum quòd intellectus possit esse de se sapiens aliquando, hoc est, quòd possit ex se & iis quæ sunt intrinseca ipsi, cognoscere aliqua obiecta, ita vt non indigeat recurrere ad aliqua principia Physica istius cognitionis, ab extrinseco mutuanda: sed si non haberet species intelligibiles conseruatas, nunquam posset esse sic sapiens de vilo obiecto, quia nullum potest intelligere sine speciebus, aut obiecto concurrente immediate ad cognitionem: ergo dicendum est, quòd habeat species intelligibiles aliquando conseruatas.

Tota difficultas huius probationis consistit in hoc, an intelligatur illud esse de se sapiens, vt iam explicatum est, eo enim dato, & admissa auctoritate Philosophi, sequitur intentum clarissimè: quòd autem ita illud intelligendum sit, videtur ex mente Commentatoris in textum 18. lib. 3. de Anima.

16. **Obiectio.**
b *Sed tunc restat vna difficultas, &c.* Proponit hinc vnam difficultatem grauissimam contra resolutionem suam, & communem, de conseruatione specierum; quia si intellectus haberet species conseruatas, non esset necesse vt conuerteretur ad phantasmata, quoties intelligeret: sed id est necesse, vt patet tum auctoritate Philosophi 3. *de Anima* text. 12. tum experientia, quia læso, aut impedito organo phantasie, non intelligimus re, vt patet in phreneticis, dormientibus, & infirmis: ergo non habet species conseruatas. Probatur sequela, quia ideò recurreret, vt haberet species ab ipsis, seu iis mediatis.

Confirmari potest, quia sensus internus, ex eo quòd habet species conseruatas, potest sentire obiecta sua sine conuersione ad sensus externos, à quibus recipit species, iis que non solum læsis, sed omnino deperditis: ergo similiter intellectus si haberet species conseruatas, posset intelligere absque conuersione ad phantasmata, à quibus recipit species, læsæque, ac destructæ etiam phantasia.

Confirmatur secundò, quia sensus externus non ponitur habere vim conseruatam ex se specie, quia nunquam potest vri specie, quin actu conuertatur ad ipsum obiectum, aut quin ipsum obiectum sit præsens taliter, vt possit causare ac conseruare speciem; sed intellectus non potest vri specie intelligibili, quin actu conuertatur ad phantasmata, & quin phantasmata sint sic applicata vt possint causare, ac conseruare illam speciem: ergo non est dicendum quòd intellectus habet ex se vim conseruatam speciei, nisi saltem quando actu intelligit.

Confirmatur tertio, quia si intellectus haberet

Intellectus necessariò semper conuertitur ad phantasmata.

29. *Instantia.*

Quia actus auget habitum?

Ad arg. 2. quæst.

Text. 23. Opposita in re non opponuntur in mente.

Text 85. Ad 2.

vim conseruatiuam speciei nunquam posset perdere speciem; sed hoc videtur contra experientiam, quā constat nos res antē cognitās iſa obliuiſci, vt nunquam poſſimus recordari quando poſtea occurrunt, nos antē cognouiſſe illas, quod non videtur poſſe eſſe verum, ſi remaneret ſemper ſpecies earum. Probatur ſequela, quia ſi intellectus eſſet ſufficiens cauſa conſeruatiuā ſpeciei, quandoquidem ad hoc faciendum ſit ſemper ſufficiens applicata, ſemper deberet eam conſeruare: cauſa enim naturaliter agens applicata neceſſariō agit, niſi impediatur; ſed non poſſet intellectus impedi per aliam cauſam vllam, cū nulla cauſa poſſit impire aſionem, aut conſeruatiōem alterius cauſe, niſi producendo aliquid incompoſſibile cum effectu productō, aut conſeruato per illam alteram cauſam; nullus autem effectus eſt incompatibilis cum ſpecie intelligibili, vt patet: & conſequenter intellectus nequit per vllam aliam cauſam impedi per conſeruatiōem ſpeciei intelligibilis ſemel producti.

17.
Reſponſio
ſ. Thomae.

Ad hanc obiectionem difficilem adfert Doctor primō reſponſionem D. Thomae 1. part. q. 84. art. 7. qui aſſerit rationem conuerſionis intellectus ad phantaſiam, ſeu phantaſmata, eſſe, quōd intellectus noſtri coniuncti cum corpore obiectum proprium ſit quiditas rei materialis ſenſibili; de ratione autem huiusmodi quiditatis eſt quōd in aliquo indiuiduo exiſtat, quod indiuiduum non eſt abſque materia corporali, quare non poteſt talis quiditas completē, & verē cognosci, niſi vt in particulari exiſtens; particulare autem cognoscamus per ſenſum, & imaginatiōnem: vnde quamuis habeat intellectus ſpecies conſeruatas, oportet ipſum conuerti ad phantaſmata, & conſequenter neganda eſt, iuxta hanc doctrinam, ſequela maioris.

Hanc reſponſionem meritō ſanē reiicit Doctor pluribus rationibus, quarum cūm faciat mentionem nullam Caietanus in commentario huius loci, ſolūmque ex Scoto adferat contra D. Thomam quod negat quiditatem rei materialis eſſe obiectum adaequatum intellectus; magnam mihi coniecturam dat hanc quæſtionem non eſſe partem ſcripti Oxoniensis; quō ſolo vtebatur Caietanus ex operibus Scoti, vt ab impugnationibus in eo contentis vindicaret ſanctum Thomam.

18.
Reſponſio
primi.

Prima replica Doctoris contra reſponſionem D. Thomae eſt, quōd ſequeretur intellectum non intelligere quiditatem rei materialis dum primō intelligit ipſam, quod implicat. Probatur ſequela, quia in prima intelligence non intelligit ipſū vt ſingulare, ex ſententia D. Thomae, in qua intellectus non intelligit ſingulare, niſi per reflexionem; reflexio autem nequit eſſe in prima intelligence; ſed nec intelligit ipſum vt vniuerſale, aut vt abſtractum negatiuē, aut præciſiuē ab vniuerſali, ac ſingulari, in eadem ſententia, quia negat D. Thomas poſſe illam intelligi, niſi vt in ſingulari, & propterea in omni intelligence aſſerit neceſſariam eſſe conuerſionem ad phantaſmata.

Sic poſſet intelligi replica Scoti, ſed magis ad verba intelligenda eſt aliter, hoc modo: ſi intellectus non poſſet perfectē cognoscere quiditatem rei materialis, niſi vt exiſtenti in ſingulari, provt aſſerit D. Thomas, ſequeretur quōd in prima intelligence non cognosceret ipſam perfectē,

quia non cognosceret ipſam vt ſingulare propter rationem iam præmiſſam: ergo vt vniuerſale, ſed vt vniuerſale non poſſet perfectē cognosci vt in ſingulari exiſtens, nam vt vniuerſale non poteſt perfectē cognosci, niſi cognoscat ſecundum totam ſuam indifferentiam; vt ſic autem nequit cognosci, quando cognoscat vt exiſtens in vno ſingulari, vt patet. Quōd ſi dicatur quōd prima cognitio, non ſit perfectā cognitio; quidquid ſit de huius veritate, nō facit ad rem: quia ſequitur in ordine ad talem cognitionem, ſaltem imperfectam, non eſſe neceſſariam ſemper conuerſionem ad phantaſmata, non obſtante reſponſione S. Thomae: vnde ex illa reſponſione non habetur adaequata ratio conuerſionis ad phantaſmata in omni cognitione intellectiua: quod & Caietanus ipſe fatetur, admittens hanc rationem D. Thomae non concludere vniuerſaliter immediatē, ſed immediatē de intelligence perfectā, & mediatē de imperfecta: quatenus ſcilicet ſi intellectio perfectā habet dependentiam à phantaſmatibus, & imperfecta etiam à potiori talem debet habere. Verūm nec conſequentia hæc etiam valet, quia perfectior cognitio poteſt indigere aliquo, quo non indigeret imperfectior, vt manifeſtum eſt: itaque niſi ſit eadem ratio dependentiæ à phantaſmate in vtraque cognitione perfectā & imperfectā, non ſequitur, ſi perfectā dependet, imperfectam etiam dependere: non eſt autem eadem ratio, ſi ſola ratio cur cognitio perfectā dependeat à phantaſmate, ſit, quam aſſignat D. Thomas.

Secunda replica Doctoris eſt, quōd, (admiſſo gratis ſuppoſito D. Thomae, nempe quiditatem rei materialis eſſe obiectum adaequatum intellectus; quōd tamen hac diſt. quæſt. 3. improbatum eſt) adhuc falſum ſit eam non poſſe perfectē cognosci, niſi phantaſiando ſingulare, in quo exiſtit, quia aliās Angelus non poſſet perfectē cognoscere quiditatem rei materialis, nec anima ſeparata, cūm non habeant phantaſiam.

Confirmatur hoc primō, quia ſupponendo quōd Angelus intelligeret materialia, ſicut de facto intelligit, & quōd nihil aliud poſſet intelligere, ſaltem directē, tum obiectum adaequatum intellectus eius eſſet quiditas rei materialis; non ſecus ac eſt hominis: ſed tamen hoc non obſtante, & non obſtante etiam quōd quiditas illa rei materialis non exiſtat, niſi in ſingulari, intelligeret ſine phantaſmate; quia intellectio, quam haberet in tali caſu, eſſet talis, qualis eſt intellectio, quam habet de facto: ergo ex hoc præciſe quōd quiditas rei materialis ſit obiectum adaequatum intellectus humani coniuncti, & quōd non reperiatur niſi in aliquo ſingulari ſenſibili, non ſequitur quin poſſit homo intelligere illam quiditatem abſque phantaſmatibus.

Confirmatur ſecundō, quando Angelus intelligit quiditatem rei materialis, vel intelligit ſimul ſingulare, in quo exiſtit, vel non. Si non intelligit, ergo ſimiliter poteſt intellectus coniunctus intelligere illam quiditatem, non intelligendo ſingulare, in quo exiſtit: eadem enim eſt ratio quantum ad hoc. Si intelligit, ergo ſimiliter poſſet intellectus coniunctus intelligere vtrumque per ſpeciem intelligibilem vnam, aut plures, & conſequenter, ſi tales ſpecies preſent conſeruari abſque phantaſmate, poſſet intellectus per illam ſpeciem intelligere vtrumque abſque phantaſmate.

Vniuerſale nō
cognoscat
perfectē vt in
ſingulari exi-
ſtens.

19.
Reſponſio ſe-
cundō.
Vniuerſale
poteſt perfectē
cognosci ſine cog-
nitione phanta-
ſtica ſingula-
ri.

Confirmatur tertio, & simul probatur consequentia præcedens, quia si quiditas rei materialis posset infundere speciem, qua perfectè repræsentaretur sine singulari in quo existit, posset intellectus, non obstante dependentia ad phantasmata quantum ad productionem speciei, intelligere illam quiditatem, vel non posset absque conuersione ad phantasmata, si posset; ergo si illa quiditas rei materialis infundat speciem, qua cognoscatur ipsa & singularitas, utraque poterit absque conuersione ad phantasmata perfectè cognosci. Si non possit; ergo aliqua alia ratio est, ob quam non cognoscitur quiditas rei materialis sine conuersione ad phantasmata præter illam rationem de cognitione singularitatis simul cum illa.

Tertia replica est: quiditas rei materialis non magis necessariò est, aut cognoscitur in singulari materiali, quàm quiditas substantiæ immaterialis Angelicæ in supposito, seu singulari Angelico: sed Angelus non obstante inexistencia quiditatis immaterialis in singulari suo potest ipsam intelligere, sine eo quòd intelligat ipsam in suo indiuiduo, aliàs non posset abstrahere cognitionem eius, ut est vniuersalis, à suis singularibus: ergo intellectus humanus potest intelligere quiditatem rei materialis inexistens in singulari materiali, sine eo quòd intelligat ipsam ut inexistentem singulari, & consequenter falsum supponit D. Thomas.

Itaque concludit Doctor benè, licet quiditas non sit nisi in singulari, eam posse intelligi sine eo quòd ut sic existens intelligatur, & sic etiam dixerat *dist. 1. quæst. 2.* visionem intuitiuam essentia diuinæ existentis in tribus personis posse dari sine eo quòd videretur ut existens formaliter in tribus personis. Sic etiam licet albedo sit in substantia aliqua existens, posse tamen videri, & intelligi sine eo, quòd ut sic existens formaliter intelligatur; & ratio est, quia quotiescunque est obiectum aliquod ex se sufficiens ad terminandum cognitionem: non debet asseri quòd nequeat videri sine aliquo alio obiecto, aut conditione, nisi ostendatur necessaria dependentia illius in ordine ad terminandam cognitionem ab illo alio obiecto, aut conditione, sine qua diceretur quòd non posset cognosci.

Propter has, aut alias difficultates, quas habet responsio hæc D. Thomæ, crediderim Complurces Carmelitas in suo Thomistico cursu, dum hanc difficultatem tractarent *dist. 19. de Anima, sect. 2.* ea non fuisse vsos, nec vllam eius mentionem fecisse, cum tamen nihil aliud ferè magis videantur intendisse, quàm non solum conclusiones, sed & rationes D. Thomæ defendere. Respondent tamen ipsmet aliter, duobus modis: primò refundentes necessitatem speciei conseruatae ad habendas intellectiones præuias ad phantasmata. Itaque dicunt quamuis intellectus recurrat ad phantasmata, tamen necessarias esse species, quia sunt aliqui actus intellectus præuij ad phantasmata, quibus scilicet imperat intellectus ipsamet phantasmata hæc, vel illa; nam isti actus cum non præsupponant phantasmata, non possunt fieri mediantibus speciebus tum receptis à phantasmaticis, ergo mediantibus speciebus antecederet acceptis, & conseruatis.

Verùm hæc responsio destruit suppositum commune vtriusque scholæ de necessaria conuersione intellectus ad phantasmata in omni intellectione.

Quod ut clariùs pateat, quæro ab his authoribus, an ille actus intellectus, qui est prior actu phantasiæ, quem imperat, dependeat ab alio aliquo actu phantasiæ, tanquam ab aliquo priori natuta, vel simultaneo; necne? Si sic: ergo manet difficultas obiectionis: quia non potest assignari cur indigeret speciebus conseruatis ad illum actum; & præterea frustra recurritur ad phantasias posteriores, ut manifestum est. Si non indiget, ergo alij quicunque actus intellectus possunt esse independentes à conuersione ad phantasmata priora, aut simultanea cum illis; sed hoc est absurdum. Probatur minor, tum, quia pro illo priori, quo reperitur actus sine phantasmaticis, obiectionum est quiditas rei materialis, secundum D. Thomam, existens in singulari: ergo non potest videri, nisi in singulari, & consequenter non potest videri, nisi phantasietur secundum eundem D. Thomam. Tum etiam, quia si non debet phantasia operari priùs, aut simul cum intellectu habente illum actum non potest assignari ratio cur debeat sequi operatio phantasiæ, & sic simpliciter contra omnes posset haberi operatio intellectus sine phantasiæ operatione vllò modo.

Quòd si dicas solos actus imperantes esse posse sine operatione phantastica priora, eos autem non posse sine operatione phantastica posteriori, quia sunt imperia eius. Contra primò, si eatenus isti actus habent operationem phantasiæ annexam, quatenus imperant ipsam: ergo alij actus, qui non imperant ipsam, possunt esse sine phantasiæ operatione vllò modo, non enim est maior ratio cur operationes illæ imperantes phantasmata possunt esse sine phantasmaticis secundum omnem rationem in ipsis reperitam, præter rationem imperij potius quàm aliæ operationes, quæ non habent rationem imperij. Contra secundò, quia quamuis imperaret intellectus phantasmata, non tamen esset necesse, quòd semper phantasmata sequerentur ex vi imperij præcisè; quia non videtur quòd intellectus habeat maiorem vim ad imperandam operationem phantasiæ quàm voluntas, aut intellectus ad imperandum actum potentia loco motiuæ; sed hunc semper imperare nequeunt, ut patet: ergo. Adde falsum esse dari in intellectu huiusmodi actus imperantes. Deinde experientia patet non posse nos ad libitum imperare quæ volumus phantasmata. Omitto alia multa, quæ contra hanc responsionem omnino ineptam obiici possent.

Respondetur ergo secundò, non posse intellectum quoties ad phantasmata conuertitur recipere ab illis species; quia cum debeat recipere species immobiliter in prima conuersione ad phantasmata, supponitur ante alias posteriores conuersiones habere illas; non potest autem recipere de nouo quod antè habuit. Sed hæc etiam responsio quæque insufficientis est; nam in primis petit principium: supponit enim species immobiliter recipi; cuius contrarium contendit difficultas obiectionis. Deinde non assignat rationem cur debeat intellectus recurrere ad phantasmata, si habeat species conseruatas.

c. Ideo dicendum quòd duplex est. Melius itaque multò respondet Doctor, assignando duplicem rationem necessariæ conuersionis ad phantasmata inter intelligendum. Prima est ex ordine potentiarum intellectiuæ & phantasiæ, quæ pro hoc statu habent talem conformitatem in operando, ut intellectus non possit intelligere aliquid, quin

20.
Respondetur tertio
Angelus potest præ se habere naturam Angelicam ab indiuidualitate.

Vnum obiectum potest videri sine alio, nisi sit intrinsecus aliqua dependentia vnius ab alio in cognosci.

21.
Responsio Complurces prima.

22.
Respondetur.

Responsio secundum Compositum.

Respondetur.

23.
Responsio Doctorum.

Prima ratio necessaria conuersionis intellectus ad phantasmata.

vel singulare illius, vel aliquod aliud singulare conducens ad eius intellectiōnem; percipiat phantasia; non ex eo præcisè quòd illud quod percipitur ab intellectu existat in illo singulari, vt vult D. Thomas, & suprà impugnatum est; sed ex subordinatione ipsarum potentiarum. Secunda ratio necessariæ huius conuersionis est, quantum ad primam intellectiōnem, quia non reciperet species intelligibiles nisi mediante operatione phantasiæ, & quantum ad alias intellectiōnes sequentes, quia non intenderentur species intelligibiles, nisi per concursum phantasiæ: sicut enim non possent produci nisi mediante eius concursu, sic etiam intendi nequeunt, nisi eo mediante: vnde vt intellectus habeat intensiores species, & perfectiores intellectiōnes, requiritur conuersio eius ad phantasmata; non solum dum primò producuntur species, sed postea etiam. Quod autem contra hoc replicat Doctor non indiget explanatione, sicut nec responsio.

Verùm aliæ replicæ occurrunt contra vtramque rationem; contra primam quidem, quòd non assignet rationem istius subordinationis potentiarum harum, cum tamen in ea sit tota difficultas; nam qui negaret species conseruatas, facile dater rationem, nimirum quia intellectus non posset intelligere vnquam sine specie: ad speciem autem habendum, nisi semel producta conseruaretur, semper deberet, sicut prima vice, recurrere ad phantasiam: quòd si, qui admittunt species conseruari, non possunt assignare rationem subordinationis potentiarum prædictæ; vel hoc ipso videntur peius philosophari. Contra secundam rationem facit quòd ex ea non sequitur necessariam conuersio ad phantasmata, nisi quando intellectio perfectior, & species consequenter perfectior habenda est: si enim propterea recurrendum est vt species intensior habeatur, certè non est recurrendum quando non est habenda: sed certum est experientia quòd non semper habetur intensior, & id etiam fatetur Doctor in responsione ad suam replicam.

Ad primam ex his replicis respondeo Scotum hic quidem non assignare rationem subordinationis harum potentiarum in operando, sed eam supponere, ex dictis suprà *quæst. 3. num. 24.* vbi dixit hanc subordinationem pro hoc statu oriri ex ordinatione diuina statuentis non concurrere cum intellectu ad intelligendum aliquid, nisi phantasia operante, idque probabiliter in poenam peccati originalis, vt ibi asserit Doctor, & etiam in *2. d. 3. quæst. 8. ad primum principale, ac quæst. 19. de Anima:* vnde secundum ipsum non esset talis subordinationis in statu innocentie, sicut nec secundum omnes est de facto in statu gloriæ. Itaque iuxta hanc doctrinam, ratio conuersionis intellectus ad phantasmata proxima est quòd non possit pro hoc statu habere speciem intelligibilem sibi sufficienter obiectiue applicatam, quin phantasia etiam habeat species phantasticas sibi similiter applicatas, & propterea quoties intellectus operatur, phantasia etiam operetur necesse est. Ratio autem cur non possit intellectus habere istas species applicatas sibi quin phantasia etiam suas applicatas habet, oritur ex ordinatione particulari Dei, vt dictum est, & ratio denique, ob quam Deus habuit huiusmodi particularem ordinationem, est peccatum originale.

Ad secundam replicam concedo totum, existimo enim Scotum non attulisse illam rationem ad

concludendam necessariam conuersionem ad phantasmata in omni intellectiōne, sed in aliquibus tantum in quibus non idèd recurrendum esset ad phantasmata, vt haberetur species, vt intendit sententia negans species conseruari; sed vt intenderetur species prius habita.

His suppositis nunc respondeo in forma ad obiectionem principalem positam num. 16. negando sequelam cum sua probatione: non idèd enim necessariò semper conuertitur ad phantasmata, vt recipiat species, quandoquidem eas recipit in prima conuersione; sed quia nunquam applicantur ipsi suæ species, quin species phantasticæ etiam phantasiæ repræsententur. Ad primam confirmationem nego antecedens, non enim idèd solum; sed etiam quia possunt suæ species sensibus internis applicari obiectiue & sensibilibiter, sine eo quòd applicentur suæ species sensibus externis, vt patet experientia. Ad secundam confirmationem nego maiorem, sed ex eo, & quia nulla alia ratio suppetit, ex qua possit colligi, quòd conseruet species; suppetit autem ratio ad probandum quòd intellectus conseruet species. Ad tertiam confirmationem concessa maiori cum Suarez *disp. 44. Metaph. Vsq. & aliis;* nego minorem, quidquid dicant Gabr. & Almain. Ratio autem cur obliuiscatur retum cognitionum successu temporis est, quia perdimus species phantasticas, aut impeditur dispositio organi phantasiæ, tali modo, vt non possint proponi ipsi istæ species obiectiue, & perceptibilibiter; hinc enim fit vt propter dependentiam intellectus ad phantasiam pro hoc statu non possint etiam intellectui proponi suæ species, sic vt possit recordari obiectorum aliàs cognitorum.

Hæc sufficienter soluunt difficultatem propositam contra communem doctrinam conseruatione specierum; verùm quia solutio dependet ab ordinatione diuina speciali habita ob peccatum originale, cuius cognitio non potest haberi naturaliter, sed mediante reuelatione, conandum est ostendere aliquam rationem naturalem istius & phantasiæ cõnexionis necessariæ, quæ est inter intellectum. Itaque potest dici quòd propterea intellectus in omni intellectiōne depèdet à phantasmate; quia pro hoc statu omnis intellectio eius est ex natura sua intrinseca, dicès ordinem ad obiectum phantasticè propositum, ita vt obiectum sic propositum sit terminus cognitionis cuiuscunq; eius. Quemadmodum ergo voluntas, licèt, secundum probabiliorē opinionem, sit causa adæquata suæ volitionis, dependet tamen in omni sua volitione ab obiecto intelligibilibiter proposito tanquam à termino suæ volitionis, ad quem dicit ordinem intrinsecum: ita etiam licèt intellectus cum specie conseruata sit causa adæquata intellectiōnis, & propterea non dependeat à phantasmate tanquam causa effectiua totali, aut partiali intellectiōnis; tamen dependet ab illo tanquam à termino, quem essentialiter respicit intellectio eius omnis quam pro hoc statu habet.

Dices, si hoc esset verum, esset dependentia intrinseca intellectiōnis à phantasmatis, & consequenter secundum nullum statum posset haberi sine phantasmatis. Respondeo, distinguèdo sequelam, intellectiōnis omnis, quæ de facto habetur, aut quæ est eiusdem rationis cum illa, concedo sequelam; intellectiōnis diuersæ rationis, nego sequelam. Itaque non solum Angeli, sed anima separata, & etiam coniuncta corpori glorioso, habent

Secunda ratio eiusdem conuersionis.

Replicatur contra primam rationem.

Replicatur contra secundam.

24. Satisfit prima replica. Vnde oritur ligatio intellectus ad phantasmata.

Satisfit secunda replica.

25.

Respondetur obiectioni principali in forma.

Respondetur prima confirmationi.

Respondetur secunda.

Respondetur tertia.

Cur perdatur aliquando species.

26.

Alia responsio ad obiectionem principalem. Omnis cognitio huius status dependet intrinsecè ab obiecto phantastico proposito.

Replicatur contra.

Soluitur.

habent alium modum intelligendi corporea, & spiritualia obiecta, quam modò homines pro hoc statu habent, in ordine, ad quem modum intelligendi non requiritur propositio obiecti phantastica.

Replicæ 2. Dices secundò, ergo non remanent in anima beata species illæ, quas pro hoc statu acquirit. Probatur sequela, quia istæ species sunt tantùm natæ producere tales intellectiones, quales hic habemus, & proinde si tales intellectiones pro statu separationis habere nequeat, frustra manerent species illæ in ipsa. Respondeo, propter hoc probabile esse quòd saltem non vitur anima separata speciebus hic acquisitis pro statu separationis: nec ramè propterea dicendù est, quòd non habeat illas, quia iis uti poterit quando iterum cõiungetur corpori. Quòd si quærat, quomodo ergo poterit intelligere quæ gessit in corpore, in statu separationis: Respondeo, quòd recipiet à Deo species omnes ad hoc requisitas, præter illas, quas ipsamet acquirere potest. Certum enim est Deum posse infundere species animæ, per quas posset recordari ea quæ antè fecit; sicut enim Angelus per species à Deo infusas potest recordari quòd homo fecerit talia, vel talia, in vita; ita ipsa anima per species à Deo infusas poterit recordari se in vita fecisse talia, vel talia opera.

Responsio. Dices, ergo ex memoria, aut recordatione animæ separata, nõ possunt colligi species. Respondeo, concedendo totum, iuxta hunc probabilem modum dicendi, quem non absolute asserimus, sed proponimus iudicio lectoris. Posset tamen ex recordatione rerum, quas gesserunt in hac vita homines beati, & damnati, colligi ista necessitas; quia nihil impedit quo minus per species hic acquisitas habeant illam recordationem.

Respondeo secundò facilius, & conformius ad communiora principia, negando sequelam huius secundæ replicæ, quia illæ species, quas de facto habet intellectus, possent concurrere quantum est ex se ad intellectiones, quæ de facto producuntur, ac sunt dependentes essentialiter ab obiecto phantasticè proposito, & ad alias etiam intellectiones eiusdem obiecti, non sic dependentes. Et si quæras, cur ergo utraque intellectiones non producit? Dico rationem huius non posse in aliud refundi, quàm in voluntatem diuinam, quæ statuit secundum Scotum non concurrere cum hominibus ad tam perfectas rerum cognitiones in pœnam peccati, quam aliàs naturaliter habuisset. Dices, secundum hanc responsum recurrimus ad ordinationem diuinam, ad quam fugiendã inuenimus hunc nouum modum philosophadi: ergo hæc responsio non est commoda. Respondeo, distinguendo sequelam, recurrimus ad illam ordinationem ad ostendam subordinationem intellectus ad phantasmata; quantum ad intellectiones omnes, quas de facto habet, nego anteceds; ad ostendendum cur alias intellectiones, quas non repugnat ipsi habere ex natura potentialium independentes à phantasmatis, concedo anteceds; nec ad vitandum hunc recursum excogitauimus prædictum philosophandi modum, sed potius ad ostendam rationem dependentiæ intellectus à phantasmatis, quoad intellectiones omnes, quas de facto habet. Supposita hac responsione manerent species hic acquisitæ in anima separata, iisq; uti posset, & propterea dixi hæc responsionem esse faciliorem, & cõformiorem cõmuni-

bus principiis, quo nomine ipsam præfero priori
Scoti oper. Tom. V.

responsioni. Et si dicas, quòd species omnes hic acquisitæ, cum producantur ab obiectis secundum illam rationem, quã apprehenduntur à sensibus materialibus externis & internis, aut secundum rationem abstractam, aut deductam per consequentiam ab illa ratione videantur debere repræsentare res cum ordine ad illã rationem. Responderi potest, licet mediantibus his speciebus, repræsentetur res secundum talem rationem, quòd tamen possit hic repræsentari sine dependentia à phantasia actu operãte. Sicut enim ipsa phantasia licet abstrahat species à rebus, ut percipiuntur per sensus externos, nihilominus potest intelligere res non operãtib; illis potentis, ita similiter intellectus, licet abstraheret species ab obiectis ut propositis phantasticè, posset ex natura sua intelligere res non operãte phantasia per illas ipsas species; sed intellectione tamẽ, quæ esset distincta rationis ab illa, quam haberet per species immediatè productas à rebus, secundum illas rationes, & quæ esset imperfectior quàm illa; quamuis utraque intellectio esset independens immediatè à phantasmatis. An autem intellectio habitata de rebus per species causatas à phantasmatis, & independens ab actuali phantasmate, qualẽ habere posset secundum hanc responsionem anima separata per species hic acquisitas, esset perfectior intellectione, quam pro hoc statu per easdem species habemus de eodem obiecto cum dependentia actuali, & immediata à phantasmate; non adeò mihi constat; nam ex vno capite videri posset quòd esset perfectior, quia independetior à phantasmate. Ex alio verò capite videretur posse esse imperfectior; quia sicut non exigeret illam propositionem phantasticam obiecti, ita videri posset quòd non repræsentaret rem tam perfectè, quàm intellectio exigens istam proportionem. Quod etiam cõfirmari posset, quia dicitur communiter phantasia perfectius operari, quando agit actu sensus externus, & per ipsum proponitur obiectum sensibile, quàm quando non agit: ergo similiter intellectus perfectius posset dici intelligere rem secundum rationem obiectiuã abstractam à phantasmatis quando operatur actu ipsa phantasia, quàm quando non operaretur. Sed quidquid de hoc dicatur, perinde est quantum ad nostrum intentum impræsentiarum.

Dices tertio, ergo ex natura rei, & non ex ordinatione diuina, oritur dependentia intellectus ad phantasmata pro omni intellectione huius status; sed hoc videtur esse contra Scotum supra: ergo & hæc doctrina. Respondeo primò concedendo Maiorem; sed negando Minorem; quia Scotus non dicit absolute illam dependentiam esse in pœnam peccati, sed vel in pœnam peccati, vel ex ordine potètiarum: ordo autem iste potentialium hoc modo commodissimè intelligi potest; qui alio modo esset valdè difficilis. Respondeo secundò, distinguendo Minorem, pro omni intellectione, quæ de facto habetur. Est contra Scotum, quòd dependentia intellectus à phantasmatis sit ex natura, & non ex ordinatione diuina, nego Minorem. Est contra Scotum quòd non haberet intellectus vllas intellectiones pro hoc statu ob naturam potentialium, nisi dependet à phantasmatis, etiam si non interuenisset peccatũ, nec Deus in pœnam eius haberet ordinationem specialem, quã id statueret, concedo Minorem.

Itaque quando dicit Scotus probabile esse quòd in pœnam peccati intellectus subordinetur

27.

*Responsio 1.**Responsio 2.*

phantasmatis, id non necessarîo sic intelligi debet, vt intellectiones, quas de facto habet, sint dependentes à phantasmate ob illam pœnam; sed quòd ita subordine tur phantasmatis in pœnam peccati, vt de facto nullas intellectiones habeat, quæ non dependent à phantasmatis, cum tamen si non interuenisset peccatum, plures intellectiones habere posset non dependentes à phantasmatis, sicuti pro statu gloriæ habet, pro quo etiam statu habet plures cogitationes dependentes à phantasmatis.

Iuxta ergo hanc doctrinam respondeo iterum ad difficultatem principalem propositam n. 16. in forma negando sequelam, quia, non obstante specie, indigeret phantasmate tanquam termino, quem intrinsecè respicit omnis intellectio huius status. Ad primam confirmationem nego antecedens; illa enim non est ratio præcisa, sed etiam quia sensationes eius non respiciunt essentialiter rem propositam per sensus externos, vt sic propositam tanquam terminum suum. Ad secundam & tertiam confirmationem, etiam tenendo hanc doctrinam, benè responsum est suprà num. 25.

26. *1. Argumentum principale.*
Ad argumentum primum, &c. Hic respondet ad duo argumenta principalia in initio huius quæstionis proposita; quorum primum erat, quòd sequeretur species contrarias, urbi gratiâ, illas, quæ repræsentant contraria obiecta, vt album & nigrum, esse simul in eodem intellectu; nam potest intellectus successiue intelligere contraria per species; vnde non deberet potius conseruare species vnus contrarij, quàm alterius, & consequenter vel nullas, vel vtrasque deberet conseruare: sed hoc esset absurdum, quia sicut idem corpus nequit figurari diuersis figuris; ita nec idem intellectus diuersis speciebus: species enim est quædam configuratio intelligibilis, & intentionalis intellectus ad obiectum.

Responso. Respondet Doctor, concessa maiori, negando minorem, cum sua probatione; nam licet species sit quædam configuratio, tamen non est eadem ratio negandi plures tales configurationes ad diuersa obiecta in eodem, ac negandi plures configurationes corporales in eodem corpore: ratio autem disparitatis est quòd configuratio corporalis consistit in tali ordine partium corporis ad se inuicem: vnde si adueniret alia ordinatio partium, vt esset necessarium ad aliam configurationem, tolleretur prior, & propterea duæ simul repugnant, cum vna inferat negationem alterius. Configuratio autem quæ fit per speciem consistit in hoc quòd intellectus per speciem sit aliquo modo similis virtualiter, vel formaliter obiecto speciei: non est autem absurdum quòd sit similis per vnâ speciem vni obiecto, & per aliam alteri; neque enim ad vnâ speciem sequitur negatio alterius necessarîo, aut connaturaliter. Quòd si etiam loqueremur de

Cur idē corpus non possit habere diuersas figuras simul.

configuratione corporali alicuius corporis, quæ fieret mediante aliqua qualitate reali ad aliquod extrinsecum, potest idem corpus configurari diuersis, vt mediante calore esse configuratus, seu similis vni corpori, & mediante siccitate alteri. Addit ad hæc Doctor pro maiori confirmatione autoritatem Philosophi, & Commentatoris, quâ dicunt, quæ sunt contraria in re, non esse contraria in mente, id quod patet experientiâ.

Alterum argumentum est, quòd sequeretur speciem esse habitum, cum esset quid permanentis, difficulter mobilis. Sed hoc est absurdum, quia habitus intellectualis per se acquisitus debet necessarîo præsupponere actum, nam per actum acquiritur, nec requiritur ad esse simpliciter actus; species autem præsupponit necessarîo ad actum, & requiritur simpliciter, naturaliter loquendo ad esse eius.

Responso. Respondet Doctor distinguendo maiorem, esset habitus capiendo habitum pro qualitate insensibili acquisita difficulter mobili, prout capi debet habitum, quæ est species Qualitatis distincta à dispositione, potentia naturali, impotentia naturali, passione & paritibus qualitate, concedit: esse habitus eiusdem rationis specificæ cum habitu, qui acquiritur per actus, negat maiorem. Et differentiam vtriusque assignat ex effectibus eorum; nimirum quòd habitus, qui est species, habeat constitnere obiectum præsens, & esse simpliciter requisitum tanquam causa partialis concurrans cum intellectu, loco obiecti, ad productionem intellectiōis; habitus autem, qui acquiritur per actus, non habeat constitnere obiectum præsens, nec concurrere loco obiecti ad producendam intellectiōem: vtraque tamen qualitas conueniunt in ratione habitus vt sic, & inter se, & cum habitibus supernaturalibus in substantia; distinguuntur verò à se inuicem secundum rationes particulares.

Si vterius obiceretur fundamentum Auicennæ; nimirum quòd sequeretur intellectum habiturum semper intellectiōem si haberet species conseruatas, quia species cum intellectu est causa adæquata intellectiōis, & sufficienter applicatur per hoc quod insit intellectui. Respondendum est negando sequelam: & ad probationem dicendum, quòd quamuis sit causa adæquata, tamen dependet ab obiecto suo proposito phantasticè, tanquam à termino circa quem versari debet intellectio, vt dictum est suprà; vnde non potest agere nisi eo sic proposito. Deinde quamuis non dependeret à tali obiecto, non esset sufficienter applicata species ad producendum cum intellectu intellectiōem, per hoc præcisè, quòd inhæret intellectui; quia aliâs anima separata, & Angelus haberent tot intellectiōes conseruatas, quot species habent conseruatas, quod est absurdum.

27. *2. Argumentum principale.*

Responso.

Quomodo differat species intelligibilis ab habitum acquisito per actum.

Respondetur fundamento Auicennæ.

SCHOLIUM.

Tertium quæsitum huius quæstionis, an detur in intellectu nostro notitia producta; & pro parte falsa, positus tribus argumentis adducit rationem ad oppositum ex Augustino.

30. *Quæst. 3. An in intellectu sit actualis no-*

Quæritur vtrum in intellectu nostro sit actualis notitia genita, vel producta. Arguo quòd non: actionis non est actio, nec vt termini, nec vt subiecti, nec passionis

fionis est passio 5. *Physic.* sed notitia actualis est actio, vel passio: ergo ipsa non est genita, vel producta: quia hoc esset alia passione, vel actione, & ita esset terminus actionis, vel passionis. Minorem probò, primò sic: notitia est actus secundus, sed omnis actus secundus est actio, vel passio: ergo. Secundò sic: nullum entium consistit præcisè in fieri, & successione, nisi sit actio, vel passio: notitia non est permanentium: ergo, &c.

Tertiò sic, Philosophus 9. *Metaph.* distinguit actionem in immanentem, & transeuntem: sed notitia est operatio immanens: ergo est actio, quia continetur sub vna specie actionis, scilicet immanentis.

Secundò sic ad principale. Augustinus 4. super Genes. cap. 8. dicit quòd *àer præsentente lumine non est factus lucidus, sed fit*: quia si factus esset lucidus, & non fieret absente corpore luminoso maneret lucidus. Ex his habeo, quòd illud quod factum est, intraneè, & de se manet: sed illa notitia non manet: ergo non est facta, nec est genita.

Tertiò sic, Philosophus 7. *Metaphysic.* probat, quòd formæ non est generatio, sed tantum compositi: sed notitia non dicit compositum, sed tantum formam: ergo, &c.

Contra, Augustinus de Trinit. cap. 12. & 13. *Liquidò tenendum est, quòd omnes res quancunque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui. Ab utroque enim notitia paritur, & à cognoscente, & à cognito.* & aliquantulum infra, *partummentis antecedit appetitus quidam, quo id quod nosse volumus quaerendo, & inveniando, nascitur proles, notitia ipsa.*

C O M M E N T A R I V S.

I.
SUPPLEM.
PONCII.
Summa quaestio-
nis huius.

Quaritur utrum in intellectu nostro sit actualis notitia genita? Hæc est secunda quæstio à Lycheto omiſſa, & ex Reportatis huc (vt mihi videtur probabile) translata, ad cuius solutionem Scotus præmissis tribus rationibus pro parte negatiua, & vna pro affirmatiua, tres quæstiunculas determinat. Primò, intellectiones, volitiones, & similes actus vitales esse qualitates. Secundò, ad eas dari mutationem. Tertiò eas non accipere esse per veram productionem. Deinde infert ex sua resolutione philosophica vnum corollarium

Theologicum de intelligere, & velle diuino, & soluit argumenta principalia. Quòd autem hæc etiam quæstio sit hic additâ præter rationes superius assignatas, vterius conici potest; quia inferius in hac ipsa dist. quæst. 9. ad tertium principale, tractat partem principalem eius, quæ est, an intellectio sit actio de genere Actionis, eodem ferè modo, quo hic, sine vlla relatione ad ea, quæ hic dicit: non videtur autem probabile quòd in eadem distinctione eandem difficultatem bis eodem modo fusè tractaret.

S C H O L I V M.

Resoluit tres quæstiones, & in prima intellectionem, aliasque operationes esse de prima specie qualitatis. In secunda ad eam dari mutationem. In tertia, eam non produci, quia secundum Philosophum compositum tantum producitur, esse tamen terminum mutationis: & ex doctrina quam affert, argumenta in oppositum facillè soluit. de qua re latissimè agit Quodlib. 13. & 15. infr. quæst. 9. ad 3. & 4. dist. 10. quæst. 5. & dist. 11. quæst. 2. & alibi sapè.

Hæc sunt tres breues quæstiones; prima, cuiusmodi entitas sit intellectio, & volitio, & huiusmodi operationes immanentes.

Vbi intelligendum est, quòd vt ex diuisione entis patet, non sunt substantiæ, quia intellectio adest, & abest præter subiecti corruptionem: nec quantitas, quia non est nisi in corporibus, vel in pluribus realiter distinctis, vt numerus: nec sunt habitus, nec positio, nec quâdo, nec vbi, quia hæc dicunt habitudinem ad corpora; vel sunt passiones corporalium, nec aliquid aliorum, vt actio, vel passio, aut relatio: ergo qualitas. Quòd autem dico de intellectione, hoc idem dico de volitione, visione, auditione, & sic de aliis operationibus immanentibus.

Et primò probò, quòd non sit relatio, nec actio, nec passio, quia operatio immanens est vltima perfectio naturæ absolutæ operantis: sed nulla relatio, actio, vel passio est huiusmodi: ergo, &c. tamen benè potest importare relationem. Minor patet, quòd scilicet vltima perfectio naturæ, non sit relatio: relatio enim perfectionem non importat in quantum huiusmodi. & quòd vltima perfectio esset relatio repugnantiam includit. Nec est actio, quia actio non perficit agentem, sed passum.

Præterea, actionis est aliquid realis, hic autem præter intellectionem,

Scoti oper. Tom. V.

A A 2

non

titia genita,
vel produ-
cta.
Text. com.
10. & inde.

Text. 16.

Arg. 2.

Arg. 3.
Text. com.
22. 27. &

32.
Ratio ad
oppos.
A quibus
paritur no-
titia secun-
dum Aug.

31.
De natura
& essentia
operationis
immanen-
tium.
Operationes
esse qualita-
tes.

10. Ethic.

An relatio
dicat perfe-
ctionem.

non est aliqualis terminus : nec est passio , quia iam non esset vltima perfectio , quare, &c.

32. Secundò probo specialiter de quolibet , primò quòd intellectio non sit relatio , sic : August. 7. de Trin. cap. 1. *Omnis essentia, qua relatiuè dicitur, est aliquid excepto eo quod relatiuè dicitur, &c.* sed intellectio subest relationi, quia dicitur relatiuè ad obiectum : sicut enim scientia refertur ad scibile , vt mensuratum ad mensuram §. *Metaph.* ita & intellectio : ergo secundum rem, & absolutum suum, siue positium suum, non est relatio.

Text. com.
10.

Quòd autem non sit actio, vel passio, probo sic : Actio, & passio sunt alicuius termini accipientis esse per ipsas : sed operationes immanentes sunt vltimi termini, quibus nihil accipit esse. non anima, nec obiectum : nec enim obiectum accipit esse per ipsas.

Quòd si dicas , quòd cum per actus habitus generantur , habitus est terminus dictarum operationum, & sic sunt actio, vel passio.

De immanen-
tibus
actionibus
late Scor.
Quodl. 13.
c. 15. & 4.
d. 11. q. 2.

Dicendum , quòd dicta responsio magis est ad oppositum , nam quòd non est forma actiua, non est principium formale inducendi aliquam formam : sed per operationes immanentes inducitur habitus , qui est aliqua forma : ergo operationes immanentes non sunt relatio, actio vel passio. Actus ergo, quia virtualiter continent habitum, ipsum generant, & intendunt.

Ad argumentum tamen (licet sit ad oppositum) dicendum, quòd actio illa, quæ propriè est ad terminum, non potest intelligi sine termino : sed operationes huiusmodi possunt intelligi sine habitu , & esse , vt patet in habentibus habitum intensissimum , vt in Beatis : ergo propriè non dicitur terminus quasi intrinsecus , sed quasi consequens , & accidentalis. Cùm ergo huiusmodi operationes aliquid sunt , & probatum est, quòd non sunt substantia, nec relatio, nec actio, aut passio, neque quantitas , vel aliquid extrinsecus aduenientium, relinquitur, quòd sint in genere Qualitatis, & constat, quòd non sunt in tertia, vel quarta specie, quia talia solùm sunt corporalia : nec in secunda, quia illa sunt naturalis potentia, vel impotentia. Sunt ergo in prima, in qua, credo, est omnis perfectio substantiæ spiritualis , quæ non est Deus , vel quæ non est de eius substantia : ergo qualitates.

Operatio-
nes sunt in
prima specie
qualitatis.

33.

Secunda quæstio est , an ad huiusmodi operationes sit aliqua per se mutatio. Et est dicendum breuiter, quòd sic : quod patet. Nam secundum Philosophum 6. Physic. *Mutari est aliter se habere nunc, quam prius* : sed intellectus actu intelligens , se habet aliter nunc , quàm prius : ergo verè est mutatio per se : ergo propriè mutatio ad huiusmodi operationes terminatur.

Text. com.
32. & 73.

Text. com.
22. 27. &
33. quest. 3.
de oper. im-
man.

Tertia quæstio est , an huiusmodi operationum sit productio, vel generatio. Vbi intelligendum, quòd secundum Philosophum 7. Metaph. *Forma per se non generatur, sed compositum*, tam in generatione substantiali quàm secundum quid : & sua ratio est , quia omne, quod fit, fit ex materia , tanquam ex eo, quod est pars ipsius, quod fit : cùm igitur materia non sit pars nisi compositi, generatio per se solius erit compositi.

Præterea, generatio cùm sit via de non esse ad esse, illius per se est generatio , cuius per se est esse : compositi autem, siue suppositi per se est esse : ergo , &c. secundum ergo intentionem Philosophi. Quod per se generatur, est diuisibile in duo, scilicet in materiam, & formam. & ideo dixerunt quidam, quòd forma accidentalis habet suum potentiale ex quo fit, & suum formale tanquam intrinseca sui generis. Quod non videtur, quia accidentia non habent materiam, ex qua , sed in qua : nec est ad intentionem Philosophi, quia ipse intelligit, quòd compositum in generatione per accidens, per se generatur, compositum dico ex subiecto & accidente, sicut sua exempla ostendunt : & ratio sua est, quòd generatur, ex eo generatur, quòd præexistebat. Ergo dicendum, quòd etsi notitia possit esse terminus mutationis : non tamen generatur , nec producitur : sed per se intellectus noscens , vel potius homo noscens , quia actiones sunt suppositorum , quare, &c.

8. Metaph.
text. 12.

34.

Contra hoc arguo , quòd intellectus noscens non per se generatur, quia non est ens per se, sed per accidens : ergo non est per se terminus generationis.

Item, notitia est per se terminus productionis, quia mutationis ; sed omne tale producitur : ergo notitia producitur, & generatur.

Ad primum dicendum , quòd ens secundum quid , & per accidens est simpliciter per accidens , & secundum quid : sicut homo mortuus est homo secundum quid , simpliciter autem dicitur mortuus : generatio ergo simpliciter est in substantia , secundum quid verò in accidentibus. primo de Generatione : generatio ergo entis per accidens , & secundum quid , est generatio simpliciter per accidens , & secundum quid.

Text. 11. &
circiter idē
5. Physic. 7.

Ad secundum dicendum, quod est terminus alterationis, & mutationis: terminus autem alterationis est forma, & similiter mutationis: non tamen productionis: ubi intelligendum quod mutatio est per se mutabilis, alteratio alterabilis, & motus mobilis. Illud autem dicitur propriè alterari, & mutari, quod de non tali fit tale, puta de non albo album, de non noscente noscens: forma ergo, qua fit tale, propriè est terminus mutationis; non tamen mutatur, sed tantùm mutabile mutatur. Productio autem propriè est solius termini, cui per productionem acquiritur esse: cum ergo forma, quæ est mutationis terminus, non habeat esse propriè, sed sit illud, quo compositum habet esse, idè ipsa non dicitur produci, nec esse terminus productionis, sed tantùm compositum, siue illud compositum sit ens per se, siue per accidens. Et huiusmodi differentia patet, quia de termino mutationis, vel de forma, non dicitur, quod mutetur, vel alteretur, sed est terminus mutationis tantùm: de termino autem generationis, & productionis dicitur, quod est generatus, & productus, siue generatur, & producitur.

Operatio est terminus mutationis, non productionis, vel generationis.

Ex his corollarè potest concludi, quod *intelligere*, & *velle* in Deo, non sunt actus productiui, nec per consequens principia actuum notionalium, qui sunt *generare*, & *spirare*. *Intelligere* enim, & *velle* in Deo, actus operatiui sunt, quibus ipse beatus quasi perficitur: non autem sunt productiui. Ex quo patet, quod nec noticia simplex, nec amor simplex, sunt rationes productiuarum, sine quibus personæ non producuntur, ut quidam dicit, & superius est improbatum. Vnde *intelligere*, & *velle* in nobis, non sunt actiones, vel passionēs, ut dictum est, *dicere* autem siue intellectiōem producere, & *spirare*, seu amorem elicere, sunt actiones in nobis, & de genere actionis, vel quasi de genere actionis; quare, &c.

Henr. ubi sup. dist. 2. part. 2.

Ad argumenta principalia. Ad primum dicendum, quod maior est vera, sed minor est falsa. Ad euentiam autem eius, & argumentorum, quibus ipsa minor probatur, intelligendum, quod actio propriè sumpta, tres habet proprietates, vna est, quod est in continuo fieri: quæ enim dependet ab agente in secundo, & ultimo instanti, & in primo: imò in quolibet quantum durat. Secunda proprietas est, quod est circa aliquid, circa quod operatur, in quo est ut in subiecto. Nam actio non est in agente, sed in passio. Tertia proprietas est, quod est circa aliquem terminum, ad quem terminatur, qui esse accipit per eam. Idem intelligit de passione. Operationes ergo immanentes assimilantur actioni, & passioni in prima conditione, & secunda, non autem in tertia, quæ est completiua.

35.
Ad arg. 1. Ob duas conditiones actiōis operatio dicitur actio.

Ad argumentum ergo primum, quo prædicta minor probatur, concedo quod est actus secundus: nego tamen quod omnis actus secundus, sit actio, vel passio: imò est qualitas.

Ad 2.

Ad secundum dicendum, quod assimilatur in prima conditione: vnde lumen, etsi sit etiam continuè, non tamen est actio, sed actionis terminus.

Ad tertium dicendum, quod diuisio actionis quædam est immanens, quædam transiens: vno modo est æquiuoci, siue vocis in sua significata: alio modo vniuoci, siue generis in suas species. Si enim accipiat̃ actio transiens, & operatio immanens, quæ est *intelligere*, *velle*, *videre*, & huiusmodi, significata sunt vnius vocis tantùm, scilicet actionis, & nullius vniuoci. Si autem dicatur, actio quædam est transiens, quædam immanens, ut elicitio intellectiōis, quæ immanet, sicut & ipsa intellectiō, tunc est diuisio vniuoci in suas species.

Ad 3. Qualis diuisio actiōis in transiuntem, & immanentem.

Ad secundum principale dicendum, quod non intendit Augustinus negare lumen esse, ut fieri ab agente, & factum esse simul, sed non permanet sine præsentia agentis, sicut nec creatura rationalis conseruatur in gratia, sine diuina præsentia. nam ad hoc, ipse eam inducit.

Ad arg. 2. principale.

Ad tertium patet per prædicta in tertia quæstione, quare, &c.

COMMENTARIUS.

SUPPLEM.
PONCII.

Hæc sunt tres breues quæstiones, &c. Ex tribus quæstiunculis, quas examinat in hoc quæsito, primam, quæ est, qualis entitas sit intellectiō, & similes actus vitales, hic soluit. Ut verò meliùs examinetur hæc difficultas, proponendæ sunt breuiter variæ, quæ de ea sunt sententiæ.

Prima sententia est Godfredi *Quodlibeto* 4. *Ægidij Quodlib.* 3. q. 12. & *Suessani lib. 5. de intellectu*, cap. 9. qui tenent intellectiōem nihil aliud esse quàm receptionem speciei intelligibilis.

Scotti oper. Tom. V.

Secunda sententia est intellectiōem esse veram, & propriam actionem de prædicamento Actionis, per quã nullus terminus producatur: ita de omni intellectiōe Aureolus sentire dicitur apud Capreolum 1. *dist.* 2. Sed Aureolus nihil tale habet; imò in 1. *dist.* 35. potius videtur conuenire cum prima sententia. At de omnibus intellectiōibus intuitiuis, quales habent Beati in patria de Deo, Caiet. 1. *part. quæst.* 27. cum Capreolo, & Ferrariensi hoc tenent.

Sententia 2.

Sententia 1. De natura intellectiōis.

Sententia 3. Tertia sententia est, eam consistere in qualitate de prædicamento qualitatibus per nullam actionem de prædicamento Actionis, sed seipsa productam indistinctam à verbo mentis: sic Auerſa *quæst. 75. de Anima sect. 3.*

Sententia 4. Quarta sententia est, intellectiōnem consistere formaliter in actione de prædicamento Actionis, per quam tamen semper necessariò aliqua qualitas producatur, quæ sit verbum mentis. Hanc tenent Conimbricenses *3. de Anima, cap. 8. quæst. 3. art. 3.* Montef. *1. 2. disp. 3. quæst. 5.* Fonseca *5. Metaph. cap. 15. quæst. 10. sect. 2.* Gonzales *1. part. quæst. 12. art. 2. disp. 15. sect. 4.*

Sententia 5. Quinta sententia est, intellectiōnem formaliter consistere in actione & passione de prædicamento Actionis & Passionis, & etiam in qualitate per illas producta, ita vt illa tria sint de essentia intellectiōnis. Ita Hurtado *de Anima disp. 6. subsec. 1.* qui Suarez & alios pro se citat, immeritò tamen, vt examinanti pateat.

Sententia 6. Sexta sententia, quòd intellectiō sit qualitas seipsa producta, sed distincta realiter à verbo mentis: sic Complutenses *disput. 21. de Anima quæst. 3.*

Sententia 7. Septima sententia, eam consistere formaliter in qualitate per veram actionem de prædicamento Actionis productam, & indistinctam à verbo mentis; sic Scotistæ communiter cum Scoto, hic, & aliis locis citatis à Scholiaste, quos sequitur Ruuius, qui eam sententiam putat D. Thomæ *1. part. quæst. 34. art. 1. ad 3.*

Quid probabilius tenendum sit sequentibus propositionibus proponemus, in quibus probandis textum Doctoris explicabimus, & confirmabimus quantum opus fuerit.

3. Prima conclusio, *Intellectio non consistit in sola receptione speciei intelligibilis.* Hæc est communis contra primam sententiam: & probatur primò auctoritate S. Augustini *9. de Trinit. cap. ultimo*, dicente quòd à cognoscente & cognito pariatur, & producatur notitia: ergo intellectus cognoscens habet aliquam actiuitatem respectu intellectiōnis & notitiæ, & consequenter non consistit intellectiō in sola receptione speciei, ita vt intellectus merè passiuè se habeat ad intellectiōnem, vt volunt aliqui ex authoribus primæ sententiæ.

Probatur secundò, ratione, quia potentia vitalis est perfecta potentia; ergo est actiua: sed non debet esse actiua respectu vllius potius quàm respectu vitæ in actu secundo, qualis est intellectiō, & omnis sensatio: ergo debet esse actiua respectu intellectiōnis & sensationis cuiuscunque, & non passiuæ tantum. Dices, intellectum habere actiuitatem respectu speciei intelligibilis, quia eam producit partialiter: ergo quamuis per hoc formaliter intelligeret quòd haberet speciem impressam receptam in se, adhuc posset esse verum quòd viuens in actu primo esset actiuum, & quod à cognoscente & cognito pareretur, & produceretur notitia, ac intellectiō. Vnde ex his duabus probationibus non sequitur falsam esse primam sententiam.

Replica 1. Contra primò, quia hæ rationes non necessariò adducuntur ad improbandam primam sententiam vniuersaliter, sed tantum quatenus teneretur quòd neque ad productionem speciei intelligibilis concurreret, sed merè passiuè se haberet tam ad intellectiōnem, quàm ad omne quod ad ipsam concurrat.

Contra secundò, quia sensus auctoritatis Augustini, & rationis est, quòd quocumque intellectus, qui est potentia vitalis in actu primo, reducitur à non habente notitiam ad esse habens notitiam, & à non esse viuens in actu secundo, ad esse viuens in actu secundo, tum actiuè se habeat & productiuè in actu secundo, cum antea sic se non haberet; sed quamuis haberet speciem intelligibilem impressam, non necessariò esset viuens in actu secundo, aut habens notitiam, & postea sine noua productione speciei intelligibilis posset esse viuens in actu secundo, & habens notitiam: ergo actiuitas, quam intendit auctoritas Augustini, & nostra probatio competere intellectui, non consistit in actiuitate, quam haberet intellectus in ordine ad productionem speciei impressæ intelligibilis, sed in aliqua alia, & consequenter responsio non tollit vim auctoritatis, aut probationis.

Confirmatur hoc primò, quia intellectus non minùs debet habere actiuitatem respectu intellectiōnis, quàm visus respectu visionis; sed actiuitas visus respectu visionis non consistit in productione speciei impressæ visibilis, cum, vt suppono; illa species producatur ab obiecto tanquam à causa totali: ergo nec actiuitas intellectus respectu intellectiōnis potest consistere in productione speciei intelligibilis impressæ. Confirmatur secundò, quia species intelligibiles, si non omnes, saltem plurimæ infunduntur à Deo Angelis & animabus separatis: ergo debent habere aliam actiuitatem ad intellectiōnes, quas iis mediatis habent, præter actiuitatem in ordine ad illas species.

Confirmatur tertio; & simul probatur conclusio tertio efficaciter: dantur plures species receptæ in potentia sine intellectiōibus, vt cum impeditur phantasia per somnum & phrenesim; & etiam quando non impeditur non habet tot intellectiōnes, quot species; patetque experientia recipi species visibiles in oculo aperto dormientis, cum tamen actu non videat: ergo non consistit intellectiō formaliter in receptione speciei intelligibilis; seu, quod idem est: ergo non per hoc formaliter intelligit intellectus, quod habeat species impressas in se receptas.

Hoc argumento coguntur aduersarij fateri non sufficere vt quis intelligat, quamcumque receptionem speciei; sed aliqui dicunt vltèriùs requiri aliquem conatum intellectus, & idem est de quacunque alia potentia sensitiua.

Contra, quia hinc sequitur nostrum intentum; quia non potest explicari in quo consistat iste conatus, nisi asserendo quòd potentia quando eum adhibet, efficit aliquid, quod aliàs non efficiebat.

Aureolus *in 1. d. 35.* dicit vltèrè receptionem speciei requiri ad intellectiōnem quòd obiectum appareat; ad hoc autem non videtur exigere quòd intellectus aliquid producat. Sed contra, non potest intelligi, quomodo obiectum appareat; nisi quatenus intellectus aliquid produceret vltèrè receptionem speciei. Quæro enim de obiecto applicato potentia visiuæ, & producente in ipsa speciem tum cum non videt, à quo habet formaliter apparere, cum postea apparet, non seipso, nec per hoc quòd applicetur in tali distantia potentia; nec per hoc quòd imprat speciem impressam, nec per hæc omnia simul, quia omnia hæc habentur, quando non videtur, nec apparet: ergo ab aliquo alio; sed nihil aliud potest assignari

Replica 2. Non sufficit actiuitas potentia visialis in ordine ad productionem speciei impressæ.

4. Probatio 3. conclusiuus.

Responsio ad- uersariorum.

Impugnatio.

Responsio Aureoli.

Impugnatio.

gnari quod sufficiat, nisi dicatur quod potentia aliquid efficiat, cum videt, quod non faciebat antè, quod est nostrum intentum.

Responsio.
Replica.

Dices, obiectum apparere per hoc quod proponatur in tali distantia potentie non impeditur. Contrà, quia non potest assignari quomodo impeditur potentia, nisi quatenus impeditur ab aliquo producendo, aut recipiendo quod antea non producebat, vel recipiebat, quando non videbat; sed non impediatur ab aliquo producendo secundum Aureolum; nihil enim recipit quando videt, nisi speciem impressam; hanc autem recipiebat antè: ergo impediatur ab aliquo producendo, & consequenter quando videt, aliquid producit, quod non producebat antè.

5.
Obiectio 1.

Obiiciunt aduersarij, primò, authoritatem Philosophi 3. de Anima, cap. 2. vbi dicit: *Vnus quidem est actus sensibilis & sensitiuus, esse autem alterum.* Quibus verbis intendit actum realem sensibilis obiecti esse eundem cum actu reali sensitivæ potentie; sed actus realis sensibilis obiecti est species impressa: ergo illa est actus potentie sensitivæ; sed actus potentie sensitivæ est sensatio eius: ergo sensatio eius est species impressa in ipsa recepta, & consequenter intellectio, quæ est sensatio intellectus, consistit in specie intelligibili in ipso recepta. Responder Ruuius supra cum D. Thoma in *Commentario istius loci*, Philosophum loqui non de vnitate reali vtriusque actus sensibilis & sensitivi, sed de vnitate subiecti istius actus, ita vt sensus sit, quod tam actus sensitivi, quam actus sensibilis habeant idem subiectum, nempe potentiam sensitivam; cum quo tamen fiat illos actus esse distinctos realiter.

Responsio D.
Thom. & Ruuij.

Verum quidquid sit de hac responsione, quæ, si verba respiciuntur, omnino dura est, sicut esset durus modus loquendi, dicere quod actus calefactiuus & siccatiuus esset vnus, quando producerent siccitatem & calorem in eodem subiecto. Respondeo aliter, concedendo dicta Aristotelis in sensu formali & reali: nam siue loquamur de specie impressa, illa potest dici actus sensitivi, quatenus ipsum perficit & complet in ordine ad producendam sensationem; & est actus sensibilis quatenus ab illo producit, siue loquamur de specie expressa, seu sensatione, illa etiam est actus sensibilis, quatenus ab illo producit; vel immediatè, vel mediante specie sua; & est pariter actus sensitivi, non solum quatenus ipsum actuat & perficit, sed etiam quatenus ab ipso procedit effectiue. Minorem autem distingo, actus sensibilis est species impressa tantummodò, nego: actus eius est illa species, sed non tantum, concedo. Et similiter distingo consequens. Distinguo etiam subsumptum illud: *Actus potentie sensitivæ est sensatio eius.* Omnis actus eius est sensatio, nego; aliquis actus, concedo, & nego consequentiam.

Obiectio 2.

Responsio.

Obiicitur secundò, intellectus intelligit quando fit similis obiecto; sed fit similis obiecto per hoc quod recipiat speciem intelligibilem impressam: ergo per hoc intelligit. Respondeo, quando fit similis obiecto per similitudinem expressam eius, concedo; per similitudinem impressam, nego. Distinguo etiam minorem, fit similis per hoc quod recipiat speciem impressam similitudine expressa, nego; impressa, concedo; & nego consequentiam. Et si queratur, cur esse similem vno modo sufficiat potius quam altero? Respondeo id colligi ex fundamentis nostre con-

clusionis, per quæ patet non sufficere ad hoc vt intelligat intellectus quod recipiat speciem, atque aded non sufficere ad hoc vt intelligat, quod habeat similitudinem quamcumque quam possit dare ipsi ista species in ipso recepta.

Conclusio secunda: *Intellectio nulla neque abstractiua, neque intuitiua consistit actione vera & propria dicta de prædicamento actionis, per quam nullus terminus producat.* Hæc est communissima sententia Philosophorum ac Theologorum contra secundam sententiam. Probatur primò ex Doctore hic §. *Præterea actionis.* & §. *Quod autem non sit actio,* quia omnis actio de prædicamento Actionis debet habere terminum per ipsam productum: ergo implicat dari actionem de prædicamento Actionis, quæ talem terminum non habet, & consequenter intellectio non potest consistere in tali actione. Probatur antecedens, quia per hoc distinguitur prædicamentum Actionis à cæteris Prædicamentis omnibus, nec vllus alius conceptus actionis vt sic, assignari potest, quo distinguitur ab illis, quam quod dicatur esse determinatio actualis essentialiter faciens causam actiuam producentem actu aliquid: ergo essentialiter dicit ordinem ad terminum per illum producendum. Probatur hoc vltimum antecedens, quia aliàs non posset assignari quomodo distingueretur ab aliqua specie qualitatibus.

6.
Conclusio 2.
Intellectio nõ consistit in actione vera per quã nullus terminus produciatur.
Probatio 1.

Actio de prædicamento Actionis necessario habet terminum.

Dices, Actionem distingui posse ab aliqua specie qualitatibus per hoc quod esset determinatio actualis ad terminum. Contrà, vel intelligis hoc de termino, vt sic, abstrahendo à termino per eum producto, vel de termino producto: si secundum dicis, habemus intentum: si primum, contrà est, quia sic omnis determinatio actualis ad terminum, esset de prædicamento Actionis; quod patet esse falsum, quia *vbi* intrinsecum est determinatio ad terminum, & tamen non est de prædicamento Actionis.

Responsio.
Replica.

Probatur secundò conclusio contra Caietanum, quia intellectio vt sic, potest dari absque termino per eam producto, vt ipse asserit, quia admittit aliquam intellectiõnem absque termino producto: ergo & omnis. Probatur consequentia, quia quæ ratione intellectus per aliquam intellectiõnem sine termino per eam producto posset intelligere, eadem ratione posset per omnem: ergo nulla deberet habere terminum productum; idè enim deberet aliqua habere, quia aliàs per eam non posset intelligere intellectus. Probatur antecedens, impugnando disparitatem, quam assignat Caietanus, dicens, propterea intellectiõnem intuitiuam sufficere absque termino producto, qui esset verbum mentis, seu species expressa; quia tum obiectum ipsum secundum se est realiter præsens intellectui; species autem requiritur tantum, quando non est sic præsens, vt per eam constituatur præsens intentionaliter. Contra hanc disparitatem, quia præsentia quæcumque obiecti, quæ requiritur in quacunque cognitione, est præsentia præcedens ipsam cognitionem: ergo per nullam cognitionem debet produci aliquid, quo constituatur vllò modo præsens. Confirmatur, præsentia realis obiecti quando requiritur ad aliquam cognitionem debet præsupponi ipsi cognitioni: ergo præsentia intentionalis debet præsupponi cognitioni, ad quam requiritur, & consequenter nihil posterius vlla cognitione requiritur ad ponendum obiectum vllò modo præsens.

7.
Probatio 2.
contra Cases.

Si aliqua intellectio posset esse absque termino, omnia posset.

Præsentia obiecti requiritur ad intellectiõnem est præsentia præsentia ad intellectiõnem.

Contra eandem disparitatem secundò: quando ipsum obiectum est præsens, videtur non per se ipsum formaliter, sed per ipsam cognitionem sine termino producto per illam; ergo sic etiam posset videri, quando esset absens, quamvis nihil per eam produceretur. Probatur consequentia, quia non esset potior ratio cur obiectum absens posset videri mediante termino producto per cognitionem, quam mediante ipsamer cognitione, si per cognitionem posset videri quando esset præsens.

8.
Responsio. Dices, cognitionem debere terminari ad aliquid præsens: unde quando obiectum non est præsens realiter, debet esse præsens intentionaliter, vt terminet cognitionem; sic autem esse non potest præsens, nisi produceretur species expressa per cognitionem. Contrà, quia, producta specie expressa, obiectum absens realiter, sic præsens intentionaliter ita sufficienter, vt possit terminare intellectiōnem, & vt verè cognitio actu terminetur ad illud: ergo, quamvis non produceretur illa species distincta à cognitione, posset esse sic præsens. Probatur consequentia, quia si aliquid impediret, maximè quia vt esset intentionaliter, seu intelligibiliter præsens, dum abesset realiter, requireretur præsentia realis alicuius, in quo contineretur intelligibiliter, & ad quod realiter terminaretur cognitio: sed absque specie expressa producta per cognitionem haberetur aliquid tale præsens realiter: ergo si cognitio in vllò casu posset sufficere, vt intellectus videat, poterit semper. Probatur minor, quia species impressa, quæ est gerens vicem obiecti, est sic præsens, & nihil impedit quo minùs possit supplere omne illud, ad quod poneretur species expressa producta per cognitionem: ergo, &c.

Replica. Dices, speciem impressam non esse similitudinem expressam obiecti & formalem, sed virtuale tantum, & propterea eam non sufficere. Contrà, quia si id quod dicitur similitudo expressa, & formalis, non dicatur esse actualis cognitio obiecti (vt communiter dicitur esse) hoc gratis dicitur. Deinde tam conuenit ipsi esse talis similitudo, quam speciei, aut qualitati vlli productæ per cognitionem. Denique non est ratio cur requiratur similitudo expressa, aut formalis, si species impressa, aut ipsa cognitio nõ sit talis.

Responsio. Dices secundò, per speciem impressam fieri obiectum præsens, tanquam principium intelligendi, non verò tanquam obiectum. Contrà, quia si potest fieri præsens tanquam obiectum per speciem cognitione productam, nihil impedit quo minùs sic dicatur fieri præsens per speciem impressam: vtrumque enim munus non repugnat speciei impressæ. Quemadmodum enim ipsam obiectum, quando est realiter præsens, habet vtrumque munus respectu cognitionis intuitiux, ita etiam speciei impressæ potest competere vtrumque munus respectu cognitionis abstractiux. Et sanè per hoc, meo iudicio, conuincitur esse superfluum speciem vllam, quæ produceretur per cognitionem, si vnquam cognitio potest sufficere ad cognoscendum absque specie producta per ipsam: vnde prædicta disparitas & sententia Caietani in ea fundata, nec probabilitatem quidem habere videtur.

Replica. Dices, quia si id quod dicitur similitudo expressa, & formalis, non dicatur esse actualis cognitio obiecti (vt communiter dicitur esse) hoc gratis dicitur. Deinde tam conuenit ipsi esse talis similitudo, quam speciei, aut qualitati vlli productæ per cognitionem. Denique non est ratio cur requiratur similitudo expressa, aut formalis, si species impressa, aut ipsa cognitio nõ sit talis.

Probatio 3. Contra illam disparitatem, & sententiam tertid, quia pro illo priori, quo antecedit cognitio speciem, seu qualitatem illam in absentia obiecti productam, intellectus est cognoscens: absurdum

enim videtur esse cognitionem in intellectu pro aliquo instanti, quin per ipsam pro eodem cognoscat: ergo non requiritur aliqua qualitas posterior ipsa cognitione vt dicatur cognoscens, & consequenter nullo modo requiritur talis qualitas distincta à cognitione, & per ipsam producta, neque in absentia, neque in præsentia reali obiecti.

Quartò denique contra Caietanum facit quòd si intellectio sit actio de prædicamento Actionis, vt debet esse, si per eam vnquam producit verbum mentis, semper debet necessariò habere terminum productum, actualis enim determinatio alicuius ad aliud semper debet esse talis, vt patet ex doctrina communi de relationibus & modis.

Fundamentum aduersariorum esse potest, quòd intellectio sit actio immanens & operatio, & quòd distinguatur ab actione transeunte, per hoc quòd transeuntis relinquit opus post se, & consequenter habeat terminum; immanens verò non relinquit opus post se, & consequenter non habeat terminum. Quod discrimen vtriusque desumitur ex Philosopho 9. *Metaph. sext. 19.* dicente: *Quorum non est aliud opus præter actionem in ipsismet actio, vt visio in vidente, speculatio in speculante, & vita in anima:* ergo intellectio non habet terminum per ipsam productum. Respondeo primò, hinc sequi contra Caietanum, quòd nunquam habeat terminum productum. Respondeo secundò, concedendo totum: sed inde non sequitur quòd consistat in actione de prædicamento Actionis nõ habente terminum per ipsam productum. Itaque si capiamus actionem immanentem pro ipsa intellectiōne, seu specie expressa, quam intellectus in se producit: illa quidem non habet terminum productum, nec est de prædicamento Actionis; si verò per actionem immanentem intelligamus actionem per quam agens illam speciem producit, illa habet terminum & est de prædicamento Actionis, vt patet. Cætera fundamenta proponemus infrà, contra nostram sententiam.

Conclusio tertia: Intellectio non consistit in qualitate de prædicamento Qualitatis, quæ per nullam actionem producit. Hæc est communior contra tertiam sententiam, quam expressè tenet Auerfa, & probabilem reputat Suarez, ac Hurtado, quod & ego etiam censeo.

Probatur tamen conclusio; quia idè esset qualitas producta sine actione distincta, quia seipsa egrederetur à potentia intellectiua, applicatis aliis comprincipiis, & propterea superflue poneretur actio realiter distincta: sed hoc est falsum; quia aliàs, vt dicemus conclusione sequenti, non posset eadem intellectio procedere ab intellectu & habitu, qui procederet ab intellectu solùm, & sic habitus simpliciter requireretur ad omnem intellectiōnem, quæ ab ipso procedit: sicut enim eadem actio non potest ab intellectu & habitu procedere, ita etiam neque eadem intellectio; si intellectio seipsa egrederetur à potentia sicut actio, vt fieret secundum aduersarios. Respondet

Auerfa, negando minorem: & ad probationem respondet primò concedendo sequelam, & negando absurdum id esse: sed certè id minùs probabile apparet, & minùs conforme principiis communibus: & præterea non potest assignari vlla alia qualitas absoluta, quæ seipsa sic egreditur, aut ita determinat vnquam causam secundam, quin ab aliqua alia etiam possit procedere. Fateor tamen hanc responsionem vix impugnari posse, & propterea videtur mihi probabilis.

10.
Conclusio 3.

Intellectio nõ est qualitas producta sine actione.
1. Probatio.

Intellectio nõ est qualitas producta sine actione.
1. Probatio.

Prædicta responsio est probabilis.

Respon

*Responſio 2.
Cõſidero.*

Reſpondet ſecundò ad eandem probationem, negando ſequelam, quia licet actus vitalis ſeiſpa egreditur à potentia vitali, tamen non ſeiſpa egreditur ab aliis cauſis, & conſequenter poſſunt iidem actus vitales à diuerſis cauſis aliis, vt à diuerſis habitibus, vel à diuerſis ſpeciebus provenire. Hæc reſponſio multò minùs ſufficit, quia quotieſcunque eſt actio totalis, aut ſupplens vicem actionis totalis, per quam effectus aliquis producitur, nunquam debet assignari alia actio reſpectu ipſius; ſed ſi actus vitalis ſeiſpa egredetur à potentia vitali, quoties produceretur à parte rei, poneretur actio totalis, aut ſupplens vicem actionis totalis reſpectu ipſius ſine vllis aliis actionibus: ergo ſuperflue ad eſſent omnes aliæ actiones præter ipſam, & entitatem actus vitalis.

*Reſpõca.
Præter actio-
nem totalem
nulla alia
actio requi-
riſtur.*

I I.
Probatio 2.

Probatur ſecundò conſecluſio: quando intellectus intelligit aliquid producit verè & realiter, vt fatentur aduerſarij; ergo habet actionem de prædicamento Actionis: talis enim actionis munus eſt dare illam denominationem: ergo non habet ſolam qualitatem de prædicamento Qualitatis. Confirmatur, ſi eſſet aliqua ratio ob quam non daretur talis actio, maximè, quia haberet talem connexionem actus vitalis cum potentia vitali, vt non poſſit exiſtere à parte rei realiter, quin ab ipſa ſit producta. Sed hæc ratio non ſufficit, quia etiam Filius æternus habet talem connexionem cum Patre æterno, vt non poſſit exiſtere realiter, quin produceretur à Patre æterno, & tamen producitur per dictionem ab ipſomet realiter diſtinctam repertam in Patre: ergo non obſtante illa connexionem, quamvis eam admitteremus, adhuc poſſet produci ille actus per veram actionem ab ipſomet realiter diſtinctam. Deinde in noſtra ſententia intellectio poteſt à ſolo Deo in intellectu produci: vnde hæc ratio ſupponit falſum.

*Productum ab
aliquo ſine
quo non poſſet
exiſtere poteſt
produci per
actionem à
ſe diſtinctam.*

*Doctrina Cõ-
plutenſiũ de
natura intel-
lectionis.*

Complutenſes Carmelitæ conveniẽte videntur cum Auerſa diſp. 21. de Anima, quaſt. 4. vbi dicunt dictionem non eſſe aliam operationem ex æquo diſtinctam ab intellectu, ſed eſſe ipſamet intellectiõnem cum modo quodam, ſeu formalitate modalis ſuperadditam, quem modum, ſeu formalitatem ponunt non vt produceretur ipſamet intellectio, ſed potiùs vt intellectio producat verbum. Pro qua doctrina citant plures authoritates D. Thomæ: Sed imprimis ſi tanti res eſſet, facilè eſſet oſtendere nullo modo fauere ipſis dictas authoritates. Deinde poſtea oſtendemus quòd dicunt de verbo producto per intellectiõnem, quæ eſſet qualitas abſoluta, malè fundari.

Reſpõditur.

Tertiò denique quod aſſerunt dictionem non diſtingui ex æquo ab *intelligere*, ſed ſolum eſſe modum quandam ipſi ſuperadditum, ſi per hoc intelligunt quòd non habeat tantam diſtinctionem ab intellectu ex hypotheſi quòd intellectu producatur verbum, quantum habet actio vlla à ſua cauſa; omnino falſum eſt; quia eſt eadem ratio ponendi æqualem diſtinctionem actionis à ſua cauſa, vel ſubiecto, ac dictionis ab *intelligere*, vt diſcurrenti patet. Rurſus quamvis intelligere produceret verbum, tamen dicitio quæ eſſet productio, non deberet eſſe modus ipſius *intelligere*, ſed ipſius verbi, in Thomiſtarum ſententia, qui ponunt actionem ex parte termini.

I 2.
*Prima ratio
Cõplutenſium.*

Sed examinemus etiam rationes, quas adducunt ad probandam hanc ſuam doctrinam. Itaque

probant primo verbum procedere ab *intelligere*, & conſequenter dictionem, quæ dicitur verbum, non eſſe diſtinctam ab *intelligere*, ſeu intellectu: verbum procedit à notitia rei intellectu: ergo ab *intelligere*. Probatur antecedens primò, quia hoc ipſo, quo nihil intelligatur, nihil poteſt intellectualiter dici: ergo verbum procedit ab *intelligere*. Secundò, quia præciſe per hoc quod prædicatur verbum habet res intellecta eſſe intellectam: ergo verbum procedit ex notitia rei intellectu. Tertio, quia de ratione verbi mentalis eſt quòd procedat ab intellectu tanquam terminus ſuæ operationis; ſed operatio adæquata intellectus eſt notitia rei intellectu. Quarto denique, quia Verbum diuinum procedit ex cognitione eſſentiæ diuinæ: ergo verbum creatum procedit ex aliqua cognitione.

Reſpondeo negando antecedens: nam potiùs verbum eſt ipſa notitia rei cognitæ. Ad primam probationem nego conſequentiam; quia non idè nihil dicitur ſi nihil intelligitur quòd id quod dicitur procedit ab *intelligere*, ſed quòd id quod dicitur ſit ipſamet intellectu. Ad ſecundam probationem, nego etiam conſequentiam: idè enim res intellecta habet eſſe talis præciſe, per hoc quod produceretur verbum; quia ipſum verbum eſt intellectu. Ad tertiam probationem diſtinguo maiorem; tanquam terminus ſuæ operationis, quæ eſt dicitio, ſeu actio productiva intellectuõnis & notitiæ genitæ, concedo; tanquam terminus operationis quæ eſt qualitas, nego maiorem. Diſtinguo etiam Minorem, operatio quæ eſt qualitas, concedo; operatio quæ eſt dicitio, ſeu actio de prædicamento Actionis, nego. Ad quartam probationem, diſtinguo antecedens, tanquam ex ratione formalis producendæ, nego; tanquam ex aliqua perfectione præſuppoſita neceſſariò, tranſeat: & nego conſequentiam; quia ad verbum creatum non debet præſupponi notitia, neque tanquam ratio formalis, neque tanquam perfectio neceſſariò competens ſuppoſito ante productionem verbi.

Reſponſio.

Probant ſecundò dictionem eſſe modificationem intellectuõnis; quia per hoc quòd intellectu producat verbum, non inferitur ſpecialis aliqua habitudo intellectuõnis ad obiectum: ergo talis productio addit modificationem tantum, & non nouam ſpeciem intellectuõnis.

*Secunda ratio
eorundem.*

Reſpondeo, negando antecedens; quia per hoc quòd producat verbum, colligitur quòd ſit diſtinctæ ſpeciei ab intellectuõne non producente, cum illa, quæ non producit, debeat eſſe abſtractiua; altera, quæ producit, intuitiua: abſtractiua autem cognitio ſine dubio diſtinguitur ſpecie ab intuitiua. Deinde ſi conſideretur totum, non ſequeretur, quin dicitio diſtingueretur tantum ab *intelligere*, quantum vlla actio à ſuo ſubiecto, vel cauſa.

Reſponſio.

Cætera quæ prædicti authores dicunt in ſolutione argumentorum quæ ſibi proponunt, facilimè arguuntur poſſent: ſed breuitati impræſentiarum ſtudebimus, alio loco de his ſuſius acturi.

Concluſio quarta: Intellectio non conſiſtit formaliter in actione, per quam producitur ſemper terminus aliquis, nec in actione, & illo termino ſimul. Hæc eſt contra quartam ſententiam & quintam, quas vt meliùs percipiat quis, aduertendum inter illas & Scoti ſententiam vix eſſe aliam, quam de modo loquendi differentiam; nam cum illæ ponant neceſſarium eſſe ſem-

I 3.
*Concluſio 4.
Intellectio nõ
conſiſtit in
actione pro-
ductiva ter-
mini.*

per quoties intellectus intelligit, quod habeat & actionem de prædicamento Actionis, & qualitatem per eam productam, quæ sit species expressa obiecti, & nihil aliud requirant; quandoquidem Scotus etiam utrumque horum requirat, quantum ad rem ipsam videntur conuenire, & in hoc solum discrepare quod quarta sententia ponat intellectionem consistere formaliter in ipsa actione sola & præcisè considerata; quinta verò in actione & qualitate simul; nos verò in sola qualitate.

Probatio 1.

Per intellectionem ultimam completur intellectus.

Nulla actio de prædicamento Actionis est ultima perfectio agentis.

14.

Replica.

Responsio 1. Differentia inter modum quo actio producit terminum, & actus vitalis habitum.

Probatur ergo conclusio quoad primam partem ex Doctore §. *Quod autem non sit actio.* Intellectio est vltima perfectio intelligentis, quæ intellectuius est: ergo non consistit in actione productiua termini. Antecedens patet, quia eo ipso, quo intelligeretur intellectus reductus ad actum secundum perfectum intellectionis alicuius obiecti, quamuis nihil aliud intelligeretur aduenire ipsi, intelligeretur vltimè compleri in ordine ad tale obiectum. Probatur consequentia, quia nulla actio de prædicamento Actionis productiua termini, potest esse aut intelligi vltima perfectio rei cuius est; quia omnis talis essentialiter ordinatur ad terminum per eum producendum, qui terminus si perficiat agens, erit potius vltimata perfectio eius, quàm ipsamet actio ad ipsum ordinata, vt patet; si verò non perficiat agens, tum nec actio erit perfectio agentis, sed potius erit perfectio illius quod recipit terminum productum, aut ipsiusmet termini producti, si producat in seipso.

Quòd si dicas intellectionem, aut alios actus immanentes non posse esse vltimam perfectionem agentis per ipsas, quandoquidem per ipsas producantur habitus.

Respondet Doctor primò ex hoc ipso probari, quod intellectio non possit esse actio, quia actus immanentes non sunt productiones habituum, eo modo, quo actio de prædicamento Actionis est productio sui termini, quandoquidem sæpè habeantur, cum non producat habitus (vt cum habitus est summè intensus, aut cum actus est longè remissior, quàm habitus autè acquisitus, secundum aliquos) & semper haberi possent, si Deus nunquam vellet concurrere ad productionem habitus; sed producunt habitus per modum principiorum actiuorum, aut dispositiuorum, habentium virtutem productiuam, aut dispositiuam in actu primo. At actio de prædicamento Actionis est productio tantum sui termini, & non est causa productiua eius: ergo si actus immanentes producunt habitus, non sunt actiones de prædicamento Actionis. Confirmatur, actio de prædicamento Actionis est relatio secundum veriore[m] Scostarum sententiam, aut modus secundum recentiores; sed nec relatio, nec modus potest habere virtutem productiuam qualitatis realis, qualis est habitus: ergo si actio immanens producit habitum, non potest esse actio de prædicamento Actionis.

Responsio 2. Habitus non est vltima perfectio subiecti.

Respondet secundò, habitum non posse esse terminum intrinsecum, ad quem per se ordinatur intellectio, tum quia, vt dictum est, intellectio potest haberi sine habitu sequente; tum, quia ipsimet habitus ordinantur ad aliam intellectionem, & tandem sicutur in aliqua intellectione, quæ non indigeat habitu; vnde potius intellectio est vltimus terminus & vltima perfectio intellectus quàm habitus: cuius etiam in-

dicium est quòd si posset haberi intellectio perfectissima, & perfectissimo modo sine habitu, sufficienter perficeretur intellectus per illam: sed si haberetur habitus perfectissimus & perfectissimo modo sine intellectione, non sufficienter perficeretur intellectus: ergo intellectio potius est vltima perfectio, quàm habitus.

Probatur secundò quoad eandem partem, quia si ipsamet actio de prædicamento Actionis esset intellectio, nullum haberet effectum qualitates sequens: sed est absurdum ponere aliquam qualitatem absque aliquo munere, vel effectu: ergo cognitio non consistit formaliter in illa actione. Probatur sequela, quia nullus effectus tribui potest ipsi nisi in ordine ad constituendum intellectum intelligentem; sed hoc habet formaliter ab intellectione. Dices intellectionem non posse esse sine illa specie, quæ est terminus eius; & consequenter esse necessariam illam qualitatem vt sit intellectio. Contrà, quia hinc sequeretur non esse necessariam qualitatem illam, nisi in ordine ad hoc vt habeatur ista actio, quæ est formaliter intellectio, & non habere aliud munus; sed hoc est absurdum: ergo nulla responsio. Probatur subsumptum, quia vniuersaliter potius actio est in ordine ad terminum; & ad hoc vt sit terminus, quàm terminus in ordine ad hoc vt sit actio: vnde si terminus non esset proficiuus, nec actio esset proficiua: ergo terminus debet habere aliquem effectum distinctum ab hoc quod est terminare actionem, aut adesse vt sit actio.

Probatur tertio eadem pars, quia si intelligere esset producere, intelligi esset produci; sed hoc est absurdum: sic enim Deus deberet dici toties produci, quoties intelligeretur: ergo & illud vnde sequitur. Dices Deum produci in esse diminuto, seu intentionali quoties intelligitur. Contrà, quia secundum oppositam sententiam intelligere non solum esset producere intentionaliter, sed producere realiter: ergo intelligi non esset tantum produci in esse intentionali, sed etiam in esse reali, & consequenter responsio nulla.

Probatur quarto conclusio, quoad vtramque partem, secundum communem modum loquendi Scholasticorum, & præsertim Augustini 9. *de Trinit. cap. vlt.* intellectio, & notitia ac cognitio obiecti dicitur produci, & gigni ab obiecto & intellectu; sed actio de prædicamento Actionis non dicitur propriè gigni, aut produci: ergo intellectio non consistit formaliter in actione de prædicamento Actionis: nec sola, vt vult tertia sententia Conimbricens. nec in illa simul, & suo termino, ac passione, vt vult quarta sententia Hurtadi.

Probatur quinto contra vtramque sententiam, quia sequeretur habitum ad actum immanentem, quem producit, simpliciter requiri, ita vt nec de potentia absoluta posset ille actus fieri absque illo habitu. Sed hoc est contra vulgare axioma, quòd habitus acquisiti requirantur non ad esse simpliciter actus, sed ad facilius ipsum producendum; & quòd per hoc distinguatur partim ab habitu supernaturali in substantia: ergo non est dicendum. Probatur sequela, quia si actio sit essentia, aut de essentia operationis immanentis, verbi gratià intellectionis, certum est intellectionem provenientem ab habitu non posse esse sine ipsa; modificatio enim & determinatio essentialis vnius termini, aut subiecti, qualis est actio,

non potest esse sine illo termino, vel subiecto; & hinc similitudo vnius parietis non potest de potentia absoluta poni in alio pariete.

Probatio 6. Probatur sextò contra quartam sententiam specialiter, quia secundum eam, operatio immanens esset ens per accidens, & ad nullum propterea Prædicamentum pertinens, quod absque necessitate non est dicendum. Constat, actio transiens est aliquid vnum per se spectans ad vnum aliquod Prædicamentum: ergo & immanens; eadem enim est ratio.

15.
Obiectio 1. Obiicies pro Conimbricensibus, intellectio est assimilatio quædam inter intellectum & obiectum, ratione cuius Philosophus 3. *de Anima, text. 16.* ait, intellectum in actu, & sensum quoque fieri ipsam rem cognitam; & inde etiam Augustinus 14. *de Trinit. cap. 17.* dicit visionem beatifica intellectum perfectè assimilari Deo, iuxta illud 2. Ioan. 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est:* ergo per intellectiorem Dei necessariò producenda est similitudo expressæ Dei.

Responsio. Respondeo, negando consequentiam: sed potius sequitur ipsamet intellectiorem esse similitudinem Dei, magis enim formaliter intelligitur locutio Augustini, & Scripturæ, si dicatur quòd ipsa visio & intellectio Dei sit similitudo eius expressa, quàm quòd per eam producatur similitudo expressa eius.

Obiectio 2. Obiicies secundò pro Hurtado, & quarta sententia: *Intelligere est quoddam pati*, ex Philosopho 3. *de Anima*: ergo includit passionem.

Responsio. Respondeo negando consequentiam; quia eatenus est quoddam pati, quatenus debet intellectio recipi, non quatenus est passio de prædicamento Passionis, aut quatenus includeret essentialiter passionem.

Obiectio 3. Obiicies tertio pro eodem: Intellectio est vita in actu secundo: ergo includit actionem per quam producitur qualitas, seu species expressa. Probatur consequentia, quia vita in actu secundo est id quod facit viuens in actu primo viuere formaliter in actu secundo: sed vel ipsa actio productiua speciei expressæ hoc facit, vel certè includitur essentialiter in eo, quòd hoc facit; & consequenter vel actio erit intellectio, vel erit de essentia intellectiorem.

Responsio. Respondeo, negando consequentiam, & distinguendo Maiorem probationis, est illud quod hoc facit per modum actionis, nego Maiorem: per modum formæ productæ per actionem, concedo Maiorem. Et similiter distinguo Minorem, & nego consequentiam. Quòd si argumentum aliquod valeret, probaret calorem non esse actum secundum calidi, sed calorem cum receptione, aut informatione eius; quia talis receptio, aut informatio necessariò requiritur vt subiectum calidum fiat formaliter calidum in actu secundo; hoc autem videtur esse contra omnes.

16
Conclusio 5. Per intellectiorem non producitur verbum. Conclusio quinta: Per intellectiorem nunquam producitur verbum aliquod mentis, aut species expressa, quæ esset qualitas distincta à qualitate ipsiusmet intellectiorem; & consequenter intellectio non distinguitur realiter à verbo mentis, aut specie expressa obiecti. Hæc est contra sextam sententiam, & Complutenses, qui dicunt intellectiorem ipsam esse qualitatem, & per eam, quandoque saltem, produci aliam qualitatem realiter distinctam, quæ putant esse verbum mentis, & speciem expressam, ac similitu-

dinem obiecti intellecti, sine qua quandoque non posset terminare intellectiorem.

Probatio 1. Probatur conclusio facillè ex dictis in secunda conclusione contra Caietanum; quia eo ipso quo habet intellectus intellectiorem, quæ non sit, præsertim actio de prædicamento Actionis, sed qualitas absoluta, quamvis nulla alia qualitas per ipsam produceretur, intellectus intelligeret: ergo chimericum est asserere necessitatem alterius qualitatis. Probatur antecedens; quia haberet omnia quæ essent necessaria vt diceretur intelligere, haberet enim intellectiorem, & speciem impressam, & obiectum sufficienter applicatum, sed nihil aliud requiritur: ergo. **Confirmatio.** Confirmatur efficaciter: si esset necessitas speciei expressæ productæ per qualitatem intellectiorem, maximè vt haberetur aliquid, quod terminaret intellectiorem, in casu quo obiectum esset realiter absens, aut materiale, ac propterea improprium secundum se ad terminandum intellectiorem: sed vel non requiritur aliquid quod terminet intellectiorem realiter, vel certè sufficere ad terminandam ipsam, species impressa, in qua tam benè potest representari obiectum, supposita intellectiorem, quàm potest representari in specie expressa: ergo superflue ponitur species expressa producta per qualitatem intellectiorem.

Probatio 2. Probatur secundò, ipsamet intellectio, seu notitia genita, est verbum mentale, aut saltem species expressa & similitudo formalis obiecti: ergo præter eam non requiritur vnquam alia species expressa, aut verbum mentale. Consequentiam admittent sine dubio aduersarij, ne cogantur admittere duo verba eiusdem obiecti simul requiri ad eius intellectiorem. Probatur antecedens; tum, quia est representatio formalis obiecti, tum, quia ratione eius sumus similes obiecto; vnde in patria vbi habebimus cognitionem intuitiuam Dei, nec producetur aliud verbum distinctum à cognitione secundum aduersarios, erimus tamen similes Deo ratione visionis beatæ, iuxta illud 2. Ioan. 3. *Cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Repetentur suprædicta contra Caietanum.

17.
Obiectio. Obiicies: Verbum mentale est obiectum internum intellectiorem, supplens locum obiecti quantum ad terminandam intellectiorem, quando obiectum aut est absens, secundum esse reale suum, aut est materiale: ergo distinguitur realiter ab intellectiorem; neque enim hæc terminari potest ad seipsam. Probatur antecedens Complutenses, primò variis autoritatibus D. Thomæ. Probatur secundò, quia proprium est intellectus trahere ad se obiectum, & proprium est obiecti, & mouere ad intellectiorem, & terminare illam: ergo secundum vtramque rationem, & vt motiuum, & vt terminatiuum debet trahi ab intellectu, quoties ipsummet obiectum non est per se vnium illi, aut sufficienter proportionatum; sed per speciem intelligibilem distinctam ab intellectiorem trahitur vt motiuum, & vt sic solum trahitur per eam: ergo debet per aliam speciem expressam distinctam à cognitione trahi vt terminatiuum.

Responsio. Responderetur facillè, negando antecedens, & ad primam probationem ex D. Thoma facillè esset eius autoritates explicare contra Complutenses, si iis moueremur. Ad secundam verò probationem transeat antecedens, & consequentia prima, &

& concedo subsumptum pro prima parte, nego verò ipsum pro secunda parte simul cum consequentia. Itaque, vt dixi antea, si requiritur ad intelligendum obiectum, vt secundum suum esse reale, aut secundum esse intentionale quod habet in aliqua qualitate distincta à qualitate intellectiōis, reperitur intra intellectum, profectò nihil prorsus impedit quo minus sit intra intellectum secundum esse intentionale, per hoc quòd species intelligibilis impressa ipsius sit intra intellectum: quemadmodum enim ipsam obiectum, si esse realiter vnitum intellectui, secundum aduersarios, posset & mouere ad intellectiōem intuitiuam, & terminare intellectiōem intuitiuam fuit: ita etiam posset species impressa eius & mouere ad intellectiōem, & terminare intellectiōem ea ratione, qua posset species expressa id facere.

Species impressa potest, & mouere ad intellectiōem, & terminare eam.

18.

Conclusio 6. Intellectio est vera qualitas producta per actionem.

Conclusio sexta: Intellectio est vera qualitas de prædicamento Qualitatis producta per actionem de prædicamento Actionis, non exigens aliam qualitatem posteriorem seipsa vt reddatur quæ per eam actu intelligens. Hæc est communior sententia cum Scoto hic & suis: probaturque ex dictis sufficienter. Confirmatur; quia non est Substantia; cum adsit, & absit, instar aliorum accidentium; nec Quantitas, quia hæc est accidens corporeum in solis corporeis repertum, vt patet; nec *Habitus* vltimi prædicamenti, qui est respectus ad vestes; nec *Vbi*, quod est respectus ad locum; nec *Quando*, qui est respectus ad tempus; nec Actio, aut Passio ex dictis; nec relatio intrinsecus adueniens, cum non oriatur necessarid ex positione fundamenti & termini, verbi gratia intellectus & obiecti; nec ex positione vllius prioris, quod non sit actio productiua ipsius: ergo est qualitas proprie dicta de prædicamento Qualitatis.

Confirmatur secundò ex Doctore quantum ad hoc quòd non sit relatio, auhoritate Augustini 7. de *Trinitate*. Omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto eo, quod relatiue dicitur, id est, dicit aliquid præter relationem, per quam relatiue dicitur; sed intellectio dicitur relatiue, refertur enim ad intelligibile per modum mensurati ad mensuram; sic scilicet vt ex perfectione obiecti possit colligi, cæteris paribus, perfectio intellectiōis; quemadmodum ex applicatione mensuræ ad aliquid potest cognosci quantitas eius, siue molis, siue perfectionis, prout mensura applicatur ad ipsum: ergo dicit aliquid præter relationem, quæ dicit ad obiectum, quòd non sit relatio ad obiectum: sed illud nihil aliud esse potest quam qualitas: ergo, &c.

19.

Obiectio.

Obiicit: Philosophus 10. Ethicorum, cap. 7. ait: *Nec enim virtutis operationes qualitates sunt, neque felicitas, sed operationes virtutis & felicitatis sunt actiones immanentes intellectus, & voluntatis: ergo tales actiones non sunt qualitates, & consequenter intellectio non est qualitas* Confirmatur, quia idem Philosophus 9. *Metaph.* 9. & 1. *Magnorum moralium* vlt. diuidit veram & propriam actionem in transeuntem, & immanentem: ergo vtraque est vera actio de prædicamento Actionis, & consequenter intellectio, quæ est secundum omnes, actio immanens, erit de prædicamento Actionis, non de Qualitatis.

Responsio 1.

Respondeo primò, Philosophum non tam asseruisse quam supposuisse ex sententia eorum, quorum ibi argumento respondebar, operationes virtutis non fuisse qualitates, & tamen fuisse bonas; vt inde ostenderet non valere ratiocinatio-

nem eorum inferentiam quòd voluptas non esset bona, quia non erat qualitas: nam cum operatio virtutum secundum ipsos fuisset bonum quid, quamuis non esset qualitas; voluptas etiam posset esse bonum, licet non esset qualitas. Respondeo secundò quamuis absolutè vellet illas operationes non esse qualitates, id intelligendum de qualitatibus diu, & perseveranter permanentibus in esse, aut de qualitatibus conseruatiuis, aut corruptiuis.

Responsio 2.

Ad confirm.

Ad confirmationem dico, duo repetiri in potentiis vitalibus actu operantibus, quæ possent vocari actus immanentes; vnum est ipsa dictio per quam producit species expressa; alterum est ipsa species expressa. Si ergo de prima loquamur, concedo actionem vt sic, de prædicamento Actionis diuidi vniocè in immanentem, & transeuntem; & has vtrasque propterea esse proprias actiones de prædicamento Actionis. Si autem loquamur de secundo, quod vocatur actio immanens, nego actionem vt sic, diuidi vniocè in immanentem & transeuntem, & consequenter nego immanentem debere esse de prædicamento Actionis. Vnde in forma distinguo antecedens, loquendo de actione immanente, quæ est actus potentie vitalis; diuidit actionem vt sic, in actionem immanentem & transeuntem, diuisione vniocè in vniocata, nego, æquiuocè in æquiuocata, vel analogi in analogata, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Et si quæras, an actus vitalis sit proprie dicta actio? Respondeo esse quæstionem de nomine, & ad propositum præsens sufficere quòd non sit proprie dicta actio de prædicamento Actionis, siue secundum aliam conceptum sit proprie dicta actio, siue non. Sed quia probabile est quòd ratio erit vocetur actus immanens actio, seu operatio, est propter proportionem, quam habet specialem cum actione de prædicamento Actionis: quæ proportio consistit in hoc quòd quemadmodum actio de prædicamento Actionis est in ipso agente (vt Scoti stæ tenent) & dependet in esse & fieri ab ipso, vt agens est, & habet virtutem actiuam, ètque determinatio illius ad aliud. Hinc probabilius censeo actum immanentem non vocari proprie actionem, quia quæ analogicè & propter proportionem, quam habent cum alia, dicuntur talia, non proprie sic dicuntur, aliàs prout dicerentur proprie ridere, dum florent, contra omnes.

An qualitas vitaliter producta sit proprie dicta actio.

Obiicit: Secundò sequeretur quòd intellectio esset terminus productus per actionem intellectus; sicut calor est productus per calefactionem; sed hoc est absurdum, quia illa actio intellectus esset intellectio, esset enim actus potentie intellectiue. Confirmatur primò, quia ad actionem non datur actio: ergo intellectio non producit per actionem, & consequenter erit actio de prædicamento Actionis. Confirmatur secundò, quia per intellectiōem producit verbum mentis: ergo est actio de prædicamento Actionis.

20.

Obiectio 2.

Respondeo, negando minorem cum sua probatione, neque enim esset actus intellectus, sed potius actio intellectus, quòd si etiam dicenda esset actus intellectus, tunc falsum esset quòd omnis actus intellectus esset intellectio; sed solus iste actus ipse esset talis, qui esset qualitas. Ad primam confirmationem, distinguo antecedens, ad actionem de prædicamento Actionis, concedo; ad actionem de prædicamento Qualitatis, nego antecedens &

Responsio.

& consequentiam; quia intellectio est actio de prædicamento Qualitatis. Ad secundam confirmationem dico, nobis non facere difficultatem, quia negamus antecedens, intellectio enim est ipsum verbum, quoties habetur verbum in intelligente. Complutensibus autem faceret difficultatem illa confirmatio, concedentibus intellectioe produci verbum: sed nobis pro ipsis respondendi cura non est sumenda.

attentio explicari nequit absque efficientia potètiæ: ergo actus vitalis nequit esse absque tali efficientia, & consequenter nequit esse à solo Deo effectiue agente. Respondeo, distinguendo maiorem, quando produceretur in ipsa potètia effectiue concurrète, transeat: quando nõ produceretur in ipsa vllo modo, aut quando non produceretur in ipsa sic concurrente, nego maiorem, quæ etiam simpliciter negari potest; nec probatur à Vasquez.

Responso prima.

Responso secundam.

Respondeo secundò, negando maiorem, quamuis enim ex eo quòd præter receptionem speciei impressæ requiritur ad percipiendum obiectum, quòd potentia attendat & adhibeat peculiarem aliquem conatum, quem non necessariò adhibet, per hoc ipsum quòd recipiat talem speciem, nos suprà collegimus cum communi sententia, requiri quòd potentia produceret aliquid, & non sufficere quòd merè passiuè se haberet recipiendo speciem impressam, tamen cum non constet, quòd haberet qualitatem speciei expressæ, quin eo ipso, quo haberet ipsam, necessariò attenderet per illam, non improbabilius fortè dici posset, quòd potentia haberet attentionem, per hoc ipsum quòd haberet in se receptam ipsam speciem expressam, quamuis non haberet vllum concursum actiuum respectu ipsius, siue in producendo, siue in conservando ipsam. Vnde posset dici quòd attentio potètiæ ad obiectum consisteret in determinatione formali actuali ipsiusmet potètiæ facta per speciem expressam in ea receptam; ad quam determinationem impertinens esset, à quo produceretur in potentia species expressa, an ab ipsa potentia, an à solo Deo, vel ab aliqua extrinseca causa.

Per intellectioem non productam ab intellectu, posset attendere obiecto.

23.

Non ex efficientia colligitur attentio potètiæ.

Quæ doctrina confirmari potest primò, quia Deus ipse vitaliter attendit obiectis intelligibilibus per intellectioem non productam, sed libi formaliter communicatam: ergo similiter posset intelligere, & attendere ad obiecta intellectus creatus per intellectioem non productam. Confirmatur secundò, quia non ex efficientia præcisè potest colligi ipsa attentio, ac sensibilis conatus, quem adhibet potentia, & quo fatigatur quando percipit obiectum: ergo non improbabile est, quòd oriatur formaliter ab ipsamet intellectioe. Consequentia patet, quia idem non oriretur formaliter ab intellectioe, quatenus colligeretur necessariò ex efficientia. Probatur antecedens, quia potentia habet efficientiam respectu speciei intelligibilis impressæ, & producendæ, & conservandæ, & tamen non habet attentionem, aut conatum aliquem sensibilem, quo fatigatur, vt patet: ergo ex efficientia præcisè non oritur ista attentio, aut conatus.

Replica.

Dices, hinc sequeretur quòd ex attentione, & conatu potètiæ nõ posset colligi actiuitas eius, & consequenter tolleretur vna ex principalibus viis impugnandi eos, qui negant intellectum concurrere effectiue ad intellectioem producendã, quã etiam vtitur Doctor *quæst. sequenti huius, d. n. 17.*

Responso. Ex attentione præcisè non colligitur efficientia.

Respondeo, ex illa attentione præcisè, concedo; ex ipsa, & aliis, nego sequelam primam & secundam. Itaque primò ex attentione colligitur esse aliquid in potentia quod non fuit antè, cum non esset attendens. Deinde quandoquidem posset esse species impressa in potentia, quin esset ista attentio, colligitur optimè aliquid aliud requiri vt sit, præter speciem impressam & intellectum passiuè se habentem: vnde quandoquidem non sit necesse, nec conueniens recurrere ad Deum, nec ad Angelos tanquam ad causam præcisam, & solam istius attentionis & formæ, per

Quomodo ex attentione colligitur effectio potètiæ vitalis.

21.

An possit intellectio à solo Deo produci.

Ex his resoluenda est breuiter difficultas valde agitata inter Philosophos, an de potentia absoluta possit intellectio à solo Deo produci sine concursu effectiui. potètiæ intellectiue. Respondendum enim est si intellectio dicatur esse aut qualitas seipsa ab intellectu producta sine interuentu actionis, vt tenet Auerfa; aut si dicatur consistere in sola actione productiua qualitatis, quæ est species expressa, vt tenent Conimbricenses; vel includere essentialiter talem actionem cum qualitate, vt tenet Hurrado; non posse Deum se solo effectiue producere intellectioem, etiam de potentia absoluta: quia secundum omnes non potest se solo producere actionem de prædicamento Actionis alicuius causæ creatæ; cuius ratio est, quia essentia talis actionis est esse determinationem actualem agentis; vnde non potest esse existens, quin sit talis determinatio, & consequenter si esset à solo Deo, sequeretur quòd causa, secunda, cuius esset determinatio, ageret effectiue, & non ageret; non ageret enim ex suppositione quòd solus Deus ageret; ageret autem quia haberet actionem, qua formaliter determinaretur ad agendum.

Non potest Deus se solo producere actionem propriè dictam causa creatæ.

Si autem dicatur intellectioem consistere in qualitate sola non seipsa egrediente, sed per actionem productã, dicendum est, quòd à solo Deo posset produci; quia nihil impedit, & ex communi axiomate Deus potest supplere omnem causalitatem effectiuam causæ secundæ respectu cuiuscunque effectus, qui non est essentialis determinatio effectiua istius effectus, aut cuius productio non argueret in ipso Deo imperfectionem: talis autem esset qualitas intellectiois in hac sententia, quæ cum nostra sit, absolutè asserendum est nobis contra Vasquez 1. 2. *disp. 9. cap. 1.* R. uuium, & alios, intellectioem à solo Deo produci posse. Confirmatur primò, quia intellectus non habet vllam causalitatem respectu intellectiois, nisi causalitatem effectiuam & materiale extrinsecam, talem scilicet, qualem habet subiectum respectu accidentis eius ex potentia eduçti; sed huiusmodi causalitates potest supplere Deus, alioquin non potest producere calorem, aut quantitatem extra subiectum: ergo potest qualitatem intellectiois producere absque concursu effectiui & materiali etiam, quod maius est, intellectus.

Si intellectio sit qualitas potest à solo Deo produci.

Deus potest supplere causalitatem materiale extrinsecam.

22.

Confirmatur secundò, quia quòd illa qualitas sit vitalis non impedit quominus à solo Deo produceretur; sed ex hoc potissimum capite proueniret impedimentum: ergo à solo Deo produci potest. Probatur maior, tum à priori, quia vitalitas eius posset dici consistere in hoc quòd nata sit connaturaliter à suo subiecto solummodo prouenire; tum secundo à posteriori, quia terminus vitaliter acquisitus per mutationem, & augmentationem vitalem animantium potest à solo Deo produci, ita vt animalia augeantur, & nutriantur sufficienter sine cooperatione effectiua sua.

Dices cum Vasquez, de essentia actus vitalis est quòd per ipsum potentia attendat obiecto; sed illa

Replica.

quam potentia attendit; nec aliquid inconueniens sequatur ex eo quòd ipsa potentia dicatur ad illam effectiue concurrere, optimè colligitur potentiam effectiue concurrere; & sic collegit Doctor ex attentione actiuitatem potentia. Sic etiam Philosophi communiter colligunt actiuitatem a quæ respectu frigoris, quod semel calefacta in se recipit, dum iterum frigescit, nec aliqua alia causa secunda adest, cui ista productio frigoris ascribi possit.

24.

Intellectus intelligeret per intellectum à solo Deo productum.

Hinc alias duas difficultates cum præmissis connexas soluere poterimus. Prima est, an scilicet potentia intellectiua, in qua produceretur à solo Deo intellectio, intelligeret per eam? Respondendum enim est quòd sic cum Doctore, quaestione sequenti num. 37. dicitur quòd si Deum eam causaret, & intellectu nostro imprimeret, non minus ea intelligeretur: vnde optimè infert quòd propterea dixit Philosophus *intelligere* esse quoddam pati, non quòd intellectio non procederet actiue de facto ab intellectu; sed quòd ad constituendum ipsum intelligentem formaliter, ista productio, seu efficiencia esset impertinens; cum ad id solum sufficeret, & necessariò requireretur receptio intellectiōnis.

Ratio autem huius est, quòd gratis requiretur aliquid vt potentia intelligeret aliud, quàm vt haberet in se receptam intellectiōnem: in tali autem casu in se haberet receptam intellectiōnem. Dices vltra intellectiōnem requiri respectum tendentiæ ad obiectum. Contrà; quia hoc admisso, de quo aliàs, nihil impedit, quo minùs sit iste respectus, aut possit esse, quando Deus se solo intellectiōnem produceret: ergo adhuc quamuis requireretur vltra intellectiōnem iste respectus, posset potentia non concurrens actiue ad intellectiōnem in se receptam intelligere per illam. Dices secundò: ad intellectiōnem requiritur attentio potentia, sed talis non posset esse absque actione potentia; nullam autem actionem debet habere nisi in ordine ad ipsam intellectiōnem habendam; neque enim assignabilis est terminus alius, quem deberet producere per actionem illam aliam quam simul cum intellectiōne deberet habere. Respondeo primò, iuxta communiorum modum dicendi Scoticarum, distinguendo maiorem; absolutè & simpliciter nego, quando debet produci cognitio ab ipsamet potentia, concedo. Respondeo secundò iuxta paulò antè præmissa, negando maiorem; quia illa attentio esset formaliter per ipsamet intellectiōnem, siue produceretur ab intellectu, siue non.

Attentio potest esse absque efficiencia potentia.

25.

An possit intellectio poni in alio subiecto quam in intellectu.

Non si includat actionem de prædicamento actionis, aut si sit qualitas se ipsa producta.

Secunda difficultas ex his soluenda est, an possit intellectio poni in alio subiecto, quàm in intellectu; ad quam respondendum, quòd si ponatur intellectio esse qualitas ex se nata provenire ab intellectu sine præuia actione, aut si ponatur consistere in actione de prædicamento Actionis, aut includere talem actionem probabilis esse quòd non posset poni in alio subiecto quàm in intellectu; quia nulla alia potentia habet actiuitatem ad illam nec naturalem, nec obedientialem; actio autem, & quòd habet egredi ab aliquo absque actione, nequit provenire ab aliquo subiecto, quàm à subiecto habente actiuitatem ad illa, vt patet: ergo, &c. Maiorem suppono ex doctrina communiori tradita in materia de visione, vbi concluditur oculum corporeum non posse eleuari ad videndum Deum; cum qua doctrina hæc maior connexionem habet.

Quid dicendum in nostra sententia.

Si autem nobiscum teneatur, intellectiōnem

consistere in qualitate non includente actionem, nec dicente ordinem essentiali ad actionem sui subiecti; nec à se formaliter à suo subiecto egrediente, sed in qualitate tali, quæ possit à solo Deo actiue produci. Maior est difficultas; nam siue subiectum, de quo dubitaretur, an in eo produci posset, sit spirituale, vt voluntas, aut essentia animæ, aut Angeli, siue corporale, vt appetitus sensitivus, aut oculus, difficile omnino videtur assignare repugnantiam, cur non possit in eo poni de potentia absoluta, & hoc esset fundamentum partis affirmatiuæ. Ex alia verò parte fundamentum partis negatiuæ esset, quòd sequeretur ex illa possibilitate, oculum, aut lapidem posse intelligere; quia effectus formalis primarius intellectiōnis est facere suum subiectum intelligens, & propterea non posset esse in aliquo, cui istum effectum non communicaret.

Ratio pro parte affirmatiua.

Ratio pro parte negatiua.

Et si diceretur, quòd facere intelligens est effectus formalis ipse, non tamen respectu cuiuscunque subiecti; sed respectu intellectus tantummodo. Contrà est; quia effectus formalis primarius nihil aliud est, quàm communicatio sui ipsius absque productione alicuius alterius; sed intellectio producta in oculo, aut lapide, esset tam intimè communicata ipsi; & idem est de quocunque altero subiecto eius immediato, ac est de facto: intellectui ergo omnem effectum formalem, quæ habet respectu intellectus, haberet respectu voluntatis, aut alterius subiecti, in quo immediatè inhæreret. Confirmatur, effectus formalis eius significatur per *intelligere*, & *intelligere* nihil aliud est, quàm habere intellectiōnem in se subiectatam: sicut nec esse album est aliquid quàm habere albedinem in se subiectatam; sed voluntas & oculus, in quo produceretur intellectio, esset habens intellectiōnem: ergo esset intelligens. Confirmatur secundò, quia si poneretur albedo in cælo conaturaliter incapaci eius, cælum esset album: ergo quamuis voluntas esset conaturaliter incapax intellectiōnis, adhuc esset intelligens, si per potentiam absolutam poneretur intellectio in illa, & idem esset de lapide.

Quid sit effectus primarius intellectiōnis.

26.

Dices, effectum formalem aliquando dependere ab aliqua conditione particulari ex parte subiecti, quæ conditio si non adsit, quamuis forma sit in subiecto, non dabit illi suum effectum formalem, ergo ex eo quòd intellectio poneretur in lapide, non sequeretur quòd lapis esset intelligens. Probat antecedens, quia effectus formalis personalitatis est facere personam, & tamen in ordine ad dandum hunc effectum exigit ex parte naturæ singularis quam personat, conditionem intellectualitatis. Vnde quamuis personalitas diuina assumeret naturam irrationalem, non tamen faceret cum ipsa personam, sed suppositum, quia scilicet illa natura non esset intellectualis, sicut debet esse illa, cum qua facere possit personalitas personam.

Sed contrà, quia idem personalitas non facit personam cum quacunque natura, quam afficit, quia denominatio personalitatis est denominatio extrinseca deriuata ab ipsa natura intellectuali, & non significat effectum aliquem particularem ex se præcisè conuenientem isti formæ, quæ sic vocatur; vnde non est mirum quòd non habeat constituere personam, nisi cum natura intellectuali, à qua sola accipit istam denominationem. Quòd si ista denominatio personalitatis esset intrinseca ipsimet, & significans effectum aliquem conuenientem ipsi

Cur personalitas non faciat personam nisi naturam intellectualem.

ipsi

ipsi ex natura sua, eodem modo diceretur quòd deberet facere personam quamcunque naturam, quam afficeret sine dependentia ab aliqua conditione particulari ex parte subiecti, sicut diceretur quòd intellectio deberet facere intelligens quodcunque subiectum, in quo inhæretet, per quod patet exemplum de personalitate non facere ad propositum. Quòd autem personalitas non tribuat aliquem effectum formalem à parte rei naturæ intellectuali ex se, quem non tribuit naturæ irrationali, patet, quia nullum alium effectum tribuit naturæ intellectuali, quàm vltimò complere ipsam, & facere ipsam incommunicabilem: sed sic compleret naturam irrationalem, & faceret ipsam incommunicabilem, vt patet: ergo non requirit personalitas in ordine ad effectum quemcunque, quam ex se formaliter tribuit, vllam conditionem particularem ex parte naturæ, quam afficit; vnde ex hoc exemplo

Confirmatur tertio, pars negatiua præmissa, nimirum quòd intellectio posita in lapide faceret ipsum intelligentem: quia sicut personalitas communicat cuiusque naturæ, quam afficit, necessariò effectum suum primarium, qui est complere ipsam vltimatè, aut facere ipsam incommunicabilem: ita etiam à parte intellectio debet communicare effectum suum formalem cuiusque subiecto cui inhæret, atque ad eò debet facere ipsum intelligens.

Confirmatur idem quartò, quia quando quæritur an lapis habens intellectiõnem esset intelligens. per ly *intelligens* non possumus intelligere intellectum habentem intellectiõnem; quia sic non posset esse controuersia, & quæstio esset nugatoria. Sed sensus verus, & realis est, an illa forma, quæ vocatur *intellectio*, ex se faciat aliquid circa intellectum, quod non faciat ex se circa lapidem, si poneretur in illo. Sed videtur omnino quòd non faciat, quia non facit formaliter aliquid nisi communicando se, communicat autem se lapidi, si sit in lapide, non minùs quàm intellectui, nec potest Deus impedire quo minùs sic se communicat, si sit in ipso: vnde communiter dicitur quòd Deus nequeat suspendere effectum primarium causæ formalis inexistens subiecto.

Confirmatur quintò, quia non potest ostendi, cur absurdum sit lapidem intelligere, si admittatur intellectiõnem posse poni in eo: sed esse omnes meritò existimant id esse absurdum: ergo non est asserendum quòd intellectio possit poni in eo.

Hanc difficultatem vt quis euaderet, posset dicere primò quòd quamuis intellectio non includeret actionem, nec se ipsa egrederetur ab intellectu, haberet tamen ordinem intrinsecum, & essentialem ad intellectum, tanquam ad subiectum, eo modo, quo *vbi* intrinsecum, aut relatio, qua constituitur aliquod subiectum in loco, habet ad illud subiectum, & vnio animæ ad animam, ac personalitas (si sit quid posituum) ad naturam singularem, cuius est propria personalitas; quòd si huiusmodi ordinem haberet intellectio ad intellectum, tam quemadmodum illæ relationes, aut modi absoluti nequeunt esse in alio, quàm in suis propriis subiectis, eodem modo dici poterit de intellectiõne, quòd non poterit poni in alio subiecto quàm in intellectu, nec etiam vlla ratione extra intellectum. Fundamentum autem hoc modo philosophandi de intellectu esset. Primò quòd non repugnet eam dicere talem ordinem ad intellectum, quandoquidem

aliæ formæ sic sint determinatæ ad quædam subiecta, & dicant talem ordinem. Secundò quòd propter rationes præmissas pro parte negatiua huius quæstio, aliàs sequeretur eam posse poni in voluntate, & quòd consequenter voluntas posset intelligere.

Contra hunc modum dicendi pro præsentis solum occurrit. Primò quòd intellectio non sit relatio, nec modus, sed qualitas absoluta perfecta, & consequenter quòd non possit dicere huiusmodi ordinem essentialem ad aliquod determinatum subiectum, ita vt non possit sine eo existere tam benè, quàm forma substantialis potest sine materia prima vlla; aut saltem tam benè quàm quantitas sine suo subiecto, quandoquidem intellectio sit perfectior forma, quàm quantitas, atque ad eò tam debet esse independentis à subiecto, quàm quantitas. Secundò contra occurrit, quòd falsum sit, ex positione intellectiõnis in lapide, aut voluntate, sceturam quòd lapis, aut voluntas intelligeret, vt postea videbitur.

Posset dici secundò ad solucendam præmissam difficultatem quòd intellectio posset quidem poni extra intellectum, quia non esset tam imperfectæ entitatis, quàm relationes & modi, qui non possunt poni sine suis subiectis; sed quòd cum hoc tamen ex natura sua intrinseca determinat sibi pro subiecto intellectum; ita vt non possit poni in alio subiecto illo: sicut enim de factò formæ substantiales aliquæ, vt anima rationalis potest existere extra omne corpus, sed tamen non potest existere in vllò corpore, nisi in humano: ita posset quis philosophari de intellectiõne quòd posset poni supernaturaliter extra omne subiectum, sed quòd non posset poni in vllò alio subiecto quàm in intellectu.

Fundamentum autem huiusmodi dicendi esset non repugnantiã eius, confirmata prædicto exemplo de anima, & præterea quòd alias sequeretur quòd intellectio non posset separari ab intellectu, vt tenet præcedens dicendi modus, vel quòd lapis intelligeret.

Sed contra hunc dicendi modum facit primò, quòd supponat lapidem, verbi gratia, intellectu-rum, si in eo poneretur intellectio, quod inferius ostendemus esse falsum. Secundò quòd supponat repugnare formam absolutam, qualis est intellectio, posse poni in alio subiecto quàm in intellectu, si possit conservari absque intellectu. Quid enim asperderet quòd minus possit poni vnio inhesionis ipsius ad voluntatem, vel lapidem, quandoquidem ad terminandam inhesionem, vt sic, lapis & voluntas habeant sufficientem capacitatem, & inhesio particularis talis nullam particularem rationem exigit in suo termino. Exemplum verò illud de anima, nihil fauet, sed potius est ad oppositum, quia quamuis anima non faceret cum alio corpore quàm cum humano hominem, nec fortè cum alio posset producere sensationes, aut operationes sensitivas vllas; tamen nihil impedit, quo minùs posset vniri corpori equino per potentiam supernaturalem: ergo similiter quamuis intellectio non faceret voluntatem, aut lapidem intelligentem, tamen posset vniri inhesionis illis de potentia absoluta.

Itaque tandem concludendum sentio intellectiõnem posse poni in alio subiecto quàm in intellectu vt in voluntate, & etiam in lapide, (nisi spiritualitas eius impediatur, vt impedire non puto, quamuis de hoc modò nolim agere) quia in hoc

personalitas tribuit omnẽ effectum suũ proprium omni naturæ quam afficit.

Quid est lapidem esse intelligentem?

27. Sententia asserens intellectiõnem non posse poni extra intellectum.

Fundamentum eius.

Reijcitur.

Sententia tamen intellectiõnem posse poni extra intellectum, sed non in alio subiecto.

Fundamentum eius.

Reijcitur.

Intellectio potest poni in alio subiecto.

nulla est repugnancia, arguit maiorem perfectionem intellectus: magisque conforme est principiis asserentibus Deum se solo posse eam producere.

28.

Vt autem solvantur rationes in oppositum, & ostendatur quòd in eo casu lapis, verbi gratia, non intelligeret, dici poterit intellectum non facere intellectus actu suum subiectum, nisi quatenus illud per eam percipit obiectum intellectus: non potest autem subiectum intellectus percipere obiectum per eam, nisi quatenus percipit aliquo modo ipsammet intellectum; sed intellectum non poterit percipere villo modo, nisi habeat virtutem perceptivam per eam, vnde quamvis intellectus ponatur intrinsecè inhærens alicui subiecto, verbi gratia, voluntari, aut lapidi, quia tamen hæc subiecta non habent in actu primo virtutem perceptivam per intellectum, propterea non intelligent per intellectum. Itaque effectus formalis intellectus respectu cuiuscunque subiecti, in quo est inhærens, est communicatio sui ipsius, sed hinc non est à quo formaliter habet quid esse intelligens; vnde esse intelligens non est esse habens intellectum; sed effectus formalis eius, quo constituitur aliquid intelligens, est determinatione subiecti ad percipiendum per ipsam, hanc autem determinationem nequit præstare, nisi subiecto habenti virtutem perceptivam per ipsam, qualem cum solus intellectus habet, solum intellectum potest facere intelligentem & percipientem formaliter.

Quomodo facit intellectus intellectus, non potest autem subiectum intellectus percipere obiectum per eam, nisi quatenus percipit aliquo modo ipsammet intellectum; sed intellectum non poterit percipere villo modo, nisi habeat virtutem perceptivam per eam, vnde quamvis intellectus ponatur intrinsecè inhærens alicui subiecto, verbi gratia, voluntari, aut lapidi, quia tamen hæc subiecta non habent in actu primo virtutem perceptivam per intellectum, propterea non intelligent per intellectum.

Intelligens non est habens intellectum, sed effectus formalis eius, quo constituitur aliquid intelligens, est determinatione subiecti ad percipiendum per ipsam, hanc autem determinationem nequit præstare, nisi subiecto habenti virtutem perceptivam per ipsam, qualem cum solus intellectus habet, solum intellectum potest facere intelligentem & percipientem formaliter.

Cur voluntas divina formaliter non intelligat.

Confirmatur hæc doctrina: quia intellectus diuina licet intimè identificetur voluntati diuinae, non facit tamen formaliter voluntatem intelligentem; nec volitio diuina, licet intimè identificetur intellectui realiter, facit intellectum volentem formaliter: nam hæc propositiones in sensu formali sunt falsæ: *Intellectus diuinus vult formaliter. Voluntas diuina intelligit formaliter.* Et inde sequitur Filium non posse dici produci formaliter per voluntatem, nec Spiritum sanctum per intellectum: sed huius non est alia melior ratio, quam quòd voluntas non sit intellectus formaliter in actu primo; nec intellectus volitius: ergo vt aliquid dicatur & sit intelligens formaliter, oportet ipsum esse intellectum formaliter in actu primo, & natum percipere per intellectum, & consequenter, quamvis intellectus inhæreret voluntati, non poterit tamen constituere ipsam formaliter intelligentem.

29.

Deus non est intelligens formaliter quod producat intellectum aut eam habeat.

Confirmatur secundò, quia Deus non dicitur formaliter intelligens ex eo, quòd producat intellectum in se, cum reuera ipsam non producat, nec ex eo, quòd habeat sibi identificaram intellectum, quia sic voluntas diuina possit dici formaliter intelligens, sed ex eo à priori, quia habet intellectum & intellectum ipsi applicatam sufficienter: ergo vt quid dicatur intelligere, debet habere intellectum, aut esse intellectus, & vterius debet habere intellectum sibi applicatam.

Intellectus non colligitur intelligere ex eo quòd producat intellectum in se. Primò, quia, vt supra dixi, quamvis Deus eam produceret se solo in intellectu, intellectus intelligeret. Secundò, quia Deus ipse intelligit per intellectum, non productam à se. Tertio quia scimus nos intelligere experientia, cum tamen non experiamur nos producere

in nobis intellectum effectiue, sed ad id probandum vtamur operoso discursu, & adhuc fortè non demontremus concursum effectuum intellectus, idque à multis Philosophis negetur, licet minus probabiliter, ergo si maneret talis immutatio formalis, qualem sentimus, sine efficientia alicuius rei per intellectum, potuissemus colligere quòd intelligeremus: sed nihil impedit quo minus talis fiat immutatio, quamuis Deus ipse suppleret efficientiam intellectus respectu intellectus: ergo vt intelligamus formaliter, non requiritur talis efficientia. Quartò denique, quia intellectus producit in se speciem intelligibilem, & tamen non intelligit per illam: ergo non potest colligi quòd intelligat ex eo quòd producat aliquid in se. Dices, non ex eo quòd producat, sed ex eo quòd producat intellectum id colligi. Contrà, quia quæro quando producit intellectum cum dicitur producere intellectum, & non dicitur producere intellectum quando producit speciem. Dices, quia illa forma quam producit, dum dicitur intelligere & producere intellectum, est distincta rationis ab ea, quam producit quando non intelligit, & quædo dicitur producere speciem intelligibilem.

Sed contrà iterum, quia quæro vnde colligitur quòd istæ formæ sint diuersæ rationis? non ex eo quòd intellectus producat aliquo modo vnam, quo non producit alteram, cum vtramque producat in se: nec etiam ex eo quòd producat vnam non vitaliter, nimirum speciem impressam intelligibilem, & alteram, nempe intellectum, vitaliter, tum quia non satis probatur, quin vtraque productio sit æque vitalis, nisi quatenus vna diceretur vitalis à termino, & altera non, quia non haberet talem terminum: vnde prius deberet cognosci distinctio terminorum, quam posset colligi quòd vna produceretur vitaliter, & altera non. tum præterea, quia duæ intellectiones colliguntur distinguui inter se, quamvis vtraque produceatur vitaliter, & simili omnino quoad omnia modo: ergo non ex productione colligitur diuersitas istarum formarum: sed ex eo colligitur diuersitas speciei intelligibilis ab intellectu, quòd alio modo formaliter immutent potentiam, seu ex eo quòd potentia sentiat per formam, quæ dicitur intellectio, & non sentiat formaliter per formam, quæ dicitur species intelligibilis; & ex eo colligitur diuersitas vnus intellectus sine alia, quòd sentiat potentia per vnam aliquid, quod non sentit per alteram: ergo per hoc præcisè quòd sic immutaretur formaliter potentia, & sic sentiret per formam, diceretur intelligere, quamvis non produceret effectiue illam formam, & consequenter non habet intelligere formaliter intellectus creatus per hoc, quòd producat effectiue intellectum.

Dices non posse intellectum immutari formaliter per intellectum, nisi quatenus produceretur per ipsum. Contrà, quia si non habet immutari potentia per ipsammet actionem effectiuam formaliter, sed vterius vt immutetur, requirat inhænsionem qualitatis, quæ dicitur intellectio, gratis dicitur, quòd sola qualitas non immutaret sic intellectum: nam non magis difficile est quòd immutaret illa forma intellectum totaliter in genere causæ formalis, quam quòd immutaret ipsum partialiter: ergo si debet dici quòd immutetur partialiter, vt certè debet, quia aliàs frustra requireretur, omnino dicendum

30.

Cur requiritur effectio intellectus ab intellectu.

dicendum est quòd immutet totaliter, & quòd actio productiua intellectus requiratur tantùm vt ratio formalis productiua ipsius, non verò vt conditio, aut causa partialis alio modo requisita ad determinationem intellectus. Ex quibus satis probatur propositio prima asumpta in hac confirmatione: vnde ex ea iussero hanc aliam: ergo forma, quæ est intellectio, habet vim aliquam formaliter determinatiuam intellectus, sic vt faciat intellectum percipientem, & consequenter cùm non posset habere talem vim, nisi intellectus haberet in actu primo virtutem perceptiuam correspondentem, sequitur quòd quamuis intellectio poneretur in voluntate, vel in lapide, non faceret illa actu intelligentia vel percipientia.

31. Iuxta hanc ergo doctrinam intelligi, & explicari debet, quòd dictum est supra *num. 28.* nempe quòd intellectio, vt facia intelligens actu suum subiectum, prærequirit in ipso vim perceptiuam proportionatam, quæ cùm solummodo in intellectu reperitur, sequitur intellectio, vt faciat intelligens, præquirere quòd suum subiectum sit intellectus. Ex hac autem doctrina facillè solui possunt fundamenta posita *num. 25.* ad probandum quòd intellectio non posset poni extra intellectum in aliquo alio subiecto.

Soluntur fundamentum & confirmationes partiu negatiua.

Negandum enim est quòd lapis, aut voluntas habens intellectionem intelligeret, & similiter negandum quòd effectus formalis primarius, quem scilicet per se primò dat intellectio, sit facere intelligens, quamuis ille sit effectus primarius, hoc est, propter quem principaliter ordinata est.

Plures effectus formales formæ.

Vt hoc autem meliùs intelligatur, aduertendum formam aliquam plures posse habere effectus formales, vnum directum, & alerum indirectum. Directus est, quam ex se positiuè dat, & ad quem intelligendum non necessariò intelligitur expulsiu alterius formæ, & huiusmodi est facere album, facere intelligens, nec possunt à solo Deo conferri sine causis formalibus: Deus enim nequit facere aliquid album formaliter sine albedine, nec intelligens sine intellectione: quia id implicaret, cùm sequeretur quòd res alba, verbi gratia, haberet & non haberet albedinem. Effectus indirectus, & qui communiter vocatur secundarius, est expulsiu alterius formæ positiuæ, facta per introductionem formæ expellentis in idem subiectum; & hic effectus potest fieri à Deo sine causa formali expellente: potest enim Deus expellere nigredinem à subiecto sine introductione albedinis. Potest etiam hic effectus, quandoque saltem, impedire etiam applicata sufficienter causa formali, quia potest Deus efficere vt non expellatur nigredo, quamuis introduceretur albedo in idem subiectum, possunt enim contraria in summo esse simul in eodem subiecto de potentia absoluta, vt modò suppono ex Philosophia.

Effectus secundarius formalis quia? Potest esse sine causa formali & non esse ea posita.

32. *Effectus formalis primarius duplex.*

Rursus effectus formalis primarius formæ potest diuidi in album, qui magis intenditur à natura, & ad quem magis per se ordinatur forma, & in illum quem magis necessariò habet semper coniunctum secum in suo subiecto; effectus autem primarius primo modo intellectionis, de qua agimus, est determinatio illa formalis

Scoti oper. Tom. V.

potentiæ, per quam fit vt potentia intelligat: & hic effectus non semper concomitatur intellectionem, sed solummodo quando est in intellectu: imò fortassis impedire potest etiam, cùm intellectio esset in ipsomet intellectu, vt si esset nimium occupatus per alias intellectiones, de quo tamen non mihi constat quidpiam certi. Effectus primarius secundo modo intellectionis, & cuiusuis alterius formæ, est communicatio sui ipsius, seu ipsamet forma communicata subiecto inhæsiuè aut informatiue, aut vniuiuè, quomodocunque; vnde nequit intellectio in vilo subiecto esse sine hoc effectu. Per quæ facillè respondetur ad confirmationes prædicti fundamenti.

Ad primam enim confirmationem, nego maiorem pro secunda parte; nam intelligere non est habere intellectionem quomodocunque, sed potius percipere per intellectionem.

Ad confirm. primam respondetur.

Ad secundam confirmationem, nego consequentiam: & ratio est, quia esse album nihil aliud est, quàm habere albedinem, sed esse intelligens non est habere intellectionem, sed percipere per intellectionem habitam, quod nequit conueniri nisi potentiæ intellectiue, & propter similem rationem nego sequelam tertie confirmationis.

Ad secundam & tertiam.

Ad quartam confirmationem, concedo maiorem totam, & nego minorem, quia facit intellectum percipientem, non verò faceret lapidem percipientem.

Ad quartam.

Ad quintam confirmationem, nego maiorem, quia nihil potest intelligere quod non potest percipere per intellectionem, & nihil potest percipere per ipsam, quod non sit intellectionem in actu primo, vt supra ostensum est, vnde cùm lapis non sit sic intellectiuis, sequitur quòd non possit intelligere, quamuis haberet intellectionem.

Ad quintam.

Secunda quæstio est an ad, &c. Ex tribus quæstionibus circa intellectionis naturam motis, hic soluit secundam, quæ est solummodo de modo loquendi.

33. *Secunda quæstio Doctorum.*

Concludit ergo ad intellectionem dari aliquam mutationem per se, quia intellectus habens iam intellectionem, quam non habuit antè, aliter sine dubio se habet iam, quàm antè: ergo iam mutatur, & consequenter habet mutationem; sed illa mutatio, quæ iam est in intellectu, dum intelligit, est quæ necessaria ad aliquam aliam formam, quàm ad intellectionem; ergo est per se ad intellectionem: illa enim mutatio est per se ad aliquam aliam formam, quæ mutatio est ad illam; & non est ad illam ratione alterius formæ: ad quam per se primò terminaretur mutatio. Confirmatur, non est prior ratio cur daretur per se mutatio ad calorem, quàm ad intellectionem; sed secundum omnes datur per se ad calorem: ergo & ad intellectionem. Nec refert quòd mutatio ad calorem sit successiua & corruptiua, & consequenter motus propriè dictus, qualis non est mutatio, quæ est ad intellectionem; nam quamuis mutatio ad calorem non esset successiua, nec corruptiua, conueniret ipsi ratio mutationis vt sic.

Datur mutatio ad intellectionem.

Dices, posset esse mutatio in intellectu, quando haberet intellectionem, quamuis ipsa mutatio non esset ad intellectionem: ergo non colligitur sufficienter mutationem esse ad intellectionem, ex eo quòd dum est intellectio in intellectu sit in eo mutatio. Probatur antece-

Distantia.

dens, quia si intellectio seipsa produceretur ab intellectu, ut tenet Averſa; aut seipsa vnitur intellectui; quamvis mutaretur intellectus per illam, non tamen daretur mutatio ad illam, sed potius fieret mutatio per illam; sicut quando agens habet actionem, licet possit dici quod mutaretur, quia ea posita aliter se habet quam ante, non tamen potest dici quod daretur mutatio ad illam actionem, sed potius quod per ipsam actionem mutaretur, quia actio seipsa egreditur ab agente, & seipsa vnitur illi.

Replicat.

Contra, quia supponimus ex dictis intellectio- nem non egredi seipsa ab intellectu, nec seipsa inherere ipsi, quandoquidem possit à solo Deo produci, & quidem extra intellectum. Vnde in forma respondeo distinguendo consequens replicat: ex eo præcisè, tranſeat ex eo, & ex hypothe- si quod non seipsa produceretur, aut vnitur intel- lectui, nego consequentiam.

Duplex mu- ratio ad intel- lectionem

Pro complemento huius difficultatis adverte duplicem posse hinc mutationem ad intellectio- nem considerari, vnam actiuam per quam effec- tiuè fieret, alteram quasi passiuam, per quam fieret ut vnitur subiecto, quod mutaretur per ipsam: prima mutatio convenit intellectui, quatenus est activa, & est ipsa dictio, quæ est actio de prædicamento Actionis; altera convenit ipsi quatenus recipit intellectio- nem, & est ipsa- met unio, quam habet intellectus ad intel- lectionem, & sine qua posset esse & intellectus & intellectio simul existentes in rerum natura. Quælibet autem ex his mutationibus datur de facto ad intellectio- nem quamcunque creatam, sed sunt tamen realiter separabiles; quia hæc vltima posset esse sine prima, vt in casu quo à solo Deo produceretur intellectio in intel- lectu non concurrente effectiuè ad eius produ- ctionem.

34. Tertia qua- stio circa na- turam intel- lectionis.

Tertia quaestio est: An huiusmodi operationum sit productio. Hæc difficultas est magis adhuc nominalis, seu de modo loquendi, quam præcedens, & sufficienter expedita à Doctore, qui concludit non dari, propriè loquendo iuxta modum loquendi Philosophi, productionem aut generationem ad intellectio- nem, seu quod idem est, non posse dici propriè loquendo, quod intellectio producatur, aut generetur; & quamvis pro illo instanti, quo intellectus habet intellectio- nem, habeat etiam productionem, & illa productio sit actio, per quam intellectio fit, tamen non debet dici productio propriè loquendo, ut præcisè terminatur ad intellectio- nem, sed ut terminatur aut totum compositum per accidens, quod coalescit ex intellectu & intellectu, nimirum ad intelligens. Duo proponit Doctor funda- menta huius modi loquendi. Primum quod secundum Philosophum forma non dicitur propriè generari, sed compositum; & hoc siue loquamur de generatione substantiali, per quam producitur totum compositum per se substantiale, & quæ generatio simpliciter, ac sine addito dicitur generatio; siue de generatione accidentali, per quam producitur totum compositum accidentale, ut album, aut dulce, & quæ vocatur generatio secundum quid ad differentiã prioris generationis. Sed intellectio non est compositum in neque substantiale, neque accidentale, ut patet: ergo mutatio, quæ ad ipsam terminatur, ut ad ipsam præcisè terminatur, non est productio aut generatio; nec ipsa potest dici propriè loquendo

Intellectio nõ dicitur propriè produci iuxta modum loquendi Philoſophi.

Forma non dicitur generari, sed compositum.

produci, aut generari, siue generatione simpliciter, siue generatione secundum quid.

Alterum fundamentum est quod generatio sit via à non esse ad esse, & consequenter quod debet dici propriè loquendo, ad illud terminari tanquam ad terminum proprium, quod habet esse propriè loquendo: sed propriè loquendo compositum tantum in materialibus, non verò forma dicitur esse, seu existere; quandoquidem forma sit ratio qua constituitur compositum intrinsecè: ergo solum compositum, non verò forma debet dici produci & generari. Confirmat hoc; quia secundum intentionem Philosophi, quod generatur ac producitur à causis secundis sublunaribus, de quibus hic loquimur, debet esse divisibile in duo, ex quibus coalescit tanquam ex partibus intrinsecis, nimirum in materiam & formam; & propterea aliqui ex mente ipsius collegerunt formam accidentalem habere partes si- > intrinsecas realiter distinctas, quarum vna esset materialis & altera formalis: & quamvis in hoc errauerint, cum formæ accidentales non habeant materiam, ex qua tanquam ex parte intrinseca constituerentur; nullum enim sit indicium vnde id colligatur; & propterea gratis assereretur & suspectè; sed materiam, in qua tanquam in subiecto producerentur, & ex cuius potentia educuntur, quod etiam æquè verum est de formis substantialibus: & quamvis etiam malè quoad hoc intellexerint Philosophum, dum dixit, id quod generatur generatione accidentali componi ex materia & forma, eatenus enim hoc dixerat quatenus existimat compositum per accidens quod ad illam generationem sequitur esse illud quod propriè generari dicitur: quamvis inquam in hoc errauerint, & malè intellexerint Philosophum, tamen signum est quod Philosophus voluerit illud quod generatur, tam generatio- ne substantiali & simpliciter, quam generatione accidentali, & secundum quid debere esse divisibile in duo. Cum ergo intellectio non sit divisibilis in huiusmodi duas partes, sequitur eam non posse esse proprium terminum productionis seu generationis, ut productio & generatio formaliter. Si autem quæretur vnde colligatur quod Philosophus per compositum quod est terminus generationis secundum quid, intelligat compositum ex subiecto & accidente; non verò compositum de nouo productum quoad omnes suas partes. Respondet Doctor id colligitum ex exemplis Philosophi 8. Metaphys. text. 12. tum ex ratione, quæ est, quod id, quod generatur, est ex eo, quod præexistebat; sed illud quod præexistebat totius per accidens est subiectum: ergo ex eo constat: & consequenter illud quod generatur generatione accidentali est totum compositum ex subiecto præexistente & ex forma educa ex potentia eius; non verò totum ali- quod compositum ex partibus de nouo productis.

Contra hoc arguo, &c. Proponit duas difficultates contra doctrinam traditam: prima, quod intellectus nocens aut intelligens non possit per se generari, quandoquidem non sit ens per se, sed per accidens. Ad hanc respondet distinguendo antecedens: non potest per se generari generatione quæ sit simpliciter generatio, concedo; non potest per se generari generatione quæ sit generatio secundum quid & simpliciter ex natura sua terminatur ad totum seu compositum

35.

Generatio est via ad esse.

Compositum, non forma, habet propriè esse.

Forma accidentales non habent materiam ex qua, sed in qua.

36.

Obiectio 1.

Responsio.

per accidens, quod licet non sit simpliciter totum, est tamen simpliciter totum per accidens, seu totum secundum *quid*; negat antecedens. Itaque ea ratione qua aliquid est compositum tale, potest ad illud dari generatio talis simpliciter; si sit totum simpliciter, potest simpliciter dari ad ipsum generatio, quæ sit simpliciter generatio: unde si sit totum per accidens & secundum *quid*, potest ad ipsum simpliciter dari generatio, quæ sit accidentalis, & secundum *quid* tantum generatio.

Obiectio 2.

Altera difficultas est, quod intellectio sit terminus mutationis, quandoquidem ad ipsam datur mutatio, ut in secunda quæstiuncula huius quæstionis resolutum est: ergo & productio ac generatio; quia mutatio est ipsamet productio. Ad hanc respondet negando cõsequentiam; quia licet mutatio, & productio sit realiter in creatis idem, tamen certum est quod non omne illud quod denominatur à mutatione, ut mutatio est, denominetur à productione; quia subiectum recipiens per mutationem formam denominatur mutari, & tamen non denominatur produci: ergo quamuis mutatio, & productio esset idem, non tamen sequitur quod id, quod est terminus productionis, ut productio est, sit terminus mutationis, ut mutatio est: sicut non sequitur quod omne illud quod est subiectum denominationis mutationis, ut mutatio est, sit subiectum denominationis productionis, ut productio est: nec è contra illud quod est subiectum denominationis productionis, seu quod denominatur produci, est subiectum denominationis mutationis, ut mutatio est, seu id quod dicitur mutari, aut alterari.

Hæc dicta sunt quantum ad modum proprium loquendi iuxta mentem Philosophi: qui tamen quia modò non est in usu, ita quin communiter dicatur quod intellectus producat in se intellectum, & quod intellectio producat, & patriatur, & gignatur ab obiecto & intellectu; propterea iam absolute & simpliciter concedi potest productionem terminari ad intellectum; nec hoc videri debet contra Scotum, qui id negavit iuxta modum loquendi Philosophi, solummodo. Confirmatur hoc, quia secundum ipsummet Scotum quæstione sequenti, notitia, & cognitio causatur ab intellectu, & vocatur ubique ab ipso notitia genita, & proles, ac verbum mentis: sed iam communiter omne illud quod causatur, & gignitur, dicitur produci: ergo potest admitti quod intellectio producat. Immo Augustinus citatus in principio huius quæstionis expressè dicit notitiam congenerari in nobis à re, quam cognoscimus.

Denique quod maius est ad propositum nostrum, ipsemet Scotus infrà *dist. 27. quæst. 3. num. 12.* expressè asserit verbum esse actum intelligentiæ productum à memoria perfecta: & postea ibidem docet *num. 14.* verbum esse actuale intellectum: ergo ipsemet concedit intellectum produci.

Ex his corollarie potest concludi, &c.* Ex doctrina hæcenus tradita de natura intellectum, præsertim in prima quæstione, in qua concludit intellectum genitum in nobis esse qualitatem recipientem esse, non per aliam qualitatem, sed per actionem de prædicamento Actionis, infert in confirmationem suæ doctrinæ suprà *dist. 2. g. 7. num. 1. 5. intelligere, & velle* non esse actus produ-

ctuos ex sua ratione formali; nec per consequens principia actuum notionalium divinorum, dictionis scilicet, qua producitur Verbum: & spirationis, qua producitur Spiritus sanctus, cuius oppositum docuit Henricus *quodlib. 6. quæst. 1.* Probatum autem hoc ex dictis, quia idèd Henricus existimavit actus intelligendi, & volendi essentialis, hoc est, intellectum & volitionem, quibus formaliter Pater intelligit & vult, & quæ non sunt productæ, esse actus productivos, seu principia actuum notionalium, quia existimavit *intelligere* in nobis esse productivum; sed in nobis *intelligere* non est productivum dictionis, nec principium ad ipsam prærequisitum: ergo nec in divinis.

Ad argumenta principalia, &c. Hæc argumenta sufficienter sunt soluta ex dictis: sed maioris claritatis gratia hic etiam ea breviter solvemus. Primum est: quod ad actionem non datur actio; ex *5. Physicor.* cuius ratio est, quod aliàs daretur processus in infinitum: sed intellectio est actio; primò, quia est actus secundus, secundò, quia solùm manet, dum est in fieri, quod soli actioni convenit, aut passioni ipsi correspondenti: tertio denique, quia actio ut sic de prædicamento Actionis diuiditur in immanentem, & transeuntem; sed intellectus est actio immanens: ergo est actio de prædicamento Actionis. Respondet Doctor

38.
Primum argumentum principale.

Responsio.

Ad quam actionem non datur actio.

Cur intellectio dicitur actio.

minorem esse falsam, loquendo scilicet de actione de prædicamento Actionis, de qua solùm verum est quod ad eam non datur actio. Præterea autem ostendit, cur intellectio, seu cognitio vocetur actio; quia nimirum habet proportionem talem cum actione de prædicamento Actionis; primò, in hoc quod quemadmodum actio de prædicamento Actionis dependet semper ab agente per ipsam pro omni instanti, pro quo est, nec potest sine ipso conservari saltem connaturaliter; ita etiam intellectio dependet semper connaturaliter ab intelligente per ipsam. Secundò, in hoc quod quemadmodum per actionem de prædicamento Actionis agens versatur circa aliquod passum, quod per actionem, seu mediante actione mutatur, (propter quod etiam actio dicitur esse in passo, & non agente; quia scilicet versatur, ut dixi, actio circa passum qua passum, non circa agens qua agens, non verò quia est in passo subiectivè, hoc enim esset manifestè contra principia Doctoris & Scotistarum ubique, & speciatim in *4. dist. 1. 3. quæst. 1. num. 10.*) ita etiam intelligens, seu cognoscens mediante intellectuone versatur circa aliquid aliud actu, nimirum circa obiectum, quod per intellectum cognoscit.

Itaque propter hanc similitudinem, quam habet intellectio cum actione de prædicamento Actionis, potest optimè vocari actio; sed quia non habet terminum aliquem per se causatum, quem scilicet mediante ipsa itaqum ratione formali agendi, intellectus causat, prout habere debet illa actio, quæ est de prædicamento Actionis, præterea intellectio non potest esse actio de illo prædicamento. Unde in forma respondeo ad tres probationes minoris negatæ. Ad primam, negando omnem actum secundum esse actionem de prædicamento Actionis. Ad secundam etiam negando quod soli actioni de prædicamento Actionis convenit esse semper in fieri, seu semper dependens ab actuali præsentia suæ causæ; à qua oritur, aliàs lumen quod est sic semper in fieri, &

Potest iam absolute dici quod intellectio producat.

37.
* Num. 34.

Intelligere, & velle divini non sunt actus productivi.

species visibiles extetnæ essent actiones, quod est absurdum secundum omnes. Ad tertiam respondeo vt supra, si per actionem immanentem intelligatur in illa diuisione, intellectio & similes operationes vitales, negando maiorem, & negando actionem, vt sic, vllam vniocè diuidi in illas actiones. Si verò intelligatur per actionem immanentem ipsamet dictio, seu elicito intellectiois, concedo maiorem, & nego. minorem.

39.
Argumentum
secundum
principale.

Secundum argumentum principale est, quòd intellectio si non esset actio, fieret per actionem; sed non fit per actionem, quia secundum Augustinum, aer præsentem lumine non est factus lucidus, sed fit lucidus; quia scilicet non manet lucidus, nisi præsentem luminoso: sed etiam intellectus non manet intelligens, nec manet intellectio, nisi manente causà primò causatiuà intellectiois: ergo non potest dici quòd fit facta intellectio per aliam actionem. Respondet Doctor quòd si argumentum aliquid valeret, probaret lumen non produci in aère mediante actione, vt patet, sed hoc est absurdum: ergo non debet intelligi Augustinus sic vt velit lumen non fieri per actionem, sed solum quòd non fit per actionem, ita vt possit manere sine luminoso causante

Responsio.

ipsam; & consequenter non debet inferri quòd intellectio non fiat per actionem de prædicamento Actionis, ex dictis Augustini; sed solum quòd non fiat sic, vt maneat sine causa ipsam per Actionem elicente, eo modo, quo manent habitus intellectuales, & calor, & similia permanentia.

Tertium argumentum est quòd formæ non fit generatio, nec productio, sed compositi; sed intellectio non est compositum: ergo non producit, nec generatur, & consequenter non datur notitia genita, aut producta in intellectu. Ad hoc respondet remittendo se ad dicta in solutione tertie quæstiunculæ, iuxta quæ totum esset concedendum; sed inde non haberetur quin daretur notitia in intellectu, quando intelligeret, quæ antè non fuit, & quæ non esset actio de prædicamento Actionis: sicut non sequitur ex eo quòd calor non debeat dici produci, aut generi iuxta Philosophum, quandoquidem non fit compositum, quòd non reperitur calor in ligno quòd calefit de nouo, qui non fuit antè, & qui non fit actio de prædicamento Actionis. In rei autem veritate, & secundum communem iam modum loquendi, vsurpatum etiam, vt vidimus num. 32. ab ipso Scoto, negari potest maior.

Argumentum
tertium
principale.

Responsio.

Q V Æ S T I O VII.

Vtrum^a pars intellectiua, vel aliquid eius sit causa gignens, vel ratio gignendi notitiam actualem.

D. Thom. 1. par. quæst. 56. art. 1. & quæst. 85. art. 2. Hencic. quodlib. 4. quæst. 7. & quodlib. 5. quæst. 14. Goffred. quodlib. 6. quæst. 7. & quodlib. 8. quæst. 2. Capreol. 1. dist. 35. quæst. 1. art. 1. Conimbricenses 2. de Anima, cap. 6. quæst. 2. art. 3. Occam 1. dist. 1. quæst. 2. Bargius dist. 1. quæst. 4. Scot. quodlib. 13. & latius quodlib. 15. art. 1. & in prolog. Metaph. & 9. Metaph. quæst. 10. 14. & 15. in Theorem. §. omne agens, & §. Si formæ sint plures, & 1. Physicor. quæst. 2.

I.
Al. quarto
quæro.

Text. com.
52.
Argum. 1.

Text. com.
128. & in
de.

Text. com.
18.

Arg. 2.

Argum. 3.

Text. 3. &
inde.

Ratio ad
opp. 1.
Ratio 2.
2. de Ani.
text. c. 33.

SE CUNDO quæro de notitia genita, quæ sit causa gignens, vel ratio gignendi eam. Et quæro vtrum pars intellectiua propriè sumpta, vel aliquid eius, sit causa totalis gignens notitiam actualem, vel ratio gignendi. Et arguitur, quòd non^b: quia secundo de Anima probat Philosophus sensum esse passiuum, non actiuum, per hoc quòd si esset actiuus, semper ageret: sicut si combustibile esset combustiuum, semper combureret. Ita arguitur in proposito, si pars intellectiua esset actiua, respectu intellectiois, semper intelligeret, & ita sine obiecto: quod est falsum. Confirmatur ratio ex secundo de Anima: *sensibilis, & sensus, est vnus actus*, puta sonatio, & auditio est idem actus: ergo à simili motio actiua obiecti, & motio passiuua intellectus, quæ est intellectio, est idem actus: ergo intellectio est ab obiecto.

Secundò sic, tertio de Anima *Intellectus possibilis est, quo est omnia fieri, sicut intellectus agens est, quo est omnia facere*: ergo intellectus possibilis saltem non erit causa actiua respectu cognitionis, sicut potentia passiuua non est actiua respectu actus.

Tertio sic^d: Actiones distinguuntur penes distinctionem principiorum actiuorum: si igitur intellectus, qui est indistinctus, sit principium actiuum omnis intellectiois: tunc omnes intellectioes essent eiusdem speciei, & si omnes intellectioes: ergo & omnes habitus, & ita consequenter omnes scientiæ essent eiusdem speciei.

Ad oppositum Auicenna 9. Metaph. *Immaterialitas est ratio intellectiui sicut intelligibilis*: igitur intellectus siue pars intellectiua, ex immaterialitate sua, se sola est actiua respectu intellectiois, sicut receptiua.

Item si obiectum, vel aliquid eius, esset ratio formalis agendi: ergo intellectioes obiectorum diuersorum specie, essent diuersæ specie, quod est falsum. Consequentia probatur, quia actus differunt specie, qui sunt à causis diuersis specie. Falsitas consequentis probatur, quia tunc de qualibet specialissima, esset propria scientia, & ita de pluribus speciebus specialissimis, non posset esse vna scientia.

Probatur

Probatur etiam idem per Philosophum primo *Ethicor.* ubi vult, quòd intelligere est propria operatio hominis, secundum quòd homo: vnus autem speciei est operatio vna secundum speciem. Cap. 9.
Ratio 3.

C O M M E N T A R I V S.

1. Ratio formæ gignendi differt à causa gignente.

Pro intelligentia tituli quæstionis præmitto aliqua.

Primo, quòd differentia est inter rationem formalem gignendi, & causam gignentem: quia primum dicitur principium, quo suppositum, vel singulariter gignit: secundum dicitur principium quod. Exemplum: Ignis calore calefacit: calor est ratio formalis calefaciendi: & dicitur principium quo. Ignis verò est causa calefaciens, & dicitur principium quod.

Secundum, pars intellectiua propriè sumpta tantum includit intellectum agentem, & intellectum possibilem. Potest ergo titulus quæstionis intelligi, an pars intellectiua, videlicet intellectus agens simul, & intellectus possibilis, vel aliquid eius, id est, vel solus intellectus agens, vel solus possibilis sit ratio formalis totalis gignendi notitiam actualem cuiuscunque obiecti percipibilis à tali potentia? Loquendo de intellectu existente in corpore propriè dicimus: an intellectus sit principium quo gignendi, siue ratio formalis; & suppositum sit principium quod gignit: vt in quarto exponam *dist.* 12. Loquendo verò de intellectu etiam nostro separato, talis intellectus potest esse principium quod: vt patebit in 4. *dist.* 45. & in quolibet quæst. 9. & quæst. 14. Et sic patet titulus quæstionis.

2.

b Primum argumentum, quo probatur animam non habere actiuitatem respectu intellectiõnis, fundatur super dictum Philosophi 2. de Anima, text. com. 52. *Manifestum*, inquit, igitur quòd non actu, sed potentia tantum: vnde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum à seipso sine combustiuo, combureret enim seipsum, & nihil indigeret actu ignem esse. Vult dicere quòd si sensus esset actiuus, semper ageret sensationem absque quocunque extrinseco: sicut si combustibile esset

combustiuum, semper combureret seipsum. Et ibi Commentator: *Sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absque eo quòd indigeant actione, quæ provenit ab eis motore extrinseco: sed quia sunt ex virtutibus passiuis, quæ indigent motore extrinseco, & idè non sentiunt ex se: quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne: & quemadmodum combustibile si esset combustibile ex se. Si tunc possibile esset vt combureretur, sine igne extrinseco existente in actu. Sic sensus si sentirent ex se, secundum quòd sunt virtutes actiue, tunc possibile esset, vt sentirent absque extrinseco. Hæc ille. Ergo si anima intellectiua esset actiua respectu intellectiõnis, semper intelligeret, & ita sine obiecto, quia esset optimè disposita in recipiendo.*

3.

c Secundò arguitur ex tertio de Anima, dicit enim Aristoteles sic: *Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille verò in omnia facere, sicut habitus quidem, & sicut lumen quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores actu colores. Et alia litera habet sic: Oportet igitur vt in ea, scilicet anima, sit intellectus secundum quòd efficitur omne: & loquitur de intellectu possibili. Et intellectus qui est intellectus secundum quòd facit in ipsum intelligere omnia. Et loquitur de intellectu agente. Expressè ergo habetur ab Aristotele quòd intellectus possibilis sit tantum passiuus: & hoc idem à Commentatore. Vide ibi.*

d Tertio arguitur sic: quia si esset actiuus, sequeretur quòd omnes intellectiõnes essent eiusdem speciei, quòd est falsum. Probatur consequentia, quia actiones distinguuntur specie propter principia specie distincta: sed intellectus vnus, & idem numero, si poneretur causa actiua intellectiõnis, esset causa actiua omnium, cum non sit maior ratio de vna quàm de alia: & sic omnes intellectiõnes essent eiusdem speciei.

S C H O L I V M.

Positis tribus rationibus pro vtraque parte, ponit opinionem Henrici tribuentis totam actiuitatem respectu intellectiõnis, ipsi anima, quam probat duobus locis Augustini, & 4. rationibus.

In ista quæstione est vna opinio, quæ attribuit totam actiuitatem respectu intellectiõnis, ipsi animæ, & imponitur Augustino, qui dicit 12. super Genes. Quòd quia imago corporis est in spiritu, qui est præstantior corpore, idè est præstantior imago corporis in spiritu, quàm ipsum corpus in sua substantia. & sequitur, nec sanè purandum est, facere aliquod corpus in spiritu, tanquam spiritus corpori facienti materia vice subdatur. Omni enim modo præstantior est res, quæ facit illa re, de qua facit, nec villo modo præstantius est corpus spiritu, immò spiritus corpore. Quamuis ergo incipiat imago corporis esse in spiritu, tamen eadem imagine, non corpus in spiritu, sed spiritus, in seipso facit celeritate mirabili. & sequitur, cuius imago mox, vt oculis visa fuerit in spiritu videntis, siue vllius puncti temporalis interpositione formatur.

2.

Opinio Henrici, quodlib. 4. q. 7. & præpositiui.

3. de Anima, text. 19.

Item 10. de Trinit cap. 5. *Anima conuoluit, & rapit imagines corporum factas in semet ipsa, & de semet ipsa, dat enim eis formandis quiddam substantia sua, seruat autem aliquid, quo liberè de talium imaginum specie iudicet, hoc est, mens, id est, rationalis intelligentia, quæ seruat, vt iudices. Nam illas anima partes, quæ informantur corporum similitudinibus etiam cum bestiis communes nos habere sentimus: igitur ipsa anima in se format imagines ipsorum cognitorum, vt dicit ista auctoritas, & expressiùs præallegata.*

Pro

Henr. quodlib. 5 q. 5.
Lib. 2. c. 15.
& 15. de Trinit. c. 4.
& 2. de Gen. animal. in pr.

Pro ista opinione arguit per rationes sic: Effectus non excedit causam in perfectione: *melius est autem omne viuum non viuente*, secundum Augustinum *de Ciuit.* ergo operatio vitalis, non potest esse, nisi à principio agendi vitali, vel uiuo: istæ operationes cognoscendi sunt operationes vitales: ergo sunt ab ipsa anima sicut à ratione gignendi.

Secundò sic: quantò forma est perfectior, tantò est actualior; & per consequens actiuior, quia actiuum esse conuenit alicui in quantum est in actu: sed anima intellectiua inter omnes formas est actualissima: ergo maximè actiua. Igitur, se habet in ratione actiui, & se sola seipsam mouet in operatione sua; cum etiam hoc possint formæ imperfectiores, sicut patet de mouet elementorum, & quorundam mistorum.

Text. 25.
Cap. 5.
Text. 18.
Actio & factio quomodo differant?

Tertiò sic: Philosophus 2. *Physic.* & 6. *Ethicor.* & 9. *Metaph.* distinguit inter actionem, & factionem, & vult, quòd actio propriè dicta manet in agente, sicut exemplificat ibi de speculatione: intellectio igitur propriè est operatio manens in agente: manet autem in parte intellectiua, vt dicit Philosophus 9. *Metaph.* ergo erit ab ea, vt agente.

Quartò, & est quasi idem, Actio propriè dicta, vt distinguitur contra factionem, denominat agens, *intelligere* autem denominat hominem secundum partem intellectiuam: ergo est actiue à parte intellectiua, vel ab homine secundum partem intellectiuam.

COMMENTARIUS.

In ista quaestione est una opinio, qua attribuit totam altitudinem respectu intellectus ipsi anima. Hæc est opinio Henrici quodlib. 4. quaestione 7. Et in ista quaestione tenebo hunc ordinem. Primò, adducam opiniones improbandas. Primò opinionem primam, & respondebo ad argumenta pro opinione illa. Deinde improbabo

secundam, & respondebo ad argumenta pro illa opinione: & sic deinceps. Secundò principaliter exponam aliqua dicta Doctoris respondendo ad quaestiones; & tertio respondebo ad argumenta principalia. Primam opinionem improbat Doctor auctoritatibus, & ratione; primò auctoritatibus.

SCHOLIUM.

Impugnat Henricum duplici testimonio Augustini, & ratione, quia aliàs mens semper esset sub intellectu, quia ipsa esset actiua & passiua sine impedimento.

3. **C**ontra istam * opinionem quòd non sit intentio Augustini apparet 9. de Trinit. cap. *Liquidò tenendum est, quòd omnis res, quam cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui: ab utroque enim paritur notitia, à cognoscente scilicet & cognito.* Idem 2. de Trinit. cap. 2. *Ex visibili, & vidente gignitur visio.*

Item 15. de Trinit. c. 10. & 24. *vt prædictum est, Formata quippe cogitatio ab ipsa re, quam scimus, verbum est:* ergo intendit attribuere aliquam causalitatem obiecto.

Text. 28.
Text. 1.
Causa per se approxi-
mata inin-
pedita sine
omni alio
causant.

Hoc etiam arguitur ^b ratione sic: quia tantum sunt quatuor genera causarum per se, sicut apparet ex 2. *Physic.* & 5. *Metaph.* ergo illis existentibus, in se perfectis, & non impeditis, & sufficienter approximatis, sequetur effectus ex illis, si sint causæ naturales: vel poterit saltem esse, si sint causæ liberè agentes: & quia forma habet esse aliquo modo per productionem, & finis sequitur productionem rei in esse: aut si præcedit, hoc est, in quantum mouet efficiens ad agendum; idèò quando duæ causæ priores ipsa re, scilicet efficiens, & materia, sunt in se perfectæ, & approximatae, & non impeditæ, sequitur effectus, vel saltem potest sequi: ergo, si anima est totalis causa actiua notitiæ genitæ, & ipsa est materia disposita, siue subiectum receptiuum, vel susceptiuum respectu eiusdem, & ipsa est semper actu præsens, cum sit causa naturalis, semper erit actualis intellectio in ea, cuius ipsa est causa, & cuius ipsa est causa de se, vel saltem aliqua, in quam potissimè ipsa potest. Non enim potest poni imperfectio alicuius causæ in se, reterta prima hypothesis, nec non approximatio, nec impeditio, quia nihil videtur tunc impediens.

Fugere autem ^c ad causam *sine qua non*, quæ requiritur ad hoc, vt notitia gignatur, hoc est dicere, quòd omnes per se causæ, non sunt sufficientes causæ, sed requiritur aliquid aliud, à quo res causanda dependet essentialiter: ergo non erunt tantum quatuor causæ, siue quatuor genera causarum, sed plura: vel aliquid dependebit essentialiter ab aliquo, quod non est causa eius.

ADDITIO.

Item, omnes causa præter quatuor dicta, sunt accidentales rei: igitur non simpliciter res dependet ab eis, nec in esse nec in fieri. Antecedens dicit expresse Comment. 2. Physic. comm. 30. & 31. Item, probat quòd non sunt nisi quatuor causa cuiuslibet rei, vel aliqua istarum, 2. Physic. comm. 68. 69. & 70. per demonstratiuam sufficientiam.

4.

Per hoc etiam improbantur diuersi modi ponendi, tenentium istam opinionem: siue enim ponatur obiectum necessarium in ratione causæ *sine qua non*, vel in ratione termini,

mini, vel in ratione excitantis, si non detur sibi aliqua per se causalitas, cum ipsæ per se causæ sint perfectæ in se, & approximatae, & omne impedimentum remotum, quomodo saluabitur, quod ipsum necessariò requiratur, nisi ponendo quinque genera causarum?

Specialiter etiam illud de excitatione, non videtur valere. Quæro enim quid sit excitare? si aliquid causare in intellectuâ potentia, ergo obiectum aliquid causat antequam intellectuâ de se agat: ergo intellectuâ non est tota causa prima respectu cuiuslibet in se causati, sed etiam obiectum. Si excitare non sit aliquid causare in potentia intellectuâ, non aliter se habet in se post excitationem, quàm antè, & ita non magis excitatur nunc, quàm prius. Hæc tamen ratio concluderet simili modo, ut videtur, contra actionem voluntatis. Unde ad ipsam responderi potest, quod quando aliqua forma habent essentialem ordinem, ita quod una recipitur mediante altera in eodem siue sit natura, siue potentia, & hoc siue ab eodem agente, siue ab alio, dato etiam quod neutra sit ratio recipiendi alteram, nunquam secunda potest induci ab agente in suo receptiuo, nisi prima sit prius inducta. Exemplum de volitione, & deletatione, ponendo illa esse diuersa realiter, nunquam secunda recipitur, nisi prius prima recipiatur, cum tamen secunda habeat causam actiuam naturalem precedentem, etiam antequam sit volitio, & in huiusmodi ordinatis negatur maior. Similiter de specie intelligibili ad intellectuonem, ponendo speciem intelligibilem non esse causam effectiuam, nec receptiuam intellectuonis. Similiter de lumine, & si non sit actiuum, neque receptiuum respectu speciei coloris.

ADDITIO.

Aliter dicitur, quod quandoque aliquam formam recipi in suo potenciali, de necessitate præexigit aliam formam recipi in suo receptiuo, & falsa est illa maior, agens perfectum approximatum passo, & non impeditum potest agere intelligendo de potentia proxima, & hoc siue receptiuum forma prioris sit eadem potentia cum receptiuo forma posterioris, (exemplum, volitio, & deletatio in voluntate) siue sint eadem realiter (exemplum, in anima intellectu, & volitio ponendo totaliter voluntatem actiuam respectu velle) siue in eodem supposito recipiantur, non in una natura, nec potentia (exemplum de phantasmate, & intellectuone si negetur species intelligibilis, & actio tota detur intellectu) siue in alio, & alio supposito recipiatur forma prior, & posterior, (exemplum, lumen in aère, & in aqua à Sole.)

Actiuum approximatum in impeditum non semper agere potest.

Nec hic saluatur propositio, quod forma prior sit actiua respectu posterioris, vel ratio recipiendi, sicut lumen in medio respectu speciei coloris: quia si in talibus instetur, nihil valet instantia: quia ibi actiuum proximum deficeret, vel passiuum proximum: in quatuor autem instantiis positis neutra conditio accidit: nam nec volitio est causa actiua deletationis, sed obiectum: nec receptiua, sed voluntas. Sic in aliis secundum illas opiniones.

Nec est dicendum, quod maior illa est vera, nisi ab eodem sint duo effectus necessarij secundum ordinem, producibiles, quia etiam non est vera, si necessarij est ordo inter formas à diuersis agentibus inducibiles, sicut patet instantiis positis. Vniuersaliter ergo quacunque forma, ad hoc ut recipiatur in suo passiuo, requirit aliam prius recipi in quocunque: nunquam actiuum forme secundæ est in potentia accidentali ad agendum in receptiuum illius, nisi forma prior iam sit inducta: ergo potest dici, quod pro instanti, pro quo est causabilis, dependet ab aliis: quia non est causabilis, nisi naturaliter post aliam qua præexigitur. Igitur forma posterior, quo ad fieri dependet essentialiter ab alio, quàm à suis per se causis in fieri, quæ sunt agens, & materia. Concedi potest igitur hæc conclusio; quod prius essentialiter, non tantum conuenit esse, ut effectus sit, sed etiam posterius: patet in tractatu de primo principio, tamen non probabiliter negatur illa maior, nisi ostendatur prioritas alterius forme veluti actiua respectu secundæ, vel ut rationis recipiendi, vel ut effectus propinquioris causa communi, vel causa necessariò prius causanti.

Cap. 1. & 2.

COMMENTARIVS.

I. a **C**ontra istam opinionem. Per has auctoritates Doctor intendit probare, quod pars intellectuâ non sit totalis causa notitiæ: sed etiam obiectum concurret saltem, ut partialis causa: & auctoritates claræ sunt in litera.

b *Hoc etiam arguitur ratione sic.* Nota hæc singularem rationem, quam probat Doctor quod anima, siue pars intellectuâ non sit totalis causa intellectuonis: & in ista ratione præmittit duo.

Primum, quod tantum sunt quatuor genera causarum per se: ut patet 2. *Physic. text. com. 28.* quæ

sunt materia, forma, efficiens, & finis, quæ numerantur ab Aristotele, ubi supra sic dicente: *Pro quidem igitur modo causa dicitur, ex quo fit aliquid cum insit, sicut æstatua, & argenti phiala: & hæc est causa materialis. Subdit: Alio autem modo species, & exemplum: hæc autem ratio est ipsius, quod quid erat esse: & hoc tangit causam formalem, à qua principaliter, & vltimatè accipitur quod quid erat esse rotius compositi. Subdit text. com. 29. qui textus sic incipit: Amplius unde principium mutationis primum: aut quietis est, ut consilians causa, & pater filij, & omnino faciens facti: & commu-*

tans commutari : & hæc est causa efficiens. Et de causa finali statim sequitur : *Adhuc autem quemadmodum finis : hic autem est, quod cuius causa, ut ambulandi sanitas : propter quid enim ambulat ? dicitur ut sanetur.* Ista etiam causæ patent ab Aristotele §. Metaph. text. com. 2. Et incipit text. ibi *Causa verò dicitur uno quidem modo, ex quo fit aliquid in existente, & vide literam.* Et infra : *Omnes, inquit, cause dista in quatuor cadunt modos manifestissimos.* Et ibi Commentator exponit, quòd omnes causæ reducuntur ad hæc quatuor genera.

Secundò supponit Doctor quòd causa formalis, cùm sit terminus alicuius productionis, est posterior efficiente, & materia, ut patet : finis verò si accipitur tantum in intentione, supple quantum amarus, & desideratus, mouet efficiens, est prior efficiente. Sed finis in re, qui principaliter intenditur ab agente, ut sanitas est simpliciter posterior : vbi ergo est agens perfectum, & non impeditum approximatum materiæ dispositæ, & omni impedimento amoto : si tale agens agat per modum naturæ, de necessitate sequitur actio : cùm ad actionem tantum illa requirantur, à quibus dependet in esse.

2. His præmissis Doctor per hanc rationem deducit opinionem ad manifestissimum inconueniens : videlicet, quòd si anima intellectiua est totalis causa intellectiōnis : de necessitate actu intelligit quodcumque obiectum, cuius oppositum experimur. Et quòd hoc sequatur, probatur sic. Actiuo naturali, & totali, & passiuo debitè approximatis, & non impeditis, de necessitate sequitur actio respectu cuiuscunque. Actiuum naturale est totale actiuum, & passiuum naturale eorundem est receptiuum. Ista propositio exposita est supra in *quæst. 1. prologi.* Sed anima per Henricum est totale actiuum respectu intellectiōnis cuiuscunque intelligibilis : & ipsa eadem est principium passiuum, siue receptiuum intellectiōnis cuiuscunque intelligibilis : & ibi non apparet aliquod impedimentum, cùm ipsa anima sit perfectissimè sibi præsens : ergo poterit sequi cognitio cuiuscunque intelligibilis absens, immò nec aliquo modo existentis : patet, quia intellectio tantum dependet in esse, & conseruari à totali causa effectiua, & à subiecto receptiuo, cùm sit accidens inherens. Et sic patet litera. Et quod dicit ibi :

Non enim potest poni imperfectio alicuius causa in se retenta prima hypothese, scilicet quòd si tantum sunt quatuor genera causarum, & illæ causæ sunt sufficientes respectu effectus, stante hoc supposito, non potest poni imperfectio : nec causæ effectiuae totalis, nec passiuæ. Sequitur :

3. c. *Fugere tunc ad causam sine qua non, qua requiratur ad hoc, quòd notitia gignatur.* Quia fortè diceret Henricus, & si obiectum non concurret effectiue ad intellectiōnem : concurret tamen ut causa sine qua non. Dicit Doctor contrà : quia hoc est asserere quòd omnes per se causæ non sunt sufficientes causæ, quòd est contra suppositum : sed requiritur aliquid aliud, à quo res causanda dependet essentialiter, supple in esse : ergo non erunt tantum quatuor genera causarum, sed plura ; vel si plura non ponantur : aliquid dependebit essentialiter ab aliquo in suo esse, quòd tamen non est causa eius, quòd non est intelligibile : & sic patet euidencia rationis Doctoris.

4. In ista tamen ratione occurrunt aliqua dubia. Primum, quia statim videtur sequi, quòd anima

semper intelligat seipsam, cuius oppositum experimur : & accipio vnum dictum Doctoris in *q. 2. præsentis dist.* videlicet : *Causa naturalis non impedita producit effectum perfectissimum, quem potest : sed anima intellectiua est totalis causa intellectiōnis suæ, qua intelligit seipsam : patet, quia in hoc non est differentia inter animam cognoscentem seipsam, & Angelum cognoscentem seipsum : & tamen essentia Angeli est tota ratio formalis cognoscendi se, ut patet à Doctore in *2. dist. 3. quæst. 8.* sequitur ergo, quòd ipsa anima (cùm sit totalis causa cognitionis sui, & respectu aliorum tantum causa partialis, ut patet à Doctore præsentis quæst.) semper perfectius, & immediatius cognoscat seipsam.*

Dico, quòd propositio ista, scilicet *actiuo, & passiuo*, debet sic intelligi, quando actiuum est perfectè præsens præsentia requisita ad actionem : quia color est actiuus visionis, & tamen maior præsentia potest impedire visionem : si enim actu applicaretur oculo, visio non causaretur : requiritur ergo præsentia cum debita proportionem. Sic dico in proposito, quòd quamuis anima sit sibi perfectissimè præsens præsentia entitatiua, cùm sit simpliciter eadem res : ex tali tamen præsentia non sequitur actio, siue intellectio : requiritur ergo præsentia obiectalis, quæ sit præsens in ratione obiecti intelligibilis : & talis præsentia pro statu isto non potest haberi, nec mediata, nec immediata, ut supra patuit *quæst. 3. præsentis dist.* vbi probatum est, quòd pro statu isto nulla substantia immutat intellectum nostrum ad cognitionem sui. Et si anima aliquando sit præsens intellectui proprio, in ratione obiecti intelligibilis, hoc non erit respectu conceptus proprii : sed tantum respectu conceptus communis sibi, & sensibilibus, ut supra patuit *quæst. 3. præsentis dist.* Dico tamen, quòd anima separata erit tunc totalis causa cognitionis suæ, de quo aliàs.

Secundum dubium est in hoc, quòd Doctor dicit, quòd *si anima est totalis causa intellectiōnis, puta lapidis, non requiritur obiectum, ut causa sine qua non* : hoc videtur esse contra ipsum Doctorem, quia posito, quòd voluntas sit totalis causa sui actus, quòd fortè tenere videtur, ut patet in *2. dist. 25. & dist. 27.* non excludendo tamen causam primam : & tamen voluntas præsupponit actum intellectus, ut causa sine qua non : ut ipse videtur dicere in *2. dist. 25.*

Præterea ; ipse vult expressè, quòd cognitio intuitiua sit respectu obiecti præsentis, & existentis, ita quòd talis notitia esse non potest, nisi terminetur ad rem existentem, in quantum existens est : vel ad aliquid, quòd eminenter, & virtualiter contineat illud, ut patet in *primò dist. prima, & dist. 8. quæst. penult. & in multis aliis locis* : & tamen talis præsentia, & existentia non est causa cognitionis intuitiua : patet, quia ratio formalis agendi est ratio quiditatiua, siue entitas quiditatiua, ut patuit in quæstione immediate præcedenti. Si ergo actus voluntaris dependet ab actu intellectus, & non ut à causa effectiua : sequitur vel quòd non erunt tantum quatuor genera causarum ; vel quòd aliquid dependebit ab alio, quòd non est causa eius, ut ipse arguit contra Henricum. Et hoc idem dico de notitia intuitiua.

Respondeo, quòd ratio Doctoris contra Henricum est euidentiissima : & ista instantiæ nihil

6. *Responsio ad secundum.*
conclu

concludunt contra Doctorem. Et quod dicitur de voluntate, non est simile: tum, quia voluntas est potentia essentialiter posterior intellectu in operando: necessarium enim præsupponit operationem intellectus: & idem posito quod sit totalis causa sui actus; tamen non potest illum immediatè producere circa aliquod obiectum, nisi intellectus prius cognoverit illud. Intellectus verò, ut intellectus circa obiectum intelligibile non præsupponit actum alterius potentie circa tale obiectum. Et de hoc vide, quæ exposui super 2. dist. 42. quæst. 1. quomodo scilicet voluntas præexigit necessarium cognitionem: hoc idem vide in expositione quodlibet.

Item alia. Dico secundò, quod si voluntas posset habere actum suum circa obiectum, nullo actu alterius potentie præsupposito, ita posset causare volitionem illius obiecti, si esset absens, sicut quando est præsens: quia ipsa voluntas esset totale actuum respectu volitionis, & receptuum eiusdem.

Ad aliud. Ad aliam instantiam. Dico primò, quod existentia obiecti, & approximatò eiusdem in esse existentie requiritur, ut dispositio necessaria respectu notitiæ intuitivæ: quia natura lapidis, etsi sit ratio formalis producendi notitiam intuitivam, non tamen erit actu ratio formalis alicui supposito, nisi actu existat, ut patuit in quæstione immediatè præcedenti. Et idem dixi: *Alitius, & passivo debetè approximatis, & non impeditis*: quia Doctor dicit in 2. d. 26. quod notitia intuitiva, & abstractiva differunt specie propter aliam, & aliam præsentiam obiecti, non quod illa præsentia obiecti sit ratio formalis agendi; sed natura ipsa est ratio formalis: licetè aliter, & aliter præsens sit ratio formalis producendi alium, & alium effectum; hoc idem in 3. dist. 31. ubi vult, quod fructio in via, & fructio in patria differant specie, propter aliam, & aliam præsentiam obiecti fruibilis; hoc idem in 4. dist. 49. & in quodlibet. Et sic posito quod obiectum sit partialis causa cognitionis, aliter tamen, & aliter, quando est in se præsens, & quando est præsens in specie intelligibili; quia, ut in specie intelligibili est tantum natum causare notitiam sui abstractivam: ut verò in se præsens, est natum tantum causare immediatè cognitionem sui intuitivam. Si verò ponatur obiectum nullo modo esse causa intellectiois, sed tantum ipsa anima intellectiva, argumentum Doctoris stat in suo robore; quia cum ipsa sit totalis causa, & perfectè præsens, & nullum appareat impedimentum: posset habere ex se cognitionem cuiuscumque obiecti, siue intuitivam, siue abstractivam, siue obiectum sit, siue non sit.

7. *d Per hoc etiam improbantur diversi modi, &c. Quomodo saluabitur, quod ipsum, supple obiectum, necessarium requiratur: nisi ponendo quinque genera causarum? vel nisi ponendo aliquid dependere ab alio in suo esse, cuius tamen non sit causa, quod est manifestè falsum. Et sic patet evidentia huius rationis: non enim patet necessitas obiecti, ut requisiti ad intellectioem, si anima intellectiva est totalis causa intellectiois. Et si aliquando præter causas aliquid requiritur, hoc erit propter indispositionem agentis, vel passivi. Exemplum: Ignis est causa effectiva ignis producendi in materia ligni; & si lignum sit humidum, dicimus quod siccitas, vel caliditas, est causa sine qua non respectu ignis producendi: non quod ipsum attingat; sed quia ignis non posset ipsum*
Sicuti oper. Tom. V.

producere, nisi præmissa dispositione in ligno; sed quando agens, & passum sunt optimè disposita, non requiritur talis causa sine qua non, siue dispositio. Cum ergo intellectus sit per se totalis causa intellectiois, & optimè dispositus ad agendum, & ad recipiendum intellectioem: ergo, &c.

Si dicas, quod non potest intelligere puto lapidem, nisi lapis sit præsens: ergo ex hoc sequitur, quod obiectum erit causa saltem partialis. Causam enim naturalem hoc modo probamus aliquid causare: quia quando est præsens, sequitur effectus; & quando est absens non sequitur, sicut ignis est causa caloris in ligno, quando est præsens: quia tunc lignum calefit, & quando est absens lignum non fit calidum. Nam nihil aliud videmus, nisi talem præsentiam; sic in proposito de obiecto.

Si iterum dicatur: Nōne requiritur præsentia multorum obiectorum ad hoc ut intelligatur: & tamen non movent, nec causant intellectioem, ut patet de relationibus realibus, & intentionalibus? De ratione enim obiecti etiam secundum Doctorem, & alios sequentes viam Doctoris, est principaliter terminare actum intellectus: & quod sit effectuum actus accidit sibi.

Dico, quod intellectus non potest esse causa totalis cognitionis alterius entis, non contenti in eo essentialiter, vel virtualiter. Et licet multa entia non sint secundum se motiva intellectus, tamen sic continentur in aliquo obiecto, quod esset impossibile intellectum habere cognitionem illorum, nisi obiectum continens partialiter moueret intellectum, cognitionem illorum causando. Non ergo absolute requiritur ut terminatum ante actum intellectus; quia prius est actus intelligendi in se causatus, quam intelligatur terminari ad obiectum, ut patet à Doctore in quæst. 13. Quodlibet. ubi vult, quod actus intelligendi sit entitas absoluta: & prior relatione, quæ fundatur in illo, & terminatur ad obiectum: vide ibi. Prius enim aliquid est in se tale, quam habeat respectum ad aliquid aliud, ut supra patuit quæst. 5. de illa participatione passiva contra Henricum. Patet etiam in simili in dist. 2. quæst. 1. contra positionem Thomæ, dicentis quod forma finitur per materiam, ubi sic dicit: *Quacunque essentia absoluta finita in se est finita, ut præintelligitur omni comparatione suæ ad aliam essentiam*: sic in proposito actus intelligendi absolute, prius in se est talis, ut præintelligatur omni comparatione ad aliud.

Si dicatur: posito quod lapis sit perfectè præsens intellectui in propria existentia, & præsentialitate propria: & quod nullo modo sit actus suæ cognitionis, nec eminenter secundum suam entitatem contineat in intellectu; nōne intellectus cognoscit ipsum intuitivè?

Dico quod non: quia cognoscere aliquid, est formaliter habere cognitionem illius. Vnde Doctor infra sic ait: Formaliter autem intelligimus intellectum, inquantum intellectus recipit intellectioem; quia si causat eam actiue, non tamen dicor intelligere intellectum, inquantum causat, sed inquantum habet intellectioem, ut formam: habere enim qualitatem est esse quale; & ita intellectum habere intellectioem, siue recipere (quod idem est) est ipsum esse intelligentem. Nos igitur intelligimus intellectum, inquantum intellectus recipit intellectioem.

Obiectio.

Responso.

8.

Alia obiectio.

Responso.

9. Obiectio.

Solutio.

Ideò Philosophus loquens sic de intellectu 3. *de Anima*, text. 2. dicit *intelligere est pati*: & necesse habuit dicere ipsum esse passiuum: & quòd *intelligere est quoddam pati*: hoc est, quòd intellectio inquantum est quoddam, quo formaliter intelligimus; est forma quædam recepta in intellectu: non autem intelligimus eam, inquantum est quid causatum ab intellectu, si causatur ab eo. Nam si Deus eam causaret, & eam intelle-

ctui nostro imprimeret: non minùs ea intelligeremus: oportet ergo priùs ipsam cognitionem esse in se causatam, quàm includat respectum ad aliud.

Si dicas, quòd quando lapis est sic præsens: tunc cognoscitur. Dico, quòd est euidens signum ipsum lapidem esse partialem causam talis cognitionis. Et benè nota, quæ dixi in ista ratione: quia ex his poteris multa soluere.

S C H O L I V M.

Ponit sententiam Goffredi negantis omnem actiuitatem intellectui, eiusque fundamentum, scilicet quia actiuum, & passiuum differunt subiecto, quod ex variis principiis Philosophi probat Goffredus.

5.
Goffr. quodl.
6. q. 7. &
quodl. 8. q. 2.
& quodl. 9.
quæst. 19. &
quodlib. 13.
q. 2.
Text. 17.
Text. 38.
Text. 70.
Text. 17.
& 20.

ALia opinio, quæ totaliter est in alio extremo, quæ dicit, sicut colligitur ex diuersis locis sic opinantis, quòd anima intellectiua, vt intellectiua est, nihil habet actiuitatis, vel causalitatis respectu intellectiois: non enim habet talem causalitatem intellectus possibilis, siue informatus specie intelligibili, quam ipsi negant; siue nudus, quia, secundum eos, nihil idem potest agere in seipsum. Quod probant, quia cum agens sit tale in actu, quale passum est in potentia, vt apparet 3. *Physic.* & 1. *de Generatione*, sequitur tunc, quòd idem esset in potentia, & in actu. Quod primò videtur esse oppositum primi principij Metaphysici noti per rationem actus, & potentia; & tunc etiam idem esset efficiens, & materia, quod videtur esse contra Philosophum 2. *Physic. Materia, & efficiens non coincidunt*. Tunc etiam idem referretur ad se, relatione reali, quod videtur impossibile, 5. *Metaphysic.* propter oppositionem talium relationum. Tandem ad hæc deducunt, quòd poneretur quodlibet in se agere, & mouere se, vtpote, quòd aer ad præsentiam Solis illuminaret se, & non Sol, & lignum ad præsentiam ignis calefaceret se, & non ignis. Nec esset ratio quare non esset aliquid, naturaliter sic causatiuum cuiuscunque noui in se, quia non esset vnde probaretur quin quodlibet esset causatiuum cuiuscunque noui in se.

Ex istis propositionibus dicunt, quòd agens, & patiens distincta sunt subiecto; & dicunt, quòd quæcunque difficultates accidunt in aliqua materia, non sunt propter eas neganda ista principia: quia tunc tollitur omnis inquisitio veritatis per talia principia negata: qua enim ratione negantur in vna materia, & in alia.

6. Propter idem dicunt, quòd intellectus agens non potest aliquid causare effectiue in intellectu possibili, quia non distinguitur ab eo subiecto, sed quasi formaliter ipsum lumine suo perfundendo, vel perficiendo, huius illustrationem facit: sicut cum produci- tur aliquod corpus luminosum, in quo sunt istæ duæ perfectiones, scilicet diaphaneitas, & ipsa lux, dicitur, quòd lux hoc corpus perspicuum facit luminosum, non transmutando ipsum à potentia præcedente actum ad talem actum, sed totum simul factum est secundum rationem causæ efficientis, ab agente extrinseco producente corpus tale, aut tale, ad esse tale: sed ideò dicitur lux facere illud corpus luminosum, quia est formaliter perficiens illud corpus. Ita est in proposito, intellectus agens in ratione causæ efficientis, nihil agit in intellectum possibilem, sed qui creauit animam per modum causæ efficientis, ipse in ea hanc illustrationem fecit, istas potentias simul in eadem substantia producendo.

Similiter ponunt, quòd intellectus agens, nullam operationem habet respectu intellectiois, nisi quatenus habet actionem circa obiectum intelligibile, quatenus scilicet agit ad hoc, vt illud habeat rationem mouentis, & obiecti in actu: ergo ad ipsam intellectioem præter ista duo, intellectus agens nullam actionem immediatè habebit. Quod igitur causabit effectiue intellectioem?

Respondent, quòd obiectum idem secundum rem efficit intellectioem: & volitionem, & hoc inquantum relucet in phantasmate illustrato ab intellectu agente, non effectiue, sed quasi formaliter concurrente, respectu intelligibilis.

Qualiter autem sit possibile phantasma mouere intellectum possibilem, cum tamen virtus phantastica, & intellectus possibilis sint in eadem substantia animæ, & phantasma non distinguatur subiecto ab intellectu possibili. Dicunt quòd anima potest considerari dupliciter, vel secundum essentiam, vel secundum potentias. Primo modo est totum in qualibet parte corporis, nec est principium alicuius operationis. Secundo modo, aliqua

Explicatur opinio Goffredi.

aliqua potentia determinat aliquam partem corporis, vt organica : aliqua non, vt intellectiua : quia ipsa sub ratione talis potentiz, non est in ista parte corporis, nec in illa, quia in nulla est, quia per se nec in toto, nec in aliqua parte : sicut nec operationes, quæ per eam exercentur. Sicut ergo potentia, quæ esset in alia parte corporis, quàm est phantasia, posset immutari ab eo, quod est in phantasia, ita potentia, quæ non est determinata ad partem, in qua est phantasia, sed est extra illam, sic quod non est ibi plus, quàm in pede : poterit immutari ab eo, quod est in phantasia. Ita est in proposito, quia illæ potentiz non sunt alligatz, & immerse materiz sicut aliz.

S C H O L I V M.

Reiicit Goffredum. Primò, quia sequeretur omnem operationem mentis, esse à solo Deo, vel à phantasmate tantum. Secundò, Angelus non posset intelligere, nec velle. Tertio, non posset esse intellectio vera, & falsa de eodem. Quarto, actio & factio non differrent ob diuersa principia, contra Philosophum. Quintò, nullus habitus ponendus esset in intellectu. Sextò, nullus esset discursus. Septimò, non causaretur secunda intentio, nec relatio rationis. Octauò, non posset intellectus reflectere super suum actum. Nondè, vilificaretur multum anima.

Contra istam ^a opinionem. Intellectus agens secundum eum, nihil causat, quod sit formaliter in phantasmate: sed solum fit remotio prohibentium per quendam contactum spiritualement huius lucis ad phantasmata, qua remotio facta virtute intellectus agentis fit informatio intellectus possibilis. & ex hoc sequitur, quod nihil, quod est in intellectiua parte, vt intellectiua, comprehendit intellectum agentem, & possibilem, habebit aliquam rationem actiui, siue agentis, siue vt rationis agendi respectu cuiuscunque intellectiois. & ita tantum phantasma effectiue se habet ad intellectioem. Vel si fit ibi efficientia aliqua, per quam effectiue fiat irradiatio, vel illustratio super phantasmata, illa efficientia erit præcisè ipsius Dei, qui creauit tale lumen in intellectu possibili. Vel ergo Deus agit immediatè ad intellectioem quamcunque, vel tantum phantasma erit causa omnium actionum intellectiue partis, tam intellectioem, quàm volitionum. Nihil ergo aliud à Deo se habet actiue respectu intellectiois cuiuscunque, nisi phantasma solum. Hoc videtur valde inconueniens, quia vilificat valde naturam animæ: nullam enim videtur perfectionem phantasma causare posse in intellectu, quæ excedit nobilitatem eius: quia effectus æquiuocus, non potest excedere causam suam, sed deficit: igitur nihil causatum præcisè à phantasmate, sicut à tota causa actiua (sicut ponit ista opinio de intellectioe) potest esse perfectius phantasmate, sed necessariò imperfectius. & ita nulla operatio, siue intellectio erit in homine perfectior phantasmate, quod est absurdum.

7
Cōfutat opi-
nionem Gof-
fredi.

Item ^b, secundò ex ista opinione sequitur, quod Angelus, in quo non potest poni talis distinctio in subiecto, nullam intellectioem posset habere nouam, quantumcunque habeat obiecta multa præsentia habitualiter; imò nullam potest habere effectiue, nisi à Deo, quia opposito posito, intellectus mouebitur à se, vel agens, & patiens erunt indistincta subiecto. Hoc videtur ipse concedere, quia ponit quod Angelum posse habere nouam intellectioem, est merè creditum.

8.

Hæc responsio non videtur Christiani, sed purè Philosophi Pagani, cum Angelus multa noua sciat, & sit beatus in operatione sua.

Hoc etiam non euadit. Nullum enim creditum repugnat conclusioni sequenti ex veris principis. Ex isto autem principio necessario, agens, & patiens sunt distincta subiecto: sequitur quod intellectus non potest habere ex se aliquam intellectioem actiue: ergo si oppositum huius conclusionis est creditum, principium illud, ex quo sequitur ista conclusio, est falsum: hoc magis patet de velle. Constat enim, quod primum velle malum Angelus immediatè non habuit à Deo. Patet igitur, quod ibi agens fuit indistinctum subiecto à passo.

ADDITION.
Quia veritas fidei non repugnat naturali veritati.

Tertio sequitur, quod non oportet ponere aliquem habitum in intellectu, quia ad ordinatè intelligendum requiritur, & sufficit, secundum istam opinionem, quod phantasmata ordinatè occurrant, qua occurrentia ordinatè mouent intellectum: sed quod ipsa ordinatè occurrant, non potest fieri per habitum in intellectu, quia nihil in passo dat mouenti ordinatè mouere, aut saltem per habitum in phantasia possunt ordinatè occurrere, absque omni habitu in intellectu: ergo.

Confirmatur, quia ideo, secundum istos, negatur habitus in voluntate, quia ipsa faciliter mouetur conformiter intellectui: ergo à simili, cum mouetur intellectus à phantasmatibus, eo modo quo occurrunt, sufficit habitus in phantasia ad hoc, quod ordinatè occurrant. Hac tria argumenta pondero.

9.

Tertio^c, si phantasma causat omnem intellectiōnem effectiue, & causa naturalis non agit nisi secundum naturam illam, qua est actu; phantasma nunquam causabit aliquam intellectiōnem in intellectu, nisi conformem phantasmati; & ita nunquam causabit compositionem falsam, repugnantem rationi terminorum, quorum phantasmata sunt in virtute phantastica: aut si quodam modo potest, sicut respondet, quod per vnum oppositum cognitum potest suum oppositum cognosci: hoc non est, nisi quia per vnam compositionem veram, potest cognoscere oppositam esse falsam. Sed nunquam idem phantasma causabit aliquam intellectiōnem falsam tanquam veram, vel è conuerso.

Et si dicas, quod phantasma falsè repræsentat obiectum, idè causat intellectiōnem falsam in intellectu: sequitur, quod idem phantasma manens idem, nunquam potest causare assensum oppositum, & ita non poterit intellectus eandem complexionem apprehendere, nunc vt veram, nunc vt falsam.

Item, quando^d dicitur, quod intellectio secundum Philosophum est actio manens intrà.

Respondent, quod *intelligere*, secundum modum significandi Grammaticalem, significat actiue, & *intelligi* passiuè: tamen secundum rem, *intelligere* est passio, & quod intelligitur est agens. *Intelligere* enim non significat aliquid, vt habet esse in subiecto in se, & absolute, sed quasi tendens in alterum, vt in obiectum, siue vt in terminum: & quia actiōnis est procedere ab agente, & tendere in passum: idè tales perfectiones, quæ in re sunt passiones, hoc est, manentes in eo, quod denominatur ab eis per modum actiōnis, dicuntur esse actiōnes immanentes.

Text. 25.
Text. 16.

Contrà. Philosophus distinguens actiōnem à factiōne 2. *Phys.* & 6. *Ethic.* c. 5. & 9. *Met.* assignat diuersa principia propria actiōni, & factiōni: quod non oporteret, si intelligeret, quod illud, quod assignat esse actiōnem, esset passio; quia tunc non oporteret assignare sibi principium actiuum proprium. Non enim oporteret prudentiam esse actiuam, sicut ars est habitus factiuus, si actio nihil esset nisi quædam forma recepta in alio, vt in eo quod dicitur agens.

10.

Item, habitus^e nō ponitur præcisè ad patiendum, & maximè in passio summè disposito ad formam: non enim oportet illud facilitari ad recipiendum, quod in se est summè dispositum ad recipiendum; sed intellectus est summè dispositus ad quamcunque intellectiōnem, quia nihil habet contrarium: ergo non oporteret ponere aliquem habitum in intellectu, si præcisè esset passiuus respectu intellectiōnis. Probatur prima propositio, quia *Habitus est, quo utimur cum volumus: & habitus habentem perficit, & opus eius bonum reddit*, ex 2. *Ethic.* omnia ista attribuunt aliquam actiuitatem habitui.

Cap. 5.

Item, quomodo intellectus discurret syllogizando, vel argumentando, si phantasma causat omnem intellectiōnem? Non enim videtur intelligibile, quomodo phantasmata decurrentia, causant omnem discursum.

11.
aliàs intentionem.

Item^f, quomodo causabuntur intentiones Logicæ, vel relationes rationis? Si enim phantasma causat omnem intellectiōnem, quæcunque causata ab eo erit realis; quia illa dicitur esse realis intellectio, quæ causatur immediatè à re, vel à specie repræsentante rem in se; ergo nulla intellectio causabit intentiones Logicas, vel relationes rationis; quia intellectus nullo actu suo poterit conferre obiectum ad aliud, quæ collatio causat relationem rationis, vt intentionem secundam in obiecto.

De hoc 2. d.
42. q. 1.

Cap. 12.

Item, quomodo reflectetur intellectus supra actum suum, & hoc quomodo erit in potestate potentie reflectentis? Si enim phantasma causans aliquam intellectiōnem, habet naturaliter causare reflexionem super istam actiōnem: pari ratione, & reflexionem reflexionis, & sic in infinitum, vt dicit Augustinus 15. *de Trinitate*. Si autem non habet causare reflexionem, sed tantum actum absolutum, & postea occurrat aliud phantasma, non videtur posse assignari, quomodo posset esse aliqua reflexio super aliquem actum. Item, quomodo illud non vilificat animam, quod omnem actiōnem suam naturalem, quæ est perfectio naturalis tam perfecti entis, effectiue causat phantasma? nullam enim perfectiōnem videtur posse causare phantasma in intellectu, quæ excedat nobilitatem eius, quia effectus æqui-uocus non potest excedere causam æqui-uocam, sed deficit; igitur nihil præcisè causatum à phantasmate, sicut à tota causa actiua potest esse perfectius phantasmate, sed imperfectius eo; & ita nulla perfectio erit in homine maior ipso phantasmate, quod est absurdissimum, &c.

Effectus æqui-uocus imperfectior suâ causâ.

ADDITIO.

Istarum rationum factarum contra opinionem Diui Thoma, & Goffredi, prima non cogit contra eos. Quæret enim difficultatem communem omni opinioni, siue enim phantasma ponitur causa actiua intellectiōnis, siue species intelligibilis, siue intellectus: cum quodcunque istorum sit principium naturaliter agendi, non liberè: semper a què potest queri: quomodo opposita

opposita possunt causari in intellectu, ut nunc opinio vera, vel scientiæ de aliquo: nunc opinio falsa, vel error de eodem.

Secunda non cogit, quia prudentia ponitur principium actuum propter actum alium, qui est actio, ad quam suus proprius extenditur, ut regula ad regulatum, sicut proprius actus artus extenditur ad alium, qui est factio, licet tamen neuter habitus sit proprie principium actuum respectu sui actus.

I. em, illud secundi Ethicorum, habitus est, qui habentem perficit, &c. debet intelligi non effectiue, quia non sic bonum reddit sed tantum inclinatus.

Quartum coincidit cum tertio ponderato, scilicet quomodo habitus discurrit, ut phantasia Soluit tertium argumens, & sequentia.

Quartum vero querit, quomodo in potestate nostra est, quam intellectiorem habeamus post alteram: & per quid cognoscitur actus, super quem reflectimus. Primum quidem est propter voluntatem, secundum est per vestigium derelictum ab actu illo: igitur illo derelicto potest haberi actus reflexus per illud elicitivè, voluntate imperante: & potest non haberi, voluntate imperante aliam intellectiorem.

Aliter potest dici, quod cognoscitur per phantasma, quod primo ostendit obiectum, secundum causatum ab obiecto. Tamen non erit necesse ipsum causare intellectiorem intellectiorem, nisi quando voluntas imperat.

Quintum videtur ponderandum: si nulla comparatio est relatio rationis, quam extrema nata sunt causare in intellectu. Si enim ista propositio est vera, tunc licet intellectiorem simplicium comparationum causantur ab illis, non tamen comparatio illa, qua est in actu collatiuo, quo causatur in extremo relatio rationis.

Posset dici, quod aliqua habitudo consequitur extrema in re, & illa in cognitione, consequitur extrema cognita puta qualitas ista est realis, alia non consequitur extrema in re, nec necessariò in cognitione: possunt tamen ipsa extrema causare actum collatiuum elicitivè, quia voluntas imperat: causato autem actu collatiuo secundum talem respectum, qui non consequitur extrema in re, causatur relatio rationis.

COMMENTARIUS.

I. **a** **C**ontra istam opinionem. Hic Doctor improbat opinionem istam multis rationibus. Et primò deducit ad hoc inconueniens, quod in parte intellectiua (ut intellectiua comprehendit intellectam agentem, & possibilem) nulla erit ratio formalis agendi respectu intellectiorem: quod videtur valde inconueniens: quia tantum phantasma se haberet effectiue respectu intellectiorem, quæ est operatio propria intellectus: vel si sit ibi efficientia aliqua (præter efficientiam phantasmatis) per quam effectiue fiat irradiatio, vel illustratio super phantasmata, illa erit præcisè ipsius Dei, qui creauit tale lumen in intellectu possibili: nam isti ponunt intellectum agentem esse effectum lucis increatæ: & sic est quoddam lumen creatum à luce increata. Et sic sequitur, vel quod Deus agit immediatè ad intellectiorem quamcunque: quia illustratis phantasmatis, effectum lucis increatæ, sequitur intellectio obiectorum: & si talis intellectio nullo modo est ab intellectu, sequitur vel quod immediatè erit à Deo; vel tantum à phantasmate illustrato: & sic tota pars intellectiua esset prinata omni operatione propria: & sic nec intellectiorem, nec volitionem aliquam posset causare: quod est absurdum, cum à natura inferiori non negetur, quin sit actiua operationis, vel actionis suæ propriæ: & natura nobilior dignificanda est, vbi non apparet contradiçtio, & impossibilitas.

2. **b** **I**tem, secundò ex ista opinione. Hic arguit Doctor deducendo ex dictis Goffredi ad hoc inconueniens, scilicet quod Angelus non posset habere intellectiorem nouam, quantumcunque habeat obiecta multa præsentia habitualiter: pura

Scoti oper. Tom. V.

per species intelligibiles: patet, quia secundum Goffredum agens, & passum sunt distincta subiecto: modò intellectus Angeli habentis plures species intelligibiles, per quas obiecta sunt præsentia habitualiter: non distinguitur subiecto ab illis speciebus, ut patet: ergo non possunt agere in intellectum Angeli causando aliquam notitiam nouam quod est inconueniens. Sed fortè diceret ipse, quod est inerè creditum, Angelum posse habere nouam intellectiorem.

c **T**ertio si phantasma. Pro intelligentia huius literæ nota, quod assensus intellectus quamuis sit actus intellectus simplex, & incomplexus, dicitur aliquando verus: & est quando assentit complexo vero; & aliquando falsus, & est quando intellectus assentit complexo in se falso: aliquando assentit alicui complexo assensu vero: ut quando assentit huic, quod homo est risibilis: aliquando assentit eidem assensu falso: puta quando assentit illi, ut verò, vel ut falso, vel dissentit. Cùm ergo phantasma, vel relucens in phantasmate, agat secundum vltimum potentie suæ, semper causabit assensum verum: vel semper causabit assensum falsum: & sic de eodem non poterit esse aliquando assensus verus, & aliquando assensus falsus: cuius oppositum experimur in multis: & sic patet litera.

d **I**tem, quando dicitur, quod intellectio secundum Philosophum est actio manens in re. Si contra opinionem istam arguatur deducendo ad hoc inconueniens: quod tunc intellectio esset subiectiue in obiecto: quia actio est in agente.

Respondet Goffredus dicens: quod licet intelligere

gere Grammaticaliter significet actiue, & intelligi passiuè: tamen secundum rem intelligere est passio: & quod intelligitur est agens: & pater litera.

3.
Differètia in-
ter actionem,
& factiorem.

Contra: Philosophum distinguens actionem à factio-
ne. Et nota, quòd secundum Philosophum distin-
guitur actio à factioe propter diuersa principia:
loquendo de actione pro re producta, & de fac-
tione pro re facta: non autem de actione respec-
tus, & factioe respectus: quia vt sic, non dis-
tinguuntur propter diuersa principia: cum vtra-
que sit in subiecto, scilicet factio in faciente, &
actio in agente: sed res acta, puta intellectio, &
omnis operatio, tam intellectiua, quam sensiti-
ua, semper est in potentia agente: res verò facta,
vt forma artificialis, vel naturalis, recipitur in alia
materia, quam in faciente: vt patet de igne res-
pectu ligni, in quod producit calorem, vel formam
substantialem ignis: actio ergo & factio
distinguuntur propter distincta principia recepti-
ua. Si ergo intelligere esset realiter passio (cum
passio non recipiatur propriè in agente, sed in
passo) factio, & actio non differret propter
diuersa principia receptiua: cum vtraque reci-
peretur in passum extra agens: & sic patet
litera.

Obiectum nò
est causa to-
talis intelle-
ctionis.

e Item habitus. Hic Doctor arguit contra prin-
cipale intentum, probando quòd obiectum non
sit totalis causa intellectiois, & intellectus sit
tantum potentia receptiua: & arguit quodammo-
do inquisitiuè: quia certum est apud omnes, quòd
multi habitus ponuntur in intellectu, quibus in-
tellectus facilliter, promptè, & expedite operatur:
ergo disponunt ipsum intellectum, non ad pa-
tiendum (cum sit optime dispositus ad recipien-
dum quacumque intellectioem: vt ab omni-
bus conceditur) ergo ponitur habitus, vt dispo-
nat intellectum ad agendum: ergo sequitur, quòd
respectu intellectiois habebit aliquam actiuitate-
tem. Sed de hoc prolixius tractatur infra d. 17.

4.
Nota legicè
hòc litteram.

f Item quomodo causantur intentiones Logica.
Si ergo secunda intentio sit à phantasmate (cum
tantum sit causa realis) sequitur, quòd nulla in-

tellectio causabit intentiones Logicas: quia in-
tellectus nullo actu suo poterit conferre vnum
obiectum ad aliud: quæ collatio causat secundam
intentionem. Et hoc dictum potest habere plu-
res sensus. Primus, quòd si intellectus non ha-
bet in potestate sua intellectioem obiecti: nec
etiam habebit in potestate sua actum, quo com-
parat vnum cognitum ad aliud: cum talis intel-
lectio necessariò præexigatur actui comparatiuo.
Sicut etiam Doctor arguit de voluntate, quæ si
non habet in potestate sua actum intellectus, quòd
etiam non habebit in potestate sua actum dis-
currenti ab vno ad aliud: vide in 2. distinct. 42.
questione 1. Sed in proposito patet quòd intel-
lectus causat actum comparatiuum, quo compa-
rat vnum obiectum cognitum ad aliud: ergo
etiam causat actum cognoscendi, &c. Secundus
sensus est: si intellectus est verè actiuus actus
comparatiui, erit etiam actiuus actus intelligen-
di. Et cum dicit, quòd intentio causatur ab
intellectioe, non accipitur hinc intelligere pro-
priè, quo obiectum intelligitur: sed accipitur
pro actu intellectus comparatiui: nisi dicatur
quòd actus comparatiuus sit intellectio, quod
non videtur.

Hic tamen nota, quòd secunda intentio non
propriè causatur, nec ab intellectu, nec ab ali-
quo actu intellectus, cum omnia talia causent
naturaliter, & secundum vltimum potentia: &
omne causatum à re, vt res est, erit necessariò
reale: & hoc etiam patet in littera: accipitur ergo
hic causari pro detelinqui: nam quando intel-
lectus actu suo comparat vnum cognitum ad
aliud, statim resultat quædam relatio rationis:
sicut etiam, positis duobus albis, statim resultat ex
natura rei similitudo realis: sic posito actu colla-
tiuo intellectus comparantis vnum cognitum ad
aliud cognitum, statim resultat talis relatio ra-
tionis. Sed esset bona difficultas, quòd esse habet
secunda intentio, posito quòd ipsa non recipiatur
nec in obiecto, nec in intellectu: de hoc in Vni-
uersalibus. Sequentia clara sunt.

5.
Secunda in-
tentio non
causatur ab
actu intelle-
ctus.

SCHOLIUM.

Ponit tertiam opinionem, que etiam est Henrici, qui dicit obiectum, vt relucet in phantasma, (negat Henricus speciem intelligibilem) producere sui intellectioem confusam, qua posita intellectus potest suffodiendo actiue intelligere, distinctè componere, diuidere, ratiocinari; alibi tamen ait, quòd phantasma tantum inclinatur intellectum. Vtramque opinionem refutat vnica ratione clara.

12.
Opinio He-
rici quodl.
5. q. 14.

Tertia opinio ponit, quòd intelligibile, vt simpliciter præfens intellectui, non per speciem intelligibilem, sed per phantasma, vt illustratur ab intellectu agente, est in intellectu possibili, vt in memoria; vt autem immutat ad actum intelligendi, est in eo, vt in intelligentia, cuius noticia terminatur in ipsum obiectum, & quantum ad ista duo, intellectus est passiuus, videlicet in quantum est memoria habens obiectum simpliciter præfens, & in quantum intelligentia est, ab obiecto sic præfente mota, ad primum actum intelligendi.

Sed intellectus factus in actu primo naturali acumine suo potest suffodere, & discurre in vnoquoque quid sit, componendo, diuidendo, differentias conuenientes cum diuiso, & ratiocinando, & sic inquirere quid respectu intellectus simplicis, & propter quid, respectu complexi, vt respectu conclusionis scibilis. & in isto discursu intellectus, in quantum discurret, est actiuus, in quantum tamen concipit, est passiuus.

Iste idem istam positionem de passione respectu notitiæ primæ simplicis, & confusæ, & actione respectu notitiæ distinctæ inuestigatæ, videtur retractare, & corrigere alibi,

vbi inquirens de principio actiuo actionum vitalium, scilicet sensationis, & intellectio- *Henr. quodl.*
nis, ponit quòd illud principium est aliquid in ipso animato, & non solum obiectum ex- *3.9.4.*
trà, sicut & in sensu ponit, quòd species impressa in organo, tantum inclinatur,
& inclinando excitat potentiam: & quasi euocat ipsam ad propriam operationem.
Ita phantasma in virtute phantastica inclinatur intellectum, ita quòd intellectus inclina-
tus sit in vltima dispositione ad eliciendum intellectiorem, tanquam suam propriam
operationem. & pro ista opinione adducit ibi vnam rationem pro istis actionibus, quia
sunt vitales, & nulla actio transcendit perfectionem agentis, & aliam de actione manente
in agente, & istæ sunt propriæ actiones, & denominant propriè ipsum agens, sicut *lu-
cere se habet ad ipsam lucens, non illuminare.*

Ad hoc concordat ratio Augustini, quòd anima format in se imagines cognitorum,
quæ tres rationes adductæ fuerunt prius pro prima opinione.

Contrà ^b. Neutra istarum opinionum, nec retractata, nec retractans, videtur esse vera: *13.*
non retractata, quia aut intellectus factus in actu secundum notitiam primam confu-
sam, est actiuus virtute sui, respectu intellectiorem secundæ, aut virtute illius notitiæ
primæ confusæ. Si virtute sui, non videtur rationabile, quòd aliqua causa possit esse acti-
ua respectu perfectioris in aliqua specie, & nullo modo possit esse causa actiua respectu
imperfectioris eiusdem rationis: intellectio autem confusa, & distincta albi, videntur esse
intellectiorem eiusdem rationis, quia eiusdem obiecti: ergo videtur inconueniens,
quòd intellectus de se possit esse causatiuus respectu secundæ intellectiorem, quæ est per-
fectior, & non respectu primæ.

Si autem dicas, quòd respectu secundæ est actiuus virtute actus primi; contrà, actus
imperfectior non potest esse ratio formalis causandi actum perfectiorem, quia tunc non
esset vnde posset probari Deum esse perfectissimum ens, si effectus posset excede-
re causam suam totalem in perfectione: cognitio autem distincta, est nobilior cog-
nitione confusa: ergo illa confusa non est formalis ratio eliciendi, vel causandi illam
distinctam.

Opinio etiam retractans, non videtur esse vera, quia quæro quid intelligitur per in-
clinationem? aut aliqua forma, quæ sit in intellectu, per quam inclinatur, aut nihil. Si
nihil, non magis inclinatur nunc quàm prius inclinabatur. Si aliqua forma, aut actus in-
telligendi, & tunc oppositum opinionis eorum; quia obiectum causabit actum, aut ali-
quid prius actu intelligendi, vt species, quam ipsi negant.

Item, in causis essentialiter ordinatis, inferior non inclinatur superiorem, sed è conuer-
so: respectu autem intellectiorem pars intellectiua est causa superior, quàm species ali-
cuius obiecti, vt patebit in sequenti quæstione; ergo obiectum non inclinatur intellectum.

C O M M E N T A R I V S.

1. **T**ertia opinio. Hæc est opinio Henr. *quodl.*
5.9.14. qui dicit, quòd intelligibile, vt
simpliciter præsentis intellectui non per speciem
intelligibilem, sed per phantasma, vt illustratur
ab intellectu agente, est in intellectu possibili,
vt in memoria: vt autem immutat ad actum in-
telligendi est in eo, vt in intelligentia, cuius
notitia terminatur in ipsum obiectum. Et quan-
tùm ad ista duo intellectus est passiuus, id est,
quòd obiectum, vt relucens in phantasmate est
in intellectu possibili, vt in memoria; sive est
præsentis intellectui possibili, vt in memoria; sive
vt pars memoriæ. Nam vt sic, mouet intellectum
ad cognitionem confusam: & sic intellectus pa-
titur ab illo realiter; quia recipit ab obiecto cog-
nitionem confusam. Vt autem immutat ad
actum intelligendi: & hoc tantùm intentionaliter
est in intellectu possibili, vt intelligentia, id est,
est præsentis intellectui possibili, vt informato illa
cognitione confusa: quia tunc talis cognitio ter-
minatur ad ipsum obiectum. Et hoc modo pati-
tur etiam intellectus ab obiecto intentionaliter
tantùm. Et quid sit pati intentionaliter, vide
suprà in quæstione immediatè præcedenti: vbi
declarauimus hoc.

Actus in actu primo, id est, vt habens cognitio-
nem confusam obiecti: naturali acumine suo po-
test suffodere, & discurrere in vnoquoque quid
sit: componendo, diuidendo, ratiocinando, &
sic inquirere quid respectu intellectus simplicis,
id est, notitiæ incomplexæ distinctæ: & propter
quid respectu complexæ: vt respectu conclusio-
nis simplicis. In isto discursu intellectus inquan-
tùm discurret est actiuus. Inquantùm tamen con-
cipit est passiuus.

Iste idem istam positionem de passione, &c. Et li-
tera stat in hoc, quòd Henricus *quodl. 3. quæst. 6.*
videtur dicere, quòd phantasma, sive obiectum
relucens in phantasmate, tantùm inclinatur intel-
lectum possibilem, & excitat, quo excitato causat
notitiam confusam: & patet litera. *Henric. retra-
ctat.*

3. **Contrà Neutra istarum.** Hic Doctor impro-
bat Henricum quantùm ad hoc, quòd dicit quòd
intellectus factus, in actu secundum notitiam pri-
mam confusam, est actiuus notitiæ distinctæ. Et
quærit Doctor, aut est actiuus virtute sui: aut vir-
tute notitiæ confusæ? Si virtute sui, non videtur
rationabile, quòd aliqua causa possit esse actiua
respectu perfectioris in aliqua specie: & nullo
modo possit esse causa actiua respectu imperfec-
tioris eiusdem speciei. Et addit in eadem specie:
C C c 4 quia

*Intellectus
passi ut ab ob-
iecto tantùm
intentionali-
ter.*

2. Deinde addit Henricus, quòd intellectus fa-

*Non semper per-
vens producere
perfectius po-
test. & imper-
fectius.*

quia non sequitur absolute: si aliquid est causa perfectioris, quod possit esse causa imperfectioris, ut patet; quia agens naturale est causa formae substantialis, quae est perfectior materia: & tamen non potest esse causa materiae: sed si potest causare perfectius in aliqua specie: potest etiam causare imperfectius in eadem specie. Cum ergo in proposito intellectio confusa, & distincta eiusdem obiecti videntur alibi esse eiusdem rationis, quia eiusdem obiecti: ergo.

4. Aduerte tamen, quod non sequitur absolute, quod notitiae dicantur eiusdem rationis, quia eiusdem obiecti: quia statim sibi contradiceret: quia in secundo vult expressè *distinct.* 25. & *alibi*, quod cognitio intuitiva, & abstractiva differant specie, etiam respectu eiusdem obiecti. Sic intelligitur, quod duae notitiae abstractivae sunt eiusdem speciei: quando sunt eiusdem obiecti non in se praesentis: sed in aliquo representativo. Si autem dicas, quod respectu secundae notitiae, scilicet distinctae, intellectus est actiuus virtute notitiae confusae. Contra hoc arguit Doctor; quia tunc sequeretur, quod imperfectius

*Quomodo dua
notitia abs-
tractiva sint
eiusdem speciei.*

esset ratio formalis producendi perfectius, quod est impossibile. Haec etiam opinio retractata est: & supra improbrata dist. 2. part. 2. & dist. 3. quaest. 6. Improbatur etiam infra dist. 16.

c. *Opinio etiam retractata non videtur esse vera, &c. Si nihil, non magis inclinatur intellectus nunc ad intelligendum obiectum, quam prius inclinabatur. si aliqua, aut illa forma est actus intelligendi: & tunc oppositum opinionis eorum: quia obiectum causabit actum: quod ipse negat retractando positionem primam: aut illa forma est aliquid prius actu intelligendi, ut species intelligibilis recepta in intellectu possibili, quam tamen negant: ut supra patuit in quaest. immediate praecedenti.*

Item in causis ordinatis inferior non inclinatur superiorem: sed e converso: sed intellectus est causa superior, quam species alicuius obiecti: patet, quia intellectus vitur magis specie obiecti, quam e contra: sicut etiam dicimus, quod potentia est causa superior habitu: posito, quod habitus sit causa activa actus: quia vitur habitu non e converso: ut patet infra dist. 17. ergo obiectum relucens in tali specie non inclinabit intellectum.

SCHOLIUM.

Ponit sententiam Dni Thomae (quicquid Thomista commententur) scilicet intellectum esse merè passivum, & speciem intelligibilem esse totam gignendam notitiam rationem, probatur auctoritatibus, & duplici ratione.

14. *Opinio Dni Thomae 1. p. 9. 85. art. 2. & 3. de Anima, tex. 8.*

Text. 32. Text. 5.

Quinta opinio ponit, quod species obiecti in intellectu, vel ipsum obiectum in se praesens, est gignens: vel est ratio gignendi notitiam actualem in intellectu: & ipse intellectus tantummodo se habet tanquam materiale, vel informatus illa specie, vel per obiectum supplens vicem speciei.

Ad hoc arguitur sic, Commentator 3. de Anima, comm. 5. *Intellectus se habet ad formas uniuersales, sicut materia prima ad formas individuales: & alibi. Anima nostra est infinitum in genere intelligibilem, sicut materia in genere entium: & 3. de Anima, & 8. Physic. Intellectus ante habitum est in potentia essentiali, sicut materia ante formam: & 3. de Anima, intellectus nihil est eorum, quae sunt ante intelligere.* Ex omnibus istis concluditur potentiam intellectiuam respectu intelligibilis, esse purè potentialem: sed quod est purè potentiale, non potest esse principium actiuum alicuius actus, nisi informatum aliqua forma: & tunc principium formale erit forma.

Arguitur ulterius, quod ipsa forma, quae est principium agendi, sit similitudo obiecti: quia sicut factio est formaliter per formam, quae faciens assimilatur facto: ita actio videtur esse formaliter per illam formam, quae agens assimilatur obiecto: & ita illa similitudo erit formalis ratio agendi.

Ad hoc etiam adducitur, quod agens indeterminatum non potest in actionem determinatam, vel circa obiectum determinatum, nisi determinetur: intellectus de se est indeterminatus ad omne intelligibile, & ad omnem intellectiorem: ergo ad hoc quod intelligat aliquid, requiritur determinatio aliqua: illa non est nisi per speciem intelligibilem: igitur illa species intelligibilis requiritur, ut principium determinatum.

COMMENTARIUS.

1. *Opinio Dni Thomae.*

Quinta opinio. Haec est Dni Thomae in 1. parte summa, quaest. 85. art. 2. qui vult, quod species intelligibilis sit ratio formalis gignendi notitiam actualem: ita quod intellectus tantum passiuè se habet. Et hanc positionem probat auctoritatibus, & rationibus. Primò auctoritate Commentatoris 3. de Anima, cap. 5. circa principium, paulò ante positionem Theophrasti, & Themistij. *Intellectus se habet ad formas uniuersales: sicut materia prima ad formas individuales.* Et alibi. *Anima nostra est infima in genere intelligibilem: sicut*

materia in genere entium. Et 3. de Anima: tex. com. 2. *Intellectus ante habitum est in potentia essentiali, sicut materia ante formam.* Hoc idem 8. Physic. text. comm. 22. & 3. de Anima. *Intellectus nihil est eorum, quae sunt ante intelligere. Dico autem intellectum, quo opinatur, & intelligi anima: & hoc nihil aliud est actu eorum, quae sunt ante intelligere.* Et ibi Commentator scilicet 3. de Anima, com. m. 5. *Est intendo, inquit, per intellectum virtutem anima: quae dicitur intellectum verè: non virtutem, quae dicitur intellectus largè, scilicet, virtutem imaginariam: sed virtutem,*

qua

qua distinguimus res speculatiuas, & cogitamus in re-
bus operatiuis futuris. Et infra. *Definitio igitur in-
tellectus materialis, siue possibilis, est illud, quod est in
potentia ad omnes intentiones formarum materialium
vniuersalium, & non est in actu aliquod entium, an-
sequam intelligat ipsum.* hæc ille.

2. Ex omnibus istis auctoritatibus concluditur
potentia intellectus respectu intelligibilis esse
purè potentialis: & quod est purè potentiale, non
est principium actiuum alicuius actus, nisi infor-
matus aliqua forma: & tunc principium forma-
lis erit forma.

Expofitio li-
tera.

Arguitur ulterius. Deinde probat Diuus Tho-
mas suam positionem per rationem: & litera sic
exponitur: Faciens dicitur assimilari facto pri-
mo fundamentaliter, quando ratio faciendi fun-
damentaliter est similis termino formali rei fa-
ctæ. Exemplum: Ignis facit ignem in materia
ligni: nam forma ignis in igne (quæ est ratio
formalis agendi, vel faciendi) est similis formæ
ignis receptæ in materia ligni. Secundò faciens
dicitur assimilari facto formaliter, scilicet per fa-
ctionem, quæ est respectus: & tali factio com-

Factio eõ-
petic simili-
tudo nõ ex se,
sed à ratione
formali.

petit talis similitudo non ex se, sed à ratione for-
mali, id est, quia talis factio respectus est talis
formæ; idè per illam faciens assimilatur fa-
cto. Sic dico de actione, quòd per ipsam assi-
milatur obiecto, modo prædicto de factio: cum
ergo intellectio sit similis obiecto: sequitur, quòd
ratio formalis, quæ erit ratio agendi, erit illa for-
ma, per quam agens assimilatur obiecto: circa
quod est talis actio; & illud videtur species intel-
ligibilis. Et cum dicit: Et ita illa similitudo erit
formalis ratio agendi, accipit similitudinem fun-
damentaliter pro forma.

Ad hoc etiam adducitur. Adducit Thom. alia ratio-
nem, qua probat, quòd intellectus sit tantum passiuus
respectu intellectiois. Et ratio stat in hoc:
Nullum agens indeterminatum potest in aliquam
actionem determinatum circa obiectum determi-
natum, nisi determinetur aliunde, intellectus est
de se indeterminatus ad omne intelligibile, & ad
omnem intellectioem: ergo ad hoc, quòd in-
telligat aliquid, requiritur determinatio aliqua:
& illa determinatio erit species intelligibilis:
ergo, &c.

S C H O L I V M.

*Opinio Egidij ferè eadem cum precedenti, dicit intellectioem esse speciem, eamque cau-
sari ab ipso obiecto in se presente, vel ab alia specie, vice eius, suadetur quoad primam
partem, ex Augustino, & Philosopho.*

Sexta opinio, quæ reedit in idem quantum ad conclusionem huius quintæ opinionis,
sest, quòd ipsa notitia actualis genita, siue in sensu, siue in intellectu est species: &
tunc sicut ratio formalis gignendi speciem actualem, quæ dicitur notitia actualis, est ra-
tio obiecti, vel species obiecti in memoria: ita sequitur quo ad propositum, quòd ra-
tio formalis gignendi notitiam actualem, est primum obiectum, vel aliqua species in
virtute obiecti.

15.
Opinio E-
gidij quodl.
3. 9. 12. &
13.

Et hoc, ita quòd quando obiectum est in se præsens, ab eo egreditur, vel genera-
tur species, quæ est intellectio: cum autem non est in se præsens, sed per speciem in
memoria: tunc per illam speciem, vel virtute illius speciei, gignetur alia species, quæ
est intellectio.

Pro ista opinione, quatenus dicit speciem intelligibilem esse notitiam actualem, ad-
ducitur Augustinus 2. de Trinitate, cap. 2. vbi inquit. *Illam tamen informatio sensus, qua
visio dicitur, à solo imprimitur corpore quod videtur:* quod autem imprimitur, vel gignitur
à solo corpore, est species: ergo illa species est visio secundum Augustinum. Hoc
idem secundò probatur per Philosophum 2. de Anima, qui vult, quòd idem sit sona-
tio, & auditio, quia idem est actus actiui, & passiuus, & per Philosophum 3. Physicorum;
sed sonatio in actu causat speciem soni in auro: ergo illa species causata, est idem cum
auditione, & ita species intelligibilis, & intellectio idem erit.

Text. 138.
Text. 18.

C O M M E N T A R I V S.

1. Sexta opinio. Hæc est opinio Egidij *Quodlib.*
3. quæst. 12. & 13. qui dicit, quòd notitia
actualis genita, siue in sensu, siue in intellectu,
est species. Et ratio formalis gignendi notitiam
actualem est ipsum obiectum: vel aliqua species
in virtute obiecti: sic intelligendo, quòd quando
obiectum est in se præsens, ab eo causatur imme-
diatè notitia, quæ est species intelligibilis: quan-
do verò non est præsens in se, sed in specie in-
telligibili, tunc vna species intelligibilis causa-
tur ab alia.

2. *Hoc idem secundò probatur per Philosophum*

2. de Anima, text. comm. 138. Dicit enim ibi
Aristoteles. *Sensibilis autem actus, & sensus idem natio, & au-
ditio.* *Idem est so-*
est vnus: esse autem ipsorum non idem: & ibi Com-
mentator. *Actio, inquit, sensibilis ex anima in*
mouendo sentiens: & actio sensus, qua est in sentien-
te, scilicet qualitas, qua sentiens: qualitates in mo-
uendo etiam virtutem visionis, est eadem actio: li-
cet modus esse sensibilis extra animam differat à modo
sui esse in sentiente: verbi gratia, quòd sonus qui est
in actu extra animam: ita mouet instrumentum audi-
tus, sicut auditus, qui est in actu mouet virtutem au-
ditus. Et vide literam.

Conclusionem, in qua Diuus Thomas, & Egidius conveniunt, videlicet intellectum non esse actuum, reicit Scotus, per aliquot argumenta adducta num. 7. & sequentibus contra secundam opinionem Goffredi, tribuentis totam actiuitatem obiecto, & per alias tres rationes speciales.

16.
*Reprobatio
opinionis
D. Thom. &
Egidij.*

Conclusio istarum duarum opinionum vltimarum improbat per quædam argumenta facta contra opinionem secundam. Nam effectus æquiuocus non potest excedere in perfectione causam æquiuocam, sed deficit necessariò ab ea: intellectio esset effectus æquiuocus speciei intelligibilis, si ab ea sola causaretur: & ita simpliciter esset imperfectior specie intelligibili, quod non est verum.

Similiter habitus non videtur necessarius, sicut argutum est ibi in quinta ratione. Similiter quomodo fieret discursus? Similiter quomodo reflexio? quomodo causarentur relationes rationis, siue intentionis Logicæ? quomodo complexio falsa, cui assentiretur tanquam veræ, si sola species intelligibilis genita à phantasmate, esset ratio formalis omnis intellectiois?

17. Similiter tunc species esset magis potentia intellectiua, quàm intellectus, & ita ipsa separata haberet eundem actum, sicut calor separatus calefaceret. Similiter secundò tunc *intelligere* non videretur propria perfectio ipsius intellectus, quia nihil videretur essentialiter ordinari ad illam operationem, ad cuius principium se habet in potentia contradictionis, sicut ad accidens per accidens, sicut calefieri non videtur propria perfectio ligni, ex quo lignum se habet ad calorem sicut ad accidens per accidens: sed ita se haberet intellectus secundum istam opinionem, ad speciem intelligibilem, quæ esset principium intellectiois: igitur, &c. Similiter terciò tam in sensu, quàm in intellectu posito eodem repræsentante, maior attentio, vel conatus facit actum perfectiorem. Idem enim habens eandem speciem intelligibilem, vel phantasma, perfectiùs intelligit illud, ad cuius intellectioem magis conatur, & minùs, quando minùs: ita etiam in sensu eodem obiecto præsentate, & in eodem lumine, & in eadem distantia, perfectiùs videtur aliquid per maiorem attentionem in videndo. Patet etiam ex hoc quòd magis quandoque læditur visus propter maiorem attentionem, imò cæteris paribus, vnus oculus magis attentus, possit multum offendi in visione alicuius, in qua minùs alius offenditur, sicut patet per experientiam. Patet etiam secundum Augustinum 2. *de Trinitate, cap. 2.* quòd in attentio multum remanent species post visionem, quæ non remanent in oculo non attendentis.

ADDITIO.

Ad ista tria media potest responderi. Ad primum, quòd potentia intellectiua, est qua intelligimus: intelligimus autem eam in quantum ipsa habet formaliter intellectioem: species autem non est nata habere eam, necesse ratio habendi illam. Quòd adducitur, quòd etiam separata haberet actum; si intelligatur habere subiectiuè, patet quòd non valet: si effectiue, respondeo non habet passum in quòd agat, præcipue si non est nata esse principium agendi in aliud; quia non est factiois principium, sed tantum actionis immanentis in eodem subiecto cum ipsa.

Ad secundum potest dici, quòd maior illa, scilicet nihil videtur essentialiter ordinari, &c. falsa est in his, qua non possunt ex se consequi finem, ad què ordinantur, sed tantum actione extrinseci dantis sibi aliquod accidens, per quòd operatur, & attingat finem suum: sic est hic.

Ad tertium, illa attentio voluntatis est, qua vehementiùs applicante se ad obiectum, potentia cognitiua inferior vehementiùs patitur ab illo obiecto; & ideo perfectiùs cognoscit, licet non agat ad illam secundum actum.

SCHOLIVM.

Reicit specialiter Egidium, quatenus dicit, intellectioem, seu visionem esse ipsam speciem, tam quoad visum, quàm quoad intellectum.

18. **S**ed contra secundam opinionem arguitur specialiter, quòd ipsa sit falsa, tam in sensu, squàm in intellectu. In sensu, quia si species ista, quæ est visio, sit eiusdem rationis cum illa, quæ est in medio; illa in medio erit formaliter visio: ergo medium formaliter habens eam erit formaliter videns. Si autem præter hanc speciem in visu, quæ ponitur visio, sit alia alterius rationis ab ea, & alia eiusdem rationis cum illa, quæ est in medio; habetur propositum: scilicet, quòd licet illud, quod est visio, dicatur species, tamen est aliquid aliud prius eo in oculo, & alterius rationis, & illud vt communiter dicitur, est species, & ita species propriè dicta differret ab actione.

Si dicas, quòd species in medio differt à specie in oculo propter diuersa recipientia, hoc nihil est, quia sicut albedo est eiusdem rationis in lapide, & equo, & idèò vtrumque est formaliter album secundum eandem rationem albi; ita si illa qualitas, quæ dicitur species, sit eiusdem rationis in oculo, & in medio; si illa de se sit visio formaliter, visio formaliter erit in vtroque: & in quocumque est formaliter visio, illud formaliter est videns. Principale etiam propositum patet, quia in oculo cæco, manente tamen sic mixto, vt priùs, causatur species; similiter in oculo dormientis, aliàs non excitaretur ab excellenti sensibili præfente: non etiam aliter aliquis excitaretur à sono excellenti, nisi species esset in aure; tamen in istis non est visio, ita etiam in oculo benè disposito recipitur aliqua species eiusdem rationis cum illa, quæ est in medio, ex hoc quòd ipsum organum est similis dispositionis cum medio, propter perspicuitatem vtriusque, & diaphaneitatem. *ex 2. de Anima*, & ista non erit formaliter visio, sed prior visione.

Quòd etiam hoc de intellectu sit falsum, patet, coniungendo aliqua dicta sic opinantis. Posuit enim nullam esse aliam speciem ab essentia diuina in visione beata, & beatitudinem essentialiter consistere in sola visione. Coniunge istud dictum, quòd visio formaliter est species, & sequitur, quòd beatitudo nostra erit formaliter essentia diuina; probatio, beatitudo formaliter est visio secundum eos; visio formaliter est species secundam eos, species est formaliter essentia diuina; ergo essentia diuina est formaliter beatitudo nostra. Sed hæc conclusio est inconueniens, aut negent istam præmissam, quòd visio est species, aut ponant, quòd essentia diuina habet aliam speciem à se, aut beatitudinem essentialiter in alio, quàm in actu visionis.

Si dicatur, ubi est species intelligibilis alia ab obiecto, illa est intellectio: sed ubi non est alia species ab obiecto, ibi intellectio non est obiectum in beatitudine; igitur negarent speciem aliam ab obiecto, & actu, sed non negatur esse alia ab obiecto.

ADDITIO.

Contra: Nullus obiecti est alia species intelligibilis nisi sola intellectio, secundum istos: igitur cuius obiecti est intellectio alia ab ipso, eius est species intelligibilis: igitur ita debet concedi species in visione Dei, sicut in intellectu cuiuscunque alterius obiecti.

Nota, quòd intellectio ad obiectum, in quantum est motuum intellectus, siue magis proprie, in quantum est causatum intellectiois, est relatio pertinens ad secundum modum relationum, sicut Filius ad Patrem, vel coloris geniti ad gignentem. Relatio etiam intellectus ad obiectum, vt mobilis ad motuum, pertinet ad secundum modum, sicut relatio calefactibilis ad calefactuum: sed præter istas relationes secundi modi, est alia relatio intellectiois ad obiectum, vt terminati ad terminans. Non enim tantum intellectio est ab obiecto, vt à causa efficiente totali, vel partiali, sed est ad ipsum, vt ad terminans, siue vt circa quod ipsa est. Differentia istarum relationum patet, quia vtraque est sine alia. Prima sine secunda in calore genito: secunda sine prima in intellectu lapidis, si fieret immediate à Deo in me. Prima non est identica, quia idem absolutum posset fieri ab alia causa. Secunda videtur identica, quia nullus actus natus esse circa obiectum, posset esse idem, & non terminari ad idem obiectum. Secunda non est ad aliquam causam, quia positus omnibus causis, præter hoc requiritur in tali actu aliquid terminans. Patet etiam diuidendo, non est forma, nec efficiens. Patet, non finis quia obiectum, vt est primum circa quod est actus, non est propter quod amatum, elicitur actus, nec est materia circa, siue in, siue ex qua.

De hoc vide 13. quod.

C O M M E N T A R I V S.

I.

Conclusio istarum duarum opinionum vltimarum improbat per quadam argumenta facta contra opinionem secundam: quæ opinio attribuebat totam actiuitatem obiecto, vt supra paruit. Et licet patet vsque ibi: Sed contra secundam opinionem arguitur specialiter, quòd ipsa sit falsa, tam in sensu quam in intellectu: quia tunc medium diceretur videre, si species sensibilis, & visio essent idem: quia species sensibilis, etiam recipitur in medio. Nec valet dicere, quòd spe-

cies in medio, & in organo sunt alterius rationis: quia albedo in lapide, & in equo sunt eiusdem rationis: & tamen equus, & lapis differunt specie. Tum etiam, quia in oculo cæco, manente tamen sic mixto, vt priùs causatur species: & tamen non videt. Similiter in oculo dormientis: aliàs non excitaretur ab excellenti sensibili præfente. Et tota ista licet clara est.

Albedo in lapide, & in equo sunt eiusdem rationis.

S C H O L I V M.

Resoluit Scotus obiectum non esse totam causam intellectiois, propter adducta contra secundam, quintam, & sextam sententias, neque animam esse totam causam, propter allata contra primam opinionem Henrici, & alias rationes speciales hic positas; sed totalem causam intellectiois constari ex obiecto, & anima, vt ex duabus causis partialibus, essentialiter subordinatis: quod clare explicat.

Ad

20.

AD quaestionem ^a respondeo, & dico quòd intellectio actualis est aliquid in nobis, non perpetuum: sed habens *esse* post *non esse*, sicut experimur. Istius ergo oportet ponere aliquam causam actiuam, & aliquo modo in nobis, alioquin non esset in potestate nostra intelligere, cum volumus: quod est contra Philosophum 2. *de Anima*, apparet etiam hic, quòd oportet concurrere animam, & obiectum praesens, & hoc in specie intelligibili, sicut dictum est in praecedenti quaestione, quia alio modo non est praesens, ut actu intelligibile, loquendo de sensibili obiecto, & materiali. Dico ergo tunc, quòd istius intellectio non est totalis causa actiua obiectum, nec in se, nec in sua specie, sicut apparet per rationes contra secundam, quintam, & sextam opinionem. Et etiam quia tunc non posset saluari imago in mente, ut mens est: quia nihil ipsius mentis haberet rationem parentis, nec tota causa intellectio est anima intellectiua, vel aliquid eius formaliter, propter rationes factas contra primam opinionem.

Et etiam ^b, quia tunc actus non esset similitudo obiecti, nec distingueretur essentialiter propter distinctionem obiecti, quia essentialis distinctio, non est ab eo, quod non est causa, nec esset simpliciter perfectior intellectio perfectioris intelligibilis, posito aequali conatu hinc inde ex parte intellectus. Probatio, quia posita causa totali efficacius operante, sequitur perfectior actio, & ita si anima esset causa totalis, vbicunque ipsa ex parte sui perfectius ageret ex maiori conatu, perfectiorem intellectioem produceret, & ita intellectio Dei non esset perfectior intellectioe muscae, quod est contra Philosophum 10. *Eth. c. 1.* ponentem felicitatem in speculatione obiecti perfectissimi.

Videtur etiam ^c quòd tunc esset infinita actiuitas in intellectu in quantum est actiuus respectu omnium intellectioem, quia ad vnam intellectioem vnius rationis requiritur aliqua perfectio in causa illius intellectioem, & ad aliam intellectioem alterius rationis requiritur tanta perfectio, vel maior: ergo habens hanc, & illam, est perfectius, quam habens illam tantum: & ita habens infinitas tales, ut totalis causa, est infinitum in perfectione.

Similiter non videretur quomodo aliqua tota scientia contineretur virtualiter in obiecto, si sola anima intellectiua haberet causalitatem respectu actus, & habitus.

Ex istis soluitur quaestio sic: Si ergo nec anima sola, nec obiectum solum sit causa totalis intellectioem actualis, & ista sola videntur requiri ad intellectioem, sequitur, quòd ista duo sunt vna causa integra respectu notitiae genitae.

Et ista est sententia Augustini 9. *de Trin. c. ult.* Sicut allegatum fuit arguendo contra primam opinionem, *Liquidò tenendum est, &c.*

21.

Qualiter ^d autem hoc sit intelligendum, distingo de pluribus causis concurrentibus ad eundem effectum. Quaedam enim ex aequo concurrunt sicut aliqui duo trahentes aliquid idem corpus. Quaedam verò non ex aequo: sed habentes ordinem essentialem: & hoc dupliciter, vel sic, quòd superior moueat inferiorem, ita quòd inferior non agat, nisi quia mouetur à superiore, & tunc inferior habet à superiore virtutem illam, qua mouet.

Quandoque autem superior non mouet inferiorem, nec dat ei virtutem, qua mouet, sed superior de se habet virtutem perfectiorem agendi, & inferior habet imperfectiorem virtutem agendi: nec tamen recipit virtutem istam imperfectiorem à superiori, quae est perfectioris virtutis. Exemplum primi membri huius secundae diuisionis, de potentia motiua, quae est in manu, & baculo, & pila. Exemplum secundi membri, si mater ponatur virtutem actiuam habere in generatione prolis, illa & potentia actiua patris concurrunt, ut duae causae partiales, ordinatae quidem: quia altera perfectior reliqua, non tamen imperfectior recipit suam causalitatem à causa perfectiore: nec tota illa causalitas est eminenter in causa perfectiori: sed aliquid addit causa imperfectior, in tantum quòd effectus non solum * non potest esse perfectior à causa perfectiori, plusquam ab imperfectiori: imò non potest plus esse à perfectiori tantum, quam ab imperfectiori tantum.

* alius potest esse perfectior à causa perfectiori, & imperfectiori simul quam à causa sola perfectiore. Opinò explicat quomodo intellectus, & species sunt causa subordinata, essentialiter.

Ad propositum, obiectum intelligibile praesens in se, vel in specie intelligibili, & pars intellectiua, non concurrunt, ut causae ex aequo ad intellectioem: quia tunc alterum haberet causalitatem talem imperfectam, & reliquum suppleret eam: & si alterum esset perfectum, posset habere in se vno existente, totam causalitatem amborum; sicut si virtus motiua vnius esset perfecta, suppleret virtutem alterius; & tunc species esset quasi quidam gradus intellectualitatis, supplens gradum intellectualitatis deficientem intellectui, & tunc si fieret perfectior intellectus, secundum gradum talem, posset sine specie, & sine obiecto habere actum intelligendi, quod est falsum.

Concurrunt ergo ista duo, ut habentia ordinem essentialem, non tamen primo modo; quia nec intellectus dat obiecto, vel speciei rationem suae causalitatis. Non enim obiectum

obiectum natum est in se, vel in specie sui facere intellectiōnem, per aliquid, quod recipit ab intellectu, sed ex natura sua, nec intellectus recipit suam causalitatem ab obiecto, vel specie obiecti, sicut probatum est contra quintam, & sextam opinionem in ista quæstione.

Sunt igitur causæ essentialiter ordinatæ ultimo modo, scilicet, quod vna est simpliciter perfectior altera, ita tamen, quod vtraque in sua partiali causalitate est perfecta non dependens ab alia.

Si arguitur ^o contra istud, quod in causis talibus essentialiter ordinatis, neutra est perfectio alterius: ergo species intelligibilis non erit forma ipsius intellectus.

Similiter ad idem, si sit perfectio intellectus, & totum hoc sit ratio agendi: ergo vna operatio, utpote intellectio, non habebit vnam formalem rationem agendi, sed erit ab ente per accidens, quale est hoc totum, intellectus habens speciem, quod est inconueniens; quia quidquid non est per se ens, non per se est ratio formalis agendi.

Respondeo ad primam, accidit speciei, in quantum est causa partialis respectu actus intelligendi cum intellectu, ut cum alia causa partiali, quod ipsa perficiat intellectum: quia etsi perficiat eum, non dat tamen intellectui aliquam actualitatem pertinentem ad causalitatem intellectus: exemplum, potentia motiua in manu potest uti cultello, in quantum acutum est, ad diuidendum aliquod corpus: ista acuties, si esset in manu, ut in subiecto, posset manus uti ea ad eandem operationem, & tamen accideret manus, in quantum in ea est potentia motiua, quod in ea acuties esset, & è conuerso, quia acuties nullam perfectionem daret manus, pertinentem ad potentiam motiuam. Quod apparet, quia æquè perfecta est potentia motiua sine tali acuties, & ita eodem modo vtitur ea, quando est in alio coniuncto manus, ut cultello, sicut vteretur ea si esset in manu. Ita in proposito, si species posset esse inexistens intellectui absque inhærentia per modum formæ, si isto modo inexistens esset sufficienter coniuncta intellectui, possent istæ duæ causæ partiales, intellectus & species, coniunctæ sibi inuicem, in eandem operationem, in quam modo possunt, quando species informat intellectum. Quod etiam apparet, ponendo aliquod intelligibile præfens sine specie. Illud enim obiectum est causa partialis, & non informat intellectum, qui est altera causa partialis: sed istæ duæ causæ partiales approximatæ, absque informatione alterius ab altera, per solam approximationem debitam, causant vnum effectum communem.

Inhærentia speciei est per accidens ad rationem intellectus.

Per idem patet ad secundam, quia in vnoquoque ordine causæ oportet ponere respectu vnius effectus, vnam per se causam, & vnam per se rationem causandi. Ita intellectus in suo ordine causalitatis, est vnus, & habet vnam formalem rationem causandi: & species, vel obiectum in suo ordine causandi est vna causa, & habet vnam rationem causandi, sed non oportet talem causam, prout completitur omnes causas partiales, habere vnam rationem causandi, nisi vnitatem ordinis, quia si cum vnitatem ordinis concurrat vnitas per accidens, hoc accidit: sed vnitas ordinis est per se. Exemplum, Sol in suo ordine causandi habet vnam rationem causandi respectu proles, & patet in suo ordine causandi est vna causa vnius rationis: sed causa totalis, quæ completitur patrem, & Solem, non habet aliquam vnam rationem formalem causandi, sicut non est vna causa, nisi vnitatem ordinis, etsi contingat causas sic ordinatas præter vnitatem ordinis, habere vnitatem per accidens, in quantum scilicet vna accidit alteri, hoc non conuenit eis per se in quantum causæ sic ordinatæ.

23:
In causa cōplectente plures partiales, non requiritur vnitas nisi ordinis, et si adsit vnitas per accidens hoc accidit.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Opin. Scot. à quo causatur intellectio.

Ad quæstionem respondeo. Nunc Doctor respondendo ad quæstionem declarat intentionem suam; videlicet quod intellectio causatur ab intellectu, & ab obiecto, ut à duabus causis partialibus. Et primò dicit, quod obiectum non est totalis causa intellectiōnis: sicut supra expositum est: & ad hoc adducit vnam specialem rationem: quia si obiectum esset totalis causa, non posset saluari imago in mente, ut mens est: quia nihil ipsius mentis haberet rationem parentis: accipit enim hic mentem pro ipsa anima intellectiua: & vult, quod in mente, ut mens est, sit imago Trinitatis, ut patet per Augustinum 14. de Trinitate. quia meminit sui, cognoscit se, & diligit se. Quæro ergo à quo ipsa cognitio est causata: Si dicis, quod non

Scoti oper. Tom. V.

ab ipsa anima, vel à parte intellectiua animæ, sequitur, quod in ipsa non sit imago: quia tunc non erit ibi prima pars imaginis, quæ est patens, quæ representat Patrem, in quo est summa ratio parentis: ergo anima concurrat actiue ad intellectiōnem. Sed de hoc prolixè patebit quæst. ult. præsentis dist. & in 2. dist. 16.

Nec tota causa intellectiōnis est anima intellectiua. Propter rationes factas contra opinionem primam: & ultra illas assignat etiam aliquas speciales.

Prima. Quia si obiectum non esset aliquo modo causa actiua intellectiōnis, tunc actus intelligendi non esset similitudo obiecti: quod patet, quia cognitio talis est determinata similitudo talis obiecti: & repugnat sic, quod sit similitudo al-

2.
Anima nõ est tota causa intellectiōnis.

D D d   terius

terius obiecti. Sequitur ergo, quòd ipsa in essendo habeat esse, saltem partialiter à tali obiecto: nam ex quo intellectus ex se vniformiter agit circa quodeunq; obiectum: non videtur quòd possit dari vni actui intelligendi, quòd sit similitudo magis vnus obiecti, quàm alterius. Sicut ergo species sensibilis, puta albedinis, sic est similitudo albedinis, quòd non potest esse similitudo nigredinis: & hoc habet ab albedine causante ipsam speciem sensibilem: sic videtur impossibile, quòd vnus actus intelligendi sit sic determinata similitudo alicuius obiecti, quòd nullo modo alterius, & non sit causatus ab obiecto dante sibi tale esse.

Nota.

Et nota, quòd actus intelligendi non dicitur similitudo obiecti in essendo: sed tantum in repræsentando: differenter tamen à specie intelligibili: quia aliter actus intelligendi est similitudo obiecti, & aliter species intelligibilis, vt exposui in quæst. de specie intelligibili, in responsione ad quæstionem.

Si dicatur: Nónne actus intelligendi abstractiue causatur à specie intelligibili; & non ab obiecto relucente in tali specie?

Dico, quòd sic. Quomodo ergo actus intelligendi erit similitudo obiecti, ex quo non causatur ab illo? Dico, quòd sufficit quòd sit causatus à specie intelligibili supplente vicem obiecti: præcipuè cum ipsa sit talis naturæ, quòd habet causare actum intelligendi similem obiecto, cuius est species: est enim species intelligibilis causa determinati actus determinatè repræsentantis præcisè tale obiectum.

3.

Secunda ratio est ibi: *Nec distingueretur essentialiter propter distinctionem obiecti.*

Dublex est distinctio essentialis.

Pro intelligentia huius literæ, nota, quòd duplex est distinctio essentialis, siue aliqua dicuntur essentialiter distingui dupliciter. Vno modo formaliter, & quiditatiue, vt homo, & asinus distinguuntur essentialiter per rationes formales distinguendi, quæ sunt de intrinseca ratione illorum, vt homo per rationale, & asinus per irrationale. Alio modo extrinsecè, & originatiue: sicut homo, & asinus dicuntur distingui essentialiter per causas effectiuas essentialiter distinctas causantes aliud, & aliud esse: quando ergo cognitio hominis, & cognitio asini dicuntur distingui essentialiter per hominem, & asinum, tanquam per duo obiecta specie distincta, non potest dici, quòd talis distinctio sit ab obiectis, vt tantum terminariis. Tum, quia obiectum, vt terminatum est posterius actui intelligendi, ad quem terminatur: accipiendo obiectum terminatum, vt includit respectum, quo actu terminat: & tunc non distinguuntur propriè essentialiter, sed tantum per aliquod posterius. Tum, quia de rigore sermonis aliquid distingui essentialiter per alia, vel est propter distinctas rationes essentielles in eis, vel propter distincta principia essentialiter nata causare essentialiter distincta. Si ergo istæ cognitiones distinguuntur essentialiter per obiecta, hoc erit tantum, quia illa obiecta nata sunt causare tantum distinctas cognitiones essentialiter.

4.

Tertia ratio est ibi: *Nec esset simpliciter perfectior, &c.* Et ratio est clara in litera.

Dubitatio.

Sed in ista ratione occurrunt aliquæ difficultates. Primò, quia diceretur, quòd cognitio hominis esset nobilior cognitione lapidis: quia esset distincta specie à cognitione lapidis: & nobilior species ex sua ratione formali: species enim se habent sicut numeri: vt patet 8. Met. 1. c. 2. 5.

Dico, quòd si distinguerentur specie, in quantum producuntur ab anima, vt à totali causa: tunc quæro à quo habent, vt distinguantur sic: non quia terminantur ab diuersa obiecta: cum priùs sint in se talia, quàm intelligantur terminari. Aut idèò distinguuntur specie, quia anima habet virtutem posse producere intellectiones obiectorum species distinctas, & hoc non: quia tunc, vel omnes simul produceret, vel nullam: patet, quia quando agens est dispositum, & materia disposita, si est agens naturale, statim sequitur actio. Sed anima, per te, est talis causa, & disposita: & ipsa etiam est passiva, siue receptiua, & optimè disposita, & respectu omnium intellectionum: ergo omnes intellectiones producibiles simul erunt productæ, vel nulla, cum non sit maior ratio de vna, quàm de alia: si enim agens non potest simul producere distincta: puta ignis diuersos ignes: hoc est, quia simul non habet materiam dispositam ad recipiendum: & si haberet decem materias æquè dispositas, & æqualiter sibi præsentēs, vel simul produceret decem, vel nihil: quia non esset maior ratio de vno, quàm de alio: sequeretur etiam, cum sit actiua merè naturaliter, & passiuæ optimè disposita, etiam respectu infinitarum intellectionum, quòd simul intelligeret infinita, vt potest deduci ex his quæ supra dixi dist. 2. quæst. 1. vbi probatur infinitas Dei.

Secunda difficultas est ibi: *De dicto Philosophi, quòd felicitas est in speculatione.* Hoc non probat cognitionem esse nobiliorem, quia causata à nobiliori obiecto. Tum, quia substantia separata non mouet intellectum nostrum pro statu isto: de alio autem statu dubitauit Aristoteles. Tum, quia tantum cognoscimus de illis communia nobis, & illis, vt supra patuit in quæst. 1. prologi, & præsentis dist. quæst. 1. & cognitio illorum communium tantum causatur à sensibilibus, vt supra patuit præsentis dist. quæst. 1. 2. & 3. & sic non sequitur ista nobilitas propter causalitatem obiecti: cum illud sit tantum sensibile. Si autem loquamur de statu alio, adhuc non sequitur: quia felicitas maxime nobilissima erit in speculatione primæ substantiæ, & illa non mouet aliquem intellectum præter diuinum, vt probat Doctor q. 1. 4. quodlib.

5. Alia dubitatio.

Dico saluo semper meliori iudicio, quòd phantasma, puta entis in actu entis absoluti, vt puta phantasma albedinis causat vnà cum intellectu agente speciem intelligibilem albedinis, & coloris, & qualitatis, & actus, & absoluti, & entis, vt supra exposui q. 1. præsentis dist. 2. q. 2. Similiter phantasma alicuius primi in alio genere causat similitudinem alicuius primitatis, & superiorum. Similiter phantasma alicuius boni causat speciem intelligibilem boni talis naturæ specificæ, & vltimò omnium superiorum: & sic de aliis. Et nota, quòd species intelligibilis entis in se, & primitatis, & bonitatis (cum non necessariò includant imperfectionem, cum possint stare cum infinitate) potest dici nobilior specie intelligibili albedinis, quæ de necessitate includit imperfectionem: species ergo intelligibilis entis (supponendo quòd habeat speciem intelligibilem propriam) sic causat partialiter cognitionem abstractiuam entis, quòd non posset alia species intelligibilis causare: & similiter species boni, & primi, & actus, & coniungendo ista simul causant cognitionem partialiter, puta entis primi, actus primi, summi boni, & sic de aliis, & sic concurrunt plures

Solutio ingeniosa.

plures causæ partiales. Si ergo tota cognitio esset ab anima, vna cognitio non esset nobilior alia.

6. Dico secundò: quòd si felicitate consistat secundùm Aristotelem in ipeacione substantiarum separatarum, & hoc quo ad propria ipsarum: si illæ non concurrerent actiue, dando talem perfectionem cognitioni; cognitio illarum non esset nobilior cognitione lapidis: imò cognitio lapidis posset esse nobilior, si anima maiori conatu ipsam producat: & si pro statu isto non moueat: tamen pro alio statu poterunt mouere, loquendo de substantiis separatis aliis à prima. De alio autem statu dico, quòd licet essentia diuina non moueat naturaliter, nisi intellectum diuinum: tamen voluntas diuina perfecte supplet vicem illius obiecti causando partialiter, vel totaliter visionem diuinæ essentia in intellectu Beati, &c.

c Quarta ratio, qua probat, quòd anima non sit totalis causa actus intelligendi est ibi: *Videtur etiam, quòd tunc esset infinita actiuitas in intellectu.* hæc ratio patet hic, & ex his, quæ dicta sunt suprâ in dist. 2. quæst. 1.

Quinta ratio est ibi: *Similiter non videretur, quomodo aliqua tota scientia virtualiter contineretur in obiecto, si sola anima intellectiua haberet causalitatem respectu actus, & habiuit:* & hæc ratio suprâ exposita est in quæstione de specie intelligibili respondendo ad rationes Henrici. Concludit ergo Doctor quòd intellectus, & obiectum sunt duæ causæ partiales intellectiõnis integrantes vnam totalem: quia secundùm Augustinum 9. de Trinit. *ex cognoscente, & cognito paritur notitia.*

Quomodo intellectus, & obiectum sunt dua causa partiales integrantes vnam totalem.

Tamen Doctor non vult, quòd omne obiectum intelligibile sit rationalis causa intellectiõnis: quia tunc entia rationis possent causare partialiter notitiam sui, & similiter relationes reales, & similiter negationes, & priuationes, & huiusmodi, cuius oppositum probatum est suprâ q. 3. *presentis dist.* Debet ergo sic intelligi, quòd ex cognoscente, & cognito causatur notitia, ita quòd causatur partialiter ab ipso cognito, vel saltem ab aliquo virtualiter, vel essentialiter continente ipsum: & in hoc supplete vicem talis obiecti, vt prolixè exposui suprâ *dist. presentis quæst. 3.*

7. d *Qualiter autem hoc sit distinguo de pluribus.* Hic intendit declarare, quomodo obiectum, & intellectus concurrant, vt duæ causæ partiales ad actum intelligendi. Declarat ergo primò quomodo dicuntur plures causæ concurrere ad eundem effectum. Et dicit, quòd quædam concurrunt ex æquo: sicut duo trahentes aliquod corpus. Et dicuntur concurrere ex æquo, quia sunt causæ eiusdem rationis: ita quòd vna non dicuntur ex sua ratione formaliter principalis, & alia minùs principalis, quia si virtus vt octo, esset necessaria ad trahendam nauem, si vnum trahens haberet virtutem vt sex; & aliud vt duo, licet illud vt sex perfectiùs concurrat, & illud vt duo imperfectiùs: tamen hoc est in eadem virtute secundùm speciem, licet in vno sit perfectior, & in alio imperfectior: & si virtus vt duo, augetur vt sex, æ uè perfecte traheret, & si haberet virtutem vt octo, solus sufficeret.

Declaratio quo modo causa partiales dupliciter possunt concurrere.

Sunt ergo concurrentes ex æquo, quia vt sic sunt simpliciter eiusdem rationis: & per consequens inter illas nullo modo est ordo essentialis, sic quòd nec vna dicitur ex sua quiditate formaliter perfectior alia, nec vna dependet ab alia in agendo. Quædam verò concurrunt, non ex æquo, sed

Scoii oper. Tom. V.

habentes ordinem essentialem adinuicem: & hoc dupliciter: vel sic, quòd superior moueat inferiorem, ita quòd inferior non agat, nisi quia mouetur à superiore: & tunc inferior habet virtutem illam, qua mouet à superiore. Exemplum potentia motiua, quæ est in manu, baculo, & pila: si enim baculus mouet pilam, hoc habet a manu actu mouente baculum: & hoc modo Deus, & homo sunt causæ essentialiter ordinatæ: quia homo non agit, nisi in virtute Dei, & eo modo mouet, quo mouetur, à prima causa: & de hoc satis dictum est in *istò primo dist. 2. parte 1. contra Ocham.* Non credo tamen quòd baculus habeat formaliter aliquam actiuitatem respectu motus pilæ, sed tota actiuitas est à manu mouente baculum, & viente ipso, vt instrumento, sicut vtens ferrâ in scindendo lignum: de hoc in 4. dist. 1. quæst. 1. & 4. vide ibi: & quæ etiam exposui. Sed homo habet propriam actiuitatem, propriam formam agendi: tamen in agendo dependet à prima causa, & quomodo hoc, vide suprâ *dist. 2. & in 4. dist. 1. quæst. 1.*

Exemplum pilæ & baculi.

8. Sunt ergo aliquæ causæ essentialiter ordinatæ, quarum vna agit in virtute alterius, sic, quòd tota actiuitas est à superiore, vt dixi de mouente pilam mediante baculo, & alia agit in virtute alterius, sic tamen, quòd habet actiuitatem, & formam propriam respectu eiusdem effectus. Sequitur: *Quandoque autem superior non mouet inferiorem, nec dat ei virtutem, quia mouet, sed superior de se,* id est, ex sua ratione formali habet virtutem perfectiorem agendi, & inferior imperfectiorem, nec recipit virtutem istam à perfectiore. Exemplum. Si mater ponatur habere virtutem actiuam in generatione prolis: vt ipse tenet in 3. dist. 4. illa potentia actiua matris, & potentia actiua patris concurrunt, vt duæ causæ partiales, ordinatæ quidem: quia altera perfectior reliqua: non tamen imperfectior recipit suam causalitatem à perfectiore, nec tota illa causalitas est eminenter in causa superiore, seu perfectiore: sed aliquid addit imperfectior in tantum, quòd effectus non solùm non potest esse perfectior à causa perfectiori plusquam ab imperfectiori, imò non potest plus esse à perfectiori tantùm; quam ab imperfectiori tantùm, cum necessariò ab vtraque dependeat.

Exemplum patris & matris.

9. *Ad propositum obiectum intelligibile præsens in se,* vt in cognitione intuitiua: *vel in specie intelligibili,* vt in cognitione abstractiua, & pars intellectiua, non concurrunt, vt causa ex æquo ad intellectiõnem, &c. Dicit ergo Doctor, quòd si intellectus, & obiectum concurrerent ad actum intelligendi, sicut duo homines trahentes nauem: si intellectus fieret perfectior, posset ex se solo causare intellectiõnem. Si etiam obiectum fieret perfectius, posset ex se solo causare intellectiõnem, cuius tamen oppositum experimur. Vtraque ergo causa in suo ordine est perfecta, & si alia crederet in infinitum, semper esset partialis causa intellectiõnis obiecti. Nec credo, quòd essentia diuina, quamuis sit formaliter infinita, possit mouere aliquem intellectum, vt totalis causa intellectiõnis suæ: dato, per possibile, vel per impossibile, quòd posset mouere intellectum creaturum: semper enim intellectus creatus concurreret, vt partialis causa, & ipsa similiter, vt partialis causa: licet tamen principaliter.

Et si dicatur: nõne voluntas diuina potest causare cognitionem Deitatis, vt totalis causa?

Inli. tria.

Solutio.

Dico, quòd si non tamen posset causare in ratione obiecti intelligibilis : cùm obiectum in ratione obiecti intelligibilis tantùm moueat potentiam naturaliter, vt communiter conceditur.

e Si arguitur contra istud ; quòd si in causis talibus essentialiter ordinatis neutra est perfectio alterius, vel ergo species intelligibilis non erit causa partialis intellectiois, vel si erit, non erit forma informans intellectum. Similiter, vnius effectus per se oportet assignare vnā causam per se, siue vnā rationem formalem agendi: sed intellectio, cùm sit de nouo causata, est effectus per se: ergo respondebit sibi vna causa per se. Sed hoc totum intellectus habens speciem intelligibilem, est vnum per accidens: ergo non potest esse ratio formalis producens intellectioem.

19.

Respondet Doctor. Ad primum, quòd accidit speciei intelligibili, vt sit perfectio intellectus: non enim ex hoc dat intellectui aliquam perfectionem agendi, nec similiter recipit, & dat exemplum, quòd clarum est in litera. Si enim species intelligibilis esset per se existens, & debite approximata intellectui possibili esset ratio formalis agendi; & sicut etiam patet de obiecto præsente

in se, quòd est per se causa partialis intellectiois: & tamen non informat intellectum: species ergo intelligibilis est per se causa partialis intellectiois ex sua ratione formali: quòd modò perficiat intellectum accidentaliter, hoc sibi accidit.

Ad secundum dicit Doctor quòd in ordine essentiali causarum, non oportet ponere vnā per se rationem formalem causandi respectu vnius effectus: imò quot sunt causæ essentialiter ordinatæ, tot sunt rationes formales causandi respectu eiusdem effectus. Et quando omnes simul concurrunt, possunt dici vna causa tantùm vnitatem ordinis: quia vna vt prima, & alia vt secunda. Et posito, quòd vltra vnitatem ordinis vna causa accidat alteri: hoc non conuenit eis per se in quantum causa, sic in proposito, intellectus est per se causa partialis intellectiois; & similiter species intelligibilis, & dicunt tantùm per se vnitatem ordinis: quia vna est principalis in agendo, & alia minus principalis: licet minus principalis non dependeat à principali in agendo: quòd modò vna accidat alteri, vel quòd sit vnita per accidens, hoc non conuenit eis in quantum sunt per se causæ.

S C H O L I V M.

Solut argumenta singularum opinionum per ordinem, & primò allata pro prima opinione Henrici, docentis animam esse totam causam intellectiois, ostenditque suam sententiam Augustino conformem esse.

24.

AD argumenta opinionum per ordinem. Primò ad auctoritates Augustini dico, quòd imago, quæ ponitur ab eo esse in spiritu, oportet quòd intelligatur esse in anima, vel in aliquo animæ, vt in subiecto, & non præcisè in corpore sic mixto: aliter non concluderetur illam imaginem esse nobiliorem omni corpore, sicut dicit ipse 12. *super Gen.* quòd autem est in anima, vel in aliquo animæ, vt in subiecto, non est illa species, quæ communiter dicitur species: sed illa recipitur in parte organi, quæ est corpus sic mixtum; sed illud, quòd recipitur in anima, vel potentia animæ, est actus cognoscendi: ergo per imaginem intelligit ipse talem actum. Ista glossa arguitur ex dicto eius 11. *de Trin. cap. 2.* vbi vult, quòd informatio sensus, quæ fit à solo corpore, visio dicitur: illa autem informatio est propria species, quæ recipitur in parte organi, scilicet in corpore sic mixto. Hoc patet ex hoc, quòd dicit, quòd gignitur à solo corpore, quòd videtur; sicut ergo illud, quòd est proprie imago, secundum visio: ita è conuerso, visio potest dici imago, & multo veriùs, quia visio, secundum veritatem est quædam qualitas, & talis qualitas est quædam similitudo obiecti, & fortè perfectior, quàm illa similitudo prior, quæ dicitur vnitatem species.

Hoc intellecto faciliter patet ad auctoritates eius. Concedo enim, quòd istam imaginem, quæ est sensatio, non causat corpus in spiritu, vt totalis causa, sed anima causat in se mira celeritate: non tamen vt tota causa: sed ipsa, & obiectum: vnde dicit ibid. 12. *super Gen.* quòd *mox, vt visum fuerit, &c.* Innuens quòd præsentia obiecti requiritur in ratione visibilis, vt anima faciat in se visionem, & non requiritur, nisi vt aliquo modo causa partialis, sicut ipsemet exprimit 11. *de Trin. cap. 2. & 5.* quòd à *vidente, & visibili gignitur visio.*

25.

Agens præstantius patiente, explicatur.

Istam^b conclusionem sic intellectam probat ratio sua in auctoritate præallegata, quia illa propositio, scilicet quòd agens est præstantius patiente, non est immediata, sed dependet ex istis tribus, scilicet agens est præstantius effectui: & effectus agentis est actus & forma patientis, & actus est nobilior potentia: ergo agens inducens huiusmodi formam est nobilior patiente: vbi igitur istæ propositiones sunt veræ, ibi propositio Augustini quam accipit, est vera. Ista autem, quòd agens est præstantius effectui, non est vera, nisi de causa æquiuoca totali: potest enim aliqua esse causa partialiter agens ad aliquem effectum nobiliorem se, sicut elementum in virtute corporum cælestium potest agere ad generationem mixti, quòd est nobilior ipso elemento agente, vt partiali causa. istud patet^c ad secundam auctoritatem Augustini 10. *de Trin. c. 5.* Format enim anima

in

in se imaginem, hoc est, sensationē, & de se, hoc est, ipsa est in potentia naturali ad sensationem, & non in potentia neutra, sicut superficies ad albedinem est in potentia neutra, & non naturali, & istam naturalitatem ostendit, cum dicitur, *de se*, & loquitur ibi tantum de sensationibus, ut apparet: quia dicit ibidem, quod illas partes animæ, quæ corporum similitudinibus informantur, habemus communes cum bestiis, hoc verum est de illis, quæ informantur imaginibus, hoc est sensationibus, extendendo nomen imaginis ad sensationem.

Ad rationem ^d primam pro illa opinione dico, quod concludit pro me; quia cognitio, cum sit operatio vitalis, non est à non viuo, sicut à totali causa, potest tamen non viuum esse causa partialis alicuius viui, vel effectus vitalis, sicut sol non viuus, est causa partialis cum patre ad generandum filium viuum, & multò magis in proposito est possibile, quia hinc causa principalior est viua, sicut parebit in sequenti quæstione.

Cum arguitur ^e post de forma perfecta, hoc concludit, quod aliquam actiuitatem habeat respectu propriæ operationis. Sed quia videtur concludere totalem causalitatem in ea respectu suæ propriæ operationis.

Respondeo, quod ista forma ex perfectione sua ordinatur ad habendum aliquam operationem circa totum ens, ut dicitur tertia quæstione huius distinctionis, quia verò non est simpliciter perfecta, quia non est infinita: idè non potest in se habere totum ens: ex eius ergo perfectione cum sua imperfectione, concluditur quod aliquam actiuitatem habeat, non tamen sufficientem: quia non potest habere totalem causalitatem, cognitionis respectu totius entis, nisi haberet in se totum ens, & idè dico: quod formæ imperfectiores, benè possunt esse causæ totales respectu suarum operationum, quia operationes earum sunt limitatæ ad res, respectu quarum habere totalem actiuitatem non concludit aliquam perfectionem actiuam nisi limitatam. Sed in ista forma perfecta, quæ ordinatur ad totum ens, non potest poni totalis causalitas respectu cognitionis totius entis; tunc enim poneretur in ea virtus actiua illimitata: sed tamen potest poni causalitas partialis in ea, & partialis in obiecto, ut sic ipsa possit cooperari perfectioni suæ circa quodcunque obiectum, & obiectum etiam quodcunque cooperari sibi, magnum obiectum ad magnam perfectionem eius, & paruum ad paruum.

Alia duo ^f argumenta de actione, ut distinguitur contra factionem, & quod actio denominat agens: concedo. Pono enim actum intelligendi, verè manere in agente, non tantum in supposito agente, ita quod non transeat extra suppositum, sed nec transit extra partem intellectiuam in sensitiuam, nec extra intellectiuam in appetitiuam, nec extra principium eius actiuum in aliam potentiam: sed manet in parte intellectiua, quæ est causa partialis eius, non autem oportet actionem propriè dictam manere in sua causa totali, sed sufficit, quod maneat in sua causa partiali.

C O M M E N T A R I V S.

I. **A**D argumenta opinionum per ordinem, &c. Nunc Doctor respondet ad rationes pro opinione Henrici. Et sententia literæ stat in hoc: quod nullum corpus potest agere in spiritum, causando scilicet aliquid in spiritu: ergo obiectum materiale, & corporale non erit partialis causa alicuius recepti in spiritu: & expono auctoritatem: *Quia, inquit, imago corporis est in spiritu, qui est præstantior corpore: idè est præstantior imago corporis in spiritu, quam ipsum corpus in sua substantia.* Si præstantior: ergo corpus non agit ipsam imaginem in spiritu: & quod non possit agere, probat cum subdit: *Nec sanè putandum est facere aliquid corpus in spiritu, tanquam spiritus corpori facienti materia vice subdat: omni enim modo præstantior est res, quæ facit illa re de qua facit, id est, quod omne agens est præstantius passio. Sequitur. Nec villo præstantius est corpus spiritus: imò spiritus corpore: & sic sequitur, quod corpus non potest aliquid agere in spiritu: cum ergo imago corporis sit in spiritu: patet quod non erit causata à corpore, sed à spiritu: ut patet per hoc quod dicit: *Quomnis ergo incipiat imago corporis esse in spiritu: tamen eandem imaginem non corpus in spiritu, sed spiritus in seipso facit celeritate mirabili: quia quando**

corpus est præsens spiritui, ipse spiritus quodammodo instantaneè in seipso imaginem corporis efficit.

Item 10. de Trin. cap. 5. *Anima conuoluit, & rapit imagines corporum factas in semetipsa, & ex semetipsa.* Ita auctoritas exponitur infra à Doctore primò ad primam ibi: *Ad argumenta opinionum per ordinem:* & responsio stat in hoc, quod imago (de qua loquitur Augustinus; quæ immediatè recipitur in spiritu: ut puta imago coloris) non accipitur pro specie sensibili coloris: sed pro visione ipsius: patet, quia species sensibilis tantum recipitur in organo sic misto: visio verò recipitur in aliqua parte animæ: & idè Augustinus accipit imaginem corporis pro actu: & concedit Doctor, quod corpus non est totalis causa actus, sed partialis: & litera clara est. Et ex hac litera habetur à Doctore quod etiam pars sensitiva actiue concurrat ad actum: potentia enim visiva est partialis causa, & principalis visionis: nec est inconueniens apud Doctorem (ut aliàs patebit) ponere sensum agentem, & sensum possibilem.

b *Istam conclusionem sic intellectam probat, &c.* Hic Doctor ostendit quomodo ista propositio est vera: *Omne agens est præstantius patiente:* illa enim

Quare intellectus se solo non facit actum sicut alia forma etiam imperfectiores.

26.

Alia manet in causa partiali.

2.

Omne agens est præstantius patiente: sanè intelligi.

enim propositio est vera tribus præsuppositis. Primò, quòd agens sit præstantius effectu: secundò, quòd effectus agentis sit actus, & forma patientis: tertio, quòd actus sit nobilior potentia. Et sic sequitur, quòd agens inducens huiusmodi formam est nobilior patiente.

Quomodo debet intelligi agens præstantius passo videtur de Scot. in 4. sent. dist. 44. quest. 2.

Nota tamen, quòd non est absolute verum: agens esse nobilior in se passo, etiam illis tribus præsuppositis: quia ignis agit caliditatem in substantia nobiliori, puta in substantia mista: & tamen ignis in se non est nobilior substantia mista: nec est intelligendum quòd effectus productus sit in se nobilior potentia passiva in se: quia intellectus possibilis, cum sit substantia, est nobilior omni intellectu: imò aliquando melius est simpliciter esse potentiam receptivam, quam esse aliquam actiuam: quia melius est simpliciter posse recipere intellectum, quam agere calorem. Fit ergo ista comparatio sic: Agens in eo, quòd agit, semper est præstantius passo; siue receptiuo in eo, quòd recipit. Et hæc non est immediata: sed est vera, quando agens producit effectum, quo effectu est nobilior: & effectus ille natus est informare tale passum: ergo erit nobilior, in eo, quòd agit ipso passo in eo quòd patitur; siue in eo quòd recipit talem effectum illius agentis. Et sic patet expositio propositionis Augustini, quam etiam Doctor simili modo exponit in 4. dist. 44. Et loquitur tantum de causa totali, ut patet in litera: quia illa, si est æquiuoca, semper est nobilior effectu: partialis verò æquiuoca aliquando erit ignobilior: ut patet.

3. *c Per istud patet ad auctoritatem Augustini 10. de Trin. c. 5. vel 15.*

Nunc exponit secundam auctoritatem: *Formas enim anima in se imaginem*, hoc est, sensationem: & de se, hoc est, ipsa est in potentia naturali ad sensationem: quia habet naturalem inclinationem ad illam: & non est in potentia neutra: sicut superficies ad albedinem: & istam naturalitatem ostendit, cum dicitur de se: & loquitur ibi Augustinus tantum de sensationibus, quia dicit ibi, quòd illas partes anime, qua corporum similitudinibus informantur, habemus communes cum bestiis. Hoc verum est de illis, quæ informantur imaginibus, hoc est, sensationibus, extendendo nomen imaginis ad sensationem, ut supra patuit.

d *Ad rationem primam pro illa opinione.* Prima ratio Henrici est ista: Intellectio est operatio vitalis, & sic perfectior omni non viuo: nunc autem effectus perfectior non potest esse à causa imperfectiori. Dicit Doctor quòd effectus perfectior non potest esse à causa imperfectiori totali, potest tamen esse à causa partiali: & sic operatio vitalis potest esse à non viuo. Nota tamen, quòd nulla intellectio in se absolute sumpta potest esse perfectior aliqua substantia, quantuncunque minima, cum substantia sit prior accidente definitione, & cognitione, ut patet 7. Metaph. s. c. 4. participatiue tamen potest dici perfectior: vel potest dici perfectior ex hoc, quòd vnit obiecto perfectiori: ut patet à Doctore in quodl. 9. 13. & in 4. dist. 10. Intellectio tamen albedinis est simpliciter perfectior ipsa albedine: quamuis albedo sit partialis causa.

Quomodo effectus perfectior possit esse à causa imperfectiori.

4. *Secundò arguit Henricus ibi: Secundò sic: Quanto forma est perfectior, tanto est actualior, & per consequens actiuor: sed anima intellectiua inter omnes formas est actualissima: ergo maximè actiua.* Cum

ergo forma inferior sit totalis causa suæ operationis, ut patet de igne, à fortiori anima intellectiua erit totalis causa intellectiois, quæ est propria operatio eius.

e Respondet Doctor ibi: *Cum arguitur post de forma perfecta, &c.* Et quòd non possit esse causa totalis respectu intellectiois circa quodcunque ens: & quòd aliqua forma inferior possit esse totalis causa suæ operationis, euidenter Doctor ostendit dicens: quòd si anima esset totalis causa intellectiois respectu cuiuscunque entis, in se continet quodcunque ens: supple virtualiter, vel eminenter: & ex hoc sequeretur, quòd ipsa esset simpliciter illimitata, quòd est falsum. Hoc concludit tenendo, quòd obiectum possit esse partialis causa suæ intellectiois: & quòd intellectioes specificentur ab obiectis, ut supra exposui dist. 2. quest. 1. & vide singularem glossam quam feci super dist. 3. quest. 10. secundi. Si enim obiectum tantum requireretur ut terminatum, non concluderetur talis illimitatio: quia verò Doctor supponit quod prius probauit, quòd obiectum est sic partialis causa intellectiois suæ, quòd talis intellectio à nullo potest causari, nisi virtualiter, vel eminenter contineat tale obiectum. Et quod dicit de formis inferioribus, &c. bene concludit, quòd si sunt causæ totales suarum actionum, quòd ex hoc non sint simpliciter illimitatæ. Si tamen agerent circa obiecta specie distincta, quorum quodlibet natum esset partialiter concurrere ad actionem: non possent poni totales causæ, nisi virtualiter continerent illa obiecta: & sic concluderetur illimitatio talis formæ. Exemplum: Pono quòd ignis agat circa omnia combustibilia. Si combustibilia tantum passiue se habent, non concluditur maior illimitatio ignis in agendo. Si verò combustibilia essent partialis causa actionis ignis, non posset poni ignis totalis causa actionis respectu cuiuscunque combustibilis, nisi eminenter, vel virtualiter contineret entitatem illorum. Et ex hoc sequeretur illimitatio ignis in agendo.

5. *Tertio arguit Henricus ibi: Tertio sic: Philosophus 1. Physic. Ista ratio stat in hoc: Intellectio est operatio immanens, & operatio immanens tantum est in agente. Hoc autem probatur multis auctoritatibus, scilicet 2. Phys. t. c. 25. qui incipit: Dna igitur sunt principiantes materiam: vide ibi Commentatorem, & 6. Eth. cap. 6. Est, inquit, aliud facere, aliud agere. Itaque habitus cum ratione actiuus, aliud est quam habitus cum ratione factiuus, nec alter in altero continetur: nam neque actio est factio: neque factio est actio: & patet ibi: & in com. quo actio est in agente: sed hoc clariùs patet 9. Met. t. c. 16. vbi dicit: Quorumcumque igitur aliquid alterum est, quod sit præter usum: horum actus in facto est ut edificatio in edificio: & contextio in contexto. Similiter autem & in alijs: & totaliter motus in eo quod mouetur. Quorum verò non est aliquid aliud opus præter actionem in ipsis existit actio, ut visio in vidente: & speculatio in speculante, & vita in anima. Hæc ille.*

6. *Ex hac litera patet expressè, quòd actio, cuiusmodi est intellectio, est proprie in agente. Nam & huiusmodi actio dicitur finis potentie: ut ibi dicit Aristoteles & Commentator: vnde Commentator sic ait: Quadam res sunt, quarum finis est agere tantum, & quadam finis, quarum finis est aliquid actum. Omnia igitur entia conueniunt in hoc quòd complementum, & perfectio eorum, supple*

ultima

ultima est in operatione propria: & hoc duobus modis: quoniam aut finis erit agere, ut in visu, cuius finis erit videre: aut aliquod actum, ut in edificatoria. hæc ille. Ex hoc arguit Henricus quod si obiectum esset causa intellectus, cum intellectio sit tantum operatio, siue actio: tunc esset subiectiue, scilicet in obiecto agente.

Quarid, & est quasi idem. Actio proprie dicta, ut distinguitur contra falsionem denominat agens: ut patet per Aristotelem, ubi supra, sic dicentem: Quoniam verò est horum quidem ultimum visu: & visu visio: & prater hanc supple visionem nullum sit aliterum à viso opus. Et Commentator ubi supra, sic ait: Omnia verò, quæ non habent acta: sed finis eorum est actio, &c. Sequitur: Actiones enim eorum existunt in eis, ut videre in visu, & vita in anima: & fortuna in ea, id est, felicitas: ut inquit Aristoteles. Et sic patet quomodo actio denominat agens. Modò intelligere denominat hominem secundam intellectum: ergo intelligere erit ab intellectu.

Respondet Doctor ad ista duo argumenta ibi: Alia duo argumenta, &c. Dicit quod sufficit ad rationem actionis, quod denominet agens, & sit in agente: & si agens aliquod ponitur totalis causa, tunc actio erit in illo. Si verò sunt plures causæ partiales, sufficit, quod sit vna illarum: nec refert

an sit principalis, vel minùs principalis: patet, quia si intellectus meus moueretur ab essentia Angeli: ipsa esset causa principalis cognitionis, & intellectus meus causa minùs principalis: ut patebit in quæstione immediatè sequenti: & tamen intellectio causata reciperetur in intellectu meo: similiter si moueretur à lapide, lapis esset causa minùs principalis, & intellectus magis principalis: & tamen intellectio lapidis reciperetur in intellectu.

Occurrit tamen aliqualis difficultas: quia dicit Doctor quod intellectio, quæ est actio, non tantum est in eodem supposito agente: sed est in eadem parte intellectiua: nec est extra principium eius actiuum: sed manet in parte intellectiua, quæ est partialis causa eius. Hoc videtur repugnare dictis eius: quia intellectus agens, & obiectum causans intellectiorem: & tamen intellectio non recipitur in intellectu agente: sed tantum in intellectu possibili.

Dico primò, quod intellectus agens, & possibilis non distinguuntur, ut duæ potentia: sed tantum, ut duæ realitates: vt supra dixi, & sunt simpliciter eadem potentia.

Secundò dico, quod nõ tantum intellectus agens est partialis causa intellectiorem: sed etiam intellectus possibilis, ut patet à Doctore in 15. q. quodl.

7.
Dubium.

Responsio.

SCHOLIUM.

Solutis argumenta secunda opinionis Goffredi deneganti omnem actiuitatem anima, respectu suarum operationum: & dat pulcherrimam & variam doctrinam.

AD argumenta ^a pro secunda opinione, quamuis posset ibi tangi, utrùm ista causalitas, quæ attribuitur parti intellectiua, conueniat propriè intellectui agenti, vel possibili, tamen illam difficultatem dimitto vsque aliàs.

Cùm ^b probatur, quod possibilis non potest habere illam causalitatem, quia nihil idem agit in se. Respondeo, quod illa propositio non est vera, nisi de aliquo agente vniuoco: nec ista probatio eius, quod tunc idem esset in actu, & in potentia, concludit, nisi quando agens agit vniuocè, hoc est, inducit in passum formam eiusdem rationis, cum illa per quam agit. Si enim aliquid sic ageret in se, sequeretur, quod simul haberet formam eiusdem rationis, ad quam moueretur, & dum moueretur ad illam, careret illa: igitur simul haberet illam, & non haberet, saltem hoc sequitur de duabus formis eiusdem speciei, vel de eadem. In agentibus autem ^c æquiucocè, id est, in illis agentibus, quæ non agunt per formam eiusdem rationis cum illa, ad quam agunt, propositio illa, quod nihil mouet se, non habet necessitatem, nec probatio eius, quod aliquid sit in potentia, & in actu respectu eiusdem, aliquid concludit. Non enim ibi agens est tale formaliter in actu, quale passum est formaliter in potentia: sed agens virtualiter est tale in actu, quale formaliter est in potentia patiens. & quod idem sit virtualiter tale in actu, & formaliter tale in potentia, nulla est contradictio.

Ista glossa de agentibus vniuocis, & æquiucocis necessaria est, quia Philosophus posuit motum non tantum in genere Qualitatis, sed Quantitatis, & *vbi*. in quantitate autem, & *vbi* nullum est agens vniuocum, quia in genere Quantitatis, & *vbi*, nulla est forma, quæ sit principium inducendi similem formam, immò (vt generaliter dicatur) quicunque motus est ad formam non actiuam, non est ab agente vniuoco, quia ex quo formalis terminans non est actiua, nulla eiusdem rationis est principium agendi: sunt igitur apud Philosophum multi motus ab agente non vniuoco, sed æquiucoco, & ibi agens est virtualiter tale in actu, quale patiens formaliter in potentia.

Si arguas ^d, ergo in omnibus posset idem esse in actu virtuali, & in potentia ad actum formalem: & sic quodlibet potest mouere se.

Respondeo, quod in ista illatione est non causa vt causa. Nam ex generali ratione actus virtualis, & potentia ad actum formalem, nulla est repugnantia, quia si ex ista ratione esset repugnantia, tunc & in quolibet esset repugnantia: tamen in aliquo, cum actu virtuali concurrat aliquid aliud, propter quod repugnat sibi quandoque esse in potentia, vel actu formaliter tale: exemplum, esse calidum virtualiter in actu, & formaliter

27.
Vide Cõm.
3. de Anima, com. 18.
quare in
quodl. q. 15.
& in collationibus Paris. q. 3.

Nihil agit in se vniuocè, sed bene æquiucocè, explicatur.

5. Phys. t. 9.
& seq.

Motus ad formam non actiuam nõ est ab agente vniuoco.

28.
Simile est in actu & potentia, explicatur.

in potentia, de se non includit contradictionem, vel repugnantiam; & idè in nullo subiecto includunt repugnantiam, quòd propter hoc non possint esse simul, nec alterum esse ibi, quia alterum; tamen Sol, qui est calidus virtualiter, non potest esse calidus formaliter: tamen hoc non est propter repugnantiam istorum. Probo, quia Saturnus est frigidus virtualiter, & tamen non potest esse calidus formaliter: ergo actus virtualis non erat in eo causa repugnantiae, sed aliquid aliud, quod est commune Soli, & Saturno, puta, quòd ista sunt corpora incorruptibilia: & caliditas est qualitas corporis corruptibilis.

Vide 1. Cael.
text. 6. 21.

Sed si obijcias ^e, quòd talia principia Metaphysica, ex quo sunt generalia, non debent negari propter aliquas difficultates speciales.

Respondeo, quòd nulla sunt principia Metaphysica, quæ habent multa singularia falsa, intelligendo autem, quòd nihil est in actu virtualiter, & in potentia ad actum formalem, & quòd ista repugnantia accipitur ex parte, vel ratione actus, & potentiae, non est principium Metaphysicum; quia multa singularia satis patenter sunt falsa: ex quo patet, quòd illud non est principium Metaphysicum, sed quòd nihil est in actu formali, & in potentia respectu eiusdem actus formalis, verum est quòd sic nihil est in actu, & in potentia.

29.

Et si omnino contendas, quòd etiam loquendo de actu virtuali, & potentia ad formalem actum, sit principium Metaphysicum; quomodo alij erant ita cæci, & iste solus videns, vt rationem communium terminorum Metaphysicorum, non possent concipere, & ex eis apprehendere veritatem talis complexi, quod ipse ponit principium Metaphysicum? quod non tantum ab aliis non ponitur principium, immò in multis falsum, & nunquam necessarium in ratione terminorum?

Materia
& efficiens
non coinci-
dunt, expli-
catur de
materia pu-
ra, non de
subiecto.
text. comm.
70.

Cum ^f arguitur secundo, ex secundo Physicorum, de causa materiali, & efficiente, quòd non coincidunt, verum est de materia, quæ est in potentia pura: sed non de materia secundum quid, qualis est subiectum respectu accidentis: necesse est enim aliquid idem quandoque esse materiam & efficiens respectu eiusdem, quod apparet, quia aliàs passio non prædicaretur per se secundo modo de subiecto; quia si prædicetur per se secundo modo de eo, est eius causa materialis, sicut materia est in accidentibus; quia ponitur in definitione eius, vt additum; si etiam est prædicatio per se: igitur & necessaria. Sed quod est sola causa materialis respectu alicuius, non habet necessitatem respectu eius: ergo oportet præter causalitatem materiae, ponere in subiecto causalitatem efficientis ad saluandum necessitatem.

9. Metaph.
text. c. 17.

Quod ^g arguitur postea de relationibus realibus oppositis: dico quòd aliquæ relationes oppositæ sunt impossibiles in eadem natura, & in eodem supposito: aliquæ in eodem supposito, sed non in eadem natura: aliquæ nec in eadem natura, nec in eodem supposito. Vnde ex ratione relationum realium in communi, non potest concludi repugnantia earum in eodem.

Relationes
quædam in-
compossibi-
les in eadem
natura &
supposito,
alia in eo-
dem suppo-
sito, non in
eadem natu-
ra, alia
nec in eo-
dem natu-
ra, vel sup-
posito repu-
gnant.

30.

Exempla prædictorum, causa & causatum in eadem natura, siue supposito repugnant, quia si non, tunc idem dependeret à se: produciens & productum non repugnant in eadem natura, quia natura potest communicari sine diuisione sui, qualis est natura diuina; repugnant tamen in eodem supposito: mouens autem, & motum nec in eadem natura, nec in eodem supposito repugnant; quia hic non ponitur dependentia essentialis, qualem ponunt relationes causæ, & causati. Nec per idem ponitur, quòd idem sit antequam sit, quod ponere videtur ratio producti, & producentis, sed tantum ponitur hic, quòd idem dependet à se, quantum ad actum accidentalem, sicut motum à mouente dependet, quantum ad actum accidentalem, quem recipit ab eo. Impossibilitatem igitur aliquarum relationum oportet reducere ad aliquam impossibilitatem priorem: & vbi ista prior non inuenitur, ibi nec illa impossibilitas relationum oppositarum concludetur.

Hoc etiam ampliùs declaratur, quia sicut istæ relationes producentis, & producti, quæ sunt repugnant in eodem supposito, possunt fundari in eadem natura illimitata, sicut in essentia diuina: ita istæ relationes mouentis, & moti, quæ multo minorem habent repugnantiam, fundari possunt in eadem natura aequaliter illimitata: quidquid autem est in potentia ad aliquem actum formaliter, & cum hoc habet eandem actualitatem virtualiter, sicut cum idem mouet se, est aequaliter illimitatum; ponitur enim non tantum capax illius perfectionis, sed vt causans eam: ibi igitur propter illimitationem aliqualem bene compatiuntur se istæ relationes oppositæ.

31.

Ad Achillem ^h eorum, quòd quodlibet moueret se. Dico, quòd sicut argutum est contra primam opinionem in excludendo causam, sine qua non, quòd nihil est causa totalis

talís & perfecta, & naturalis effectiua alicuius, quin ipsum approximatum totali receptiuo, & non impeditum causet illud: lignum autem semper est approximatum sibiipſi, & sufficienter, & non potest poni aliquod perpetuum impedimentum, quando ignis non est præſens ſibi; quia ſi ponatur hoc impediens, amoueat illud, & non erit impeditum, ſi aliud, amoueat illud, & ſic diſcurrendo per ſingula, habebitur ſibi præſens lignum, & nullo modo impeditum: igitur ſi ipſum eſſet cauſa actiua totalis reſpectu caloris, & ipſum eſt etiam totalis cauſa receptiua: igitur ſemper eſſet calidum; non autem ſemper eſt calidum: ergo cum non poſſit poni non cauſalitas totalis propter impedimentum, nec propter non approximationem, nec propter receptiuum, concluditur quòd in ligno non eſt cauſalitas actiua totalis, quòd eſt propoſitum. Sic igitur non omnia mouebunt ſe vt cauſæ totales, quia nullæ tales naturæ, quæ non habent ſemper actum, ſunt cauſæ naturales totales illius actus.

Vnde conſtat quòd lignum ſe non calefaciat ſicut intellectus ſe intelligit

Sed dices, ſaltem dicam lignum eſſe cauſam partialem, vt præſente igne coagat ad calefactionem ſui, in ratione effectiui, vel actiui partialis. Nec iſta cauillatio valet, quia cauſæ duæ partiales non ponuntur reſpectu eiſdem effectus, quando altera præciſè habet totum effectum in virtute ſua vniuoçè, vel æquiuoçè. Probo, ſi enim altera haberet in virtute ſua totum effectum, ſequitur, quòd totum poteſt producere: igitur alia cauſa partialis nihil poteſt producere, vel idem bis produceretur. ignis autem, qui ex præcedenti argumento, concluſus fuit habere actiuitatem reſpectu calefacere in ligno, habet in ſe virtualiter totum calorem ligni: ergo lignum hîc nullam habet cauſalitatem partialem.

Ad propoſitum igitur, quia anima non ſemper eſt in actu reſpectu cuiuſcunq; intellectiõnis, cum tamen ipſa ſit receptiua reſpectu cuiuſcunq; intellectiõnis, & ipſa ſit ſibiipſi approximata, & non ſemper impeditur; concluditur ipſam non eſſe cauſam actiuam totalem, ſed aliquid aliud requiritur: illud autem aliud concluditur eſſe obiectum; quia eo præſente, ſequitur effectus, eo non præſente, non poteſt haberi effectus.

Concluditur ergo primò, cauſalitas aliqualis in obiecto, nec totalis; quia obiectum propter ſui imperfectionem, non poteſt habere in virtute ſua totaliter intellectiõnem propter ſuam perfectionem, & idè concluditur¹, quòd cum obiecto requiritur aliqua alia cauſa actiua partialis: non autem alia ab intellectuã, quia ipſa concurrente cum obiecto ſequitur intellectuõ. Sic ergo concluditur hîc duas eſſe cauſas partiales actiuas, & in aliis multis, non quia nihil mouet ſe, nec totaliter, nec partialiter. Iſtud etiam (quòd habetur pro Achille) non videtur multum efficax argumentum. Hæc enim videtur eſſe cautela quædam, diuertendo à parte opponentis, ad partem respondentis; quia propter defectum argumentorum induunt tales formam reſpondentium, vt reſpondentes, faciant argumenta ad probandum vnum neceſſarium, ſcilicet, quòd lignum non calefaciat ſe.

Ad reſponſionem Achillis, videtur ſequi, quòd lignum non calefaciat ſe niſi præſente alio, ſine quo non, ſicut per ſe voluntas non voluſificat ſe, niſi præſente obiecto per cognitionem. ADDITIO.

Si etiam dicas, quòd ſemper calefaciat alterum, qui habet virtutem calefaciendi.

Reſpondetur, quòd prius calefaciat ſe, quàm aliud; & hoc primum non eſt niſi præſente cauſa, ſine qua non. Vel forè nunquam calefaciat aliud, ſicut nec voluntas voluſificat etiam voluntatem. Nam conceſſo, quòd aliqua actiõ de genere actiõnis, ſit immanens, dicitur, quòd qualibet, vel qualiter non?

Aliter contra Achillem, quòd præſentibus diuerſis lignis, ignibus ſimiliter diſpoſitis omnia caleſcunt, præſente autem eodem obiecto, diuerſis voluntatibus, non omnes ſimiliter voluſificantur. 12. Trinit. c. 6. Auguſt. igitur hîc agit ignis, & non ibi obiectum, quia tunc aquè ageret in omnes voluntates.

Contra hoc inſtatur, quia ſi voluntates non ſimiliter patiuntur præſente cauſa, ſine qua non, hoc eſt, quia agent liberè per ſe; lignum præſente cauſa, ſine qua non, agit naturaliter. Ita probatur hîc, quòd ignis ſit cauſa hîc, aliter quàm ſine qua non, ſed dicitur tantum, lignum eſt naturale, voluntas verò non.

Tertio modo contra Achillem, quòd quidquid patitur ab aliquo patitur: ubi ergo aliquid non poteſt à ſe pati, oportet ponere, quòd patitur ab alio: & ubi non poteſt ab alio, oportet ponere, quòd à ſe, voluntas non poteſt pati ab alio, non loquendo de Deo, tum quia tunc volitio non eſſet in poteſtate eiſ: tum quia tunc aliquod aliud mouens eodem modo ſe habens, & reſpectu eiſdem paſſi, poſſet indifferenter in vtrumque oppoſitorum, quia voluntas poteſt velle, & nolle eodem modo præſentatum. Itaque neceſſarium eſt attribuire voluntati principaliter motionem ſui ad velle, quia ipſa ſola habet indifferetiam in agendo proportionatam tali paſſo:

passo: sed lignum non habet in agendo indifferentiam proportionatam sibi in ratione passi: est enim receptivum qualitatum disparatarum, & contrariarum etiam, quarum aliqua intensa facta corrumpit ipsum, nec habet principia tot uniuoca. Patet etiam, quia nihil uniuocè mouet se, nec unum principium uniuocum, quia quomodo esset ista illimitatum, nisi dicendo quodlibet posse in omnes qualitates susceptibiles in ipso, etiam corruptiuas sui. In voluntate autem quælibet, in quam potest, est operatio eius & aliqualis perfectio.

C O M M E N T A R I V S.

1. **A**d argumenta pro secunda opinione. Doctor respondet ad argumenta facta pro positione Goffredi. Et primum argumentum est tale: Impossibile est idem respectu eiusdem esse in actu, & in potentia; sed si intellectus esset causa actus, esset in actu respectu actus: & cum talis actus recipiatur in ipso intellectu, tunc esset in potentia ad eundem actum. Declaro tamen literam istius Doctoris, quæ probatur quod impossibile est idem respectu eiusdem esse in actu, & in potentia: quia agens tale est in actu, quale passum est in potentia: ut patet 3. *Physic. text. comm. 17.* vide expositionem Commentatoris sic dicentis: *Illud quod est in actu in motore, per quod mouet est illud, per quod motor induxit illud, quod est in potentia in actu: verbi gratia, quoniam homo qui est in actu facit, exempli gratia, de sanguine menstruofo, qui est homo in potentia, hominem in actu. Et inducit hoc ad declarandum, quod motor non mouet, nisi secundum quod est in actu: & per motum mouetur secundum quod est in potentia.* Hæc ille.

Hoc idem patet primo de Generatione, text. c. 18. vbi Commentator sic ait: *Et quia illud, quod augmentatur, non crescit, nisi adueniente cibo extrinsecò: cibus autem non est actu id, ad quod aduenit, verbi gratia; neque actu est os, neque caro, sed potentia: quapropter cibus aliquo modo est similis.* Hæc ille. Si ergo agens tale est in actu, quale passum est in potentia: sequitur quod idem non possit agere aliquid in seipso: quia tunc respectu eiusdem esset in actu, & in potentia: quod videtur esse oppositum primi principij Metaphysici noti per rationem actus, & potentia.

2. Idem etiam esset efficiens, & materia: quod videtur esse contra Philosophum 2. *Physic. text. comm. 70.* vbi vult, quod multoties causa formalis, & finalis, & efficiens coincidunt in vnum, & hoc maximè apparet in agentibus uniuocis: materia autem non coincidit cum aliquo istorum. Vnde Commentator ibi exponens sic ait: *Multoties reducuntur tria ad vnum, id est, & accidit in scientia naturali vt tres causa, scilicet agens, & forma, & finis sint vnum secundum subiectum, & plures secundum definitionem: & hoc accidit, quando naturalis voluerit reddere causam generationis, non causas ab æquali in generabili: & generatio est ab æquali in specie: verbi gratia, quoniam homo generatur ex homine: ideò generans & generatum sunt vnum secundum formam: & forma generata est finis motus materia ab agente: & sic ista forma erit agens, & finis, & forma.* Hæc ille. Sequitur: Tunc etiam idem referretur ad se relatione reali: quod videtur impossibile 5. *Met. text. comm. 20. & 27.* Vbi expressè habetur, quod relationum ad aliud referretur.

Tandem ad hæc deducunt: videlicet, quod si intellectus posset agere in seipso, producendo intellectionem in seipso: posset poni quodlibet in se agere, & mouere se.

Respondet Doct. ibi: *Ad argumenta pro secunda opin.* Quod tangit, an ista causalitas con-

ueniat intellectui agenti, an possibili: vide in quodl. *quæst. 15.* vbi specialiter pertractat hanc materiam.

b *Cum probatur, quod possibilis non potest habere illam causalitatem: quia nihil idem agit in se.*

Respondet: quod illa propositio non est vera, nisi de aliquo agente uniuoco, id est, quod ista propositio: Nihil agit in seipsum: habet veritatem in agente uniuoco: quia tunc esset in actu formali, & in potentia formali respectu eiusdem: quia si est agens uniuocum respectu alicuius effectus similis sibi, tunc actu haberet formam eiusdem speciei, & esset in potentia ad formam eiusdem speciei. Exemplum: Posito quod Franciscus posset producere Ioannem in seipso, alterum duorum sequeretur, vel quod natura humana in Francisco, quæ est tota ratio producendi, & assimilandi sibi Ioannem, esset ratio formalis recipiendi Francisco aliam naturam humanam, puta naturam Ioannis: & sic Francisco essent duæ humanitates formaliter, & quiditatiuè, quod est impossibile. Et si posset esse duæ, ita & infinitæ posset esse. Vel sequeretur, quod simul esset, & non esset: patet, quia dum Franciscus causat humanitatem uniuocè, aut causat illam, quam habet, & tunc quando causat, habet illam, quia illa est ratio formalis causandi: & dum causatur illa, & mouetur ad recipiendum illam, caret illa, & sic esset, & non esset. Aut causat aliam humanitatem, quam tamen non potest recipere simul cum alia: & tunc simul esset, & non esset: patet, quia si in instanti A causat in se illam aliam humanitatem, necessariò habet humanitatem, quæ est ratio formalis causandi: & in eodem instanti, quo recipit illam aliam, alia non est, quia tunc essent in eodem instanti duæ humanitates: ergo in eodem instanti, quo causat habet; & in eodem instanti, quo recipit non habet: ergo esset, & non esset.

Si dicatur, quod sicut quando ignis producit ignem in materiam ligni, in eodem instanti definit forma ligni, & inducitur forma ignis: sic quando recipitur illa alia humanitas, in eodem instanti definit prima. Dico, quod non est simile: quia tunc humanitas prima ageret, quando non esset. Et probatur sic: quia in instanti A agit: ergo in instanti A est, & in eodem instanti recipit illam aliam: ergo in eodem instanti non est: alioquin essent duæ humanitates simul in eodem instanti in eodem supposito, & hoc est, quod dicit Doctor: si enim aliquid sic ageret in se uniuocè, sequeretur quod simul haberet formam eiusdem rationis, ad quam mouetur: & dum moueretur ad illam, careret illa: igitur simul haberet illam, & non haberet: falem hoc sequitur de duabus formis eiusdem speciei, vel de eadem.

Si dicatur. Nónne Doctor in 5. *Metaphysicæ* suæ concedit, quod duo indiuidua eiusdem speciei possunt esse in eodem: vt duæ intellectiones eiusdem speciei; vel duæ species sensibiles eiusdem speciei

3.
Nihil agit in seipsum, verum est de agente uniuoco.

4.

5.

Scorua concedit duo indiuidua eiusdem speciei posse esse in eodem.

Generatio est ab æquali in specie.

speciei in eodem puncto aëris: & similiter duo lumina eiusdem speciei: ergo similiter in proposito.

Dico, quod non est simile: licet enim idem agens, vel duo agentia possint producere duo individua eiusdem speciei in eodem subiecto: vt duas intellectiones eiusdem speciei: non tamen vnum individuum existens in illo subiecto potest esse ratio formalis producendi aliud eiusdem speciei in eodem subiecto.

c In agentibus autem aquiuocè, &c. Et quod dicit infrà de actu virtuali, & potentia formali: est sciendum, quod idem esse in actu virtuali, & in potentia formali respectu alicuius, nihil aliud importat, nisi quod idem, puta voluntas respectu actus volendi, est in actu virtuali, id est, quod habet in actu virtutem, siue potentiam producendi volitionem: & eadem voluntas dicitur in potentia formali, id est, quod in quantum est in potentia ad recipiendum volitionem vt formam, est in potentia formali: quia apta nata informari tali forma: quando ergo aliquid habet actu virtutem producendi aliquid, & est in potentia ad recipiendum, illud dicitur in actu virtuali, & in potentia formali: nec ista repugnant: esse verò formaliter actu album, & in potentia ad recipiendum eandem albedinem, benè repugnat.

d Si arguas: ergo in omnibus posset esse idem in actu virtuali, &c. Respondet Doctor quod in ista illatione est non causa, vt causa: vt arguendo sic: Non repugnat idem esse in actu virtuali, & in potentia formali respectu eiusdem: ergo non repugnat Solem esse in actu virtuali respectu caloris, & in potentia formali respectu eiusdem. Committitur fallacia, quæ est à non causa, vt causa: non enim repugnat Soli ex ista ratione generali, quod sit in actu virtuali, & in potentia formali: vt puta sic dicendo: idè Sol non potest esse in actu virtuali respectu caloris, & in potentia formali respectu eiusdem, quia ista repugnant ad inuicem, scilicet, simul esse in actu virtuali, & in potentia formali: non enim hæc est causa præcisa quare Sol non possit esse in actu virtuali, & in potentia formali respectu caloris: sed causa præcisa quare non sic possit esse, est, quia corpora cælestia non suscipiunt peregrinas impressiones: & sic patet quomodo arguitur à non causa ad causam. Istam tamen difficultatem de actu virtuali, & potentia formali vide in Doctore in 2. dist. 25. vbi prolixius pertractat hanc materiam.

e Sed si obijcias, quod talia principia Metaphysica, scilicet de actu, & potentia, ex quo sunt generalia non debent negari propter aliquas difficultates speciales. Dicebat enim Goffredus hoc esse vnum principium Metaphysicale, scilicet, quod idem non sit in potentia, & in actu. Dicit Doctor quod nullum est principium Metaphysicale, sub quo

continentur multa singularia falsa: & patet litera: non enim hoc est principium Metaphysicale: Nihil idem est in actu virtuali, & in potentia formali respectu eiusdem: vt suprà patuit: sed benè hoc est vnum principium Metaphysicale: Nihil idem est in actu formali, & in potentia respectu eiusdem actus formalis: vt quod Franciscus sit actu formaliter albus, & quod simul sit in potentia ad eandem albedinem, est impossibile.

f Cum arguitur. 2. Physic. Dicit Doctor quod loquendo de materia prima, quæ est altera pars compositi, non coincidit cum causa efficiente: quia illa materia non potest esse causa alicuius, & receptiua eiusdem: vt quod materia ligni sit receptiua formæ substantialis ignis, & effectiua eiusdem, est omnino impossibile. Loquendo tamen de materia secundum quid, quæ non est altera pars compositi per se: cuiusmodi est subiectum accidentis, nam accidentia habent substantiam pro materia non ex qua, sed pro materia in qua recipiuntur: dicit Doctor quod est necesse idem quandoque esse materia, & efficiens respectu eiusdem: & hic vult expresse, quod subiectum sit causa necessaria propriæ passionis, & receptiua eiusdem: sed quomodo hoc intelligatur, suprà exposui, in quæst. de subiecto Theologiæ, vide.

Subiectum est causa efficiens, id est, essentialis, & emanans.

g Quod arguitur postea de relationibus realibus oppositis, patet littera: & vide expositionem, quam suprà feci dist. 2. parte 2. quæst. 3. illius partis: sed prolixius vide expositionem, quam feci in d. 25. secundi.

h Ad Achillem eorum. Hic ostendit quando aliquid est causa alicuius totalis. Si enim ad præsentiam *A* respectu alicuius passi, puta *B*, dispositi, & non impediti statim sequatur effectus: puta *C*, ex hoc arguimus, quod *A* est causa totalis *C*. Sic per oppositum quando non sequitur talis effectus, signum est, quod non est causa illius. Et idè arguimus, quod lignum non calefacit se: quia lignum est semper approximatum sibi ipsi, & sufficienter: & non potest poni aliquid impedimentum: & tamen nullo alio posito non sequitur calefactio in ligno: sed posita præsentia ignis, sequitur calefactio ligni. Ex hoc arguimus, quod lignum non est causa calefactionis suæ, sed benè ignis.

8.

i Et idè concluditur, quod cum obiecto requiritur aliqua alia causa actiua partialis. Et licet obiectum sit aliquando perfectius ipsa intellectione: tamen ipsa intellectio est talis entitas: quod non potest esse, nisi ab obiecto, & à potentia: & hoc patet per experientiam: quia posita præsentia obiecti, cum potentia sequitur intellectio: & ipsa remota nullo modo sequitur. Et idè arguimus intellectionem dependere ab vtroque.

Lignum non est causa sua calefactionis, sed ignis.

S C H O L I V M.

Explicat vberius tertiam opinionem Henrici dicentis notitiam simplicem confusam, esse ab obiecto tantum, distinctam verò & discursiuam ab intellectu fieri, & concordat eam cum quarta opinione eiusdem. Deinde arguit contra varia falsa dicta Henrici. Primum est, quod quiditas, seu quod quid est, relucens in phantasmate, sit ratio intelligendi. Secundum, quod inchoatio habitus scientialis, præcedit omnem actum. Tertium, quod intellectus accepta notitia confusa, ratione cuius passiuè se habet, occurrit tali passione, transmittens eam ad sua intima, & sic eam recipit à se intimius quam possit eam recipere ab obiecto.

Pro tertia & quarta opinione non sunt argumenta adducta, ad quæ oporteat respondere.

33.

Qui

Qui vult credere de actu primo simplici, & de secundo distinctè cognoscendi: vel illud dictum quartæ opinionis, quòd species inclinatur, credat: non credenti tamen, non sit articulus fidei, nisi per rationem ostendatur.

*Henr. quod-
lib. 4. q. 8.*

Istæ tamen duæ opiniones, scilicet tertia, & quarta, quæ videntur inter se oppositæ, concordantur ad inuicem, & confirmantur, & hoc sic: Ad agendum requiritur ratio formalis agendi, & ratio agentis: agens est suppositum, ratio agendi est forma elicitiva actionis. In prima agitur actione in intellectum possibilem, agens est phantasma, sed quod quid est splendens in phantasmate, est ratio agendi in ipsum, & hoc in quantum illud, *quod quid est*, stat in lumine intellectus agentis, & penetratur ab ipso lumine, & ambitur ab ipso agente. & hac ratione agendi primum impressum in intellectum possibilem, est inchoatio habitus scientialis, quæ inchoatio non est species intelligibilis, nec forma mouens ad actum intelligendi: quia obiectum est in se præsens, quatenus relucet in phantasmate, quia phantasma præsens est intellectui, qui ubique est in corpore. igitur non requiritur aliqua alia species, per quam obiectum sic sit præsens, nec aliquid aliud tenens vicem obiecti, vel repræsentans ipsum, cum ipsa impressio prima habeat rationem, & *quo*, & *quod*, respectu intellectus, *quo*, quia per ipsam est intellectus in potentia propinqua, & accidentali ad actum intelligendi, sicut per grauitatem est corpus in potentia ad *vbi*: & etiam est *quo*, quantum ad hoc, quòd manet in intellectu impedito ab actuali intellectione. est etiam *quod*, quia sibi primò occurrit, sicut secundum Auicennam primum sensatum est species, non vt obiectum terminans, sed vt *quod*, quasi deducens, non per collationem, sed per continuationem ducit in obiectum.

Sic igitur concordantur prima opinio, & secunda, quo ad hoc, quòd prima negat speciem, & secunda concedit inclinationem præcedentem actum. Quo ad hoc autem, quòd prima opinio ponit intellectum esse passiuum respectu primi actus, & actiuum respectu secundi actus: & secunda opinio videtur ponere, quòd anima seipsa eliciat actum; hoc concordatur sic, quia facta tali impressione prima in intellectum possibilem, ipse intellectus occurrit tali passioni, quia omne passum occurrit agenti, in quantum passum nititur saluare suum esse; hoc etiam vult August. 6. *Musica*, vbi loquitur de illis numeris occurforiis, & de aliis. In isto occurfu intellectus imbibit illam intellectionem confusam, & transmittit ad intima sua, & tunc recipit eam à se intimiùs, quàm possit eam recipere ab obiecto: illi etiam impressioni sic intimatæ occurrit intellectus secundo, & in illo secundo occurfu immergit se illi penetrando illam, & in hoc est distincta, & perfecta cognitio intellectus.

34.

Quidquid sit de opinionibus illis, quas iste medius nititur exponere, arguitur contra multa hîc dicta. Quod primò ponit, scilicet, *quod quid est* relucens in phantasmate, esse rationem agendi formalem phantasmati.

*Quiditas in
esse intelle-
cti, non est
causa realis
actionis.*

Contra, quomodo aliquid est ratio agendi alicui, in quo non est formaliter? Aut si quoquo modo, *quod quid est*, ponatur in phantasmate, cum istud sit esse eius secundum *quid*, quia secundum esse repræsentati, & non secundum aliquid esse existentis; quomodo ipsum, *quod quid est*, secundum istud esse erit ratio formalis agendi aliquam actionem realem? & ita cum istud phantasma, per quod conuenit sibi istud esse, non sit principalis causa agendi, secundum eos, nec *quod quid est*, secundum quod existit in eo, est principalis ratio agendi, quod est contra eos.

Præterea, præter hæc, quæro quid est, *quod quid est*, stare in lumine intellectus agentis? Si nihil aliud est nisi intellectum agentem esse in anima, & in phantasia eiusdem animæ esse phantasma: ergo perpetuò, quando phantasma est in virtute phantastica, sit ista penetratio, & ambitio, & ita erit in phrenetico, & dormiente: quod negat ille, cuius opinio exponitur. Si aliquid aliud est quàm illa duo esse simul, & sit aliqua actio noua. detur igitur eius terminus nouus. non erit in phantasmate: igitur erit in intellectu possibili: ergo *quod quid est*, non agit per aliquam penetrationem, quæ penetratio præcedit actionem, *quod quid est*; sed tantummodò *quod quid est*, cum intellectu agente coagit causando aliquam impressionem nouam in intellectu possibili. hoc dicit opinio illa prima.

35.

Si dices^d, alia opinio ponit speciem intelligibilem impressam, ista non ponit speciem talem, sed inchoationem habitus scientialis.

Contra ista opinio ponit istam impressionem esse primum, quo intellectus est in potentia accidentali, cum tamen priùs esset in potentia essentiali: sed si per istam impressionem non est obiectum intelligibile præsens nunc magis quàm priùs, non magis est nunc in potentia accidentali, quàm priùs. Si est præsens aliquo modo nunc, quo modo non fuit priùs præsens, illud quo nunc est præsens est species intelligibilis. Hoc etiam magis

magis apparet, ex hoc, quod primò ei occurrit, tanquam ostendenti obiectum propter naturalem continuationem ad ipsum: hoc non posset esse, nisi obiectum relucet in eo, & ita haberet rationem speciei.

Similiter hoc, quod dicitur, inchoationem habitus scientialis præcedere actum, non est verum, quia habitus, propriè loquendo, vt Philosophus loquitur *secundo Ethicorum*, Cap. 1. & seq. generatur ex aliquo actu elicito, & sicut vltimus gradus habitus generatur ex vltimo actu, ita primus ex primo. ita quòd quicumque gradus habitus, est posterior aliquo actu: ergo illud quod est simpliciter primum in intellectu possibili, non est aliquid ipsius habitus.

Hoc confirmatur secundùm opinionem illius Dòctoris, qui exponitur, quia ponit istam inchoationem esse essentiam habitus totam. Henric. quodlib. 5. quæst. 19. 36.

Quod vltèriùs dicitur de occurso illo; ratio occursum non benè assignatur, nec ad intentionem Augustini. Patiens enim occurrens agenti, nititur saluare se, & contra agere agenti corruptenti se. hic istud agens, agit ad perfectionem & salutem passii; ergo non occurrit ei propter illam rationem, vt saluet se. nec ista est intentio Augustini: vult enim, quòd anima occurrens passioni factæ ab aère in aure, vehementiùs agitat illum aèrem, & causat magis auditionem, quàm solus sonus causaret. hoc igitur occurrere est ei coagere. 2. & 3. de Anima.

Et runc respondeo breuiter ad Augustinum, impressione speciei sensibilis facta in organo, vel speciei intelligibilis facta in intellectu, anima per potentiam talem occurrit, id est, cum illa specie impressa coagit ad actum aliquem perfectiorem, quàm posset illa species de se sola causare.

Et cum vltèra additur de illo duplici occurso, primò occurrit passioni quasi coagenti. pòst passioni imbibitæ; quæro quid significant ista verba metaphorica? si significant, quòd per secundum occursum, causatur aliquid perfectius quàm per primum, & illud intimiùs perficit, sicut dicitur materia intimiùs perfici à forma perfectiori, quæ magis actuat eam; ergo in secundo occurso, non transmititur passio illa ad intima magis quàm priùs: sed anima coagens illi passioni causat aliquid perfectius, quod est intimiùs in anima, quàm illa passio priùs causata.

COMMENTARIUS.

I. a **P**rotertia & quarta opinione non sunt argumenta adducta, ad qua oportet respondere. In ista litera concordantur opinio tertia, & quarta. Prima opinio Henrici, quæ ponitur tertia in ordine, ponit obiectum, vt in phantasmate illustratum ab intellectu agente esse causam cognitionis confusæ, quæ dicitur inchoatio habitus, & habita cognitione confusa, intellectus mediante illa est actiuus notitiæ distinctæ. Secunda opinio ipsius Henrici, quæ est quarta in ordine, ponit intellectum esse actiuum omnis intellectiōnis: & phantasma in virtute phantastica tantum inclinatur intellectum, vt supra patuit.

Istæ opiniones sic concordantur: quia intellectus dicitur passiuus, in quantum recipit illam inchoationem habitus, quæ dicitur passio, in quantum recipitur, vel imprimitur in intellectu possibili: & talis passio impressa intellectui ab obiecto relucente in phantasmate, & illustrato ab intellectu agente, non est species intelligibilis: nec forma mouens ad actum intelligendi, nec aliquid aliud tenens vicem obiecti, vel representans ipsum: cum ipsa impressio prima habeat rationem, & quo, & quod respectu intellectiōnis. quo, quia per ipsam est intellectus in potentia propinqua ad actum intelligendi: sicut per grauitatem est corpus in potentia ad vbi: est etiam quo quantum ad hoc, quòd manet in intellectu impedito ab actuali intellectiōne, & dicitur quod, quia sibi primò occurrit, sicut secundum Auicenum primum sensatum est speciei, non vt obiectum terminans, sed vt quod quasi deducens: non

Scoti oper. Tom. V.

per collationem, sed per continuationem ducit in obiectum: vult ergo, quòd illud impressum sit quædam passio ducens, & inclinans intellectum ad actum intelligendi. Et intellectus dicitur actiuus secundùm opinionem, in quantum occurrens illi passioni imbibit illam, & transmittit ad intima sua: & sic recipit eam à se intimiùs, quàm ab obiecto. Secundò, est actiuus in quantum coagit illi passioni transfusè ad causandum notitiam distinctam de eodem obiecto, Et hoc est, quod dicitur: illi etiam passioni sic intimatæ occurrit intellectus secundò, & illo secundo occurso immergit se illi penetrando illam: & in hoc est distincta, & perfecta cognitio intellectus.

b **Q**uidquid sit de opinionibus illis, quas, &c. In ista litera Doctor arguit contra multa dicta in superiori litera. Et primò contra hoc, quod supra dictum est, scilicet quòd quid est relucens in phantasmate esse rationem formale agendi phantasmati, & accipit quod quid est pro quiditate obiecti relucente in phantasmate. Et arguit, quòd talis quiditas (vt sic) nō sit ratio formalis agendi ipsi phantasmati: & ratio stat in hoc: Nihil est ratio formalis agendi alicui, quod non inest formaliter: non enim dicimus, quòd calor separatus à ligno sit ratio formalis calefaciendi ipsi ligno: sed quiditas obiecti non inest phantasmati: quod patet. non enim quiditas albedinis, siue quod quid est albedinis inest formaliter phantasmati albedinis: ergo. Si dicatur quòd licet non inest formaliter, est tamen ibi secundum esse representatum.

Contra, Nihil est ratio formalis agendi alicui

E e e actione

I. a
Henr. quodlib.
2. quæst. 8.

Quomodo intellectus dicatur actiuus.

2.
Scotus arguit contra Henricum.

actione reali: quod non habet esse reale, & realiter existens. Hæc præposito fuit declarata supra in quaestione de specie intelligibili, & in quaest. de sinceris veritatibus. Sed *quod quid est*, vt relucens in phantasmate, habet tantum esse secundum quid, siue dimittitur: quia habet tantum esse representatum: ergo. Et ex hoc apparet expressè intentio Doctoris quod obiectum, vt relucens in specie intelligibili non sit partialis causa intellectio- nis, quæ est actio realis: quia vt sic, tantum habet esse secundum quid: vt patet.

3. c. *Præterea præter hoc*, &c. quia Henricus dixit, quod *quod quid est*, splendens in phantasmate est ratio agendi in ipsum, scilicet intellectum: & hoc in quantum illud *quod quid est* stat in lumine intellectus agentis, & penetratur ab ipso lumine, & ambitur ab ipso intellectu agente. Querit modò Doctor quid est ipsum *quod quid est* stare in lumine intellectus agentis: si nihil aliud est, nisi intellectum agentem esse in anima (quia ipse Henricus ponit intellectum agentem esse effectum in anima lucis increatae; vt supra patuit,) & in phantasia eiusdem animæ esse phantasma, scilicet ipsius *quod quid est*: & vt sic, ipsum *quod quid est*, est ratio agendi in ipsum intellectum: ergo perpetuò, quando phantasma est in virtute phantastica, sit ista penetratio, & ambitio ab intellectu agente, & ita erit in phrenetico, & dormiente: quod ipse negat; cuius est opinio. Si enim quando sit ista penetratio, *quod quid est*, est ratio formalis agendi in intellectu: ergo erit actualis operatio in dormiente: quod negatur ab ipso. Si verò *quod quid est* stare in phantasmate, &c. dicit aliquid aliud, quàm tantum stare in phantasmate, & in lumine intellectus agentis: illud tale non videtur posse poni, nisi aliqua actio noua: sed respectu actionis nouæ oportet assignare terminum nouum, siue nouum productum tali actione noua: ille terminus productus non erit formaliter in phantasmate, vt patet: ergo erit in intellectu possibili: ergo *quod quid est* non agit per aliquam penetrationem, quæ penetratio præcedit actionem *quod quid est*: ipse Henricus concordando illas duas opiniones dicit, quòd benè *quod quid est* dicitur agere, pro quanto agit per quandam penetrationem in intellectum, qua penetratione facta, tunc intellectus agit, &c.

Scotus arguit contra Henricum.

37. *Intelligere est quoddam pati, explicatur.*

Intelligimus in quantum recipimus, nõ in quantum elicimus intellectio- nem, alias in diuinis non esset intellectio absoluta, quia non est elicita, sed quasi recepta.

Sed contra hoc arguit Doctor, quia *quod quid est* est in phantasmate, & in intellectu agente, est talis penetratio. Sed ponitur, quòd vltra hoc, est etiam actio noua: ergo per illam aliquid recipitur in intellecta possibili, id est, quòd *quod*

quid est cum intellectu agente coagit causando aliquam impressionem nouam in intellectu possibili. Sed hoc dicit illa prima opinio, quæ ponit, quòd primò causatur notitia confusa, &c. & sic non concordat eam cum secunda.

d. *Si dices, alia opinio ponit speciem intelligibilem impressam*, sed ista opinio ponit tantum inchoationem habitus scientialis;

Contra, Doctor ostendit, quòd ista secunda opinio habet ponere speciem intelligibilem impressam, quia ista opinio istam impressionem in intellectu possibili esse primum, quo intellectus est in potentia accidentali, id est, propinqua: cum tamen prius, ante scilicet illam impressionem fuerit in potentia essentiali, siue remota ad actum intelligendi, & sic per istam impressionem obiectum est magis præsens in ratione obiecti intelligibilis, quàm prius: & sic intellectus magis in potentia accidentali, sed si per talem impressionem non est magis præsens nunc in ratione obiecti intelligibilis, quàm prius, sequitur quòd non est magis intellectus nunc in potentia accidentali, quàm prius: ergo si ponitur per talem impressionem magis præsens nunc, quàm prius: sequitur quòd illud, quo est sic præsens, est species intelligibilis: quia per illam tantum est præsens in ratione obiecti actu intelligibilis. Nam per inchoationem habitus scientialis non habetur sic præsens, vt supra patuit. Et quòd ista opinio habeat sic ponere speciem intelligibilem, apparet ex hoc, quòd dicit, scilicet quòd intellectus primò ei occurrit, tanquam ostendenti obiectum propter naturalem continuationem ad ipsum, sicut dicit Auicenna, quem adducit, primum sensatum est species, non vt obiectum terminans: sed vt quòd quasi deducens non per collationem, sed per continuationem ducit in obiectum, sed hoc non posset esse, nisi obiectum reluceret in eo, scilicet intellectu, & ita haberet rationem speciei.

Similiter hoc quòd dicitur. Hic improbat aliud, quia ista opinio concordans dicit, quòd illa inchoatio habitus scientialis præcedit actum intelligendi: contra, quia habitus, proprie loquendo de habitu, vt Philosophus loquitur 2. *Ethic. c. 1.* generatur ex aliquo actu elicito: & sicut vltimus gradus habitus generatur ex vltimo actu: ita primus gradus habitus, qui dicitur inchoatio habitus, generatur ex primo actu: ergo non præcedit omnem actum intelligendi.

Hoc confirmatur secundum ipsum Henricum *quodlib. 5. q. 19.* quia ponit istam inchoationem esse totam essentiam habitus.

4.

5. *A quo generatur habitus.*

SCHOLIUM.

Soluit argumenta quinta opinionis D. Thom. tribuentis totam actiuitatem respectu intellectio- nis, speciei intelligibili: & explicat egregie varia axiomata satis communia, sed non satis benè ab omnibus intellecta.

AD auctoritatem a Philosophi 3. *de Anima*, quòd *intelligere est pati*, quæ adducitur tus est communiter de potentiis animæ, in quantum sunt, quibus formaliter sumus in actu secundo: puta de sensu in quantum est, quo formaliter sentimus, de intellectu in quantum est, quo formaliter intelligimus: formaliter autem intelligimus intellectu in quantum recipit intellectio- nem, quia si causet eam actiue, non tamen dicor intelligere intellectu in quantum causat, sed in quantum habet intellectio- nem vt formam. Habere enim qualitatem est esse *quale*: & ita intellectum habere intellectio- nem, siue recipere, quod

quod idem est, est ipsum esse intelligentem, nos igitur intelligimus intellectu in quantum recipit intellectiōnem.

Idè Philosophus loquens, sic de intellectu, necesse habuit dicere, eum esse passivum, & quòd *intelligere est quoddam pati*, hoc est, quòd intellectio in quantum est quoddam, quo formaliter intelligimus, est forma quædam recepta in intellectu. Non autem intelligimus eam in quantum est quid causatum ab intellectu si causatur ab eo. Nam si Deus eam causaret, & eam in intellectu nostro imprimeret, non minùs eam intelligeremus, sicut dixi intelligentia actualiter; ita dico de *scire* habitualiter, quòd intellectus est, quo scimus habitualiter, in quantum recipit habitum, non in quantum istum causat, si illum causat. Dico igitur, quòd omnes auctoritates, quæ sonant passibilitatem intellectus possibilis, possunt exponi de eo, in quantum eo cognoscimus habitualiter, vel in quantum cognoscimus eo actualiter, & isto modo concedo, quòd est passivus: & si sit actius, non tamen secundum istam rationem: sed accedit ei, quòd sit actius, secundum istam rationem: affirmant ergo istæ auctoritates de intellectu, quòd verum est, quòd sit passivus, non loquentes de intellectu sub ratione actui, sed asserentes ipsum habere rationem receptivam, licet ipsum non dicant non esse activum: locus autem ab auctoritate non tenet negativè.

Et per idem ^b respondetur ad illud de potentia accidentali, & essentiali. Non enim intellectus est in potentia essentiali, quia deficiat sibi aliqua ratio causalitatis, quantum est ex parte sui; sed intellectus est in potentia essentiali, quando alia causa partialis non est sibi præsens, quam oportet esse præsentem, ad hoc, quòd sequatur actio: & quando illa causa partialis est approximata, est in potentia accidentali, siue propinqua ad agendum.

Sed illa auctoritas, quæ dicit, quòd intellectus possibilis nihil est eorum, quæ sunt ante *intelligere*, requirit aliam expositionem, quàm intantum pertractant aliqui, ut dicant, intellectum possibilem esse in pura potentia in genere intelligibilium, sicut materiam primam in genere corporalium: quæ non est intentio Philosophi, quia potentia ad accidens, nunquam fundatur, nisi in substantia in actu: intellectio autem, siue species intelligibilis, non est forma substantialis, sed accidentalis: igitur quod est immediatum receptivum illius, est aliquid in actu substantiali, aut saltem, quod est mediatè receptivum. Et tunc quod immediatè recipit, erit aliquis actus accidentalis, sicut se habet superficies ad albedinem: intellectus igitur possibilis, secundum quòd est illud in quo recipitur species intelligibilis, vel intellectio, vel illud secundum quòd species recipitur in anima, non erit purum potentiale, sed erit aliquid in actu primo, licet iste respectus potentie, non sit aliquid in actu. Cùm enim loquor de potentia receptiva albedinis, non loquor de potentia, quæ dicit respectum ad albedinem: ille enim respectus non est aliquid in actu, sicut nec albedo ad quam est, est aliquid in actu: sed illud in quo est ista potentia, est aliquid in actu, ut superficies, quæ est receptiva albedinis. Ita hîc, licet ante intellectiōnem potentia ante actum, quæ est respectus ad intellectiōnem, non sit aliquid in actu, sicut nec intellectio ad quam est; tamen illud in quo est ista potentia, quod est fundamentum istius respectus, est aliquid in actu, & illud est intellectus possibilis. Non est igitur apud Philosophum intellectus possibilis nihil in actu, sicut isti accipiunt: sed oportet ^c exponere illam auctoritatem, hoc modo naturaliter intelligimus primò illa, quæ primò occurrunt ex phantasmatibus, sicut dictum est in quæstione secunda huius distinctionis. Nihil igitur possumus potentia propinqua intelligere ante intellectiōnem alicuius imaginabilis: idè non possumus intelligere intellectum ante *intelligere* alterius intelligibilis: ergo nec intellectus potest intelligi à nobis ante *intelligere* alterius intelligibilis: ergo non est intelligibilis ante intellectiōnem alicuius alterius; sicut primum antecedens est verum, sic & consequens: idè sic intelligendum est ipsum non esse aliquid eorum, quæ sunt ante *intelligere*, scilicet intelligibilium, non quia antequam intelligat, nihil sit in actu, sed quia non est aliquid, quod possit potentia propinqua intelligi à nobis, ante *intelligere* alterius, propter intellectiōnem nostram naturalem incipientem à phantasmatibus.

Et cùm post ^d arguitur de illa similitudine, quòd sit ratio, tam faciendi, quàm agendi: Dico, quòd in faciente, benè forma est ratio faciendi, in qua forma faciens assimilatur sibi factum: sed in agente nihil est productum nisi ipsa actio. Actio enim est ultimus terminus, nec habet alium terminum, & idè non oportet quòd in agente ratio agendi sit aliquid in quo assimilatur agens alicui alteri productum.

Sed dices ^e, saltem illa est ratio agendi, in qua agens assimilatur sibi productum, scilicet actionem ipsam. Benè concedo, quòd species illa, quæ est similitudo obiecti, & per quam

38.
Locus ab auctoritate non tenet negativè.
Potentia essentialis, & potentia accidentalis, quomodo differunt?
D. Thom. 1. p. 9. 87. art. 1. & Agid. quodl. 1. q. 3. & quodl. 2. q. 23. Vide Var. in 2. q. 1. de cognitione Angelis solvendo 1. principale. Reiciit expositione D. Tho. & Agid.

Intellectus nihil est eorum que sunt ante intelligere, explicatur optime.

passum, non est necessarium prima via actiua,

intellectus assimilatur cognitioni productæ, est aliqua ratio agendi; sed non talis ratio, nec etiam ratio principalis, sicut patebit in sequenti quæstione. Sed quando duæ causæ concurrunt, sufficit in propinquiore similitudo formalis, & in remotiore virtualis, siue similitudo æquiouoca: & ita intellectus, quasi causa superior æquiouocè, & virtualiter, assimilatur cognitioni & intellecti: species autem quasi causa propinquior, quasi vniuocè & formaliter assimilatur ei.

Cùm arguitur, post de indeterminatione intellectus ad diuersos actus & obiecta. Respondeo, quod alia est indeterminatione materialis, propter defectum actus, alia est indeterminatione agentis propter illimitationem virtutis actiua: sicut Sol est indeterminatus ad multa generandum. Primo modo indeterminatum, non agit nisi determinetur per aliquem actum, quia aliàs non est in actu sufficiente, sed in potentia. Secundo modo indeterminatum, nulla forma alia à se determinatur, sed ex se determinatur ad producendum quemcunque effectum, ad quem ex se est indeterminatum. Et hoc præsentem passo receptiuo: sicut Sol, præsentem passo, generat quodlibet generabile, ex quo ipsum natum est generari. Ita in proposito indeterminatione intellectus, non est indeterminatione potentialitatis passiua in ordine causalitatis; sed est indeterminatione actualitatis, quasi illimitatæ, & idè non determinatur per formam, quæ sibi sit ratio determinatè agendi, sed tantummodo per præsentiam obiecti, circa quod determinatum, nata est esse determinata intellectio.

Causa inferior determinat superiores illimitatam præbendo ei suam particularem cõursum.

Vel aliter possit dici, quod sicut causa superior determinatur ad agendum, concurrente aliqua particulari causa inferiori: sicut Sol ad generandum hominem, concurrente homine agente, & bouem, concurrente boue, non autem per aliquam formam in se receptam: ita intellectus, qui est causa superior, & causa illimitata, determinatur ad hoc obiectum, concurrente causa particulari determinata, puta ad agendum circa hoc obiectum, concurrente hac specie. Non enim istud determinans, determinat effectiue causam indeterminatam superiorem, neque formaliter, sicut ratio agendi; sed sic determinat, hoc est virtus actiua superior indeterminata, potest indeterminatum effectum, tali virtute inferiori determinata concurrente.

COMMENTARIUS.

1. Vide quomodo intelligere sit pati.

1. **A**d auctoritatem Philosophi. Hic Doctor respondet ad auctoritates adductas pro opinione 5. Et quando dicit, quod intelligere est pati. Dicit quod homo intelligit formaliter non in quantum causat intellectiõnem: sed in quantum recipit eam. Sicut dicimus quod ignis est formaliter calidus, non in quantum causat caliditatem: sed in quantum recipit ipsam, qua denominatur. Et quia recipere formam est quoddam pati, idè intelligere formaliter (quod nihil aliud est nisi recipere intellectiõnem, qua intelligimus) erit quoddam pati: & hoc modo dicitur intellectus passiuus: quia in quantum formaliter intelligit est receptiuus intellectiõnis, & sic passiuus; non autem dicitur Aristoteles quod si sit passiuus respectu intellectiõnis, quod nullo modo sit actiuus respectu eiusdem: & litera clara est.

Recipere formam est quoddam pati.

b Et per idem respondetur ad aliud de potentia accidentali, & essentiali. Litera patet hic: supra diffusè exposui in quæstione immediatè præcedenti, exponendo argumentum principale ad oppositum in principio quæst. ibi vide.

2.

c Sed oportet exponere illam auctoritatem hoc modo: Naturaliter intelligimus primò illa quæ primò occurrunt ex phantasmatibus, &c. Et sententia huius literæ est, quod intellectus possibilis ante intelligere aliorum, puta sensibilium, non est de numero intelligibilium in potentia propinqua: oportet enim priùs intelligere sensibilia: quia illi sola pro statu isto mouent intellectum, vt supra patuit quæst. 1. & 3. præsentis dist. & idè ante intelligere sensibilium licet intellectus possibilis sit de numero entium intelligibilium in

Intellectus possibilis est de numero

potentia remota: non tamen erit de numero entium intelligibilium in potentia propinqua, nisi priùs habita intellectiõne sensibilium.

entium intelligibilium in potentia remota.

Et aduerte, quod Doctor non intelligit, quod post intelligere aliorum intellectus possibilis sit de numero intelligibilium potentia propinqua, id est, quod possit intelligi sub ratione propria, vel in conceptu proprio; quia si sic intelligeret, sibi contradiceret: quia in quæst. 3. præsentis dist. probauit quod pro statu isto non cognoscimus aliquam substantiam: neque materiam primam, nisi in conceptu communi nobis, & sensibilibus. Erit ergo intellectus possibilis de numero intelligibilium in potentia propinqua, quantum ad conceptus communes nobis, & sensibilibus, quia intellectus cognoscendo aliquod sensibile, potest abstrahere multos conceptus communes, & postea applicare illos, vt supra diffusè exposuimus. Ista etiam propositio, scilicet intellectus non est aliquod intelligibile ante intelligere, id est, non est possibile intelligere se ante intelligere aliorum, est multiplex secundum compositionem & diuisionem, vt notat Doctor in 2. d. 3. q. 8. in responsione ad primum argum. principale. & ibi vide expositionem, quam feci.

d Et cum post arguitur de illa similitudine. Dicit Doctor quod in faciente forma est ratio faciendi, in qua forma faciens assimilatur sibi factum, vt exemplificauimus supra. Sed in agente nihil est productum, nisi ipsa actio. Hic accipit actionem, non pro actione respectus: sed pro qualitate producta, quæ recipitur in agente. Et quare talis qualitas dicatur actio, infra patebit quæst.

3-

quæst. ult. præsentis dist. in responsione ad ultimum argumentum, & in quodlib. quæst. 13. Et quod dicit hic quòd non oportet, quòd agenti ratio agendi sit aliquid, in quo assimiletur agens alio alteri producto. Hoc debet intelligi de assimilatione uniuocationis: quia agens, ut agens non potest producere in se aliquid eiusdem rationis cum forma, quæ est ratio formalis agendi in ipso agente, ut supra patuit: respondendo ad argumenta Goffredi. Sed loquendo de similitudine æquiuocationis, de qua patebit in quæstione immediate sequenti, ratio formalis agendi in agente ratio assimilandi æquiuocè ipsum agens producto.

c Sed dices, saltem illa est ratio agendi. Ista responsio, scilicet quòd faciens, &c. In faciente puta igne producente ignem in materiam ligni: est forma, per quam ignis faciens est similis igni factò, sed quia D. Thom. vult, quòd species intelligibilis agit intellectiõnem, quæ dicitur actio, & ipsam assimilari obiecto representato per speciem intelligibilem, idè dicit Scotus quòd non est simile: quia in primo faciens per formam tantum assimilatur factò. Hic autem intellectio est ultimus terminus productus: ergo forma, sine quiditas speciei est tantum ratio, qua species assimilatur intellectiõni productæ, & non qua assimilatur alteri à producto: pura obiecto. Et pòt dicit: *ergo illa quiditas speciei est ratio agendi, qua species, sine agens sibi assimilatur actiõnem, siue intellectiõnem productam.* Et patet responsio. Et sic explano literam Doctõris cum dicit. *Benè concedo, quòd species illa, supple intelligibilis, qua est similitudo obiecti, &c.*

4. Ex hac litera patet expressè, quòd intentio Doctõris est, quòd species intelligibilis sit partialis causa cognitionis abstractiæ, & non obiectum relucens in tali specie, ut quidam volunt intelligere Doctõrem. Sequitur: *Sed quando due causa concurrunt: sufficit in propinquiori similitudo formalis, siue uniuoca, & in remotiori virtualis, siue æquinoca.* Exemplum: Ad productionem hominis concurrunt Deus, Sol, & homo: ipse Deus assimilatur hominem productum tantum æquiuocè; homo verò assimilatur sibi uniuocè. Sequitur: *Et ita intellectus quasi causa superior æquiuocè, &c.*

Ex hoc loco videtur, quòd Doctõr sibi contradicit: quia supra dixit contra Thomam quòd intellectio esset effectus æquiuocus, si species esset causa totalis: ergo similiter quando est partialis; & ramen hic dicit, quòd species intelligibilis assimilatur intellectiõni formaliter, id est, uniuocè: ergo intellectio erit effectus uniuocus. Dico, quòd tam intellectus, quam species dicuntur causæ simpliciter æquiuocè respectu intellectiõnis: dicitur ramen, quòd ipsa assimilatur formaliter intellectiõni ex hoc, quia est causa magis proxima, & magis specificatiua intellectiõnis: nam vna intellectio dicitur propriè distingui specie ab alia intellectiõne: quia est ab obiecto tali specie distincto ab alio. Intellectus verò dicitur magis assimilari virtualiter: quia causa magis remota. Tum etiam, quia non propriè specificat intellectiõnem: nec propriè dicitur talis intellectio: quia talis intellectus, sed quia talis obiecti.

5. Cum arguitur pòst de indeterminatione intellectus. Dicit Doctõr quòd indeterminatio ad agendum est duplex. Quædam est materialis, propter Scoti oper. Tom. V.

defectum actus. Sicut lignum est indeterminatum ad calefaciendum, ad frigefaciendum, ad humectandum, & huiusmodi: quia ex se non est sufficiens, nec includit aliquam rationem formalem calefaciendi, frigefaciendi, vel humectandi. Si ergo determinatur ad calefaciendum, hoc erit per aliquam formam receptam, quæ erit ratio formalis calefaciendi ipsi ligno. Alia est indeterminatio agentis propter illimitationem virtutis actiæ, sicut Sol est indeterminatus, & non determinatur aliunde ad aliquid producendum: sed ex forma sua, id est, quòd quiditas talis agentis erit ratio formalis agendi, & producendi. In proposito autem intellectus est indeterminatus secundo modo, & non primo modo. Et sic patet responsio ad rationes Thomæ.

6. Ad rationes pro sexta opinione. Ad auctoritatem Augustini patet, quòd accipit ibi *visionem* pro specie sensibili, improprie tamen, ut supra patuit exponendo illam auctoritatem in quæst. immediate præcedente.

Ad illud de Philosopho, quòd idem est sonatio, & auditio: patet quòd non accipit ibi speciem sensibilem alicuius soni, & auditionem proprie dictam esse idem, ut patet intuenti literam Aristotelis, & Commentatoris.

Sed in præsentia adduco responsiones, quas facit Alphonfus ad argumeta Doctõris, quibus probat, quòd anima intellectiua non sit totalis causa actus intelligendi. Ipse enim Alphonfus tenet expressè, quòd intellectus agens sit totalis causa. Respondet Alphonfus primò reducèdo argumentum contra Doctõrem, quia dicit Doctõr in illo argumento: *Intellectiones distinguuntur per obiecta: ergo causantur ab illis.* Addit, sed propria passio habet formaliter distinctionem à subiecto: cum subiectum ponatur in definitione passionis: ut patet 7. *Metaph.* ergo propria passio causatur à subiecto. Hoc est contra Doctõrem, quia passio non distinguitur realiter. Ad rationem Doctõris responderet negando istam, scilicet quòd actus habeant ab obiectis, quòd distinguantur formaliter. Et cum dicitur, actus distinguuntur per obiecta: ergo habent aliquid effectiue ab obiectis, ut formaliter distinguantur. Negat consequentiam: sicut non sequitur actus distinguuntur per suas proprias rationes formales: ergo ab eis habent aliquid effectiue, unde formaliter distinguantur. Concedit ergo, quòd actus distinguantur per obiecta: quia circa aliud, & aliud obiectum intellectus causat alium, & alium actum: & sic obiectum tantum requiritur, ut materia circa quam.

7. Dico primò ad illud de passione, quòd passio secundum Doctõrem est à subiecto causata, ut supra patuit in quæst. de subiecto Theologia, & præsentis dist. q. 7. vide expositionem, quam feci ibi in q. de subiecto Theologia, quomodo dicitur causari: & tamen non distinguitur realiter à subiecto.

Dico secundo, quòd posito, quòd non sit causata à subiecto. Doctõr non diceret, quòd passiones habent à subiectis, ut formaliter distinguantur inter se: quia si non effectiue, vel originatiue à subiectis: non est concedendum, quòd à subiectis habeant, quòd formaliter distinguantur. Et cum dicit, quòd subiectum ponitur in definitione passionis. Verum est tanquam additum: sicut etiam alia accidentia dicuntur definiiri per substantiam, definitione tantum additamentali, & tamen si accidentia non essent cau-

Alphon. Tola. in primo dist. 3 q. 2.

7. Responsio ad dicta Alphon. Tola.

Quomodo subiectum ponitur in definitione passionis.

4. Hic habetur à Doctõro quòd species intelligibilis sit causa intellectiõnis.

Apparet contradictio.

5. Duplex est indeterminationis ad agendum.

fata à subiectis eorum, non dicerentur formaliter distingui per subiecta. Et quando dicit, respondendo ad formam argumenti Doctoris, quòd non sequitur, actus distinguuntur per obiecta: igitur habent aliquid effectiue ab obiectis, vt formaliter distinguantur: patet quòd non rectè negat illam consequentiam, vt supra exposui: quia quòd aliqua distinguantur essentialiter per *A.* & *B.* aut hoc erit, quia *A.* & *B.* sunt differentie essentialiter illorum: aut quia *A.* & *B.* distincta essentialiter ab inuicem causant distincta essentialiter. Et illa instantia, quam adducit, non est ad propositum: quia quando dicit, actus distinguuntur formaliter per *A.* & *B.* tanquam per rationes formales: ergo actus habent effectiue ab *A.* & *B.* vt formaliter distinguantur: patet quòd hoc non est ad propositum: quia iam supponit Doctor quòd actus formaliter distinguantur suis rationibus formalibus, & per consequens habent formaliter ab illis, vt distinguantur formaliter: sed quia obiecta non sunt rationes formales actuum, vt patet. Si ergo conceditur quòd actus distinguuntur formaliter per obiecta: statim sequitur, quòd ab obiectis habent effectiue entitatem, quia formaliter distinguantur. Et cum dicit, quòd distinguuntur per obiecta tanquam per materiam *circa quam*. hoc nihil est, quia non dicimus aliqua propriè distingui formaliter per *A.* & *B.* tanquam per materiam *circa quam*: quòd enim actus magis terminetur ad vnum obiectum, quam ad aliud, ex hoc non dicitur distinguuntur formaliter ab alio per aliud, & aliud in ratione termini.

Actus formaliter distinguuntur suis rationibus formalibus.

Item Alph.

Ad aliud Doctoris, quando dicit, quòd si actus intelligendi non esset effectiue ab obiecto, vnus actus intelligendi non esset perfectior alio. Dicit Alphonsus quòd non sequitur, actus intelligendi est perfectior, quia perfectioris obiecti: ergo est effectiue ab illo. patet instantia: homo est perfectior asino, quia habet perfectiorem differentiam: ergo homo est effectiue à tali differentia: non sequitur.

Responsio.

Respondeo quòd non rectè intelligit mentem Doctoris: nam Doctor præsupponit, quòd aliquid est perfectius alio formaliter per suam rationem formalem: & sic habet ab illa formaliter, quòd sit perfectius. Si ergo conceditur, quòd actus est formaliter perfectior, quia perfectioris obiecti, cum non habeat ab obiecto formaliter illam perfectionem, quia obiectum esset perfectio intrinseca actus: sequitur quòd habebit illam effectiue ab obiecto: quia perfectius obiectum natum est causare perfectiorem actum.

Ad aliud Doctoris quo probat, quòd si anima esset totaliter causa intellectiois, quòd tunc esset formaliter infinita, &c.

Item Alph.

Respondet Alphonsus primò reducendo rationem contra Doctorem, quia Doctor ponit, quòd est partialis causa omnium intellectiois: ergo erit formaliter infinita. apparet consequentia: quia vt est partialis causa vnus intellectiois, requirit aliquem gradum perfectionis: & vt erit partialis causa alterius intellectiois, specie distinctæ, erit maioris perfectionis: ergo si infinitarum perfectionum, erit infinitæ perfectionis. Respondet ergo ad rationem Doctoris concedendo quòd causa, quæ potest habere infinitos actus simul, & pro simul tantum est ex se est infinita intensiue: non tamen causa potens habere infinitos actus simul, sed non pro simul, erit infinita in-

tensiue: modò anima habet infinitos actus simul, sed non pro simul.

Dico primò, quòd ratio deducta contra Doctorem nihil concludit: non enim sequitur, quòd si sit partialis causa infinitorum actuum, quòd sit infinita: & quomodo hoc non sequatur, supra exposui *dist. 2. quæst. 1.* & clarius in *dist. quæst. 10. secundi.*

9.
Responsio ad Alph.

Ad aliud quando dicit, quòd causa potens habere infinitos actus simul, & pro simul est infinita intensiue. Si loquatur de actu eiusdem speciei, multi Doctores hoc negant. Si tamen adderetur, quòd si æqualis perfectè posset simul in infinitos actus, sicut in quemlibet seorsum sumptum, fortè haberet euentiam, vt supra deduxi *dist. 2. quæst. 1.* Si verò potest habere infinitos actus simul, vt totalis causa, qui actus specie distinguuntur, clarum est, quòd erit intensiue infinita: sed non probat, quòd si anima esset totalis causa, quòd non possit habere simul, & pro simul infinitos actus: Ex quo enim ponitur totalis causa, & agit circa subiectum optimè dispositum, non apparet quin simul, & pro simul possit habere infinitos actus: quia ex quo est causa totalis, & agit secundum totam virtutem, aut simul, & pro simul habebit infinitos actus: aut nulum habebit, cum non sit maior ratio de vno, quam de alio, vt aliàs deduxi. Dico vltà, quòd si esset causa infinitorum actuum, specie distinctorum: licet non pro simul, sed tantum successiue, adhuc sequeretur quòd esset infinita intensiue, vt clarè ostendi supra *dist. 2. q. 1.*

Ad aliud Doctoris, quòd stat in hoc, quòd si anima esset totalis causa actus: ergo potest actu intelligere obiectum, absque hoc, quòd obiectum requiratur: quia non saluatur necessitas obiecti propter hoc, vt concurrat vt causa *sine qua non*, vel in ratione termini, vel in ratione excitantis, vt patuit supra. Si ergo requiritur obiectum, de necessitate requiritur, vt causa effectiua actus. Respondet Alphonsus quòd non sequitur: quia finis necessariò requiritur ad actionem agentis naturalis, & tamen causa finalis non est causa effectiua.

Alph.

Dico, quòd hæc responsio nihil facit contra Doctorem, quia dixi in illa ratione, quòd quando habentur causæ perfectæ, & priores effectui, circumscripto quocunque alio, effectus potest sequi: causæ autem priores sunt efficiens, & materia: finis verò, quæ est causa finalis, si requiritur, tantum requiritur vt amatus, & desideratus. Si ergo intellectus est causa effectiua, & totalis intellectiois, & similiter est causa receptiua eiusdem, & agit propter finem desideratum, & amatum: patet quòd omni alio circumscripto potest causare actum intelligendi. Et ex his patet, quòd responsiones Alphonsi ad rationes Doctoris nihil contra Doctorem concludunt.

10.
Responsio ad Alph.

Item, Alphonsus vbi supra negat omnem actionem ab intellectu possibili respectu actus intelligendi: concedendo, quòd tota actiuitas respectu actus intelligendi tantum inest intellectui agenti. Sed quia apud Doctorem adhuc non extat declaratum, an actiuitas respectu actus intelligendi competat solum intellectui agenti, vel intellectui possibili, vel vtrique simul, sed de hoc se determinat in *15. quodlib.* idèd vsque ibi differatur,

Solvit argumenta principalia pro utraque parte questionis allata.

AD argumenta ^a principalia. Ad primum dico, quòd argumentum Philosophi *secundo de Anima*, benè concludit, quòd sensus non est causa totalis respectu sensationis. quod concedo, & ita argutum est suprà contra primam opinionem, quòd anima non est causa totalis actiua ad intellectiõnem, & hoc concedo. Sed non concludit, quin sit partialis causa: sed non sequitur ex hoc, quòd semper sit in actu, nisi quando reliqua causa partialis concurrat.

40.
*Ad argu-
menta q.*

Ad secundum ^b, non tractando illam difficultatem, vtrùm actiuitas illa competat intellectui agenti, vel possibili: dico, quòd intellectus possibilis, secundum quòd Philosophus loquitur de eo, est illud quo formaliter sumus intelligentes, & eo modo præcisè est, quo est omnia fieri: quia, vt dicebatur priùs, sumus eo formaliter intelligentes, inquantum recipit, non inquantum agit, licèt agat: quia hoc accidit sibi, inquantum est quo intelligimus.

*Possibilis est
quo est om-
nia fieri ex-
plicatur.*

Ad tertium, licèt ^c consequentia non sit necessaria, quia Sol potest esse causa multorum differentium specie, propter distinctas virtutes in ipso, quæ sufficiunt, in ratione causæ effectiuae, ad distinguendum effectus: tamen ad propositum potest concedi consequentia. Concludit enim, quòd anima non est causa totalis omnium intellectiõnum, quod concessum est.

Ad primum in ^d oppositum concedo, quòd anima, quia immaterialis est, est receptiua cuiuslibet intellectiõnis. Ipsa etiam est actiua cuiuscumque intellectiõnis obiecti alterius à se, vt causa partialis, & actiua intellectiõnis de se, vt totalis causa: quia vt * cognoscens & vt cognita secundum Augustinum *9. de Trinit. cap. ult.* sed talem intellectiõnem non habemus pro statu isto: sed ex immaterialitate eius non sequitur, quòd ipsa sit totalis causa cuiuscumque intellectiõnis obiecti alterius ab ipsa.

41.
*Ad ratio-
nes in opp.
* al. gignes
& vi geni-
ta.*

Ad secundum concedo ^e conclusionem, quòd cognitiones diuersarum specierum propriè, scilicet, virtute ipsarum habitæ, differunt specie, quod probo, quia ad indiuidua eiusdem speciei non requiritur totalis causa diuersa specie, vel aliquid in totali causa, diuersum specie ab eo, quod est in totali causa alterius indiuidui. Nunc autem ad intellectiõnem albi, & nigri, necessariò requiruntur aliqua diuersa specie, puta album & nigrum, vel aliqua includentia ipsa: ergo ista duo magis differunt, quàm indiuidua vnus speciei: ergo differunt specie.

Cùm arguis vtrà, quòd tunc omnes habitus talium differrent specie, concedo de habitibus, qui habentur virtute propria talium obiectorum: & probatur hæc conclusio, sicut præcedens per causas.

Et cùm dicis ^f, quomodo tunc esset vna scientia de pluribus speciebus specialissimis?

Respondeo, quòd vna species specialissima, potest includere multas alias species virtualiter; siue passiones earum; siue per modum causæ; siue per alium ordinem essentialem: & tunc habitus ille, qui est formaliter illius obiecti primi includentis alia, est virtualiter aliorum obiectorum, licèt non formaliter & primò. Est igitur ille habitus vnus ab vnitatè primi obiecti virtualiter continentis omnia, quæ continentur in illo: non est autem proprius cuiuscumque virtualiter contento in primo obiecto, sed qui essent proprii illis, essent distincti, sicut illa sunt distincta.

COMMENTARIUS.

I. ^a **A**D argumenta principalia. Hic Doctor respondet ad argumenta nunc facta, & responsio clara est.

Ad primum dicit, quòd dictum Aristotelis est verum, si sensus esset causa totalis actus sentiendi, sed non concludit quando est tantum causa partialis.

Ad secundum dicit, quòd intellectus possibilis ex hoc dicitur possibilis, quia est ille, quo formaliter sumus intelligentes, &c. sed hanc difficultatem de intellectu possibili, an sit actius, vel ne, prolixè Doctor pertractat in 15. quæst. quolib. vide ibi.

Ad tertium dicit primò: posito quòd intelle-

ctus esset totalis causa intellectiõnis: non sequeretur omnes intellectiõnes esse eiusdem speciei: patet, quia Sol vnus, & idem numero est causa multorum speciediñctorum. Secundò respondet, concedendo consequentiam, si intellectus esset causa totalis: idè concluditur, quòd tantum sit causa partialis.

Deinde facit duo argumenta, quæ videntur probare, quòd anima sit totalis causa intellectiõnis. Primum est ibi: *Ad oppositum Auicenna, 9. Metaph.* Immaterialitas est ratio intellectui, sicut intelligibilis: ergo intellectus ex sua immaterialitate se solo est actius respectu intellectiõnis.

Secundò, si obiectum est ratio formalis agendi: ergo intellectiones obiectorum diuersorum specie, essent diuersæ specie: patet, quia actus differunt specie, qui sunt à causis diuersis specie. Falsitas consequentiæ probatur: quia tunc de qualibet specie specialissima esset propriè scientia: & ita de pluribus speciebus specialissimis non posset esse vna scientia: quod videtur manifestè falsum, & contra communem opinionem.

Ad primum in oppositum. Concedit Doctòr quòd est partialis causa intellectiõnis aliorum obiectorum à se, & est totalis causa respectu intellectiõnis sui: sed hanc pro statu isto non potest habere.

Ad secundum concedo conclusionem. Hic Doctòr admittit, quòd cognitiones diuersarum specierum habitæ virtute ipsarum differant specie: & probat, quia ad indiuidua eiusdem speciei non requiritur totalis causa diuersa specie, vel aliquid in totali causa diuersum specie, ab eo, quòd est in totali causa alterius indiuidui. Nunc autem ad intellectiõnem albi, & nigri necessariò requiruntur aliqua diuersa specie: puta album, & nigrum: vel aliqua includentia ipsa: ergo ista duo magis differunt, quàm indiuidua vnus speciei: & sic specie differunt. Et vtrà concedit Doctòr quòd omnes habitus, qui habentur virtute obiectorum specie distinctòrum, differunt specie.

Species specialissima includit multas species virtualiter.

f Et cum dicis, quomodo, &c. Sensus huius literæ est: quòd quando aliqua vna species continet virtualiter plures species: vel vt passiones sibi inherentes, vel per modum causæ, &c. (& hoc intelligendum est de obiectis nullo modo motiuis ad sui intellectiõnem: quia de illis essent habitus proprii: quia & ipsa obiecta essent causa cognitiõnis suæ) puta pro statu isto, albedo, quæ continet virtualiter multas passiones secundum earum entitates: & sic secundum earum cognoscibilitatem continet etiam virtualiter multas relationes, vt similitudinem, & huiusmodi. tunc species intelligibilis in intellectu partialiter causat primò cognitiõnem albedinis, vt obiecti primi: & post causat cognitiõnem proprietatum, & aliorum virtualiter contentorum: & sic scientia omnium istorum potest dici vna, non formaliter, cum sint plures notitiæ: sed vna virtualiter: quia vt obiecti primi virtualiter continentis cognitiõnem aliorum.

Dubium.

Sed est difficultas, primò, quia Sol continet virtualiter multas species: ergo species intelligibilis Solis causat cognitiõnem illarum in intellectu: patet quòd non.

Responsa.

Dico, quòd si Sol contineret illas secundum totam entitatem, & præcisè, & adæquatè: ita quòd ipso circumscripto in alio non continerentur: etiam posito quocunque alio, vel circumscripto quocunque alio à Sole, adhuc Sol contineret: tunc species intelligibilis Solis causaret cognitiõnem illarum, vel si illarum essent propriæ species intelligibiles: tunc illæ tantum virtute Solis, & intellectus agentis causarentur: sicut supra exposui, *quæst. 1. & 2. 3. & 6. præsentis, dist.* Sed Sol non sic continet, nisi proprias passiones: & fortè aliquas relationes, partialiter tamen loquendo de relationibus, quia relatio dependet à fundamento, & à termino: & cognitiõ eiusdem dependet ab utroque: vt exposui in *quæst. 3. præsentis, dist.*

Secundò est difficultas: an omnes cognitiones, quæ habentur virtute vnus obiecti specifiçi, differant specie; vel sint eiusdem speciei? Videtur, quòd specie differant: vt patet per Doctòrem hinc in litera.

Dubium.

Contra primò. Quia cognitiõ entis, vt ens potest haberi, vel causari ab aliquo inferiori: quia vt supra patuit à Doctore, inferius potest causare cognitiõnem sui, & superiorum: & sic Metaphysica non distinguerentur specie à scientia inferiorum.

Secundò, quia quæro à te, si cognitiõ lapidis haberetur immediatè à Deo in intellectu meo, ipso lapide non concurrente, an distingueretur specie à cognitiõne hominis, habita virtute hominis? si sic: habetur propositum: si non, ergo etiam nec distingueretur specie, si produceretur ab ipso lapide: quia respectus ad aliud, & aliud agens non variat speciem: vt patet à Doctore.

Item aliud.

Tertiò, quia si cognitiõ vnus speciei, virtualiter contentæ in alia, etiam secundum cognoscibilitatem non distingueretur à specie à cognitiõne speciei continentis: sequeretur, quòd de aliqua specie non posset esse scientia propriè: quòd est inconueniens, cum quælibet species habeat propriam definitionem, & passionem demonstrabilem de ea.

Item aliud.

Respondio ad primum: quòd sicut superius tantum obiectiue distinguitur ab inferiori, & non specie, sic scientia superioris obiectiue distinguitur: siue sit causata à superiori, siue ab inferiori: & hoc sufficit ad habendum distinctos habitus. Si dicatur, ergo sunt vnus speciei. Negatur, quia inferius, & superius, nec differunt specie specialissima, nec sunt eiusdem speciei.

Responsio ad primum.

Ad secundum dico, quòd differunt specie: & cum dicitur illa cognitiõ non habetur virtute lapidis. Dico, quòd sufficit, vt habeatur à Deo supplente vicem lapidis in huiusmodi causalitate. Sicut cognitiõ habita à Francisco, & cognitiõ habita à Ioanne sunt eiusdem speciei: si modò cognitiõnem Ioannis causaret Deus supplendo vicem Ioannis, esset etiam eiusdem speciei: sic in proposito.

Ad secundum.

Ad tertium, scientiam esse propriam vnus speciei contingit dupliciter. Primò, quòd habeatur virtute illius, vel à supplente vicem illius. Secundò, quòd sic sit propria terminatiue: quòd non potest terminari ad aliud. Secundò modo concedo, sed non semper primo modo: nisi quando species est motiua. Si etiam diceretur, quòd cognitiõ illa, quæ non habetur virtute sui obiecti, distingueretur specie ab alia, non esset inconueniens. quia sicut ipsa si posset haberi, virtute sui obiecti, distingueretur specie: sic potest dici distingui specie, quando habetur solum virtute alterius speciei: & non est inconueniens vnum obiectum esse causam partialem plurium cognitionum specie distinctarum. Circa hanc materiam de vnitæ habitus, vide diffusè alios sequentes

Ad tertium.

doctrinam Scoti, vt Ioannem Canonicum: & multos alios.

Q V Æ S T I O VIII.

*Vtrum principalior causa notitia sit obiectum in se, vel in specie,
vel ipse intellectus?*

Doctores citati ad questionem præcedentem de hac videri possunt.

QUERO de comparatione istarum duarum causarum partialium, quæ causant notitiam genitam, Vtrum principalior causa notitiæ genitæ, sit obiectum in se, vel in specie præfens, vel ipsa pars intellectiua animæ? Quod obiectum probo. Quia illud est principalius mouens, quod mouet non motum, quàm quod mouet motum; sicut apparet in omnibus causis essentialiter ordinatis: obiectum autem mouet non motum, sicut habetur à Philosopho tertio de Anima, intellectus autem non mouet nisi motus: ergo, &c.

I.

Arg. 1.

Text. 54.

Arg. 2.

Item, agens assimilatur sibi effectum quantum potest: ergo illud est principalius agens, quod magis assimilatur, vel cui magis assimilatur effectus: actus autem magis assimilatur obiecto, quàm intellectui, ergo.

Item, vnitas scientiæ assignatur penes vnitatem obiecti virtualiter continentis eam: non autem attribuitur intellectui talis continentia virtualis respectu habitus. Continere autem virtualiter conuenit causæ actiuiæ: ergo principalior causa illius habitus erit obiectum, quàm intellectus. & si causa habitus, igitur & actus.

Arg. 3.

Ad oppositum arguitur sic: Quotò aliquid est actualius, tantò formalius & perfectius, tantò & actiuius: ergo anima, quæ est forma actualior, multis aliis causis concurrentibus, erit actiuior, & ita quando concurrat cum eis in agendo, erit principalius agens: sed in intellectuone concurrat cum obiecto, tanquam causa partialis: igitur in intellectuone erit causa principalior, quàm obiectum.

Ratio ad
opp.

Item, enti secundum *quid*, non conuenit actus simpliciter: sed quando habet esse tale secundum *quid* per aliud simpliciter ens, tunc principalius conuenit illi enti simpliciter, si illud aliquo modo sit actiuum respectu eiusdem: obiectum autem à nobis modo naturaliter intellectum, habet esse secundum *quid* tantum in intellectu nostro, propter esse simpliciter ipsius partis intellectiuiæ: quia obiectum in ea est sicut cognitum in cognoscente: ergo illius actionis, ad quam ista duo concurrunt, non erit obiectum habens tale esse principalis causa, sed pars intellectiua, propter quam obiectum habet tale esse.

S C H O L I V M.

Resoluit intellectum esse principaliorē causam respectu cognitionis, ad quam naturaliter mouetur, non tamen respectu visionis beatificæ. Primum patet primò, quia est causa actiua illimitatio. Secundò, quia ipsi cogit species vel obiectum, non è contrà, quia intellectus est participatiuè liber. Tertio, intellectus se habet ut causa principalis, species ut instrumentalis. Prima ratio maioris est efficacia.

Respondeo, quod pars intellectiua habet principaliorē causalitatem respectu cognitionum, modò nobis naturaliter conuenientium. Probo primò, quia quando causarum ordinarum altera est indeterminata ad multos effectus, & quasi illimitata: altera autem quasi secundum vltimum virtutis suæ, determinata ad certum effectum: illa, quæ est illimitata & vniuersalior, videtur esse principalior & perfectior. Exemplum de Sole, & de particularibus generantibus. Intellectus autem habet virtutem quasi illimitatam & indeterminatam respectu omnium intellectuonum: obiecta autem à nobis naturaliter cognita, habent virtutem determinatam respectu determinatarum intellectuonum, quæ sunt ab ipsis, & hoc secundum vltimum suæ virtutis, sicut quodlibet ad intellectuonem sui: ergo intellectus est causa vniuersalior & principalior intellectuonem, quàm obiectum pro statu isto.

2.

Secundò, quia illa est principalior causa, qua agente, alia causa cogit, & non è conuerso: intellectu autem nostro agente ad intellectuonem, obiectum in se, vel in sua specie, cogit. Est enim in potestate nostra intelligere, quia intelligimus cum volumus, 2. de Anima. Hoc autem non est propter speciem principaliter, quæ est forma naturalis: sed propter intellectum, quo vti possumus cum volumus. Principalem autem actionem intellectus, sequitur actio speciei, quæ nata est esse semper vniuersalis ex parte speciei.

Text. 55. &
60.De hoc 2. d.
42. q. 1. ubi
agitur quo-
modo cogi-
tatio est in
manu no-
stra?

Tamen

Tamen aliquod obiectum-excedens multum facultatem partis intellectiue, puta obiectum beatificum, ut clarè visum, posset poni habere totam causalitatem respectu visionis, aut principaliorè quàm pars intellectiua; & hoc propter excellentiam talis obiecti, & propter defectum partis intellectiue. Sed de hoc in quarto libro. De obiectis autem, quæ modò naturaliter cognoscimus, prima pars solutionis videtur esse vera. Videtur enim intelligibile naturaliter à nobis intellectuum, species in intellectu esse, quasi instrumentum ipsius intellectus, non motum ab intellectu ut agat, quasi scilicet aliquid recipiat ab intellectu: sed quo intellectus utitur ad suam actionem; ut puta quando intellectus agit, species illa, tanquam minus principale agens, coagit ad idem, ut ad effectum communem.

Dist. 49. q. 11. & in quodlib. 14. & 15.

COMMENTARIUS.

I. **R**espondeo, quòd pars intellectiua, &c. Hic Doctor intendit probare per duas rationes, quòd intellectus sit principalior causa respectu intellectiionis, quàm obiectum: & hoc loquendo de illis obiectis, quæ naturaliter à nobis cognoscuntur. Et prima ratio, quæ fundatur super hoc, quòd intellectus est causa illimitator, & vniuersalior, quàm obiectum, patet in litera. Et similiter secunda ratio, quæ fundatur super hoc, quòd intellectu nostro agente ad intellectiionem obiectum in se, vel in sua specie coagit, & non è contra, patet.

Prima difficultas.

In ista tamen litera possunt occurrere aliquæ difficultates. Prima. Si Doctor tantum intelligitur de obiectis, quæ mouent intellectum nostrum pro statu isto, nulla est difficultas: quia obiecta motiua intellectus nostri pro statu isto sunt tantum sensibilia, ut supra patuit. Sed si loquatur de intellectu ex natura potentie, tunc est difficultas, præsertim si comparatur ad naturam creatam perfectiorem ipso intellectu. Posito ergo, quòd essentia Angeli sit perfectè præsens intellectui nostro in ratione obiecti, an talis essentia sit principalior causa? Et videtur quòd sic: quia causalitas sequitur entitatè, & quantò entitas est perfectior, tantò causalitas erit perfectior. Cum ergo essentia Angeli sit simpliciter perfectior intellectu nostro: ergo videtur, quòd sit causa principalior.

2. Responsio.

Respondeo, quòd si principalitas causalitatis accipitur à perfectiori ratione causandi, essentia Angeli in ratione obiecti erit principalior causa. Si verò principalitas accipitur ratione maioris illimitationis, vel vniuersalioris, intellectus erit causa principalior: quia partialiter potest concurrere ad cognitionem cuiuscunque obiecti: non sic essentia Angeli in ratione obiecti: ut patet. Si etiam principalitas in causa accipitur ex hoc, quòd vna agente, alia coagit, & non è contra: posset dici, quòd intellectus est causa principalior: nam existente præsentè essentia Angeli, intellectu causante cognitionem Angeli, essentia Angeli necessariò coagit intellectu, non autem è contra: quia voluntas posset auertere intellectum ab essentia Angeli, & conuertere ad aliud obiectum. Sed quicquid sit de hoc, scilicet an vo-

luntas possit impedire, siue auertere intellectum ab essentia Angeli ad aliud obiectum, prolixius habet videri in 2. d. 9.

Secunda difficultas est de illo textu Aristotelis 2. de Anima, text. com. 55. & 60. quòd intelligimus cum volumus: ait enim sic: *Ille autem, quia volens possibilis est considerare, nisi aliquid prohibeat externum.* Est enim in facultate intellectus, habita specie intelligibili obiectum ipsum intelligere: sic quòd non indiget aliquo exteriori: non sic est de sensu, qui etsi habeat speciem sensibilem in organo, actu tamen sentire non potest, nisi obiectum sensibile sit in se præsens. Nec est intelligendum absolute, quòd sit in facultate intellectus intelligere obiectum, vel non intelligere, posita præsentia obiecti in se, vel in aliquo representatiuo: quia tunc Doctor contradiceret sibi ipsi. Vult enim in *dist. 1. quest. 3.* quòd intellectus necessariò assentiat obiecto præsentì: hoc idem in *q. 4. respondendo ad argumenta*: quòd intellectus, quantum est ex se de necessitate assentit primis principiis, & conclusionibus propter illa: hoc idem vult *ibidem*, ponendo differentiam inter intellectum, & voluntatem, dicit quòd non est in potestate intellectus dissentire vero. Et in *d. 2. parte 2.* vult quòd intellectus, ut comparatur ad operationem propriam similiter agat per modum nature: & quod quantum est ex se, necessariò sit contrariorum, & multa alia possent adduci. Non est ergo intelligenda illa auctoritas sic absolute: quòd sit in facultate intellectus intelligere, & non intelligere, posita præsentia obiecti: sed sic debet intelligi: vel quòd intelligimus, cum volumus: quia habita specie intelligibili possumus intelligere, absque præsentia obiecti exterioris: vel possumus intelligere cum volumus propter libertatem voluntatis, quæ non tantum potest sibi imperare, & potentiis sensitiuis: sed etiam potest imperare intellectu, ut vratur modò vna specie intelligibili, modò vna alia: præhabita tamen cognitione obiecti, ut supra patuit à Doctore, in *q. 6. præsentis d. & hoc idem in d. 9. secundi.* Sed hoc clariùs vide in *2. d. 42.* & vide ibi, quæ prolixè exposui, *quest. 1.*

3. Secunda difficultas.

Intellectus necessariò assentit obiecto præsentì.

Possumus intelligere cum volumus, quomodo hoc sit intelligendum.

SCHOLIUM.

Soluit argumenta pro falsa parte questionis adducta, optimè explicans quomodo intellectus sit mouens motus, & an causa magis sibi assimilans effectum, sit principalior, & alia pulchra.

3. Ad arg. 1.

AD primum argumentum *, dico, quòd duplex est actus intellectus respectu obiectorum, quæ non sunt præsentia in se, qualia sunt illa, quæ modò naturaliter intelligimus. Primus actus est species, quæ obiectum est præsens, ut obiectum actu intelligibile. Secundus actus est ipsa intellectio actualis, & ad vtrumque agit intellectus, non

motus

motus ab eo, quod est causa partialis, secum concurrens ad illam actionem, licet vnum actum intellectus præcedat motio eius ad alium actum.

Ad primum autem actum agit intellectus agens cum phantasmate, & ibi intellectus agens est principalior causa quam phantasma, & ambo integrant vnam totalem causam respectu speciei intelligibilis.

Ad secundum autem actum agit pars intellectiua, siue intellectus agens, siue possibilis, non curo modò, & species intelligibilis, sicut duæ partiales causæ, & ibi agit pars intellectiua non mota specie, sed prius mouens, scilicet, agens vt species sibi coagat. Cum igitur dicitur obiectum mouet non motum; dico, quòd in vtraque motione, obiectum est mouens secundarium, licet non sit motum, id est, aliquid recipiens in se à principali siue priori mouente. Cum dicitur, quòd intellectus non mouet nisi motus: dico, quòd non mouet secunda motione nisi motus priori motione. Hæc igitur est comparatio duarum motionum intellectus: non autem duarum causarum partialium concurrentium in vna motione. Si autem compares causas partiales in vtraque motione: dico, quòd intellectus vtrouique mouet non motus à causa partiali concurrente in eadem motione.

Obiectum magis est mouens motum, quam intellectum.

Ad secundum argumentum dico, quòd effectus formaliter magis assimilatur causæ proximæ inferiori, quam remotæ, & principali & perfectiori, sicut apparet de filio respectu patris & Solis. Vnde illud argumentum est ad oppositum; quia probat quòd actus intelligendi sit ab obiecto, vt à causa proxima, quia magis sibi assimilatur formaliter: ita etiam species intelligibilis magis formaliter assimilatur phantasmati, quam intellectui agenti: & tamen minùs principaliter est à phantasmate, quam ab intellectu agente.

Ad 2.

Causa magis sibi assimilans effectum est minus principalis, & quare.

Contrà, cum agens intendat assimilare sibi passum: quomodo principale agens non magis assimilatur sibi formaliter?

Respondet, principalis agens, communiter est æquiuocum, & eminentius habet in se perfectionem effectus, quam causa vniuoca: & idèd non magis assimilatur sibi formaliter, quia hoc esset imperfectionis in causa, sic assimilari effectui. Sed assimilatur magis, hoc est, dat magis formam effectui, per quam sibi assimilatur æquiuocè, quam det agens particulare, & ista assimilatio actiua est ex perfectione causæ, licet non sit magis assimilatio formaliter. Similiter causa perfectior magis assimilatur effectum ei, cui est assimilabilis, quam imperfectior. Magis enim causat effectum, qualis est causabilis, & assimilabilis: assimilabilis autem est effectus formaliter causæ propinquæ: idèd ipsa causa remotior magis assimilatur effectiue ipsum effectum causæ proximæ, quam ipsamet causa proxima sibi. Quòd enim formaliter filius est similis patri, hoc magis est à causa remota assimilante filium patri effectiue, quam ab ista causa propinqua: quia quæ plus dat formam, qua assimilatur, plus dat effectiue assimilationem.

4.

Ad tertium dico; quòd vnitas scientiæ assignatur penes obiectum, quia illud est penes quod scientiæ distinguuntur, non penes intellectum: quia intellectus vnus est respectu omnium scientiarum, & hoc modo distinguendo scientias, illa est vna, quæ est vnus subiecti primi quatenus obiectum primum habet continere scientiam illam virtualiter: sed hoc non est nisi vt causa partialis. Præter enim hæc, intellectus est alia causa partialis continens illam: non est igitur aliud reducere scientiam ad obiectum primum, quam in altera causa partiali, habente in suo genere ordinem essentialem, reducere ad primum ibi simpliciter, & ab ipso assignare vnitatem effectus in quantum effectus est ab eo. Sed cum hoc stat, quòd multò perfectiùs continetur in reliqua causa partiali.

Ad 3.

Vi inquit Aristot. 1. Post. sext. comm. 43. Vnde desumenda vnitas scientiæ. vide in prolog. q. 3. q. 2. later.

COMMENTARIUS.

Ad primum argumentum. Respondet Doctor, & responsio stat in hoc. Quia intellectus respectu obiectorum, quæ non sunt in se præsentia, duplicem actum habet, scilicet speciem intelligibilem, & actum intelligendi: & respectu vtriusque actus est principalior causa. De specie intelligibili patet: quæ causatur à phantasmate, & ab intellectu agente, qui intellectus agens est principalior causa: similiter respectu actus intelligendi, & respectu vtriusque actus non dicitur moueri ab obiecto: sic intelligendo, quòd in actione sua dependeat ab obiecto. Et quando dicitur, quòd intellectus non mouet nisi motus: sic

exponitur: quòd non potest mouere ad actum secundum, causando illum partialiter: nisi prius sit motus ad actum primum, scilicet recipiendo speciem intelligibilem, per quam obiectum est præsens: in vtraque tamen motione semper est principalior causa. Et quòd dicitur, quòd obiectum mouet non motum, sic intelligitur: quòd licet sit partialis causa speciei intelligibilis, & quantum ad hoc moueat: quia tamen illam non recipit, nec similiter actum intelligendi, idèd non dicitur moueri.

b Ad secundum. Respondet primò quòd argumentum est magis ad oppositum: quia effectus magis

magis

magis assimilantur causæ proximæ, & minùs principali, quàm causæ remotæ, & magis principali: vt patet de homine producto ab alio homine, à Sole, & à Deo: & sic actus intelligendi magis assimilatur obiecto, vt causæ proximæ, & minùs principali.

Duplex est assimilatio.

Dat aliam responſionem, dicens quòd duplex est assimilatio, scilicet æquiuoca & vniuoca: loquendo de assimilatione æquiuoca, principalior causa magis assimilatur æquiuocè: quia perfectiùs concurrat ad effectum, & magis ad formam, qua effectus assimilatur sibi æquiuocè, non autem vniuocè: quia hoc esset imperfectionis in causa

prima, si assimilaret effectum sibi vniuocè: quia tunc non esset simpliciter perfectior suo effectu. Dicit etiam vnum notabile, quòd loquendo de assimilatione vniuoca, principalior causa magis assimilatur effectum formaliter, & vniuocè non sibi, sed causæ proximæ: quia magis, & perfectiùs dat formam, & entitatem, qua effectus est similis vniuocè causæ proximæ, quàm ipsa causa proxima det.

Tertium argumentum cum sua responſione patet hic, & ex dictis supra, *in fine, quæst. præcedentis*, vbi altqualiter exposui de vnit. scientiæ, quomodo ab obiecto dicatur vna.

Q V Æ S T I O IX.

Vtrum in mente sit imago Trinitatis?

Aleusis 1. p. q. 61. membr. 3. D Thom. 1. p. q. 93. art. 5. 6. & per totum. Richardus hic art. 1. q. 1. & 2. & art. 3. q. 1. D. Bonauen. 2. p. art. 1. q. 1. & art. 2. per totum. Durandus 2. p. q. 1. Bachon q. 3. Scot. in prolog. Met.

1. Arg. 1.

VLTIMÒ circa istam partem distinctionis. Quæro vtrum in mente sit distinctè imago Trinitatis? Quòd non, arguo. Quia imago repræsentat illud distinctè, cuius est imago: igitur mens distinctè repræsentat Trinitatem. Hoc est falsum. Probatio; tum, quia tunc naturali ratione posset concludi Trinitas ex mente naturali notà; tum, quia nulla creatura in repræsentando excedit perfectionem suæ ideæ: idea autem mentis non repræsentat Deum inquantum trinus: quia idea est Dei, inquantum est causa, & est causa inquantum vnus.

Arg. 2.

Item, nihil in mente plus repræsentat vnã personam quàm aliam personam: ergo nec tota mens repræsentat totam Trinitatem. Probatio antecedentis, 5. de Trin. cap. 7. *Pater est memoria, intelligentia, & voluntas*, &c. ergo Pater ita formaliter est intelligentia, & voluntas sicut memoria, & Filius similiter: igitur memoria non magis distinctè repræsentat Patrem, quàm Filium.

Arg. 3.

Item tertio, in Trinitate duæ personæ sunt productæ: in imagine autem nihil est productum, vt probabo: ergo non est repræsentatiua productionis. Probatio assumpti, in anima non sunt nisi actus primi, vel secundi: actus primi non sunt originati à se inuicem, quia sunt creati ipsi animæ: nec actus secundi sunt originati. Probatio, quia actionis non est actio, nec vt subiecti, nec vt termini, 5. *Physicorum*: quia tunc esset processus in infinitum: istorum igitur actuum, vt terminorum, non est actio, quia sunt formaliter actiones. Probatio, siue enim actus secundi, & non primi: sed si non essent actiones, essent actus primi.

Text. 10.

Item, ex ipsis generatur habitus: actio, qua generatur aliqua forma, est actio de genere actionis: igitur isti actus secundi sunt actiones de genere actionis.

Ratio ad opp.

Ad oppositum Augustinus 14. de Trin. cap. 8. *Ibi quaerenda est imago, & est inuenienda, quo etiam natura nostra nihil habet melius.*

C O M M E N T A R I V S.

1.

TITVLVS quæstionis sic debet intelligi: *An in anima intellectiua sint aliqua que distinctè repræsentent Trinitatem*, id est, ex quo Trinitas dicit vnitatem essentia, distinctionem personarum, & originationem vnus personæ ab alia, an in anima intellectiua ista tria possint reperiri, scilicet vnitas essentia, & realis distinctio inter aliqua tria, quæ repræsentant Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, & verè sit originatio vnus ab alio.

2.

Primò arguit sic: *Imago repræsentat illud distinctè, &c. quia idea est Dei inquantum est causa*: quia idea est ratio æterna in mente diuina; secundum quam aliquid est formabile extrinsecum, vt secundum propriam, vt infra patebit, *dist. 35*. idea ergo vt idea, respicit causabile à Deo: sed Deus non est causa, nisi in-

quantum vnus, cum ratio formalis causandi sit tantum voluntas diuina, vt patet ex Doctore in 2. d. 2. q. 1. & quodl. 9. 8. imò causare primò conuenit Deo vt est hic Deus, non vt est in tribus suppositis; si enim illa supposita non essent, adhuc perfectissima ratio causandi esset in eo, vt patet infra *dist. 4. q. 2. & in 2. dist. 1. q. 1.* Secundum argumentum patet.

Tertium stat in hoc: quia si in mente est imago Trinitatis, ergo est ibi aliquod productum: sed nihil est ibi productum, quia actus secundi non sunt ibi producti: patet, quia actionis non est actio, nec vt subiecti, nec vt termini, vt dicit Aristoteles 5. *Physic. text. comm. 10.* qui sic ait: *Neque in agere & pati est motus; neque motoris aut moti: quoniam motus non habet motum; neque generatio habet generationem; & vniuersaliter neque transmutatio*

3.

transmutatio transmutationem. Et ibi Commentator: *Actio, inquit, & passio non habent motus, neque motoris & moti, neque generati generantis, & vniuersaliter transmutantis & transmutati, quoniam motus non habet motum; neque transmutatio habet transmutationem vniuersaliter.* Hæc ille. & in textu sequenti dicit Aristoteles expressè quòd *motus non habet motum, vt subiectum, neque vt transmutando aliquid.* vide ibi.

4. Dico ergo quòd actionis non est actio, neque vt termini, quia vna actio de genere Actionis

non potest esse terminus productus ab alia actione, quia tunc quæterem de illa producente si esset producibilis, aut non. Si primò, ergo mediante alia actione, & sic processus in infinitum. Similiter si aliqua actio potest produci, ergo alia actione producitur, & quæro de illa alia, &c. Item actionis nõ est actio vt subiecti, quia vna actio non est subiectum alterius: cum ergo actus secundus, scilicet intellectio & volitio sint formaliter actiones: ergo nõ sunt productæ, quia si essent productæ, tunc essent termini actionum, & sic actionis esset actio.

S C H O L I V M.

Positis rationibus pro parte falsa, declaratur ratio imaginis, & in quo differt à vestigio, de quo supra quaest. 5. Item officium eius, nempe repræsentare Trinitatem personarum, vnitatem naturæ, & ordinem originis.

Hic primò videndum est, quid sit ratio imaginis in corporalibus, vnde translatum est vocabulum ad propositum. Secundò, respectu cuius in Trinitate sit imago. Tertio, in quo in nobis est imago. 2.

Quantum ad primum, sicut dictum est in quaestione de vestigio, dico quòd imago est repræsentatiuū totius: & in hoc differt à vestigio, quòd est repræsentatiuū partis. Si enim totum corpus esset impressum pulueri, sicut pes est impressus, illud derelictum esset imago totius, sicut illud est imago partis, & vestigium totius: sed ista cõformitas expressiua totius, non sufficit, sed requiritur imitatio; quia secundum August. 83. q. 9. 74. *Quantumcumque duo, oua sunt similia, vnum non est imago alterius, quia non est natum imitari ipsum.* & idèd requiritur, quòd imago nata sit imitari ipsum cuius est imago, & exprimere illud.

Vestigium ab imagine differt. supra q. 5.

De secundo, sciendum, quòd cum conceptus vnius personæ in intellectu nostro, sit partialis, respectu conceptus Trinitatis, illa creatura, quæ ducet nos in cognitionem Trinitatis, per modum imaginis repræsentabit Trinitatem quantum ad illum conceptum, quem intellectus noster potest habere de ea, repræsentabit igitur distinctionem trium personarum, vnitatem essentia, & ordinem originis; quia illa distinctio realis in diuinis est per originem: habebit etiam imitationem essentialem ad ipsam Trinitatem, quam repræsentat.

C O M M E N T A R I V S.

5. **H**ic primò videndum est quid sit ratio imaginis in corporalibus. Dicit Doctor quòd imago in corporalibus dicitur esse repræsentatiua totius immediate: sicut si totum corpus esset impressum pulueri, illud repræsentatiuum derelictum in puluere diceretur imago illius corporis: quia totum distinctè repræsentaret: est ergo imago in corporalibus similitudo totius. Et addit, quòd etiam requiritur imitatio: quia non sequitur: hoc est simile huic: ergo est imago illius, vt patet de duobus ouis omnino similibus: requiritur ergo imitatio, ita quòd illud, quod dicitur imago, verè imiteretur imaginatum: quæ imitatio dicitur dependentiam essentialem imaginis ad imaginatum, vel causati ad causam, vel mensurati ad mensuram: vel vt participati ad imparticipatum: nisi enim diceret ordinem, & essentialem dependentiam ad imaginatum, non diceretur imago propriè. In imagine ergo Trinitatis creata requiritur, quòd talis imago sit similitudo totius Trinitatis: & cum hoc dicat veram imitationem ad totam Trinitatem.

vt intellectus comprehendit agentem, & possibilem, quamuis non sit verè pars: sic in Trinitate accipitur ratio partis, & ratio totius improprie: non enim Trinitas est quoddam totum proprie constitutum ex partibus, cum in Deo non sit pars: sed in conceptu potest dici pars Trinitatis: & ipsa Trinitas potest dici quoddam totum. Dicit ergo Doctor quòd cum conceptus vnius personæ in intellectu nostro sit partialis respectu conceptus Trinitatis: illa creatura, quæ ducet nos in cognitionem Trinitatis per modum imaginis repræsentabilis Trinitatem quantum ad illum conceptum, quem intellectus noster potest habere de ea: & dicitur per modum imaginis: quia non sequitur: aliquid ducit nos in cognitionem Trinitatis: ergo erit imago Trinitatis. Quia species intelligibilis impressa in intellectu Angelico repræsentans Deum sub ratione obiecti intelligibilis ducit intellectum Angeli in cognitionem Trinitatis, vt patet à Doctore in 2. d. 3. quaest. 9. & tamen non est imago Trinitatis. Et similiter visio Beatorum ducit in cognitionem Trinitatis: & tamen non est imago. Ad hoc ergo, vt aliquid dicatur imago, oportet quòd ducat nos in cognitionem Trinitatis per modum imaginis: ita quòd illud sit repræsentatiuum vnitatis essentia, Trinitatis personarum, & originationis vnius personæ ab alia: & hoc semper cum imitatione essentiali ad ipsam Trinitatem, quam repræsentat.

Ad hoc vs aliquid dicatur imago.

Imago in corporalibus est similitudo totius.

6. *Esse partem alicuius dupliciter contingit.*

De secundo sciendum, &c. Pro intelligentia huius literæ nota, quòd esse partem alicuius contingit dupliciter. Primò proprie, sicut caput est pars hominis. Secundò improprie, scilicet pro conceptu de aliqua re formato, non complectente totam entitatem rei: sicut conceptus animalis in homine: vel conceptus intellectus possibilis de intellectu absolute: & sicut intellectus possibilis sic conceptus, potest dici pars intellectus,

S C H O L I V M.

Declarat perspicuè ad mentem Augustini quomodo ratio imaginis Trinitatis consistit in anima, quatenus est secunda ad gignendum & spirandum, & sic habet rationem parentis perfecte; & quatenus est receptiva notitiæ genitæ, & amoris spirati, expedit duo dubia. Primum, quomodo anima nostra non sit potius imago quaternitatis. Secundum, quomodo saluatur ratio originis in imagine nostra.

3. **D**E tertio ^a, primò videndum est de illis, quæ sunt manifesta esse in mente. Secundò, in quibus non consistit imago. Tertio, in quibus consistit. Quantum ad primum, experimur in nobis esse actum intellectiōnis, & actum volitionis: istos actus aliquo modo esse in potestate nostra, quando obiectum est præsens: ergo oportet in nobis ponere aliquo modo principia actiua ad istos actus, & potentias, quibus sumus potentes respectu istorum actuum; non potest autem idem (sub eadem ratione formalis) esse principium istorum duorum actuum secundorum: quia isti actus secundarij requirunt oppositam rationem principiandi in suis principiis: ergo oportet habere aliquam distinctionem actuum primorum, & hoc proportionaliter correspondentem distinctioni actuum secundorum.

Vide dist. 1.3. de potentis animæ pro hoc & dist. 16. 2.

De secundo ^b in isto articulo, dico quòd nec in actibus primis solùm, nec in actibus secundis solùm, est imago. Quòd apparet dupliciter. Primò, quia hi sunt duo tantùm, & illi duo tantùm: ergo tantùm esset imago dualitatis, non trinitatis. Secundò, quia in primis actibus, licet sit ibi cõsubstantialitas: non tamen est ibi distinctio realis rei & rei, nec ordo originis: In actibus secundis etiã, licet sit distinctio & origo aliquo modo, non cõsubstantialitas. Ex his sequitur tertium, quòd imago consistit in actibus primis & secundis simul. & hoc intelligo sic: anima habet in se aliquam perfectionem, secundum quam formaliter est actus primus respectu notitiæ genitæ, & habet in se aliã perfectionem, secundum quam recipit formaliter notitiã genitam, & habet in se aliã perfectionem, secundum quam recipit formaliter volitionem. Istæ tres perfectiones dicuntur memoria, intelligentia, & voluntas, vel anima inquantũ habet ipsas. Anima igitur inquantum habens actũ primum totalẽ respectu intellectiōnis, scilicet, anima vel aliquid animæ, & obiectũ sibi præsens in ratione intelligibilis, dicitur memoria, & hoc memoria perfecta, includendo tam intellectum, quàm illud, quo obiectũ est sibi præsens. Ipsa etiam eadem anima, inquantũ recipit notitiã genitã, dicitur intelligentia, & intelligentia perfecta, vt est sub illa notitiã genita. Voluntas etiam dicitur perfecta inquantum est sub illo actu perfecto volendi Accipiendo igitur ista tria ex parte animæ, vt sunt sub tribus actibus suis, in istis, inquam, tribus, est cõsubstantialitas, ratione illarũ trium realitatũ, quæ sunt ex parte animæ: sed est distinctio, & origo, ratione istarũ actualitatum receptorũ in anima, secundum istas realitates in anima.

De his vide 15. q. quodl.

4.

Sed hic occurrunt ^d duo dubia. Primum, quia tunc videtur esse quaternitas in imagine. Nam actus primus respectu volitionis, non concurrat cum aliquo trium in imagine: non cum tertia parte patet, quia idem non est principium sui: nec cum secunda, manifestum est, quia actualis notitiã non est voluntas: non etiam cum prima, quia memoria dicit propriè principium productiuum notitiæ genitæ; non volitionis: ergo voluntas erit quartum cum istis. Secundum dubium, quia non videtur hic saluari ordo originis sicut est in diuinis: ibi enim prima persona originat secundam, & duæ tertiam: hæc prima pars imaginis nostræ est causa secundæ, sed nec prima, nec secunda est causa tertiæ: ergo.

Ad primum dico, quòd imago potest dupliciter assignari, secundum quòd eam dupliciter assignat Augustinus: vno modo 9. de Trin. c. 4. & deinceps, mens, notitiã & amor. Alio modo, sicut eam assignat 10. de Trin. c. 10. & deinceps, memoria, intelligentia & voluntas, & de ista duplici assignatione imaginis loquens Augustin. 15. de Trin. c. 2. dicit quòd illa quæ posita est in 10. est euidentior. Dico igitur primò pertractando primã assignationem, quòd per mentem possumus intelligere actum primum perfectum respectu vtriusque actus secundarij, scilicet fecunditatem ad gignendum, & ad spirandum. & hoc modo mens habet rationẽ perfectẽ parentis, quia includit perfectẽ vtramque fecunditatem, & tunc illa aliã duo, scilicet amor & notitiã, sunt duo producta ab anima, licet ordine quodã: & tunc non erit quaternitas: quia in parente habente perfectã rationẽ parentis, concurrat actus primus duplex. & isto modo est in diuinis, quia in Patre non solùm est fecunditas ad generandum, sed ad spirandũ, & hoc à se: quia si Pater non haberet fecunditatẽ à se ad spirandum, sed haberet eam derelictã sibi ex productione Filij sicut quidam dicunt, sequitur (vt videtur) hoc impossibile, quòd Pater nunquã haberet illam fecunditatem. Nullam enim realitatem siue absolutã, siue relatiuam habet Pater aliquo modo per productionẽ, quam antè non habuit, & idèò quamcumque realitatem non habet in primo signo originis, inquantũ, scilicet præintelligitur ordine originis Filio, illã nunquam habebit: igitur si illam fecunditatem duplicẽ non habet in se in isto primo signo originis, nunquã habebit illam.

Si Pater nõ esset à se fecundus, nullo modo fecundus esset.

Henr quodlibet. 6. q. 2. De hoc supra d. 1. q. 2.

Si autem mens accipiatur præcisè, vt actus primus, habens solummodò fœcunditatem respectu notitiæ genitæ; hoc modo imperfectè assignatur imago, quia hoc modo mens non habet rationem parentis perfectè. Ita dico de alia assignatione: quòd si memoria accipiatur præcisè pro parente respectu notitiæ genitæ, est imperfectè parens: parens autem perfectè, non tantùm habet rationem vnde generet, sed vnde spiraret, quia non potest illud habere ab alio, & oportet illud habere in toto; & idè oportet, vt habeatur in parente à se. Si autem accipiatur memoria pro tota anima, vt habet habitualiter in actu primo fœcunditatem istam duplicem; hoc modo habet perfectè rationem parentis. Sed licèt memoria sit euidentior parens, sicut oportet concedere propter verba Augustini 15. *de Trinitate, cap. 3.* Quatenus, scilicet magis exprimit habitudinem gignentis ad genitum, quàm mens: tamen mens nostra videtur perfectè importare rationem parentis, si accipiatur, vt includit vtramque fœcunditatem. Breuiter ergo quomodocunque assignatur Trinitas in imagine, vel sic, vel sic, non est quaternitas, quia duplex concurret habitudo fœcunditatis in parente, si est perfectè parens.

Ad secundum ^c dico, quòd in nobis in hoc non potest esse similitudo imaginis ad Prototypum: notitia enim genita in imagine creata, accidens quoddam est, cui non communicatur fœcunditas illa ad producendum amorem, quæ formaliter est aliquid productiuum dilectionis. Accidens enim tale, non est natum esse formaliter intelligens vel volens: & idè memoria gignens notitiam actualem, accipiendo memoriam, vt est perfectè gignens, non potest communicare genito illam perfectam fœcunditatem, quam prius habuit: quia non communicat sibi eandem naturam, sed producit eam æquiuocè in alia natura. Pater autem generans Filium, communicat ei eandem naturam, & eandem fœcunditatem spirandi amorem, quæ non intelligitur in generatione Filij habere terminum adæquatum: & idè Filius eandem fœcunditatem habens, potest producere sicut Pater. Patet igitur ratio, quare non potest ista productio saluari in partibus imaginis creatæ, sicut in personis Trinitatis; quia non potest esse eadem fœcunditas in duabus primis partibus imaginis: potest esse autem, & est in duabus personis respectu tertiz. Similiter si notitia genita esset alicuius productiua aliquo modo, hoc non esset nisi per modum naturæ, & non liberè.

Est tamen ^f hïc aliquis ordo inter secundam partem imaginis, & tertiam, quia tertia præsupponit secundam naturaliter, licèt non sit ab ea. Etiam illud August. 15. *de Trinit. cap. 27. Velut parentem, & prolem terciã voluntate, siue dilectione iungente, quam quidem voluntatem de cognitione procedere nullus ambigit, & subdit statim, & exponit quomodo intelligat; nemo enim vult quòd omnino quid, vel quale sit, nesciat, non tamen esse cognitionis imaginem, &c.* Patet igitur, quòd istum ordinem originis præcisè ponit propter naturalem ordinem volitionis ad intellectionem, non autem, quòd intellectio sit causa respectu volitionis. Patet igitur secundum intentionem Augustini quòd *voluntatem*, secundum quòd est tertia pars imaginis, accipit ibi pro actu volendi, sicut hïc accipit, cum subdit, *quam voluntatem procedere, &c.* Quod non est verum de voluntate, vt est potentia: sed si verum sit, hoc est de actu volendi.

Vltius ^g in speciali, cum omnia ista prædicta repèriantur in intellectu, vel in mente respectu cuiuscunque obiecti; notandum est, quòd perfectissima, & vltima ratio imaginis est, quando ista concurrunt in mente respectu Dei, vt obiecti; quia tunc anima non habet tantùm similitudinem expressiuam, quantum ad prædicta ex ratione eorum in se, sed ea etiam ratione, qua actus ipsi conformantur obiecto. Est enim actus verè similitudo obiecti, sicut dictum est in præcedenti quæstione; & idè quando isti actus sic sunt in mente, quòd non tantùm habent substantialitatem, & similitudinem, distinctionem, & originem: sed etiam habent vltiorem assimilationem ad Deum, ex ratione obiecti circa quod sunt, est perfectior similitudo: minùs autem perfecta, quando anima habet se pro obiecto; quia, licèt tunc non habeatur similitudo ab ipso Deo immediatè tanquam ab ipso obiecto proximo, habetur tamen aliquo modo in quantum in mente, vt in imagine cognoscitur Deus. Et istam duplicem Trinitatem assignat Augustinus, illam quæ est respectu Dei. 12. *de Trinit. cap. 4.* dicens: *In eo solo, quòd ad contemplationem pertinet æternorum, non solum est Trinitas, sed etiam imago Dei. In hoc autem, quòd derivatum est in actione temporalium, etiamsi Trinitas possit, non tamen imago Dei inueniri potest.* Hoc intelligendum est de expressiua imagine, quantum ad summam expressionem, siue similitudinem. de eadem etiam 15. *de Trinit. c. 20.* *Vnde potest sempiterna atque immutabili natura recoli, conspici, concupisci, &c. Profecto reperit summa Trinitatis imaginem, ad quam reminiscendam, videndam, diligendam totum debet referri, quòd viuut.* De alia imagine loquitur 14. *de Trinit. cap. 8.* *Ecce, inquit, mens meminit sui, intelligit se, diligit se, hoc si certissimus,*

5.

6.

Quare nostra notitia genita non producit amorem, sicut notitia genita Dei.

Alij tenent amorem effici à notitia, de quo Scot. 2. d. 25.

7.

Secundum August. in anima vt intelligit & amat inferiora se est imago imperfecta, vt intelligit & amat se perfecta, vt intelligit & amat Deum perfectissima.

cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed iam imaginem Dei.

Ista autem secunda auctoritas videtur contradicere primæ, nisi intelligitur modo prædicto. & tunc patet quomodo respectu omnium obiectorum inferiorum à mente, non ponit imaginem in mente, quia nullum aliud obiectum est imago Dei, respectu cuius potissimè, & respectu imitationis eius secundariò, est imago in mente, quantum ad illam similitudinem, quæ habetur ab obiecto.

8. Ex istis apparet corollarè quare in parte sensitiva non est imago. primò; quia ibi non est confubstantialitas operandum, siue totorum illorum * sumptorum cum suis operationibus; quia principium sentiendi non tantum est aliquid animæ, sed totum compositum ex anima, & parte corporis sic mixta, quod est totum organum. Similiter principium appetendi appetitus sensitivi, non est aliquid animæ tantum, sed similiter est compositum. Ista autem duo, quorum sunt istæ operationes, non sunt confubstantialia; quia licet istæ potentie animæ sint in eadem essentia, & fortasse idem essentie animæ, non tamen totales causæ operationis, puta tota ipsa organa; quia partes corporis non sunt confubstantiales, nec inter se, nec potentiis animæ. Similiter in parte sensitiva non est duplex modus originandi; quia sicut sensus naturaliter sentit, ita appetitus sensitivus naturaliter appetit. Vnde secundum Ioannem Damascenum lib. 2. bruta in suis actionibus non agunt, sed aguntur.

Cap. 29.

9. Ad primum^h argumentum principale, concedo, quòd quælibet essentia creata, in quantum hæc essentia producta, secundum talem ideam, non repræsentat Deum sub ratione trini, sed sub ratione vnius, quia non causatur nec ideatur à Deo sub ratione trini, sed sub ratione vnius. Sed tamen aliqua natura ratione essentie suæ, & multorum concurrentium in ea, tanquam vnum aggregatum, potest esse repræsentativum Trinitatis & eorum, quæ apprehenduntur in Trinitate: tale quid est mens accepta in se, & cum operibus suis, quia ibi est vnitas, & distinctio, & ordo originalis: tale autem etiam, quantum ad talem concursum, nihil est, quod sit inferius mente, sicut patuit in parte sensitiva. Sed cum arguitur, quòd si esset imago, posset Trinitas cognosci per cognitionem mentis.

Ad 2.
Henric.
quodlib. 6.
quæst. 2.

Respondeo, ista concurrentia in mente valent credenti Trinitatem ad perscrutandum, & persuadendum, quomodo possit esse: non autem non credenti concludunt eam esse, quia tota ista aggregatio plurium in mente, in quibus consistit imago, posset esse, & est in vna persona: & idè ex ipsa non potest demonstratiuè concludi, ipsam esse imaginem Trinitatis. De hoc August. 15. de Trinit. cap. 24. *Qui vident suam mentem, & in ea trinitatem istam, nec tamen credunt eam esse imaginem Dei, speculum quidem vident, sed non vident per speculum, cum nec ipsum, quod vident, sciant esse speculum:* qualiter autem valeat deductio ad ostendendum tres personas ex ratione intellectus, & voluntatis in diuinis, dictum fuit *distinctione 2. quæst. 4.* de duabus productionibus.

Ad secundum dico, quòd illud argumentum videretur efficax, si poneretur Patrem gignere in quantum intelligit, sicut ponit vna opinio superius improbata *secunda dist. quæst. prædicta*, quæ ponit actualem notitiam Patris habere aliquo modo rationem producentis respectu gignitionis Filij, & rationem formalem principij productiui. Sed secundum aliam viam, quam ibi tenui, quòd Pater in quantum habet essentiam sibi præsentem sub ratione actu intelligibilis, quod conuenit Patri in quantum est memoria: hoc modo Pater gignit, non autem in quantum intelligens, sicut ibi fuit declaratum: tunc falsum est antecedens, quia memoria magis repræsentat Patrem, quàm filium, non quo ad hoc, quòd sola memoria sit in Patre, & sola intelligentia sit in filio: sed quo ad hoc, quòd Pater gignit filium in quantum Pater, habet rationem memoriæ, non autem, vt Pater habet rationem intelligentiæ, vel voluntatis.

10. Ad 3. Intellectio est forma absoluta non actio.
Cap. 19.

Ad tertiumⁱ dico, quòd actus secundi sunt producti. cum probas per Philos. 5. *Physic.* argumentum est pro me: cum enim actio non sit terminus actionis, & ista verè terminat actionem: sicut August. dicit 9. de Trin. cap. vlt. *quòd notitia gignitur verè, & volitio procedit*, vt dicit. 15. de Trin. cap. 28. ergo ista non sunt actiones de genere Actionis, sed sunt formæ absolutæ de genere Qualitatis. Cum probas, quòd sunt actiones propriæ, quia sunt actus secundi: Dico, quòd quædam formæ habent esse fixum non dependens continuè à sua causa quasi in fieri, sicut calor in ligno: quædam habent quasi continuam dependentiam ad suam causam, sicut lumen in medio ad Solem. Et hoc dicit August. 8. super Gen. ad litteram, dicens, *quòd aër non est factus lucidus, sed fit lucidus.*

Primæ formæ propter suam independentiam in esse, non habent rationem actionis nec

nec motus. Secundæ, propter continuam suam dependentiam, magis videntur habere esse *in fieri*, quàm *in facto esse*. & ita habent esse: quia semper dum sunt, æquè causantur, sicut in primo instanti, quando incipiunt esse: & idèo causa cessante causare, istæ formæ cessant esse. Non tamen ex hoc sequitur, quòd sunt actiones de genere actionis: sed oppositum, quia sunt termini talium actionum.

Hoc secundo modo se habet intellectio, quia ipsa est in continua dependentia ad præsentiam suæ causæ, quia aliter non haberet esse, sicut patet per August. *1. de Trinit.* c. 3. Cùm autem cogitantis acies auersa inde fuerit, nihil formæ, quæ impressa erat in eadem acie, remanebit. Non enim manet actus intelligentiæ absque tali præsentia causæ, quæsi continuè influentis. Sed istud solum non concludit ipsam esse actum secundum; ita enim poneretur lumen in medio esse actus secundus. & idèo cum ista est alia conditio vterior, videlicet, quòd istæ formæ de ratione sui transeant in aliquid, vt in terminum; & hoc siue illud aliud sit intrà operans, siue extrà, non curo: non est enim intelligibile quòd sit intellectio, & volitio, & quòd non sit alicuius termini. Hoc autem conuenit actioni propriè dictæ, vt transeat in aliquid, vt in terminum. Propter istas igitur duas condiciones concurrentes in istis formis, dicuntur istæ formæ esse actus secundum, cum verè sint formæ manentes.

Ad aliam probationem, cùm dicitur, quòd actus talis est generatiuus habitus. Respondeo, argumentum est in oppositum, quia actio de genere actionis, non potest esse eiusdem rationis; nisi termini sint eiusdem rationis; sicut calefactio non est eiusdem rationis, nisi calor terminans sit eiusdem rationis; ergo si actus generaret habitum, vt actio de genere actionis terminata ad habitum vt ad terminum, non posset esse actio eiusdem rationis cum altera, nisi illa alia esset per se generatiua habitus. imò contradictio videretur, quòd esset actus eiusdem rationis, & non alicuius termini, quia non potest esse actio de genere actionis, nisi sit alicuius termini. nunc autem aliquis actus intellectiois vel volitionis, potest esse eiusdem rationis, licet non sit alicuius termini producti: ergo actus iste non est generatiuus vt actio, sed vt forma, qua formaliter generatur iste habitus. Tunc dico breuiter, quòd actus est generatiuus habitus, sicut forma aliqua est causa, vel ratio causandi aliam formam; sicut lumen Solis in medio, est ratio gignendi ibi calorem. Non est autem talis actus gignitiuus, vt actio, sed tali actione gignitur tam actus quàm proprius habitus, vt terminus talis actionis. & ad significandum gignitionem talem, quæ est actio de genere actionis, dicimus potentiam elicere actum intelligendi.

C O M M E N T A R I V S.

7. **a** *De tertio*, scilicet in quibus consistat imago in nobis. Et declarat tria in isto articulo. Primum est de his, quæ manifesta sunt in nobis. Secundum, in quibus non consistit imago. Tertium, in quibus consistit.

Primum ibi: *Quantum ad primum*. Hic ostendit quomodo notum est nobis per experientiam habere actum intelligendi, & actum volendi: qui actus sunt aliquo modo in potestate nostra, quando obiectum est præsens: & si sic, oportet ponere in nobis aliquo modo principia actiua, & potentias, quibus sumus potentes respectu ipsorum actuum: aliter non essent in potestate nostra: vt supra patuit *quæst. 7. præsentis dist.* arguendo contra opinionem Goffredi. Et addit; quòd eadem potentia sub eadem ratione formali non potest esse principium actus intelligendi, & actus volendi, propter oppositos modos principiandi: quia actus volendi causatur per modum liberratis, & actus intelligendi per modum naturæ: qui modi sunt repugnantes, vt supra vidimus *dist. 2. parte 2.* experimur ergo in nobis actum intelligendi, & potentiam intellectiuam, quæ est principium actus intelligendi: experimur etiam actum volendi, & potentiam volitiuam, quæ est principium elicitiuum actus volendi.

8. **b** *De secundo in isto articulo*. Hic Doctor ostendit in quibus non consistit imago. Consistit *Scoti oper. Tom. V.*

enim imago in his, quæ experimur in nobis: experimur autem duos actus priuos, scilicet intellectum, & voluntatem, & dicuntur actus primi, quia sunt principia operationis. Experimur etiam in genere duos actus secundos, scilicet actum intelligendi, & actum volendi: qui dicuntur actus secundi, quia sunt operationes productæ ab actibus primis. Dicit ergo, quòd imago Trinitatis non consistit in solis actibus primis, scilicet in intellectu, & voluntate: tum, cùm sint tantum duo, non repræsentarent Trinitatem, sed magis dualitatem. tum, quia et si intèr intellectum, & voluntatem sic consubstantialitas, & realis identitas, vt subtiliter probat Doctor in *2. dist. 16.* non tamen inter illas est distinctio realis, quæ requiritur in Trinitate; nec ordo originis: quia nec intellectus originatur à voluntate, nec è contra. Nec est imago in solis actibus secundis, puta in actu intelligendi, & in actu volendi: tum, quia tantum repræsentarent dualitatem; tum, quia inter illos non est consubstantialitas, vt patet.

c *Ex his sequitur tertium*. Hic Doctor dicit, quòd imago consistit simul in actibus primis, & in actibus secundis, id est, quòd imago simul comprehendit intellectum, & voluntatem: actum intelligendi, & actum volendi. Et expono istam litteram. Cùm dicit: *Anima habet in se aliquam perfectionem, secundum quam formaliter est actus primus*

Operationes vitales continue dependent a sua causa.

11.

Intellectio & volitio, dicuntur actiones, quia dependent continue a suis causis, & quia remanent in aliquid vt in terminum auingentia.

9. *In quibus consistit imago.*

refectu notitiæ genitæ; quia habet in se formaliter intellectum, qui dicitur actus primus, siue principium notitiæ genitæ; & habet in se aliam perfectionem, secundum quam recipit formaliter notitiam genitam, & illa perfectio est intellectus possibilis, secundum quem anima recipit notitiam genitam: quia intellectus possibilis est ratio formalis recipiendi illam.

Obiectio.

Si dicatur, quod intellectus possibilis est actus primus, siue principium productiuum notitiæ genitæ, ut videtur innuere Doctor 15. q. quodlib.

Solutio.

Dico tunc, quod intellectus possibilis potest dupliciter considerari. Vno modo in ratione principij, actiui, & sic dicitur actus primus respectu notitiæ genitæ. Alio modo in ratione receptiui, & sic est id, secundum quod anima intellectiua recipit notitiam genitam. Sequitur: *Et habet in se aliam perfectionem, secundum quam recipit formaliter volitionem.* Voluntas enim potest dupliciter considerari. Vno modo in ratione principij actiui, & sic est actus primus respectu volitionis. Alio modo in ratione principij receptiui, & sic est id, secundum quod anima recipit volitionem. Voluntas enim est ratio formalis recipiendi volitionem. Sequitur:

10.

Quomodo accipitur memoria.

Iste tres perfectiones dicuntur memoria, intelligentia, & voluntas. Accipit hic memoriam pro principio productiuo totali respectu notitiæ genitæ, & talis memoria includit intellectum, & obiectum præsens, vel in se, vel in aliquo representatiuo. Comprehendit etiam sub memoria perfecta voluntatem, quæ est principium productiuum actus volendi. *Intelligentia* accipitur hic pro intellectu, ut informato actu intelligendi, & voluntas accipitur pro voluntate, ut informato actu volendi: ita quod per memoriam representatur Pater in quo est perfectissima fecunditas respectu Filij, & Spiritus sancti; per intelligentiam representatur Filius, qui producit, ut notitia genita: & per voluntatem representatur Spiritus sanctus, qui producit per modum amoris. Sequitur:

Anima igitur inquantum habens actum primum totalem respectu intellectiouis, scilicet anima, vel aliquid anima, & obiectum sibi præsens in ratione intelligibilis dicitur memoria, id est, quod ipsa anima; ut est intellectus habens obiectum præsens, dicitur memoria. Sequitur: *Et hoc memoria perfecta, includendo iam intellectum, quam illud, quo obiectum est sibi præsens, id est, quod tunc est memoria perfecta, quando includit intellectum, ut actum primum respectu notitiæ genitæ, & ut includit obiectum, vel in se præsens: siue ut includit id, quo obiectum est præsens, pura specie intelligibilem, per quam obiectum est præsens in ratione intelligibilis, & hoc totum vocatur memoria perfecta, quæ attribuitur Patri. Sequitur,*

*Ipsa eadem anima, inquantum recipit notitiam genitam, dicitur intelligentia, & intelligentia perfecta, ut est sub illa notitia genita: non enim vult Doctor quod secunda pars imaginis sit notitia genita: quia illa non dicit consubstantialitatem cum anima, cum realiter distinguitur: sed vult quod anima, ut est habens intellectum informatum notitia genita, sit secunda pars imaginis, id est, quod intellectus, ut informatus notitia genita est secunda pars imaginis: quia dicit consubstantialitatem cum anima saltem ratione intellectus. Sequitur: *Voluntas etiam dicitur perfecta, inquantum est sub illo actu volendi: non enim Doctor vult, quod**

Quomodo voluntas dicitur perfecta.

actus volendi, siue amor productus sit tertia pars imaginis, cum non dicat aliquam consubstantialitatem cum anima: quia realiter distinguitur ab ipsa: sed vult quod ipsa voluntas, ut informato actu volendi, siue amore sit tertia pars imaginis: quia ratione voluntatis dicit consubstantialitatem. Sequitur: *Accipiendo igitur ista tria ex parte anima, ut sunt sub prædictis actibus suis, &c.*

Pro intelligentia huius literæ, nota, quod si accipiatur memoria productiuam pro intellectu agente (qui tunc dicitur esse sub actu suo, ut habet præsentiam obiecti in se, vel in specie. Nam obiectum dicitur actus, quia pars memoriæ, & intellectus possibilis sit virtus tantum receptiuam) tunc sunt tres entitates, quæ sunt vna res realiter, scilicet intellectus agens, possibilis, & voluntas, & sic ibi vera consubstantialitas. Sed si possibilis pertinet propriè ad memoriam productiuam, ut supra dixi: non esset fortè inconueniens ipsum secundum vnam realitatem esse productiuum, & secundum aliam receptiuum: & hoc modo diceretur memoria, vel pars memoriæ: ut productiuus, & intelligentia, ut receptiuus. Et similiter voluntas diceretur parens, ut productiuam, & ut receptiuam diceretur voluntas, ut habens actum volendi, & sic voluntas, & intellectus, ut productiuam, complent perfectam rationem parentis, ut patet à Doctore: & sic realitas productiuam intellectus, & realitas receptiuam (ponendo ibi aliqualem distinctionem) & similiter voluntas sunt vna res realiter cum anima: & realitas intellectus productiuam dicitur esse sub actu, quando habet obiectum præsens in se, vel in aliquo alio, ut partem memoriæ: quia tunc dicitur esse in potentia propinqua, & realitas receptiuam dicitur esse sub actu suo, inquantum habet actualem intellectionem. Et similiter voluntas, ut productiuam dicitur esse sub actu, quando est in potentia propinqua ad volendum: quod tunc contingit, quando habet omnia requisita ad actum volendi, & dicitur, ut receptiuam sub actu, quando actu habet in se amorem obiecti. Si etiam dicatur, quod in intellectu possibili non sunt istæ duæ realitates, tunc debemus dicere quod realitas intellectus possibilis ut productiuam habens obiectum præsens, representat Patrem. Secundò eadem realitas intellectus possibilis, ut habens in se formaliter intelligentiam actualem obiecti, representat Filium. idem dico de voluntate.

Quando ergo dicit Doctor, *Iste tres realitates, ut sub actibus suis, &c.* Secundum istum tertium modum prima realitas est intellectus possibilis, ut pars memoriæ productiuæ: & voluntas, ut principium productiuum: secunda est idem intellectus, ut habens actualem intellectionem. tertia est eadem voluntas, ut habens actualem amorem. Est ergo consubstantialitas, quia istæ entitates, quæ sunt simpliciter vna res, realiter habent in se notitiam, & amorem: sic paternitas, & filiatio, & spiratio passiva in diuinis sunt eadem essentialiter: quia tantum est vna essentia fundans in se, & identificans sibi realiter illa. In imagine verò nostra est tantum similitudo, quò ad hoc: quia vna essentia animæ, ut includens tres realitates modo prædicto, est eadem respectu notitiæ, & amoris, &c.

Sed hic occurrunt duo dubia. Nunc Doctor contra superius dicta innuit duas difficultates. Prima est de voluntate, quæ est actus primus volitio

II.
Singularis de claratio de intellectu possibili & voluntate.

In imagine nostra est tantum similitudo.

12.
Duo dubia occurrunt. Primum dubium.

volitionis, quia non pertinet ad primam partem imaginis: quia non est memoria, nec pertinet ad memoriam, nec ad secundam partem: quia non notitia genita; nec ad tertiam, quia non est amor productus: ergo in anima non est assignanda perfecta ratio imaginis.

Secunda difficultas est in hoc: quia prima persona in diuinis originat secundam: & prima, & secunda originant tertiam: sed certum est quod tertia pars imaginis nostræ non originatur simul à prima, & secunda: vt patet.

Respondet Doctor ad primum, quod accipiendo primam partem imaginis, sicut accipit Augustinus 9. de Trinit. cap. 4. Et deinceps mens, notitia, & amor. Per *memem* intelligit actum primum perfectum respectu vtriusque actus secundi, & hoc modo mens habet rationem perfectæ patentis. Similiter accipiendo primam partem imaginis, vt accipit Augustinus 10. de Trinit. cap. 10. Et deinceps memoria, intelligentia, & voluntas. Accipit ibi *memoriam* pro actu primo perfecto respectu vtriusque actus secundi: qui dicit perfectam fecunditatem: & patet litera.

Et quod dicit ibi contra Henricum *quodlib.* 6. *quæst.* 2. qui videtur dicere, quod Pater non habeat ex se fecunditatem ad spirandum: sed eam habeat quodammodo sibi derelictam ex productione Filij. Contra hoc arguit Doctor, licet in simili hanc positionem prius reprobauerit, supra *dist.* 1. *q.* 2. tamen hic specialiter hoc reprobatur, & improbatio clara est.

e *Ad secundum dico.* Dicit Doctor quod et si in nobis sit imago Trinitatis quantum ad hoc, quod est repræsentatiua vnitatis essentiæ, distinctionis personarum, & originationis: non tamen in nobis est sic imago, vt sit secundum omnia repræsentatiua: sufficit enim quod sit repræsentatiua Trinitatis, & vnitatis, quæ requirunt substantialitatem, distinctionem, & originem, licet non sit repræsentatiua secundum omnem modum: quia tertia persona in diuinis est verè producta à prima, & secunda persona: sed in imagine nostra tertia pars imaginis non est simul producta à prima, & secunda, vt patet: & rationem huius assignat, quæ stat in duobus dictis.

Primum est: Filius potest producere Spiritum sanctum: quia in productione Filij communicatur à Patre tota fecunditas, siue tota ratio formalis producendi Spiritum sanctum, vt in frâ patet *dist.* 10. & idè Filius verè producit Spiritum sanctum.

Secundum est: Memoria in nobis, quæ est intellectus cum præsentia obiecti: producendo notitiam, non communicat sibi rationem formalem producendi amorem: quia tunc talis notitia, quæ est accidens, esset formaliter voluntas: quæ voluntas est ratio formalis producendi amorè, & patet litera. Et similiter si poneretur notitia genita aliquo modo productiua tertiæ partis imaginis, non esset productiua, nisi per modum naturæ: quia non esset formaliter voluntas, nec haberet in se formaliter voluntatem, & tamen tertia pars imaginis non produceretur per modum naturæ: sicut nec Spiritus sanctus, sed produceretur per modum voluntatis.

f *Est tamen hic aliquis ordo inter secundam partem imaginis, & tertiam: quia tertia præsupponit secundam naturaliter: licet non sit ab ea, saltem vt à causâ totali: licet fortè possit esse ab ea, vt à causâ partiali secundum illam opinionem positam à*

Doctore in 2. *dist.* 25. & patet litera.

g *Vterius in speciali.* Ista litera est satis clara: stat in tribus dictis fundatis super dictis Augustini, vt patet in litera. Primum est, quod in anima potest esse imago, imperfectè tamen, quando intelligit inferiora, & amat illa. Secundum est, quod in anima potest esse imago perfectior, quando habet intelligentiam sui, & diligit se. Tertium est, quod in anima tunc est perfectissima imago, quando actu intelligit Trinitatem, & actu amat: quia tunc non tantum est ibi imago Trinitatis, sed etiam similitudo: quia actus intelligendi est similitudo obiecti.

h *Ad primum argumentum principale.* Respondet, quod quælibet essentia creata, in quantum hæc essentia producta secundum talem ideam, non repræsentat Deum sub ratione trini, sed sub ratione vnius: quia non causatur, nec ideatur à Deo sub ratione trini, sed sub ratione vnius, sed tantum aliqua natura ratione essentiæ suæ, & multorum concurrentium in ea, tanquam vnum aggregatum potest esse repræsentatiuum Trinitatis, & eorum, quæ comprehenduntur in Trinitate, tale quid est mens accepta in se, & cum operibus suis: quia ibi est vnitatis, & distinctio, & ordo originis: tale autem etiam quantum ad talem concursum nihil est, quod sit inferius mente, sicut patuit in parte sensitua.

Et cum arguitur, quod si ibi esse imago. Respondet ista concurrentia: in mente valent credenti Trinitatem ad perferendum, & persuadendum quomodo possit esse. Sed hoc clariùs, vide in *quodlib.* 9. 14. quia imago dicit relationem ad imaginatum: cognoscere ergo mentem sub ratione imaginis est cognoscere relationem imaginis ad imaginatum: sed relatio cognosci non potest, nisi termino præcognito: oportet ergo prius cognoscere Trinitatem: sed hoc vide ibi: & multa alia, quæ faciunt ad propositum.

Ad secundum, patet responso.

Ad tertium dico, quod actus secundi sunt producti. Responso stat in hoc: intellectio, volitio, visio, auditio, & sic de omnibus aliis actibus aliarum potentiarum, licet sint qualitates absolutæ, vt probat Doctor *q.* 13 *quodlib.* & verè sunt producta per actionem intellectus, & obiecti, & nullo modo dicantur actiones de genere Actionis: quia illæ tantum sunt entia respectiua: tamen quo ad aliquas condiciones, quæ conueniunt actioni de genere Actionis, possunt dici actiones, siue actus secundi.

Prima conditio actionis est, quod cessante agente non habet esse permanens: sed tantum habet esse quantum agens continuat actionem. Secunda est, quod actio necessariò est alicuius, vel vt producti, vel vt obiecti. Tertia, quod actio propriissimè est ad formam diuisibilem, cuius vna pars acquiritur post aliam. Intellectio, volitio, &c. dicuntur actus secundi, siue actiones: licet sint qualitates absolutæ quo ad secundas primas condiciones: quia tamdiu habent esse, quamdiu potentia continentur illa. Secundò terminantur de necessitate ad obiectum. Lumen verò, quia non est alterius à se, vel vt termini producti, vel vt obiecti: circa quod non dicitur actus secundus, siue actio: imò nec intellectio, nec visio, nec lumen acquiruntur actione proprie dicta, quæ terminatur ad formam: cuius vna pars nata est acquiri post aliam.

k *Ad aliam probationem. Cum dicitur quod actus*

14.

Imago dicit relationem ad imaginatum.

15.

16.

Secundum dubium.

13.

Quomodo in nobis sit imago Trinitatis.

Qua sit memoria in nobis.

valis est generatiuus habitus, est facilis responsio: quia esse generatiuum vt actio, nihil aliud est, nisi actionem ipsam, quæ est relatio de genere Actionis terminati ad producendum, esse verò principium formale productiuium, est habere in se virtutem producendi. In proposito intellectio producit habitum secundo modo, id est, vt est quædam ratio formalis absolute producendi, & non primo modo, supple vt sit actio de genere Actionis: quia vt supra patuit est ens absolutum, & nullo modo actio de genere Actionis, imò primo modo non est producere: quia vt sic, est tantum quædam relatio, & via ad productum.

Adverte hanc declarationem.

Quia tamen hæc litera videtur aliquantulum obscura, ipsam declaro. Cum dicit: *Actio de genere Actionis non potest esse eiusdem rationis, nisi termini sint eiusdem rationis*: pater, quia duæ calefactiones dicuntur esse eiusdem rationis: quia calores terminantes sunt eiusdem rationis. Sequitur: *Ergo si actus generaret habitum, &c.* Vult dicere, si vnus actus intelligendi sit generatiuus habitus, vt actio de genere Actionis, sequeretur quod alius actus intelligendi eiusdem rationis esset generatiuus habitus, hoc tamen patet esse falsum: quia aliquis

actus intelligendi eiusdem rationis non est generatiuus habitus, vt patet: non enim vna intellectio remissa est generatiua habitus: vt patet, cum habitus generetur ex frequentatis actibus, vel ex vno valde intenso, & perfecto. Si ergo actus intelligendi est generatiuus habitus, non est generatiuus, vt est actio de genere Actionis: sed vt est quædam forma absoluta. Sequitur: *Tunc dico breuiter, quod actus est generatiuus habitus, sicut forma aliqua, supple absoluta, est causa, vel ratio cauſandi aliam formam: non est autem talis actus gignitiuus, vt actio de genere Actionis: tali enim actione de genere Actionis gignitur tam actus, quam proprius habitus terminatiuus talis actionis: eo modo, quo dicimus producens productione producit: vel agens actione agit, vt supra declarauimus. Sequitur: *Et ad significandum gignitionem causalem, quæ est actio de genere Actionis, dicimus potentiam elicere actum intelligendi, id est, quod nomine actionis vtimur elicitione: sicut enim dicimus agens actione agit: ita dicimus, quod potentia eliciens actum, elicitione elicit: ita quod tam actio, quam elicitione in re idem important, sed differunt nomine, vel ratione.**

Actus est generatiuus habitus.

DISTINCTIO QUARTA.

A.
De comparatione generationis ad terminum essentialem concretum qualis solutio.

Hic oritur quæstio satis necessaria. Constat enim & irrefragabiliter verum est, quod Deus Pater genuit Filium. Ideo quæritur vtrum concedendum sit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem se ipsum Deum genuit, aliqua res se ipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè & Catholicè concedi, quod vnus vnus genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus Pater, Deum Filium genuit. In symbolo quoque scriptum est, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem se ipsum non genuit, ostendit Augustinus in primo libro de Trinitate, dicens, [Qui putant eius potentiam esse Deum, vt se ipsum ipse genuerit: eo plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ se ipsam gignat vt sit,] & ideò non est credendum, vel dicendum, quod Deus genuit se.

Niceno.

Cap. 1.

Alia quæstio de eodem.

B.
Responsio.

Sed adhuc ponunt garruli ratiocinatores, dicentes. Si Deus Pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui est Deus Pater: aut Deum, qui non est Deus Pater. Si genuit Deum, qui non est Deus Pater: ergo Deus est, qui non est Deus Pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si verò genuit Deum, qui est Deus Pater, ergo genuit se ipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, qua sic proponunt: Si Deus Pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater. Hoc enim sanè,

& prauè intelligi potest : & idèò respondendum est ita , Deus Pater genuit Deum, qui est ipse Pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet genuit Deum, qui non est Pater : nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus est, est alius Deus quàm Pater, sed vnus Deus cum Patre. Si verò additur, genuit Deum, qui non est Deus Pater: hìc distinguimus, quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum, qui non est Deus Pater, scilicet Deum Filium, qui Filius non est Pater, qui Deus est. Hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus Pater, id est, qui non est Deus qui Pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est Pater & Filius, & Spiritus sanctus: & è diuerso, Pater & Filius & Spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnã substantiam : sed non è conuerso, scilicet, vnum Deum, vel vnã substantiam esse tres personas.

Quidam tamen veritatis aduersarij, concedunt Patrem & Filium & Spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, vnã substantiam: sed tamen nolunt concedere, vnum Deum, siue vnã substantiam esse tres personas: dicentes, diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem Catholica tenet ac prædicat: & tres personas esse vnum Deum, & vnã substantiam, siue essentiam, siue naturam diuinam, & vnum Deum, siue vnã essentiam diuinam, esse tres personas. Vnde Augustinus in 1. lib. de Trinitate ita ait: Rectè ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus & solus potens. Ecce quàm expressè dixit ipse Deus Trinitas: vt ostenderet, & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens dicit, Quem ostendet beatus & solus potens: Rex regum & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, &c. nec Pater propriè nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed beatus, & solus potens, id est, vnus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hìc apertè dicit, vnum solum verum Deum, esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est; ergo vnus Deus est tres personæ. Item in lib. 5. de Trinitate. Non tres Deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentium, Satis est Christiano, rerum creatorum causam visibilibus, siue inuisibilibus, non nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus verus & vnus: nullamque esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, Patrem scilicet, & Filium, & Spiritum sanctum. Item Augustinus in sermone de fide. Credimus vnum Deum, vnã esse diuini nominis Trinitatem. Idem in 6. lib. de Trinitate. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse & credendum quòd vnus Deus est Trinitas, & vna substantia tres personæ, sicut è conuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit.

Nunc ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus Pater genuerit se Deum, an alium Deum? Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augustinus in epistola ad Maximum, quòd Deus

C.

Cap. 6.

August. de
Trin. lib. 1.
1. Tim. 6.

Cap. 8.

Cap. 9.

Aug. serm.
129. feria 5.
cæna Domini
cap. 7.

D.

Aug. Epist.
66. Maxi-
mo medico.

Deus Pater se alterum genuit, his verbis. [Pater vt haberet Filium de se ipso, non minuit se ipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in Filio tantus, quantus & solus.] Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit Pater quàm Filius, non est tamen aliud quàm Filius, sed vnum.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum ista sit vera, Deus genuit alium Deum?

Alensis 1 p. q. 50. m. 1. art. 2. §. 1. Henric. 2 p. sum. art. 5 3. Richardus hic q. 2. D. Bonauent. hic q. 2. D. Thom. 1 p. q. 39. art. 4. Hugo Victor sum tract. 1. cap. : 1. Marfil 1. q. 8. Duran. hic q. 2. Gabr q. vnic. art. 3. Valques 1 p. disp. 1 57. cap. 7. Suares 1 p. tract. 3. lib. 6. cap. 7. Bassol. hic quest. 4.

I.
Magist.
A. B.
Ista questio non est de scripto Anglico, sed ex reportationibus Parisiensibus dist. presentis, & est varietas litera hinc inde plerique, potest tamen satis competenter intelligi litera, vt hic habetur.

I R C A quartam distinctionem Quæro, vtrum ista sit vera, *Deus genuit alium Deum?* Videtur, quod sic: Deus generauit Deum: aut ergo se Deum, aut alium Deum: non se, primo de Trinitate: ergo alium.

Secundò sic: Generans distinguitur à generato: sed Deus genuit Deum: ergo Deus genitus distinguitur à Deo generante: & per consequens Deus genuit alium Deum.

Tertiò sic: Deus generat alium: aut igitur Deum, & sic habetur propositum; aut non Deum. quod falsum est, quia sic genitus non esset Deus.

Quartò sic: Deus generauit alium habentem Deitatem, quia aliam personam substantentem in Deitate: ergo genuit alium, consequentia patet per Damasc. 5. cap. *Deus est diuinam habens naturam, homo humanam.*

Contrà, non est alius Deus: ergo non genuit alium Deum, antecedens patet Deur. 6. *Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est.*

S C H O L I V M.

Resoluit non esse veram hanc, Deus genuit alium Deum, quia Filius esset alius Deus genitus, quod est falsum, quia ly alius significat Deitatem communem esse extremis alicuius, & in eum plurificatam, quod ei repugnat, cum sit de se hoc, & explicat insigniter Logicè, quomodo tres ista propositiones differunt. Socrates est alius ab homine, est alius humanitate, est alius in humanitate: applicatque ad propositum. Vide D. Bonauent. infra dist. 21. art. 1. quest. 1. de nomine, alius, & aliud.

2.
Ratio ad oppos.

R Espondeo * ad quæstionem, quòd non genuit alium Deum, quia cuiuslibet entitati formali correspondet adæquatè aliquod ens, vel aliquid ens, entitate tali: ista autem Deitas, quæ est entitas formalis, quia se tota est forma, non habet sic sibi adæquatè correspondens quod, nisi Deum, quia ipsum includit. Deitas autem est de se, hoc, ergo Deus est de se hoc, illi autem, quod est de se hoc, repugnat non identitas: ergo & alicetas, quæ includit non identitatem: ergo non potest esse alius Deus: ergo Deus non genuit alium Deum, quia non genuit, quod non potest esse, & hoc quantum ad rem.

Sicut distin-
ctio aliceta-
tè, ita alicetas non idé-
tatem infer-
fert.

Quantum ad Logicam ^b, djeo, quòd hæc tria differunt. *A est alius à Deo: A est alius Deitate. A est alius in Deitate*, sicut hæc tria differunt: *Socrates est alius ab homine: Socrates est alius humanitate: Socrates est alius in humanitate*, in prima cum dicitur, *Socrates est alius ab homine*, negatur vniuersaliter Socratem habere identitatem cum termino, per negationem importatam in ly, *alius*, quia aliud includit non identitatem: igitur terminus ibi prædicatus, negatur pro quolibet sui: sed non negatur, nisi negetur respectu cuiuslibet termini: idèd terminus alicetatis confunditur confusè & distributiùdè; idèd sequitur, *Socrates est alius ab homine: igitur est alius ab homine, & ab isto*, & sic de omnibus aliis. Sic etià sequitur. *A est alius à Deo: igitur est alius à qualibet persona diuina*. In secunda cum dicitur, *Socrates est alius humanitate*, humanitas significatur esse formalis ratio differentie. Sic non est in prima, quia in ipsa, *homo* significatur esse terminus differentie, in hac autem secunda, notatur esse formalis ratio differentie vniuersaliter, sic quòd in nullo individuo illius nature conuenit, quia est aliud indiuiduum alterius nature, per illam formam, per quam hoc differt ab illo.

Vnde nota ^c, quòd licèt ratio formalis alicuius sit vniuersaliter quantum ad negationem inclusam; vnde sequitur, *Socrates est humanitate alius à Brunello: igitur in nullo indiuiduo sunt idem, nec conueniunt in humanitate*; tamen illa ratio formalis differentie non stat vniuersaliter, quatum ad illam affirmationem ibi inclusam. Vnde non sequitur, *Socrates differt à Brunello humanitate: ergo differt ab illo hac humanitate*, scilicet Platonis, quia antecedens est verum, & consequens falsum: quia in consequente significatur, quòd humanitas Platonis sit formalis ratio differentie, qua Socrates à Brunello differt. In tertia cum dicitur ^d, *Socrates est alius in humanitate*, alicuius ibi ponit suum determinabile esse commune vtrique extremo: & distingui, siue diuidi in ipsis extremis: & ideò, hæc non est vera, *Socrates in humanitate est alius à Brunello*: quia non diuiditur humanitas in eis, nec est commune eis. Sed hæc est vera, *Socrates in animalitate est alius à Brunello*: quia animal commune est eis, & diuiditur in eis. Vnde in hac tertia propositione, alicuius connotat aliquam conuenientiam extremorum in suo determinabili, & tamen notat aliquam non identitatem eorum in eodem determinabili.

Ad propositum igitur ^e, quam istarum trium significat hæc locutio, *Filius est alius Deus*? Dico, quòd nec primam, nec secundam: non primam, quia non sequitur, *Socrates est alius homo*, ergo est alius ab homine. Antecedens est verum, & consequens falsum. Nec secundam, quia etsi Socrates est alius homo à Platone, non tamen sequitur, ergo est alius humanitate à Platone: quia humanitas non est ratio formalis differentie Socratis à Platone, sed significat tertiam. Vnde benè sequitur, *Socrates est alius homo à Platone*, ergo *Socrates est alius à Platone in humanitate*; & è conuerso, & idem est cum dicitur, *Filius est alius Deus à Patre*, quòd *Filius genitus est alius Deus à Patre generante*: ita quòd *ly alius* ponit suum per se significatum circa per se significatum extremorum, & sui determinabilis, denotans ipsa inter se esse distincta, & illud determinabile esse commune vtrique extremo alicuius; & tamen distingui in eis, quod non conuenit Deo, & hoc etiam significatur in tertia propositione prædicta, propter quod idem sunt. Ex quo sequitur, cum hæc sit falsa, *Filius est alius Deus genitus*, vt nunc declaratum est, erit hæc falsa, *Deus genuit alium Deum*.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **R**espondeo ad questionem quòd non genuit alium Deum. Sensus huius literæ est, quòd cuilibet entitati abstractiue sumptæ, & maxime vltimate abstractæ: de qua infra patebit *dist. 5. quæst. 1.* correspondet aliquid ens, scilicet concretum, quòd est tale tali entitati, vt humanitati correspondet homo: qui dicitur primò homo humanitate, & humanitas est seipsa talis: accipiendo *se ipsum* tale formaliter: & sic Deitati correspondet primò ipse Deus: cum ergo Deitas sit ex se, siue ex sua ratione formali hæc: quia nullo modo contrahibilis per aliquam hæcitatè, vt infra patebit *dist. 5. q. 2.* & in quolibet. sequitur quòd ipse Deus erit primò hic: sicut dicimus, quòd hic homo est hac humanitate homo; & homo in communi est homo humanitate in communi. Sequitur in litera: *illi autem, quod est de se hoc*. Sensus huius literæ est: Omne ens, quòd de se est hoc, id est, ex natura sua, siue ex sua ratione formali intrinseca est hoc, est simpliciter multiplicabile in plura. Sed Deitas est de se hæc: ergo *Deus* adæquatè correspondens *Deitati* est de se hic: ergo repugnat ei alicuius, sicut enim est impossibile esse plures Deitates: ita est impossibile esse plures Deos. Realiter ergo loquendo hæc est falsa: *Deus genuit alium Deum*: quia in re importatur alicuius Deitatis.

2. b **Quantum ad Logicam dico, quòd hac seria dist-**
ferunt. Et expono ista tria sigillatim. Nam quando dicitur, *Socrates est alius ab homine*, *ly homo* stat confusè, distributiue, mobiliter: quia isti termini, *alius, aliud, non idem*: & huiusmodi

ratione negationis inclusæ confundunt terminum sequentem (si est capax confusionis) confusè, distributiue, mobiliter: quia licet descendere sub illo copulatiue, vt patet in ista. *Socrates est alius ab asino*, & isti sunt omnes asini: ergo est alius ab isto asino, & ab isto, &c. Sensus enim est, *Socrates est alius ab asino, id est, Socrates non est asinus, ideò ista est falsa. Socrates est alius ab homine, quia esset alius à se ipso: nam si est alius ab homine: statim sequitur, quòd non sit homo.*

c *Vnde nota, quòd licèt ratio formalis alicuius, &c.* Pro intelligentia huius literæ dico, quòd de rigore sermonis in ista: *Socrates est humanitate alius à Brunello*, ratio formalis illius alicuius stat vniuersaliter, id est, confundit vniuersaliter, quia sensus est, quòd Socrates in nullo indiuiduo humanitatis conuenit cum Brunello: quia humanitas est ratio conuenientie eorum tantum, quæ sunt indiuidua humanitatis: vnde *Socrates humanitate est idem Platoni*. Sed humanitas, quæ est ratio differentie, quæ affirmatur de indiuiduis humanitatis, non stat, nec distributiue mobiliter: quia tunc sequeretur, quòd *Socrates esset alius à Brunello hac humanitate, & sic de aliis: & sic esset alius à Brunello humanitate Platonis: quod est falsum. Nec stat determinatè, quia non licet descendere distinctiue, loquendo generaliter: quia de rigore sermonis hæc est falsa: *Socrates est alius à Platone: ergo hac humanitate est alius à Platone*; non sequitur, quia ipsa non est ratio differentie, & sic patet litera.*

d *In tertia cum dicitur, &c. & distingui ipsi extremi*: sicut in ista: *Socrates est alius in humanitate à Ioanne*: ista autem est falsa: *Socrates est alius in humanitate à Ioanne*, extrema sunt: *Socrates, & Ioannes*: & determinabile per alietatem humanitatis, quæ notatur distingui in Socrate & Ioanne, & sic ista est vera, *Socrates est alius in humanitate à Brunello*: quia tunc notaretur humanitas distingui in Socrate, & Brunello, & esse communis eis, quod est manifestè falsum, & patet litera.

4.
Nota.

c *Ad propositum igitur quam istarum trium, &c.* Hæc est falsa. *Filius est alius Deus Deitate à Patre*: quia tunc notaretur, quod Deitas esset ratio formalis distinguendi Filium à Patre: quod est falsum; est enim ratio formalis conuenien-

tia personarum ad inuicem. Sequitur: *Sed significat tertium, &c.* Sensus huius literæ est cum dicitur: *Filius genitus est alius Deus à patre generante*: *ly alius* ponit suum significatum, scilicet alietatem circa per se significatum extremorum, quæ sunt *Filius genitus, & Pater generans*: denotans vnum esse ab alio, siue distingui ab alio: etiam *ly alius* ponit suum significatum, scilicet alietatem circa significatum determinabilis, scilicet *Deum*: denotans ipsum Deum esse communem vtrique extremo, scilicet, *Filio, & Patri*, & distingui in eis: ita quod Deus in Filio sit alius à Deo in Patre: quod est falsum. Et sic ista propositio est falsa, *Filius genitus est alius in Deitate à Patre generante, vel Filius genitus est alius Deus à Patre*,

S C H O L I V M.

Optimè explicat non sequi, Deus genuit Deum, ergo se Deum, vel alium Deum: concedendum tamen, sequi, ergo genuit eundem Deum: quia identitas significat suum determinabile, non distingui in extremis, quia opposita est alietati: explicat etiam vim illius consequentia, genuit alium, ergo alium Deum, vel non Deum, & alias consequentias Logicæ Theologicæ.

3.

AD primum ^a argumentum dico, quod hoc antecedens est verum *Deus genuit Deum*, quia termini in concreto possunt supponere pro suppositis respectu prædicatorum, respectu quorum non extraneantur suppositaliter, & idè sicut hæc est vera, *Deus Pater genuit Deum Filium*: ita hæc, *Deus genuit Deum*, sed consequentia non valet, vnde non sequitur, ergo Deus genuit se Deum, aut alium Deum. Primum non sequitur, quia non est intelligibile, quod idem producat se: nec secundum sequitur, quia (sicut dictum est) cum dicitur, *Deus genuit alium Deum*, alietas notat suum determinabile distingui in extremis, quod non significatur in antecedente. Vnde sicut propositio ^b est falsa, vbi alietas additur determinabili, quod non est commune suis extremis; sicut hæc est falsa, *Sol est alius mus*, & idè non sequitur, si Sol generat murem: igitur se murem, aut alium murem, sed alium qui est mus. Ita in proposito, illa propositio est falsa, in qua alietas additur determinabili, quod non distinguitur in extremis, sic hæc est falsa: *Pater in Deitate est alius à Filio*, & idè non sequitur: *Deus Pater genuit Deum*, aut igitur se Deum, aut alium Deum; sed sequitur, quod genuit alium, qui est Deus, sicut exponit Magister in litera.

Propositio est falsa, vbi alietas additur determinabili quod non est commune extremis, & plurificabile in eis.

Quod si probetur ^c illa consequentia sic, si generat Deum, aut igitur eundem Deum, aut diuersum Deum: quia *idem, & diuersum* immediatè diuidunt quodlibet ens, ex 10. Metaphysicæ; si eundem, vel diuersum: igitur se Deum, vel alium Deum.

Text. 12.

Respondeo, potest concedi, quod genuit eundem Deum, quia sicut alietas ponit suum significatum circa suum determinabile, denotans ipsum alietate, & distingui, & diuidi in extremis, quibus est commune; ita per oppositum, identitas ponit suum significatum circa suum determinabile commune extremis, denotans ipsum non distingui, nec diuidi in eis, & idè hæc est vera; *Deus Pater genuit eundem Deum*, quia Filius, qui est idem Deus, sed non sequitur, ergo genuit se Deum, quia Pronomen reciprocum, denotat actum terminari ad idem suppositum, à quo procedit ille actus; aliter non esset reciprocum. Antecedens autem non est reciprocum. Vnde consequens non solum refert eundem in essentia Deitatis, sed eundem in ratione suppositi: non tantum autem ponitur per antecedens, sed solum, quod genuit eundem Deum, & idè est fallacia consequentis, & figuræ dictionis.

Ly se denotat actum terminari idem suppositum à quo procedit.

4.

Sumit mediū pro subiecto minoris.
* al. personalem.
al. Vnde vniuersali-

Ad secundum dicendum ^d, quod ista deductio reducenda est ad duos Syllogismos, quorum primus est iste, *generans distinguitur à genito, Deus est generans, ergo Deus distinguitur à genito*. Alius est iste, *genitum est Deus, Deus distinguitur à genito; ergo Deus distinguitur à Deo*. In vtroque Syllogismo est fallacia accidentis. Nam in primo Syllogismo maior est vera propter * formalem oppositionem extremorum. Sic autem extraneatur medium vtrique extremo, in quo extrema sunt vnum, siue idem. Vnde fallacia est accidentis, nisi maior extremitas dicatur de medio secundum illam rationem, secundum quam medium dicatur de extremis, vt patet, si sic arguitur, Album distingui-

tur

tur à dulci, & eodem modo peccat alius Paralogismus. Vnde in vtroque Syllogismo ex distinctione formali, quæ est inter ista relatiuè opposita, *generans*, & *genitum*, concluditur distinctio essentialis, & idè non sequitur conclusio.

Ad tertium ^e, cùm dicitur, Deus genuit alium: igitur alium Deum, vel alium non Deum.

Dicendum, quòd neutrum concederetur, & cùm probatur per rationem contradictionis; dicendum, quòd contradiçtio est tam in complexis, quàm in incomplexis, & loquendo de contradictoriis complexis, semper verum est, quòd altera est vera, & altera falsa. Et sic est in proposito, hæc est falsa, *Deus genuit alium Deum*; & hæc vera, *Deus non genuit alium Deum*, quæ est sua contradictoria, & non ista, *Deus genuit alium non Deum*. Et si arguatur, Deus non genuit alium Deum: ergo genuit alium non Deum; quia ex negatiua de prædicato finito, sequitur affirmatiua de prædicato infinito, sicut sequitur, homo non est iustus: ergo est non iustus.

Respondeo, dicendum, quòd quamuis illa regula sit vera, sicut potest probari per naturam contradictionis, nunquam tamen tenet in prædicatis compositis, non enim sequitur, lapis non est lignum album: ergo lapis est lignum non album, quia affirmatur lignum in secunda, quòd non affirmabatur in prima, & si arguitur in contradictoriis incomplexis; dico, quòd licèt de quolibet dicatur alterum illorum; non tamen dicitur de quolibet quòdcunque prædicatum determinatum per alterum illorum, quia nec ipsum determinabile dicitur de quolibet, & idè licèt *Deus*, vel *non Deus*, dicatur de quolibet, non tamen *aliud*, siue *alium*, sic determinatum per *Deum*, vel per *non Deum*, & idè quamuis *Deus* genuit alium; non tamen alium, nec alium non Deum. Nec est hæc contradiçtio, quia non ex omnibus diuisis sequitur coniunctum. Concedo igitur, quòd sequitur, genuit alium, ergo Deum, vel non Deum; sed non sequitur, genuit alium, & Deum: ergo genuit alium Deum, propter variationem aletaris.

Ad quartum ^f dicendum quòd non sequitur, *genuit alium habentem naturam diuinam: ergo genuit alium Deum*, quia in antecedente subintelligitur substantium huius adiectiui, *habens* quod substantium idem significat, quòd persona, & circa illud ly *alium*, ponit suum significatum. In consequente autem ponit ly *alium*, suum significatum circa significatum Dei, & sic commutatur *hoc aliquid* in *quale quid*, & arguitur ab inferiori ad suum superius, cum negatione, quam importat *alium*.

Ad probationem per Damascenum dico, quòd descriptio sua est quædam explicatio nominis, non autem expressio per se significati, quia nomen concretum de per se significato non importat hoc, quòd est *habens* siue *habere*, sed tantum de modo significandi, in quo distinguitur ab abstracto, solum enim concretum importat ipsam formam, quia album solam qualiteratem significat. Vnde importat hoc, quòd est *habens*. quia concernit suppositum habens suum significatum: tamen idem significat concretum, & abstractum, licèt modus significandi sit alius, & ideo in huiusmodi etymologiis, & descriptionibus, non oportet, quòd quidquid potest verè coniungi cum descriptionibus, & descriptis.

ser est fallacia accidentis. ubi maior extremas dicitur de medio secundum illam rationem, secundum quam medium & eius oppositum aequaliter se habent ad extremum.

5. *Nisi scilicet totum prædicatum negatur, quòd non sit hic.*

Contradiçtio duplex, complexa & incomplexa. Alterum contradictoriorum cum determinatione non dicitur de quolibet.

Vide Scot. 1. Periberm. q. 2. 3. & 4.

Concretum & abstractum idem significat non eodem modo.

Aue. 5. Met. com. 14.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **A**d primum argumentum. Respondet Doctor concedendo antecedens: quia termini, &c. id est, quòd terminus concretus in suppositione personali potest supponere pro supposito. Sicut in ista, *homo currit*, ly *homo* supponit personaliter: quia talia sunt subiecta, qualia permittunt eorum prædicata: nam hoc prædicatum *currere* tantum verificatur de suppositis: & per consequens supposita hominis non extraneantur huic prædicato. Si verò dicatur, *homo est species*, ly *homo* non potest supponere pro suppositis: quia species tantum nata est verificari de homine in communi, & non de aliquo supposito hominis, idè supposita hominis respectu huius prædicati extraneantur, nõdò in proposito, cùm dicimus, *Deus genuit Deum*, ly *Deus* stat personaliter, quia hoc prædicatum *generare* non verificatur, nisi de supposito. Non enim poterit verificari de Deitate, quia Deitas, nec generat, nec generatur, vt infra patebit d. 5.

Scoti oper. Tom. V.

q. 1. Sed non sequitur modò. Deus genuit Deum, id est, Deus Pater genuit Deum Filium: ergo genuit se Deum, aut alium Deum. Patet quòd nec se Deum, nec alium Deum, non alium Deum: quia aletas notat suum determinabile: puta Deitatem distingui in extremis: quòd non significatur in antecedente, in quo dicitur, Deus genuit Deum. Sequitur,

Vnde sicut propositio est falsa ubi aletas additur determinabili, quòd non est commune suis extremis. Sicut hæc est falsa. Franciscus est alius homo à Brunello, siue est alius in humanitate à Brunello, vt supra patuit. Similiter hæc est falsa, *Sol est alius mundus*: quia tunc notaretur, quòd natura muris esset diuisa in Solem, & in murem: sicut cùm dico Ioannes est alius homo, denotatur, quòd homo distinguitur: nec enim cõceditur quòd Ioannes sit alius afinus: quia tunc natura afini conueniret Ioanni; sic in proposito, cū dicitur, *Sol est alius mundus*, sequitur,

G G g

sequitur,

Deus stat personaliter generare verificatur de suo, passio.

sequitur, quòd natura muris conuenit Soli, & sic Sol esset vnus mus distinctus ab alio murc. Si ergo Sol generat murem : igitur se murem, aut alium murem : sed alium, qui est mus. Ita in proposito, propositio est falsa, in qua aletas additur determinabili, quod non distinguitur in extremis. Sic hæc est falsa : *Pater in Deitate est alium à Filio, & idè non sequitur, Deus Pater genuit Deum : aut igitur se Deum, aut alium Deum, sed sequitur, quòd genuit alium, qui est Deus : sicut exponit Magister in litera. Sequitur,*

2. *c* *Quòd si probetur illa consequentia sic, omne namque, scilicet ens, aut diuersum, aut idem, & secundum aliam literam : omne enim ens, aut diuersum, aut idem, & ponit ibi differentiam inter diuersum, & differens, vide ibi. Respondet Doctor, & responsio clara est : & concedit, quòd Deus genuit eundem Deum : quia Filium, qui est idem Deus : sed non sequitur, ergo genuit se Deum : quia pronomen reciprocum, cuiusmodi est *ly se* : denotat actum terminari ad idem suppositum, à quo procedit ille actus : patet, quia cum dico, Francisco diligit se : denotatur, quòd dilectio, quæ egreditur à Francisco, terminetur ad eundem Franciscum. Sic in proposito, si ista essent verè reciproca, Deus Pater genuit se Deum : denotaretur, quòd generatio ipsa egrederetur à supposito Patris, & terminaretur ad illud suppositum, & sic idem suppositum generaret se ipsum, quod est impossibile. Idè non sequitur : Deus Pater genuit eundem Deum : ergo se Deum : quia antecedens non est reciprocum : notatur enim generatio egredi à supposito Patris, & terminari ad suppositum Filij : qui est idem Deus cum Patre. Et hoc est, quòd dicitur : *Et committitur fallacia consequentis, & figura dictionis.**

3. De fallacia consequentis patet : quia arguitur à propositione consequentis ad positionem antecedentis : nam, cum dicitur, Deus genuit eundem Deum : ergo se Deum, non sequitur : quia antecedens in plus se habet : quia bene sequitur, Deus genuit se Deum, ergo genuit eundem Deum : non tamen è conuerso, sicut si argueretur : homo currit, ergo animal currit, bene sequitur : quia arguitur à positione antecedentis ad positionem consequentis : siue à minùs vniuersali ad magis vniuersale, sed è conuerso non sequitur, animal currit, ergo homo currit : arguitur enim à positione consequentis, siue à positione magis communis ad positionem minùs communis, siue antecedentis. Similiter committitur fallacia figuræ dictionis : quæ potest contingere dupliciter : quia in antecedente supponit Deus pro Filio, & in consequente pro Patre, scilicet dicendo : Deus genuit eundem Deum : ergo se Deum, vel alium Deum, *ly se Deum* supponit pro Patre, & *ly alium Deum*, supponit pro alio à Deitate Patris. Secundò ex quadam similitudine : quia cum dicitur, Deus genuit eundem Deum : ergo se Deum, vel alium Deum, non sequitur : quia propter similitudinem personæ generantis ad personam genitam in Deitate : quia idem Deus dicitur de vtraque, velle modò concludere hoc de ipso Deo, vel tantùm de vna persona, committitur fallacia figuræ dictionis : nam *ly se Deum* stat pro Patre, & *ly alium Deum* stat pro alio in Deitate, & sic committitur fallacia figuræ dictionis.

4. Ad secundum. Respondet quòd ista argumentatio reducenda est ad duos syllogismos, qui pa-

tent in litera. Et dicit, quòd in isto syllogismo, generans distinguitur à genito, &c.

Et nota, quòd medium accipitur hîc pro subiecto minoris ; & licet generans, & genitum sint idem ipsi absolute, & essentialiter : quia generans est essentialiter Deus : & genitum est essentialiter idem Deus : tamen Deus extraneatur vtrique extremo, vt vnum extremum distinguitur realiter ab altero : concludere ergo distinctionem realem, vel essentialem Dei à genito propter distinctionem generantis, & geniti, quibus, vt sic Deus extraneatur, est facere fallaciam Accidentis : vnde fit fallacia Accidentis, nisi maior extremitas, scilicet *genitum* dicatur de medio, scilicet de minori extremitate in conclusione secundum illam rationem, secundum quam medium, scilicet *Deum*, dicatur de extremis, scilicet *generante, & genito* : dicitur autem Deus de eis, vt est idem essentialiter, & realiter illis. In conclusione verò *genitum* dicitur de Deo, vt aliud ab ipso. Et accipitur hîc *medium* pro illo, in quo conueniunt duo extrema, & non accipitur hîc propriè pro medio syllogismi. Similiter dico, quòd in alio syllogismo committitur fallacia Accidentis, quando arguitur sic : genitum est Deus : Deus distinguitur à genito, ergo Deus distinguitur à Deo : quia genitum est Deus : & Deus generans est Deus, & sic Deus extraneatur generanti Deo, & Deo genito, vt generans distinguitur à genito, vt supra patuit. Sicut lac est dulce, & album : tamen extraneatur vtrique, vt album distinguitur à dulci.

5. Ad tertium. Respondet concedendo, quòd Deus genuit alium, & negat, quòd alium Deum, vel alium non Deum, nec ista contradicunt. Nam loquendo de contradictoriis complexis, ista contradicunt : *Deus genuit alium Deum, Deus non genuit alium Deum*, ista secunda est vera, & prima falsa. Istæ autem non contradicunt, *Deus genuit alium Deum, & Deus genuit alium non Deum*.

Et si arguitur in contradictorijs incomplexis, &c. Pro intelligentia huius literæ nota, quòd contradictoria complexa sunt propositiones, & contradictoria complexa sunt termini. Exemplum primi : *Omnis homo est animal, aliquis homo non est animal*. Exemplum secundi : *Homo aut est animal, aut non animal*. Et aliquando in vna propositione erunt prædicata complexa, vt homo, aut est animal rationale : aut non animal rationale : contradictoria ergo omnino incomplexa dicuntur de quolibet : ita quòd alterum necessariò inest. Et sic in proposito. Deus genuit aut alium, aut non alium. Dico quòd alium. Similiter Deus genuit aut Deum, aut non Deum. Dico, quòd Deum, & sic alterum contradictoriorum verificatur de Deo. Si verò vnum illorum determinetur per alterum alterius contradictionis, tunc non verificatur. Exemplum primæ contradictionis, *alium non alium*. Exemplum secundæ : *Deum non Deum*. Si modò alius determinetur per *Deum*, vel *non Deum*, vel è contra : ita quòd *Deum* determinetur per *alium*, vel *non alium*, non contradicunt. Exemplum primi : Deus genuit : ergo alium, vel non alium : ergo vel alium Deum, vel alium non Deum. Exemplum secundi : Deus genuit : ergo Deum, vel non Deum : ergo genuit alium Deum, vel alium Deum, vel non alium Deum.

Dico, quòd nec hoc, nec illud, & hoc si *alium Deum*, vel *alium non Deum* accipiantur in sensu composito : quia sensus est, quòd genuit vel aliud in

Quomodo accipiat medium.

Quam sit contradictoria incomplexa, & complexa.

Deus genuit Deum, *ly Deus* stat pro persona ratione actus personalis.

in Deitate, vel aliam personam non Deum. Ista benè contradicunt: aut genuit alium Deum: aut non genuit alium Deum. Et secunda est vera, & est contradictio in complexis. Si verò accipiantur in sensu diuiso: tunc contradicunt, & est sensus; aut genuit alium Deum, id est, genuit aliam personam, quæ est Deus; aut alium non Deum, id est, genuit aliam personam quæ non est Deus. Et prima propositio est vera, & secunda falsa.

Et quod dicit ibi: *De diuisis ad coniuncta*, &c. sic intelligitur, quòd non sequitur ex diuisis omnibus coniunctim: quia diuisim ista sunt vera, Deus genuit alium, Deus genuit Deum. Et tamen non sequitur coniunctim, ergo genuit alium Deum.

f. *Ad quartum*. Respondet, & responsio fiat in hoc: Nam quando ly *alium*, stat absolute substantiatur, vt hic Deus genuit alium habentem Deitatem, ly *Deus* stat pro persona. Et cum dicitur: ergo alium Deum, ly *alium* stat adiectiuè, & substantiuum est *Deus*, & ponit suum significatum, scilicet ipsam alietatem circa *Deitatem*, & sic est fallacia figuræ dictionis, vt patet hîc. Est etiam fallacia consequentis à negatione antecedentis ad negationem consequentis, nam *alium* includit negationem. Exemplû. Franciscus est alius à Ioanne, & Ioannes est homo, ergo est alius ab homine, quia sequitur. Franciscus non est Ioannes, & Ioannes est homo, ergo Franciscus non est homo. Similiter hîc: Deus Pater genuit alium habentem Deitatem, scilicet Filium, & Filius est Deus, & Pater est alius à Filio: ergo alius à Deo: quia ex primo sequitur, quòd Pater non est Filius: ergo Pater non est Deus, quod sequitur ex secundo.

Ad Damascenam cap. 5. *Deus est diuinam habens naturam, & homo humanam*. Dicit Doctor, quòd descriptio Damasceni est tantum quædam explicatio nominis, non autem expressio per se significati, id est, hoc quod dico *habens Deitatem*, non importat suppositum habens Deitatem de principali significato: quia concretum, quale est hoc, *habens Deitatem* significat formam, quæ inest supposito, & non significat suppositum, sed tantum connotat: sicut *album* significat albedinem: connotando subiectum, siue concernendo suppositum; *album* enim importat hoc, quòd *habens albedinem*, vt cum

dico, *Franciscus albus*, id est, Franciscus habens albedinem, tamen concretum, & abstractum idem significant: licet modus significandi sit alius, id est, quòd *album* significat eandem albedinem: sed diuersimodè: quia cum significat eam in cõcreto, significat ipsam, vt inhærentem, vt cum dico habens albedinem: & cum significat in abstracto, significat eam vt nullo modo inhærentem, nec vt sic nam denominatè suppositum, vt albedo in se considerata, quæ vt sic, est tantum nata prædicari de inferioribus, vt de hac albedine, & illa, & non de subiecto: cum ista sit falsa *A est albedo*, potest benè fieri maior abstractio, vt dicendo *albedineitas*, de qua infra dist. 5. q. 1. Et loquitur hîc Doctor tantum de concretis concretionem ad subiectum, & non de concretis concretionem ad suppositum.

Ad propositum applicando dico, quòd in huiusmodi eymologiis, & descriptionibus non oportet, quòd quicquid potest verè coniungi cum descriptionibus, & descriptis. Descriptio huius: *Deus est habens Deitatem*, ly *Deus* est descriptum: ly *habens Deitatem* est descriptio, & nota quòd ly *Deus*, vt explicatur per *habens Deitatem* Doctor tanquam pro Deo absolute, non concernendo aliquod suppositum diuinum, quia hæc est falsa: *Deus, vt Deus, est habens Deitatem*, sed suppositum, de quo dicitur, Deus est habens Deitatem: aliquid ergo verè coniungitur cum ista descriptione, scilicet *habens Deitatem*: quod verè non potest coniungi cum descripto, scilicet *Deo*, patet, quia ly *alium* coniungitur verè cum ista descriptione *habens Deitatem*: quia ista est vera: *Deus genuit alium habentem Deitatem*: quia genuit Filium habentem eandem Deitatem: qui est alius à Patre, & tamen ly *alium* non potest verè coniungi cum hoc descripto, scilicet *Deo*: quia ista est falsa *alium Deus*: & similiter ista. *Deus genuit alium Deum*, & idè non sequitur: Deus genuit alium habentem Deitatem: ergo genuit alium Deum. Sicut etiam hinc non sequitur, *sciens*, id est, habens scientiam. Franciscus est habens duas scientias, ergo Franciscus est duo sciens: ly *duo* benè coniungitur cum hac descriptione, id est, *est habens scientiam*, & tamen non rectè coniungitur cum descripto, vt patet.

6.
Illa terminus
alium potest
bisuriam cõ-
siderari.

7.

QVÆSTIO II.

An hæc sit vera, Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus?

Alensis 1. p. q. 65. m. 3. art. 1. D. Thom. 1. p. q. 39. art. 4. 5. 6. D. Bonau. hîc q. 4. Duran. q. 2. Gabr. q. 2. Suarez. p. tract. 3. lib. 4. c. 6. & lib. 6. c. 7. ubi ponit regulas ad prædicationem notionalium de essentialibus. Valq. 1. p. disp. 157.

IRCA secundam partem quartæ distinctionis quæro de veritate huius: *Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus*. Videtur, quòd non sit vera; quia eius contradictoria videtur esse vera, *nullus Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus*, quia quælibet singularis est vera, quia nec Pater, nec Filius, nec Spiritus sanctus.

Præterea, Cuiuslibet propositionis veræ indefinitæ, aliqua singularis est vera: sed nullam est dare veram singularem huius indefinitæ: igitur ipsa non est vera.

Contrà, hæc, *Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus*, est vera: ergo & eius conuertens. Antecedens patet per Augustinum de Trinitate, multis in locis.

SCHOLIUM.

Respondet affirmatiuè, quia Deus significat primò diuinam naturam, cui tres personæ sunt idem. Idem est de hac, Deitas est Pater, &c. sed hæc non est formalis, quia de vltimè abstracto, nihil prædicatur nisi identicè, vel in primo modo dicendi, de quo dist. seq. q. 1. explicat pro quo supponit Deus in illa propositione.

Scoti oper. Tom. V.

GGg 2

Respon

1.
Mag. C. D.
Arg. 1.

Arg. 1.

Vide de fide
ad Petrum
e. 2. & 1. de
Trin. cap. 6.

2. **R**espondeo ^a, quòd propositio est vera, quia terminus subiectus, quod primò significat, hoc primò ponit in oratione, & si illi aliud extremum, quod prædicatur, sit idem: propositio affirmatiua denotans talem identitatem vera est. Deus autem significat naturam diuinam, vt est nata prædicari de supposito, & illud significatum est idem tribus personis; igitur propositio hoc significans, est vera.

ADDITIO.

Verum est tamen ^b, quòd in eius conuersa est magis prædicatio formalis, quia ibi intelligitur quasi superius, vel quasi commune prædicari de per se suis suppositis. Prædicatio autem formalior est quando commune prædicatur de minùs còmuni, vel quasi minùs communi, quàm e contra.

Sed nūquid ^c eadè est veritas illius & huius, *Deitas est Pater, Filius, & Spiritus sanctus?*

Respondeo, sicut prædicatio in diuinis distinguitur in veram formaliter, & veram per identitatem, hoc est, quòd illa sit formalis quando prædicatum conuenit formaliter subiecto: per identitatem, verò quando propter infinitatem diuinam, prædicatum est idem subiecto, licèt non formaliter: ita hæc, *Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt Deus*, vera est formaliter, & hæc per identitatem, *Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt Deitas*, non autem formaliter: ergo & ista, *Deus est Pater, &c.* habet aliquam veritatem, loquendo de prædicatione formali, quam non habet ista, *Deitas est Pater, &c.*

De hoc Scot.
infra dist. 8.
q. 4.

Sed pro ^d quo supponit *Deus*, intelligendo istam esse verã, quasi prædicatione formali?

3. Respondeo, vnique quo, correspondet proprium quod, vel quis. Et idè Deitati, vt Deitas est, correspondet quod, vel quis, quia illud quod, vel quis, est primò Deitate ens, vt Deitas est: & sicut Deitas est de se hac, ita Deus, qui Deus est Deitate, est de se hic, & in isto conceptu non includitur incommunicabilitas, nec ratio personæ; quia Deitas communicabilis est: & idè Deus, vt Deitate est Deus, non includit aliquid incommunicabile formaliter. Isti termino sic intellecto absque conceptu personarum, seu personarum proprietatum, verè possunt competere aliqua prædicata realia, quæ videlicet non competunt naturæ, vt existenti in ratione suppositi, sed existenti in hac natura, in quantum existens in ea. Hoc modo fortè est ista vera: *Deus creat*, & similes: intelligendo subiectum pro hoc Deo existente in natura diuina, non intelligendo aliquod suppositum, vel aliquod incommunicabile in illa natura: quia incommunicabilitas non est ratio talium actuum, & ita potest poni, quòd ista: *Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*, est vera, quatenus Deus stat pro hoc Deo, in quantum est per se ens Deitate: non autem pro aliquo supposito propriè dicto, in quo est natura diuina; quia quando est veritas pro primis significatis terminorum, non oportet quærere veritatem in aliis, in quibus includuntur ista significata. Sicut quando consequens habet propriam veritatem, non oportet quærere veritatem eius præcisè pro aliquo antecedente.

Deus non
supponit pro
personis, unde
nihil includit in-
communicabile.

Exemplum huius, color hic singularis existens, non determinat sibi rationem suppositi, quia ratio suppositi propriè non reperitur in accidentibus: & licèt sit in supposito substantiæ: ramen in quantum intelligitur absque vlla subsistentia in supposito, vt hic color existens, potest esse principium operationis realis: sicut si eadem albedo esset existens in tribus suppositis, vel superficiebus, haberet actum realem, scilicet vnã rationem disgregandi. Et si quæras à me de veritate huius propositionis, *hic color disgregat*, pro quo supponit ibi *ly color?* Dico, quòd supponit pro primo significato suo, puta pro hoc colore existente; non autem pro aliquo colore inferiori ad hunc colorem, puta pro hoc colore in hac superficie, vel in illa: quia ista contrahentia colorem, non sunt causa veritatis huius propositionis, sed est vera propter prima extrema: multò magis esset hoc verum, si hic color, vt hic, esset per se existens. Deitas autem est per se ens, & idè Deus in quantum est Deus Deitate, est per se ens, quia 7. de Trinitate Augustinus dicit. *Pater eodem est, quo Deus est, licèt non eodem sit, & Pater sit*, & idè huic Deo non intelligendo aliquam rationem suppositi, siue personæ, imò rationi huius Dei, potest attribui Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Cap. 4.

4.
Ad arg. 1.
Quæ est cõ-
tradictoria
huius, Deus
est Pater,
Filius, &
Spiritus
sanctus.

Ad primum ^e argumentum in oppositum dico, quòd illa non est eius contradictoria, si præcisè fiat distributio pro personis, quia tunc non negatur quod primò affirmatur, in affirmatiua. Si autem illa neget prædicatum à primo significato Dei, scilicet ab hoc Deo, falsa est illa, & hoc est, quod vñtarè dicitur, quòd talis vniuersalis negatiua, non contradicit termino habenti suppositionem simplicem, licèt contradicat termino habenti suppositionem personalem. Hoc autem videtur probabile, si illa maxima Sophistarum est vera, *quando in aliqua dictione officiali, vel syncategorica, includuntur duo, ad nihil refertur vnum, ad quod non alterum.* In hoc autem signo, nullus, includuntur duo, scilicet negatio, & distributio: ergo cùm distributio præcisè respiciat supposita talis naturæ, negatio præcisè erit pro eisdem, & tunc illa negatio vniuersalis est vera, sed non est contradictoria primæ: sed ista, *Deus non est Pater, Filius, & Spiritus sanctus,*

sanctus, vbi idem negatur, quòd priùs affirmabatur, & ista est falsa pro eodem subiecto, pro quo affirmatiua est vera.

Ad euidentiã secundi argumenti, est sciendum, quòd sicut dictum est in quæstione præcedenti, cuilibet vnice naturæ, adæquatè correspondet vnum singulare; quod singulare, vel est incommunicabile, sicut in creaturis: vel communicabile, sicut in Deo. Natura autem diuina, vnica est, omnino implurificabilis, & innumerabilis: ergo ei adæquatè correspondet vnum singulare, quod exprimitur nomine Dei, quod naturali intelligentia intelligitur ante quamcunque proprietatem personalem, & si consideretur illud singulare, vt quoddam ens ad se, cui conueniunt omnes proprietates essentielles, & perfectiones, ante omnem proprietatem personarum, quod quidem est ad se ens, & per se nullo modo plurificabile, vel numerabile, licet communicabile sit in suppositis pluribus, quæ communicatio intelligitur per proprietates notionales. Et sicut est illa vera: *Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus*; ita ista, *hic Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus*. Exemplum iam tactum est, quia si esset vnus color in tribus superficiebus, ille color, puta albedo, digregaret, & haberet omnes perfectiones albedini competentes: sed non vt primò est in illa, vel in illa superficie, sed secundùm se, licet illas haberet existens in illis superficiebus, non tamen primò, sic autem est hic.

C O M M E N T A R I V S.

1. **R**espondeo, quòd propositio est vera. Respondet Doctor, & primò declarat quid sit propositio affirmatiua vera: dicens quòd illa propositio affirmatiua est vera, quando terminus subiectus, quod primò significat hoc primò ponit in propositione, & quando prædicatum est idem subiecto: semper enim in propositione affirmatiua vera intelligitur prædicatum esse idem subiecto: saltem aliqua identitate, vel essentiali, vel formali, vel reali, vel saltem sic intelligitur esse idem, quando prædicatum sic conuenit subiecto, quod supponit pro eo, vel quòd habeat aliquam identitatem: saltem vnionis veræ, in ratione qua prædicatur. Secundò declarat quomodo ista propositio: *Deus est Pater*, &c. sit vera: quia terminus subiectus, scilicet *Deus*, quod primò significat hoc primò ponit in oratione: significat enim *Deitatem*, & sic illud significatum primò ponit in oratione, & additur prædicatum, cuius significatum est verè idem significato subiecti: quia tres personæ sunt realiter, & essentialiter idem Deitati: Deitas enim est communis tribus personis per veram identitatem realem, & essentialem.

Quomodo
Deitas sit eò
munis tribus
personis.

2.

b *Verum est tamen, quòd in eius conuersa*. Licet hæc litera ponatur extra textum Doctoris, tamen verum est, quòd ista prædicatio: *Pater est Deus*: est formalior, & magis per se, quàm ista: *Deus est Pater*, sicut etiam ista est formalior, *homo est animal*: quàm ista: *animal est homo*.

c *Sed nunquid eadem est veritas*, &c. Dicit, quòd licet in re sit eadem veritas propter veram identitatem realem: tamen logicè loquendo vna prædicatio multum differt ab alia. Nam cum dico: *Deus est Pater*, &c. hæc est prædicatio formalis. Cum verò dico, *Deitas est Pater*, est prædicatio per identitatem, siue identica, de qua infra patebit *dist. 5. quæst. 1.* In re tamen est eadem: quia *Deus*, & *Deitas* tantùm nomine, vel tantùm ratione differunt, vt supra patuit *dist. 2. part. 2. quæst. 1.* & infra patebit *dist. 8. quæst. penult.*

Prædicatio
formalis de-
nominatiua
& identica.

3.

Et nota pro intelligentia huius literæ, quòd in prædicatione formali semper prædicatum conuenit formaliter subiecto, id est, quòd quando prædicatum conuenit subiecto per quandam inhærentiam, siue per modum formæ informantis, siue inhærentis, & hoc vel essentialiter, vel denominatiuè, essentialiter, vt *homo est animal*. Denomina-

Scoti oper. Tom. V.

tiuè, vt *homo est albus*: semper enim concretum, siue substantiale, siue accidentale, vt sic, natum est prædicari formaliter, vt infra declarabo *dist. seq.* Prædicari verò identicè nihil aliud est, nisi prædicatum esse realiter idem cum suo subiecto, & non per modum formæ: siue inhærentis, & maximè propter infinitatem vtriusque extremi, vel saltem alterius: quia quando vnum extremum est formaliter infinitum propter sui infinitatem, & simplicitatem, identificat sibi realiter omne, quod conuenit illi. Si ergo prædicatum non est natum prædicari formaliter, scilicet per inhærentiam, saltem in modo prædicandi, si prædicatur de infinito inrensivè, prædicatur tantùm per identitatem, siue identicè, sicut hæc, *Deitas est Pater, & Filius*, &c. & sic tantùm prædicatio identica, & sic patet litera.

d *Sed pro quo supponit Deus, intelligendò istam esse veram, quasi prædicatione formali.*

4.

Respondet Doctor per aliqua dicta. Primum, quòd vniciuque quo correspondet proprium quod, vel quis: & hoc adæquatè: licet alicui quo, possint correspondere plura quod: non tamen adæquatè: patet, quia humanitas est quo respectu cuiuscunque suppositi hominis. Hæc enim sunt veræ: *Hic homo est humanitate hic homo*, & similiter, *Ille homo est humanitate homo*. Sed proprium adæquatum, quod humanitatis in communi est *homo* in communi, & proprium adæquatum, quod huius humanitatis est *hic homo*: sicut ergo *Deitas* est de se hæc, idè proprium, & adæquatum quod est *hic Deus*. Et sic hic *Deus* est hac Deitate *Deus*. Et in hoc, quod dico, *hic Deus*, non intelligo aliquod incommunicabile, imò simpliciter est communicabile tribus suppositis: proprium ergo, & adæquatum quod Deitatis est *hic Deus*: non includendo aliquem conceptum personæ. Et vt sic, ista est vera: *Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus*, vt nullum simpliciter concernit suppositum.

Deus est com-
munis ab in-
tribus suppo-
sitis.

5.

Et addit Doctor quòd fortè ista est vera: *Deus creat*: accipiendo ly *Deum*, vt est adæquatum quod Deitatis, & vt non includit conceptum alicuius incommunicabilis. Et quod dicit hic de colore, cum dicitur: *hic color digregas*, quòd ly *color* supponit pro primo significato suo: puta pro hoc colore existente: non autem pro colore existente in superficie: quia videtur dicere, quòd si hic color esset separatus à superficie, adhuc hoc

Quomodo calor immutatur sensum.

prædicatum, quod est *disgregare*, conueniret sibi ita quod posset verè disgregare: hoc non debet sic absolute intelligi: nam si calor, per possibile, vel impossibile, esset separatus ab omni superficie, non posset immutare sensum, vt expressè patet à Doctore in 4. dist. 12. quæst. 2. Dico ergo, quod si calor esset separatus à quantitate, adhuc esset verè immutatus sensus: non tamen potentia propinqua, quia vt sic, actu non potest immutare, sed benè potentia remota: quia ratio formalis immutandi non est à quantitate: sed ab ipso colore singulari existente, non est tamen immutatus actu, nisi vt existens in debita quantitate: requiritur ergo quantitas, non vt aliquid pertinens ad rationem immutandi sensum, sed tantum dispositio requisita, vide Doctorem in 4. ubi supra.

6. Dubitatio.

Sed posset dubitari, An hic Deus, vt non includit conceptum alicuius incommunicabilis, possit generare Filium, sicut conceditur ipsum posse creare, & gubernare, & conseruare mundum?

Solutio.

Dico, quod non: & ratio quia inter generans, & genitum semper est realis distinctio. Si ergo hic Deus, vt non includit conceptum personæ possit generare Deum: tunc hic Deus generans realiter distingueretur à Deo genito: & cum hic Deus, vt sic, tantum dicat Deitatem, sequeretur, quod Deitas realiter distingueretur à se ipsa. Et ideo necesse est hunc Deum supponere pro aliquo supposito, cum dicimus, *hic Deus generat*, sed non est simile, quando dicimus, quod *hic Deus* (vt non supponit pro aliquo supposito) *creat mundum*, quia vt sic includit omnia necessaria ad creationem: est enim ens infinitum actualissimè existens per se: licet non sit incommunicabile: non enim actio de necessitate præsupponit suppositum, vt supra declarauimus.

Actio de necessitate non præsupponit suppositum.

Et addit Doctor quod ratio incommunicabilitatis non est ratio agendi, siue creandi. Sed hæc ratio non videtur sufficere: quia diceretur, quod etsi non sit ratio formalis agendi: est tamen conditio agentis, necessariò requisita ad agendum, sicut etiam ipse dicit, quod singularitas non est ratio formalis agendi, sed tantum conditio agentis, vt supra patuit dist. 3. quæst. 6.

Dico, quod non est simile de ratione suppositi, & ratione singularitatis: quia singularitas est conditio simpliciter necessaria respectu actionis: quia natura nunquam potest esse ratio formalis agendi, nisi realiter existat in aliquo singulari: vt exposui supra dist. 3. quæst. 6. non est autem simpliciter necesse ad hoc, vt sit ratio formalis agendi, & propinqua, quod actu existat in aliquo supposito. nam calor separatus à substantia esset verè ratio formalis calefaciendi, & proxima etiam: tamen non includit rationem suppositi.

Obiectio. Solutio.

Si dicatur, si ratio suppositi non esset simpliciter necessaria ad actionem: ergo Deitas, vel memoria fecunda, vt non includit rationem suppositi, poterit esse ratio formalis generandi filium, & propinqua. Dico primò, quod ratio suppositi est necessaria non simpliciter propter generationem: sed propter distinctionem realem producentis, & producti: quia enim generatio requirit extrema realiter distincta, ideo in diuinis necesse est ponere rationem suppositi respectu generantis, & si generatio per possibile, vel impossibile posset esse in diuinis sine reali distinctione generantis, & geniti, non esset inconueniens dicere memoriam fecundam esse simpliciter rationem formalem generandi proximam, & optimè dispositam, vt patet ex dictis Doctoris infra dist. 7. & in quodlibet. quæst. 3. Et vide expositionem, quam supra feci dist. 1.

7. Obiectio.

Solutio.

Ad primum argumentum in oppositum. Respondetur quod ista: *nullus Deus est Pater*, &c. non est contradictoria huic. *Deus est Pater*, &c. si præcisè fiat distributio pro personis: quia tunc non negatur, quod primò affirmatur in affirmatiua: nam in affirmatiua affirmatur, tres personas dici tantum de Deo, vt ly *Deus* non includit aliquam rationem incommunicabilitatis, siue vt tantum supponit pro Deo præcisè, & non pro aliquo supposito, sed in ista, quando dicitur, nullus Deus est Pater, &c. accipitur ly *Deus*, vt supponit pro suppositis. Si verò acciperetur *Deus*, vt non includit aliquod suppositum, hæc est falsa, *nullus Deus est Pater, Filius, & Spiritus sanctus*.

Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & quod Deus est Trinitas.

Secunda ratio cum sua responsione clara est in litera: licet responsio sit extra textum Doctoris.

DISTINCTIO QUINTA.

A. De comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est essentia. Ratio prima quare ita sit.

OST HÆC quæritur vtrum concedendum sit, Quod Pater genuit diuinam essentiam, vel quod diuina essentia genuit Filium, vel essentia genuit essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia? Ad quod, Catholicis tractatoribus consentientes, dicimus: quod nec Pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit Filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam: hic autem nomine *essentiæ* intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis: & tota in singularis. Ideò non est dicendum, quod Pater genuit diuinam essentiam: quia si Pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad Patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel

vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait Augustinus in 3. libro de Trinit. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Cap. 7. circa finem eiusdem.

Secunda ratio.

Item, cùm Deus Pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset utique genitor eius rei quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod Augustinus negat, vt supra ostendimus.

B. Distinctione quarta primi.

Tertia ratio est potior.

Item, si Pater est genitor essentiæ diuinæ, cùm ipse essentia diuina sit, & Deus sit: eo quòd generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur est à Patre Deus, sed Pater eo quòd generat, & est, & Deus est. & si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat Augustinus in lib. 7. de Trinit. quòd Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia [si ea sapiens est, ea est: hoc enim est ibi esse, quod sapere. Quòd si hoc est ibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit Pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus, hoc illi est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam Patri, quâ sit, à Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est infanlius?] Ita ergo si Pater genuit essentiam quâ est, essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam quâ est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit Augustinus: [quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia,] idcòque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, quâ sapiens est, ita nec essentiam, quâ est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eadèmq; sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam diuinam non genuit.

C. Cap. 10.

Ibidem.

Huic aduersari videtur Augustinus.

Hvic autem videtur contrarium quod Augustinus ait in libro vnico de fide & Symbolo. [Deus cùm Verbum genuit, id quod ipse est genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditâque materia, sed de seipso. id quod ipse est.] Item, [Deus Pater qui verissimè se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit.] Ecce apertè dicit his verbis, Deum Patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba sic intelligenda esse: dicentes, Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, Filium, qui est illud quod Pater est. Nam quod Pater est, & Filius hoc est: sed non qui Pater est, & Filius hic est.

D. August. cap. 3.

Ibidem.

Alias partes quæstionis exequitur.

ITa etiam non est dicendum, quòd diuina essentia genuit Filium, quia cùm Filius sit diuina essentia, iam esset Filius res, à qua generatur: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus quòd essentia diuina non genuit essentiam. Cùm enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res ipsam genuit, quod

E.

omnino esse non potest: sed Pater solus genuit Filium, & à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

F. Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Augustinus in *lib. 7. de Trinit.* Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere: unde Pater & Filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia, vbi videtur significare quòd sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in *lib. de fide ad Petrum* ait, [Sic Christum Dei Filium, id est, vnam ex Trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura Patris natam esse non dubites.] Hic videtur dicere quòd natura Filij sit nata de natura Patris. Idem in *lib. 15. de Trinit.* ait. [Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia.] Et hic videtur dicere quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, Filius qui est sapientia, qui est substantia, est de Patre qui est eadem substantia & sapientia: & Filius qui est diuinitas, natus est de Patre, qui est natura diuina. Et, vt expressius dicamus, dicimus Filium sapientiam, esse de Patre sapientia: & dicimus Filium substantiam, esse genitum de Patre & à Patre substantiâ. Quòd autem ita intelligi debeat, Augustinus ostendit in *lib. 7. de Trinit.* dicens. [Pater ipse sapientia est: & dicitur Filius sapientia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterque vna sapientia & vna essentia.] Item, [ideò Christus dicitur virtus & sapientia Dei, quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est, sicut ipse lumen de Patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum Patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de Patre sapientia est, sicut Filius lumen de Patre lumine, & Deus Filius de Deo Patre. vt & singulus sit lumen, & singulus sit Deus, & singulus sit sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna * substantia:] Ecce manifestè his verbis aperit Augustinus ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

August. de Trinit. lib. 7. cap. 1. circa finem capituli.
Eodem lib. cap. part. 3. 1. ad Cor. 1.

* sapientia.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

G. Hic verò etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in *4. libr. de Trin.* [Nihil, inquit, nisi natum habet Filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis est.] Cum ergo Filius essentiam habeat, (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quòd ipsa diuina essentia nata sit. Item in *5. libr.* ait. [Natiuitas Dei non potest eam ex qua prouecta est, non tenere naturam. Nec enim aliud quàm Deus subsistit, quòd non aliunde quàm de Deo subsistit.] Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in *lib. 9. de Trinit.* Nos, inquit, [vnigenitum Deum in forma Dei manentem in natura hominis mansisse profiteamur: nec vnitatem formæ seruilis, in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursus corporali inuinatione Patrem in Filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quæ in forma naturæ

Hilari. non loq̃e à principio lib. Circa finem libri quinti paulò post medium.
Quod natura Dei in forma sua manens formam naturæ & infirmitatis corporalis acceperit: quòd natura

naturæ

naturæ se gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis acceperit. Non enim defecerat Dei natura ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humilitatis exercens.] Ecce hîc apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem, [Nunquid vnigenito Deo contumelia est, Patrem sibi innascibilem Deum esse, cùm ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat.] Ecce & hîc dicit vnigenitam naturam.

Dei non est minuta in assumptione.

Paulo inferiorius.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij?

Sed quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. [Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est.] Hæc ergo verba ita intelligi possunt. Nihil habet Filius nisi natum, id est, nihil habet secundùm quòd Deus est, nisi quod nascendo accepit: & ipse nascendo Patris in se subsistentem naturam habuit: vnde Hilarius addit in 5. lib. [Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit Pater ipse, cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus rotus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideò non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac sic in generatione Filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfectæ natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei Patris veritas in Deo Filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.]

H. Circa medium eiusdem quarti. Circa finem quinti.

Expositione confirmat per verba eiusdem.

Ioann. 4. Ego in Patre, & Pater in me.

Quòd legitur Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filium substantiæ Patris.

Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse Filium. vnde Augustinus in lib. de fide ad Petrum ait, [Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit Filium Deum sibi æqualem, & eadem quâ ipse naturaliter æternus est, Diuinitate coæternum.] Ecce hîc dicit Augustinus Filium genitum de natura Patris. Est autem vna natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij & Spiritus sancti: immò de naturatrium personarum. Idem quoque Augustinus in lib. 15. de Trinit. dicit Christum esse Filium substantiæ Patris, & de substantia Patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo Patre sic, [Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, Filij charitatis suæ, nihil aliud intelligatur quàm Filij sui dilecti, quàm Filij substantiæ suæ. Caritas quippe Patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quàm ipsa natura atque substantia, vt sæpè diximus, & sæpè iterare non piget: ac per hoc, Filius charitatis eius nullus alius est, quàm qui de substantia eius est genitus.] Ecce hîc apertè dicit Augustinus Filium esse genitum de substantia Patris, & Filium substan-

I. August. c. 2.

Cap. 19. circa finem.

Ad Col. 1.

*Augustin.
tom. 6. c. 14.*

tiæ Patris. Idem quoque Augustinus in *lib. 3. contra hæreticum Maximinum*, substantiam Dei genuisse Filium, & Filium genitum de substantia Patris asserit, dicens, [Carnalibus cogitationibus pleni substantiam Dei de seipfa gignere Filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei Filium cogitatis, si eum natum esse de substantia Patris negatis. Non enim iam erat hominis Filius, & Deo donante factus est Dei Filius ex Deo natus, gratia, non natura. An fortè etsi non hominis Filius erat, tamen

*Matth. 22.
c.
Cōtra Paulianos.*

Contra Arrium & Donatum.

1. Ioan. 5.

iam aliqua erat qualiscunque creatura, & in Dei Filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo, esse Dei Filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei Filium. De aliqua ergo substantia est: etsi non de substantia Patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei Filium Iesum Christum, de Patris esse substantia: non vos nobiscum pigeat confiteri.] Idem in eodem, [Vtrique legimus vt simus in vero Filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, vtrum iste verus Dei Filius, ab eis qui gratia Filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si non de Patris substantia est, aliam quære, si aliam non inuenis, Patris agnosce substantiam, & Filium cum Patre

*Ex eodem
cap. circa
principium.*

homouston confiteri:] Idem in eodem [Confiteor Deum Patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse.] Item, [Dico quod sæpè dicendum est. Aut de aliqua substantia est natus Dei Filius, aut de nulla, si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si verò de aliqua, nec tamen de Patris substantia, non est verus Filius: si verò de Patris substantia, vnus eiusdémque substantiæ sunt Pater & Filius. Vos autem nec Filium de substantia Patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex Patre esse conceditis: nec videtis quàm necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est. de quo est, id est, Deus de Deo natus: quia non alius priùs fuit, sed natura coæterna de Deo est.]

Colligens summam prædictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

K.

His verbis præmissis innui videretur, quòd diuina substantia Filium genuerit, & quòd Filius sit genitus de substantia Patris, & quòd de Deo est natura coæterna, & quòd Pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest Pater diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda sint, mallem ab aliis audire, quàm ipse tradere. Vt tamen sine præiudicio, atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de Deo est, id est, Filius coæternus Patri, de Patre est, ita quòd est eadem cum eo natura, vel eiusdém naturæ. Quem sensum confirmat Augustinus ibidem subiiciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addit, [Non est aliud Filius, quàm illud de quo est, id est, vnus eiusdémque substantiæ est.] Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens, [Trinitas hæc vnus eiusdémque substantiæ est: quia non de aliqua materia, vel de nihilo est Filius, sed de eo de quo est genitus, item Spiritus sanctus non de aliqua

*August. lib.
3. contra
Maximum,
c. 14.
circa prin-
cipium ca-
pituli.
Eodem ca-
pite.*

materia,

materia, vel de nihilo est, sed inde est vnde procedit.] His vtique verbis aperte ostendit ea ratione dici Filium esse de substantia Patris, quia est de Patre genitus, ita quod est eiusdem substantiæ cum eo: & Spiritum sanctum esse de substantia Patris & Filij, quia ab vtroque procedit, ita quod est eiusdem substantiæ.

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.

Ostenditur quoque ex illis verbis, Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in *duodecimo libro de Trinitate*, ait, [Vnigenitus Deus cum natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo.] Hic aperte dicitur, quod Filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, à Patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, [Pater genuit id quod ipse est, id est, Filium, qui est hoc quod Pater.] Et hoc ita debere intelligi Augustinus aperit, dicens in *1. lib. contra Maximinum*, [Hoc genuit Pater quod est: alioquin non est verus Filius, si quod est Pater, non est Filius.] Item, substantia Dei genuit Filium, id est, Patris substantia genuit Filium, qui est eadem substantia, & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit, dicens ad Maximinum, [Sicut dicis, Spiritus Spiritum genuit: ita dic, spiritus eiusdem naturæ, vel substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ, vel substantiæ, Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vterius accusaberis.] His enim verbis aperit, quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter Filius natus est de substantia Patris, vel Pater genuit Filium de sua natura, siue essentia, id est, de se natura, & essentia genuit Filium eiusdem substantiæ ac naturæ, & qui est eadem essentia, ac natura. Similiter expone illud, Filius substantiæ Patris, & Filius Patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & Filius eadem substantia est, quia consubstantialis est Patri Filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augustini: qui in *libro septimo de Trinitate*, ait, [Tres personas eiusdem essentia, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona.] His verbis ostenditur, non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in libro decimoquinto de Trinitate idem ait, [Sicut nostra scientia, scientiæ Dei; sic & nostrum verbum, quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natum est de Patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, de Patris scientia, de Patris sapientia: vel quod est expressius, de Patre essentia, de Patre scientia, de Patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, verbum Dei Patris vnigenitus Filius per omnia Patri similis, & æqualis rectè dicitur Deus de Deo, lumen de lumine: sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod Pater, non tamen Pater: quia iste Filius, ille Pater.

L.

Hilar. non longe à medio lib. 12.

Ex cap. 3. lib. de fide & simbolo paulo antè citato.

Circa medium 1. lib. Ex lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Lib. 3. c. 15.

August. 6. 6.

Cap. 13. & 14.

Ex cap. 14.

Quare verbum Patris dicatur Filius natura?

M. **I**nde est, quòd solus vnigenitus Dei dicitur natura Filius, quia eiusdem naturæ est, & eadem natura est cum Patre: vnde Hilarius in libro primo de Trinitate, de Christo loquens ait, Natura Filius est, quia eandem naturam quam ille qui genuit habet.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum essentia diuina generet, vel generetur?

Alensis 1.p.q.42.m.3.art.1.D.Thom.1.p.q.39.art.5.D.Bonauent.hic q.1.art.1.Richard.q.1.& 2.Durand. quest.vnic. Gabr.q.1.art.2. Gregor.q.1. Suarez 1.p.tract.3.lib.6.c.7. Vide regulas quas ibi ponit, de huiusmodi pradicacionibus. Vide Scot.9.Met.q.2.3. & 1.Phy.q.9.vbi de distinctione formali.

Argum.1.

IRCA istam quintam distinctionem, in qua Magister agit de generatione in comparatione ad essentiam, quero duo. Primò, vtrum essentia diuina generet, vel generetur? Quòd sic, August. 7. de Trinit. cap.2. *Idem dici accipiamus, cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia: vt in vno eorum, eo quòd nata est, & verbum, & Filius, accipiat. & in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, qua ad se dicitur, ac in altero, quòd est sapientia: demonstratur essentia, ac per hoc ad se dicitur: ergo expressè vult, quòd sapientia, vt est sapientia, & ad se dicitur, dicatur nata, vt natum est proprium Filij.*

1. Regum cap.17.

Secundò sic: Richardus 6. de Trinit. cap.2. videtur expressè loqui contra Magistrum Sententiarum, *Multi, inquit, temporibus nostris surrexere, qui non audent dicere substantiam genitam, quin potius, quòd est periculosius, & contra Sanctorum auctoritates, audent negare, & modis omnibus conantur refellere, quòd substantia gignat substantiam, pertinaciter negantes, quòd omnes Sancti affirmant. Ad illud, quòd ipsi dicunt, auctoritatem inuenire non possunt: ad hoc quòd dicimus, auctoritates multas etiam ipsi adducunt, in morem Golia, &c. & quia Magister exponit illas auctoritates, quas adducit contra se, idem Richardus subdit ibidem de eo. Bene dicunt Patres, quòd substantia substantiam gignit, vestra autem oppositio ad hoc contendit, quòd credamus, quòd substantia substantiam non gignat, fidelis expositio, & omni acceptione digna, quia hoc quòd sancti Patres clamant, contendit falsum esse, & quòd nemo Sanctorum asserit, contendit verum esse. hæc ille. Videtur deridere Magistrum, qui contra intentionem Patrum exponit auctoritates, quas adducit contra se, & videtur asserere oppositum illius, quòd tenet Magister, esse de intentione Sanctorum.*

2. Item, per rationem, essentia communicatur: ergo producit. Antecedens patet per Augustinum 15. de Trinit. cap.26. *Essentiam prastat Filio sine initio generatio.* Probatio consequentiæ, tum quia *communicare, & communicari* sunt relatiuè opposita, & non dicunt nisi relationes originis: non enim dicunt relationes communes, patet: igitur dicunt relationes originis oppositas: igitur idem, quòd *producere, & produci*: tum quia si sint aliqua duo correlatiua, si vnum extremum vnus sit idem vni extremo alterius, & reliquum reliquo.

Exemplum, si *A & B* essent duo correlatiua, & *C & D* correlatiua; si *A & C* sit idem: *B & D* erunt idem. Probatio, quia alioquin diceretur idem ad plura correlatiua, sicut *A* quòd idem est, quòd ipsum *C* diceretur correlatiuè ad *B & D*. quæ per se sunt diuersa. Hæc est vna combinatio relatiuorum, producens, & productum. & hæc alia; communicans, & communicatum: sed communicans, & producens idem sunt: ergo & extrema eis correspondentia sunt eadem.

Text.7.

Item per argumenta Logica, quando prædicatum prædicatur per se de subiecto, potest supponere pro eo. Patet de superioribus, & inferioribus: sed essentia prædicatur per se de Patre, quia Pater est essentia: ergo potest supponere pro eo: igitur sicut illa est vera; *Pater generat*, ita ista videtur esse vera, *essentia generat*, prout supponit pro Patre. Probatio minoris, quia non per accidens, quia nec vnum accidit reliquo, nec ambo tertio. & isti sunt duo modi vnitatis per accidens, qui ponuntur 5. *Metaphysica, cap. de vno.*

Item *essentia est Pater*: ergo *essentia generat*. Antecedens patet per conuersionem simplicem. Probatio consequentiæ, de quo cunque prædicatur subiectum, & propria passio. & hoc probatur, quia subiectum est medium ad demonstrandum propriam passionem suam

suam de eo, cui non primò conuenit illa passio : generatio autem videtur propria operatio, vel passio Patris, ergo consequentia est bona. Item, essentia est Pater Filij: ergo essentia generat. Probatio antecedētis per conuersionem: Pater Filij est essentia: igitur essentia est Pater Filij. Probatio consequentiæ, essentia est Pater Filij : ergo Filius est Filius essentia. Probatio istius consequentiæ, quia in relatiuis est consequentia mutua: si *A*, est Pater *B*: ergo *B* est Filius *A*: ergo si essentia est Pater alicuius, ille erit Filius essentia.

Item vltimò genitum in quantum genitum, est aliquid, quia generatio non terminatur ad nihil, & inter nihil, & aliquid non est medium: sed nihil in diuinis est aliquid, nisi sit essentia: ergo Filius in quantum genitus, est essentia: ergo essentia generatur.

Contra est Magister in litera.

S C H O L I V M.

Respondet negatiuè, & ostendit hæreticum esse Abbatem Ioachim, qui oppositum tenuit, contra quem adducit, cap. Damnamus, de sum. Trin. & rationes Alens. & Magistri.

In ista quæstione errauit Abbas Ioachim, vt habetur extrà de sum. Trin. & fid. cap. *Damnamus*. Dixit enim Magistrum Petrum esse hæreticum, quia dixit rem esse in diuinis, quæ nec producit, nec producitur. Ex hoc enim intulit Ioachim, quòd Petrus poneret quaternitatem in diuinis. Posuit enim tres res, rem generantem, rem genitam, rem spiratam, & posuit rem nec generantem, nec genitam, nec spiratam: ergo quatuor res. Hoc igitur inconueniens, quòd sequi videbatur, vitando, posuit Ioachim, quòd nulla res vna est Pater, Filius, & Spiritus sanctus: sed tantum dixit personas illas esse vnã rem, sicut multi fideles dicuntur vna Ecclesia, propter vnã fidem, & charitatem. Et istud probauit per illud Saluatoris in Ioan. orantis Patrem pro suis fidelibus, *Vt sint vnum*, inquit, *sicut & nos*. Intulit igitur Ioachim, cum fideles non sint vnum vnitatem naturæ: ergo nec Filius est vna res cum Patre.

3.

Cap. 7.

Istud secundum ^a in opinione Ioachim, est hæreticum, scilicet, quòd Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non sint aliqua vna res: quia sicut arguitur cap. præallegato, Pater gignendo, dedit essentiam suam Filio. Nullam enim aliam potuit dare, quã Filius esset Deus: & simili ratione, ambo eam dederunt Spiritui sancto. Non autem erat ista communicatio partis essentia, quia essentia est simplex, & indiuisibilis: ergo totius essentia; ergo tota eadem essentia, quæ est in Patre, est in Filio, & Spiritui sancto, & propter simplicitatem diuinam, quælibet persona est illa res, & tres personæ sunt illa res.

Vide in 4. d. 5. q. 1. vbi dicit Ioachim, esse hæreticum.

Quod autem arguit de Euangelio, soluitur ibi. Nam Saluator intelligit in oratione sua, quòd scilicet illi fideles sint vnum vnitatem sibi proportionabili, sicut Pater, & Filius sunt vnum vnitatem sibi proportionabili, hoc est, quòd sicut Pater, & Filius sunt vnum vnitatem charitatis, quæ est natura eorum, ita fideles sint vnum charitate participata.

Et ista expositio probatur ibi per simile dictum Saluatoris Matth. 5. dicentis discipulis suis: *Estote perfecti, sicut & Pater vester celestis perfectus est*, vbi non monuit, quòd simus perfecti naturaliter ex nobis, sicut Pater ex se naturaliter est beatus, vel perfectus: sed vt essemus perfecti perfectione nobis competente, scilicet gratiæ, & virtutum.

Quantum autem ^b ad primum articulum, in quo Ioachim dixit Magistrum Petrum esse hæreticum, contradicit sibi Papa. *Nos autem sacro approbante Concilio credimus, & confitemur* (cum Petro, scilicet) *quòd vna summa res est essentia, vel natura diuina, quæ nec generatur: & tamen non sequitur, quòd sit quaternitas, quia illa tres res, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; sunt illa vna res. Quaternitas autem esse non posset, nisi esset quantum realiter à tribus distinctum.*

4.

Extrau. de sum. Trin. vbi supra.

Pro ista igitur opinione Magistri sic solenniter approbata, adducitur talis ratio. Res generans generat aliam rem, & realiter distinctam: quia nulla res seipsam gignit, vt fit, primo de Trin. cap. 1. essentia autem in diuinis est penitus indistincta: ergo nec generans, nec genita, quia qua ratione generans, & genita.

Ad hoc adducuntur ^c rationes Magistri in litera, quia essentia referretur ad se, & distingueretur à se.

Tertia ratio est ^d, quia Pater est formaliter eo, quod generat, quia Pater est formaliter ipsa essentia, quæ est in Filio propter indistinctionem ipsius essentia, & si ipsam generaret, non esset formaliter ipsa essentia, quia illa esset distincta realiter ab eo, vt posterior origine.

Adducitur etiam alia ratio, quia in creaturis forma non generat, nec generatur: sed compositum; Deitas autem se habet quasi forma in persona: ergo ipsa non generat, nec generatur: ista ratio minorem habet euidentiã hic, quã in creaturis, quia ibi forma

Vide Alex. de Ales prima parte q. 42. membro 3. art. 1.

non est aliquid per se existens, vt possit esse operans. Hic autem, Deitas, non cointelligendo proprietates personales, est de se ens in actu.

Tamen confirmatur ratio sic, quia operatio, quæ est necessariò distincti operantis, non potest esse eius, quod hîc est vt forma, quia ipsa est per se indistincta in tribus: talis autem operatio est personalis, quæ est *generare*.

Hæc quantum ad realitatem huius quæstionis dicta sint.

COMMENTARIUS.

1. *Contra hanc opin.*

Quomodo possit defendi Abbas Iacobum vide Bergii in 1. sent. dist. 5.

2.

Essentia diuina est res ad alteram identicè non formaliter. Difficultas.

Solutio.

In ista quæst. errauit Abbas Iacobus, &c. *Ista secundum in opinione Iacobus est hereticum, scilicet quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus non sunt vna res vnitæ natura;* hoc est dictu, quòd non includunt realiter, & essentialiter vnã, & eandem rem: & probat, quòd tres personæ sint simpliciter vna res, & accipit ibi rem pro re, quæ dicitur essentia, siue natura dans verum esse essentialiter, & perfectissimum esse perfectionale, & non accipit rem pro aliquo incomunicabili: quia hoc modo tres personæ non sunt vna res, sed tres res, id est, tria incommunicabilia, siue tria supposita. Et quòd sint vna res essentialiter, patet; quia Pater generando Filium, communicauit eandem essentiam Filio: & Pater, & Filius, spirando Spiritum sanctum, eandem essentiam communicauerunt Spiritui sancto, & sic sunt vna res.

Quantum autem ad primum articulum. *Pro ista igitur opinione Magistri adducitur talis ratio.* Quia omne generans realiter distinguitur à genito, vt patet in primo de Trinitate. essentia non distinguitur realiter ab aliquo in diuinis, quia propter sui simplicitatem, & infinitatem identificat sibi realiter quicquid dicitur de essentia. Cum ergo non potest habere aliquod realiter distinctum: pater quòd ipsa nullo modo generat.

Ad hoc adducuntur rationes magistris in litera; quia si essentia referretur ad se, distingueretur à se, id est, quòd si essentia esset generans, & genita: tunc essentia, vt generans realiter referretur ad essentiam, vt genitam. Sed omne, quod realiter refertur ad aliquid, realiter distinguitur ab illo.

Hic tamen videtur difficultas; quia non sequitur, *A* realiter refertur ad *B*, ergo *A* realiter distinguitur à *B*. Nam Doctor expressè suprâ d. 2. p. 2. quæst. 3. quòd eadem voluntas realiter refertur ad seipsam: pater, quia mouet seipsam; modò mouentis ad mobile est relatio realis, & tamen non distinguitur realiter. Hoc idem vult d. 3. q. 7. quòd idem in actu virtuali, & in potentia formali agit in seipsum actione reali: modò agentis ad passum est relatio realis, & tamen non distinguitur realiter à seipso, cum idem sit agens, & passum. Hoc idem infrâ dist. 26. & in 2. d. 2. q. 10. vbi quærit, an Angelus possit mouere se. Ibi expressè vult, quòd aliquid idem possit se mouere motu reali. Et similiter hoc idem vult in d. 25. secundi. Et sic non videtur sequi, *A* realiter refertur ad *B*, ergo *A*, distinguitur realiter à *B*.

Dico, quòd licet in locis præallegatis non sequatur distinctio realis, cum non sit ibi relatio originis, scilicet agentis ad passum, siue mouentis ad mobile: est tamen ibi relatio realis respectu alicuius tertij verè producti nati recipi in eodem agente. Et idèd quando idem producit aliquid in seipso, licet realiter distinguitur à producto, non tamen realiter distinguitur à seipso, vt receptiuo talis producti, & de hoc vide expositionem, quam feci dist. 25. q. unica secundi. Sed in proposito, si essentia generaret, tunc includeret relationem originis terminatam ad geni-

tum in se: illud autem genitum non posset esse, nisi essentia, quia qua ratione dicitur generans, eadem ratione diceretur genita: & sic includeret relationem originis ad seipsam: sed relatio originis de necessitate est inter extrema realiter distincta, videlicet originantis, & originati.

Tertia ratio est, quia Pater est formaliter eo, quo generat, id est, quòd est formaliter eo, quod per generationem communicat genito. Ista ratio supponit vnum, scilicet quòd eadem essentia sit in tribus personis formaliter, & quòd essentia est id, quo Pater verè est, supple essentialiter, & quiditatiuè, non autem id, quo Pater est Pater, vt patet per Augustinum, quia Pater paternitate est Pater formaliter: & Pater est supple ens quiditatiuè ipsa essentia. Secundo supponit, quòd genitum non est id, quo generans est quiditatiuè, siue essentialiter tale ens: pater, quia tunc genitum esset de ratione formali generantis: sequitur ergo per hanc rationem, quòd Pater non generat essentiam, quia si essentia esset genita, tunc essentia non esset id, quo Pater esset tale ens quiditatiuè, siue essentialiter; quia suum esse essentialiter realiter distingueretur à Patre, & hoc est, quod intelligit per hanc rationem.

d Adducitur etiam alia ratio, quia in creaturis forma non generat, nec generatur, quia generatio per se terminatur ad compositum: vt patet 7. Metaph. text. com. 22. sed clariùs, text. com. 26. 27. & 32. forma autem non dicitur per se generari. Ait enim sic Aristoteles text. com. 22. *Omnia qua sunt à natura, aut artificio, habent materiam: quodlibet enim habet potentiam ad esse, & non esse, & hoc in quolibet est materia, & quod habet naturam, & est generatum habens naturam, vt domus, animal: & illud, per quod est illa natura, est illud, quod dicitur per formam, aut simile forma, & est in alio: homo enim generatur: illa enim qua sunt per naturam secundum hoc generantur.* Et ibi vide expositionem Commentatoris, vbi expressè patet quòd solùm compositum per se generatur. Forma autem, quæ habet esse in composito, non generatur. & quomodo hoc intelligatur vide Doctorem in 2. dist. 17. & quæ ibi prolixè notauimus. cum ergo essentia diuina se habeat quasi forma in persona: ergo ipsa nec generat, nec generatur.

Dicit Doctor quòd hoc minùs valet in natura, quàm in creaturis; quia in creaturis forma non dicitur per se generari, quia quod per se generatur, est actu existens, & per se existens, & sic sola substantia per se generatur: vt homo, & asinus. Cætera enim generabilia magis dicuntur actiones, vt patet per Aristotelem 2. Metaph. text. com. 22. & ibi Commentator sic ait: *Generabilia autem alia, qua sunt in substantiis magis dicuntur acta, quàm generata.* Hæc ille. Actum autem propriè respicit passum, in quo recipitur. Cum ergo forma in creaturis non sit per se ens existens: idèd non per se generatur: sed essentia diuina est perfectissimè ens, & actualissimum, & perfectissimum per se existens: etiam si per

impossibile

3.

7. de Trin. cap. 6.

An forma, quæ habet esse in composito, generatur.

impossibile nulla persona esset: adhuc esset perfectissimè per se existens summa existentia, & actualitate, imò vt sic præintelligitur omni proprietate hypostatica, vt patet à Doctore in pluribus locis *in isto* i. d. i. & 2. & 7. & 28. & *alibi* *scilicet*. ergo videtur, quòd ista ratio non sic concludat de essentia diuina, sicut concludit de formà in creaturis.

5. *c* *Tamen confirmatur ratio sic.* Ratio stat in hoc, generare est operatio alicuius generantis realiter distincti à genito: ergo non est operatio essentia diuinæ, vt hæc essentia: sine, vt hæc forma; quia ipsa, vt sic, est simpliciter idem realiter, & essentialiter tribus personis, & si talis generatio esset propriè operatio essentia; vt hæc de necessitate distingueretur realiter à persona genita, quod est fallum.

Nota tamen quòd aliud est dicere generare esse operationem alicuius, vt principij formalis productiui, & esse operationem alicuius, vt producentis. Primo modo non est alicuius, vt realiter distincti à producto: memoria enim fecunda in

diuinis est principium quo formale productiuum notitia genita, vt supra patuit d. 2. p. 2. ergo generatio est operatio memorie fecunda, vt principij quo formalis productiui; & constat, quòd ipsa non distinguitur realiter à producto. Secundo modo de necessitate est alicuius, vt realiter distincti: vt patet, quia persona patris est principium, quod producat, & realiter distinguitur à producto. Et quomodo generare dicatur operatio alicuius suppositi realiter distincti est difficile saluare: sustinendo quòd primum suppositum in diuinis constituitur in esse per relationem ad Filium: vt patet infra d. 28. Et tamen talis generatio non præsupponit aliquo modo suppositum generans: cum constituitur in esse suppositi per huiusmodi generationem actiuam. Et idè hoc tangit bonam difficultatem, quam aliquales, supra dist. 1. pertractauit: sed magis clarè infra dist. 7. Deo duce pertractabitur, vbi erit materia specialis. Doctor tamen in *Quodlib.* q. 4. Hanc materiam respondendo ad principalia argumenta subtilissimè, & acutissimè pertractat: quam bene nota.

S C H O L I V M.

Logicè explicat illam propositionem, essentia generat, esse negandam per hanc regulam, quia quando subiectum est vltimatè abstractum, vt est essentia: & predicatum non potest predicari nisi formaliter, cuiusmodi est, generat: non potest propositio esse vera, nisi in primo modo per se, explicat abstractionem vltimatam tam in substantia, quam in accidente absoluto, & respectiuo, & quomodo in diuinis substantia predicentur formaliter & identicè, adiectiua, formaliter tantum: quam regulam defendunt & variè limitant Tartaret, Leucher, Mayron, & alij Scotista, respondendo multis argumentis in oppositum, & iuxta eam tenent abstractum limitatum non predicari de abstracto, vt humanitas est animalitas: sed communiter admittunt hanc, humanitas est entitas, propter infinitatem permissiuam predicati: aliqui tamen hoc ipsum negant: dissentiunt etiam, an hæc sit vera, hæc humanitas est humanitas. Sed ista, ad modum loquendi tantum spectant, paruique sunt momenti, quod ad presens attinet, propter periculum errandi, quia essentia secundum communem loquendi modum, non supponit pro supposito, sicut supponit Deus, hæc negatur, essentia generat, ista verò admittitur, Deus generat.

5. Sed loquendo de Logica ratione, quare non potest hæc esse vera, *essentia generat*, vt essentia supponit ibi pro persona, sicut ista est vera: *Deus generat*, quia Deus supponit pro Patre, & tamen Deus non distinguitur à se, nec Deus est formaliter is qui generatur, licet Deus generet Deum.

Respondeo ². Quandocumque est subiectum abstractum vltimatè abstractione, & predicatum ex ratione sua, non potest predicari nisi formaliter: non potest propositio esse vera, nisi sit per se primo modo: subiectum, hoc est, abstractum vltimatè abstractione, & predicatum hoc, de ratione sua non est natum predicari nisi formaliter: ergo propositio non potest esse vera nisi per se primo modo. Sic autem non est vera hæc, quia predicatum non est de per se intellectu subiecti, *Omne enim, quod dicitur ad aliquid, est aliquid præter relationem* 7. de Trin. 2. cap. ita quòd relatio non est intra conceptum absoluti; huius Syllogismi maiorem declaro sic.

In substantiis quamuis in eadem re simplici possint esse perfectiones multæ substantiales formaliter distinctæ, & ibi vna ratio formalis possit abstrahi ab alia, remanente adhuc concretionem vtriusque formalitatis ad sua propria supposita: verbi gratià, licet hæc sit vera, *substantia intellectiua est volitiua*, vbi est prædicatio concretia vnus perfectionis de altera: tamen hæc negatur, *intellectus est voluntas*, quia illa significant perfectiones illas, vt abstractas à se inuicem, & secundum proprias formalitates: tamen adhuc sic abstracta concernunt propria supposita, vt hic intellectus est intellectus, & hæc voluntas est voluntas. Accipiendo tamen *substantiam*, siue simplicem, siue compositam præcisè secundum rationem suam formalem quiditatuam, tantum est abstractio à supposito propriæ naturæ, quia communiter non sunt nata concernere aliquid alterius naturæ: idè ibi ista abstractio est maxima. Abstrahendo enim naturam humanam à suppositis, quæ sunt illius naturæ, sicut abstrahitur cum concipitur humanitas: non

De vltimate abstractione nihil predicatur, nisi sit per se primo modo, explicatur.

6.

In substantia vna est abstractio in accidente soluto duplex in relatione pluribus. vide Vall. in formalit.

E. 1. & 2.

remanet vterius abstractio alia. & ideò illud, vt sic conceptum præcisè, est ipsummet præcisè, quia cuilibet alij extraneum, sicut dicit Auicenna 5. Metaph. quòd *equinitas est tantum equinitas, & nihil aliud.*

Sed in accidentibus, quantò plura possunt concernere, tantò plures possunt fieri abstractiones. Concernunt quidem accidentia, supposita alterius naturæ, licèt ab his abstrahantur: concernunt tamen indiuidua propriæ naturæ, sicut *album* concernit lignum. & licèt ab hoc abstrahatur albedo, tamen adhuc concernit albedinem hanc, & illam, quæ sunt indiuidua sua. Sed vterius est abstractio quiditatis à supposito, qualis dicta est fieri in substantiis, & illam circumloquimur per hoc, quòd dicimus quiditas albedinis, & illa non concernit aliquod suppositum, nec eiusdem naturæ, nec alterius.

In relationibus etiam (quæ plura concernunt) adhuc plures possunt esse abstractiones: concernit enim relatio suum proprium indiuiduum, fundamentum, & subiectum. & licèt abstrahatur à posteriori, non tamen à priori.

Exemplum, hoc concretum, quod est *causa*, dicitur de igne, qui causat calorem in ligno, vt de subiecto: sed abstrahendo à subiecto, remanet adhuc concretio ad fundamentum, pura si dicatur potentia causandi. Calor enim est potentia causandi calorem, non tamen ignis est potentia causandi illum. Adhuc potest fieri vterius abstractio ad proprium genus, vt pura si dicatur *causalitas*, & tunc nec ignis; nec calor recipit prædicationem istius: tamen adhuc hæc causalitas est causalitas. Vltima abstractio, qualis est in substantiis, est per hoc, quòd dicimus, quiditas causalitatis, & hæc de nullo prædicatur alio. Ex istis narratis apparet, quæ sit vltima abstractio, quia quiditatis absolutissimè sumptæ ab omni eo quod est quocunque modo extra rationem quiditatis.

Quid sit
abstractio
vltimata,
explicatur?

7.

Nomina
substantia
in diuinis
dupliciter
prædicantur,
adiectiua
formaliter
tantum.

Circa alium terminum maioris, scilicet quòd prædicatum de quocunque dicitur, de necessitate formaliter prædicatur, notandum est, quòd substantia possunt dupliciter prædicari in diuinis: quandoque formaliter, quandoque per identitatem. Sed adiectiua, si prædicantur, de necessitate formaliter prædicantur, & hoc quia sunt adiectiua. Nam ex hoc quòd sunt adiectiua, significant formam per modum informantis, & ideò de nullo dicuntur verè, nisi ad quod se habent per modum informantis, de quo videlicet formaliter dicuntur. Talia sunt, non tantum nomina adiectiua, sed omnia participia, & verba.

His intellectis, patet illa maior assumpta, quando aliquid est abstractum vltimata abstractione, ita quòd est abstractum ab omni eo, quod est extra rationem eius, & prædicatum eius non prædicatur de aliquo, nisi formaliter, non est vnio vera talium extremorum, nisi sit formalis, & per se primo modo; quia istud prædicatum præcisè, natum est prædicari formaliter, ideò non potest saluari veritas per identitatem tantum, & quia subiectum est summa abstractione abstractum, non potest stare pro aliquo qualitercunque alio à se, sed præcisè pro se formaliter. & ideò oporteret, quòd sua ratio præcisa formalis, esset idem illi prædicato, quod non posset esse, nisi ista ratio præcisa includeret illud prædicatum. Patet igitur illa maior.

Patet etiam illa minor, quòd talia sunt ista extrema. *Essentia generat*, vel *Deitas generat*, quia *Deitas* est abstractum vltimata abstractione, *generat* autem est verbum. Ideò non potest prædicari nisi formaliter: non sic autem abstrahitur vltimata abstractione hoc nomen *Deus*, & ideò potest supponere pro persona, vt cum dicitur, *Deus creat*, *Deus generat*.

ADDITIO.

Istud tamen, quod dictum est de multiplici abstractione, quid valet? nam hæc humanitas est humanitas, hæc albedineitas est albedineitas, & vniuersaliter nulla potest esse abstractio, quantumcunque vltima, dum tamen conceptus abstractus sit communis, sicut semper oportet quin abstractum dicatur de suo singulari, & per se: sed illud singulare non est suppositum, quando abstrahitur quiditas ab habente quiditatem. Ita in accidentibus, nunquam abstractum habet pro singulari suppositum. Itaque, in accidentibus licèt ponatur multiplex abstractio à subiecto remotiori, & propinquiori, sicut relatio à supposito, siue subiecto, & fundamento, & in substantia vnica, scilicet à supposito, sed non à singulari, non tamen oportet quòd in aliqua abstractione abstractum non prædicetur de aliquo, nec aliquid de ipso, quia hoc est impossibile: sed sufficit ad propositum hoc, quòd vltimatè abstractum, hoc est ab omni alterius nature, & à supposito proprio, non à singulari, de illo non prædicetur aliquid formaliter, nisi prædicetur per se primo modo: igitur nunquid humanitas est animalitas? humanitas enim non est singularitate animalitatis, sed hæc animalitas: homo autem est quasi quoddam suppositum animalis.

1. a **R**espondeo. In ista litera nota multa singularia dicta. Primum, quando subiectum est abstractum vltimata abstractione, & prædicatum ex ratione sua non potest prædicare, nisi formaliter, non potest propositio esse vera, nisi per se primò.

Pro intelligentia huius est intelligendum, quòd hic Doctor loquitur de abstracto vltimata abstractione primæ-intentionaliter. Sicut dicimus, quòd humanitas est vltimatè abstracta: & non pro ratione fabricata ab intellectu: sicut dicimus, quòd ratio bonitatis non est ratio Deitatis: nec è contra, licèt Deitas, quæ est vltimatè abstractum, verè dicatur bonitas.

*Adiectiua vs
sic rãdum na-
ta sunt præ-
dicari forma-
liter.*

Secundum, aliqua sunt prædicata, quæ de sua ratione tantum sunt nata prædicari formaliter: sicut omnia adiectiua adiectiuè sumpta; quia omnia talia prædicantur de subiecto per modum formæ inhærentis: sicut generare, generans, spirare, spirans, sapiens, bonus, & huiusmodi. Et dicuntur ista tantum prædicari formaliter propter modum prædicandi, qui modus est suo modo inhærentiæ prædicati ad subiectum per modum formæ.

Tertium, vltimatè abstractum, vt sic tantum includit in prædicatione formali illa prædicata primi modi dicendi per se: & sic concedimus, quòd Deitas est substantia, est ens: quæ vt sic prædicantur: tantum sunt nata prædicari formaliter. Si verò prædicatum non est de quiditate illius, & natum sit tantum prædicari formaliter: nunquam poterit prædicari de sic vltimatè abstractis; quia vltimatè abstracta, vt huiusmodi, non possunt terminare dependentiam alicuius formæ per modum informantis, vel inhærentis.

Et ex his patet ista propositio: quòd de vltimatè abstractis nullum prædicatum, quod tantum natum est prædicari formaliter potest verificari, nisi sit natum prædicari in primo modo dicendi per se.

2. Secundum dictum est, quòd relatio concretivè sumpta tantum nata est prædicari formaliter de fundamento: & si fundamentum esset vltimatè abstractum non poterit prædicari de illo, nisi in primo modo dicendi per se. Sed essentia diuina est vltimatè abstracta, & non includit in suo conceptu, relationem: ergo nulla relatio potest prædicari formaliter de essentia diuina, & quòd non includat probat per August. 7. de Trin. quam auctoritatem suprà exposui dist. 1. quæst. 2.

Tertium dictum est, quòd in substantiis, siue simplicibus, siue compositis vltima abstractio est abstrahere substantiam à supposito.

*Quid sit ab-
strahere sub-
stantiã à sup-
posito.*

Pro intelligentia huius, nota, quòd abstrahere substantiam à supposito propriè est sic considerare ipsam, vt non sit apta nata prædicari de supposito, à quo abstrahitur. Exemplum in natura humana, quæ dupliciter potest considerari. Vno modo vt est apta nata prædicari de supposito: & sic habet rationem concretæ, & tunc accipitur pro homine; quia hæc est vera, *hic homo est homo*. Alio modo potest considerari in se præcisè, vt non concernit suppositum propriæ naturæ, quòd tunc est: considerando ipsam, vt nullo modo aptam verificari de supposito, sicut humanitas. Hæc est enim falsa de rigore sermonis, *hic homo est humanitas*.

Si dicatur: Nonne hæc est vera: *hæc humanitas* Scoti oper. Tom. V.

est humanitas? Dico, quòd sic: ergo vt abstracta verificatur de supposito propriæ naturæ. Dico, quòd verificari, siue concernere suppositum propriæ naturæ est ipsum concernere per modum formæ inhærentis quando formaliter prædicatur, quòd tunc est, quando accipitur concretivè: nec hæc humanitas dicitur proprium suppositum naturæ: sed benè hic homo.

Et nota, quòd istæ abstractiones non sunt in re: sed tantum per intellectum: patet, quia in re idem est penitus homo, & humanitas. Addit in ista litera, quòd in substantiis propriè tantum est vna abstractio, quæ est naturæ ad supposita propria, modo præexposito. natura enim humana, cum non sit apta nata prædicari, nisi de supposito proprio, idè tantum concernit illud.

*Abstractiones
sunt per in-
tellectum.*

Si dicatur, quòd etiam potest prædicari de supposito alterius naturæ: vt patet de facto de natura humana assumpta à Verbo: & etiam si assumeretur à lapide, quòd Deus posset facere, vt patet à Doctore in 3. dist. 2. adhuc prædicaretur de lapide, quia hæc esset vera, *lapis est homo*.

3.
Obiectio.

Dico primò, quòd concernere suppositum est concernere illud per modum formæ informantis, vel inhærentis: sed natura humana respectu alterius suppositi non se haberet per modum formæ; quia nullum actum daret: nec quouis modo perfereret, vt exposui in 3. dist. 1. & 2.

Solutio.

Dico secundò, & magis ad propositum, quòd tantum concernit suppositum propriæ naturæ: vel aliud suppositum supplens vicem suppositi propriæ naturæ: & sic Verbum supplet vicem proprii suppositi naturæ humanæ, vt patet à Doctore in 3. dist. 1. & in Quodlib. 9. 19.

*Quid sit con-
cernere sup-
positum.*

Addit etiam, quòd quando in eadem substantia sunt plures perfectiones realiter idem, tunc possunt fieri duæ abstractiones: vt quando vna perfectio concernit suppositum propriæ naturæ, & concernit suppositum alterius naturæ. Exemplum: Intellectiuum est volituum, tunc enim volituum prædicatur de intellectu: & vt sic concernit aliquod suppositum intellectiui: concernit etiam suppositum proprium. Sicut voluntas concernit hanc voluntatem, vt suppositum proprium, quia hæc est vera: hæc voluntas est voluntas, prima abstractio fit ab intellectu: quando volituum sic consideratur, vt non possit prædicari de intellectu, vt considerando voluntatem in se, tunc hæc est falsa, intellectiuum est voluntas.

Secunda abstractio fit quando consideratur voluntas, vt non possit prædicari de hac voluntate, quæ est suppositum propriæ naturæ, vt accipiendo sic pro quiditate voluntatis, & tunc hæc est falsa: hæc voluntas est quiditas voluntatis.

Et nota, quòd non accipitur hic suppositum simpliciter pro incommunicabili, de quo suprà dictum est: sed accipitur suppositum propriæ naturæ pro omni eo, quod potest recipere prædicationem naturæ in quid: & sic hæc albedo dicitur suppositum albedinis; suppositum verò alterius naturæ accipitur pro omni eo, quod potest recipere prædicationem denominatiuè, vt ly denominatiuè distinguitur contra prædicationem essentialem: & sic paries dicitur suppositum albedinis, quando prædicatur de illo, vt cum dicimus, paries est albus.

*Quomodo hic
accipitur
suppositum.*

Secundum dictum est ibi: *Sed in accidentibus*
H H h 3 *quantò*

Nota de mul-
tiplici ab-
stractione.

quandò plura possunt concernere, tantò plures possunt fieri abstractiones.

In ista litera sunt duo consideranda. Primum, quòd in accidentibus absolutis possunt fieri saltem duæ abstractiones. Vna à supposito alterius naturæ; & alia à supposito propriæ naturæ; quia saltem ista duo possunt concernere.

In accidentibus absolutis sunt duæ abstractiones.

Prima fit à supposito alterius naturæ, quod fit considerando accidens, vt non possit prædicari de supposito alterius naturæ: vt cùm considero albedinem in se. nam hæc est falsa: *paries est albedo*.

Secunda fit considerando naturam albedinis, vt non sit apta nata prædicari de supposito proprio, puta de hac albedine: vt considerando quidditatem albedinis in se; siue albedineitatem, & tunc hæc est falsa, *Hæc albedo est albedineitas*, vel quidditas albedinis.

In accidentibus respectiva sunt tres abstractiones.

Secundum est, quòd in accidentibus respectivis aliquando possunt fieri tres abstractiones, & plures, si plura concernunt. Et exemplum clarum est in litera. Insuper ergo Doctor quid sit vltima abstractio, quia est quidditatis absolutissimè sumptæ ab omni eo, quod est quocunque modo extra rationem quidditatis, vt humanitas in quantum humanitas, tantum includit illa, quæ sunt de sua ratione formali, & quidditativa, vt exposui in 2. dist. 3.

Ista est falsa, humanitas est animalitas.

Et ex his infero, quòd ista de rigore sermonis est falsa: *Humanitas est animalitas*, quia animalitas, vt animalitas, de nullo formaliter potest prædicari: fortè tamen ista est vera, *humanitas est animal*; quia animal consideratur sub ratione qua est idem humanitati. Ista tamen, *humanitas est entitas*, est vera prædicatione identica: quia entitas, etsi non sit formaliter infinita: est tamen permissivè infinita, & hæc erit vera prædicatione formali: *humanitas est ens*, quia ens in concreto consideratum non est natum prædicari, nisi formaliter, & fortè ex istis posset ista negari: *Hæc humanitas est humanitas*; quia humanitas in communi, ex quo nihil concernit, non est nata prædicari, nisi de seipsa: dicere enim humanitatem prædicari de hac humanitate formaliter, est dicere humanitatem vltimatè abstractam concernere aliquid, de quo verè prædicetur per modum formæ inhærentis: & vt sic, non consideratur vt vltimatè abstracta: nec est vera prædicatione identica, quia humanitas non est formaliter infinita, nec permissivè, cùm sibi repugnet infinitas.

f.

Ex suprâ dictis etiam infero, quòd de rigore sermonis istæ propositiones sunt falsæ, *Deitas est bona, est sapiens, est intelligens, est volens, est generans*, & huiusmodi: quia vt sic, vltimatè abstracta non includit formaliter, nisi tantum prædicata essentialia. Nec valet dicere quòd sunt veræ prædicatione identica; quia huiusmodi prædicata tantum sunt nata prædicari formaliter, & adiectivè, & per modum formæ inhærentis.

Vbi autem est prædicatione identica, consideratur perfecta identitas prædicati ad subiectum: ita quòd prædicatum non consideratur vt aliquid inhærens: sed consideratur, vt eadem res cum subiecto. Sed omnes istæ sunt veræ: *Deitas est paternitas, est generatio æterna, est bonitas, est intellectio, est volitio, est sapientia*, & huiusmodi: sunt enim veræ tantum prædicatione identica; quia vt sic, non sunt natæ prædicari formaliter de essentia, cùm sint vltimatè abstracta: nec concernunt aliquid,

Propositiones tantum identice in diuina.

de quo vt sic, verificari possunt: quia tamen propter infinitatem essentia diuinæ considerantur, vt sunt eadem res cum essentia diuina: erunt veræ per identitatem; siue per prædicationem identicam, quæ prædicatione identica aliquando fit abstracti de abstracto, in quantum vtrumque est infinitum: & sic ista, *Sapientia est bonitas*: est vera tantum prædicatione identica: vtrumque enim extremum est formaliter infinitum, vt infrâ patebit dist. 8. quæst. pen. Aliquando est identica ratione vnus extremi formaliter infiniti, vt in ista: *Bonitas est paternitas*. Vbi verò consideratur abstracta vltimatè abstractione, & vnus non est formaliter infinitum, nunquam vnus verificatur de altero, nec identicè, nec formaliter: vnde hæc est falsa: *Paternitas est filiatio: generatio æterna est generatio passiva*, & huiusmodi.

Vltimum dictum in ista litera est, quòd substantia possunt dupliciter prædicari in diuino, scilicet formaliter, & per identitatem: adiectiva verò si prædicantur, de necessitate formaliter prædicantur. Exemplum de substantiis: *Deus est Pater*; siue, *Pater est Deus*. Hæc enim est prædicatione formalis: sed hæc est identica tantum: *Pater est Deus*, vel è contra: accipiendo semper *Pater* substantiivè.

Aliqui etiam dicunt, quòd *sapiens* potest accipi substantiivè: & tunc est prædicatione formalis: *Deus est sapiens*, & hæc identica: *Deus est sapientia*. Credo tamen, quòd hoc non sit propriè dictum, quia *sapiens* significat formam per modum inhærentis.

Si dicatur quòd erit idem de Patre, & paternitate. Dico, quòd hoc non sequitur in diuinis; quia *Pater*, vt *Pater*, est verè substantivum, cùm sit quoddam constitutum per se ex essentia, & paternitate, non sic in creaturis.

Et cùm dicitur, quod infrâ patebit, quòd aliquando accipitur adiectivè. Dico, quòd tunc *Pater* non accipitur in quantum *Pater*, sed in quantum generans: & si *generare*, siue *generans* adiectivè accipiat: substantiivè verò accipitur *generans* pro generatione. Sequentia clara sunt ex dictis suprâ.

Nonnulli arguunt contra multa dicta Doctoris, & primò contra illam propositionem, videlicet: *Quando subiectum est abstractum vltima abstractione: & prædicatum ex ratione sua non est aptum natum prædicari, nisi formaliter: non potest esse propositio vera, nisi sit se primò*. Hanc propositionem dicit esse falsam dando instantias contra eam: quia ista secundum Scotum est vera: *Essentia diuina communicatur Filio*. Similiter ista, *Essentia diuina videtur ab intellectu creato*. Similiter ista, secundum Scotum, in 1. dist. 1. *Essentia diuina est obiectum fruibile*. Et adducit Ocham responsum quorundam, qui dicunt quòd *communicari, videri*, & huiusmodi, dicunt præcisè relationem rationis super essentiam: & ideo non ponunt aliquid reale in essentia, & propter hoc non sunt prædicata distinctiua in essentia. Sed *generare* est aliquid reale in essentia, & reale prædicatum distinctivum illius, cui conuenit ab alio: & ideo tale prædicatum non potest prædicari de essentia vltimatè abstracta.

Contra hanc responsum arguit Ocham, dicens: Abstractum vltimatè abstractione non magis abstrahitur ab ente reali, quam ab ente rationis: ergo tale abstractum non magis recipit prædicationem entis rationis, quam entis realis.

Confir

6.

Substantia possunt duobus modis prædicari, in diuino.

7.

Ocham in prolog. dist. 3. q. 1. Alfons. Tol. in prol. dist. 5.

Confirmatur, quia secundum Auicennam. Sicut equinitas, in quantum equinitas, non est vna, nec plures: ita nec est in effectu, nec in intellectu, nec vniuersale, nec particulare.

Præterea, supposito quod *communicari*, & *videri ab intellectu creato*, dicant præcisè relationem rationis: tamen *intelligere*, & *velle, esse bonum, & esse sapientem*, & huiusmodi, dicunt aliquod reale, sicut & *generare*, & tamen istæ sunt veræ: *Essentia diuina intelligit, Essentia diuina vult, est bona, est sapiens*, & huiusmodi.

Præterea, hæc est vera: *Essentia diuina creat, Essentia diuina distinguitur à creatura*, & tamen prædicata sunt distinctiua, quia necessariò inferunt essentiam diuinam distingui ab aliquo.

Præterea, Ratio sua non concludit, quia huius debet assignari ratio quare tale prædicatum reale distinctiuum non prædicatur de essentia: & assignat rationem, quia subiectum est abstractum vltimata abstractione, & prædicatum non est natum prædicata, nisi formaliter: sed ista causa est communis, siue prædicatum sit distinctiuum, siue aliud.

8. Respondeo ad omnes istas obiectiones, præmittendo vnum, scilicet quod tamen conceduntur ex vsu loquentium, quæ tamen de rigore sermonis non sunt vera, vt in multis apparet. Et vtrà, multa admittuntur propter carentiam exprimendi conceptus, quæ tamen de rigore sermonis non admittuntur. Dico ergo, quod de vltimatè abstracto nihil potest prædici formaliter, nisi in primo modo dicendi per se. Et cum dicit, *Essentia est communicabilis*, & huiusmodi. Dico, quod de rigore sermonis ista propositio non admittitur: ista enim est vera, quod *Deus sub ratione Deitatis est communicabilis*, siue *Deus sub ratione Deitatis est principium formale communicandi*: non enim *Deus*, vt est adæquatum quod, siue concretum Deitatis, includit rationem incommunicabilis, siue supponit pro aliqua persona, vt supra expositum est *dist. 4. quæst. 2.* Et similiter ista est falsa de rigore sermonis, *Essentia videtur*: sed hæc est vera: *Deus sub ratione Deitatis videtur*; & breuiter omnes consimiles propositiones de rigore sermonis non admittuntur. Et idè, iudicio meo, non oportet recurrere ad entia rationis, scilicet *communicabile*, & huiusmodi: quod sit ens rationis, & per consequens prædicabile de essentia; quia concedo cum Ocham, quod ista entia rationis repugnant vltimatè abstracto, sicut & *generare*, id est, quod de voluntate abstractis huiusmodi prædicata non verificantur: sicut nec hoc prædicatum *generare*.

9. Est tamen aliqualis differentia inter huiusmodi prædicata; quia et si entia rationis non verificentur de essentia vltimatè abstracta, verificantur tamen de adæquato concreto essentia, vt præscindit ab omni ratione suppositi: vt patet de

ista: *Deus est communicabilis: Deus videtur*, &c. Aliqua verò sunt prædicata, quæ non prædicantur de essentia vltimatè abstracta, nec de Deo, vt præscindit à supposito: siue vt non supponit pro aliquo supposito. Et sic hoc modo hæc est falsa: *Deus generat, Deus spirat, Deus generatur*, quia *generare*, cum importet realem distinctionem generantis ad genitum, tantum supposito competit: & idè si ista conceditur: *Deus generat*, vera est, prout ly *Deus* supponit pro persona Patris. Et sic patet quod huiusmodi prædicata distinctiua non verificantur de essentia: nec de adæquato concreto essentia, quod est *Deus*: vt non supponit pro aliquo supposito. Si dicatur, ista est vera: *Deus creat*, vt non supponit pro aliquo supposito, vt supra patuit *dist. 4. quæst. 2.* Et tamen *creare* est prædicatum distinctiuum. Dico, quod nulla prædicata distinctiua ad intrà verificantur de Deo, nisi in quantum supponit pro aliquo supposito: prædicata verò distinctiua, quæ important respectum ad extrà, possunt verificari de Deo, vt non supponit pro aliquo supposito.

Ad alias instantias dico, quod omnes istæ propositiones de rigore sermonis sunt falsæ, scilicet *Essentia intelligit, Essentia diligit, Essentia est bona, & sapiens*, & huiusmodi: & quod sunt falsæ, patet supra, exponendo mentem Doctoris. Et si aliquando conceduntur, hoc non erit de rigore sermonis: sed ex impropriè vsu loquentium. Et sic patet responsio ad istas instantias, & ad omnes alias, quæ fieri possunt: & loquendo de abstractis vltimatè abstractionis, siue in Deo, siue in creaturis, omnes istæ negarentur de rigore sermonis: *Equinitas in quantum equinitas, distinguitur à Deo, Equinitas est creata; Equinitas est vna*, & huiusmodi. Sed bene istæ sunt veræ: *Equus sub ratione equinitatis distinguitur à Deo, est creatus*, &c.

Deinde arguit Ocham, vbi supra, improbando aliud dictum Doctoris, videlicet, quod *in substantiis sit tantum abstractio à supposito propria natura*: dando instantiam, quia hæc est vera: *Filius Dei est homo*. & hæc est falsa, *Filius Dei est humanitas*: ergo substantia concernit aliquod suppositum alterius naturæ.

Item, hæc est vera: *Hæc humanitas est humanitas*: quamuis non prædicetur de supposito alterius naturæ: ergo *humanitas* non est abstractum vltimatè abstractione, sicut nec albedo à suis singularibus.

Dico, quod ad omnia ista patet responsio ex his, quæ supra exposui, mouendo difficultates circa dicta Doctoris. Et breuiter, si rectè intueantur, quæ exposui supra, omnes instantiæ contra Doctorem possunt solui. Et ex his patet responsio ad argumenta Alfonso Tol. *in 1. d. 5. q. unica*. Et quia illa argumenta incidunt cum argumentis Ocham, idè non replico illa.

S C H O L I V M.

Solutis argumenta realia, seu Theologica: ostenditque differentiam inter communicari & produci, & communicare & producere: quod producere & produci dicunt relationes reales, communicare & communicari, relationes rationis.

AD argumenta in oppositum *. Ad primam auctoritatem Augustini respondeo, quod *sapientia* licet abstrahatur à *sapiente*, quod est operans: tamen adhuc significat potentiam operatiuam, vel principium operatiuum, & idè non abstrahitur summa

Obiectio.

Solutio.

IO.

De vltimatè abstractis quid non prædicatur.

Idem Ocham arguit.

Responsio.

abstractione, quia potentia operatiua aliquo modo concernit aliquid, & propter talem concretionem aliqualem, aliquammodo conceditur, quod sapientia est nata, nullo autem modo, quod essentia sit nata. Quod autem Augustinus dicit aliquando, *Filius esse essentiam de essentia*, hoc exponitur in sequenti quaestione, quod hoc non probat essentiam esse genitam, vel generantem, sed esse illud, de quo Filius generetur.

Ad dictum Richardi, si intendit reprehendere Magistrum ibi, sicut ex verbis eius apparet, cum doctrina Magistri, & praecipue ista, authenticetur per Concilium generale in capite praallegato, nego Richardum, tenendo Magistrum: & quod dicit Magistrum adducere multas auctoritates contra se, Magister bene exponit eas, sicut patebit in sequenti quaestione. Nullam autem habet pro se auctoritatem, sed habet illam vniuersalis Ecclesiae, capite praallegato, quae maxima est, quia dicit Augustinus in libello contra Epistolam Fundamenti. *Euangelio non crederem, nisi Ecclesia Catholica crederem*, quae Ecclesia sicut determinauit, qui libri habendi sunt in Canone Biblicae, ita etiam determinat qui libri habendi sunt authentici in libris Doctorum; sicut patet in Canone, & post istam auctoritatem Canonis non inuenitur in corpore Iuris scriptum aliquod ita authenticum, sicut scriptum Magistri, praallegato capitulo.

Celebre dictum Aug. D. 15. Can. Scripturas vel s. Rom. eccl.

9. Ad rationem illam^b de *communicare*, dico, quod productio habet productum pro termino suo primo: & dico hic primum terminum, terminum adaequatum. & hoc modo dicit Philosophus 7. *Metaphysica*, quod compositum primo generatur, quia est quod primo habet esse per productionem, hoc est, adaequate: in composito tamen forma est formalis terminus generationis, non autem terminus per accidens, sicut apparet per Philosophum 2. *Physicorum*, ubi probat formam esse naturam per hoc, quod generatio est naturalis, quia est via in naturam: est autem via in formam: ergo, &c. Quae ratio nulla esset, si forma esset tantum terminus per accidens generationis. & in eodem etiam vult, quod forma, & finis coincidunt in idem: quod non est verum de fine geniti, sed generationis: ergo terminus formalis generationis verè est ipsa forma: ipsum igitur generans vnam habet habitudinem ad primum terminum, qui dicitur productus, siue genitus, & aliam habitudinem habet ad formalem terminum: & in creaturis vtraque habitudo est realis, quia vtraque habitudo habet terminos realiter distinctos, & realis dependentia est vtriusque producti ad ipsum producentem. In proposito autem producentem ad primum productum habet relationem realem, quia distinctionem realem, & realem originem: ad terminum autem formalem in producto, non habet relationem realem, quia non distinctionem realem, sine qua non est relatio realis. Producentem igitur in diuinis dicit relationem realem: *communicare* autem dicit relationem originis, & quasi rationis, concomitantem illam realem. Cum igitur dicitur, quod istae sunt relationes oppositae, scilicet *communicare*, & *communicari*: Dico, quod sunt relationes rationis oppositae, secundum proprias rationes suas, licet necessariò concomitentur aliquas relationes reales oppositas, scilicet *producere*, & *produci*: sed istae relationes, & illae non sunt eorundem ratorum formaliter.

Text. com. 26.2. & 32.

Text. 14.

Text. 70.

In creatis duplex respectus realis genitis ad genitum, in diuinis ratorum vnus.

Per idem ad secundum dico, quod nullum extremum vnus correlationis, est idem formaliter cum extremo alterius correlationis. Communicans enim & producentem, licet concurrant in eodem supposito, quia natura non dicitur propriè communicans se, sicut dicitur communicata: tamen communicans non dicit formaliter eandem relationem, quam dicit producentem, vt producentem: *communicari* autem, & *produci*, nec eandem dicunt relationem, nec idem primo denominant.

COMMENTARIUS.

1. a **A**D argumenta in oppositum. Hic Doctor respondet ad argumenta principalia. Et primo ad illa quae sunt realia.

Sed in responsione ad primam occurrit dubium; quia non videtur, quod propter hoc, quod sapientia, est principium operandi, debemus concedere quod sit nata, vel quod sit generans, cum ista praedicata semper importent distinctionem realem; & si hoc absolute concederet, haberet concedere, quod memoria fecunda possit generare: quia ipsa est potentia generandi, vt infra dist. 7. & tamen non conceditur,

Dico primo, quod non haberem pro inconuenienti dicere istam propositionem non esse veram de rigore sermonis, scilicet *Sapientia est nata*.

Dico secundo, quod adeò concedit istam: *Sapientia est generans*: quia vt est principium summe dispositum generandi, sic concernit aliquod suppositum. Et idèd ratione illius conceditur, quia suppositum sapientiae, vt principio formali productio, siue, vt potentia generandi verè generat. Et similiter posset dici de memoria fecunda, quae, vt est potentia generandi, concernit

Solui.

concernit

cernit aliquod suppositum, cuius dicatur potentia generandi. Sed essentia, ut ultimatè abstracta, non dicitur potentia generandi. sicut nec ista dicitur potentia generandi intellectualitas, siue quidditas intellectus; sed benè intellectus potest dici potentia generandi.

Ad secundum responso clara est in litera.

2. b Ad tertium respondet Doctor, & in responsione ponuntur plura dicta. Primum, quòd terminus adæquatus productionis est ipsum productum totale: quia compositum primò generatur, ut patet 7. *Metaph. text. com. 2. 2. 26. & 27.* id est, quòd adæquatus terminus generationis est compositum.

Secundum dictum est, quòd in composito genito forma est terminus formalis generationis: loquendo de forma, quæ est pars compositi, non autem de forma totius. Et est terminus per se formalis generationis: non autem per accidens, quia generatio per se terminatur ad formam, quæ est pars compositi: non autem per accidens, ut patet 1. *Physic. text. com. 14.* vbi sic habetur: *Et etiam natura, quæ dicitur de generatione, est via ad naturam, &c.* vbi Commentator: *Hoc nomen, natura, inquit, dicitur de generatione, quæ est via ad hoc, quòd forma fiat,* id est, quòd generatio dicitur naturalis, quæ est via ad formam: de qua prædicatur natura: idè sequitur, *Idè forma est dignior: hoc enim nomen transmutari derivatur in rebus naturalibus ab eo, ad quòd est transmutatio,* id est, quòd transmutatio dicitur naturalis, quia terminatur ad ens naturale. Et hoc patet per exemplum Commentatoris. *Illud, inquit, quòd transmutatur de nigredine in albedinem, dicitur albescere, non nigrescere, & similiter dicimus, quòd illud, quòd alteratur de frigore in calorem calescere, & non infrigidare.* Hæc ille.

3. Dicit ergo Doctor quòd forma est per se terminus formalis generationis, quia generatio per se terminatur ad formam: patet, quia generatio dicitur per se naturalis; quia per se est via formæ, de qua forma per se prædicatur natura, ut patet 2. *Physic. text. com. 4.* vide ibi textum cum comm. Probat etiam, quòd sit terminus per se generationis, quia generatio dicitur per se, quia terminatur ad formam per se: patet, quia si aliquid dicitur per se finis, siue terminus generationis, dicitur per se generatio: sed forma est per se finis generationis naturalis: patet, quia forma, & finis coincidunt per Philosophum 2. *Physic. text. com. 70.* quod intelligitur de fine generationis, non autem de fine geniti: ut patet ibi in litera Philosophi, secundum translationem aliam: *Et multoties reducuntur tria ad unum.* Et ibi Commentator: *Accidit enim (inquit) in scientia naturali, ut tres causa, scilicet agens, forma, & finis sint unum secundum subiectum, & plura secundum definitionem.* Et parum infra: *Quoniam homo generatur ex homine: idè generans, & genitum sunt unum secundum formam, & forma generata est finis motus materia ab agente. Et sic ista forma erit agens, & finis, & for-*

Forma est terminus formalis generationis.

Quomodo agens, forma, & finis sint unum.

ma; & quia hoc non est verum in rebus, quæ non generantur ab equali sibi in specie, neque in finibus rerum generabilium, idè finis generationis est alia à fine generati. Hæc ille. Et sic patet expresse quomodo forma dicitur per se finis generationis naturalis.

Tertium dictum in litera Doctoris est, quòd generans habet unam habitudinem ad primum terminum, qui dicitur productus, & aliam habitudinem habet ad formalem terminum, siue ad illud, quòd est formalis terminus generationis, & in creaturis utraque habitu do est realis; quia utraque habitu do habet terminos realiter distinctos, & est realis dependentia utriusque producti ad ipsum producens. Exemplum: Ignis generat ignem. ignis est principium quòd generans, & forma substantialis ignis est ratio formalis generandi, siue est quo ignis generat, ut principio formali generandi, & ignis genitus est compositum, quòd propriè generatur, & forma ignis geniti est terminus formalis generationis, siue est quo, ut principio formali generationis, ignis genitus principaliter accipit esse, & patet in creaturis, quòd tam ignis producens, & ignis productus realiter distinguuntur, quam forma in igne producente, quæ est ratio formalis generandi, & forma in igne genito, quæ est terminus formalis generationis, quæ etiam realiter distinguuntur: idè sicut relatio ignis generantis ad ignem genitum est realis: ita & relatio principij formalis generandi ad terminum formalem generationis erit verè realis. Si tamen eadem forma numero, quæ est principium formale generandi, communicaretur igni genito: tunc eadem, ut in igne generante diceretur principium formale generandi, & in igne genito tantè diceretur terminus formalis generationis, & sic relatio formæ, ut principij producti ad seipsam, ut terminum formalem productionis, esset tantum rationis: quia non esset inter extrema realiter distincta, ut patet. Et quòd tantum hæc relatio rationis, patet per Aristotelem 5. *Metaphys. text. non habente, com. in cap. de eodem,* qui textus incipit: *Eadem verò dicuntur, &c.* vbi vult Aristoteles quòd identitas non sit relatio realis, quia non est inter extrema realiter distincta.

Quartum dictum est, quòd in diuinis relatio generantis ad genitum est verè realis, quia inter extrema realiter distincta: relatio verò communicantis ad communicatum, siue relatio principij formalis generandi ad terminum formalem generationis, est tantum rationis: quia eadem essentia numero, ut in Patre, est ratio formalis generandi, & ut in Filio est terminus formalis generationis. Dicerem tamen de rigore sermonis, quòd essentia, ut ultimatè abstracta, non est communicans, nec communicata, sed Pater communicat eam Filio per realem generationem, & in Filio habetur ut terminus formalis generationis, & sic patet responso ad ista argumenta realia.

Relatio realis presupponit extrema realia distincta realiter.

5. Identitas non est relatio realis.

SCHOLIUM.

Soluit argumenta Logica contra resolutionem questionis, explicans quomodo hæc est vera, essentia est Pater, & similiter hæc, essentia est Pater Filij sumendo ly Pater substantiuè, non adiectiuè: & reicit Henricum impugnantem Alessem quo eam conuenit.

AD argumenta Logica, cum primò arguitur de prædicatione per se; dico quòd essentia non prædicatur per se primo modo de Patre, neque formaliter. Cum probas,

4.

10.

bas, quia non per accidens; dico, quòd (sicut in creaturis) non omnis prædicatio est per se, vel per accidens; accipiendo *accidens* propriè, vt quando accidens prædicatur de subiecto. Non enim genus per se prædicatur de differentiâ, nec sic per accidens, quia neutrum neutri accidit, nec ambo tertio: sed est ibi medium extraneum siue inferius, contrahens aliud, quod inferius potest dici accidens superiori, id est, extraneum, sed non propriè accidens: in diuinis autem non omnia sunt per se eadem, id est, formaliter, nec tamen inest aliquid alicui per accidens propriè, sed aliquid est idem alicui absoluta identitate, absque formali identitate, & ita est in proposito.

Pater sumitur substantiuè, & adiectiuè.

Essentia est Pater quomodo vera, & falsa?

Passio non semper dicitur de uo subiectum.

11.

Henr. 1. p. 9. 20. m. 3. a. 1. In respons. ad 5. argumentum.

Ratio Præpositiui 1.

Ratio 2. Henricus admittit hanc, essentia est Pater, negat hanc, essentia est Pater Filij.

12.

Ad aliud dico ^a, quòd ista, *essentia est Pater*, potest distingui, quia Pater potest sumi adiectiuè, vel substantiuè. Secundo modo significat personam, cuius est Paternitas: & concedo eam esse veram per identitatem, quia substantiuum potest prædicari de aliquo per identitatem. Primo modo significat ipsam proprietatem denominatiuè, & hoc modo exponit Magister *dist. 27*. Quia idem est Patrem esse, & genuisse: hoc modo ista est falsa, *essentia est Pater*, quia significat Patrem formaliter prædicari de essentia. Quando igitur arguis, de subiecto & passione, dico, quòd quando passio potest prædicari prædicatione eiusdem rationis cum illa, qua prædicatur subiectum, vel quando habet similem modum prædicandi, potest ex subiecto inferri passio: quando non, non. Hoc subiectum, si sit substantiuum, potest prædicari per identitatem: passio autem, si est passio, non potest, sed tantum formaliter, quia est adiectiuum.

Ad aliud ^c, *essentia est Pater Filij*, quidam Doctor repetit opiniones aliorum. Primam Magistri Alexandri, qui distinguit istam, *essentia est Pater Filij*, sicut iam distincta est illa præcedens, scilicet *essentia est Pater*, quòd Pater potest sumi adiectiuè, vel substantiuè. Primo modo dicit ipsam esse falsam, & consequentiâ non valere; secundo modo veram.

Aliam Magistri Præpositiui, qui dicit eam simpliciter esse veram, ad quod habet duas rationes: vnâ per conuersionem, quia si conuertens est vera, conuersa erit similiter vera: sed hæc est vera, *Pater Filij est essentia*; ergo *essentia est Pater Filij*.

Aliam habet rationem, quia hæc est simpliciter vera, *essentia est Pater*, aut igitur alicuius, aut nullius: si nullius, ergo omnino non est Pater: si alicuius, & non nisi Filij: ergo essentia est Pater Filij.

Contra Magistrum ^f Alexandrum arguit sic, & probat quòd *ly Pater*, tantum tenetur adiectiuè: quoniam nomina, quæ imponuntur à potentia actiua, & passiuâ, vt sunt *Magister*, & *discipulus*, *Pater*, & *Filius*, *adificator*, &c. sumuntur tantum in significatione adiectiua, & hoc in respectu, quem habent ad aliud quod respicit potentia, à qua imponuntur: sed quocumque aliquid habet rationem adiacentis, vel adiectiui ex respectu ad aliud, quantum magis est determinatus eius respectus, tantum magis habet rationem adiacentis, vel adiectiui, & tantum minus, quanto magis est indeterminatus. Sicut patet de respectu modi infinitiui, quem Grammatici dicunt posse supponere magis, quam alios, quia illi dicunt finitam inclinationem ad suppositum, ille verò infinitam inclinationem ad suppositum: infinitiuus autem, & adiectiuum in neutro genere, potius substantiuantur, quam in genere masculino vel fœminino: ergo cum *ly Pater Filij*, habeat finitam, & expressam habitudinem, non sic autem cum per se ponitur *ly Pater*, idè licet posset teneri substantiuè dicendo, *essentia est Pater*, non tamen nisi adiectiuè, dicendo *essentia est Pater Filij*, & sic simpliciter ista est falsa, *essentia est Pater Filij*. Et si obiiciatur, Essentia est Pater, & non est Pater nisi Filij, ergo est Pater Filij, aut non est Pater.

Respondeo, patet, quòd est fallacia figuræ dictionis, quia in primâ propositione, *Pater*, per se supponit pro tota persona: in secunda autem cum dicitur, quòd est Pater Filij, copulat proprietatem tantum circa subiectum.

Patet etiam, quòd non valet argumentum primum Præpositiui, *Pater Filij est essentia*: ergo essentia est Pater Filij, per conuersionem, quia debet sic conuerti; ergo aliquid, quod est essentia, est Pater Filij; sicut ista, *Indiuiduum est homo*, non sic conuertitur: ergo homo est indiuiduum, sed sequitur, ergo aliquid, quod est homo, est indiuiduum.

Similiter secunda ratio non valet, cum arguitur, essentia est Pater, aut igitur alicuius, aut nullius. Dicendum, quòd non sequitur propter fallaciam figuræ dictionis, quia statim cum additur, *alicuius, vel nullius*, aliter copulat, quam prius supponebat. Et dicendum est, quòd nullius est Pater, id est, non alicuius est Pater, & non sequitur ex hoc, quòd non fit Pater, propter figuram dictionis, sed sequitur tantum; ergo non conuenit ei proprietas Paternitatis.

Idè respondet tertio modo, quòd hæc est simpliciter falsa, *Essentia est Pater Filij*, quia *ly Pater*, tantum tenetur adiectiuè propter rationem præmissam.

Contra

Contra modum eius dicendi arguo sic; Quod includitur essentialiter in conceptu alicuius sicut pars conceptus, non potest ab eo excludi sub quocunque modo concipiatur: si enim sub aliquo modo concipiatur, & illud excludatur, tunc ille modus repugnat rationi conceptus, qui concipitur. Cùm ergo in conceptu relatiui ex hoc, quòd conceptus relatiuus, non vt hoc modo conceptus, vel illo, necessariò includatur correlatiuum, vt terminus eius, quia non potest esse, nec intelligi sine eo, sicut nec sine termino, hoc est enim esse eius: ergo quocunque modo concipiatur, siue adiectiuè, siue substantiuè, semper includeretur correlatiuum, vt terminus: & ita nullo modo potest intelligi, vt absolutum.

Refutat modum dicendi Henrici.

Relatiuum concipi nequis sine correlatiuè.

Item, tunc ista esset incongrua, *Pater Filij est essentia*; quia adiectiuum non substantiuatum, non supponit congruè pro subiecto, ibi quippe in subiecto determinatur Pater per Filium, ad quem habet determinatum respectum: ergo, &c.

Adiectiuum non reddit suppositum verbo.

Ideò teneo opinionem Alexandri, distinguendo (sicut ipse distinguit) quòd substantiuè est vera, adiectiuè falsa.

Ad rationes Præpositiui; dico, quòd conuersa est vera substantiuè, adiectiuè incongrua; quia masculinum non potest substantiuari.

Ad Præpositiuum.

Ad secundam eius rationem dico, quòd essentia est Pater, igitur alicuius: & concedo, quòd est Filij: sed cùm arguitur in ratione principali: si essentia est Pater Filij, ergo Filius est Filius essentia: nego consequentiam. Cùm probatur per illam consequentiam mutuam in relatiuis; dico, quòd illa consequentia mutua tenet in illis relatiuis, quæ sunt primò relatiua. Tenet etiam in his quæ referuntur per relationes: si tamen dicantur formaliter relationes de eis, sicut si formaliter Socrates est Pater Platonis, è conuerso formaliter, Plato est filius Socratis: in his tamen, quæ non referuntur primò, nec etiam denominantur formaliter ab ipsis relationibus, sed relatio prædicatur de altero eorum per identitatem, non valet consequentia; quia ibi in consequente plus significatur, quàm in antecedente. In antecedente enim notatur identitas ad aliquid, de quo dicitur: sed in consequente significatur illud aliud referri ad illud formaliter. Cùm enim dicitur, *Filius est Filius essentia*, ex vi constructionis, significatur *essentiam* esse proprium correlatiuum eius, quòd est *Filius*, & ita Filium esse formaliter Filium essentia: antecedens autem non significat relationem Paternitatis formaliter cõuenire essentiæ, sed tantum per identitatem.

13.

Ad 2.

Soluitur secundum principale.

Ad vltimum dico, cùm accipis, genitum in quantum genitum est aliquid, nego, nisi aliquid, vt extendit se ad aliquid: & tunc minor est falsa. & cùm dicis, non est nihil, dico, vt sæpe prædictum est, quòd inter contradictoria est medium, cum ly *in quantum*, ita quòd neutrum inest cum *in quantum*. Sicut nec homo in quantum homo est albus, neque in quantum homo est non albus: tamen non sunt duo contradictoria complexa simul falsa. Ista enim contradictoria est vera, *Homo non in quantum homo est albus*. Ita hic, genitum non in quantum genitum, est aliquid, quia ratio gignitionis non est formalis ratio inhærentia prædicati, ita scilicet quòd ly *in quantum*, dicat rationem formalem geniti: licet genitum in se formaliter sumptum, sit per identitatem essentia.

Quare non admittitur, Filius est Filius essentia, sicut datur hæc essentia est Pater Filij.

14.

De contradictoriis cũ determinatione.

Scot. supra d. 2. q. vlt. n. 52. & d. 4. q. 1. ad 3.

Quid igitur diceretur de genito in quantum genitum? Potest concedi, quòd genitum in quantum genitum, est persona, vel subsistens: sed non sequitur vterius: ergo in quantum genitum est aliquid, accipiendo *aliquid*, pro essentia, propter non identitatem formalem rationis personalis cum essentia.

COMMENTARIUS.

AD argumenta Logica. Hic doctor respondet ad argumenta Logica, quibus probat, quòd essentia generet, & generetur, quæ argumenta ponuntur circa principium quæstionis.

Item, per argumenta Logica. Ad primum respondet dicens, quòd essentia non prædicatur per se primò de Patre, nec formaliter, vt fati supra patuit, quia vltimatè abstractum non potest formaliter prædicari de aliquo supposito. Et cùm probatur, quòd non per accidens, patet litera; quia multæ sunt prædicationes, quæ non sunt per se, neque per accidens: accipiendo per accidens pro prædicato accidentaliter, quod est propriè accidens. Non enim genus per se prædicatur de differentia, nec sic per accidens; quia neutrum neutro accidit, nec ambo tertio. Sed est ibi medium extraneum, siue inferius comprehendens

aliud, quòd inferius potest dici accidens superiori, id est, extraneum, sed non propriè accidens. Nec enim rationale accidit animali, nec è contra, nec ambo tertio: puta homini, sicut vnum accidens accidit alteri, vel ambo tertio: rationale ergo se habet vt medium, quia extraneatur animali dicitur sic accidere. Similiter inferius hoc modo accidit superiori. In proposito in diuinis non omnia sunt per se eadem, &c.

Ista litera sic intelligitur, quòd in diuinis non sunt omnia per se eadem, id est, formaliter, accipiunt autem formaliter prout prædicatum inest subiecto, sicut supra exposui, scilicet vel per modum inhærentis, vel informantis, sed aliquid est idem alicui absoluta idèitate, id est, prædicatione identica. Et sic respondet argumento, quando dicit, *Prædicatum quod per se prædicatur de subiecto, potest*

In diuinis non sunt omnia eadem formaliter.

supp o

Multa sunt prædicationes, quæ non sunt per se, neque per accidens.

supponere pro eo. Verum est, si prædicatur formaliter, ut *Socrates est homo*, ly *homo* supponit pro *Socrate*, & si *Socrates generet*, sequitur, ergo homo generat. Sed in prædicatione identica non valet: ut hic *Pater est essentia*. Nota tamen, quòd *Pater* hic accipitur substantiue, scilicet pro paternitate, siue pro persona: secus si adiectiue, idè essentia non supponit pro *Patre*.

Obiectio.

Et si arguitur, *Pater generat: Pater est essentia: ergo essentia generat: pater syllogismus*, quia in syllogismo resolutorio oportet extrema coniungi.

Responsio.

Dico, quòd si *Pater* in minori stat adiectiue, est falsa: quia vltimatè abstractum non potest prædicari identicè de adiectiue: sic nec è contra, si verò accipitur substantiue, est fallacia figuræ dictionis, commutando prædicationem identicam in formalem.

3.

Pater substantiue, & adiectiue.

d Ad secundum respondet Doctor distinguendo istam: *Essentia est Pater*, quia *Pater* potest accipi adiectiue, vel substantiue: substantiue *Pater* significat personam, quæ est paternitas: & sic ista est vera, *Essentia est Pater*, tantum prædicatione identica: adiectiue verò *Pater* significat proprietatem denominatiue, quod est generans, vel generare: sicut exponit Magister d. 27. quòd est idem Patrem esse, & genuisse, & sic negatur ista propositio: *Essentia est Pater*, quia significat Patrem formaliter prædicari de essentia. Et hoc modo accipiendo, sensus est, quòd essentia generat, vel est generans, *Quando igitur arguitur de subiecto, & passione*. Sensus literæ est: si subiectum passionis prædicatur identicè de essentia, & *generare* (quod dicitur passio prout est operatio, vt est in subiecto) tantum prædicatur de *Patre* formaliter, non sequitur quòd prædicetur de essentia identicè: pater, quia adiectiuum non prædicatur identicè de vltimatè abstracto: nec formaliter, quia non primo modo. Et hoc est, quod dicit Doctor.

Essentia est Pater generans.

Responsio Magistri Alex. prima parte sum. qu. 42. memb. 3.

e Ad tertium atequam det responsionem propriam, adducit responsiones aliorum. Prima responsio est Magistri Alexandri quando dicitur: *Essentia est Pater Filius*: si *Pater* accipitur adiectiue est falsa; si verò substantiue est vera: sic quòd quando dicimus, *Essentia est Pater Filius*, accipiendo *Patrem* adiectiue est falsa, & consequentia vera; quia cum dicitur, *Essentia est Pater Filius*, accipitur ly *Pater* pro *generare*, vt supra patuit, & sic sequitur, quòd essentia generat, substantiue verò antecedens est verum, sed consequentia non valet.

Responsio Præpositiui.

Secunda responsio est Magistri Præpositiui, qui dicit, quòd ista est simpliciter vera, scilicet, *Essentia est Pater Filius*: tum, quia conuertens est vera, scilicet *Pater Filius est essentia*; ergo & conuersa: tum, quia ista simpliciter est vera, *Essentia est Pater*, aut ergo est *Pater* alicuius, aut nullius: si nullius, ergo non est *Pater*: si alicuius, ergo non nisi *Filius*.

4.

Contra primam rationem arguitur Henricus.

Contra Magistram Alex. arguitur sic. Hic Doctor adducit rationem, quam facit Henricus contra Magistram Alexandrum, quia Henricus dicit, quòd ly *Pater* tantum tenetur adiectiue: quoniam nomina, quæ imponuntur à potentia actiua, & passiuâ (vt sunt Magister, & discipulus) sumuntur tantum in significatione adiectiua. Et sensus huius literæ stat in hoc: Nomina sumpta à potètia actiua (vt *Pater* à potentia actiua generandi, vel à potentia passiuâ, vt *Filius* à potentia passiuâ generandi, & sic de aliis) dicuntur adiectiua, & quantò magis sunt determinata ad aliud, vel magis respectus est determinatus ad aliud, vt dicendo *Pater*

Filius, respectus Patris ad Filium est magis determinatus, cum sit actu ad Filium, quam respectus Patris absolutè, & sic patet ista litera.

Et quod dicit de respectu modi infinitiui, quem Grammatici dicunt magis supponere, quam alios; quia illi dicunt finitam inclinationem ad suppositum: ille verò infinitam inclinationem ad suppositum. Infinitiuum autem, & adiectiuum in neutro genere potius substantiuantur, quam in genere masculino, vel feminino. Exemplum de infinitiui, sicut *amare* potest stare pro prima, secunda, & tertia persona: vt me amare, te amare, & Ioannem amare. Alij autem modi non sunt ita indeterminati, vt de Indicatio patet. Et infinitiuum, & adiectiuum si accipiuntur in neutro genere, magis substantiuantur, quam in masculino, vel feminino: nam album magis est indeterminatum, quia potest stare pro ligno albo, pro lapide, & huiusmodi, quam Franciscus albus. Similiter *amare* absolutè magis est indeterminatum, quia pro prima, secunda, & tertia persona: me autem amare stat tantum pro prima persona. Sic in proposito est de *Patre* absolutè sumpto, & de *Patre* *Filius*, quia ly *Pater* *Filius* habet finitam, & expressam habitudinem: non sic autem cum ponitur *Pater* absolutè. Et idè licet *Pater* possit teneri substantiue dicendo, *essentia est Pater*: non tamen, nisi adiectiue, dicendo, *Essentia est Pater Filius*, & sic simpliciter ista est falsa, essentia est *Pater* *Filius*.

Contra modum eius dicendi. Hic Doctor improbat positionem Henrici quo ad illum modum dicendi. Et improbatio stat in hoc: Si enim animal sit de conceptu essentiali hominis, sub quocunque modo concipiatur homo, puta, vel sub modo concretiuo, vel abstractiuo: si excludatur ipsum animal, talis modus repugnabit homini: patet, quia modus rei præsupponit ipsam rem: & si animal excluditur ab homine, homo non erit. Sed in conceptu relatiui ex hoc, quòd conceptus relatiuus (non vt hoc modo conceptus, vel illo, id est, non conceptus adiectiue, vel substantiue) necessariò includitur correlatiuum, vt terminus eius: non quòd correlatiuum sit de essentia eius: sed sic debet intelligi, quòd includit essentialiter respectum ad correlatiuum, & hoc loquendo de definitione quidditatiua relatiui, quæ datur per genus, & differentiam. Si verò de definitione additamentali loquamur, tunc correlatiuum, siue absolutum correlatiui est de conceptu additamentali relatiui, vt patet à Doctore in isto primo dist. 30. & per consequens, *Pater* quomodocunque accipiatur, siue adiectiue, siue substantiue, semper includit respectum ad correlatiuum vt ad terminum, & ita nullo modo potest intelligi vt absolutum.

Item, tunc ista esset incongrua. Sensus huius literæ est, quòd nunquam adiectiuum non substantiuatum supponit pro subiecto, id est, quòd non habet rationem subiecti, & hoc de rigore sermonis. Et idè hæc erit falsa de rigore sermonis: albus est lignum, vel lapis: & hæc vera, album est lignum, vel lapis. Cum ergo per Henricum *Pater* *Filius*, tantum habeat rationem adiectiui, & ponitur vt subiectum; hæc erit falsa de rigore sermonis: *Pater* *Filius* est essentia.

Idè teneo opinionem Alexandri. Hic Doctor dat propriam responsionem. Et concordat cum Magistro Alexandro, & dicit conformiter, vt ibi exposui.

5. Improbatio positionis Henrici.

Scotus est cū Alexandro.

6.

Responsio ad
rationes præ-
positiui.

Ad rationes Præpositiui dico, &c.
Ad secundam eius rationem dico Et tota responsio
stat in hoc. Quando aliquid est primò relatiuum,
vt pater inquantum pater: est consequentia mu-
tua cū correlatio: vt pater filij pater, ergo filius
patris filius: si etiam relatio conueniat formaliter,
scilicet vel per informationem, vel per inhæ-
rentiam alicui subiecto: vt paternitas Ioannis; tunc
est mutuas relatiuorum, vt Ioannes est pater
Francisci; ergo Franciscus est filius Ioannis.

In proposito quando dicitur, essentia est pater
filij: nec essentia est primò relatiuum: sed est hoc,
quod dico *pater filij*: nec etiam ipsa paternitas præ-
dicatur de essentia formaliter, sed tantum identi-
cè; idè non sequitur, essentia est pater filij identi-
cè; ergo filius est filius essentia: non sequitur; nec
identicè, nec formaliter; quia cùm dico, filius est
filius essentia, necessariò sequitur ipsam esse, for-
maliter correlatiuum filij, id est, quòd necessariò
sequitur ipsam referri ad filium formaliter me-
diante paternitate: & sic pater prædicatur de illa
formaliter, quod est falsum: vt supra patuit: & sic
arguitur à prædicatione identica ad formalem.
Nam in ista: *essentia est pater filij*, est prædicatio
identica: & in ista: *ergo filius est filius essentia*: deno-
tatur ex vi sermonis ipsam essentiam esse patrem

filij formaliter, & per consequens esse prædicatio-
nem formalem: & sic patet ista litera.

Respondet Doctor negando istam: quòd geni-
tium inquantum genitium sit aliquid. Et dicit,
quòd inter contradictoria est medium cum *ly in-*
quantum: vt supra expositum est *dist. 1. p. 2. q. 1. re-*
sponderido ad argumenta principalia: nec enim
homo inquantum homo est albus: nec inquan-
tum homo est non albus: & hoc accipiendo *ly in-*
quantum reduplicatiuè: quia si homo inquantum
homo esset albus, sensus esset, quòd homo sit cau-
sa præcisa, & adæquata quare albedo inest homi-
ni. Similiter si ista esset vera, *homo inquantum homo*
est non albus: sensus esset, quòd homo esset causa
præcisa, & adæquata: quare albedo non inest ho-
mini: & sic albedo simpliciter repugnaret homi-
ni. Nec sunt duo contradictoria complexa simul
falsa, cùm illa non contradicant. Sed ista contra-
dicunt: *homo inquantum homo est albus*: *homo non in-*
quantum homo est albus: & ista secunda est vera, vt
patet. Sic in proposito, ista est vera: *genitium non in-*
quantum genitium est aliquid; quia ratio gignitionis
non est formalis ratio inhærentiæ prædicati: ita
scilicet quòd *ly inquantum* dicat rationem forma-
lem geniti, licet genitium in se formaliter sum-
ptum sit per identitatem essentia.

Inter contra-
dictoria cum
ly inquantum
datur medium.

Q U Æ S T I O II.

Utrum Filius generetur de substantia Patris?

Alensis 1. p. q. 42. m. 4. art. 2. D. Thom. 1. p. q. 41. art. 2. Richard. hic q. 3. Henr. sum. art. 5. q. 3. D. Bonau. hic art. 1.
q. 2. Cap. eol. q. 1. Gabr. q. 2. art. 2. Greg. q. 2. art. 1. Valq. 1. p. d. 162. Suar. 1. par. tract. 3. lib. 6. c. 6. Vide Scot. 9.
Met. q. 10. 11. 13. & 1. Physic. q. 20. & 5. Physic. q. 1. & 2. Durand. d. 5. q. 2. Mayron. q. 6. Bacon. d. 4. q. 5.

ECVNDÒ quæro de secunda parte distinctionis. Utrum Filius generetur
de substantia Patris? Quòd non, quia 7. de Trin. cap. 6. *Tres personas ex ea-*
dem essentia non dicimus: substantia autem videtur vniformiter se habere ad
quamlibet personam: ergo nulla persona est de alterius substantia.

Item, constructio alicuius cum suo genitiuo, non notat maiorem distinctionem con-
structibilem, quàm præpositio cum suo casuali, quando additur eidem constructibili:
ergo nõ maior distinctio notatur hìc, *Filius essentia Patris*, quàm *Filius de essentia Patris*:
sed nõ conceditur, quòd sit Filius essentia Patris, quia tunc essentia generaret Filium, ergo.

Item, cùm dicitur, Filius est de substantia Patris, aut *ly de* notat distinctionem, aut non:
si sic, propositio falsa est, quia essentia non distinguitur realiter à Filio: si non, igitur hæc
est vera: *Pater est de essentia Filij*, vel *de essentia Patris*, quod non conceditur.

Oppositum 15. de Trin. c. 19. August. tractans illud ad Colof. *Transfultis nos in regnum*
Fily charitatis sue; quòd dictum est, ait, *Fily charitatis sue*, nihil aliud est, quàm Filij sub-
stantia sue: ergo est de substantia Patris.

Præterea, ad hoc est auctoritas August. contra Maximinum, & ponitur in litera, *nullo*
modo verum Filium Dei cogitatis, si hunc de substantia Patris esse negatis.

Item, Filius in creaturis non est, nisi gignatur de substantia Patris: idè in inanimatis
non est paternitas, nec filiatio, quia generatum est de materia aliena, sicut ignis generat
ignem de materia aëris: ergo non est vera filiatio, nisi vbi vera substantia Patris, vel ali-
quid de substantia Patris est materia respectu Filij: sed Filius in diuinis est verè Filius
Patris: ergo de substantia Patris est tanquam de materia.

S C H O L I V M.

Ponit opinionem Henrici asserentis Filium generari de substantia, seu de essentia, vt de quasi
materia: ad quam accedit opinio Goffredi, dicens essentiam generari subiectiuè, seu esse
subiectum generationis. Vtramque opinionem explicat, & variis rationibus roborat.

IN ista quæstione dicitur, quòd sicut in substantia creata generabili, aliquid est po-
tentiale, quòd supponitur generationi, vt materia: & aliquid inductum per genera-
tionem,

*Opinio Hæ-
rici in sum.
art. 54. q. 3.
& in quodl.
8. q. 9. vide
eum quodl.
6. q. 1.
Ratio 1.*

tionem, vt forma: & ex eis est productum, quod est genitum. Ita correspondent proportionaliter quasi tria in diuinis consimilia. Persona quippe est quasi compositum, & relatio quasi forma, & essentia quasi materia: est igitur Filius genitus de substantiâ Patris: sicut quasi de materia.

Istud probatur per rationem Augustini contra Maximinum, quæ ponitur in litera; Filius enim nullo modo est de nihilo, neque negatiuè, vt aliquis dicitur loqui de nihilo, quando non loquitur: neque affirmando ly *de nihilo*, vt ly *de*: sit nota materialitatis, vel quasi materialitatis, quia *nihil* non potest esse materia alicuius, neque affirmando ly *de*, originaliter, siue ordinaliter, id est, post *nihil*: quos tres modos intelligendi aliquid esse de nihilo ponit Anselm. Monol. c. 8. Si nullo modo Filius est de nihilo, ergo de aliquo, ergo cum non de alio, quàm de substantia Patris, patet quòd est de substantia Patris.

Et si respondeatur (sicut videtur Magister respondere in litera) quòd est de substantia Patris, id est, de Patre, qui est substantia.

Arguitur, quòd ista expositio non sit sufficiens, quia tantum exponit *de*, vt notet rationem principij originantis, vel efficientis: Et posito, quòd hoc modo sit de Patre, adhuc restat quæstio, vtrum de aliquo, vel nihilo, sicut de materia, vel de quasi materia: & cum non sit de nihilo sic, quia hoc modo creatura est de nihilo: ergo de aliquo: & stat argumentum.

Ratio 2.

Ad hoc etiam adducitur auctoritas Augustini 7 de Trinit. cap. 3. *quòd Filius est sapientia genita, vel nata.*

3. Si arguitur contra istam positionem, quòd actus purus non potest esse quasi materia respectu generationis, quia nullo modo est in potentia.

Præterea: per rationem Magistri, cum sit vna essentia trium personarum, generaretur Filius de essentia trium.

Respondent ad primum distinguendo, quòd aliquid est in potentia ad aliquid duobus modis: vno modo ad aliquid, quod est absolutum, & differt ab ipso re, vel intentione, & vadit de potentia ad actum per motum, & per transmutationem rei, vel rationis. Alio modo aliquid est in potentia ad aliquid, quod est rationis tantum, & differt ab ipso sola ratione, nunquam vadens per transmutationem quamcunque de potentia ad actum, sed semper naturaliter est coniunctum actui. Primo modo in creaturis materia est in potentia ad formam tanquam ad differens re ab ipsa, & transiens de potentia in actum per realem transmutationem: & similiter forma generis est in potentia ad formam differentiam, tanquam ad aliquid differens ratione, vel intentione ab ipso, & transiens de potentia ad actum per transmutationem rationis, nullo tali modo diuina essentia est in potentia ad aliquid, & de ista potentia habet veritatem medium in argumento, quia illa repugnat actui puro. Non sic est de potentia secundo modo, quia de natura formæ diuinæ, inquantum est actus purus, est etiam, quòd sit secundo modo in potentia ad plures respectus.

Breuius igitur productio diuina summè differt à productione naturali, quia in ista itur per transmutationem ad perfectionem, & ibi distat potentia ab actu; in ista autem non quaquam. Differt etiam ista specialiter à productione naturali, quæ est generatio, quia illa est de imperfecto substantialiter, ista verò est de perfecta substantia: in quo plus conuenit cum productione, quæ est alteratio, quia in illa subiectum, quod est in potentia secundum *quid*, est aliquid existens in actu. Sed differt in hoc, quia subiectum in alteratione est in potentia ad aliquid reale absolutum, realiter differens ab ipsa: in productione autem diuina nequaquam: & in hoc diuina productio conuenit plus cum productione speciei ex genere; sed differt, quia in hac productione, genus est sicut subiectum, & materia, & est in potentia ad aliquid absolutum, vt ad differentiam, quæ tamen sola intentione differt ab ipso: hic autem subiectum est in potentia ad aliquid respectuum, quod differt ab ipso sola ratione. Et ita licet ista productio speciei ex genere sit magis similis diuinæ, quàm alia; in multis tamen differt, quia productio speciei ex genere procedit ab *esse* incompleto ad *esse* completum, assumendo complementi determinationem per differentiam, vt secundum aliud, & aliud reale descendat in aliam, & aliam speciem, & erit tantum genus vnum commune secundum rationem. In productione autem diuina subiectum non est aliquid incompletum determinatum per assumptam proprietatem, sed vnum, & idem re singulare totaliter habet *esse* per productionem in diuersis proprietatibus relatiuis, quod est commune non secundum rationem, sed secundum communicationem.

Ad secundum dicitur, quòd non est de substantia inquantum est trium, sed vt est Patris substantia.

*Quare in
summa vs-
que ibi Ad
secundum.*

Huic opinioni ^d additur ab aliis, quòd essentia diuina dicitur generari subiectiuè, quod enim subiicitur generationi, potest dici subiectiuè generari, per Philosoph. 5. *Physic.* ubi arguit, quòd generatio non est motus, per hoc argumentum, *quod mouetur est, quod generatur non est: ergo quod generatur, non mouetur.* Accipit autem, *quod mouetur* pro subiecto motus, non pro termino. Si enim acciperet *quod generatur*, pro termino generationis, non pro subiecto, argumentum non valeret; quia dum motus est, terminus motus non est: ergo oportet quòd accipiat ibi *quod generatur* pro eo, quod subiicitur generationi. Idem probatur per Commentatorem *ibid. comm. 8. & 9.*

4.
Opinio Gofredi quodl.
2.
Text. 8.

Pro ista opinione adducuntur rationes tales. Illud verè dicitur generari subiectiuè, siue esse subiectum generationis, quod manet idem sub vtroque termino generationis, essentia autem diuina manet eadem in Patre, & Filio: ergo ipsa erit verè subiectum ipsius.

Confirmatur ratio, quia in eodem est terminus, & transmutatio, sicut dispositio, & forma, ad quam disponit: ergo cum in essentia sit relatio, quæ est quasi terminus generationis, in ipsa etiam erit ipsa generatio.

Præterea, Omni potentia actiua correspondet aliqua potentia passiuæ: ergo fecunditati Patris, quasi actiua correspondet aliqua potentia quasi passiuæ, de qua potest producere.

1. Cal. cõira
Plat. & 3. de
Anima.

Vltimò arguitur sic: Si ignis generaret ignem de substantia sua, adhuc substantia ignis generantis ita esset in potentia ad formam ignis generandi, sicut modò est materia aliena, de qua generatur. Sic igitur in proposito, essentia Patris, de qua Pater generat, erit quasi materia respectu generationis.

C O M M E N T A R I V S.

1. **I**N ista questione. Hic recitatur primò opinio Henrici in *summa art. 5. 4. quæst. 3. & in quodl. 8. quæst. 9.* quæ opinio vt clariùs intelligatur resoluitur in dicta. Primum, in substantia creata generabili sunt tria, scilicet materia, quæ subiicitur generationi: & forma inducta per generationem in materia, & compositum resultans ex materia, & forma, & hoc dictum Doctore non improbat.

ria; cum sit vna trium personarum; quia tunc Filiculus generaretur de essentia vt trium.

Respondet ad primum, per aliqua dicta. Primum, in creaturis materia est in potentia ad formam tanquam ad differens re, & transiens de potentia in actum per realem transmutationem: sicut materia ligni realiter transmutatur de forma ligni ad formam ignis: quæ forma ignis realiter distinguitur à tali materia: & in hoc bene dicit.

Dictum 1.

Secundum, quòd persona diuina, puta Filius, est quasi composita, quia includit essentiam quasi materiam, & relationem quasi formam: & sic Filius dicitur genitus de substantia Patris, sicut de quasi materia: supple, vt quasi receptiua proprietatis Filij: sicut etiam dicimus, quòd ignis est genitus de materia ligni, quia forma ignis recipitur in tali materia. Et probat Henricus per Augustinum contra Maximinum, scilicet quòd Filius sit genitus de substantia Patris vt de quasi materia: & arguit sic: Filius nullo modo est de nihilo, neque negatiuè, vt cum quis dicitur loqui de nihilo, quando scilicet nihil loquitur; neque affirmatiuè, vt ly *nihil* sit nota materialitatis; quia *nihil* non potest esse materia alicuius, quia materia est ens posituum; neque affirmando ly *de* originaliter, siue ordinaliter, id est, post nihil, ita quòd ly *nihil* præcedat duratione: modò Filius habet esse ab æterno. Hos tres modos ponit Anselmus Mon. cap. 8. si ergo Filius nullo modo est de nihilo: ergo est de aliquo; ergo de essentia; quia non videtur posse aliud assignari: & hoc dictum Doctore absolute improbat.

Secundum dictum; Forma generis est in potentia ad formam differentia, tanquam ad aliquid differens ratione, vel intentione, & transiens de potentia ad actum per transmutationem rationis. Et sic animal in communi differt tantum ratione à rationali: & est in potentia ad illud, sicut determinabile ad determinatum. Et quo ad hoc, quòd animal tantum ratione differat à rationali, non tenetur à Doctore.

Secundum.

Tertium dictum: Essentia diuina non est in potentia ad aliquid, puta ad filiationem primo modo: tum, quia non differt re à filiatione: tum, quia essentia non distat ab actu.

3.
Tertium.

Quartum dictum: Productio diuina differt à productione naturali: quia in productione naturali potentia, siue materia distat ab actu, & verè transmutatur de vno in aliud: non sic essentia diuina transmutatur, nec distat ab actu. Differt secundò, quia in productione naturali transitur de imperfecto, puta de materia ad perfectum, puta ad formam. Sed in generatione diuina transitur de perfectissimo, quia de essentia diuina.

Quartum.

Quintum dictum: Productio diuina plus conuenit cum productione speciei ex genere: sed differt, quia in hac productione speciei genus est sicut subiectum, & materia, & est in potentia ad aliquid absolutum, vt ad differentiam, sicut animal ad rationale: quæ tamen sola intentione differunt, scilicet genus, & differentia. Sed in productione diuina: essentia est tantum in potentia ad aliquid respectuum differens: à illo sola ratione.

Quintum.

2. **E**t si respondeatur sicut videtur Magister, &c. Dicit Henricus, quòd ista expositio non est sufficiens; quia tantum exponit de vt notat rationem principij originantis: & posito quòd hoc modo sit de Patre, vt supple de principio originatiuo, adhuc restat quæstio, vtrum sit de aliquo, vel nihilo, sicut de materia, vel quasi materia.

c Si arguitur contra istam positionem, actus purus non potest esse quasi materia respectu generationis. Sed essentia diuina est huiusmodi. Et secundò per rationem Magistri, quòd essentia non sit quasi mate-

*Dictum sex-
tum.*

Sextum dictum est, quod productio speciei ex genere in multis differt à productione diuina: tum, quia productio speciei procedit ab *esse* incompleto ad *esse* completum, sicut ab animali ad rationale: tum, quia secundum aliam, & aliam differentiam realem descendit ad species: licet genus sit tantum vnum commune secundum rationem. In productione verò diuina essentia non est aliquid incompletum determinatum per proprietatem: sed vnum, & idem re singulari totaliter habet *esse* per productionem in diuersis proprietatibus relatiuis: quod est commune non secundum rationem, sed secundum communicationem. Et sic vltimatè Henricus respondet, quod Filius non est de substantia, in quantum est trium, sed vt est substantia Patris: & sic patet positio Henrici, quam Doctor intendit improbare, principaliter quantum ad hoc, quod dicit, quod Filius est de substantia Patris, vt de quasi materia, vel quasi potentia: quæ improbat in frà patet.

*4.
Goffr. opinio.*

d. Hinc opinioni additur ab aliis. Hic recitatur opinio Goffredi *Quodl. 9.* qui dicit, quod essentia diuina in generatione Filij habet rationem quasi materię, cum dicatur subiectiue generari: quam opinionem probat primò per argumentum Philosophi *5. Physic. text. comm. 8.* vbi arguit, quod generatio non est motus per hoc argumentum.

Quod mouetur est, id est, quod est subiectum motus, est ens in actu completo: *quod generatur non est,* id est, subiectum generationis nõ est in actu completo: ergo *quod generatur non mouetur,* id est, quod ex hoc motus dicitur differre à generatione; quia subiectum motus est ens in actu completo: subiectum verò generationis est ens in potentia, siue

ens in actu incompleto: ergo sequitur, quod materia generatur subiectiue, quia est subiectum generationis. Quare autem accipitur pro subiecto generationis in argumento Philosophi, & non pro termino, patet: quia si acciperetur tantum pro termino generationis, argumentum non valeret: quia dicit, *quod mouetur est:* si enim *quod mouetur* acciperetur pro termino motus, patet quod talis terminus, dum motus sit, non est, cum per motum acquiritur; ergo *ly quod mouetur,* accipitur pro subiecto motus. Sicut ergo in generatione naturali materia dicitur generari subiectiue, quia est subiectum generationis: sic essentia diuina dicitur generari subiectiue, quia est subiectum generationis: & sic habet rationem quasi materię. Et quod dicatur sic generari subiectiue, probatur primò: Illud est subiectum generationis, quod manet idem sub utroque termino generationis. Essentia diuina manet eadem in Patre, & Filio: ergo, &c.

Secundò: quia in eodem est terminus, & transmutatio: patet in generatione naturali, in qua materia est subiectum formę, quæ est terminus formalis generationis. Et etiam est subiectum transmutationis: patet, quia transmutatio denominat materiam: dicimus enim quod materia transmutatur de vno in aliud: cum ergo filiatio, quæ est terminus generationis Filij, sit in essentia, sequitur quod generatio, quæ est ad talem terminum, erit in essentia, & denominabit illam: ergo erit subiectum generationis: & quod est subiectum generationis, generatur subiectiue.

Tertiò: *Omni potentia actiua correspondet, &c.*

Quartò, & vltimò: *Si ignis generaret ignem, &c.*

SCHOLIUM.

Refutat sententiam Henrici, & Goffredi asserentium, essentiam esse quasi materiam, vel subiectum generationis. Primò, quia est terminus formalis generationis, quod multis probat. Secundò, si Filius generatur de essentia, vt de quasi materia; ergo supponitur, vt omnino absoluta, & in tribus, vel vt in vno aliquo supposito, & neutrum dicendum. Tertiò, in Patre esset relatio realis, prior relatione ad Filium. Quarto, prima effectiua se sola causat, vt in creatione sine concursu materia: ergo idem de prima productiua, quia hoc est perfectio- nis. Quintò, essentia secundum ipsos, non est quasi materia spirationis.

*5.
Reprobatur
opinio Goffr.*

CONTRA ^a istam opinionem arguo primò sic: Essentia est formalis terminus productionis: igitur non quasi materia. Probatio antecedentis. Ioan. 10. *Pater, quod dedit mihi, maius est omnibus,* maius autem omnibus non est, nisi aliquid infinitum, hoc non est nisi essentia, ergo illam dedit. Hoc etiam vult Aug. 15 de Trin. c. 26. *Sicut Filio,* (inquit) *præstat essentiam sine initio temporis, sine vlla mutabilitate natura, de Patre generatio: ita Spiritui sancto præstat essentiam sine vilo initio temporis, sine vlla mutabilitate natura, de utroque processio.* non autem conceditur formam aliquam dari producto siue communicari, vel præstari per generationem, nisi illa forma communicata sit formalis terminus talis productionis. Probatur etiam illud antecedens per rationem.

*Essentia est
terminus
formalis ge-
nerationis.*

Primò ^b, quia nulla entitas formaliter infinita simpliciter perfectior termino formali productionis, habetur per productionem: essentia est formaliter infinita; relatio autem non: ergo si relatio esset formalis terminus productionis, persona non haberet essentiam per productionem.

*Tex. comm.
14.*

Secundò ^c, quia in creaturis natura est terminus formalis generationis: non autem proprietas indiuidualis, vel hypostatica, sicut patet *2. Physic.* vbi dicitur, quod generatio est naturalis, quia est via in naturam, scilicet in formam: natura igitur, siue essentia, est per se terminus generationis, & non nisi terminus formalis.

Tertiò ^d, quia aliàs ista generatio non esset vniuoca; quia ratio formalis termini eius, non esset ratio conuenientię generantis cum genito. Consequens est inconueniens, sicut tangetur *dist. 7.*

Similiter

Similiter ^a aliàs non esset ista productio generatio, sed magis esset mutatio ad relationem, quia productio ponitur in genere, vel in specie ex suo termino formali: sicut patet ex 5. *Physic* sicut alteratio ponitur in genere qualitatibus, quia ibi est forma accidentalis, quæ est formalis terminus alterationis: ergo si formalis terminus huius productionis esset relatio, ista productio poneretur in genere relationis, & non esset generatio. Probo ^f consequentiam primi Enthymematis. Primò, quia illud, quod est materia in generatione, est in potentia ad terminum formalem, & quod est quasi materia, est quæ in potentia: essentia nec verè, nec quasi est in potentia ad seipsam; ergo, &c.

6.

*Tex. com. 4.
& 5.*

Similiter probatur ^b eadem consequentia, quia vna persona tantum vno modo habendi habet essentiam; saltem istis duobus modis non habet eam, scilicet vt terminum formalem productionis, & cum hoc, vt quasi materiam, & subiectum generationis. Probatio istius, quia si haberet eam ex vi productionis vt terminum formalem, haberet eam circumscripto omni alio modo; ergo non habet eam, vt quasi materiam subiectam generationi: non enim habet Deitatem aliquo modo, quo circumscripto haberet eam perfectè, & esset verus Deus. Videtur etiam sequi, quod haberet bis essentiam, & per consequens; quod sit bis Deus, (quia habere essentiam est esse Deum,) & quod habeat prius eam naturaliter, quàm habeat eam, si ratio quasi materiæ præcedit, aliquo modo rationem formalem termini generationis.

Item, secundò ^b essentia, vt de ea generatur Filius, necesse est assignate aliquid *esse*, quia principiare aliquid verum ens in quocunque genere principij non conuenit alicui, nisi realiter enti: quæro, quod *esse* conuenit essentiæ, vt ipsa est de quo per impressionem generatur Filius? aut præcisè *esse* ad se esse, scilicet, quod est essentiæ, vt essentia, & tunc Filius est de essentia, vt essentia: & hoc modo est trium personarum; aut vt conuenit sibi *esse* in aliqua subsistentia, & tunc quæro in qua? aut in ingenita, & sic cum in intellectu eius, quod est esse de quo aliquid producit, includatur hoc quod est esse illud, in quo forma inducitur: & in intellectu eius, quod est esse, in quo includatur habere illud, quod est in eo, & per consequens esse formaliter per ipsum; ergo si essentia, vt est in Patre, sit, de qua Filius generatur, & per impressionem, secundum eos sequitur, quod ipsa vt in Patre erit illud, in quo notitia genita imprimitur, & ita essentia, vt in Patre erit formaliter verbum, siue noscens notitia genita, quod est inconueniens. Si autem essentia, vt in alia subsistentia à Patre est, de qua generatur Filius, & in quantum est de qua præcedit aliquo modo terminum generationis: ergo ante terminum generationis sunt duæ subsistentiæ, quod est inconueniens.

7.

Si autem dicas ^c, vt est, de qua generatur Filius, nullam habet existentiam in persona, sicut & materia in quantum est, de qua generatur genitum, non habet *esse* in aliquo supposito, sed tantum habet *esse* in potentia in supposito generando. Hoc nihil est, quia (vt dictum est) principianti realiter aliquid ens, in quocunque genere principij, oportet tribuere aliquid reale *esse*, & idè materiæ; vt principiat compositum, licet sibi non competat *esse* compositi, quod est eius participatiuè: tamen conuenit sibi *esse* suum proprium, quod *esse* est prius naturaliter, quàm sit pars compositi. Ita igitur hinc oportet essentiæ, in quantum est, de qua generatur Filius, dare *esse*, vel in supposito, vel *esse* essentiæ secundum se, & sic stat argumentum.

8.

Si dicatur ^k aliter, quod in quantum est Patris, est illud, de quo generatur Filius: & tamen per generationem, in quantum quasi actu informatur notitia genita, est actu alterius suppositi: hoc improbatum est in argumento, quia in intellectu eius, quod est esse de quo per impressionem includitur esse in quo, & ita esse formaliter tale secundum ipsum illud.

Similiter ^l, tunc communicatio essentiæ alteri supposito præcederet secundum intellectum productionem, ita quod communicatio non fieret per productionem, sed fieret quasi ante terminum productionis: sicut illud, quod est quasi materia generationis, præ-intelligitur aliquo modo ipsi termino. Similiter, licet aliquid, quod non est de se alicuius suppositi in actu, per generationem fiat actu alicuius suppositi: sicut materia, quæ non est alicuius suppositi, fit per generationem aliquid suppositi; tamen quod illud quod est vnus suppositi fiat alterius suppositi præcisè, per hoc, quod est materia, videtur impossibile absque actione, quæ fit ad ipsum.

Præterea tertid ^m. Quando ad productionem effectus concurrunt actiuum & passiuum: prior est naturaliter respectus actiuus ad passiuum, quàm vtriusque ad productum. Probatio huius, quia oportet causas diuersas eiusdem prius naturaliter approximari ad inuicem, quàm producant effectum: & patet per exemplum de igne calefactiuo, & ligno calefactibili, & calore genito.

9.

ADDITIO.
Sic in origi-
nali, sed non
manu pro-
pria.

Item, isti respectus actiui ad passiuum, & eiusdem ad productum, non omnino ex aquo conueniunt actiui, nec ille respectus ad productum est prior, ergo est posterior. Antecedens huius Enthymematis quantum ad utramque partem simul probatur, quia actiuum agit in passiuum se solo in ratione causa, nec producit productum, nisi alio concurrente in ratione concusantia.

Res nõ pra-
exigit ens
rationis.

Et si omnino neges prioritatem respectus ad respectum: non potes negare, quin necessario sit respectus actiui ad passiuum non posterior respectu vtriusque ad productum: igitur si in Patre est fecunditas actiua, & aliquid quasi materia concurrens ad productum, prior est respectus Patris, vt productiui ad illud quasi materiam, quam sit vtriusque eorum ad Filium, aut saltem erit necessario concomitans. Et ex hoc vltra, cum res non præexigat naturaliter, nec necessario similiter requirat illud, quod est præcisè ens rationis: sequitur, quòd ista relatio, quæ naturaliter præexigitur, quasi actiui ad passiuum, sit realis: & ita in Patre erit relatio realis prior relatione eius ad Filium, vel saltem alia ab illa, quod videtur inconueniens.

Perfecti a-
gens non pe-
nit materiã.

Item quartò ad principale, Potentia prima causatiua effectiua se sola effectiue causat, excludendo omnem aliam causam eiusdem generis, & alterius generis in ratione causæ materialis. Et ratio est, quia causalitas causæ materialis non dicit perfectionem simpliciter: & idè licet reductio fiat ad aliquod principium in illo genere, illud tamen non est simpliciter primum, sed totum illud genus reductur ad aliquod primum in alio genere, quod non includit imperfectionem, puta ad aliquid in genere efficientis. Patet etiam hoc antecedens per hoc, quòd potentia creatiua per se sine alio principio materiali producit productum. Ex hoc inferitur à simili, quòd productiua potentia prima seipsa sola producit, & sine alio principio productiuo concurrente, & ita sine alio quasi materia: similis enim ratio videtur de principio productiuo, & creatiuo, quia si poneretur aliquod principium quasi materiale, non esset in quantum tale est, summæ perfectionis, & ita videretur reducendum in ratione principij ad principium productiuum actiue.

ADDITIO.
Sic in anti-
quo origina-
li.

Si arguatur, quòd omnis causalitas secundæ causæ reducitur ad consimilem causalitatem in prima causa, sicut efficiens ad Deum, vt ad primum efficiens, & finis etiam ad Deum, vt ad vltimum finem, & forma ad exemplar, siue ideam in Deo: ergo ita erit de causa materiali.

Respondet, quòd non est simile, quia materia includit imperfectionem: quia semper est ei annexa priuatio, & idè per se à nullo ponebatur principium: vnde Theologia, qua est de Deo siue naturalis, siue supernaturalis, non determinat de causa materiali secundum Commentatorem 1. Physic comm. 1.

10.

Item quintò secundum Augustinum contra Maximinum lib. 3. c. 15. Spiritus sanctus non est de nihilo, sed inde est vnde procedit. Ita igitur concedit Spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de substantia Patris, & Filij: sicut concedit Filium esse de substantia Patris. & simili modo relatio Spiritus sancti est in Deitate, sicut relatio Filij: sed essentia non se habet respectu relationis Spiritus sancti, quasi materia receptiua eius, vt videtur secundum istam opinionem: quia ponit Verbum generari per impressionem in illud, de quo gignitur: Spiritum sanctum autem quasi per expressionem, vel ex sufflatione sui de voluntate formata, de qua producitur. Quod enim producitur per expulsionem de aliquo, non habet illud de quo, pro materia in productione sui; quia omnis materia cuiuscunque productionis & producti est in qua recipitur forma producti, quod non est in expulsionem de illo: igitur Spiritus sanctus non est de nihilo, nec tamen de aliquo sicut de quasi materia suæ productionis: igitur propter hoc, quod est Filium non esse de nihilo, vel relationem eius fundari in essentia, non oportet essentiam, vt est de qua Filius generatur, esse quasi materiam respectu generationis Filij.

ADDITIO.

Item ad idem, Filium esse de substantia Patris, necessario requiritur ad hanc generationem, quantum ad existentiam realem generationis, sed ad istam existentiam non necessario requiritur substantiam Patris esse quasi materiam: ergo, &c. Patet maior per Augustinum contra Maximinum, nullo modo verum Dei Filium cogitari, si hunc esse de substantia Patris negatis. Probatur minor. Nullum ens præcisè rationis necessario requiritur ad hanc generationem, vt existentem, substantiam Patris esse quasi materiam præcisè dicit ens rationis circa substantiam, alioquin circumscripta negotiatione intellectus, erit ex se quasi materia: ergo vel materia realiter, vel similitudo realis ad materiam.

Item, nihil conuenit illi essentia, in quo materia distinguitur à forma, sed quodlibet conueniens sibi, vel est proprium forma, vel commune forma, & materia: ergo in nullo erit ita quasi materia, sicut quasi forma. Antecedens patet, quia esse idem in generante, & genito, non est proprium materia, imò anima est eadem in corde generante, & parte genita. materia nunquam est eadem in causatis; quia sufficienter actuatur per vnicam formam; in propagante materia geniti

geniti fuit aliquid, sed non fuit materia sub forma propagantis. Non enim quia eadem est materia generati, & corrupti, idè est eadem generantis, & geniti.

Item, impossibilia simpliciter non possunt esse actus simpliciter eiusdem, bene tamen potest esse idem actus impossibilium, sicut anima partium organicarum, hoc est contra relationem accidentem essentia.

Item, compositum per hoc constituitur, quod potentiale actuatur actu compositi, & determinatur: igitur essentia referetur, & determinabitur.

Confirmatur, quia sicut qualitas non est actus alicuius nisi secundum quod actuatum est quale, ita relatio nullus est actus, nisi secundum quod aliquid ipsa referitur, essentia non referitur.

Item, illa ratio, qua est in tertia dubitatione in fine, quod suppositum diceretur relatum secundum illud fundamentum, sicut secundum deitatem Pater est similis Filio: tamen hac relatione non est actus fundamenti, ut est formaliter distincta secundum te.

C O M M E N T A R I V S.

1. **a** **C**ontra istam opinionem. Hic Doctor improbat opinionem Henrici, & Goffredi in hoc quod dicunt Filium generari de essentia, ut de quasi materia.

Improbatio
Henrici, &
Goffredi.

In composito
naturalis sunt
tria.

Et pro intelligentia antecedentis est notandum, quod in composito ex materia, & forma semper sunt tria, scilicet materia, quæ est receptiva formæ partis; & forma partis informans materiam, quæ dicitur terminus formalis generationis compositi, & compositum, siue forma totius, resultans ex materia, & forma. Et in tali composito nunquam materia est terminus formalis productionis: pater, quia terminus formalis propriè ante productionem in creaturis nullum esse habet: sed habet esse per productionem agentis. & quomodo dicatur habere esse, vide Doctorem in 2. dist. 17. Materia verò præsupponit ipsi productioni: ergo materia non erit terminus formalis productionis, & hoc in composito producto, quod dico propter creationem; quia ipsa est terminus formalis creationis, ut patet à Doctore in 2. d. 12. q. 2. Sed in composito producto ipsa præcedit productionem. Et hoc est, quod Doctor intendit inferre; quia ex quo essentia diuina est terminus formalis productionis Filij, ipsa non poterit esse materia, vel quasi materia productionis Filij; sicut Doctor probat. Probat ergo antecedens (scilicet quod essentia sit formalis terminus generationis Filij) duabus auctoritatibus, quæ sunt clarè in litera.

2. **b** Deinde probat ratione. *Primò, Nulla entitas formaliter, &c.* Ratio stat in hoc; quia ex quo in productione oportet assignare terminum formalem productionis, sequitur quod cum in Filio tantum sit essentia, & proprietates respectu generationis Filij, oportet assignare terminum formalem: aut ergo talis terminus erit essentia, & sic habetur intentum; aut erit relatio, quæ dicitur proprietates Filij. Contra: quia terminus formalis productionis est perfectissimum, quod per productionem habetur; & sic stat ratio Doctoris.

Et ut clariùs intelligatur ista ratio, est notandum, quod producens optimè dispositum, per productionem suam semper intendit inducere nobiliorem formam, quam potest: maximè quando principium formale producendi est perfectum. Perfectissimum ergo, quod habetur per productionem illam, erit terminus formalis: pater, quia ex illo, & materia, resultat tota perfectio producti; sed principaliter refertur à termino formali: & quantò terminus formalis est nobilior, tantò productum erit nobilior. Si ergo producens per

productionem intendit perfectum productum, & perfectio ipsius producti est principaliter à termino formali: ergo si terminus formalis illius productionis nõ esset perfectior omni alio in tali producto existente, nunquam per talem productionem haberet esse in tali producto. Si ergo essentia diuina, cum sit vnica simplicissima, & formaliter infinita, in productione Filij, non sit terminus formalis (maximè cum Pater per talem productionem intendat producere personam omnino sibi similem in perfectione, & tota perfectio producti est principaliter à termino formali productionis; imò in diuinis tota perfectio producti est ab essentia diuina) sequitur quod per talem productionem nunquam erit in Filio, nec per aliam; quia respectu Filij tantum est vna productio, & illa sola productione omnia communicantur Filio.

3. Si obiiciatur, Nõne in creaturis forma totius est nobilior forma partis? & tamen ipsa non est terminus formalis; sed tantum forma partis: & nihilominus forma totius habetur per eandem productionem.

Dico, quod forma totius in creaturis resultat ex partibus, & perfectio eius principaliter est à forma partis: & si forma partis non esset perfectior omni eo, quod pertinet ad productum, nunquam in tali productione haberetur: modò cum essentia diuina sit tota perfectio Filij producti, & ipsa non est producta sicut forma totius: ergo si non esset terminus formalis generationis Filij, nunquam per hanc generationem haberi possit: & sic patet ista prima ratio.

c Secundo probatur idem antecedens: quia in creaturis natura est terminus formalis generationis, &c. Pro intelligentia huius rationis nora, quod sicut d. 1. q. 6. huius. Doctor dixit, quod natura est ratio formalis agendi, & non singularitas: quæ est conditio agentis (actiones enim sunt suppositorum, vel singularium) sic pariformiter in ente producto ratio formalis terminandi productionem, erit natura; & singularitas, vel ratio hypostatice, erit tantum conditio producti; quia actiones sunt circa singularia, ut patet in præm. Metaphysicæ, & talis natura erit terminus formalis productionis, quia generatio dicitur naturalis, quia via in naturam: totum autem productum non dicitur terminus formalis, sed terminus totalis, & adæquatus illius productionis. Cum ergo essentia diuina vnà cum intellectu diuino sit in Patre ratio formalis producendi Filium, & paternitas in Patre sit conditio producentis, quia productio est suppositi: ergo ipsa memoria fecunda

Memoria secunda est ratio formalis terminandi generationem sicut.

cunda erit ratio formalis terminandi generationem Filij, & filiatio erit tantum conditio producti. Et est sensus: Sicut producens ut quod semper est suppositum, & ratio formalis producendi abstrahit à ratione formali suppositi: sic productum ut quod erit suppositum, & terminus formalis productionis passivæ abstrahet à ratione formali suppositi.

4. *Ratio conveniendi univoce.*

d. *Tertio probatur idem antecedens: quia aliàs generatio non esset univoce,* &c. Pro clariori intelligentia huius est sciendum, quod ratio suppositi nunquam est ratio formalis conveniendi univoce cum alia ratione suppositi, cum istæ rationes sint primò diversæ, sed ratio conveniendi est natura in supposito: sicut Franciscus productus convenit univoce cum Ioanne, quia natura in ipso est ratio conveniendi realis cum natura Ioannis. Cum ergo paternitas, & filiatio in divinis secundum communem opinionem sint rationes hypostaticæ, erunt primò diversæ; ergo in nullo quiditatiè convenientia realiter; ergo Pater, & Filius conveniunt univoce per naturam divinam, in qua sunt idem, & sicut ratio formalis producenti est ratio formalis conveniendi producentis cum producto, ita terminus formalis productionis passivæ in ipso producto, erit ratio formalis conveniendi producti cum producente; ergo filiatio non erit terminus formalis generationis Filij, sicut nec paternitas ratio formalis producenti Filium.

e. *Quartò, & vltimò probatur idem antecedens.* Et ratio est ibi: *Similiter aliàs non esset ista productio generatio, sed magis esset mutatio ad relationem; quia productio ponitur in genere, vel in specie ex suo termino formali:* sicut patet ex 5. Physic. text. comm. 4. vbi sic habetur: *Transmutatio enim magis nominatur ab illo, ad quod est motus, quam ab illo, ex quo est motus. & ideo corruptio est transmutatio ad non ens: & generatio est transmutatio ad ens.* Hoc idem Comm. ibi: Ergo si terminus formalis huius productionis esset relatio, ista productio poneretur in genere Relationis, & non esset generatio.

f. *Probo consequentiam primi enthymematis.* Hic probat consequentiam, scilicet quod si essentia divina est terminus formalis generationis, ergo essentia divina in generatione Filij non est materia, nec quasi materia, nec potentia, nec quasi potentia: quod enim est quasi materia, est quasi potentia, supple recipitur. Sed essentia in generatione Filij, nec verè, nec quasi, est potentia receptiva, quia tunc idem reciperet seipsum: patet, dicimus enim, quod in compositio naturali materia est in potentia receptiva formæ patris, quæ est terminus formalis productionis: cum ergo essentia divina sit terminus formalis generationis, ut probatum est: si ex alia parte in tali generatione esset materia, vel quasi materia, tunc esset potentia receptiva, vel quasi receptiva termini formalis, qui est essentia, & sic idem reciperet seipsum, quod non est intelligibile.

g. *Similiter probatur eadem consequentia:* & ratio stat in hoc. Sicut in composito creato impossibile est haberi aliquid pertinens ad esse eius duplici modo habendi, ut patet, quia in ipso est forma, & materia; forma tantum habetur ut terminus formalis, & non habetur ut materia receptiva illius termini, quia tunc idem reciperetur in se; & materia ibi tantum habetur, ut subiectum termini formalis, & non ut terminus formalis; quia tunc præsupponeret in tali composito aliam

materiam receptivam, vel eadem materia reciperetur in se: sic in persona divina constituta ex essentia, & proprietate, eadem essentia non habetur duplici modo habendi. Si ergo essentia divina est quasi materia, & est terminus formalis generationis, vel ergo reciperet se, vel ut terminus formalis reciperetur in alia materia, & sic patet manifestè impossibile ipsam essentiam posse haberi in Filio, isto duplici modo, scilicet ut quasi materia, & ut terminus formalis. Imò videretur sequi, quod Filius bis haberet essentiam, & per consequens, quod sit bis Deus; quia habere essentiam est esse Deum, & quod habeat prius eam naturaliter, quam habeat eam, si ratio quasi materia præcedit aliquo modo rationem formalem termini generationis: & sic patet ista ratio.

h. *Isem secundò, essentia, ut de ea generatur filius,* &c. Ista ratio intelligitur sic: essentia absolute sumpta est quasi principium materiale respectu notitiæ genitæ; id est; aut essentia absolute est subiectum, in quo quasi recipitur ipsa notitia genita, & hoc est principium materialiter, vel quasi materialiter esse subiectum termini formalis: ex quo subiecto, & termino resultat constitutum, tanquam ex principiis intrinsicis; ergo. Filius ita erit de substantia Filij, vel Spiritus sancti; sicut dicitur de substantia Patris: quia ut sic, est trium personarum; aut ut est principium quasi materiale habet esse, ut in Patre, id est, aut ipsam sic esse quasi materiam in generatione Filij tantum sibi convenit, ut est in Patre: ergo ut in Patre quasi reciperet notitiam genitam, & sic formaliter esset notitia genita; & sic Pater esset formaliter notitia genita, cum illa sit in essentia, ut essentia est Patris, sicut Franciscus est formaliter intelligens; quia intellectio recipitur in intellectu formaliter, ut intellectus est formaliter in Francisco. Et quod sequatur hoc de Patre; patet, quia cum in intellectu eius, quod est esse de quo aliquid producitur, includatur hoc, quod est esse illud, in quo forma inducitur, id est, in illo ente, cui convenit esse illud, ut de quo aliquid producitur, id est, cui convenit esse principium materiale ipsius producti includitur in intellectu eius, id est, quod includitur quiditatiè hoc, quod est esse illud, in quo forma inducitur, id est, tale ens, quod est receptivum formæ. Et tota sententia est: Illud, quod est materia, vel quasi materia in generatione, quiditatiè includit ipsum esse receptivum formæ, quæ est terminus formalis generationis: & includit etiam in intellectu suo, id est, quiditatiè includit; quod si est receptivum formæ, quod habeat illam in se formaliter: & hoc est, quod dicit: *Est in intellectu eius, quod est esse in quo includatur habere illud, quod est in eo.* Et sententia totius literæ est: Principium materiale, ut huiusmodi, includit in suo conceptu quiditativo esse receptivum termini formalis, & habere illum terminum in se formaliter. Si ergo essentia, ut in Patre existens formaliter, & sub illa ratione, qua est in Patre formaliter, sit quasi materia Filij, siue notitiæ genitæ: ergo notitia illa erit formaliter in essentia, ut in subiecto: & sic erit formaliter in Patre mediante essentia. Aut essentia, ut est quasi materia, erit alterius personæ, quam Patris: ergo erunt duæ personæ ante productionem Filij. Cætera patent.

Si dicatur, quod non sequitur, quod si materia sit de quo aliquid producitur, quod illud productum recipiatur in materia: patet, quia compositum

Quid sit corruptio, & generatio.

5. *Essentia divina est terminus formalis generationis, & non est materia, nec quasi materia.*

Nota.

6.

Intellectio in intellectu formaliter recipitur.

positum primò, id est, adæquatè produci-
tur 7. *Metaphysic.* & tamen non est subiectiue in
materia.

7. *Solutio.* Dico, quòd sic debet intelligi, quòd si materia
fit, vt de quo aliquid producitur, vt terminus
formalis, quòd sit receptiua illius: non autem
de termino totali, & adæquato, nec possit esse ta-
lis terminus totalis, puta humanitas, nisi termi-
nus formalis, puta anima, primò recipiatur in
corpore, vt in materia. Et si essentia diuina esset
quasi materia Filij, esset receptiua non Filij, sed
ipsius filiationis, vt termini formalis, secundùm
Henricum. Sed quia in eodem instanti, quo filia-
tio est formaliter in essentia diuina, vt in quasi
materia, resultat persona Filij ex essentia, & filia-
tione constituta, & quia essentia est sic quasi ma-
teria, vt est in Patre, sequitur quòd Filius sit for-
maliter in Patre, & sic intellige sequentem litem-
ram vsque ibi: *Si autem essentia, vt in alia.*

*Quomodo ma-
teria det esse
realiter pro-
ducto natura-
li.*

i *Si autem dicas, vt est de qua, &c.* Hæc litem-
ra sic debet intelligi: Materia, vt de qua genera-
tur suppositum, siue genitum, non habet esse in
aliquo supposito; quia volunt isti, quòd materia
in se nullam entitatem dicat realem; sed quòd
tantùm sit ens in potentia sola, id est, ens tan-
tùm possibile; idè Scotus arguit contrà; quia ex
quo ipsa est principium intrinsecum dans esse rea-
liter producto naturali; quòd nisi esset verum ens:
non principaliter realiter, & intrinsecè: quomodo
enim illud, quod in se nihil est, potest constituere
intrinsecè aliquod ens in esse reali? Et quia dicit,
quòd materia non est alicuius suppositi, vt est id
de quo genitum generatur, etiam accipiendò ma-
teriam habere verum esse in se ad mentem Scoti
in 2. *distinct.* 12. verum est quòd non est alicuius
suppositi.

8 *Obiectio.
Solutio pul-
chra.*

Si dicatur, de materia ligni generatur ignis, &
tamen ipsa est actu suppositi ligni.

Dico, quòd non: quia materiam esse, vt de quo
ignis generatur, est ipsam esse receptiuam formæ
substantialis ignis, vt sic recipit, non est sub for-
ma ligni; inò in eodem instanti, in quo introdu-
citur forma ignis, expellitur forma ligni. Hoc ad
mentem Scoti. Et hoc, quod dixi, non est argu-
mentum contra Scotum, sed tantùm accipiendò
ipsam materiam primo modo, id est, vt nullum
simpliciter esse habet.

k *Si dicatur aliter, quòd in quantum est Patris,*
&c. Argumentum factum suprâ in textu, idem
secundò concludit contra istam responfionem;
quia si essentia est Patris, vt de quo generatur Fi-
lius, statim ipsa, vt in Patre, includit in intellectu,
quòd sit receptiua notitiæ genitæ, & includit vt
habeat ipsam, vt in Patre: ergo falsum est dicere,
quòd vt actu quasi informatur notitia genita sit
Filij: & hoc est quòd dicit.

l *Similiter tunc communicatio essentia, &c.* Hic
Doctòr supponit quòd ab omnibus conceditur,
scilicet quòd quicquid communicatur personæ
diuinæ productæ, communicatur per productio-
nem, Filio per generationem, & Spiritui sancto
per spirationem. Hoc idem est in generatione
creaturæ. Si ergo essentia est quasi materia Filij,
sequitur quòd saltem per considerationem nos-
tram priùs habeat esse in Filio, quàm per produ-
ctionem: patet, quia sicut materia est prior forma,
ita priùs occurrit ad esse compositi.

9. *Obiectio.*

Si dicatur non esse inconueniens aliquid priùs
communicari producto ante productionem: &
hoc secundùm considerationem nostram; quia

in creatura præintelligitur materia communica-
ri, quàm habeatur forma per productionem.

Dico, quòd non est simile; quia materia non
communicatur per aliquid agens, cum præsuppo-
natur omni actioni; sed tantùm forma commu-
nicatur materiæ: essentia verò diuina, cum sit ea-
dem in tribus, non potest haberi in Filio, nisi per
communicationem, & cum ipsa per consideratio-
nem præintelligatur in Filio ipso termino for-
mali, qui tantùm habetur per generationem, se-
quitur quòd essentia non erit in Filio per genera-
tionem: quod est contra Augustinum.

Solutio.

Similiter licet aliquid, quòd non est, &c. Dicit Do-
ctòr quòd materia ligni, quòd actu non est sup-
positi, puta ignis, potest fieri per generationem
suppositi ignis, non per generationem ipsius ma-
teriæ, cum sit ingenerabilis terminatiue, sed per
generationem formæ ignis in illa materia: nam in
eodem instanti, quo forma ignis recipitur per ge-
nerationem in materia ligni, ipsa materia desinit
esse suppositi ligni, & fit suppositi ignis, sed quòd
eadem materia, quæ actu est suppositi ligni, exis-
tens suppositi ligni fiat suppositi ignis est im-
possibile: nisi ipsa producat in illo, & si produ-
citur in illo, non erit in illa materia; quia mate-
ria præexigitur formæ producendæ. Cum ergo
essentia sit actu suppositi Patris, & eadem etiam
actu existens suppositi Patris sit etiam suppositi
Filij; ergo erit per productionem ipsius in Filio:
& vt sic, non habet rationem materiæ, vel quasi
materiæ.

*Materia est
ingenerabilis
terminatiue,
generabilis
verò subiecti-
uè.*

Si dicatur, quòd ipsa vt est suppositi Patris fit
suppositi Filij, & non per productionem ipsius in
Filio, sed per productionem notitiæ genitæ in
ipsa, sicut dixi de materia ligni respectu for-
mæ ignis.

Obiectio.

Contrâ, quia si sic, sequitur argumentum fa-
ctum suprâ in textu. *Item secundò essentia, &c.* quòd
vt est suppositi Patris, recipit notitiam genitam:
& sic Pater erit formaliter sapiens notitia genita.

Solutio.

m *Præterea tertio, quando ad productionem esse-
ntia, &c.* Nota, quòd actiuum, puta ignis, qui
producit compositum naturale ex materia, pura
ligni, & forma ignis, priùs habet respectum rea-
lem ad illam materiam, quàm ad productum to-
tale, & adæquatum: nam priùs mouet materiam
ad formam partis, scilicet ad formam ignis, qui
est terminus totalis, causando illam in tali mate-
ria. & hîc est duplex relatio. Prima est producen-
tis ad terminum formaliter productum. Secunda
est mouentis ad materiam motam, in quantum
recipit illum terminum: & hoc habet ex seipso:
& habito isto respectu, est etiam respectus ignis
producentis ad totum productum: & in isto se-
cundo materia ipsa concausat, vt causa materia-
lis. Si ergo Pater in generatione Filij respiceret
essentiam diuinam, quasi materiam, priùs haberet
respectum, & relationem ad illam, vt quasi mou-
entis ipsam ad receptionem notitiæ genitæ, siue
proprietas; & pòst, vel simul haberet aliam re-
lationem ad Filium productum; ergo ante rela-
tionem realem Patris ad Filium esset alia prior
realis, quæ esset ad essentiam, vt quasi materiam;
vel si esset tantùm rationis, vtrumque est falsum.

10.

Primum patet ab omnibus; quia omnes negant
Patrem habere aliam relationem realem, quàm
ad Filium, & Spiritum sanctum. Secundum simi-
liter patet, quia cum relatio Patris ad Filium
sit verum ens reale, non præexigit necessariò ali-
quid, quòd est præcisè ens rationis: vt patet in-
telligenti:

*Duplex rela-
tio.*

telligenti:& nota bene hanc rationem. Sequentia clara sunt.

11. Gregorius de Arimino circa hanc materiam ponit, quod nullus terminus formalis generationis diuinæ, qui sit alius à termino totali. Et probat sic primò: Vbi est terminus formalis alius à termino per se, ibi est formalis pars per se termini, & in illo inclusus: sed in simplicissimo nulla est pars: ergo.

Secundò, quia, vt videtur, si res aliqua simplex caufatur à Deo: non assignatur terminus formalis distinctus à termino per se creationis, siue ab eo, qui creatur.

Confirmatur, quia illud est formalis terminus, quo actu productum est tale: constat autem, quod nullum simplex est aliquo tale, sed seipso: iam enim non esset simplex.

Et si dicatur, quod Filius essentia, & diuinitate est Deus: & filiatione, aut proprietate Filius.

Respondet Gregorius, quod ex hoc non habetur, quod aliquo alio à se sit Deus, aut Filius, vel persona, cum ipse sit sua diuinitas, & omne quod est in eo: & sic in eo non distinguitur, quo est, & quod est: & idè seipso, & per seipsum est, & Deus est.

Et si dicatur secundò, quod generatio Filij non erit vniuoca, cum per se terminus non sit eiusdem rationis cum producente: cum persona Filij sit alterius rationis à persona Patris, nec alius terminus ibi formalis datur.

Respondet ad hoc, quod sit vniuoca sufficit quod producat, & productum sint eiusdem naturæ secundum speciem: modò Pater, & Filius non tantum sunt vnus naturæ secundum speciem, sed etiam secundum numerum; & idè maximè vniuoca est generatio ista.

Respondet præmittendo aliqua. Primum, quod cum summa simplicitate stat aliquorum distinctio formalis, licet nullo modo realis, vt supra patuit *d. 2. p. 2. q. 1.* vbi ostensum est, quod cum simplicitate diuina stat non identitas formalis essentia, & proprietatis. Similiter probat Doctor infra *d. 8. q. 3.* quod cum summa simplicitate Dei stat formalis distinctio attributorum ab inuicem, & ab essentia diuina. Nulla enim potest esse compositio, nec quasi compositio inter aliqua duo, quorum vnus transit in perfectissimam identitatem realem alterius propter infinitatem, & simplicitatem alterius extremi, vt infra ostendetur *presenti quæst. & dist. 26.*

Secundò præmitto, quod persona Filij est vere constituta ex essentia, & proprietate, tanquam ex aliquibus de necessitate formaliter distinctis, vt patebit infra *d. 8. q. 3.* Et sic in Filio distinctus est dupliciter terminus generationis: vnus est totalis, & est ipse Filius constitutus ex essentia, & filiatione; & alius dicitur formalis, & non potest esse, nisi ipsa essentia: vt ostensum est supra *presenti q. exponendo sensum Doctoris.*

Tertiò præmitto, quod proprietates Filij potest comparari ad essentiam, vel sicut actus perficiens, vel inhærens, siue informans; vel sicut actus hypostaticus, quo persona subsistit in natura diuina. Primo modo facit compositionem aliqualem. Secundo modo nullam compositionem facit, nec quasi compositionem, vt infra patebit *presenti q. & 26. dist. huius.*

Quartò præmitto, quod quando productum distinguitur à producente, & conuenit quiditatiuè cum producente, in eo est assignate aliquid,

quo verè distinguitur, & aliquid, quo verè conuenit; sicut in creaturis Franciscus distinguitur à Ioanne, & quiditatiuè conuenit cum Ioanne in humanitate: tunc humanitas in Francisco est ratio conuenientia quiditatiuè cum Ioanne: & hæc ceitas Francisci est ratio distinguendi ipsum à Ioanne: & idè in Francisco productò (posito etiam, quod natura humana sit forma simplex) est terminus totalis generationis, qui est ipse Franciscus, includens humanitatem, & hæc ceitatem: & est terminus formalis generationis, qui est natura humana, qua vniuocè conuenit cum producente.

His præmissis, respondeo ad rationes Gregorij. Ad primam, cum dicit: Vbi est terminus formalis alius à per se termino, ibi formalis est pars per se termini, & in illo inclusus. Dico, quod hoc verum est primò in composito reali. Secundò etiam in re non composita ex materia, & forma: sed ex natura, & hæc ceitate tanquam ex determinabili, & determinatio: tunc terminus formalis est pars termini per se, siue termini totalis, & adæquat: cum ibi sit perfectissimum, & perfectibile. Vbi verò constituentia sic se habent, quod vnus non est actus alterius, vt perficiens, vel informans: nec è contra, sed actus transiens in perfectam identitatem alterius extremi: tunc non est ibi, nec pars, nec quasi pars: & sic cum essentia diuina, & proprietate Filij verè constituent personam Filij: essentia diuina, quæ est terminus formalis, non erit pars, nec quasi pars Filij constituti, & tamen cum tali constituto stat summa simplicitas: quia cum formali distinctione aliquorum stat perfectissima realis identitas, & summa simplicitas, vt patuit in primo supposito.

Ad secundam dico, quod si creetur aliqua res simplex, id est, non composita ex materia, & forma: adhuc in illa est assignate terminum formalem creationis, & terminum totalem, vt quando Angelus creatur, dico, quod terminus totalis creationis est hic Angelus, vt includit quiditatem, & hæc ceitatem, siue rationem formalem subsistendi: & terminus formalis erit entitas quiditatiua ipsius Angeli, quæ quiditatiuè conuenit cum aliis. Et vltrà dico, quod in tali re creata terminus formalis creationis est pars ipsius creati: eo modo, quo dictum est de constituto ex natura determinabili, & hæc ceitate determinatiua.

Ad confirmationem illam, cum dicit, quod illud est formalis terminus, quo actu productum est tale. Concedo, & sic essentia diuina est id, quo Filius est Deus, vel perfectissimum ens. Et cum dicit, quod omne simplex se ipso est tale, & non aliquo alio, aliter non esset simplex. Dico, quod esse tale aliquo alio potest dupliciter intelligi. Primò, vt sit tale aliquo alio, vt parte, vel quasi parte. Secundò, vt sit tale aliquo alio, non sicut parte, vel quasi parte, sed sicut aliquo includente ipsum constitutum in perfecta identitate reali. Primo modo non potest dici simplex, sed bene secundo modo, & sic est in proposito.

Ad aliud quod dicit: quod licet Filius sit Deus essentia, & diuinitate: & sit Filius filiatione, non tamen sequitur, quod aliquo alio à se sit Deus, &c. Dico primò, quod si Filius dicat aliquam entitatem præter essentiam, & proprietatem, licet non realiter distinctam: patet quod seipso non erit Deus, sed Deitate erit Deus, & filiatione erit Filius, & non seipso; quia ipsa sunt aliquo modo alia ab entitate Filij.

Secundò

13.
Solutio rationum Gregorij.

Essentia diuina, qua est terminus formalis, non erit pars.

14.

Esse tale aliquo alio potest dupliciter intelligi.

11.
Greg. d. 5. q. 2.
primi.

12.
Opinio Scoti.

In diuinitate non est compositio, sed consistens.

Secundò dico, quòd si Filius non dicat aliam entitatem à Deitate, & filiatione: adhuc hoc totum, vt vnitum potest dici Deus aliquo alio, & non seipso: patet, quia ex quo Filius dicit Deitatem, & filiationem: si hoc modo Filius seipso esset Deus (cùm vt sic dicat filiationem, & Deitatem) tunc sequeretur, quòd filiatione esset Filius: & similiter si seipso esset Filius, vt ly *Filius* includit Deitatem, & filiationem: tunc Filius esset Deitate Filius. Ad aliud, quòd dicit de vniuocatione generationis Filij. Hæc responsio est pro me; quia si Filius conuenit cum Patre etiam in idem numero: aut hoc est ratione naturæ diuinæ; aut hoc est ratione proprietatis. Non secundò: tum, quia per proprietatē distinguitur realiter à Patre, tum, quia proprietatis Filij est primò diuersa à proprietate Patris, vt infra patebit d. 13. & 26. Si ratione naturæ, tunc habeo propositum: quia illud est terminus formalis generationis Filij, quo Filius vniuocè, & quiditatiuè conuenit cum Patre. Et sic patet responsio ad argumenta Gregorij.

15.

Oeccham in 1.
d. 5. q. 2. con-
tra Scotum.

Alius etiam Doct. satis subtiliter arguit contra Scot. probando quòd essentia diuina nō sit terminus formalis generationis Filij. Et primò arguit sic: Sicur de ratione termini totalis alicuius generationis est non habere esse totale, nisi per productionē: ita de ratione termini formalis est non habere esse formale, nisi per productionē. Sed essentia non habet esse formale per generationem, quia essentia secundum totum suum esse est in Patre.

Secundò arguit sic: Non idem est elicitiuum alicuius productionis, & terminus formalis eiusdem: quia idem non est prius, & posterius seipso: sed secundum istos, principium elicitiuum est prius origine, terminus autem formalis est posterius origine: sed essentia, secundum istos, est principium elicitiuum generationis: ergo non est terminus formalis eiusdem.

Confirmatur, quia, secundum istos, vna persona tantum vno modo habendi habet essentiam. Si ergo Filius habeat essentiam, vt terminus formalem generationis, ergo non habet eam, vt principium elicitiuum: cuius oppositum dicit.

Si dicatur, quòd Filius non habet essentiam, vt principium elicitiuum, sed Pater, hoc non sufficit; quia saltem Filius haberet essentiam, vt principium elicitiuum productionis Spiritus sancti, & ita duobus modis, habendi: & hoc argumentum est tantum contra hominem.

16.

Tertiò principaliter arguit: Si essentia sit terminus formalis generationis, aut hoc est, quia simpliciter habet esse per productionem; aut quia habet esse in producto per productionem. Non primò; quia essentia, cùm sit in Patre non habet esse simpliciter per quamcumque productionem. Non secundò, quia ista si anima intellectiua esset primò creata, & postea crearetur materia sub anima intellectiua, non diceretur quòd anima intellectiua esset terminus formalis illius productionis: & tamen caperet esse in hoc per illam productionem. Ex his patet, quòd non est idem communicari, esse terminum formalem alicuius productionis, quia illa anima intellectiua esset communicata materiæ: & tamen non esset terminus formalis productionis. Ideò dicò aliter, quòd aliud est communicari per productionem aliquam; & aliud est esse terminum formalem illius productionis: patet, quia spiratio actiua communicatur Filio per generationem: & tamen spiratio actiua non est terminus formalis illius pro-

Positio Oe-
cham propria.

ductionis. Dico ergo, quòd terminus formalis productionis est illud, quòd capit esse simpliciter per illam productionem. Vnde quando terminus formalis, & terminus totalis distinguuntur, terminus formalis est aliquid ipsius termini totalis capiens simpliciter esse per illam productionem; & per hoc, quòd terminus formalis capit simpliciter esse per illam productionem: terminus totalis capit esse simpliciter per ipsam productionem. Et ex isto sequitur, quòd non dicitur aliquid terminus formalis; quia est forma. Nam si Deus crearet ipsam materiam per se existentem, ista materia esset terminus formalis, & tamen non esset forma. Et sic in proposito, dico, quòd essentia non est terminus formalis generationis, nec similiter relatio, sed ipsa persona potest dici terminus formalis: non tamen distinguendo terminum formalem contra terminum totalem. hæc Oeccham.

17.

Respondeo ad primum: Concedo quòd sicut terminus totalis est illè, qui accipit esse per productionem: sic terminus formalis est illè, qui accipit esse per eandem productionem. Cùm dicitur, quòd essentia diuina per productionem in Filio non capit esse in Filio. Dico quòd accipere esse contingit dupliciter. Vno modo in se, & absolute: ita quòd in aliquo instanti originis intelligatur non habere esse: & in alio instanti originis intelligatur habere verum esse. Alio modo quòd intelligatur habere esse; alio modo, quo prius non habuit, puta esse communicatum: ita quòd in aliquo priori instanti originis dicitur non habere esse in Filio: & in secundo instanti originis dicitur habere esse in Filio: vt constitutiua, & vt dans esse Filio essentialiter, & quiditatiuè. Primo modo non potest dici terminus formalis generationis: cùm esse reale essentia diuinæ sit simpliciter primum in diuinis: imò, vt sic, intelligitur vt prior omni proprietate, & omni attributo: vt patet à Doctore infra, dist. 8. quæst. 3. & diffusè in *Quodlib. quæst. 1.* Secundo modo dicitur terminus formalis generationis Filij: quia ipsa essentia per talem generationem habetur in Filio; per quam essentiam Filius est quiditatiuè Deus, & idem essentialiter cum Patre.

Accipere esse
contingit dupli-
citer.

Ad secundum dico, quòd idem esse prius, & posterius seipso potest dupliciter intelligi. Primò, quantum ad idem esse reale; vt quòd A realiter sit prius, & posterius seipso, & hoc est impossibile. Secundò, quantum ad alium, & alium modum. Et sic etiam est impossibile, quòd respectu vnus; & eiusdem modi dicitur prius, & posterius seipso: vt verò comparatur ad alium, & alium modum, secundum vnum modum potest dici prius; & secundum alium potest dici posterius. Et sic in proposito essentia diuina, vt est principium elicitiuum in Patre, est prior se ipsa, vt est per productionem communicata Filio: & hoc est necessarium dicere: quia ex quo ipsa ponitur principium formale productionum, quo Pater producit Filium, vt infra patebit d. 7. & ipsa eadem ponitur communicari Filio per talem productionem: sequitur quòd vt in Patre est principium elicitiuum sit prior seipsa, vt in Filio, ipsi Filio per productionem communicata.

Idè potest esse
seipso prius,
& posterius.

18.

Ad confirmationem dico, quòd filius non habet essentiam diuinam, vt principium formale elicitiuum, vt infra patebit dist. 7. Et quòd dicit, quòd saltem habet eam, vt principium elicitiuum spirationis. Dico quòd verum est. Et cùm dicit, quòd

*Præter duobus
modis haberi
habet essentiali
diuinam.*

quòd duobus modis habendi habet eam; quia vt terminum formalem productionis, & vt principium elicitiuum spirationis. Dico, quòd non tantum his duobus modis: sed etiam vt pluribus aliis modis; quia eadem, vt in Filio est principium operatiuum intellectiōis, & principium operatiuum volitionis, & huiusmodi. Sed hoc nihil est. Et cum dicit, quòd Scotus habet pro inconuenienti, quòd Filius habet essentiali duobus modis. Dico, quòd Scotus sic intelligit, quòd non habetur in Filio essentia diuina alio, & alio modo habendi, vt dans esse Filio: hoc patet arguendo contra Henricum, vbi dicit, quòd si essentia diuina esset quasi materia, & esset terminus formalis generationis; tunc Filius duobus modis habendi haberet eam, vt dantem sibi esse essentiali, & sic Filius esset bis Deus: vide in præfenti questione.

Ad tertium dico, quòd essentia diuina per productionem habet tantum esse communicatum in Filio. Et sic patet responsio ad omnia sequentia ipsius Occham.

19.

*Idem Occham
conatur Scoti
rationes soluere.*

Deinde respondet Occham, vbi supra, ad rationes Doctoris, & primò illas auctoritates concedit, dicens, quòd potest forma dari, siue communicari, siue præstari productum, quamuis non sit terminus formalis talis productionis, sicut si Deus crearet materiam sub forma præexistente, illa forma communicaretur tali composito per illam productionem, & tamen non esset terminus formalis talis productionis.

*Ista responsio
non soluit.*

Dico, quòd hæc responsio (vt patet ex supra dictis) non soluit rationem Scoti; qua ex quo essentia diuina vi productionis communicatur Filio, vt dans esse essentiali Filio: sequitur, quòd non potest dari, nisi vt terminus formalis productionis.

Obiectio.

Si dicatur, quòd etiam proprietas Filij habetur in Filio vi generationis, & tamen non erit terminus formalis.

Solutio.

Dico primò, quòd illud voco terminum formalem productionis, quo productum ex vi productionis est simile producenti, siue similitudine formali, siue similitudine virtuali: quæ distinctio patet supra dist. 3. q. 8. Et sic per solam entitatem quiditatiuam vltimatè constituentem productum in esse quiditatiuò productum ex vi productionis est simile producenti; & quia Filius in diuinis ex vi productionis suæ non est similis producenti per proprietatem hypostatiam; idè talis proprietas non potest dici terminus formalis.

20.

*Terminus formalis
est duplex.*

Dico secundò, quòd terminus formalis potest capi dupliciter. Vno modo pro eo, qui est terminus principalis. Alio modo pro termino quodammodo concomitante: & tunc essentia diuina dicitur terminus formalis primus, siue principalis; & attributa dicuntur termini formales concomitantes, siue quodammodo denominatiui: & breuiter omne illud, quod fundatur in essentia diuina, potest dici terminus formalis, concomitanter tamen: & de hoc infra patebit. Et quod dicit de materia. Dico, quòd posito quòd anima intellectiua Francisci creata in instanti A, & in aliquo tempore sequenti creetur corpus organicum: & post communicetur ipsi corpori ex quo corpore, & anima constituitur Franciscus in esse, adhuc illa anima potest dici terminus formalis respectu compositi: quia per illam habetur vltimatè esse quiditatiuum. Et si ipsa anima eadem productione, qua Franciscus producitur, esset communicata Francisco: verè diceretur terminus

formalis productionis terminatæ ad Franciscum, vt ad terminum totalem. In proposito autem essentia diuina tantum habetur in Filio vt eiuſdem productionis, qua Filius producitur, vt terminus totalis.

Gregorius tamen, vbi supra, respondet ad has auctoritates, quæ responsio parum differat à responsione data ab Occham: & dicit, quòd dari per generationem alteri potest intelligi. Primò secundum proprietatem locutionis: & sic omne quod datur per generationem, distinguitur ab eo, cui datur: nec est illud, siue detur ei vt subiecto, sicut forma detur materię à generante; siue detur ei vt habenti, seu toti, vt anima potest dici dari animali, id est, quòd animal per generationem habet animam. Et eodem modo potest dici, quòd materia datur animali, quia à generante habet materiam: & vtroque modo. Minor est falsa, videlicet quòd essentia sic detur Filio per generationem. Secundo modo potest intelligi dari per generationem Filio à Patre, ita quòd nascendo est Filius à Patre, & in huiusmodi sensu maior idem valet, ac si diceretur: Omne quod Filius est nascendo à Patre, siue per hoc, quòd nascitur à Patre est, &c. Et patet, quòd est falsa, quia Filius non solum habet nascendo, vt sit essentia: sed etiam, vt sit Filius, & persona: non enim est intelligendum quòd Filio detur essentia, vt sit aliquid, quod sit in eo, vt in subiecto: vel vt pars eius intrinseca, sed vt aliquod, quod ipse est: & sic non est aliter intelligendum Filium habere essentiam, quam ipsum esse essentiam.

Dico, quòd concedendo essentiam dari Filio per generationem, sic Filium esse essentiam, siue identicè, vel formaliter, non curò: non tamen ex hoc saluatur quin sit terminus formalis generationis. Ex quo enim essentia est id, quo Filius ex vi productionis suæ est similis, siue idem producenti, sequitur quòd ipsa erit terminus formalis generationis.

Ad secundum argumentum Doctoris respondet Occham, quòd argumentum procedit; ac si poneretur quòd relatio esset terminus formalis: sed non ponitur ipsa relatio terminus formalis, sed tantum ipsa persona constituta ex essentia, & relatione.

Dico, quòd hæc responsio non soluit rationem Doctoris: ratio enim procedit ex vno supposito, scilicet quòd in productione Filij detur aliquis terminus formalis: quia ipse Filius est terminus totalis generationis, quod suppositum supra probatum est. Et idè Doctor addit, loquendo de termino formali distincto contra terminum totalem: aut essentia est terminus formalis, & habetur propositum; aut relatio, non enim alius potest haberi: si relatio. Contrà; quia perfectius, quod habetur vi productionis est terminus formalis; quia voco terminum formalem illud, quod ex vi productionis habetur, vt vltimum constitutum in esse essentiali, & quiditatiuò: si ergo relatio esset terminus formalis generationis, ex vi talis generationis non posset haberi essentia diuina, vt supra patuit.

Ad tertium respondet Occham, dicens, quòd talis vniocatio (qualis est in generatione diuina) stat cum hoc, quòd essentia non sit terminus formalis: quia ad illam vniocacionem, quæ est ibi, sufficit quòd generans, & generatum sint vna substantia, & quòd illa substantia non differat nec à generante, nec à generato.

21.

*Gregorius vult
ad auctoritates.*

22.

*Cōfutatio
responsionis
Doctoris.*

*Occham
respondet ad
secundum
Doctoris.*

*Improbatio
ipsius responsionis.*

23.

*Ad tertium
respondet
Occham.*

Dico,

*Responſio
Ocham im-
probatur.*

Dico, quòd iſta reſponſio non ſoluit rationem Doctòris, vt patet ex ſuprà expoſitis, quia ſuſtinnendo quòd Filius ex vi productionis ſuæ dicatur vniuocè generari, ſiue eſſe ſimile producenti ex vi generationis, quod idem eſt, oportet aſſignare aliquid in Filio, quod habeatur vi generationis illius, per quod Filius ſit ſimilis quidatiuè Patri; illud non poteſt eſſe proprietates, vt

patet: nec etiam Filius, vt Filius: ergo erit eſſentia. Si ergo per eſſentiam dicitur formaliter ſimilis Patri ex vi productionis ſuæ, ſequitur quòd eſſentia erit terminus formalis generationis, ſicut etiam pater in creaturis, vbi compoſitum eſt ſimile producenti ratione termini formalis habitæ virtute illius productionis. Et ex his (quæ dixi) patent alia, quæ dicit Ocham.

S C H O L I V M.

Tenet cum antiquis Doctòribus non eſſe in diuinis materiam, vel quaſi materiam, ſimpliciter tamen Filium generari de ſubſtantia Patris. Primum declarat tribuendo generationi diuinæ, quod eſt perfectionis in generatione creata, ſcilicet productionem; ſeparando ab ea imperfectionem generationis creata, nempe mutationem. Secundum declarat, dicens per ly de, denotari originationem à Patre, & conſubſtantialitatem cum eo, quod ex Auguſtino oſtendit egreſſè.

IDecò tenendo ^a cum Doctòribus antiquis, qui omnes à tempore Auguſtini, vſque ad iſtum, non ſunt auſi in diuinis nominare materiam, nec quaſi materiam: cùm tamen omnes concorditer dicant cum Auguſtino, quòd Filius generatur de ſubſtantia Patris.

Dico primò, quòd Filius non generatur de eſſentia Patris, ſicut de materia, vel quaſi materia. Secundò, quòd ſine gloſſa verè, & propriè Filius eſt de ſubſtantia Patris. Primum declarari poteſt ſic: Generatio in creaturis duo dicit, productionem & mutationem, & iſtorum rationes formales aliæ ſunt, & ſine contradictione ſeparabiles ab inuicem: productio autem formaliter eſt ipſius producti quod eſt compoſitum 7. *Metaph.* & accidit ſibi, quòd fiat cum mutatione alicuius partis compoſiti. Mutatio formaliter eſt actus mutabilis, quod quidem de priuatione tranſit ad formam: concomitatur autem mutatio productionem in creaturis, propter imperfectionem potentie productiue, quæ non poteſt dare eſſe totale termino productionis: ſed aliquid eius præſuppoſitum tranſmutat ad aliam partem ipſius, & ſic producit compoſitum. Si enim generans creatum eſſet perfectum agens, & non exigeret materiam, de qua, vel in quam ageret, ſed poſſet producere effectum per ſe, & ex ſe, tunc eſſet productio ſine mutatione: igitur ſine contradictione poſſunt ſeparari, & realiter ſeparantur, comparando ad potentiam productiuam perfectam. Hoc apparet etiam in creatione, vbi propter perfectionem potentie productiue potentis primò totum in eſſe, verè eſt ratio productionis, in quantum per eam terminus productus accipit eſſe: ſed non eſt ibi ratio mutationis, in quantum mutatio dicit aliquid ſubſtratum aliter nunc ſe habere, quàm priùs, ex 6. *Phyſic.* in creatione autem non eſt aliquid ſubſtratum.

Ad propoſitum, cùm in diuinis nihil imperfectionis ſit ponendum, ſed totum perfectionis, & mutatio (de ratione ſui) dicat imperfectionem, quia potentialitatem, & hoc in mutabili, & concomitanter etiam dicit imperfectionem potentie actiue in mutante; quia talis neceſſariò requirit cauſam concauſantem ad hoc, vt producat: cùm igitur non ſit ibi aliqua imperfectio, nec qualis eſt potentie paſſiue, nec etiam aliqua imperfectio potentie actiue, ſed ſumma perfectio; nullo modo ponetur ibi generatio ſub ratione mutationis, nec quaſi mutationis; ſed tantùm generatio, vt eſt productio, in quantum ſcilicet aliquid per eam capit eſſe, ponetur in diuinis: & idèò generationi, vt eſt in diuinis, non aſſignabitur materia, nec quaſi materia, ſed tantùm terminus, & hoc vel totalis, ſiue primus, id eſt, adæquatus, qui primò producit in eſſe: vel terminus formalis, ſecundùm quem terminus primus formaliter accipit eſſe.

Secundò dico ^b, quòd negata omni materialitate, & quaſi materialitate, verè tamen Filius eſt de ſubſtantia Patris, ſicut dicunt auctoritates adductæ in litera. vbi per ly de, non tantùm notatur efficientia, vel origo, ſi enim tantùm efficientia, tunc creaturæ eſſent de ſubſtantia Dei: nec notatur per illud de tantùm conſubſtantialitas, quia tunc Pater eſſet de ſubſtantia Filij, ſed notatur ſimul origo, & conſubſtantialitas, vt ſcilicet in cauſali huius præpoſitionis de, denotetur conſubſtantialitas, ſic, quòd Filius habet eandem ſubſtantiam, & quaſi formam cum Patre, de quo eſt originaliter, & per illud, quod conſtruitur in Genitiuo cum iſto cauſali: noteretur principium originans, ita quòd totalis intellectus huius ſermonis, *Filius eſt de ſubſtantia Patris*, eſt iſte, Filius eſt originatus à Patre, vt conſubſtantialis ei. Et iſto modo exponit Magiſter auctoritates in litera adductas, non præciſè per ſubſtantialitatem, nec per originem præciſè, ſed per vtrumque, ſicut communiter apparet de Patris ſubſtantia, hoc eſt, de Patre, qui eſt

11.
Deciſio q.

*Text. com.
26.
Vt ſuprà q.
præced.
Mutatio
nō eſt de ra-
tione gene-
rationis.*

*Text. com.
32. & 73.*

12.
*Quare ge-
neratio ſub
ratione mu-
tationis non
ſit ponenda
in diuinis?*

*Ly, de, de-
notat origi-
nationem,
& conſub-
ſtantialita-
tem.*

eadem substantia. Per primum originatio, per secundum consubstantialitas habetur. Et quòd ista sit intentio Augustini in auctoritatibus eius contra Maximinum, quæ ponuntur in litera, apparet ex fine auctoritatum. Nam in vna auctoritate ponit Augustinus, *Si aliam non inuenis, Patris agnosce substantiam, & Filium cum Patre homouison consistere.* Hoc igitur intelligit per Filium esse de substantia Patris, Filium sic esse de substantia Patris, vt sit *homouison* cum Patre.

Item in alia auctoritate dicit, *Si verò de Patris substantia, tunc est eadem substantia Patris, & Filij.*

Ad intellectum ergo huius affirmatiuæ, qua dicitur, *Filius est de substantia Patris*, secundum intellectum prædictum: dico, quòd intellectus iste verè saluat, quòd Filius non sit de nihilo: verè etiam saluat, quòd Filius est de substantia Patris, sicut requiritur ad Filiationem.

Primum declaro, quia creatura genita non est de nihilo, quia aliquid eius præexistit, vt materia: igitur cum forma sit aliquid compositi, & aliquid eius perfectius, quàm sit materia, si forma alicuius præexisteret, & materia de nouo adueniret, & informaretur illa forma præexistente, ipsum productum non esset de nihilo; quia aliquid eius præexistisset, imò aliquid eius perfectius, quàm materia, quæ præexistit communiter: igitur si Filius non diceretur esse de nihilo, quia essentia eius, secundum ordinem originis, præfuit in Patre, & hoc si illa essentia esset quasi materia generationis Filij: multò magis nec Filius esset de nihilo, si illa essentia priùs origine existens in Patre, sit quasi forma communicata Filio.

Secundum declaro, scilicet quòd istud, *de*, sufficiat ad rationem Filiationis, quia in animatis, vt est paternitas & filiatio, videamus, quis sit ille actus, per quem generans dicitur formaliter Pater. Ille utique est actus decidendi semen, & si esset perfectum agēs, ira quòd tunc quando decidit semen, posset immediatè decidere prolem, verè esset Pater, & multò perfectiùs, quàm modò sit vbi requiruntur tot mutationes intermediæ: sed nunc, in isto actu decidendi semen, illud, quod erat substantia eius, vel aliquo modo aliquid eius, non est materia, sed est quasi terminus formalis productus, siue communicatus per istum actum, sicut esset proles, si immediatè decideretur à Patre: igitur quòd aliquid substantiæ generantis sit terminus actionis suæ, qua est Pater, hoc verè saluat productum simile in natura esse de substantia eius, sic quòd ipsum, *de*, verè sufficit ad rationem Patris, & Filij, & quod illud decisiuum, vt terminus sit materia sequentium transmutationum, hoc accidit ipsi, *de*, vt conuenit Patri, & Filio: igitur Pater æternus non decidendo aliquid sui, sed totam essentiam suam communicando, & hoc, vt formalem terminum illius productionis, verissimè producit Filium de se, eo modo quo *esse de*, pertinet ad Patrem, & Filium. & licèt esset ibi essentia, de qua, sicut de quasi materia, illud *de* non faceret ad rationem Patris, sicut nec in creaturis, si generans haberet suum semen pro termino formali, & pro materia suæ actionis, non esset Pater in quantum suum semen esset materia subiecta suæ generationi, vel actioni, sed in quantum esset terminus illius actionis: quemadmodum etiam, si Pater creatus immediatè decideret à se Filium, verè esset Pater, quia illud quod esset de se, verè esset terminus actionis, nullo autem modo materia.

COMMENTARIUS.

I. a **I**Deò tenendo cum Doctõribus antiquis. Hic Doctõr intendit declarare qualiter ista propositio sit vera: *Filius generatur de substantia Patris.* Et primò declarat quid sit generatio, vt mutatio, & generatio, vt productio tantum, & hæc litera clara est. Et hoc idem suprà expositum est *dist. 2. part. 2. quæst. 3.* & sic patet quomodo Filius non generatur de substantia Patris, vt de materia, vel vt de quasi materia, quia quod sic generatur, habet materiam, quæ est subiectum mutationis, vel quasi mutationis.

b *Secundò dico, quòd negata omni materialitate, & quasi materialitate, ista est simpliciter vera: Filius generatur de substantia Patris.* Vbi per *ly de* non tantum notatur efficientia, vel origo, quia tunc creaturæ essent de substantia Dei, quia ef-

fectiuè, siue originatiuè sunt immediatè à Deo: nec per *ly de* tantum notatur consubstantialitas; quia tunc Pater esset de substantia Filij: quia sicut Pater est consubstantialis Filio, ita Filius est consubstantialis Patri: sed notatur simul origo, & consubstantialitas, vt scilicet in casuali huius præpositionis *de*, denotatur consubstantialitas cum dicitur *de substantia*, sic quòd Filius habet eandem substantiam cum Patre, & per illud, quod construitur in Genituo cum isto casuali, notatur principium originans. Hoc casuale intelligitur per *ly Patris*; casuale præpositionis *de*, est substantia, cum dicitur *de substantia*. Et sensus huius præpositionis: *Filius est de substantia Patris*, est, iste Filius est originatus à Patre, vt consubstantialis ei. Et sic patet ista litera.

Quærit, quomodo essentia, & relatio esse possunt in eadem persona, quin illa sit materiale respectu huius? pro quo resoluit quatuor dubia. Primum est, quomodo faciunt vnum per se, quin hoc sit potentiale, illud actuale? quod subtiliter declarat tribuendo essentia, quicquid est perfectionis in quiditate creata, remouendo ab eadem omnem imperfectionem.

Tertio principaliter ^a ad solutionem difficultatis huius quæstionis, videndum est, quomodo relatio, & essentia possunt esse in eadem persona, quin essentia sit materiale respectu relationis, cum nullo modo relatio sit materiale respectu eius. Et sunt hæc quatuor difficultates.

14.

Prima difficultas, qualiter persona diuina erit vna, nisi hoc sit actus, illud verò potentia.

Ad quod dico primò sic: Quòd sicut quiditas creata est, quo aliquid est ens quiditatiuè, & hoc non est imperfectionis: competit enim quiditati ex ratione quiditatis.

Secundò, ipsa quiditas ^b puta humanitas, quia est imperfectæ actualitatis, idè diuisibilis est per illud, quod contrahit ipsam ad indiuiduum, puta per proprietatem indiuidualem: quæcunque sit, dicatur *A*, & recipit ab *A* aliquam actualitatem, sicut & vnitatem, siue indiuisibilitatem, quam habet in indiuiduo, & non habet ex se, ita quòd illud contrahens, vt *A*, non tantum est formaliter in Socrate quo Socrates formaliter est Socrates, sed est aliquo modo formale respectu naturæ, & natura est aliquo modo potentiale respectu eius: vnde natura contrahitur, & determinatur per ipsum *A*.

Tertio, humanitas in Socrate est aliquis actus, & præcisè accipiendo humanitatem & *A*, distinguendo contra se: humanitas est perfectior actus, quàm sit ipsum *A*, licet *A* sit magis proprius actus, & aliquo modo actus naturæ in quantum determinat naturam. Applicando hæc tria ad diuina, relinquatur illud, quod est imperfectionis.

Per actū intellige hæc ciuitatem.

Quo ad primum ^c Deitas de se est, quæ Deus est Deus, & quæ subsistens, siue persona, cuius proprium est *A*, est formaliter Deus, quia esse quo, hoc modo, non est imperfectionis in creatura, sed competit quiditati, vnde quiditas est.

Quo ad secundum ^d est dissimile, quia Deitas ipsa per proprietatem personalem, non determinatur, nec contrahitur, nec aliquo modo actuatur: quia hoc erat imperfectionis, & potentialitatis in natura creata. Similiter Deitas de se est hæc, & ita sicut habet vltimam vnitatem de se, ita & actualitatem. Est igitur proprietas personalis ita proprius actus personæ, quòd tamen non est actus ipsius naturæ diuinæ, aliquo modo perficiens, vel informans eam.

Quo ad tertium est ^e aliquo modo simile, quia relatio, etsi sit proprius actus personæ, & essentia nõ sit proprius actus personæ, sed aliquis actus: tamè essentia est formaliter actus infinitus, relatio autem non est actus infinitus ex ratione sua formali: ergo relatio, licet sit proprius actus personæ, non tamen actuat essentiam. Cuius contrarium est in creaturis, vbi *A*, quod est in Socrate actus, actuat aliquo modo naturam, quæ est actus perfectior.

Sed quomodo ^f possunt isti duo actus concursus ad constitutionem vnius, si neutrum sit actus alterius?

Oportet enim vnum esse in alio, quia si non: igitur vtrunque est per se subsistens, & ita non erunt in eodem per se subsistente. Similiter vnitatis, qualitercunque distinctorum non videtur secundum Aristotelem esse nisi per rationem actus, & potentia.

ADDITION.

15.

8. Met. c.

15. & alibi sæpè.

Text. 54.

Text. 15.

Persona æque simplex ac essentia.

Infinitum est omnino in-

componibile,

& quare

Sufficit in creatis di-

stinctio for-

malis ad cõ-

positionem, in diuinis non, quare?

Respondet ^g, vnitatis compositi necessariò est ex ratione actus, & potentia, sicut assignat Phil. 7. & 8. Met. c. vlt. sed persona in diuinis non est composita, nec quasi composita, sed est simpliciter simplex, & ita verè simplex, sicut est essentia ipsa secundum se considerata, nullam habens compositionem, nec quasi compositionem in se, & tamen formalis ratio essentia diuinæ non est formalis ratio relationis, nec è conuerso, sicut dictum est supra d. 2. q. 1. de Trinitate.

Qualiter autem stat ^h, quòd ratio relationis in re non sit formaliter eadem rationi essentia, & tamen in eodem concurrentes non constituunt compositum, vel compositionem, hoc est, quia ista ratio est eadem perfectè illi: propter enim infinitatem vnius rationis quidquid potest esse cum ea, est idem perfectè sibi. Perfectio enim identitatis excludit omnem compositionem, & quasi compositionem, quæ identitas est propter infinitatem, & tamen infinitas non tollit formaliter rationes, quin hæc formaliter non sit illa. Non est igitur ex istis quasi compositum, & idè nihil est ex eis quasi compositum ex actu, & potentia, sed est vnum simplicissimum ex istis, quia vna ratio est perfectè, imò perfectissimè eadem alteri, & tamen non est formaliter eadem. Non enim sequitur, sunt

perfectè eadem, etiam identitate simplicitatis : ergo sunt formaliter eadem, sicut tædum est *dist. 2. in questione præallegata*. Et tangetur inferiùs *dist. 8.* & eadem perfecta identitas excludit omnem aggregationem, quia idem non aggregatur cum seipso.

ADDITIO.

Et, quod additur, quòd unum oportet esse in alio, concedo, ut relatio est in fundamento suo, siue radice : sed hoc non est, ut actus in potentia, sed ut identicè contentum in pelago infinito.

Quomodo paternitas est in Deitate, vel è contra, & alia huiusmodi explicantur optime?

Aliter potest dici, quòd omnes ista sunt vera : Deitas est in Patre, Paternitas est in Patre, Pater est in Deitate, siue in natura diuina : Paternitas est in Deitate, & tamen nullum inest ibi, ut actus in potentia. Nam prima est vera, ut natura est in supposito habente esse quidditatum ea, quia hoc conuenit quidditati, unde quidditas est, sed non propter hoc est forma informans suppositum, etiam in creaturis.

Secunda est vera, ut forma hypostatica est in hypostasi, nec informat ipsam : tam enim quidditas, quàm forma hypostatica, etiam in creaturis, licèt sit forma suppositi, non tamen forma informans, sed ibi quasi pars. Hic autem quasi una ratio formalis concurrens cum alia formaliter ad idem simplex, sed habens in se plures formales rationes. Tertia est vera, ut suppositum est in natura, quòd patet, licèt non ut informans.

Quarta est vera eodem modo in, quia quomodo totum est in primo aliquo, eodem modo pars est per se : sed non primo in eodem. Patet exemplum de esse in loco : igitur si Pater est primò in natura, ut suppositum natura, Paternitas per se erit in eadem natura, eodem modo essendi in, licèt non primò. Vltra hoc, prior responsio dat modum in, qui est relationis in fundamento, qui non reducitur ad esse forma in materia, nisi ubi fundamentum est limitatum, in tantum, quòd non habet perfectè per identitatem in se ipsam relationem.

COMMENTARIUS.

1. a **T**ertio principaliter ad solutionem difficultatum huius quæst. videndum est quomodo relatio, & essentia possunt esse in eadem persona, quin essentia sit materiale respectu relationis, &c. Hic Doctor intendit ad maiorem dilucidationem (scilicet quomodo relatio est in essentia, & tamen essentia non sit quasi materia, nec denominet eam, & tamen distinguat vnã personam ab alia) declarare quatuor difficultates.

Prima qualiter persona diuina erit vna, nisi proprietates sit actus, & essentia potentia. Hoc declarat per exemplum, præmittendo aliqua. Primò, quòd quidditas creata est, quo aliquid est ens quidditatiuè : & hoc non est imperfectio, & sic dicimus, quòd homo humanitate est tale ens quidditatiuè : non sic intelligendo, quòd humanitas sit aliqua entitas verè constitutiuã ipsius hominis : cum homo, & humanitas in re sint penitus idem : sed quia esse totale alicuius habentis esse non potest perfectiùs explicari, quàm per abstractum illius, & sic dicimus, quòd homo humanitate quidditatiuè est homo : non enim partes constituentes ita perfectè explicant totum esse hominis, & perfectiùs explicatur homo quidditatiuè per humanitatem quàm per animam, & corpus : cum humanitas dicat absolute entitatem absolutam realem, & realiter distinctam à partibus tæteorsum, quàm simul sumptis, ut pater à Doctor in 3. d. 2. & ibi hanc materiam prolixè exposui.

2. b **S**ecundò ipsa quidditas, puta humanitas, &c. Et quomodo dicatur diuisibilis, vide expositionem, quam feci in 2. d. 2. ibi : *An detur natura habens minorem vnitatem vnitatem numerali.* Et dicit Doctor quòd tale contrahens naturam ad esse Socratis, dicitur actus formalis respectu naturæ, & natura est aliquo modo potentiale respectu eius.

Tertiò, humanitas in Socrate est aliquis actus, scilicet essentialis, & quidditatiuus : & præcisè accipiendo humanitatem, & A, scilicet proprietatem, puta hæceitatem, distinguendo contra se : humanitas est perfectior actus, quàm ipsa hæceitas : cum humanitas sit actus quidditatiuus, & essentialis, hæceitas tamen est actus magis proprius,

quia determinans naturam ad esse hoc.

c **Q**uo ad primum, Deitas de se est, quia Deus est Deus, supple adæquatè, quia adæquatum quod, vel quis ipsius Deitatis est Deus, ut præscindit ab omni ratione suppositalis : ut supra patuit d. 4. q. 2. Et similiter ipsa Deitas est, qua persona (cuius proprium est A, scilicet cuius personæ actus suppositalis est proprius) est formaliter Deus, quia Pater Deitate est Deus.

d **Q**uo ad secundum est dissimile, &c. Quia ipsa est in vltima actualitate, etiã ut præcedit quamcunque proprietatem, ut supra patuit *dist. 2. q. 1. p. 1.* Si enim sic posset contrahi, hoc esset imperfectio.

Si dicatur, Nónne essentia fit propria Patri per proprietatem hypostaticam? Dico quòd non, quia tunc eadem non esset in Filio. Potest tamen dici propria Patri, quanquam ad aliquam conditionem, puta inquantum est in Patre est ratio formalis producendi, & non vt est in Filio. Sed hoc sibi accidit, quia si esset in Filio, & præintelligeretur non habere productum sibi adæquatum, esset ratio formalis producendi ipsi Filio.

Sed Deitas de se est hæc, id est, quòd ex sua ratione formalis est hæc : non enim est imaginandum, quòd Deitas, vt Deitas, sit aliquo modo prior sua singularitate, sicut est de humanitate, quæ ex sua ratione formalis præintelligitur sua hæceitate : Deitas enim ex se, & intrinsecè est singularissima. Et sicut supra ostensum est d. 2. q. 2. p. 1. quòd existentia est de essentia Deitatis, & existentia non potest competere, nisi naturæ singulari, & sic videtur sequi, quòd si existentia est de essentia Deitatis, singularitas erit intimior existentia. Et sic pater quomodo Deitas, est de se hæc. Et sicut habet vltimam vnitatem de se : ita & vltimam actualitatem. Vltima vnitatem naturæ diuinæ est tantum singularitas : sicut 5. Met. distinguitur vnum in vnum numero, specie, genere, proportione.

Si dicatur, quòd vnitatem incómmunicabilis est vltima, vt patet in creaturis, quia vnum singulare non videtur habere vltimam vnitatem ; quia adhuc est cõmunicabile alteri, vt patet de albedine singulari, & de natura singulari assumpta à Verbo.

Sed

Obiectio.
Solutio.

3.

Nota de existentia, & singularitate.

Alia obiectio.

Sed vnitas suppositalis sibi adueniens est vltima vnitas naturæ, quia tali vnitate natura magis determinatur, quia vt sic, fit simpliciter incommunicabilis quocunque modo.

Responsio.

Dico, quod non est simile, quia natura diuina singularissima non potest constitui per quodcunque sibi adueniens in esse incommunicabili: quia tunc, vt adueniret sibi proprietates personalis Patris, non posset communicari Filio.

4.

c. Quo ad tertium est aliquo modo simile, &c. Relatio autem non est actus infinitus ex sua ratione formali: vt subtiliter probat Doctor 5. q. 2. quod licet possit esse infinita per identitatem: non tamen formaliter, quia per impossibile circumscripta Deitate, manente tota ratione formali relationis, ipsa relatio non erit infinita, vt patet.

Si quæratur, si relatio non est formaliter infinita, ergo erit formaliter finita.

Inter finitū, & infinitum datur mediū.

Dico, quod non sequitur, quia inter infinitum, & finitum datur medium, scilicet non finitum: erit ergo relatio in diuinis non infinita. Et de hoc patebit infra dist. 8. quæst. 3. respondendo ad primum argumentum.

f. Sed quomodo possunt isti duo actus, scilicet essentia, & paternitas concurrere ad constitutionem vnus, puta personæ Patris, si neutrum sit actus alterius (actus dico perficiens, vel informans: quia non est dubium, quod paternitas sit actus essentia: non tamen perficiens, neque determinans, neque contrahens, sed actus personalis non constituens essentiam in esse personali: sed constituens personam in tali esse) de hoc infra patebit d. 26. quærat ergo hic de actu tantum perficiente.

g. Respondeo, &c. sed est simpliciter simplex, & ita vere simplex, sicut est essentia, & non accipitur hic simpliciter simplex pro non resolubili in conceptus priores quiditativos, quia certum est quod persona resoluitur in essentiam, & in proprietatem. Et vltra, conceptus simpliciter simplex, vel totaliter scitur, vel totaliter ignoratur, vt supra expositum est d. 3. q. 2. & hoc non contingit dicere de persona: accipitur ergo hic simpliciter simplex pro perfectissimè & summè simplici.

Quomodo accipitur simpliciter simplex.

h. Qualiter autem stat, &c. Dicit Doctor quod hæc ratio est, quia ista ratio relationis est eadem perfectè illi, scilicet rationi essentia: modò perfectio identitatis realis excludit omnem compositionem, & quasi compositionem.

5.

Primum dubium.

Sed circa hoc occurrunt dubia, quia non videtur, quod talis identitas realis aliquorum, cum qua stat distinctio formalis, excludat compositionem, vel quasi compositionem, vt patet in multis.

Primò, quia hæcitas, & natura in Francisco sunt idem realiter secundum Scotum in 2. d. 3. & tamen Franciscus componitur ex humanitate, & hæcitate.

Secundum.

Secundò, quia color, & differentia, puta disgregare, sunt idem realiter respectu albedinis, & tamen definitum dicitur quasi compositum.

Tertium.

Similiter secundum Doctorem in 2. dist. 1. & in 3. essentia & existentia sunt idem realiter, & tamen potest dici homo quasi componi ex essentia, & existentia.

Quartum.

Quartò secundum Doctorem in 2. d. 1. relatio creaturæ ad Deum est idem realiter cum ipsa, & tamen hoc totum, scilicet relatiuum, potest dici quasi compositum ex entitate absoluta creaturæ, & relatione illa.

Quintum.

Quintò dist. 3. primi q. 3. forma, à qua sumitur differentia, puta rationale ab anima, & realitas

Scoti oper. Tom. V.

illa, à qua sumitur vltima differentia, est realiter idem ipsi forma: & tamen ipsa forma, puta anima, dicitur quasi componi ex illa realitate vltima, & entitate, in qua conuenit quiditativè: ergo sic in proposito, quamuis essentia diuina, & relatio sint perfectè idem realiter, ex quo tamen distinguuntur ex natura rei, vel formaliter, persona diuina potest quasi componi ex illis.

Respondeo ad omnia simul, & postea singillatim, quod essentia, & relationis est simpliciter maior identitas realis, quam in aliquo istorum: quia propter suam infinitatem simpliciter, & absolute, etiam circumscripto omni alio, quod non est idem realiter illi includit perfectissimè illud: & vltra, quod est in vltima actualitate, & ex sua ratione formali: ita quod nihil actualitatis potest sibi aduenire, & etiam omnes relationes sunt ibi in vltima actualitate: & sic patet responsio ad omnia argumenta.

6. Responsio ad omnia.

Dico tamen ad primum, quod natura ex se non est in vltima actualitate, quia contrahitur per hæcitate.

Ad primum.

Secundò dico, quod non sunt sic idem realiter: cum natura ex se non includat realiter quicquid sibi aduenit. Nam hæc est vera: Homo est idem realiter Ioanni, & differt realiter à Francisco: quia vt in Ioanne est idem realiter illi, & vt in Francisco differt realiter ab illo.

Tertiò, quia identitas realis est propter existentiam propriè. Modò natura, & hæcitas, vt præcedunt existentiam, propriè non dicuntur realiter idem: sed quia existentia est simpliciter eadem in Francisco respectu nature, & hæcitas: sic natura, & hæcitas dicuntur realiter eadem. Essentia verò diuina ex se dicit totum existentiam realem, & sui, & omnium existentium ibi, vt patet à Doctore in pluribus locis.

Ad secundum de albedine, scilicet de colore respectu disgregationis eodem modo dico, vt dixi ad primum. Et addo, quod color non est simpliciter idem differentia: nisi tantum, quia identitatur in albedine.

Ad secundum.

Ad tertium dico, quod existentia, & essentia non faciunt compositionem, nec quasi compositionem. Et si etiam sit aliquis compositio. Dico, quod essentia suo modo est in potentia ad existentiam, & existentia aduenit essentia, non vt accidens, sed vt gradus intrinsecus, & ipsa essentia non est ex se in vltima actualitate: imò, vt sic, nullam includit existentiam: sicut essentia diuina, vt huiusmodi, quæ in primo modo includit summam existentiam.

7. Ad tertium. Existentia, & essentia non faciunt compositionem.

Ad quartum dico, quod creatura facit aliqualem compositionem cum relatione, & hoc patet per vnâ propositionem Doctorem in 2. & in Quod. scilicet, Quæ est ordo inter aliqua, si essentia realiter distincta, talis est, vbi tantum ratione distinguuntur. Si ergo creatura esset realiter distincta à relatione, quæ est ipsius creaturæ ad creatorem, faceret compositionem cum tali relatione, vt patet, talè etiam vbi nunc ratione distinguuntur, vel formaliter: ergo vt sic, faciunt aliqualem compositionem: sed hoc non sequitur de essentia, & relatione: quia si per possibile, vel impossibile, talis relatio esset distincta realiter (cum sit tantum actus hypostaticus, & nullo modo personalis) nullam compositionem faceret cum essentia diuina, & idè nec nunc vbi tantum est distinctio ex natura rei, vel formalis. Similiter non posset vterius actuare essentiam, cum sit penitus in vltima actualitate, vt supra patuit.

Ad quartum.

Explicat secundum dubium, quomodo relatio distinguit personaliter, essentia non, sine eo quòd alterum sit potentiale, per hoc quòd essentia est actus quiditativus, relatio actus personalis, non actuans, distinguens, vel perficiens essentiam. Item tractat tertium dubium, quomodo relatio non perficiat essentiam, cum sit eius fundamentum? & respondet negativè, quia essentia ut praintelligitur relationibus, habet omnem perfectionem excogitabilem, quod non convenit naturis creatis: est ergo fundamentum non perfectibile per relationes, sed veluti forma, in qua relationes subsistunt, sicut in natura creata subsistunt supposita.

16. **S**ecunda difficultas ^a est, quomodo relatio posset esse distinguens personam, & essentiam non distinguens, quin relatio habeat rationem actus, quia actus est distinguere,

Text. com. 7. Metaph. 49.

Respondeo, concedo relationem esse actum personalem, non actum quiditativum, quia personaliter distinguit, & non quiditativè. Essentia autem est actus quiditativus, & quiditativè distinguens: actus autem quiditativus est simpliciter perfectus, quia infinitus, non sic autem est actus personalis de se formaliter infinitus.

Et si dicatur, quòd actus distinguens est actus eius, quod non distinguit, falsum est, nisi illud, quod non distinguit, distinguatur per actum distinguentem, sicut in creaturis humanitas distinguitur in Socrate, & Platone per *A*, & *B*, & idè ibi actus distinguens etiam individualiter, est actus eius, quod non distinguit, quia actus ille distinguens, distinguit illam naturam, quæ non distinguit. Non ita est hîc, quia proprietas personalis non distinguit essentiam, nec contrahit, nec determinat.

Tertia difficultas est ^b, quomodo potest esse relatio, nisi requirat propriam rationem fundamenti? Fundamentum enim videtur esse prius relatione, & quasi perfectibile per eam, non è conuerso. Relatio enim non videtur perfici à suo fundamento, quia tunc præsupponeretur suo fundamento: ergo cum essentia sit fundamentum istarum relationum, videtur esse quasi materia illarum.

Text. 15. In creatis ordo generationis, & perfectionis, contrarij.

Respondeo, quòd in creaturis ordo generationis, & ordo perfectionis sunt contrarij, sicut patet 9. *Metaph.* quòd illa ^c, quæ sunt priora generatione, sunt posteriora perfectione, & ratio est, quia creaturæ procedunt de potentia ad actum, & idè de imperfecto ad perfectum. & idè prius peruenitur via generationis ad imperfectum, quàm ad perfectum: sed eundo ^d ad simpliciter primum, oportet quòd ipse sit simpliciter primum, & origine & perfectione, etiam secundum Philosophum ibidem, quia totus ordo originis, & perfectionis reducitur ad aliquid primum perfectionis, sicut ad primum originis totalis. In diuinis igitur simul debent intelligi concurrere ordo generationis, & ordo perfectionis.

Sicut igitur ^e in creaturis, si concurrerent isti duo ordines semper vniformiter, non quæreremus primò materiam, quæ substaret formæ, & secundò formam: sed quæreremus primò formam, quæ nata esset dare actum materiæ, & secundò quæreremus materiam, quæ nata esset recipere esse per illam formam, vel suppositum, quod natum esset subsistere per illam formam. Ita in diuinis, incipiendo à primo signo naturæ, omnino primò occurrit essentia diuina, ut est esse per se, & de se, quod non competit alicui naturæ creatæ, quia nulla natura creata habet esse prius naturaliter aliter, quàm in supposito. Ista autem essentia secundum Augustinum 7. de Trin. *Est quæ Pater est, & quæ Filius est, licèt non sit quæ Pater est Pater, & quæ Filius est Filius.* Isti igitur essentiæ ^f, abstractissimè consideratæ, ut priori omnibus personalibus, convenit esse per se, & in isto priori occurrit, non vt aliquid receptivum alicuius perfectionis, sed vt infinita perfectio potens in secundò signo naturæ communicari alicui, non vt forma informans materiam, sed vt quiditas communicatur supposito, tanquam formaliter existenti per eam, & ita pullulant (vt quidam dicunt) relationes ex ea, & personæ in ea, & ex ea, non quasi ^g quædam formæ dantes esse sibi, vel quasi quædam supposita, in quibus recipiat esse, cum sit simpliciter ens: sed quibus suppositis dar esse, vt quo formaliter illa supposita sunt, & quo sunt Deus. & ita relatio illa pullulans, cum sit per se subsistens, ipsa pullulat, non vt forma essentiæ, sed vt nata esse Deus ipsa Deitate formaliter, licèt non vt informante ipsam, sed vt existente eadem sibi perfectissima identitate.

Cap. 6. Vult quòd natura non habet esse actuati nisi in supposito, simpliciter tamen prius naturaliter est supposito, secundum ipsum 3. d. 1. q. 1. imò prius est singularitate, vt habet 2. d. 3. qu. 1. vide eum Quodl. 19. Quomodo relationes pullulant ex essentia?

Nullò autem modo è conuerso, relatio est essentiæ, vt quo formaliter essentia est determinata, vel contracta, vel aliquo modo actuata per ipsam: quia hæc omnia repugnant infinitati essentiæ, vt primò occurrit sub ratione actus infiniti. Concedo tunc, quòd essentia

sentia est fundamentum istarum relationum, sed non fundamentum quasi potentiale recipiens istas, sed fundamentum quasi per modum formæ, in qua istæ formæ natæ sunt subsistere, non quidem per informationem, sicut similitudo est in albedine: sed sicut subsistens dicitur esse in natura: sicut Socrates dicitur subsistere in humanitate; quia Socrates humanitate est homo. Non enim ex ratione fundamenti habebit rationem potentia, vel quasi potentialitatis essentia diuina, sed præcisè habebit rationem formæ, ut quæ relatio fundata in ea simpliciter est Deus.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **S**ecunda difficultas est, quomodo relatio, &c.

Respondeo. Concedo relationem esse actum personalem, &c. Essentia autem est actus quiditativus, quiditatiuè distinguens, non personam à persona, cum sit eadem in tribus: sed distinguens personam quiditatiuè à creatura.

Et si dicatur, quod actus distinguens est actus eius, quod non distinguit, & sic actus personalis, qui distinguit, erit actus essentia, quæ non distinguit. Hoc falsum est, ut talis actus comparatur ad essentiam. Sed bene verum est, quod ut comparatur ad naturam, quæ distinguitur, erit actus eius. sicut hæc ceitas dicitur actus distinguens humanitatem, quia humanitas est distinguibilis in plura singularia: essentia verò diuina singularissima, & omnino indistincta, est simpliciter eadem in tribus personis: dicitur ergo magis actus personæ, qui ipsam distinguit ab alia persona, & non actus essentia diuinæ, cum sit omnino indistinctibilis.

2. b **T**ertia difficultas est, quomodo potest esse, &c.

Respondeo, quod in creaturis ordo generationis, &c. Sententia huius literæ est, quod essentia diuina est simpliciter primum primitate perfectionis: ita quod vnum infert aliud, & è contra: & per consequens, ex quo essentia est simpliciter prima entitas in diuinis, & primitate originis, & primitate perfectionis, etiam vt prior relatione, sequitur quod sit simpliciter in vltima actualitate: ita quod ex sua ratione formali sibi repugnat posse actuari, vel determinari, vel perfici per quodcumque sibi adueniens: & per consequens si ponitur fundamentum relationum, non habebit rationem quasi materia, nec quasi potentia, nec quasi determinabilis, nec quasi per modum recipientis: sed magis dicitur fundamentum, quasi per modum formæ, in qua istæ relationes natæ sunt subsistere: non quidem per informationem, sed sicut subsistens dicitur esse in natura; sicut Socrates dicitur subsistere in humanitate, quia Socrates humanitate est homo.

3. c **Q**uia tamen ista litera est aliquantulum obscura, ipsam declaro. Cum dicit, quod illa, quæ sunt priora generatione, sunt posteriora perfectione. Hoc debet intelligi in eodem ordine, ut exponit Doctor in 4. in materia de Sacramento, & in Quodlib. & sic in ordine formarum substantialium posterior generatione erit prior perfectione, & ratio est: quia creaturæ procedunt de potentia ad actum, & idè de imperfecto ad perfectum, ut patet de generatione hominis. Sequitur,

d *Sed eundo ad simpliciter primum. Hoc patet, quia omnes causæ secundæ, inter quas etiam est ordo prioris, & posterioris, reducuntur ad aliquod primum ens, quod est simpliciter primum primitate originis, & illud erit simpliciter primum primitate perfectionis. In diuinis igitur simul debent*

intelligi ordo generationis, &c. id est, quod est simpliciter primum origine in diuinis, illud est simpliciter primum perfectione. Et non debet intelligi primum origine, quia ab alio originetur; sed hic intelligitur primum origine, cuius esse est simpliciter prius quocumque alio: & quod est sic primum primitate originis, est etiam primum primitate perfectionis. Sequitur,

e *Sicut igitur in creaturis, si concurrerent isti duo ordines semper vniformiter, puta in Francisco, quod est primum origine, in Francisco sit primum perfectione, & è contra: tunc non quæreremus primò materiam, qua substaret forma, &c. puta si in Francisco forma substantialis esset prior materia primitate originis, & primitate perfectionis, primum simpliciter existens in Francisco primitate originis esset forma, & posterius origine esset materia. Sequitur,*

f *Ita in diuinis incipiendo à primo signo natura, omnino primo occurrit essentia diuina, ut est esse per se, & de se, id est, ut est de se, & per se existens, quod non competit alicui naturæ creatæ: quia nulla natura creata habet esse, supple existentia prius naturaliter, quàm in supposito: ipsa autem essentia secundum Augustinum 7. de Trin. est, qua Pater est, & qua Filius est, supple Deus, vel ens perfectum, licet non sit qua Pater est Pater; quia paternitate est Pater, & Deitate est Deus. Sequitur,*

g *Isti igitur essentia abstractissimè considerata, &c. non ut aliquid receptivum alicuius perfectionis, cum sit in vltima actualitate, sed ut infinita perfectio potens, &c. Et quomodo dicantur pullulare, infra declarabit dist. 8. quæst. vlt. dicuntur tamen pullulare ex ea, ex hoc, quod est principium simpliciter primum omnis originationis, & personæ dicuntur pullulare in ea ex hoc, quod dicuntur subsistere in essentia diuina, & ex ea, ex hoc, quod est prima entitas, à qua omnis proprietates hypostatica suo modo dicitur habere esse. Sequitur,*

h *Non quasi quadam forma dantes esse sibi, id est, personæ non pullulant ab essentia diuina, ut quadam formæ dantes esse sibi, vel quasi quadam supposita, in quibus ipsa essentia diuina recipies esse, cum sit simpliciter ens, scilicet per se existens: sed dicuntur pullulare ab essentia huiusmodi supposita, siue proprietates, ut quibus ipsa essentia dat verum esse existentia, ut quo formaliter illa supposita sunt, & quo sunt Deus: & ita relatio pullulans, scilicet relatio originis, cum sit per se subsistens, vel quod magis videtur ratio per se subsistendi, ipsa, supple relatio, pullulat non ut forma essentia, sed ut nata esse Deus ipsa Deitate formaliter: non quod relatio originis dicatur Deus formaliter, quia hæc est falsa: Paternitas est Deus, ut est prædicatio formalis: licet sit vera ut est prædicatio identica: persona tamen constituta per huiusmodi relationem erit formaliter Deus. Et sic patet litera.*

Primum origine quid.

4.

Quomodo forma sit prior materia.

5.

Quomodo relationis. & persona dicatur pullulare, ex diuina essentia.

6.

Explicat mirabiliter exemplis peripateticis, quomodo essentia & relatio personas constituent, sine eo quod alterum sit potentiale, alterum actuans : & expedit quartum dubium, quomodo essentia sit communicata, non supponendo id cui communicatur, quia hæc communicatio non fit iam existenti, sicut in alteratione contingit, sed fit alicui, ut fit.

17. **E**xemplum huius ^a potest accipi in creaturis, ponendo ibi quædam per impossibile. Augmentatio enim modò fit per hoc, quòd alimentum adueniens corpori corrumpitur, & materia eius recipit formam carnis, & sic informatur ab anima. Ponatur quòd eadem materia manens nata sit recipere aliam partem formæ, sicut ponitur in rarefactione : tunc materia remanet vna, quæ priùs fuit formata, & nunc noua forma informatur : ipsa tamen formaliter est verò mutata, quia de priuatione transit ad formam. Ponamus ex alia parte, quòd anima eadem primò perficeret vnã partem corporis, ut cor ; postea adueniret alia pars corporis organici perfectibilis ab anima, ipsa perficeret istam partem aduenientem de nouo, & tamen non mutaretur, quia non esset in ea primò priuatio, & postmodum forma. *Priuatio enim est carentia in apto nato recipere :* anima enim primò non informans, & postea informans, non est nata aliquid recipere, sed dare : in vtroque igitur istorum exemplorum, verè esset productio alicuius producti : sed in primo mutatio, in secundo non.

5. & 10.
Met.

Apertius exemplum videtur, si ponamus materiam cordis animati posse eandem communicari diuersis formis, puta manus & pedis, & hoc virtute actiua cordis animati producentis composita ista ex materia sua communicata, & ex formis istis : hinc verè esset productio totorum habentium eandem materiam, & esset cum mutatione illius materiæ. Sed si ex alia parte ponamus animam, propter sui illimitationem in ratione actus, & formæ, posse communicari multis, & virtute animæ in corde ipsam communicari manui & pedi productis à corde animato, hoc esset productio multorum confubstantialium in forma, absque mutatione illius formæ. In vtroque exemplo, ponantur producta esse per se subsistentia, & non partes eiusdem ; quia partem esse est imperfectio. Hoc posito secundus modus in vtroque exemplo, qui est de communicatione formæ ipsi producto, perfectè repræsentat productione in Deo : non primus modus in vtroque exemplo, qui est de communicatione materiæ. & adhuc hoc addendo in positione, quòd anima in corde, & manu & pede, non sit forma informans ; (quia componibilitas includit imperfectioem :) sed sit forma totalis, quâ ista subsistentia sint, & animata sint.

Ita intelligitur Deitas non communicari quasi materia, sed relationibus subsistentibus, si personæ ponantur relatiuè, communicatur Deitas per modum formæ, non informantis, sed quâ relatio, vel relatiuum subsistens est Deus ; nec igitur essentia informat relationem, nec è conuerso, sed est perfecta identitas : sed essentia habet modum formæ respectu relationis, sicut natura respectu suppositi in quantum ipsa est quâ relatio subsistens est Deus : è conuerso autem nullo modo relatio est actus essentiæ, quia sicut dicit

Cap. 5. lib. 1.
& c. 6. lib. 2.

Damascenus, *Relatio non determinat naturam, sed hypostasis* : ita non est actus naturæ, sed hypostasis. Similiter quando relatio informat fundamentum, suppositum dicitur relatum in se secundo modo, secundum illud fundamentum : sicut Socrates est similis secundum albedinem, vel albedine : Pater autem non est Pater Deitate, secundum Augustinum 7. de Trin. c. 4. & 6. Igitur hinc non est talis modus relationis ad fundamentum, qualis est in aliis ; quia hinc fundamentum non actuatur per relationem, sed illa est tantum actus suppositi, vel est suppositum. Dico igitur breuiter, quòd relatio & essentia ita sunt in persona, quòd neutra est forma informantis alterum, sed sunt perfectè idem, licet non formaliter. Ut tamen non sunt formaliter eadem, relatio nullo modo perficit essentiam, nec est terminus formalis receptus in essentia : sed essentia hoc modo est forma relationis, quia est quâ relatio est, & similiter quâ est Deus. Essentia etiam est formalis terminus generationis, sicut in creaturis : nam est formalis terminus generationis, non autem actus indiuidualis.

Essentia est
forma relationis,
non è contra, quomodo?

18. Contra istud obiicitur ^b, quia terminus formalis generationis communicatur : igitur præsupponit illud, cui communicatur. Essentia autem non præsupponit relationem, sed è conuerso : ergo essentia non communicatur relationi.

Et potest esse quarta difficultas, quia aliquid ibi communicatur, & illud erit ibi formalis terminus, & illud præsupponit illud, cui communicatur : essentia autem non potest præsupponere relationem, cui communicetur : ergo è conuerso. & ita relatio communicatur essentiæ, & tunc relatio erit terminus formalis productionis, & essentia quasi materia.

Respon

Respondeo, productio, quia est alicuius termini primi, id est, adæquati includentis aliquid in ratione formalis termini ipsius productionis, & aliquid in ratione subsistentiæ in tali termino: idèò contradictio est respectu productionis hæc separari, scilicet terminum formalem & rationem subsistentiæ, inquantum scilicet productione habent esse, licet absolutè prioritas esset vnus ad alterum, etiam quantum ad separari sine contradictione, considerando ipsa absolutè, non inquantum per productionem habent esse: licet etiam esset ibi prioritas perfectionis, quâ alterum esset altero perfectius: quia natura perfectior est ratione subsistentiæ, etiam in creaturis. & ex hoc sequitur, quòd natura est terminus formalis productionis, quia nulla entitas simpliciter perfectior formaliter termino productionis, potest esse per productionem.

Aliquid communicatur, non præsupposito eo cui communicatur.

Tunc ad formam argumenti dico, quòd communicatum, inquantum productione communicatur, non præsupponit illud cui communicetur, nec è conuerso: quia ista communicatio non est alicui iam existenti sicut est in alteratione, sed est alicui vt sit, idèò nec natura communicatur ante productionem suppositi, quia tunc communicaretur non producto: nec etiam è conuerso, suppositum est antequam natura communicetur: licet absolutè communicatum sit prius ratione propria suppositi, prioritate perfectionis, & etiam prioritate essendi, siue inuicem in creaturis, primæ prioritati correspondet hæc, quia in Deo essentia est formaliter infinita, relatio autem non.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **E**xemplum huius potest accipi in creaturis, &c. Doctòr in ista litera ponit quatuor exempla, quæ omnia essent ad propositum, si non essent cum mutatione. Et quia primum, & tertium sunt cum mutatione, idèò relinquit illa. Tertium tamen est aptius. Primò, quia intendit probare quòd eadem essentia diuina, virtute productiua existente in Patre, est in Filio, & in Spiritu sancto, & sic tertium exemplum est magis aptum; quia ponit quòd si materia cordis, virtute actiua ipsius animati, esset sub forma capitis, & sub forma pedis, ista duo tota, scilicet compositum ex forma capitis, & ex illa materia cordis; & similiter compositum ex forma pedis, & ex illa materia pedis, essent verè producta. Secundum autem & quartum sunt ad propositum; quia non est ibi mutatio. Quartum tamen est magis ad propositum: quia ponit ipsam animam existentem in corde, virtute productiua ipsius animati posse esse eandem in capite, & in pedibus, ita quòd hoc compositum ex materia capitis, & ex ipsa anima, & similiter compositum ex materia pedis, & ex ipsa anima, essent verè producta, & si caput, & pes essent duo supposita per se subsistentia, & non essent partes alicuius totius. Et vltà, si ipsa anima non informaret cor, nec materiam capitis, nec pedis, sed esset ipsa natura, in qua ista tria dicerentur subsistere, scilicet cor, caput, & pes, exemplum esset omnino ad propositum.

quòd nulla natura creata habet esse prius naturaliter, quàm in supposito. Tum, quia natura creata est naturaliter prior negatione fundata in illa: patet, quia talis negatio præsupponit fundamentum, cuius est: sed suppositum formaliter in creaturis dicit negationem duplicis communicabilitatis, scilicet vt quo, & vt quod, vt supra paruit *dist. 2. part. 2. q. 1.* Sive dicit negationem duplicis dependentiæ, scilicet actualis, & aptitudinalis: vt patet in *3. d. 1. q. 1. & in Quodl. 9. 19.* ergo talis natura habet esse prius naturaliter, quàm sit in supposito. Tum, etiam, quia natura est prior natura singularitate: ergo & supposito. Antecedens patet in *2. d. 3. q. 1.* Consequentia patet, quia ratio suppositi præsupponit in creaturis rationem singularis. Sed quicquid est prius priore, est prius posteriore: ergo.

Dubium singulare.

Responsio facilis est, quia Doctòr sic intelligit, quòd in quocunque instanti naturæ positio, habet natura verum esse existentia, & vt sibi derelicta est necessariò in aliquo supposito, vel saltem in aliquo, ad quod necessariò concomitatur ratio suppositi. Si enim natura humana verè existat, tunc existit in proprio singulari, vt patet in *2. d. 3. q. 1.* & in illo instanti naturæ positio, in quo intelligitur verè existere, est actu singularis. Si dicatur, ex quo natura est prior singularitate, accipiendò naturam priorem sua existentia, & similiter singularitatem, vt priorem sua existentia: sequitur quòd ex quo existentia naturæ est prior existentia singularitatis, vt exposui *super 2. q. 1. d. 3.* ergo natura, vt existens habet verum esse prius naturaliter, quàm sit singularis, vel quàm sit in supposito. Dico ergo, quòd Doctòr intelligit, quòd natura creata non habet verum esse existentia in vltima actualitate, nisi in singulari; quia vt prior singularitate, etiam vt habens verum esse existentia, est contrahibilis per hæceitatem existentem propria existentia. Sed natura diuina, vt prius natura supposito, habet verum esse in vltima actualitate, vt supra paruit. Et etiam natura creata non habet esse vltimum attuale, & incommunicabile, quòd esse nata est habere, cum sit diuisibilis, nisi actu habeat negationem duplicis communicabilitatis: natura verò diuina etiam vt in supposito diuino nullo modo actualiter, vt supra paruit.

Responsio.

Quomodo natura creata habeat verum esse existentia.

Quomodo essentia sit in Patre.

Persona non dicuntur partes.

Nam ipsa essentia diuina ex semetipsa, & non per productionem, neque per communicationem sui est in Patre, ita quòd Pater dicitur subsistere in illa ex semetipsa, & eadem est in Filio, & Spiritu sancto per generationem, & spirationem, idèò secunda, & tertia persona dicuntur productæ, & verè subsistere in essentia diuina, & hoc per productiones. Et vltà, istæ tres personæ non dicuntur partes alicuius totius; sed sunt tria supposita penitus incommunicabilia, nec essentia diuina est in eis, sicut forma informans; nec relationes illæ sunt in essentia diuina, sicut actus perficientes, vel formæ informantes; sed sicut subsistentia in natura, in qua verè dicuntur subsistere. Et sic patent ista exempla.

2. Dubitatur in hoc, quòd dicit Doctòr, scilicet

b *Contra.*

3. b *Contra illud obiicitur, quia terminus formalis generationis communicatur, &c.*

Solutio.

*Respondet Doctor quòd productio est alicuius termini primi, &c. vt patet in Francisco producto: productio enim Francisci terminatur ad Franciscum, vt ad totale productum, in quo natura humana est terminus formalis productionis, & ratio suppositi, siue singularitas, est conditio ipsius producti, vt supra declarauimus. Sequitur, Ideo contradictio est respectu productionis hęc separari. Et ratio, quia generatio terminatur ad compositum verè subsistens, vt patet 7. *Metaph.* quod de necessitate includit naturam, & hæccitatem, siue rationem subsistentiæ. Sequitur, *Licet absolute prioritas esset vnius ad alterum, scilicet naturæ ad rationem subsistendi, etiam quantum ad separari, sine contradictione considerando ipsa absolute, non in quantum per productionem habent esse, id est, licet natura humana, vt natura, sit in se prior, ratione singularitatis, & ratione subsistendi, sic quòd nullam istarum includat, vt probat Doctor in 2. dist. 3.* In productione tamen, quã compositum producitur, est impossibilis separatio vnius*

Generatio terminatur ad cõpositum.

ab altero, cùm productum vtrunque de necessitate includat.

c *Tunc ad formam argumenti dico, &c. Exemplum: Si Deus crearet nunc naturam Angeli, in Angelo creato natura simplex Angeli esset terminus formalis creationis, & ratio subsistendi esset conditio ipsius producti, & tunc diceremus, quòd per creationem communicatur Angelo talis natura, & tamen illa natura non præsupponit rationem subsistendi, cui communicetur, nec è contra, ratio subsistendi præsupponit naturam cui communicatur. Sic in proposito, quando dicimus quòd natura diuina cõmunicatur, quia ista cõmunicatio non est alicui iam existenti, sicut est in alteratione, vbi forma, secundum quã est alteratio, communicatur alicui subiecto præexistenti. Sed ista communicatio, scilicet essentia est alicui, vt sit, Ideo nec natura cõmunicatur ante productionem suppositi, &c. prioritate essendi, siue originis, quia in Deo essentia est formaliter infinita: relatio autè nõ. Vt verò intelligitur communicata producto, non est prior ratione suppositi, nec è contra: cùm productum, vt huiusmodi, & què simul includat vtrunque.*

Essentia est formaliter, & radicaliter infinita.

SCHOLIUM.

Respondet primò ad argumenta Henrici. Secundò ad argumenta Goffredi. Tertiò ad principalia, singula exactissimè discutens.

19.

Resp. ad rationes Hęc.

AD argumenta pro opinionibus. Ad primum de Augustino contra Maximinum; patet quomodo Filius nullo modo est de nihilo: sed est verè de substantia Patris. Sed si quæras: posita originatione, & consubstantialitate, adhuc quæritur sicut de materia, vel de quasi materia, de quo est Filius. Respondeo quòd non est ibi materia; & idèd non est ibi de aliquo sic. & cùm dicitur vltra, igitur de nihilo, non sequitur: sed sequitur, ergo de nulla materia.

Sed dices, tunc est creatura: dico quòd falsum est, quia creatura est post nihil. id est, post non esse sui, & cuiuscunque in ea; non ita Filius: non tantum quia suum esse est æternum, sed etiam, quia sicut est secunda persona, sic prius origine est suum esse formale in prima persona.

Ad aliud August. *de Trin.* 7. c. 4. hoc nihil valet ad propositum, sicut in quæstione præcedente expositum est. Quòd verò alij arguunt essentiam subiectiuè generari, ex falso inferunt falsum. Ad argumenta eorum. Ad primum dico, quòd hęc non sunt termini aliqui correspondentes generationi, vt mutatio est: quia nihil hęc, quasi aliquo modo prius sub priuatione, & postea sub forma: generationis: verò termini sunt priuatio, & forma, vt generatio est mutatio. Generatio autem vt est productio, tantum habet ipsum productum, non autem generatio, vt sic, habet terminum à quo, nisi loquendo de principio productiuo, & sic termini generationis sunt producens, & productum. & ex hoc non sequitur, quòd aliquid sit quasi subiectum; sed sequitur ex hoc, si generatio est vniuoca, quòd aliquid sit commune gignenti & genito. & hoc concedo: sed non commune vt materia, sed vt forma, vel actus in vtroque. Cùm arguitur post de generatione & termino, patet responsio, quòd relatio non est in essentia sicut forma in materia: sed si persona est ibi relatiua, tunc relatio est in essentia sicut proprietas suppositi est in natura. Esse autem in aliquo, vt suppositum, vel ratio suppositi in natura, nihil infert de esse in, vt forma in materia: licet quando natura est imperfecta, proprietas individualis aliquo modo informet naturam, sicut dictum fuit in tertio articulo solutionis in prima difficultate.

Terminus à quo generationis nõ est priuatio.

ADDITIO.

Sed obiicitur eo modo quo generatio precedit Filium secundum modum intelligendi, in quo est? non in essentia vt in Patre, quia vt in ipso est, non habetur per generationem; non vt in Filio, quia precedit Filium aliquo modo, & est in aliquo, quia non est per se subsistens, quia tunc esset persona, non prima: igitur secunda persona præcederet Filium. Respondeo, in quo est creatio passio? est eadem quæstio, imò difficilior, quia hęc potest dari quòd est in essentia dupliciter, & tanquam in fundamento, & tanquam proprietas persona in natura, in qua est illa persona, & vtrumque sine potentialitate essentia. Nec secundus modus est difficilior, quàm de relatione, quia generatio passiva est proprietas eadem cum filiatione, tantum alio modo grammaticaliter concepta.

Cùm

Cùm tertio arguitur, quòd omni potentia actiua correspondet potentia passiva, &c. Respondeo, primæ potentia actiua, non correspondet aliqua potentia passiva, sicut patet de potentia creandi, & hoc loquendo proprie de potentia passiva, vt in quam, vel de qua, aliquid proprie producitur: potentia tamen actiua correspondet aliqua passiva, quam ipsi vocant potentiam obiectiuam, quæ est potentia producibilis, & hoc modo concedo, si Pater est fecundus actiue, quòd Filius est producibilis, sed ex hoc non sequitur aliqua potentia quasi materiae, sicut nec sequitur in creatione.

20.
Quo sensu omni potentia actiua respondet passiva.

Cùm vltimò arguitur de igne, dico quòd si ignis generaret de se, & communicaret genito suam formam, vt formalem terminum generationis, non autem esset substantia sua in potentia ad formam ignis generandi, sed ipse ignis esset perfectè productiuum, tunc enim non requireret aliquam causam concausantem. Ita est in proposito, primum principium, nec aliud principium in eodem genere principij, nec in alio requirit concausans secum ad principiandum.

Cùm arguitur ad principale per August. 7. de Trin. c. 6. Respondeo quòd Aug. subdit ibidem, *Quasi aliud sit ibi essentia, & aliud persona.* Similiter concedo quòd non proprie dicitur aliquam personam esse de essentia absolute, sed addendo cum substantia aliquam personam originantem, bene dicitur quòd aliqua persona originata est de substantia illius personæ: ita quòd hæc, *Filius est de essentia diuina*, non est ita concedenda, sicut hæc, *Filius est de substantia Patris*, quia per secundam exprimitur consubstantialitas, & originatio, propter genituum constructum cum casuali præpositionis, per primam autem non notatur aliquid originans.

Ad arg. 1. in princip. questionis.

Nō admittitur, Filius est de essentia nisi addas Patris.

21.

Ad 2. D. Bonau. hac dist. Hic facit Grammaticam ancillari Theologia.

Filius quare non dicitur essentia, sicut de essentia?

Ad aliud dicendum, quòd licet Augustinus dicat Filium esse Filium substantia Patris 15. de Trin. c. 19. & Doctor quidam dicat illam esse propriam, tamen videtur probabile, quòd quodcumque relatiuum constructum cum aliquo in tali habitudine casuali, in qua aliquid natum est terminare illam relationem, vt correlatiuum, tunc constructum cum illo præcisè, vt cum correlatiuo. Exemplum, Pater constructum cum suo correlatiuo in habitudine genitui, simile in habitudine datiui, maius in habitudine ablatiui, secundum communem sermonem: & ideò videtur, quòd cum quocumque constructum tale relatiuum expresso in tali habitudine casuali, illud notatur esse correlatiuum huius relatiui non enim dicimus, iste canis est filius hominis, quia est filius, & est hominis vt domini, ita quòd ly *hominis* construatur cum ly *canis*, ex vi possessoris, vel possessionis: sed videtur significare, quòd construatur cum ly *canis*, in ratione relatiui, vt patris. Ita igitur ista, *Filius essentia*, videtur accipi *essentia*, vt correlatiuum eius relatiui, cum quo constructum. & tunc auctoritas August. de Trin. 15. c. 19. debet exponi sicut ipse exponit, *Filij charitatis sua*, id est, *Filij sui dilecti*. Et tunc ad argumentum illud, cum arguitur, quòd ad illam, *est de essentia*, sequitur ista, quòd *est essentia*. Nego consequentiam, quia consequens notat relationem esse inter Filium & essentiam, sicut suum correlatiuum, quod non notat antecedens, sed tantum consubstantialitatem in essentia cum origine notata in illo, quod constructum cum essentia.

Ad vltimum dico, quòd *de* non tantum notat identitatem, sed notat identitatem sui casualis, & hoc in ratione formæ cum distinctione illius, quod additur suo casuali, vt principij originantis, sicut dictum est prius.

Ad 3.

Ad argumenta in oppositum, ad illud de 15. de Trin. responsum est. Ad illud contra Maximinum, patet etiam ex dictis. Ad vltimum de filio in creaturis, quòd est de substantia patris, patet responso ex dictis, in solutione quæstionis; quia illud *de*, quod pertinet ad rationem filiationis, non dicit circumstantiam causæ materialis, sed magis sufficit, si illud *de* quo est Filius, sit vt forma communis Patri & Filio, & sic non subiectum generationis, sed terminus formalis eiusdem.

Ad rationes in opp. Soluit hac quatenus facere videtur pro Hæric. absolute bene concludunt.

COMMENTARIUS.

I.

Generatio naturalis est processus de non esse ad esse.

* num. 4. Generatio est productio sibi similis in substantia.

AD argumenta pro opinionibus. Ad illud Augustini contra Maximinum positum pro opinione Henrici patet responso ex declaratis in litera.

Ad primum pro opinione Goffredi*. Dicit Doctor quòd loquendo de subiecto generationis, tale subiectum transit de priuatione ad formam: termini enim generationis naturalis, scilicet *à quo*, & *ad quem*, sunt priuatio, & forma. Et ideò generatio naturalis, quæ includit mutationem,

præsupponit aliquid subiectiue generari, quod transit de priuatione formæ ad ipsam formam. Sed in diuinis accipitur generatio, vt tantum est productio, vt supra positum est *dist. 2. part. 2. quæst. 3.* Et ideò non est ibi aliquid, quod dicatur subiectum generationis, quia illud transit de priuatione ad formam, & sic essentia diuina diceretur priuata, vel quasi priuata forma: cuius oppositum probatum est, supra *dist. 2. parte 2. quæst. 3. in responsione ad argumenta*. In generatione enim

enim diuina termini generationis tantum sunt generans, & genitum, & non priuatio, & habitus, sicut est in generatione naturali. Et per consequens non sequitur, quod in generatione diuina sit ibi aliquid quasi subiectum. Sed sequitur ex hoc si generatio est vniuoca, quod aliquid sit commune gignenti, & genito: non autem commune, ut materia, sed ut forma, vel actus in vitroque.

2. Ad secundum patet responsio, quia ratio non est in essentia sicut forma in materia, & per consequens sic non intelligitur manere eadem sub termino generationis, & sub generatione: est enim proprietas hypostatica in essentia diuina, sicut ratio suppositi in natura, & non sicut actus perficiens, nec forma informans, ut supra expositum est.

Ad tertium, negatur ista, quod omni potentia actiua correspondeat aliqua potentia passiuac: accipiendo *passiuam*, in qua sit potentia actiua: siue quæ est receptiua alicuius producti à tali potentia actiua. Et quod non omni potentia actiua correspondeat hoc modo aliqua passiuac: patet de potentia creatiua. Si verò accipiatur potentia passiuac obiectiue, quæ est potentia producibilis. hoc modo concedit Doctor quod si Pater est fecundus actiue, Filius erit producibilis.

Ad vltimum, dicit Doctor quod si ignis communicaret suam formam igni genito, ut formalem terminum generationis: substantia ignis non diceretur quasi materia generationis, quia illa haberetur ut terminus formalis, & sic est in proposito in generatione diuina. Et sic patet responsio ad argumenta Gotfredi: cetera patent.

*vide in prol.
q. 1.*

DISTINCTIO SEXTA.

A.

De cōparatione actus generandi ad potentiã.

Orosius Tom. 4. dialog. 65. quæst. 7. Cap. 20. Opinio cuiusdam hæretici.

RÆTEREA quæri solet. Vtrum Pater genuerit Filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Augustinum ita ait. [Voluntate genuit Pater Filium, an necessitate? Nec voluntate, nec necessitate: quia necessitas in Deo non est: præire autem voluntas sapientiam non potest.] quocirca, ut Augustinus ait in 15. lib. de Trinit. [ridenda est Dialectica

Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt. Qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset, vnigenitum Dei verbum Dei Filium esse natura, id est, de substantia Patris genitum, non naturæ, vel substantiæ dixit esse Filium, sed Filium voluntatis Dei, volens asserere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium, sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit ut in Deo esse credamus.] Dicamus ergo verbum Dei esse Filium Dei naturâ, non voluntate, ut docet Augustinus in 15. lib. de Trinitate, vbi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: [Acute sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrum Deus Filium volens, an nolens genuerit: ut si diceret, Nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem Volens, continuò quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse Filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrum Deus Pater volens an nolens sit Deus, ut si responderet, Nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, Volens, responderetur ei: ergo & ipse voluntate sua Deus est, non naturâ. Quid ergo restabat, nisi ut obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns.] Ex prædictis docetur, non esse concedendum, quod Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Item, quod voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

Aug. c. 20. Et in quæstionibus ad Orosiũ, vbi supra.

Opposita contra predicta.

Sed contra hoc opponitur sic : Voluntas Dei est natura , siue essentia Dei : quia non est aliud Deo esse, aliud velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarum , ita & vna voluntas. Si ergo Deus naturâ Deus est, & voluntate Deus est: & si verbum Dei naturâ Filius Dei est, & voluntate Filius Dei est: hoc autem facile est refellere. Nam & præscientia Dei, siue scientia, quâ scit, vel præscit bona & mala, diuina natura, siue essentia est: & prædestinatio, siue voluntas eius, eadem diuina essentia est: nec est aliud Deo scire & velle, quàm esse. & cum sit vnum & idem scientia Dei, vel voluntas; non tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de scientia, & è conuerso: nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit, cum sua scientia nouerit tam bona, quàm mala. Voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia, de bonis est & malis: voluntas verò & prædestinatio de bonis est tantùm: & tamen vnum & idem in Deo est scientia, & voluntas & præscientia, & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas, dicitur tamen Pater genuisse Filium naturâ, non voluntate: & esse Deus naturâ, non voluntate.

*B.
Responsio.*

Qualiter intelligenda sunt illa verba, Pater nec volens, nec volens Deus est, nec volens, nec nolens genuit Filium.

Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est quòd Deus Pater, nec volens, nec nolens est Deus: nec nolens, nec volens genuit Filium, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem, vel accedentem intelligamus, qualiter Eutymius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti, vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti, vel accidenti genuit Filium: nec prius volens quàm generans genuit Filium: nec prius generans quàm volens genuit Filium, volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim Pater sapiens & bonus dicitur genuisse Filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit Filium: sed non voluntate præcedenti, vel accedenti. Quem sensum aperit Hieronymus & confirmat ita dicens super epistolam ad Ephesios. [De Filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, *deus in deum*, quia cum Patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura Filius est.]

C.

*Hieronym.
Ephes. 1.
super illud,
Qui prædestinauit nos.*

Hilarius in lib. de Synodis, Eos qui dicunt de non extantibus esse Filium Dei, similiter qui dicunt, quòd neque consilio, neque voluntate Pater genuerit Filium, anathematizat sancta Ecclesia. Item, si quis nolente Patre dicat natum Filium, anathema sit. Non enim nolente Patre coactus Pater, vel naturali necessitate ductus, cum nollet, genuit Filium: sed mox vt voluit sine tempore & impassibiliter ex se vñigenitum demonstrauit.

QVÆSTIO VNIC.

Vtrum Deus Pater genuerit Dei Filium voluntate?

Alensis 1.p.q.42.m.5.art.1. Richardus hic q.2. D.Bonauent.art.1.q.2. D.Thom.1.p.q.41.art.2. & quæst.2. de potentia art.3. Gregor.hic q.1.art.3. Capreol.q.1. Henr.quodl.1.q.4 & sum.art.58.quæst.2. Suarez 1.p. tract.3.lib.6.c.4. Valquez 1.p.d.160. Vide Scot. 2.Met. quæst.4 5.6. Mayron.hic quæst.1. Baccon.ibid. Durand.d.5.quæst.1.

1.

IRCA istam distinctionem sextam quæro. Vtrum Deus Pater genuit Deum Filium voluntate? Quòd sic, Richard. 6. de Trinit. cap. 17. post alia tractata de productione personarum dicit vltimò. *Vltiu super his, quæ superius iam diximus, audire verbum abbreviatum? ingenitum velle habere de se sibi conformem atque condignum, idem mihi videtur, quòd gignere Filium, & tam genitum, quàm ingenitum velle habere condilectum, idem videtur, quòd producere Spiritum sanctum.* Sed si Patrem velle habere conformem est gignere: ergo sicut voluntate vult habere conformem, ita voluntate genuit.

Ex eadem auctoritate arguitur aliter sic: Eodem modo concedit, quòd velle Patris se habet ad gignere, sicut velle, vt est Patris, & Filij, se habet ad spirare: nunc autem Spiritus sanctus spiratur voluntate formaliter, vt est Patris, & Filij: ergo, &c.

Item Augustinus contra Maximinum lib.3. c.1. & ponitur dist.20. *Pater si non genuit sibi Filium aequalem, aut non voluit, aut non potuit, si non voluit: igitur inuidus fuit.* Ex hoc sic, inuidia non pertinet nisi ad illa, quæ voluntate subtrahuntur, & voluntate possunt communicari, sicut non sum inuidus, si non facio te sapientem; quia non possum facere sapientiam in anima tua: igitur Pater voluntate generat Filium sibi æqualem, quia secundum auctoritatem prædictam, esset inuidus, si non generat Filium æqualem.

Item 5. Metaph. c. de Necessario, *omne inuoluntarium est triste:* sed nihil est triste in diuinis: ergo nihil inuoluntarium: ergo Filius voluntate generatur.

Item Verbum est amor: pater. & est productus, quia nihil nisi natum secundum Hilarium, habet Filius: principium autem amoris productus est voluntas: igitur, &c. Si dicatur quòd concomitanter est amor, quia primò est noticia producta.

Contra, quia idem est principium respectu primi termini formalis, & cuiuscunque concomitantis illum terminum.

Contra. Damasc. lib.1. cap.8. *Generatio est opus natura,* & Magister in litera, & est Augustini ad Orosium. *Præire scientiam voluntas non potest,* ergo cum Filius sit scientia, vel sapientia Patris, non generatur voluntate.

Ratio ad
oppositum.

SCHOLIUM.

Sententia Henrici quòd Pater non generat volens, sed necessitate naturali, sicut ignis significat; quia intellectio est gignitio, & præcedit volitionem. Scotus refutat hanc rationem, quia intelligere est perfectio simpliciter, gignere non: quia dua persona diuina non gignunt. & declarat quomodo Pater generat volens, quia prius vult, quàm aliquid producat. Hic videtur velle quòd Pater videat Verbum antequam illud producat: sed oppositum tenet. sup. d. 1. q. 2. & infra d. 10. ad vlt. & 2. d. 1. q. 1. art. 2. & alibi: vult ergo hic tantum dicere, quòd Pater volens essentiam, gignat, quia alij, vt Gregor. & Capreol. hic negant vllum actum in voluntate, ante gignitionem. Nisi hoc dicatur, Scotus in hac re ad summum est dubius, vel tantum vult Patrem prius origine velle gignitionem, quàm ipsa sit, quia sicut Pater est prior origine Filio, ita omnia quæ sunt in eo, sunt priora eadem prioritate ijs quæ sunt in Filio, vnde Pater prius origine creat quàm Filius, de quo 2. d. 1. q. 1. art. 2.

2.

IN ista quæstione videntur esse duæ difficultates. Vna, qualiter Pater generat Filium volens. Alia quomodo saluetur, quòd Pater non generat Filium voluntate, vt principio productiuo.

Quantum ad primum dicitur, quòd non generat volens, sed tantum necessitate naturali, sicut ignis calefacit, licet actu generandi, quasi iam posito, voluntas Patris quasi complaceat in illò. Hoc arguitur sic: Intellectio Patris præcedit aliquo modo volitionem Patris; sed intellectio Patris vt Patris, videtur esse gignitio Verbi, vel Filij: ergo gignitio Filij, vt Filij præcedit quamcunque volitionem Patris. Prima propositio est evidens ex 5. de Trinit. c. 27. Probo secundam, quia eiusdem potentiz non sunt duo actus, quia potentiz distinguuntur per actus 2. de Anima: gignere autem Filium, siue, dicere Verbū, (quod idem est in Deo, est potentiz intellectiuæ, & intelligere similiter: ergo dicere est formaliter ali-

Opin. Henr.
in sum. art.
58. q. 2.
Goffred.
quodlib. 5.
q. 4.
Text. 33.

quod

quod *intelligere*, & non nisi Patris, vt Patris: ergo intellectio Patris, vt Patris est gignitio.

Ista ratio innititur minori falsæ, scilicet de identitate *intelligere*, & *gignere*, vel *dicere*: & ex ipsa sequitur conclusio falsa, scilicet, quod Pater non propriè volens dicit. Primò ergo ostendo falsitatem minoris. Secundò, quod illud consequens falsum sequatur. Tertio, respondebo ad probationem minoris falsæ. Quarto, quomodo debeat vitari illud consequens falsum, & oppositum teneri quod est principale in isto articulo.

De primo^b contra illam opinionem de identitate *intelligere*, & *dicere* arguo sic: *Intelligere* est perfectio simpliciter: *dicere* non: ergo non sunt idem formaliter. Probatio primæ. Pater quantum ad intellectum est formaliter beatus intellectione, & quantum ad voluntatem volitione: non est autem beatus nisi perfectione simpliciter: ergo *intelligere* est perfectio simpliciter. Probatio secundæ, quia si *dicere* esset perfectio simpliciter, tunc Filius & Spiritus sanctus non essent simpliciter perfecti, quia non dicunt, accipiendo hoc modo *dicere*, quod est exprimere verbum. Secundò sic^c, quia sicut in creaturis ratio actionis, & ratio factionis, formaliter distinguuntur, quia actio est vltimus terminus, factionis autem est alius terminus productus per ipsam factionem: ita in diuinis operatio, quæ formaliter Pater operatur, videtur distingui à productione quæ formaliter producit. & hoc videtur, quia operatio habet obiectum quasi præsuppositum: productio autem habet terminum productum per ipsam: ergo *intelligere*, quod est operatio Patris, non est formaliter *dicere*, quod est productio Filij à Patre.

De secundo^d, quod est confirmatio primi, scilicet, quod illud consequens falsum sequatur ex illa falsa minori, arguo sic: Sicut in intellectu nostro habente naturaliter primam intellectiōnem, quæ non est in potestate nostra, potest postea voluntas nostra complacere in illa intellectiōne iam posita: sed, propriè loquendo, non elicimus illam actionem volentes, sed eam elicitam volumus esse: ita sequeretur, si formaliter *dicere* esset *intelligere*, quod Pater non gigneret formaliter volens, licet Patri ipsa gignitio, quasi aliquo modo posterius complaceret.

De tertio ad argumentum illud de distinctione potentiarum per actus, dici posset, quod illud verum est de actibus adæquatis, & aliter non, quia potentia illimitata eadem manens, potest habere plures actus.

Aliter dicit quidam Doctor, quod intellectus, vt intellectus, habet illum actum, qui est *intelligere*. Secundò autem habet istum actum, qui est *dicere*, secundum quod iam factus est in actu per *intelligere*, sed illud est improbatum *distinct.* 2. vbi argutum est, quod ille actus intelligendi primus non est ratio formalis gignendi verbum.

Aliter respondeo sic^e, quod actio in creaturis vno modo accipitur pro actione de genere actionis: alio modo pro actu secundo, qui est qualitas absoluta: sicut expositum est prius *dist. 3. q. vlt.* in responsione ad tertium argumentum principale. Vnius ergo potentie tantum est vnus actus, loquendo de hoc actu tantum, vel illo tantum; vnus tamen potentie potest benè esse duplex actus, quorum vnus sit de genere Actionis, alius de genere Qualitatis, sicut intellectus noster pro actione de genere Actionis habet gignere verbum, habet tamen alium actum de genere Qualitatis, scilicet illam notitiam genitam; ita in proposito intellectus diuinus habet vnum actum correspondentem intellectiōni nostræ, quæ est qualitas, quo scilicet actu intellectus Patris formaliter intelligit: habet etiam actum correspondentem actui de genere actionis, quo scilicet exprimit verbum.

De quarto dico^f, quod Pater hoc modo gignit Filium volens, quia Pater in primo signo originis intelligit formaliter: & tunc etiam potest habere actum volendi formaliter.

In secundo signo originis gignit Filium, nec tantum vult illam gignitionem volitione sequente illam gignitionem, sed volitione habita in primo signo originis, qua volitione Pater formaliter vult, præsupposita aliquo modo intellectiōne, quæ Pater intelligit, non autem gignitione verbi: sic ergo dico quod Pater volens generat non tantum voluntate consequente, sed voluntate antecedente.

Quod sic intelligo, quod memoria perfecta est principium producendi Patris, & principium operandi in quantum memoria formaliter intelligit: hoc est, ab ea habet formaliter quo intelligit, aliter non esset memoria perfecta. Non solum autem est principium operandi intrinsecum: sed etiam potest extrinsecum intelligere, siue producere, quia secunditas Patris intellectus non est exhausta, usque ad terminum productum. In primo autem instanti Pater habet perfectum intelligere cuiuscunque intelligibili, & volibili à se: ergo in illo signo intelligit generationem Filij, & in secundo signo instanti habet terminum productum. Nam & in primo signo, etsi nulla persona procederet ab eo, habet intelligere, & velle, & in illo priori intelligit actum dicendi, qui est quasi posterior respectu actus intelligendi, & volendi. Non igitur Pater tantum complacet voluntate in productione Filij, sicut dicebat ille: sed volens præcedit actum

Improbatur
hac opin.

3.
Intelligere
est perfectio,
simpliciter
dicere, non
aliis solus
Pater esset
perfectus.

9. Metaph.
& 6. Ethic.

Perfectio
simpliciter
quid sit, 21-
de supr. dist.

2. quæst. 7.
num. 38. &
quodlib. 5.

Non vult
quod intel-
lectio sit ac-
tio de gene-
re actionis,
supr. dist. 3.
quæst. vltim.
sed quod sit
operatio quæ
est qualitas.

4.
Opin. D.
Th. 1. part.
9. 34. art. 1.

Henric.
quolib. 6. q.
2. part. 9. 4.
num. 23.

Auctoris
sententia.
Vide clar.
27. dist. bu-
ius.

5.
Non vult
quod Pater
intelligat
formaliter
verbum ante-
quam gignat,
quia tenet
oppositum su-
pra dist. 1.
q. 2. & infr.
dist. 10. ad
vltim. &
quodlib. 14.

ADDITION.

generationis Filij, quia Pater quidquid intelligit, per essentiam suam intelligit, & quidquid vult, per essentiam suam vult. Vnde licet intelligere Patris precedat velle, velle tamen Patris precedit dicere: ita quod prius Pater est perfectus in se, & beatus per intelligere & velle, quam ista alteri persona communicet per productionem; quia quod non conuenit ei in primo instanti, quo est Pater, numquam conuenit, eo quod nulla perfectio potest sibi addi productione cuiuscumque persona: quia nulla persona habet nisi quod est sibi communicatum ab illo. velle igitur sicut intelligere precedit dicere, sic spirare sequitur dicere aliquo modo, scilicet ordine originis.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **Q**uoniam ad primum. Hic ponitur opinio Henrici, qui dicit, quod Pater non generat Filium volens, sed tantum necessitate naturali. Et probatur à Goffredo, cuius ratio stat in hoc, supponendo vnum, scilicet quod intellectio Patris est generatio Filij: ita quod intelligere Patris sit ipse Filius: modò intellectio est prior volitione. Et quòd ipsa intellectio sit ipsa gignitio Filij, siue ipse Filius, probat. Primò, quia eiusdem potentie non sunt duo actus, &c.

Ista ratio immititur minori falsa, Doctor intendit in ista litera quatuor ostendere. Primò, quòd hæc sit simpliciter falsa: *Intelligere, & gignere sunt simpliciter idem*. Secundò, quòd sequatur tale consequens falsum, scilicet, *ergo gignitio Filij, ut Filij, precedit quancunque volitionem Patris*. Tertiò, respondebit ad probationem minoris falsæ, & quartò, quomodo debeat vitari illud consequens falsum, & oppositum teneri.

2.

Quomodo intelligere, & dicere non sint idem formaliter.

b *De primo contra illam opinionem*. Hic probat Doctor quòd intelligere, & dicere non sint idem formaliter. Et ratio stat in hoc: Illa differunt formaliter, quorum vnum ex sua ratione formali est perfectio simpliciter, & alia non est perfectio simpliciter: hæc est nota: sed intelligere Patris est perfectio simpliciter: patet, quia Pater intellectuone, & volitione est formaliter beatus: non est autem formaliter beatus, nisi in perfectione simpliciter, cum beatitudo sit vltima perfectio Patris: gignere autem non est perfectio simpliciter: quia nulla relatio dicit perfectionem simpliciter: ut patet subtiliter à Doctore in quolib. quest. 1. & 5. & patere potest exponendo auctoritatem Anselmi de perfectione simpliciter, ut Doctor exponit suprâ dist. 2. parte 2. quest. prima, & infrâ dist. 8. sed prolixius in 5. quest. quodlib. Tum etiam si dicere esset perfectio simpliciter, tunc Filius, & Spiritus sanctus non essent simpliciter perfecti, quia non omnis perfectio simpliciter esset in eis.

c Secundò sic: Ista ratio stat in hoc, quòd actio differt à factione in hoc, quòd actio est vltimus terminus: & factio non est vltimus terminus: & per consequens differunt. Vult dicere Doctor quòd ex quo intellectio dicitur actio, & productio in diuinis, non potest dici actio: ergo ista ab inuicem differunt.

Quomodo intellectio non sit actio.

Nota tamen, quòd loquendo de actione de genere Actionis, de qua dicitur in Prædicationis: *Actio est secundum quam in id, quod subicitur agere dicimur*: accipitur actio pro respectu agentis ad passum, & intellectio hoc modo non est actio (ut suprâ patuit distinct. 3. quest. vlt. respondendo ad vltimum argumentum principale) sed in proposito accipitur actio pro operatione, cui non correspondet aliquod productum: factioni autem correspondet aliquod productum extrâ, ut patet. Et similiter productioni, ut productio est, verè correspondet aliquod pro-

ductum, ad quod terminatur: & per consequens intellectio Patris, & productio Filij non sunt eadem res formaliter. Sed de ista differentia actionis & factionis, vide diffusè in quodlib. quest. 13. & quæ ibi prolixè exposui.

d *Defecundo, &c. litera stat in hoc*: supponendo vnum concessum à Magistro, quòd Pater volens generat filium: quo supposito ex illo antecedente prius factò, scilicet intelligere Patris, & gignere sunt idem: sequitur hoc consequens manifestè falsum, scilicet, *ergo Pater non volens generat Filium*: quòd autem hoc consequens sequatur, patet in litera: quia ex quo prima intellectio Patris est ipsa gignitio, & illa præcedit omnem volitionem, ergo Pater tali gignitione non potest gignere Filium volens. Si dicatur, quòd Filio genito postea complacet sibi, & hoc dicatur volens. Patet quòd si volitio sequitur gignitionem, nunquam Pater dicitur generare volens.

Alius dicit quidam. Hic ponitur responsio Henrici quodlib. 6. quest. 3. quòd intellectus, ut intellectus, habet illum actum, qui est intelligere. Secundò habet istum actum, qui est dicere: secundum quòd iam factus est in actu per intelligere: sed illud improbatum est suprâ distinct. 2. p. rte 2. quest. 4.

Opinio sancti Th. m. & Henrici.

e *Alius respondeo*. Hic Doctor dat responsionem propriam, quòd eadem potentia potest habere duos actus, quorum vnus sit de genere Qualitatis, sicut est intellectu. Alius, qui dicatur productio. licet ergo eadem potentia habeat tantum vnum actum, qui dicatur de genere Qualitatis, qui dicatur operatio (& sic intellectus tantum habet intelligere, & non habet velle, nec sentire, quæ sunt operationes distinctarum potentiarum: licet enim actus, qui est de genere Qualitatis, sit communis omni potentie operatiue) tamen illæ potentie per distinctos actus de genere Qualitatis sibi adæquatos distinguuntur, ut potentia visiva distinguitur per actum videndi sibi adæquatum à potentia auditua. Et sic est in proposito de intellectu diuino, qui tantum habet vnum actum, qui dicitur operatio: quæ est qualitas absoluta, & vltra istum habet alium, qui dicitur actus productiuus.

Eadem potentia potest habere duos actus.

f *De quarto dico*. Hic Doctor declarat secundum intentionem propriam quomodo Pater potest dici proprie volens generare Filium, quia Pater in primo signo originis intelligit formaliter: & tunc etiam potest habere actum volendi formaliter. In secundo signo originis gignit Filium, nec tantum vult illam gignitionem volitione sequente illam: sed volitione habita in primo signo originis, qua volitione Pater formaliter vult, præsupposita aliquo modo intellectuone, qua Pater intelligit: non autem gignitione Verbi: sic ergo dico, quòd Pater volens generat: non tantum

4.

tantum voluntate consequente, sed voluntate antecedente.

Dubium.

In ista tamen littera occurrit dubium. Ex quo in primo instanti originis non est gignitio Filij, & voluntas non potest velle illam, nisi prius ab intellectu cognitam: quomodo tunc ab intellectu cognoscitur? non intuitiue, quia illa est existentis inquantum existens: modò in illo primo signo generatio Filij non est existens; nec abstractiue, quia talis cognitio est imperfecta: ergo nullo mo-

do cognoscit illam: & per consequens voluntas non vult illam: & sic Pater non generat volens.

Ad hoc dubium dic vt infra exposui *dist. 10.* in responsione ad argumenta principalia.

Contra tamen hunc modum ponendi de istis signis arguunt Gregorius & Ioan. Anglicus *præ-* *R. P. 238.*
senti *dist.* quæ argumenta adducam in fine quæst. Arguit & Ocham contra huiusmodi signa *dist. 9. primi.* & ad argumenta sua respondi infra *dist. 4. 1.* vide ibi.

S C H O L I V M.

Probat Patrem non gignere Filium voluntate vt principio; quia hac habet productum sibi adæquatum, id est, Spiritum sanctum: & explicat quomodo in nobis voluntas principiat verbum, coniungendo parentem cum prole, non tamen in diuinis:

Quantum ad secundum articulum, videtur quòd Pater non producat Filium voluntate tanquam principio productiuo: quia principium productiuum vnus rationis in diuinis non potest habere duas productiones vnus rationis. Nulla enim productio ibi est vnus rationis nisi vnica, quia adæquata: ergo cum Spiritus sanctus producat per modum voluntatis vt principij productiuo, Filius non sic produceretur.

Sed in isto articulo videtur esse difficultas propter verba Augustini, qui videtur attribueri gignitionem voluntati in nobis, vt principio productiuo 9. de Trinitate, cap. 7. *verbum amore concipitur.* & eod. lib. cap. 2. *notitia placita dignèque amata verbum est.* & 11. de Trinitate, cap. 3. *Voluntasque ipsa quomodo foris corpori obiecto formandum sensum admovebat, formatumque iungebat, sic aciem recordantis animi ad memoriam conuertit.* & in eodem lib. cap. 4. *Voluntas verò illa, qua hac atque illac fert, atque refert aciem formandam, coniungitque formatam.* & dicit multa consimilia. ergo vult quòd voluntas habeat rationem conuertentis aciem ante gignitionem, & retinentis eam in actu. Ita igitur videtur in Trinitate, cuius imago est in anima, quòd voluntas habeat ibi aliquam rationem principij respectu productionis, vel gignitionis, vel rationem alicuius superioris, applicantis principium proximum ad actum suum, sicut in nobis.

Hoc etiam arguitur in nobis, quia si gignitio nostra esset merè naturalis, nullo modo esset in potestate voluntatis: & ita semper haberemus idem verbum de eodem obiecto fortius mouente intellectum.

Quantum ad istum articulum, etsi aliqui distinguant, quòd ly *voluntate*, potest teneri adverbialiter, vt sit sensus, *voluntate genuit*, id est, voluntariè genuit: & tunc est vera: aut potest teneri ablatiue, & tunc notat causam, & principium elicitiuum respectu gignitionis, & tunc est falsa.

Quidquid sit de ista distinctione, non videtur dicendum, quòd Pater Filium genuerit voluntate, ita quòd voluntas sit principium proximum, vel remotum. Quòd non proximum, probatum est, quia principium vnus rationis non est nisi principium vnus productionis. Quòd etiam non remotum, patet, quia sicut voluntas vt est principium operatiuum, aliquo modo posterius operatur quàm intellectus: ita, vt est principium productiuum, aliquo modo posterius producit, quàm intellectus. & ita non erit causa superior, neque prior productione, quæ est propriè intellectus.

Propter istas tamen ^b auctoritates Augustini intelligendum est, quòd in nobis non est tantum vnus actus intelligendi, accipiendo actum de genere qualitatis, neque vnus actus gignendi, accipiendo actum pro actione de genere actionis: quia si esset tantum vnus actus iste, & tantum vnus ille: & ille & iste essent idem, tunc voluntas nostra nullam causalitatem haberet in ratione actus intelligendi, qui est de genere qualitatis, neque in ratione actus gignendi, qui est de genere actionis. In diuinis igitur, cum non sit in Patre nisi vnus actus intelligendi, respectu illius actus voluntas Patris non habebit aliquam rationem principij, vel causæ. Cum etiam non sit nisi vnus actus dicendi, respectu illius voluntas non habebit rationem principij: quia voluntas sicut operando, ita & producendo, vel principiando sequitur aliquo modo intellectum.

Actus igitur dicendi præcedit omnem principiationem voluntatis: potest tamen voluntas, vt complacens, non vt principians, habere actum respectu illius gignitionis: ex hoc quòd voluntas, vt operans in Patre non præsupponit gignitionem, sed tantummodo intellectionem illam, quæ Pater formaliter intelligit. In nobis autem veræ sunt auctoritates Augustini, quòd voluntas mouet aciem ad actum cognoscendi, & tenet eam

6.

Pater quomodo non generat voluntate, vt princip. producliuo.

Ioan. Redington lib. 1. dist. 6. quæst. vnica, sequitur hanc responsionem.

Intellectus sicut prius operatur, ita prius producit quam voluntas.

7.

Quare in creatis volūtas aliquo modo principiat verbum, in diuinis non?

in cognitione, quia posito primo actu nostro, siue de genere Qualitatis, siue de genere Actionis, possumus habere alios actus posteriores ex imperio voluntatis: in parte autem voluntas non admouet intelligentiam Patris, vt formandam à memoria Patris: quia in Patre non est nisi vnica intellectio formaliter, quæ præcedit aliquo modo productionem verbi, neque admouet memoriam ipsi obiecto, vt gignatur verbum.

Contra istud arguitur quod Augustinus non tantum intelligit in nobis, sed etiam in Deo, quia Augustinus nunquam videtur assignare actum volendi voluntati, (vt est tertia pars imaginis) nisi illum, qui est coniungere parentem cum prole; & hoc modo habet causalitatem aliquam respectu gignitionis prolis: ergo ista pars, (vt est pars imaginis) nihil repræsentabit in prototypo, nisi voluntas diuina habeat aliquo modo sic coniungere.

Voluntas nostra, quæ ratione est tertia pars imaginis. Variè assignat August. rationem imaginis in nobis. Pulchra doctrina de ratione imaginis.

Respondeo, etsi frequenter assignet voluntati actum illum, (vt est pars imaginis) tamen aliquando sibi assignat alium, videlicet dilectionem eiusdem obiecti, quod est obiectum memoriæ, & intelligentiæ, sicut apparet 15. de Trinit. c. 20. *Vnde potest*, inquit, *semper eterna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci*: quæ auctoritas posita est supra dist. 3. q. vlt. ibi enim expressè ponit Trinitatem in memoria, intelligentia, & voluntate, vt habent actum circa obiectum idem, scilicet veritatem increatam. Similiter lib. 14. c. 8. ponit Trinitatem in mente, in quantum meminit sui, intelligit se, & diligit se, vtrumque etiam actum tangit simul 15. de Trinit. cap. 3. *mens, & notitia, quæ se nouit, & amor quo se notitiãque suam diligit*. & benè ^d concurrunt isti duo actus in voluntate nostra: quia ipsa amans obiectum, amat etiam notitiam obiecti eiusdem, & ex amore obiecti mouet intelligentiam ad intelligendum illud, copulans ipsam memoriæ, de qua ipsa formerur, & tenens eam in tali coniunctione, & per hoc in actuali intellectio- ne vnus obiecti. Istorum autem duorum actuum voluntatis, in nobis principalior est ille, qui est dilectio obiecti, quia ille est causa quandoque dilectionis actus: actus tamen alius, scilicet dilectio actus, est vniuersalior, quia respectu etiam obiecti mali diligimus actum cognoscendi, licet non obiectum, sicut dicit Augustinus 9. de Trinit. *neque enim vitiorum notitia nobis displicet, sed vitia ipsa nobis displicent: diffinitio intemperantiam, & hoc est verbum eius, placet mihi diffinire, licet non placeat mihi incontinentia*. voluntas igitur in nobis, (vt est pars imaginis) repræsentat voluntatem in Deo, non quantum ad istum actum copulandi, qui est voluntatis nostræ, sed quantum ad alium actum, in quantum scilicet voluntas nostra est principium producendi actum circa idem obiectum, quod fuit memoriæ, & intelligentiæ nostræ: quia voluntas in diuinis est principium producendi amorem adæquatam essentiæ diuinæ, quæ est obiectum primum memoriæ diuinæ, intelligentiæ, & voluntatis: & ille amor productus est Spiritus sanctus, cui correspondet in nobis dilectio producta, quæ dilectio frequenter ab Augustino vocatur voluntas. Sed voluntas propriè in nobis, quæ est potentia, non correspondet Spiritui sancto, sed vi spiratiuæ, quæ est in Patre, & Filio: & hoc secundum illum actum, quo voluntas in nobis est principium producendi amorem obiecti intellecti, non autem primo in quantum habet producere amorem notitiæ genitæ. nullo autem modo in quantum est causa superior notitiæ genitæ. Siquidem vis spiratiua est principium producendi Spiritum sanctum in diuinis, qui est amor essentiæ diuinæ, & etiam amor notitiæ genitæ; licet fortè secundum aliquem ordinem: sed non est vis illa spiratiua aliquo modo principium productiuum notitiæ genitæ, quia etsi Pater in primo signo originis sit volens, & in secundo gignat: tamen voluntas Patris non habet rationem principij respectu illius gignitionis verbi. Sic igitur pater, quomodo Pater volens generat Filium, & tamen non voluntate, vt principio formali elicitiuo generationis.

Cap. 10. In nobis volitio, non voluntas correspondet Spiritui sancto.

Tamen quantum ad intentionem Augustini de dilectione copulante parentem eum prole, dicit quidam Doctor quòd illa dilectio copulans (loquendo respectu actus sentiendi) est inclinatio facta in potentia per speciem sensibilem. Vnde ista quinque quæ ponit ille Doctor, videlicet, obiectum sensibile, speciem, inclinationem factam, potentiam sentiendi, & actum sentiendi, probat per vnã auctoritatem Augustini 11. de Trinit. c. 2. cum enumerat Augustinus quædam ad suum propositum facientia in fine sic, *Sensum*, inquit, *detinet oculorum animi intentio*. Ecce, ait ille, tertium: quod enim derinet sensum, non est nisi illa excitatio per dictam inclinationem. Vocat autem eam Augustinus secundum eum, intentionem animi causantis, quia per ipsam fit sensus animi intentus ad percipiendum obiectum. Sed istud non est ibi ad intentionem Augustini quia ibidem distinguens ea ab inuicem, de intentione dicit, quòd *tertium solum anime est*: igitur, secundum eum, illa intentio quæ erat tertium, non est illa inclinatio, vel excitatio per speciem. Similiter illud tertium attribuitur voluntati illi, de qua dicit inferiùs, quòd

9. Henric. quodlib. 5. quæst. 5.

Lib. 11. c. 4.

quòd *voluntas hac, atque illac refert aciem mentiù, &c.* quod non videtur verum de inclinatione, sed tantummodo de voluntate, & potentia animæ.

Ad argumenta principalia. Ad primum cum dicit Richardus, hoc mihi videtur, &c. non hoc videtur Augustino quòd *velle Patris sit formaliter gignere*, quia dicit s. de Trin. cap. 14 quòd *Spiritus sanctus procedit, quomodo datus, non quomodo natus*, id est, per modum voluntatis liberæ, non per modum naturæ: & idè oportet exponere Richardum, quòd ipse intelligat concomitanter.

Ad aliud, dico, quòd invidia non solum est in subtrahendo illa bona, quæ possunt communicari actu voluntatis immediatè, sed quæcunque volens potest communicare, & non communicat; Pater autem volens, licèt non sicut principio elicitiuo, vel productiuo, generat vt dictum est, & idè tenet argumentum Augustini de invidia.

Ad tertium, dico, quòd nihil est ibi inuoluntarium, & idè generatio Filij non est inuoluntaria; concedo, sed tamen non sequitur vltra: ergo est voluntate, vt principio elicitiuo: multa enim facimus, siue voluntate præcedente, siue concomitante, quorum principium immediatum, non est voluntas.

C O M M E N T A R I V S.

1. **2** *Quantum ad istum articulum.* Hic Doctor primò ponit opinionem Ioannis Rhodiron, qui dicit, quòd quando dicitur, Pater voluntate generat Filium: si ly *voluntate*, teneatur aduerbialiter, pro *voluntariè*. hæc est vera: *Pater voluntate*, id est, voluntariè generat Filium. si verò teneatur ablatiue, tunc est falsa: quia vt sic, voluntas ponitur principium elicitiuum generationis. Et hanc responsonem non improbat.

Quicquid sit de ista distinctione, non videtur dicendum, quòd Pater Filium genuerit voluntate, vt principio elicitiuo, siue proximo, siue remoto. De proximo patet supra, quia principium vnus rationis est tantum principium vnus productionis eiusdem rationis. De remoto patet, quia sicut voluntas, vt est principium operatiuum, aliquo modo posterius operatur, quam intellectus: ita vt est principium productiuum aliquo modo posterius producit, quam intellectus, & ita non erit causa superior, neque prior in productione: quæ est propriè intellectus. Et quomodo voluntas dicatur posterius productiua, & operatiua, supra patuit *dist. 2. parte 2.*

2. **b** *Propter istas tamen auctoritates Augustini expono istam literam.* Dicit Doctor quòd in nobis non est tantum vnicus actus intelligendi, qui sit de genere *Qualitatis*, id est, quòd non est in nobis tantum vna intellectio numerò, neque tantum vna gignitio numero: & si actus intelligendi, & gignitio essent idem: tunc voluntas nostra nullam causalitatem haberet in ratione actus intelligendi, qui est de genere *Qualitatis*, neque in ratione actus gignendi, qui est de genere *Actionis*: patet, quia actus intelligendi, & actus gignendi si sunt idem, & actus intelligendi est tantum vnus. Et similiter actus gignendi de necessitate præcedit omnem actum voluntatis tam illum, qui est volitione (quia volitio præsupponit cognitionem) quam illum, qui est gignitio: quia actus gignendi voluntatis præsupponit actum volendi: quia potentia prius est operatiua, quam productiua, vt supra patuit *dist. 2. parte 2.* & clarè patet in *2. dist. 1. quæst. 1.* Sequitur: *In diuinis igitur, cum non sit in Patre, nisi vnicus actus intelligendi*, vt supra probatum est *dist. 2. part. 1. quæst. 1. respectu illius actus voluntas Patris non habebit aliquam rationem principij, vel causa*: patet, quia ille actus maximè, vt terminatur ad essentiam diuinam, est prior omni actu voluntatis.

Potest tamen voluntas, vt complacens, &c. sed tantummodo intellectiõnem illam, qua Pater formaliter intelligit: licèt voluntas, vt productiua sequatur gignitionem: Sequitur. *In nobis autem vera sunt auctoritates Augustini*, quæ omnes debent intelligi non de prima intellectiõne: quia illa non est in potestate voluntatis, vt supra patuit *dist. 3. q. 6.* & clarè expositum est in *dist. 4. 2. secundè*.

Sed quia intellectus noster potest habere aliam, & aliã intellectiõnem respectu alterius, & alterius obiecti: voluntas nostra imperio suo potest intellectu firmare in aliquo obiecto: & auertere ab vno obiecto, & conuerrere ad aliud: & in quantum imperio suo firmat intellectum in cognitione obiecti intendit illam intellectiõnem, vt patet à Doctore in *2. dist. 4. 2.* & illa intellectio, vt sic firmata potest dici Verbum amore productum: sic quòd memoria sit principium proximum: & voluntas principium remotum: in quantum etiam auertit in electum ab vno obiecto, & conuertit ad aliud obiectum (quod contingit imperando cognitionem illius) talis cognitio, sic imperata, potest dici Verbum amore productum: & hoc modo exponantur dicta Augustini. Et quomodo voluntas nostra dicitur auertere intellectum ab vno obiecto, & conuerrere ad aliud, vide per me exposita super *2. dist. 4. 2. q. 1.* Sed nullum istotum potest esse in voluntate diuina respectu verbi diuini: siue respectu intellectiõnis, vt patet.

c *Contra istud arguitur, &c. nisi voluntas diuina habeat aliquo modo sic coniungere*: coniungere enim parentem cum prole nihil aliud est, nisi velle affirmare memoriã in cognitione, vel auertere intellectum ab vno obiecto, & conuerrere ad aliud: vt supra exposui.

Respondeo. Dicit Doctor, quòd si Augustinus multoties assignat voluntati actum illum, qui est coniungere parentem cum prole: tamen aliquando sibi assignat alium, videlicet dilectionem eiusdem obiecti, & patent auctoritates in litera.

Et bene concurrunt isti duo actus in voluntate nostra, scilicet actus intelligendi obiectum, & actus copulandi parentem cum prole: quia ipsa amans obiectum, amat etiam notitiã eiusdem obiecti, & ex amore obiecti, prius tamen cogniti ab intellectu, mouet intelligentiam, id est, intellectum formatum actuali cognitione ad intelligendum illud: supple obiectum copulans ipsam memoriã: de qua ipsa formetur, id est, copulans ipsam intelligentiam memoriæ,

moræ, id est, obiecto præsentem intellectui: quod ut sic, pertinet ad memoriam, ut supra expositum dist. 3. *quæst. 7. de qua*, supple memoria ipsa *intelligentia formetur*, & *tenens eam*: supple intelligentiam, siue intellectum formatum actuali cognitione in tali coniunctione: & per hoc in actuali cognitione obiecti. Sequitur. *Horum autem duorum actuum voluntatis*, &c. Et quando dicit Doctor quod dilectio obiecti est causa dilectionis actus, non debet intelligi de causa effectiua: quia tunc dilectio non esset essentialiter liberè producta: patet, quia dilectio obiecti, si poneretur causa, esset tamen causa per modum naturæ.

6. Et ultra non apparet quomodo vna operatio voluntatis sit causa productiua alterius operationis, idèd accipitur hic *causa* magis pro occasione, siue pro quadam inclinatione, quia voluntas, habita dilectione obiecti cogniti, statim inclinatur ad dilectionem cognitionis eiusdem obiecti. Sequitur. *Voluntas igitur in nobis*, vt est pars imaginis, representat voluntatem in Deo, in quantum voluntas nostra est principium producendi actum diligendæ circa idem obiectum: quia voluntas in diuinis, quæ est principium producendi amorem adæquatam essentia diuinæ, est obiectum primum memoriz diuinæ intelligentiæ, & voluntatis: & ille amor productus est Spiritus sanctus; cui correspondet in nobis dilectio producta, quæ dilectio frequenter ab Augustino vocatur voluntas: sed voluntas proprie in nobis, quæ est potentia, non correspondet Spiritui sancto: sed vi spiritali, quæ est in Patre, & Filio, ut supra patuit dist. 3. q. vlt. & sic pater ista litera.

7. Quidam nunc arguit contra Doctorem, probando quòd huiusmodi signa originis quæ dicta sunt in 1. art. non sunt ponenda. Et dicit, quòd ista verba Doctoris non possunt stare: quoniam, vel sunt verba sine intellectu, vel penitus falsa. Vnde prioritas originis proprie loquendo, non est alia, quàm prioritas causalitatis: extendendo nomen causalitatis, quomodo plures Sancti dicunt vnam personam esse causam alterius, sicut Augustinus, Chrysostomus, & Damasceus, &c. Si ergo in hac prioritate volumus assignare primum & secundum, vel prius, & posterius: producens est primum origine: & productum secundum. Cum igitur dicitur, quòd Pater in primo signo originis formaliter intelligit, vel nulla alia prioritas connotatur in prædictis verbis. Et sic est sensus, quòd Pater in signo originis, id est, in Patre intelligit, & in secundo signo, id est, in Filio gignit Filium: quod non est intelligibile, vel est idem quod dicere quòd Pater ex se, & non à Filio habet intelligentiam, & hoc est habere in primo signo, & habere à Filio quo gignat Filium: & hoc est gignere in secundo signo originis, & patet, quòd ista verba aut omnino carent intellectu, aut impossibilitatem implicant: nec sic faciunt ad propositum nostrum. Nullus enim dubitat, quòd Pater ex se voluerit gignere Filium: quapropter si non aliud intelligitur, eòd dicitur antecedenter voluisse generaliter non est ad propositum. Si verò alia prioritas intelligatur, quæ scilicet non solum intelligatur Filius esse à Patre, & Pater esse principium Filij: sed etiã aliquo modo præfuisse Filio, & prius intellexisse, & voluisse, quàm genuisse, sic quòd in illo priori, in quo intelligebat, vel volebat, nec erat generatio, nec Filius, ut verba, & rationes eorum prætendunt; sic ex toto falsum est, quod dicunt: quod pater primò. Nam impossibile est Patrem prius intel-

lexisse, quàm fuerit: si ergo intellexit in primo signo, in primo signo fuit; aut ergo in illo signo fuit Pater, vel non? Secundum dici non potest, quia sequeretur, quòd Pater primò fuit, quæ esset Pater: ergo in isto signo fuit Pater: ergo in illo signo genuit: nam eo Pater, quo genuit.

8. Secundò impossibile est prius fuisse perfectam notitiam Patris, quàm fuerit eius Verbum perfectum: ergo impossibile est Patrem prius intellexisse, quàm dixisse Verbum. Consequètia patet, quia pro nullo priori potest intelligi Patris intellectionem fuisse aliquid imperfectum, nec Verbum prius esse, quàm à dicente aliquid sit dictum. Antecedens patet per Augustinum 15. *de Trin. cap. 15.* qui vult, quòd Verbum Dei nullo modo possit verè cogitari prius fuisse formabile, quàm formatum: quòd tamen oportet dicere si intellectio Patris aliquo modo præcessisset ipsum Verbum. Ratione etiam patet, quia si posita perfecta notitia actuali Patris, non ponitur simul Verbum, non apparet qualiter postea Verbum formetur.

Tertiò, aut primo signo Filius habuit esse, aut non: si non, cum postea habuit esse, sequitur, quòd habuit esse post non esse, quod est erroneum: si habuit esse: ergo in illo signo fuit generatio eius.

9. Quartò. Secundum hanc viam, vt patet in Reportatis d. 6. q. 2. & alibi, intellectio est prior volitione in ipso Patre. Nam, ut dicit in *quæstionibus reportatis*, quòd intelligere Patris præcedit velle, & velle præcedit dicere, sicut & intelligere: quia dicere non est intelligere, & volitio prior est generatione Filij, & sic habemus illa tria signa se inuicem præcedentia, & sequentia: in quorum primò est intellectio, in secundo volitio; in tertio generatio Filij: sed eadem ratione qua in Patre præueniunt intellectio, & volitio generationem Filij. In Filio similiter præueniunt intellectio, & volitio se inuicem, & spiratio Spiritus sancti: sicque erunt alia tria signa post illa tria: & per consequens in diuinis erunt sex signa: & tantum in vltimo erit Spiritus sanctus: quæ omnia absõna sunt.

Item, non apparet qua prioritate intellectio præcedat volitionem, & volitio generationem, nisi prioritate originis: ex quo sequitur quòd intellectio Patris sit causa volitionis eiusdem: quod est impossibile, nec isti volunt. Et sic similiter volitio erit principium generationis, quod in eadem quæstione ipsi negant ex toto.

Quintò, intellectio Patris, & volitio eiusdem, sicut eius essentia est ipse Filius: igitur nullo modo ipsum præcedunt.

Dicendum igitur, quòd non genuit Pater Filium voluntate antecedente, sicut etiam dicit Magister in litera. Similiter non est dicendum, quòd Pater voluntate subsequenter genuerit, quasi voluntate antecedente, cum nulla talis in eo poni possit: tunc enim, ut arguit Augustinus 15. *de Trin. cap. 10.* mutabilis esset voluntas diuina: quod est impium dicere.

Dico ergo, quòd voluntati genuit concomitanter, accipiendo ly *voluntatis*, non vt liberè contingenter, sed voluntariè, id est, complacenter: complacuit enim sibi summè Pater in generatione Filij sui prædilecti, iuxta illud Matth. cap. 3. *Hic est Filius meus prædilectus, in quo mihi benè complacui.* Et hoc est, quod Magister dicit cum ait, quòd *Pater volens genuit Filium.* Hæc ille. Et sic patet opinio illius.

10. Respondetur ad illum. Et prius præmitto aliqua. Primò, quòd ordo prioris, & posterioris potest

Greg. de Arimin. in 1. d. 6.

10. Ad rationes Greg.

test accipi multipliciter. Primò, quòd illud, quòd dicitur prius, vltra caritatem propriam dicat aliquam mensuram, secundùm quam dicitur prius alio: sicut dicimus, quòd Franciscus est prior tempore Ioanne, quia ponitur in aliquo tempore tanquam in mensura, in qua non ponitur Ioannes. Et sic dicimus, quòd vna substantia in se est prior alia, non tempore, cum per se non mensuretur tempore, vt patet à Doctore in 2. dist. 2. sed duo, quia ponitur in aliquo duo priori, in quo non ponitur alia substantia: siue mensura, quæ dicitur æquum, sit successiua, siue non: de qua Doctore in 2. vbi supra: pro nunc non est querendum. Sic ergo ponimus aliquam mensuram quodammodo extrinsecam mensurantem entitatem alicuius. Secundò aliquid prius dicitur altero, sic intelligendo, quòd vna entitas, quantum est ex parte sua, de necessitate præsupponitur alteri: sic quòd pro aliquo signo dicitur prior: non quòd talis entitas prior dicatur prior in aliquo instanti distincto à tali entitate, & mensuratio eiusdem entitatis. sed sic dicitur prior, quòd si possent dari aliqua instantia, quæ dicerentur instantia mensuratiua, quæ dicerentur instantia naturæ, vel instantia originis; siue alia instantia, quæ pro nunc non habent nomina imposita: verè mensuraretur tali instanti priori. Et intellectus possit habere cognitionem per prius terminatam ad entitatem priorem, & per posterius ad entitatem posteriorem. Et ex hoc sequitur, quòd essentia diuina est sic prior omni attributo, & omni proprietate hypostatice. Sequitur etiam, quòd intellectus diuinus est prior voluntate: & quòd intellectio est prior volitione, & quòd generatio Filij est prior spiratione, quia si huiusmodi priora haberent aliqua instantia mensuratiua, esset verum dicere, quòd vnum est prius alio in aliquo instanti, quia vnum ponitur in aliquo instanti priori, in quo non ponitur posterius. Nec dico, (vt aliqui imaginantur) quòd talis prioritas in diuinis sit tantum per actum intellectus nostri: nec tantum per actum collatiuum intellectus diuini, quia si (per impossibile) nullus intellectus actu consideraret: adhuc essentia diuina esset aliquo modo prior relatione diuina: sic quòd si esset nata mensurari aliqua duratione, in qua essent plura instantia: per prius mensuraretur, quam relatio: & hoc ponendo nullum sequitur inconueniens: quantum enim est ex parte sua, nata esset per prius terminare actum intellectus, quam relatio.

II.

Nota.

Secundò præmitto, quòd quando dicimus, Pater in aliquo instanti priori intelligit, & in aliquo instanti posteriori gignit; non intelligo, quòd Pater in se ipso formaliter intelligit. Sed sic intelligo, quòd si dabile esset aliquod instans distinctum ab entitate Patris mensurans ipsum Patrem, esset verum dicere: Pater in aliquo instanti intelligit, in quo non gignit: quia in instanti mensurante intellectionem Patris. Dicimus ergo Patrem in aliquo instanti priori intelligere, in quo non gignit, sic quòd intellectio, quantum est ex se, prius inest Patri, quam gignit. Sicut si (per impossibile) separaretur tempus à motu quod est mensura motus: aliqua pars motus diceretur prior alia: sic quòd verum esset dicere, aliqua pars motus est in aliquo priori tempore, quam alia, scilicet quòd si haberet tempus extrinsecum, vt mensura: verè esset prius in aliqua parte temporis, in quo non esset alia. Sed quia non possumus ita explicitè exprimere huiusmodi prioritatem, & posterioritatem, nisi per aliud, & aliud instans, vel originis, vel

naturæ, idèò magis ad exprimendum conceptum nostrum, dicimus, quòd Pater in aliquo instanti priori intelligit, & in aliquo instanti posteriori gignit, ac si verè essent ibi huiusmodi instantia: quod benè nota. Et idèò non sequitur illud, quòd dicit Gregorius *presenti dist. & dist. 9.* & Ioannes Anglicus *presenti dist. & Oham in 1. dist. 9.* videlicet quòd si Pater in secundo instanti gignit Filium, ergo Pater gignit in Filio. Quia non accipitur secundum instans pro Filio, nec pro aliquo distincto à Filio. Sed sic dicitur Filius gigni in secundo instanti, ac si esset genitus in aliquo instanti distincto. Nec similiter sequitur, quòd si Pater in aliquo instanti priori formaliter intelligit; ergo Pater intelligit in Patre: quia non pono tale instans esse essentiam Patris: nec aliquid distinctum à Patre: sed sic, quòd si Pater possit habere huiusmodi instantia, esset verum dicere, quòd Pater in aliquo instanti priori intelligit, sicut etiam dicimus, quòd quies alicuius corporis est prior in aliquo tempore, quam quies alterius corporis: & tamen quies non habet tempus pro per se mensura, vt patet 4. Physic. Sed si haberet tempus pro mensura, tunc esset verum dicere, quòd quies A est prior in aliquo tempore quiete B.

Tertiò præmitto, quòd instans originis aliquando accipitur à Doctore pro instanti naturæ: sicut in proposito. Pater in aliquo instanti priori originis formaliter intelligit, & in aliquo instanti posteriori originis gignit: accipitur ibi instans originis pro instanti naturæ. Et hoc tamen modo, vt exposui supra *dist. 1. q. 2.* Et sic non sequitur, quòd dicit Gregorius, quòd tunc intellectio est originatiua Filij. Aliquando accipitur instans originis verè originatiue. sic intelligendo, quòd illud, quòd habet esse in secundo instanti originis, sit verè originatum ab eo, quòd habet esse in primo instanti originis: ita quòd habens esse in primo instanti originis, verè producit illud, quòd dicitur habere esse in secundo instanti originis. Sic tamen intelligendo, quòd tale producens est prius ipso producto. Et hoc modo loquitur Doctore in 2. d. 1. q. 1. vbi dicit, quòd Pater est prior origine Filio: quia Pater quicquid habet, habet à semetipso, & Filius est posterior origine, quia quicquid habet, habet à Patre. Et similiter quando dicit ibidem, quòd Pater prius origine spirat Spiritum sanctum, & Filius posterior origine, id est, quòd Pater habet à semetipso vim spiratiuam, & Filius eandem vim habet à Patre. Et sic patet quomodo diuersimodè accipiuntur instantia originis à Doctore. Et ex his patet facilis responsio ad obiectiones Gregorij Ariminensis.

Ad primam quando dicit, quòd tunc sequitur, quòd in Patre intelligit, &c. & in secundo signo, id est, in Filio gignit, responsum est supra. Si tamen volumus ponere in diuinis instantia naturæ, & instantia originis aliquo modo distincta, non tantum per operationem intellectus, sed ex natura rei: sicut etiam ponimus ibi æternitatem esse mensuram omnium: quæ ponuntur in diuinis distinctam ab ipsis mensuratis, Ex hoc non video aliquod inconueniens. Et sic patet, quòd in aliquo priori instanti naturæ, vel in aliquo alio formaliter intelligit, & in secundo instanti gignit. Et sic sustinendo hanc positionem, vel aliam patet responsio ad omnes rationes Gregorij.

Ad secundam rationem Gregorij dico breuiter, quòd intellectio Patris est prior gignitione Filij. Pro cuius intelligentia est notandum, quòd

12.

Instans originis accipitur dupliciter.

13.

Ad primam rationem Gregorij.

Ad secundam

si intellectio absolute comparatur ad generationem actiuam Patris, siue ad paternitatem, quod idem est, est prior ipsa generatione; quia omnis perfectio simpliciter est prior proprietate hypostatice, vt supra patuit *dist. 1. 2. & alibi sapè*: & generatio actiua constituit Patrem in *esse* Patris, vt infra patebit *dist. 27. quæst. ult. & in quodlib. quæst. 4.*

14.

Deinde notandum est, quòd eo modo, quo essentia diuina, & attributa habent ordinem ad inuicem: eo modo etiam habent, vt sunt in aliqua persona. Sicut enim essentia diuina absolute sumpta est prior attributis: sic etiam, vt est in Patre, & in Filio: & sicut intellectio est prior paternitate, siue generatione actiua absolute sumpta, sic vt est in Patre. Et quia Pater dicitur formaliter intelligens intellectuone, & formaliter gignens gignitione: sequitur quòd prius dicitur intelligere formaliter, quàm gignere. Et cum dicis, Pater est tantum Pater per generationem illam, ergo Pater in quantum Pater non prius intelligit. Responsum est, & est simile, sicut dicimus: homo est prius animal, quàm rationale, & tamen homo non dicitur homo ultimate, nisi per rationale. Dicimus ergo, quod homo est prius animal, ex hoc quod animal præintelligitur in homine ipsi rationali: sic in proposito. Et sic patet responsio ad argumentum.

Ad tertium.

Non esse præcedere esse potest intelligi dupliciter.

Ad tertium cum quæritur, aut in primo signo Filius habuit esse, aut non. Dico quod non. Et cum infert: ergo habuit esse post non esse. Dico quòd non esse præcedere esse potest intelligi multipliciter. Primum, quòd non esse Filij præcedat aliqua duratione esse ipsius. Et hoc non. Vel non esse Filij præcedat ipsum esse aliquo instanti originis, & hoc non est inconueniens. Vel non esse Filij præce-

dat esse ipsius Filij aliquo instanti naturæ, loquendo de instanti naturæ proprie sumpto: de quo Doctor in 2. *dist. 1. q. 2. & in 3. dist. 3. q. 1.* Et quod ponitur habere esse prius in aliquo instanti naturæ sic sumpto semper præcedit aliqua duratione, & hoc comparando ad opposita, vt exposui in 2. Accipièdo verò instans pro aliquo instanti priori natura non positiuè, sed magis priuatiue, sic intelligendo, quòd ipsum non esse quantum est ex parte sua actu inesse, nisi præueneretur ab aliquo agente dante esse: & hoc modo concedo, quòd si Filius non produceretur à Patre dante sibi esse: non esse, quantum est ex parte sui, sibi inesse. Et hoc modo potest concedi, quòd haberet esse post non esse. Et de hoc satis patere potest à Doctore in isto primo *dist. 2. part. 1. q. 1. & dist. 8. q. vlt. & in 2. dist. 1. q. 2. & in 3. dist. 3. q. 1. & alibi sapè.*

Ad quartum patet responsio ex his, quæ dicta sunt ad secundam rationem. Ex illa enim responsione non sequuntur tot instantiæ, vt iste ponit. Si etiam ponerentur illæ sex instantiæ: non video ex hoc sequi aliquid absurdum, vel impossibile. Oporteret enim ipsum probare ipsam impossibilitatem. Quod enim inconueniens est dicere, quod intellectus est prior voluntate, & in aliquo instanti intellectu est prior voluntate, & in alio instanti generatio est prior spiratione, & post in alio instanti intellectu producit creaturas in esse cognito, & post in aliquo instanti voluntas producit illas in esse volito. Et sic patet responsio ad Gregorium. Et ex his, quæ bene intelliguntur omnes aliæ rationes factæ contra hanc positionem Doctoris facillimè solui possunt, & sufficere possunt ista pro responsione ad rationes Ioannis Anglici Baconis & Ocham.

15.
Ad quartum.

DISTINCTIO SEPTIMA.

A.

De comparatione potentia generandi ad personam.

Hic solet quæri à quibusdam, utrùm Pater potuerit, vel voluerit generare Filium. Si enim, inquit, potuit, & voluit generare Filium, ergo potuit aliquid, & voluit, quod nec voluit, nec potuit Filius: nam Filius nec potuit, nec voluit generare Filium. Cui versutiæ facillè respondemus dicentes, quòd posse, vel velle generare Filium, nõ est posse, vel velle aliquid subiectum potentia, vel voluntati. Est tamen aliqua potentia, vel voluntas, scilicet posse, vel velle gignere Filium: & ideò distinguenda est intelligentia propositi verbi posse, vel velle gignere Filium, & posse, vel velle aliquid. Neque enim generatio Filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentia & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Non enim ante voluit, vel potuit, quàm genuit: sicut nec ante fuit, quàm genuit, quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse Pater, & vult esse Pater, Filius autem non potest, nec vult esse Pater: ergo Pater potest, vel vult esse aliquid, quod non potest, vel vult esse Filius, non sequitur, quia esse Patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

*Dist. 28.
huius primi.*

Ponit

Ponit quadam verba Augustini, unde potest moueri auditor.

Sed vehementer nos mouet quod Augustinus ait *in 3. lib. contra Maximinū* B.
 Siqui asserbat Patrem potentio-rem esse Filio, eo quòd Filium genuit Deum Aug. 3. in
 creatorem, Filius autem non: dicebátque Patrem potuisse gignere, non Filium; fin. 12. cap.
 & ideò potentio-rem esse Filio. Ad quod respondens Augultinus dicere videretur, quòd Filius etiam potuit gignere, volens ostendere Patrem esse non potentio-rem Filio, his verbis. [Absit vt ideò potentior sit Pater Filio, sicut putas, quia creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit.] Vide, & diligenter attende hæc verba: non enim non potuit, sed non oportuit, videtur enim dicere quòd Filius potuit gignere, sed non oportuit, & ita potuit, quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit, dicens: [Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus Filius nepotem gigneret Patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur, nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium Patris natura, non fecit.]

Opponitur prædictis verbis Augustini.

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet, quòd Filius potuerit gignere. Si enim potuit Filius gignere, potuit esse Pater, & si potuit esse Pater, potuit ergo esse Pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicuius alius: sed alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec Patris, quia Pater est ingenuitus, & innascibilis. Nec sui, quia nulla res se ipsam gignere potest. Nec Spiritus sancti, quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse Filius, & ita mutabilis esse potuit. C.

Hic queritur quomodo intelligenda sint.

Quomodo ergo accipiatur quod supra dictum est, non enim non potuit gignere, sed non oportuit, quasi potuit: sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc verum, & ideò sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium. D.
Libr. de Trin. 1. c. 8.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi; non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit, quòd Filius non genuit, sed ei non conueniebat. Sicut Deus Filius non est Deus Pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & Pater similiter non est Filius, nec hoc est ex impotentia Patris. Sed quærit Maximinus Arianorū Episcopus. Vnde ergo est, quòd Pater non potest esse Filius, vel Filius Pater? non utique ex impotentia, sed Pater proprietate generationis Pater est, quâ oportet eum non esse Filium: & Filius proprietate natiuitatis Filius est, quâ oportet eum non esse Patrem. De quibus proprietatibus plenius tractabitur. E.

Vtrum Pater naturâ sit potens gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia qua sit in Filio?

Item quæritur à quibusdam, Si Pater potens sit naturâ gignere Filium, an hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio? Ad quod dicimus, quia Pater non est F.

est potens nisi naturâ: eius enim potentia natura est, vel essentia. At, inquit illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere, habet ergo aliquam potentiam Pater, quam non habet Filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus Filius, quam & Pater: quâ Pater potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in Filio, quâ potuit gigni, quæ est in Patre quâ potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significans potentiam, quâ Pater potens est gignere, & aliam, quâ Filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, Patrem posse habere aliam proprietatem, siue notionem, quâ genitor est, & Filium aliam, quâ genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem, quâ Pater est: aliam Filius, quâ Filius est.

Quomodo intelligendum sit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi?

G. Ita etiam cum dicitur, Filius non habet potentiam generandi, quam Pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, Filius non habet potentiam generandi, quam & Pater, scilicet, quâ potens sit ad generandum, id est, ut genuerit, vel ut generet sicut Pater, verum est; si verò intelligatur sic, non habet potentiam quâ possit gigni, vel genitus esse, qua eadem Pater potens est, ut genuerit, vel ut generet, falsum est. Sicut dicitur, Pater habet potentiam quâ potest esse Pater, Filius verò non habet potentiam quâ possit esse Pater: & è conuerso, Filius habet potentiam quâ potest esse Filius, Pater verò non habet potentiam quâ possit esse Filius: habet ergo aliquam Pater, quam non habet Filius, & è conuerso. Absit, quia eadem est potentia Patris, quâ potest esse Pater, & Filij, qua potest esse Filius. Ita etiam eadem est voluntas, quâ Pater vult esse Pater, non Filius, & Filius vult esse Filius, non Pater: & eadem est voluntas Filij, quâ vult esse genitus, & Patrem genuisse, & Patris, quâ vult esse genitor, & Filius genitum esse.

Q U Æ S T I O V N I C.

Vtrum potentia generandi sit aliquid absolutum, vel proprietas Patris?

Alensis 1. p. q. 41. m. 1. Henr. sum. art. 57. q. 7. D. Thom. 1. p. q. 41. art. 5. D. Bonavent. bic q. 1. art. 1. Richard. quest. 1. Capreol. quest. 1. art. 1. com. 2. Gabriel. quest. 1. 2. & 3. Durand. quest. 2. m. 29. Aureol. quest. 1. art. 2. Suarez 1. p. tract. 3. lib. 6. cap. 5. Vide Scot. 1. Physic. quest. 10. cor. & 5. Physic. quest. 1. & 2. Mayron. d. 7. q. 2. Bacon. d. 5. quest. 1.

1.

I RCA istam distinctionem septimam quæro, vtrum potentia generandi in Patre sit aliquid absolutum, vel proprietas Patris? Quod proprietas Patris, probo. Augustinus 5. de Trinit. cap. 6. *eo Pater est, quo est ei Filius:* ergo eo est Pater, quo generat. Probatio consequentiæ, quia generatione est ei Filius: sed Paternitate est Pater: ergo Paternitate generat: vel si Deitate generat, ergo Deitate est Pater.

Item per rationem, actus proprius est à propria forma agentis: sed *generare* est proprius actus Patris: ergo, &c. Probatio maioris: tum, quia propria forma dat *esse*, igitur & *agere*: tum, quia si forma communis & effectus communis: quia causa & effectus correspon

correspondent sibi inuicem, vniuersalis vniuersali, particularis particulari, 2. *Physic. & 5. Metaph. c. de causa.* Item, medium est eiusdem generis cum extremis: sed supposita, quæ sunt extrema, sunt relatiua: igitur illud quo suppositum agit, quod est medium inter ea, est relatiuum.

Text. 38.
Text. 2.
10. Met.
Text. 22.

Item, potentia est eiusdem generis cum actus: in diuinis sunt idem: sed actus generandi est relatio, vel relatiuum, ergo & principium erit relatio, vel relatiuum.

Contra, Damasc. *generatio est opus naturæ: sed non est opus naturæ vt generantis, quia natura non generat: ergo est opus naturæ vt principij generandi.* Item, Hilarius de Trin. lib. 5. *Ex virtute naturæ in eandem naturam, natiuitate subsistit Filius.*

Cap. 8.

Circa finem.

Item, Magister in litera, *Pater non est potens nisi natura: & loquitur de potentia generandi: ergo, &c.*

COMMENTARIUS.

Titulus quæstionis non intelligitur de principio quod generationis; quia certum est apud omnes quod Pater est principium quod ge-

nerans: sed intelligitur de principio quo Pater generat, siue de ratione formali generandi.

SCHOLIUM.

Sententiam D. Thomæ essentiam esse illud, quo Pater generat, quia in ea assimilatur sibi Filius, impugnat sex rationibus. Prima, sequeretur si Deitas esset per se, quod generaret. Secunda, haberet distinctionem realem à genito. Tertia, forma vt in ea assimilantur generans, & genitum, tantum habet unitatem rationis. Quarta, agens non est in actu per formam, nisi vt est hac. Quinta, productio prius distinguit quàm assimilatur, & distinguit prius, vt hac, quàm vt forma. Sexta, brutum generat sibi simile in specie, tamen forma specifica non est principium quo, sed potentia vegetatiua: hac vt faciunt contra ipsius Scoti opinionem postea soluantur.

Hic est opinio talis, quod illud quo Pater generat, est essentia: propter hanc rationem quia generans assimilatur sibi genitum in forma, quâ agit: Filius autem assimilatur Patri in essentia, non in proprietate: ergo, &c. Et declaratur ratio, quia sicut in creaturis proprietas indiuidualis non est ratio agendi, sed natura, in qua indiuidua conueniunt: ita in diuinis proprietas personalis, quæ correspondet proprietati indiuiduali in creaturis, non erit ratio agendi, vel gignendi.

2.
D. Thomas
1. p. q. 41.
art. 5.

Contra istud arguitur multipliciter. Primò sic: Omnis forma sufficienter elicitua alicuius actionis, si per se est, per se agit illa actione. Exemplum, si calor est sufficiens causa calefactiua, calor separatus calefaceret: albedo etiam per se habet disgregare, & idè cum per se habet esse, vt in Sacramento Altaris, per se habet disgregare: ergo si Deitas sit potentia generatiua, & constat quod sufficiens; sequitur quod si per se sit Deitas, quod per se generabit. Deitas autem prius est in se aliquo modo, quàm intelligatur esse in persona, quia Deitas vt Deitas, est per se esse: ita quod tres personæ ipsa Deitate per se sunt, non è conuerso, 7. de Trin. c. 4. *Omnis creatura ad se, subsistit, quanto magis Deus.* & infra, *hoc est Deo esse, quod subsistere:* ergo in isto primo signo naturæ, in quo intelligitur Deitas in se, antequàm intelligatur in persona, generabit. & ita Deitas sic cõsiderata, distinguetur à genito.

Si dicatur, quod Deitas non habet per se esse nisi in persona, & idè non per se agit, sed persona per se agit. Contrà, argumentum probat oppositum, quia si calor habens per se esse participatum per miraculum esset per se, posset operari per se illa operatione, cuius est principium quo elicitium in supposito: ergo ipsa diuina essentia, quæ est per se esse ex se, non autem per se participat esse, poterit per se esse agens illa operatione, cuius est principium quo elicitium in supposito: & ita stat argumentum.

Item secundò sic: Producentis, & formæ quâ producens producit, eadem est relatio ad productum: hoc accipitur à Phil. 2. *Physic. & 5. Met.* vbi vult, quod ad idem genus causæ, & principij pertinent ars, & ædificator: ergo ad idem genus principij pertinent producens, & illud quo producens producit: & ita si essentia sit quâ Pater generat, habebit essentia relationem realem ad genitum: hoc falsum est: ergo, &c.

Arg. 2.
Text. 38.
& 50.
Text. 2.

Item tertio, forma in quantum est, in qua assimilantur generans, & genitum, non habet unitatem nisi rationis, sicut accipitur à Damasc. lib. 1. c. 8. ergo nec entitatem nisi rationis: ergo secundum hoc, non est principium elicitium actionis realis.

3.
Arg. 3.

Item quarto, forma non est principium agendi nisi in quantum agens est in actu per eam: non est autem in actu per ipsam, nisi in quantum est in ipso: non est autem in ipso, nisi vt est hac: ergo vt est hac, est principium.

Arg. 4.
2. de Anim.
Text. 2.

Arg. 5. Item quintò, productio per prius est distinctiua, quàm assimilatiua: quod patet, quia omnis productio est distinctiua, non autem omnis est assimilatiua: ergo forma, quæ est principium productionis, prius est principium eius inquantùm forma est distinctiua, quàm inquantùm est assimilatiua. Ipsa autem est distinctiua inquantùm *hæc*, assimilatiua inquantùm forma: ergò prius est principium productiuum inquantùm *hæc*, quàm inquantùm forma.

Arg. 6. Item, instatur contra probationem argumenti positionis; tum, quia brutum generans brutum assimilatur ei in specie: & tamen forma specifica bruti non est principium generandi, sed potentia vegetatiua: igitur maior videtur esse falsa; tum, quia in augmentatione carnis, calor est principium actiuum secundùm Philosophum 2. *de Anima*, & tamen illo generatur caro animata similis generanti in forma vegetatiua.

Text. 50. & circiter.

S C H O L I V M.

Sententia Henrici est essentiam esse principium quo generationis, sed ut determinatur per relationem. Hanc reicit Scotus aliis sex argumentis. Primò, quia actiuum perfectum indeterminatum ut agit, non petit determinans. Secundò, indeterminatum ad duos effectus ordine quodam, ex se determinatum est ad primum eorum. Tertio, sequeretur quòd relatio esset ratio agentis, & simul ratio determinatiua principij agendi. Quarto, natura non est determinabilis secundùm Damascenum. Quintò, relatio secundùm Henricum tantùm ratione differt ab essentia. Sextò, ratio agendi in creatis non determinatur per relationes.

4. *Hæc. quodl. 3. q. 3. & in sum. ar. 57. 9. 7. Text. 10.* **A**liter dicitur ^a quòd generationis in diuinis oportet dare aliquod principium positiuum, quia actio est positiua: non sunt autem positiua in diuinis personis nisi essentia, & relatio: relatio autem non potest esse principium illius productionis, quia relatio non est principium, nec terminus motus, ex *5. Physic* ergo essentia: sed essentia secundùm se considerata, est indeterminata ad plures personas, & ad actiones plurium personarum: ergo oportet, quòd ad hoc quòd ipsa sit principium determinatæ actionis, quòd determinetur: determinatur autem per relationem, & idè relatio ponitur principium, non elicitiuum, sed determinatiuum. Ad hoc etiam adducitur confirmatio ex creaturis, vbi eadem forma dat actum primum, & secundum: sed determinatur ad hunc, & illum ex diuersis respectibus, quia ad primum determinatur ex respectu ad subiectum, & ad secundum ex respectu ad obiectum.

5. *Indeterminatio duplex, materia & efficiens, secunda non eget determinante ad agendum, prima sic.* **C**ontrà. Indeterminatio est duplex. Quædam est potentia passiuæ, vt indeterminatio materia: & quædam potentia actiuæ illimitatæ ad plures effectus. Exemplum, sicut Sol est indeterminatus ad producendum multa animalia, non quòd aliquam formam recipiat, vt agit: sed quia habet virtutem productiuam illimitatam: quòd autem est indeterminatum indeterminatione materia:, oportet quòd recipiat aliquam formam ad hoc, vt agit, quia non est in actu sufficiente ad agendum, sed quòd est indeterminatum indeterminatione potentia actiuæ, est ex se sufficienter determinatum ad producendum quemcunque istorum effectuum, & hoc si passum dispositum sit approximatum, vbi requiritur passum, vel ex se ipso, vbi non requiritur passum. Probatio, si tale actiuum esset de se determinatum ad vnum effectum, posset de se sufficienter producere illum: sed si est indeterminatum ad hoc, & ad illud, ex tali illimitatione, nulla tollitur perfectio causalitatis eius respectu talis effectus, sed tantùm causalitas additur respectu alterius: igitur ita potest producere istud & illud, sicut si esset tantùm istius: & ita non requiritur aliquod determinans. Ad propositum, essentia diuina non est principium indeterminatum indeterminatione materia: igitur sine determinatione alterius quasi principij actiuus, erit simpliciter determinatum determinatione, quæ requiritur ad agendum, ita quòd non requiritur aliquid aliud.

Confirmatur ^b; quia talis indeterminatio principij actiuus, licet sit ad disparata, non tamen est ad contradictoria: sed determinatè ad alteram partem contradictionis respectu cuiuslibet istorum disparatorum: nulla autem indeterminatio prohibet ex se determinatè agere, nisi quæ aliquo modo esset ad contradictoria, vt ad *agere*, & non *agere*: ergo, &c.

Item secundò, quando aliquod principium actiuum est indeterminatum ad aliquos duos effectus non ex æquo, sed secundùm ordinem naturalem, ex se sufficienter determinatum est ad primum illorum: & posito primo est determinatum ad secundum: essentia autem diuina non est indeterminata ad istas duas productiones ex æquo: sed per prius se habet ad generationem: igitur est ex se sufficienter determinata ad vtrumque, quia ex se primo ordine ad primam: & illa posita, est determinata ad secundam, & ita in nullo

nullo signo originis est indeterminata ad utramque quasi tunc eliciendam.

Item tertio, relatio est ratio, & forma suppositi agentis: igitur si est determinatiua principij quo habebit duplicem rationem principij respectu generationis, vnam in quantum est ratio agentis, & aliam in quantum est ratio determinatiua principij agendi, & sic ipsa mediabit inter seipsam, & actionem.

Item quarto sic, natura vt natura ponitur principium elicitium istius actionis: ipsa autem vt natura non est determinabilis, secundum Damasc. lib. 3. cap. 6. proprietates determinant hypostasies non naturam vt natura: igitur nihil est determinatum principij quo, vt est principium quo, sed tantum principij agentis. Idem lib. 1. cap. 10.

Item quinto, relatio secundum istum Magistrum tantum ratione differt à fundamento: ergo non potest esse principium determinatum ad actum realem aliquo modo distinctum ab essentia: quia nihil concurret ad rationem alicuius principij respectu actionis realis, nisi reale.

Item sexto, quod dicitur de relatione determinatiua in creaturis, videtur esse falsum, quia calor ex se non per aliquem respectum medium est fundamentum huius respectus potentie calefactiue. Non oportet etiam quod determinatio ad actum primum & secundum, fiat per respectus, quia eadem forma absoluta dat actum primum absolutum & secundum, & non respectuum: & etiam principium agendi est absolutum, & non respectuum.

C O M M E N T A R I V S.

1. a **A**liter dicitur. Hic recitatur opinio Henrici, qui dicit in sententia, quod essentia est principium elicitium generationis, sed non potest esse principium determinate actionis, nisi determinetur: & sic relatio erit principium non elicitium, sed determinatum ad talem, vel talem actionem.

Improbatio. Contra. Indeterminatio est duplex. Et ista duplex indeterminatio clara est hic in litera: & supra patet d. 3. q. 7. parum ante responsum ad argumenta principalia: & ibi aliquid expositum. Cum ergo indeterminatum potentie actiue illimitate seipso determinat ad agendum, id est, per formam propriam: sequitur, quod cum essentia diuina sit indeterminata indeterminatiue potentie illimitate ad agendum seipsa: hoc est, per propriam entitatem, potest se determinare: ergo non per relationem sibi additam.

2. b **C**onfirmatur. Quia talis indeterminatio principij actiui, &c. intelligendo de indeterminatiue principij actiui per modum nature: vt patet de Sole; sed non per modum voluntatis, quia voluntas ex sua ratione formali propter sui libertatem est indeterminata ad contradictoria. Et litera clara est.

Paternitas est proprietas patris. c **I**tem tertio, &c. Et sic ipsa mediabit inter seipsam, & actionem: quia ex quo Paternitas est conditio

agentis; quia est proprietas Patris: & sic est posterior ratione formali agendi, & ex alia parte ponitur, quod sit determinatiua rationis formalis agendi: ergo erit prior seipsa, vt est conditio agentis, & actio sequitur rationem formalem agendi, & suppositum agens: ergo paternitas mediabit inter seipsam, & actionem: quod est falsum. Nam vt est determinatiua principij formalis agendi, est prior seipsa, vt est conditio suppositi agentis: sicut enim ratio formalis agendi intelligitur, vt prior supposito agente: ergo & ratio determinatiua ipsius principij formalis agendi erit prior ipsa conditione agentis: & ipsa paternitas, vt est conditio agentis est prior actione, id est, generatione actiua, quæ generatio actiua est formaliter ipsa paternitas: ergo paternitas, vt conditio suppositi agentis mediat inter seipsam, vt scilicet est determinatiua rationis formalis, & vt est actio.

d **I**tem quarto sic, &c. Proprietates determinant hypostasies, non naturam, vt natura, id est, quod ipsa relatio, quæ est proprietas personalis est ratio distinguendi personam: filiatio enim in diuinis est ratio distinguendi Filium à Patre, & ideo est actus personæ distinguens vnum ab alio, & nullo modo est actus nature: non posset autem determinare essentiam, nisi esset actus essentia.

Natura non est determinabilis.

S C H O L I V M.

Ante resolutionem quæst. explicat optime varias acceptiones potentia. Primo, accipitur pro potentia Logica, id est, non repugnantia terminorum, quam bene declarat. Secundo, vt distinguitur contra actum: & sic non est in Deo, ex d. 2. q. 1. quia quicquid potest esse in Deo ad intra est. Tertio, pro potentia reali, id est, pro fundamento relationis actiui, vel passiu. sed in presenti agitur de actiui. Quarto, sumitur quandoque pro illo fundamento precise, vt pro calore, quandoque verò pro eodem cum omnibus requisitis ad agendum: & utraque hæc acceptio habetur ex Philosopho.

AD quæstionem igitur respondeo distinguendo de potentia: vno modo dicitur potentia Logica, quæ dicit modum compositionis factæ ab intellectu, & ista notat non repugnantiam extremorum, de qua dicit Philosophus 5 Metaph. cap. de potentia, illud est possibile cuius contrarium non est de necessitate verum. & si hoc modo quærat de potentia generandi in diuinis; dico, quod ipsa est possibilis, comparando generationem ad quemcunque actum non repugnantem generationi: & tunc possibilis est Patris, vel Dei

ad hoc prædicatum, quod est *generare*; quia isti termini non repugnant: impossibilitas autem est, quod Filius, vel Spiritus sanctus generent: quia isti termini repugnant.

I. Et si quæritur, quid est potentia generandi in diuinis isto modo?

Potentia Logica quid? De quo sup. d. 2. part. 2. q. 3.

Respondeo, non oportet dare aliquod principium quo aliquis sit potens generare; sufficit enim sola non repugnantia terminorum, sicut si ante mundi creationem mundus non solum non fuisset, sed per impossibile Deus non fuisset, & incepisset à se esse, & tunc fuisset potens creare mundum, si fuisset intellectus aliquis ante mundi creationem componens hanc, *mundus erit*: hæc fuisset possibilis; quia termini non repugnant. non tamen propter aliquod principium in re possibili, nec propter actiuum sibi correspondens: nec etiam modò illa, *mundus erit*, fuit possibilis formaliter loquendo de potentia Dei, sed potentia, quæ erat non repugnantia istorum terminorum, quia isti termini non repugnant: licet istam non repugnantiam concomitaretur potentia actiua respectu huius possibilis.

8. Alio modo dicitur potentia diuisa contra actum: ista non est in Deo: relinquitur igitur potentia realis, quæ dicitur principium agendi, vel patiendi, vt proximum fundamentum relationum: quia hoc nomen *potentia*, non est abstractum vltimata abstractione, sed est concretum concretionem ad fundamentum, licet non concretionem ad subiectum, de qua multiplici abstractione in relatiuis, dictum est supra d. 5. q. 1. art. 2. Hic autem tantummodò quæritur de potentia agendi, & tunc distinguitur, quod hoc nomen *potentia*, potest sumi, vel pro eo, quod per se significat, vel pro eo quod connotat, quod est proximum fundamentum talis relationis. Primo modo accipiendo dico, quod *potentia* significat relationem, sicut potentialis, vel principiatio, & hoc modo quæstio non habet difficultatem, quia potentia generandi in diuinis dicit essentialiter relationem.

Potentia quomodo concretionem.

Potentia actiua variè sumitur.

Secundo modo est difficultas quæstionis, quærendo quid sit illud absolutum, quod est fundamentum proximum istius relationis: & tunc loquendo semper præcisè de potentia actiua, siue productiua, de qua est modo sermo; distinguo vterius de potentia denominatiuè sumpta, quod aliquando sumitur pro suo fundamento præcisè: aliquando autem pro ipso cum omnibus aliis, quæ concurrunt ad hoc, vt possit elicere actum, quæ scilicet requiruntur ad rationem potentie propinquæ: cuiusmodi sunt (in creaturis) approximationis passi, & impedimenti remotio.

Text. 10. & circiter.

Text. 17.

Text. 2. & inde.

Text. 10.

Ista distinctio vltima potentie acceptæ: pro fundamento præcisè, vel pro ipso cum aliis omnibus concurrentibus, accipitur à Philosopho 9. Met. definitio autem potentie actiue, quam ponit 5. & 9. Met. est potentie actiue primo modo sumptæ: potentiam autem secundo modo sumptam exprimit ipse manifestè 9. Metaph. 4.

Quoniam, inquit, *aliquid possibile, & quando, & quomodo, & quacunque alia necesse est adesse in definitione*: & subdit, *tales potentias, scilicet irracionales necesse est, vt possint quando passiuum, & actiuum appropinquatur, hoc quidem facere, illud verò pati.*

Et si obiiciatur contra eum, quod istæ irracionales possint impediri: hoc excludendo dicit, *Nullò namque exteriorum prohibente adiungere nihil adhuc oportet: potentiam enim habet, vt est potentia faciendi: est autem omnino, sed habentium aliquo modo, in quibus excluduntur, qua exterius prohibent*: remouent enim hæc, eorum, qua in determinatione apponuntur quadam. Vult dicere, quod quædam pertinentia ad diffinitionem potentie actiue vt potentie, excludunt impedimentum: ergo potentia actiua ibi secundum eum, accipitur cum omnibus concurrentibus ad possibilitatem propinquam agendi.

COMMENTARIUS.

I. *Potentia accipitur tribus modis. De multiplici potentia,*

AD quæstionem igitur respondeo. Ista litera clara est. Er primò distinguit de *potentia*. Primò accipitur *potentia* pro potentia Logica: & quid sit patet in litera, & supra patuit d. 2. p. 2. q. 3. in *responsione ad argumenta principalia*. Secundò accipitur *potentia*, vt distinguitur contra actum: sicut dicimus, quod ens diuiditur per actum, & potentiam, vt patet 5. Metaph. & ista potentia non est in Deo: quia quicquid est ibi, est in vltima actualitate, vt supra patuit *dist. 2.* Tertiò accipitur *potentia* pro potentia reali, quæ est proximum fundamentum relationis agendi, vel patiendi, sicut dicimus, quod calor est potentia agendi. Et hic in proposito tantum quæritur de potentia agendi, quæ adhuc distinguitur; quia potest accipi, vel pro significato, vel pro connotato, & pro significato dicit tantum

relationem: pro connotato dicit aliquod absolutum. Accipiendo potentiam pro significato, non est præsentis speculationis: sed accipiendo pro connotato, siue pro absoluto, tunc quæritur quid est illud absolutum in diuinis quo mediante Pater posset generare.

Accipiendo potentiam ergo pro tali absoluto, potest adhuc distingui; aut accipitur illud absolutum in se; aut accipitur illud absolutum cum omni circumstantia requisita ad actionem. Primo modo tale absolutum potest dici ratio formalis agendi, potentia tamen remota. Secundo modo potest dici ratio formalis agendi potentia propinqua. Et ista distinctio de potentia pro fundamento propinqua, & remota accipitur à Philosopho 9. Metaph. sext. comm. 10. Nam ibi habetur expressè de

de potentia propinqua: inquit enim ibi secundum aliam literam: *Potentia vero tales, quando appropinquans secundum quod est possibile eus de actiuo, & passiuo necesse est, ut quadam agant, & quadam patiantur. Et parum infra: Ergo omne quod habet potentiam secundum rationem, necesse est, cum fueris appetens illud, quo habet potentiam non habet illud: & secundum quod habet de appetitu, etiam semper erit, cum passiuum fuerit propinquum: & habuerit potentiam actionis in hac dispositione: & si actio potest ad hoc, & non indiget addere in sermone: & si non fuerit aliquid extrinsecum, &c. Ibi Commentator: Ergo omne, quod habet potentiam, id est, ergo necesse est cum ratiocinatus habuerit magnum appetitum ad illud, quod potest agere, ut agat illud secundum suum appetitum, & suum posse: sed non agat, nisi quando pa-*

*tiens fuerit propinquum ei, & habuerit in tempore actionis istam dispositionem, quam dicimus, scilicet appetitum, & potentiam ad agere. Deinde dicit. Et si actio potest, &c. id est, Et non indigemus cum hoc, quod potentia possit agere, & addere, nisi aliquid extrinsecum impediat: quoniam sufficit in hoc, quod dicimus, quod potentia potest agere: quoniam cum fuerit illic impediens, tunc potentia non poterit. Hæc ille. Et sic patet expressè quomodo ibi intendit de potentia, quæ habet omnino requisita ad agendum, quæ tunc vocatur potentia propinqua. Sed de potentia primo modo, hoc est, de potentia absolute sumpta, qua aliquid potest agere. Patet à Philosopho 9. *Metaph. text. comm. 2.* ibi enim distinguit Aristoteles potentiam accipi multipliciter. Vide textum cum commento.*

Potentia multiplici modis sumitur.

SCHOLIUM.

Decidit fundamentum relationis generatiuæ præcisè sumptum, non esse relationem, sed absolutum. Primum probat dupliciter. Primum, quia in diuinis non esset productio libera, seu per modum voluntatis. Secundò, relatio esset principium sui. Secundum probat primò, si Deus generaret alium Deum absolutum, foret principium quo, ut in creatis. Secundò, terminus generationis est absolutum, ex dist. 5. quæst. 2. ergo & principium.

Loquendo ^a tunc de potentia, id est, de proximo fundamento istius relationis præcisè sumpto, dico quòd potentia generandi Patris non est relatio, sed aliquid absolutum. Partem negatiuam probo. Primò, quia omnis relatio videtur æquè naturaliter respicere suum proprium correlatiuum: ergo relatio spirantis suum proprium correlatiuum sicut relatio generantis suum: non distinguuntur autem in diuinis productiones per modum naturæ, & voluntatis, nisi quia principium quo produciens producit aliter, & aliter se habet ad productionem, & productum; quia hæc, naturaliter hæc liberè: ergo non essent tunc duæ productiones formaliter distinctæ per modum naturæ, & voluntatis.

9.

Secundò, quia tunc eadem relatio esset principium sui ipsius, quia in Patre non est nisi vnica relatio ad Filium, & illa est per te quo respectu generationis, quæ scilicet generatio est eadem relatio, licet aliter nominata: ergo, &c.

Tertiò, quia tunc Paternitas esset simpliciter perfectior Filiatione. Probatio consequentiæ dupliciter. Primò, quia illud quo produciens producit, si non est eiusdem rationis cum producti forma, continet eam virtualiter, & est perfectior ea: ergo si Paternitas est quo Pater agit, & non eiusdem rationis cum Filiatione, continet Filiationem virtualiter, & est perfectior ea.

De hoc infr. d. 28. q. 2. & quoad. 4.

Secundò, quia Filiatio non dat Filio, quòd agat. nihil enim nec ad intrà, nec ad extrà producit Filium Filiatione: ergo si Pater Paternitate agit formaliter, Paternitas erit aliquid perfectius Filiatione.

Partem affirmatiuam ^b solutionis probo, primò sic: quod est perfectionis in principio productiuo non tollit ab illo rationem principij productiuum: sed communicare se in identitate numerali, & adæquata communicatione sibi, ponit perfectionem in principio productiuo: ergo hoc non tollit ab aliquo rationem principij productiuum. sed si Deus (per impossibile) generaret alium Deum, & ille alius tertium, Deitas poneretur principium productiuum alterius, & non relatio, & tunc Deitas non communicaret se in identitate numerali, nec communicaret se communicatione adæquata sibi in ratione principij productiuum; quia Deitas posset esse principium alterius communicationis, puta factæ per impossibile à secundo Deo; ergo cum modò Deitas communicetur in identitate numerali, & communicatione adæquata sibi, ita quòd Deitate non potest esse alia communicatio numero eiusdem rationis cum ista, sequitur quòd multò magis modò poueretur absolutum esse principium productiuum, quàm tunc poneretur.

10.
Producens communicans suam naturam perfectius est, quam dans aliam numero.

Exemplum istius est, si calor in igne communicaret se eundem numero ligno, & communicatione adæquata, ita quòd iste calor non posset esse principium alterius calefactionis, non negaretur calorem ignis esse principium productiuum caloris in ligno: cum modò de facto ponatur calor esse principium illius, & hoc eum duplici imperfectione opposita duplici perfectioni hic suppositæ: quia nunc est ibi diuersitas caloris communicati, & communicatio non est adæquata, hic autem esset identitas caloris, & communicatio adæquata. & tamen, illa hypothesi posita, lignum calore non posset calefacere:

non enim se, quia accipit calorem calefactione, quæ est ab hoc calore, & tunc prius haberet calorem, quàm haberet calorem: nec aliud, quia ista calefactio ligni ponitur adæquata illi calori in ratione principij actiui.

Ita intelligendum est in proposito, quòd illud quod poneretur esse principium alterius communicationis, si communicatio fieret in diuersitate numerali, & non adæquata, illud idem debet modò poni principium quando fit communicatio eiusdem, & adæquata principio productiuo.

Secundò ° probò idem sic: aliquid absolutum est terminus formalis generationis: ergo aliquid absolutum est ratio formalis, quæ agens agit. Antecedens probatum est *d. 5. q. 2.* prima ratione contra primam opinionem. Probo consequentiam, quia impossibile est agens communicare terminum formalem productionis, nisi agat forma æquè perfecta, si agit vniuocè, vel perfectiori, si æquiuocè: in diuinis autem nihil est perfectius absolute, quia absolutum est formaliter infinitum, ratio autem non, ergo, &c.

C O M M E N T A R I V S.

1.
Pro parte negatiua.

1. **L**oquendo tunc de potentia. Primò Doctor probat, quòd potentia generandi in Patre non est aliqua relatio, puta paternitas. Et probat multiplici medio.

Primò, supponendo vnum communiter concessum, quòd productio Filij, & productio Spiritus sancti sic distinguuntur, quòd productio Filij est naturalis, & per modum naturæ; & productio Spiritus sancti est libera, & per modum voluntatis. Sed si relatio esset ratio formalis generandi, & spirandi: sequeretur quòd vtraque productio esset naturalis, & per modum naturæ. Probatur, quia omnes productiones, quæ dicuntur per modum naturæ, sunt à principio formali productiuo per modum naturæ: & omnes productiones, quæ denominantur liberè sunt à principio formali productiuo per modum voluntatis. Sed nulla relatio potest esse ratio formalis producendi aliquid liberè: patet, quia sola voluntas est ratio formalis sic producendi. Et vltra si paternitas in Patre est ratio formalis producendi Filium per modum naturæ, ergo & spiratio actiua in Patre, & Filio erit ratio formalis producendi Spiritum sanctum per modum naturæ. Probatur consequentia, quia omnis relatio æquè naturaliter respicit suum correlatiuum: si ergo vna respicit suum correlatiuum per modum naturæ: & reliqua similiter.

Sola voluntas est ratio formalis producendi aliquid liberè.

2.

Secundò. Si paternitas est ratio formalis gignendi (cùm paternitas, & generatio actiua sunt penitus idem, licet nomine differant, vt infra patebit *dist. 28 q. vlt. & in quodl. q. 4.*) sequitur quòd idem erit principium sui ipsius: quia si paternitas est principium generationis, & generatio est penitus idem, quòd paternitas; ergo idem erit principium sui.

Tertiò. Quia tunc paternitas esset simpliciter perfectior filiatione. Probatur consequentia dupliciter. Primò, quia illud, quo producens producit, si non est eiusdem rationis cum forma producti, continet eam virtualiter, & est perfectius ea: patet, quia tota perfectio agentis semper sumitur à ratione formali agendi, vt supra exposui *d. 1. q. 2.* Cùm ergo paternitas sit alterius rationis à filiatione, & est ratio formalis producendi Filium, qui dicitur Filius per filiationem: ergo simpliciter erit perfectior filiatione. Secundò, quòd est ratio formalis alicui agendi dicit perfectiorem in illo, sed paternitas, per se, est ratio formalis generandi Filium: ergo erit aliqua perfectio in Patre: filiatio autem non est ipsi filio ratio formalis agendi, nec ad intrà, nec ad extrà: ergo pa-

ternitas erit perfectior filiatione: hoc autem est manifestè falsum: quia tunc personæ non essent æquales in perfectione.

3. *b. Partem affirmatiuam solutionis probò.* Hic Doctor intendit probare, quòd ratio formalis generandi in Patre est simpliciter aliquod absolutum. Primò sic: *Quòd est perfectio in principio productiuo, non tollit ab illo rationem principij productiuo, &c.* Ista ratio Doctoris est satis euidens. Illi enim qui dicunt paternitatem esse rationem formalem generandi, ex hoc dicunt, quia videtur impossibile, quòd idem numero sit ratio formalis generandi, & per generationem sit communicatum productio; quia inter rationem formalem generandi, & rem communicatam per talem generationem productio, videtur aliqua distinctio. Cùm ergo essentia diuina eadem numero, quæ est in Patre sit per generationem communicata filio, non videtur possibile, quòd in Patre sit ratio formalis generandi, siue communicandi seipsam Filio: videtur enim quòd communicari alicui in identitate numerali auferat ipsi communicato rationem principij productiuo. Doctor ergo intendit principaliter probare, quòd communicare se in identitate numerali non auferat ab eo rationem principij productiuo. Et hoc probat ibi: *Sed si Deus (per impossibile) generaret alium Deum, &c.*

3.
Pro parte affirmatiua.

4. Et breuiter pro clariori intelligentia præmittit aliqua. Primum, quòd idem numero possit esse in pluribus suppositis, ita quòd in vno sit ex semetipso, & in alio sit per aliquam productionem: sicut nunc de facto essentia diuina ex semetipso est in Patre: vt infra patebit *dist. 28. quæst. vltima*, & eadem per generationem est in Filio, & per spirationem in Spiritu sancto. Secundum, quando aliqua sunt eiusdem rationis, si vnum sit principium formale agendi, & reliquum. Hoc patet, quia ratio formalis agendi consequitur entitatem quidditatiuam: vt supra exposui *distinct. 1. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 6.* Tertium, naturam simpliciter eandem numero posse diuersis suppositis communicari est perfectionis omnino illimitatæ: vt supra notauimus *distinct. 2. parte, 2. quæst. 3.* Si enim communicare pluribus idem specie est maioris perfectionis, quam communicare idem genere: ergo communicare pluribus suppositis in perfectissima identitate, quæ est identitas numeralis, hoc erit tantum infinitæ perfectionis, vt infra patebit *dist. 28.* si ergo idem specie communicare pluribus non auferat ab eo quòd communicatur, quin sit principium formale productionis, per quam communicatur, à for

4.
Idem numero potest esse in pluribus suppositis.

à fortiori, si aliquid eiusdem speciei communicatur in identitate numerali, non aufert ab eo, quin illud, quod communicatur in tali identitate, sit principium formale alicuius productionis, per quam communicatur, cum hic modus sit perfectissimus: & sic patet litera Doctoris. Et exemplum positum ibi de calore in igne satis clarum est. Si ergo Deus generaret alium Deum, ratio formalis generandi esset Deitas, à fortiori quando Pater generat Filium, communicando sibi eandem Deitatem, ratio formalis generandi Filium, per quam generationem communicatur filio eadem Deitas, erit Deitas ipsa, supple ratio formalis generandi.

Qua sit ratio formalis generandi filium.

§. c. *Secundò probo idem sic.* Ista ratio stat in aliquibus dictis. Primum, quòd terminus formalis

generationis est simpliciter perfectior omni eo, quod per talem generationem habetur, vt supra patuit à Doctore d. 5. q. 2. & vide ibi expositionem quam feci. Secundum, quòd essentia diuina est terminus formalis generationis diuinæ: vt supra probatum est dist. 5. quæst. 2. Tertium, quòd tota perfectio producentis sumitur simpliciter à ratione formali producendi, vt supra patuit: cum ergo in Patre nihil sit perfectius essentia diuina, & ipsa eadem in Filio est terminus formalis generationis: ergo in Patre erit simpliciter ratio formalis generationis: patet, quia aliter non potest poni. Si enim paternitas ponitur, statim sequitur, quòd ratio formalis generandi sit imperfectior termino formali, quòd est impossibile.

Essentia est formalis terminus generationis diuinæ.

S C H O L I V M.

Contra illam consequentiam, absolutum est terminus generationis, ergo & principium, instantias varias ponit, ex triplici via, quas benè refutat, & soluit, probans generationem diuinam esse vniuocam, nec tantam esse distinctionem distinctorum, quanta est distinctiuorum, pulcherrimam, & variam circa hac asserit doctrinam.

Hic rationi instatur, quòd consequentia tantum valet in generatione vniuoca; hæc autem probatur esse æquiuoca: tum ex parte personarum: tum ex productionibus: tum ex ratione differentie specificæ.

Prima via sic: Paternitas, & filiatio differunt specie: ergo personæ constitutæ per eas. Antecedens probatur, quia differunt secundum quiditates, & talis est differentia specifica: tum, quia sunt puri actus, differentia autem actus, & formæ est specifica. Consequentia probatur. Primò, quia non maior distinctio est in principiis, quàm principiatibus. Secundò, quia eadem est differentia formalium constituentium, & constitutorum. Tertio, quia eadem est differentia eorum, secundum quæ præcisè aliqua differunt, & ipsorum quæ differunt. Quarto, quia relationes sunt idem essentia diuinæ sicut personæ: igitur propter istud non negabitur differentia specifica personarum, sicut nec relationum.

Secunda via de productionibus arguitur sic: In diuinis productiones differunt specie: ergo & producta. Antecedens patet, quia in diuinis non est productio nisi vnica vnus rationis. Consequentia probatur: tum, quia aliter non esset proportio productionum ad producta: tum secundò, quia productiones sunt eiusdem rationis cum productis: tum tertio, quia potentia alterius rationis requirunt obiecta alterius rationis: ergo si producerent sua obiecta, producerent ea alterius rationis: ergo sicut intellectus, & voluntas præsupponunt bonum, & verum formaliter distincta, ita producerent terminos formaliter distinctos, vel erunt quibus termini sic distincti, producantur.

Tertia via de differentia specifica arguitur sic: Differentia specifica videtur esse perfectior, quàm differentia numeralis: quod probatur, quia distinctio specierum est de perfectione vniuersi, non autem distinctio indiuiduorum: ergo differentia specifica, sicut perfectior, videtur esse ponenda in diuinis.

Ad ista: si uero generatio ponatur æquiuoca, siue vniuoca ratio non infringitur, quia in æquiuoca generatione oportet principium productuum esse perfectius forma terminante: nihil autem in Deo est perfectius absolute, & specialiter nulla relatio perfectior: absurdissimum enim videtur dicere, quòd relatio contineat virtualiter essentiam diuinam. Conclusio tamen, ad quam inducunt istæ rationes, scilicet de generatione æquiuoca, videtur esse falsa: quia cum in primo termino generationis, scilicet in ipso producto concurrant duo, scilicet natura, & relatio propria ipsius producti, quæ est hæc: aut generatio dicitur æquiuoca, vel vniuoca à termino formali generationis, aut à formali proprio ipsi supposito producto. Si primo modo, cum natura, quæ est terminus formalis huius productionis, sit eadem in producente, & producto, sequitur vniuocatio, quia perfectissima similitudo. Si secundo modo; ergo nulla generatio est vniuoca: quia nullum genitum in sua forma indiuiduali assimilatur gignenti.

Hoc etiam arguitur alio modo, & (est idem quasi) quia generatio, & est distinctiua, & est assimilatiua: perfectior autem ratio in ea est, quòd sit assimilatiua, quàm distinctiua, quod apparet, quia sic est à forma sub ratione formæ, non sub ratione quæ hæc: & ratio

I I.
Instantia contra prædicta. Prima via ex parte personarum.

Secunda via ex productionibus.

Tertia via ex ratione differentie specificæ.

I I.
Ratio stat licet generatio esset æquiuoca. Generatio diuina est vniuoca.

formæ est perfectior in supposito ista differentia indiuiduali. Si enim perfectius est in generatione ipsam esse assimilatiuam: ergo secundum hoc generatio dicitur esse vniuoca, vel æquiuoca: si enim diceretur talis, vel talis, in quantum est distinctiua, quælibet esset æquiuoca; quia quælibet distinguit: & hæc est imperfectior ratio in generatione; quia conuenit imperfectissime generationi: ergo per hanc non distinguitur vniuoca ab æquiuoca: ergo ad propositum cum generatio sit assimilatiua, quatenus eadem natura communicatur distinctiua, quatenus est geniti distincti à generante distincto: sequitur, quod penes naturam gignentis, & geniti sit vniuocatio, & non penes distinctionem eorum, scilicet gignentis, & geniti.

Constituta non tantum differunt, quantum constitutentia,

Tertio applicatur ad propositum, quia si illæ duæ differentie indiuiduales, quæ sunt primò diuersæ constituunt producta non primò diuersa, sed inter quæ est generatio vniuoca, propter similitudinem in natura: si istæ differentie indiuiduales essent species alterius generis, adhuc non constituerent distincta tanta distinctione, quanta esse earum in suo genere; quia tunc differentie indiuiduales constituerent primò diuersa: quòd autem constituta modò non sunt primò diuersa, hoc est propter naturam, in qua natura indiuidua conueniunt; ita etiam tunc conuenirent in eadem natura, licet differentie constitutentes essent species alterius generis; igitur tunc constituta essent eiusdem speciei, sicut modò.

13.

Ad instantias ex prima via, in Deo non est genus, nec species, infr. d. S. q. 2.

Ad ^c argumenta igitur in oppositum.

Ad primum dicendum, quòd non est ibi propriè genus, nec species, nec differentia specifica; sed benè concèdo, quòd Paternitas, & Filiatio sunt relationes quasi alterius speciei, & alterius rationis, quia sunt oppositæ, & non fundatæ supra vnitatem immediatè, sicut similitudo, vel æqualitas, magis etiam distinguitur Paternitas à Filiatione, quàm Paternitas à Paternitate. Sed cum infers, ergo constituta sunt alterius rationis quasi specificè: nego consequentiam.

Aliqua sunt magis distincta aliis, quia magis repugnat, ut contraria, alia, quia minus in aliquo conueniunt, ut disparata. Quomodo distincta magis conueniunt, quam distinguuntur?

Et propter probationem consequentiæ, notandum est, quòd aliqua dicuntur aliquando magis distingui propter eorum minorem conuenientiam in aliquo genere, aliqua propter maiorem repugnantiam, vel impossibilitatem eorum: sicut contraria magis dicuntur distingui, ut album, & nigrum, quàm disparata, ut homo, & album: sed hoc modo non est propriè dictum aliqua magis distingui. Plus enim propriè distinguuntur, quæ minùs conueniunt in aliquo genere. & ita distincta genere generalissimo, plus distinguuntur, quàm contraria, quæ sunt eiusdem generis, licet contraria magis repugnent. Vnde vniuersaliter quanta est distinctio, id est, repugnantia constituentium, vel formaliter distinguuntur, tanta est, & constitutorum: quia si albedo, & nigredo sunt impossibilia, & constituta per ea sunt impossibilia: & ita est in proposito: quanta enim est impossibilitas Paternitatis, & Filiationis, propter quam Paternitas non est Filiatio, tanta est & Patris, & Filij; ita quòd Pater non est Filius. Sed primo modo accipiendo, nunquam distinguuntur conueniunt tantum, quantum conueniunt, quæ per illa distinguuntur, sicut patet per omnia distinguuntur discurrendo: differentie enim specificæ non includunt genus in quo conueniant: species autem distinctæ per eas includunt genus, in quo conueniunt: & ratio est, quia distinguuntur aliquid præsupponunt in ipsis distinctis, quòd ipsa distinguuntur non includunt in suo intellectu, distincta tamen per ea includunt illud: idè distincta conueniunt in illo, distinguuntur autem ea non conueniunt in illo.

14.

Et per hoc patet ad argumenta, & ad probationes. Cum dicitur de principiis, & principiatis, dico, quòd maior distinctio, id est, maior non conuenientia, hoc est in paucioribus conuenientia, potest esse principiorum, quàm principiatorum: sicut differentie specificæ, quæ sunt principia specierum, non conueniunt in genere, in quo conueniunt ipsæ species: & ita etiam est de differentiis indiuidualibus, & indiuiduis respectu naturæ specificæ.

Per idem patet ad illud de formalibus constitutiuis, & de præcisè distinctiuis. In omnibus enim est falsum, quòd quanta est distinctio, vel differentia formalium constituentium, tanta sit differentia constitutorum.

Sed ^d adhuc pondero argumentum, quia istæ relationes in proposito, sunt subsistentes: igitur tantam differentiam habent in quantum subsistentes, quantam habent in rationibus propriis: subsistentes autem sunt personæ: igitur tantam differentiam habent personæ, quantam habent relationes.

Præterea, aliqua differentia formali differunt personæ: & non nisi differentia illa, quæ est relationum, quia nullam aliam habent, quàm istam, quæ est relationum; ista autem quæ est relationum, est specifica; ergo ista erit specifica, vel nulla.

Ad

Ad ista respondeo. Ad primum, quòd licèt relationes sint subsistentes, tamen personæ non tantùm includunt relationes, sed ipsam naturam, in qua subsistunt: relationes autem non includunt formaliter ipsam naturam in aliquo igitur formaliter conueniunt personæ, in quo non conueniunt relationes formaliter, & ideò hîc non est tanta distinctio sicut ibi.

15.
Ad instans.

Ad secundum dico, quòd non sequitur, istis præcisè personæ distinguuntur, & ista distinguuntur specie: ergo personæ distinguuntur specie, sicut nec de differentiis indiuidualibus respectu indiuiduorum. Et cum dicis, tunc nulla erit differentia distinctorum, cum non sit illorum illa, quæ est distinctiuorum, nec aliqua alia per illa; dico, quòd per ista potest esse distinctio distinctorum, & aliqua alia, quàm sit illa distinctiuorum, vel distinguentium: & minor sicut per differentias indiuiduales est aliqua distinctio ipsorum indiuiduorum alia, quàm ipsarum differentiarum; quia differentie sunt primò diuersa, sed distincta non sunt primò diuersa, sed tantùm sunt distincta numero in eadem specie. Ita hîc in proposito per relationes distinctas in specie, vel quasi genere, quibus tamen inquantùm sunt distinctiua accidit distingui specie, possunt alia distingui personaliter tantùm, in eadem specie, siue in eadem natura.

Ad secundam viam de productionibus, nego consequentiam, quia hîc ex perfectione istius naturæ, possunt esse aliqua principia propria alterius rationis, communicatiua tamen ipsius essentia, quod non contingit in aliqua natura imperfecta, & propter distinctionem istorum principiorum formalium possunt esse productiones alterius rationis, & tamen producta vnus rationis, propter vnitatem termini formalis, scilicet naturæ, quæ communicatur.

Ad instans ex secunda via.

Cùm probatur illa consequentia prima per proportionem, dico, quòd proportio illa productionis ad terminum formalem, est quòd per ipsam communicatur terminus formalis: sed non requiritur talis proportio, quòd productio sit vnus rationis, si terminus formalis sit vnus rationis; quia productiones possunt distingui per rationes suas formales aliter, quàm ex terminis formalibus, sicut hîc ex principiis formalibus.

Exemplum huius est; quia quandoque forma eadem potest acquiri mutationibus alterius rationis, sicut idem vbi per motum localem super magnitudinem rectam, & circularem: qui motus ita sunt alterius rationis, quòd non sunt comparabiles secundum Philosophum 7. *Phys.* Ita esset, si eadem sanitas posset induci immediatè ab arte, & immediatè à natura.

Ad terminum vnus rationis possunt esse productiones diuersa.
Text. 21.
& inde.

Cùm probatur illa consequentia, secundò per hoc, quòd productiones sunt eiusdem rationis cum productis. Dico, quòd quo ad hoc sunt eiusdem rationis, quia sicut productiones sunt relationes, ita producta sunt relatiua, sed producta sunt subsistentia in aliqua vna natura, & productiones formaliter non sunt supposita subsistentia in illa natura: ideò producta possunt habere vnitatem aliquam in natura formaliter communicata eis per productiones, quam non habent formaliter productiones.

Cùm arguitur tertio de potentiarum distinctione, & obiectorum distinctorum, quòd similis est distinctio obiectorum ad potentias: patuit responsio d. 2. p. 2. q. 4. vtrum in diuinis sint tantùm duæ productiones.

16.
An potentia distinguatur per obiecta.
Vide supr. d. 2. p. 2. q. 4.
Ad instans.
tertia via.

De tertia^f via, scilicet de perfectione differentia specificæ, dico, quòd differentia specifica non est perfectior identitate specifica in diuinis, sed in creaturis est perfectior. Posita enim limitatione creaturarum, non potest esse tota perfectio in creaturis absque distinctione specifica: sed si in aliqua vna natura esset perfectio infinita, ibi distinctio specifica non requireretur ad perfectionem simpliciter: in creaturis igitur differentia specifica est perfectio supplens imperfectionem. In diuinis autem, vbi vna natura est simpliciter perfecta, non oportet ponere ad talem perfectionem suppletrem imperfectionem, quia nulla est imperfectio, quæ suppleatur. Exemplum, generatio in creaturis est perfectio supplens imperfectionem in corruptibilibus, quæ sine generatione non possent conseruari, nec idem numeraliter, nec idem specie: in diuinis autem non oportet ponere talem perfectionem suppletrem imperfectionem aliquam, quæ sit ibi, nec in aliquo æterno.

In diuinis identitas specificæ a melior est differentia specificæ, in creatis contraria.
Vt inquit A. g. 2. de Anim. c. 34.

C O M M E N T A R I V S.

I. a **A**d ista. Dicit Doctor primò, quòd siue generatio ponatur æquiuoca, siue vniuooca ratio non infringitur, &c.

Generatio in diuinis nõ potest esse æquiuooca.

Secundò dicit, quòd falsum est dicere generationem diuinam esse æquiuoacam. Dicit enim Doctor, quòd generatio in diuinis est simpliciter vni-

uoca, non æquiuooca, aut denominatur talis à termino formali generationis, aut à formali proprio ipsi supposito producto, id est, aut denominatur talis à natura in supposito producto, qui est terminus formalis, aut à ratione suppositi conueniente suppositum in esse simpliciter incommunicabili.

Si

Si à natura, cum eadem sit in Patre, & Filio; ergo generatio diuina erit vniuoca. Si à ratione suppositali, nulla generatio erit vniuoca: quia nullum genitum in sua forma indiuiduali assimilatur gignenti.

b Hoc etiam arguitur alio modo, &c. Hæc ratio patet in litera, & expofita est præfenti diftinctione respondendo ad argumenta facta contra opinionem sancti Thomæ. Si enim diceretur talis, vel talis in quantum est diftinctiua, quælibet effet æquiuoca; quia quælibet diftinguit, & patet litera.

2.

Ad argumenta igitur in oppositum. Hic respondet ad argumenta facta pro opinione tenentium generationem diuinam esse æquiuocam.

Ad primum: ex prima via præmittit aliqua. Primum, quod in diuinis non est propriè nec genus, nec species, nec differentia specifica, vt infra patebit *d. 8. q. 2.* Potest tamen poni ibi differentia quasi specifica, licet non verè specifica; sicut dicimus, quod paternitas magis differt à filiatione, quàm à paternitate. Secundum, quod aliqua dicuntur magis diftingui, quia media minùs conueniunt in aliquo genere: & sic homo, & albedo magis diftinguntur, quàm homo, & asinus, vel quàm Franciscus, & Ioannes, quia homo, & albedo in nullo genere conueniunt. Aliqua verò dicuntur magis diftingui propter maiorem repugnantiam, vel impossibilitatem, & sic homo, & asinus magis diftinguntur, quàm homo, & albedo: quia magis repugnant in eodem. Sed hoc modo non est propriè dictum aliqua magis diftingui: propriè enim illa dicuntur magis diftingui, quæ minùs in aliquo genere conueniunt: & ita diftincta genere generalissimo plus diftinguntur, quàm contraria, quæ sunt eiusdem generis: licet contraria magis repugnent. Tertium est, quod vniuersaliter quanta est diftinctio, id est, repugnantia constituentium, tanta est & constitutorum: quia si albedo, & nigredo sunt impossibilia, & constituta per ea sunt impossibilia; & ita est in proposito: quanta enim est impossibilitas paternitatis, & filiationis, tanta est Patris, & Filij, ita quod sicut paternitas non est filiatio, ita nec Pater est Filius.

Quartum, loquendo de diftinctione propriè dicta, dico, quod constituta minùs diftinguntur, quàm constituentia; quia constituentia minùs conueniunt in genere, & constituta magis conueniunt: patet, quia rationale, & irrationale non conueniunt quiditatiuè in genere, & tamen species constitutæ quiditatiuè conueniunt; sic est in proposito, quod quamuis paternitas, & filiatio non conueniant quiditatiuè in aliqua natura: tamen Pater, & Filius quiditatiuè conueniunt in Deo: & sic paternitas, & filiatio magis diftinguntur, id est, minùs conueniunt, quàm Pater, & Filius. Et ex his patet responsio ad rationes factas pro prima via.

3.

d Sed adhuc pondero argumentum. Hic Doctor inuenit probare, quod tanta differentia sit inter personas, quanta inter relationes constituentes: quia illæ relationes sunt subsistentes, & subsistentes sunt personæ diuinæ: ergo.

Secundò personæ diuinæ aliqua differentia formali differunt, & non nisi differentia illa, quæ est relationum, quia nullam aliam habent, & ista quæ est relationum est specifica: ergo.

Ad ista respondeo. Ad has duas rationes respondet. Ad primam dicit, quod licet relationes sint subsistentes, & personæ per illas subsistant: vlti-

tamen illas relationes includunt naturam in qua subsistunt: & ideò ratione naturæ, magis conueniunt.

Ad secundam: dicit, quod nõ sequitur: istis præcisè personæ diftinguntur: ergo diftinguntur specie: non sequitur, quia si tantum includerent relationes, bene sequeretur, sed vltra illas includunt naturam, in qua conueniunt, & patet instantia, quia Franciscus, & Ioannes præcisè diftinguntur per aliam, & aliam hæccitatem, sed illæ hæccitates sunt primò diuersæ, scilicet in nullo quiditatiuè conuenientia: ergo Franciscus, & Ioannes sunt primò diuersæ: non sequitur, quia Franciscus, & Ioannes vltra hæccitates includunt naturam, in qua conueniunt quiditatiuè: sic in proposito.

4.

e Ad secundam viam de productionibus. Doctor respondet ad rationem factam pro secunda via, & negat consequentiam: non enim sequitur: productiones diftinguntur specie: ergo & producta. Potest enim eadem natura ex sua maxima perfectione in se habere principia communicatiua alterius, & alterius rationis; puta intellectum, & voluntatem, & ita propter diftinctionem principiorum formalium possunt esse productiones alterius rationis: & tamen producta erunt vnus rationis propter vnitatem termini formalis, scilicet naturæ, quæ communicatur. Et cum probatur consequentia prima per proportionem. Dicit quod proportio illa productionis, &c. Quia productiones possunt diftingui per rationes suas formales aliter, quàm ex terminis formalibus, vt infra patebit *dif. 13.* Exemplum huius est, quia quandoque forma eadem potest acquiri mutationibus alterius rationis, vt apparet *3. Physic. text. comm. 2. 1.* & hoc suprà declaratum est *dif. 2. par. 2.*

Cum probatur illa consequentia secunda, &c. Dicit quod sunt eiusdem rationis quantum ad hoc, quia sicut productiones sunt relationes, ita producta sunt relatiua, & hoc, tenendo personas constitui per relationes. Si verò teneatur, quod personæ sint constitutæ per absoluta, simpliciter negatur ista propositio: productiones sunt eiusdem rationis cum productis.

f De tertia via. Patet litera, quia in creaturis differentia specifica non dicit perfectionem simpliciter; imò limitatam, sed dicit perfectionem supplementem imperfectionem, vt patet in litera. Et sic patet responsio ad omnes obiectiones pro generatione æquiuoca in diuinis.

Aduerte tamen, quod Occham in *1. dif. 7. q. 1.* respondet ad argumenta Doctoris. Primò ad illa, quibus probat quod relatio non est ratio formalis producendi; & secundò ad illa, quibus probat quod absolutum in Patre est ratio formalis generandi. Ad primum ergo primæ viæ dicit, quod Spiritus sanctus æquè naturaliter, & æquè necessariò producitur sicut Filius, nec propter hoc dicitur Spiritus sanctus produci magis per modum voluntatis, quàm Filius.

Sed ista responsio videtur esse contra Doctorem; quia Spiritus sanctus, vt inquit Augustinus, procedit à Patre, & Filio non quomodo natus, sed quomodo datus. Vbi vult ipse Augustinus, quod Spiritus sanctus producat per modum voluntatis, & quod talis productio sit libera: sed de hoc magis patebit infra *dif. 10.* Et fortè Occham hoc habet dicere: quia ipse expressè tenet, quod intellectus, & voluntas, etiam in creaturis, nullo modo differunt ab inuicem: sed hoc pertractare non est

p r t

Aliqua possunt dici magis diftingui dupliciter.

Pater & Filius quiditatiuè conueniunt in Deo,

Quomodo persona diuina differant.

Quomodo productiones sint eiusdem rationis cum productis.

5. Occham in 1. dif. 7. q. 1.

Responsio Occham non facta.

præsentis speculationis: hoc enim pertinet ad secundum librum d. 16. ubi quæritur, an potentia animæ differant ab ipsa anima, & à se inuicem.

6. *Idem Oeccham.* Ad secundum argumentum dicitur, quod illa generatio non est totaliter relatio in Patre ad Filium, sicut nec creatio est aliqua relatio Dei ad creaturam: sed illa relatio diceret principaliter paternitatem, & Patrem, connotando ipsum Filium: sicut creare dicit principaliter ipsum Deum, connotando creaturam, cuius esse sequitur ad esse Dei.

Reiicitur eius responsio. Dico primò, quod non est simile de creatione, & generatione, quia impossibile est Deum referri relatione reali ad creaturam, ut patet à Doctore infra, d. 30. in diuinis autem generans relatione reali refertur ad genitum.

Dico secundò, quod posito quod Deus possit referri relatione reali ad creaturam, qua formaliter diceretur creans, illa relatio esset de necessitate elicità à principio formali creandi. Sic in proposito, cum semper generans uniuocè per generationem actiuam, formaliter in ipso existentem, attingat ipsum genitum, & sit ipse in genitum, & terminetur ad ipsum, non poterit poni ratio formalis generationis; sed aliquid aliud erit ratio formalis; aliter idem esset principium sui.

7. *Idem Oeccham.* Ad tertium dicit Oeccham, quod hoc argumentum Doctoris minus valet: & tota responsio Oeccham stat in hoc, quod in diuinis non potest dici perfectius, & imperfectius: nec vna relatio perfectio alia propter realem identitatem cum Deo.

Nō satisfaciunt responsio Oeccham. Sed hæc responsio non tantum valet, quia etiam omnia in diuinis sint vna res, & per consequens

nihil sit perfectius alio realiter, multa tamen in diuinis ex sua ratione formali dicunt perfectionem simpliciter, & formaliter distinctam ab alia perfectione: ut infra patebit *distincti. 8. quæst. 3.* ubi probatur, quod attributa in diuinis differunt formaliter, & tamen quodlibet dicit perfectionem simpliciter, ut ibi patebit. Et aliqua sunt, quæ ex sua ratione formali non dicunt aliquam perfectionem, nec imperfectionem, ut relationes in diuinis.

Dico vltà, quod si (per impossibile) poneretur, quod lapis esset ratio formalis producendi hominem, esset tantæ perfectionis, quantæ est homo: licet ergo paternitas ex sua ratione formali non dicat perfectionem, neque imperfectionem: si tamen poneretur ratio formalis producendi Filium, de necessitate esset tantæ perfectionis, quantæ terminus formalis communicatus per talem productionem. Et sic patet, quod responsio Oeccham non infringit rationem Doctoris.

Ad aliud de secunda via, quo probat Doctor, quod ratio formalis generandi est aliquod absolutum: dicit Oeccham; quod si vnus Deus generaret alium Deum; tunc Deitas esset ratio generandi; quia nulla foret relatio talis, quæ posset esse ratio generandi: si tamen esset ibi relatio eadem realiter cum essentia, posset concedi, quod tam essentia, quam relatio foret ratio generandi. *Idem Oeccham.*

Sed hæc responsio non euacuat rationem Doctoris, ut patet ex supra declaratis in illa ratione, nec oportet hinc aliter insistere. Et sic patet quomodo responsiones Oeccham parum valent contra rationes Doctoris. *Eius responsio inuenitur.*

S C H O L I V M.

Probato quod potentia generandi sumpta pro fundamento relationis generatiui sit absolutum, quod declarauit esse memoriam secundam, (id est, intellectum, & essentiam diuinam perfectè ei præsentem) sup. d. 2. q. 3. & 2. d. 1. q. 1. & quodl. 2. nunc ostendit, quod potentia generandi connotat actum ut egredientem ab eodem supposito, cui attribuitur: quia construitur cum gerundiuo generandi, & idè negandas docet istas. filius habet scientiam, vel voluntatem generandi, & soluit argumenta principalia, dando notabiles explicationes, ad varia, & solemnia axiomata.

AD formam autem quæstionis, quæ quæritur de potentia generandi, an sit aliquid absolutum. Respondeo, gerundiuum constructum cum potentia, notat actum ut egredientem ab eodem supposito, cui attribuitur potentia, similiter est de scientia, & voluntate, quando construuntur cum gerundiuo, notant actum ut egredientem, vel potentem egredi ab illo supposito, cui attribuitur scientia, vel voluntas: propter quod non ita concederetur ista, *Filius habet scientiam, vel voluntatem generandi*, quo modo concederetur illa, *Filius scit generationem Patris, vel vult eam*: imò videntur illæ negandæ, sicut istæ, *Filius scit generare, & vult generare*, quia idem videtur velle agere, & habere voluntatem agendi; sed non videtur istis videtur esse, velle actionem, quia hæc non includit eam velle ut actionem voluntatis, quod alia videntur significare.

Ad argumenta b. Primò ad principalia, primò ad Augustinum, dico, quod intelligit eo formaliter, non eo fundamentaliter, seu causaliter. *17.*

Exemplum, dicimus quod Socrates est similis similitudine formaliter, sed dicitur similis albedine fundamentaliter, seu causaliter. Ita in proposito, Pater generat, generatione formaliter, sed hoc modo non quærimus hinc, quo generat, sed quærimus hic, quo generatio elicitur, ut principio formali elicitiuo, quod scilicet sit fundamentum proximum istius relationis. Intendit igitur Augustinus quod *eo est Pater, quo ei Filius*, id est. illa notione, hoc est, quod Pater non dicitur ad se Pater, sed ad Filium: non autem intelligit ibi, quo Pater sit Pater, siue generet ut principio elicitiuo generationis, sicut patet ibi ex litera sua.

Ad secundum dico c, quod duplex potest intelligi comunicabilitas formæ, vna, *Ad arg. 2.*
quæ

Explicatur id Aug. eo est Pater, quo est Filius.

quæ est vniuersalis, quæ est per identitatem ad multa inferiora, quorum quodlibet est ipsum, sicut vniuersale communicatur singularibus; alia, quæ est ad multa, quorum quodlibet est ipso, sicut forma communicatur materiæ, sed non est ipsum, sicut dictum est de duplici communicatione formæ *d. 2. q. 4.* Tunc dico, quòd à forma communi primo modo est operatio communis; quia si formam aliquam in vniuersali acceptam, consequatur aliqua operatio in vniuersali, quamlibet formam singularem sub illa consequitur operatio singularis eiusdem rationis, nisi aliqua forma singularis sit imperfecta. Si autem loquamur de secunda communitate, quæ est formæ respectu participantium ipsam; dico, quòd non oportet, quòd forma communis sit principium operationis communis, & maximè quando habetur à pluribus suppositis secundum ordinem, ita quòd vni communicatur ab alio, & hoc communicatione adæquata: sicut fuit declaratum in exemplo adducto in prima ratione ad partem affirmatiuam quæstionis.

Forma communis quædo est principium operationis communis, & quædo non?

19.

Operatio propria in patre, est à forma communi.

Quare quædam formæ sunt actiua, & alia perfectiores nõ actiua: nulla occurrit ratio nisi quòd ista sunt ista, & illa illa.

Ad propositum dico, quòd maior est falsa, operatio propria est à forma propria, loquendo de appropriatione secundo modo, qualis est appropriatio ista, vel saltem non alia potest intelligi in proposito. Et cum probatur prima propositio primò, quia propria forma dat esse: ergo dat agere: nego consequentiam: multæ enim sunt formæ dantes esse, quæ non sunt actiua, & ita nullo modo dant actum secundum: & talis est Paternitas sicut & Filiatio. Quæ autem sit ratio quare quædam formæ sunt actiua, & quædam non, difficile est assignare rationem communem, quia aliquæ formæ substantiales sunt actiua, aliquæ autem formæ substantiales non sunt actiua; & aliquæ qualitates non sunt actiua: & tamen plus conueniunt qualitates, & qualitates in aliquo conceptu communi, quàm qualitates & substantiæ. Similiter aliquæ formæ substantiales imperfectiores sunt actiua, sicut elementares, & perfectiores non sunt actiua, sicut mixtorum, sicut forma lapidis, & aliorum inanimatorum: aliquæ etiam mixtorum perfectiorum sunt communicatiua sicut animatorum, aliquæ tamen perfectiores non sunt communicatiua sui, sicut formæ corporum cælestium, & formæ Angelicæ. Non igitur videtur ratio, quare aliquæ formæ in communi sunt actiua, & aliquæ non: sicut in speciali non videtur aliqua ratio, quare calor est calefactius, nisi quia calor est calor: & ita videtur, quòd hæc sit immediata, calor est calor effectius: ita etiam videtur, quòd omnes formæ de genere quantitatatis, & omnes relationes, de quibus est modò sermo, non sunt actiua, & de omnibus talibus non valet, si dant actum primum, ergo & secundum.

Cum probatur ^d secundò consequentia per Philosophum *2. Physic. & 5. Metaph.* dico, quòd loquitur de vniuersali, & particulari, loquendo primo modo de communi: non autem accipiendo secundo modo, scilicet prout eadem forma numero est communis participantibus eam: ista enim eommunitas non est in creaturis, sed communitas vniuersalis ad participantia sine communitate vniuersalis primo modo dicta.

20.
Ad 3.

*Text. 22.
Medium participans extrema est in eodẽ genere cum illis: secus de alio medio.*

Ad tertium, cum arguitur de medio, & extremis, dico, quòd quoddam est medium per participationem vtriusque extremi sicut fuscum, quod est medium inter album, & nigrum, quod est medium ex natura rei: & de tali verum est, quòd est in eodem genere cum extremis, sicut probat Philosophus *10. Metaph.* Aliud est medium aliquo alio modo accidentaliter sumptum, sicut operatio inter operans, & terminans: istud non oportet esse eiusdem generis cum extremis: quia quando anima intelligit se, intellectio eius est qualitas, & tamen operans, & obiectum sunt substantiæ: tale autem medium accipitur in proposito, videlicet ipsum quo inter suppositum generans, & generatum. Vel potest dici, quòd ipsum quo non est medium propriè, sed tenet se ex parte alterius extremi, scilicet generantis: proprium autem medium (si quod derur) potest dici generatio, & de illa verum est, quòd est eiusdem rationis cum extremis; quia ipsa est relatio, sicut extrema sunt relatiua.

21.
Ad 4.
Actus, & potentia sunt eiusdem generis, & explicatur.

Ad quartum de potentia & actu; dico, quòd æquiocatur de potentia: vera est enim maior, vt potentia est differentia entis condiuidens ens contra actum; quia sic ens in communi non tantum diuiditur per actum, & potentiam, sed etiam quodcunque genus entis, & quæcunque species, & indiuiduum; quia sic eadem albedo est in potentia, & postea in actu. Et hoc modo ad idem genus pertinent actus & potentia: hoc modo propriè loquendo non est potentia generandi in diuinis, propriè, scilicet quæ opponatur actui, quia illa generatio est simpliciter in actu, & necessaria: & idè non est in potentia, vt potentia repugnat actui. Sed hîc est sermo de potentia, vt est principium: & hoc modo ista propositio est falsa, quæ dicit, quòd potentia est eiusdem generis cum actu: potest enim forma substantialis esse principium actionis de genere actionis, & Actionis de genere Qualitatis, sicut tactum est suprâ *d. 3. q.* de notitia genita, quòd subiectum est per se causa propriæ passionis.

1. **A**D formam autem quaestionis. Hic Doctör duo dicit. Primum, quòd potentia generandi, loquendo de fundamento proximo relationis, est quid absolutum, & hoc probatum est supra per duas rationes. Et quid sit illud absolutum supra declaravit *dist. 2. part. 2. quæst. 3.* quòd est memoria fecunda Patris, quæ memoria duo includit, scilicet intellectum, & essentiam diuinam, vt perfectè præsentem in ratione obiecti intelligibilis: hoc idem expressè declarat in *2. dist. 1. quæst. 1.* & in *quodlib. quæst. 2.* Secundum est, quòd potentia generandi notat actum, vt egredientem ab eodem supposito, cui attribuitur potentia, & dicitur per hoc notare talem actum: quia potentia constituitur cum gerundiuo, cum dico *potentia generandi*: dicit Doctör quòd licet in Filio sit simpliciter eadem memoria, quæ & in Patre, in Filio tamen nulla est potentia generandi, quia si Filius haberet memoriam fecundam, vt potentiam generandi, tunc posset generare: in solo ergo Patre memoria fecunda est potentia generandi.

2. **P**etrus Aureolus. Contra primum arguit Aureolus, & probat, quòd in Patre nulla est potentia verè productiua, vel elicitiua, qua generat, vel posset generare Filium, sed potentia quæ dicitur posse generare, est solummodo actualis connexio, & non repugnancia terminorum, sicut & potentia, quæ Deus potest esse Deus, & sic non est aliud potentia generandi in Patre, quam potentia, quæ Pater potest esse Pater, & quòd potentia generandi in Patre non significet aliquod principium productiuum in Patre respectu Filij. Probatur multipliciter.

Primò, vbi est principium productiuum, siue elicitiuum, ibi est productio elicita; sed in Deo non est productio elicita: ergo.

Secundò sic, posse esse Patrem non est potentia productiua, sed esse posse connexionis necessariæ eo modo, quo homo potest esse animal: quia si talis potentia esset productiua, etiam Pater in diuinis produceretur in esse Patris, quòd est falsum. Sed eadem esse potentia, quæ Pater potest generare, & qua Pater potest esse: sicut est idem actus generare, & paternitas: sicut etiam dicit Magister, quòd itæ sunt idem, Pater potest esse Pater, & Pater potest generare. Sed Filius non potest esse Pater, & Filius non potest generare.

Tertiò, Si potentia generandi est potentia productiua, aliqua perfectio simpliciter esset in Patre, quæ non esset in Filio: ergo.

3. **Q**uartò, Cuius negatio non est negatio potentia, ipsum non est formaliter potentia, sed secundum Augustinum negatio potentia generandi non est negatio potentia, sed tantum possibilitatis terminorum: ait enim contra Maximinum *lib. 3.* quòd *Filius non genuit, non quia non potuit, sed quia non oportuit*, quòd exponens Magister dicit: non quia non potuit, id est, non ex aliqua impotentia fuit, & per consequens negatio potentia generandi non est negatio potentia.

5. **Q**uintò in Patre non potest poni aliqua potentia productiua respectu sui formalis constitutiui, aliàs produceret in esse Patris; sed generare est formale constitutiuum Patris: ergo respectu generare nulla est in eo potentia productiua.

Sextò, Nulla potentia productiua recipit actum in se, sed ab ea egreditur actus; sed generare non egreditur à Patre: pater, quia ipsum constituit.

Scoti oper. Tom. V.

Septimò, Si in Patre est aliquod formale principium productiuum, illud non erit paternitas, quia paternitas, & generare idem sunt realiter. Nec erit persona tota, quia tunc generare egredietur à persona, & esset aliud realiter ab ea. Nec essentia, quia actus generationis egredietur ab ea, & esset aliud realiter ab eo, cum nihil egredietur à se. hæc Petrus Aureolus.

Quemodo paternitas & generare idè sunt realiter.

4. **A**d istas rationes respondet Gregorius Ariminenfis in *1. dist. 7. q. unica.* Ad primam dicit, quòd vel per productionem intelligitur ipsum productum: sicut in creaturis res, quæ producitur, dicitur productio; & tunc ista est falsa, quòd in Deo non sit productio elicita. Vel intelligit per productionem ipsum producens, vel eius habitudinem ad productum, & tunc ista est falsa: vbi est principium elicitiuum, ibi est productio elicita; aliàs potentia creatiua non esset productiua, cum nec creans, vel eius habitudo ad creaturam sit verè producta. Vel intelligit quandam rem mediam distinctam tam à producente, quam à producto: & adhuc ista est falsa; & patet instantia de potentia creatiua, quia inter ipsam, & creaturam non est aliqua res media producta.

4. Greg. de Arimino. ad rationes Aureoli.

Ad secundam dicit Gregorius quòd si valeret, æquè probaretur quòd potentia creatiua Dei non esset productiua, quòd est falsum apud omnes. Arguam enim sic: posse esse creatorem non est posse esse potentia productiua, aliàs Deus produceret in esse creatoris: sed est eadem potentia, qua Deus producere, & qua potest esse creator: sicut idem est Deum creare, & Deum esse creatorem; ergo potentia creatiua non esset productiua, quòd est falsum.

5. **R**espondet ergo Gregorius ad illam rationem, cum dicitur: posse esse Patrem non est posse potentia productiua. Hoc nomen Pater, aliquando est nomen hypostasis, aliquando proprietatis. Primo modo esse Patrem est esse personam, quæ producit Filium: alio modo est Filium generare: hæc multum differunt. Nam primo modo concedimus Deitatem esse Patrem: non autem secundo modo. Primo modo dico, quòd posse esse Patrem non est posse potentia productiua: sed secundo modo posse esse Patrem est posse potentia productiua; sicut enim per productiuum potentiam Pater potest Filium producere, & eius esse principium: sic per eandem potest esse Pater, cum non sit aliud primam personam esse Patrem, quam ipsum Filium gignere.

6. **E**t cum dicitur, quòd tunc Pater producitur ex se in esse Patrem. Negatur consequentia: instantia patet de posse, & esse creatorem. Vnde sicut, posse esse creatorem non est posse producere creatorem, &c. Et ad Magistrum dicitur, quòd accipit ibi nomen Patris, vt est nomen proprietatis.

Ad tertium dicit Gregorius quòd si accipiat perfectio simpliciter, vt est significabile incomplexè, nulla est perfectio simpliciter, nisi Deus. Et sic principium productiuum Filij est perfectio simpliciter, quòd & ipse Aureolus habet concedere: nisi velit dicere, aut Patrem non produceret Filium, aut Patrem non esse Deum, & sic patet argumentum esse contra Aureolum, scilicet quòd aliqua perfectio simpliciter deest Filio. Vel intelligit aliquod significabile tantum complexè, sicut si dicatur, quòd esse sapientem est perfectio simpliciter. Et sic cum dicitur, quòd potentia

NN n produ

productiua Filij est perfectio simpliciter: idem est ac si diceretur posse producere Filium est perfectio simpliciter, & sic argumentum reducitur contra Aureolum. Nam si posse producere creaturam esset perfectionis simpliciter, ex hoc sequitur per locum à minori, quod posse producere creatorem esset perfectionis simpliciter.

Respondet ergo ad argumentum Aureoli, dicens, si primo modo accipiatur perfectio, tunc potentia productiua Filij esset perfectio simpliciter, quia ipse Pater est perfectio simpliciter, & tamen Filius non est minus perfectus, quia licet ipse non sit Pater, est tamen id ipsum, & est eadem bonitas, quæ est ipse Pater. Si verò accipiatur secundo modo, sic posse producere Filium non esset perfectionis simpliciter: sicut nec posse producere creaturam est perfectionis simpliciter.

7. Ad quartum dicit Gregorius quod minor est falsa, accipiendò potentiam pro principio productiuo, & ided non sequitur, tenendo expositionem Magistri, scilicet *non quia non potuit, id est, non fuit ex impotentia*, ac si dicatur, non quia impotens fuit. Sed non sequitur non fuit impotens, ergo potuit, vel fuit potens producere Filium. Sicut non sequitur, iste puer non est iniustus, ergo est iustus.

Ad quintum dicit Gregorius quod non sequitur, in Patre non est potentia productiua respectu generare; ergo in eo non est potentia productiua, nisi per generare intelligas, ipsum genitum: nam cum hoc, quod in Patre non est potentia productiua respectu alicuius, quod est in eo, bene tamen stat, quod in eo sit potentia productiua respectu Filij.

Ad sextum, & septimum simul respondet, quod à potentia productiua nihil egreditur, nisi, quod ab eo producitur. Et ided si per generare intelligas ipsum productum, generare egreditur à potentia productiua, quæ est ipse Pater; si verò per generare intelligit aliquid aliud, non valet consequentia, quod si respectu illius non sit potentia productiua in Patre: ergo absolute non sit in ea potentia productiua: hæc Gregorius. Et licet istæ responsiones videantur euadere rationes Aureoli, sustinendo viam Gregorij, qui tenet expressè quod idem sit principium quod produciens, & principium quo, siue (quod idem est simpliciter) Patrem generare, & Patrem esse potentiam generandi, vt patet ab ipso Gregorio *presenti dist.*

8.

Responsio ad Aureolum secundum Scotum.

Sustinendo tamen opinionem Scoti aliter respondeo ad rationes Aureoli. Et prius præmitto aliqua, ex quibus statim patebit responsio. Et primo præmitto, quod in quocunque producente est reperire rationem formalem producendi & conditionem producentis: ita quod ratio formalis dicitur principium, quo produciens producit, & conditio producentis constituit ipsum produciens, vt dicatur principium quod, & hoc satis supra patuit *presenti dist. & dist. 1. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 6.*

Secundò præmitto, quod, etsi in creaturis ratio formalis producendi, siue principium generandi (quod idem est realiter, & essentialiter) distinguitur à producto, propter hoc, quia eadem natura numero non potest simul esse in pluribus suppositis. In diuinis tamen principium formale productiuum non distinguitur realiter à producto, vt patet, quia sustinendo opinionem Doctoris, quod memoria fecunda sit principium productiuum

Filij, siue potentia generandi, est eadem realiter, & essentialiter cum Filio producto: licet ex natura rei, & fortè formaliter distinguitur ab illo: & sic non est necesse principium elicitiuum, siue productiuum in diuinis esse realiter distinctum à producto, sed sufficit quod produciens, cui tale principium productiuum est potentia producendi, sit realiter distinctum à producto, vt supra exposui *presenti dist. & dist. 4. quæst. 2.*

Tertiò præmitto, quod aliud est aliquid esse principium elicitiuum alicuius productionis, siue esse rationem formalem elicendi aliquem actum, & aliud est esse principium quod produciens. Exemplum. generatio actiua dicitur actus productiuus, siue generatiuus eo modo, quo supra exposui. Si comparatur ad potentiam generandi, potest dici quasi elicita à tali potentia, quia etsi non distinguitur realiter puta à memoria fecunda, quæ est potentia generandi: distinguitur tamen ex natura rei, & formaliter, & ided potest dici actus quasi elicitus. Et hoc patet expressè à Doctore *q. 4. quodl.* Si verò comparatur ad suppositum, generans non dicitur actus elicitus à tali supposito: patet, quia ipsum constituit. Istis ergo præmissis, patet responsio ad rationes Aureoli.

Ad primum: quando dicitur, vbi est potentia generandi, ibi est generatio elicita. Si intelligatur generatio pro genito, patet quod genitum est verè productum à Patre. Si verò intelligatur pro ipsa generatione, dico, quod etsi generatio non sit elicita à Patre, cum ipsum constituat: dicitur tamen quasi elicita à potentia generandi, quæ est memoria fecunda, & hoc sufficit.

Ad secundum: negatur ista, quod eadem sit potentia, qua Pater potest generare, & qua Pater potest esse Pater, quia memoria fecunda, vt potentia generandi, siue principio formali Pater potest generare, & paternitate potest esse Pater, quia *non eodè Pater est Deus, quo est Pater*, vt inquit Augustinus. Deitate enim est Deus, & paternitate Pater. Et quod dicit de Magistro, quod idem est Patrem esse Patrem & Patrem generare, concedo hoc esse verum, vt *ly Pater* accipitur adiectiuè, quod idem est, quod generare, siue genuisse, quod supra patuit *dist. 5. quæst. 1.*

Dico etiam, quod ista multum differunt, Pater potest generare, & potentia generandi. Per primum notatur principium quod generans, siue potens generare, & per secundum notatur ratio formalis generandi.

Ad tertium dico, quod potentia generandi potest dupliciter accipi. Vno modo formaliter, vt est quædam relatio. Alio modo fundamentaliter, vt est quoddam absolutum, quod est fundamentum proximum talis generationis. Primo modo potentia generandi in diuinis nullam perfectionem dicit, nec imperfectionem. Secundo modo dicit perfectionem simpliciter, quia vt sic, potentia generandi est intellectus, & essentia, & hæc eadem perfectio, quæ est in Patre, est etiam in Filio, sed vt in Patre est ratio formalis generandi, in Filio autem non, & quomodo hoc, patebit respondendo ad argumenta principalia Doctoris.

Ad quartum patet responsio: quia *ly non potuit*, accipitur ab Augustino & à Magistro, vt nominat impotentiam, quæ notat imperfectionem. Dico enim quod quicquid perfectionis est in potentia generandi in Patre, illud idem est in Filio; si enim eadem memoria fecunda, quæ est in Filio, non præintelligeret habere terminum adæquatam,

Memoria fecunda, est principium productiuum Filij.

9.

10. *Potentia generandi formaliter & fundamentaliter.*

adæquatum, ita ipsi Filio esset potentia generandi, sicut & Patri.

Ad quintum, patet responsio ex supradictis, quia si accipitur *generatio* pro producto, patet quod non est necesse ipsum distingui realiter à potentia generandi, siue à principio formali productiuo *quo*, sed sufficit quod realiter distinguatur ab ipso producente. Si verò accipitur pro generatione ipsa actiua, dico, quod est quasi elicita à potentia generandi, & distinguitur ex natura rei, & formaliter ab illa. Sed potentia productiua non est ipse Pater, idèd non sequitur, quod ipse dicit. Nam ipsa generatio, vt comparatur Patri non est actus elicitus ipsius Patris, quia cõstituit Patrem.

Ad sextum, & septimum, patet responsio ex supradictis.

11.
Greg. ubi su-
prà.

Quia tamen dixi, quod necesse est in Patre distingui principium *quo*, & *quod*, quia memoria fecunda est principium *quo* generandi, & Pater est principium *quod*, vt allegauit Doctorem Gregorius vbi suprà, probat, quod ibi non est aliquod principium *quo*, aliud à principio quod producit. Et arguit sic: Si enim sit aliquod principium quod produceus producit, & aliud principium *quod* ipsum produceus, iam non à se ipso primò producit, sed alio principio. Si enim non produceret se ipso primò, cum per se producat, produceret per se primò per aliquod sui, & tunc, aut per aliquod extrinsecum, aut intrinsecum. Non primò, quia nihil tale est in diuinis, Non secundò, quia tunc includeret in se aliquam entitatem, & per consequens in Patre ad minùs essent plures entitates, quod est impossibile, cum sit infinitæ simplicitatis.

Secundò arguit: Si Pater per aliud à se aliquo modo produceret, tanquam principio *quo*, esset aliquo modo illud tale causa Patris. Probat, quia omne quod agit per aliquid agit, vt aliquo modo habet esse, vel tale esse per illud: nam principium *quo* est forma constituens, vel p. the. ens ipsum principium *quod*.

Tertid: Si aliqua forma simplex substantialis, vel accidentalis per se separata à diuina virtute ipsa se ipsa prima ageret, & non aliquo alio principio *quo*: ergo similiter in proposito.

Idem Greg.

Deinde Gregorius in speciali arguit, probando quod essentia non sit principium *quo* generandi, quia omne principium generandi est realiter distinctum à generatione, vel à generato: patet ista, quia omne principium distinguitur ab eo, cuius est principium; sed essentia diuina non sic distinguitur, nec à generatione, nec à genito.

12.
Thom. respon-
dat.

Ad hanc rationem dicitur à S. Thoma in 1. dist. 7. quod principium *quod* distinguitur à principio, non autem principium *quo*. Et in hoc Thomas concordat cum Scoto.

D. Thom. con-
cordat cum
Scoto. nota &
bene.

Contra hanc responsionem arguit Gregorius dicens: Si hoc esset verum, non magis principium *quo* esset principium principiati, quàm è cõuerso. Verbi gratià, in proposito essentia diuina non magis esset principium *quo* generationis, vel geniti, quàm è cõuerso, genitum, vel generatio esset principium eius: similiter essentia ita esset principium essentia, sicut generationis: ex quo tale principium à principio non distinguitur, sed est ipsum. Hoc autem nullus diceret, nisi vocabulis abuteretur.

Confirmatur. Quia principium, in quantum principium, est principium alterius, & non sui, vt patet 1. Phys. t. c. 8. idèd dicitur ibi, quod si tantum
Scoti oper. Tom. V.

vnum est, principium non est, vel igitur principium *quo* non est principium, vel est distinctum ab eo, cuius est principium.

Item, sic arguit: Si essentia esset principium generationis, vel Filij, essentia diceretur relatiuè principium ad illam, vel illum. Patet consequentia, quia principium, in quantum principium, esset aliquid.

Ad hanc rationem dicitur à Scoto *presenti dist.* Scot. respon-
dat. quod vbi principium non distinguitur à producto, ibi inter illa non est realis relatio: vbi verò distinguitur, relatio est realis: licet autem in creaturis semper principium *quo* sit realiter distinctum à producto, & per consequens realiter referantur ad inuicem: in diuinis tamen non est realis distinctio inter illa, vnde nec realis relatio, sed rationis tantum.

Dicit Gregorius quod hæc solutio Scoti nulla est, primò, quia dicit impossibilia, scilicet aliquod esse principium alicuius, & tale non distingui ab illo, vt patuit *primo Phys. t. c. 8.* Secundò, quia si non exigitur realis distinctio, quid prohiberet relationem, vt relatio est esse p. incipi. m. *quo* generationis, vt est actio, vel productio, & esse tamen indistinctam ab ea realiter? & cum hoc (vt suprà patet) impugnavit. Quod etiam dicit non esse relationem, nisi rationis, nihil est: nam quod extra animam est, est principium extra animam, & non secundum rationem, est tantum ad aliquid: si ergo essentia non realiter referatur, nec realiter est principium. Hæc Gregorius.

Inflas Greg.

Respondendo ad primum, quo probat de *quo*, & *quod*, dico, quod in parte sunt duæ entitates ex natura rei, & formaliter distinctæ: non tamen realiter, nec essentialiter, vt suprà patuit *dist. 2. part. 1.* & illæ non faciunt aliquam compositionem, vt suprà patuit *dist. 5. quæst. 2.* & magis infrà patebit *dist. 26.* Tum, quia paternitas non est actus perficiens essentiam, siue informans: sed magis est actus, quo suppositum subsistit in natura diuina, Tum, quia propter infinitatem, & simplicitatem essentia diuinæ, transit in perfectam identitatem realem in essentiam diuinam, & ita persona Patris constituta ex paternitate, & essentia, tanquam ex duobus constitutiuis formaliter distinctis, est ita perfectè simplex sicut & essentia.

13.
Solutio Greg.

Ad secundum, concedo quod principium quo constituit ipsum Patrem, est illud, quo Pater est, non quo Pater est Pater, Pater enim verè constituitur ex essentia, & paternitate.

Ad tertium dico, quod si daretur forma simplex separata, adhuc esset distinguere, *quo*, & *quod*, patet de intelligentia, quæ est forma simplex, in qua natura est principium *quo*, & *quod*: ipsa enim natura, vt aliquo modo prior singularitate dicitur principium *quo*, & constitutum ex natura, & proprietate indiuiduali, siue suppositi, est principium *quod*, & similiter si calor esset separatus, & posset calefacere, in ipso distingueretur principium, *quod*, & *quo*, quia natura caloris, siue quiditas, esset principium *quo*, & constitutum ex tali quiditate, & hæcitate, dicere principium *quod*. Sic dico in proposito de Patre.

Ad primam rationem, qua probat Gregorius quod essentia non sit principium generandi, & c. Patet responsio ex his, quæ dixi in secundo præsupposito, respondendo ad rationes Aureoli, quæ responsio in re est eadem cum illa sancti Thomæ.

Ad illud, quod dicit contra responsionem sancti Thomæ, dico, quod esset difficile tenenti viam
NNn 2 Thomæ

Thomæ soluere hoc argumentum, quia si inter essentiam, & relationem nulla est distinctio ex natura rei, siue inter essentiam, & personam productam, non magis essentia diceretur principium, quam persona producta, sed tenenti viam Scoti facilis est responsio, quia ipse vult expresse, quod relatio originis sit non idem formaliter essentiae diuinæ, vt supra patuit *dist. 2. part. 2. q. 1.* Imò vult expresse, quod distinguatur formaliter, vt patet infra *dist. 8. quest. 3.* persona verò constituta, & si fortè non distinguatur formaliter ab essentia diuina, quia includit illam in sua quiditate: tamen essentia diuina diceretur distinguui formaliter à persona, quia ipsa non includit personam quiditate. Et de huiusmodi distinctione formali satis dixi in *dist. 2. part. 2. quest. 1.*

Ad confirmationem, quando dicit principium in quantum principium est alterius principium, dico, quod si accipiat principium pro principio quod, quod illud est alterius principiatu realiter distincti, & sic Pater est principium quod respectu Filij in diuinis. Si verò accipiat pro principio quo, concedo, quod in creaturis est alterius realiter distincti, sed in Deo adhuc distinguo: aut enim principium quo comparatur ad terminum formalem productionis; aut ad terminum totalem productum. Primo modo non est alterius, nisi vt tantum ratione distincti, quia essentia diuina, vt in Patre est principium quo communicandi se ipsam Filio, vt terminum formalem productionis, & sic ipsa essentia communicata tantum distinguitur ratione à se ipsa, vt in Filio. Secundo modo est alterius distincti, saltem ex natura rei, & formaliter, licet nullo modo realiter.

15.

Ad aliud quando dicit, quod tunc essentia diceretur relatiuè ad productum, patet responsio per Scorum. Et cum dicit, quod solutio Doctoris nulla est. Dico, quod Doctor non negat, quod principium alicuius non distinguatur ab illo, loquendo de principio quod; si verò loquatur de principio quo, dic vt supra dixi. Et cum dicit vltra, quod si non exigitur realis distinctio, relatio posset esse principium quo: hoc satis supra improbatum est, quomodo nulla relatio potest esse ratio formalis producendi. Et quod dicit quòd tale principium quo est extra animam, conceditur. Et cum infertur, si ergo essentia non referatur realiter, non erit realiter principium. Dico quod esse realiter principium quod infert inferri realiter, sed non sequitur de principio quo. Et sic patet responsio ad Gregorium.

16,

b *Ad argumenta principalia.* Ad primum respondet Doctor quòd ly eo debet intelligi formaliter, sicut dicimus, quòd Franciscus est similis Ioanni similitudine formaliter, sed à bedine fundamentaliter. Sic Pater generat generatione formaliter, sed fundamentaliter memoria fecunda, vt supra exposuimus est.

Respondet Doctor in ista responsione, aliqua dicit. Primò, quòd forma dicitur communicabilis dupliciter. Vno modo, vt est vniuersalis ad multa inferiora, quorum quodlibet sit ipsum, sicut vniuersale communicatur singularibus. Alio modo forma dicitur communicari pluribus, ita quòd quodlibet sit ipso, & non ipsum, sicut forma communicatur materiæ; nec dicimus, quòd materia sit forma ignis, sed sicut cum dicimus anima communicatur corpori, & tamen corpus non est anima, sed dicitur animatum ipsa anima. Secundo dicit, quòd à forma communi primo mo-

do est effectus in communi, quia si formam aliquam in vniuersali acceptam consequatur aliqua operatio in vniuersali, quamlibet formam singularem sub illa sequitur operatio singularis eiusdem rationis, nisi aliqua forma singularis sit imperfecta, sicut animal in communi consequitur ista operatio, quod esse sentire in communi, sic hoc animal (si non est imperfectum) consequitur sentire eiusdem rationis. Non tamen intelligas, quòd causa in communi producat aliquem effectum in communi. Tum, quia actiones sunt circa singularia, ex *proemio Metaphysicae*. Tum, quia in causa duo requiruntur, scilicet ratio formalis causandi, & conditio agentis, quæ est singularitas, vt supra patuit.

Debet ergo sic intelligi, quòd sicut propria passio inest singularibus per rationem alicuius communis, cui primò inest: vt patet primo Poster. Et hæc propria passio singularis inest huic singulari per rationem propriam illius singularis: sicut effectus communis, qui natus est consequi talem formam communem, dicitur prius esse à tali natura communi. Tertio dicit Doctor quòd si loquamur de secunda communitate, quæ est formæ respectu participantium ipsam, non oportet quòd talis forma sit principium operationis communis: maxime quando habetur à pluribus suppositis secundum ordinem, ita quòd vni communicatur ab alio: & hoc communicatione adæquata. Et sic ista est falsa, quòd operatio propria sit à forma propria, quia operatio propria, vt generare in Patre, potest esse à forma communi, loquendo de communitate secundum nomen.

d *Cum probatur secundò consequentia, &c.* *Ista enim communitas non est in creaturis,* quia nulla vna forma singularis potest participari à pluribus, ita vt quodlibet dicatur habere esse per illam formam, nec est communitas vniuersalis ad participantia, siue communitate vniuersalis primo modo dicta, non enim natura humana est realiter tota participata à Francisco & Ioanne. Sed quomodo dicatur tunc vniuersale prædicari de pluribus exposui in *distincti. 3. quest. 1. secundi.*

Respondet ad tertium, quòd quoddam est medium per participationem vtriusque extremi: sicut fuscum, quod est medium inter album, & nigrum, & detali verum est, quòd in eodem genere cum extremis: sicut probat Aristoteles 10. Metaph. t. c. 24. *Declaratum est, inquit, quòd omnia media sunt in eodem genere, & quòd sunt inter contraria, & quòd omnia sunt composita ex contrariis,* vide ibi. Et ibidem t. c. 2. & 23. *Si igitur media sunt in eodem genere, sicut declaratum est, & contraria habent media, necesse est vt fiat compositum ex his contrariis,* vide ibi. Aliud est medium aliquo alio modo accidentaliter sumptum, sicut operatio inter operans, & terminum: istud non oportet esse eiusdem generis cum extremis, quia quòd anima intelligit se, intellectio eius est qualitas; & tamen operans, & obiectum sunt substantia. Tale autem medium accipitur in proposito, videlicet ipsum quo inter suppositum generans, & generatum, loquendo de quo fundamentaliter, vt supra dixi. Vel potest dici, quòd ipsū quo, non est medium propriè, sed tenet se ex parte alterius extremi, scilicet generantis, vt patet, proprium autem medium (si quòd detur) potest dici generatio, & de illa verum est, quòd est eiusdem rationis cum extremis, quia ipsa generatio est relatio, sicut extrema sunt relatiua. *Ista tamè vltima*

respon

Relatio originis non est non idè formaliter essentia diuina, imò est ab essentia diuina distincta formaliter.

Essentia est principium quo, non quod.

Forma dicitur communicabilis dupliciter.

17.
In causa duo requiruntur.

18.
Quomodo medium est eiusdem generis cum extremis.

responsio non saluaret medium esse eiusdem rationis inter extrema: sustinendo, quod personæ diuinæ sint constitutæ per absolutam, sicut forte ipse videtur sustinere infrâ *dist.* 20. Ideo prima responsio est melior.

Ad vltimum respondet Doctor quod ista propositio, *potentia, & actus sunt eiusdem generis, vera est de potentia, quæ est differentia entis, con- diuidens ens contra actum; quia sic ens in com- muni non tantum diuiditur per actum, & poten- tiam, sed etiam quodcunque genus entis, & quæ- cunque species, & indiuiduum; quia sic eadem*

albedo primò est in potentia, supple obiectiue, & postea in actu, & hoc modo ad idem genus perti- nent actus, & potentia. Et de hac potentia & actu, vide in 2. *dist.* 12. & 16. Et hoc modo propriè lo- quendo non est de potentia generandi in diuinis, quia illa generatio est simpliciter necessaria, & in actu; sed hic est termo de potentia, vt est princi- pium productiuum: & hoc modo hæc est falsa, sci- licet quòd talis potentia sit eiusdem generis cum actu, potest enim forma substantialis esse princi- pium actionis de genere Actionis, & actionis de genere Qualitatis, vt supra patuit *dist.* 3. *q. vlt.*

S C H O L I V M.

Respondet ad argumenta qua fecit contra opinionem D. Thom. supra num. 2. quatenus facere videntur contra propriam sententiam, explicat quomodo id, forma si per se esset, ageret, non habet locum in diuinis. Item quomodo, in diuinis principium productiuum non dicat relationem realem ad productum, cum tamen eam dicat producens ad ipsum. Item quomodo generatio sit prius distinctiua, quàm assimilatiua, & vtrum horum sit perfectius, aliã- que scitu dignissima.

Quia autem * aliqua argumenta contra primam opinionem sunt contra me. Respon- deo ad illa. Ad primum dico, quòd illa propositio maior habet hic maiorem pro- babilitatem quàm in creaturis: quia ista forma sic per se est, quòd illi correspondet pro- prium quod, potens agere, puta hic Deus, qui quodammodo præcedit relationes, & sic agit. Pater, quia sic primò intelligit & vult: igitur videtur quòd posset in omnem actionem, cuius suum quo est proprium principium formale, & ita hic Deus generat primò. & ideò illa maior de principio elicitiuo falsa est, quando principium elicitiuum, si per se existat, non potest esse propinqua ratio ad operandum. Exemplum, species si ponatur principium elicitiuum operationis videndi in oculo, si per se existeret, non posset esse principium illius operationis: & ratio esset, quia non posset esse potentia propin- qua ad agendum: quia non posset habere passum approximatum, quia approximatio, vt dictum est prius, requiritur ad rationem potentie propinque. Sicut autem approximatio requiritur in creaturis, vel a motio impedimentorum: ita dicitur in proposito, quòd re- quiritur suppositum conueniens ad agendum: ergo forma quæ esset principium actionis in supposito distincto, si esset per se existens, non esset suppositum, nec principium dis- tinctum, nec in supposito distincto conuenienti generationi: & ex quo illud suppositum requiritur ad potentiam propinquam agendi, non poterit talis forma per se agere. Essentia autem si per se existat in aliquo instanti nature antequam intelligatur esse in supposito vel persona, in illo priori non est suppositum agens in potentia propinqua ad agendum. Ista enim actio distinctionem requirit aliquorum in ista natura, quæ non potest esse nisi suppositorum: ergo suppositum conueniens huic actioni est suppositum distinctum exi- stens in ista natura: in nullo tali est natura inquantum intelligitur per se esse, si per se sit aliquo modo antequam in persona, & ideò non poterit per se agere ista actio.

Nota quòd tripliciter potest intelligi forma per se esse: vno modo, quòd per se excludatur inesse forma ipsi materia, siue forma accidentalis, siue essentialis vel substantialis: alio modo inesse quiditatis, siue natura ipsi supposito, & hoc actuale, tertio modo aptitudinale & potentiale & vtrumque inesse Tertius modus ponit illud, quod sic est per se, esse completè suppositum, & ideò sic accipere in maiori, est accipere contradictoria: quia forma qua habenti est principium quo agit, non potest sic per se esse: igitur intelligitur, per se: in maiori duobus primis modis. & sic probò maiorem, quia ad agere non requiritur nisi actualitas, & per se esse. Primum habetur equè in forma inharente, & per se existente. Secundum habetur sufficien- ter, si duobus primis modis per se sit: alioquin anima separata non esset agens. Confirmatur etiam, quia si natura assumpta à Verbo dimitteretur absque omni actione positua circa ipsam, ipsa non esset per se tertio modo; quia tunc esset inassumptibilis vt sic, & tamen hic homo posset agere omnem actum, quem habet modo Verbum mediante ista natura: imò secundum tertium artic. 1. q. ... dist. 1. tertij libri, nihil posituum constituit suppositum creatum. Et certum est, quòd ratio suppositi nihil dat alicui posituum ad agendum, sed nec ordinem ad alia passiva fundat, sicut patet per Auerroem 7. Met. quia idea non posset mouere corpus, nec materiam, propter defectum ordinis.

Contra hoc, quia ordo agentis ad patiens consequitur hoc existens, accidit quod incommu- nicabiliter.

22.
*De hoc su-
pra dist. 4.
q. 2.*

*Explicatur
illud, forma
si per se esset
ageret.*

ADDITION.

*Forma tri-
pliciter
potest esse
per se, sci-
licet vt ex-
cludit sub-
iectum, sup-
positum, &
aptitudinè
ad vtrum-
que.*

Com. 8.
& 31.

nicabiliter. Ideò responderi potest aliter, quòd maior est vera, quando forma est actiua respectu termini distincti à se: non autem quando respectu termini indistincti: quia tunc licet possit esse quo suppositum producat, non tamen potest esse producat, quia nec distinguitur à termino, sicut requiritur ad hoc, ut sit producat: non autem hoc requiritur ad hoc ut sit quo. Planius dicitur, quòd maior est vera de actione immanente & factione, & uniuersaliter productione termini distincti à forma productiua: hic terminus est indistinctus à forma quòd producat.

Contra, si Deitas, vel hic Deus creat, ergo agit illa actione, qua necessario precedit creare: huiusmodi est generare. Probatio consequentia prima: quia quòd est omnino primum, non requirit aliquod posterius agere ad hoc, ut ipsum possit in actione sibi propria: hic Deus est aliquo modo prius prima persona relatiua: ergo, &c. Hoc argumentum requirit, quòd ponatur ordo, quomodo hic Deus prius est in personis, quàm possit potentia propinqua creare: non propter impotentiam huius Dei ad creandum, etiam si secundum imaginationem Gentilium non esset in personis: sed propter maiorem propinquitatem personarum ad essentiam, quàm creationis, secundum illam regulam realem, de quibuscumque duobus comparatis secundum ordinem ad idem primum potentia propinqua non est ad secundum, nisi primo posito. Itaque hic Deus primo intelligit, etiam non precise, ut in personis: quia actio essentialis est quasi prius relatione, & ita immediatior omnino primo. Secundo hic Deus est per se existens illimitatum, & in illo signo natura est primo in tribus personis: illud tamen habet signa originis. In tertio signo natura hic Deus habet potentiam propinquam ad extra. Itaque negatur minor, quia nunquam Deitas per se est ita, quòd non in supposito, nisi apud intellectum.

Contra, quòd conuenit primo ex se formaliter alicui, est aliquo modo prius extra intellectum illo, quòd non conuenit sibi ex se formaliter: Deitas est omnino prima; quia pelagus, & illi conuenit ex se formaliter per se esse, non autem ex se formaliter est in hoc supposito relatiuo: igitur per prius per se est, quàm sit in aliquo. B. probatur, quia idem est per se esse trium personarum quasi nihil sit commune tribus, nisi quòd est primo essentialis. C. probatur, quia fundamentum aliquo modo precedit relationem, saltem non ex ratione sua formali habet relationem: quia est aliquid prater eam. 7. de Trinit. c. 1 & 3: probatur etiam, quia aliter in quolibet haberet illam relationem, quia ubique habet illud quòd conuenit sibi ex ratione sua formali.

23.
Quare in
Deo princi-
pium pro-
ductiuum
dicat tantum
relationem
rationis ad
productiuum?

Ad aliud ^b de quod, & quo, dico quòd illud dictum Philosophi, est verum in causa & causato: quia ibi est distinctio realis causæ, & principij quo causat ab ipso causato, dependentia etiam essentialis est causati ad principium causatiuum, sicut & ad causam. & ratio est ibi, quia principium causatiuum non est nisi vnicum in vno supposito. In proposito autem est oppositum, quia suppositum producatens est distinctum, quòd autem producat est indistinctum, & ideò productum non realiter refertur ad principium quo, sicut refertur ad principium quòd producat. Et ideò in proposito non est relatio realis principij productiui ad productum, sed producentis est relatio realis, principij autem productiui est relatio rationis, sicut prius dictum est de natura communicante & communicata *dist. 5. q. 1.*

Datur vni-
tas minor
numerali.
In 2. dist. 3.
q. 1. & infra
dist. 8. q. 2.

Ad tertium dico ^c quòd forma secundum quòd est illud in quo assimilatur generans generato, non est tantum ens rationis, sed habet aliquam vnitatem precedentem omnem actum intellectus, quia nullo actu intellectus existente ignis generaret ignem & corrumpere aquam, & hoc propter sui similitudinem naturalem hic, & contrarietatem ibi: hoc autem magis patebit in quaestione de indiuiduatione.

Ad Damascenum dico quòd intelligit de communicabilitate alicuius vnus secundum naturam, & secundum numerum, sicut essentia diuina est communis tribus personis: sed hoc modo nulla est communitas realis in creaturis, est tamen communitas alicuius vnus vnitatem minori quàm sit vnitatem numeralis.

Ad aliud ^d cum dicitur, forma est principium agendi in quantum est in hoc, concludit pro me, quia illud absolutum quòd est Patri potentia generandi, non est potentia generandi Filio.

24.
Prius secun-
dum conse-
quentiam,
quandoque
posterius se-
cundum cau-
salitatem.

Cum arguitur, quòd generatio prius est distinctiua quàm assimilatiua, & quòd ex hoc forma sit prius elicitiva ut *hæc*, quàm ut forma. Respondeo, quòd prius secundum consequentiam non semper est prius secundum causalitatem. Exemplum, sequitur, ignis, igitur calidus, & non è conuerso: igitur calidum est prius secundum consequentiam; & tamen ignis est prius secundum causalitatem ipso calore. & ita concedo, quòd distinguere est prius in generatione quàm assimilare, id est, communis, quia multa distinguunt quæ non assimilant: sed distinguere non est perfectius in generatione quàm assimilare, quia conuenit generationi etiam imperfectissimè, in quantum est à forma, ut *hæc*, & assimilare conuenit sibi in quantum est à forma absolute, & perfectior est ratio formæ, quàm ratio singularitatis.

Concedo

Concedo * tamen argumentum contra opinionem ponentem tantum distinctionem rationis, & non concludit contra me: sicut patebit in sequenti distinctione. Instantia prima de calore & vegetatiua, non valet: quia ibi communicatur vtraque forma, & forma principalis actiua & immediata. Est enim caro genita animata, & habens calorem genitum aliqualem naturalem: vtraque etiam forma est principium generationis, licet vnum mediatum, aliud immediatum. Sed illa alia instantia de generatione bruti difficilior videtur, si sensitua non habeat ibi aliquam operationem, sed vegetatiua tantum, & de hoc in secundo libro, quando fiet sermo de rationibus seminalibus, quomodo potest esse generatio vniuoca in animalibus.

*Si natura
vt prior sin-
gularitate
est quid ra-
tionis gene-
ratio vt di-
stinctiua est
perfectior.
Dist. 12.*

C O M M E N T A R I V S.

1. **a** *Q*uia autem aliqua argumenta contra primam opinionem sunt contra me. Respondeo, &c. Hic Doctor respondet ad argumenta facta contra Thomam, quia etiam sunt contra positionem propriam. & ad primum argumentum dat duas responsiones. Prima, quod ista propositio, *Omnia forma elicitiua actus, si per se est, per se agit illa actio- ne*: habet maiorem euidenciam in essentia diuina quam in forma creata: quia Deitati correspondet suum proprium, & adæquatum quod, præscindens ab omni ratione suppositiua, scilicet ipse Deus per se, & actualissimè existens, vt supra patuit *dist. 4. quæst. 2.* Et sicut Deus verè intelligit, & verè operatur, ita quantum est ex se potest, generare, sicut *dist. 4. quæst. 2.* dictum est: quod ista est primò vera, *Deus creat*, vt præscindit ab omni ratione suppositiua. Illi autem maior non est sic vera in creaturis: quia nulla forma, quæ est ratio formalis agendi, vt præscindit à ratione suppositorum, est per se stans, & per se existens; Deus autem, vt non includit aliquod suppositum, est ens infinitum perfectissimè, & actualissimè per se existens: & si posset habere aliquod productum eiusdem naturæ reali et distinctum, posset verè generare illud. Et quia inter generans & genitum est semper distinctio realis, idè oportet ipsum Deum esse in aliquo supposito realiter distincto à producto: & sic requirit suppositum, vt sit in potentia propinqua ad agendum. Et hæc est secunda responsio. Requiritur ergo suppositum generans, vt conueniens huic actioui: quia ista actio est inter aliqua realiter distincta: Deus autem à nullo in diuinis realiter distinguitur: idè vt dicatur ratio formalis agendi proxima, oportet vt sit in supposito conuenienti. Et hanc responsionem bene nota.

2. Hic tamen occurrit vna difficultas, in hoc quod dicit Doctor quod essentia diuina non potest habere hanc, nisi sit in supposito conuenienti realiter distincto à producto. Videtur enim primò quod sibi contradicat, quia in *quæst. 4. quodlib.* expressè tenet quod ipsa actio non præsupponit suppositum: vide ibi. Tum etiam per rationem, quia si præsupponit suppositum, ergo suppositum erit prius ista actio: cuius oppositum determinatum est in *quodlib. quæst. 4.* & sustinendo quod prima persona constituatur in esse per relationem ad secundam, vt infra *dist. 28. quæst. vii. & in quodlib. quæst. 4.* ergo si relatio, siue, generatio actio, constituit primum suppositum:

ipse Deus non præsupponit illud ad hoc, vt dicatur in potentia proxima ad agendum.

Respondeo conformiter his, quæ dixi supra *dist. 1.* & vide ibi singulare expositionem.

b Ad secundum respondet quod dictum Philosophi est verum de causa, & causato: vbi causa non tantum realiter distinguitur à causato: sed & forma qua agit, quia causato communicatur alia forma realiter distincta: in diuinis autem eadem essentia per generationem communicatur Filio: & idè licet Pater distinguatur realiter à Filio: non tamen essentia.

c Ad tertium respondet quod vnitatis naturæ creatæ, vt præscindit ab omni singularitate habet ex natura rei aliquam vnitatem minorem vnitatis numerali: vt diffusè probat ipse in *secundo dist. 3.* nullo enim intellectu considerante, ignis generaret ignem sibi similem in natura. Et illud, quod dicit Damascenus, intelligitur de vnitatis numerali, qua generans assimilatur genito, quæ in creaturis tantum est vnitatis rationis, sed impossibile est, quod aliqua vna natura numero secundum esse reale sit in pluribus suppositis: non sic in diuinis. Sed quomodo vnitatis numeralis secundum rationem possit esse in pluribus suppositis: vide expositionem, quam feci in *dist. 3. q. lib. 2.*

d Ad quartum patet responsio, quia si essentia, vt essentia, esset ratio generandi in potentia propinqua, tunc vt in Filio esset ratio generandi: sed quia non est ratio generandi in potentia propinqua nisi vt in supposito Patris, patet quod vt in Filio non erit ratio generandi ipsi Filio.

e Ad quintum responsio clara est. Concedo tamen argumentum contra opinionem. Dicit Doctor quod si natura, vt prior est singularitate, sit tantum ens rationis: statim sequitur, quod generatio erit perfectior in quantum distinctiua, quam in quantum assimilatiua: patet, quia est distinctiua secundum singularitatem, quæ dicit entitatem realem: & est assimilatiua secundum naturam absolute sumptam, quæ vt sic, est tantum ens rationis: & sic generans, & genitum vt præcisè conueniunt in natura: quæ dicit tantum vnitatem rationis, tantum ratione distinguuntur. Sed hoc argumentum non est contra Scotum, qui ponit naturam absolute sumptam dicere vnitatem realem, minorem tamen vnitatem numerali, vt patebit infra *dist. 8. quæst. 2. in responsione ad primum argumentum principale*: & clariùs in *2. dist. 3. quæst. 1.* cætera patent.

B
765
D7
1639a
t.5
pt.1

Duns, Joannes
Johannes Duns Scotus

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
